TOMVS SECVNDVS operum M. Tullii Ciceronis, omnes eius orationes complectens: quarũ indicem inuerſa pagina te docebit.

Variæ lectiones ex permultis antiquiſs. ac manuſcriptis exemplarib. quibus prior lectio (ſi quid ab ea immutatum eſt) nonnullǽque doctiorum coniecturæ adiunctæ ſunt.

Index copioſiſſimus rerum ac verborum memoria digniorum.

LVTETIAE,

Cura ac diligentia Caroli Stephani.

M. D. LIIII.

Cum priuilegio Regis.

ORATIONES M. T. CICERONIS hoc tomo contentæ.

Pro P.Quintio,Oratio I.
Pro Sex.Roſcio Amerino,Oratio II.
Pro Q.Roſcio Comœdo,Oratio III.
Accuſationis in C.Verrem lib.I.Oratio IIII.
Accuſationis in C.Verrem lib.II.Oratio V.
Accuſationis in C.Verrem lib.III.Oratio VI.
Accuſationis in C.Verrem lib.IIII.Oratio VII.
Accuſationis in C.Verrem lib.V. Oratio VIII.
Accuſationis in C.Verrem lib.VI.Oratio IX.
Accuſationis in C.Verrem lib.VII.Oratio X.
Pro M.Fonteio,Oratio mutilata & manca,XI.
Pro Aulo Cecinna,Oratio XII.
Pro Lege Manilia ad populum Romanum,Oratio XIII.
Pro A.Cluentio,Habito cognomento,Oratio XIIII.
De Lege Agraria,cõtra P.Seruilium Rullum in Senatu,Oratio XV.
De Lege Agraria,contra P.Seruilium Rullum Trib. pleb. ad populum,Oratio XVI.
De Lege Agraria ad populum Romanum contra Rullum Trib.pleb.Oratio XVII.
Pro C.Rabirio,perduellionis reo,ad Quirites,Orat.XVIII.
In L.Catilinam in Senatu,inuectiua,ſeu Oratio XIX.
In L.Catilinam ad Quirites,inuectiua,ſeu Oratio XX.
In L.Catilinam ad populum,ſeu ad Quirites, Oratio XXI.
In L.Catilinam in Senatu,inuectiua,ſeu Oratio XXII.
Pro L.Murena,Oratio XXIII.
Pro L.Flacco,Oratio XXIIII.
Pro L.Sylla,Oratio XXV.
Pro A.Licinio Archia Poeta,Oratio XXVI.
Ad Quirites poſt reditum ſuum,Oratio XXVII.
Poſt reditum in Senatu,Oratio XXVIII.
Pro domo ſua,ad Pont.Oratio XXIX.
De Aruſpicum reſponſis in Senatu,Oratio XXX.
Pro Cn.Plancio,Oratio XXXI.
Pro P.Seſtio,Oratio XXXII.
In Vatinium,Oratio XXXIII.
Pro M.Cælio,Oratio XXXIIII.
De prouinciis Conſularibus,Oratio XXXV.
Pro L.Cornelio Balbo,Oratio XXXVI.
In L.Piſonem,Oratio XXXVII. eſt autem imperfecta.
Pro T.Annio Milone,Oratio XXXVIII.
Pro C.Rabirio Poſthumo,Oratio XXXIX.
Pro M.Marcello,Oratio XL.
Pro Q.Ligario ad Cæſarem,Oratio XLI.
Pro Rege Deiotaro ad Cæſarem,Oratio XLII.
In M.Antonium Philippica prima,Oratio XLIII.
In M.Antonium Philippica II,Oratio XLIIII.
In M.Antonium Philippica III,Oratio XLV.
In M.Antonium Philippica IIII,Oratio XLVI.
In M.Antonium Philippica V,Oratio XLVII.
In M.Antonium Philippica VI, Oratio XLVIII.
In M.Antonium Philippica VII, Oratio XLIX.
In M.Antonium Philippica VIII,Oratio L.
In M.Antonium Philippica IX,Oratio LI.
In M.Antonium Philippica X,Oratio LII.
In M.Antonium Philippica XI,Oratio LIII.
In M.Antonium Philippica XII,Oratio LIIII.
In M.Antonium Philippica XIII,Oratio LV.
In M.Antonium Philippica XIIII,Oratio LVI.
M.T.Ciceronis ad Octauium epiſtola.
C.Criſpi Salluſtij in Ciceronem Oratio.
M.T.Ciceronis reſponſio.
Ad Equites Romanos antequam iret in exilium Oratio Ciceronis: ſi credendum eſt Ciceronem ita locutum.

M. Tullii Ciceronis pro Publio

QVINTIO, ORATIO I.

1 QVAE RES in ciuitate duæ plurimum poſſunt, eæ contra nos
ambæ faciunt in hoc tẽpore,ſumma gratia,& eloquentia,qua-
rum alteram C. Aquili vereor,alteram metuo.eloquentia Q.
Hortenſii ne me dicendo impediat,nonnihil cõmoueor. gra-
tia Sex. Neuii ne P. Quintio noceat, id verò non mediocriter
pertimeſco. neque hoc tantopere querendum videretur , hæc
ſumma in illis eſſe,ſi in nobis eſſent ſaltem mediocria. verùm
ita ſe res habet, vt ego , qui neque vſu ſatis, & ingenio parum
poſſum,cum patrono diſertiſſimo comparer:P.Quintius, cui
tenues opes,nullæ facultates,exiguæ amicorũ copiæ ſunt,cum
2 aduerſario gratioſiſſimo contendat. Illud quoque nobis accedit incommodum, quòd
M. Iunius, qui hanc cauſam Aquili aliquoties apud te egit, homo & in aliis cauſis ex-
ercitatus , & in hac multum & ſæpe verſatus, hoc tempore abeſt, noua legatione im-
peditus : & ad me ventum eſt , qui vt ſumma haberem cætera , temporis quidem
certè vix ſatis habui , vt rem tantam , tot controuerſiis implicatam , poſſem cogno-
ſcere . ita , quod mihi conſueuit in cæteris cauſis eſſe adiumento , id quoque in hac
cauſa deficit . Nam quò minus ingenio poſſum , ſubſidio mihi diligentiam compa-
raui . quæ quanta ſit , niſi tempus , & ſpatium datum ſit , intelligi non poteſt . Quæ
quo plura ſunt C. Aquili , eo te , & hos qui tibi in conſilio adſunt , meliori mente
noſtra verba audire oportebit: vt multis incommodis veritas debilitata,tandem æqui-
3 tate talium virorum recreetur . Quòd ſi tu iudex nullo præſidio fuiſſe videbere con-
tra vim , & gratiam ſolitudini , atque inopiæ : ſi apud hoc conſilium ex opibus , non
ex veritate cauſa pendetur : profectò nihil eſt iam ſanctum , atque ſincerum in ciui-
tate : nihil , quod humilitatem cuiuſquam grauitas & virtus iudicis conſoletur . Cer-
tè aut apud te , & eos qui tibi adſunt , veritas valebit : aut ex hoc loco repulſa vi , &
gratia , locum, vbi conſiſtat , reperire non poterit . Non eò dico C. Aquili , quò mi-
hi veniat in dubium tua fides & conſtantia : aut quò non in iis quos tibi aduocaſti,
viris electiſſimis ciuitatis ſpem ſummam habere P. Quintius debeat . Quid ergo eſt?
primùm magnitudo periculi ſummo timore hominem afficit , quòd vno iudicio de
fortunis omnibus decernit . idque dum cogitat, non minus ſæpe ei venit in mentem
poteſtatis , quàm æquitatis tuæ : propterea quòd omnes , quorum in alterius manu
4 vita poſita eſt , ſæpius illud cogitant, quid poſſit is cuius in ditione ac poteſtate ſunt,
quàm quid debeat facere. deinde habet aduerſarium P. Quintius verbo Sex. Neuium,
reuera huiuſce ætatis homines diſertiſſimos , fortiſſimos,ornatiſſimos noſtræ ciuita-
tis , qui communi ſtudio , ſummis opibus Sex. Neuium defendunt : ſi id eſt defende-
re , cupiditati alterius obtemperare, quo is facilius, quem velit, iniquo iudicio oppri-
mere poſſit. Nam quid hoc iniquius, aut indignius C. Aquili dici aut commemorari
poteſt , quàm me qui caput alterius , famam , fortunáſque defendam , priore loco
cauſam dicere? cùm præſertim Q. Hortenſius, qui hoc iudicio partes accuſatoris ob-
tinet , contra me ſit dicturus, cui ſummam copiam facultatémque dicendi natura lar-
gita eſt . ita fit , vt ego qui tela depellere , & vulneribus mederi debeam , tum id fa-
5 cere cogar, cùm etiam telum aduerſarius nullum iecerit : illis autem id tempus im-
pugnandi detur , cùm & vitandi illorum impetus poteſtas adempta nobis erit : &, ſi-
qua in re, id quòd parati ſunt facere, falſum crimen, quaſi venenatum aliquod telum,

iecerint, medicinæ faciendæ locus non erit. Id accidit Prætoris iniquitate, & iniuria.
primùm quòd contra omnium conſuetudinem iudicium prius de probro, quàm de
re maluit fieri: deinde quòd ita conſtituit id ipſum iudicium, vt reus, antè quàm
verbum accuſatoris audiſſet, cauſam dicere cogeretur. quod eorum gratia, & poten-
tia factum eſt, qui, quaſi ſua res, aut honos agatur, ita diligenter Sex. Neuii ſtudio
& cupiditati morem gerunt, & in eiuſmodi rebus opes ſuas experiuntur: in quibus
quo plus propter virtutem nobilitatémque poſſunt, eo minus, quantum poſſint,
debent oſtendere. Cùm tot tantíſque difficultatibus affectus atque afflictus, in tuam
C. Aquili fidem, veritatem, miſericordiam P. Quintius confugerit: cùm adhuc ei
propter vim aduerſariorum non ius par, non agendi poteſtas eadem, non magiſtra-
tus æquus reperiri potuerit: cùm ei ſummam per iniuriam omnia inimica, atque
infeſta fuerint: te C. Aquili, vóſque, qui in conſilio adeſtis, orat, atque obſecrat,
vt multis iniuriis iactatam atque agitatam æquitatem, in hoc tandem loco conſi- 6
ſtere, & confirmari patiamini: id quo facilius facere poſſitis, dabo operam, vt, à prin-
cipio res quemadmodum geſta & contracta ſit, cognoſcatis. C. Quintius fuit P.
Quintii huius frater, ſanè cæterarum rerum paterfamiliâs & prudens & attentus,
vna in re pauló minus conſideratus, qui ſocietatem cum Sex. Neuio fecerit, viro
bono, veruntamen non ita inſtituto, vt iura ſocietatis, & officia certi patriſſami-
liâs noſſe poſſet: non quo ei deeſſet ingenium: (nam neque parum facetus ſcurra Sex.
Neuius, neque inhumanus præco eſt vnquam exiſtimatus.) quid ergo eſt? cùm ei na-
tura nihil melius, quàm vocem dediſſet, pater nihil præter libertatem reliquiſſet, vo-
cem in quæſtum contulit, libertate vſus eſt, quo impunius dicax eſſet. Quare, quòd
ſocium tibi eum velles adiungere, nihil erat, niſi vt in tua pecunia condiſceret,
qui pecuniæ fructus eſſet: tamen inductus conſuetudine, ac familiaritate Quin-
tius, fecit vt dixi, ſocietatem earum rerum quæ in Gallia comparabantur. erat ei
pecuaria res ampla, & ruſtica, ſanè bene culta & fructuoſa. tollitur ab atriis Lici- 7
niis, atque à præconum conſeſſu in Galliam Neuius, & trans Alpes vſque tranſ-
fertur. fit magna mutatio loci, non ingenii. nam qui ab adoleſcentulo quæſtum
ſibi inſtituiſſet ſine impendio, poſteaquam neſcio quid impendit, & in commu-
ne contulit, mediocri quæſtu contentus eſſe non poterat. nec mirum, ſi is qui vo-
cem venalem habuerat, ea quæ voce quæſiuerat, magno ſibi quæſtui fore putabat.
Itaque hercule haud mediocriter de communi, quicquid poterat, ad ſe in priuatam
domum ſeuocabat. Qua in re ita diligens erat, quaſi ii qui magna fide ſocieta-
tem gererent, Arbitrium pro ſocio condemnari ſolerent. Verùm his de rebus non
neceſſe habeo dicere ea quæ me P. Quintius cupit commemorare, tametſi cauſa po-
ſtulat: tamen quia poſtulat, non flagitat, prætereo. Cùm annos iam complures ſo-
cietas eſſet, & cùm ſæpe ſuſpectus Quintio Neuius fuiſſet, neque ita commodè poſ-
ſet rationem reddere earum rerum, quas libidine, non ratione geſſerat: moritur in
Gallia Quintius, cùm adeſſet Neuius, & moritur repentinò. hæredem teſtamento 8
reliquit hunc P. Quintium: vt ad quem ſummus mœror morte ſua veniebat, ad
eundem ſummus honos quoque perueniret. Quo mortuo, nec ita multo poſt in
Galliam proficiſcitur Quintius. ibi cum iſto Neuio familiariter viuit. annum ferè
vnà ſunt, cùm & de ſocietate inter ſe multa communicarent, & de tota illa ratio-
ne atque re Gallicana: neque interea verbum vllum interpoſuit Neuius, aut ſocie-
tatem ſibi quippiam debere, aut priuatim Quintium debuiſſe. Cùm æris alieni ali-
quantulum eſſet relictum, quibus nominibus pecuniam Romæ curari oporteret,
auctionem in Gallia P. hic Quintius Narbone ſe facturum eſſe proſcribit, earum
rerum, quæ ipſius erant priuatæ. Ibi tum vir optimus Sex. Neuius hominem mul-
tis verbis deterret ne auctionetur: cum non ita commodè poſſe eo tempore, quæ

9 proſcripſiſſet, vendere: Romæ ſibi nummorũ facultatem eſſe, quam, ſi ſaperet, com-
munem exiſtimaret pro fraterna illa neceſſitudine, & pro ipſius affinitate: nam
P. Quintii conſobrinam habet in matrimonio Neuius, & ex ea liberos. Quia, quod
virum bonum facere oportebat, id loquebatur Neuius: credidit Quintius, eum,
qui orationem bonorum imitaretur, facta quoque imitaturum. auctionem velle
facere deſiſtit. Romam proficiſcitur. decedit ex Gallia Romam ſimul Neuius.
Cùm pecuniam C. Quintius P. Scapulæ debuiſſet: per te C. Aquili decidit P.
Quintius, quod liberis eius diſſolueret. hoc eò per te agebatur, quòd propter æra-
riam rationem non ſatis erat in tabulis inſpexiſſe quantum deberetur, niſi à Quæ-
ſtoribus quæſiſſet quantum ſolueretur. decidis, ſtatuíſque tu propter neceſſitudi-
nem, quæ tibi cum Scapulis eſt, quid iis ad denarium ſolueretur. hæc omnia Quin-
tius agebat authore & conſuaſore Neuio: nec mirum, ſi eius vtebatur conſilio,
10 cuius auxilium ſibi paratum putabat. non modò enim pollicitus erat in Gallia,
ſed Romæ quotidie, ſimul atque ſibi hic annuiſſet, numeraturum ſe dicebat.
Quintius porrò iſtum poſſe facere videbat: debere, intelligebat: mentiri, quia
cauſa, cur mentiretur, non erat, non putabat. quaſi domi nummos haberet, ita
conſtituit Scapulis ſe daturum. Neuium certiorem facit: rogat, vt curet, quod
dixiſſet. tum iſte vir optimus (vereor ne ſe derideri putet, quod iterum iam dico op-
timus) qui hunc in ſummas anguſtias adductum putaret: vt eum ſuis conditio-
nibus in ipſo articulo temporis aſtringeret, aſſem ſeſe negat daturum, niſi prius
de rebus rationibúſque ſocietatis omnibus decidiſſet, & ſciſſet ſibi cum Quintio
controuerſiæ nihil futurum. poſterius, inquit, iſta videbimus, Quintius: nunc
hoc velim cures (ſi tibi videtur) quod dixiſti. Negat ſe alia ratione facturum: quod
11 promiſiſſet, non plus ſua referre, quàm ſi, cùm auctionem venderet, domini iuſ-
ſu quippiam promiſiſſet. Deſtitutione illa perculſus Quintius, à Scapulis paucos
dies aufert: in Galliam mittit, vt ea, quæ proſcripſerat, venirent: deteriore tem-
pore abſens auctionatur: Scapulis difficiliore conditione diſſoluit. Tunc appellat
vltrò Neuium, vt, quoniam ſuſpicaretur aliqua de re fore controuerſiam, videret,
vt quamprimum, & quamminima cum moleſtia tota res tranſigeretur. dat iſte a-
micum M. Trebellium: nos communem neceſſarium, qui iſtius domi erat educa-
tus, & quo vtebatur iſte plurimum, propinquum noſtrum Sex. Alphenum. res con-
uenire nullo modo poterat: propterea quòd hic mediocrem iacturam facere cupie-
bat, iſte mediocri præda contentus non erat. Itaque ex eo tempore res eſſe in va-
dimonium cœpit. cùm vadimonia ſæpe dilata eſſent, & cùm aliquantum tem-
poris in ea re eſſet conſumptum, neque quicquam perfectum eſſet: venit ad vadi-
monium Neuius. Obſecro C. Aquili, vóſque qui adeſtis in conſilio, vt diligenter
12 attendatis, vt ſingulare genus fraudis, & nouam rationem inſidiarum cognoſcere
poſſitis. ait ſe auctionatum eſſe in Gallia: quod ſibi videretur, ſe vendidiſſe: curaſ-
ſe, ne quid ſibi ſocietas deberet: ſe iam neque vadari amplius, neque vadimonium
promittere: ſi quid agere ſecum velit Quintius, non recuſare. Hic, cùm rem
Gallicanam cuperet reuiſere, hominem in præſentia non vadatur. ita ſine vadi-
monio diſceditur, Deinde Romæ dies X X X ferè Quintius commoratur: cum cæ-
teris, quæ habebat, vadimonia differt, vt expeditus in Galliam proficiſci poſſet.
proficiſcitur. Roma egreditur ante diem I I I I. Calend. Februarii, Scipione & Nor-
bano Coſs. quæſo, vt eum diem memoriæ mandetis. L. Albius Sex. filius Quiri-
na, vir bonus, & cùm primis honeſtus, vnà profectus eſt. cùm veniſſent ad Vada Vo-
laterrana quæ nominantur, vident perſamiliarem Neuii, qui ex Gallia pueros vena-
les iſti adducebat, L. Publicium. qui vt Romam venit, narrat Neuio, quo in lo-
co viderit Quintium. quod niſi ex Publicio narratum Neuio eſſet, non tam citò
13 res in contentionem veniſſet. Tum Neuius ipſe pueros circum amicos dimittit,

ipſe ſuos neceſſarios ab atriis Liciniis, & à ſaucibus macelli corrogat, vt ad tabulam
Sextiam ſibi adſint hora ſecunda poſtridie. veniunt frequentes. teſtificantur iſti P.
Quintium non ſtetiſſe, & ſe ſtetiſſe. tabulæ maximæ ſignis hominum nobilium
conſignantur. diſceditur. Poſtulat à Burrieno Prætore Neuius, vt ex edicto bona
poſſidere liceat. iuſſit bona proſcribi eius, quicum familiaritas fuerat, ſocietas erat,
affinitas liberis iſtius viuis diuelli nullo modo poterat, qua ex re intelligi facilè po-
tuit, nullum eſſe officium tam ſanctum atque ſolenne, quod non auaritia commi-
nuere, atque violare ſoleat. etenim ſi veritate amicitia, fide ſocietas, pietate propin-
quitas colitur: neceſſe eſt, iſte qui amicum, ſocium, affinem, fama ac fortunis ſpolia-
re conatus eſt, vanum ſe, & perfidioſum, & impium eſſe fateatur. libellos Sex. Al-
phenus procurator P. Quintii, familiaris & propinquus Sex. Neuii, deiicit: ſeruu-
lum vnum quem iſte prehenderat, abducit: denuntiat ſeſe procuratorem eſſe, iſtum 14
æquum eſſe famæ fortuniſque P. Quintii conſulere, & aduentum eius expectare.
quod ſi facere nolit, atque • inhibuerit eiuſmodi rationibus illum ad ſuas cōditio-
nes perducere: ſeſe nihil precari, & ſiquid agere velit, iudicio defendere. Hæc dum
Romæ geruntur, Quintius interea contra ius & conſuetudinem edicto Prætoris
de ſaltu agróque communi à ſeruis communibus vi detruditur. Exiſtima C. A-
quili, modo, & ratione omnia Romæ Neuium feciſſe, ſi hoc, quod per literas
iſtius in Gallia geſtum eſt, rectè, atque ordine factum videtur. expulſus atque eie-
ctus è prædio Quintius, accepta inſigni iniuria, confugit ad C. Flaccum imperato-
rem, qui tum erat in prouincia: quem, vt ipſius dignitas poſcit, honoris gratia no-
mino: is eam rem quam vehementer vindicandam putarit, ex decretis eius poteri-
tis cognoſcere. Alphenus interea Romæ cum iſto gladiatore vetulo quotidie pu- 15
gnabat: vtebatur populo ſanè ſuo, propterea quod iſte caput petere non deſinebat.
iſte poſtulat, vt procurator iudicatum ſolui ſatiſdaret. negat Alphenus æquum eſ-
ſe, procuratorem ſatiſdare, quod reus ſatiſdare non deberet, ſi ipſe adeſſet. appel-
lantur Tribuni: à quibus cùm eſſet certum auxilium petitum, ita tamen diſceditur,
vt Idibus Sept. P. Quintium ſiſti Sex. Alphenus promitteret. venit Romam Quin-
tius: vadimonium ſiſtit. iſte, homo acerrimus, bonorum poſſeſſor, expulſor, ere-
ptor, annum & ſex menſes nihil petit: quieſcit: conditionibus hunc, quoad poteſt,
producit. à Cn. Dolabella denique Prætore poſtulat, vt ſibi Quintius iudicatum
ſolui ſatiſdet, ex formula, Quod ab eo petat: cuius ex edicto Prætoris Romani bo-
na dies XXX poſſeſſa ſint. non recuſabat Quintius, quin ita ſatiſdare iuberet, ſi
bona poſſeſſa eſſent ex edicto. decernit: quàm æquum, nihil dico: vnum hoc di-
co, nouum: & hoc ipſum tacuiſſe mallem, quoniam vtrunque quiuis intelligere
potuiſſet. Iubet P. Quintium ſponſionem cum Sex. Neuio facere, ſi bona ſua ex 16
edicto P. Burrieni Prætoris dies XXX poſſeſſa eſſent. recuſabant qui aderant tum
Quintio: demonſtrabant, de re iudicium fieri oportere, vt aut vterque inter ſe, aut
neuter ſatiſdaret: non neceſſe eſſe famam alterius in iudicium venire. clamabat
porrò ipſe Quintius, ſeſe iccirco nolle ſatiſdare, ne videretur iudicaſſe, bona ſua ex
edicto poſſeſſa eſſe: ſponſionem porrò ſi iſtiuſmodi faceret, ſe (id quod nunc eue-
nit) de capite ſuo priore loco cauſam eſſe dicturum. Dolabella (quemadmodum
ſolent homines nobiles: ſeu rectè ſeu perperam facere ceperunt, ita in vtroque ex-
cellunt, vt nemo noſtro loco natus aſſequi poſſet) iniuriam facere fortiſſimè per-
ſeuerat: aut ſatiſdare, aut ſponſionem iubet facere: & interea recuſantes noſtros
aduocatos acerrimè ſubmoueri. Conturbatus ſanè diſcedit Quintius: neque mi-
rum, cui hæc optio tam miſera, támque iniqua daretur, vt aut ipſe ſe capitis damna- 17
ret, ſi ſatiſdediſſet: aut cauſam capitis, ſi ſponſionem feciſſet, priore loco dice-
ret. Cùm in altera re cauſæ nihil eſſet, quin ſecus iudicaret ipſe de ſe, quod iudicium
grauiſſimum eſt: in altera ſpes eſſet ad talem tamen virum iudicem veniendi,

vnde eo plus opis auferret, quo minus attuliſſet gratiæ: ſponſioñe facere maluit: fe-
cit. te iudicem C. Aquili ſumpſit. ex ſponſo egit. in hoc ſumma iudicii, cauſáque to-
ta conſiſtit. iudicium eſſe C. Aquili non de re pecuniaria, ſed de fama fortuníſque P.
Quintii vides. Cùm maiores ita conſtituerint, vt qui pro capite diceret, is poſteriore
loco diceret: nos inaudita criminatione accuſatorum, priore loco cauſam dicere in-
telligis: eos porrò qui defendere conſuerunt, vides accuſare: & ea ingenia conuerti
18 ad perniciem, quæ antea verſabãtur in ſalute atque auxilio ferendo. Illud etiam re-
ſtiterat, quod heſterno die fecerunt, vt te in ius adducerent, vt nobis tempus, quàm
diu diceremus, præſtitueres: quã rem facilè à Prætore impetraſſent, niſi tu, quod eſſet
tuũm ius, & officium, partéſque, docuiſſes. neque nobis adhuc præter te quiſquã fuit,
vbi noſtrum ius contra illos obtineremus: neque illis vnquam ſatis fuit illud obti-
nere, quod probari omnibus poſſet: ita ſine iniutia potentiam leuem, atque inopem
eſſe arbitrãtur. verùm quoniam tibi inſtat Hortenſius, vt eas in conſilium: à me po-
ſtulat, ne dicendo tempus abſumam: quæritur, priore patrono cauſam defendente,
nunquam perorari potuiſſe: non patiar iſtam manere ſuſpicionem, nos rem iudi-
cari nolle. nec illud mihi arrogabo, me poſſe cauſam cõmodius demonſtrare, quàm
antea demonſtrata ſit: neque tamen tam multa verba faciam: propterea quòd & ab
illo, qui antè dixit, informata iam cauſa eſt: & à me, qui neque excogitare, neq; pro-
nunciare multa poſſum, breuitas poſtulatur, quæ mihimet ipſi amiciſſima eſt. Faciã
19 quod te ſæpe animaduerti facere Hortenſi: totã cauſæ meæ dictionem certas in par-
tes diuidam. tu id ſemper facis, quia ſemper potes: ego in hac cauſa faciam, propter-
ea quòd in hac videor poſſe facere, quod tibi natura dat vt ſemper poſſis, id mihi cau-
ſa dat vt hodie poſſim. certos mihi fines, terminóſque conſtituam, extra quos egredi
non poſſim, ſi maximè velim: vt & mihi ſit propoſitum de quo dicam: & Hortenſius
habeat expoſita, ad quæ reſpondeat: & tu C. Aquili iam antè animo proſpicere poſ-
ſis quibus de rebus auditurus ſis. Negamus te bona P. Quintii Sexte Neui poſſediſ-
ſe ex edicto Prætoris: in eo ſponſio facta eſt. oſtendam primùm cauſam non fuiſſe,
cur à Prætore poſtulares vt bona P. Quintii poſſideres: deinde, ex edicto te poſſidere
non potuiſſe: poſtremò, non poſſediſſe. quæſo C. Aquili, vóſq; qui eſtis in conſilio,
vt, quid pollicitus ſim, diligenter memoriæ mandetis: etenim rem facilius totã acci-
pietis, ſi hæc memineritis: & me facilè veſtra exiſtimatione reuocabitis, ſi extra hos
cancellos egredi conabor, quos mihi ipſe circundedi. nego fuiſſe cauſam, cur poſtu-
laret: nego ex edicto poſſidere potuiſſe: nego poſſediſſe. hæc tria cùm docuero, per-
orabo. Non fuit cauſa, cur poſtulares. quî hoc intelligi poteſt? quia Sex. Neuio neque
20 ex ſocietatis ratione, neque priuatim quicquam debuit Quintius. quî huic rei teſtis
eſt? idem qui acerrimus aduerſarius. In hac re te, te inquam teſtem Neui citabo. an-
num, & eo diutius poſt mortem C. Quintii fuit in Gallia tecum ſimul Quintius.
doce, te petiiſſe ab eo iſtam neſcio quàm innumerabilem pecuniam. doce aliquan-
do mentionem fuiſſe, dixiſſe deberi: debuiſſe concedã. moritur C. Quintius, qui ti-
bi, vt ais, certis nominibus grãdem pecuniam debuit: hæres eius P. Quintius in Gal-
liam ad te ipſum venit, in agrum communem: eò denique, vbi non modò res erat,
ſed ratio quoque omnis, & omnes literæ. quis tam diſſolutus in re familiari fuiſſet,
quis tam negligens, quis tam tui Sexte diſſimilis, qui, cùm res ab eo, qui cõtraxiſſet,
receſſiſſet, & ad hæredem perueniſſet, non hæredem, cũ primùm vidiſſet, certiorem
faceret? appellaret? rationem afferret? ſiquid in controuerſiam veniret, aut intra pa-
rietes, aut ſummo iure experiretur? itáne eſt? quod viri optimi faciũt, ſiqui ſuos pro-
pinquos ac neceſſarios charos & honeſtos eſſe atque haberi volũt, id Sex. Neuius nõ
21 faceret? qui vſque eo feruet, ſertúrque auaritia, vt de ſuis commodis nolit aliquam
partem amittere, ne quam partem huic propinquo ſuo vllius ornamenti relinquat.
& is pecuniam, ſiqua deberetur, non peteret, qui, quia, quod debitum nunquam eſt,

id datum non eſt, non pecuniam modò, verùm etiam hominis propinqui ſangui-
nem, vitámque eripere conatur. huic tu moleſtus eſſe videlicet noluiſti, quem nunc
reſpirare liberè non ſinis. quem nunc interficere nefariè cupis, eum tum pruden-
ter appellare nolebas. ita credo, hominem propinquum, tui obſeruantem, virum
bonum, prudentem, maiorem natu, nolebas, aut non audebas appellare. ſæpe, vt
fit, cùm ipſe te confirmaſſes, cùm ſtatuiſſes de pecunia mentionem facere, cùm pa-
ratus meditatúſque veniſſes, homo timidus, virginali verecundia, ſubitò ipſe te reti-
nebas, excidebat repente oratio: cùm cuperes appellare, nõ audebas, ne inuitus au-
diret. id erat profectó. Credamus hoc, Sex. Neuium, cuius caput oppugnet, eius 12
auribus pepercisse. ſi debuiſſet Sexte, petiſſes ſtatim: ſi non ſtatim, paulò quidem
pòſt: ſi non paulò, at aliquando: ſex quidem illis menſibus profectò, anno verten-
te ſine controuerſia. anno & ſex menſibus verò, cùm tibi quotidie poteſtas homi-
nis fuiſſet admonendi, verbum nullum facis: biennio iam confecto ferè, appel-
las. quis tam perditus ac profuſus nepos, non adeſa iam, ſed abundanti pecunia ſic
diſſolutus fuiſſet, vt fuit Sex. Neuius? cùm hominem nomino, ſatis mihi videor
dicere. Debuit tibi C. Quintius: nunquam periſti. mortuus eſt ille, res ad hære-
dem venit: cùm eum quotidie videres, poſt biennium denique appellas. dubitabi-
tur, vtrum ſit probabilius, Sex. Neuium ſtatim, ſiquid deberetur, petiturum fuiſ-
ſe, an ne appellaturum quidem biennio? Appellandi tempus non erat? at tecum
anno plus vixit. In Gallia agi non potuit? at & in prouincia ius dicebatur, & Ro- 13
mæ iudicia fiebant. reſtat, vt aut ſumma negligentia tibi obſtiterit, aut vnica libe-
ralitas. ſi negligentiam dices, mirabimur: ſi bonitatem, ridebimus: neque præ-
terea quid poſſis dicere, inuenio. Satis eſt argumenti, nihil eſſe debitum Neuio,
quòd tam diu nihil petiuit. quid, ſi hoc ipſum, quod nunc facit, oſtendo teſtimo-
nio eſſe, nihil deberi? quid enim nunc agit Sex. Neuius? qua de re controuerſia eſt?
quod eſt hoc iudicium, in quo iam biennium verſamur? quid negotii geritur, in
quo ille tot & tales viros defatigat? Pecuniam petit, nunc denique? Veruntamen pe-
tit: audiamus. De rationibus & controuerſiis ſocietatis vult diiudicari. ſeró. ve-
rùm aliquando tamen: concedamus. Non, inquit, id ago C. Aquili: neque in eo
nunc laboro: pecunia mea tot annos vtitur P. Quintius. vtatur ſanè, non peto.
quid igitur pugnas? an, quod ſæpe multis in locis dixiſti, ne in ciuitate ſit? ne locum
ſuum, quem adhuc honeſtiſſimè defendit, obtineat? ne numeretur inter viuos? 14
decernat de vita, & ornamentis ſuis omnibus? apud iudicem cauſam priore loco di-
cat? & eam cùm orarit, tum denique vocem accuſatoris audiat? quid? hoc quò per-
tinet? vt ocyus ad tuum peruenias? at, ſi id velles, iam pridem actum eſſe pote-
rat. vt honeſtiore iudicio conflictere? at ſine ſummo ſcelere P. Quintium propin-
quum tuum iugulare non potes. vt facilius iudicium ſit? at neque C. Aquilius de
capite alterius libenter iudicat, & Q. Hortenſius contra caput non didicit dicere.
Quid à nobis autem C. Aquili refertur? pecuniam petit: negamus deberi. iudicium
fiat ſtatim: non recuſamus. nũquid præterea? ſi veretur vt res iudicio facto parata ſit,
iudicatum ſolui ſatis accipiat. quibus à me verbis ſatis accipiet, iiſdem ipſe, quod pe-
to, ſatiſdet. Actum iam poteſt eſſe C. Aquili: iã tu potes diſcedere liberatus moleſtia,
propè dicam non minore, quàm Quintius. quid agimus Hortenſi? quid de hac con-
ditione dicimus? poſſumus aliquando depoſitis armis, ſine periculo fortunarũ de re
pecuniaria diſceptare? poſſumus ita rem noſtram perſequi, vt hominis propinqui ca-
put incolume eſſe patiamur? poſſumus petitoris perſonam capere, accuſatoris depo- 15
nere? immò, inquit, abs te ſatis accipiam, ego autem tibi non ſatiſdabo. quis tandem
nobis iſta iura tam æqua deſcribit? quis hoc ſtatuit, quod æquum ſit in Quintium, id
iniquum eſſe in Neuium? Quintii bona, inquit, ex edicto Prætoris poſſeſſa ſunt. Er-
go, id vt confitear, poſtulas: vt, quod nunquam factum eſſe iudicio defendimus, id,

perinde quaſi factum ſit,noſtro iudicio confirmemus. Inueniri ratio C. Aquili non poteſt,vt ad ſuum quiſque quamprimum ſine cuiuſquam dedecore,infamia,pernicieque perueniat?profectò,ſiquid deberetur,peteret:non omnia iudicia fieri mallet, quàm vnum illud, vnde hæc omnia naſcuntur. Qui inter tot annos ne appellarit quidem Quintium, cùm poteſtas eſſet agendi quotidie, qui, quo tempore primùm malè agere cœpit,in vadimoniis differendis tempus omne conſumpſerit: qui poſtea quoque vadimonium miſſum fecerit, hunc per inſidias vi de agro communi deiecerit: qui cùm de re agendi nullo recuſante poteſtas fuiſſet, ſponſionem de
26 probro facere maluerit: qui, cùm reuocetur ad id iudicium, vnde hæc nata ſunt omnia, conditionem æquiſſimam repudiet: fateatur ſe non pecuniam, ſed vitam & ſanguinem petere? is non hoc palàm dicit? mihi ſiquid deberetur, peterem, atque adeo iam pridem abſtuliſſem: nihil hoc tanto negotio, nihil tam inuidioſo iudicio, nihil tam copioſa aduocatione vterer, ſi petendum eſſet: extorquendum eſt inuito atque ingratis: quod non debet, eripiendum, atque exprimendum eſt: de fortunis omnibus P. Quintius deturbandus eſt: potentes, diſerti, nobiles omnes aduocandi ſunt: adhibenda vis eſt veritati: minæ iactentur: pericula intendantur: formidines opponantur,vt his rebus aliquando victus, & perterritus ipſe cedat. quæ mehercule omnia, cùm, qui contra pugnent, video, & cùm illum conſeſſum conſidero, adeſſe atque impendere videntur, neque vitari vllo modo poſſe. cùm au-
27 tem ad te C. Aquili oculos animùmque retuli, quo maiore conatu ſtudióque aguntur, eo leuiora infirmioráque exiſtimo. nihil igitur debuit, vt tu ipſe prædicas. Quid, ſi debuiſſet? continuòne cauſa fuiſſet cur à Prætore poſtulares, vt bona poſſideres? non opinor id quidem neque ius eſſe, neque cuiquam expedire. Quid igitur demonſtrat? vadimonium ſibi ait eſſe deſertum. Antequam doceo id factum non eſſe, libet mihi C. Aquili ex officii ratione atque ex omnium conſuetudine rem ipſam, & factum ſimul Sex. Neuii conſiderare. Ad vadimonium non venerat, vt ais, is, quicum tibi affinitas, ſocietas, omnes denique cauſæ, & neceſſitudines veteres intercedebant: ilicóne ad Prætorem ire conuenit? continuòne verum fuit poſtulare vt ex edicto bona poſſidere liceret? ad hæc extrema & inimiciſſima iura tam cupidè decurrebas, vt tibi nihil in poſterum, quod grauius atque crudelius facere poſſes, reſeruares? nam quid homini poteſt turpius, quid viro miſerius, aut acerbius vſu venire? quod tantum euenire dedecus? quæ tanta calamitas inueniri poteſt? Pecuniam ſi cuipiam fortuna ademit, aut ſi alicuius eripuit iniuria, tamen,
28 dum exiſtimatio eſt integra, facilè conſolatur honeſtas egeſtatem. at non nemo aut ignominia affectus,aut iudicio turpi conuictus, bonis quidem ſuis vtitur: alterius opes, id quod miſerrimum eſt, non expectat: hoc tamen in miſeriis adiumento & ſolatio ſubleuatur. cuius verò bona venierūt, cuius non modò illæ ampliſſimæ fortunæ,ſed etiam victus,veſtitúſque neceſſarius ſub præcone cum dedecore ſubiectus eſt: is non modò ex numero viuorum exturbatur,ſed,ſi fieri poteſt,infra etiam mortuos amandatur. etenim mors honeſta ſæpe vitam quoque turpem exornat. vita turpis ne morti quidem honeſtæ locum relinquit. Ergo hercule cuius bona ex edicto poſſidentur,huius omnis fama & exiſtimatio cum bonis ſimul poſſidetur: de quo libelli in celeberrimis locis proponuntur, huic ne perire quidem certè tacitè obſcuréque conceditur. cui magiſtri fiunt,& domini conſtituuntur,qui,qua lege & qua conditione pereat,pronuncient,de quo homine præconis vox prædicat, & pre-
29 tium conficit: huic acerbiſſimū viuo videntique funus ducitur: ſi funus id habendum ſit,quò non amici conueniunt ad exequias cohoneſtandas,ſed bonorum emptores,vt carnifices,ad reliquias vitæ lacerandas & diſtrahendas. Itaque maiores noſtri rarò id accidere voluerunt: Prætores, vt conſideratè fieret, comparauerunt. viri boni cùm palàm fraudantur, cùm experiundi poteſtas non eſt, timidè tamen

& pedetentim iſtuc deſcendunt, vi ac neceſſitate coacti, inuicti, multis vadimoniis deſertis, ſæpe illuſi ac deſtituti: conſiderant enim, quid & quantum ſit, alterius bona proſcribere. iugulare ciuem ne iure quidem quiſquam bonus vult: mauult enim cōmemorare, ſe, cùm poſſet perdere, pepercisſe, quàm, cùm parcere potuerit, perdidiſſe. Hæc in homines alieniſſimos, denique inimiciſſimos, viri boni faciunt, & hominum exiſtimationis, & communis humanitatis cauſa: vt, cùm ipſi nihil alteri ſcientes incommodarint, nihil ipſis iure incommodi cadere poſſit. Ad vadimonium non venit: quis? propinquus. Si res iſta grauiſſima ſua ſponte videretur, tamen eius atrocitas neceſſitudinis nomine leuaretur. Ad vadimonium non venit: quis? ſocius. Etiam grauius aliquid ei deberes cōcedere, quicum te aut voluntas congregaſſet, aut fortuna coniunxiſſet. Ad vadimonium non venit: quis? is, qui tibi præſto ſemper fuit. Ergo in eum, qui ſemel hoc commiſit, vt tibi præſto non eſſet, omnia tela conieciſti, quæ parata ſunt in eos, qui permulta malè agendi cauſa fraudendique fecerunt? ſi de prædiis tuis ageretur Sex. Neui, ſi in paruula re captionis aliquid vererere: non ſtatim ad C. Aquilium, aut ad eorum aliquem, qui conſulunt, concurriſſes? cùm ius amicitiæ, ſocietatis, affinitatis ageretur, cùm officii rationem atque exiſtimationis duci conueniret, eo tempore tu non modò ad C. Aquilium, aut L. Lucullum, ſed ne ipſe quidem te conſuluiſti, ſed ne ipſe quidem ad te retuliſti, ne hæc quidem tecum locutus es: horæ duæ fuerunt: Quintius ad vadimonium non venit, quid ago? Si mehercule hæc tecum duo verba feciſſes, quid ago? reſpiraſſet cupiditas, atque auaritia paululum: aliquid loci rationi & conſilio dediſſes: tu te collegiſſes: non in eam turpitudinem veniſſes, vt hoc tibi eſſet apud tales viros confitendum, qua tibi vadimonium non ſit obitum, eadem te hora conſiliũ cepiſſe, hominis propinqui fortunas funditus euertere. Ego pro te nūc hoc conſulo poſt tempus in aliena re, quod tu in tua re, cùm tempus erat, conſulere oblitus es. Quæro abs te C. Aquili, L. Luculle, P. Quintili, M. Marcelle, vadimonium mihi non obiit quidam ſocius & affinis meus, quicum mihi neceſſitudo vetus, controuerſia de re pecuniaria recens intercedit. poſtulóne à Prætore, vt eius bona mihi poſſidere liceat? an, cùm Romæ domus eius, vxor, liberi ſint, domum potius denunciem? quid eſt, quod hac tandem de re vobis poſſit videri? Profectò ſi rectè veſtram bonitatē atque prudentiam cognoui, non multum me fallit, ſi conſulamini, quid ſitis reſponſuri. Primùm, expectare: deinde, ſi latitare, ac diutius ludificare videatur, amicos conuenire: quærere, quis procurator ſit: domum denuntiare. dici vix poteſt, quàm multa ſint, quæ reſpondeatis antè fieri oportere, quàm ad hanc rationem extremam neceſſariam deuenire. Quid ad hæc Neuius? ridet ſcilicet noſtram amentiam, qui in vita ſua rationem ſummi officii deſideremus, & inſtituta bonorum virorum requiramus. Quid mihi, inquit, cum iſta ſumma ſanctimonia ac diligentia? viderint iſta officia viri boni. de me autem ita conſiderent: non quid habeam, ſed quibus rebus inuenerim, quærant, & quemadmodum natus, & quo pacto educatus ſim, memini: vetus eſt de ſcurra, multo facilius diuitem, quàm patremfamiliâs fieri poſſe. Hæc ille ſi verbis non audet, re quidem vera palàm loquitur. etenim ſi vult virorum bonorum inſtituto viuere, multa oportet diſcat atque dediſcat: quorum illi ætati vtrunque difficile eſt. Non dubitaui, inquit, cùm vadimonium deſertum eſſet, bona proſcribere. Improbè: verùm, quoniam tu id tibi arrogas, & cōcedi poſtulas, concedamus. Quid, ſi nunquam deſeruit? ſi iſta cauſa abs te tota per ſummam fraudem & malitiam ficta eſt? ſi vadimonium omnino tibi cũ P. Quintio nullum fuit, quo te nomine appellemus? improbum? at etiam ſi deſertum vadimonium eſſet, tamen in iſta poſtulatione & proſcriptione bonorũ improbiſſimus reperiebare. num malitioſum? negas. fraudulentum? iam id quidem arrogas tibi, & præclarum putas. audacem? cupidum? perfidioſum? vulgaria & obſoleta ſunt, res autem noua & in-

audita. Quid ergo eſt? Vereor mehercule, ne aut grauioribus vtat verbis, quàm
natura ferr: aut leuioribus quàm cauſa poſtulat. Ais eſſe vadimonium deſertum.
quæſiuit à te ſtatim, vt Romam rediit, Quintius, quo die vadimonium iſtuc fa-
ctum eſſe diceres. Reſpondiſti ſtatim, Nonis Febr. Diſcedens in memoriam rediit
Quintius, quo die Roma in Galliam profrctus ſit: ad ephemeridem reuertitur: in-
40 uenitur dies profectionis, pridie Calend. Febr. Nonis Febr. ſi Romæ fuit, cauſæ ni-
hil dicimus, quin tibi vadimonium promiſerit. Quid? hoc inueniri quî poteſt?
Profectus vna L. Albius homo in primis honeſtus. dicet teſtimonium. Profecti
ſunt familiares & Albii & Quintii: dicent hi quoque teſtimonium. Literæ P. Quin-
tii, teſtes tot. quibus omnibus cauſa iuſtiſſima eſt, cur ſcire potuerint, nulla cur
mentiantur: cum adſtipulatore tuo comparabuntur. Et in hac eiuſmodi cauſa P.
Quintius laborabit? & diutius in tanto metu miſer, periculóque verſabitur? & vehe-
mentius eum gratia aduerſarii perterrebit, quàm fides iudicis conſolabitur? vixit e-
nim ſemper inculté atque horridè: natura triſti ac recondita fuit: non ad ſolarium,
non in campo, non in conuiuiis verſatus eſt: id egit, vt amicos obſeruantia, rem
parſimonia retineret: antiquam officii rationem dilexit, cuius ſplendor omnis his
moribus obſoleuit. At ſi in cauſa pari diſcedere inferior videretur, tamen eſſet non
41 mediocriter conquerendum. Nunc in cauſa ſuperiore, ne vt par quidem ſit, poſtu-
lat: inferiorem eſſe patitur, duntaxat vſque eo, ne cum bonis, fama, fortuniſque o-
mnibus Sex. Neuii cupiditati crudelitatique dedatur. Docui, quod primum polli-
citus ſum, C. Aquili, cauſam omnino, cur poſtularet, non fuiſſe: quòd neque pe-
cunia debebatur, & ſi maximè deberetur, commiſſum nihil eſſe quare ad iſtam ra-
tionem perueniretur. Attende nunc, ex edicto Prætoris bona P. Quintii poſſidrre
nullo modo potuiſſe. Recita edictum. QVI FRAVDATIONIS CAVSA LA-
TITARIT. Non eſt is Quintius: niſi latitant, qui ad negotium ſuum relicto pro-
curatore proficiſcuntur. CVI HAERES NON EXTABIT. ne is quidem.
QVI EXILII CAVSA SOLVM VERTERIT.

Quo tempore exiſtimas oportuiſſe Neui abſen-
tem Quintium defendi? aut quomodo? tum, cùm poſtulabas, vt bona poſſideres?
nemo affuit: neque enim quiſquam diuinare poterat te poſtulaturum: neque quen-
quam attinebat id rrcuſare, quod Prætor, ſed ex edicto ſuo iubebat. Qui locus igi-
tur abſentis defendendi procuratori primus datus eſt? cùm proſcribebas. Ergo af-
41 fuit, non paſſus eſt, libellos deiecit Sex. Alphenus: qui primus erat officii gradus,
ſeruatus eſt à procuratore ſumma cum diligentia. Videamus, quæ deinde ſint con-
ſecuta. Hominem P. Quintii deprehendis in publico, conaris abducere: non pati-
tur Alphenus, vi tibi ademit: curat vt domum reducatur ad Quintium. Hîc quo-
que ſummè conſtat procuratoris diligentis officium. debere tibi dicis Quintium,
procurator negat: vadari vis, promittit: in ius vocas, ſequitur: iudicium poſtulas,
non recuſat. Quid aliud ſit abſentem defendi, ego non intelligo. At quis erat pro-
curator? credo aliquem eiectum hominem, egentem, litigioſum, improbum, qui
poſſet ſcurræ diuitis quotidianum conuicium ſuſtinere. Nihil minus. eques R. lo-
cuples, ſui negotii bene gerens: denique is, quem, quoties Neuius in Galliam pro-
fectus eſt, procuratorem Romæ reliquit. Et audes Sex. Neui negare abſentem de-
fenſum eſſe Quintium, cùm eum defenderit idem, qui te ſolebat? & cùm is iudi-
cium acciperet pro Quintio, cui tu & rem & famam tuam commendare profici-
34 ſcens & concredere ſolebas: conaris hoc dicere, neminem extitiſſe, qui Quintium
iudicio defenderet? Poſtulabam, inquit, vt ſatiſdaret. iniuria poſtulabas, ita vide-
bare, recuſabat Alphenus. ita: verùm Prætor decernebat. Tribuni igitur appella-
bantur. Hîc te, inquit, teneo: non eſt iſtud iudicium pati, neque iudicio defen-
dere, cùm auxilium à Tribunis petas. Hoc ego, cùm attendo qua prudentia ſit

Hortenſius, dicturum eſſe eum non arbitror: cùm autem antea dixiſſe audio, & cau-
ſam ipſam conſidero, quid aliud dicere poſſit, non reperio. fatetur enim libellos
Alphenum deieciſſe, vadimonium promiſiſſe: iudicium quin acciperet in ea ipſa
verba, quæ Neuius edebat, non recuſaſſe, ita tamen, more & inſtituto per eum ma-
giſtratum, qui auxilii cauſa conſtitutus eſt. Aut hæc facta non ſint, neceſſe eſt: aut
C. Aquilius talis vir iuratus hoc ius in ciuitate conſtituat, cuius procurator non o-
mnia iudicia acceperit, quæ quiſque in verba poſtularit: cuius procurator à Præ-
tore ad Tribunos appellare auſus ſit, eum non defendi, eius bona rectè poſſideri 44
poſſe: ei miſero, abſenti, ignaro fortunarum ſuarum, omnia vitæ ornamenta per
ſummum dedecus & ignominiam diripi conuenire. Quod ſi probari nemini po-
teſt, illud certè probari omnibus neceſſe eſt, defenſum eſſe iudicio abſentē Quin-
tium. Quod cùm ita eſt, ex edicto bona poſſeſſa non ſunt. At enim Tribuni pl. ne
audierunt quidem? fateor, ſi ita eſt, procuratorem decreto Prætoris R. oportuiſſe
parere. Quid, ſi M. Brutus interceſſurum ſe dixit palàm, niſi quid inter ipſum Al-
phenum & Neuium conueniret? videturne interceſſiſſe appellatio Tribunorum
non more, ſed auxilii cauſa? Quid deinde fit? Alphenus, vt omnes intelligere poſ-
ſent iudicio defendi Quintium, nequa ſubeſſe poſſet aliena aut ipſius officio, aut
huius exiſtimatione ſuſpicio, viros bonos complures aduocat: teſtatur iſto audien- 45
te, ſe pro communi neceſſitudine id primum petere, ne quid atrocius in P. Quin-
tium abſentem ſine cauſa facere conetur: ſin autem inimiciſſimè atque infeſtiſſi-
mè contendere perſeueret, ſe paratum eſſe omni recta atque honeſta ratione defen-
dere: quod petat, non deberi: ſe iudicio id, quod edat, accipere. Eius rei, condi-
tionísque tabellas obſignauerunt viri boni complures. res in dubium venire non
poteſt. Fit rebus omnibus integris, neque proſcriptis, neque poſſeſſis bonis, vt Al-
phenus promittat Neuio ſiſti Quintium. Venit ad vadimonium Quintius: iacet res
in controuerſiis iſto calumniante biennium, vſque dum inueniretur, qua ratio-
ne res ab vſitata conſuetudine recederet, & in hoc ſingulare iudicium cauſa omnis
concluderetur. Quod officium Aquili commemorari procuratoris poteſt, quod
ab Alpheno prætermitum eſſe videatur? quid affertur, quare P. Quintius abſens ne-
gatur eſſe defenſus? an verò id, quod Hortenſium, quia nuper iniecit, & quia Ne- 46
uius ſemper id clamitat, dicturum arbitror, non fuiſſe Neuio parem certationem
cum Alpheno, illo tempore, illis dominantibus? quod ſi velim confiteri, illud opi-
nor concedent, non procuratorem P. Quintii neminem fuiſſe, ſed gratioſum fuiſ-
ſe. Mihi autem ad vincendum ſatis eſt, fuiſſe procuratorem quicum experiri poſ-
ſet. Qualis is fuerit, ſi modò abſentem defendebat per ius & magiſtratum, nihil
ad rem arbitror pertinere. Erat, inquit, illarum partium. Quid ni? qui apud te
eſſet educatus, quem tu à puero ſic inſtituiſſes, vt nobili ne gladiatori quidem hæ-
reret. Sicut tu ſemper ſummè concupiſti, idem volebat Alphenus: ea re tibi cum
eo par contentio erat. Bruti, inquit, erat familiaris, itaque is intercedebat. Tu con-
trà Burrieni, qui iniuriam decernebat, omnium denique illorum, qui tum & po-
terant per vim & ſcelus plurimum, &, quod poterant, id audebant. An omnes tu
iſtos vincere volebas, qui nunc, tu vt vincas, tantopere laborant? aude id dicere,
non palàm, ſed his ipſis quos aduocaſti: tametſi nolo eam rem commemorando
renouare, cuius omnino rei memoriam omnem tolli funditus ac deleri arbitror 47
oportere. Vnum illud dico, ſi propter partium ſtudium potens erat Alphenus, po-
tentiſſimus Neuius: ſi fretus gratia poſtulabat aliquid iniquius Alphenus, multo
iniquiora Neuius impetrabat: neque enim inter ſtudium veſtrum quicquam, vt
opinor, interfuit: ingenio, vetuſtate, artificio tu facilè viciſti, vt alia omittam,
hoc ſatis eſt: Alphenus cum iis, & propter eos periit, quos diligebat: tu, poſtquam,
qui tibi erant amici, non poterant vincere, vt amici tibi eſſent, qui vincebant, eſſe-

ciſti. quòd ſi tum par tibi ius cum Alpheno fuiſſe non putas, quia tamen aliquem
contra te aduocare poterat, quia magiſtratus aliquis reperiebatur, apud quem Al-
pheni cauſa conſiſteret: quid hoc tempore Quintio ſtatuendum eſt? cui neque ma-
giſtratus adhuc æquus inuentus eſt: neque iudicium redditum eſt vſitatum, non con-
ditio, non ſponſio, non denique vlla vnquam interceſſit poſtulatio: mitto æqua,
verùm ante hoc tempus ne fando quidem audita. De re pecuniaria cupio contende-
48 re: non licet. At ea controuerſia eſt: nihil ad me attinet: cauſam capitis dicas opor-
tet. Accuſa, vbi ita neceſſe eſt. non, inquit, niſi tu antè nouo modo priore loco di-
xeris: dicendum neceſſariò eſt: præſtituendæ horæ ad arbitrium noſtrum: iudex ipſe
arceſſetur. Quid tum? tu aliquem patronum inuenies, hominem antiqui officii, qui
ſplendorem noſtrum & gratiam negligat? pro me pugnabit L. Philippus, eloquen-
tia, grauitate, bonore, florentiſſimus ciuitatis: dicet Hortenſius, excellens ingenio,
nobilitate, exiſtimatione: aderunt autem homines nobiliſſimi ac potentiſſimi, quo-
rum frequentiam & conſeſſum non modò P. Quintius, qui de capite decernit, ſed
quiuis qui extra periculum ſit, perhorreſcat. Hæc eſt iniqua certatio, non illa, qua
tu contra Alphenum velitabaris. Huic, ne vbi conſiſteret quidem contra te, locum
49 reliquiſti. Quare aut doceas oportet, Alphenum negaſſe ſe procuratorem eſſe, non
deieciſſe libellos, iudicium accipere noluiſſe: aut cùm hæc facta ſint, ex edicto te bo-
na P. Quinrii non poſſediſſe concedas. Etenim, ſi ex edicto poſſediſti, quæro, cur
bona non venierint? cur cæteri ſponſores & creditores non conuenerint? nemóne
fuit cui deberet Quintius? fuerunt, & complures fuerunt: propterea quòd Caius fra-
ter aliquantum æris alieni reliquerat. Quid ergo eſt? homines erant ab hoc omnes
alieniſſimi, & iis debebatur: neque tamen quiſquam inuentus eſt tam inſignitè im-
probus, qui violare P. Quintii exiſtimationem abſentis auderet. Vnus fuit affinis,
ſocius, neceſſarius Sex. Neuius; qui cùm ipſe vltrò deberet, quaſi eximio præmio ſce-
leris expoſito, cupidiſſimè contenderet, vt per ſe afflictum atque euerſum propin-
quum ſuum non modò honeſtè partis bonis, verùm etiam communi luce priuaret.
50 Vbi erant cæteri creditores? denique hoc tempore vbi ſunt? quis eſt qui fraudationis
cauſa latuiſſe dicat? quis, qui abſentem defenſum neget eſſe Quintium? nemo inueni-
tur. At contrà, omnes quibuſcum ratio huic aut eſt, aut fuit, adſunt, defendunt: fides
huius multis locis cognita, ne perfidia Sex. Neuii derogetur, laborant. in huiuſmodi
ſponſionem teſtes dare oportebat, ex eo numero qui hæc dicerent: vadimonium mihi
deſeruit: me fraudauit: à me nominis eius quod inficiatus eſſet, diem petiuit: ego expe-
riri non potui, latitauit, procuratorem nullum reliquit. horum nihil dicitur. Parantur
teſtes, qui hæc dicant. Verùm opinor videbimus, cùm dixerint. Vnum tamen hoc cogi-
tent: ita ſe graues eſſe, vt, ſi veritatem volent retinere, grauitatem poſſint obtinere: ſi
eam negligent, ita leues ſint, vt omnes intelligant, non ad obtinendum mendacium,
ſed ad verum probandum authoritatem adiuuare. Ego hæc duo quæro: primùm, qua
ratione Neuius ſuſceptum negotium non tranſegerit: hoc eſt cur bona, quæ ex edicto
51 poſſidebat, non vendiderit: deinde, cur ex tot creditoribus aliis ad iſtam rationem ne-
mo acceſſerit: vt neceſſariò confiteare, neque eorum tam temerarium quenquam
fuiſſe, neque te ipſum id quod turpiſſimè ſuſcepiſſes, perſeuerare & tranſigere potuiſ-
ſe. Quid, ſi tu ipſe Sex. Neui ſtatuiſti bona P. Quintii ex edicto poſſeſſa non eſſe? opi-
nor, tuum teſtimonium, quod in aliena re leue eſſet, in tua, quoniam contra te eſt,
grauiſſimum debet eſſe. Emiſti bona Sex. Alpheni, L. Sylla Dictatore vēdente: ſocium
tibi in his bonis edidiſti Quintium. plura non dico. Cum eo tu voluntariam ſocieta-
tem coibas, qui te in hæreditaria ſocietate fraudarat: & eum iudicio tuo comproba-
bas, quem ſpoliatum fama fortuniſque omnibus arbitrabare. Diffidebam meher-
cule C. Aquili, ſatis animo certo & confirmato me poſſe in hac cauſa conſiſtere: ſic

cogitabam, cùm contrà dicturus eſſet Hortenſius, & cùm eſſet attentè auditurus Phi-
lippus, fore, vti permultis in rebus timore prolaberer. Dicebam huic Q. Roſcio, cu-
ius ſoror eſt cum P. Quintio, cùm à me peteret, & ſummè contenderet, vt propin-
quum ſuum defenderem, mihi perdifficile eſſe contra tales oratores non modò tan-
tam cauſam perorare, ſed omnino verbum facere conari. Cùm cupidius inſtaret, ho-
mini pro amicitia familiarius dixi, mihi videri ore duriſſimo eſſe, qui præſente eo ge- 12
ſtum agere conaretur: qui verò cum ipſo contenderent, eos, etiam ſiquid antea re-
cti aut venuſti habere viſi ſunt, id amittere: ne quid mihi eiuſmodi accideret, cùm
contra talem artificem dicturus eſſem, me veteri. Tum mihi Roſcius & alia multa
confirmandi mei cauſa dixit: & mehercule ſi nihil diceret, tacito ipſo officio & ſtu-
dio, quod adhibebat erga propinquum ſuum, quemuis commoueret. Etenim cùm
artifex eiuſmodi ſit, vt ſolus dignus videatur eſſe qui in ſcena ſpectetur: tum vir
eiuſmodi eſt, vt ſolus dignus videatur qui eò non accedat. Veruntamen, quid ſi, in-
quit, habes eiuſmodi cauſam, vt hoc tibi planum ſit faciendum, neminem eſſe, qui
poſſit biduo, ad ſummum triduo ſeptingenta millia paſſuum ambulare? taménne ve-
reris, vt poſſis hæc contra Hortenſium contendere? minimè, inquam. Sed quid id
ad rem? nimium, inquit: in eo cauſa conſiſtit. Quo modo? docet me eiuſmodi rem, 13
& factum ſimul Sex. Neuii: quod ſi ſolum proferretur, ſatis eſſe deberet. Quod abs
te C. Aquili, & à vobis qui adeſtis in conſilio, quæſo vt diligenter attendatis: pro-
fectò intelligetis, illinc ab initio cupiditatem pugnaſſe & audaciam: hinc veritatem
& pudorem, quoad potuerit, reſtitiſſe. Bona poſtulas vt ex edicto poſſidere liceat.
quo die? te ipſum Neui volo audire: volo inauditum facinus ipſius, qui id commi-
ſit, voce conuinci. dic Neui diem. Ante v. Calen. intercalares. Bene agis. quàm lon-
gè eſt hinc in ſaltum veſtrum Gallicanum? Neui te rogo. DCC millia paſſuum. opti-
mè. De ſaltu deiicitur Quintius. quo die? poſſumus hoc quoque ex te audire: quid
taces? dic inquam diem. Pudet dicere. intelligo: verùm & ſerò, & nequicquam pu-
det. deiicitur de ſaltu C. Aquili pridie Cal. intercalares. Biduo pòſt, aut, vt ſtatim de
iure aliquis cucurrerit, non toto triduo DCC millia paſſuum conficiuntur. O rem in- 14
credibilem: ò cupiditatem inconſideratam: ò nuntium volucrem. adminiſtri & ſa-
tellites Sex. Neuii Roma trans Alpeis in Sebuſianos biduo veniunt. O hominem for-
tunatum, qui eiuſmodi nuntios, ſeu potius pegaſos habeat. Hîc ego, ſi Craſſi omnes
cum Antoniis exiſtant, ſi tu L. Philippe, qui inter illos florebas, hanc cauſam voles
cum Hortenſio dicere, tamen ſuperior ſim neceſſe eſt: non enim, quemadmodum
putatis, omnia ſunt in eloquentia: eſt quædam tamen ita perſpicua veritas, vt eam
infirmare nulla res poſſit. An, antequam poſtulaſti vt bona poſſideres, miſiſti, qui
curarent vt dominus de ſuo fundo à ſua familia vi deiiceretur? vtrumlibet elige. alte-
rum incredibile eſt, alterum nefarium: & ante hoc tempus vtrunque inauditum.
DCC millia paſſuum vis eſſe decurſa biduo? dic. negas? antè igitur miſiſti. malo: ſi
enim illud diceres, improbè mentiri viderere: cùm hoc confiteris, id te admiſiſſe con-
cedis, quod ne mendacio quidem tegere poſſis. Hoc conſilium Aquilio & talibus vi- 15
ris tam cupidum, tam audax, tam temerarium probabitur? quid hæc amentia, quid
hæc feſtinatio, quid hæc immaturitas tanta ſignificat? non vim, non ſcelus, non la-
trocinium, non denique omnia potius, quàm ius, quàm officium, quàm pudorem?
Mittis iniuſſu Prætoris: quo conſilio? iuſſurum ſciebas? quid? cùm iuſſiſſet, tum
mittere nonne poteras? poſtulaturus eras: quando? poſt dies XXX: nempe ſi te ni-
hil impediret, ſi voluntas eadem maneret, ſi valeres, denique ſi viueres. Prætor iuſ-
ſiſſet: opinor ſi vellet, ſi valeret, ſi ius diceret, ſi nemo recuſaret, qui ex ipſius de-
creto & ſatiſdaret, & iudicium accipere vellet. Nam per deos immortales, ſi Alphe-
nus procurator P. Quintii tibi tum ſatiſdaret, & iudicium accipere vellet, denique

omnia quæ poſtulares, facere voluiſſet, quid ageres? reuocares eum quem in Galliam
miſeras? At hic quidem iam de ſundo expulſus, iam à ſuis diis penatibus præceps
eiectus: iam, quod indigniſſimum eſt, ſuorum ſeruorum manibus, nuntio atque
56 imperio tuo violatus eſſet. Corrigeres hæc ſcilicet tu poſtea. de cuiuſquam vita di-
cere audes, qui hoc concedas neceſſe eſt, ita te cæcum cupiditate & auaritia fuiſſe, vt,
cùm poſtea quid futurum eſſet, ignorares (accidere autem multa poſſent) ſpem ma-
leficii præſentis in incerto reliqui temporis euentu collocares? atque hæc perinde lo-
quor, quaſi ipſo illo tempore, cùm te Prætor iuſſiſſet ex edicto poſſidere, ſi in poſſeſ-
ſionem miſiſſes, debueris aut potueris P. Quintium de poſſeſſione deturbare. Omnia
ſunt C. Aquili eiuſmodi, quiuis vt perſpicere poſſit, in hac cauſa improbitatem &
gratiam cum inopia & veritate contendere. Prætor te quemadmodum poſſidere iuſ-
ſit? opinor, ex edicto. Sponſio quæ in verba facta eſt? ni ex edicto Prætoris bona P.
Quintii poſſeſſa non ſint. Redeamus ad edictum. id quidem quemadmodum iubet
poſſidere? num quid eſt cauſæ C. Aquili, quin, ſi longè aliter poſſedit, quàm Prætor
57 edixit, iſte ex edicto non poſſederit, ego ſponſione vicerim? nihil, opinor. Cogno-
ſcamus edictum. QVI EX EDICTO MEO IN POSSESSIONEM VENERIT.
de te loquitur Neui, quemadmodum tu putas: ais enim te ex edicto veniſſe: tibi, quid
facias, definit, te inſtituit, tibi præcepta dat. EOS ITA VIDETVR IN POS-
SESSIONE ESSE OPORTERE. quomodo? QVOD IBIDEM RECTE CVSTO-
DIRE POTERVNT, ID IBIDEM CVSTODIANT: QVOD NON POTE-
RVNT, ID AVFERRE ET ABDVCERE LICEBIT. quid rum? DOMINVM (in-
quit) INVITVM DETRVDERE NON PLACET. eum ipſum, qui fraudandi cau-
ſa latitet: eum ipſum, quem iudicio nemo defendat: eum ipſum, qui cum omnibus
creditoribus ſuis malè agat, inuitum de prædio detrudi vetat. Proficiſcenti tibi in
poſſeſſionem Prætor ipſe Sex. Neui palàm dicit, Ita poſſideto, vt tecum ſimul poſ-
ſideat Quintius: ita poſſideto, vt Quintio ius non auferatur. quid? tu id quemad-
58 modum obſeruas? mitto illud dicere, eum qui non latitarit, cui Romæ domus, vxor,
liberi, procurator eſſet: eum qui tibi vadimonium non deſeruiſſet: hæc omnia mit-
to, illud dico, dominum expulſum eſſe de prædio, domino à familia ſua manus alla-
tas eſſe ante ſuos lares familiares. hoc dico,

Neuium ne appellauiſſe quidem Quintium,
cùm ſimul eſſet, experiri poſſet quotidie: deinde quòd omnia iudicia difficillima cum
ſumma ſua inuidia, maximóque periculo P. Quintii fieri mallet, quàm illud pecu-
niarium iudicium, quod vno die tranſigi poſſet: ex quo vno hæc omnia nata, & pro-
fecta eſſe concedit. quo in loco conditionem tuli, ſi vellet pecuniam petere, P. Quin-
tium iudicatum ſolui ſatiſdaturum, dum ipſe, ſi quid peteret, pari conditione vte-
retur. Oſtendi, quàm multa antè fieri conuenerit, quàm hominis propinqui bona
poſſideri poſtularentur: præſertim cùm Romæ domus eius, vxor, liberi eſſent, &
procurator æquè vtriuſque neceſſarius. docui, cùm deſertum eſſe dicat vadimonium,
omnino vadimonium nullum fuiſſe: quo die hunc ſibi promiſiſſe dicat, eo die ne
59 Romæ quidem eum fuiſſe, id teſtibus me pollicitus ſum planum facturum, qui &
ſcire deberent, & cauſam, cur mentirentur, non haberent. ex edicto autem non
potuiſſe bona poſſideri, demonſtraui: quòd neque fraudandi cauſa latitaſſet, neque
exilii cauſa ſolum vertiſſe diceretur. Reliquum eſt, vt eum nemo iudicio defende-
rit: quod contrà copioſiſſimè defenſum eſſe contendi, non ab homine alieno, ne-
que ab aliquo calumniatore atque improbo, ſed ab equite Rom. propinquo & ne-
ceſſario ſuo, quem ipſe Sex. Neuius procuratorem relinquere antea conſueſſet: ne-
que eum, ſi Tribunos appellarit, idcirco minus iudicio pati paratum fuiſſe: neque
potentia procuratoris Neuio ius ereptum: contrà iſtum potentia ſua tum tantummo-
do ſuperiorem fuiſſe: nunc nobis vix reſpirandi poteſtatem dare. quæſiui, quæ cauſa

fuiſſet, cur bona non veniſſent, cùm ex edicto poſſiderentur. Deinde illud quoque
requiſiui, qua ratione ex tot creditoribus nemo neque rum idem fecerit, neque
nunc contrà dicat: omnéſque pro P. Quintio pugnent, præſertim cùm in tali iu- 60
dicio teſtimonia credirorum exiſtimentur ad rem maximè pertinere. Poſtea ſum
vſus aduerſarii teſtimonio: qui ſibi eum nuper edidit ſocium, quem, quomodo nunc
intendit, ne in viuorum quidem numero tum demonſtrat fuiſſe. Tum illam incre-
dibilem celeritatem, ſeu potius audaciam protuli: confirmaui neceſſe eſſe aut biduo
DCC millia paſſuum eſſe decurſa, aut Sex. Neuium diebus compluribus antè in poſ-
ſeſſionem miſiſſe, quàm poſtularet vt ei liceret bona poſſidere. Poſtea recitaui edi-
ctum, quod apertè dominum de prædio detrudi vetaret: in quo conſtitit Neuium
ex edicto non poſſediſſe, cùm confiteretur ex prædio vi detruſum eſſe Quintium. o-
mnino autem bona poſſeſſa non eſſe conſtitui, quòd bonorum poſſeſſio ſpectetur
non in aliqua parte, ſed in vniuerſis quæ teneri ac poſſideri poſſint. Dixi Romæ do- 61
mum fuiſſe, quò iſte ne aſpirarit quidem: ſeruos complures, ex quibus iſte poſſede-
rit neminem, ne attigerit quidem: vnum fuiſſe quem attingere conatus ſit, prohi-
bitum fuiſſe, quieuiſſe. In ipſa Gallia cognoſtis in prædia priuara Quinrii Sex. Neuium
non veniſſe: denique ex hoc ipſo ſaltu, quem per vim expulſo ſocio poſſedit, ſeruos
priuatos Quintii non omnes eiectos eſſe. ex quo, & ex cæteris dictis, factis, cogira-
tiſque Sex. Neuii, quiuis poteſt intelligere, iſtum nihil aliud egiſſe, neque nunc age-
re, niſi vti per vim, per iniuriam, per iniquitatem iudicii totum agrum, qui com-
munis eſt, ſuum facere poſſit. Nunc, cauſa perorata, res ipſa, & periculi magnitu-
do C. Aquili cogere videtur, vt te, atque eos qui tibi in conſilio ſunt, obſecret, ob-
teſteturque P. Quintius per ſenectutem, ac ſolitudinem ſuam, nihil aliud, niſi vt ve-
ſtræ naturæ bonitatique obſequamini: vt, cùm veritas cum hoc faciat, plus huius in-
opia poſſit ad miſericordiam, quàm illius opes ad crudelitatem. Quo die ad te iudi- 62
cem venimus, eodem die illorum minas, quas antè horrebamus, negligere cœpimus.
Si cauſa cum cauſa contenderet, nos noſtram perfacilè cuiuis probaturos ſtatueba-
mus. Quòd vitæ ratio cum ratione vitæ decerneret, iccirco nobis etiam magis te iu-
dice opus eſſe arbitrati ſumus: ea res enim nunc in diſcrimen verſatur, vtrum ne poſ-
ſit ſe contra luxuriam, ac licentiam ruſticana illa atque inculta parſimonia defende-
re: an deformata atque ornamentis omnibus ſpoliata, nuda cupiditati, petulantiǽ-
que addicatur. Non comparat ſe tecum gratia P. Quintius Sex. Neui, non opibus,
non facultate contendit: omneis tuas artes, quibus tu magnus es, tibi concedit. Fa-
tetur ſe non bellè dicere, non ad voluntatem loqui poſſe, non ab afflicta amicitia
tranſfugere, atque ad florentem aliam deuolare, non profuſis ſumptibus viuere, non
ornare magnificè ſplendidéque conuiuium, non habere domum clauſam pudori &
ſanctimoniæ, patentem atque adeò expoſitam cupiditati & voluptatibus: contrà, ſi- 63
bi officium, fidem, diligentiam, vitam omnino ſemper horridam atque aridam cor-
di fuiſſe. Iſta ſuperiora eſſe, ac plurimum poſſe his moribus ſentit. Quid ergo eſt?
non vſque eo tamen, vt in capite fortuniſque hominum honeſtiſſimorum dominen-
tur ii qui relicta bonorum virorum diſciplina, & quæſtum & ſumptum Gallonii ſe-
qui maluerunt, atque etiam, quod in illo non fuit, cum audacia perfidiáque vixerunt.
Si licet viuere eum quem Sex. Neuius non vult: ſi eſt homini honeſto locus in ciui-
tate inuito Neuio: ſi fas eſt reſpirare P. Quintium contra nutum ditionémque Ne-
uii: ſi, quæ pudore ornamenta ſibi peperit, ea poteſt contra petulantiam te defenden-
te obtinere: ſpes eſt, & hunc miſerum, atque infœlicem aliquando tamen poſſe conſi-
ſtere. Sin & poterit Neuius id quod libet, & ei libebit quod non licet: quid agendum
eſt? qui deus appellandus eſt? cuius hominis fides imploranda eſt? qui denique que-
ſtus, qui mœror dignus inueniri calamitate tanta poteſt? miſerum eſt, exturbari
fortunis omnibus: miſerius eſt, iniuria. Acerbum eſt, ab aliquo circumueniri:

64 acerbius, à propinquo. Calamitoſum eſt, bonis euerti: calamitoſius, cum dedecore. Fu-
neſtum eſt, à forti atque honeſto viro iugulari: funeſtius, ab eo, cuius vox præconio
quæſtu proſtirit. Indignum eſt, à pari vinci, aut ſuperiore: indignius, ab inferiore, atque
humiliore. Luctuoſum eſt, tradi alteri cum bonis: luctuoſius, inimico. Horribile eſt,
cauſam capitis dicere: horribilius, priore loco dicere. omnia circunſpexit Quintius, o-
mnia periclitatus eſt C. Aquili: non Prætorem modò, à quo ius impetraret, inuenire
non potuit, atque adeò ne vnde arbitratu quidem ſuo poſtularet: ſed ne amicos qui-
dem Sex. Neuii, quorum ſæpe & diu ad pedes iacuit ſtratus, obſecrans per deos immor-
tales, vt aut ſecum iure contenderent, aut iniuriam ſine ignominia ſibi imponerent.
denique ipſius inimici vultum ſuperbiſſimum ſubiit: ipſius Sex. Neuii lachrymás ma-
65 num apprehendit, in propinquorum bonis proſcribendis exercitatam: obſecrauit per
fratris ſui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, per ipſius coniugem & liberos,
quibus propior P. Quintio nemo eſt, vt aliquando miſericordiam caperet: aliquam, ſi
non propinquitatis, at ætatis ſuæ, ſi non hominis, at humanitatis rationem haberet: vt
ſecum aliquid integra ſua fama, qualibet, dummodo tolerabili, conditione tranſige-
ret. ab ipſo repudiatus, ab amicis eius non ſubleuatus, ab omni magiſtratu agitatus at-
que perterritus, quem præter te appellet, habet neminem. tibi ſe, tibi ſuas omnes opes,
fortunáſque commendat: tibi committit exiſtimationem ac ſpem reliquæ vitæ: mul-
tis vexatus contumeliis, plurimis iactatus iniuriis, non turpis ad te, ſed miſer confu-
git, è fundo ornatiſſimo deiectus, ignominiis omnibus appetitus, cùm illum in ſuis
paternis bonis dominari videret, ipſe filiæ nubili dotem conficere non poſſet, nihil
66 alienum tamen vita ſuperiore commiſit. Itaque te hoc obſecrat C. Aquili, vt quam
exiſtimationem, quam honeſtatem in iudicium tuum propè acta iam ætate decurſáque
attulit, eam liceat ei ſecum ex hoc loco efferre: ne is, de cuius officio nemo vnquam
dubitauit, ſexageſimo denique anno dedecore, macula, turpiſſimáque ignominia no-
tetur: ne ornamentis eius omnibus Sex. Neuius pro ſpoliis abutatur: ne per te ferat,
quò minus quæ exiſtimatio P. Quintium vſque ad ſenectutem perduxit, eadem vſque
ad rogum proſequatur.

Pro Sex. Roſcio Amerino,

ORATIO II.

1 CREDO EGO vos iud. mirari, quid ſit, quòd, cùm tot ſummi orato-
res hominéſque nobiliſſimi ſedeant, ego potiſſimùm ſurrexerim, is,
qui neque ætate, neque ingenio, neque authoritate ſim cum his qui
ſedeant, comparãdus. omnes enim hi, quos videtis adeſſe in hac cau-
ſa, iniuriam nouo ſcelere conflatam putãt oportere defendi: defen-
dere ipſi propter iniquitatem temporum non audent. ita fit, vt ad-
ſint, propterea quòd officiũ ſequuntur: taceant autẽ idcirco, quia periculum metuunt.
Quid ergo? audaciſſimus ego ex omnibus? minimè. At tanto officioſior, quàm cæteri?
2 ne iſtius quidem laudis ita ſum cupidus, vt aliis eam præreptam velim. Quæ me igitur
res præter cæteros impulit, vt cauſam Sex. Roſcii reciperem? quia, ſi quis iſtorum dixiſ-
ſet, quos videtis adeſſe, in quibus ſumma authoritas eſt, atque amplitudo, ſi verbum de
Repub. feciſſet, id quod in hac cauſa fieri neceſſe eſt, multo plura dixiſſe, quàm dixiſſet,
putaretur. ego etiam ſi omnia quæ dicenda ſunt, liberè dixero, nequaquam tamen ſi-
militer oratio mea exire, atque in vulgus emanare poterit. Deinde, quòd cæterorum
neque dictum obſcurum poteſt eſſe propter nobilitatem, & amplitudinem, neque te-
mere dicto concedi propter ætatem & prudentiam: ego ſi quid liberius dixero, vel oc-

cultum eſſe,propterea quòd nondum ad Remp. acceſſi, vel ignoſci adoleſcentiæ meæ poterit. tametſi non modò ignoſcendi ratio, verùm etiam cognoſcẽdi cõſuetudo iam de ciuitate ſublata eſt. Accedit illa quoq; cauſa, quòd à cæteris forſitan ita peritum ſit, vt dicerent,vt vtrumuis ſaluo officio ſe facere poſſe arbitrarentur.à me autem ii contenderunt,qui apud me & amicitia,& beneficiis,& dignitate plurimum poſſunt: quorum ego neque beneuolentiam erga me ignorare,nec authoritatem aſpernari,nec voluntatem negligere debeam.His de cauſis ego huic cauſæ patronus extiti: non electus 3
vnus,qui maximo ingenio: ſed relictus ex omnibus, qui minimo periculo poſſem dicere:neque vti ſatis firmo præſidio defenſus Sex. Roſcius,verùm vti ne omnino deſertus eſſet.Forſitan quæratis,qui iſte terror ſit,& quæ tanta formido,quæ tot ac tales viros impediat,quò minus pro capite & fortunis alterius,quemadmodum conſueuerũt, cauſam velint dicere. quod adhuc vos ignorare non mirum eſt, propterea quòd conſultò ab accuſatoribus,eius rei,quæ conflauit hoc iudicium,mẽtio facta non eſt. Quæ res ea eſt? bona patris huiuſce Sex. Roſcii, quæ ſunt ſexagies, quæ de viro fortiſſimo & clariſſimo L.Sylla,quem honoris cauſa nomino , duobus millibus nummûm ſeſe dicit emiſſe adoleſcẽs vel potẽtiſſimus hoc tempore noſtræ ciuitatis L.Cornelius Chryſogonus.Is à vobis iudices hoc poſtulat,vt,quoniam in alienã pecuniam tam plenam, 4
atque præclaram nullo iure inuaſerit,quoniamque ei pecuniæ vita Sex.Roſcii obſtare, atque officere videatur,deleatis ex animo ſuo ſuſpicionem omnem,metúmque tollatis. ſeſe hoc incolumi non arbitratur huius innocentis patrimonium tam amplum, & copioſum poſſe obtinere:damnato & eiecto,ſperat ſe poſſe,quod adeptus eſt per ſcelus,id per luxuriam effundere atque conſumere . Hunc ſibi ex animo ſcrupulum, qui ſe dies noctéſque ſtimulat ac pungit, vt euellatis poſtulat: vt ad hanc ſuam prædam tam nefariam adiutores vos profiteamini . Si vobis æqua & honeſta poſtulatio videtur iudices: ego contrà breuem poſtulationem affero, & (quomodo mihi perſuadeo) aliquanto æquiorem . Primùm à Chryſogono peto, vt pecunia fortunı́ſque noſtris contentus ſit , ſanguinem & vitam ne petat. deinde à vobis iudices, vt audaciæ ſceleri reſiſtatis,innocẽtium calamitatem leuetis,& in cauſa Sex. Roſcii periculum,quod in omnes intẽditur,propulſetis.Quod ſi aut cauſa criminis,aut facti ſuſpicio,aut quæ- 5
liber denique vel minima res reperietur,quamobrem videantur illi nõnihil tamen in deferendo nomine ſecuti:poſtremò ſi præter eam prædam,quam dixi,quicquam aliud cauſæ inueneritis: non recuſamus,quin illorum libidini Sex. Roſcii vita dedatur. Sin aliud agitur nihil,niſi vt his ne quid deſit, quibus ſatis nihil eſt:ſi hoc ſolum hoc tempore pugnatur, vt ad illam opimam præclarámque prædam damnatio Sex. Roſcii, velut cumulus,accedat: nónne cùm multa indigna , tum vel hoc indigniſſimum eſt, vos idoneos habitos, per quorum ſententias, iuſque iurandum id aſſequantur , quod antea ipſi ſcelere & ferro aſſequi conſuerũt? qui ex ciuitate in ſenatum propter dignitatem,ex ſenatu in hoc conſilium delecti eſtis propter ſeueritatem: ab his hoc poſtulare homines ſicarios atque gladiatores,non modò vt ſupplicia vitent,quæ à vobis pro 6
maleficiis ſuis meruere atque horrere debent , verùm etiam vt ſpoliis Sex. Roſcii hoc iudicio ornati auctíque diſcedant?His de rebus tãtis, támque atrocibus neque ſatis me commodè dicere,neque ſatis grauiter conqueri, neque ſatis liberè vociferari poſſe intelligo : nam commoditati ingenium,grauitati ætas, libertati tempora ſunt impedimento . Huc accedit ſummus timor : quem mihi natura pudórque meus attribuit, & veſtra dignitas,& vis aduerſariorum,& Sex.Roſcii pericula.Quapropter vos oro atque obſecro iudices , vt attentè, bonáque cum venia verba mea audiatis . fide ſapientiáque veſtra fretus, plus oneris ſuſtuli, quàm ferre me poſſe intelligo . Hoc onus , ſi vos aliqua ex parte alleuabitis , feram , vt potero , ſtudio & induſtria iudices . ſin à vobis (id quod non ſpero)deſerar ,tamen animo non deficiam , & id , quod ſuſcepi , quoad potero,perferam.quod ſi perferre non potero , opprimi me onere officii malo, quàm id

quod mihi cum fide ſemel impoſitum eſt, aut propter perfidiam abiicere, aut propter
7 infirmitatem animi deponere. Te quoque magnopere M. Fanni quæſo, vt qualem te
iam antea populo R. præbuiſti, cùm huic idem quæſtioni iudex præeſſes, talem te &
nobis, & populo R. hoc tempore impertias. Quanta multitudo hominum conuene-
rit ad hoc iudicium, vides: quæ ſit omnium mortalium expectatio, quæ cupiditas, vt
acria ac ſeuera iudicia fiant, intelligis. longo interuallo iudicium inter ſicarios hoc
primum committitur, cùm interea cædes indigniſſimæ maximǽque factæ ſint. omnes
hanc quæſtionem te Prætore de manifeſtis maleficiis quotidianóque ſanguine, haud
remiſſius ſperant futuram. qua vociferatione in cæteris iudiciis accuſatores vti con-
ſueuerunt, ea nos hoc tempore vtimur, qui cauſam dicimus. Petimus abs te M. Fanni,
à vobíſque iud. vt quàm acerrimè maleficia vindicetis, vt quam fortiſſimè hominibus
audaciſſimis reſiſtatis: vt hoc cogitetis, niſi in hac cauſa, qui veſter animus ſit, oſten-
detis, eò prorumpere hominum cupiditatem, & ſcelus, & audaciam, vt nó modò clam,
8 verùm etiam hîc in foro, ante tribunal tuum M. Fanni, ante pedes veſtros iudices, in-
ter ipſa ſubſellia cædes futuræ ſint: etenim quid aliud hoc iudicio tentatur, niſi vt id
fieri liceat? Accuſant ii, qui in fortunas huius inuaſerunt: cauſam dicit is, cui præ-
ter calamitatem nihil reliquerunt. accuſant ii, quibus occidi patrem Sex. Roſcii bo-
no fuit: cauſam dicit is, cui non modò luctum mors patris attulit, verùm etiam ege-
ſtatem. accuſant ii, qui hunc ipſum iugulare ſummè cupierunt: cauſam dicit is, qui
etiam ad hoc ipſum iudicium cum præſidio venit, ne hîc ibidem ante oculos veſtros
trucidetur. denique accuſant ii, quos populus poſcit: cauſam dicit is, qui vnus re-
lictus ex illorum nefaria cæde reſtat. Atque vt facilius intelligere poſſitis iudices, ea
quæ facta ſunt, indigniora eſſe, quàm hæc ſunt quæ dicimus: ab initio res quemad-
modum geſta ſit, vobis exponemus, quo facilius & huius hominis innocentiſſimi
miſerias, & illorum audaciam cognoſcere poſſitis, & Reipub. calamitatem. Sex. Ro-
9 ſcius pater huiuſce, municeps Amerinus, fuit cùm genere, & nobilitate, & pecunia
non modò ſui municipii, verùm etiam eius vicinitatis facilè primus, tum gratia at-
que hoſpitiis florens hominum nobiliſſimorum: nam cum Metellis, Seruiliis, Sci-
pionibus erat ei non modò hoſpitium, verùm etiam domeſticus vſus & conſuetudo:
quas (vt æquum eſt) familias honeſtatis amplitudiníſque gratia nomino. Itaque ex ſuis
omnibus commodis hoc ſolum filio reliquit: nam patrimonium domeſtici prædo-
nes vi ereptum poſſident: fama & vita innocentis ab hoſpitibus, amicíſque paternis
defenditur. hic cùm omni tempore nobilitatis fautor fuiſſet, tum hoc tumultu proxi-
mo, cùm omnium nobilium dignitas & ſalus in diſcrimen veniret, præter cæteros in
ea vicinitate eam partem, cauſámque opera, ſtudio, authoritate defendit. etenim re-
ctum putabat, pro eorum honeſtate ſe pugnare, propter quos ipſe honeſtiſſimus in-
ter ſuos numerabatur. Poſteaquam victoria conſtituta eſt, ab armíſque receſſimus:
cùm proſcriberentur homines, atq; ex omni regione caperentur ii qui aduerſarii fuiſ-
10 ſe putabantur, erat ille Romæ frequens, atque in foro, & in ore omnium quotidie ver-
ſabatur, magis vt exultare victoria nobilitatis videretur, quàm timere ne quid ex ea ca-
lamitatis ſibi accideret. Erant ei veteres inimicitiæ cum duobus Roſciis Amerinis,
quorum alterum ſedere in accuſatorum ſubſelliis video, alterum tria huiuſce prædia
poſſidere audio. quas inimicitias ſi tam cauere potuiſſet, quàm metuere ſolebat, viue-
ret: neque enim iud. iniuria metuebat: nam duo iſti ſunt T. Roſcii, quorum alteri
Capitoni cognomen eſt: iſte, qui adeſt, Magnus vocatur: homines eiuſmodi, alter
plurimarum palmarum vetus ac nobilis gladiator habetur: hic autem nuper ſe ad eum
laniſtam contulit, qui, cùm ante hanc pugnam tyro eſſet ſcientia, facilè ipſum magi-
ſtrum ſcelere, audaciáque ſuperauit. nam cùm hic Sex. Roſcius eſſet Ameriæ, T. autem
iſte Roſcius Romæ: cùm hic filius aſſiduus in prædiis eſſet, cúmque ſe voluntate pa-
11 tris rei familiari, vitæq; ruſticæ dediſſet, iſte autem frequens Romæ eſſet: occiditur ad

balneas Palatinas rediens à cœna Sex. Roſcius. Spero ex hoc ipſo non eſſe obſcurum, ad quem ſuſpicio maleficii pertineat. verùm id quod adhuc eſt ſuſpicioſum, niſi perſpicuum res ipſa feecerit, hunc affinem culpæ iudicatote. Occiſo Sex. Roſcio primus Ameriam nuntiat Manlius Glaucia quidam, homo tenuis, libertinus, cliens, & familiaris iſtius T. Roſcii: & nuntiat domum, non filii, ſed T. Capitonis inimici. & cùm poſt horam primam noctis occiſus eſſet, primo diluculo nuntius hic Ameriam venit. decem horis nocturnis ſex & quinquaginta millia paſſuum ciſiis peruolauit: non modò vt exoptatum inimico nuntium primus afferret, ſed etiam cruorem inimici quàm recentiſſimum, telúmque paulo antè è corpore extractum oſtenderet. quatriduo, quo hæc geſta ſunt, res ad Chryſogonum in caſtra L. Syllæ Volaterras defertur: magnitudo 12
pècuniæ demonſtratur: bonitas prædiorum (nam fundos decem & tres reliquit, qui Tyberim ferè omnes tangunt) huius inopia & ſolitudo commemoratur. demonſtrãt, cùm pater huiuſce Sex. Roſcius, homo tam ſplendidus & gratioſus, nullo negotio ſit occiſus, perfacilè hunc, hominem incautum, & ruſticum, & Romæ ignotum, de medio tolli poſſe. ad eam rem operam ſuam pollicẽtur. Ne diutius vos teneam iud. ſocietas coitur. cùm iam proſcriptionis mẽtio nulla fieret, & cùm etiam qui antea metuerant, redirent, ac iam defunctos ſeſe periculis arbitrarentur: hominis ſtudioſiſſimi nobilitatis mãceps fit Chryſogonus: tria prædia vel nobiliſſima Capitoni propria traduntur, quæ hodie poſſidet: in reliquas omnes fortunas iſte T. Roſcius nomine Chryſogoni, quemadmodum ipſe dicit, impetum facit. hæc bona ſexagies HS, emuntur duobus millibus nummum. hæc omnia iud. imprudẽte L. Sylla facta eſſe certò ſcio. neq; enim mirum, cùm eodem tempore & ea quæ præterita ſunt, & ea quæ videntur inſtare, præparet: cùm & pacis conſtituendæ rationem, & belli gerendi poteſtatem ſolus habeat: 13
cùm omnes in vnum ſpectent, vnus omnia gubernet: cũ tot tantíſque negotiis diſtentus ſit, vt reſpirare liberè non poſſit: ſi aliquid non animaduertat: cùm præſertim tam multi occupationem eius obſeruent, tempúſque aucupẽtur: vt, ſimul atque ille deſpexerit, aliquid huiuſcemodi moliãtur. Huc accedit, quòd quamuis ille fœlix ſit, ſicut eſt, tamen in tãta fœlicitate nemo poteſt eſſe in magna familia, qui neminem neq; ſeruũ, neq; libertum improbũ habeat. Interea iſte T. Roſcius vir optimus, procurator Chryſogoni, Ameriam venit, in prædia huius inuadit: hunc miſerũ, luctu perditum, qui nõdum etiam paterno funeri iuſta ſoluiſſet, nudum eiicit domo, atque focis patriis, diíſque penatibus præcipitem iudices exturbat: ipſe ampliſſimæ pecuniæ fit dominus: qui in ſua re fuiſſet egẽtiſſimus, erat (vt fit) inſolens in aliena: multa palàm domum ſuam auferebat, plura clàm de medio remouebat: non pauca ſuis adiutoribus largè effuſéque 14
donabat: reliqua conſtituta auctione vendebat. Quod Amerinis vſque eò viſum eſt indignum, vt vrbe tota fletus gemitúſque fieret: etenim multa ſimul ante oculos verſabantur: mors hominis florẽtiſſimi Sex. Roſcii crudeliſſima: filii autem eius egeſtas indigniſſima: cui de tanto patrimonio prædo iſte nefarius ne iter quidem ad ſepulchrũ patrium reliquiſſet: bonorũ emptio, flagitioſa poſſeſſio, furta, rapinæ, donationes. Nemo erat, qui non ardere omnia mallet, quàm videre in Sex. Roſcii viri optimi atque honeſtiſſimi bonis iactantem ſe ac dominantem T. Roſcium. Itaque decurionum decretum ſtatim fit, vt Decemprimi proficiſcantur ad L. Syllam: doceántque eum, qui vir Sex. Roſcius fuerit: conquerantur de iſtorum ſcelere & iniuriis: orent, vt & illius mortui famam, & filii innocentis fortunas conſeruatas velit. atque ipſum decretum quæſo cognoſcite. DECRETVM DECVRIONVM. Legati in caſtra veniunt. intel- 15
ligitur iud. id quod iam antè dixi, imprudente L. Sylla ſcelera hæc & flagitia fieri: nam ſtatim Chryſogonus & ipſe ad eos accedit, & homines nobiles allegat iis qui peterent, ne ad Syllam adirent, & omnia Chryſogonum, quæ vellent, eſſe facturum pollicerentur. vſque adeò autem ille pertimuerat, vt mori mallet, quàm de his rebus Syllam doceri. Homines antiqui, qui ex ſua natura cæteros fingerent,

cùm ille confirmaret ſeſe nomen Sex. Roſcii de tabulis exempturum, prædia vacua fi-
lio traditurum: cúmque id ita futurum T. Roſcius Capito, qui in X legatis erat, adpro-
mitteret, crediderunt: Ameriam re inorata reuerterunt. ac primò rem differre quoti-
die ac procraſtinare iſti cœperunt: deinde aliquanto lentius, nihil agere atque delude-
re: poſtremò (id quod facilè intellectum eſt) inſidias vitæ huiuſce Sex. Roſcii parare,
neque ſeſe arbitrari poſſe diutius alienã pecuniam domino incolumi obtinere. Quod
16 is ſimul atque ſenſit, de amicorum cognatorúmque ſententia Romam confugit, &
ſeſe ad Cæciliam Nepotis filiam, quam honoris cauſa nomino, contulit, qua pater
vſus erat plurimum. in qua muliere iùd. etiam nunc, id quod omnes ſemper exiſtima-
uerunt, quaſi exempli cauſa veſtigia antiqui officii remanẽt. ea Sex. Roſcium inopem,
eiectum domo, atque expulſum ex ſuis bonis, fugientem latronum tela & minas, re-
cepit domum, hoſpitíque oppreſſo iam, deſperatóque ab omnibus, opitulata eſt. Eius
virtute, fide, diligentia factum eſt, vt hic potius viuus in reos, quàm occiſus in proſcri-
ptos referretur. Nam poſtquam iſti intellexerunt ſumma diligentia vitam Sex. Roſcii
cuſtodiri, neque ſibi vllam cædis faciundæ poteſtatem dari: conſilium ceperunt ple-
num ſceleris, & audaciæ, vt nomen huius de patricidio deferrent: vt ad eam rem ali-
quem accuſatorem veterem compararent, qui de ea re poſſet dicere aliquid, in qua re
nulla ſubeſſet ſuſpicio: denique, vt, quoniam crimine non poterant, tempore ipſo
pugnarent: ita loqui homines, quòd iudicia tam diu facta non eſſent: condemnari eum
17 oportere, qui primus in iudicium adductus eſſet: huic autem patronos propter Chry-
ſogoni gratiam defuturos: de bonorum venditione, & de iſta ſocietate verbum eſſe fa-
cturum neminem: ipſo nomine parricidii, & atrocitate criminis fore, vt hic nullo ne-
gotio tolleretur, cùm ab nullo defenſus eſſet. Hoc conſilio atque adeò hac amentia
impulſi, quem ipſi, cùm cuperent, non potuerunt occidere, eum iugulandum vobis
tradiderunt. Quid primum querar? aut vnde potiſſimùm exordiar iudices? aut quod,
aut à quibus auxilium petam? deorúmne immortalium, populíne Romani, veſtrám-
ne, qui ſummam poteſtatem habetis, hoc tempore fidem implorem? pater occiſus ne-
fariè, domus obſeſſa, ab inimicis bona adempta, poſſeſſa, direpta: filii vita infeſta, ſæpe
ferro atque inſidiis appetita. Quid ab his tot maleficiis ſceleris abeſſe videtur? tamen
18 hæc aliis nefariis cumulant atque adaugent: crimen incredibile confingunt: teſtes in
hunc & accuſatores huiuſce pecunia comparant: hanc conditionem miſero ferunt,
vt optet vtrum malit ceruices Roſcio dare, an inſutus in culeum ſupplicium parrí-
cidarum, per ſummum dedecus vitam amittere. Patronos huic defuturos putaue-
runt: deſunt. Qui liberè dicat, qui cum fide defendat, id quod in hac cauſa eſt ſatis,
quoniam quidem ſuſcepi, non deeſt profectò iudices. Et forſitan in ſuſcipienda cau-
ſa temere impulſus adoleſcentia fecerim: quoniam quidem ſemel ſuſcepi, licet her-
cules vndique omnes terrores, minæ, periculáque impendeant omnia, ſuccurram,
atque ſubibo. Certum eſt, deliberatúmque, quæ ad cauſam pertinere arbitror, omnia
non modò dicere, verùm etiam libenter, audacter, liberéque dicere. Nulla res tanta
exiſtat iudices, vt poſſit vim mihi maiorem adhibere metus, quàm fides. etenim quis
19 tam diſſoluto animo eſt, qui, hæc cùm videat, tacere ac negligere poſſit? patrem meũ,
cùm proſcriptus non eſſet, iugulaſtis: occiſum in proſcriptorum numerum retuli-
ſtis: me domo mea per vim expuliſtis: patrimonium meum poſſidetis. Quid vultis
amplius? etiámne ad ſubſellia cum ferro atque telis veniſtis, vt hîc aut iuguletis, aut
condemnetis Sex. Roſcium? Hominem lõgè audaciſſimum nuper habuimus in ciui-
tate C. Fimbriam, &, quod inter omnes conſtat, niſi inter eos qui ipſi quoq; inſaniunt,
inſaniſſimum. is cùm curaſſet in funere C. Marii, vt Q. Scæuola vulneraretur, vir ſan-
ctiſſimus atque ornatiſſimus noſtræ ciuitatis (de cuius laude neq; hîc locus eſt vt mul-
ta dicantur, neque plura tamen dici poſſunt, quàm populus R. memoria retinet) diem
Scæuolæ dixit, poſteaquam comperit eum poſſe viuere, Cùm ab eo quæreretur,

quid tandem accuſaturus eſſet eum, quem pro dignitate ne laudare quidem quiſquam 10
ſatis commodè poſſet:aiunt hominem(vt erat furioſus) reſpondiſſe, quòd non totum
telum corpore recepiſſet.quo populus R. nihil vidit indignius,niſi eiuſdem viri mor-
tem:quæ tantum potuit,vt omnes ciues ſuos perdiderit & afflixerit : quos quia ſerua-
re per compoſitionem volebat , ipſe ab iis interemptus eſt . Eſtne hoc illi dicto atque
facto Fimbriæ non ſimillimum? Accuſatis Sex. Roſcium : quid ita? quia de manibus
veſtris effugit , quia ſe occidi paſſus non eſt . Illud , quia in Scæuola factum eſt , ma-
gis indignum videtur : hoc, quia fit à Chryſogono, non eſt ferendum. Nam per deos
immortales , quid eſt in hac cauſa quod defenſionis indigeat? qui locus ingenium
patroni requirit , aut oratoris eloquentiam magnopere deſiderat? Totam cauſam iud.
explicemus , atque ante oculos expoſitam conſideremus : ita facillimè , quæ res to-
tum iudicium contineat , & quibus de rebus nos dicere oporteat , & quid vos ſequi
conueniat , intelligetis. Tres ſunt res , quantum ego exiſtimare poſſum , quæ ob- 11
ſtent hoc tempore Sex. Roſcio , crimen aduerſariorum , & audacia , & potentia. Cri-
minis confictionem accuſator Erucius ſuſcepit . Audaciæ partes Roſcii ſibi popoſce-
runt. Chryſogonus autem,is qui plurimum poteſt, potentia pugnat . de hiſce omni-
bus rebus me dicere oportere intelligo . Quid igitur eſt? non eodem modo de omni-
bus : ideo quòd prima illa res ad meum officium pertinet , duas autem reliquas vobis
populus R. impoſuit. Ego crimen oportet diluam . vos & audaciæ reſiſtere , & homi-
num eiuſmodi pernicioſam atque intolerandam potentiam primo quoque tempo-
re extinguere , atque opprimere deberis . Occidiſſe patrem Sex . Roſcius arguitur.
ſceleſtum dii immortales ac nefarium facinus , atque eiuſmodi , quo vno maleficio
ſcelera omnia complexa eſſe videantur . etenim ſi , id quod præclarè à ſapientibus di-
citur , vultu ſæpe læditur pietas : quod ſupplicium ſatis acre reperietur in eum , qui 12
mortem obtulerit parenti , pro quo mori ipſum , ſi res poſtularet , iura diuina atque
humana cogebant? in hoc tanto , tam atroci , tam ſingulari maleficio, quod ita ra-
rò extitit, vt, ſiquando auditum ſit, portenti ac prodigii ſimile numeretur, quibus
tandem te C. Eruci argumentis accuſatorem cenſes vti oportere? nonne & audaciam
eius , qui in crimen vocetur, ſingularem oſtendere, & mores feros, immanémque na-
turam , & vitam vitiis flagitiiſque omnibus deditam , & denique omnia ad perniciem
profligata atque perdita? quorum tu nihil in Sex. Roſcium , ne obiiciendi quidem
cauſa, contuliſti . Patrem occidit Sex. Roſcius: qui homo? adoleſcentulus corru-
ptus , & ab hominibus nequam inductus? Annos natus magis quadraginta. vetus vi-
delicet ſicarius , homo audax , & ſæpe in cæde verſatus? at hoc ab accuſatore ne di-
ci quidem audiſtis . Luxuries igitur hominem nimirum , & æris alieni magnitudo, 13
& indomitæ animi cupiditates ad hoc ſcelus impulerunt . De luxuria purgauit Eru-
cius , cùm dixit hunc ne in conuiuio quidem vllo ferè interfuiſſe , nihil autem vn-
quam debuit . cupiditates porrò quæ poſſunt eſſe in eo , qui (vt ipſe accuſator obie-
cit) ruri ſemper habitarit , & in agro colendo vixerit? quæ vita maximè diſiuncta
à cupiditate , & cum officio coniuncta . Quæ res igitur tantum iſtum furorem Sex.
Roſcio obiecit? Patri , inquit , non placebat . Patri non placebat? quam ob cauſam?
neceſſe eſt enim eam quoque iuſtam , & magnam , & perſpicuam fuiſſe . nam vt il-
lud incredibile eſt , mortem oblatam eſſe patri à filio ſine plurimis & maximis cau-
ſis : ſic hoc veriſimile non eſt , odio fuiſſe parenti filium ſine cauſis multis , & ma-
gnis , & neceſſariis . Rurſus igitur eodem reuertamur , & quæramus , quæ tanta vi-
tia fuerint in vnico filio , quare is patri diſpliceret . at perſpicuum eſt , nullum fuiſ-
ſe . pater igitur amens , qui odiſſet eum ſine cauſa , quem procrearat . At is quidem 14
fuit omnium conſtantiſſimus. ergo illud iam perſpicuum profectò eſt, ſi neque a-
mens pater , neque perditus filius fuerit , neque odii cauſam patri , neque ſceleris filio
fuiſſe.neſcio,inquit,quæ cauſa odii fuerit:fuiſſe odium intelligo:quia antea,cùm duos

filios haberet,illum alterum,qui mortuus eſt,ſecum omni tempore volebat eſſe, húc
in prædia ruſtica relegarat.quod Erucio accidebat in mala nugatoriáque accuſatione,
idem mihi vſu venit in cauſa optima. ille quomodo crimen commentitium confir-
maret, non inueniebat: ego, res tam leues qua ratione infirmem ac diluam, repetire
non poſſum.Quid ais Eruci? tot prædia, tam pulchra,tam fructuoſa Sex. Roſcius filio
ſuo relegationis ac ſupplicii gratia colenda ac tuenda tradiderat?quid hoc?patreſſami-
lias,qui liberos habēt,præſertim homines illius ordinis,ex municipiis ruſticanis, nón-
ne optatiſſimum ſibi putant eſſe, filios ſuos rei familiari maximè ſeruire, & in prædiis
15 colendis operæ plurimum ſtudiique conſumere?an amandarat húc ſic,vt eſſet in agro,
ac tantummodo aleretur ad villam? vt commodis omnibus careret? quid, ſi conſtat,
hunc non modò colendis prædiis præfuiſſe,ſed certis fundis patre viuo frui ſolitum eſ-
ſe?taménne hæc attenta vita & ruſticana, relegatio atque amandatio appellabitur? Vi-
des Eruci,quantum diſtet argumentatio tua ab re ipſa,atque à veritate.quod conſue-
tudine patres faciunt, id quaſi nouum reprehendis: quod beneuolentia fit,id odio fa-
ctum criminaris: quod honoris cauſa pater filio ſuo conceſſit,id eum ſupplicii cauſa
feciſſe dicis. neque hæc tu non intelligis, ſed vſque eò, quid arguas, non habes, vt
non modò tibi contra nos dicendum putes, verùm etiam cõtra rerum naturam, con-
tráque conſuetudinem hominum,contráque opiniones omnium. At enim cùm duos
filios haberet,alterum à ſe non dimittebat,alterum ruri eſſe patiebatur. quæſo Eruci,
vt hoc in bonam partem accipias: non enim exprobrãdi cauſa, ſed commonendi gra-
16 tia dicam. ſi tibi fortuna non dedit vt patre certo naſcerere, ex quo intelligere poſſes,
qui animus patrius in liberos eſſet: at natura certè dedit, vt humanitatis non parum
haberes.eò acceſſit ſtudium doctrinæ,vt ne à literis quidem alienus eſſes. Ecquid tan-
dem tibi videtur (vt ad fabulas veniamus) ſenex ille Cæcilianus minoris facere Euty-
chum filium ruſticum, quàm illum alterum Chereſtratum? (nam, vt opinor, hoc no-
mine eſt) alterum in vrbe ſecum honoris cauſa habere, alterum rus ſupplicii cauſa re-
legaſſe? Quid ad iſtas ineptias abis, inquies? quaſi verò mihi difficile ſit quanuis mul-
tos nominatim proferre (ne longius abeam) vel tribules, vel vicinos meos, qui ſuos
liberos, quos plurimi faciunt, agricolas aſſiduos eſſe cupiunt. verùm homines no-
tos ſumere odioſum eſt: cùm & illud incertum ſit, velíntne hi ſeſe nominari: & ne-
mo vobis magis notus futurus ſit, quàm eſt hic Eutychus: & certè ad rem nihil in-
17 terſit, vtrum hunc ego comicum adoleſcentem, an aliquem ex agro Veiente nomi-
nem. etenim hæc conficta arbitror à poetis eſſe, vt effictos noſtros mores in alienis
perſonis, expreſſámque imaginem noſtram vitæ quotidianæ videremus. Age nunc,
refer animum ſis ad veritatem, & conſidera, non modò in Vmbria atque in ea vici-
nitate, ſed in his veteribus municipiis,quæ ſtudia à patribuſſamilias maximè laudẽtur:
18 iam profectò te intelliges inopia criminũ ſummam laudem Sex. Roſcio vitio & culpæ
dediſſe. At non modò hoc patrum voluntate liberi faciũt, ſed permultos & ego noui,
&(niſi me fallit animus) vnuſquiſque veſtrum, qui & ipſi incenſi ſunt ſtudio, quod
ad agrum colendum attinet, vitámque hanc ruſticam, quam tu probro & crimini pu-
tas eſſe oportere,& honeſtiſſimam & ſuauiſſimam eſſe arbitrantur. Quid cenſes hunc
ipſum Sex. Roſcium, quo ſtudio, & qua intelligentia eſſe in ruſticis rebus? vt ex his
19 propinquis eius hominibus honeſtiſſimis audio,nõ tu in iſto artificio accuſatorio cal-
lidior es, quàm hic in ſuo. Verùm, vt opinor, quoniam ita Chryſogono videtur, qui
huic nullum prædium reliquit,& artificium obliuiſcatur, & ſtudium deponat, licebit.
quod tametſi miſerum, & indignum eſt, feret tamen æquo animo iudices, ſi per vos
vitam & famam poteſt obtinere. Hoc verò eſt,quod ferri non poteſt, ſi & in hanc ca-
lamitatem venit propter prædiorum bonitatem & multitudinem, &,quòd ea ſtudioſè
coluit, id erit ei maximè fraudi: vt parum miſeriæ ſit, quòd aliis coluit, non ſibi: niſi
etiam, quòd omnino coluit, crimini fuerit. næ tu Eruci accuſator eſſes ridiculus,

ſi illis temporibus natus eſſes,cùm ab aratro arceſſebantur,qui Conſules fierēt.etenim,
qui præeſſe agro colendo flagitium putes, profectò illum Attilium, quem ſua manu
ſpargentem ſemen,qui miſſi erant,conuenerūt: hominem turpiſſimum, atque inho- 50
neſtiſſimum iudicares.at hercule maiores noſtri longè aliter & de illo,& de cæteris ta-
libus viris exiſtimabant.Itaque ex minima tenuiſſimáque Rep.maximam & florentiſ-
ſimam nobis reliquerunt: ſuos enim agros ſtudioſè colebāt,non alienos cupidè appe-
tebant.quibus rebus,& agris,& vrbibus,& nationibus, Remp.atque hoc imperium, &
populi R.nomen auxerunt.Neq; ego hæc eò profero,quò conferenda ſint cum hiſce,
de quibus nunc quærimus:ſed vt illud intelligatur, cùm apud maiores noſtros ſummi
viri,clariſſimíque homines,qui omni tempore ad gubernacula Reip.ſedere debebant,
tamen in agris quoque colendis aliquantum operæ,tēporíſque conſumpſerint:igno-
ſci oportere ei homini,qui ſe fateatur eſſe ruſticum, cùm ruri aſſiduus ſemper vixerit:
cùm præſertim nihil eſſet,quod aut patri gratius,aut ſibi iucundius, aut re vera hone-
ſtius facere poſſet. Odium igitur acerrimum patris in filium ex hoc opinor oſtenditur
Eruci,quòd hunc ruri eſſe patiebatur.nunquid eſt aliud? Immò verò,inquit,eſt: nam
iſtum exhæredare in animo habebat. Audio.nunc dicis aliquid,quod ad rem pertineat. 51
nam illa opinor tu quoque concedis leuia eſſe atque inepta . conuiuia cum patre non
inibat:quippe qui ne in oppidum quidem niſi perrarò veniret.domum ſuā iſtum non
ferè quiſquam vocabat:nec mirum,quem neque in vrbe videret,neque rure vocaturus
eſſet.verùm hæc quoque tu intelligis eſſe nugatoria. Illud,quod cœpimus, videamus,
quo certius argumentum odii reperiri nullo modo poteſt.exhæredare pater filium co-
gitabat.mitto quærere,qua de cauſa: quæro, qui ſcias? tametſi te dicere atque enume-
rare cauſas omneis oportebat:& id erat certi accuſatoris officium,qui tanti ſceleris ar-
gueret, explicare omnia vitia, atque peccata filii, quibus incenſus parens potuerit ani-
mum inducere,vt naturam ipſam vinceret, vt amorem illum penitus inſitum eiiceret
ex animo,vt denique patrem eſſe ſeſe obliuiſceretur.quæ ſine magnis huiuſce peccatis
accidere potuiſſe non arbitror. Verùm cōcedo tibi,vt ea prætereas,quæ cùm taces,nul- 52
la eſſe concedis.illum quidem voluiſſe exhæredare,certè tu planum facere debes. quid
ergo affers,quare id factum putemus? verè nihil potes dicere. finge aliquid ſaltem cō-
modè,vt ne planè videaris id facere, quod apertè facis,huius miſeri fortunis, & horum
virorum talium dignitati illudere.exhæredare filium voluit:quam ob cauſam? neſcio.
exhæredauítne?non.quis prohibuit?cogitabat.cui dixit?nemini.quid eſt aliud,iudicio,
ac legibus,ac maieſtate veſtra abuti ad quæſtum, atq; ad libidinē, niſi hoc modo accu-
ſare, atque id obiicere, quod planum facere non modò non poſſis , verùm ne coneris
quidem? nemo noſtrum eſt Eruci, quin ſciat tibi inimicitias cum Sex. Roſcio nullas
eſſe:vident omnes,qua de cauſa huic inimicus venias:ſciunt huiuſce pecunia te addu-
ctum eſſe.quid ergo eſt ? ita tamen quæſtus te cupidum eſſe oportebat, vt horū exiſti-
mationem, & legem Memmiam putares aliquid valere oportere. accuſatores multos 53
eſſe in ciuitate vtile eſt,vt metu contineatur audacia. veruntamen hoc ita eſt vtile, vt
ne planè illudamur ab accuſatoribus.innocens eſt quiſpiam:veruntamen,quanquam
abeſt à culpa,ſuſpicione tamen non caret.tametſi miſerum eſt, tamen ei,qui hunc ac-
cuſet,poſſim aliquo modo ignoſcere.cùm enim aliquid habeat quod poſſit criminoſè
ac ſuſpicioſè dicere,apertè ludificari,& calumniari ſciens non videatur.Quare facilè o-
mnes patimur eſſe quamplurimos accuſatores,quòd innocens,ſi accuſatus ſit,abſolui
poteſt:nocens,niſi accuſatus fuerit,condemnari non poteſt. vtilius eſt autem abſolui
innocentem,quàm nocētem cauſam non dicere . Anſeribus cibaria publicè locantur,
& canes aluntur in Capitolio,vt ſignificent ſi fures venerint.at fures internoſcere non
poſſunt,ſignificant tamen,ſiqui noctu in Capitolium venerint: & quia id eſt ſuſpicio-
ſum,tametſi beſtiæ ſunt,tamen in eā partē potius peccant,quæ eſt cautior.quòd ſi luce
quoq; canes latrent, cùm deos ſalutatum aliqui venerint:opinor,iis crura ſuffringan-

54 tur, quòd acres ſint etiam tum, cùm ſuſpicio nulla ſit. Simillima eſt accuſarorum ra-
rio. alii veſtrum anſeres ſunt, qui tantummodo clamant, nocere non poſſunt: alii ca-
nes, qui & latrare, & mordere poſſunt. cibaria vobis præberi videmus: vos autem maxi-
mè deberis in eos impetum facere, qui merentur. hoc populo grariſſimum eſt. deinde
ſi voletis, etiam rum, cùm veriſimile erit aliquem commiſiſſe, in ſuſpicione latratote.
id quoque concedi poteſt. ſin autem ſic agetis, vt arguatis aliquem patrem occidiſſe,
neque dicere poſſitis aut quare, aut quomodo, ac tantummodo ſine ſuſpicione latrabi-
tis: crura quidem vobis nemo ſuffringet: ſed, ſi ego hos bene noui, literā illam, cui vos
vſque eò inimici eſtis, vt etiam eas omneis oderiris, ita vehementer ad caput affigent,
vt poſtea neminem alium niſi fortunas veſtras accuſare poſſitis. Quid mihi ad defen-
dendum dediſti bone accuſator? quid hiſce autem ad ſuſpicandum? Ne exhæredatetur,
55 veritus eſt. audio. ſed qua de cauſa vereri debuerit, nemo dicit. Habebat pater in animo.
planum ſac. nihil eſt: non, quicum deliberarit, quem certiorem fecerit, vnde iſtud vo-
bis ſuſpicari in mentem venerit. cùm hoc modo accuſas Eruci, nonne hoc palàm di-
cis? ego, quid acceperim, ſcio: quid dicam, neſcio. vnum illud ſpectaui, quòd Chryſogo-
nus aiebat, neminem iſti patronum futurum: de bonorum emptione, déque ea ſocie-
rate neminem eſſe, qui verbum facere hoc tēpore auderet. hæc te opinio falſa in iſtam
fraudem impulit. non mehercule verbum feciſſes, ſi ribi quenquam reſponſurum pu-
taſſes. Operæpretium erat, ſi animaduertiſtis iudices, negligentiam eius in accuſando
conſiderare. credo, cùm vidiſſet, qui homines in hiſce ſubſelliis ſederēt, quæſiſſe, num
ille, aut ille defenſurus eſſet: de me ne ſuſpicatum quidem, quòd antea cauſam publi-
cam nullam dixerim. poſteaquam inuenit, neminem eorum qui poſſunt, & ſolenr: ita
56 negligens eſſe cœpit, vt, cùm in mentem venirer ei, reſideret, deinde ſpátiaretur, non-
nunquam etiam puerum vocaret, credo cui cœnam imperaret: prorſus vr veſtro con-
ſeſſu, & hoc conuentu pro ſumma ſolitudine abuteretur. perorauit aliquando, aſſedit.
ſurrexi ego. reſpirare viſus eſt, quòd non alius potius diceret. cœpi dicere. vſque eò ani-
maduerti iudices eum iocari, atque alias res agere, antequam Chryſogonum nomina-
ui. quem ſimul atque attigi, ſtatim homo ſe erexit, mirari viſus eſt. intellexi, quid eum
pupugiſſet. iterum, ac tertiò nominaui. poſtea homines curſare vltrò, & citrò nō deſti-
terunr, credo, qui Chryſogono nuntiarent, eſſe aliquem in ciuirate, qui contra volun-
tatem eius dicere auderet: aliter cauſam agi, atque ille exiſtimaret, aperiri bonorū em-
ptionem, vexari peſſimè ſocietatem, gratiam, potentiámque eius negligi, iudices dil i-
genter attendere, populo rem indignam videri. Quæ quoniam te fefellerunr Eruci,
quoniámque vides verſa eſſe omnia: cauſam pro Sex. Roſcio ſi non commodè, at libe-
57 rè dici: quem dedi purabas, defendi inrelligis: quos tradituros ſperabas, vides iudicare:
reſtitue nobis aliquando vererem ruam illam calliditatem, atque prudentiam: confi-
tere huc ea ſpe veniſſe, quòd putares hîc latrocinium, non iudicium futurum. de par-
ricidio cauſa dicitur. ratio ab accuſatore reddita non eſt, quam ob cauſam patrem filius
occiderit. quod in minimis noxis, & in his leuioribus peccatis, quæ magis crebra, & iam
propè quotidiana ſunt, maximè, & primùm quæritur, quæ cauſa maleficii fuerit: id
Erucius in parricidio quæri nō putat oporrere. in quo ſcelere iudices, etiam cùm mul-
tæ cauſæ conueniſſe vnum in locum, atque inter ſe congruere videntur: tamē non te-
mere creditur, neque leui coniectura res penditur, neq; teſtis incertus audirur, neque
accuſatoris ingenio res iudicatur: cùm multa antea commiſſa maleficia, tum vita ho-
minis perdiriſſima, tum ſingularis audacia oſtendatur, neceſſe eſt: neq; audacia ſolùm,
58 ſed ſummus furor, atque amentia. hæc cùm ſint omnia, tamen extenr oporrer expreſ-
ſa ſceleris veſtigia, vbi, qua ratione, per quos, quo tempore maleficium ſit admiſſum.
quæ niſi multa, & manifeſta ſunt, profectò res tam ſceleſta, tam atrox, tā nefaria credi
non poteſt. magna eſt enim vis humanitatis: multum valet communio ſanguinis: re-
clamitat iſtiuſmodi ſuſpicionibus ipſa natura: portentum atque monſtrū certiſſimum

eſt, eſſe aliquem humana ſpecie, & figura, qui tantum immanitate beſtias vicerit, vt, propter quos hanc ſuauiſſimam lucem aſpexerit, eos indigniſſimè luce priuarit: cùm etiam feras inter ſeſe partus, atque educatio, & natura ipſa conciliet. Non ita multis antè annis aiunt T. Clœlium quendam Terracinenſem, hominem non obſcurum, cùm cœnatus cubitum in idem conclaue cum duobus adoleſcentibus filiis iſſet, inuentum eſſe mane iugulatum. Cùm neque ſeruus quiſquam reperiretur, neque liber, ad quem ea ſuſpicio pertineret: id ætatis autem duo filii propter cubantes ne ſenſiſſe quidem ſe dicerent: nomina filiorum de parricidio delata ſunt. Quid poſtea? erat ſanè ſuſpicioſum. neutrum ſenſiſſe? auſum autem eſſe quenquam ſe in id cõclaue committere, eo potiſſimùm tempore, cùm ibidem eſſent duo adoleſcentes filii, qui & ſentire, & defendere facilè poſſent? erat porrò nemo, in quem ea ſuſpicio conueniret. tamen cùm planum iudicibus eſſet factum, aperto oſtio dormientes eos repertos eſſe: iudicio abſoluti adoleſcentes, & ſuſpicione omni liberati ſunt. nemo enim putabat quenquam eſſe, qui, cùm omnia diuina atque humana iura ſcelere nefario polluiſſet, ſomnum ſtatim capere potuiſſe: propterea quòd qui tantum facinus commiſerunt, non modò ſine cura quieſcere, ſed ne ſpirare quidem ſine metu poſſunt. Videtiſne, quos nobis poetæ tradiderunt patris vlciſcendi cauſa ſupplicium de matre ſumpſiſſe, cùm præſertim deorum immortalium iuſſis atque oraculis id feciſſe dicantur: tamen vt eos agitent furiæ, neque conſiſtere vſquam patiantur? quòd ne pii quidem ſine ſcelere eſſe potuerunt. ſic ſe res habet iudices: magnam vim, magnam neceſſitatem, magnam poſſidet religionem paternus, maternúſque ſanguis: ex quo ſiqua macula concepta eſt, non modò elui non poteſt, verùm vſque eò permanat ad animum, vt ſummus furor, atque amentia conſequatur. Nolite enim putare, quemadmodum in fabulis ſæpenumero videtis, eos, qui aliquid impiè ſceleratéque commiſerint, agitari, & perterreri furiarum tedis ardentibus. Sua quenque fraus, & ſuus terror maximè vexat: ſuum quenque ſcelus agitat, amentiáque afficit: ſuæ malæ cogitationes, conſcientiǽque animi terrent. Hæ ſunt impiis aſſiduæ domeſticǽque furiæ, quæ dies noctéſque parentum pœnas à conſceleratiſſimis filiis repetant. hæc magnitudo maleficii facit, vt, niſi penè manifeſtum parricidium proferatur, credibile non ſit, niſi turpis adoleſcentia, niſi omnibus flagitiis vita inquinata, niſi ſumptus effuſi cum probro atque dedecore, niſi prorupta audacia, niſi tanta temeritas, vt non procul abhorreat ab inſania. Accedat huc oportet odium parentis, animaduerſionis paternæ metus, amici improbi, ſerui conſcii, tempus idoneum, locus opportunè captus ad eam rem: penè dicam, reſperſas manus ſanguine paterno iudices videant, oportet, ſi tantum facinus, tam immane, tam acerbum credituri ſunt. quare hoc quo minus eſt credibile, niſi oſtenditur: eò magis eſt, ſi conuincitur, vindicandum. Itaque cùm multis ex rebus intelligi poteſt, maiores noſtros non modò armis plus, quàm cæteras nationes, verùm etiam conſilio ſapientiáque potuiſſe: tum ex hac re vel maximè, quòd in impios ſingulare ſupplicium inuenerunt. Qua in re quantum prudentia præſtiterint iis, qui apud cæteros ſapiẽtiſſimi fuiſſe dicuntur, conſiderate. prudentiſſima ciuitas Athenienſium, dum ea rerum potita eſt, fuiſſe traditur. eius porrò ciuitatis ſapientiſſimum Solonem dicunt fuiſſe, eum, qui leges, quibus hodie quoque vtuntur, ſcripſerit. is cùm interrogaretur, cur nullum ſupplicium conſtituiſſet in eum, qui parentem necaſſet: reſpondit, ſe id neminem facturum putaſſe. ſapienter feciſſe dicitur, cùm de eo nihil ſanxerit, quod antea commiſſum non erat: ne non tam prohibere, quàm admonere videretur. Quanto maiores noſtri ſapientius, qui, cùm intelligerent, nihil eſſe tam ſanctum, quod non aliquando violaret audacia, ſupplicium in parricidas ſingulare excogitauerunt: vt, quos natura ipſa retinere in officio non potuiſſet, ii magnitudine pœnæ maleficio ſummouerentur? inſui voluerunt in culleum viuos, atque ita in flumen deiici. O ſingularem ſapientiam iudices. nonne videntur hunc hominem

ex rerum natura ſuſtuliſſe & eripuiſſe, cui repente cælum, ſolem, aquam, terrámque
ademerunt? vt, qui eum necaſſet, vnde ipſe natus eſſet, careret iis rebus omnibus, ex
43 quibus omnia nata eſſe dicuntur. noluerunt feris corpus obiicere, ne beſtiis quoque,
quæ tantum ſcelus attigiſſent, immanioribus vteremur: nō ſic nudos in flumen deii-
cere, ne, cùm delati eſſent in mare, ipſum polluerent, quo cætera, quæ violata ſunt, ex-
piari putantur. denique nihil tam vile, neque tam vulgare eſt, cuius partem vllam reli-
querint. etenim quid tam eſt commune, quàm ſpiritus viuis, terra mortuis, mare flu-
ctuantibus, litus eiectis? ita viuunt dum poſſunt, vt ducere animā de cælo non queant:
ita moriuntur, vt eorum oſſa terra non tangat: ita iactantur fluctibus, vt nunquam
abluantur: ita poſtremò eiiciuntur, vt ne ad ſaxa quidem mortui conquieſcant. tanti
maleficii crimen, cui maleficio tam inſigne ſupplicium eſt conſtitutum, probare te
Eruci cenſes poſſe talibus viris, ſi ne cauſam quidem maleficii protuleris? ſi hunc apud
bonorum emptores ipſos accuſares, eiq; iudicio Chryſogonus præeſſet, tamē diligen-
44 tius paratiúſque veniſſes. verum, quid agatur, non vides: an, apud quos agatur? agi-
tur de parricidio: quod ſine multis cauſis ſuſcipi non poteſt. apud homines autem pru-
dentiſſimos agitur: qui intelligunt neminem ne minimum quidem maleficium ſine
cauſa admittere. Eſto: cauſam proferre non potes. tametſi ſtatim viciſſe debeo, tamen
de meo iure decedam, & tibi, quod in alia cauſa non concederem, in hac concedam,
fretus huius innocentia. Non quæro abs te, quare patrem Sex. Roſcius occiderit: quæ-
ro, quómodo occiderit. ita quæro abs te C. Eruci quomodo, & ſic tecum agam, vt in
eo loco vel reſpondendi, vel interpellandi tibi poteſtatem faciam: vel etiam, ſi quid
voles, interrogandi. Quomodo occidit? ipſe percuſſit, an aliis occidendum dedit? ſi
ipſum arguis, Romæ non fuit. ſi per alios feciſſe dicis: quæro, ſeruóſne, an liberos?
quos homines? indidémne Ameria, an hoſce ex Vrbe ſicarios? ſi Ameria, qui ſunt hi?
cur non nominantur? ſi Roma, vnde eos nouerat Roſcius, qui Romam multis annis
non venit, neque vnquam plus triduo fuit? Vbi eos conuenit? quicum locutus eſt? quo-
45 modo perſuaſit? pretium dedit? cui dedit? per quem dedit? vnde, aut quantum dedit?
nonne his veſtigiis ad caput maleficii perueniri ſolet? & ſimul tibi in mentem veniat
facito, quemadmodum vitam huiuſce depinxeris: hunc hominem ferum, atque agre-
ſtem fuiſſe: nunquam cum homine quoquam collocutum eſſe, nunquam in oppido
conſtitiſſe. Qua in re prætereo illud, quod mihi maximo argumento ad huius inno-
centiam poterat eſſe: in ruſticis moribus, in victu arido, in hac horrida, incultáque vi-
ta, iſtiuſmodi maleficia gigni non ſolere. vt non omnem frugem neque arborem in
omni agro reperire poſſis: ſic non omne facinus in omni vita naſcitur. in vrbe luxu-
ries creatur: ex luxuria exiſtat auaritia neceſſe eſt: ex auaritia erumpat audacia: inde
omnia ſcelera ac maleficia gignuntur. Vita autem hæc ruſtica, quam tu agreſtem vo-
cas, parſimoniæ, diligentiæ, iuſtitiæ magiſtra eſt. Verùm hæc miſſa facio: illud quæro,
is homo, qui, vt tute dicis, nunquam inter homines fuerit, per quos homines hoc tan-
tum facinus, tam occultum, abſens præſertim, conficere potuerit. multa ſunt falſa iu-
46 dices, quæ tamen argui ſuſpicioſè poſſunt. in his rebus ſi ſuſpicio reperta erit, culpam
ineſſe concedam. Romæ Sex. Roſcius occiditur, cùm in agro Amerino eſſet filius. lite-
ras, credo, miſit alicui ſicario, qui Romæ nouerat neminē. Arceſſiuit aliquem: at quan-
do? nuncium miſit: quem? aut ad quem? pretio, gratia, ſpe, promiſſis induxit aliquem:
nihil horū ne confingi quidem poteſt: & tamen cauſa de parricidio dicitur. Reliquum
eſt vt per ſeruos id admiſerit. O dii immortales, rem miſeram & calamitoſam. quod in
tali crimine innocenti ſaluti ſolet eſſe vt ſeruos in quæſtionem polliceatur, id Sex.
Roſcio facere non licet: vos, qui hunc accuſatis, omnes eius ſeruos habetis: vnus puer
victus quotidiani adminiſtet ex tanta familia Sex. Roſcio relictus non eſt. Te nunc ap-
pello P. Scipio, te Metelle: vobis aduocatis, vobis agentibus, aliquoties duos ſeruos pa-
47 ternos in quæſtionē ab aduerſariis Sex. Roſcius poſtulauit. Meminiſtiſne T. Roſcium

recuſate?quid?ii ſerui vbi ſunt?Chryſogonum iudices ſectantur,apud eum ſunt in ho-
nore,& in pretio.etiam nunc,vt ex his quæratur,ego poſtulo, hic orat,atque obſecrat.
Quid facitis?cur recuſatis? dubitate etiam nũc iudices,ſi poteſtis,à quo ſit Sex. Roſcius
occiſus:ab eóne qui propter illius mortem in egeſtate & inſidiis verſatur, cui ne quæ-
rendi quidem de morte patris poteſtas permittitur:an ab iis qui quæſtionem fugitant,
bona poſſident,in cæde, atque ex cæde viuunt? Omnia iudices in hac cauſa ſunt miſe-
ra,atque indigna:tamen hoc nihil neque acerbius,neq; iniquius proferri poteſt. Mor-
tis paternæ de ſeruis paternis quæſtionem habere filio non licet:ne tandiu quidem do-
minus erit in ſuos,dum ex iis de patris morte quæratur. Veniam, neq; ita multo pòſt
ad hunc locum: nam hoc totũ ad Roſcios pertinet: de quorum audacia tum me dictu-
rum pollicitus ſum, cùm Erucii crimina diluiſſem. Nunc Eruci ad te venio. conue-
niat mihi tecum,neceſſe eſt,ſi ad hunc maleficium iſtud pertinet, aut ipſum ſua manu 48
feciſſe,id quod negas:aut per aliquos liberos,aut ſeruos. Liberóſne?quos neque vt con-
uenire potuerit,neque qua ratione inducere,neque vbi,neque per quos,neque qua ſpe,
aut quo pretio,potes oſtendere. Ego contrà oſtendo,non modò nihil eorũ feciſſe Sex.
Roſcium,ſed ne potuiſſe quidem facere : quòd neq; Romæ multis annis fuerit,neque
de prædiis vnquam temere diſceſſerit. Reſtare tibi videbatur ſeruorum nomen, quò,
quaſi in portum reiectus à cæteris ſuſpicionibus, confugere poſſes : vbi ſcopulum of-
fendis eiuſmodi,vt non modò ab hoc crimen reſilire videas, verùm omnem ſuſpicio-
nem in voſmetipſos recidere intelligas. Quid eſt ergo, quò tandem accuſator inopia
argumentorum confugerit?eiuſmodi tempus erat,inquit, vt homines vulgò impune
occiderentur : quare tu hoc,propter multitudinem ſicariorum , nullo negotio facere
potuiſti. Interim mihi videris Eruci vna mercede duas res aſſequi velle,nos iudicio per- 49
fundere,accuſare autem eos ipſos,à quibus mercedem accepiſti. Quid ais? vulgò occi-
debantur?per quos?& à quibus?nonne cogitas te à ſectoribus huc adductum eſſe? quid.
poſtea? neſcimus per iſta tempora eoſdem ferè ſectores fuiſſe collorum, & bonorum?
ii denique, qui tum armati dies noctéſque concurſabant, qui Romæ erant aſſidui, qui
omni tempore in præda & ſanguine verſabantur, Sex. Roſcio temporis illius acerbi-
tatem iniquitatémque obiicient?& illam ſicariorum multitudinem, in qua ipſi duces
ac principes erant,huic crimini putabunt fore?qui non modò Romæ non fuit, ſed o-
mnino,quid Romæ ageretur, neſciret,propterea quòd ruri aſſiduus, quemadmodum
tute confiteris, fuit. Vereor, ne aut moleſtus ſim vobis iudices, aut ne ingeniis veſtris
videar diffidere, ſi de tam perſpicuis rebus diutius differam. Erucii criminatio tota, vt
arbitror,diſſoluta eſt : niſi fortè expectatis, vt illa diluam,quæ de peculatu, ac de eiuſ- 50
modi rebus commẽtitiis,inaudita nobis ante hoc tempus ac noua, obiecit. Quæ mihi
iſte viſus eſt ex alia oratione declamare,quam in alium reum commentaretur: ita ne-
que ad crimen parricidii,neque ad eum qui cauſam dicit, pertinebant. de quibus quo-
niam verbo arguit, verbo ſatis eſt negare. Siquid eſt, quod ad teſtes referuet : ibi nos
quoque, vt in ipſa cauſa, paratiores reperiet, quàm putabat. Venio nunc eò, quò me
non cupiditas ducit,ſed fides:nam ſi mihi liberet accuſare, accuſarem alios potius, ex
quibus poſſem creſcere : quod certum eſt non facere, dum vtrumuis licebit. is enim
mihi videtur ampliſſimus,qui ſua virtute in altiorem locum peruenit,non qui aſcen-
dit per alterius incommodum & calamitatem. Deſinamus aliquando ea ſcrutari, quæ
ſunt inania:quæramus,vbi maleficium & eſt, & inueniri poteſt. Iam intelliges Eruci,
certum crimen quàm multis ſuſpicionibus coarguatur. Tametſi neque omnia dicam,
& leuiter vnumquodque tangam: neque enim id facerem, niſi neceſſe eſſet : & id erit 51
ſigni me inuitum facere,quòd non proſequar longius, quàm ſalus huius, & mea fides
poſtulabit.cauſam tu nullam reperiebas in Sex. Roſcio:at ego in T. Roſcio reperio. te-
cum enim mihi res eſt T. Roſci,quoniam iſtic ſedes,ac te palàm aduerſarium eſſe pro-
fiteris.de Capitone pòſt viderimus, ſi quemadmodum paratũ eſſe audio, teſtis prodie-

rit. tum alias quoque ſuas palmas cognoſcet, de quibus me ne audiſſe quidem ſuſpica-
tur. L. Caſſius ille, quem populus R. veriſſimum & ſapientiſſimum iudicem putabat,
identidem in cauſis quærere ſolebat, cui bono fuiſſet. ſic vita hominum eſt, vt ad ma-
leficium nemo conetur ſine ſpe atque emolumẽto accedere. Hunc quæſitorem, ac iu-
dicem fugiebant, atq; horrebant ii, quibus periculum creabatur: ideo quod, tametſi ve-
ritatis erat amicus, tamen natura non tam propenſus ad miſericordiam, quàm impli-
catus ad ſeueritatem videbatur. ego, quanquam præeſt huic quæſtioni & contra auda-
52 ciam fortiſſimus, & ab innocentia clemẽtiſſimus, tamen facilè me paterer, vel illo ipſo
acerrimo iudice quærẽte, vel apud Caſſianos iudices, quorũ etiam nunc ii quibus cauſa
dicenda eſt, nomen ipſum reformidant, pro Sex. Roſcio dicere. in hac enim cauſa cùm
viderẽt illos ampliſſimam pecuniam poſſidere, hunc in ſumma mendicitate eſſe, illud
quidem non quærerent, cui bono fuiſſet, ſed eo perſpicuum crimen, & ſuſpicionẽ po-
tius ad prædam adiungerẽt, quàm ad egeſtatem. quid, ſi accedit eodem, vt tenuis antea
fueris? quid, ſi, vt auarus? quid, ſi, vt audax? quid, ſi, vt illius qui occiſus eſt, inimiciſſi-
mus? num quærenda cauſa, quæ te ad tantum facinus adduxerit? quid ergo horum ne-
gari poteſt? Tenuitas hominis eiuſmodi eſt, vt diſſimulari non queat: atque eo magis
eluceat, quo magis occultatur. auaritiam præfers, qui ſocietatem coieris de munici-
53 pis, cognatiſque fortunis cum alieniſſimo. Quàm ſis audax (vt alia obliuiſcar) hinc o-
mnes intelligere potuerunt, quòd ex tota ſocietate, hoc eſt ex tot ſicariis, ſolus tu in-
uentus es, qui cum accuſatoribus ſederes, atque os tuum non modò oſtenderes, ſed
etiam offerres. Inimicitias tibi fuiſſe cum Sex. Roſcio, & magnas rei familiaris contro-
uerſias cõcedas neceſſe eſt. Reſtat iudices vt hoc dubitemus, vter potius Sex. Roſcium
occiderit: is, ad quem morte eius diuitiæ venerint: an is, ad quem mendicitas. is, qui
antea tenuis fuerit: an is qui poſtea factus ſit egentiſſimus. is, qui ardens auaritia fera-
tur infeſtus in ſuos: an is qui ſemper ita vixerit, vt quæſtum noſſet nullum, fructum
autem eum ſolum, quem labore peperiſſet. is, qui omnium ſectorum audaciſſimus
ſit: an is qui propter fori iudiciorũmque inſolentiam non modò ſubſellia, verùm
etiam vrbem ipſam reformidat. poſtremò iudices, id quod ad rem mea ſententia ma-
54 ximè pertinet, vtrum inimicus potius, an filius. Hæc tu Eruci tot & tanta ſi nactus
eſſes in reo, quandiu diceres? quo te modo iactares? tempus hercule te citius, quàm
oratio deficeret: etenim in ſingulis rebus eiuſmodi materies eſt, vt dies ſingulos poſ-
ſis conſumere: neque ego non poſſum: non enim mihi tantum derogo, tametſi ni-
hil arrogo, vt te copioſius, quàm me, putem poſſe dicere. Verùm ego forſitan propter
multitudinem patronorum in grege annumerer: te pugna Cannenſis accuſatorem
ſat bonum facit. multos cæſos non ad Thraſimenum lacum, ſed ad Seruilium vidi-
mus. quis ibi non eſt vulneratus ferro Phrygio? non neceſſe eſt omnes commemo-
rare, Curtios, Marios, denique Mamercos, quos iam ætas à præliis auocabat: poſtre-
mò Priamum ipſum, ſenem Antiſtium, quem non modò ætas, ſed etiam leges pu-
gnare prohibebant. iam quos nemo propter ignobilitatem nominat, ſexcenti ſunt,
qui inter ſicarios, & de veneficiis accuſabant. qui omnes (quod ad me attinet) vellem
viuerent: nihil enim mali eſt, canes ibi quamplurimos eſſe, vbi permulti obſeruandi,
55 multáque ſeruanda ſunt. verùm (vt fit) multa ſæpe imprudentibus imperatoribus vis
belli, ac turba molitur. dum is in aliis rebus erat occupatus, qui ſummam rerum ad-
miniſtrabat: erant interea, qui ſuis vulneribus mederentur, qui, tanquam ſi offuſa
Reipub. ſempiterna nox eſſet, ita ruebant in tenebris, omniáque miſcebant. à qui-
bus miror, nequod iudiciorum eſſet veſtigium, non ſubſellia quoque eſſe combuſta:
nam & accuſatores, & iudices ſuſtulerunt. hoc commodi eſt, quòd ita vixerunt, vt te-
ſtes omnes, ſi cuperent, interficere non poſſent. nam dum hominum genus erit, qui
accuſet eos, non deerit: dum ciuitas erit, iudicia fient. verùm, vt cœpi dicere, & Erucius
hæc ſi haberet in cauſa, quæ commemoraui, poſſet ea quamuis diu dicere, & ego iudi-

ces poſſum : ſed in animo eſt (quemadmodum antè dixi) leuiter tranſire, ac tantum-
modo perſtringere vnamquanque rem : vt omnes intelligant, me non ſtudio accuſa-
re,ſed officio defendere. Video igitur cauſas eſſe permultas,quæ iſtum impellerent. vi-
deamus nunc,ecquæ facultas ſuſcipiendi maleficii fuerit. Vbi occiſus eſt Sex. Roſcius?
Romæ. Quid tu Roſci,vbi tunc eras? Romæ. verùm quid ad rem? & alii multi. quaſi 16
nunc id agatur, quis ex tanta multitudine occiderit : ac non hoc quæratur, eum, qui
Romæ ſit occiſus, vtrum veriſimilius ſit ab eo eſſe occiſum, qui aſſiduus eo tempore
Romæ fuerit : an ab eo, qui multis annis Romam omnino non acceſſerit. Age nunc,
cæteras facultates quoque conſideremus. Erat tum multitudo ſicariorum, id quod
commemorauit Erucius : & homines impune occidebantur. Quid? ea multitudo quæ
erat? opinor, aut eorum qui in bonis erant occupati, aut eorum qui ab iis conduce-
bantur vt aliquem occiderent. Si eos putas, qui aliennm appetebant, tu es in eo nu-
mero,qui noſtra pecunia diues es: ſin eos,quos,qui leuiore nomine appellant, percuſ-
ſores vocant, quære, in cuius fide ſint, & clientela: mihi crede, aliquem de ſocietate tua
reperies. & quicquid tu contrà dixeris, id cum defenſione noſtra contendito. ita fa-
cillimè cauſa Sex. Roſcii cum tua conferetur. Dices, quid poſtea, ſi Romæ aſſiduus
fui? reſpondebo : at ego omnino non fui. Fateor me ſectorem eſſe, verùm & alii mul- 17
ti : at ego (vt tute arguis) agricola & ruſticus. Non continuò, ſi me in gregem ſica-
riorum contuli, ſum ſicarius. at ego profectò, qui ne noui quidem quenquam ſica-
rium, longè abſum ab eiuſmodi crimine. Permulta ſunt, quæ dici poſſunt, quare in-
telligatur ſummam tibi facultatem fuiſſe maleficii ſuſcipiendi : quæ non modò iccir-
co prætereo, quòd te ipſum non libenter accuſo: verùm eò magis etiam, quòd, ſi de il-
lis cædibus velim commemorare, quæ tum factæ ſunt iſta eadem ratione, qua Sex.
Roſcius occiſus eſt, vereor ne ad plures oratio mea pertinere videatur. Videamus nunc
ſtrictim, ſicut cætera, quæ poſt mortem Sex. Roſcii abs te T. Roſci facta ſunt : quæ ita
aperta & manifeſta ſunt, vt mediusfidius iudices, inuitus ea dicam: vereor enim cui-
cuimodi es Roſci, ne ita hunc videar voluiſſe ſeruare, vt tibi omnino non peperce-
rim. Cùm hoc vereor, & cupio tibi aliqua ex parte (quod ſalua fide poſſim) parcere,
rurſus immuto voluntatem meam : venit enim mihi in mentem oris tui. tene, cùm
cæteri ſocii tui fugerent, ac ſe occultarent, vt hoc iudicium non de illorum præda, 18
ſed de huius maleficio fieri videretur, potiſſimùm tibi partes iſtas depopoſciſſe, vt in
iudicio verſarere, & ſederes cum accuſatore? qua in re nihil aliud aſſequeris, niſi vt ab
omnibus mortalibus audacia tua cognoſcatur, & impudentia. Occiſo Sex. Roſcio,
qui primus Ameriam nunciat? Mallius Glaucia, quem iam antea nominaui, tuus
cliens & familiaris. Quid attinuit eum potiſſimùm nunciare, quod ſi nullum iam an-
tè conſilium de morte, ac de bonis eius inieras, nullámque ſocietatem neque ſcele-
ris, neque præmii cum homine vllo coieras, ad te minimè omnium pertinebat? ſua
ſponte Mallius nunciat? quid, quæſo, eius intererat? an, cùm Ameriam non huiuſce
rei cauſa veniſſet, caſu accidit, vt id quod Romæ audierat, primus nunciaret? cuius rei
cauſa venerat Ameriam? non poſſum, inquit, diuinare. eò rem iam adducam, vt nihil 19
diuinatione opus ſit. Qua ratione Roſcio Capitoni primum nunciauit? cùm Ame-
riæ Sex. Roſcii domus, vxor, liberíque eſſent, cùm tot propinqui cognatíque opti-
mè conuenientes, qua ratione factum eſt, vt iſte tuus cliens, ſceleris tui nuncius T.
Roſcio Capitoni potiſſimùm nunciaret? Occiſus eſt à cœna rediens. nondum luce-
bat, cùm Ameriæ ſcitum eſt. Quid hic incredibilis curſus: quid hæc tanta celeritas,
feſtinatióque ſignificat? non quæro, quis percuſſerit. nihil eſt Glaucia, quod metuas:
non excutio te, ſi quid fortè ferri habuiſti, non ſcrutor : nihil ad me arbitror pertine-
re. quoniam, cuius conſilio occiſus ſit, inuenio, cuius manu ſit percuſſus, non labo-
ro. Vnum hoc ſumo, quod mihi apertum tuum ſcelus, réſque manifeſta dat. vbi, aut
vnde audiuit Glaucia, qui tam citò ſciuit? fac audiſſe ſtatim. quæ res eum nocte vna

tantum itineris contendere coegit?quæ neceſſitas eum tanta premebat,vt,ſi ſua ſponte iter Ameriam faceret,id temporis Roma proficiſceretur? nullam partem noctis te-
60 quieſceret? Etiámne in tam perſpicuis rebus argumentatio quærenda, aut coniectura capienda ſit?nónne vobis hæc quæ audiſtis,cernere oculis videmini iudices?non illum miſerum,ignarum caſus ſui,redeuntem à cœna videtis? non poſitas inſidias? non impetum repentinum?non verſatur ante oculos vobis in cæde Glauciæ non adeſt iſte T. Roſcius? non ſuis manibus in curru collocat Autumedontem illum, ſui ſceleris acerbiſſimi,nefariǽque victoriæ nuncium?non orat,vt eam noctem peruigilet?vt honoris ſui cauſa laboret?vt Capitoni quàm primum nunciet?Quid erat quod Capitonem primum ſcire voluerit?neſcio:niſi hoc video,Capitonem in his bonis eſſe ſocium: de tribus & decem fundis tres nobiliſſimos fundos eũ video poſſidere. Audio præterea, non hanc ſuſpicionem nunc primùm in Capitonem conferri,multas eſſe infames palmas,
61 hanc primam eſſe tamen lemniſcatam,quæ Romæ deferatur: nullũ modum eſſe hominis occidendi,quo ille non aliquot occiderit:multos ferro,multos veneno. Habeo etiam dicere, quem contra morem maiorum, minorem annis LX de ponte in Tyberim deiecerit. Quæ ſi prodierit,atque adeò cùm prodierit (ſcio enim proditurum eſſe) audiet.veniat modò,explicet ſuum volumẽ illud, quod ei planum facere poſſum Erucium conſcripſiſſe:quod aiunt illum Sex. Roſcio intentaſſe,& minitatũ eſſe,ſe omnia illa pro teſtimonio eſſe dicturum. O præclarum teſtem iudices:ò grauitatem dignam expectatione: O vitam honeſtam, atque eiuſmodi, vt libentibus animis ad eius teſtimonium veſtrum iuſiurandum accommodetis. Profectò non tam perſpicuè iſtorum maleficia videremus,niſi ipſos cæcos redderet cupiditas,& auaritia,& audacia. Alter ex ipſa cæde volucrem nuncium Ameriam ad ſocium, atque ad magiſtrum ſuum miſit: vt ſi diſſimulare omnes cuperent ſe ſcire ad quem maleficium pertineret, tamen ipſe apertum ſuum ſcelus ante omniũ oculos poneret. Alter (ſi diis immortalibus placet)
62 teſtimonium etiam in Sex. Roſcium dicturus eſt. quaſi verò id nunc agatur, vtrum id quod dixerit,credendum,an,quod fecerit,vindicandum ſit. Itaque more maiorũ comparatum eſt,vt in minimis rebus homines ampliſſimi teſtimonium de ſua re non dicerent. Africanus,qui ſuo cognomine declarat tertiam partem orbis terrarum ſe ſubegiſſe,tamen,ſi ſua res ageretur,teſtimonium non diceret. nam illud in talem vitum non audeo dicere:ſi diceret,non crederetur. Videte nunc,quàm verſa & mutata in peiorem partem ſint omnia. cùm de bonis, & de cæde agatur, teſtimonium dicturus eſt is qui & ſector eſt,& ſicarius: hoc eſt,qui & illorum ipſorum bonorum,de quibus agitur,emptor atque poſſeſſor eſt,& eum hominem occidendum curauit,de cuius morte quæritur. Quid tu vir optimè?ecquid habes quod dicas? mihi auſculta, vide ne tibi deſis:tua quoque res permagna agitur. multa ſceleratè, multa audacter, multa improbè feciſti: vnum ſtultiſſimè, profectò tua ſponte, non de Erucii ſententia. nihil opus fuit
63 te iſti credere:neque enim accuſatore muto,neque teſte quiſquam vtitur eo,qui de accuſatoris ſubſellio ſurgit. huc accedit,quòd paulò tamẽ occultior atque tectior veſtra iſta cupiditas eſſet. nunc quid eſt, quod quiſquam ex vobis audire deſideret, cùm, quæ facitis,eiuſmodi ſint, vt ea dedita opera à vobis contra voſmetipſos facere videamini? Age,nunc illa videamus iudices,quæ ſtatim conſecuta ſunt. Ad Volaterras in caſtra L. Syllæ mors Sex. Roſcii quatriduo,quo is occiſus eſt, Chryſogono nunciatur. quæritur etiam nunc,quis eum nuncium miſerit. Nonne perſpicuũ eſt,eundem qui Ameriam?curat Chryſogonus,vt eius bona veneant ſtatim. qui non norat hominem, aut rem? atqui ei venit in mentem prædia concupiſcere hominis ignoti, quem omnino nunquam viderat? Soletis, cùm aliquid huiuſcemodi auditis iudices, continuò dicere,Neceſſe eſt aliquem dixiſſe municipem,aut vicinum.ii plerunque indicant, per eos plerique produntur. Hîc nihil eſt,quod ſuſpicionem hanc putetis. non enim ego ita diſputabo: veriſimile eſt Roſcios iſtam rem ad Chryſogonum detuliſſe: erat enim eis

cum Chryſogono iam antea amicitia. nam cùm multos veteres à maioribus Roſcii pa-
tronos, hoſpitéſque haberent, omneis eos colere atque obſeruare deſtiterunt, ac ſe in
Chryſogoni fidem & clientelam contulerunt. Hæc poſſum omnia verè dicere: ſed in
hac cauſa coniectura nihil opus eſt: ipſos certò ſcio non negare, ad hæc bona Chryſo-
gonum acceſſiſſe impulſu ſuo. Si eum, qui indicii partem acceperit, oculis cernetis: po-
teritíſne dubitare iudices, qui indicarit? qui ſunt igitur in iſtis bonis, quibus partem
Chryſogonus dederit? duo Roſcii. num quiſnam præterea? nemo eſt iudices. num er-
go dubium eſt, quin ii obtulerint hanc prædam Chryſogono, qui ab eo partem prædæ
tulerunt? Age, nunc ex ipſius Chryſogoni iudicio Roſciorum factum cõſideremus. 64
ſi nihil in iſta pugna Roſcii, quod operæpretium eſſet, fecerant, quam ob cauſam à
Chryſogono tantis præmiis donabantur? ſi nihil aliud fecerunt, niſi rem detulerunt,
nónne ſatis fuit his gratias agi? denique, vt perliberaliter ageretur, honoris aliquid
haberi? cur tria prædia tantæ pecuniæ ſtatim Capitoni dantur? cur, quæ reliqua ſunt,
iſte Roſcius omnia cum Chryſogono communiter poſſidet? nónne perſpicuum eſt
iudices, has manubias Roſciis Chryſogonum re cognita conceſſiſſe? venit in decem-
primis legatus in caſtra Capito. totam vitam, naturam, moréſque hominis ex ipſa le-
gatione cognoſcite. niſi intellexeritis iudices, nullum eſſe officium, nullum ius tam
ſanctum atque integrum, quod non eius ſcelus, atque perfidia violarit, & imminue-
rit: virum optimum eſſe eum iudicatote. impedimento eſt, quò minus de his rebus 65
Sylla doceatur: cæterorum Legatorum conſilia, & voluntatem Chryſogono enunciare
monet, vt prouideat, ne palàm res agatur: oſtendit, ſi ſublata ſit venditio bonorum, il-
lum pecuniam grandem amiſſurum, ſeſe capitis periculum aditurum: illum acuere:
hos, qui ſimul erant miſſi, fallere: illum identidem monere, vt caueret: hiſce inſidio-
ſè ſpem falſam oſtendere: cum illo contra hos inire conſilia, horum conſilia illi enun-
ciare: cum illo partem ſuam depaciſci: hiſce, aliqua fretus mora ſemper, omneis aditus
ad Syllam intercludere. Poſtremò iſto hortatore, authore, interceſſore ad Syllam Le-
gati non adierunt: iſtius fide, ac potius perfidia decepti, id quod ex ipſis cognoſcere po-
teritis, ſi accuſator voluerit teſtimonium eis denunciare, pro re certa ſpem falſam do-
mum retulerunt. In priuatis rebus ſi qui rem mandatam non modò malitioſius geſ-
ſiſſet, ſui quæſtus, aut commodi cauſa, verùm etiam negligentius: eum maiores ſum-
mum admiſiſſe dedecus exiſtimabant. itaque mandati conſtitutum eſt iudicium, non
minus turpe quàm furti: credo propterea, quòd quibus in rebus ipſi intereſſe non poſ-
ſumus, in his operæ noſtræ vicaria fides amicorum ſupponitur: quam qui lædit, op-
pugnat omnium commune præſidium, &, quantum in ipſo eſt, diſturbat vitæ ſocie- 66
tatem. non enim poſſumus omnia per nos agere: alius in alia eſt re magis vtilis: iccir-
co amicitiæ comparantur, vt commune commodum mutuis officiis gubernetur. quid
recipis mandatum, ſi aut neglecturus, aut ad tuum commodum conuerſurus es? cur
mihi te offers, ac meis commodis officio ſimulato officis, & obſtas? recede de medio,
per alium tranſigam. ſuſcipis onus officii, quod te putas ſuſtinere poſſe: quod minimè
videtur graue iis, qui minimè ipſi leues ſunt. Ergo iccirco turpis hæc culpa eſt, quòd
duas res ſanctiſſimas violat, amicitiam, & fidem. nam neque mandat quiſquam ferè,
niſi amico: neque credit, niſi ei, quem fidelem putat. Perditiſſimi eſt igitur homi-
nis ſimul & amicitiam diſſoluere, & fallere eum, qui læſus non eſſet, niſi credidiſ-
ſet. Itáne eſt? in minimis rebus, qui mandatum neglexerit, turpiſſimo iudicio con-
demnetur neceſſe eſt? in re tanta, cùm is, cui fama mortui, fortunæ viui commen-
datæ ſunt, atque concreditæ, ignominia mortuum affecerit, is inter honeſtos homi- 67
nes, atque adeò inter viuos numerabitur? in minimis priuatíſque rebus etiam negli-
gentia in crimen mandati iudiciúmq; infamia reuocatur, propterea quòd ſi rectè fiat,
illum negligere oporteat qui mandarit, non illum qui mandatum receperit: in re
tanta, quæ publicè geſta atque commiſſa ſit, qui non negligentia priuatum aliquod

commodum læſerit, ſed perfidia legationis ipſius cerimoniam polluerit, maculá-
que affecerit: qua is tandem pœna afficietur? aut quo iudicio damnabitur? ſi hanc
ei rem priuatim Sex. Roſcius mandauiſſet, vt cum Chryſogono tranſigeret, at-
que decideret: inque eam rem fidem ſuam, ſi quid opus eſſe putaret, interponeret:
ille qui ſeſe facturum recepiſſet, nónne, ſi ex eo negotio tantulum in rem ſuam
conuertiſſet, damnatus per arbitrum, & rem reſtitueret, & honeſtatem omnem a-
68 mitteret? nunc non hanc ei rem Sex. Roſcius mandauit: ſed, id quod multo gra-
uius eſt, ipſe Sex. Roſcius cum fama, vita, boníſque omnibus à Decurionibus publi-
cè Roſcio mandatus eſt: & ex eo T. Roſcius non paulum neſcio quid in rem ſuam
conuertit, ſed hunc funditùs euertit bonis: ipſe tria prædia ſibi depactus eſt, volun-
tatem Decurionum ac municipum omnium tantidem, quanti fidem ſuam, fecit.
Videte iam porrò cætera iudices, vt intelligatis fingi maleficiũ nullũ poſſe, quo iſte
ſeſe non contaminarit. in rebus minoribus ſocium fallere turpiſſimum eſt, æquéq;
turpe, atque illud, de quo antè dixi: neque iniuria, propterea quòd auxilium ſibi ſe
putat adiunxiſſe, qui cum altero rem communicauit. ad cuius igitur fidem confu-
giet, cùm per eius fidem læditur, cui ſe cõmiſerit? atqui ea ſunt animaduertenda pec-
cata maximè, quæ difficillimè præcauentur. tecti eſſe ad alienos poſſumus: intimi
multa apertiora videant neceſſe eſt: ſocium verò cauere quî poſſumus? quem etiam
69 ſi metuimus, ius officii lædimus. Rectè igitur maiores eum, qui ſocium feſelliſſet, in
virorum bonorum numero non putarunt haberi oportere. At verò T. Roſcius non
vnum rei pecuniariæ ſociũ feſellit (quod tametſi graue eſt, tamen aliquo modo poſ-
ſe ferri videtur) verùm nouem homines honeſtiſſimos, eiuſdem muneris, legatio-
nis, officii, mandatorúmque ſocios induxit, decepit, deſtituit, aduerſariis tradidit, o-
mni fraude & perfidia feſellit. qui de eius ſcelere ſuſpicari nihil potuerũt, ſociũ of-
ficii metuere nõ debuerunt: eius malitiam non viderunt, orationi vanæ crediderũt.
Itaque nunc illi homines honeſtiſſimi propter iſtius inſidias parum putantur cauti,
prouidique fuiſſe. iſte, qui initiò proditor fuit, deinde perfuga, qui primò ſociorum
conſilia aduerſariis enunciauit, deinde ſocietatem cum ipſis aduerſariis coiit: terret
etiã nos, ac minatur, tribus prædiis, hoc eſt præmiis ſceleris ornatus. in eiuſmodi vita
iudices, in his tot tantiſq; flagitiis hoc quoque maleficiũ, de quo iudicium eſt, repe-
rietis. etenim quærere ita debetis: vbi multa auarè, multa audacter, multa improbè,
70 multa perfidioſè facta videtis, ibi ſcelus quoq; latere inter illa tot flagitia putatote.
tametſi hoc quidẽ minimè latet, quòd ita promptum, & propoſitum eſt, vt nõ ex illis
maleficiis, quæ in illo conſtat eſſe, hoc intelligatur: verùm ex hoc, etiã ſi quod illorũ
fortè dubitabitur, conuincatur. quid tandem quæſo iudices? num aut ille laniſta
omnino iam à gladiis receſſiſſe videtur: aut is diſcipulus magiſtro tantulum de arte
cõcedere? par eſt auaritia, ſimilis improbitas, eadẽ impudentia, gemina audacia. Ete-
nim quoniam fidem magiſtri cognoſtis, cognoſcite nũc diſcipuli æquitatẽ. dixi iam
antea, ſæpenumero poſtulatos eſſe ab iſtis duos ſeruos in quæſtionem: tu ſemper T.
Roſci recuſaſti. quæro abs te, iíne qui poſtulabãt, indigni erãt, qui impetrarẽt: an iſte
nõ cõmouebat, pro quo poſtulabãt? an res ipſa tibi iniqua videbatur? poſtulabãt ho-
mines nobiliſſimi, atq; integerrimi noſtræ ciuitatis, quos iam antea nominaui: qui
71 ita vixerunt, taléſq; à pop. Ro. putantur, vt, quicquid dicerent, nemo eſſet, qui nõ æ-
quum putaret. poſtulabãt autem pro homine miſerrimo, atq; infœliciſſimo, qui vel
ipſe ſeſe in cruciatum dari cuperet, dum de patris morte quæreretur. res porrò abs te
eiuſmodi poſtulabatur, vt nihil intereſſet, vtrum eã rem recuſares, an de maleficio
confiterere. Quæ cùm ita ſint, quæro abs te, quã ob cauſam recuſaris. cùm occiditur
Sex Roſcius, ibidẽ fuerũt. ſeruos ipſos, quod ad me attinet, neq; arguo, neq; purgo.
quòd à vobis hoc pugnari video, ne in quæſtionẽ dẽtur, ſuſpicioſum eſt: quòd verò
apud vos ipſos in honore tanto ſunt, profectò neceſſe eſt, ſciãt aliquid: quod ſi dixe-

rint.perniccioſum vobis futurum ſit.in dominos quæri de ſeruis iniquum eſt.anne
quæritur? Sex. enim Roſcius reus eſt:neque enim cùm de hoc quæritur, vos domi-
nos eſſe dicitis.cum Chryſogono ſunt. ita credo: literis eorum, & vrbanitate Chry-
ſogonus ducitur, vt inter ſuos omnium deliciarum atque omnium artium pueru- 72
los ex tot elegantiſſimis familiis lectos,velit hos verſari,homines penè operarios ex
Amerina diſciplina patriſſamiliæ ruſticani. Non eſt ita profectò iudices,non eſt ve-
riſimile,vt Chryſogonus horum literas adamarit, aut humanitatem : non vt rei fa-
miliaris negotio diligentiam cognorit eorum & fidem. Eſt quiddam,quod occul-
tatur : quod quo ſtudioſius ab ipſis opprimitur & abſconditur, eo magis eminet &
apparet. Quid igitur? Chryſogonus ſui maleficii occultandi cauſa quæſtionem de
his haberi non vult?minimè iudices:non in omneis arbitror omnia conuenire.ego
in Chryſogono,quod ad me attinet,nihil eiuſmodi ſuſpicor,neque hoc mihi nunc
primùm in mentem venit dicere. Meminiſtis me ita diſtribuiſſe initiò cauſam : in
crimen,cuius tota argumentatio permiſſa Erucio eſt:& in audaciá,cuius partes Ro-
ſciis impoſitæ ſunt.quicquid maleficii,ſceleris, cædis erit, proprium id Roſciorum 73
eſſe debebit.nimiam gratiam potentiámque Chryſogoni dicimus & nobis obſtare,
& perferri nullo modo poſſe: & à vobis,quoniam poteſtas data eſt,non modò infir-
mari,verùm etiá vindicari oportere.Ego ſic exiſtimo,qui quæri velit ex iis quos cõ-
ſtat, cùm cædes facta ſit, affuiſſe, eum cupere verum inuenire : qui recuſet , eum
profectò, tametſi verbo non audeat, tamen re ipſa de maleficiò ſuo confiteri. Dixi
initio iudices,nolle me plura de iſtorũ ſcelere dicere, quàm cauſa poſtularet, ac ne-
ceſſitas ipſa cogeret. nam & multæ res afferri poſſunt, & vnaquæque earum multis
cum argumentis dici poteſt. verùm ego, quod inuitus ac neceſſariò facio, neque
diu,neque diligenter facere poſſum. quæ præteriti nullo modo poterant, ea leuiter
iudices attigi.quæ poſita ſunt in ſuſpicionibus,de quibus ſi cœpero dicere, pluribus
verbis ſit diſſerendum:ea veſtris ingeniis cõiecturáque committo. Venio nunc ad
illud nomen aureum Chryſogoni: ſub quo nomine tota ſocietas ſtatuitur : de quo
iudices neque quomodo dicam,neque quomodo taceam, reperire poſſum. ſi enim 74
taceo,vel maximam partem relinquo : ſin autem dico, vereor ne non ille ſolus (id
quod ad me nihil attinet)ſed alii quoque plures læſos ſe eſſe putent.tametſi ita res ſe
habet,vt mihi in communem cauſam ſectorum dicendum nihil magnopere videa-
tur:hæc enim cauſa noua profectò & ſingularis eſt.Bonorum Sex. Roſcii emptor eſt
Chryſogonus. primùm hoc videamus, eius hominis bona qua ratione venierunt,
aut quomodo venire potuerunt.atque hoc non ita quæram iudices,vt id dicam,eſſe
indignum hominis innocentis bona veniſſe:ſi enim hæc audientur,ac liberè dicen-
tur,non fuit tantus homo Sex. Roſcius in ciuitate,vt de eo potiſſimũ cõqueramur.
verùm ego hoc quæro:quî potuerũt iſta ipſa lege,quæ de proſcriptione eſt, ſiue Va-
leria eſt,ſiue Cornelia(nõ enim noui,nec ſcio)verùm iſta ipſa lege bona Sex. Roſcii
venire quî potuerunt?ſcriptũ enim ita dicunt eſſe,vt eorũ bona veneãt, qui proſcri-
pti ſunt:quo in numero Sex. Roſcius non eſt.aut eorum,qui in aduerſariorum præ- 75
ſidiis occiſi ſunt.dũ præſidia vlla fuerunt, in Syllæ præſidiis fuit, poſteaquá ab armis
receſſerũt,in ſummo otio rediẽs à cœna Romæ occiſus eſt.ſi lege,bona quoq; lege
veniſſe fateor.ſin autẽ conſtat contra omnes nõ modò veteres leges,verùm etiá no-
uas occiſum eſſe:bona quo iure,aut quomodo,aut qua lege venierint,quæro.in quẽ
hoc dicá,quæris Eruci?non in eũ,quem vis,& putas:ná Syllá & oratio mea ab initio,
& ipſius eximia virtus omni tempore purgauit.ego hæc omnia Chryſogonũ feciſſe
dico,vt ementiretur,vt malum ciuem Roſcium fuiſſe fingeret,vt eum apud aduer-
ſarios occiſum eſſe diceret, vt his de rebus à legatis Amerinorũ doceri L. Syllã paſ-
ſus non ſit.denique etiá illud ſuſpicor,omnino hæc bona nõ veniſſe: id quod poſt-
ea ſi per vos iudices licitum erit,aperietur:opinor enim eſſe in lege,quam ad diem

proſcriptiones, venditionéſque fiant, nimirũ ad Cal. Iun. Aliquot poſt menſes & ho-
76 mo occiſus eſt, & bona veniſſe dicuntur. Profectò aut hæc bona in tabulas publicas
nullas redierunt, nóſque ab iſto nebulone facetius eludimur, quàm putamus: aut, ſi
redierunt, tabulæ publicæ corruptæ aliqua ratione ſunt: nam lege quidem bona ve-
nire non potuiſſe conſtat. Intelligo me ante tempus iudices hæc ſcrutari, & pro-
pemodum errare, qui, cùm capiti Sex. Roſcii mederi debeam, reduuiam curem:
non enim laborat de pecunia, non vllius rationem ſui commodi ducit: facilè ege-
ſtatem ſuam ſe laturũ putat, ſi hac indigna ſuſpicione, & ficto crimine liberatus ſit.
Verùm quæſo à vobis iudices, vt hæc pauca, quæ teſtant, ita audiatis, vt partim me
dicere pro me ipſo puteris, partim pro Sex. Roſcio: quæ enim mihi ipſi indigna &
intolerabilia videntur, quǽque ad omnes, niſi prouidemus, arbitror pertinere: ea pro
me ipſo, ex animi mei ſenſu ac dolore pronuncio. Quæ ad huius vitæ caſum, cauſám-
que pertineant, & quid hic pro ſe dici velit, & qua conditione contentus ſit, iam in
extrema oratione noſtra iudices audieris. Ego hæc à Chryſogono mea ſponte re-
77 moto Sex. Roſcio quæro: primùm, quare ciuis optimi bona venierint: deinde, qua-
re hominis eius, qui neque apud aduerſarios occiſus eſt, bona venierint, cùm in eos
ſolos lex ſcripta ſit: deinde, quare aliquanto poſt eam dié venierint, quæ dies in lege
præfinita eſt: deinde cur tantulo venierint. quæ omnia, ſi quemadmodum ſolent li-
berti nequam, & improbi facere, in patronum ſuum voluerit conferre, nihil egerit:
nemo eſt enim qui neſciat, propter magnitudinem rerũ multa multos partim con-
niuente, partim imprudente L. Sylla cõmiſiſſe. Placet igitur in his rebus aliquid im-
prudentia præteriri? Non placet iudices: ſed neceſſe eſt. etenim ſi Iupiter Optimus
Maximus, cuius nutu & arbitrio cœlùm, terra, mariáque teguntur, ſæpe ventis vehe-
mentioribus, aut immoderatis tempeſtatibus, aut nimio calore, aut intolerabili fri-
gore hominibus nocuit, vrbes deleuit, fruges perdidit, quorum nihil pernicie cau-
ſa diuino conſilio, ſed vi ipſa, & magnitudine rerum factum putamus: at contrà, cõ-
78 moda quibus vtimur: lucémque qua fruimur: ſpiritúmque quem ducimus, ab eo
nobis dari, atque impertiri videmus: quid miramur, L. Syllam, cùm ſolus Rempub.
regeret, orbémque terrarum gubernaret, imperiique maieſtatem, quam armis rece-
perat, legibus confirmaret, aliqua animaduertere non potuiſſe? niſi hoc mirum eſt,
quod vis diuina aſſequi non poſſit, ſi id mens humana adepta non ſit. Verùm vt hæc
miſſa faciam, quæ iã facta ſunt: ex iis quæ nunc maximè fiunt, nónne quiuis poteſt
intelligere, omnium architectum & machinatorem vnum eſſe Chryſogonum, qui
Sex. Roſcii nomen deferendum curauit? hoc iudicium, cuius honoris cauſa accuſa-
re ſe dixit Erúcius.

DESVNT NON PAVCA.

aptam, & ratione diſpoſitam ſe habere exiſtimant, qui in Sallentinis aut in Brutiis
habent, vnde vix ter in anno audire nuncium poſſunt. alter tibi deſcendit de pa-
latio, & ædibus ſuis: habet animi relaxandi cauſa rus amœnum & ſuburbanum,
79 plura præterea prædia, neque tamen vllum niſi præclarum & propinquum: domus
referta vaſis Corinthiis & Deliacis, in quibus eſt authepſa illa, quam tanto pretio
nuper mercatus eſt, vt, qui prætereuntes pretium enumerari audiebãt, fundum ve-
nire arbitrarentur. Quid præterea cælati argenti, quid ſtragulæ veſtis, quid picta-
rum tabularum, quid ſignorum, quid marmoris apud illum putatis eſſe? tantum
ſcilicet, quantum è multis ſplendidíſque familiis, in turba & rapinis coaceruari vna
in domo potuit. Familiam verò quantam, & quàm variis cum artificiis habeat, quid
ego dicã? mitto haſce arteis vulgareis, coquos, piſtores, lecticarios: animi & aurium
cauſa tot homines habet, vt quotidiano cantu vocum, & neruorum, & tibiarum,
nocturníſq; cõuiuiis tota vicinitas perſonet. In hac vita iudices, quos ſumptus quo-

tidianos,quas effuſiones fieri putaris?quæ verò conuiuia?honeſta,credo,in eiuſmo-
di domo:ſi domus hæc habenda eſt potius, quàm officina nequitiæ, & diuerſorium
flagitiorum omnium. ipſe verò quemadmodum compoſito & deliburo capillo paſ-
ſim per forum volitet cum magna caterua togatorum, videtis iudices: vt omnes
deſpiciat, vt hominem præ ſe neminem putet, vt ſe ſolum beatum, ſolum poten- 10
tem putet. quæ verò efficiat, & quæ conetur, ſi velim commemorare, vereor iudices,
ne quis imperitior exiſtimet me cauſam nobilitatis victoriámque voluiſſe lædere.
tametſi meo iure poſſum, ſi quid in hac parte mihi non placeat, vituperare: non e-
nim vereor, ne quis alienum me animum habuiſſe à cauſa nobilitatis exiſtimet.
ſciunt ii qui me norunt, me pro illa tenui infirmáque parte, poſteaquam id quod
maximè volui, fieri non potuit, vt componeretur: id maximè defendiſſe, vt ii vince-
rent, qui vicerunt. Quis enim erat qui non videret humilitatem cum dignita-
te de amplitudine contendere? quo in certamine perditi ciuis erat non ſe ad eos
iungere, quibus incolumibus & domi dignitas, & foris authoritas retineretur. quæ 11
perfecta eſſe, & ſuum cuique honorem, & gradum redditum, gaudeo iudices, vehe-
menterque lætor: eáque omnia deorum voluntate, ſtudio populi Rom. conſilio, &
imperio, & fœlicitate L. Syllæ geſta eſſe intelligo. Quòd animaduerſum eſt in eos,
qui contrà omni ratione pugnarunt: non debeo reprehendere. quòd viris fortibus,
quorum opera eximia in rebus gerendis extitit, honos habitus eſt: laudo. quæ vt fie-
rent, iccirco pugnatum eſſe arbitror, méque in eo ſtudio partium fuiſſe confiteor. ſin
autem id actum eſt, & iccirco arma ſumpta ſunt, vt homines poſtremi pecuniis alie-
nis locupletarentur, & in fortunas vniuſcuiuſque impetum facerent, & id non mo-
dò re prohibere non liceat, ſed ne verbis quidem vituperare: tum verò in iſto bello
non recreatus, neque reſtitutus, ſed ſubactus oppreſſúſque populus Rom. eſt. Verùm 12
longè aliter eſt: nihil horum eſt iudices: non modò non læditur cauſa nobilitatis,
ſi iſtis hominibus reſiſteris, verùm etiam ornabitur. etenim qui hæc vituperare vo-
lunt, Chryſogonum tantum poſſe queruntur: qui laudare volunt, cóceſſum ei non
eſſe commemorant. ac iam nihil eſt, quod quiſquam aut tam ſtultus, aut tam im-
probus ſit, qui dicat, Vellem quidem liceret, hoc dixiſſem: dicas licet. Hoc feciſſem:
facias licet, nemo prohibet. Hoc decreuiſſem: decerne, modò rectè: omnes appro-
babunt. Hoc iudicaſſem: laudabunt omnes, ſi rectè & ordine iudicaris. dum neceſſe
erat, réſque ipſa cogebat, vnus omnia poterat. qui poſteaquam magiſtratus creauit,
legéſque conſtituit: ſua cuique procuratio authoritáſque eſt reſtituta. quam ſi reti-
nere volunt ii qui receperunt: in perpetuum poterunt obtinere. ſin has cædes, & ra-
pinas, & hos tantos, támque profuſos ſumptus aut facient, aut approbabunt: nolo in
eos grauius quicquam ne ominis quidem cauſa dicere: vnum hoc dico, noſtri iſti
nobiles, niſi vigilantes, & boni, & fortes, & miſericordes erũt, iis hominibus in qui- 13
bus hæc erunt, ornamenta ſua concedant neceſſe eſt. quapropter deſinant aliquan-
do dicere, malè aliquem locutum eſſe, ſi quis verè ac liberè locutus ſit: deſinant
ſuam cauſam cum Chryſogono communicare: deſinant, ſi ille læſus ſit, de ſe ali-
quid detractum arbitrari: videant, ne turpe miſerúmque ſit, eos, qui equeſtrem
ſplendorem pati non potuerunt, ſerui nequiſſimi dominationem ferre poſſe. quæ
quidem dominatio iudices, in aliis rebus antea verſabatur: nunc verò quam viam
muniter, quò iter affectet, videtis: ad fidem, ad iuſiurandum, ad iudicia veſtra, ad id
quod ſolum propè in ciuitate ſincerum, ſanctúmque reſtat: hicne etiam ſeſe pu-
tat aliquid poſſe Chryſogonus? hic etiam potens eſſe vult? ò rem miſeram at-
que acerbam. neque mehercules hoc indignè fero, quòd verear, ne quid poſſit: ve-
rùm quòd auſus eſt, quòd ſperauit ſeſe apud tales viros aliquid ad perniciem poſſe
innocentis, id ipſum queror. Iccircóne experrecta nobilitas, armis, atq; ferro Rem- 14
publicam recuperauit, vt ad libidinem ſuam liberti ſeruulique nobilium, bona, for-

rimas veſtras,noſtráſq; vexare poſſent?ſi id actum eſt,ſateor me erraſſe,qui hoc ma-
luerim:ſareor inſaniſſe,qui cum illis ſenſerim:tametſi inermis iudices ſenſi. ſin au-
tem victoria nobilium ornamento,arque emolumento Reipub. populóque R.de-
ber eſſe: tum verò optimo,& nobiliſſimo cuique meam orationem gratiſſimam eſ-
ſe oporret.quòd ſi quis eſt,qui & ſe,& cauſam lædi putet,cùm Chryſogonus vitupe-
retur:iſ cauſam ignorat,ſe ipſum propè non nouit:cauſa enim ſplēdidior fiet, ſi ne-
quiſſimo cuique reſiſtetur:ille improbiſſimus Chryſogoni fautor, qui ſibi cum illo
rationem communicatam putat,læditur,cùm ab hoc ſplēdore cauſæ ſeparatur. Ve-
rùm hæc omnis oratio(vt iam antè dixi)mea eſt:qua me vti Reſpub. & dolor meus,
& iſtorum iniuria coegit.ſed Roſcius horum nihil indignum putat: neminem ac-
cuſat:nihil de ſuo patrimonio quæritur:putat homo imperitus morum,agricola,&
85 ruſticus,iſta omnia,quæ vos per Syllam geſta eſſe dicitis, more, lege, iure gentium
facta:culpa liberatus,& crimine nefario ſolutus, cupit à vobis diſcedere: ſi hac indi-
gna ſuſpicione carear, animo æquo ſe carere ſuis omnibus commodis dicit.rogat,
orátque te Chryſogone,ſi nihil de patris fortunis ampliſſimis in ſuam rem conuer-
tit,ſi nulla in re te fraudauit,ſi tibi optima fide ſua omnia cóceſſit,adnumerauit, ap-
pendit,ſi veſtitum,quo ipſe tectus erat,annulúmque dedit,os ſuum tibi tradidit,ſi ex
omnibus rebus ſe ipſum nudum,neque præterea quicquam excepit:vt ſibi per te li-
ceat innocenti amicorum opibus vitam in egeſtate degere.Prædia mea tu poſſides:
ego aliena miſericordia viuo. concedo: & quòd animus æquus eſt,& quia neceſſe
eſt.Mea domus tibi patet,mihi clauſa eſt.fero. Familia mea maxima vteris:ego ſer-
uum habeo nullum. patior, & ferendum puto. Quid vis amplius? quid inſequeris?
quid oppugnas?qua in re tuam voluntatem lædi à me putas? vbi tuis commodis of-
86 ficio?quid tibi obſto?ſi ſpoliorum cauſa vis hominem occidere, ſpoliaſti. quid quæ-
ris amplius?ſi inimicitiarum,quæ ſunt tibi inimicitiæ cũ eo,cuius antea prædia poſ-
ſediſti,quàm ipſum cognoſti?ſin metuis:ab eóne aliquid metuis,quem vides ipſum
ab ſeſe tam atrocem iniuriam propulſare non poſſe?ſin,quòd bona,quæ Roſcii fue-
runt, tua facta ſunt,icc irco hunc illius filium ſtudes perdere: nónne oſtendis, id te
vereri,quod præter cæteros tu metuere non debeas,ne quādo liberis proſcriptorum
bona patria reddantur?Facis iniuriam Chryſogone,ſi maiorem ſpem emptionis tuæ
in huius exitio ponis,quàm in iis rebus,quas L. Sylla geſſit.Quod ſi tibi cauſa nulla
eſt,cur hunc miſerum tanta calamitate affici velis: ſi tibi omnia ſua præter animam
tradidit,nec ſibi quicquam paternum,ne monumenti quidem cauſa,reſeruauit:per
deos immortales,quæ iſta tāta crudelitas eſt,quæ tam fera immaniſque natura? quis
vnquam prædo fuit tam nefarius, quis pirata tam barbarus,vt, cùm integrá prædam
87 ſine ſanguine habere poſſet,cruenta ſpolia detrahere mallet?ſcis hunc nihil habere,
nihil audere,nihil poſſe,nihil vnquam contra rem tuá cogitaſſe:& tamen oppugnas
eum,quem neque metuere potes,neque odiſſe debes, neque quicquam habere iam
reliqui vides,quod ei detrahere poſſis.niſi hoc indignũ putas, quòd veſtitum ſedere
in iudicio vides,quem tu è patrimonio tãquam è naufragio nudũ extuliſti.quaſi ve-
rò neſcias hunc & ali & veſtiri à Cæcilia Balearici filia,Nepotis ſorore, ſpectatiſſima
fœmina:quæ cùm patrem clariſſimum,ampliſſimos patruos,ornatiſſimum fratrem
haberet,tamen,cùm eſſet mulier,virtute perfecit,vt,quanto honore ipſa ex illorum
dignitate afficeretur, non minora illis ornamenta ex ſua laude redderet. An quòd
diligenter defenditur,id tibi indignum facinus videtur? mihi crede,ſi pro patris eius
hoſpitiis,& gratia vellent omnés huius hoſpites adeſſe, & auderent liberè defende-
re,ſatis copioſè defenderetur: ſin autem pro magnitudine iniuriæ,próque eo, quòd
88 ſumma Reip.in huius periculo tentatur,hæc omnes vindicarent, cõſiſtere meher-
cule vobis iſto in loco nõ liceret.nunc ita defenditur,non ſanè vt moleſtè ferre ad-
uerſarii debeant,neque vt ſe potentia ſuperari putent.quæ domi gerenda ſunt,ea per

Cæciliam tranſigũtur. fori iudiciíque rationem Meſſala, vt videtis iudices, ſuſcepit. qui ſi iam ſatis ætatis atque roboris haberet, ipſe pro Sex. Roſcio diceret. quoniam ad dicendum impedimento eſt ætas, & pudor, qui ornat ætatem: cauſam mihi tradidit, quem ſua cauſa cupere ac debere intelligebat. Ipſe aſſiduitate, conſilio, authoritate, diligentia perfecit, vt Sex. Roſcii vita erepta de manibus ſectorũ, ſententiis iudicum permitteretur. Nimirum iudices pro hac nobilitate pars maxima ciuitatis in armis fuit: hæc acta res eſt, vti nobiles reſtituerentur in ciuitatem, qui hoc facerent, quod facere Meſſalam videtis, qui caput innocẽtis defenderent, qui iniuriæ reſiſterẽt, qui, quantum poſſent, in ſalute alterius, quàm in exitio mallent oſtendere. quod ſi omnes, qui eodem loco nati ſunt, facerent: & Reſp. ex illis, & ipſi ex inuidia minus laborarent. Verùm ſi à Chriſogono iudices non impetramus, vt pecunia noſtra contentus ſit, vitam ne petat. ſi ille adduci non poteſt: vt, cùm ademerit nobis omnia, quæ noſtra erant propria, ne lucem quoque hãc, quæ communis eſt, eripere cupiat. ſi non ſatis habet auaritiam ſuam pecunia explere, niſi etiam crudelitate ſanguinis perlitus ſit: vnum perfugium iudices, vna ſpes reliqua eſt Sex. Roſcio, eadem quæ Reip. veſtra priſtina bonitas, & miſericordia: quæ ſi manet, ſalui etiã nunc eſſe poſſumus. ſin ea crudelitas, quæ hoc tempore in Rep. verſata eſt, veſtros quoq; animos (id quod fieri profectò nõ poteſt) duriores acerbioréſque reddidit: actum eſt iudices: inter feras ſatius eſt ætatem degere, quàm in hac tanta immanitate verſari. Ad eámne rem vos reſeruati eſtis, ad eámne rem delecti, vt eos condemnaretis, quos ſectores, ac ſicarii iugulare non potuiſſent? Solẽt hoc boni imperatores facere: cùm prælium committunt, vt in eo loco, quo fugam hoſtium fore arbitrentur, milites collocent, in quos, ſi qui ex acie fugerint, de improuiſo incidant. nimirum ſimiliter arbitrãtur iſti bonorum emptores, vos hîc tales viros ſedere, qui excipiatis eos, qui de ſuis manibus effugerint. Dii prohibeãt iudices, vt hoc quod maiores conſilium publicum vocari voluerũt, præſidium ſectorum exiſtimetur. An verò iudices vos non intelligitis, nihil aliud agi, niſi vt proſcriptorum liberi quauis ratione tollantur, & eius rei initium in veſtro iureiurãdo, atque in Sex. Roſcii periculo quæri? Dubium eſt, ad quem maleficium pertineat, cùm videatis ex altera parte ſectorẽ, inimicum, ſicarium, eundémque accuſatorem hoc tempore: ex altera egentem, probatum ſuis filium, in quo non modò culpa nulla, ſed ne ſuſpicio quidẽ potuit conſiſtere? Nunquid hîc aliud videtis obſtare Roſcio, niſi quòd patris bona venierũt? Quòd ſi id vos ſuſcipitis, & eadem in re operam veſtram profitemini: ſi idcirco ſedetis, vt ad vos adducantur eorum liberi, quorum bona venierunt: cauete per deos immortales iudices, ne noua, & multo crudelior per vos proſcriptio inſtaurata eſſe videatur. Illam priorẽ, quæ facta eſt in eos qui arma capere potuerunt, tamen ſenatus ſuſcipere noluit, ne quid acrius, quàm more maiorum comparatum eſt, publico cõſilio factum videretur. hanc verò, quæ ad eorum liberos, atque infantium puerorum incunabula pertinet, niſi hoc iudicio à vobis reiicitis, & aſpernamini: videte per deos immortales, quem in locum Remp. peruẽturam putetis. Homines ſapientes, & iſta authoritate, & poteſtate præditos, qua vos eſtis, ex quibus rebus maximè Reſp. laborat, iis maximè mederi conuenit. Veſtrum nemo eſt, quin intelligat populũ R. qui quondam in hoſtes leniſsimus exiſtimabatur, hoc tẽpore domeſtica crudelitate laborare. Hanc tollite ex ciuitate iudices: hãc pati nolite diutius in hac Rep. verſari: quæ non modò id habet in ſe mali, quòd tot ciues atrociſsimè ſuſtulit: verùm etiam hominibus leniſsimis ademit miſericordiam conſuetudine incommodorum. nam cùm omnibus horis aliquid atrociter fieri videmus, aut audimus, etiam qui natura mitiſsimi ſumus, aſsiduitate moleſtiarũ ſenſum omnẽ humanitatis ex animis amittimus.

Deſit fortaſſe quippiam.

Pro Q. Roſcio Comœdo,

ORATIO III.

Multa, quæ deſunt, quærenda.

malitiam naturæ, crederetur. is ſcilicet vir optimus, & ſingulari fide præditus, qui
ſuo iudicio tabulis ſuis teſtibus vti conatur, ſolẽt ferè dicere, qui per tabulas homi-
nis honeſti pecuniam expenſam tulerũt, Egóne talem virum corrumpere potui, vt
mea cauſa falſum in codicem referret? Expecto, quàm mox Cherea hac oratione v-
tatur, Egóne hanc manum plenam perfidiæ, & hos digitos meos impellere potui, vt
falſum perſcriberent nomen? quòd ſi ille ſuas proferet tabulas, proferet ſuas quoque
Roſcius. erit in illius tabulis hoc nomen: at in huius nõ erit. cur potius illius, quàm
huius crederetur? ſcripſiſſet ille, ſi non iuſſu huius expenſum tuliſſet? nõ ſcripſiſſet hic,
quod ſibi expenſum ferri iuſſiſſet? nam quemadmodum turpe eſt ſcribere quòd nõ
debeatur: ſic improbum eſt non referre quod debeas. æquè enim tabulæ condẽnan-
2 tur eius, qui verũ non retulit: & eius, qui falſum perſcripſit. Sed ego copia & faculta-
te cauſæ confiſus, vide, quo progrediar. ſi tabulas C. Fannius accepti & expenſi pro-
fert ſuas, in ſuam rem, ſuo arbitratu ſcriptas: quo minus ſecundum illum iudicetis,
non recuſo. Quis hoc frater fratri, quis parens filio tribuit, vt, quodcunque retuliſ-
ſet, id ratũ haberet? ratum habebit Roſcius, profer: quod tibi fuerit perſuaſum, huic
erit perſuaſum: quod tibi fuerit probatum, huic erit probatum. Paulò antè à M. Per-
penna P. Saturi tabulas poſcebamus, nunc tuas C. Fanni Cherea ſolius flagitamus: &
quo minus ſecundum eas lis detur, non recuſamus. Quid ita non profers? nõ con-
ficit tabulas? immò diligẽtiſſimé. nõ refert parua nomina in codices? immò omneis
ſummas. leue, & tenue hoc nomen HS CCCIↃↃↃ ſunt? quomodo tibi tãta pecunia ex-
traordinaria iacet? quomodo HS CCCIↃↃↃ in codice accepti & expenſi non ſunt? prò
dii immortales, eſſéne quenquam tanta audacia præditum, qui, quod nomen refer-
3 re in tabulas timeat, id petere audeat? quod in codicem iniuratus referre noluit, id
iurare in litem non dubitet? quod ſibi probare non poſſit, id perſuadere alteri co-
netur? Nimium citò ait me indignari de tabulis: non habere ſe hoc nomen in co-
dice accepti & expenſi relatum confitetur, ſed in aduerſariis patere contendit. Vſ-
que eóne te diligis, & magnificè circunſpicis, vt pecuniam non ex tuis tabulis, ſed
aduerſariis petas? ſuum codicem teſtis loco recitare, arrogantiæ eſt: ſuarum perſcri-
ptionum, & literarum aduerſaria proferre, non amentia eſt? quod ſi eandem vim,
diligentiam, authoritatémque habent aduerſaria, quàm tabulæ: quid attinet codi-
cem inſtituere, conſcribere, ordinem conſeruare, memoriæ tradere literarum vetu-
ſtatem? ſed ſi, quòd aduerſariis nihil credimus, iccirco codicem ſcribere inſtituimus:
quod etiam apud omneis leue & infirmum eſt, id apud iudicem graue & ſanctum eſ-
ſe ducetur? quid eſt quod negligenter ſcribamus aduerſaria? quid eſt quod diligen-
4 ter conficiamus tabulas? qua de cauſa? quia hæc ſunt menſtrua, illæ ſunt æternæ: hæc
delentur ſtatim, illæ ſeruantur ſanctè: hæc parui temporis memoriam, illæ perpe-
tuæ exiſtimationis fidem & religionem amplectuntur: hæc ſunt deiecta, illæ in or-
dinem confectæ. Itaque aduerſaria in iudicium protulit nemo: codicem protulit,
tabulas recitauit. Tu C. Piſo tali fide, virtute, grauitate, authoritate ornatus, ex aduer-
ſariis pecuniam petere non auderes. ego, quæ clara ſunt conſuetudine, diutius dice-
re non debeo. Illud verò, quod ad rem vehementer pertinet, quæro: quàm pridẽ hoc
nomen Fanni in aduerſaria retuliſti? Erubeſcit: quid reſpondeat, neſcit: quid fingat
exemplo, non habet. Sunt duo menſes iam, dices: tamen in codicem acceptum

& expenſum referri debuit. Amplius ſunt ſex menſes: cur tãdiu iacet hoc nomen in
aduerſariis? quid, ſi tandem amplius triẽnium eſt? quomodo, cùm omnes, qui tabu-
las conficiant, menſtruas penè rationes in tabulas transferant, tu hoc nomen trien-
nium amplius in aduerſariis iacere pateris? Vtrum cætera nomina in codicem acce- 5
pti & expenſi digeſta habes, an non? ſi non, quomodo tabulas conficis: ſi etiã, quam-
obrem, cũ cætera nomina in ordinem referebas, hoc nomen triẽnio amplius, quod
erat in primis magnum, in aduerſariis relinquebas? Nolebas ſciri, debere tibi Ro-
ſcium: cur ſcribebas? rogatus eras, ne referres: cur in aduerſariis ſcriptum habebas?
Sed hæc quanquam firma eſſe video: tamen ipſe mihi ſatiſfacere non poſſum, niſi à
C. Fannio ipſo teſtimonium ſumo, hanc pecuniam ei nõ deberi. Magnum eſt quod
conor: difficile eſt quod polliceor: niſi eundem & aduerſarium, & teſtem habuerit
Roſcius, nolo vincat. Pecunia tibi debebatur certa, quæ nunc petitur per iudicem, in
qua legitimæ partis ſponſio facta eſt. hîc tu ſi amplius HS nummo petiſti, quàm tibi
debitum eſt: cauſam perdidiſti: propterea quòd aliud eſt iudiciũ, aliud eſt arbitrium.
Iudicium eſt pecuniæ certæ, arbitriũ incertæ. Ad iudiciũ hoc modo venimus, vt to-
tam litẽ obtineamus, aut amittamus: ad arbitriũ hoc animo adimus, vt neque nihil,
neq; tantũ, quantũ poſtulauimus, conſequamur. Eius rei ipſa verba formulæ teſti-
monio ſunt. Quid eſt in iudicio? directum, aſperum, ſimplex. ſi peteret HS ɔɔɔ da- 6
ri: hic, niſi planum facit HS ɔɔɔ ad libellam ſibi deberi, cauſam perdit. Quid eſt in
arbitrio? mite, moderatum, quantum æquius & melius ſit dari. ille tamen confitetur
plus ſe petere, quàm debeatur: ſed ſatis ſupérq; habere dicit, quod ſibi ab arbitro tri-
buatur. Itaque alter cauſæ confidit, alter diffidit. quæ cùm ita ſint, quæro abs te, quid
ita de hac pecunia, de his ipſis HS ɔɔɔ, de tuarũ tabularũ fide compromiſſum fece-
ris, arbitrum ſumpſeris, quantum æquius, & melius ſit dari repromittiue, ſi pateret.
Quis in hanc rem fuit arbiter? Vtinam isquidẽ Romæ eſſet: Romæ eſt. Iam vtinam
adeſſet in iudicio: adeſt. Vtinam ſederet in conſilio C. Piſonis: ipſe C. Piſo eſt. Eun-
démne tu arbitrum, & iudicem ſumebas? eidem & infinitam largitionẽ remittebas,
& eundem in anguſtiſſimam formulam ſponſionis concludebas? Quis vnquam ad 7
arbitrum, quantum petiit, tantum abſtulit? nemo, quantum enim æquius eſſet ſibi
dari, petiit. de quo nomine ad arbitrum adiſti, de eo ad iudicem veniſti. cæteri cùm
ad iudicem cauſam labefactari animaduertunt, ad arbitrum confugiunt: hic ab arbi-
tro ad iudicem venire eſt auſus: qui cùm de hac pecunia, de tabularũ fide arbitrum
ſumpſit, iudicauit ſibi pecuniam non deberi. Iam duæ partes cauſæ ſunt cõſectæ: ad-
numeraſſe ſeſe negat: expenſum tuliſſe non dicit, cùm tabulas nõ recitat. reliquum
eſt, vt ſtipulatum ſe eſſe dicat: præterea enim quemadmodum certam pecuniam pe-
tere poſſit, nón reperio. Stipulatus es? vbi? quo die? quo tempore? quo præſente? quis
ſpopondiſſe me dicit? nemo. Hîc ego ſi finem faciam dicendi, ſatis fidei & diligentiæ
meæ, ſatis cauſæ & controuerſiæ, ſatis formulæ & ſponſioni, ſatis etiam iudici feciſſe
videar, cur ſecundum Roſcium iudicari debeat. Pecunia petita eſt certa, cùm tertia
parte ſponſio facta eſt. hæc pecunia, neceſſe eſt, aut data, aut expenſa lata, aut ſtipula-
ta ſit. datam non eſſe, Fannius confitetur: expenſam latam non eſſe, codices Fannii 8
confirmant: ſtipulatam non eſſe, taciturnitas teſtium concedit. Quid ergo eſt? quòd
& reus is eſt, cui & pecunia leuiſſima, & exiſtimatio ſanctiſſima fuit ſemper: & iudex
eſt is, quem nos non minus bene de nobis exiſtimare, quàm ſecundum nos iudicare
velimus: & aduocatio ea eſt, quam propter eximium ſplendorem, vt iudicem vnum,
vereri debeamus: perinde ac ſi in hanc formulã omnia iudicia legitima, omnia arbi-
tria honoraria, omnia officia domeſtica, concluſa, & comprehenſa ſint, perinde di-
cemus. Illa ſuperior fuit oratio neceſſaria, hæc erit volũtaria: illa ad iudicem, hæc ad
C. Piſonẽ: illa pro reo, hæc pro Roſcio: illa victoriæ, hæc bonæ exiſtimationis cauſa
comparata. Pecuniam petis Fanni à Roſcio, quam? dic audacter & apertè: vtrum, quæ

5 tibi ex ſocietate debeatur, an quæ ex liberalitate huius promiſſa ſit & oſtẽtata? quo-
rum alterum eſt grauius & odioſius: alterum leuius & facilius. Quæ ex ſocietate de-
beatur? quid ais? hoc iam non leniter ſerendum eſt, neque negligenter defenden-
dum. Siqua enim ſunt priuata iudicia ſummæ exiſtimationis, & penè dicam capitis,
tria hæc ſunt, fiduciæ, tutelæ, ſocietatis. æquè enim perfidioſum & nefariũ eſt, fidem
frangere, quæ continet vitam: & pupillum fraudare, qui in tutelam peruenit: & ſo-
cium fallere, qui ſe in negotio cõiunxit. Quæ cùm ita ſint: qui ſit qui ſocium frau-
darit, & fefellerit, conſideremus: dabit enim nobis iam tacitè vita acta in alterutram
partem firmũ & graue teſtimonium. Q. Roſcius? quid ais? nónne vt ignis in aquam
coniectus continuò reſtinguitur, & refrigeratur: ſic referuẽs falſum crimen in pu-
riſſimam & caſtiſſimam vitam collatum ſtatim concidit & extinguitur? Roſcius ſo-
cium fraudauit? poteſt hoc homini huic hærere peccatum, qui mediusfidius (auda-
10 ctèr dico) plus fidei, quàm artis, plus veritatis, quàm diſciplinæ poſſidet in ſe? quẽ po-
pulus Rom. meliorem virum, quàm hiſtrionem eſſe arbitratur: qui ita digniſſimus
eſt ſcena propter artificium, vt digniſſimus ſit curia propter abſtinentiam. Sed quid
ego ineptus de Roſcio apud Piſonem dico? ignotum hominẽ ſcilicet pluribus ver-
bis commendo. éſtne quiſquam omnium mortalium, de quo melius exiſtimes tu?
éſtne quiſquam, qui tibi purior, pudentior, humanior, officioſior, liberalior videa-
tur? quid tu Saturi, qui contra hunc venis, exiſtimas aliter? nónne, quotieſcunque in
cauſa in nomen huius incidiſti, toties hunc & virum bonum eſſe dixiſti, & honoris
cauſa appellaſti? quod nemo niſi aut honeſtiſſimo, aut amiciſſimo facere conſueuit.
Qua in re mihi ridiculè es viſus eſſe inconſtans, qui eundem & læderes, & laudares,
& virum optimum, & hominem improbiſſimum eſſe diceres: eundem tu & honoris
15 cauſa appellabas, & virum primarium eſſe dicebas, & ſociũ fraudaſſe arguebas. ſed, vt
opinor, laudem veritati tribuebas: crimen gratiæ concedebas: de hoc, vt exiſtima-
bas, prædicabas: Chereæ arbitratu cauſam agebas. fraudauit Roſcius. eſt hoc quidem
auribus, animiſque hominum abſurdum. Quid, ſi tandem aliquem timidũ, demen-
tem, diuitem, inertem nactus eſſet, qui experiri non poſſet? tamen incredibile eſſet.
Veruntamen, quem fraudarit, videamus. C. Fannium Cheream Roſcius fraudauit.
Oro, atque obſecro vos, qui noſtis, vitam inter ſe vtriuſque conferte: qui non no-
ſtis, faciem vtriuſq; conſiderate. nónne ipſum caput, & ſupercilia illa penitus abra-
ſa olere malitiam, & clamitare calliditatem videntur? nónne ab imis vnguibus vſq;
ad verticem ſummum, ſiquam cõiecturam affert hominibus tacita corporis figura,
ex fraude, fallaciis, mendaciis conſtare totus videtur? qui iccirco capite & ſuperci-
liis ſemper eſt raſis, ne vllum pilum viri boni habere dicatur. Cuius perſonam præ-
clarè Roſcius in ſcena tractare conſueuit. neque tamen pro beneficio ei par gratia
refertur: nam Ballionem illum improbiſſimum, & periuriſſimum lenonem cũ agit,
20 agit Cheream. perſona illa, lutulenta, impura, inuiſa, in huius moribus, natura, vitá-
que eſt expreſſa. qui quamobrem Roſcium ſimilem ſui in fraude & malitia exiſti-
marit, nihil videtur: niſi fortè quòd præclarè hunc imitari ſe in perſona lenonis ani-
maduertit. Quamobrem etiam atque etiam conſidera C. Piſo, quis, quem fraudaſſe
dicatur. Roſcius Fannium? quid eſt hoc? probus improbum, pudens impudentem,
periurum caſtus, callidum imperitus, liberalis auidum? incredibile eſt. quemadmo-
dum, ſi Fannium Roſcium fraudaſſe diceretur, vtrunq; ex vtriuſque perſona veriſi-
mile videretur, & Fãnium per malitiam feciſſe, & Roſciũ per imprudentiam dece-
ptum eſſe: ſic, cùm Roſcius Fãnium fraudaſſe arguatur, vtrunque incredibile eſt, &
Roſcium quicquã per auaritiam appetiſſe, & Fãnium quicquam per ſe bonitate mi-
ſiſſe. Principia ſunt huiuſmodi: ſpectemus reliqua. HS ıↃↃↃ Q. Roſcius fraudauit
25 Fannium. qua de cauſa? ſubridet Saturius veterator, vt ſibi videtur. ait, propter ipſa
HS ıↃↃↃ. video: ſed tamen, cur ipſa HS ıↃↃↃ tam vehementer cõcupierit, quæro. Nam

tibi M. Perpenna, C. Piſo certè tanti non fuiſſet, vt ſocium fraudaretis. Roſcio cui tàti fuerit, cauſam requiro. Egebat? immò locuples erat. Debebat? immò in ſuis nũmis verſabatur. Auarus erat? immò etiam antè quàm locuples, ſemper liberaliſſimus munificentiſſimúſque fuit. Prò deûm hominúmque fidem, qui HS ccciↄↄↄ. ccciↄↄↄ. ccciↄↄↄ quæſtus facere voluit (nã certè HS ccciↄↄↄ. ccciↄↄↄ. ccciↄↄↄ merere & potuit, & debuit, ſi poteſt Dionyſia HS ccciↄↄↄ. ccciↄↄↄ merere) is per ſummã fraudem, & malitiam, & perfidiam HS iↄↄↄ appetiit? & illa fuit pecunia immanis, hæc paruula: illa honeſta, hæc ſordida: illa iucunda, hæc acerba: illa propria, hæc in cauſa, & in iudicio collocata. Decẽ his annis proximis HS ſexagies honeſtiſſimè conſequi potuit, noluit: laborem quæſtus recepit, quæſtum laboris reiecit: populo R. adhuc ſeruire non deſtitit, ſibi ſeruire iam pridem deſtitit. Hoc tu 14 vnquam Fanni faceres? ſed ſi hos quæſtus recipere poſſes, non eodem tẽpore & geſtum, & animam ageres? Dic nunc te ab Roſcio HS iↄↄↄ circunſcriptũ eſſe: qui tantas, & tam infinitas pecunias non propter inertiam laboris, ſed propter magnificentiam liberalitatis repudiarit. Quid ego nunc illa dicam, quæ vobis in mentem venire certò ſcio? Fraudabat te in ſocietate Roſcius. ſunt iura, ſunt formulæ de omnibus rebus conſtitutæ, ne quis aut in genere iniuriæ, aut ratione actionis errare poſſit. Expreſſæ ſunt enim ex vniuſcuiuſque damno, dolore, incommodo, calamitate, iniuria publicæ à Prætore formulæ, ad quas priuata lis accommodatur. Quæ cùm ita ſint: cur non arbitrium pro ſocio adegeris Q. Roſcium, quæro. formulam non noras? notiſſima erat. iudicio graui experiri nolebas? quid ita? propter familiaritatem veterem? cur ergo lædis? propter integritatẽ hominis? cur igitur inſimulas? propter magnitudinem criminis? itane verò, quem per arbitrum circunuenire non poſſes, cuius de ea te proprium erat iudicium, hunc per iudicem condemnabis, cuius de ea 15 re nullum eſt arbitrium? quin tu hoc crimen aut obiice, vbi licet agere: aut iacere noli, vbi non oportet. tametſi iam hoc tuo teſtimonio crimen ſublatum eſt. Nam quo tu tempore illa formula vti noluiſti, nihil hunc in ſocietatem fraudis feciſſe oſtendiſti. fecit pactionẽ: num tabulas habet, an non? ſi non habet, quemadmodum pactio eſt? ſi habet, cur non nominas? Dic nũc, Roſcium abs te petiſſe, vt familiarem ſuum ſumeres arbitrum: non petiit. Dic pactionem feciſſe, vt abſolueretur: non pepigit. Quære, quare ſit abſolutus. quòd erat ſumma innocentia, & integritate. Quid enim factum eſt? veniſti domum vltrò Roſcii: ſatiſfeciſti: quod temere commiſiſſes in iudicium vt denunciaret, rogaſti vt ignoſceret: te affuturum negaſti, deberi tibi ex ſocietate nihil, clamitaſti. iudici hic denunciauit: abſolutus eſt. tamen fraudis ac furti mentionem facere audes? Perſtat in impudentia: pactionem enim, inquit, mecum fecerat. iccirco videlicet ne condemnaretur? Quid erat cauſæ, cur metueret ne 16 condemnaretur? res erat manifeſta: furtum erat apertum. Cuius rei furtum factum erat? exorditur magna cum expectatione veteris hiſtrionis exponere ſocietatem. Panurgus, inquit, fuit Fãnii. is fuit ei cum Roſcio communis. hic primùm queſtus eſt non leuiter Saturius, communem factum eſſe gratis cum Roſcio, qui pretio proprius fuiſſet Fannii. Largitus eſt ſcilicet homo liberalis & diſſolutus, & bonitate affluens Fannius Roſcio. ſic puto. Quoniam ille hic conſtitit pauliſper, mihi quoque neceſſe eſt paulum commorari. Panurgum tu Saturi proprium Fannii dicis fuiſſe: at ego totum Roſcii fuiſſe contendo. Quid erat enim Fannii? corpus. Quid Roſcii? diſciplina. facies nõ erat, ars erat precioſa. ex qua parte erat Fannii, non erat HS iↄↄↄ: ex qua parte erat Roſcii, amplius erat HS ccciↄↄↄ. nemo enim illum ex trũco corporis ſpectabat, ſed ex artificio comico æſtimabat. Nam illa membra merere per ſe 17 non amplius poterant duodecim æris: diſciplina, quæ erat ab hoc tradita, locabat ſe non minus HS ccciↄↄↄ. O ſocietatem captioſam & indignam, vbi alter HS iↄↄↄ, alter ccciↄↄↄ quod ſit, in ſocietatem affert. Niſi iccirco moleſtè pateris, quòd

HS I Ↄ ↃↃ tu ex arca proferebas, HS C C C I Ↄ Ↄ Ↄ ex diſciplina & artificio Roſcius pro-
mebat. quam enim rem, & expectationem: quod ſtudium & quem fauorem ſecum
in ſcenam attulit Panurgus? quòd Roſcii fuit diſcipulus. Qui diligebant hunc, illi fa
uebant: qui admirabantur hunc, illum probabant: qui denique huius nomen audie-
rant, illum eruditum & perfectum exiſtimabant. Sic eſt vulgus, ex veritate pauca, ex
opinione multa æſtimat. Quid ſciret ille, perpauci animaduertebant: vbi didiciſſet,
omnes quærebant: nihil ab hoc prauum & peruerſum produci poſſe arbitrabantur.
18 Si veniret ab Statilio, tametſi artificio Roſcium ſuperaret, aſpicere nemo poſſet: ne-
mo enim, ſicut ex improbo patre probum filium naſci: ſic ex peſſimo hiſtrione bo-
num comœdũ fieri poſſe exiſtimaret. Quia veniebat à Roſcio, plus etiã ſcire, quàm
ſciebat, videbatur. quod item nuper in Erote comœdo vſu venit: qui poſtea quàm è
ſcena non modò ſibilis, ſed etiam cõuicio explodebatur, ſicut in arã confugit in hu-
ius domũ, diſciplinam, patrocinium, nomẽ. Itaque perbreui tempore, qui ne in no-
uiſſimis quidem erat hiſtrionibus, ad primos peruenit comœdos. Quæ res extulit
eum? vna commendatio huius: qui tamen Panurgum illum non ſolùm, vt Roſcii
diſcipulus fuiſſe diceretur, domum recepit, ſed etiam ſummo cum labore, ſtoma-
cho, miſeriáque erudiit. nam quo quiſque eſt ſolertior, & ingenioſior, hoc docet ira-
cundius & laborioſius: quod enim ipſe celeriter arripuit, id cùm tardè percipi videt,
diſcruciatur. Paulò longius oratio mea prouecta eſt hac de cauſa, vt cõditionẽ ſocie-
tatis diligenter cognoſceretis. Quæ deinde conſecuta? Panurgum, inquit, hunc ſer-
19 uum communem Q . Flauius Tarquinieñſis quidam interfecit. In hanc rem, inquit,
me cognitorem dediſti: lite conteſtata, iudicio damni iniuria conſtituto, tu ſine me
cum Flauio decidiſti: vtrum pro dimidia parte, an pro tota ſocietate? planius dicam,
vtrum pro me, an pro me & pro te? pro me? potui. exemplo multorum licitum eſt:
iure fecerunt multi: nihil in ea re tibi iniuriæ feci: pete tu tuum: exige, & aufer quod
debetur: ſuam quiſque partem iuris poſſideat, & perſequatur. At enim tu tuum ne-
gotium geſſiſti bene: gere & tu tuum bene. Magno tuam dimidiam partẽ decidiſti:
magno & tu tuã partẽ decide. HS C C C I Ↄ Ↄ Ↄ tu abſtuliſti: ſi ſit hoc verò, HS C C C I Ↄ Ↄ Ↄ
tu quoque aufer. Sed hanc deciſionem Roſcii, oratione, & opinione augere licet: re
& veritate mediocrem & tenuem eſſe inuenietis: accepit enim agrum tẽporibus iis,
cùm iacerent pretia prædiorũ: qui ager neque villam habuit, neque ex vlla parte fuit
cultus. qui nunc multo pluris eſt, quàm tunc fuit: neque id eſt mirum: tũ enim pro-
20 pter Reipub. calamitates omnium poſſeſſiones erant incertæ, nunc deûm immor-
talium benignitate, omnium fortunæ ſunt certæ. tum erat ager incultus ſine tecto,
nunc eſt cultiſſimus cum optima villa. Veruntamen, quoniam natura tam maleuo-
lus es, nunquam iſta te moleſtia & cura liberabo. præclarè ſuũ negotium geſſit Ro-
ſcius, fundum fructuoſiſſimum abſtulit: quid ad te? tuam partem dimidiam, quem-
admodum vis, decide. vertit hic rationẽ, & id, quod probare non poteſt, fingere co-
natur. de tota re, inquit, decidiſti. Ergo huc vniuerſa cauſa deducitur, vtrum Roſcius
cum Flauio de ſua parte, an de tota ſocietate fecerit pactionem. nam ego Roſcium,
ſiquid communi nomine tetigit, confiteor præſtare debere ſocietati. ſocietatis, non
ſuas lites redemit, cùm fundum à Flauio accepit. quid, ita ſatis non dedit, amplius à
ſe neminem petiturum? qui de ſua parte decidit, reliquis integram relinquit actio-
nem. qui pro ſociis tranſigit, ſatiſdat neminem eorum poſtea petiturum. Quid ita
21 Flauio ſibi cauere non venit in mentem? neſciebat videlicet Panurgum fuiſſe in ſo-
cietate: ſciebat. neſciebat Fannium Roſcio eſſe ſocium: præclarè: nam iſte cum eo
litem cõteſtatam habebat. cur igitur decidit, & non reſtipulatur, neminem amplius
petiturum? cur de fundo decidit, & iudicio non abſoluitur? cur tam imperitè fa-
cit, vt nec Roſcium ſtipulatione alliget, neque à Fannio iudicio ſe abſoluat? Eſt hoc
primum & ex cõditione iuris, & ex conſuetudine cautionis grauiſſimum, & firmiſ-

ſimum argumentum: quod ego pluribus verbis amplecterer, ſi non alia certiora & clariora teſtimonia in cauſa haberem. Et ne fortè me hoc fruſtrà pollicitũ eſſe prædices, te, te inquam Fanni ab tuis ſubſelliis contra te teſtem ſuſcitabo. Criminatio tua quæ eſt? Roſcium cum Flauio pro ſocietate decidiſſe. Quo tempore? abhinc annis x v. Defenſio mea quæ eſt? Roſcium pro ſua parte cum Flauio tranſegiſſe. Repromittis tu abhinc triennium Roſcio. quid? recita iſtam reſtipulationem clarius. Attende quæſo Piſo: Fannium inuitum, & huc, atque illuc tergiuerſantem, teſtimonium contra ſe dicere cogo. Quid enim reſtipulatio clamat? QVOD À FLAVIO ABSTVLERO, PARTEM DIMIDIAM INDE ROSCIO ME SOLVTVRVM SPONDEO. Tua vox eſt Fanni. quid tu auferre potes à Flauio, ſi Flauius nihil debet? quid hic porrò nunc reſtipulatur, quod iampridem ipſe exegit? quid verò Flauius tibi daturus eſt, qui Roſcio omne, quod debuit, diſſoluit? cur in re tam veteri, in negotio tam confecto, in ſocietate diſſoluta, noua hæc reſtipulatio interponitur? quis eſt huius reſtipulationis ſcriptor, teſtis, arbiter? quis? tu Piſo: tu enim Q. Roſcium pro opera, pro labore, quòd cognitor fuiſſet, quòd vadimonia obiſſet, rogaſti vt Fannio daret HS ccc1ↃↃↃ hac conditione, vt, ſiquid ille exegiſſet à Flauio, partem eius dimidiam Roſcio diſſolueret. Satiſne iſta reſtipulatio dicere tibi videtur apertè, Roſcium pro ſe decidiſſe? At enim forſitan hoc tibi veniat in mẽtem, repromiſiſſe Fannium Roſcio, ſiquid à Flauio exegiſſet, eius partem dimidiam: ſed omnino exegiſſe nihil. quid? tu non exitum exactionis, ſed initiũ repromiſſionis ſpectare debes: neque, ſi ille perſequi noluit, non, quod in ſe fuit, iudicauit Roſciũ ſuas, non ſocietatis lites redemiſſe. quid, ſi tandem planum facio, poſt deciſionem veterem Roſcii, poſt repromiſſionem recentem hanc Fannii, HS ccc1ↃↃↃ Fannium à Q. Flauio Panurgi nomine abſtuliſſe? tamen diutius illudere viri optimi exiſtimationi Q. Roſcii audebit? Paulò antè quærebam, id quod vehementer ad rem pertinebat, qua de cauſa Flauius, cùm de tota lite faceret pactionem, neque ſatis acciperet à Roſcio, neque iudicio abſolueretur à Fannio. nunc verò (id quod mirum & incredibile eſt) requiro, quamobrẽ, cùm de tota re decidiſſet cum Roſcio, HS ccc1ↃↃↃ ſeparatim Fannio diſſoluit. Hoc loco Saturi quid pares reſpõdere, ſcire cupio: vtrũ omnino Fanniũ à Flauio HS ccc1ↃↃↃ non abſtuliſſe? an alio nomine, & alia de cauſa abſtuliſſe? ſi alia de cauſa, quæ ratio tibi cum eo interceſſerat? nulla. addictus erat tibi? non fruſtrà tempus contero: omnino, inquit, HS ccc1ↃↃↃ à Flauio non abſtulit. neque Panurgi nomine, neque cuiuſquam. Si planum facio poſt hanc recentem ſtipulationem Roſcii HS ccc1ↃↃↃ à Flauio te abſtuliſſe: nunquid cauſæ eſt, quin ab iudicio abeas turpiſſimè victus? quo teſte igitur hoc planum faciam? venerat, vt opinor, hæc res in iudicium? certé. quis erat petitor? Fannius. quis reus? Flauius. quis iudex? Cluuius. ex his vnus mihi teſtis eſt producendus, qui pecuniam datã dicat. quis eſt ex his grauiſſimus? ſine controuerſia, qui omnium iudicio comprobatus eſt, iudex. quem igitur ex his tribus à me teſtem ſpectabis? petitorem? Fannius eſt: contra ſe nunquam teſtimonium dicet. reum? Flauius eſt. is iampridem eſt mortuus: ſi viueret, verba eius audiretis. iudicem? Cluuius eſt. quid is dicit? HS ccc1ↃↃↃ Panurgi nomine Flauium Fannio diſſoluiſſe. quem tu ſi ex cenſu ſpectas, eques R. eſt: ſi ex vita, homo clariſſimus eſt: ſi ex te, iudicem ſumpſiſti: ſi ex veritate, id quod ſcire potuit & debuit, dixit. Nega, nega nunc, equiti R. homini honeſto, iudici tuo, credi oportere. circunſpicit, æſtuat, negat nos Cluuii teſtimoniũ recitaturós. recitabimus. erras: inani, & tenui ſpe te cõſolaris. Recita teſtimoniũ T. Manilii, & C. Luſcii Ocreæ, duorum ſenatorum, hominum ornatiſſimorum, qui ex Cluuio audierũt. vtrum dicis, Luſcio & Manilio, an & Cluuio non eſſe credendum? planius atque apertius dicã. vtrum Luſcius & Manilius nihil de HS ccc1ↃↃↃ ex Cluuio audierunt? an Cluuius falſum Luſcio & Manilio dixit? hoc ego loco, ſoluto & quieto ſum animo: &, quot-

ſum recidat reſponſum tuum, non magnopere laboro: firmiſſimis enim, & ſanctiſ-
16 ſimis teſtimoniis virorum optimorum cauſa Roſcii communita eſt. ſi iam tibi deli-
beratum eſt, quibus abroges fidem iuſiurandi: reſponde. Manilio & Luſcio negas eſ-
ſe credendum? dic, aude: eſt tuæ contumaciæ, arrogantiæ, vitǽque vniuerſæ vox. quid
expectas, quàm mox ego Luſcium & Manilium dicam ordine eſſe ſenatores: ætate
grãdes natu, natura ſanctos & religioſos, copiis rei familiaris locupletes, & pecunio-
ſos? nõ faciam; nihil mihi detraham: cùm illis exactæ ætatis ſeueriſſimè fructũ, quem
meruerunt, retribuam. magis mea adoleſcentia indiget illorum bona exiſtimatio-
ne, quàm illorum ſeueriſſima ſenectus deſiderat meam laudem. Tibi verò Piſo diu
deliberandum & concoquendum eſt, vtrum potius Chereæ iniurato in ſua lite, an
Manilio & Luſcio iuratis in alieno iudicio credas. Reliquum eſt, vt Cluuium falſum
dixiſſe Luſcio & Manilio cõtendat. quod ſi facit, qua impudentia eſt? eúmne teſtem
improbabit, quem iudicem probarit? ei negabit credi oportere, cui ipſe crediderit?
eius teſtis ad iudicẽ fidem infirmabit, cuius propter fidem & religionem iudicis te-
ſtes comparabat? quem ego ſi ferrem iudicem, refugere non deberet: cùm teſtẽ pro-
17 ducam, reprehendere audebit? Dixit enim, inquit, iniuratus Lucio & Manilio. ſi di-
ceret iuratus, crederes? At quid intereſt inter periurũ, & mendacem? qui mentiri ſo-
let, peierare conſueuit. quem ego, vt mentiatur, inducere poſſum: vt peieret, exora-
re facilè potero. nam qui ſemel à veritate deflexit, hic non maiore religione ad per-
iurium, quàm ad mendacium perduci conſueuit. quis enim deprecatione deorum,
non conſcientiæ fide commouetur? propterea, quæ pœna ab diis immortalibus per-
iuro, hæc eadem mendaci conſtituta eſt. non enim ex pactione verborũ, quibus iuſ-
iurandum comprehenditur, ſed ex perfidia & malitia, per quam inſidiæ tẽduntur a-
licui, dii immortales hominibus iraſci, & ſuccenſere conſuerũt. At ego hoc ex con-
trario cõtendo. leuior eſſet authoritas Cluuii, ſi diceret iuratus, quàm nunc eſt, cùm
dicit iniuratus: tum enim forſitan improbis nimis cupidus videretur, qui, qua de re
iudex fuiſſet, teſtis eſſet: nunc omnibus inimicis neceſſe eſt caſtiſſimus, & conſtan-
18 tiſſimus eſſe videatur, qui id quod ſcit, familiaribus ſuis dicit. Dic nũc, ſi potes, ſi res,
ſi cauſa patitur, Cluuium eſſe mẽtitum. mentitus eſt Cluuius? Ipſa mihi veritas ma-
num iniecit, & pauliſper conſiſtere, & commorari cogit. vnde hoc totum ductum, &
conflatum mendacium eſt? Roſcius eſt videlicet homo callidus & verſutus: hoc ini-
tiò cogitare cœpit: quoniam Fannius à me petit HS ɪↄↄↄ, petam à C. Cluuio equite
R. ornatiſſimo homine, vt mea cauſa mentiatur: dicat deciſionem factam eſſe, quæ
facta non eſt: HS cccɪↄↄↄ à Flauio data eſſe Fannio, quæ data non ſunt. eſt hoc
principium improbi animi, miſeri ingenii, nullius conſilii. Quid deinde? poſtea-
quam ſe præclarè confirmauit, venit ad Cluuium, quem hominem? leuem? immò
grauiſſimum. mobilem? immò cõſtantiſſimum: familiarem? immò alieniſſimum.
Hunc poſteaquam ſalutauit, rogare cœpit, blandè & concinnè ſcilicet: Mentire mea
cauſa, viris optimis tuis familiaribus præſentibus. dic Flauuium cum Fannio de Pa-
19 nurgo deciſiſſe, qui nihil tranſegit: dic HS cccɪↄↄↄ dediſſe, qui aſſem nullum de-
dit. Quid ille? Ego verò cupidè & libenter mentiar tua cauſa: &, ſiquando me vis pe-
ierare, vt paululum tu compendii facias, paratum fore ſcito. non fuit cauſa, cur tan-
tum laborem caperes, & ad me venires. per nuncium hoc, quod erat tam leue, tran-
ſigere potuiſti. Prò deûm hominúmque fidem: hoc aut Roſcius vnquam à Cluuio
petiiſſet, ſi HS millies in iudicium haberet: aut Cluuius Roſcio petenti conceſſiſſet,
ſi vniuerſæ prædæ particeps eſſet? vix mediuſfidius tu Fãni à Ballione, aut aliquo eius
ſimili hoc poſtulare auderes, & impetrare poſſes, quod cùm eſt veritate falſum, tum
ratione quoque eſt incredibile. obliuiſcor enim Roſcium & Cluuium viros eſſe pri-
marios: improbos, temporis cauſa eſſe fingo. falſum ſubornauit teſtẽ Roſcius Clu-
uium: cur tam ſerò? cur, cùm altera penſio ſoluenda eſſet, non tum, cùm prima? nam

iam antea HS iↄↄↄ diſſoluerat. deinde, ſi iam perſuaſum erat Cluuio vt mentiretur: cur porius HS ccciↄↄↄ, quàm ccciↄↄↄ ccciↄↄↄ ccciↄↄↄ data dixit Fannio à Flauio: cùm ex reſtipulatione pars eius dimidia Roſcii eſſet? iam intelligis C. Piſo, ſibi ſoli, ſocietati nihil Roſcium petiſſe. hoc cùm ſentit Saturius eſſe apertum, reſiſtere, & repugnare contra veritatem non audet: aliud ſraudis & inſidiarum in eodem veſtigio diuerticulum reperit. petiſſe, inquit, ſuam partem Roſcium à Flauio cóſiteor: vacuam, & inregram teliquiſſe Fannii, concedo: ſed quod ſibi exegir, id commune ſocietatis ſactum eſſe contendo. quo nihil captioſius, neque indignius poteſt dici: quæro enim potueritne Roſcius ex ſocietate ſuam partem petere, nécne? ſi non potuit: quemadmodum abſtulit? ſi potuit: quemadmodum non ſibi exegit? nam quod ſibi petitur, certè alteri nó exigirur. An ita eſt, ſi, quod vniuerſæ ſocietatis ſuiſſet, petiſſet: quod tum exactum eſſet, æqualirer omnes partirentur? núc cùm petierit quod ſuæ partis eſſet: non quod abſtulit, ſoli ſibi exegit? Quid intereſt inter eum qui per ſe litigat, & qui cognitor eſt datus? qui per ſe litem conteſtatur, ſibi ſoli petit. alteri nemo poteſt, niſi qui cognitor eſt ſactus. Itáne vero? cognitor ſi fuiſſet tuus, quod viciſſet iudicio, ferres tuú. ſuo nomine petiit: quod abſtulit, ſibi, non tibi exegit. quod ſi quiſquam petere poteſt alteri, qui cognitor non eſt ſactus: quæro, quid ita, cùm Panurgus eſſet interſectus, & lis conteſtata cum Flauio damni iniuria eſſet, tu in eam litem cognitor Roſcii ſis ſactus? cùm præſertim ex tua oratione, quodcunq; tibi peteres, huic peteres: quodcunque tibi exigeres, id in ſocietatem recideret. Quòd ſi ad Roſcium nihil perueniret, quod tu à Flauio abſtuliſſes, niſi te in ſuam litem dediſſet cognitoré: ad te peruenire nihil debet, quod Roſcius pro ſua parte exegit, quoniam tuus cognitor non eſt ſactus. Quid enim huic rei reſpondere poteris Fanni? cùm de ſua parte Roſcius tranſegit cum Flauio, actionem tibi tuam reliquit, an non? ſi non reliquit, quemadmodum HS ccciↄↄↄ ab eo poſtea exegiſti? ſi reliquit, quid ab hoc petis, quod per te perſequi & petere debes? ſimillima enim, & maximè gemina ſocietas hæreditatis eſt. quemadmodum ſocius in ſocietate habet partem: ſic hæres in hæreditate habet partem. vt hæres ſibi ſoli, non cohæredibus petit: ſic ſocius ſibi ſoli, non ſociis petit. & quemadmodum vterque pro ſua parte petit, ſic pro ſua parte diſſoluit: hæres ex ſua parte, qua hæreditaté adiit: ſocius ex ea, qua ſocietatem coiit. quemadmodum ſuam partem Roſcius ſuo nomine condonare potuit Flauio, vt eam tu non peteres: ſic cùm exegit ſuam partem, & tibi integram petirionem reliquit, tecum partiri nó debet. niſi ſortè tu peruerſo more, quod huius eſt, ab alio extorquere non pores, huic eripere potes. Perſtat in ſententia Saturius, quodcunque ſibi petat ſocius, id ſocietatis fieri. quod ſi ita eſt: quæ (malum) ſtultitia fuit? Roſcius qui ex iuris peritorum conſilio & authoritate reſtipularetur à Fannio diligenter, vt, quod is exegiſſet à Flauio, dimidiam partem ſibi diſſolueret, ſi quidem ſine cautione, & repromiſſione nihilominus id Fannius ſocietari, hoc eſt Roſcio, debebat?

Deſiderantur non pauca.

Accuſationis in C. Verrem Liber

PRIMVS, QVI DIVINATIO DICITVR, ORATIO IIII.

SI QVIS veſtrum iudices, aut eorũ qui adſunt, fortè miratur, me,
qui tot annos in cauſis iudiciiſque publicis ita ſim verſatus, vt de-
fenderim multos, læſerim neminem, ſubitò nunc mutata volun-
tate ad accuſandum deſcenderim: is, ſi mei conſilii cauſam ratio-
némque cognouerit, vnà & id quod facio, probabit, & in hac cauſa
profectò neminem præponendũ eſſe mihi actorem putabit. Cùm
Quæſtor in Sicilia fuiſſem iudices: itáque ex ea prouincia diſceſſiſſem, vt Siculis o-
mnibus iucundam diuturnámque memoriam Quæſturæ nominiſq; mei relinque-
rem: factum eſt, vti cùm ſummum in veteribus patronis multis, tum nonnullum e-
2 riam in me præſidium ſuis fortunis conſtitutum eſſe arbitrarentur. Qui nunc po-
pulati atque vexati, cuncti ad me publicè ſæpe venerunt, vt ſuarum fortunarum o-
mnium cauſam defenſionémque ſuſciperem. me ſæpe eſſe pollicitum, ſæpe oſten-
diſſe dicebant, ſiquod tempus accidiſſet, quo tempore aliquid à me requirerent, cõ-
modis eorum me non defuturum. veniſſe tempus aiebant, non iam vt commoda
ſua, ſed vt vitam ſalutémq; totius prouinciæ defenderem: ſeſe iam ne deos quidem
in ſuis vrbibus, ad quos confugerent, habere, quòd eorum ſimulachra ſanctiſſima C.
Verres ex delubris religioſiſſimis ſuſtuliſſet: quas res luxuries in flagitiis, crudelitas
in ſuppliciis, auaritia in rapinis, ſuperbia in cõtumeliis efficere potuiſſet, eas omnes
ſeſe hoc vno Prætore per triennium pertuliſſe: rogare & orare, ne illos ſupplices
aſpernarer, quos me incolumi nemini ſupplices eſſe oporteret. Tuli grauiter & a-
3 cerbè iudices, in eum me locum adduci, vt aut eos homines ſpes falleret, qui opem
à me, atque auxilium expectaſſent: aut ego, qui me ad defendendos homines ab in-
eunte adoleſcentia dediſſem, tempore atque officio coactus ad accuſandum tradu-
cerer. dicebam eos habere actorem Q. Cæciliũ, qui præſertim Quæſtor in ſua pro-
uincia poſt me Quæſtorem fuiſſet. quo ego adiumento ſperabam hanc à me poſſe
moleſtiam dimoueri. idem id mihi erat aduerſarium maximè: nam illi multo mihi
hoc facilius remiſiſſent, ſi iſtum non noſſent, aut ſi iſte apud eos Quæſtor non fuiſ-
ſet. Adductus ſum iudices officio, fide, miſericordia, multorũ bonorũ exemplo, ve-
teri conſuetudine, inſtitutóque maiorum, vt onus hoc laboris atque officii non ex
meo, ſed ex meorum neceſſariorum tempore mihi ſuſcipiendum putarem. quo in
negotio tamen illa me res iudices conſolatur, quòd res, quæ videtur eſſe, accuſatio
alia, nõ potius accuſatio, quàm defenſio eſt exiſtimanda. defendo enim multos mor-
tales, multas ciuitates, prouinciam Siciliã totam. Quam ob rem quia mihi vnus eſt
4 accuſandus, propemodum manere in inſtituto meo video me, & non omnino à de-
fendendis hominibus ſubleuandiſque diſcedere. quòd ſi hanc cauſam tam idoneam,
tam illuſtrem, tam grauem non haberem: ſi aut hoc à me Siculi non petiſſent, aut
mihi cum Siculis cauſa tantæ neceſſitudinis nõ intercederet: & hoc quod facio, me
Reipub. cauſa facere profiterer, vt homo ſingulari cupiditate, audacia, ſcelere præ-
ditus, cuius furta atque flagitia nõ in Sicilia ſolùm, ſed in Achaia, Aſia, Cilicia, Pam-
phylia, Romæ denique ante oculos omnium maxima turpiſſimáque noſſemus, me
agente in iudicium vocaretur: quis tandem eſſet, qui meum factum aut conſilium
poſſet reprehendere? quid eſt, prò deum hominúmque fidem, in quo ego Reipub.
plus hoc tẽpore prodeſſe poſſim? quid eſt, quod aut populo Ro. gratius eſſe debeat,
aut ſociis exteriſque nationibus optatius eſſe poſſit, aut ſaluti fortuniſque omnium
5 magis accommodatum ſit? populatæ, vexatæ, funditus euerſæ prouinciæ: ſocii, ſti-

pendiariiq; populi R. afflicti, miſeri, iam non ſalutis ſpem, ſed ſolatium exitii quæ-
runt. Qui iudicia manere apud ordinem ſenatorium volunt, queruntur accuſatores
ſe idoneos non habere. qui accuſare poſſunt, iudiciorum ſeueritatem deſiderant. po
pulus R. interea, tametſi multis incommodis difficultatibuſque affectus eſt, tamen
nihil æquè in Rep. atque illam veterem iudiciorum vim grauitatémque requirit. iu-
diciorum deſiderio tribunitia poteſtas efflagitata eſt. iudiciorũ leuitate ordo quo-
que alius ad res iudicãdas poſtulatur. iudicium culpa atque dedecore etiam Cenſo-
rium nomen, quod aſperius antea populo videri ſolebat, id nunc poſcitur, id iam
populare, & plauſibile factum eſt. In hac libidine hominum nocentiſſimorum, in
populi R. quotidiana querimonia, iudiciorum infamia, totius ordinis offenſione,
cùm hoc vnum ius tot incommodis remedium eſſe arbitrarer, vt homines idonei,
atque integri cauſam Reip. legúmque ſuſciperent: fateor me ſalutis omnium cauſa
ad eam partem acceſſiſſe Reip. ſubleuandæ, quæ maximè laboraret. Nunc, quoniam, 6
quibus rebus adductus ad cauſam acceſſerim, demonſtraui: dicendum neceſſariò eſt
de contentione noſtra, vt in conſtituendo accuſatore, quid ſequi poſſitis, habeatis.

Ego ſic intelligo iudices: cùm de pecuniis repetundis nomen cuiuſpiam defera-
tur, ſi certamen inter aliquos ſit, cui potiſſimùm delatio detur, hæc duo in primis
ſpectari oportere: quem maximè velint actorem eſſe ii, quibus factæ eſſe dicãtur in-
iuriæ: & quem maximè velit iis, qui eas iniurias feciſſe arguatur. In hac cauſa iudi-
ces, tametſi vtrunque eſſe arbitror perſpicuum, tamẽ de vtroq; dicam, & de eo prius,
quod apud vos plurimum debet valere, hoc eſt de voluntate eorum, quibus iniuriæ
factæ ſunt: quorum cauſa iudicium de pecuniis repetũdis eſt conſtitutum. Siciliam
prouinciam C. Verres per triennium depopulatus eſſe, Siculorum ciuitates vaſtaſſe,
domos exinaniſſe, fana ſpoliaſſe dicitur. adſunt, querũtur Siculi vniuerſi: ad meam 7
fidem, quam habent ſpectatam iam, & cognitam, confugiunt: auxilium ſibi per me
à vobis atque à populo R. legibus petunt: me defenſorem calamitatum ſuarum, me
vltorem iniuriarum, me cognitorem iuris ſui, me actorem cauſæ totius eſſe volue-
runt. Vtrum Q. Cæcili hoc dicis, me non Siculorum rogatu ad cauſam accedere, an
optimorum, fideliſſimorúmque ſociorum voluntatem apud hos grauem eſſe non
oportere? ſi id audebis dicere, quod C. Verres, cui te inimicum eſſe ſimulas, maximè
exiſtimari vult, Siculos hoc à me non petiſſe: primùm cauſam inimici tui ſubleua-
bis: de quo non præiudicium, ſed planè iudicium iam factum putatur, quod ita per-
crebruit, Siculos omnes actorem ſuæ cauſæ contra illius iniurias quæſiſſe. hoc ſi tu,
inimicus eius, factum negabis, quod ipſe, cui maximè hæc res obſtat, negare nõ au-
det: videto, ne nimium familiariter inimicitias exercere videare. Deinde ſunt teſtes
viri clariſſimi noſtræ ciuitatis: quos homines à me nominari nõ eſt neceſſe. eos, qui
adſunt, appellabo: quos, ſi mentirer, teſtes eſſe impudentiæ meæ minimè vellem. ſcit 8
is, qui eſt in conſilio, C. Marcellus: ſcit is, quem adeſſe video, Cn. Lentulus Marcelli-
nus: quorum fide atque præſidio Siculi maximè nituntur, quòd omnino Marcello-
rum nomine tota illa prouincia adiuncta eſt. hi ſciunt, hoc nõ modò à me petitum
eſſe, ſed ita ſæpe, & ita vehementer eſſe petitum, vt cauſa mihi ſuſcipienda fuerit, aut
officium neceſſitudinis repudiandum. Sed quid ego his teſtibus vtor? quaſi res dubia
ſit aut obſcura. adſunt homines ex tota prouincia nobiliſſimi, qui præſentes vos orãt
atque obſecrant iudices, vt in actore cauſæ ſuæ deligendo veſtrum iudicium ab ſuo
iudicio ne diſcrepet. omnium ciuitatũ totius Siciliæ legationes adſunt, præter duas
ciuitates: quarum duarum ſi adeſſent, duo crimina vel maxima minuerentur, quæ
cum his ciuitatibus C. Verri communicata ſunt. At enim cur à me potiſſimùm hoc
præſidium petiuerunt? ſi eſſet dubium, petiſſent nécne, dicerem cur petiſſent. nunc
verò, cùm ita perſpicuum ſit, vt oculis iudicare poſſitis: neſcio cur hoc mihi detri- 9
mento eſſe debeat, ſi id mihi obiciatur, me potiſſimùm eſſe delectum. verùm id mihi

non ſumo iudices,& hoc non modò in oratione mea non pono,ſed ne in opinione quidem cuiuſquam relinquo,me omnibus patronis eſſe præpoſitum.nó ita eſt: ſed vniuſcuiuſque temporis,valetudinis,facultatis ad agēdum, ducta ratio eſt.Mea fuit ſemper in hac re voluntas,& ſententia, quemuis vt hoc mallem,de his qui eſſent idonei,ſuſcipere,quàm me:me vt mallem,quàm neminem. Reliquum eſt iam,vt illud quæramus:cùm hoc conſtet,Siculos à me petiſſe id,quid hanc rem apud vos, animóſq; veſtros valere oporteat, ecquid authoritatis apud vos in ſuo iure repetundo ſocii populi Ro. ſupplices veſtri habere debeant.de quo quid ego plura cõmemorem?quaſi verò dubium ſit,quin tota lex de pecuniis repetundis,ſociorum cauſa conſtituta ſit. nã ciuibus cùm ſunt ereptæ pecuniæ,ciuili ferè actione,& priuato iure repetuntur.hæc lex ſocialis eſt:hoc ius nationum exterarum eſt:hanc habent arcem,minus aliquanto quidem nunc munitam,quàm antea: veruntamen,ſiqua reliqua ſpes eſt,quæ ſociorum animos conſolari poſſit,ea tota in hac lege poſita eſt.cuius legis non modò à populo Ro.ſed etiam ab vltimis nationibus iampridem ſeueri cuſtodes requiruntur.Quis ergo eſt,qui neget oportere eorum arbitratu lege agi, quorũ cauſa lex ſit conſtituta?Sicilia tota,ſi vna voce loqueretur,hoc diceret,Quod auri,quod argenti,quod ornamentorum in meis vrbibus,ſedibus,delubris,quod in vnaquaque re beneficio ſenatus populi Ro.iuris habui,id mihi tu C.Verres eripuiſti, atque abſtuliſti.quo nomine abs te ſeſtertiûm millies ex lege repeto.ſi vniuerſa, vt dixi,prouincia loqui poſſet,hac voce vteretur. quoniam id non poterat, harum rerum actorem quem idoneum eſſe arbitrata eſt, ipſa delegit. in eiuſmodi re quiſquã tam impudens reperietur, qui ad alienam cauſam inuitis iis,quorum negotium eſt, accedere,aut aſpirare audeat?ſi tibi,Q. Cæcili,hoc Siculi dicerent,Te nõ nouimus: neſcimus qui ſis:nunquam te antea vidimus: ſine nos per eum noſtras fortunas defendere,cuius fides eſt nobis cognita: nónne id dicerent,quod cuiuis probare deberent?nunc hoc dicunt, vtrunque ſe noſſe,alterum ſe cupere defenſorẽ eſſe fortunarum ſuarum,alterum planè nolle.cur nolint,etiam ſi taceant,ſatis dicunt. verũ non tacẽt.tamen his inuitiſſimis te offers?tamen in aliena cauſa loquere? tamen eos defendis,qui ab omnibus deſertos potius,quàm abs te defenſos eſſe malunt? tamẽ his operam tuam pollicebere,qui te neque velle ſua cauſa,nec,ſi cupias, poſſe arbitrantur?cur eorum ſpem exiguam reliquarum fortunarũ,quam habent in legis & in iudicii ſeueritate poſitam,vi extorquere conaris?cur te interponis inuitiſſimis iis,quibus maximè lex conſultum eſſe vult?cur,de quibus in prouincia non optimè es meritus, eos nunc planè fortunis omnibus conaris euertere? cur iis non modò perſequendi iuris ſui,ſed etiam deplorãdæ calamitatis adimis poteſtatem? nam te actore quem eorum affuturum putas,quos intelligis,non vt per te alium, ſed vt per alium aliquem teipſum vlciſcantur, laborare? At enim ſolum id eſt, vt me Siculi maximè velint: alterum illud credo obſcurum eſt,à quo Verres minimè ſe accuſari velit.ecquis vnquam tam palàm de honore,tam vehementer de ſalute ſua contendit,quàm ille atque illius amici, vt ne hæc mihi delatio detur? ſunt multa,quæ Verres in me eſſe arbitratur, quæ ſcit in te Q. Cæcili non eſſe: quæ cuiuſmodi in vtroque noſtrum ſint, paulò pòſt commemorabo.nunc tantùm id dicam,quod tacitus tu mihi aſſentiare: nullam rem in me eſſe, quam ille contemnat: nullam in te, quam pertimeſcat. itaque magnus ille defenſor, & amicus eius tibi ſuffragatur,me oppugnat: apertè à iudicibus petit, vt tu mihi anteponare: & ait, hoc ſe honeſtè, ſine vlla inuidia, ac ſine vlla offenſione contendere. Non illud peto, quod ſoleo, cùm vehementius contendi, impetrare, reus vt abſoluatur: non peto: ſed vt potius ab hoc, quàm ab illo accuſetur, id peto. da mihi hoc: concede, quod facile eſt, quod honeſtum, quod non inuidioſum: quod cùm dederis, ſine vllo tuo periculo, ſine infamia illud dederis, vt abſoluatur, cuius ego cauſa laboro. Et ait idem,

vt aliquis metus adiunctus ſit ad gratiam: certoeſſe in conſilio, quibus oſtendi ta-
bellas velit: id eſſe perfacile: non enim ſingulos ferre ſententias, ſed vniuerſos
conſtituere: ceratam vnicuique tabellam dari cera legitima, non illa infami ac ne-
faria. Atque is non tam propter Verrem laborat, quàm quòd eum minimè res tota
delectat: videt enim, ſi à pueris nobilibus, quos adhuc eluſit, ſi à quadruplarotibus,
quos non ſine cauſa contempſit ſemper, ac pro nihilo putauit, accuſandi voluntas
ad viros fortes, ſpectatóſque homines tranſlata ſit, ſeſe in iudiciis diutius dominati
non poſſe. huic ego homini iam antè denuncio: ſi à me cauſam hanc vos agi volue- 14
tiris: rationem illi defendendi totam eſſe mutandam, & ita tamen mutandā, vt me-
liote & honeſtiore conditione, qnàm qua ipſe vult: vt imitetut homines eos, quos i-
pſe vidit, ampliſſimos, L. Craſſum, & M. Antonium, qui nihil ſe arbitrabantur ad iu-
dicia cauſáſque amicorum, præter fidem, & ingenium afferre oportere. Nihil erit,
quòd me agente arbitretur iudicium ſine magno multorū periculo poſſe corrum-
pi. ego in hoc iudicio mihi Siculorum cauſam receptam, populi Ro. ſuſceptam eſſe
arbitror: vt mihi non vnus homo improbus opptimendus ſit, id quod Siculi petiue-
tunt: ſed omnino omnis improbitas, id quod populus Ro. iamdiu flagitat, extin-
guenda atque delēda ſit: in quo quid eniti, aut quid efficere poſſim, malo in aliorum
ſpe telinquete, quàm in oratione mea ponete. Tu verò Cæcili quid potes? quo tem- 15
pore, aut qua in re non modò cæteris ſpecimen aliquod dediſti, ſed tute tui pericu-
lum feciſti? in mentem tibi non venit, quid negotii ſit, cauſam publicam ſuſtinere?
vitam alrerius totam explicare? atque eam non modò in animis iudicum, ſed etiam
in oculis, conſpectúque omnium exponere? ſociorum ſalutem, commoda prouin-
ciatum, vim legum, gtauitatem iudiciotum defendete? Cognoſce ex me, quoniam
hoc primum tempus diſcendi nactus es, quàm multa eſſe oporteat in eo, qui altetum
accuſet: ex quibus ſi vnnm in te cognoueris, ego iā tibi ipſe iſtuc, quod expetis, mea
voluntate concedam. primùm integritatem atque innocentiam ſingularem: nihil
eſt enim, quod minus ferendum ſit, quàm tationem ab altero vitæ repoſcere eum,
qui non poſſit ſuæ teddere. Hîc ego de te plura non dicam: vnū illud ctedo omnes
animaduertere, te adhuc à nullis niſi ab Siculis potuiſſe cognoſci: Siculos hoc dice-
re, cùm eidem ſint irati, cui tute inimicum eſſe dicis, ſeſe tamen te actore ad iudi-
cium non affuturos. quate negent, ex me non audies: hos patere id ſuſpicati, quod
neceſſe eſt. Illi quidem, vt eſt hominum genus nimis acutum & ſuſpicioſum, non te
ex Sicilia literas in Vertem depottare velle arbirtantut, ſed quòd iiſdem literis illius 16
Prætura, & tua Quæſtura conſignata ſit, aſportare te velle ex Sicilia literas ſuſpican-
tur. deinde accuſatorem firmum, verúmque eſſe oportet. Eum ego ſi te putem cu-
pere eſſe, facilè intelligo eſſe non poſſe. Nec ea dico, quæ, ſi dicam, tamen infirmare
nō poſſis: te, antequam de Sicilia deceſſeris, in gratiam tediſſe cum Verre: Potamo-
nem ſcribam, & familiarem tuum retentum eſſe à Verte in prouincia, cùm tu dece-
deres: M. Cæcilium fratrem tuum, lectiſſimum, atque ornatiſſimum adoleſcentem,
non modò non adeſſe, neque tecum tuas iniurias perſequi, ſed eſſe cū Verre, & cum
illo familiariſſimè atq; amiciſſimè viuere. Sunt & hæc, & alia in te falſi accuſatoris
ſigna permulta: quibus ego nunc nō vtor. Hoc dico, te, ſi maximè cupias, tamen ve-
rum accuſatorem eſſe non poſſe. video enim permulta eſſe crimina, quorū tibi ſo-
cietas cū Verre eiuſmodi eſt, vt ea in accuſando attingere non audeas. Quætitur Si-
cilia tota C. Verrem ab aratoribus, cùm frumentum ſibi in cellam imperauiſſet, & 17
cùm eſſet tritici modius HS II, pro ſtumento in modios ſingulos duodenos ſeſter-
tios exegiſſe. Magnum crimen, ingens pecunia, furtum impudens, iniuria non fe-
renda. ego hoc vno crimine illum condemnem neceſſe eſt. Tu Cæcili quid facies?
vtrum hoc tantū crimen prætermittes, an obicies? ſi obicies: ídne alteri crimini da-
bis, quod eodem tempore in eadem prouincia tu ipſe feciſti? audebis ita accuſare

alterum, vt, quo minus tutè cōdemnere, recuſare non poſſis? ſin prætermittis, qua-
lis erit tua iſta accuſatio, quæ domeſtici periculi metu, certiſſimi & maximi criminis
non modò ſuſpicionem, verùm etiam mentionem ipſam pertimeſcat? Emptum eſt
ex S.C. frumentum ab Siculis Prætore Verre, pro quo frumento pecunia omnis ſo-
18 luta non eſt. graue eſt hoc crimen in Verrem, graue me agente, te accuſante nul-
lum: eras enim tu Quæſtor, pecuniam publicam tu tractabas: ex qua, etiam ſi cupe-
ret Prætor, tamen, nequa deductio fieret, magna ex parte tua poteſtas erat. Huius
quoque igitur criminis te accuſante mentio nulla fiet: ſilebitur toto iudicio de ma-
ximis, & notiſſimis illius furtis, & iniuriis. Mihi crede Cæcili, non poteſt in accu-
ſando ſocios verè defendere, is, qui cum reo criminum ſocietate coniunctus eſt.
Mancipes à ciuitatibus pro frumento pecuniam exegerunt. Quid? hoc Verre Præ-
tore factum eſt ſolùm? non, ſed etiam Quæſtore Cæcilio. Quid igitur? daturus es
huic crimini, quod & potuiſti prohibere ne fieret, & debuiſti? an totum id relin-
ques? ergo id omnino Verres in iudicio ſuo non audiet: quod cùm faciebat, quem-
admodum defenſurus eſſet, non reperiebat. Atque ego hæc quæ in medio poſita
ſunt, commemoro. ſunt alia magis occulta furta: quæ ille, vt iſtius credo animos
19 atque impetus retardaret, benigniſſimè cum Quæſtore ſuo communicauit. Hæc tu
ſcis ad me eſſe delata: quæ ſi velim proferre, facilè omnes intelligent, vobis inter vos
non modò voluntatem fuiſſe coniunctam, ſed ne prædam quidem adhuc eſſe diui-
ſam. quapropter ſi tibi iudicium poſtulas dari, quòd tecum vnà fecerit: concedo, ſi
id lege permittitur. ſin autem de accuſatione dicimus: concedas oportet iis, qui nul-
lo ſuo peccato impediuntur, quo minus alterius peccata demonſtrare poſſint. Ac
vide, quātum interfuturum ſit inter meam, tuámque accuſationem. Ego, etiam quæ
tu ſine Verre commiſiſti, Verri crimini daturus ſum, quòd te non prohibuerit, cùm
ſummam ipſe haberet poteſtatē. tu contrà, ne quæ ille quidem fecit, obiicies, nequa
ex parte coniunctus cum eo reperiare. Quid illa Cæcili? contemnendáne tibi viden-
tur eſſe, ſine quibus cauſa ſuſtineri, præſertim tāta, nullo modo poteſt? aliqua facul-
tas agēdi, aliqua dicēdi cōſuetudo: aliqua in foro, iudiciis, legibus, aut ratio, aut exer-
20 citatio. Intelligo, quàm ſcopuloſo, difficiliq; in loco verſer: nā cùm omnis arrogātia
odioſa eſt, tū illa ingenii, atq; eloquentiæ multo moleſtiſſima quamobrē nihil dico
de meo ingenio: neque eſt quod poſſim dicere, neque, ſi eſſet, dicerē. aut enim id mi-
hi ſatis eſt, quod eſt de me opinionis, quicquid eſt: aut, ſi id parū eſt, ego maius id cō-
memorando facere non poſſum. De te Cæcili iam mehercule hoc extra hanc con-
tētionem certamēnq; noſtrum familiariter tecum loquar, tu ipſe quemadmodum
exiſtimes, vide etiam, atque etiam: & tu te collige: &, qui ſis, & quid facere poſſis, cō-
ſidera. Putáſne te poſſe de maximis, acerbiſſimíſq; rebus, cùm cauſam ſociorum, for-
tunáſque prouinciæ, ius populi Ro. grauitatémque iudicii, legúmq; ſuſceperis, tot
res, tam varias, voce, memoria, conſilio, ingenio ſuſtinere? putáſne te poſſe, quæ C.
Verres in Quæſtura, quæ in legatione, quæ in Prætura, quæ Romæ, quæ in Italia, quæ
in Achaia, Aſia, Pamphyliáque peccarit, ea, quemadmodū locis, temporibúſque di-
21 uiſa ſint, ſic criminibus & oratione diſtinguere? putáſne poſſe, id quod in eiuſmodi
reo maximè neceſſarium eſt, facere, vt, quæ ille libidinoſè, quæ crudeliter fecerit, ea
æquè acerba & indigna videantur eſſe his qui audient, atque illis viſa ſunt, qui ſenſe-
runt? Magna ſunt ea, quæ dico. mihi, mihi crede, noli hoc contemnere. Dicenda,
demonſtranda, explicanda ſunt omnia: cauſa non ſolùm exponenda, ſed etiā graui-
ter copioſéque agenda eſt: perficiendum eſt, ſiquid agere, aut proficere vis, vt homi-
nes te non ſolùm audiant, verùm etiam libenter ſtudioſéque audiant. in quo ſi te
multum natura adiuuaret, ſi optimis à pueritia diſciplinis atque artibus ſtuduiſſes,
& in his elaboraſſes, ſi literas græcas Athenis, non Lylibæi, latinas Romæ, non in Si-
cilia didiciſſes: tamen eſſet magnum, tantam cauſam, tam expectatam & diligen-

tia conſequi,& memoria cõplecti,& oratione expromere,& voce,ac viribus ſuſtinere. Fortaſſe dices,quid? ergo hæc in te ſunt omnia? vtinam quidem eſſent: veruntamen, vt eſſe poſſent, magno ſtudio mihi à pueritia eſt elaboratum. Quòd ſi ego hæc 12
propter magnitudinem rerum,ac difficultatem aſſequi non potui,qui in omni vita nihil aliud egi: quàm longè tu te ab his rebus abeſſe arbitrare, quas non modò antea nunquam cogitaſti,ſed ne nunc quidem,cùm in eas ingrederis, quæ & quantæ ſint, ſuſpicari potes? Ego, qui, ſicut omnes ſciunt, in foro iudiciiſque ita verſer, vt eiuſdem ætatis aut nemo, aut pauci plures cauſas defenderint, & qui omne tempus, quod mihi ab amicorum negotiis datur, in his ſtudiis, laboribúſque conſumam, quo paratior ad vſum forenſem, promptiórque eſſe poſſim: tamen ita deos mihi velim propitios, vt, cùm illius diei mihi venit in mentem, quo die citato reo mihi dicendum ſit, non ſolùm commoueor animo, ſed etiam toto corpore perhorreſco. Iam nunc mente, & cogitatione proſpicio, quæ tum ſtudia hominum, qui concurſus futuri ſint, quantam expectationem magnitudo iudicii ſit allatura, quantam auditorum multitudinem C. Verris infamia concitatura, quantam denique audien- 13
tiam orationi meæ improbitas illius factura ſit. Quæ cùm cogito, iam nunc timeo, quidnam pro offenſione hominum, qui illi inimici, infenſique ſunt, & expectatione omnium, & magnitudine rerum dignum eloqui poſſim. Tu horum nihil metuis, nihil cogitas, nihil laboras: &, ſiquid ex vetere aliqua oratione, IOVEM ego Optimum, Maximum, aut, VELLEM, ſi fieri potuiſſet iudices: aut aliquid eiuſmodi ediſcere potueris, præclarè te paratum in iudicium venturum arbitratis. Ac ſi nemo tibi reſponſurus eſſet, tamen ipſam cauſam, vt ego arbitror, demonſtrare non poſſes. Nunc ne illud quidem cogitas, tibi cum homine diſertiſſimo, & ad dicendum paratiſſimo futurum eſſe certamen, quicum modò diſſerendum, modò omni ratione pugnandum, certãdúmque ſit? cuius ego ingenium ita laudo, vt non pertimeſcam: ita probo, vt ab eo delectari facilius, quàm decipi putem poſſe. Nun-
quam ille me opprimet conſilio: nunquam vllo artificio peruertet: nunquam inge- 14
nio me ſuo labefactare atque infirmare conabitur: noui omnes hominis petitiones, rationéſque dicendi: ſæpe in iiſdem, ſæpe in contrariis cauſis verſati ſumus. Ita contra me ille dicet, quamuis ſit ingenioſus, vt nonnullum etiam de ſuo ingenio iudicium fieri arbitretur. Te verò Cæcili quemadmodum ſit eluſurus, quàm omni ratione iactaturus, videre iam videor: quoties ille tibi poteſtatem optionémque facturus ſit, vt eligas vtrum velis: factum eſſe, nécne: verum eſſe, an falſum: vtrum dixeris, id contra te futurũ. Qui tibi æſtus, qui error, quæ tenebræ dii immortales erunt homini minimè malo? quid, cùm accuſationis tuæ membra diuidere cœperit, & in digitis ſuis ſingulas partes cauſæ conſtituere? quid, cùm vnumquodque tranſigere, expedire, abſoluere? ipſe profectò metuere incipies, ne innocenti periculum faceſſeris. Quid, cùm commiſerari, conqueri, & ex illius inuidia deonerare aliquid, & in te traiicere cœperit, commemorare Quæſtoris cum Prætore neceſſitudinem conſtitutam, morem maiorum, ſortis religionẽ: poteríſne eius oratione ſubire inuidiam?
Vide modò, etiam atque etiam conſidera: mihi enim videtur periculum fore, ne ille 15
non modò verbis te obruat, ſed geſtu ipſo ac motu corporis perſtringat aciem ingenii tui, téque ab inſtitutis tuis, cogitationibúſque abducat. Atque huiuſce rei iudicium iam continuò video futurum. ſi enim mihi hodie reſponderе ad hæc, quæ dico, potueris: ſi ab iſto libro, quẽ tibi magiſter ludi neſcio qui ex alienis orationibus cõpoſitũ dedit, verbo vno diſceſſeris: poſſe te & illi quoq; iudicio nõ deeſſe, & cauſæ atque officio tuo ſatiſfacere arbitrabor. Sin mecũ in hac proluſione nihil fueris, quẽ te in ipſa pugna cũ acerrimo aduerſario fore putemus? Eſto: ipſe nihil eſt, nihil poteſt: at venit paratus cũ ſubſcriptoribus exercitatis & diſertis. Eſt tamen hoc aliquid; tametſi non eſt ſatis: omnibus enim rebus, qui princeps in agendo eſt, ornatiſſimus

16 & paratiſſimus eſſe debet. Veruntamen L. Apuleium eſſe video proximum ſubſcri-
ptorem, hominem non ætate, ſed vſu forenſi atque exercitatione tyronem. Dein-
de, vt opinor, habet Allienum, hunc tamen à ſubſelliis : qui quid in dicendo poſſet,
nunquam ſatis attendi: in clamando quidem video eum eſſe bene robuſtum atque
exercitatũ. In hoc ſpes tuæ ſunt omnes. Hîc, ſi tu eris actor conſtitutus, totum ſuſti-
nebit. Ac ne is quidem tantum contendet in dicendo, quantum poteſt: ſed conſulet
laudi & exiſtimationi tuæ, & ex eo, quod ipſe poteſt in dicẽdo, aliquantum remittet,
vt tu tamẽ aliquid eſſe videare. Vt in actoribus Græcis fieri videmus: ſæpe illum, qui
eſt ſecundarum, aut tertiarum partium, cùm poſſit aliquanto clarius dicere, quàm
ipſe primarum, multum ſummittere, vt ille princeps quàm maximè excellat : ſic fa-
ciet Allienus, tibi ſeruiet, tibi lenocinabitur: minus aliquanto contendet, quàm po-
teſt. Iam hoc conſiderate, cuiuſmodi accuſatores in tanto iudicio ſimus habituri,
cùm & ipſe Allienus ex ea facultate, ſi quam habet, aliquãtum detracturus ſit, & Cæ-
17 cilius tum denique ſe aliquid futurum putet, ſi Allienus minus vehemens fuerit, &
ſibi primas in dicendo partes conceſſerit. Quartum quem ſit habiturus, non video,
niſi quem fortè ex illo grege meritorum, qui ſubſcriptionem ſibi poſtularunt, cui-
cunque vos delationem dediſſetis. ex quibus alieniſſimis hominibus ita paratus ve-
nis, vt tibi hoſpes aliquis ſit recipiendus: quibus ego non ſum tantum honorem ha-
biturus, vt ad ea, quæ dixerint, certo loco, aut ſingillatim vnicuique reſpondeam. Sic
breuiter, quoniam non cõſulto, ſed caſu in eorũ mentionem incidi, quaſi præteriẽs
ſatiſfaciã vniuerſis. Tantáne vobis inopia videor eſſe amicorum, vt mihi non ex his,
quos mecũ adduxerim, ſed de populo ſubſcriptor addatur? vobis autẽ tanta inopia
reorũ eſt, vt mihi cauſam præripere conemini potius, quàm aliquos à columna ænea
veſtri ordinis reos reperiatis? Cuſtodẽ, inquit, Tullio me apponite. Quid? mihi quàm
multis cuſtodibus opus erit, ſi te ſemel ad meas capſas admiſero? qui non ſolùm ne
18 quid enũcies, ſed etiã ne quid auferas, cuſtodiẽdus ſis. Sed de iſto cuſtode toto ſic vo-
bis breuiſſimè reſpondebo : nõ eſſe hos tales viros cõmiſſuros, vt ad cauſam tãtam à
me ſuſceptã, mihi creditã quiſquã ſubſcriptor me inuito aſpirare poſſit. etenim fides
mea cuſtodẽ repudiat, diligẽtia ſpeculatorẽ reformidat. Verũ vt ad te Cæcili redeã,
quàm multa te deficiant, vides: quàm multa ſint in te, quæ reus nocens in accuſatore
ſuo cupiat eſſe, profectò iã intelligis. Quid ad hæc dici poteſt? non enim quæro quid
dicturus ſis. video mihi non te, ſed hunc librum eſſe reſponſurum, quem monitor
tuus hic tenet. qui ſi te rectè monere volet, ſuadebit tibi vt hinc diſcedas, neq; mihi
verbum vllum reſpondeas: quid enim dices? an id, quod dictitas, iniuriam tibi feciſ-
ſe Verrem? arbitror: neque enim eſſet veriſimile, cùm omnibus Siculis faceret in-
iurias, te illi vnum eximium, cui conſuleret, fuiſſe. Sed cæteri Siculi vltorem ſua-
rum iniuriarum inuenerunt: tu, dum tuas iniurias per te, id quod non poteſt, per-
19 ſequi conaris, id agis, vt cæterorum quoque iniuriæ ſint impunitæ atque inultæ. Et
hoc te præterit, non id ſolum ſpectari ſolere, qui debeat, ſed etiam illud, qui poſſit
vlciſci, in quo vtrunque ſit, eum ſuperiorem eſſe : in quo alterum, in eo, non quid
is velit, ſed quid facere poſſit, quæri ſolere. Quòd ſi ei potiſſimùm cenſes permitti o-
portere accuſandi poteſtatem, cui maximam C. Verres iniuriam fecerit: vtrum tan-
dem cenſes hos iudices grauius ferre oportere, te ab illo læſum, an prouinciam
Siciliam eſſe vexatam ac perditam? Opinor concedes, multo hoc grauius & eſſe, &
ab omnibus ferri grauius oportere. concede igitur, vt tibi anteponatur in accuſan-
do prouincia : nam prouincia accuſat, cùm is agit cauſam, quem ſibi illa defenſo-
rem ſui iuris, vltorem iniuriarum, actorem cauſæ totius adoptauit. Ad eam tibi C.
Verres fecit iniuriam, quæ cæterorum quoque animos poſſet alieno incommodo
commouere. Minimè : nam id quoque ad rem pertinere arbitror, qualis iniuria di-
catur, quæ cauſa inimicitiarũ proferatur. Cognoſcite ex me: nã iſte eã profectò, niſi

dd.iii,

planè nihil ſapit, nunquam proferet. Agonis quædam eſt Lilybetana, liberta Veneris Erycinæ, quæ mulier ante hunc Quæſtorem copioſa planè & locuples fuit. Ab hac præfectus Antonii quidam ſymphoniacos ſeruos abducebat per iniuriam, quibus ſe in claſſe vti velle dicebat. Tú illa, vt mos in Sicilia eſt omnium Veneriorum, & eorum qui à Venere ſe liberauerunt: vt præfecto illi religioné Veneris, noménq; obiiceret, dixit & ſe, & omnia ſua Veneris eſſe. Vt hoc Quæſtori Cæcilio viro optimo, & homini æquiſſimo nunciatum eſt: vocari ad ſe Agonidem iubet: iudiciú dat ſtatim, SI PATERET eam ſe, & ſua Veneris eſſe dixiſſe. Iudicant Recuperatores id quod neceſſe erat: neque enim erat cuiquam dubium quin illa dixiſſet. Iſte in poſſeſſionem bonorum mulieris mittit: ipſam Veneri in ſeruitutem adiudicat: deinde bona vendit: pecuniam redigit. Ita dum pauca mancipia Veneris nomine Agonis ac religione retinere vult, fortunas omnes libertatémq; ſuam iſtius iniuria perdidit. Lilybæum Verres venit poſtea: rem cognoſcit: factum improbat: cogit Quæſtorem ſuum pecuniam, quam ex Agonidis bonis redegiſſet, eam mulieri omné adnumerare & reddere. Eſt adhuc, id quod vos omnes admirari video, non Verres, ſed Q. Mutius: quid enim facere potuit elegantius ad hominum exiſtimationem? æquius ad leuandam mulieris calamitatem? vehementius ad Quæſtoris libidinem coercendam? ſummè hæc omnia mihi videntur eſſe laudanda. Sed repente è veſtigio ex homine, tanquam aliquo Circæo poculo, factus eſt Verres: redit ad ſe, atque ad mores ſuos: nam ex illa pecunia magnam partem ad ſe auertit: mulieri reddidit, quantulum viſum eſt. Hîc tu ſi læſum te à Verre eſſe dices, patiar, & concedam: ſi iniuriam tibi factam quereris, defendam, & negabo. Denique de iniuria, quæ tibi facta ſit, neminem noſtrum grauiorem vindicem eſſe oportet, quàm te ipſum, cui facta dicitur. Si tu cum illo poſtea in gratiam rediſti, ſi domi illius aliquoties fuiſti, ſi ille apud te poſtea cœnauit: vtrum te perfidioſum, an præuaricatorem exiſtimari mauis? video eſſe neceſſe alterutrum. Sed ego tecum in eo non pugnabo, quo minus, vtrum velis, eligas. Quod ſi ne iniuriæ quidem, quæ tibi ab illo facta ſit, cauſa remanet: quid habes, quod poſſis dicere, quamobrem non modò mihi, ſed cuiquam anteponare? niſi fortè illud, quod dicturum te eſſe audio, Quæſtorem illius fuiſſe. Quæ cauſa grauis eſſet, ſi certares mecū, vter noſtrum illi amicior eſſe deberet. In cõtentione ſuſcipiendarum inimicitiarú ridiculú eſt putare, cauſam neceſſitudinis ad inferendum periculú iuſtam videri oportere: etenim ſi plurimas à tuo Prætore iniurias accepiſſes, tamé eas ferendo maioré laudem, quàm vlciſcendo mererere. cú verò nullum illius in vita rectius factum ſit, quàm id quod tu iniuriá appellas: hi ſtatuēt hanc cauſam, quá ne in alio quidem probarent, in te iuſtam ad neceſſitudinem violandam videri? qui ſi ſummam iniuriam ab illo accepiſti: tamen, quoniam Quæſtor eius fuiſti, nó potes eú ſine vlla vituperatione accuſare. ſi verò nulla tibi facta eſt iniuria: ſine ſcelere eú accuſare non potes. Quare cú incertum ſit de iniuria: quéquam horú eſſe putas, qui nó malit te ſine vituperatione, quàm cú ſcelere diſcedere? Ac vide quid differat inter meá opinioné, ac tuá. tu cú omnibus rebus inferior ſis, hac vna in re te mihi anteferri putas oportere, quòd Quæſtor illius fueris. Ego, ſi ſuperior omnibus rebus eſſes, hanc vná ob cauſam te accuſatoré repudiari putarem oportere. ſic enim à maioribus noſtris accepimus, Prætorem Quæſtori ſuo parentis loco eſſe oportere: nullam neque iuſtiorem, neque grauioré cauſam neceſſitudinis poſſe reperiri, quàm cõiunctionem ſortis, quàm prouinciæ, quàm officii, quàm publici muneris ſocietatem. Quamobrem ſi iure poſſes eum accuſare, tamen, cùm is tibi paréris numero fuiſſet, id piè facere nó poſſes. Cú verò neq; iniuriá acceperis, & Prætori tuo periculú crees: fatearis neceſſe eſt, te illi iniuſtú impiúmq; bellú inferre conari. Etenim iſta Quæſtura ad eam rem valet, vt elaborandum tibi in ratione reddenda ſit, quamobrem, qui Quæſtor eius fueris, accuſes: non vt ob eam ipſam cauſam

poſtulandum ſit, vt tibi potiſſimùm accuſatio detur. Neq; ferè vnquam venit in cō-
tentionē de accuſando qui Quæſtor fuiſſet, quin repudiaretur. Itaque neque L. Pi-
thoni in C. Seruilium nominis deferendi poteſtas eſt data, neque M. Aurelio Scau-
ro in L. Flaccum, neque Cn. Pompeio in T. Albutium: quorum nemo propter indi-
gnitatem repudiatus eſt, ſed ne libido violandæ neceſſitudinis authoritate iudicum
comprobaretur. Atque ille Cn. Pompeius ita cum C. Iulio contendit, vt tu mecum:
Quæſtor enim Alburii fuerat, vt tu Verris. Iulius hoc ſecum authoritatis ad accu-
35 ſandum afferebat, quòd vt hoc tempore nos ab Siculis, ſic tum ille ab Sardis rogatus
ad cauſam acceſſerat. Semper hæc cauſa plurimū valuit: ſemper hæc ratio accuſan-
di fuit honeſtiſſima, pro ſociis, pro ſalute prouinciæ, pro exterarum nationū com-
modis inimicitias ſuſcipere, ad periculum accedere, operam, ſtudium, laborem in-
terponere. Etenim ſi probabilis eſt eorū cauſa, qui iniurias ſuas perſequi volunt, qua
in re dolori ſuo, non Reipub. cōmodis ſeruiunt. quanto illa cauſa honeſtior eſt, quæ
nō ſolùm probabilis videri, ſed etiam grata eſſe debet, nulla priuatim accepta iniu-
ria, ſociorum atque amicorum populi Ro. dolore atq; iniuriis commoueri? Nuper
cùm in P. Gabinium vir fortiſſimus & innocentiſſimus L. Piſo delationem nominis
poſtularet, & cōtrà Q. Cæcilius peteret, iſq; ſe veteres inimicitias iandiu ſuſceptas
perſequi diceret: cùm authoritas & dignitas Piſonis valebat plurimū, tum illa erat
cauſa iuſtiſſima, quòd eum ſibi Achæi patronum adoptarant. etenim cùm lex ipſa de
pecuniis repetundis, ſociorum, atque amicorū populi Rom. patrona comparata ſit:
36 iniquum eſt, non eum legis iudiciiſque actorem idoneum maximè putari, quem a-
ctorem cauſæ ſuæ ſocii, defenſorémq; fortunarū ſuarum potiſſimùm eſſe voluerūt.
An quod ad commemorandum eſt honeſtius, id ad probandum non multo videri
debet æquius? vtra igitur eſt ſplēdidior, vtra illuſtrior commemoratio: accuſaui eum
cui Quæſtor fueram, quicum me ſors conſuetudóque maiorum, quicum me deo-
rum hominúmque iudicium coniunxerant: an accuſaui rogatu ſociorum atque a-
micorum? delectus ſum ab vniuerſa prouincia, qui eius iura fortunáſq; defenderem.
dubitare quiſquā poteſt, quin honeſtius ſit, eorum cauſa, apud quos Quæſtor fueris,
quàm eum, cuius Quæſtor fueris, accuſare? Clariſſimi viri noſtræ ciuitatis, tempori-
bus optimis, hoc ſibi ampliſſimū pulcherrimúmque ducebant, ab hoſpitibus clien-
tibúſque ſuis, ab exteris nationibus, quæ in amicitiam populi Ro. ditionémque eſ-
37 ſent, iniurias propulſare, eorúmque fortunas defendere. M. Catonem illum ſapien-
tem, clariſſimum virum, & prudentiſſimum, cum multis graues inimicitias geſſiſſe
accepimus, propter Hiſpanorum, apud quos Conſul fuerat, iniurias. Nuper Cn. Do-
mitium ſcimus Decimo Syllano diem dixiſſe, propter vnius hominis Egritomari
paterni amici, atque hoſpitis iniurias. neque enim magis animos hominum nocen-
tium res vnquam illa commouit, quàm hæc maiorum cōſuetudo, longo interuallo
repetita, ac relata: ſociorum querimoniæ delatæ ad hominem nō inertiſſimū: ſuſce-
ptæ ab eo, qui videbatur eorum fortunas fide, diligētiáque ſua poſſe defendere. Hoc
timent homines: hoc laborant: hoc inſtitui, atque adeò inſtitutum referri, ac reno-
uari moleſtè ferunt. Putant fore, vt, ſi paulatim hæc conſuetudo ſerpere, ac prodire
cœperit, per homines honeſtiſſimos, viróſq; fortiſſimos, non imperitos adoleſcētu-
los, aut illiuſmodi quadruplatores leges iudiciaque adminiſtrētur. Cuius conſuetu-
dinis atque inſtituti patres maioréſque noſtros non pœnitebat, tum, cùm P. Lentu-
38 lus, is, qui princeps ſenatus fuit, accuſabat M. Aquiliū ſubſcriptore C. Rutilio Ruſo:
aut cū P. Africanus, homo virtute, fortuna, gloria, rebus geſtis ampliſſimus, poſtea-
quā bis Conſul & Cenſor fuerat, L. Cottā in iudiciū vocabat. Iure tū florebat pop. R.
nomē: iure authoritas huius imperii, ciuitatíſque maieſtas grauis habebatur. Nemo
mirabatur in Africano illo, quod in me nunc homine paruis opibus, ac facultatibus
prædito ſimulāt ſeſe mirari: cū moleſtè ferant, Quid ſibi iſte vult? accuſatorémne ſe

exiſtimari, qui antea defendere cõſuerat? nũc præſertim, ea iã ætate, cùm AEdilitatẽ petat. ego verò & ætatis nõ modò meæ, ſed multo etiam ſuperioris, & honoris ampliſſimi puto eſſe, & accuſare improbos, & miſeros calamitoſóſque defendere. Et profectò aut hoc remedium eſt ægrotæ, ac propè deſperatæ Reipub. iudiciiſque corruptis, ac contaminatis paucorum vitio ac turpitudine: homines ad legum defenſionem, iudiciorúmque authoritatem quàm honeſtiſſimos, & integerrimos, diligẽtiſſimóſque accedere: aut ſi ne hoc quidem prodeſſe poterit, profectò nulla vnquam medicina his tot incommodis reperietur. Nulla ſalus Reipub. maior eſt, quàm eos, qui alterum accuſant, non minus de laude, de honore, de fama ſua, quàm illos qui accuſantur, de capite, ac fortunis ſuis pertimeſcere. Itaque ſemper ii diligentiſſimè, laborioſiſſiméque accuſarunt, qui ſe ipſos in diſcrimen exiſtimationis venire arbitrati ſunt. Quamobrem hoc ſtatuere iudices debetis, Q. Cæcilium, de quo nulla vnquam opinio fuerit, nulláque in hoc ipſo iudicio expectatio futura ſit: qui neque, vt antè collectam famam conſeruet, neque, vti reliqui temporis ſpem confirmet, laborat, non nimis hanc cauſam ſeuerè, non nimis accuratè, nõ nimis diligenter acturum. habet enim nihil quod in offenſione deperdat, vt turpiſſimè flagitioſiſſiméq; diſcedat: nihil de ſuis veteribus ornamentis requiret. A nobis multos obſides habet populus Ro. quos vt incolumes conſeruare, tueri, confirmare, ac recuperare poſſimus, omni ratione erit dimicandum. Habet honorem, quem petimus: habet ſpem, quam propoſitam nobis habemus: habet exiſtimationem multo ſudore, labore, vigiliiſque collectam: vt, ſi in hac cauſa noſtrum officium, ac diligentiam probauerimus, hæc, quæ dixi, retinere per populum Ro. incolumia ac ſalua poſſimus: ſi tantulum offenſum titubatúmq; ſit, vt ea, quæ ſingillatim ac diu collecta ſunt, vno tempore vniuerſa perdamus. Quapropter iudices, veſtrum eſt deligere quem exiſtimetis facillimè poſſe magnitudinẽ cauſæ, ac iudicii ſuſtinere fide, diligentia, conſilio, authoritate. Vos ſi mihi Q. Cæcilium antepoſueritis, ego me dignitate ſuperatum non arbitrabor: Populus Ro. ne tam honeſtam, tam ſeueram, diligentémque accuſationem neque vobis placuiſſe, neque ordini noſtro placere arbitretur, prouidete.

Accuſationis in C. Verrem Liber

SECVNDVS, ORATIO V.

QVOD erat optandum maximè iudices, & quod vnum ad inuidiam veſtri ordinis, infamiámque iudiciorum ſedandam maximè pertinebat: id non humano conſilio, ſed propè diuinitus datum atque oblatum vobis ſummo Reipub. tempore videtur. inueterauit enim iam opinio pernicioſa Reipub. nobiſq; periculoſa, quæ non modò Romæ, ſed & apud exteras nationes omnium ſermone percrebuit, his iudiciis, quæ nunc ſunt, pecunioſum hominem, quãuis ſit nocens, neminem poſſe damnari. Nunc in ipſo diſcrimine ordinis, iudiciorum noſtrorũ, cùm ſint parati qui contentionibus & legibus hanc inuidiam ſenatus inflammare conẽtur: reus in iudicium adductus eſt C. Verres, homo vita atque factis, omnium iam opinione damnatus: pecuniæ magnitudine, ſua ſpe, ac prædicatione abſolutus. Huic ego cauſæ, iudices, cum ſumma voluntate, & expectatione populi Ro. actor acceſſi: non vt augerem inuidiam ordinis, ſed vt infamiæ communi ſuccurrerem. adduxi enim hominem, in quo reconciliare exiſtimationem iudiciorum amiſſam, redire in gratiam cum populo Ro. ſatiſfacere exteris nationibus poſſetis: depeculatorem ærarii, vexatorem Aſiæ, atque Pamphyliæ, prædonem iuris, labem atque perniciẽ pro-

uinciæ Siciliæ. de quo ſi vos ſeuerè, ac religioſè iudicaueritis: authoritas ea, quæ in
vobis remanere debet, hærebit. ſin iſtius ingentes diuitiæ iudiciorum religioné, ve-
ritatémque perfregerint: ego hoc tamen aſſequar, vt iudicium potius Reip. quàm
aut reus iudicibus, aut accuſator reo defuiſſe videatur. Equidem, vt de me confiteat
5 iudices, cũ multæ mihi à C. Verre inſidiæ terra marique factæ ſunt, quas partim mea
diligentia deuitarim, partim amicorum ſtudio officióque repulerim: nunquam ta-
men neque tantum periculum mihi adire viſus ſum, neque tantopere pertimui, vt
nunc in ipſo iudicio. neque tantum me expectatio accuſationis meæ, concurſúſque
tantæ multitudinis, quibus ego rebus vehemẽtiſſimè perturbor, commouet: quan-
tum iſtius inſidiæ nefariæ, quas vno tempore mihi, vobis, M. Glabrioni Prætori, ſo-
ciis, exteris nationibus, ordini, nomini denique ſenatorio facere conatur. qui ita di-
ctitat, iis eſſe metuendum, qui, quod ipſis ſolis ſatis eſſet, ſurripuiſſet: ſe tantum eri-
puiſſe, vt id multis ſatis eſſe poſſit: nihil eſſe tam ſanctũ, quod non violari: nihil tam
munitum, quod non expugnari pecunia poſſit. quòd ſi, quàm audax eſt ad conan-
dum, tam eſſet obſcurus in agendo: fortaſſe aliqua in re nos aliquando fefelliſſet.
verùm hoc adhuc percommodè cadit, quòd cum incredibili eius audacia ſingularis
4 ſtultitia coniuncta eſt. nã vt apertus in corripiendis pecuniis fuit, ſic in ſpe corrum-
pendi iudicii perſpicua ſua cõſilia, conatúſq; omnibus fecit. ſemel ait ſe in vita per-
timuiſſe, tum, cùm primùm reus à me factus ſit: quòd, cùm è prouincia recens eſſet,
inuidiáque & infamia non recenti, ſed vetere ac diuturna flagraret, tum ad diem iu-
dicium corrumpendum tempus alienum offenderet. Itaque cùm ego diem in Sici-
liam inquirendi perexiguã poſtulauiſſem, inuenit iſte, qui ſibi in Achaia biduo bre-
uiorem diem poſtularet: non vt is idem conficeret diligentia, & induſtria ſua, quod
ego meo labore, & vigiliis cõſecutus ſum. etenim ille Achaicus inquiſitor ne Brun-
duſium quidem peruenit: ego Siciliam totam quinquaginta diebus ſic obii, vt o-
mnium populorum, priuatorúmque literas, iniuriáſq; cognoſcerem. vt perſpicuum
cuius eſſe poſſet, hominem ab iſto quæſitum eſſe, non qui reum ſuum adduceret,
ſed qui meum tempus obſideret. nunc homo audaciſſimus, atque amẽtiſſimus hoc
cogitat: intelligit me ita paratum atque inſtructum in iudicium venire, vt non mo-
dò in auribus veſtris, ſed in oculis omnium ſua furta atque flagitia defixurus ſim. vi-
det ſenatores multos eſſe teſtes audaciæ ſuæ: videt multos equites Ro. frequentes,
præterea ciues atque ſocios, quibus ipſe inſignes iniurias fecerit: videt etiam tot tam
graues ab amiciſſimis ciuitatibus legationes cum publicis authoritatibus cõueniſ-
ſe. quæ cùm ita ſint: vſque eò de omnibus bonis malè exiſtimat, vſque eò ſenatoria
iudicia perdita profligatáque eſſe arbitratur, vt hoc palàm dictitet, non ſine caoſa ſe
cupidum pecuniæ fuiſſe, quoniã pecunia in tantum præſidium experiatur eſſe: ſeſe
(id quod difficillimum fuerit) tempus ipſum emiſſe iudicii ſui, quo cætera facilius
emere poſtea poſſet: vt, quoniam criminum vim ſubterfugere nullo modo poterat,
procellam temporis deuitaret. quòd ſi non modò in cauſa, verùm in aliquo honeſto
6 præſidio, aut in alicuius eloquentia aut gratia ſpem aliquã collocaſſet: profectò non
hæc omnia colligeret, atque aucuparetur, non vſque eò deſpiceret, contemnerétque
ordinem ſenatoriũ, vt arbitratu eius deligeretur ex ſenatu qui reus fieret: qui, dum
hîc, quæ opus eſſent, compararet, cauſam interea ante eum diceret. quibus ego re-
bus quid iſte ſperet, & quò animum intendat, facilè perſpicio. quam ob rem verò ſe
confidat aliquid proficere poſſe hoc, & hoc conſilio, intelligere non poſſum. vnum
illud intelligo, quod populus R. in reiectione iudicum iudicauit: ea ſpe iſtum fuiſſe
præditum, vt omnem rationem ſalutis in pecunia conſtituerit: hoc erepto præſidio,
vt nullam ſibi rem adiumento fore arbitraretur. Etenim quod eſt ingenium tan-
tum, quæ tanta facultas dicendi, & copia, quæ iſtius vitam tot vitiis flagitiiſque con-
iunctam, iampridem omnium voluntate, iudicióque damnatã, aliqua ex parte poſ-

ſit defendere:cuius (vt adoleſcentiæ maculas ignominiáſque prætercam) Quæſtura 7
primus gradus honoris,quid aliud habet in ſe,niſi Cn.Carbonem ſpoliatum à Quæ-
ſtore ſuo pecunia publica : nudatum & proditum Conſulem : deſertum exercitum:
relictam prouinciam: ſortis neceſſitudinem,religionémque violatam : cuius Lega-
tio,exitium fuit Aſiæ totius,& Pamphyliæ.quibus in prouinciis multas domos, plu-
rimas vrbes,omnia fana depopulatus eſt,cùm in Cn.Dolabellam ſuum ſcelus illud
priſtinum renouauit,& inſtaurauit quæſtorium:cùm eum,cui ille Legatus, & Pro-
quæſtor fuiſſet,& in inuidiam ſuis maleficiis adduxit,& in ipſis periculis non ſolùm
deſeruit,ſed etiam oppugnauit,ac prodidit. cuius Prætura vrbana ædium ſacrarum
fuit,publicorúmque operum depopulatio: ſimul in iure dicendo bonorum poſſeſ-
ſionumque contra omnium inſtituta addictio,& cődonatio. iam verò omnium vi-
tiorum ſuorum plurima & maxima conſtituit monimenta , & indicia in prouincia 8
Sicilia:quam iſte per triennium ita vaſtauit, vexauit,ac perdidit,vt ea reſtitui in an-
tiquum ſtatum nullo modo poſſit:vix autem per multos annos, innocétéſque Præ-
tores aliqua ex parte recreari aliquando poſſe videatur.hoc Prætore Siculi neq; ſuas
leges,neque noſtra S.C.neque communia iura tenuerunt. tantum quiſque habet in
Sicilia,quárum hominis auariſſimi, & libidinoſiſſimi aut imprudentia ſubterfugit,
aut ſatietate ſuperfuit.nulla res per triennium,niſi ad nutum iſtius,iudicata eſt:nul-
la res tam patria cuiuſquam, atque auita fuit, quæ non ab eo, imperio iſtius, abiu-
dicaretur. innumerabiles pecuniæ ex aratorum bonis nouo nefarióq; inſtituto coa-
ctæ:ſocii fideliſſimi in hoſtium numero exiſtimati : ciues Romani ſeruilem in mo-
dum cruciati,& necati:homines nocentiſſimi propter pecunias iudicio liberati,ho-
neſtiſſimi,atque integerrimi abſentes rei facti, indicta cauſa damnati,& eiecti: por-
tus munitiſſimi,maximæ tutiſſimæque vrbes piratis,prædonibúſque pateſactæ:nau-
tæ,militéſque Siculorum,ſocii noſtri,atque amici ſame necati : claſſes optimæ, at- 9
que opportuniſſimæ cum magna ignominia populi R. amiſſæ & perditæ. Idem iſte
Prætor monimenta antiquiſſima partim Regum locupletiſſimorum,quæ illi orna-
mento vrbibus eſſe voluerunt:partim etiam noſtrorum imperatorum,quæ victores
ciuitatibus Siculis aut dederunt,aut reddiderunt,ſpoliauit,nudauítque omnia. neq;
hoc ſolum in ſtatuis ornamentíſque publicis fecit:ſed etiam delubra omnia ſanctiſ-
ſimis religionibus conſecrata depopulatus eſt:deum denique nullum Siculis,qui ei
paulò magis affabre, atque antiquo artificio factus videretur, reliquit. In ſtupris ve-
rò,& flagitiis nefarias eius libidines cómemorare, pudore deterreor : ſimul illorum
calamitatem commemorando augere nolo, quibus liberos coniugéſque ſuas inte-
gras ab iſtius petulantia conſeruare non licitum eſt. At enim hæc ita commiſſa ſunt
ab iſto,vt non cognita ſint ab omnibus. hominem eſſe arbitror neminé,qui nomen
iſtius audierit, quin facta quoque eius nefaria commemorare poſſit : vt mihi magis
timendum ſit,ne multa crimina prætermittere,quàm nequa in iſtum fingere exiſti- 10
mer. neque enim mihi videtur hæc multitudo,quæ ad audiédum conuenit,cogno-
ſcere ex me cauſam voluiſſe:ſed ea quæ ſcit,mecum recognoſcere. quæ cùm ita ſint,
iſte homo amens ac perditus alia mecum ratione pugnat: nó id agit, vt alicuius elo-
quentiam mihi opponat:non gratia,non authoritate cuiuſquam, non potentia ni-
titur:ſimulat his ſe rebus confidere. ſed video, quid agat(neque enim agit occultiſ-
ſimè)proponit inania mihi nobilitatis,hoc eſt hominum arrogantium nomina:qui
non tam me impediunt,quòd nobiles ſunt:quàm adiuuant,quòd noti ſunt:ſimulat
ſe eorum præſidio cőfidere, cùm interea aliud quiddam iandiu machinetur. Quam
ſpem nunc habeat in manibus,& quid moliatur,breuiter iam iudices vobis exponã:
ſed prius,vt ab initio res ab eo cőſtituta ſit, quæſo cognoſcite. Vt primùm è pro-
uincia rediit,redemptio eſt huius iudicii facta grandi pecunia:manſit in dictione at-
que pacto vſque ad eum finem,dum iudices reiecti ſunt. poſteaquã reiectio iudicum 11

facta eſt:quòd & in ſortitione iſtius ſpem fortuna populi Ro.& in reiiciendis iudi-
cibus mea diligentia iſtorum impudentiam vicerat: renunciata eſt tota conductio.
præclarè ſe res habebat:libelli nominum veſtrorum cõſiliíque huius in manibus e-
rant omnium: nulla nota,nullus color,nullæ ſordes videbantur his ſententiis adli-
ni poſſe:cùm iſte repente ex alacri,atque læto ſic erat humilis,atque demiſſus,vt nõ
modò populo Ro. ſed etiam ſibi ipſe condemnatus videretur. Ecce autem repente
his diebus paucis comitiis Conſularibus factis, eadem illa vetera conſilia pecunia
maiore repetuntur,eædémque veſtræ famæ, fortunîſque omnium inſidiæ per eoſ-
dem homines comparantur. quæ res primò iudices pertenui nobis argumento, in-
dicióque patefacta eſt : pòſt aperto ſuſpicionis introitu ad omnia intima iſtorũ cõ-
12 ſilia ſine vllo errore peruenimus. Nam vt Hortenſius Cos. deſignatus domum re-
ducebatur è campo,cum maxima frequentia,à multitudine:fit obuiam caſu ei mul-
titudini C.Curio : quem ego hominem honoris potius,quàm cõtumeliæ cauſa no-
minatum volo.etenim ea dicam, quæ ille ſi commemorari noluiſſet, non tanto in
cõuentu, tam apertè,palámq; dixiſſet:quæ tamen à me pedetentim cautéque dicen-
tur,vt & amicitiæ noſtræ,& dignitatis illius habita ratio eſſe intelligatur. Videt ad i-
pſum fornicem Fabianum in turba Verrem:appellat hominem, & ei voce maxima
gratulatur:ipſi Hortenſio,qui Conſul erat factus,propinquis neceſſariiſque eius,qui
tum aderant,verbum nullum facit:cum hoc conſentit,hunc amplexatur, hunc iu-
bet ſine cura eſſe.renuncio,inquit, tibi te hodiernis comitiis eſſe abſolutum. quod
cùm tam multi homines honeſtiſſimi audiſſent, ſtatim ad me defertur, immò ve-
rò,vt quiſque me viderat,narrabat. aliis illud indignum,aliis ridiculum videbatur:
ridiculum iis,qui iſtius cauſam in teſtium fide,in criminum ratione,in iudicũ pote-
13 ſtate,non in comitiis Conſularibus poſitam arbitrabantur:indignum iis, qui altius
perſpiciebant,& hanc gratulationem ad iudicium corrumpẽdum ſpectare videbãt:
etenim ſic ratiocinabantur, ſic honeſtiſſimi homines inter ſe,& mecum loqueban-
tur, apertè & perſpicuè nulla eſſe iudicia : qui reus pridie iam ipſe ſe condemnatum
putabat,is,poſteaquã defenſor eius Conſul eſt factus,abſoluitur. Quid igitur? quòd
tota Sicilia,quòd omnes Siculi, omnes negotiatores,omnes publicæ priuatæque li-
teræ Romæ ſunt, nihílne id valebit? nihil inuito Conſule deſignato. quid iudices?
non crimina,nõ teſtes,non exiſtimationem pop. R. ſequentur? non omnia in vnius
poteſtate,ac moderatione vertẽtur. Verè loquar iudices,vehemẽter me hæc res cõ-
mouebat:optimus enim quiſq; ita loquebatur, Iſte quidẽ tibi eripietur,ſed nos non
tenebimus iudicia diutius.etenim quis poterit Verre abſoluto de trãſferẽdis iudiciis
14 recuſare? Erat omnibus moleſtũ : neque eos tã iſtius hominis perditi ſubita lætitia,
quàm hominis ampliſſimi noua gratulatio cõmouebat. Cupiebã diſſimulare, me id
moleſtè ferre:cupiebã animi dolorem vultu tegere,& taciturnitate celare.ecce autẽ
illis ipſis diebus,cũ Prætores deſignati ſortirentur,& M. Metello obtigiſſet, vt is de
pecuniis repetundis quæreret:nunciatur mihi,tantã iſti gratulationem eſſe factam,
vt is domũ quoque mitteret,qui vxori ſuæ nunciarent.ſanè ne hæc mihi quidem res
placebat:neque tamen,quid tantopere in hac ſorte metuendum mihi eſſet, intelli-
gebam : vnum illud ex hominibus certis,ex quibus omnia comperi,reperiebam: fi-
ſcos quàm plures cũ pecunia Sicilienſi à quodam Senatore ad equitem Romanum
eſſe trãſlatos:ex his quaſi X fiſcos ad ſenatorem illum relictos eſſe comitiorũ meo-
rum nomine : diuiſores omnium tribuum noctu ad iſtum vocatos. ex quibus qui-
dam,qui ſe omnia mea cauſa debere arbitrabatur,eadem illa nocte ad me venit: de-
mõſtrat qua iſte oratione vſus eſſet:commemoraſſe iſtum,quàm liberaliter eos tra-
15 ctaſſet iam antea,cùm ipſe Præturam petiſſet,& proximis Conſularibus, Prætoriiſq;
comitiis: deinde continuò eſſe pollicitum,quantam vellent pecuniam,ſi me AEdi-
litate deieciſſent. hîc alios negaſſe audere:alios reſpondiſſe,non putare perfici poſſe:

inuentum tamen eſſe fortem amicum , ex eadem familia Q. Verrem Romilia , ex
optima diuiſorum diſciplina, patris iſtius diſcipulum, atque amicum, qui HS quin-
gentis millibus depoſitis,id ſe perfecturum polliceretur: & fuiſſe tamē nonnullos,
qui ſe vnà facturos eſſe dicerent . quæ cùm ita eſſent : ſanè beneuolo animo me , vt
magnopere cauerem, præmonebar. Sollicitabar rebus maximis vno,atq; eo perexi-
guo tempore. vrgebant comitia:& in his ipſis oppugnabar grandi pecunia. inſtabat
iudicium : ei quoque negotio fiſci Sicilienſes minabantur . agere , quæ ad iudicium
pertinebant, liberè, comitiorum metu deterrebar: petitioni toto animo ſeruire,non
licebat: minari denique diuiſoribus,ratio non erat , propterea quòd eos intelligere 16
videbam, me hoc iudicio diſtrictum,atque obligatū futurum. atque hoc ipſo tem-
pore Siculis denunciatum eſſe audio, primùm ab Hortēſio, domum ad illum vt ve-
nirent:Siculos in eo ſanè liberos fuiſſe,qui,quamobrem arceſſerentur, cùm intelli-
gerent,non veniſſent. interea comitia noſtra,quorum iſte ſe,vt cæterorum hoc an-
no comitiorum, dominum eſſe arbitrabatur, haberi cœpta ſunt. curſare iſte homo
potens cum filio blando & gratioſo circum tribus: paternos amicos, hoc eſt diuiſo-
res,appellare omnes, & conuenire. quod cùm eſſet intellectum, & animum aduer-
ſum:fecit animo libentiſſimo populus R. vt cuius diuitiæ me de fide deducere non
potuiſſent,ne eiuſdem pecunia de honore deicerer. Poſteaquam illa petitionis ma-
gna cura liberatus ſum, animo cœpi multo magis vacuo , ac ſoluto nihil aliud niſi
de iudicio agere,& cogitare. reperio iudices hæc ab iſtis conſilia inita, & conſtituta,
vt,quacunque opus eſſet ratione,res ita duceretur, vt apud M. Metellum Prætorem 17
cauſa diceretur. in eo eſſe hæc cōmoda, primùm M. Metellum amiciſſimum:deinde
Hortenſium Conſulem non ſolùm,ſed etiam Q. Metellum:qui quàm iſti ſit ami-
cus,attendite. dedit enim prærogatiuam ſuæ voluntatis eiuſmodi, vt iſti pro præro-
gatiuis iam reddidiſſe videatur. An me taciturum tātis de rebus exiſtimauiſtis? & me
in tanto Reip. exiſtimationiſque meæ periculo cuiquam cōſulturum potius, quàm
officio & dignitati meæ? Arceſſit alter Conſul deſignatus Siculos:veniunt nonnulli,
præterea quòd Q. Metellus eſſet Prætor in Sicilia:cum his ita loquitur,ſe Cōſulem
eſſe:fratrem ſuum, alterum Siciliam prouinciam obtinere, alterū eſſe quæſiturum
de pecuniis repetūdis:Verri ne noceri poſſit, multis rationibus eſſe prouiſum. Quid
eſt quæſo Metelle iudicium corrumpere,ſi hoc non eſt? teſtes, præſertim Siculos,ti-
midos homines, & afflictos, non ſolùm authoritate deterrere, ſed etiam Conſulari
metu,& duorum Prætorum poteſtate? quid faceres pro homine innocente, & pro-
pinquo, cùm propter hominem perditiſſimum , atque alieniſſimum de officio , ac 18
dignitate decedis,& committis, vt, quod ille dictitat, alicui, qui te ignoret, verum eſ-
ſe videatur? nam hoc Verrem dicere aiebant: te non fato, vt cæteros ex veſtra fami-
lia,ſed opera ſua Conſulem factum. duo igitur Conſules,& Quæſitor erūnt ex illius
voluntate. Non ſolùm effugiemus,inquit, hominem in quærēdo nimium diligen-
tem, nimium ſeruiērem populi exiſtimationi, M. Glabrionem: accedet nobis etiam
illud: iudex eſt M. Cæſonius collega noſtri accuſatoris, homo in rebus iudicādis ſpe-
ctatus,& cognitus: quem minimè expediat eſſe in eo conſilio, quod conemur aliqua
ratione corrumpere: propterea quòd iam antea, cùm iudex in Iuniano conſilio fuiſ-
ſet, turpiſſimum illud facinus non ſolùm grauiter tulit, ſed etiam in medium pro-
tulit. hunc iudicem ex Cal. Ian. non habemus. Q. Malium,& Q. Cornificium, duos
ſeueriſſimos atque integerrimos iudices, quòd Tribuni pl. tum erunt , iudices non 19
habebimus. P. Sulpitius, iudex triſtis & integer , magiſtratum ineat oportet Nonis
Dec. M. Crepereius ex acerrima illa equeſtri familia, & diſciplina: L. Caſſius ex fami-
lia cùm ad cæteras res, tum ad iudicandum ſeueriſſima: Cn. Tremellius, homo ſum-
ma religione,& diligentia: tres hi homines veteres Tribuni militares ſunt deſigna-
ti, ex Cal. Ian. non iudicabunt. ſubſortiemur etiam in M. Metelli locum, quoniam is

huic ipſi quæſtioni præfuturus eſt. Ita ſecundū Cal. Ian. & Prætoribus, & propè toto
conſilio commutato, magnas accuſatoris minas, magnámque expectationem iudi-
cii ad noſtrum arbitrium, libidinémque eludemus. Nonæ ſunt hodie Sextiles: hora
nona conuenire cœpiſtis. húc diem iam ne numerant quidem. decem dies ſunt ante
ludos votiuos, quos Cn. Pompeius facturus eſt. hi ludi dies quindecim auferent: de-
inde continuò Romani conſequentur. ita propè X L diebus interpoſitis, tum deni-
que ſe ad ea, quæ à nobis dicta erunt, reſponſuros eſſe arbitrantur: deinde ſe ductu-
ros & dicendo, & accuſando facilè ad ludos Victoriæ: cum his plebeios eſſe coniun-
10 ctos, ſecundum quos aut nulli, aut pauci dies ad agendum futuri ſunt: ita defeſſa, ac
refrigerata accuſatione rem integram ad M. Metellum Prætorem eſſe venturam:
quem ego hominem, ſi eius fidei diffiſus eſſem, iudicem non retinuiſſem. nunc ta-
men eo animo ſum, vt eo iudice, quàm Prætore, hanc rem tranſigi malim, & iurato
ſuam, quàm iniurato aliorum tabellas committere. Nunc ego iudices iam vos con-
ſulo, quid mihi faciēdum putetis: id enim conſilii mihi profectò taciti dabitis, quod
egomet mihi neceſſariò capiendum intelligo. ſi vtar ad dicendum meo legitimo
tempore: mei laboris, induſtriæ, diligentiæque capiā fructum, & ex accuſatione per-
ficiam, vt nemo vnquam poſt hominum memoriam paratior, vigilantior, compo-
ſitior ad iudicium veniſſe videatur. ſed in hac laude induſtriæ meæ reus ne elabatur,
ſummum periculum eſt. Quid eſt igitur, quod fieri poſſit? non obſcurum, opinor,
11 neque abſconditum. fructum iſtum laudis, qui ex perpetua oratione percipi potuit,
in alia tempora reſeruemus. nunc hominem tabulis, teſtibus, priuatis, publicíſque
literis, authoritatibúſque accuſemus. res omnis tecum erit Hortenſi. dicam apertè.
ſi te mecum dicendo, ac diluendis criminibus in hac cauſa cōtendere putarem, ego
quoque in accuſando, atque in explicandis criminibus operam conſumerem. nunc
quoniam pugnare contra me inſtituiſti, non tam ex tua natura, quàm ex iſtius tem-
pore, & cauſa, malitioſè: neceſſe eſt iſtiuſmodi rationi aliquo conſilio obſiſtere. Tua
ratio eſt, vt ſecundum binos ludos mihi reſpondere incipias: mea, vt ante primos li-
bros comperendinem. ita fiet, vt tua iſta ratio exiſtimetur aſtuta, meum hoc con-
ſilium neceſſarium. verùm illud, quod inſtitueram dicere, mihi rem tecum eſſe, hu-
iuſmodi eſt: ego cùm hanc cauſam Siculorum rogatu recepiſſem, ídque mihi am-
plum, & præclarum exiſtimaſſem, eos velle meæ fidei diligentiæque periculum fa-
cere, qui innocētiæ, abſtinētiæque feciſſent: tum ſuſcepto negotio maius mihi pro-
12 poſui quiddam, in quo meam in Repub. voluntatem populus Ro. perſpicere poſſet.
nam illud mihi nequaquam dignum induſtria, conatúque meo videbatur, iſtum à
me in iudicium iam omnium iudicio condemnatum vocari, niſi iſta tua intolera-
bilis potentia, & ea cupiditas, qua cùm per hoſce annos in quibuſdā iudiciis vſus es,
etiam in iſtius hominis deſperati cauſa interponeretur. Nunc verò, quoniam hæc te
omnis dominatio, regnúmque iudiciorum tātopere delectat: & ſunt homines, quos
libidinis, infamiæque ſuæ neq; pudeat, neque tædeat, qui quaſi de induſtria in odium
offenſionémq; populi Ro. irruere videantur: hoc me profiteor ſuſcepiſſe, magnum
fortaſſe onus, & mihi periculoſum, veruntamen dignum in quo omnes neruos æ-
tatis, induſtriæque meæ contenderem. quoniam totus ordo paucorum improbitate,
& audacia premitur, & vrgetur infamia iudiciorū: profiteor, huic generi hominum
me inimicum, accuſatorem odioſum, aſſiduum, acerbum aduerſarium. hoc ſumo:
13 hoc mihi depoſco: quod agam in magiſtratu, quod agam ex eo loco, ex quo me po-
pulus Ro. ex Cal. Ian. ſecum habere de Repub. de hominibus improbis voluit. hoc
munus AEdilitatis meæ populo Ro. ampliſſimū, pulcherrimúmque polliceor. mo-
neo, prædico, antè denuncio: qui aut deponere, aut accipere, aut recipere, aut polli-
ceri, aut ſequeſtres, aut interpretes corrumpendi iudicii ſolent eſſe: quíque ad hanc
rem, aut potentiam, aut impudentiam ſuam profeſſi ſunt, abſtineant in hoc iudicio

manus,animóſque ab hoc ſcelere neſario.erit tum Conſul Hortenſius cum ſummo
imperio,& poteſtate:ego autem AEdilis,hoc eſt pauló amplius,quàm priuatus.ta-
mé hæc huiuſcemodi res eſt,quam me acturum eſſe polliceor, ita populo R. grata,
atque iocunda, vt ipſe Conſul in hac cauſa præ me minus etiam ſi fieri poſſit, quàm
priuatus eſſe videatur. omnia non modò commemorabuntur, ſed etiam expoſitis
certis rebus agentur,quæ intra decem annos,poſteaquam iudicia ad ſenatum tranſ- 14
lata ſunt, in rebus iudicandis neſariè, flagitioſéque facta ſunt. cognoſcet ex me po-
pulus Ro.quid ſit,quamobrem,cùm equeſter ordo iudicaret,annos propè quinqua-
ginta continuos nullo iudice equite R.iudicáte, ne tenuiſſima quidem ſuſpicio ac-
ceptæ pecuniæ ob ré iudicandam conſtituta ſit:quid ſit,quòd iudiciis ad ſenatorium
ordinem tranſlatis,ſublatáque populi R. in vnumquemque veſtrum poteſtate, Q.
Calidius damnatus dixerit,minoris HS x x x Prætorium hominem honeſtè nó poſſe
damnari:quid ſit,quòd P.Septimio ſenatore damnato,Q.Hortenſio Prætore,de pe-
cuniis repetundis,lis æſtimata ſit in eo nomine,quòd ille ob rem iudicandam pecu-
niam accepiſſet:quòd in C.Herennio,quòd in C.Popilio ſenatoribus,qui ambo pe-
culatus damnati ſunt:quòd in M. Attilio,qui de maieſtate dãnatus eſt, hoc planum
factum eſt,eos pecuniam ob rem iudicandam accepiſſe: quòd inuenti ſunt ſenato-
res,qui C.Verre Præt.vrbano ſortiente,exirent in eum reum, quem incognita cauſa
condemnarent:quòd inuentus eſt ſenator,qui cùm iudex eſſet,in eodem iudicio ab 15
reo pecuniã acciperet,quam iudicibus diuideret,& ab accuſatore,vt reum condem-
naret.iam verò quomodo ego illam labem,ignominiam,calamitatémq; totius or-
dinis conquerar, hoc factum eſſe in hac ciuitate, cùm ſenatorius ordo iudicaret, vt
diſcoloribus ſignis,iuratorum hominum ſententiæ notarentur?hæc omnia me dili-
genter,ſeueréque acturũ eſſe polliceor.Quò me tandem animo fore putetis,ſi quid
in hoc ipſo iudicio intellexero ſimili aliqua ratione eſſe violatum,atque cómiſſum?
cùm planum facere multis teſtibus poſſim,C.Verrem in Sicilia multis audientibus
ſæpe dixiſſe,ſe habere hominem potentem, cuius fiducia prouinciam ſpoliaret: ne-
que ſibi ſoli pecuniam quærere, ſed ita triennium illud Præturæ Sicilienſis diſtribu-
tum habere,vt ſecum præclarè agi diceret,ſi vnius anni quæſtum in rem ſuam con-
uerteret,alterum patronis,& defenſoribus traderet,tertium illum vberrimum quæ- 16
ſtuoſiſſimúmque annum totum iudicibus reſeruaret.ex quo mihi venit in mentem
illud dicere,quod apud M.Glabrionem nuper cùm in reiciundis iudicibus comme-
moraſſem,intellexi vehementer populum R.commoueri:me arbitrari fore,vti na-
tiones exteræ legatos ad populum R.mitterent, vt lex de pecuniis repetundis iudi-
ciúmque tolleretur.ſi enim iudicia nulla ſint:tantum vnumquemque ablaturũ pu-
tant,quantũ ſibi ac liberis ſuis ſatis eſſe arbitretur.Nunc quòd eiuſmodi iudicia ſint,
tantum vnumquemque auferre,quantum ſibi,patronis,aduocatis, Prætori, iudici-
bus ſatis futurum ſit:hoc profectò infinitũ eſſe: ſe auariſſimi hominis cupiditati ſa-
tiſfacere poſſe,nocentiſſimæ victoriæ non poſſe.O commemoranda iudicia,præcla-
rámque exiſtimationem noſtri ordinis, cùm ſocii populi R. iudicia de pecuniis re-
petũdis fieri nolunt,quæ à maioribus noſtris ſociorum cauſa comparata ſunt. an iſte
vnquam de ſe bonam ſpem habuiſſet,niſi de vobis malam opinionem animo imbi- 17
biſſet?quò maiore etiam, ſi fieri poteſt,apud vos odio eſſe debet,quàm eſt apud po-
pulũ R.cùm in auaritia, ſcelere, periurio vos ſui ſimiles eſſe arbitretur. cui loco per
deos immortales iudices cõſulite,ac prouidete.moneo, prædicóque id quod intel-
ligo, tempus hoc diuinitus vobis datum eſſe,vt odio, inuidia, infamia, turpitudine
totum ordinem liberetis.nulla in iudiciis ſeueritas,nulla religio,nulla denique iam
exiſtimantur eſſe iudicia.itaque à populo R.contemnimur,deſpicimur, graui,diu-
turnáque iam flagramus infamia:neque enim vllam aliã ob cauſam populus R. tri-
bunitiam poteſtatem tanto ſtudio requiſiuit,quam cùm poſcebat,verbo illã poſcere

videbatur, reuera iudicia poſcebat. neque hoc Q. Catulum hominem ſapientiſſimum, atque ampliſſimum fugit: qui Cn. Pompeio viro fortiſſimo, & clariſſimo de tribunitia poteſtate referente, cùm eſſet ſententiam rogatus, hoc initio eſt ſumma cum authoritate vſus: Patres Conſcriptos iudicia malè & flagitioſè tueri: quòd ſi in rebus iudicandis populi Ro. exiſtimationi ſatiſfacere voluiſſent, non tantopere homines fuiſſe tribunitiam poteſtatem deſideraturos. Ipſe deniq; Cn. Pompeius, cùm primùm concionem ad vrbem Conſul deſignatus habuit: vbi (id quod maximè expectari videbatur) oſtendit ſe tribunitiam poteſtatem reſtituturum, factus eſt in eo ſtrepitus, & grata concionis admurmuratio. idem in eadem concione cùm dixiſſet, populatas, vexatáſque eſſe prouincias, iudicia autem turpia, ac flagitioſa fieri, ei rei ſe prouidere, ac conſulere velle: tum verò non ſtrepitu, ſed maximo clamore ſuam populus Ro. ſignificauit voluntatem. Nunc autem homines in ſpeculis ſunt: obſeruant, quemadmodum ſeſe vnuſquiſque noſtrum gerat in retinenda religione, conſeruandiſque legibus. vident adhuc poſt legem tribunitiá vnum ſenatorem vel tenuiſſimum eſſe damnatũ. quod tametſi non reprehendũt, tamen magnopere, quod laudent, non habẽt: nulla eſt enim laus, ibi eſſe integrum, vbi nemo eſt qui aut poſſit, aut conetur corrumpere. hoc eſt iudicium, in quo vos de reo, populus Ro. de vobis iudicabit. In hoc homine ſtatuetur, poſſitne ſenatoribus iudicantibus homo nocétiſſimus, pecunioſiſſimúſque damnari. Deinde eſt eiuſmodi reus, in quo homine nihil ſit præter ſumma peccata, maximámque pecuniam: vt, ſi liberatus ſit, nulla alia ſuſpicio, niſi ea, quæ turpiſſima eſt, reſidere poſſit. Non gratia, non cognatione, non aliis rectè factis, non denique alio mediocri vitio tot tantáq; eius vitia ſubleuata eſſe videbuntur. Poſtremò ego cauſam ſic agam iudices: eiuſmodi res ita notas, ita teſtatas, ita magnas, ita manifeſtas proferam: vt nemo à vobis, vt iſtum abſoluatis, per gratiam conetur contendere. Habeo autem certá viam, atque rationem, qua omnes illorũ conatus inueſtigare, & conſequi poſſim. ita res à me agetur, vt in eorum cõſiliis omnibus, non modò aures hominum, ſed etiam populi Ro. intereſſe videatur. Vos aliquot iam per annos conceptam huic òrdini turpitudinem atque infamiam, delere ac tollere poteſtis. Conſtat inter omnes, poſt hæc conſtituta iudicia, quibus nunc vtimur, nullum hoc ſplẽdore, atque hac dignitate conſilium fuiſſe. Hîc ſi quid erit offenſum: omnes homines nõ iam ex eòdem ordine alios magis idoneos, quod fieri non poteſt: ſed alium omnino ordinem ad res iudicandas quærendum arbitrabuntur. Quapropter primùm ab dis immortalibus, quod ſperare mihi videor, hoc idem, iudices opto, vt in hoc iudicio nemo improbus, præter eum qui iampridẽ inuentus eſt, reperiatur. Deinde, ſi plures improbi fuerint, hoc vobis, hoc populo Ro. iudices confirmo, vitam mehercule mihi prius, quàm vim perſeuerantiámque ad illorum improbitatem perſequendam defuturam. Verùm quod ego laboribus, periculis, inimicitiiſque meis tum, cùm admiſſum erit, dedecus ſeuerè me perſecuturum eſſe polliceor: id ne accidat, tu tua authoritate, ſapientia, diligentia M. Glabrio potes prouidere. ſuſcipe cauſam iudiciorum: ſuſcipe cauſam ſeueritatis, integritatis, fidei, religionis: ſuſcipe cauſam ſenatus: vt is hoc iudicio probatus, cum populo Ro. & in laude, & in gratia eſſe poſſit. cogita, quo loco ſis, quid dare pop. Ro. quid reddere maioribus tuis debeas. fac tibi paternæ leges Aciliæ veniant in mentem: qua lege populus Ro. de pecuniis repetundis, optimis iudiciis, ſeueriſſimíſque iudicibus vſus eſt. Circunſtant te ſummæ authoritates, quæ te obliuiſci laudis domeſticæ non ſinant, quæ te noctes diéſque commoneant, fortiſſimum tibi patrem, ſapiẽtiſſimum auum, grauiſſimum ſocerum fuiſſe. Quare ſi Glabrionis patris vim & acrimoniam ceperis ad reſiſtendum hominibus audaciſſimis: ſi aui Scæuolæ prudentiam ad proſpiciendas inſidias, quæ tuæ, atque horum famæ comparantur: ſi ſoceri Scauri conſtantiam, vt nequis te de vera, & certa poſſit ſententia dimouere: intelliget populus

R. integerrimo, atque honeſtiſſimo Prætore, delectóque conſilio, nocenti reo ma-
gnitudinem pecuniæ plus habuiſſe momenti ad ſuſpicionem criminis, quàm ad ra-
tionem ſalutis. Mihi certum eſt non committere, vt in hac cauſa Prætor nobis, con-
ſiliúmque mutetur. non patiar rem in id tempus adduci, vt Siculi, quos adhuc ſerui 52
deſignatorum Conſulum non mouerunt, cùm eos nouo exemplo vniuerſos arceſ-
ſerent, eos tum lictores Cóſulum vocent, vt homines miſeri, antea ſocii, atque ami-
ci populi R. nunc ſerui ac ſupplices, non modò ius ſuum fortunáſque omnes eo-
rum imperio amittant, verùm etiam deplorandi iuris ſui poteſtatem non habeant.
Non ſinam profectò, cauſa à me perorata, x l diebus interpoſitis, tum nobis deni-
que reſpondere, cùm accuſatio noſtra in obliuionem diuturnitatis adducta ſit. Non
committam, vt tum hæc res iudicetur, cùm hæc frequentia totius Italiæ Roma diſ-
ceſſerit, quæ conuenit vno tempore vndique, comitiorum, iudiciorũ, cenſendique
cauſa. Huius iudicii & laudis fructum, & offenſionis periculum, veſtrum: laborem,
ſollicitudinémque, noſtram: ſcientiam quid agatur, memoriámque quid à quoque
dictum ſit, omnium puto eſſe oportere. faciam hoc non nouum, ſed ab iis qui nunc
principes noſtræ ciuitatis ſunt, antè factum, vt teſtibus vtar ſtatim. Illud à me no-
uum iudices cognoſcetis, quòd ita teſtes conſtituam, vt crimen totum explicem: 53
vbi id interrogando, argumentis atque oratione firmauero, tum teſtes ad crimen
accommodem: vt nihil inter illam vſitatam accuſationem, atque hanc nouam in-
terſit, niſi quòd in illa tunc, cùm omnia dicta ſunt, teſtes dantur: hîc in ſingulas
res dabuntur, vt illis quoque eadem interrogandi facultas, argumentandi, dicen-
dique ſit. Siquis erit, qui perpetuam orationem, accuſationémque deſideret: altera
actione audiet. Nunc id quod facimus, ea ratione facimus, vt malitiæ illorum con-
ſilio noſtro occurramus, neceſſariò fieri intelligat. Hæc primæ actionis erit accu-
ſatio. Dicimus C. Verrem, cùm multa libidinoſè, multa crudeliter in ciues R. at-
que ſocios, multa in deos, hominéſque nefaria fecerit, tum præterea c c c c ex Sici-
lia contra leges abſtuliſſe. hoc teſtibus, hoc tabulis priuatis, publicíſque authorita-
tibus ita vobis planum faciemus, vt hoc ſtatuatis, etiam ſi ſpatium ad dicendum 54
noſtro commodo, vacuóſque dies habuiſſemus, tamen oratione longa nihil opus
fuiſſe. Dixi.

Accuſationis in C. Verrem

LIBER III, ORATIO VI.

NEMINEM veſtrum ignorare arbitror iudices, hunc per hoſce dies ſermonem vulgi, atque hanc opinionem populi R. fuiſſe, C. Verrem altera actione reſponſurum non eſſe, neque ad iudicium affuturum. Quæ fama non iccirco ſolùm emanarat, quòd iſte certè ſtatuerat, ac deliberauerat, non adeſſe: verùm etiam, quòd nemo quemquam tam audacem, tam amentem, tam impudentem fore arbitrabatur, qui tam nefariis criminibus, tam multis teſtibus conuictus, ora iudicum aſpicere, aut os ſuum populo R. oſtendere auderet. Eſt idem Verres, qui ſemper fuit, vt ad audendum proiectus, ſic ad audiendum: præſto eſt, reſpondet, defenditur: ne hoc quidem ſibi reliqui facit, vt in rebus turpiſſimis, cùm manifeſtò teneatur, ſi reticeat, & abſit, tamen impudentiæ ſuæ pudentem exitum quæſiſſe videatur. Patior iudices, & non moleſtè fero, me laboris mei, vos virtutis veſtræ fructum eſſe laturos. nam ſi iſte id feciſſet, quod prius ſtatuerat, vt non adeſſet: minus aliquanto, quàm mihi opus eſſet, cognoſceretur, quid ego in hac accuſatione com-

paranda, conſtituendáque elaboraſſem : veſtra verò laus tenuis planè, atque obſcura,
iudices,eſſet. neque hoc à vobis populus R. expectat, neque eo poteſt eſſe contentus,
ſi condemnatus ſit is, qui adeſſe noluerit : & ſi fortes fueritis in eo , quem nemo ſit
auſus defendere , immò vero adſit,reſpondeat,ſummis opibus, ſummo ſtudio poten-
tiſſimorum hominum defendatur , certet mea diligentia cum illorum omnium cu-
piditate , veſtra integritas cum illius pecunia , teſtium conſtantia cum illius patrono-
rum minis,atque potentia.tum demum illa omnia victa videbuntur, cùm in conten-
tionem certaménq; venerint. Abſens ſi eſſet iſte damnatus,non tā ipſe ſibi conſuluiſ-
ſe,quàm inuidiſſe veſtræ laudi videretur: neque enim ſalus vlla Reip. maior hoc tem-
3 pore reperiri poteſt,quàm populum R.intelligere,diligenter reiectis ab accuſatore iu-
dicibus,ſocios,leges,Rempub.ſenatorio conſilio maximè poſſe defendi. Neque tanta
fortunis omnium pernicies poteſt accidere,quàm opinione populi R. rationem veri-
tatis, integritatis, fidei , religionis ab hoc ordine abiudicare . Itaque mihi videor ma-
gnam,& maximè ægram,& propè depoſitam Reip.partem ſuſcepiſſe:neque in eo ma-
gis meæ,quàm veſtræ laudi exiſtimationíque ſeruiſſe. acceſſi enim ad inuidiam iudi-
ciorum leuandam,vituperationémque tollendam: vt,cùm hæc res pro voluntate po-
puli Romani eſſet iudicata,aliqua ex parte mea diligentia conſtituta authoritas iudi-
ciorum videretur:poſtremò,vt eſſet hoc iudicatum,vt finis aliquando iudiciariæ con-
trouerſiæ conſtitueretur . Etenim ſine dubio iudices in hac cauſa ea res in diſcrimen
adducitur : reus eſt enim nocentiſſimus: qui ſi condemnatur, deſinent homines dice-
4 re , his iudiciis pecuniam plurimum poſſe : ſin abſoluitur , deſinemus nos de iudiciis
transferendis recuſare. Tametſi de abſolutione iſtius neque ipſe iam ſperat, nec popu-
lus R. metuit. De impudentia ſingulari, quòd adeſt, quòd reſpondet, ſunt qui miren-
tur : mihi pro cætera eius audacia atque amentia ne hoc quidem mirandum videtur:
multa enim & in deos, & in homines impiè nefariéque commiſit . quorum ſcelerum
pœnis agitatur,& à mente conſilióq; deducitur. agunt eum præcipitem pœnæ ciuium
R. quos partim ſecuri percuſſit, partim in vinculis necauit, partim implorátes iura li-
bertatis & ciuitatis in crucem ſuſtulit. Rapiunt eum ad ſupplicium dii patrii:quòd iſte
inuentus eſt, qui è complexu parentum abreptos filios ad necem duceret, & parentes
pretium pro ſepultura liberum poſceret. Religiones verò,cerimoniæque omnium ſa-
crorum, ſanorúmque violatæ,ſimulachráque deorum,quæ non modò ex ſuis templis
5 ablata ſunt,ſed etiam iacent in tenebris ab iſto retruſa,atque abdita,cōſiſtere eius ani-
mum ſine furore atque amentia non ſinunt. Neque iſte mihi videtur ſe ad damnatio-
nem ſolum offerre, neque hoc auaritiæ ſupplicio communi , qui ſe tot ſceleribus ob-
ſtrinxerit,contentus eſſe: ſingularem quandam pœnam iſtius immanis atque impor-
tuna natura deſiderat. Non id ſolum quæritur,vt iſto damnato bona reſtituantur iis,
quibus erepta ſunt:ſed & religiones deorum immortalium expiādæ,& ciuium R. cru-
ciatus, multorúmque innocentium ſanguis iſtius ſupplicio luendus eſt. non enim fu-
rem,ſed ereptorem:non adulterum,ſed expugnatorem pudicitiæ:non ſacrilegum,ſed
hoſtem ſacrorum religionúmque:non ſicarium,ſed crudeliſſimum carnificem ciuiū,
ſociorúmque in veſtrum iudicium adduximus:vt ego hūc vnum eiuſmodi reum poſt
hominum memoriam fuiſſe arbitrer,cui damnari expediret. Nam quis hoc non intel-
6 ligit,iſtum abſolutum diis hominibúſq; inuitis,eum ex manibus populi R. eripi nul
lo modo poſſe:quis hoc nō perſpicit,præclarè nobiſcum actum iri,ſi populus R. iſtius
vnius ſupplicio contentus fuerit:ac non ſic ſtatuerit,non iſtū maius in ſeſe ſcelus cō-
cepiſſe,cùm ſana ſpoliarit,cùm tot homines innocentes necarit,cùm ciues R. morte,
cruciatu,cruce adfecerit,cùm prædonum duces accepta pecunia dimiſerit: quàm eos,
ſiqui iſtum tot,tantis,tam nefariis ſceleribus coopertū iurati ſententia ſua liberarint?
Non eſt,non eſt in hoc homine cuiquam peccandi locus iudices:nō is eſt reus, non id
tempus, non id conſilium(metuo, nequid arrogantius apud tales viros videar dicere)

rie actor quidem eſt is, cui reus tam nocens, tam perditus, tam victus aut occultè ſur-
ripi, aut impunè eripi poſſit. His ego iudicibus non probabo C. Verrem contra leges
pecunias cepiſſe? ſuſtinebunt tales viri, ſe tot ſenatoribus, tot equitibus R. tot ciuita-
tibus, tot hominibus honeſtiſſimis ex tam illuſtri prouincia, tot populorum, priua- 7
torúmque literis non credidiſſe? tantæ populi Ro. voluntati reſtitiſſe? ſuſtineant: re-
periemus, ſi iſtum viuum ad aliud iudicium perducere poterimus, quibus probemus,
iſtum in Quæſtura pecuniam publicam Cn. Carboni Cos. datam auertiſſe: quibus per-
ſuademus, iſtum alieno nomine à Quæſtoribus vrbanis (quod priore actione didici-
ſtis) pecuniam abſtuliſſe. Erunt, qui & in eo quoque audaciam eius reprehendant,
quòd aliquod nominibus de capite, quantum commodum fuerit, frumenti decuman-
di detraxerit. Erunt etiam fortaſſe iudices, qui illum eius peculatum vel acerrimè vin-
dicandum putent, quòd iſte M. Marcelli, & P. Africani monumenta, quæ nomine, il-
lorum: re vera, populi Ro. & erant, & habebantur, ex fanis religioſiſſimis, & ex vrbibus
ſociorum atque amicorum non dubitarit auferre. Emerſerit ex peculatus etiam iudi-
cio: meditetur de ducibus hoſtium, quos accepta pecunia liberauit: videat, quid de il-
lis reſpondeat, quos in eorum locum ſubditos domi ſuæ reſeruauit. quærat, non ſolùm
quemadmodum veſtro crimini, verùm etiam quo pacto ſuæ confeſſioni poſſit me-
deri. Meminerit, ſe priore actione clamore populi Ro. infeſto, atque inimico excita- 8
tum, confeſſum eſſe, duces à ſe prædonum ſecuri non eſſe percuſſos: ſe iam tum eſſe
veritum, ne ſibi crimini daretur, eos ab ſe pecunia liberatos. fateatur id quod negari
non poteſt, ſe priuatum hominem prædonum duces viuos, atque incolumes domi
ſuæ, poſteaquam Romam redierit, vſque dum per me licuerit, retinuiſſe. Hoc in illo
maieſtatis iudicio ſi licuiſſe ſibi oſtenderit, ego oportuiſſe concedam: ex hoc quoque
euaſerit. Proficiſcar eò, quò me iampridem vocat populus R. de iure enim libertatis, &
ciuitatis ſuum putat eſſe iudicium, & rectè putat. Confringat iſte ſanè vi ſua conſilia
ſenatoria, quæſtiones omnium perrumpat, euolet ex noſtra ſeueritate: mihi credite,
arctioribus apud populum R. laqueis tenebitur. Credet iis equitibus R. populus R. qui
ad vos antè producti teſtes, ipſis inſpectantibus ab iſto ciuem R. qui cognitores homi-
nes honeſtos daret, ſublatum eſſe in crucem dixerunt. credent omnes v xxx tribus 9
homini grauiſſimo, atque ornatiſſimo M. Annio, qui ſe præſente ciuem R. ſecuri per-
cuſſum eſſe dixit. audierut à populo R. vir primarius eques R. L. Flauius, qui ſuum fa-
miliarem Herennium negotiatorem ex Africa, cùm eum Syracuſis amplius cẽtum ci-
ues R. cognoſcerent, lachrymantéſque defenderent, pro teſtimonio dixit, ſecuri eſſe
percuſſum. probabit fidem, & authoritatẽ, & religionem ſuam L. Suetius homo omni-
bus ornamentis præditus, qui iuratus apud vos dixit, multos ciues R. in latumiis iſtius
imperio crudeliſſimè per vim morte eſſe mulctatos. Hanc ego cauſam cùm agam be-
neficio populi R. de loco ſuperiore: non vereor, ne aut iſtũ vis vlla ex populi R. ſuffra-
giis eripere, aut à me vllum munus AEdilitatis amplius, aut gratius populo R. eſſe poſ-
ſit. Quapropter omnes in hoc iudicio conẽtur omnia: nihil eſt iam, quod in hac cauſa
peccare quiſquam iudices, niſi veſtro periculo, poſſit. Mea quidem ratio cùm in præ- 10
teritis rebus eſt cognita, tũ in reliquis explorata, atq; prouiſa eſt. Ego meũ ſtudium in
Remp. iam illo tempore oſtendi, cùm longo interuallo veterem cõſuetudinem retu-
li, & rogatu ſociorum, atque amicorum populi R. meorum autem neceſſariorum, no-
men hominis audaciſſimi detuli. quod meum factum lectiſſimi viri, atq; ornatiſſimi,
quo è numero è vobis cõplures fuerunt, ita probauerunt, vt ei, qui iſtius Quæſtor fuiſ-
ſet, & ab iſto læſus inimicitias iuſtas perſequeretur, non modò deferendi nominis, ſed
ne ſubſcribendi quidem, cùm id poſtularet, facerent poteſtatẽ. In Siciliam ſum inqui-
rendi cauſa profectus: quo in negotio induſtriam meã celeritas reditionis, diligentiam
multitudo literarũ, & teſtium declarauit: pudorem verò, ac religionẽ, quòd cùm veniſ-
ſem ſenator ad ſocios populi R. qui in ea prouincia Quæſtor fuiſſem, ad hoſpites meos,

ac neceſſarios cauſæ cõmunis defenſor deuerti potius, quàm ád eos, qui me auxilium
10 petiuiſſent. Nemini meus aduentus labori aut ſumprui neq; publicè, neque priuatim
fuit. vim in inquirendo tantam habui, quantam mihi lex dabat, non quantam habere
poteram iſtorum ſtudio, quos iſte vexarat. Romam vt ex Sicilia redii, cùm iſte, atque
iſtius amici homines lauti, & vrbani, ſermones eiuſmodi diſſipaſſent, quò animos te-
ſtium retardarent, me magna pecunia à vera accuſatione eſſe deductum: tametſi pro-
babatur nemini, quòd & ex Sicilia teſtes erãt ii, qui Quæſtorem me in prouincia co-
nouerant, & hinc homines maximè illuſtres, qui vt ipſi noti ſuut, ſic noſtrum vnum-
quenque optimè norunt: tamen vſque eò timui, nequis de mea fide, atque integrita-
te dubitaret, donec ad reiciundos iudices venimus. Sciebam in reiciundis iudicibus
nonnullos memoria noſtra pactionis ſuſpicionem non vitaſſe, cùm in ipſa accuſatio-
ne eorum induſtria, ac diligentia probaretur. Ita reieci iudices, vt hoc conſtet, poſt
hunc ſtatum Reipub. quo nunc vrimur, ſimili ſplendore, & dignitate conſilium nul-
11 lum fuiſſe. quam iſte laudem communem ſibi ait eſſe mecum: qui cùm P. Galbam iu-
dicem reieciſſet, M. Lucretium retinuit: & cùm eius patronus ex eo quæreret, cur ſuos
familiariſſimos Sex. Peduceum, Q. Conſidium, Q. Iunium reici paſſus eſſet, reſpon-
dit, quòd eos in iudicando nimium ſui iuris, ſententiæque cognoſcet. itaque iudicibus
reiectis ſperabam iam onus meum vobiſcum eſſe commune: putabam, non ſolùm no-
tis, ſed etiam ignotis probatam meam fidem eſſe, & diligentiam. Quod me non feſel-
lit: nam comiriis meis, cùm iſte infinira largitione contra me vteretur, populus R. iu-
dicauit iſtius pecuniam, quæ apud me contra fidem meam nihil potuiſſet, apud ſe cõ-
tra honorem meum nihil poſſe debere. quo quidem die primùm iudices citati in hunc
reum cõſediſtis, quis tam iniquus huic ordini fuit, quis ram nouarum rerum, iudicio-
rum, iudicúmque cupidus, qui non aſpectu, conſeſſúque veſtro commoueretur? cùm
13 in eo veſtra dignitas mihi fructũ diligentiæ referret, id ſum aſſecutus, vt vna hora, qua
cœpi dicere, reo audaci, pecunioſo, profuſo, perdito ſpem iudicii corrumpẽdi præcide-
rem: vt primo die teſtium tanto numero citato populus Ro. iudicaret, ipſo abſoluto
Remp. ſtare non poſſe: vr alter dies amicis iſtius, ac defenſoribus non modò ſpem vi-
ctoriæ, ſed etiam volũtatem defenſionis auferret: vt tertius dies ſic hominem proſter-
neret, vt morbo ſimulato, non quid reſponderet, ſed quemadmodum non reſponde-
ret, deliberaret. Deinde reliquis diebus, his criminibus, his teſtibus, & vrbanis, & pro-
uincialibus, ſic obrutus, atque oppreſſus eſt, vt his ludorum diebus interpoſitis, nemo
iſtum comperendinatum, ſed condemnatum iudicaret. Quapropter ego, quod ad me
attinet iudices, vici: non enim ſpolia C. Verris, ſed exiſtimationẽ populi R. concupiui.
meum fuit cum cauſa accedere ad accuſandum. Quæ cauſa fuit honeſtior, quàm à tam
illuſtri prouincia defenſorem conſtitui & deligi? Reipub. conſulere? quod tã Reip. ho-
14 neſtius, quàm in tanta inuidia iudiciorum adducere hominẽ, cuius damnatione totus
ordo cum populo R. & in laude, & in gratia poſſet eſſe? oſtendere, ac perſuadere homi-
nem nocentem adductum eſſe? quis eſt in populo R. qui hoc nõ ex priore actione abſ-
tulerit, omnium antè damnatorum ſcelera, furta, flagitia, ſi in vnum locum cõferan-
tur, vix cum huius parua parte æquari, cõferríque poſſe? Vos, quod ad veſtram famam,
exiſtimationem, ſalutémque communem pertiner iudices, proſpicite, arque conſuli-
te. Splendor veſter facit, vt peccare ſine ſummo Reipub. detrimento, ac periculo non
poſſetis. Non enim poteſt ſperare populus R. eſſe alios in ſenatu, qui rectè poſſint iu-
dicare, vos ſi non potueritis. neceſſe eſt, cùm de toto ordine deſperarit, aliud genus ho-
minum, arque aliam rationem iudiciorum requirat. Hoc ſi vobis ideo leuius videtur,
quòd putatis onus eſſe graue, & incommodum, iudicare: intelligere deberis, primùm
intereſſe, vtrum id onus voſmet ipſi relegeritis: an, quòd probare populo Ro. fidem
veſtram, & religionem non potueritis, eo vobis iudicandi poteſtas erepta ſit. Dein-
15 de etiam illud cogitate, quanto periculo venturi ſumus ad eos iudices, quos propter

ee.ii.

odium veſtri, populus R. de nobis voluerit iudicare. Verùm vobis dicam id quod in-
tellexi iudices. homines ſcitote eſſe quoſdam, quos tantum odium noſtri ordinis te
neat, vt hoc palàm iam dictitēt, ſe iſtum, quem ſciant eſſe hominem improbiſſimum,
hoc vno nomine abſolui velle, vt ab ſenatu iudicia per ignominiam, turpitudinémq;
auferantur. Hæc me res pluribus verbis iudices vobiſcum agere coegit, nó timor meus
de veſtra fide, ſed ſpes illorū noua: quæ cùm Verrem à porta ſubitò ad iudiciū retraxiſ-
ſet, nonnulli ſuſpicari ſunt non ſine cauſa illius conſilium tam repente eſſe mutatum.
Nunc ne nouo querimoniæ genere vti poſſit Hortenſius, & ea dicere, opprimi reum,
de quo nihil dicat accuſator: nihil eſſe tam periculoſum fortunis innocentium, quàm
tacere aduerſarios: & ne aliter, quàm ego velim, meū laudet ingenium: cùm dicat, me,
ſi multa dixiſſem, ſubleuaturum fuiſſe eum, quem contra dicerem, quia non dixerim, 16
perdidiſſe: morem illi geram: vtar oratione perpetua: nō quoniā hoc ſit neceſſe, verùm
vt experiar, vtrum ille ferat moleſtius, me tunc tacuiſſe, an nunc dicere. Hîc tu fortaſſe
eris diligēs, ne quā ego horam de meis legitimis horis remittā: niſi omni tēpore, quod
mihi lege cōceſſum eſt, abuſus ero, quæreré. deum atque hominum fidem implorabis:
circumueniri C. Verrem, quòd accuſator nolit tandiu, quandiu liceat, dicere. Quod mi-
hi lex mea cauſa det, eo mihi non vti licebit? nam accuſandi mihi tempus mea cauſa
datum eſt, vt poſſem oratione mea crimina cauſámque explicare. hoc ſi non vtor, non
tibi iniuriam facio, ſed de meo iure aliquid, & cōmodo detraho. cauſam enim, inquit,
cognoſci oportet. ea re quidem, quod aliter condemnari reus, quanuis ſit nocens, non
poteſt. Id igitur tu moleſtè tuliſti, à me aliquid factum eſſe, quò minus iſte condem-
nari poſſet? nam cauſa cognita poſſunt multi abſolui: incognita quidem condemnari
nemo poteſt. Adimo enim comperendinatum: quod habet lex in ſe moleſtiſſimum: 17
bis vt cauſa dicatur. quod aut mea cauſa potius eſt conſtitutum, quàm tua: aut nihilo
tua potius, quàm mea. nam ſi bis dicere, eſt commodum: certè vtriuſque cōmune eſt.
ſi eum, qui poſterius dixit, opus eſt redargui accuſatoris cauſa, vt bis ageretur, cōſtitu-
tum eſt. verùm, vt opinor, Glaucia primus tulit, vt comperendinaretur reus: antea vel
iudicari primò poterat, vel amplius pronunciari. vtram igitur putas legem molliorē?
opinor, illam veterē: qua vel citò abſolui, vel tardè condemnari licebat. ego tibi illam
Aciliam legem reſtituo: qua lege multi ſemel accuſati, ſemel dicta cauſa, ſemel auditis
teſtibus, condemnati ſunt, nequaquam tam manifeſtis, neque tātis criminibus, quan-
tis tu cōuinceris. puta te non hac tā atroci, ſed illa lege mitiſſima cauſam dicere. Accu-
ſabo: reſpondebis. teſtibus editis, ita mittā in cōſilium, vt, etiam ſi lex ampliandi faciat
poteſtatem, tamen iſti turpe ſibi exiſtimēt, non primò iudicare. Verùm ſi cauſam cog- 18
noſci opus eſt, parúmne cognita eſt? diſſimulamus Hortenſi: quod ſæpe experti in di-
cendo ſumus. Quis nos magnopere attēdit vnquam, in hoc quidem genere cauſarum,
vbi aliquid ereptum aut ablatum à quopiam dicitur? nonne aut in tabulis, aut in teſti-
bus omnis expectatio iudicum eſt? Dixi prima actione, me planum eſſe facturum, C.
Verrem HS quadringenties contra legē abſtuliſſe. Quid? hoc planius egiſſem, ſi ita nar-
raſſem. Dio quidam fuit Haleſinus: qui, cùm eius filio Prætore Sacerdote hæreditas à
propinquo permagna veniſſet, nihil habuit tum neque negotii, neque controuerſiæ.
Verres ſimul ac tetigit prouinciam: ſtatim Meſſanam literas dedit, Dionem euocauit,
calumniatores ex ſinu ſuo appoſuit, qui illam hæreditatē Veneri Erycinæ commiſſam
eſſe dicerēt. hac de re oſtēdit ſe ipſum cogniturum. Poſſum deinceps totam rem expli-
care, deinde ad extremum id quod accidit, dicere: Dionem HS decies cētena millia nu-
meraſſe, vt cauſam certiſſimam obtineret: præterea greges equarum eius iſtum abigē- 19
dos curaſſe: argenti veſtis ſtragulæ quod fuerat, curaſſe auferendum. hæc neq; cùm ego
dicerem, neq; cùm tu negares, magni momenti noſtra eſſet oratio. Quo tēpore igitur
aures iudex erigeret, animúmq; attēderet? cùm Dio ipſe prodiret, cùm cæteri, qui tū in
Sicilia negotiis Dionis interfuiſſent: cùm per eos ipſos dies, per quos cauſā Dio diceret,

reperiretur, pecunias ſumpſiſſe mutuas, nomina ſua exegiſſe, prædia vendidiſſe: cùm tabulæ virorum bonorum proferrentur: cùm, qui pecuniam Dioni dederunt, dicerent ſe iam tum audiſſe, eos nummos ſumi, vt Verri darentur: cùm amici, hoſpites, patroni Dionis, homines honeſtiſſimi, hæc eadem ſe audiſſe dicerent. opinor, cùm hæc fierent, tum vos audireris, ſicut audiſtis: tum cauſa agi verè videretur. ſic à me ſunt acta omnia priore actione, vt in criminibus nullum eſſet, in quo quiſquam veſtrum perpetuam accuſationem requireret. Nego eſſe quicquam à teſtibus dictum, quod aut veſtrum cuipiam eſſet obſcurum, aut cuiuſquam oratoris eloquentiam quæreret. etenim ſic me ipſum egiſſe memoria teneris, vt in teſtibus interrogandis omnia crimina proponerem, & explicarem: vt cùm rem totam in medio poſuiſſem, tum denique teſtem interrogarem. itaque non modò vos, quibus eſt iudicandum, noſtra crimina tenetis: ſed etiam populus R. totam accuſationem cauſamque cognouit. tametſi ita de meo facto loquor, quaſi ego illud mea voluntate potius, quàm veſtra iniuria adductus fecerim. Interpoſuiſtis accuſatorem, qui, cùm ego mihi c & x dies ſolos in Siciliam poſtulaſſem, c & v III ſibi in Achaiam poſtularet: menſes mihi tres cùm eripuiſſetis ad agendum maximè adpoſitos, reliquum omne tempus huius anni me vobis remiſſurum putaſtis: vt, cùm horis noſtris nos eſſemus vſi, tum binis ludis interpoſitis, quadrageſimo pòſt die reſponderes: deinde ita tempus duceretur, vt à M. Glabrione Præt. & à magna parte horum iudicum ad Prætotem alium, iudicéſque alios veniremus. Hoc ſi ego non vidiſſem: ſi me non omnes noti ignotique monuiſſent, id agi, id cogitari, in eo elaborari, vt res in illud tempus reiiceretur: credo, ſi meis horis in accuſando vti voluiſſem, vererer, ne mihi crimina non ſuppeterent, ne oratio deeſſet, ne vox viréſque deficerent, ne, quem nemo prima actione defendere auſus eſſet, eum ego bis accuſare non poſſem. Ego meum conſilium cùm iudicibus, tum populo R. probaui. nemo eſt, qui alia ratione iſtorum iniuriæ, atque impudentiæ potuiſſe obſiſti arbitretur. Etenim qua ſtultitia fuiſſem, ſi, quam diem qui iſtum eripiendum redemerunt, in cautione viderunt, cùm ita cauerent, ſi poſt Cal. Ian. in cõſilium iretur: in eam diem ego, cùm potuiſſem vitare, incidiſſem? Nunc mihi temporis eius, quod mihi ad dicendum datur, quoniam in animo eſt cauſam omnem exponere, habenda ratio eſt diligenter. itaque primum illũ actum iſtius vitæ turpiſſimum, & flagitioſiſſimum prætermittam: nihil à me de pueritiæ ſuæ flagitiis audiet: nihil ex illa impura adoleſcentia ſua: quæ qualis fuerit, aut meminiſtis, aut ex eo, quem ſui ſimillimum produxit, recognoſcere poteſtis. omnia præteribo, quæ mihi turpia dictu videbuntur: neque ſolùm, quid iſtum audire, verùm etiam quid me deceat dicere, conſiderabo. Vos quæſo date hoc, & concedite pudori meo, vt aliquam partem de iſtius impudentia reticere poſſim. omne illud tempus, quod fuit antequam iſte ad magiſtratus, rémque publicam acceſſit, habeat per me ſolutum, ac liberum. ſileatur de nocturnis eius bacchationibus, ac vigiliis: lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat: damna, dedecora, quæ res patris eius, ætas ipſius pertulit, prætereantur: lucretur indicia veteris infamiæ: patiatur eius vita reliqua me hanc tantam iacturam criminum facere. Quæſtor Cn. Papirio Cos. fuiſti abhinc annos x IIII: ex ea die ad hanc diem quæ feciſti, in iudicium voco. hora nulla vacua à furto, ſcelere, crudelitate, flagitio reperietur. hi ſunt anni conſumpti in Quæſtura, & Legatione Aſiatica, & Prætura vrbana, & Prætura Sicilienſi. quare hæc eadem erit quadripertita diſtributio totius accuſationis meæ. Quæſtor ex S. C. prouinciam ſortitus es: obtigit tibi conſularis: vt cum Cos. Cn. Carbone eſſes, eámque prouinciam obtineres. erat tum diſſenſio ciuium: de qua nihil ſum dicturus, quid ſentire debueris: vnum hoc dico, in eiuſmodi tempore ac forte ſtatuere te debuiſſe, vtrum malles ſentire, atque defendere. Carbo grauiter ferebat, ſibi Quæſtorem obtigiſſe hominem ſingulari luxuria, atque inertia: veruntamen ornabat eum beneficiis officiiſque omnibus. ne diutius teneam, pecunia attributa

numerata eſt : profectus eſt Quæſtor in prouinciam : venit expectatus in Galliam ad
exercitum conſularem cum pecunia. Simul ac primùm ei occaſio viſa eſt (cognoſci-
te hominis principium magiſtraruum gerendorum, & Reipub. adminiſtrandæ) auerſa
pecunia publica Quæſtor Conſulem, exercitum, ſortem, prouinciámque deſeruit. Vi-
deo, quid egerim: erigit ſe: ſperat ſibi auram poſſe aliquam afflari in hoc crimine vo- 14
lunratis, aſſenſioniſq; eorum, quibus Cn. Carbonis mortui nomen odio ſit : quibus il-
lam reiectionem, proditionémque Conſulis ſui gratam ſperat ſote. quaſi verò id cupi-
ditate defendendæ nobilitatis, aut ſtudio partium ſecerit, ac nó apertiſſimè Conſulem,
exercitum, prouinciámque compilarit, & propter impudentiſſimum ſurtum auſuge-
rit: eſt enim obſcurum, & eiuſmodi factum eius, vt poſſit aliquis ſuſpicari, C. Verrem,
quòd ferre nouos homines non potuerit, ad nobilitatem, hoc eſt ad ſuos tranſiſſe, ni-
hil ſeciſſe propter pecuniam. Videamus rationes quemadmodum retulerit : iam ipſe
oſtendet, quamobrem Cn. Carbonem reliquerit: iam ſe ipſe indicabit. primùm breui-
tatem cognoſcite. ACCEPI, inquit, VICIES DVCENTA MILLIA QVADRIN-
GENTOS XVII NVMMOS: DEDI STIPENDIO, FRVMENTO, LEGATIS, PRO- 15
QVAESTORIBVS, COHORTI PRAETORIAE HS MILIES QVINGENTA QVA-
DRAGINTA QVINQVE MILLIA, QVADRINGENTOS XVI NVMMOS: RE-
LIQVI ARIMINI HS SEXCENTA MILLIA. Hoc eſt rationes referre? hoc mo-
do aut ego, aut tu Hortenſi, aut quiſquam omnium retulit? quid hoc eſt? quæ impu-
dentia? quæ audacia? quod exemplum ex tot hominum rationibus relatis huiuſcemo-
di eſt? illa tamen HS ſexcenta millia, quæ ne ſalſò quidem potuit, quibus data eſſent,
deſcribere, quæ ſe Arimini ſcribit reliquiſſe, quæ ipſa HS ſexcenta millia reliqua ſacta
ſunt : neque Carbo attigit, neque Sylla vidit : neque in ærarium relata ſunt. oppi-
dum ſibi elegit Ariminum, quod tum, cùm iſte rationes referebat, oppreſſum dire-
ptúmque erat. Non ſuſpicabatur id, quod nunc ſentiet, ſatis multos ex illa calamita-
te Ariminenſium teſtes nobis in hanc rem reliquos eſſe. Recita denuo. P. LENTV-
LO, L. TRIARIO QVAESTORIBVS VRBANIS, RES RATIONVM RE-
LATARVM. Recita. EX S. C. vt hoc pacto rationem referre liceret, eò Syllanus 16
repente ſactus eſt, non vt honos, & dignitas nobilitati reſtitueretur. quòd ſi illinc
inanis profugiſſes : tamen iſta tua ſuga, nefaria : proditio Conſulis tui, conſceletata
iudicaretur. malus ciuis, improbus Conſul, ſeditioſus homo Cn. Carbo fuit. fuerit a-
liis : tibi quando eſſe cœpit? poſteaquam tibi pecuniam, rem ſrumentariam, rationes
ſuas omnes, exercitúmque commiſit : nam ſi tibi antea diſplicuiſſet, idem legiſſes,
quod anno poſt M. Piſo Quæſtor, cùm L. Scipioni Conſuli obtigiſſet, non attigit
pecuniam : non ad exercitum profectus eſt : quod de Repub. ſenſit, ita ſenſit, vt nec
fidem ſuam, nec morem maiorum, nec neceſſitudinum ſortes læderet. Etenim ſi hæc
perturbare omnia, ac permiſcere volumus : totam vitam periculoſam, inſeſtámque
reddemus, ſi nullam religionem ſors habebit, nullam ſocietatem coniunctio ſecũdæ,
dubiǽque fortunæ, nullam authoritatem mores, atq; inſtituta maiorum. omnium eſt
communis inimicus, qui ſuit hoſtis ſuorum. nemo vnquam ſapiens proditori creden-
dum putauit. ipſe Sylla, cui aduentus iſtius gratiſſimus eſſe debuit, ab ſe hominem, at- 17
que ab exercitu ſuo remouit, Beneuenti eſſe iuſſit apud eos, quos ſuis partibus amiciſ-
ſimos eſſe intelligebat, vbi iſte ſummæ rei, cauſǽq; nocere nihil poſſet. ei poſtea præ-
mia tamen liberaliter tribuit : bona quædam proſcriptorum in agro Beneuentino di-
ripienda conceſſit: habuit honorem vt proditori, non vt amico fidem. Nunc, quanuis
ſint homines, qui mortuum Cn. Carbonẽ oderint: tamen hi debent, non quid illi acce-
dere voluerint, ſed quid ipſis in tali re metuẽdum ſit, cogitare. Cõmune eſt hoc malũ,
communis metus, commune periculum. nullæ ſunt occultiores inſidiæ, quàm eæ quæ
latét in ſimulatione officii, aut in aliquo neceſſitudinis nomine. Nam eũ qui palàm eſt
aduerſarius, facilè cauendo vitare poſſis: hoc verò occultum, inteſtinũ, ac domeſticum

malum non modò non exiſtit,verùm etiam opprimit,antequam proſpicere,atque explorare potueris.Itáne verò?tum cùm Quæſtor ad exercitum miſſus ſis,cuſtos non ſolùm pecuniæ, ſed etiam Conſulis, particeps omnium rerum, conſiliorúmque fueris, habitus ſis in liberûm loco,ſicut mos maiorum ferebat: repente relinquas, deſeras, ad aduerſarios transeas?O ſcelus:ò portentum in vltimas terras exportandum: non enim poteſt ea natura, quæ tantum facinus commiſerit, hoc vno ſcelere eſſe contenta: neceſſe eſt,ſemper aliquid eiuſmodi moliatur: neceſſe eſt, in ſimili audacia, perfidiáque verſetur.Itaque idem iſte,quem Cn.Dolabella poſtea C.Malleolo occiſo pro Quæſtore habuit (haud ſcio, an maior etiam hæc neceſſitudo fuerit, quàm illa Carbonis, ac plus iudicium voluntatis valere, quàm ſortis debeat) idem in Cn. Dolabellam, qui in Cn.Carbonem fuit: nam,quæ in ipſum valebant crimina, contulit in illum, cauſámque illius omnem ad inimicos accuſatoréſque detulit: ipſe in eum, cui Legatus, cui pro Quæſtore fuerat,inimiciſſimum atque improbiſſimũ teſtimoniũ dixit. Ille miſer cùm eſſet:Cn.Dolabella cùm proditione iſtius nefaria,tum improbo,ac falſo eiuſdem teſtimonio,tum multo ex maxima parte iſtius furtorum,ac flagitiorum inuidia conflagrauit. Quid hoc homine faciatis? aut ad quam ſpem tam perfidioſum,tam importunum animal reſeruetis? qui in Cn. Carbone ſortem, in Cn. Dolabella voluntatem neglexerit,ac violarit,eóſque ambo nõ modò deſeruerit,ſed etiam prodiderit,atq; oppugnarit.Nolite,quæſo iudices,breuitate orationis meæ potius,quàm rerum ipſarum magnitudine crimina ponderare: mihi enim properandum neceſſariò eſt, vt omnia vobis, quæ mihi conſtituta ſunt, poſſim exponere. quamobrem Quæſtura iſtius demonſtrata, primíque magiſtratus & furto, & ſcelere perſpecto, reliqua attendite. in quibus illud tempus Syllanarum proſcriptionum ac rapinarum prætermittam:neque ego iſtum ſibi ex communi calamitate defenſionem vllam ſinam ſumere: ſuis eum certis propriíſque criminibus accuſabo. Quamobrem hoc omni tempore Syllano ex accuſatione circunſcripto,Legationem eius præclaram cognoſcite. Poſteaquam Cn. Dolabellæ prouincia Cilicia conſtituta eſt, ò dii immortales, quanta iſte cupiditate, quibus allegationibus illam ſibi Legationem expugnauit? id quod Cn.Dolabellæ principium maximæ calamitatis fuit. Nam vt eſt profectus,quacunque iter fecit, eiuſmodi fuit, non vt Legatus populi R. ſed vt quædam calamitas peruadere videretur. In Achaia(prætermittam minora omnia,quorum ſimile forſitan alius quoq; aliquid aliquando fecerit: nihil dicam,niſi ſingulare, niſi quod, ſi in alium reum diceretur, incredibile videretur) magiſtratum Sicyonium nummos popoſcit.ne ſit hoc crimen in Verrem:fecerunt alii. Cùm ille non daret,animaduertit. Improbum,ſed non inauditum genus animaduerſionis videte: quæritis, ex quo genere hominẽ iſtum iudicetis. ignem ex lignis viridibus,atque humidis in loco anguſto fieri iuſſit:ibi hominem ingenuum,domi nobilem, populi R.ſocium, atque amicum, fumo excruciatum ſemiuiuum reliquit. Iam quæ iſte ſigna, quas tabulas pictas ex Achaia ſuſtulerit, non dicam hoc loco, eſt alius mihi locus ad hanc eius cupiditatem demonſtrandam ſeparatus. Athenis audiſtis ex æde Mineruæ grande auri pondus ablatum. dictum hoc eſt in Cn. Dolabellæ iudicio: dictum? etiam æſtimatum. huius conſilii non modò participem C. Verrem, ſed principem fuiſſe reperietis. Delum venit: ibi ex fano Apollinis religioſiſſimo noctu clam ſuſtulit ſigna pulcherrima,atque antiquiſſima, eáque in onerariam nauem ſuam coiicienda curauit. Poſtridie cùm fanum ſpoliatum viderent ii qui Delum incolebant,grauiter ferebant: eſt enim tanta apud eos eius fani religio, atque antiquitas,vt in eo loco ipſum Apollinem natum eſſe arbitrentur. verbum tamen facere non audebant,ne fortè ea res ad Dolabellam ipſum pertineret. Tum ſubitò tempeſtates coortæ ſunt maximæ iudices,vt nõ modò proficiſci,cùm cuperet,Dolabella non poſſet,ſed vix in oppido conſiſteret:ita magni fluctus eiiciebãtur.Hîc nauis illa prædonis iſtius, onuſta ſignis religioſis, expulſa atque eiecta fluctu, frangitur:

in litore ſigna illa Apollinis reperiuntur: iuſſu Dolabellæ reponuntur: tempeſtas ſedatur: Dolabella Delo proficiſcitur. Non dubito, quin, tametſi nullus in te ſenſus humanitatis, nulla ratio vnquam fuit religionis, nunc tamen in metu periculóque tuo, tuorum tibi ſcelerum veniat in mentem. potéſtne tibi vlla ſpes ſalutis commoda oſtendi, cùm recordaris, in deos immortales quàm impius, quàm ſceleratus, quàm nefarius fueris? Apollinémne tu Delium ſpoliare auſus es? illíne tu templo, tam antiquo, tam ſancto, tam religioſo, manus impias, ac ſacrilegas afferre conatus es? ſi in pueritia non iis artibus, ac diſciplinis inſtitutus eras, vt ea quæ literis mandata ſunt, diſceres, atque cognoſceres: ne poſtea quidem, cùm in ea ipſa loca veniſti, potuiſti accipere id, quod eſt proditum memoriæ, ac literis? Latonam ex longo errore, & fuga grauidam, & iam ad pariendum temporibus exactis fugiſſe Delum, atque ibi Apollinem Dianámque peperiſſe. qua ex opinione hominum illa inſula eorum deorum ſacra putatur: tantáque eius authoritas religionis & eſt, & ſemper fuit, vt ne Perſæ quidem, cùm bellũ toti Græciæ, diis, hominibus indixiſſent, & mille numero nauiũ claſſem ad Delum appuliſſent, quicquam conarentur aut violare, aut attingere. hoc tu fanum depopulari homo improbiſſime, atque amentiſſime audebas? fuit illa cupiditas tanta, quæ tantam extinguerer religionem? & ſi tum hæc non cogitabas, ne nunc quidem recordaris, nullum eſſe tantum malum, quod non tibi pro ſceleribus tuis tamdiu debeatur? In Aſiã verò poſtquam venit, quid ego aduentus iſtius prandia, cœnas, equos, muneráque commemorem? nihil cum Verre de quotidianis criminibus acturus ſum. Chio per vim ſigna pulcherrima dico abſtuliſſe: item Erythris, & Halicarnaſſo. Tenedo (prætereo pecuniam, quam eripuit) Tenem ipſum, qui apud Tenedios ſanctiſſimus deus habetur, qui vrbem illam dicitur condidiſſe, cuius ex nomine Tenedus nominatur: hunc ipſum inquam Tennem, pulcherrimè factũ, quem quondam in comitio vidiſtis, abſtulit magno cum gemitu ciuitatis. illa verò expugnatio fani antiquiſſimi, & nobiliſſimi Iunonis Samiæ quàm luctuoſa Samiis fuit? quàm acerba toti Aſiæ? quàm clara apud omnes? quàm nemini veſtrum inaudita? de qua expugnatione cùm Legati ad C. Neronem in Aſiam Samo veniſſent, reſponſum tulerunt, eiuſmodi querimonias, quæ ad Legatum populi R. pertinerent, non ad Prætorem, ſed Romam deferri oportere. Quas iſte tabulas iſtinc, quæ ſigna ſuſtulit? quæ cognoui egomet apud iſtum in ædibus nuper, cùm obſignandi gratia veniſſem. quæ ſigna nũc Verres vbi ſunt? illa quæro, quæ apud te nuper ad omnes columnas, omnibus etiam intercolumniis, in ſylua deniq; diſpoſita ſub diuo vidimus. cur ea, quandiu alium Prætorem cum iis iudicibus, quos in horum locum ſortitus es, de te in conſilium iturum putaſti, tandiu domi fuerunt: poſteaquam noſtris teſtibus nos, quàm horis tuis, vti malle vidiſti, nullum ſignum domi reliquiſti, præter duo, quæ in mediis ædibus ſunt, quæ ipſa Samo ſublata ſunt? non putaſti me tuis familiariſſimis in hanc rem teſtimonia denunciaturum? qui tuæ domi ſemper fuiſſent, ex quibus quærerem, ſigna ſciréntne fuiſſe quæ non eſſent. quid tum nos de te iudicaturos arbitratus es, cùm viderent te iam non contra accuſatorem tuum, ſed contra Quæſtorem, ſectorémque pugnare? Qua de re Caridemum Chium teſtimonium priore actione dicere audiſtis: ſeſe, cùm eſſet Trierarchus, & Verrem ex Aſia decedentẽ proſequeretur, iuſſu Dolabellæ fuiſſe vnà cum iſto Sami, ſeſéque tum ſcire ſpoliatum eſſe fanum Iunonis, & oppidum Samum, poſteáque ſe cauſam apud Chios ciues ſuos Samiis accuſantibus publicè dixiſſe, eóq; ſe eſſe abſolutum, quòd planum feciſſet, ea, quæ legati Samiorum dicerent, ad Verrem, non ad ſe pertinere.

Aſpendum vetus oppidũ, & nobile in Pamphylia ſcitis eſſe, pleniſſimum ſignorum optimorum. non dicam illinc hoc ſignum ablatum eſſe, & illud: hoc dico, nullum te Aſpendi ſignum Verres reliquiſſe, omnia ex fanis, ex locis publicis, palàm, ſpectantibus omnibus, ploſtris euecta, exportatáque eſſe. atque etiam illum Aſpẽdium citharistam, de quo ſæpe audiſtis id, quod eſt Græcis nominibus in prouerbio, quem omnia intus canere dicebant, ſuſtulit, & in intimis ſuis

ædibus poſuit, vt etiam illum ipſum ſuo artificio ſuperaſſe videatur. Pergæ fanũ an-
tiquiſſimum, & ſanctiſſimum Dianæ ſcimus eſſe: id quoque à te nudatum ac ſpolia-
tum eſſe, ex ipſa Diana, quod habebat auri, detractum, atque ablatum eſſe dico. quæ
(malum) eſt iſta tanta audacia, atque amentia? quas enim ſociorum, atque amico-
rum vrbes adiſti Legationis iure, & nomine: quin eas vi cum exercitu, imperióque
inuaſiſſes, tamen opinor quæ ſigna, & quæ ornamenta ex his vrbibus ſuſtuliſſes, hæc
non in tuam domum, neque in ſuburbana amicorum, ſed Romam in publicum de-
37 portaſſes. Quid ego de M. Marcello loquar, qui Syracuſas vrbem ornatiſſimam cepit?
quid de L. Scipione, qui bellum in Aſia geſſit, Antiochúmque Regem potentiſſimum
vicit? quid de Flaminio, qui Regem Philippum, & Macedoniam ſubegit? quid de L.
Paulo, qui Regem Perſen vi, ac virtute ſuperauit? quid de L. Mummio, qui vrbem pul-
cherrimam, atque ornatiſſimam Corinthum, pleniſſimam rerum omniũ ſuſtulit, vr-
béſque Achaiæ, Bœotiæque multas ſub imperium populi R. ditionémque ſubiunxit?
quorum domus cùm honore, ac virtute florerent, ſignis & tabulis pictis erant vacuæ. at
verò vrbem totam, templáque deorum, omnéſque Italiæ partes illorum donis ac mo-
nimẽtis exornatas videmus. Vereor ne hæc fortè cuipiam nimis antiqua, & iam obſo-
leta videantur: ita enim tũ æquabiliter omnes erant eiuſmodi, vt hæc laus eximiæ vir-
tutis & innocẽtiæ, non ſolùm hominum, verùm etiam temporum illorum eſſe videa-
tur. P. Seruilius vir clariſſimus, maximis rebus geſtis, adeſt, de re ſententiam laturus:
Olynthum vi, copiis, conſilio, virtute cepit, vrbem antiquam, & omnibus rebus auctá,
38 & ornatam. recens exemplum fortiſſimi viri profero: nam poſtea Seruilius imperator
populi R. Olynthum vrbem hoſtiũ cepit, quam tu in iiſdem illis locis Legatus quæſto-
rius oppida pacata ſociorum, atque amicorum diripiẽda, ac vexanda curaſti. tu quæ ex
fanis religioſiſſimis per ſcelus, & latrocinium abſtuliſti, ea nos videre, niſi in tuis ami-
corúmque tuorum tectis, non poſſumus. P. Seruilius quæ ſigna atque ornamẽta ex vr-
be hoſtium, & virtute capta, belli lege, atque imperatorio iure ſuſtulit, ea populo R. ap-
portauit, per triumphum vexit, in tabulas publicas ad ærarium perſcribenda curauit.
cognoſcite ex literis publicis hominis ampliſſimi diligentiã. Recita. RATIONES RE-
LATAE P. SERVILII. Non ſolùm numerum ſignorum, ſed etiam vniuſcuiuſque ma-
39 gnitudinem, figuram, ſtatum literis definiri vides. certè maior eſt virtutis, victoriæque
iucunditas, quàm iſta voluptas, quæ percipitur ex libidine, & cupiditate. Multo diligẽ-
tius habere dico Seruilium prædam populi R. quàm te tua furta notata, atque perſcri-
pta. Dices, tua quoque ſigna, & tabulas pictas ornamento vrbi, foróque populi R. fuiſ-
ſe. memini: vidi ſimul cum populo R. forum, comitiúmque adornatũ ad ſpeciem ma-
gnifico ornatu, ad ſenſum, cogitationémque acerbo, & lugubri: vidi collucere omnia
furtis tuis, præda prouinciarum, ſpoliis ſociorum, atque amicorum. quo quidem tem-
pore iudices iſte ſpem maximam reliquorum quoque peccatorũ nactus eſt: vidit enim
eos qui iudiciorum ſe dici dominos volebãt, harum cupiditatum eſſe ſeruos. ſocii ve-
rò, nationéſque exteræ, ſpem omnium tum primùm abiecerũt rerum, ac fortunarum
ſuarum: propterea quòd caſu Legati ex Aſia, atque Achaia plurimi Romæ tunc fuerũt,
qui deorũ ſimulachra ex ſuis fanis ſublata in foro venerabãtur: itémque cætera ſigna,
40 & ornamenta cùm cognoſcerent, alia alio in loco lachrymãtes intuebantur. quotum
omnium hunc ſermonem tum eſſe audiebamus, nihil eſſe, quod quiſquam dubitaret
de exitio ſociorum, atque amicorum, cùm quidem viderent in foro populi R. quo in
loco antea qui ſociis iniurias fecerant, accuſari, & condemnari ſolebant, ibi eſſe palàm
poſita ea, quæ ab ſociis per ſcelus ablata, ereptáque eſſent. Hîc ego non arbitror illum
negaturum, ſigna ſe plurima, tabulas pictas innumerabiles habere. ſed, vt opinor, ſolet
hæc quæ rapuit, & furatus eſt, nõnunquã dicere ſe emiſſe, quoniã quidem in Achaiam,
Aſiam, Pamphyliam ſumptu publico, & Legationis nomine, cum imperio, & ſecuribus
mercator ſignorum, tabularúmque pictarũ miſſus eſt. habeo & iſtius, & patris eius ac-

cepti tabulas omnes,quas diligentiſſimè legi,atque digeſſi : patris, quoad vixit : tuas,
quoad ais re confeciſſe. nam in iſto iudices hoc nouum reperietis . audimus aliquem
tabulas nunquam confeciſſe : quæ eſt opinio hominum de Antonio,falſa : nam legie
diligentiſſimé.vtrum ſit hoc genus aliquod minimè probandum.audimus alium non
ab initio feciſſe,ſed ex tempore aliquo confeciſſe.eſt aliqua etiam eiuſce rei ratio. hoc 41
veró nouum,& ridiculum eſt, quod hic nobis reſpondit , cùm ab eo tabulas poſtulare-
mus:vſque ad M.Terentium,& C.Caſſium Conſules confeciſſe,poſtea deſtitiſſe. Alio
loco,hoc cuiuſmodi ſit,conſiderabimus. nunc nihil ad me attinet: horum enim tem-
porum,in quibus nunc verſor,habeo tabulas & tuas,& patris.plurima ſigna pulcherri-
ma,plurimas tabulas optimas deportaſſe te,negare non potes: atq; vtinam neges. vnú
oſtẽde in tabulis aut tuis,aut patris tui emptum eſſe:viciſti. ne hæc quidem duo ſigna
pulcherrima,quæ nũnc ad pluuium tuum ſtant,quæ multos annos ante valuas Iuno-
nis Samiæ ſteterunt,habes quomodo emeris:hæc inquam duo, quæ in ædibus tuis ſola
iam ſunt:quæ ſectoré expectanr,relicta,ac deſtituta à cæteris ſignis. At credo in hiſce
ſolis rebus indomitas cupiditates,atque effrænatas habebat:cæteræ libidines eius ratio-
ne aliqua,aut modo continebantur. Quàm multis iſtum ingenuis, quàm multis ma- 42
tribuſfamilias in illa tetra atque impura Legatione vim attuliſſe exiſtimatis? ecquo in
oppido pedem poſuit,vbi non plura ſtuprorũm,flagitiorúmque ſuorum,aduentus ſui
veſtigia reliquerit?Sed ego omnia,quæ negari poterunt,prætermittam.etiam hæc,quæ
certiſſima ſunt,& clariſſima,relinquam.Vnum aliquod de nefariis iſtius factis eligam,
quo facilius ad Siciliam poſſim aliquando,quæ mihi hoc oneris,negotiique impoſuit,
peruenire. Oppidum eſt in Helleſponto Lampſacum iud. in primis Aſiæ prouinciæ
clarum & nobile:homines autem ipſi Lampſaceni cùm ſummè in omnes ciues Roma-
nos officioſi, tum præterea maximè ſedati & quieti, propè præter cæteros ad ſummum
Græcorum otium potius, quàm ad vllam vim, aut tumultum accommodati . accidit,
cùm iſte à Cn. Dolabella efflagitaſſet, vt ſe ad Regem Nicomedem, Regémque Sada-
lam mitteret : cúmque iter hoc ſibi magis ad quæſtum ſuum , quàm ad Reip. tempus
accommodatum depopoſciſſet: vt illo itinere veniret Lampſacum, cum magna cala- 43
mitate , & propè pernicie ciuitatis . Deducitur iſte ad Ianitorem quendam hoſpitem:
comitéſque eius item apud cæteros hoſpites collocantur . vt mos erat iſtius , atque vt
eum ſuæ libidines flagitioſæ facere admonebant , ſtatim negotium dat illis ſuis comi-
tibus,nequiſſimis, turpiſſimiſque hominibus,vti videant, & inueſtigent, ecqua virgo
ſit,aut mulier,digna, quamobrem ipſe Lampſaci diutius commoraretur . Erat comes
eius Rubrius quidam , homo factus ad iſtius libidines : qui miro artificio,quocunque
venerat,hæc inueſtigare omnia ſolebat.is ad eum rem iſtam defert: Philodamum eſſe,
quẽdam genere,honore,copiis,exiſtimatione facilè principem Lampſacenorum: eius
eſſe filiam , quæ cum patre habitaret , propterea quòd virum non haberet , mulie-
rem eximia pulchritudine,ſed eam ſumma integritate pudicitiáque exiſtimari.Homo
vt hæc audiuit, ſic exarſit ad id, quod non modò ipſe nunquam viderat , ſed ne audie-
rat quidem ab eo, qui ipſe vidiſſet : vt ſtatim ad Philodamum migrare ſe diceret velle.
Hoſpes Ianitor, qui nihil ſuſpicaretur , veritus ne quid in ipſo ſe offenderetur , homi- 44
nem ſumma vi retinere cœpit.iſte, qui hoſpitis relinquendi cauſam reperire non poſ-
ſet,alia ſibi ratione viam munire ad ſtuprum cœpit : Rubrium, delicias ſuas,in omni-
bus eiuſmodi rebus adiutorem ſuum,& conſcium,parum lautè deuerſari dicit, ad Phi-
lodamum deduci iubet.Quod vbi eſt Philodamo nunciatum : tametſi non erat igna-
rus,quantum ſibi ac liberis ſuis iam tum conſtitueretur,tamen ad iſtum venit, oſtẽdit
munus illud ſuum non eſſe:ſe,cùm ſuæ partes eſſent hoſpitum recipiendorũ,tum ipſos
tantùm Prætores & Conſules,non Legatorũ aſſeculas recipere ſolere. Iſte,qui vna cu-
piditate raperetur,totum illius poſtulatum cauſámque neglexit:per vim ad eum, qui
recipere non debebat, Rubrium deduci imperauit. Hîc Philodamus, poſteaquam ius

ſuum obtinere non potuit:vt humanitatem conſuetudinémque ſuam retineret,labo-
rabat.homo, qui ſemper hoſpitaliſſimus amiciſſimúſque noſtrorum hominum exiſti-
45 matus eſſet,noluit videri ipſum illum Rubrium inuitus domũ ſuam recepiſſe:magni-
ficè & ornatè, vt erat in primis inter ſuos copioſus, conuiuium comparat: rogat Ru-
brium,vt,quos ei commodum ſit,inuitet: locum ſibi ſoli,ſi videatur,relinquat: etiam
filium ſuum,lectiſſimum adoleſcentem, foras ad propinquum ſuum quendam mittit
ad cœnam. Rubrius iſtius comites inuitat. eos omnes Verres certiores facit, quid opus
eſſet. maturè veniunt:diſcumbitur:fit ſermo inter eos,& inuitatio,vt Græco more bi-
beretur:hortatur hoſpes:poſcunt maioribus poculis:celebratur omnium ſermone læ-
titiáque conuiuium. Poſteaquam ſatis calere res Rubrio viſa eſt: quæſo,inquit, Philo-
dame,cur ad nos filiam tuam nõ intrò vocari iubes? homo,qui & ſumma grauitate, &
iam id ætatis,& parens eſſet, obſtupuit hominis improbi dicto. inſtare Rubrius. tum,
vt aliquid reſponderet,negauit moris eſſe Græcorum,vt in conuiuio virorum accum-
berent mulieres. hîc tum alius ex alia parte, Enimuero ferẽdum hoc quidem non eſt:
46 vocetur mulier.& ſimul ſeruis ſuis Rubrius,vt ianuam clauderent,& ipſi ad fores aſſi-
ſterent,imperat. Quod vbi ille intellexit,id agi,atque id parari,vt filiæ ſuæ vis afferre-
tur,ſeruos ſuos ad ſe vocat,his imperat,vt ſe ipſum negligãt,filiam defendant, excur-
rat aliquis,qui hoc tantum domeſtici mali filio nunciet. clamor interea fit tota domo
inter ſeruos Rubrii, atque hoſpitis: iactatur domi ſuæ vir optimus, & honeſtiſſimus.
pro ſe quiſque manus affert:aqua denique feruenti à Rubrio ipſo Philodamus perfun-
ditur. hæc vbi filio nunciata ſunt: ſtatim exanimatus ad ædes contendit, vt & vitæ pa-
tris,& pudicitiæ ſororis ſuccurreret. omnes eodem animo Lãpſaceni,ſimul vt hoc au-
dierunt,quòd eos cùm Philodami dignitas,tum iniuriæ magnitudo mouebat,ad ædes
noctu conuenerunt. hîc lictor iſtius Cornelius,qui cum eius ſeruis erat,à Rubrio,quaſi
in præſidio ad auferendam mulierem collocatus,occiditur: ſerui nonnulli vulneran-
47 tur:ipſe Rubrius in turba ſauciatur. iſte,qui ſua cupiditate tantos tumultus concitatos
videret,cupere aliquà euolare,ſi poſſet. Poſtridie homines mane in cõcionem conue-
niunt:quærunt,quid optimum factu ſit:pro ſe quiſque,vt in quoque erat authoritatis
plurimum,ad populum loquebatur:inuentus eſt nemo,cuius non hæc & ſententia eſ-
ſet, & ratio: non eſſe metuendum,ſi iſtius nefarium ſcelus Lampſaceni vlti vi,manú-
que eſſent,ne ſenatus populúſq; R. in eam ciuitatem animaduertẽdum putaret: quòd
ſi hoc iure Legati populi R. in ſocios,nationéſque exteras vterentur,vt pudicitiam li-
berorum ſeruare ab eorum libidine tutam nõ liceret:quiduis eſſe perpeti ſatius, quàm
in tanta vi,atque acerbitate verſari. Hæc cùm omnes ſentirẽt,& cùm in eam rationem
pro ſuo quiſque ſenſu,ac dolore loqueretur:omnes ad eam domum,in qua iſte deuer-
48 ſabatur,profecti ſunt. cædere ianuam ſaxis,inſtare ferro,ligna & ſarmenta circundare,
ignémque circum ſubicere cœperunt. tunc ciues R. qui Lampſaci negotiabantur,
concurrunt:orant Lampſacenos,vt grauius apud eos nomen Legationis,quàm iniuria
Legati putaretur: ſeſe intelligere,hominem illum eſſe impurũ,ac nefarium: ſed quo-
niam nec perfeciſſet, quod conatus eſſet, neque futurus eſſet Lampſaci poſtea, leuius
eorum peccatum fore,ſi homini ſcelerato peperciſſent,quàm ſi Legato non peperciſ-
ſent. Sic iſte multo ſceleratior, & nequior,quàm ille Adrianus,aliquanto etiam fœli-
cior fuit. ille,quòd eius auaritiam ciues R. ferre non potuerunt,Vticæ domi ſuæ viuus
exuſtus eſt:ídque illi meritò accidiſſe exiſtimatum eſt,vt lætarentur omnes,neque vl-
la animaduerſio conſtitueretur. hîc ſociorum ambuſtus incendio,tamen ex illa flam-
ma,periculóque euolauit:neque adhuc cauſam vllam excogitare potuit,quamobrem
commiſerit,aut quid euenerit, vt in tantum periculum veniret. Non enim poteſt di-
cere, Cùm ſeditionem ſedare vellem,cùm frumentum imperarem, cùm ſtipendium
49 cogerem,cùm aliquid denique Reip. cauſa gererem,quòd acrius imperaui, quòd ani-
maduerti,quòd minatus ſum. Quæ ſi diceret:tamen ignoſci non oporteret, ſi nimis

atrociter imperando ſociis,in tantum adductus periculum videretur. Nunc,cùm ipſe
cauſam illius rumulrus neque veram dicere, neque falſam confingere audeat: homo
autem ordinis ſui frugaliſſimus,qui tũc accenſus C.Neroni fuit,P.Pettius hæc eadem
ſe Lampſaci cognoſſe dixerit,vir omnibus rebus ornatiſſimus C.Varro, qui tũ in Aſia
militum Tribunus fuit,hæc eadem ipſa ſe ex Philodamo audiſſe dicat: poteſtis dubi-
tare, quin iſtum fortuna non tam ex illo periculo eripere voluerit, quàm ad veſtrum
iudiciũ reſeruare? niſi verò illud dicet, quod & in Tertii teſtimonio priore actione in-
terpellauit Hortenſius, quo tempore quidem ſigni ſatis dedit,ſiquid eſſet,quod poſſit
dicere, ſe tacere non poſſe: vt, quàm diu tacuit in cæteris teſtibus, ſcire omnes poſſe-
mus,nihil habuiſſe quod diceret.Hoc tum dixit,Philodamum & filium eius à Cn.Ne-
rone eſſe damnatos. de quo ne multum differam, tantum dico, ſecutum id eſſe Nero- 30
nem,& eius conſilium,quòd Cornelium lictorem occiſum eſſe conſtaret,putaſſe non
oportere eſſe cuiquam,ne in vlciſcenda quidem iniuria,hominis occidendi poteſtatẽ.
in quo video Neronis iudicio non te abſolutum eſſe improbitatis,ſed illos damnatos
eſſe cædis.Verùm iſta damnatio tamẽ cuiuſmodi fuit? Audite quæſo iudices,& aliquã-
do miſeremini ſociorum,& oſtendite aliquid his in veſtra fide præſidiũ eſſe oportere.
quòd toti Aſiæ iure occiſus videbatur iſtius ille verbo lictor,reuera miniſter improbiſ-
ſimæ cupiditatis:pertimuit iſte,ne Philodamus Neronis iudicio liberaretur. Rogat &
orat Dolabellam,vt de ſua prouincia decedat,ad Neronem proficiſcatur: ſe demõſtrat
incolumem eſſe non poſſe,ſi Philodamo viuere, atque aliquando Romam venire li-
cuiſſet.Commotus eſt Dolabella: fecit id,quod multi reprehenderunt,vt exercitum,
prouinciam,bellum relinqueret,& in Aſiam hominis nequiſſimi cauſa,in alienã pro-
uinciam proficiſceretur.Poſteaquam ad Neronem venit,contẽdit ab eo,vt Philodami 31
cauſam cognoſceret.venerat ipſe, qui eſſet in conſilio, & primus ſententiam diceret:
adduxerat etiam præfectos,& Tribunos militares ſuos,quos Nero omnes in cõſilium
vocauit:erat in conſilio etiam æquiſſimus iudex,ipſe Verres:erant nõnulli togati cre-
ditores Græcorum:quibus ad exigendas pecunias improbiſſimi cuiuſque Legati pluri-
mum prodeſt gratia.Ille miſer defenſorem neminem reperire poterat:quis enim eſſet
aut togatus,qui Dolabellæ gratia:aut Græcus,qui eiuſdem vi,& imperio non mouere-
tur?accuſator autem apponitur ciuis Romanus de creditoribus Lampſacenorum:qui,
ſi dixiſſet quod iſte iuſſiſſet, per eiuſdem iſtius lictores à populo pecuniã poſſet exige-
re.Cùm hæc omnia tanta contẽtione,tantis copiis agerentur,cùm illum miſerũ mul-
ti accuſarent,nemo defenderet:cùmq; Dolabella cum ſuis præfectis pugnaret in con-
ſilio,Verres fortunas agi ſuas diceret:idem teſtimoniũ diceret: idem eſſet in conſilio: 32
idem accuſatorem paraſſet:hæc cùm omnia fierent:& cùm hominem conſtaret occi-
ſum:tamen tanta vis iniuriæ iſtius,tanta in iſto improbitas putabatur, vt de Philoda-
mo amplius pronunciaretur. Quid ego nunc in altera actione Cn.Dolabellæ ſpiritus,
quid huius lachrymas,& concurſationes proferam? quid C.Neronis,viri optimi,atque
innocẽtiſſimi,nonnullis in rebus animum nimium timidum,atque demiſſum? qui,in
illa re quid facere potuerit,non habebat:niſi fortè id,quod omnes tum deſiderabãt,vt
ageret eam rem ſine Verre,& ſine Dolabella.quicquid eſſet ſine his actũ,omnes proba-
rent.tum verò quod pronunciatũ eſt,non per Neronem iudicatũ,ſed per Dolabellam
ereptum exiſtimabatur:condemnatur enim perpaucis ſentẽtiis Philodamus,& eius fi-
lius.adeſt,inſtat,vrget Dolabella,vt quamprimum ſecuri feriantur, quod quoniã mi-
nimè multi ex illis de iſtius nefario ſcelere audire poſſent.Conſtituitur in foro Laodi-
ceæ ſpectaculum acerbũ, & miſerũ, & graue toti Aſiæ prouinciæ: grandis natu parens 33
adductus ad ſupplicium,ex altera parte filius: ille quòd pudicitiam liberorũ, hic quòd
vitam patris famámque ſororis defenderet. flebat vterque nõ de ſuo ſupplicio, ſed pa-
ter de filii morte,de patris filius. Quid lachrymarũ ipſum Neronem putatis profudiſ-
ſe,quem fletum totius Aſiæ fuiſſe,quem luctum,& gemitum Lampſacenorum,ſecuri

eſſe percuſſos homines innocẽtes, nobiles, ſocios populi R. atque amicos, propter hominis flagitioſiſſimi ſingularem nequitiam, atque improbiſſimam cupiditatem? Iamiam Dolabella neq; me tui, neq; tuorum liberorum, quos tu miſeros in egeſtate, atque in ſolitudine reliquiſti, miſereri poteſt. Verréſne tibi tãti fuit, vt eius libidinem hominum innocẽtium ſanguine lui velles? iccircóne exercitum, atque hoſtem relinquebas, vt tua vi, & crudelitate iſtius hominis improbiſſimi pericula ſubleuares? quòd enim eũ tibi Quæſtoris in loco conſtitueras, iccirco tibi amicum in perpetuum fore putaſti?
14 neſciebas ab eo Cn. Carbonem Cos. cuius reuera Quæſtor fuerat, non modò relictum, ſed etiam ſpoliatum auxiliis, nefariè oppugnatũ, & proditum? Expertus igitur ès iſtius perfidiam tum, cùm ipſe ſe ad inimicos tuos cõtulit, cùm in te homo ipſe nocẽs acerrimum teſtimonium dixit, cùm rationes ad ærarium niſi damnato te referre noluit. Tantæne tuæ Verres libidines erunt, vt eas capere, ac ſuſtinere nõ prouinciæ populi R. non nationes exteræ poſſint? tu ne quod videris, quod audieris, quod cõcupieris, quod cogitaris, niſi id ad nutum tuum præſto fuerit, niſi libidini tuæ cupiditatíque paruerit, immittētur homines? expugnabũtur domus? ciuitates non modò pacatæ, verùm etiam ſociorum, atque amicorum ad vim, atque ad arma confugient, vt ab ſe, atque à liberis ſuis Legati populi R. ſcelus, ac libidinẽ propulſare poſſint? Nam quæro abs te, circun-
15 ſeſſúſne ſis Lampſaci: cœperítne domum, in qua deuerſabare, illa multitudo incendere: voluerínne Legatum populi R. comburere viuum Lampſaceni. negare non potes: habeo enim teſtimonium, quod apud Neronem dixiſti: habeo quas ad eundem literas miſiſti. Recita hunc ipſum locũ de teſtimonio. TESTIMONIVM C. VERRIS IN ARTEMIDORVM. NON MVLTO POST IN DOMVM. bellúmne populo Ro. Lampſacena ciuitas facere conabatur? deficere ab imperio ac nomine noſtro volebat? video enim, & ex iis, quæ legi, & audiui, intelligo: in qua ciuitate nõ modò Legatus populi R. circunſeſſus, non modò igni, ferro, manu, copiis oppugnatus, ſed aliqua ex parte violatus ſit, niſi publicè ſatiſfactum ſit, ei ciuitati bellum indici, atq; inferri ſolere. Quæ fuit igitur cauſa, cur cuncta ciuitas Lampſacenorũ de concione, quemadmodum tute ſcribis, domum concurrerit? tu enim neque in literis, quas Neroni mittis: neq; in
16 teſtimonio cauſam tanti tumultus oſtendis vllam. obſeſſum te dicis: ignem allatum: ſarmenta circundata: lictorem tuum occiſum eſſe dicis: prodeundi tibi in publicũ poteſtatẽ factam negas: cauſam huius tanti terroris occultas. nam ſi quam Rubrius iniuriam ſuo nomine, ac non impulſu tuo, & tua cupiditate feciſſet: de tui comitis iniuria queſtum ad te potius, quàm te oppugnatum venirent. Cùm igitur, quæ cauſa illius tumultus fuerit, teſtes à nobis producti dixerint, ipſe celarit: nonne cauſam hanc, quam nos propoſuimus, cùm illorũ teſtimonia, tum iſtius taciturnitas perpetua confirmat? Huic homini parcetis igitur iudices? cuius tãta peccata ſunt, vt ii, quibus iniurias fecerit, neque legitimum tempus expectare ad vlciſcendum, neque vim tantam doloris in poſterum differre potuerint. Circũſeſſus es. à quibus? à Lampſacenis. barbaris hominibus credo, aut iis qui populi R. nomen contemnerẽt: immò verò ab hominibus & natura, & conſuetudine, & diſciplina leniſſimis: porrò autem populi R. conditione ſociis,
17 fortuna ſeruis, voluntate ſupplicibus: vt perſpicuum ſit omnibus, niſi tanta acerbitas iniuriæ, tanta vis ſceleris fuiſſet, vt Lampſaceni moriendũ ſibi potius, quàm perpetiendum putarent, nunquam illos in eum locum progreſſuros fuiſſe, vt vehemẽtius odio libidinis tuæ, quàm Legationis metu mouerẽtur. Nolite per deos immortales cogere ſocios, atque exteras nationes hoc vti profugio: quod, niſi vos vindicatis, vtẽtur neceſſariò. Lampſacenos in iſtum nunquam vlla res mitigaſſet, niſi eũ pœnas Romæ daturum credidiſſent. etſi talem acceperant iniuriam, quam nulla lege ſatis dignè perſequi poſſent, tamen incõmoda ſua veſtris committere legibus, & iudiciis, quàm dolori ſuo permittere maluerũt. Tu mihi, cùm circunſeſſus à tã illuſtri ciuitate ſis propter tuum ſcelus, atque flagitium: cùm coegeris homines miſeros, & calamitoſos, quaſi deſperatis

noſtris legibus, & iudiciis,ad vim,ad manus,ad arma conſugere : cùm te in oppidis, & ciuitatibus amicorum non Legatum populi R.ſed tyrannum libidinoſum,crudelémq; præbueris:cùm apud exteras nationes imperii,nominíſque noſtri ſamam tuis probris, flagitiiſque violaris,cùm te ex ferro amicorum populi R. eripueris,atque ex flãma ſociorum euolaris:hîc tibi profugium ſperas futurum?erras.vt huc incideres,non vt hîc conquieſceres,illi te viuum exire paſſi ſunt. Et ais,iudicium eſſe factum,te iniuria circunſeſſum eſſe Lampſaci,quòd Philodamus cum filio cõdemnatus ſit. quid,ſi doceo, ſi planum facio,teſte homine nequam, verùm ad hanc rem tamen idoneo (te ipſo inquam teſte docebo) te huius circunſeſſionis tuæ cauſam & culpam in alios tranſtuliſſe, neq; in eos,quos tu inſimularis, te animaduerſum?iam nihil te iudiciũ Neronis adiuuat. Recita quas ad Neronem literas miſit. EPISTOLA C. VERRIS AD NERONEM. THEMISTAGORAS, ET THESSALVS. Themiſtagoram,& Theſſalum ſcribis populum concitaſſe: quem populum?qui te circunſedit, qui te viuum comburere conatus eſt.vbi hos perſequeris?vbi accuſas?vbi defendis ius,noménq; Legati? in Philodami iudicio dices id actum . cedo mihi ipſius Verris teſtimonium . videamus, quid idem iſte iuratus dixerit. AB ACCVSATORE ROGATVS, RESPONDIT: IN HOC IVDICIO NON PERSEQVI:IN HOC SIBI IN ANIMO ESSE ALIO TEMPORE PERSEQVI. Quid igitur te iuuat Neronis iudicium ? quid Philodami damnatio?Legatus cùm eſſes circunſeſſus:cúmque,quemadmodum tute ad Neronem ſcripſiſti,populo R.communíque cauſæ Legatorum facta eſſet inſignis iniuria, non es perſecutus:dicis tibi in animo eſſe alio tempore perſequi.quod fuit id tempus? quãdo es perſecutus?cur imminuiſti ius Legationis?cur cauſam populi R.deſeruiſti,ac prodidiſti? cur iniurias tuas coniunctas cum publicis reliquiſti? Non te ad ſenatum cauſam deſerre,non de tam atrocibus iniuriis cõqueri,non eos homines,qui populum concitarent,Conſulum literis euocandos curare oportuit?nuper M. Aurelio Scauro poſtulante,quòd is Epheſi ſe Quæſtorem vi prohibitũ eſſe dicebat,quò minus è fano Dianæ ſeruum ſuum,qui in illud aſylum cõſugiſſet,abduceret:Pericles Epheſius homo nobiliſſimus Romam euocatus eſt,quòd author illius iniuriæ fuiſſe arguebatur.tu,ſi te Legatum ita Lampſaci tractatum eſſe ſenatum docuiſſes,vt tui comites vulnerarẽtur, lictor occideretur,ipſe circunſeſſus penè incenderere,eius autem rei duces,& authores, principes fuiſſe,quos ſcribis,Themiſtagoram,& Theſſalum:quis non commoueretur? quis non ex iniuria,quæ tibi eſſet facta,ſibi prouideret?quis non in ea re cauſam tuam, periculum cõmune agi arbitraretur?Etenim nomen Legati eiuſmodi eſſe debet,quod non modò inter ſociorum iura,ſed etiam inter hoſtium tela incolume verſetur. Magnum hoc Lampſacenum crimẽ eſt libidinis,atque improbiſſimæ cupiditatis. accipite nunc auaritiæ propemodum in ſuo genere non leuius. Mileſios nauem popoſcit, quæ eum præſidii cauſa Myndum proſequeretur . illi ſtatim myoparonem egregiũ de ſua claſſe,ornatũ,atque armatum dederunt. hoc præſidio Myndum profectus eſt.nam quid Mileſiis lanæ publicæ abſtulerit,item de ſumptu in aduentum,de contumeliis,& iniuriis in magiſtratum Mileſium,tametſi dici cùm verè,tum grauiter, & vehemẽter poteſt,tamẽ dicere prætermittam,eáque omnia teſtibus integra reſeruabo. Illud,quod neque taceri vllo modo,neque dici pro dignitate poteſt,cognoſcite. Milites remigéſque Miletum Myndo pedibus reuerti iubet:ipſe myoparonẽ pulcherrimum de decem Mileſiorum nauibus electum,L.Mario,& L.Fabio,qui Myndi habitabant,vendidit.Hi ſunt homines,quos nuper ſenatus in hoſtium numero habẽdos cenſuit.hoc illi nauigio ad omnes populi R.hoſtes vſque ab Diano,quod in Hiſpania eſt,ad Sinopam,quæ in Ponto eſt,nauigauerunt.O dii immortales,incredibilem auaritiam,ſingularémque audaciam.nauem tu de claſſe populi R.quam tibi Mileſia ciuitas,vt te proſequeretur, dediſſet,auſus es vendere?ſi te magnitudò maleficii,ſi hominum exiſtimatio non mouebat,ne illud quidem cogitabas,huius improbiſſimi furti, huius adeò neſariæ prædæ

tam illuſtrem,ac tam nobilem ciuitatem teſtem futuram?an,quia tum Cn. Dolabella
in eum,qui ei myoparoni præfuerat,Mileſiiſque rem geſtam renunciarat,animaduer-
tere ſuo rogatu conatus eſt:renunciationémque eius, quæ erat in publicas literas rela-
ta illorũ legibus,tolli iuſſerat:iccirco te ex hoc crimine elapſum eſſe arbitrabare?mul-
tum te iſta feſellit opinio,& quidem multis in locis:ſemper enim exiſtimaſti,& maxi-
mè in Sicilia,ſatis cautum tibi ad defenſionem fore,ſi aut referri aliquid in literas pu-
blicas vetuiſſes, aut, quod relatum eſſet,tolli coegiſſes. hoc quàm nihil ſit , tametſi ex
multis Siciliæ ciuitatibus priori actione didiciſti,tamẽ etiam in hac ipſa ciuitate cog-
noſce . Sunt illi quidem dicto audientes , quandiu adſunt ii qui imperant . ſimul ac
diſceſſerunt,non ſolùm illud perſcribunt,quod tum prohibiti ſunt, ſed etiam cauſam
63 adſcribunt, cur non tum in lite[ra]s relatum ſit.Manent iſtæ literæ Mileti: manent, &,
dùm erit illa ciuitas,manebunt: decem enim naues iuſſu L. Murenæ populus Mileſius
ex pecunia vectigali populi Ro.fecerat,ſicut pro ſua quǽque parte Aſiæ cæteræ ciuita-
tes.Quam ob rem vnam ex decem non prædonum repentino aduentu, ſed Legati la-
trocinio,non vi tempeſtatis , ſed hac horribili tempeſtate ſociorum amiſſam, in lite-
ras publicas retulerunt . ſunt Romæ Legati Mileſii, homines nobiliſſimi, ac principes
ciuitatis: qui tametſi menſem Februarium,& Conſulum deſignatorum nomen expe-
ctant , tamen hoc tantum facinus non modò negare interrogati, ſed ne producti qui-
dem reticere poterunt.dicẽt inquam & religione adducti,& domeſticarum legum me-
tu,quid illo myoparone factum ſit.oſtendent C.Verrem in ea claſſe, quæ contra pira-
64 tas ædificata ſit,piratam ipſum conſceleratum fuiſſe. C.Malleolo Quæſtore Cn.Do-
labellæ occiſo,duas ſibi hæreditates veniſſe arbitratus eſt,vnam quæſtoriæ procuratio-
nis(nam à Dolabella ſtatim Proquæſtore iuſſus eſt eſſe) alteram tutelæ: nam cùm pu-
pilli Malleoli tutor eſſet, in bona eius impetum fecit : nam Malleolus in prouinciam
ſic copioſè profectus erat,vt domi prorſus nihil relinqueret. Præterea pecunias occu-
parat apud populos , & ſyngraphas fecerat : argenti optimi cælati grande pondus ſe-
cum tulerat(nam ille quoque ſodalitius erat in hoc morbo,& cupiditate)grande pon-
dus argenti,familiam magnam,multos artifices, multos formoſos homines reliquit.
iſte,quod argenti placuit,inuaſit: quæ mancipia voluit,abduxit : vina, cæteráque,quæ
in Aſia facillimè comparantur , quæ ille reliquerat , aſportauit : reliqua vendidit,pe-
cuniam exegit.cùm ad HS x x quinquies redegiſſe conſtaret : vt Romam rediit, nul-
lam literam pupillo, nullam matri eius,nullam tutoribus reddidit:ſeruos artifices pu-
65 pilli cùm haberet domi, circumpedes autem formoſos homines, & literatos, ſuos eſſe
dicebat,ſe emiſſe.Cùm ſæpius mater,& auia pueri poſtularent, vti,ſi non redderet pe-
cuniam,nec rationem daret, diceret ſaltem, quantum pecuniæ Malleoli deportaſſet:
à multis efflagitatus aliquando dixit,HS decies:deinde in codicis extrema cera nomen
infimum in flagitioſa litura fecit : expenſa Chryſogono ſeruo HS ſexcenta millia , ac-
cepta pupillo Malleolo retulit . Quomodo ex decies HS ſexcenta ſint facta,quomodo
DC eodem modo quadrarint (vt illa de Cn. Carbonis pecunia reliqua HS ſexcenta fa-
cta)quomodo Chryſogono expenſa lata ſint, cur id nomen infimum, in lituráque ſit,
vos exiſtimabitis . tamen HS ſexcenta millia cùm accepta retuliſſet , HS quinquaginta
millia ſoluta non ſunt. Homines poſteaquam reus factus eſt, redditi, alii etiam nunc
retinentur:peculia omnium,vicariíq; retinentur.Hæc eſt iſtius præclara tutela.en cui
66 tuos liberos committas,en memoriam mortui ſodalis,en metum viuorum exiſtima-
tionis.Cùm tibi ſe tota Aſia ſpoliandam ac vexandam præbuiſſet,cùm tibi expoſita eſ-
ſet omnis ad prædandum Pamphylia:contentus his tam optimis rebus non fuiſti?ma-
nus à tutela,manus à pupillo,manus à ſodalis filio abſtinere non potuiſti? Iam te non
Siculi,non aratores(vt dictitas) circumueniunt : non ii qui decretis , edictíſque tuis in
te concitati, infeſtique ſunt: Malleolus à me productus, & mater eius atque auia : quæ
miſeræ, flentes, euerſum à te puerum patriis bonis eſſe dixerunt . Quid expectas? an,

dum ab inferis ipſe Malleolus exiſtat, atque officia tutelæ, ſodalitatis, familiaritatiſque
flagitet? ipſum putaro adeſſe. homo auariſſime & ſpurciſſime, redde bona ſodalis filio,
ſi non, quæ abſtuliſti, quæ confeſſus es. Cur cogis ſodalis filium hanc primam in foro
vocem cum dolore & querimonia amittere? cur ſodalis vxorem, ſodalis ſocrum, do-
mum denique totam ſodalis mortui contra te teſtimonium dicere? cur pudentiſſi-
mas, lectiſſimáſque fœminas in tantum virorum conuẽtum, inſolitas, inuitáſque pro- 67
dire cogis? Recira omniũ teſtimonia. TESTIMONIVM MATRIS ET AVIAE. Pro-
quæſtore verò quomodo iſte cõmune Miliadum vexarit, quomodo Lyciam, Pamphy-
liam, Piſidiam, Phrygiámque totam frumento imperando, æſtimando hac ſua, quam
tum primùm excogitauit, Sicilienſi æſtimatione, afflixerit, non eſt neceſſe demõſtrare
verbis. hoc ſcitote, his nominibus, quæ res per hũc geſtæ ſunt, cùm iſte ciuitatibus fru-
mẽtum, coria, cilicia, ſaccos imperaret, neque ea ſumeret, próque his rebus pecuniam
exigeret, his nominibus ſolis Cn. Dolabellæ HS ad tricies litem eſſe æſtimatam. quæ o-
mnia, etiam ſi voluntate Dolábellæ fiebant, per iſtum tamen omnia gerebantur. Con-
ſiſtam in vno nomine: multa enim ſunt ex eodem genere. Recita. DE LITIBVS
AESTIMATIS CN. DOLABELLAE PR. POPVLO R. PECVNIAM REDACTAE,
QVOD À COMMVNI MILIADVM. te hæc coegiſſe, te æſtimaſſe, tibi pecuniam 68
numeratam eſſe dico: eadémque vi & iniuria, cùm pecunias maximas cogeres, per o-
mnes partes prouinciæ te, tanquam aliquam calamitoſam tempeſtatem, peſtémque
peruaſiſſe demonſtro. Itaque M. Scaurus, qui Cn. Dolabellam accuſauit, iſtum in ſua
poteſtate ac ditione tenuit. Homo adoleſcens, cùm iſtius in inquirendo multa furta,
ac flagitia cognoſceret, fecit peritè, & callidè, volumen eius rerũ geſtarum maximum
iſti oſtendit, ab homine, quæ voluit, in Dolabellam abſtulit, iſtum teſtem produxit:
dixit iſte, quæ velle accuſatorem putauit. Quo ex genere mihi teſtium, qui cum iſto
furati ſunt, ſi vti voluiſſem, magna copia fuiſſet, qui, vt ſe periculo litium, coniunctio-
ne criminum liberarent, quò ego vellem, diſceſſuros pollicebantur. eorum ego volun-
tatem omnium repudiaui: non modò proditori, ſed ne perfugæ quidem locus in meis
caſtris cuiquam fuit. forſitan meliores illi accuſatores habẽdi ſunt, qui hæc omnia fe-
cerunt. Ita eſt. ſed ego defenſorem in mea perſona, non accuſatorem maximè laudari
volo. rationes ad ærarium, antequam Dolabella condemnatus eſt, non audet referre. 69
impetrat à ſenatu, vt dies ſibi prorogarẽtur, quòd tabulas ſuas ab accuſatoribus Dola-
bellæ obſignatas diceret: proinde quaſi exſcribendi poteſtatem non haberet. ſolus eſt
hic, qui nunquam rationes ad ærarium referat. Audiſtis quæſtoriam rationem tribus
verſiculis relatam: Legationis, non niſi condemnato, te lecto eo qui poſſet reprehẽde-
re: nunc denique Præturæ, quam ex S.C. ſtatim referre debuit, vſq; ad hoc tempus non
retulit, Quæſtorem ſe in ſenatu expectare dixit. deinde quaſi non & Quæſtor ſine Præ-
tore poſſit rationẽ referre, vt tu Hortenſi, vt omnes, eodem modo ſine Quæſtore Præ-
tor. Dixit idem Dolabellam impetraſſe. omen magis Patribus Conſcriptis, quàm cau-
ſa placuit. probauerunt. Verùm Quæſtores quoque iampridem venerunt: cur non re-
tuliſti? illatum rationum ex ea fece Legationis, quæſtoriæq; tuæ procurationis illa ſunt
nomina, quæ Dolabellæ neceſſariò ſunt æſtimata. EX LITIBVS AESTIMATIS
DOLABELLAE PR. ET PROPR. quòd minus Dolabella Verri acceptum retulit, 70
quàm Verres illi expenſum tulerit, HS quingenta triginta quinque millia: & quòd
plus fecit Dolabella Verrem accepiſſe, quàm iſte in ſuis tabulis habuit, HS ducenta tri-
ginta duo millia: & quòd plus frumenti fecit accepiſſe iſtum HS decies & octingenta
millia, quod tu homo caſtiſſimus aliud in tabulis habebas. hinc illæ extraordinariæ pe-
cuniæ, quas nullo duce, tamen aliqua ex particula inueſtigamus, redundarunt. hinc ra-
tio Q. Q. Poſthumiis, Curtiis multis nominibus, quorum in tabulis iſte habet nul-
lum. hinc HS quarer decies P. Tadio numerata Athenis: teſtibus planum faciam.
Hinc empta apertiſſimè Prætura: niſi fortè id etiam dubium eſt, quomodo iſte

Prætor factus ſit. Homo ſcilicet aut induſtria, aut opera probata, aut frugalitatis exi-
ſtimatione præclara, aut denique, id quod leuiſſimum eſt, aſſiduitate, qui ante Quæ-
71 ſturam cum meretricibus lenonibúſque vixiſſet, Quæſturam ita geſſiſſet, quemad-
modum cognouiſtis, Romæ poſt Quæſturam illam nefariam vix triduum conſti-
tiſſet, abſens non in obliuione iacuiſſet, ſed in aſſidua commoratione omnibus o-
mnium flagitiorum fuiſſet: is repẽte, vt Romam venit, gratis Prætor factus eſt. alia
porrò pecunia, ne accuſaretur, data. cui ſit data, nihil ad me, nihil ad rẽ pertinere ar-
bitror: datam quidem eſſe, tum inter omnes recẽti negotio facilè conſtabat. Homo
ſtultiſſime & amẽtiſſime, tabulas cùm cõficeres, & cùm extraordinariæ pecuniæ cri-
men ſubterfugere velles: ſatis te elapſurũ omni ſuſpicione arbitrabare, ſi, quibus pe-
cuniá credebas, iis expenſum non ferres, neque in tuas tabulas vllum nomen refer-
res, cùm tot tibi nominis acceptum Curtii referrent? quid proderat tibi te expẽſum
72 illis non tuliſſe? an tuis ſolis tabulis te cauſam dicturum exiſtimaſti? Verùm ad illam
iam veniamus præclaram Præturam, crimináque ea, quæ notiora ſunt his qui ad-
ſunt, quàm nobis qui meditati ad dicendum paratíque venimus. in quibus non
dubito, quin offenſionem negligentiæ vitare atque effugere non poſſim. multi e-
nim ita dicent, De illo nihil dixit, in quo ego interſui: illam iniuriam non attigit,
quæ mihi, aut quæ amico meo facta eſt: quibus ego in rebus interfui. His omni-
bus, qui iſtius iniurias norunt, hoc eſt populo Romano vniuerſo, me vehemen-
ter excuſatum volo, non negligẽtia mea fore, vt multa prætercam, ſed quòd alia te-
ſtibus integra reſeruari velim, multa autem propter rationem breuitatis, ac tempo-
ris prætermittenda exiſtimem. Fatebor etiam illud inuitus, me prorſus, cùm iſte
punctum temporis nullum vacuum peccato præterire paſſus ſit, omnia quæ ab iſto
commiſſa ſint, non potuiſſe cognoſcere. Quapropter ita me de Præturæ crimini-
bus auditote, vt vtroque genere, & iuris dicendi, & ſartorum tectorum exigendo-
rum, ea poſtuletis, quæ maximè digna ſunt eo reo, cui paruum ac mediocre obiici
73 nihil oporteat. Nam vt Prætor factus eſt, qui auſpicato à Chelidone ſurrexiſſet, ſor-
tem nactus eſt vrbanæ prouinciæ, magis ex ſua Chelidoníſque, quàm ex populi R.
voluntate, qui principiò qualis in edicto conſtituendo fuerit, cognoſcite. C. Annius
Aſellus mortuus eſt C. Sacerdòte Prætore. is cùm haberet vnicam filiam, neq; cen-
ſus eſſet: quod eum natura hortabatur, lex nulla prohibebat, fecit, vt filiam bonis
ſuis hæredem inſtitueret. hæres erat filia: faciebant omnia cum pupilla, legis æqui-
tas, voluntas patris, edicta Prætorum, conſuetudo iuris eius, quod erat tum, cùm A-
ſellus eſt mortuus. iſte Prætor deſignatus (vtrum admonitus, an tentatus, an, qua
eſt ipſe ſagacitate in his rebus, ſine duce vllo, ſine indice peruenerit ad hanc impro-
bitatem, neſcio: vos tantùm hominis audaciam, amentiámque cognoſcite) appel-
lat hæredem L. Annium, qui erat inſtitutus ſecundum filiam: non enim mihi per-
ſuadetur, iſtum ab illo prius appellatum. dicit, ſe poſſe ei condonare edicto hære-
ditatem: docet hominem, quid poſſit fieri: illi bona res, huic vẽdibilis videbatur.
74 iſte tametſi ſingulari eſt audacia, tamen ad pupillæ matrem ſummittebat: malebat
pecuniam accipere, ne quid noui ediceret, quàm vt hoc edictum tam improbum, &
inhumanum interponeret. Tutores, pecuniam Prætori ſi pupillæ nomine dediſſent,
grandem præſertim, quemadmodum in rationem inducerent, quemadmodũ ſine
periculo ſuo dare poſſent, non videbant: ſimul & iſtum fore tam improbum nõ ar-
bitrabantur: ſæpe appellati, pernegauerunt. Iſte ad arbitrium eius cui condonabat
hæreditatem ereptam à liberis, quàm æquũ edictum conſcripſerit, quæſo cognoſci-
te. CVM INTELLIGAM, LEGEM VOCONIAM. Quis vnquã crederet mu-
lierum aduerſariũ Verrem futurum? an ideo aliquid cõtra mulieres fecit, ne totum
edictum ad Chelidonis arbitrium ſcriptum videretur? Cupiditati hominum ait ſe
75 obuiam ire. quis potius non modò his temporibus, ſed etiam apud maiores noſtros?

quis tam remotus fuit à cupiditate? dic quæſo cætera: delectat enim me hominis gra-
uitas, ſcientia iuris, authoritas. QVI AB A. POSTHVMIO, Q. FVLVIO
CENSORIBVS POSTVE EA, FECIT, FECERIT. Fecit, fecerit? quis vn-
quam edixit iſto modo? quis vnquam eius rei fraudem, aut periculum propoſuit e-
dicto, quæ neque poſt edictum, neque ante edictum prouideri potuit? Iure, legibus,
authoritate omnium, qui conſulebantur, teſtamentum P. Annius fecerat nó impro-
bum, non inofficioſum, non inhumanum. quod ſi ita feciſſet, tamé poſt illius mor-
tem nihil de teſtamento illius noui iuris conſtitui oporteret. Voconia lex te videli-
cet delectabat: imitatus eſſes ipſum illum C. Voconium, qui lege ſua hæreditatem
ademit nulli neque virgini, neque mulieri: ſanxit in poſterum, qui poſt eos Cenſo-
res cenſus eſſet, ne quis hæredem virginem, néue mulierem faceret. In lege Voco- 76
nia non eſt, Fecit, fecerit: neque in vlla præteritum tempus reprehenditur, niſi eius
rei, quæ ſua ſponte ſcelerata & neſaria eſt, vt, etiam ſi lex nõ eſſet, magnopere vitan-
da fuerit. Atque in ipſis rebus multa videmus ita ſancta eſſe legibus, vt ante facta in
iudicium non vocentur. Cornelia, teſtamentaria, nummaria, cæteræ complures, in
quibus non ius aliquod nouum populo conſtituitur, ſed ſancitur, vt quod ſemper
malum facinus fuerit, eius quæſtio ad populum pertineat certo tempore. De iure
verò ciuili ſiquis noui quid inſtituit, is non omnia, quæ antè acta ſunt, rata eſſe pati-
tur? Cedo mihi leges Atinias, Furias, Fuſſias, ipſam, vt dixi, Voconiá, omnes præterea
de iure ciuili: hoc reperies in omnibus ſtatui ius, quo poſt eam legem populus vta-
tur. Qui plurimum tribuunt edicto, Prætoris edictum legem annuam dicunt eſſe.
tu edicto plus amplecteris, quàm lege. Si finem edicto Prætoris afferunt Calendæ Ia-
nuarii, cur non initium quoq; edicti naſcitur à Calendis Ianuarii? an in eum annum
progredi nemo poterit edicto, quo Prætor alius futurus eſt: in illum, quo alius Præ-
tor fuit, regredietur? ac ſi hoc iuris non vnius hominis cauſa edixiſſes, cautius com- 77
poſuiſſes. Scribis, ſiquis hæredé fecit, fecerit. quid, ſi plus legarit, quàm ad hæredem,
hæredéſue perueniat, quod per legem Voconiam, ei qui cẽſus ſit, licet? cur hoc, cùm
in eodẽ genere ſit, non caues? quia nõ generis, ſed hominis cauſam verbis comple-
cteris: vt facilè appareat, te pretio non eſſe commotum. Atque hoc ſi in poſterum e-
dixiſſes, minus eſſet neſarium, tamen eſſet improbum. ſed tum vituperari poſſet, in
dubium venire non poſſet: nemo enim committeret. nunc eſt eiuſmodi edictum, vt
quiuis intelligat, non populo eſſe ſcriptum, ſed P. Annii ſecundis hæredibus. Itaque
cùm à te caput illud tam multis verbis, mercenarióque procemio eſſet ornatum:
ecquis eſt inuentus poſtea Prætor, qui idem illud ediceret? non modò nemo edixit,
ſed ne metuit quidem quiſquam, ne quis ediceret: nam poſt te Prætorem multi te-
ſtamẽta eodem modo fecerũt, in his nuper Annæa ea de multorum propinquorum
ſententia, pecunioſa mulier, quòd cenſa non erat, teſtamento fecit hæredem filiam.
Iam hoc magnum iudicium hominum de iſtius ſingulari improbitate, quod Verres 78
ſua ſponte inſtituiſſet, id neminem metuiſſe, ne quis reperiretur, qui iſtius inſtitu-
tum ſequi vellet: ſolus enim tu inuentus es, cui non ſatis fuerit corrigere volunta-
tes viuorũ, niſi etiá reſcinderes mortuorũ. Tu ipſe ex Sicilienſi edicto hoc ſuſtuliſti:
voluiſti ex improuiſo ſi quæ res natæ eſſent, ex vrbano edicto decernere. quá poſtea
tu tibi defenſionem relinquebas, in ea maximè offendiſti, cùm tuam authoritatem
tute ipſe edicto prouinciali repudiabas. atque ego non dubito, quin vt mihi, cui filia
maximè cordi eſt, res hæc acerba videatur, atq; indigna, ſic vnicuiq; veſtrũ, qui ſimili
ſenſu, atq; indulgentia filiarũ cõmouemini. quid enim natura nobis iucũdius, quid
charius eſſe voluit? quid eſt dignius, in quo omnis noſtra diligentia, indulgentiáque
cõſumatur? homo importuniſſime cur tantá iniuriam P. Annio mortuo feciſti? cur
hunc dolorem cineri eius, atq; oſſibus inuſſiſti, vt liberis eius bona patria, volunta-
te patris, iure, legibus tradita, eriperes, &, cui tibi eſſet commodum, condonares?

quibuſcum viui bona noſtra partimur, iis Prætor adimere nobis mortuis bona, fortunáſque poterit? Nec petitionem, inquit, nec poſſeſſionem dabo. Eripies igitur pupillæ togam prætextam? detrahes ornamenta non ſolùm fortunæ, ſed etiam ingenuitatis? Miramur ad arma contra iſtum hominem Lampſacenos iſſe? miramur iſtum de prouincia decedentem clam Syracuſis profugiſſe? nos ſi alienam vicē pro noſtra iniuria doleremus, veſtigium iſtius in foro eſſet relictum? Pater dat filiæ: prohibes. leges ſinunt: tamen te interponis. de ſuis bonis ita dat, vt ab iure non abeat: quid habes, quod reprehendas? nihil opinor. At ego concedo: prohibe, ſi potes, ſi habes qui te audiat, ſi poteſt tibi dicto audiens eſſe quiſquam. eripias tu voluntatem
80 mortuis? bona viuis? ius omnibus? hoc populus Ro. non manu vindicaſſet, niſi te huic tempori, atque huic iudicio reſeruaſſet? poſteaquam ius prætorium conſtitutum eſt, ſemper hoc iure vſi ſumus, ſi tabulæ teſtamenti non proferrentur, tum vti proximum quenque potiſſimùm hæredem eſſe oporteret: ſi is inteſtatò mortuus eſſet, ita ſecundum eum poſſeſſio daretur. Quare hoc ſit æquiſſimum, facilè eſt docere: ſed in re tam vſitata, ſatis eſt oſtendere, omnes antea ius ita dixiſſe, & hoc vetus edictum, tranſlatitiúmque eſſe. Cognoſcite aliud hominis in re vetere edictum nouum: & ſimul, dum eſt vnde ius ciuile diſcatur, adoleſcentes ei in diſciplinam tradire. mirum eſt hominis ingenium, mira prudentia. Minutius quidam mortuus eſt ante iſtum Prætorem. eius teſtamentum erat nullum: lege hæreditas ad gentē Minutiam veniebat. ſi habuiſſet iſte edictum, quod ante iſtum, & poſtea omnes habue-
81 runt: poſſeſſio Minutiæ genti eſſet data. Si quis teſtamento ſe hæredem eſſe arbitraretur, quod tum non extaret, lege ageret in hæreditatem, aut pro præde litis vindiciarū cùm ſatis accepiſſet, ſpōſionem faceret. ita de hæreditate certaret. Hoc opinor iure & maiores noſtri, & nos ſemper vſi ſumus. videte, vt hoc iſte correxerit. cōponit edictum iis verbis, vt quiuis intelligere poſſit, vnius hominis cauſa conſcriptum eſſe: tantùm quòd hominem non nominat: cauſam quidem totam perſcribit: ius, conſuetudinem, æquitatem, edicta omnium negligit. EX EDICTO VRBANO. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR: SI POSSESSOR SPONSIONEM NON FACIET. Iam quid id ad Prætorē, vter poſſeſſor ſit? nónne id quæri oportet, vtrum poſſeſſorem eſſe oporteat? ergo quia poſſeſſor eſt, non moues poſſeſſione: ſi poſſeſſor non eſſet, nō dares: nuſquam enim ſcribis, neque tu aliud quic-
82 quam edicto amplecteris, niſi eam cauſam, pro qua pecuniā acceperas. Iam hoc ridiculum eſt. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR: ET TABVLAE TESTAMENTI OBSIGNATAE NON MINVS MVLTIS SIGNIS, QVÀM È LEGE OPORTEAT, AD ME PROFERENTVR: SECVNDVM TABVLAS TESTAMENTI POTISSIMVM HAEREDITATEM DABO. Hoc tranſlatitium eſt. ſequi illud oportet: ſi tabulæ teſtamenti non proferentur. quid ait? ſe ei daturum qui ſe dicat hæredē eſſe. quid ergo intereſt, proferantur, nécne? ſi protulerit, vno ſigno vt ſit minus, quàm ex lege oportet: nō des poſſeſſionem: ſi omnino tabulas non proferet, dabis. quid nunc dicam? neminem vnquam poſtea alium edixiſſe? valde ſit mirum, neminem fuiſſe, qui iſtius ſe ſimilem dici vellet. ipſe in Sicilienſi edicto hoc non habet: exegerat enim iam mercedem. Item, vt illo edicto, de quo antè dixi, in Sicilia de hæreditatum poſſeſſionibus dandis, edixit idem, quod omnes Romæ præter iſtum. EX EDICTO SICILIENSI.
83 SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR. At per deos immortales quid eſt, quod de hoc dici poſſit? iterum enim iam quæro abs te, ſicut modò in illo capite Anniano de mulierum hæreditatibus, nunc in hoc de hæreditatum poſſeſſionibus, cur ea capita in edictum prouinciale tranſferre nolueris. vtrum digniores homines exiſtimaſti eos, qui habitabant in prouincia, quàm nos, qui æquo iure vteremur: an aliud Romæ æquū eſt, aliud in Sicilia? nō enim hoc poteſt hoc

loco dici, multa eſſe in prouinciis aliter edicenda, non de hæreditatum quidem poſ-
ſeſſionibus, non de mulierum hæreditatibus: nam vtroque genere video non mo-
dò cæteros, ſed te ipſum totidem verbis edixiſſe, quot verbis edici Romæ ſolet. quæ
Romæ magna cum infamia, pretio accepto edixeras, ea ſola te, ne gratis in prouin-
cia malè audires, ex edicto Siciliensi ſuſtuliſſe video. & cùm edictum totum eorum
arbitratu, quandiu fuit deſignatus, componeret, qui ab iſto ius ad vtilitatem ſuam
nundinarentur: tum verò in magiſtratu cōtra illud edictum ſuum ſine vlla religio-
ne decernebat. Itaque L. Piſo multos codices impleuit earum rerum, in quibus ita 14
interceſſit, quòd iſte aliter, atque vt edixerat, decreuiſſet. quod vos oblitos eſſe non
arbitror, quæ multitudo, qui ordo ad Piſonis ſellam iſto Prætore ſolitus ſit conue-
nire. quem iſte collegam niſi habuiſſet, lapidibus coopertus eſſet in foro. ſed eo le-
uiores iſtius iniuriæ videbantur, quod erat in æquitate, prudentiáque Piſonis para-
tiſſimum perfugium, quo ſine labore, ſine moleſtia, ſine impenſa, etiam ſine patro-
no homines vterentur. Nam quæſo redite in memoriam iudices, quæ libido iſtius
in iure dicendo fuerit, quæ varietas decretorum, quæ nundinatio, quàm inanes do-
mus eorum omniū, qui de iure ciuili conſuli ſolent, quàm plena, atque referta Che-
lidonis: à qua muliere, cùm erat ad eum ventum, & in aurem eius inſuſurratum, a-
liâs reuocabat eos, inter quos iam decreuerat, decretúmque mutabat: aliâs inter a-
lios contrariū ſine vlla religione decernebat, ac proximis paulò antè decreuerat. 15
Hinc illi homines erant, qui etiam ridiculi inueniebantur ex dolore. quorum alii,
vt audiſtis, negabant mirandum eſſe, ius tam nequam eſſe Verrinum: alii etiam fri-
gidiores erant: ſed quia ſtomachabantur, ridiculi videbantur eſſe, cùm Sacerdotem
execrabantur, qui Verrem tam nequam reliquiſſet. Quæ ego non commemorarem
(neque enim perfacetè dicta, neque porrò hac ſeueritate digna ſunt) niſi vos illud
vellem recordari, iſtius nequitiam & iniquitatem tum in ore vulgi, atque in com-
munibus prouerbiis eſſe verſatam. In plebem verò Romanam vtrum ſuperbiam
prius memorem, an crudelitatem? ſine dubio crudelitas grauior eſt, atque atrocior.
Oblitóſne igitur hos putatis eſſe, quemadmodum ſit iſte ſolitus virgis plebem Ro-
manam concidere? quam rem etiam Tribunus pl. in concione egit, cùm eum,
quem virgis iſte ciciderat, in proſpectum populi Ro. produxit. cuius rei cogno-
ſcēdæ faciam vobis ſuo tempore poteſtatem. Superbia verò qua fuerit, quis ignorat?
quemadmodum is tenuiſſimum quenque contempſerit, deſpexerit, liberum eſſe
nunquam duxerit. P. Trebonius viros bonos, & honeſtos complures fecit hæredes: 16
in his fecit ſuum libertum. is A. Trebonium fratrem habuerat proſcriptum. ei cùm
cautum vellet, ſcripſit, vt hæredes iurarent, ſe curaturos, vt ex ſua cuiuſque parte ne
minus dimidium ad A. Trebonium fratrem illum proſcriptum perueniret. libertus
iurat: cæteri hæredes adeunt ad Verrem: docent non oportere ſe iurare facturos eſſe,
quod contra legem Corneliam eſſet, quæ proſcriptum iuuari vetat: impetrant, vt ne
iurent. dat his poſſeſſionem. Id ego non reprehendo: etenim erat iniquum, ho-
mini proſcripto, egenti, de fraternis bonis quicquam dari: & ille libertus, niſi ex te-
ſtamento patroni iuraſſet, ſcelus ſe facturum arbitrabatur. Itaque ei Verres poſ-
ſeſſionem hæreditatis negat ſe daturum, ne poſſet patronum ſuum proſcriptum iu-
uare: ſimul vt eſſet pœna, quòd alterius patroni teſtamento obtemperaſſet. Das 17
poſſeſſionem ei qui non iurauit. concedo: prætorium eſt. adimis tu ei qui iura-
uit? quo exemplo? proſcriptum iuuat: lex eſt: pœna eſt. quid ad eum qui ius dicit?
vtrum reprehendis, quòd patronum iuuabat eum, qui tum in miſeriis erat: an,
quòd alterius patroni mortui voluntatem conſeruabat, à quo ſummum benefi-
cium acceperat? vtrum horum reprehendis? & hoc tum de ſella vir optimus di-
xit, equiti R. tam locupleti libertinus ſit homo hæres? modeſtum ordinem, quòd
illinc viuus ſurrexit. Poſſum ſexcenta decreta proferre, in quibus, vt ego pecuniam

non dicam interceſſiſſe, ipſa decretorum nouitas iniquitáſque declarat. Verùm vt ex vno de cæteris coniecturam facere poſſitis, id quod priore actione cognoſtis, audite. C. Sulpitius Olympius fuit. is mortuus eſt C. Sacerdote Prætore, neſcio an antè, quàm Verres Præturam petere cœperit. fecit hæredem M. Octauium Ligurem. Ligur hæreditatẽ adiit, poſſedit Sacerdote Prætore ſine vlla controuerſia. Poſteaquam Verres magiſtratum iniit: ex edicto iſtius, quod edictum Sacerdos nõ habuerat, Sulpitii patroni filia ſextam partem hæreditatis ab Ligure petere cœpit. Ligur non aderat. L. frater eius cauſam agebat: aderant amici, propinqui. Dicebat iſte, niſi cum muliere decideretur, in poſſeſſionem ſe ire iuſſurum. L. Gellius cauſam Liguris defendebat: docebat edictum eius non oportere ad eas hæreditates valere, quæ ante eum Prætorem veniſſent: ſi hoc tum fuiſſet edictum, fortaſſe Ligurem hæreditatem aditurum non fuiſſe. AEqua poſtulatio, ſumma hominũ authoritas pretio ſuperabatur. venit Romam Ligur: non dubitabat, quin, ſi ipſe Verrem conueniſſet, æquitate cauſæ, & authoritate ſua commouere hominem poſſet: domum ad eum venit: rem demonſtrat: quàm pridem ſibi hæreditas veniſſet, docet: quod facilè in cauſa æquiſſima homini ingenioſo fuit, multa, quæ quemuis mouere poſſent, dixit: ad extremum petere cœpit, ne vſque eò ſuam authoritatem deſpiceret, gratiámque contemneret, vt ſe tanta iniuria afficeret. Homo Ligurem accuſare cœpit, qui in re aduentitia, atque hæreditaria tam diligens, tam attentus eſſet: debere eum aiebat ſuam quoque rationem ducere: multa ſibi opus eſſe, multa canibus ſuis, quos circa ſe haberet. non poſſum illa planius commemorare, quàm ipſum Ligurem pro teſtimonio dicere audiſtis. Quid enim Verres? vtrum ne his quidem teſtibus credetur, an hæc ad rem non pertinent? non M. Octauio? non L. Liguri? quis nobis credet? cui nos? quid eſt Verres, quod planum fieri teſtibus poſſit, ſi hoc non fit? an id, quod dicunt, leue eſt? nihil leuius, quàm Prætotem vrbis hoc iuris in ſuo magiſtratu conſtituere, omnibus iis, quibus hæreditas venerit, cohæredem Prætorem eſſe oportere. an verò dubitamus, quo ore iſte cæteros homines inferiore loco, authoritate, ordine, quo ore homines ruſticanos ex municipiis, quo denique ore, quos nunquam liberos putauit, libertinos homines ſolitus ſit appellare, qui ob ius dicendum M. Octauium Ligurem, hominem ornatiſſimum loco, ordine, nomine, virtute, ingenio, copiis, poſcere pecuniam non dubitarit? In fartis tectis verò quemadmodum ſeſe geſſerit, quid ego dicam? dixerunt, qui ſenſerunt. ſunt alii, qui dicant. notæ res, ac manifeſtæ prolatæ ſunt, & proferuntur. dixit C. Fannius eques R. frater germanus Q. Titinii iudicis tui, tibi ſe pecuniam dediſſe. Recita teſtimonium C. Fannii. Nolite C. Fannio dicenti credere: noli inquam tu Q. Titini C. Fannio fratri tuo credere: dicit enim rem incredibilem, C. Vertem inſimulat auaritiæ, & audaciæ? quæ vitia videntur in quemuis potius, quàm in iſtum conuenire. dixit Q. Tadius, homo familiariſſimus patris iſtius, non alienus à matris eius genere, & nomine: tabulas protulit, quibus pecuniam ſe dediſſe oſtendit. Recita nomina Q. Tadii. Recita teſtimonium Q. Tadii. ne tabulis quidem Q. Tadii, nec teſtimonio credetur. quid igitur in iudiciis ſequemur? quid eſt aliud, omnibus omnia peccata, & maleficia concedere, niſi hoc, hominum honeſtiſſimorum teſtimoniis, & virorum bonorum tabulis non credere? Nã quid ego de quotidiano ſermone, querimoniáque populi Ro. loquar? de iſtius impudentiſſimo furto, ſeu potius nouo, ac ſingulari latrocinio? auſum eſſe in æde Caſtoris, celeberrimo, clariſſimóque monimento, quod templum in oculis, quotidianóque aſpectu populi Ro. eſt poſitum, quò ſæpenumero ſenatus conuocatur, quò maximarum rerum frequentiſſimæ quotidie aduocationes fiunt, in eo loco, in ſermone hominũ audaciæ ſuæ monimentum æternum relinquere. AEdem Caſtoris iudices P. Iunius habuit tuẽdam, L. Sylla, Q. Metello Conſulibus. is mortuus eſt: reliquit pupillum paruum filium.

cùm L. Octauius, C. Aurelius Coſs. ædes ſacras locauiſſent, neque potuiſſent omnia
ſarta tecta exigere, neque ii Prætores, quibus erat negotium datum, C. Sacerdos, &
M. Cæſius: factum eſt S.C. quibus de ſartis tectis cognitum & iudicatum non eſſet, 93
vti C. Verres, P. Cælius Prætores cognoſcerent, & iudicarent. qua poteſtate iſte per-
miſſa, vt ex C. Fannio, & ex Q. Tadio cognouiſtis, veruntamen cùm eſſet omnibus
in rebus apertiſſimè impudenriſſiméque prædatus, hoc voluit clatiſſimum relin-
quere indicium latrociniorũ ſuorum, de quo non audire aliquando, ſed videre quo-
tidie poſſemus. quæſiuit, quis ædem Caſtoris ſartam tectam deberet tradere. Iunium
ipſum mortuum eſſe ſciebat: ſcire volebat, ad quem illa res pertineret. audit pupil-
lum eſſe filium. homo, qui ſemper ita palàm dictitaſſet, pupillos, & pupillas certiſ-
ſimam prædam eſſe Prætoribus, optatum negotium ſibi in ſinum delatum eſſe di-
cebat. monimentum illa amplitudine, illo opere, quamuis ſartum tectum, inte-
grúmque eſſet, tamen aliquid ſe inuenturum in quo moliri, prædarique poſſet, ar-
bitrabatur. L. Rabonio ædem Caſtoris tradi oportebat. is caſu pupilli Iunii tutor e- 94
rat teſtamento patris. cum eo ſine vllo intertrimento conuenerat iam, quemadmo-
dum traderetur. Iſte ad ſe Rabonium vocat, quærit, ecquid ſit, quod à pupillo tradi-
tum non ſit, quod exigi debeat. cùm ille id quod erat, diceret, facilem pupillo tra-
ditionem eſſe, ſigna, & dona comparere omnia, ipſum templum omni opere eſſe
integrum: indignum iſti videri cœpit, ex tanta æde, tantóque opere ſe non opimum
præda, præſertim à pupillo, diſcedere. Venit ipſe in ædem Caſtoris: conſiderat tem-
plum: videt vndique tectum pulcherrimè laqueatum: præterea cætera noua, atque
integra: verſat ſe: quærit, quid agat. dicit ei quidam ex illis canibus, quos iſte Ligu-
ri dixerat eſſe circa ſe multos: Tu Verres, hîc quod moliare, nihil habes: niſi fortè
vis ad perpendiculum columnas exigere. Homo omnium rerum imperitus quærit,
quid ſit ad perpendiculum. dicunt ei, ferè nullam eſſe columnam, quæ ad perpen-
diculum eſſe poſſit. Iam mehercule, inquit, ſic agamus: columnæ ad perpendicu-
lum exigantur. Rabonius, qui legem noſſet, qua in lege numerus tantùm columna- 95
rum traditur, perpendiculi mentio fit nulla: & qui non putaret ſibi expedire, ita ac-
cipere, ne eodem modo reddendum eſſet: negat, id ſibi deberi: negat, oportere exi-
gi. Iſte Rabonium quieſcere iubet: & ſimul ei nonnullam ſpem ſocietatis oſten-
dit. hominem modeſtum, & minimè pertinacem facilè coercet: columnas ita ſe ex-
acturum eſſe confirmat. noua res, atque improuiſa, pupilli calamitas nunciatur ſta-
tim C. Muſtio vitrico pupilli, qui nuper eſt mortuus: M. Iunio patruo, P. Potitio
tutori, homini frugaliſſimo. Hi rem ad virum primariũ ſummo officio, ac virtute
præditum M. Marcellum, qui erat pupilli tutor, deferunt. Venit ad Verrem M. Mar-
cellus: petit ab eo pro ſua fide, ac diligentia pluribus verbis, ne per ſummam iniu-
riam pupillum Iunium fortunis patriis conetur euertere. Iſte, qui iam ſpe, & opi-
nione prædam illam deuoraſſet, neque vlla æquitate orationis, neque authoritate
M. Marcelli commotus eſt: itaque, quemadmodum oſtendiſſet, ſe id exacturum eſſe 96
reſpondit. Cùm ſibi omnes ad iſtum allegationes difficiles, omnes aditus arduos, ac
potius intercluſos viderent, apud quẽ non ius, nõ æquitas, nõ miſericordia, nõ pro-
pinqui oratio, nõ amici voluntas, non cuiuſquã authoritas pro pretio, nõ gratia va-
leret: ſtatuũt id ſibi optimum eſſe factu, quod cuiuis veniſſet in mentẽ: petere auxi-
lium à Chelidone: quæ iſto Prætore nõ modò in iure ciuili, priuatorúmq; omnium
controuerſiis pop. Ro. præfuit, verùm etiam in his ſartis tectis dominata eſt. Venit
ad Chelidonem C. Muſtius eques R. publicanus, homo cùm primis honeſtus: venit
M. Iunius patruus pueri, frugaliſſimus homo, & caſtiſſimus: venit homo ſummo ho
nore, pudore, & ſummo officio, ſpectatiſſimus ordinis ſui P. Potitius tutor. O mul-
tis acerbam, ò miſeram, atque indignam Præturam tuam. vt mittam cætera, quo
tandem pudore tales viros, quo dolore meretricis domum veniſſe arbitramini?

97 qui nulla conditione iſtam turpitudinem ſubiſſent, niſi officii, neceſſitudiniſque ra-
rio coegiſſet. Veniunt, vt dico, ad Chelidonem. domus erat plena: noua iura,
noua decreta, noua iudicia petebantur, Mihi det poſſeſſionem, mihi ne adimat:
in me iudicium ne det: mihi bona addicat. alii nummos numerabát: alii tabulas ob-
ſignabant. domus erat non meretricio conuentu, ſed prætoria turba referta. Simul
ac poteſtas primùm data eſt, adeunt hi, quos dixi: loquitur Muſtius: rem demóſtrat:
petit auxilium: pecuniam pollicetur. Reſpondit illa, vt meretrix, non inhumanè: li-
benter ait ſe eſſe facturam, & ſe cum iſto diligenter ſermocinaturam: reuerti iubet.
tum diſcedunt. Poſtridie reuertuntur. negat illa poſſe hominem exorari, permа-
gnam eum dicere ex illa re pecuniam confici poſſe. Vereor, ne quis fortè de popu-
lo, qui priori actione non affuit, hæc, quia propter inſignem turpitudinem ſunt in-
credibilia, fingi à me arbitretur. ea vos antea iudices cognouiſtis. Dixit iuratus P. Po
98 titius tutor pupilli Iunii, dixit M. Iunius tutor, & patruus. Muſtius dixiſſet, ſi viue-
ret: ſed pro Muſtio, recenti re de Muſtio auditum dixit L. Domitius: qui cùm ſciret
me ex Muſtio viuo audiſſe, quòd eo ſum vſus plurimum (etenim id iudicium; quod
propè omnium fortunarum ſuarum C. Muſtius habuit, me vno defendente vicit)
cùm hoc, vt dico, ſciret L. Domitius me ſcire, ad eum res omnes Muſtium ſolitum
eſſe deferre: tamen de Chelidone reticuit, quoad potuit: aliò reſponſionem ſuam
deriuauit. tantus in adoleſcente clariſſimo, ac principe iuuentutis pudor fuit, vt a-
liquandiu, cùm à me premeretur, omnia potius reſpóderet, quàm Chelidonem no-
minaret. primò neceſſarios iſtius ad eum allegatos eſſe dicebat: deinde aliquando
coactus Chelidonem nominauit. Non te pudet Verres, eius mulieris arbitratu geſ-
ſiſſe Præturam, quam L. Domitius ab ſe nominari vix ſibi honeſtum eſſe arbitraba-
99 tur? Reiecti à Chelidone, capiunt conſilium neceſſarium, vt ſuſcipiant ipſi nego-
tium. cum Rabonio tutore, quod erat vix HS quadraginta milliũ, tranſigunt HS du-
centis millibus. refert ad iſtum rem Rabonius: vt ſibi videbatur, ſatis grandem pe-
cuniam, & ſatis impudenté eſſe. iſte, qui aliquanto plus cogitaſſet, malè accipit verbis
Rabonium, negat eum ſibi illa deciſione ſatiſfacere poſſe. ne multa, locaturum ſe
eſſe confirmat. tutores hæc neſciunt: quod actum erat cum Rabonio, putant id eſſe
certiſsimum: nullam maiorem pupillo metuunt calamitatem. iſte verò non procra-
ſtinat: locare incipit non proſcripta, neque edicta die: alieniſsimo tempore, ludis
ipſis Romanis, foro ornato. Itaque renunciat Rabonius illam deciſionem tutoribus:
accurrũt tamen ad tempus tutores: digitum tollit Iunius patruus: iſti color immu-
tatus eſt: vultus, oratio, mens denique excidit: quid ageret, cœpit cogitare. Si opus
pupillo redimeretur, ſi res abiret ab eo mancipe, quem ipſe appoſuiſſet, ſibi nullam
prædam eſſe. itaque excogitat: quid? nihil ingenioſè, nihil quod quiſquam poſſit di-
100 cere improbè, vel callidè: nihil ab iſto tectum, nihil veteratorium expectaueritis:
omnia aperta, omnia perſpicua reperientur, impudentia, amentia, audacia, Si
pupillo opus redimitur, mihi præda de manibus eripitur. Quod eſt igitur reme-
dium? quod? ne liceat pupillo redimere. vbi illa conſuetudo in bonis, prædibus,
prædiiſque vendendis omnium Conſulum, Cenſorum, Prætorum, Quæſtorum de-
nique, vt optima conditione ſit is, cuia res ſit, cuium periculum? excludit eum ſo-
lum, cui propè dicam ſoli poteſtatem factam eſſe oportebat: quid enim quiſquá ad
meam pecuniam me inuito aſpirat? quid accedit? locatur opus id, quod ex mea pe-
cunia reficiatur. ego me refecturum eſſe dico. probatio futura eſt tua, qui locas: præ-
dibus & prædiis populo cautum eſt. & ſi non putas cautum: ſcilicet tu Prætor in mea
bona, quos voles, immittes? me ad meas fortunas defendendas accedere non ſinas?
operæpretium eſt ipſam legem cognoſcere. dicetis eundem conſcripſiſſe, qui illud
edictum de hæreditate. EX OPERE FACIVNDO. QVAE PVPILLI IVNII.
101 dic, dic quæſo clarius. C. VERRES PRAET. VRBIS ADDIDIT.

corriguntur leges Cenſoriæ:quod enim video in multis veteribus legibus,Cn. Domitius,L.Metellus,L.Caſſius,Cn. Seruilius Cenſores addiderunt, vult aliquid eiuſmodi C.Verres. dic quid addidit. QVI DE L.MARTIO,M. PERPENNA CENSORIBVS REDEMERIT, SOCIVM NE ADMITTITO,NE'VE EI PARTEM DATO,NE'VE EI REDIMITO. Quid ita?ne vitioſum opus fieret? at erat probatio tua.ne parum locuples eſſet? at erat, & eſſet amplius,ſi velles, populo cautum prædibus, & prædiis. hîc te ſi res ipſa,ſi indignitas iniuriæ tuæ non commouebat,ſi pupilli calamitas,propinquorum lachrymæ,D.Bruti, cuius prædia ſubierãt periculũ,M.Marcelli tutoris authoritas apud te ponderis nihil habebat:ne illud qui- 103
dem animaduertebas,eiuſmodi fore hoc peccatum tuũ,quod tu neque negare poſſes(in tabulas enim retuliſti)nec cum defenſione aliqua cõfiteri. Addicitur id opus HS D L X millibus, cùm tutores HS L X X X millibus id opus ad illius hominis iniquiſſimi arbitrium ſe effecturos eſſe clamarent. etenim quid erat operis?id quod vos vidiſtis. omnes illæ columnæ, quas dealbatas videtis, machina appoſita, nulla impenſa deiectæ, eiſdémq; lapidibus repoſitæ ſunt. hoc tu HS D L X millibus locauiſti. atqui in illis columnis dico eſſe quæ à tuo redemptore commotæ non ſint, dico eſſe ex qua tantùm tectorium vetus delitum ſit,& nouum inductum. quod ſi tanta pecunia columnas dealbari putaſſem, certè nunquam AEdilitatem petiuiſſem. At vt videatur tamen res agi,& nõ eripi pupillo: SI QVID OPERIS CAVSA RESCIDERIS,REFICITO.quid erat,quod reſcinderet,cùm ſuo quenque loco lapi- 104
dem reponeret? QVI REDEMERIT, SATISDET DAMNI INFECTI EI, QVI A' VETERE REDEMPTORE ACCEPERIT. deridet, cùm ſibi ipſum iubet ſatiſdare Rabonium. PECVNIA PRAESENS SOLVATVR. Quibus de bonis?eius,qui,quod tu HS D L X millibus locaſti,HS L X X X millibus effecturum eſſe clamauit.Quibus de bonis? pupilli. cuius ætatem,& ſolitudinem,etiã ſi tutores non eſſent,defendere Prætor debuit:tutoribus defendentibus,nõ modò patrias eius fortunas,ſed etiam bona tutotũ ademiſti. HOC OPVS BONO SVO QVOQVE FACITO. Lapis aliquis cædendus,& apportandus fuit machina ſua?an illò non ſaxum,non materies aduecta eſt:tantum operis in iſta locatione fuit,quantum paucæ operæ fabrorum mercedis tulerunt,& manupretii machinæ?Vtrum exiſtimatis,minus operis eſſe,vnam columnam efficere ab integro nouam,nullo lapide rediuiuo? an quatuor illas reponere? nemo dubitat,quin multo maius ſit nouã facere. Oſtendam in ædibus priuatis, lõga difficilíque vectura, columnas ſingulas ad impluuium 105
HS X L millibus nõ minus magnas locatas. Sed ineptum eſt de tam perſpicua iſtius impudentia pluribus verbis diſputare, præſertim cùm iſte apertè tota lege omnium ſermonem atque exiſtimationem contempſerit, qui etiam ad extremum conſcripſerit, REDIVIVA SIBI HABETO. Quaſi quicquam rediuiui ex opere illo tolleretur,ac non totum opus ex rediuiuis cõſtitueretur. At enim pupillo redimi non licebat,non neceſſe erat rem ad ipſum peruenire,poterat aliquis ad id negotium de populo accedere.Omnes excluſi ſunt non minus apertè, quàm pupillus. diem præſtituit operi faciundo Cal. Dec. locat circiter Idus Sept. anguſtiis temporis excluduntur omnes.Quid ergo? Rabonius iſtam diem quomodo aſſequitur? Nemo Rabonio moleſtus eſt,neque Cal.Dec.neque Nonis,neque Idibus. denique aliquanto in prouinciam iſte proficiſcitur prius,quàm opus effectum eſt. Poſteaquam reus factus eſt,primò negabat opus in acceptum referre poſſe. Cùm inſtaret Rabonius, in 106
me cauſam conferebat,quòd tum codicem obſignaſſem. Petit à me Rabonius,& amicos allegat: facilè impetrat. Iſte,quid ageret,neſciebat. ſi in acceptum non retuliſſet,putabat ſe aliquid defenſionum habiturum. Raboniũ porrò intelligebat rem totam eſſe patefacturum : tametſi quid poterat eſſe apertius,quàm nunc eſt, vt vno minus teſte haberet Rabonio?opus in acceptũ retulit quadriennio pòſt,quàm diem

operi dixerat. hac conditione, ſiquis de populo redemptor acceſſiſſet, cùm die cæteros redemptores excluſiſſet, tum in eius arbitrium ac poteſtatem venire nolebat, qui ſibi ereptam prædam arbitraretur. Nam quid argumentamur, quò iſta pecunia peruenerit? fecit iſte indicium. Primùm cùm vehementius cum eo D. Brutus contenderet, qui de ſua pecunia HS D X L millia numerauit: quod iam iſte ferre nõ poterat:
107 opere addicto, prædibus acceptis, de HS D L X millibus remiſit D. Bruto HS C X millia. hoc, ſi aliena res eſſet, certè facere non potuiſſet. Deinde nũmi numerati ſunt Cornificio: quem ſcribam ſuum fuiſſe, negare non poteſt. Poſtremò ipſius Rabonii tabulæ prædam illam iſtius fuiſſe clamant. Recita nomina Rabonii. Hîc etiam priore actione Q. Hortenſius pupillum Iunium veniſſe prætextatum in veſtrum conſpectum, & teſtes ſecum, patruo teſtimonium dicente, queſtus eſt: & me populariter agere, atque inuidiam commouere, quod puerum producerem, clamitauit. Quid erat Hortenſi tandem in illo puero populare? quid inuidioſum? Gracchi credo, aut Saturnini, aut alicuius hominis eiuſmodi produxeram filiũ, vt nomine ipſo, & memoria patris animos imperitæ multitudinis concitarẽ. P. Iunii erat, hominis de plebe Romana filius: quem pater moriens tum tutoribus, & propinquis, tum legibus, tum æquitati magiſtratuum, tum iudiciis veſtris cõmendandum putauit. Hîc iſtius ſcelerata locatione, nefarióque latrocinio, bonis patriis, fortuniſque omnibus ſpoliatus, venit in iudiciũ: ſi nihil aliud, ſaltem vt eum, cuius opera ipſe multos annos
108 eſt in ſordibus, paulò tamen obſoletius veſtitum videret. Itaque tibi Hortenſi non illius ætas, ſed cauſa: non veſtitus, ſed fortuna popularis videbatur. Neque te tam commouebat, quòd ille cum toga prætexta, quàm quòd ſine bulla venerat: veſtitus enim neminem commouebat is, quem illi mos, & ius ingenuitatis dabat: quod ornamẽtum pueritiæ pater dederat, indicium, atque inſigne fortunæ, hoc ab iſto prædone ereptum eſſe, grauiter & acerbè homines ferebant. Neque erant hæ lachrymæ populares magis, quàm noſtræ, quàm tuæ Q. Hortenſi, quàm horum, qui ſententiam laturi ſunt: ideo quòd communis eſt cauſa, commune periculum: communi præſidio talis improbitas, tanquam aliquod incendium, reſtinguenda eſt: habemus enim liberos paruos: incertum eſt, quàm longa noſtrum cuiuſque vita futura ſit: conſulere viui ac proſpicere debemus, vt illorum ſolitudo, & pueritia quàm firmiſ-
109 ſimo præſidio munita ſit. quis eſt enim, qui tueri poſſit liberũ noſtrorum pueritiam contra improbitatem magiſtratuum? mater credo. ſcilicet magno præſidio fuit Anniæ pupillæ mater fœmina primaria: minus illa deos hominéſque implorante, iſte inſanti pupillæ fortunas patrias ademit. tutores ne defenderent? perfacilè verò apud iſtiuſmodi Prætorẽ, à quo M. Marcelli tutoris in cauſa pupilli Iunii & oratio, & voluntas, & authoritas repudiata eſt. Quæremus etiã, quid iſte in vltima Phrygia, quid in extremis Pamphyliæ partibus fecerit? qualis in bello prædonum prædo ipſe fuerit, qui in foro populi Ro. pirata nefarius reperiatur? dubitamus, quid iſte in hoſtiũ præda molitus ſit, qui manubias ſibi tantas ex L. Metelli manubiis fecerit, qui maiore pecunia quatuor colũnas dealbandas, quàm ille omnes ædificandas locauerit? expectemus, quid dicant ex Sicilia teſtes? quis vnquam templũ illud aſpexit, quin auaritiæ tuæ, quin iniuriæ, quin audaciæ teſtis eſſet? quis à ſigno Vertumni in circũ maximum venit, quin is in vnoquoque gradu de auaritia tua commoueretur? quam tu
110 viam thenſarum, atque pompæ eiuſmodi exegiſti, vt tu ipſe illà ire non audeas. Te putet quiſquam, cùm ab Italia freto diſiunctus eſſes, ſociis temperaſſe, qui ædem Caſtoris teſtem furtorum tuorum eſſe volueris, quam populus Ro. quotidie, iudices etiam tum, cùm de te ſententiam ferent, viderent? Atque etiam iudicium in Prætura publicum exercuit. non enim prætereundum eſt ne id quidem. petita mulcta eſt apud iſtum Prætorem à Q. Opimio, qui adductus eſt in iudicium verbo. quòd, cùm eſſet Tribunus pleb. interceſſiſſet contra legem Corneliã, quòd in Tribunatu dixiſſet

contra alicuius hominis nobilis voluntatem. de quo iudicio ſi velim dicere omnia, multi appellandi lædendique ſunt: quod mihi non eſt neceſſe. tãtum dicam, paucos homines arrogantes hoc adiutore Q. Opimium per ludum, & iocum fortunis omnibus euertiſſe. Is mihi etiam queritur, quòd à nobis IX ſolis diebus prima actio ſui iudicii tranſacta ſit, cùm apud ipſum tribus horis Q. Opimius ſenator populi R. bona, ſortunas, ornamenta omnia amiſerit. Cuius propter indignitatem iudicii, ſæpiſſimè eſt actum in ſenatu, vt genus hoc totum mulctarum, ac iudiciorũ eiuſmodi tolleretur. Iam verò in bonis Q. Opimii vendendis quas iſte prædas, quàm apertè, quàm improbè fecerit, longum eſt dicere. Hoc dico, niſi vobis id hominum honeſtiſſimorum tabulis planum fecero, fingi à me hoc totum temporis cauſa putatote. Iam qui ex calamitate ſenatoris populi R. cùm Prætor iudicio eius præfuiſſet, ſpolia domũ ſuam referre, & manubias detrahere conatus ſit: is vllam ab ſeſe calamitatem poterit deprecari? nam de ſubſortitione illa Iuniana iudicum nihil dico. Quid enim? contra tabulas, quas tu protuliſti, audeã dicere? difficile eſt: non enim me tua ſolùm, & iudicum authoritas, ſed etiam annulus aureus Scribæ tui deterret. Non dicam id quod probare difficile eſt. hoc dicam, quod oſtendam: Multos ex te viros primarios audiſſe, cùm diceres, ignoſci tibi oportere, quòd falſum codicem protuleris: nam qua inuidia C. Iunius conflagrarat, ea niſi prouidiſſes, tibi ipſi tum pereundum fuiſſe. Hoc modo iſte ſibi, & ſaluti ſuæ proſpicere didicit, referendo in tabulas & priuatas & publicas quod geſtum non eſſet, tollẽdo quod eſſet, & ſemper aliquid demendo, mutando, curando ne lituta appareat, interpolando: eò enim vſque progreditur, vt ne defenſionem quidem maleficiorum ſuorum ſine aliis maleficiis reperire poſſet. eiuſdem modi ſortitionem homo amentiſſimus ſuorum quoque iudicum fore putauit per ſodalem ſuum Q. Curtium iudicem quæſtionis: cui niſi ego vi populi, & hominum clamore, atque conuitio reſtitiſſem, ex hac decuria noſtra, cuius mihi copiam quàm largiſſimè factam oportebat, erepta eſſet facultas bonorum, cùm is annueret: in ſuum conſilium ſine cauſa ſubſortiebatur.

Deſideratur quippiam.

Accuſationis in C. Verrem

LIBER IIII, ORATIO VII.

MVLTA mihi neceſſariò iudices prætermittenda ſunt, vt poſſim aliquo modo de iis rebus, quæ meæ fidei commiſſæ ſunt, dicere: recepi enim cauſam Siciliæ: ea me ad hoc negotiũ prouincia attraxit. Ego tamen hoc onere ſuſcepto, & recepta cauſa Sicilienſi, amplexus animo ſum aliquanto amplius: ſuſcepi enim cauſam totius ordinis: ſuſcepi cauſam populi R. quòd putabam tum denique rectè iudicari poſſe, ſi non modò reus improbus adduceretur, ſed etiam diligens, & firmus accuſator ad iudicium veniret. Quo mihi maturius ad Siciliæ cauſam veniendum eſt, relictis cæteris eius furtis, ac flagitiis, vt & viribus quàm integerrimis agere: & ad dicendum temporis ſatis habere poſſim. Atque adeò antequam de incommodis Siciliæ dico, pauca mihi videntur eſſe de prouinciæ dignitate, vetuſtate, vtilitate dicenda: nam cùm omnium ſociorum prouinciarúmque rationem diligẽter habere deberis, tũ præcipue Siciliæ iudices, plurimis iuſtiſſimíſque de cauſis. primùm quòd omnium nationum exterarum princeps Sicilia ſe ad amicitiam fidémq; populi R.

applicuit: prima omnium, id quod ornamentum imperii eſt, prouincia eſt appel-
lata:prima docuit maiores noſtros,quàm præclarum eſſet exteris gentibus impera-
re: ſola fuit ea fide beneuolentiáque erga populum R. vt ciuitates eius inſulæ, quæ
ſemel in amicitiam noſtram veniſſent,nunquam poſtea deficerēt: pleræque autem,
& maximè illuſtres in amicitia perpetuò manerent. Itaque maioribus in Africam ex
3 hac prouincia gradus imperii factus eſt:neq; enim tam facilè opes Carthaginis tan-
tæ concidiſſent,niſi illud & rei frumētariæ ſubſidium,& receptaculum claſſibus no-
ſtris pateret. Quare P. Africanus Carthagine deleta, Siculorum vrbes ſignis, moni-
mentiſque pulcherrimis exornauit,vt,quos victoria populi Ro. maximè lætari arbi-
trabatur,apud eos monimēta victoriæ plurima collocaret. Deniq; ille ipſe M. Mar-
cellus,cuius in Sicilia virtutem hoſtes,miſericordiam victi,fidem cæteri Siculi per-
ſpexerunt,non ſolùm ſociis in eo bello cōſuluit,verùm etiā ſuperatis hoſtibus tem-
perauit. vrbem pulcherrimam Syracuſas, quæ cùm manu munitiſſima eſſet, tū loci
natura terra,ac mari claudebatur, cùm vi, conſilióque cepiſſet, non ſolùm incolu-
mem paſſus eſt eſſe, ſed ita reliquit ornatam,vt eſſet idem monimentum victoriæ,
manſuetudinis,continentiæ,cùm homines viderent,& quid expugnaſſet, & quibus
4 pepercíſſet,& quæ reliquiſſet. tantum ille honorem Siciliæ habendum putauit, vt ne
hoſtium quidem vrbem ex ſociorum inſula tollendam arbitraretur. Itaque ad om-
nes res Sicilia prouincia ſemper vſi ſumus:vt,quicquid ex ſeſe poſſet efferre, id non
apud eos naſci,ſed domi noſtræ conditum iam putaremus. Quando illa frumētum,
quod deberet,non ad diem dedit?quando id,quod opus eſſe putaret,non vltrò pol-
licita eſt?quando id,quod imperaretur, recuſauit? Itaque ille M. Cato ſapiens cellam
penariam Reipub. noſtræ,nutricem plebis Romanæ Siciliam nominauit. Nos verò
experti ſumus Italico maximo difficillimóque bello, Siciliam nobis non pro pena-
ria cella,ſed pro ærario illo maiorum vetere ac referto fuiſſe: nam ſine vllo ſumptu
noſtro coriis,tunicis,frumentóque ſuppeditato, maximos exercitus noſtros veſti-
uit,aluit,armauit. Quid,illa quæ forſitan ne ſentimus quidē iudices, quanta ſunt,
quòd multo locupletioribus ciuibus vtimur: quòd habēt propinquam,fidelem,fru-
ctuoſámque prouinciam,quò facilè excurrant,vbi libenter negotium gerant: quos
illa partim mercibus ſuppeditandis,cum quæſtu, compendióq; dimittit, partim re-
5 tinet,vt arare,vt paſcere,vt negotiari libeat,vt denique ſedes,ac domicilium collo-
care?quod commodum nō mediocre populi Ro. eſt:tantum ciuium R. numerum,
tam propè ab domo, tam bonis fructuoſiſq; rebus detineri. Et quoniam quaſi quæ-
dam prædia populi Ro. ſunt vectigalia noſtra,atque prouinciæ: quemadmodū pro-
pinquis vos veſtris prædiis maximè delectamini, ſic populo Ro. iucunda ſuburbani-
tas eſt huiuſce prouinciæ. Iam verò hominum ipſorum iudices ea patientia, virtus,
frugalitáſque eſt, vt proximè ad noſtram diſciplinam illam veterem,non hanc,quæ
nunc increbruit, videantur accedere. nihil cæterorum ſimile Græcorum, nulla deſi-
dia, nulla luxuria: contrà ſummus labor in publicis,priuatíſque rebus,ſumma parſi-
monia,ſumma diligentia. Sic porrò noſtros homines diligunt, vt his ſolis neq; pu-
blicanus, neque negotiator odio ſit. Magiſtratuum autem noſtrorum iniurias ita
multorum tulerunt, vt nunquam ante hoc tempus ad aram legum præſidiúmque
veſtrum publico conſilio confugerint, tametſi & illum annum pertulerant, qui ſic
eos afflixerat, vt ſalui eſſe non poſſent, niſi C. Marcellus quaſi aliquo fato veniſſet, vt
6 bis ex eadem familia ſalus Siciliæ conſtitueretur, poſtquam M. Antonii infinitū il-
lud imperium ſenſerant. ſic à maioribus ſuis acceperant, tanta populi Ro. in Siculos
eſſe beneficia, vt etiam iniurias noſtrorum hominum perferendas putarent. In ne-
minem ciuitates ante hunc teſtimoniū publicè dixerunt. Hunc denique ipſum per-
tuliſſent, ſi humano modo, ſi vſitato more, ſi denique vno aliquo in genere peccaſ-
ſet. Sed cùm perferre non poſſent luxuriem, crudelitatem, auaritiā, ſuperbiam, cùm

omnia ſua commoda,iura,beneficia ſenatus,populíque R.vnius ſcelere,ac libidine
perdidiſſenr:hoc ſtatuerunt,ant iſtius iniurias per vos vlciſci,& perſequi: aur, ſi vo-
bis indigni eſſenr viſi, quibus opem auxiliúmque ferretis, vrbes, ac ſedes ſuas relin-
quere,quandoquidem agros iam antè iſtius iniuriis exagitati reliquiſſent.Hoc con-
ſilio à L.Metello Legationes vniuerſæ petiuerunt, vt quamprimum iſti ſuccederet:
hoc animo toties apud pattonos de ſuis miſeriis deplorarunt: hoc commoti dolo- 7
re poſtulata Conſulibus,quæ non poſtulata,ſed in iſtú crimina viderentur eſſe, edi-
derunt:feccrunt etiam,vt me,cuius fidem,continétiámque cognouerant, propè de
vitæ meæ ſtatu,dolore,ac lachrymis ſuis deducerent,vt ego iſtum accuſarem,à quo
mea longiſſimè ratio voluntáſque abhorrebat.quanquam in hac cauſa mulro plu-
reis partes mihi defenſionis,quàm accuſationis ſuſcepiſſe videor. Poſtremò homi-
nes ex tota prouincia nobiliſſimi,primìque,publicè priuatímque venerunt: grauiſ-
ſima,atque honeſtiſſima quǽque ciuitas vehementiſſimè ſuas iniurias perſecuta eſt.
At quemadmodum iudices venerunt? videor enim mihi liberius apud vos iam pro
Siculis loqui debere,quàm forſitan ipſi velint: ſaluti enim eorum potius cóſulam,
quàm voluntati. Et quem exiſtimatis vnquam vlla in prouincia reum abſenté,con-
tra inquiſitionem accuſatoris,tantis opibus,tãta cupiditate eſſe defenſum? Quæſto-
res vtriuſque prouinciæ,qui iſto Prætore fuerant,cum faſcibus mihi præſto fuerunt. 8
Hi porrò qui ſucceſſerunt,vehementer iſtius cupidi, liberaliter ex iſtius cibariis tra-
ctari,non minus acres contra me fuerunt. Videte,quid potuerit,qui quatuor in vna
prouincia Quæſtores ſtudioſiſſimos defenſores,propugnatotéſque habuerit,Præto-
rem verò cohortémque totam ſic ſtudioſam, vt facilè appareret, non tam illis Sici-
liam,quam inanem offenderant,quàm Verrem ipſum,qui plenus deceſſerat,prouin-
ciam fuiſſe.Minari Siculis,ſi decreſſent Legationem,quæ contra iſtum diceret:mi-
nari,ſiqui eſſenr profecti : aliis,ſi laudarent, benigniſſimè promittere : grauiſſimos
ptiuatarum rerum teſtes,quibus nos præſentibus denunciauimus, eos vi, cuſtodiíſ-
que retinere. Quæ cùm omnia facta ſint,ramen vnam ſolam ſcitote eſſe ciuitatem
Mamertinam,quæ publicè Legatos,qui iſtum laudarent, miſetir. Eius autem Lega-
tionis principem ciuitatis nobiliſſimum C. Heium iuratum dicere audiſtis, iſti na-
uem onerariam maximam Meſſanæ eſſe publicè coactis operis ædificatam. Idémq;
Mamertinorum Legatus,iſtius laudator,nő ſolùm iſtum bona ſua,verùm etiam ſa- 9
cra,deóſque penates à maioribus traditos,ex ædibus ſuis eripuiſſe dixit. Præclara lau
datio, cùm duabus in rebus Legatorum vna opera conſumitur, in laudando, atque
repetendo. Atque ea ipſa ciuitas qua ratione illi amica ſit,dicerur certo loco: repe-
rietis enim,quæ cauſæ beneuolentiæ ſint Mamertinis erga iſtum,eas ipſas cauſas ſa-
tis iuſtas eſſe damnationis. Alia ciuitas nulla iudices publico conſilio laudat. Vis il-
la ſummi imperii tantum potuit apud perpaucos homines,nő ciuitates,vt aut leuiſ-
ſimi quidam ex miſerrimis,diſertiſſimíſque oppidis inuenirentur,qui iniuſſu popu-
li,ac ſenatus proficiſcerentur,aut ii qui contra iſtum Legati decreti,& teſtimonium
publicum,ac mandata acceperant,vi ac metu retinerentur. Quod ego in paucis ta-
men vſu veniſſe non moleſtè fero,quo reliquæ tot,& tantæ,& tam graues ciuitates,
tota denique Sicilia plus authoritatis apud vos haberet, cùm videritis nulla vi reti-
neri, nullo periculo prohiberi potuiſſe, quò minus experirentur, ecquid apud vos 10
querimoniæ valerent antiquiſſimorum, fideliſſimorúmque ſociorum. Nam quod
fortaſſe non nemo veſtrum audierit,iſtum à Syracuſanis publicè laudari,id tametſi
priore actione ex Heraclii Syracuſani teſtimonio, cuiuſmodi eſſet, cognouiſtis : ta-
men vobis alio loco,vt ſe tota res habeat,quod ad eam ciuitaté attinet, demonſtra-
bitur: intelligetis enim nullis hominibus quenquam tanto odio,quanto iſtum Sy-
racuſanis,& eſſe,& fuiſſe.at enim iſtum ſoli Siculi perſequuntur,ciues R. qui in Si-
cilia negotiantur,defendunt,diligunr,ſaluum eſſe cupiunt. Primùm,ſi ita eſſet, ta-

men vos in hac quæſtione de pecuniis repetundis, quæ ſociorũ cauſa conſtituta eſt,
lege, iudicióq; ſociali, ſociorum querimonias audire oporteret. ſed intelligere po-
11 tuiſtis priore actione ciues R. ex Sicilia plurimos, honeſtiſſimos, maximis de rebus,
& quas ipſi accepiſſent iniurias, & quas ſcirent aliis eſſe factas, pro teſtimonio dice-
re. Ego hoc, quod intelligo iudices, ſic confirmo. videor mihi gratum feciſſe Sicu-
lis, quòd eorum iniurias meo labore, inimicitias periculo ſim perſecutus. non mi-
nus hoc gratum me noſtris ciuibus intelligo feciſſe, qui hoc exiſtimant iuris, liber-
tatis, rerum, fortunarúmque ſuarum ſalutem in iſtius damnatione conſiſtere. qua-
propter de iſtius Prætura Sicilienſi non recuſo, quin ita me audiatis, vt ſi cuiquam
generi hominum, ſiue Siculorum, ſiue noſtrorum ciuium, ſiue cuiquã ordini, ſiue
aratorum, ſiue pecuariorum, ſiue mercatorum probatus ſit, ſi non horum omnium
communis hoſtis, prædóque fuerit, ſi cuiquam denique vlla in re vnquam tempe-
rauerit, vt vos quoque ei temperetis. Qui, ſimul atque ei ſorte prouincia Sicilia ob-
uenit, ſtatim Romæ, & ad Vrbem, antequam proficiſceretur, quærere ipſe ſecum, &
12 cum ſuis agitare cœpit, quibuſnam rebus in ea prouincia maximam vno anno pe-
cuniam facere poſſet. nolebat in agendo diſcere (tametſi non prouinciæ rudis erat,
& tyro) ſed in Siciliam paratus ad prædam, meditatúſque venire cupiebat. O præcla-
rè cóiectum à vulgo in illam prouinciam omen communis famæ, atque ſermonis,
cùm ex nomine iſtius, quid in prouincia facturus eſſet, perridiculè homines augu-
rabantur. Etenim quis dubitare poſſet, cùm iſtius in Quæſtura fugam, & furtum re-
cognoſceret, cùm in Legatione oppidorum, fanorúmque ſpoliationes cogitaret,
cùm videret in foro latrocinia Præturæ, qualis iſte in quarto actu improbitatis fu-
turus eſſet? Atque vt intelligatis eum Romæ quæſiſſe nó modò genera furandi, ſed
etiam nomina: certiſſimum accipite argumẽtum, quo facilius de ſingulari eius im-
pudentia exiſtimare poſſitis. Quo die Siciliam tetigit (videte, ſatiſne paratus ex illo
omine vrbano ad euertendam prouinciam venerit) ſtatim Meſſana literas Haleſam
mittit, quas ego iſtum in Italia ſcripſiſſe arbitror. nã ſimul atque è naui egreſſus eſt,
13 dedit operã, vt Haleſinus ad ſe Dio continuò veniret, ſe de hæreditate velle cogno-
ſcere, quæ eius filio à propinquo homine Apollodoro Laphirone veniſſet. ea erat iu-
dices pergrandis pecunia. Hic eſt Dio iudices nunc beneficio Q. Metelli ciuis R.
factus: de quo multis viris primariis teſtibus, multorúmque tabulis vobis priore a-
ctione ſatiſſactum eſt, HS D. numeratum eſſe, vt eam cauſam, in qua ne tenuiſſima
quidem dubitatio poſſet eſſe, iſto cognoſcente obtineret: præterea greges nobiliſ-
ſimarum equarum abactos: argenti, veſtiſque ſtragulæ, domi quod fuerit, eſſe dire-
ptum: ita HS vndecies Q. Dionem, quòd hæreditas ei obueniſſet, nullam aliam ob
cauſam perdidiſſe. Quid? hæc hæreditas quo Prætore Dionis filio venerat? eodem,
quo P. Annii ſenatoris filiæ: eodem, quo M. Liguri ſenatori, C. Sacerdote Prætore.
quid? tum nemo moleſtus Dioni fuerat? non plus, quã Liguri, Sacerdote Prætore.
quid? ad Verrem quis detulit? nemo: niſi fortè exiſtimatis ei quadruplatores ad fre-
tum præſto fuiſſe. ad Vrbem cùm eſſet, audiuit Dioni cuidam Siculo permagnam
14 veniſſe hæreditatem: hæredem ſtatuas iuſſum eſſe in foro ponere: niſi poſuiſſet, Ve-
neri Erycinæ eſſe mulctatum. tametſi poſitæ eſſent ex teſtamento: putabat tamen,
quoniam Veneris nomen eſſet, cauſam pecuniæ ſe reperturum. Itaque apponit qui
petat Veneri Erycinæ illam hæreditatem. non enim Quæſtor petit (vt eſt conſuetu-
do) is, qui Erycium montem obtinebat. petit Neuius Turpio, quidam iſtius excur-
ſor & emiſſarius, homo omnium ex illo conuentu quadruplatorum deterrimus, C.
Sacerdote Prætore condemnatus iniuriarũ. etenim erat eiuſmodi cauſa, vt ipſe Præ-
tor cùm quæreret calumniatorem, paulo tamen conſideratiorem reperire non poſ-
ſet. hunc hominem Veneri abſoluit, ſibi condemnat. maluit videlicet homines pec-
care, quàm deos: ſe potius à Dione, quod non licebat, quàm Venerem, quod non de-

bebatur, auſerre. Quid ego nunc hîc Sex. Pompeii Clori teſtimonium recitem, qui
cauſam egit Dionis: qui omnibus rebus interfuit: hominis honeſtiſſimi, tametſi ei-
uis R. virtutis cauſa iandiu eſt, tamen omnium Siculorũ primi, ac nobiliſſimi? quid 15
ipſius Q. Cæcilii Dionis, hominis probatiſſimi, ac prudentiſſimi? quid L. Vetecilii
Liguris, T. Manlii, L. Caleni? quorum omnium teſtimoniis de hac Dionis pecunia
confirmatũ eſt. Dixit hoc idem M. Lucullus, ſe de his Dionis incómodis pro hoſpi-
tio, quod ſibi cum eo eſſet, iam antè cognoſſe. quid? Lucullus, qui tum in Macedonia
fuit, melius hæc cognouit, quàm tu Hortenſi, qui Romæ fuiſti, ad quem Dio confu-
git: qui de Dionis iniuriis grauiſſimè per literas cum Verre queſtus es? noua tibi hæc
ſunt, & inopinata? nunc primùm hoc aures tuæ crimen accipiũt? nihil ex Dione, ni-
hil ex ſocru tua, fœmina primaria, Seruilia, vetere Dionis hoſpita audiſti? nonne
multa mei teſtes, quæ tu ſcis, neſciunt? nónne te mihi teſtem in hoc crimine eripuit
non iſtius innocẽtia, ſed legis exceptio? TESTIMONIA M. LVCVLLI, CHLO-
RI, DIONIS. Satíſne vobis magnam pecuniam Venerius homo, qui è Chelidonis 16
ſinu in prouinciá profectus eſſet, Veneris nomine quæſiſſe videtur? Accipite aliam
in minore pecunia non minus impudentem calumniam. Soſippus & Epicrates fra-
tres ſunt Agyrinenſes. Horum pater ab hinc duo & x x annos eſt mortuus. In cuius
teſtamento quodam loco, ſi commiſſum quid eſſet, mulcta erat Veneri, ipſos x x an-
nos, cùm tot interea Prætores, tot Quæſtores, tot calumniatores in prouincia fuiſ-
ſent, hæreditas ab his Veneris nomine petita non eſt. Cauſam Verres cognoſcit: per
Volcatium pecuniam accepit, ferè ad HS c c c c millia ab duobus fratribus. Multo-
rum teſtimonium audiſtis antea: vicerũt Agyrinenſes fratres, ita, vt egentes inanéſ-
que diſcederent. At enim ad Verrem pecunia iſta non peruenit. Quæ eſt iſta defen-
ſio? vtrum aſſeueratur in hoc, an tentatur? mihi enim noua res eſt. Verres calumnia-
tores apponebat: Verres adeſſe iubebat: Verres cognoſcebat: Verres iudicabat: pecu-
niæ maximæ dabantur: qui dabant, cauſas obtinebant. tu mihi ita defendas, Non eſt 17
iſta Verri numerata pecunia. adiuuo te: mei quoque teſtes idem dicũt: Volcatio di-
cunt ſeſe dediſſe. quæ vis erat in Volcatio tanta, vt HS c c c c millia duobus nomini-
bus auferret? ecquis Volcatio, ſi ſua ſponte veniſſet, vnam libellam dediſſet? veniat
nunc, experiatur: tecto recipiet nemo. At ego amplius dico. HS quadringenties acce-
piſſe te arguo cõtra leges: nego tibi ipſi vllum nummum eſſe numeratum: ſed cùm
ob tua decreta, ob imperata, ob iudicata pecuniæ dabantur, non erat quærendum,
cuius manu numerarentur, ſed cuius iniuria cogerẽtur. comites illi tui delecti, ma-
nus erant tuæ: præfecti, ſcribæ, medici, accẽſi, aruſpices, præcones, manus erant tuæ:
vt quiſque te maximè cognatione, affinitate, neceſſitudine aliqua attingebat, ita ma-
ximè manus tua putabatur: cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quàm ſi
centum cohortes fugitiuorum fuiſſent, tua manus ſine controuerſia fuit. quicquid
ab horum quopiam captum eſt, id nõ modò tibi datum, ſed tua manu numeratum 18
iudicari neceſſe eſt. nam ſi hanc defenſionem probabitis, Non accepit ipſe: licet o-
mnia de pecuniis repetundis iudicia tollatis: nemo vnquam tam reus, tam nocens
adducetur, qui iſta defenſione nõ poſſit vti. etenim cùm Verres vtatur: quis erit vn-
quam poſthac reus tam perditus, qui non ad Q. Mutii innocentiã referatur, ſi cum
iſto conferatur? Neque nunc tã mihi iſti Verrem defendere videntur, quàm in Ver-
re defenſionis tentare rationem. Qua de re iudices vobis magnopere prouidendum
eſt. pertinet hoc ad ſummam Reip. & ad exiſtimationem ordinis, ſalutémque ſocio-
rum. Si enim innocentes exiſtimari volumus, non ſolùm nos abſtinẽtes, ſed etiam
noſtros comites præſtare debemus. Primum omnium opera tanta danda eſt, vt eos
nobiſcum educamus, qui noſtræ famæ, capitíque conſulant. deinde ſi in hominibus
eligendis nos ſpes amicitiæ fefellerit, vt vindicemus: miſſos faciamus, ſemper ita vi- 19
uamus, vt rationem reddendam nobis arbitremur. Africani eſt hoc, hominis libera-

liſſimi. vetuntamen ea liberalitas eſt probanda, quæ ſine periculo exiſtimationis eſt, vt in illo fuit. cùm ab eo quidam vetus aſſectator, & ex numero amicorum non impetraret, vt ſe præfectum in Africam duceret, & id ferret moleſtè: Noli, inquit, mirari, ſi tu à me hoc non impetras: ego iampridem ab eo, cui meam exiſtimationem charam fore arbitror, peto, vt mecũ præfectus proficiſcatur, & adhuc impetrare nõ poſſum. Etenim te vera multo magis eſt petendum ab hominibus, ſi ſalui & honeſti eſſe volumus, vt eant nobiſcum in prouinciam, quàm hoc illis in beneficii loco deferendum. ſed tu, cùm & tuos amicos in prouinciam quaſi in prædam inuitabas, ac cum illis, ac per eos prædabare, & eos in concione annulis aureis donabas: nõ ſtatuebas, tibi non ſolùm de te, ſed etiam de illorum factis rationem eſſe reddendam? Cùm hos ſibi quæſtus conſtituiſſet magnos atque vberes ex iis cauſis, quas ipſe inſtituerat cùm in conſilio, hoc eſt cum ſua cohorte, cognoſcere: tum infinitum genus inuenerat ad innumerabilem pecuniam corripiendam. Dubium nemini eſt, quin omnes omnium pecuniæ poſitæ ſint in eorum poteſtate, qui iudicia dant, & eorum, qui iudicant: quin nemo noſtrum poſſit ædes ſuas, nemo fundum, nemo bona patria obtinere, ſi, cùm hæc à quopiam veſtrũ petita ſunt, Prætor improbus, cui nemo intercedere poſſit, det quem velit iudicem, iudex nequam & leuis, quod Prætor iuſſerit, iudicet. ſi verò illud quoque accedet, vt Prætor in ea verba iudicium det, vt vel Octauius Balbus iudex, homo & iuris & officii peritiſſimus, non poſſit aliter iudicare: ſit eiuſmodi L. Octauius iudex. eſto. ſi apparet fũdum Capenatem, quo de agitur, ex iure Quiritium P. Seruilii eſſe, neque is fundus Q. Catulo reſtituetur: non neceſſe erit L. Octauio iudici cogere P. Seruilium Q. Catulo fundum reſtituere, aut condemnare eum, quem non oporteat? Eiuſdemmodi totum ius prætorium, eiuſdemmodi omnis res iudiciaria fuit in Sicilia per triennium Verre Prætore. decreta eiuſmodi. SI NON ACCIPIT QVOD TE DEBERE DICIS, ACCVSES. SI PETIT, DVCAS. C. Fuſicium duci iuſſit petitorem, L. Suetium, L. Racilium. iudicia huiuſmodi. QVI CIVES R. ERANT, SICVLI ESSENT, CVM SICVLI, EORVM LEGIBVS DARI OPORTERET. QVI SICVLI, SI CIVES R. ESSENT. Verùm vt totum genus amplectamini iudiciorum, prius iura Siculorum, deinde iſtius inſtituta cognoſcite. Siculi hoc iure ſunt, vt, quod ciuis cum ciue agat, domi certet ſuis legibus: quod Siculus cum Siculo, non eiuſdem ciuitatis, vt de eo Prætor iudices ex P. Rupilii decreto, quod is de decẽ Legatorum ſententia ſtatuit, quam legem Siculi Rupiliam vocant: ſortiatur. Quod priuatus à populo petit, aut populus à priuato, ſenatus ex aliqua ciuitate, qui iudicet, datur, cùm alternæ ciuitates reiectæ ſunt. Quod ciuis Romanus à Siculo petit, Siculus iudex datur. quod Siculus à ciue R. ciuis R. datur. cæterarum rerum ſelecti iudices ex ciuium R. conuentu proponi ſolent. inter aratores & decumanos lege frumentaria, quam Hieronicam appellant, iudicia fiunt. Hæc omnia iſto Prætore non modò perturbata, ſed planè & Siculis, & ciuibus R. erepta ſunt. Primùm ſuæ leges, quod ciuis cum ciue ageret, aut eum iudicem, quem commodum erat, præconem, aruſpicem, medicum ſuum dabat: aut, ſi legibus erat iudicium conſtitutum, & ad ciuem ſuum iudicem venerant, liberè ciui iudicare non licebat: edictum enim hominis cognoſcite, quo edicto omnia iudicia redegerat in ſuam poteſtatem: Si quis perperam iudicaſſet, ſe cogniturum: cùm cognoſſet, animaduerſurum. idq; cùm faciebat, nemo dubitat, quin cùm iudex alium de ſuo iudicio putet iudicaturum, ſeque in eo capitis periculum aditurum, voluntatem ſpectet eius, quem ſtatim de capite ſuo putet iudicaturũ. ſelecti è cõuentu, aut propoſiti ex negotiatoribus iudices, nulli. Hæc copia, quam dico, iudicum, cohors non Q. Scæuolæ, qui tamen de cohorte ſua dare non ſolebat, ſed C. Verris. cuiuſmodi cohortem putatis hoc principe fuiſſe? ſicuti videtis edictũ. SI QVID PERPERAM IVDICARIT SENATVS.

Eum quoque oſtendam,ſiquando ſit datus,coactu iſtius,quod non ſenſerit,iudicaſ-
ſe. Ex lege Rupilia ſortitio nulla, niſi cùm nihil intererat iſtius. lege Hieronica iu-
dicia plurimarum controuerſiarum ſublata vno nomine omnia. de conuétu,ac ne-
gotiatoribus nulli iudices. Quantam poteſtatem habuerit,videtis: quas res geſſerit,
cognoſcire.Heraclius eſt Hieronis filius Syracuſanus,homo in primis domi ſuæ no-
bilis,& ante hunc Prætorem vel pecunioſiſſimus Syracuſanorum,nũc nulla alia ca-
lamitate,niſi iſtius auaritia,atq; iniuria pauperrimus.huic hæreditas facilè ad HS tri-
cies venit teſtamento propinqui ſui Heraclii : plena domus cælati argenti optimi, 14
multæque ſtragulæ veſtis, pretioſiſſimorúmque mãcipiorum. quibus in rebus iſtius
cupiditates,& inſaniam quis ignorat? erat in ſermone res,magnam Heraclio pecu-
niam veniſſe,non ſolùm Heraclium diuitem,ſed etiam ornatum ſupellectili, argẽ-
to,veſte.mancipiis futurum. Audit hæc etiam Verres:& primò illo ſuo leuiore arti-
ficio Heraclium aggredi conatur,vt eum roget inſpicienda,quæ non reddat: deinde
à quibuſdam Syracuſanis admonetur. hi autem quidam erát affines iſtius, quorum
vxores iſte nunquam alienas exiſtimauit,Cleomenes,& AEſcrio : qui quãrum apud
iſtum,& quàm turpi de cauſa potuerint,ex reliquis criminibus intelligetis.hi,vt di-
co,hominem admonẽt,rem eſſe præclaram, refertam omnibus rebus: ipſum autem
Heraclium hominem eſſe maiorem natu,non promptiſſimum:& eum,præter Mar-
cellos,patronum,quem iure ſuo adire,aut appellare poſſet,habere neminem:eſſe in
eo teſtamento, quo ille hæres eſſet,ſcriptum, vt ſtatuas in palæſtra deberet ponere. 15
faciemus,vt palæſtritæ negent ex teſtamẽto eſſe poſitas : petant hæreditatem,quòd
eam palæſtræ commiſſam eſſe dicant. Placuit ratio Verri:nam hoc animo prouide-
bat: cùm tanta hæreditas in controuerſiam veniſſet,iudicióque peteretur, fieri non
poſſe,vt ſine præda ipſe diſcederet.approbat conſilium:author eſt,vt quamprimum
agere incipiant,hominémque id ætatis minimè litigioſum quantumultuoſiſſimè a-
doriantur. Scribitur Heraclio dica . Primò mirantur omnes improbitatem calum-
niæ.deinde,qui iſtũ noſſent,partim ſuſpicabantur,partim planè videbant adiectum
eſſe oculum hæreditati.Interea dies aduenit,quo die ſeſe ex inſtituto,ac lege Rupi-
lia dicas ſortiturum Syracuſis iſte edixerat : paratus ad hanc dicam ſortiẽdam vene-
rat. tum eum docet Heraclius non poſſe eo die ſortiri,quòd lex Rupilia vetaret die-
bus x x x ſortiri dicam,quibus ſcripta eſſet.dies x x x nondum fuerát.ſperabat He-
raclius,ſi illum diem effugiſſet,ante alteram ſortitionẽ Q . Arrium, quem prouin- 16
cia tum maximè expectabat,ſucceſſurum. iſte omnibus iudiciis diem diſtulit,& eam
diem conſtituit,vt hãc Heraclii dicam ſortiri poſt dies x x x ex lege poſſet. Poſtea-
quã ea dies venit, iſte incipit ſimulare ſe velle ſortiri, Heraclius cum aduocatis adit,
& poſtulat,vt ſibi cum palæſtritis,hoc eſt cum populo Syracuſano,æquo iure diſce-
ptare liceat.aduerſarii poſtulant,vt in eam rem iudices dentur ex iis ciuitatibus,quæ
in id forum conuenirent,electi qui Verri viderentur. Heraclius contrà, vt iudices è
lege Rupilia dentur , vt ab inſtitutis ſuperiorum, ab authoritate ſenatus, ab iure o-
mnium Siculorum ne recedatur . Quid ego iſtius in iure dicendo libidinem & ſce-
lera commóſtrem?quis veſtrum nõ ex vrbana iuriſdictione cognouit?quis vnquam
iſto Prætore Chelidone inuita lege agere potuit?nõ iſtum,vt non neminẽ,prouin-
cia corrupit:idem fuit,qui Romæ. Cùm id,quod omnes intelligebãt, diceret Hera-
clius,ius eſſe certum Siculis,inter ſe quo iure certarent:legem eſſe Rupiliam,quam
Prætor Rupilius ex S.C.de decem Legatorum ſentẽtia dediſſet: hoc omnes ſemper 17
in Sicilia Conſules Prætoréſq; ſeruaſſe:negauit ſe iudices è lege Rupilia ſortiturum:
quinque iudices,quos cõmodum ipſi fuit,dedit.Quid hoc homine facias?quod ſup-
pliciũ dignum libidini eius inuenies? præſcriptũ tibi cùm eſſet homo deterrime, &
impudentiſſime,quẽadmodũ inter Siculos iudices dares:cùm imperatoris populi R.
authoritas,Legatorũ decem ſummorũ hominum dignitas,S.C. intercederet,cuius

conſulto Publius Rupilius Prætor ex Legatorum ſententia leges in Sicilia conſtituerat,cú omnes ante te Prætores Rupilias leges in cæteris rebus,& in iudiciis maximè obſeruaſſent: tu auſus es pro nihilo præ tua præda tot res ſanctiſſimas ducere? tibi nulla lex fuit, nulla religio, nullus exiſtimationis pudor, nullus iudicii metus, nullius apud te grauis authoritas, nullum exemplum, quod ſequi velles? Verùm, vt inſtitui dicere, quinque iudicibus nulla lege, nullo inſtituto, nulla religione, nulla ſorte, ex libidine iſtius datis, non qui cauſam cognoſcerent,ſed qui,quod im-
28 peratum eſſet, iudicarent: eo die nihil actum eſt: adeſſe iubentur poſtridie. Heraclius interea cùm omnes inſidias à Prætore fortunis ſuis fieri videret, capit cõſilium de amicorum & propinquorum ſententia, non adeſſe ad iudicium: itaque Syracuſis illa nocte profugit. Iſte poſtero die mane, cùm multo maturius,quàm vnquam antea,ſurrexiſſet,iudices citari iubet: vbi comperit Heraclium non adeſſe, cogere incipit eos,vt abſentem Heraclium condemnarent. illi eum commonefaciunt, vt, ſi ei videatur, vtatur inſtituto ſuo, nec cogat ante horam decimam de abſente ſecundum præſentem iudicare, impetrant. interea ſanè perturbatus & ipſe, & eius amici, & conſiliarii,moleſtè ferre cœperunt,Heraclium profugiſſe: putabát abſentis damnationem,præſertim tantæ pecuniæ,multo inuidioſiorẽ fore,quàm ſi præſens damnatus eſſet.eo accedebat.quòd iudices è lege Rupilia dati non erant,multo etiá tem turpiorem,& iniquiorem viſum iri intelligebant. itaque hoc dum corrigere vult,apertior eius cupiditas, improbitáſque facta eſt: nam illis quinque iudicibus vti ſeſe
29 negat: iubet id,quod initiò è lege Rupilia fieri oportuerat,citari Heraclium, & eos qui dicam ſcripſerant: aitque iudices è lege Rupilia velle ſortiri.quod ab eo pridie, cùm multis lachrymis eum oraret, atque obſecraret Heraclius, impetrare non potuerat:id ei poſtera die venit in mentem,è lege Rupilia ſortiri dicas oportere. educit ex vrna tres.iis,vt abſentem Heraclium condemnent,imperat: itaque condemnant. Quæ (malum iſta fuit amentia?ecquando te rationem factorum tuorum redditurum putaſti? ecquando his de rebus tales viros auditutos exiſtimaſti? petatur hæreditas ea quæ nulla debetur, in prædam Prætoris? interponatur nomen ciuitatis?imponatur honeſtæ ciuitati turpiſſima perſona calumniæ?neque hoc ſolum, ſed ita res agatur, vt ne ſimulatio quidem æquitatis vlla adhibeatur? nam per deos immortales,quid intereſt, vtrum Prætor imperet, víque cogat aliquem de ſuis bonis omnibus decedere: an huiuſmodi iudicium det,quo iudicio indicta cauſa fortunis omnibus euerti neceſſe ſit?Profectò enim negare nõ potes,te ex lege Rupilia ſortiri iudices debuiſſe, cùm præſertim Heraclius id poſtularet. ſin illud dices, te Heraclii volũtate ab lege receſſiſſe:ipſe te impedies,ipſe tu tua defenſione implicabere:quare enim primum ille ipſe adeſſe noluit, cùm ex eo numero iudices haberet, quos
30 poſtularat? deinde tu cur poſt illius fugam iudices alios ſortitus es, ſi eos qui erant antea dati, vtriuſque dederas voluntate? deinde cæteras dicas omnes illo ſoro M. Poſthumius Quæſtor ſortitus eſt:hanc ſolá tu illo cõuentu reperiere ſortitus. Ergo, inquiet aliquis,donauit populo Syracuſano illã hæreditatem.Primùm,ſi id confiteri velim,tamen iſtum cõdemneris neceſſe eſt:neque enim permiſſum eſt, vt impune nobis liceat,quod alicui eripuerimus,id alteri tradere:verũ ex iſta reperietis hæreditate ita iſtũ prædatum,vt perpauca occultè fecerit: populũ quidem Syracuſanum in maximam inuidiã ſua infamia,alieno præmio perueniſſe:paucos Syracuſanos, eos qui ſe nũc publicè laudationis cauſa veniſſe dicunt,& tunc participes prædæ fuiſſe,& nunc non ad iſtius laudationem,ſed ad cõmunem litium æſtimationẽ veniſſe. Poſteaquã dãnatus eſt abſens:non ſolùm illius hæreditatis,de qua ambigebatur,quæ erat HS tricies,ſed omniũ bonorum paternorũ ipſius Heraclii,quæ non minor erat pecunia, palæſtræ Syracuſanorũ,hoc eſt Syracuſanis,poſſeſſio traditur. Quæ eſt iſta Præturæ?eripis hæreditatẽ,quæ venerat à propinquo,venerat teſtamẽto,venerat legibus:

quæ bona is qui teſtamentum fecit, huic Heraclio antè aliquãto, quàm eſt mortuus, 52
omnia vtenda ac poſſidenda tradiderat: cuius hæreditatis, cùm ille aliquanto ante te
Prætorem eſſet mortuus, controuerſia fuerat nulla, mentionem fecerat nemo. Ve-
tùm eſto, eripe hæreditatem propinquis, da palæſtritis: prædare in bonis alienis no-
mine ciuitatis: euerte leges, teſtamenta, voluntates mortuorum, iura viuorum: num
etiam patriis Heraclium bonis exturbare oportuit? qui ſimul ac profugit: quàm im-
pudenter, quàm palàm, quàm acerbè, dii immortales, illa bona direpta ſunt: quàm il-
la res calamitoſa Heraclio, quæſtuoſa Verri, turpis Syracuſanis, miſeranda omnibus
videbatur. nam illud quidem ſtatim curatur, vt, quicquid cælati argenti fuit in illis
bonis, ad iſtum deferatur: quicquid Corinthiorum vaſorum, ſtragulæ veſtis. Hæc ne-
mo dubitabat, quin nõ modò ex illa domo capta & oppreſſa, verùm ex tota prouin-
cia ad iſtum comportari neceſſe eſſet. mancipia, quæ voluit, abduxit: alia diuiſit: au-
ctio facta eſt: in qua cohors iſtius inuicta dominata eſt. Verùm illud eſt præclarum.
Syracuſani, qui præfuerãt his Heraclii bonis verbo redigendis, re diſpertiendis, red-
debant eorum negotiorum rationem in ſenatu: dicebant ſcyphorum paria complu- 53
ra, hydrias argenteas, pretioſam veſtem ſtragulã, multa mancipia pretioſa Verri da-
ta eſſe: dicebant quantum cuique eius iuſſu nummorum eſſet datum. gemebant Sy-
racuſani, ſed tamen patiebantur. repente recitatur, vno nomine HS c c l millia iuſſu
Prætoris data. fit maximus clamor omnium, non modò optimi cuiuſque, neque eo-
rum, quibus indignum ſemper viſum erat, bona priuati, populi nomine, per ſum-
mam iniuriam erepta: verùm etiam ipſi illi authores iniuriæ, & ex aliqua particula
ſocii prædæ, ac rapinarum clamare cœperunt, ſibi vt haberet hæreditatem. tantus in
curia clamor factus eſt, vt populus concurreret. Res ab omni conuentu cognita ce-
leriter domum nuntiatur. homo inimicus iis qui recitaſſent: hoſtis omnibus, qui
acclamaſſent, exarſit iracundia, ac ſtomacho: veruntamen fuit tum ſui diſſimilis.
noſtis os hominis: noſtis audaciam: tamen tum rumore populi, & clamore, & fur-
to manifeſto grandis pecuniæ perturbatus eſt. vbi ſe collegit: vocat ad ſe Syracuſa-
nos: quia non poſſet negare, ab illis pecuniam datam: non quæſiuit procul alicun- 54
de (neque enim probaret) ſed proximum penè alterum filium, quem illam pecu-
niã diceret abſtuliſſe, oſtendit ſe reddere coacturum. qui poſteaquam id audiuit: ha-
buit dignitatis, & ætatis, & nobilitatis ſuæ rationem: verba apud ſenatum fecit: do-
cuit ad ſe nihil pertinere: de iſto id quod omnes videbant, neque ille quidem ob-
ſcurè locutus eſt. Itaque illi Syracuſani ſtatuam poſtea ſtatuerunt: & is vbi primùm
potuit, iſtum reliquit, de prouinciáque deceſſit. & tamẽ aiunt eum queri ſolere non-
nunquam, ſe miſerum, quòd nõ ſuis, ſed ſuorum comitum peccatis, & criminibus
prematur. Triennium prouinciam obtinuiſti: gener electus adoleſcens vnum an-
num tecum fuit: ſodales viri fortes Legati tui primo anno te reliquerunt: vnus Le-
gatus P. Tadius, qui erat reliquus, nõ ita multùm tecum fuit: qui ſi ſemper vnà fuiſ-
ſet, tamen ſumma cura tum tuæ, tum multo etiam magis ſuæ famæ peperciſſet.
Quid eſt, quod tu alios accuſes? quid eſt, quamobrem putes te tuam culpam non
modò deriuare in aliquem, ſed communicare cum aliquo poſſe? numerantur illa 55
HS c c c quinquaginta Syracuſanis. ea quemadmodum ad iſtum poſtea per pſeu-
dothyron reuertatur, tabulis vobis & teſtibus iudices planum faciam. Ex hac iniqui-
tate iſtius, & improbitate iudices, quòd præda ex illis bonis ad multos Syracuſanos
inuito populo, ſenatúque Syracuſano venerat, & illa ſcelera quoque per Theomna-
ſtum, & AEſcrionem, & Dionyſodorum, & Cleomenem inuitiſſima ciuitate fa-
cta ſunt: primùm vt vrbs tota ſpoliaretur: qua de re alius mihi locus ad dicẽdum eſt
conſtitutus: vt omnia ſigna iſte per eos homines, quos nominaui, omne ebur ex
ædibus ſacris, omnes vndique tabulas pictas, deorum denique ſimulachra, quæ vel-
let, auferret: deinde vt in curia Syracuſis, quem locum illi Buleuterium vocant,

56 honeſtiſſimo loco, & apud illos clariſſimo, ſub illius ipſius M. Marcelli, qui cum Sy-
racuſanis locum eum eripere belli ac victoriæ lege poſſet, conſeruauit & reddidit,
ſtatua ex ære facta, ibi inauratam iſti, & alteram filio ſtatuã poſuerint: vt, dum iſtius
hominis memoria maneret, ſenatus Syracuſanus ſine lachrymis & gemitu in curia
eſſe non poſſet. per eoſdem iſtius iniuriarum, furtorum, vxorúmque ſocios iſtius
imperio Syracuſis Marcellea tolluntur maximo gemitu, luctúque ciuitatis: quem il-
li diem feſtum cum recentibus beneficiis M. Marcelli debitum reddebant, tum ge-
neri, nomini, familiæ Marcellorum maxima voluntate tribuebant. Mithridates in
Aſia, cùm eam prouinciam totam occupaſſet, Mutia non ſuſtulit. hoſtis, & hoſtis in
cæteris rebus nimis ferus & immanis, tamen honorem hominis deorum religione
conſecratum violare noluit. tu Syracuſanis vnum diem feſtum Marcellis impertiri
vetuiſti, per quos illi adepti ſunt, vt cæteros dies feſtos agere poſſent. at verò præ-
clarum diem repoſuiſti, Verrea vt agerent, & vt ad eum diem, quæ ſacris epulíſque
57 opus eſſent, in complures annos locarentur. Iam in tanta iſtius impudentia remit-
tendum aliquid videtur, ne omnia contendamus, ne omnia cum dolore agere vi-
deamur: nam me dies, vox, latera deficiant, ſi hoc nunc vociferare velim, quàm mi-
ſerum indignúmque ſit, iſtius nomine apud eos diem feſtum eſſe, qui ſeſe iſtius o-
pera funditus extinctos eſſe arbitrarentur. O Verrea præclara, quò quaſi acceſſiſti
quæſo, quò non attuleris tecum iſtum diem. etenim quam tu domum, quam vrbem
adiiſti, quod fanum denique, quod non euerſum atque exterſum reliqueris? Quare
appellentur ſanè iſta Verrea, quæ nõ ex nomine, ſed ex manibus, naturáque tua con-
ſtituta eſſe videantur. quàm facilè ſerpat iniuria, & peccandi conſuetudo, quàm non
facilè reprimatur, videte iudices. Bidis oppidũ eſt tenue ſanè, non longè à Syracuſis.
huius longè primus ciuitatis eſt Epicrates quidam. Huic hæreditas HS quingentorũ
milliũ venerat à muliere quadam propinqua, atque ita propinqua, vt ea etiam ſi in-
teſtata eſſet mortua, Epicratem Bidinorum legibus hæredem eſſe oporteret. Recens
58 Syracuſana erat illa res, quam antè demonſtraui, de Heraclio Syracuſano, qui bona
nõ perdidiſſet, niſi ei veniſſet hæreditas. Huic quoq; Epicrati venerat, vt dixi, hæredi-
tas. cogitare cœperunt eius inimici, nihilo minus eodem prætore hũc euerti bonis
poſſe, quo Heraclius eſſet euerſus. rem occultè inſtituũt, ad Verrẽ per eius interpre-
tes deferunt: ita cauſa componitur, vt item palæſtritæ Bidenſes peterent ab Epicrate
hæreditatem, quemadmodũ palæſtritæ Syracuſani ab Heraclio petiſſent. Nunquam
vos Prætorem tam palæſtricum vidiſtis. verùm ita palæſtritas defendebat, vt ab illis
ipſe vnctior diſcederet. qui ſtatim cũ præſenſiſſet, iubet cuidam ſuorum amicorum
numerari HS L X X X. res occultari ſatis non poſſe. Per quendam eorum qui interſu-
erat, fit Epicrates certior. primò negligere & cõtemnere cœpit, quòd cauſa prorſus,
quod dubitari poſſet, nihil habebat. deinde cũ de Heraclio cogitaret, & iſtius libidi-
nem noſſet: commodiſſimum putauit eſſe, de prouincia clam abire: itáq; fecit. pro-
fectus eſt Rhegium. Quod vbi auditum: æſtuare, illi qui dederant pecuniam, putare
59 nihil agi poſſe abſente Epicrate: nam Heraclius tamen affuerat: cùm primùm dati
ſunt iudices. de hoc, qui, antequam in ius aditum eſſet, antequam denique men-
tio controuerſiæ facta eſſet, diſceſſiſſet, putabant nihil agi poſſe. Homines Rhe-
gium proficiſcuntur: Epicratem conueniunt: demonſtrant id quod ille ſciebat, ſe
HS L X X X dediſſe: rogant eum, vt id quod ab ipſis abiſſet pecuniæ, curet: ab ſeſe ca-
ueat, quemadmodum velit: de illa hæreditate cum Epicrate neminem eſſe actu-
rum. Epicrates homines multis verbis malè à ſe acceptos dimiſit. Redeunt illi Rhe-
gio Syracuſas: queri cum multis, ita vt fit, incipiunt: ſeſe HS L X X X nummũ fruſtrà
dediſſe. res percrebruit: in ore atque ſermone omnium cœpit eſſe. Verres re-
fert illam ſuam Syracuſanam: ait ſeſe velle de illis HS L X X X cognoſcere: aduo-
60 cat multos: dicunt Bidini Volcatio ſe dediſſe: illud non addunt, iuſſu iſtius. Vol-

catium vocat: pecuniá teferti imperat. Volcatius animo æquiſſimo nummos affert, qui nihil amitteret. reddit inſpectantibus multis: Bidini nummos auferunt. Dicet aliquis, Quid ergo in hoc Verrem reprehendis? qui non modò ipſe fur non eſt, ſed ne alium quidem paſſus eſt eſſe. Attẽdite: iam intelligetis hanc pecuniam, qua via modò viſa eſt exire ab iſto, eadem ſemita reuertiſſe. quid enim debuit Prætor, cum conſilio re cognita, cùm competiſſet ſuum comitem, iuris, decreti, iudicii corrumpendi cauſa, qua in re ipſius Prætoris caput, exiſtimatióque ageretur, pecuniam accepiſſe: Bidinos autẽ pecuniam contra Prætoris famam, ac fortunas dediſſe, non & in eum, qui accepiſſet, animaduertiſſe, & in eos qui dediſſent? tu, qui inſtitueras, in eos animaduertere, qui perperam iudicaſſent: quod ſæpe per imprudentiam fit: hos pateris impune diſcedere, qui ob tuum decretum, ob tuum iudicium pecuniá aut dandam, aut accipiendam putarant? Volcatius idem apud te poſtea fuit: eques Ro. tanta accepta ignominia. 41

Nã quid eſt turpius ingenuo, quid minus libero dignum, quàm in conuentu maximo cogi à magiſtratu furtum reddere? qui ſi eo animo eſſet, quo nõ modò eques R. ſed quiuis liber debet eſſe, aſpicere te poſtea nõ potuiſſet: inimicus, hoſtis eſſet tanta cõtumelia accepta, niſi tecũ colluſiſſet, & tuæ potius exiſtimationi ſeruiſſet, quàm ſuæ. qui quàm tibi amicus non modò tum fuerit, quandiu tecum in prouincia fuit, verùm etiam nunc ſit, cũ iam à cæteris amicis ſis relictus: & tu intelligis, & nos exiſtimare poſſumus. An hoc ſolũm argumentum eſt, nihil iſto imprudente factum, quòd Volcatius ei non ſuccenſuit? quòd iſte nec in Volcatium, nec in Bidinos animaduertit? Eſt magnum argumentum, verùm illud maximum, quòd illis ipſis Bidinis, quibus iratus eſſe debuit, vt à quibus comperit, quòd iure agere cum Epicrate nihil poſſent, etiam ſi adeſſet, iccirco ſuum decretũ pecunia eſſe tentatum: his inquam ipſis non modò illam hæreditatem, quæ Epicrati venerat, ſed, vt in Heraclio Syracuſano, item in hoc paulò etiam atrocius, quòd Epicrates appellatus omnino non erat, bona patria, fortunáſque eius Bidinis tradidit: 42

oſtendit enim nouo modo, ſi quis quid ab abſente peteret, ſe auditurum. adeunt Bidini: petunt hæreditatem: procuratores poſtulant, vt ſe ad leges ſuas reiiciat, aut ex lege Rupilia dicam ſcribi iubeat. aduerſarii non audebant contradicere: exitus nullus reperiebatur. inſimulant hominem fraudandi cauſa diſceſſiſſe: poſtulant vt bona poſſidere iubeat. debebat Epicrates nullum nummum nemini. amici, ſi quis quid peteret, iudicio ſecum agi paſſuros, iudicatum ſolui ſatiſdaturos eſſe dicebant. Cùm omnia conſilia frigerent, admonitu iſtius inſimulare cœperunt, Epicratẽ literas publicas corrupiſſe: à qua ſuſpicione ille aberat plurimum. actionem eius rei poſtulant. amici recuſare, ne quod nouum iudicium, ne qua ipſius cognitio illo abſente de exiſtimatione eius conſtitueretur: 43

& ſimul idem illud poſtulare non deſiſtebant, vt ſe ad leges ſuas reiiceret. Iſte amplam occaſionem calumniæ nactus, vbi vidit eſſe aliquid, quod amici abſente Epicrate nollent defendere: aſſeuerat ſe eius rei in primis actionem eſſe daturum. Cùm omnes perſpicerent ad iſtum non modò illos nummos, qui per ſimulationem ab iſto exierant, reuertiſſe, ſed multo etiam plures eum poſtea nummos abſtuliſſe: amici Epicratem defendere deſtiterunt. iſte Epicratis bona Bidinos omnia poſſidere, & ſibi habere iuſſit. ad illa HS D millia hæreditaria acceſſit ipſius antiqua HS quindecies pecunia. Vtrum res ab initio ita ducta eſt, an ad extremũ ita perducta eſt? an ita patua eſt pecunia? an is homo Verres, vt hæc, quæ dixi, gratis facta eſſe videantur? Hîc nũc de miſeria Siculorum iudices audite. & Heraclius ille Syracuſanus, & hic Bidinus Epicrates, expulſi bonis omnibus Romam venerunt: 44

ſorditati maxima barba, & capillo Romæ biennium propè fuerunt. cùm L. Metellus in prouinciam profectus eſt, tum iſti bene commendati cum Metello vnà proficiſcuntur. Metellus ſimul ac venit Syracuſas, vtrunque reſcindit, & de Epicrate, & de Heraclio. in vtriuſque bonis nihil erat, quod reſtitui poſſet, niſi quod

moueri loco non poterat. fecerat hæc egregiè primo aduentu Metellus, vt omnes
iſtius iniurias, quas modò poſſet, reſcinderet, & irritas faceret. Heraclium reſtitui
iuſſerat: non reſtituebatur. quiſquis erat eductus ſenator Syracuſanus ab Heraclio,
duci iubebat: itaque permulti ducti ſunt. Epicrates quidem continuò reſtitutus eſt.
alia iudicia Lilybæi, alia Agrigenti, alia Panormi reſtituta ſunt. cenſus, qui iſto Præ-
tore ſunt habiti, non ſeruaturum ſe Metellus oſtenderat: decumas, quas iſte contra
legem Hieronicam vendiderat, ſeſe venditurum Hieronica lege edixerat. omnia e-
rant Metelli eiuſmodi, vt non tam ſuam Præturam gerere, quàm iſtius Præturā rete-
xere videretur. Simul atque ego in Siciliam veni, mutatus eſt. venerat ad eum illo
45 biduo Letilius quidam, homo non alienus à literis: itaque eo iſte tabellario ſemper
vſus eſt. is epiſtolas complures attulerat: in his vnam domo, quæ totum immutarat
hominem. repète cœpit dicere, ſe omnia Verris cauſa velle, ſibi cum eo amicitiam,
cognationémque eſſe. Mirabantur omnes, hoc ei tum denique in mentem veniſſe,
poſteaquam tam multis eum factis, decretiſque iugulaſſet. erant, qui putarent Leti-
lium Legatum à Verre veniſſe, qui gratiam, amicitiam, cognationémque comme-
moraret. ex illo tempore à ciuitatibus laudationem petere, teſtes non ſolùm deter-
rere verbis, ſed etiam vi retinere cœpit. quòd ego niſi meo aduentu illius conatus
aliquantulum repreſſiſſem, & apud Siculos non Metelli, ſed Glabrionis literis, ac
lege pugnaſſem: tam multos huc euocare non potuiſſem. Verùm, quod inſtitui di-
cere, miſerias cognoſcite Siculorum. Heraclius ille, & Epicrates longè mihi ob-
uiam cum ſuis omnibus proceſſerũt: venienti Syracuſas egerunt gratias flētes: Ro-
46 mam decedere mecum cupierunt. quòd erāt mihi oppida complura etiam reliqua,
quæ adire vellem: cōſtitui cum hominibus, quo die mihi Meſſanæ præſto eſſent. eò
mihi nuncium miſerunt, ſe à Prætore retineri. quibus ego teſtimonium denuncia-
ui, quorum nomina edidi Metello, cupidiſſimi veniendi, maximis iniuriis affecti,
adhuc non venerunt. hoc iure ſunt ſocii, vt iis ne deplorare quidem de ſuis incom-
modis liceat. Iam Heraclii Cēturipini, optimi, nobiliſſimique adoleſcentis, teſtimo-
nium audiſtis: à quo HS c millia per calumniam malitiámque petita ſunt. iſte pœnis,
compromiſſiſque interpoſitis, HS c c c extorquenda curauit: quódque iudicium ſe-
cundum Heracliũ de compromiſſis factum erat, quòd ciuis Cēturipinus inter duos
ciues iudicaſſet, id irritum iuſſit eſſe, eúmque iudicem falſum iudicaſſe iudicauit: in
ſenatu ne eſſet: locis, commodiſq; publicis vti vetuit: ſi quis eum pulſaſſet, edixit ſeſe
47 iudicium iniuriarum non daturum: quicquid ab eo peteretur, iudicē de ſua cohorte
daturum, ipſi autem nullius actionem rei ſeſe daturum. quæ iſtius authoritas tātum
valuit, vt neque illum pulſaret quiſquam, cùm Prætor in prouincia ſua verbo per-
mitteret, re hortaretur: neque quiſquam ab eo quicquam peteret, cùm iſte calumniæ
licentiam, ſua authoritate præbuiſſet. ignominia autem illa grauis tādiu in illo ho-
mine fuit, quandiu iſte in prouincia manſit. Hoc iniecto metu iudicibus, nouo mo-
re, nullo exemplo, ecquam rem putatis eſſe in Sicilia, niſi ad nutũ iſtius iudicatum?
vtrum id ſolum videtur eſſe actum, quod eſt tamen actum, vt Heraclio pecunia cri-
peretur: an etiam illud, in quo præda erat maxima, vt nomine iudiciorum, omnium
bona, atq; fortunæ in vnius iſtius eſſent poteſtate? Iam verò in rerum capitalium
quæſtionibus quid ego vnamquanque rem colligam, & cauſam? ex multis ſimilibus
ea ſumam, quæ maximè improbitate excellere videbuntur. Sopater quidam fuit
Halicienſis, homo domi ſuæ cùm primis locuples, atque honeſtus. is ab inimicis ſuis
apud C. Sacerdotem Prætorem rei capitalis cùm accuſatus eſſet, facilè eo iudicio eſt
48 liberatus. huic eidem Sopatro iidem inimici ad C. Verrem, cùm is Sacerdoti ſuc-
ceſſiſſet, eiuſdem rei nomen detulerunt. res Sopatro facilis videbatur, & quòd e-
rat innocens, & quòd Sacerdotis iudicium improbare iſtum auſurum non arbitra-
batur. citatur reus: cauſa agitur Syracuſis: crimina tractantur ab accuſatore ea,

quæ erant antea non ſolùm defenſione, verùm etiam iudicio diſſoluta. cauſam So-
patri defendebat Q. Minutius eques R. in primis ſplendidus, atque honeſtus, vo-
biſque iudices non ignotus. nihil erat in cauſa, quod metuendum, aut omnino quod
dubitãdum videretur. Interea iſtius libertus, & accenſus idem Timarchides, qui eſt,
id quod ex plurimis teſtibus priore actione didiciſtis, rerum huiuſmodi omnium
trãſactor, & adminiſter, ad Sopatrum venit: monet hominem, ne nimis iudicio Sa-
cerdotis, & cauſæ confidat: accuſatores, inimicóſq; eius habere in animo pecuniam
Prætori dare: Prætorem tamen ob ſalutẽ malle accipere: & ſimul malle, ſi fieri poſ-
ſet, rem iudicatam non reſcindere. Sopater, cùm hoc illi improuiſum, atque inopi-
natum accidiſſet, commotus eſt ſanè, neque in præſentia Timarchidi quid reſpon
deret, habuit, niſi ſe conſideraturũ, quid ſibi de ea re eſſet faciendum: & ſimul oſten-
dit, ſe in ſumma difficultate eſſe nummaria. Pòſt ad amicos retulit. qui cùm ei ſuiſ-
ſent authores redimendæ ſalutis, ad Timarchidem venit: expoſitis ſuis difficultati-
bus, hominem ad HS L X X X perducit, eámq; ei pecuniam numerat. Poſteaquam ad
cauſam dicendam ventum eſt: tum verò ſine metu, ſine cura omnes erant, qui So-
patrum defendebant: crimen nullum erat: res iudicata: Verres nummos acceperat.
Quis poſſet dubitare, quidnam eſſet futurum? res illo die non peroratur: dimittitur
iudicium. iterum ad Sopatrum Timarchides venit: ait accuſatores eius multo ma-
iorem pecuniam Prætori polliceri, quàm quantam hic dediſſet: proinde, ſi ſaperet,
videret quid ſibi eſſet faciendum. Homo, quanquam erat & Siculus, & reus, hoc eſt
& iure iniquo, & tempore aduerſo: ferre tamen, atque audire diutius Timarchidem
non potuit. Facite, inquit, quod vobis libet: daturus nõ ſum amplius. idémque hoc
amicis eius, & defenſoribus videbatur, atque eo etiam magis, quòd iſte quoquomo-
do ſe in ea quæſtione præbebat, tamen in cõſilio habebat homines honeſtos è con-
uentu Syracuſano, qui Sacerdotis quoque in conſilio fuerant, tum, cùm eſſet idem
hic Sopater abſolutus. hoc rationis habebãt, facere eos nullo modo poſſe, vt eodem
crimine, iiſdem teſtibus Sopatrum condemnarent iidem homines, qui antea abſol-
uiſſent. Itaque hac vna ſpe ad iudicium venitur. quò poſteaquam ventum eſt: cũ in
conſilium frequentes conueniſſent iidem qui ſolebant, & hac vna ſpe tota defenſio
Sopatri niteretur, conſilii frequentia, & dignitate, & quòd erant, vt dixi, iidem, qui
antea Sopatrum eodem illo crimine liberarãt: cognoſcite hominis apertam, ac non
modò non ratione, ſed ne diſſimulatione quidem tectam improbitatẽ, & audaciam.
M. Petilium equitem Ro. quem habebat in conſilio, iubet operam dare, quòd rei
priuatæ iudex eſſet. Petilius recuſabat, quòd ſuos amicos, quos ſibi in conſilio eſſe
vellet, ipſe Verres retineret. Iſte, homo liberalis, negat ſe quẽquam retinere eorum,
qui Petilio vellent adeſſe. itaque diſcedunt omnes: nam cæteri quoque impetrãt, ne
retineantur, qui ſe velle dicebant alterutri eorum, qui tum illud iudicium habebãt,
adeſſe. itaque iſte ſolus cum ſua cohorte nequiſſima relinquitur. Nõ dubitabat Mi-
nutius, qui Sopatrum defendebat, quin iſte, quoniam conſilium dimiſiſſet, illo die
rem illam quæſiturus non eſſet, cùm repente iubetur dicere. reſpondet, ad quos? Ad
me, inquit, ſi tibi idoneus videor, qui de homine Siculo, ac Græculo iudicẽ. Idoneus
es, inquit: ſed peruellem adeſſent ii qui affuerant antea, cauſámque cognorant.
Dic, inquit: illi adeſſe non poſſunt. nam hercule, inquit Q. Minutius, me quo-
que Petilius, vt ſibi in conſilio adeſſem, rogauit. & ſimul à ſubſelliis abire cœpit. Iſte
iratus hominem verbis vehementioribus proſequitur, atque ei grauius etiam mi-
nari cœpit, quòd in ſe tantum crimen inuidiámque conflarit. Minutius, qui Sy-
racuſis ſic negotiaretur, vt ſui iuris dignitatíſque meminiſſet: & qui ſciret ſe ita in
prouincia rem agere oportere, vt ne quid de libertate deperderet: homini, quæ
viſa ſunt, & quæ tempus illud tulit, & cauſa, reſpondit: cauſam ſeſe dimiſſo at-
que ablegato conſilio defenſurum negauit: itaque à ſubſelliis diſceſſit: idémque

hoc præter Siculos cæteri Sopatri amici, aduocatique fecerunt. Iſte quâquam eſt incredibili importunitate, & audacia, tamen ſubitò ſolus deſtitutus pertimuit, & conturbatus eſt. quid ageret, quò ſe verteret, neſciebat. ſi dimiſiſſet eo tempore quæſtionem: pòſt illis adhibitis in cõcilium, quos ablegarat, abſolutum iri Sopatrum videbat. ſin autem hominem miſerum, atque innocentem condemnaſſet, cùm ipſe Prætor ſine conſilio, reus autem ſine patrono atque aduocatis fuiſſet: iudiciúmque C. Sacerdotis reſcidiſſet: inuidiam ſe ſuſtinere non poſſe tantam arbitrabatur. itaque æ-
53 ſtuabat dubitatione: verſabat ſe in vtranque partem non ſolùm mẽte, verùm etiam corpore: vt omnes qui aderant, intelligere poſſent, in animo eius metum cum cupiditate pugnare. erat hominum conuentus maximus, ſummum ſilentium, ſumma expectatio, quonam eſſet eius cupiditas eruptura. crebrò dimittebat ſe accenſus ad aurem Timarchides. Tum iſte aliquando, Age dic, inquit. Sopatrus implorare hominum, atque deum fidem, vt cum conſiliò cognoſceret. tum repente iſte teſtes citari iubet. dicit vnus, & alter breuiter: nihil interrogatur. præco, dixiſſe, pronunciat. iſte, quaſi metueret, ne Perilius priuato illo iudicio tranſacto, aut dilato, cum cæteris in conſilium reuerteretur, ita properans de ſella exiluit, hominem innocentem, à Sacerdote abſolutum, indicta cauſa, de ſententia ſcribæ, medici, aruſpiciſque con-
54 demnat. Retinete hominem in ciuitate iudices: parcite, & conſeruate, vt ſit qui vobiſcum res iudicet, qui in ſenatu ſine vlla cupiditate de bello & pace ſententiam ferat. tametſi minus id quidem nobis, minus populo Romano laborandum eſt, qualis iſtius in ſenatu ſententia futura ſit. quæ enim eius authoritas erit? quãdo iſte ſententiam dicere audebit, aut poterit? quando autem homo tanta luxuria, atque deſidia, niſi Februario menſe, aſpirabit in curiam? verùm veniat ſanè, decernat bellum Cretenſibus: liberet Byzantios: Regem appellet Ptolemæum: quæ vult Hortenſius, omnia dicat, & ſentiat. minus hæc ad nos, minus ad vitæ noſtræ diſcrimen, minus ad fortunarum noſtrarum periculum pertinent. illud, illud eſt capitale, illud eſt formidoloſum, illud optimo cuique metuendum, quòd iſte, ex hoc iudicio ſi aliqua vi ſe eripuerit, in iudicibus ſit neceſſe eſt, ſententiam de capite ciuis R. ferat, ſit in eius exercitu ſignifer, qui imperium iudiciorum tenere vult. hoc populus Ro. recuſat, hoc ferre non poteſt, clamat, permittitque vobis, vt, ſi iſtis hominibus delectemini, ſi ex hoc genere ſplendorem ordini, atque ornamentum curiæ conſtituere velitis,
55 habeatis ſanè vobiſcum iſtum ſenatorem, iſtum etiam de vobis iudicem habeatis. de ſe homines, ſi qui extra iſtum ordinem ſunt, quibus ne reiiciũdi quidem amplius, quàm trium iudicum præclaræ leges Corneliæ faciunt poteſtatem, hunc hominem tam crudelem, tam ſceleratum, tam nefarium nolunt iudicare. Etenim ſi illud eſt flagitioſum (quod mihi omnium rerum turpiſſimum, maximéque nefarium videtur) ob rem iudicandam pecuniam accipere, pretio habere addictam fidem, & religionem: quãto illud flagitioſius, improbius, indignius, eum, à quo pecuniam ob abſoluendum acceperis, cõdemnare, vt ne prædonum quidem Prætor in fide retinenda conſuetudinem conſeruaret? ſcelus eſt, accipere ab reo: quanto magis, ab accuſatore? quãto etiam ſceleratius, ab vtroque? Fidem cùm propoſuiſſes venalem in prouincia, valuit apud te plus is, qui pecuniam maiorem dedit. cõcedo, fortitan aliquis aliquando eiuſmodi quippiam fecerit. cùm verò fidem ac religionem tuam iam al-
56 teri addictam pecunia accepta habueris, pòſt eandem aduerſariis tradideris, maiore pecunia: vtrunque falles? & trades, cui voles? & ei, quem feſelleris, ne pecuniam quidem reddes? quem mihi tu Bulbum, quem Stalenum, quod vnquam huiuſmodi monſtrum, aut prodigium audiuimus, aut vidimus, qui cum reo tranſigat, pòſt cum accuſatore decidat: honeſtos homines, qui cauſam norint, ableget, conſilióque dimittat, ipſe ſolus reum abſolutum, à quo pecuniã acceperit, condemnet, pecuniámque non reddat? hunc hominẽ in numero iudicũ habebimus? hic alteram decuriam

ſenatoriam iudex obtinebit? hic de capite libero indicabit? huic iudicialis tabella committetur? quam iſte non modò cera, verùm etiam ſanguine, ſi viſum erit, notabit: quid enim horum ſe negat feciſſe? illud videlicet vnum, quod neceſſe eſt, pecuniam accepiſſe. quid ni iſte negerat eques R. qui Sopatrum defendit, qui omnibus eius conſiliis, rebúſque interſuit, Q. Minutins iuratus dicit pecuniam datam, iuratus dicit Timatchidem dixiſſe, maiorem ab accuſatoribus pecuniam dari. dicēt hoc Siculi omnes, dicent omnes Halicienſes, dicet etiam prætextatus Sopatri filius: qui 17
ab iſto homine crudeliſſimo, patre innocentiſſimo, pecuniáqne patria priuatus eſt. Verùm ſi de pecunia teſtibus planũ facere non poſſem, illud negare poſſes, aut nune negabis, te conſilio tuo dimiſſo, viris primariis, qui in conſilio C. Sacerdotis fuerát, tibique eſſe ſolebant, remotis, de te iudicata iudicaſſe? téque eum, quem C. Sacerdos adhibito conſilio, cauſa cognita abſoluiſſet, eundem remoto conſilio, cauſa incognita condemnaſſe? cùm hæc confeſſus eris, quæ in foro palàm Syracuſis, in ore, atq; oculis prouinciæ geſta ſunt: negato ſanè ſi voles, pecuniam accepiſſe: reperies, credo, aliquem, qui, cùm hæc quæ palàm geſta ſunt, videat, quærat qnid tu occultè egeris: aut qui dubitet, vtrum malit meis teſtibus, an tuis defenſoribus credere. Dixi iam antea, me non omnia iſtius, quæ in hoc genere eſſent, ennmeraturum: ſed delecturum ea quæ maximè excellerent. Accipite nunc aliud eius facinus nobile, & multis locis ſæpe commemoratũ, & eiuſmodi, vt in vno omnia maleficia ineſſe vi- 58
deantur: attendite diligenter: inuenientis enim id facinus natum à cupiditate, auctum per ſtuprum, crudelitate perfectum, atque cõcluſum. Sthenius eſt, is qui nobis aſſidet, Thermitanus, antea multis propter ſummam virtutem, ſummámq; nobilitatem, nunc propter ſummam calamitatem, atque iſtins inſignem iniuriam omnibus notus. huius hoſpitio Verres cùm eſſet vſus, & cùm ſolum apud eum non modò Thermis ſæpenumero fuiſſet, ſed etiam habitaſſet: domo eius omnia abſtulit, quæ paulo magis animum cuiuſpiam, aut oculos poſſent commouere: etenim Sthenius ab adoleſcentia ſtudioſius paulo hæc comparарat, ſupellectilem ex ære elegantiorem, & Deliacam, & Corinthiam, tabulas pictas, etiã argenti bene facti, prout Thermitani homines facultates ferebant, ſatis. quæ, cùm eſſet in Aſia adoleſcẽs, ſtudioſè, vt dixi, comparabat, non tam ſuæ delectationis cauſa, quàm ad inuitationes aduentúſque noſtrorum hominum, ſuorum amicorum, atque hoſpitum. Quæ poſteaquam iſte omnia abſtulit, alia rogando, alia poſcendo, alia ſumendo, ferebat Sthenius, vt poterat, angebatur tamen animi dolore neceſſario, quòd domum eins exor- 59
natam atque inſtructam, ferè iam iſte reddiderat nudam atq; inanem. veruntamen dolorem ſuum nemini impartiebat: Prætoris iniurias tacitè, hoſpitis placidè ferendas arbitrabatur. Interea cupiditate iſte illa ſua nota, atque apud omnes peruagata, cùm ſigna quædã pulcherrima, atque antiquiſſima Thermis in publico poſita vidiſſet, adamauit: à Sthenio petere cœpit, vt ad ea tollenda operam ſuam profiteretur, ſéque adiuuaret. Sthenius verò non ſolùm negauit, ſed etiam oſtendit id fieri nullo modo poſſe, vt ſigna antiquiſſima, monimenta P. Africani, ex oppido Thermitanorum incolumi illa ciuitate, imperióque populi Ro. tollerentur. Etenim, vt ſimul P. Africani quoque humanitatem & æquitatem cognoſcatis, oppidum Himeram Carthaginenſes quondam ceperant, quod fuerat in primis Siciliæ clarum & ornatum. 60
Scipio, qui hoc dignum populo Ro. arbitraretur, bello confecto ſocios ſua per noſtram victoriã recuperare: Siculis omnibus Carthagine capta, quæ potuit, reſtituenda curauit. Himera deleta quos ciues belli calamitas reliquos fecerat, ii ſeſe Thermis collocarant in eiuſdem agri finibus, neque longè ab oppido antiqno. hi ſe patrũ fortunam ac dignitatem recuperare arbitrabantur, cùm illa maiorum ornamenta in eorum oppido collocabantur. erant ſigna ex ære complura: in his mira pulchritudine ipſa Himera in muliebrem figuram, habitúmque formata, ex oppidi nomine, &

fluminis:erat etiã Stheſicori poetæ ſtatua,ſenilis,incurua,cum libro,ſummo,vt pu
tãt, artificio facta,ab eo qui fuit Himeræ,ſed eſt,& fuit tota in Græcia ſũmo propter
ingenium honore & nomine. hæc iſte ad inſaniam concupierat. etiam, quod penè
præteriit,capella quædam,ea quidem mire, vt etiam nos qui rudes harum rerum ſu-
mus,intelligere poſſumus,ſcitè ſacta & venuſtè. hæc & alia Scipio non negligenter
61 abiecerat,vt homo intelligens Verres auferre poſſet:ſed Thermitanis reſtituerat:nõ
quo ipſe hortos,aut ſuburbanum,aut locum omnino,vbi ea poneret,nullum habe-
ret:ſed quod,ſi domum abſtuliſſet,non diu Scipionis appellarentur,ſed eorum; ad
quoſcunque ipſius morte veniſſent:nunc iis locis poſita ſunt, vt mihi ſemper Sci-
pionis fore videantur,itáque dicantur. Hæc cùm iſte poſceret, ageretúrque ea res in
ſenatu,Sthenius vehementiſſimè reſtitit,multáque,vt in primis Siculorũ in dicen-
do copioſus eſt, cõmemorauit : vrbẽ relinquere Thermitanos eſſe honeſtius, quàm
pati tolli ex vrbe monimenta maiorum,ſpolia hoſtium,beneficia clariſſimi viri,in-
dicia ſocietatis populi Ro.atque amicitiæ. commoti animi ſunt omnium.repertus
eſt nemo,quin mori diceret ſatius eſſe. Itaque hoc adhuc oppidum Verres inuenit
propè ſolum in orbe terrarum, vnde nihil eiuſmodi rerum de publico per vim, ni-
62 hil occultè, nihil imperio,nihil gratia,nihil pretio poſſet auferre. veruntamen haſce
eius cupiditates exponam alio loco:nunc ad Sthenium reuertar. Itaque iſte vehe-
menter Sthenio infenſus, hoſpitium ei renunciat, domo eius emigrat, atque adeò
exit:nam iam antè migrarat. eum autem inimiciſſimi Sthenii domum ſuam ſtatim
inuitant,vt animum eius in Sthenium inflammarent,ementiendo aliquid,& crimi-
nando. hi autem erant inimici,Agathinus homo nobilis,& Dorotheus, qui habebat
in matrimonio Callidamam Agathini eius filiam,de qua iſte audierat:itaque ad ge-
nerum Agathini migrare maluit. Vna nox interceſſerat,cùm iſte Dorotheũ ſic dili-
gebat,vt diceres omnia inter eos eſſe communia: Agathinum ita obſeruabat,vt ali-
quem affinem ac propinquum. Contemnere etiam ſignum illud Himeræ iam vide-
batur,quòd eum multo magis figura & lineamenta hoſpitæ delectabant. Itaque hor-
63 tari homines cœpit,vt aliquid Sthenio periculi crearent,criminíſque confingerent.
dicebant ſe illi nihil habere,quod dicerent. tum iſte his apertè oſtendit,& confirma-
uit,eos,in Sthenium quicquid vellent dicerent, ſimul atque ad ſe detuliſſent, pro-
baturos. ita illi non procraſtinant:Sthenium ſtatim educunt:aiunt ab eo literas pu-
blicas eſſe corruptas. Sthenius poſtulat, vt ſecum ſui ciues agant de literis publicis
corruptis,eiúſque rei legibus Thermitanorum actio ſit:cùm ſenatus populúſque R.
Thermitanis,quòd ſemper in amicitia,fidéque manſiſſent,vrbem,& agros,legéſque
ſuas reddidiſſet:Publiúſque Rupilius poſtea leges ita Siculis ex S.C.de decem Lega-
torum ſententia dediſſet,vt ciues inter ſe legibus ſuis agerent:idémque hoc habue-
rit Verres ipſe in edicto,vt de his omnibus cauſis ſe ad leges reiiceret. Iſte,homo o-
mnium æquiſſimus,atque à cupiditate omni remotiſſimus, ſe cogniturum eſſe cõ-
firmat: paratum ad cauſam dicendam venire hora octaua iubet. Nõ erat obſcurum;
quid homo improbus, ac neſarius cogitaret : neque enim ipſe ſatis occultarat, nec
mulier tacere poterat. intellectum eſt id ipſum agere,vt,cũ Sthenium ſine vllo ar-
64 gumento,ac ſine teſte damnaſſet, tum homo neſarius de homine nobili,atque id æ-
tatis,ſuóque hoſpite virgis ſupplicium crudeliſſimè ſumeret. quod cùm eſſet perſpi-
cuum , de amicorum hoſpitúmque ſuorum ſententia, Thermis Sthenius Romam
profugit : hyemi fluctibúſque ſeſe committere maluit, quàm nõ iſtam communem
Siculorum tempeſtatem, calamitatémque vitare. Iſte homo certus & diligens ad
horam octauam præſto eſt:Sthenium citari iubet : quem poſteaquam videt non a-
deſſe,dolore ardere,atque iracundia furere cœpit:Venerios in domum Sthenii mit-
tere: equites circum agros eius,villáſque dimittere. itaque cùm expectat quidnã ſibi
certi afferatur, ante horam tertiam noctis de foro non diſceſſit. Poſtridie mane de-

ſcendit: Agathinum ad ſeſe vocat: iubet eum de literis publicis in abſentem Sthe-
nium dicere.erat eiuſmodi cauſa,vt ille ne ſine aduerſario quidem apud inimicum
indicem reperire poſſet,quid diceret.itaque tãtum verbo poſuit:Sacerdote Prætore
Stheniũ literas publicas corripuiſſe.vix ille hoc dixerat,cùm iſte pronunciat, Sthe-
nium literas publicas corrupiſſe videri: & hæc præterea addidit homo Venerius no-
uo modo, nullo exemplo, ob eam rem HS quingenties Veneri Erycinæ de Sthenii
bonis exacturũ:bonáque eius ſtatim cœpit vendere:& vendidiſſet,ſi tantulum mo-
ræ fuiſſet,quò minus ei pecunia illa numeraretur.ea poſteaquam numerata eſt:con-
tentus hac iniquitate non fuit:palàm de ſella,ac tribunali pronunciat,ſiquis abſen-
tem Sthenium rei capitalis reum facere vellet,ſeſe eius nomẽ recepturum:& ſimul,
vt ad cauſam accederet,noménq; deferret, Agathinum nouum affinem, atq; hoſpi-
tem cœpit hortari.tum ille claré,omnibus audientibus, ſeſe id non eſſe facturũ,ne-
que ſe vſque eò Sthenio eſſe inimicum,vt eum rei capitalis affinem eſſe diceret.Hîc
tum repente Pacilius quidam,homo egens,& leuis,accedit:ait,ſi liceret,nomen ab-
ſentis deferre ſe velle.iſte verò & licere,& fieri ſolere,& ſe recepturũ: itáque defer-
tur.edicit ſtatim,vt Cal.Dec.adſit Sthenius Syracuſis. hic,qui Romam veniſſet,ſa-
tíſque fœliciter anni iam aduerſo tempore nauigaſſet,omniáque habuiſſet æquiora,
& placabiliora,quàm animum Prætoris,atque hoſpitis:rem ad amicos ſuos detulit.
quæ vt erant acerba,atque indigna,ſic videbantur omnibus. Itaque in ſenatu conti-
nuò Cn.Lentulus,& Lucullus Coſs. faciunt mentionem, placere ſtatui, ſi Patribus
Conſcriptis videretur, ne abſentes homines in prouinciis rei fierent rerum capita-
lium:cauſam Sthenii totam,& iſtius crudelitatem,& iniquitatem ſenatum docent.
Adérat in ſenatu Verres pater iſtius,& flens vnumquenque ſenatorem rogabat,vt fi-
lio ſuo parceret:neque tamen multum proficiebat: erat enim ſumma volũtas ſena-
tus.itaque ſententiæ dicebãtur,cùm Sthenius abſens reus factus eſſet,de abſente iu-
dicium nullum fieri placere:& ſiquod eſſet factum,id ratum eſſe nõ placere.Eo die
tranſigi nihil potuit,quòd & id temporis erat,& ille pater iſtius inuenerat homines,
qui dicendo tempus conſumerẽt.poſtea ſenex Verres defenſores, atque hoſpites o-
mnes Sthenii conuenit:rogat eos,atq; orat,ne oppugnent filium ſuum,de Sthenio
ne laborent:confirmat his,curaturum ſe eſſe,ne quid ei per filium ſuum noceretur,
ſe homines certos eius rei cauſa in Siciliam & terra,& mari miſſurũ. & erat ſpatium
dierum ferè triginta ante Cal.Dec.quo iſte, vt Syracuſis Sthenius adeſſet, edixerat.
Commouentur amici Sthenii:ſperant fore,vt patris literis, nunciiſque filius ab in-
cœpto furore reuocetur.in ſenatu poſtea cauſa nõ agitur.Veniunt ad iſtum dome-
ſtici nuncii,literáſque à patre afferunt ante Cal.Dec.cùm iſti etiam tum de Sthenio
integra tota res eſſet: eodémque ei tempore de eadem re literæ complures à multis
eius amicis,ac neceſſariis afferuntur.Hîc iſte,qui præ cupiditate neque officii ſui,ne-
que periculi,neque pietatis,neque humanitatis rationem habuiſſet vnquam,neque
in eo quod monebatur,authoritatem patris,nec in eo quod rogabatur,voluntatem
anteponẽdam putauit libidini ſuæ.Mane Cal.Dec. vt edixerat, Sthenium citari iu-
bet.Si abs te iſtam rem parens tuus alicuius amici rogatu,benignitate,aut ambitio-
ne inductus petiſſet:grauiſſima tamẽ apud te voluntas patris eſſe debuiſſet.cùm ve-
rò abs te tui capitis cauſa peteret,hominéſque certos domo miſiſſet, hique eo tem-
pore ad te veniſſent,cùm tibi in integro tota res eſſet:ne tũ quidem te potuit ſi non
pietatis,at ſalutis tuæ ratio ad officium,ſanitatémque reducere?Citat reum: non re-
ſpondet.citat accuſatorem(attendite quæſo: videte,quantopere iſtius amentiæ for-
tuna ipſa aduerſata ſit: & ſimul videte, quis Sthenii cauſam caſus adiuuerit) citatus
accuſator M.Pacilius neſcio quo caſu non reſpondit,non affuit.ſi præſens Sthenius
reus eſſet factus,ſi manifeſto in maleficio teneretur:tamen,cùm accuſator non ad-
eſſet,Sthenium condemnari non oporteret.etenim,ſi poſſet reus abſente accuſato-

69 te damnati,non ego à Vibone Veliam paruulo nauigio inter fugitiuorum,ac præ-
donum,ac tua tela veniſſem:quo tempore omnis illa mea feſtinatio fuit cũ periculo
capitis,ob eam cauſam,ne tu ex reis eximetere,ſi ego non affuiſſẽm ad diem. Quod
igitur erat in tuo iudicio optatiſſimum,me, cùm citatus eſſem,nó adeſſe: cur Sthe-
nio non putaſti prodeſſe oportere, cùm eius accuſator non affuiſſet? Itaque fecit vt
exitus principio ſimilibus reperiretur. quem abſentem reum fecerat, eum abſente
accuſatore cõdemnat. Nunciabatur illi primis illis temporibus, id quod pater quo-
que ad eum pluribus verbis ſcripſerat,agitatam rem eſſe in ſenatu,etiam in concio-
ne Tribunum pl.de cauſa Sthenii M.Palicanum eſſe queſtum: poſtremò me ipſum
apud collegium hoc Tribunorum pl.cùm eorum omnium edicto nó liceret quen-
quam Romæ eſſe, qui rei capitalis condemnatus eſſet, egiſſe cauſam Sthenii. Cùm
rem ita expoſuiſſem, quemadmodum nunc apud vos, docuiſſemque hanc damna-
tionem duci non oportere, Tribunos pleb.hoc ſtatuiſſe, ídque omnium ſententia
70 pronunciatum eſſe,non videri Sthenium impediri edicto,quo minus ei liceret Ro-
mæ eſſe.cùm hæc ad iſtum afferrentur: timuit aliquãdo,& commotus eſt:vertit ſti-
lum in tabulis ſuis: quo facto cauſam omnem euertit ſuam : nihil enim ſibi reliqui
fecit,quod defendi aliqua ratione poſſet. nã ſi ita defenderet, recipi nomen abſentis
licet,hoc fieri in prouincia nulla lex vetat: mala & improba defenſione, verùm ali-
qua tamen vti videretur. Poſtremò illo deſperatiſſimo perfugio vti poſſet,ſe impru-
dẽtem feciſſe,exiſtimaſſe id licere. quanquam hæc perditiſſima defenſio eſt: tamen
aliquid dici videretur. tollit ex tabulis id quod erat,& facit coràm delatum eſſe. Hîc
videte,in quot laqueos ſe induerit,quorum ex nullo ſe vnquam expediret. Primùm
ipſe in Sicilia ſæpe,& palàm de loco ſuperiore dixerat,& in ſermone multis demõ-
ſtrarat,licere nomẽ recipere abſentis,ſe exemplo feciſſe id quod feciſſet. hæc cũ di-
71 ctitaſſe priore actione,& Sex. Põpeius Chlorus dixit, de cuius virtute antea cõme-
moraui,& Cn.Pompeius Theodorus,homo Cn.Pompeii clariſſimi viri iudicio plu-
rimis maximíſque in rebus probatiſſimus, & omniũ exiſtimatione ornatiſſimus: &
Poſſides Matro Solentinus,homo ſumma nobilitate,exiſtimatione, virtute : & hac
actione quàm voletis multi dicent, & qui ex iſto ipſo audierint, viri primarii noſtri
ordinis:& alii qui interfuerint, cùm abſentis nomen reciperetur. deinde Romæ cũ
res eſſet acta in ſenatu,omnes iſtius amici,in his etiã pater eius,hoc defendebat lice-
re fieri:ſæpe eſſe factum:iſtum,quod feciſſet,aliorum exemplo,inſtitutóque feciſſe.
dicit præterea teſtimonium tota Sicilia: quæ in communibus poſtulatis ciuitatem
omnium Conſulibus edidit,rogare, atque orare Patres Conſcriptos, vt ſtatuerent,
ne abſentium nomina reciperentur. Qua de re Cn. Lentulum patronum Siciliæ,cla-
riſſimum adoleſcentem,dicere audiſtis:Siculos,cùm ſe cauſam, quæ pro his ſibi in
ſenatu agenda eſſet,docerent,de Sthenii calamitate queſtos eſſe, proptereáq; hanc in-
72 iuriam,quæ Sthenio facta eſſet, eos ſtatuiſſe,vt hoc quod dico, poſtularetur. Quæ
cùm ita eſſent:tantáne amentia præditus,atque audacia fuiſti,vt in te tam clara,tam
teſtata,tam abs te ipſo peruulgata,tabulas publicas corrumpere auderes? at quẽad-
modum corrupiſti? nónne ita vt omnibus nobis tacentibus ipſæ te tuæ tabulæ con-
demnare poſſent?Cedo quæſo,codicem circunfer,oſtende. videríſne totum hoc no-
men,coràm vbi facit delatum,eſſe in litura?quid fuit iſtic antea ſcriptũ?quod men-
dum iſta litura correxit? quid à nobis iudices expectatis argumenta huius criminis?
nihil dicimus:tabulæ ſunt in medio,quæ ſe corruptas,atque interlitas eſſe clamant.
Ex iſtis etiã tu rebus effugere te poſſe confidis, cũ te nos nó opinione dubia, ſed tuis
veſtigiis perſequamur,quæ tu in tabulis publicis expreſſa,ac recẽtia reliquiſti? Is mi-
hi etiam Sthenium literas publicas corrupiſſe cauſa incognita iudicauit, qui defen-
dere non potuerit ſe non ex ipſius Sthenii nomine literas publicas corrupiſſe. Vide-
73 te porrò aliam dementiam: videte,vt,dum expedire ſeſe vult,induat. Cognitorem

aſcribit? Sthenio: quem? cognatum aliquem, aut propinquum? non: Thermitanum
aliquem honeſtum hominem, ac nobilem? ne id quidem: at Siculum, in quo aliquis
ſplendor dignitáſque eſſet? minimè: quid igitur? ciuem Romanum. cui hoc probari
poteſt? cùm eſſet Sthenius ciuitatis ſuæ nobiliſſimus, ampliſſima cognatione, pluri-
mis amicitiis, cùm præterea tota Sicilia multum authoritate, & gratia poſſet: inue-
nire neminem Siculum potuit, qui pro ſe cognitor fieret? hoc probabitis? an ipſe ci-
uem Romanũ maluit? cedo, cui Siculo, cùm is reus fieret, ciuis Romanus cognitor
factus vnquã ſit. omnium Prætorum literas, qui antè fuerũt, profer, explica: ſi vnum
inueneris, ego hoc tibi, quemadmodum in tabulis ſcriptum habes, ita geſtum eſſe
cócedam. At credo Sthenius hoc ſibi amplum eſſe putauit, eligere è ciuium Roma-
norum numero, ex amicorum atque hoſpitum ſuorum copia, quem cognitorem
daret. quem delegit? quis in tabulis ſcriptus eſt? C. Claudius C. filius Palatina. non 74
quæro, quis hic ſit Claudius, quàm ſplendidus, quàm honeſtus, quàm idoneus, pro-
pter cuius authoritatem & dignitatem Sthenius ab omnium Siculorum conſuetu-
dine diſcederet, & ciuem Romanum cognitorem daret. nihil horum quæro: fortaſ-
ſe enim Sthenius non ſplendorem hominis, ſed familiaritatem ſecutus eſt. quid, ſi
omnium mortalium Sthenio nemo inimicior, quàm hic C. Claudius, tum ſemper,
tum in his ipſis rebus, & temporibus fuit, ſi de literis corruptis contrauenit, ſi contrà
omni ratione pugnauit: vtrum potius pro Sthenio inimicum cognitorem eſſe fa-
ctum, an te in Sthenii periculum inimici eius nomine abuſum eſſe credemus? Ac
ne quis fortè dubitet, cuiuſmodi totum ſit negotium: tametſi iandudum omnibus
iſtius improbitatem perſpicuam eſſe confido, tamen paululum etiam attendite. Vi-
detis illum ſubcriſpo capillo, nigrum, qui eo vultu nos intuetur, vt ſibi ipſe peracu-
tus eſſe videatur? qui tabulas tenet, qui ſcribit, qui monet, qui proximus eſt? is eſt C. 75
Clodius, qui in Sicilia ſequeſter iſtius, interpres, conſector negotiorum, propè col-
lega Timarchidi numerabatur: nunc obtinebat eum locum, vt vix Apronio illi de
familiaritate concedere videatur, & qui ſe non Timarchidis, ſed ipſius Verris colle-
gam, & ſocium eſſe dicebat. dubitare etiamnum poteſtis, quin eum iſte potiſſimùm
ex omni numero delegerit, cui improbam falſi cognitoris perſonã imponat, quem
& huic inimiciſſimum, & ſibi amicum eſſe arbitraretur? Hîc vos dubitabitis iudices,
tantam iſtius audaciam, tantam crudelitatem, tantam iniuriam vindicare? dubitatis
exemplum iudicum illorum ſequi, qui damnato Cn. Dolabella damnationem Phi-
lodami Opuntii reſciderunt, quòd is non abſens reus factus eſſet: quæ res iniquiſſi-
ma & acerbiſſima eſt, ſed cùm ei Legatio Romam à ſuis ciuibus eſſet data? Quod illi
iudices multo in leuiore cauſa ſtatuerunt, æquitatem ſecuti: vos id ſtatuere in gra- 76
uiſſima cauſa, præſertim aliorum authoritate iam confirmatũ, dubitabitis? At quem
hominem C. Verres tanta, tam inſigni iniuria affeciſti? cuius abſentis nomẽ recepi-
ſti? quem abſentem nó modò ſine crimine, & ſine teſte, verùm etiam ſine accuſato-
re damnaſti? quem hominem dii immortales: non dicam amicum tuum, quod apud
homines chariſſimum eſt: non hoſpitem, quod ſanctiſſimum eſt: nihil enim minus
libenter de Sthenio commemoro: nihil aliud in eo, quod reprehendi poſſit, inue-
nio, niſi quòd homo frugaliſſimus, atque integerrimus te hominem plenum ſtu-
pri, flagitii, ſceleris domum ſuam inuitauit: niſi quòd qui C. Marii, & Cn. Pompeii,
C. Marcelli, L. Siſennæ, tui defenſoris, cæterorúmque fortiſſimorum hoſpes fuiſſet,
atque eſſet, ad eum numerum clariſſimorum hominum tuum quoq; nomen aſcri-
pſerit. Quare de hoſpitio violato, & de iſto tuo nefario ſcelere nihil queror. hoc di-
co, non his qui Sthenium norunt, hoc eſt nemini eorum qui in Sicilia fuerunt: ne-
mo enim ignorat, quo hîc in ciuitate ſua ſplendore, qua apud omnes Siculos digni- 77
tate atque exiſtimatione ſit. ſed vt illi quoque, qui in ea prouincia non fuerunt, in-
telligere poſſint, in quo homine tu ſtatueris exẽplum eiuſmodi, quod tum propter

iniquitatem rei,tum etiam propter hominis dignitatem acerbum omnibus,atq; intolerandum videretur. Eſtne Sthenius is,qui omnes honores domi ſuæ facillimè cū adeptus eſſet,ampliſſimè ac magnificentiſſimè geſſit? qui oppidum non maximum maximis ex pecunia ſua locis cōmunibus,monimentiſque decorauit? cuius de meritis in Rempub. Thermitanorum,Siculóſque vniuerſos fuit ænea tabula fixa Thermis in curia? in qua publicè erat de huius beneficiis ſcriptum,& inciſum. quæ tabula tum imperio tuo reuulſa,inde à me tamē deportata eſt,vt omnes huius honores inter ſuos,& amplitudinem poſſent cognoſcere. Eſtne hic, qui apud Cn. Pompeium clariſſimum virum cùm accuſatus eſſet,quòd propter C. Marii familiaritatē, & hoſpitium contra Rempub. ſenſiſſe eum inimici & accuſatores eius dicerent,quòd tum magis inuidioſo crimine,quàm vero accerſeretur: ita à Cn. Pompeio abſolutus eſt,
78 vt in eo ipſo iudicio Pompeius hunc hoſpitio ſuo digniſſimum ſtatuerit? Ita porrò laudatus defenſúſque ab omnibus Siculis,vt idem Pompeius nō ab homine ſolùm, ſed etiam à prouincia tota ſe huius abſolutione inire gratiam arbitraretur? Poſtremò èſtne hic,qui & animum in Rempub. habuit eiuſmodi,& tantum authoritate apud ſuos ciues potuit, vt perficeret in Sicilia ſolus te Prætore,quod non modò Siculus nemo,ſed ne Sicilia quidem tota potuiſſet, vt ex oppido Thermis nullum ſignum,nullum ornamentum, nihil ex ſacro, nihil de publico attingeres, cùm præſertim eſſent multa præclara,& tu omnia concupiſſes? Denique nunc vide, quid inter te,cuius nomine apud Siculos dies feſti agitātur,& præclara illa Verrea celebrātur,cui ſtatuæ Romæ ſtant inauratæ,à communi Sicilia,quemadmodū inſcriptū videmus,datæ: vide inquam,quid inter te,& hunc Siculū,qui abs te eſt patrono Siciliæ condemnatus,interſit. hunc ciuitates ex Sicilia permultæ teſtimonio ſuo, Legatio-
79 nibúſq; ad eam rem miſſis publicè laudant: te omnium Siculorum patronū vna Mamertina ciuitas ſocia furtorum,ac flagiriorū tuorum publicè laudat,ita tamen nouo more,vt Legati lædant,Legatio laudet. Cæteræ quidē ciuitates publicè literis, Legationibus,teſtimoniiş accuſant,queruntur,arguunt: ſi tu abſolutus ſis,funditus euerſas ſe eſſe arbitrantur. hoc de homine,ac de huius bonis etiam in Eryco monte monimentum tuorum flagitiorum,crudelitatiſq; poſuiſti: in quo Sthenii Thermitani nomen aſcriptum eſt. Vidi argenteū Cupidinē cum lampade. quid randē habuit argumenti,aut rationis res,quamobrem in eo potiſſimū Sthenianum præmium poneretur? vtrum hoc ſignum cupiditatis tuæ,an tropheū neceſſitudinis,atque hoſpitii,an amoris iudicium eſſe voluiſti? faciunt hoc homines, quos in ſumma nequitia non ſolùm libido,& voluptas,verū etiam ipſius nequitiæ fama delectat, vt multis in locis notas,ac veſtigia ſcelerum ſuorū relinqui velint. ardebat amore illius hoſpitæ,
80 propter quam hoſpitii iura violarat. hoc non ſolū ſciri tum, verùm etiam commemorari ſemper volebat. itaque ex illa ipſa re,quam accuſante Agathino geſſerat,Veneri potiſſimùm deberi præmium ſtatuit, quæ illam totam accuſationē, iudiciúmque conflarat. Putarem te gratum in deos,ſi hoc donum Veneri nō de Sthenii bonis dediſſes,ſed de tuis: quod facere debuiſti,præſertim cū tibi illo ipſo anno à Chelidone veniſſet hæreditas. Hìc ego ſi hanc cauſam non omnium Siculorū rogatu recepiſſem,ſi hoc à me muneris non vniuerſa prouincia popoſciſſet: ſi me animus atque amor in Remp. exiſtimatióque,offenſa noſtri ordinis,ac iudiciorū non hoc facere coegiſſet,atque hæc vna cauſa fuiſſet, quòd amicum, atque hoſpitē meū Sthenium,quem ego in Quæſtura mea ſingulariter dilexiſſem, de quo optimè exiſtimaſſem,quem in prouincia exiſtimationis meæ ſtudioſiſſimum, cupidiſſimumq; cog-
81 noſſem, tā crudeliter,ſceleratē, nefariéque tractaſſes: tamē digna cauſa eſſet,cur inimicitias hominis improbiſſimi ſuſciperem,vt hoſpitis ſalutem, fortunáſque defenderē. Fecerūt hoc multi apud maiores noſtros: fecit etiam nuper homo clariſſimus Cn. Domitius, qui M. Syllanū cōſularē virū accuſauit propter Egritomati trāſalpini

hoſpitis iniurias. Putarem me idoneum,qui exemplum ſequeret humanitatis, atq; officii,proponerémq; ſpem meis hoſpiribus,ac neceſſatiis,quo tutiorem vitam ſeſe meo præſidio victuros eſſe arbitrarêtur.Cùm verò in cõmunibus iniuriis totius prouinciæ Sthenii quoque cauſa cõtineatur: multíque vno tẽpore à me hoſpites, atque amici publicè,priuatimque defendãtur: profectò vereri nõ debeo,nequis hoc,quod facio,nõ exiſtimet ſummi officii ratione impulſum,coactúmque ſuſcepiſſe. Atq; vt aliquando de rebus ab iſto cognitis,iudicatíſque,& de iudiciis datis dicere deſiſtamus,& quoniã facta iſtius in his generibus infinita ſunt:nos modum aliquẽ,& finem orationi noſtræ criminibúſq; faciamus: pauca ex aliis generibus ſumemus. Audiſtis ob ius dicẽdum,Q. Varium dicere,procuratores ſuos iſti centũ & triginta millia nummum dediſſe:meminiſtis Q. Varii teſtimonium,rémque hanc totam C.Sacerdotis hominis ornatiſſimi teſtimonio cõprobari:ſcitis Cn.Sertium,M.Modium equites R.ſexcentos præterea ciues R.multóſq; Siculos dixiſſe,iſti pecuniam ob ius dicũdum dediſſe.de quo crimine quid ego diſputem, cùm totũ poſitum ſit in teſtibus?quid porrò argumenter,qua de re dubitare nemo poſſit?an hoc dubitabit quiſquã omnium,quin is venalem in Sicilia iuriſdictionem habuerit,qui Romæ totum edictũ,atq; omnia decreta vendiderit? & quin ab Siculis ob decreta interponẽda pecuniam acceperit,qui M. Octauiũ Ligurem ob ius dicũdum popoſcerit? quod enim eſt præterea genus pecuniæ cogẽdæ,quod præteriit?quod non ab omnibus aliis prætéritũ excogitauit?ecquæ res apud ciuitates Siculas expetitur, in qua aut honos aliquis ſit,aut poteſtas,aut procuratio,quin eam rem tu ad tuum quæſtũ, nundinationémque hominũ traduxeris? Dicta ſunt priore actione & priuatim,& publicè teſtimonia:Legati Cẽturipini,Haleſini,Catinenſes,Panormitaníque dixerũt,multarum præterea ciuitatũ.iam verò priuatim plurimi:quorũ ex teſtimoniis cognoſcere potuiſtis,tota Sicilia per triẽnium neminem vlla in ciuitate ſenatorem factũ eſſe gratis:neminem,vt leges eorũ ſunt,ſuffragiis:neminem,niſi iſtius imperio, aut literis: atque in his omnibus ſenatoribus cooptãdis nõ modò ſuffragia nulla fuiſſe, ſed ne genera quidem ſpectata eſſe,ex quibus in eum ordinem cooptari liceret: neq; cẽſus, neque ætatis,neq; cætera Siculorum iura valuiſſe: quicunque ſenator voluerit fieri, quanuis puer,quanuis indignus,quanuis ex eo loco,ex quo nõ liceret, ſi is pretio apud iſtum fieret idoneus vt vinceret,factum eſſe ſemper: non modò Siculorũ nihil in hac re valuiſſe leges,ſed ne ab ſenatu quidem populóque R.datas.quas enim leges ſociis amicíſque dat is, qui habet imperium à populo R.authoritatẽ legum dandarum à ſenatu,hæ debẽt & populi R.& ſenatus exiſtimari.Haleſini pro multis & magnis ſuis maiorúmq; ſuorũ in Remp.noſtram meritis,atq; beneficiis,ſuo iure nuper L.Licinio,Q. Murio Coſs.cùm haberent inter ſe controuerſias de ſenatu cooptando,leges ab ſenatu noſtro petiuerũt.decreuit ſenatus honorifico S.C.vt his C.Clodius Appii filius Pulcher Prætor de ſenatu cooptando leges conſcriberet.C.Clodius adhibitis omnibus Marcellis,qui tum erant, de eorum ſententia leges Haleſinis dedit: in quibus multa ſanxit,de ætate hominum,ne quis minor triginta annis natus de quæſtu,quem qui feciſſet,ne legeretur:de cenſu,de cæteris rebus.quæ omnia ante iſtum Prætorem,& noſtrorum magiſtratuum authoritate,& Haleſinorũ ſumma voluntate valuerũt.ab iſto & præco,qui voluit,iſtum ordinem pretio mercatus eſt; & pueri annorum ſenum,ſeptenúmque denûm ſenatoriũ nomẽ nundinati ſunt: & quod Haleſini antiquiſſimi & fideliſſimi ſocii,atq; amici Romæ impetrarãt,vt apud ſe ne ſuffragiis quidem fieri liceret,id pretio vt fieri poſſet,effecit.Agrigentini de ſenatu cooptando Scipionis leges antiquas habẽt: in quibus & eadem illa ſancta ſunt, & hoc amplius.cùm Agrigentinorũ duo genera ſint,vnum veterum,alterũ colonorum,quos T.Manlius Prætor ex S.C.de oppidis Siculorum deduxit Agrigentũ:cautũ eſt in Scipionis legibus, ne plures eſſent in ſenatu ex colonorũ numero,quàm ex

vetere Agrigentinorum. Iſte qui omnia iura pretio exæquaſſet, omniumque rerum delectum, atque diſcrimen pecunia ſuſtuliſſet: non modò illa quæ erant ætatis, ordinis, quæſtuſque, permiſcuit, ſed etiam in his duobus generibus ciuium nouorum, veterúmque delectum, ordinémque turbauit. nam cũ eſſet ex veterũ numero quidã ſenator demortuus, & cùm ex vtroque genere par numerus reliquus eſſet: veterem cooptari neceſſe erat legibus, vt his amplior numerus eſſet. quæ cùm ita ſe res haberet, tamen ad iſtum venerunt emptum locum illum ſenatorium, nõ ſolùm veteres, ſed etiam noui. fit vt pretio nouus vincat, literáſque à Prætore auferat. Agrigentini ad iſtum Legatos mittunt, qui eum leges doceant, conſuetudinémque omnium annorum demonſtrent, vt iſte intelligeret, ei ſe illum locum vẽdidiſſe, cui ne commercium quidem eſſe oporteret. quorum oratione iſte, cùm pretium iam accepiſſet, ne tantulum quidem commotus eſt. Idem fecit Heracleæ: nam eò quoque colonos P. Rupilius deduxit, legéſque ſimiles de cooptando ſenatu, ac de numero veterum, ac nouorum dedit. ibi non ſolùm iſte, vt apud cæteros, pecuniam accepit, ſed etiam genera veterum, ac nouorum, numerúmque permiſcuit. Nolite expectare, dum omnes obeam oratione mea ciuitates: hoc vno cõplector crimine omnia, neminem iſto Prætore ſenatorem fieri potuiſſe, niſi qui iſti pecuniam dediſſet. hoc idem transfero in magiſtratus, curationes, ſacerdotia: quibus in rebus nõ ſolùm hominum iura, ſed etiam deorum religiones immortalium omnes repudiauit. Syracuſis lex eſt de religione, quæ in annos ſingulos Iouis ſacerdotem ſortitò capi iubeat: quod apud illos ampliſſimum ſacerdotium putatur. cũ ſuffragiis tres ex tribus generibus creati ſunt, res reuocatur ad ſortem. perfecerat iſte imperio, vt pro ſuffragio Theomnaſtus familiaris ſuus in tribus illis renuntiaretur. in ſorte, cui imperare non poterat, expectabant homines, quidnam acturus eſſet. homo, id quod erat facillimum, primò vetat ſortiri: iubet extra ſortem Theomnaſtum renuntiari. negant id Syracuſani per religionem ſacrorum vllo modo fieri poſſe, fas denique negant eſſe. iubet ille ſibi legem legi. recitatur: in qua ſcriptum erat: vt, quot eſſent renuntiati, tot in hydriam ſortes coniicerentur: cuius nomen exiſſet, vt is haberet ſacerdotium. homo ingenioſus, & peracutus, Optimè, inquit. nempe ſcriptum ita eſt, quot renuntiati erunt. quot ergo ſunt renuntiati? reſponſum, tres. Nunquid igitur oportet niſi tres ſortes coniici, vnam educi? nihil. coniici iubet tres, in quibus omnibus ſcriptũ eſſet nomen Theomnaſti. Fit clamor maximus, cùm id vniuerſis indignum atque nefarium videretur. Ita Iouis illud ſacerdotium ampliſsimum per hanc rationem Theomnaſto datur. Cephaledi menſis eſt certus, quo menſe ſacerdotem maximum creari oporteat. erat eius honoris cupidus Artemo quidam, Climachias cognomine, homo ſanè locuples, & domi nobilis: ſed is fieri nullo modo poterat, ſi Herodotus quidã adeſſet. Ei locus ille, atque honos in illum annum ita deberi putabatur, vt ne Climachias quidem contradiceret. res ad iſtum defertur, & iſtius more deciditur. Toreumata ſanè nota ac pretioſa auferũtur. Herodotus Romæ erat: ſatis putabat ſe ad comitia tẽpore venturum, ſi pridie veniſſet. iſte, ne aut alio mẽſe, ac fas erat, comitia haberentur, aut Herodoto præſenti honos adimeretur, id quod iſte nõ laborabat, Climachias minimè volebat, excogitat (dixi iandudũ: non eſt homo acutior quiſquam, nec fuit) excogitat inquam, quemadmodum menſe illo legitimo comitia haberentur, nec tamen Herodotus adeſſe poſſet. Eſt conſuetudo Siculorum, cæterorúmque Græcorũ, quòd ſuos dies menſéſque congruere volunt cum ſolis lunæq; ratione, vt nonnunquam, ſi quid diſcrepet, eximant vnum aliquem diem, aut ſummũ, biduum ex menſe: quos illi ἐξαιρεσίμους dies nominant. Item nonnunquam vno die longiorem menſem faciunt, aut biduo. quæ iſte cùm cognouiſſet, nouus aſtrologus, qui non tã cæli rationem, quàm cælati argenti duceret, eximi iubet non diem ex menſe, ſed ex anno vnum, dimidiatúmque menſem, hoc modo, vt, quo die, verbi cauſa, eſſe opor-

teret Idus Ianua. eo die Cal. Mart. proſcribere iuberet: itáque fit omnibus recuſantibus,& implorantibus. dies is erat legitimus comitiis habendis. eo modo ſacerdos Climachias renuntiatus eſt. Herodotus cùm Roma reuertitur, diebus, vt ipſe putabar, quindecim antè comitia, offendit eum menſem comitialē, comitiis iam ab hinc triginta diebus habitis. Tunc Cephaleditani decreuerũt intercalariũ x l v dies longum, vt reliqui menſes in ſuam rationē reuerterẽtur. Hoc ſi Romæ fieri poſſet, certè aliqua ratione expugnaſſet iſte, vt dies x l v inter binos ludos tollerentur, per quos ſolos iudicium fieri poſſet. Iam verò Cenſores quemadmodũ in Sicilia iſto Prætore creati ſunt, operæ pretiũ eſt cognoſcere: ille enim eſt magiſtratus apud Siculos, qui diligentiſſimè mandatur à populo propter hanc cauſam, quòd omnes Siculi ex cēſu quotānis tributa conferunt: in cenſu habēdo poteſtas omnis æſtimationis habendæ, ſummǽq; faciundæ Cenſori permittitur. Itaq; eũ populus, cui maximam fidem ſuarum rerum habeat, maxima cura deligit, & propter magnitudinē poteſtatis hic magiſtratus à populo ſumma ambitione contenditur. in ea re iſte nihil obſcurè facere voluit, nō in ſortitione fallere, neque dies de faſtis eximere: nihil ſanè vaſrè, nec malitioſè facere conatus eſt: ſed, vt ſtudia cupiditatéſq; honorum, atq; ambitiones ex omnibus ciuitatibus tolleret, quæ res euertēdæ Reip. cauſa ſolent eſſe, oſtendit ſeſe in omnibus ciuitatibus Cenſores eſſe facturum. Tāto mercatu Prætoris indicto, concurritur vndiq; ad iſtũ Syracuſas: flagrabat domus tota prætoria ſtudio hominũ, & cupiditate: nec mirum, omnibus comitiis tot ciuitatũ vnam in domum reuocatis, tātáq; ambitione prouinciæ totius in vno cubiculo incluſa. Exquiſitis palàm pretiis, & licitationibus factis, deſcribebat Cēſores binos in ſingulas ciuitates Timarchides. is ſuo labore, ſuiſq; accenſionibus, huius negotii, atq; operis moleſtia conſequebatur, vt ad iſtũ ſine vlla ſolicitudine ſumma pecunia referretur. Iam hic Timarchides quantā pecuniā fecerit, planè adhuc cognoſcere non potuiſtis: veruntamen priore actione, quàm variè, quàm improbè prædatus eſſet, multorũ ex teſtimoniis cognouiſtis. Sed, ne miremini qua ratione hic tātum apud iſtũ libertus potuerit: exponā vobis breuiter, quid hominis ſit: vt & iſtius nequitiā, qui illũ ſecum habuerit, eo præ- 93
ſertim numero, ac loco, & calamitatē prouinciæ cognoſcatis. In mulierũ corruptelis, & in omni eiuſmodi luxuria atque nequitia mirādum in modum reperiebā hūc Timarchidem ad iſtius flagitioſas libidines, ſingularémq; nequitiam natũ atq; aptũ fuiſſe: inueſtigare, adire, appellare, corrũpere, quiduis facere in eiuſmodi rebus, quāuis callidè, quanuis audacter, quanuis impudēter: eundem mira quædam excogitare genera furādi: nam ipſum Verrem tantum ſemper auaritia hiante atque imminenti fuiſſe, ingenio, & cogitatione nulla, vt, quicquid ſua ſpōte faciebat, item vt vos Romæ cognouiſtis, eripere potius, quàm fallere videretur. Hæc verò eius erat ars, & malitia mirāda, quòd acutiſſimè tota prouincia, quid cuiq; opus eſſet, indagare, & odorari ſolebat, omnium inimicos diligenter cognoſcere, colloqui, attētare, ex vtraque parte cauſas, volũtates perſpicere, facultates, & copias: quibus opus eſſet, metum afferre: quibus expediret, ſpem oſtendere: accuſatorum, & quadruplatorum quicquid 94
erat, habebat in poteſtate: quod cuique negotii conflari volebat, nullo labore faciebat: iſtius omnia decreta, imperia, literas, peritiſſimè, & callidiſſimè vēditabat: ac nō ſolùm erat adminiſter iſtius cupiditatũ, verùm etiam ipſe ſui meminerat æquè: non ſolùm nummos, ſi qui iſti exciderāt, tollere ſolebat, ex quibus pecuniam maximam fecit, ſed etiam voluptatum, flagitiorúmq; iſtius ipſe reliquias colligebat. Itaque in Sicilia non Athenionem, qui nullum oppidum cepit, ſed Timarchidem fugitiuum omnibus oppidis per trienniũ ſcitote regnaſſe, in Timarchidis poteſtate ſociorũ populi R. antiquiſſimorum, atque amiciſſimorũ liberos, matreſfamilias, bona, fortunáſque omnes fuiſſe. Is igitur, vt dico, Timarchides, in omnes ciuitates accepto pretio Cēſores dimiſit. Comitia iſto Prætore Cenſorũ ne ſimulandi quidē cauſa fuerũt.

Iam hoc impudentiſſimè. palàm (licebat enim videlicet legibus) ſingulis Cenſoribus
denarii trecenti ad ſtatuã Prætoris imperati ſunt. Cenſores c x x x facti ſunt. pecuniam
illam ob Cenſurãm contra leges clàm dederunt, ac denariũm x x x i x m palàm ſaluis
legibus contulerunt in ſtatuam. Primùm quò tantam pecuniam? deinde quamobrem
Cenſores ad ſtatuam tibi conferebant? ordo aliquis Cenſorum eſt collegium? genus a-
liquod hominum? nam aut publicè ciuitates iſtos honores habent; aut generatim ho-
mines, vt aratores, vt mercatores, vt nauicularii. Cenſores quidem qui magis, quàm
AEdiles? ob beneficium? ergo hoc fatebere, abs te hæc petita eſſe: nam erepta non aude-
bis dicere. te eos magiſtratus hominibus beneficii, non Reip. cauſa permiſiſſe? hoc au-
tem cùm tute fatebere, quiſquã dubitabit, quin tui iſtã apud populos prouinciæ iſtius
inuidiam, atque offenſionem non ambitionis, neque beneficiorũ collocandorum, ſed
pecuniæ conciliandæ cauſa ſuſceperis? Itaque Cenſores fecerunt idem, quod in noſtra
96 Rep. ſolent ii qui per largitionem magiſtratus adepti ſunt: dederunt operam, vt ita
poteſtatem gererent, vt illam lacunam rei familiaris explerẽt. ſic cenſus habitus eſt te
Prætore, vt eo cenſu nullius ciuitatis Reſp. poſſet adminiſtrari: nam locupletiſſimi cu-
iuſque cenſus extenuarant, tenuiſſimi auxerant: itaque in tributis imperandis tantum
oneris plebi imponebatur, vt, etiam ſi homines tacerent, res ipſa illum cenſum repu-
diaret. id quod intelligi facillimè re ipſa poteſt. nam L. Metellus, qui, poſteaquam ego
inquirendi cauſa in Siciliam veni, repentè Letilii aduentu iſtius non modò amicus, ve-
rùm etiam cognatus factus eſt, is, quòd videbat iſtius cenſum ſtare nullo modo poſſe,
eum cenſum obſeruari iuſſit, qui viro fortiſſimo, atque innocentiſſimo Sex. Peduceo
Prætore habitus eſſet. Erant enim tum Cẽſores legibus facti, delecti à ſuis ciuitatibus:
97 quibus, ſiquid commiſiſſent, pœnæ legibus erant conſtitutæ. te autem Prætore qui Cẽ-
ſor aut legem metueret, qua non tenebatur, quoniã creatus lege non erat: aut animad-
uerſionem tuam, cùm id, quod abs te emerat, vendidiſſet? Teneat iam ſanè meos teſtes
Metellus: cogat alios laudare, ſicut in multis conatus eſt: modò hæc faciat, quæ fecit.
quis enim vnquam tanta à quoquam contumelia, quis tanta ignominia affectus eſt?
quinto quoque anno Sicilia tota cenſetur. erat cenſa Prætore Peduceo. quintus annus
cùm te Prætore incidiſſet, cenſa denuo eſt. poſtero anno L. Metellus mẽtionem tui cẽ-
ſus fieri vetat: Cenſores dicit de integro ſibi creari placere: interea Peduceanum cẽſum
obſeruari iubet. Hoc ſi tuus inimicus tibi feciſſet, tamen, ſi animo æquo prouincia tu-
98 liſſet, inimici iudicium graue videretur. fecit amicus recens, & cognatus voluntarius:
aliter enim, ſi prouinciam retinere, ſi ſaluus ipſe in prouincia vellet eſſe, facere nõ po-
tuit. Expectas etiam quid hi iudicent? ſi tibi magiſtratum abrogaſſet, minore ignomi-
nia te affeciſſet, quàm cùm ea quæ in magiſtratu geſſiſti, ſuſtulit, atque irrita iuſſit eſſe.
neque in hac re ſola fuit eiuſmodi, ſed, antequam ego in Siciliam veni, in maximis re-
bus, ac plurimis: nam & Heraclio Syracuſano tuos illos palæſtritas bona reſtituere iuſ-
ſit, & Epicrati Bidinos, & pupillo Drepanitano A. Claudium: &, niſi maturè Letilius
in Siciliam veniſſet cum literis, minus x x x diebus Metellus totam triennii Præ-
turam reſcidiſſet. Et quoniam de ea pecunia, quam tibi ad ſtatuam Cenſores con-
tulerunt, dixi: non mihi prætermittendum videtur ne illud quidem genus pecu-
niæ conciliatæ, quam tu à ciuitatibus ſtatuarum nomine coegiſti: video enim eius
99 pecuniæ ſummam eſſe pergrandem, ad HS c x x millia. tantum conficitur ex teſtimo-
niis, ac literis ciuitatum, & iſte hoc concedit, nec poteſt aliter dicere. Quare cuiuſmo-
di putamus eſſe illa quæ negat, cùm hæc tam improba ſunt, quæ fatetur? Quid enim
vis conſtitui? conſumptam eſſe omnem iſtam pecuniam in ſtatuis? fac ita eſſe: tamen
hoc ferendum nullo modo eſt, tantam ab ſociis pecuniam auferri, vt omnibus in
angiportis prædonis improbiſſimi ſtatuæ ponantur, quà vix tutò tranſire poſſe videa-
mur. Verùm vbi tandem, aut in quibus ſtatuis iſta tãta pecunia conſumpta eſt? conſu-
metur, inquies: ſcilicet expectemus legitimum illud quinquennium: ſi hoc interuallo

non conſumpſerit, tum denique nomen eius de repetundis pecuniis ſtatuarum nomine deferemus. Reus eſt maximis plurimíſque criminibus in iudicium vocatus: HS c x x millia ex hoc vno genere capta videmus. ſi cõdemnatus eris, non opinor id ages; vt iſta pecunia in quinquennio conſumatur in ſtatuis. ſin abſolutus eris, quis erit tam amens, qui te ex tot tãtíſque criminibus elapſum, poſt quinquennium ſtatuarum nomine arceſſat? ita ſi neque adhuc conſumpta iſta pecunia eſt, & eſt perſpicuum non conſumptum iri: licet iam intelligamus inuentam eſſe rationem, qua te & iſte HS c x x millia vno genere conciliarit, & ceperit, & cæteri, ſi à vobis hoc erit comprobatum, quàm volent magnas hoc nomine pecunias capere poſſint. vt iam videamur non à pecuniis capiendis homines abſterrere, ſed cùm genera quædam pecuniarum capiendarum comprobaremus, honeſta nomina turpiſſimis rebus imponere. Etenim ſi C. Verres HS c x x millia populum, verbi gratia, Centuripinum popoſciſſet, eámque ab his pecuniam abſtuliſſet: non, opinor, eſſet dubium, quin eum, ſi rum id planum fieret, condemnari neceſſe eſſet. Quid, ſi eundem populum HS c c c millia popoſcit, eáque coegit, atque abſtulit, num iccirco abſoluetur, quòd aſcriptum eſt, eam pecuniam 101
datam ſtatuarum nomine? non, opinor: niſi fortè id agimus, non vt magiſtratibus noſtris moram accipiendi, ſed vt ſociis cauſam dandi auferre videamur. Quòd ſi quem ſtatuæ magnopere delectant, & ſi quis earum honore & gloria ducitur: is hæc tamen conſtituat, neceſſe eſt: Primùm auerti pecuniam domum non placere: deinde ipſarum ſtatuarum modum quendam eſſe oportere: deinde illud certè ab inuitis exigi non oportere. Ac de euertenda pecunia, quæro abs te, vtrum ipſæ ciuitates ſolitæ ſint ſtatuas tibi faciundas locare ei cui poſſent optima conditione locare, an aliquem curatorem præficere, qui ſtatuis faciundis præeſſet, an tibi, an cui tu imperaſſes, adnumerare pecuniam? nam ſi per eos ſtatuæ fiebant, à quibus tibi iſte honos habebatur: audio. ſin Timarchidi pecunia numerabatur: deſine, quæſo, ſimulare, te, cùm in manifeſto furto teneare, gloriæ ſtudioſum, ac monimentorum fuiſſe. Quid verò, modum ſtatuarum haberi nullum placet? atqui habeatur neceſſe eſt: ete- 102
nim ſic conſiderate, Syracuſana ciuitas (vt eam potiſſimùm nominem) dedit ipſi ſtatuam: eſt honos. & patri: bella hæc pietatis, & quæſtuoſa ſimulatio. & filio: ferri hoc poteſt: hunc enim puerum non oderant. Verùm quoties, & quot nominibus à Syracuſanis ſtatuas auferes? vt in foro ſtatuerent, abſtuliſti: vt in curia, coegiſti: vt pecuniam conferrent, in eas ſtatuas quæ Romæ ponerentur, imperaſti: vt iidem darent homines aratorum nomine, dederunt: vt iidem pro parte in commune Siciliæ conferrent, etiam id contulerunt. Vna ciuitas cùm tot nominibus pecuniã contulerit, idémque hoc ciuitates cæteræ fecerint: non res ipſa vos admonet, vt putetis, modum aliquem huic cupiditati conſtitui oportere? Quòd ſi hoc voluntate ſua nulla ciuitas fe- 103
cit: ſi omnes imperio, metu, vi, malo adductæ tibi pecuniam ſtatuarũm nomine contulerũt: per deos immortales, num cui dubium eſſe poterit, quin, etiam ſi quis ſtatuerit accipere ad ſtatuas licere, idem tamen ſtatuat eripere certè non licere? Primùm igitur in hanc rem teſtem totam Siciliam citabo: quæ mihi vna voce ſtatuarum nomine magnam pecuniam coactam eſſe demonſtrat: nam Legationes omnium ciuitatum in poſtularis cõmunibus, quæ ferè omnia ex tuis iniuriis nata ſunt, etiam hoc ediderunt, vt ſtatuas ne cui, niſi cùm is de prouincia deceſſiſſet, pollicerentur. Tot Prætores in Sicilia fuerunt, toties apud maiores noſtros Siculi ſenatum adierũt, toties hac memoria: tamen huiuſce noui poſtulari genus, atque principium tua Prætura attulit. quid enim tam nouum non ſolùm re, ſed genere ipſo poſtulandi? nam cætera quæ ſunt in iiſdem 104
poſtulatis, de iniuriis tuis, ſunt noua, ſed tamen non nouo modo poſtulant, rogant & orãt Siculi Patres Conſcriptos, vt noſtri magiſtratus poſthac decumas lege Hieronicã vendant. Tu primus contrà vendideras: audio. ne in cellã quod imperatur, æſtimẽt: hoc quoq; propter tuos ternos denarios nũc primùm poſtulatur: ſed genus iſtud poſtulãdi

non eſt nouum. ne abſentis nomen recipiatur: ex Sthenii calamitate, & tua natum eſt
iniuria. cætera non colligam. Sunt omnia Siculorum poſtulata eiuſmodi, vt crimina
collecta in vnum te reum eſſe videantur. quæ tamen omnia nouas iniurias habent, ſed
poſtulationum formulas vſitatas. Hoc poſtulatum de ſtatuis ridiculum eſſe videatur
ei, qui rem, ſententiámque non perſpiciat: poſtulant enim, non vt ne cogantur ſta-
tuere: quid igitur? vt ipſis ne liceat. quid eſt hoc? petis à me, quod in tua poteſtate eſt,
105 vt id tibi facere ne liceat? pete potius, ne quis te inuitum polliceri, aut facere cogat. ni-
hil rogo, inquit: negabunt enim omnes ſe coegiſſe. ſi me ſaluum eſſe vis, mihi impo-
ne iſtam vim, vt omnino mihi ne liceat polliceri. Ex tua Prætura primùm nata eſt hæc
poſtulatio. qua cùm vtuntur, hoc ſignificant, atque adeò apertè oſtendunt, ſeſe pecu-
niam metu, ac malo coactos, inuitiſſimos contuliſſe. quid, ſi hoc non dicant? tibi non
neceſſe ſit ipſi id confiteri? vide, & perſpice, qua defenſione ſis vſurus: iam intelliges,
hoc tibi de ſtatuis confitendum eſſe. mihi enim renuntiatur, ita conſtitui à tuis patro-
nis hominibus ingenioſis cauſam tuam, & ita eos abs te inſtitui, & doceri, vt quiſque
ex prouincia Sicilia grauior homo, atque honeſtior teſtimonium vehementius dixe-
106 rit, ſicuti Siculi multi primarii multa dixerunt, te ſtatim hoc iſtis tuis defenſoribus di-
cere: Inimicus eſt propterea, quòd arator eſt. itaque vno genere opinor circunſcribere
habetis in animo genus hoc aratorum, quòd eos infenſo animo, atque inimico veniſſe
dicatis, quia fuerit in decumis iſte vehementior. Ergo aratores inimici, omnes aduer-
ſarii: nemo eorum eſt, quin periſſe te cupiat. omnino præclarè te habes, cùm is ordo,
atque id genus hominum, quod optimum atq; honeſtiſſimum eſt, à quo vno & ſum-
ma Reip. & illa prouincia maximè cõtinetur, tibi eſt inimiciſſimum. Verùm eſto, alio
loco de aratorum animo, & iniuriis videro: nunc, quod mihi abs te datur, id accipio,
eos tibi eſſe inimiciſſimos. nempe ita dicis: propter decumas. concedo: non quæro, iu-
re, an iniuria ſint inimici. Quid ergo illæ ſibi ſtatuæ equeſtres inauratæ volũt, quæ po-
puli R. oculos, animóſque maximè offendunt, propter ædem Vulcani? nam ſcriptũ eſſe
107 video, quandam ex his ſtatuam aratores dediſſe. ſi honoris cauſa ſtatuam dederunt, ini-
mici non ſunt. credamus teſtibus: tum enim honori tuo, nunc iam religioni ſuæ con-
ſulent. ſin autem metu coacti dederunt, confiteare neceſſe eſt, te in prouincia pecuniã,
ſtatuarum nomine, per vim ac metum coegiſſe. vtrum tibi cõmodum eſt, elige. Equi-
dem libenter hoc iam crimen de ſtatuis relinquam, vt mihi tu illud concedas, quod ti-
bi honeſtiſſimum eſt, aratores tibi ad ſtatuam honoris tui cauſa voluntate ſua contu-
liſſe. da mihi hoc: iam tibi maximam partem defenſionis præcideris: non enim poteris
aratores tibi iratos eſſe, atque inimicos dicere. O' cauſam ſingularem: ò defenſionem
miſeram, ac perditam: nolle hoc accipere reum ab accuſatore, & eum reum, qui Prætor
in Sicilia fuerit: aratores ei ſtatuã ſua voluntate ſtatuiſſe, aratores de eo bene exiſtima-
re, amicos eſſe, ſaluum eſſe cupere. metuit, ne hoc vos exiſtimetis: obruitur enim ara-
108 torum teſtimoniis. Vtar eo quod datur. certè ita vobis hoc iudicandum eſt: eos, qui iſti
inimiciſſimi ſunt, vt ipſe exiſtimari vult, ad iſtius honores, atq; monimẽta pecuniã nõ
voluntate ſua contuliſſe. atque vt hoc tamen facillimè intelligi poſſit: quem voles eo-
rum teſtiũ, quos produxero, qui in Sicilia teſtes ſint, ſiue ciuem R. velis, ſiue Siculum,
rogato, & eum, qui tibi inimiciſſimus eſſe videbitur, qui ſe ſpoliatum à te dicet, ecquid
ſuo nomine in tuam ſtatuam contulerit. neminem reperies, qui neget: etenim omnes
dederunt. Quenquam igitur putas dubitaturum, quin is, quem inimiciſſimum tibi eſ-
ſe oporteat, qui abs te grauiſſimas iniurias acceperit, pecuniam ſtatuæ nomine dede-
rit, vi atque imperio adductus, non officio, ac voluntate? & huius ego pecuniæ iudices,
quæ permagna eſt, impudentiſſiméque coacta ab inuitis, non habui rationem, neque
109 habere potui, quantum ab aratoribus, quantum ab negotiatoribus, qui Syracuſis, qui
Agrigenti, qui Panormi, qui Lilybæi negotiantur, eſſet coactum: quoniam intelligitis
ipſius quoq; confeſſione ab inuitiſſimis coactam eſſe. Venio nunc ad ciuitates Siciliæ:

de quibus ſacillimè iudicium fieri voluntatis poteſt. an etiam Siculi inuiti contulerũt?
non eſt probabile: etenim ſic C. Verrem Præturam in Sicilia geſſiſſe conſtat, vt cùm v-
triſq; ſatiſfacere nõ poſſet, & Siculis, & togatis, officii potius in ſocios, quàm ambitio-
nis in ciues rationem duxerit. itaque eũ non ſolùm patronũ iſtius inſulæ, ſed etiam ſo-
thera inſcriptũ vidi Syracuſis. hoc quantũ eſt? ita magnum, vt Latino vno verbo expri-
mi nõ poſſit. is eſt nimirũ ſother, qui ſalutẽ dedit. huius nomine etiã dies ſeſti agitan-
tur, pulchra illa Verrea, non quaſi Marcellea, ſed pro Marcelleis, quæ illi iſtius iuſſu ſu-
ſtulerũt. Huius fornix in ſoro Syracuſis eſt, in quo nudus filius ſtat: ipſe autem ex equo
nudatã ab ſe prouinciã proſpicit. Huius ſtatuæ omnibus locis erectæ ſunt, quæ hoc de-
monſtrare videntur, propemodum nõ minus multas ſtatuas iſtum poſuiſſe Syracuſis, 110
quàm abſtuliſſe. huic etiã Romæ videmus in baſi ſtatuarum maximis literis inciſum,
à communi Sicilia datas. Quamobrem quî hoc probari poteſt, cuiquã tantos honores
habitos eſſe ab inuitis? Hîc tibi etiam multò magis, quàm paulò antè in aratoribus, vi-
dendum & conſiderãdum eſt quid velis. magna res eſt. vtrum tibi Siculos publicè pri-
uatímque amicos, an inimicos exiſtimari vis? ſi inimicos, quid te futurum eſt? quò cõ-
ſugies? vbi nitere? Modò aratorum, honeſtiſſimorum hominũ, & locupletiſſimorum
maximum numerum abs te alienaſti. nunc de Siculis ciuitatibus quid ages? dices, tibi
Siculos eſſe amicos? quî poteris? quî, quod nullo in homine antea ſecerunt, vt in eum 111
publicè teſtimonium dicerent, cùm præſertim ex ea prouincia condemnati ſint com-
plures qui ibi Prætores fuerunt, duo ſoli abſoluti: huc conueniunt cum literis, veniũt
cum mandatis, veniunt cum teſtimoniis publicis. qui ſi te publicè laudarent, tamen id
more potius ſuo, quàm merito tuo ſacere viderẽtur: hi cùm de tuis factis publicè con-
queruntur, nónne hoc indicant, tantas eſſe iniurias, vt multò maluerint de ſuo more
decedere, quàm de tuis moribus non dicere? Confitendum eſt igitur tibi neceſſariò, Si-
culos inimicos eſſe, qui quidem & in te grauiſſima poſtulàta Conſulibus ediderunt, &
me, vt hanc cauſam, ſalutíſque ſuæ deſenſionem ſuſciperem, obſecrarunt. qui cùm à
Prætore prohiberentur, à quatuor Quæſtoribus impedirentur: omnium minas, atque
omnia pericula præ ſalute ſua leuia duxerunt: qui priore actione ita teſtimonia graui-
ter, vehementérque dixerunt, vt Artemonem Centuripinum Legatum, & publicè te- 112
ſtem, Q. Hortenſius accuſatorem, non teſtem eſſe diceret. etenim cùm propter vir-
tutem & fidem cum Androne homine honeſtiſſimo, & certiſſimo, tum etiam propter
eloquentiam Legatus à ſuis ciuibus electus eſt, vt poſſet multas iſtius, & varias iniurias
quàm apertiſſimè vobis, planiſſiméque explicare. Dixerunt Haleſini, Catinenſes, Tyn-
daritani, Ennenſes, Herbitenſes, Agyrinenſes, Netinenſes, Segeſtani. numerare omnes
non eſt neceſſe. ſcitis quàm multi, & quàm multa priore actione dixerunt. nunc & il-
li, & reliqui dicent. omnes denique hoc in hac cauſa intelligent, hoc animo eſſe Sicu-
los, vt, ſi in iſtum animaduerſum non ſit, ſibi relinquendas domos, ac ſedes ſuas, & ex
Sicilia decedendum, atque adeò ſugiendum eſſe arbitrentur. Hos homines tu perſua-
debis ad honores, atque amplitudinem tuam pecunias maximas voluntate ſua contu- 113
liſſe? credo, qui te in tua ciuitate incolumem eſſe nollent, ii monimenta tuæ formæ,
ac nominis in ſuis ciuitatibus eſſe cupiebant. res declarauit, vt cupierint. Iandudum
enim mihi nimium tenuiter Siculorum erga te voluntatis argumenta colligere vi-
deor, vtrum ſtatuas voluerint tibi ſtatuere, an coacti ſint. De quo homine auditum eſt
vnquam, quod tibi accidit, vt eius in prouincia ſtatuæ in locis publicis poſitæ, par-
tim etiam in ædibus ſacris, per vim, per vniuerſam multitudinem deiicerentur? tot
homines in Aſia nocentes, tot in Aſrica, tot in Hiſpania, Gallia, Sardinia, tot in ipſa
Sicilia fuerunt: ecquo de homine hoc vnquam audiuimus? Nouum eſt iudices: in Si-
culis quidem, & in omnibus Græcis monſtri ſimile. non crederem hoc de ſtatuis,
niſi iacentes, reuulſáſque vidiſſem: propterea quòd apud omnes Græcos hic mos eſt, 114
vt honorem hominibus habitum in monimentis huiuſmodi, nonnulla religione

deorum conſecrari arbitrentur. Itaque cùm Rhodii bellum illud prope ſoli ſuperius
cum Mitridate rege geſſerint, omnéſq; eius copias, acerrimúmq; eius imperum à mœ-
nibus, litoribus, claſſibúſq; ſuis exceperint, cùm & regis inimici præter cæteros eſſent:
ſtatuam eius, quæ erat apud ipſos in celeberrimo vrbis loco, ne tum quidem in ipſis vr-
bis periculis attigerũt. Forſitan vix conuenire videretur: quem ipſum hominẽ cuperẽt
euertere, eius effigiem, ſimulachrúmq; ſeruare. ſed tamẽ videbã, apud eos cùm eſſem,
& religionẽ eſſe quãdam in his rebus à maioribus traditam, & hoc diſputare: cum ſta-
tua ſe eius habuiſſe tẽporis rationem, quo poſita eſſet: cum homine verò, quo gereret
bellũ, atq; hoſtis eſſet. Videtis igitur conſuetudinem, religionémq; Græcorũ, quæ mo-
115 nimẽta hoſtium in bello ipſo ſoleat defendere, eam ſumma in pace Prætoris populi R.
ſtatuis præſidio nõ fuiſſe. Taurominitani, quorũ eſt ciuitas fœderata, homines quietiſ-
ſimi, qui maximè ab iniuriis noſtrorũ magiſtratuum remotiſſimi conſueuerũt præſi-
dio fœderis, hi tamen iſtius euertere ſtatuã non dubitarunt. qua ablata, baſin tamen in
foro manere voluerunt, quòd grauius in iſtũ fore putabant, ſi ſcirẽt homines ſtatuam
eius à Taurominitanis eſſe deiectã, quàm ſi nullam vnquam poſitã arbitrarentur. Tyn-
daritani deiecerunt in foro, & eadem de cauſa equum inanem reliquerunt. Leontii mi-
ſera in ciuitate, atque inani, tamen iſtius in gymnaſio ſtatua deiecta eſt. Nam quid ego
de Syracuſanis loquar, quod nõ eſt proprium Syracuſanorum, ſed & illorum cõmune,
116 & conuentus illius, ac propè totius prouinciæ? quanta illuc multitudo, quanta vis ho-
minum cõueniſſe dicebatur, tum, cùm ſtatuæ ſunt illius deiectæ, atque euerſæ? at quo
loco? celeberrimo, ac religioſiſſimo, ante ipſum Iouem, in primo aditu, veſtibulóq; tẽ-
pli. quòd niſi Metellus hoc tam grauiter egiſſet, atq; illam rem imperio, edictóq; pro-
hibuiſſet: veſtigium ſtatuarũ iſtius in tota Sicilia nullum eſſet relictũ. Atque ego hoc
non vereor, ne quid horũ non modò impulſu, verùm omnino aduentu meo factũ eſſe
videatur. omnia iſta antè facta ſunt, non modò quàm ego Siciliam, verùm etiã quàm
iſte Italiam attigit. Dum ego in Sicilia ſum, nulla ſtatua deiecta eſt. poſteaquam illinc
diſceſſi, quæ ſunt geſta, cognoſcite. Centuripinorũ ſenatus decreuit, populúſque iuſſit,
vt quæ ſtatuæ C. Verris ipſius, & patris, & filii eſſent, eas Quæſtores demoliendas loca-
rent: dúmque ea demolitio fieret, ſenatores triginta nõ minus adeſſent. videte graui-
117 tatem ciuitatis, & dignitatem. neque eas in vrbe ſua ſtatuas eſſe voluerunt, quas inuiti
per vim, atq; imperiũ dediſſent: neq; eius hominis, in quem ipſi cum grauiſſimo teſti-
monio publicè, quod nunquã antea, Romã mandata legatóſque miſiſſent. & id grauius
eſſe putauerũt, ſi publico conſilio, quàm ſi per vim multitudinis factũ videretur. Cùm
hoc conſilio ſtatuas Cẽturipini publicè ſuſtuliſſent, audit Metellus: grauiter fert: euo-
cat ad ſe Cẽturipinum magiſtratum, & Decemprimos: niſi reſtituiſſent ſtatuas, vehe-
menter iis minatur. illi ad ſenatũ renuntiant: ſtatuæ, quæ iſtius cauſæ nihil prodeſſent,
reponuntur: decreta Centuripinorũ, quæ de ſtatuis erant facta, nõ tolluntur. Hîc ego
aliud alii cõcedo: Metello homini ſapiẽti prorſus nõ poſſum ignoſcere, ſi quid ſtultè fa
cit. quid? ille hoc putabat Verri criminoſum fore, ſi eius ſtatuæ eſſent deiectæ, quod ſæ-
pe vèto, aut aliquo caſu fieri ſolet? nõ erat in hoc neq; crimen vllum, neque reprehẽſio.
118 Ex quo igitur crimẽ, atque accuſatio naſcitur? ex hominũ iudicio, & voluntate. ego, ſi
Metellus ſtatuas reponere Centuripinos nõ coegiſſet, hæc dicerẽ. Videte iudices, quan-
tũ, & quàm acerbũ dolorem ſociorũ, atque amicorum animis inuſſerint iſtius iniuriæ,
cùm Centuripinorum amiciſſima, & fideliſſima ciuitas, quæ tantis officiis cum populo
R. coniuncta eſt, vt non ſolùm Remp. noſtram, ſed etiã in quouis homine priuato no-
mẽ ipſum Romanorũ ſemper dilexerit, ea publico cõſilio, atque authoritate iudicarit,
C. Verris ſtatuas eſſe in vrbe ſua non oportere. Recitarem decreta Centuripinorũ: lau-
darẽ illam ciuitatẽ: id quod veriſſimè poſſem: cõmemorarem decem millia ciuiũ Cen-
turipinorum fortiſſimorum, fideliſſimorúmque ſociorum, eos omnes ſtatuiſſe moni-
119 mẽtum iſtius in ſua ciuitate nullũ eſſe oportere: hæc tum dicerem, ſi ſtatuas Metellus

non repoſuiſſet. Velim quærere nunc ex ipſo Metello, quidnam ſua vi, & authoritate
mihi ex hac oratione præciderit. eadem opinor omnia conuenire: neque enim, ſi ma-
ximæ ſtatuæ deiectæ eſſent, eas ego vobis poſſem iacẽtes oſtendere: hoc vno vterer: ci-
uitatem tam grauem ſtatuas iudicaſſe C. Verris demoliendas. hoc mihi Metellus non
eripuit: hoc etiam addidit, vt quererer, ſi mihi videretur, tam iniquo iure ſociis, atque
amicis imperari, vt iis ne in ſuis quidem beneficiis libero iudicio vti liceret: vt vos ro-
garem, vt coniecturam faceretis, qualem in iis rebus in me L. Metellum fuiſſe putare-
tis, in quibus rebus obeſſe mihi poſſet, cùm in hac re tam aperta cupiditate fuerit, in
qua nihil obfuit. Sed ego Metello non iraſcor: neque ei ſuam purgationem eripio,
qua ille apud omnes vtitur, vt nihil malitioſè, neque conſultò feciſſe videatur. Iam igi- 20
tur eſt ita perſpicuum, vt negare non poſſis, nullam tibi ſtatuam volũtate cuiuſquam
datam, nullam pecuniam ſtatuarũ nomine, niſi vi expreſſam, & coactam. quo quidem
in crimine non illud ſolum intelligi volo, te ad ſtatuas HS CXX millia coegiſſe: ſed
multo etiam illud magis, quod ſimul demonſtratum eſt, quantum odium in te arato-
rum, quantum omnium Siculorum ſit, & fuerit. in quo quæ veſtra defenſio futura ſit,
coniectura aſſequi non queo. Oderunt Siculi: togatorum enim cauſa multa feci. at
hi quidem acerrimi, inimiciſſimíque ſunt. Inimicos habeo ciues R. quòd ſociorum
commoda, ac iura defendi. at ſocii in hoſtium numero ſe abs te habitos queruntur.
Aratores inimici ſunt propter decumas. quid? qui agros immunes liberóſque arãt, cur
oderunt? cur Haleſini? cur Centuripini? cur Segeſtani? cur Halicyenſes? quod genus ho-
minum, quem numerum, quem ordinem proferre poſſis, qui te nõ oderit, ſiue ciuium
R. ſiue Siculorum? vt etiam ſi cauſam, cur te oderint, non poſſim dicere, tamen illud 21
dicendum putem, quem omnes mortales oderint, eum quoque vobis odio eſſe opor-
tere. An hoc dicere audebis: vtrum de te aratores, vtrum denique Siculi vniuerſi bene
exiſtiment, aut quomodo exiſtimẽt, ad rem id non pertinere? neque tu hoc dicere au-
debis, neque, ſi cupies, licebit. eripiunt tibi iſtam orationem contemnendorum Sicu-
lorum, atq; aratorum ſtatuæ illæ equeſtres, quas tu paulò antè, quàm ad Vrbem veni-
res, poni inſcribíque iuſſiſti, vt omnium inimicorum animos, accuſatorúmque tarda-
res: quis enim tibi moleſtus eſſet, aut quis appellare auderet, cùm videret ſtatuas ab ne-
gotiatoribus, ab aratoribus, à communi Sicilia? quod eſt aliud in illa prouincia genus
humanum? nullum. ergo ab vniuerſa prouincia, generatímque à ſingulis eius partibus
nõ ſolùm diligitur, ſed etiam ornatur. Quis hunc attingere audeat? Potes igitur dice-
re, nihil tibi obeſſe oportere aratorum, negotiatorum, Siculorúmq; omnium teſtimo- 22
nia, cùm eorum nominibus in ſtatuarũ inſcriptione poſitis omnem te ſperaras inui-
diam atque infamiam tuam extinguere poſſe? an quorũ authoritate tu ſtatuas coho-
neſtare tuas conarus es, eorum ego dignitate accuſationem meam comprobare non
potero? niſi fortè, quòd apud publicanos gratioſus fuiſti, in ea re ſpes te aliqua conſola-
tur. quæ gratia ne quid tibi prodeſſe poſſet, ego mea diligentia perfeci: vt etiam obeſſe
deberet, tu tua ſapiẽtia curaſti. etenim rem totam iudices breuiter cognoſcite. In ſcri-
ptura Siciliæ pro magiſtro eſt quidam L. Carpinatius: qui & ſui quæſtus cauſa, & fortaſ-
ſe quòd ſociorum intereſſe arbitrabatur, bene penitus in iſtius familiaritatem ſeſe de-
dit. is cùm Prætorem circum omnia fora ſectaretur, neque ab eo vnquam diſcederet:
in eam iam venerat familiaritatem, conſuetudinémque in vendendis iſtius decretis, &
iudiciis, tranſigendíſque negotiis, vt propè alter Timarchides numeraretur. hoc erat 23
etiam capitalior, quòd idem pecuniam iis qui ab iſto aliquid mercabantur, fœnori da-
bat. ea autẽ fœneratio erat huiuſmodi iudices, vt etiam hic quæſtus huic cederet: nam
quàs pecunias iis ferebat expẽſas, quibuſcum contrahebat, aut ſcribæ iſtius, aut Timar-
chidi, aut etiam iſti ipſi referebat acceptas. idem præterea pecunias iſtius extraordi-
narias grandes ſuo nomine fœnerabatur. hic primò Carpinatius, antè quàm in iſtius
tãtam familiaritatem perueniſſet, aliquoties ad ſocios literas de iſtius iniuriis miſerat.

Canuleius verò, qui in portu Syracuſis operas dabat, furta quoq; iſtius permulta nomi-
natim ad ſocios perſcripſerat ea, quæ ſine portorio Syracuſis erant exportata: portum
114 autem, & ſcripturam eadem ſocietas habebat. ita factum eſt, vt eſſent permulta, quæ ex
ſocietatis literis dicere in iſtũ, ac proferre poſſemus: verùm accidit vt Carpinatius, qui
iam cum iſto ſumma cõſuetudine, præterea re ac ratione coniũctus eſſet, crebras poſt-
ea literas ad ſocios de iſtius ſummis officiis in rem cõmunem, beneficiiſque mitteret:
etenim tũ iſte omnia, quæcunque Carpinatius poſtulabat, facere ac decernere ſolebat:
tum ille etiã plura ſcribebat ad ſocios, vt, ſi poſſet, quæ antea ſcripſerat, ea planè extin-
gueret. ad extremũ verò, cùm iſte iam decedebat, eiuſmodi literas ad eos miſit, vt huic
frequentes obuiam prodirent, gratiáſque agerent: facturos eſſe, ſiquid imperaſſet, ſtu-
dioſè pollicerẽtur. itáque ſocii fecerunt: vetere inſtituto publicanorum, nõ quò iſtum
vllo honore dignum arbitrarentur, ſed quòd ſua intereſſe putabant, ſe memores, gra-
tóſque exiſtimati, gratias iſti egerũt: Carpinatium ſæpe ad ſe de eius officiis literas mi-
115 ſiſſe dixerunt. Iſte cùm reſpondiſſet, ea ſe libẽter feciſſe, operáſque Carpinatii magno-
pere laudaſſet: dat amico ſuo cuidam negotium, qui tum magiſter erat eius ſocietatis,
vt diligẽter caueret atque proſpiceret, nequid eſſet in literis ſociorũ, quod cõtra ſuum
caput atque exiſtimationem valere poſſet. itaque ille multitudine ſociorum remota,
Decumanos conuocat: rem defert. ſtatuunt illi, atque decernunt, vt eæ literæ, quibus
exiſtimatio C. Verris læderetur, remouerẽtur, operáque daretur, ne ea res C. Verri frau-
di eſſe poſſet. Si oſtendo, hoc decreuiſſe Decumanos: ſi planũ facio, hoc decreto remo-
tas eſſe literas: quid expectatis amplius? poſſúmne rem magis iudicatam afferre? magis
reum condemnatum in iudicium adducere? at quorum iudicio cõdemnatum? nempe
eorum, quos ii qui ſeueriora iudicia deſiderant, arbitrentur reos iudicare oportere: pu-
116 blicanorum iudicio, quos videlicet nũc populus iudices poſcit: de quibus, vt eos iudi-
ces habeamus, legem ab homine non noſtri generis, non ex equeſtri loco profecto, ſed
nobiliſſimo promulgatã videmus. Decumani, hoc eſt principes, & quaſi ſenatores pu-
blicanorum, remouendas de medio literas cenſuerunt. habeo ex iis qui affuerũt, quos
producã, homines honeſtiſſimos, ac locupletiſſimos, ipſos principes equeſtris ordinis,
quorum ſplendore vel maximè iſtius, qui legem promulgauit, oratio, & cauſa nititur.
venient in medium: dicẽt quid ſtatuerint: profectò ſi rectè homines noui, non men-
tientur: literas enim communes de medio remouere potuerũt, fidem ſuam & religio-
nem remouere non poſſunt. ergo equites R. qui te ſuo iudicio condemnarãt, horum
117 iudicio condemnari noluerũt. Vos nunc, vtrum illorum iudicium, an voluntatẽ ſequi
malitis, conſiderare. At vide, quid te amicorum tuorũ ſtudium, quid tuum conſilium,
quid ſociorum volũtas adiuuet. dicam paulo amplius: neque enim iam vereor, ne quis
hoc me magis accuſatoriè, quàm liberè dixiſſe arbitretur. Si iſtas literas non decreto
Decumanorũ magiſtri remouiſſent, tantum poſſem in te dicere, quãtum in literis in-
ueniſſem. nunc decreto iſto facto, literíſque remotis, tãtum mihi licet dicere, quãtum
poſſum: tantum iudici ſuſpicari, quãtum velit. Dico te maximũ pondus auri, argenti,
eboris, purpuræ, plurimã veſtem Melitenſem, plurimã ſtragulam, multã Deliacam ſu-
pellectilem, plurima vaſa Corinthia, magnũ numerũ frumenti, vim mellis maximam
Syracuſis exportaſſe: his pro rebus, quòd portoriũ non eſſet datum, literas ad ſocios mi-
118 ſiſſe L. Canuleium, qui in portu operas daret. Satiſne magnũ hoc crimen videtur? nul-
lum, opinor, maius. quid defendet Hortẽſius? poſtulabit, vt literas Canuleii proferam?
crimen huiuſmodi, niſi literis cõfirmetur, inane eſſe dicet? clamabo, literas remotas eſ-
ſe de medio, decreto ſociorum erepta mihi eſſe iſtius indicia, ac monimẽta furtorum.
aut hoc contendat nunquam eſſe factũ: aut omnia tela excipiat, neceſſe eſt. Negas eſſe
factum? placet mihi iſta defenſio. deſcẽdo: æqua enim conditio, æquúmque certamen
proponitur. producã teſtes, & producã plures eodem tẽpore. quoniam tũ, cùm actum
eſt, vnà fuerunt: nunc quoque vnà ſunt. cùm interrogabuntur, obligentur non ſolùm

iuriſiurandi, atque exiſtimationis periculo, ſed etiam communi inter ſe conſcientia. Si planum fit, hoc ita, quemadmodum dico, eſſe factum: non poteris dicere Hortenſi, nihil in iſtis fuiſſe literis, quod Verrem læderet. non modò id non dices, ſed ne illud quidem tibi dicere licebit, tantũ, quantum ego dicam, non fuiſſe. Ergo hoc veſtro cõſilio & gratia perfeciſtis, vt, quemadmodum paulò antè dixi, & mihi ſumma facultas ad accuſandum daretur, & iudicibus libera poteſtas ad credẽdum. quod cùm ita ſit, nihil fingam tamen, meminero me non ſumpſiſſe, quem accuſarem, ſed recepiſſe, quos defenderem: vos ex me cauſam non à me prolatam, ſed ad me delatam audire oportere: me Siculis ſatis eſſe facturum, ſi, quæ cognoui in Sicilia, quæ accepi ab ipſis, diligenter expoſuero: populo R. ſi nullius vim, nullius potentiam pertimuero, vobis, ſi facultatem verè atque honeſtè iudicandi fide & diligentia mea fecero: mihi in eo, ſi ne minimum quidem de eo curriculo vitæ, quod mihi ſemper propoſitum fuit, deceſſero. Quapropter nihil eſt quod metuas, ne quid in te fingam: etiã quod lætere, habes: multa enim, quæ ſcio abs te eſſe commiſſa, quòd aut nimium turpia, aut parum credibilia ſunt, prætermittam: tantùm agam de hoc toto nomine ſocietatis, vt verum ſcire poſſitis, quæram, decretúmne ſit. cùm id inuenero, quæram remotǽne ſint literæ. cùm id quoq; conſtabit, vos iam me tacito intelligetis, ſi illi qui hoc iſtius cauſa decreuerunt, equites R. nunc iidem in eum iudices eſſent, iſtum ſine dubio condemnarent, de quo literas eas, quæ iſtius furta indicarent, & ad ſe miſſas, & ſuo decreto remotas ſcirẽt eſſe. Quem igitur ab iis equitibus R. qui iſtius cauſa cupiunt omnia, qui ab eo benigniſſimè tractati ſunt, cõdemnari neceſſe eſſet: is à vobis iudices nulla vi, aut ratione abſolui poteſt. Ac ne fortè ea quæ remota de medio, atque erepta vobis ſunt, omnia ita condita fuiſſe, atque ita abditè latuiſſe videantur, vt hac diligentia, quam ego à me expectari maximè puto, nihil horum inueſtigari, nihil aſſequi potuerit: quæ conſilio aliquo, aut ratione inueniri potuerunt, inuẽta ſunt iudices: manifeſtis in rebus hominem iam teneri videbitis. Nam quòd in publicanorũ cauſis vel plurimum ætatis meæ verſor, vehementérque illum ordinem obſeruo: ſatis commodè mihi videor eorum cõſuetudinem vſu, tractandóque cognouiſſe. itaque, vt hoc comperi, remotas eſſe literas ſocietatis: habui rationem annorum, per quos iſte in Sicilia fuiſſet: deinde quæſiui quod erat inuẽtu facillimũ, qui per eos annos magiſtri iſtius ſocietatis fuiſſent, apud quos tabulæ fuiſſent: ſciebam enim, hanc magiſtrorum, qui tabulas haberent, conſuetudinem eſſe, vt, cùm tabulas nouo magiſtro traderent, exempla literarum ipſi habere non nollent. Itaque ad L. Vibium equitem R. virum primarium, quem reperiebam magiſtrum fuiſſe eo ipſo anno, qui mihi maximè quærendus erat, primùm veni. ſanè homini præter opinionem improuiſo incidi. ſcrutatus ſum quæ potui, & quæſiui omnia: inueni duos ſolos libellos ab L. Canuleio miſſos ſociis ex portu Syracuſis, in quibus erat ratio ſcripta menſium complurium, rerum exportatarum iſtius nomine ſine portorio: itaque obſignaui ſtatim. erant hæc ex genere, quod ego maximè genus ex ſociorum literis reperire cupiebam. verùm tãtum inueni iudices, quod apud vos quaſi exempli cauſa proferre poſſem. ſed tamen quicquid erit in his libellis, quantulumcunque videbitur eſſe, hoc quidem certè manifeſtum erit. de cæteris ex hoc coniecturã facere debebitis. Recita mihi quæſo hunc primum libellum: deinde illum alterum libellum Canuleii. Iam non quæro, vnde cccc amphoras mellis habueris, vnde tantam Melitenſem veſtem, vnde quinquaginta tricliniorum lectos, vnde tot candelabra: non inquam iam quæro vnde hæc habueris, ſed quo tibi tantum opus fuerit, id quæro. mitto de melle: ſed tantúmne Melitenſium, quaſi etiam amicorum vxores: tantum lectorum, quaſi etiam omnium iſtorum villas ornaturus eſſes? Cùm hæc paucorum menſium ratio in his libellis ſit, facite vt vobis triennii totius veniat in mentem. ſic contẽdo, ex his paruis libellis apud vnum magiſtrũ ſocietatis repertis vos iam coniectura aſſequi poſſe, cuiuſmodi prædo iſte in illa prouincia fuerit, quàm multas cupiditates, quàm varias, quàm in-

finitas habuerit, quantam pecuniam non ſolùm numeratam, verùm etiam huiuſce-
modi in rebus poſitam conſecerit. quæ nobis alio loco planius explicabuntur. Nunc
hoc artendite. his exportationibus, quæ recitatæ ſunt, ſcribit HS D C ſocios perdidiſſe ex
viceſima portorii Syracuſis. pauculis igitur menſibus, vt hi puſilli & contempti libelli
134 indicanr, furta Prætoris, quæ eſſent HS C C C C, ex vno oppido ſolo exportata ſunt. Cogi-
rate nunc, cùm illa ſit hæc inſula, quæ vndique exirus maritimos habear, quid ex cære-
ris locis exportatum putetis, quid Agrigẽto, quid Lilybæo, quid Panormo, quid Ther-
mis, quid Haleſa, quid Catina, quid ex cæteris oppidis, quid verò Meſſana, quem iſte ſi-
bi locum maximè tutum arbitrabatur, vbi animo ſemper ſoluto, liberóque erat, quòd
ſibi iſte Mamertinos delegetat, ad quos omnia, quæ aut diligentius ſeruãda, aut occul-
tius exportanda erant, deportaret. His inuentis libellis, cæteri remoti, & diligẽtius ſunt
reconditi. nos tamen, vt omnes intelligãt hoc nos ſine cupiditate agere, his ipſis libel-
lis contenti ſumus. Nunc ad ſociorum tabulas accepti & expenſi, quas remouere ho-
neſtè nullo modo potuetunt, & ad amicum tuum Carpinatium reuertemur. inſpicie-
bamus Syracuſis à Carpinatio confectas tabulas ſocietatis, quæ ſignificabãt, multis no-
135 minibus eos homines verſuram à Carpinatio feciſſe, qui pecuniam Verri dediſſent. erit
vobis luce clarius iudices, cùm eos ipſos produxero, qui dederunt: intelligetis enim, il-
la rempora, per quæ, cùm eſſent in periculo, pretio ſeſe tedemerunt, cum ſocietatis ta-
bulis non ſolùm Conſulibus, verùm etiam mẽſibus conuenire. cùm hæc maximè cog-
noſceremus, & iam in manibus tabulas haberemus: repente aſpicimus liruras eiuſmo-
di, quaſi quædam vulnera tabularum recentia. ſtatim ſuſpicione offenſi, ad ea ipſa no-
mina oculos, animúmq; tranſtulimus. eranr acceptæ pecuniæ à C. Verrutio C. F. ſic ta-
men, vt vſque alterum, r, literæ conſtarent integræ. reliquæ omnes eſſenr in litura. al-
terum, tertium, quartum, permulta erant eiuſmodi nomina, cùm manifeſta res, tum
flagitioſa tabularum, atque inſignis turpirudo teneretur, quærere incœpimus de Car-
136 pinatio, quiſnam eſſet is Verrutius, quicum tantæ pecuniæ rationẽ haberet. hærere ho-
mo, auerſari, rubete, quòd lege excipiũtur tabulæ publicanorum, quò minus Romam
deportentur, vt res quàm maximè clara, ac teſtata eſſe poſſet: in ius ad Metellum Car-
pinatium voco, tabuláſque ſocietatis in ſorum defero. fit maximus cõcurſus hominũ,
&, quòd erat Carpinatii nota cum iſto Prætore ſocietas, ac fœnerario, ſummè expecta-
bant omnes, quid in tabulis cõtineretur. rem ad Metellum defero: me tabulas perſpe-
xiſſe ſociorum: in his tabulis magnam rationem C. Verrutii permultis nominibus eſ-
ſe: méque hoc perſpicere ex Conſulum menſiúmque ratione, hunc Verrutium neque
ante aduentum C. Verris, neque poſt deceſſionem quicquam cum Carpinatio rationis
habuiſſe. poſtulo, mihi reſpondear, qui ſit iſte Verrurius, mercator, an arator, an pecua-
137 rius: in Sicilia ſit, an iã deceſſerit. clamare omnes ex conuenru, neminem vnquã ex Si-
cilia fuiſſe Verrutium. ego inſtare, vt mihi reſponderet, vbi eſſet, quis eſſet, vnde eſſet:
cur ſeruus ſocietatis, qui tabulas confecerit, ſemper in Verrutii nomine certo ex loco
mendoſus eſſet. atque hæc poſtulabam: non quo illũ cogi putarem oportere, vt ea mi-
hi teſponderet inuitus: ſed vt omnibus iſtius furta, illius flagitium, vtriuſque audacia
perſpicua eſſe poſſet. Itaque illum iniuriæ metu, conſciẽtiáque peccati mutum atque
exanimarum, ac vix viuum relinquo: tabulas in foro ſumma hominum frequẽtia ex-
ſcribo: adhibentur in exſcribendo de conuentu viri primarii: literæ, lituræque omnes
aſſimulatæ, expreſſæ, de tabulis in libros tranſferuntur. hæc omnia ſumma cura, & dili-
gentia recognita. & collata, & ab hominibus honeſtiſſimis obſignata ſunt. ſi Carpina-
tius tum mihi reſpondere noluit: teſponde mihi nũc tu Verres, quem eſſe hunc tuum
138 penè gentilem Verrutium putes. Fieri non poteſt, vt, quem video te Prætore in Sicilia
fuiſſe, & quem ex ipſa ratione inrelligo locupletem fuiſſe, eũ ru in tua prouincia non
cognoris. arque adeò, hoc ne longius, aut obſcurius eſſe poſſit, procedite in medium,
explicate deſctiptionem, imaginémque tabularum, vt omnes mortales iſtius auaritiæ

non iam veſtigia, ſed ipſa cubilia videre poſſint. Videtis Verrutium? videtis primas literas integras? videtis extremam partem nominis, caudam illam Verris, tãquam in luto demerſam eſſe in litura? ſic habent ſe tabulæ iudices, vt videtis. quid expectatis? quid quæriris amplius? tu ipſe Verres quid ſedes? quid moraris? nam aut exhibeas nobis Verrutium neceſſe eſt, aut te eſſe Verrurium fateare. Laudantur oratores veteres, Craſſi illi, & Antonii, quòd crimina diluere dilucidè, quòd copioſè reorũ cauſas deſendere ſolebant. nimirum illi non ingenio ſolùm his patronis, ſed ſortuna etiam præſtiterunt: nemo enim tunc ita peccabat, vt defenſioni locum nõ relinqueret: nemo ita viuebar, vt nulla eius vitæ pars ſummæ turpitudinis eſſet expers: nemo ita in manifeſto peccato tenebatur, vt, cùm impudens fuiſſet in ſacto, tum impudẽtior videretur, ſi negaret. Nunc verò quid faciat Hortẽſius? auaritiæ ne crimina frugalitatis laudibus depreeetur? at hominem flagitioſiſſimum, libidinoſiſſimum, nequiſſimúmq; deſendit. An ab hac eius infamia nequitiæ veſtros animos in aliam partem fortitudinis commemoratione traducat? at homo inertior, ignauior, magis vir inter mulieres nequã, impura inter viros muliercula, proſerri nõ poteſt. At mores commodi. quis contumacior? quis inhumanior? quis ſuperbior? At hæc ſine cuiuſquã malo. quis acerbior? quis inſidioſior? quis crudelior vnquam fuit? in hoc homine, atque in eiuſmodi cauſa quid facerent omnes Craſſi, & Antonii? tantùm, opinor, Hortenſi ad hanc cauſam non accederent, ne in alterius impudentia ſui pudoris exiſtimationem amitterent: liberi enim ad cauſas, ſolutíque veniebant: neque committebãt, vt, ſi impudentes in deſendendo eſſe noluiſſent, ingrati in deſerendo exiſtimarentur.

Accuſationis in C. Verrem

LIBER V, ORATIO VIII.

OMNES qui alterum iudices, nullis impulſi inimicitiis, nulla priuatim læſi iniuria, nullo præmio adducti, in iudicium Reip. cauſa vocanr, prouidere debent, non ſolùm quid oneris in præſentia tollant, ſed etiam quantum in omnem vitam negotii ſuſcipere conentur: legem enim ſibi ipſi indicunt innocentiæ, continẽtiæ, virtutúmque omnium, qui ab altero rationem vitæ repoſcunt, atque eo magis, ſi id, vt antè dixi, faciũt nulla re commori alia, niſi vtilitate communi. nam qui ſibi hoc ſumpſit, vt corrigat mores aliorum, ac peecata reprehendat: quis huic ignoſcat, ſiqua in re ipſe ab religione officii declinarit? Quaptopter hoc etiã magis ab omnibus eiuſmodi ciuis laudandus, ac diligendus eſt, qui non ſolùm Reip. ciuem improbum remouet, verùm etiam ſe ipſum eiuſmodi ſore profitetur, ac præſtat, vt ſibi non modò communi volũtate virtutis atque officii: ſed etiam vt quadam magis neceſſaria ratione rectè ſit, honeſtéque viuẽdum. Itaque hoc iudices ex homine clariſſimo, atque eloquentiſſimo L. Craſſo ſæpe auditum eſt, cùm ſe nullius rei tã pœnitere diceret, quàm quòd C. Carbonem vnquam in iudicium vocauiſſet: minus enim liberas omnium voluntates rerum habebat, & vitam ſuam pluribus, quàm vellet, obſeruari oculis arbitrabatur. atque ille iis præſidiis ingenii, ſortunæq; munitus, tamen hac cura cõtinebatur, quam ſibi nondum confirmaro conſilio, ſed ineunte ætate ſuſeeperat. quò minus etiam perſpicitur eorum virrus & integritas, qui ad hãc rem adoleſcentuli, quàm qui iam firmata ætate deſeendunt. illi enim, antequam potuerunt exiſtimare, quanto liberior vita ſit eorum qui neminem aecuſarint, gloriæ cauſa, atque oſtentationis accuſant: nos, qui iam & quid facere, & quantillum dicere poſſemus, oſtendimus: niſi facilè cupiditates noſtras teneremus, nũquam ipſimet nobis præcideremus iſtam licẽtiam, libertatémq;

viuendi. atque hoc ego plus oneris habeo, quàm qui cæteros accuſarunt (ſi onus eſt id
appellandum, quod cum lætitia feras, ac voluptate) veruntamen hoc ego amplius ſuſ-
cepi, quàm cæteri, quòd ita poſtulatur ab omnibus, vt ab iis ſe abſtineant maximè vi-
tiis, in quibus alterum reprehenderint. furem aliquem, aut rapacem accuſaris? vitanda
tibi ſemper erit omnis auaritiæ ſuſpicio. maleficum quempiam adduxeris, aut crude-
4 lem? cauẽdum erit ſemper, nequa in re aſperior, aut inhumanior fuiſſe videare. corru-
ptorem, adulterum? prouidendum diligẽter, nequod in vita veſtigium libidinis appa-
reat. omnia poſtremò quæ vindicaris in altero, tibi ipſi vehemẽter ſugienda ſunt. ete-
nim non modò accuſator, ſed ne obiurgator quidem ferendus eſt is, qui, quod in alte-
ro vitium reprehendit, in eo ipſe deprehenditur. Ego in vno homine omnia vitia, quæ
poſſunt in homine perdito nefarióque eſſe, reprehendo: nullum eſſe indicium libidi-
nis, ſceleris, audaciæ, quod non in vnius iſtius vita perſpicere poſſitis. ego in iſto reo le-
gem hanc iudices mihi ſtatuo, viuendum ita eſſe, vt iſti non modò factis, dictiſque o-
mnibus, ſed etiam oris, oculorúmque illa contumacia, ac ſuperbia, quam videtis, diſſi-
millimus eſſe, ac ſemper fuiſſe videar. Patior non moleſtè iudices, eam vitam, quæ mi-
hi ſua ſponte antea iucunda fuerit, nunc iam mea lege, & cõditione neceſſariam quo-
5 que futuram. Et in hoc homine ſæpe à me quæris Hortenſi, quibus inimicitiis, aut qua
iniuria adductus, ad accuſandum deſcenderim? Mitto iam rationem officii mei, neceſ-
ſitudiniſque Siculorum: de ipſis tibi inimicitiis reſpondeo. an tu maiores vllas inimi-
citias putas eſſe, quàm contrarias hominum ſententias, ac diſſimilitudines ſtudiorum,
& voluntatum? fidem ſanctiſſimam in vita qui putat, poteſt ei non inimicus eſſe, qui
Quæſtor Conſulem ſuum, conſiliis commiſſis, pecunia tradita, rebus omnibus credi-
tis, ſpoliare, relinquere, prodere, oppugnare auſus ſit? pudorem & pudicitiam qui colit,
poteſt animo æquo iſtius quotidiana adulteria, meretriciam diſciplinam, domeſticum
lenocinium videre? qui religiones deorũ immortalium retinere vult, ei qui fana ſpo-
liarit omnia, qui ex thenſarum orbitis prædari ſit auſus, inimicus non eſſe quî poteſt?
6 qui iure æquo omnes putat eſſe oportere, is tibi non infeſtiſſimus ſit, cùm cogitet va-
rietatem libidinémque decretorum tuorum? qui ſociorum iniuriis, prouinciarúmque
incommodis doleat, is in te nõ expilatione Aſiæ, vexatione Pamphyliæ, ſqualore & la-
chrymis Siciliæ concitetur? qui ciuium R. iura, ac libertatem ſanctam apud omnes ha-
beri vult, is non tibi plus etiam, quàm inimicus eſſe debeat, cùm tua verbera, cùm ſe-
cures, cùm cruces ad ciuiũ R. ſupplicia fixas recordetur? an, ſiqua in re cõtra rem meam
decreſſet aliquid iniuria, iure me ei inimicũ eſſe arbitrarer: cùm omnia cõtra omnium
bonorum rem, cauſam, rationem, vtilitatem, voluntatémque fecerit, quæris cur ei ſim
inimicus, cui populus R. infeſtus ſit? qui præſertim plus etiã, quàm pars virilis poſtu-
lat, pro voluntate populi R. oneris, ac muneris ſuſcipere debeam. Quid illa, quæ leuio-
7 ra videntur eſſe, non cuiuſuis animum poſſunt mouere, quòd ad tuam ipſius amicitiã,
cæterorúmque omnium maiorum, atque nobiliũ faciliorem aditum iſtius habet ne-
quitia, & audacia, quàm cuiuſquam noſtrum virtus, & integritas? odiſtis hominũ no-
uorum induſtrias: deſpicitis eorum frugalitatem: pudorem cõtemnitis: ingenium ve-
rò, & virtutem depreſſam, extinctámque cupitis: Verrem amatis. ita credo, ſi non vir-
tute, non induſtria, non innocentia, non pudore, non pudicitia, at ſermone, at literis,
at humanitate eius delectamini. nihil horum eſt: contráque ſunt omnia, cùm ſummo
dedecore, ac turpitudine, tum ſingulari ſtultitia, atque inhumanitate oblita. Huic ho-
mini ſi cuius domus patet, vtrum ea patere, an hiare, ac poſcere aliquid videtur? hunc
veſtri ianitores, hunc cubicularii diligunt: hunc liberti veſtri, hunc ſerui, ancillǽque
8 amant: hic cùm venit, extra ordinem vocatur: hic ſolus introducitur, cæteri ſæpe fru-
galiſſimi homines excludũtur. ex quo intelligi poteſt, eos vobis eſſe chariſſimos, qui
ita vixerũt, vt ſine veſtro præſidio ſalui eſſe nõ poſſint. Quid? hoc cuiquã ferẽdum pu-
tas eſſe, nos ita viuere in pecunia tenui, vt prorſus nihil acquirere velimus, vt dignita-

tem noſtram,populique R.beneficia non copiis,ſed virtute tueamur?iſtū rebus omnibus vndique ereptis impune eludentem circunfluere, atque abundare? huius argento domos veſtras,huius ſignis,& tabulis forum,comitiúmque ornari,præſertim cùm vos veſtro marte his rebus omnibus abundetis?Verrem eſſe,qui veſtras villas ſuis manubiis ornet?Verrem eſſe,qui cum L.Mummio certet,vt plures hic ſociorum vrbes,quàm ille hoſtium ſpoliaſſe videatur?plures hic ſolus villas ornamētis fanorum, quàm ille fana ſpoliis hoſtium ornaſſe?& is erit ob eam rem vobis charior, vt cæteri libentius ſuo periculo veſtris cupiditatibus ſeruiant?verùm hæc dicentur alio loco,& dicta ſunt.Núc proficiſcemur ad reliqua, ſi pauca antè erimus à vobis iudices deprecati. Superiore omni oratione perattentos veſtros animos habuimus: id fuit nobis gratum admodum, ſed multo erit gratius,ſi reliqua volet is attendere:propterea quòd in his omnibus,quæ antea dicta ſunt,erat quædam ex ipſa varietate,ac nouitate rerum, ac criminum delectatio:nunc tractare cauſam inſtituimus frumētariam, quæ magnitudine iniuriæ ferè criminibus cæteris antecellit,iucunditatis in agendo,& varietatis minus habebit. Veſtra autem authoritate,& prudentia digniſſimum eſt iudices,in audiendo diligentiam non minus religioni tribuere,quàm voluptati. In hac cauſa frumentaria cognoſcéda hæc vobis proponite iudices,vos de rebus fortuniſq; Siculorū omnium, de ciuium R.qui arant in Sicilia,bonis,de vectigalibus à maioribus traditis,de vita victúque populi R.cogn ituros. quæ ſi magna, atque adeò maxima vobis videntur, quàm vanè, & quàm copioſè dicantur,expectare nolite.Neminem veſtrum præterit iudices,omnem vtilitatem,opportunitatémque prouinciæ Siciliæ,quæ ad commoda populi R. adiūcta ſit,conſiſtere in re frumentaria maximè,in cæteris rebus adiuuamur ex illa prouincia: hac verò alimur,ac ſuſtinemur.Ea cauſa tripartita iudices erit in accuſatione:primùm enim de decumano,deinde de empto dicemus frumento,poſtremò de æſtimato.Inter Siciliam,cæteráſque prouincias iudices in agrorum vectigalium rationibus hoc intereſt, quòd cæteris aut impoſitum vectigal eſt certum , quod ſtipendiarium dicitur, vt Hiſpanis,& pleriſque Pœnorum,quaſi victoriæ præmium, ac pœna belli : aut cenſoria locatio cōſtituta eſt,vt Aſia lege Sempronia.Siciliæ ciuitates ſic in amicitiam, fidémque recepimus,vt eodem iure eſſent, quo fuiſſent:eadem conditione populo R. parerent,qua ſuis antea paruiſſent.Perpaucæ Siciliæ ciuitates ſunt bello à maioribus noſtris ſubactæ:quarum ager cùm eſſet publicus populi R.factus,tamen illis eſt redditus.is ager à Cenſoribus locari ſolet. Fœderatæ ciuitates duæ ſunt, quarū decumæ venire non ſoleant:Mamertina,& Taurominitana. Quinque præterea ſine fœdere immunes ciuitates,ac liberæ:Centuripina, Haleſina,Segeſtana, Halicyenſis,Panormitana. præterea, omnis ager Siciliæ ciuitatum decumanus eſt,itémque ante imperium populi R.ipſorum Siculorum voluntate,& inſtitutis fuit.Videte nunc maiorū ſapientiam:qui,cùm Siciliam tam opportunum ſubſidium belli, atque pacis ad Remp. adiunxiſſent, tanta cura Siculos tueri & retinere voluerunt , vt non modò eorum agris vectigal nouum nullum imponerent, ſed ne legem quidem venditionis decumarum, néue vendundis aut tempus aut locum commutarent, vt certo tempore anni,vt ibidem in Sicilia, denique vt lege Hieronica venderent.Voluerunt eos in ſuis rebus ipſos intereſſe,eorum animos non modò lege noua, ſed ne nomine quidem legis nouo commoueri. ita decumas lege Hieronica ſemper vēdendas cenſuerunt, vt iis iucundior eſſet muneris illius functio,ſi eius regis,qui Siculis chariſſimus fuit,nō ſolùm inſtituta cōmutato imperio,verùm etiam nomen maneret. Hoc iure ante Verrem Prætorem Siculi ſemper vſi ſunt.hic primus inſtituta omnium, conſuetudinem à maioribus traditam, conditionem amicitiæ,ius ſocietatis conuellere & commutare auſus eſt.Qua in re primùm illud reprehēdo,& accuſo,cur in re tam veteri,tam vſitata quicquam noui feceris.Ingenio aliquid aſſecutus es? tot homines ſapientiſſimos,qui illam prouinciam ante te tenuerunt,prudentia,conſilióque viciſti? Eſt tuum, eſt ingenii prudentiæque tuæ. do

hoc tibi,& concedo:ſcio te Romæ, cùm Prætor eſſes,edicto tuo poſſeſſiones hæredita-
tum à liberis ad alienos, à primis hæredibus ad ſecundos, à legibus ad libidinem tuam
tranſtuliſſe: ſcio te edicta ſuperiorum omnium correxiſſe,& poſſeſſiones hæreditatum
non ſecundum eos qui proferrẽt,ſed ſecundum eos qui dicerent teſtamentum factũ,
dediſſe:eáſque res nouas abs te prolatas, & inuẽtas magno tibi quæſtui fuiſſe ſcio: eun-
démque te memini cenſorias quoque leges in ſartis tectis exigendis tollere,& cõmu-
tare,ne is redimeret,cuia res eſſet: ne pupillo tutores,propinquique conſulerent, quò
minus fortunis omnibus euerteretur: exiguã diem præfiniri operi,qua cæteros ab ne-
14 gotio excluderes,ipſe in tuo redemptore nullam certã diem obſeruares.Quamobrem
nouam legem te in decumis ſtatuiſſe non miror,hominem in edictis prætoriis,in cen-
ſoriis legibus tam prudentem,tam exercitatum.non inquam miror,te aliquid excogi-
taſſe:ſed quòd tua ſponte,iniuſſu populi,ſine ſenatus authoritate iura prouinciæ Sici-
liæ mutatis,id reprehendo,id accuſo. L.Octauio,& C.Cottæ Coſs. ſenatus permiſit,
vt vini,& olei decumas, & frugum minutarum, quas ante te Quæſtores in Sicilia ven-
dere conſueſſent, Romæ vẽderent,legémque his rebus,quæ ipſis videretur, edicerent.
Cùm locatio fieret,publicani poſtularunt,quaſdam res vt ad legem adderẽt, neque ta-
men à cenſoriis cæteris legibus recederent. Contradixit is qui caſu tum Romæ fuit,
tuus hoſpes Verres,hoſpes inquam,& familiaris tuus Sthenius hic Thermitanus. Cõ-
15 ſules cauſam cognouerunt: cùm viros primarios,atque ampliſſimos ciuitatis multos
in conſilium aduocaſſent,de conſilii ſententia pronuntiarunt, ſe lege Hieronica ven-
dituros. Itáne verò? prudentiſſimi viri,ſumma authoritate præditi, quibus ſenatus le-
gum dicẽdarum in locandis vectigalibus omnem poteſtatem permiſerat, populuſque
R. idem iuſſerat,Siculo vno recuſante, cum amplificatione vectigalium nomen Hie-
ronicæ legis mutare noluerunt:tu homo minimi conſilii,nullius authoritatis,iniuſſu
populi,ac ſenatu,tota Sicilia recuſante,cum maximo detrimẽto,atque adeò exitio ve-
ctigalium totam Hieronicam legem ſuſtuliſti. At quam legem corrigit iudices,atque
adeò totam tollit?acutiſſimè,ac diligentiſſimè ſcriptam:quæ omnibus cuſtodiis ſubie-
ctum aratorem Decumano tradit,vt neque in ſegetibus,neque in areis,neque in hor-
16 reis,neque in amouendo,neque in aſportando frumento grano vno poſſet arator ſine
maxima pœna fraudare Decumanum. Scripta lex ita diligẽter eſt,vt eum ſcripſiſſe ap-
pareat,qui alia vectigalia non haberet:ita acutè,vt Siculum:ita ſeuerè,vt tyrannũ.qua
lege Siculis tamen arare expediret: nam ita diligenter cõſtituta ſunt iura Decumani,
vt tamẽ ab inuito aratore plus decuma nõ poſſit auferri.Cùm hæc eſſent ita cõſtituta,
Verres tot annis,atque adeò ſeculis inuentus eſt,qui hæc nõ cõmutaret,ſed euerteret,
eáq; quæ iam diu ad ſalutẽ ſociorũ,vtilitatémque Reip. cõpoſita cõparatáque eſſent,ad
ſuos improbiſſimos quæſtus cõuerteret:qui primùm certos inſtituerit,nomine Decu-
manos,re vera miniſtros, ac ſatellites cupiditatum ſuarũ:per quos oſtẽdam ſic prouin-
17 ciam per triẽnium vexatam atque vaſtatã iudices,vt eam multis annis multorũ inno-
centia,ſapientiáque recreare nequeamus. Eorum omnium,qui Decumani vocabãtur,
princeps erat Q. ille Apronius,quem videtis:de cuius improbitate ſingulari grauiſſi-
marum Legationum querimonias audiſtis. Aſpicite iudices vultum hominis, & aſpe-
ctum,& ex ea cõtumacia,quam hic in perditis rebus retinet,illos eius ſpiritus Sicilien-
ſes quos fuiſſe putetis, cogitate, ac recordamini. Hic eſt Apronius, quem in prouincia
tota Verres,cùm vndique nequiſſimos homines conquiſiſſet,& cùm ipſe ſecum ſui ſi-
miles duxiſſet non parum multos,nequitia,luxuria,audacia ſui ſimillimum iudicauit.
Itaque iſtos inter ſe perbreui tempore non res,non ratio, non commẽdatio aliqua,ſed
ſtudiorum turpitudo,ſimilitudóque coniunxit.Verris mores improbos,impuróſq; no-
ſtis:fingite vobis,ſi poteſtis,aliquem,qui in omnibus iſtis rebus par ad omnium flagi-
18 tiorum nefarias libidines eſſe poſſit:is erit Apronius ille:qui,vt ipſe nõ ſolùm vita,ſed
etiam corpore atque ore ſignificat, immenſa aliqua vorago eſt, aut gurges vitiorum,

turpitudinúmque omnium. Hunc in omnibus ſtupris,hunc in fanorum expilationibus,hunc in impuris conuiuiis principem adhibebat : tantámque habebat morum ſimilitudo coniunctionem, atque cõcordiam,vt Apronius, qui aliis inhumanus ac barbarus,iſti vni commodus ac diſertus videretur: vt,quem omnes odiſſent,neque videre vellent,ſine eo iſte eſſe non poſſet: vt,cùm alii ne conuiuiis quidem iiſdem,quibus Apronius,hic iiſdem etiam poculis vteretur:poſtremò vt odor Apronii teterrimus oris,& corporis,quem(vt aiunt)ne beſtiæ quidem ferre poſſent,vni iſti ſuauis,& iucundus videretur. Ille erat in tribunali proximus,in cubiculo ſolus,in conuiuio dominus, ac tum maximè, cùm accubante prætextato Prætoris filio , in conuiuio ſaltare nudus cœperat. Hunc,vti dicere inſtitui,principem Verres ad euertendas fortunas aratorum, vexandas,diripiendáſq; eſſe voluit:huius audaciæ,nequitiæ, crudelitati fideliſſimos ſocios,optimóſque ciues ſcitote hoc Prætore traditos iudices, atque addictos fuiſſe, nouis inſtitutis,& edictis,tota Hieronica lege(quemadmodum antea dixi)reiecta & repudiata. Primum edictum iudices audite præclarum:quantum Decumanus edidiſſet aratorem ſibi decumæ dare oportere, vt tantum arator Decumano dare cogeretur. quomodo?quantum popoſcerit Apronius,dato. Quid eſt hoc?vtrum Prætoris inſtitutum in ſocios,an in hoſtes victos inſani edictum,atque imperium tyranni?Ego tãtundem, quantum ille popoſcerit?poſcet omne,quantum exarauero. Quid omne? Immò plus etiam,inquit,ſi volet. Quid tum?quid cenſes?Aut dabis,aut contra edictũ feciſſe damnabere. Per deos immortales,quid eſt hoc?veriſimile enim non eſt. ſic mihi perſuadeo iudices:tametſi omnia in iſtum hominem conuenire puteris,tamen hoc vobis falſum videri:ego enim,cùm hoc tota Sicilia diceret,tamen affirmare nõ auderem,ſi hæc edicta non ex ipſius tabulis totidem verbis recitare poſſem,ſicuti faciam. Da,quæſo,ſcribæ.recitet ex codice. Recita edictum de profeſſione. Negat me recitare totum: nam id nutu ſignificare videtur. Quid prætereo?an illud,vbi caues tamen Siculis,& miſeros reſpicis aratores?dicis enim te in Decumanum,ſi plura ſuſtulerit,quàm debitum ſit,in octuplum iudicium daturum eſſe. nihil mihi placet prætermitti. Recita hoc quoque, quod poſtulat,totum. Recita edictũ de iudicio in octuplum. Iudicio vt arator decumanum perſequatur?miſerum,atque iniquum ex agro homines traduci in forum,ab aratro ad ſubſellia,ab vſu rerum ruſticarum ad inſolitam litem,atque iudicium. Cùm omnibus in aliis vectigalibus, Aſiæ,Macedoniæ,Hiſpaniæ, Galliæ, Africæ,Sardiniæ, ipſius Italiæ, quæ vectigalia ſunt : cùm in his inquam rebus omnibus publicanus petitor,ac pignerator,nõ ereptor,neque poſſeſſor ſoleat eſſe:tu de optimo, de iuſtiſſimo, de honeſtiſſimo genere hominum, hoc eſt de aratoribus, ea iura conſtituebas, quæ omnibus aliis eſſent contraria. Vtrum eſt æquius Decumanum petere, an aratorem repetere?iudicium integra re,an perdita fieri?eum,qui manu quæſierit, an eum, qui digito licitus ſit,poſſidere ? Quid,qui in ſingulis iugis arant,qui ab opere ipſi non recedunt,quo in numero magnus ante te Prætorẽ numerus,magna multitudo Siculorum fuit:quid facient? cùm dederint Apronio,quod popoſcerit,relinquẽt arationes? relinquent larem familiarem ſuum ? venient Syracuſas , vt te Prætore videlicet æquo iure Apronium,delicias,ac vitam tuam, iudicio recuperatorio perſequantur ? Verùm eſto: reperietur aliquis fortis,experiens arator : qui cùm tantum dederit Decumano, quantum ille deberi dixerit,iudicio repetat,& pœnã octupli perſequatur. Expecto vim edicti,ſeueritatem Prætoris:faueo aratori,cupio octupli damnari Apronium. quid tãdem poſtulat arator?nihil,niſi ex edicto iudicium in octuplum. Quid Apronius?non recuſat. Quid Prætor?iubet Recuperatorum reiicere decurias. ſcribamus,quas decurias. De cohorte mea reiicies,inquit. Quid?iſta cohors quorum hominum eſt ? Voluſii aruſpicis,& Cornelii medici,& horum canum,quos tribunal meum vides lambere. Nam de conuentu nullum vnquam iudicem , nec Recuperatorem dedit : iniquos Decumanis omnes dicebat eſſe,qui vnam agri glebam poſſiderent . Veniendum erat ad eos contra

Apronium, qui nondum etiam Aproniani conuiuii crapulam exhalaſſent. O' præcla-
13 rum & commemorandum iudicium:ò ſeuerum edictum : òtutum perfugium arato-
rum. Atque vt intelligatis,cuiuſmodi iſta iudicia in octuplum,cuiuſmodi iſtius de co-
horte Recuperatores exiſtimati ſint:ſic attendite . Ecquem putatis Decumanum, hac
licentia permiſſa,vt tantum ab aratore,quantum popoſciſſet,auferret,plus,quàm de-
beretur,popoſciſſe?conſiderare cum veſtris animis voſmetipſi,ecquem putetis:præſer-
tim cùm id non ſolùm ſine auaritia, ſed etiam impudentia accipere potuerit. multos,
neceſſe eſt.at ego omnes dico,plus,ac multo plus,quàm decumas,abſtuliſſe.Cedo mi-
hi vnum ex triennio Præturæ tuæ,qui octupli damnatus ſit.damnatus? immò verò in
quem iudicium ex edicto tuo poſtulatum ſit . Nemo erat videlicet aratorum, qui in-
iuriam ſibi factam queri poſſet:nemo Decumanorum , qui grano amplius ſibi , quàm
deberetur,debeti profeſſus eſſet. immò verò contrà rapiebat, & aſportabat quantum à
quoque volebat,Apronius:omnibus autem locis aratores ſpoliati,ac vexati quereban-
14 tur:neque tamē vllum iudicium reperietur.Quid eſt hoc?viri fortes,honeſti,gratioſi,
tot Siculi,tot equites R. ab homine nequiſſimo, ac turpiſſimo læſi, pœnâ octupli ſine
vlla dubitatione commiſſam non perſequebantur?quæ cauſa,quæ ratio eſt?Vna illa iu-
dices,quam videtis,quòd vltrò etiam illuſos ſe & irriſos,ab iudicio diſceſſuros videbāt.
etenim quod eſſet iudicium,cùm è Verris turpiſſimo,flagirioſiſſimóque comitatu tres
Recuperatorum nomine aſſediſſent,aſſeclæ iſtius,non à patre ei traditi,ſed à meretti-
cula commendati?Ageret videlicet cauſam arator: nihil ſibi frumenti ab Apronio re-
lictum,bona ſua etiam direpta,ſe pulſatum,verberarúmque diceret.conferrēt viri bo-
ni capita:de cōmeſſatione loquerentur inter ſe,ac de mulierculis,ſi quas à Prætore ab-
euntes poſſent deprehēdere,res agi videretur. ſurrexiſſet Apronius, noua dignitas pu-
15 blicani,non,vt Decumanus,ſqualoris plenus,ac pulueris,ſed vnguentis oblitus, vino
vigiliíſque languidus,omnia primo motu,ac ſpiritu ſuo,vini,vnguenti,corporis odo-
re compleſſet:dixiſſet hæc,quæ vulgò dicere ſolebat, non ſe decumas emiſſe , ſed bona
fortunáſque aratorum:non ſe Decumanum eſſe Apronium,ſed Verrem alterum, do-
minum illorum,ac tyrānum.Quæ cùm dixiſſet: illi viri optimi,de cohorte iſtius,Re-
cuperatores non de abſoluendo Apronio deliberarent,ſed quærerent, quomodo peri-
torem ipſum Apronio cōdemnarent. Hanc tu licētiam diripiendorum aratorum cùm
Decumanis,hoc eſt Apronio permiſiſſes,vt quātum vellet,poſceret, quantū popoſciſ-
ſet, auferret:hoc tibi defenſionis ad iudicium tuum comparabas, habuiſſe te edictum,
Recuperatores daturum in octuplum?Si mehercule ex omni copia conuentus Syracu-
ſani ſplendidiſſimorum hominum , honeſtiſſimorúmque faceres poteſtatem aratori,
16 non modò reiiciendi,ſed etiam ſumendi Recuperatores:tamen hoc nouum genus in-
iuriæ ferre nemo poſſet, te, cùm tuos omnes fructus publicano tradidiſſes , & rem de
manibus amiſiſſes,tū bona tua repetere,ac perſequi lite,atque iudicio. Cùm verò ver-
bo iudicium ſit in edicto,re quidem vera tuorum comitum,hominum nequiſſimorū,
colluſio cum decumanis ſociis tuis, atq; adeò procuratoribus : tamen audes vllius iu-
dicii mentionem facere,præſertim cùm id non modò oratione mea, ſed etiam te ipſa
refellatur?cùm in tantis incōmodis aratorum,iniuriiſque Decumanorum nullum ex
iſto præclaro edicto non modò factum,ſed ne poſtulatum quidem iudicium inuenia-
tur,erit tamen in ararores lenior,quàm videtur. Nam qui in Decumanos octupli iu-
dicium ſe daturum edixit,idem habuit in edicto,ſe in aratorem in quadruplum datu-
17 rum,quis hunc audet dicere aratoribus infeſtum,aut inimicum fuiſſe? quanto lenior
eſt,quàm in publicanum?Edixit,vt quod Decumanus edidiſſet ſibi dari oportere,id ab
aratore magiſtratus Siculus exigeret.Quid dereliquit iudicii,quod in aratorē dari poſ-
ſet?Non malum eſt,inquit,eſſe iſtam formidinem, vt cùm exactum ſit ab aratore, ta-
men ne ſe commoueat, reliquus metus iudicii ſit. ſi iudicio à me vis exigere, remoue
Siculum magiſtratum. ſi hanc vim adhibes,quid opus eſt iudicio? quis porrò erit, qui

non malit Decumanis tuis dare quod poſcerent, quàm ab aſſeclis tuis quadrupli condemnari? Illa verò præclara eſt clauſula edicti, quòd omnium controuerſiarum, quæ eſſent inter aratorem, & Decumanum, ſi vter velit, edicit ſe Recuperatores daturũ. Primùm quæ poteſt eſſe controuerſia, cùm is, qui petere debet, aufert? & cùm is, nõ quantum debetur, ſed quantum commodum eſt, auferat? ille autem, vnde ablatum eſt, iudicio ſuum recuperare nullo modo poteſt? Deinde in hoc homo lynceus, etiam callidus, ac veterator eſſe vult, quòd ita ſcribit: Si vter volet, Recuperatores dabo. Quàm lepidè ſe furari putat? vtrique facit poteſtatem. Sed vtrum ita ſcripſerit: ſi vter volet, an, ſi Decumanus volet, nihil intereſt: arator enim tuos iſtos Recuperatores nunquam volet? quid? illa cuiuſmodi ſunt, quæ ex tempore ab Apronio admonitus edixit? Q. Septitio honeſtiſſimo homine, equitéque R. reſiſtente Apronio, & affirmante ſe plus decuma non daturum: exoritur peculiare edictum repentinum, ne quis frumẽtum de area tolleret, antequam cum Decumano pactus eſſet. Ferebat hanc quoq; iniquitatem Septitius, & imbri frumentum corrumpi in area patiebatur: cùm illud edictũ repentè vberrimum, & quæſtuoſiſſimum naſcitur, vt ante Cal. Sext. omnes decumas ad aquam deportatas haberent. Hoc edicto non Siculi (nam eos quidem iam ſuperioribus edictis ſatis perdiderat, atque afflixerat) ſed illi ipſi equites R. qui ſuum ius retinere ſe contra Apronium poſſe erant arbitrati, ſplendidi homines, & aliis Prætoribus gratioſi, vincti Apronio traditi ſunt. attendite enim, cuiuſmodi edicta ſunt: Ne tollat, inquit, ex area, niſi erit pactus. Satis hæc magna vis eſt ad iniquè paciſcendum: malo enim plus dare, quàm non maturè ex area tollere. At iſta vis Septitium, & nonnullos Septitii ſimiles non coercet: qui ita dicunt: Ne tollam potius, quàm paciſcar. His hoc apponitur, Deportatum habeas ante Cal. Sext. deportabo igitur. Niſi pactus eris, non commouebis. ſic deportãdi dies præſtituta tollere cogebat ex area: prohibitio tollendi, niſi pactus eſſet, vim adhibebat pactioni, non voluntatem. Iam verò illud non ſolùm contra legem Hieronicam, nec ſolùm contra conſuetudinem ſuperiorum, ſed etiam contra omnia iura Siculorum, quæ habẽt à ſenatu, populóque R. ne extra ſuum forum vadimonium promittere cogantur. Statuit iſte, vt arator Decumano, quò vellet Decumanus, vadimonium promitteret: vt hîc quoque Apronio, cùm ex Leontino vſque Lilybæum aliquem vadaretur, ex miſeris aratoribus calumniandi quæſtus accederet. quanquam illa fuit ad calumniam ſingulari conſilio reperta ratio, quòd edixerat, vt aratores iugera ſationum ſuarum profiterentur. Quæ res cùm ad pactiones iniquiſſimas magnam vim habuit, ſicut oſtendemus, nec ad vllam vtilitatem Reip. pertinuit: tum verò ad calumnias, in quas omnes inciderent, quos vellet Apronius. vt enim quiſque contra voluntatem eius dixerat, ita in eum iudicium de profeſſione iugerũ poſtulabatur. Cuius iudicii metu magnus à multis frumẽti numerus ablatus, magnæq; pecuniæ coactæ ſunt: non quo iugerum numerum verè profiteri eſſet difficile, aut amplius etiam profiteri (quid enim in eo periculi eſſe poſſet?) ſed cauſa erat iudicii poſtulandi, quòd ex edicto profeſſus non eſſet. iudicium autem quod fuerit iſto Prætore, ſi quæ cohors, & qui comitatus fuerit, meminiſtis, ſcire debetis. Quid igitur eſt, quod ex hac iniquitate nouorum edictorum intelligi velim iudices? iniuriámne factam ſociis? at videtis. authoritatem ſuperiorum repudiatam? non audebit negare. tãtum Apronium iſto Prætore potuiſſe? confiteatur, neceſſe eſt. Sed vos fortaſſe, quod vos lex commonet, id in hoc loco quæretis, nũ quas ex hiſce rebus pecunias ceperit. Docebo, cepiſſe maximas, omnéſq; eas iniquitates, de quibus antea dixi, ſui quæſtus cauſa irrupiſſe conuincã, ſi prius illud propugnaculum, quo cõtra omnes meos impetus vſurum ſe putat, ex defenſione eius deiecero. Magno, inquit, decumas vendidi. quid ais? an tu decumas homo audaciſſime, atque amentiſſime vendidiſti? tu partes eas, quas te ſenatus populúſq; R. voluit, an fructus integros, atque adeò bona, fortunáſque aratorum omnes vendidiſti? ſi palàm præco iuſſu tuo prædicaſſet, non decumas frumenti, ſed dimidias venire partes: & ita em-

ptores acceſſiſſent, vt ad dimidias partes emendas: ſi pluris vendidiſſes tu dimidias,
quàm cæteri decumas: cuinam mirum videretur? quid verò? ſi præco decumas pronun-
ciauit: reuera, hoc eſt lege, edicto, conditione plus etiam quàm dimidiæ venierunt: ta-
men hoc tibi præclarum putabis, te pluris, quod nõ licebat, quàm cæteros, quod opor-
tebat, vendidiſſe? Pluris vendidi decumas, quàm cæteri. quibus rebus id aſſecutus es?
33 innocentia? aſpice ædem Caſtoris: deinde, ſi audes, fac mentionem innocẽtiæ, diligen-
tiæque. codicis lituras tui contemplare in Sthenii Thermitani nomine: deinde aude
te dicere diligentem. ingenio? qui teſtes interrogari priore actione nolueris, & iis taci-
tum os tuum præbere malueris, quanuis & te & patronos tuos ingenioſos eſſe dicito.
Qua re igitur id quod ais, aſſecutus es? magna eſt enim laus, ſi ſuperiores conſilio vici-
ſti, poſterioribus exemplum atque authoritatem reliquiſti. Tibi fortaſſe idoneus fuit
nemo, quem imitarere. at te videlicet inuentorem rerum optimarum, ac principem
imitabuntur omnes. quis aratorum te Prætore decumam dedit? quis duas? quis non
maximo ſe affectum beneficio putauit, cùm tribus decumis pro vna defungeretur? præ-
ter paucos, qui propter ſocietatem furtorum tuorum nihil omnino dederunt. Vide,
34 inter importunitatem tuam, ſenatúſque bonitatem quid interſit. Senatus cum tem-
poribus Reip. cogitur, vt decernat, vt alteræ decumæ exigãtur: ita decernit, vt pecunia
pro hìs decumis ſoluatur aratoribus, vt, quod plus ſumitur quàm debetur, id non au-
ferri putetur. tu, cùm tot decumas non s. c. ſed nouis edictis tuis, nefariiſq; inſtitutis
exigeres, & eriperes, magnum te feciſſe arbitrabere, ſi pluris vendideris, quàm L. Hor-
tenſius pater iſtius Q. Hortẽſii, quàm Cn. Pompeius, quàm C. Marcellus: qui ab æqui-
tate, ab lege, ab inſtitutis non receſſerunt. An tibi vnius anni, aut biennii ratio haben-
da fuit, ſalus prouinciæ, commoda rei frumentariæ, ratio Reip. in poſterum fuit negli-
genda, cùm ita rem conſtitutã accepiſſes, vt & populo R. ſatis frumenti ex Sicilia ſup-
peditaretur, & aratoribus tamen arare, atque agros colere expediret? Quid effeciſti? quid
aſſecutus es? vt Pop. Ro. Prætore te neſcio quid ad decumas accederet, deſerendas ara-
35 tiones, relinquendáſque curaſti. ſucceſſit tibi L. Metellus. tu innocẽtior, quàm Metel-
lus? tu laudis, & honoris cupidior? tibi enim Conſulatus quærebatur, Metello paternus
honor, & auitus negligebatur. multo minoris vendidit, non modò quàm tu, ſed etiam
quàm qui ante te vendiderunt. Quæro, ſi ipſe excogitare non poterat, quemadmodum
quamplurimo venderet: ne tua quidem recentia proximi Prætoris veſtigia perſequi
poterat, vt tuis præclaris, abs te principe inuentis, & excogitatis edictis, atque inſtitu-
tis vteretur? Ille verò tum ſe Metellum minimè fore putaſſet, ſi te vlla in re imitatus
eſſet. qui ab vrbe Roma, quod nemo vnquam poſt hominum memoriam fecit, cùm
ſibi in prouinciam proficiſcendum putaret, literas ad Siciliæ ciuitates miſit, per quas
hortatur, & rogat, vt arent, vt ſerant in beneficio populi Ro. hoc petit aliquanto ante
ſuum aduentum: & ſimul oſtendit ſe lege Hieronica venditurum, hoc eſt in omni ra-
36 tione decumarum nihil iſti ſimile facturum. atq; hæc non cupiditate aliqua ſcribit ad-
ductus, vt in alienam prouinciam mittat literas ante tempus: ſed cõſilio, ne, ſi tempus
ſationis præteriiſſet, granum in prouincia Sicilia nullum haberemus. cognoſcite Me-
telli literas. Recita epiſtolam L. Metelli. Hæ literæ iudices L. Metelli, quas audiſtis,
hoc, quantum eſt, ex Sicilia frumenti hornotini exarauerunt. glebam commoſſet in
agro decumano Siciliæ nemo, ſi Metellus hanc epiſtolam non miſiſſet. Quid, Metello
diuinitus hoc venit in mentem, an ab Siculis, qui Romã frequentiſſimi conuenerant,
negotiatoribúſque Siciliæ doctus eſt? quorum quanti conuẽtus ad Marcellos antiquiſ-
ſimos Siciliæ patronos, quanti ad Cn. Pompeiũ Coſs. deſignatum, cæteróſq; illius pro-
uinciæ neceſſarios fieri ſoliti ſint, quis ignorat? quod quidem iudiciũ nullo vnquam de
homine factum eſt, vt abſens accuſaretur ab iis palàm, quorum in bona, liberóſq; ſum-
37 mum imperium, poteſtatémque haberet. Tanta vis erat iniuriarum, vt homines quid-
uis perpeti, quàm non de iſtius improbitate, & iniuriis deplorare, & conqueri mallent.

quas literas cùm ad omnes ciuitates propè ſuppliciter miſiſſet Metellus, tamen antiquum modum ſationis nulla ex parte aſſequi potuit: diffugerant enim permulti, id quod oſtendam: non ſolùm arationes, ſed etiam ſedes ſuas patrias iſtius iniuriis exagitati reliquerant. Non mehercule criminis augendi cauſa dicam iudices: ſed quem accepi ipſe oculis, animóque ſenſum, húc verè apud vos, & vt poterò, planiſſimè exponam. nam cùm quadriennio pòſt in Siciliam veniſſem: ſic mihi affecta viſa eſt, vt ex terræ ſolent, in quibus bellum acerbum, diuturnúmque verſarum eſt. Quos ego campos antea, colléſque nitidiſſimos, viridiſſimóſque vidiſſem, hos ita vaſtatos nunc, ac deſertos videbam, vt ager ipſe cultorem deſiderare, ac lugere dominum videretur. Herbitenſis ager, Ennenſis, Murgentinus, Aſſorinus, Macharenſis, Agyrinenſis ita relictus erat ex maxima parte, vt non ſolùm iugerum, ſed etiam dominorũ multitudinem quæreremus. AEtnenſis verò ager, qui ſolebat eſſe cultiſſimus, & quod caput eſt rei frumentariæ, campus Leontinus, cuius antea ſpecies hæc erat, vt, cùm eum obſitum vidiſſes, annonæ caritatem non vererere: ſic erat deformis, atque horridus, vt in vberrima Siciliæ parte Siciliã quæreremus. labefactarat enim vehementer aratores iam ſuperior annus, proximus verò funditus euerterat. Tu mihi etiam audes mentionem facere decumarum? tu in tanta acerbitate, in tot & tantis iniuriis, cùm in arationibus, & in earum rerum iure prouincia Sicilia conſiſtat: euerſis funditus aratoribus, relictis agris, cùm in prouincia tam locuplete, ac referta non modò rem, ſed ne ſpem quidem vllam reliquam cuiquam feceris, aliquid te populare putabis habere, cùm dices te pluris, quàm cæteros, decumas vendidiſſe? quaſi verò aut populus R. hoc voluerit, aut ſenatus hoc tibi mandauerit, vt, cùm omnes aratorum fortunas decumarum nomine eriperes, in poſterum fructu illo, commodóque rei frumentariæ populum R. priuares: deinde ſi quam partem tuæ prædæ ad ſummam decumarum addidiſſes, bene de populo Rom. meritus viderere. atque hæc perinde loquor, quaſi in eo ſit iniquitas eius reprehendenda, quòd propter gloriæ cupiditatem, vt aliquos ſumma decumarum vinceret, acerbiorem legem, duriora edicta interpoſuerit, omnium ſuperiorum authoritatem repudiarit. Magno tu decumas vendidiſti. quid, ſi doceo te non minus domum tuam auertiſſe, quàm Romam miſiſſe decumarum nomine? quid habet populare ratio tua, cùm ex prouincia populi Ro. æquam partem tu tibi ſumpſeris, atque populo Ro. miſeris? quid, ſi duabus partibus, doceo, te amplius frumenti abſtuliſſe, quàm populo R. miſiſſe? tamenne putamus patronum tuum in hoc crimine ceruiculam iactaturum, & populo ſe ad coronam daturum? Hæc vos antea iudices audiſtis: verùm fortaſſe ita audiſtis, vt authorem rumorem haberetis, ſermonémque omnium. Cognoſcite nunc innumerabilem pecuniam frumentario nomine ereptam, vt ſimul illam quoque eius vocem improbam agnoſcatis, qui ſe vno quæſtu decumarum omnia ſua pericula redempturum eſſe dicebat. Audiuimus hoc iandiu iudices: nego quẽquam eſſe veſtrũ, quin ſæpe audierit, ſocios iſtius fuiſſe Decumanos. nihil aliud arbitror in iſtum ſalſò eſſe dictum ab iis qui malè de iſto exiſtimarint, niſi hoc. nam ſocii putandi ſunt, quos inter res communicata eſt. Ego rem totam, fortunáſque aratorum omnes iſtius fuiſſe dico: Apronium, Veneriòſque ſeruos, quod iſto Prætore fuit nouum genus publicanorum, cæteróſque Decumanos, procuratores iſtius quæſtus, & adminiſtros rapinatum dico fuiſſe. Quomodo hoc doces? quomodo ex locatione illa columnarum docui iſtum eſſe prædatum? opinor ex eo maximè, quòd iniquam legem, nouámque dixiſſet. quis enim vnquam conatus eſt iura omnia, & cõſuetudinem omnium cõmutare cum vituperatione, ſine quæſtu? Pergam, atque inſequar longius. iniqua lege vendebas, quò pluris venderes. Cur, iam addictis, & venditis decumis, cùm iam ad ſummam decumarum nihil, ad tuum quæſtum multum poſſet accedere, ſubitò atque ex tempore noua naſcebantur edicta? nam vt vadimonium Decumano, quocunque is vellet, promitteretur: vt ex area, niſi pactus eſſet, arator ne tolleret: vt ante Calend. Sextiles decumas

42 deportatas haberent: hæc omnia, vendiris decumis, anno tertio te edixiſſe dico. quæ ſi
Reipub. cauſa faceres, in vendundo eſſent pronuntiata : quia tua cauſa faciebas, quod
erat imprudenria prætermiſſum, id quæſtu ac tempore admonitus reprehendiſti. Illud
verò cui probari poteſt, te ſine ruo quæſtu, ac maximo quæſtu, tantam ruam inſa-
miam, rantum capiris tui, fortunarumque periculum neglexiſſe, vt, cùm rotius Sici-
liæ quoridie gemitus, quærimoniáſque audires: cùm, vt ipſe dixiſti, reum re ſore puta-
res: cùm huiuſce iudicii diſcrimen ab opinione rua non abhorreret : paterere tamen
ararores indigniſſimis iniuriis vexari, ac diripi? Profectò, quanquam es ſingulari crude-
litate, & audacia: tamen toram abs te alienari prouinciam, tor homines honeſtiſſimos
tibi inimiciſſimos fieri nolles, niſi hanc rationem, & cogirationem ſaluris ruæ, pecuniæ
cupiditas, ac præſens illa præda ſuperarer. Etenim quoniam ſummam, & numerum
iniuriarum vobis iudices non poſſum expromere, ſigillatim autem de vniuſcuiuſque
43 incommodo dicere infinirum eſt: genera ipſa iniuriarum, quæſo, cognoſcite. Nym-
pho eſt Centuripinus, homo nauus, & induſtrius, experienriſſimus, ac diligenriſſimus
arator. is cùm arationes magnas conductas haberet, quod homines etiam locupleres,
ſicut ille eſt, in Sicilia facere conſueuerunt: eáſque magna impenſa, magno inſtrumẽ
ro tueretur: tanta ab iſto iniquirare oppreſſus eſt, vt non modò arationes relinqueret,
ſed etiam ex Sicilia profugeret, Romámque cum multis vnà ab iſto eiectis veniret. Fe-
cit, vt Decumanus Nymphonem vocaret ex edicto illo præclaro : quod nullâ ad aliam
rem, niſi ad huiuſmodi quæſtus pertinebat : numerum iugerum profeſſum non eſſe.
Nympho cùm ſe vellet æquo iudicio defendere: iſte viros optimos Recuperatores dat,
eundem illum medicum Cornelium (is eſt Artemidorus Pergamenus, qui in ſua pa-
44 tria dux iſti quondam, & magiſter ad deſpoliandum Dianæ templum fuit) & aruſpi-
cem Voluſianum, & Valerium præconem. Nympho, antequam planè conſtitit, con-
demnatur. quanti, forraſſe quæritis. nulla erat edicti pœna certa. frumenti eius omnis,
quod in areis eſſet. ſic Apronius Decumanus non decumam debitam, non frumen-
tum remorum, atque celatum, ſed tritici ſeptem millia medimnum ex Nymphonis
arationibus edicti pœna, non redemptionis aliquo iure tollit. Xenonis Meneni, no-
biliſſimi hominis, vxoris fundus erar colono locatus : colonus, quòd Decumanorum
iniurias ferre non poterat, ex agro profugerat. Verres in Xenonem iudicium dabat il-
lud ſuum damnatorium de iugerum profeſſione. Xenon ad ſe pertinere negabat, fun-
dum eum elocatum eſſe dicebat. dabat iſte iudicium, ſi pateret, iugera eiuſmodi fundi
45 eſſe plura, quàm colonus profeſſus eſſet, rum vti Xeno damnaretur. Dicebat ille, non
modò non araſſe ſe id, quod in faris erat, ſed nec dominum eius eſſe fundi, nec locato-
rem: vxoris eſſe, eam ipſam ſuum negotiũ gerere, ipſam locauiſſe. Defendebat Xeno-
nem homo ſummo ſplẽdore, & ſumma authoritare præditus M. Coſſutius. iſte nihilo
minus iudicium HS L X X X dabat. ille tametſi Recuperatores de cohorte latronum ſi-
bi parari videbat: tamẽ iudicium accepturum ſe eſſe dicebat. tum iſte magna voce Ve-
neriis imperat, vt Xeno audiret: dum res iudicaretur, hominem vt aſſeruarẽt: cùm iu-
dicatum ſit, ad ſe adducant. & illud ſimul dixit, ſe non putare illum, ſi propter diui-
tias pœnas damnationis contemneret, etiam virgas contemnere. hac ille vi, & hoc me-
tu adductus, tantum Decumanis, quantum iſte imperauit, exoluit. Polemarchus eſt
Murgentinus, vir bonus, atque honeſtus. is, cùm pro iugeribus quinquaginta, medim-
na DCC decumæ imperarentur, quòd recuſabat, domum ad iſtum in ius deductus eſt:
46 &, cùm iſte etiam cubaret, in cubiculum introductus eſt : quod, niſi mulieri, & Decu-
mano, parebat alii nemini. ibi cùm pugnis & calcibus conciſus eſſet, qui DCC me-
dimnis decidere noluiſſet, mille promiſit. Eubulides eſt Groſphus Centuripinus, ho-
mo cùm virtute, & nobilitate domi ſuæ, tum etiam pecunia princeps. huic homini
iudices honeſtiſſimæ ciuitatis honeſtiſſimo, non modò frumenti ſcitote, ſed vitæ, &
ſanguinis tantum relictum eſſe, quantum Apronii libido tulit. nam vi, malo, plagis

adductus eſt, vt frumenti daret, non quantum haberet, ſed quãtum cogeretur. Soſtra-
tus, & Numenius, & Nymphodorus eiuſdem ciuitatis, cùm ex agris tres fratres cõſor-
tes profugiſſent, quòd iis plus frumenti imperabatur, quàm quantum exararãt: homi-
nibus coactis, in eorum arationes Apronius venit, omne inſtrumẽtum diripuit, fami-
liam abduxit, pecus abegit. Poſtea cùm ad eum Nymphodorus veniſſet AEtnã, & ora- 47
ret vt ſibi ſua reſtituerentur: hominem corripi, ac ſuſpendi iuſſit in oleaſtro quadam,
quæ eſt arbor iudices AEtnæ in foro. Tandiu pependit in arbore ſocius, amicúſque po-
puli R. in ſociorum vrbe, ac foro colonus, aratórque veſter, quandiu voluntas Apronii
tulit. Genera iandudum innumerabilium iniuriarũ iudices ſingulis nominibus pro-
ſecto: infinitam multitudinem iniuriarum prætermitto. vos ante oculos, animóſque
veſtros tota Sicilia Decumanorum hos impetus, aratorum direptiones, huius impor-
tunitatem, Apronii regnum proponite. Contempſit Siculos: non duxit homines: nec
ipſos ad perſequendum vehementes fore, & vos eorum iniurias leuiter laturos exiſti-
mauit. Eſto, falſam de illis habuit opinionem, malam de vobis. verũtamen cùm de Si-
culis malè mereretur, ciues R. coluit, his indulſit, eorũ voluntati & gratiæ deditus fuit.
Iſte ciues R. at nullus inimicior, aut infeſtior fuit. mitto vincla, mitto carcerem, mitto 48
verbera, mitto ſecures, crucem deniq; illam prætermitto, quam iſte ciuibus R. teſtem
humanitatis in eos, ac beneuolentiæ ſuæ voluit eſſe: mitto inquam hæc omnia, atque
in aliud dicendi tempus reiicio: de decumis, de ciuium R. conditione in arationibus
diſputo. qui quemadmodum eſſent accepti iudices, audiſtis ex ipſis: bona ſibi erepta eſ-
ſe dixère. Verùm hæc huiuſmodi caſus affuit, ferẽda ſunt: nihil valuiſſe æquitatem, ni-
hil conſuetudinem: damna deniq; iudices nulla tãta ſunt, quæ non viri fortes magno
& libero animo affecti ferenda arbitrarentur. Quid, ſi equitibus R. non obſcuris, neque
ignotis, ſed honeſtis, & illuſtribus manus ab Apronio, iſto Prætore, ſine vlla dubitatio-
ne afferebantur? quid expectatis? quid à me amplius dicendum putatis? an id agendum,
vt eò celerius de iſto tranſigamus, quò maturius ad Apronium poſſimus, id quod ego 49
illi iam in Sicilia pollicitus ſum, peruenire? qui C. Matrinium iudices, ſumma virtute
hominem, ſumma induſtria, ſumma gratia, Leontinis in publico biduum tenuit, atq;
ab Apronio iudices, homine in dedecore nato, ad turpitudinem educato, ad Verris fla-
gitia, libidinéſque accommodato, equitem R. ſcitore biduum cibo, tectóque prohibi-
tum, biduum Leontinis in foro cuſtodiis Apronii retentum, atque ſeruatum, neque
antè dimiſſum, quàm ad conditiones eius depectus eſt. Nam quid ego de Q. Lollio
iudices dicam, equite R. ſpectato, atque honeſto? clara res eſt, quam dicturus ſum, tota
Sicilia celeberrima, atque notiſſima: qui cùm araret in AEtnenſi, cúmque is ager Apro-
nio cum cæteris agris eſſet traditus, equeſtri vetere illa & authoritate, & gratia fretus
affirmauit, ſe Decumanis plus, quàm deberet, nõ daturũ. Refertur eius ſermo ad Apro-
nium. Enimuero iſte ridere, ac mirari Lollium nihil de Matrinio, nihil de cæteris rebus 50
audiſſe. mittit ad hominem Venerios (hoc quoque attendite, apparitores à Prætore aſ-
ſignatos habuiſſe Decumanum: ſi hoc mediocre argumẽtum videri poteſt, iſtum De-
cumanorum nomine ad ſuos quæſtus eſſe abuſum) adducitur à Veneriis, atq; adeò at-
trahitur Lollius cõmodè, cùm Apronius è palæſtra rediſſet, & in triclinio, quod in fo-
ro AEtnæ ſtrauerat, decubuiſſet. ſtatuitur Lollius in illo tempeſtiuo gladiatorum con-
uiuio. Nõ mehercule hæc quæ loquor crederem, iudices, tametſi vulgo audieram, niſi
mecũ ipſe ſenex, cùm mihi, atque huic voluntati accuſationis meæ lachrymans gratias
ageret, ſumma cum authoritate eſſet locutus. Statuitur, vt dico, eques R. propè annos
LXXXX natus in Apronii conuiuio, cùm interea Apronius caput, atque os ſuum vn-
guento perfricaret. Quid eſt Lolli, inquit? tu, niſi malo coactus, rectè facere neſcis? Ho- 51
mo, quid ageret: taceret, reſponderet: quid faceret deniq; illa authoritate & ætate præ-
ditus, neſciebat. Apronius interea cœnam, ac pocula poſcebat. ſerui autem eius, qui &
moribus iiſdem eſſent, quibus dominus, & eodem genere, ac loco nati, præter oculos

Lollii hæc omnia ſetebant. ridere conuiuæ, cachinnari ipſe Aptonius: niſi fortè exiſti-
matis eum in vino, ac luxu non riſiſſe, qui nunc in periculo, ac exitio ſuo riſum tene-
re non poſſit. Ne multa iudices: his cõtumeliis ſcitote Q. Lollium coactum ad Apro-
nii leges, conditioneſque veniſſe. Lollius ætate, & morbo impeditus, ad teſtimonium
dicendum venire non potuit. quid opus eſt Lollio? nemo hoc neſcit: nemo tuorum
amicorum, nemo abs te interrogatus, nunc ſe primum hoc dicet audire. M. Lollius fi-
lius eius, adoleſcens lectiſſimus præſto eſt: huius verba audietis. nam Q. Lollius eius
52 filius, qui Calidium accuſauit, adoleſcens & bonus, & fortis, & in primis diſertus, cùm
his iniuriis contumeliiſque commotus in Siciliam eſſet profectus, in itinere occiſus
eſt, cuius mortis cauſam fugitiui ſuſtinent: re quidem vera nemo in Sicilia dubitat,
quin eo ſit occiſus, quòd habere clauſa non potuerit ſua conſilia de Verre. iſte porrò
non dubitabat, quin is qui antea alium ſtudio adductus accuſaſſet, ſibi aduenienti præ-
ſto eſſet futurus, cùm eſſet parẽtis iniuriis, & domeſtico dolore commotus. Iámne in-
telligitis iudices, quæ peſtis, quæ immanitas in veſtra antiquiſſima, fideliſſima, proxi-
máque prouincia verſata ſit? Iam videtis, quam ob cauſam Sicilia tot hominum antea
furta, rapinas, iniquitates, ignominiaſque perpeſſa, non potuerit nouum, ac ſingulare,
atque incredibile genus iniuriarum, contumeliarúmque perferre? Iam omnes intelli-
gunt, cur vniuerſa prouincia defenſorem ſuæ ſalutis eum quæſiuit, cuius iſte fidei, dili-
53 gentiæ, perſeuerantiæ nulla ratione eripi poſſit. Tot iudiciis interfuiſtis: tot homines
nocentes & improbos accuſatos & veſtra & ſuperiorum memoria ſcitis eſſe: ecquem
vidiſtis, ecquem audiſtis in tantis furtis, in tam apertis, in tanta audacia, tanta impu-
dentia eſſe verſatum? Apronius ſtipatorios Venerios ſecum habebat: ducebat eos cir-
cum ciuitates: publicè ſibi cõuiuia parari, ſterni triclinia etiam in foro iubebat, eò vo-
cari homines honeſtiſſimos, non ſolùm Siculos, ſed etiam equites R. vt, quicum inire
conuiuium nemo vnquam, niſi turpis, impuruſque voluiſſet, ad eius conuiuium ſpe-
ctatiſſimi atque honeſtiſſimi viri retinerentur. Hæc tu omnium mortalium profligatiſ-
ſime, ac perditiſſime cùm ſcires, cùm audires quotidie, cùm videres: ſi ſine tuo maximo
quæſtu fierent, cùm tanto periculo tuo fieri paterere, atque concederes? & tãtum apud
54 te quæſtus Apronii, tantum eius ſermo inquinatiſſimus, & blanditiæ flagitioſæ value-
runt, vt nunquam animum tuum cura tuarum fortunarum, cogitatióque tangeret?
Cernitis iudices, quod, & quantum incendium Decumanorum impetu non ſolùm
per agros, ſed etiam per reliquas fortunas aratorum, non ſolùm per bona, ſed etiam
per iura libertatis, & ciuitatis iſto Prætore peruaſerit. Videtis pendere alios ex arbore,
pulſari autem alios, & verberari, porrò alios in publico cuſtodiri, deſtitui alios in con-
uiuio, condemnari alios à medico & præcone Prætoris, bona tamen interea nihilo mi-
nus eorum omnium ex agris auferri, ac diripi. Quid? eſt hoc populi R. imperium? po-
puli R. leges? iudicia? ſocii fideles? prouincia ſuburbana? nónne omnia potius eiuſmo-
di ſunt, quæ, ſi Athenio viciſſet, rex fugitiuorum in Sicilia non feciſſet? non inquam
iudices eſſet vllam partem iſtius nequitiæ fugitiuorum inſolentia conſecuta. pri-
55 uatim hoc modo. quid publicè? ciuitates quemadmodum tractatæ ſunt? Audiſtis
permulta indicia, & teſtimonia ciuitatum, & reliquarum audietis. ac primùm de Agy-
rinenſi populo fideli, & illuſtri breuiter cognoſcite. Agyrinenſis eſt in primis ho-
neſta ciuitas Siciliæ, hominum ante hunc Prætorem locupletium, ſummorúmque
aratorum. eius agri decumas cùm emiſſet idem Apronius, Agyrium venit. qui cùm
eò cum apparitoribus, id eſt cum minis, ac vi veniſſet, poſcere pecuniam grandem
cœpit, vt accepto lucro diſcederet. nolle ſe negotii quicquam habere dicebat, ſed
accepta pecunia quamprimum aliam ciuitatem occurrere. ſunt homines Siculi non
contemnendi, ſi per noſtros magiſtratus liceat: ſed homines & ſatis fortes, & ſatis pla-
nè frugi, ac ſobrii: & in primis hæc ciuitas, de qua loquor iudices. Itaque homini in pri-
56 mis improbiſſimo reſpõdent Agyrinenſes, ſeſe decumas ei, quemadmodum deberent,

daturos, lucrum: cùm ille magno præſertim emiſſet, non addituros. Apronius certio-
rem facit iſtum, cuia res erat, quid rei eſſet. ſtatim, tanquam coniuratio aliqua Agyrii
cõtra Remp. facta, aut Legatus Prætoris pulſatus eſſet, ita Agyrio magiſtratus, & quin-
queprimi accitu iſtius euocantur. Veniũt Syracuſas: præſto eſt Apronius: ait eos ipſos
qui veniſſent, contra edictum Prætoris feciſſe. quærebant, quid? reſpondebat, ſe ad Re-
cuperatores eſſe dicturum. iſte, æquiſſimus homo, formidinem illam ſuã miſeris Agy-
rinenſibus iniiciebat, Recuperatores ſe de cohorte ſua daturum minabatur. Agyrinen-
ſes viri fortiſſimi iudicium ſe paſſuros eſſe dicebant. Ingerebat iſte Artemidorum me-
dicum Cornelium, pictorem Tlepolemum, & eiuſmodi Recuperatores: quorum ciuis
R. nemo erat, ſed Græci ſacrilegi, iampridem improbi, repentè Cornelii. videbãt Agy-
rinenſes, quicquid ad eos Recuperatores Apronius attuliſſet, illum perfacilè probatu- 57
rum: condemnari cum iſtius inuidia, infamiáque malebant, quàm ad eius conditiones,
pactioneſque accedere. Quærebant, quæ in verba Recuperatores daret: reſpondebat, ſi
pareret aduerſus edictum feciſſe, quare quæ ſe in iudicio dicturum aiebat. Iniquiſſimis
verbis, improbiſſimis Recuperatoribus cõflictari malebant, quàm quicquam cum iſto
ſua voluntate decidere. ſummittebat iſte Timarchidem, qui moneret eos, ſi ſaperent,
vt tranſigerent. pernegabant. Quid ergo? in ſingulos HS quinquagenis millibus dam-
nari mauultis? malle dicebãt. Tum iſte clarè omnibus audientibus, Qui damnatus erit,
inquit, virgis ad necem cædetur. Hîc illi flentes rogare, atque orare cœperunt, vt ſibi
ſuas ſegetes, fructúſque omnes, arationéſque vacuas Apronio tradere liceret, vt ipſi ſi-
ne ignominia, moleſtiáque diſcederent. hac lege iudices decumas vendidit Verres. Di-
cat licet Hortenſius, ſi volet, magno Verrem vendidiſſe. Hæc conditio fuit iſto Prætore 58
aratorum, vt ſecum præclarè agi arbitrarẽtur, ſi vacuos agros Apronio tradere liceret:
multas enim cruces propoſitas effugere cupiebant. quantum Apronius edidiſſet debe-
ri, tantum ex edicto dandum erat. Etiámne ſi plus edidiſſet, quàm quantum natum eſ-
ſet? etiam. Quomodo? magiſtratus ex ipſius edicto exigere debebant. At arator repete-
re poterat. Verùm Artemidoro Recuperatore. Quid, ſi minus arator dediſſet, quàm po-
poſciſſet Apronius? iudicium in aratorem in quadruplum. Ex quo iudicum numero?
ex cohorte Prætoris, præclara, honeſtiſſimorum. Quid amplius? minus te iugerũ pro-
feſſum eſſe dico: Recuperatores reiice, quòd aduerſum edictũ feceris. Ex quo numero?
ex eadem cohorte. Quid erit extremum? ſi damnatus eris (nam dubitatio damnationis
illis Recuperatoribus quæ poterat eſſe?) virgis te ad necem cædi neceſſe erit. his legi-
bus, his cõditionibus, erit quiſquam tam ſtultus, qui decumas veniſſe arbitretur? qui a- 59
ratori nouem partes reliquas factas eſſe exiſtimet? qui nõ intelligat iſtum ſibi quæſtui,
prædæque habuiſſe bona, poſſeſſiones, fortunas aratorum? Virgarum metu Agyrinẽſes,
quod imperatum eſſet, facturos ſe eſſe dixerunt. Accipite nunc, quid imperarit: & diſ-
ſimulate vos, ſi poteſtis, vos intelligere, ipſum Prætorem, quod tota Sicilia perſpexerit,
redemptorem decumarum, atque adeò arationum dominum ac regem fuiſſe. imperat
Agyrinenſibus, vt decumas ipſi publicè accipiant, Apronio lucrũ dent. ſi magno eme-
rant: quoniam tu es, qui diligentiſſimè pretium exquiſiſti, qui, vt ais, magno vendidi-
ſti, quare putabas emptori lucrum addi oportere? eſto: putabas. quamobrem impera-
bas, vt adderent? quid eſt aliud capere, & conciliare pecunias, in quo te lex tenet: ſi hoc
non eſt, vi, atque imperio cogere inuitos lucrum dare alteri, hoc eſt pecuniam dare? a-
ge, quid tum? ſi Apronio, deliciis Prætoris, lucelli aliquid iuſſi ſunt dare, putate Apro- 60
nio datum, ſi Apronianum lucellum, ac non Prætoria præda vobis videbitur. Imperas,
vt decumas accipiant, Apronio dent lucrum, tritici medimna XXXIII. quid eſt hoc?
vna ciuitas ex vno agro plebi Romanæ propè menſtrua cibaria, Prætoris imperio do-
nare Apronio cogitur. tu magno decumas vendidiſti? cùm tantum lucri Decumano
ſit datum: profectò ſi pretium exquiſiſſes diligenter, tum, cùm vendebas, X medi-
mna potius addidiſſent, quàm HS DC poſtea. Magna præda videtur. audite reliqua, &

diligentet attendite, quò minus miremini Siculos te neceſſaria coactos auxilium à pa-
tronis, à Cóſulibus, ab ſenatu, ab legibus, à iudiciis pétiuiſſe. Vt probaret Aptonius hoc
triticum, quod ei dabatur, imperat Agyrinenſibus Verres, vti in medimna ſingula den-
61 tur Apronio HS III. quid eſt hoc? tanto numero frumenti lucri nomine imperato, ex-
preſſo, nummi præterea exigentur, vt probetur frumentum? an poterat non modò A-
pronius, ſed quiuis, exercitui ſi metiundum eſſet, improbare Siculum frumentú, quod
illi ex area, ſi vellet, admetiri licebat? Frumenti tantus númerus imperio tuo datur, &
cogitur. Non eſt ſatis. Nummi præterea imperantur. dantur. parum eſt. Pro decumis
hordei, alia pecunia cogitur. iubes HS XXX lucri dari: ita ab vna ciuitate vi, minis, im-
perio, iniuriáque Prætoris eripiuntur tritici medimna XXXIII, & præterea HS LX. An
hæc obſcura ſunt? aut, ſi omnes homines velint, obſcura eſſe poſſunt, quæ tu palàm e-
giſti, in conuentu imperaſti, omnibus inſpectantibus coegiſti? qua de re Agyrinenſes
magiſtratus, & Quinqueprimi, quos tu tui quæſtus cauſa euocaſti, acta, & imperia tua
62 domum ad ſenatum ſuum renuntiauerunt: quorum renuntiatio legibus illorum, li-
teris publicis mandata eſt: quorum Legati homines nobiliſſimi Romæ ſunt, qui hoc
idem pro teſtimonio dixerunt. Cognoſcite Agyrinenſium publicas literas, deinde te-
ſtimonium publicum ciuitatis. Recita literas publicas. TESTIMONIVM PVBLI-
CVM. Animaduertiſtis in hoc teſtimonio iudices, Apollodorum, cui Pyragro nomen
eſt, principem ſuæ ciuitatis lachrymantem teſtari, ac dicere, nunquam poſt populi R.
nomen ab Siculis auditum, & cognitum, Agyrinenſes contra quenquam infimum ci-
uem R. dixiſſe, aut feciſſe quippiam: qui nunc contra Prætorem populi R. magnis in-
iuriis, & magno dolore publicè teſtimonium dicere cogerétur. vni mehercúle huic ci-
uitati Verres obſiſtere tua defenſione non potes: tanta authoritas eſt in eorum homi-
nū fidelitate, tantus dolor in iniuria, tanta religio in teſtimonio. Verùm nó vna te tan-
63 tùm, ſed vniuerſæ ſimilibus afflictæ incommodis, Legationibus, ac teſtimoniis publicis
perſequentur. Etenim deinceps videamus, Herbiteñſis ciuitas honeſta, & antea copioſa,
quemadmodum ſpoliata ab iſto, ac vexata ſit. At quorum hominum? ſummorú arato-
rum, remotiſſimorum à foro, iudiciis, & controuerſiis: quibus parcere, & conſulere ho-
mo impuriſſime, & quod genus hominum ſtudioſiſſimè cóſeruare debuiſti. Primo an-
no venierũt eius agri decumæ tritici medimna XVIII. Atidius item iſtius miniſter in
decumis cùm emiſſet, & præfecti nomine cùm veniſſet Herbitã cum Veneriis, locúſ-
que ei publicè, quò diuerteretur, datus eſſet: coguntur Herbitenſes ei lucri dare tritici
modium XXXVII millia, cùm decumæ veniſſent tritici modium XVIII. atq; hoc tã-
tum triticum lucri coguntur dare publicè, cùm iam priuati aratores ex agris ſpoliati,
atq; exagitati Decumanorum iniuriis profugiſſent. Anno ſecũdo cùm emiſſet Apro-
64 nius decumas tritici modium XXV millibus, & ipſe Herbitam cum illa prædonum co-
pia, manúque veniſſet: populus publicè coactus eſt ei conſerre lucri tritici modium
XXVI, & acceſſioně HS MM. De acceſſione dubito an Apronio ipſi data ſit merces ope-
ræ, pretiúmq; impudentiæ. De tritici quidem numero tanto quis poteſt dubitare, quin
ad iſtum prædonem frumentarium, ſicut Agyrinenſe frumentum, peruenerit? Anno
verò tertio in hoc agro conſuerudine vſus eſt regia. ſolere aiunt barbaros reges Perſa-
rum, ac Syrorum plures vxores habere, his autě vxoribus ciuitates attribuere, hoc mo-
do: Hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat, hæc in collũ, hæc in crines. ita populos
habent vniuerſos nõ ſolùm conſcios libidinis ſuæ, verùm etiam adminiſtros. eandem
65 iſtius, qui ſe Regem Siculorum eſſe ducebat, licentiã, libidinémque fuiſſe cognoſcite.
AEſchrionis Syracuſani vxor eſt Pipa, cuius nomen iſtius nequitia tota Sicilia peruul-
gatum eſt. de qua muliere verſus plurimi ſupra tribunal, & ſupra Prætoris caput ſcribe-
bantur. Hic AEſchrio Pipæ vir adumbratus, in Herbitẽſibus decumis nouus inſtituitur
publicanus. Herbitenſes cùm viderent, ſi ad AEſchrionem pretium recidiſſet, ſe ad ar-
bitrium libidinoſiſſimæ mulieris ſpoliatum iri: liciti ſunt vſque eò, quoad ſe efficere

poſſe arbitrabantur. Suprà adiecit AEſchrio : neque enim metuebat, ne Prætore Verro decumana mulier damno affici poſſet. Addicitur medimnis M M, dimidio ferè pluns, quàm ſuperiore anno. aratores funditus euertebantur, & eò magis, quòd iam ſuperioribus annis exhauſti erãt, ac penè perditi. Intellexit iſte ita magno veniſſe, vt amplius ab Herbitenſibus exprimi non poſſet. demit de capite medimna DC. iubet in tabolas pro medimnis M M M V I I I, referri D M M D & I I I I. hordei decumas eiuſdèm agri Docimus emerat. hic eſt Docimus, qui ad iſtum deduxerat Tertiam Iſidori mimi filiam, vi abductam ab Rhodio tibicine. Huius Tertiæ plus etiam, quàm Pipæ, plus quàm cæterarum, ac propè dicam tantum apud iſtum in Sicilienſi Prætura authoritas valuit, quantum in vrbana Chelidonis. Veniunt Herbitam duo Prætoris æmuli non moleſti, muliercularum deterrimarum improbiſſimi cognitores: incipiunt poſtulare, poſcere, minari: non poterát tamen, cùm cuperent, Apronium imitari: Siculi Siculos non tam pertimeſcebant. Cùm omni ratione tamen illi calumniarentur: promittunt Herbitenſes vadimonium Syracuſas. Eò poſteaquam ventum eſt: cogũtur AEſchrioni, id eſt Pipæ, dare tantum, quantum erat de capite demptum, tritici modios M M M D C. mulierculæ publicanæ noluit ex decumis nimium lucri dare, ne fortè ab nocturno ſuo quæſtu animum ad vectigalia redimenda transferret. Tranſactum putabant Herbitenſes, cùm iſte, Quid de hordeo, inquit, & Docimo amiculo meo? quid cogitatis? At hoc agebat in cubiculo iùdices, atque in lectulo ſuo. Negabant illi ſibi quicquam eſſe mandatũ. Non audio: numerate HS X V. Quid facerent miſeri? aut quid recuſarent? præſertim cùm in lectulo decumanæ mulieris veſtigia viderẽt recentia, quibus illum inflammari ad perſeuerandum intelligebant. ita ciuitas vna ſociorum, atque amicorum, duabus deterrimis mulierculis Verre Prætore vectigalis fuit. Atque ego nunc cum frumenti numerum, & eas publicè pecunias Decumanis ab Herbitenſibus datas eſſe dico. quo illi frumento, & quibus pecuniis tamen à Decumanorũ iniuriis ciues ſuos non redemerunt: perditis enim, & direptis aratorum bonis, hæc Decumanis merces dabatur, vt aliquando ex eorum agris, atque ex vrbibus abirent. Itaque cùm Philinus Herbitenſis, homo diſertus, & prudens, & domi nobilis; de calamitate aratorum, & de fuga, & de reliquorum paucitate publicè diceret : animaduertiſtis iudices gemitum populi R. cuius frequentia huic cauſæ nunquam defuit. qua de paucitate aratorum alio loco dicam. Nũc illud, quod penè præterii, non omnino relinquendum videtur. nam per deos immortales, quod de capite ipſi dempſit, quo tandem modo vobis non modò ferẽdum, verùm etiam audiendum videtur? Vnus adhuc fuit poſt Romam conditam (dii immortales faxint ne ſit alter) cui Reſp. ſe totam traderet, temporibus coacta, & malis domeſticis, L. Sulla. Hic tantum potuit, vt nemo illo inuito nec bona, nec patriam, nec vitam retinere poſſet: tantum animi habuit ad audaciam, vt dicere in concione non dubitaret, bona ciujum R. cùm venderet, ſe prædam ſuam vẽdere. Eius omnes res geſtas non ſolùm obtinemus, verùm etiàm propter malorum, incommodorum, & calamitatũ metum publica authoritate defendimus: vnum hoc illius S.C. reprehẽſum, decretúmque eſt, vt quibus ille de capite dempſiſſet, ii pecunias in ærarium referrent, Statuit ſenatus hoc, ne illi quidem eſſe licitum, cui cõceſſerat omnia, à populo factarum, quæſitarúmque rerum ſummas imminuere. Illum viris fortiſſimis iudicarunt Patres Conſcripti remittere de ſumma non potuiſſe. te mulieri deterrimæ rectè remiſiſſe ſenatores iudicabunt? Ille, de quo lege populus R. iuſſerat, vt ipſius voluntas populo R. eſſet pro lege, tamen in hoc vno genere veterum religione legum reprehẽditur. tu, qui omnibus legibus implicatus tenebare, libidinem tibi tuã pro lege eſſe voluiſti? In illo reprehenditur, quòd ex ea pecunia remiſerit, quam ipſe quæſierat. tibi concedetur, qui de capite vectigalium populi R. remiſiſti? Atque in hoc genere audaciæ multò etiam impudentius in decumis Segeſtenſium verſatus eſt. quas cùm addixiſſet eidem illi Docimo, hoc eſt tritici modiûm quinque millia, & acceſſionem aſcripſiſſet HS M D: coegit Segeſten-

ſes à Docimo tantidem publicè accipere. id quod ex Segeſtenſium publico teſtimonio
cognoſcite. Recita teſtimonium publicum. Audiſtis, quanti decumas accepèrit à
Docimo ciuitas, tritici modiûm quinq; millia, & acceſſionem. Cognoſcite nũc, quanti
ſe vendidiſſe retulerit. LEX DECVMIS VENDVNDIS C. VERRE PR. Hoc no-
mine videtis tritici modiũ, M M M de capite eſſe dempta. Quæ cùm de populi R. victu,
de vectigalium neruis, de ſanguine detraxiſſet ærarii: Tertiæ mimæ cõdonauit. Vtrum
impudentius à ſociis abſtulit, an turpius meretrici dedit? an improbius populo R. ade-
mit? an audacius tabulas publicas commutauit? Ex horum ſeueritate te vlla vis, aut vl-
71 la largitio eripiet? ſed ſi eripueris, non intelligis hæc quæ iandudum loquor, ad aliam
quæſtionem, atque ad peculatus iudicium pertinere. Itaque hoc mihi reſeruabo genus
integrum totum: ad illam quam inſtitui, cauſam frumenti, ac decumarum reuertar.
Qui cùm agros maximos, ac feraciſſimos per ſe ipſum, hoc eſt per Apronium Verrem
alterum, depopularetur, ad minores ciuitates hábebat alios, quos, tanquam canes, im-
mitteret, nequam homines, & improbos, quibus aut frumentum, aut pecuniam publi-
cè cogebat dari. A. Valêtius eſt in Sicilia interpres, quo iſte interprete nõ ad linguam
Græcam, ſed ad furta, & flagitia vti ſolebat. Fit interpres hic, homo leuis, atque egens,
repentè Decumanus: emit agri Liparẽſis miſeri, atq; ieiuni decumas tritici medimnis
DC. Liparenſes vocantur: ipſi accipere decumas, & numerare Valêntio coguntur lucri
HS X X X millia. Per deos immortales, vtrũ tibi ſumes ad defenſionem? tantóne mino-
72 ris tibi decumas vendidiſſe, vt ad medimna DC, HS X X X millia lucri ſtatim ſua volunta-
te ciuitas adderet, hoc eſt tritici medimna L I millia: an, cùm magno decumas vendi-
diſſet, te expreſſiſſe ab inuitis Liparenſibus hanc pecuniam? Sed quid ego ex te quærò,
quid defenſurus ſis potius, quàm cognoſcam ex ipſa ciuitate quid geſtum ſit? Recita
teſtimonium publicum Liparenſium: deinde, quemadmodum Valentio nummi ſint
dati. TESTIMONIVM PVBLICVM; QVOMODO SOLVTVM SIT LITERIS
PVBLICIS. Etiámne hæc tam parua ciuitas, tam procul à manibus tuis, atque à con-
ſpectu remota, ſeiuncta à Sicilia, in inſula inculta tenuíque poſita, cumulata aliis tuis
73 maioribus iniuriis, in hoc quoque frumẽtario genere prædæ tibi, & quæſtui fuit? quam
tu totam inſulam cuidam tuorum ſodalium, ſicut aliquod munuſculum, condonaras,
ab hac etiam hæc frumentaria lucra tanquam à mediterraneis exigebantur? Itaque qui
tot annis àgellos ſuos ante te Prætorem redimere à piratis ſolebant, iidem ſeipſos à te
pretio impoſito redemerunt. Quid verò? à Tiſſenſibus, perparua & tenui ciuitate, ſed a-
ratoribus laborioſiſſimis, frugaliſſimíſque hominibus, nónne plus lucri nomine eripi-
tur, quàm quantum frumenti omnino exararât? ad quos tu Decumanum Diognetum
Venèrium miſiſti, nouum genus publicani. Cur hoc authore non Romæ quoque ſerui
publici ad publica vectigalia accedant? Anno ſecundo Tiſſenſes HS X X I lucri dare co-
guntur inuiti: tertio anno HS M M modium tritici lucri Diogneto Venerio dáre coacti
ſunt. Hic Diognetus, qui ex publicis vectigalibus tanta lucra facit, vicariũ nullum ha-
bet, nihil omnino peculii. Vos etiam nunc dubitatè, ſi poteſtis, vtrũ tantum numerum
74 tritici Venerius apparitor iſtius ſibi acceperit, an huic exegerit. atque hæc ex publico
Tiſſenſium teſtimonio cognoſcite. TESTIMONIVM PVBLICVM TISSENSIVM.
Obſcurè iudices Prætor ipſe Decumanus eſt, cùm eius apparitores frumentum à ciui-
tatibus exigant, pecunias imperent, aliquanto plus ipſi lucri auferant, quàm quantum
populo R. decumarum nomine daturi ſunt? Hæc æquitas in tuo imperio fuit, hæc Præ-
toris dignitas, vt ſeruos Venerios Siculorum dominos eſſe velles. hic delectus, hoc diſ-
crimẽ te Prætore fuit, vt aratores in ſeruorum numero eſſent, ſerui in publicanorum.

Quid Ameſtratini miſeri, impoſitis ita magnis decumis, vt ipſis reliqui nihil fieret:
nónne tamen numerare pecunias coacti ſunt? addicuntur decumæ M. Cæſio, cùm ad-
eſſent Legati Ameſtratini. ſtatim cogitur Heraclius Legatus numerare HS X X I I. Quid
75 hoc eſt? quæ eſt iſta præda? quæ vis, quæ direptio ſociorum? Si erat Heraclio ab ſenatu

mandatum, vt emeret: emiſſet. ſi non erat: quî poterat ſua ſponte pecuniam numera-
re? Cæſio renuntiat ſe dediſſe. cognoſcite renuntiationem ex literis. Recita ex literis
publicis. Quo S.C. erat hoc Legato permiſſum? nullo. Cur fecit? coactus eſt. Quis hoc
dicit? tota ciuitas. Recita teſtimoniũ publicum. Ab hac eadem ciuitate anno ſe-
cundo ſimili ratione extortam eſſe pecuniam, & Sex. Vennonio datam, ex eodem teſti-
monio cognouiſtis. At Ameſtratinos homines tenues, cùm eorum decumas med.
DCCC vendidiſſẽs: Banobali Venerio (cognoſcite nomina publicanorum) cogis eos
plus lucri addere, quàm quanti venierant, cùm magno veniſſent. Dant Banobali med.
DCCCL. Profectò nunquam iſte tam amens fuiſſet, vt ex agro populi R. plus frumen-
ti ſeruo Venerio, quàm Pop. Rom. tribui pateretur, niſi omnis ea præda ſerui nomine 76
ad iſtum ipſum perueniret. Petrini, cùm eorum decumæ magno addictæ eſſent, ta-
men inuitiſſimi P. Neuio Turpioni improbiſſimo homini, qui iniuriarum Sacerdote
Prætore damnatus eſt, HS L̅I̅I̅ dare coacti ſunt. Itáne diſſolutè decumas vendidiſti, vt,
cùm medimnum eſſet HS XV, decumæ autem IIIXV millibus veniſſent, hoc eſt HS
XXXXV, vt lucri Decumano HS L̅I̅I̅ darentur? At permagno decumas eius agri vendi-
di. videlicet gloriatur non Turpioni lucrum datum, ſed Petrinis pecuniam ereptam.

Quid Halicyenſes, quorum incolæ decumas dant, ipſi agros immunes habent: nón-
ne huic eidem Turpioni, cùm decumæ C med. veniſſent, HS XV dare coacti ſunt? Si id
quod maximè vis, poſſes probare, hæc ad Decumanos lucra veniſſe, nihil te attigiſſe:
tamen hæ pecuniæ per vim atq; iniuriam tuam captæ, & conciliatæ, tibi fraudi, & dam-
nationi eſſe deberent. Cùm verò hoc nemini perſuadere poſſis, te tam amentem fuiſſe, 77
vt Apronium, ac Turpionem ſeruos homines, tuo, liberorúmque tuorum periculo di-
uites fieri velles: dubitaturum quẽquam exiſtimas, quin illis emiſſariis hæc tibi omnis
pecunia quæſita ſit? Segeſtam item ad immunem ciuitatẽ Venerius Symmachus De-
cumanus immittitur. is ab iſto literas affert, vt ſibi contra omnia S.C. cõtra iura omnia,
contráque legem Rupiliam, extra forum vadimonium promittant aratores. Audite
literas, quas ad Segeſtanos miſerit. LITERAE C. VERRIS. Hic Venerius quẽadmo-
dum in aratores eluſerit, ex vna pactione hominis honeſti, gratioſique cognoſcite: in
eodẽ enim genere ſunt cætera. Diocles eſt Panormitanus, Phimes cognomine, ho-
mo illuſtris, ac nobilis. Is agrum in Segeſtano (nam commercium in eo agro nemini
eſt) conductum habebat HS ſex millibus. pro decuma cùm pulſatus à Venerio eſſet, de-
cidit HS X̅S, DCLIIII. id ex tabulis ipſius cognoſcite. NOMEN DIOCLIS PANOR- 78
MITANI. Huic eidem Symmacho Anneius Brochus ſenator, homo eo ſplendore, ea
virtute, qua omnes exiſtimatis, nummos præter frumẽtum coactus eſt dare. Veneriò-
ne ſeruo te Prætore talis vir, ſenator populi R. quæſtui fuit? hunc ordinem, ſi dignitate
antecellere nõ exiſtimabas, nec hoc quidem ſciebas iudicare? Antea cùm equeſter or-
do iudicaret, improbi & rapaces magiſtratus in prouinciis inſeruiebant publicanis: or-
nabant eos qui in operis erant: quemcunque equitem R. in prouincia viderant, bene-
ficiis, ac liberalitate proſequebantur: neque tantum illa res nocẽtibus proderat, quan-
tum obfuit multis, cùm aliquid cõtra vtilitatem eius ordinis, voluntatémq; feciſſent.
Retinebatur hoc tum neſcio quo modo quaſi communi conſilio ab illis diligẽter, vt,
qui vnum equitem R. contumelia dignum putaſſet, ab vniuerſo ordine malo dignus 79
iudicaretur. Tu ſic ordinem ſenatorium deſpexiſti, ſic ad iniurias libidinéſque tuas o-
mnia coæquaſti, ſic habuiſti ſtatutum cum animo, ac deliberatum, omnes qui habita-
rent in Sicilia, aut qui Siciliam te Prætore attigiſſent, iudices reiicere? vt illud non co-
gitares, tamen ad eiuſdem ordinis homines te iudices eſſe venturum? in quibus, ſi ex
ipſorum domeſtico incommodo nullus dolor inſideret, tamen eſſet illa cogitatio, in
alterius iniuria ſeſe deſpectos, dignitatémque ordinis contemptam, & abiectam. Quod
mehercule iudices mihi non mediocriter ferendum videtur: habet enim quendam a-
culeum contumelia, quem pati pudẽtes, ac viri boni difficillimè poſſunt. Spoliaſti Si-

culos:ſolent enim inulti eſſe in iniuriis ſuis prouinciales. Vexaſti negotiatores: inuiti
80 enim Romam raróque decedunt. Equitem R. ad Apronii iniurias dediſti ? quid enim
iam nocere poſſunt, quibus non licet iudicare? quid cùm ſenatores ſummis iniuriis aſ-
ficis? quid aliud dicis, niſi hoc? cedo mihi etiam iſtum ſenatorium: vt hoc ampliſſimum
nomen ſenatorum non modò ad inuidiam imperitorum, ſed etiam ad contumeliam
improborum natú eſſe videatur. neq; hoc in vno fecit Anneio, ſed in omnibus ſenato-
ribus, vt ordinis nomen non tãtum ad honorem, quantum ad ignominiam valeret. In
C. Caſſio, viro clariſſimo & fortiſſimo, cùm is eo ipſo tempore, primo iſtius anno Cos.
eſſet, tanta improbitate vſus eſt, vt, cùm eius vxor fœmina primaria paternas haberet
arationes in Leontino, frumentum omne in decumas auferre iuſſerit. Hunc tu in hac
cauſa teſtem Verres habebis, quoniam, iudicem ne haberes, prouidiſti. Vos autem iudi-
81 ces putare debetis, eſſe quiddam nobis inter nos commune, atque coniunctum. Multa
ſunt impoſita huic ordini munera, multi labores, multa pericula, non ſolùm legum, ac
iudiciorum, ſed etiam rumorum, ac temporum. Sic eſt hic ordo quaſi propoſitus, atq;
editus in altum, vt ab omnibus ventis inuidiæ circunflari poſſe videatur. In hac miſe-
ra & iniqua conditione vitæ ne hoc quidem retinebimus iudices, vt magiſtratibus no-
ſtris, in obtinendo iure noſtro, ne cõtemptiſſimi, ac deſpectiſſimi eſſe videamur? Ther-
mitani miſerunt, qui decumas emerent agri ſui. Magni ſua putabant intereſſe, publicè
potius quamuis magno emi, quàm in aliquem iſtius emiſſarium incidere. Appoſitus
erat Venuleius quidam, qui emeret. Is liceri non deſtitit. illi, quoad videbatur ferri ali-
quo modo poſſe, contenderunt: poſtremo liceri deſtiterunt. Addicitur Venuleio triti-
ci mod. VIII. Legatus Poſſidorus renuntiat. Cùm omnibus hoc intolerandum videre-
tur, tamen Venuleio dantur, ne accedat tritici mod. VI. præterea HS MM millia. ex quo
facilè apparet, quæ merces Decumani, quæ Prætoris præda eſſe videatur. Cedo Ther-
82 mitanorum mihi literas, & teſtimonium. TABVLAE THERMITANORVM, ET
TESTIMONIVM. Acharenſes iam omni frumento ablato, iam omnibus iniuriis tuis
exinanitos, tributum facere miſeros, ac perditos coegiſti, vt Apronio darẽt HS XX mil-
lia. Recita decretum de tributis, & publicum teſtimoniũ. S.C. DE TRIBVTO CON-
FERENDO. TESTIMONIVM ACHARENSIVM. Ennenſes, cùm decumæ ve-
niſſent agri Ennenſis medimnum VIIICC, Apronio coacti ſunt dare tritici mod.
XVIII. & HS III millia. Quæſo attendite quantus numerus frumẽti cogatur ex omni
agro decumano. nam per omnes ciuitates, quæ decumas debent, percurrit oratio mea:
& in hoc genere nunc iudices verſor, in quo nõ ſigillatim aratores euerſi bonis omni-
83 bus ſunt, ſed quæ publicè Decumanis lucra data ſunt, vt aliquando ex eorum agris, at-
que vrbibus expleti atque ſaturati, cum hoc cumulo quæſtus decederent. Calatinis
quamobrem imperaſti anno tertio, vt decumas agri ſui, quas Calatæ dare conſueuerãt,
Ameſtrati M. Cæſio Decumano darent, quod neq; ante te Prætorem illi fecerunt, ne-
que tu ipſe hoc ita ſtatueras antea per biennium? Theomnaſtus Syracuſanus in agrum
Mutienſem cur abs te immiſſus eſt? qui aratores ita vexauit, vt illi in alteras decumas,
id quod in aliis quoque ciuitatibus oſtendam, triticum emere neceſſariò propter ino-
piam cogerentur. Iam verò ex Hyblenſium pactionibus intelligetis, quæ pactæ ſint
cùm Decumano Cn. Sergio, ſexies tãtum, quàm quantum ſatum ſit, ablatũ eſſe ab ara-
toribus. Recita ſationes & pactiones ex literis publicis. Recita ex literis publicis.
Cognoſcite pactiones Meneniorum cum Venerio ſeruo. Recita ex literis publicis.
Cognoſcite item profeſſiones ſationum, & pactiones Meneniorum. Recita ex li-
84 teris publicis. Patiemini iudices, à ſociis, ab aratoribus populi R. ab iis qui vobis la-
borant, vobis ſeruiunt, qui ita plebem Romanam ab ſeſe ali volunt, vt ſibi, ac liberis
ſuis tãtum ſuperſit, quo ipſi ali poſſint: ab his per ſummam iniuriam, per acerbiſſimas
contumelias plus aliquanto ablatum eſſe, quàm natum ſit? Sentio iudices moderãdum
mihi eſſe iam orationi meæ, fugiendámque veſtram ſatietatem: non verſabor in vno

genere diutius,& ita cætera de oratione tollam mea,vt tamen in cauſa relinquam. Audietis Agrigentinorum,fortiſſimorum virorum, diligentiſſimorúmque & locupletiſſimorum hominum querimonias : cognoſcetis iudices Entellinorum ſummi laboris, ſummǽque induſtriæ,dolorem & iniurias: Heracleinſium, Icilienſium, AEtnenſium, Splentinorum incommoda proferẽtur : Catinenſium locupletiſſimorum hominum, amiciſſimorúmque agros vexatos ab Apronio cognoſcetis: Tyndaritanã nobiliſſimam ciuitatem,Cephaleditanam,Halentinam, Apollonienſem, Eggynam, Capitinam per- 55
ditas eſſe hac iniquitate decumarum intelligetis : Murgentinis , Aſſorinis , Elorinis, Ennenſibus,Letinis nihil omnino relictum:Ciratarinos,Acherinos,paruarum ciuitatum homines omnino abiectos eſſe,ac perditos:omnes denique agros decumanos per triẽnium populo R.ex parte decuma,C.Verri ex omni reliquo vectigales fuiſſe:& pleriſque aratoribus nihil omnino ſuperfuiſſe : ſi cui quid aut remiſſum,aut relictum ſit, id fuiſſe tantum,quantum ex eo,quo iſtius auaritia contẽta fuit,redundarit . Duarum mihi ciuitatum reliquos feci agros iudices ferè optimos,ac nobiliſſimos,AEtnenſem, ac Leontinum . horum agrorum ego miſſos faciam quæſtus triennii : vnum annum eligam,quo facilius id quod inſtitui,explicare poſſim.Sumam annum tertium, quòd & recẽtiſſimus eſt,& ab iſto ita adminiſtratus,vt,cùm ſe certè deceſſurum videret,non laboraret , ſi aratorem nullum in Sicilia omnino eſſet relicturus . Agri AEtnenſis , & Leõtini decumas agemus. Attendite iudices diligẽter. Agri ſunt feraces,annus tertius, Decumanus Apronius. De AEtnenſibus perpauca dicã: dixerũt enim ipſi priore actio- 56
ne publicè . memoria tenetis Artemidorum AEtnenſem , Legationis eius principem, publicè dicere, Apronium veniſſe AEtnam cum Venetiis, vocaſſe ad ſe magiſtratum: imperaſſe,vt in foro ſibi medio lecti ſternerentur: quotidie ſolitum eſſe non modò in publico,ſed etiam de publico conuiuari:cùm in eis conuiuiis ſymphonia caneret,maximíſque poculis miniſtraretur, retinere ſolitum eſſe aratores, atque ab iis non modò per iniuriam, ſed etiam per contumeliam tantum exprimi frumenti,quantum Apronius imperaſſet. Audiſtis hæc iudices:quæ nũc ego omnia prætereo,ac relinquo. Ni-
hil de luxuria Apronii loquor,nihil de inſolentia, nihil de ſingulari nequitia,ac turpi- 57
tudine:tãtùm de quæſtu,ac lucro dicam vnius agri,& vnius anni, quò facilius vos coniecturam de triennio,& de tota Sicilia facere poſſitis.Sed mihi AEtnenſium breuis eſt oratio:ipſi enim venerunt:ipſi publicas literas deportarunt: docuerũt vos,quid lucelli fecerit homo non malus,familiaris Prætoris,Apronius. Id quæſo ex ipſorum teſtimonio cognoſcite. Recita teſtimoniũ AEtnenſium. Quid ais? dic,dic quæſo clarius,vt populus R. de ſuis vectigalibus, de ſuis aratoribus , de ſuis ſociis, atque amicis audiat. HS 1. Per deos immortales,vnus ager,vno anno,c c c millia mod.tritici,& præterea 1. millia lucri dat Apronio? tantóne minoris decumæ venierunt,quàm fuerunt: an,cùm ſatis magno veniſſent,hic tantus tamen frumẽti, pecuniǽque numerus ab aratoribus
per vim ablatus eſt? vtrum enim horum dixeris,in eo culpa,& crimen hærebit.nam il- 58
lud quidem non dices(quod vtinam dicas)ad Apronium non perueniſſe tantum.ita te non modò publicis tenebo,ſed etiam priuatis aratorũ pactionibus,ac literis:vt intelligas non te diligentiorem in faciendis furtis fuiſſe,quàm me in deprehẽdendis. Hoc tu feres? hoc quiſquam defendet? hoc hi,ſi aliter de te ſtatuere voluerint,ſuſtinebunt, vno aduentu,ex vno agro Q. Apronium, præter eam quam dixi, pecuniam numeratam, c c c millia mod. tritici lucri nomine ſuſtuliſſe? Quid? hoc AEtnenſes ſoli dicũt? Immò etiam Centuripini , qui agri AEtnenſis multò maximam partem poſſident. quorum Legatis,hominibus nobiliſſimis,Androni,& Arthemoni ſenatus ea mãdata dedit,quæ publicè ad ciuitatem ipſorum pertinebant . de iis iniuriis, quas ciues Centuripini non
in ſuis , ſed in aliorum finibus acceperunt , ſenatus & populus Centuripinus Legatos 59
noluit mittere: ipſi aratores Cẽturipini,qui numerus eſt in Sicilia maximus,honeſtiſſimorum,& locupletiſſimorum,tres Legatos ciues ſuos delegerunt,vt eorum teſtimo-

nio nou vnius agri,ſed propè totius Siciliæ calamitates cognoſceretis:aram enim tota Sicilia ferè Centuripini:& hoc in te grauiores,certioréſque teſtes ſunt,quòd cæteræ ciuitates ſuis ſolùm incommodis commouentur:Centuripini,quòd in omnium ferè finibus habent poſſeſſiones,etiam cæterarũ ciuitarum damna,ac detrimenta ſenſerunt. Verùm,vti dixi,ratio certa eſt AEtnenſiũ,& publicis, & priuatis literis conſignata mea diligentia. penſum magis in Leontino agro eſt exigendum, propter hãc cauſam,quòd ipſi Leontini publicè non ſanè me multum adiuuerunt: neque enim eos iſto Prætore hæ Decumanorum iniuriæ læſerunt,potius etiam adiuuerũt. Mirum fortaſſe hoc vobis,aut incredibile videatur,in tantis aratorum incommodis Leontinos, qui principes rei frumentariæ fuerunt,expertes incommodorum,atque iniuriarum fuiſſe.hoc cauſæ eſt iudices,quòd in agro Leontino,præter vnam Mnaſiſtrati familiã,glebam Leontinorum poſſidet nemo. Itaq; Mnaſiſtrati hominis honeſtiſſimi, atque optimi viri teſtimonium iudices audietis.cæteros Lontinos,quibus nõ modò Apronius in agris, ſed ne tempeſtas quidem vlla nocere potuit,expectare nolite: etenim non modò incommodi nihil ceperunt,ſed etiam in Apronianis illis rapinis,in quæſtu ſunt,compendióque verſati. Quapropter,quoniam me Leontina ciuitas, atque Legatio propter eam, quam dixi,cauſam deſecit: mihimet ineunda ratio,& via reperiẽda eſt, qua ad Apronii quæſtum, ſiue adeò qua ad iſtius ingentem immanémque prædam poſſim peruenire. Agri Leontini decumæ anno tertio venierunt tritici medimnis x x x v i, hoc eſt tritici mod. c c x v i.magno iudices,magno:neque enim hoc poſſum negare:itaque neceſſe eſt aut damnum,aut certè non magnum lucrum feciſſe Decumanum:hoc enim ſolet vſu venire iis qui magno redemerunt. Quid, ſi oſtendo in hac vna emptione lucri fieri tritici modios c?quid,ſi c c?quid,ſi c c c?quid,ſi c c c c?dubitabis etiam,cui iſtã tanta præda quæſita ſit?Iniquum me eſſe quiſpiã dicet, qui ex lucri magnitudine coniecturam capiam furti,atque prædæ.Quid,ſi doceo iudices, eos qui c c c c millia mod. lucri faciunt,damnum facturos fuiſſe,ſi,vt tua iniquitas fuit,ſi tui ex cohorte Recuperatores non intercedant: num quis poterit in tanto lucro,tantáque iniquitate dubitare, quin propter improbitatem tam magnos quæſtus feceris, propter magnitudinem quæſtus improbus eſſe volueris?Quomodo igitur hoc aſſequar iudices,vt ſciam, lucri quantum factum ſit?non ex Apronii tabulis,quas ego cùm conquirerem,non inueni: & cùm in ius ipſum eduxi,expreſſi vt cõficere tabulas ſe negaret.Si mentiebatur: quãobrem remouebat,ſi hæ tabulæ nihil tibi erant obſuturæ?ſi omnino nullas confecerat literas:ne id quidem ſatis ſignificabat,illum non ſuum negotium geſſiſſe? Ea eſt enim ratio decumarum,vt ſine plurimis literis confici nõ poſſit: ſingula enim nomina aratorũ,& cum ſingulis pactiones decumarum, literis perſequi,& conficere neceſſe eſt. iugera profeſſi ſunt aratores omnes imperio,atque inſtituto tuo. nõ opinor quenquam minus eſſe profeſſum,quàm quantum araſſet,cùm tot cruces, tot ſupplicia, tot ex cohorte Recuperatores proponerentur. In iugere Leontini agri medimnum ferè tritici ſeritur,perpetua,atq; æquabili ſatione:ager efficit,cum octauo bene vt agatur:verùm, vt omnes dii adiuuent,cum decimo.quod ſiquando accidit, tum fit, vt tantum decumæ ſit,quantum ſeueris: hoc eſt,vt,quot iugera ſunt ſata, totidem medimna decumæ debeãtur.Hoc cùm ita eſſet:primùm illud dico, pluribus millibus medimnum veniſſe decumas agri Leontini, quàm quot millia iugerum ſata erant in agro Leõtino. Quòd ſi fieri non poterat,vt plus quàm decem medimna ex iugero exararet: medimnum autem ex iugero Decumano dari poterat,cùm ager,id quod perrarò euenit,cum decumo extuliſſet:quæ erat ratio Decumani,ſi quidem decumæ,ac non bona veniebant aratorũ,vt pluribus aliquanto medimnis decumas emeret,quàm iugera erant ſata? in Leontino iugerum ſubſcriptio,ac profeſſio nõ eſt plus x x x, decumæ x x x v i medimnum venierunt. Errauit,an potius inſaniuit Apronius? immò tum inſaniſſet, ſi aratoribus, quod deberent,licitum eſſet, & non,quod Apronius imperaſſet,neceſſe fuiſſet dare. Si

oſtendo minus tribus medimnis in iugerum neminem dediſſe decumæ : cōcedes opi-
nor, vt cum decumo fructus arationis perceptus ſit, neminem minus tribus decumis
dediſſe. atque hoc in beneficii loco petitū eſt ab Apronio, vt iugera ſingula ternis me-
dimnis decidere liceret. nam cùm à multis quaterna, etiam quina exigerentur: multis
autem non ſolùm granum vllum, ſed ne paleæ quidem ex omni fructu, atq. ex annuo
labore relinquerentur: tum aratores Centuripini, qui numerus in agro Leontino ma-
ximus eſt, vnum in locum conuenerunt, hominem ſuæ ciuitatis in primis honeſtum,
ac nobilem Andronem Centuripinum legarunt ad Aproniū, eundem, quem hoc tem-
pore ad hoc iudicium Legatum & teſtem Cēturipina ciuitas miſit: vt is apud eum cau-
ſam aratorum ageret, ab eóque peteret, vt ab aratoribus Centuripinis ne amplius in
iugera ſingula, quàm terna medimna exigeret. Hoc vix ab Apronio in ſummo benefi-
cio, pro iis qui etiam tum incolumes erant, impetratum eſt. id cùm impetrabatur, hoc
videlicet impetrabatur, vt pro ſingulis decumis ternas decumas dare liceret. quòd ſi
tua res non ageretur, à te potius poſtularēt, ne amplius quàm ſingulas: quàm ab Apro-
nio, vt ne plus, quàm ternas decumas darent. Nunc, vt hoc tempore ea quæ regiè, ſeu
potius tyrannicè ſtatuit in aratores Apronius, prætermittā, neque eos appellem, à qui-
bus omne frumentum eripuit, & quibus nihil nō modò de fructu, ſed ne de bonis qui-
dem ſuis reliqui fecit: ex his ternis medimnis (quod beneficii, gratiǽque cauſa cōceſſit)
quid lucri fiat, cognoſcite. Profeſſio eſt agri Leontini ad iugera XXX millia. Hæc ſunt
ad tritici medimna XC, id eſt tritici mod. DXL millia. deductis tritici mod. CCXVI,
quanti decumæ venierunt, reliqua tritici CCCXXIIII. adde totius ſummæ DXL mil-
lia mod. tres quinquageſimas, id eſt tritici mod. XXXIICCCC. ab omnibus enim ter-
næ, præterea quinquageſimæ exigebātur. Sunt hæc iam ad CCCLX mod. tritici. at ego
CCCC lucri facta eſſe dixeram: non enim duco in hac ratione eos, quibus ternis me-
dimnis nō eſt licitum decidere. Verùm vt hac ipſa ratione ſummam mei promiſſi cō-
pleam, ad ſingula medimna multi HS duo, multi HS quinque acceſſionis cogebantur da-
re: qui minimum, ſingulos nummos. hoc minimum vt ſequamur, quoniam XC me-
dimnas duximus: accedāt eò nouo, peſſimóque exemplo HS XC mil. hic mihi etiam di-
cere audebit, magno ſe decumas vendidiſſe, cùm ex eodem agro, dimidio plus ipſe abſ-
tulerit, quàm populo R. miſerit. CCXVI decumas agri Leontini vendidiſti: ſi ex lege,
magno: ſi, vt lex eſſet libido tua, paruo: ſi, vt quæ dimidiæ eſſent, decumæ vocarentur,
paruo vendidiſti: multo enim pluris fructus annui Siciliæ venire potuerunt, ſi id te ſe-
natus, aut populus R. facere voluiſſet. etenim ſæpe decumæ tanti venierunt, cùm lege
Hieronica venirent, quanti nunc lege Verrea venierunt. Cedo mihi C. Norbani decu-
mas vēditas. C. NORBANI DECVMAE VENDITAE AGRI LEONTINI. Atqui
tum neque iudicium de modo iugerum dabatur: neque enim erat Artemidorus Cor-
nelius Recuperator: neque ab aratore magiſtratus Siculus tantum exigebat, quantum
Decumanus ediderat: nec beneficium petebatur à Decumano, vt in iugera ſingula ter-
nis medimnis decidere liceret: nec nummorum acceſſionē cogebatur arator dare, nec
ternas quinquageſimas frumenti addere: & tamen populo R. magnus frumēti nume-
rus mittebatur. quid verò iſtæ ſibi quinquageſimæ? quid porrò nummorum acceſſio-
nes volunt? quo id iure, atq; adeò quo id potius ore feciſti? nummos dabat arator. quo-
modo? aut vnde? qui, ſi largiſſimus eſſe vellet, cumulatiore menſura vteretur, vt antea
ſolebant facere in decumis, cùm æqua lege, & conditione veniebant. Is nummum da-
bat. vnde? de frumento? quaſi habuiſſet te Prætore quod venderet. De viuo igitur erat
aliquid reſecādum, vt eſſet, vnde Apronio ad illos fructus arationum hoc corollarium
nummorum adderetur. Iam id porrò vtrum libentes, an inuiti dabant? libentes? ama-
bant credo Apronium. inuiti? qua re, niſi vi, & malo cogebātur? Iam iſte homo amen-
tiſſimus in vendundis decumis HS faciebat acceſſiones ad ſingulas decumas: neq; mul-
tum, bina aut terna millia addebat. Fiunt per triennium HS fortaſſe D millia. Hoc neq;

exemplo cuiuſquam, neque vllo iure fecit : neque eam pecuniam retulit : neque, hoc paruum crimē quemadmodum defenſurus ſit,homo quiſquam vnquam excogitauit. Quod cùm ita ſit , audes dicere te magno decumas vendidiſſe, cùm ſit perſpicuum, te bona, fortunáſque aratorum, non populi R. ſed tui quæſtus cauſa vendidiſſe : vt,ſi qui villicus ex fundo,cuius dena meritaſſet,excitis arboribus,ac venditis,demptis tegulis,
99 inſtrumento,pecore abalienato, domino xx millia nummûm pro x miſerit, ſibi alia præterea centum confecerit:primò dominus ignarus incommodi ſui gaudeat, villicóque delectetur,quòd tanto ſibi plus mercedis ex fundo reſectum ſit:deinde cùm audierit,eas res,quibus fundi fructus,& cultura continētur,amotas,& venditas,ſummo ſupplicio villicum afficiat,& ſecum malè actum putet: item populus R. cùm audit pluris decumas vendidiſſe C.Verrem,quàm innocētiſſimum hominem, cui iſte ſucceſſit, C. Sacerdotem , putat ſe bonum in arationibus , fructibúſque ſuis habuiſſe cuſtodem , ac villicum: cùm ſenſerit iſtum omne inſtrumentum aratorum, omnia ſubſidia vectigalium vendidiſſe,omnem ſpem poſteritatis auaritia ſua ſuſtuliſſe,arationes & agros vectigales vaſtaſſe atque exinaniſſe,ipſum maximos quæſtus,prædáſque feciſſe,intelliget ſecum actum eſſe peſſimè,iſtum autem ſummo ſupplicio dignum exiſtimabit . Vnde ergo hoc intelligi poteſt? ex hoc maximè,quòd ager decumanus prouinciæ Siciliæ pro-
100 pter iſtius auaritiam deſertus eſt. neq; id ſolum accidit,vti hi minus multis iugis arent, ſiqui in agris remanſerunt: ſed etiam,vt permulti locupletes homines,magni,& naui aratores,agros latos,ac fertiles deſererent, totáſque arationes derelinquerent . id adeò ſciri facillimè poteſt ex literis publicis ciuitatum : propterea quòd lege Hieronica numerus aratorum quotannis apud magiſtratus publicè ſubſcribitur. Recita tandem, quot acceperit aratores agri Leōtini Verres. OCTVAGINTA TRES. Quot anno tertio profiteatur. TRIGINTA DVO. Vnum & quinquaginta aratores ita video deiectos, vt his ne vicarii quidem ſucceſſerint . Quot aratores adueniente te fuerunt agri Muticenſis,videamus ex literis publicis. CENTVM OCTVAGINTA OCTO. Quid
101 anno tertio? CENTVM ET VNVS. Octuaginta ſeptē aratores vnus ager iſtius iniuria deſiderat,atq; adeò noſtra Reſp. quoniam illa populi R. vectigalia ſunt,hunc tot patrumfamiliàs numerum deſiderat,& repoſcit. Ager Herbitenſis primo anno habuit aratores ducentos quinquaginta ſeptem,tertio centum viginti. hinc centum trigintaſeptem patreſfamiliàs extorres profugerūt. Agyrinēſis ager quorum hominum? quàm honeſtorum? quàm locupletium? ducentos quinquaginta aratores habuit primo anno Præturæ tuæ. quid tertio anno? octuaginta, quemadmodum Legatos Agyrinenſes recitare ex publicis literis audiſtis. Prò dii immortales,ſi ex prouincia tota centum ſeptuaginta eieciſſes, poſſéſne ſeueris iudicibus ſaluus eſſe? vnus ager Agyrinenſis cētum ſeptuaginta aratoribus inanior cùm ſit , vos coniecturam totius prouinciæ non facietis? atque hoc peræquè in omni agro decumano reperietis : quibus aliquid tamen reliqui
102 fuerit ex magno patrimonio,eos in agris minore inſtrumēto, minus multis iugis, minores remanſiſſe : quòd metuebant,ſi receſſiſſent,ne reliquas fortunas omnes amitterent: quibus autem iſte nihil reliqui,quod perderent, fecerat,eos planè non ſolùm ex agris,verùm ex ciuitatibus ſuis profugiſſe . Illi ipſi qui remanſerant, vix decuma pars aratorum,relicturi agros omnes erāt,niſi ad eos Metellus Roma literas miſiſſet, decumas lege Hieronica venditurum : & niſi ab iis hoc petiuiſſet , vt ſererent quamplurimum:quod illi ſemper ſui cauſa fecerant,cùm eos nemo rogaret,quandiu intelligebāt ſeſe ſibi,& populo R.non Verri,& Apronio ſerere,impendere,laborare. Iam verò Iudices,ſi Siculorum fortunas negligitis:ſi,quemadmodum ſocii populi R. à magiſtratibus noſtris tractentur,non laboratis:at vos communem populi R.cauſam ſuſcipite,atque defendite. Eiectos aratores eſſe dico:agros vectigales vexatos,atque exinanitos à Verre:
103 populatam,vexatámque prouinciam:hæc omnia doceo literis ciuitatū, & priuatis primariorum virorum teſtimoniis. Quid vultis amplius? num expectatis,dum L.Metel-

lus, is qui multos in iſtum teſtes imperio, & poteſtate deterruit, idem abſens de iſtius
ſcelere, improbitate, audacia teſtimonium dicat? non, opinor. At is optimè, qui ſucceſ-
ſit iſti, potuit cognoſcere. ita eſt, verùm amicitia impeditur. At debet nos certiores fa-
cere, quo pacto ſe habeat prouincia. debet: veruntamen non cogitur. Num quis in Ver-
rem L. Metelli teſtimonium requirit? nemo. num quis poſtulat? non, opinor. Quid, ſi
teſtimonio L. Metelli, ac literis hæc omnia vera eſſe docebo? quid dicetis? vtrum Me-
tellum falſum ſcribere, an amicum lædendi eſſe cupidum? an Prætorem, quemadmo-
dum prouincia afflicta ſit, neſcire? Recita literas L. Metelli, quas ad Cn. Pompeium,
& M. Craſſum Coss. quas ad M. Mummium Præt. quas ad vrbanos Quæſtores miſit.
EPISTOLA L. METELLI. DECVMAS FRVMENTI LEGE HIERONICA VEN- 104
DIDI. Cùm ſcribit ſe lege Hierodica vendidiſſe, quid ſcribit? ita ſe vendidiſſe, vt o-
mnes præter Verrem. Cùm ſcribit lege Hieronica vendidiſſe, quid ſcribit? ſe, per iſtum
erepta, Siculis maiorum noſtrorum beneficia, ius ipſorum, conditionem ſocietatis, a-
micitiæ, fœderum reddidiſſe. dicit, quanti cuiuſque agri decumas vendiderit. deinde
quid ſcribit? Recita de epiſtola reliqua. SVMMA VI OPERA DATA EST À
ME, VT QVAMPLVRIMO DECVMAS VENDEREM. Cur igitur Metelle non
ita magno vendidiſti? quia deſertas arationes, inanes agros, prouinciam miſeram, per-
ditámque offendi. Quid? id ipſum quod ſatum eſt, qua ratione quiſquam, qui ſereret,
inuẽtus eſt? Recita literas. Ait ſe miſiſſe, & confirmaſſe, ſuam interpoſuiſſe authorita-
tem. Tantùm quod aratoribus Metellus obſides non dedit, ſe non vlla in re Verri ſimi- 105
lem futurũ. At quid eſt tandem, in quo ſe laboraſſe dicat? Recita. VT ARATORES,
QVI RELIQVI ERANT, QVAMPLVRIMVM SERERENT. Qui reliqui, quid
hoc eſt? reliqui, quo ex bello? qua ex vaſtitate? quænam in Sicilia tanta clades, aut quod
bellum tam diuturnum, tam calamitoſum te Prætore verſatum eſt, vt is qui tibi ſuc-
ceſſerit, reliquos aratores collegiſſe, & recreaſſe videatur? Cùm bellis Carthaginenſibus
Sicilia vexata eſt, & poſt noſtram, patrúmque memoriam, cùm bis in ea prouincia ma-
gnæ fugitiuorum copiæ verſatæ ſint: tamen aratorum internicio facta nulla eſt. tum
ſemẽte prohibita, aut meſſe amiſſa, fructus annuus interibat: tamen incolumis nume-
rus manebat dominorum, atque aratorum. tum qui M. Leuino, aut P. Rupilio, aut M.
Aquilio Prætoribus in eam prouinciam ſucceſſerant, aratores reliquos non colligebãt. 106
Tatóne plus Verres cum Aptonio prouinciæ Siciliæ calamitatis importauit, quàm aut
Haſdrubal cum Pœnorum exercitu, aut Arhenio cum fugitiuorum maximis copiis, vt
temporibus illis, ſimul atque hoſtis ſuperatus eſſet, ager araretur omnis, neque aratori
Prætor per literas ſupplicaret, neque eum præſens oraret, vt quamplurimum ſereret:
nunc autem ne poſt abitum quidem huius importuniſſimæ peſtis quiſquam reperire-
tur, qui ſua voluntate araret? pauci eſſent reliqui, qui L. Metelli authoritate in agros,
atque ad ſuum larem familiarem redirent? His te literis homo audaciſſime atq; amen-
tiſſime iugulatum ſentis? nõ vides, cùm is qui tibi ſucceſſit, aratores reliquos appellet,
hoc eum disertè ſcribere, reliquos hos eſſe, non ex bello, neque ex aliqua huiuſmodi
calamitate, ſed ex tuo ſcelere, importunitate, auaritia, crudelitate? Recita cætera. TA-
MEN PRO EO, VT ET TEMPORIS DIFFICVLTAS, ARATORVMQVE PE-
NVRIA TVLIT. Aratorum, inquit, penuria. ſi ego accuſator toties de re eadem di- 107
cerem, vererer ne animos veſtros offenderẽ iudices. Clamat Metellus: Niſi literas mi-
ſiſſem. non eſt ſatis: Niſi præſens cõfirmaſſem. ne id quidem ſatis eſt. Reliquos, inquit,
aratores. reliquos? propè lugubri verbo calamitatem prouinciæ Siciliæ ſignificat. addit:
Aratorum penuria. Expectate etiam expectate, ſi poteſtis, authoritatem accuſationis
meæ. dico aratores iſtius auaritia eiectos: ſcribit Metellus reliquos ab ſe eſſe confirma-
tos. Dico agros relictos, arationéſq; deſertas eſſe: ſcribit Metellus aratorum eſſe penu-
riam. hoc cùm ſcribit, illud oſtendit, deiectos, eiectos, fortunis omnibus expulſos eſſe
populi R. ſocios, atq; amicos. quibus ſiqua calamitas propter iſtum ſaluis vectigalibus

noſtris accidiſſet:animaduertere in eum vos oportebat,præſertim cùm ea lege iudica-
108 retis, quæ ſociorum cauſa eſſet conſtitura. Cùm verò perditis, profligatíſque ſociis ve-
ctigalia populi R. ſint deminuta, res frumentaria, cómeatus, copiæ, ſalus vrbis, atque
exercituum noſtrorum in poſteritatem iſtius auaritia interiit: ſaltem commoda Pop.
Rom. reſpicite, ſi ſociis fideliſſimis proſpicere non laboratis. Atq; vt intelligatis ab iſto
præ lucro, prædáque præſenti nec vectigalium, nec poſteritatis habitam eſſe rationem:
cognoſcite quid ad extremum ſcribat Metellus. in reliquum tempus ait ſe vectigalibus
proſpexiſſe. Non ſcriberet ſe vectigalibus proſpexiſſe, niſi hoc vellet oſtendere, te ve-
ctigalia perdidiſſe. quid enim erat, quod vectigalibus proſpiceret Metellus in decumis,
& in tota re frumentaria, ſi iſte non vectigalia populi R. ſuo quæſtu peruertiſſet? Atque
ipſe Metellus, qui vectigalibus proſpicit, qui reliquos aratores colligit, quid aſſequitur,
109 niſi hoc, vt arent, ſi qui poſſunt, quibus aratrum ſaltem aliquod ſatelles iſtius Apro-
nius reliquum fecit: qui tamen in agris ſpe, atque expectatione Metelli remanſerunt?
Quid cæteri Siculi? quid ille maximus numerus aratorum, qui non modò ex agris eie-
cti ſunt, ſed etiam ex ciuitatibus ſuis, ex prouincia, denique bonis, fortuníſque omni-
bus ereptis profugerunt: qua ratione ii reuocabuntur? Quot Prætorum innocentia, ſa-
pientiáque opus eſt, vt illa aratorum multitudo aliquando in ſuis agris, ac ſedibus col-
locetur? Ac ne miremini tantam multitudinem profugiſſe, quantam ex literis publi-
cis, aratorúmque profeſſionibus cognouiſtis: ſcitote tantam acerbitatem iſtius, tãtum
ſcelus in aratores fuiſſe (incredibile dictu eſt iudices: ſed & factum, & tota Sicilia per-
uulgatum) vt homines propter iniurias, licentiámque Decumanorum mortem ſibi
ipſi conſciuerint. Centuripinum Dioclem, hominem locupletem, ſuſpendiſſe ſe con-
110 ſtat, quo die ſit ei nunciatum Apronium decumas redemiſſe. Dyrrachinum primum
ciuitatis eadem ratione mortem oppetiſſe, dixit apud vos homo nobiliſſimus Archo-
nidas Elorinus, cùm audiſſet tantum Decumanum profeſſum eſſe ex edicto iſtius ſibi
deberi, quantum ille bonis ſuis omnibus efficere non poſſet. Hæc tu, tametſi omnium
hominum diſſolutiſſimus, crudeliſſimúſque ſemper fuiſti, tamen nunquam perpete-
rere, propterea quòd illi gemitus, luctúſq; prouinciæ ad tui capitis periculum pertine-
bant: non inquam perpeterere, vt homines iniuriæ tuæ remedium morte, ac ſuſpendio
quærerent, niſi ea res ad quæſtum, & ad prædam tuam pertineret. Quid, illud perpete-
rere? attendite iudices: omnibus enim neruis mihi contendendum eſt, atque in hoc la-
borandum, vt omnes intelligant, quàm improbam, quàm maniſeſtá, quàm confeſſam
rem pecunia redimere conẽtur. Graue crimen eſt hoc, & vehemens, & poſt hominum
memoriam, iudiciáque de pecuniis repetundis conſtituta grauiſſimum, Prætorem po-
111 puli R. ſocios habuiſſe Decumanos. Non hoc nunc primùm audit priuatus de inimi-
co, reus ab accuſatore: iam antea in ſella ſedens Prætor, cùm prouinciam Siciliam ob-
tineret, cùm ab omnibus non ſolùm id quod cómune eſt propter imperium, ſed etiam
id quod iſtius præcipuum eſt, propter crudelitatem metueretur, millies audiuit, cùm
eius animum ad perſequẽdum non negligentia tardaret, ſed conſcientia ſceleris, aua-
ritiæque ſuæ refrenaret: loquebantur enim Decumani palàm, & præter cæteros is, qui
apud iſtum plurimum poterat, maximóſque agros populabatur, Apronius: perparuum
ex illis magnis lucris ad ſeſe peruenire, Prætorem eſſe ſocium. Hoc cùm palàm Decu-
mani tota prouincia loquerentur, tuúmque nomen in re tam turpi, nefariáque inter-
ponerent: nihílne tibi venit in mentem exiſtimationi tuæ conſulere? nihil denique ca-
piti, ac fortunis tuis prouidere? cùm tui nominis terror in auribus, animíſque arato-
112 rum verſaretur, cùm Decumani aratoribus ad pactiones faciendas non ſuam vim, ſed
tuum ſcelus, ac nomen opponerent: & quòd iudicium Romæ tam diſſolutum, tam
perditum, tam nummarium fore putaſti, quo ex iudicio te vlla ſalus ſeruare poſſet?
cùm planum fieret, decumis contra inſtitura legis, conſuetudinémq; omnium vendi-
tis, in aratorum bonis fortuníſque diripiendis Decumanos dictitaſſe tuas eſſe partes,

tuam rem, tuam prædam, idque te tacuiſſe, &, cùm diſſimulare non poſſes, potuiſſe tamen perpeti, & perferre, quòd magnitudo lucri obſcuraret periculi magnitudinem, plúſque aliquanto apud te pecuniæ cupiditas, quàm iudicii metus poſſet. Eſto: cætera negare non potes. Ne illud quidem tibi reliquum feciſti, vt hoc poſſes dicere, nihil eorum te audiſſe, nihil ad tuas aures de infamia tua perueniſſe. Querebantur cum luctu, & gemitu aratores. tu id neſciebas? Fremebat tota prouincia. nemo id tibi renuntiabat? 113
Romæ querimoniæ de tuis iniuriis, conuentúſque habebantur. Ignorabas hæc? ignorabas hæc omnia? quid? cùm palàm Syracuſis te audiēte, maximo conuentu, P. Rubrius Q. Apronium ſponſione laceſſiuit, ni Apronius dictitaret, te ſibi in decumis eſſe ſocium: hæc te vox non perculit? non perturbauit? non, vt capiti, & fortunis tuis proſpiceres, excitauit? tacuiſti, ſedaſti etiam lites illorum: &, ſponſio illa ne fieret, laboraſti. Prò dii immortales, hoc aut innocens homo perpeti potuiſſet: aut quanuis nocens, qui modò iudicia Romæ fore putaret, non aliqua ſe ſimulatione exiſtimationi hominum venditaſſet? Quid eſt hoc? ſponſio fit de capite, ac fortunis tuis: tu ſedes, & quieſcis? non perſequeris? non perſeueras? non perquiris, cui dixerit Apronius? quis audierit? vnde hoc natum? quemadmodum prolatum ſit? Si quis tibi ad aurem acceſſiſſet, & dixiſſet Apronium dictitare, te ſibi eſſe ſocium: commoueri te oportuit, vocare 114
Apronium, nec illum antè tibi ſatiſfacere, quàm tu omnium exiſtimationi ſatiſfeciſſes. Cùm verò in foro celeberrimo, tanta frequentia, hoc verbo, & ſimulatione Apronio, re vera tibi obiectum eſſet: tu vnquam tantam plagam tacitus accipere potuiſſes, niſi hoc ita ſtatuiſſes, in re tam manifeſta quicquid dixiſſes, te deterius eſſe facturum? Quæſtores, Legatos, Præfectos ſuos, Tribunos multi miſſos fecerũt, & de prouincia decedere iuſſerunt, quòd eorum culpa ſe minus commodè audire arbitrarentur, aut quòd peccare illos aliqua in re iudicarent. tu Apronium, hominem vix liberum, cõtaminatum, perditum, flagitioſum, qui non modò animum integrũ, ſed ne animam quidem puram conſeruare potuiſſet, eũ in tanto tuo dedecore profectò ne verbo quidem grauiore appellaſſes, neque apud te tam ſancta religio ſocietatis fuiſſet, vt tui capitis periculum negligeres, niſi rem tam notam eſſe omnibus, & tam manifeſtam videres? Cum 115
eodem Apronio poſtea P. Scandilius eques R. quem vos omnes noſtis, eãdem ſponſionem de ſocietate fecit, quam Rubrius facere voluerat. inſtitit, oppreſſit, nõ remiſit: facta eſt ſponſio HS v mil. Cœpit Scãdilius Recuperatores, aut iudicem poſtulare. Satiſne vobis Prætori improbo circũdati cancelli videntur in ſua prouincia, immò verò in ſella, ac tribunali, vt aut de ſuo capite iudicium fieri patiatur præſens, ac ſedens: aut confiteatur ſe omnibus iudiciis conuinci neceſſe eſſe? Spõſio eſt, ni te Apronius in decumis ſocium eſſe dicat: prouincia tua eſt: ades: abs te iudiciũ poſtulatur. Quid facis? quid decernis? Recuperatores dicis te daturũ. Bene agis. tametſi qui erunt tantis ceruicibus Recuperatores, qui audeant in prouincia, cùm Prætor adſit, non ſolùm cõtra voluntatem eius, ſed etiam cõtra fortunas iudicare? Verum eſto, manifeſta res eſt: cùm nemo eſſet, quin hoc ſe audiſſe liquidò diceret, locupletiſſimus quiſque certiſſimus teſtis eſſet: nemo erat Sicilia tota, qui neſciret decumas eſſe Prætoris: nemo, qui non audiſſet ita Aproniũ dictitaſſe. Præterea conuẽtus honeſtus Syracuſis, multi equites R. *viri* primarii, ex qua copia Recuperatores reiici oporteret, qui aliter iudicare nullo modo poſſent. 116
Inſtat Scandilius poſcere Recuperatores. tũ iſte homo innocens, qui illã ſuſpicionem leuare, atque ab ſe remouere cuperet, Recuperatores dicit ſe de cohorte ſua daturum. Prò deûm hominúmq; fidem, quem ego accuſo? in quo meam induſtriam, ac diligentiam ſpectari volo? Quid eſt, quod ego dicendo, aut cogitando efficere, aut aſſequi debeam? Teneo, teneo inquã in mediis vectigalibus populi R. in ipſis fructibus prouinciæ Siciliæ furem manifeſtè auerrẽtem rem frumentariã omnem, pecuniã maximã: teneo inquam ita, vt negare nõ poſſit: nam quid hic dicet? ſpõſio facta eſt cum cognitore tuo 117
Apronio de fortunis tuis omnibus, ni ſociũ ſe tibi in decumis eſſe dictitaret. Expectant

omnes, quantæ tibi ea res curæ ſit, quemadmodum hominum exiſtimationi te, atque innocentiam tuam probari velis. Hîc tu medicum, & aruſpicem, & præconem tuum Recuperatores dabis? aut etiam illum ipſum, quem tu in cohorte tua Caſſianum iudicem habebas, ſiqua res maior eſſet, Papirium Potamonem, hominem ſeuerum, ex vetere illa equeſtri diſciplina? Scandilius poſtulare de conuentu Recuperatores. tum iſte negat ſe de exiſtimatione ſua cuiquam, niſi ſuis commiſſurum. Negotiatores putant eſſe turpe, id forum ſibi iniquum eiurare, vbi negotientur. Prætor prouinciam ſuam totam ſibi iniquam eiurat. O impudentiam ſingularem. Hîc poſtulat ſe Romæ abſolui, qui in ſua prouincia iudicauit ſe abſolui nullo modo poſſe, qui plus exiſtimet apud lectiſſimos ſenatores pecuniam, quàm apud tres negotiatores metum valere. Scandilius verò negat ſeſe apud Artemidorum Recuperatorem verbum eſſe facturum, & tamen auget, atque onerat te bonis conditionibus, ſi tu vti velis. Si ex prouincia Sicilia tota ſtatuas idoneum iudicem, aut Recuperatorem nullum poſſe reperiri, poſtulat à te, vt Romam reiicias. Hîc enim verò tu exclamas, hominem improbum, qui poſtulet ibi de tua exiſtimatione iudiciũ fieri, vbi te inuidioſum eſſe intelligebat: negas te Romam reiecturum: negas de conuentu Recuperatores daturum, cohortem tuam proponis. Scandilius rem ſe totam relicturum dicit, & ſuo tempore eſſe rediturum. Quid tu ibi tum? quid facis? Scandilium cogis: quid? ſponſionem acceptam facere? impudenter tollis expectatum exiſtimationis tuæ iudicium. non facis. Quid ergo? Apronio permittis, vt, quos velit, de cohorte ſumat Recuperatores? indignum, vni potius ex iniquis ſumendi, quàm vtriſq; ex æquis reiiciendi fieri poteſtatem. neutrum facis eorum. Quid ergo? eſt aliquid, quod improbius fieri poteſt: cogit enim Scandilium quinq; illa millia nummum dare, atque adnumerare Apronio. Quid potuit elegãtius facere Prætor cupidus exiſtimationis bonæ, qui ab ſeſe omnem ſuſpicionem propulſaret, qui ſe eripere ex infamia cuperet? adductus erat in ſermonem, inuidiam, vituperationem: dictitarat homo improbus, atque impurus Apronius, ſocium eſſe Prætorem: venerat res in iudicium, atque diſcrimen: poteſtas erat iſti homini integro, atque innocenti data, vt, in Aproniũ cùm animaduertiſſet, ſeſe grauiſſima leuaret infamia. Quid excogitat pœnæ? quid animaduerſionis in Apronium? cogit Scãdilium Apronio ob ſingularem improbitatem, atque audaciam, prædicationémque nefariæ ſocietatis, HS v millia mercedis nomine, ac præmii dare. Quid interfuit homo audaciſſime, verũ hoc decerneres, quod Apronius dictabat, an tu de te profiterere, ac dictitares? quem hominem, ſiquis pudor in te, atque adeò ſi quis metus fuiſſet, ſine ſupplicio dimittere non debuiſti, hunc abs te ſine præmio diſcedere noluiſti. Omnia ſimul intelligere potuiſtis iudices ex hoc vno crimine Scandiliano: primùm, hoc nõ eſſe Romæ natum de ſocietate decumarum, nõ ab accuſatore fictum, nõ, vt ſolemus interdum in defenſionibus dicere, crimen domeſticum, ac vernaculum, non extempore periculi tui conſtitutum, ſed vetus, excogitatum iam, & te Prætore iactatum, & nõ ab inimicis Romæ compoſitum, ſed Romam de prouincia exportatũ. Simul intelligi poteſt illud iſtius in Apronium ſtudiũ, Apronii de iſto non modò confeſſio, verùm etiam cõmemoratio. Eodem accedit, quòd hoc quoque intelligere poteſtis, iſtũ ſtatuiſſe in prouincia ſua, exiſtimationis ſuæ iudicium extra cohortem ſuam committendum fuiſſe nemini. Ecquis eſt iudex, cui nõ ab initio decumani criminis perſuaſum ſit, iſtum in aratorũ bona, fortunáſque impetum feciſſe? Quis hoc non ex eo ſtatim iudicauit, quod oſtendi, iſtum decumas noua lege, atque adeò nulla lege, contra omniũ cõſuetudinem, atq; inſtituta vendidiſſe? Verùm vt iſtos ego iudices tam ſeueros, tam diligentes, tã religioſos non haberem, ecquis eſt ex iniuriarum magnitudine, improbitate decretorum, iudiciorũ iniquitate, qui hoc non iandudum ſtatuerit, & iudicarit? Etiã ſanè ſit aliquis diſſolutior in iudicando, legũ, officii, Reip. ſociorum, atque amicorum negligentior: quid is, poſſitne de iſtius improbitate dubitare, cùm tãta lucra facta, tam iniquas pactiones vi, & metu expreſſas cognouerit?

cùm tanta præmia, ciuitates,vi, arque imperio, virgarum, ac mortis metu non modò
Apronio, arque eius ſimilibus, verùm eriam Veneriis ſeruis dare coactas? quòd ſiquis
ſociorum incommodis minus mouerur: ſiquem aratorum ſugæ, calamirates, exilia, 112
ſuſpendia denique non permouent: non poſſum dubitare, quin is tamen, cùm vaſta-
tam Siciliam, relictos agros ex ciuiratum literis,& epiſtola L. Merelli cognouerit, ſta-
ruat fieri non poſſe, vt de iſto non ſeueriſſimè iudicetur. Erit etiam aliquis, qui hæc o-
mnia diſſimulare,ac negligere poſſit. Attuli ſponſiones ipſo præſenre factas de decu-
marum ſocietare,ab ipſo prohibiras iudicari. Quid eſt, quod poſſet quiſquam manife-
ſtius hoc deſiderare? non dubito,quin vobis ſatiſfecerim iud. verunramen progrediar
longius:non mehercule quò magis hoc vobis perſuadearur,quàm iam perſuaſum eſſe
confido:ſed vt ille aliquando impudentiæ ſuæ finem faciat,aliquando deſinat,ea ſe pu-
tare poſſe emere,quæ ipſe ſemper habuit venalia, fidem, iuſiurandum,veritarem,offi-
cium,religionem: deſinant amici eius ea dictitare, quæ derrimento, maculæ, inuidiæ,
infamiæ nobis omnibus eſſe poſſinr. at qui amici? O miſerum,atque inuidioſum,of- 113
fenſúmque paucorum culpa, atque indignitare ordinem ſenatorium. Albam AEmi-
lium ſedenrem in faucibus macelli loqui palàm, viciſſe Verrem, emptos habere iudi-
ces,alium HS CCCC millibus,alium HS D: quem minimo, CCC? atque ei cùm reſpon-
ſum eſſer,fieri non poſſe, multos teſtes eſſe dicturos, me prærerea cauſæ non defutu-
rum, Licet hercules,inquit,omnes omnia dicant:in illo niſi ita res manifeſta erir alla-
ta,vt reſponderi nihil poſſit,vicimus. Bene agis Alba: ad tuam veniam condirionem.
nihil putas valere in iudiciis coniecturam, nihil ſuſpicionem, nihil anteactæ vitæ exi-
ſtimarionem,nihil bonorum virorum teſtimonia,nihil ciuitatum authoritates,ac re-
ſtimonia,literas manifeſtas quæris. non quæro iudices Caſſianos,veterem iudiciorum
ſeueritatem non requiro:veſtram in hoc fidem,dignirarem, religionem in iudicando
non imploro:Albam habebo iudicem,eum hominem,qui ſe ipſe ſcurram improbiſſi- 114
mum exiſtimari vulr,qui à ſcurris potius ſemper gladiator,quàm ſcurra appellatus ſit.
Afferam rem eiuſmodi in decumis, vr Alba fatearur, iſtum in re frumentaria, & in
bonis aratorum apertè,palámque eſſe prædatum. Decumas agri Leontini magno di-
cir ſe vendidiſſe. oſtendi iam illud initio, non exiſtimandum magno vendidiſſe eum,
qui verbo decumas vendiderit, re, & condirione, & lege, & edicto, & licentia Decu-
manorum decumas aratoribus nullas reliquas fecerir. etiam illud oſtendi, vendidiſſe
alios magno decumas agri Leonrini, cæterorúmque agrorum, & lege Hieronica ven-
didiſſe, & pluris etiam, quàm te, vendidiſſe, nec ararorem quenquam eſſe queſtum:
nec enim fuit quod quiſquam queri poſſet, cùm lege æquiſſimè ſcripta venirent. ne-
que illud vnquam aratoris interfuit,quanti decumæ venirent: non enim ita eſt, vt, ſi
magno venierint, plus arator debeat: ſi paruo,minus. vr frumenta nata ſunt, ita de-
cumæ veneunr. Aratoris autem inrereſt, ira ſe frumenra habere, vt decumæ quam- 115
plurimo venire poſſint. dum arator ne plus decuma der, expedit ei decumam eſſe
quàm maximam. Verùm hoc, vt opinor, eſſe vis caput defenſionis tuæ, magno te de-
cumas vendidiſſe,agri verò Leontini,qui plurimum efficit,rritici mod. CCXVI milli-
bus.ſi doceo,pluris aliquanto potuiſſe te vendere,neque his voluiſſe addicere,qui con-
tra Apronium licerentur,& Apronio multo minoris,quàm aliis potueris,tradidiſſe: ſi
hoc doceo,poteritne te Alba,tuus antiquiſſimus nō ſolùm amicus,verùm etiam ama-
ror,abſoluere? Dico equitem R. hominem in primis honeſtum, Q. Minurium cum
ſui ſimilibus, ad decumas agri Leontini tririci mod. non M, non MM, non MMM, ſed ad
vnas vnius agri decumas tritici mod.mill. XXX voluiſſe addere,& ei poteſtatem emē-
di non eſſe factam,ne res abiret ab Apronio.Negare hoc,niſi fortè negare omnia con-
ſtiruiſti,nullo modo potes.palàm res geſta eſt, maximo conuentu, Syracuſis: teſtis eſt 116
rora prouincia,propterea quòd vndiq; ad emēdas decumas ſolent eò conuenire. Quod
ſiue fateris, ſiue conuinceris: quot & quàm manifeſtis in rebus teneare, non vides?

Primùm tuam rem illam, & prædam fuiſſe : nam niſi ita eſſet, cur tu Apronium male-
bas, quem omnes tuum procurare in decumis negotium loquebantur, quàm Minu-
tium decumas agri Leontini ſumere? Deinde immenſum, atque infinitum lucrum eſ-
ſe factum : nam ſi x x x mod. tritici tu commotus non eſſes, certè hoc idem lucri
Minutius Apronio libẽter dediſſet, ſi ille accipere voluiſſet. Quantam igitur illi ſpem
prædæ propoſitam arbitramur fuiſſe, qui tantum præſens lucrum nulla opera inſum-
pta contempſerit, atque deſpexerit? deinde ipſe Minutius nunquam tanti habere vo-
luiſſet, ſi decumas tu lege Hieronica venderes : ſed quòd tuis nouis edictis, & iniquiſ-
117 ſimis inſtitutis plus aliquanto ſe, quàm decumas ablaturum videbat, iccirco longius
progreſſus eſt. At Apronio ſemper plus etiam multo abs te permiſſum eſt, quàm quod
edixeras. Quantum igitur quæſtum putamus factum eſſe per eum, cui quiduis licitum
ſit, cùm tantum lucri voluerit addere is, cui, ſi decumas emiſſet, idem non liceret?
Poſtremò illa quidem certè tibi præciſa defenſio eſt, in qua tu ſemper omnia tua fur-
ta, atque flagitia latere poſſe arbitratus es: magno te decumas vendidiſſe, plebi R. con-
ſuluiſſe, annonæ proſpexiſſe. non poteſt hoc dicere is, qui negare non poteſt, ſe vnius
agri decumas x x x millib. mod. minoris quàm potuerit, vendidiſſe. Vt etiam, ſi tibi
hoc concedam, Minutio ideo te non tradidiſſe, quòd iam addixiſſes Apronio (aiunt
enim te ita dictitare : quod ego expecto, cupióque te ita illud defendere) verùm vt ita
ſit : tamen non potes hoc quaſi præclarum aliquid prædicare, magno te decumas ven-
didiſſe, cùm fuiſſe fateare, qui multo pluris voluerint emere. Tenetur ergo iam, iudi-
118 ces, & manifeſtò tenetur auaritia, cupiditas hominis, ſcelus, improbitas, audacia. quid,
ſi hæc quæ dico, ipſius amici, defenſoréſque iudicarunt? quid vultis amplius aduen-
tu L. Metelli Prætoris, cùm omnes eius comites iſte ſibi ſuo illo panchreſto medica-
mento amicos reddidiſſet, aditum eſt ad Metellum : eductus eſt Apronius : eduxit vir
primarius C. Gallius ſenator : poſtulauit à Metello, vt ex edicto ſuo iudicium daret in
Apronium, quòd per vim, aut metum abſtuliſſet, quam formulam Octauianam & Ro-
mæ Metellus habuerat, & habebat in prouincia : non impetrat, cùm hoc diceret Me-
tellus, præiudicium à ſe de capite C. Verris per hoc iudicium nolle fieri. Tota Metelli
cohors, hominum non ingratorum, aderat Apronio: C. Gallius, homo noſtri ordinis,
à ſuo familiariſſimo L. Metello iudicium ex edicto non poteſt impetrare. Non repre-
119 hẽdo Metellum: pepercit homini amico, &, quemadmodum ipſum dicere audiui, ne-
ceſſarió. non reprehendo inquam Metellum: ſed hoc miror, quomodo, de quo homi-
ne præiudicium noluerit fieri per Recuperatores, de hoc ipſo non modò præiudicarit,
verùm grauiſſimè, ac vehementiſſimè iudicarit. primùm enim, ſi Aproniũ abſolutum
iri putaret, nihil erat, quod vllum præiudicium vereretur: deinde, ſi, cõdemnato Apro-
nio, coniunctam cum eo Verris cauſam omnes erant exiſtimaturi, Metellus quidem
certè iam hoc iudicabat, eorum rem, cauſámque eſſe coniunctam, qui ſtatuerit, Apro-
nio condemnato, de iſto præiudicium futurum. Et ſimul vna res vtrique rei eſt argu-
mento: & aratores vi, & metu coactos Apronio multo plus, quàm debuerint, dediſſe: &
Apronium iſtius rem ſuo nomine egiſſe, cùm L. Metellus ſtatuerit, non poſſe Apro-
nium condemnari, quin ſimul de iſtius ſcelere, atque improbitate iudicaretur. Venio
nunc ad epiſtolam Timarchidis, liberti iſtius, & accenſi. de qua cùm dixero, totum
120 hoc crimen decumanum peroraro. Hæc epiſtola eſt iudices, quam nos Syracuſis in
ædibus Apronii, cùm literas conquireremus, inuenimus. miſſa eſt, vt ipſa ſignificat,
ex itinere, cùm Verres iam de prouincia deceſſiſſet, Timarchidis manu ſcripta. Re-
cita epiſtolam Timarchidis. TIMARCHIDES VERRIS ACCENSVS APRONIO
SALVTEM DICIT. Iam hoc quidem non reprehendo, quòd aſcripſit, accenſus: cur
enim ſibi hoc ſcribæ ſoli ſumant? L. Papirius ſcriba. volo ego hoc eſſe commune ac-
cenſorum, lictorum, viatorum. FAC DILIGENTIAM ADHIBEAS, QVOD AD
EXISTIMATIONEM PRAETORIS ATTINET. Commendat Apronio Verrem,

& hortatur vt inimicis eius reſiſtat. Bono præſidio munitur exiſtimatio tua, ſiquidem in Apronii conſtituitur diligentia, atque authoritate. HABES VIRTVTEM, ATQVE ELOQVENTIAM. Quàm copioſè laudatur Apronius à Timarchide? quàm magnificè? cui ego non putem illum placere oportere, qui rantopere Timarchidi probatus ſit? HABES, SVMPTVM VNDE FACIAS. Neceſſe eſt, quod redundarit de veſtro frumentario quæſtu, ad illum potiſſimùm, per quem agebatis, defluxiſſe. SCRIBAS, APPARITORES RECENTES ARRIPE: CVM L. VVLTEIO, QVI PLVRIMVM POTEST, CAEDE, CONCIDE. Videte, quàm valde malitiæ ſuæ cõfidat Timarchides, qui etiam Apronio improbitatis præcepta der. iam hoc, cæde, concide, nonne verba domo patroni depromere videtur ad omne genus nequitiæ accommodata? VOLO MI FRATER FRATERCVLO TVO CREDAS. Conſorti quidem in lucris, atque furtis, gemino, & ſimillimo nequitia, improbitate, audacia. IN COHORTE CHARVS HABERE. Quid eſt hoc, in cohorte? quò pertinet? Apronium doces? quid? in veſtram cohortem te monitore, an ſua ſponte peruenerat? QVOD CVIQVE OPVS SIT, OPPONE. Qua impudentia putatis eum in dominatione fuiſſe, qui in fuga tam improbus ſit? ait, omnia pecunia effici poſſe: dare, profundere, opponere, ſi velis vincere. non hoc mihi tam moleſtum eſt Apronio ſuadere Timarchidem, quàm quòd hoc idem patrono ſuo præcipit. TE POSTVLANTE OMNES VINCERE SOLENT. Verre quidem Prætore, non Sacerdote, non Peduceo, nõ ipſo Metello. SCIS METELLVM SAPIENTEM ESSE. Hoc verò ferri iam non poteſt, irrideri viri optimi L. Metelli ingenium, & contemni, ac deſpici à fugitiuo Timarchide. SI VVLTEIVM HABEBIS, OMNIA LVDIBVNDVS CONFICIES. Hîc vehementer errat Timarchides, qui aut Vulteium pecunia corrumpi putet poſſe, aut Metellum vnius arbitratu gerere Præturam. ſed errauit coniectura domeſtica, quia multos per ſe, & per alios multa ludibundos libidinoſè apud Verrem effeciſſe vidit. ad omnes eoſdem patere aditus arbitrabatur. facilius vos efficiebatis ludibundi quæ volebatis à Verre, quòd multa eius ludorum genera noratis. INCVLCATVM EST METELLO ET VVLTEIO, TE ARATORES EVERTISSE. Quis iſtuc Apronio attribuebat, cùm aratorem aliquem euerterat? aut Timarchidi, cùm ob iudicandum, aut decernendum, aut imperandum aliquid, aut remittendum pecuniam acceperat? aut Seſtio lictori, cùm aliquem innocentem ſecuri percuſſerat? nemo. omnes ei Verri tunc attribuebant, quem nunc condemnari volunt. OBTVDERVNT EIVS AVRES, TE SOCIVM PRAETORIS FVISSE. Videſne, hoc quàm clarum ſit, & fuerit? cùm etiam Timarchides hoc metuat: concedes ne, non hoc crimen nos in te confingere, ſed iampridem ad crimen aliquam defenſionem libertum quærere? Libertus, & accenſus tuus, & tibi, ac liberis tuis omnibus in rebus coniunctus, ac proximus, ad Apronium ſcribit, vulgo eſſe ab omnibus ita demonſtratum Metello, tibi Apronium in decumis ſocium fuiſſe. FAC SCIAT IMPROBITATEM ARATORVM. IPSI SVDABVNT, SI DII VOLENT. Quod iſtuc per deos immortales, aut qua de cauſa excitatum eſſe dicamus in aratores tam infeſtum odium, atque tantum? quantam iniuriam fecerunt Verri aratores, vt eos etiam libertus, & accenſus eius tam irato animo his literis inſequatur? Neq; ego huius fugitiui iudices epiſtolam vobis recitaſſem, niſi vt ex ea totius familiæ præcepta, & inſtituta, & diſciplina cognoſceretis. Videtis, vt moneat Aproniũ, quibus rebus, ac muneribus ſe inſinuet in familiaritatẽ Metelli, Vulteium corrũpat? Scribas, accenſũmq; pretio deliniat? ea præcipit, quæ vidit: ea monet alienũ hominem, quæ domi didicit ipſe. Verùm in hoc errat vno, quòd eaſdem exiſtimat vias ad omnium familiaritates eſſe munitas. Quãquam meritò ſum iratus Metello: tamen hæc quæ vera ſunt, dicã. Apronius ipſum Metellum non pretio, vt Verrem, non conuiuio, non muliere, nõ ſermone impuro, atq; improbo poſſet corrũpere. quibus rebus nõ ſenſim, atq; moderatè ad iſtius amicitiam adrepſerat, ſed breui

tempore totũm hominem, totámq; eius Præturam poſſederat. Cohortem autem Me-
telli quam vocat, quid erat quod corrumperet, ex qua in aratorem Recuperatores nulli
136 dabantur? Nam quòd ſcribit Metelli filium puerum eſſe, vehementer errat: non enim
ad omnes Prætorum filios iidem aditus ſunt. O' Timarchide, Metelli eſt filius in pro-
uincia, non puer, ſed adoleſcẽs bonus, ac pudens, dignus illo loco, ac nomine. Veſter il-
le puer prætextatus in prouincia quemadmodũ fuiſſet, non dicerem, ſi pueri eſſe illam
culpam, ac non patris exiſtimarem. túne, cùm te, ac tuam vitam noſſes, in Siciliam te-
cum grãdem prætextatum filium ducebas? vt etiam ſi natura puerum à paternis vitiis,
atque à generis ſimilitudine abduceret, conſuetudo tamen eum, & diſciplina degene-
rare nõ fineret. fac enim fuiſſe in eo C. Lælii, M. Catonis materiem, atq; indolem: quid
ex eo boni ſperari, atq; effici poteſt, qui in patris luxurie ſic vixerit, vt nullum vnquam
pudicum, neque ſobrium cõuiuium viderit? qui in epulis quotidianis adulta ætate per
triennium inter impudicas mulieres, & intemperantes viros verſatus ſit? nihil vnquam
137 audiuit à patre, quo prudentior, aut melior eſſet? nihil vnquam patrẽ agere vidit, quod
cùm imitatus eſſet, nõ, id quod turpiſſimum eſt, patri ſimilis putaretur? Quibus in re-
bus non ſolùm filio, verùm etiam Reip. feciſti iniuriam: ſuſceperas enim liberos non
ſolùm tibi, ſed etiam patriæ, qui non modò tibi voluptati, ſed etiam qui aliquando
vſui Reipub. eſſe poſſent. Eos inſtituere, atque erudire ad maiorũm inſtituta, atque ci-
uitatis diſciplinam, non ad tuas turpitudines debuiſti. Eſſet ex inerti, atque impuro, &
improbo parente nauus, & pudens, & probus filius: haberet aliquid abs te Reſpub. mu-
neris. Nunc pro te Verrem ſubſtituiſti alterum ciuitati: niſi hoc fortè deterior eſt, ſi
fieri poteſt, quòd tu eiuſmodi euaſiſti, non in hominis luxurioſi, ſed tantùm in furis,
ac diuiſoris diſciplina educatus. Quid iſto feſtiuius fore arbitramur, qui eſt tuus natu-
138 ra filius, cõſuetudine diſcipulus, voluntate ſimilis? quem ego iudices quamuis bonum,
fortémque facilè paterer euadere: non enim me inimicitiæ commouent, ſi quæ mihi
cum iſto futuræ ſint: nam ſi in omnibus rebus innocens fuero, meique ſimilis, quid
mihi iſtius inimicitiæ nocebunt? ſin aliqua in re Verri ſimilis fuero, non magis mihi
deerit inimicus, quàm Verri defuit. etenim iudices eiuſmodi Reſpub. debet eſſe, & erit,
ſeueritate iudiciorum conſtituta, vt inimicus neque deeſſe nocenti poſſit, neque ob-
eſſe innocenti. Quapropter nulla res eſt, quamobrem ego iſtum nolim ex paternis
probris, ac vitiis emergere: id quod tametſi iſti difficile eſt, tamen haud ſcio an fieri
poſſit, præſertim ſi (vt nunc fit) cuſtodes amicorum eum ſectabuntur, quoniam pater
tam negligens, ac diſſolutus eſt. Verùm huc longius, quàm voluntas fuit, ab epiſtola
Timarchidis digreſſa eſt oratio mea. qua recitata, concluſurum me eſſe crimen decu-
139 marum dixeram: ex quo intellexiſtis, innumerabilem frumenti numerum per trien-
nium auerſum à Repub. eſſe, ereptúmque aratoribus. Sequitur, vt de frumento empto
vos iudices doceam, maximo, atque impudentiſſimo furto: de quo dum certa, & pauca,
& magna dicam breuiter, attendite. Frumentum emere in Sicilia debuit Verres ex s.
c. & ex lege Terentia, & Caſſia frumentaria. Emundi duo genera fuerunt: vnum de-
cumarum: alterum, quod præterea ciuitatibus æqualiter eſſet diſtributum. Illius decu-
mani tantum, quantum ex primis decumis fuiſſet. Huius imperati tritici mod. DCCC
millia: pretium autem conſtitutum decumano in modios ſingulos HS ternos, impera-
to HS IIII. ita in frumentum imperatum HS duodeuicies in annos ſingulos Verri de-
140 cernebatur, quod aratoribus ſolueret, in alteras decumas ferè ad nonagies. ſic per triẽ-
nium ad hanc frumenti emptionem Sicilienſem propè centies & tricies erogatum.
Hanc pecuniam tantam, datam tibi ex ærario inopi, atque exhauſto, datam ad frumen-
tum, hoc eſt ad neceſſitatem ſalutis, & vitæ, datam, vt Siculis aratoribus, quibus tan-
ta onera Reſpub. imponeret, ſolueretur, abs te ſic lucrifactam eſſe dico, vt poſſim il-
lud probare, ſi velim, omnem te hanc pecuniam domum tuam auertiſſe. etenim ſic
hanc rem totam adminiſtraſti, vt hoc quod dico, probari æquiſſimo iudici poſſit. Sed

ego habebo rationem authoritatis meæ: meminero, quo animo, quo conſilio ad cauſam publicam acceſſerim: non agam tecum accuſatoriè: nihil fingam: nihil cuiquam probari velim me dicente, quod non antè mihimet ipſi probatum ſit. In hac pecunia publica iudices hæc inſunt tria genera furtorum. Primùm eam, cùm poſita eſſet apud 141
eas ſocietates, vnde erat attributa, binis centeſimis fœneratus eſt: deinde permultis ciuitatibus pro fruméto nihil ſoluit omnino: poſtremò ſicui ciuitati ſoluit, tantum detraxit, quátum commodum fuit: nulli, quod debitum eſt, reddidit. Ac primùm hoc ex te quæro. tu, cui publicani è Carpinatii literis gratias egerunt, pecunia publica ex ærario erogata, ex vectigalibus populi R. ad emendum frumentum attributa, fueritne tibi quæſtui? penſitaritne tibi binas centeſimas? credo te negaturum: turpis enim eſt, & periculoſa confeſſio. mihi autem hoc perarduum eſt demonſtrare: quibus enim teſtibus? publicani tractati honorificè ſunt: tacebunt. literæ eorum decreto Decumanorum remotæ ſunt. Quò me igitur vertam? rem tam improbam, crimen tantæ audaciæ, tantæque impudétiæ propter inopiam teſtium, ac literarum prætermittam? Non faciam iudices: vtar teſte: quo? P. Vectio Chilone, homine equeſtris ordinis honeſtiſſimo, atque 142
ornatiſſimo: qui iſti ita amicus & neceſſarius eſt, vt etiam ſi vir bonus non eſſet, tamé quod contra iſtum diceret, graue videretur: ita vir bonus eſt, vt, etiam ſi inimiciſſimus iſti eſſet, tamen eius teſtimonio credi oporteret. Admiratur & expectat, quidnam Vectius dicturus ſit. nihil dicet ex tempore, nihil ex ſua voluntate, nihil, vt ei vtrunuis licuiſſe videatur. Miſit in Siciliam literas ad Carpinatium, cùm eſſet magiſter ſcripturæ, & ſex publicanorũ: quas ego Syracuſis in literarum miſſarum libris, apud magiſtrum Tullium familiarem tuum inueni: quibus ex literis impudentiam fœneratons quæſo cognoſcite. LITERAE MISSAE L. VECTII, L. SERVILII, C. ANTISTITIS MAGISTRORVM. Præſto ſe tibi ait futurum Vectius, & obſeruaturum quemadmodum rationes ad ærarium referas: vt, ſi hanc ex fœnore populo pecuniam non retuleris, 143
reddas ſocietati. Poſſumus hoc reſte, poſſumus P. Seruilii, & C. Antiſtitis magiſtrorum literis, primorum hominum, atq; honeſtiſſimorum, poſſumus authoritate ſocietatis, cuius literis vtimur, quod dicimus obtinere: an aliqua firmiora, aut grauiora quærenda ſunt? Vectius tuus familiariſſimus, Vectius tuus affinis, cuius ſororem habes in matrimonio, tuæ frater vxoris Vectius, frater tui Quæſtoris teſtatur tuum impudentiſſimum furtum, certiſſimúmq; peculatum: nam quo alio nomine pecuniæ publicæ fœneratio eſt appellanda? • Recita teliqua. Scribam tuum dicit Verres huius perſcriptorem fœnerationis fuiſſe. Ei quoque magiſtri minantur in literis. & caſu ſcribæ tum duo magiſtri fuerunt cum Vectio. Binas centeſimas ab ſe ablatas ferundum non putant: & rectè non putant: quis enim hoc fecit vnquam, quis denique conatus eſt facere, aut poſſe fieri cogitauit, vt, cùm ſenatus publicanos vſura ſæpe iuuiſſet, 144
magiſtratus à publicanis pecuniam pro vſuris auderet auferre? Certè huic homini ſpes nulla ſalutis eſſet, ſi publicani, hoc eſt ſi equites R. iudicarét. minor eſſe cura nunc iudices vobis diſceptantibus debet, & tanto minor, quanto eſt honeſtius alienis iniuriis, quàm ſua commoueri. Quid ad hæc reſpondere cogitas? vtrum factum negabis, an tibi hoc licitum eſſe defendes? Negare quî potes? an vt tanta authoritate literarum, tot teſtibus publicanis conuincare? Licuiſſe verò qui? ſi mehercule te tuam pecuniam, non populi R. in prouincia fœneratum docerem, tamen effugere non poſſes. Sed publicam, ſed ob fruḿetum decretam, ſed à publicanis fœnore accepto, hoc licuiſſe cuiquam probabis, quo non modò cæteri, ſed ipſe nihil audacius, improbiúſque feciſti? 145
Non mehercule hoc, quod omnibus ſingulare videtur, de quo mihi deinceps dicẽdum eſt, poſſum iudices dicere audacius eſſe, aut impudentius, quòd permultis ciuitatibus pro frumento nihil ſoluit omnino: maior hæc præda fortaſſe eſt: ſed illa impudentia certè non minor. Et quoniam de illa fœneratione ſatis dictũ eſt: nunc de hac tota pecunia auerſa quæſo cognoſcite. Siciliæ ciuitates multæ ſunt iudices ornatæ, atq; ho-

neſtæ.ex quibus in primis numeranda eſt ciuitas Haleſina: nullam enim reperieris aut
officiis fideliorem,aut copiis locupletiorẽm,aut authoritate grauiorẽ. huic iſte in an-
nos ſingulos cùm ſexagena tritici millia modium imperauiſſet , pro tritico nummos
abſtulit,quanti erat in Sicilia triticum : quos de publico nummos acceperat, retinuit
146 omnes.Obſtupui iudices,cùm hoc mihi primùm Haleſæ demonſtrauit in ſenatu Hale-
ſinorum homo ſummo ingenio, ſumma prudentia, ſumma authoritate præditus Ha-
leſinus AEnæas:cui ſenatus dederat publicè cauſam,vt mihi,fratríque meo gratias age-
ret,& ſimul qui nos ea quæ ad iudicium pertinerent, doceret . Demonſtrat hanc iſtius
conſuetudinem, ac rationem fuiſſe : cùm omnis frumenti copia decumarum nomine
penes iſtum eſſet redacta,ſolitum eſſe iſtum pecuniam cogere à ciuitatibus,frumẽtum
improbare: quantum frumenti Romam eſſet mittendum,tantum de ſuo quæſtu,ac de
ſua copia frumenti mittere. Poſco rationes : inſpicio literas : video frumenti granum
Haleſinos,quibus ſexagena millia modium imperata erant,nullum dediſſe, pecuniam
Volcatio , Timarchidi , ſcribæ dediſſe . Reperio genus huiuſcemodi iudices prædæ, vt
Prætor,qui frumentum emere debebat,non emat,ſed vendat: pecunias,quas ciuitati-
147 bus diſtribuere debebat,eas omnes auertat , atque auferat . non mihi iam furtum, ſed
monſtrum,ac prodigium videbatur, ciuitatum frumentum improbare, ſuũ probare:
cùm ſuum probaſſet,pretium ei frumento conſtituere : quod cùm conſtituiſſet,id ci-
uitatibus auferre :quod à populo R.accepiſſet,tenere.quot vultis eſſe in vno furto pec-
catorum gradus? vt,ſi ſingulis inſiſtere velim, progredi iſte non poſſet. Improbas fru-
mentum Siculum.quid?ipſe quod mittis?peculiarem habes aliquam Siciliam, quæ tibi
ex alio genere frumentum ſuppeditare poſſit ? Cùm ſenatus decernit,vt ematur in Si-
cilia frumentum,aut populus iubet : hoc,vt opinor, intelligit,ex Sicilia Siculum fru-
mentum apportari oportere. tu, cùm ciuitatum Siciliæ vulgo omne frumentum im-
probas,num ex AEgypto, aut ex Syria frumentum Romam mittis ? Improbas Haleſi-
num,Cephaleditanum,Thermitanum,Ameſtratinũ,Tindaritanum,Herbitenſe,mul-
148 tarum præterea ciuitatum.quid accidit tandem,vt horum populorum agri frumẽtum
eiuſmodi te Prætore ferrent,quod nunquam antea?vt neque tibi,neq; populo R. poſ-
ſet probari : præſertim cùm ex iiſdem agris, eiuſdémque anni frumentum ex decumis
Romam mancipes aduexiſſent. Quid acciderat,vt ex eodem horreo decumanum pro-
baretur,emptum non probaretur ? Dubiúmne eſt,quin iſta omnis improbatio cogen-
dæ pecuniæ cauſa nata ſit?Eſto: improbas Haleſinum: habes ab alio populo,quod pro-
bes:eme illud,quod placet: miſſos fac eos, quorum frumentum improbaſti. ſed ab iis,
quos repudias , exigis tantum pecuniæ,quantum ad eum numerum frumenti ſatis ſit,
quem ciuitati imperas. Dubiũ eſt,quid egeris? in medimna ſingula video ex literis pu-
blicis tibi Haleſinos HS quinos denos dediſſe . oſtendam ex tabulis locupletiſſimorum
aratorum,eodem tempore neminem in Sicilia pluris frumentum vendidiſſe.Quæ er-
149 go iſta ratio,aut quæ potius amentia,frumentum improbare id,quod ex eo loco ſit,ex
quo ſenatus,& populus R.emi voluerit?ex eo aceruo,ex quo partem tu idem decuma-
rum nomine probaris ? deinde à ciuitatibus pecunias ad emendum frumẽtum cogere,
cùm ex ærario acceperis? Vtrum te lex Terentia Siculorum pecunia frumentum eme-
re à Siculis,an populi R. pecunia frumentum ab Siculis emere iuſſit ? iam verò ab iſto
omnem illam ex ærario pecuniam , quam his oportuit ciuitatibus pro fumento dari,
lucrifactam videtis:accipis enim HS x v pro medimno:tãti enim eſt illo tempore me-
dimnum.retines HS x x I:tanti enim eſt frumentum Sicilienſe ex lege æſtimatũ.Quid
intereſt, vtrum hoc feceris, an frumentum non improbaris, ſed frumento probato,&
150 accepto,pecuniam publicam tenueris omnem,neque quicquam vlli diſſolueris ciuita-
ti,cùm æſtimatio legis eiuſmodi ſit , vt cæteris temporibus tolerabilis Siculis, te Præ-
tore etiam grata eſſe debuerit? eſt enim modius lege HS I I I S æſtimatus : fuit autem
te Prætore,vt in multis epiſtolis ad amicos tuos gloriaris, HS I I.Sed fuerit HS I I I,quo-

niam ru tantum à ciuitatibus in modios ſingulos exegiſti: cùm,ſi ſolueres Siculis tantum,quantum te populus R.iuſſerat,aratoribus fieri gratiſſimum poſſet: ru non modò eos accipere,quod oportebat,noluiſti,ſed etiam dare,quod non debebant,coegiſti. Arque hæc ita geſta eſſe iudices cognoſcite & ex literis publicis ciuitatum , & ex teſtimoniis publicis: in quibus nihil fictum,nihil ad tempus accommodatum intelligetis. Omnia quæ dicimus, rationibus populorum non interpoſitis,neq; perturbatis,neque repentinis,ſed certis,inſtitutis,ordine relata,arque cōſecta ſunt. Recita rationes Haleſinorum.Cui pecuniam datam dicit?dic,dic etiam clarius. VOLCATIO, TIMARCHIDE, MEVIO. Quid eſt Verres? ne illam quidem tibi deſenſionem reliquam fe- 151
ciſti, mancipes in iſtis rebus eſſe verſatos, mancipes frumentum improbaſſe, mancipes pretio cum ciuitatibus decidiſſe, & eoſdem abs te illarum ciuitatum nomine pecunias abſtuliſſe,deinde ipſos ſibi frumentum coemiſſe, nihil hæc ad te pertinere. Mala mehercule,ac miſera defenſio,Prætorem hoc dicere:Ego frumentum neq; attigi,neq; inſpexi,mancipibus poteſtatem probandi,improbandique permiſi: mancipes à ciuitatibus pecunias extorſerunt:ego autem,quam pecuniam populis dare debui,mácipibus dedi. Mala eſt hæc quidem,vt dixi,defenſio criminis: ſed tamen hac ipſa tibi,ſi vti cupias,non licet. vetat te Volcatius,tuæ,tuorúmque deliciæ, mentionem mancipis facere.Timarchides autem columen familiæ veſtræ, premit fauces defenſionis tuæ: cui ſimul, & Volcatio pecunia à ciuitate numerata eſt. Iam verò ſcriba tuus annulo aureo 152
ſuo,quem ex his rebus inuenit,iſta te ratione vti non ſinet.Quid igitur eſt reliquum? niſi vti fateare,te Romam frumentum emptum Siculorum pecunia miſiſſe,publicam pecuniam domum tuam conuertiſſe. O' conſuetudo peccandi quantam habes iucunditaté in improbis,& audacibus,cùm pœna abfuit,& licentia conſecuta eſt. Iſte in hoc genere peculatus non nunc primùm inuenitur, ſed nùnc demum tenetur. Vidimus huic ab ærario pecuniam numerari Quæſtori ad ſumptum exercitus conſularis: vidimus,paucis poſt mēſibus & exercitum,& Conſulem ſpoliatum. illa omnis pecunia latuit in illa caligine,ac tenebris:quæ totam Remp.rum occupauerat.iterum geſſit hæreditariam Quæſturam cum A Dolabella:magnā pecuniam auertit:ſed eius rationem cum damnatione Dolabellæ permiſcuit.Commiſſa eſt pecunia tanta Prætori:non re- 153
perietis hominem timidè, nec leuiter hæc improbiſſima lucra ligurientem: deuorare omnem pecuniam publicam non dubitauit. ita ſerpit illud inſitum in natura malum conſuetudine peccandi libera, finem vt audaciæ ſtatuere ipſe ſibi non poſſit. Tenetur igitur aliquando,& in rebus tum maximis,tum maniſeſtis tenetur,atque in eam fraudem mihi videtur diuinitus incidiſſe, non ſolùm vt eas pœnas, quas proxumè meruiſſet,ſolueret: ſed vt illa etiam ſcelera eius in Carbonem,& in Dolabellam vindicarentur.Etenim noua quoq; alia res extitit iudices in hoc crimine,quæ tollat omnem dubitationem ſuperioris illius decumani criminis. nam,vt illud miſſum faciam,permultos aratores in alteras decumas, & in hæc DCCC modiûm, quod emptum populo R. darent,non habuiſſe,ſed à tuo procuratore,hoc eſt ab Aptonio emiſſe, ex quo intelligi poteſt,nihil te aratoribus reliqui feciſſe: vt hoc prætercam,quod in multis eſt teſti- 154
moniis expoſitum: poteſt illo quicquam eſſe certius,in tua poteſtate,atq; in tuis horreis omne frumētum Siciliæ per triennium,atque omnes fructus agri decumani fuiſſe?Cùm enim à ciuitatibus pro frumento pecuniam exigebas, vnde erat frumentum, quod Romam mitteres,ſi tu id non omne clauſum,& compreſſum poſſidebas? Itaque in eo frumento primus tibi ille quæſtus fuit ipſius frumēti,quod erat ereptum ab aratoribus: alter,quòd frumentum improbiſſime per triennium partum, non ſemel, ſed bis,neque vno,ſed duobus pretiis vnum & idem frumentum vendidiſti,ſemel ciuitatibus HS XV in medimnum,iterum populo R.à quo HS XII in medimna pro eodem illo frumento abſtuliſti. At enim frumentum Centuripinorum, & Agrigentinorum,& 155
nonnullorū fortaſſe prætereca probaſti,& his populis pecuniam diſſoluiſti. Sint aliquæ

ciuitates in eo numero,quatum frumentum improbare nolueris. quid tandem?his ci-
uitatibus omniſne pecunia,quæ pro frumento debita eſt,diſſoluta eſt? Vnum mihi re-
peri non populum,ſed aratorem:vide,quære,circunſpice,ſiquis fortè eſt ex ea prouin-
cia,in qua tu triēnium præfuiſti,qui te nolit periſſe: vnum inquam da mihi ex illis ara-
toribus,qui tibi vel ad ſtatuá pecuniam contulerunt,qui ſibi dicat pro ſumento omne
eſſe,quod oportuerit, ſolutū. confirmo iudices,neminem eſſe dicturum. Ex omni pe-
cunia , quam aratoribus ſoluere debuiſti, certis nominibus deductiones fieri ſolebant,
primùm pro ſpectatione,& collybo,deinde pro neſcio quo cerario. Hæc omnia iudices
non rerum certarum,ſed furtorum improbiſſimorū ſunt vocabula. nam collybus quî-
nam eſſe poteſt,cùm vtantur omnes vno genere nummorū? cerarium verò quid? quo-
156 modo hoc nomen ad rationes magiſtratus, quomodo ad pecuniam publicam allatum
eſt? nam illud genus tertium deductionis erat eiuſmodi , quaſi non modò liceret , ſed
etiam oporteret : nec ſolùm oporteret,ſed planè neceſſe eſſet. Scribæ nomine de tota
pecunia binæ quinquageſimæ detrahebantur. Quis tibi hoc conceſſit,quæ lex,quæ ſe-
natus authoritas,quæ porrò æquitas,vt tantam pecuniam ſcriba tuus auerreret ſiue de
aratorum bonis,ſiue de populi R. vectigalibus? nā ſi poteſt iſta pecunia ſine aratorum
iniuria detrahi:populus Rom. habeat,præſertim in tātis ærarii anguſtiis. ſin autem &
populus id voluit,& æquum ita eſt,ſolui aratoribus : tuus apparitor parua mercede po-
puli conductus , de aratorum bonis prædabitur? & in hac cauſa ſcribarum ordinem in
me concitabit Hortenſius? & eorum commoda à me labefactari,atque oppugnari iura
157 dicet? Quaſi verò hoc ſcribis vllo exemplo ſit,aut vllo iure conceſſum. Quid ego vete-
ra repetam? aut quid eorum ſcribarum mentionem faciam, quos conſtat ſanctiſſimos
homines,atque innocentiſſimos fuiſſe? Non me fugit iudices,vetera exempla pro fictis
fabulis iam audiri,atque haberi. In his temporibus verſabor miſeris,ac perditis. nuper
Hortenſi Quæſtor fuiſti. quid tui ſcribæ fecerint,tu potes dicere. ego de meis hoc dico:
cùm in eadem iſta Sicilia pro frumento ciuitatibus pecuniam ſoluerem,mecum duos
frugaliſſimos homines ſcribas haberem, L. Mamilium,& L. Sergium : non modò iſtas
duas quinquageſimas,ſed omnino nummum nullum cuiquam eſſe deductum. Dice-
rem hoc mihi totum eſſe attribuendum iudices,ſi illi vnquam à me hoc poſtulaſſent,
158 ſi vnquam omnino cogitaſſent. quamobrem enim ſcriba deducat, ac non potius mu-
lio,qui adduxerit? tabellarius,cuius aduētus certiores facti petiuerunt? præco,qui adire
iuſſit? viator,ac Venerius,qui fiſcū ſuſtulit? Quæ pars operæ,aut opportunitatis in ſcri-
ba eſt,cur rei non modò merces tāta detur,ſed cur cum eo tantæ pecuniæ partitio fiat?
Ordo eſt honeſtus. quis negat? aut quid ea res ad hanc rem pertinet? eſt verò honeſtus,
quòd eorum hominum fidei tabulæ publicæ,periculáque magiſtratuum committun-
tur. Itaque ex iis ſcribis, qui digni ſunt illo ordine,patribuſſamilias, viris bonis,atque
honeſtis, percontamini, quid ſibi iſtæ quinquageſimæ velint : iam omnes intelligetis
nouam rem totam,atque indignam videri. Ad eos me ſcribas reuoca,ſi placet:noli hoc
colligere , qui nummulis corrogatis de nepotum donis, ac de ſcenicorum corollariis,
cùm decuriam emerunt,ex primo ordine exploſorum in ſecundum ordinem ciuitatis
159 ſe veniſſe dicūt. Eos ſcribas tecum diſceptatores huius criminis habebo, qui iſtos ſcri-
bas eſſe moleſtè ferunt. tametſi cùm in eo ordine videamus eſſe multos non idoneos,
qui ordo induſtriæ propoſitus eſt,& dignitati:mirabimur turpes aliquos in eo eſſe,quò
cuiuis licet pretio peruenire? Tu ex pecunia publica HS terdecies ſcribam tuū permiſ-
ſu tuo cùm abſtuliſſe fateare, reliquam tibi vllam defenſionem putas eſſe? hoc ferre
quenquam poſſe , hoc quenquam denique nunc tuorum aduocatorum animo æquo
audire arbitrare? Qua in ciuitate C. Catoni clariſſimo viro,cōſulari homini CIↃ
CIↃ CIↃ millibus lis æſtimata ſit: in eadem ciuitate apparitori tuo eſſe conceſſum, vt
HS terdecies auferret? hinc ille eſt annulus aureus, quo tu iſtum in concione donaſti.
Quæ tua donatio ſingulari impudentia prædita , noua Siculis omnibus, mihi verò in-

credibilis videbatur:ſæpe enim noſtri imperatores ſuperatis hoſtibus,optumè Repub. geſta ſcribas ſuos annulis aureis in cõcione donarunt: tu verò quibus rebus geſtis, quo hoſte ſuperato concionem donandi cauſa aduocare auſus es? neque enim ſolum ſcribam tuum annulo,ſed etiam virum fortiſſimum, ac tui diſſimillimum,Q. Rubrum, excellentem virtute,authoritate,copiis,corona,& phaleris,& torque donaſti: M.Coſſutium ſanctiſſimum virum,atque honeſtiſſimum: M.Caſtritium ſummo ſplendore, ingenio,gratia præditum.Quid hæc ſibi horum trium ciuium R.dona voluerunt?Siculos præterea potentiſſimos,nobiliſſimóſque donaſti: qui non,quemadmodum ſperaſti,tardiores fuerũt,ſed ornatiores tuo iudicio ad teſtimonia dicũda venerunt. Quibus ex hoſtium ſpoliis, de qua victoria,qua ex præda, aut manubiis hæc abs te donatio conſtituta eſt? an quòd te Prætore,paucorum aduentu myoparonum claſſis pulcherrima,Siciliæ propugnaculum,præſidiúmque prouinciæ,piratarum manibus incenſa eſt? an quòd ager Syracuſanus prædonum incendiis te Prætore vaſtatus eſt?an quòd forum Syracuſanum nauarchorum ſanguine redundauit? an quòd in portu Syracuſano piraticus myoparo nauigauit?Nihil poſſum reperire,quamobrem te in iſtam amẽtiam incidiſſe arbitrer: niſi fortè id egiſti, vt hominibus ne obliuiſci quidem rerum tuarũ malè geſtarum liceret.Annulo eſt aureo ſcriba donatus:& ad eam donationem concio eſt aduocata. Quod erat os tuum,cùm videbas in concione eos homines,quorum ex bonis iſte annulus aureus donabatur,qui ipſi annulos aureos poſuerant, liberíſq; ſuis detraxerant,vt eſſet vnde ſcriba tuus hoc tuum munus,ac beneficium tueretur?quæ porrò præfatio tuæ donationis fuit? illa ſcilicet vetus,atque imperatoria , Quando tu quidem in prælio,in bello,in re militari: cuius ne mẽtio quidem te Prætore vlla facta eſt. an illa , Quandoquidem tu nulla vnquam mihi in cupiditate, ac turpitudine defuiſti, omnibúſque in iiſdem flagitiis mecum & in Legatione , & in Prætura, & hîc in Sicilia verſatus es:ob haſce res,quoniã te locupletaui, hoc annulo aureo dono. Vera hæc fuiſſet oratio: non enim iſte annulus aureus abs te datus, iſtum virum fortem,ſed hominem locupletem eſſe declarat.Ita eundem annulum ab alio datum teſtem virtutis duceremus,abs te donatum comitem pecuniæ iudicamus. Dictum iudices eſt de decumano frumento:dictum de empto:extremum & reliquum eſt de æſtimato.quod cùm magnitudine pecuniæ, tum iniuriæ genere quemuis debet commouere, tum verò eò magis,quòd ad hoc crimen non ingenioſa aliqua defenſio,ſed improbiſſima confeſſio comparatur. nam cùm ex s.c. & ex legibus frumẽtum ei in cellam ſumere liceret, idque frumentum ſenatus ita æſtimaſſet, quaternis HS tritici modium, binis hordei iſte numero ad ſummã tritici adiecto, tritici modios ſingulos cum aratoribus denariis ternis æſtimauit.Non eſt in hoc crimen Hortenſi,ne fortè ad hoc meditere,multos ſæpe viros bonos, & fortes, & innocentes cum aratoribus , & cum ciuitatibus frumenti,in cellam quod ſumi oporteret,æſtimaſſe,& pecuniam pro frumento abſtuliſſe.ſcio quid ſoleat fieri: ſcio quid liceat. nihil quod antea fuerat in conſuetudine bonorum,nũc in iſtius facto reprehenditur:hoc reprehendo,quòd,cùm in Sicilia HS II modius eſſet,vt iſtius epiſtola ad te miſſa declarat,ſummum HS ternis,id quod & teſtimoniis omnibus, & tabulis aratorum planum factum antea eſt:tum iſte pro tritici modiis ſingulis ternos ab aratoribus denarios exegit. Hoc crimen eſt : vt intelligas non ex æſtimatione, neque ex ternis denariis pendere crimen,ſed ex coauctione annonæ,atque æſtimationis.Etenim hæc æſtimatio nata eſt iudices initio non ex Prætorum,aut Conſulum,ſed ex aratorum,atque ciuitatum commodo: nemo enim fuit initio tam impudens, qui, cùm frumentum deberetur,pecuniam poſceret.Certè hoc ab aratore primum eſt profectum,aut ab ea ciuitate,cui imperabatur. cùm aut frumentum vendidiſſet, aut ſeruare vellet,aut in eum locum,quò imperabatur,frumẽtum portare nollet: petiuit in beneficii loco,& gratiæ,vt ſibi pro frumento,quanti frumentum eſſet,dare liceret. ex huiuſcemodi principio, atque ex liberalitate , atque accommodatione magiſtratuum,

conſuetudo æſtimationis introducta eſt. Secuti ſunt auariores magiſtratus: qui tamen
165 in auaritia ſua non ſolùm viam quæſtus inuenerunt, verùm etiam exitum, ac rationem
defenſionis inſtituerunt, Semper ad vltima, ac difficillima loca apportandum frumen-
tum imperare, vt vecturæ difficultate ad quam vellent æſtimationem peruenirent. In
hoc genere facilior eſt exiſtimatio, quàm reprehenſio: ideo quòd eum qui hoc facit, a-
uarum poſſumus exiſtimare, crimen in eo conſtituere non tam facilè poſſumus: quod
videtur concedendum magiſtratibus noſtris eſſe, vt iis, quo loco velint, frumẽtum ac-
cipere liceat. Itaque hoc eſt, quod multi ſortaſſe fecerunt, & ita multi, vt ii quos inno-
centiſſimos meminimus, aut audiuimus, non fecerint. Quæro nũc à te Hortenſi, cum
vtris tandem iſtius factum collaturus es? cum iis credo, qui benignitate adducti per be-
neficium, & gratiam ciuitatibus conceſſerunt, vt nummos pro frumento darent: ita
credo, periiſſe ab iſto aratores, vt, cùm HS ternis tritici modiûm vendere non poſſent,
166 pro ſingulis modiis, ternos denarios dare liceret. An, quoniam hoc cùm non audes di-
cere, illuc confugies, vecturæ difficultate adductos, ternos denarios dare maluiſſe? cuius
vecturæ? quo ex loco? in quem locum ne portarẽt? Philomelóne Epheſum? Video, quid
inter annonam intereſſe ſoleat: video, quot dierum via ſit: video Philomelenſibus ex-
pedire: quanti Epheſi ſit frumentum, tantum dare potius in Phrygia, quàm Epheſum
portare, aut ad emendum frumentum Epheſum pecuniam, & Legatos mittere. In Si-
cilia verò quid eiuſmodi? Enna mediterranea eſt maximé. coge, vt ad aquã tibi, id quod
ſummi iuris eſt, frumentum Ennenſes metiantur, vel Plutiam, vel Haleſam, vel Cati-
nam, loca inter ſe maximè diuerſa: eodem die, quo iuſſeris, deportabunt. tametſi ne ve-
ctura quidem opus eſt: nam totus quæſtus hic iudices æſtimationis ex annonæ natus
167 eſt varietate: hoc enim magiſtratus in prouincia aſſequi poteſt, vt ibi accipiat, vbi eſt
chariſſimum. Ideo valet iſta ratio æſtimationis in Aſia: valet in Hiſpania: valet in iis
prouinciis, in quibus vnum pretium frumento eſſe non ſolet. In Sicilia verò quid cu-
iuſquam intererat, quo loco daret? neque enim portandum erat: & quò quiſque ve-
here iuſſus eſſet, ibi tantidem frumentum emeret, quanti domi vendidiſſet. Quam-
obrem ſi quid Hortẽſi docere vis, aliquid ab iſto ſimile æſtimatione, atque à cæteris eſ-
ſe factũ: doceas oportet, aliquo in loco Siciliæ Prætore Verre ternis denariis tritici mo-
diûm fuiſſe. Vide, quam tibi defenſionem patefecerim, quàm iniquam in ſocios, quàm
remotam ab vtilitate Reip. quàm ſeiunctam à voluntate, atque ſentẽtia legis. Tu, cùm
tibi ego frumentum in meis agris, atque in mea ciuitate, denique cùm in eis locis, in
168 quibus es, verſatis, rem geris, prouinciam adminiſtras, paratus ſim dare: angulum mihi
aliquem eligas prouinciæ reconditum, ac derelictum? iubeas ibi me metiri, quò porta-
re non expediat? vbi emere non poſſum? Improbum facinus iudices, non ferẽdum, ne-
mini lege conceſſum, ſed ſortaſſe adhuc in nullo etiam vindicatum. tamen ego hoc,
quod ferri nego poſſe, Verri iudices concedo, & largior. ſi vllo in loco eius prouinciæ
frumentum tanti fuit, quanti iſte æſtimauit: hoc crimen in iſtum reum valere oporte-
re non arbitror. Verùm enimuero, cùm eſſet HS binis, aut etiam ternis quibuſuis in lo-
cis prouinciæ, duodenos ſeſtertios exegiſti. ſi mihi tecum neque de annona, neque de
æſtimatione tua poteſt eſſe controuerſia: quid ſedes? quid expectas? quid defendes? Vtrũ
tibi pecuniæ conciliatæ videntur aduerſum leges, aduerſum Remp. cum maxima ſo-
ciorum iniuria: an verò id rectè, ordine, è Rep. ſine cuiuſquam iniuria factum eſſe de-
169 fendes? cùm tibi ſenatus ex ærario pecuniam prompſiſſet, & ſingulos tibi denarios ad-
numeraſſet, quos tu pro ſingulis modiis aratoribus ſolueres: quid facere debuiſti? ſi,
quod L. Piſo ille Frugi, qui legem de pecuniis repetundis primus tulit: cùm emiſſes,
quanti eſſet: quod ſuperaret pecuniæ, retuliſſes. ſi, vt ambitioſi homines, aut benigni:
cùm pluris ſenatus æſtimaſſet, quàm quanti eſſet annona: ex ſenatus æſtimatione, non
ex annonæ ratione ſoluiſſes. ſin, vt plerique faciunt, in quo etiam erat aliquis quæſtus,
ſed his honeſtus, atque conceſſus: frumentum, quoniam vilius erat, ne emiſſes, ſum-

pſiſſes id nummorum,quod tibi ſenatus cellæ nomine cóceſſerat . Hoc veró quid eſt?
quam habet rationem, non quæro æquitatis,ſed ipſius improbitatis,atq; impudentiæ?
neq; enim eſt ferè quicquá, quod homines palàm facere audeant in magiſtratu,quan-
uis improbi,quin eius facti ſi non boná,at aliquam rationem afferre ſoleant.Hoc quid 170
eſt?venit Prætor:Frumentum,inquit,me abs te emere oportet. optumé. Modiûm de-
nario.benignè,ac liberaliter:nam ego HS ternis non poſſum vendere.mihi frumento
non opus eſt:nummos volo. Non ſperaueram,inquit,arator, me ad denarios peruen-
turum:ſed,ſi ita neceſſe eſt,quanti frumentum ſit,conſidera.video eſſe binis HS.Quid
ergo à me tibi nummorum dari poteſt, cùm ſenatus tibi quaternos HS dederit ? quid
poſcit,attendite.& vos quæſo ſimul iudices æquitatem Prætoris attendite. Quaternos
HS,quos mihi ſenatus decreuit, & ex ærario dedit: ego habebo,& in ciſtam transferam
ex fiſco. Quid poſtea?quid? pro ſingulis modiis, quos tibi impero,tu mihi octonos HS
dato:qua ratione?quid quæris rationem? non tantam rationem res habet,quáram vti-
litatem,atq; prædam. Dic,dic inquit ille,planius. Senatus te voluit mihi nummos da-
re,me tibi frumentum metiri:tu eos nummos,quos mihi ſenatus dare voluit,ipſe ha- 171
bebis?à me,cui ſingulos denarios dari oportuit,binos auferss?& huic prædæ,ac direptio-
ni cellæ nomen imponis ? Hoc deerat iniuriæ , & hæc calamitas aratoribus te Prætore,
qua reliquis fortunis omnibus euerterentur . nam quid eſſe reliqui poterat ei qui per
hanc iniuriam non modò frumentum omne amittere,ſed etiam omne inſtrumétum
vendere cogeretur?Quò enim ſe verteret,non habebat. ex quo fructu nummos, quos
tibi daret,inueniret? Decumarum nomine tantum erat ablatum , quantum voluntas
tulerat Apronii: pro alteris decumis, emptóque fruméto aut nihil datum,aut tantum
datum,quantum reliqui ſcriba fecerat,aut vltrò etiam,id quod didiciſtis,ablatum.Co-
gantur etiam nummi ab aratore.quomodo?quo iure?quo exemplo?nam cùm fructus
diripiebantur aratorum,atque omni lacerabatur iniuria : videbatur id perdere arator, 172
quod aratro ipſe quæſiſſet,in quo elaboraſſet,quod agri,ſegetéſque extuliſſent. quibus
iniuriis grauiſſimis tamen illud erat miſerú ſolatium, quòd id perdere videbatur,quod
alio Prætore, eodem ex agro reparare poſſet . nummos veró vt daret arator , quos non
exarat:boues,& aratrum ipſum,& omne inſtrumentum vendat, neceſſe eſt.Non enim
debetis hoc cogitare:Habet idem in nummis: habet idem in vrbanis prædiis. Ná cùm
aratori onus aliquod imponitur:non hominis,ſiquæ ſunt præterea facultates, ſed ara-
tionis ipſius vis,ac ratio conſideranda eſt,quid ea ſuſtinere,quid pati,quid efficere poſ-
ſit,ac debeat.Quanquam illi quoque ſunt homines ab iſto omni ratione exinaniti,ac
perditi:tamen hoc vobis eſt ſtatuendum,quid aratorem ipſum arationis nomine mu- 173
neris in Remp.fungi,ac ſuſtinere velitis. Imponitis decumas,patiuntur: alteras tem-
poribus veſtris ſeruiendum putant.dent emptú præterea:dabunt,ſi voletis.Hæc quàm
ſint grauia,& quid his rebus detractis poſſit ad dominos puri,ac reliqui peruenire,cre-
do vos ex veſtris rebus ruſticis coniectura aſſequi poſſe. Addite nunc eodem iſtius edi-
cta,inſtituta,iniurias:addite Apronii , Veneriorúmq; ſeruorum in agro decumano re-
gna,ac rapinas:quanquam hæc omitto:de cella loquor. Placétne vobis in cellam ma-
giſtratibus veſtris frumentum Siculos gratis dare?quid hoc indignius? quid iniquius?
atqui hoc ſcitote aratoribus hoc Prætore optandum,ac petendum fuiſſe.Soſitenus eſt
Entellinus,homo cùm primis ciuitatis prudens,& domi nobilis: cuius verba audiſtis:
qui ad hoc iudicium Legatus publicè cum Arthemone,& Meniſco primariis viris miſ- 174
ſus eſt . is cùm in ſenatu Entellino multa mecum de iſtius iniuriis ageret, hoc dixit,ſi
hoc de cella,atque hac æſtimatione concederetur, velle Siculos ſenatui polliceri fru-
mentum in cellam gratis,ne poſthac tantas pecunias magiſtratibus noſtris decernere-
mus. Perſpicere vos certò ſcio,Siculis quantopere hoc expediat,non ad æquitatis con-
ditionem,ſed ad minima malorum eligenda. nam qui mille modiûm Verri ſuæ partis
in cellam gratis dediſſet,duo millia nummûm,aut ſummum tria dediſſet: idem nunc

pro eodem numero frumenti HS VIII millia dare coactus eſt. hoc arator aſſequi per
triennium certo fructu ſuo non potuit: vendiderit inſtrumentum, neceſſe eſt. quòd ſi
hoc munus, & vectigal aratio tolerare, hoc eſt Siciliæ ferre, ac pari poreſt: populo R. fe-
175 rar potius, quàm noſtris magiſtratibus. Magna eſt pecunia, magnum præclarúmq; ve-
ctigal, ſi modò id ſalua prouincia, ſi ſine iniuria ſociorum percipere poſſitis, nihil de-
traho. magiſtratibus tantundem detur in cellam, quantum ſemper datũ eſt. quod præ-
terea Verres imperat: id, ſi facere non poſſunt, recuſent: ſi poſſunt, populi R. potius hoc
ſit vectigal, quàm præda Prætoris. Deinde cur in vno genere ſolo frumenti iſta æſtima-
tio conſtituitur? ſi eſt æqua, & ferenda: populo R. Sicilia decumas det, pro ſingulis triti-
ci modiis ternos x. ſibi habeat frumentum. Data tibi pecunia eſt Verres: vna, qua fru-
mentum tibi emeres in cellam: altera, qua frumẽtum emeres à ciuitatibus, quod Ro-
mam mitteres. Tibi datam pecuniam domi retines: & præterea pecuniam permagnam
tuo nomine auſers. Fac idem in eo frumento, quod ad populum R. pertinet: exige ea-
dem æſtimatione pecuniam à ciuitatibus, & refer quam accepiſti. tũ refertius erit æra-
176 rium populi R. quàm vnquã fuit. At enim iſtam rem in publico frumento Sicilia non
ferret: hanc rem in meo frumento tulit: proinde quaſi aut æquior ſit iſta æſtimatio in
tuo, quàm in populi R. commodo: aut ea res, quam ego dico, & ea, quam tu feciſti, in-
ter ſe genere iniuriæ, non magnitudine pecuniæ differat. Verùm iſtã ipſam cellam fer-
re nullo modo poſſunt. vt omnia remittantur, vt omnibus iniuriis, & calamitatibus,
quas te Prætore tulerunt, in poſterum liberentur, iſtam ſe cellam, atque iſtam æſtima-
tionem negant vllo modo ferre poſſe. Multa Sophocles Agrigentinus apud Cn. Pom-
peium Cos. nuper homo diſertiſſimus, & omni doctrina & virtute ornatiſſimus, pro
tota Sicilia de aratorum miſeriis grauiter ac copioſè dixiſſe, ac deploraſſe dicitur. ex
quibus hoc iis qui aderant (nam magno conuentu acta rès eſt) indigniſſimum videba-
177 tur: qua in re ſenatus optimè, ac benigniſſimè cum aratoribus egiſſet, largè, liberalitér-
que æſtimaſſet, in ea re prædari Prætorem, bonis euerti aratores, & id non modò fieri
quaſi liceat, conceſſúmque ſit. Quid ad hæc Hortenſius? falſum eſſe crimen? hoc nun-
quam dicet. non magnam hac ratione pecuniam captam? ne id quidem dicet. non in-
iuriam factam Siculis, atque aratoribus? qui poterit dicere? Quid igitur dicet? feciſſe a-
lios? quid eſt hoc? vtrũ crimini defenſio, an comitatus exilio quæritur? Tu in hac Rep.
atque in hac hominum libidine, &, vt adhuc habuit ſe ſtatus iudiciorum, etiam licéria
non ex iure, non ex æquitare, non ex lege, non ex eo quod oportuerit, non ex eo quod
licuerit, ſed ex eo quod aliquis fecerit, id quod reprehenditur, rectè factũ eſſe defendes?
Fecerunt alii alia quàm multa. cur in hoc vno crimine iſto genere defenſionis vteris?
ſunt quædam omnino in te ſingularia, quæ in nullum alium hominem dici, neq; con-
178 uenire poſſint: quædam tibi cum multis communia. Ergo vt omittam tuos peculatus,
vt ob ius dicũdum pecunias acceptas, vt eiuſmodi cætera, quæ forſitan alii quoq; etiam
fecerint: illud, in quo te grauiſſimè accuſaui, quòd ob iudicãdam rem pecuniam acce-
piſſes, eadem iſta ratione defendes, feciſſe alios? vt ego aſſentiar orationi, defenſionem
tamen non probabo: potius enim te damnato, cæteris anguſtior locus improbitatis de-
fendendæ relinquetur, quàm te abſoluto, alii, quod audaciſſimè fecerunt, rectè feciſſe
exiſtimentur. lugent omnes prouinciæ: querũtur omnes liberi populi: regna denique
iam omnia de noſtris cupiditatibus, & iniuriis expoſtulant: locus intra Oceanum iam
nullus eſt, neque tam longinquus, neque tam reconditus, quò non per hæc tempora
noſtrorũ hominum libido, iniquitáſque peruaſerit: ſuſtinere iam populus R. omnium
nationum non vim, non arma, non bellum, ſed luctum, lachrymas, querimonias non
179 poteſt. In eiuſmodi re, ac moribus, ſi is qui erit adductus in iudicium, cùm manifeſtis
in flagitiis tenebitur, alios eadem feciſſe dicet: illi exempla non deerũt, Reip. ſalus dee-
rit, ſi improborum exemplis improbi iudicio, ac periculo liberabuntur. Placent vobis
hominũ mores? placet ita geri magiſtratus, vt geruntur? placet ſocios ſic tractari, quod

reſtat, vt per hæc tempora tractatos videris? Cur hæc à me opera conſumitur? quid ſedetis? cur non in media oratione mea conſurgitis, atq; diſceditis? Vultis autem iſtorum audacias, ac libidines aliqua ex parte reſecare? definite dubitare, vtrū ſit vtilius, propter multos improbos vni parcere, an vnius improbi ſupplicio multorum improbitatem coercere. Tametſi quæ iſta ſunt exempla multorum? nam cùm in cauſa tanta, cùm in crimine maximo dici à defenſore cœptum eſt, factitatum eſſe aliquid: expectant ii qui audiunt, exempla ex vetere memoria, & monimentis, ac literis, plena dignitatis, plena antiquitatis: hæc enim plurimum ſolent & authoritatis habere ad probandū, & iucunditatis ad audiendum. Africanos mihi, & Catones, & Lælios commemorabis? & eos feciſſe idem dices? quamuis res non placeat, tamen contra hominū authoritatem pugnare non potero. an cùm eos non poteris proferre, proferes hos recētes, Q. Catulum patrem, C. Marium, Q. Scæuolam, M. Scaurum, Q. Metellum? qui omnes prouincias habuerunt, & frumentum cellæ nomine imperauerūt. Magna eſt hominum authoritas, & tanta, vt etiam delicti ſuſpicionem tegere poſſit. Nō habes ne ex his quidem hominibus, qui nuper fuerunt, vllum authorem iſtius æſtimationis. Quò me igitur, aut ad quæ exempla reuocas? ab illis hominibus, qui tum verſati ſunt in Rep. cùm & optimi mores erant, & hominū exiſtimatio grauis habebatur, & iudicia ſeuera fiebant: ad hanc hominum licentiam, & libidinem me abducis? & in quibus aliquid exempli populus R. ſtatui putat oportere, ab iis tu defenſionis exempla quæris? Non fugio ne hos quidem mores, dummodo ex his ea quæ probat populus R. exempla, non ea quæ condemnat, ſequamur. Non circunſpiciam, non quæram foris, cùm habeas iudices principes ciuitatis, P. Seruilium, Q. Catulum: qui tanta authoritate ſunt, tantis rebus geſtis, vt in illo antiquorum, & clariſſimorum hominum, de quibus antea dixi, numero reponantur. Exempla quærimus, & ea non antiqua. modò vterque horum exercitum habuit. Quære Hortenſi, quoniam te recentia exempla delectant, quid fecerint. itáne verò? Q. Catulus frumento eſt vſus, pecuniam non coegit: P. Seruilius quinquennium exercitui cùm præeſſet, & iſta ratione innumerabilem pecuniam facere poſſet, non ſtatuit ſibi quicquam licere, quod non patrem ſuum, non auum Q. Metellum facere vidiſſet: C. Verres reperietur, qui, quod expediat, id licere dicat? quod nemo niſi improbus fecerit, id aliorum exemplo ſe feciſſe defendat? At in Sicilia factitatum eſt. quæ eſt iſta conditio Siciliæ? cur, quæ optimo iure propter vetuſtatem, fidelitatem, propinquitatem eſſe debet, huic præcipua lex iniuriæ definitur? Sed in iſta ipſa Sicilia non quæram exemplum foris, hoc ipſo ex cōſilio vtar exemplis. C. Marcelle te appello, Siciliæ prouinciæ, cùm eſſes pro Conſule, præfuiſti: num quæ in tuo imperio pecuniæ cellæ nomine coactæ ſunt? neque ego hoc in tua laude pono. alia ſunt tua facta, atque conſilia ſumma laude digna, quibus illam tu prouinciam afflictam, & perditam erexiſti, atq; recreaſti.
Nam hoc de cella antè Lepidus quidem fecerat, cui tu ſucceſſiſti. Quæ ſunt tibi igitur 13
exempla in Sicilia cellæ, ſi hoc crimen non modò Marcelli facto, ſed ne Lepidi quidem potes defendere? an me ad M. Antonii æſtimationem frumenti, exactionemque pecuniæ reuocaturus es? Ita, inquit, ad M. Antonii: hoc enim mihi ſignificaſſe, & annuiſſe viſus eſt. Ex omnibuſne igitur populi R. Prætoribus, Procōſulibus, imperatoribus M. Antonium delegiſti, & eius vnum improbiſſimum factū, quod imitarere? & hîc vtrum mihi difficile eſt dicere, an his exiſtimare, ita ſe in illo infinito imperio M. Antonium geſſiſſe, vt multo iſti pernicioſius ſit dicere, ſe in re improbiſſima voluiſſe Antonium imitari, quàm ſi defendere poſſit, nihil in vita ſe M. Antonio ſimile feciſſe. Homines in iudiciis ad crimen defendendum, nō quid fecerit quiſpiam, proferre ſolent, ſed quid probarint: Antonium, cùm multa contra ſociorum ſalutem, multa contra vtilitatem
prouinciarum & faceret, & cogitaret, in mediis eius iniuriis, & cupiditatibus mors op- 14
preſſit. Tu mihi, quaſi eius omnia facta, atque conſilia ſenatus populúſque R. iudices comprobarint, ita M. Antonii exemplo iſtius audaciam defendis. At idem fecit Sacer-

dos. Hominem innocentem, & ſumma prudentia prædirum nominas: ſed tum idem
feciſſe erit exiſtimandus, ſi eodem conſilio fecerit. nam genus æſtimationis ipſum à me
nunquam eſt reprehenſum: ſed eius æquitas aratorum commodo, & voluntate perpen-
ditur. non poteſt reprehendi illa æſtimatio, quæ aratori non modò incommoda nõ eſt,
ſed etiam grata eſt. Sacerdos vt in prouinciam venit, frumentum in cellam imperauit.
Cùm eſſet ante nouum tritici mod. HS x v, petiuerunt ab eo ciuitates vt æſtimaret. re-
miſſior aliquanto eius fuit æſtimatio, quàm annona: nam æſtimauit x i i i. Vides ean-
dem æſtimationem propter temporis diſſimilitudinem in illo laudis cauſam habere,
185 in te criminis? in illo beneficii, in te iniuriæ? eodem tempore Antonius i i i denariis
æſtimauit poſt meſſem, ſumma in vilitate, cùm aratores frumentum dare gratis male-
bant, & aiebat, ſe tantidem æſtimaſſe, quanti Sacerdotem: neque mentiebatur: ſed ea-
dem iſta æſtimatione alter ſubleuarat aratores, alter euerterat. quod niſi omnis fru-
menti ratio ex temporibus eſſet, & annona, non ex numero, neque ex ſumma conſide-
randa: nunquam tam grati hi ſeſquimodii Q. Hortenſi fuiſſent: quos tu cùm ad men-
ſuræ tam exiguam rationem populi R. in capita deſcripſiſſes, gratiſſimum omnibus fe-
ciſti: caritas enim annonæ faciebat, vt iſtuc quod re paruum videbatur, tempore ma-
gnum videretur. idem iſtuc ſi in vilitate populo R. largiri voluiſſes, deriſum tuum be-
neficium eſſet, atque cõtemptum. noli igitur dicere iſtum idem feciſſe, quod Sacerdo-
186 tem: quoniam non eo tempore, neque ſimili fecit anno. Dicito potius, quoniam habes
authorem idoneum, quòd Antonius vno aduentu, & vix menſtruis cibariis fecerit, id
iſtum per triennium feciſſe: & iſtius innocentiam M. Antonii facto, atque authoritate
defendito. Nam de Sex. quidem Peduceo fortiſſimo, atque innocẽtiſſimo viro quid di-
citis? de quo quis vnquam arator queſtus eſt? aut quis non ad hoc tempus innocentiſſi-
mam omnium, diligẽtiſſimámque Præturam illius hominis exiſtimauit? Biennio pro-
uinciam obtinuit, cùm alter annus in vilitate, alter in ſumma caritate fuerit: num aut
in vilitate nummum arator quiſquam dedit, aut in caritate de æſtimatione frumenti
queſtus eſt? at vberiora cibaria facta ſunt caritate. credo: neque id eſt nouum, neq; re-
prehendendum. Modò C. Sentium vidimus, hominẽ vetere illa, ac ſingulari innocen-
187 ria præditum, propter caritatem frumenti, quæ fuerat in Macedonia, permagnam ex
cibariis pecuniam deportare. Quamobrem non ego inuideo tuis commodis, ſiqua ad te
lege venerunt: iniuriam queror: improbitatem arguo: auaritiam in crimen, & in iudi-
cium voco. quòd ſi ſuſpiciones iniicere voletis, ad plures homines, & ad plures prouin-
cias crimen hoc pertinere: nõ ego iſtã defenſionem veſtrã pertimeſcã, ſed me omnium
prouinciarũ defenſorem eſſe profitebor. etenim hoc dico, & magna voce dico: vbicun-
que hoc factum eſt, improbè factum eſt: quicunq; hoc fecit, ſupplicio dignus eſt. nam
per deos immortales videte iudices, & proſpicite animis, quid futurũ ſit. Multi magnas
pecunias ab inuitis ciuitatibus, atq; ab inuitis aratoribus iſta ratione cellæ nomine coe-
188 gerunt (omnino ego neminem video, præter iſtum: ſed do hoc vobis, & concedo, eſſe
multos) in hoc homine rem adductam in iudicium videtis. quid facere poteſtis? vtrum,
cùm iudices ſitis de pecunia capta, conciliata, tantam pecuniam captam negligere, an,
cùm lex ſociorum cauſa rogata ſit, ſociorũ querimonias nõ audire? Verùm hoc quoq;
vobis remitto: negligite præterita, ſi vultis: ſed, ne reliquas ſpes turbetis, atque omnes
prouincias euertatis: id prouidete, ne auaritiæ, quæ antehac occultis itineribus, atq; an-
guſtiis vti ſolebat, authoritate veſtra viam patefaciatis illuſtrem, atque latam. nam ſi
hoc probatis, & ſi hoc licere, pecunias iſto nomine capi, iudicatis: certè hoc, quod ad-
huc nemo niſi improbiſſimus fecit, poſthac nemo niſi ſtultiſſimus non faciet. Impro-
bi ſunt, qui pecunias contra leges cogunt: ſtulti, qui, quod licere iudicatum eſt, prætet-
mittunt. Deinde iudices videte, quàm infinitam ſitis hominibus licẽtiam pecuniarum
189 eripiendarum daturi. ſi, ternos denarios qui coegit, erit abſolutus: quaternos, quinos,
denos denique, aut vicenos coget alius: quæ erit reprehenſio? in quo primùm iniuriæ

gradu reſiſtere incipiet ſeueritas iudicis? quotus erit iſte denarius, qui non ſit ferendus? & in quo primùm æſtimationis iniquitas, atque improbitas reprehendatur? non enim à vobis ſumma, ſed genus æſtimationis erit comprobatum: neque hoc poteſtis iudicare, ternis denariis æſtimari licere, denis non licere: vbi enim ſemel ab annonæ ratione, & ab aratorũ voluntate res ad Prætoris libidinem tranſlata eſt, non eſt iam in lege, atq; in officio, ſed in voluntate hominum, atque auaritia poſitus modus æſtimãdi. Quapropter ſi vos ſemel in iudicando finem æquitatis, & legis tranſieritis: ſcitote vos nullum cæteris in æſtimãdo finem improbitati, & auaritiæ reliquiſſe. Videte igitur, quàm multa ſimul à vobis poſtulẽtur. abſoluite eum, qui ſe fateatur maximas pecunias cum ſumma ſociorum iniuria cepiſſe. non ſatis. Sunt alii quoque complures, qui idem fecerint. abſoluite etiam illos, ſiqui ſunt: vt vno iudicio quamplurimos improbos liberetis. ne id quidem ſatis eſt. Facite, vt cæteris poſthac idem liceat. licebit. at hoc parum eſt. Permittite, vt liceat: quãti quiſque velit, tanti æſtimet. æſtimabit. Videris iam profectò iudices, hac æſtimatione à vobis comprobata, neq; modum poſthac auaritiæ cuiuſquam, neque pœnam improbitati futuram. Quas ob res, quid agis Hortẽſi? Conſul es deſignatus: prouinciam ſortitus es: de æſtimatione cùm dices frumenti, ſic te audiemus, quaſi id, quod ab iſto rectè factum eſſe defendes, te facturum profiteare, & quaſi, quod iſti licitum eſſe dices, vehemẽter cupias tibi licere. Atqui ſi id licebit, nihil eſt, quod putetis quenquam poſthac commiſſurum, vt de pecuniis repetundis condemnari poſſit. quantam enim quiſque concupierit pecuniam, tantam licebit per cellæ nomẽ æſtimationis magnitudine cõſequatur. At enim eſt quiddam, quod etiã ſi palàm in defendendo non dicit Hortẽſius, tamen ita dicit, vt vos id ſuſpicari, & cogitare poſſitis: pertinere hoc ad commodum ſenatorium, pertinere ad vtilitatem eorum qui iudicẽt, qui in prouinciis cum poteſtate, aut cum Legatione ſe futuros aliquãdo arbitrentur. Præclaros viros exiſtimas iudices nos habere, quos alienis peccatis cõceſſuros putes, quò facilius ipſos peccare liceat. Ergo id volumus populum R. id prouincias, id ſocios, nationéſque exteras exiſtimare, ſi ſenatores iudicent, hoc certè vnum genus infinitæ pecuniæ per ſummam iniuriam cogendæ nullo modo poſſe reprehendi? quod ſi ita eſt: quid poſſumus contra illum Prætorem dicere, qui quotidie templum tenet, qui Remp. ſubſiſtere negat poſſe, ni ad equeſtrem ordinem iudicia referãtur? Quòd ſi ille hoc vnum agitare cœperit, eſſe aliquod genus cogendæ pecuniæ ſenatorum cõmune, & iam propè conceſſum ordini, quo genere ab ſociis maxima pecunia per ſummã iniuriam auertatur, neq; vllo modo ſenatoriis iudiciis reprehendi poſſe, idque, dum equeſter ordo iudicaret, nunquàm eſſe commiſſum: quis obſiſtet? quis erit tam cupidus veſtrũ? tam fautor ordinis, qui de trãſferendis iudiciis poſſit recuſare? atque vtinam poſſet aliqua ratione hoc crimen, quanuis falſa, modò humana, atque vſitata defendere. minore periculo veſtro, minore periculo prouinciarum omnium iudicaretis. negaret hic æſtimatione ſe vſum: vos id credidiſſe homini, non factum comprobaſſe videremini. nullo modo negare poteſt: vrgetur à tota Sicilia: nemo eſt ex tanto numero aratorũ, à quo pecunia cellæ nomine non ſit exacta. Vellem etiam hoc poſſet dicere, nihil ad ſe iſtam rationem pertinere. per Quæſtores rem frumentariam eſſe adminiſtratam. ne id quidem ei licebit dicere, propterea quòd ipſius literæ recitantur ad ciuitates de ternis denariis miſſæ. Quæ eſt igitur defenſio? Feci, quod arguis: coegi pecunias maximas cellæ nomine: ſed hoc mihi licuit: vobis, ſi proſpicitis, licebit. periculoſum prouinciis, genus iniuriæ cõfirmari iudicio. pernicioſum noſtro ordini, populum R. exiſtimare, non poſſe eos homines, qui ipſi legibus teneantur, leges in iudicando religioſè defendere. Atque iſto Prætore iudices non ſolùm æſtimandi frumenti modus non fuit, ſed ne imperãdi quidem: neque enim id quod debebatur, ſed quantum commodum fuit, imperauit. Summam faciam vobis ex publicis literis, & teſtimoniis ciuitatum frumenti in cellam imperati. reperietis quinquies tanto iudices amplius iſtum, quàm quantum ei in cellam ſumere

licitum ſit,ciuitatibus imperaſſe.Quid ad hanc impudentiam addi poteſt,ſi & æſtima-
uit tanti,vt homines ferre non poſſent,& tanto plus,quàm erat ei conceſſum legibus,
imperauit? Quapropter cognita tota re frumentaria iudices, iam facillimè perſpicere
poteſtis,amiſſam eſſe populo R. Siciliam fructuoſiſſimam,atque opportuniſſimā pro-
uinciam,niſi eam vos iſtius damnatione recuperatis.quid eſt enim Sicilia,ſi ei agri cul-
tionem ſuſtuleris,& ſi aratorum numerum,ac nomen extinxeris?quid enim poteſt eſſe
in calamitate reſidui,quod non ad miſeros aratores iſto Prætore per ſummā iniuriam,
ignominiàmque peruenerit? quibus,cùm decumas dare deberent,vix ipſis decumæ re-
lictæ ſunt:cùm pecunia deberetur,ſoluta nō eſt:cùm optima æſtimatione ſenatus fru-
mentum eos in cellam dare voluiſſet,etiam inſtrumenta agrorum vēdere coacti ſunt.
95 Dixi iam antea iudices,vt has omnes iniurias tollatis,tamen ipſam rationem arādi ſpe
magis,& iucunditate quadam,quàm fructu, atque emolumento teneri. etenim ad in-
certum caſum,& euentum certus quotannis labor,& certus ſumptus impenditur. An-
nona porrò,pretium, niſi in calamitate fructuum,non habet. ſi autem vbertas in per-
cipiendis fructibus fuit,conſequitur vilitas in vēdendis,vt aut malè vendendum intel-
ligas,ſi proceſſit: aut malè perceptos fructus,ſi rectè liceat vendere. Totæ autem res ru-
ſticæ eiuſmodi ſunt,vt eas non ratio,neque labor,ſed res incertiſſimæ,venti,tempeſta-
téſque moderentur.Hinc cùm vnæ decumæ lege,& conſuetudine trahātur, alteræ no-
uis inſtitutis propter annonæ rationem imperentur: ematur præterea frumentum
quotannis publicè:poſtremò etiam in cellam magiſtratibus,& legatis imperetur: quid,
96 aut quātum præterea eſt,quod aut liberum poſſit habere ille arator, ac dominus in po-
teſtate,ſuorum fructuum,aut in ipſis fructibus ſolutum?Quòd ſi hæc feruntur omnia,
ſi vobis potius,ac populo R.quàm ſibi,& ſuis commodis, opera,ſumptu, labore deſer-
uiunt: etiámne hæc noua debent edicta, & imperia Prætorum, & Apronii dominatio-
nem , & Veneriorum ſeruorum furta , rapináſque perferre? etiámne frumentum pro
empto gratis dare?etiámne in cellam cùm cupiant gratis dare vltrò,pecuniā grandem
dare?etiámne hæc tot detrimenta,atque damna cum maximis iniuriis,contumeliiſque
perferre? Itaque hæc iudices, quæ pati nullo modo potuerunt,non pertulerunt . Ara-
tiones tota Sicilia deſertas,atque à dominis relictas eſſe cognoſcitis: neque quicquam
aliud agitur hoc iudicio,niſi vt antiquiſſimi ſocii, fideliſſimique Siculi, coloni populi
R.atque aratores,veſtra ſeueritate,& diligentia,me duce,atque authore in agros,atque
97 in ſedes ſuas reuertantur.

Accuſationis in C. Verrem

LIBER VI, ORATIO IX.

1 VENIO nunc ad iſtius, quemadmodum ipſe appellat, ſtudium: vt a-
mici eius,morbum,& inſaniam:vt Siculi,latrocinium. ego, quo no-
mine appellem, neſcio. rem vobis proponam: vos eam ſuo nominis
pondere penditote . Genus ipſum prius cognoſcite iudices : deinde
fortaſſe non magnopere quæretis , quo nomine appellandum pute-
ris. Nego in Sicilia tota,tam locuplete,tam vetere prouincia,tot op-
pidis,tot familiis,tam copioſis , vllum argenteum vas,vllum Corinthium, aut Delia-
cum fuiſſe:vllam gemmam,aut margaritam,aut quicquam ex auro,aut ebore factum:
ſignum vllum æneum,marmoreum,eburneum:nego vllam picturam neque in tabu-
2 la,neque textili,quin conquiſierit, inſpexerit:quod placitum ſit, abſtulerit. Magnum
videor dicere . attendite etiam quemadmodum dicam : non enim verbi, neque crimi-
nis cauſa augendi complector omnia . cùm dico nihil iſtum eiuſmodi rerum in tota

ll.ii.

prouincia reliquiſſe: Latinè me ſcitote, non accuſatoriè loqui. etiam planius: nihil in ædibus cuiuſquam, ne in oppidis quidem, nihil in locis communibus, ne in fanis quidem, nihil apud Siculum, nihil apud ciuem R. nihil deniq; iſtum, quod ad oculos, animúmque acciderit, neque priuati, neque publici, neque profani, neq; ſacri tota in Sicilia reliquiſſe. Vnde igitur potius incipiam, quàm ab ea ciuitate, quæ tibi vna in amore, atq; in deliciis fuit? aut ex quo potius numero, quàm ex ipſis laudatoribus tuis? facilius enim perſpicietur, qualis apud eos fueris, qui te oderunt, qui accuſant, qui perſequuntur, cùm apud tuos Mamertinos inueniare improbiſſima ratione eſſe prædatus. C. 1
Heius eſt Mamertinus (omnes hoc mihi facilè concedent, qui Meſſanam acceſſerunt) omnibus rebus in illa ciuitate ornatiſſimus. huius domus eſt vel optima Meſſanæ, notiſſima quidem certè, & noſtris hominibus apertiſſima, maximéque hoſpitalis. Ea domus ante aduentum iſtius ſic ornata fuit, vt vrbi quoque eſſet ornamento: nam ipſa Meſſana, quæ ſitu, mœnibus, portúque ornata ſit, ab his rebus, quibus iſte delectatur, ſanè vacua, atque nuda eſt. Erat apud Heium ſacrarium cum magna dignitate in ædibus à maioribus traditum, perantiquum: in quo ſigna pulcherrima quatuor ſummo artificio, ſumma nobilitate, quæ non modò iſtum hominem ingenioſum, atque intelligentem, verùm etiam quemuis noſtrum, quos iſte idiotas appellat, delectare poſſent: vnum Cupidinis marmoreum, Praxitelis (nimirum didici etiam, dum in iſtum inquiro, artificum nomina) idem opinor artifex eiuſdem modi Cupidinem fecit illum, qui 4
eſt Theſpiis: propter quem Theſpiæ viſuntur: nam alia viſendi cauſa nulla eſt. Itaque ille L. Mummius, cùm Theſpiis ea quæ ad ædem Felicitatis ſunt, cæteráque profana ex illo oppido ſigna tolleret, hunc marmoreum Cupidinem, quòd erat conſecratus, non attigit. Verùm vt ad illud ſacrarium redeam: ſignum erat hoc, quod dico, Cupidinis è marmore. ex altera parte Hercules egregiè factus ex ære. is dicebatur eſſe Myronis, vt opinor, & certé. item ante hoſce deos erant tabulæ, quæ cuiuis ſacrarii religionem ſignificare poſſent: erant ænea præterea duo ſigna non maxima, verùm eximia venuſtate, virginali habitu, atque veſtitu, quæ manibus ſublatis ſacra quædam more Athenienſium virginum repoſita in capitibus ſuſtinebant. Canephoræ ipſæ vocaban- 5
tur. ſed earum artificem quemnam? rectè admones. Polycletum eſſe dicebant. Meſſanam vt quiſque noſtrum venerat, hæc viſere ſolebat: omnibus hæc ad viſendum patebant quotidie: domus erat non domino magis ornamento, quàm ciuitati. C. Claudius, cuius AEdilitatem magnificentiſſimam ſcimus fuiſſe, vſus eſt hoc Cupidine tandiu, dum forum diis immortalibus, populóque R. habuit ornatum: & cùm eſſet hoſpes Heiorum, Mamertini autem populi patronus, vt illis benignis vſus eſt ad commodandum, ſic ipſe diligens fuit ad reportandum. Nuper homines nobiles eiuſmodi, iudices: ecquid dico, nuper? immò verò modò, ac planè paulò antè vidimus, qui forum, ac baſilicas non ſpoliis prouinciarum, ſed ornamentis amicorum, commodis hoſpitum, non furtis nocentium ornarent: qui tamen ſigna, atque ornamenta ſua cuique reddebant, nō ablata ex vrbibus ſociorum quatridui cauſa per ſimulationem AEdilitatis, domum 6
deinde, atque ad ſuas villas auferebant. Hæc omnia, quæ dixi, ſigna iudices ab Heio de ſacrario Verres abſtulit: nullum inquam horum reliquit, neque aliud vllum tamen, præter vnum peruetus ligneum, Bonam fortunam. vt opinor, eam iſte domi ſuæ habere noluit. Prò deûm hominúmq; fidem, quid hoc eſt? quæ hæc cauſa eſt: quæ hæc impudentia? quæ, dico, ſigna, antequam abs te ſublata ſunt, nemo Meſſanam cum imperio venit, quin viderit. tot Prætores, tot Cōſules in Sicilia tum in pace, tum etiam in bello fuerunt. tot homines cuiuſque modi: non loquor de integris, innocentibus, religioſis: tot cupidi, tot improbi, tot audaces: quorum nemo ſibi tam vehemens, tam potēs, tam nobilis viſus eſt, qui ex illo ſacrario quicquam poſcere, aut tollere, aut attingere auderet. Verres quod vbique erit pulcherrimum, auferet? nihil habere præterea cuiquam 7
licebit? tot domus locupletiſſimas domus iſtius vna capiet? Idcirco nemo ſuperiorum

attigit, vt iſte tolleret? ideo C. Claudius Pulcher retulit, vt C. Verres poſſet auferre? At
non requirebat ille Cupido lenonis domum, ac meretriciam diſciplinam: facilè illo
ſacrario patrio continebatur: Heio ſe à maioribus relictum eſſe ſciebat: in hæreditate
ſacrorum non quærebat meretricis hæredem. Sed quid ego tam vehementer inuehor?
verbo vno repellar. Emi, inquit. O dii immortales, præclaram defenſionem. merca-
torem cum imperio, ac ſecuribus in prouinciam miſimus, qui omnia ſigna, tabulas
pictas, omne argentum, aurum, ebur, gemmas coemeret, nihil cuiquam relinqueret:
hæc enim mihi ad omnia defenſio patefieri videtur, emiſſe. Primùm, ſi id quod vis, ti-
bi ego concedam, vt emeris: quoniam in toto hoc genere hac vna defenſione vſurus
5 es: quæro cuiuſmodi tu iudicia Romæ putaris eſſe, ſi tibi hoc quenquam conceſſurum
putaſti, te in Prætura, ac imperio tot res, tam pretioſas, omnes denique res, quæ alicuius
pretii fuerunt, tota ex prouincia coemiſſe? Videte maiorum diligentiam, qui nihildum
etiam iſtiuſmodi ſuſpicabantur, veruntamen ea quæ paruis in rebus accidere poterāt,
prouidebant. neminem, qui cum poteſtate, aut Legatione in prouinciā eſſet profectus,
tam amentem fore putarunt, vt emeret argētum, dabatur enim de publico: vt veſtem,
præbebatur enim legibus: mancipium putauerunt, quo & omnes vtimur, & non præ-
betur à populo. Sanxerunt, ne quis emeret mancipium, niſi in demortui locum. ſi quis
Romæ eſſet demortuus? immò ſi quis ibidem: non enim te inſtruere domum tuam vo-
luerunt in prouincia, ſed illum vſum prouinciæ supplere. Quæ fuit cauſa, cur tam di-
ligenter nos in prouinciis ab emptionibus remouerent? hæc iudices, quòd putabant
ereptionem eſſe, non emptionem, cùm venditori ſuo arbitratu vendere non liceret.
in prouinciis, intelligebant, ſi is qui eſſet cum imperio, ac poteſtate, quod apud quen-
que eſſet, emere vellet, ídque ei liceret, fore, vti, quod quiſque vellet, ſiue eſſet venale,
ſiue non eſſet, quanti vellet, auferret. Dicet aliquis: Noli iſto modo agere cum Verre:
noli eius facta ad antiquæ religionis rationem exquirere: concede vt impune emerit,
modò vt bona ratione emerit, nihil pro poteſtate, nihil ab inuito, nihil per iniuriam.
Sic agam. ſi quid venale habuit Heius, ſi id quanti æſtimabat, tanti vēdidit: deſino quæ-
rere cur emeres. Quid igitur nobis faciundum eſt? num argumēris vtendum in re eiuſ-
modi? quærendū eſt credo, Heius iſte num æs alienum habuerit, num auctionem fece-
rit: ſi fecit, num tāta difficultas eum rei nummariæ tenuerit, tāta egeſtas, tanta vis op-
10 preſſerit, vt ſacrarium ſuum ſpoliaret, vt deos patrios venderet. At hominem video au-
ctionem feciſſe nullam, vendidiſſe præter fructus ſuos nihil vnquam: non modò in ære
alieno nullo, ſed in ſuis nummis multis eſſe, ac ſemper fuiſſe: ſi hæc contrà, ac dico, eſ-
ſent omnia: tamen illum hæc, quæ tot annos in familia, ſacrarióque maiorum fuiſ-
ſent, venditurum non fuiſſe. Quid, ſi magnitudine pecuniæ perſuaſum eſt ei? veriſimi-
le non eſt, vt ille homo tam locuples, tam honeſtus religioni ſuæ, monimentíſque ma-
iorum pecuniam anteponeret. Sunt iſta: veruntamen abducuntur homines nonnun-
quam etiam ab inſtitutis ſuis magnitudine pecuniæ. Videamus, quanta iſta pecunia
fuit, quæ potuerit Heium, hominem maximè locupletem, minimè auarum, ab huma-
nitate, à pietate, ab religione deducere. ita iuſſiſti, opinor, ipſum in tabulas referre: hæc
omnia ſigna Praxitelis, Myronis, Polycleti HS VI mil. Verri vendita ſunt. Recita ex
15 tabulis. Iuuāt me hæc præclara nomina artificū, quæ iſta ad cælum ferunt, Verris æſti-
matione ſic concidiſſe, Cupidinem Praxitelis HS MDC. profectò hinc natum eſt, Ma-
lo emere, quàm rogare. Dicet aliquis: Quid? tu iſta permagno æſtimas? Ego verò ad
meam rationem, vſúmque meum non æſtimo. veruntamen à vobis ita arbitror ſpe-
ctari oportere, quanti hæc eorum iudicio, qui ſtudioſi ſunt harum rerum, æſtimentur,
quanti venire ſoleant, quanti hæc ipſa, ſi palàm liberéque venirent, venire poſſent,
denique ipſe Verres quanti æſtimet: nunquam enim, ſi denariis quadringentis Cupi-
dinem illum putaſſet, commiſiſſet, vt propter eum in ſermonem hominum, atque in
tantam vituperationem veniret. Quis veſtrum igitur neſcit, quanti hæc æſtimentur?

in auctione ſignum æneum non magnum HS c x x millibus venire non vidimus?quid, 12
ſi velim nominare homines, qui aut non minoris, aut etiam pluris emerent: nonne
poſſum? Etenim qui modus eſt in his rebus cupiditatis, idem eſt æſtimationis: diffici-
le eſt enim finem facere pretio, niſi libidini feceris. Video igitur Heium neque volun-
tate, neque difficultate aliqua temporis, neque magnitudine pecuniæ adductum eſſe, vt
hæc ſigna venderet, téque iſta ſimulatione emptionis, vi, metu, imperio, faſcibus ab ho-
mine eo, quem vnà cum cæteris ſociis non ſolùm poteſtati tuæ, ſed etiam fidei populus
R. commiſerat, eripuiſſe atque abſtuliſſe. Quid mihi tam optandum iudices poteſt eſſe
in hoc crimine, quàm vt hæc eadem dicat ipſe Heius? nihil profectó. Sed ne difficilia
optemus: Heius eſt Mamertinus. Mamertina ciuitas iſtum publicè communi conſilio
ſola laudat: omnibus iſte cæteris Siculis odio eſt: ab his ſolis amatur. Eius autem Lega- 13
tionis, quæ ad iſtum laudandum miſſa eſt, princeps eſt Heius: etenim eſt primus ciuita-
tis. ne fortè, dum publicis mandatis ſeruiat, de priuatis iniuriis reticeat. Hæc cùm ſci-
rem, & cogitarem, commiſi tamen iudices Heio: produxi eum prima actione, neque id
tamen vllo periculo feci: quid enim poterat Heius reſpondere, ſi eſſet improbus? ſi ſui
diſſimilis? ſigna illa domi ſuæ eſſe, non apud Verrem? quî poterat quicquam eiuſmodi
dicere? vt homo turpiſſimus eſſet, impudentiſſiméque mentiretur: hoc diceret, illa ſe
habuiſſe venalia, eáque ſe, quanti voluerit, vẽdidiſſe. Homo domi ſuæ nobiliſſimus, qui
vos de religione ſua, ac dignitate verè exiſtimare maximè vellet, primò dixit ſe iſtum
publicè laudare, quòd ſibi ita mandatum eſſet: deinde neq; ſe habuiſſe illa venalia, neq;
vlla conditione, ſi, verum vellet, liceret, adduci vnquam potuiſſe, vt vẽderet illa quæ in
ſacrario fuiſſent à maioribus ſuis relicta, & tradita. Quid ſedes Verres? quid expectas? 14
quid te à Centuripina ciuitate, à Catinenſi, ab Haleſina, Tyndaritana, Ennenſi, Agyri-
nenſi, cæteríſque Siciliæ ciuitatibus circunueniri, atque opprimi dicis? tua te altera pa-
tria, quemadmodum dicere ſolebas, Meſſana circũuenit: tua inquam Meſſana tuorum
adiutrix ſcelerum, libidinum teſtis, prædarum, ac furtorum receptrix: adeſt enim vir
ampliſſimus eius ciuitatis, Legatus huiuſce iudicii cauſa domo miſſus, princeps lauda-
tionis tuæ, qui te publicè laudat: ita enim mãdatum, atque imperatum eſt. tametſi ro-
gatus de Cybea, tenetis memoria, quid reſponderit? ædificatam publicis operis publicè
coactis, eique ædificandæ publicè Mamertinũ ſenatorem præfuiſſe. Idem ad vos priua-
tim iudices confugit: vtitur hac lege, qua iudicium eſt communis, & priuatæ rei ſocio- 15
rum. tametſi lex eſt de pecuniis repetundis, ille ſe negat pecuniam repetere, quam ere-
ptam non tantopere deſiderat: ſacra ſe maiorum ſuorum repetere abs te dicit: deos pe-
nates à te patrios repoſcit. Ecqui pudor eſt? ecquæ religio Verres? ecqui metus? habitaſti
apud Heium Meſſanæ: res illum diuinas apud deos in ſuo ſacrario propè quotidiano
facere vidiſti. non mouetur pecunia: denique, quæ ornamenti cauſa fuerunt, non re-
quirit: tibi habe Canephoros: deorum ſimulachra reſtitue. quæ quia dixit, quia tẽpore
dato modeſtè apud vos ſocius, amicúſque populi R. queſtus eſt: quia religioni ſuæ non
modò in diis patriis repetundis, ſed etiam in ipſo iureiurando, ac teſtimonio proximus
fuit: hominem miſſum ab iſto ſcitote eſſe Meſſanam de Legatis vnum, illum ipſum, 16
qui naui iſtius ædificandæ publicè præfuit, qui à ſenatu peteret, vt Heius ignominia af-
ficeretur. Homo amentiſſime quid putaſti te impetraturum? quanti is à ciuibus ſuis
fieret, quãti authoritas eius haberetur, ignorabas? Verùm fac te impetrauiſſe: fac aliquid
grauius in Heium ſtatuiſſe Mamertinos: quam putas authoritatem laudationis eorum
futuram, ſi in eum, quem conſtet verũ pro teſtimonio dixiſſe, pœnam conſtituerint?
tametſi quæ eſt iſta laudatio, cùm laudator interrogatꝰ lædat neceſſe eſt? Quid? iſti lau-
datores tui nónne teſtes mei ſunt? Heius eſt laudator: læſit grauiſſimé Producam cæte-
ros: reticebunt, quæ poterunt, libẽter: dicent, quæ neceſſe erit, ingratis. Negent iſti one-
rariam nauem maximam ædificatam eſſe Meſſanæ? Negent: ſi poſſint. negent ei naui 17
faciundæ ſenatorem Mamertinum publicè præfuiſſe? vtinam negent. ſunt etiam

cætera: quæ malo integra teſeruare, vt quàm minimum ſit illis temporis ad meditan-
dum, confirmandúmque periurium. hæc tibi laudatio procedat in numerum. hi te ho-
mines authoritate ſua ſubleuēt: qui te neque debent adiuuare, ſi poſſint: neq; poſſunt,
ſi velint: quibus tu priuatim iniurias plurimas, cōtumeliáſque impoſuiſti: quo in oppi-
do multas familias totas in perpetuum infames tuis ſtupris, flagitiiſque feciſti. At pu-
blicè commodaſti. non ſine magno quidem Reip. prouinciæque Siciliæ detrimēto. tri-
tici modiûm LX millia empta populo R. dare debebant, & ſolebant. abs te ſolo remiſ-
ſum eſt. Reſp. detrimentum fecit, quòd per te imperii ius vna in ciuitate imminutum
18 eſt: Siculi, quòd ipſum non de ſumma frumenti detractum eſt, ſed tranſlatum in Cen-
turipinos, & Haleſinos immunes populos: & hos plus impoſitum, quàm ferre poſſent:
Nauem imperare ex fœdere debuiſti: remiſiſti in triennium. militem nullum vnquam
popoſciſti per tot annos: feciſti item vti prædones ſolent: qui cùm communes hoſtes
ſint omnium, tamen aliquos ſibi inſtituunt amicos, quibus non modò parcant, verùm
etiam præda quos augeant, & eos maximè, qui habent oppidum opportuno loco, quò
ſæpe adeundum ſit nauibus, nonnunquam etiam neceſſarió. Phaſelis illa, quam cepit
P. Seruilius, non fuerat vrbs antè Cilicum, atque prædonum: Lycii illam Græci homi-
nes incolebant. ſed quòd erat eiuſmodi loco, atque ita proiecta in altum, vt & exeun-
tes è Cilicia prædones ſæpe ad eam neceſſariò deuenirent, &, cùm ex hiſce ſe locis reci-
19 perent, eodem deferrentur: aſciuerunt ſibi illud oppidum piratæ, primò commercio,
deinde etiam ſocietate. Mamertina ciuitas improba antea non erat, etiam erat inimi-
ca improborum: quæ C. Catonis illius, qui Conſul fuit, impedimenta retinuit: at cuius
hominis? clariſſimi, potentiſſimíque. qui tamen, cùm Conſul fuiſſet, condemnatus eſt.
ita? C. Cato duorum hominum clariſſimorum nepos, L. Pauli, & M. Catonis, & P. Afri-
cani ſororis filius: quo damnato, tum cùm ſeuera iudicia fiebant, HS XVIII millibus
lis æſtimata eſt. Huic Mamertini irati non fuerũt, qui maiorem ſumptũ, quàm quanti
Catonis lis æſtimata eſt, in Timarchidis prandium ſæpe fecerunt. Verùm hæc ciuitas
iſti prædoni, ac piratæ Sicilienſi Phaſelis fuit. Huc omnia vndique deferebantur, apud
iſtos relinquebantur: quod celari opus erat, habebant ſepoſitum, ac reconditum: per
iſtos, quæ volebat, in nauem clàm imponenda, occultè exportanda curabat: nauem de-
20 nique maximam, quam onuſtam furtis in Italiam mitteret, apud iſtos faciendam, ædi-
ficandámque curauit. Pro hiſce rebus vacatio data eſt ab iſto ſumptus, laboris, militiæ,
rerum denique omnium. Per triennium ſoli non modò in Sicilia, verùm, vt opinio
mea fert, his quidem temporibus in omni orbe terrarum vacui, expertes, ſoluti, ac li-
beri fuerunt ab omni ſumptu, moleſtia, munere. Hinc illa Verrea nata ſunt. hinc in
conuiuium Sex. Cominium protrahi iuſſit, in quem ſcyphum de manu iacere conatus
eſt, quem obtorta gula de conuiuio in vincula, atque in tenebras abripi iuſſit. Hinc il-
la crux, in quam iſte ciuem R. multis inſpectantibus ſuſtulit: quam non auſus eſt vſ-
quam defigere, niſi apud eos, quibuſcum omnia ſcelera ſua, ac latrocinia communi-
cauit. Laudatum etiam vos quenquam venire audetis? qua authoritate? vtrum, quam
21 apud ſenatorium ordinem, an quam apud populum R. habere debetis? ecquæ ciuitas
eſt, non modò in prouinciis noſtris, verùm in vltimis nationibus aut tam potens, aut
tam libera, aut etiam tam immanis, ac barbara: Rex denique ecquis eſt, qui ſenatorem
populi R. tecto, ac domo non inuitet? qui honos non homini ſolùm habetur, ſed pri-
mùm populo R. cuius beneficio nos in hunc ordinem venimus: deinde ordinis autho-
ritati: quæ niſi grauis erit apud ſocios atque exteras nationes, vbi erit imperii nomen,
& dignitas? Mamertini me publicè non inuitauerũt. me cùm dico, leue eſt. Senatorem
populi R. ſi non inuitauerunt, honorem debitum detraxerunt non homini, ſed ordini:
nam ipſi Tullio patebat domus locupletiſſima, & ampliſſima Cn. Pōpei Baſilici: quò,
etiam ſi eſſet inuitatus à vobis, tamen diuertiſſet: erat etiam Percenniorum, qui nunc
22 item Pompeii ſunt, domus honeſtiſſima: quò L. frater meus, ſumma illorum volũtate

diuertit. Senator populi R. quod in vobis fuit, in veſtro oppido iacuit, & pernoctauit in publico. nulla hoc ciuitas vnquam commiſit. amicum enim noſtrum in iudicium vocabas. Tu, quid ego priuatim negotii geram, interpretabere in minuẽdo honore ſenatorio? Verùm hæc tum queremur, ſiquid de vobis per eum ordinem agetur, qui ordo à vobis adhuc ſolis contemptus eſt. In populi R. quidem conſpectum quo ore vos commiſiſtis? nec prius illam crucem, quæ etiam nunc ciuis R. ſanguine redundat, quæ fixa eſt ad portum, vrbémque veſtram, reuelliſtis, neque in profundum abieciſtis, locúmq; illum omnem expiaſtis, quàm Romam, atque in horum conuentum adiretis? In Mamertinorum ſolo fœderato, atque pacato monumentum iſtius crudelitatis conſtitutum eſt. veſtráne vrbs electa eſt, ad quam cùm adirent ex Italia, crucem ciuis R. prius, quàm quenquam amicum populi R. viderẽt? quam vos Rheginis, quorum ciuitati inuideris, item incolis veſtris, ciuibus R. oſtẽdere ſoletis, quominus ſibi arrogent, minúſ- 13
que vos deſpiciant, cùm videant ius ciuitatis illo ſupplicio eſſe mactatum. Verùm hæc emiſſe redicis. quid illa Attalica, tota Sicilia nominata, ab eodem Heio peripetaſmata emere oblitus es? licuit eodem modo, vt ſigna: quid enim actum eſt? an literis pepercisti? verùm hominem amẽtem hoc fugit. minus clarum putauit fore, quod de armario, quàm quod de ſàcrario eſſet ablatũ. At quomodo abſtulit? non poſſum dicere planius, quàm ipſe apud vos dixit Heius. Cùm quæſiſſem, nunquid aliud de bonis eius perueniſſet ad Vertem: reſpondit, iſtum ad ſe miſiſſe, vt ſibi mitteret Agrigentum peripetaſmata. quæſiui, an miſiſſet: reſpõdit id, quod neceſſe erat, ſcilicet dicto audiẽtem fuiſſe Prætori, miſiſſe. rogaui, perueniſſéntne Agrigentum? dixit, perueniſſe. quæſiui, an domum reuertiſſent? negauit adhuc reuertiſſe. riſus populi, atque admurmuratio omnium veſtrum facta eſt. hìc tibi in mentem non venit, iubere, vt hoc quoque referret, HS n ſe ti- 14
bi vendidiſſe: metuiſti ne æs alienum tibi creſceret, ſi HS v I millibus D tibi conſtarent ea, quæ tu facilè poſſes vendere HS C C millibus. fuit tãti, mihi crede: haberes, quod defenderes: nemo quæreret, quanti illa res eſſet: ſi modò te poſſes docere emiſſe, facilè cui velles tuam cauſam, & factum probares. nunc de peripetaſmatis quemadmodum te expedias, non habes. Quid? à Philiarcho Centuripino, homine locuplete, ac nobili, phaleras pulcherrimè factas, quæ Regis Hieronis fuiſſe dicuntur, vtrum tandem abſtuliſti, an emiſti? in Sicilia quidem cùm eſſem, ſic à Centuripinis, ſic à cæteris audiebã, non enim parum res erat clara. tam te has phaleras à Philiarcho Centuripino abſtuliſſe dicebant, quàm alias ita nobiles ab Ariſto Panormitano, quàm tertias à Cratippo Tyndaritano. Etenim ſi Philiarchus vendidiſſet, non ei, poſteaquam reus factus es, redditurũ te pro- 15
miſiſſes. quod quia vidiſti plures ſcire: cogitaſti, ſi ei reddidiſſes, te minus habiturũ, rem nihilo minus teſtatam futuram: non reddidiſti. Dixit Philiarchus pro teſtimonio, ſe, quòd noſſet tuum iſtum morbum, vt amici tui appellant, cupiſſe te celare de phaleris: cùm abs te appellatus eſſet, negaſſe habere ſeſe: apud alium quoque eas habuiſſe depoſitas, ne qua inuenirentur: iſtius tantam fuiſſe ſagacitatem, vt eas per illum ipſum inſpiceres, vbi erant depoſitæ: tum ſe deprehenſum negare non potuiſſe: ita ab ſe inuito ſublatas phaleras gratis. Iam, vt hæc omnia reperire, ac perſcrutari ſolitus ſit iudices, eſt operæpretium cognoſcere. Cybiratæ ſunt fratres quidam Tlepolemus, & Hiero, quorum alterum fingere opinor è cera ſolitum eſſe, alterum eſſe pictorem. hoſce, opinor, Cybiræ, cùm in ſuſpicionem veniſſent ſuis ciuibus, fanum expilaſſe Apollinis, veritos 16
pœnam iudicii, ac legis, domo profugiſſe. quòd Verrem artificii ſui cupidum cognouerant, tum iſte, id quod ex teſtibus didiciſtis, Cybiram cum inanibus ſyngraphis venerat: domo fugientes ad eum ſe exules, cùm iſte eſſet in Aſia, contulerunt. Habuit eos ſecum illo tempore: & in Legationis prædis, atque furtis multum illorum opera, conſilióq; vſus eſt. Hi ſunt illi, quibus in tabulis retulit ſeſe Q. Tadius dediſſe iuſſu iſtius Græcis pictoribus. eos iam bene cognitos, & re probatos ſecum in Siciliam duxit. quò poſteaquam venerunt, mirandum in modum canes venaticos diceres: ita odorabãtur

omnia,& perueſtigabant,vt,vbi quicquid eſſet,aliqua ratione inuenirent. aliud mini-
tando,aliud pollicendo,aliud per ſeruos,aliud per liberos,per amicum aliud, aliud pet
inimicum inueniebant.quicquid illis placuerat,perdendum erat.nihil aliud optabant,
17 quorum poſcebatur argentum, niſi vt id Hieroni & Tlepolemo diſpliceret. Verè me-
hercules hoc iudices dicam: memini Pamphilum Lilybætanum hoſpitem meum,& a-
micum,nobilem hominem,mihi narrare: cùm iſte ab ſeſe hydriam Boeti manu factá,
præclaro opere,& grandi pondere,per poteſtatem abſtuliſſet, ſe ſaoè triſtem,& cõtur-
batum domum reuertiſſe,quòd vas eiuſmodi, quod ſibi à patre & à maioribus eſſet re-
lictum, quo ſolitus eſſet vti ad feſtos dies, ad hoſpitum aduentum, à ſe eſſet ablatum.
Cùm ſederem, inquit, domi triſtis, accurrit Venerius: iubet me ſcyphos ſigillatos ad
Prætorem ſtatim afferre.Permotus ſum,inquit:binos habebam: iubeo promi vtroſq;,
nequid plus mali naſceretur,& mecum ad Prætoris domum ferri. Eò cùm venio, Præ-
ror quieſcebat:fratres illi Cybiratæ inambulabant.qui me vbi viderunt,Vbi ſunt Pam-
18 phile,ioquiunt,ſcyphi?oſtẽdo triſtis.laudaot.incipio queri,me nihil habiturum,quod
alicuius eſſet pretii,ſi etiam ſcyphi eſſent ablati. tum illi,vbi me conturbatum vident:
Quid vis nobis dare,vt iſti abs te ne auferantur? Ne multa, HS c c me,inquit,popoſce-
runt:dixi me c daturum.Vocat interea Prætor:ſcyphos poſcit.tum illos cœpiſſe Præ-
tori dicere,putaſſe ſe,id quod audiſſent, alicuius pretii ſcyphos eſſe Pamphili: luteum
negotium eſſe, non dignum, quod in ſuo argento Verres haberet. ait ille idem ſibi vi-
deri.ita Pãphilus ſcyphos optimos aoſert. Et mehercules ego antea,tametſi hoc neſcio
quid nugatorium ſciebam eſſe,iſta intelligere,tameo mirari ſolebam,iſtum in his ipſis
rebus aliquem ſenſum habere, quem ſcirem nulla in re quicquam ſimile hominis ha-
bere. tum primùm intellexi ad eam rem iſtos fratres Cybiratas fuiſſe,vt iſte io furando
manibus ſuis,oculis illorum vteretur. At ita ſtudioſus eſt huius præclaræ exiſtimatio-
19 nis,vt putetur in hiſce rebus intelligẽs eſſe: vt nuper(videte hominis amentiam) poſt-
eaquam eſt comperendinatus,cùm iam pro damnato,mortuóque eſſet,ludis Circenſi-
bus maoe apud L.Siſennam virum primarium,cùm eſſent triclinia ſtrata, argentúmq;
expoſitum in ædibus,cùm pro dignitate L. Siſennæ domus eſſet plena hominum ho-
neſtiſſimorum,acceſſerit ad argentum,contemplari vnumquodque otioſè,& conſide-
re cœperit.Mirari ſtoltitiam alii,quòd in ipſo iudicio eius ipſius cupiditatis,cuius inſi-
mularetur,ſuſpicionem augeret: alii amentiam,cui comperendinato,cùm tam multi
teſtes dixiſſent,quicquam illorum veniret in mẽtem. Pueri autem Siſennæ, credo qui
audiuiſſent quæ in iſtum teſtimonia eſſent dicta,oculos de iſto nuſquam deiicere, neq;
ab argento digitum diſcedere. Eſt boni iudicis,paruis ex rebus coniecturã facere vniuſ-
20 cuiuſque & cupiditatis,& incontinentiæ. qui reus, & reus lege comperendinatus, re,&
opinione hominum penè damnatus,temperare non potuerit maximo conuẽtu,quin
L.Siſennæ argentum tractaret,& conſideraret,hunc in prouinciã Prætorem quiſquam
putabit à Siculorum argento cupiditatem,aut manus abſtinere potuiſſe? Verùm vri
Lilybæum,vnde digreſſa eſt,oratio reuertatur:Diocles eſt Pamphili gener illius,à quo
hydria ablata eſt,Popillius cognomine. ab hoc abaci vaſa omnia, vt expoſita fuerant,
abſtulit. Dicat ſe licet emiſſe: etenim hîc propter magnitudinẽ furti ſunt,vt opinor,
literæ factæ.iuſſit Timarchidem æſtimare argentũ.quo modo?quo qui vnquã tenuiſſi-
mè in donatione hyſtrionum æſtimauit.tametſi iandudum ego erro,qui tam mulra de
tuis emptionibus verba faciam,& quæram vtrum emeris,& quomodo,& quanti eme-
21 ris,quod verbo tranſigere poſſum. Ede mihi ſcriptum: quid argenti in prouincia Sici-
lia pararis,vnde quidque,aut quanti emeris. Quid fit?quanqoam non debebam ego abs
te bas literas poſcere:me enim tabulas tuas habere,& proferre oportebat. verùm negas
te horum aonorum aliquid conſeciſſe.Compone hoc,quod poſtulo,de argento:de re-
liquo videro. Nec ſcriptum habeo: nec poſſum edere. Quid futurum igitur eſt? quid
exiſtimes hos iudices facere poſſe?domus plena ſignorum pulcherrimorum iam etiam

ante Præturam,multa ad villas tuas poſita,apud amicos multa depoſita,multa aliis da-
ta,atque donata:tabulæ nullum indicant emptum:omne argentum ablatum ex Sicilia
eſt:nihil cuiquam,quod ſuum dici vellet,relictum. Fingitur improba defenſio,Præto-
rem omne id argentum coemiſſe: tamen id ipſum tabulis demonſtrari non poteſt: ſi-
quas tabulas profers,in his,quid habeas,quomodo habeas,ſcriptum nõ eſt. horum au-
tem temporum cùm te plurimas res emiſſe dicis, tabulas omnino nullas profers:nón-
ne te & prolatis,& non prolatis tabulis condemnari neceſſe eſt?tu à M.Celio,equite R. 52
electiſſimo adoleſcente,quæ voluiſti vaſa argentea Lilybæi abſtuliſti:tu C.Cacurii,prõ-
pti hominis,& experientis,& in primis gratioſi,ſupellectilem omnem auferre non du-
bitaſti:tu maximam, & pulcherrimam menſam citream à Q. Lutadio Diodoro, qui
Q.Catuli beneficio à L.Sylla ciuis R.factus eſt,omnibus ſcientibus Lilybæi abſtuliſti.
Non tibi obiicio,quòd hominem digniſſimum tuis moribus,Apollonium Niconis fi-
lium Drepanitanum,qui nunc A.Clodius vocatur,omni argento optimè facto ſpolia-
ſti,ac depeculatus es.taceo:non enim putat ille ſibi iniuriam factã,propterea quòd ho-
mini iam perdito,& collum in laqueum inſerenti ſubueniſti,quum pupillis Drepani-
tanis bona patria erepta cum illo partitus es.gaudeo etiam,ſiquid ab eo abſtuliſti,& abs
te nihil rectius factum eſſe dico.A Liſone verò Lilybætano,primo homine,apud quem
diuerſatus es,Apollinis ſignum ablatum certè non oportuit.at dices te emiſſe.ſcio: HS 53
M.ita opinor.ſcio inquam.proferam literas:& tamen id factum non oportuit.A pupil-
lo Heio,cui Marcellus tutor eſt,à quo pecuniam grandem eripueras,ſcaphia cum em-
blematis Lilybæi vtrũ empta eſſe dicis,an confiteris erepta?Sed quid ego iſtius in eiuſ-
modi rebus mediocres iniurias colligo, quæ tãtummodo in furtis iſtius,& damnis eo-
rum,à quibus auferebat,verſata eſſe videantur? Accipite,ſi vultis,iudices rem eiuſmo-
di,vt am etiam ſingularem, vt furorem iam, non cupiditatem eius perſpicere poſſitis.

Melitẽſis Diodorus eſt:qui apud vos antea teſtimonium dixit.is Lilybæi multos iam
annos habitat, homo & domo nobilis, & apud eos,quò ſe contulit, propter virtutem
ſplendidus,& gratioſus.De hoc Verri dicitur,habere eũ perbona toreumata: in his po-
cula duo quædam, quæ Heraclia nominantur, Mentoris manu ſummo artificio facta. 54
quod iſte vbi audiuit,ſic cupiditate inflammatus eſt nõ ſolùm inſpiciũdi,verùm etiam
auferendi,vt Diodorum ad ſe vocaret,ac poſceret. Ille,qui illa non inuitus haberet, re-
ſpondit ſe Lilybæi nõ habere,Melitæ apud quẽdam propinquum ſuum reliquiſſe.Tum
iſte cõtinuò mittit homines certos Melitam:ſcribit ad quoſdam Melitenſes,vt ea vaſa
perquirant: rogat Diodorum, vt ad illum ſuum propinquum det literas. nihil ei lon-
gius videbatur,quàm dum illud videret argentum.Diodorus,homo frugi,ac diligens,
qui ſua ſeruare vellet,ad propinquum ſuum ſcribit,vt iis qui à Verre veniſſent,reſpon-
deret, illud argentum ſe paucis illis diebus miſiſſe Lilybæum. Ipſe interea recedit. ab-
eſſe ab domo pauliſper maluit, quàm præſens illud optimè factum argentum amitte-
re. Quod vbi iſte audiuit,vſq; eò eſt cómotus,vt ſine vlla dubitatione inſanire omni- 55
bus,ac furere videretur:quia non potuerat argẽtum eripere:ipſe à Diodoro erepta ſi-
bi vaſa optimè facta dicebat,minitari abſenti Diodoro,vociferare palàm,lachrymas in-
terdum vix tenere.Eriphylam accepimus in fabulis ea cupiditate,vt,cùm vidiſſet mo-
nile,vt opinor, ex auro,& gemmis, pulchritudine eius incenſa, ſalutem viri proderet.
ſimilis iſtius cupiditas:hoc etiam acrior,atque inſanior,quòd illa cupiebat id,quod vi-
derat,huius libidines non ſolùm oculis,ſed etiam auribus excitabantur. Cõquiri Dio-
dorum tota prouincia iubet. Ille ex Sicilia caſtra iam mouerat,& vaſa collegerat. Ho-
mo,vt aliquo modo illum in prouinciam reuocaret,hanc excogitat rationem : ſi hæc
ratio potius,quàm amentia nominanda eſt. apponit de ſuis canibus quendam, qui di-
cat ſe Diodorum Melitenſem rei capitalis reum velle facere . Primò mirum omnibus
videri,Diodorum reum,hominem quietiſſimum,ab omni non modò facinore,verùm 56
etiam minimi errati ſuſpicione remotiſſimũ: deinde eſſe perſpicuum, fieri omnia illa

propter argentum.Iſte non dubitat iubere nomen referri. & tum primùm,vt opinor,
iſtum abſentis nomen recepiſſe. Reclamat Sicilia tota,propter cælati argenti cupidita-
tem reos fieri rerum capitalium,neque ſolùm præſentes reos fieri, ſed etiam abſentes.
Diodorus Romæ ſordidatus circum patronos,atq; hoſpites curſare,rem omnibus nar-
rare.Literæ mittuntur iſti à patre vehementes,ab amicis item, videret quid ageret, de
Diodoro quò progrederetur, rem claram eſſe,& inuidioſam, inſanire hominem,peri-
turum hoc vno crimine, niſi cauiſſet. Iſte etiam tum patrem ſi non in parentis, at in
hominum numero putabat: ad iudicium nondum ſe ſatis inſtruxerat : primus annus
37 erat prouinciæ,non,vt in Sthenio,iam refertus pecunia.Itaq; furor eius paululum non
pudore,ſed metu,ac timore repreſſus eſt. cōdemnare Diodorum non audet,abſentem
de reis eximit. Diodorus interea, Prætore iſto propè triennium prouincia, domóque
caruit.cæteri non ſolùm Siculi,ſed etiam ciues R.hoc ſtatuerant: quoniam iſte tātum
cupiditate progrederetur, nihil eſſe, quod quiſquam putaret ſe, quod iſti paulò magis
placeret,conſeruare,aut domi retinere poſſe. Poſtea verò quàm intellexerunt,iſti vi-
rum fortem,quem ſummè prouincia expectabat,Q. Arrium non ſuccedere:ſtatuerūt
ſe nihil tam clauſum, neque tam reconditùm poſſe habere, quod non iſtius cupiditati
apertiſſimum,promptiſſimumq; eſſet. Tum iſte ab equite R.ſplendido,& gratioſo Cn.
Calidio,cuius filium ſciebat ſenatorem populi R.& iudicem eſſe, equuleos argenteos
nobiles,qui Q. Maximi fueranr,auſert.Imprudens huc incidi iudices:emit enim,non
38 abſtulit.nollem dixiſſe.iactabit ſe,& in his equitabit equuleis. Emi: pecuniā ſolui. cre-
do,etiam tabulæ proferētur.eſt tanti.cedo tabulas. dilue ſanè crimen hoc Calidianum,
dum ego tabulas aſpicere poſſim. Veruntamen quid erat,quod Calidius Romæ quere-
retur,ſe,cùm tot annos in Sicilia negotiaretur,abs te ſolo ita eſſe contemptum,ita de-
ſpectum,vt etiam vnà cum cæteris Siculis diſpoliaretur,ſi emeras?quid erat,quod con-
firmabat,ſe abs te argentum eſſe repetiturum,ſi tibi ſua voluntate vendiderat? tu por-
rò poſſes facere,vt Cn.Calidio nō redderes?præſertim cùm is L.Siſenna defenſore tuo
tam familiariter vteretur,cùm & cæteris familiaribus Siſennæ reddidiſſes.Deniq; non
opinor negaturum eſſe te,homini honeſto,ſed non gratioſiori,quàm Cn.Calidius eſt,
L.Coridio te argentum per Potamonem amicum tuum reddidiſſe. qui quidem cæte-
rorum cauſam apud te difficiliorem fecit.nam cùm te compluribus cōfirmaſſes reddi-
turum:poſteaquam Coridius pro teſtimonio dixit te ſibi reddidiſſe, finem reddēdi fe-
39 ciſti, quòd intellexiſti te præda de manibus amiſſa, teſtimonium tamen effugere non
poſſe.Cn.Calidio equiti R. per omnes alios Prætores licuit argenrum habere bene fa-
ctum:licuit poſſe domeſticis copiis, cùm magiſtratū,aut aliquem ſuperiorem inuitaſ-
ſet,ornare,& apparare conuiuium. Multi domi Cn. Calidii cum imperio, ac poteſtate
fuerunt:nemo inuentus eſt tam amens,qui illud argētum tam præclarum,ac tam no-
bile eriperet:nemo tam audax,qui poſceret:nemo tā impudens,qui poſtularet,vt ven-
deret:ſuperbum eſt enim iudices,& non ferendum,dicere Prætorem in prouincia ho-
mini honeſto,locupleti,ſplēdido, Vende mihi vaſa cælata:hoc eſt enim dicere, Non es
dignus tu,qui habeas,quæ tā bene facta ſunt:meæ dignitatis iſta ſunt. Tu dignior Ver-
res,quàm Calidius? qui,vt nō conferam vitam, atque exiſtimationem tuam cum illius
(neque enim eſt conferenda) hoc ipſum conferam,quo tu te ſuperiorem fingis: quòd
40 HS L X X X millia diuiſoribus,vt Prætor renuntiarere,dediſti:trecenta accuſatori,ne tibi
odioſus eſſet.ea re contemnis equeſtrem ordinem,ac deſpicis?ea re indignum tibi vi-
ſum eſt,quicquam,quod tibi placeret, Calidium potius habere,quàm te? Iactat ſe ian-
dudum de Calidio:narrat omnibus, ſe emiſſe.num etiam de L. Papirio,viro primario,
locuplete,honeſtóque equite R.thuribulum emiſti? qui pro teſtimonio dixit, te, cùm
inſpiciēdum popoſciſſes,auulſo emblemate remiſiſſe:vt intelligatis,in homine intel-
ligentiam eſſe,non auaritiam:artificii cupidum,non argenti fuiſſe.nec ſolum in Papi-
rio fuit hàc abſtinentia : tenuit hoc inſtitutum in thuribulis omnibus;quæcunque in

Sicilia ſuerunt. incredibile eſt autē, quàm multa, & quàm præclara fuerint. Credo tum,
cùm Sicilia florebat opibus, & copiis, magna artificia fuiſſe in ea inſula: nā domus erat
ante iſtum Prætorem nulla paulò locupletior, qua in domo hæc non eſſent, etiā ſi præ- 41
terea nihil eſſet argenti: patella grādis, cum ſigillis ac ſimulachris deorum: patera, qua
mulieres ad res diuinas vterentur: thuribulum. hæc autē omnia antiquo opere, & ſum-
mo artificio facta: vt hoc liceret ſuſpicari, fuiſſe aliquando apud Siculos peræqua pro-
portione cætera: ſed quibus multa fortuna ademiſſet, tamen apud eos remāſiſſe ea, quæ
religio retinuiſſet. Dixi iudices, multa fuiſſe ferè apud Siculos omnes: ego idem cōfir-
mo, nunc ne vnum quidem eſſe. Quid hoc eſt? quod hoc monſtrum, quod prodigium
in prouinciam miſimus? nónne vobis id egiſſe videtur, vt non vnius libidinē, non ſuos
oculos, ſed omnium auariſſimorum inſanias, cùm Romam reuertiſſet, expleret? qui ſi-
mul atque in oppidum quoppiam venerat: immittebantur illi continuò Cybiratici ca-
nes, qui inueſtigabant, & perſcrutabantur omnia. Si quod erat grāde vas, & maius opus
inuentum, læti auferebant. ſi minus eiuſmodi quippiam venari poterant, illa quidem 42
certè pro lepuſculis capiebantur, patellæ, pateræ, thuribula. Hîc quos putatis fletus mu-
lierum, quas lamētationes fieri ſolitas eſſe in hiſce rebus? quæ forſitan vobis paruæ eſſe
videantur: ſed magnum & acerbum dolorem commouēt, mulierculis præſertim, cùm
eripiuntur è manibus ea, quibus ad res diuinas vti conſueuerunt, quæ à ſuis acceperūt,
quæ in familia ſemper fuerūt. Hîc nolite expectare, dum ego hæc crimina agam ho-
ſtiatim: ab AEſchilo Tindaritano iſtum pateram abſtuliſſe, à Thraſone item Tindarita-
no patellam, à Nymphodoro Agrigentino thuribulū. Cùm teſtes ex Sicilia dabo: quem
volet, eligat, quem ego interrogem de patellis, pateris, thuribulis: non modò oppidum
nullum, ſed ne domus quidem vlla paulò locupletior expers huius iniuriæ reperietur.
qui cùm in conuiuium veniſſet, ſi quicquam cælati aſpexerat, manum abſtinere iudices
non poterat. Cn. Pompeius eſt Philo: qui fuit Tindaritanus. is cœnam iſti dabat apud 43
villam in Tindaritano. fecit, quod Siculi non audebant. ille, ciuis R. quòd erat, impu-
nius id ſe facturum putauit. appoſuit patellam, in qua ſigilla erant egregia. iſte conti-
nuò vt vidit, non dubitauit illud inſigne penatium, hoſpitaliúmque deorum ex hoſpi-
tali menſa tollere. ſed tamen, quod antea de iſtius abſtinentia dixeram, ſigillis auulſis
reliquum argētum ſine vlla auaritia reddidit. Quid? Eupolemo Calactino, homini no-
bili, Lucullorum hoſpiti, ac perfamiliari, qui nunc apud exercitum cum L. Lucullo eſt,
non idem fecit? cœnabat apud eum. argentum illi cæterum purum appoſuerat, ne pu-
rus ipſe relinqueretur, duo pocula nō magna, veruntamen cum emblematis. hîc quaſi
feſtiuum acroama ne ſine corollario de conuiuio diſcederet, ibidē conuiuis inſpectan-
tibus emblemata auellenda curauit. Neque ego nūc iſtius facta omnia enumerare co- 44
nor: neque opus eſt: nec fieri vllo modo poteſt. Tantummodo vniuſcuiuſque de varia
improbitate generis indicia apud vos, & exempla profero. neq; enim ita ſe geſſit in his
rebus, tanquam rationem aliquādo eſſet redditurus: ſed prorſus ita, quaſi aut reus nun-
quam eſſet futurus, aut, quo plura abſtuliſſet, eo minore periculo in iudicium eſſet vē-
turus, qui hæc, quæ dico, iam nō occultè, non per amicos, atque interpretes, ſed palàm
de loco ſuperiore ageret pro imperio, & poteſtate. Catinam cùm veniſſet, oppidum lo-
cuples, honeſtum, copioſum: Dionyſiarchum ad ſe Pardiorum, hoc eſt ſummum ma-
giſtratum vocari iubet. ei palàm imperat, vt omne argētum, quod apud quenque eſſet
Catinæ, conquirendum curaret, & ad ſe transferendum. Philarchum Centuripinū, pri-
marium hominem genere, virtute, pecunia, non hoc idem iuratum dicere audiſtis, ſibi
iſtum negotium dediſſe, atque imperauiſſe, vt Cēturipis, in ciuitate totius Siciliæ mul- 45
to maxima, & locupletiſſima, omne argētum conquireret, & ad ſe comportari iuberet?
Agyrio ſimiliter iſtius imperio vaſa Corinthia per Apollodorum, quem teſtem audi-
ſtis, Syracuſas deportata ſunt. Illa verò optima, quòd cùm Haluntium veniſſet Prætor
laborioſus, & diligens, ipſe in oppidum accedere noluit, quòd erat difficili aſcenſu, atq;

arduo : Artagathum Haluntinum, hominem non ſolùm domi ſuæ, ſed tota Sicilia in
primis nobilem, vocari iuſſit. ei negotium dedit, vt quicquid Halunti eſſet argenti cæ-
lati, aut ſiquid etiam Corinthiorum, vt omne ſtatim ad mare ex oppido deportaretur.
Aſcendit in oppidum Artagathus, homo nobilis : qui à ſuis & amari, & diligi vellet: fe-
rebat grauiter, illam ſibi ab iſto prouinciam datam: nec, quid faceret, habebat: pronun-
46 tiat, quid ſibi imperatum eſſet : iubet omnes proferre, quæ haberent. metus erat ſum-
mus: ipſe enim tyrannus non diſcedebat longius: Artagathum, & argentum in lectica
cubans ad mare infra oppidum expectabat. Quem concurſum factum in oppido puta-
tis? quem clamorem? quem porrò fletum mulierũ? qui viderent: equum Troianum in-
troductum, vrbem captam eſſe dicerent. efferri ſine thecis vaſa, extorqueri alia de mani-
bus mulierum, effringi multorũ fores, reuelli clauſtra. quid enim putatis? ſcuta ſiquan-
do conquiruntur à priuatis in bello, ac tumultu, tamen homines inuiti dant, etſi ad ſa-
lutem communem dari ſentiunt, nequem puteris ſine maximo dolore argentum cæ-
latum domo, quod alter eriperet, protuliſſe. omnia deferuntur. Cybiratæ fratres vocá-
tur, pauca improbant. quæ probarant, iis cruſtæ, aut emblemata detrahútur. ſic Halun-
tini excuſſis deliciis, cum argento puro domum reuerterunt . Quod vnquam iudices
huiuſcemodi euerriculum vlla in prouincia fuit? auertere aliquid de publico quamob-
47 ſcuriſſimè per magiſtratum ſolebant . etiam aliquid de priuato nonnunquam occultè
auferebant. & illi tamen condemnabátur. &, ſi quæritis, vt egomet mihi detraham: il-
los ego accuſatores puto fuiſſe, qui huiuſmodi hominum furta odore, aut aliquod le-
uiter preſſo veſtigio perſequebantur. nam nos quidem quid facimus in Verre, quem in
luto volutatum totius corporis veſtigiis inuenimus? Permagnum eſt in eum dicere
aliquid, qui præteriens, lectica paulìſper depoſita, non per præſtigia, ſed palàm per pote-
ſtatem, vno imperio, oſtiatim, totum oppidum compilarit? attamen vt poſſit dicere ſe
emiſſe, Artagatho imperat, vt aliquid illis, quorum argẽtum fuerat, nummulorum di-
cis cauſa daret. Inuenit Artagathus paucos, qui vellent accipere: his dedit. eos nummos
tamen iſte Artagatho nõ reddidit. voluit Romæ petere Artagathus: Cn. Lentulus Mar-
cellinus diſſuaſit, ſicut ipſum dicere audiſtis. atque hac tota de re audiſtis Artagathi, &
48 Lentuli teſtimonium . Et ne fortè hominem exiſtimetis hanc tantam vim emblema-
rum ſine cauſa coaceruare voluiſſe, videte quãti vos, quanti exiſtimationem populi R.
quanti leges, & iudicia, quanti teſtes Siculos, negotiatoréſque fecerit. Poſteaquam tan-
tam multitudinem collegerat emblematum, vt ne vnum quidem cuiquam reliquiſſet:
inſtituit officinam Syracuſis. in regiam maximam palàm artifices omnes, cælatores, ac
vaſcularios conuocari iubet, & ipſe ſuos complures habebat. eò conducit magnam ho-
minum multitudinem. menſes octo continuos opus his non defuit, cùm vas nullum
fieret, niſi aureum. tum illa, ex patellis, & thuribulis quæ vellerat, ita ſcitè in aureis po-
culis illigabat, ita aptè in ſcyphis aureis includebat, vt ea ad illam rem nata eſſe diceres.
Ipſe tamen Prætor, qui ſua vigilãtia pacem in Sicilia dicit fuiſſe, in hac officina maio-
49 rem partem diei cum tunica pulla ſedere ſolebat, & pallio . Hæc ego iudices non aude-
rem proferre, ni vererer ne fortè plura de iſto ab aliis in ſermone, quàm à me in iudi-
cio audiſſe vos diceretis. quis enim eſt, qui de hac officina, qui de vaſis aureis, qui de i-
ſtius pallio, tunica pulla non audierit? quem voles de conuentu Syracuſanorum virum
bonum nominato. producam. nemo erit, quin hoc ſe aut audiſſe, aut vidiſſe dicat . O
tempora: ò mores. nihil nimium vetus proferam . Sunt veſtrum iudices quàm multi,
qui L. Piſonem cognouerunt, huius L. Piſonis, qui Prætor fuit, patrem. Is cùm eſſet in
Hiſpania Prætor, qua in prouincia occiſus eſt: neſcio quo pacto, dum armis exercetur,
annulus aureus, quem habebat, fractus eſt, & cõminutus. cùm vellet ſibi annulum fa-
cere, aurificem iuſſit vocari in foro, ad ſellam, Cordubæ: & ei palàm appendit aurũ: ho-
minem in foro ſellam iubet ponere, & facere annulũ omnibus præſentibus . Nimium
50 fortaſſe dicet aliquis hunc diligentem. hactenus reprehẽdat, ſiquis volet: nihil amplius.

verùm fuit ei concedendum:filius enim L.Piſonis erat eius, qui primus de pecuniis re-
petundis legem tulir. Ridiculum eſt me nunc de Verre dicere,cùm de Piſone Frugi di-
xerim. veruntamen,quantum interſit,videte. Iſte cùm aliquot abacorum faceret vaſa
aurea,non laborauit,quin nō modò in Sicilia,verùm etiam Romæ in iudicio audiret.
ille in auri ſemuncia totam Hiſpaniam ſcire voluit,vnde Prætori annulus fieret.nimi-
rum vt hic nomē ſuum comprobauit,ſic ille cognomen. Nullo modo poſſum omnia
iſtius facta aut memoria conſequi, aut oratione complecti. genera ipſa cupio breuiter
attingere.vt hic modò me cōmonuit Piſonis annulus, quod totum effluxerat. Quàm
multis iſtum putatis hominibus honeſtis de digitis annulos aureos abſtuliſſe?nūquam
dubitauit,quotieſcunque alicuius aut gemma,aut annulo delectatus eſt. Incredibilem 11
rem dicam,ſed tam claram,vt ipſum negaturum non arbitrer. Cùm Valentio eius in-
terpreti epiſtola Agrigēti allata eſſet,caſu ſignum iſte animaduertit in cretula: placuit
ei:exquiſiuit,vnde eſſet epiſtola:reſpondit,Agrigento. Iſte literas,ad quos ſolebat,mi-
ſit,vt is annulus ad ſe primo quoque tempore afferretur.Ita literis iſtius patrisfamiliàs
L.Titio cuidam ciui R.annulus de digito detractus eſt.Illa verò eius cupiditas incredi-
bilis eſt: nam vt in ſingula conclauia,quæ iſte non modò Romæ,ſed omnibus in villis
habet , tricenos lectos optimè ſtratos cum cæteris ornamentis conuiuii quæreret , ni-
mium multa comparare videretur . Nulla domus in Sicilia locuples fuit , vbi iſte non
textrinā inſtituerit.Mulier eſt Segeſtana perdiues,& nobilis,Lamia nomine.per trien- 12
nium iſti plena domo telarū ſtragulam veſtem confecit,nihil niſi conchylio tinctum.
Attalus homo pecunioſus , nec vulgo Lilybæi, Chritolaus Ennæ , Syracuſis AEſchrio,
Cleomenes,Theomnaſtus,Pelori Archonides,Megiſtus.vox me citius defecerit,quàm
nomina.Ipſe dabat purpuram tantùm:amici operas:credo.iam enim non libet omnia
criminari : quaſi hoc mihi non ſatis ſit ad crimen, habuiſſe tam multum, quod daret:
voluiſſe deportare tam multa:hoc denique quod cōcepit,amicorum operis eſſe in hu-
iuſcemodi rebus vſum. Iā verò lectos æratos,& candelabra ænea,num cui præter iſtum
Syracuſis per triennium facta eſſe exiſtimatis?Emebat,credo. Sed tantùm vos certiores
iudices facio,quid iſte in prouincia Prætor egerit,necui fortè negligens nimium fuiſſe
videatur,neque ſe ſatis,cùm poteſtatem habuerit,inſtruxiſſe & ornaſſe. Venio nunc 13
non ad furtum,non ad auaritiam,non ad cupiditatem,ſed ad eiuſmodi facinus,in quo
omnia neſaria contineri mihi,atq; ineſſe videantur: in quo dii immortales violati,exi-
ſtimatio,atque authoritas nominis populi R.imminuta,hoſpitium ſpoliatum ac pro-
ditum, abalienati ſcelere iſtius à nobis omnes Reges amiciſſimi, nationéſque, quæ in
eorum regno, ac ditione ſunt . nam reges Syriæ regis Antiochi filios pueros ſcitis Ro-
mæ nuper fuiſſe,qui venerant non propter Syriæ regnum:nam id ſine cōtrouerſia ob-
tinebant,vt à patre,& à maioribus acceperāt:ſed regnum AEgypti ad ſe,& ad Selinem
matrem ſuam pertinere arbitrabantur.Hi ſi poſteaquam temporibus Reip. excluſi,per
ſenatum agere,quæ voluerant,non potuerunt:in Syriam in regnum patrium profecti
ſunt. Eorū alter,qui Antiochus vocatur,iter per Siciliam facere voluit. Itaq; iſto Præ-
rore venit Syracuſas . Hic Verres hæreditatem ſibi veniſſe arbitratus eſt , quòd in eius
regnum,ac manus venerat is,quem iſte & audierat multa ſecum præclara habere,& ſu- 14
ſpicabatur. Mittit homini munera ſatis largè: hæc ad vſum domeſticū,vini,olei, quod
viſum erat,etiam tritici,quod ſatis eſſet,de ſuis decumis.deinde ipſum Regē ad cœnam
vocauit.exornat amplè,magnificéque triclinium:exponit ea,quibus abundabat,pluri-
ma,ac pulcherrima vaſa argentea : nanque hæc aurea nondum fecerat, omnibus curat
rebus inſtructum,& paratum vt ſit cōuiuium.Quid multa?Rex ita diſceſſit,vt & iſtum
copioſè ornatum,& ſe honorificè acceptum arbitraretur. Vocat ad cœnam deinde ipſe
Prætorem,exponit ſuas copias omnes,multum argentum,non pauca etiam pocula ex
auro:quæ,vt mos eſt regius,& maximè in Syria,gemmis erāt diſtincta clariſſimis. Erat
etiam vas vinarium ex vna gemma pergrandi,trulla excauata cum manubrio aureo:de

qua,credo,ſatis idoneum, ſatis grauem teſtem Q. Minutiũ dicere audiſtis. Iſte vnum-
55 quodque vas in manus ſumere,laudare,mirari. Rex gaudere Prætori populi R. ſatis iu-
cundum,& gratum illud eſſe conuiuium. Poſteaquam inde diſceſſum eſt, cogitare iſte
nihil aliud,quàm id quod ipſa res declarauit,niſi quemadmodum Regem ex prouincia
ſpoliatum,expilatúmq; dimitteret. Mittit rogatum vaſa ea,quæ pulcherrima apud il-
lum viderat:ait ſe ſuis cælatoribus velle oſtendere. Rex,qui iſtum non noſſet, ſine vlla
ſuſpicione libentiſſimè dedit. Mittit etiam trullam gemmeam rogatum, velle eam ſe
diligentius conſiderare. ea quoque ei mittitur. Nunc reliquum iudices attẽdite,de quo
& vos audiſtis,& populus R. non nunc primùm audiet, & in exteris nationibus vſq; ad
vltimas terras peruagatum eſt. Candelabrum è gemmis clariſſimis,opere mirabili per-
fectum, Reges hi, quos dico, Romam cùm attuliſſent, vt in Capitolio ponerent,quòd
nondum etiam perfectum templum offenderant,neque ponere,neque vulgo oſtende-
re,ac proferre voluerunt: vt & magnificentius videretur,cùm ſuo tempore in cella Io-
56 uis Optimi Maximi poneretur: & clarius, cùm pulchritudo eius recens ad oculos ho-
minum, atque integra perueniret. Statuerunt id ſecum in Syriam reportare, vt,cùm
audiſſent ſimulachrum Iouis Optimi Maximi dedicatum, Legatos mitterent,qui cum
cæteris rebus illud quoque eximium, atque pulcherrimum donum in Capitolium af-
ferrent. Peruenit res ad iſtius aures neſcio quo modo: nam Rex id cælatum voluerat:
non quò quicquam metueret, aut ſuſpicaretur, ſed vt ne multi illud antè perciperent
oculis,quàm populus R. Iſte petit à Rege, & eũ pluribus verbis rogat,vti ad ſe mittat:
cupere ſe dicit inſpicere,neq; ſe aliis videndi poteſtatem eſſe facturum. Antiochus,qui
animo & puerili eſſet,& regio,nihil de iſtius improbitate ſuſpicatus eſt: imperat ſuis,vt
id in Prætorium inuolutum quàm occultiſſimè deferrent. Quò poſteaquam attuleſſit,
inuolucriſque reiectis conſtituerũt: iſte clamare cœpit,dignam rem eſſe regno Syriæ,
57 dignam regio munere,dignam Capitolio: etenim erat eo ſplendore,qui ex clariſſimis,
& plurimis gemmis eſſe debebat: ea varietate operum,vt ars certare videretur cum co-
pia: ea magnitudine,vt intelligi poſſet,nõ ad hominum apparatum, ſed ad ampliſſimi
templi ornamentum eſſe factum. Quod cùm ſatis iam perſpexiſſe videretur,tollere in-
cipiunt,vt referrent. Iſte ait,ſe velle illud etiam atque etiam conſiderare,nequaquam
ſe eſſe ſatiatum. iubet illos diſcedere,& candelabrum relinquere. ſic illi tum inanes ad
Antiochũ reuertuntur. Rex primò nihil metuere,nihil ſuſpicari. Dies vnus,alter,plu-
res: non referri. Tum mittit Rex ad iſtum,ſi ſibi videatur,vt reddat. iubet iſte poſterius
ad ſe reuerti. mirum illi videri. mittit iterum. non redditur. ipſe hominem appellat: ro-
gat,vt reddat. Os hominis,inſignémque impudentiam cognoſcite. quod ſciret,quód-
58 que ex ipſo Rege audiſſet in Capitolio eſſe ponendum, quod Ioui Optimo Maximo;
quod populo R. ſeruari videret, id ſibi vt donaret, rogare, & vehementer petere cœpit.
Cùm ille ſe & religione Iouis Capitolini,& hominum exiſtimatione impediri diceret,
quòd multæ nationes teſtes eſſent illius operis,ac muneris: iſte homini minari acerri-
mè cœpit. Vbi videt eum nihilomagis minis,quàm precibus permoueri: repentè homi-
nem de prouincia iubet ante noctem diſcedere. ait ſe comperiſſe ex eius regno piratas
in Siciliam eſſe venturos. Rex maximo conuentu Syracuſis,in foro,nequis fortè me in
crimine obſcuro verſari,atque affingere aliquid ſuſpicione hominum arbitretur,in fo-
ro inquam Syracuſis flens,deos,homineſque cõteſtans clamare cœpit,candelabrum fa-
ctum è gemmis,quod in Capitolium miſſurus eſſet,quod in templo clariſſimo,populo
59 R. monimentum ſuæ ſocietatis,amicitiæque eſſe voluiſſet, id ſibi C. Verrem abſtuliſſe.
de cæteris operibus ex auro,& gemmis,quæ ſua penes illum eſſent,ſe nõ laborare: hoc
ſibi eripi,miſerum eſſe,& indignum. id etſi antea iam mẽte,& cogitatione ſua, fratriſ-
que ſui conſecratum eſſet: tamen tum ſe in illo conuentu ciuium R. dare, donare, di-
care,conſecrare Ioui Optimo Maximo, teſtémque ipſum Iouem ſuæ voluntatis, ac re-
ligionis adhibere. Quæ vox,quæ latera, quæ vires huius vnius criminis querimoniam

poſſint ſuſtinere? Rex Antiochus,qui Romæ ante oculos omnium noſtrum biennium ferè comitatu regio,atque ornatu fuiſſet,is cùm amicus,& ſocius populi R.eſſet,amiciſſimo patre,auo,maioribus,antiquiſſimis,& clariſſimis Regibus,opulétiſſimo,& maximo regno,præceps è prouincia populi R.exturbatus eſt. Quemadmodum hoc accepturas nationes exteras,quemadmodum huius tui ſacti famam in regna aliorum,atque in vltimas terras perventuram putaſti,cùm audierint à Prætore populi R.in prouincia violatum Regem,ſpoliatum hoſpitem,eiectum ſocium populi R. atque amicum? nomen veſtrum populíque R.odio,atque acerbitati ſcitote narionibus exteris iudices futurum,ſi iſtius hæc tanta iniuria impunita diſceſſerit.Sic omnes arbitrabũtur, præſertim cùm hæc omnino fama de noſtrorũ hominum auaritia , & cupiditate percrebruerit: non iſtius ſolius hoc eſſe ſacinus,ſed eorum etiam,qui approbarint. Multi Reges, multæ liberæ ciuitates , multi priuati opulenti, ac potentes habent profectò in animo Capitolium ſic ornare , vt templi dignitas, imperíque noſtri nomen deſiderat . Qui ſi intellexerint,interuerſo hoc regali dono,grauiter vos tuliſſe:grata ſote vobis,populóque R.ſua ſtudia,ac dona arbitrabuntur.Sin hoc vos in Rege tam nobili,in re tam eximia,iniuriatam acerba neglexiſſe audierint:non erunt tã amentes,vt operam,curam, pecuniam impendant in eas res,quas vobis gratas ſore non arbitrentur . Hoc loco Q. Catule te appello : loquor enim de tuo clariſſimo, pulcherrimóque monimento . non iudicis ſolùm ſeueritatem in hoc crimine,ſed propè inimici, atq; accuſatoris vim ſuſcipere debes: tuus eſt enim honos in illo templo ſenatus populiq; R.beneficio: tui nominis æterna memoria ſimul cum templo illo conſecratur. Tibi hæc cura ſuſcipienda, tibi hæc opera ſumenda eſt,vt Capitolium , quomodo magnificentius eſt reſtitutum, ſic copioſius ornatum ſit,quàm fuit,vt illa flamma diuinitus extitiſſe videatur,nõ quæ deleret Iouis Optimi Maximi templum,ſed quæ præclarius magnificentiúſq; depoſceret. Audiſti Q . Minutium Ruſum dicere, domi ſuæ diuerſatum eſſe Antiochum Regem Syracuſis,ſe illud ſcire ad iſtum eſſe delatum,ſe ſcire non redditum. Audiſti,& audies omni è conuentu Syracuſano,qui ita dicant , ſeſe aùdientibus illud Ioui Optimo Maximo dicatum eſſe ab Rege Antiocho,& conſecratum.Si iudex non eſſes,& hæc ad te delata res eſſet: te potiſſimùm hoc perſequi,te petere,& agere oporteret. Quare non dubito , quo animo iudex huius criminis eſſe debeas , qui apud alium iudicem multo acrior,quàm ego ſum, actor, accuſatórque eſſe deberes . Vobis autem iudices quid hoc indignius,aut quid minus ferendum videri poteſt? Verréſne habebit domi ſuæ candelabrum Iouis Optimi Maximi è gemmis auróque perſectum ? Cuius fulgore collucere, atque illuſtrari Iouis Optimi Maximi templum oportebat, id apud iſtum in eiuſmodi conuiuiis conſtituetur,quæ domeſticis ſtupris,flagitiíſque flagrabunt? In iſtius lenonis turpiſſimi domo ſimul cum cæteris Chelidonis hæreditariis ornamentis,Capitolii ornamenta ponentur ? Quid huic ſacri vnquam ſore,aut quid fuiſſe religioſi putaris,qui nunc tanto ſcelere ſe obſtrictum eſſe non ſentiat ? qui in iudicium veniat, vbi ne precari quidem Iouem Optimum Maximum,atque ab eo auxilium petere more omnium poſſit? à quo etiam dii immortales ſua repetunt in eo iudicio,quod hominibus ad ſuas res repetundas eſt conſtitutum. Miramur Athenis Mineruam, Deli Apollinem, Iunonem Sami, Pergæ Dianam,multos præterea ab iſto deos tota Aſia, Græciáque violatos, qui à Capitolio manus abſtinere non potuerit ? quod priuati homines de ſuis pecuniis ornant,ornatutíque ſunt,id C.Verres ab Regibus ornari non eſt paſſus. Itaque hoc nefario ſcelere concepto,nihil poſtea tota in Sicilia neque ſacri, neq; religioſi eſſe duxit. ita ſeſe in ea prouincia per triennium geſſit,vt ab iſto non ſolùm hominibus , verùm etiam diis immortalibus bellum indictum putaretur.

Segeſta eſt oppidum peruetus in Sicilia iudices,quod ab AEnea fugiente à Troia,atque in hæc loca veniente cõditum eſſe demonſtrant. Itaque Segeſtani non ſolùm perpetua ſocietate,atq; amicitia,verùm etiam cognatione ſe cum populo R. coniunctos eſſe arbitrantur. hoc quondam oppi-

64 dum,cùm illa ciuitas cum Pœnis ſuo nomine, ac ſua ſponte bellaret,à Carthaginenſi-
bus vi captum atque deletum eſt, omniáque, quæ ornamento vrbi eſſe poſſent, Car-
thaginem ſunt ex illo loco deportata. Fuit apud Segeſtanos ex ære Dianæ ſimulachrũ,
cùm ſumma atque antiquiſſima præditum religione,tum ſingulari opere,artificióque
perſectum. Hoc tranſlatum Carthaginem locum tantùm, hominéſque mutarat, reli-
gionem quidem priſtinam conſeruabat:nam propter eximiam pulchritudinem etiam
hoſtibus digna, quam ſanctiſſimè colerent, videbatur. Aliquot ſeculis pòſt P. Scipio
bello Punico tertio Carthaginem cepit. qua in victoria (videte hominis virtutem &
diligentiam, vt & domeſticis præclariſſimæ virtutis exemplis gaudeatis, & eo maiore
odio dignam iſtius incredibilem audaciam iudicetis) conuocatis Siculis omnibus,
65 quòd diutiſſimè, ſæpiſſiméque Siciliam vexatam à Carthaginenſibus eſſe cognorat,
iubet omnia conquiri, pollicetur ſibi magnæ curæ fore,vt omnia ciuitatibus, quæ cu-
iuſque fuiſſent,reſtituerentur. tum illa,quæ quondam fuerant Himera ſublata,de qui-
bus antea dixi, Thermitanis ſunt reddita.tum alia Gellenſibus, alia Agrigentinis. in
quibus etiam ille nobilis Taurus, quem crudeliſſimus omnium tyrannorum Phala-
ris habuiſſe dicitur, quò viuos ſupplicii cauſa demittere homines, & ſubiicere flam-
mam ſolebat.quem Taurum Scipio cùm redderet Agrigentinis,dixiſſe dicitur,æquum
eſſe illos cogitare, verum eſſet Siculis vtilius, ſuiſne ſeruire,an populo R. obtempera-
re,cùm idem monimentum & domeſticæ crudelitatis, & noſtræ manſuetudinis habe-
rent. Illo tempore Segeſtanis maxima cum cura hæc ipſa Diana, de qua dicimus, red-
ditur. Reportatur Segeſtam:in ſuis antiquis ſedibus ſumma cum gratulatione ciuium
66 & lætitia reponitur. hæc erat poſita Segeſtæ, ſanè excelſa in baſi, in qua grandibus
literis P. Africani nomen erat inciſum, cúmque Carthagine capta reſtituiſſe per-
ſcriptum. Colebatur à ciuibus: ab omnibus aduenis viſebatur. cùm Quæſtor eſſem,
nihil mihi ab illis eſt demonſtratum prius. Erat admodum amplum & excelſum
ſignum cum ſtola: veruntamen inerat in illa magnitudine ætas, atque habitus virgi-
nalis: ſagittæ pendebant ab humero: ſiniſtra manu retinebat arcum: dextra arden-
tem facem præferebat. Hanc cùm iſte ſacrorum omnium hoſtis,religionúmque præ-
do vidiſſet: quaſi ipſa illa face percuſſus eſſet, ita flagrare cupiditate, atque amentia
cœpit. Imperat magiſtratibus iſte, vt eam demoliantur, & ſibi dent: nihil ſibi gra-
tius oſtendit futurum. illi verò dicere, id ſibi nefas eſſe, ſeque cùm ſumma religio-
ne, tum ſummo metu legum & iudiciorum teneti. Iſte tum petere ab illis, tum mi-
nari, tum ſpem, tum metum oſtendere. opponebant illi interdum nomen Africani:
67 donum populi R. illud eſſe dicebant: nihil ſe in eo poteſtatis habere, quod imperator
clariſſimus, vrbe hoſtium capta, monimentum victoriæ populi R. eſſe voluiſſet. Cùm
iſte nihilo remiſſius, atque etiam multò vehementius inſtaret quotidie: res agitur in
ſenatu: vehementer ab omnibus reclamatur. Itaque illo tempore, ac primo iſtius ad-
uentu pernegatur. poſtea quicquid erat oneris in nautis remigibúſque exigendis, in
frumento imperando,Segeſtanis præter cæteros imponebat aliquanto amplius, quàm
ferre poſſent. Præterea magiſtratus eorum euocabat: optimum & nobiliſſimum quen-
que ad ſe accerſebat: circum omnia prouinciæ fora rapiebat: ſigillatim vnicuique ca-
lamitati fore ſe denuntiabat: vniuerſis ſe funditus euerſurum eſſe illam ciuitatem mi-
nabatur. Itaque aliquando multis malis, magnóque metu victi Segeſtani Prætoris
imperio parendum eſſe decreuerunt. Magno cum luctu, & gemitu totius ciuitatis,
multis cum lachrymis, & lamentatione virorum, mulierúmque omnium, ſimula-
68 chrum Dianæ tollendum locatur. Videte, quanta religione fuerit. apud Segeſtanos
repertum eſſe Iudices ſcitote neminem neque liberum, neque ſeruum, neque ciuem,
neque peregrinum, qui illud ſignum auderet attingere. Barbaros quoſdam Lilybæo
ſcitote aduocatos eſſe operarios. hi denique illud, ignari totius negotii ac religio-
nis, mercede accepta ſuſtulerunt. Quod cùm ex oppido exportaretur, quem conuẽtum

mulierum factum eſſe arbitramini? quem fletum maiorum natu? quorum nonnulli etiam illum diem memoria tenebant, cùm illa eadem Diana Segeſtam Carthagine reuecta, victoriam populi R. reditu ſuo nunciaſſet. quàm diſſimilis hic dies illi tempori videbatur. Tum imperator populi R. vir clariſſimus deos patrios reportabat Segeſtanis, ex vrbe hoſtium recuperatos: nunc ex vrbe ſociorum Prætor eiuſdem populi turpiſſimus atque impuriſſimus, eoſdem illos deos nefario ſcelere auferebat. Quid hoc tota Sicilia eſt clarius, quàm omnes Segeſtanas matronas, & virgines conueniſſe, cùm Diana exportaretur ex oppido? vnxiſſe vnguentis? compleſſe coronis & floribus? thure, odoribúſque incenſis vſque ad agri fines proſecutas eſſe? Hanc tu tantam religionem ſi tum in imperio propter cupiditatem atque audaciam non pertimeſcebas, ne nunc quidem in tanto tuo, liberorúmque tuorum periculo perhorreſcis? quem tibi aut hominem, inuitis diis immortalibus, aut verò deum tantis eorum religionibus violatis auxilio futurum putas? Tibi illa Diana in pace, atque in otio religionem nullam attulit? quæ cùm duas vrbes, in quibus locata fuerat, captas incenſáſque vidiſſet, bis ex duorum bellorum flamma, ferróque ſeruata eſt: quæ Carthaginenſium victoria loco mutato, religionem tamen non amiſit: P. Africani virtute, religionem ſimul cum loco recuperauit. Quo quidem ſcelere ſuſcepto, cùm inanis eſſet baſis, & in ea P. Africani nomen inciſum, res indigna atque intoleranda videbatur omnibus, non ſolùm religiones eſſe violatas, verùm etiam P. Africani, viri fortiſſimi, rerum geſtarum gloriam, memoriam virtutis, monimenta victoriæ C. Verrem ſuſtuliſſe. Quod cùm iſti renuntiaretur de baſi ac literis, exiſtimauit homines in obliuionem totius negotii eſſe venturos, ſi etiam baſim tanquam indicem ſui ſceleris ſuſtuliſſet: itaque tollendam iſtius imperio locauerunt. quæ vobis locatio ex publicis Segeſtanorum literis priore actione recitata eſt. Te nunc P. Scipio, te inquam lectiſſimum, ornatiſſimúmque adoleſcentem appello, abs te officium tuum debitum generi & nomini requiro & flagito. cur pro iſto, qui laudem, honorémque familiæ veſtræ depeculatus eſt, pugnas? cur eum defenſum eſſe vis? cur ego tuas partes ſuſcipio? cur tuum munus ſuſtineo? M. Tullius P. Africani monimenta requirit: P. Scipio eum, qui illa ſuſtulit, defendit. Cùm mos à maioribus traditus ſit, vt monimenta maiorum ita ſuorum quiſque defendat, vt ea ne ornari quidem nomine alieno ſinat: tu iſti aderis, qui non obruit aliqua ex parte monimenta P. Scipionis, ſed funditus deleuit ac ſuſtulit? Quiſnam igitur per deos immortales tuebitur P. Scipionis memoriam mortui? quis monimenta atque indicia virtutis, ſi tu ea relinquis ac deſeris? neq; ſolùm ſpoliata illa patiere, ſed etiam eorum ſpoliatorem, vexatorémque defendes? Adſunt Segeſtani clientes tui, ſocii populi R. atque amici: certiorem te faciunt, P. Africanum Carthagine deleta ſimulachrum Dianæ maioribus ſuis reſtituiſſe, idque apud Segeſtanos eius imperatoris nomine poſitum ac dedicatum fuiſſe, hoc Verrem demoliendum & aſportandum, noménque omnino P. Scipionis delendum, tollẽdúmq; curaſſe. Orant te, atq; obſecrant, vt ſibi religionem, generi tuo laudem, gloriámq; reſtituas: vt, quod per P. Africanum ex vrbe hoſtium recuperarint, id per te ex prædonis domo cõſeruare poſſint. Quid aut tu his reſpõdere honeſtè potes, aut illi facere, niſi vt te, ac fidem tuam implorent? adſunt, & implorant. potes domeſticæ laudis amplitudinem Scipio tueri: potes: omnia in te ſunt, quæ aut fortuna hominibus, aut natura largitur. Nõ præcerpo fructum officii tui: non alienã mihi laudem appeto: non eſt pudoris mei, P. Scipione florentiſſimo adoleſcẽte viuo & incolumi, me propugnatorẽ monimentorũ P. Scipionis, defenſorémq; profiteri. Quãobrem ſi ſuſcipis domeſticæ laudis patrociniũ, me non ſolùm ſilere de veſtris monimẽtis oportebit, ſed etiam lætari, P. Africani eiuſmodi eſſe fortunas mortui, vt eius honos ab iis, qui ex eadem familia ſint, defendatur, neq; vllum aduenritiũ requiratur auxiliũ. ſin iſtius amicitia te impediet: ſi hoc, quod abs te poſtulo, minus ad officiũ tuũ pertinere arbitrabere: ſuccedam ego vicarius tuo muneri: ſuſcipiam partes, quas alienas eſſe arbitrabar, ne iſta

præclara nobilitas deſinat queri populum R. hominibus nouis, atque induſtriis libenter honores mandare, ſemperque mandaſſe. non eſt querendum in hac ciuitate, quæ propter virtutem omnibus nationibus imperat, virtutem plurimum poſſe. ſit apud alios imago P. Africani: ornentur alii mortui virtute ac nomine. talis ille vir fuit, ita de populo R. meritus eſt, vt non vni familiæ, ſed vniuerſæ ciuitati commendatus eſſe debeat. Eſt aliqua mea pars virilis, quòd eius ciuitatis ſum, quam ille amplam, illuſtrem, clarámque reddidit: præcipuè quòd in his artibus pro mea parte verſor, quarum ille princeps fuit, æquitate, induſtria, temperantia, defenſione miſerorum, odio improborum. quæ cognatio ſtudiorum & artium, propemodum non minus eſt coniuncta, quàm iſta, qua vos delectamini, generis & nominis. Repeto abs te Verres monimen-
74 tum P. Africani: cauſam Siculorum, quam ſuſcepi, relinquo: iudicium de pecuniis repetundis ne ſit hoc tempore: Segeſtanorum iniuriæ negligantur: baſis P. Africani reſtituatur: nomen inuictiſſimi imperatoris incidatur: ſignum pulcherrimum Carthagine captum reponatur. Hæc abs te non Siculorum defenſor, non tuus accuſator, non Segeſtani poſtulant, ſed is, qui laudem, gloriámque P. Africani tuendam, conſeruandámque ſuſcepit. Non vereor, ne hoc officium meum P. Seruilio iudici non probem, qui cùm res maximas geſſerit, monimentáque ſuarum rerum maximè conſtituat, atq; in his elaboret: profectò volet hæc non ſolùm ſuis poſteris, verùm etiam omnibus viris fortibus, & bonis ciuibus defendenda, non ſpolianda improbis tradere. Non vereor, ne tibi Q. Catule diſpliceat, cuius ampliſſimum in orbe terrarum, clariſſimúmq; mo-
75 nimentum eſt, quamplurimos eſſe cuſtodes monimentorum, & putare omnes bonos alienæ gloriæ defenſionem ad officium ſuum pertinere. Et quidem cæteris iſtius furtis atque flagitiis ita moueor, vt ea reprehendenda tantùm putem. hîc verò tantùm dolore afficior, vt nihil mihi indignius, nihil minus ferendum videatur. Verres Africani monimentis domum ſuam plenam ſtupri, plenam flagitii, plenam dedecoris ornabit? Verres temperatiſſimi, ſanctiſſimique viri monimentum, Dianæ ſimulachrum virginis in ea domo collocabit, in qua ſemper meretricum lenonúmque flagitia verſantur? At hoc ſolum Africani monimentum violaſti? quid? à Tindaritanis non eiuſdem Scipionis beneficio poſitum ſimulachrum Mercurii pulcherrimè factum ſuſtuliſti? at quemadmodum, dii immortales, quàm audacter, quàm libidinoſè, quàm impudenter? Audiſtis nuper dicere Legatos Tindaritanos, homines honeſtiſſimos, ac principes ciuitatis: Mercurium, qui ſacris anniuerſariis apud eos, ac ſumma religione
76 coleretur, quem P. Africanus Carthagine capta Tindaritanis non ſolùm ſuæ victoriæ, ſed etiam illorum fidei, ſocietatiſque monimentum, atque indicium dediſſet, huius vi, ſcelere, imperióque eſſe ſublatum. Qui, vt primùm in illud oppidum venit, ſtatim, tanquam ita fieri non ſolùm oporteret, ſed etiam neceſſe eſſet, tanquam hoc ſenatus mandaſſet, populúſque R. iuſſiſſet, ita, continuò ſignum vt demolirentur, & Meſſanam deportarent, imperauit. Quod cùm illis, qui aderant, indignum: qui audiebant, incredibile videretur: non eſt ab iſto primo illo aduentu perſeueratum. Diſcedens mandat Proagoro Sopatro, cuius verba audiſtis, vt demoliatur. cùm recuſaret, vehementer minatur. ita tum ex illo oppido proficiſcitur. Proagorus refert rem ad ſenatum: vehementer vndique reclamatur. Ne multa: iterum iſte aliquanto poſt ad illos venit: quærit continuò de ſigno. Reſpódetur ei, ſenatum non permittere: pœnam capitis conſti-
77 tutam, ſi iniuſſu ſenatus quiſquam attigiſſet: ſimul religio commemoratur. Tum iſte, Quam mihi religionem narras? quam pœnã? quem ſenatum? viuum te non relinquam: moriere virgis, niſi mihi ſignum traditur. Sopater iterum flẽs ad ſenatum defert iſtius cupiditatem, mináſque demonſtrat. Senatus Sopatro reſponſum nullum dat, ſed commotus, perturbatúſque diſcedit. Ille Prætoris accerſitus nuntio, rem demonſtrat: negat vllo modo fieri poſſe. Atque hæc (nihil enim prætermittẽdum de iſtius impudentia videtur) agebãtur in conuentu palàm, de ſella, ac de loco ſuperiore. Erat hyems ſumma,

tempeſtas, vt ipſum Sopatrum dicere audiſtis, perfrigida, imber maximus, cùm iſte im-
perat lictoribus, vt Sopatrum de porticu, in qua ipſe ſedebar, præcipitem in forum de-
iiciant, nudúmque conſtituant. Vix erat hoc planè etiam imperatum, cùm illum ſpo-
liatum, ſtipatúmque lictoribus videres. Omnes ideo putabant, vt miſer, atque innocẽs
virgis cæderetur. Feſellit hæc homines opinio. virgis iſte cæderet ſine cauſa ſocium po- 71
puli R. atque amicum? non vſque eò eſt improbus: non omnia ſunt in eo vno vitia:
nunquam fuit crudelis. leniter hominem clementérque accepit. Equeſtres ſunt me-
dio in foro Marcellorum ſtatuæ, ſicuti ferè cæteris in oppidis Siciliæ. ex quibus iſte C.
Marcelli ſtatuam delegit: cuius officia in illam ciuitatem, totámq; prouinciam recen-
tiſſima erant, & maxima. In ea Sopatrum, hominem cùm domi nobilem, tum ſummo
magiſtratu præditum, diuaricari, ac deligari iubet. Quo cruciatu ſit affectus, venire in
mentem neceſſe eſt omnibus, cùm eſſet vinctus nudus in ære, in imbri, in frigore. Ne-
que tamen finis huic iniuriæ, crudelitatíque fiebat, donec populus, atq; vniuerſa mul-
titudo atrocitate rei, miſericordiáque commota, ſenatum clamore coegit, vt iſti ſi-
mulachrum illud Mercurii polliceretur. Clamabant fore, vt ipſi ſeſe dii immortales
vlciſcerentur, hominem interea perire innocentem non oportere. Tum frequens ſe- 72
natus ad iſtum venit, pollicetur ſignum. Ita Sopater de ſtatua C. Marcelli, cùm iam pe-
nè obriguiſſet, vix viuus aufertur. Nõ poſſum diſpoſitè iſtum accuſare, ſi cupiam. opus
eſt non ſolùm ingenio, verùm etiam artificio quodam ſingulari. Vnum hoc crimen vi-
detur eſſe, & à me pro vno ponitur: de Mercurio Tindaritano plura ſunt: ſed ea quo pa-
cto diſtinguere, ac ſeparare poſſim, neſcio. eſt pecuniarum captarum, quòd ſignum à
ſociis pecuniæ magnæ ſuſtulit. eſt peculatus, quòd publicè populi R. ſignum, de præda
hoſtium captum, poſitum imperatoris noſtri nomine, non dubitauit auferre. eſt maie-
ſtatis, quòd imperii noſtri gloriæ, rerúmque geſtarum monimenta euertere, atque
aſportare auſus eſt. eſt ſceleris, quòd religiones maximas violauit. eſt crudelitatis, quòd
in hominem innocentem, in ſocium noſtrum, atq; amicum, nouum, ac ſingulare ſup-
plicii genus excogitauit. Illud verò quid ſit, iam non queo dicere: quo nomine appel-
lem, neſcio: quòd in C. Marcelli ſtatua. Quid eſt hoc? patronúſne quòd erat? quid tum?
quò id ſpectat? vtrum ea res ad opem, an ad calamitatem clientium, atque hoſpitum
valere debebat? an vt hoc oſtenderes, contra vim tuam in patronis præſidii nihil eſſe?
quis hoc non intelligeret, in improbi præſentis imperio maiorem eſſe vim, quàm in
bonorum abſentium patrocinio? An verò ex hoc illa tua ſingularis ſignificatur inſo-
lentia, ſuperbia, contumacia? detrahere videlicet aliquid te de amplitudine Marcello-
rum putaſti? Itaque nunc Siculorum Marcelli non ſunt patroni: Verres in eorum lo-
cum ſubſtitutus eſt. Quam in te tantam virtutem eſſe, aut dignitatem arbitratus es,
vt conarere clientelam tam illuſtrem, tam ſplendidæ prouinciæ traducere ad te, au-
ferre à certiſſimis, antiquiſſimiſq; patronis? tu iſta ſtultitia, nequitia, inertia, non modò
totius Siciliæ, ſed vnius tenuiſſimi Siculi clientelam tueri potes? tibi Marcelli ſtatua
pro patibulo in clientes Marcellorum fuit? tu ex illius honore in eos ipſos, qui hono-
rem illi habuerant, ſupplicia quærebas? quid poſtea? quid tandem tuis ſtatuis fore ar-
bitrabare? an verò id quod accidit? nam Tindaritani ſtatuam iſtius, quam ſibi propter
Marcellos altiore etiam baſi poni iuſſerat, deturbarunt, ſimul ac ſucceſſum iſti audie-
runt. Dedit igitur tibi nunc fortuna Siculorum C. Marcellum iudicem, vt, cuius ad
ſtatuam Siculi te Prætore alligabantur, eius religioni te eundem vinctum, aſtrictúm-
q; dedamus. Ac primò iudices hoc ſignum Mercurii dicebat iſte Tindaritanos C. Mar-
cello huic AEſernino vendidiſſe: atque hoc ſua cauſa etiam Marcellum ipſum ſpera-
bat eſſe dicturum. quod mihi nunquam veriſimile viſum eſt, adoleſcentem illo lo-
co natum, patronum Siciliæ, nomen ſuum iſti ad tranſlationem criminis commoda-
turum. Veruntamen ita res mihi tota præuiſa, atque præcauta eſt, vti, ſi maximè eſſet
inuentus, qui in ſe ſuſcipere iſtius culpam, criménque cuperet, tamen is proficere nihil

poſſet:eos enim teſtes deduxi,& eas literas deportaui,vt de iſtius facto dubium nemini
eſſe poſſet. Publicæ literæ ſunt,deportatum Mercurium eſſe Meſſanam ſumptu publi-
co:dicunt,quãti:præfuiſſe huic negotio publicè Legatũ Poleam.quid is?vbi eſt? præſto
eſt:teſtis eſt. Proagoti Sopatri iuſſu.quis eſt hic?qui ad ſtatuam aſtrictus eſt.quid is? vbi
eſt?teſtis eſt. Vidiſtis hominem,& verba eius audiſtis. Demoliẽdum curauit Demetrius
Gymnaſiarchus, quòd is ei loco præerat. quid? hoc nos dicimus? immò verò ipſe præ-
ſens: Romæ nuper ipſum iſtum eſſe pollicitum , ſeſe id ſignum Legatis eſſe reddiu-
rum,ſi eius rei teſtificatio tolleretur,cautúmque eſſet eos teſtimonium non eſſe dictu-
83 ros. Dixit hoc apud vos Zoſippus,& Hiſmenias,homines nobiliſſimi,& principes Tin-
daritanæ ciuitatis. Quid Agrigẽto?nónne eiuſdem P. Scipionis monimentũ,ſignum
Apollinis pulcherrimum,cuius in ſemine literulis minutis argenteis nomen Myronis
erat inſcriptũ,ex AEſculapii religioſiſſimo ſano ſuſtuliſti? quod iſte iudices cùm clàm
feciſſet , cùm ad ſuum ſcelus illud, ſurtúmque nefarium quoſdam homines improbos
duces,atque adiutores adhibuiſſet:vehementer commota ciuitas eſt. Vno eodem tem-
pore Agrigentini beneficium Africani, religionem domeſticam, ornamentum vrbis,
indicium victoriæ,teſtimonium ſocietatis requirebant. Itaque ab illis qui principes in
ea ciuitate erant,præcipitur,& negotium datur Quæſtoribus,& AEdilibus,vt noctu vi-
gilias agerent ad ædes ſacras. etenim iſte Agrigenti (credo propter multitudinem illo-
rum hominum, atque virtutem,& quòd ciues R. viri fortes, ac ſtrenui, & honeſti per-
84 multi in illo oppido, coniunctiſſimo animo cum ipſis Agrigentinis viuunt , ac nego-
tiantur)non audebat palàm poſcere,aut tollere quæ placebant. Herculis templum eſt
apud Agrigentinos,non longè à ſoro,ſanè ſanctum apud illos,& religioſum. Ibi eſt ex
ære ſimulachrum ipſius Herculis : quo non facilè quicquam dixerim me vidiſſe pul-
chrius(tametſi non tam multum in iſtis rebus intelligo,quàm multa vidi)vſque eò iu-
dices,vt rictus eius,ac mentum paulò ſit attritius,quòd in precibus,& gratulationibus
non ſolùm id venerari, verùm etiam oſculari ſolent . Ad hoc templum, cùm eſſet iſte
Agrigenti,duce Timarchide repentè nocte intempeſta ſeruorum armatorum fit con-
curſus,atque impetus:clamor à vigilibus,ſanique cuſtodibus tollitur. Qui primò cùm
obſiſtere,ac defendere conarentur,malè mulctati clauis,ac ſuſtibus repelluntur. Poſt-
ea conuulſis repagulis,effractiſque valuis, demoliri ſignum,ac vectibus labeſactare co-
85 nantur . Interea ex clamore ſama tota vrbe percrebruit , expugnari deos patrios , nòn
hoſtium aduentu , neque repentino prædonum impetu ; ſed ex domo , atque cohorte
Prætoria manum ſugitiuorum inſtructam, armatámque veniſſe. nemo Agrigenti ne-
que ætate tam affecta,neque viribus tam infirmis ſuit,qui non illa nocte eo nuntio ex-
citatus ſurrexerit, telúmque,quod cuique ſors offerebat, arripuerit. Itaque breui tem-
pore ad ſanũ ex vrbe tota concurritur. Horam amplius iam in demoliendo ſigno pèr-
multi homines moliebãtur: illud interea nulla lababat ex parte,cùm alii vectibus ſub-
iectis conarentur commouere,alii deligatum omnibus membris rapere ad ſe ſunibus.
Repentè Agrigentini concurrunt : fit magna lapidatio: dant ſeſe in ſugam iſtius præ-
clari imperatoris nocturni milites. Duo tamen ſigilla perparuula tollunt, ne omnino
inanes ad iſtum prædonem religionum reuerterentur . Nunquam tam malè eſt Sicu-
86 lis,quin aliquid ſacetè,& commodè dicant,velut in hac re:Aiebant in labores Herculis
non minus hunc immaniſſimum Verrem , quàm illum aprum Erymanthium referri
oportere . Hanc virtutem Agrigentinorum imitati ſunt Aſſorini poſtea viri ſortes , &
fideles,ſed nequaquam ex tam ampla, neque tam ex nobili ciuitate. Chryſas eſt am-
nis, qui per Aſſorinorum agros fluit . Is apud illos habetur deus , & religione maxima
colitur . Fanum eius eſt in agro , propter ipſam viam , qua Aſſoro itur Ennam . In
eo Chryſæ eſt ſimulachrum præclarè factum è marmore . id iſte poſcere Aſſorinos
propter ſingularem eius ſani religionem non auſus eſt : Tlepolemo dat , Hieroníque
negotium . Illi noctu facta manu , armatique veniunt : fores ædis effringunt : æditui,

cuſtodéſque maturè ſentiunt: ſignum,quod erat notum vicinitati,buccina datur: homines ex agris concurrunt:eiicitur,fugatúrque Tlepolemus:neque quicquam ex ſano Chryſæ,prærer vnum perparuulum ſignum ex ære deſideratum eſt. Matris magnæ fanum apud Enguinos eſt:iam enim mihi non modò breuiter de vnoquoque dicendum eſt, ſed etiam prætereunda videnrur eſſe permulta, vt ad maiota iſtius, & illuſtriora in hoc genere ſurta,& ſcelera veniamus.in hoc fano loricas,galeáſque æneas,cælatas opere Corinthio,hydriáſque grandes ſimili in genere,atque eadem arte perfectas idem illε Scipio, vir omnibus rebus præcellentiſſimus, poſuerat, & ſuum nomên inſcripſerat. Quid iam de iſto plura dicam,aut querar? omnia illa iudices abſtulit: nihil in religioſiſſimo fano, præter veſtigia violatæ religionis, noménque P. Scipionis, reliquit. Hoſtium ſpolia;monimenta imperatorum, decora, atque ornamenta ſanorum, poſthac his præclaris nominibus amiſſis,in inſtrumento, ac ſupellectili C. Verris numerabuntur. tu videlicet ſolus vaſis Corinthiis delectaris? tu illius æris temperationem, tu operum lineamenta ſolertiſſimé perſpicis: hæc Scipio ille non intelligebat, homo doctiſſimus, atque humaniſſimus? tu ſine vlla bona arte, ſine humanitate, ſine ingenio, ſine litetis intelligis,& iudicas? vide,ne ille non ſolùm temperantia, ſed etiam intelligentia te,atque iſtos qui ſe elegantes dici volunt, vicerit. nam quia,quàm pulchra eſſent, inrelligebat, iccirco exiſtimabat ea non ad hominum luxuriem, ſed ad ornatum fanorum, arque oppidorum eſſe facta, vt poſteris noſtris monimenta religioſa eſſe videantur. Audite etiam ſingularem eius iudices cupiditatem, audaciam, amentiam,in iis præſertim ſacris polluendis,quæ nõ modò manibus attingi,ſed ne cogiratione quidem violari fas fuit. Sacrarium Cereris eſt apud Catinenſes, eadem religione qua Romæ, qua in cæteris locis, qua propè in toto orbe rerrarum. In eo ſacrario intimo fuit ſignum Cereris perantiquum: quod viri,nõ modò cuiuſmodi eſſet, ſed ne eſſe quidem ſciebant:aditus enim in id ſacrarium non eſt viris:ſacra per mulieres,ac virgines confici ſolent. hoc ſignum noctu clàm iſtius ſerui ex illo religioſiſſimo, atque antiquiſſimo fano ſuſtulerunt. Poſtridie ſacerdotes Cereris, atque illius fani antiſtites, maiores naru, probatæ, ac nobiles mulieres, rem ad magiſtratus ſuos deſerunt. omnibus acerbum,indignum, luctuoſum denique videbarur. Tum iſte permotus illa atrocitate negotii,vt ab ſe ſceleris iſtius ſuſpicio remoueretur,dat hoſpiti ſuo cuidam negotium,vt aliquem reperiret,quem ea feciſſe inſimularet,darétque operam vt is eo crimine damnaretur,ne ipſe eſſet in crimine.Res non procraſtinatur.nam cùm iſte Catinam profectus eſſet,ſerui cuiuſdam nomen deſertur: is accuſatur: ficti teſtes in eum dantur: rem cunctus ſenatus Catinenſium legibus iudicat. Sacerdotes vocantur: ex his quæritur ſecretò in curia,quid eſſet ſactum,quemadmodum arbitrarentur ſignum eſſe ablatum. teſpondent illæ,Prætoris in illo loco ſeruos eſſe viſos. Res, quæ eſſet antea non obſcura,ſacerdotum teſtimonio perſpicua eſſe cœpit.itur in conſilium:ſeruus ille innocens omnibus ſenrentiis abſoluitur,quo facilius vos hunc omnibus ſententiis condemnare poſſetis.quid enim poſtulas Verres?quid ſperas?quid ſpectas?quem tibi aut deorum,aut hominum auxilio putas futurum?eóne tu ſeruos ad ſpoliandum fanum immittere auſus es,quò liberos adire ne orandi quidem cauſa fas erat?hiſne rebus manus afferre non dubitaſti,à quibus etiam oculos cohibere te religionum iura cogebãt? tametſi ne oculis quidem captus in hanc fraudem tam ſceletatam,ac tam nefariam decidiſti: nam id concupiſti,quod nunquam videras:id inquam adamaſti,quod antea non aſpexeras.auribus tu tantam cupiditatem concepiſti, vt eam non metus,non religio, non deorum vis,non hominum exiſtimatio cõtineret. At ex viro bono credo audieras,& bono authore. Quî id potes,qui ne ex viro quidem audire potueris? Audiſti igitur ex muliere, quoniam id viri neque vidiſſe, neque noſſe poterant. Qualem porrò illam fœminam ſuiſſe putatis iudices,quàm pudicá,quæ cum Verte loqueretur? quàm religioſam,quæ ſacrarii ſpoliandi oſtenderet rationem? at minimè mirum: quæ ſacra per ſummam

caſtimoniam virorum, ac mulierum fiant, eadem per iſtius ſtuprum, ac flagitium eſſe
violata. Quid ergo? hoc ſolum auditione expetere cœpit, cùm id ipſe nõ vidiſſet? immò
verò alia complura. Ex quibus eligam ſpoliationem nobiliſſimi, atque antiquiſſimi fa-
ni: de qua priore actione teſtes dicere audiſtis. Nunc eadem illa quæſo audite: & diligẽ-
ter, ſicut adhuc feciſtis, attendite. Inſula eſt Melita iudices, ſatis lato ab Sicilia mari,
periculoſóque diſiuncta: in qua eſt eodem nomine oppidum, quò iſte nunquam acceſ-
ſit. Quod tamen iſti textrinum per triennium ad muliebrem veſtem conficiẽdam fuit.
92 Ab eo oppido non longè in promontorio fanum eſt Iunonis antiquum: quod tanta
religione ſemper fuit, vt non modò illis Punicis bellis, quæ in his ferè locis nauali præ-
lio geſta, atque verſata ſunt, ſed etiam in hac prædonum multitudine ſemper inuiola-
tum, ſanctúmque fuerit. Quinetiam hoc memoriæ proditum eſt, claſſe quondam Ma-
ſiniſſæ Regis ad eum locum appulſa, præfectum regium dentes eburneos incredibili
magnitudine è ſano ſuſtuliſſe, & eos in Africam portaſſe, Maſiniſſǽque donaſſe: Re-
gem quidem primò delectatum eſſe munere: pòſt, vbi audiſſet vnde eſſent, ſtatim cer-
tos homines in quinqueremi miſiſſe, qui eos dentes reportarent. Itaq; in his ſcriptum
literis Punicis fuit, Regem Maſiniſſam imprudentem accepiſſe, re cognita reponen-
dos, reſtituendóſque curaſſe. Erat præterea magna vis eboris: multa ornamenta, in qui-
93 bus eburneæ victoriæ antiquo opere, ac ſumma arte perfectæ. Hæc iſte omnia, ne mul-
tis morer, vno impetu, atque vno nuntio per ſeruos Venerios, quos eius rei cauſa miſe-
rat, tollenda, atque aſportanda curauit. Prò dii immortales, quem ego hominem accu-
ſo? quem legibus, ac iudiciali iure perſequor? de quo vos ſententiam per tabellam fere-
tis? dicunt Legati Melitenſes publicè, ſpoliatum templum eſſe Iunonis, nihil iſtum in
religioſiſſimo ſano reliquiſſe, quem in locum claſſes hoſtium ſæpe acceſſerint, vbi pi-
ratæ ferè quotannis hiemare ſoleant: quod neque prædo violarit antea, neque vnquam
hoſtis attigerit, id ab vno iſto ſic ſpoliatum eſſe, vt nihil omnino ſit relictum. Hîc nunc
aut iſte reus, aut ego accuſator, aut hoc iudicium appellabitur? criminibus enim coar-
guitur, aut ſuſpicionibus in iudicium vocatur? dii ablati: fana vexata: nudatæ vrbes re-
periuntur. earum autem rerum nullam ſibi iſte neque inficiandi rationem, neque de-
94 fendendi facultatem reliquit: omnibus in rebus coarguitur à me, conuincitur à teſti-
bus, vrgetur confeſſione ſua, manifeſtis in maleficiis tenetur, & manet etiam, ac tacitus
facta mecum ſua recognoſcit. Nimium mihi diu videor in vno genere verſari crimi-
num: ſentio iudices occurrendum eſſe ſatietati aurium, animorúmque veſtrorum.
Quamobrem multa prætermittam. ad ea autem quæ dicturus ſum, reficite vos quæſo
iudices per deos immortales, per eos ipſos, de quorum religione iandiu dicimus, dum
id eius facinus commemoro, & profero, quo prouincia tota cõmota eſt. de quo ſi paulò
altiùs ordiri, ac repetere memoriam religionis videbor, ignoſcite. rei magnitudo me
breuiter perſtringere atrocitatẽ criminis non ſinit. Vetus eſt hæc opinio iudices, quæ
conſtat ex antiquiſſimis Græcorum literis, atque monimentis: inſulam Siciliam totam
eſſe Cereri, & Liberæ conſecratam. Hoc cùm cæteræ gentes ſic arbitrantur, tum ipſis Si-
culis ita perſuaſum eſt, vt in animis eorum inſitum, atque innatum eſſe videatur. nam
95 & natas eſſe has in his locis deas, & fruges in ea terra primùm repertas arbitrantur, &
raptam eſſe Liberam, quam eandem Proſerpinam vocant, ex Ennenſium nemore: qui
locus, quòd in media eſt inſula ſitus, vmbilicus Siciliæ nominatur. Quam cùm inue-
ſtigare, & conquirere Ceres vellet, dicitur inflammaſſe tædas iis ignibus, qui ex AEtnæ
vertice erumpunt: quas ſibi cùm ipſa præferret, orbem omnium peragraſſe terrarum.
Enna autem, vbi ea quæ dico, geſta eſſe memorantur, eſt loco perexcelſo, atque edito:
quo in ſummo eſt æquata agri planities, & aquæ perennes: tota verò ab omni aditu
circunciſa, atque dirempta eſt. quàm circa lacus, lucique ſunt plurimi, & lectiſſimi
flores omni tempore anni: locus vt ipſe raptum illum virginis, quem iam à pue-
ris accepimus, declarare videatur. etenim propè eſt ſpelunca quædam, conuerſa

ad Aquilonem,infinita altitudine, qua Ditem patrem ferunt repentè cum curru exti- 96
tiſſe,abreptámque ex eo loco virginem ſecum aſportaſſe,& ſubitò non longè à Syracu-
ſis penetraſſe ſub terras,lacúmque in eo loco repentè extitiſſe:vbi vſque ad hoc tempus
Syracuſani feſtos dies anniuerſarios agũt, celeberrimo virorum,mulierúmq; conuen-
tu. Propter huius opinionis vetuſtatem,quòd eorum in his locis veſtigia,ac propè in-
cunabula reperiuntur deorum , mira quædam tota Sicilia priuatim, ac publicè religio
eſt Cereris Ennenſis: etenim multa ſæpe prodigia vim eius,numénque declarãt, mul-
tis ſæpe in difficillimis rebus præſens auxilium eius oblatum eſt:vt hæc inſula ab ea non
ſolùm diligi,ſed etiam incoli,cuſtodiríque videatur. nec ſolùm Siculi,verùm etiam cæ-
teræ gentes,nationéſq; Ennenſem Cererem maximè colunt. Etenim ſi Athenienſium
ſacra ſumma cupiditate experuntur,ad quos Ceres in illo errore veniſſe dicitur,frugéſ- 97
que attuliſſe: quantam eſſe religionem conuenit eorum,apud quos eam natam eſſe,&
fruges inueniſſe conſtat? Itaque apud patres noſtros atroci, ac difficili Reip. tempore,
cùm Tib. Graccho occiſo magnorum periculorum metus ex oſtentis portenderetur,
P.Mutio,L.Calphurnio Coſs.aditum eſt ad libros Sibyllinos: in quibus inuentum eſt
Cererem antiquiſſimã placari oportere. Tum ex ampliſſimo collegio Decemuirali ſa-
cerdotes populi R.cùm eſſet in vrbe noſtra Cereris pulcherrimum & magnificentiſſi-
mum templum,tamen vſque Ennam profecti ſunt. tãta enim erat authoritas,& vetu-
ſtas illius religionis,vt,cùm illuc irent,nõ ad ædem Cereris,ſed ad ipſam Cererem pro-
ficiſci viderentur. Non obtundam diutius aures veſtras:iandudũ vereor,ne oratio mea
aliena ab iudiciorum ratione,& quotidiana dicendi cõſuetudine eſſe videatur. Hoc di-
co,hanc ipſam Cererem,antiquiſſimam,religioſiſſimam,principemq; omnium ſacrorũ,
quæ apud omnes gentes,nationéſq; fiunt,à C.Verre ex ſuis templis,ac ſedibus eſſe ſub- 98
latam.Qui acceſſiſtis Ennam,vidiſtis ſimulachrum Cereris è marmore,& in altero tẽ-
plo Liberæ.ſunt ea perampla,atque præclara,ſed non ita antiqua. ex ære fuit quoddam
modica amplitudine,ac ſingulari opere,cum facibus,perantiquum,omnium illorum,
quæ ſunt in eo fano,multo antiquiſſimum.id ſuſtulit.ac tamen eo contentus nõ fuit.
Ante ædem Cereris in aperto, ac propatulo loco ſigna duo ſunt, Cereris vnũ, alterum
Triptolemi,& pulcherrima,& perampla.his pulchritudo periculo,amplitudo ſaluti fu-
it,quòd eorum demolitio, atque aſportatio perdifficilis videbatur . inſiſtebat in manu
Cereris dextra ſimulachrum pulcherrimè factũ Victoriæ. hoc iſte è ſigno Cereris auel-
lendum,aſportandúmque curauit. Qui tandem iſtius animus eſt nunc in recognitio-
ne ſcelerum ſuorum,cùm ego ipſe in commemoratione eorum non ſolùm animo cõ- 99
mouear,verùm etiam corpore perhorreſcam? venit enim mihi fani,loci,religionis il-
lius in mentem:verſantur ante oculos omnia:dies ille,quo ego Ennam cùm veniſſem,
præſto mihi ſacerdotes Cereris cum infulis,ac verbenis fuerunt:concio,conuentúſque
ciuium,in quo ego cùm loquerer, tanti fletus gemitúſque fiebant,vt acerbiſſimus tota
vrbe luctus verſari videretur. Non illi decumarum imperia,nõ bonorum direptiones,
non iniqua iudicia,non importuniſſimas iſtius libidines,non vim, non contumelias,
quibus operti,oppreſſique erant,conquerebantur:Cereris numen,ſacrorũ vetuſtatem,
fani religionem,iſtius ſceleratiſſimi, atque audaciſſimi ſupplicio expiari volebant : o-
mnia ſe cætera pati,ac negligere dicebant : hic dolor erat tantus, vt Verres alter Orcus
veniſſe Ennam, & nõ Proſerpinam aſportaſſe, ſed ipſam abripuiſſe Cererem videretur.
etenim vrbs illa, non vrbs videtur, ſed fanum Cereris eſſe : habitare apud ſeſe Cererem 100
Ennenſes arbitrantur : vt mihi non ciues illius ciuitatis,ſed omnes ſacerdotes, omnes
accolæ,atque antiſtites Cereris eſſe videãtur. Ennæ tu ſimulachrum Cereris tollere au-
debas?Ennæ tu de manu Cereris Victoriam diripere,& deam deæ detrahere conatus es?
quorum nihil violare,nihil attingere auſi ſunt,in quibus erant omnia quæ ſceleri pro-
piora ſunt,quàm religioni : tenuerunt enim P. Popilio,P. Rupilio Coſs. illum locum
ſerui,fugitiui,barbari,hoſtes.ſed neque tam ſerui illi dominorum,quàm tu libidinum:

neque tam fugitiui illi à dominis, quàm tu à iure & à legibus: neq; tam barbari lingua,
& natione illi, quàm tu natura & moribus: neque illi tam hoſtes hominibus, quàm tu
diis immortalibus. Quæ deprecatio eſt igitur ei reliqua, qui indignitate ſeruos, temeri-
tate fugitiuos, ſcelere barbaros, crudelitate hoſtes vicerit? Audiſtis Theodorum, & Nu-
101 minium, & Nicaſionem Legatos Ennẽſes publicè dicere, ſeſe à ſuis ciuibus hæc habere
mandata, vt ad Verrem adirent, & cum ſimulachrum Cereris, & Victoriæ repoſcerent: id
ſi impetraſſent, tum vt morem veterem Ennenſium conſeruarent, publicè in eũ, tam-
etſi vexaſſet Siciliam, tamen, quoniam hæc à maioribus cõſtituta accepiſſent, teſtimo-
nium ne quod dicerent. ſin autem ea non reddidiſſet, tum vt iudicio adeſſent, tum vti
de eius iniuriis iudices docerent, ſed multò maximè de religione quererentur. Quas il-
lorum querimonias nolite per deos immortales aſpernari, nolite cõtemnere, ac negli-
gere iudices. Agũtur iniuriæ ſociorum: agitur vis legum: agitur exiſtimatio, veritáſque
iudiciorum. quæ ſunt omnia permagna, verùm illud maximum: tãta religione obſtri-
cta tota prouincia eſt, tanta ſuperſtitio ex iſtius facto mentes omnium Siculorum oc-
102 cupauit, vt, quæcunque accidant publicè, priuatímque incommoda, propter eam cau-
ſam ſceleris iſtius euenire videantur. Audiſtis Centuripinos, Agyrinenſes, Catinenſes,
Herbitenſes, Ennenſes, compluréſque alios publicè dicere, quæ ſolitudo eſſet in agris,
quæ vaſtitas, quæ fuga aratorum, quàm deſerta, quàm inculta, quàm relicta omnia. ea
tametſi iſtius multis, & variis iniuriis acciderunt, tamen hæc vna cauſa in opinione Si-
culorum plurimum valet, quòd Cerere violata, omnes cultus, fructúſque Cereris in his
locis interiiſſe arbitrantur. Medemini religioni ſociorum iudices: conſeruate veſtram
authoritatem: neque enim hæc externa nobis eſt religio, neque aliena. quod ſi eſſet: ſi
ſuſcipere eam nolletis, tamen in eo qui violaſſet, ſancire vos velle oporteret. Nunc ve-
rò in communi omnium gentium religione, inq; his ſacris, quæ maiores noſtri ab ex-
teris nationibus adſcita, atque accerſita coluerunt: quæ ſacra, vt erant re vera, ſic appel-
103 lari Græca voluerunt: negligentes, ac diſſoluti, ſi cupiamus eſſe, quî poſſumus? Vnius
etiam vrbis omnium pulcherrimæ, atque ornatiſſimæ Syracuſarum direptionem com-
memorabo, & in medium proferam iudĩces, vt aliquando totã huius generis rationem
concludam, ac definiam. nemo ferè veſtrum eſt, quin, quemadmodum captæ ſint à M.
Marcello Syracuſæ, ſæpe audierit, nonnunquam etiam in annalibus legerit. Conferte
hanc pacem cum illo bello, huius Prætoris aduentum cum illius imperatoris victoria,
huius cohortem impuram cum illius exercitu inuicto, huius libidines cum illius con-
tinentia: ab illo, qui cepit, conditas, ab hoc, qui conſtitutas accepit, captas diceris Syra-
cuſas. Ac iam illa omitto, quæ diſperſè à me multis in locis dicẽtur, ac dicta ſunt: forum
Syracuſanorum, quod introitu Marcelli purum cæde ſeruatum eſt, id aduentu Verris
Siculorum innocentium ſanguine redundaſſe: portum Syracuſanorum, qui tum & no-
104 ſtris, claſſibus, & Carthaginẽſium clauſus fuiſſet, eum iſto Prætore Cilicum myoparo-
ni, prædonibúſq; patuiſſe. Mitto adhibitam vim ingenuis, matreſſamiliàs violatas, quæ
tum vrbe capta commiſſa non ſunt neque odio hoſtili, neque licentia militari, neque
more belli, neque iure victoriæ: mitto inquam hæc omnia, quæ ab iſto per triennium
perfecta ſunt. ea quæ coniuncta cum illis rebus ſunt, de quibus antea dixi, cognoſcite.
Vrbem Syracuſas maximam eſſe Græcarum vrbium, pulcherrimámque omnium, ſæpe
audiſtis. Eſt iudices ita, vt dicitur: nam & ſitu eſt cùm munito, tum ex omni aditu vel
terra vel mari præclaro ad aſpectum: & portus habet propè in ædificatione, aſpectúque
vrbis incluſos: qui cùm diuerſos inter ſe aditus habeant, in exitu coniunguntur, & con-
105 fluunt. eorum coniũctione pars oppidi, quæ appellatur Inſula, mari diſiuncta anguſto,
ponte rurſum adiungitur, & continetur. Ea tanta eſt vrbs, vt ex quatuor vrbibus maxi-
mis conſtare dicatur. quarum vna eſt ea, quam dixi, Inſula: quæ duobus portubus cin-
cta, in vtriuſque portus oſtiũ, aditúmque proiecta eſt: in qua domus eſt quæ Regis Hie-
ronis fuit, qua Prætores vti ſolent. In ea ſunt ædes ſacræ complures, ſed duæ, quæ longè

cæteris antecellunt : Dianæ vna , & alrera, quæ fuir ante iſtius aduentum ornatiſſima,
Mineruæ. In hac Inſula extrema eſt fons aquæ dulcis,cui nomen Arethuſa eſt,incredi-
bili magnitudine,pleniſſimus piſcium: qui fluctu totus operiretur, niſi munitione, ac
mole lapidum à mari diſiunctus eſſet. Altera autem eſt vrbs Syracuſis:cui nomen Acra-
dina eſt:in qua forum maximum,pulcherrimæ porticus,ornatiſſimum Prytaneú, am-
pliſſima eſt curia, templúmque egregium Iouis Olympii : cæteráque vrbis partes vna 106
lata via perperua,multíſque tranſuerſis diuiſæ,priuatis ædificiis continentur. Tertia eſt
vrbs,quæ,quòd in ea parte Fortunæ fanum antiquum fuit,Tyche nominata eſt:in qua
& gymnaſium ampliſſimum eſt,& complures ædes ſacræ: colitúrque ea pars,& habita-
tur frequentiſſimé . Quarta autem eſt , quæ,quia poſtrema ædificara eſt, Neapolis no-
minatur: quam ad ſummam theatrum maximum: prætcrea duo templa ſunt egregia,
Cereris vnum,alterum Liberæ,ſignúmque Apollinis,qui Theſmores vocatur,pulcher-
rimum, & maximum : quod iſte ſi portare potuiſſet, non dubitaſſet auferte . Nunc ad
Marcellum reuertar,ne hæc à me ſine cauſa commemorata eſſe videâtur. qui cùm tam
præclaram vrbem vi,copiíſque cepiſſet,non putauit ad laudem populi R. hoc pertine-
re,hanc pulchritudinem,ex qua præſertim nihil periculi oſtenderetur,delere, & extin-
guere. Itaque ædificiis omnibus,publicis & priuatis,ſacris & profanis ſic pepercit,quaſi
ad ea defendenda cum exercitu, non expugnanda veniſſet . In ornatu vrbis habuit vi- 107
ctoriæ rationem,habuit humanitatis. Victoriæ putabar eſſe,mulra Romam deportare,
quæ ornamento vrbi eſſe poſſent : humanitatis,non planè ſpoliare vrbem , præſertim
quam conſeruare voluiſſet. In hac partitione ornatus non plus victoria Marcelli popu-
lo R. appetiuit,quàm humanitas Syracuſanis reſeruauit. Romam quæ aſportata ſunr,
ad ædem Honoris,atque Virtutis,itémque aliis in locis videmus. nihil in ædibus, nihil
in hortis poſuit,nihil in ſuburbano. putauit,ſi vrbis ornamenta domum ſuã non con-
rulisset,domum ſuam vrbi ornamento futuram. Syracuſis autem permulta, atq; egre-
gia reliquit: deum verò nullum violauit,nullum attigir. Conferte Verrem: non vt ho-
minem cum homine cõparetis,nequa tali viro mortuo fiat iniuria: ſed vt pacem cum
bello,leges cum vi,forum,& iuriſdictionem cùm ferro,& armis,aduentum,& comita-
tum cum exercitu,& victoria conſeratis. AEdes Mineruæ eſt in Inſula,de qua antè di- 108
xi: quam Marcellus non attigir,quam plenam,atque ornatam reliquit . quæ ab iſto ſic
ſpoliata,atque direpta eſt,non vt ab hoſte aliquo,qui tamen in bello religionũ, & con-
ſuetudinis iura retineret,ſed vt à barbaris prædonibus vexata eſſe videatur. Pugna erat
equeſtris Agathoclis Regis in tabulis picta præclaré. his autem tabulis interiores tem-
pli parietes veſtiebantur:nihil erat ea pictura nobilius: nihil Syracuſis,quod magis vi-
ſendum putaretur. Has tabulas M. Marcellus,cùm omnia illa victoria ſua profana feciſ-
ſet, tamen religione impeditus nõ attigit. iſte,cùm illa iam propter diuturnam pacem,
fidelitatémque populi Syracuſani ſacra,religioſáq; accepiſſet: omnes eas tabulas abſtu-
lit: parietes,quorum ornatus tot ſecula mãſerat,tot bella effugerat, nudos ac deforma- 109
tos reliquit . & Marcellus, qui,ſi Syracuſas cepiſſet,duo templa ſe Romæ dedicaturum
vouerat,id quod erat ædificaturus,iis rebus ornare,quas ceperat,noluit: Verres,qui non
Honori,neq; Virtuti,vt ille,ſed Veneri,& Cupidini vota deberet,is Mineruæ templum
ſpoliare conatus eſt, ille deos, deorum ſpoliis ornari noluit : hic ornamenta Mineruæ
virginis in meretriciam domum tranſtulit. viginti & ſeptem præterea tabulas pulcher-
rimè pictas ex eadem æde ſuſtulit: in quibus erãt imagines Siciliæ Regum,ac tyranno-
rum: quæ non ſolùm pictorum artificio delectabant,ſed etiam commemorationẽ ho-
minum,& cognitione formarum. Ac videte,quanto terrior hic tyrannus Syracuſanis
fuerit,quàm quiſquam ſuperiorum,cùm illi tamen ornarint templa deorum immor-
talium: hic etiam illorum monimenta , atque ornamenta ſuſtulit . Iam verò quid ego 110
de valuis illius rempli commemorem? vereor,ne hæc qui non viderunt,omnia me ni-
mis augere, atque ornare arbitrentur, quod tamen nemo ſuſpicari debet, tam eſſe me

cupidum, vt tot viros primarios velim, præſertim ex iudicum numero; qui Syracuſis
fuerint, qui hæc viderint, eſſe temeritati, & mendacio meo conſcios. confirmare hoc
liquidò iudices poſſum, valuas magnificentiores ex auro, atque ebore, perfectiores nul-
las vnquam vllo tempore fuiſſe. incredibile dictu eſt, quàm multi Græci de valuarum
harum pulchritudine ſcriptum reliquerint. Nimium forſitan hæc illi mirantur, atque
efferũt. eſto. veruntamen honeſtius eſt Reip. noſtræ iudices, ea, quæ illis pulchra eſſe vi-
deantur, imperatorem noſtrum in bello reliquiſſe, quàm Prætorem in pace abſtuliſſe.
Ex ebore diligentiſſimè perfecta argumenta erant in valuis: ea detrahenda curauit o-
111 mnia. Gorgonis os pulcherrimum, crinitum anguibus, reuellit, atque abſtulit: & tamen
indicauit, ſe non ſolùm artificio, ſed etiam pretio, quæſtúque duci: nam bullas omnes
aureas ex his valuis, quæ erant & multæ, & graues, non dubitauit auferre: quarum iſte
non opere delectabatur, ſed pondere. Itaque eiuſmodi valuas reliquit, vt, quæ olim ad
ornandum templum erant maximè, nũc tantùm ad claudendum factæ eſſe videantur.
Etiámne gramineas haſtas? vidi enim vos in hoc non minimè, cùm teſtes dicerẽt, com-
moueri, quód erant huiuſmodi, vt ſemel vidiſſe ſatis eſſet: in quibus neq; manu factum
quicquam, neque pulchritudo erat vlla, ſed tantùm magnitudo incredibilis: de qua vel
audire ſatis eſſet, nimium videre plus quàm ſemel. Etiámne id cócupiſti? nam Sappho,
quæ ſublata de Prytaneo eſt, dat tibi iuſtam excuſationem, propè vt concedendum, at-
112 que ignoſcendum eſſe videatur. M. Syllanionis opus tam perfectum, tam elegans, tam
elaboratum quiſquam nó modò priuatus, ſed populus potius haberet, quàm homo ele-
gantiſſimus, atque eruditiſſimus Verres? nimirum contrà dici nihil poteſt: noſtrũ enim
vnuſquiſque, qui tam beati, quàm iſte eſt, non ſumus, tam delicati eſſe non poſſumus:
ſiquando aliquid iſtiuſmodi videre volet, eat ad ædem Felicitatis, ad monimẽtum Ca-
tuli, in porticum Metelli: det operam vt admittatur in alicuius iſtorum Tuſculanum:
ſpectet forum ornatum, ſiquid iſte ſuórum AEdilibus commodarit. Verres hæc habeat
domi: Verres ornamentis fanorum, atque oppidorũ habeat plenam domum, villas re-
fertas. Etiámne huius operarii ſtudia, ac delicias iudices perferetis? qui ita natus eſt, ita
educatus, ita factus & animo, & corpore, vt multo appoſitior ad deferendã, quàm ad au-
ferenda ſigna eſſe videatur. Atque hæc Sappho ſublata quãtum deſiderium ſui relique-
113 rit, dici vix poteſt: nam cùm ipſa fuit egregiè facta, tum epigramma Græcum pernobi-
le inciſum eſt in baſi: quod iſte eruditus homo, & Græculus, qui hæc ſubtiliter iudicat,
qui ſolus intelligit, ſi vnam literam Græcam ſciſſet, certè non ſuſtuliſſet: nunc enim
quod inſcriptũ eſt inani in baſi, declarat quid fuerit, & id ablatũ indicat. Quid? ſignum
Pæanis ex æde AEſculapii præclarè factum, ſacrum, & religioſum non ſuſtuliſti? quod
omnes propter pulchritudinem viſere, propter religionem colere ſolebant. Quid? ex
æde Liberi ſimulachrum Ariſtei nõ tuo imperio palàm ablatum eſt? Quid? ex æde Iouis
religioſiſſimum ſimulachrum Iouis imperatoris, quem Græci Vrium nominant, pul-
cherrimè factum, nónne abſtuliſti? Quid? ex æde Liberi paruum illud caput pulcherri-
mum, quod viſere ſolebamus, num dubitaſti tollere? atque ille Pæan ſacrificiis anniuer-
114 ſariis ſimul cum AEſculapio apud illos colebatur. Ariſteus, qui, vt Græci ferunt, Libe-
ri filius, inuentor olei eſſe dicitur, vnà cum Libero patre apud illos eodem erat in tem-
plo conſecratus. Iouem autem imperatorem quanto honori in ſuo templo fuiſſe arbi-
tramini? hinc coniicere poteſtis, ſi recordari volueritis, quanta religione fuerit eadem
ſpecie, atque forma ſignum illud, quod ex Macedonia captum in Capitolio poſuerat
Flaminius. Etenim tria ferebantur in orbe terrarum ſigna Iouis imperatoris vno in ge-
nere pulcherrimè facta: vnum, illud Macedonicum, quod in Capitolio videmus: alte-
rum in Ponti ore, & anguſtiis: tertium, quod Syracuſis ante Verrem Prætorem fuit. Il-
lud Flaminius ita ex æde ſua ſuſtulit, vt in Capitolio, hoc eſt in terreſtri domicilio Iouis
poneret. Quod autem eſt ad introitũ Ponti, id cùm tam multa ex illo mari bella emer-
115 ſerint, tam multa porrò in Pontum inuecta ſint, vſque ad hanc diem integrum, inuio-

latúmque ſeruatum eſt. Hoc tertium, quod erat Syracuſis, quod M. Marcellus armatus,
& victor viderat, quod religioni conceſſerat, quod ciues, atque incolæ Syracuſani cole-
re, aduenæ non ſolùm viſere, verùm etiam venerari ſolebant, id C. Verres ex templo Io-
uis ſuſtulit. Vt ſæpius ad M. Marcellum reuertar iudices, ſic habetote: plures eſſe à Syra-
cuſanis iſtius aduentu deos, quàm victoria Marcelli homines deſideratos. Etenim ille
requiſiſſe dicitur etiam Archimedem illum, ſummo ingenio hominem, ac diſciplina:
cúmque cùm audiſſet interfectum, permoleſtè tuliſſe. iſte omnia, quæ requiſiuit, non
vt ſeruaret, verùm vt aſportaret, requiſiuit. Iam illa, quia leuiora videbuntur, ſi hoc lo-
co dicerentur, ideo prætenbo, quòd iſte menſas Delphicas è marmore, crateras ex ære
pulcherrimos, vim maximam vaſorum Corinthiorum ex omnibus ædibus ſacris Syra-
cuſis abſtulit. Itaque iudices, hi qui hoſpites ad ea quæ viſenda ſunt, ducere ſolent, & 116
vnumquicque oſtendere, quos illi Myſtagogos vocant: conuerſam iam habẽt demon-
ſtrationem ſuam: nam vt antè demonſtrabãt, quid vbique eſſet: item nunc, quid vndi-
que ablatum ſit, oſtẽdunt. Quid tum? mediocrine tandem dolore eos affectos eſſe arbi-
tramini? Non ita eſt iudices: primùm, quòd omnes religione mouẽtur, & deos patrios,
quos à maioribus acceperunt, colendos ſibi diligenrer, & retinendos eſſe arbitrantur:
deinde hic ornatus, hæc opera, atq; artificia, ſigna, tabulæ pictæ Græcos homines nimio
opere delectant. Itaque ex illorum querimoniis intelligere poſſumus, hæc illis acerbiſ-
ſima videri, quæ forſitan nobis leuia, & contemnenda eſſe videantur. Mihi credite iudi-
ces (tametſi voſmetipſos hæc eadẽ audire certo ſcio) cùm multas acceperint per hoſce
annos ſocii, atq; exteræ nationes calamitates, & iniurias: nullas Græci homines grauius 117
tulerunt, nec ferunt, quàm huiuſcemodi ſpoliationes fanorum, atque oppidorum. Li-
cet iſte dicat, emiſſe ſe, ſicuti ſolet dicere: credite mihi iudices, nulla vnquã ciuitas tota
Aſia, & Græcia ſignum vllum, tabulam pictam, vllum denique ornamentum vrbis ſua
voluntate cuiquam vendidit: niſi fortè exiſtimatis, poſtea quàm iudicia ſeuera Romæ
fieri deſierint, Græcos homines hæc vẽditare cœpiſſe: quæ tum non modò non vende-
bant, cùm iudicia fiebant, verùm etiam coemebant. aut niſi arbitramini L. Craſſo, Q.
Scæuolæ, C. Claudio potentiſſimis hominibus, quorum AEdilitates ornatiſſimas vidi-
mus, commercium iſtarum rerum cum Græcis hominibus non fuiſſe: his, qui poſt iu-
diciorum diſſolutiones AEdiles facti ſunt, fuiſſe. acerbiorem etiam ſcitote eſſe ciuitati-
bus falſam iſtam, & ſimulatam emptionem, quàm ſiquis clàm ſurripiat, aut eripiat pa-
làm, atque auferat: nam turpitudinem ſummam eſſe arbitrãtur, referri in literas publi- 118
cas, pretio adductam ciuitatẽ, & pretio paruo, ea quæ accepiſſet à maioribus, vendidiſſe,
atque abalienaſſe. etenim mirandum in modum Græci rebus iſtis, quas nos cõtemni-
mus, delectantur. itaque maiores noſtri facilè patiebantur, hæc eſſe quamplurima apud
ſocios, vt imperio noſtro quàm ornatiſſimi, florentiſſimíque eſſent. Apud eos autem,
quos vectigales, aut ſtipẽdiarios fecerant, tamen hæc relinquebant, vt illi, quibus ea iu-
cunda ſunt, quæ nobis leuia videbantur, haberent hæc oblectamenta & ſolatia ſeruitu-
tis. Quid arbitramini Rheginos, qui iam ciues R. ſunt, mereri velle, vt ab iis marmo-
rea Venus illa auferatur? quid Tarentinos, vt Europam in Tauro ſedentem amittant? vt
Satyrũ, qui apud illos in æde Veſtæ eſt? vt cætera? quid Theſpienſes, vt Cupidinis ſignum,
propter quod vnum viſuntur Theſpiæ? quid Gnidios, vt Venerem marmoream? quid, vt 119
pictam, Coos? quid Epheſios, vt Alexandrum? quid Cyzicenos, vt Aiacem, aut Medeam?
quid Rhodios, vt Ialyſum? quid Athenienſes, vt ex marmore Iacchum, aut Paralum pi-
ctum, aut ex ære Myronis buculam? Longum eſt, & non neceſſarium commemorare,
quæ apud quoſque viſenda ſunt tota Aſia, & Græcia. Verùm illud eſt, quamobrem hæc
commemorarim: quòd exiſtimare vos hoc volo, mirum quendam dolorem accidere
iis, ex quorum vrbibus hæc auferantur. Atque vt cæteros omittamus, de ipſis Syracuſa-
nis cognoſcite: ad quos ego cùm veniſſem, ſic primò exiſtimabam, vt Romæ ex iſtius
amicis acceperam, ciuitatem Syracuſanam propter Heraclii hæreditatẽ non minus eſſe

iſti amicam, quàm Mamertinam, propter prædarum ac furtorū omnium ſocietatem:
ſimul & verebar, ne mulierum nobilium, & formoſarum gratia, quarum iſte arbitrio
110 Præturam per triennium geſſerat, virorúmque, quibuſcum illæ nuptæ erant, nimia in
iſtum non modò lenitudine,ſed etiam liberalitate oppugnarer,ſiquid ex literis Syracu-
ſanorum conquirerem. Itaque Syracuſis cum ciuibus R. eram:eorum tabulas exſcribe-
bam:iniurias cognoſcebam. cùm diutius in negotio,curáque fueram:vt requieſcerem,
curámque animi remitterem,ad Carpinatii præclaras tabulas reuertebar. vbi cum equi-
tibus R. ex illo conuētu honeſtiſſimis,illius Verrutios,de quibus antè dixi,explicabam:
à Syracuſanis prorſus nihil adiumenti neque publicè,neque priuatim expectabam,ne-
que erat in animo poſtulare. Cùm hæc agerē,repentè ad me venit Heraclius,is qui tum
magiſtratū Syracuſis habebat,homo nobilis,qui ſacerdos Iouis fuiſſet: qui honos apud
Syracuſanos eſt ampliſſimus. agit mecum,& cum Q. fratre meo,vt,ſi nobis videretur,
111 adiremus ad eorum ſenatum:frequentes eſſe in curia:ſe iuſſu ſenatus à nobis petere,vt
veniremus. Primò nobis fuit dubiū,quid ageremus. deinde citò venit in mentem,non
eſſe vitandum nobis illum conuentum,& locum. itaque in curiam venimus. honori-
ficè ſanè conſurgitur. nos rogatu magiſtratus aſſedimus. incipit is loqui,qui & autho-
ritate,& ætate,&,vt mihi viſum eſt,vſu rerū antecedebat,Diodorus Timarchides:cuius
omnis oratio hanc habuit primò ſentētiam: ſenatum populúmque Syracuſanum mo-
leſtè,grauiterq; ferre,quòd ego, cùm in cæteris Siciliæ ciuitatibus ſenatum populúm-
que docuiſſem,quid eis vtilitatis,quid ſalutis afferrem,& cùm ab omnibus mādata,Le-
gatos,literas,teſtimoniáq; ſumpſiſſem,in illa ciuitate nihil eiuſmodi facerem. Reſpon-
di,Neque Romæ in conuentu Siculorum,cùm à me auxilium communi omnium Le-
112 gationum conſilio petebatur,cauſáque totius ad me Siciliæ deferebatur,Legatos Syra-
cuſanorum affuiſſe,neque me poſtulare, vt quicquam contra C. Verrem decerneretur
in ea curia,in qua inauratam C. Verris ſtatuam viderem. Quod poſteaquam dixi:tantus
eſt gemitus factus aſpectu ſtatuæ, & commemoratione, vt illud in curia poſitum mo-
nimentum ſcelerum,non beneficiorum videretur. tum pro ſe quiſque,quātum dicen-
do aſſequi poterat,docere me cœpit,ea quæ paulò antè cōmemoraui:ſpoliatam vrbem,
fana direpta,ex Heraclii hæreditate,quam palæſtritis cōceſſiſſet, multo maximam par-
tem ipſum abſtuliſſe: neque poſtulandum fuiſſe, vt ille palæſtritas diligeret, qui etiam
inuentorem olei deum ſuſtuliſſet,neque illam ſtatuam eſſe ex pecunia publica, neque
publicè datā:ſed eos qui hæreditatis diripiendæ participes fuiſſent,faciendam,ſtatuen-
dámque curaſſe: eoſdem Romæ fuiſſe legatos,illius adiutores improbitatis,ſocios fur-
torum,cōſcios flagitiorum: eò minus mirari me oportere,ſi illi communi Legatorum
113 voluntati,& ſaluti Siciliæ defuiſſent. Vbi eorū dolorem ex illius iniuriis nō modò non
minorem,ſed propè maiorem,quàm cæterorum Siculorum eſſe cognoui, tum meum
animum in illos,tum mei conſilii,negotiíque totius ſuſcepti cauſam,rationémq; pro-
poſui : tum eos hortatus ſum,vt cauſæ communi, ſalutíque ne deeſſent, vt illam lau-
dationem , quam ſe vi ac metu coactos paucis illis diebus decreſſe dicebant , tollerent:.
itaque iudices Syracuſani hæc faciunt iſtius clientes,atque amici:primùm mihi literas
publicas, quas in ærario ſanctiore conditas habebant , proferunt : in quibus oſtendunt
omnia,quæ dixi ablata,eſſe perſcripta,& plura etiam,quàm ego potui dicere:perſcripta
autem hoc modo, quòd ex æde Mineruæ hoc & illud abeſſet , quòd ex æde Iouis, quòd
ex æde Liberi. Vt quiſque eis rebus tuendis,conſeruandíſque præfuerat,ita perſcriptum
114 erat,cùm rationem ex lege redderet,&,quæ acceperat, deberet tradere : petiſſe, vt ſibi,
quòd hæ res abeſſent,ignoſceretur: itaque omnes liberatos diſceſſiſſe: & eſſe ignotum
omnibus. quas ego literas obſignandas publico ſigno,deportandáſque curaui. De lau-
datione autem ratio ſic reddita eſt : primùm cùm à Verre literæ aliquantò ante aduen-
tum meum de laudatione veniſſent,nihil eſſe decretum : deinde,cùm quidam ex illius
amicis commonerent,oportere decerni,maximo eſſe clamore,& conuitio repudiatos:

& poſtea quàm meus aduentus appropinquarit, imperaſſe eum, qui ſummam poteſtatem haberet, vt decernerent: decretum ita eſſe, vt multo plus illi laudatio mali, quàm boni poſſet afferre. Id adeò Iudices, vt mihi ab illis demonſtratum eſt, ſic vos ex me cognoſcite. mos eſt Syracuſis, vt, ſiqua de re ad ſenatum referatur, dicat ſententiam, qui 115
velit: nominatim nemo rogatur. & tamen, vt quiſq; ætate & honore antecedit, ita primus ſolet ſua ſponte dicere, idque à cæteris ei conceditur. ſin aliquando tacent omnes, tunc ſortito coguntur dicere. Cùm hic mos eſſet, refertur ad ſenatũ de laudatione Verris. In quo primùm, vt aliquid eſſet moræ, multi interpellant: de Sex. Peduceo, qui de illa ciuitate, totáque prouincia optimè meritus eſſet, ſeſe antea, cùm audiſſent ei negotium faceſſitum, cúmq; eum publicè pro plurimis eius, & maximis meritis laudare cuperent, à C. Verre prohibitos eſſe: iniquum eſſe, tametſi Peduceus eorũ laudatione iam non vteretur, tamen nõ id prius decernere, quod aliquãdo voluiſſent, quàm quod tum cogerentur. Conclamant omnes, & approbant ita fieri oportere. Refertur de Peduceo. vt quiſque ætate & honore antecedebat, ita ſententiam dixit ex ordine. Id adeò ex ipſo S.C. cognoſcite: nam principium ſententiæ perſcribi ſolet. Recita. QVOD VERBA FACTA SVNT DE SEX. PEDVCEO. Dicit, qui primi ſuaſerint. decernitur. refer- 116
tur deinde de Verre. dic, quæſo, quomodo? QVOD VERBA FACTA SVNT DE C. VERRE. Quid poſtea ſcriptum eſt? CVM SVRGERET NEMO, NEQVE SENTENTIAM DICERET. Quid hoc eſt? SORS DVCITVR. Quamobrem? nemo erat voluntarius laudator Præturæ tuæ? defenſor periculorum tuorum, præſertim cùm inire à Prætore gratiam poſſet? nemo, ipſi illi tui conuiuæ, conſiliarii, & conſcii verbum facere non audebant. in qua curia ſtatua tua ſtabat, & nuda filii, in ea nemo fuit, quem ne nudus quidem filius in nuda prouinciæ commoueret. atque etiam hoc me docent, eiuſmodi S.C. ſeſe feciſſe laudationem, vt omnes intelligere poſſent, nõ laudationem, ſed potius irriſionem eſſe illam, quæ commonefaceret iſtius turpem, calamitoſámque Præturam. etenim ſcriptum eſſe ita: QVOD iſte virgis neminem cæcidiſſet: à quo cognoſcitis nobiliſſimos homines, atque innocentiſſimos ſecuri eſſe percuſſos: QVOD 117
vigilanter prouinciam adminiſtraſſet: cuius omnes vigilias in ſtupris conſtat, adulteriiſque eſſe conſumptas. hoc verò ſcriptum eſſe, quod proferre non auderet reus, accuſator recitare non deſineret: QVOD prædones procul ab inſula Sicilia prohibuiſſet Verres, quos etiam intra Syracuſanam inſulam recepiſſet. Quæ poſteaquam ex illis cognoui, diſceſſi cum fratre è curia, vt nobis abſentibus, ſiquid vellent, decernerent. decernunt ſtatim: primùm, vt L. fratri hoſpitium publicè fieret, quòd is eãdem voluntatem erga Syracuſanos ſuſcepiſſet, quam ego ſemper habuiſſem. id non modò tum ſcripſerunt, verùm etiã in ære inciſum nobis tradiderunt. Valde hercle te Syracuſani tui, quos crebrò commemorare ſoles, diligũt: qui cum accuſatore tuo ſatis iuſtam cauſam coniungendæ neceſſitudinis putant, quòd te accuſaturus ſit, & quòd ad inquirendum in te 118
venerit. Poſtea decernitur, ac non variè, ſed propè cunctis ſentẽtiis, vt laudatio, quæ C. Verri decreta eſſet, tolleretur. In eo, cùm iam non ſolùm diſceſſio facta eſſet, ſed etiam perſcriptum, atque in tabulas relatum, Prætor appellatur. At quis appellat? magiſtratus aliquis? nemo. ſenator? ne id quidem. Syracuſanorum aliquis? minimè. Quis igitur Prætorem appellat? qui Quæſtor iſtius fuerat, Cæcilius. O rem ridiculam! ò deſertum hominem: ò deſperatum, ac relictum. à magiſtratu Siculo, ne S.C. Siculi homines facere poſſent, ne ſuum ius, ſuis moribus, ſuis legibus obtinere poſſent, nõ amicus iſtius, non hoſpes, non denique aliquis Siculus, ſed Quæſtor Prætorem appellat. Quis hoc vidit? aut quis audiuit? Prætor æquus & ſapiens dimitti iubet ſenatum, concurrit ad me maxima multitudo: primùm ſenatores clamare, eripi ſibi ius, eripi libertatem, populus ſenatum laudare, gratias agere, ciues R. à me nuſquam diſcedere. quo quidem die nihil 119
ægrius factum eſt multo labore meo, quàm vt manus ab illo appellatore abſtineretur. Cùm ad Prætorem in ius adiſſemus, excogitat ſanè diligenter, & cautè, quid decernat:

nam antequam verbum facerem, de ſella ſurrexir, atque abiit. itaque tum de foro, cùm iam adueſperaſceret, diſceſſimus. Poſtridie mane ab eo poſtulo, vt Syracuſanis liceret S.C. quod pridie feciſſent, mihi reddere. Ille enimuero negat: & ait indignum facinus eſſe, quòd ego in ſenatu Græco verba feciſſem, quòd quidem apud Græcos Græcè locutus eſſem, id ferri nullo modo poſſe. Reſpondi homini, vt potui, vt volui, vt debui: cùm multa, tum etiam hoc me memini dicere, facilè eſſe perſpicuum, quantum inter hunc & illum Numidicum verum ac germanum Metellum intereſſet: illum noluiſſe ſua laudatione iuuare L. Lucullum ſororis virum, quîcum optimè conueniſſet: hunc homini alieniſſimo, à ciuitatibus laudationes per vim & metum comparare. Quod vbi intellexi, multum apud illum recentes nuntios, multum tabulas non commẽdatitias, ſed tributarias valuiſſe, admonitu ipſorum Syracuſanorum impetum in eas tabulas facio, in quibus S.C. perſcripta erant. Ecce autem noua turba atque rixa: ne tamẽ iſtum omnino Syracuſis ſine amicis, ſine hoſpitibus planè nudum eſſe ac deſertum putetis. Retinere incipit tabulas Theomnaſtus quidã, homo ridiculè inſanus: quem Syracuſani Theoтactum vocant: qui illic eiuſmodi eſt, vt eum pueri ſectenrur, vt omnes, cùm loqui cœperit, irrideant. Huius tamen inſania, quæ ridicula eſt aliis, mihi tum moleſta ſanè fuit. nam cùm ſpumas ageret in ore, arderent oculi, voce maxima, vim me ſibi afferre, clamaret: copulati in ius peruenimus. Hîc ego poſtulare cœpi, vt mihi tabulas obſignare ac deportare liceret: ille contradicere, negare eſſe illud S.C. in quo P. R. appellatus eſſet negare id mihi tradi oportere: ego legem recitare, omnium mihi tabularum & literarum fieri poteſtatem oportere: contrà, ille furioſus vrgere, nihil ad ſe noſtras leges pertinere. Prætor intelligens, negare ſibi placere, quod S.C. ratum eſſe non deberet, id me Romam deportare. Quid multa? niſi vehementius homini minatus eſſem, niſi legum ſanctionem, pœnámque recitaſſem: tabularum mihi poteſtas facta non eſſet. Ille autem inſanus: qui pro iſto contra me vehementiſſimè declamaſſet, poſtquam non impetrauit, credo vt in gratiam mecum rediret, libellum mihi dat, in quo iſtius furta Syracuſana perſcripta erãt: quæ ego antea iam ab aliis cognoram & acceperam. Laudent re ſanè iam Mamertini, qui ex tãta prouincia ſoli ſunt, qui te ſaluum velint: ita tamen laudent, vt Heius, qui eius princeps Legationis eſt, adſit: ita laudent, vt ad ea, quæ rogati erunt, mihi parati ſint reſpondere. ne ſubitò à me opprimantur, hæc ſum rogaturus, Nauem P. R. debeántne? fatebuntur. Præbuerintne Prætore C. Verre? negabunt. Aedificauerintne nauem onerariam maximam publicè, quam Verri dederũt? negare non poterunt. Frumẽtúmne ab his ſumpſerit Verres, quod populo R. mitteret, ſicuti ſuperiores? negabũt. Quid militum, aut nautarum per triennium dederint? nullum datum dicẽt. Fuiſſe Meſſanam omnium iſtius furtorum ac prædarum receptricem? negare non poterunt. Permulta multis nauibus illinc exportata? hanc denique nauem maximam à Mamertinis datam, onuſtam cum iſto Prætore profectam? fatebuntur. Quamobrem tibi habe ſanè iſtam laudationem Mamertinam: Syracuſanam quidem ciuitatem, vt abs te affecta eſt, ita in te eſſe animatam videmus: apud quos etiã Verrea illa flagitioſa ſublata ſunt. etenim minimè conueniebat, ei deorũ honores haberi, qui ſimulachra deorum ſuſtuliſſet. Etiam mehercule illud in Syracuſanis merito reprehenderetur, ſi, cùm diem feſtum ludorum de faſtis ſuis ſuſtuliſſent celeberrimum & ſanctiſſimum, quòd eo ipſo die Syracuſæ à Marcello captæ eſſe dicuntur, iidem diem feſtum Verris nomine agerẽt, cùm iſte Syracuſanis, quæ ille calamitoſus dies reliquerit, ademiſſet. At videre hominis impudentiam atque arrogantiam Iudices, qui non ſolùm Verrea hæc turpia, hæc ridicula ex Heraclii pecunia conſtituerit, verùm etiam Marcellea tolli imperarit, vt ei ſacra facerent quotannis, cuius opera omnium annorum ſacra, deóſque patrios amiſerant: eius autem familiæ dies feſtos tollerent, per quam cæteros quoque feſtos dies recuperarant.

Accuſationis in C. Verrem

LIBER VII, ORATIO X.

NEMINI video dubium eſſe Iudices, quin apertiſſimè C. Verres in Si-
cilia, ſacra profanáque omnia, & priuatim & publicè ſpoliarit, verſa-
túſque ſit ſine vlla non modò religione, verumetiam diſſimulatione
in omni genere furandi atque prædandi. Sed quædam mihi magnifi-
ca & præclara eius defenſio oſtenditur: cui quemadmodum reſiſtam,
multò mihi antè eſt Iudices prouidendum: ita enim cauſa conſtitui-
tur, prouinciam Siciliam virtute iſtius, & vigilantia ſingulari dubiis, formidoloſíſque
temporibus à fugitiuis, atque à belli periculis tutam eſſe ſeruatam. Quid agam Iudices?
quò accuſationis meæ rationem conferam? quò me vertam? ad omnes enim meos im-
petus, quaſi murus quidam, boni nomẽ imperatoris opponitur. noui locum: video, vbi
ſe iactaturus ſit Hortẽſius. belli pericula, tempora Reip. imperatorum penuriam com-
memorabit. tum deprecabitur à vobis, tum etiam pro ſuo iure contendet, ne patiami-
ni talem imperatorem populo R. Siculorum teſtimoniis eripi, ne obteri laudem im-
peratoriam criminibus auaritiæ velitis. Non poſſum diſſimulare Iudices. timeo, ne C.
Verres propter hãc virtutem eximiam in re militari omnia, quæ fecit, impunè fecerit:
venit enim mihi in mentem, in iudicio M. Aquilii quantũ authoritatis, quantum mo-
menti oratio M. Antonii habuiſſe exiſtimata ſit: qui, vt erat in dicendo non ſolùm ſa-
piens, ſed etiam fortis, cauſa propè perorata, ipſe arripuit M. Aquilium, conſtituitque
in conſpectu omnium, tunicámque eius à pectore abſcidit, vt cicatrices populus R. iu- 3
dicéſque aſpicerent aduerſo corpore exceptas. ſimul & de illo vulnere, quod ille in ca-
pite ab hoſtium duce acceperat, multa dixit, eóque adduxit eos, qui erãt iudicaturi, ve-
hementer vt vererentur, ne, quem virum fortuna ex hoſtium telis eripuiſſet, cùm ſibi
ipſe non pepercisſet, hic non ad populi R. laudem, ſed ad iudicum crudelitatem videre-
tur eſſe ſeruatus. Hæc eadem nunc ab illis defenſionis ratio, viáque tentatur: idem quæ-
ritur, ſit fur, ſit ſacrilegus, ſit flagitiorum omnium, vitiorúmque princeps: at eſt bonus
imperator, at felix, & ad dubia Reip. tempora reſeruandus. Non agam ſummo iure te-
cum: non dicam id, quod debeam forſitan obtinere, cùm iudicium certa lege ſit conſti-
tutum, nõ quid in re militari fortiter feceris, ſed quemadmodum manus ab alienis pe-
cuniis abſtinueris, abs te doceri oportere. non inquam ſic agam; ſed ita quæram, quem-
admodum te velle intelligo, quæ tua opera, & quãta fuerit in bello. Quid dices? an bel- 4
lo fugitiuorum Siciliam virtute tua liberatã? magna laus, & honeſta oratio: ſed tamen
quo bello? nos enim poſt illud bellum, quod M. Aquilius confecit, ſic accepimus, nul-
lum in Sicilia fugitiuorum bellum fuiſſe. At in Italia fuit. fateor: & magnum quidem,
ac vehemens. Num igitur ex eo bello partem aliquam laudis appetere conatis? Num ti-
bi illius victoriæ gloriam cum M. Craſſo, aut Cn. Pompeio cõmunicandam putas? non
arbitror hoc etiam deeſſe tuæ impudentiæ, vt quicquam eiuſmodi dicere audeas. Obſti-
tiſti videlicet, ne ex Italia tranſire in Siciliam fugitiuorum copiæ poſſent. vbi? quando?
qua ex parte? cùm aut nauibus, aut ratibus conarẽtur accedere? nos enim nihil vnquam
prorſus audiuimus: & illud audiuimus, M. Craſſi fortiſſimi viri virtute, conſilióque fa-
ctum, ne ratibus coniunctis freto fugitiui ad Meſſanam tranſire poſſent. à quo illi co-
natu non tantopere prohibendi fuiſſent, ſi vlla in Sicilia præſidia ad illorum aduẽtum
oppoſita putarentur. At cùm eſſet in Italia bellum tam propè à Sicilia, tamen in Sici-
lia nõ fuit? quid mirum? ne cùm in Sicilia quidem fuit, eodem interuallo pars eius bel-
li in Italiam vlla peruaſit. Etenim propinquitas locorum ad vtram partem hoc loco
profertur? vtrum, aditum facilem hoſtibus, an contagionem imitandi eius belli pericu-
loſam fuiſſe? aditus omnis hominibus ſine vlla facultate nauium nõ modò diſiũctus,

ſed etiam clauſus fuit : vt illis, quibus Siciliam propinquam fuiſſe dicis, facilius fuerit
ad Oceanum peruenire, quàm ad Peloridem accedere. Cõtagio autem iſta ſeruilis bel-
li cur abs te potius, quàm ab iis omnibus, qui cæteras prouincias obtinuerunt, prædica-
tur? an quòd in Sicilia iam ante bella fugitiuorum fuerunt? At ea ipſa cauſa eſt, cur ipſa
prouincia minimo in periculo ſit & fuerit: nam poſteaquam illinc M. Aquilius deceſ-
6 ſit, omnium inſtituta atque edicta Prætorum fuerunt eiuſmodi, vt nequis cum telo ſer
uus eſſet. Vetus eſt quod dicam, & propter ſeueritatem exempli nemini fortaſſe ve-
ſtrum inauditum: L. Domîtium Prætorem in Sicilia, cùm aper ingens ad eum allatus
eſſet, admiratum requiſiſſe, quis eum percuſſiſſet : cùm audiſſet, paſtorem cuiuſdam
fuiſſe, eum ad ſe vocari iuſſiſſe : illum cupidè ad Prætorem, quaſi ad laudem atque ad
præmium accurriſſe: quæſiſſe Domitium, qui tantã beſtiam percuſſiſſet: illum reſpon-
diſſe, venabulo: ſtatim deinde iuſſu Prætoris in crucem eſſe ſublatum. Durum hoc for-
taſſe videatur: neque ego vllam in partem diſputo: tantùm intelligo, maluiſſe Domi-
tium crudelem in animaduertendo, quàm in prætermittendo diſſolutum videri. Ergo
his inſtitutis prouinciæ, iam tum, cùm bello fugitiuorum tota Italia arderet, homo nó
acerrimus, nec fortiſſimus, Cn. Norbanus in ſummo otio fuit: perfacilè enim ſeſe Sici-
7 lia tuebatur, ne quod in ipſa bellum poſſet exiſtere. Etenim cùm nihil tam cóiunctum
ſit, quàm negotiatores noſtri cum Siculis vſu, re, ratione, concordia : & cùm ipſi Siculi
res ſuas ita conſtitutas habeant, vt his pacem expediat eſſe, imperium autem populi R.
ſic diligant, vt id imminui aut commutari minimè velint : cúmque hæc ab ſeruorum
bello pericula & Prætorum inſtitutis, & dominorum diſciplina prouiſa ſint : nullum
eſt malum domeſticum, quod ex ipſa prouincia naſci poſſit. Quid igitur? nulline mo-
tus in Sicilia ſeruorum Verre Prætore? nullæne conſenſiones factæ eſſe dicuntur? nihil
ſanè, quod ad ſenatum populúmque R. peruenerit : nihil, quod iſte Romam publicè
ſcripſerit: & tamen cœptum eſſe in Sicilia moueri aliquot locis ſeruitium ſuſpicor. Id
adeò non tam ex re, quàm ex iſtius factis decretíſque cognoſco. Ac videte, quàm non
inimico animo ſim acturus. ego ipſe hæc, quæ ille quærit, quæ adhuc núquam audiſtis,
8 commemorabo & proferam. In Tricalino, quem locum fugitiui iam antè tenuerunt,
Leonidæ cuiuſdam Siculi familia in ſuſpicionem vocata eſt coniurationis. res delata ad
iſtum. ſtatim (vt par fuit) iuſſu eius homines, qui nominati fuerant, comprehenſi ſunt,
adductique Lilybæum: domino denuntiatum eſt vt adeſſet : cauſa dicta damnati ſunt.
Quid deinde? quid cenſetis? furtum fortaſſe, aut prædam expectatis aliquam? nolite
vſquequaque eadem quærere. in metu belli, furandi qui locus poteſt eſſe? etiam ſi qua
fuit in hac re occaſio, prætermiſſa eſt. tum potuit à Leonida nummorũ aliquid aufer-
re, cùm denuntiauit vt adeſſet. fuit nundinatio aliqua, & iſti non noua, ne cauſam di-
cerent. etiam alter locus, vt abſoluerentur. Damnatis quidem ſeruis, quæ prædandi poſ
ſet eſſe ratio? produci ad ſupplicium neceſſe eſt : teſtes enim ſunt, qui in conſilio fue-
9 runt : teſtes publicæ tabulæ : teſtis ſplendidiſſima ciuitas Lilybætana : teſtis honeſtiſſi-
mus, maximiſque conuentus ciuium R. nihil poteſt. producendi ſunt. itaque produ-
cuntur, & ad palum alligantur. Etiamnum mihi expectare videmini iudices, quid dein-
de factum ſit, quòd iſte nihil vnquam fecie ſine aliquo quæſtu atque præda. Quid in
eiuſmodi re fieri potuit? quod commodum eſt? expectate facinus quàm vultis impro-
bum: vincam tamen expectationem omnium. homines ſceleris, coniurationiſq; dam-
nati, ad ſupplicium traditi, ad palum alligati, repentè multis millibus hominum inſpe-
ctantibus ſoluti ſunt, & Leonidæ illi domino redditi. Quid hoc loco potes dicere ho-
mo amentiſſime? niſi id, quod ego non quæro, quod denique in re tam nefaria, tametſi
dubitari non poteſt, tamen, ne ſi dubitetur quidem, quæri oporteat: quid, aut quãtum,
aut quomodo acceperis. remitto tibi hoc totum, atque iſta te cura libero: neque enim
metuo, ne hoc cuiquam perſuadeatur, vt, ad quod facinus nemo, præter te, vlla pecunia
10 adduci potuerit, id tu gratis ſuſcipere conatus ſis. Verùm de iſta furandi, prædandique

ratione nihil dico:de hac imperatoria iam tua laude diſputo. Quid ais bone cuſtos,de-
fenſórque prouinciæ? tu quos ſeruos arma capere, ac bellum facere in Sicilia voluiſſe
cognoras,& de conſilii ſententia iudicaras,hos ad ſupplicium iam more maiorum tra-
ditos,& ad palum alligatos,ex media morte eripere ac liberare auſus es, vt quam dam-
natis ſeruis crucem fixeras, hanc indemnatis videlicet ciuibus R. reſeruares? Perditæ
ciuitates, deſperatis omnibus rebus, hos ſolent exitus exitiales habere, vt damnati in
integrum reſtituantur,vincti ſoluantur,exules reducantur, res iudicatæ reſcindantur.
Quæ cùm accidunt, nemo eſt, quin intelligat ruere illam Remp. hæc vbi eueniunt,
nemo eſt,qui vllam ſpem ſalutis reliquam eſſe arbitretur. atque hæc ſicubi facta ſunt,
facta ſunt vt homines populares, aut nobiles ſupplicio aut exilio leuarentur, vt non 11
ab iis ipſis, qui iudicaſſent, vt non ſtatim, vt non eorum facinorum damnati, quæ ad
vitam & ad fortunas omnium pertinerent: Hoc verò nouum,& eiuſmodi eſt,vt magis
propter reum, quàm propter rem ipſam credibile eſſe videatur, vt homines ſeruos, vt
ipſe qui iudicarat, vt ſtatim è medio ſupplicio dimiſerit: vt eius facinoris damnatos ſer-
uos,quod ad omnium liberorum caput & ſanguinem pertineret. O præclarum impe-
ratorem, nec iam cum M. Aquilio fortiſſimo viro, ſed verò cum Paulis, Scipionibus,
Mariis conſerendum. Tantúmne vidiſſe in metu,periculóque prouinciæ? cùm ſerui-
tiorum animos in Sicilia ſuſpenſos propter bellum Italiæ fugitiuorum videret: nequis
ſe commouere auderet,quantum terroris iniecit? comprehendi iuſſit: quis non perti-
meſcat? cauſam dicere dominos: quid ſeruis tam formidoloſum? feciſſe videri,pronun-
tiauit. exortam videtur flammam paucorum dolore ac morte reſtinxiſſe. Quid deinde 12
ſequitur? verbera atque ignes,& illa extrema ad ſupplicium damnatorum,metum cæ-
terorum,cruciatus,& crux. hiſce omnibus ſuppliciis ſunt liberati. Quis dubitet quin
ſeruorum animos ſumma formidine oppreſſerit,cùm viderent ea facilitate Prætorem,
vt ab eo ſeruorum ſceleris coniurationiſque damnatorum vita,vel ipſo carnifice inter-
nuntio,redimeretur? Quid? hoc in Apollonienſi Ariſtodamo? Quid? in Leonte Maga-
renſi non idem feciſti? Quid? iſte motus ſeruorum, bellíque ſubita ſuſpicio vtrum tibi
tandem diligentiam cuſtodiendæ prouinciæ, an nouam rationem improbiſſimi quæ-
ſtus attulit? Halycienſis Eumenidæ,nobilis hominis & honeſti, magnæ pecuniæ villi-
cus cùm impulſu tuo inſimulatus eſſet, HS LX à domino accepiſti. quod nuper ipſe iu-
ratus docuit,quemadmodum geſtum eſſet. Ab equite R. C. Matrinio abſente, cùm is 13
eſſet Romæ,quòd eius villicos,paſtoréſque tibi in ſuſpicionem veniſſe dixeras, HS cen-
tum abſtuliſti: dixit hoc L. Flauius,qui tibi eam pecuniam numerauit, procurator C.
Matrinii: dixit ipſe C. Matrinius: dicet clariſſimus vir Cn. Lentulus Cenſor, qui Matri-
nii honoris cauſa, recenti negotio ad te literas miſit, mittendáſque curauit. Quid? de
Apollonio Diocli filio Panormitano,cui Gemino cognomé eſt,præteriri poteſt? ecquid
hoc tota Sicilia clarius? ecquid indignius? ecquid maniſeſtius proferri poteſt? quem is,
vti Panormum venit,ad ſe vocari,& de tribunali citari iuſſit,cócurſu magno,frequen-
tiáque conuentus. homines ſtatim loqui: mirari, quòd Apollonius homo pecunioſus
tandiu ab iſto maneret integer: excogitauit: neſcio quid attulit. profectò homo diues,
repètè à Verre nó ſine cauſa citatur: expectatio ſumma omnium,quidnam id eſſet: cùm 14
exanimatus ſubitò ipſe accurrit cum adoleſcéte filio: nam pater grandis natu iandiu le-
cto tenebatur. Nominat iſte ſeruum,quem magiſtrum pecoris eſſe diceret: eum dicit
coniuraſſe,& alias familias concitaſſe. is omnino ſeruus in familia nó erat. eum ſtatim
exhiberi iubet. Apollonius affirmat ſeruum ſe omnino illo nomine habère neminem.
iſte hominem arripi à tribunali,& in carcerem coniici iubet. ille clamare,cùm rapere-
tur,nihil ſe miſerum feciſſe,nihil commiſiſſe,pecuniam ſibi eſſe in nominibus,nume-
ratam in præſentia nó habere. Hæc cùm maximè ſumma hominũ frequentia teſtifica-
retur,vt quiuis intelligere poſſet,eum,quòd pecuniam nó dediſſet,iccirco illa tá acer-
ba iniuria affici: cùm maximè, vt dico,hoc de pecunia clamaret,in vincula cóiectus eſt.

15 Videre conſtantiam Prætoris, & eius Prætoris,qui nunc reus nō ita defendatur, vt me-
diocris Prætor: ſed ita laudetur,vt optimus imperator. Cùm ſeruorum bellum metue-
retur : quo ſupplicio dominos indemnatos afficiebat , hoc ſeruos damnatos liberabat.
Apollonium,locupletiſſimum hominem,qui,ſi fugitiui bellum in Sicilia facerēt, am-
pliſſimas fortunas amitteret:belli fugitiuorum nomine,indicta cauſa,in vincla conie-
cit: ſeruos quos ipſe cum conſilio belli faciendi cauſa cōſenſiſſe iudicauit,eos ſine con
ſilii ſententia,ſua ſponte,omni ſupplicio liberauit.Quid,ſi ab Apollonio aliquid com-
miſſum eſt,quamobrem iure in eum animaduerteretur:taménne hâc rem ſic agemus,
vt crimini aut inuidiæ reo putemus eſſe oportere,ſi quo de homine ſeuerius iudicauit?
Non agam tam acerbè: non vtar iſta accuſatoria conſuetudine , ſi quid eſt factum cle-
menter,vt diſſolutè factum criminer:ſiquid vindicatum ſeuerè eſt,vt ex eo crudelitatis
16 inuidiam colligam.non agam iſta ratione:tua ſequar iudicia:tuam defendam authori-
tatem,quoad tu voles.ſimul ac tute cœperis tua iudicia reſcindere,mihi ſuccenſere de-
ſinito:meo enim iure contendam,eum,qui ſuo iudicio cōdemnatus ſit,iuratorum iu-
dicū ſententiis damnari oportere. Non defendam Apollonii cauſam,amici atq; hoſpi-
tis mei,ne tuum iudicium videar reſcindere:nihil de hominis frugalitate,virtute, dili-
gentia dicam: prætermittam illud etiam,de quo antea dixi,fortunas eius ita cōſtitutas
fuiſſe familia,pecore,villis,pecuniis creditis,vt nemini minus expediret,vllum in Sici-
lia tumultum aut bellum commoueri: non dicam ne illud quidem:ſi maximè in cul-
pa fuerit Apollonius,tamen in hominem honeſtiſſimum, ciuitatis honeſtiſſimæ, tam
grauiter animaduerti cauſa indicta non oportuiſſe:nullā inuidiam in te ne ex illis qui-
dem rebus concitabo:cùm eſſet talis vir in carcere,in tenebris,in ſqualore,in ſordibus,
17 tyrannicis interdictis tuis,patri exacta ætate,& adoleſcenti filio adeundi ad illum miſe-
rum poteſtatem nūquam eſſe factam:etiam illud præteribo, quotieſcunq; Panormum
veneris illo anno, & ſex menſibus (nam tandiu fuit in carcere Apollonius) toties ad te
ſenatum Panormitanum adiſſe ſupplicem cum magiſtratibus ſacerdotibúſque publi-
cis,orantem atque obſecrantem, vt aliquando ille miſer atque innocens calamitate il-
la liberaretur. Relinquam hæc omnia:quæ ſi velim perſequi,facilè oſtendam,tua cru-
delitate in alios , omnes tibi aditus miſericordiæ iudicum iam pridem eſſe præcluſos.
Omnia igitur iſta concedam & remittam:præuideo enim,quid ſit defenſurus Horten-
ſius.fatebitur,apud iſtum neque ſenectutem patris,neque adoleſcētiam filii, neque la-
chrymas vtriuſque plus valuiſſe,quàm vtilitatem ſalutémque prouinciæ.dicet,Remp.
adminiſtrari ſine metu ac ſeueritate non poſſe.quæret,quamobrem faſces Prætoribus
18 præferantur,cur ſecures datæ, cur carcer ædificatus, cur tot ſupplicia ſint in improbos
more maiorum conſtituta. quæ cùm omnia grauiter ſeueréque dixerit : quæram, cur
hunc eundem Apollonium Verres idem, repentè,nulla noua re allata, nulla defenſio-
ne,ſine cauſa de carcere emitti iuſſerit: tantúmque in hoc crimine ſuſpicionis eſſe aſ-
firmabo,vt iam ipſis iudicibus ſine mea argumentatione coniecturam facere permit-
tam,quod hoc genus prædandi,quàm improbum,quàm indignum,quámq; ad magni-
tudinem quæſtus immenſum,infinitúmque eſſe videatur : nam quæ iſte in Apollonio
fecit,ea primùm breuiter cognoſcite,quot & quanta ſint:deinde hæc expendite,atque
æſtimate pecunia:reperietis,iccirco hæc in vno homine pecunioſo tot cóſtituta,vt cæ-
teris formidines ſimilium incommodorum,atque exempla periculorum proponeret.
Primùm inſimulatio eſt repētina,capitalis,atq; inuidioſi criminis. ſtatuite,quanti hoc
19 putetis,& quàm multos redemiſſe.deinde crimen ſine accuſatore,ſentētia ſine cōſilio,
damnatio ſine defenſione.AEſtimate harū rerum omniū pretia:& cogitate,in his ini-
quitatibus vnum hæſiſſe Apollonium,cæteros profectò multos ex his incōmodis pecu
nia ſe liberaſſe.poſtremò tenebræ,vincla,carcer,incluſum ſupplicium,atq; à conſpectu
parētum ac liberûm,deniq; à libero ſpiritu,atq; à communi luce ſecluſum.Hæc verò,
quæ vel vita redimi rectè poſſunt,æſtimare pecunia non queo.hæc omnia ſerò redemit

Apollonius, iam mœrore ac miſeriis perditus: ſed tamen cæteros docuit, antè iſtius aua ritiæ ac ſceleri occurrere. niſi verò exiſtimatis hominem pecunioſiſſimum ſine aliqua cauſâ quæſtus electum ad tam incredibile crimen, aut ſine eadem cauſa repentè è carce- 20 re emiſſum, aut hoc prædandi genus ab iſto in illo vno adhibitum ac tentatum, & non per illum omnibus pecunioſis Siculis metum propoſitum & iniectum. Cupio mihi iu dices ab illo ſubiici, quoniam de militari eius gloria dico, ſiquid fortè prætereo: nã mihi videor de omnibus iam rebus eius geſtis dixiſſe, quæ quidem ad belli fugitiuorum pertinerent ſuſpicionem: certè nihil ſciens prætermiſi. Habetis hominis conſilia, diligentiam, vigilantiam, cuſtodiam, defenſionémque prouinciæ. Summa illuc pertinet, vt ſciatis, quoniam plura genera ſunt imperatorũ, ex quo genere iſte ſit. Ne qui diutius in tanta penuria virorum fortium talem imperatorem ignorare poſſit: nõ ad Q. Maximi ſapientiam, neque ad illius ſuperioris Africani in re gerẽda celeritatem, neque ad huius, qui poſtea fuit, ſingulare cõſilium, neque ad Pauli rationem ac diſciplinam, neque ad C. Marii vim atque virtutem, ſed ad aliud genus imperatoris ſanè diligenter re- 21 tinendum & conſeruandum, quæſo, cognoſcite. Itinerũ primum laborem, qui vel maximus eſt in re militari iudices, & in Sicilia maximè neceſſarius, accipite quàm facilem ſibi iſte, & iucundum ratione, conſilióque reddiderit. Primùm temporibus hybernis ad magnitudinem frigorum, & ad tempeſtatum vim, ac fluminum præclarũ ſibi hoc remedium comparat. vrbem Syracuſas elegerat: cuius hic ſitus, atque hæc natura eſſe loci, cælique dicitur, vt nullus vnquam dies tam magna, turbulentáque tempeſtate fuerit, quin aliquo tempore ſolem eius diei homines viderent. Hîc ita viuebat iſte bonus imperator hybernis menſibus, vt eum non facilè non modò extra tectum, ſed ne extra lectum quidem quiſquam videret. ita diei breuitas conuiuiis, noctis longitudo ſtupris & flagitiis conterebatur. Cùm autem ver eſſe cœperat, cuius initium iſte non à Fauo- 22 nio, neque ab aliquo aſtro notabat: ſed, cùm roſam viderat, tunc incipere ver arbitrabatur: dabat ſe labori atque itineribus. in quibus vſque eò ſe præbebat patientem atque impigrum, vt eum nemo vnquam in equo ſedentem videret. Nam, vt mos fuit

25 Bithyniæ Regibus, lectica octophoro ferebatur: in qua puluinus erat perlucidus, Melitenſi roſa fartus. Ipſe autem coronam habebat vnam in capite, alteram in collo: reticulúmque ad nares ſibi admouebat tenuiſſimo lino, minutis maculis, plenum roſæ. Sic confecto itinere, cùm ad aliquod oppidum venerat, eadem lectica vſque ad cubiculum deferebatur. eò veniebant Siculorum magiſtratus, veniebãt equites R. id quod ex multis iuratis audiſtis: controuerſiæ ſecretò deferebantur: paulò poſt palàm decreta auferebantur. Dein vbi paulìſper in cubiculo pretio, non æquitate iura deſcripſerat, Veneri iam & Libero reliquum tempus deberi arbitrabatur. quo loco mihi non prætermit- 23 tenda videtur præclari imperatoris egregia ac ſingularis diligentia: nam ſcitote eſſe oppidum in Sicilia nullum, ex iis oppidis, in quibus Prætores conſiſtere, & conuentum agere ſolent, quo in oppido non iſti ex aliqua familia non ignobili delecta ad libidinem mulier eſſet. itaque nonnullæ ex eo numero in conuiuium adhibebantur palàm. ſi quæ caſtiores erant, ad tempus veniebant, lucem conuentúmque vitabant. Erant autem conuiuia non illo ſilentio P. R. Prætorum atque imperatorum: neque eo pudore, qui in magiſtratuum conuiuiis verſari ſolet, ſed cum maximo clamore atque conuitio. nonnunquam etiam res ad manus atque ad pugnam veniebat: iſte enim Prætor ſeuerus ac diligens, qui populi R. legibus nunquam paruiſſet, illis legibus, quæ in poculis ponebantur, diligenter obtemperabat. Itaque erant exitus eiuſmodi, vt alius inter manus è conuiuio, tanquam è prælio auferretur, alius tanquam occiſus relinquere- 24 tur, plerique fuſi ſine mente ac ſine vllo ſenſu iacerent: quiuis vt, cùm aſpexiſſet, non ſe Prætoris conuiuium, ſed vt Cannenſem pugnam nequitiæ videre arbitraretur. Cùm verò æſtas ſumma eſſe iam cœperat, quod tẽpus omnes Siciliæ ſemper Prætores in itineribus conſumere conſueuerunt, propterea quòd tum putãt obeundam eſſe maximè

prouinciam,cùm in areis frumenta ſunt,quòd & familiæ congregantur,& magnitudo
ſeruitii perſpicitur, & labor operis maximè offenditur , & frumenti copia commonet,
tempus anni non impedit:tú inquam,cùm concurſant cæteri Prætores,iſte nouo quo-
dam ex genere imperator , pulcherrimo Syracuſarum loco ſtatiua ſibi caſtra faciebat:
nam in ipſo aditu atque ore portus, vbi primùm ex alto ſinus ad vrbem ab litore infle-
15 ctitur, tabernacula carbaſeis intenta velis collocabat . huc ex illa domo Prætoria, quæ
Regis Hieronis fuit,ſic emigrabat,vt per eos dies nemo iſtum extra illum locum vide-
re poſſet.In eum autem ipſum locum aditus erat nemini,niſi qui aut ſocius,aut mini-
ſter libidinis eſſe poſſet.huc omnes mulieres,quibuſcum iſte cóſueuerat,conueniebãt.
quarum incredibile eſt quanta multitudo fuerit Syracuſis.huc homines digni iſtius a-
micitia,digni vita illa,conuiuiiſque veniebant.Inter eiuſmodi viros ac mulieres adul-
ta ætate filius verſabatur:vt eum,etiam ſi natura à parentis ſimilitudine abriperet,con-
ſuetudo tamé,ac diſciplina patri ſimilem eſſe cogeret.Huc Tertia illa perducta per do-
lum atque inſidias ab Rhodio tibicine,maximas in iſtius caſtris effeciſſe turbas dicitur,
cùm indignè pateretur vxor Cleomenis Syracuſani,nobilis mulier,itémque AEſchrio-
nis honeſto loco nata,in conuẽtum ſuum mimi Iſidori filiam veniſſe. Iſte autem An-
16 nibal,qui in ſuis caſtris virtute putaret oportere,non genere certari, ſic hanc Tertiam
dilexit,vt eam ſecum ex prouincia exportaret. ac per eos dies cùm iſte cum pallio pur-
pureo,talaríque tunica verſaretur in conuiuiis muliebribus,non offendebantur homi-
nes,neque moleſtè ferebant,abeſſe à foro magiſtratum, non ius dici,non iudicia fieri:
lucum illum litoris percrepare totum mulierum vocibus,cantúque ſymphoniæ,in fo-
ro ſilentium eſſe ſummum cauſarum atque iuris,non ferebant homines moleſtè:non
enim ius abeſſe videbatur à foro, neque iudicia,ſed vis,& crudelitas,& bonorum acer-
ba atque indigna direptio. Hunc tu igitur imperatorem eſſe defendis Hortenſi? huius
furta, rapinas, cupiditatem, crudelitatem, ſuperbiam , ſcelus, audaciam rerum geſta-
rum magnitudine atque imperatoriis laudibus tegere conaris?Hîc ſcilicet eſt metuen-
17 dum , ne ad exitum defenſionis tuæ vetus illa Antoniana dicendi ratio atque authori-
tas proferatur : ne excitetur Verres , ne denudetur à pectore , ne cicatrices populus R.
aſpiciat,ex mulierum morſu veſtigia libidinis atque nequitiæ . Dii faciant,vt rei mili-
taris , vt belli mentionem facere audeas : cognoſcentur enim omnia iſtius æra illa ve-
tera:vt non ſolùm in imperio,verùm etiam in ſtipendiis qualis fuerit, intelligatis. re-
nouabitur prima illa militia , cùm iſte è foro abduci, non vt ipſe prædicat, perduci ſo-
lebat.aleatoris Placentini caſtra commemorabuntur: in quibus cùm frequens fuiſſet,
tamen ære dirutus eſt . multa eius in ſtipendiis damna proferentur : quæ ab iſto ætatis
fructu diſſoluta & compenſata ſunt . Iam verò, cùm in eiuſmodi patientia turpitudi-
nis,aliena,non ſua ſatietate obduruiſſet,qui vir fuerit,quot præſidia,quàm munita pu-
18 doris & pudicitiæ , vi & audacia ceperit , quid me attinet dicere , aut coniungere cum
iſtius flagitio cuiuſquam præterea dedecus? non faciam Iudices. omnia vetera præter-
mittam. duo ſola recentia ſine cuiuſquam infamia ponam,ex quibus coniecturam fa-
cere de omnibus poſſitis: vnum illud,quod ita fuit illuſtre, notúmque omnibus,vt ne-
mo tam ruſticanus homo L.Lucullo & M.Cotta Coſs. Romam ex vllo municipio va-
dimonii cauſa venerit , quin ſciret iura omnia populi R. nutu atq; arbitrio Chelidonis
meretriculæ gubernari: alterum,quòd,cùm paludatus exiſſet,votáq; pro imperio ſuo,
communíque populi R.nuncupaſſet,noctu ſtupri cauſa lectica in Vrbem introferri ſo-
litus eſt ad mulierem,nuptam vni,propoſitá omnibus,contra fas,contra auſpicia,con-
tra omnes diuinas atq; humanas religiones.O dii immortales,quid intereſt inter mẽ-
19 tes hominum & cogitationes!ita mihi meam voluntatem,ſpémq; reliquæ vitæ veſtra,
populíque R.exiſtimatio comprobet,vt ego quos adhuc mihi magiſtratus populus R.
mandauit,ſic eos accepi, vt me omnium officiorum obſtringi religione arbitrarer. ita
Quæſtor ſum factus, vt mihi honorem illum tum nó ſolùm datũ, ſed etiam creditum

ac commiſſum putarem. ſic obtinui Quæſturam in prouincia Sicilia, vt omnium oculos in me vnum coniectos eſſe arbitrarer: vt me, Quæſturámque meam quaſi in aliquo orbis terræ theatro verſari exiſtimarem: vt omnia ſemper, quæ iucunda videntur eſſe, non modò his extraordinariis cupiditatibus, ſed etiam ipſi naturæ ac neceſſitati denegarem. Nũc ſum deſignatus AEdilis: habeo rationem, quid à populo R. acceperim: mihi ludos ſanctiſſimos maxima cum cura & cerimonia Cereri, Libero, Liberæque faciendos, mihi Floram matrem populo, plebique R. ludorum celebritate placandam, mihi ludos antiquiſſimos, qui primi Romani ſunt nominati, maxima cum dignitate ac religione Ioui, Iunoni, Mineruæque eſſe faciundos, mihi ſacrarũ ædium procurationem, mihi totam vrbem tuendam eſſe commiſſam: ob earum rerum laborem & ſolicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in ſenatu ſententiæ dicendæ locum, togam prætextam, ſellam curulem, ius, imagines ad memoriam, poſteritatémque prodendam. Ex his ego rebus omnib⁹ Iudices, ita mihi deos omnes propitios eſſe velim, vt tametſi mihi iucundiſſimus eſt honos populi, tamen nequaquam tantum capio voluptatis, quantum ſolicitudinis & laboris: vt hæc ipſa AEdilitas, non quia neceſſe fuerit, alicui candidato data, ſed, quia ſic oportuerit, rectè collocata, & iudicio populi digno in loco poſita eſſe videatur. Tu cùm eſſes Prætor renuntiatus quoquo modo (mitto enim, & prætereo, quid tum ſit actum) ſed cùm eſſes renuntiatus, vt dixi, nó ipſa præconis voce excitatus es, qui te totiens ſeniorũ, iuniorũmq; centuriis illo honore affici pronuntiauit, vt hoc putares, aliquam Reip. partem tibi creditam: annum tibi illum vnum domo catendum eſſe meretricis: cùm tibi ſorte obtigiſſet, vt ius diceres: quantum negotii, quid oneris haberes, nunquam cogitaſti: neq; illud rationis habuiſti, ſi fortè expergefacere te poſſes, eam prouinciam, quam tueri ſingulari ſapiẽtia atque integritate difficile eſſet, ad ſummam ſtultitiã, nequitiámque veniſſe. Itaque non modò domo tua Chelidonem in Prætura excludere noluiſti, ſed in Chelidonis domum Præturam tuam totam detuliſti. Secuta prouincia eſt: in qua tibi nunquam venit in mentẽ, non tibi idcirco faſces & ſecures, & tantam imperii vim, tantámque ornamentorum omnium dignitatem datam, vt earum rerũ vi & authoritate omnia repagula iuris, pudoris, & officii perfringeres, vt omniũ bona prædam tuã duceres, vt nullius res tuta, nullius domus clauſa, nullius vita ſepta, nullius pudicitia munita cõtra tuam cupiditatem & audaciam poſſet eſſe: in qua tu te ita geſſiſti, vt, cùm omnibus tenerare rebus, ad bellum fugitiuorum confugias: ex quo iam intelligis, non modò tibi nullam defenſionem, ſed maximã vim criminum exortam: niſi fortè Italici belli fugitiuorum reliquias, atq; illud Thempſanum incommodum proferes. ad quod recẽs cùm te peropportunè fortuna obtuliſſet, ſiquid in te virtutis atq; induſtriæ fuiſſet, idem, qui ſemper fueras, inuentus es. Cùm ad te Valentini veniſſent, & pro his homo diſertus, & nobilis M. Marius loqueretur, vt negotiũ ſuſciperes, vt, cùm penes te Prætorium imperium ac nomen eſſet, ad illam paruam manum extinguendam ducem te, principémque præberes: non modò id refugiſti, ſed eo ipſo tẽpore, cùm eſſes in litore, Tertia illa tua, quam tecũ deportabas, erat in omnium conſpectu. Ipſis autem Valentinis ex tam illuſtri, nobiliſque municipio, tantis de rebus reſponſum nullum dediſti, cùm eſſes cũ tunica pulla, & pallio. Quid hunc proficiſcentem, quid in ipſa prouincia feciſſe exiſtimatis, qui cùm iam ex prouincia non ad triumphum, ſed ad iudicium decederet, ne illam quidem infamiam fugerit, quam ſine vlla voluptate capiebat? O diuina ſenatus frequentis in æde Bellonæ admurmuratio. Memoria tenetis Iudices: cùm adueſperaſceret, & paulò antè eſſet de hoc Thempſano incommodo nuntiatum, cùm inueniretur nemo, qui in illa loca cum imperio mitteretur, dixiſſe quendã, Verrem eſſe non longè à Thempſa, quàm valde vniuerſi admurmurarint, quàm palàm principes dixerint contrà. & is tot criminibus, teſtimoniiſque conuictus, in eorum tabellis ſpem ſibi aliquam proponit, quorum omnium palàm, cauſa incognita, voce damnatus eſt. Eſto: nihil ex fugitiuorũ bello, aut ſuſpicione belli laudis

adeptus eſt, quòd neque bellum eiuſmodi, neque belli periculum fuit in Sicilia, neque
ab iſto prouiſum eſt, ne quod eſſet. at verò contra bellum prædonū, claſſem habuit or-
natam, diligentiamque in e ſingularem: itaque ab iſto Prætore præclarè defenſa pro-
uincia eſt. Sic de bello prædonum, ſic de claſſe Siciliensi Iudices dicam, vt hoc iam antè
cōfirmem, in hoc vno genere omnes ineſſe culpas iſtius maximas auaritiæ, maieſtatis,
dementiæ, libidinis, crudelitatis. Hæc dum breuiter expono, quæſo, vt feciſtis adhuc, di-
ligenter attendite. Rem naualem primùm ita dico eſſe adminiſtratam, non vti pro-
uincia defenderetur, ſed vt claſſis nomine pecunia quæreretur. Superiorum Prætorum
55 conſuetudo cùm hæc fuiſſet, vt naues ciuitatibus, certúſque numerus nautarum, mili-
túmque imperaretur, maximæ & locupletiſſimæ ciuitati Mamertinæ nihil horum im-
perauiſti. ob quam rem quid tibi Mamertini clàm dederint pecuniæ, pòſt, ſi videbitur,
ex ipſorum literis & teſtibus quæremus. Nauem verò Cybeam maximā, triremis inſtar,
pulcherrimam atque ornatiſſimam, palàm ædificatam ſumptu publico, ſciente tota Si-
cilia, per magiſtratum, ſenatúmq; Mamertinum, tibi datam, donatámq; eſſe dico. Hæc
nauis onuſta præda Siciliensi, cùm ipſa quoq; eſſet ex præda, ſimul cùm iſte decederet,
appulſa Veliam eſt cum plurimis rebus, & iis, quas antè Romā mittere cum cæteris fur-
tis noluit, quòd erant chariſſimæ, maximéq; eū delectabant. Eam nauem nuper egomet
vidi Veliæ, multíque alii viderūt, pulcherrimam atque ornatiſſimam Iudices. quæ qui-
56 dem omnibus, qui eam aſpexerant, proſpectare iam exilium, atq; explorare fugam do-
mini videbatur. Quid mihi hoc loco reſpōdebis? niſi fortè id quod tametſi probari nul-
lo modo poteſt, tamen dici quidem in iudicio de pecuniis repetundis neceſſe eſt, de tua
pecunia ædificatam eſſe eam nauem. Aude hoc ſaltem dicere, quod neceſſe eſt: noli me-
tuere Hortenſi, ne quæram, quî licuerit ædificare nauem ſenatori. antiquæ ſunt iſtæ le-
ges, & mortuæ, quemadmodum tu ſoles dicere, quæ vetant. Fuit iſta reprehēſio quon-
dam, fuit iſta ſeueritas in iudiciis, vt iſtam rem accuſator in magnis criminibus obii-
ciendā putaret. quid enim tibi naue opus fuit? qui ſi quò publicè proficiſcereris, & præ-
ſidii, & vecturæ cauſa ſumptu publico nauigia præberentur. priuatim autem nec profi-
ciſci quoquā potes, nec acerſere res tranſmarinas ex iis locis, in quibus tibi habere, ni-
hil licet. Deinde cur quicquam cōtra leges paraſti? valeret hoc crimen in illa veteri ſe-
57 ueritate ac dignitate Reip. nunc non modò te hoc crimine non arguo, ſed ne illa qui-
dem communi vituperatione reprehēdo. Poſtremò tu tibi hoc nunquam turpe, nun-
quam crimino ſum, nunquā inuidioſum fore putaſti, celeberrimo loco palàm tibi ædi-
ficari onerariam nauem in ea prouincia, quam tu cum imperio obtinebas? quid eos lo-
qui, qui videbant: quid exiſtimare eos, qui audiebant, arbitrabare? inanem te nauem eſ-
ſe illam in Italiam adducturum? nauiculariam, cùm Romam veniſſes, eſſe facturum?
ne illud quidem quiſquam poterat ſuſpicari, te habere in Italia maritimum fundum, &
ad fructus deportandos onerariam nauem comparare. Eiuſmodi de te voluiſti ſermo-
nem eſſe omnium, palàm vt loquerentur, te illam nauem parare, quæ prædam ex Sicilia
deportaret, & quæ ad ea furta, quæ reliquiſſes, commearet. Verùm hæc omnia, ſi doces
nauem de tua pecunia ædificatam, remitto, atq; cōcedo. ſed hoc homo amētiſſime non
58 intelligis priore actione ab iſtis ipſis Mamertinis tuis laudatoribus eſſe ſublatum? nam
dixit Heius princeps ciuitatis, princeps iſtius legationis, quæ ad tuā laudationem miſ-
ſa eſt, nauem tibi operis publicis Mamertinorum eſſe ædificatam, eíque faciendæ ſena-
torem Mamertinum publicè præfuiſſe. reliqua eſt materies: hāc Rheginis, vt ipſi dicūt,
(tametſi tu negare non potes) publicè, quòd Mamertini materiem non habent, impe-
rauiſti. ſi, & ex quo fit nauis, & qui faciunt, imperio tibi tuo, non pretio præſtò fuerunt:
vbi tandem iſtuc latet, quod tu de tua pecunia dicis impēſum? At Mamertini in tabulis
nihil habent. Primùm video potuiſſe fieri, vt ex ærario nihil darent: (etenim vel Capi-
tolium, ſicut apud maiores noſtros factum eſt, publicè coactis fabris, operíſque impe-
ratis gratis exædificari, atque effici potuit) deinde id, quod perſpicio, & quod oſtendam,

cùm iſtos produxero,ipſorum ex literis,multas pecunias iſti erogatas in operum loca- 39
tiones falſas atque inanes,eſſe perſcriptas.nam illud minimè mirum eſt,Mamertinos,
à quo ſummum beneficium acceperant, quem ſibi amiciorem, quàm populo R. eſſe
cognouerant,eius capiti literis ſuis pepercisſe.Sed ſi argumen ro eſt Mamertinos pecu-
niam tibi non dediſſe,quia ſcriptum non habent:ſit argumēto,tibi gratis conſtare na-
uem,quia,quid emeris,aut quid locaueris,ſcriptum proferre non potes.At enim iccir-
co nauem Mamertinis non imperaſti,quòd ſunt fœderati.Dii approbēt.Habemus ho-
minem in Fœcialium manibus educatum,vnum,præter cæteros,in publicis religioni-
bus fœderum ſanctum & diligentem. Omnes qui ante te Prærores fuerunt, dedantur
Mamertinis,quòd iis nauem contra pactionem fœderis imperarint. ſed tamen tu ſan-
cte homo ac religioſe, cur Taurominitanis item fœderatis nauem imperaſti? An hoc 40
probabis, in æqua cauſa populorum, ſine pretio varium ius, & diſparem conditionem
fuiſſe? quid,ſi eiuſmodi eſſe hæc duo fœdera duorum populorū Iudices doceo,vt Tau-
rominitanis nominatim cautum & exceptum ſit fœdere,ne nauem dare debeant,Ma-
mertinis in ipſo fœdere ſanctum atq; perſcriptum ſir,vti nauem dare neceſſe ſit?Iſtum
autem contra fœdus & Taurominitanis imperaſſe, & Mamertinis remiſiſſe? Num cui
dubium poterit eſſe,quin Verre Prætore plus Mamertinis Cybea,quàm Taurominita-
nis fœdus opitulatum ſit?recitentur fœdera.Iſto igirur tuo,quemadmodum ipſe præ-
dicas,beneficio,vt res indicat,pretio atq; mercede,minuiſti maieſtatem Reip. minui-
ſti auxilia populi R.minuiſti copias maiorum virtute ac ſapientia comparatas:ſuſtuli-
ſti ius imperii,conditionem ſociorum,memoriam fœderis. qui ex fœdere ipſo nauem,
vel vſque ad Oceanum,ſi imperaſſemus, ſumptu, periculóque ſuo armatam atque or- 41
natá mittere debuerunt:hi,ne in freto ante ſua tecta & domos nauigarent,ne ſua mœ-
nia,portúſque defenderent,pretio abs te ius fœderis, & imperii conditionem redeme-
runt. Quid cenſetis in hoc fœdere faciundo voluiſſe Mamertinos impendere laboris,
operæ,pecuniæ, ne hæc biremis aſcriberetur, ſi id vllo modo poſſent à noſtris maiori-
bus impetrare?nam cùm hoc munus imponebatur tá graue ciuitati,inerat neſcio quo
modo in illo fœdere ſocietatis quaſi quædam nota ſeruitutis.quod tum recentibus ſuis
officiis, integra re, nullis populi R. difficultatibus à maioribus noſtris fœdere aſſequi
non potuerūt,id nunc nullo nouo officio ſuo,tot annis poſt,iure imperii noſtri quot-
annis vſurpato,ac ſemper retento,ſumma in difficultate nauium,à C.Verre pretio aſſe-
cuti ſunt. At nō hoc ſolùm aſſecuti,ne nauem darent.ecquem nautam,ecquem mili- 42
tem,qui aut in claſſe, aut in præſidio eſſet, te Prætore per triennium Mamertini dede-
runt?denique cùm ex S. C. itémque ex lege Terentia & Caſſia frumentum æquabiliter
emi ab omnibus Siciliæ ciuitatibus oporteret,id quoque munus leue atque commune
Mamerrinis remiſiſti.Dices frumentum Mamertinos non debere. quomodo non de-
bere?an,vt ne venderent?non enim erat hoc genus frumenti ex eo genere,quod exige-
retur:ſed ex eo,quod emeretur.Te igitur authore & interprete,ne foro quidem, & cō-
meatu Mamertini populum R. iuuare debuerunt.quæ tandem ciuitas fuit,quæ debe-
ret?qui publicos agros arant,certū eſt quid ex lege Cenſoria dare debeant.Cur iis quic-
quam præterea ex alio genere imperauiſti? Quid Decumani? nunquid præter ſingulas
decumas ex lege Hieronica debent? cur iis quoque ſtatuiſti,quātum ex hoc genere fru- 43
menti empti darent?qui ſunt immunes,ii certè nihil debent.at iis non modò impera-
ſti,verùm etiam,quò plus darent, quàm poterant, hæc ſexagena millia modiûm, quæ
Mamertinis remiſeras, addidiſti. Neque hoc dico, cæteris non rectè imperatum eſſe.
Mamertinis,qui erāt in eadem cauſa,& quibus ſuperiores omnes Prætores,item vt cæ-
teris,imperarant pecuniam,qui ex S.C.& ex lege diſſoluerāt, his dico non rectè remiſ-
ſum.Er vt hoc beneficium,quemadmodum dicitur,trabali clauo figeret,cum conſilio
cauſam Mamertinorum cognoſcit,& de conſilii ſententia Mamertinis ſe frumentum
non imperare pronuntiat.Audite decretum mercenarii Prætoris ex ipſius commenta-

no,& cognoſcite quanta in ſcribendo grauitas,quanta in conſtituendo iure ſit autho-
44 ritas. Recita commentarium. Libenter ait ſe facere: itaque perſcribit. quid, ſi hoc verbo non eſſes vſus,libenter? nos videlicet inuitum te quæſtum facere putaremus? ac de conſilii ſententia:præclarum recitari conſilium Iudices audiſtis. Vtrum vobis conſilium recitari tandem Prætoris videbatur,cùm audiebatis nomina,an prædonis improbiſſimi ſocietas atque comitatus? en fœderum interpretes,ſocietatis pactores,religionis authores. nunquam in Sicilia frumentum publicè eſt emptum,quin Mamertinis proportione imperaretur,antequam hoc delectum,præclarumque conſilium iſte dedit,vt ab his nummos acciperet,ac ſui ſimilis eſſet. Itaque tantùm valuit iſtius decreti authoritas,quantùm debuit eius hominis,qui,à quibus frumẽtum emere debuiſſet, iis decretum vendidiſſet. nam ſtatim L. Metellus,vt iſti ſucceſſit,ex C. Sacerdotis, & Sex.
45 Peducei inſtituto,ac literis frumentum Mamertinis imperauit. tum illi intellexerunt, ſe id,quod à malo authore emiſſent,diutius obtinere nõ poſſe. Age porrò tu,qui te tam religioſum exiſtimari voluiſti interpretem fœderum,cur Taurominitanis frumẽtum, cur Netinis imperaſti? quarum ciuitatum vtraque fœderata eſt. ac Netini quidem ſibi non defuerunt: nam ſimul ac pronuntiaſti,libenter te Mamertinis remittere, te adierunt,& eandem ſuam cauſam fœderis eſſe docuerũt. tu aliter decernere in eadem cauſa non potuiſti:pronuntias,Netinos frumentum dare non oportere:& ab his tamen exigis. cedo mihi eiuſdem Prætoris literas, & rerum decretarum & frumenti imperati, & tritici empti. quid potius in hac tanta,ac tam turpi inconſtãtia ſuſpicari poſſumus Iudices,quàm id,quod neceſſe eſt,aut iſti à Netinis pecuniam,cùm poſceret,non datam: aut id eſſe actum,vt intelligerent Mamertini, bene ſe apud iſtum tam multa pretia ac
46 munera collocaſſe,cùm idem alii iuris ex eadem cauſa non obtinerent? hic mihi etiam audebit mentionem facere Mamertinæ laudationis, in qua quàm multa ſint vulnera, quis eſt veſtrum Iudices quin intelligat? Primùm,vt in iudiciis, qui decem laudatores dare non poteſt, honeſtius eſt ei nullum dare,quàm illum quaſi legitimum numerum conſuetudinis nõ explere. tot in Sicilia ciuitates ſunt,quibus tu per triennium præfuiſti:arguunt cæteræ:paucæ,& paruæ metu repreſſæ ſilent: vna laudat. Hoc quid eſt,niſi intelligere,quid habeat vtilitatis vera laudatio? ſed tamẽ ita prouinciæ præfuiſſe,vt hac vtilitate neceſſariò ſit carendum. Deinde,id quod alio loco antè dixi, quæ eſt iſta tandem laudatio, cuius laudationis legati principes, & publicè tibi nauem ædificatam, & priuatim ſeipſos abs te ſpoliatos expoliatóſque eſſe dixerunt? Poſtremò quid aliud iſti faciunt,cùm te ſoli ex Sicilia laudant,niſi teſtimonio nobis ſunt,te omnia ſibi eſſe largitum quæ tu de Rep. noſtra detraxeris? quæ colonia eſt in Italia tam bono iure, quod
47 tam immune municipium, quod per hoſce annos tam commoda vacatione ſit vſum omnium rerum,quàm Mamertina ciuitas per triennium? ſoli,ex fœdere quod debuerunt,non dederunt: ſoli iſto Prætore omnium rerum immunes fuerunt: ſoli in iſtius imperio ea conditione vixerunt,vt populo R. nihil darent,Verri nihil denegarent. Verùm vt ad claſſem,quo ex loco ſum digreſſus,reuocetar: accepiſti à Mamertinis nauem contra legem,remiſiſti contra fœdera. ita in vna ciuitate bis improbus fuiſti:cùm & remiſiſti,quod non oportebat:& accepiſti,quod non licebat. Exigere te oportuit nauem, quæ contra prædones,nõ quæ cum præda nauigaret:quæ defenderet,ne prouincia ſpoliaretur,non quæ prouinciæ ſpolia portaret. Mamertini tibi & vrbem,quò furta vndique deportares:& nauem,qua exportares,præbuerũt. Illud tibi oppidum receptaculum
48 prædæ fuit:illi homines teſtes,cuſtodéſque furtorum:illi tibi,& locum furtis,& furtorum vehiculum comparauerunt. Itaque ne tum quidem, cùm claſſem auaritia ac nequitia tua perdidiſti,nauem Mamertinis imperare auſus es. quo tempore in tãta inopia nauium,tantáque calamitate prouinciæ,etiam ſi precario eſſent rogandi,tamen ab his impetraretur:reprimebat enim tibi & imperandi vim,& rogandi conatum præclara illa non populo R. reddita biremis, ſed Prætori donata Cybea. ea fuit merces imperii,

auxilium iuris,conſuetudinis,fœderis. Habetis vnius ciuitatis firmum auxilium amiſ-
ſum,ac venditum pretio. cognoſcite nunc nouam prædandi rationem ab hoc primùm
excogitatam. Sumptum omnem in claſſem frumento,ſtipendio,cæteriſq; rebus Na-
uarcho ſuo quæque ciuitas ſemper dare ſolebat. is neque,vt accuſaretur à nautis,com-
mittere audebat,& ciuibus ſuis rationem reſerre debebat: & in illo omni negotio non
modò labore,ſed etiam periculo ſuo verſabatur. erat hoc,vt dico,factitatú ſemper,nec 49
ſolùm in Sicilia,ſed in omnibus prouinciis,etiam in ſociorum & Latinorum ſtipẽdio,
ac ſumptu,tum cùm illorum auxiliis vti ſolebamus. Verres poſt imperium cõſtitutum
primus imperauit,vt ea pecunia omnis à ciuitatibus ſibi adnumeraretur, vt is eam pe-
cuniam tractaret,quem ipſe præfeciſſet. cui poteſt eſſe dubiũ,quamobrem & omnium
conſuetudinem veterem primus immutaris,& tantam vtilitatẽ per alios tractandæ pe-
cuniæ neglexeris,& tãtam difficultatem cum crimine, moleſtiam cum ſuſpicione ſuſ-
ceperis? Deinde alii quæſtus inſtituuntur: ex vno genere nauali videte quàm multi:ac-
cipere à ciuitatibus pecuniam,ne nautas darent:pretio certo miſſos facere nautas:miſ-
ſorum omne ſtipendium lucrari: reliquis,quod deberet,non dare. Hæc omnia ex ciui- 50
tatum teſtimoniis cognoſcite. Recita teſtimonia ciuitatum. Hunccine hominem,
hanccine impudentiam Iudices,hanccine audaciam,ciuitatibus pro numero militum
pecuniarum ſummas deſcribere:certum pretium ſexcẽtenos nummos nautarum miſ-
ſione cõſtituere? quos qui dederat,commeatum totius æſtatis abſtulerat. iſte,quod eius
nautæ nomine pro ſtipendio,frumentóque acceperat,lucrabatur. itaq; quæſtus duplex
vnius miſſione fiebat. atque hæc homo amentiſſimus in tãto prædonum impetu,tan-
tóque periculo prouinciæ ſic palàm faciebat,vt & ipſi prædones ſcirent,& tota prouin-
cia teſtis eſſet. Cùm,propter iſtius hanc tantam auaritiam,nomine claſſis, eſſent in Si-
cilia re quidem vera naues inanes, quæ prædam Prætori, non quæ prædonibus metum
afferrẽt:tamen,cùm P. Ceſecius,& P. Tadius decem nauibus his ſemiplenis nauigarent, 51
nauem quandam piratarum præda refertam non ceperunt, ſed abduxerunt onere ſuo
planè captam atque depreſſam. erat ea nauis plena iuuentutis formoſiſſimæ,plena ar-
genti facti atque ſignati,multa cum ſtragula veſte. hæc vna nauis à claſſe noſtra nõ ca-
pta eſt,ſed inuẽta ad Megaridem:qui locus eſt nõ longè à Syracuſis. Quod vbi iſti nun-
tiatú eſt:tametſi noctu cum mulierculis iacebat ebrius,erexit ſe tamen,& ſtatim Quæ-
ſtori,Legatóque ſuo cuſtodes miſit complures,vt omnia ſibi integra quamprimum ex-
hiberentur. Appellitur nauis Syracuſas:expectatur ab omnibus:ſupplicium ſumi de ca-
ptiuis putatur. Iſte quaſi præda ſibi aduecta,non prædonibus captis,ſiqui ſenes,aut de-
formes erãt,eos in hoſtium numero ducit: qui aliquid formæ,ætatis,artificiique habe-
bant,abducit omnes: nonnullos ſcribis, filio,cohortíque diſtribuit: ſymphoniacos ſex 52
cuidam amico ſuo Romam muneri miſit. Nox illa tota exinanienda naui cõſumitur.
archipiratam ipſum videt nemo: de quo ſupplicium ſumi oportuit: hodiéque omnes
ſic habent(quid eius ſit,vos coniectura quoque aſſequi debetis, iſtum clàm à piratis ob
hũc archipiratam pecuniam accepiſſe. coniectura bona eſt. Iudex eſſe bonus nemo po-
teſt,qui ſuſpicione certa non mouetur. hominem noſtis,conſuetudinémque omnium
tenetis:qui ducem prædonum aut hoſtium ceperit,quàm libẽter eum palàm ante ocu-
los omnium eſſe patiatur. Hominem in tanto conuentu Syracuſis vidi neminem Iudi-
ces,qui archipiratam captũ vidiſſe ſe diceret,cùm omnes,vt mos eſt,vt ſolet fieri,con-
currerent,quærerent,videre cuperent. Quid accidit,cur tantopere iſte homo occulta- 53
retur,vt eum ne caſu quidem quiſquam aſpicere poſſet? homines maritimi Syracuſis,
qui ſæpe iſtius ducis nomen audiſſent,ſæpe timuiſſent,cùm eius cruciatu atque ſuppli-
cio paſcere oculos,animúmque exaturare vellent:poteſtas aſpiciendi nemini facta eſt.
Vnus plures prædonũ duces viuos cepit P. Seruilius,quàm omnes antea. ecquando igi-
tur iſto fructu quiſquam caruit,vt videre piratam captum non liceret? At contrà,qua-
cunque iter fecit,hoc iucundiſſimum ſpectaculum omnibus vinctorum,captorúmque

hoſtium præbebat. itaque ei concurſus vndique fiebant, vt non modò ex his oppidis,
quà ducebantur, ſed etiam ex finitimis viſendi cauſa conuenirent. Ipſe autem trium-
phus quamobrem omnium triumphorum gratiſſimus populo R. fuit, atque iucundiſ-
54 ſimus? quia nihil eſt victoria dulcius. Nullum eſt autem teſtimonium victoriæ certius,
quàm, quos ſæpe metueris, eos te vinctos ad ſupplicium duci videre. Hoc tu quamob-
rem non feciſti? quamobrem ita iſte pirata celatus eſt, quaſi eũ aſpici neſas eſſet? quam-
obrem ſupplicium non ſumpſiſti? quam ob cauſam hominem reſeruaſti? ecquem audi-
ſti in Sicilia antea captum archipiratam, qui non ſecuri percuſſus ſit? vnum cedo au-
thorem tui facti: vnius profer exemplum. viuum tu archipiratam ſeruabas, quem per
triumphum credo, quem ante currum tuum duceres: neque enim quicquam erat iam
reliquum, niſi vt claſſe populi R. pulcherrima amiſſa, prouinciáque lacerata, triumphus
naualis tibi decerneretur. Age porrò, cuſtodiri ducem prædonũ nouo more, quàm ſe-
curi feriri omnium exemplo magis placuit. Quæ ſunt iſtæ cuſtodiæ? apud quos homi-
nes? quemadmodum eſt aſſeruatus? Lautumias Syracuſanas omnes audiſtis, pleriq; no-
55 ſtis. opus eſt ingens, magnificum, Regum ac tyrannorum: totum eſt ex ſaxo in miran-
dam altitudinem depreſſo, & multorũ operis penitus exciſo. nihil tam clauſum ad exi-
tus, nihil tam ſeptum vndiq;, nihil tam tutum ad cuſtodiam nec fieri, nec cogitari po-
teſt. in has Lautumias, ſi qui publicè cuſtodiendi ſunt, etiam ex cæteris oppidis Siciliæ
deduci imperantur. eò quòd multos captiuos ciues R. coniecerat, & quòd eodem cæte-
ros piratas condi imperarat: intellexit, ſi hũc ſubdititium archipiratam in eandem cu-
ſtodiam dediſſet, fore, vt à multis illis in Lautumiis verus ille dux quæreretur. itaq; ho-
minem huic optimæ, tutiſſimǽque cuſtodiæ nõ audet committere. denique Syracuſas
totas timet. amandat hominem: quo? Lilybæum fortaſſe? video: tamen homines mari-
timos non planè reformidat. minimè Iudices. Panormũ igitur? audio: quanquam Sy-
56 racuſis, quoniam in Syracuſano captus erat, maximè ſi minus ſupplicio affici, at cuſto-
diri oportebat. ne Panormum quidem. Quid igitur? quò putatis? ad homines à pirata-
rum metu & ſuſpicione alieniſſimos, à nauigando, rebúſque maritimis remotiſſimos,
ad Centuripinos, homines maximè mediterraneos, ſummos aratores, qui nomẽ nun-
quam timuiſſent maritimi prædonis, vnum te Prætore horruiſſent Apronium terre-
ſtrem archipiratam. & vt quiuis facilè perſpiceret, id ab iſto actum eſſe, vt ille ſuppoſitus
facilè, & libenter ſe illum, qui non erat, eſſe ſimularet: imperat Centuripinis, vt is victu,
cæteríſque rebus quàm liberaliſſimè, commodiſſiméque habeatur. Interea Syracuſani,
homines periti & humani, qui non modò ea, quæ perſpicua eſſent, videre, verùm etiam
occulta ſuſpicari poſſent: habebant rationem omnes quotidie piratarum, qui ſecuri fe-
rirẽtur: quàm multos eſſe oporteret, ex ipſo nauigio, quod erat captum, & ex remorum
57 numero, coniiciebant. iſte quòd omnes, qui artificii aliquid habuerant, aut formæ, re-
mouerat, atque abduxerat: reliquos ſi, vt conſuetudo eſt, vniuerſos ad palum alligaſſet,
clamorem populi fore ſuſpicabatur, cùm tãto plures abducti eſſent, quàm relicti. Pro-
pter hanc cauſam cùm inſtituiſſet alios alio tẽpore producere: tamen in tanto conuen-
tu nemo erat, quin rationem, numerúmque haberet, & reliquos nõ deſideraret ſolùm,
ſed etiam poſceret & flagitaret. Cùm maximus numerus deeſſet, tum iſte homo nefa-
rius in eorum locum, quos domum ſuam de piratis abduxerat, ſubſtituere & ſuppone-
re cœpit ciues R. quos in carcerem antea coniecerat. quorum alios Sertorianos milites
fuiſſe inſimulabat, & ex Hiſpania fugientes ad Siciliam appulſos eſſe dicebat: alios, qui
à prædonibus erant capti, cùm mercaturas facerẽt, aut aliquam ob cauſam nauigarent,
58 ſua voluntate cum piratis fuiſſe arguebat. Itaque alii ciues R. ne cognoſcerentur, ca-
pitibus obuolutis è carcere ad palum, atque ad necem rapiebantur. alii, cùm à multis
ciuibus R. cognoſcerentur, ab omnibus defenderẽtur, ſecuri feriebantur. quorum ego
de acerbiſſima morte, crudeliſſimóq; cruciatu dicam, cùm eum locum tractare cœpe-
ro: & ita dicam, vt, ſi me in ea querimonia, quam ſum habiturus de iſtius crudelitate, &

de ciuium R. indigniſſima morte,non modò vires, verùm etiam vita deficiat, id mihi præclarum & iucundum putem. Hæc igitur eſt geſta res,hæc victoria præclara:myoparone piratico capto,dux liberatus:ſymphoniaci Romã miſſi; formoſi homines,& adoleſcẽtes,& artifices domum abducti: in eorum locum,& ad eorum numerum ciues R. hoſtilem in modum cruciari & necati : omnis veſtis ablata:omne aurum & argentum ablatum & auerſum.At quemadmodum ipſe ſeſe induit priore actione?qui tot dies tacuiſſet,repẽtè in M.Antonii hominis ſplendidiſſimi teſtimonio,cùm is ciues R.dixiſſet,archipiratam negaſſet ſecuri eſſe percuſſum, exiluit,cõſcientia ſceleris,& furore ex maleficiis concepto excitatus:dixit ſe,quòd ſciret ſibi crimini datum iri,pecuniam accepiſſe,neque de vero archipirata ſumpſiſſe ſupplicium,ideo ſecuri non percuſſiſſe:domi eſſe apud ſeſe archipiratas dixit duos. O clemẽtiam populi R.ſeu potius patientiam miram ac ſingularem. ciuem R.ſecuri eſſe percuſſum M.Annius eques R.dicit:taces. Archipiratam negat:fateris.Fit in eo gemitus omniũ,& clamor,cùm tamen à præſenti ſupplicio tuo ſe cõtinuit populus R. & repreſſit,& ſalutis tuæ rationem iudicum ſeueritati reſeruauit. Qui ſciebas tibi crimini datum iri?quamobrem ſciebas? quamobrem etiam ſuſpicabare? inimicum habebas neminem. ſi haberes,tamen non ita vixeras, vt metum iudicii propoſitum habere deberes. an te,id quod fieri ſolet , conſcientia timidum,ſuſpicioſúmque faciebat? Quid igitur,cùm eſſes cum imperio,iam tum iudicium & crimẽ horrebas:reus cùm tot teſtibus coarguare,potes de damnatione dubitare? Verùm ſi crimen hoc metuebas,ne quis abs te ſuppoſitum eſſe diceret,qui pro archipirata ſecuri feriretur: vtrum tãdem tibi ad defenſionem firmius fore putaſti,in iudicio coactu atque efflagitatu meo producere ad ignotos tãto poſt eum,quem archipiratam eſſe diceres,an recenti re,Syracuſis apud notos, inſpectante Sicilia penè tota, ſecuri ferire?Vide,quid interſit,vtrum faciendum fuerit.in illo reprehenſio nulla eſſe potuit:hîc defenſio nulla eſt.Itaque illud ſemper omnes fecerunt: hoc quis ante te,quis præter te fecerit,quæro. Piratam viuum tenuiſti.quem ad finẽ? dum cum imperio fuiſti.quamobrem?quam ob cauſam?quo exemplo?cur tandiu?cur inquam ciuibus R. quos piratæ ceperant,ſecuri ſtatim percuſſis,ipſis piratis lucis vſuram tam diuturnã dediſti?Verum eſto:ſit tibi illud liberum omne tempus,quoad cum imperio fuiſti. etiámne priuatus? etiámne reus? etiámne penè damnatus hoſtium duces priuata in domo retinuiſti? vnũ, alterum menſem,propè annum denique domi tuæ piratæ, à quo tempore capti ſunt, quoad per me licitum eſt,fuerunt, hoc eſt quoad per M. Acilium Glabrionem licitum eſt:qui poſtulante me,produci,atque in carcerem condi imperauit. Quod eſt huiuſce rei ius?quæ conſuetudo?quod exemplum?hoſtem acerrimum atque infeſtiſſimum populi R.ſeu potius communem hoſtem gentium,nationúmque omnium quiſquam omnium mortaliũ priuatus intra mœnia domi ſuæ retinere poterit?quid,ſi pridie,quàm à me tu coactus es confiteri,ciuibus R. ſecuri percuſſis prædonum ducem viuere, apud te habitare:ſi inquam pridie domo tua profugiſſet,ſi aliquam manum cõtra populum R. facere potuiſſet,quid diceres?Apud me habitauit: mecũ fuit: ego illum ad iudicium meum,quò facilius crimen inimicorum diluere poſſem,viuum atque incolumem reſeruaui. Itáne verò,tu tua pericula cõmuni periculo defendes?tu ſupplicia,quæ debentur hoſtibus victis,ad tuum,non ad Reip. R.tempus conferes?populi R.hoſtis priuatis cuſtodiis aſſeruabitur?at etiam qui triumphant,eóque diutius viuos hoſtium duces ſeruant, vt his per triumphum ductis pulcherrimum ſpectaculum , fructúmque victoriæ populus R.percipere poſſit:tamen,cùm de foro in Capitoliũ currum flectere incipiũt, illos duci in carcerem iubent, idémq; dies & victoribus imperii,& victis vitæ finem facit . Eſt nunc,credo,cuiquam dubium,quin tu id commiſſurus non fueris : præſertim cùm ſtatuiſſes,vt ais,tibi cauſam eſſe dicendam,vt ille archipirata non potius ſecuri feriretur,quàm,quod erat ante oculos poſitum,tuo periculo viueret.Si enim eſſet mortuus:tu,qui crimen ais te metuiſſe,quæro cui probares? cùm conſtaret iſtum Syracuſis

ab nullo viſum eſſe archipiratam,ab omnibus deſideratum:cùm dubitaret nemo,quin
abs te pecunia liberatus eſſet : cùm vulgo loquerētur,ſuppoſitum in eius locum,quem
pro illo probare velles:cùm tute falſus eſſes,te id crimen tantò antè metuiſſe:ſi eum di
ceres eſſe mortuum,quis te audiret? Nũc cùm viuum iſtum neſcio quem produces,ta-
ménne id credi voles? quid,ſi auſugiſſet,ſi vincla rupiſſet,ita vt Nico ille nobiliſſimus
pirata fecit,quem P.Seruilius,qua felicitate cœperat,eadem recuperauit: quid diceres?
Verum hoc erat : ſi ille ſemel verus archipirata ſecuri percuſſus eſſet , pecuniam illam
non haberes : ſi hic falſus eſſet mortuus,aut proſugiſſet,nõ eſſet difficile alium in ſup-
poſiti locum ſupponere. Plura dixi,quàm volui,de illo archipirata:& tamẽ ea,quæ cer-
tiſſima ſunt huius criminis argumenta,prætermiſi:volo enim mihi totum eſſe crimen
hoc integrum.eſt certus locus,certa lex,certum tribunal,quò hoc reſeruetur.Hac tan-
64 ta præda auctus,mancipiis,argento,veſte locupletatus,nihilo diligētior ad claſſem or-
nandam, milites reuocandos, alendóſque eſſe cœpit, cùm ea res non ſolùm prouinciæ
ſaluti,verùm etiam ipſi prædæ eſſe poſſet:nam æſtate ſumma,quo tempore cæteri Præ-
tores obire prouinciam,& concurſare conſueuerunt, aut etiam in tanto prædonũ me-
tu & periculo ipſi nauigare,eo tempore ad luxuriam,libidinéſque ſuas domo ſua regia,
quæ Regis Hieronis fuit, qua Prætores vti ſolent,contẽtus nõ fuit:tabernacula,quem-
admodum conſueuerat temporibus æſtiuis,quod antea iam demonſtraui,carbaſeis in-
tenta velis collocari iuſſit in litore:quod eſt litus in inſula Syracuſis poſt Arethuſæ fon
tem,propter ipſum introitum atque oſtium portus,amœno ſanè,& ab arbitris remoto
loco.Hîc dies æſtiuos ſexaginta Prætor populi R. cuſtos,defenſórque prouinciæ ſic vi-
xit,vt muliebria quotidie conuiuia eſſent, vir accumberet nemo præter ipſum,& præ-
65 textatum filium. tametſi rectè ſine exceptione dixeram,virũ, cùm iſti eſſent,neminem
fuiſſe. nonnunquam etiam libertus Timarchides adhibebatur : mulieres autem nuptæ
nobiles,præter vnam mimi Iſidori filiam,quam iſte propter amorem ab Rhodio tibi-
cine abduxerat , Pippa quædam, vxor AEſchrionis Syracuſani : de qua muliere plurimi
verſus,qui in iſtius cupiditatem facti ſunt,tota Sicilia percelebrantur . Erat Nice facie
eximia,vt prædicatur,vxor Cleomenis Syracuſani.Hanc Cleomenes vir amabat:verun-
tamen huius libidini aduerſari nec poterat,nec audebat: & ſimul ab iſto donis, benefi-
ciiſque plurimis deuinciebatur. Illo autem tempore iſte,tametſi ea eſt hominis impu-
dentia,quam noſtis,ipſe tā[illegible]en, cùm vir eſſet Syracuſis, vxorem eius parum poterat a-
nimo ſoluto ac libero tot in acta dies ſecum habere. Itaque excogitat rem ſingularem.
66 naues,quibus Legatus præfuerat,Cleomeni tradit:claſſi populi R.Cleomenem Syracu
ſanum præeſſe iubet atque imperare.hoc eò facit,vt ille nõ ſolùm abeſſet à domo,tum
cùm nauigaret,ſed etiam libenter cum magno honore,beneficióq; abeſſet:ipſe autem
remoto atque ablegato viro,non liberius,quàm antè (quis enim vnquam iſtius libidi-
ni obſtitit?)ſed paulò ſolutiore tamen animo ſecum illam haberet,ſi non tanquam vi-
rum,at tanquam æmulum remouiſſet . Accipit naues ſociorum atque amicorũ Cleo-
menes Syracuſanus. Quid primùm aut accuſem,aut querar iudices? Siculóne homini
Legati,Quæſtoris,Prætoris denique poteſtatem,honorem,authoritatem dari?ſi te im-
pediebat iſta cõuiuiorum,mulierúmque occupatio:vbi Quæſtores? vbi Legati? vbi ter-
nis denariis æſtimatum frumentum?vbi muli?vbi tabernacula? vbi tot,tantáque orna-
67 menta magiſtratibus & Legatis à ſenatu , populóque R. permiſſa & data ? denique vbi
præfecti & Tribuni tui?ſi ciuis R.dignus iſto negotio nemo fuit, quid ciuitates,quæ in
amicitia,fidéque populi R.perpetuò manſerãt?vbi Segeſtana,vbi Centuripina ciuitas,
quæ tum officiis,fide,vetuſtate,tum etiam cognatione populum Romanum attingũt?
O dii immortales!quid,ſi harum ipſarum ciuitatum militibus,nauibus,Nauarchis Sy-
racuſanus Cleomenes iuſſus eſt imperare?non omnis honos ab iſto dignitatis,æquita-
tis,officiique ſublatus eſt?ecquod in Sicilia bellum geſſimus,quin Centuripinis ſociis,
Syracuſanis hoſtibus vteremur?atque hæc omnia ad memoriam vetuſtatis,non ad con

tumeliam ciuitatis referri volo . Itaque ille vir clariſſimus, ſummúſque imperator M.
Marcellus , cuius virtute captæ,miſericordia conſeruatæ ſunt Syracuſæ, habirare in ea
parte vrbis,quæ inſula eſt,Syracuſanum neminem voluit. hodie inquam Syracuſanum
in ea parte habitare non licet:eſt enim locus,quem vel pauci poſſent defendere. Com- 68
mittere igitur eũ non fideliſſimis hominibus noluit: ſimul quòd ab illa parte vrbis na-
uibus aditus ex alto eſt.Quamobrem,qui noſtros exercitus ſæpe excluſerant,iis clauſtra
loci committenda non exiſtimauit. Vide,quid interſit inter tuá libidinem, maiorum-
que authoritatem:inter amorem,ſurorémque tuum,& illorum conſilium atque pru-
dentiam. illi adirum litoris Syracuſanis ademerunt: tu maritimum imperium conceſ-
ſiſti . illi habitare in eo loco Syracuſanum,quò naues accedere poſſent,noluerunt : tu
claſſi & nauibus Syracuſanum præeſſe voluiſti. quibus illi vrbis ſuæ partem ademerũt,
iis tu noſtri imperii partem dediſti:& quorum ſociorum opera Syracuſani nobis dicto
audientes ſunt, eos Syracuſanis dicto audientes eſſe iuſſiſti . Egreditur in Centuripina
quadriremi Cleomenes è portu:ſequitur Segeſtana nauis,Tyndaritana,Herbitẽſis,He-
racleinſis,Apollonienſis,Haluntina,præclara claſſis in ſpeciẽ,ſed inops,& infirma pro- 69
pter dimiſſionem propugnatorum atq; remigum. Tandiu in imperio ſuo claſſem iſte
Prætor diligẽs vidit,quandiu conuiuium eius flagitioſiſſimum prætervecta eſt.ipſe au-
tem,qui viſus multis diebus non eſſet,tum ſe tamen in cõſpectum nautis pauliſper de-
dit.ſtetit ſoleatus Prætor populi R. cum pallio purpureo, tunicáque talari, muliercula
nixus in litore.iam hoc ipſo iſtum veſtitu Siculi, ciuéſque R. permulti ſæpe viderunt.
Poſteaquam paulùm prouecta claſſis eſt , & Pachynum quinto die denique appulſa:
nautæ fame coacti,radices palmarum agreſtium,quarum erat in illis locis,ſicut in ma-
gna parte Siciliæ,multitudo,colligebant,& his miſeri,perditíque alebãtur. Cleomenes
autem, qui alterum ſe Verrem cum luxuria atq; nequitia, tum etiam imperio putaret,
ſimilitet totos dies,in litore tabernaculo poſito,perpotabat.Ecce autem repentè,ebrio
Cleomene,eſurientibus cæteris,nũtiatur piratarum naues eſſe in portu Ediſſæ:nam ita
is locus nominatur.noſtra autem claſſis erat in portu Pachyni. Cleomenes autẽ,quòd 70
erat terreſtre præſidium non re,ſed nomine, ſperabat iis militibus,quos ex eo loco de-
duxiſſet,explere ſe numerum nautarũ & remigum poſſe. Reperta eſt eadem iſtius ho-
minis auariſſimi ratio in præſidiis,quæ in claſſibus: nam erant perpauci reliqui,cæterí-
que dimiſſi. Princeps Cleomenes in quadriremi Centuripina malũ erigi,vela fieri,præ-
cidi anchoras imperauit:& ſimul,vt ſe cæteri ſequerentur,ſignum dari iuſſit.Hæc Cen
turipina nauis erat incredibili celeritate velis: nã ſcire iſto Prætore nemo poterat,quid
quæque nauis remis facere poſſet: etſi in hac quadriremi propter honorem & gratiam
Cleomenis minimè multi remiges & milites deerãt.Euolarat iam è conſpectu ferè fu-
giens quadriremis,cùm etiam tunc cæteræ naues vno in loco moliebãtur.erat animus
in reliquis , quanquam erant pauci, quoquo modo ſeſe res habebat, pugnare tamen ſe
velle clamabant,& quod reliquum vitæ, viriúmque fames fecerat,id ferro potiſſimum
reddere volebant.Quòd ſi Cleomenes non tantò antè fugiſſet,aliqua tamẽ ad reſiſten- 71
dum ratio fuiſſet: erat enim ſola illa nauis cõſtrata,& ita magna,vt propugnaculo cæ-
teris poſſet eſſe:quæ,ſi in prædonum pugna verſaretur,vrbis inſtar habere inter illos pi
raticos myoparones videretur. ſed tunc inopes relicti à duce,præfectóque claſſis, eun-
dem neceſſariò curſum tenere cœperunt.Pelorum verſus,vt ipſe Cleomenes,ita cæte-
ti nauigant.neque hi tam prædonum fugiebant impetum,quàm imperatotem ſeque-
bantur.tum vt quiſque in ſuga poſtremus,ita in periculo princeps erat:poſtremá enim
quanque nauem piratæ primam adoriebantur.ita prima Haluntinorum nauis capitur,
cui præerat Haluntinus homo nobilis Philarchus:quem ab illis prædonibus Locrenſes
poſtea publicè redemerunt:ex quo vos priore actione iurato rem omnem,cauſámque
cognoſtis.deinde Apolloniẽſis nauis capitur,& eius præfectus Anthropinus occiditur. 72
Dum hæc aguntur,interea Cleomenes iam ad Pelori litus peruenerat, iam ſeſe in ter-

ram è naui eiecerat, quadriremémque in ſalo fluctuantem reliquerat. reliqui præfecti
nauium,cùm in terram imperatot exiſſet,cùm ipſi neque repugnate, neque mari effu-
gere vllo modo poſſent, appulſis ad Pelorum nauibus Cleomenem perſecuti ſunt. tũc
prædonum dux Heracleo,repentè,præter ſpem,non ſua virtute, ſed iſtius auaritia,ne-
quitiáque victor, claſſem pulcherrimam populi R. in litus expulſam & eiectam, cùm
primùm adueſperaſceret,inflammari,incendíq; iuſſit. O tempus miſerum atque acer-
bum prouinciæ Siciliæ:ò caſum illum multis innocentibus calamitoſum atque fune-
ſtum:ò iſtius nequitiam ac turpitudinem ſingularem.Vna,atque eadem nox erat,qua
Prætor amoris turpiſſimi flamma,ac claſſis populi R.prædonum incẽdio conflagrabat.
73 Affertur nocte intempeſta grauis huiuſce mali nuntius Syracuſas:curritur ad Prætoriũ,
quò iſtum è conuiuio illo præclaro reduxerant paulò antè mulieres cum cantu atque
ſymphonia. Cleomenes,quanquam nox erat, tamen in publico eſſe nõ audet,includit
ſe domi:neque aderat vxor,quæ conſolari hominem in malis poſſet.Huius autem præ-
clari imperaroris ita erat ſeuera domi diſciplina, vt in re tanta, & tam graui nuntio
nemo admitteretur, nemo eſſet qui auderet aut dormientem excitare, aur inrerpella-
re vigilantem.Iam verò,re ab omnibus cognita,concurſabat vrbe tota maxima multi-
tudo: non enim ſicut antea conſuetudo erat, prædonum aduentum ſignificabat ignis
è ſpecula ſublatus, aut tumulo, ſed flamma ex ipſo incendio nauium & calamitatẽ ac-
ceptam & periculum reliquum nuntiabat.Cùm Prætor quæreretur,& conſtaret ei ne-
74 minem nuntiaſſe:fit ad domum eius cum clamore concurſus atque impetus. tum iſte
excitatus exit:audit rem omnem ex Timarchide:ſagum ſumit. Lucebat iam ferè: pro-
cedit in medium,vini,ſomni, ſtupri plenus. excipitur ab omnibus eiuſmodi clamore,
vt ei Lampſaceni periculi ſimilitudo verſaretut ante oculos. hoc etiã maius hoc vide-
batur,quòd in odio ſimili multitudo hominum hæc erat maxima. tum iſtius acta com
memorabantur,tum flagitioſa illa conuiuia:tuin appellabantur à multitudine mulie-
res nominatim:tum quærebatur ex ipſo palàm,rot dies conrinuos,per quos nunquam
viſus eſſet,vbi fuiſſet, quid egiſſer. tum imperator ab iſto præpoſitus Cleomenes flagi-
tabatur:neque quicquã propius eſt factũ,quàm vt illud Vticenſe exemplum de Hadria-
no tranſferretur Syracuſas,vt duo ſepulchra duorum Prætorum improborum,duabus
75 in prouinciis conſtituerentur. Verùm habita eſt à multitudine ratio temporis, habita
eſt tumultus,habita etiam digniratis,exiſtimationíſque communis,quòd is eſt conuẽ-
tus Syracuſis ciuium R. vt nõ modò illa prouincia,verùm etiam hac Rep. digniſſimus
exiſtimetur.Confirmant ipſi ſe,cùm hic etiam tum ſemiſomnis ſtuperet:atma capiũt:
rotum forum atque inſulam,quæ eſt vrbis magna pars,complent. Vnam illam ſolam
noctem prædones ad Pelotum commorati,cùm ſumãtes etiam noſtras naues reliquiſ-
ſent,accedere incipiunt ad Syracuſas.Qui videlicet ſæpe audiſſent,nihil eſſe pulchrius,
quàm Syracuſatum mœnia ac portus: ſtatuerant ſe,ſi ea Verre Prætore non vidiſſent,
nunquam eſſe viſuros.Ac primò ad illa æſtiua Prærotis accedũt,ipſam illam ad partem
liroris,vbi iſte per eos dies tabernaculis poſitis caſtra luxuriæ collocarat. quem poſtea-
quam inanem locum offenderũt, & Prætorem commouiſſe ex eo loco caſtra ſenſerũt:
76 ſtarim ſine vllo metu in portum ipſum penetrare cœperunt. Cùm in portum dico iu-
dices,(explanandum eſt enim diligentius eorum cauſa, qui locum ignorant) in vrbem
dico, atque in vrbis intimam partem veniſſe piratas: non enim portu illud oppidum
clauditur,ſed vrbe portus ipſe cingitur & concluditur: non vt alluantur à mari mœnia
extrema, ſed ipſe influat in vrbis ſinũ portus. hic te Prætore Heracleo archipirata cum
quatuor myoparonibus paruis ad arbitrium ſuum nauigauir. Prò dii immortales,pira-
ticus myoparo,cùm imperium populi R.nomen ac faſces eſſent Syracuſis,vſque ad ſo
rum Syracuſanorum,& ad omnes vrbis erepidines acceſſit:quò neq; Carthaginenſium
glorioſiſſimæ claſſes,cùm mari plurimum poterãt,multis bellis ſæpe conatæ,vnquam
aſpirare potuerũt: neq; populi R.inuicta ante te Prætorem gloria illa naualis,vnquam

tot Punicis, Sicilienſibúſque bellis penetrare potuit: qui locus eiuſmodi eſt, vt antè Sy- 77
racuſani in mœnibus ſuis, in vrbe, in foro hoſtem armatum ac victorem, quàm in por-
tu vllam hoſtium nauem viderẽt. hîc te Prætore prædonum nauiculæ peruagatæ ſunt,
quò Athenienſium claſſis ſola poſt hominum memoriam c c c. nauibus vi ac multitu-
dine inuaſit: quæ in eo ipſo portu, loci ipſius, portúſque natura victa atq; ſuperata eſt.
hîc primùm opes illius ciuitatis victæ, comminutæ, depreſſǽq; ſunt: in hoc portu Athe-
nienſium nobilitatis, imperii, gloriæ naufragium factum exiſtimatur. Eóne pirata pe-
netrauit, quò ſimul atque adiſſet, nõ modò à latere, ſed etiam à tergo magnam partem
vrbis relinqueret? Inſulam totam prætervectus eſt: quæ eſt vrbis magna pars Syracuſis
ſuo nomine ac mœnibus. quo in loco maiores (vt antè dixi) Syracuſanũ quenquam ha-
bitare vetuerunt, quòd, qui illam partem vrbis tenerent, in eorum poteſtatem portum
futurum intelligebãt. At quemadmodum eſt peruagatus? radices palmarum agreſtiũ, 78
quas in noſtris nauibus inuenerat, iaciebat, vt omnes iſtius improbitatem & calamita-
tem Siciliæ poſſent cognoſcere. Siculóſne milites, aratorúmne liberos, quorum patres
tantùm labore ſuo frumenti exarabãt, vt populo R. totique Italiæ ſuppeditare poſſent:
eóſne in inſula Cereris natos, vbi primùm fruges inuẽtæ eſſe dicũtur, eo cibo eſſe vſos,
à quo maiores eorum cæteros quoque frugibus inuentis remouerũt. te Prætore Siculi
milites palmarum ſtirpibus, prædones Siculo frumento alebantur. O ſpectaculum mi-
ſerum atque acerbum: ludibrio eſſe vrbis gloriam, populi R. nomen: hominũ conuen-
tu atq; multitudine, piratico myoparone, in portu Syracuſano de claſſe populi R. triũ-
phum agere piratam, cùm Prætoris nequiſſimi, inertiſſimíque oculos prædonum remi 79
reſpergerent. Poſteaquàm è portu piratæ non metu aliquo affecti, ſed ſatietate exierãt:
tum cœperunt quærere homines cauſam illius tantæ calamitatis: dicere omnes, & pa-
làm diſputare, minimè eſſe mirãdum, ſi remigibus, militibúſque dimiſſis, reliquis ege-
ſtate & fame perditis, Prætore tot dies cum mulierculis perpotante, tanta ignominia
& calamitas eſſet accepta. Hæc autem iſtius vituperatio atque infamia confirmabatur
eorum ſermone, qui à ſuis ciuitatibus illis nauibus præpoſiti fuerãt: qui ex illo nume-
ro reliqui Syracuſas claſſe amiſſa refugerãt. Dicebant, quos ex ſua quiſque naui miſſos
ſciret eſſe. res erat clara: neque ſolùm argumentis, ſed etiam certis teſtibus iſtius auda-
cia tenebatur. homo certior fit, agi nihil in foro & conuẽtu toto die, niſi hoc quæri ex
nauarchis, quemadmodum claſſis eſſet amiſſa: illos reſpondere, & docere vnumquen-
que, miſſione remigum, fame reliquorum, Cleomenis timore & fuga. Quod poſtea- 80
quam iſte cognouit, hanc rationem habere cœpit. cauſam ſibi dicendam eſſe ſtatuerat
iam antè, quàm hoc vſu venit, ita vt ipſum priore actione dicere audiſtis. videbat, illis
nauarchis teſtibus, tantùm hoc crimen ſuſtinere ſe nullo modo poſſe: cõſilium capit,
primò ſtultum, veruntamen clemens: Cleomenem, & nauarchos ad ſe vocari iubet: ve-
niunt. accuſat eos, quòd huiuſmodi de ſe ſermones habuerint: rogat, vt id facere deſi-
ſtant, vt in ſua quiſque naui dicat ſe tantùm habuiſſe nautarum, quantùm oportuerit,
neque quenquam eſſe dimiſſum. Illi enimuero ſe oſtendunt, quod vellet, eſſe facturos.
Iſte non procraſtinat: aduocat amicos ſtatim: quærit ex his ſigillatim, quot quiſq; nau-
tas habuerit. Reſpõdit vnuſquiſque, vt erat præceptum. Iſte in tabellas refert: obſignat
ſignis amicorum prouidens homo, vt contra hoc crimen, ſiquando opus eſſet, hac vi-
delicet teſtificatione vteretur. Deriſum credo eſſe hominem amentem à ſuis conſilia- 81
riis, & admonitum, haſce ei tabulas nihil profuturas, etiam plus ex nimia Prætoris dili-
gentia ſuſpicionis in eo crimine futurũ. Iam iſte erat hac ſtultitia multis in rebus vſus,
vt publicè quoque quæ vellet, in ciuitatum literis & tolli & referri iuberet. quæ omnia
nunc intelligit ſibi nihil prodeſſe, poſteaquam certis literis, teſtibus, authoritatibúſque
conuincitur. Vbi hoc videt, illorum confeſſionem, teſtificationem ſuam, tabellas ſibi
nullo adiumento futuras: init conſilium, non improbi Prætoris (nam id quidem eſſet
ferendum) ſed importuni atque amẽtis tyranni. ſtatuit, ſi hoc crimen extenuare vellet

(nam omnino tolli poſſe non arbitrabatur) nauarchos omnes teſtes ſui ſceleris vita eſ-
ſe priuandos. Occurrebat illa ratio: quid Cleomeni fiet? poterône animaduertere in
eos, quos dicto audientes eſſe iuſſi? miſſum facere eum, cui imperium, poteſtatémque
82 permiſi? poterône eos afficere ſupplicio, qui Cleomenem ſecuti ſunt? ignoſcere Cleo-
meni, qui ſecum fugere, & ſe conſequi iuſſit? poterône in eos eſſe vehemens, qui naues
non modò inanes habuerunt, ſed etiam apertas? in eum diſſolutus, qui ſolus habuerit
conſtratam nauem, & minus exinanitam? pereat Cleomenes vnà. vbi fides? vbi execra-
tiones? vbi dextræ, complexúſque? vbi illud contubernium muliebris militiæ in illo de-
licatiſſimo litore? Fieri nullo modo poterat, quin Cleomeni parceretur. Cleomenem
vocat. dicit ei, ſe ſtatuiſſe animaduertere in omnes nauarchos, ita ſui periculi rationes
ferre ac poſtulare. Tibi vni parcam: & totius iſtius culpæ crimen, vituperationémq; in-
conſtantiæ potius ſuſcipiam, quàm aut in te ſim crudelis, aut tot, tam graues teſtes vi-
uos, incoluméſque eſſe patiar. Agit gratias Cleomenes: approbat cõſilium: dicit, ita fie-
83 ri oportere. admonet tamen illud, quod iſtum fugerat, in Phalargum Centuripinum
nauarchum non poſſe animaduerti, propterea quòd ſecum fuiſſet vnà in Centuripina
quadriremi. Quid ergo? iſte homo ex eiuſmodi ciuitate, adoleſcens nobiliſſimus, teſtis
relinquetur? In præſentia, inquit Cleomenes: quoniam ita neceſſe eſt: ſed pòſt aliquid
videbimus, ne iſte nobis obſtare poſſit. Hæc poſteaquam acta & conſtituta ſunt, proce-
dit iſte repentè è Prætorio inflammatus ſcelere, furore, crudelitate: in forum venit, na-
uarchos vocari iubet. qui nihil metuerent, nihil ſuſpicarẽtur, ſtatim accurrunt. iſte ho-
minibus miſeris, innocentibúſque iniici cathenas imperat. implorare illi fidem populi
R. & quare id faceret, rogare. Tunc iſte hoc cauſæ dicit, quòd claſſem prædonibus prodi-
diſſent. fit clamor & admiratio populi, tantam eſſe in homine impudentiam atque au-
daciam, vt aut aliis cauſam calamitatis attribueret, quæ omnis propter auaritiam ipſius
84 accidiſſet: aut, cùm ipſe prædonum ſocius putaretur, aliis proditionis crimen inferret:
deinde hoc quintodecimo die crimen eſſe natum, poſtquã claſſis eſſet amiſſa. Cùm hæc
fierent: quærebatur, vbi eſſet Cleomenes: non quò illum ipſum, cuiuſmodi eſſet, quiſ-
quam ſupplicio propter illud incommodum dignum putaret: nam quid Cleomenes
facere potuit (non enim poſſum quenquam inſimulare falſò) quid inquam magnope-
re potuit Cleomenes facere, iſtius auaritia nauibus exinanitis? atque eum vident ſedere
ad latus Prætoris, & ad aurem familiariter, vt ſolitus erat, inſuſurrare. Tum verò omni-
bus indigniſſimum viſum eſt, homines honeſtiſſimos, electos ex ſuis ciuitatibus, in fer-
rum atque in vincla cõiectos, Cleomenem propter flagitiorum ac turpitudinis ſocie-
tatem familiariſſimum eſſe Prætoris. Apponitur his tamen accuſator Næuius Turpio
quidam, qui C. Sacerdote Prætore iniuriarum damnatus eſt, homo bene appoſitus ad
85 iſtius audaciam: quem iſte in decumis, in rebus capitalibus, in omni calumnia præcur-
ſorem habere ſolebat & emiſſarium. Veniunt Syracuſas parentes, propinquíque miſe-
rorum adoleſcentium, hoc repentino calamitatis ſuæ commoti nuntio: vinctos aſpi-
ciunt cathenis liberos ſuos, cùm iſtius auaritiæ pœnam collo & ceruicibus ſuis ſuſtine-
rent: adſunt, defendunt, proclamant: fidem tuam, quæ nuſquam erat, nec vnquam fuit,
implorant. pater aderat Dexio Tyndaritanus homo nobiliſſimus, hoſpes tuus, cuius tu
domi fueras, quem hoſpitem appellaras. eum cùm illa authoritate & miſeria videres
præditum, non te eius lachrymæ, non ſenectus, non hoſpitii ius atque nomen à ſcelere
aliquam ad partem humanitatis reuocare potuit. Sed quid ego hoſpitii iura in hac tam
immani bellua commemoro? qui Sthenium Thermitanum hoſpitem ſuum, cuius do-
mum per hoſpitium exhauſit & exinaniuit, abſentem in reos retulerit, cauſa indicta ca
86 pite damnarit, ab eo nunc hoſpitiorum iura atq; officia quæramus? cum homine enim
crudeli nobis res eſt, an cum fera atque immani bellua? te patris lachrymæ de innocen
tis filii periculo non mouebant? cùm patrem domi reliquiſſes, filium tecum haberes: te
neque præſens filius de liberorum charitate, neque abſens pater de indulgentia patria

commonebat?cathenas habebat hoſpes tuus Ariſteus, Dexionis filius. Quid ita? prodiderat claſſem. Quod ob præmium?deſeruerat exercitũ. Quid Cleomenes? ignauus fuerat:at eum tu ob virturem corona autea donaras. Dimiſerat nautas: at ab omnibus tu mercedem miſſionis acceperas. Alter parens ex altera parte erar Herbirenſis Eubulida, homo domi ſuæ clarus & nobilis:qui quia Cleomenem in defendendo filio læſerat,nudus penè eſt deſtitutus. Quid erat autem,quod quiſquam diceret aut defenderet? Cleomenem nominare non licet. at cauſa cogit. moriere,ſi appellaris : nunquam enim iſte eſt cuiquam mediocriter minatus. ar remiges non erant. Prætorem tu accuſas? frange ceruices. ſi neque Prætorem,neque Prætoris æmulũ appellare licebit : cùm in his duobus tota cauſa ſit,quid futurum eſt ? Dicit eriam cauſam Heraclius Segeſtanus, homo domi ſuæ ſummo loco natus. Audite,vt veſtra humanitas poſtulat iudices : audietis enim de magnis incommodis, iniuriíſque ſociorum . hunc ſcitote fuiſſe Heraclium in ea cauſa, qui propter grauem morbum oculorum tum non nauigarit, & iuſſu eius qui poteſtatem habuit,in commeatu Syracuſis remanſerir. Is cerrè neque prodidit claſſem, neque metu perrerritus fugit,neque exercitum deſeruit:etenim tũc eſſet hoc animaduerſum,cùm claſſis Syracuſis proficiſcebatur. is tamẽ in eadem cauſa fuit,quaſi eſſet in aliquo manifeſto ſcelere deprehenſus,in quem ne falſò quidem cauſa conſerri criminis potuit. Fuit in illis nauarchis Heraclienſis quidam Furius(nam habẽt illi nonnulla huiuſcemodi Latina nomina)homo, quandiu vixit, domi ſuæ , non ſolùm poſt mortem tota Sicilia clarus & nobilis. in quo homine tantum animi fuit,non ſolùm vt iſtum liberè læderet (nam id quidem,quoniam moriendum videbat,ſine periculo ſe facere intelligebat)verùm morte propoſita, cùm lachrymãs in carcere marer noctes diéſque aſſiderer,defenſionẽ cauſæ ſuæ ſcripſit:quam nunc nemo eſt in Sicilia quin habear,quin legat,quin tui ſceleris & crudeliratis ex illa oratione commonefiat. in qua docet,quot à ciuirate ſua nautas acceperit,quot,& quãti quenque dimiſerit, quor ſecum habuerir: item de cæteris nauibus dicit. quæ cùm apud te diceret,virgis oculi verberabantur. Ille morte propoſita,facilè dolorem corporis patiebarur. clamabat, id quod ſcriptum reliquit,facinus eſſe indignum,plus impudiciſſimæ mulieris apud te de Cleomenis ſalure, quàm de ſua vira lachrymas matris valere. deinde etiam illud video eſſe dictum, quod, ſi rectè vos populus R. cognouit, non ſalſò ille iam in ipſa morte de vobis prædicauit: non poſſe Verrem teſtes interficiendo crimina ſua extinguere:grauiorem apud ſapientes iudices ſe fore ab inferis teſtem,quàm ſi viuus in iudicium produceretur:rum,auaritiæ ſolum,ſi viueret: nunc,cùm ita eſſet necatus,ſceleris,audaciæ,crudelitaris teſtem fore:iam illa præclara,non teſtium modò catetuas,cùm tua res ageretur,ſed à diis manibus innocentium pœnas , ſceleratorúmque furias in tuum iudicium eſſe venturas: ſeſe ideo leuiorem caſum ſuum fingere,quòd iam ante aciem ſecurium tuarum,Seſtiique tui carnificis vultum & manum vidiſſet,cùm in conuentu ciuium R. iuſſu tuo ſecuri ciues R. ferirentur. Ne multa iudices,libertatem quam vos ſociis dediſtis,hac ille in acerbiſſimo ſupplicio miſerrimæ ſeruitutis abuſus eſt. Cõdemnat omnes de conſilii ſententia:tamen neque iſte in tanta re,tot hominum,tótque ciuium cauſa P. Vectium ad ſe accerſit Quæſtorem ſuum,cuius cõſilio vteretur:neque P. Ceruium talem virum Legatum,qui,quia Legatus iſto Prætore in Sicilia fuit,primus ab iſto iudex reiectus eſt: ſed de lattonum,hoc eſt,de comitum ſuorum ſententia condemnat omnes. Hîc cuncti Siculi fideliſſimi atque antiquiſſimi ſocii,plurimis affecti beneficiis à maioribus noſtris,grauiter commouentur, & de ſuis periculis, ſortuníſque omnibus pertimeſcunt. illam clementiam,manſuetudinémque noſtri imperii in tantam crudelitatem,inhumanitatémque eſſe conuerſam?condemnari tot homines vno tempore nullo crimine? defenſionem ſuorum furtorum Prætorem improbum ex indigniſſima morte innocẽtium quærere ? Nihil addi iam videtur iudices ad hanc improbitatem,amentiam, crudelitatémque poſſe : & rectè nihil videtur . nam , ſi cum aliorum improbitate certet,

longè omnes, multúmque ſuperabit: ſed ſecum ipſe certat: id agit, vt ſemper ſuperius
91 ſuum facinus nouo ſcelere vincat. Phalargum Centuripinum dixeram exceptum eſſe
à Cleomene, quòd in eius quadriremi Cleomenes vectus eſſet: tamen quia pertimuerat
adoleſcens, quòd eandem ſuam cauſam videbat eſſe, quam illorũ, qui innocentes peri-
bãt, ad hominem accedit Timarchides: à ſecuri negat eſſe ei periculum: virgis ne cæde-
retur, monet vt caueat. Ne multa: ipſum dicere adoleſcẽtem audiſtis, ſe ob hunc virga-
rum metum pecuniam Timarchidi numeraſſe. Leuia ſunt hæc in hoc reo crimina. me-
tum virgarum nauarchus nobiliſſimæ ciuitatis pretio redemit: humanũ. alius, ne con-
demnaretur, pecuniam dedit: vſitatum eſt. nõ vult populus R. obſoleris criminibus ac-
cuſari Verrem: noua poſtulat: inaudita deſiderat: non de Prætore Siciliæ, ſed de crudeliſ-
ſimo tyranno fieri iudicium arbitratur. Includuntur in carcerem condemnati. ſuppli-
cium conſtituitur in illos, ſumitur de miſeris parentibus nauarchorũ: prohibentur adi-
re ad filios ſuos, prohibentur liberis ſuis cibum, veſtitúmque ferre. Patres hi, quos vide-
92 tis, iacebant in limine, matréſque miſeræ pernoctabant ad oſtium carceris, ab extremo
complexu liberûm excluſæ: quæ nihil aliud orabant, niſi vt filiorũ extremum ſpiritum
excipere ſibi liceret. Aderat ianitor carceris, carnifex Prætoris, mors, terrórque ſociorũ
& ciuium, lictor Seſtius: cui ex omni gemitu, doloréque certa merces comparabatur, Vt
adeas, tantum dabis: vt cibum tibi introferre liceat, tantum. nemo recuſabat. quid, vt
vno ictu ſecuris afferam mortem filio tuo? quid dabis, ne diu crucietur, ne ſæpius feria-
tur, ne cum ſenſu doloris aliquo, aut cruciatu ſpiritus auferatur? etiam ob hanc cauſam
pecunia lictori dabatur. O magnum atque intolerãdum dolorem: ò grauem, acerbám-
que fortunam. non vitam liberûm, ſed mortis celeritatem pretio redimere cogebãtur
parentes. atque ipſi etiam adoleſcentes cum Seſtio de eadem plaga, & de vno illo ictu lo
quebantur: idque poſtremum parentes ſuos liberi orabant, vt leuandi cruciatus ſui gra
93 tia lictori pecunia daretur. Multi & graues dolores inuenti parentibus & propinquis:
multi. veruntamen mors ſit extrema: nõ erit. éſtne aliquid vltra, quò progredi crudeli-
tas poſſit? reperietur: nam illorũ liberi cùm erũt ſecuri percuſſi ac necari, corpora feris
obiicientur. hoc ſi luctuoſum eſt parenti, redimat pretio ſepeliendi poteſtatem. Ona-
ſum Segeſtanum, hominem nobilem, dicere audiſtis, ſe ob ſepulturam Heraclii nauar-
chi pecuniam Timarchidi numeraſſe: hoc ne poſſis dicere. patres enim veniunt amiſ-
ſis filiis irati. vir primarius, homo nobiliſſimus, dicit, neque de filio dicit. iam hoc, quis
tum fuit Syracuſis, quin audierit, quin ſciat, has per Timarchidem pactiones ſepulturæ
cum viuis etiam illis eſſe factas? non palàm cum Timarchide loquebantur? non omnes
hominum propinqui adhibebantur? non palàm viuorum funera locabãtur? quibus re-
bus omnibus actis atque deciſis, producuntur è carcere, & deligantur ad palum. Quis
94 tam fuit illo tempore durus & ferreus, quis tam inhumanus, præter vnum te, qui non
illorum ætate, nobilitate, miſeria cõmoueretur? ecquis fuit, quin lachrymaretur? quin
ita calamitatem putaret illorum, vt fortunam tamen non alienam, periculum autem
cõmune agi arbitraretur? Feriuntur ſecuri. lætaris tu in omnium gemitu, & triumphas:
teſtes auaritiæ tuæ gaudes eſſe ſublatos. Errabas Verres, & vehementer errabas, cùm te
maculas furtorum & flagitiorum tuorum, ſociorum innocentium ſanguine eluere ar-
bitrabare: præceps amentia ferebare, qui te exiſtimares auaritiæ vulnera crudelitatis re-
mediis poſſe ſanare. etenim, quanquam illi ſunt mortui ſceleris tui teſtes, tamen eorũ
propinqui neque tibi, neque illis deſunt, tamen ex illo ipſo numero nauarchorum ali-
qui viuunt & adſunt: quos, vt mihi videtur, ab illorum innocentium pœna, fortuna ad
95 hanc cauſam reſeruauit. Adeſt Philarchus Haluntinus: qui quia cum Cleomene non fu
git, oppreſſus à prædonibus, & captus eſt: cui calamitas ſaluti fuit: qui niſi captus à pira-
tis eſſet, in hunc prædonem ſociorũ incidiſſet. dicet is pro teſtimonio de miſſione nau-
tarũ, de fame, de Cleomenis fuga. Adeſt Centuripinus Phalargus, in ampliſſima ciuita-
te ampliſſimo loco natus. eadẽ dicit: nulla in re diſcrepat. Per deos immortales iudices

quo tãdem animo ſedetis?aut hæc quemadmodum auditis?vtrum ego deſipio, & plus,
quàm ſatis eſt,doleo in tanta calamitate,miſeriáque ſociorum:an vos quoque hic acer-
biſſimus innocentiũ cruciatus & mœrot pari ſenſu doloris afficit?ego enim cùm Her-
bitenſem,cùm Heraclienſem ſecuri eſſe percuſſum dico, verſatut mihi ante oculos in-
dignitas calamitatis.eorúmne populorum ciues,eorúmne agrorum colonos,ex quibus
maxima vis frumenti quotannis plebi Romanæ illorum operis ac laboribus quæritur,
quià parentibus ſpe noſtri imperii,noſtræque æquitatis ſuſcepti,educatíque ſunt,ad C. 96
Verris nefariam immanitatem, & ad eius ſecurem funeſtam eſſe ſeruatos? Cùm mihi
Tyndaritani illius venit in mẽtem,cùm Segeſtani,tum iura ſimul ciuitatum,atque of-
ficia conſidero. quas vrbes P. Africanus etiam ornandas eſſe ſpoliis hoſtium arbitratus
eſt,eas C.Verres non ſolùm illis otnamentis,ſed etiam viris nobiliſſimis nefario ſcele-
re priuauit.en quod Tyndaritani libenter prædicent,Nos in ſeptemdecim populis Sici-
liæ numeramur : nos ſemper in omnibus Punicis, Sicilienſibúſque bellis amicitiam fi-
démque populi R.ſecuti ſumus:à nobis omnia populo R.ſemper & belli adiumenta,&
pacis ornamenta adminiſtrata ſunt. Multum verò hæc his iura profuerunt in iſtius im-
perio ac poteſtate.veſtros quondam nautas contra Carrhaginem Scipio duxit.at nunc 97
naues contra prædones penè inanes Cleomenes ducit. Vobiſcũ Africanus hoſtium ſpo-
lia & præmia laudis communicauit.at nunc per me ſpoliati,naue à prædonibus abdu-
cta,ipſi in hoſtium numero,locóque ducemini. Quid verò illa Segeſtanorum non ſo-
lùm literis tradita, neque commemorata verbis, ſed multis officiis illorum vſurpata &
cõprobata cognatio, quos tãdem fructus huiuſce neceſſitudinis in iſtius imperio tulit?
Nempe hoc fuit iure iudices,vt ex ſinu patris nobiliſſimus adoleſcens,& è cõplexu ma
tris ereptus innocens filius iſtius carnifici Seſtio dederetur . cui ciuitati maiores noſtri
maximos agros atque optimos conceſſerunr,quam immunem eſſe voluerunt:hæc tan
ta apud te cognationis,fidelitatis,vetuſtatis,authoritate ne hoc quidem iuris obtinuit,
vt vnius honeſtiſſimi atque innocentiſſimi ciuis mortem & ſanguinem deprecaretur. 98
quò confugient ſocii?quem implorabunt?qua ſpe denique vt viuere velint tenebũtur,
ſi vos eos deſetitis?ad Senatum deuenient,qui de Verre ſupplicium ſumat?nõ eſt vſita-
tum,non ſenatorium.ad populum R.cõfugient?facilis eſt cauſa populi.legem enim ſe
ſociorũ cauſa iuſſiſſe,& ei legi cuſtodes ac vindices præpoſuiſſe dicet . Hic locus eſt igi-
tur vnus,quò perfugiant:hic portus,hæc arx,hæc ara ſociorũ:quò quidem nunc nõ ita
confugiunt,vt antea in ſuis tepetendis rebus ſolebant.non argentum,non aurum,non
veſtem,non mancipia tepetunt,non ornamenta, quæ ex vrbibus faniſque erepta ſunt:
metuunt homines imperiti,ne iam hæc populus R.concedat,& ita fieri velit. Patimur
enim iam multos annos,& ſilemus,cùm videamus ad paucos omnes omniũ nationum
pecunias peruenire. quod eò magis ferre æquo animo, atque concedere videmur,quia
nemo iſtorum diſſimulat, nemo laborat,vt obſcura ſua cupiditas eſſe videatur. In vrbe 99
noſtra pulcherrima atque ornatiſſima quod ſignũ,quæ tabula picta eſt,quæ non ab ho-
ſtibus victis capta atque apportata ſit?at iſtorum villæ ſociorum fideliſſimorum pluri-
mis & pulcherrimis ſpoliis otnatæ refertæque ſunt.Vbi pecunias extetarum nationum
eſſe arbitramini,quibus nunc omnes egent,cùm Athenas,Pergamum,Cyzicum,Mile-
tum,Chion,Samon,totam denique Aſiam,Achaiam,Græciam, Siciliam iam in paucis
villis incluſas eſſe videris?Sed hæc,vt dico,omnia iã ſocii veſtri relinquunt & negligũt
iudices.ne publicè à populo R.ſpoliarentur,officiis ac fide prouiderunt. Paucorum cu-
piditati,tum cùm obſiſtere non poterant,tamen ſufficere aliquo modo poterant. nunc
verò iam adempta eſt non modò reſiſtendi,verùm etiam ſuppeditandi facultas.Itaque
tes ſuas negligunt.pecunias,quo nomine iudicium hoc appellatur,non repetũt:relin-
quunt & negligunt.Hoc iam ornatu ad vos confugiunt.aſpicite,aſpicite iudices ſqua- 100
lorem,ſordéſque ſociorũ.Sthenius hic Thermitanus cum hoc capillo atque veſte, do-
mo ſua tota expilata,mentionem tuorum furtorum nõ facit:ſeſe ipſum abs te tepetit,

nihil amplius:totum enim tua libidine & ſcelere ex ſua patria,in qua multis virtutibus
& beneficiis princeps fuit,ſuſtuliſti.Dexio hic quem videris,non quæ publicè Tyndari,
non quæ priuatim ſibi eripuiſti, ſed vnicum miſer abs te filium optimum atque inno-
centiſſimum flagitat.non ex litibus æſtimatis tuis pecuniam domũ,ſed ex tua calami-
tate cineri atque oſſibus filii ſui ſolatium vult aliquod reportare.Hic tam grandis natu
Eubulida,hoc tantum exacta ætate laboris itineríſque ſuſcepit,non vt aliquid ex huius
bonis recuperaret,ſed vt quibus oculis cruentas ceruices filii ſui viderat,iiſdem te con-
demnatum videret. Si per L.Metellum licitum eſſet iudices,matres illorum,vxores,ſo
101 roréſque veniebant.quarum vna,cùm ego ad Heracliam noctu accederem,cum omni-
bus matronis eius ciuitatis,& cum multis facibus mihi obuiam venit : & ita me ſuam
ſalutem appellans,te ſuum carnificem nominás, filii nomen implorans,mihi ad pedes
miſera iacuit:quaſi ego excitare filium eius ab inferis poſſem.Faciebãt hoc idem in cæ-
teris ciuitatibus grandes natu matres,& item paruuli liberi miſerorum: quorum vtro-
rũque ætas laborem & induſtriam meam, fidem & miſericordiam veſtram requirebat.
Itaque ad me iudices præter cæteras,hanc querimoniam Sicilia detulit lachrymis. Ego
ad hoc non gloria inductus acceſſi,ſed ne falſa damnatio,ne carcer,ne cathenæ,ne ver-
bera,ne ſecures,ne cruciatus ſociorum,ne ſanguis innocentium,ne denique etiã exan-
guium corpora mortuorum,ne mœror parẽtum ac propinquorum magiſtratibus no-
ſtris quæſtui poſſet eſſe. Hunc ego ſi metum Siciliæ,damnatione iſtius per veſtram fi-
102 dem & ſeueritatem deiecero iudices,ſatis officio meo,ſatis illorum voluntati,qui à me
hoc petiuerunt,factum eſſe arbitrabor.Quapropter ſiquem fortè inueneris,qui hoc na
uale crimen conetur defendere, is ita defendat, illa communia, quæ ad cauſam nihil
pertinent,prætermittat: me culpam fortunæ aſſignare, calamitatem crimini dare, me
amiſſionem claſſis obiicere, cùm multi viri fortes in communi incertóque periculo
belli,& terra, & mari ſæpe offenderint. nullam tibi obiicio fortunam : nihil eſt, quod
cæterorum res minus commodè geſtas profetas : nihil eſt, quod multorum naufragia
fortunæ colligas. Ego naues inanes fuiſſe dico : remiges,nautáſque dimiſſos : reliquos
ſtirpibus vixiſſe palmarum:præfuiſſe claſſi populi R.Siculum,perpetuò ſociis atque a-
micis Syracuſanum: te illo tẽpore ipſo ſuperioribúſque diebus omnibus in litore cum
mulierculis perpotaſſe dico.harum rerum omnium authores teſtéſque produco.num
103 tibi inſultare in calamitate, num intercludere perfugium fortunæ, num caſus bellicos
exprobrare aut obiicere videor? tametſi ſolent ii fortunam ſibi obiici nolle, qui ſe for-
tunæ commiſerũt,qui in eius periculis ſunt ac varietate verſati. iſtius quidem calami-
tatis tua fortuna particeps non fuit.Homines enim in præliis,nõ in conuiuiis belli for
tunam tentare ac periclitari ſolent.in illa autem calamitate non Martem fuiſſe cõmu-
nem,ſed Venerem poſſumus dicere.Quòd ſi fortunã obiici tibi non oportet,cur tu for
tunæ illotum innocentium veniam ac locum non dediſti? Et iam illud præcidas licet,
quòd ſupplicium more maiorũ ſumpſeris,ſecuríſque percuſſeris,iccirco à me in crimen
& inuidiam vocari.non in ſupplicio crimen meum vertitur: nõ ego ſecuri nego quen-
quam feriri debere: nõ ego metum ex re militari,non ſeueritatem imperii,nõ pœnam
104 flagitii tolli dico oportere:fateor non modò in ſocios,ſed etiam in ciues militéſque no
ſtros perſæpe eſſe ſeuerè ac vehemẽter vindicatũ.quare hæc quoque prætermittas licet.
ego culpam non in nauarchis,ſed in te fuiſſe demonſtro:pretio milites remigéſque di
miſiſſe arguo.hoc nauarchi reliqui dicunt,hoc Netinorum fœderata ciuitas publicè di
cit,hoc Herbitenſes,hoc Ameſtratini,hoc Ennenſes,hoc Agyrinenſes,Tyndaritani,Lo
crenſes publicè dicũt:tuus deniq; teſtis,tuus Imperator,tuus hoſpes Cleomenes hoc di
cit,ſeſe in terrã eſſe egreſſum,vti Pachino,è terreſtri præſidio milites colligeret,quos in
nauibus collocaret.quod certè nõ feciſſet,ſi ſuũ numerũ naues haberẽt.Ea eſt enim ra-
tio inſtructarũ ornatarũmq; nauiũ,vt nõ modò plures,ſed ne ſinguli quidẽ poſſint acce
dere. Dico præterea illos ipſos reliquos nautas fame atque inopia rerũ omniũ cõfectos

fuiſſe ac perditos. dico aut omnes extra culpam fuiſſe:aut ſi vni attribuenda culpa ſit,
in eo maximam fuiſſe qui optimam nauem,plurimos nautas haberet,ſummum impe 105
riũ obtineret: aut ſi omnes in culpa fuerint,non oportuiſſe Cleomenem conſtitui ſpe-
ctatorem illorum mortis atque cruciatus. Dico etiam, in illo ſupplicio mercedem la-
chrymarum,mercedem vulneris atque plagæ, mercedem funeris ac ſepulturæ cõſtitui
nefas fuiſſe.Quapropter ſi mihi reſpondere voles:hæc dicito,claſſem inſtructam atque
ornatam fuiſſe.nullum propugnatorem abfuiſſe,nullum vacuum tranſtrum fuiſſe,re-
migi rem frumentariam eſſe ſuppeditatam,mentiri nauarchos,mentiri tot & tã graues
ciuitates,mentiri etiam Siciliam totã,proditum eſſe te à Cleomene qui ſe dixerit exiſ-
ſe in terram,vt Pachyno deduceret milites:animum illis,non copias defuiſſe:Cleome-
nem acerrimè pugnantem ab his relictum eſſe atque deſertum:nummum ob ſepultu-
ram datum nemini.quæ ſi dices,tenebere.ſin alia dices ea quæ à me dicta ſunt,non re-
futabis.Hîc tu etiam dicere audebis,Eſt in iudicibus ille familiaris meus,eſt paternus a- 106
micus ille?non,vt quiſque maximè eſt,quicum tibi aliquid ſit,ita tui huiuſcemodi cri-
minis maximè eũ pudet?Paternus amicus eſt.ipſe pater ſi iudicaret,per deos immorta-
les quid facere poſſet,cùm tibi hæc diceret? Tu in prouincia populi R. Prætor,cùm tibi
maritimum bellum eſſet adminiſtrandum,Mamertinis,ex fœdere quam deberent na-
uem,per trienniũ remiſiſti: tibi apud eoſdem priuatim nauis oneraria maxima publicè
eſt ædificata:tu à ciuitatibus pecunias claſſis nomine coegiſti:tu pretio remiges dimiſi-
ſti:tu,cùm nauis eſſet à Quæſtore,& ab Legato capta prædonũ, archipiratã ab omnium
oculis remouiſti : tu,qui ciues R.eſſe dicerentur, qui à multis cognoſcerentur, ſecuri
ferire potuiſti:tu tuam domum piratas abducere,in iudicium archipiratam domo pro-
ducere auſus es: tu in prouincia tam ſplendida,apud ſocios fideliſſimos,ciues R. hone- 107
ſtiſſimos , in metu periculóque prouinciæ dies continuos cõplures in litore conuiuiiſ-
que iacuiſti: te per eos dies nemo domi tuæ conuenire,nemo in ſoro videre potuit: tu
ſociorum atque amicorum ad ea conuiuia matreſſamilias adhibuiſti: tu inter eiuſmo-
di mulieres prætextatum tuum filium, nepotem meum collocauiſti , vt ætati maximè
lubricæ atque incertæ exempla nequitiæ parentis vita præberet:tu Prætor in prouincia
cum tunica pallióque purpureo viſus es:tu propter amorem libidinémque tuam, im-
perium nauiũ Legato populi R.ademiſti,Syracuſano tradidiſti:tui milites in prouincia
Sicilia frugibus,frumẽtóque caruere:tua luxuria atque auaritia claſſis populi R. à præ-
donibus capta & incenſa eſt:poſt Syracuſas conditas quem in portum nunquam hoſtis
acceſſerat,in eo te Prætore primùm piratæ nauigauerunt. Neque hæc tot tantáque de- 108
decora diſſimulatione tua,neque obliuione hominum ac taciturnitate tegere voluiſti:
ſed etiam nauium præfectos ſine vlla cauſa de cõplexu parẽtum ſuorum, hoſpitúmque
tuorum ad mortem cruciatúmque rapuiſti: neque in parentum luctu atque lachrymis
te mei nominis commemoratio mitigauit : tibi hominum innocentium ſanguis non
modò voluptati,ſed etiã quæſtui fuit.Hæc ſi tibi tuus parẽs diceret:poſſes ab eo veniam
petere?poſſes,vt tibi ignoſceret, poſtulare?Satis eſt factum Siculis,ſatis officio ac neceſ-
ſitudini iudices, ſatis promiſſo muneri ac recepto . Reliqua eſt ea cauſa , quæ non iam
recepta,ſed innata : neq; delata ad me,ſed in animo ſenſúque meo penitus affixa atque
inſita eſt:quæ non ad ſociorum ſalutem,ſed ad ciuium R.hoc eſt ad vniuſcuiuſque no-
ſtrum vitam & ſanguinem pertinet. in qua nolite à me,quaſi dubium ſit aliquid,argu-
menta iudices expectare.omnia,quæ dicam de ſupplicio ciuium R.ſic erunt clara & il- 109
luſtria,vt ad ea probanda totam Siciliam teſtem adhibere poſſim. furor enim quidam
ſceleris & audaciæ comes,iſtius effrænatũ animum,importunámque naturam tanta op-
preſſit amentia,vt nunquam dubitaret in conuentu palàm ſupplicia,quæ in conuictos
maleficii ſeruos cõſtituta ſunt,ea in ciues R.expromere.Virgis quàm multos ceciderit,
quid ego cõmemorem? tantùm breuiſſimè dico iudices:nullũ fuit omnino iſto Præto-
re in hoc genere diſcrimen.itaq; iam cõſuetudine ad corpora ciuium R.etiã ſine iſtius

nutu ferebatur manus ipſa lictoris. Num potes hoc negare Verres, in foro Lilybæi, ma-
ximo conuentu, C. Seruilium ciuem R. in conuentu Panormitano veterem negotia-
torem, ad tribunal, ante pedes tuos, ad terram virgis & verberibus abiectum? aude hoc
primùm negare, ſi potes. nemo Lilybæi fuit, quin viderit: nemo in Sicilia, quin audie-
110 rit. Plagis confectũ dico à lictoribus tuis ciuem R. ante oculos tuos concidiſſe: at quam
ob cauſam dii immortales? tametſi iniuriam facio cómuni cauſæ, & iuri ciuitatis (quaſi
enim poſſit eſſe vlla cauſa, cur hoc cuiquã ciui R. iure accidat) ita quæro, quæ in Serui-
lio cauſa fuerit. Ignoſcite in hoc vno iudices: in cæteris enim nõ magnopere cauſas re-
quiram. Locutus erat liberius de iſtius improbitate atque nequitia. quod iſti ſimul ac
renuntiatum eſt, hominem iubet Lilybæum vadimonium Venerio ſeruo promittere.
promittit. Lilybæum venitur. cogere eum cœpit, cùm ageret nemo, nemo poſtularet,
HS duobus millibus ſponſionem facere cum lictore ſuo, ni furtis quæſtum faceret. re-
cuperatores de cohorte ſua dicit daturum. Seruilius & recuſare, & deprecari, ne iniquis
iudicibus, nullo aduerſario, iudicium capitis in ſe conſtitueretur. Hæc cùm maximè lo
111 queretur, ſex lictores circunſiſtũt valentiſſimi, & ad pulſandos verberandóſque homi-
nes exercitatiſſimi: cædunt acerrimè virgis: denique proximus lictor (de quo ſæpe iam
dixi) Seſtius, conuerſo bacillo oculos miſero tundere vehemẽtiſſimè cœpit. Itaque illi
cùm ſanguis os oculóſque cõpleſſet, concidit: cùm illi nihilo minus iacenti latera tun-
derentur, vt aliquando ſpõdere ſe diceret. ſic ille affectus illinc tum pro mortuo ſubla-
tus, breui poſtea eſt mortuus. iſte autem homo Venerius, & affluens omni lepore & ve-
nuſtate, de bonis illius in æde Veneris argenteum Cupidinem poſuit. ſic etiam fortunis
hominum abutebatur ad nocturna vota cupiditatum ſuarum. nã quid ego de cæteris
ciuium R. ſuppliciis ſigillatim potius, quàm generatim atque vniuerſe loquar? carcer
ille, qui eſt à crudeliſſimo tyranno Dionyſio factus Syracuſis, quæ Lautumiæ vocantur,
in iſtius imperio domicilium ciuium R. fuit. vt quiſque iſtius animum aut oculos of-
112 fenderat, in Lautumias ſtatim cõiiciebatur. Indignum hoc video videri omnibus iudi-
ces: & id iã priore actione, cùm hæc teſtes dicerent, intellexi. retineri enim putatis opor
tere iura libertatis non modò hîc, vbi Tribuni pl. ſunt, vbi cæteri magiſtratus, vbi plenũ
forum iudiciorũ, vbi ſenatus authoritas, vbi exiſtimatio populi R. & frequentia: ſed vbi-
cunque terrarum & gentium violatum ius ciuium R. ſit, ſtatuitis id pertinere ad com
munem cauſam libertatis & dignitatis. In externorũ hominum & maleficorũ, ſcelera-
torúmque, in prædonum hoſtiúmque cuſtodias tu tantum numerũ ciuium R. include-
re auſus es? nunquámne tibi iudicii, nunquam concionis, nunquã huius tantæ frequen
tiæ, quæ nũc animo te iniquiſſimo infeſtiſſimóque intuetur, venit in mẽtem? nũquam
tibi populi R. abſentis dignitas, nunquã ſpecies ipſa huiuſcemodi multitudinis, in ocu
113 lis animóque verſata eſt? nunquam te in horum conſpectũ rediturum, nunquam in fo-
rum populi R. venturũ, nunquam ſub legum & iudiciorũ poteſtatem caſurum eſſe pu-
taſti? at quæ erat iſta libido crudelitatis exercendæ? quæ tot ſcelerum ſuſcipiendorũ cau
ſa? Nulla iudices, præter prædandi nouam ſingularémque rationem. nam vt illi, quos à
poetis accepimus, ſinus quoſdam obſediſſe maritimos, aut aliqua promõtoria, aut præ-
rupta ſaxa tenuiſſe dicũtur, vt eos, qui eſſent appulſi nauigiis, interficere poſſent: ſic iſte
in omnia maria infeſtus ex omnibus Siciliæ partibus imminebat. quæcunque nauis ex
Aſia, quæ ex Syria, quæ ex Tyro, quæ Alexãdria venerat, ſtatim certis indicibus & cuſto-
dibus tenebatur: vectores omnes in Lautumias cõiiciebãtur: onera atq; merces in Præ-
toriam domum deferebãtur. Verſabatur in Sicilia longo interuallo alter, non Diony-
ſius ille, nec Phalaris (tulit enim illa quondam inſula multos & crudeles tyrannos) ſed
114 quoddam nouum monſtrum, ex vetere illa immanitate, quæ in iiſdem locis verſata eſſe
dicitur. nõ enim Charybdin tã infeſtam, neque Scyllam nautis, quàm iſtum in eodem
freto fuiſſe arbitror: hoc etiam iſte infeſtior, quòd multò ſe pluribus & maioribus cani-
bus ſuccinxerat. Cyclops alter, multò importunior. hic enim totã inſulam obtinebat:

ille AEtnam ſolam,& eam Siciliæ partem tenuiſſe dicitur. At quæ cauſa tum ſubiicie-
batur ab ipſo iudices huius ram nefariæ crudelitatis?eadem quæ nũc in defenſione com
memorabitur. quicunque acceſſerant ad Siciliam paulò pleniores,eos Sertorianos mi-
lites eſſe,atq; à Dianio fugere dicebat. Illi ad deprecandum periculum proferebant alii
purpuram Tyriam : thus alii atque odores,veſtémque linteam: gemmas alii,& marga-
ritas: vina nonnulli Græca,vænaléſque Aſiaticos: vt intelligeretur ex mercibus,quibus
ex locis nauigarent. non intelligebãt eas ipſas ſibi cauſas eſſe periculi,quibus adiumen-
tis ſe ad ſalutem vti arbitrabãtur. Iſte enim hæc eos ex piratarum ſocietate adeptos eſſe 115
dicebat:ipſos in Lautumias abduci imperabat:naues eorum atque onera diligẽter aſſer-
uanda curabat. his inſtitutis cùm completus iam mercatorum carcer eſſet,tum illa fie-
bant,quæ L.Suetium equitem R. lectiſſimum virum dicere audiſtis,& quæ cæteros au-
dietis,ceruices in càrcere frangebantur indigniſſimè ciuium R. vt etiam illa vox & il-
la imploratio,Ciuis R.ſum,quæ ſæpe multis in vltimis terris opem inter barbaros & ſa
lutem tulit, ea mortem illis acerbiorem & ſuppliciũ maturius ferret. Quid eſt Verres?
quid ad hæc cogitas reſpõdere?num mentiri me?num fingere aliquid?num augere cri-
men?num quid horum dicere iſtis defenſoribus tuis audes? Cedo mihi quæſo ex ipſius
ſinu literas Syracuſanorum,quas iſte ad arbitrium ſuum confectas eſſe arbitratur. cedo
rationem carceris, quæ diligentiſſimè conficitur, quo quiſque die datus in cuſtodiam, 116
quo mortuus,quo necatus ſit. LITERAE SYRACVSANORVM. Videtis ciues R.gre
gatim conjectos in Lautumias:videtis indigniſſimo in loco coaceruatã multitudinem
veſtrorum ciuium. Quærite nunc veſtigia, quibus exitus illorum ex illo loco compa-
reant. nulla ſunt. omnéſne mortui?ſi ita poſſet defendere,tamen fides huic defenſioni
non haberetur. Sed ſcriptum extat in iiſdem literis, quod iſte homo barbarus ac diſſo-
lutus,neque attendere vnquam,neque intelligere potuit. ἐδικαιώθησαν, inquit,hoc eſt,vt
Siculi loquuntur,ſupplicio affecti ac necari ſunt. ſiquis Rex,ſiqua ciuitas exterarũ gen-
tium,ſiqua natio feciſſet aliquid in ciuem R. eiuſmodi, nónne publicè vindicaremus?
non bello perſequeremur?poſſemus hanc iniuriam ignominiámque nominis R.inul-
tam impunitámque dimittere? quot bella maiores noſtros,& quãta ſuſcepiſſe arbitra-
mini,quòd ciues R. iniuria affecti,quòd nauicularii retẽti,quòd mercatores ſpoliati di- 117
cerentur?at ego retentos non queror:ſpoliatos ferendum puto:nauibus,mãcipiis,mer
cibus ademptis in vincula coniectos eſſe mercatores,& in vinculis ciues R.necatos eſſe
arguo. Si hæc apud Scythas dicerem,non hîc in tanta multitudine ciuium R.non apud
ſenatores lectiſſimos ciuitatis,non in foro populi R.de tot & tam acerbis ſuppliciis ci-
uium R.tamen animos etiam barbarorum hominum permouerem. Tanta enim huius
imperii amplitudo,tanta nominis R. dignitas eſt apud omnes nationes, vt iſta in no-
ſtros homines crudelitas nemini conceſſa eſſe videatur. Num ego tibi vllam ſalutem,
vllum perfugium putem,cùm te implicatum ſeueritate iudicum, circumretitum fre-
quẽtia populi R.eſſe videam?Si mehercules(id quod fieri intelligo non poſſe)ex his la-
queis te exueris,ac te aliqua vi ac ratione explicaris,in illas tibi maiores plagas incidẽ- 118
dum eſt,in quibus te ab eodem me,ſuperiore ex loco confici & concidi neceſſe eſt. cui
ſi etiam,id quod defendit,velim concedere:tamen illa ipſa defenſio non minus eſſe ei
pernicioſa,quàm mea vera accuſatio debeat. Quid enim defendit?ex Hiſpania fugien-
tes ſe excepiſſe,& ſupplicio affeciſſe dicit. Quis tibi id permiſit?quo id iure feciſti? quis
idem fecit?quî tibi id facere licuit?forum plenum,& baſilicas iſtorum hominum vide-
mus,& animo æquo videmus. Ciuilis enim diſſenſionis,& ſiue amentiæ,ſiue fati,ſeu ca
lamitatis non eſt iſte moleſtus exitus:in quo reliquos ſaltem ciues incolumes licet cõ-
ſeruare. Verres ille vetus proditor Conſulis, tranſlator Quæſturæ,auerſor pecuniæ pu-
blicæ,tantùm ſibi authoritatis in Rep.ſuſcepit,vt quibus hominibus per ſenatum,per
populum R.per omnes magiſtratus in foro,in ſuffragiis,in hac vrbe,in Rep. verſari li-
ceret,iis omnibus mortem acerbam crudelémq; proponeret,ſi fortuna eos ad aliquam 119

partem Siciliæ detuliſſet. Ad Cn. Pompeium clariſſimum virum & fortiſſimũ permul-
ti occiſo Perpẽna ex illo Sertoriano numero militum confugerũt. quem non ille ſum-
mo cum ſtudio ſaluum incolumémque ſeruauit? cui ciui ſupplici nõ illa dextera inui-
cta & fidem porrexit, & ſpem ſalutis oſtendit? itáne verò? quibus fuit portus apud eum,
contra quem arma tulerant: iis apud te, cuius nullum in Rep. vnquam monimentum
fuit, mors & cruciatus erat conſtitutus? Vide quàm commodam defenſionem excogi-
taris. malo, malo mehercules id, quod tu defendis, his iudicibus populóque R. quàm id
quod ego inſimulo, probari. malo inquam, te iſti generi hominum, quàm mercatori-
bus & nauiculariis inimicum atq; infeſtum putari. meum enim crimen auaritiæ te ni-
miæ coarguit: tua defenſio furoris cuiuſdam, & immanitatis, & inauditæ crudelitatis, &
110 penè nouæ proſcriptionis. Sed non licet me iſto tanto bono iudices vti, non licet. ad-
ſunt enim Puteoli toti: frequentiſſimi venerunt ad hoc iudicium mercatores, homines
locupletes atque honeſti, qui partim ſocios ſuos, partim libertos ab iſto ſpoliatos, in
vincla coniectos, partim in vinclis necatos, partim ſecuri percuſſos eſſe dicent. Hîc vide
quàm me ſis vſurus æquo. Cùm ego P. Granium teſtẽ produxero, qui ſuos libertos à te
ſecuri percuſſos eſſe dicat, qui à te nauem ſuam, mercéſque repetat: refellito ſi poteris:
meum teſtem deſeram, tibi fauebo, te inquam adiuuabo: oſtendito illos cum Sertorio
fuiſſe, à Dianio fugiẽtes ad Siciliam eſſe delatos. nihil eſt quod te malim probare. nul-
lum enim facinus, quod maiore ſupplicio dignum ſit, reperiri neque proferri poteſt.
Reducam iterum equitem R. L. Flauium, ſi voles, quoniam priore actione, vt patroni
tui dictitant, noua quadam ſapientia, vt omnes intelligunt, conſcientia tua atque au-
111 thoritate meorum teſtium, teſtem nullum interrogaſti: interrogetur Flauius, ſi voles,
quinam fuerit L. Herennius is, quem ille argentariam Lepti feciſſe dicit: qui cùm am-
plius centum ciues R. haberet ex conuẽtu Syracuſano, qui eum non ſolùm cognoſce-
rent, ſed etiam lachrymantes, ac te implorantes defenderent: tamen à te inſpectãtibus
omnibus Syracuſis ſecuri percuſſus eſt. Hunc quoque teſtem meũ refelli, & illum He-
rennium Sertorianum fuiſſe abs te demonſtrari & probari volo. Quid de illa multitu-
dine dicemus eorum, qui capitibus inuolutis in piratarum captiuorúmq; numero pro-
ducebantur, vt ſecuri ferirentur? quæ iſta noua diligentia? quam ob cauſam abs te exco-
gitata? an te L. Flauii, cæterorúmque de L. Herennio vociferatio cõmouebat? an M. An-
nii grauiſſimi atque honeſtiſſimi viri ſumma authoritas paulò diligentiorem timidio-
112 rémque fecerat? qui nuper pro teſtimonio, nõ aduenam neſcio quem, nec alienum, ſed
eum ciuem R. qui omnibus in illo conuentu notus, qui Syracuſis natus eſſet, à te ſecu-
ri percuſſum eſſe dixit. Poſt hanc illorum vociferationem, poſt hanc communem fa-
mam atque querimoniam non mitior in ſupplicio, ſed diligẽtior eſſe cœpit. Capitibus
inuolutis ciues R. ad necem producere inſtituit. quos tamen iccirco necabat palàm,
quòd homines in conuẽtu (id quod antea diximus) nimium diligenter prædonum nu-
merum requirebant. Hæccine plebi R. te Prætore eſt conſtituta conditio: hæc negotii
gerendi ſpes: hoc capitis, vitǽque diſcrimen? parúmne multa mercatoribus ſunt neceſ-
ſariò pericula ſubeunda fortunæ, niſi etiam hæ formidines ab noſtris magiſtratibus at-
que in noſtris prouinciis impendebunt? ad eámne rẽ fuit hæc ſuburbana ac fidelis pro-
113 uincia Sicilia plena optimorum ſociorum, & honeſtiſſimorum ciuium R. ciues R. o-
mnes ſuis ipſa ſedibus libentiſſimè ſemper accepit, vt, qui vſque ex vltima Syria atque
AEgypto nauigarent, qui apud barbaros propter togæ nomen in honore aliquo fuiſ-
ſent, qui ex prædonum inſidiis, qui ex tempeſtatum periculis profugiſſent, in Sicilia ſe-
curi ferirentur, cùm ſe iam domum veniſſe arbitrarentur? Nam quid ego de P. Gauio
Conſano municipe dicam iudices? aut qua vi vocis, qua grauitate verborum, quo dolo-
re animi dicam? tametſi dolor me non deficit: vt cætera mihi in dicẽdo digna re, digna
dolore meo ſuppetant, magis elaborandum eſt. Quod crimen eiuſmodi eſt, vt, cùm pri
mùm ad me delatum eſt, vſurum me illo non putarem. tametſi enim veriſſimum eſſe

intelligebam, tamen credibile fore non arbitrabat. Coactus lachrymis omnium ciuium
R. qui in Sicilia negotiantur, adductus Valentinorũ hominum honeſtiſſimorum teſti-
moniis, omniũmque Rhegynorum, multorúmque Equitum R. qui caſu tum Meſſanæ 114
fuerunt, dedi tãtum priore actione teſtimonium, res vt nemini dubia eſſe poſſet. Quid
nunc agã, cùm iam tot horas de vno genere, ac de iſtius nefaria crudelitate dicam, cùm
propè omnem vim verborum eiuſmodi, quæ ſcelere iſtius digna ſint, aliis in rebus con
ſumpſerim, neque hoc prouiderim, vt varietate criminũ vos attentos tenerem, quem-
admodum de tanta re dicam? Opinor vnus modus atque vna ratio eſt. Rem in medio
ponam: quæ tantùm habet ipſa grauitatis, vt neque mea, quæ nulla eſt: neque cuiuſquã,
ad inflammandos veſtros animos eloquẽtia requiratur. Gauius hic, quem dico, Conſa-
nus, cùm in illo numero ciuium Rom. ab iſto in vincula coniectus eſſet, & neſcio qua
ratione clàm è Lautumiis profugiſſet, Meſſanámque veniſſet, qui propè iam Italiam &
mœnia Rhegynorum videret, & ex illo metu mortis ac tenebris, quaſi luce libertatis, &
odore aliquo legum recreatus, reuixiſſet, loqui Meſſanæ cœpit, & queri, ſe ciuem R. in 115
vincla eſſe coniectum, ſibi rectà iter eſſe Romam, Verri ſe præſto aduenienti futurum.
Non intelligebat miſer, nihil intereſſe, vtrum hæc Meſſanæ, an apud ipſum in Præto-
rio loqueretur. Nam, vt antè vos docui, hanc ſibi iſte vrbem delegerat, quam haberet
adiutricem ſcelerum, furtorum receptricem, flagitiorũ omnium ſociam. Itaque ad ma
giſtratum Mamertinum ſtatim deducitur Gauius, eóque ipſo die caſu Meſſanam Ver-
res venit. Res ad eum defertur, eſſe ciuem R. qui ſe Syracuſis in Lautumiis fuiſſe quere-
retur: quem iam ingredientem nauem, & Verri nimis atrociter minitantem, à ſe retra-
ctum eſſe & aſſeruatum, vt ipſe in eum ſtatueret quod videretur. Agit hominibus gra-
tias, & eorum erga ſe beneuolentiam diligentiámque collaudat. Ipſe inflammatus ſce-
lere & furore, in forum venit. ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat: expecta- 116
bant omnes quo tandem progreſſurus, aut quidnam acturus eſſet: cùm repentè homi-
nem proripi, atque in foro medio nudari ac deligari, & virgas expediri iubet. Clamabat
ille miſer, ſe ciuem eſſe R. municipem Conſanum, meruiſſe cum L. Pretio ſplendidiſ-
ſimo Equite R. qui Panormi negotiaretur, ex quo hæc Verres ſcire poſſet. Tum iſte ſe
comperiſſe ait, eum ſpeculandi cauſa in Siciliam ab ducibus fugitiuorum eſſe miſſum:
cuius rei neque index, neque veſtigium aliquod, neque ſuſpicio cuiquã eſſet vlla. dein-
de iubet vndique hominem proripi, vehementiſſiméque verberari. Cædebatur virgis in
medio foro Meſſanæ ciuis R. iudices, cùm interea nullus gemitus, nulla vox alia iſtius
miſeri inter dolorem, crepitúmque plagarum audiebatur, niſi hæc, Ciuis R. ſum. hac ſe
commemoratione ciuitatis omnia verbera depulſurum, cruciatum à corpore deiectu-
rum arbitrabatur. Is non modò hoc non perfecit, vt virgatũ vim deprecaretur: ſed cùm 117
imploraret ſæpius, vſurparétque nomen ciuitatis, crux, crux inquam infelici & ærum-
noſo, qui nunquam iſtam poteſtatem viderat, comparabatur. O nomen dulce liberta-
tis: ò ius eximium noſtræ ciuitatis: ò lex Porcia, legéſque Semproniæ: ò grauiter deſide-
rata, & aliquando reddita plebi Romanæ Tribunitia poteſtas: húccine tandem omnia
reciderunt, vt ciues R. in prouincia populi R. in oppido fœderatorum, ab eo, qui bene-
ficio populi R. faſces & ſecures haberet, deligatus in foro virgis cæderetur? quid cùm
ignes, candentéſque laminæ, cæteríque cruciatus admouebantur, ſi te illius acerba im-
ploratio, & vox miſerabilis non inhibebat: ne ciuium quidem Romanorum, qui tum
aderant, fletu & gemitu maximo commouebare? in crucem tu agere auſus es quenquã,
qui ſe ciuem R. eſſe diceret? Nolui tam vehementer agere hoc prima actione iudices, 118
nolui: vidiſtis enim vt animi multitudinis in iſtum dolore & odio, & communis peri-
culi metu concitarentur. Statui egomet mihi tum modum orationi meæ, & C. Numi-
torio equiti R. primario homini, teſti meo: & Glabrionem id, quod ſapientiſſimè fecit,
facere lætatus ſum, vt repentè conſilio in medio teſtem dimitteret. Etenim verebatur,
ne populus R. ab iſto eas pœnas vi repetiſſe videretur, quas veritus eſſet, ne iſte legibus

& veſtro iudicio non eſſet perſoluturus. Nunc quoniam iam exploratum eſt omnibus, quo loco cauſa tua ſit, & quid de te futurum ſit: ſic tecum agam. Gauium iſtum, quem repentinum ſpeculatorem fuiſſe dicis, oſtendam in Lautumias Syracuſis à te eſſe coniectum: neque id ſolùm ex literis oſtendam Syracuſanorum, ne poſſis dicere me, quia ſit aliquis in literis Gauius, hoc fingere, & eligere nomen, vt hunc illum eſſe poſſim dicere: ſed ſecundum arbitrium tuum teſtes dabo, qui iſtum ipſum Syracuſis abs te in Lautumias coniectum eſſe dicãt. Producam etiam Conſanos, municipes illius ac neceſſarios, qui te nunc ſerò doceant, iudices non ſerò, illum P. Gauium, quem tu in crucem egiſti, ciuem R. & municipem Conſanum, nõ ſpeculatorem fugitiuorum fuiſſe. Cùm hæc omnia, quæ polliceor, cumulatè tuis proximis plana fecero: tum iſtuc ipſum tenebo, quod abs te mihi datur: eo contẽtum me eſſe dicam. Quid enim nuper tu ipſe, cùm populi R. clamore atque impetu perturbatus exiluiſti, quid inquam locutus es? illum, quòd morã ſupplicio quæreret, ideo clamitaſſe, ſe eſſe ciuem R. ſed ſpeculatorem fuiſſe, iam mei teſtes veri ſunt. Quid enim dicit aliud C. Numitorius? quid M. & P. Cotii nobiliſſimi homines, ex agro Tauromintano? quid Q. Luceius, qui argentariã Rhegii maximam fecit? quid enim cæteri? adhuc enim teſtes ex eo genere à me ſunt dati, non qui nouiſſe Gauium, ſed qui ſe vidiſſe dicerent, cùm is, qui ſe ciuem R. eſſe clamaret, in crucem ageretur. Hoc tu Verres idem dicis, hoc tu confiteris, illum clamitaſſe ſe ciuem eſſe Romanum: apud te nomen ciuitatis ne tãtùm quidem valuiſſe, vt dilationem aliquam crucis, vt crudeliſſimi teterrimíque ſupplicii aliquam paruam morã ſaltem poſſet afferre. Hoc teneo, hîc hæreo iudices, hoc ſum contẽtus vno: omitto ac negligo cætera: ſua confeſſione induatur ac iuguletur neceſſe eſt. Qui eſſet, ignorabas? ſpeculatorem eſſe ſuſpicabare? non quæro, qua ſuſpicione: tua te accuſo oratione. ciuem R. ſe eſſe dicebat. Si tu apud Perſas, aut in extrema India deprehenſus Verres, ad ſupplicium ducerere: quid aliud clamitares, niſi te ciuem eſſe Romanum? & ſi tibi ignoto apud ignotos, apud barbaros, apud homines in extremis atque vltimis gentibus poſitos, nobile & illuſtre apud omnes nomen tuæ ciuitatis profuiſſet: ille, quiſquis erat, quem tu in crucem rapiebas, qui tibi eſſet ignotus, cùm ciuem ſe R. eſſe diceret, apud te Prætorem ſi non effugium, ne moram quidem mortis mẽtione atque vſurpatione ciuitatis aſſequi potuit? Homines tenues, obſcuro loco nati nauigant: adeunt ad ea loca, quæ nunquam antea viderunt: vbi neque noti eſſe iis, quò venerunt, neque ſemper cum cognitoribus eſſe poſſunt. hac vna tamen fiducia ciuitatis non modò apud noſtros magiſtratus, qui & legum & exiſtimationis periculo continentur: neque apud ciues ſolùm Romanos, qui & ſermonis, & iuris, & multarum rerum ſocietate iuncti ſunt, fore ſe tutos arbitrãtur: ſed quocunque venerint, hanc ſibi rem præſidio ſperant eſſe futuram. Tolle hanc ſpem, tolle hoc præſidium ciuibus Romanis: conſtitue nihil eſſe opis in hac voce, Ciuis R. ſum: poſſe impunè Prætorem, aut alium quemlibet ſupplicium, quod velit, in eum conſtituere, qui ſe ciuem R. eſſe dicat, quod quis ignoret: iam omnes prouincias, iam omnia regna, iam omnes liberas ciuitates, iam omnem orbem terrarum, qui ſemper noſtris hominibus maximè patuit, ciuibus R. iſta defenſione præcluſeris. Quid ſi L. Pretiũ equitem R. qui tum in Sicilia, nominabat? etiámne id magnum fuit, Panormum literas mittere, aſſeruaſſe hominem, cuſtodiis Mamertinorum tuorum vinctum, clauſum habuiſſe, dum Panormo Pretius venitet, cognoſceret hominẽ? aliquid de ſummo ſupplicio remitteres. ſi ignoraret: tum, ſi ita tibi videretur, hoc iuris in omnes cõſtitueres, vt qui neque tibi notus eſſet, neque cognitorem locupletem daret, quanuis ciuis R. eſſet, in crucem tolleretur. Sed quid ego plura de Gauio? quaſi tu Gauio tum fueris infeſtus, ac non nomini, generi, iuri ciuium hoſtis. Non illi inquam homini, ſed cauſæ cõmuni libertatis inimicus fuiſti. Quid enim attinuit, cùm Mamertini more atque inſtituto ſuo crucem fixiſſent poſt vrbem, in via Pompeia: te iubere in ea parte figere, quæ ad fretum ſpectaret: & hoc addere, quod negare nullo modo potes, quod omnibus au-

dientibus dixiſti palàm,te iccirco illum locum deligere,vt ille,qui ſe ciuem R. eſſe di-
ceret,ex cruce Italiam cernere,ac domum ſuam proſpicere poſſet? Itaque illa crux ſola
iudices poſt conditam Meſſanam illo in loco fixa eſt. Italiæ conſpectus ad eam rem ab
iſto delectus eſt,vt ille in dolore cruciatúque moriens,perangusto freto diuiſa ſeruitu-
tis ac libertatis iura cognoſceret: Italia autem alumnũ ſuum,ſeruitutis extremo ſum-
móque ſupplicio affectum videret. Facinus eſt,vincire ciuem R. ſcelus,verberare: pro-
pè parricidium,necare:quid dicam in crucem tollere? verbo ſatis digno tam nefaria res
appellari nullo modo poteſt. Non fuit his omnibus iſte contentus. Spectet,inquit,pa-
triam:in conſpectu legum libertatiſque moriatur. nõ tu hoc loco Gauium,non vnum 94
hominem neſcio quem ciuem R. ſed cõmunem libertatis & ciuitatis cauſam in illum
cruciatum & crucem egiſti. Iam verò videte hominis audaciam. nónne eum grauiter
tuliſſe arbitramini,quòd illam ciuibus R. crucem non poſſet in foro,non in comitio,
non in Roſtris defigere? quod enim his locis in prouincia ſua celebritate ſimillimum,
regione proximum,potuit,elegit:monimentum ſceleris audaciǽque ſuæ voluit eſſe in
conſpectu Italiæ,veſtibulo Siciliæ,prætéruectione omnium,qui vltrò citróque nauiga-
rent. Si hæc non ad ciues R. non ad aliquos amicos noſtræ ciuitatis,non ad eos qui po-
puli R. nomen audiſſent:denique,ſi nõ ad homines,verùm ad beſtias:aut etiam,vt lon
gius progrediar,ſi in aliqua deſertiſſima ſolitudine ad ſaxa & ad ſcopulos hæc conqueri
& deplorare vellem:tamen omnia muta atque inanima,tanta & tam indigna rerũ atro-
citate commouerentur. nunc verò cùm loquar apud ſenatores populi R. legum iudi- 95
ciorúmque & iuris authores,timere non debeo,ne non vnus iſte ciuis R. illa cruce di-
gnus,cæteri omnes ſimili periculo indigniſſimi iudicentur. Paulò antè iudices lachry-
mas in morte miſera atque indigniſſima nauarchorum non tenebamus,& rectè ac me-
ritò ſociorum innocentium miſeria commouebamur: quid nunc in noſtro ſanguine
tandem facere debemus? nã ciuium R. ſanguis coniunctus exiſtimandus eſt,quoniam
id & ſalutis omnium ratio & veritas poſtulat. Omnes hoc loco ciues R. & qui adſunt,
& qui vbique ſunt, veſtram ſeueritatem deſiderant,veſtram fidem implorant,veſtrum
auxilium requirunt: omnia ſua iura,commoda,auxilia,totã denique libertatem in ve-
ſtris ſententiis verſari arbitrantur. à me,tametſi ſatis habẽt,tamen,ſi res aliter accide-
rit,plus habebunt fortaſſe,quàm poſtulant:nam ſi qua vis iſtum de veſtra ſeueritate eri-
puerit,id quod neque metuo iudices,neq; vllo modo fieri poſſe video: ſed ſi in hoc me 96
ratio feſellerit,Siculi cauſam ſuam periſſe querẽtur, & mecum pariter moleſtè ferent:
populus quidem Romanus breui, quoniam mihi poteſtatem apud ſe agendi dedit, ius
ſuum,me agẽte,ſuis ſuffragiis ante Cal.Feb. recuperabit. Ac ſi de mea gloria & ampli-
tudine quæritis iudices:nõ eſt alienum meis rationibus,iſtum mihi ex hoc iudicio ere-
ptum ad illud populi R. iudicium reſeruari. Splendida eſt illa cauſa: probabilis mihi &
facilis,populo grata atque iucunda. Denique ſi videor hîc,id quod ego non quæſiui,de
vno iſto voluiſſe creſcere:iſto abſoluto,quod ſine multorum ſcelere fieri non poteſt,de
multis mihi creſcere licebit. Sed mehercules veſtra,reíque publicæ cauſa iudices, nolo
in hoc delecto conſilio tantum flagitium eſſe commiſſum: nolo eos iudices,quos ego
probarim atque delegerim,ſic in hac vrbe notatos iſto abſoluto ambulare, vt nõ cæra, 97
ſed cœno obliti eſſe videantur. Quamobrem te quoque Hortenſi,ſi qui monendi locus
eſt,ex hoc loco moneo,videas etiam atque etiam,& conſideres quid agas, quò progre-
diare,quem hominem, & qua ratione defendas. neque de illo quicquam tibi præfinio,
quò minus ingenio mecum,atque omni dicendi facultate contendas. cætera,ſi qua pu-
tas te occultius extra iudicium,quæ ad iudicium pertineant,facere poſſe: ſi quid artifi-
cio,conſilio,potentia,gratia,copiis iſtius moliri cogitas, magnopere cenſeo deſiſtas:&
illa quæ tentata iam & cœpta ab iſto ſunt,à me autem perueſtigata & cognita,moneo
vt extinguas,& longius progredi ne ſinas. Magno tuo periculo peccabitur in hoc iudi-
cio,maiore quàm putas. quòd enim te liberatum iam exiſtimationis metu,defunctum

honotibus,deſignatum Cos.cogites:mihi crede ornamenta iſta & beneficia populi R.
138 non minore negotio retinentur,quàm comparantur. Tulit hæc ciuitas,quoad potuit,
quoad neceſſe fuit,regiam iſtam veſtram dominationem in iudicijs, & in omni Repu-
blica tulit.ſed quo die populo R.Tribuni pl.reſtituti ſunt,omnia iſta vobis(ſi fortè nõ-
dum intelligitis) adempta atque erepta ſunt. Omnium nunc oculi coniecti ſunt hoc
ipſo tempore in vnumquenque noſtrum, qua fide ego accuſem, qua religione ii iudi-
cent,qua tu ratione defendas. De omnibus nobis,ſi quis tantulum de recta regione de-
flexerit,non illa tacita exiſtimatio,quam antea contemnere ſolebatis,ſed vehemens ac
liberum populi R.iudicium cõſequetur.Nulla tibi Quinte cum iſto cognatio eſt,nul-
la neceſſitudo:quibus excuſationibus antea nimium in aliquo iudicio ſtudiũ tuum de-
fendere ſolebas, earum habere in hoc homine nullam potes. quæ iſte in prouincia pa-
139 làm dictitabat,cùm ea quæ faciebat,tua ſe fiducia facere dicebat:ea ne vera putẽtur,ti-
bi maximè eſt prouidendum. Ego mei iam rationem officii confido eſſe omnibus ini-
quiſſimis meis perſolutam. nam iſtũ paucis horis primæ actionis omnium mortalium
ſententiis condemnaui.Reliquum iudicium nõ iam de mea fide,quæ perſpecta eſt:ne-
que de iſtius vita,quæ damnata eſt:ſed de iudicibus,&,verè vt dicam,de te futurum eſt.
At quo tempore futurum eſt?nam id maximè prouidendum eſt.etenim cùm omnibus
in rebus,tum in Rep.permagni momẽti eſt ratio atque inclinatio temporum. nempe
eo,cùm populus R. aliud genus hominum atque alium ordinem ad res iudicandas re-
quirit:nempe ea lege de iudiciis iudicibúſque nobis promulgata,quam non is promul-
gauit,cuius nomine proſcriptam videtis,ſed hic reus.hic inquam ſua ſpe atque opinio-
ne,quam de vobis habet,legem illam ſcribendam promulgandámque curauit.Itaque,
140 cùm primò agere cœpimus,lex non erat promulgata: cùm iſte veſtra ſeueritate permo
tus,multa ſigna dederat,quamobrem reſponſurus non videretur, mentio de lege nulla
fiebat.Poſteaquam iſte recreari & cõfirmari viſus eſt,lex ſtatim promulgata eſt: cui le-
gi cùm veſtra dignitas vehementer aduerſetur , iſtius ſpes falſa & inſignis impudentia
maximè ſuffragatur. Hîc ſiquid erit commiſſum à quoquam veſtrûm,quod reprehen-
datur:aut populus R.iudicabit de eo homine,quem iam antea iudiciis indignum puta-
uit:aut ii,qui propter offenſionem iudiciorũ de veteribus iudicibus lege noua noui iu-
dices erunt conſtituti.Mihi porrò,vt ego non dicam,quis omnium mortalium nõ in-
telligit,quàm lõgè progredi ſit neceſſe?potero ſilere Hortenſi,potero diſſimulare,cùm
tantum Reſp.vulnus acceperit,vt expilatæ prouinciæ,vexati ſocii,dii immortales ſpo-
141 liati,ciues R.cruciati & necati impunè me actore eſſe videantur? potero hoc onus tan-
tùm,aut in hoc iudicio deponere,aut diutius tacitus ſuſtinere?nõ agitãda res erit?non
in medium proferenda?non populi R.fides implorãda?non omnes,qui tanto ſe ſcelere
obſtrinxerint,vt aut fidem ſuam corrumpi paterentur,aut iudicium corrumperent,in
diſcrimen ac iudicium vocandi? Quæret aliquis fortaſſe, Tantúmne igitur laborem,tã-
tas inimicitias,tot hominum ſuſcepturus es?Non ſtudio quidem hercule vllo,neque
voluntate.Sed nõ idem mihi licet,quod iis,qui nobili genere nati ſunt:quibus omnia
populi R.beneficia dormientibus deferũtur:longè alia mihi lege in hac ciuitate & con
ditione viuendum eſt.venit enim mihi in mentem M.Catonis hominis ſapientiſſimi:
qui cùm ſe virtute,non genere populo R.cómendari putaret,cùm ipſe ſui generis ini-
tium ac nominis ab ſe gigni & propagari vellet , hominum potentiſſimorum ſuſcepit
142 inimicitias,& maximis in laboribus vſque ad ſummam ſenectutem ſumma cum gloria
vixit.Poſteáque Pompeius humili atque obſcuro loco natus, nónne plurimis inimici-
tiis,maximiſque ſuis periculis ac laboribus ampliſſimos honores eſt adeptus? Modò L.
Fimbriam, C.Marium, C. Celium vidimus non mediocribus inimicitiis ac laboribus
contendere,vt ad iſtos honores peruenirent,ad quos vos per ludum & per negligentiã
perueniſtis. Hæc eadem eſt noſtræ rationis regio & via:horũ nos hominum ſectam at-
que inſtituta perſequimur.Videmus quanta ſit in inuidia,quantóq; in odio apud quoſ-

dam homines nobiles nouorum hominum virtus & induſtria: ſi tantulum oculos de-
iecerimus,præſto eſſe inſidias:ſi vllum locum aperuerimus ſuſpicioni aut crimini,acci
piendum eſſe ſtatim vulnus: eſſe nobis ſemper vigilandum,ſemper laborandum vide-
mus.Inimicitiæ ſunt?ſubeantur.labores?ſuſcipiantur. Etenim tacitæ magis & occultæ
inimicitiæ timendæ ſunt,quàm indictæ & apertæ.Hominum nobilium non ferè quiſ- 143
quam noſtræ induſtriæ fauet, nullis noſtris officiis beneuolétiam illorũ allicere poſſu-
mus:quaſi natura & genere diſiuncti ſint,ita diſſident à nobis animo ac volũtate.Quare
quid habent eorum inimicitiæ periculi,quorum animos iam antè habueris inimicos &
inuidos,quàm vllas inimicitias ſuſceperis?Quamobrem mihi iudices optandum eſt il-
lud,in hoc reo finem accuſandi facere,cùm & populo R. ſatiſfactum, & receptum offi-
cium Siculis neceſſariis meis erit perſolutum. Deliberatum autẽ eſt,ſi res opinionem
meam,quam de vobis habeo,feſellerit,non modò eos perſequi,ad quos maximè culpa
corrupti iudicii, ſed etiam illos,ad quos conſcientiæ cõtagio pertinebit. Proinde ſiqui
ſunt,qui in hoc reo aut potẽtes, aut audaces, aut artifices ad corrumpendum iudicium
velint eſſe,ita ſint parati,vt diſceptante populo R.mecum ſibi rem videant futuram.& 144
ſi me in hoc reo,quem mihi inimicum Siculi dederunt,ſatis vehemẽtem,ſatis perſeue-
rantem,ſatis vigilantem eſſe cognorunt:exiſtiment in iis hominibus,quorum ego ini-
micitias populi R.ſalutis cauſa ſuſcepero, multò grauiorem atque acriorem futurum.

Nũc te Iupiter Optime Maxime,cuius iſte donum regale, dignum tuo pulcherrimo
templo,dignum Capitolio atque iſta arce omnium nationum,dignum regio munere,
tibi factum ab regibus,tibi dicatum atque promiſſum, per nefarium ſcelus de regiis ma
nibus extorſit: cuiúſque ſanctiſſimum & pulcherrimum ſimulachrum Syracuſis ſuſtu-
lit: téque Iuno regina,cuius duo ſana duabus in inſulis poſita ſociorũ. Melitæ & Sami,
ſanctiſſima & antiquiſſima ſimili ſcelere idem iſte omnibus donis ornamentíſque nu-
dauit:téque Minerua,quam itẽ iſte duobus in clariſſimis & religioſiſſimis templis expi 145
lauit:Athenis,cùm auri grande pondus: Syracuſis,cùm omnia præter tectum & parie-
tes abſtulit:téque Latona,& Apollo,& Diana, quorum iſte Deli non ſanum,ſed,vt ho-
minum opinio & religio fert,ſedem antiquam,diuinúmque domicilium nocturno la-
trocinio atque impetu cõpilauit:etiam te Apollo,quem iſte Chio ſuſtulit:téque etiam
atque etiam Diana,quam Pergæ ſpoliauit, cuius ſimulachrum ſanctiſſimum Segeſtæ,
bis apud Segeſtanos cõſecratum,ſemel ipſorum religione,iterum P.Africani victoria,
tollendum,aſportandúmque curauit:téque Mercuri,quem Verres in villa & in priuata
aliqua palæſtra poſuit,P.Africanus in vrbe ſociorum,& in gymnaſio Tyndaritanorum
iuuentutis illorum cuſtodem & præſidem voluit eſſe:téque Hercules, quem iſte Agri-
genti nocte intempeſta, ſeruorum inſtructa & comparata manu conuellere ex ſuis ſe- 146
dibus,atque auferre conatus eſt:téq; ſanctiſſima mater Idæa,quam apud Enguinos au-
guſtiſſimo & religioſiſſimo in templo ſic ſpoliatã reliquit,vt nunc nomen modò Afri-
cani,& veſtigia violatæ religionis maneant, monimenta victoriæ ſanique ornamenta
non extent:vóſque omnium rerum forenſium,conſiliorum maximorum,legum iudi-
ciorúmque arbitri & teſtes,celeberrimo in loco Prætorii locati Caſtor & Pollux,quorũ
è templo quæſtum ſibi iſte & prædam maximam improbiſſimè comparauit:omnéſque
dii,qui vehiculis thenſarum ſolennes cœtus ludorum initis, quorum iter iſte ad ſuum
quæſtum,non ad religionum dignitatem faciendum,exigẽdúmque curauit:téque Ce-
res & Libera,quarum ſacra,ſicut opiniones hominum ac religiones ferunt, longè ma-
ximis atque occultiſſimis cerimoniis continentur:à quibus initia vitæ atque victus,le- 147
gum,morum, manſuetudinis,humanitatis exempla hominibus & ciuitatibus data ac
diſpertita eſſe dicuntur: quarum ſacra populus R.à Græcis aſcita & accepta,tanta reli-
gione & publicè & priuatim tuetur,non vt ab aliis huc allata,ſed vt cæteris hinc tradita
eſſe videatur: quæ ab iſto vno ſic polluta & violata ſunt, vt ſimulachrum Cereris vnũ,
quod à viro non modò tãgi,ſed ne aſpici quidem fas fuit,è ſacrario Catinæ conuellen-

dum auferendúmque curauerit : alterum autem Ennæ ex ſua ſede ac domo ſuſtulerit:
quod erat tale, vt homines, cùm viderēt, aut ipſam videre ſe Cererem, aut effigiem Ce-
reris non humana manu factam, ſed de cælo delapſam arbitrarentur : vos etiam atque
etiam imploro & appello ſanctiſſimæ deæ, quæ illos Ennenſes lacus, lucóſque incolitis,
148 cunctæque Siciliæ, quæ mihi defendenda tradita eſt, præſidetis: à quibus, inuentis frugi-
bus, & in orbem terrarum diſtributis, omnes gentes ac nationes veſtri religione numi-
nis continentur : cæteros item deos deáſque omnes imploro atque obteſtor, quorum
templis & religionibus iſte nefario quodam furore & audacia inſtinctus bellum ſacrile
gum ſemper, impiúmque habuit indictū: vt ſi in hoc reo atque in hac cauſa omnia mea
conſilia ad ſalutem ſociorum, dignitatem populi R. fidem meam ſpectauerūt: ſi nullam
ad rem, niſi ad officium & veritatem omnes meæ curæ, vigiliæ, cogitationeſq; elabora-
runt: quæ mea mens in ſuſcipienda cauſa fuit, fides in agenda, eadem veſtra in iudican-
da ſit. Deinde vti C. Verrem, ſi eius omnia ſunt inaudita & ſingularia facinora ſceleris,
audaciæ, perfidiæ, libidinis, auaritiæ, crudelitatis, dignus exitus eiuſmodi vita atq; factis
149 veſtro iudicio conſequatur: útque Reſp. meáq; fides vna hac accuſatione mea contenta
ſit : mihíq; poſthac bonos potius defendere liceat, quàm improbos accuſare neceſſe ſit.

Pro. M. Fonteio,

ORATIO XI.

Deſunt permulta.

1 Hoc Prætore oppreſſam eſſe ære alieno Galliam. à quibus verſuras tantarū pecuniarū
factas eſſe dicunt? à Gallis? nihil minus. à quibus igitur? à ciuibus R. qui negotiantur in
Gallia. Cur eorum verba non audimus? cur eorum tabulæ nullæ proferuntur? Inſector
vltrò, atque inſto accuſatori iudices: inſector inquam, ac flagito teſteis. plus ego in hac
cauſa laboris & operæ conſumo in poſcendis teſtibus, quàm cæteri defenſores in refu-
tandis. Audacter hoc dico iudices, nō temerè confirmo. referta Gallia negotiatorū eſt,
plena ciuium R. nemo Gallorū ſine ciue R. quicquam negotii gerit, nummus in Gal-
lia nullus ſine ciuium R. tabulis cōmouetur. Videte quò deſcendam iudices, quàm lō-
gè videar à conſuetudine mea & cautione ac diligentia diſcedere. Vnæ tabulæ proferā-
tur, in quibus veſtigium ſit aliquod, quod ſignificet pecuniam Fōteio datam: vnum ex
2 toto negotiatorum, colonorum, publicanorum, aratorum, pecuariorū numero teſtem
producant: verè accuſatum eſſe concedam. Prò dii immortales, quæ eſt hæc cauſa? quæ
defenſio? prouinciæ Galliæ M. Fonteius præfuit, quæ cōſtat ex iis generibus hominum
& ciuitatum, qui (vt vetera mittam) partim noſtra memoria bella cum populo R. acer-
ba ac diuturna geſſerūt: partim modò ab noſtris imperatoribus ſubacti, modò bello do
miti, modò triumphis ac monimētis notati, modò ab ſenatu agris vrbibúſque mulctati
ſunt: partim, qui cum ipſo M. Fonteio ferrum ac manus contulerūt, multóque eius ſu-
dore ac labore ſub populi R. imperium ditionémque ceciderunt. Eſt in eadem prouin-
cia Narbo Martius, colonia noſtrorum ciuium, ſpecula populi R. ac propugnaculum,
3 iſtis ipſis nationibus oppoſitum & obiectū. eſt item vrbs Maſſilia, de qua antè dixi, for-
tiſſimorum fideliſſimorúmque ſociorum, qui Gallicorum bellorum pericula populo
R. copiis, armíſque propulſarunt. eſt præterea numerus ciuium R. atque hominū ho-
neſtiſſimorum. Huic prouinciæ, quæ ex hac gentium varietate conſtaret, M. Fonteius
(vt dixi) præfuit: qui erant hoſtes, ſubegit: qui proximi fuerant, eos ex iis agris, quibus
erant mulctati, decedere coegit. cæteris, qui iccirco magnis ſæpe erant bellis ſuperati,
vt ſemper populo R. parerent, magnos equitatus ad ea bella, quæ tum in toto orbe ter-

rarum à populo R.gerebantur, magnas pecunias ad eorum ſtipendium, maximum fru-
menti numerum ad Hiſpanienſe bellum tolerandum imperauit. Hæc qui geſſit, in iu-
dicium vocatur: vos, qui in re non interfuiſtis, cauſam vnà cum populo R. cognoſcitis.
dicunt contrà, quibus inuictiſſimis imperatũ eſt: dicunt, qui ex agris ex Cn. Pompeii de- 4
creto decedere ſunt coacti: dicunt, qui ex bello, cæde & fuga nunc primùm audent con
tra M.Fonteium inermem cõſiſtere. Quid coloni Narbonenſes, quid volunt? quid exi-
ſtimant? hunc per vos volunt, ſe per hunc incolumes exiſtimant eſſe. Quid Maſſilien-
ſium ciuitas? hunc præſentẽ iis affecit honoribus, quos habuit ampliſſimos. vos autem
abſens orat atque obſecrat, vt ſua religio, laudatio, authoritas aliquid apud veſtros ani-
mos momenti habuiſſe videatur. quid? ciuium R. quæ voluntas eſt? nemo eſt ex tanto
numero, quin hunc optimè de prouincia, de imperio, de ſociis & ciuibus meritum eſſe
arbitretur. Quoniã igitur videtis qui oppugnent M.Fonteium, cognoſcitis qui defen-
ſum velint, ſtatuite nunc, quid veſtra æquitas, quid populi R. dignitas poſtulet: verum
colonis veſtris, negotiatoribus veſtris, amiciſſimis atque antiquiſſimis ſociis & credere 5
& conſulere malitis: an his, quibus neque propter iracundiam fidem, neque propter in-
fidelitatem honorem habere debetis. Quid ſi maiorem etiam hominum honeſtiſſimo-
rum copiam affert, qui huius virtuti atque innocentiæ teſtimonio poſſint eſſe? tamén-
ne plus Gallorum conſenſio valebit, quàm ſumma authoritas omniũ? Cùm Galliæ Fon
teius præeſſet, ſcitis iudices maximos populi R. exercitus in duabus Hiſpaniis, clariſſi-
móſque imperatores fuiſſe, quàm multi equites R. quàm multi Tribuni militum, qua-
les & quot, & quoties legati ad eos exercitus. Præterea Cn. Pompeius maximus atq; or-
natiſſimus hyemauit in Gallia, M.Fõteio imperãte. Satiſne vobis multos, ſatis idoneos
teſtes & conſcios videtur ipſa fortuna eſſe voluiſſe earum rerum, quæ M.Fonteio Præ-
tore gererentur in Gallia? quem ex tanto hominum numero teſtem in hac cauſa pro- 6
ducere poteſtis? quis eſt ex eo numero, qui vobis author placeat? eo nos iam laudatore
& teſte vtemur. Dubitabitis etiam diutius iudices, quin illud, quod initio vobis propo-
ſui, veriſſimum ſit, aliud per hoc iudiciũ nihil agi, niſi vt M.Fonteio oppreſſo teſtimo-
niis eorũ quibus multa Reip. cauſa inuictiſſimis imperata ſunt, ſegniores poſthac ad im-
perãdum cæteri ſint, cùm videant eos oppugnari, quibus oppreſſis populi R. imperium
incolume eſſe non poſſit? Obiectum eſt etiam, quæſtum M. Fonteium ex viarũ mu-
nitione feciſſe: vt aut ne cogeret munire: aut id, quod munitum eſſet, ne improbaret. ſi
& coacti ſunt munire omnes, & multorum opera improbata ſunt, certè vtrunque fal-
ſum eſt: & ob vacationem pretium datum, cùm immunis nemo fuerit: & ob probatio-
nem, cùm multa improbata ſint. Quid? ſi hoc crimen optimis hominibus delegare poſ 7
ſumus, & ita, vt non culpam in alios transferamus, ſed vti doceamus, eos iſti munitio-
ni præfuiſſe, qui facilè officium ſuũ & præſtare & probare poſſunt: taménne vos omnia
in M.Fonteium iratis teſtibus freti confereτis? Cùm maioribus Reip. negotiis M.Fon-
teius impediretur: & cùm ad Remp. pertineret, viã Domitiam munire: Legatis ſuis pri-
mariis viris C.Annio Bellieno & C.Fonteio negotium dedit. Itaque præfuerunt, impe
rauerunt pro dignitate ſua quod viſum eſt, & probauerunt quod vos, ſi nulla alia ex re,
ex literis quidem veſtris, quas ſcripſiſtis, & miſſis & allatis certè ſcire potuiſtis. quas ſi
antea non legiſtis, nunc ex nobis quid de iis rebus Fonteius ad Legatos ſuos ſcripſerit,
quid ad eum illi reſcripſerint, cognoſcite. Literæ ad C.Annium Legatum, ad C.Fon
teium Legatũ. Litera à C.Annio Legato, à C.Fõteio Legato. Satis opinor eſſe per- 8
ſpicuum iudices, hanc rationem munitionis neque ad M.Fonteium pertinere, & ab iis
eſſe tractatam, quos nemo poſſit reprehendere. Cognoſcite nunc de crimine vinario,
quod illi inuidioſiſſimum & maximum eſſe voluerunt. Crimen à Pletorio iudices ita
conſtitutum eſt: Fonteio non in Gallia primùm veniſſe in mentem, vt portorium vini
inſtitueret, ſed in Italia hac propoſita ratione Roma profectũ: itaque Tituriũ Tholoſæ
quaternos denarios in ſingulas vini amphoras portorii nomine exegiſſe, Crodimũ Por-

cium & Numium ternos victoriatos, Nulchalone ſerene Vmbinos & victoriatos mille. atque in his locis ſe Ctodimi & Nulchalone ab his portorium eſſe exactum, ſiqui Cobiamacho, qui vicus inter Toloſam & Narbonem eſt, diuerterentur, neq; Toloſam ire vellent. Eleſiodolus tantum ſenos denarios ab his, qui ad hoſtem portarent, exegiſſet. Video iudices eſſe crimen, & genere ipſo magnum: vectigal enim eſſe impoſitum fructibus noſtris dicitur, & pecuniam permagnam ratione iſta cogi potuiſſe confiteor, & inuidiam: vel maximè enim inimici hanc rem ſermonibus diuulgare voluerunt. Sed ego ita exiſtimo, quò maius crimen ſit id, quod oſtẽdatur eſſe falſum, hoc maiorem ab eo iniuriam fieri, qui id confingat: vult enim magnitudine rei ſic occupare animos eorum qui audiunt, vt difficilis aditus veritati relinquatur.

Deſiderantur quæ de crimine vinario erant reliqua, necnon quæ ad bellum Vocontiorum, & diſpoſitionem hybernorum pertinebant.

At hoc Galli negant, actio rerum & vis argumẽtorum coargui poteſt. Igitur teſtibus iudices nõ credere cupidis, & iratis, & coniuratis, & ab religione remotis non ſolùm poteſtis, ſed etiã debetis. Etenim ſi, quia Galli dicunt, idcirco M. Fonteius nocẽs exiſtimandus eſt, quid mihi opus eſt ſapiente iudice? quid æquo quæſitore? quid oratore nõ ſtulto? dicũt enim Galli. negare nõ poſſumus. Hîc ſi ingenioſi, & periti, & æqui iudicis has partes eſſe exiſtimatis, vt quoniam quidem teſtes dicũt, ſine vlla dubitatione credendũ ſit, ſalus ipſa virorũ fortium innocentiam tueri non poteſt. Sin autem in rebus iudicandis non minimã partem ad vnamquanq; rem exiſtimãdam, momẽtóque ſuo ponderãdam ſapientia iudicis tenet: næ multò veſtræ maiores grauioréſq; partes ſunt ad cogitandũ, quàm ad dicendũ meæ. mihi enim ſemper vnaquaq; de re teſtis nõ ſolùm ſemel, verùm etiam breuiter interrogandus, & ſæpe etiam non interrogãdus, ne aut irato facultas ad dicendum data, aut cupido authoritas attributa eſſe videatur. Vos & ſæpius eãdem rem animis agitare, & diutius vno quoque de teſte cogitare poteſtis. & ſi quem nos interrogare nolumus, quæ cauſa nobis tacẽdi fuerit, exiſtimare debetis. Quamobrem ſi hoc iudices præſcriptũ lege aut officio putatis, teſtibus credere: nihil eſt, cur alius alio iudice melior, aut ſapientior exiſtimetur. vnũ eſt enim, & ſimplex auriũ iudiciũ, & promiſcuè, & communiter ſtultis ac ſapientibus ab natura datum. Quid eſt igitur, vbi elucere poſſit prudentia? vbi diſcerni ſtultus auditor & credulus ab religioſo & ſapienti iudice? nimirũ illud, in quo ea, quæ dicũtur à teſtibus, cõiectura & cogitatione traduntur, quanta authoritate, quanta animi æquitate, quanto pudore, quanta fide, quanta religione, quãto ſtudio exiſtimationis bonæ, quanta cura, quanto timore dicantur. An verò vos id in teſtimoniis hominum barbarorũ dubitabitis, quod perſæpe & noſtra, & patrũ memoria ſapientiſſimi iudices de clariſſimis noſtræ ciuitatis viris dubitandum non putauerunt? qui Cn. & Q. Cepionibus, L. & Q. Metellis teſtibus in Q. Pompeium hominẽ nouum non crediderunt: quorum virtuti, generi, rebus geſtis fidem & authoritatẽ in teſtimonio cupiditatis atq; inimicitiarũ ſuſpicio derogauit. Ecquem hominẽ vidimus, ecquem verè cõmemorare poſſumus parem conſilio, grauitate, conſtãtia, cæteris virtutibus, honoris, ingenii, rerũ geſtarum ornamentis M. AEmilio Scauro fuiſſe? tamen huius, cuius iniurati nutu propè terrarũ orbis regebatur, iurati teſtimonio neque in C. Fimbriam, neque in C. Memmium creditũ eſt. Noluerunt hi, qui iudicabant, hanc patere inimicitiis viam: quem quiſq; odiſſet, vt eum teſtimonio poſſet tollere. Quãtus in L. Craſſo pudor fuerit, quod ingenium, quanta authoritas, quis ignorat? tamen is, cuius etiã ſermo teſtimonii authoritatẽ habebat, teſtimonio ipſo, quæ in M. Marcellum inimico animo dixit, probare nõ potuit. Fuit, fuit illis iudicibus diuinũ ac ſingulare iudices conſilium, qui ſe non ſolùm de reo, ſed etiã de accuſatore, de teſte iudicare arbitrabãtur, quid fictũ, quid fortuna ac tempore allatũ, quid pretio corruptũ, quid ſpe aut metu deprauatum,

quid à cupiditate aliqua aut inimicitiis profectum videretur. quæ ſi iudex non ample-
ctetur omnia conſilio, non animo ac mēte circunſpiciet, ſi, quicquid ex illo loco dice-
rur, ex oraculo aliquo dici arbitrabitur: profectò ſatis erit id, quod dixi antea, nō ſurdum
iudicem huic muneri atq; officio præeſſe: nihil erit quamobrem ille neſcio quis ſapiēs 14
homo, ac multarum rerum peritus ad res iudicandas requiratur. An verò illi equites R.
quos nos vidimus, qui nuper in Rep. iudiciiſque maximis floruerunt, habuerunt tan-
tum animi, tantum roboris, vt M. Scauro teſti non crederent: vos Belgarū atque Allo-
brogum teſtimoniis non credere timetis? Si inimico teſti credi nō oportuit, inimicior
Marcello Craſſus, aut Fimbriæ Scaurus ex ciuilibus ſtudiis atq; obtrectatione domeſti-
ca, quàm huic Galli? quorū qui optima in cauſa ſunt, equites, frumentū, pecuniam ſemel
atque iterum, ac ſæpius inuitiſſimi dare coacti ſunt: cæteri, partim ex veteribus bellis a-
gro multati, partim ab hoc ipſo, bello ſuperati & oppreſſi. ſi, qui ob aliquod emolumen
tum ſuum cupidius aliquid dicere videntur, iis credi nō conuenit: credo maius emolu-
mentum Cepionibus & Metellis propoſitū fuiſſe ex Q. Pompeii damnatione, cùm ſtu- 15
diorum ſuorū obtrectatorem ſuſtuliſſent, quàm cunctæ Galliæ ex M. Fonteii calamita-
te, in qua illa prouincia propè ſuam immunitatē ac libertatem poſitam eſſe arbitratur.
An ſi homines ipſos ſpectare conuenit (id quod in teſte profectò valere plurimū debet)
non modò cum ſummis ciuitatis noſtræ viris, ſed cum infimo ciue R. quiſquā ampliſ-
ſimus Galliæ cōparandus eſt? ſcit Induciomarus quid ſit teſtimonium dicere? mouetur
eo timore, quo noſtrum vnuſquiſque, cùm in eū locū productus eſt? Recordamini iudi
ces quantopere laborare ſoleatis, nō modò quid dicatis pro teſtimonio, ſed etiā quibus
verbis vtamini, ne quod minus moderatè poſitum, ne quod ab aliqua cupiditate prola-
pſum verbum eſſe videatur. vultu deniq; laboratis, nequa ſignificari poſſit ſuſpicio cu-
piditatis: vt &, cùm proditis, exiſtimatio ſit quædā tacita de vobis pudoris ac religionis: 16
&, cùm diſceditis, ea diligēter conſeruata ac retēta videatur. Credo hæc eadem Inducio-
marū in teſtimonio timuiſſe aut cogitaſſe: qui primùm illud verbū conſideratiſſimum
noſtræ conſuetudinis, arbitror, quò nos etiam tūc vtimur, cùm ea dicimus iurati, quæ
cōperta habemus, quæ ipſi vidimus, ex toto teſtimonio ſuo ſuſtulit, atq; omnia ſe ſcire
dixit. Verebatur enim videlicet, nequid apud vos populúmque R. de exiſtimatione ſua
deperderet: nequa ſama conſequeretur eiuſmodi, Induciomarum talem virum tam cu
pidè, tam temerè dixiſſe. non intelligebat, ſe in teſtimonio nihil præter vocem, & os &
audaciam neque ciuibus ſuis, neque accuſatoribus noſtris præſtare debere. An verò iſtas
nationes religione iuriſiurādi, ac metu deorum immortalium in teſtimoniis dicendis
commoueri arbitramini? quæ tantum à cæterarū gentium more ac natura diſſentiunt, 17
quòd cæteræ pro religionibus ſuis bella ſuſcipiunt, iſtæ contra omnium religiones. illæ
in bellis gerendis ab diis immortalibus pacem ac veniam petunt: iſtæ cum ipſis diis im-
mortalibus bella geſſerunt. Hæ ſunt nationes, quæ quondam tam longè ab ſuis ſedibus
Delphos vſque ad Apollinem Pythium, atque ad oraculū orbis terræ vexandum ac ſpo-
liandum profectæ ſunt. Ab iiſdem gētibus ſanctis, & in teſtimonio religioſis obſeſſum
Capitolium eſt, atque ille Iupiter, cuius nomine maiores noſtri ſanctam teſtimonio-
rum fidem eſſe voluerunt. Poſtremò his quicquam ſanctū ac religioſum videri poteſt,
qui etiam ſiquando aliquo metu adducti deos placandos eſſe arbitrantur, humanis ho-
ſtiis eorum aras ac templa funeſtant, vt ne religionem quidem colere poſſint, niſi eam
ipſam prius ſcelere violarint? Quis enim ignorat eos vſque ad hāc diem retinere illam 18
immanem ac barbaram cōſuetudinem hominum immolandorum? Quamobrem qua-
li fide, quali pietate exiſtimatis eſſe eos, qui etiam deos immortales arbitrentur homi-
num ſcelere & ſanguine facillimè poſſe placari? cùm his vos teſtibus veſtram religio-
nem coniungetis, ab his quicquam ſanctè aut moderatè dictum putabitis? hoc veſtræ
mentes tam caſtæ, tam integræ ſibi ſuſcipient, vt, cùm omnes Legati noſtri, qui illo
triennio in Galliam venerunt: omnes equites R. qui in illa prouincia fuerunt, omnes

negotiatores eius prouinciæ: denique omnes in Gallia, qui ſunt ſocii populi R. atque amici, M. Fonteium incolumem eſſe cupiant, iurati priuatim & publicè laudent: vos tamen Gallis credere malitis? Quid vt ſecuti eſſe videamini? voluntatémne hominum? grauior igitur vobis erit hoſtium voluntas, quàm ciuium? an dignitatem teſtium? poteſtis igitur ignotos notis, iniquos æquis, alienigenas domeſticis, cupidos moderatis, mercenarios gratuitis, impios religioſis, inimiciſſimos huic imperio ac nomini, bonis ac fidelibus & ſociis & ciuibus anteferre? An verò dubitatis iudices, quin inſitas inimicitias iſtæ gentes omnes & habeant & gerãt cum populi R. nomine? ſic exiſtimatis eos hîc ſagatos brachatóſque verſari animo demiſſo atque humili, vt ſolent ii qui affecti iniuriis, ad opem iudicum ſupplices inferioréſq; confugiunt? nihil verò minus. Hi contrà vagantur læti atque erecti paſſim toto foro, cum quibuſdam minis & barbaro atque immani terrore verborum: quod ego profectò non crederem, niſi aliquoties ex ipſis accuſatoribus vobiſcum ſimul iudices audiſſem: cùm præciperent vt caueretis ne hoc abſoluto, nouum aliquod bellum Gallicum cõcitaretur. Si M. Fonteium iudices in cauſa deficerent omnia: ſi turpi adoleſcentia, vita infami, magiſtratibus, quos ante oculos veſtros geſſit, cõuictis virorum bonorum teſtimoniis, legationibus flagitioſè obitis, inuiſus ſuis omnibus in iudicium vocaretur: ſi in eo iudicio colonorũ populi R. Narbonenſium, fideliſſimorum ſociorum Maſſilienſium, ciuium R. omnium teſtimoniis tabuliſque premeretur: tamen eſſet vobis magnopere prouidendum, ne quos ita afflictos à veſtris patribus maioribúſq; accepiſſetis, vt cõtemnendi eſſent, eos pertimuiſſe, & eorum minis & terrore cõmoti eſſe videremini. Nũc verò, cùm lædat nemo bonus, laudent omnes veſtri ciues atque ſocii, oppugnent ii qui ſæpiſſimè hanc vrbem & hoc imperium oppugnarunt: cúmque inimici M. Fonteii vobis ac populo R. minentur, amici ac propinqui ſupplicent vobis: dubitabitis nõ modò veſtris ciuibus, qui maximè gloria ac laude ducuntur, verùm etiam exteris nationibus ac gentibus oſtendere, vos in ſentẽtiis ferendis ciui parcere, quàm hoſti cedere maluiſſe? Magna mehercule cauſa iudices abſolutionis cum ceteris cauſis hæc eſt, ne qua inſignis huic imperio macula atq; ignominia ſuſcipiatur, ſi hoc ita perlatum erit in Galliam, ſenatum, equitéſque populi R. nõ teſtimoniis Gallorũ, ſed minis commotos, rem ad illorũ libidinem iudicaſſe. Ita verò, ſi illi bellum facere conabuntur, excitandus nobis erit ab inferis C. Marius, qui Induciomaro iſti minaci atq; arroganti par in belligerãdo eſſe poſſit: excitandus Cn. Domitius & Maximus, qui nationem Allobrogum & reliquias ſuis iterũ armis conficiat atq; opprimat: aut quoniã id quidem non poteſt, orãdus erit nobis amicus meus M. Pletorius, vt ſuos nouos clientes à bello faciendo deterreat, vt eorũ iratos animos atque horribiles impetus deprecetur: aut, ſi nõ poterit, M. Fabium ſubſcriptorẽ eius rogabimus, vt Allobrogum animos mitiget, quoniam apud illos Fabiorum nomẽ ampliſſimum: vt velint iſti aut quieſcere, id quod victi ac ſubacti ſolent: aut, cùm minantur, intelligere, ſe populo R. non metum belli, ſed ſpem triumphi oſtẽdere. Quod ſi in turpi reo patiendum non eſſet, vt quicquã iſti ſe minis profeciſſe arbitrarentur: quid faciendum vobis in M. Fonteio arbitramini? de quo homine iudices (iã enim mihi videor hoc propè cauſa duabus actionibus perorata debere dicere) de quo vos homine iudices ne ab inimicis quidẽ vllum fictum probroſum non modò crimen, ſed ne maledictum quidem audiſtis. Ecquis vnquam reus, præſertim in hac vitæ ratione verſatus, in honoribus petẽdis, in poteſtatibus, in imperiis gerendis, ſic accuſatus eſt, vt nullum probrum, nullum facinus, nulla turpitudo, quæ à libidine, aut à petulantia, aut ab audacia nata eſſet, ab accuſatore obiiceretur, ſi non vera, attamen ficta, cum aliqua ratione ac ſuſpicione? M. Aemiliũ Scaurum ſummum noſtræ ciuitatis virum ſcimus accuſatum à M. Bruto. extant orationes, ex quibus intelligi poteſt, multa in illum ipſum Scaurũ eſſe dicta: falſò. quis negat? veruntamẽ ab inimico dicta & obiecta. Quàm multa M. Aquilius audiuit in ſuo iudicio? quàm multa L. Cotta? deniq; P. Rutilius? qui etſi damnatus eſt, mihi videtur tamẽ inter

viroſoptimos atque innocentiſſimos eſſe numerandus. Ille igitur ipſe homo ſanctiſſi-
mus ac temperatiſſimus multa audiuit in ſua cauſa, quæ ad ſuſpicionem ſtuprorum ac
libidinem pertinerẽt. Extat oratio hominis(vt opinio mea fert)noſtrorum hominum
longè ingenioſiſſimi atque eloquentiſſimi, C.Gracchi: qua in oratione permulta in L. 4
Piſonem turpia ac flagitioſa dicuntur:at in quem virum? qui tanta virtute atque inte-
gritate fuit, vt etiam illis optimis temporibus, cùm hominem inuenire nequam nemi-
nem poſſes, ſolus tamen Frugi nominaretur:quem cùm in cócionem Gracchus vocari
iuberet,& viator quæreret, quem Piſonem? quòd erant plures. Cogis me, inquit, dicere
inimicum meũ Frugi. Is igitur vir, quem ne inimicus quidem ſatis in appellãdo ſigni-
ficare poterat, niſi antè laudaſſet:qui vno cognomine declarabatur, non modò quis eſ-
ſet, ſed etiam qualis eſſet:tamen in falſam atque iniquam probrorum inſimulationem
vocabatur. M. Fonteius ita duabus actionibus accuſatus eſt, vt obiectum nihil ſit, quo
ſignificari veſtigiũ libidinis, petulantiæ, crudelitatis, audaciæ poſſit. Non modò nullum
facinus huius protulerunt, ſed ne dictum quidem aliquod reprehẽderunt. Quòd ſi aut 5
quantam voluntatem habent ad hunc opprimendum, aut quantam ad maledicendum
licentiam, tantùm haberent aut ad ementiendũ animi, aut ad fingendum ingenii, non
meliore fortuna ad probra nunc audienda Fonteius, quàm illi, de quibus antea comme
moraui, fuiſſet. Frugi igitur hominem iudices, frugi inquam, & in omnibus vitæ par-
tibus moderatum ac temperantem, plenum pudoris, plenum officii, plenum religionis
videtis poſitũ in veſtra fide ac poteſtate, atq; ita, vt cómiſſus ſit fidei, permiſſus poteſta-
ti. Videte igitur vtrum ſit æquius:hominem honeſtiſſimum, virũ fortiſſimum, ciuem
optimum dedi inimiciſſimis atq; immaniſſimis nationibus, an reddi amicis:præſertim
cùm tot res ſint, quæ veſtris animis pro huius innocentis ſalute ſupplicent: primùm ge
neris antiquitas, quam Tuſculo ex clariſſimo municipio profectã in monimẽtis rerum 6
geſtarum inciſam ac notatam videmus: tum autẽ continuæ Præturæ, quæ & cæteris or-
namentis & exiſtimatione innocentiæ maximè floruerunt:deinde recens memoria pa-
rentis, cuius ſanguine nõ ſolùm Aſculanorum manus, à qua interfectus eſt, ſed totum
illud ſociale bellum macula ſceleris imbutum eſt:poſtremò ipſe cùm in omnibus vitæ
partibus honeſtus atq; integer, tum in re militari cum ſummi cóſilii & maximi animi,
tum verò vſu quoq; bellorum gerendorũ in primis eorum hominũ, qui nunc ſunt, ex-
ercitus. Quare ſi etiã monendi eſtis à me, quod non eſtis iudices:videor hoc leuiter pro
mea authoritate vobis præcipere poſſe, vt ex eo genere homines, quorũ cognita virtus,
induſtria, felicitas in re militari ſit, diligẽter vobis retinẽdos exiſtimetis. ſuit enim ma-
ior talium virorũ in hac Rep. copia:quæ cùm eſſet, tamen eorum non modò ſaluti, ſed 7
etiã honori conſulebatur. Quid nunc vobis faciendũ eſt, ſtudiis militaribus apud iuuen
tutẽ obſoletis, hominibus autẽ ac ſummis ducibus partim ætate, partim ciuitatis diſcor
diis, hac Reip. calamitate cóſumptis, cùm tot bella aut à nobis neceſſariò ſuſcipiantur,
aut ſubitò atq; improuiſa naſcantur? nónne & hominẽ ipſum ad dubia Reip. tẽpora re-
ſeruandũ, & cæteros ſtudio laudis ac virtutis inflammandos putatis? Recordamini quos
Legatos nuper in bello L. Iulius, quos P. Rutilius, quos L. Cato, quos Cn. Pópeius habue
rit: ſcietis fuiſſe tum M. Cornutũ, L. Cinnam, L. Sullã, Prætorios homines, belli gerendi
peritiſſimos:præterea C. Marium, P. Didiũ, Q. Catulũ, P. Craſſum, non literis homines
ad rei militaris ſcientiã, ſed rebus geſtis ac victoriis eruditos. Age verò nũc inferte ocu-
los in curiã, introſpicite penitus in omnes Reip. partes: vtrũ videtis nihil poſſe accide- 8
re, vt tales viri deſiderandi ſint? an, ſi acciderit, eorũ hominum copia populum R. abun
dare? Quæ ſi diligẽter attendetis, profectò iudices virum ad labores belli impigrum, ad
pericula fortem, ad vſum, ad diſciplinam peritum, ad conſilia prudentem, ad caſum for
tunámque felicem, domi vobis ac liberis veſtris retinere, quàm inimiciſſimis populi R.
nationibus & crudeliſſimis tradere & cõdemnare maletis. At infeſtis propè ſignis inſe-
rũtur Galli in Fonteium, & inſtãt atq; vrgẽt ſummo cum ſtudio, ſumma cum audacia:

nos verò iudices & multis & firmis præſidiis, vobis adiutoribus iſti immani atque into-
lerandæ barbariæ reſiſtemus. Primùm obiicitur contra iſtorum impetus Macedonia fi-
delis & amica populo R. prouincia: quæ cùm ſe ac ſuas vrbes non ſolùm conſilio, ſed e-
29 tiam manu Fonteii conſeruatam eſſe dicat, vt illa per hunc à Thracum aduentu ac de-
populatione defenſa fuit, ſic ab huius nunc capite Gallorum impetus terroréſque de-
pellit. Conſtituitur ex altera parte vlterior Hiſpania, quæ profectò non modò religione
ſua reſiſtere iſtorum cupiditati poteſt, ſed etiam ſceleratorum hominum periuria teſti
moniis ac laudationibus ſuis refutare: atque ex ipſa etiam Gallia fideliſſima & grauiſſi-
ma auxilia ſumuntur. Venit huic ſubſidio miſero atque iunocenti Maſſilienſium cun-
cta ciuitas, quæ nó ſolùm ob eam cauſam laborat, vt huic, à quo ipſa ſeruata eſt, parem
gratiam referre videatur, ſed etiam, quòd ea conditione atque eo fato ſe in iis terris col
locatam eſſe arbitratur, nequid noſtris hominibus iſtæ gentes nocere poſſint. Pugnat
pariter pro ſalute M. Fouteii Narbonenſis colonia, quæ per hunc ipſa nuper obſidione
30 hoſtium liberata, nunc eiuſdem miſeriis ac periculis commouetur. Denique, vt opor-
tet bello Gallico, vt maiorum iura, moréſque præſcribunt, nemo eſt ciuis R. qui ſibi vl-
la excuſatioue vtẽdum putet. Omnes illius prouinciæ publicani, agricolæ, pecuarii, cæ-
teri negotiatores vno animo M. Fonteium atque vna voce defendunt. Quòd ſi tantas
auxiliorum noſtrorum copias Induciomarus ipſe deſpexerit, dux Allobrogum, cætero-
rúmque Gallorum, num etiam de matris hunc complexu lectiſſimæ miſerrimǽq; fœ-
minæ vobis inſpectantibus auellet atque abſtrahet? præſertim cùm virgo Veſtalis ex al-
tera parte germanum fratrem complexa teneat, veſtrámque iudices ac populi R. fidem
imploret: quæ pro vobis liberiſque veſtris tot annos in diis immortalibus placãdis oc-
cupata eſt, vt ea nunc pro ſalute ſua, fratriſque ſui animos veſtros placare poſſit: cui mi
31 ſeræ quod præſidium, quod ſolatium reliquum eſt, hoc amiſſo? nam cæteræ fœminæ
gignere ipſæ ſibi præſidia, & habere domi fortunarum omnium ſocium participémque
poſſunt: huic verò virgini quid eſt præter fratrem, quod aut iucundum, aut charum eſ-
ſe poſſit? Nolite pati iudices aras deorum immortalium Veſtǽque matris, quotidianis
virginis lamẽtationibus de veſtro iudicio commoueri. proſpicite ne ignis ille æternus
nocturnis Fonteiæ laboribus vigiliiſque ſeruatus, ſacerdotis Veſtæ lachrymis extinctus
eſſe dicatur. Tendet ad vos virgo Veſtalis manus ſupplices eaſdem, quas pro vobis diis
immortalibus tẽdere conſueuit. Cauete ne periculoſum ſuperbúmque ſit, eius vos ob-
ſecrationem repudiare, cuius preces ſi dii aſpernarentur, hæc ſalua eſſe non poſſent. Vi-
detíſne ſubitò iudices virum fortiſſimum M. Fonteium parentis & ſororis commemo
ratione lachrymas profudiſſe? qui nunquam in acie pertimuerit, qui ſe armatus ſæpe in
32 hoſtium manum multitudinémque immiſerit, cùm in eiuſmodi periculis eadem ſe ſo
latia ſuis relinquere arbitraretur, quæ ſuus pater ſibi reliquiſſet: idem nunc perturbato
animo pertimeſcit, ne non modò ornamento & adiumento non ſit ſuis, ſed etiam cum
acerbiſſimo luctu dedecus æternum miſeris atque ignominiam relinquat. O fortunam
longè diſparem M. Fontei, ſi deligere potuiſſes, vt potius telis tibi Gallorum, quàm per-
iuriis intereundum eſſet: tum enim vitæ ſocia virtus, mortis comes gloria fuiſſet: nunc
verò qui eſt dolor, victoriæ te atque imperii pœnas ad eorum arbitrium ſufferre, qui
aut victi armis ſunt, aut inuitiſſimi paruerunt? A quo periculo defendite iudices ciuem
fortem atque innocentem: curate vt noſtris teſtibus plus, quàm alienigenis credidiſſe
videamini: plus ſaluti ciuium, quàm hoſtium libidini conſuluiſſe: grauiorem duxiſſe
33 eius obſecrationem, quæ veſtris ſacris præſit, quàm eorum audaciã, qui cum omnium
ſacris delubriſque bella geſſerunt. Poſtremò proſpicite iudices, id quod ad dignitatem
populi R. maximè pertinet, vt plus apud vos preces virginis Veſtalis, quàm minæ Gal-
lorum valuiſſe videantur.

Pro A. Cæcina,

ORATIO XII.

SI, quanrum in agro, locíſque deſertis audacia poteſt, tantùm in foro, arque in iudiciis impudentia valerer, non minus in cauſa cederet A. Cæcina Sex. Ebutii impudentiæ, quàm rum in vi facienda ceſſit audaciæ. Verùm & illud cóſiderati hominis eſſe putauit, qua de re iure decerrari oporteret, armis non contendere: & hoc conſtantis, quicum vi & armis certare noluiſſet, eum iure iudicióque ſuperare. Ac mihi quidem cùm audax præcipuè fuiſſe videtur Ebutius in conuocandis hominibus & armandis, tum impudens in iudicio: non ſolùm quòd in iudicium venire auſus eſt, (nam id quidem tamerſi improbè fit in aperta re, ramen malitia eſt iam vſiratum) ſed quòd nondubirauit id ipſum, quod arguitur, cóſiteri. niſi fortè hoc rationis habuit, quoniam ſi facta vis non eſſet moribus, ſuperior in poſſeſſione retinenda non fuiſſet: quia contra ius morémque facta ſit, A. Cæcinam cum amicis metu perterrirú profugiſſe: nunc quoque in iudicio, ſi cauſa more inſtiruróque omnium defendarur, nos inferiores in agendo non fururos. ſin è conſuerudine recedatur, ſe, quo impudentius egerit, hoc ſuperiorem diſcéſſurú. Quaſi verò aut in iudieio poſſit idem improbitas, quod in vi cóſidentia: aut non eò libentius tum audaciæ ceſſerimus, quò nunc impudentiæ facilius obſiſteremus. Itaque lógè alia rarione Recuperatores ad agédam cauſam hae actione venio atq; initio venerá: rum enim noſtræ cauſæ ſpes erat poſita in defenſione mea, nune in confeſſione aduerſarii: tum in noſtris, núc verò in illorum teſtibus: de quibus ego antea laborabam, ne, ſi improbi eſſenr, falſi aliquid dieerent: ſi probi exiſtimarétur, quod dixiſſent, probarent. Nunc ſum animo æquiſſimo: ſi enim ſunt viri boni, me adiuuant, cùm id iurari dieunt, quod ego iniuratus inſimulo: ſin autem minus idonei, me nó lædunt, cùm ſiue creditur his hoc ipſum, quod nos arguimus, ſiue fides nó haberur, de aduerſarii teſtium fide derogatur. Veruntamen cùm illorú cauſæ actioné conſidero, non video quid impudentius dici poſſit. cùm autem veſtram in iudicádo dubitarionem, vereor ne id quod videntur impudenter feciſſe, aſtutè & callidè fecerint. nam ſi negaſſent vim hominibus armatis eſſe factam, facilè honeſtiſſimis teſtibus in re perſpicua tenerentur: ſin confeſſi eſſent, & id quod nullo tempore iure fieri poteſt, rum ab ſe iure factum eſſe defenderent, ſperarunt id quod aſſecuti ſunt, ſe iniecturos vobis eauſam deliberandi & iudicandi iuſtam moram ae religionem. Simul illud, quod indigniſſimum eſt, futurú arbirrati ſunt, vt in hac cauſa non de improbitate Sex. Eburii, ſed de iure ciuili iudiciú fieri videretur. Qua in re ſi mihi eſſet vnius A. Cæcinæ cauſa agenda, profiterer ſatis idoneum eſſe me defenſorem, propterea quòd fidem meam diligenriámq; præſtarem: quæ eùm ſunt in actore cauſæ, nihil eſt, in re præſertim aperta ae ſimpliei, quod excellens ingenium requirarur. ſed eùm de eo iure mihi dieendum ſit, quod pertineat ad omnes, quod cóſtitutum ſit à maioribus, conſeruatum vſque ad hoc tempus, quo ſublato non 4 ſolùm pars aliqua iuris diminuta, ſed etiam vis ea, quæ iuri maximè eſt aduerſaria, iudieio cóſirmata eſſe videatur: video ſummi ingenii eauſam eſſe: nó vti demóſtretur quod ante oculos eſt, ſed ne, ſiquis vobis error in ranta re ſit obiectus, omnes potius me aibitrentur cauſæ, quàm vos religioni veſtræ defuiſſe. Quanquá ego mihi ſic perſuadeo Recuperatores, non vos tam propter iuris obſcuram dubiámque rationem bis iam de eadem cauſa dubitaſſe, quàm quòd videtur ad ſummá illius exiſtimationé hoc iudicium pertinere, morá ad condemnandum acquiſiſſe, ſimul & illi ſpatium ad ſeſe colligédum dediſſe. Quod quoniam iam in conſuetudinem venit, & id viri boni veſtri ſimiles in iudicando faciunt, reprehendendum fortaſſe minus, querendum verò magis etiam videtur: ideo quòd omnia iudieia aut diſtrahendarum controuerſiarum, aut puniendorum

maleficiorum cauſa reperta ſunt: quorum alterum leuius eſt, propterea quòd & minus
lædit, & perſæpe diſceptatore domeſtico diiudicatur: alterū eſt vehemētiſſimum, quod
& ad grauiores res pertinet, & non honorariam operam amici, ſed ſeueritatem iudicis
ac vim requirit. quod eſt grauius, & cuius rei cauſa maximè iudicia conſtituta ſunt, id
iam mala conſuetudine diſſolutum eſt. Nam vt quæque res eſt turpiſſima, ſic maximè
& maturiſſimè iudicanda eſt: at ea, in qua exiſtimationis periculum eſt, tardiſſimè iudi-
catur. Quî igitur conuenit, quæ cauſa fuerit ad conſtituendum iudicium, eandem mo-
ram eſſe ad iudicandum? ſiquis, quod ſpopōdit, qua in re verbo ſe vno obligauit, id non
facit: maturo iudicio, ſine vlla religione iudicis condemnatur. qui per tutelā aut ſocie-
6 tatem, aut rem mādatam, aut fiduciæ rationē fraudauit quempiam: in eo, quò delictum
maius eſt, eò pœna eſt tardior: eſt enim turpe iudiciū, & facto quidem turpe. Videte igi-
tur quàm iniquè accidat, quia res indigna ſit, ideo turpem exiſtimationem ſequi: quia
turpis exiſtimatio ſequatur, ideo rem indignam nō iudicari. At ſiquis mihi hoc iudex,
Recuperatórue dicat, Potuiſti enim leuiore actione confligere: potuiſti ad tuum ius fa-
ciliore & commodiore iudicio peruenire: quare aut muta actionē, aut noli mihi inſta-
re, vt iudicem. tamen is aut timidior videatur, quàm fortem: aut cupidior, quàm ſapien
tem iudicem eſſe æquū eſt, ſi aut mihi præſcribat quemadmodum meū ius perſequar,
aut ipſe id, quod ad ſe delatum ſit, non audeat iudicare. Etenim ſi Prætor is, qui iudicia
dat, nunquam petitori præſtituit, qua actione illum vti velit: videte quàm iniquum ſit,
conſtituta iam re, iudicem, quid agi potuerit, aut quid poſſit, nō quid actum ſit, quære-
7 re. Veruntamen nimiæ veſtræ benignitati pareremus, ſi alia ratione ius noſtrum recu-
perare poſſemus: nūc verò quis eſt, qui aut vim armatis hominibus factam relinqui pu
tet oportere, aut eius rei leuiorem actionem nobis aliquam demonſtrare poſſit? ex quo
genere peccati, vt illi clamitant, vel iniuriarum, vel capitis iudicia cōſtituta ſunt, in eo
poteſtis atrocitatem noſtram reprehendere, cùm videatis nihil aliud actum, niſi poſſeſ
ſionem per interdictū eſſe repetitam? Verùm ſiue vos exiſtimationis illius periculum,
ſiue iuris dubitatio tardiores fecit adhuc ad iudicandum: alterius rei cauſam voſmetipſi
iam vobis ſæpius prolato iudicio ſuſtuliſtis: alterius ego vobis hodierno die cauſam pro-
fectò auferam, ne diutius de controuerſia noſtra ac de communi iure dubitetis. Et ſi
fortè videbor altius initium rei demonſtrādæ petiſſe, quàm me ratio iuris, & ius, de quo
8 iudicium eſt, & natura cauſæ coëgerit, quæſo vt ignoſcatis. non enim minus laborat A.
Cæcina, ne ſummo iure egiſſe, quàm ne certum ius non obtinuiſſe videatur. M. Ful-
cinius fuit Recuperatores, è municipio Tarquinienſi, qui & domi ſuæ cum primis ho-
neſtus exiſtimatus eſt, & Romæ argentariam non ignobilem fecit. is habuit in matri-
monio Ceſenniam, eodem è municipio, ſummo loco natam & probatiſſimam fœmi-
nam, ſicut & viuus multis ipſe rebus oſtendit, & in morte ſua teſtamento declarauit.
Huic Ceſenniæ fundum in agro Tarquinienſi vendidit temporibus illis difficillimis ſo
lutionis. Cùm vteretur dote vxoris numerata, quo mulieri eſſet res cautior, curauit vt
in eo fundo dos collocaretur. Aliquantò pòſt iam argentaria diſſoluta, Fulcinius huic
fundo vxoris continentia quædam prædia atq; adiuncta mercatur. Moritur Fulcinius:
multa enim, quæ ſunt in re, quia remota ſunt à cauſa, prætermittam. Teſtamento facit
9 hæredem, quem habebat è Ceſennia filium: vſum fructum omnium bonorum ſuorum
Ceſenniæ legat, vt frueretur vnà cum filio. Magnus honos viri iucūdus mulieri fuiſſet,
ſi diuturnum eſſe licuiſſet: frueretur enim bonis cum eo, quem ſuis bonis hæredem eſſe
cupiebat, & ex quo maximum fructum ipſa capiebat: ſed hūc fructum maturè fortuna
ademit: nam breui tēpore M. Fulcinius adoleſcens mortuus eſt, hæredem P. Ceſennium
fecit, vxori grande pondus argenti, matríque partem bonorum maiorem legauit. Itaq;
in partē mulieres vocatæ ſunt. Cùm eſſet hæc auctio hæreditaria cōſtituta, Ebutius iſte,
qui iandiu Ceſenniæ viduitate ac ſolitudine aleretur, ac ſe eius in familiaritatē inſinuaſ-
ſet hac ratione, vt cum aliquo ſuo compendio negotia mulieris, ſiqua acciderent, con-

trouerſiaſque ſuſciperet : verſabatut quoque eo tempore in his rationibus auctionis & 10
partitionis,atq; etiam ſe ipſe inferebat & intrudebat,& in eam opinionem Ceſenniam
adducebat , vt mulier imperita nihil putaret agi callidè poſſe , vbi non adeſſet Ebutius.
Quam perſonam iam ex quotidiana cognoſcitis vita, Recuperatores, mulierũ aſſenta-
toris,cognitoris viduarum,defenſoris nimium litigioſi, cõciti ad rixam,inepti ac ſtul-
ti inter viros,intet mulieres periti iuris & callidi : hanc perſonam imponite Ebutio : is
enim Ceſenniæ fuit Ebutius: ne ſortè quæratis,Num propinquus: nihil alienius. ami-
cus aut à patte,aut à viro traditus. nihil minus. Quis igitur?ille,quem ſuprà deformaui,
voluntarius amicus mulieris : nõ neceſſitudine aliqua,ſed ficto officio,ſimulatáque ſe-
dulitate coniunctus,magis opportuna opera nonnunquã,quàm aliquàndo fideli. Cùm
eſſet,vt dicere inſtituerã,conſtituta auctio Romæ,ſuadebant amici cognatíque Ceſen- 11
niæ id,quod ipſi quoque mulieri in mentem veniebat, quoniam poteſtas eſſet emendi
fundum illum Fulcinianum,qui fundo eius antiquo continens eſſet,nullam eſſe ratio-
nem,amittere eiuſmodi occaſionem, cùm præſertim pecunia ex partitione deberetur:
nuſquam eam poſſe melius collocari. Itaque mulier facere conſtituit. mandat,vt fun-
dum ſibi emat. Cui tandem?cui putatis?an non in mentem venit omnibus hominis il-
lius ad hoc munus & ad omnia mulieris negotia parati, ſine quo nihil ſatis cautè, nihil
ſatis callidè agi poſſet?rectè attenditis. Ebutio negotium datur. Adeſt ad tabulam. Lice-
tur Ebutius:deterrentur emptores multi,partim gratia Ceſenniæ,partim etiam pretio:
fundus addicitur Ebutio,pecuniã argentario promittit Ebutius. Quo teſtimonio nune
vir optimus vtitur,ſibi emptum eſſe. Quaſi verò aut nos ei negemus addictũ, aut tum
quiſquam fuerit,qui dubitarit quin emeretur Ceſenniæ,cùm id plerique ſcirẽt, omnes 12
ferè audiſſent,hi cõiectura aſſequi poſſent,cùm pecunia Ceſenniæ ex illa hæreditate de-
beretur,eam porrò in prædiis collocari maximè expediret:eſſent autem prædia,quæ mu
lieri maximè conuenirent,ea vænirent:liceretur is,quem Ceſenniæ dare operam nemo
miraretur,ſibi emere nemo poſſet ſuſpicari. Hac emptione facta,pecunia ſoluitur à Ce-
ſennia. Cuius rei putat iſte rationem reddi non poſſe,quòd ipſe tabulas auerterit:ſe au-
tem habere argentarii tabulas,in quibus ſibi expenſa pecunia lata ſit,acceptáque relata,
quaſi id aliter fieri oportuerit. Cùm omnia ita facta eſſent, quemadmodum nos defen-
dimus,Ceſennia fundum poſſedit,locauitque:neque ita multò pòſt A. Cæcinæ nupſit.
Vt in pauca conferam,teſtamento facto mulier moritur . Facit hæredem ex deunce &
ſemuncia Cæcinam,ex duabus ſextulis M. Fulcinium libertum ſuperioris viri, Ebutio 13
ſextulam aſpergit. Hanc ſextulam illa mercedem iſti eſſe voluit aſſiduitatis & moleſtiæ,
ſiquam ſuſceperat. Iſte autem hac ſextula ſe anſam retinere omnium controuerſiarum
putat. Iam principio auſus eſt dicere,nõ poſſe hæredem eſſe Ceſenniæ Cæcinam: quòd
is deteriore iure eſſet,quàm cæteri ciues,propter incommodum Volaterranorum,cala-
mitatémque ciuilem. Itaque homo timidus imperitúſque,qui neque animi,neque con
ſilii ſatis haberet,non putauit eſſe tanti hæreditatem,vt de ciuitate in dubium veniret:
conceſſit credo Ebutio, quantum vellet de Ceſenniæ bonis vt haberet : immò,vt viro
forti ac ſapienti dignum fuit,ita calumniam ſtultitiámq; obtriuit ac contudit. In poſ-
ſeſſione bonorum cùm eſſet,& cùm ipſe ſextulam ſuam nimium exaggeraret,nomine
hæredis arbitrum familiæ erciſcundæ poſtulauit. Atque illis paucis diebus,poſteaquam 14
videt nihil ſe ab A. Cæcina poſſe litium terrore abradere,homini Romæ in foro denun-
tiat,fundum illum, de quo antè dixi, cuius iſtum emptorem demonſtraui fuiſſe man-
dato Ceſenniæ,ſuum eſſe,ſeq; ſibi emiſſe. Quid ais?iſtius ille fundus eſt,quem ſine vlla
controuerſia quadriennium,hoc eſt,ex quo tempore fundus væniit,quoad vixit,poſſe-
dit Ceſennia:vſus enim inquit eius,& fructus fundi, teſtamento viri,fuerat Ceſenniæ.
Cùm hoc nouæ litis genus tam malitioſè intenderet,placuit Cæcinæ de amicorum ſen
tentia cõſtituere,quo die in rem præſentem veniretur,& de fundo Cæcina moribus de-
duceretur. Colloquuntur,dies ex vtriuſque commodo ſumitur. Cæcina cum amicis ad

diem venit in caſtellum Axiam: ex quo loco ſundus is,de quo agitur, non longè abeſt.
Ibi certior fit à pluribus , homines permultos liberos atque ſeruos coëgiſſe & armaſſe
15 Ebutium.Cùm id partim mirarentur,partim non crederét,ecce ipſe Ebutius in caſtel-
lum venit, denuntiat Cæcinæ ſe armatos habere, abiturum eum non eſſe,ſi acceſſiſſet.
Cæcinæ placuit & amicis,quoad videretur ſaluo capite fieri poſſe,experiri. Tum de ca-
ſtello deſcendunt,in fundum proficiſcuntur. videtur temerè cómiſſum. Verùm,vt opi
nor,hoc fuit cauſæ: tam temerè iſtum re commiſſurum,quàm verbis nuntiabatur,ne-
mo putauit.Atque iſte ad omnes introitus,quà adiri poterat non modò in eú ſundum,
de quo controuerſia ſuerat, ſed etiam in illum proximum, de quo nihil ambigebatur,
armatos homines opponit.Itaque primò cùm in antiquum ſundú ingredi vellet,quòd
eà proximè accedi poterat:frequentes armati obſtiterunt. Quo loco depulſus Cæcina,
tamen,quà potuit,ad eum fundum profectus, ex quo ex conuétu vim fieri oportebat.
16 Eius autem fundi extremam partem oleæ directo ordine definiunt.Ad eas cùm accede-
retur,iſte cum omnibus copiis præſtò fuit,ſeruúmque ſuum nomine Antiochum ad ſe
vocauit,& clara voce imperauit,vt eum,qui illum olearum ordinem intraſſet, occide-
ret. Homo mea ſentétia prudentiſſimus Cæcina,tamé in hac re plus mihi animi,quàm
cóſilii videtur habuiſſe: nam cùm & armatorum multitudinem videret,& eam vocem
Ebutii,quam commemoraui, audiſſet, tamen acceſſit propius, & iam ingrediens intra
finem eius loci,quem oleæ terminabant,impetum armati Antiochi,cæterorúmque te-
la atque incurſus refugit.Eodem tempore ſe in ſugam conferunt vnà amici aduocati-
que eius metu perterriti, quemadmodum illorum teſtem dicere audiſtis. His rebus ita
geſtis,P. Dolabella Prætor interdixit, vt eſt conſuetudo, de vi hominibus armatis,ſine
17 vlla exceptione,tantùm,vt,vnde deieciſſet,reſtitueret. Reſtituiſſe ſe dixit. Spóſio facta
eſt.Hac de ſponſione vobis iudicandum eſt. Maximè ſuit oprádum Cæcinæ, Recupe-
ratores,vt controuerſiæ nihil haberet: ſecundo loco,vt ne cum tam improbo homine:
tertio,vt cum tam ſtulto haberet:etenim nòn minus nos ſtultitia illius ſubleuat,quàm
lædit improbitas . Improbus fuit,quòd homines coëgit,armauit,coactis armatíſq; vim
ſecit.læſit in eo Cæcinam: ſubleuauit ibidem. ná in eas ipſas res,quas improbiſſimè fe-
cit,teſtimonia ſumpſit,& eis in cauſa teſtimoniis vtitur.Itaque mihi certum eſt, Recu-
peratores,antequam ad meam defenſionem,meóſque teſtes venio,illius vti confeſſio-
ne & teſtimoniis.Quid confitetur,atque ita libenter confitetur,vt nó ſolùm fateri,ſed
etiá profiteri videatur, Recuperatores?Conuocaui homines,coëgi,armaui:terrore mor
tis ac periculo capitis,ne accederes,obſtiti.Ferro(inquit)ferro.& hoc dicit in iudicio,te
18 reieci atque perterrui. Quid? teſtes quid aiunt? P.Verilius propinquus Eburii ſe Ebutio
cum armatis ſeruis veniſſe aduocatú.Quid præterea? fuiſſe cóplures armatos.Quid a-
liud?minatú eſſe Ebutium Cæcinæ.Quid ego de hoc teſte dicá,niſi hoc,Recuperatores?
vt iccirco nó minus ĕi credatis,quòd homo minus idoneus habetur:ſed ideo credatis,
quòd ex illa parte id dicit,quod illi cauſæ maximè eſt alienum.A.Terentius alter teſtis
non modò Ebutium,ſed etiam ſe ipſum arguit . in Ebutium hoc dicit,armatos homi-
nes fuiſſe.De ſe autem hoc prædicat:Antiocho Ebutii ſeruo imperaſſe,vt in Cæcinam
aduenientem cum ferro inuaderet.Quid loquar amplius hoc de homine,in quem ego
dicere,cùm rogarer à Cæcina,nunquam volui,ne arguere illum rei capitalis viderer?de
eo dubito nunc,quomodo aut loquar,aut taceam,cùm ipſe hoc de ſe iuratus prædicet.
19 Deinde L.Celius non ſolùm Ebutium cum armatis dixit fuiſſe compluribus,verùm e-
tiam cum aduocatis perpaucis eò veniſſe Cæcinam.De hoc ego teſte detrahá:cui æquè
atque meo teſti vt credatis,poſtulo.P.Memmius ſecutus eſt,qui ſuum non paruum be
neficium cómemorauit in amicos Cæcinæ, quibus ſeſe viam per fratris ſui ſundum de-
diſſe dixit,quà effugere poſſent,cùm eſſent metu omnes perterriti. Huic ego teſti gra-
tias agam,quòd & in re miſericordem ſe præbuit,& teſtimonio religioſum.A.Attilius,
& eius filius L.Attilius & armatos ibi ſuiſſe,& ſe ſuos armatos adduxiſſe dixerút, etiam

hoc amplius: cùm Ebutius Cæcinæ malum minaretur, ibi tum Cæcinam poſtulaſſe, vt moribus deductio fieret. Hoc idem P. Rutilius dixit, & eo libentius dixit, vt aliquo in iudicio eius teſtimonio creditũ putaretur. Duo præterea teſtes nihil de vi, ſed de ipſa emptione fundi dixerũt: P. Ceſennius author fundi, nõ tam authoritate graui, quàm corpore: & argentarius Sex. Clodius, cui nomen eſt Phormio, nec minus niger, nec minus confidens, quàm ille Terentianus eſt Phormio, nihil de vi dixerũt, nihil præterea quod ad veſtrum iudicium pertineret. Decimo verò loco teſtis expectatus, & ad extremũ reſeruatus dixit Senator populi R. ſplendor ordinis, decus atque ornamentum iudiciorũ, exemplar antiquæ religionis Fidiculanius Falcula: qui cùm ita vehemẽs acérque veniſſet, vt nõ modò Cæcinam periurio ſuo læderet, ſed etiam mihi videretur iraſci: ita eum placidum mollémque reddidi, vt non auderet, ſicut meminiſtis, iterum dicere, quot milia fundus ſuus abeſſet ab vrbe. nam cùm dixiſſet minus abeſſe L I I I, populus cum riſu acclamauit ipſa eſſe: meminerant enim omnes, quãtum in Albiano iudicio accepiſſet. In eum quid dicam, niſi id, quod negare non poſſit, veniſſe in conſilium publicæ quæſtionis, cùm eius conſilii iudex non eſſet? & in eo conſilio, cùm cauſam non audiſſet, & poteſtas eſſet ampliãdi, dixiſſe ſibi liquere? dum incognita re iudicare voluiſſet, maluiſſe condemnare, quàm abſoluere? cùm, ſi vno minus damnarent, condemnari reus non poſſet, non ad cognoſcendam cauſam, ſed ad explendam damnationem præſtò fuiſſe. Verum grauius aliquid in quempiam dici poteſt, quàm ad hominem condemnandum, quem nunquam vidiſſet, neque audiſſet, adductum pretio eſſe? an certius quicquã obiici poteſt, quàm quod is, cui obiicitur, ne nutu quidem infirmare conatur? Veruntamen is teſtis, vt facilè intelligeretis eum nõ abfuiſſe animo, cùm ab illis cauſa ageretur, teſteſque dicerent, ſed tantiſper de aliquo reo cogitaſſe: cùm omnes ante eũ dixiſſent teſtes, armatos cum Ebutio fuiſſe complures: ſolus dixit non fuiſſe. Viſus eſt mihi primò veterator intelligere præclarè, quid cauſa opraret: & tãtummodo errare, quòd omnes teſtes infirmaret, qui ante eũ dixiſſent: cùm ſubitò ecce idem qui ſolet, ſuos ſolos ſeruos armatos fuiſſe dixit. Quid huic tu homini facias? nónne concedas interdum, vt excuſatione ſummæ ſtultitiæ, ſummæ improbitatis odium deprecetur? verum Recuperatores his teſtibus non credidiſtis, cùm, quid liqueret, non habuiſtis? At controuerſia non erat, quin verum diceret. An in coacta multitudine, in armis, in telis, in præſenti metu mortis, perſpicuo periculo cædis dubium vobis fuit, an eſſe vis aliqua videretur, nécne? quibus igitur in rebus vis intelligi poteſt, ſi in his nõ intelligetur? an verò illa defenſio vobis præclara viſa eſt, Non deieci, ſed obſtiti? nõ enim te ſum paſſus in fundum ingredi, ſed armatos homines oppoſui: vt intelligeres, ſi in fundo pedem poſuiſſes, ſtatim tibi eſſe pereundum. Quid ais? is, qui armis perterritus, fugatus, pulſus eſt, non videtur eſſe deiectus? Poſterius de verbo videbimus. nũc rem ipſam ponamus, quam illi non negãt: & eius rei ius actionémq; quæramus. Eſt hæc res poſita, quæ ab aduerſario non negatur: Cæcinam, cùm ad cõſtitutam diem, tempúſque veniſſet, vt ius ac deductio moribus fieret, pulſum prohibitúmque eſſe vi coactis hominibus & armatis. Cùm hoc conſtet, ego homo imperitus iuris, ignarus negotiorum ac litium, hanc puto me habere actionem, vt per interdictum, meum ius teneam, atque iniuriam tuã perſequar. Fac in hoc errare me, nec vllo modo poſſe per hoc interdictum id aſſequi, quod velim: te vti in hac re magiſtro volo. Quæro, ſitne aliqua huius rei actio, an nulla. conuocari homines propter poſſeſſionis controuerſiam non oportet, armari multitudinem, iuris retinendi cauſa, non cõuenit: nec iuri quicquam tam inimicum, quàm vis: nec æquitati quicquam tam infeſtum eſt, quàm cõuocati homines & armati. Quod cùm ita ſit, réſque eiuſmodi ſit, vt in primis à magiſtratibus animaduertenda eſſe videatur, iterum quæro, ſitne eius rei aliqua actio, an nulla. nullam eſſe dices? audire cupio qui in pace & otio, cùm manum fecerit, copias pararit, multitudinem hominum coëgerit, armarit, inſtruxerit, homines inermes, qui ad conſtitutum experiundi iuris gratia veniſſent, armis, viris, terrore peri-

culóque mortis repulerit, fugarit, auerterit, hoc dicat, Feci equidem, quæ dicis, omnia,
& ea ſunt & turbulenta, & temeraria, & periculoſa: quid ergo eſt? impunè feci: nam, quid
agas mecum ex iure ciuili ac prætorio, nó habes. Itáne verò Recuperatores, hoc vos au-
15 dietis, & apud vos dici patiemini ſæpius? cùm maiores noſtri tanta diligentia prudentiá-
que fuerint, vt omnia omnium non modò tantarum rerum, ſed etiam tenuiſſimarum
iura ſtatuerint, perſecutique ſint, vt hoc genus vnum vel maximum prætermitterent,
vt ſiqui me exire domo mea coegiſſet armis, haberē actionem: ſiqui introire prohibuiſ-
ſent, non haberem? nondum de Cæcinæ cauſa diſputo, nondum de iure poſſeſſionis no
ſtræ loquor: tantùm de tua defenſione C. Piſo queror. Quando ita dicis, & ita cóſtituis,
Si Cæcina, cùm in fundo eſſet, inde deiectus eſſet, tum per hoc interdictum eum reſti-
tui oportuiſſe: nunc verò deiectum nullo modo eſſe inde, vbi non fuerit: hoc interdicto
nihil nos aſſecutos eſſe: quæro, ſi te hodie domum tuam redeuntem coacti homines &
armati non modò limine tectóque ædium tuarum, ſed primo aditu veſtibulóque prohi
16 buerint, quid acturus ſis? monet amicus meus te L. Calphurnius, vt idē dicas, quod ipſe
antea dixit, iniuriarum. Quid ad cauſam poſſeſſionis? quid ad reſtituendum eum, quem
oporteret reſtitui? quid denique ad ius ciuile, aut ad actoris actionem & ad animaduer-
ſionem ages? iniuriarum? plus tibi ego largiar. Non ſolùm egeris, verùm etiam códem-
naris licet: nunquid magis poſſidebis? actio enim iniuriarum non ius poſſeſſionis aſſe-
quitur, ſed dolorem imminutæ libertatis iudicio pœnáque mitigat. Prætor interea Piſo
tanta de re tacebit? quemadmodum te reſtituat in ædes tuas, nó habebit? qui dies totos
aut vim fieri vetat, aut reſtitui factā iubet, qui de foſſis, de cloacis, de minimis aquarum
itinerúmque controuerſiis interdicit, is repentè obmuteſcet? in atrociſſima re quid fa-
ciat, non habebit? & C. Piſone domo tectíſque ſuis prohibito, prohibito inquam per ho
17 mines coactos & armatos, Prætor quemadmodū more & exemplo opitulari poſſit non
habebit? quid enim dicet? aut quid tu tā inſigni accepta iniuria poſtulabis? vnde vi pro-
hibitus ſis, nemo vnquam interdixit. nouum eſt, non dico inuſitatum, verùm omnino
inauditum. Vnde deiectus? quid proficies, cùm illi hoc reſpondebunt tibi, quod tu núc
mihi: armatos ſe tibi obſtitiſſe ne in ædes accederes: deiici porrò nullo modo potuiſſe,
qui non acceſſerit. deiicior ego, inquis, ſiquis meorū deiicitur. Omnino iam bene agis:
à verbis enim recedis, & æquitate vteris: nam verba ipſa ſi ſequi volumus, quomodo tu
deiiceris, cùm ſeruus tuus deiicitur? Verùm ita eſt, vti dicis: te deiectum debeo intelli-
gere, etiam ſi tactus non fueris. nónne? age nunc, ſi ne quidem tuorum quiſquam loco
motus erit, atque omnes in ædibus adſeruati ac retēti, tu ſolus prohibitus, & à tuis ædi-
18 bus vi atq; armis perterritus: vtrum hāc actionem habebis, qua nos vſi ſumus, an aliam
quampiam? an omnino nullam? Nullam eſſe actionem dicere in re tam inſigni, támq;
atroci, neque prudentiæ, neque authoritatis tuæ eſt: alia ſiqua fortè eſt, quæ nos fugerit,
dic quæ ſit: cupio diſcere. Hæc ſi eſt, qua nos vſi ſumus, te iudice vincamus neceſſe eſt:
non enim vereor ne hoc dicas, in eadem cauſa eodem interdicto te oportere reſtitui,
Cæcinam non oportere. Etenim cui perſpicuum non ſit, ad incertum reuocari bona,
fortunas, poſſeſſiones omnium, ſi vlla ex parte ſententia huius interdicti diminuta aut
infirmata ſit: ſi authoritate virorum talium ius armatorum hominum iudicio appro-
batum videatur, in quo iudicio non de armis dubitatum, ſed de verbis quæſitum eſſe di
catur? iſne apud vos obtinebit cauſam ſuā, qui ſe ita defenderit, Eieci ego te armatis ho-
minibus, non deieci: vt tantum facinus nó in æquitate defenſionis, ſed in vna litera la-
19 tuiſſe videatur? huiuſce rei vos ſtatuetis nullam eſſe actionem, nulli experiundi ius có-
ſtitutum, quòd obſtiterit armatis hominibus, qui multitudine coacta nó introitu, ſed
omnino aditu quempiā prohibuerit? quid ergo? hoc quam habet vim? vt illa res aliquid
aliqua ex parte differre videatur, vtrum, pedem cùm intulero, atq; in poſſeſſionem ve-
ſtigium fecero, tum expellar atque deiiciar: an in eadem vi atq; iiſdem armis mihi antè
occurratur, ne nó modò intrare, verùm etiam aſpicere aut aſpirare poſſim? Quî hoc ab

illo differt, vt ille cogatur reſtituere, qui ingreſſum expulerit: ille, qui ingredientem repulerit, non cogatur? Videte per deos immortales quod ius nobis, quam conditionem vobiſmetipſis, quam denique ciuitati legem conſtituere velitis. Huiuſce generis vna eſt actio, per hoc interdictum, quo nos vſi ſumus, conſtituta. ea ſi nihil valet, aut ſi ad hanc rem non pertinet, quid negligẽtius, aut quid ſtultius maioribus noſtris dici poteſt, qui aut tantæ rei prætermiſerint actionem, aut eam conſtituerint, quæ nequaquã ſatis verbis cauſam & rationem iuris amplecteretur? Periculoſum eſt diſſolui hoc interdictum: captioſum eſt omnibus rem vllam conſtitui eiuſmodi, quæ cùm armis geſta ſit, reſcindi iure non poſſit. veruntamen eſt turpiſſimum illud, tantæ ſtultitiæ prudentiſſimos homines condemnari, vt vos iudicetis huius rei interdictum atque actionẽ in mentem maioribus noſtris non veniſſe. Queramur, inquit, licet, tamen hoc interdicto Ebutius non tenetur. Quid ita? quòd vis Cæcinæ facta non eſt. Dici in hac cauſa poteſt, vbi arma fuerint, vbi coacta hominũ multitudo, vbi inſtructi, & certis locis cum ferro homines collocati, vbi minæ, pericula terroréſque mortis, ibi vim nõ fuiſſe? Nemo, inquit, occiſus eſt, neque ſaucius. Quid ais? cùm de poſſeſſionis controuerſia, & de priuatorum hominum contentione iuris loquamur, tu vim negabis eſſe factam, ſi cædes & occiſio facta non erit? ego exercitus maximos ſæpe pulſos & fugatos eſſe dico terrore ipſo, impetúque hoſtium, ſine cuiuſquam non modò morte, verùm etiam vulnere. Etenim Recuperatores nõ ea ſola vis eſt, quæ ad corpus noſtrum, vitámque peruenit, ſed etiam multò maior ea quæ periculo mortis iniecto, formidine animum perterritum loco ſæpe & certo de ſtatu dimouet. Itaque ſaucii ſæpe homines, cùm corpore debilitantur, animo tamen non cedunt, neque eum relinquunt locum, quem ſtatuerint defendere. At alii pelluntur integri: vt nõ dubium ſit, quin maior adhibita vis ei ſit, cuius animus ſit perterritus, quàm illi, cuius corpus vulneratum ſit. Quòd ſi vi pulſos dicimus exercitus eſſe eos qui metu ac tenui ſæpe ſuſpicione periculi fugerunt, & ſi nõ ſolùm impulſu ſcutorum, neque conflictu corporum, neque ictu comminus, neque coniectione telorum, ſed ſæpe clamore ipſo militum, aut inſtructione, aſpectúque ſignorum magnas copias pulſas eſſe & vidimus & audiuimus: quæ vis in bello appellatur, ea in otio non appellabitur? & quod vehemens in re militari putatur, id leue in iure ciuili iudicabitur? & quod exercitus armatos mouet, id aduocationem togatorũ non videbitur mouiſſe? & vulnus corporis magis iſtam vim, quàm terror animi declarabit? & ſauciatio quæretur, cùm fugam factam eſſe cõſtabit? tuus enim teſtis hoc dixit, metu perterritis noſtris aduocatis, locum, quà effugerent, demonſtraſſe. Qui non modò vt fugerent, ſed etiam ipſius fugæ tutam viam quæſierunt, his vis adhibita non videbitur? quid igitur fugiebant? propter metum? quid metuebant? vim videlicet. Poteſtis igitur principia negare, cùm extrema conceditis? fugiſſe perterritos confitemini: cauſam fugæ dicitis eandem, quam omnes intelligimus, arma, multitudinem hominum, incurſionem atque impetum armorum: hæc vbi conceduntur eſſe facta, ibi vis facta negabitur? At verò hoc quidem iam vetus eſt, & maiorum exemplo multis in rebus vſitatum: cùm ad vim faciundam veniretur, ſi quos armatos quanuis procul conſpexiſſent, vt ſtatim teſtificati diſcederent, optimè ſponſionem facere poſſent, ni aduerſus edictum Prætoris vis facta eſſet. Itáne verò? ſcire eſſe armatos ſatis eſt, vt vim factam probes: in manus eorum incidere non eſt ſatis? aſpectus armatorum ad vim probandam valebit: incurſus & impetus non valebit? qui abierit, facilius ſibi vim factam probabit, quàm qui effugerit? At ego dico hoc: ſi, vt primo in caſtello Cæcinæ dixit Ebutius, ſe homines coẽgiſſe & armaſſe, neque illum, ſi eò acceſſiſſet, abiturum, ſtatim Cæcina diſceſſiſſet: dubitare vos non debuiſſe, quin Cæcinæ facta vis eſſet. Si verò, ſimul ac procul conſpexit armatos, receſſiſſet, eo minus dubitaretis. omnis enim vis eſt, quæ periculo aut decedere nos alicunde cogit, aut prohibet accedere. Quod ſi aliter ſtatuetis, videte ne hoc vos ſtatuatis, qui viuus diſceſſerit, ei vim non eſſe factam: ne hoc omnibus in poſſeſſionum controuerſiis præſcribatis, vt configen-

dum ſibi,& atmis decertandum putent : ne, quemadmodum in bello pœna ignauis ab
impetatoribus conſtituitur,ſic in iudiciis detetior cauſa ſit eorum,qui fugerint, quàm
qui ad extremum vſque contenderint.Cùm de iute & legitimis hominum controuer-
ſiis loquimur,& in his rebus vim nominamus,pertenuis vis intelligi debet. Vidi arma-
ros,quanuis paucos,magna vis eſt.Deceſſi vnius hominis telo perterritus,deiectus de-
15 truſúſque ſum. Hoc ſi ita ſtatuetis,non modò non erit cur depugnare quiſquá poſthac
poſſeſſionis cauſa velit,ſed ne illud quidem,cur repugnare. Sin auté vim ſine cæde,ſine
vulneratione, ſine ſanguine nullá intelligetis, ſtatuetis homines poſſeſſionis cupidio-
res,quàm vitæ eſſe oportere.Age verò,de vi te ipſum habebo iudicem Ebuti:reſponde,
ſi tibi videtur: in ſundum Cæcina vtrum noluit tádem,an non potuit accedere? cùm te
obſtitiſſe & repudiaſſe dicis,certè huuc voluiſſe cócedis. Potes igitur dicere non ei vim
fuiſſe impediméto,cui,cùm cuperet,eóque conſilio veniſſet,per homines coactos non
ſit licitum accedere? ſi enim id quod maximè voluit,nullo modo potuit, vis profectò
quædam obſtiterit neceſſe eſt:aut tu dic quamobrem,cùm vellet accedere,non acceſſe-
rit.iam vim ſactam negare non potes.Deiectus quemadmodum ſit qui non acceſſerit,
16 id quæritur:dimoueri enim & depelli de loco neceſſe eſt eum,qui deiiciatur.Id autem
accidere ei quî poteſt,qui omnino in eo loco,vnde ſe deiectum eſſe dicit,núquam fuit?
quòd ſi ſuiſſet,& ex eo loco metu permotus fugiſſet,cùm armatos vidiſſet,diceréſne eſ
ſe deiectum? opinor. an tu,qui tam diligenter & tam callidè verbis controuerſias,non
æquitate diiudicas,& iura non vtilitate communi,ſed literis exprimis,poteríſne dicere
deiectum eſſe eum,qui tactus non erit? quid,detruſum dices? nam eo verbo antea Præ-
tores hoc interdicto vti ſolebant. Quid ais? potéſtne detrudi quiſquam,qui nó attingi-
tur? nónne,ſi verbum ſequi volumus, hoc intelligamus neceſſe eſt, eum detrudi , cui
manus afferantur? neceſſe eſt inquam,ſi ad verbum rem volumus attingere,neminem
ſtatu detruſum,qui non adhibita vi,manu demotus & actus præceps intelligatur.Deie-
17 ctus verò quî poteſt eſſe quiſquá,niſi in inſeriorem locum de ſuperiore motus? poteſt
pulſus,fugatus,eiectus denique:illud verò nullo modo poteſt, deiectus eſſe quiſquam,
non modò qui tactus non ſit,ſed ne æquo quidem & plano loco.Quid ergo?hoc inter-
dictum putamus eorum eſſe cauſa compoſitú , qui ſe præcipitatos ex locis ſuperioribus
dicerent:eos enim verè poſſumus dicere eſſe deiectos . An non,cùm voluntas & conſi-
lium & ſententia interdicti intelligatur,impudentiam ſummam aut ſtultitiam ſingu-
larem putabimus,in verborum errore verſari,rem & cauſam & vtilitatem communem
non relinquere ſolùm,ſed etiam prodere?an hoc dubium eſt,quin neque verború tan-
ta copia ſit,non modò in noſtra lingua,quæ dicitur eſſe inops,ſed ne in alia quidem vl
la,res vt omnes ſuis certis ac propriis vocabulis nominentur:neque verò quicquá opus
18 ſit verbis,cùm ea res,cuius cauſa verba quæſita ſint,intelligatur?quæ lex,quod ſenatuſ-
conſultum,quod magiſtratus edictum, quod fœdus aut pactio, quod(vt ad priuatas res
redeam)teſtamentum,quæ iudicia aut ſtipulationes,aut pacti & conuenti formula non
infirmari aut conuelli poteſt,ſi ad verba rem deflectere velimus, conſilium autem eo-
rum qui ſcripſerunt,& rationem & authoritatem relinquamus? Sermo hercule & fami
liatis & quotidianus non cohærebit,ſi verba inter nos aucupabimur.Denique imperiú
domeſticum nullum erit, ſi ſeruulis hoc noſtris conceſſerimus,vt ad verba nobis obe-
diant,non ad id quod ex verbis intelligi poſſit,obtemperent. Exemplis nunc vti vide-
licet mihi neceſſe eſt harum rerum omnium . Non occurrit vnicuique veſtrum aliud
alii in omni genere exemplum,quod teſtimonio ſit,non ex verbis totum pendere ius,
19 ſed verba ſeruire hominum conſiliis & authoritatibus?Ornatè & copioſè L.Craſſus ho
mo longè eloquentiſſimus,paulò antè quàm nos in forum venimus,iudicio cétumui-
rali hanc ſententiam defendit,& facilè cùm contra eum prudentiſſimus homo Q .Mu
tius diceret,probauit omnibus,M.Curiú,qui hæres inſtitutus eſſet ita,mortuo Poſthu
mo filio, cùm filius non modò non mortuus , ſed ne natus quidem eſſet, hæredem eſſe

oportere.Quid?verbis ſatis hoc cautum erat?minimè. Quæ res igitur valuit?voluntas.
Quæ ſi tacitis nobis intelligi poſſet,verbis omnino non vteremur.quia nó poteſt,ver-
ba reperta ſunt,non quæ impedirent,ſed quæ indicarent voluntatem. Lex vſum & au-
thoritatem fundi iuber eſſe bienniú.At vtimur eodem iure in ædibus,quæ in lege non
appellantur.Si via ſit immunita,iubet,quà velit,agere iumentum.Poteſt hoc ex verbis
intelligi, licere, ſi via ſit in Brutiis immunita,agere, ſi velit, iumentum per M. Scauri
Tuſculanum.Actio eſt in actorem præſentem his verbis,Quandoquidem te in iure có- 40
ſpicio.Hac actione Appius ille Cæcus vti non poſſet,ſi tam verè homines verba conſe-
ctarentur,quàm rem,cuius cauſa verba ſunt,non conſiderarent. Teſtaméto ſi recitatus
hæres eſſet pupillus Cornelius,iſque iam annos XX haberet,vobis interpretibus amit-
tere hæreditatem?veniunt in mentem mihi permulta,vobis plura certò ſcio. Verùm ne
nimium multa complectamur, atque ab eo,quod propoſitum eſt,longius aberret ora-
tio:hoc ipſum interdictum,de quo agitur,conſideremus.Intelligitis enim in eo ipſo,ſi
in verbis ius conſtituamus,omnem vtilitatem nos huius interdicti,dum verſuti & cal-
lidi volumus eſſe,amiſſuros. VNDE TV, AVT FAMILIA, AVT PROCVRATOR
TVVS. Si me villicus tuus ſolus deieciſſet, non familia deieciſſet,vt opinor,ſed aliquis
de familia. Rectè igitur diceres te reſtituiſſe? quippe. quid enim facilius eſt,quàm pro-
bari iis qui Latinè ſciant, in vno ſeruulo familiæ nomen non valere? ſi verò ne habeas 41
quidem ſeruum præter eum qui me deiecerit,clames videlicet,ſi habeo familiam,à fa-
milia mea fateor te eſſe deiectum.Neque dubium eſt,quin,ſi ad rem iudicandam verbo
ducimur,non re,familiam intelligamus,quæ conſtet ex ſeruis pluribus: quin vnus ho-
mo familia non ſit.Verbum certè hoc non modò poſtulat,ſed etiam cogit.At verò ra-
tio iuris,interdictique vis,& Prætorú voluntas, & hominum prudentium conſilium &
authoritas reſpuat hanc defenſionem,& pro nihilo putet.Quid ergo?iſti homines Lati-
nè non loquuntur?immò verò tantùm loquuntur,quantum eſt ſatis ad intelligendam
voluntatem:cùm ſibi hoc propoſuerint,vt ſiue me tu deieceris,ſiue tuorum quiſpiam,
ſiue ſeruorum,ſiue amicorum,vt ſeruos non numero diſtinguant,ſed appellent vno fa
miliæ nomine.De liberis autem,quiſquis eſt,procuratoris nomine appelletur:nó quò 42
omnes ſint, aut appellentur procuratores,qui negotii noſtri aliquid gerant: ſed in hac
re,cognita ſententia interdicti,verba exquiri omnia noluerunt.non enim alia cauſa eſt
æquitatis in vno ſeruo & in pluribus:nó alia ratio iuris in hoc genere duntaxat,vtrum
me tuus procurator deiecerit is,qui legitimè procurator dicitur omnium rerú eius,qui
in Italia nó ſit,abſitue Reip. cauſa,quaſi quidam penè dominus,hoc eſt,alieni iuris vi-
carius: aut tuus colonus,aut vicinus, aut cliens,aut libertus, aut quiuis,qui illam vim,
deiectionémque tuo rogatu,aut tuo nomine fecerit. Quare ſi ad eum reſtituédum,qui
vi deiectus eſt,eandem vim habet æquitatis ratio:ea intellecta certè nihil ad rem perti-
net,quæ verborum vis ſit,ac nominú.Tam reſtitues,ſi tuus me libertus deiecerit,nulli
tuo præpoſitus negotio,quàm ſi procurator deiecerit:non quò omnes ſint procurato- 43
res,qui aliquid noſtri negotii gerunt,ſed quòd in hac re quæri nihil attinet. Tam reſti-
tues,ſi vnus ſeruulus,quàm ſi familia deiecerit vniuerſa:nó quò idem ſit ſeruulus,quod
familia. verùm quia,non quibus verbis quidque dicatur, quæritur, ſed quæ res agatur.
Etiam vt iam longius à verbo recedamus,ab æquitate ne tantulum quidem:ſi tuus ſer-
uus nullus fuerit, & omnes alieni ac mercenarii, tamen & ipſi tuæ familiæ & genere &
nomine continebuntur.Perge porrò hoc idem interdictú ſequi. HOMINIBVS CO-
ACTIS. Neminem coëgeris, ipſi conuenerint ſua ſponte: certè cogit is qui congregat
homines & conuocat.Coacti ſunt ii qui ab aliquo ſunt vnum in locum congregati. ſi
non modò conuocati non ſunt, ſed ne conuenerunt quidem,ſed ii modò fuerunt,qui
etiam antea,non vis vt fieret: verùm colendi,aut paſcendi cauſa eſſe in agro conſueue- 44
rant: defendes homines coactos non fuiſſe,& verbo quidem ſuperabis, me ipſo iudice:
re autem ne conſiſtes quidem vllo iudice : vim enim multitudinis reſtitui voluerunt,

non ſolùm conuocatæ multitudinis, ſed quia plerunque vbi multitudine opus eſt, ho-
mines cogi ſolent, ideo de coactis compoſitum interdictũ eſt: quod etiam ſi verbo dif-
ferre videbitur, re tamẽ erit vnum, & omnibus in cauſis idem valebit, in quibus perſpi-
citur vna atque eadem cauſa æquitatis. ARMATÍSVE. Quid dicemus? armatos, ſi La-
tinè loqui volumus, quos appellare verè poſſumus? opinor eos, qui ſcutis, telíſq; parari
ornatíque ſunt. Quid igitur? ſi glebis, aut ſaxis, aut fuſtibus aliquem de fundo præcipi-
tem egeris, iuſſúſque ſis, quem hominibus armatis deiecerit, reſtituere: reſtituiſſe te di-
ces? verba ſi valent, ſi cauſæ non ratione, ſed vocibus ponderantur: me authore dicito.
41 Vinces profectò non fuiſſe armatos eos, qui ſaxa iacerent, quæ de terra ipſi tollerẽt: non
eſſe arma ceſpites, neque glebas: nõ fuiſſe armatos eos, qui prætereuntes ramum defrin
gerent arboris: arma eſſe ſuis nominibus, alia ad regendum, alia ad nocẽdum: quæ qui
non habuerint, eos inermes fuiſſe vinces. Verùm ſi quidem erit armorũ iudicium, tum
iſta dicito. iuris iudicium cùm erit & æquitatis, caue in iſta tam frigida, tam ieiuna ca-
lumnia deliteſcas. nõ enim reperies quenquam iudicem aut Recuperatorem, qui, tan-
quam ſi arma militis inſpiciunda ſint, ita probet armatũ: ſed perinde valebit, quaſi ar-
matiſſimi fuerint, ſi reperientur ita parati fuiſſe, vt vim vitæ aut corpori potuerint af-
ferre. Atque vt magis intelligas quàm verba nihil valeant: Si tu ſolus, aut quiuis vnus
cum ſcuto, cum gladio impetum in me feciſſet, atque ego ita deiectus eſſem, auderéſne
46 dicere interdictum eſſe de armatis hominibus, hîc autem hominem armatũ vnum fuiſ-
ſe? non opinor tam impudens eſſes. Atqui vide ne multò nunc ſis impudentior: nam
tum quidem omnes mortales implorare poſſes, quòd homines in tuo negotio Latinè
loqui obliuiſcerentur: quòd inermes armati iudicarentur: quòd cùm interdictum eſſet
de pluribus, cõmiſſa res eſſet ab vno, vnus homo plures eſſe homines iudicarentur. Ve-
rùm in his cauſis non verba veniunt in iudicium, ſed ea res, cuius cauſa verba hæc in in-
terdictum coniecta ſunt. vim, quæ ad caput & ad vitam pertinet, reſtitui ſine vlla exce-
ptione voluerunt: ea fit plerunque per homines coactos armatóſque. quæ ſi alio conſi-
lio, eodem periculo facta ſit, eodem iure eſſe voluerunt: non enim maior eſt iniuria, ſi
tua familia, quàm ſi tuus villicus: nõ ſi tui ſerui, quàm ſi alieni ac mercenarii: nõ ſi tuus
47 procurator, quàm ſi vicinus aut libertus tuus: non ſi coactis hominibus, quàm ſi volun-
tariis, aut etiam aſſiduis ac domeſticis: nõ ſi armatis, quàm ſi inermibus, qui vim habe-
rent armatorum ad nocendum: non ſi pluribus, quàm ſi vno armato. quibus enim re-
bus plerunque vis fit, eiuſmodi hæ res appellantur interdicto. ſi per alias res eadem facta
vis eſt: ea, tametſi verbis interdicti non concluditur, tamen ſentẽtia iuris atque autho-
ritate retinetur. Venio nunc ad illud tuum: Non deieci, ſi non ſiui accedere. puto te
ipſum Piſo perſpicere, quãto iſta ſit anguſtior iniquiórque defenſio, quàm ſi illa vtere-
re: Non fuerunt armati, cùm fuſtibus & ſaxis fuerunt. Si mehercule mihi non copioſo
homini ad dicendum optio detur, vtrum malim defendere, nõ eſſe deiectum eum, cui
vi & armis ingredienti ſit occurſum: an armatos non fuiſſe eos, qui ſine ſcutis ac ſine
ferro fuerint: omnîno ad probandum vtranque rem videam infirmam nugatoriámque
eſſe: ad dicẽdum autem, in altera videar mihi aliquid reperire poſſe, non fuiſſe armatos
48 eos, qui neque ferri quicquam, neque ſcutum vllum habuerint: hîc verò hæream, ſi mi-
hi defendendum ſit, eum, qui pulſus fugatúſque ſit, non eſſe deiectum. Atque illud in
tota defenſione tua mihi maximè mirum videbatur, te dicere, iuriſcõſultorum autho-
ritati obtemperari non oportere. Quod ego, tametſi non nunc primùm, neque in hac
cauſa ſolùm audio, tamen admodum mirabar, abs te quamobrem diceretur: nam cæte-
ri tum ad iſtam hortationem decurrunt, cùm ſe in cauſa putãt habere æquum & bonũ,
quod defendant. ſi contrà verbis & literis, & (vt dici ſolet) ſummo iure contenditur, ſo
lent eiuſmodi iniquitati & boni & æqui nomen dignitatémque opponere. tum illud,
quod dicitur, • irrident: tum aucupia verborum, & literarum tẽdiculas in inuidiam
vocant: tum vociferãtur ex æquo & bono, non ex callido verſutóque iure rem iudicari

oportere:ſcriptum ſequi,calumniatoris eſſe:boniique iudicis voluntatem ſcriptoris,au-
thoritatémque defendere. In iſta verò cauſa,cùm tu ſis is,qui re verbo literáque defen-
das,cùm tuæ ſint eæ partes,vnde deiectus es,an inde quò prohibitus es accedere,eiectus
es,non deiectus:cùm tua ſit hæc oratio,Fateor me homines coëgiſſe,fateor armaſſe,fa-
teor tibi mortem eſſe minitatum,fateor hoc interdicto Prætoris vindicari, ſi voluntas
& æquitas valeat. Sed ego inuenio in interdicto verbum vnum,vbi deliteſcam,Non de-
ieci te ex eo loco,quem in locũ prohibui ne venires. In iſta defenſione accuſas eos,qui
conſuluntur,quòd æquitatis cenſeant rationem,non verbi haberi oportere.& hoc loco
Scæuolam dixiſti cauſam apud cẽtumuiros non tenuiſſe:quem ego antea commemo-
raui,quòd idem faceret,quod tu nunc: tametſi ille in aliqua cauſa faciebat, tu in nulla
facis: tamẽ probaſſe nemini quod defendit, quia verbis oppugnare æquitatem videba-
tur. Cùm id miror,te hoc in hac re alieno tempore,& contra quàm iſta cauſa poſtulaſ-
ſet,defendiſſe,tum illud vulgo in iudiciis,& nõnunquam ab ingenioſis hominibus de-
fendi mihi mirum videri ſolet,nec iuriſconſultis concedi,nec ius ciuile in cauſis ſem-
per valere oportere. nam qui hoc diſputant,ſi id dicunt,non rectè aliquid ſtatuere eos,
qui conſulantur, non hoc debent dicere, iuri ciuili, ſed hominibus ſtultis obtempera-
ri non oportere:ſin illos rectè reſpondere concedunt,& aliter iudicari dicunt oportere,
malè iudicari oportere dicunt. Neque enim fieri poteſt, vt aliud iudicari de iure,
aliud reſponderi oporteat: nec vt quiſquam iuris numeretur peritus, qui id ſtatuat eſ-
ſe ius,quod non oporteat iudicari. At eſt aliquando contra iudicatum. primùm vtrum
rectè, an perperam: ſi rectè, id fuit ius, quod iudicatum eſt: ſin aliter,non dubium eſt,
vtrum iudices, an iuriſconſulti vituperandi ſint: deinde ſi de iure vario quippiam iu-
dicatum eſt, non potius contra iuriſconſultos ſtatuunt, ſi aliter pronuntiatum eſt
ac Mutio placuit, quàm ex eorum authoritate, ſi vt Manilius ſtatuebat, ſic eſt iudica-
tum. Etenim ipſe Craſſus non ita cauſam apud centumuiros egit, vt contra iuriſcon-
ſultos diceret: ſed vt hoc doceret,illud,quod Scæuola defendebat,non eſſe iuris: & in eã
rem nõ ſolùm rationes afferret,ſed etiam Q. Mutio ſocero ſuo, multíſque peritiſſimis
hominibus authoribus vteretur:nam qui ius ciuile cõtemnendum putat,is vincula re-
uellit nõ modò iudiciorum, ſed etiam vtilitatis,vitǽque communis. qui autem inter-
pretes iuris vituperat,ſi imperitos iuris eſſe dicit,de hominibus,nõ de iure ciuili detra-
hit:ſin peritis non putat eſſe obtemperandum,non homines lædit,ſed leges ac iura la-
befactat. Quod vobis venire in mẽtem profectò neceſſe eſt: nihil enim in ciuitate tam
diligenter,quàm ius ciuile retinẽdum. Etenim hoc ſublato,nihil eſt quare exploratum
cuiquã poſſit eſſe quid ſuum,aut quid alienũ ſit: nihil eſt, quod æquabile inter omnes,
atque vnũ omnibus eſſe poſſit. Itaque in cæteris controuerſiis atque iudiciis,cùm quæ-
ritur,aliquid factum,nécne ſit,verum an falſum proferatur,& fictus teſtis ſubornari ſo-
let,& imponi falſæ tabulæ,nonnunquam honeſto ac probabili nomine bono viro iu-
dici error obiici,improbo facultas dari, vt,cùm ſciens perperam iudicarit,teſtamẽtum
aut tabulas ſecutus eſſe videatur. In iure nihil eſt eiuſmodi Recuperatores, non tabulæ
falſæ,non teſtis improbus,denique nimia iſta,quæ dominatur in ciuitate, potentia in
hoc ſolo genere quieſcit:quid agat,quomodo aggrediatur iudicẽ,quà denique digitum
proferat,non habet. illud enim poteſt dici iudici ab aliquo non tam verecundo homi-
ne,quàm gratioſo,Iudica hoc factum eſſe,aut nunquã eſſe factum vel cogitatum. cre-
de huic teſti:has comproba tabulas. hoc non poteſt. cui filius agnatus ſit,eius teſtamen-
tum non eſſe ruptum,iudica:quod mulier ſine tutore authore promiſerit,deberi: non
eſt aditus ad huiuſcemodi res neque potentiæ cuiuſquam, neque gratiæ. denique quo
maius hoc, ſanctiúſque videatur, ne pretio quidem corrumpi iudex in eiuſmodi cauſa
poteſt. iſte veſter teſtis, qui auſus eſt dicere feciſſe videri eũ, de quo ne cuius rei argue-
retur quidem ſcire potuiſſet,ipſe nunquam auderet iudicare,deberi viro dotem,quam
mulier nullo authore dixiſſet. O rem præclaram,vobíſque ob hoc retinendam Recupe

ratores : quod enim eſt ius ciuile,quod neque inflecti gratia,neque perfringi potentia,
neque adulterari pecunia poſſit?quod ſi non modò oppreſſum,ſed etiam deſertum,aut
negligentius adſeruatum erit : nihil eſt quod quiſquam ſeſe habere certum,aut a patre
accepturum,aut relicturum liberis arbitretur. Quid enim refert,ædes aut ſundum reli-
ctum à patre, aut aliqua ratione habere bene partum : ſi incertum ſit,quæ, cùm omnia
tua iure mancipii ſint,ea poſſiſne retinere?ſi parum ſit communitum ius?ſi ciuili ac pu
54 blica lege contra alicuius gratiam teneri non poteſt?quid inquam prodeſt fundum ha-
bere,ſi,quæ decẽtiſſimè deſcripta à maioribus iura finium,poſſeſſionum, aquarum,iti-
nerúmque ſunt,hæc perturbari aliqua ratione, cõmutaríque poſſunt?Mihi credire,ma-
ior hæreditas venit vnicuique veſtrum in iiſdem bonis à iure & à legibus, quàm ab iis,à
quibus illa ipſa bona relicta ſunt. nam vt perueniat ad me fundus,teſtamento alicuius
fieri poteſt:vt retineam quod meum factum ſit,ſine iure ciuili non poteſt. fundus à pa-
tre relinqui poteſt:at vſucapio fundi,hoc eſt finis ſolicitudinis ac periculi litium,non à
patre relinquitur,ſed à legibus. aquæductus,hauſtus,iter,actus,à patre,ſed rata authori-
tas harum rerum omnium à iure ciuili ſumitur. Quapropter non minus diligenter ea,
quæ à maioribus accepiſtis, publica patrimonia iuris, quàm priuatæ rei veſtræ retinere
55 debetis:non ſolùm quòd hæc iure ciuili ſepta ſunt,ſed etiam quòd patrimonium vnius
incommodo dimittitur,ius amitti nõ poteſt ſine magno incommodo ciuitatis. In hac
ipſa cauſa Recuperatores, ſi hoc nos nõ obtinebimus, vi armatis hominibus deiectum
eſſe eum,quem vi armatis hominibus pulſum,fugatúmque eſſe conſtet,Cæcina rẽ non
amittet,quam ipſam animo forti,ſi tempus ita ferret,amitteret: in poſſeſſionẽ in præ-
ſentia non reſtituetur,nihil amplius:populi R.cauſa,ciuitatis ius,bona,fortunæ,poſſeſ
ſionéſque in dubium,incertúmque reuocabuntur:veſtra authoritate hoc cõſtituetur,
hoc præſcribetur : quicum tu poſthac de poſſeſſione contẽdes,eum ſi ingreſſum modò
deieceris,in prædium reſtituas oportebit : ſin autem ingredienti,cum armata multitu-
dine obuius fueris,& ita venientem repuleris,fugaris,auerteris,non reſtitues. tũ ſtatue-
ritis vim in cæde ſolùm,non in animo libidinis:niſi cruor appareat,vim non eſſe factã,
iniuriarum delictum eſſe, qui prohibitus ſit,niſi ex eo loco, vbi veſtigium impreſſerit,
56 deiici neminem poſſe: iuris retinere ſentẽtiam & æquitatem plurimum valere oporte-
re,an verbo ac litera ius omne torqueri, vos ſtatuite Recuperatores,vtrũ vtilius eſſe vi-
deatur. Hoc loco percommodè accidit,quòd non adeſt is,qui paulò antè affuit,& adeſſe
nobis frequenter in hac cauſa ſolet,vir ornatiſſimus C. Aquilius. Nam ipſo præſente,de
virtute eius & prudentia timidius dicerem , quòd & ipſe pudore quodam afficeretur ex
ſua laude,& me ſimilis ratio pudoris à præſentis laude tardaret. cuius authoritati dictum
eſt ab illa cauſa concedi nimium non oportere. Vereor de tali viro ne plus dicam,quàm
vos aut ſentiatis,aut apud vos commemorari velitis:quapropter hoc dicam,nunquam
eius authoritatem nimium valere , cuius prudentiam populus R. in cauendo , non in
decipiendo perſpexerit:qui iuris ciuilis rationem nunquam ab æquitate ſeiunxerit:qui
57 tot annos ingenium,laborem, fidem ſuam populo R. promptam, expoſitámque præ-
buerit: qui ita iuſtus & bonus vir eſt,vt natura,non diſciplina conſultus eſſe videatur:
ita peritus ac prudens, vt ex iure ciuili, non ſcientia ſolùm quædam, verùm etiam bo-
nitas nata videatur : cuius tantum eſt ingenium , ita prompta fides, vt, quicquid inde
haurias,purum,liquidúmque te haurire ſentias . Quare permagnam initis à nobis gra-
tiam,cùm eum authorem veſtræ defenſionis eſſe dicitis. Illud autem miror,cur vos ali-
quid contra me ſentire dicatis,cùm eum authorem vos pro me appelletis,veſtrum no
minetis. Veruntamen quid ait iſte veſter author? omnibus,quicquid verbis actum pro-
nuntiatúmque ſit,conuenit . ego ex iſto genere conſultorum non nominẽ,vt opinor,
iſtum ipſum,quo vos authore rem iſtam agere & defenſionẽ cauſæ conſtituere dicitis.
qui cùm iſtam diſputationem mecum ingreſſus eſſet , nõ poſſe probari quenquam eſſe
58 deiectũ,niſi ex eo loco,in quo fuiſſet:rẽ & ſententiam interdicti mecũ facere fatebatur,

verbo me excludi dicebat,à verbo autem poſſe recedi non arbitrabatur. Cùm exemplis vteret multis,etiam illa mareria æquitatis,ab verbo & ab ſcriptò plurimis ſæpe in rebus ius æqui bonique rationem eſſe ſeiunctá, ſempérque id valuiſſe plurimum, quod in ſe authoritatis habuiſſet æquitatíſque plurimum:conſolatus eſt me,& oſtẽdit in hac ipſa cauſa nihil eſſe quod laborarem: nam verba ipſa ſponſionis facere mecum,ſi vellem diligenter attendere. Quonam inquã modo? Quia certè,inquit,deiectus eſt Cæcina vi hominibus armatis aliquo ex loco: ſi non ex eo loco,quẽ in locum venire voluit,at ex eo certè,vnde ſugit. Quid tũ? Prætor,inquit,interdixit,vt,vnde deiectus eſſet, eò reſtitueretur,hoc eſt,quicunque is locus eſſet,vnde deiectus eſſet. Ebutius autẽ qui ſatetur aliquo ex loco deiectum eſſe Cæcinã,is,quo modo ſe reſtituiſſe dixit,neceſſe eſt malè fecerit ſponſionẽ. Quid eſt Piſo? placet tibi pugnare verbis? placet cauſam iuris & æquitatis, & non noſtræ poſſeſſionis,ſed omnino poſſeſſionũ omnium conſtituere in verbo? ego, quod mihi vidèretur,quod à maioribus ſactitatũ,quod horum authoritate,quibus iudicandum eſt,dignũ eſſet: oſtẽdi,id verum,id æquum,id vtile omnibus eſſe,ſpectari,quo conſilio & qua ſentẽtia,non quibus quidque verbis eſſet actũ. Tu me ad verbum vocas? nõ antè venio,quàm recuſaro. nego oportere,nego obtineri poſſe,nego vllam rẽ eſſe, quæ aut cõprehendi ſatis, aut caueri,aut excipi poſſit,ſi aut præterito aliquo verbo,aut ambiguè poſito,ſentẽtia & re cognita nõ id quod intelligitur,ſed id quod dicitur,valebit. Quoniam ſatis recuſaui,venio iam quò vocas. Quæro abs te,ſímne deiectus,non de Fulciniano ſundo:neque enim Prætor,ſi ex eo ſundo eſſem deiectus,ita me reſtitui iuſſiſſet:ſed eò,vnde deiectus eſſem. ſum ex proximi vicini ſundo deiectus,quà adibam ad iſtũ ſundum:ſum de via,ſum certè alicunde,ſiue de priuato,ſiue de publico:eò reſtitui ſum iuſſus. Reſtituiſſe te dixiſti:nego me ex edicto Prætoris reſtiturũ eſſe. Quid ad hæc dicimus? aut tuo,quemadmodũ dicitur,gladio,aut noſtro deſenſio tua conficiatur neceſſe eſt. Si ad interdicti ſententiam confugis,&,de quo ſundo actum ſit tum,cùm Ebutius reſtituere iubebatur,id quærẽdum dicis,neque æquitatem rei verbi laqueo capi putas oportere:in meis caſtris,præſidiíſque verſaris:mea,mea eſt iſta deſenſio,ego hoc vociſeror,ego omnes homines deóſque teſtor:cùm maiores vim armatam nulla iuris deſenſione texerint,non veſtigium eius,qui deiectus ſit,ſed ſactum illius,qui deiecerit,in iudicium venire:deiectum eſſe qui ſugatus ſit:vim eſſe ſactam,cui periculum mortis ſit iniectum. Iſtum locum ſugis & reformidas:& me ex hoc,vt ita dicam,campo æquitatis ad iſtas verborum anguſtias,& ad omnes literarum angulos reuocas,in iis ipſis intercludere inſidiis,quas mihi conaris opponere. Non deieci,ſed eieci. peracutum hoc tibi videtur: hic eſt mucro deſenſionis tuæ:in eum ipſum cauſa tua incurrat,neceſſe eſt: ego enim tibi reſero:ſi non ſum ex eo loco deiectus,quò prohibitus ſum accedere:at ex eo ſum deiectus,quò acceſſi,vnde ſugi:ſi Prætor non diſtinxit locum,quò me reſtitui iuberet,& reſtitui iuſſit,non ſum ex edicto reſtitutus. Velim Recuperatores,hoc totum ſi vobis verſutius,quàm mea cõſuetudo deſendẽdi fert,videbitur,ſic exiſtimetis:primùm alium,non me excogitaſſe: deinde huius rationis non modò non inuentorem, ſed ne probatorem quidem eſſe me:ídque me nõ ad meam deſenſionem attuliſſe,ſed illorum deſenſioni retuliſſe. me pro meo poſſe iure dicere: neque in hac re, quam ego protuli, quæri oportere,quibus verbis Prætor interdixit, ſed de quo loco ſit actum, cùm interdixit:neque in vi armatorum ſpectari oportere,in quo loco ſit ſacta vis,verùm ſitne ſacta. te verò nullo modo poſſe deſẽdere:in qua re tu velis,verba ſpectari oportere:in qua re nolis,nõ oportere. Veruntamẽ ecquid mihi reſpõdetur ad illud quod antea dixi,non ſolùm re & ſententia,ſed verbis quoque hoc interdictũ ita eſſe compoſitũ,vt nihil commutandum videretur? Attendire diligenter quæſo Recuperatores:eſt enim veſtri ingenii,non meam,ſed maiorum prudẽtiam cognoſcere: non enim ſum id dicturus,quod ego inuenerim,ſed quod illos nõ ſugerit. Cùm de vi interdicitur,duo genera cauſarum eſſe intelligebãt,ad quæ interdictũ pertineret:vnũ,ſi qui ex eo loco,in quo eſſet:alterũ,

ſi ab eo loco quo veniret, vi deiectus eſſet. & horũ vtrunque, neque præterea quicquam
63 poteſt accidere Recuperatores. id adeò, ſi placet, conſiderate. Siqui meam familiam de
meo fundo deiecerit, ex eo me loco deiecerit. ſiqui mihi præſtò fuerit cum armatis ho-
minibus extra meum fundum, & me introire prohibuerit, non ex eo, ſed ab eo loco me
deiecerit. Ad hæc duo genera rerum, vnum verbum, quod ſatis declararet vtraſque res,
inuenerunt: vt ſiue ex fundo, ſiue à fundo deiectus eſſem, vno atque eodem interdicto
reſtituerer, VNDE TV. hoc verbum Vnde, vtrunque declarat, & eo quo loco, & à quo
loco. Vnde deiectus eſt Cæcina? ex vrbe. Vnde deieciſti? ab vrbe. Vnde deiecti Galli? à Ca-
pitolio. Vnde qui cũ Graccho fuerunt? ex Capitolio. Videtis igitur hoc vno verbo ſigni-
ficari res duas, & ex quo, & à quo loco. cùm autem eo reſtitui iubet, ita iubet: vt ſi Galli
64 à maioribus noſtris poſtularent, vt eò reſtituerentur, vnde deiecti eſſent, & aliqua vi hoc
aſſequi poſſent: non opinor eos in cuniculum, quà aggreſſi erãt, ſed in Capitolium re-
ſtitui oportere. hoc enim intelligitur, Vnde deieciſti, ſiue ex quo loco, ſiue à quo loco,
eò reſtituas. hoc iam ſimplex eſt, in eũ locũ reſtituas: ſiue ex hoc loco deieciſti, reſtitue
in hunc locũ: ſiue ab hoc loco, reſtitue in eum locum, non ex quo, ſed à quo deiectus. vt
ſiqui ex alto, cùm ad patriam acceſſiſſet, tẽpeſtate ſubitò reiectus optaret, vt cùm eſſet
à patria deiectus, eò reſtitueretur: hoc opinor optaret, vt à quo loco depulſus eſſet, in eũ
ſe fortuna reſtitueret, non in ſalum, ſed in ipſam vrbem, quam petebat: ſic (quoniã vim
verborum neceſſariò ſimilitudine rerũ aucupamur) qui poſtulat, vt à quo loco deiectus
eſt, hoc eſt vnde deiectus eſt, reſtituatur. cùm verba nos eò ducunt, tum res ipſa eo hoc
65 ſentire atq; intelligere cogit. Etenim Piſo (redeo nũc ad illa principia defenſionis meæ)
ſiquis te ex ædibus tuis vi hominibus armatis deiecerit, quid ageres? opinor, hoc interdi-
cto, quo nos vſi ſumus, perſequerere. Quid, ſiqui iam de foro redeuntem armatis homi
nibus domum tuã te introire prohibuerit, quid ages? vtêre eodem interdicto. Cùm igi-
tur Prætor interdixerit, Vnde deiectus es, vt eò reſtituaris, tu hoc idẽ, quod ego dico, &
quod perſpicuum eſt, interpretabere, cùm illud verbum Vnde, in vtranque rem valeat,
eóque tu reſtitui ſis iuſſus, tam te in ædes tuas reſtitui oportere, ſi è veſtibulo, quàm ſi ex
interiore ædium parte deiectus ſis. Vt verò iam Recuperatores nulla dubitatio ſit, ſiue
rem, ſiue verba ſpectare vultis, quin ſecundum nos iudicetis, exoritur hîc iam obrutis
rebus omnibus & perditis illa defenſio, eum deiici poſſe, qui tum poſſideat: qui nõ poſ-
ſideat, nullo modo poſſe: itaque, ſi ego ſim à tuis ædibus deiectus, reſtitui nõ oportere:
66 ſi ipſe ſis, oportere. Numera quàm multa in iſta defenſione falſa ſint Piſo. ac primùm il
lud attende, te iam ex illa ratione eſſe depulſum, quòd negabas quenquam deiici poſſe,
niſi qui in eo loco eſſet: nunc iam poſſe concedis: eũ qui non poſſideat, negas deiici poſ-
ſe. Cur ergo aut in illud quotidianum interdictũ, Vnde ille me vi deiecit, additur, cùm
ego poſſiderem, ſi deiici nemo poteſt, qui non poſſidet: aut in hoc interdictum, De ho
minibus armatis, non additur, ſi oportet quæri, poſſederit, nécne? Negas deiici niſi qui
poſſideat. oſtendo, ſi ſine armatis coactiſue hominibus deiectus quiſquam ſit, eum qui
fateatur ſe deieciſſe, vincere ſponſionem, ſi oſtendat eum non poſſediſſe. Negas deiici,
niſi qui poſſideat. Oſtẽdo ex hoc interdicto De armatis hominibus, qui poſſit oſtẽdere
non poſſediſſe eũ qui deiectus ſit, condemnari tamen ſponſionis neceſſe eſſe, ſi fateatur
67 eſſe deiectum. Dupliciter homines deiiciuntur, aut ſine coactis armatiſue hominibus,
aut per eiuſmodi rationẽ aut vim. Ad duas diſſimiles res duo deuincta interdicta ſunt.
in illa vi quotidiana non ſatis eſt poſſe docere ſe deiectũ, niſi oſtendere poſſit, cùm poſ-
ſideret, tum deiectũ. ne id quidem ſatis eſt, niſi docet ita ſe poſſediſſe, vt nec vi, nec clã,
nec precario poſſederit. Itaque is, qui ſe reſtituiſſe dixit, magna voce ſæpe cõfiteri ſolet,
ſe vi deieciſſe: verùm illud addit, Non poſſidebat: vel etiam, cùm hoc ipſum conceſſit,
vincit tamen ſponſione, ſi planum facit, ab ſe illum aut vi, aut clàm, aut precario poſſe-
diſſe. Videtíſne quot defenſionibus eum, qui ſine armis ac multitudine vim fecerit, vti
poſſe maiores voluerũt? hũc verò, qui ab iure, officio, bonis moribus ad ferrũ, ad arma, ad

cædem confugerit, nudum in cauſa deſtitutúmq; videris: vt,qui armatus de poſſeſſione contendiſſet,inermis planè de ſponſione certaret. Ecquid igitur intereſt Piſo inter hæc interdicta? ecquid intereſt,vtrum hoc additum, cùm A.Cæcina poſſederit, nécne? 68
Ecquid te ratio iuris, ecquid interdictorum diſſimilitudo,ecquid authoritas maiorum commouet? ſi eſſet additum,de eo quæri oporteret.additum non eſt,tamen oportebit. Atque ego in hoc Cæcinam non defendo : poſſedit enim Cæcina Recuperatores. & id tametſi extra cauſam eſt,percurram tamen breui,vt nõ minus hominem ipſum,quàm ius commune defenſum velitis. Ceſenniam poſſediſſe propter vſum fructũ non negas. qui colonus habuit conductum de Ceſennia fundum, cùm idem ex eadem cõductione fuerit in fundo,dubiũ eſt quin,ſi Ceſennia tum poſſidebat,cùm erat colonus in fundo, poſt eius mortem hæres eodem iure poſſederit? deinde ipſe Cæcina,cùm circuiret prædia,venit in iſtũ fundum,rationes à colono accepit. ſunt in eam rem teſtimonia. Poſtea cur Ebuti de iſto potius fundo,quàm de alio,ſiquẽ habes,Cæcinæ denuntiabas,ſi Cæcina nõ poſſidebat? Ipſe porrò Cæcina cur ſe moribus deduci volebat,idque tibi de amicorum,etiam de ipſius C.Aquilii ſententia reſpõderat? at enim Sylla legem tulit. Vt ni- 69
hil de illo tẽpore,nihil de calamitate Reip. querar,hoc tibi reſpõdeo,aſcripſiſſe eundem Syllam in eandem legẽ,ſiquid ius nõ eſſet rogari,eius ea lege nihilum rogatũ. Quid eſt quod ius non ſit,quod populus iubere aut vetare non poſſit? vt ne lõgius abeam,declarat iſta aſcriptio eſſe aliquid : nam niſi eſſet, hoc in omnibus legibus non aſcriberetur. Sed quæro abs te, putéſne,ſi populus iuſſerit me tuũ, aut item te meum ſeruum eſſe, id iuſſum ratum atque firmum futurum? Perſpicis hoc nihil eſſe vt in cæteris,quæ rogaui. Primùm illud concedis,non,quicquid populus iuſſerit,ratũ eſſe oportere.deinde nihil rationis affers,quamobrem ſi libertas adimi nullo modo poſſit,ciuitas poſſit: nã & eodem modo de vtraque re traditum nobis eſt:& ſi ſemel ciuitas adimi poteſt, retineri libertas nõ poteſt. quî enim poteſt iure Quiritum liber eſſe is,qui in numero Quiritum 70
non eſt? atque ego hanc adoleſcentulus cauſam cùm agerem cõtra hominem diſertiſſimum noſtræ ciuitatis Cottam,probaui. Cùm Arretinæ mulieris libertatem defenderem,& Cotta Decemuiris religionem inieciſſet,nõ poſſe ſacramentum noſtrũ iuſtum iudicari,quòd Arretinis adempta ciuitas eſſet,& ego vehementius cõtendiſſem ciuitatem adimi nõ potuiſſe: Decemuiri prima actione non iudicauerũt: poſtea re quæſita & deliberata,ſacramentum noſtrum iuſtum iudicauerũt. atque hoc & cõtradicente Cotta,& Sylla viuo iudicatũ eſt. Iam verò in cæteris,vt omnes qui in eadem cauſa ſunt, & lege agant,& ſuum ius perſequãtur,& omnes iure ciuili ſine cuiuſquam aut magiſtratus,aut iudicis,aut periti hominis,aut imperiti dubitatione vtantur,quid ego commemorem? dubium nemini veſtrum eſt. Certè quæri hoc ſolere me non præterit,vt ex me 71
ea,quæ tibi in mentem non veniunt,audias: quemadmodum,ſi ciuitas adimi nõ poſſit, in colonias Latinas ſæpe noſtri ciues profecti ſint, aut ſua voluntate, aut legis multa profecti ſunt: quam multam ſi ſufferre voluiſſent,tamẽ manere in ciuitate potuiſſent. Quid? quem paterpatratus dedidit,aut ſuus pater populúſue vẽdidit,quo is iure amittit ciuitatem? vt religione ciuitas ſoluatur,ciuis R. traditur: qui cùm eſt acceptus,eſt eorũ, quibus eſt deditus. ſi non accipiunt,vt Mancinum Numantini,retinet integrã cauſam & ius ciuitatis. Si pater vẽdidit,eum,quem in ſuam poteſtatem ſuſceperat,ex poteſtate dimittit. iam populus cùm eum vendidit,qui miles factus non eſt,non adimit ei libertatem,ſed iudicat non eſſe eum liberum,qui,vt liber ſit,adire periculum noluit. Cùm autem incenſum vendidit,hoc iudicat: cùm ii qui in ſeruitute iuſta fuerũt,cenſu liberẽtur,eum,qui,cùm liber eſſet,cenſeri noluerit,ipſum ſibi libertatẽ abiudicaſſe. Quòd 72
ſi maximè iiſce rebus adimi libertas aut ciuitas poteſt, non intelligunt,qui hæc cõmemorãt,ſi per has rationes adimi maiores poſſe voluerunt,alio modo noluiſſe: nã vt hæc ex iure ciuili protulerunt,ſic afferãt velim,qnibus lege aut Romana ciuitas,aut libertas erepta ſit. nam quod ad exilium attinet,perſpicuè intelligi poteſt quale ſit. exiliũ enim,

non ſupplicium eſt, ſed profugium portúſque ſupplicii. nam qui volunt pœnam ali-
quam ſubterfugere, aut calamitatem, eò ſolum vertunt, hoc eſt ſedem ac locum mu-
tant. Itaque nulla in lege noſtra reperietur, vt apud cæteras ciuitates, maleficium vllum
exilio eſſe multatum. ſed cùm homines, vincula, neces, ignominiáſque vitant, quæ ſunt
legibus cõſtitutæ, cõfugiunt quaſi ad aram in exilium: qui ſi in ciuitate legis vim ſubi-
re vellent, non prius ciuitatem, quàm vitam amitterent: quia nolunt, non adimitur his
73 ciuitas, ſed ab his relinquitur atque deponitur. nam cùm ex noſtro iure duarum ciuita-
tum nemo eſſe poſſit, tum amittitur hæc ciuitas deniq;, cùm is qui profugit, receptus
eſt in exilium, hoc eſt in aliam ciuitatem. Non me præterit Recuperatores, tametſi de
hoc iure multa prætereo, tamen me longius prolapſum eſſe, quàm ratio veſtri iudicii
poſtularit. verùm id feci, non quòd vos in hac cauſa hanc defenſionem deſiderare arbi-
trarer, ſed vt omnes intelligerent, nec ademptam cuiquam ciuitatem eſſe, nec adimi
poſſe. Hoc cùm eos ſcire volui, quibus Sylla voluit iniuriam facere, tum omnes cæteros
nouos, veteréſque ciues: neque enim ratio afferri poteſt, cur ſi cuiquam nouo ciui po-
tuerit adimi ciuitas, non omnibus patriciis, omnibus antiquiſſimis ciuibus poſſit. nam
ad hanc quidem cauſam nihil hoc pertinuiſſe, primùm ex eo intelligi poteſt, quod vos
ea de re iudicare non debetis: deinde quòd Sylla ipſe ita tulit de ciuitate, vt non ſuſtule-
74 rit eorum nexa atque hæreditates. iubet enim eodem iure eſſe, quo fuerint Ariminen-
ſes: quos quis ignorat duodecim coloniarum fuiſſe, & à populo R. hæreditates capere
potuiſſe? Quòd ſi adimi ciuitas A. Cæcinæ lege potuiſſet, magis illam rationem tamen
omnes boni quæreremus, quemadmodum ſpectatiſſimum, prudentiſſimúmque homi
nem, ſummo conſilio, ſumma virtute, ſumma authoritate domeſtica præditum, leua-
tum iniuria ciuem retinere poſſemus, quàm vti nũc, cùm de iure ciuitatis nihil potue-
rit deperdere, quiſquam exiſtat, niſi tui Sexte ſimilis & ſtultitia & impudentia, qui huic
ciuitatem ademptam eſſe dicat. Qui quoniam Recuperatores ſuum ius non deſeruit,
neque quicquam illius audaciæ, petulantiǽque conceſſit, derelinquo iam communem
cauſam, populíque R. ius in veſtra fide ac religione depono. is homo ita ſe probatum
vobis veſtríque ſimilibus ſemper voluit, vt id nõ minus in hac cauſa laborarit: nec con-
75 tenderit aliud, quàm ne ius ſuum diſſolutè relinquere videretur: nec minus vereretur,
ne contemnere Ebutium, quàm de eo contẽptus eſſe exiſtimaretur. Quapropter ſiquid
extra iudicium eſt, quod homini tribuendum ſit, habetis hominem ſingulari pudore,
virtute cognita, & ſpectata fide ampliſſimum, Etruriæ nomine totius in vtraque fortu-
na cognitum multis ſignis & virtutis & humanitatis. Siquid in contraria parte in ho-
mine offendendum ſit, habetis eum, vt nihil dicam amplius, qui ſe homines coẽgiſſe fa-
teatur. ſin hominibus remotis de cauſa quæritis: cùm iudicium de vi ſit, is qui argui-
tur, vim ſe hominibus armatis feciſſe fateatur: verbo ſe, non æquitate defendere cone-
tur: id quoque ei verbum ipſum ereptum eſſe videatis: authoritatem ſapientiſſimorum
hominum facere nobiſcum: in iudicium non venire, vtrum Cæcina poſſederit, nécne:
tamen doceri poſſediſſe: multò etiam minus quæri A. Cæcinæ fundus ſit nécne: me ta-
76 men id ipſum docuiſſe, fundum eſſe Cæcinæ: cùm hæc ita ſint, ſtatuite quid vos tempo
ra Reip. de armatis hominibus, quid illius confeſſio de vi, quid noſtra deciſio de æqui-
tate, quid ratio interdicti de iure admoneant, vt iudicetis.

Pro L. Manilia ad populum,

ORATIO XIII.

QVANQVAM mihi ſemper frequens conſpectus veſter multò iucun- 1
diſſimus, hic autem locus ad agendum ampliſſimus, ad dicendum
ornatiſſimus eſt viſus Quirites, tamen hoc aditu laudis, qui ſemper
optimo cuique maximè patuit, non mea me voluntas, ſed meæ vitæ
rationes ab ineunte ætate ſuſceptæ prohibuerunt. nam cùm antea
per ætatem nondum huius authoritatem loci contingere auderem:
ſtatueremque, nihil huc, niſi perfectum ingenio, elaboratum induſtria, afferri oportere:
omne meum tempus amicorum temporibus tranſmittendum putaui. ita neque hic lo
cus vacuus vnquam ab iis, qui veſtram cauſam defenderent: & meus labor in priuato-
rum periculis caſtè integréque verſatus, ex veſtro iudicio fructum eſt ampliſſimum cō-
ſecutus. Nam cùm propter dilationem comitiorum ter Prætor primus centuriis cun-
ctis renūtiatus ſum, facilè intellexi Quirites, & quid de me iudicaretis, & quid aliis præ-
ſcriberetis. Nunc cùm & authoritatis in me tantum ſit, quantum vos honoribus man-
dandum eſſe voluiſtis: & ad agendum facultatis tantum, quantum homini vigilanti ex
forenſi vſu propè quotidiana dicendi exercitatio potuit afferre: certè, & ſiquid etiam di
cendo conſequi poſſum, iis oſtendam potiſſimum, qui ei quoque rei fructum ſuo iudi- 2
cio tribuendum eſſe cenſuerunt. Atque illud in primis mihi lætandum iure eſſe video,
quòd in hac inſolita mihi ex hoc loco ratione dicendi cauſa talis oblata eſt, in qua ora-
tio deeſſe nemini poteſt. dicendū eſt enim de Cn. Pompeii ſingulari eximiáque virtute:
huius autem orationis difficilius eſt exitū, quàm principium inuenire: itaque mihi non
tam copia, quàm modus in dicendo quærēdus eſt. Atque vt inde oratio mea proficiſca-
tur, vnde hæc omnis cauſa ducitur: bellū graue & periculoſum veſtris vectigalibus atq;
ſociis à duobus potētiſſimis Regibus infertur, Mithridate & Tigrane: quorum alter re-
lictus, alter laceſſitus, occaſionem ſibi ad occupandam Aſiam oblatam eſſe arbitratur.
Equitibus R. honeſtiſſimis viris, afferuntur ex Aſia quotidie literæ, quórum magnæ res
aguntur in veſtris vectigalibus exercendis occupatæ: qui ad me pro neceſſitudine, quæ
mihi eſt cum illo ordine, cauſam Reip. periculáque rerum ſuarū detulerunt: Bithyniæ,
quæ nūc veſtra prouincia eſt, vicos exuſtos eſſe complures. Regnū Ariobarzanis, quod
finitimum eſt veſtris vectigalibus, totum eſſe in hoſtium poteſtate: Lucullum magnis
rebus geſtis ab eo bello diſcedere: huic qui ſuccurrerit, non ſatis eſſe paratum ad tātum
bellum adminiſtrandum: vnum ab omnibus ſociis, & ciuibus ad id bellum imperato- 3
rem depoſci atque expeti: eundem hunc vnum ab hoſtibus metui, præterea neminem.

Cauſa quæ ſit, videtis: nunc, quid agendum ſit, conſiderate. Primùm mihi videtur de
genere belli, deinde de magnitudine, tum de imperatore deligendo eſſe dicendū. Genus
eſt enim eiuſmodi, quod maximè veſtros animos excitare atq; inflāmare debet: in quo
agitur populi R. gloria, quæ vobis à maioribus cùm magna in rebus omnibus, tū ſum-
ma in re militari tradita eſt: agitur ſalus ſociorū atque amicorū, pro qua multa maiores
veſtri magna & grauia bella geſſerunt: aguntur certiſſima populi R. vectigalia, & maxi-
ma, quibus amiſſis, & pacis ornamenta, & ſubſidia belli fruſtrà requiretis: aguntur bona
multorū ciuium, quibus eſt & à vobis, & ab imperatoribus Reip. cōſulendum. Et quo-
niam ſemper appetentes gloriæ præter cæteras gētes, atque auidi laudis fuiſtis, delenda
vobis eſt illa macula Mithridatico bello ſuperiore ſuſcepta, quæ penitus iā inſedit, atq; 4
inueterauit in populi R. nomine: quòd is qui vna die tota Aſia, tot in ciuitatibus, vno
nuntio, atque vna literarum ſignificatione ciues R. necandos, trucidandóſq; denotauit,
non modò adhuc pœnam nullam ſuo dignā ſcelere ſuſcepit, ſed ab illo tēpore annum
iam tertium & vigeſimum regnat, & ita regnat, vt ſe non Ponto, neque Cappadociæ

latebris occultare velit, ſed emergere è patrio regno, atque in veſtris vectigalibus, hoc
eſt in Aſiæ luce verſari. Erenim adhuc ita veſtri cum illo Rege contenderunt impera-
rores, vt ab illo inſignia victoriæ, nō victoriam reportarent. Triumphauit L. Sylla, triū-
phauit L. Muræna de Mithridate, duo fortiſſimi viri, & ſummi imperatores: ſed ita triū-
pharunt, vt ille pulſus ſuperatúſque regnaret. Vernntamen illis imperatoribus laus eſt
tribuenda, quòd egerūt: venia danda, quòd reliquerūt: propterea quòd ab eo bello Syl-
lam in Italiam Reſp. Murænam Sylla reuocauit. Mithridates autē omne reliquum tem
5 pus non ad obliuionem veteris belli, ſed ad comparationem noui contulit. Qui poſtea-
quam maximas ædificaſſet ornaſſétque claſſes, exercitúſque permagnos quibuſcunque
ex gētibus potuiſſet comparaſſet, Boſphoranis finitimis ſuis bellum inferre ſimulaſſet,
vſque in Hiſpaniam Legatos Ecbatanis miſit ad eos duces, quibuſcum tum bellum ge-
rebamus: vt, cùm duobus in locis diſiunctiſſimis, maximéque diuerſis vno conſilio ab
vnis hoſtium copiis bellum terra maríque gereretur, vos ancipiti contētione diſtracti,
de imperio dimicaretis. Sed tamen alterius partis periculū Sertorianæ atque Hiſpanien
ſis, quæ multò plus firmamenti ac roboris habebat, Cn. Pompeii diuino conſilio, ac ſin-
gulari virtute depulſum eſt: in altera parte ita res à L. Lucullo ſummo viro eſt admini-
ſtrata, vt initia illa geſtarum rerum magna atque præclara non felicitati eius, ſed virtu-
6 ti: hæc autem extrema, quæ nnper acciderunt, non culpæ, ſed fortunæ rribuenda eſſe vi-
deantur. Sed de Lucullo dicam alio loco, & ita dicam Quirites, vt neqne vera laus ei de-
tracta oratione noſtra, neque falſa affíicta eſſe videatur. Sed pro veſtri imperii dignitate
atque gloria, quoniam is eſt exorſus orationis meæ, videte quem vobis animū ſuſcipiē-
dū putetis. Maiores veſtri ſæpe, mercatoribus aut nauiculatoribus iniurioſius tractatis,
bella geſſerūt: vos, tot ciuium R. millibus vno nuntio atque vno tempore necatis, quo
tandem animo eſſe debetis? Legati qnòd erāt appellati ſuperbius, Corinthnm patres ve-
ſtri totius Græciæ lumen extinctū eſſe voluerunt: vos eum Regem inultum eſſe patie-
mini, qui Legatū populi R. conſularē, vinculis ac verberibus, atque omni ſupplicio ex-
cruciatū necauit? illi libertatem ciuium R. imminutā non tnlerūt: vos vitam ereptam
7 negligetis? ius legationis verbo violatū illi perſecuti ſunt: vos Legatum populi R. omni
ſupplicio interfectum, inultū relinquetis? Videte, ne, vt illis pulcherrimum fuit tantam
vobis imperii gloriā relinquere, ſic vobis turpiſſimū ſit, illud, quod accepiſtis, tueri & cō
ſeruare non poſſe. Quid, quòd ſalus ſociorū ſummum in periculum ac diſcrimen voca-
rur? Regno expulſus eſt Ariobarzanes Rex, ſocius populi R. atq; amicus: imminēt duo
Reges toti Aſiæ nō ſolùm vobis inimiciſſimi, ſed etiā veſtris ſociis atq; amicis: ciuitates
autē omnes cuncta Aſia atq; Græcia veſtrū auxilium expectare propter periculi magni-
tudinem coguntur: imperatorem à vobis certūdepoſcere, cùm præſertim vos alium mi
ſeritis, neque audent, neque ſe id facere ſummo ſine periculo poſſe arbitranrur: videnr,
& ſentiunt hoc idem, quod & vos, vnum virum eſſe, in quo ſumma ſinr omnia, & eum
8 propè eſſe, quo etiam carent ægrius: cuius aduentu ipſo atque nomine, tametſi ille ad
maritimum bellum venerit, tamen impetus hoſtium repreſſos eſſe intelligūt, ac retar-
datos. Hi vos, quoniam liberè loqui non licet, tacitè rogant, vt ſe quoque, ſicut cætera-
tum prouinciarum ſocios, dignos exiſtimetis, quorum ſalutem tali viro commēdetis,
atq; hoc etiā magis, quàm cæteros, quòd eiuſmodi in prouinciā homines cum imperio
mittimus, vt, etiam ſi ab hoſte defendant, tamen ipſorū aduentus in vrbes ſociorū non
multum ab hoſtili expugnatione differāt. Hunc audiebāt antea, nunc præſentem vidēt,
tanta tēperantia, tanta manſuetudine, tāta humanitate, vt ii beatiſſimi eſſe videantur,
apud quos ille diutiſſimè cōmoratur. Quare ſi propter ſocios nulla ipſi iniuria laceſſiti
maiores veſtri cum Antiocho, cum Philippo, cum AEtolis, cum Pœnis bella geſſerunt:
9 quanto vos ſtudio conuenit, iniuriis prouocatos, ſociorū ſalutē vnà cum imperii veſtri
dignitate defendere, præſerrim cùm de veſtris maximis vectigalibus agatur? nam cæte-
rarū prouinciarū vectigalia Quirites, tanta ſunt, vt his ad ipſas prouincias tutandas vix

contenti eſſe poſſimus. Aſia verò tam opima eſt & fertilis, vt & vbertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine paſtionis, & multitudine earum rerum, quæ exportãtur, facilè omnibus terris antecellat. Itaque hæc vobis prouincia Quirites, ſi & belli vtilitatem, & pacis dignitatem ſuſtinere vultis, non modò à calamitate, ſed etiam à metu calamitatis eſt defendenda. nam in cæteris rebus, cùm venit calamitas, tũ detrimentum accipitur: at in vectigalibus non ſolùm aduentus mali, ſed etiam metus ipſe affert calamitatem. Nam cùm hoſtium copiæ non longè abſunt, etiam ſi irruptio nulla facta ſit, tamen pecora relinquuntur, agricultura deſeritur, mercatorum nauigatio conquieſcit: ita neque ex portu, neq; ex decumis, neque ex ſcriptura vectigal conſeruari poteſt. quare ſæpe totius anni fructus vno rumore periculi, atq; vno belli terrore amittitur. Quo tandem animo eſſe exiſtimatis aut eos qui vectigalia vobis penſitant, aut eos qui exercent atque exigunt, cùm duo Reges cum maximis copiis propè adſint, cùm vna excurſio equitatus perbreui tempore totius anni vectigal auferre poſſit, cùm publicani familias maximas, quas in ſalinis habent, quas in agris, quas in portubus atque cuſtodiis, magno periculo ſe habere arbitrentur? Putatiſne, vos illis rebus frui poſſe, niſi eos, qui vobis fructuoſi ſunt, conſeruaueritis, non ſolùm (vt antea dixi) calamitate, ſed etiam calamitatis formidine liberatos? Ac ne illud quidem vobis negligẽdum eſt, quod mihi ego extremum propoſueram, cùm eſſem de belli genere dicturus, quod ad multorum bona ciuium R. pertinet: quorum vobis pro veſtra ſapientia Quirites habenda eſt ratio diligẽter. Nam & publicani, homines honeſtiſſimi & ornatiſſimi, ſuas rationes & copias in illam prouinciam contulerũt: quorum ipſorum per ſe res & fortunæ curæ vobis eſſe debent. etenim ſi vectigalia neruos eſſe Reip. ſemper duximus: eum certè ordinem, qui exercet illa, firmamentum cæterorũ ordinum rectè eſſe dicemus. Deinde cæteris ex ordinibus homines naui & induſtrii partim in Aſia negotiãtur, quibus vos abſentibus cõſulere debetis: partim ſuas & ſuorũ in ea prouincia pecunias magnas collocatas habent. Erit igitur humanitatis veſtræ, magnum eorũ ciuium numerum calamitate prohibere: ſapientiæ, videre, multorum ciuium calamitatem à Rep. ſeiunctam eſſe non poſſe. Etenim illud primum parui refert, vos publicanis amiſſa vectigalia poſtea victoria recuperare. neque enim iiſdem redimendi facultas erit propter calamitatem, neque aliis voluntas propter timorem. Deinde quod nos eadem Aſia atq; idem iſte Mithridates initio belli Aſiatici docuit, id quod certè calamitate docti memoria retinere debemus. nã tũ, cùm in Aſia res magnas permulti amiſerunt: ſcimus Romæ ſolutione impedita fidem concidiſſe. non enim poſſunt vna in ciuitate multi rem atq; fortunas amittere, vt non plures ſecum in eandem calamitatem trahant. à quo periculo prohibete Remp. & mihi credite id quod ipſi videtis: hæc fides atque hæc ratio pecuniarũ, quæ Romæ, quæ in foro verſatur, implicita eſt cum illis pecuniis Aſiaticis, & cohæret. Ruere illa nõ poſſunt, vt hæc non eodem labefactata motu concidant. Quare videte, num dubitandum vobis ſit omni ſtudio ad id bellum incumbere, in quo gloria nominis veſtri, ſalus ſociorum, vectigalia maxima, fortunæ plurimorũ ciuium cum Repub. defenduntur. Quoniam de genere belli dixi, nũc de magnitudine pauca dicam: poteſt enim hoc dici, belli genus eſſe ita neceſſarium, vt ſit gerendum: non eſſe ita magnum, vt ſit pertimeſcendum. In quo maximè laborandum eſt: ne fortè à vobis, quæ diligentiſſimè prouidenda ſunt, cõtemnenda eſſe videãtur. Atque vt omnes intelligant me L. Lucullo tantũ impertiri laudis, quantum forti viro, & ſapientiſſimo homini, & magno imperatori debeatur: dico, eius aduentu maximas Mithridatis copias omnibus rebus ornatas atque inſtructas, eſſe deletas, vrbémque Aſiæ clariſſimam, nobíſque amiciſſimam, Cyzicenorũ, obſeſſam ab ipſo Rege maxima multitudine, & oppugnatam vehementiſſimè, L. Luculli virtute, aſſiduitate, cõſilio, ſummis obſidionis periculis liberatam: ab eodem imperatore claſſem magnam & ornatã, quæ ducibus Sertorianis ad Italiam ſtudio inflammato raperetur, ſuperatam eſſe atq; depreſſam: magnas hoſtium præterea copias multis prælíis eſſe de-

letas: patefactúmque noſtris legionibus eſſe Pontum,qui antè populo R. ex omni adi-
tu clauſus erat:Sinopem atque Amiſum,quibus in oppidis erát domicilia Regis,omni-
bus rebus ornata atque referta , cæteráſque vrbes Ponti & Cappadociæ permultas vno
aditu atque aduentu eſſe captas:Regem ſpoliatum regno patrio atque auito,ad alios ſe
Reges atque alias gentes ſupplicem contuliſſe:atque hæc omnia ſaluis populi R.ſociis
atque integris vectigalibus eſſe geſta.ſatis opinor hoc eſſe laudis:atq; ita reputo,vt hoc
vos intelligatis, à nullo iſtorũ,qui huic obtrectant legi atque cauſæ, L.Lucullum ſimi-
liter ex hoc loco eſſe laudatum. Requiretur fortaſſe nunc,quemadmodum,cùm hæc
ita ſint,reliquum poſſit eſſe magnũ bellum. Cognoſcite Quirites:non enim ſine cauſa
11 quæri videtur. primùm ex ſuo regno ſic Mithridates profugit,vt ex eodem Ponto Me-
dea illa quondam profugiſſe dicitur : quam prædicant in fuga fratris ſui membra in iis
locis quà ſe parens perſequeretur , diſſipauiſſe, vt eorum collectio diſperſa, mœrórque
patrius celeritatem perſequẽdi retardaret. ſic Mithridates fugiens,maximam vim auri
atque argenti, pulcherrimarúmque rerum omnium, quas & à maioribus acceperat, &
ipſe bello ſuperiore ex tota Aſia direptas in ſuum regnũ congeſſerat,in Ponto omnem
reliquit.Hæc dum noſtri colligunt omnia diligentius,Rex ipſe è manibus effugit. ita
illum in perſequendi ſtudio mœror,hos lætitia retardauit. Hunc in illo timore & fuga
Tigranes Rex Armenius excepit,diffidentémque rebus ſuis confirmauit,& afflictũ ere-
xit,perditúmque recreauit.Cuius in regnum poſteaquam L.Lucullus cum exercitu ve-
nit,plures etiam gentes contra imperatorem noſtrum cõcitatæ ſunt : erat enim metus
16 iniectus iis nationibus,quas nunquam populus R.neque laceſſendas bello, neque ten-
tandas putauit: erat etiam alia grauis atque vehemens opinio,quæ per animos gẽtium
barbararum peruaſerat,fani locupletiſſimi & religioſiſſimi diripiendi cauſa in eas oras
noſtrum exercitum eſſe adductum. ita nationes multæ atq; magnæ nouo quodam ter-
rore ac metu concitabantur.Noſter autem exercitus,etſi vrbem ex Tigranis regno ce-
perat,& præliis vſus erat ſecundis,tamen nimia longinquitate locorũ ac deſiderio ſuo-
rum commouebatur.Hîc iam plura non dicam.fuit enim illud extremum,vt ex iis lo-
cis à militibus noſtris reditus magis maturus,quàm proceſſus longior quæreretur.Mi-
thridates autem & ſuam manum iam confirmarat,& eorum qui ſe ex eius regno colle-
gerant , & magnis aduentitiis multorum Regum,& nationum copiis iuuabatur . Hoc
17 iam ferè ſic fieri ſolere accepimus,vt Regum afflictæ fortunæ facilè multorũ opes alli-
ciant ad miſericordiam, maximéque eorum, qui aut Reges ſunt,aut viuunt in regno,
quòd regale iis nomen magnum & ſanctum eſſe videatur. Itaque tantum victus effice-
re potuit,quãtum incolumis nunquam eſt auſus optare.nam cùm ſe in regnum ſuum
recepiſſet, non fuit eo contentus,quod ei præter ſpem acciderat,vt illam,poſteaquam
pulſus erat,terram vnquam attingeret,ſed in exercitum noſtrum clarum atque victo-
rem impetum fecit.Sinite hoc loco Quirites(ſicut poëtæ ſolent,qui res Romanas ſcri-
bunt)præterire me noſtram calamitatem,quæ tãta fuit,vt eam ad aures L.Luculli non
ex prælio nuntius,ſed ex ſermone rumor afferret. Hîc in illo ipſo malo,grauiſſimáque
belli offenſione L.Lucullus,qui tamen aliqua ex parte iis incommodis mederi fortaſſe
potuiſſet,veſtro iuſſu coactus, quòd imperii diuturnitati modum ſtatuẽdum veteri ex-
18 emplo putauiſtis,partem militum,qui iam ſtipẽdiis confectis erant, dimiſit, partẽ Gla-
brioni tradidit.multa prætereo conſulto,ſed ea vos coniectura perſpicitis,quantum il-
lud bellum futurum putetis,quod coniungant Reges potentiſſimi,renouẽt agitatæ na
tiones,ſuſcipiant integræ gentes,nouus imperator veſter accipiat vetere expulſo exer-
citu. Satis mihi multa verba feciſſe videor,quare hoc bellum eſſet genere ipſo neceſſa-
rium,magnitudine periculoſum. Reſtat,vt de imperatore ad id bellũ deligendo,ac tan
tis rebus præficiendo,dicẽdum eſſe videatur. Vtinam Quirites virorum fortium atque
innocentium copiam tantã haberetis,vt hæc vobis deliberatio difficilis eſſet,quemnam
potiſſimum tantis rebus,ac tanto bello præficiendũ putaretis. Nunc verò,cùm ſit vnus

Cn.Pompeius,qui non modò eorum hominum,qui nunc ſunt,gloriam,ſed etiam antiquitatis memoriam virtute ſuperarit: quæ res eſt,quæ cuiuſquam animũ in hac cauſa dubium facere poſſit? Ego enim ſic exiſtimo,in ſummo imperatore quatuor has res ineſſe oportere,ſciẽtiam rei militaris,virtutem,authoritatem,felicitatem.Quis igitur hoc homine ſcientior vnquam aut fuit,aut eſſe debuit?qui è ludo atque pueritiæ diſciplina,bello maximo,atque acerrimis hoſtibus,ad patris exercitũ,atque in militiæ diſciplinam profectus eſt:qui extrema pueritia miles fuit ſummi imperatoris,ineunte adoleſcentia maximi ipſe exercitus imperator: qui ſæpius cum hoſte conflixit, quàm quiſquam cum inimico concertauit:plura bella geſſit,quàm cæteri legerunt:plures prouincias confecit,quàm alii concupiuerunt:cuius adoleſcentia ad ſcientiã rei militaris non alienis præceptis,ſed ſuis imperiis:non offenſionibus belli,ſed victoriis:non ſtipendiis, ſed triumphis eſt traducta.Quod denique genus belli eſſe poteſt,in quo illũ non exercuerit fortuna Reip?ciuile,Africanum, Tranſalpinum,Hiſpanienſe, miſtum ex ciuitatibus,atque ex bellicoſiſſimis nationibus, ſeruile, nauale,varia & diuerſa genera & bellorum,& hoſtium nõ ſolùm geſta ab hoc vno,ſed etiam confecta, nullam rem eſſe declarant in vſu militari poſitam,quæ huius viri ſcientiam fugere poſſit.Iam verò virtuti Cn.Pompeii quæ poteſt par oratio inueniri?quid eſt,quod quiſquam aut dignum illo,aut vobis nouum,aut cuiquam inauditum poſſit afferre? neque enim illæ ſunt ſolæ virtutes imperatoriæ,quæ vulgò exiſtimãtur, labor in negotiis, fortitudo in periculis, induſtria in agendo,celeritas in conficiendo, conſilium in prouidendo:quæ tanta ſunt in hoc vno, quanta in omnibus reliquis imperatoribus, quos aut vidimus aut audiuimus,non fuerũt.Teſtis eſt Italia,quam ille ipſe victor L.Sylla huius virtute & ſubſidio confeſſus eſt liberatam.Teſtis eſt Sicilia: quam multis vndique cinctam periculis, non terrore belli,ſed celeritate cõſilii explicauit.Teſtis eſt Africa,quæ magnis oppreſſa hoſtium copiis,eorum ipſorum ſanguine redundauit.Teſtis eſt Gallia,per quam legionibus noſtris in Hiſpaniam iter Gallorum internecione patefactum eſt.Teſtis eſt Hiſpania,quæ ſæpiſſime plurimos hoſtes ab hoc ſuperatos proſtratóſque conſpexit.Teſtis eſt iterum,& ſæpius Italia, quæ cùm ſeruili bello tetro periculoſóque premeretur, ab hoc auxilium abſente expetiuit:quod bellum expectatione Pompeii attenuatũ atque imminutum eſt,aduentu ſublatum ac ſepultum. Teſtes verò iam omnes oræ,atque omnes exteræ gentes ac nationes:denique maria omnia,tum vniuerſa,tum in ſingulis oris omnes ſinus atque portus.quis enim toto mari locus per hos annos aut tam firmum habuit præſidium,vt tutus eſſet,aut tam fuit abditus,vt lateret?quis nauigauit,qui non ſe aut mortis, aut ſeruitutis periculo cõmitteret,cùm aut hyeme, aut referto prædonum mari nauigaret?Hoc tãtum bellum,tam turpe,tam vetus,tam latè diuiſum atq; diſperſum quis vnquam arbitraretur aut ab omnibus imperatoribus vno anno,aut omnibus annis ab vno imperatore confici poſſe?quam prouinciã tenuiſtis à prædonibus liberam per hoſce annos?quod vectigal vobis tutum fuit?quem ſocium defendiſtis?cui præſidio claſſibus veſtris fuiſtis?quàm multas exiſtimatis inſulas eſſe deſertas?quàm multas aut metu relictas,aut à prædonibus captas vrbes eſſe ſociorũ?Sed quid ego longinqua commemoro?fuit hoc quondam,fuit proprium populi R. longè à domo bellare,& propugnaculis imperii ſociorũ fortunas,non ſua tecta defendere.Sociis veſtris ego mare clauſum per hoſce annos dicam fuiſſe, cùm exercitus noſtri à Brunduſio nunquã niſi ſumma hyeme tranſmiſerint? Quid,ad nos cùm ab exteris nationibus venirẽt,captos querar,cùm legati populi R.redempti ſint?mercatoribus tutũ mare non fuiſſe dicam,cùm duodecim ſecures in prædonum poteſtatẽ peruenerint?quid aut Colophonem,aut Samum,nobiliſſimas vrbes,innumerabiléſque alias captas eſſe cõmemorem,cùm veſtros portus,atque eos portus,quibus vitam & ſpiritum ducitis,in prædonum fuiſſe poteſtatem ſciatis? An verò ignoratis portum Caietæ,celeberrimum atq; pleniſſimũ nauium, inſpectante Prætore à prædonibus eſſe direptum? ex Miſeno autem, eius ipſius liberos,

qui cum prædonibus antea ibi bellum geſſerat,à prædonibus eſſe ſublatos? nã quid ego
Hoſtienſe incommodum,atque illam labem,atque ignominiã Reip. querar,cùm pro-
pè inſpectantibus vobis,claſſis ea, cui Conſul populi R. præpoſitus eſſet, à prædonibus
capta atque oppreſſa eſt? Pro dii immortales,tantáne vnius hominis incredibilis ac di-
uina virtus tam breui tẽpore lucem afferre Reip.potuit,vt vos,qui modò ante oſtium
Tyberinum claſſem hoſtium videbatis, ii nunc nullam intra oceani oſtiũ prædonum
14 nauem eſſe audiatis? Atque hæc qua celeritate geſta ſint,quãquam videtis, tamen à me
in dicendo prætereunda non ſunt. Quis enim vnquam aut obeundi negotii,aut conſe-
quendi quæſtus ſtudio tam breui tempore tot loca adire,tãtos curſus conficere potuit,
quàm celeriter Cn. Pompeio duce belli impetus nauigauit? qui Siciliam adiit, Africam
explorauit,inde Sardiniam cum claſſe venit,nondum tempeſtiuo ad nauigandum ma
ti:atque hæc tria frumentaria ſubſidia Reip.firmiſſimis præſidiis claſſibúſque muniuit.
inde ſe cùm in Italiã recepiſſet, duabus Hiſpaniis, & Gallia Ciſalpina præſidiis ac naui-
bus cõfirmata, miſſis item in otam Illyrici maris,& in Achaiam, omnémque Græciam
nauibus,Italiæ duo maria maximis claſſibus,firmiſſimíſque præſidiis adornauit:ipſe au
tem,vt à Brunduſio profectus eſt, vndequinquageſimo die totam ad imperium populi
R.Ciliciam adiunxit: omnes,qui vbique prædones fuerunt,partim capti, interfectíque
15 ſunt,partim vnius hominis imperio ac poteſtati ſe dediderũt. Idem Cretẽſibus,cùm ad
eum vſque in Pamphiliam Legatos deprecatoréſq; miſiſſent,ſpem deditionis non ade-
mit,obſidéſque imperauit. ita tãtum bellum,tam diuturnum,tam longè latéque diſper
ſum,quo bello omnes gentes ac nationes premebantur,Cn.Pompeius extrema hyeme
apparauit,ineunte vere ſuſcepit,media æſtate confecit. Eſt hæc diuina atque incredibi-
lis virtus imperatoris. Quid cæteræ,quas paulò antè commemorare cœperam,quantæ,
atque quàm multæ ſunt? non enim ſolùm bellandi virtus in ſummo atque perfecto im
peratore quærenda eſt,ſed multæ ſunt artes eximiæ, huius adminiſtræ comitéſque vir-
tutis. Ac primùm,quanta innocentia debent eſſe imperatores? quanta deinde omnibus
in rebus temperantia? quanta fide? quanta facilitate? quanto ingenio? quanta humanita-
te? quæ breuiter,qualia ſint in Cn. Pompeio, conſideremus : ſumma enim omnia ſunt
16 Quirites,ſed ea magis ex aliorum contentione, quàm ipſa per ſeſe cognoſci atque in-
telligi poſſunt. Quem enim poſſumus imperatorem aliquo in numero putare,cuius in
exercitu veneant Centuriatus,atque venierint? quid hũc hominem magnum,aut am-
plum de Rep. cogitare,qui pecuniam ex ætario deprõptam ad bellum adminiſtrãdum,
aut propter cupiditatẽ prouinciæ magiſtratibus diuiſerit,aut propter auaritiam Romæ
in quæſtu reliquerit? Veſtra admurmuratio facit Quirites,vt agnoſcere videamini,qui
hæc fecerint. ego autem nomino neminẽ. quare iraſci mihi nemo poterit,niſi qui antè
de ſe voluerit confiteri. Itaque propter hãc auaritiam imperatorum quantas calamita-
tes,quocunque ventum ſit,noſtri exercitus ferant,quis ignorat? Itinera,quæ per hoſce
annos in Italia per agros atque oppida ciuium R. noſtri imperatores fecerunt,recorda-
17 mini:tum facilius ſtatueris,quid apud exteras nationes fieri exiſtimetis. Vtrum plures
arbitramini per hoſce annos militum veſtrorum armis,hoſtium vrbes,an hybernis, ſo
ciorum ciuitates eſſe deletas? Neque enim poteſt exercitum is cõtinere imperator,qui
ſeipſum non continet: neque ſeuerus eſſe in iudicando,qui alios in ſe ſeueros eſſe iudi-
ces non vult. Hîc miramut hunc hominem tantum excellere cæteris,cuius legiones ſic
in Aſiam peruenerunt, vt non modò manus tanti exercitus, ſed ne veſtigium quidem
cuiquam pacato nocuiſſe dicatur? Iam verò quemadmodum milites hybernent,quo-
tidie ſermones ac literæ perferuntur: non modò,vt ſumptum faciat in militem,nemi-
ni vis affertur,ſed ne cupienti quidem cuiquam permittitur: hyemis enim,nõ auaritiæ
perfugium maiores noſtri in ſociorum atque amicorum tectis eſſe voluerũt. Age verò,
cæteris in rebus quali ſit temperantia,conſiderate. vnde illam rantam celeritatẽ,& tam
18 incredibilem curſum initum putatis? non enim illum eximia vis remigũ,aut ats inau-

dita quædam gubernandi, aut venti aliqui noui tam celeriter in vltimas terras pertulerunt: ſed hæ res, quæ cæteros remorari ſolent, non retardarũt: non auaritia ab inſtituto curſu ad prædam aliquam reuocauit, non libido ad voluptatem, non amœnitas ad delectationem, non nobilitas vrbis ad cognitionem, non denique labor ipſe ad quietem. poſtremò ſigna & tabulas, cæteráque ornamenta Græcorum oppidorũ, quæ cæteri tollenda eſſe arbitrãtur, ea ſibi ille ne viſenda quidem exiſtimauit. Itaque omnes quidem nunc in his locis Cn. Pompeium ſicut aliquem non ex hac vrbe miſſum, ſed de cælo delapſum intuentur: nũc denique incipiunt credere fuiſſe homines Romanos hac quondam abſtinentia, quod iam nationibus exteris incredibile ac falſo memoriæ proditum videbatur. nunc imperii noſtri ſplendor illis gentibus lucet. nunc intelligunt, non ſine cauſa maiores ſuos tum, cùm hac temperantia magiſtratus habebamus, ſeruire populo R. quàm imperare aliis maluiſſe. Iam verò ita faciles aditus ad eum priuatorum, ita liberæ querimoniæ de aliorum iniuriis eſſe dicũtur, vt is, qui dignitate principibus excellit, facilitate par infimis eſſe videatur. Iam quantum conſilio, quantum dicẽdi grauitate & copia valeat, in quo ipſo ineſt quædã dignitas imperatoria, vos Quirites hoc ipſo in loco ſæpe cognoſtis. Fidem verò eius inter ſocios quantam exiſtimari putatis, quam hoſtes omnium gentium ſanctiſſimam eſſe iudicarint? Humanitate iam tãta eſt, vt difficile dictu ſit, vtrũ hoſtes magis virtutẽ eius pugnantes timuerint, an manſuetudinem victi dilexerint. Et quiſquam dubitabit, quin huic tantum bellum hoc transmittẽdum ſit, qui ad omnia noſtræ memoriæ bella conficienda diuino quodam conſilio natus eſſe videatur? Et quoniam authoritas multum in bellis quoq; adminiſtrãdis atque imperio militari valet, certè nemini dubium eſt, quin ea in re idem ille imperator plurimũ poſſit. Vehementer autem pertinere ad bella adminiſtranda, quid hoſtes, quid ſocii de imperatoribus veſtris exiſtiment, quis ignorat, cùm ſciamus homines in tãtis rebus, vt aut contemnant, aut metuant, aut oderint, aut ament, opinione nõ minus famæ, quàm aliqua certa ratione commoueri? Quod igitur nomen vnquam in orbe terrarum clarius fuit? cuius res geſtæ pares? de quo homine vos, id quod maximè facit authoritatẽ, tanta, & tam præclara iudicia feciſtis? an verò vllam vſquam eſſe oram tam deſertam putatis, quò non illius diei fama peruaſerit, cùm vniuerſus populus R. referto foro, repletíſque omnibus templis, ex quibus hic locus cõſpici poteſt, vnum ſibi ad commune omnium gentium bellum Cn. Pompeium imperatorem depopoſcit? Itaque vt plura nõ dicam, neque aliorum exemplis confirmem, quantum huius authoritas valeat in bello, ab eodem Cn. Pompeio omnium rerum egregiarum exempla ſumãtur: qui quo die à vobis maritimo bello præpoſitus eſt imperator, tanta repẽtè vilitas annonæ ex ſumma inopia & caritate rei frumentariæ conſecuta eſt vnius ſpe & nomine, quantam vix ex ſumma vbertate agrorum diuturna pax efficere potuiſſet. Iam verò accepta in Põto calamitate ex eo prælio, de quo vos paulò antè inuitus admonui, cùm ſocii pertimuiſſent hoſtium opes, animíque creuiſſent: cùm ſatis firmum præſidium prouincia non haberet, amiſiſſetis Aſiam Quirites, niſi ipſum id tẽporis diuinitus Cn. Pompeium ad eas regiones fortuna populi R. attuliſſet. Huius aduentus & Mithridatem inſolita inflammatũ victoria continuit, & Tigranem magnis copiis minitantem Aſiæ retardauit. Et quiſquam dubitabit, quid virtute perfecturus ſit, qui tãtùm authoritate perfecerit? aut quàm facilè imperio atque exercitu ſocios & vectigalia conſeruaturus ſit, qui ipſo nomine ac rumore defenderit? Age verò, illa res quãtam declarat eiuſdem hominis apud hoſtes populi R. authoritatem, quòd ex locis tam longinquis, támque diuerſis, tam breui tẽpore omnes vnà huic ſe dediderunt? quòd Cretenſium Legati, cùm in eorum inſula noſter imperator, exercitúſque eſſet, ad Cn. Põpeium in vltimas propè terras venerunt, eiq; ſe omnes Cretenſium ciuitates dedere velle dixerũt? Quid, idem ipſe Mithridates, nónne ad eundem Cn. Pompeium Legatum vſque in Hiſpaniam miſit? eúmque Pompeius Legatum ſemper iudicauit: ii, quibus ſemper erat moleſtũ ad eum potiſſimum eſſe miſſum, ſpe-

culatorem,quàm Legatum iudicare maluerunt. Poteſtis igitur iam conſtituere Quiri-
tes,hanc authoritatem multis poſtea rebus geſtis,magníſque veſtris iudiciis amplifica
tam,quantum apud illos Reges, quantum apud exteras nationes valituram eſſe exiſti-
33 metis. Reliquum eſt, vt de felicitate,quam præſtare de ſe ipſo nemo poteſt,meminiſ
ſe & commemorare de altero poſſumus,ſicut æquum eſt homini de poteſtate deorũ,ti-
midè & pauca dicamus. Ego enim ſic exiſtimo: Maximo,Marcello, Scipioni,Mario,&
cæteris magnis imperatoribus,nõ ſolùm propter virtutem,ſed etiam propter fortunã,
ſæpius imperia mãdata atque exercitus eſſe commiſſos. Fuit enim profectò quibuſdam
ſummis viris quædam ad amplitudinem, & gloriã, & ad res magnas bene gerẽdas diui-
nitus adiuncta fortuna. De huius autẽ hominis felicitate,quo de nunc agimus,hac vtar
moderatione dicẽdi: non vt in illius poteſtate fortunam poſitã eſſe dicam,ſed vt præ-
terita meminiſſe,reliqua ſperare videamur: ne aut inuiſa diis immortalibus oratio no-
ſtra,aut ingrata eſſe videatur. Itaque non ſum prædicaturus Quirites,quãtas ille res do
34 mi,militiæque,terra,maríque,quantáq; felicitate geſſerit,vt eius ſemper voluntatibus
non modò ciues aſſenſerint,ſocii obtéperarint,hoſtes obedierint,ſed etiam venti tem-
peſtatéſque obſecundarint. Hoc breuiſſimè dicam,neminẽ vnquam,tam impudentem
fuiſſe,qui à diis immortalibus tot,& tantas res tacitus auderet optare,quot & quãtas dii
immortales ad Cn. Pompeium detulerunt. Quod vt illi propriũ ac perpetuum ſit Qui-
rites,cùm cõmunis ſalutis atque imperii, tum ipſius hominis cauſa(ſicuti facitis)velle
& optare debetis. Quare cùm & bellum ita neceſſarium ſit,vt negligi nõ poſſit: ita ma-
gnum,vt accuratiſſimè ſit adminiſtrãdum: & cùm ei imperatorem præficere poſſitis,in
quo ſit eximia belli ſcientia,ſingularis virtus,clariſſima authoritas,egregia fortuna:du
bitabitis Quirites,quin hoc tantum boni,quod à diis immortalibus oblatum & datum
35 eſt,in Remp.conſeruandam atque amplificandam conferatis? Quòd ſi Romæ Cn. Põ-
peius priuatus eſſet hoc tempore:tamen ad tantum bellum is erat deligendus atq; mit-
tendus. Nunc cùm ad cæteras ſummas vtilitates hæc quoq; opportunitas adiungatur,
vt in his ipſis locis adſit,vt habeat exercitũ,vt ab iis qui habent,accipere ſtatim poſſit:
quid expectamus? aut cur non,ducibus diis immortalibus,eidẽ,cui cætera ſumma cum
ſalute Reip. commiſſa ſunt,hoc quoque bellum regium cõmittimus? At enim vir cla-
riſſimus,Reip.& veſtris beneficiis ampliſſimis affectus,Q. Catulus, itémq; ſummis or-
namẽtis honoris,fortunæ,virtutis, ingenii præditus Q. Hortenſius,ab hac ratione diſ-
ſentiunt:quorum ego authoritatem apud vos multis locis plurimum valuiſſe,& valere
oportere confiteor:ſed in hac cauſa,tametſi cognoſcitis authoritates cõtrarias fortiſſi-
36 morũ virorum & clariſſimorũ,tamẽ omiſſis authoritatibus,ipſa re & ratione exquirere
poſſumus veritatem:atq; hoc facilius,quòd ea omnia,quæ adhuc à me dicta ſunt,iidem
iſti vera eſſe cõcedunt,& neceſſarium bellum eſſe,& magnum, & in vno Cn. Pompeio
ſumma eſſe omnia. Quid igitur ait Hortẽſius? ſi vni omnia tribuenda ſunt,vnũ digniſ-
ſimũ eſſe Pompeium:ſed ad vnũ tamen omnia deferri nõ oportere. Obſoleuit iam iſta
oratio re multò magis,quàm verbis refutata. nã tu idem Q. Hortẽſi multa pro tua ſum-
ma copia ac ſingulari facultate dicẽdi, & in ſenatu contra virum fortem A. Gabinium
grauiter, ornatéque dixiſti,cùm is de vno imperatore cõtra prædones conſtituendo le-
gem promulgaſſet:& ex hoc ipſo loco permulta idem contra legem verba feciſti. quid
tum per deos immortales,ſi plus apud populum R. authoritas tua,quàm ipſius populi
R. ſalus & vera cauſa valuiſſet,hodie hanc gloriã atque hoc orbis terræ imperium tene-
37 remus? an tibi tum imperium eſſe hoc videbatur,cùm populi R. Legati,Prætores,Quæ-
ſtoréſque capiebantur? cùm ex omnibus prouinciis cõmeatu & priuato,& publico pro-
hibebamur? cùm ita clauſa nobis erãt omnia maria,vt neque priuatã rem maritimam,
neq; publicã iam obire poſſemus? Quæ ciuitas antea vnquã fuit,nõ dico Atheniẽſium,
quæ ſatis latè quõdam mare tenuiſſe dicitur: nõ Carthaginenſium, qui permultũ claſſe
maritimíſque rebus valuerũt: non Rhodiorũ, quorũ vſque ad noſtram memoriã diſci-

plina naualis & gloria remanſit : quæ ciuitas antea vnquam tam tenuis, quæ tam parua inſula fuit, quæ non portus ſuos, & agros, & aliquam partem regionis atque oræ maritimæ per ſe ipſa defenderet? Ar hercle aliquot annos conrinuos ante legem Gabiniá ille populus R. cuius vſq; ad noſtram memoriam nomé inuictú in naualibus pugnis permáſerat, magna ac multò maxima parte non modò vtilitatis, ſed dignitatis atque imperii caruit. Nos, quorú maiores Antiochum Regem claſſe, Perſenque ſuperarunt, omnibuſque naualibus pugnis Carrhaginenſes, homines in maritimis rebus exercitatiſſimos paratiſſimóſq; vicerút: ii nullo in loco iam prædonibus pares eſſe poteramus. Nos quoque, qui antea non modò Italiam tutá habebamus, ſed omnes ſocios in vltimis oris authoritate noſtri imperii ſaluos præſtare poteramus, tú cùm inſula Delos tá procul à nobis in AEgæo mari poſita, quò omnes vndique cum mercibus atque oneribus cómeabant, referta diuitiis, parua, ſine muro nihil rimebat: iidem non modò prouinciis atque oris Italiæ maritimis, ac porrubus noſtris, ſed etiam Appia iam via carebamus: & his téporibus nó pudebat magiſtratus populi R. in hunc ipſum locú aſcendere, cùm eum vobis maiores veſtri exuuiis nauticis, & claſſium ſpoliis ornatú reliquiſſent. Bono te animo tum Q. Hortenſi populus R. & cæteros, qui erant in eadem ſententia, dicere exiſtimauit ea, quæ ſentiebatis: ſed tamé in ſalute cómuni idé populus R. dolori ſuo maluit, quàm authoritati veſtræ obtéperare. Itaque vna lex, vnus vir, vnus annus nó modò nos illa miſeria ac turpitudine liberauit, ſed etiá effecit, vt aliquando verè videremur omnibus géribus ac nationibus terra, marique imperare. quo mihi etiá indignius videtur obtrectatú eſſe adhuc, Gabinio dicam, ánne Pópeio, an vtrique (id quod eſt verius) ne legaretur A. Gabitiius Cn. Pompeio expetenti ac poſtulanti? Vtrum ille, qui poſtulat Legatum ad tantum bellum quem velit, idoneus non eſt qui imperret, cùm cæteri ad expilandos ſocios, diripiédáſq; prouincias, quos voluerunt, Legatos eduxerint: an ipſe, cuius lege ſalus ac dignitas populo R. atque omnibus gentibus conſtituta eſt, expers eſſe debet gloriæ eius imperatoris arque eius exercitus, qui conſilio ipſius atque periculo eſt conſtitutus? an C. Falcidius, Q. Metellus, Q. Celius Latinienſis, Cn. Lentulus, quos omneis honoris cauſa nomino, cùm Tribuni pl. fuiſſent, anno proximo Legati eſſe potuerút: in hoc vno Gabinio ſunt tá diligentes: qui in hoc bello, quod lege Gabinia geritur, in hoe imperatore atque exereitu, qué per ſe ipſe conſtituit, etiá præcipuo iure eſſe deberet? de quo legádo ſpero Conſules ad ſenatú relaturos. qui ſi dubitabút, aut grauabuntut, ego me profiteor relaturú: neque me impedier cuiuſquam Quirites inimicum edictum, quò minus fretus vobis, veſtrum ius, beneficiúmque defendam: neque præter interceſſioné quicquam audiam: de qua (vt arbitror) iſti ipſi, qui minátur, etiam atque etiam, qui id liceat, eonſiderabút. Mea quidem ſentétia Quirites, vnus A. Gabinius belli maritimi, rerúmque geſtarú author, comes Cn. Pompeio aſeribitur, proptetea quòd alter vni id bellum ſuſcipiédum veſtris ſuffragiis detulit, alter delatum, ſuſceptúmque confecit. Reliquum eſt, vt de Q. Catuli authoritate & ſententia dicendú eſſe videatur. Qui cùm ex vobis quæreret, ſi in vno Cn. Pópeio omnia poneretis, ſiquid de eo factú eſſet in quo ſpem eſſetis habituri : cepit magnú ſuæ vittutis fructum ac dignitatis, cùm omnes vna propè voce, in eo ipſo vos ſpem habituros eſſe dixiſtis. Etenim talis eſt vir, vt nulla tes táta ſit, ac tam difficilis, quam ille non & cóſilio regere, & integritate tueri, & virtute cóficere poſſit. Sed in hoc ipſo ab eo vehemétiſſimè diſſentio, quòd quò minus certa eſt hominú ac minus diuturna vita, hoc magis Reſp. dum per deos immortales licet, frui debet ſummi hominis vita atq; virtute. At enim (inquit) noui nihil fiat cótra exempla atque inſtituta maiorú. nó dieo hoc loco, maiores noſtros ſemper in pace cóſuetudini, in bello vtilitati paruiſſe, ſemper ad nouos caſus temporú, nouorú conſiliorú rationes accómodaſſe: nó dico, duo bella maxima, Punicú & Hiſpanienſe, ab vno imperatore eſſe cófecta: duas vrbes potentiſſimas, quæ huic imperio maximè minabantur, Carthaginé atque Numantiá, ab eodem Scipione eſſe deletas: non commemorabo,

nuper ita vobis patribúſque veſtris eſſe viſum, vt in vno C. Mario ſpes imperii poneretur, vt idem cum Iugurtha, idem cũ Cimbris, idem cum Theutonis bellũ adminiſtraret:
in ipſo Cn. Pópeio, in quo noui conſtitui nihil vult Q. Catulus, quàm multa ſint noua,
ſummáq; Catuli voluntate conſtituta, recordamini. Quid iã nouum, quàm adoleſcentulum priuatum, exercitum difficili Reip. tẽpore conficere? confecit. huic præeſſe? præfuit. rem optimè ductu ſuo gerere? geſſit. quid tam præter conſuetudinẽ, quàm homini
peradoleſcenti, cuius à ſenatorio gradu ætas lõgè abeſſet, imperiũ atq; exercitum dari? Si-
43 ciliã permitti atque Africam, bellúmque in ea adminiſtrandũ? fuit in his prouinciis ſingulari innocẽtia, grauitate, virtute: bellum in Africa maximũ confecit, victorem exercitũ deportauit. Quid verò tam inauditũ, quàm Equitem R. triumphare? at eã quoque
rem populus R. non modò vidit, ſed etiã omni ſtudio viſendã putauit. Quid tam inuſitatũ, quàm vt, cùm duo Conſules clariſſimi, fortiſſimiq; eſſent, Eques R. ad bellũ maximum, formidoloſiſſimúmque pro Cõſule mitteretur? miſſus eſt. Quo quidem tẽpore,
cùm eſſet non nemo in ſenatu qui diceret, nõ oportere mitti hominẽ priuatũ pro Conſule: L. Philippus dixiſſe dicitur, nõ ſe illum ſua ſentẽtia pro Cõnſule, ſed pro Cõſulibus
mittere. tãta in eo Reip. bene gerẽdæ ſpes cõſtituebatur, vt duorum Conſulum munus
vnius adoleſcentis virtuti cõmitteretur. Quid tã ſingulare, quàm vt ex S.C. legibus ſo-
44 lutus, Conſul antè fieret, quàm vllum alium magiſtratũ per leges capere licuiſſet? Quid
tam incredibile, quàm vt iterũ Eques R. ex S.C. triumpharet? quæ in omnibus hominibus noua, poſt hominum memoriam conſtituta ſunt, ea tã multa nõ ſunt, quàm hæc,
quæ in hoc vno homine vidimus. Atque hæc tot exempla, tãta ac tã noua profecta ſunt
in eundem hominem à Q. Catulo, atque à cæterorũ eiuſdem dignitatis ampliſſimorũ
hominum authoritate. Quare videant, ne ſit periniquum, & non ferendum, illorũ authoritatem de Cn. Pompeii dignitate à vobis comprobatam ſemper eſſe, veſtrũ ab illis
de eodem homine iudiciũ, populiq; R. authoritatẽ improbari: præſertim cùm iam ſuo
iure populus R. in hoc homine ſuam authoritatem vel contra omnes, qui diſſentiunt,
poſſit defendere: propterea quòd iſtis reclamãtibus vos vnũ illũ ex omnibus delegiſtis,
45 quẽ bello prædonũ præponeretis. Hoc ſi vos temerè feciſtis, & Reip. parũ conſuluiſtis:
rectè iſti ſtudia veſtra ſuis conſiliis regere conantur. ſin autẽ vos plus tum in Rep. vidiſtis, vos his repugnantibus per voſmetipſos dignitatem huic imperio, ſalutẽ orbi terrarum attuliſtis: aliquãdo iſti principes & ſibi, & cæteris populi R. vniuerſi authoritati parendum eſſe fateantur. Atq; in hoc bello Aſiatico & regio nõ ſolùm militaris illa virtus, quæ eſt in Cn. Pompeio ſingularis, ſed aliæ quoque virtutes animi multæ & magnæ
requiruntur. Difficile eſt, in Aſia, Cilicia, Syria, regniſque exterarũ nationum ita verſari
veſtrum imperatorem, vt nihil aliud, quàm de hoſte ac de laude cogitet. deinde etiam,
ſiqui ſunt pudore ac temperantia moderatiores, tamen eos eſſe tales propter multitudinem cupidorum hominum nemo arbitratur. Difficile eſt dictu Quirites quãto in odio
ſimus apud exteras nationes, propter eorum, quos ad eas hoc anno cum imperio miſi-
46 mus, iniurias ac libidines. Quod enim fanum putatis in illis terris, noſtris magiſtratibus religioſum, quam ciuitatem ſanctam, quam domum ſatis clauſam ac munitã fuiſſe? Vrbes iam locupletes ac copioſæ requirũtur, quibus cauſa belli propter diripiendi cupiditatem inferatur. Libẽter hæc coram Q. Catulo & Q. Hortenſio diſputarem, ſummis & clariſſimis viris. nouerũt enim ſociorum vulnera: vident eorũ calamitates, querimonias audiunt. Pro ſociis vos contra hoſtes exercitum mittere putatis, an hoſtium
ſimulatione contra ſocios atque amicos? Quæ ciuitas eſt in Aſia, quæ non modò imperatoris aut Legati, ſed vnius Tribuni mil. animos ac ſpiritus capere poſſit? Quare etiam
ſiquem habetis, qui collatis ſignis exercitus regios ſuperare poſſe videatur, tamen, niſi
erit idem, qui ſe à pecuniis ſociorũ, qui ab eorũ coniugibus ac liberis, qui ab auro, gazá-
47 que regia manus, oculos, animum cohibere poſſit, non erit idoneus qui ad bellũ Aſiaticum, regiúmque mittatur. Ecquam putatis ciuitatem pacatam fuiſſe, quæ locuples ſit?

ecquam eſſe locupleté,quæ iſtis pacata eſſe videatur?Ora maritima Quirites Cn.Pom-
peium non ſolùm propter rei militaris gloriam,ſed etiam propter animi continétiam
requiſiuir.videbar enim populus R.non locuplerari quotannis pecnnia publica,præter
paucos,neque eos quicquã aliud aſſequi claſſium nomine,niſi vt detrimentis accipien-
dis maiore affici turpitudine videremur. Nunc qua cupiditate homines in prouincias,
quibus iacturis,quibus conditionibus proficiſcãtur,ignorant videlicer iſti,qui ad vnum
deſerenda eſſe omnia non arbitrantur.quaſi verò Cn.Pompeium non cum ſuis virtuti-
bus,tum etiam alienis vitiis magnum eſſe videamus. Quare nolite dubitare,quin huic
vni credatis omnia,qui inter annos tot vnus inuentus ſit,quem ſocii in vrbes ſuas cum
exercitu veniſſe gaudeant.Quòd ſi authoritatibns hãc cauſam Quirites confirmandam 48
putatis, eſt vobis author vir bellornm omnium, maximarúmque rerum peririſſimus,
P.Seruilius:cuius tãtæ res geſtæ terra,marique extiterunt,vt,cùm de bello deliberetis,
author vobis grauior eſſe nemo debeat: eſt C.Curio, ſummis veſtris beneficiis, maxi-
míſque rebus geſtis,ſnmmo ingenio & prudentia præditus:eſt Cn.Lentulus,in quo o-
mnes pro ampliſſimis veſtris honoribus ſummum conſilium, ſummã grauitatem eſſe
cognoſcitis:eſt C.Caſſius,integritate,virtute,conſtantia ſingulari. Quare videte,num
horũ authoritatibus illorum orationi,qui diſſentiunt,reſpõdere poſſe videamur. Quæ
cùm ita ſint C.Manili,primùm iſtam tuam & legem,& voluntatem,& ſentẽtiam lau-
do,vehementiſſiméque comprobo: deinde te hortor,vt authore populo R. maneas in
ſententia, néue cuiuſquam vim aut minas pertimeſcas. Primùm in te ſatis eſſe animi 49
conſtantiǽque arbitror: deinde cùm tantam multitudinem,cum tãto ſtudio adeſſe vi-
deamus,quantam nõ iterum in eodem homine præficiendo vidimus;quid eſt,quòd aut
de re,aut de perficiendi facultate dubitemus?Ego autem,quicquid in me eſt ſtudii,con
ſilii,laboris,ingenii:quicquid hoc beneficio populi R.atq; hac poteſtate Prætoria:quic-
quid authoritate,fide,conſtantia poſſum,id omne ad hanc rem conficiendam tibi & po
pulo R.polliceor & deſero:teſtórque omnes deos,& eos maximè,qui huic loco tẽplò-
que præſident,qui omnium mentes eorũ, qui ad Remp.adeunt, maximè perſpiciunt,
me hoc neque rogatu facere cuiuſquam,neque quo Cn.Pompeii gratiam mihi per hãc
cauſam cõciliari putem,neque quo mihi ex cuiuſquam amplitudine aut præſidia peri-
culis,aut adiumenta honoribus quæram : propterea quòd pericula facilè, vt hominem 50
præſtare oportet,innocẽtia tecti pellemus:honores autem neque ab vno,neque ex hoc
loco,ſed eadem noſtra illa laborioſiſſima ratione vitæ,ſi veſtra voluntas feret,cõſeque-
mur. Quamobrẽ,quicquid in hac cauſa mihi ſuſceptũ eſt Quirites, id omne me Reip.
cauſa ſuſcepiſſe cõfirmo:tãtúmque abeſt,vt aliquam bonam gratiam mihi quæſiſſe vi-
dear: vt multas etiam ſimultates partim obſcuras, partim apertas intelligam,mihi nõ
neceſſarias,vobis non inutiles,ſuſcepiſſe.ſed ego me hoc honore præditũ,tantis veſtris
beneficiis affectũ,ſtatui Quirites,veſtram voluntatẽ,& Reip.dignitatem,& ſalutẽ pro-
uinciarum atque ſociorum meis omnibus commodis & rationibus præferre oportere.

Pro A. Cluentio Habito,

ORATIO XVIII.

ANIMADVERTI Iudices, omnem accuſatoris orationem in duas di- 1
uiſam eſſe partes.Quarum altera mihi niti,& magnopere confidere
videbatur innidia iam inueterata iudicii Iuniani:altera tantummodo
conſuetudinis cauſa, timidè & diffidenter attingere rationem vene-
ficii criminnm:qua de re lege eſt hæc quæſtio conſtituta.Itaque mihi
certum eſt hanc eandem diſtributionem,inuidiæ & criminum,ſic in
deſenſione ſeruare,vt omnes intelligant, nihil me nec ſubterfugere voluiſſe reticẽdo,

nec obſcurate dicēdo. Sed cùm cóſidero quomodo mihi in vtraque re ſit elaborandum:
altera pars ea, quæ propria eſt iudicii veſtri & legitimæ veneficii quæſtionis, per mihi
breuis,& non magnæ in dicēdo cótentionis ſore videtur. altera auté, quæ procul à iudi-
cio remota eſt, quæ concionibus ſeditioſè concitatis accómodatior eſt, quàm tráquillis,
moderatiſq; iudiciis: proſpicio quantú in agendo difficultatis,& quantú laboris ſit habi-
tura. Sed in hac tanta difficultate, illa me res tamen Iudices conſolatur, quòd vos de cri-
minibus ſic audire conſueuiſtis, vt corú omnem diſſolutionem ab oratore quæratis, vt
nó exiſtimetis plus vos ad ſalutem reo largiri oportere, quàm quantú defenſor purgan-
dis criminibus conſequi,& dicēdo probare potuerit. De inuidia auté ſic inter vos diſce-
ptate debetis, vt, non quid dicatur à nobis, ſed quid oporteat dici, conſideretis. agitur
enim in criminibus, A. Cluentii propriú periculum: in inuidia, cauſa cómunis. Quam-
2 obrem alteram parté cauſæ ſic agemus, vt vos doceamus: alteram ſic, vt oremus. in al-
tera, diligētia veſtra nobis adiungéda eſt: in altera, fides implorāda. nemo eſt enim, qui
inuidiæ ſine veſtro ac ſine talium virorú ſubſidio poſſit reſiſtere. Equidem, quod ad me
attinet, quò me vertam, neſcio. Negem fuiſſe illam infamiam iudicii corrupti? negem
eſſe illam rem agitatam in concionibus, iactatam in iudiciis, commemoratá in ſenatu?
euellere ex animis hominum tantam opinionem, tam penitus inſitam, tam vetuſtam,
non eſt noſtri ingenii. Veſtri auxilii eſt Iudices, huius innocentiæ ſic in hac calamitoſa
fama, quaſi in aliqua pernicioſiſſima flamma atque in communi incendio ſubuenire.
Etenim ſicut aliis in locis parum firmamenti,& parum virium falſitas habet: ſic in hoc
loco falſa inuidia imbecilla eſſe debet. dominetur in concionibus, iaceat in iudiciis: va-
leat in opinionibus ac ſermonibus imperitorum, ab ingeniis prudentium repudietur:
3 vehementes habeat repentinos impetus: ſpatio interpoſito & cauſa cognita, conſeneſcat: denique illa definitio iudiciorum æquorú, quæ nobis à maioribus tradita eſt, reti-
neatur, vt in iudiciis & ſine inuidia culpa plectatur,& ſine culpa inuidia ponatur. Quā-
obrem à vobis Iudices, antequam de ipſa cauſa dicere incipio, hæc poſtulo: primùm id,
quod æquiſſimum eſt, vt nequid huc præiudicari afferatis. etenim nó modò authorita-
tem, ſed etiam nomen iudicum amittemus, niſi hîc ex ipſis cauſis iudicabimus, ac ſi ad
cauſas iudicia iam facta domo deferemus. deinde, ſiquam opinionem iam veſtris men-
tibus comprehendiſtis, ſi eam ratio conuellet, ſi ratio labefactabit, ſi denique veritas ex-
torquebit, ne repugnetis, eámque animis veſtris aut libētibus, aut æquis remittatis. tum
autem, cùm ego vnaquaque de re dicam & diluam, ne ipſi, quæ contraria ſunt, taciti co
gitationi veſtræ ſubiiciatis, ſed ad extremum expectetis,& me meum dicendi ordinem
4 ſeruare patiamini. cùm peroraro, tum, ſiquid erit præteritum, à me requiratis. Ego me
Iudices ad eam cauſam accedere, quæ iam per annos octo continuos ex contraria parte
audiatur, atque ipſa opinione hominum tacita propè conuicta atque damnata ſit, faci-
lè intelligo. Sed ſiquis mihi deus veſtram ad me audiendum beneuolentiam cóciliarit,
efficiam profectò, vt intelligatis, nihil eſſe homini tam timēdum, quàm inuidiam: ni-
hil innocenti ſuſcepta inuidia tam optādum, quàm æquum iudicium, quòd in hoc de-
nique falſæ infamiæ finis aliquis atq; exitus reperiatur. Quamobré magna me ſpes te-
net, ſi ea, quæ ſunt in cauſa, explicare, atq; omnia dicēdo conſequi potuero: húc locum,
conſeſſúmque veſtrú, quē illi horribilem A. Cluentio ac formidoloſum fore putauerút,
eum tandem eius fortunæ miſeræ, multúmque iactatæ portum ac perfugium futurum.
5 Tametſi permulta ſunt, quæ mihi, antequá de cauſa dicam, de communibus inuidiæ pe
riculis dicenda eſſe videantur: tamé ne diutius orarione mea ſuſpenſa expectatio veſtra
teneatur, aggrediar ad crimen cum illa deprecatione Iudices, qua mihi ſæpius vtendum
eſſe intelligo: ſic vt me audiatis, quaſi hoc tépore hæc cauſa primùm dicatur, ſicuti di-
citur, nó quaſi ſæpe iam dicta,& nunquam probara ſit. Hodierno enim die primùm ve-
teris iſtius criminis diluēdi poteſtas eſt data: ante hoc tépus error in hac cauſa atq; inui-
dia verſata eſt. Quamobrem, dum multorú annorum accuſationi breuiter, dilucidéque

reſpondeo, quæſo vt me Iudices,ſicuti facere inſtituiſtis,benignè, attentéque audiatis.
Corrupiſſe dicitur A.Cluentius iudicium pecunia,quo inimicum ſuum innocentem
Statiũ Albium condemnaret.Oſtẽdam Iudices primùm,quoniã caput illius atrocitatis
atque inuidiæ fuit,innocentẽ pecunia circunuentũ,neminem vnquã maioribus crimi- 6
nibus,grauioribus teſtibus eſſe in iudiciũ vocatum:deinde ea de eo præiudicia eſſe facta
ab ipſis iudicibus,à quibus condemnatus eſt,vt nõ modò ab iiſdem,ſed ne ab aliis qui-
dem vllis abſolui vllo modo poſſet. Cùm hæc docuero,tũ illud oſtẽdam,quod maximè
requiri intelligo,iudicium illud pecunia eſſe tentatũ,non à Cluentio,ſed cõtra Cluen-
tium: faciámque,vt intelligatis, in tota illa cauſa quid res ipſa tulerit, quid error affin-
xerit,quid inuidia conflarit. Primùm igitur illud erit,ex quo intelligi poſſit,debuiſſe
Cluentiũ magnopere cauſæ confidere,quòd certiſſimis criminibus & teſtibus fretus ad
accuſandũ deſcẽderit. Hoc loco faciendũ mihi Iudices eſt,vt vobis breuiter illa, quibus
Albius condemnatus eſt,crimina exponam.Abs te peto Oppianice, vt me inuitũ de pa
tris tui cauſa dicere exiſtimes,adductũ fide atq; officio defenſionis.Etenim tibi ſi in præ- 7
ſentia ſatiſfacere nõ potuero,tamen multæ mihi ad ſatiſfaciendum reliquo tempore fa
cultates dabuntur:Cluentio niſi nũc ſatiſfecero,poſtea mihi ſatiſfaciendi poteſtas non
erit.Simul & illud,quis eſt,qui dubitare debeat,contra damnatũ & mortuum,pro inco
lumi & viuo dicere: cùm illi,in quem dicitur, damnatio omne ignominiæ periculum
iam abſtulerit,mors verò etiam doloris:huic autem,pro quo dicitur,nihil poſſit offen-
ſionis accedere ſine acerbiſſimo animi ſenſu ac dolore, & ſine ſummo dedecore vitæ ac
turpitudine?Atque vt intelligatis Cluentium non accuſatorio animo,non oſtentatio-
ne aliqua aut gloria adductum, ſed nefariis iniuriis,quotidianis inſidiis,propoſito ante
oculos vitæ periculo,nomen Oppianici detuliſſe, paulò longius exordium rei demon-
ſtrandæ repetam:quod quæſo Iudices ne moleſtè patiamini: principiis enim cognitis, 8
multò facilius extrema intelligetis. A.Cluentius Habitus fuit,pater huiuſce Iudices,
homo non ſolùm municipii Larinatis,ex quo erat,ſed etiam regionis illius & vicinita-
tis virtute,exiſtimatione,nobilitate facilè princeps.is cùm eſſet mortuus,Sylla & Pom
peio Coss.reliquit hunc annos x v natum,grandem autẽ & nubilem filiam:quæ breui
tempore poſt patris mortem nupſit A.Aurio Melino conſobrino ſuo, adoleſcẽti in pri
mis,vt tũ habebatur,inter ſuos & honeſto & nobili.cùm eſſent hæ nuptiæ plenæ digni-
tatis,plenæ concordiæ,repentè eſt exorta mulieris importunæ nefaria libido,nõ ſolùm
dedecore,verùm etiam ſcelere conuicta.Nam Saſſia mater huius Habiti(mater enim à
me nominis cauſa,tametſi in hunc hoſtili odio & crudelitate eſt)mater inquam appel-
labitur: neque vnquam illa ita de ſuo ſcelere & immanitate audiet,vt naturæ nomẽ a-
mittat:quo enim eſt ipſum nomen amantius,indulgentiúſque maternũ,hoc illius ma 9
tris,quæ multos iam annos,& nunc,cùm maximè filium interfectum cupit, ſingulare
ſcelus maiore odio dignũ eſſe ducetis.Ea igitur mater Habiti,Melini illius adoleſcentis
generi ſui,cõtrà quàm fas erat,amore capta, primo,neque id ipſum diu,quoquo modo
poterat, in illa cupiditate còntinebatur : deinde ita flagrare cœpit amentia, ſic inflam-
mata ferri libidine,vt eam non pudor, non pudicitia,non pietas, non macula familiæ,
non hominum fama,nõ filii dolor,non filiæ mœror à cupiditate reuocaret . Animum
adoleſcentis, nõdum conſilio ac ratione firmatum,pellexit iis omnibus rebus,quibus
illa ætas capi ac deliniri poteſt:filia,quæ nõ ſolùm illo cõmuni dolore muliebri in eiuſ-
modi viri iniuriis angeretur,ſed nefarium matris pellicatum ferre nõ poſſet,de quo ne
queri quidem ſine ſcelere ſe poſſe arbitraretur, cæteros ſui tãti mali ignaros eſſe cupie-
bat , in huius amantiſſimi ſui fratris manibus & gremio , mœrore & lachrymis conſe- 10
neſcebat . Ecce autẽ ſubitum diuortium, quod ſolatium malorum omnium fore vide-
batur. Diſcedit à Melino Cluentia:vt in tantis iniuriis,non inuita:vt à viro,non liben-
ter.Tum verò illa egregia ac præclara mater palàm exultare lætitia, ac triumphare gau
dio cœpit,victrix filiæ,non libidinis. Itaque diutius ſuſpicionibus obſcuris lædi famam

ſuam noluit,lectum illum genialem,quem biennio antè filiæ ſuæ nubenti ſtrauerat,in
eadem domo ſibi ornari & ſterni,expulſa atque exturbata filia,iubet. Nubit genero ſo-
crus,nullis auſpicibus,nullis authoribus,funeſtis ominibus omnium.O mulieris ſcelus
incredibile, &,præter hanc vnam,in omni vita inauditum . O libidinem effrænatam &
indomitam. O audaciam ſingularem:non timuiſſe,ſi minus vim deorum,hominúm-
11 que famam,at illam ipſam noctem,facéſque illas nuptiales? non limen cubiculi? non
cubile filiæ?non parietes denique ipſos ſuperiorum teſtes nuptiarum?perfregit ac pro-
ſtrauit omnia cupiditate ac furore : vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem
amentia . Tulit hoc commune dedecus iam familiæ,cognationis, nominis grauiter fi-
lius . Augebatur autem eius moleſtia quotidianis querimoniis, & aſſiduo fletu ſororis.
ſtatuit tamen nihil ſibi in tantis iniuriis , ac tanto ſcelere matris grauius faciendum,
quàm vt illa matre ne vteretur:ne,quam videre ſine ſummo animi dolore nó poterat,
ea ſi matre vteretur,nó ſolùm videre,ſed etiam probare ſuo iudicio putaretur. Initium
quod huic cum matre fuèrit ſimultatis,audiuiſtis. pertinuiſſe hoc ad cauſam,túc, cùm
reliqua cognoueritis,intelligetis.Nam illud me non præterit,cuiuſmodicunque mater
12 ſit,tamen in iudicio filii de turpitudine parentis dici vix oportere.Non eſſem ad vllam
cauſam idoneus Iudices,ſi hoc,quod in communibus hominum ſenſibus,atque in ipſa
natura poſitum atque infixum eſt,id ego,cùm ad amici pericula depellenda adhiberer,
non viderem.Facilè intelligo,non modò reticere homines parétum iniurias,ſed etiam
animo æquo ferre oportere . Sed ego ea,quæ ferri poſſunt,ferenda: quæ taceri,tacenda
eſſe arbitror . Nihil in vita vidit calamitatis A. Cluentius , nullum periculum mortis
adiit, nihil mali timuit, quod non totum à matre eſſet conflatum & perfectum . Quæ
hoc tempore ſileret omnia,atque ea ſi obliuione non poſſet , tamen taciturnitate ſua
tecta eſſe pateretur.Sed ea verò ſic agit,vt prorſus reticere nullo modo poſſit.hoc enim
ipſum iudicium,hoc periculum,illa accuſatio,omnis teſtiú copia,quæ futura eſt,à ma-
13 tre initio eſt adornata , à matre hoc tempore inſtruitur, atque omnibus eius opibus &
copiis comparatur:ipſa denique nuper Larino huius opprimédi cauſa Romam aduola-
uit. præſto eſt mulier, audax , pecunioſa, crudelis : inſtruit accuſatores , inſtruit teſtes:
ſqualore huius & ſordibus lætatur: exitiú exoptat: ſanguiné ſuum profundere omnem
cupit, dummodo profuſum huius antè videat . Hæc niſi omnia perſpexeritis in cauſa,
temerè à nobis illam appellari putatote.Sin autem erunt & aperta & nefaria,Cluentio
ignoſcere debetis:quòd hæc à me dici patiatur:mihi ignoſcere non deberetis,ſi taceré.
Nunc iam ſummatim exponá,quibus criminibus Oppianicus damnatus ſit: vt & con-
ſtátiam A. Cluentii,& rationem accuſationis perſpicere poſſitis. Ac primùm,cauſa ac-
cuſandi quæ fuerit, oſtendam, vt id ipſum A. Cluentium vi & neceſſitate coactum fe-
14 ciſſe videatis. Cùm manifeſtò venenum deprehendiſſet,quod vir matris Oppianicus
ei parauiſſet: & res non coniectura,ſed oculis ac manibus teneretur,neque in cauſa vlla
dubitatio poſſet eſſe:accuſauit Oppianicum,quàm conſtanter,& quàm diligéter,poſtea
dicam : nunc hoc ſcire vos volui , nullam huic aliam accuſandi cauſam fuiſſe, niſi vti
propoſitum vitæ periculum, & quotidianas capitis inſidias hac vna ratione vitaret. At-
que vt intelligatis iis accuſatum eſſe criminibus Oppianicum , vt neque accuſator ti-
mere,neque reus ſperare debuerit,pauca vobis illius iudicii crimina exponam : quibus
cognitis,nemo veſtrum mirabitur,illum diffidentem rebus ſuis ad Stalenum atque ad
pecuniam confugiſſe. Larinas quædam fuit Dinea,ſocrus Oppianici,quæ filios habuit
M.& Numerium Aurios,& Cn.Magium,& filiam Magiam,nuptá Oppianico. M. Au-
15 rius adoleſcentulus bello Italico captus apud Aſculum,in Q. Sergii ſenatoris,eius,qui
inter ſicarios damnatus eſt,manus incidit,& apud eum fuit in ergaſtulo.Numerius au
tem Aurius frater eius mortuus eſt,hæredémq; Cn.Magium fratré ſuú reliquit.Poſtea
Magia vxor Oppianici mortua eſt. Poſtremò,vnus qui reliquus erat Dineæ filius, Cn.
Magius eſt mortuus.Is fecit hæredem illú adoleſcenté Oppianicum ſororis ſuæ filium,

eúmque partiri cum Dinea matre iuſſit. Interim venit index ad Dineam neque obſcu-
rus, neque incertus, qui nnntiaret ei, filium eius M. Aurium viuere, & in agro Gallico
eſſe in ſeruitute. Mulier amiſſis liberis, cùm vnius filii recuperandi ſpes eſſet oſtentata,
omnes ſuos propinquos, filiíq; ſui neceſſarios conuocauit, & ab his flens petiit vt nego-
tium ſuſciperent, adoleſcentem inueſtigarent, ſibi reſtituerent eum filium, quem tum
vnum ex multis fortuna reliquum eſſe voluiſſet. Hæc cùm agere inſtituiſſet, oppreſſa
morbo eſt. Itaque teſtamentum fecit eiuſmodi, vt illi filio HS C C C C I Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ millia le- 16
garet, hæredem inſtitueret eundem illum Oppianicum nepotē ſuum: atque his diebus
paucis eſt mortua. Propinqui tamen illi, quemadmodum viua Dinea inſtituerant, ita
mortua illa, ad inueſtigandū Aurium cum eodem illo indice in agrum Gallicū profecti
ſunt. Interim Oppianicus, vt erat, ſicuti multis ex rebus reperietis, ſingulari ſcelere &
audacia, per quendam Gallicanum familiarem ſuum primùm illum indicem pecunia
corrupit, deinde ipſum Aurium non magna iactura facta tollēdum interficiendúmque
curauit. Illi autem qui erant ad propinquum inueſtigandū & recuperandum profecti,
literas Larinum ad Aurios illius adoleſcentis propinquos, ſuóſque neceſſarios mittunt,
ſibi difficilem eſſe inueſtigandi rationem, quòd intelligerēt indicem ab Oppianico eſſe
corruptum. Quas literas A. Aurius, vir fortis & experiēs, & domi nobilis, M. illius Aurii
propinquus, in foro palàm, multis audiēribus, cùm adeſſet Oppianicus, recitat, & clariſ- 17
ſima voce, ſe nomen Oppianici, ſi interfectum M. Aurium comperiſſet, delaturum eſſe
teſtatur. Interim breui tempore illi, qui erāt in agrum Gallicum profecti, Larinum re-
uertuntur: interſectum eſſe M. Aurium renuntiant. animi non ſolùm propinquorum,
ſed etiam omnium Larinatium odio Oppianici, & illius adoleſcentis miſericordia com
mouentur. Itaque cùm A. Aurius, qui antea denuntiarat, clamore hominem ac minis
inſequi cœpiſſet, Larino profugit, & ſe in caſtra clariſſimi viri Q. Metelli cōtulit. Poſt
illam fugam & ſceleris & conſcientiæ teſtem, nunquam ſe iudiciis, nunquam legibus,
nunquam inermem inimicis committere auſus eſt: ſed per illam L. Syllæ vim atque vi-
ctoriam Larinū in ſummo timore omniū cum armatis aduolauit: Quatuoruiros, quos
municipes fecerant, ſuſtulit: ſe à Sylla, & alios præterea tres factos eſſe dixit, & ab eodem 18
ſibi eſſe imperatum, vt Aurium illum, qui ſibi delationē nominis & capitis periculum
oſtentarat, & alterū Aurium, & eius C. Filium, & Sex. Virbium, quo ſequeſtre in illo in-
dice corrumpendo dicebatur eſſe vſus, proſcribendos interficiendóſque curaret. Itaque
illis crudeliſſimè interfectis, non mediocri ab eo cæteri proſcriptionis & mortis metu
terrebantur. His rebus in cauſa iudicióque patefactis, quis eſt, qui illum abſolui potuiſſe
arbitraretur? Atque hæc parua ſunt: cognoſcite reliqua, vt non aliquando condēnatum
eſſe Oppianicum, ſed aliquandiu incolumem fuiſſe miremini. Primùm videte hominis
audaciam. Saſſiam in matrimonium ducere Habiti matrem, illam, cuius virum A. Au-
rium occiderat, concupiuit. Vtrum impudentior hic, qui poſtulet: an crudelior illa, ſi
nubat, difficile dictu eſt. ſed tamen vtriuſque humanitatem, conſtantiámque cognoſci-
te. Petit Oppianicus, vt ſibi Saſſia nubat, & id magnopere contēdit. Illa autem non ad- 19
miratur audaciam, non impudentiam aſpernatur, non denique illam Oppianici dexte-
ram, viri ſui ſanguine redundantem reformidat: ſed, quòd haberet tres ille filios, idcirco
ſe ab his nuptiis abhorrere reſpondit. Oppianicus, qui pecuniam Saſſiæ concupiuiſſet,
domo ſibi quærendum remedium exiſtimauit ad eam moram, quæ nuptiis afferebatur.
Nam cùm haberet ex Nouia infantē filium, alter autem eius filius, Pappia natus, Thea-
ni Apuli, quod abeſt à Larino decem & octo millia paſſuum, apud matrem educaretur,
accerſit ſubitò ſine cauſa puerum Theano, quod facere niſi ludis publicis aut feſtis die-
bus antea non ſolebat. Mater nihil mali miſera ſuſpicans mittit. Ille ſe Tarentum pro-
ficiſci cùm ſimulaſſet, eo ipſo die puer, cùm hora vndecima in publico valens viſus eſ-
ſet, ante noctem mortuus, & poſtridie, antequam luceret, cōbuſtus eſt. Atque hunc tan- 20
tum mœrorem matri prius hominum rumor, quàm quiſquam ex Oppianici familia

renuntiauit. Illa cùm vno tempore audiſſet ſibi non ſolùm filium,ſed etiam exequia-
rum munus ereptum, Larinum confeſtim exanimata venit,& ibi deintegro funus iam
ſepulto filio fecit. Dies nondum decem interceſſerant,cùm ille alter filius infans neca-
tur. Itaque nubit Oppianico continuò Saſſia lætanti iam animo, & ſpe optima confir-
mata: nec mirum, quæ ſe non nuptialibus donis,ſed filiorum funeribus delinitam vi-
deret. Itaque,quòd cæteri propter liberos pecuniæ cupidiores ſolēt eſſe,ille propter pe-
cuniam liberos amittere iucundum eſſe duxit. Sentio Iudices,vos pro veſtra humani-
tate his tantis ſceleribus breuiter à me demonſtratis vehementer eſſe commotos. Quo
tandem igitur animo fuiſſe illos arbitramini,quibus his de rebus nō modò audiendum
11 fuit,verùm etiam iudicandum? vos auditis de eo,in quem iudices non eſtis: de eo,quem
non videtis: de eo,quem odiſſe iam non poteſtis: de eo,qui & naturæ & legibus ſatiſfe-
cit,quem leges exilio,natura morte mulrauit: auditis nō ab inimico,auditis ſine teſti-
bus,auditis cùm ea,quæ copioſiſſimè dici poſſunt,breuiter à me,ſtrictímque dicuntur.
Illi audiebant de eo,de quo iurati ſententias ferre debebāt: de eo,cuius præſentis nefa-
rium & conſceleratum vultum intuebantur: de eo,quem oderant propter audaciam: de
eo,quem omni ſupplicio dignum eſſe ducebant: audiebant ab accuſatoribus: audiebant
verba multorū teſtium,audiebant, cùm vnaquaq; de re à P.Canutio,homine eloquen-
tiſſimo grauiter & diu diceretur. Et eſt quiſquā,qui cùm hæc cognouerit,ſuſpicari poſ-
ſit Oppianicum iudicio oppreſſum & circunuentum eſſe innocentem? Aceruatim iam
12 reliqua Iudices dicā: vt ad ea,quæ propiora huius cauſæ,& adiunctiora ſunt,perueniam.
Vos quæſo memoria teneatis,non mihi hoc eſſe propoſitum,vt accuſem Oppianicum
mortuum,ſed,cùm hoc perſuadere vobis velim,iudicium ab hoc non eſſe corruptum,
hoc vti initio ac fundamento defenſionis, Oppianicum,hominem ſceleratiſſimum &
nocentiſſimum eſſe damnatum: qui vxori ſuæ Cluentiæ, quæ amita huius Habiti fuit,
cùm ipſe poculū dediſſet,ſubitò illa in media potione exclamauit,ſe maximo cum do-
lore mori,nec diutius vixit,quàm locuta eſt: nam in ipſo ſermone hoc & vociferatio-
ne mortua eſt. Et ad hanc mortem tam repētinam,vocéſque morientis omnia præter-
ea,quæ ſolent eſſe indicia & veſtigia veneni,in illius mortuæ corpore fuerūt: eodémq;
veneno C.Oppianicum fratrem necauit. Neque eſt hoc ſatis: tametſi in ipſo fraterno
13 parricidio nullū ſcelus prætermiſſum videtur: tamen,vt ad hoc nefarium facinus acce-
deret,aditum ſibi aliis ſceleribus antè muniuit. nā cùm eſſet grauida Auria fratris vxor,
& iam appropinquare partus videretur,mulierem veneno interfecit, vt vnà cum illa,&
quod erat ex fratre cōceptum,necaretur. Poſtea fratrem aggreſſus eſt: qui ſerò,iam ex-
hauſto illo poculo mortis,cùm & de ſuo,& de vxoris interitu clamaret,teſtamentúmq;
mutare cuperet,in ipſa ſignificatione huius voluntatis eſt mortuus. Ita mulierem, ne
partu eius ab hæreditate fraterna excluderetur,necauit: fratris autem liberos prius vita
priuauit,quàm illi hanc à natura propriam lucem accipere potuerūt: vt omnes intelli-
gerent,nihil ei clauſum,nihil ſanctum eſſe poſſe,cuius ab audacia fratris liberos ne ma
terni quidem corporis cuſtodia tegere potuiſſet. Memoria teneo,Mileſiam quandam
14 mulierem,cùm eſſem in Aſia,quòd ab hæredibus ſecundis accepta pecunia partum ſibi
ipſa medicamentis abegiſſet,rei capitalis eſſe damnatam: neque iniuria, quæ ſpem pa-
rentis,memoriam nominis,ſubſidium generis,hæredem familiæ,deſignatum Reip. ci-
uem ſuſtuliſſet. Quāto eſt Oppianicus in eadem iniuria maiore ſupplicio dignus? ſiqui-
dem illa,cùm ſuo corpori vim attuliſſet,ſe ipſam cruciauit: hic autem idem illud effe-
cit per alieni corporis mortem atque cruciatum. Cæteri non vidētur in ſingulis homi-
nibus multa parricidia ſuſcipere poſſe: Oppianicus inuentus eſt,qui in vno corpore plu
res necaret. Itaq; cùm hanc eius conſuetudinem audaciámque cognoſceret auunculus
illius adoleſcentis Oppianici,Cn.Magius: íſque graui morbo affectus eſſet,& hæredem
illum ſororis ſuæ filium faceret: amicis adhibitis,præſente matre ſua Dinea,vxorē ſuam
15 interrogauit,eſſétne prægnans: quæ cùm ſe eſſe reſpōdiſſet,ab ea petiuit,vt ſe mortuo,

apud Dineam, quæ tum ei mulieri ſocrus erat, quoad pareret, habitaret: diligentiámque adhiberet, vt id, quod conceperat, ſeruaret, vt ſaluum parere poſſet. Itaque ei teſtamento legat grandem pecuniã à filio, ſi qui natus eſſet: ab ſecundo hærede nihil legat. Quid de Oppianico ſuſpicatus ſit, videtis: quid iudicarit, obſcurum non eſt: nam cùm eius filium faceret hæredem, eum tutorem liberis non adſcripſit. Quid Oppianicus fecerit, cognoſcite: vt illum Magium intelligatis longè animo proſpexiſſe morientem. Quæ pecunia mulieri legata erat à filio, ſi qui natus eſſet, eam præſentem Oppianicus non debitam mulieri ſoluit: ſi hæc ſolutio legatorum, & non merces abortionis appellanda eſt. Quo illa pretio accepto, multíſque præterea muneribus, quæ tum ex tabulis Oppianici recitabantur, ſpem illam, quam in aluo commendatam à viro cõtinebat, victa auaritia ſceleri Oppianici vendidit. Nihil poſſe iam ad hanc improbitatem addi videtur. 16
Attendite exitum. Quæ mulier obteſtatione viri decem illis mẽſibus ne domum quidem vllam, niſi ſocrus ſuæ, noſſe debuit, hæc quinto menſe poſt viri mortem ipſi Oppianico nupſit. Quæ nuptiæ non diuturnæ fuerunt: erant enim nõ matrimonii dignitate, ſed ſceleris ſocietate coniunctæ. Quid illa cædes Aſinii Larinatis, adoleſcentis pecunioſi, quàm clara, cùm recens fuit, quàm omnium ſermone celebrata? Fuit Aiulius quidam Larinas, perdita nequitia, & ſumma egeſtate, arte quadam præditus ad libidines adoleſcentulorum excitandas accommodata: qui vt ſe blanditiis & aſſentationibus in Aſinii conſuetudinem penitus immerſit, Oppianicus continuò ſperare cœpit hoc ſe Aiulio, tanquam aliqua machina admota, capere Aſinii adoleſcentiam, & fortunas eius 17
patrias expugnare poſſe. Ratio excogitata Larini eſt, res tranſlata Romam: iniri enim id conſilium facilius in ſolitudine, perfici rem eiuſmodi commodius in turba poſſe arbitrati ſunt. Aſinius cum Aiulio Romam eſt profectus. Hos veſtigiis Oppianicus conſecutus eſt. Iam vt Romæ vixerint, quibus conuiuiis, quibus flagitiis, quantis & quàm profuſis ſumptibus, non modò conſcio, ſed etiam conuiua & adiutore Oppianico, longum eſt dicere mihi, præſertim ad alia properanti. Exitum huius aſſimulatæ familiaritatis cognoſcite. Cùm eſſet adoleſcens apud mulierculam quandam, atque ibi pernoctaret, & ibi diem poſterum commoraretur, Aiulius, vt erat conſtitutum, ſimulat ſe ægrotare, & teſtamentum facere velle. Oppianicus obſignatores ad eum, qui neque Aſinium, neque Aiulium noſſent, adducit, & illum Aſinium appellat: ipſe teſtamento Aſinii nomine obſignato, diſcedit: Aiulius illico conualeſcit. Aſinius autem breui illo 18
tempore, quaſi in hortulos iret, in arenarias quaſdam extra portam Eſquilinam perductus, occiditur. Qui cùm vnum iam, & alterum diem deſideraretur, neque in his locis, vbi ex conſuetudine quærebatur, inueniretur: & Oppianicus in foro Larinatium dictitaret, nuper ſe, & ſuos amicos teſtamentum eius obſignaſſe: liberti Aſinii, & nonnulli amici, quòd eo die, quo poſtremùm Aſinius viſus erat, Aiulium cum eo fuiſſe, & à multis viſum eſſe cõſtabat, in eum inuadunt, & hominem ante pedes Q. Manilii, qui tum erat Triumuir, conſtituunt. Atq; ille cõtinuò nullo teſte, nullo indice, recẽtis maleficii conſcientia perterritus, omnia, vt à me paulò antè dicta ſunt, exponit, Aſiniúmq; ab ſe, conſilio Oppianici interfectum fatetur. Extrahitur domo latitans Oppianicus à Manilio: index Aiulius ex altera parte coràm tenetur. Hîc iam quid reliqua quæritis? Mani- 19
lium plerique noratis. Non ille honorẽ à pueritia, non ſtudia virtutis, non vllum exiſtimationis bonæ fructum vnquam cogitarat, ſed ex petulanti, atque improbo ſcurra in diſcordiis ciuitatis ad eam columnã, ad quam multorum ſæpe conuitiis perductus erat, vnà cũ ſuffragiis populi peruenerat. Itaq; rem cum Oppianico tranſigit: pecuniã ab eo accipit: cauſam & ſuſceptam & manifeſtã relinquit. At tum in Oppianici cauſa crimen hoc Aſinianum cùm teſtibus multis, tum verò indicio Aiulii probabatur. In quo inter allegatos Oppianici nomen primum eſſe conſtabat, eius, quem vos miſerum atque innocentem falſo iudicio circumuentũ eſſe dicitis. Quid, auiam tuam Oppianice Dineã, cui tu es hæres, pater tuus nõ manifeſtò necauit? ad quam cùm adduxiſſet medicũ illum

30 ſuum iam cognitum & ſæpe victorem, per quem interfecerat plurimos, mulier exclamat ſe ab eo nullo modo velle curari, quo curante ſuos omnes perdidiſſet. Tum repentè Anconitanum quẽdam L. Clodium pharmacopolam circunforaneum, qui caſu tum Larinum veniſſet, aggreditur, & cum eo HS quadringẽtis, id quod ipſius tabulis tum eſt demonſtratum, tranſigit. L. Clodius, qui properaret, cui fora multa reſtarent, ſimul atque introductus eſt, rem confecit: prima potione mulierem ſuſtulit: neque poſtea Larini punctum eſt temporis commoratus. Eadem hac Dinea teſtamentum faciente, cùm tabulas prehendiſſet Oppianicus, qui gener eius fuiſſet, digito legata deleuit: & cùm id multis locis feciſſet, poſt mortem eius, ne lituris coargui poſſet, teſtamẽtum in alias tabulas tranſcriptum ſignis adulterinis obſignauit. Multa prætereo conſultò: etenim vereor, ne hæc ipſa nimium multa eſſe videantur: vos tamẽ eum ſimilem ſui fuiſſe in cæteris quoque vitæ partibus exiſtimare debetis. Illũ tabulas publicas Larini cenſorias corrupiſſe, Decuriones vniuerſi iudicauerũt: cum illo iam nemo rationem, nemo rem vllam contrahebat: nemo illum ex tam multis cognatis & affinibus tutorem vnquam liberis ſuis ſcripſit, nemo illum aditu, nemo congreſſione, nemo ſermone, nemo cõuiuio dignum iudicabat: omnes aſpernabantur, omnes abhorrebant, omnes vt aliquã immanem ac perniciosã beſtiam, peſtẽmque fugiebant. Hunc tamen hominẽ tam audacẽ, tam nefarium, tam nocentem nunquam accuſaſſet Habitus Iudices, ſi id prætermittere ſaluo capite ſuo potuiſſet. Erat huic inimicus Oppianicus, erat, ſed tamen erat vitricus: crudelis, & huic infeſta mater, attamẽ mater: poſtremò nihil tam remotũ ab accuſatione, quàm Cluentius & natura, & voluntate, & inſtituta ratione vitæ. Sed cùm eſſet hæc illi propoſita conditio, vt aut iuſtè piéque accuſaret, aut acerbè, indignéque moreretur: accuſare, quoquo modo poſſet, quàm illo modo emori, maluit. Atque vt hæc ita eſſe perſpicere poſſitis, exponam vobis Oppianici facinus manifeſtò compertum atque deprehenſum: ex quo ſimul vtrunque, & huic accuſare, & illũ condemnari neceſſe fuiſſe, intelligetis. Martiales quidã Larini appellabantur, miniſtri publici Martis, atque ei deo veteribus inſtitutis, religionibúſque Larinarium cõſecrati. quorũ cùm ſatis magnus numerus eſſet, cúmque itẽ, vt in Sicilia permulti Venerii ſunt, ſic illi Larini in Martis familia numerarentur: repẽtè Oppianicus, eos omnes liberos eſſe, ciuéſque Romanos cœpit defendere. Grauiter id Decuriones Larinatium, cunctíque municipes tulerũt: itaque ab Habito petiuerunt, vt eam cauſam ſuſciperet, publicéque defenderet. Habitus cùm ſe ab omni eiuſmodi negotio remouiſſet, tamẽ pro loco, pro antiquitate generis ſui, pro eo quòd ſe nõ ſuis ſolùm cõmodis, ſed etiam ſuorũ municipũ, cæterorúmq; neceſſariorũ natũ eſſe arbitrabatur, tantæ voluntati vniuerſorũ Larinatiũ deeſſe noluit. Suſcepta cauſa, Románque delata, magnæ quotidie contẽtiones inter Habitum & Oppianicum, ex vtriuſque ſtudio defenſionis excitabãtur. Erat ipſe immani acerbáque natura Oppianicus: incendebat eius amentiam infeſta atque inimica filio mater Habiti. Magni autem illi ſua intereſſe arbitrabãtur, hunc à cauſa Martialiũ dimouere. Suberat etiam alia cauſa maior, quæ Oppianici, hominis auariſſimi atque audaciſſimi, mẽtem maximè commouebat: nã Habitus vſque ad illius iudicii tẽpus nullum teſtamentũ vnquam fecerat: neque enim legare eiuſmodi matri, poterat in animũ inducere, neque teſtamento nomen omnino prætermittere parẽtis. Id cùm Oppianicus ſciret (neque enim erat obſcurum) intelligebat, Habito mortuo bona eius omnia ad matrem eſſe ventura: quæ ab ſeſe poſtea, aucta pecunia maiore præmio, orbata filio minore periculo, necaretur. Itaq; his rebus incenſus, qua ratione Habitũ veneno tollere conatus ſit, cognoſcite. C. & L. Fabritii fratres gemini fuerunt, ex municipio Aletrinate, homines inter ſe tũ forma, tum moribus ſimiles, municipum autẽ ſuorum diſſimillimi: in quibus quantus ſplendor ſit, quàm propè æquabilis, quàm ferè omnium conſtans & moderata ratio vitæ, nemo veſtrũ, vt mea fert opinio, ignorat. His Fabritiis ſemper vſus eſt Oppianicus familiariſſimè. Iam hoc ferè ſcitis omnes, quantã vim habeat ad coniungendas amicitias ſtudiorũ

ac naturæ ſimilitudo. Cùm illi ita viuerent, vt nullum quæſtum turpem eſſe arbitraren 15
tur, cùm omnis ab his fraus, omnes inſidiæ, circunſcriptionéſque adoleſcentium naſce-
rentur: cúmque eſſent vitiis atq; improbitate omnibus noti: ſtudioſè, vt dixi, ad eorum
ſe familiaritatem multis iam antè annis Oppianicus applicarat. Itaque tum ſic ſtatuit,
per C. Fabritium (nam L. erat mortuus) inſidias Habito cōparare. Erat illo tempore in-
firma valetudine Habitus, vtebatur autem medico ignobili, ſed ſpectato homine Cleo-
phanto: cuius ſeruum Diogenem Fabritius ad venenum Habito dandum ſpe & pretio
ſolicitare cœpit. Seruus nō incallidus, ſed, vt ipſa res declarauit, frugi atque integer, ſer-
monem Fabritii nō eſt aſpernatus: rem ad dominum detulit. Cleophantus autem cum
Habito eſt locutus: Habitus autem ſtatim cum M. Bebrio Senatore familiariſſimo ſuo
cōmunicauit: qui qua fide, qua prudentia, qua dignitate fuerit, meminiſſe vos arbitror.
Ei placuit, vt Diogenem Habitus emeret à Cleophanto, quo facilius aut cōprehēde-
retur res eius indicio, aut falſa eſſe cognoſceretur. Ne multis: Diogenes emitur: vene- 16
num diebus paucis, multi viri boni cùm ex occulto interueniſſent, pecuniáq; obſigna-
ta, quæ ad eam rem dabatur, in manibus Scamandri liberti Fabritiorum deprehenditur.
Prò dii immortales, Oppianicum quiſquam, his rebus cognitis, circunuentum dicit eſ-
ſe? quis vnquam audacior? quis nocentior? quis apertior in iudicium adductus eſt? quod
ingenium, quæ facultas dicendi? quæ à quoquam excogitata defenſio huic vni crimini
potuit obſiſtere? ſimul & illud, quis eſt, qui dubitet, quin, hac re comperta, manifeſtóq;
deprehenſa, aut obeunda mors Cluentio, aut ſuſcipienda accuſatio fuerit? Satis eſſe arbi
tror demonſtratum Iudices, iis criminibus accuſatum eſſe Oppianicum, vt honeſtè ab-
ſolui nullo modo potuerit. Cognoſcite nunc ita reum citatum eſſe illum, vt re ſemel,
atque iterum præiudicata, condemnatus in iudicium venerit. Nam Cluentius Iudices, 17
primùm nomen eius detulit, cuius in manibus venenum deprehēderat: is erat libertus
Fabritiorum Scamander, integrum conſilium, iudicii corrupti nulla ſuſpicio: ſimplex
in iudicium cauſa, certa res, verum crimen allatum eſt. Hic tum Fabritius, is de quo an-
tè dixi, qui liberto damnato ſibi illud impendēre periculum videret, quod mihi cum
Aletrinatibus vicinitatem, & cum pleriſque eorum magnū vſum eſſe ſciebat, frequen
tes eos ad me domum adduxit. Qui quanquam de homine, ſicut neceſſe erat, exiſtima-
bant: tamen, quòd erat ex eodem municipio, ſuæ dignitatis eſſe arbitrabātur, eum, qui-
bus rebus poſſent, defendere: idque à me vt facerem, & vt cauſam Scamandri ſuſciperē,
petebant: in qua cauſa patroni omne periculum continebatur. Ego qui neque illis, ta-
libus viris, ac tam amantibus mei, rem poſſem vllam negare, neq; illud crimen tantum 18
ac tam manifeſtū eſſe arbitrarer, ſicut nec illi quidem ipſi, qui mihi tum illam cauſam
commendabant, arbitrabātur: pollicitus iis ſum, me omnia, quæ vellent, eſſe facturum.
Res agi cœpta eſt: citatus eſt Scamāder reus: accuſabat P. Canutius, homo in primis in-
genioſus, & in dicendo exercitatus: accuſabat autem ille quidem Scamandrum verbis
tribus, venenū eſſe deprehenſum. Omnia tela totius accuſationis in Oppianicum con-
iiciebantur: aperiebatur cauſa inſidiarum: Fabritiorum familiaritas commemorabatur:
hominis vita & audacia proferebatur: denique omnis accuſatio variè, grauitérque tra-
ctata, ad extremū manifeſta veneni deprehenſione concluſa eſt. Hìc ego cùm ad reſpō-
dendum ſurrexi, qua cura dii immortales, qua ſolicitudine animi, quo timore? ſemper 19
equidem magno cū metu incipio dicere: quotieſcunque dico, toties mihi videor in iu-
dicium venire non ingenii ſolùm, ſed etiam virtutis atque officii: ne aut id profiteri vi-
dear, quod non poſſim implere, quod eſt impudentiæ: aut id non efficere, quod poſſim,
quod eſt aut perfidiæ aut negligentiæ. Tum verò ita ſum perturbatus, vt omnia time-
rem: ſi nihil dixiſſem, ne infantiſſimus: ſi multa in eiuſmodi cauſa dixiſſem, ne impu-
dentiſſimus exiſtimarer. Collegi me aliquando, & ita conſtitui, fortiter eſſe agendum:
illi ætati, qua tum eram, ſolere laudi dari, etiam ſi in minus firmis cauſis hominū peri-
culis non defuiſſem. Itaq; feci, ſic pugnaui, ſic omni ratione contendi, ſic ad omnia cō-

ſugi,quantum ego aſſequi potui , remedia ac perfugia cauſarum, vt hoc , quod timidè
40 dicam,cõſecutus ſim,nequis illi cauſæ patronum defuiſſe arbitraretur.Sed vt quicquid
ego apprehenderam,ſtatim accuſator extorquebat è manibus.ſi quæſieram, an inimi-
citiæ Scamandro cum Habito:fatebatur nullas fuiſſe,ſed Oppianicum,cuius ille mini-
ſter fuiſſet,huic inimiciſſimum fuiſſe atque eſſe dicebat. Sin autem illud egeram,nul-
lum ad Scamandrum morte Habiti venturum emolumentum fuiſſe: concedebat: ſed
ad vxorẽ Oppianici,hominis in vxoribus necandis exercitati,omnia bona Habiti ven-
tura eſſe dicebat.Cùm illa defenſione vſus eſſem,quæ in libertinorum cauſis honeſtiſ-
ſima ſemper exiſtimata eſt,Scamandrum patrono eſſe probatum fatebatur:ſed quære-
bat,cui probatus eſſet ipſe patronus.Cùm ego pluribus verbis in eo cõmoratus eſſem,
Scamãdro factas inſidias eſſe per Diogenem, conſtitutúmque inter eos de alia re fuiſ-
41 ſe, vt medicamentum, non venenum, Diogenes afferret, hoc cuiuis vſu venire poſſet
quærebat,cur in eiuſmodi locum tam abditum, cur ſolus, cur cum obſignata pecunia
veniſſet. Denique hoc loco cauſa teſtibus honeſtiſſimis hominibus premebatur.M.Be-
brius de ſuo conſilio Diogenem emptum,ſe præſente Scamandrum cum veneno,pe-
cuniáque deprehẽſum eſſe dicebat.P.Quintius Varus,homo ſumma religione & ſum-
ma authoritate præditus,de inſidiis quæ fierẽt Habito, & de ſolicitatione Diogenis re-
centi re ſecum Cleophantum locutum eſſe dicebat. atque in illo iudicio,cùm Scaman
drum nos defendere videremur,verbo ille reus erat,re quidem vera,& periculo,& tota
accuſatione Oppianicus:neque id obſcurè ferebat,nec diſſimulare vllo modo poterat:
aderat frequens,aduocabat,omni ſtudio,gratiáque pugnabat:poſtremò,id quod maxi-
mo malo illi cauſæ fuir,hoc ipſo in loco,quaſi reus ipſe eſſet,ſedebat.Oculi omniũ iu-
42 dicum non in Scamandrum,ſed in Oppianicum coniiciebantur: timor eius,perturba-
tio, ſuſpenſus, incertúſque vultus, crebra coloris mutatio, quæ erant antea ſuſpicioſa,
hæc aperta ac manifeſta faciebant . Cùm in conſilium iri oporteret, quæſiuit ab reo C.
Iunius Quæſitor ex lege illa Cornelia, quæ tum erat , clàm an palàm de ſe ſententiam
ferri vellet. de Oppianici ſententia reſponſum eſt, quòd is Habiti familiarem Iunium
eſſe dieebat,clàm velle ferri. itum eſt in conſilium : omnibus ſententiis præter vnam,
quam ſuã Sralenus eſſe dicebat, Scamander prima actione condemnatus eſt.Quis tum
erat omnium,qui Scamandro condemnato nõ iudicium de Oppianico factum eſſe ar-
bitraretur?quid eſt illa damnatione iudicatum,niſi venenum id,quod Habito daretur,
eſſe quæſitum? quæ porrò tenuiſſima ſuſpicio collata in Scamandrum eſt, aut conferri
potuit,vt is ſua ſpõte necare voluiſſe Habitum putaretur?atque hoc tum iudicio facto,
43 & Oppianico re,& exiſtimatione iam,lege,& pronuntiatione nondum condemnato,ta
men Habitus Oppianicum reum ſtatim non fecit:voluit cognoſcere,vtrum iudices in
eos ſolos eſſent ſeueri,quos venenum habuiſſe ipſos cõperiſſent:an etiam conſilia con
ſciẽtiáſque eiuſmodi facinorum ſupplicio dignas iudicarẽt.itaque C.Fabritium,quem
propter familiaritatem Oppianici conſcium illi facinori fuiſſe arbitrabatur , reum ſta-
tim fecit:útque ei locus primus conſtitueretur,propter cauſæ coniunctionẽ impetra-
uit. Hic tũ Fabritius non modò ad me meos vicinos,& amicos Aletrinates non addu-
xit,ſed ipſe iis neque defenſoribus vti poſtea,neque laudatoribus potuit: rem enim in-
tegram hominis non alieni,quanuis ſuſpicioſam,defendere, humanitatis eſſe putaba-
mus:iudicatam labefactare conari,impudentiæ.Itaque tũ ille inopia & neceſſitate coa-
44 ctus,in cauſa eiuſmodi ad Cepaſios fratres confugit,homines induſtrios, atque eo ani-
mo,vt,quæcunque dicendi poteſtas eſſet data, in honore atque in beneficio ponerent.
Iam hoc quoque propè iniquiſſimè comparatum eſt:quòd in morbis corporis,vt quiſ-
que eſt difficillimus,ita medicus nobiliſſimus atque optimus quæritur:in periculis ca-
pitis, vt quæque cauſa difficillima eſt, ita deterrimus obſcuriſſimúſque patronus adhi-
betur. Niſi fortè hæc cauſa eſt,quòd medici nihil præter artificium, oratores etiam au-
thoritatem præſtare debent.Citatur reus:agitur cauſa:paucis verbis accuſat,vt de re ſu-

dicata,Canutius.incipit longo,& altè petito prooemio reſpondere maior Cepaſius.Primò attentè auditur eius oratio: erigebat animum iam demiſſum & oppreſſum Oppianicus: gaudebat ipſe Fabritius: non intelligebat,animos iudicum non illius eloquẽtia, ſed defenſionis impudentia cõmoueri.Poſteaquam de re cœpit dicere,ad ea,quæ erant in cauſa,addebat etiam ipſe noua quædam vulnera.Hoc quanquam ſedulò faciebat,tamen interdum non defendere,ſed præuaricari accuſationi videbatur.itaque cùm calli-diſſimè ſe dicere putaret: & cùm illa verba grauiſſima ex intimo artificio deprõpſiſſet, Reſpicite Iudices hominum fortunas,reſpicite dubios,varióſque caſus,reſpicite C.Fabritii ſenectutẽ:cùm hoc,Reſpicite,ornandæ orationis cauſa ſæpe dixiſſet,reſpexit ipſe: at C.Fabritius à ſubſelliis demiſſo capite diſceſſerat. Hîc Iudices ridere:ſtomachari atq; acerbè ferre patronus: cauſam ſibi eripi,& ſe cætera de illo loco,Reſpicite Iudices,non poſſe dicere: nec quicquam propius eſt factũ,quàm vt illum perſequeretur,& collo obtorto ad ſubſellia reduceret,vt reliqua poſſet perorare.Iam tum Fabritius primùm ſuo iudicio,quod eſt grauiſſimum:deinde legis vi,& ſententiis iudicum eſt condemnatus. Quid eſt,quòd iam de Oppianici cauſa plura dicamus? apud eoſdem iudices reus eſt factus,cùm iis duobus præiudiciis iam damnatus eſſet:ab iiſdem autem iudicibus,qui Fabritiorum damnatione de Oppianico iudicarant,locus ei primus eſt conſtitutus:accuſatus eſt criminibus grauiſſimis,iis,quæ à me breuiter dicta ſũt,& præterea multis,quæ ego omnia nunc omitto: accuſatus eſt apud eos,qui & Scamandrum miniſtrũ Oppianici,& Fabritium conſcium maleficii condemnarant. Vtrum per deos immortales magis eſt mirandum,quòd is condemnatus eſt,an quòd omnino reſpõdere auſus eſt?quid enim illi iudices facere potuerunt,qui ſi innocentes Fabritios condemnaſſent,tamẽ in Oppianico ſibi conſtare,& ſuperioribus conſentire iudiciis debuerunt?An verò illi ſua per ſe iudicia reſcinderent,cùm cæteri ſoleant in iudicando,ne ab aliorũ iudiciis diſcrepẽt,prouidere? & illi qui Fabritii libertum,quia miniſter in maleficio fuerat: patronũ, quia conſcius,condemnaſſent:ipſum principem atque architectũ ſceleris abſoluerent? & qui cæteros nullo præiudicio facto, tamen ex ipſa cauſa condemnaſſent:hunc,quem bis condemnatum iam acceperant,liberarent?tum verò illa iudicia ſenatoria non falſa inuidia,ſed vera atque inſigni turpitudine notata,atque operta dedecore & infamia,defenſioni locum nullum reliquiſſent.Quid enim tandem illi Iudices reſponderẽt,ſiquis ab iis quæreret,Condemnaſtis Scamandrum,quo crimine? nempe quòd Habitum per ſeruum medici veneno necare voluiſſet. Quid Habiti morte Scamander conſequebatur?nihil,ſed adminiſter erat Oppianici.Condemnaſtis C. Fabritium,quid ita?quia cùm ipſe familiariſſimè Oppianico vſus,libertus autem eius in maleficio deprehenſus eſſet, illum expertem eius conſilii fuiſſe nõ probabatur.Si igitur ipſum Oppianicum bis ſuis iudiciis condemnatum abſoluiſſent, quis tantam turpitudinem iudiciorum,quis tantam inconſtantiam rerum iudicatarum , quis tantam libidinem iudicum ferre potuiſſet?quòd ſi hoc videtis,quod iam hac ab omni oratione pateſactũ eſt,illo iudicio reum condemnari,præſertim ab iiſdem iudicibus,qui duo præiudicia feciſſent,neceſſe fuiſſe: ſimul illud videatis neceſſe eſt, nullam accuſatori cauſam eſſe potuiſſe,cur iudiciũ vellet corrumpere.Quæro enim abs te Tite Acti,relictis iam cæteris argumẽtis omnibus, num Fabritios quoque innocentes condemnatos exiſtimes,num etiam illa iudicia pecunia corrupta eſſe dicas : quibus iudiciis alter à Staleno ſolo abſolutus eſt, alter etiam ipſe ſe condemnauit. Age,ſi nocentes,cuius maleficii? nunquid præter venenum quæſitum,quo Habitus necaretur,obiectum eſt?nũquid aliud in illis iudiciis verſatum eſt, præter haſce inſidias Habito ab Oppianico per Fabritios factas? nihil, nihil inquã aliud iudices reperietis. Extat memoria:ſunt tabulæ publicæ:redargue me,ſi mẽtior:teſtium dicta recita:doce,in illorum iudiciis quid præter hoc venenum Oppianici nõ modò in criminis,ſed in maledicti loco ſit obiectum. Multa dici poſſunt, quare ita neceſſe fuerit iudicari: ſed ego occurram expectationi veſtræ Iudices. Nam etſi à vobis ſic audior,

vt nunquam benignius,neque attentius quenquam auditum putem:tamen vocat me aliò iandudum tacita veſtra expectatio,quæ mihi obloqui videtur,Quid ergo? negáſne illud iudicium eſſe corruptum?non nego:ſed,ab hoc corruptum non eſſe,confirmo. à quo igitur eſt corruptum?opinor,primùm ſi incertum fuiſſet,quiſnam exitus illius iu-
50 dicii futurus eſſet,veriſimilius tamē eſſet,eum potius corrupiſſe, qui metuiſſet ne ipſe condemnaretur: quàm illum qui veritus eſſet, ne alter abſolueretur. deinde cùm eſſet nemini dubium quid iudicari neceſſe eſſet,eum certè potius qui ſibi aliqua ratione diffideret,quàm eum qui omni ratione confideret:poſtremò,certè potius illum qui bis apud eos iudices offendiſſet,quàm illum qui bis cauſam iis probauiſſet. Vnum quidem certè,nemo erit tam iniquus Cluentio qui mihi non concedat:ſi conſtet corruptum illud eſſe iudicium,aut ab Habito,aut ab Oppianico eſſe corruptum.Si doceo,non ab Habito:vinco,ab Oppianico:ſi oſtendo,ab Oppianico,purgo Habitū. Quare etſi ſatis docui, rationē nullam huic corrumpēdi fuiſſe, ex quo intelligitur ab Oppianico eſſe cor-
51 ruptum: tamen de illo ipſo ſeparatim cognoſcite. Atque ego illa non argumentabor, quæ ſunt grauia vehemēter: eum corrupiſſe,qui in periculo fuerit:eum,qui metuerit: eum,qui ſpem ſalutis in alia ratione nō habuerit:eum,qui ſemper ſingulari fuerit audacia.Multa ſunt eiuſmodi: verùm cùm habeam rem non dubiam,ſed apertam atque manifeſtam,enumeratio ſingulorum argumētorum non eſt neceſſaria. Dico,C.AElio Staleno iudici pecuniam grandem Statium Albium ad corrumpendum iudicium dediſſe.Nunquis negat?te appello Oppianice,te T.Acti: quorum alter eloquētia damnationem illam,alter tacita pietate deplorat.Audete negare,ab Oppianico Staleno iudici pecuniam datam:negate,negate inquā in eo loco: quid reticetis?at negare nō poteſtis, quod repetiſtis,quod confeſſi eſtis,quod abſtuliſtis.Quo tandem igitur ore mētionem corrupti iudicii facitis,cùm ab iſta parte iudici pecuniam ante iudicium datam, poſt iu-
52 dicium ereptam eſſe fateamini?quonam igitur hæc modo geſta ſunt?repetam paulò altius Iudices: & omnia,quæ in diuturna obſcuritate latuerunt,ſic aperiam,vt ea cernere oculis videamini. Vos quæſo,vt adhuc me attentè audiſtis,itē,quæ reliqua ſunt, audiatis: profectò nihil à me dicetur,quod non dignum hoc conuētu & ſilentio,dignum veſtris ſtudiis atq; auribus eſſe videatur.Nam vt primùm Oppianicus,ex eo,quod Scamāder reus erat factus,quid ſibi impenderet,cœpit ſuſpicari,ſtatim ſe ad hominis egentis, audacis,in iudiciis corrumpendis exercitati,tum autem iudicis, Staleni familiaritatē applicauit. Ac primùm Scamandro reo,tantùm donis datis muneribúſque perfecerat, vt eo authore vteretur cupidiore,quàm fides iudicis poſtulabat. Pòſt autē cùm eſſet Scamander vnius Staleni ſententia abſolutus, patronus autem Scamandri ne ſua quidem
53 ſentētia liberatus,acrioribus ſaluti ſuæ remediis ſubueniendum putauit. Tum à Staleno,ſicut ab homine ad excogitādum acutiſſimo,ad audendum impudentiſſimo,ad efficiēdum acerrimo(hæc enim ille & aliqua ex parte habebat,& maiore ex parte ſe habere ſimulabat)auxilium capiti & fortunis ſuis petere cœpit. Iam hoc nō ignoratis Iudices, vt etiam beſtiæ fame dominante plerunque ad eum locum,vbi paſtæ aliquādo ſint,reuertantur. Stalenus ille biennio antè,cùm cauſam bonorum Safinii Atellæ recepiſſet, ſexcentis millibus nummûm ſe iudicium corruptur ū eſſe dixerat.Quæ cùm accepiſſet à pupillo,ſuppreſſit,iudicióq; facto,nec Safinio,nec bonorū emptoribus reddidit.quam cùm pecuniam profudiſſet,& ſibi nihil non modò ad cupiditates ſuas,ſed ne ad neceſſitatem quidem reliquiſſet,ſtatuit ad eaſdem ſibi prædas ac ſuppreſſiones iudiciales reuertendum.Itaq; cùm Oppianicum iam perditum,& duobus iugulatū præiudiciis videret,
54 promiſſis eum ſuis excitauit abiectū,& ſimul ſaluti deſperare vetuit. Oppianicus orare hominem cœpit,vt ſibi rationem oſtenderet iudicii corrumpēdi. Ille autem(quemadmodum ex ipſo Oppianico poſtea eſt auditum)negauit quenquā eſſe in ciuitate præter ſe qui id efficere poſſit: ſed primò grauari cœpit, quòd AEdilitatem ſe petere cum hominibus nobiliſſimis,& inuidiam atque offenſionem timere dicebat: pòſt exoratus,

initio permagnam pecuniam popoſcit, deinde ad id peruenit, quod confici potuit, &
ſeſtertia ſexcẽta quadraginta millia deferri ad ſe domum iuſſit. Quæ pecunia ſimul at-
que ad eum delata eſt, homo impuriſſimus ſtatim cœpit in eiuſmodi mente & cogita-
tione verſari, nihil eſſe ſuis rationibus vtilius, quàm Oppianicum condemnari: illo ab-
ſoluto, pecuniam illam aut iudicibus diſpertiendam, aut ipſi eſſe reddendam: damnato,
repetiturum eſſe neminem. Itaque rem excogitat ſingularem. Atque hæc Iudices, quæ 55
verè dicuntur à nobis, facilius credetis, ſi cum animis veſtris longo interuallo recorda-
ri C. Staleni vitam & naturam volueritis. Nam perinde vt opinio eſt de cuiuſque mo-
ribus, ita, quid ab eo factum & non factum ſit, exiſtimari poteſt. Cùm eſſet egens, ſum-
ptuoſus, audax, callidus, perfidioſus, & cùm domi ſuæ miſerrimus & inaniſſimus, tãtùm
nummorum poſitum videret: ad omnem malitiam & fraudem verſare mentem ſuam
hæc ſecum cogitans cœpit, Démne iudicibus? mihi igitur ipſi præter periculum & in-
famiam quid quæretur? nihil excogitem, quamobrem Oppianico damnari neceſſe ſit?
quî tãdem? nihil enim eſt, quod fieri non poſſit. Siquis eum fortè caſus ex periculo eri-
puerit, nónne reddendum eſt? præcipitantẽ igitur impellamus, inquit, & perditum pro-
ſternamus. Capit hoc conſilium, vt pecuniam quibuſdam iudicibus leuiſſimis pollicea- 56
tur, deinde eam poſtea ſupprimat: vt, quoniam graues homines ſua ſponte ſeuerè iudi-
caturos putabat, hos, qui leuiores erant, deſtitutione iratos Oppianico redderet. Itaque,
vt erat ſemper præpoſterus atque peruerſus, initium facit à Bulbo, & eum, quòd iandiu
nihil quæſierat, triſtem atque oſcitantem leuiter impellit. Quid tu, inquit? ecquid me
adiuuas Bulbe, ne gratis Reip. ſeruiamus? Ille verò, ſimul atque hoc audiuit, Ne gratis,
quò voles, inquit, ſequar: ſed quid affers? Tũ ei quadraginta millia, ſi eſſet abſolutus Op-
pianicus, pollicetur, & eum, vt cæteros appellet, quibuſcum loqui conſueſſet, rogat, atq;
etiam ipſe cõditor totius negotii Guttam aſpergit huic Bulbo. Itaque minimè amarus
is viſus eſt, qui aliquid ex eius ſermone ſpeculæ deguſtarat. Vnus & alter dies interceſ-
ſerat, cùm res parum certa videbatur: ſequeſter & confirmator pecuniæ deſiderabatur. 57
tum appellat hilari vultu hominem Bulbus, vt blandiſſimè poteſt: Quid tu, inquit, Pæ-
te? (hoc enim Stalenus cognomẽ ex imaginibus AEliorum delegerat, ne, ſi ſe Ligurem
feciſſet, nationis magis ſuæ, quàm generis vti cognomine videretur) qua de re mecum
locutus es, quærunt à me vbi ſit pecunia. Hic ille planus improbiſſimus, quæſtu iudicia-
rio paſtus, qui illi pecuniæ, quam condiderat, ſpe iam atque animo incubaret, contrahit
frontem (recordamini faciem atque illos eius fictos ſimulatóſque vultus) queritur ſe ab
Oppianico deſtitutum: & qui eſſet totus ex fraude & mendacio factus, quíque ea vitia,
quæ à natura habebat, etiam ſtudio atque artificio quodam malitiæ cõdiuiſſet, pulchrè
aſſeuerat ſe ab Oppianico deſtitutum: atque hoc addit teſtimonii, ſua illum ſententia,
quam palàm omnes laturi eſſent, condemnatum iri. Manarat ſermo in conſilio, pecu- 58
niæ quandam mentionem inter iudices eſſe verſatam: res neque tam fuerat occulta,
quàm erat occultanda: neque tam erat aperta, quàm Reip. cauſa aperienda. In ea obſcu
ritate ac dubitatione omnium, Canutio perito homini, qui quodam odore ſuſpicionis
Stalenum corruptum eſſe ſenſiſſet, neque dum rem perfectam arbitraretur, placuit re-
pentè Iudices pronuntiare. Iudices, ſe id velle dixerũt. Hic tum Oppianicus nõ magno-
pere pertimuit: rem à Staleno perfectam eſſe arbitrabatur. In conſilium erant ituri iu-
dices triginta & duo: ſententiis decem & ſex abſolutio confici poterat: HS quadraginta
millia nummûm in ſingulos iudices diſtributa eum numerum ſentẽtiarum conficere
debebãt, vt ad cumulum ſpe maiorum præmiorum ipſius Staleni ſententia ſeptimade-
cima accederet. Atque etiam caſu tum, quòd illud repentè erat factũ, Stalenus ipſe non
aderat, cauſam neſcio quam apud iudicem defendebat. Facilè hoc Habitus patiebatur, 59
facilè Canutius, at non Oppianicus, neque patronus eius L. Quintius: qui cùm eſſet eo
tempore Tribunus pl. conuitium C. Iunio iudici quæſtionis maximum fecit, vt ne ſine
Staleno in cõſilium iretur: cúmq; id ei per viatores conſulto negligẽtius agi videretur,

ipſe à publico iudicio ad priuatum Staleni iudicium profectus eſt,& illud pro poteſtate
dimitti iuſſit:Stalenum ipſe ad ſubſellia adduxit. Conſurgitur in conſiliũ,cùm ſenten-
tias Oppianicus,quæ tum erat poreſtas, palàm ferri velle dixiſſet, vt Stalenus ſcire poſ-
ſet,quid cuique deberetur. Varia iudicum genera,nummarii pauci,ſed omnes irati. Vt
enim qui accipere in campo conſueuerũt, iis candidatis, quorum nummos ſuppreſſos
eſſe putant,inimiciſſimi ſolent eſſe: ſic eiuſmodi iudices infeſti tum reo venerãt:cæteri
nocentiſſimum eſſe arbitrabantur,ſed ſpectabant ſẽtẽtias eorum,quos corruptos pu-
60 tabant:vt ex iis conſtituerent,à quo iudicium corruptum videretur. Ecce tibi eiuſmo-
di ſortitio,vt in primis Bulbo,& Staleno,& Gutræ eſſet iudicandum. Summa omnium
expectatio,quidnam ſententiæ ferrent leues ac nummarii iudices.atque illi omnes ſine
vlla dubitatione condemnant.Hic tũ iniectus eſt hominibus ſcrupulus & quædam du-
bitatio,quidnam eſſet actum. deinde homines ſapiẽtes ex vetere illa diſciplina iudicio-
rum,qui neque abſoluere hominem nocentiſſimum poſſent, neque eum, de quo eſſet
orta ſuſpicio,pecunia oppugnatum,re illa incognita primò cõdemnare vellent:non li-
quere,dixerunt.nõnulli autem ſeueri homines hoc ſtatuerũt,quo quiſque animo quid
faceret,ſpectari oportere:& ſi alii pecunia accepta verum iudicabãt,tamen nihilominus
61 ſe ſuperioribus ſuis iudiciis conſtare putabãt oportere:itaque damnarunt. Quinque o-
mnino fuerũt,qui illum veſtrum innocentẽ Oppianicum ſiue imprudentia,ſiue miſe-
ricordia,ſiue aliqua ſuſpicione,ſiue ambitione adducti abſoluerent. Condẽnato Oppia-
nico,ſtatim L.Quintius,homo maximè popularis,qui omneis rumorũ & concionum
vẽtos colligere conſueſſet,oblatam ſibi facultatem putauit,vt ex inuidia ſenatoria poſ-
ſet creſcere,quòd eius ordinis iudicia minus iam probari populo arbitrabatur. Habetur
vna atq; altera cõcio vehemẽs & grauis:accepiſſe pecuniam iudices,vt innocentẽ reum
condemnarẽt,Tribunus pl. clamitabat: agi fortunas omniũ dicebat,nulla eſſe iudicia:
qui pecunioſum inimicum haberet,incolumem eſſe neminem poſſe. Homines totius
ignari negotii,qui Oppianicum nunquã vidiſſent,virũ optimum, & hominem puden-
tiſſimum,pecunia oppreſſum arbitrarẽtur,incenſi ſuſpicione rem in mediũ vocare cœ-
62 perunt,& cauſam illam totam depoſcere. Atque illo ipſo tẽpore in ædes T. Annii,homi
nis honeſtiſſimi,neceſſarii,& amici,noctu Stalenus accerſitus ab Oppianico venit. Iam
cætera nota ſunt omnibus:vt cum illo Oppianicus egerit de pecunia:vt ille ſe reditu-
rum eſſe dixerit:vt eorũ ſermonem omnẽ audierint viri boni, qui tum conſulto propè
in occulto ſtetiſſent: vt res pafeſacta,atq; in forum prolata,& pecunia omnis à Staleno
extorta atque erepta ſit. Huius Staleni perſona populo iam nota atq; perſpecta,ab nulla
turpi ſuſpicione abhorrebat:ſuppreſſam eſſe ab eo pecuniam,quam pro reo pronũtiaſ-
ſet:qui erant in concione non intelligebant,neque enim docebantur:verſatã eſſe in iu
dicio mentionem pecuniæ ſentiebant:innocentẽ reum condemnatum eſſe audiebant:
Staleni ſententia condemnatũ videbant:non gratis id ab eo factũ eſſe:quòd hominem
63 norant,iudicabant:ſimilis in Bulbo,in Gutta,in aliis nõnullis ſuſpicio conſiſtebat. Ita-
que confiteor(licet enim iam impunè,hoc præſertim in loco,confiteri)quòd Oppianici
non modò vita,ſed etiam nomen ante illud tẽpus populo ignotum fuiſſet: indigniſſi-
mum porrò videretur,circunuentum eſſe innocentẽ pecunia:hãc deinde ſuſpicionem
augeret Staleni improbitas,& nonnullorũ eius ſimilium iudicũ turpitudo: cauſam au-
tem ageret L. Quintius,homo cùm ſumma poteſtate præditus,tũ ad inflammãdos ani-
mos multitudinis accõmodatus:ſummam illi iudicio inuidiam,infamiámque eſſe con
flatam. Atque in hãc flammã recentẽ C. Iunium,qui illi quæſtioni præfuerat,iniectum
eſſe memini,& illum,hominem ædilitium,iam Prætorem opinionibus hominũ conſti
tutum,nõ diſceptatione dicẽdi,ſed clamore hominum de foro,atque adeò de ciuitate
64 eſſe ſublatum. Neque me pœnitet,hoc potius tempore,quàm illo,cauſam A. Cluentii
defendere. Cauſa enim manet eadẽ,quæ mutari nullo modo poteſt : tẽporis iniquitas,
atque inuidia receſsit: vt,quod in tẽpore mali fuit,nihil obſit:quod in cauſa boni fuit,

proſit. Itaque, nunc quemadmodum audiar, ſentio, non modò ab iis, quorum iudicium atq; poteſtas eſt: ſed etiam ab illis, quorũ tãtum eſt exiſtimatio. At tum ſi dicerem, non audirer: non quòd alia res eſſet, immò eadẽ, ſed tẽpus aliud. Id adeò ſic cognoſcite. Quis tum auderet dicere, nocentẽ cõdemnatum eſſe Oppianicum? quis nunc id audet negare? quis tum poſſet arguere, ab Oppianico iudicium tentatũ eſſe pecunia? quis id hoc tẽpore inficiari poteſt? cui tũ liceret docere, Oppianicum reum factũ eſſe tum denique, cùm duobus proximis præiudiciis cõdemnatus eſſet? quis eſt, qui id hoc tẽpore infirmare conetur? Quare inuidia remota, quam dies mitigauit, oratio mea deprecata eſt, veſtra fides, atque æquitas à veritatis diſceptatione reiecit: quid eſt prætera, quod in cauſa relinquatur? verſatam eſſe in iudicio pecuniam cõſtat: ea, quæritur, vnde profecta ſit, ab accuſatore, an ab reo. Accuſator dicit hæc, Primùm, grauiſſimis criminibus accuſabã, vt nihil opus eſſet pecunia: deinde, cõdemnatum adducebam, vt ne eripi quidem pecunia poſſet: poſtremò, etiam ſi abſolutus eſſet, mearum tamẽ omnium fortunarũ ſtatus incolumis maneret. Quid contrà reus? Primùm, ipſam multitudinem & atrocitatẽ criminum pertimeſcebam: deinde, Fabritiis propter conſcientiã mei ſceleris cõdemnatis, me eſſe condemnatũ ſentiebam: poſtremò, in eum caſum veneram, vt omnis mearum fortunarum ſtatus vnius iudicii periculo contineretur. Age, quoniam corrumpendi iudicii cauſas ille multas & graueis habuit, hic nullã, profectio ipſius pecuniæ requiratur. Confecit tabulas diligẽtiſſimè Cluentius. Hæc autem res habet hoc certè, vt nihil poſſit neque additũ, neque detractum de re familiari latere. Anni ſunt octo, cùm iſta cauſa in iſta meditatione verſatur: cùm omnia, quæ nunc ad eam rem pertinẽt, & ex huius, & ex aliorum tabulis agitatis, tractatis, inquiritis: cùm interea Cluentianæ pecuniæ veſtigium nullũ inuenitis. quid? Albiana pecunia veſtigiiſne nobis odorãda eſt, an ad ipſum cubile vobis ducibus venire poſſumus? tenentur vno in loco HS ſexcenta quadraginta millia nummûm: tenentur apud hominem audaciſſimum: tenẽtur apud iudicem: quid vultis amplius? At enim Stalenus non fuit ab Oppianico, ſed à Cluentio ad iudiciũ corrumpendum conſtitutus. Cur eum, cùm in conſilium iretur, Cluentius & Canutius abeſſe patiebantur? cùm in conſilium mittebant, Stalenum iudicem, cui pecuniam dederant, non requirebant? Oppianicus querebatur? Quintius flagitabat? ſine Staleno ne in conſilium iretur, tribunitia poteſtate perfectum eſt? at condemnauit. Hanc enim damnationẽ dederat obſidem Bulbo & cæteris, vt deſtitutus ab Oppianico videretur. Quare ſi iſtinc cauſa corrumpendi iudicii, iſtinc pecunia, iſtinc Stalenus, iſtinc denique omnis fraus & audacia eſt: hinc pudor, honeſta vita, & nulla ſuſpicio pecuniæ, nulla corrũpendi iudicii cauſa: patiamini, veritate patefacta, atque omni errore ſublato, eò tranſire illius turpitudinis infamiam, vbi cætera maleficia conſiſtũt: ab eo inuidiam diſcedere aliquando, ad quem nunquam acceſſiſſe culpã videtis. At enim pecuniam Staleno dedit Oppianicus, non ad corrumpendum iudicium, ſed ad conciliationem gratiæ. Tene hoc Acti dicere, tali prudentia, etiam vſu atque exercitatione præditum? ſapiẽtiſſimum eſſe dicunt eum, cui, quod opus ſit, ipſi veniat in mẽtem: proximè accedere illum, qui alterius bene inuentis obtemperet. In ſtultitia contrà eſt: minus enim ſtultus eſt is, cui nihil in mentem venit: quàm ille, qui, quod ſtultè alteri venit in mẽtem, cõprobat. Iſtam conciliationem gratiæ Stalenus tum recenti re, cùm faucibus premeretur, excogitauit: ſiue, vt homines tum loquebantur, à P. Cethego admonitus, iſtam dedit conciliationis & gratiæ fabulam. nam fuiſſe hunc hominum ſermonem recordari poteſtis, Cethegũ, quòd hominem odiſſet: & quòd eius improbitatem verſari in Rep. nollet: & quòd videret eum, qui ſe ab reo pecuniam, cùm iudex eſſet, clàm atque extra ordinem accepiſſe confeſſus eſſet, ſaluum eſſe non poſſe, minus ei fidele cõſilium dediſſe. In hoc ſi improbus Cethegus fuit, videtur mihi aduerſarium remouere voluiſſe. Sin erat eiuſmodi cauſa, vt Stalenus nummos ſe accepiſſe negare non poſſet: nihil autẽ erat periculoſius, nec turpius, quàm, ad quam rem accepiſſet, confiteri: non eſt conſilium Cethegi reprehen-

dendum. Verùm alia cauſa tum Staleni fuit, alia nunc Acti tua eſt. ille, cùm te premere-
rur, quodcunque diceret, honeſtius diceret, quàm ſi, quod erat factum, ſateretur: te verò
illud idem, quod tum exploſum & eiectum eſt, nũc retuliſſe demiror. quî enim poterat
tum in gratiam redire cum Oppianico Cluentius, qui cum matre habebat ſimultates:
hærebat in tabulis publicis reus & accuſator: condemnati erant Fabritii: nec elabi alio
accuſatore poterat Albius, nec ſine ignominia calumniæ relinquere accuſationẽ Cluen
tius? an, vt præuaricaretur? iam id quoq; ad corrumpẽdum iudicium pertinet. Sed quid
opus erat ad eam rem iudice ſequeſtre? & omnino, quamobrem tota iſta res per Stale-
70 num potius, hominem ab vtroque alieniſſimũ, ſordidiſſimum, turpiſſimum, quàm per
bonum aliquem virum ageretur & amicum, neceſſariũmque cõmunem? Sed quid ego
hæc pluribus, quaſi de re obſcura, diſputo, cùm ipſa pecunia, quæ Staleno data eſt, nu-
mero ac ſumma ſua, non modò quanta fuerit, ſed etiam ad quam rem data fuerit, oſten
dat? Sexdecim dico Iudices, vt Oppianicus abſolueretur, corrumpẽdos fuiſſe, ad Stalenũ
ſexcẽta & quadraginta millia nummûm eſſe delata. ſi, vt tu dicis, gratiæ conciliãdæ cau
ſa, quadraginta iſtorum acceſſio millium quid valet? ſin, vt nos dicimus, vt o c x l mil-
lia nummûm ſexdecim iudicibus darentur, non Archimedes melius potuit deſcribere.
At enim iudicia facta permulta ſunt, à Cluentio iudicium eſſe corruptum. Immo verò
ante hoc tempus omnino iſta ipſa res ſuo nomine in iudicium nunquam eſt vocata: ita
71 multũ agitata, ita diu iactata iſta res eſt, vt hodierno die primùm cauſa illa defenſa ſit,
hodierno die primùm veritas vocem contra inuidiã his iudicibus freta miſerit. Verun-
tamen multa iſta iudicia quæ ſunt? ego enim me ad omnia confirmaui, & ſic paraui, vt
docerem, quæ facta poſtea iudicia de illo iudicio dicerentur, partim ruinæ ſimiliora, aut
tempeſtati, quàm iudicio & diſceptationi fuiſſe: partim nihil contra Habitum valere:
partim etiam pro hoc eſſe: partim eſſe eiuſmodi, vt neque appellata vnquã iudicia ſint,
neque exiſtimata. Hîc ego, magis vt conſuetudinem ſeruem, quàm quòd vos nõ veſtra
hoc ſponte faciatis, petã à vobis, vt me, dum de his ſingulis diſputo iudiciis, attentè au-
diatis. Condemnatus eſt C. Iunius, qui ei quæſtioni præfuerat. Adde etiam illud, ſi pla
cet: Tum eſt condẽnatus, cùm eſſet iudex quæſtionis. Non modò cauſæ, ſed ne legi qui-
dem quicquam per Tribunum pl. laxamẽti datum eſt. Quo tempore illum à quæſtione
72 ad nullum aliud Reip. munus abduci licebat, eo tempore ad quæſtionem ipſe abreptus
eſt: at quam quæſtionem? vultus enim veſtri Iudices me inuitant, vt, quæ reticenda pu
taram, libeat iam liberè dicere. Quid? illa tandem quæſtio, aut diſceptatio, aut iudicium
fuit? putabo fuiſſe. Dicat, qui vult hodie de illo populo concitato, cui tum mos geſtus
eſt, qua de re Iunius cauſam dixerit. Quencunque rogaris, hoc reſpondebit, quòd pecu
niam acceperit, quòd innocentem circunuenerit. Eſt hæc opinio. At ſi ita eſſet, hac lege
accuſatũ eſſe oportuit, qua accuſatur Habitus: at ipſe ea lege quærebat. Paucos dies ex-
pectaſſet Quintius: at neq; priuatus accuſare, nec ſedata iam inuidia volebat. Videris igi-
tur non in cauſa, ſed in tempore ac poteſtate ſpem omnem accuſatoris fuiſſe. Multam
petiuit: qua lege? quòd in legem non iuraſſet, quæ res nemini vnquã fraudi fuit: & quòd
73 C. Verres Prætor vrbanus, homo ſanctus & diligẽs, ſubſortitionẽ eius in eo codice non
haberet, qui tum interlitus proferebatur. His de cauſis C. Iunius condemnatus eſt Iudi-
ces, leuiſſimis & infirmiſſimis, quas omnino in iudiciũ afferri non oportuit: itaque op-
preſſus eſt non cauſa, ſed tempore. Hoc vos Cluentio iudicium putatis obeſſe oportere?
quam ob cauſam? ſi ex lege ſubſortitus non erat Iunius, aut ſi in legem aliquando non
iurauerat, iccirco illius damnatione aliquid de Cluentio iudicabatur? Nõ, inquit: ſed il-
le icciroo his legibus condemnatus eſt, quòd contra aliã legem cõmiſerat. Qui hoc con
fitentur, poſſunt, illud idem iudicium nõ fuiſſe, defendere. Ergo iccirco, inquit, infeſtus
tum Prætor Iunio fuit, quòd illud iudicium corruptũ per eum putabatur. Num igitur
hoc tẽpore cauſa mutata eſt? num alia res. alia ratio illius iudicii, alia natura totius ne-
74 gotii nunc eſt, ac tum fuit? non opinor, ex iis rebus, quæ geſtæ ſunt, rem vllam potuiſſe

mutari. Quid ergo eſt cauſæ, quòd nunc noſtra defenſio audiatur tanto ſilentio, tunc Iunio defendendi ſui poteſtas erepta ſit? quia tum in cauſa nihil erat præter inuidiam, errorem, ſuſpicionem, conciones quotidianas ſeditioſè ac populariter concitatas. Accuſabat Tribunus pl. idem in concionibus, idem ad ſubſellia: ad iudicium non modò de concione, ſed etiam cum ipſa concione veniebat. Gradus illi Aurelii tum noui, quaſi pro theatro illi iudicio ædificati videbantur: quos vbi accuſator concitatis hominibus complerat, non modò dicendi ab reo, ſed ne ſurgẽdi quidem poteſtas erat. Nuper apud C. Orchinium, collegam meũ, locus ab iudicibus Fauſto Syllæ de pecuniis reſiduis non eſt conſtitutus: non quò illi aut exlegem eſſe Syllam, aut cauſam pecuniæ publicæ contemptam atque abiectam putarent: ſed quòd accuſante Tribuno pl. conditione æqua 75
diſceptari poſſe non putauerunt. Quid? conferam Syllámne cum Iunio, an hunc Tribunum pl. cum Quintio, an verò tempus cum tempore? Sylla maximis opibus, cognatis, affinibus, neceſſariis, clientibus plurimis: hæc autem apud Iunium parua & infirma, & ipſius labore quæſita atque collecta. Hic Tribunus pl. modeſtus, pudens, nõ modò non ſeditioſus, ſed etiam ſeditioſis aduerſarius: ille autem acerbus, criminoſus, popularis homo ac turbulentus. tempus hoc tranquillum ac pacatum: illud omnibus inuidiæ tempeſtatibus concitatũ. Quæ cùm ita eſſent, in Fauſto tamen illi iudices ſtatuerũt, iniqua conditione reum cauſam dicere, cùm aduerſario eius ad ius accuſationis ſumma vis poteſtatis accederet. Quam quidem rationem vos Iudices diligenter pro veſtra ſapientia & humanitate cogitate, & penitus perſpicere debetis, quid mali, quantum periculi vni- 76
cuique noſtrum inferre poſſit vis tribunitia, conflata præſertim inuidia & concionibus ſeditioſè concitatis. Optimis hercle temporibus, tum cùm homines ſe non iactatione populari, ſed dignitate atque innocentia tuebãtur, tamen nec C. Popilius, nec Q. Metellus, clariſſimi atque ampliſſimi viri, vim tribunitiam ſuſtinere potuerũt: nedum his temporibus, his moribus, his magiſtratibus ſine veſtra ſapiẽtia ac iudiciorum remediis, ſalui eſſe poſſimus. Non fuit igitur illud iudicium iudicii ſimile Iudices, nõ fuit, in quo non modus eſt adhibitus, non mos conſuetudóque ſeruata, non cauſa defenſa. Vis illa fuit, &, vt ſæpe iam dixi, ruina quædã atque tẽpeſtas, & quiduis potius, quàm iudicium, aut diſceptatio, aut quæſtio. Quòd ſi quis eſt, qui illud iudicium fuiſſe arbitretur, & qui his rebus iudicatis ſtandum putet: is tamen hanc cauſam ab illa debet ſeiungere: ab illo 78
enim ſiue quòd in legem non iuraſſet, ſiue quòd ex lege ſubſortitus iudicem non eſſet, multa petita eſſe dicitur: Cluentii autem ratio cum illis legibus, quibus ab Iunio multa petita eſt, nulla poteſt ex parte eſſe coniuncta. At etiam Bulbus eſt condẽnatus. adde, maieſtatis: vt intelligas hoc iudicium cum illo nõ eſſe coniunctum. At hoc illi crimen obiectum. Fateor: ſed etiam legionẽ eſſe ab eo ſollicitatã in Illyrico, C. Coſconii literis, & multorũ teſtimoniis planum factum eſt: quod crimen erat proprium illius quæſtionis, & quæ res lege maieſtatis tenebatur. At hoc obfuit ei maximè. Iã iſta diuinatio eſt: qua ſi vti licet, vide ne mea coniectura multò ſit verior. ego enim ſic arbitror, Bulbum, quòd homo nequam, turpis, improbus, multis flagitiis cõtaminatus in iudicium ſit adductus, idcirco facilius eſſe damnatũ: tu mihi ex tota cauſa Bulbi, quod tibi cõmodum 79
eſt, eligis, vt id eſſe ſecutos iudices dicas. Quapropter hoc Bulbi iudiciũ non plus obeſſe huic cauſæ debet, quàm illa quæ cõmemorata ſunt ab accuſatore, duo iudicia, P. Popilii & T. Guttæ, qui cauſam de ambitu dixerũt, qui accuſati ſunt ab iis qui erãt ipſi ambitus condemnati: quos ego non idcirco eſſe arbitror in integrum reſtitutos, quòd planum fecerint, illos ob rem iudicandam pecuniam accepiſſe: ſed quòd iudicibus probarint, quòd in eodem genere, in quo ipſi offendiſſent, alios reprehẽdiſſent, ſe ad præmia legis venire oportere. Quapropter neminem dubitare exiſtimo, quin illa damnatio ambitus nulla ex parte cum cauſa Cluentii, veſtróq; iudicio coniuncta eſſe poſſit. Quid, quòd Stalenus eſt condemnatus? non dico hoc tempore Iudices, id quod neſcio an dici oporteat, illum maieſtatis eſſe damnatũ: non recito teſtimonia hominum honeſtiſſimorũ, 80

quæ in Stalenum ſunt dicta ab iis, qui M. AEmilio clariſſimo viro Legati, & præfecti, &
Tribuni militares fuerũt: quorum teſtimoniis planum factum eſt, maximè eius opera,
cùm Quæſtor eſſet, in exercitu ſeditionem eſſe conflatam. Ne illa quidem teſtimonia
recito, quæ dicta ſunt de HS DC millibus: quæ ille cùm accepiſſet nomine iudicii Safi-
niani, ſicut in Oppianici iudicio, poſtea retinuit atque ſuppreſſit. Omitto & hæc, & alia
permulta, quæ illo iudicio in Stalenum dicta ſunt. Hoc dico, eandem tum fuiſſe P. & L.
Cominiis, Equitibus R. honeſtiſſimis hominibus & diſertis, controuerſiam cum Stale-
no, quem accuſabant, quæ nunc mihi eſt cum Actio. Cominii dicebant idem, quod ego
dico, Stalenum ab Oppianico pecuniam accepiſſe, vt iudicium corrumperet. Stalenus
81 conciliandæ gratiæ cauſa ſe accepiſſe dicebat. Irridebatur hæc illius recõciliatio, & per-
ſona viri boni ſuſcepta, ſicut in ſtatuis inauratis, quas poſuit ad Iuturnæ: quibus ſubſcri
pſit, Reges ab ſe in gratiam eſſe reductos: exagitabantur omnes eius fraudes atque fal-
laciæ: tota vita in eiuſmodi ratione verſata aperiebatur: egeſtas domeſtica, quæſtus fo-
renſis in medium proferebatur, nũmarius interpres pacis & concordiæ nõ probabatur.
Itaq; tum Stalenus, cùm idem defenderet quod Actius, cõdemnatus eſt: Cominii, cùm
hoc agerent, quod nos in tota cauſa egimus, probauerũt. quamobrem ſi Staleni damna-
tione, Oppianicum iudicium corrumpere voluiſſe, Oppianicum iudici ad emendas ſen-
tentias dediſſe pecuniam, iudicatũ eſt: cùm ita cõſtitutum ſit, vti in illa culpa aut Cluen
tius ſit, aut Oppianicus, Cluentii nũmus nullus iudici datus vllo veſtigio reperitur, Op-
pianici pecunia poſt iudicium factũ à iudice ablata eſt: poteſt eſſe dubiũ, quin illa dam-
82 natio Staleni non modò non ſit contra Cluentium, ſed maximè noſtrã cauſam defen-
ſionémque confirmet? Ergo adhuc Iunii iudicium video eſſe eiuſmodi, vt incurſionem
potius ſeditionis, vim multitudinis, impetũ tribunitium, quàm iudicium appellandum
putem. Quòd ſiquis illud iudiciũ appellet, tamen hoc confiteatur neceſſe eſt, nullo mo
do illam multam, quæ à Iunio petita ſit, cum Cluentii cauſa poſſe coniũgi. Illud igitur
Iunianum per vim factum eſt: Bulbi, & Popilii, & Guttæ contra Cluentium nõ eſt: Sta-
leni etiam pro Cluentio. Videamus, ecquod aliud iudicium, quod pro Cluentio ſit, pro-
ferre poſſimus. Dixitne tandem cauſam C. Fidiculanius Falcula, qui Oppianicum con-
demnarat, cùm præſertim, id quod fuit in illo iudicio inuidioſiſſimũ, poſt paucos dies
ex ſubſortitione ſediſſet? Dixit, & bis quidem dixit: in ſummam enim L. Quintius inui-
83 diam concionibus eũ quotidianis, ſeditioſis, & turbulentis adduxerat. Vno iudicio mul
ta eſt ab eo petita, ſicut ab Iunio, quòd non ſuæ decuriæ munere, neque ex lege ſediſſet.
Paulò ſedatiore tẽpore eſt accuſatus, quàm Iunius, ſed eadem ferè lege & crimine. Quia
nulla in iudicio ſeditio neq; turba verſata eſt, prima actione facillimè eſt abſolutus. Nõ
numero hanc abſolutionẽ: nihilo minus enim poteſt, vt illam multam non cõmiſerit,
accepiſſe tamen ob rem iudicandam pecuniam, quam captã nuſquam Stalenus eadem
lege dixit. Proprium crimen illud quæſtionis eius non fuit. Fidiculanius quid feciſſe di
cebatur? accepiſſe à Cluentio HS CCCC. cuius erat ordinis? ſenatorii. Qua lege in eo ge-
nere à ſenatore ratio repeti ſolet, de pecuniis repetũdis, ea lege accuſatus, honeſtiſſimè
eſt abſolutus. acta eſt enim cauſa more maiorũ, ſine vi, ſine metu, ſine periculo: dicta, &
84 expoſita, & demonſtrata ſunt omnia: adducti iudices ſunt, nõ modò potuiſſe honeſtè ab
eo reum cõdemnari, qui nõ perpetuò ſediſſet, ſed, ſi aliud is iudex nihil ſciſſet, niſi quæ
præiudicia de eo facta eſſe conſtarẽt, audire præterea nihil debuiſſe. Tũ etiam illi quin-
que, qui imperitorum hominum rumuſculos aucupati, tũ illum abſoluerũt, iam ſuam
clementiam laudari magnopere nolebant. A quibus ſiqui quæreret, ſediſſẽntne iudices
in C. Fabritium: ſediſſe ſe dicerent. ſi interrogarentur, num quo crimine is eſſet accu-
ſatus, præterquam veneni eius, quod quæſitum Habito diceretur: negarẽt. Si deinde eſ-
ſent rogati, quid iudicaſſent, condemnaſſe ſe dicerent: nemo enim abſoluit. eodem mo
do quæſitũ ſi eſſet de Scamandro, certè idem reſpondiſſent: tametſi ille vnã ſentẽtia eſt
abſolutus: ſed illã vnã nemo tum iſtorũ ſuã dici vellet. Vter igitur facilius ſuæ ſententiæ

rationē redderet?iſne,qui ſe & ſibi & rei iudicatæ conſtitiſſe dicit:an ille,qui ſe in principem maleficii lenem,in adiutores eius,& conſcios vehementiſſimum eſſe reſpondit? 55
quorū ego de ſententia non debeo diſputare:neque enim dubito,quin ii tales viri ſuſpicione aliqua perculſi repentina,de ſtatu ſuo declinarent.Quare eorū,qui abſoluerunt, miſericordiam non reprehēdo:eorum,qui in iudicādo ſuperiora iudicia ſecuti ſunt ſua ſponte,non Staleni fraude,conſtantiam comprobo:eorum verò,qui ſibi nō liquere dixerunt,ſapientiam laudo:qui abſoluere eum,quem nocentiſſimum cognorāt,& quem ipſi bis iam antea condemnarant,nullo modo poterant:condemnare,cùm tāta conſilii infamia,& tam atrocis rei ſuſpicio eſſet iniecta,paulò poſterius,patefacta re,maluerūt. Ac ne ex facto ſolùm ſapientes illos iudicetis,ſed etiam ex nominibus ipſis,quod ii fecerint,rectiſſimè ac ſapientiſſimè factum probetis:quis P. Octauio Balbo ingenio prudentior,iure peritior,fide,religione,officio diligētior aut ſanctior cōmemorari poteſt? 56
non abſoluit.Quis Q. Conſidio conſtantior?quis iudiciorū,atque eius dignitatis,quæ in iudiciis publicis verſari debet,peritior?quis virtute,cōſilio,authoritate præſtantior? ne is quidem abſoluit. Longum eſt de ſingulorum virtute ita dicere. quæ quia cognita ſunt ab omnibus,verborum ornamēta non quærunt.Qualis vir M.Iuuēcius Pedo fuit ex vetere illa iudicum diſciplina?qualis L.Caulius Mergus,M.Baſilius,C.Caudinus:qui omnes in iudiciis publicis iam tum florente Rep.floruerunt.Ex eodem numero L.Caſſius,Cn.Neuius,pari & integritate & prudentia: quorum nullius ſentētia eſt Oppianicus abſolutus.Atque ex his omnibus natu minimus,ingenio,& diligentia,& religione par iis,quos antea commemoraui, P.Saturius in eadem ſententia fuit. O innocentiam Oppianici ſingularem:quo in reo,qui abſoluit,ambitioſus:qui diſtulit,cautus:qui condemnauit,conſtans exiſtimatur.Hæc tum agitante Quintio,neque in concione,neque in iudicio demonſtrata ſunt:neque enim ipſe dici patiebatur,nec per multitudinē concitatam conſiſtere cuiquam in dicēdo licebat.Itaque ipſe,poſtquam Iunium peruertit, 57
cauſam totam reliquit: paucis enim diebus illis & ipſe priuatus eſt factus,& hominum ſtudia deferbuiſſe intelligebat. Quòd ſi,per quos dies Iunium accuſauit,Fidiculanium accuſare voluiſſet:reſpondendi Fidiculanio poteſtas facta non eſſet.Ac primò quidem, omnibus illis iudicibus,qui Oppianicum condemnarant,minabatur.Iam inſolentiam noratis hominis,noratis animos eius ac ſpiritus tribunitios. Quod erat odium,dii immortales?quæ ſuperbia?quanta ignoratio ſui?quàm grauis atque intolerabilis arrogantia:qui illud etiam ipſum acerbè tulerit,ex quo illa nata ſunt omnia,non ſibi ac defenſioni ſuæ condonatum eſſe Oppianicum?proinde quaſi non ſatis ſigni eſſe debuerit,ab omnibus eum fuiſſe deſertum,qui ſe ad patronum illum contuliſſet. erat enim Romæ ſumma copia patronorum,hominum eloquētiſſimorum atque ampliſſimorum: quorum certè aliquis defendiſſet Equitem R. in municipio ſuo nobilem, ſi honeſtè putaſſet eiuſmodi cauſam poſſe defendi. Nam Quintius quidem,quam cauſam vnquam antea dixerat,cùm annos ad quinquaginta natus eſſet? quis eum vnquā non modò in patroni,ſed in laudatoris aut aduocati loco viderat? qui,quòd Roſtra iādiu vacua,locumque illum poſt aduentū L.Syllæ à tribunitia voce deſertum oppreſſerat,multitudinémque iam deſuefactam à concionibus ad veteris conſuetudinis ſimilitudinem reuocauerat, idcirco cuidam hominum generi pauliſper iucundior fuit : atque idem quanto in odio poſtea ſuis illis ipſis fuit,per quos in altiorem locum aſcenderat?neq; iniuria:facite enim,vt non ſolùm mores eius,& arrogantiā,ſed etiam vultum,atque amictū, atque illam vſq; ad talos demiſſam purpurā recordemini. Is,quaſi nō eſſet vllo modo ferendū, ſe ex iudicio diſceſſiſſe victū, rem ab ſubſelliis in Roſtra detulit. & iam querimur, ſæpe hominibus nouis nō ſatis magnos in hac ciuitate eſſe fructus?Nego vſquā vnquā fuiſſe maiores : vbi,ſiquis ignobili loco natus,ita viuat,vt nobilitatis dignitatē virtute tueri poſſe videatur,vſq; eò peruenit,quoad eū induſtria cum innocētia proſecuta eſt. Siquis autem hoc vno nititur,quòd ſit ignobilis: procedit ſæpe lōgius,quàm ſi idem ille eſſet

cum iiſdem ſuis vitiis nobiliſſimus. Vt Quintius(nihil enim dicam de cæteris)ſi fuiſſet
homo nobilis,quis eũ cum illa ſuperbia atque intolerantia ferre potuiſſet?quód eo lo-
co fuit,ita tulerunt,vt,ſiquid haberet à natura boni,prodeſſe ei putarẽt oportere:ſuper-
biam autem atque arrogantiam eius deridendam magis arbitrarentur propter humili-
tatem hominis,quàm pertimeſcẽdam.Sed,vt illuc reuertar:quo tempore Fidiculanius
eſt abſolutus,tu,qui ea iudicia facta commemoras,quæro quid tum eſſe exiſtimas iudi-
catum?certè,gratis iudicaſſe.at condemnarat:at cauſam totam non audierat:at in con-
90 cionibus omnibus à L.Quintio vehemẽter erat,& ſæpe vexatus.Illa igitur omnia Quin-
tiana iniqua,falſa,turbulenta,popularia,ſeditioſa iudicia fuerũt.Eſto,potuit eſſe inno-
cens Falcula:iam ergo aliquis Oppianicũ gratis condemnauit:iam non eos Iunius ſub-
ſortitus eſt,qui pecunia accepta condemnarẽt: iam potuit aliquis ab initio non ſediſſe,
& tamen Oppianicum gratis condemnaſſe. Verùm ſi innocens Falcula,quæſo quis no-
cens?ſi hic gratis condemnauit,quis accepit?Nego rem eſſe vllam in quenquã illorum
obiectã,quæ Fidiculanio obiecta non ſit:neque aliquid fuiſſe in Fidiculanii cauſa,quod
idem non eſſet in cæterorum. Aut hoc iudicium reprehendas tu,cuius accuſatio rebus
iudicatis niti videbatur,neceſſe eſt: aut,ſi hoc verum eſſe concedis,Oppianicum gratis
condemnatum eſſe fateare. quanquam ſatis magno argumento eſſe debet,quód ex tam
multis iudicibus,abſoluto Falcula,nemo reus factus eſt. Quid enim mihi dãnatos am-
91 bitus colligitis, alia lege,certis criminibus,plurimis teſtibus,cùm primũ illi ipſi debue-
rint potius accuſari de pecuniis repetundis,quàm ambitus? nam ſi in ambitus iudiciis
hoc his obfuit,cùm alia lege cauſam dicerẽt: certè,ſi propria lege huius peccati adducti
eſſent,multó plus obfuiſſet. deinde,ſi tanta vis fuit iſtius criminis,vt qua quiſque lege
ex illis iudicibus reus factus eſſet,tamen hac plaga periret: cur in tãta multitudine ac-
cuſatorum,tantis præmiis cæteri rei facti non ſunt? Hîc profertur id,quod iudicium
appellari nõ oportet, P.Septimio Scæuolæ litem eo nomine eſſe æſtimatam.Cuius rei
quæ conſuetudo ſit, quoniam apud homines peritiſſimos dico, pluribus verbis docere
non debeo. nunquam enim ea diligentia, quæ ſolet adhiberi in cæteris iudiciis, eadem
reo damnato adhibita eſt.In litibus æſtimãdis ferè Iudices,aut quód ſibi eum,quem ſe-
mel condemnarũt,inimicũ putant eſſe,ſiqua in eum lis capitis illata eſt,non admittũt:
aut,quód ſe perfunctos iam eſſe arbitrantur,cùm de reo iudicarunt,negligentius attẽ-
dunt cætera. Itaq; & maieſtatis abſoluti ſunt permulti,quibus damnatis de pecuniis re-
92 petũdis lites eſſent æſtimatæ:& hoc quotidie fieri videmus,vt,reo damnato de pecuniis
repetundis,ad quos perueniſſe pecunias in litibus æſtimandis ſtatutum ſit,eos illi iudi-
ces abſoluant. Quod cùm fit,non iudicia reſcinduntur,ſed hoc ſtatuitur,æſtimationem
litium non eſſe iudicium . Scæuola condemnatus eſt aliis criminibus, frequentiſſimis
Apuliæ teſtibus:omni contẽtione pugnatum eſt,vt lis hæc capitis æſtimaretur:quæ res
ſi rei iudicatæ põdus habuiſſet,ille poſtea vel iiſdem,vel aliis inimicis reus hac lege ipſa
factus eſſet. Sequitur id,quod illi iudicium appellãt,maiores autem noſtri nunquam
neque iudicium nominarunt,neque perinde vt rem iudicatã obſeruauerunt, animad-
uerſio atque authoritas cenſoria.Qua de re antequam dicere incipio,perpauca mihi de
meo officio verba facienda ſunt:vt à me cùm huiuſce periculi,tum cæterorum quoque
officiorum & amicitiarũ ratio conſeruata eſſe videatur.Nam mihi cum viris fortibus,
93 qui Cenſores proximè fuerũt,ambobus eſt amicitia: cum altero veró(ſicuti & plerique
veſtrûm ſciũt)magnus vſus,& ſumma vtriuſque officiis cõſtituta neceſſitudo eſt.Qua-
re quicquid de ſubſcriptionibus eorũ mihi dicendum erit,eo dicam animo,vt omnem
orationem meam nõ de illorum facto,ſed de ratione cenſoria habitã exiſtimari velim:
à Lentulo autẽ familiari meo,qui à me pro eximia ſua virtute, ſummiſque honoribus,
quos à populo R.adeptus eſt,honoris cauſa nominatur,facilè hoc Iudices impetrabo,vt
quam ipſe adhibere cõſueuit in amicorũ periculis fidem & diligentiã, tum vim animi,
libertatemq; dicendi,in hac mihi concedat,vt tantùm mihi ſumam,quantũ ſine huius

periculo præterire non poſſem. A me tamen, vt æquum eſt, omnia cautè, pedetentimque dicētur, vt neque fides huius defenſionis relicta, neque cuiuſquam aut dignitas læſa, aut amicitia violata eſſe videatur. Video igitur Iudices, animaduertiſſe Cēſores in iudices quoſdam illius cōſilii Iuniani, cùm iſtam ipſam cauſam ſubſcriberēt. Hîc primùm illud commune proponam, nunquam animaduerſionibus cenſoriis hác ciuitatem ita contētam, vt rebus iudicatis, fuiſſe. neque in re nota conſumam tempus exemplis: ponam illud vnum, C. Getam, cùm à L. Metello, & Cn. Domitio Ceſs. ex ſenatu eiectus eſſet, Cenſorem ipſum poſtea eſſe factum, & cuius mores à Cenſoribus erant reprehenſi, hunc poſtea & populi R. & eorum, qui in ipſum animaduerterant, moribus præfuiſſe. Quod ſi illud iudicium putaretur, vt cæteri turpi iudicio damnati in perpetuum omni honore ac dignitate priuantur, ſic hominibus ignominia notatis neque ad honorem aditus, neq; in curiam reditus eſſet. Nūc ſiquem Cn. Lentuli, aut L. Gellii libertus furti condemnarit, is omnibus ornamentis amiſſis nunquā vllam honeſtatis ſuæ partem recuperabit. quos autē ipſe L. Gellius, & Cn. Lentulus duo Cenſores, clariſſimi viri, ſapientiſſimique homines, furti & captarum pecuniarū nomine notauerunt, ii non modò in ſenatum redierunt, ſed etiam illarum ipſarum rerum iudiciis abſoluti ſunt. Neminem voluerunt maiores noſtri non modò de exiſtimatione cuiuſquā, ſed ne pecuniaria quidem de re minima eſſe iudicem, niſi qui inter aduerſarios conueniſſet. Quapropter in omnibus legibus, quibus exceptum eſt, de quibus cauſis aut magiſtratum capere non liceat, aut iudicem legi, aut alterū accuſare: hæc ignominiæ cauſa prætermiſſa eſt. timoris enim cauſam, non vitæ pœnam in illa poreſtate eſſe voluerūt. Itaque non ſolùm Iudices illud oſtendam, quod iam videtis, populi R. ſuffragiis ſæpenumero cenſorias ſubſcriptiones eſſe deletas, verùm etiam iudiciis eorum, qui iurati ſtatuere maiore cum religione & diligentia debuerūt. Primùm Iudices, Senatores, Equiteſque R. in compluribus iam reis, quos contra leges pecunias accepiſſe ſubſcriptum eſt, ſuæ potius religioni, quàm Cenſorum opinioni paruerunt. deinde Prætores vrbani, qui iurati debent optimum quenque in ſelectos iudices referre, nunquam ſibi ad eam rem cēſoriam ignominiam impedimēto eſſe oportere duxerunt. Cenſores denique ipſi ſæpenumero ſuperiorum Cenſorum iudiciis (ſi iſta iudicia appellari vultis) non ſteterūt. atque etiam ipſi inter ſe Cenſores ſua iudicia tanti eſſe arbitrārur, vt alter alterius iudicium non modò reprehendat, ſed etiam reſcindat: vt alter de ſenatu mouere velit, alter retineat, & ordine ampliſſimo dignum exiſtimet: vt alter in ærarios referri, aut tribu moueri iubeat, alter vetet. Quare quî vobis in mētem venit, hæc appellare iudicia, quæ à populo R. reſcindi, ab iūratis iudicibus repudiari, à magiſtratibus negligi, ab iis, qui eādem poteſtatē adepti ſunt, commutari, inter collegas diſcrepare videatis? Quæ cùm ita ſint, videamus quid tandem Cēſores de illo iudicio corrupto iudicaſſe dicātur. ac primùm illud ſtatuamus: vtrum quia Cenſores ſubſcripſerint, ita ſit: an, quia ita fuerit, illi ſubſcripſerint. ſi ideo, quia ſubſcripſerint: videte quid agatis, ne in vnumquenque noſtrum Cenſoribus in poſterum poteſtatem regiam permittatis: ne ſubſcriptio cenſoria non minus calamitatis ciuibus, quàm illa acerbiſſima proſcriptio poſſit afferre: ne cēſorium ſtylum, cuius mucronem multis remediis maiores noſtri retuderunt, æquè poſthac, atque illum dictatorium gladium, pertimeſcamus. Sin autem, quod ſubſcriptum eſt, quia verum eſt, idcirco graue debet eſſe: hoc quæramus, verum ſit, an falſum: remoueārur authoritates cenſoriæ: tollatur id ex cauſa, quod in cauſa nō eſt. doce, quam pecuniam Cluētius dederit, vnde dederit, quemadmodum dederit: vnum denique aliquod à Cluentio profectæ pecuniæ veſtigium oſtēde. vince deinde virum bonum fuiſſe Oppianicū, hominem integrum, nihil de illo vnquā ſecus eſſe exiſtimatū, nihil deniq; præiudicatū: tum authoritatē Cenſorum amplexaror, tum illorum iudicium cum re coniunctum eſſe defendito. dum verò eum fuiſſe Oppianicū conſtabit, qui tabulas publicas municipii ſui corrupiſſe iudicatus ſit: qui teſtamentū interleuerit: qui ſuppoſita perſona falſum teſtamentum

obſignādum curarit: qui eum, cuius nomine id obſignatum eſt, interfecerit: qui auun-
culum filii ſui in ſeruitute ac vinculis necarit: qui municipes ſuos proſcribendos, occi-
dēdóſq; curarit: qui eius vxoré, quem occiderat, in matrimoniū duxerit: qui pecuniam
pro abortione dederit: qui ſoctum, qui vxorem, qui vno tempore fratris vxorem, ſpera-
róſque liberos, fratrémque ipſúm, qui denique ſuos liberos interfecerit: qui, cùm vene-
nū priuigno ſuo quæreret, manifeſto ſit deprehenſus: cuius miniſtris conſciiſque dam-
natis ipſe adductus in iudicium, pecuniam iudici dederit ad ſentētias iudicum corrum-
pendas: dum hæc inquam de Oppianico conſtabunt, nec vllo argumento Cluentianæ
99 pecuniæ crimen tenebitur: quid eſt quod te iſta cenſoria ſiue voluntas, ſiue opinio fuit,
adiuuare, aut hunc innocentem opprimere poſſe videatur? quid igitur Cenſores ſecuti
ſunt? ne ipſi quidem, vt grauiſſimè dicam, quicquam aliud dicēt, præter ſermonem at-
que famam. nihil ſe teſtibus, nihil tabulis, nihil graui aliquo argumēto comperiſſe, ni-
hil denique cauſa cognita ſtatuiſſe dicent. Quod ſi ita feciſſent, tamen id non ita fixum
eſſe deberet, vt conuelli non liceret. Non vtar exemplorum copia, quæ ſumma eſt: non
rem veterem, non hominem potentem aliquem aut gratioſum proferā. Nuper homi-
nem tenuem, ſcribam ædilitium, D. Matrinium cùm defendiſſem apud M. Iunium, Q.
Publicium Prætt. & M. Pletorium, C. Flaminium AEdill. curules: perſuaſi vt ſcribam iu
rati legerēt eum, quem iidem iſti Cenſores ærarium reliquiſſent. cùm enim in homine
nulla culpa repetiretur: quid ille meruiſſet, non quid de eo ſtatutum eſſet, quærendum
100 eſſe duxerunt. Nam hæc quidem, quæ de iudicio corrupto ſubſcripſerint, quis eſt qui ab
illis ſatis cognita & diligenter iudicata arbitretur? In M. Aquilium, & in T. Guttā video
eſſe ſubſcriptum. Quid eſt hoc, duos eſſe corruptos ſolos pecunia: Quid, cæteri videlicet
gratis condemnarunt? Non eſt igitur circunuentus, non eſt oppreſſus pecunia: non, vt
illæ Quintianæ conciones habebantur, omnes qui Oppianicū condemnarunt, in culpa
ſunt ac ſuſpicione ponendi. Duos ſolos video authoritate Cenſorum affines ei turpitu
dini iudicari. Nam, vt illud afferāt, nihil eſt, quod de iis duobus habuerint compertum,
de cæteris comperiſſe. Nam illud quidem minimè probādum eſt, ad notationes, autho-
ritatémque cenſoriam exemplum illos à conſuetudine militari tranſtuliſſe. ſtatuerunt
enim ita maiores noſtri, vt, ſi à multis eſſet flagitium rei militaris admiſſum, ſortitione
in quoſdam animaduerteretur: vt metus videlicet ad omneis, pœna ad paucos perueni-
101 ret. Quod idem facere Cēſores in delectu dignitatis, & in iudicio ciuium, & in animad-
uerſione vitiorum, quî conuenit? nam miles, qui locum non tenuit, qui hoſtium im-
tum, vímq; pertimuit, poteſt idem poſtea & miles eſſe melior, & vir bonus, & ciuis vti-
lis. Quare ne in bello propter hoſtium metū delinqueret, amplior ei mortis & ſuppli-
cii metus eſt à maioribus cōſtitutus: ne autem nimium multi pœnam capitis ſubirēt,
idcirco illa ſortitio comparata eſt. Hoc tu idem facies Cenſor in ſenatu legēdo? ſi erunt
plures, qui ob innocentē condemnandum pecuniam acceperint: vt non animaduertas
in omnes, ſed carpas vt velis, & paucos ex multis ad ignominiā ſortiare? Habebit igitur
te ſciente & vidente curia ſenatorem, populus R. iudicem, Reſp. ciuem ſine ignominia
quenquam, qui ad perniciem innocētis fidem ſuam & religionem pecunia cōmutarit?
& qui pretio adductus eripuerit patriam, ſortunas, liberos ciui innocenti, is cenſoriæ ſe-
102 ueritatis nota nō inuretur? tu es præfectus moribus? tu magiſter veteris diſciplinæ & ſe-
ueritatis, ſi aut retines quenquā ſciens in ſenatu ſcelere tanto contaminatū: aut ſtatuis,
qui in eadē culpa ſit, non eadem pœna affici oportere conuenire? & quam conditionem
ſupplicii maiores in bello timiditati militis propoſitam eſſe voluerūt, eandem tu in pa
ce cōſtitues improbitati ſenatoris? quòd ſi hoc exemplū ex re militari ad animaduerſio-
nem cenſoriam transferendum fuit, ſortitione id ipſum factū eſſe oportuit. ſin autem,
ſortiri ad pœnā, atq; hominum delictū fortunæ iudicio cōmittere, minimè cenſorium
eſt: certè in multorum peccato carpi paucos ad ignominiam & turpitudinem nō opor-
tet. Verùm omnes intelligimus in iſtis ſubſcriptionibus ventū quendā popularem eſſe:

quæſirum. iactata res erat in concione à Tribuno ſeditioſo: incognita cauſa probatum illud erat: multitudinem illicitum eſt contradicere: nemo denique, vt defenderet con 103
trariam partem, laborabat: in inuidiam porrò magnam illa iudicia venerant: etenim paucis poſtea menſibus alia vehemens erat in iudiciis ex notatione tabularum inuidia verſata. prætermitti à Cenſoribus & negligi macula iudiciorum poſſe non videbatur. homines, quos cæteris vitiis atque omni dedecore inſameis videbant, eos hac quoque ſubſcriptione notare voluerunt, & eo magis, quòd illo ipſo tempore, illis Cenſoribus erant iudicia cum Equeſtri ordine communicata, vt viderẽtur per hominum idoneorum ignominiam ſua authoritate illa iudicia cum Equeſtri ordine reprehẽdiſſe. Quòd ſi hanc apud eos ipſos Cenſores mihi aut alii cauſam agere licuiſſet, hominibus tali prudentia certè probauiſſem (res enim indicat) nihil ipſos habuiſſe cogniti, nihil comperti, ex tota ipſa ſubſcriptione rumorem quendam & plauſum popularem eſſe quæſitum. Nam in L. Popilium qui Oppianicum condemnarat, ſubſcripſit L. Gellius, quòd is pe- 104
cuniam accepiſſet, quo innocentẽ cõdemnaret. Iam id ipſum quantæ diuinationis eſt, ſcire innocentem fuiſſe reum, quem fortaſſe nunquam viderat, cùm homines ſapientiſſimi Iudices (vt nihil dicam de iis qui condemnarũt) cauſa cognita ſibi dixerint, non liquere? Verum eſto. condemnat Popilium Gellius, iudicat accepiſſe à Cluentio pecuniam. Negat hoc Lentulus: nam Popilium, quòd erat libertini filius, in ſenatum non legit: locum quidem ſenatorium ludis & cætera ornamenta reliquit, & eum omni ignominia liberat. quod cùm facit, iudicat eius ſententia gratis eſſe Oppianicũ condemnatum: & eundem Popilium poſtea Lentulus in ambitus iudicio pro teſtimonio diligentiſſimè laudat. Quare neq; L. Gellii iudicio ſtetit Lentulus, neque Lẽtuli exiſtimatione contentus fuit Gellius: & ſi vterque Cenſor Cenſoris opinione ſtandũ nõ putauit, quid eſt quamobrem quiſquam noſtrũ cẽſorias ſubſcriptiones omnes fixas, & in perpetuum ratas putet eſſe oportere? At in ipſum Habitum animaduerterunt, nullam quidem ob turpitudinem, nullum ob totius vitæ non dicam vitium, ſed erratum. neque enim hoc 105
homine ſanctior, neque probior, neque in omnibus officiis retinendis diligentior eſſe quiſquam poteſt: neque illi aliter dicunt: ſed eandem illam famam iudicii corrupti ſecuti ſunt: neque ipſi ſecus exiſtimant, quàm nos exiſtimari volumus, de huius pudore, integritate, virtute: ſed putarunt prætermitti accuſatorẽ non potuiſſe, cùm animaduerſum eſſet in iudices. Qua de re tota ſi vnum factũ ex omni antiquitate protulero, plura non dicam. non enim mihi exemplum ſummi & clariſſimi viri P. Africani prætereundum videtur. qui cùm eſſet Cenſor, & in equitum cenſu C. Licinius Sacerdos prodiiſſet, clara voce, vt omnis concio audire poſſet, dixit ſe ſcire illum verbis conceptis peieraſſe: ſiquis contrà dicere vellet, vſurum eſſe eum ſuo teſtimonio: deinde cùm cõtrà nemo diceret, iuſſit equum traducere. Itaque is, cuius arbitrio & populus R. & exteræ gentes contentæ eſſe conſueuerũt, ipſe ſua conſcientia ad ignominiã alterius contentus non 106
fuit. Quòd ſi hoc Habito facere licuiſſet, facilè illis ipſis iudicibus & falſæ ſuſpicioni & inuidiæ populariter excitatæ reſtitiſſet. Vnum etiam eſt, quod me maximè cõturbat, cui loco reſpondere poſſe vix videor, quòd elogium recitaſti de teſtamẽto Cn. Egnatii patris, hominis honeſtiſſimi videlicet, & ſapientiſſimi, idcirco ſe exhæredaſſe filiũ, quòd is ob Oppianici damnationẽ pecuniam accepiſſet. De cuius hominis leuitate & inconſtantia plura non dicam. Hoc teſtamentũ ipſum, quod recitas, eiuſmodi eſt, vt ille, cùm eum filium exhæredaret, quem oderat, ei filio cohæredes homines alieniſſimos coniungeret, quem diligebat. Sed tu Acti conſideres cenſeo diligẽter, vtrum cenſorũ iudicium graue velis eſſe, an Egnatii. Si Egnatii, leue eſt quod Cenſores de cæteris ſubſcripſerũt. ipſum enim Cn. Egnatium, quem tu grauem eſſe vis, ex ſenatu eiecerunt. ſin autẽ cen- 107
ſorium: hunc Egnatium, quẽ pater cenſoria ſubſcriptione exhæredauit, Cenſores in ſenatu, cùm patrẽ eiicerent, retinuerũt. At enim ſenatus vniuerſus iudicauit illud corruptũ eſſe iudiciũ: quomodo? ſuſcepit cauſam. An potuit rem delatã eiuſmodi repudiare?

cùm Tribunus pl. populo concitato rem penè ad manus reuocaſſet, cùm vir optimus,
& homo innocētiſſimus pecunia circunuentus eſſe diceretur, cùm inuidia flagraret or-
do ſenatorius, potuit nihil decerni? potuit illa concitatio multitudinis ſine ſummo pe
riculo Reip. repudiari? at quid eſt decretum? quàm iuſtè? quàm ſapienter? quàm diligen
108 ter? SI QVI SVNT, QVORVM OPERA FACTVM SIT, VT IVDI-
CIVM PVBLICVM CORRVMPERETVR. Vtrum videtur ſenatus id factum iu
dicare, an, ſi factum ſit, moleſtè grauitérque ferre? ſi ipſe A. Cluentius ſententiam de iu
diciis rogaretur, aliam nō diceret, atque ii dixerunt, quorum ſententiis Cluentium con
demnatum eſſe dicitis. Sed quæro à vobis, num iſtam legem ex iſto S. C. L. Lucullus
Cos. homo ſapientiſsimus tulerit: num anno pòſt M. Lucullus & C. Caſsius, in quos
cùm Conſules deſignatos idem illud ſenatus decreuerit, non tulerunt. Et quod tu Ha-
biti pecunia factum eſſe arguis, neq; id vlla tenuiſsima ſuſpicione confirmas: factū eſt
primò illorum æquitate & ſapientia Conſulum, vt id, quod ſenatus decreuerat ad illud
inuidiæ præſens incēdium reſtinguendum, id poſtea referendum ad populum non ar-
bitrarentur. Ipſe deinde populus R. qui L. Quintii Trib. pl. fictis querimoniis antea con
109 citatus rem illam & rogationem flagitarat, idem C. Iunii filii, pueri paruuli, lachrymis
cōmotus, maximo clamore & concurſu totā illam legem & quæſtionē repudiauit. Ex
quo intelligi potuit id, quod ſæpe dictū eſt: vt mare, quod ſua natura tranquillū ſit, ven-
torū vi agitari atq; turbari, ſic & populū R. ſua ſponte eſſe placatū, hominū ſeditioſorū
vocibus, vt violentiſſimis tēpeſtatibus, concitari. Eſt etiā reliqua permagna authoritas,
quā ego turpiter penè præterii: mea enim eſſe dicitur. Recitauit ex oratione neſcio qua
Actius, quam meā eſſe dicebat, cohortationem quandam iudicū ad honeſtè iudicandū,
& commemorationē tum illorū iudiciorū, quæ probata non eſſent, tum illius ipſius iu
dicii Iuniani: perinde quaſi ego non ab initio huius defenſionis dixerim, inuidioſum il
lud fuiſſe iudiciū: aut, cùm de infamia iudiciorū quæ probata non eſſent, diſputarē, po-
tuerim illud, quod iā populare eſſet, in illo tēpore præterire. Ego verò, ſiquid eiuſmodi
110 dixi, neq; cognitū cōmemoraui, neq; pro teſtimonio dixi, & illa oratio potius temporis
mei, quàm iudicii & authoritatis fuit. Cùm enim accuſarē, & mihi initio propoſuiſſem,
vt animos & populi R. & iudicū commouerem: cúmq; omneis offenſiones iudiciorum
non ex mea opinione, ſed ex hominū rumore proferrem: iſtā rem, quæ tam populariter
eſſet agitata, præterire nō potui. Sed errat vehemēter, ſiquis in orationibus noſtris, quas
in iudiciis habuimus, authoritates noſtras cōſignatas ſe habere arbitratur. omnes enim
illæ orationes, cauſarū & temporum ſunt, nō hominum ipſorū ac patronorum. nam ſi
cauſæ ipſæ pro ſe loqui poſſent, nemo adhiberet oratorē: nūc adhibemur, vt ea dicamus,
non quæ noſtra authoritate cōſtituantur, ſed quæ ex re ipſa cauſáq; ducātur. Hominem
ingenioſum M. Antoniū aiunt ſolitum eſſe dicere, idcirco ſe nullam vnquā orationem
111 ſcripſiſſe, vt, ſiquid aliquādo, quod non opus eſſet, ab ſe eſſet dictum, poſſet ſe negare di-
xiſſe: perinde quaſi, quid à nobis dictū aut actum ſit, id niſi literis mandauerimus, homi
num memoria non comprehendatur. Ego verò in iſto genere libentius cùm multorū,
tum hominis eloquētiſſimi & ſapientiſſimi L. Craſſi authoritatem ſequor: qui cùm L.
Plancium defenderet accuſante M. Bruto, homine in dicēdo vehementi & callido: cùm
Brutus duobus recitatoribus cōſtitutis, ex duabus eius orationibus capita alterna inter
ſe cōtraria recitāda curaſſet, quòd in diſſuaſione rogationis eius, quæ cōtra coloniā Nar
bonēſem ferebatur, quantū poteſt de authoritate ſenatus detrahit, in ſuaſione legis Ser
uiliæ ſummis ornat ſenatū laudibus: & multa in Equites R. cùm ex ea oratione aſperius
dicta recitaſſet, quo animi illorū iudicū in Craſſum incenderētur: aliquantū eſſe cōmo-
112 tus dicitur. Itaq; in reſpōdendo primū expoſuit vtriuſq; rationē tēporis, vt oratio ex re
& cauſa habita videretur: deinde, vt intelligere poſſet Brutus, quē hominē, & nō ſolùm
qua eloquētia, verùm etiā quo lepore, & quibus facetiis præditū laceſſiſſet, tres & ipſe ex-
citauit recitatores cum ſingulis libellis, quos M. Brutus pater illius accuſatoris de iure

ciuili reliquit. Eorum initia cùm recitarétur, ea quæ vobis nota eſſe arbitror: FORTE EVENIT VT RVRI IN PRIVERNATE ESSEMVS EGO ET BRVTVS FILIVS: fundum Priuernatem flagitabat: IN ALBANO ERAMVS EGO ET BRVTVS FILIVS: Albanum poſcebat: IN TYBVRTI FORTE CVM ASSEDISSEMVS: Tyburtem fundum requirebat: Brutum autem hominem ſapientem, quòd filii nequitiam videret, quæ prædia ei relinqueret, teſtificari dicebat voluiſſe. Quod ſi potuiſſet honeſtè ſcribere, ſe in balneis cum id ætatis filio fuiſſe, nó præteriiſſet: eas ſe tamen ab eo balneas nó ex libris patris, ſed ex tabulis, & ex cenſu quærere. Craſſus tum ita Brutum vltus eſt, vt illum recitationis ſuæ pœniteret: moleſtè enim fortaſſe tulerat, ſe in 113
iis orationibus reprehenſum, quas de Rep. habuiſſet, in quibus forſitan magis requiratur conſtantia. Ego autem illa recitata eſſe non moleſtè fero. neque enim ab illo tempore, quod tum erat: neque ab ea cauſa, quæ tum agebatur, aliena fuerunt: neque mihi quicquam oneris ſuſcepi, cùm iſta dixi, quò minus honeſtè hanc cauſam & liberè poſſem defendere. Quod ſi velim confiteri, me cauſam A. Cluentii núc cognoſcere, antea fuiſſe in illa opinione populari: quis tandem id poſſit reprehendere? præſertim iudices cùm à vobis quoque ipſis hoc impetrare ſit æquiſſimum, quod ego & ab initio petiui, & nunc peto, vt ſiquam huc grauiorem de illo iudicio opinionem attuliſtis, hanc cauſa perſpecta atque omni veritate cognita deponatis. Nunc quoniam ad omnia, quæ abs te dicta ſunt T. Acti de Oppianici damnatione, reſpódi: confiteare neceſſe eſt, te opinionem multum feſelliſſe, quòd exiſtimaris me cauſam A. Cluentii non facto eius, ſed le- 114
ge defenſurum. nam hoc perſæpe dixiſti, tibi ſic renúriari, me habere in animo cauſam hanc præſidio legis defendere. Itáne eſt? ab amicis videlicet imprudentes prodimur: & eſt neſcio quis de iis, quos amicos nobis arbitramur, qui noſtra conſilia ad aduerſarios deferat. Quiſnam tibi hoc renútiauit? quis tam improbus fuit? cui ego autem narraui? nemo, vt opinor, in culpa eſt: ſed nimirum tibi iſthuc lex ipſa renuntiauit. Sed num tibi ita defendiſſe videor, vt tota in cauſa mentioné vllam fecerim legis? num ſecus hanc cauſam defendiſſé, ac ſi lege Habitus teneretur? certè, vt hominem confirmare oportet, nullus eſt locus à me purgandi iſtius inuidioſi criminis prætermiſſus. Quid ergo eſt? quæret fortaſſe quiſpiam, diſpliceátne mihi legum præſidio à capite periculú propulſare. mihi verò Iudices non diſplicet: ſed vtor inſtituto meo in hominis honeſti prudétiſque iudicio. nó ſolùm meo conſilio vti conſueui, ſed multú etiam eius, quem defen- 115
do, & conſilio, & voluntati obtempero: nam vt hæc ad me cauſa delata eſt, qui leges eas, ad quas adhibemur, & in quibus verſamur, noſſe deberem, dixi Habito ſtatim, de eo qui coiſſet, quo quis condemnaretur, illum eſſe liberum, teneri autem noſtrum ordinem. atque ille me orare & obſecrare cœpit, vt ne ſeſe lege defenderem. Cùm ego, quæ mihi viderentur, dicerem, traduxit me ad ſuam ſententiam: affirmabat enim lachrymans, non ſe cupidiorem eſſe ciuitatis retinédæ, quàm exiſtimationis. Morem homini geſſi: & tamé idcirco feci (neque enim id ſemper facere debemus) quòd videbam per ſe ipſam cauſam copioſiſſimè ſine lege poſſe defendi: videbam in hac defenſione, qua iam ſum vſus, plus dignitatis: in illa, qua me hic vti noluit, minus laboris futurum. Quòd ſi nihil aliud eſſet actum, niſi vt hanc cauſam obtinerem: lege recitata peroraſſem: neque me illa oratio commoueret, quòd ait Actius, indignú eſſe facinus, ſi ſenator iudicio quen- 116
quam circunuenerit, legibus eum teneri: ſi Eques R. hoc idem fecerit, non teneri. Vt tibi concedam hoc indignum eſſe (quod cuiuſmodi ſit, iam videro) tu mihi concedas neceſſe eſt, multò eſſe indignius, in ea ciuitate, quæ legibus teneatur, diſcedi à legibus: hoc enim vinculum eſt huius dignitatis, qua fruimur in Rep. hoc fundamétum libertatis, hic fons æquitatis. mens, & animus, & conſilium, & ſententia ciuitatis poſita eſt in legibus. Vt corpora noſtra ſine mente, ſic ciuitas ſine lege ſuis partibus, vt neruis, ac ſanguine, & membris, vti non poteſt. Legum miniſtri, magiſtratus: legum interpretes, iudices: legú deniq; idcirco omnes ſerui ſumus, vt liberi eſſe poſſimus. Quid eſt Q. Naſo,

cur tu in iſto loco ſedeas? quæ vis eſt, qua abs te hi iudices tali dignitate præditi coër-
117 ceantur? vos autem Iudices quamobrem ex tam magna multitudine ciuium tam pauci
de hominum fortunis ſentētiam fertis? quo iure Actius, quæ voluit, dixit? cur mihi tan-
diu poteſtas dicēdi datur? quid ſibi autem illi ſcribæ, quid lictores, quid cæteri, quos ap-
parere huic quæſtioni video, volunt? opinor, hæc omnia lege fieri, totúmque hoc iudi-
cium (vt antea dixi) quaſi mente quadam regi & adminiſtrari. Quid ergo eſt? hæc quæ-
ſtio ſola ita gubernatur? quid M. Pletorii & C. Flaminii inter ſicarios? quid C. Orchinii
peculatus? quid mea de pecuniis repetundis? quid C. Aquilii, apud quem nunc de ambi-
tu cauſa dicitur? quid reliquæ quæſtiones? Circunſpicite omnes Reip. partes: omnia le-
gum imperio & præſcripto fieri videbitis. Siquis apud me te T. Acti reum velit facere,
clames te lege pecuniarum repetundarum non teneri: neque hæc tua recuſatio confeſ
118 ſio ſit captæ pecuniæ, ſed laboris, ſed periculi non legitimi declinatio. Nunc quid aga-
tur, & quid abs te iuris conſtituatur, vide. Iubet lex ea, qua lege hæc quæſtio conſtituta
eſt, iudicem quæſtionis, hoc eſt Q. Voconium, cum iis iudicibus, qui ei obuenerint (vos
appellat iudices) quærere de veneno: in quem quærere? infinitum eſt. QVICVNQVE
FECERIT, VENDIDERIT, EMERIT, HABVERIT, DEDERIT. quid eadem lex ſta
tim adiungit? recita. DEQVE EIVS CAPITE QVAERITO. cuius? qui coierit? con-
uenerit? non ita eſt. Quid ergo eſt? dic: QVI TRIBVNVS MIL. LEGIONIBVS
QVATVOR PRIMIS, QVIVE QVAESTOR, TRIBVNVS PL. deinceps omneis
magiſtratus nominauit. QVIVE IN SENATV SENTENTIAM DIXIT, DIXE-
RIT. quid tum? QVI EORVM COIT, COIERIT, CONVENIT, CONVE-
NERIT, QVO QVIS IVDICIO PVBLICO CONDEMNARETVR. qui
119 eorum? quorum? videlicet, qui ſuprà ſcripti ſunt. Quid intereſt vtro modo ſcriptū ſit?
etſi eſt apertum, tamen ipſa lex docet: vbi enim omnes mortales alligat, ita loquitur,
QVI VENENVM MALVM FECIT, FECERIT. Omnes viri, mulieres, libe-
ri, ſerui in iudicium vocantur. ſi item de coitione voluiſſet, adiunxiſſet, Quíue coierit.
nunc ita eſt, DEQVE EIVS CAPITE QVAERITO, QVI MAGISTRA-
TVM HABVERIT, QVIVE IN SENATV SENTENTIAM DIXERIT:
QVI EORVM COIT, COIERIT. Num is eſt Cluentius? certè non eſt. Quis er-
go eſt Cluentius? qui tamen defendi cauſam ſuam lege nolit. itaque abiicio legem: mo
rem Cluentio gero. tibi tamen Acti pauca, quæ ab huius cauſa ſeiuncta ſunt, reſponde-
bo: eſt enim quiddam in hac cauſa, quod Cluentius ad ſe: eſt aliquid, quod ego ad me pu
tem pertinere. Hic ſua putat intereſſe, ſe re ipſa & geſto negotio, non lege defendi:
ego autem mea exiſtimo intereſſe, me nulla in diſputatione ab Actio videri eſſe ſupera-
120 tum. non enim mihi hæc cauſa ſola dicēda eſt: omnibus hic labor meus propoſitus eſt,
quicunque hac facultate defenſionis contenti eſſe poſſunt. Nolo quenquam eorum,
qui adſunt, exiſtimare, me, quæ de lege ab Actio dicta ſunt, ſi reticuerim, comprobare.
Quamobrem Cluenti de te tibi obſequor: neque ego legem recito: neque hoc loco pro
te dico: ſed ea, quæ à me deſiderari arbitror, non relinquam. Iniquum tibi videtur Acti
eſſe, non iiſdem legibus omnes teneri. Primùm (vt id iniquiſſimum eſſe confitear) hu-
iuſmodi eſt, vt commutatis eis opus ſit legibus, non vt iis, quæ ſunt, non pareamus.
Deinde quis vnquam hoc ſenator accuſauit, vt, cùm altiorem gradum dignitatis bene-
ficio populi R. eſſet conſecutus, eo ſe putaret durioribus legum conditionibus vti non
oportere? quàm multa ſunt commoda, quibus caremus: quàm multa moleſta ac diffi-
121 cilia, quæ ſubimus? atque hæc omnia tantum honoris & amplitudinis commodis com
penſantur. Conuerte nūc ad Equeſtrem ordinem, atque in cæteros ordines: eaſdem vi-
tæ conditiones non perferent: putant enim minus multos ſibi laqueos legum & con-
ditionum, ac iudiciorum propoſitos eſſe oportere, qui in ſummum locum ciuitatis aut
non potuerunt aſcendere, aut non petiuerūt. atque vt omittam leges alias omnes, qui-
bus nos tenemur, cæteri autem ſunt ordines liberati: hanc ipſam legem, nequis iudicio

circunuenitetur,C.Gracchus tulit : eam legem pro plebe,non in plebem tulit. Poſtea L.Sylla, homo à populi cauſa remotiſſimus, tamen, cùm eius rei quæſtionem hac ipſa lege conſtitueret,qua vos hoc tempore iudicatis, populum R. quem ab hoc genere liberum acceperat,alligare nouo quæſtionis genere auſus nó eſt. Quod ſi fieri poſſe exiſtimaſſet,pro illo odio,quod habuit in Equeſtrem ordiné,nihil feciſſet libentius,quàm omnem illam acerbitatem proſcriptionis ſuæ,queſtus in veteres iudices,in hanc vnam quæſtionem contuliſſet. Nec nunc quicquam agitur,mihi credite Iudices,& proſpicite id,quod prouidēdum eſt,niſi vt Equeſter ordo in huiuſce legis periculum includatur: neque hoc agitur ab omnibus,ſed à paucis : nam ii ſenatores,qui ſe facilè tuentur integritate & innocentia,quales(vt verè dicam)vos eſtis, & cæteri,qui ſine cupiditate vixerunt, Equites ordini ſenatorio dignitate proximos,concordia coniunctiſſimos eſſe cupiunt. ſed ii qui ſe volunt poſſe omnia,neque præterea quicquá eſſe aut in homine vllo,aut in ordine,hoc vno metu ſe putant Equites R. in poteſtatem ſuam redacturos, ſi conſtitutum eſt,vt de iis qui rem iudicarint, huiuſcemodi iudicia fieri poſſint. vident enim authoritatem huius ordinis confirmari:vident iudicia cóprobari: hoc metu propoſito,euellere ſe aculeum ſeueritatis veſtræ poſſe confidunt. Quis enim de homine audeat paulò maioribus opibus prædito verè & fortiter iudicare,cú videat ſibi de eo,quòd coierit aut conſenſerit,cauſam eſſe dicēdam? O viros fortes Equites R.qui homini clariſſimo ac potentiſſimo M.Druſo Trib.pl. teſtiterunt, cùm ille nihil aliud ageret cum illa cuncta,quæ tum erat,nobilitate,niſi vti,qui rem iudicaſſent,huiuſcemodi quæſtionibus in iudicium vocarentur. Tunc C.Flauius Puſio,Cn.Titinius,C. Mœcenas,illa robora populi R. cæteríque huiuſcemodi ordinis non fecerunt idem,quod nunc Cluentius,vt aliquid culpæ ſuſcipere ſe putarent recuſando, ſed apertiſſimè repugnarút,cùm hæc recuſarent,& palàm fortiſſimè atque honeſtiſſimè dicerent,ſe potuiſſe iudicio populi R.in ampliſſimum locum peruenire, ſi ſua ſtudia ad honores petēdos conferre voluiſſent: ſeſe vidiſſe,in ea vita qualis ſplendor ineſſet,quanta ornamenta,quæ dignitas: quæ ſe non contempſiſſe,ſed ordine ſuo,patrúmque ſuorum contentos fuiſſe,& vitam illam tranquillam & quietam, remotam à procellis inuidiarum, & huiuſcemodi iudiciorum anfractu,ſequi maluiſſe:aut ſibi ad honores petendos ætatem integram reſtitui oportere: aut,quoniam id non poſſet,eam conditionem vitæ,quam ſecuti petitionem reliquiſſent,manere:iniquum eſſe,eos,qui honorum ornamenta propter periculorum multitudinem prætermiſiſſent, populi beneficiis eſſe priuatos,iudiciorum nouorú periculis non carere:ſenatorem hoc queri non poſſe,propterea quòd ea cōditione propoſita petere cœpiſſet,quódque permulta eſſent ornamenta,quibus eam mitigare moleſtiam poſſet,locus, authoritas, domi ſplendor, apud exteras nationes nomen & gratia, toga prætexta,ſella curulis,inſignia,faſces,exercitus, imperia,prouinciæ : quibus in rebus cùm ſummum rectè factis maiores noſtri præmium,tú plura peccatis pericula propoſita eſſe voluerunt. Illi non hoc recuſabant,ea ne lege accuſarentur,qua nunc Habitus accuſatur,quæ tunc erat Semptonia,nunc eſt Cornelia:intelligebant enim ea lege Equeſtrem ordinem non teneri:ſed,ne noua lege alligarentur,laborabant. Habitus ne hoc quidem vnquam recuſauit,quominus vel ea lege rationem vitæ ſuæ redderet,qua non teneretur. Quæ ſi vobis conditio placet,omnes id agamus,vt hæc quamprimum in omneis ordines quæſtio perferatur. Interea quidem per deos immortales, quoniam omnia commoda noſtra,iura,libertatem, ſalutem deniq; legibus obtinemus,à legibus non recedamus : ſimul & illud quàm ſit indignú cogitemus, populum Romanú aliud núc agere,vobis Rempub. & fortunas ſuas commiſiſſe,ipſum ſine cura eſſe: nó metuere ne lege ea,quam núquam ipſe iuſſerit, & quæſtione,qua ſe ſolutum liberúmque eſſe arbitretur, per paucos iudices aſtringatur. agit enim ſic cauſam T. Actius, adoleſcens bonus & diſertus,omnes ciues legibus teneri omnibus:vos attenditis,& auditis ſilētio, ſicut facere debetis. A.Cluentius Eques R.cauſam dicit ea lege,qua lege ſenatores,& ii,

quı magiſtratum habuerunt, ſoli tenentur. mihi per eum recuſare,& in arce legis præ-
ſidia cóſtituere defenſionis meæ nó licet. Si obtinuerit cauſam Cluentius (ſicuti veſtra
æquitate nixi confidimus) omnes exiſtimabunt id, quod erit, obtinuiſſe propter inno-
centiam, quoniam ira defenſus ſit: in lege autem, quam attingere noluerit, præſidii ni-
hil fuiſſe. Hîc núc eſt quiddam, quod ad me pertineat, de quo antè dixi, quod ego po-
pulo R. præſtare debeam: quoniã is meæ vitæ ſtatus eſt, vt omnis mihi cura atque ope-
ra poſita ſit in omniũ periculis defendendis. Video quanta, & quàm periculoſa, & quàm
infinita quæſtio tentetur ab accuſatoribus, cùm eam legem, quæ in noſtrum ordinem
ſcripta ſit, in populũ R. transferre conentur. qua in lege eſt, QVI COIERIT: quod
quàm latè pateat, videtis. CONVENERIT: æquè infinitum & incertum eſt. CON-
SENSERIT: hoc verò cùm incertum & infinitum, tum obſcurum & occultum eſt.
117 FALSVMVE TESTIMONIVM DIXERIT. quis de plebe Romana teſtimonium
dixit vnquam, cui non hoc periculum T. Actio authore paratum eſſe videatis? nam di-
cturum quidem certè, ſi hoc iudicium plebi Romanæ propoſitũ ſit, neminem vnquam
eſſe confirmo. ſed hoc polliceor omnibus, ſi cui fortè hac lege negotium faceſſetur, qui
lege non teneatur, ſi is vti me defenſore voluerit, me eius cauſam legis præſidio defen-
ſurum, & vel his iudicibus, vel eorum ſimilibus facilè probaturum, & omni me defen-
ſione vſurum eſſe legis: qua nunc vt vtar, ab eo, cuius voluntati mihi obtemperandum
eſt, non conceditur: nó enim debeo dubitare Iudices, quin, ſiqua ad vos cauſa huiuſmo-
di delata ſit eius, qui lege nó teneatur, etiam ſi is inuidioſus, aut multis offenſus eſſe vi-
deatur, etiam ſi eum oderitis, etiam ſi inuiti abſoluturi ſitis, tamẽ abſoluatis, & religio-
118 ni potius veſtræ, quàm odio pareatis. Eſt enim ſapiẽtis iudicis, meminiſſe ſe hominem:
cogitare, tantum ſibi à populo R. eſſe permiſſum, quãtum commiſſum ſit & creditum:
& non ſolùm ſibi poteſtatem datam, verùm etiam fidem habitam eſſe meminiſſe: poſ-
ſe, quem oderit, abſoluere: quem non oderit, condemnare: & ſemper, non quid ipſe ve-
lit, ſed quid lex & religio cogat, cogitare: animaduertere, qua lege reus citetur, de quo
reo cognoſcat, quæ res in quæſtione verſetur. Cùm hæc ſunt videnda, tum verò illud
eſt hominis magni Iudices atque ſapientis, cùm illã iudicandi cauſa tabellam ſumpſe-
rit, non ſe putare eſſe ſolum, neque ſibi, quodcunque concupierit, licere, ſed habere in
conſilio legem, religionem, æquitatem, fidem: libidinem autem, odium, inuidiam, me-
tum, cupiditatéſque omneis amouere: maximíque æſtimare conſcientiam mentis ſuæ,
quam ab diis immortalibus accepimus, quæ à nobis diuelli non poteſt: quæ ſi optimo-
119 rum conſiliorum atque factorum teſtis in omni vita nobis erit, ſine vllo metu, & ſum-
ma cum honeſtate viuemus. Hæc ſi T. Actius aut cognouiſſet aut cogitaſſet, profectò
ne conatus quidem eſſet dicere id, quod multis verbis egit: iudicem, quod ei videatur,
ſtatuere, & non deuinctũ legibus eſſe oportere. Quibus de rebus mihi pro Cluentii vo-
luntate nimium, pro Reip. dignitate parum, pro veſtra prudentia ſatis dixiſſe videor.

Reliqua perpauca ſunt, quæ, quia veſtræ quæſtionis erant, idcircò illi ſtatuerunt ſibi
fingenda eſſe & proferenda, ne omnium turpiſſimi reperirentur, ſi in iudicium nihil,
præter inuidiam, attuliſſent. Atque vt exiſtimetis neceſſariò me de his rebus, de qui-
bus iam dixerim, pluribus egiſſe verbis, attendite reliqua: profectò intelligetis, ea, quæ
paucis demonſtrari potuerunt, breuiſſimè eſſe defenſa. Cn. Decio Samniti, ei qui pro-
ſcriptus eſt, iniuriam in calamitate eius ab huius familia factam eſſe dixiſtis. Ab nullo
130 ille liberalius, quàm à Cluentio tractatus eſt. huius illum opes in rebus eius incommo-
dis ſubleuarunt. Atque hoc cùm ipſe, tum omnes eius amici, neceſſariíque cognoue-
runt. Ancarii & Paceni paſtoribus huius villicos vim & manus attuliſſe. Cùm quædam
in collibus (vt ſolet) controuerſia paſtorum eſſet orta, Habiti villici rem domini, & pri-
uatam poſſeſſionem defenderunt. cùm eſſet expoſtulatio facta, cauſa illis demonſtrata,
ſine iudicio controuerſiáque diſceſſum eſt. P. AElii teſtamento propinquus exhære-
datus cùm eſſet, hæres hic alienior inſtitutus eſt. P. AElius Habiti merito fecit, neque

hic in teſtamento faciendo interfuit, idque teſtamentum ab huius inimico Oppianico eſt obſignatum. Florio legatum ex teſtamento, inficiatum eſſe. Non eſt ita: ſed cùm HS x x x ſcripta eſſent, pro HS c c c, neque ei ſatis cautũ videretur, voluit eum aliquid acceptum referre liberalitati ſuæ: primò debere negauit, pòſt ſine controuerſia ſoluit.

Celii cuiuſdam Samnitis vxorem poſt bellum ab hoc eſſe repetitam. Mulierem cùm emiſſet de ſectoribus, quo tempore eam primùm liberam eſſe audiuit, ſine iudicio reddidit Celio. Ennium eſſe quendam, cuius bona teneat Habitus: Eſt hic Ennius egens quidam calumniator, mercenarius Oppianici qui permultos annos quieuit, deinde aliquando cum ſeruo Habiti furti egit, nuper ab ipſo Habito petere cœpit. Hic illo priuato iudicio (mihi credite) nobis iiſdem fortaſſe patronis calumniã non effugiet. Atque etiam, vt nobis renuntiatur, hominem multorum hoſpitum, A. Binnium quẽdam coponem de via Latina, ſubornatis, qui ſibi à Cluentio, ſeruíſque eius in taberna ſua manus allatas eſſe dicat. Quo de homine nihil etiam nũc dicere nobis eſt neceſſe. Si inuitauerit, id quod ſolet, ſic hominẽ accipiemus, vt moleſtè ferat, ſe de via deceſſiſſe. Habetis Iudices, quæ in totam vitam de moribus A. Cluentii, quem illi inuidioſum reum volunt eſſe, annos octo meditati accuſatores collegerũt, quàm leuia genere ipſo, quàm falſa re, quàm breuia reſponſu. Cognoſcite nunc id, quod ad veſtrum iuſiurãdum pertinet, quod veſtri iudicii eſt, quod vobis oneris impoſuit ea lex, qua coacti huc conueniſtis, de criminibus veneni: vt omnes intelligant, quàm paucis verbis hæc cauſa perorari potuerit, & quàm multa à me dicta ſint, quæ ad huius voluntatem maximè, ad veſtrum iudicium minimè pertinerent. Obiectum eſt, C. Vibium Capacem ab hoc A. Cluentio veneno eſſe ſublatum. Opportunè adeſt homo ſumma fide, & omni virtute præditus L. Pletorius ſenator, qui illius Capacis hoſpes fuit, & familiaris. Apud hunc ille Romæ habitauit, apud hunc ægrotauit, huius domi eſt mortuus. At hæres eſt Cluentius. inteſtatum dico eſſe mortuum, poſſeſſionémque eius bonorum Prætoris edicto huic illius ſororis filio, adoleſcenti prudentiſſimo, & in primis honeſto Equiti R. datam, Numerio Cluentio, quem videtis. Alterum veneficii crimen, Oppianico huic adoleſcenti, cùm eius in nuptiis more Larinatium multitudo hominum pranderet, venenum Habiti cõſilio paratum: id cùm daretur in mulſo, Balbutium quendam eius familiarem intercepiſſe, bibiſſe, ſtatímque eſſe mortuum. Hæc ego ſi ſic agerem, tanquam mihi crimen eſſet diluẽdum, hæc pluribus verbis dicerem, quæ nũc paucis percurrit oratio mea. Quid vnquam Habitus in ſe admiſit, vt hoc tantùm ab eo facinus non abhorrere videatur? Quid autem magnopere Oppianicum metuebat, cùm ille verbum omnino in hac ipſa cauſa nullum facere potuerit, huic autem accuſatores matre viua deeſſe non poſſent? quod iam intelligetis. An vt de cauſa eius periculi nihil decederet, ad cauſam nouum crimen accederet? quod autem tẽpus veneni dandi illo die? in illa frequentia? per quem porrò datum? vnde ſumptum? quæ deinde interceptio poculi? cur nõ de integro autem datum? Multa ſunt, quæ dici poſſunt: ſed non committam, vt videar non dicẽdo voluiſſe dicere: res enim iam ſe ipſa defendet. Nego illum adoleſcentem, quem ſtatim epoto poculo mortuum eſſe dixiſtis, omnino illo die eſſe mortuum. magnum & impudens mendacium. perſpicite cætera. Dico illum, cùm ad illud prandium crudior veniſſet, &, vt ætas illa fert, ſibi tum non peperciſſet, aliquot dies ægrotaſſe, & ita eſſe mortuum. Quis huic rei teſtis eſt? idem qui ſui luctus, pater, pater inquam illius adoleſcẽtis: quem propter animi dolorem pertenuis ſuſpicio potuiſſet ex illo loco teſtẽ in A. Cluentium conſtituere, is hunc ſuo teſtimonio ſubleuat. quod recita. Tu autem, niſi moleſtum eſt, paulíſper exurge, & perfer hũc dolorem commemorationis neceſſariæ: in qua ego diutius non morabor, quoniam, quod fuit viri optimi, feciſti, vt ne cui innocenti mœror tuus calamitatem & falſum crimen afferret. Vnum etiam mihi reliquum eiuſmodi crimen eſt Iudices, ex quo illud perſpicere poſſitis, quod à me initio orationis meæ dictum eſt, quicquid mali per hos annos A. Cluentius viderit, quicquid hoc tempore ha-

beat ſolicitudinis & negotii, id omne à matre eſſe cõflatum. Oppianicum veneno neca-
tum eſſe, quod ei datum ſit in pane per M. Aſellium quendam familiarem ipſius, ídque
Habiti conſilio factum eſſe dicitis. in quo primùm illud quæro, quæ cauſa Habito fue-
rit, cur interficere Oppianicum vellet: inimicitias enim inter ipſos fuiſſe confiteor: ſed
homines inimicos ſuos morte affici volunt, vel quòd metuunt, vel quòd oderunt. Quo
tandem igitur Habitus metu adductus, tãtum in ſe facinus ſuſcipere conatus eſt? Quid
erat, quòd iam Oppianicum pœna affectum pro maleficiis, eiectum è ciuitate quiſquam
136 timeret? Quid metuebat? vt oppugnaretur à perdito, an me accuſaretur à condemnato,
an ne exulis teſtimonio læderetur? Sin autem, quòd oderat, Habitus idcirco illum vita
frui noluit: adeóne erat ſtultus, vt illam, quam tum ille viuebat, vitã eſſe arbitraretur,
damnati, exulis, deſerti ab omnibus, quem propter animi importunitatem nemo reci-
pere tecto, nemo adire, nemo alloqui, nemo reſpicere vellet? Huius igitur vitæ Habitus
inuidebat? hũc ſi acerbè, & penitus oderat, non eum quamdiutiſſimè viuere velle debe-
bat? huic mortẽ maturabat inimicus, quod illi vnum in malis erat perfugium calami-
tatis? qui ſiquid animi ac virtutis habuiſſet (vt multi ſæpe fortes viri in eiuſmodi dolo-
re) mortem ſibi ipſe conſciſſet. Huic quamobrem id vellet inimicus offerre, quod ipſe
ſibi optare deberet? nam nunc quidem quid tandem illi mali mors attulit? niſi fortè in-
eptiis ac fabulis ducimur, vt exiſtimemus illum apud inferos impiorum ſupplicia per-
137 ferre, ac plures illic offendiſſe inimicos, quàm hîc reliquiſſe: à ſocrus, ab vxorum, à fra-
tris, à liberũm pœnis actum eſſe præcipitem in ſceleratorum ſedem atque regionem.
Quæ ſi falſa ſunt, id quod omnes intelligũt, quid ei tandem aliud mors eripuit, præter
ſenſum doloris? Age verò venenum per quem datum? per M. Aſellium. quid huic cum
Habito? nihil. atque adeò, quòd ille Oppianico familiariſſimè eſt vſus, potius etiam con
trà ſimultas. Eíne igitur, quem ſibi offenſiorem, Oppianico familiariſſimũ ſciebat eſſe,
potiſſimum & ſuum ſcelus, & illius periculum committebat? Cur deinde tu, qui pieta-
te ad accuſandum excitatus es, hunc Aſellium eſſe inultum tãdiu ſinis? cur non Habiti
exemplo vſus es, vt per illum, qui attuliſſet venenum, de hoc præiudicaretur? Iam verò
illud quàm non probabile, quàm inuſitatum Iudices, quàm nouum, in pane datum ve-
nenum? Faciliúſne potuit, quàm in poculo? latentius potuit abditum aliqua in parte pa
nis, quàm ſi totum colliquefactũ in potione eſſet? celerius potuit comeſum, quàm epo
138 tum, in venas, atque in omneis partes corporis permanare? facilius fallere in pane, ſi eſ-
ſet animaduerſum, quàm in poculo, cùm ita cõfuſum eſſet, vt ſecerni nullo modo poſ-
ſet? At repentina morte periit. quod ſi eſſet ita factum, tamen ea res propter multorum
eiuſmodi mortem ſatis firmam veneni ſuſpicionem non haberet: ſi eſſet ſuſpicioſum,
tamen ad alios potius, quàm ad Habitum pertineret. Verùm in eo ipſo homines impu-
dentiſſimè mentiuntur. Id vt intelligatis, & mortem eius, & quemadmodum poſt mor
tem in Habitum ſit crimen à matre quæſitum, cognoſcite. Cùm vagus & exul erraret,
atque vndique excluſus Oppianicus in Falernum ſe ad C. Quintilium cõtuliſſet, ibi pri
mùm in morbum incidit, ac ſatis vehementer, diúque ægrotauit. Cùm eſſet vna Saſſia,
& Statio Albio quodam colono, homine valẽte, qui ſimul eſſe ſolebat, familiarius vte-
retur, quàm vir diſſolutiſſimus incolumi fortuna pati poſſet: & ius illud matrimonii ca
139 ſtum atque legitimum damnatione viri ſublatum arbitraretur: Nicoſtratus quidam,
fidelis Oppianici ſeruulus, percutioſus, & minimè mendax, multa dicitur renuntiare do
mino ſolitus eſſe. Interea Oppianicus cùm iam cõualeſceret, neque in Falerno impro-
bitatem coloni diutius ferre poſſet, & huc ad Vrbem profectus eſſet (ſolebat enim extra
portam aliquid habere conducti) cecidiſſe ex equo dicitur, & homo infirma valetudine
latus offendiſſe vehementer, &, poſteaquam ad Vrbem cum febri venerit, paucis diebus
eſſe mortuus. Mortis ratio Iudices eiuſmodi eſt, vt nihil habeat ſuſpicionis, aut ſiquid
habet, id intra parietes in domeſtico ſcelere verſetur. Poſt mortẽ eius Saſſia ſtatim mo
liri neſaria mulier cœpit inſidias filio: quæſtionem habere de viri morte conſtituit: emit

de A. Rupilio, quo etat vſus Oppianicus medico, Stratonem quendam, quaſi vt idem faceret, quod Habitus in emendo Diogene fecerat. De hoc Stratone, & de aſſecla quodam ſeruo ſuo quæſituram eſſe dixit. præterea ſeruum illum Nicoſtratũ, quem nimium loquacem fuiſſe, ac nimium domino fidelem arbitrabatur, ab hoc adoleſcente Oppianico in quæſtionem poſtulauit. Hic cùm eſſet illo tempore puer, & illa quæſtio de patris ſui morte conſtitui diceretur, etſi illum ſeruum & ſibi beneuolum eſſe, & patri fuiſſe arbitrabatur, nihil tamẽ eſt auſus recuſare. Aduocãtur amici, & hoſpites Oppianici, & ipſius mulieris, multi homines honeſti, atque omnibus rebus ornati: tormentis omnibus vehementiſſimis quæritur. Cùm eſſent animi ſeruorum & ſpe & metu tentati, vt aliquid in quæſtione dicerent, tamen (vt arbitror) authoritate aduocatorum, & vi tormẽtorum adducti, in veritate manſerũt, neque ſe quicquam ſcire dixerunt. Quæſtio illo die de amicorum ſententia dimiſſa eſt. ſatis longo interuallo pòſt iterum aduocantur. habetur de integro quæſtio: nulla vis tormẽtorum acerrimorum prætermittitur: auerſari aduocati, & iam vix ferre poſſe: furere crudelis atque importuna mulier, ſibi nequaquam, vt ſperaſſet, ea, quæ cogitaſſet, procedere. Cùm iam tortor, atque eſſent tormẽta ipſa defeſſa, neque tamen illa finem facere vellet: quidam ex aduocatis, homo & honoribus populi ornatus, & ſumma virtute præditus, intelligere ſe dixit, non id agi, vt verum inueniretur, ſed vt aliquid falſi dicere cogerentur. Hoc poſtquam cæteri comprobarunt, ex omnium ſententia cõſtitutum eſt, ſatis videri eſſe quæſitum. Redditur Oppianico Nicoſtratus: Larinum ipſa proficiſcitur cum ſuis, mœrens, quòd iam certè incolumem filium fore putabat, ad quem non modò verum crimẽ, ſed ne ficta quidem ſuſpicio perueniret, & cui nõ modò aperta inimicorum oppugnatio, ſed ne occultæ quidem matris inſidiæ nocere potuiſſent. Larinum poſtquam venit, quæ à Stratone illo venenũ antea viro ſuo datum ſibi perſuaſum eſſe ſimulaſſet, inſtructam ei continuò, & ornatam Larini medicinæ exercendæ cauſa tabernam dedit. Vnum, alterum, tertium annum Saſſia quieſcebat, vt velle atque optare aliquid calamitatis filio potius, quàm id ſtruere & moliri videretur. Tum interim Hortenſio, Metello Coss. vt hunc Oppianicum aliud agentem, ac nihil eiuſmodi cogitantem ad hanc accuſationem detraheret, inuito deſpondit ei filiam ſuam, illam, quam ex genero ſuſceperat, vt eum nuptiis alligatũ, ſimul & teſtamenti ſpe deuinctum poſſit habere in poteſtate. Hoc ipſo ferè tẽpore Strato ille medicus domi furtum fecit, & cædem eiuſmodi. Cùm eſſet in ædibus armariũ, in quo ſciret eſſe nummorum aliquantũ, & auri, noctu duos conſeruos dormientes occîdit, in piſcinámque deiecit, ipſe armarii fundum execuit, & ſeſtertiorũ, & auri quinque pondo abſtulit, vno ex ſeruis puero non grandi conſcio. Furto poſtridie cognito, omnis ſuſpicio in eos ſeruos, qui non comparebãt, commouebatur. Cùm exectio illa fundi in armario animaduerteretur, quærebant homines quonam modo fieri potuiſſet. Quidam ex amicis Saſſiæ recordatus eſt, ſe nuper in auctione quadã vidiſſe in rebus minutis aduncam ex omni parte dentium, & tortuoſam venire ſerrulam, qua illud potuiſſe ita circunſecari videretur. Ne multa, perquiritur à coactoribus, inuenitur ea ſerrula ad Stratonem perueniſſe. Hoc initio ſuſpicionis orto, & apertè inſimulato Stratone, puer ille cõſcius pertimuit, rem omnem dominæ indicauit: homines in piſcina inuenti ſunt: Strato in vincula coniectus eſt: atque etiam in taberna eius nummi, nequaquã omnes, reperiuntur. Conſtituitur quæſtio de furto: nam quid quiſquam ſuſpicari aliud poteſt? an hoc dicitis, armario expilato, pecunia ablata, nõ omni recuperata, occiſis hominibus, inſtitutam eſſe quæſtionem de morte Oppianici? cui probatis? quid eſt, quod minus veriſimile proferre potuiſtis? Deinde, vt omittam cætera, triennio poſt mortem Oppianici de eius morte quærebatur. Atque etiam incẽſa odio priſtino Nicoſtratum eundem illum tum ſine cauſa in quæſtionem poſtulauit. Oppianicus primò recuſauit: poſteaquam illa abducturam ſe filiam, mutaturam eſſe teſtamentũ minaretur, mulieri crudeliſſimæ ſeruum fideliſſimum non in quæſtionẽ tulit, ſed planè ad ſupplicium dedit. Poſt trien-

nium igitur agitata denique quæſtio de viri morte habebatur:& de quibus ſeruis habe-
batur? noua,credo,res obiecta, noui quidam homines in ſuſpicionem vocati ſunt: de
Stratone & de Nicoſtrato. Quid? Romæ quæſitum de iſtis hominibus non erat? itáne
tandem? mulier iam nō morbo,ſed ſcelere furioſa,cùm quæſtionem habuiſſet Romæ,
145 cùm de T.Annii, L.Rutilii,P.Saturii,& cæterorum honeſtiſſimorum virorum ſenten
tia conſtitutum eſſet,ſatis quæſitum videri:eadem de re,triennio poſt,iiſdem de homi
nibus,nullo adhibito,non dicam viro,ne colonum fortè abfuiſſe dicatis,ſed bono viro,
in filii caput quæſtionem habere conata eſt. An hoc dicitis? mihi enim venit in mentē,
quid dici poſſit,tametſi adhuc non eſſet dictum:cùm haberetur de furto quæſtio,Stra-
tonem aliquid de veneno eſſe confeſſum. Hoc vno modo Iudices,ſæpe multorum im-
probitate depreſſa veritas emergit,& innocentiæ defenſio intercluſa reſpirat:quòd aut
ii,qui ad fraudem callidi ſunt,non tantùm audent,quantum excogitant: aut illi,quo-
rum eminet audacia atque proiecta eſt,à conſiliis malitiæ deſeruntur. Quòd ſi aut con-
fidens aſtutia,aut callida eſſet audacia,vix vllo obſiſti modo poſſet. Verum furtum fa-
ctum non eſt? at nihil clarius Larini fuit. An ad Stratonem ſuſpicio non pertinuit? at is
146 & ex ferrula inſimulatus,& à puero conſcio eſt indicatus. An id actum non eſt in quæ-
rendo? quæ fuit alia igitur cauſa quærendi? an id,quod dicendum vobis eſt,& quod tum
Saſſia dictitabat: cùm de furto quæreretur,tum Strato iiſdem in tormentis dixit de ve-
neno? an hoc illud eſt,quod antè dixi,mulier abundat audacia,conſilio & ratione defi-
citur. nam tabellæ quæſtionis plures proferuntur,quæ recitatæ, vobíſq; editæ ſunt, illæ
ipſæ,quas tū obſignatas eſſe dixi:in quibus tabellis de furto litera nulla inuenitur. Non
venit in mētem,primam orationem Stratonis conſcribere de furto,pòſt aliquid adiun
gere dictum de veneno, quod non percontatione quæſitum, ſed dolore expreſſum vi-
deretur. Quæſtio de furto eſt,veneni iam ſuſpicione ſuperiore quæſtione ſublata:quod
ipſum hæc eadem mulier indicarat:quæ vt Romæ de amicorum ſententia ſtatuerat ſa-
147 tis eſſe quæſitum, poſtea per triennium maximè ex omnibus ſeruis Stratonē illum di-
lexerat,in honore habuerat,commodis omnibus affecerat. Cùm igitur de furto quære-
retur,& eo furto,quod ille ſine controuerſia fecerat: tum ille de eo, quod quærebatur,
verbum nullum fecit,de veneno ſtatim dixit:de furto,ſi non eo loco quo debuit,ne in
extrema quidem,aut media,aut in aliqua denique parte quæſtionis verbum fecit vllū?
Iam videtis,illam neſariam mulierē Iudices eadem manu,qua,ſi detur poteſtas,interfi-
cere filium cupiat,hanc fictam quæſtionem conſcripſiſſe. Atque iſtam ipſam quæſtio-
nem,dicite,quis obſignauit? vnum aliquem nominate:neminem reperietis:niſi fortè
eiuſmodi hominem,quem ego proferri malim,quàm neminem nominari. Quid ais T.
Acti? tu periculum capitis,tu indicium ſceleris, tu fortunas alterius literis cōſcriptas in
iudicium afferas: neq; earum authorem literarum,neque obſignatorem,neque teſtem
148 vllum nominabis? & quam tu peſtem innocentiſſimo filio ex matris ſinu deprompſe-
ris,hanc hi tales viri cōprobabunt? Eſto:in tabellis nihil eſt authoritatis:quid,ipſa quæ-
ſtio iudicibus:quid,amicis hoſpitibúſque Oppianici,quos adhibuerat antea:quid,huic
tandem ipſi tempori cur non reſeruata eſt? quid iſtis hominibus factum eſt,Stratone &
Nicoſtrato? Quæro abs te Oppianice,ſeruo tuo Nicoſtrato quid factū eſſe dicas, quem
tu,cùm hunc breui tempore accuſaturus eſſes, Romam deducere, dare poteſtatem iu-
dicandi,incolumem denique ſeruare quæſtioni,ſeruare his iudicibus,ſeruare huic tem
pori debuiſti. Nam Stratonem quidem Iudices in crucem actum eſſe execta ſcitote lin
gua:quod nemo eſt Larinatium qui neſciat. Timuit mulier amens non ſuā conſcien-
tiam,non odium municipum,non famam omnium,ſed,quaſi non omnes eius ſceleris
149 teſtes eſſent futuri,ſic metuit ne cōdemnaretur extrema ſeruuli voce morientis. Quod
hoc portentum,dii immortales? quod tantum monſtrum in vllis locis? quod tam inſe-
ſtum ſcelus & immane,aut vnde natum eſſe dicamus? iam enim videtis profectò Iudi-
ces, nō ſine neceſſariis me ac maximis cauſis principio orationis meæ de matre dixiſſe.

nihil eſt enim mali, nihil ſceleris, quod illa non ab initio filio voluerit, optauerit, cogitauerit, effecerit. Mitto illam primam libidinis iniuriá: mitto neſarias generi nuptias: mitto cupiditate matris expulſam ex matrimonio filiam: quæ nondum ad huiuſce vitæ periculum, ſed ad commune familiæ dedecus pertinebant: nihil de alteris Oppianici nuptiis queror, quarum illa cùm obſides filios ab eo mortuos accepiſſet, tum deniq; in familiæ luctum, atque in priuignorum funus nupſit: prætereo, quòd Aurium Melinum, cuius illa quondam ſocrus, paulò antè vxor fuiſſet, cùm Oppianici eſſe opera proſcriptum, occiſúmque cognoſceret, eam ſibi domum ſedémque coniugii delegit, in qua quotidie ſuperioris viri mortis indicia & ſpolia fortunarũ videret. Illud primùm queror, de illo ſcelere, quod nũc denique patefactum eſt, Fabritiani veneni, quod iam tum recens ſuſpicioſum cæteris, huic incredibile, nũc verò apertum iam omnibus ac manifeſtũ videtur. Non eſt profectò de illo veneno celata mater: nihil eſt ab Oppianico ſine conſilio mulieris cogitatum. quod ni eſſet, certè poſtea, deprehenſa re, nõ illa vt ab improbo viro diſceſſiſſet, ſed vt à crudeliſſimo hoſte fugiſſet, domúmque illam in perpetuum ſcelere omni affluentem reliquiſſet. Non modò id non fecit, ſed ab illo tempore nullum locum prætermiſit, in quo nõ inſtrueret inſidias aliquas, ac dies omnes ac noctes tota mente mater de pernicie filii cogitaret. Quæ primùm, vt iſtum confirmaret Oppianicii accuſatorem filio ſuo, donis muliebribus, collocatione filiæ, ſpe hæreditatis obſtrinxit. Itaq; apud cæteros nouis inter propinquos ſuſceptis inimicitiis ſæpe fieri diuortia, atque affinitatũ diſſidia vidimus: hæc mulier ſatis firmum accuſatorem filio ſuo fore neminẽ putauit, niſi qui in matrimonium ſororem eius antè duxiſſet. Cæteri nouis affinitatibus adducti, veteres inimicitias ſæpe deponunt: illa ſibi ad confirmãdas inimicitias affinitatis coniunctionẽ pignori fore putauit. Neque in eo ſolùm diligẽs fuit, vt accuſatorem filio ſuo compararet: ſed etiam cogitauit, quibus eum rebus armaret. hinc enim illæ ſolicitudines ſeruorum & minis & promiſſis: hinc illæ infinitæ crudeliſſimǽque de morte Oppianici quæſtiones, quibus finem aliquãdo non mulieris modus, ſed amicorum authoritas fecit. ab eodem ſcelere illæ triennio pòſt habitæ Larini quæſtiones: eiuſdem amẽtiæ falſæ conſcriptiones quæſtionum: ex eodem furore etiam illa conſcelerata exectio linguæ: totius denique huius ab illa eſt & inuenta & adornata comparatio criminis. Atque his rebus cùm inſtructum accuſatorem filio ſuo Romam ipſa miſiſſet, pauliſper conquirendorum & conducendorum teſtium cauſa Larini eſt commorata. poſtea autem cùm appropinquare huius iudicium ei nuntiatum eſt, confeſtim huc aduolauit: ne aut accuſatoribus diligentia, aut pecunia teſtibus deeſſet: aut ne fortè mater hoc ſibi optatiſſimum ſpectaculum huius ſordium atque luctus & tãti ſqualoris amitteret. Iam verò quod iter Romam eius mulieris fuiſſe exiſtimatis? quod ego propter vicinitatem Aquinatium & Venafranorum ex multis audiui & comperi. quos concurſus in his oppidis: quantos & virorum & mulierum gemitus eſſe factos, mulierem quandam Larino, atque illam vſque à mari ſupero Romam proficiſci cum magno comitatu & pecunia, quò facilius circunuenire iudicio capitis atque opprimere filium poſſet? Nemo erat illorum, penè dicam, quin expiãdum illum locum eſſe arbitraretur, quacunque illa iter feciſſet: nemo quin terram ipſam violari, quæ mater eſt omnium, veſtigiis cõſceleratæ matris putaret. Itaque nullo in oppido conſiſtẽdi poteſtas ei fuit: nemo ex tot hoſpitibus inuentus eſt, qui non contagionem aſpectus fugeret. Nocti ſe potius ac ſolitudini, quàm vlli aut vrbi aut hoſpiti committebat. Nunc verò quid agat, quid moliatur, quid denique quotidie cogitet, quem ignorare noſtrum putat? quos appellarit, quibus pecuniam promiſerit, quorum fidem pretio labefactare conata ſit, tenemus. Quin etiam nocturna ſacrificia, quæ putat occultiora eſſe, ſceleratáſque eius preces, & neſaria vota cognouimus, quibus illa etiam deos immortales de ſuo ſcelere teſtatur: neque intelligit, pietate & religione, & iuſtis precibus deorum mentes, non contaminata ſuperſtitione, neque ad ſcelus perficiendum cæſis hoſtiis, poſſe placari: cuius

ego furorem atque crudelitatem deos immortales à ſuis atis atque remplis aſpernatos
154 eſſe confido. Vos Iudices,quos huic A.Cluentio quoſdam alios deos ad omne vitæ tem
pus ſortuna eſſe voluit,huius importuniratem matris à filii capite depellite. Multi ſæ-
pe in iudicando peccata liberûm,parentũ miſericordiæ conceſſerunt: vos ne huius ho-
neſtiſſimè actam vitam matris crudelitari cõdonetis,rogamus:præſertim cùm ex alte-
ra parte totũ municipium videre poſſitis. Omnes ſcitote Iudices(incredibile dictu eſt,
ſed à me veriſſimè dicetur)omnes Larinates,qui valuerunt, veniſſe Romá,vt hunc ſtu-
dio,frequentiáque ſua,quantũ poſſent,in tanto eius periculo ſubleuarent. Pueris illud
hoc tempore & mulieribus oppidum ſcitote eſſe traditum, ídque in præſentia in com-
muni Italiæ pace domeſticis copiis eſſe tutum.quos tamen ipſos æquè,& eos quos præ-
ſentes videtis,huius expectatio iudicü dies noctéſq; ſollicitat.Non illi vos de vnius mu
nicipiis ſortunis arbitrãtur,ſed de totius municipii ſtatu,dignitate,commodíſq; omni-
155 bus ſententias eſſe laturos:ſumma eſt enim Iudices hominis in communem municipii
rem diligentia , in ſingulos municipes benignitas, in omnes homines iuſtitia & fides:
præterea nobilitatem illam inter ſuos locúmq; à maioribus traditũ ſic tuetur,vt maio-
rum grauitatem,conſtantiam,gratiam,liberalitatẽ aſſequatur.Itaque iis eum verbis pu
blicè laudant,vt non ſolùm teſtimonium ſuum,iudiciúmque ſignificent,verùm etiam
curam animi,ac dolorem . Quæ dum laudatio recitatur,vos quæſo,qui eá detuliſtis,aſ-
ſurgite . Ex lachrymis horũ Iudices exiſtimare poteſtis,omnes hæc Decuriones decre-
uiſſe lachrymantes.Age verò,vicinorum quãtum ſtudium,quàm incredibilis beneuo-
lentia,quanta cura eſt:non illi in libellis laudationum decreta miſerũt,ſed homines ho
neſtiſſimos,quos noſſemus omnes,huc frequentes adeſſe,& hunc præſentes laudare vo
luerunt. Adſunt Ferentani,homines nobiliſſimi,Marrucini item:pari dignitate Thea-
156 no,Apulóque,atque Luceria Equites Romanos,honeſtiſſimos homines,laudatores vi-
deris:Bouiano,totóque ex Samnio cùm laudationes honeſtiſſimæ miſſæ ſunt,tum ho-
mines ampliſſimi,nobiliſſimíque venerũt. Iam qui in agro Larinati prædia,qui nego-
ria, qui res pecuniarias habent, honeſti homines,& ſummo ſplendore prædiri, difficile
dictu eſt,quàm ſint ſolliciti,quàm laborẽt . Non mulri mihi ab vno ſic diligi videntur,
vt hic ab his vniuerſis.Quàm,nõ abeſſe ab huius iudicio L.Voluſienum,ſummo ſplen-
dore hominem,ac virture præditum,vellem. Præſentem poſſem P.Heluidium Ruſum
Equitem R.omnium ornatiſſimũ nominare:qui cùm huius cauſa dies noctéſque vigi-
laret,& cùm me hãc cauſam doceret,in morbũ grauem perículoſúmque incidit:in quo
tamen non minus de capite huius,quàm de ſua vita laborabat.Cn.Tudici ſenatoris,viri
optimi & honeſtiſſimi,par ſtudiũ & teſtimonio & laudatione cognoſcetis . Eadem ſpe,
157 ſed maiore verecundia de te P.Volumni,quoniá iudex es in A.Cluentiũ,dicimus.Et ne
longum ſit:omniũ vicinorũ ſummam eſſe in hũc beneuolentiam cõfirmamus.Horum
omnium ſtudiũ,curam,diligentiam,meúmque vnà laborem,qui totá hanc cauſam ve-
tere inſtituto ſolus peroraui , veſtrámque ſimul Iudices æquitatem & manſuetudinem
vna mater oppugnat:at quæ mater:quam cæcã crudelitate & ſcelere ferri videtis:cuius
cupiditatem nulla vnquam turpitudo retardauit:quæ vitiis animi in deterrimas partes
iura hominum conuertit omnia : cuius ea ſtultitia eſt,vt eam nemo hominem:ea vis,
vt nemo fœminam: ea crudelitas,vt nemo matrem appellare poſſit. Atque etiam no-
mina neceſſitudinum,non ſolùm naturæ nomen & iura mutauit,vxor generi,nouerca
filii,filiæ pellex: eò iam denique adducta eſt,vt ſibi,præter formam,nihil ad ſimilitudi-
158 nem hominis reſeruarit.Quare Iudices,ſi ſcelus odiſtis,prohibete aditum matris à filii
ſanguine:date parenti hunc incredibilem dolorem ex ſalute,ex victoria liberûm:patia-
mini matrem,ne orbata filio lætetur,victam potius veſtra æquitate diſcedere.Sin autẽ,
id quod veſtra natura poſtulat,pudorem,bonitatem,virtutémque diligitis:leuate hunc
aliquãdo ſupplicem veſtrum Iudices,tot annos in falſa inuidia,periculiſque verſatum:
qui nũc primùm poſt illam flammam aliorum facto & cupiditate excitatam, ſpe veſtræ

æquitatis erigere animum,& paulùm reſpirare à metu cœpit : cui poſita ſunt in vobis omnia:quem ſeruatum eſſe plurimi cupiũr,ſeruare ſoli vos poteſtis . Orat vos Habitus Iudices, & flens obſecrat,ne ſe inuidiæ,quæ in iudiciis valere non debet:ne matri,cuius vota & preces à veſtris mentibus repudiare debetis:ne Oppianico homini nefario condemnato iam & mortuo condonetis.Quòd ſiqua calamitas hunc in hoc iudicio afflixerit innocẽtem : næ iſte miſer Iudices,ſi,id quod difficile factu eſt,in vita remanebit,ſæpe,& multùm queretur,deprehenſum eſſe illud quódam Fabritianum venenum. quod ſi tum indicatum non eſſet,non huic ærumnoſiſſimo venenum illud fuiſſet, ſed multorum medicamentum laborum:poſtremò etiam fortaſſis mater exequias illius funeris proſecuta,mortem ſe filii lugere ſimulaſſet . nunc verò quid erit profectum, niſi vt huius ex mediis mortis inſidiis vita ad luctum reſeruata, mors ſepulchro patris priuata eſſe videatur?Satis diu fuit in miſeriis Iudices: ſatis multos annos ex inuidia laborauit. Nemo huic tam iniquus præter parentem fuit , cuius animum non iam expletum eſſe putemus . Vos,qui æqui eſtis omnibus, qui,vt quiſque crudeliſſimè oppugnatur,eum leniſſimè ſubleuatis,conſeruate A.Cluentium, reſtituite incolumem municipio: amicis,vicinis, hoſpitibus, quorum ſtudia videtis, reddite : vobis in perpetuum liberíſque veſtris obſtringite:veſtrum eſt hoc Iudices,veſtræ dignitatis,veſtræ clemẽtiæ:rectè hoc repetitur à vobis,vt virum optimum atque innocentiſſimum,plurimíſque mortalibus charum atque iucundiſſimum,his aliquando calamitatibus liberetis:vt omnes intelligant,in concionibus eſſe inuidiæ locum,in iudiciis veritati.

De Lege Agraria contra P. Seruilium Rullum Trib. plebis in Senatu, Oratio XV.

Deſunt multa.

quæ res apertè petebatur,ea nũc occultè cuniculis oppugnatur.dicent enim *Decemuiri* id,quod & dicitur à multis,& ſæpe dictum eſt, poſt eoſdem Conſules, Regis Alexandrini teſtamẽto regnum illud populi R.eſſe factum.Dabitis igitur Alexandriam clàm petentibus iis, quibus apertiſſimè pugnantibus reſtitiſtis ? hæc , per deos immortales, vtrum eſſe vobis conſilia ſiccorum,an vinolentorum ſomnia:& vtrum cogitata ſapientum,an optata furioſorum vidẽtur? Videte nunc proximo capite, vt impurus helluo turbet Remp.vt à maioribus noſtris poſſeſſiones relictas diſperdat & diſſipet:vt ſit non minus in populi R. patrimonio nepos , quàm in ſuo . Proſcribit in ſua lege vectigalia, quæ Decemuiri vendant,hoc eſt,proſcribit auctionem publicorum bonorũ:agros emi vult,qui diuidantur:quærit pecuniam. videlicet excogitabit aliquid atque afferet.Nam ſuperioribus capitibus dignitas populi R.violabatur,nomen imperii in cõmune odium orbis terræ vocabatur:vrbes pacatæ,agri ſociorum,regum ſtatus Decemuiris donabantur : nunc præſens certa pecunia numerata quæritur . Expecto,quid Tribunus pl. vigilans & acutus excogitet. Væneat,inquit,ſylua Scantia. Vtrum tandem, hanc ſyluam in relictis poſſeſſionibus,an in Cenſorũ paſcuis inueniſti?ſi quid eſt,quod indagaris,inueneris,ex tenebris erueris:quanquã iniquum eſt,tamen cõſume ſanè,quoniã cõmodum eſt,quoniã quidem tu attuliſti . Syluam verò tu Scantiam vẽdas,nobis Conſulibus atq; hoc ſenatu?tu vllũ vectigal attingas?tu populi R.ſubſidia belli,tu ornamenta pacis eripias? tum verò hoc me inertiorem Conſulẽ iudicabo,quàm illos fortiſſimos viros,qui apud maiores noſtros fuerunt : quòd quæ vectigalia illis Conſulibus populo R. parta ſunt,ea me Cõſule ne retineri quidem potuiſſe iudicabũtur.Vẽdit Italiæ poſſeſſiones ex

ordine omnes. ſanè eſt in eo diligens: nullam enim prætermittit. Perſequitur in tabulis
Cenſoriis totá Siciliam: nullum ædificium, nullos agros relinquit. Audiſtis auctionem
populi R. proſcriptam à Tribuno pl. conſtitutam in menſem Ianuarium: &, credo, non
dubitatis, quin idcirco hæc ætarii cauſa non vendiderint ii, qui armis & virtute pepere-
runt, vt eſſet quod nos largitionis cauſa venderemus. Videte nunc, quoad fecerit iter
apertius, quàm antea: nam ſuperiore parte legis quemadmodú Pompeium oppugna-
rent, à me indicati ſunt: nunc iam ſe ipſi indicabunt. Iubent vænire agros Attalenſium
atque Olympenorum: hos populo R. Seruilii fortiſſimi viri victoria adiunxit: deinde a-
gros in Macedonia regios, qui partim T. Flaminii, partim L. Pauli, qui Perſen vicit, vir-
3 tute parti ſunt: deinde agrum optimum & fructuoſiſſimum Corinthium, qui L. Mum-
mii imperio ac felicitate ad vectigalia populi R. adiunctus eſt: poſt auté agros in Hiſpa
nia apud Carthaginem nouam, duorum Scipionum eximia virtute poſſeſſos: tú ipſam
veterem Carthaginem védunt, quam P. Africanus nudatam tectis ac mœnibus, ſiue ad
notandam Carthaginenſium calamitatem, ſiue ad teſtificandam noſtram victoriam,
ſiue ad oblatam aliquam religionem, ad æternam hominum memoriam conſecrauit.
His inſignibus atque infulis imperii véditis, quibus ornatam vobis maiores veſtri Rép.
tradiderunt, iubẽt eos agros vænire, quos Rex Mithridates in Paphlagonia, Póto, Cap-
padociáque poſſederit. Num obſcurè videntur propè haſta præconis inſectari Cn. Pom
peii exercitum, qui vænire iubeant eos ipſos agros, in quibus ille etiam núc bellum ge-
rat, atque verſetur? hoc verò cuiuſmodi eſt, quòd eius auctionis, quam conſtituunt, lo-
4 cum ſibi nullum definiunt? nam Decemuiris, quibus in locis ipſis videatur, védendi po
teſtas lege permittitur. Cenſoribus vectigalia locare niſi in conſpectu populi R. non li-
cet: his vendere vel in vltimis terris licebit? at hoc etiam nequiſſimi homines conſum-
ptis patrimoniis faciút, vt in atriis auctionariis potius, quàm in triuiis, aut in compitis
auctionẽtur. Hic permittit ſua lege Decemuiris, vt, in quibus commodum ſit tenebris,
aut in qua velint ſolitudine, bona populi R. poſſint diuẽdere. Iam illa omnibus in pro-
uinciis, regnis, liberis populis quàm acerba, quàm formidoloſa, quàm quæſtuoſa cócur
ſatio Decemuiralis futura ſit, non videtis? hæreditatum obeundarú cauſa, quibus vos le
gationes dediſtis, qui & priuati, & priuatum ad negotium exierunt, non maximis opi-
bus, neque ſumma authoritate præditi, tamé auditis profectò quàm graues eorú aduen
5 tus ſociis veſtris eſſe ſoleant. Quamobré quid putatis impẽdêre hac lege omnibus gen
tibus terroris & mali, cùm mittantur in orbem terrarú Decemuiri ſummo cum impe-
rio, ſumma cum auaritia, infinitáque omnium rerum cupiditate? quorú cùm aduentus
graues, cùm faſces formidoloſi, tùm verò iudicium ac poteſtas erit non ferenda. licebit
enim, quod videbitur, publicú iudicare: quod iudicarint, védere: etiá illud, quod homi-
nes ſancti nó facient, vt pecuniá accipiant, ne védant: tamé id iis ipſum per legé licebit.
Hinc vos quas ſpoliationes, quas pactiones, quam deniq; in omnibus locis nundinatio-
nem iuris ac fortunarú fore putatis? Etenim quod ſuperiore parte legis præfinitum fuit
Sylla & Pópeio Coss. id rurſus liberú, infinitúmque fecerunt. Iubet eoſdem Decemui-
ros omnibus agris publicis pergráde vectigal imponere, vt iidem poſſint & liberare a-
gros, quos cómodum ſit, &, quos ipſis libeat, publicare. Quo in iudicio perſpici non po-
6 teſt, vtrú ſeueritas acerbior, an benignitas quæſtuoſior ſit futura. Sunt tamé in tota lege
exceptiones duæ non tá iniquæ, quàm ſuſpicioſæ. Excipit in vectigali imponédo agrum
Recentoricum Sicilienſem: in vẽdendis agris eos agros, de quibus cautú ſit fœdere. Hi
ſunt in Africa, qui ab Hiempſale poſſidentur. Hîc quæro, ſi Hiempſali ſatis eſt cautũ fœ
dere, & Recẽtoricus ager priuatus eſt, quid attinuerit excipi. ſin & fœdus illud habet ali-
quam dubitationem, & ager Recentoricus dicitur nonnunquá eſſe publicus, quem pu-
tet exiſtimaturum duas cauſas in orbe terrarum repertas, quibus gratis parceret. nunc
quiſnam tam abſtruſus vſquá nummus videtur, quem nó architecti huiuſce legis olfe-
cerint? prouincias, ciuitates liberas, ſocios, amicos, reges denique exhauriunt, admouẽt

manus vectigalibus populi R.non eſt ſatis. Audite vos,qui ampliſſimo populi,ſenatúſque iudicio exercitus habuiſtis,& bella geſſiſtis. Quod ad quenque peruenit,peruenerit ex præda,ex manubiis:ex auro coronario,quod neq; conſumptũ in monimento,neque in ærariũ relatum ſit,id ad Decẽuiros referri iubet.hoc capite multa ſperant:in omneis imperatores,hæredéſque eorũ quæſtionem ſuo iudicio cõparant:ſed maximã pecuniam ſe à Fauſto ablaturos arbitrãtur. Quam cauſam ſuſcipere iurati iudices noluerunt,hanc iſti Decemuiri ſuſcepere:idcirco à iudicibus fortaſſe prætermiſſam eſſe arbitrãtur,quòd ſit ipſis reſeruata. Deinde etiã in reliquum tẽpus diligentiſſimè ſancit,vt,quod quiſque imperator habeat pecuniæ,protinus ad Decemuiros deferat. Hic tamen excipit Põpeiũ: ſimillimè,vt mihi videtur,atque in illa lege,qua peregrini Roma eiiciũtur,Glaucippus excipitur: non enim hac exceptione vnus afficitur beneficio,ſed vnus priuatur iniuria. Sed cui manubias remittit,huius vectigalia inuadit:iubet enim pecuniã, ſiqua poſt nos Cõſules ex nouis vectigalibus recipiatur,hac vti Decemuiros. quaſi verò non intelligamus,hæc eos vectigalia,quæ Cn. Põpeius adiunxerit,vendere cogitare. Videtis iam P.C. omnibus rebus & modis conſtructã & coaceruatam pecuniã Decemuiralem. Minuetur huius pecuniæ inuidia:cõſumetur enim in agrorum emptionibus. optimè. Quis ergo emet agros iſtos? iidem Decemuiri:tu Rulle(miſſos enim facio cæteros)emes,quos voles:vendes,quos voles: vtrunque horum facies quãti voles: cauet enim vir optimus,ne emat ab inuito. Quaſi verò non intelligamus,ab inuito emere,iniurioſum eſſe:ab non inuito,quæſtuoſum. Quantum tibi agri vendet(vt alios omittam)ſocer tuus? &,ſi ego eius æquitatem animi probè noui,vendet non inuitus. Facient idem cæteri libenter,vt poſſeſſionis inuidiam pecunia commutent:accipiant,quod cupiunt:dent,quod retinere vix poſſunt. Nunc proſpicite omnium rerum infinitam atque intolerãdam licentiam. Pecunia coacta eſt ad agros emendos:ii porrò ab inuitis non ementur. ſi conſenſerint poſſeſſores non vẽdere,quid futurum eſt? referetur pecunia? non licet. exigetur? vetat. Verum eſto:nihil eſt,quod non emi poſſit,ſi tantum des,quantum velit vẽditor. Spoliemus orbem terrarum,vendamus vectigalia,effundamus ærarium,vt locupletatis aut inuidiæ,aut peſtilentiæ poſſeſſoribus,agri tamen emantur. Quid? tum quæ erit in iſtos agros deductio? quæ totius rei ratio atque deſcriptio? deducentur,inquit,coloniæ: quo? quorum hominum? in quæ loca? quis enim non videt,in coloniis eſſe hæc omnia conſiderãda? tibi nos Rulle,& iſtis tuis harum omnium rerum machinatoribus totam Italiam inermem tradituros exiſtimaſti,quam præſidiis cõfirmaretis, coloniis occuparetis,omnibus vinclis deuinctam & conſtrictam teneretis? vbi enim cauetur,ne in Ianiculo coloniam conſtituatis? ne vrbem hãc vrbe alia premere atque vrgere poſſitis? Non faciemus,inquit. primùm neſcio:deinde timeo:poſtremò non cõmittam,vt veſtro beneficio potius,quàm noſtro cõſilio ſalui eſſe poſſimus. Quòd verò totã Italiam veſtris coloniis cõplere voluiſtis,id cuiuſmodi eſſet,neminémne noſtrum intellecturũ exiſtimaſtis? ſcriptum eſt enim,quæ in municipia,quáſque in colonias Decemuiri velint,deducant colonos,quos velint,& iis agros aſſignẽt,quibus in locis velint : vt,cùm totam Italiam militibus ſuis occuparint,vobis non modò dignitatis retinendæ,ſed ne libertatis quidem recuperandæ ſpes relinquatur. Atque hæc à me ſuſpicionibus & coniectura coarguuntur. Iam omnis omnium tolletur error: iam apertè oſtendunt,ſibi nomen huius Reip. ſedẽ vrbis atque imperii,denique hoc templũ Iouis Optimi Maximi,atque hanc arcem omniũ gentium diſplicere. Capuam deduci colonos volunt. Illam vrbem huic vrbi rurſus opponere,illuc opes ſuas deferre,& imperii nomen transferre cogitãt. Qui locus,propter vbertatem agrorum,abundantiámque rerũ omnium,ſuperbiam & crudelitatẽ genuiſſe dicitur:ibi noſtri coloni delecti ad omne facinus,à Decẽuiris collocabũtur. &,credo,qua in vrbe homines in veteri dignitate,fortunáque nati copiam rerũ moderatè ferre non potuerũt,in ea iſti veſtri ſatellites modeſtè inſolentiam ſuã continebũt. Maiores noſtri Capua magiſtratus,ſenatum,cõſilium cõmune,omnia denique

inſignia Reip. ſuſtulerunt: neque aliud quicquam niſi inane nomen Capuæ reliquerũt:
non crudelitate (quid enim illis fuit clementius, qui etiam externis hoſtibus victis ſua
ſæpiſſime reddiderũt?) ſed conſilio, quod videbant, ſi quod Reip. veſtigiũ illis mœnibus
contineretur, vrbem ipſam imperio domicilium præbere poſſe. Vos hæc, niſi euertere
Rép. cuperetis, ac vobis nouá dominationem cõparare, credo, quàm pernicioſa eſſent,
12 non videretis: quid enim cauendum eſt in coloniis deducendis, ſi luxuries, Annibalem
ipſum Capua corrupit: ſi ſuperbia, nata inibi eſſe ex Campanorũ faſtidio videtur: ſi præ-
ſidium, nõ præponitur huic vrbi iſta colonia, ſed opponitur: At quemadmodum arma-
tur, dii immortales: nam bello Punico quicquid potuit Capua, potuit ipſa per ſeſe. nunc
omnes vrbes, quæ circum Capuã ſunt, à colonis per eoſdem Decemuiros occupabũtur:
hãc enim ob cauſam permittit ipſa lex, in omnia, quæ velint, oppida colonos vt Decé-
uiri deducant, quos velint: atque his colonis agrum Campanum, & Stellatem campum
diuidi iubet. Non queror diminutioné vectigalium, non flagitium huius iacturæ atque
damni. prætermitto illa, quæ, nemo eſt, quin grauiſſimè & veriſſimè cõqueri poſſit, nos
caput patrimonii publici, pulcherrimam populi R. poſſeſſionem, ſubſidium annonæ,
13 horreum belli, ſub ſigno, clauſtriſque Reip. poſitum vectigal ſeruare non potuiſſe: eum
denique nos agrum P. Rullo cõceſſiſſe, qui ager ipſe per ſeſe & Syllanæ dominationi &
Gracchorum largitioni reſtitiſſet: nõ dico, ſolum hoc in Rep. vectigal eſſe, quod amiſ-
ſis aliis remaneat, intermiſſis non conquieſcat, in pace niteat, in bello non obſoleſcat,
militem ſuſtentet, hoſtem nõ pertimeſcat: prætermitto omné hanc orationem, & con
cioni reſeruo: de periculo ſalutis ac libertatis loquor. Quid enim exiſtimatis integrũ vo
bis in Rep. fore, aut in veſtra libertate ac dignitate retinẽdum, cũ Rullus, atque ii, quos
multò magis quàm Rullum timetis, cùm omni egentiũ atque improborũ manu, cùm
omnibus copiis, cùm omni argẽto & auro Capuam & vrbes circa Capuam occuparint?
his ego rebus P.C. reſiſtam vehemẽter atque acriter: neque patiar homines ea me Con-
14 ſule expromere, quæ contra Rép. diu cogitarint. Erraſtis Rulle vehemẽter & tu, & non-
nulli collegæ tui, qui ſperaſtis vos cõtra Conſulem veritate, nõ oſtẽtatione popularem,
poſſe in euertenda Rep. populares exiſtimari. laceſſo vos, in concioné voco: populo R.
diſceptatore vti volo. etenim, vt circũſpiciamus omnia, quæ populo grata atque iucũda
ſunt, nihil tã populare, quàm pacem, quàm concordiã, quàm otiũ reperiemus. ſollicitã
mihi ciuitaté ſuſpicione, ſuſpenſam metu, perturbatã veſtris legibus, & concionibus, &
ſeditionibus tradidiſtis: ſpem improbis oſtẽdiſtis, timorem bonis inieciſtis: fidé de foro,
dignitaté de Rep. ſuſtuliſtis. hoc motu atque hac perturbatione animorũ atque rerum
cùm populo R. vox & authoritas Cõſulis repẽtè in tantis tenebris illuxerit: cùm oſten-
derit nihil eſſe metuendum, nullum exercitum, nullam manũ, nullas colonias, nullam
15 venditionem vectigalium, nullum imperium nouum, nullum regnum Decemuirale,
nullam alteram Romam, neque aliam ſedem imperii nobis Conſulibus futuram, ſum-
mámque tranquillitaté pacis atque otii: verendum, credo, nobis erit, ne veſtra iſta præ-
clara lex agraria magis popularis eſſe videatur. Cùm verò ſcelera conſiliorum veſtrorũ,
fraudémque legis, & inſidias, quæ ipſi populo R. à popularibus Tribunis pl. fiant, oſten-
dero: pertimeſcam, credo, ne mihi non liceat contra vos in concione conſiſtere? præ-
ſertim cùm mihi deliberatum & conſtitutum ſit, ita gerere Conſulatum, quo vno mo-
do geri grauiter & liberè poteſt: vt neque prouinciã, neque honorem, neque ornamen-
tum aliquod, aut cõmodum, neque rem vllam, quæ à Tribuno pl. impediri poſſit, appe-
titurus ſim. Dicit frequẽtiſſimo ſenatu Conſul Calendis Ian. ſeſe, ſi ſtatus hic Reip. ma
16 neat, neque aliud negotium extiterit, quod honeſtè ſubterfugere non poſſit, in prouin
ciam non iturũ. Sic me in hoc magiſtratu geram populi R. vt poſſim Tribunũ pl. Reip.
iratũ coërcere, mihi iratũ contemnere. Quamobrem per deos immortales colligite vos
Tribuni pl. deſerite eos, à quibus, niſi proſpicitis, breui tẽpore deſeremini: cõſpirate no-
biſcum: conſentite cum bonis: cõmunem Remp. cõmuni ſtudio atq; amore defendite.

Multa ſunt occulta Reip. vulnera, multa nefariorum ciuium pernicioſa conſilia: nullum externum periculum eſt: non Rex, non gens vlla, non natio pertimeſcenda eſt: incluſum malum, inteſtinum ac domeſticum eſt. Huic pro ſe quiſque noſtrum mederi, atque hoc omnes ſanare velle debemus. Erratis, ſi ſenatum probare ea, quæ dicuntur à me, putatis, populum autem eſſe in alia voluntate. Omnes, qui ſe incolumes volent, ſequentur authoritatem Conſulis ſoluti à cupiditatibus, liberi à delictis, cauti in periculis, non timidi in contentionibus. Quòd ſiquis veſtrum ſpe ducitur, ſe poſſe turbulenta ratione honori velificari ſuo: primùm me Conſule id ſperare deſiſtat: deinde habeat me ipſum ſibi documento, quem Equeſtri ortum loco Conſulem videt, quæ vitæ via facillimè viros bonos ad honorem dignitatémque perducat. Quòd ſi vos veſtrum mihi ſtudium P.C. ad communem dignitatem defendendam profitemini: perficiam profectò, id quod maximè Reſp. deſiderat, vt huius ordinis authoritas, quæ apud maiores noſtros fuit, eadem nunc longo interuallo Reip. reſtituta eſſe videatur.

De Lege Agraria contra P. Seruilium Rullum Trib. Pl. ad Populum, Oratio XVI.

EST hoc in more poſitum Quirites, inſtitutóque maiorum, vt ii, qui beneficio veſtro imagines familiæ ſuæ conſecuti ſunt, eam primâ habeant concionem, qua gratiam beneficii veſtri cum ſuorũ laude coniungant. Qua in oratione nonnulli aliquando digni maiorum loco reperiuntur: plerique autem hoc perficiunt, vt tãtum maioribus eorum debitũ eſſe videatur, vnde, etiam quod poſteris ſolueretur, redundaret. mihi quidem apud vos de meis maioribus dicendi facultas non datur: non quòd non tales fuerint, quales nos illorum ſanguine creatos, diſciplinísq; inſtitutos videtis: ſed quòd laude populari, atque honoris veſtri luce caruerunt. de me autem ipſo, vereor ne arrogãtis ſit, apud vos dicere: ingrati, tacere. nam & quibus ſtudiis hanc dignitatem conſecutus ſim, memetipſum cõmemorare perquàm graue eſt: & ſilere de tantis veſtris beneficiis nullo modo poſſum. quare adhibebitur à me certa ratio, moderatióq; dicendi: vt, quid à vobis acceperim, commemorem. quare dignus veſtro ſummo honore, ſingularíq; iudicio ſim, ipſe modicè dicam, ſi neceſſe erit: vos eoſdem exiſtimaturos putẽ, qui iudicauiſtis. Me perlongo interuallo propè memoriæ, temporúmque noſtrorum primum, hominem nouum, Cõſulem feciſtis: & eum locum, quem nobilitas præſidiis firmatum, atque omni ratione obuallatum tenebat, me duce reſcidiſtis, virtutíque in poſterum patere voluiſtis: neque me tantummodo Conſulem, quod eſt ipſum per ſeſe ampliſſimum, ſed ita feciſtis, quomodo pauci nobiles in hac ciuitate Cõſules facti ſunt, nouus ante me nemo. Nam profectò ſi recordari volueritis de nouis hominibus, reperietis, eos, qui ſine repulſa Conſules facti ſunt, diuturno labore atque aliqua occaſione eſſe factos, cùm multis annis pòſt petiſſent, quàm Prætores fuiſſent, aliquantò ſerius, quàm per ætatem ac per leges liceret: qui autem anno ſuo petierint, ſine repulſa nõ eſſe factos: me eſſe vnum ex omnibus nouis hominibus, de quibus meminiſſe poſſumus, qui Conſulatũ petierim, cùm primùm licitũ ſit: Cõſul factus ſim, cùm primũ petierim: vt veſter honos ad mei temporis diem petitus, nõ ad alienæ petitionis occaſionẽ interceptus, nec diuturnis precibus efflagitatus, ſed dignitate impetratus eſſe videatur. Eſt illud ampliſſimum, quod paulò antè cõmemoraui, Quirites, quòd hoc honore ex nouis hominibus primùm me, multis poſthabitis, affeciſtis, quòd prima petitione, quòd anno meo: ſed tamẽ magnificẽtius atq; ornatius eſſe illo nihil poteſt, quòd meis comitiis non

tabellam indicem tacitæ libertatis, ſed vocem viuam præ vobis indicem veſtrarum er-
11 ga me voluntatum ac ſtudiorum tuliſtis. itaque me non extrema tribus ſuffragiorum,
ſed primi illi veſtri concurſus: neque ſingulæ voces præconũ, ſed vna voce vniuerſus po
pulus R. Conſulem declarauit. Hoc ego tam inſigne, tam ſingulare veſtrũ beneficium
Quirites, cùm ad animi mei fructum atque lætitiam duco eſſe permagnum, tum ad cu-
ram, ſolicitudinémque multò maius: verſantur enim Quirites in animo meo multæ &
graues cogitationes, quæ mihi nullam partem neque diurnæ neq; nocturnæ quietis im
partiunt: primùm tuendi Conſulatus: quæ cùm omnibus eſt difficilis & magna ratio,
tum verò mihi præter cæteros, cui errato nulla venia, rectè facto exigua laus, & ab inui-
tis expreſſa proponitur, nõ dubitanti fidele conſilium, non laborãti certum ſubſidium
nobilitatis oſtẽditur. Quòd ſi ſolus in diſcrimen aliquod adducerer, ferrem Quirites a-
12 nimo æquiore: ſed mihi vidẽtur certi homines, ſiqua in re me nõ modò conſilio, verùm
etiam caſu lapſum eſſe arbitrabuntur, vos vniuerſos, qui me antetuleritis nobilitati, vi-
tuperaturi. Mihi autem Quirites omnia potius perpetienda eſſe duco, quàm nõ ita ge-
rendum Conſulatum, vt in omnibus meis factis atque cõſiliis, veſtrum de me factum
conſiliúmque laudetur. Accedit etiã ille mihi ſummus labor, ac difficillima ratio Con-
ſulatus gerendi, quòd non eadem, qua ſuperioribus Conſulibus, lege & cõditione vten-
dum eſſe decreui: qui aditum huius loci, conſpectúmque veſtrum partim magnopere
fugerunt, partim non vehementer ſecuti ſunt. Ego autem non ſolùm hoc in loco dicã,
vbi eſt id dictu facillimum: ſed in ipſo ſenatu, in quo eſſe locus huic voci nõ videbatur,
popularem me futurum eſſe Conſulem, prima mea illa oratione Calendis Ian. dixi. ne-
que enim vllo modo facere poſſum, vt, cùm me intelligam non hominum potentium
ſtudio, nõ excellentibus gratiis paucorum, ſed vniuerſi populi R. iudicio Conſulem ita
13 factũ, vt nobiliſſimis hominibus longè præponerer: nõ & in hoc magiſtratu, & in omni
vita eſſem popularis. Sed mihi ad huiuſce verbi vim & interpretationem vehementer
opus eſt veſtra ſapientia. verſatur enim magnus error propter inſidioſas nonnullorum
ſimulationes: qui cùm populi non ſolùm commoda, verùm etiam ſalutem oppugnãt
& impediunt: oratione aſſequi volũt, vt populares eſſe videantur. Ego, qualem Calẽdis
Ian. acceperim Remp. Quirites, intelligo, plenam ſolicitudinis, plenam timoris, in qua
nihil erat mali, nihil aduerſi, quod non boni metuerent, improbi expectarent. Omnia
turbulenta conſilia contra hunc Reip. ſtatum, & contra veſtrum otium partim iniri,
partim nobis Conſulibus deſignatis inita eſſe dicebantur. ſublata erat de foro fides, non
ictu aliquo nouæ calamitatis, ſed ſuſpicione ac perturbatione iudiciorum, infirmatione
14 rerũ iudicatarũ: nouæ dominationes, extraordinaria non imperia, ſed regna quæri puta-
bantur. Quæ cùm ego non ſolùm ſuſpicarer, ſed planè cernerem (neq; enim obſcurè ge
rebãtur) dixi in ſenatu, in hoc magiſtratu me popularem Conſulem futurũ. quid enim
eſt tam populare, quàm pax, qua nõ modò ii, quibus natura ſenſum dedit, ſed etiam te-
cta atque agri mihi lætari videntur? Quid tam populare, quàm libertas? quam nõ ſolùm
ab hominibus, verùm etiã à beſtiis expeti atque omnibus rebus anteponi videtis. Quid
tam populare, quàm otium? quod ita iucundũ eſt, vt & vos, & maiores veſtri, & fortiſſi-
mus quiſque vir maximos labores ſuſcipiendos putet, vt aliquando in otio poſſit eſſe,
præſertim in imperio ac dignitate: qui iccirco etiam maioribus noſtris præcipuam lau-
dem, gratiámque debemus, quòd eorum labore eſt factum, vt impunè in otio eſſe poſ-
15 ſemus. Quare quî poſſum non eſſe popularis, cùm videam hæc omnia Quirites, pacem
externam, libertatem propriam generis ac nominis veſtri, otium domeſticum, deniq;
omnia, quæ vobis chara atque ampla ſunt, in fidem, & quodam modo in patrocinium
mei Conſulatus eſſe collata? neque enim Quirites illud vobis iucundum aut populare
debet videri, largitio aliqua promulgata, quæ verbis oſtẽtari poteſt, re vera fieri, niſi ex-
hauſto ærario, nullo pacto poteſt. Neq; verò illa popularia ſunt exiſtimãda, iudiciorum
perturbationes, rerum iudicatarum infirmationes, reſtitutio damnatorũ, qui ciuitatum

affli𝔠tarum perditis iam rebus extremi exitiorum ſolent eſſe exitus: neque ſiqui agros populo R. pollicentur, ſi aliud quiddam obſcurè moliuntur, aliud ſpe ac ſpecie ſimulationis oſteniant, populares exiſtimādi ſunt. Nam verè dicam Quirites, genus ipſum legis agrariæ vituperare non poſſum: venit enim mihi in mentem, duos clariſſimos, inge 16
nioſiſſimos, amantiſſimos plebis Romanæ viros, Ti. & C. Gracchos, plebem in agris publicis conſtituiſſe, qui agri à priuatis antea poſſidebantur. Non ſum autem ego is Conſul, qui, vt plerique, nefas eſſe arbitrer, Gracchos laudare, quorum conſiliis, ſapientia, legibus multas eſſe video Reip. partes cōſtitutas. itaque, vt initio mihi deſignato Conſuli nuntiabatur, legem agrariam Tribunos pl. deſignatos conſcribere, cupiebam, quid cogitarent, cognoſcere. etenim arbitrabar, quoniam eodem anno gerēdi nobis eſſent magiſtatus, eſſe aliquam oportere inter nos bene adminiſtrandæ Reip. ſocietatem. cùm familiariter me in eorum ſermonem inſinuarem ac darem, celabar, excludebar: & cùm oſtenderem, ſi lex vtilis plebi Romanæ mihi videretur, authorem me atque adiutorem futurum, tamen aſpernabātur hanc liberalitatem meam: negabant me adduci poſſe, vt 17
vllam largitionem probarem. finem feci offerendi mei, ne fortè mea ſedulitas aut inſidioſa, aut impudens videretur. Interea non deſiſtebant clàm inter ſe conuenire, priuatos quoſdam adhibere, ad ſuos cœtus occultos no𝔠tem adiungere, & ſolitudinē. quibus rebus quanto in metu fuerimus, ex veſtra ſolicitudine, in qua illis temporibus fuiſtis, facilè aſſequi conie𝔠tura poteritis. Ineunt tandem magiſtratus Tribuni pl. concio tandem expe𝔠tata P. Rulli, quòd & princeps erat agrariæ legis, & truculentius ſe gerebat, quàm cæteri: iam deſignatus alio vultu, alio vocis ſono, alio inceſſu eſſe meditabatur, veſtitu obſoletiore, corpore inculto & horrido, capillatior quàm antè, barbáque maiore, vt oculis, & aſpe𝔠tu denuntiare omnibus vim tribunitiam, & minitari Reip. videretur. Legem hominis, concionémque expe𝔠tabam. Lex initio nulla proponitur: concio- 18
nem in primis aduocari iubet. ſumma cum expe𝔠tatione concurritur. explicat orationem ſanè lōgam, & verbis valde bonis. vnum erat, quod mihi vitioſum videbatur, quòd tanta ex frequentia inueniri nemo potuit, qui intelligere poſſet, quid diceret. hoc ille vtrum inſidiarum cauſa fecerit, an hoc genere eloquentiæ dele𝔠tetur, neſcio. tamen ſiqui acutiores in concione ſteterāt, de lege agraria neſcio quid voluiſſe eū dicere ſuſpicabantur. Aliquando tandem me deſignato lex in publicum proponitur: *concurrunt* iuſſu meo plures vno tempore librarii: deſcriptam legem ad me afferūt. Omni hoc vobis ratione confirmare poſſum Quirites, hoc animo me ad legēdam legem, cognoſcendámque veniſſe, vt ſi eam vobis accommodatam, atq; vtilem eſſe intelligerem, author eius atque adiutor eſſem. non enim natura, neque diſſidio, neq; odio penitus inſito bellum neſcio quod habet ſuſceptum Conſulatus cum Tribunatu, quia perſæpe ſeditioſis 19
atque improbis Tribunis pl. boni & fortes Conſules obſtiterunt, & quia vis tribunitia nonnunquam libidini reſtitit conſulari. non poteſtatum diſſimilitudo, ſed animorum diſiun𝔠tio diſſenſionem facit. Itaque hoc animo legem ſumpſi in manus, vt eam cuperem eſſe aptam veſtris commodis, & eiuſmodi, quam Conſul re, non oratione popularis, & honeſtè & libenter poſſet defendere. Atqui egò à primo capite legis vſque ad extremum reperio Quirites, nihil aliud cogitatū, nihil aliud ſuſceptum, nihil aliud a𝔠tū, niſi vti decem reges ærarii, ve𝔠tigalium, prouinciarum omnium, totius Reip. regnorū, liberorum populorum, orbis denique terrarum domini conſtituerentur legis agrariæ ſimulatione atque nomine. Sic confirmo Quirites, hac lege agraria, pulchra atque po- 20
pulari, dari vobis nihil, condonari certis hominibus omnia, oſtentari populo R. agros, eripi etiam libertatem, priuatorum pecunias augeri, publicas exhauriri: denique, quod eſt indigniſſimum, per Tribunum pl. quem maiores præſidem libertatis, cuſtodémque eſſe voluerunt, reges in ciuitate conſtitui. Quæ cùm expoſuero, ſi falſa vobis videbūtur eſſe, ſequar authoritatem veſtram, mutabo meam ſententiam: ſin inſidias fieri libertati veſtræ ſimulatione largitionis intelligetis, nolitote dubitare plurimo ſudore & ſangui-

ne maiorum veſtrorum partam, vobíſque traditam libertatē, nullo veſtro labore Con-
ſule adiutore defendere. Primum caput eſt legis agrariæ: quo, vt illi putant, tētamini
leuiter, quo animo libertatis veſtræ diminutionē ferre poſſitis. iubet enim Tribunum
pl. qui eam legem tulerit, creare Decemuiros per tribus ſeptē decem, vt, quem nouem
31 tribus fecerint, is Decemuir ſit. Hîc quæro, quam ob cauſam initium rerum ac legum
ſuarum hinc duxerit, vt populus R. ſuffragio priuaretur? toties legibus agrariis curato-
res conſtituti ſunt, Triumuiri, Quinqueuiri, Decemuiri. quæro à populari Tribuno pl.
ecquando niſi per xxxv tribus creati ſint. etenim cùm omnes poteſtates, imperia, cu
rationes ab vniuerſo populo R. proficiſci conuenit, tum eas profectò maximè, quæ con
ſtituuntur ad populi fructum aliquem & cōmodum, in quo & vniuerſi deligant, quem
populo R. maximè conſulturum putent, & vnuſquiſque ſtudio & ſuffragio ſuo viā ſibi
ab beneficium impetrandum munire poſſit. Hoc Tribuno pleb. potiſſimum venit in
mentem, populum R. vniuerſum priuare ſuffragiis, paucas tribus non certa conditione
iuris, ſed ſortis beneficio fortuito ad vſurpandam libertatem vocare. Item inquit, eo-
32 démq; modo capite altero, vt comitiis Pontificis Maximi. Ne hoc quidem vidit, maio-
res noſtros tam fuiſſe populares, vt, quod per populum creari fas non erat propter re-
ligionem ſacrorum, in eo tamen propter amplitudinem ſacerdotii voluerint populo
ſupplicari. Atque hoc idem de cæteris ſacerdotiis Cn. Domitius Trib. pl. vir clariſſimus
tulit, quod populus per religionem ſacerdotia mandate non poterat, vt minor pars po-
puli vocaretur, ab ea parte qui eſſet factus, is à collegio cooptaretur. Videte, quid inter-
ſit inter Cn. Domitium Trib. pleb. hominem nobiliſſimum, & P. Rullum: qui tētauit,
vt opinor, patientiam veſtram, cùm ſe nobilem eſſe diceret. Domitius, quod per cæri-
monias populi fieri nō poterat, ratione aſſecutus eſt, vt id quoad poſſet, quoad fas eſſet,
quoad liceret, populi ad partes daret: hic, quod populi proprium ſemper fuit, quod ne-
mo imminuit, nemo immutauit, quin ii, qui populo agros eſſent aſſignaturi, antè acci-
33 perent à populo beneficium, quàm darent, id totum eripere vobis, atque è manibus ex-
torquere conatus eſt. Ille, quod dari populo nullo modo poterat, tamen quodam mo-
do dedit: hic, quod adimi nullo pacto poterat poteſtate, quadā ratione eripere conatur.
Quæret quiſpiam, in tanta iniuria, tantáque impudentia quid ſpectarit: non defuit con
ſilium: fides erga plebem Romanam, æquitas in vos, libertatémque veſtram vehemēter
defuit: iubet enim comitia Decemuiris habere creandis eum, qui legem tulerit. Hoc di-
cam planius. iubet Rullus, homo non cupidus, neque appetēs, habere comitia Rullum.
nondum reprehendo. video feciſſe alios. illud, quod nemo fecit, de minore parte popu-
li, quò pertineat, videte. habebit comitia: volet eos denūtiare, quibus regia poteſtas hac
lege quæritur. vniuerſo populo neque ipſe committit, neque illi horum conſiliorū au-
34 thores committi rectè putant poſſe. ſortietur tribus idem Rullus, homo felix: educet,
quas volet, tribus: quos nouē tribus Decemuiros fecerint ab eodem Rullo eductæ, hos
omnium rerum (vt iam oſtendam) dominos habebimus. atque ii, vt grati ac memores
beneficii eſſe videantur, aliquid ſe nouem tribuum notis hominibus debere confitebū-
tur: reliquis verò ſex & xx tribubus, nihil erit, quod non putēt poſſe ſuo iure denega-
re. Quos tandem igitur Decemuiros creari vult? ſe primum: quî licet? leges enim ſunt
veteres, neque eæ conſulares, ſiquid intereſſe hoc arbitramini, ſed tribunitiæ, vobis, ma-
ioribúſque veſtris vehementer gratæ atque iucundæ. Licinia eſt lex atq; altera Ebutia:
quæ nō modò eū, qui tulerit de aliqua curatione ac poteſtate, ſed etiam collegas eius,
cognatos, affines excipit, ne eis ea poteſtas curatióue mandetur. Etenim ſi populo con-
35 ſulis, remoue te à ſuſpicione alicuius tui commodi: fac fidem, te nihil niſi populi vtili-
tatem & fructum quærere: ſine ad alios poteſtatem, ad te gratiam beneficii tui peruení-
re. Nam hoc quidem vix eſt liberi populi, vix veſtrorum animorum ac magnificentiæ.
Quis legem tulit? Rullus. quis maiorem partem populi ſuffragiis priuauit? Rullus. quis
comitiis præfuit? Rullus. quis tribus, quas voluit, vocauit, nullo cuſtode ſortitus? quis

Decemuiros,quos voluit,renuntiauit?idem Rullus. quem principem renútiauit? Rul-
lum. Vix mehercule ſeruis hoc eum ſuis,non vobis omnium gentium dominis proba-
turum arbitrarer.optimæ leges igitur hac lege ſine vlla exceptione tollentur.idem le-
gis ſibi ſua lege curationem petet: idem,maiore parte populi ſuffragiis ſpoliata,comi-
tia habebit:quos volet,atque in iis ſeipſum renũtiabit:& videlicet collegas ſuos adſcri-
ptores legis agrariæ non repudiabit, à quibus ei locus primus inuidiæ in præſcriptione
legis conceſſus eſt:cæteri fructus omnium rerum,qui in ſpe legis huius poſiti ſunt,cõ-
muni cautione atque æqua ſibi parte retinentur. At videte hominis diligentiam,ſi aut
Rullum cogitaſſe,aut ſi Rullo potuiſſe in mentem venire arbitramini. viderunt ii,qui
hæc machinabantur,ſi vobis ex omni populo deligendi poteſtas eſſet data, quæcunque
res eſſet in qua fides,integritas,virtus, authoritas quæreretur,vos eam ſine dubitatione
ad Cn. Pompeium principem delaturos. etenim quem vnum ex cunctis delegiſſetis,vt
eum omnibus omnium gentium bellis terra & mari præponeretis,certè in Decemui-
ris faciendis,ſiue fides haberetur, ſiue honos,& committi huic optimè, & ornari hunc
iuſtiſſimè poſſe intelligebant. Itaq; excipitur hac lege non adoleſcẽtia,non legitimum
aliquod impedimentum, non poteſtas, non magiſtratus vllus aliis negotiis ac legibus
impeditus,reus denique,quò minus Decemuir fieri poſſit. præſentem eum profiteri iu-
bet. Quod nulla alia in lege vnquam fuit,ne in his quidem magiſtratibus,quorũ certus
ordo eſt. timebat enim Pompeius,ne ſi adeſſet,ferri non poſſet:aut ne,ſi accepta lex eſ-
ſet,illum ſibi collegam aſcriberetis cuſtodem ac vindicem cupiditatum. Hîc,quoniam
video vos hominis dignitate & cõtumelia legis eſſe commotos : renouabo illud,quod
initio dixi,regnum comparari,libertatem veſtram hac lege funditus tolli. An vos ali-
ter exiſtimabatis , cùm ad omnia veſtra pauci homines cupiditatis oculos adieciſſent,
non eos in primis id acturos,vt ex omni cuſtodia veſtræ libertatis,ex omni poteſtate,cu
ratione,patrocinio veſtrorum commodorum Cn. Pompeius depelleretur? viderunt,&
vident,ſi per imprudentiam veſtram, negligẽtiam meam, legem incognitam accepe-
ritis,fore vti poſtea cognitis inſidiis,cùm Decemuiros crearetis,tum vitiis omnibus,&
ſceleribus legis Cn. Pompeii præſidium opponendum putetis. & hoc paruum argumen
tum vobis erit,à certis hominibus dominationem,poteſtatémque omnium rerũ quæ-
ri,cùm videatis eum,quẽ cuſtodem veſtræ libertatis fore videant,expertem fieri digni-
tatis. Cognoſcite nunc,quæ poteſtas Decemuiris,& quanta detur. Primùm lege cu-
riata Decemuiros ornat. Iam hoc inauditum,& planè nouo more,vti curiata lege ma-
giſtratus detur,cui nullis comitiis antè ſit datus. Eam legem ab eo Prætore,qui ſit pri-
mus factus,ferri iubet:at quomodo? vt ii Decemuiratum habeant,quos plebs deſigna-
uerit. Oblitus eſt,nullos à plebe deſignari. & is orbem terrarum conſtringit nouis legi-
bus,qui, quid in ſecundo capite ſcriptum eſt,non meminit in tertio. Atque hîc perſpi-
cuum eſt,quid iuris à maioribus acceperitis,quid ab hoc Tribuno pl. vobis relinquatur.
Maiores de omnibus magiſtratibus bis vos ſententiam ferre voluerunt: nam centuria-
ta lex Cẽſoribus ferebatur,cùm curiata cæteris patriciis magiſtratibus: tum iterum de
eiſdem iudicabatur, vt eſſet reprehẽdendi poteſtas,ſi populum beneficii ſui pœniteret.
Nunc quia prima illa comitia tenetis centuriata & tributa:curiata tantũ auſpiciorum
cauſa remanſerunt. hic autem Tribunus pl. quia videbat poteſtatem neminem iniuſſu
populi aut plebis poſſe habere:curiatis ea comitiis,quæ vos non finitis,cõfirmauit:tri-
buta,quæ veſtra erant,ſuſtulit. ita cùm maiores binis comitiis voluerint vos de ſingulis
magiſtratibus iudicare,hic homo popularis ne vnam quidem populo comitiorum po-
teſtatem reliquit. Sed videte hominis religionem & diligentiam. vidit & perſpexit,ſine
curiata lege Decemuiros habere poteſtatem non poſſe,quoniam per nouem tribus eſ-
ſent conſtituti. iubet ferre de his legem curiatam: Prætori imperat:quàm id ipſum ab-
ſurdè,nihil ad me attinet: iubet enim,qui primus ſit Prætor factus,eum legẽ curiatam
ferre:ſin is ferre non poſſet,qui poſtremus ſit: vt aut luſiſſe in tantis rebus,aut profectò

neſcio quid ſpectaſſe videatur. Verùm hoc, quod eſt aut ita peruerſum, vt ridiculum: aut
ita malitioſum, vt obſcurum ſit, relinquamus: ad religionem hominis reuertamur. Vi-
det, ſine lege curiata, nihil agi per Decemuiros poſſe. Quid poſtea, ſi ea lata non erit? at-
tendite ingenium. Tum ii Decemuiri, inquit, eodem iure ſint, quo qui optima lege. ſi
hoc fieri poteſt, vt in hac ciuitate, quæ longè iure libertatis cæteris ciuitatibus antecel-
lit, quiſquam nullis comitiis imperium aut poteſtatem aſſequi poſſit: quid attinet ter-
tio capite, legem curiatam ferre, iubere, quoniam quarto permittas, vt ſine lege curia-
41 ta idem iuris habeant, quod haberent, ſi optima lege à populo eſſent creati? Reges con-
ſtituuntur, non Decemuiri, Quirites: hique ab iis initiis, fundamētiſque naſcuntur, vt,
non modò cùm gerere cœperint, ſed etiam cùm conſtituentur, omne veſtrum ius, po-
teſtas, libertáſque tollatur. At videte, quàm diligēter retineat ius tribunitiæ poteſtatis.
Conſulibus legem curiatam ferentibus à Tribunis pl. ſæpe eſt interceſſum. neq; tamen
nos id querimur, eſſe hanc Tribunorum pl. poteſtatem: tantummodo ſi quis ea poteſta-
te temerè eſt vſus, exiſtimamus. hic Tribunus pl. lege curiata, quam Prætor ferat, adimit
intercedendi poteſtatē. atque hoc cùm in eo reprehendendum eſt, quòd per Tribunum
pl. tribunitia poteſtas minuitur: tum in eo deridendum, quòd Conſuli, ſi legē curiatam
non habet, attingere rem militarem non licet: hic, qui vetat intercedere, poteſtatem,
etiam ſi interceſſum ſit, tamen eandem conſtituit, quam ſi lata eſſet lex: vt non intelli-
42 gam, quare aut hic vetet intercedere, aut quēquam interceſſurum putet, cùm interceſ-
ſio ſtultitiam interceſſoris ſignificatura ſit, non rem impeditura. Sint igitur Decem-
uiri neque veris comitiis, hoc eſt populi ſuffragiis, neque illis ad ſpeciem atque ad vſur-
pationem vetuſtatis per XXX lictores auſpiciorum cauſa adumbratis, conſtituti. Vi-
dete nunc, eos, qui à vobis nihil poteſtatis acceperint, quantò maioribus ornamētis af-
ficiat, quàm omnes nos affecti ſumus, quibus vos ampliſſimas poteſtates dediſtis. Iubet
auſpicii coloniarum deducendarum cauſa Decemuiros habere pullarios. eodem iure,
inquit, quo habuerunt Treſuiri lege Sempronia. Audes etiam Rulle mentionem facere
legis Semproniæ? nec te ea lex ipſa commonet, Treſuiros illos XXXV tribuum ſuffra-
gio eſſe creatos? & cùm tu à Ti. Gracchi æquitate ac pudore longiſſimè remotus ſis: id
43 quod diſſimillima ratione factum ſit, eodem iure putas eſſe oportere? Dat præterea po-
teſtatem, verbo prætoriam, re vera regiam: definit in quinquennium: facit ſempiternā:
tantis enim confirmat opibus & copiis, vt inuitis eripi nullo modo poſſit. deinde ornat
apparitoribus, ſcribis, librariis, præconibus, architectis: præterea mulis, tabernaculis, cē-
turiis, ſupellectili: ſumptū haurit ex ærario: ſuppeditat à ſociis: ianitores ex Equeſtri lo-
co ducentos in annos ſingulos ſtipatores corporis conſtituit, eoſdem miniſtros & ſatel
lites poteſtatis. Formam adhuc habetis Quirites & ſpeciem ipſam tyránorum, inſignia
veteris poteſtatis, nōdum ipſam poteſtatem. Dixerit enim fortaſſe quiſpiam, Quid me
iſta lædūt, ſcriba, lictor, præco, pullarius? omnia ſunt hæc huiuſmodi Quirites, vt, ea qui
habeat ſine veſtris ſuffragiis, aut rex non ferendus, aut priuatus furioſus eſſe videatur.
44 Perſpicite, quanta poteſtas permittatur: non priuatorum inſaniam, ſed intolerantiam
regis eſſe dicetis. primùm permittitur infinita poteſtas innumerabilis pecuniæ confi-
ciendæ de veſtris vectigalibus non fruendis, ſed alienandis. deinde orbis terrarum, gen-
tiúmque omnium datur cognitio ſine conſilio, pœna ſine prouocatione, animaduerſio
ſine auxilio. iudicare per quinquennium vel de Conſulibus, vel de ipſis Tribunis pl. po
terūt. de illis interea nemo iudicabit. magiſtratus his petere licebit, cauſam dicere non
licebit: emere agros à quibus volent, vel quos volent, quàm volent magno poterūt: co-
lonias deducere nouas, renouare veteres, totā Italiam ſuis coloniis vt complere liceat
permittitur: omnes prouincias obeundi, liberos populos agris multandi, regnorum vel
dandorum ſumma poteſtas datur, cùm velint Romæ eſſe, cùm cōmodum ſit: quacun-
45 que velint, ſummo cum imperio, iudicióque omnium rerum vagari vt liceat, concedi-
tur. interea diſſoluant iudicia publica: de cōſiliis abducant, quos velint: ſinguli de maxi-

mis rebus iudicent:Quæſtori permittant: finitorem mittát:ratum ſit, quod finitor vni illi,à quo miſſus erit,renuntiauerit. Verbum mihi deeſt Quirites,cùm ego hác poteſtatem regiam appello. ſed profectò maior eſt quædam:nullum enim regnum fuit vnquá, quod non ſi minus iure aliquo,at regionibus tamen certis contineretur. hoc verò infinitum eſt,quo & regna omnia. & veſtrũ imperium,quod latiſſimè patet, & ea quæ partim libera à vobis,partim etiam ignorata vobis ſunt,permiſſu legis continẽtur. Datur igitur eis, primùm vt liceat eis vendere omnia,de quibus vendendis S.C. facta ſunt M. Tullio, Cn. Cornelio Coss. cur hoc tameſt obſcurum atque cæcum? quid? iſta omnia, de quibus ſenatus cenſuit,nominatim in lege perſcribi nónne potuerũt? Duæ ſunt huius obſcuritatis cauſæ Quirites: vna pudoris,ſiquis pudor eſſe poteſt in tam inſigni impudentia:altera ſceleris. nam neque ea,quæ ſenatus nominatim vendenda cenſuit,audet appellare: ſunt enim loca publica vrbis,ſunt ſacella,quæ poſt reſtitutã tribunitiam poteſtatem nemo attigit:quæ maiores in vrbe partim periculi perfugia eſſe voluerunt. hæc lege tribunitia Decemuiri vendent. accedet eò mons Gaurus, accedent ſalicta ad Minturnas: adiungetur etiam illa via vendibilis Herculanea multarum deliciarum & magnæ pecuniæ:permulta alia,quæ ſenatus propter anguſtias ærarii vendenda cenſuit, Conſules propter inuidiam non vendiderunt. Verùm hæc fortaſſe propter pudorem in lege reticẽtur. ſed illud magis eſt credẽdum & pertimeſcẽdum, quód audaciæ Decemuirali corrumpendarum tabularum publicarum,fingendorúmque S.C.quæ facta nunquam ſunt,cùm ex eo numero,qui per eos annos Conſules fuerunt,multi mortui ſint, magna poteſtas permittitur. niſi fortè nihil eſt æquum vos de eorum audacia ſuſpicari, quorum cupiditati nimium anguſtus orbis terrarum eſſe videatur. Habetis vnum venditionis genus,quod magnũ videri vobis intelligo:ſed attendite animos ad ea quæ conſequuntur: hunc quaſi gradum quendam atque aditum ad cætera iactum intelligetis. QVI AGRI, QVAE LOCA, AEDIFICIA. Quid eſt præterea? multa in mancipiis,in pecore,auro,argẽto,ebore,veſte,ſupellectili,cæteris rebus. Quid dicam? inuidioſum putaſſet hoc fore,ſi omnia nominaſſet? non metuit inuidiam. Quid ergo? longum putauit,& timuit,nequid præteriret. adſcripſit, ALIVDVE QVID. qua breuitate rẽ nullam eſſe exceptam videtis. Quicquid ergo ſit extra Italiam, quod publicum populi R. factum ſit, L. Sylla, Q. Pompeio Coss. aut poſtea, id Decemuiros iubet vendere. Hoc capite Quirites, omneis gentes, nationes, prouincias, regna Decemuirûm ditioni, iudicio, poteſtatique permiſſa & condonata eſſe dico. Primùm hoc quæro, qui tandem locus vſquam ſit, quem non poſſint Decemuiri dicere publicum populi R. eſſe factum? nã cùm idem poſſit iudicare, qui dixerit: quid eſt, quod non liceat ei dicere, cui liceat eidem iudicare? commodum erit Pergamum, Smyrnam, Tralleis, Epheſum, Miletum, Cyzicum, totam denique Aſiam, quæ poſt L. Syllam, Q. Pompeium Coss. recuperata ſit, populi R. factam eſſe dicere. Vtrum oratio ad eius rei diſceptationẽ deerit: an, cùm idem & diſſeret & iudicabit, impelli non poterit vt falſum iudicet? an ſi condemnare Aſiam volet, terrorem damnationis & minas non, quanti volet, æſtimabit? quid (quod diſputari contrà nullo pacto poteſt, quoniam ſtatutum à vobis eſt & iudicatum: quam hæreditatem iam creuimus) regnum Bithyniæ? quod certè publicum eſt populi R. factum. num quid cauſæ eſt, quin omnes agros, vrbes, ſtatiua, portus, totam denique Bithyniam Decemuiri vendituri ſint? Quid Mytilenæ? quæ certè veſtræ Quirites belli lege, ac victoriæ iure factæ ſunt: vrbs & natura, & ſitu, & deſcriptione ædificiorũ, & pulchritudine in primis nobilis, agri iucundi & fertiles: nempe eodem capite incluſi continentur. Quid Alexandria, cunctáque AEgyptus? vt occultè latet? vt recondita eſt? vt furtim tota Decemuiris traditur? quis enim veſtrũ hoc ignorat, dici, illud regnum teſtamento Regis Alexandrini populi R. eſſe factum? Hîc ego Conſul populi R. non modò nihil iudico, ſed ne quid ſentiã quidem profero: magna enim mihi res non modò ad ſtatuendum, ſed etiam ad dicendum videtur eſſe. video, qui teſtamentum factum eſſe

confirmet: authoritatem ſenatus extare hæreditatis aditæ ſentio, tum quando Alexan-
dro mortuo Legatos Tyrum miſimus, qui ab illo pecuniam depoſitam noſtris recupe-
rarent. hæc L. Philippum ſæpe in ſenatu confirmaſſe memoria teneo: eum qui regnum
illud teneat hoc tẽpore, neque genere, neque animo regio eſſe, inter omnes ferè video
conuenire. Dicitur contrà, nullũ eſſe teſtamentum, nõ oportere populum R. omnium
regnorum appetẽtem videri: demigraturos in illa loca noſtros homines propter agro-
rum bonitatem, & omnium rerum copiam. Hac tanta de re P. Rullus cum cæteris De-
cemuiris collegis ſuis iudicabit, & verum iudicabit? nam vtrunque ita magnum eſt, vt
nullo modo neque concedendum, neque ferendum ſit. volet eſſe popularis, populo R.
51 adiudicabit. ergo idem ex ſua lege vendet Alexãdriam, vendet AEgyptum: vrbis copio-
ſiſſimæ, pulcherrimorúmque agrorum iudex, arbiter, dominus, Rex denique opulẽtiſ-
ſimi regni reperietur. non ſumet ſibi tantum, non appetet: iudicabit Alexandriam Re-
gis eſſe, à populo R. abiudicabit. primùm populi R. hæreditatem Decemuiri iudicent,
cùm vos volueritis de priuatis hæreditatibus Centumuiros iudicare? deinde quis aget
cauſam populi R? vbi res iſta agetur? qui ſunt iſti Decẽuiri, quos perſpiciamus regnum
Alexandriæ Ptolemæo gratis adiudicaturos? Quòd ſi Alexãdria petebatur, cur non eoſ-
dem curſus hoc tempore, quos L. Cotta, L. Torquato Coſs. cucurrerũt? cur non apertè,
vt antea? cur non item, vt cum decreto & palàm regionem illam petierũt? an quietis iis,
qui per curſum rectum regnum tenere non potuerunt, nunc tetris tenebris & caligine
ſe Alexandriam peruenturos arbitrati ſunt? atque illud circunſpicite veſtris mentibus,
52 vnàque. Legatos noſtros homines authoritate tenui, qui rerum priuatarũ cauſa lega-
tiones liberas obeunt, tamen exteræ nationes ferre vix poſſunt. graue eſt enim nomen
imperii, atque id etiam in leui perſona pertimeſcitur, propterea quòd veſtro, non ſuo
nomine, cùm hinc egreſſi ſunt, abutuntur. Quid cenſetis, cùm iſti Decemuiri cum im-
perio, cum faſcibus, cum illa delecta finitorum iuuẽtute per orbem terrarum vagabun-
tur? quo tandem animo, quo metu, quo periculo miſeras nationes futuras? eſt in impe-
rio terror: patientur. eſt in aduentu ſumptus: ferent. imperabitur aliquid muneris: non
recuſabunt. Illud verò quantum eſt Quirites, cùm is Decemuir, qui aliquam in vrbem
aut expectatus, vt hoſpes, aut repẽtè, vt dominus, venerit: illum ipſum locum, quò ve-
nerit, illam ipſam ſedem hoſpitalem, in quá erit deductus, publicá populi Romani eſſe
53 dicet? quanta calamitas populi, ſi dixerit? quantus ipſi quæſtus, ſi negarit? atque iidem,
qui hæc appetunt, queri nonnunquam ſolent, omnes terras Cn. Pompeio, atque omnia
maria eſſe permiſſa. Simile vero eſt, multa committi, an condonari omnia? vel labori
& negotio præponi, an prædæ & quæſtui? mitti ad ſocios liberandos, an ad opprimẽdos?
denique ſiquis eſt honos ſingularis, nihílne intereſt vtrum populus R. eum, cui velit,
deferat: an is impudenter populo R. per legis fraudem ſurripiatur? Intellexiſtis, quot
res, & quantas Decemuiri legis permiſſu vendituri ſint. Non eſt ſatis. cùm ſeſe ſociorũ,
cùm exterarum nationum, cùm Regum ſanguine implerint, incidant neruos populi
R. adhibeant manus vectigalibus veſtris, irrumpant in ærarium. ſequitur enim caput,
quo capite non permittit quidem, ſi fortè deſit pecunia, quæ tanta ex ſuperioribus re-
cipi poteſt, vt deeſſe non debeat: ſed planè, quaſi ea res nobis ſaluti futura ſit, ita cogit
54 atque imperat, vt Decemuiri veſtra vectigalia vendant nominatim. quam tu mihi ex
ordine recita de legis ſcripto populi R. auctionem: quam mehercule ego præconi huic
ipſi luctuoſam & acerbam prædicationem futuram puto: vt in ſuis rebus, ita in Rep. lu
xurioſus nepos, qui prius ſiluas vendat, quàm vineas. Italiam percenſuiſti: perge in Sici-
liã. nihil eſt in hac prouincia, quod aut in oppidis, aut in agris maiores noſtri proprium
nobis reliquerint, quin id venire iubeat. Quod partum recenti victoria maiores vobis
in ſociorum vrbibus ac finibus, & vinculum pacis, & monimẽtum belli reliquerunt, id
vos ab illis acceptũ hoc authore vẽdetis? Hîc mihi parumper mẽtes veſtras Quirites cõ-
mouere videor, dum patefacio vobis, quas iſti penitus abſtruſás inſidias ſe poſuiſſe arbi-

trantur contra Cn. Pompeii dignitatẽ. & mihi quæſo ignoſcite, ſi appello talem virum ſæpius. Vos mihi Prætori biennio antè Quirites, hoc eodem in loco perſonam hanc impoſuiſtis, vt, quibuſcunque rebus poſſem, illius abſentis dignitatem vobiſcum vnà tuerer. feci adhuc quæ potui, neque familiaritate illius adductus, nec ſpe honoris atq; ampliſſimæ dignitatis: quã ego etſi libente illo, tamẽ abſente illo per vos conſecutus ſum. Quamobrem, cùm intelligam hanc totam ferè legẽ ad illius opes euertendas tanquam machinam comparari: & reſiſtam conſiliis hominum, & perficiam profectò, quod ego video comparari, vt id vos vniuerſi nõ ſolùm videre, verùm etiam tenere poſſitis. Iubet vænire quæ Attalẽſium, quæ Phaſelitum, quæ Olympenorum fuerint, agrúmque Agerenſem, & Orindicum, & Geduſanum. hæc P. Seruilii imperio, & victoria clariſſimi viri veſtra facta ſunt. adiungit agros Bithyniæ regios, quibus nũc publicani fruuntur: deinde Attalicos agros in Cherroneſo: in Macedonia, qui Regis Philippi, ſiue Perſæ fuerũt: qui item à Cenſoribus locati ſunt, & certiſſimum vectigal. adſcribit idem auctioni Corinthios agros opimos & fertiles, & Cyrenenſes qui Appionis fuerunt: & agros in Hiſpania propter Carthaginẽ nouam, & in Africa ipſam veterem Carthaginem vendit, quam videlicet P. Africanus non propter religionem ſedium illarum ac vetuſtatis de conſilii ſententia conſecrauit, ſed vt ipſe locus eorum, qui cum hac vrbe de imperio certarunt, veſtigia calamitatis oſtenderet. Sed non fuit tam diligens, quàm eſt Rullus: aut fortaſſe emptorem ei loco reperire non potuit. Verùm inter hos agros regios, captos veteribus bellis virtute ſummorum imperatorum, adiungit regios agros Mithridatis, qui in Paphlagonia, qui in Ponto, qui in Cappadocia fuerunt, vt eos Decemuiri vendant. Itáne verò? non legibus datis, non auditis verbis imperatoris, nondum denique bello confecto, cùm Rex Mithridates amiſſo exercitu, regno expulſus, tamen in vltimis terris aliquid etiam nũc moliatur, atque ab inuicta Cn. Pompeii manu Mæotide, & illis paludibus, & itinerum anguſtiis, atque altitudine montium defendatur: cùm imperator in bello verſetur: in locis autem illis etiam nunc belli nomẽ reliquum ſit: eos agros, quorum adhuc penes Cn. Pompeium omne iudicium & poteſtas more maiorũ debet eſſe, Decemuiri vendent? & credo, P. Rullus (is enim ſic ſe gerit, vt ſibi iam Decemuir deſignatus eſſe videatur) ad eam auctionẽ potiſſimum proficiſcetur. is videlicet, antequam veniat in Pontum, literas ad Cn. Pompeium mittet. quarum ego iam exemplũ ab iſtis compoſitũ eſſe arbitror. P. SERVILIVS RVLLVS TRIBVNVS PL. DECEMVIR S. D. POMPEIO CN. F. non credo adſcripturum eſſe, Magno: non enim videtur id, quod imminuere lege conatur, conceſſurus verbo. TE VOLO CVRARE, VT MIHI SINOPE PRAESTO. SIS, AVXILIVMQVE ADDVCAS, DVM EOS AGROS, QVOS TVO LABORE CEPISTI, EGO MEA LEGE VENDAM. An Pompeium non adhibebit? in eius prouincia vendet manubias imperatoris? ponite ante oculos vobis Rullũ in Ponto inter veſtra, atque hoſtium caſtra, haſta poſita cum ſuis formoſis finitoribus auctionantem. neque in hoc ſolùm ineſt contumelia, quæ vehementer & inſignis eſt, & noua, vt vlla res parta bello, nondum legibus datis, etiam tum imperatore bellum adminiſtrante, non modò vænierit, verùm etiam locata ſit: plus ſpectant homines certè, quàm contumeliã: ſperant, ſi conceſſum ſit inimicis Cn. Pompeii cum imperio, cum iudicio omnium rerũ, cum infinita poteſtate, cum innumerabili pecunia nõ ſolùm aliis in locis vagari, verùm etiam ad ipſius exercitum peruenire, aliquid illi inſidiarũ fieri, aliquid de eius exercitu, copiis, gloria detrahi poſſe: putant, ſiquam ſpem in Cn. Pompeio exercitus habeat aut agrorum, aut aliorum commodorum, hanc non habiturum, cùm viderit earum rerum omnium poteſtatẽ ad Decemuiros eſſe tranſlatam. patior nõ moleſtè, tam ſtultos eſſe, qui hæc ſperẽt, tam impudentes, qui conentur: illud queror, tam me ab iis eſſe contemptum, vt hæc portẽta me Conſule potiſſimũ cogitarent. atque in omnibus his agris, ædificiiſque vendendis permittitur Decẽuiris, vt vẽdant quibuſcunque in locis videatur. O perturbatã rationem!

O libidinem refrænãdam! O cõſilia diſſoluta atque perdita! vectigalia locare nuſquam
licet, niſi in hac vrbe, hoc ex loco, hac veſtrum frequentia: vænire veſtras res proprias,
& in perpetuum à vobis alienari, in Paphlagoniæ tenebris, atque in Cappadociæ ſolitu
60 dine licebit? L. Sylla cùm bona indemnatorũ ciuium funeſta illa auctione ſua venderet,
& ſe prædam ſuam diceret vendere, tamen ex hoc loco vendidit, nec quorum oculos
offendebat, eorum ipſorum conſpectum fungere auſus eſt: Decemuiri veſtra vectigalia
non modò ne vobis quidem arbitris, ſed ne præcone quidẽ publico reſte vendent? Se-
quitur omnes agros extra Italiam infinito ex tempore, non, vt antea, ab Sylla & Pom-
peio Coss. cognitio Decemuirûm, priuatus ſit an publicus, ſicque agro pergrande ve-
ctigal imponitur. hoc quãtum iudiciũ, quàm intolerandum, quàm regium ſit, quẽ præ-
terit, poſſe, quibuſcũque locis velint, nulla diſceptatione, nullo cõſilio priuata publica-
re, publica liberare? Excipitur hoc capite ager in Sicilia Recẽtoricus: quem ego excipi &
propter hominũ neceſſitudinem, & propter æquitatem Quirites, ſæpe vehemẽter gau-
61 deo. Sed quæ hæc impudentia? qui agrum Recentoricum poſſident, vetuſtate poſſeſſio-
nis ſe, non iure, miſericordia ſenatus, non agri conditione defendunt: nam illum agrũ
publicum eſſe fatentur: ſed moueri poſſeſſionibus, amiciſſimis ſedibus, ac diis penati-
bus negant oportere. at ſi eſt priuatus ager Recentoricus, quid eum excipis? ſin autem
publicus, quæ eſt iſta æquitas, cæteros, etiã ſi priuati ſint, permittere vt publici iudicen-
tur: hunc excipere nominatim, qui publicus eſſe fateatur? Ergo eorum ager excipitur,
qui apud Rullum alia ratione valuerunt: cæteri agri omnes, qui vbique ſunt, ſine vllo
delectu, ſine populi R. notione, ſine iudicio ſenatus Decemuiris addicentur. Atque etiã
eſt alia ſuperiore capite, quo omnia væneunt, quæſtuoſa exceptio: quæ teget eos agros,
de quibus fœdere cautum eſt. Audiuit hanc rem non à me, ſed ab aliis agitari ſæpe in
ſenatu, nonnunquam ex hoc loco, poſſidere agros in ora maritima Regẽ Hiempſalem,
62 quos P. Africanus populo R. adiudicarit: & tamen poſtea per C. Cottam Cos. cautum
eſſe fœdere. hoc quia vos fœdus non iuſſeritis, veretur Hiempſal vt ſatis firmũ ſit & ra-
tum. Quid, cuiuſmodi eſt illud? tollitur veſtrum iudicium, fœdus totum excipitur, cõ-
probatur. quòd minuit auctionem Decemuiralem, laudo: quòd Regi amico cauet, non
reprehendo: quòd non gratis fit, indico: volitat enim ante oculos iſtorum Iubæ Regis
filius adoleſcens nõ minus bene nummatus, quàm bene capillatus. Vix iam videtur lo-
cus eſſe, qui tantos aceruos pecuniæ capiat. auget, addit, accumulat: aurum, argentũ ex
præda, ex manubiis, ex coronario, ad quoſcunque peruenit, neque relatum eſt in publi-
cum, neque in monumento conſumptũ, id profiteri apud Decemuiros, & ad eos refer-
re iubet. hoc capite etiam quæſtionem de clariſſimis viris, qui populi R. bella geſſerũt,
63 iudiciũmque de pecuniis repetũdis ad Decemuiros tranſlatum videtis: horũ erit nul-
lum iudicium, quantæ cuiuſque manubiæ fuerint, quid relatum, quid reſiduum ſit. in
poſterum verò lex hæc imperatoribus veſtris conſtituitur, vt, quicunque de prouincia
deceſſerit, apud eoſdem Decemuiros, quantũ habeat prædæ, manubiarũ, auri coronarii,
profiteatur. Hic tamẽ vir optimus eum, quem amat, excepit, Cn. Pompeium. Vnde iſte
amor tam improuiſus, ac tam repentinus? qui honore Decemuiratus excluditur propè
nominatim: cuius iudiciũ, legũmque datio, captorum agrorum ipſius virtute cognitio
tollitur: cuius non in prouinciã, ſed in ipſa caſtra Decẽuiri cum imperio, infinita pecu-
nia, maxima poteſtate, & iudicio rerum omniũ mittũtur: cui ius imperatoriũ, quod ſem
per omnibus imperatoribus eſt conſeruatũ, ſoli eripitur: is excipitur vnus, ne manubias
64 referre debeat. Vtrũ tandem, hoc capite honos haberi homini, an inuidia quæri videtur?
Remittit hoc Rullo Cn. Põpeius: beneficio iſto legis, benignitate Decẽuirali nihil vti-
tur. nã ſi eſt æquum, prædas ac manubias ſuas imperatores nõ in monimenta deorũ im
mortaliũ, neque in vrbis ornamenta conferre, ſed ad Decemuiros, tanquã ad dominos,
reportare: nihil ſibi appetit præcipuè Põpeius, nihil: vult ſe in cõmuni, atque in eodem,
quo cæteri, iure verſari. Sin eſt iniquum Quirites, ſi turpe, ſi intolerandũ, hos Decemui-

ros portitores omnibus omnium pecuniis conſtitui,qui non modò Reges,atque exte-
rarũ nationum homines,ſed etiam imperatores noſtros excutiant : non mihi videntur
honoris cauſa excipere Põpeium,ſed metuere,ne ille eandem cõtumeliam,quam cæte-
ri,ferre nõ poſſit:Pompeius autem hoc animo ſit,vt,quicquid vobis placeat,ſibi feren-
dum putet:quod vos ferre non poteritis,id profectò perficiat,ne diutius inuiti ferre cu
gamini.Veruntamen cauet,vt ſiqua pecunia poſt nos Coſules ex nouis vectigalibus reci
piatur,ea Decemuiri vtãtur. noua porrò vectigalia videt ea fore,quæ Põpeius adiunxe-
rit.ita remiſſis manubiis,vectigalibus eius virtute partis,ſe frui putat oportere. Parta ſit
pecunia Quirites Decemuiris tanta,quanta ſit in terris:nihil prætermiſſum,ſed omnes
vrbes,agri,regna deniq;:poſtremò etiã vectigalia veſtra vænierint:acceſſerint in cumu-
lum manubiæ veſtrorũ imperatorum:quantæ & quàm immanes diuitiæ Decemuiris in
tantis auctionibus,tot iudiciis,tam infinita poteſtate rerũ omnium quærantur,videtis.
Cognoſcite nũc alios immẽſos,atq; intolerabiles quæſtus,vt intelligatis ad certorũ ho
minum importunã auaritiã hoc populare legis agrariæ nomẽ eſſe quæſitũ.hac pecunia
iubet agros emi,quò deducamini.Non conſueui homines appellare aſperius Quirites,
niſi laceſſitus.vellẽm fieri poſſet,vt à me ſine cõtumelia nominarentur ii,qui ſe Decẽui
ros ſperant futuros:iam videretis quibus hominibus omnium rerũ & vendendarum,&
emendarũ poteſtatẽ permitteretis.ſed,quod ego nõdum ſtatuo mihi eſſe dicẽdum,vos
tamẽ id poteſtis cum animis veſtris cogitare.Vnũ hoc certè videor mihi veriſſimè poſſe
dicere:tũ cùm haberet hæc Reſp. Luſcinos,Calatinos,Acidinos,homines nõ ſolùm ho
noribus populi,rebúſq; geſtis,verùm etiã patientia paupertatis ornatos:& tũ,cùm erant
Catones,Philippi,Lælii,quorũ ſapiẽtiam,temperantiámq; in publicis,priuatíſq;:foren-
ſibus,domeſticíſque rebus perſpexeratis:tamen huiuſcemodi res cõmiſſa nemini eſt,vt
idem iudicaret & vẽderet,& hoc faceret per quinquenniũ toto in orbe terrarũ:idémque
agros vectigaleis populi R.abalienaret:&,cùm ſummam tantæ pecuniæ nullo teſte ſibi
ipſe ex ſua voluntate feciſſet,tũ denique emeret á quibus vellet,quod videretur.Com-
mittite vos nũc Quirites his hominibus hæc omnia, quos odorari hũc Decemuiratum
ſuſpicamini:reperietis,partem eſſe eorũ,quibus ad habendum: partẽ,quibus ad conſu-
mendũ nihil ſatis eſſe videatur.Hîc ego iam illud,quod expeditiſſimum ſit,ne diſputo
quidem Quiritẽs,nõ eſſe hanc vobis à maioribus relictã conſuetudinẽ,vt emantur agri
à priuatis,quò plebs publicè deducatur:omnibus legibus agris publicis priuatos eſſe de-
ductos,huiuſcemodi me aliquid ab hoc horrido ac truce Tribuno pl. expectaſſe: hanc
verò emendi & vendendi quæſtuoſiſſimam ac turpiſſimam mercaturã,alienam actione
tribunitia,alienã dignitate populi R.ſemper putaui. Libet agros emi:primùm quæro,
quos agros?& quibus in locis? nolo ſuſpenſam & incertã plebem R.obſcura ſpe & cæca
expectatione pẽdere.Albanus ager eſt,Setinus,Priuernas, Fũdanus,Veſtinus,Falernus,
Linternus,Cumanus,Caſinas:audio. ab alia porta,Capenas,Faliſcus,Sabinus ager,Rea-
tinus,Venafranus,Aliſanus,Trebulanus. Habes tantã pecuniã,qua hoſce omnes agros,
& cæteros horum ſimiles nõ modò emere,verùm etiam coaceruare poſſis.cur eos non
definis,neque nominas : vt ſaltẽ deliberare plebs Romana poſſit,quid interſit ſua,quid
expediat,quantũ tibi in emendis & in vendendis rebus cõmittendum putet? Definio,
inquit,Italiam.ſatis certa regio.etenim quantulum intereſt,vtrũ in Maſſici radices,an
in Italiam,alióue deducamini?Age verò definis locum. Quidnam agri verò,inquit,qui
arari aut coli poſſit?Qui poſſit arari,inquit,aut coli,nõ qui aratus aut cultus ſit. Vtrum
hæc lex eſt,an tabula Veratianæ auctionis?in qua ſcriptũ fuiſſe aiunt,iugera c c,in qui-
bus oliuetum fieri poteſt:iugera c c c,vbi inſtitui vineæ poſſunt. Hoc tu emes iſta inau
mirabili pecunia,quod arari aut coli poſſit?quod ſolum tam exile & macrum eſt,quod
aratro perſtringi non poſſit?aut quod eſt tam aſperum ſaxetum,in quo agricolarũ cul-
tus non elaboret?Iccirco,inquit,agros nominare non poſſum,quia tangam nullum ab
inuito.Hoc quoq; multò eſt quæſtuoſius,quàm ſi ab inuito ſumeret:inietur enim ratio

quæſtus de veſtra pecunia, & tum denique ager emetur, cùm idem expedierit emptori
& vẽditori. Sed videte vim legis agrariæ: ne ii quidem, qui agros publicos poſſident, de-
cedent de poſſeſſione, niſi erunt deducti optima cõditione & pecunia maxima. Conuer
70 ſa ratio. antea, cùm erat à Tribuno pl. mentio legis agrariæ facta, cõtinuò, qui agros pu
blicos, aut qui poſſeſſiones inuidioſas tenebant, pertimeſcebant. hæc lex eos homines
fortunis locupletat, inuidia liberat. Quàm multos enim Quirites exiſtimatis eſſe, qui la
titudinem poſſeſſionum tueri, qui inuidiam Syllanorum agrorum ferre nõ poſſint? qui
vendere cupiant, emptorem non reperiant? perdere iam denique illos agros ratione ali-
qua velint? qui paulò antè, diem noctẽmque Tribunitium nomẽ horrebant, veſtrã vim
metuebant, mentionem legis agrariæ pertimeſcebant, ii nunc etiam vltrò rogabuntur
atque orabũtur, vt agros partim publicos, partim plenos inuidiæ, plenos periculi, quan-
ti ipſi velint, Decemuiris tradant. Atque hoc carmen hic Tribunus pl. nõ vobis, ſed ſibi
intus canit. Habet ſocerum virũ optimum, qui tantum agri in illis Reip. tenebris occu
71 pauit, quantum concupiuit. huic ſubuenire vult ſuccumbenti, iam oppreſſo, Syllanis
oneribus graui, ſua lege, vt liceat illi inuidiam deponere, pecuniam condere: & vos non
dubitatis, quin vectigalia veſtra vendatis plurimo maiorum veſtrorum ſanguine & ſu
dore quæſita, vt Syllanos poſſeſſores diuitiis augeatis, periculo libertatis? nã ad hanc em-
ptionem Decemuiralem duo genera agrorum ſpectant Quirites. eorum vnum propter
inuidiam domini fugiunt, alterum propter vaſtitatẽ. Syllanus ager à certis hominibus
latiſſimè continuatus tantã habet inuidiã, vt veri ac fortis Tribuni pl. ſtridorem vnum
perferre non poſſit: hic ager omnis, quoquo pretio coëmptus erit, tamen ingenti pecu
nia vobis inducetur. Alterum genus agrorũ propter ſterilitatem incultũ, propter peſti-
lentiam vaſtum atque deſertũ, emetur ab iis, qui eos vident ſibi eſſe, ſi non vẽdiderint,
72 relinquendos. Et nimirum iſtud eſt, quod ab hoc Tribuno pl. dictũ eſt in ſenatu, vrba-
nam plebẽ nimium in Rep. poſſe, exhauriendam eſſe. hoc enim verbo eſt vſus, quaſi de
aliqua ſentina, ac nõ de optimorũ ciuium genere loqueretur. Vos verò Quirites, ſi me
audire vultis, retinete iſtam poſſeſſionẽ gratiæ, libertatis, ſuffragiorũ, dignitatis, vrbis,
fori, ludorũ, feſtorum dierum, cæterorum omnium commodorũ. niſi fortè mauultis,
relictis his rebus, atque hac luce Reip. in Sipõtina ſiccitate, aut in Salpinorũ peſtilentiæ
finibus Rullo duce collocari. At dicat, quos agros empturus ſit: oſtẽdat & quid, & qui-
bus daturus ſit. Vt verò, cùm omnes vrbes, agros, vectigalia, regna vẽdiderit, tum arenã
aliquam, aut paludes emat, id vos poteſtis quæſo concedere? Quanquam illud eſt egre-
gium, quòd hac lege ante omnia væneunt, antè pecuniæ cogũtur & coaceruãtur, quàm
73 gleba vna ematur: deinde emi iubet, ab inuito vetat. Quæro, ſi, qui velint vendere, non
fuerint: quid pecunia fiet? referre in ærariũ lex vetat, exigi prohibet. igitur pecuniã o-
mnem Decemuiri tenebũt, vobis ager nõ emetur: vectigalibus abalienatis, ſociis vexa-
tis, Regibus atque omnibus gẽtibus exinanitis, illi pecunias habebũt, vos agros nõ habe
bitis. Facilè, inquit, adducẽtur pecuniæ magnitudine, vt velint vendere. ergo ea lex eſt,
qua noſtra vẽdamus, quãti poſſimus: aliena emamus, quãti poſſeſſores velint. Atque in
hos agros, qui hac lege empti ſint, colonias ab iis Decẽuiris deduci iubet. quid? omníſne
eiuſmodi locus eſt, vt nihil interſit Reip. colonia deducatur in eũ locũ, nécne: an eſt lo
cus, qui coloniã poſtulet? eſt planè rectius, & quo in genere ſicut in cæteris Reip. parti-
bus, eſt operæ pretium diligẽtiam maiorum recordari, qui colonias ſic idoneis in locis
74 contra ſuſpicionẽ periculi collocarunt, vt eſſe non oppida Italiæ, ſed propugnacula im
perii viderentur. Hi deducent colonias in eos agros, quos emerint: etiámne, ſi Reip. nõ
expediat? & in quæ loca præterea videbitur? quid igitur eſt cauſæ, quin coloniã in Iani-
culũ poſſint deducere, & ſuũ præſidiũ in capite atq; ceruicibus veſtris poſſint collocare?
tu nõ definias, quò colonias, in quæ loca, quo numero colonorũ deduci velis? tu occu-
pes locũ, quem idoneũ ad vim tuam iudicaris? cõpleas numero? cõfirmes præſidio, quo
velis? populi R. vectigalibus, atq; omnibus copiis ipſum populũ R. coërceas? opprimas?

redigas in iſtam Decemuiralem ditionem ac poteſtatẽ? Vt verò totam Italiam ſuis præ-
ſidiis obſidere atque occupare cogitet, quæſo Quirites cognoſcite. Permittit Decẽuiris,
vt in omnia municipia, in omnes colonias totius Italiæ colonos deducãt, quos velint: 6
iiſque colonis agrũ dari iubet. Num obſcurè maiores opes, quàm libertas veſtra pati po
teſt, & maiora præſidia quærũtur? num obſcurè regnũ conſtituitur? num obſcurè liber-
tas veſtra tollitur? nam cùm iidem omnẽ pecuniam, maximã multitudinem, id eſt to-
tam Italiam, ſuis opibus obſidebunt: iidem veſtram libertatem ſuis præſidiis & coloniis
interclusam tenebunt: quæ ſpes tandem, quæ facultas recuperandæ veſtræ libertatis re-
linquetur? At enim ager Campanus hac lege diuidetur orbis terræ pulcherrimus: & Ca-
puam colonia deducetur, vrbem ampliſſimam atque ornatiſſimam. Atqui quid ad hæc
poſſumus dicere? de commodo veſtro prius dicam Quirites: deinde ad amplitudinẽ &
dignitatem reuertar: vt, ſiquis agri aut oppidi bonitate delectetur, nequid expectet: ſi-
quem rei dignitas cõmouet, vt huic ſimulatæ largitioni reſiſtat. Ac primùm de oppido 7
dicam, ſiquis eſt fortè, quem Capua magis, quàm Roma delectat. Quinque millia colo-
norũ Capuam ſcribi iubet. Ad hunc numerũ quingẽtos ſibi ſinguli ſument. quæſo no-
lite voſmetipſos conſolari: verè & diligenter conſiderate. num vobis, aut veſtri ſimili-
bus, integris, quietis, otioſis hominibus, in hoc numero locum fore putatis? ſi eſt omni-
bus vobis, aut maiori veſtrũ parti: quanquã me veſter honos vigilare dies atq; noctes, &
intentis oculis omneis Reip. parteis intueri iubet, tamen pauliſper, ſi ita cõmodum ve-
ſtrũ feret, conniuebo. Sed ſi quinque hominũ millibus ad vim, facinus, cædémque de-
lectis locus atq; vrbs, quæ bellũ facere atq; inſtruere poſſit, quæritur: taménne patiemi-
ni veſtro nomine cõtra vos firmari opes, armari præſidia, vrbes, agros, copias cõparari?
nã agrũ quidem Campanũ, quem vobis oſtentãt, ipſi cõcupiuerunt: deducẽt ſuos, quo- 8
rũ nomine ipſi teneant & fruãtur: coẽmẽt præterea: iſta dena iugera continuabũt: nam
ſi dicent per legẽ id non licere, ne per Corneliã quidem licet: at videmus (vt lõginqua
mittamus) agrũ Præneſtinum à paucis poſſideri: neque iſtorũ pecuniis quicquam aliud
deeſſe video, niſi eiuſmodi fundos, quorũ ſubſidio familiarũ magnitudines, & Cumano-
rum, ac Puteolanorũ prædiorũ ſumptus ſuſtentare poſſint. Quòd ſi veſtrũ commodum
ſpectat, veniat, & coràm mecum de agri Campani diuiſione diſputet. Quæſiui ex eo Ca
lendis Ian. quibus hominibus, & quemadmodum illum agrũ eſſet diſtributurus. Reſpõ-
dit, à Romilia tribu ſe initium eſſe facturũ. Primùm quæ eſt iſta ſuperbia & cõtumelia,
vt populi pars amputetur, ordo tribuũ negligatur? antè ruſticis detur ager, qui habent,
quàm vrbanis, quibus iſta agri ſpes & iucunditas oſtenditur? aut ſi hoc ab ſe dictũ negat,
& ſatiſfacere omnibus vobis cogitat: proferat, in iugera dena deſcribat, ab Otriculana 9
vſque ad Narnienſem nomina veſtra proponat. ſi nõ modò dena iugera dari vobis, ſed
ne conſtipari quidem tãtum numerum hominum poſſe in agrum Campanum intelli-
getis: taménne vexari Remp. contemni maieſtatem populi R. deludi voſmetipſos diu-
tius à Tribuno pl. patiemini? quòd ſi poſſet ager iſte ad vos peruenire, nónne eũ tamen
in patrimonio veſtro remanere malletis? vnúmne fundum pulcherrimũ populi R. ca-
put veſtræ pecuniæ, pacis ornamẽtum, ſubſidium belli, fundamẽtum vectigalium, hor-
reum legionũ, ſolatiũ annonæ, diſperire patiemini? an obliti eſtis, Italico bello, amiſſis
cæteris vectigalibus, quãtos agri Cãpani fructibus exercitus alueritis? an ignoratis, cæ-
tera illa magnifica populi R. vectigalia perleui ſæpe momẽto fortunæ, inclinatione tẽ-
poris pẽdere? quid nos Aſiæ portus, quid Syriæ rura, quid omnia tranſmarina vectigalia 10
iuuabunt, tenuiſſima ſuſpicione prædonum aut hoſtium iniecta? At verò hoc agri Cam
pani vectigal cùm eiuſmodi eſt, vt domi ſit, & omnibus præſidiis oppidorum tegatur:
tũ neque bellis infeſtũ, nec fructibus varium, nec cælo ac loco calamitoſum eſſe ſolet.
Maiores noſtri nõ ſolùm id, quod à Campanis ceperãt, non imminuerunt, verùm etiã,
quod & tenebant, quibus adimi iure non poterat, coëmerunt. Qua de cauſa nec duo
Gracchi, qui de plebis R. cõmodis plurimũ cogitauerũt: nec L. Sylla, qui omnia ſine vlla

religione, quibus voluit, eſt dilargitus, agrú Campanum attingere auſus eſt. Rullus extitit, qui ex ea poſſeſſione Remp. dimoueret, ex qua nec Gracchorum benignitas eam,
81 nec Syllæ dominatio deieciſſet. Quem agrum núc prætereuntes veſtrum eſſe dicitis: & quem pariter, qui iter faciũt, externi homines veſtrum eſſe audiunt: is, cùm erit diuiſus, neque erit, neque veſter eſſe dicetur. At qui homines poſſidebũt? primò quidem acres, ad vim prompti, ad ſeditionem parati, qui, ſimulac Decemuiri cócrepuerint, armati in ciues, & expediti ad cædem eſſe poſſint. deinde ad paucos opibus & copiis affluenteis to tum agrum Campanum perferri videbitis. Vobis interea, qui illas à maioribus pulcherrimas vectigalium ſedes armis captas accepiſtis, gleba nulla de paternis atque auitis poſ ſeſſionibus relinquetur: ac tantùm intererit inter veſtram, & priuatorum diligentiam, quòd cùm à maioribus veſtris P. Lentulus, princeps ſenatus, in ea loca miſſus eſſet, vt &
82 priuatos agros, qui in publicum Campanũ incurrebant, pecunia publica coëmeret, dicitur renuntiaſſe, nulla ſe pecunia fundum cuiuſdã emere potuiſſe, eúmque, qui nollet vendere, ideo negaſſe ſe adduci poſſe vti venderet, quòd, cùm plures fundos haberet, ex illo ſolo fundo nunquã malum nuntium audiſſet. Itáne verò? priuatũ hæc cauſa cómouit: populum R. ne agrũ Campanũ priuatis gratis Rullo rogante tradat, non cómouebit? At quidem populus R. de hoc vectigali poteſt dicere, quod ille de ſuo fundo dixiſſe dicitur, Aſia multos annos vobis fructũ Mithridatico bello nó tulit: Hiſpaniarũ vectigal temporibus Sertorianis nullum fuit: Siciliæ ciuitatibus bello fugitiuorum M. Attilius etiam mutuum frumentũ dedit: at ex hoc vectigali nunquã malus nuntius auditus eſt. Cætera vectigalia belli facultatibus affliguntur: hoc vectigali etiam belli facultates ſu-
83 ſtentantur. Deinde in hac aſſignatione agrorũ ne illud quidem dici poteſt, quod in cæteris, agros deſertos à plebe, atq; à cultura hominum liberorũ eſſe nó oportere. ſic enim dico: ſi Campanus ager diuidatur, exturbari & expelli plebem ex agris, non conſtitui & collocari. totus enim ager Campanus colitur, & poſſidetur à plebe optima & modeſtiſſima: quod genus hominum optimè moratum, optimorũ & aratorum & militũ, ab hoc plebicola Tribuno funditus eiicitur. Atque illi miſeri nati in illis agris & educati, glebis ſubigendis exercitati, quò ſe ſubitò conferant, non habebunt: his robuſtis, & valentibus, & audacibus Decemuirûm ſatellitibus agri Cãpani poſſeſſio tota tradetur. Et vt vos núc de veſtris maioribus prædicatis, Hunc agrum nobis maiores noſtri reliquerũt: ſic veſtri poſteri de vobis prædicabunt, Hunc agrum patres noſtri acceptum à patribus
84 ſuis perdiderunt. Equidem exiſtimo, ſi iam campus Martius diuidatur, & vnicuique veſtrum, vbi conſiſtat, bini pedes aſſignentur: tamẽ promiſcuè toto, quàm propriè parua frui parte malletis. Quare etiam ſi ad vos eſſet ſingulos aliquid ex hoc agro peruenturum, qui vobis oſtenditur, aliis comparatur: tamen honeſtius eum vos vniuerſi, quàm ſinguli poſſideretis. Núc verò cùm ad vos nihil pertineat, ſed paretur aliis, eripiatur vobis: nònne acerrimè, tanquã armato hoſti, ſic huic legi pro veſtris agris reſiſtetis? adiungit Stellatem campũ agro Campano, & in eo duodena deſcribit in ſingulos homines
85 iugera. Quaſi verò paulùm differat ager Campanus, ac Stellatis. Et multitudo Quirites quæritur, qua illa omnia oppida compleantur. Nam dixi antea, lege permitti, vt, quæ velint municipia, quas velint veteres colonias, colonis ſuis occupent. Calenum muni-
86 cipium complebunt: Theanum opprimẽt: Atellam, Cumas, Neapolin, Pompeios, Nuceriam ſuis præſidiis deuincient: Puteolos verò, qui nunc in ſua poteſtate ſunt, ſuo iure libertatéque vtuntur, totos nouo populo, atq; aduentitiis copiis occupabũt. Tunc illud exilium Cãpanæ coloniæ vehementer huic imperio timendũ Capua à Decemuiris inſe retur: tunc cótra hãc Romam, communem patriam omnium noſtrũ, illa altera Roma quæretur. In id oppidũ homines nefarii Rẽp. noſtrã transferre conantur, quo in oppido maiores veſtri nullam Remp. eſſe voluerunt: qui tres ſolùm vrbes in terris omnibus, Carthaginem, Corinthum, Capuam, ſtatuerunt poſſe imperii grauitatem ac nomen ſuſtinere. Deleta Carthago eſt, quòd cùm hominũ copiis, tũ ipſa natura ac loco, ſuccincta

portibus, armata muris, excurrere ex Africa, imminere ita fructuoſiſſimis inſulis populi R. videbatur. Corinthi veſtigiũ vix relictum eſt. erat enim poſita in anguſtiis atque in faucibus Græciæ, ſic vt terra clauſtra locorũ teneret, & duo maria maximè nauigationi diuerſa penè coniungeret, cùm pertenui diſcrimine ſepararētur. Hæc, quæ procul erant à conſpectu imperii, nõ ſolùm afflixerunt, ſed etiam, ne quãdo recreata exurgere atque erigere ſe poſſent, funditus, vt dixi, ſuſtulerunt. De Capua multum eſt & diu cõſultum. Extant literæ Quirites publicæ: ſunt S.C. complura. ſtatuerunt homines ſapientes, ſi agrum Campanis ademiſſent, magiſtratus, ſenatum, publicum ex illa vrbe conſilium ſuſtuliſſent, imaginem Reip. nullam reliquiſſent, nihil fore quòd Capuam timeremus. Itaque hoc perſcriptum in monumentis veteribus repetietis: vt eſſet vrbs, quæ res eas, quibus ager Campanus coleretur, ſuppeditare poſſet: vt eſſet locus comparãdis, condendíſque fructibus: vt aratores cultu agrorũ defeſſi, vrbis domiciliis vterentur: icciteo illa ædificia non eſſe deleta. Videte, quantum interuallum ſit interiectum inter maiorũ noſtrorum conſilia, & inter iſtorum hominũ dementiam. illi Capuam receptaculum aratorum, nundinas ruſticorũ, cellam atque horreum Campani agri eſſe voluerunt: hi expulſis aratoribus, effuſis ac diſſipatis fructibus veſtris, eandem Capuã ſedem nouæ Reip. conſtituunt, molem contra veterem Remp. comparant. Quòd ſi maiores noſtri exiſtimaſſent, quenquam in tam illuſtri imperio, & tam præclara populi R. diſciplina Bruti aut P. Rulli ſimilem futurum (hos enim nos duos adhuc videmus, qui hanc Remp. Capuam totã transferre vellent) profectò nomen illius vrbis non reliquiſſent: verùm arbitrabantur, Corintho & Carthagini, etiam ſi ſenatũ & magiſtratũ ſuſtuliſſent, agrúmq; ciuibus ademiſſent, tamen non defore, qui illa reſtituerent, atque qui antè omnia commutarent, quàm nos audire poſſemus: hîc verò in oculis ſenatus, populíq; R. nihil poſſe exiſtere, quod nõ antè extingui atque opprimi poſſet, quàm planè exortum ac natũ eſſet. Neque verò ea res fefellit homines diuina mēte & conſilio præditos: nam poſt Q. Fuluium, Q. Fabium Coſs. quibus Conſulibus Capua deuicta atque capta eſt, nihil eſt in ea vrbe contra hanc Remp. non dico factum, ſed omnino excogitatũ. multa poſtea bella geſta cum Regibus, Philippo, Antiocho, Perſa, Pſeudophilippo, Ariſtonico, Mithridate & cæteris: multa præterea bella grauia, Carthaginenſiũ, Corinthium, Numantinũ: multæ in hac Rep. ſeditiones domeſticæ, quas prætermitto: bella cum ſociis, Fregellanũ, Marſicum: quibus omnibus domeſticis externíſque bellis Capua nõ modò non obfuit, ſed opportuniſſimã ſe nobis præbuit, & ad bellũ inſtruendum, & ad exercitus ornãdos, & tectis ac ſedibus ſuis recipiendos. Homines non inerãt in vrbe, qui malis concionibus, turbulentis S.C. iniquis imperiis Remp. miſcerent, & rerũ nouarũ cauſam aliquam quærerent: neque enim concionandi poteſtas erat cuiquam, nec cõſilii capiundi publici: non gloriæ cupiditate efferebantur, propterea quòd, vbi honos publicè non eſt, ibi gloriæ cupiditas eſſe nõ poteſt: nõ contentione, nõ ambitione diſcordes: nihil enim ſupererat, de quo certarēt: nihil, quod contrà peterent: nihil, vbi diſſiderent. Itaq; illam Campanam arrogantiam, atque intolerandam ferociã ratione & conſilio maiores noſtri ad inertiſſimum & deſidioſiſſimum otium perduxerunt. ſic & crudelitatis infamiã effugerũt, quòd vrbem ex Italia pulcherrimam non ſuſtulerũt: & multum in poſterum prouiderunt, quòd neruis vrbis omnibus exectis, vrbem ipſam ſolutã ac debilitatã reliquerunt. Hæc cõſilia maiorũ M. Bruto, vt antea dixi, reprehēdenda, & P. Rullo viſa ſunt: neq; te P. Rulle omnia illa M. Bruti, atque auſpicia à ſimili furore deterrēt. nam & ipſe qui deduxit, & qui magiſtratum Capuæ & Leocreãti ceperũt, & qui aliquam partem illius deductionis, honoris, muneris attigerunt, omnes acerbiſſimas impiorũ pœnas pertulerunt. Et quoniam Bruti, atque illius temporis feci mentionem, cõmemorabo id, quod egomet vidi, cùm veniſſem Capuam, coloniam deductã L. Conſidio, & Sex. Saltio (quemadmodum ipſi loquebantur) Prætoribus: vt intelligatis, quantã locus ipſe afferat ſuperbiam: quæ paucis diebus, quibus illò colonia deducta fuit, perſpici atque intelligi

potuit. Nam primùm, id quod dixi, cùm cæteris in coloniis Duumuiri appellentur, hi ſe Prætores appellari volebant. Quibus primus annus hanc cupiditatẽ attuliſſet, nónne arbitramini paucis annis fuiſſe Conſulũ nomen appetituros? deinde anteibant lictores, non cum bacillis, ſed, vt hîc Prætoribus anteeunt, cum faſcibus duobus. Erãt hoſtiæ maiores in foro cõſtitutæ, quæ ab his Prætoribus de tribunali, ſicut à nobis Conſulibus de conſilii ſententia probatis, ad præconem & ad tibicinem immolabãtur. deinde Patres Conſcripti vocabantur. Iam verò vultũ Conſidii videre, ferendum vix erat. quem hominem vt grandi macie torridum, Romæ contemptũ, abiectum videbamus, hunc Capuæ Campano ſupercilio, ac regio ſpiritu cùm videremus, Magios, Bloſſios mihi videbar illos videre ac Iubellios. Iam verò qui metus erat tunicatorũ illorum? & in Albana & Seplaſia quæ cõcurſatio percõtantium, quid Prætor edixiſſet, vbi cœnaret, quid enuntiaſſet? nos autẽ hinc Roma qui veneramus, iam non hoſpites, ſed peregrini atque aduenæ nominabamur. Hæc qui perſpexerint, maiores noſtros dico Quirites, nõ eos in deorũ immortalium numero venerãdos à nobis, & colendos putatis? quid enim viderũt? hoc, quod nũc vos quæſo proſpicite atq; cognoſcite. Non ingenerantur hominibus mores tam à ſtirpe generis ac ſeminis, quàm ex iis rebus, quæ ab ipſa natura loci, & à vitæ conſuetudine ſuppeditãtur, quibus alimur & viuimus. Carthaginenſes fraudulenti & mendaces, non genere, ſed natura loci, quòd propter portus ſuos multis & variis mercatorũ & aduenarũ ſermonibus ad ſtudium fallendi ſtudio quæſtus vocabantur. Ligures montani, duri atque agreſtes: docuit ager ipſe, nihil ferendo, niſi multa cultura & magno labore quæſitum. Campani ſemper ſuperbi bonitate agrorũ & fructuum, magnitudine vrbis, ſalubritate, deſcriptione, pulchritudine. Ex hac copia, atq; omnium rerũ affluentia primùm illa nata ſunt: arrogãtia, qua à maioribus noſtris alterum Capua Conſulem poſtulauit: deinde ea luxuries, quæ ipſum Annibalem armis etiam tum inuictum voluptate vicit. Huc iſti Decemuiri cùm numerum colonorũ ex lege Rulli deduxerint, centum Decuriones, decem Augures, ſex Pontifices conſtituerint? quos illorum animos, quos impetus, quam ferociam fore putatis? Romã in mõtibus poſitam, & conuallibus, cœnaculis ſublatam atque ſuſpenſam, non optimis viis, anguſtiſſimis ſemitis, præ ſua Capua planiſſimo in loco explicata, ac præ illis ſemitis irridebunt atque contemnent. Agros verò, Vaticanũ & Pupiniam, cum ſuis optimis atque vberibus campis conferendos ſcilicet putabunt. Oppidorum autem finĩtimorũ illam copiam cum hac per riſum ac per iocum contẽdent: Labicos, Fidenas, Collatiam, ipſum hercle Lanuuiũ, Ariciam, Tuſculum cum Calibus, Theano, Neapoli, Puteolis, Cumis, Pompeiis, Nuceria cõparabunt. Quibus illi rebus elati & inflati, fortaſſe non cõtinuò, ſed certè ſi paulùm aſſumpſerint vetuſtatis ac roboris, non continebũtur: progredientur longius, efferẽtur. Singularis homo priuatus, niſi magna ſapientia præditus, vix facilè ſeſe regionibus officii, magnis in fortunis & copiis continet: nedũ iſti ab Rullo & Rulli ſimilibus conquiſiti atque electi coloni, Capuæ, in domicilio ſuperbiæ, atque in ſedibus luxuriæ collocati, non ſtatim cõquiſituri ſint aliquid ſceleris & flagitii: immò verò etiã hoc magis, quàm illi veteres, germaníque Campani, quòd in vetere fortuna illos natos & educatos nimiæ tamen rerũ omniũ copiæ deprauabant: hi ex ſumma egeſtate in eandem rerũ abundantiam traducti, non ſolùm copia, verùm etiam inſolentia commouebuntur. Hæc tu P. Rulle, M. Bruti ſceleris veſtigia, quàm monimẽta maiorũ ſapientiæ ſequi maluiſti: hæc tu cum iſtis tuis actoribus excogitaſti, vt vetera vectigalia vẽderetis, & expleretis noua. Vrbi Capuam ad certamẽ dignitatis opponere vis, vt ſub veſtrũ ius, iuriſdictionem, poteſtatẽ, vrbes, nationes, prouincias, liberos populos, Reges, terrarũ denique orbem ſubiungeretis: vt, cùm omnẽ pecuniã ex ærario exhauſiſſetis, ex vectigalibus redegiſſetis, ab omnibus Regibus, gentibus, imperatoribus noſtris coẽgiſſetis, tamẽ omnes vobis pecunias ad nutũ veſtrũ penderẽt: vt iidem partim inuidioſos agros à Syllanis poſſeſſoribus, partim deſertos ac peſtilẽtes à veſtris neceſſariis, à vobiſmet ipſis emptos, quãti velletis

populo R.induceretis: vt omnia municipia,coloniáſque Italiæ nouis colonis occupa-
retis:vt,quibuſcunque in locis vobis videretur,ac quàm multis videretur,colonias col-
locaretis : vt omnem Remp.veſtris militibus,veſtris vrbibus,veſtris præſidiis cingere-
tis,atque oppreſſam teneretis:vt ipſum Cn.Pompeium,cuius præſidio ſæpiſſimè popu-
lus R.contra acerrimos hoſtes,& contra improbiſſimos ciues victor extitit,proſcribere,
atque horum conſpectu priuare poſſetis: vt nihil auro & argenro violari,nihil numero
& ſuffragiis declarari, nihil elata manu perfringi poſſet,quod nõ vos oppreſſum atque
ereptum teneretis:vt volitaretis interea per gẽtes,per regna omnia cum imperio ſum-
mo,cum iudicio infinito,cum omni pecunia: vt veniretis in caſtra Cn.Pompeii,atque 97
ipſa caſtra,ſi commodum vobis eſſet,venderetis : vt interea magiſtratus reliquos legi-
bus omnibus ſoluti,ſine metu iudiciorum,ſine periculo petere poſſetis:vt nemo ad po
pulum R.vos adducere,nemo producere,non ſenatus cogere,nõ Conſul coërcere,non
Tribunus pl.retinere poſſit.Hæc ego vos cõcupiiſſe pro veſtra ſtultitia atque intempe-
rantia,non miror:ſperare me Conſule aſſequi poſſe,demiror.nam cùm omnium Con-
ſulum grauis in Rep.cuſtodienda cura ac diligẽtia debet eſſe,tum eorum maximè,qui
non in cunabulis,ſed in campo ſunt Cõſules facti.nulli populo R.pro me maiores mei
ſpoponderunt:mihi creditum eſt:à me petere,quod debeo,me ipſum appellare debetis.
quemadmodum,cùm petebam,nulli me vobis authores generis mei commendarunt: 98
ſic,ſi quid deliquero, nullæ ſunt imagines,quæ me à vobis deprecentur . Quare,modò
vt vita ſuppetat, quanquam ego ſum is qui eam poſſim ab iſtorum ſcelere, inſidiiſque
defendere: polliceor hoc vobis Quirites bona fide,Remp.vigilanti homini,nõ timido:
diligenti,non ignauo commiſiſtis.Ego is Conſul,qui concionem metuam?qui Tribu-
nos pl.perhorreſcam?qui ſæpe & ſine cauſa tumultuer?qui timeam,ne mihi in carcere
habitandũ ſit,ſi Tribunus pl.duci iuſſiſſet?Ego nondum veſtris armis armatus,inſigni-
búſque ampliſſimis ornatus,imperio,authoritate,non horrui in hunc locum progredi
poſſe,vobíſque authoribus improbitati hominis reſiſtere: nunc verear,ne Reſp. tantis
munita præſidiis ab iſtis vinci aut opprimi poſſit?ſi antea timuiſſem,hac concione,hoc
populo certè non vererer . quis enim vnquam tam ſecunda concione legem agrariam 99
ſuaſit, quàm ego diſſuaſi ? ſi hoc diſſuadere eſt, ac non diſturbare ac peruertere. Ex quo
intelligi Quirites poteſt,nihil eſſe tam populare, quàm id quod ego vobis in hunc an-
num Conſul popularis affero,pacem,tranquillitatem,otium.Quæ nobis deſignatis ti-
mebatis,ea ne accidere poſſent , conſilio meo ac ratione prouiſa ſunt . Non modò vos
eritis in otio,qui ſemper eſſe volueratis,verùm etiam iſtos,quibus otioſi negotium fe-
ciſſemus,otioſiſſimos reddam . Etenim illis honores,poteſtates,diuitiæ ex tumultu at-
que ex diſſenſionibus ciuium comparari ſolent: vos,quorum gratia in ſuffragiis conſi-
ſtit,libertas in legibus,honos in iudiciis & æquitate magiſtratus,res familiares in pace,
omni ratione otium tenere debetis . Nam etſi ii, qui propter deſidiam in otio viuunt,
tamen in ſua turpi inertia capiunt voluptatem: ſub ipſo otio,quo vos fortunam regi- 100
tis,hunc ſtatum,quem habetis,eſſe meliorem non ignoratis,non vt quæſitum, ſed vi-
ta partum otium tenueritis . Quod ego & concordia,quam mihi conſtitui cum colle-
ga , inuitiſſimis iis hominibus , quos in Conſulatu inimicos eſſe & animis , & corporis
actibus prouidi:omnibus proſpexi ſanè,& reuocaui:idem Tribunus pl.denuntiaui,quid
turbulenti me Conſule conflarent . Summum & firmiſſimum eſt illud communibus
fortunis præſidium Quirites , vt , quales vos hodierna die maxima concione mihi pro
ſalute veſtra præbuiſtis,tales reliquis temporibus populo R.præbeatis.pro certo polli-
ceor hoc vobis atque confirmo, me eſſe perfecturum , vt iam tandem illi, qui honori
inuiderunt meo,tamen vos vniuerſos in Conſule deligendo plurimũ vidiſſe fateantur.

De Lege Agraria contra Rullum

TRIBVNVM PLEB. AD POPVLVM, ORATIO XVII.

1 COMMODIVS feciſſent Tribuni pl. Quirites, ſi, quæ apud vos de me
deſerunt, ea coràm potius me præſente dixiſſent. nam & æquitatem
veſtræ diſceptationis, & conſuetudinem ſuperiorum, & ius ſuæ pote-
ſtatis retinuiſſent. ſed quoniam adhuc præſens certamen contentio-
némque fugerunt: nunc ſi videtur eis, in meá concionem prodeant,
&, quò prouocati à me venire noluerunt, reuocati ſalté reuertantur.
Video quoſdam Quirites ſtrepitu ſignificare neſcio quid: & non eoſdem vultus, quos
proxima mea concione præbuerunt, in hanc concionem mihi retuliſſe. Quare à vobis,
qui nihil de me crediditis, vt eam voluntaté, quam ſemper habuiſtis erga me, retinea-
2 tis, peto. A vobis autem, quos leuiter immutatos eſſe ſentio, paruam exigui tēporis vſu-
ram bonæ de me opinionis poſtulo, vt eam, ſi, quæ dixero, vobis probabo, perpetuò re-
tineatis: ſin aliter, hoc ipſo in loco depoſitā atque abiectā relinquatis. Completi ſunt
animi, auréſque veſtræ Quirites, me gratificantem ſeptem tyrannis, cæteriſque veſtræ
Syllanarum aſſignationum poſſeſſoribus, agrariæ legi & cōmodis veſtris obſiſtere. hæc
ſiqui crediderunt, illud prius crediderint neceſſe eſt, hac lege agraria, quæ promulgata
ſit, adimi Syllanos agros, vobiſque diuidi, aut denique minui priuatorum poſſeſſiones,
vt in eas vos deducamini. Si oſtēdo, non modò non adimi cuiquam glebam de Syllanis
agris, ſed etiam genus id agrorū certo capite legis impudentiſſimè confirmari atq; ſan
ciri: ſi doceo, agris iis, qui à Sylla ſunt dati, ſic diligenter Rullum ſua lege conſulere, vt
3 facilè appareat eam legem non à veſtrorum commodorū patrono, ſed à Valgii genero
eſſe conſcriptā: num quid eſt cauſæ Quirites, quin illa criminatione, qua in me abſen-
tem vſus eſt, non ſolùm meam, ſed etiam veſtram diligentiam prudentiámq; deſpexe-
rit? Caput eſt legis XL, de quo ego cōſulto Quirites: neque apud vos antè feci mentio-
nem, ne aut refricare obductā iam Reip. cicatricem viderer, aut aliquid alieniſſimo tem
pore nouæ diſſenſionis cōmouere. neque verò nunc ideo diſputabo, quòd hunc ſtatum
Reip. non magnopere defendendum putem, præſertim qui otii & cōcordiæ patronum
me in hūc annum Reip. profeſſus ſim: ſed vt doceam, Rullum poſthac in iis ſaltem ta-
cere rebus, in quibus de ſe, & de ſuis factis taceri velit. Omnium legum iniquiſſimam,
diſſimillimámq; legis eſſe arbitror eā, quam L. Flaccus interrex de Sylla tulit, vt omnia,
4 quæcūque ille feciſſet, eſſent rata. Nam cùm cæteris in ciuitatibus, tyrannis inſtitutis,
leges omnes extinguantur atque tollantur, hic Reip. tyrannū lege conſtituit. Eſt inui-
dioſa lex, ſicut dixi: veruntamen habet excuſationem: nō enim videtur hominis lex eſ-
ſe, ſed temporis. quid, ſi eſt hæc multò impudentior? nam Valeria lege Corneliíſque le-
gibus eripitur, cùm datur: coniungitur impudēs gratificatio cum acerba iniuria, ſed ta-
men habet in illis legibus ſpem nonnullam ille, cui ademptus eſt: aliquem ſcrupulum,
cui datus eſt. Rulli cautio eſt hæc, QVAE POST C. MARIVM, CN. PAPIRIVM
COSS. quàm procul à ſuſpicione fugit, quòd eos Conſules, qui aduerſarii Syllæ maxi-
mè fuerūt, potiſſimū nominauit? ſi enim Syllam Dictatorem nominaſſet, perſpicuum
fore & inuidioſum arbitratus eſt. Sed quem veſtrū tam tardo ingenio fore putauit, cui
5 poſt eos Conſules Syllam Dictatorē fuiſſe in mentē venire nō poſſet? quid ergo ait Ma-
rianus Tribunus pl. qui nos Syllanos in inuidiam rapit? QVAE POST MARIVM
ET CARBONEM COSS. agros, ædificia, lacus, ſtagna, loca, poſſeſſiones, cælū & ma-
re prætermiſit, cætera cōplexus eſt. PVBLICE DATA, ASSIGNATA, VENDITA,
CONCESSA SVNT. à quo Rulle? poſt Marium & Carbonem Coss. quis aſſignauit,
quis dedit, quis cōceſſit, præter Syllam? EA OMNIA EO IVRE SINT. quo iure?

labefactat videlicet neſcio quid. nimium acer, nimium vehemens Tribunus pl. Syllana
reſcindit. VT QVAE OPTIMO IVRE PRIVATA SINT. Etiámne melio-
re, quàm paterna & auita? meliore. At hoc Valeria lex non dicit? Corneliæ leges nõ ſan-
ciunt: Sylla ipſe non poſtulat. Si iſti agri partem aliquam iuris, aliquam ſimilitudinem
propriæ poſſeſſionis, aliquam ſpem diuturnitatis attingunt: nemo eſt tã impudens iſto- 6
rum, quin agi ſecum præclarè arbitretur. Tu verò Rulle quid quæris? quod habẽt, vt ha
beant, quis vetat? vt priuatum, ſed ita latum eſt, vt melior tui ſoceri fundus Irpinus ſit:
ſiue ager Irpinus (totum enim poſſidet) quàm meus paternus auitúſque fundus Arpi-
nas: id enim caues: optimo enim iure ea ſunt profectò prædia, quæ optima conditione
ſunt: libera meliore iure ſunt, quàm ſerua. Capite hoc omnia, quæ ſeruiebant, non ſer-
uient: ſoluta meliore in cauſa ſunt, quàm obligata. eodem capite obligata omnia ſi mo
dò Syllana ſunt, liberantur: immunia commodiore cõditione ſunt, quàm illa, quæ pen-
ſitant. Ego Tuſculanis pro aqua Crabra vectigal pẽdam, quia à municipio fundum ac-
cepi: ſi à Sylla mihi datus eſſet, Rulli lege non penderem. Video vos Quirites, ſicuti res
ipſa cogat, commoueri vel legis, vel orationis impudentia: legis, quæ ius melius Sylla- 7
nis prædiis conſtituat, quàm paternis: orationis, quæ eiuſmodi cauſa inſimulare quen-
quam audeat, rationes Syllæ nimium vehementer defendere. At ſi illa ſolùm ſanciret,
quæ à Sylla eſſent data, tacerem: modò ipſe ſe Syllanum eſſe confiteretur. Sed non mo-
dò illis cauet, verùm etiam aliud quoddã genus donationis inducit: & is, qui à me Syl-
lanas poſſeſſiones defendi criminatur, non eas ſolùm ſancit, verùm ipſe nouas aſſigna-
tiones inſtituit, & repentinus Sylla nobis exoritur. nam attendite, quantas cõceſſiones
agrorum hic noſter obiurgator vno verbo facere conetur. QVAE DATA, DONA-
TA, CONCESSA, VENDITA. patior: audio. quid deinde? POSSESSA. Hoc Tribu-
nus pl. promulgare auſus eſt, vt, quod quiſque poſt Marium & Carbonẽ Coss. poſſidet,
id eo iure teneret, quo optimo priuatum? etiámne ſi vi eiecit? etiámne ſi clàm, ſi preca-
rio venit in poſſeſſionem? ergo hac lege ius ciuile, cauſæ poſſeſſionum, Prætorũ interdi
cta tollentur. Non mediocris res, neque paruum ſub hoc verbo furtum Quirites latet. 8
Sunt enim multi agri lege Cornelia publicati, nec cuiquam aſſignati, neque venditi,
qui à paucis hominibus impudentiſſimè poſſidentur: his cauet, hos defendit, hos priua-
tos facit: hos inquam agros, quos Sylla nemini dedit, Rullus non vobis aſſignare vult,
ſed eis condonare, qui poſſident. Cauſam quæro cur ea, quæ maiores vobis in Italia, Si-
cilia, duabus Hiſpaniis, Macedonia, Aſia quæſiuerunt, venire patiamini: cùm ea quæ ve-
ſtra ſunt, condonari poſſeſſoribus eadem lege videatis. Iam totam legem intelligetis,
cùm ad paucorum dominationem ſcripta ſit, ad Syllanæ aſſignationis rationes eſſe ac-
commodatiſſimam. nam ſocer huius vir multùm bonus eſt: neque ego nunc de illius
bonitate, ſed de genere impudẽtiæ diſputo. Ille enim, quod habet, retinere vult, neque
ſe Syllanum eſſe diſſimulat. hic, vt ipſe habeat, quod non habet, quæ dubia ſunt, per vos
ſancire vult: & cùm plus appetat, quàm ipſe Sylla, quibus ego rebus reſiſto, Syllanas res 9
defendere criminor. Habet agros nonnullos, inquit, ſocer meus deſertos atque longin-
quos: vendet eos mea lege quãti volet. habet incertos ac nullo iure poſſeſſos: confirma-
búntur optimo iure. habet publicos: reddam priuatos. denique eos fundos, quos in agro
Caſſinati optimos, fructuoſiſſimos cõtinuauit, cùm vſque eò vicinos proſcriberet, quo-
ad oculos continuando, ex multis prædiis vnam fundi regionem formámque perfece-
rit, quos nũc cum aliquo metu tenet, ſine vlla cura poſſidebit. Et quoniam, qua de cau-
ſa, & quorum cauſa ille hoc promulgauit, oſtendi: doceat ipſe, num ego quem poſſeſſo-
rem defendam, cùm agrariæ legi reſiſto. Siluam Scantiam vendis: Reſp. poſſidet: defen
do. Campanum agrum diuidis: vos eſtis in poſſeſſione: non cedo. Deinde Italiæ, Siciliæ, 10
cæterarúmque prouinciarum poſſeſſiones venaleis ac proſcriptas hac lege video: veſtra
ſunt prædia, veſtræ poſſeſſiones: reſiſtam atque repugnabo: neque patiar à quoquam po
pulum R. de ſuis poſſeſſionibus me Cõſule dimoueri: præſertim cùm vobis nihil quæ-

ratur: hoc enim vos iu erroſe verſari diutius nó oportet. Num quis veſtrum ad vim, ad facinus, ad cædem accommodatus eſt? nemo. atqui ei generi hominum, mihi credite, Campanus ager, & præclara illa Capua ſeruatur: exercitus contra vos, cótra libertatem veſtram, contra Cu. Pompeium conſtituitur: contra hanc vrbem Capua, cótra vos manus hominum audaciſſimorum, coutra Cn. Pompeium decem duces comparantur. Veniant coràm: &, quoniam me in veſtram concionem vobis flagitantibus conuocauerunt, diſſerant.

Pro C. Rabirio perduellionis reo,

AD QVIRITES, ORATIO XVIII.

1 ETSI Quirites, non eſt meæ conſuetudinis, initio dicendi rationem
reddere, qua de cauſa quenque defendam, propterea quòd cum omni-
bus ciuibus in eorum periculis ſemper ſatis iuſtam mihi cauſam ne-
ceſſitudinis eſſe duxi: tamen in hac defenſione capitis, famæ, fortuna-
rúmque omniũ C. Rabirii, proponeuda ratio videtur eſſe officii mei,
propterea quòd quæ iuſtiſſima mihi cauſa ad hunc defendendum eſſe
viſa eſt, eadem vobis ad abſoluẽdum debet videri. Nam me cùm amicitiæ vetuſtas, tum
dignitas hominis, tum ratio humanitatis, tum meæ vitæ perpetua cõſuetudo ad C. Ra-
birium defendendum eſt adhortata: tum verò vt id ſtudioſiſſimè facerem, ſalus Reip.
conſulare officium, Conſulatus denique ipſe mihi vnà vobiſcũ cum ſalute Reip. com-
mendatus coëgit. non enim C. Rabiriuni culpa delicti, non inuidia, vitæque turpitudo,
non denique veteres, iuſtæ, grauéſque inimicitiæ ciuium, in diſcrimen capitis vocaue-
runt: ſed vt illud ſummum auxilium maieſtatis atque imperii, quod nobis à maioribus
eſt traditum, de Repub. tolleretur: vt nihil poſthac authoritas ſenatus, nihil conſulare
imperium, nihil conſenſio bonorum cõtra peſtem ac perniciem ciuitatis valeret: iccir-
co in his rebus euertendis, vnius hominis ſenectus, infirmitas, ſolitudóque tentata eſt.
Quamobrem ſi eſt boni Conſulis, cùm cuncta auxilia Reipub. labefactari conuellique
2 videat, ferre opem patriæ, ſuccurrere ſaluti, fortuniſque cõmunibus, implorare ciuium
fidem, ſuam ſalutem poſteriorem ſalute communi ducere: eſt etiam bonorũ & fortium
ciuium, quales vos omnibus Reipub. tẽporibus extitiſtis, intercludere omneis ſeditio-
num vias, múnire præſidia Reipub. ſummum in Cõſulibus imperium, ſummum in ſe-
natu conſilium putare: ea qui ſecutus ſit, laude potius & honore, quàm pœna & ſuppli-
cio dignum iudicari. Quamobrem labor in hoc defendẽdo præcipuè meus eſt, ſtudium
verò conſeruãdi hominis commune mihi vobiſcum eſſe debebit. Sic enim exiſtima-
re debetis Quirites, poſt hominum memoriam rem nullam maiorem, magis periculo-
ſam, magis ab omnibus vobis prouidendam, neque à Tribuno pleb. ſuſceptam, ueque
à Conſule defenſam, neque ad populum R. eſſe delatam: agitur cuim nihil aliud in hac
cauſa Quirites, quàm vt nullum ſit poſthac in Repub. publicum cõſilium, nulla bono-
rum conſenſio contra improborum ſurorem & audaciam, nullum extremis Reip. tem
poribus perfugium & præſidium ſalutis. Quæ cùm ita ſint, primùm, quod in tanta di-
3 micatione capitis, famæ, fortunarúmque omnium fieri neceſſe eſt, ab Ioue Optimo
Maximo, cæteriſque diis, deabúſque immortalibus, quorum ope & auxilio multò ma-
gis hæc Reſpub. quàm ratione hominum & conſilio gubernatur, pacem ac veniam pe-
to: precórque ab iis, vt hodiernum diem, & ad huius ſalutem conſeruãdam, & ad Rem-
pub. conſtituendam illuxiſſe patiantur. Deinde vos Quirites, quorum poteſtas proxi-
mè ad deorum immortalium numen accedit, oro atque obſecro: quoniam vno tẽpore
vita C. Rabirii hominis miſerrimi atque innocẽtiſſimi, ſalus Reip. veſtris manibus ſuf-

ſragiiſque permittitur, adhibeatis in hominis ſortunis miſericordiam, in Reip. ſalute
ſapientiam, quam ſoletis. Nunc quoniam T. Labiene diligentiæ meæ tēporis angu-
ſtiis obſtitiſti, mé que ex comparato & conſtituto ſpatio defenſionis in ſemihoræ cur-
riculum coegiſti: parebitur, & quod iniquiſſimum eſt, accuſatoris conditioni: & quod
miſerrimum, inimici poteſtati. quāquam in hac præſcriptione ſemihoræ patroni mihi
partes reliquiſti, Conſulis ademiſti: propterea quòd ad defendendum propemodum ſa- 4
tis erit hoc mihi temporis, verum ad conquerendum parum: niſi fortè de locis religio-
ſis ac de lucis, quos ab hoc violatos eſſe dixiſti, pluribus verbis tibi reſpondendum pu-
tas. Quo in crimine nihil eſt vnquam abs te dictum, niſi à C. Macro obiectum eſſe cri-
men id C. Rabirio. in quo ego demiror, meminiſſe te, quid obiecerit C. Rabirio Macer
inimicus: oblitum eſſe, quid æqui & iurati iudices iudicarint. An de peculatu facto, an
de tabulario incenſo longa oratio eſt expromenda? Quo in crimine propinquus C. Ra-
birii iudicio clariſſimo C. Curtius pro virtute ſua eſt honeſtiſſimè liberatus: ipſe verò
Rabirius non modò in iudicium horum criminum, ſed ne in tenniſſimam quidem ſu-
ſpicionem verbo eſt vnquam vocatus. An de ſororis filio diligentius reſpondendū eſt,
quem ab hoc necatum eſſe dixiſti, cùm ad iudicii morem familiaris funeris excuſatio 5
quæreretur? Quid enim eſt tam veriſimile, quàm chariorem huic ſororis maritū, quàm
ſororis filium fuiſſe: atque ita chariorem, vt alter vita crudeliſſimè priuaretur, cùm al-
teri ad prolationem iudicii biduum quæreretur? an de ſeruis alienis contra legem Fa-
biam retentis, aut de ciuibus R. contra legem Porciam verberatis aut necatis plura di-
cenda ſunt, cùm tanto ſtudio C. Rabirius totius Apuliæ, ſingulari voluntate Campaniæ
vicinitatis ornetur? cúmque ad eius propulſandum periculum non modò homines, ſed
propè regiones ipſæ conuenerint, aliquanto etiam latius excitatæ, quàm ipſius vicini-
tatis nomen ac termini poſtulabant? Nam quid ego ad id longam orationem compa-
rem, quod eſt in eadem multæ irrogatione perſcriptum, hūc nec ſuæ, nec alienæ pudi-
citiæ pepercisse? Quin etiam ſuſpicor eo mihi ſemihoram à Labieno præſtitutam eſſe,
vt ne plura de pudicitia dicerem. Ergo ad hæc crimina, quæ patroni diligentiam deſide- 6
rant, intelligis mihi ſemihoram iſtam nimium longam fuiſſe. Illam alteram partē, de
nece Saturnini, nimis exiguam atque anguſtam eſſe voluiſti: quæ non oratoris inge-
nium, ſed Conſulis auxilium implorat & flagitat. nam de perduellionis iudicio, quod
à me ſublatum eſſe criminari ſoles, meum crimen eſt, non Rabirii. quod vtinam Qui-
rites ego id aut primus, aut ſolus ex hac Repub. ſuſtuliſſem: vtinā hoc quod ille crimen
eſſe vult, propriū teſtimoniū meæ laudis eſſet. quid enim optari poteſt quod ego mal-
lem, quàm me in Conſulatu meo carnificem de foro, crucem de campo ſuſtuliſſe? Sed
iſta laus primùm eſt maiorum noſtrorum Quirites, qui expulſis Regibus nullū in libe
ro populo veſtigium crudelitatis regiæ retinuerunt: deinde multorum virorum fortiū,
qui veſtram libertatem nō acerbitate ſuppliciorum infeſtam, ſed lenitate legum mu-
nitam eſſe voluerunt. Quamobrem vter noſtrum tandem Labiene popularis eſt? túne, 7
qui ciuibus R. in concione ipſa carnificem, qui vincla adhiberi putas oportere? qui in
campo Martio comitiis centuriatis auſpicato in loco crucē ad ciuium ſupplicium de-
figi & conſtitui iubes? an ego, qui funeſtari concionem contagione carnificis veto: qui
expiandum forum populi R. ab illis nefariis ſceleris veſtigiis eſſe dico: qui caſtam con-
cionem, ſanctum campum, inuiolatum corpus omnium ciuium R. integrū ius liber-
taris defendo ſeruari oportere? popularis verò Tribunus pl. cuſtos, defenſórque iuris &
libertatis. Porcia lex virgas ab omnium ciuium R. corpore amouit: hic miſericors fla-
gella retulit. Porcia lex libertatē ciuium lictori eripuit: Labienus homo popularis car-
nifici tradidit. C. Gracchus legem tulit, ne de capite ciuium R. iniuſſu veſtro iudicare-
tur: hic popularis à Duumuiris, iniuſſu veſtro, non iudicari de ciue R. ſed indicta cauſa 8
ciuem R. capitis condemnari coëgit. Tu mihi etiam legis Porciæ, tu C. Gracchi, tu ho-
rum libertatis, tu cuiuſquam denique hominis popularis mentionem facis, qui nō mo-

dò ſupplicijs inuſitatis, ſed etiam verborum inaudita crudelitate violare libertatem huius populi, tentare manſuetudinem, commutare diſciplinam conatus es: náque hæc tua quæ te hominem clementem, popularémque delectant, I lictor, colliga manus: quæ nõ modò huius libertatis, manſuetudiníſque non ſunt, ſed ne Romuli quidem, aut Numæ Pompilii, ſed Tarquinii ſuperbiſſimi atque crudeliſſimi Regis. iſta ſunt cruciatus carmina, quæ tu homo lenis, ac popularis libentiſſimè commemoras, Caput obnubito, arbori infelici ſuſpendito: quæ verba Quirites iampridem in hac Rep. nõ ſolùm tenebris vetuſtatis, verùm etiam luce libertatis oppreſſa ſunt. An verò, ſi actio iſta popularis eſſet, & ſi vllam partem æquitatis haberet aut iuris, C. Gracchus eam reliquiſſet? ſcilicet tibi grauiorem doloré patrui tui mors attulit, quàm C. Graccho fratris: & tibi acerbior eius patrui mors eſt, quem nunquam vidiſti, quàm illi eius fratris, quicum cõcordiſſimè vixerat? & ſimilis viri tu vlciſceris patrui mortem, atque ille perſequeretur fratris ſui, ſi iſta ratione agere voluiſſet? & par deſiderium ſui reliquit apud populũ R. Labienus iſte patruus veſter, quiſquis fuit, ac Ti. Gracchus reliquerat? an pietas tua maior, quàm Gracchi? an animus, an conſilium, an opes, an authoritas, an eloquentia? quæ ſi in illo minima fuiſſent, tamen præ tuis facultatibus maxima pũtarentur. Cũ verò his rebus omnibus C. Gracchus omneis vicerit, quãtum interuallum tandem inter te atque illum interiectum putas? ſed moreretur prius acerbiſſima morte millies Gracchus, quàm in eius concione carnifex conſiſteret, qué non modò foro, ſed etiam cælo hoc ac ſpiritu Cenſoriæ leges, atq; vrbis domicilio carere voluerũt. Hic ſe popularé dicere audet, me alienum à commodis veſtris: cũ iſte omneis & ſuppliciorum, & verborum acerbitates non ex memoria veſtra, ac patrum veſtrorum, ſed ex annalium monumentis, atque ex Regum commentariis conquiſierit: ego omnibus meis opibus, omnibus conſiliis, omnibus dictis atque factis repugnarim & reſtiterim crudelitati. niſi fortè hanc cõditionem vobis eſſe vultis, quam ſerui, ſi libertatis ſpem propoſitã non haberent, ferre nullo modo poſſent. Miſera eſt ignominia iudiciorum publicorum, miſera multatio bonorum, miſerum exilium: ſed tamen in omni calamitate retinetur aliquod veſtigium libertatis. Mors denique ſi proponitur, in libertate moriamur: carnifex verò, & obductio capitis, & nomen ipſum crucis abſit nõ modò à corpore ciuium R. ſed etiam à cogitatione, oculis, auribus. Harum enim omnium rerum non ſolùm euentus atque perpeſſio, ſed etiam conditio, expectatio, mentio ipſa denique indigna ciue R. atque homine libero eſt. An verò ſeruos noſtros horum ſuppliciorum omnium metu, dominorũ benignitas vna vindicta liberauit: nos à verberibus, ab vnco, à crucis denique terrore neque res geſtæ, neque acta ætas, neque noſtri honores vindicabunt? Quamobrem fateor, atque etiam T. Labiene profiteor, & præ me fero, te ex illa crudeli, importuna, non tribunitia actione, ſed regia, meo conſilio, virtute, authoritate eſſe depulſum. qua tu in actione quãquam omnia exempla maiorum, omneis leges, omnem authoritatem ſenatus, omneis religiones, atque auſpiciorum publica iura neglexiſti: tamen à me hæc in hoc tam exiguo meo tempore non audies. liberum tempus nobis dabitur ad iſtã diſceptationem. nunc de Saturnini crimine, ac de clariſſimi patrui tui morte dicemus. Arguis, occiſum eſſe à C. Rabirio L. Saturninum? & id C. Rabirius multorum teſtimoniis, Q. Hortenſio copioſiſſimè defendente, antea falſum eſſe docuit: ego autem, ſi mihi eſſet integrum, ſuſciperem hoc crimen: agnoſcerem, confiterer. Vtinam hãc mihi facultatem cauſa concederet, vt poſſem hoc prædicare, C. Rabirii manu L. Saturninum hoſté populi R. interfectum. Nihil me clamor iſte commouet, ſed conſolatur, cũ indicat eſſe quoſdam ciueis imperitos, ſed non multos: nunquam, mihi credite, populus R. hic, qui ſilet, Conſulem me feciſſet, ſi veſtro clamore perturbatum iri arbitraretur. Quãto iam leuior eſt acclamatio? quin continetis vocem indicem ſtultitiæ veſtræ, teſtem paucitatis? libenter, inquam, confiterer, ſi verè poſſem, aut etiam ſi mihi eſſet integrum, C. Rabirii manu L. Saturninum eſſe occiſum, & id facinus pulcherrimum eſſe arbitrarer: ſed

quoniam id facere non poſſum, confitebor id, quod ad laudem minus valebit: ad crimen 13
non minus. Confiteor, interficiendi Saturnini cauſa C. Rabirium arma cepiſſe. Quid
eſt Labiene? quam à me grauiorem confeſſionem, aut quod in hunc maius crimen ex-
pectas? niſi verò intereſſe aliquid putas inter eum, qui hominem occîdit, & eum, qui
cum telo occidendi hominis cauſa fuit. ſi interfici Saturninū nefas fuit: arma ſumpta
eſſe contra Saturninum ſine ſcelere non poſſunt. ſi arma iure ſumpta concedis: inter-
fectum iure concedas, neceſſe eſt.

Pauca quædam deeſſe videntur.

fit S.C. vt C. Marius, L. Valerius COSS. adhiberent Tribunos pl. & Prætores, quos eis vi-
deretur: operamque darent, vt imperium populi Ro. maieſtâſque conſeruaretur. adhi-
bent omneis Tribunos pleb. præter Saturninum, præter Glauciam: qui Remp. ſaluam
eſſe vellent, arma capere, & ſe ſequi iubent. parent omnes. ex ædificiis armamētariiſque
publicis arma populo Ro. C. Mario Conſule diſtribuente dantur. Hîc iam, vt omittam
cætera, de te ipſo Labiene quæro, cùm Saturninus Capitolium teneret, armatus eſſet vnà 14
C. Glaucia, C. Sauſeius, etiam ille ex cōpedibus atque ergaſtulo Gracchus, addam (quo-
niam ita vis) eodem Q. Labienum patruum tuum: in foro autem C. Marius & L. Vale-
rius Flaccus COSS. pòſt cunctus ſenatus, atque ille ſenatus, quē etiam vos ipſi, qui hos
Patres Conſcriptos, qui nunc ſunt, in inuidiam vocatis, quò facilius de hoc ſenatu de-
trahere poſsitis, laudare conſueuiſtis: cùm Equeſter ordo, at quorum Equitū R. dii im-
mortales? patrum noſtrorū, atque eius ætatis, quæ tum magnā partem Reip. atque om-
nem dignitatem iudiciorum tenebat: cùm omnes omniū ordinum homines, qui in ſa-
lute Reip. ſalutē ſuam repoſitā eſſe arbitrabantur, arma cepiſſent: quid tandē C. Rabirio
faciendum fuit? de te ipſo, inquam Labiene quæro: cùm ad arma Conſules ex S.C. voca-
uiſſent: cū armatus M. AEmilius princeps ſenatus in comitio cōſtitiſſet, qui cū ingredi
vix poſſet, non ad inſequendū ſibi tarditatē pedū, ſed ad fugiendū impedimēto fore pu- 15
tabat: cū denique Q. Scæuola cōfectus ſenectute, præpeditus morbo, mācus, & mēbris
omnibus captus ac debilis, haſtili nixus, & animi vim & infirmitatē corporis oſtēderet:
cū L. Metellus, Ser. Galba, C. Serranus, P. Rutilius, C. Fimbria, Q. Catulus, omnéſque,
qui tum erát, cōſulares pro ſalute communi arma cepiſſent: cū omnes Prætores, cuncta
nobilitas ac iuuentus accurreret, C. & L. Domitii, L. Craſſus, Q. Mutius, C. Claudius,
M. Druſus: cùm omnes Octauii, Metelli, Iulii, Caſſii, Catones, Pompeii, cùm L. Philip-
pus, L. Scipio, cùm M. Lepidus, cùm D. Brutus, cùm hic ipſe P. Seruilius, quo tu impe-
ratore Labiene meruiſti, cùm hic Q. Catulus admodum tum adoleſcens: cùm hic C.
Curio, cùm denique omnes clariſsimi viri cum Conſulibus eſſent: quid tandem C. Ra-
birium facere conuenit? vtrum incluſum atque abditum latere in occulto, atque igna-
uiam ſuam tenebrarum, ac parietum cuſtodiis tegere? an in Capitoliū pergere, atque 16
ibi ſe cum tuo patruo, & cæteris ad mortē propter vitæ turpitudinem confugientibus
congregare? an cum Mario, Scauro, Catulo, Metello, Scæuola, cum bonis denique om-
nibus coire non modò ſalutis, verùm etiam periculi ſocietatem? Tu denique Labiene
quid faceres, tali in re ac tempore? cùm ignauiæ ratio te in fugam, atque in latebras im-
pelleret, improbitas & furor L. Saturnini in Capitolium arceſſeret, Conſules ad patriæ
ſalutem ac libertatem vocarent: quam tandem authoritatem, quam vocem, cuius ſectā
ſequi, cuius imperio parêre potiſſimum velles? Patruus, inquit, meus cum Saturnino
fuit. Quid pater? quicū? quid propinqui veſtri Equites R.? quid omnis præfectura, regio,
vicinitas veſtra? quid ager Picenus vniuerſus, vtrum tribunitium furorem, an conſu-
larem authoritatem ſecutus eſt? Equidem hoc affirmo, quod tu nunc de tuo patruo præ-
dicas, neminem vnquam adhuc de ſeſe eſſe confeſſum. nemo eſt inquam inuentus tam 17
profligatus, tam perditus, tam ab omni non modò honeſtate, ſed etiam ſimulatione ho-

neſtatis relictus, qui ſe in Capitolio fuiſſe cum Saturnino fateretur. At fuit veſter pa-
truus. fuerit,& fuerit nulla deſperatione rerum ſuarum, nullis domeſticis vulneribus
coactus: induxerit eum L. Saturnini familiaritas, vt amicitiam patriæ præponeret:
iecircóne oportuit C. Rabirium deſciſcere à Rep. non comparere in illa armata mul-
titudine bonorum? Conſulum voci atque imperio non obedire? Atqui videmus hæc in
rerum natura tria fuiſſe, vt aut cum Saturnino eſſet, aut cum bonis, aut lateret. latere,
mortis erat inſtar turpiſsimæ: cum Saturnino eſſe, furoris & ſceleris: virtus & hone-
ſtas & pudor cum Conſulibus eſſe cogebat. Hoc tu igitur in crimen vocas, quód cum
iis fuerit C. Rabirius, quos, amentiſsimus fuiſſet, ſi oppugnaſſet: turpiſsimus, ſi reli-
18 quiſſet? at C. Decianus, de quo tu ſæpe commemoras: quia cùm hominem omnibus in-
ſignem notis turpitudinis P. Furium accuſaret ſummo ſtudio bonorum omniũ, queri
eſt auſus in concione de morte Saturnini, condemnatus eſt: & Sex. Titius, quód habuit
imaginem L. Saturnini domi ſuæ, condemnatus eſt. Statuerunt Equites R. illo iudi-
cio, improbum ciuem eſſe, & non retinendum in ciuitate, qui hominis hoſtilem in mo-
dum ſeditioſi imagine aut mortem eius honeſtaret, aut deſideria imperitorum miſe-
ricordia commoueret, aut ſuam ſignificaret imitandæ improbitatis voluntatem. Itaque
mihi mirum videtur, vnde hanc tu Labiene imaginem, quam habes, inueneris: nam
Sex. Titio damnato, qui iſtam habere auderet, inuentus eſt nemo. Quod tu ſi audiſſes,
aut ſi per ætatem ſcire potuiſſes: nunquam profectò iſtam imaginem, quæ domi poſita
peſtem atque exilium Sex. Titio attuliſſet, in roſtra atque in concionem attuliſſes:
19 nec tuas vnquã rationes ad eos ſcopulos appuliſſes, ad quos Sex. Titii afflictam nauem,
& in quibus C. Deciani naufragium fortunarum videres. Sed in his rebus omnibus im-
prudentia laberis: cauſam enim ſuſcepiſti antiquiorem memoria tua: quæ cauſa antè
mortua eſt, quàm tu natus eſſes. qua in cauſa tute profectò fuiſſes, ſi per ætatem eſſe
potuiſſes: eam cauſam in iudicium vocas. An non intelligis, primùm quos homines,
& quales viros mortuos ſummi ſceleris arguas? deinde quot ex iis, qui viuunt, eodem
crimine in ſummum capitis periculum arceſſas? nam ſi C. Rabirius fraudem capitalem
admiſit, quód arma contra M. Saturninum tulit: huic quidem afferet aliquam depreca-
tionem periculi ætas illa, qua tum fuit: Q. verò Catulum patrem huius, in quo ſum-
ma ſapientia, eximia virtus, ſingularis humanitas fuit: M. Scaurum, illa grauitate, illo
conſilio, illa prudentia: duos Mutios, L. Craſſum, M. Antonium, qui tum extra vrbem
20 cum præſidio fuit, quorum in hac ciuitate longè maxima cõſilia atque ingenia fuerũt:
cæteros pari dignitate præditos, cuſtodes, gubernatoréſque Reip. quemadmodum mor
tuos defendemus? Quid de illis honeſtiſſimis viris atque optimis ciuibus, Equitibus R.
dicemus, qui tũ vnà cum Senatu ſalutẽ Reip. defenderũt? quid de Tribunis ærariis, cæte-
rorúmque ordinum omniũ hominibus qui tum arma pro cõmmuni libertate cæperũt?
Sed quid ego de iis omnibus, qui Conſulari imperio paruerunt, loquor? de ipſorũ Con
ſulum fama quid futurum eſt? L. Flaccum, hominem cùm ſemper in Rep. tum in ma-
giſtratibus gerendis, in ſacerdotio cerimoniiſque, quibus præerat, diligentiſſimum, ne-
farii ſceleris ac parricidii mortuum cõdemnabimus? adiungemus ad hanc labem, igno-
miniámque mortis etiam C. Marii nomen? C. Marium, quem verè patrem patriæ, pa-
rentem, inquã, veſtræ libertatis, atque huiuſce Reip. poſſumus dicere, ſceleris ac parri-
21 cidii nefarii mortuum condemnabimus? Etenim ſi C. Rabirio, quód iit ad arma, cru-
cem T. Labienus in campo Martio defigendam putauit: quod tandem excogitabitur
in eum ſupplicium, qui vocauit? Ac, ſi fides Saturnino data eſt, quod abs te ſæpiſſimè di-
citur: non eam C. Rabirius, ſed C. Marius dedit: idémque violauit, ſi in fide non ſtetit.
quæ fides Labiene quî potuit ſine S. C. dari? adeóne hoſpes huiuſce vrbis, adeóne igna-
rus es diſciplinæ conſuetudiniſque noſtræ, vt hæc neſcias? vt peregrinari in aliena ciui-
tate, non in tua magiſtratum gerere videare? Quid iam iſta C. Mario, inquit, nocere
poſſunt, quoniam ſenſu & vita caret? itáne verò, tantis in laboribus C. Marius pericu-

liſque vixiſſet, ſi nihil longius, quàm vitæ termini poſtulabant, ſpe atque animo de ſe,
& gloria ſua cogitaſſet? At, credo, cùm innumerabiles hoſtium copias in Italia fudiſſet, 12
atque obſidione Remp. liberaſſet, omnia ſua ſecum vnà moritura arbitrabatur. Non
eſt ita Quirites: neque quiſquam noſtrum in Reip. periculis cum laude ac virtute ver-
ſatur, quin ſpe poſteritatis fructúque ducatur. Itaque cùm multis aliis de cauſis viro-
rum bonorũ mentes diuinæ mihi atque æternæ videntur eſſe, tum maximè quòd opti-
mi & ſapientiſsimi cuiuſque animus ita præſentit in poſterum, vt nihil niſi ſempi-
ternum ſpectare videatur. Quapropter equidem & C. Marii, & cæterorum virorum ſa-
pientiſsimorum, ac fortiſsimorum ciuium mentes, quæ mihi videntur ex hominum
vita ad deorum religionem & ſanctimoniam demigraſſe, teſtor, me pro illorum fama,
gloria, memoria, non ſecus, ac pro patriis ſanis atque delubris, propugnandum putare:
ac ſi pro illorum laude mihi arma capienda eſſent, non minus ſtrenuè caperem, quàm
illi pro communi ſalute cæperunt. Etenim Quirites exiguum nobis vitæ curriculum 13
natura circunſcripſit, immenſum gloriæ. quare ſi eos, qui iã de vita deceſſerunt, orna-
bimus: iuſtiorem nobis mortis conditionem relinquemus. Sed ſi illos Labiene, quos
iam videre non poſſumus, negligis: ne his quidem, quos vides, conſuli putas oportere?
neminem eſſe dico ex iis omnibus, qui illo die Romæ fuerint, quem tu diem in iudi-
cium vocas, pubéſque tum fuerit, quin arma ceperit, quin Conſules ſecutus ſit. omnes
ii, quorum tu ex ætate coniecturam facere potes, quid tum fecerint abs te rei capitis,
C. Rabirii nomine citantur. At occîdit Saturninum Rabirius. vtinam feciſſet: non ſup
plicium deprecarer, ſed præmium poſtularem. Etenim ſi Scæuæ ſeruo Q. Crotonis,
qui occîdit L. Saturninum, libertas data eſt: quod Equiti R. præmium dari par fuiſſet? 14
& ſi C. Marius, quòd fiſtulas, quibus aqua ſuppeditabatur Iouis Optimi Maximi templis
ac ſedibus, præcidi imperarat, quòd in cliuo Capitolino improborum ciuium

Deſunt non pauca.

In L. Catilinam, in Senatu,

ORATIO XIX.

QVOVSQVE tandem abutere Catilina patientia noſtra? quandiu nos 1
etiam furor iſte tuus eludet? quem ad finem ſeſe affrænata iactabit
audacia? nihilne te nocturnum præſidium Palatii, nihil vrbis vigi-
liæ, nihil timor populi, nihil conſenſus bonorum omnium, nihil hic
munitiſsimus habẽdi ſenatus locus, nihil horum ora, vultuſque mo-
uerunt? patêre tua conſilia non ſentis? conſtrictam iam omnium ho
rum conſcientia teneri coniurationem tuam non vides? quid proxima, quid ſuperiore
nocte egeris, vbi fueris, quos conuocaueris, quid conſilii ceperis, quem noſtrum igno-
rare arbitraris? O' tempora, ò mores. Senatus hæc intelligit, Conſul videt, hic tamen
viuit: viuit? immò verò etiam in ſenatum venit: fit publici conſilii particeps: notat &
deſignat oculis ad ſedem vnumquẽque noſtrum. Nos autẽ viri fortes ſatiſfacere Reip.
videmur, ſi iſtius furoré ac tela vitemus. Ad mortẽ te Catilina duci iuſſu Conſulis iam-
pridẽ oportebat, in te cõferri peſtem iſtam, quã tu in nos omnes iandiu machinaris. An
verò vir ampliſſimus P. Scipio Pontiſex maximus Ti. Gracchum mediocriter labeſa-
ctantem ſtatum Reip. priuatus interfecit: Catilinam orbem terræ cæde atque incendiis
vaſtare cupientem nos Conſules perferemus? Nam illa nimis antiqua prætereo, quòd
Q. Seruilius Hala Sp. Melium nouis rebus ſtudentem manu ſua occîdit. Fuit, fuit iſta 2
quondam in hac Rep. virtus, vt viri fortes acrioribus ſuppliciis ciuem pernicioſum,

quàm acerbiſſimum hoſtem coërcerent. Habemus enim S.C.in te Catilina vehemens
& graue:non deeſt Reip. cõſilium,neque authoritas huius ordinis: nos,nos,dico aper-
tè,Conſules deſumus . Decreuit quondam ſenatus,vt L.Opimius Cos. videret,ne quid
Reſp.detrimẽti caperet:nox nulla interceſſit : interſectus eſt propter quaſdam ſeditio-
num ſuſpiciones C.Gracchus clariſſimo patre natus,auis,maioribus:occiſus eſt cum li
beris M.Fuluius conſularis. ſimili S.C.C. Mario & L. Valerio Coss. permiſſa eſt Reſp.
num vnum diem poſtea L.Saturninum Trib.pl.& C.Seruilium mors à Reip.pœna re-
morata eſt?at nos vigeſimum iam diem patimur hebeſcere aciem horum authoritatis:
habemus enim huiuſmodi S.C. veruntamen incluſum in tabulis, tanquam gladium
in vagina reconditum : quo ex S. C. confeſtim interfectum te eſſe Catilina conuenit.
3 Viuis,& viuis non ad deponendam,ſed ad confirmandam audaciam.Cupio P.C.me eſ-
ſe clementem,cupio in tantis Reip.periculis nõ diſſolutum videri : ſed iam me ipſum
inertiæ nequitiǽque condemno. caſtra ſunt in Italia contra Remp.in Hetruriæ fauci-
bus collocata: creſcit in dies ſingulos hoſtium numerus : eorum autem imperatorem
caſtrorum, ducémque hoſtiũ intra mœnia, atque adeò in ſenatu videmus, inteſtinam
aliquam quotidie perniciem Reip. molientem . Si te iam Catilina comprehendi,ſi in-
terfici iuſſero : credo,erit verendum mihi, ne non hoc potius omnes boni ſerius à me,
quàm quiſquam crudelius factũ eſſe dicant . Verùm ego hoc,quod iampridem factum
eſſe oportuit , certa de cauſa nondum adducor vt faciam . tum denique interficere te,
cùm iam nemo tam improbus,tã perditus,tam tui ſimilis inueniri poterit,qui id non
4 iure factum eſſe fateatur. quandiu quiſquã erit,qui te defendere audeat,viues: & viues,
ita vt nũc viuis,multis meis & firmis præſidiis obſeſſus, ne commouere te contra Rẽp.
poſſis: multorum te etiam oculi & aures non ſentientem,ſicut adhuc fecerunt, ſpecu-
labuntur atque cuſtodient. Etenim quid eſt Catilina,quod iam amplius expectes,ſi ne-
que nox tenebris obſcurare cœtus nefarios,nec priuata domus parietibus continere vo
cem coniurationis tuæ poteſt:ſi illuſtrantur,ſi erumpunt omnia?muta iam iſtam men
tem,mihi crede: obliuiſcere cædis atque incendiorum: tenêris vndique: luce ſunt cla-
riora nobis tua conſilia omnia:quæ etiam mecum licet recognoſcas. Meminiſtíne,me
ante diem XII Cal.Nou.dicere in ſenatu,certo die fore in armis,qui dies futurus eſſet
ante diem VIII Cal. Nou. C. Manlium audaciæ ſatellitem atque adminiſtrum tuæ?
num me fefellit Catilina non modò res tanta , tam atrox, támque incredibilis,verùm,
5 id quod multò magis eſt admirandum,dies?Dixi ego idem in ſenatu,cædem te optima-
rum cõtuliſſe in ante diem V Cal.Nou. tum cùm multi principes ciuitatis Roma non
tam ſui conſeruandi,quàm tuorum conſiliorum reprimendorum cauſa profugerunt?
num inficiari potes, te illo ipſo die meis præſidiis, mea diligentia circunclusum, com-
mouere te contra Remp.non potuiſſe, cùm tu diſceſſu cæterorum, noſtra tamen,qui
remanſiſſemus,cæde contentum te eſſe dicebas?Quid?cùm te Præneſte Cal.ipſis Nou.
occupaturum nocturno impetu eſſe confideres, ſenſiſtíne illam coloniam meo iuſſu,
meis præſidiis,cuſtodiis,vigiliis eſſe munitam ? nihil agis, nihil moliris,nihil cogitas,
quod ego nõ modò audiam,ſed etiam videam,planéque ſentiam. Recognoſce tandem
mecum noctem illam ſuperiorem : iam intelliges multò me vigilare acrius ad ſalutẽ,
6 quàm te ad perniciem Reip. dico te priori nocte veniſſe inter falcarios (non agam ob-
ſcurè)in M. Leccæ domum:conueniſſe eodem complures eiuſdem amentiæ ſceleriſque
ſocios:num negare audes?quid taces?conuincam,ſi negas:video enim eſſe hîc in ſena-
tu quoſdam,qui tecum vnà fuere . O dii immortales, vbinam gentium ſumus ? quam
Rempub. habemus? in qua vrbe viuimus ? hîc,hîc ſunt,in noſtro numero P.C. in hoc
orbis terræ ſanctiſſimo grauiſſimóque conſilio,qui de meo, noſtrúmque omnium in-
teritu,qui de huius vrbis, atque adeò orbis terrarum exitio cogitent . hoſce ego video
Conſul,& de Rep.ſententiam rogo:&,quos ferro trucidari oportebat,eos nondum vo
ce vulnero. Fuiſti igitur apud Leccam ea nocte Catilina: diſtribuiſti partes Italiæ: ſta-

tuiſti quò quemque proficiſci placeret, delegiſti quos Romæ relinqueres, quos tecum
educeres:deſcripſiſti vrbis partes ad incẽdia:confirmaſti, te ipſum iam eſſe exiturum:
dixiſti,paululum tibi eſſe etiam tum moræ,quòd ego viuerem. reperti ſunt duo Equi- 7
tes Ro. qui te iſta cura liberarent, & ſeſe illa ipſa nocte paulò ante lucem me in meo
lectulo interfecturos pollicerentur. Hæc ego omnia, vix dum etiam cœtu veſtro dimiſ-
ſo,comperi: domum meã maioribus præſidiis muniui atque firmaui: excluſi eos, quos
tu mane ad me ſalutatũ miſeras, cùm illi ipſi veniſſent, quos ego iam multis & viris ad
me venturos id temporis eſſe prædixeram. Quæ cùm ita ſint Catilina, perge quò cœpi-
ſti, egredere aliquando ex vrbe: patent portæ, proficiſcere. Nimium diu te imperatorẽ
illa tua Manliana caſtra deſiderant: educ tecum etiam omnes tuos: ſi minus, quamplu-
rimos: purga vrbem: magno me metu liberabis, dummodò inter me atque te murus
interſit: nobiſcum verſari iam diutius non potes: non feram, non patiar, non ſinam.
Magna diis immortalibus habenda eſt gratia, atque huic ipſi Ioui Statori antiquiſſimo
cuſtodi huius vrbis, quòd hanc tam tetram, tam horribilem, támque infeſtam Reip. pe-
ſtem toties iam effugimus. non eſt ſæpius in vno homine ſalus ſumma periclitanda 8
Reip. Quandiu mihi Conſuli deſignato Catilina inſidiatus es, non publico me præſi-
dio, ſed priuata diligentia defendi. cùm proximis comitiis conſularibus me Conſulem
in campo, & competitores tuos interficere voluiſti, compreſſi tuos nefarios conatus a-
micorum præſidio & copiis, nullo tumultu publicè concitato: denique quotieſcunque
me petiſti, per me tibi obſtiti: quanquam videbam, perniciem meam cum magna cala-
mitate Reip. eſſe coniunctam. Nunc iam apertè Remp. vniuerſam petis: templa deorũ
immortalium, tecta vrbis, vitam omnium ciuium, Italiam denique totam ad exitium
& vaſtitatem vocas. Quare, quoniam id quod primum, & quod huius imperii, diſcipli-
næque maiorum proprium eſt, facere non audeo, faciam id, quod eſt ad ſeueritatem
lenius, ad communem ſalutem vtilius. nam ſi te interfici iuſſero, reſidebit in Rep. reli- 9
qua coniuratorum manus: ſin tu (quòd te iandudum hortor) exieris, exhaurietur ex vr-
be tuorum comitum magna & pernicioſa ſentina Reip. Quid eſt Catilina? num dubitas
id me imperante facere, quod iam tua ſponte faciebas? exire ex vrbe iubet Conſul ho-
ſtem: interrogas me, num in exilium? non iubeo. ſed ſi me conſulis, ſuadeo. Quid enim
Catilina eſt, quod te iam in hac vrbe delectare poſſit, in qua nemo eſt extra iſtam con-
iurationem perditorum hominum, qui te non metuat, nemo qui non oderit? Quæ no-
ta domeſticæ turpitudinis non inuſta vitæ tuæ eſt? quod priuatarum rerum dedecus nõ
hæret infamiæ? quæ libido ab oculis, quod facinus à manibus vnquam tuis, quod flagi-
tium à toto corpore abfuit? cui tu adoleſcentulo, quem corruptelarum illecebris irre-
tiſſes, nõ aut ad audaciam ferrum, aut ad libidinem facem prætuliſti? Quid verò nuper?
cùm morte ſuperioris vxoris nouis nuptiis domum vacuam feciſſes, nónne etiam alio
incredibili ſcelere hoc ſcelus cumulaſti? quod ego prætermitto, & facilè patior ſileri, ne 10
in hac ciuitate tanti facinoris immanitas aut extitiſſe, aut non vindicata eſſe videatur.
Prætermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendêre tibi proximis Idibus
ſenties. ad illa venio, quæ non ad priuatam ignominiam vitiorum tuorum, non ad do-
meſticam tuam difficultatem ac turpitudinem, ſed ad ſummam Reip. atque ad om-
nium noſtrûm vitam ſalutémque pertinent. potéſtne tibi huius vitæ hæc lux Catilina,
aut huius cæli ſpiritus eſſe iucundus, cùm ſcias horum eſſe neminem, qui neſciat te
pridie Cal. Ian. Lepido & Tullo Coſs. ſtetiſſe in comitio cum telo? manum, Conſulum
& principum ciuitatis interficiendorum cauſa parauiſſe? ſceleri ac furori tuo non mẽ-
tem aliquam, aut timorem tuum, ſed fortunam Reip. obſtitiſſe? Ac iam illa omitto:
neque enim ſunt aut obſcura, aut non multò pòſt commiſſa. quoties tu me deſignatũ, 11
quoties verò Conſulem interficere voluiſti? quot ego tuas petitiones ita coniectas, vt
vitari poſſe non viderentur, parua quadam declinatione, &, vt aiunt, corpore effugi? ni-
hil agis, nihil aſſequeris, nihil moliris, quod mihi latere valeat in tempore: neque tamẽ

conari ac velle deſiſtis . Quoties iam, quoties iam tibi extorta eſt ſica iſta de manibus?
quoties verò excidit caſu aliquo & elapſa eſt? tamē ea carere diutius nō potes:quæ qui-
dem quibus abs te initiata ſacris aut deuota ſit, neſcio, quòd eam neceſſe putas Conſulis
in corpore defigere. Nunc verò quæ tua eſt iſta vita? ſic enim iam tecum loquar, non vt
odio permotus eſſe videar, quo debeo, ſed vt miſericordia, quæ tibi nulla debetur. veni-
ſti paulò antè in ſenatum : quis te ex hac tanta frequentia, ex tot tuis amicis ac neceſſa-
11 riis ſalutauit? ſi hoc poſt hominum memoriam contigit nemini, vocis expectas contu-
meliam, cùm ſis grauiſſimo iudicio taciturnitatis oppreſſus? quid, quòd aduētu tuo iſta
ſubſellia vacua facta ſunt? quid, quòd omnes conſulares, qui tibi perſæpe ad cædem con
ſtituti fuerunt, ſimul atque aſſediſti, partem iſtam ſubſelliorum nudam atque inanem
reliquerunt? quo tandē animo hoc tibi ferendū putas? ſerui mehercle mei ſi me iſto pa
cto metuerēt, vt te metuunt omnes ciues tui, domum meā relinquendam putarem: tu
tibi vrbem non arbitraris? & ſi me meis ciuibus iniuria ſuſpectū tam grauiter, atque of-
fenſum viderem, carere me aſpectu ciuium, quàm infeſtis omnium oculis cōſpici mal-
lem: tu cùm conſcientia ſcelerum tuorū agnoſcas odium omnium iuſtū, & iam tibi diu
debitū, dubitas, quorum mentes, ſenſúſque vulneras, eorum aſpectum præſentiámque
vitare? ſi te parentes timerent, atque odiſſent tui, neque eos vlla ratione placare poſſes:
13 vt opinor, ab eorum oculis aliquò concederes: nūc te patria, quæ cōmunis eſt omnium
noſtrum parens, odit ac metuit: & iandiu de te nihil iudicat, niſi de parricidio ſuo cogi-
tare: huius tu neque authoritatem verebere, neq; iudicium ſequêre, neq; vim pertime-
ſces? quæ tecum Catilina ſic agit, & quodammodo tacita loquitur, Nullū iam tot annos
facinus extitit niſi per te, nullum flagitium ſine te: tibi vni multorū ciuium neces, tibi
vexatio, direptióque ſociorum impunita fuit ac libera: tu non ſolùm ad negligendas le
ges & quæſtiones, verùm etiam ad euertendas, perfringendáſque valuiſti. ſuperiora illa,
quanquam ferenda non fuerunt, tamen, vt potui, tuli: nūc verò, me totam eſſe in metu
propter vnum te, quicquid increpuerit, Catilinam timeri: nullum videri cōtra me con
ſilium iniri poſſe, quod à tuo ſcelere abhorreat: non eſt ferendū. Quamobrem diſcede,
atque hunc mihi timorem eripe: ſi verus, ne opprimar: ſin falſus, vt tandem aliquando
14 timere deſinam. Hæc ſi tecum, vt dixi, patria loquatur, nónne impetrare debeat, etiamſi
vim adhibere non poſſit? Quid, quòd tu te ipſe in cuſtodiam dediſti? quid, quòd vitan-
dæ ſuſpicionis cauſa apud M. Lepidū te habitare velle dixiſti, à quo non receptus, etiam
ad me venire auſus es, atque, vt domi meæ te aſſeruarem, rogaſti? Cùm à me quoque id
reſpōſum tuliſſes, me nullo modo poſſe iiſdem parietibus tutò eſſe tecum, qui magno
in periculo eſſem, quòd iiſdem mœnibus contineremur : ad Q . Metellum Prætorem
veniſti. à quo repudiatus, ad ſodalem tuum, virū optimum M. Marcellum demigraſti:
quem tu videlicet & ad cuſtodiendum te diligētiſſimum, & ad ſuſpicandum ſagaciſſi-
mum, & ad vindicandum fortiſſimum fore putaſti. Sed quàm longè videtur à carcere
atque à vinculis abeſſe debere qui ſe ipſum iam dignum cuſtodia iudicauerit? Quæ cùm
ita ſint Catilina, dubitas, ſi hîc emori æquo animo non potes, abire in aliquas terras, &
15 vitam iſtam multis ſuppliciis iuſtis debitíſque ereptam , fugæ ſolitudiníque mandare?
Refer, inquis, ad ſenatum: id enim poſtulas, &, ſi hic ordo ſibi placere decreuerit, te ire in
exilium, obtemperaturum te eſſe dicis. non referam id, quod abhorret à meis moribus:
& tamen faciam, vt intelligas quid hi de te ſentiant. Egredere ex vrbe Catilina : libera
Remp. metu: in exilium, ſi hanc vocem expectas, proficiſcere. Quid eſt Catilina? ecquid
attendis, ecquid animaduertis horum ſilentium? patiuntur, tacēt: quid expectas autho-
ritatem loquētium, quorum voluntatem tacitorum perſpicis? at ſi hoc idem huic ado-
leſcēti optimo P. Seſtio, ſi fortiſſimo viro M. Marcello dixiſſem, iam mihi Conſuli hoc
ipſo in templo iure optimo ſenatus vim & manus intuliſſet: de te autem Catilina, cùm
quieſcunt, probant: cùm patiuntur, decernūt: cùm tacent, clamāt: neq; hi ſolùm, quo-
rum tibi authoritas eſt videlicet chara, vita viliſſima, ſed etiā illi Equites R. honeſtiſſimi

atque optimi viri,cæteríque fortiſſimi ciues,qui circunſtát ſenatum:quorum tu & fre- 16
quentiam videre,& ſtudia perſpicere,& voces paulò antè exaudire potuiſti. quorũ ego
vix abs te iandiu manus ac tela contineo,eoſdem facilè adducam,vt te hæc,quæ iampri
dem vaſtare ſtudes,relinquẽtem vſque ad portas proſequãtur. Quáquam quid loquor?
te vt vlla res frangat? tu vt vnquam te corrigas? tu vt vllam fugam meditere? vt vllum
tu exilium cogites? vtinam tibi iſtam mentem dii immortales donarẽt. tametſi video,
ſi mea voce perterritus ire in exilium animum induxeris, quãta tempeſtas inuidiæ no-
bis,ſi minus in præſens tempus recenti memoria ſcelerum tuorum, at in poſteritatem
impendeat. Sed non eſt mihi tanti,dummodo tua iſta priuata ſit calamitas, & à Reip.
periculis ſeiungatur.Sed tu vt vitiis tuis commoueare,vt legum pœnas pertimeſcas,vt
temporibus Reip. concedas,non eſt poſtulandum: neque enim Catilina is es,vt te aut
pudor à turpitudine, aut metus à periculo,aut ratio à furore reuocarit. Quamobrem, 17
vt ſæpe iam dixi,proficiſcere:ac,ſi mihi inimico,vt prædicas,tuo conflare vis inuidiam,
recta perge in exilium:vix feram ſermones hominum,ſi id feceris:vix molem iſtius in-
uidiæ,ſi in exilium ieris iuſſu Conſulis,ſuſtinebo:ſin autem ſeruire meæ laudi & gloriæ
mauis,egredere cum importuna ſceleratorũ manu,confer te ad Manlium:concita per-
ditos ciues:ſecerne te à bonis:infer patriæ bellum:exulta impio latrocinio,vt à me non
eiectus ad alienos, ſed inuitatus ad tuos iſſe videaris. quanquam quid ego te inuitem,à
quo iam ſciam eſſe præmiſſos,qui tibi ad forum Aurelium præſtolarẽtur armati?ſciam
pactam & conſtitutam eſſe cum Manlio diem: à quo etiam Aquilam illam argenteam,
quam tibi ac tuis omnibus confido perniencioſam & funeſtam futuram,cui domi tuæ ſa
crarium ſcelerum tuorum conſtitutum fuit, ſciam eſſe præmiſſam? Tu vt illa diutius 18
carere poſſis,quàm venerari ad cædem proficiſcens ſolebas:à cuius altaribus ſæpe iſtam
dextram impiam ad necem ciuium tranſtuliſti? Ibis tandem aliquando,quò te iampri-
dem tua iſta cupiditas effrænata ac furioſa rapiebat:neque enim tibi hæc res affert dolo-
rem,ſed quandam incredibilem voluptatem: ad hanc te amentiam natura peperit,vo-
luntas exercuit,fortuna ſeruauit. nunquã tu non modò otium,ſed ne bellum quidem,
niſi nefarium,cõcupiſti: nactus es ex perditis,atque ab omni nõ modò fortuna,verùm
etiam ſpe derelictis conflatam improborum manum. Hîc tu qua lætitia perfruère,qui-
bus gaudiis exultabis, quanta in voluptate bacchabere, cùm in tanto numero tuorum
neque audies virum bonum quenquam,neque videbis?ad huius vitæ ſtudium medita-
ti illi ſunt, qui feruntur,labores tui: iacere humi non modò ad obſidendum ſtuprum,
verùm etiam ad facinus obeundum:vigilare non ſolùm ad inſidiandum ſomno mari- 19
torum,verùm etiam bonis occiſorum. habes vbi oſtentes illam præclarã tuam patien-
tiam famis,frigoris,inopiæ rerum omnium,quibus te breui tẽpore confectum eſſe ſen
ries. Tantùm profeci,tũ cùm te à Conſulatu repuli,vt exul potius tentare,quàm Cõſul
vexare Remp. poſſes:atque vt id,quod eſſet à te ſceleratè ſuſceptũ,latrocinium potius,
quàm bellum nominaretur. Nunc vt à me P.C. quandam propè iuſtã patriæ querimo-
niam deteſter ac deprecer, percipite quæſo diligenter quæ dicam, & ea penitus animis
veſtris mentibúſque mandate. Etenim ſi mecum patria, quæ mihi vita mea multò eſt
charior,ſi cuncta Italia,ſi omnis Reſp. loquatur, M. Tulli quid agis? tune eũ, quem eſſe
hoſtem comperiſti,quem ducem belli futurum vides,quem expectari imperatorem in
caſtris hoſtium ſentis,authorem ſceleris, principẽ coniurationis,euocatorem ſeruorũ
& ciuium perditorũ,exire patieris,vt abs te non emiſſus ex vrbe,ſed immiſſus in vrbem 20
eſſe videatur? nónne hunc in vincula duci,non ad mortem rapi,non ſummo ſupplicio
mactari imperabis? quid tandem impedit te? mósne maiorũ? at perſæpe etiam priuati in
hac Repub. pernicioſos ciues morte multarunt. An leges,quæ de ciuiũ R. ſupplicio ro-
gatæ ſunt? at nunquam in hac vrbe ii,qui à Rep. defecerunt,ciuium iura tenuerunt. An
inuidiam poſteritatis times? præclarã verò populo R. refers gratiam,qui te hominem
per te cognitum,nulla commẽdatione maiorum,tam maturè ad ſummum imperium

per omnes honorum gradus extulit, ſi propter inuidiam, aut alicuius periculi metum, ſalutem ciuium tuorum negligis. ſed ſi quis eſt inuidiæ metus, non eſt vehementius ſeueritatis ac fortitudinis inuidia, quàm inertiæ ac nequitiæ pertimeſcenda. An, cùm bel-
11 lo vaſtabitur Italia, vexabuntur vrbes, tecta ardebunt, tum te non exiſtimas inuidiæ incendio conflagraturum? His ergo ſanctiſſimis Reip. vocibus, & eorum hominum, qui idem ſentiunt, mentibus pauca reſpondebo. Ego ſi hoc optimum factu iudicarem P.C. Catilinam morte multari: vnius vſurā horæ gladiatori iſti ad viuendum non dediſſem. Etenim ſi ſummi viri & clariſſimi ciues Saturnini & Gracchorū & Flacci, & ſuperiorū complurium ſanguine non modò ſe non contaminarunt, ſed etiam honeſtarunt: certè verendum mihi non erat, ne quid, hoc parricida ciuium interfecto, inuidiæ mihi in poſteritatem redundaret. Quòd ſi ea mihi maximè impēderet, tamen hoc animo ſemper fui, vt inuidiam virtute partam, gloriam, nō inuidiam putarem. Quanquam nonnulli ſunt in hoc ordine, qui aut ea, quæ imminēt, non videant: aut ea, quæ vident, diſſimulent: qui ſpem Catilinæ mollibus ſententiis aluerunt, coniurationémque naſcen-
12 tem non credendo corroborauerunt: quorum authoritatem ſecuti multi non ſolùm improbi, verùm etiam imperiti, ſi in hunc animaduertiſſem, crudeliter & regiè factum eſſe dicerent. Nunc intelligo, ſi iſte, quò intendit, in Manliana caſtra peruenerit, neminem tam ſtultum fore, qui non videat coniurationem eſſe factam: neminem tam improbum, qui non fateatur. Hoc autem vno interfecto, intelligo hanc Reipub. peſtem paulíſper reprimi, non in perpetuum cōprimi poſſe. Quòd ſi ſe eiecerit, ſecúmque ſuos eduxerit, & eodē cæteros vndique collectos naufragos aggregauerit: extinguetur atque delebitur non modò hæc tam adulta Reipub. peſtis, verùm etiam ſtirps ac ſemen malorum omniū. Etenim iandiu P.C. in his periculis coniurationis, inſidiíſque verſamur: ſed neſcio quo pacto omnium ſcelerum, ac veteris furoris, & audaciæ maturitas in noſtri Conſulatus tempus erupit. Quòd ſi ex tāto latrocinio iſte vnus tolletur, videbimur fortaſſe ad breue quoddam tempus cura & metu eſſe releuati, periculum autem reſidebit, & erit incluſum penitus in venis, atq; in viſceribus Reipub. Vt ſæpe homines ægri,
13 morbo graui, cùm æſtu febrique iactantur, ſi aquam gelidam biberint, primò releuari videntur, deinde multò grauius vehementiúſque affligantur: ſic hic morbus, qui eſt in Repub. releuatus iſtius pœna, vehementius reliquis viuis ingraueſcet. Quare P.C. ſecedant improbi, ſecernant ſe à bonis, vnum in locum congregentur, muro denique, id quod ſæpe iam dixi, ſecernantur à nobis, deſinant inſidiari domi ſuæ Conſuli, circunſtare tribunal Prætoris vrbani, obſiſtere cum gladiis curiam, malleolos ad incendendam vrbem, faceſque comparare: ſit denique inſcriptum in fronte vniuſcuiuſque ciuis, quid de Repub. ſentiat. polliceor hoc vobis P.C. tantam in nobis Conſulibus fore diligentiam, tantam in vobis authoritatem, tantam in Equitibus R. virtutem, tantā in omnibus bonis conſenſionem, vt Catilinæ profectione omnia patefacta, illuſtrata, oppreſſa,
14 vindicata eſſe videatis. Hiſce ominibus Catilina cum ſumma Reipub. ſalute, & cum tua peſte ac pernicie, cúmque eorum exitio, qui ſe tecum omni ſcelere, parricidióque iunxerunt, proficiſcere ad impium bellum ac nefarium. tum tu Iupiter, qui iiſdem, quibus hæc vrbs, auſpiciis à Romulo es conſtitutus, quem Statorem huius vrbis atque imperii verè nominamus, hunc, & huius ſocios à tuis aris, cæteríſque templis, à tectis vrbis, ac mœnibus, à vita fortuníſque ciuium omnium arcebis: & omnes inimicos bonorum, hoſtes patriæ, latrones Italiæ, ſcelerum fœdere inter ſe, ac nefaria ſocietate coniunctos, æternis ſuppliciis viuos, mortuóſque mactabis.

In L. Catilinam, ad Quirites,

ORATIO XX.

TANDEM aliquando Quirites L. Catilinam furentem audacia, ſcelus
anhelantem, peſtem patriæ nefariè molientem, vobis, atque huic vrbi
ferrum flammámque minitantem, ex vrbe vel eiecimus, vel emiſi- 5
mus, vel ipſum egredientem verbis proſecuti ſumus. Abiit, exceſſit,
euaſit, erupit. nulla iam pernicies à mõſtro illo atque prodigio mœ-
nibus ipſis intra mœnia cõparabitur. Atque hunc quidem vnum hu-
ius belli domeſtici ducem ſine cõtrouerſia vicimus. Non enim iam inter latera noſtra
ſica illa verſabitur: non in campo, nõ in foro, non in curia, non denique intra domeſti-
cos parietes pertimeſcemus. loco ille motus eſt, cùm eſt ex vrbe depulſus: palàm iam
cum hoſte nullo impediente bellum iuſtum geremus. ſine dubio perdidimus hominẽ,
magnificéque vicimus, cùm illum ex occultis inſidiis in apertũ latrocinium conieci-
mus. Quòd verò non cruentũ mucronem, vt voluit, extulit, quòd viuis nobis egreſſus
eſt, quòd ei ferrum de manibus extorſimus, quòd incolumes ciues, quòd ſtantẽ vrbem 6
reliquit: quanto tandem illum mœrore afflictum eſſe & profligatum putatis? iacet ille
nunc proſtratus Quirites, & ſe perculſum atque abiectũ eſſe ſentit, & retorquet oculos
profectò ſæpe ad hãc vrbem, quam ex ſuis faucibus ereptam eſſe luget. quæ quidem læ-
tari mihi videtur, quòd tãtam peſtẽ euomuerit, foráſque proiecerit. At ſi quis eſt talis,
quales eſſe omnes oportebat, qui in hoc ipſo, in quo exultat & triumphat oratio mea,
me vehementer accuſet, quòd tam capitalem hoſtẽ non cõprehenderim potius, quàm
emiſerim: non eſt iſta mea culpa Quirites, ſed temporũ. Interemptũ eſſe L. Catilinam,
& grauiſſimo ſupplicio affectum iampridem oportebat: ídque à me & mos maiorum, &
huius imperii ſeueritas & Reſp. poſtulabat: ſed quàm multos fuiſſe putatis, qui, quæ ego
deferrem, non crederent? quàm multos, qui propter ſtultitiã non putarent? quàm mul-
tos, qui etiam defenderent? quàm multos, qui propter improbitatem facerẽt? ac, ſi illo 7
ſublato depelli à vobis omne periculum iudicarem, iampridem ego L. Catilinam non
modò inuidiæ meæ, verùm etiam vitæ periculo ſuſtuliſſem. Sed cùm viderem, ne vobis
quidem omnibus re etiam probata, ſi illum, vt erat meritus, morte multaſſem, fore, vt
eius ſocios inuidia oppreſſus perſequi nõ poſſem: rem huc deduxi, vt tũ palàm pugnare
poſſetis, cùm hoſtem apertè videretis: quem quidem ego hoſtem Quirites quàm vehe
mẽter foris eſſe timendum putẽ, licet hinc intelligatis, quòd etiam illud moleſtè fero,
quòd ex vrbe parũ comitatus exierit. vtinã ille omnes ſecum ſuas copias eduxiſſet. Tõ-
• gillum mihi eduxit, quẽ amare in prætexta calumnia cœperat: Publicium & Munàtiũ,
quorum æs alienum contractum in popinam nullum Reip. motum afferre poterat, re-
liquit: quos viros, quanto ære alieno, quàm valentes, quàm nobiles, vos videtis. Itaque 8
ego illum exercitũ ex Gallicanis legionibus, & cum hoc delectu, quem in agro Piceno
& Gallico Q. Metellus habuit, & ex iis copiis, quæ à nobis quotidie cõparantur, magno-
pere contemno, collectũ ex ſenibus deſperatis, ex agreſti luxuria, ex ruſticis mendiculis
& decoctoribus, ex iis, qui vadimonia deſerere, quàm illũ exercitum maluerunt: quibus
ego non modò ſi aciem exercitus noſtri, verùm etiam ſi edictum Prætoris oſtendero,
concident. Hos, quos video volitare in foro, quos ſtare ad curiam, quos etiã in ſenatum
venire, qui nitent vnguẽtis, qui fulgent purpura, mallem ſecum ſuos milites eduxiſſet:
qui ſi hîc permanẽt, memẽtote non tam exercitũ illum eſſe nobis, quàm hos, qui exer-
citum deſeruerunt, pertimeſcendos. Atq; hoc etiam ſunt timendi magis, quòd, quid co
gitent, me ſcire ſentiunt, neq; tamẽ permouẽtur. Video, cui ſit Apulia attributa, qui ha-
beat Hetruriã, qui agrũ Picenum, qui Gallicum, qui ſibi has vrbanas inſidias cædis atq; 9
incendiorũ depopoſcerit: omnia ſuperioris noctis conſilia ad me perlata eſſe ſentiunt:

pateſeci in ſenatu heſterno die: Catilina ipſe pertimuit, proſugit: hi quid expectant? næ illi vehementer errant, ſi illam meam priſtinam lenitatem perpetuam ſperant futurã. Quod expectaui, iam ſum aſſecutus, vt vos omnes factam eſſe apertè coniurationẽ con tra Remp. videretis. Niſi verò ſiquis eſt, qui Catilinæ ſimiles cum Catilina ſentire non putet. Non eſt iam lenitati locus: ſeueritatem res ipſa flagitat. vnum etiam nunc concedam: exeant, proficiſcãtur, ne patiantur deſiderio ſui Catilinani miſerum tabeſcere: demõſtrabo iter: Aurelia via profectus eſt: ſi accelerare volent, ad veſperum conſequẽtur. O fortunatam Remp. ſi quidem hanc ſentinam huius vrbis eiecerit. vno mehercle Catilina exhauſto, releuata mihi, & recreata Reſp. videtur. Quid enim mali aut ſceleris fingi aut excogitari poteſt, quod non ille cõceperit? quis tota Italia veneficus, quis gladiator, quis latro, quis ſicarius, quis parricida, quis teſtamẽtorum ſubiector, quis circunſcriptor, quis ganeo, quis nepos, quis adulter, quæ mulier inſamis, quis corruptor iuuentutis, quis corruptus, quis perditus inueniri poteſt, qui ſe cum Catilina nõ familiariſſimè vixiſſe fateatur? quæ cædes per hoſce annos ſine illo facta eſt? quod nefariũ ſtuprũ non per illum? iam verò quæ tanta vnquam in vllo homine iuuentutis illecebra fuit, quãta in illo? qui alios ipſe amabat turpiſſimè, aliorũ amori flagitioſiſſimè ſeruiebat: aliis fructum libidinum, aliis mortem parentum non modò impellendo, verùm etiam adiuuando pollicebatur. Nunc verò quàm ſubitò non ſolùm ex vrbe, verùm etiam ex agris ingentem numerum perditorum hominum collegerat? nemo non modò Romæ, ſed nec vllo in angulo totius Italiæ oppreſſus ære alieno fuit, quem nõ ad hoc incredibile ſceleris fœdus aſciuerit. Atq; vt eius diuerſa ſtudia in diſſimili ratione perſpicere poſſitis: nemo eſt in ludo gladiatorio paulò ad facinus audacior, qui ſe non intimum Catilinæ eſſe fateatur: nemo in ſcena leuior & nequior, qui ſe non eiuſdem propè ſodalem fuiſſe cõmemoret. Atque idem tamen ſtuprorũ & ſcelerũ exercitatione aſſuefactus, frigore, & fame, & ſiti, ac vigiliis perferẽdis fortis ab iis iſtis ſuis ſociis prædicabatur, cùm induſtriæ ſubſidia, atque inſtrumẽta virtutis in libidine, audaciáque conſumeret. Hunc verò ſi ſui fuerint comites ſecuti, ſi ex vrbe exierint deſperatorum hominum flagitioſi greges, ò nos beatos, ò Rempub. fortunatam, ò præclaram laudem Conſulatus mei. Non enim iam ſunt mediocres hominum libidines, nõ humanæ audaciæ ac tolerandæ, nihil cogitãt, niſi cædes, niſi incendia, niſi rapinas: patrimonia ſua profudetũt, fortunas ſuas obligurietũt: res eos iampridem, fides deficere nuper cœpit: eadem tamen illa, quæ erat in abundantia, libido permanet. Quòd ſi in vino & alea comeſſationes ſolùm, & ſcorta quærerent, eſſent illi quidem deſperandi, ſed tamen eſſent ferendi: hoc verò quis ferre poſſit, inertes homines fortiſſimis viris inſidiari, ſtultiſſimos prudẽtiſſimis, ebrioſos ſobriis, dormientes vigilantibus? qui mihi accubantes in conuiuiis, cõplexi mulieres impudicas, vino languidi, confecti cibo, ſertis redimiti, vnguentis obliti, debilitati ſtupris, eructant ſermonibus ſuis cædem bonorũ, atque vrbis incendia. quibus ego confido impendere fatum aliquod, & pœnas iandiu improbitati, nequitiæ, ſceleri, libidini debitas aut inſtare iam planè, aut certè iam appropinquare. quos ſi meus Cõſulatus, quoniam ſanare nõ poteſt, ſuſtulerit: non breue neſcio quod tẽpus, ſed multa ſecula propagarit Reipub. nulla eſt enim natio, quam pertimeſcamus: nullus Rex, qui bellum populo R. inferre poſſit: omnia ſupt externa vnius virtute terra, mariq; pacata: domeſticũ bellum manet: intus inſidiæ ſunt: intus incluſum periculũ eſt: intus eſt hoſtis: cum luxuria nobis, cum amentia, cum ſcelere certandũ eſt. huic ego me bello ducẽ profiteor Quirites: ſuſcipio inimicitias hominũ perditorũ: quæ ſanari poterunt, quacunq; ratione ſanabo: quæ reſecanda erunt, non patiar ad perniciem ciuitatis manare. Proinde aut exeant, aut quieſcant, aut, ſi & in vrbe, & in eadem mente permanent, ea, quæ merentur, expectẽt. At etiam ſunt Quirites, qui dicant à me eiectum in exilium eſſe Catilinã. Quod ego ſi verbo aſſequi poſſem, iſtos ipſos eiicerẽ, qui hæc loquuntur: homo enim videlicet timidus & permodeſtus vocem Conſulis ferre nõ potuit: ſimulatque ire in exiliũ iuſſus eſt,

paruit.quid,quòd heſternodie,cùm domi meæ penè interfectus eſſem,ſenatú in ædem
Iouis Statoris conuocaui:rem omnem ad Patres Conſcriptos detuli:quò cùm Catilina 34
veniſſet,quis eum ſenator appellauit?quis ſalutauit?quis denique ita aſpexit vt perditú
ciuem,ac nó potius vt importuniſſimum hoſté?quin etiam principes eius ordinis par-
tem illam ſubſelliorú,ad quam ille acceſſerat,nudá atque inanem reliquerunt.Hic ego
vehemés ille Conſul,qui verbo ciues in exilium eiicio,quæſiui à Catilina,an nocturno
conuétu apud M.Leccam fuiſſet,nécne.Cùm ille,homo audaciſſimus,conſcientia có-
uictus primò reticuiſſet,patefeci cætera:quid ea nocte egiſſet,vbi fuiſſet,quid in proxi-
ma cóſtituiſſet,quemadmodum eſſet ei ratio totius belli deſcripta,docui. cùm hæſita-
ret,cùm cunctaretur,quæſiui quid dubitaret proficiſci eò,quò iampridem pararat,cùm
arma,cùm ſecures, cùm faſces,cùm tubas,cùm ſigna militaria,cùm Aquilam illam ar-
géteam,cui ille etiá ſacrarium ſcelerú domi ſuæ fecerat,ſcirem eſſe præmiſſam. In exi- 35
lium eiiciebam,quem iam ingreſſum in bellum eſſe videbã?etenim,credo,Manlius iſte
centurio, qui in agro Feſulano caſtra poſuit,bellum populo Romano ſuo nomine in-
dixit: & illa caſtra nunc non Catilinam ducem expectant,& ille, eiectus in exilium, ſe
Maſſiliam,vt aiunt,non in hæc caſtra conferet. O conditioné miſeram non modò ad-
miniſtrandæ,verùm etiam conſeruandæ Reip.nūc ſi L.Catilina conſiliis,laboribus,pe-
riculis meis circunclusſus ac debilitatus ſubitò pertimuerit, ſententiá mutauerit, deſe-
ruerit ſuos,conſilium belli faciundi abiecerit, ex hoc curſu ſceleris & belli iter ad fugá
atque in exilium conuerterit:non ille à me ſpoliatus armis audaciæ,non obſtupefactus
ac perterritus mea diligentia, non de ſpe,conatúque depulſus,ſed indemnatus, inno-
cens in exilium eiectus à Conſule vi & minis eſſe dicetur:& erunt,qui illum,ſi hoc ſe-
cerit,non improbú,ſed timidum : me nó diligentiſſimú Conſulem,ſed crudeliſſimum 36
tyrannú exiſtimari velint.Eſt mihi tanti Quirites huius inuidiæ falſæ atque iniquæ té-
peſtátem ſubire,dum modò à vobis huius horribilis belli ac neſarii periculum depella-
tur.Dicatur ſanè eiectus eſſe à me,dum modò eat in exilium: ſed,mihi credite,non eſt
iturus.Nunquam ego à diis immortalibus optabo Quirites,inuidiæ meæ leuádæ cauſa,
vt L.Catilinam ducere exercitum hoſtium,atque in armis volitare audiatis: ſed triduo
tamen audietis: multóque magis illud timeo,ne mihi ſit inuidioſum aliquando,quòd
illum emiſerim potius,quàm quòd eiecerim.Sed cùm ſint homines,qui illú,cùm pro-
fectus ſit,eiectú eſſe dicant:iidem,ſi interfectus eſſet,quid dicerent?Quanquam iſti,qui
Catilinam Maſſiliam ire dictitant,non tam hoc queruntur,quàm verentur. Nemo eſt
iſtorum tam miſericors,qui illum nó ad Manlium,quàm ad Maſſilienſes ire malit.Ille
autem ſi mehercules hoc,quod agit,nunquá antea cogitaſſet,tamen latrocinantem ſe 37
interfici mallet,quàm exulem viuere. nūc verò,cùm ei nihil adhuc præter ipſius volun
tatem,cogitationémque acciderit,niſi quòd viuis nobis Roma profectus eſt : optemus
potius,vt eat in exilium,quàm queramur.Sed cur tandiu de vno hoſte loquimur?& de
eo hoſte,qui iam fatetur ſe eſſe hoſtem,& quem,quia,quod ſemper volui,murus inter-
eſt,nó timeo? De his,qui diſſimulant,qui Romæ remanét,qui nobiſcú ſunt,nihil dici-
mus:quos quidé ego,ſi vllo modo fieri poſſet,nó tá vlciſci ſtudeo,quàm ſanare,& ipſos
placare Reip.neq;,id quare fieri non poſſit,ſi me audire voluerint,intelligo. Exponam
enim vobis Quirites,ex quibus generibus hominú iſtæ copiæ cóparentur:deinde ſingu
lis medicinam conſilii atque orationis meæ,ſiquam potero,afferam. Vnum genus eſt
eorum,qui magno in ære alieno maiores etiam poſſeſſiones habét, quarum amore ad-
ducti diſſolui nullo modo poſſunt. horú hominum ſpecies eſt honeſtiſſima:ſunt enim 38
locupletes:voluntas verò & cauſa impudentiſſima. Tu agris,tu ædificiis,tu argento,tu
familia, tu rebus omnibus ornatus & copioſus ſis, & dubites aliquid de poſſeſſione de-
trahere,ac fidem acquirere?quid enim expectas?bellú?quid?ergo in vaſtatione omnium
tuas poſſeſſiones ſacroſanctas futuras putas,an tabulas nouas?errant,qui iſtas à Catilina
expectant:meo beneficio tabulæ nouæ proferétur,verùm auctionariæ.neque enim iſti,

qui poſſeſſiones habent,alia ratione vlla ſalui eſſe poſſunt.quod ſi maturius facere vo-
luiſſent,neque(id quod ſtultiſſimum eſt)certare cum vſuris fructibus prædiorum:& lo
cupletioribus his,& melioribus ciuibus vteremur.ſed hoſce homines minimè puto per-
timeſcendos,quòd aut deduci de ſentẽtia poſſunt:aut,ſi permanebũt,magis mihi vidẽ-
tur vota facturi contra Remp.quàm arma laturi. Alterũ genus eſt eorum,qui quan-
39 quam premuntur ære alieno,dominationem tamen expectant,rerũ potiri volunt,ho-
nores,quos quieta Rep.deſperant,perturbata conſequi ſe poſſe arbitrantur.quibus hoc
præcipiendum videtur,vnum ſcilicet & idem, quod cæteris omnibus,vt deſperẽt ſe id,
quod conantur conſequi poſſe. primum omnium me ipſum vigilare,adeſſe,prouidere
Reip.deinde magnos animos eſſe in bonis viris,magnam cõcordiam,maximam mul-
titudinẽ,magnas præterea copias militũ:deos deniq; immortales huic inuicto populo,
clariſſimo imperio,pulcherrimæ vrbi contra tantã vim ſceleris præſentis auxilium eſſe
laturos.Quòd ſi iam ſint id,quod cum ſummo furore cupiũt,adepti: num illi in cinere
vrbis,& ſanguine ciuium,quæ mente conſcelerata ac nefaria cõcupierunt, Conſules ſe
ac Dictatores,aut etiam Reges ſperant futuros? non vident ſe cupere id,quod ſi adepti
40 fuerint,fugitiuo alicui aut gladiatori concedi ſit neceſſe? Tertiũ genus eſt ætate iam
confectũ,exercitatione robuſtũ:quo ex genere eſt ipſe Manlius,cui nunc Catilina ſuc-
ceſſit.Hi ſunt homines ex iis coloniis,quas Feſulis Sylla cõſtituit:quas ego vniuerſas ci
uium eſſe optimorũ & fortiſſimorũ virorũ ſentio:ſed tamẽ hi ſunt coloni,qui ſe inſpe-
ratis repẽtiniſque pecuniis ſumptuoſius inſolẽtiúſque iactarunt:hi dũ ædificant tanquã
beati,dum prædiis,lecticis,familiis magnis,conuiuiis,apparatibus delectãtur,in tãtum
æs alienũ inciderunt,vt,ſi ſalui eſſe velint,Sylla ſit iis ab inferis excitãdus.qui etiã non-
nullos agreſtes homines,tenues atque egẽtes,in eandem illam ſpem rapinarũ veterum
impulerunt. quos ego vtroſque Quirites in eodem genere prædatorũ,direptorúmque
pono.ſed eos hoc moneo,deſinãt furere,ac proſcriptiones & Dictaturas cogitare.tãtus
41 enim illorum temporum dolor inuſtus eſt ciuitati,vt iam iſta non modò homines,ſed
ne pecudes quidem mihi paſſuræ eſſe videantur. Quartum genus eſt ſanè varium, &
mixtum,& turbulentum:qui iampridem premũtur:qui nunquam emergent: qui par-
tim inertia,partim malè gerendo negotio, partim etiam ſumptibus in vetere ære alie-
no vacillãt: qui vadimoniis,iudiciis,proſcriptionibus bonorum defatigati,permulti &
ex vrbe,& ex agris ſe in illa caſtra conferre dicuntur . hoſce ego non tam milites acres,
quàm inficiatores lentos eſſe arbitror . qui homines primùm ſi ſtare non poſſunt,cor-
ruant,ſed ita,vt non modò ciuitas,ſed ne vicini quidem proximi ſentiant.nã illud non
intelligo,quamobrem,ſi viuere honeſtè nõ poſſunt,perire turpiter velint:aut cur,mi-
nore dolore perituros ſe cum multis,quàm ſi ſoli pereant,arbitrẽtur. Quintũ genus
eſt parricidarum,ſicariorum,denique omnium facinoroſorum:quos ego à Catilina nõ
reuoco : nam neque ab eo diuelli poſſunt,& pereant ſanè in latrocinio,quoniam ſunt
42 ita multi,vt eos carcer capere non poſſit. Poſtremum autem genus eſt nõ ſolùm nu-
mero,verùm etiam genere ipſo atq; vita, quod proprium eſt Catilinæ,de eius delectu,
immò verò de complexu eius,ac ſinu,quos pexo capillo nitidos,aut imberbes,aut bene
barbatos videtis,manicatis,& talaribus,tunicis,velis amictos,nõ togis:quorum omnis
induſtria vitæ , & vigilandi labor in antelucanis cœnis expromitur . in his gregibus o-
mnes aleatores,omnes adulteri, omnes impuri,impudicique verſantur. hi pueri tã le-
pidi ac delicati nõ ſolùm amare & amari, neque cantare & pſallere,ſed etiã ſicas vibra-
re,& ſpargere venena didicerũt:qui niſi exeunt,niſi pereunt: etiam ſi Catilina perierit,
ſcitote hoc in Rep.ſeminarium Catilinarum futurũ.Veruntamen quid ſibi iſti miſeri
volunt?num ſuas ſecũ mulierculas ſunt in caſtra ducturi?quemadmodum autẽ illis ca-
43 rere poterũt,his præſertim iam noctibus? quo autẽ pacto illi Apenninũ atq; illas prui-
nas ac niues perferẽt?niſi iccirco ſe facilius hyemem toleraturos putãt,quòd nudi in cõ-
uiuiis ſaltare didicerũt.O bellum magnopere pertimeſcendum,cùm hanc ſit habiturus

Catilina ſcortatorum cohortem prætoriam. Inſtruite nunc Quirites contra has tam
præclaras Catilinæ copias veſtra præſidia, veſtróſque exercitus: & primùm gladiatori il-
li confecto & ſaucio Conſules, imperatoréſque veſtros opponite: deinde contra illam
nauſragorum eiectam ac debilitatam manum, florem totius Italiæ, ac robur educite.
Iam verò vrbes coloniarum ac municipiorũ reſpondebunt Catilinæ tumulis ſylueſtri-
bus. neque verò cæteras copias, ornamenta, præſidia veſtra cum illius latronis inopia
atque egeſtate debeo conferre. Sed ſi omiſſis his rebus omnibus, quibus nos ſuppedita-
mus, eget ille, ſenatu, Equitibus R. populo, vrbe, ærario, vectigalibus, cuncta Italia, pro- 44
uinciis omnibus, exteris nationibus: ſi, inquam, his rebus omiſſis ipſas cauſas, quæ inter
ſe confligunt, contendere velimus: ex eo ipſo, quàm valde illi iaceant, intelligere poſſu
mus: ex hac enim parte pudor pugnat, illinc petulantia: hinc pudicitia, illinc ſtuprum:
hinc fides, illinc fraudatio: hinc pietas, illinc ſcelus: hinc conſtantia, illinc furor: hinc
honeſtas, illinc turpitudo: hinc continentia, illinc libido: denique æquitas, temperãtia,
ſortitudo, prudẽtia, virtutes omnes certant cum iniquitate, cum luxuria, cum ignauia,
cum temeritate, cũ vitiis omnibus: poſtremò copiæ cum egeſtate, bona ratio cum per-
dita, mens ſana cum amentia, bona denique ſpes cum omnium rerũ deſperatione con-
fligit. In huiuſmodi certamine ac prælio nónne, etiam ſi hominum ſtudia deficiant, dii
ipſi immortales cogent ab his præclariſſimis virtutibus tot, & tãta vitia ſuperari? Quæ
cùm ita ſint Quirites, vos, quemadmodum iam antea dixi, veſtra tecta cuſtodiis, vigi- 45
liiſque defendite: mihi, vt vrbi ſine veſtro motu ac ſine vllo tumultu ſatis eſſet præſidii,
conſultum ac prouiſum eſt. Coloni omnes, municipéſque veſtri certiores à me ſacti de
hac nocturna excurſione Catilinæ, facilè vrbes ſuas finéſq; defendẽt: gladiatores, quam
ſibi ille maximam manum & certiſſimam ſore putauit, quanquã animo meliore ſunt,
quàm pars patriciorum, poteſtate tamen in veſtra continebuntur: Q. Metellus, quem
ego, proſpiciens hoc, in agrum Gallicanum Picenúmque præmiſi, aut opprimet homi-
nem, aut omnes eius motus, conatúſque prohibebit. Reliquis autẽ de rebus conſtituen
dis, maturandis, agendis, iam ad ſenatum referemus, quem vocari videtis. Nũc illos, qui
in vrbe remanſerunt, atque adeò qui contra vrbis ſalutem omniúmque veſtrûm in vr-
be à Catilina relicti ſunt, quanquam ſunt hoſtes, tamen, quia nati ſunt ciues, monitos
etiam atque etiam volo. Mea lenitas adhuc ſicui ſolutior viſa eſt, hoc expectauit, vt id, 46
quod latebat, erumperet. Quod reliquum eſt, iam non poſſum obliuiſci: meam hanc
eſſe patriam, me horum eſſe Conſulem: mihi aut cum his viuẽdum, aut pro his eſſe mo-
riendum. nullus eſt portis cuſtos, nullus inſidiator viæ: ſiqui exire volunt, conſulere ſibi
poſſunt: qui verò ſe in vrbe commouerit, cuius ego non modò factum, ſed inceptum
vllum, conatúmue contra patriam deprehendero, ſentiet in hac vrbe eſſe Conſules vi-
gilantes, eſſe egregios magiſtratus, eſſe fortem ſenatum, eſſe arma, eſſe carcerem, quem
vindicem nefariorum ac manifeſtorum ſcelerum maiores noſtri eſſe voluerũt. Atque
hæc omnia ſic agentur Quirites, vt res maximæ minimo motu, pericula ſumma nullo
tumultu, bellum inteſtinum ac domeſticum poſt hominum memoriã crudeliſſimum
& maximũ me vno togato duce & imperatore ſedetur. quod ego ſic adminiſtrabo Qui- 47
rites, vt, ſi vllo modo fieri poterit, ne improbus quidem quiſquam in hac vrbe pœnam
ſui ſceleris ſufferat. Sed ſi vis manifeſtæ audaciæ, ſi impẽdens patriæ periculum me ne-
ceſſariò de hac animi lenitate deduxerint: illud profectò perficiã, quod in tanto, & tam
inſidioſo bello vix optandũ videtur, vt nequis bonus intereat, paucorúmque pœna vos
omnes iam ſalui eſſe poſſitis. Quæ quidem ego neque mea prudentia, neque humanis
conſiliis fretus polliceor vobis Quirites, ſed multis, & non dubiis deorũ immortalium
ſignificationibus: quibus ego ducibus in hanc ſpem, ſententiámque ſum ingreſſus: qui
iam non procul, vt quondam ſolebãt, ab extero hoſte atque longinquo, ſed hîc præſen-
tes ſuo numine, atque auxilio ſua templa, atque vrbis tecta defendunt: quos vos Quiri-
tes precari, venerari atque implorare debetis: vt quam vrbem pulcherrimam, florentiſ-

ſimam,potentiſſimámque eſſe voluerunt,hâc,omnibus hoſtium copiis terra,maríque ſuperatis,à perditiſſimorum ciuium nefario ſcelere defendant.

In L.Catilinam, ad Quirites,

ORATIO XXI.

REMPVBLICAM Quirites,vitámque omniũ veſtrûm,boña,fortunas,cóiuges,liberóſque veſtros, atque hoc domiciliũ clariſſimi imperii, fortunatiſſimã pulcherrimámq; vrbem hodierno die deorum immortaliũ ſummo erga vos amore, laboribus, conſiliis, periculíſque meis ex flamma atq; ferro, ac penè ex faucibus fati ereptã,& vobis conſeruatã ac reſtitutam videtis. Et ſi non minus nobis iucundi atque illuſtres ſunt ii dies,quibus conſeruamur: quàm illi,quibus naſcimur: quòd ſalutis certa lætitia eſt,naſcendi incerta conditio: & quòd ſine ſenſu naſcimur,cum voluptate conſeruamur:profectò,quoniam illum,qui hâc vrbem condidit,Romulum ad deos immortales beneuolentia,famáque ſuſtulimus:eſſe apud vos,poſteróſque veſtros in honore debet dies is,qui eandem hanc vrbem conditam,amplificatámque ſeruauit. nam totius vrbis templis,delubris,tectis ac mœnibus ſubiectos propè iam ignes circundatóſque reſtinximus: iidémque gladios in Remp. diſtrictos retudimus, mucronéſque eorum à iugulis veſtris reiecimus. Quæ quoniam in ſenatu illuſtrata, patefacta, cópertáque ſunt per me: vobis iam exponam breuiter Quirites: vt,& quanta,& quàm manifeſta,& qua ratione inueſtigata & comprehenſa ſint, vos,qui & ignoratis,& expectatis, ſcire poſſitis. Principio,vt Catilina paucis antè diebus erupit ex vrbe,cùm ſceleris ſui ſocios, & huiuſce nefarii belli acerrimos duces Romæ reliquiſſet: ſemper vigilaui, & prouidi Quirites, quemadmodum in tantis,& tam abſconditis inſidiis ſalui eſſe poſſemus. nam tum,cùm ex vrbe Catilinam eiiciebam (non enim iam vereor huius verbi inuidiam,cùm illa magis ſit timẽda,quòd viuus egreſſus eſt)ſed tum,cùm illum exterminari volebam, aut reliquam coniuratorum manum ſimul exituram,aut eos,qui remanſiſſent,infirmos ſine illo ac debiles fore putabam. Atque ego,vt vidi, quos maximo furore & ſcelere eſſe inflammatos ſciebam,eos eſſe nobiſcum,& Romæ remanſiſſe:in eo omnes dies noctéſque conſumpſi,vt,quid agerent, quid molirentur, ſentirem ac viderem: vt,quoniam auribus veſtris propter incredibilem magnitudinem ſceleris minorem fidem faceret oratio mea,rem ita comprehenderem:vt tum demum animis ſaluti veſtræ prouideretis,cùm oculis maleficium ipſum videretis. Itáque vt comperi Legatos Allobrogum belli Tranſalpini,& tumultus Gallici excitãdi cauſa à P.Lentulo eſſe ſolicitatos,eóſque in Galliam ad ſuos ciues,eodem itinere cum literis,mãdatíſque ad Catilinam eſſe miſſos,comitémque iis adiunctum Vulturcium,atque huic datas eſſe ad Catilinam literas: facultatẽ mihi oblatam putaui,vt,quod erat difficillimum,quódque ego ſemper optabam à diis immortalibus,tota res non ſolùm à me,ſed etiam à ſenatu,& à vobis manifeſtè deprehenderetur. Itaque heſterno die L.Flaccum & C.Pontinum Prætt.fortiſſimos,atque amãtiſſimos Reip.viros,ad me vocaui: rem omnem expoſui:quid fieri placeret,oſtendi. illi autem,qui omnia de Rep. præclara atque egregia ſentirent,ſine recuſatione, ac ſine vlla mora negotium ſuſceperunt: &,cùm adueſperaſceret,occultè ad pontem Miluium peruenerunt: atque ibi in proximis villis ita bipartiti fuerunt,vt Tiberis inter eos & pons intereſſet. Eodem autem & ipſi ſine cuiuſquam ſuſpicione multos fortes viros eduxerant:& ego ex præfectura Reatina complures delectos adoleſcentes, quorum opera vtor aſſiduè in Reip.præſidio,cum gladiis miſeram. Interim tertia ferè vigilia exacta,cùm iam põtem cum magno comitatu Legati

Allobrogum ingredi inciperent,vnáque Vulturcius:fit in eos impetus:educuntur & ab illis gladii,& à noſtris:res erat Prætoribus nota ſolis,ignorabatur à cæteris. Tum interuẽtu Pontini atque Flacci, pugna quæ erat commiſſa,ſedatur:literæ,quæcunque erant in eo comitatu,integris ſignis Prætoribus tradũtur: ipſi comprehenſi ad me,cùm iam dilueſceret,deducuntur. atque horum omnium ſcelerum improbiſſimorum machinatorem Cimbrum Gabinium ſtatim ad me nihildum ſuſpicantem vocaui : deinde item accerſitur P. Statilius, & poſt eum Cethegus : tardiſſimè autem Lentulus venit, credo quòd in literis dandis præter cõſuetudinem proxima nocte vigilarat. Cùm verò ſummis ac clariſſimis huius ciuitatis viris, qui audita re frequentes ad me mane conuenerant, literas à me prius aperiri,quàm ad ſenatum deferri placeret: ne ſi nihil eſſet inuentum,temerè à me tantus tumultus iniectus ciuitati videretur:negaui me eſſe facturum, vt de periculo publico non ad conſilium publicum rem integram deferrem. Etenim Quirites ſi ea,quæ erant ad me delata,reperta non eſſent, tamen ego non arbitrarer in tantis Reip. periculis eſſe mihi nimiam diligentiam pertimeſcendam. 53 Senatum frequentem celeriter, vt vidiſtis, coëgi: atque interea ſtatim admonitu Allobrogum C.Sulpitium Præt. fortem virum miſi,qui ex ædibus Cethegi, ſiquid telorum eſſet,efferret.ex quibus ille maximum ſicarum numerum,& gladiorum extulit.introduxi Vulturcium ſine Gallis:fidem ei publicam iuſſu ſenatus dedi:hortatus ſum,vt ea, quæ ſciret,ſine timore indicaret. Tum ille dixit, cùm vix ſe ex magno timore recreaſſet, à P. Lentulo ſe habere ad Catilinam mandata & literas, vt ſeruorum præſidio vteretur,& ad Vrbem quamprimùm cum exercitu accederet:id autem eo conſilio,vt cùm Vrbem omnibus ex partibus,quemadmodũ deſcriptum, diſtributúmque erat, incendiſſent,cædémque infinitam ciuium feciſſent,præſto eſſet ille, qui & fugientes exciperet,& ſe cum his vrbanis ducibus cõiungeret. Introducti autem Galli, iuſiurandum ſibi & literas à P. Lentulo,Cethego, Statilio ad ſuam gentem datas eſſe,dixerunt: atque 54 ita ſibi ab his & à L. Caſſio eſſe præſcriptum , vt æquitatum in Italiam quamprimùm mitterent, pedeſtres ſibi copias non defuturas : Lentulum autem ſibi confirmaſſe, ex fatis Sibyllinis,Aruſpicúmque reſponſis ſe eſſe tertium illum Cornelium,ad quem regnum huius vrbis,atque imperium peruenire eſſet neceſſe: Cinnam ante ſe,& Syllam fuiſſe : eundémque dixiſſe, fatalem hunc eſſe annum ad interitum huius vrbis atque imperii, qui eſſet decimus annus poſt virginum abſolutionem , poſt Capitolii autem incenſionem vigeſimus . Hanc autem Cethego cum cæteris controuerſiam fuiſſe dixerunt,quòd,cùm Lentulo & cæteris Saturnalibus cædem fieri, atque Vrbem incendi placeret,Cethego nimium id longum videretur. Ac, ne longum ſit Quirites, tabellas proferri iuſſimus , quæ à quoque dicebantur datæ . primùm oſtendimus Cethego:.ſignum cognouit . nos linum incidimus,legimus.erat ſcriptum ipſius manu Allobrogum ſenatui & populo,ſeſe,quæ eorum Legatis confirmaſſet, eſſe facturum: orate, vt 55 item illi facerent,quæ ſibi Legati eorum præcepiſſent. Tum Cethegus, qui paulò antè aliquid de gladiis ac ſicis,quæ apud illum itidem erant deprehenſæ, reſpondiſſet,dixiſſétque ſe ſemper bonorum ferramentorum ſtudioſum fuiſſe:recitatis literis,debilitatus atque abiectus, conſcientia conuictus repentè conticuit. Introductus Statilius,cognouit manum & ſignum ſuum. recitatæ ſunt tabellæ in eandem ferè ſententiam:confeſſus eſt. tum oſtendi tabellas Lentulo,& quæſiui,cognoſcerétne ſignum: annuit. Eſt verò inquam ſignum quidem notum , imago aui tui clariſſimi viri , qui amauit vnicè patriam & ciues ſuos : quæ quidem te à tanto ſcelere etiam muta reuocare debuit. Leguntur eadem ratione ad ſenatum Allobrogũ populúmque literæ. ſiquid de his rebus dicere vellet, feci poteſtatem. atque ille primò quidem negauit: poſt autem aliquantò toto iã indicio expoſito atque edito, ſurrexit. quæſiuit à Gallis, quid ſibi eſſet cum his, 56 quamobrem domum ſuam veniſſent: itémque à Vulturcio. Qui cùm illi breuiter conſtantérque reſpondiſſent,per quem ad eum,quotiéſque veniſſent:quæſiſſéntque ab eo,

nihilne ſecum eſſet de fatis Sibyllinis locutus: tum ille ſubito ſcelere demens, quanta
conſcientiæ vis eſſet, oſtendit: nam cùm id poſſet inficiari, repentè præter opinionem
omnium confeſſus eſt: ita eum non modò ingenium illud, & dicendi exercitatio, qua
ſemper valuit, ſed etiam propter vim ſceleris manifeſti atque deprehenſi impudentia,
qua ſuperabat omnes, improbitáſq; defecit. Vulturcius verò ſubitò proferri literas ar-
57 que aperiri iubet, quas ſibi à Lentulo ad Catilinam datas eſſe dicebat: atque ibi vehemē-
tiſſimè perturbatus Lentulus, tamen & ſignum & manum ſuam cognouit. erãt autem
ſcriptæ ſine nomine, ſed ita, QVI SIM, EX EO, QVEM AD TE MISI, CO-
GNOSCES. CVRA, VT VIR SIS: ET COGITA, QVEM IN LOCVM SIS
PROGRESSVS: ET VIDE, QVID IAM TIBI SIT NECESSE: CVRA, VT
OMNIVM TIBI AVXILIA ADIVNGAS, ETIAM INFIMORVM. Gabi-
nius deinde introductus, cùm primò impudenter reſpódere cœpiſſet, ad extremum ni-
hil ex iis, quæ Galli inſimulabant, negauit. Ac mihi quidem Quirites, cùm illa certiſſi-
ma ſunt viſa argumenta, atque indicia ſceleris, tabellæ, ſigna, manus, denique vniuſcu-
iuſque confeſſio: tum multò illa certiora, color, oculi, vultus, taciturnitas: ſic enim ob-
ſtupuerant, ſic terram intuebantur, ſic furtim nonnunquam inter ſe aſpiciebãt, vt non
58 iam ab aliis indicari, ſed ipſi à ſe viderentur. Indiciis expoſitis atque editis Quirites,
ſenatum conſului, de ſumma Reip. quid fieri placeret. dictæ ſunt à principibus acerri-
mæ ac fortiſſimæ ſententiæ, quas ſenatus ſine vlla varietate eſt ſecutus. Et quoniã non-
dum eſt perſcriptum S.C. ex memoria vobis Quirites, quid ſenatus cẽſuerit, exponam.
Primùm mihi gratiæ verbis ampliſſimis aguntur, quòd virtute, conſilio, prouidentia
mea Reſp. periculis ſit maximis liberata: deinde L. Flaccus & C. Pontinus Prætt. quòd
eorum opera forti fidelíque vſus eſſem, merito ac iure laudãtur: atque etiam viro forti
collegæ meo C. Antonio laus impertitur, quòd eos, qui huius coniurationis participes
fuiſſent, à ſuis & Reip. conſiliis remouiſſet. atque ita cenſuerunt, vt P. Lentulus, cùm ſe
Prætura abdicaſſet, tum in cuſtodiam traderetur: itémque vti C. Cethegus, L. Statilius,
59 P. Gabinius, qui omnes præſentes erant, in cuſtodiam traderentur: atque idem hoc de-
cretum eſt in L. Caſſium, qui ſibi procurationem incẽdendæ vrbis depopoſcerat: in M.
Ceparium, cui ad ſolicitandos paſtores Apuliam eſſe attributam erat indicatum: in P.
Furium, qui eſt ex iis coloniis, quas Feſulas L. Sylla deduxit: in Q. Mãlium Chilonem,
qui vnà cum hoc Furio ſemper erat in hac Allobrogũ ſolicitatione verſatus: in P. Vm-
brenum libertinum hominem, à quo primùm Gallos ad Gabinium perductos eſſe con-
ſtabat. Atque ea lenitate ſenatus eſt vſus Quirites, vt ex tanta coniuratione, tantáque
vi ac multitudine domeſticorum hoſtium, nouem hominum perditiſſimorum pœna
Rep. conſeruata, reliquorum mentes ſanari poſſe arbitraretur. Atque etiam ſupplica-
tio diis immortalibus pro ſingulari eorum merito, meo nomine decreta eſt Quirites:
60 quod mihi primùm poſt hanc vrbem conditam togato cõtigit: & his decreta verbis eſt,
quòd vrbem incendiis, cæde ciues, Italiam bello liberaſſem. quæ ſupplicatio ſi cum cæ-
teris ſupplicationibus cõferatur Quirites, hoc intereſt, quòd cæteræ bene geſta, hæc vna
conſeruata Rep. conſtituta eſt. atque illud, quod faciẽdum primùm fuit, factum atque
tranſactum eſt: nam P. Lentulus, quanquam pateſactus indiciis & confeſſionibus ſuis,
iudicio ſenatus non modò Prætoris ius, verùm etiam ciuis amiſerat, tamen magiſtratu
ſe abdicauit, vt, quæ religio C. Mario clariſſimo viro non fuerat, quò minus C. Glauciã,
de quo nihil nominatim erat decretum, Prætorem occideret, ea nos religione in pri-
uato P. Lentulo puniendo liberaremur. Nunc, quoniam Quirites ſceleratiſſimi pericu
loſiſſimíque belli neſarios duces captos iam, & comprehenſos tenetis, exiſtimare debe-
61 tis, omnes Catilinæ copias, omnes ſpes atque opes his depulſis vrbis periculis concidiſ-
ſe. Quem quidem ego cùm ex vrbe pellebam, hoc prouidebam animo Quirites, remo-
to Catilina: nec mihi eſſe P. Lentuli ſomnum, nec L. Caſſii adipem, nec C. Cethegi fu-
rioſam temeritatem pertimeſcendam. ille erat vnus timendus ex his omnibus, ſed tan-

diu,dum mœnibus vrbis continebatur, omnia norat:omnium aditus tenebat: appel-
lare,tentare,ſolicitare poterat,audebat: erat ei cõſilium ad facinus aptum:conſilio au-
tem neque lingua,neq; manus deerat.iam ad cæteras res conficiendas certos homines
delectos ac deſcriptos habebat: neque verò,cùm aliquid mandauerat, confectum puta-
bat:nihil erat,quod non ipſe obiret,occurreret,vigilaret,laboraret:frigus,ſitim, famẽ
ferre poterat.Hunc ego hominem tam acrem,tam paratum, tam audacem, tam calli-
dum, tam in ſcelere vigilantem , tam in perditis rebus diligentem , niſi ex domeſticis
inſidiis in caſtrenſe latrocinium compuliſſem(dicam id,quod ſentio Quirites)non fa- 62
cilè hanc tantam molem mali à ceruicibus veſtris depuliſſem. non ille vobis Saturna-
lia conſtituiſſet, neque tantò antè exitium,ac fati diem Reip.denuntiaſſet,neque com-
miſiſſet vt ſignum, vt literæ ſuæ, teſtes denique manifeſti ſceleris deprehenderentur.
quæ nunc illo abſente ſic geſta ſunt , vt nullum in priuata domo furtum vnquam ſit
tam palàm inuentum,quàm hæc tanta in Remp. coniuratio manifeſtò inuenta atque
deprehenſa eſt. Quòd ſi Catilina in vrbe ad hanc diem remanſiſſet: quanquam, quoad
fuit,omnibus eius conſiliis occurri atque obſtiti: tamen,vt leuiſſimè dicam,dimican-
dum nobis cum illo fuiſſet , neque nos vnquam, dum ille in vrbe hoſtis fuiſſet, tantis
periculis Remp.tanta pace,tanto otio,tanto ſilentio liberaſſemus. Quanquam hæc o-
mnia Quirites ita ſunt à me adminiſtrata, vt deorum immortalium nutu atque conſi-
lio & geſta & prouiſa eſſe videantur . idque cùm coniectura conſequi poſſumus , quòd 63
vix videtur humani conſilii tãtarum rerum gubernatio eſſe potuiſſe:tum verò ita præ-
ſentes his temporibus opem & auxilium nobis tulerunt, vt eos penè oculis videre poſ-
ſemus.Nam vt illa omittam, viſas nocturno tempore ab Occidente faces, ardorémque
cæli,vt fulminum iactus,vt terræ motus,cæteráque, quæ tam multa nobis Conſulibus
facta ſunt,vt hæc,quæ nunc fiunt,canere dii immortales viderentur: hoc certè Quiri-
tes,quod ſum dicturus,neque prætermittendum, neque relinquendum eſt.nam profe-
ctò memoria tenetis , Cotta & Torquato Coſs. complures in Capitolio turres de cælo
eſſe percuſſas, cùm & ſimulacra deorum immortalium depulſa ſunt,& ſtatuæ veterum
hominum deiectæ,& legum æra liquefacta. Tactus eſt etiam ille, qui hanc vrbem con-
didit Romulus,quem inauratum in Capitolio paruum,atque lactentem vberibus lupi-
nis inhiantem fuiſſe meminiſtis.quo quidem tempore, cùm Aruſpices ex tota Hetru- 64
ria conueniſſent,cædes, atque incendia,& legum interitum, & bellum ciuile ac dome-
ſticum,& totius vrbis ac imperii occaſum appropinquare dixerunt,niſi dii immortales
omni ratione placati ſuo numine propè fata ipſa flexiſſent . Itaque illorum reſponſis
tunc & ludi decem per dies facti ſunt, neque res vlla, quæ ad placandum deos pertine-
ret, prætermiſſa eſt . iidémque iuſſerunt ſimulacrum Iouis facere maius, & in excelſo
collocare, & contrà atque antè fuerat,ad Orientem conuertere: ac ſe ſperare dixerunt;
ſi illud ſignum, quod videtis, ſolis ortum & forum,curiámque conſpiceret, fore , vt ea
conſilia, quæ clàm eſſent inita contra ſalutem vrbis atque imperii, illuſtrarentur, vt à
ſenatu populóque R. perſpici poſſent.atque illud ita collocandum conſules illi ſtatue-
runt: ſed tanta fuit operis tarditas, vt neque à ſuperioribus Conſulibus, neque à nobis 65
ante hodiernum diem collocaretur.Hîc quis poteſt eſſe Quirites tam auerſus à vero,tã
præceps,tam mente captus,qui neget hæc omnia,quæ videmus,præcipuéque hanc vr-
bem deorum immortalium nutu atque poteſtate adminiſtrari? Etenim cùm eſſet ita
reſponſum,cædes,incendia,interitúmque Reip.comparari,& ea à perditis ciuibus:quæ
tum propter magnitudinem ſcelerum nonnullis incredibilia videbantur, ea non mo-
dò cogitata à nefariis ciuibus,verùm etiam ſuſcepta eſſe ſenſiſtis. Illud verò nónne ita
præſens eſt,vt nutu Iouis Optimi Maximi factum eſſe videatur? vt, cùm hodierno die
mane per forum meo iuſſu & coniurati,& eorum indices in ædem Concordiæ ducerẽ-
tur,eo ipſo tempore ſignum ſtatueretur:quo collocato,atque ad vos, ſenatúmque cõ-
uerſo,omnia & ſenatus,& vos,quæ erant contra ſalutem omnium cogitata,illuſtrata,

66 & patefacta vidiſtis. Quò etiam maiore ſunt iſti odio ſupplicióque digni, qui non ſolùm veſtris domiciliis atque tectis, ſed etiam deorum templis atque delubris ſunt funeſtos ac nefarios ignes inferre conati: quibus ego ſi me reſtitiſſe dicam, nimium mihi ſumam, & non ſim ferendus: ille, ille Iupiter reſtitit: ille Capitolium, ille hæc templa, ille hanc vrbem, ille vos omnes ſaluos eſſe voluit. Diis ego immortalibus ducibus hanc mentem Quirites voluntatémque ſuſcepi, atque ad hæc tanta indicia perueni. Iam verò illa Allobrogum ſolicitatio à Lentulo, cæteriſque domeſticis hoſtibus tanta res tam dementer credita & ignotis & barbaris, commiſſæque literæ nunquam profectò eſſent, niſi à diis immortalibus huic tantæ audaciæ conſilium eſſet ereptum. Quid verò: vt homines Galli ex ciuitate malè pacata, quæ gens vna reſtat, quæ populo R. bellum facere
67 & poſſe, & non nolle videatur, ſpem imperii & rerum ampliſſimarum vltrò ſibi à patriciis hominibus oblatam negligerent, veſtrámque ſalutem ſuis opibus anteponerent: id nónne diuinitus factum eſſe putatis, præſertim qui nos non pugnando, ſed tacendo ſuperare potuerunt? Quamobrem Quirites quoniam ad omnia puluinaria ſupplicatio decreta eſt, celebratote illos dies cum coniugibus ac liberis veſtris. nam multi ſæpe honores diis immortalibus iuſti habiti ſunt ac debiti, ſed profectò iuſtiores nũquam: erepti enim ex crudeliſſimo ac miſerrimo interitu, & erepti ſine cæde, ſine ſanguine, ſine exercitu, ſine dimicatione, togati me vno togato duce & imperatore viciſtis. Etenim recordamini Quirites, omnes ciuiles diſſenſiones, neque ſolùm eas, quas audiſtis, ſed & has, quas voſmet ipſi meminiſtis & vidiſtis. L. Sylla P. Sulpitium oppreſſit: C. Marium cuſtodẽ huius vrbis, multóſque fortes viros partim eiecit ex ciuitate, partim interemit.
68 Cn. Octauius Cos. armis ex vrbe collegam ſuum expulit. omnis hic locus aceruis corporum, & ciuium ſanguine redundauit. ſuperauit poſtea Cinna cum Mario. tum verò clariſſimis viris interfectis, lumina ciuitatis extincta ſunt. Vltus eſt huius victoriæ crudelitatem poſtea Sylla. nè dici quidem opus eſt quanta diminutione ciuium, & quanta calamitate Reip. diſſenſit M. Lepidus à clariſſimo & fortiſſimo viro Q. Catulo: attulit non tam ipſius interitus Reip. luctum, quàm cæterorum. Atque illæ diſſenſiones erant huiuſmodi Quirites, quæ non ad delendam, ſed ad commutãdam Remp. pertinerent. non illi nullam eſſe Remp. ſed in ea, quæ eſſet, ſe eſſe principes: neque hanc vrbem conflagrare, ſed ſe in hac vrbe florere voluerũt. atque illæ tamen omnes diſſenſiones, qua-
69 rum nulla exitium Reip. quæſiuit, eiuſmodi fuerunt, vt non reconciliatione concordiæ, ſed internicione ciuium diiudicatæ ſint. In hoc autem vno poſt hominum memoriam maximo, crudeliſſimóque bello, quale bellũ nulla vnquam barbaria cum ſua gente geſſit: quo in bello lex hæc fuit à Lentulo, Catilina, Caſſio, Cethego conſtituta, vt omnes, qui ſalua Vrbe ſalui eſſe poſſent, in hoſtiũ numero ducerentur: ita me geſſi Quirites, vt omnes ſalui conſeruaremini. & cùm hoſtes veſtri tantum ciuiũ ſuperfuturum putaſſent, quantum infinitæ cædi reſtitiſſet: tantum autẽ vrbis, quantum flamma obire non potuiſſet: & vrbem, & ciues integros incolumeſque ſeruaui. Quibus pro tãtis rebus Quirites nullum ego à vobis præmium virtutis, nullum inſigne honoris, nullum mo-
70 nimentum laudis poſtulo, præterquam huius diei memoriam ſempiternam. In animis ego veſtris omnes triumphos meos, omnia ornamenta honoris, monimẽta gloriæ, laudis inſignia condi & collocari volo. Nihil me mutum poteſt delectare, nihil tacitum, nihil denique huiuſmodi, quod etiã minus digni aſſequi poſſint. memoria veſtra Quirites noſtræ res alentur, ſermonibus creſcent, literarum monimentis inueterafcent, & corroborabuntur: eandémque diem intelligo, quam ſpero æternam fore, & ad ſalutem vrbis, & ad memoriam Cõſulatus mei propagatam: vnóque tempore in hac Rep. duos ciues extitiſſe, quorum alter fines veſtri imperii non terræ, ſed cæli regionibus terminaret: alter eiuſdem imperii domicilium, ſedémque ſeruaret. Sed quoniam earum rerum, quas ego geſſi, non eſt eadem fortuna atque conditio, quæ illorũ qui externa bella geſſerunt: quòd mihi viuẽdum ſit cum illis, quos vici ac ſubegi: illi hoſtes aut inter-

ſectos, aut oppreſſos reliquerunt: veſtrũ eſt Quirites, ſi cæteris tecta ſua ſacta proſunt, 71
mihi mea nequando obſint, prouidere. mentes enim hominũ audaciſſimorũ ſcelera-
tæ ac nefariæ ne vobis nocere poſſent, ego prouidi: ne mihi noceant, veſtrum eſt pro-
uidere. Quanquam Quirites mihi quidem ipſi nihil iam ab iſtis noceri poteſt: magnũ
enim eſt in vobis præſidium, quod mihi in perpetuum comparatũ eſt: magna in Rep.
dignitas, quæ me ſemper tacita defendet: magna vis eſt conſcientiæ: quam qui negli-
gent, cùm me violare volent, ſe ipſi indicabunt. Eſt etiam in nobis is animus Quirites,
vt non modò nullius audaciæ cedamus, ſed etiam omnes improbos vltrò ſemper la-
ceſſamus. Quòd ſi omnes impetus domeſticorum hoſtium depulſi à vobis, ſe in me
vnum conuerterint: vobis erit prouidendum Quirites, qua conditione poſthac eos
eſſe velitis, qui ſe pro ſalute veſtra obtulerint inuidiæ periculíſque omnibus: mihi qui-
dem ipſi quid eſt quod iam ad vitæ fructum poſſit acquiri, cùm præſertim neque in 72
honore veſtro, neque in gloria virtutis quicquam videam altius, quò quidem mihi li-
beat aſcendere? Illud perficiam profectò Quirites, vt ea, quæ geſſi in conſulatu, priua-
tus tuear atque ornem: vt ſiqua eſt inuidia in conſeruanda Rep. ſuſcepta, lædat inui-
dos, mihi valeat ad gloriam. denique ita me in Rep. tractabo, vt meminerim ſemper
quæ geſſerim: curémque vt ea virtute, nõ caſu geſta eſſe videantur. Vos Quirites, quo-
niam iam nox eſt, veneramini illum Iouem cuſtodem huius vrbis, ac veſtrum, atque
in veſtra tecta diſcedite: & ea, quanquam iam periculum eſt depulſum, tamen æquè, ac
priori nocte feciſtis, cuſtodiis, vigiliíſque defendite. id ne vobis diutius faciundum ſit,
atque vt in perpetua pace eſſe poſſitis, prouidebo.

In L. Catilinam, in Senatu,

ORATIO XXII.

VIDEO P. C. in me omnium veſtrum ora, atque oculos eſſe con- 73
uerſos: video vos non ſolùm de veſtro, ac Reip. verùm etiam, ſi id
depulſum ſit, de meo periculo eſſe ſolicitos. Eſt mihi iucũda in ma-
lis, & grata in dolore veſtra erga me voluntas: ſed eam per deos im-
mortales quæſo deponite, atque obliti ſalutis meæ, de vobis ac de
liberis veſtris cogitate. Mihi quidem ſi hæc conditio Conſulatus
data eſt, vt omnes acerbitates, omnes dolores, cruciatúſque perferrẽ, feram, non ſolùm
fortiter, verùm etiam libenter, dum modò meis laboribus vobis, Populóque R. digni-
tas, ſalúſque pariatur. Ego ſum ille Conſul P. C. cui non forum, in quo omnis æqui-
tas continetur: non campus, cõſularibus auſpiciis conſecratus: nõ curia, ſummum au-
xilium omnium gentium: non domus, commune perfugium: non lectus, ad quietem 74
datus: non denique hæc ſedes honoris ſella curulis vnquam vacua mortis periculo at-
que inſidiis fuit. Ego multa tacui, multa pertuli, multa conceſſi, multa meo quodam
dolore in veſtro timore ſanaui. Nunc ſi hunc exitum Conſulatus mei dii immortales
eſſe voluerunt, vt vos P. C. populúmque R. ex cæde miſerrima coniuges, liberóſque
veſtros, virginéſque Veſtales ex acerbiſſima vexatione, templa atque delubra, hanc pul-
cherrimam patriam omnium noſtrum ex fœdiſſima flamma, totam Italiam ex bello
& vaſtitate eriperem: quæcunque mihi vni proponetur fortuna, ſubeatur. Etenim ſi P.
Lentulus ſuum nomen inductus à vatibus fatale ad perniciem Reip. fore putauit, cur
ego non læter meum Conſulatum ad ſalutem Reip. propè fatalem extitiſſe? Quare P. 75
C. conſulite vobis, proſpicite patriæ, conſeruate vos, coniuges, liberos, fortunáſque
veſtras: populi R. nomen ſalutémque defendite: mihi parcere, ac de me cogitare deſini-
te: nam primùm debeo ſperare omnes deos, qui huic vrbi præſident, pro eo mihi, ac
mereor, relaturos eſſe gratiã: deinde, ſiquid obtigerit, æquo animo, paratóque moriar.

neque enim turpis mors ſorti viro poteſt accidere,neque immatura conſulari,nec mi
ſera ſapienti. Nec tamen ego ſum ille ferreus,qui fratris chariſſimi atque amantiſſimi
præſentis mœrore non mouear,horúmque omnium lachrymis à quibus me circunſeſ-
ſum videtis: neque meam mentem non domum ſæpe reuocat exanimata vxor,abiecta
metu filia,& paruulus filius,qui mihi videtur amplecti Remp. tanquam obſidem Con-
ſulatus mei: neque ille,qui expectans huius exitum diei aſtat in conſpectu meo gener.
76 moueor his rebus omnibus,ſed in eam partem, vt ſalui ſint vobiſcum omnes, etiam ſi
vis aliqua me oppreſſerit,potius quàm vt illi & nos vna Reip. peſte pereamus. Quare P.
C. incumbite ad Reip. ſalutem,circunſpicite omnes procellas quæ impendent,niſi pro-
uidetis. Non Ti. Gracchus,qui iterum Tribunus pleb. fieri voluit:non C. Gracchus,qui
agrarios concitare conatus eſt:non L. Saturninus,qui C. Memmium vnum occîdit,in
diſcrimen aliquod,atque in veſtræ ſeueritatis iudicium adducitur: ſed tenẽtur ii,qui ad
vrbis incendium,ad veſtrum omnium cædem,ad Catilinam accipiendum Romæ reſti
terunt: tenentur literæ,ſigna,manus,denique vniuſcuiuſque confeſſio: ſolicitátur Al-
lobroges:ſeruitia excitantur:Catilina accerſitur:id eſt initum conſilium,vt,interfectis
omnibus,nemo ne ad deplorandum quidem populi R. nomen,atque ad lamentandam
77 tanti imperii calamitatem relinquatur. Hæc omnia indices detulerũt,rei confeſſi ſunt,
vos multis iã iudiciis iudicauiſtis: primùm,quòd mihi gratias egiſtis ſingularibus ver-
bis,& mea virtute atque diligentia perditorum hominum patefactam eſſe coniuratio-
nem decreuiſtis: deinde,quòd P. Lẽtulum,vt ſe abdicaret Prætura,coegiſtis:tum,quòd
eum,& cæteros,de quibus iudicauiſtis,in cuſtodiam dandos cẽſuiſtis:maximéque,quòd
meo nomine ſupplicationem decreuiſtis,qui honos togato habitus ante me eſt nemi-
ni: poſtremò heſterno die præmia Legatis Allobrogũ, Titóque Vulturcio dediſtis am-
pliſſima,quæ ſunt omnia eiuſmodi,vt ii,qui in cuſtodiã nominatim dati ſunt,ſine vlla
dubitatione à vobis damnati eſſe videantur. Sed ego inſtitui referre ad vos P.C. tãquam
integrum,& de facto,quid iudicetis:& de pœna,quid cenſeatis. Illa prædicam,quæ ſunt
Conſulis. Ego magnum in Rep. verſari furorem,& noua quædam miſceri,& concitari
78 mala iampridem videbam:ſed hanc tantam,tam exitioſam haberi coniurationem à ci-
uibus nunquam putaui. Nunc,quicquid eſt,quocunque veſtræ mentes inclinant atque
ſentẽtiæ,ſtatuendum vobis ante noctem eſt. Quantum facinus ad nos delatum ſit,vi-
detis. huic ſi paucos putatis affines eſſe,vehementer erratis. Latius opinione diſſemina-
tum eſt hoc malum: manauit non ſolùm per Italiam,verùm etiam tranſcendit Alpes,
& obſcurè ſerpens multas iam prouincias occupauit. Id opprimi ſuſtentando ac prola-
tando nullo pacto poteſt. quacunque ratione placet,celeriter vobis vindicandum eſt.
Video duas adhuc eſſe ſentẽtias: vnam D. Syllani,qui cenſet eos,qui hæc delere conati
ſunt, morte eſſe multandos: alteram C. Cæſaris,qui mortis pœnam remouet, cætero-
rum ſuppliciorum omnes acerbitates amplectitur. Vterque & pro ſua dignitate,& pro
79 rerum magnitudine in ſumma ſeueritate verſatur. Alter eos,qui nos omnes,qui popu
lum R. vita priuare conati ſunt,qui delere imperium,qui populi R. nomen extingue-
re,puncto temporis frui vita,& hoc communi ſpiritu nõ putat oportere: atque hoc ge-
nus pœnæ ſæpe in improbos ciues in hac Rep. eſſe vſurpatum recordatur. Alter intelli-
git, mortem à diis immortalibus non eſſe ſupplicii cauſa conſtitutam, ſed aut neceſſi-
tatem naturæ,aut laborum ac miſeriarum quietem eſſe:itaque eam ſapiẽtes nunquam
inuiti,fortes etiam ſæpe libenter oppetiuerunt. vincula verò,& ea ſempiterna,certè ad
ſingularem pœnam nefarii ſceleris inuenta ſunt. itaque municipiis diſpertiri iubet. ha
bere videtur iſta res iniquitatem,ſi imperare velis:difficultatem,ſi rogare. Decernatur
tamen,ſi placet:ego enim ſuſcipiam,&,vt ſpero,reperiam,qui id,quod ſalutis omnium
80 cauſa ſtatueritis,non putet eſſe ſuæ dignitatis recuſare. adiungit grauem pœnam mu-
nicipibus,ſiquis eorum vincula ruperit:horribiles cuſtodias circundat:& digna ſcelere
hominum perditorum ſancit,nequis eorum pœnam,quos condemnat,aut per ſenatũ,

aut per populum leuare poſſit: eripit etiã ſpem, quæ ſola hominẽ in miſeriis conſolari ſolet: bona præterea publicari iubet: vitã ſolam relinquit nefariis hominibus: quam ſi eripuiſſet, multas vno dolore animi ac corporis, & omnes ſcelerum pœnas ademiſſet. Itaque, vt aliqua in vita formido improbis eſſet poſita, apud inferos eiuſmodi quædã illi antiqui ſupplicia impiis cõſtituta eſſe voluerunt, quòd videlicet intelligebãt his remotis non eſſe mortẽ ipſam pertimeſcendã. Nunc P. C. ego mea video quid interſit. Si eritis ſecuti ſententiã C. Cæſaris: quoniam hanc is in Rep. viã, quæ popularis habetur, ſecutus eſt: fortaſſe minus erunt hoc monitore & authore huiuſce ſententiæ mihi popu- 8
lares impetus pertimeſcẽdi. ſin illã alterã ſecuti eritis, neſcio an amplius mihi negotii cõtrahatur: ſed tamen meorũ periculorũ rationes vtilitas Reip. vendicat. habemus enim à C. Cæſare, ſicut ipſius dignitas, & maiorũ eius amplitudo poſtulabat, ſententiam tanquã obſidem perpetuæ in Remp. voluntatis: intellectũ eſt, quid intereſt inter leuitatem concionatorum, & animum verè popularem, ſaluti populi conſulentem. Video, de iſtis, qui ſe populares haberi volunt, abeſſe non neminem, ne de capite videlicet ciuium R. ſententiam ferat. is & nudiuſtertius in cuſtodiam ciues R. Cethegum, & P. Lentulum dedit, & ſupplicationem mihi decreuit, & indices heſterno die maximis præmiis affecit. Iam hoc nemini dubium eſt, qui reo cuſtodiam, quæſitori gratulationem, indici præmium decreuit, quid de tota re & cauſa iudicarit. At verò C. Cæſar intelligit, 8
legem Semproniam eſſe de ciuibus R. conſtitutam: qui autem Reip. ſit hoſtis, eum ciuem eſſe nullo modo poſſe: denique ipſum latorem legis Semproniæ iuſſu populi pœnas Reip. dependiſſe, idem etiam ipſum largitorem Lentulum, & prodigum non putat, cùm de pernicie Reip. & exitio huius vrbis tam acerbè, tàmque crudeliter cogitarit, appellari poſſe popularem. Itaque homo mitiſſimus atque leniſſimus non dubitat P. Lentulum æternis tenebris, vinculiſque mandare: & ſancit in poſterum, nequis huius ſupplicio leuando ſe iactare, & in perniciem Reip. poſthac popularis eſſe poſſit. Adiungit etiam publicationem bonorum, vt omnes animi cruciatus & corporis etiam egeſtas ac mendicitas conſequatur. Quamobrem ſiue hoc ſtatueritis, dederitis mihi comitem ad concionem populo R. charum atque iucundum: ſiue illam Syllani ſen- 9
tentiã ſequi malueritis, facilè me atq; vos a crudelitatis vituperatione defendetis, atque obtinebo eam multò leuiorem fuiſſe. Quanquam P. C. quæ poteſt eſſe in tanti ſceleris immanitate punienda crudelitas? ego enim de meo ſenſu iudico: nam ita mihi ſalua Rep. vobiſcum perfrui liceat, vt ego, quòd in hac cauſa vehementior ſum, non atrocitate animi moueor (quis enim eſt me mitior?) ſed ſingulari quadam humanitate & miſericordia. Videor enim mihi hanc vrbem videre, lucem orbis terrarum, atque arcem omnium gentium, ſubitò vno incendio concidentem: cerno animo ſepultam patriam, miſeros, atque inſepultos aceruos ciuium: verſatur mihi ante oculos aſpectus Cethegi, & furor in veſtra cæde bacchantis. Cùm verò mihi propoſui regnantem Lentulum, ſicut ipſe ſe ex fatis ſperaſſe confeſſus eſt, purpuratum eſſe hunc Gabinium, cum 4
exercitu veniſſe Catilinam, tum lamentationem matrumfamiliàs, tum fugam virginum atque puerorum, ac vexationem virginum Veſtalium perhorreſco: & quia mihi vehemẽter hæc videntur miſera atque miſerãda, iccirco in eos, qui ea perficere voluerũt, me ſeuerũ, vehementẽmq; præbeo. Etenim quæro, ſiquis paterfamiliàs, liberis ſuis à ſeruo interfectis, vxore occiſa, incenſa domo, ſupplicium de ſeruis quam acerbiſſimũ ſumpſerit: vtrũ is clemẽs ac miſericors, an inhumaniſſimus & crudeliſſimus eſſe videatur? mihi verò importunus ac ferreus, qui non dolorem ſuum & cruciatum dolore nocentis, & cruciatu lenierit. Sic nos in his hominibus, qui nos, qui coniuges, qui liberos noſtros trucidare voluerunt, qui ſingulas vniuſcuiuſque noſtrum domos, & hoc vniuerſum Reip. domicilium delere conati ſunt: qui id egerunt, vt gentem Allobrogum 8
in veſtigiis huius vrbis, atque in cinere deflagrati imperii collocarent: ſi vehementiſſimi fuerimus, miſericordes habebimur: ſin remiſſiores eſſe voluerimus, ſummæ nobis

crudelitatis in patriæ ciuiúmque pernicie fama ſubeunda eſt. niſi verò cuipiam L. Cæſar vir fortiſſimus, & amantiſſimus Reip. crudelior nudiuſtertius eſt viſus, cùm ſororis ſuæ fœminæ lectiſſimæ virum præſentem, & audientem vita priuandum eſſe dixit, cùm auum iuſſu Cos. interfectum, filiúmque eius impuberem, Legatum à patre miſſum, in carcere necandum eſſe dixit. Quorum quod ſimile fuit factum? quod initum delendæ Reip. cõſilium? Largitionis voluntas tũ in Rep. verſata eſt, & partium quædam conrentio. atque illo tempore huius auus Lentuli, clariſſimus vir, armatus Gracchũ eſt perſecutus, & graue tum vulnus accepit, nequid de ſumma dignitate Reip. minueretur. hic ad
16 euertenda fundamẽta Reip. Gallos accerſiuit, ſeruitia concitauit, Catilinã euocauit, attribuit nos trucidandos Cethego, cæteros ciues interficiendos Gabinio, vrbem inflammandam Caſſio, totã Italiam vaſtandã, diripiendámque Catilinæ. Veremini cenſeo, ne in hoc ſcelere tã immani ac neſario nimis aliquid ſeuerè ſtatuiſſe videamini: cùm multò magis ſit verendũ, ne remiſſione pœnæ crudeles magis in patriã, quàm ne ſeueritate animaduerſionis nimis vehemẽtes in acerbiſſimos hoſtes fuiſſe videamini. Sed quæ exaudio P.C. diſſimulare nõ poſſum: iactãtur enim voces, quæ perueniunt ad aures meas, eorum, qui vereri videntur, vt habeam ſatis præſidii ad ea, quæ vos ſtatueritis hodierno die, tranſigenda. omnia prouiſa, parata, & conſtituta ſunt P.C. cùm mea ſumma cura atque diligẽtia, tum multò etiam maiore populi R. ad ſummum imperium retinendũ,
17 & ad cõmunes fortunas conſeruandas voluntate. omnes adſunt omnium ordinum homines, omnium denique ætatum: plenum eſt forũ, pleni omnes aditus huius loci ac tẽpli: cauſa enim eſt poſt Vrbem conditã hæc inuenta ſola, in qua omnes ſentirent vnum atq; idem, præter eos, qui, cùm ſibi viderẽt eſſe pereundum, cum omnibus potius, quàm ſoli, perire voluerunt. Hoſce ego homines excipio, & ſecerno libenter. neque enim in improborũ ciuium, ſed in acerbiſſimorum hoſtium numero habẽdos puto. Cæteri verò, dii immortales, qua frequentia, quo ſtudio, qua virtute ad cõmunem dignitatem, ſalutémque cõſentiunt? Quid ego hîc Equites R. commemorem? qui vobis ita ſumma ordinis conſiliíque concedunt, vt vobiſcum de amore Reip. certent: quos ex multorũ annorũ diſſenſione ad huius ordinis ſocietatem, cõcordiámque reuocatos, hodiernus dies
18 vobiſcum, atque hæc cauſa coniungit: quam coniunctionem ſi in Conſulatu cõfirmatam meo, perpetuam in Rep. tenuerimus, confirmo vobis, nullum poſthac malũ ciuile ac domeſticum ad vllam Reip. partem eſſe venturũ. Pari ſtudio defendendæ Reip. conueniſſe video Tribunos ærarios fortiſſimos viros, ſcribas item vniuerſos: quos cùm caſu hic dies ad ærarium frequentaſſet, video ab expectatione ſortis ad communem ſalutem eſſe cõuerſos. Omnis ingenuorum adeſt multitudo, etiam tenuiſſimorũ. quis eſt enim, cui nõ hæc templa, aſpectus vrbis, poſſeſſio libertatis, lux denique hæc ipſa, & hoc commune patriæ ſolum cùm ſit charum, tum verò dulce atque iucundum? Operæ pretium eſt P.C. libertinorum hominũ ſtudia cognoſcere, qui ſua virtute fortunã ciuitatis conſecuti, hanc verè ſuam patriam eſſe iudicãt: quam quidam hinc nati, & ſummo nati lo-
19 co, non patriam ſuã, ſed vrbem hoſtium eſſe iudicauerũt. Sed quid ego huiuſce ordinis homines commemorem, quos priuatæ fortunæ, quos cõmunis Reſp. quos denique libertas ea, quæ dulciſſima eſt, ad ſalutẽ patriæ defendendam excitauit? Seruus eſt nemo, qui modo tolerabili conditione ſit ſeruitutis, qui non audaciam ciuium perditorũ perhorreſcat: qui nõ obſtare cupiat: qui non tantũ, quantum audet, & quãtum poteſt, conferat ad communem ſalutis voluntatem. Quare ſi quem veſtrũ fortè commouet hoc, quod auditum eſt, lenonem quẽdam Lentuli cõcurſare circum tabernas, pretio ſperantem ſollicitari poſſe animos egentium atque imperitorũ: eſt id quidem cœptum atque tentatũ: ſed nulli ſunt inuenti tam aut fortuna miſeri, aut voluntate perditi, qui non ipſum illum ſellæ atque operis & quæſtus quotidiani locũ, qui non cubile ac lectulum ſuum, qui deniq; non curſum hũc otioſum vitæ ſuæ ſaluum eſſe velit. Multo verò ma-
20 xima pars eorum, qui in tabernis ſunt: immò verò (id enim potius eſt dicendum) genus

hoc vniuerſum amantiſſimum eſt otii. etenim omne eorum inſtrumentũ, omnis opera ac quæſtus, frequentia ciuiũ ſuſtinetur, alitur otio: quorũ ſi quæſtus occluſis tabernis minui ſolet: quid tandẽ incenſis futurũ eſt? Quæ cùm ita ſint P.C. vobis populi R. præſidia nõ deſunt: vos, ne populo R. deeſſe videamini, prouidete. Habetis Conſulẽ ex plurimis periculis & inſidiis, atq; ex media morte nõ ad vitã ſuam, ſed ad ſalutẽ veſtram reſeruatũ: omnes ordines ad conſeruandã Remp. mente, voluntate, ſtudio, virtute, voce cõſentiunt: obſeſſa facibus & telis impiæ coniurationis, vobis ſupplex manus tendit patria cõmunis: vobis ſe, vobis vitã omnium ciuium, vobis arcem & Capitoliũ, vobis aras penatiũ, vobis illum ignẽ Veſtæ perpetuum ac ſempiternũ, vobis omnia tẽpla deorum atque delubra, vobis muros atque vrbis tecta cõmendat. Præterea de veſtra vita, de cõiugum veſtrarũ ac liberorũ anima, de fortunis omnium, de ſedibus, de focis veſtris hodierno die vobis iudicandum eſt. Habetis ducem memorem veſtri, oblitũ ſui: quæ non ſemper facultas datur. habetis omnes ordines, omnes homines, vniuerſum populũ R. id quod in ciuili cauſa hodierno die primùm videmus, vnũ atq; idem ſentiẽtem. Cogitate, quãtis laboribus fundatũ imperium, quanta virtute ſtabilitã libertatẽ, quanta deorum benignitate auctas, exaggeratáſque fortunas vna nox penè delerit. id ne vnquam poſthac nõ modò cõfici, ſed ne cogitari quidẽ poſſit, vobis hodierno die prouidendum eſt. atque hæc, non vt vos, qui mihi ſtudio penè præcurritis, excitarem, locutus ſum: ſed vt mea vox, quæ debet eſſe in Rep. princeps, officio functa cõſulari videretur. Nũc, antequã ad ſententiam redeo, de me pauca dicam. Ego, quanta manus eſt coniuratorum, quam videtis eſſe permagnã, tantam me inimicorũ multitudinem ſuſcepiſſe video: ſed eam eſſe iudico turpem & infirmã, contemptam & abiectam. quòd ſi aliquãdo alicuius furore & ſcelere cõcitata manus iſta plus valuerit, quàm veſtra ac Reip. dignitas: me tamen meorũ factorũ atque conſiliorũ nũquam P.C. pœnitebit. etenim mors, quam illi mihi fortaſſe minitãtur, omnibus eſt parata: vitæ tantam laudem, quãta vos me veſtris decretis honeſtaſtis, nemo eſt aſſecutus. cæteris enim ſemper bene geſtæ, mihi vni conſeruatæ Reip. gratulationẽ decreuiſtis. Sit Scipio clarus ille, cuius cõſilio atque virtute Annibal in Africã redire, atque ex Italia decedere coactus eſt: ornetur alter eximia laude Africanus, quí duas vrbes huic imperio infeſtiſſimas, Carthaginẽ, Numãtiámque deleuit: habeatur vir egregius L. Paulus ille, cuius currum Rex potentiſſimus quondã, & nobiliſſimus Perſes honeſtauit: ſit in æterna gloria Marius, qui bis Italiã obſidione & metu ſeruitutis liberauit: anteponatur omnibus Põpeius, cuius res geſtæ atq; virtutes iiſdem, quibus ſolis curſus, regionibus ac terminis cõtinentur: erit profectò inter horum laudes aliquid loci noſtræ gloriæ. niſi fortè maius eſt patefacere nobis prouincias, quò exire poſſimus: quàm curare, vt etiam illi qui abſunt, habeant quò victores reuertãtur. Quanquã eſt in vno loco cõditio melior externæ victoriæ, quàm domeſticæ: quòd hoſtes alienigenæ aut oppreſſi ſeruiũt, aut recepti beneficio ſe obligatos putãt: qui autẽ ex numero ciuiũ dementia aliqua deprauati, hoſtes patriæ ſemel eſſe cœperunt, eos, cùm à pernicie Reip. repuleris, neque vi coercere, neque beneficio placare poſſis. Quare mihi cum perditis ciuibus æternũ bellum ſuſceptum eſſe video: quod ego veſtro bonorúmq; omnium auxilio, memoriáque tãtorum periculorum, quæ non modò in hoc populo, qui ſeruatus eſt, ſed etiam in omnium gentium ſermonibus ac mẽtibus ſemper hærebit, à me, atque à meis facilè propulſari poſſe confido. neque vlla profectò tãta vis reperietur, quæ coniunctionem veſtrã, Equitúmque R. & tantam cõſpirationem bonorum omnium perfringere & labefactare poſſit. Quæ cùm ita ſint Patres Conſcripti pro imperio, pro exercitu, pro prouincia, quam neglexi: pro triũpho, cæteríſq; laudis inſignibus, quæ ſunt à me propter vrbis, veſtræque ſalutis cuſtodiam repudiata: pro clientelis, hoſpitiíſque prouincialibus, quæ tamen vrbanis opibus nõ minore labore tueor, quàm cõparo: pro his igitur omnibus rebus, & pro meis in vos ſingularibus ſtudiis, próq; hac, quam perſpicitis, ad conſeruandam Remp. diligẽtia, nihil aliud à vobis, niſi huius tem-

poris,totiuſque mei Conſulatus memoriam poſtulo:quæ dum erit veſtris mētibus in-
fixa,fitmiſſimo me muro ſeptum eſſe arbitrabor. quòd ſi meam ſpem vis improborum
fefellerit atque ſuperauerit,commendo vobis paruum meum filium : cui profectò ſa-
tis erit præſidii non ſolùm ad ſalutem,verùm etiam ad dignitatē,ſi eius,qui hæc omnia
ſuo ſolus periculo conſeruauerit,illum eſſe filium memineritis . Quapropter de ſum-
ma ſalure veſtra,populíque Ro.P.C.de veſtris coniugibus ac liberis, de aris ac focis,de
fanis ac templis,de totius vrbis tectis ac ſedibus, de imperio, de libertate,de ſalute Ita-
liæ,déque vniuerſa Repub.decernite diligenter,vt inſtituiſtis,ac fortiter.habetis enim
Conſulem,qui & parere veſtris decretis non dubitet:& ea,quæ ſtatueritis,quoad viuet,
36 defendere,& per ſe ipſum præſtare poſſit.

Pro L. Muræna,

ORATIO XXIII.

1 QVAE precatus ſum à diis immortalibus Iudices,more inſtitutóque
maiorum illo die , quo auſpicato comitiis centuriatis L. Murænam
Conſulem renuntiaui : vt ea res mihi,magiſtratuique meo,populo,
plebique Ro.bene atq; fœliciter eueniret:eadem precor ab iiſdē diis
immortalibus ob eiuſdem hominis Cōſulatum vnà cum ſalute ob-
tinendum,& vt veſtræ mentes atque ſentētiæ cum populi R.volun-
tate, ſuffragiiſque cōſentiant,eáque res vobis, populóque R.pacem,
tranquillitatē,otium,concordiámque afferat.Quòd ſi illa ſolennis comitiorū precatio
conſularibus auſpiciis cōſecrata tantā habet in ſe vim & religionē,quātam Reip.digni-
tas poſtulat:idem ego ſum precatus,vt iis quoq; hominibus,quibus hic Conſulatus me
rogāte datus eſſet,ea res fauſtè,fœliciter,proſperéque eueniret . Quæ cùm ita ſint Iudi-
ces,& cùm omnis deorū immortalium poteſtas aut tranſlata ſit ad vos,aut certè cōmu
nicata vobiſcū: idem Conſul eū veſtræ fidei cōmendat,qui antea diis immortalibus cō-
mēdauit,vt eiuſdē hominis voce & declaratus Cōſul & defenſus, beneficium populi R.
cum veſtra atque omniū ciuium ſalute tueatur.Et quoniam in hoc officio ſtudiū meæ
defenſionis ab accuſatoribus,atque etiam ipſa ſuſceptio cauſæ reprehēſa eſt:antequam
2 pro L.Muræna dicere inſtituo,pro me ipſo pauca dicam:nō quò mihi potior hoc qui-
dem in tēpore ſit officii mei,quàm huiuſce ſalutis defenſio:ſed vt meo facto vobis pro-
bato,maiore authoritate ab huius honore, fama, fortuníſque omnibus inimicorū im-
petus propulſare poſſim. Et primùm M.Catoni vitam ad certam rationis normam di-
rigenti,& diligētiſſimè perpendenti momēta officiorū omnium,de officio meo reſpon
debo. Negat fuiſſe rectum Cato,me & Conſulem,& legis ambitus latorem,& tam ſe-
uerè geſto Conſulatu,cauſam L.Murænæ attingere. Cuius reprehenſio me vehemēter
mouet,non ſolùm vt vobis Iudices,quibus maximè debeo,verùm etiam vt ipſi Catoni
grauiſſimo,atque integerrimo viro rationē facti mei probem. A' quo tandē M.Cato eſt
æquius Conſulem defendi,quàm à Conſule?quis mihi in Repub. poteſt,aut debet eſſe
cōiunctior,quàm is,cui Reſpub. à me vnà traditur ſuſtinēda,magnis meis laboribus &
3 periculis ſuſtētata?Quòd ſi in iis rebus repetēdis,quæ mācipii ſunt,is periculum iudicii
præſtare debet,qui ſe nexu obligauit:profectò etiā rectius in iudicio Conſulis deſignati,
is potiſſimum Cōſul,qui Conſulem declarauit,author beneficii populi R.defenſórque
periculi eſſe debebit. ac ſi(vt nōnullis in ciuitatibus fieri ſolet)patronus huic cauſæ pu-
blicè cōſtitueretur, is potiſſimè honore affecto defenſor daretur, qui eodē honore præ-
ditus non minus afferret ad dicendū authoritatis,quàm facultatis. Quòd ſi è portu ſol-
uentibus ii,qui iam in portū ex alto inuehuntur,præcipere ſummo ſtudio ſolent,& tē-
peſtatum rationem,& prædonum,& locorum:quòd natura affert,vt eis faueamus,qui

eadem pericula,quibus nos perfuncti ſumus,ingrediantur: quo tandem animo me eſſe
oportet propè iam èx magna iactatione terram videntem,in hunc,cui video maximas
Reipub.tempeſtates eſſe ſubeundas?Quare ſi eſt boni Conſulis,non ſolùm videre quid 4
agatur,verùm etiam prouidere quid futurum ſit : oſtendam alio loco,quantum ſalutis
communis interſit,duos Conſules in Rep.Calend.Ian.eſſe.Quod ſi ita eſt,non tam me
officium debuit ad hominis amici ſortunas,quàm Reſp.Conſulem ad communem ſa-
lutem defendendam vocare. nam quòd legē de ambitu tuli,certè ita tuli,vt eam,quam
mihimetipſi iampridem tulerim de ciuium periculis defendendis,nō abrogarem.Ete-
nim ſi largitionem ſactam eſſe confiterer,ídque rectè ſactum eſſe defenderem:facerem
improbè,etiam ſi alius legem tuliſſet. Cùm verò nihil commiſſum contra legem eſſe
defendam:quid eſt,quod meā defenſionē latio legis impediat?negat eſſe eiuſdem ſeue-
ritatis,Catilinam exitium Reip.intra mœnia molientem,verbis,& penè imperio vrbe
expuliſſe,& nūc pro L.Muræna dicere. ego autem has parteis lenitatis & miſericordiæ, 1
quas me natura ipſa docuit,ſemper egi libenter:illam verò grauitatis ſeueritatíſq; per-
ſonam non appetiui,ſed ab Rep.mihi impoſitam ſuſtinui,ſicut huius imperii dignitas
in ſummo periculo ciuium poſtulabat.Quòd ſi tum,cùm Reſp.vim & ſeueritatē deſi-
derabat,vici naturā,& tam vehemens fui,quàm cogebar,non quàm volebā:nunc,cùm
omnes me cauſæ ad miſericordiam atque ad humanitatē vocent,quāto tandem ſtudio
debeo naturæ meæ,cōſuetudiníque ſeruire?Ac de officio defenſionis meæ,ac de ratione
accuſationis tuæ fortaſſe etiam alia in parte orationis dicēdum nobis erit. Sed me Iu-
dices non minus hominis ſapientiſſimi atq; ornatiſſimi Ser.Sulpitii conqueſtio,quàm
Catonis accuſatio commouebat:qui grauiſſimè & acerbiſſimè ferre dixit,me familiari-
tatis neceſſitudiníſque oblitum,cauſam L.Murænæ cōtra ſe defendere. Huic ego Iudi- 6
ces ſatiſfacere cupio,vóſque adhibere arbitros.nam cùm graue eſt,verè accuſari in ami
citia:tum etiam,ſi ſalſò accuſeris,non eſt negligendū.Ego Ser.Sulpiti me in petitione
tua tibi omnia ſtudia atque officia pro noſtra neceſſitudine & debuiſſe cōfiteor, & præ-
ſtitiſſe arbitror. nihil tibi Conſulatum petenti à me defuit,quod eſſet aut ab amico,aut
à gratioſo,aut à Conſule poſtulandum. abiit illud tēpus:mutata ratio eſt:ſic exiſtimo,
ſic mihi perſuadeo,me tibi contra honorem L.Murænæ,quātum tu à me poſtulare au-
ſus ſis,tantum debuiſſe,contra ſalutem nihil debere.neque enim ſi tibi tū,cùm peteres
Conſulatum,affui,iccirco nunc,cùm Murænam ipſum petas,adiutor eodem pacto eſſe
debeo.Atque hoc non modò non laudari,ſed ne concedi quidem poteſt,vt amicis no-
ſtris accuſantibus non etiam alieniſſimos defendamus . Mihi autem cum Muræna Iu- 7
dices & vetus & magna amicitia eſt, quæ in capitis dimicatione à Ser. Sulpitio non ic-
circo obruetur , quòd ab eodem in honoris contentione ſuperata eſt. quæ ſi cauſa non
eſſet,tamen vel dignitas hominis, vel honoris eius,quem adeptus eſt,amplitudo, ſum-
mam mihi ſuperbiæ, crudelitatíſque ſamam inuſſiſſet, ſi hominis & ſuis, & populi R.
ornamentis ampliſſimi cauſam tāti periculi repudiaſſem . Neque enim iam mihi licet,
neque eſt integrum,vt meum laborem hominū periculis ſubleuandis non impertiam.
Nam cùm præmia mihi tanta pro hac induſtria ſint data,quāta antea nemini : labores,
per quos ea ceperis,cùm adeptus ſis,deponere,eſſet hominis & aſtuti & ingrati. Quòd ſi
licet deſinere,ſi te authore poſſum, ſi nulla inertiæ,nulla ſuperbiæ turpitudo, nulla in-
humanitatis culpa ſuſcipitur:ego verò libēter deſino. ſin autem ſuga laboris deſidiam,
repudiatio ſupplicū ſuperbiam,amicorum neglectio improbitatem coarguit:nimirum 8
hæc cauſa eſt eiuſmodi,quam nec induſtrius,quam nec miſericors, nec officioſus deſe-
rere poſſit.atque huiuſce rei coniecturā de tuo ipſius ſtudio Serui ſacillimè ceperis.Nā
ſi tibi neceſſe putas etiā aduerſariis amicorum tuorū de iure conſulentibus reſpōdere:
& ſi turpe exiſtimas,te aduocato illum ipſum,quem contra veneris,cauſa cadere : noli
tam eſſe iniuſtus, vt,cùm tui ſontes vel inimicis tuis pateant,noſtros riuulos etiā ami-
cis putes clauſos eſſe oportere . Etenim ſi me tua ſamiliaritas ab hac cauſa remouiſſet,

& ſi hoc idem Q. Hortenſio, M. Craſſo clariſſimis viris, ſi item cæteris, à quibus intelligo tuam gratiam magni æſtimari, accidiſſet: in ea ciuitate Conſul deſignatus defenſorem non haberet, in qua nemini vnquam infimo maiores noſtri patronū deeſſe voluerunt. Ego verò Iudices ipſe me exiſtimarem nefarium, ſi amico: crudelem, ſi miſero: ſuperbū, ſi Conſuli defuiſſem. Quare, quod dandū eſt amicitiæ, largè dabitur à me, vt tecū agam Serui non ſecus, acſi meus eſſes frater, qui mihi eſt chariſſimus: iſto in loco quod tribuēdum eſt officio, fidei, religioni, id ita moderabor, vt meminerim me cōtra amici ſtudiū pro amici periculo dicere. Intelligo Iudices treis totius accuſationis partes fuiſſe, & earum vnam in reprehenſione vitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitus eſſe verſatam. Atque harum trium partium prima illa, quæ grauiſſima eſſe debebat, ita fuit infirma & leuis, vt illos lex magis quædam accuſatoria, quàm vera maledicendi facultas de vita L. Murænæ dicere aliquid coēgerit. Obiecta eſt enim Aſia: quæ ab hoc non ad voluptatē & luxuriam expetita eſt, ſed in militari labore peragrata. qui ſi adoleſcens patre ſuo imperatore non meruiſſet, aut hoſtē, aut patris imperium timuiſſe, aut à parente repudiatus videretur. An, cùm ſedere in equis triumphantium prætextati potiſſimum filii ſoleant, huic donis militaribus patris triumphum decorare fugiēdum fuit, vt rebus communiter geſtis penè ſimul cum patre triumpharet? Hic verò Iudices, & fuit in Aſia, & viro fortiſſimo parenti ſuo magno adiumento in periculis, ſolatio in laboribus, gratulationi in victoria fuit. & ſi habet Aſia ſuſpicionē luxuriæ quandam, non Aſiam nunquā vidiſſe, ſed in Aſia continenter vixiſſe, laudandum eſt. Quamobrem non Aſiæ nomen obiiciendum Murænæ fuit, ex qua laus familiæ, memoria generi, honos & gloria nomini cōſtituta eſt: ſed aliquod aut in Aſia ſuſceptum, aut ex Aſia deportatum flagitium ac dedecus. meruiſſe verò ſtipendia in eo bello, quod tum populus R. non modò maximum, ſed etiam ſolum gerebat, virtutis: patre imperatore libentiſſimè meruiſſe, pietatis: finem ſtipēdiorum patris victoriam ac triumphum fuiſſe, fœlicitatis fuit. maledicto quidem idcirco nihil hiſce rebus loci eſt, quòd omnia laus occupauit. Saltatorem appellat L. Murænam Cato: maledictū eſt: ſi verè obiicitur, vehementis accuſatoris: ſin falſo, maledici conuitiatoris. Quare, cùm iſta ſis authoritate, nō debes M. Cato arripere maledictum ex triuio, aut ex ſcurrarum aliquo conuitio, neque temerè Conſulem populi R. ſaltatorem vocare: ſed conſpicere quibus præterea vitiis affectum eſſe neceſſe ſit eum, cui verè iſtud obiici poſſit. nemo enim ferè ſaltat ſobrius, niſi fortè inſanit, neque in ſolitudine, neque in conuiuio moderato atq; honeſto. intempeſtiui conuiuii, amœni loci, multarum deliciarum comes eſt extrema ſaltatio. Tu mihi arripis id, quod neceſſe eſt omnium vitiorum eſſe poſtremum: relinquis illa, quibus remotis hoc vitiū omnino eſſe non poteſt: nullum turpe conuiuium, nō amor, non comeſſatio, non libido, non ſumptus oſtēditur: & cùm ea non reperiantur, quæ voluptatis nomen habent, quǽque vitioſa ſunt, in quo ipſam luxuriā reperire non potes, in eo te vmbram luxuriæ reperturū putas? Nihil igitur in vitam L. Murænæ dici poteſt? nihil, inquā, omnino Iudices. ſic à me Cōſul deſignatus defenditur, vt eius nulla fraus, nulla auaritia, nulla perfidia, nulla crudelitas, nullum petulans dictū in vita proferatur. Bene habet. iacta ſunt fundamenta defenſionis: nondum enim noſtris laudibus, quibus vtar poſtea, ſed propè inimicorum cōfeſſione virum bonum atque integrū hominem defendimus. quo conſtituto, facilior eſt mihi aditus ad contentionem dignitatis, quæ pars altera fuit accuſationis. Summā video eſſe in te Serui Sulpiti dignitatē generis, integritatis, induſtriæ, cæterorúmque ornamentorū omnium, quibus fretū ad Cōſulatus petitionem aggredi par eſt. Paria cognoſco eſſe iſta in L. Muræna, atque ita paria, vt neque ipſe dignitate vinci potuerit, neque te dignitate ſuperarit. Contēpſiſti L. Murænæ genus, extuliſti tuum. quo loco ſi tibi hoc ſumis, niſi qui patricius ſit, neminē bono eſſe genere natū: facis vt rurſus plebs in Auentinū ſeuocanda eſſe videatur. ſin autē ſunt amplæ & honeſtæ familiæ plebeiæ: & proauus L. Murænæ, & auus Prætores fuerunt,

& pater, cùm ampliſſimè atque honeſtiſſimè ex Prætura triumphaſſet, hoc faciliorem
huic gradum Conſulatus adipiſcēdi reliquit, quòd is iam patri debitus, à filio petebatur.
Tua verò nobilitas Ser. Sulpiti, tametſi ſumma eſt, tamen hominibus literatis & hiſto-
ricis eſt notior, populo verò & ſuffragatoribus obſcurior: pater enim fuit Equeſtri loco,
auus nulla illuſtri laude celebratus: itaque non ex ſermone hominū recenti, ſed ex an- 14
nalium vetuſtate eruēda eſt memoria nobilitatis tuæ. Quare ego te ſemper in noſtrum
numerū aggregare ſoleo, quòd virtute induſtriáque perfeciſti, vt, cùm Equitis R. eſſes
filius, ſumma tamen amplitudine dignus putarere. Nec mihi vnquā minus in Q. Pom
peio, nouo homine, & fortiſſimo viro virtutis eſſe viſum eſt, quàm in homine nobiliſ-
ſimo M. AEmilio. Etenim eiuſdē animi atque ingenii eſt, poſteris ſuis, quod Pōpeius fe
cit, amplitudinem nominis, quam non acceperit, tradere: &, vt Scaurus, memoriā propè
intermortuā generis ſui, virtute renouare. Quanquā ego iam putabā Iudices, multis vi-
ris fortibus ne ignobilitas obiiceretur generis, meo labore eſſe perfectū, qui non modò
Curiis, Catonibus, Pōpeiis antiquis illis fortiſſimis viris, nouis hominibus, ſed his recē-
ribus Mariis, & Didiis, & Celiis commemorādis iacebant. Cùm ego verò tāto interuallo 15
clauſtra iſta nobilitatis refregiſſem, vt aditus ad Conſulatū poſthac, ſicut apud maiores
noſtros fuit, non magis nobilitati, quàm virtuti pateret: non arbitrabar, cùm ex familia
vetere & illuſtri Cōſul deſignatus ab Equitis R. filio Conſule defenderetur, de generis
nouitate accuſatores eſſe dicturos. Etenim mihi ipſi accidit, vt cum duobus patriciis, al
tero improbiſſimo atque audaciſſimo, altero modeſtiſſimo atque optimo viro, peterē:
ſuperaui tamen dignitate Catilinā, gratia Galbam. quòd ſi id crimen homini nouo eſſe
deberet, profectò mihi neque inimici, neque inuidi defuiſſent. Omittamus igitur de ge
nere dicere, cuius eſt magna in vtroque dignitas: videamus cætera. Quæſturā vnà pe
tiit, & ſum ego factus prior. non eſt reſpōdendum ad omnia. neque enim quenquā ve-
ſtrum fugit, cùm multi pares dignitate fiant, vnus autē primùm ſolus poſſit obtinere, 16
non eundē eſſe ordinē dignitatis & renuntiationis: propterea quòd renuntiatio gradus
habeat, dignitas autem ſit perſæpe eadem omnium. Sed Quæſtura vtriuſque propemo-
dum pari momento ſortis fuit. habuit hic lege Titia prouinciam tacitā & quietā: tu il-
lam, cui, cùm Quæſtores ſortiuntur, etiam acclamari ſolet, Hoſtienſem, nō tam gratio-
ſam & illuſtrem, quàm negotioſam & moleſtam. conſedit vtriuſque nomen in Quæ-
ſtura: nullum enim vobis ſors campum dedit, in quo excurrere virtus cognoſcique
poſſet. reliqui temporis ſpatium in contentionem vocatur: ab vtroque diſſimillima ra
tione tractatū eſt. Seruius hic nobiſcum hāc vrbanam militiam reſpondendi, ſcribēdi,
cauēdi, plenam ſolicitudinis ac ſtomachi ſecutus eſt: ius ciuile didicit: multū vigilauit:
laborauit: præſto multis fuit: multorum ſtultitiam perpeſſus eſt: arrogantiam pertulit: 17
difficultatem exorbuit: vixit ad aliorū arbitrium, non ad ſuum. Magna laus, & grata ho-
minibus, vnum hominem elaborare in ea ſcientia, quæ ſit multis profutura. Quid Mu-
ræna interea? fortiſſimo & ſapiētiſſimo viro, ſummo imperatori Legatus L. Lucullo fuit.
qua in Legatione duxit exercitum: ſigna contulit: manum conſeruit: magnas copias
hoſtium fudit: vrbes partim vi, partim obſidione cepit. Aſiam iſtam refertam, & eādem
delicatam ſic obiit, vt in ea neque auaritiæ, neque luxuriæ veſtigium reliquerit: maxi-
mo in bello ſic eſt verſatus, vt hic multas res & magnas ſine imperatore geſſerit, nullā
ſine hoc imperator. Atque hæc, quanquā præſente L. Lucullo loquar, tamen ne ab ipſo
propter periculum noſtrum conceſſam videamur habere licentiam fingendi, publicis
literis teſtata ſunt omnia: quibus L. Lucullus tantum laudis impertit, quantum neque 18
ambitioſus imperator, neque inuidus tribuere alteri in communicanda gloria debuit.
Summa in vtroque eſt honeſtas, ſumma dignitas. quam ego, ſi mihi per Seruium liceat,
pari atque eadē in laude ponā: ſed non licet: agitat rem militarem: inſectatur totā hanc
Legationem aſſiduitatis, & operatū harum quotidianarū putat eſſe Conſulatum. Apud
exercitū mihi fueris, inquit, tot annos: forū non attigeris: abfueris tandiu, &, cū longo

interuallo veneris, cum iis, qui in foro habitarunt, de dignitate contendas? Primùm iſta noſtra aſſiduitas Serui neſcis quantum interdum afferat hominibus faſtidii, quantum ſatietatis. mihi quidem vehementer expediit, poſitam in oculis eſſe gratiam: ſed tamen ego mei ſatietatẽ magno meo labore ſuperaui: & tu idem fortaſſe: veruntamen vtrique noſtrum deſiderium nihil obfuiſſet. Sed vt hoc omiſſo ad ſtudiorum atque artium cõtentionem reuertamur: quì poteſt dubitari, quin ad Conſulatum adipiſcendum multò plus afferat dignitatis rei militaris, quàm iuris ciuilis gloria? Vigilas de nocte, vt tuis cõſultoribus reſpondeas: ille, vt quò intendit, maturè cum exercitu perueniat. te gallorũ: illum buccinarũ cantus exuſcitat. tu actionem inſtituis: ille aciem inſtruit. tu caues ne tui conſultores: ille ne vrbes aut caſtra capiãtur. ille tenet, & ſcit vt hoſtium copiæ: tu vt aquæ pluuiæ arceantur. ille exercitatus eſt in propagãdis finibus: tu in regendis, ac nimirum (dicendum eſt enim quod ſentio) rei militaris virtus præſtat cæteris omnibus. Hæc nomen populo R. hæc huic vrbi æternam gloriam peperit: hæc orbem terrarũ parêre huic imperio coëgit. Omnes vrbanæ res, omnia hæc noſtra præclara ſtudia, & hæc forenſis laus, & induſtria latent in tutela ac præſidio bellicæ virtutis. ſimul atque increpuit ſuſpicio tumultus, artes illicò noſtræ conticeſcũt. Et quoniam mihi videris iſtam ſcientiam iuris tanquam filiolam oſculari tuam, non patiar te in tãto errore verſari: vt iſtud neſcio quid, quod tãtopere didiciſti, præclarum aliquid eſſe arbitrere. Aliis ego te virtutibus, continẽtiæ, grauitatis, iuſtitiæ, fidei, cæteris omnibus Conſulatu, & omni honore ſemper digniſſimum iudicaui: quod quidem ius ciuile didiciſti: nõ dicam, operam perdidiſti: ſed illud dicam, nullam eſſe in illa diſciplina munitam ad Cõſulatum viam. omnes enim artes, quæ nobis populi R. ſtudia conciliant, & admirabilem dignitatem, & pergratam vtilitatem debent habere. ſumma dignitas eſt in iis, qui militari laude antecellunt: omnia enim, quæ ſunt in imperio & in ſtatu ciuitatis, ab iis defendi & firmari putantur. ſumma etiam vtilitas: ſiquidem eorum conſilio & periculo cum Rep. tum etiam noſtris rebus perfrui poſſumus. Grauis etiam illa eſt, & plena dignitatis dicendi facultas, quæ ſæpe valuit in Conſule deligẽdo: poſſe conſilio atque oratione & ſenatus, & populi, & eorum, qui res iudicant, mentes permouere. Quæritur Conſul, qui dicendo nonnunquam comprimat tribunitios furores, qui cõcitatum populum flectat, qui largitioni reſiſtat. non mirũ, ſi ob hanc facultatem homines ſæpe etiam non nobiles Conſulatum cõſecuti ſunt: præſertim cùm hæc eadem res plurimas gratias, firmiſſimas amicitias, maxima ſtudia pariat. Quorum in iſto veſtro artificio Sulpiti nihil eſt. Primùm, dignitas in tam tenui ſcientia quæ poteſt eſſe? res enim ſunt paruæ, propè in ſingulis literis atque interpũctionibus verborum occupatæ. Deinde, etiam ſiquid apud maiores noſtros fuit in iſto ſtudio admirationis, id enuntiatis veſtris myſteriis totũ eſt contemptum & abiectum. Poſſet agi lege nécne, pauci quõdam ſciebãt: faſtos enim vulgò non habebant: erant in magna potentia qui conſulebantur: à quibus etiam dies tanquam à Chaldæis petebantur. Inuẽtus eſt ſcriba quidam Cn. Flauius, qui cornicum oculos confixerit, & ſingulis diebus ediſcẽdos faſtos populo propoſuerit, & ab ipſis cautis iuriſconſultis eorum ſapientiam compilarit. Itaque irati illi, quòd ſunt veriti, ne dierum ratione peruulgata & cognita, ſine ſua opera lege poſſet agi, notas quaſdã compoſuerũt, vt omnibus in rebus ipſi intereſſent. cùm hoc fieri belliſſimè poſſet, fundus Sabinus meus eſt: immò meus: deinde iudicium: noluerunt. Fundus, inquit, qui eſt in agro, qui Sabinus vocatur. Satis verboſè: cedo, quid poſtea? ego eum ex iure meum eſſe aio. Quid tum? inde ego te ex iure manu conſertũ voco. Quid huic tã loquaciter litigioſo reſponderet ille, vnde petebatur, non habebat. tranſit idem iuriſconſultus tibicinis Latini modo: Vnde tu me, inquit, ex iure manu conſertũ vocaſti, inde ibi ego te reuoco. Prætor interea ne pulchrũ ſe ac beatũ putaret, atque aliquid ipſe ſua ſpõte loqueretur, ei quoque carmẽ compoſitũ eſt, cùm cæteris rebus abſurdũ, tũ verò nullo vſu. Vtriſq; ſuperſtitibus præſentibus: iſtã viam dico. inite viam. Preſtò aderat ſapiẽs ille, qui inire viam doceret.

Redite viam: eodem duce redibant. Hæc iam tum apud illos barbatos ridicula credo vi-
debátur: homines, cùm rectè atque in loco conſtitiſſent, iuberi abire, vt, vnde abiſſent,
eodem ſtatim redirent. iiſdem ineptiis fucata ſunt illa omnia, Quando te in iure con-
ſpicio. & hæc, Sed ánne tu dicis, qui cauſa vindicaueris? Quæ dum erant occulta, neceſ-
ſariò ab eis, qui ea tenebant, petebantur: poſtea verò peruulgata, atque in manibus ia-
ctata & excuſſa, inaniſſima prudẽtiæ reperta ſunt: fraudis autem & ſtultitiæ pleniſſima. 14
nam cùm permulta præclarè legibus eſſent conſtituta, ea iuriſconſultorũ ingeniis ple-
raque corrupta ac deprauata ſunt. Mulieres omnes propter infirmitatẽ conſilii maio-
res in tutorum poteſtate eſſe voluerunt: hi inuenerunt genera tutorum, quæ poteſtate
mulierum continerentur. Sacra interire illi noluerunt: horum ingenio ſenes ad coëm-
ptiones faciendas interimendorum ſacrorum cauſa reperti ſunt. In omni denique iu-
re ciuili æquitatem reliquerunt, verba ipſa tenuerũt: vt quia in alicuius libris exempli
cauſa id nomen inuenerant, putarunt omnes mulieres quæ coemptionẽ facerent, Caias
vocari. Iam illud mihi quidem mirũ videri ſolet, tot homines, tam ingenioſos, per tot
annos etiam nunc ſtatuere non potuiſſe, vtrum diem tertium, an perendinum: iudicẽ,
an arbitrum: rem, an litem dici oporteret. Itaque (vt dixi) dignitas in iſta ſcientia Con- 15
ſularis nunquam fuit, quæ tota ex rebus fictis cõmentitiiſque cõſtaret: gratiæ verò mul
tò etiam minus. quod enim omnibus patet, & æquè promptum eſt mihi, & aduerſario
meo, id eſſe gratum nullo pacto poteſt. Itaque non modò beneficii collocãdi ſpem, ſed
etiam illud, quod aliquando fuit, licet conſulere: iam perdidiſtis. Sapiens exiſtimari ne-
mo poteſt in ea prudentia, quæ neque extra Romam vſquam, neque Romæ rebus pro-
latis quicquam valet. peritus ideo haberi nemo poteſt, quòd in eo, quod ſciunt omnes,
nullo modo poſſunt inter ſe diſcrepare. Difficilis autem res ideo non putatur, quòd &
perpaucis & minimè obſcuris literis continetur. Itaque ſi mihi homini vehementer
occupato ſtomachum moueritis, triduo me iuriſcõſultum eſſe profitebor. Etenim, quæ
de ſcripto aguntur, ſcripta ſunt omnia: neque tamen quicquam tam anguſtè ſcriptum 16
eſt, quò ego non poſſim, qua de re agitur, addere. quæ conſuluntur autem, minimo pe-
riculo reſpondentur. ſi id, quod oportet, reſponderis, idem videare reſpõdiſſe quod Ser-
uius: ſin aliter, etiam controuerſum ius noſſe, & tractare videare. Quapropter non ſo-
lùm illa gloria militaris veſtris formulis atq; actionibus anteponenda eſt: verùm etiam
dicendi conſuetudo longè, & multum iſti veſtræ exercitationi ad honorem antecellet.
Itaque mihi videntur plerique initio, multò hoc maluiſſe: pòſt, cùm id aſſequi non po
tuiſſent, iſtuc potiſſimum ſunt delapſi, vt aiunt in Græcis artificibus, eos auletas eſſe,
qui citharœdi fieri non potuerint: ſic nonnullos videmus, qui oratores euadere nõ po-
tuerunt, eos ad iuris ſtudium deuenire. Magnus dicẽdi labor, magna res, magna digni-
tas, ſumma etiam gratia. Etenim à vobis ſalubritas quædam ab iis, qui dicunt, ſalus ipſa 17
petitur. deinde veſtra reſponſa atque decreta & euertuntur ſæpe dicendo, & ſine defen
ſione oratoris firma eſſe non poſſunt. in qua re ſi ſatis profeciſſem, parcius de eius lau-
de dicerem: nunc nihil de me dico, ſed de iis, qui in dicendo magni ſunt, aut fuerunt.
Duæ ſunt artes, quæ poſſunt locare homines in ampliſſimo gradu dignitatis: vna im-
peratoris, altera oratoris boni. ab hoc enim pacis ornamenta retinẽtur: ab illo belli pe-
ricula repelluntur. cæteræ tamen virtutes ipſæ per ſe multum valent, iuſtitia, fides, pu-
dor, temperantia: quibus te Serui excellere omnes intelligunt: ſed nũc de ſtudiis ad ho-
norem diſpoſitis, nõ de inſita cuiuſque virtute diſputo. Omnia iſta nobis ſtudia de ma-
nibus excutiuntur, ſimul atque aliquis motus nouus bellicum canere cœpit. Etenim,
vt ait ingenioſus poëta, & author valde bonus, præliis promulgatis TOLLITVR È 18
MEDIO non ſolùm iſta veſtra verboſa ſimulatio prudentiæ, ſed etiam ipſa illa domi-
na rerum SAPIENTIA: VI GERITVR RES: SPERNITVR ORATOR non
ſolùm odioſus in dicendo ac loquax, verùm etiam BONVS: HORRIDVS MILES
AMATVR: veſtrum verò ſtudium totum iacet: NON EX IVRE MANV CON-

SERTVM, SED MAGE FERRO, inquit, REM REPETVNT. quod ſi ita eſt, cedat opinor Sulpiti forum caſtris, otium militiæ, ſtylus gladio, vmbra ſoli: ſit deniq; in ciuitate ea prima res, propter quam ipſa eſt ciuitas omniũ princeps. Verùm hæc Cato nimium nos noſtris verbis magna facere demonſtrat, & oblitos eſſe bellum illud omne Mithridaticum cum mulierculis eſſe geſtum. quod ego longè ſecus exiſtimo Iudices, déque eo pauca diſſeram: neque enim cauſa in hoc continetur. Nam ſi omnia bella, quæ cum Græcis geſſimus, contemnẽda ſunt: derideatur de Rege Pyrrho triumphus M.Curii, de Philippo T.Flaminii, de AEtolis M. Fuluii, de Rege Perſe L.Pauli, de Pſeudophilippo Q.Metelli, de Corinthiis L.Mummii. ſin hæc bella grauiſſima, victoriǽque eorum bellorum grauiſſimæ fuerunt: cur Aſiaticæ nationes, atque ille à te hoſtis contemnitur? Atqui ex veterum rerum monimentis vel maximum bellum populum R. cum Antiocho geſſiſſe video: cuius belli victor L.Scipio, parta cum Publio fratre gloria, quam laudem ille Africa oppreſſa cognomine ipſo præ ſe ferebat, eãdem hic ſibi ex Aſiæ nomine aſſumpſit. quo quidem in bello virtus enituit egregia M.Catonis proaui tui. quò ille, cùm eſſet, vt ego mihi ſtatuo, talis, qualem te eſſe video, nũquam cum Scipione eſſet profectus, ſi cum mulierculis bellandum eſſe arbitraretur. Neque verò cum P. Africano ſenatus egiſſet, vt Legatus fratri proficiſceretur: cùm ipſe paulò antè Annibale ex Italia expulſo, ex Africa eiecto, Carthagine oppreſſa, maximis periculis Remp. liberauiſſet, niſi illud graue bellum & vehemens putaretur. Arqui ſi diligẽter, quid Mithridates potuerit, & quid effecerit, & qui vir fuerit, cõſideraris, omnibus Regibus, quibuſcum populus R. bellum geſſit, hũc Regem nimirum anteponẽs: quem L.Sylla maximo & fortiſſimo exercitu, pugna excitatum, non rudis imperator, vt aliud nihil dicam, cum bello inuectum totam in Aſiam cum pace dimiſit: quem L. Muræna pater huiuſce vehementiſſimè vigilantiſſiméque vexatum, repreſſum magna ex parte, non oppreſſum reliquit. Qui Rex ſibi aliquot annis ſumptis ad confirmandas rationes, & copias belli, tantùm ipſe opibus conatúque inualuit, vt ſe Oceanum cum Ponto, Sertorii copias cum ſuis coniuncturum putaret. Ad quod bellum duobus Conſulibus ita miſſis, vt alter Mithridatem perſequeretur, alter Bithyniam tueretur: alterius res & terra, & mari calamitoſæ, vehementer & opes Regis, & nomen auxerũt L.Luculli verò res tantæ extiterunt, vt neque maius bellum commemorari poſſit, neque maiore conſilio & virtute geſtum. Nam cùm totius impetus belli ad Cyzicenorum mœnia conſtitiſſet, eámque vrbem ſibi Mithridates Aſiæ ianuam fore putauiſſet, qua effracta & reuulſa tota pateret prouincia: perfecta ab Lucullo hæc ſunt omnia, vt vrbs fideliſſimorum ſociorum defenderetur, vt omnes copiæ Regis diuturnitate obſidionis conſumerẽtur. Quid illam pugnam naualem ad Tenedum, cùm contento curſu, acerrimis ducibus, hoſtium claſſis Italiam ſpe atque animis inflata peteret, mediocri certamine & parua dimicatione commiſſam arbitraris? Mitto prælia: prætereo oppugnationes oppidorum: expulſus regno tandem aliquando, tantùm tamen conſilio atque authoritate valuit, vt ſe Rege Armeniorum adiuncto nouis opibus copiiſque renouarit. Ac ſi mihi nunc de rebus geſtis eſſet noſtri exercitus imperatoríſque dicẽdum, plurima & maxima prælia commemorare poſſem: ſed non id agimus: hoc dico: ſi bellum hoc, ſi hic hoſtis, ſi ille Rex contemnendus fuiſſet, neque tanta cura ſenatus, & populus R. ſuſcipiẽdum putaſſet: neque tot annos geſſiſſet, neque tanta gloria L.Luculli: neque verò eius belli conficiendi curam tanto ſtudio populus R. ad Cn.Põpeium detuliſſet: cuius ex omnibus pugnis, quæ ſunt innumerabiles, vel acerrima mihi videtur illa, quæ cum Rege cõmiſſa eſt, & ſumma contentione pugnata. Qua ex pugna cùm ſe ille eripuiſſet, & Boſphorum confugiſſet, quò exercitus adire non poſſet, etiam in extremã fortuna & fuga nomen tamen retinuit regium. Itaque ipſe Pompeius regno poſſeſſo, ex omnibus oris ac notis ſedibus, hoſte pulſo, tamen tantum in vnius anima poſuit, vt cùm omnia, quæ ille tenuerat, adierat, ſperarat, victoria poſſideret: tamen non antè, quàm illum vita expulit, bel-

lum confectum iudicarit. Hunc tu hoſtem Cato contemnis, quocum per tot annos,
tot prœliis, tot imperatores bella geſſerunt: cuius expulſi & eiecti vita tanti æſtimata
eſt, vt morte eius nuntiata, tum denique bellum confectum arbitraretur? Hoc igitur
in bello L. Muranam Legatum fortiſſimi animi, ſummi conſilii, maximi laboris co-
gnitum eſſe defendimus: & hanc eius operam non minus ad Conſulatum adipiſcen-
dum, quàm hanc noſtram forẽſem induſtriam dignitatis habuiſſe. At enim in Præturæ
petitione prior renuntiatus eſt Seruius. Pergitiſne vos, tanquam ex ſyngrapha, agere 14
cum populo, vt quem locum ſemel honoris cuipiam dederit, eundem reliquis hono-
ribus debeat? Quod enim fretum, quem Euripum tot motus, tantas, tam varias habere
putatis agitationes fluctuũ, quantas perturbationes, & quãtos æſtus habet ratio comi-
tiorum? Dies intermiſſus vnus, aut nox interpoſita ſæpe perturbat omnia, & totam o-
pinionem parua nonnunquam commutat aura rumoris. Sæpe etiam ſine vlla aperta
cauſa fit aliud, atque exiſtimamus, vt nonnunquam ita factum eſſe etiam populus ad-
miretur, quaſi verò non ipſe fecerit. nihil eſt incertius vulgo, nihil obſcurius volunta-
te hominum, nihil fallacius ratione tota comitiorũ. Quis L. Philippũ, ſummo ingenio,
opera, gratia, nobilitate, à M. Herennio ſuperari poſſe arbitratus eſt? quis Q. Catulum,
humanitate, ſapientia, integritate antecellentem, à Cn. Manlio? quis M. Scaurum, ho- 15
minem grauiſſimum, ciuem egregium, fortiſſimum ſenatorem, à Q. Maximo? non
modò horum nihil ita fore putatum eſt, ſed ne cùm eſſet factum quidem, quare ita fa-
ctum eſſet, intelligi potuit. Nam vt tempeſtates ſæpe certo aliquo cæli ſigno commo-
uentur, ſæpe improuiſo nulla ex certa ratione, obſcura aliqua ex cauſa excitantur: ſic in
hac comitiorum tempeſtate populari ſæpe intelligas, quo ſigno commota ſit: ſæpe ita
obſcura eſt, vt caſu excitata eſſe videatur. Sed tamen ſi eſt reddenda ratio, duæ res vehe-
menter in Prætura deſideratæ ſunt, quæ ambæ in Cõſulatu tum Murænæ profuerunt:
vna, expectatio muneris, quæ & rumore nonnullo, & ſtudiis, ſermonibúſque competi-
torum creuerat. altera, quòd ii, quos in prouincia ac Legatione omnis & liberalitatis
& virtutis ſuæ teſtes habuerat, nondũ deceſſerant. horũ vtrunque ei fortuna ad Conſu-
latus petitionem reſeruauit: nam & L. Luculli exercitus, qui ad triumphũ conuenerat, 16
idem comes L. Murænæ præſtò fuit: & munus ampliſſimũ, quod petitio Præturæ deſi-
derabat, Prætura reſtituit. Num tibi hæc parua videntur adiumenta & ſubſidia Cõſula-
tus? volũtas militũ: quæ cùm per ſe valet multitudine, tum apud ſuos gratia: tũ verò in
Cõſule declarando multũ etiam apud vniuerſum populũ R. authoritatis habet ſuffra-
gatio militaris. imperatores enim comitiis conſularibus, non verborum interpretes
deliguntur. Quare grauis eſt illa oratio, Me ſaucium recreauit: me præda donauit: hoc
duce caſtra cepimus, ſigna contulimus: nunquam iſte plus militi laboris impoſuit,
quàm ſibi ſumpſit: ipſe cùm fortis, tum etiam fœlix. Hoc quanti putas eſſe ad famam
hominum ac voluntatem? etenim ſi tanta illis comitiis religio eſt, vt adhuc ſemper
omen valuerit prærogatiuum: quid mirum eſt, in hoc fœlicitatis famam, ſermonémq; 17
valuiſſe? Sed ſi hæc leuiora ducis, quæ ſunt grauiſſima, & hanc vrbanam ſuffragationẽ
militari anteponis: noli ludorum huius elegantiam, & ſcenæ magnificentiam valde
contemnere, quæ huic admodum profuerunt. Nam quid ego dicam populum ac vul-
gus imperitorum ludis magnopere delectari? minus eſt mirandum: quanquam huic
cauſæ id ſatis eſt: ſunt enim populi ac multitudinis comitia. Quare ſi populo ludorum
magnificentia voluptatis eſt, non eſt mirandum, eam L. Murænæ apud populum pro-
fuiſſe. Sed ſi noſmetipſi, qui & ab delectatione omni negotiis impedimur, & in ipſa oc-
cupatione delectationes alias multas habere poſſumus, ludis tamẽ oblectamur & duci-
mur: quid tu admirere de multitudine indocta? L. Otho, vir fortis, meus neceſſarius, E-
queſtri ordini reſtituit non ſolùm dignitatẽ, ſed etiã voluptatem. Itaque lex hæc, quæ 18
ad ludos pertinet, eſt omniũ gratiſſima, quòd honeſtiſſimo ordini cum ſplendore fru-
ctus quoque iucunditatis eſt reſtitutus. Quare delectant homines, mihi crede, ludi, etiã

illos qui diſſimulant, non ſolùm eos, qui fatẽtur: quod ego in mea petitione ſeuſi: nam
nos quoque habuimus ſcenam competitricem. Quòd ſi ego, qui trinos ludos AEdilis
feceram, tamen Antonii ludis commouebar: tibi, qui caſu nullos feceras, nihil huius
iſtam ipſam, quam irrides, argenteam ſcenam aduerſatam putas? Sed hæc ſanè ſint paria
omnia: ſit par forenſis opera militari: ſit par militari ſuffragationi vrbana: ſit idem, ma-
gnificentiſſimos & nullos vnquam feciſſe ludos: quid? in ipſa Prætura nihílne exiſtimas
inter tuam, & iſtius ſortem interfuiſſe? huius ſors ea fuit, quam omnes tui neceſſarii ti
39 bi optabamus, iuris dicundi, in qua gloriam conciliat magnitudo negotii, gratiã æqui-
tatis largitio: qua in ſorte ſapiens Prætor, qualis hic fuit, offenſionem vitat æquabilita-
te decernendi, beneuolentiam adiungit lenitate audiendi. Egregia, & ad Conſulatum
apta prouincia, in qua laus æquitatis, integritatis, facilitatis, ad extremum ludorum vo
luptate concluditur. Quid tua ſors? triſtis, atrox, quæſtio peculatus, ex altera parte la-
chrymarum & ſqualoris, ex altera plena catenarum atque iudicum. cogendi iudices in-
uiti, retinendi contra voluntatem: ſcriba damnatus, ordo totus alienus: Syllana gratifi-
catio reprehẽſa: multi viri fortes, & propè pars ciuitatis offenſa eſt: lites ſeuerè æſtima-
tæ: cui placet, obliuiſcitur: cui dolet, meminit. Poſtremò tu in prouinciam ire noluiſti.
40 non poſſum id in te reprehendere, quod in me ipſo & Prætor & Conſul probaui: ſed ta
men L. Murænæ prouincia multas bonas gratias cum optima exiſtimatione attulit. ha
buit proficiſcens delectum in Vmbria: dedit ei facultatem Reſp. liberalitatis: qua vſus,
multas ſibi tribus, quæ municipiis Vmbriæ conficiuntur, adiunxit. Ipſe autem in Gallia,
vt noſtri homines deſperatas iam pecunias exigerent, æquitate, diligentiáque perfecit.
Tu interea Romæ ſcilicet amicis præſtò fuiſti. fateor. ſed tamen illud cogita, nonnul-
lorum amicorum ſtudia minui ſolere in eos, à quibus prouincias contemni intelligũt.
Et quoniam oſtendi iudices parem dignitatem ad Conſulatus petitionẽ, diſparem for-
tunam prouincialium negotiorũ in Muræna atque in Sulpitio fuiſſe: dicam iam aper-
tius, in quo meus neceſſarius fuerit inferior Seruius, & ea dicã vobis audientibus amiſ-
41 ſo iam tempore, quæ ſibi ſoli re integra ſæpe dixi. Petere Cõſulatum neſcire te Serui,
perſæpe dixi: & in iis rebus ipſis, quas te magno & forti animo & agere & dicere videbã,
tibi ſolitus ſum dicere, magis te fortem ſenatorem mihi videri, quàm ſapientem candi-
datum. Primùm accuſandi terrores & minæ, quibus tu quotidie vti ſolebas, ſunt fortis
viri: ſed & populi opinionem à ſpe adipiſcendi auertunt, & amicorum ſtudia debilitãt.
Neſcio quo pacto ſemper hoc fit, neque in vno aut altero animaduerſum eſt, ſed iam
in pluribus: ſimul atque candidatus accuſationẽ meditari viſus eſt, vt honorem deſpe-
raſſe videatur. Quid ergo? acceptam iniuriam perſequi non placet? immò vehementer
placet: ſed aliud tempus eſt petendi, aliud perſequendi. Petitorem ego, præſertim Con-
ſulatus, magna ſpe, magno animo, magnis copiis & in forum, & in campum deduci vo
lo: non placet mihi inquiſitio candidati prænuntia repulſæ: non teſtium potius, quàm
42 ſuffragatorum comparatio: non minæ magis, quàm blanditiæ: non declamatio potius,
quàm ſalutatio: præſertim cùm iam hoc nouo more omnes ferè domos omnium con
curſent, & ex vultu candidatorum coniecturam faciant, quantum quiſque animi & fa-
cultatis habere videatur. Vidéſne tu illũ triſtem, demiſſum? iacet, diffidit, abiecit haſtas.
ſerpit hic rumor. Scis tu illum accuſationẽ cogitare? inquirere in competitores? teſtes
quærere? alium faciam, quoniam ſibi hic ipſe deſperat. Eiuſmodi candidatorum amici
intimi debilitantur, ſtudia deponunt, aut teſtatam rem abiiciunt, aut ſuam operam &
gratiam iudicio & accuſationi reſeruant. Accedit eodem, vt etiam ipſe candidatus to-
tum animum, atque omnem curam, operam, diligentiámque ſuam in petitione non
poſſit ponere: adiungitur enim accuſationis cogitatio, non parua res, ſed nimirum o-
43 mnium maxima. Magnum eſt enim te comparare ea, quibus poſſis hominem è ciuita-
te, præſertim non inopem, neque infirmum, exturbare, qui & per ſe, & per ſuos, & verò
etiam per alienos defendatur. omnes enim ad pericula propulſanda cõcurrimus: & qui

non apertè inimici ſumus, etiam alieniſſimis in capitis periculis amiciſſimorum offi-
cia & ſtudia præſtamus. quare ego expertus & petendi, & defendendi, & accuſandi mo-
leſtiam, ſic intellexi, in petendo ſtudium eſſe acerrimum, in defendendo officium, in
accuſando laborem. Itaque ſic ſtatuo, fieri nullo modo poſſe, vt idem accuſationem &
petitionem Conſulatus diligenter adornet atque inſtruat. vnũ ſuſtinere pauci poſſunt,
vtrunque nemo. Tu, cùm de curriculo petitionis deflexiſſes, animũmque ad accuſandũ
tranſtuliſſes, exiſtimaſti te vtrique negotio ſatiſfacere poſſe? vehementer erraſti. quis
enim dies fuit, poſteaquam in iſtam accuſandi denuntiationem ingreſſus eſt, quem tu 44
non totum in iſta ratione cõſumpſeris? Legem ambitus flagitaſti, quæ tibi non deerat:
erat enim ſeueriſſimè ſcripta Calphurnia: geſtus eſt mos & voluntati & dignitati tuæ.
Sed tota illa lex accuſationem tuam, ſi haberes nocentem reum, fortaſſe armaſſet: peti-
tioni verò refragata eſt. pœna grauior in plebem tua voce efflagitata eſt: commoti a-
nimi tenuiorum, exilium in noſtrum ordinem. conceſſit ſenatus poſtulationi tuæ: ſed
non libenter duriorem fortunæ communi conditionem te authore conſtituit. morbi
excuſationi pœna addita eſt: voluntas offenſa multorum, quibus aut contra valetudi-
nis commodum laborandum eſt, aut incommodo morbi etiam cæteri vitæ fructus re-
linquendi. Quid ergo? hæc quis tulit? is, qui authoritati ſenatus, volũtati tuæ paruit: de-
nique is tulit, cui minimè proderant. Illa, quæ mea ſumma voluntate ſenatus frequens
repudiauit, mediocriter aduerſata tibi eſſe exiſtimas? confuſionem ſuffragiorum flagi- 45
taſti, prorogationem legis Maniliæ, æquationem gratiæ, dignitatis, ſuffragiorum. Gra-
uiter homines honeſti, atque in ſuis ciuitatibus & municipiis gratioſi tulerunt, à tali
viro eſſe pugnatum, vt omnes & dignitatis & gratiæ gradus tollerentur. Idem editi-
tios iudices eſſe voluiſti, vt odia occulta ciuium, quæ tacitis nunc diſcordiis continen-
tur, in fortunas optimi cuiuſque erumperent. hæc omnia tibi accuſandi viam munie-
bant, adipiſcendi obſepiebant. Atque ex omnibus illa plaga eſt iniecta petitioni tuæ
non tacente me maxima: de qua ab homine ingenioſiſſimo & copioſiſſimo Hortenſio
multa grauiſſimè dicta ſunt: quo etiam mihi durior locus eſt dicendi datus: vt, cùm an-
te me & ille dixiſſet, & vir ſumma dignitate, & diligentia, & facultate dicendi M. Craſ-
ſus, ego in extremo non partem aliquam agerem cauſæ, ſed de tota re dicerem, quod
mihi videretur. Itaque in iiſdem rebus ferè verſor, & quod poſſum Iudices, occurro ve- 46
ſtræ ſapientiæ. Sed tamen Serui, quam te ſecurim putas inieciſſe petitioni tuæ, cùm tu
populum R. in eum metum adduxiſti, vt pertimeſceret, ne Conſul Catilina fieret, dum
tu accuſationem comparares, depoſita atque abiecta petitione? Etenim te inquirere vi-
debant triſtem ipſum: mœſtos amicos, obſeruationes, teſtificationes, ſeductiones te-
ſtium, ſeceſſionem ſubſcriptorum animaduertebant: quibus rebus certè ipſi candida-
torum vultus obſcuriores videri ſolent: Catilinam interea alacrem atque lætum, ſti-
patum choro iuuentutis, vallatum indicibus atque ſicariis, inflatum cum ſpe militum:
tum collegæ mei, quemadmodum dicebat ipſe, promiſſis, circunfluente colonorum
Aretinorum & Feſulanorum exercitu. quam turbã diſſimillimo ex genere diſtingue-
bant homines percuſſi Syllani temporis calamitate. Vultus erat ipſius plenus furoris, 47
oculi ſceleris, ſermo arrogantiæ: ſic, vt ei iam exploratus, & domi conditus Conſulatus
videretur: Murænam contemnebat: Sulpitium accuſatorem ſuum numerabat, non
competitorem: ei vim denuntiabat: Reip. minabatur. quibus rebus qui timor bonis
omnibus iniectus ſit, quantáq; deſperatio Reip. ſi ille factus eſſet, nolite à me cõmoneri
velle, voſmetipſi vobiſcũ recordamini: meminiſtis enim, cùm illius nefarii gladiatoris
voces percrebruiſſent, quas habuiſſe in concione domeſtica dicebatur: cùm miſerorũ fi-
delem defenſorem negaſſet inueniri poſſe, niſi eum, qui ipſe miſer eſſet: integrorum
& fortunatorum promiſſis ſaucios & miſeros credere non oportere. Quare qui con-
ſumpta replere, erepta recuperare vellent, ſpectarent quid ipſe deberet, quid poſſideret,
quid auderet: minimè timidum, & valde calamitoſum eſſe oportere eum, qui eſſet fu- 48

turus dux & ſignifer calamitoſorum. Tum igitur his rebus auditis, meminiſtis fieri S.C.
referente me, ne poſtero die comitia haberentur, vt de his rebus in ſenatu agere poſſe-
mus. Itaque poſtridie frequenti ſenatu Catilinam excitaui, atque eum de his rebus iuſſi,
ſiquid vellet, quæ ad me allatæ eſſent, dicere. Atque ille, vt ſemper fuit apertiſſimus, nõ
ſe purgauit, ſed indicauit atque innuit: tum enim dixit, duo corpora eſſe Reipublicæ,
vnum debile infirmo capite, alterum firmum ſine capite: huic, cùm ita de ſe meritum
eſſet, caput ſe viuo non defuturum. Congemuit ſenatus frequẽs, neque tamen ſatis ſe-
uerè pro rei indignitate decreuit: nam partim ideo fortes in decernendo non erãt, quia
nihil timebant: partim quia timebant. Tum erupit è ſenatu triumphans gaudio, quem
omnino viuum hinc exire non oportuerat, præſertim cùm idem ille in eodem ordine
49 paucis diebus antè Catoni fortiſſimo viro iudicium minitanti ac denuntianti reſpon-
diſſet, ſiquod eſſet in ſuas fortunas incendium excitatũ, id ſe non aqua, ſed ruina reſtin-
cturum. His tum rebus commotus, & quòd homines iam tum coniuratos cum gladiis
in campum deduci à Catilina ſciebam, deſcendi in campum cum firmiſſimo præſidio.
fortiſſimorum virorum, & cum illa lata inſigníque lorica, non quæ me tegeret (etenim
ſciebam Catilinam non latus aut ventrem, ſed caput & collum ſolere petere) verùm vt
omnes boni animaduerterent, & cùm in metu & periculo Conſulem viderent, id quod
eſt factum, ad opem præſidiúmque meum concurrerent. Itaque cùm te Serui remiſſio-
rem in petendo putarent, Catilinam & ſpe, & cupiditate inflammatũ viderent, omnes,
qui illam ab Rep. peſtem depellere cupiebant, ad Murænam ſe ſtatim contulerunt. Ma-
50 gna eſt autem comitiis conſularibus repentina voluntatum inclinatio, præſertim cùm
incubuit ad virum bonum, & multis aliis adiumentis petitionis ornatum, qui cum ho-
neſtiſſimo patre atque maioribus, modeſtiſſima adoleſcẽtia, clariſſima legatione, Præ-
tura probata in iure, grata in munere, ornata in prouincia, petiſſet diligenter, & ita pe-
tiſſet, vt neque minanti cederet, neque cuiquam minaretur: huic mirãdum eſt magno
adiumento Catilinæ ſubitam ſpem Conſulatus adipiſcendi fuiſſe. Nunc mihi tertius
ille locus eſt orationis de ambitus criminibus, perpurgatus ab iis, qui ante me dixerũt:
à me, quoniam ita Muræna voluit, retractãdus. quo in loco Poſthumio familiari meo,
ornatiſſimo viro, de diuiſorum indiciis, & de deprehenſis pecuniis: adoleſcẽti ingenio-
ſo & bono, Ser. Sulpitio, de Equitum centuriis: M. Catoni, homini in omni virtute ex-
cellenti, de ipſius accuſatione, de S.C. de Rep. reſpondebo. ſed pauca, quæ meũ animum
51 repentè mouerunt, prius de L. Murænæ fortuna conquerar. Nam cùm ſæpe antea Iudi-
ces, & ex aliorum miſeriis, & ex meis curis, laboribúſque quotidianis fortunatos eos ho
mines iudicarem, qui remoti à ſtudiis ambitionis, otium ac trãquillitatem vitæ ſecuti
ſunt: tum verò in his L. Murænæ tantis, támque improuiſis periculis ita ſum animo af-
fectus, vt non queam ſatis neque communem omnium noſtrum cõditionem, neque
huius euentum fortunámque miſerari: qui primùm dum ex honoribus cõtinuis fami-
liæ, maiorúmque ſuorum vnum aſcendere gradum dignitatis conatus eſt, venit in pe-
riculum, ne & ea, quæ relicta, & hæc, quæ ab ipſo parta ſunt, amittat: deinde propter ſtu-
dium nouæ laudis etiam in veteris fortunæ diſcrimen adducitur. Quæ cùm ſunt grauia
Iudices, tum illud acerbiſſimum eſt, quod habet eos accuſatores, non qui odio inimici-
tiarum ad accuſandum, ſed qui ſtudio accuſandi ad inimicitias deſcenderent. nam vt
52 omittam Ser. Sulpitium, quem intelligo non iniuria L. Murænæ, ſed honoris conten-
tione permotum: accuſat paternus amicus Cn. Poſthumius, vetus, vt ait ipſe, vicinus
ac neceſſarius, qui neceſſitudinis cauſas complureis protulit, ſimultatis nullam cõme-
morare potuit: accuſat Ser. Sulpitius ſodalis filii, cuius ingenio paterni omnes neceſſa-
rii munitiores eſſe debebant: accuſat M. Cato, qui quanquã à Muræna nulla re vnquam
alienus fuit, tamen ea conditione nobis erat in hac ciuitate natus, vt eius opes & inge-
nium præſidio multis etiam alieniſſimis, vix cuiquam inimicus eſſe deberet. Reſpon-
debo igitur Poſthumio primùm, qui neſcio quo pacto mihi videtur prætorius candi-

datus in conſularem, quaſi deſultorius in quadrigarum curriculum incurrere. Cuius
competitores ſi nihil deliquerunt, dignitati eorum conceſſit, cùm petere deſtitit: ſin
autem eorum aliquis largitus eſt, expetendus amicus eſt, qui alienam potius iniuriam, 13
quàm ſuam perſequatur.

Ea omnia, quæ & Poſthumio, & Set. Sulpitio adoleſcenti reſponſa ſunt, deſiderantur.

Venio nunc ad M. Catonem, quod eſt firmamentum ac robur totius accuſationis: qui
tamen ita grauis eſt accuſator & vehemens, vt multò magis eius authoritatem, quàm
criminationem pertimeſcam. In quo ego accuſatore Iudices, primùm illud depreca-
bor, nequid L. Murænæ dignitas illius, nequid expectatio Tribunatus, nequid totius
vitæ ſplendor & grauitas noceat: denique ne ea ſoli huic obſint bona M. Catonis, quæ
ille adeptus eſt, vt multis prodeſſe poſſet. Bis Conſul fuerat P. Africanus: & duos ter-
rores huius imperii, Carthaginem, Numantiámque deleuerat, cùm accuſauit L. Cottá.
Erat in eo ſumma eloquentia, ſumma fides, ſumma integritas, authoritas tanta, quan-
ta in ipſo imperio populi R. quod illius opera tenebatur. Sæpe hoc maiores natu dice-
re audiui, hanc accuſatoris eximiam dignitatem plurimum L. Cottæ profuiſſe. nolue- 14
runt ſapientiſſimi homines, qui tum rem illam iudicabant, ita quenquam cadere in
iudicio, vt nimiis aduerſarii viribus abiectus videretur. Quid Sergium Galbam (nam
traditum memoriæ eſt) nónne proauo tuo fortiſſimo atque florentiſſimo viro M. Ca-
toni incumbenti ad eius perniciem populus R. eripuit? Semper in hac ciuitate nimis
magnis accuſatorum opibus & populus vniuerſus, & ſapientes, ac multũ in poſterum
proſpicientes iudices reſtiterunt. Nolo, accuſator in iudicium potentiam afferat, non
vim maiorem aliquam, non authoritatem excellentem, non nimiam gratiam: valeant
hæc omnia ad ſalutem innocentium, ad opem impotentum, ad auxilium calamitoſo-
rum: in periculo verò, & in pernicie ciuium repudientur. Nam ſiquis hoc fortè dicet,
Catonem deſcenſurum ad accuſandũ non fuiſſe, niſi prius de cauſa iudicaſſet: iniquam
legem Iudices, & miſeram conditionem inſtituet periculis hominum, ſi exiſtimabit 15
iudicium accuſatoris in reum pro aliquo præiudicio valere oportere. Ego tuum conſi-
lium Cato propter ſingulare animi mei de tua virtute iudicium, vituperare non au-
deo: nonnulla in re forſitan conformare, & leuiter emendare poſſim. Non multa pec-
cas, inquit ille fortiſſimo viro ſenior magiſter: ſed ſi peccas, te regere poſſum. At ego te
veriſſimè dixerim peccare nihil: neque vlla in re te eſſe huiuſmodi, vt corrigendus po-
tius, quàm leniter inflectendus eſſe videare. finxit enim te ipſa natura ad honeſtatem,
grauitatem, temperantiam, magnitudinẽ animi, iuſtitiam, ad omnes denique virtutes
magnũ hominem & excelſum: acceſſit his tot doctrina non moderata, nec mitis, ſed, vt
mihi videtur, paulò aſperior & durior, quàm aut veritas, aut natura patiatur. Et quo-
niam non eſt nobis hæc oratio habenda aut cum imperita multitudine, aut in aliquo
conuentu agreſtium, audacius paulò de ſtudiis humanitatis, quæ & mihi & vobis nota 16
& iudicanda ſunt, diſputabo. In M. Catone Iudices hæc bona, quæ videmus, diuina &
egregia, ipſius ſcitote eſſe propria: quæ nonnunquam requirimus, ea ſunt omnia non
à natura, ſed à magiſtro. fuit enim quidam ſummo ingenio vir, Zeno: cuius inuentorũ
æmuli, Stoici nominantur: huius ſententiæ ſunt & præcepta eiuſmodi: Sapientem
gratia nunquam moueri, nunquam cuiuſquam delicto ignoſcere. Neminem miſeri-
cordem eſſe, niſi ſtultum & leuem. Viri non eſſe, neque exorari, neque placari. Solos
ſapientes eſſe, ſi diſtortiſſimi ſint, formoſos: ſi mendiciſſimi, diuites: ſi ſeruitutem ſer-
uiant, Reges: nos autem, qui ſapientes non ſumus, fugitiuos, exules, hoſteis, inſanos de-
nique eſſe dicunt. Omnia peccata eſſe paria: omne delictum ſcelus eſſe nefarium: nec
minus delinquere eum, qui gallum gallinaceum, cùm opus non fuerit: quàm eum, qui

patrem ſuffocauerit. Sapientẽ nihil opinari, nullius rei pœnitere, nulla in re falli, ſenten tiã mutare nunquã. hæc homo ingenioſiſſimus M. Cato authoribus eruditiſſimis indu ctus arripuit: neq; diſputandi cauſa, vt magna pars, ſed ita viuẽdi. Petunt aliquid publi cani: caue quicquam habeat momenti gratia. Supplices aliqui veniunt miſeri & calami toſi: ſceleratus & nefarius fueris, ſi quicquam miſericordia adductus feceris. Fatetur ali quis ſe peccaſſe, & eius delicti veniã petit: nefariũ eſt facinus ignoſcere. At leue delictũ eſt: omnia peccata ſunt paria. dixiſti quippiam: fixum & ſtatutũ eſt. Nõ reductus es, ſed opinione: ſapiens nihil opinatur. Erraſti aliqua in re: malè dici putat. hac ex diſciplina nobis illa ſunt: Dixi in ſenatu, me nomen conſularis cãdidari delaturum. iratus dixiſti. Nunquã, inquit, ſapiens iraſcitur. At tẽporis cauſa: improbi, inquit, hominis eſt mẽda-
58 cio fallere: mutare ſententiã, turpe eſt: exorari, ſcelus: miſereri, flagitium. Noſtri autem illi (fatebor enim Cato me quoque in adoleſcentia diffiſum ingenio meo quæſiſſe adiumenta doctrinæ) noſtri, inquam, illi à Platone & Ariſtotele, moderati homines & tẽperati, aiunt, apud ſapientem valere aliquando gratiam: viri boni eſſe, miſereri: diſtincta genera eſſe delictorum, & diſpares pœnas: eſſe apud hominem conſtãtem ignoſcendi locum: ipſum ſapientem ſæpe aliquid opinari, quod neſciat: iraſci nonnunquam: exorari eundem & placari: quòd dixerit, interdum, ſi ita rectius ſit, mutare: de ſentẽtia decedere aliquando: omnes virtutes mediocritate quadam eſſe moderatas. Hos ad magiſtros ſiqua te fortuna Cato cum iſta nàtura detuliſſet, non tu quidem vir melior eſſes, nec fortior, nec temperátior, nec iuſtior (neque enim eſſe potes ſed paulò ad lenitatem
59 propenſior: non accuſares nullis adductus inimicitiis, nulla laceſſitus iniuria pudentiſſimum hominem, ſumma dignitate atque honeſtate præditũ: putares, cùm in eiuſdem anni cuſtodia te atque L. Murænam fortuna poſuiſſet, aliquo te cum hoc Reip. vinculo eſſe coniunctum: quod atrociter in ſenatu dixiſti, aut nõ dixiſſes, aut ſepoſuiſſes, aut mitiorem in partem interpretarere. Ac te ipſum (quantum ego opinione auguror) nũc & animi quodam impetu concitatum, & vi naturæ atque ingenii elatum, & recentibus præceptorum ſtudiis flagrantem iam vſus flecter, dies lenier, ætas mitigabit. Etenim iſti ipſi mihi videntur veſtri præceptores, & virtutis magiſtri fines officiorũ paulò longius, quàm natura vellet, protuliſſe: vt, cùm ad vltimum animo contendiſſemus, ibi tamen vbi oporteret, conſiſteremus. Nihil ignoueris: immò aliquid, non omnia. Nihil gratiæ
60 cauſa feceris: immò reſiſtito gratiæ, cùm officium & fides poſtulabit. Miſericordia com motus ne ſis etiam in diſſoluenda ſeueritate: ſed tamen eſt laus aliqua humanitatis. In ſententia permaneto: enimuero, niſi ſententia alia vicerit melior. Huiuſcemodi Scipio ille fuit, quem non pœnitebat facere idem, quod tu: habere eruditiſſimum hominem, & penè diuinum domi: cuius oratione & præceptis, quanquam erant eadem iſta, quæ te delectant, tamen àſperior non eſt factus, ſed (vt accepi à ſenibus) leniſſimus. Quis verò C. Lælio comior? quis iucundior, eodem ex ſtudio iſto? quis illo grauior, ſapientior? Poſſum de L. Philippo, de C. Gallo dicere hæc eadem: ſed te domum iam deducam tuam. Quenquámne exiſtimas Catone proauo tuo commodiorem, comiorem, moderatiorem fuiſſe ad omnem rationem humanitatis? de cuius præſtanti virtute cùm verè grauitérque diceres, domeſticum te habere dixiſti exemplum ad imitandum. Eſt illud qui-
61 dem exemplum tibi propoſitum domi: ſed tamen naturæ ſimilitudo illius ad te magis, qui ab illo ortus es, quàm ad vnumquenque noſtrum peruenire potuit: ad imitandum verò tam mihi propoſitum exemplar illud eſt, quàm tibi. ſed ſi illius comitatem & facilitatẽ tuæ grauitati ſeueritatique aſperſeris, non iſta quidem erunt meliora, quæ nunc ſunt optima, ſed certè condita iucundius. Quare vt ad id, quod inſtitui, reuertar, tolle mihi è cauſa nomen Catonis: remoue, ac prætermitte authoritatem, quæ in iudiciis aut nihil valere, aut ad ſalutem debet valere: congredere mecum criminibus ipſis. quid accuſas Cato? quid affers in iudicium? quid arguis? ambitum accuſas: non defendo. Me reprehendis, quòd idem defendam, quod lege punierim: puniui ambitum, non innocen-

tiam:ambitum verò ipſum vel tecum accuſabo,ſi voles. Dixiſti S.C. me referente eſſe factum: ſi mercede corrupti obuiam candidatis iſſent,ſi conducti ſectarentur,ſi gladiatoribus vulgo locus tributus, & item prandia ſi vulgo eſſent data, contra legem Calpurniam factum videri. ergo ita ſenatus iudicat, contra legem facta hæc videri, ſi facta ſint: decernit quod nihil opus eſt,dum candidatus morem gerit: nam factum ſit néc-ne, vehementer quæritur: ſi factum ſit, quin contra legem ſit, dubitare nemo poteſt. eſt igitur ridiculum, quod eſt dubium, id relinquere incertum: quod nemini dubium poteſt eſſe,id iudicare. Atque id decernitur omnibus poſtulantibus candidatis: vt ex S.C. neque cuius interſit,neque contra quem ſit,intelligi poſſit. Quare doce, à L. Muræna illa eſſe commiſſa: tum egomet tibi contra legem commiſſa eſſe concedam. Multi obuiam prodierunt de prouincia decedenti, Conſulatum petenti: ſolet fieri. eccui autem non proditur reuertenti? quæ fuit iſta multitudo? Primùm, ſi tibi iſtam rationem non poſſim reddere,quid habet admirationis tali viro aduenienti,candidato Conſulari obuiam prodiſſe multos? quod niſi eſſet factum, magis mirandum videretur. Quid, ſi etiam illud addam, quod à conſuetudine non abhorret, rogatos eſſe multos? num aut criminoſum ſit,aut mirandum,qua in ciuitate rogati infimorum hominum filios propè de nocte ex vltima ſæpe vrbe deductum venire ſoleamus, in ea non eſſe grauatos homines prodire hora tertia in campum Martium, præſertim talis viri nomine rogatos? Quid ſi omnes ſocietates venerunt, quarum ex numero multi hîc ſedent Iudices? Quid, ſi multi homines noſtri ordinis, honeſtiſſimi? quid, ſi illa officioſiſſima, quæ neminem patitur non honeſtè in vrbem introire, tota natio candidatorum? ſi denique ipſe accuſator noſter Poſthumius obuiam cum bene magna caterua ſua venit: quid habet iſta multitudo admirationis? Omitto clientes, vicinos, tribules, exercitum totum Luculli, qui ad triumphum per eos dies venerat. Hoc dico: frequentiam in iſto officio gratuitã non modò dignitati vllius vnquam, ſed ne voluntati quidẽ defuiſſe. At ſectabantur multi. Doce, mercede: concedam eſſe crimen: hoc quidem remoto, quid reprehendis? quid opus eſt, inquit, ſectatoribus? A me tu id quæris, quid opus ſit eo, quo ſemper vſi ſumus? Homines tenues vnum habent in noſtrum ordinem aut promerendi, aut proferendi beneficii locum, hanc in noſtris petitionibus operam atque aſſectationẽ: neq; enim fieri poteſt, neq; poſtulandũ eſt à nobis, aut ab Equitibus R. vt ſuos neceſſarios candidatos ſectẽtur totos dies: à quibus ſi domus noſtra celebratur, ſi interdũ ad forum deducimur, ſi vno baſilicæ ſpatio honeſtamur, diligenter obſeruari videmur, & coli. Tenuiorum & non occupatorũ amicorum eſt iſta aſſiduitas: quorum copia bonis & beneficiis deeſſe non ſolet. Noli igitur eripere hunc inferiori generi hominum fructum officii Cato: ſine eos, qui omnia à nobis ſperant, habere ipſos quoq; aliquid, quod nobis tribuere poſſint. Si nihil erit præter ipſorũ ſuffragiũ, tenue eſt: ſi vt ſuffragantur, nihil valent gratia: ipſi denique vt ſolent loqui, non dicere pro nobis, non ſpondere, nõ vocare domum ſuã poſſunt: atque hæc à nobis petunt omnia: neque vlla re alia, quæ à nobis cõſequuntur, niſi opera ſua compenſari putant poſſe. Itaque & legi Fabiæ, quæ eſt de numero ſectatorum, & S.C. quod eſt L. Cæſare Cos. factũ, reſtiterunt. nulla eſt enim pœna, quæ poſſit obſeruãtiam tenuiorum ab hoc vetere inſtituto officiorũ excludere. At ſpectacula ſunt tributim data, & ad prãdium vulgo vocati. Etſi hoc factum à Muræna omnino Iudices non eſt, ab eius amicis autem more & modo factum eſt: tamen admonitus re ipſa, recordor quantum hæ quæſtiones in ſenatu habitæ punctorum nobis Serui detraxerint. Quod enim tempus fuit aut noſtra, aut patrum noſtrorum memoria, quo hæc ſiue ambitio eſt, ſiue liberalitas, non fuerit: vt locus & in Circo, & in foro daretur amicis & tribulibus? hæc homines tenuiores primùm nedum qui ea ſuis tribulibus vetere inſtituto aſſequebantur.

Deſunt nonnulla.

Præfectum fabrûm ſemel locum tribulibus ſuis dediſſe: quid ſtatuent in viros prima-
rios, qui in Circo totas tabernas tribulium cauſa compararũt? Hæc omnia ſectatorum,
ſpectaculorum, prandiorum item crimina à multitudine in tuam nimiam diligẽtiam
Serui coniecta ſunt: in quibus tamen Muræna ab ſenatus authoritate defenditur. quid
enim? ſenatus num obuiam prodire crimen putat? non, ſed mercede: conuince. num ſe-
ctari multos? non, ſed conductos: doce. num locũ ad ſpectandum dare, aut ad prandium
67 inuitare? minimè: ſed vulgo, paſſim. quid eſt vulgo? vniuerſos. Non igitur, ſi L. Natta,
ſummo loco adoleſcens, qui, & quo animo iam ſit, & qualis vir futurus ſit, videmus, in
equitum centuriis voluit eſſe & ad hoc officium neceſſitudinis, & ad reliquum tempus
gratioſus, id erit eius vitrico fraudi aut crimini? Nec ſi virgo Veſtalis huius propinqua,
& neceſſaria locum ſuum gladiatorium conceſſit huic, non & illa piè fecit, & hic à cul-
pa eſt remotus? omnia hæc ſunt officia neceſſariorum, commoda tenuiorũ, munia can-
didatorũ. At enim agit mecum auſterè & Stoicè Cato: negat verum eſſe allici beneuo-
lentiam cibo: negat iudicium hominũ in magiſtratibus mandandis corrumpi volupta-
tibus oportere. ergo, ad cœnam petitionis cauſa ſiquis vocat, cõdemnetur. Quippe, in-
quit: tu mihi ſummum imperium, ſummam authoritatẽ, tu gubernacula Reipub. petas
fouendis hominum ſenſibus, & deliniendis animis, & adhibendis voluptatibus? Vtrum
68 lenocinium, inquit, à grege delicatæ iuuentutis, an orbis terrarum imperium à populo
R. petebas? Horribilis oratio: ſed eam vſus, vita, mores, ciuitas ipſa reſpuit: neque tamen
Lacedæmonii authores iſtius vitæ atque orationis, qui quotidianis epulis in robore ac-
cumbunt: neque verò Cretes, quorum nemo guſtauit vnquã cubans, melius quàm Ro
mani homines, qui tempora voluptatis, laboríſque diſpertiunt, Reſp. ſuas retinuerunt:
quorum alteri vno aduentu noſtri exercitus deleti ſunt: alteri noſtri imperii præſidio
diſciplinam ſuam, legéſque conſeruant. Quare noli Cato maiorum inſtituta, quæ res
ipſa publica, quæ diuturnitas imperii comprobat, nimium ſeuera oratione reprehen-
dere. Fuit eodem ex ſtudio vir eruditus apud patres noſtros, & honeſtus homo & nobi-
lis, Q. Tubero. is, cùm epulum Q. Maximus Africani patrui ſui nomine populo R. da-
ret, rogatus eſt à Maximo, vt triclinium ſterneret, cùm eſſet Tubero eiuſdem Africani
69 ſororis filius: atque ille homo eruditiſſimus, ac Stoicus ſtrauit pelliculis hœdinis lectu-
los Punicanos, & expoſuit vaſa Samia: quaſi verò eſſet Diogenes Cynicus mortuus, &
non diuini hominis Africani mors honeſtaretur: quẽ cùm ſupremo eius die Maximus
laudaret, gratias egit diis immortalibus, quòd ille vir in hac Rep. potiſſimũ natus eſſet:
neceſſe enim fuiſſe, ibi eſſe terrarum imperium, vbi ille eſſet. huius in morte celebrãda
grauiter tulit populus R. hãc peruerſam ſapientiam Tuberonis. Itaque homo integer-
rimus, ciuis optimus, cùm eſſet L. Pauli nepos, P. Africani, vt dixi, ſororis filius, his hœ-
dinis pelliculis Prætura deiectus eſt. Odit populus R. priuatã luxuriã, publicam magni-
ficentiam diligit: nõ amat profuſas epulas, ſordes & inhumanitatẽ multò minus: diſtin
guit rationem officiorum ac temporũ: viciſſitudinem laboris ac voluptatis. Nã quòd
ais, nulla re allici hominum mentes oportere ad magiſtratũ mandandum, niſi dignita-
70 te: hoc tu ipſe, in quo ſumma eſt dignitas, nõ ſeruas: cur enim quenquã vt ſtudeat tibi,
vt te adiuuet, rogas? rogas tu me, vt mihi præſis, vt cõmittam ego me tibi. quid tãdem?
iſthuc me rogari oportet abs te, an te potius à me, vt pro mea ſalute laborẽ, periculúm-
que ſuſcipias? quid quòd habes nomenclatorem? in eo quidem fallis & decipis: nam ſi
nomine appellari abs te ciueis tuos honeſtum eſt, turpe eſt eos notiores eſſe ſeruo tuo,
quàm tibi: ſi etiã noris, tamen per monitorem appellãdi ſunt? cur antè petis, quàm inſu-
ſurrauit? aut quid cùm admoneris, tamen, quaſi tute noris, ita ſalutas? quid, poſteaquã es
deſignatus, multos ſalutas negligẽtius? hæc omnia ad rationem ciuitatis ſi dirigas, recta
ſunt: ſin perpẽdere ad diſciplinæ præcepta velis, reperiãtur prauiſſima. Quare nec plebi
R. eripiendi fructus iſti ſunt ludorum, gladiatorum, conuiuiorum: quæ omnia maiores
71 noſtri comparauerunt: nec candidatis iſta benignitas adimenda eſt, quæ liberalitatem

magis ſignificat, quàm largitionem. At enim te ad accuſandum Reſpub. adduxit. Credo
Cato te iſto animo atque ea opinione veniſſe: ſed tu imprudentia laberis. Ego, quod fa-
cio Iudices, cum amicitiæ dignitatíſque L. Murænæ gratia facio: tum me pacis, otii, con
cordiæ, libertatis, ſalutis, vitæ denique omniũ veſtrũ cauſa facere clamo atq; obteſtor.
Audite, audite Conſulem Iudices: nihil dicam arrogantius: tãtùm dicam, totos dies at-
que noctes de Rep. cogitantem. vſque eò L. Catilina Remp. deſpexit atque contempſit,
vt ea copia, quam ſecum eduxit, ſe hanc ciuitatem oppreſſurũ arbitraretur? Latius patet
illius ſceleris contagio, quàm quiſquã putat: ad plures pertinet: intus, intus inquam, eſt
equus Troianus, à quo nunquam me Conſule dormientes opprimemini. Quæris à me,
quid ego Catilinam metuam? nihil: & curaui, nequis metueret: ſed copias illius, quas hîc
video, dico eſſe metuendas: nec tam timẽdus eſt nunc exercitus L. Catilinæ, quàm iſti, 72
qui illum exercitum deſeruiſſe dicuntur. non enim deſeruerunt, ſed ab illo in ſpeculis
atque inſidiis relicti, in capite atque in ceruicibus noſtris reſtiterunt. Hi & integrũ Con
ſulem, & bonum imperatorem, & natura, & fortuna cum Reip. ſalute cõiunctum deiici
de vrbis præſidio, & de cuſtodia ciuitatis veſtris ſententiis deturbari volunt. quorũ ego
ferrum & audaciam reieci in campo, debilitaui in foro, compreſſi etiam domi meæ ſæ-
pe Iudices: his vos ſi alterum Conſulem tradideritis, plus multò erunt veſtris ſentẽtiis,
quàm ſuis gladiis conſecuti. Magni intereſt Iudices, id quod ego multis repugnantibus
egi atque perfeci, eſſe Calendis Ian. in Repub. duos Conſules. Nolite arbitrari, medio-
cribus conſiliis, aut vſitatis viis, aut lege improba, aut pernicioſa largitione auditum a-
liquando aliquod malùm Reip. quæri. Inita ſunt in hac ciuitate conſilia Iudices vrbis
delendæ, ciuium trucidãdorum, nominis R. extinguendi. atque hæc ciues, ciues, inquã, 73
(ſi eos hoc nomine appellari fas eſt) de patria ſua & cogitant & cogitauerunt. horum
ego quotidie conſiliis occurro, audaciam debilito, ſceleri reſiſto. Sed vos moneo Iudi-
ces: in exitu eſt iam meus Conſulatus: nolite mihi ſubtrahere vicarium meæ diligen-
tiæ: nolite adimere eum, cui Remp. cupio tradere incolumem ab his tãtis periculis de-
fendendam. Atque ad hæc mala Iudices, quid accedat aliud, non videris? Te, te appello
Cato: nónne proſpicis tempeſtatem anni tui? iam enim heſterna cõcione intonuit vox
pernicioſa deſignati Tribuni collegæ tui: cõtra quem multum tua mens, multũ omnes
boni prouiderũt, qui te ad Tribunatus petitionẽ vocauerunt. Omnia quæ per hoc trien
nium agitata ſunt iam ab eo tempore, quo à L. Catilina, & Cn. Piſone initum cõſilium
ſenatus interficiendi ſcitis eſſe: in hos dies, in hos menſes, in hoc tempus erumpũt. Qui
locus eſt Iudices, quod tempus, qui dies, quæ nox, cùm ego non ex iſtorũ inſidiis ac mu 74
cronibus nõ ſolùm meo, ſed multò etiam magis diuino conſilio eripiar atque euolem?
neque iſti me meo nomine interfici, ſed vigilantem Cõſulem de Reip. præſidio dimo-
uere volũt: nec minus vellent Cato te quoq; aliqua ratione, ſi poſſent, tollere: id quod,
mihi crede, & agunt & moliuntur. Vident, quantum in te ſit animi, quantum ingenii,
quantum authoritatis, quãtum Reip. præſidii: ſed cùm conſulari authoritate & auxilio
ſpoliatam vim tribunitiam viderint, tum ſe facilius inermem & debilitatũ te oppreſſu-
ros arbitrantur: nam, ne ſufficiatur Conſul, non timẽt: vident in tuorum poteſtate col-
legarum fore: ſperãt ſibi Syllanum, clarum virum ſine collega, te ſine Conſule, Remp.
ſine præſidio obiici poſſe. His tantis in rebus, tantíſq; in periculis, eſt tuum M. Cato, qui
non mihi, non tibi, ſed patriæ natus es, videre quid agatur: retinere adiutorem, defen- 75
ſorem, ſocium in Rep. Conſulem nõ cupidum, Conſulem (quod maximè tempus hoc
poſtulat) fortuna conſtitutum ad amplexandum otium: ſcientia ad bellum gerẽdum:
animo & vſu ad quod velis negotium. quanquam huiuſce rei poteſtas omnis in vobis
ſita eſt Iudices: totam Remp. vos in hac cauſa tenetis, vos gubernatis. Si L. Catilina cum
ſuo conſilio nefariorum hominũ, quos ſecum eduxit, hac de re poſſet iudicare, cõdem-
naret L. Murænã: ſi interficere poſſet, occideret: petunt enim rationes illius, vt orbetur
auxilio Reſp. vt minuatur contra ſuum furorem imperatorum copia, vt maior facultas

Tribunis pl. detur depulſo aduerſario,ſeditionis ac diſcordiæ concitandæ. Idémne igi-
tur delecti ampliſſimis ex ordinibus honeſtiſſimi atque ſapientiſſimi viri iudicabunt,
76 quod ille importuniſſimus gladiator,hoſtis Reipub.iudicaret?Mihi credite Iudices:in
hac cauſa non ſolùm de L. Murænæ , verùm etiam de veſtra ſalute ſententiam feretis.
in diſcrimen extremum venimus: nihil eſt iam, vnde nos reficiamus, aut vbi lapſi reſi-
ſtamus. non ſolùm minuenda non ſunt auxilia,quæ habemus : ſed etiam noua,ſi fieri
poſſit,cóparanda.hoſtis eſt enim non apud Anienem,quod bello Punico grauiſſimum
viſum eſt:ſed in vrbe,in foro(dii immortales,ſine gemitu hoc dici non poteſt)non ne-
mo etiam in illo ſacrario Reip. in ipſa,inquam,curia non nemo hoſtis eſt. Dii ſaxint,vt
meus collega vir fortiſſimus hoc Catilinæ nefarium latrocinium armatus opprimat:
ego togatus,vobis boniſque omnibus adiutoribus,hoc,quod cóceptum Reſp. periculú
parturit,conſilio diſcutiam & comprimam.Sed quid tádem fiet,ſi hæc elapſa de mani-
bus noſtris in eum annum,qui conſequitur,redundarint? vnus erit Conſul,& is non in
77 adminiſtrádo bello,ſed in ſufficiendo collega occupatus . húc iam qui impedituri ſint,

Deſunt nonnulla.

illa peſtis immanis,importuna Catilinæ prorumpet,quà poterit: & iam populo R.mi-
natur:in agros ſuburbanos repentè aduolabit:verſabitur in caſtris furor,in curia timor,
in foro cóiuratio,in campo exercitus,in agris vaſtitas:omni autem in ſede ac loco fer-
rum,flammámque metuemus.quæ iandiu cóparantur, eadem iſta omnia,ſi ornata ſuis
præſidiis erit Reſp. facilè & magiſtratuum conſiliis,& priuatorum diligentia opprimen
tur.Quæ cùm ita ſint Iudices,primùm Reip.cauſa,qua nulla res cuiquam potior debet
eſſe,vos pro mea ſumma & vobis cognita in Remp. diligentia moneo,pro authoritate
cóſulari hortor,pro magnitudine periculi obteſtor,vt otio,vt paci,vt ſaluti,vt vitæ ve-
78 ſtræ,& cæterorum ciuium conſularis:deinde ego fidem veſtram vel defenſoris,& amici
officio adductus oro atque obſecro Iudices,vt ne hominis miſeri,& cùm corporis mor-
bo,tum animi dolore confecti, L.Murænæ recenté gratulationem noua lamentatione
obruatis. Modò maximo beneficio populi R. ornatus,fortunatus videbatur : quòd pri-
mus in familiam veterem,primus in municipium antiquiſſimum Conſulatú attuliſſet:
nunc idé ſqualore ſordidus,confectus morbo,lachrymis ac mœrore perditus,veſter eſt
ſupplex Iudices, veſtrá fidem obteſtatur,miſericordiam implorat,veſtram poteſtaté ac
veſtras opes intuetur. Nolite per deos immortales Iudices hac eú re,qua ſe honeſtioré
fore putauit,etiá cæteris antè partis honeſtatibus,atque omni dignitate, fortunáq; pri-
uare. Atque ita vos Muræna Iudices orat atque obſecrat,ſi iniuſtè neminem læſit,ſi nul
79 lius aures voluntatémue violauit,ſi nemini,vt leuiſſimè dicam,odio nec domi,nec mi
litiæ fuit:ſit apud vos modeſtiæ locus,ſit demiſſis hominibus perfugiú,ſit auxiliú pudo-
ri. Miſericordiá ſpoliatio Conſulatus magná habere debet Iudices:vnà enim eripiuntur
cum Conſulatu omnia. inuidiam verò his temporibus habere Conſulatus ipſe nullá po
teſt:obiicitur enim concionibus ſeditioſorum,inſidiis coniuratorum,telis Catilinæ:ad
omne denique periculum,atque ad omné inuidiam ſolus opponitur. Quare,quid inui-
dendum Murænæ,aut cuiquam noſtrum ſit in hoc præclaro Cóſulatu,non video Iudi-
ces:quæ verò miſerída ſunt,ea & mihi ante oculos verſantur,& vos videre & perſpicere
poteſtis. Si(quod Iupiter omen auertat)hunc veſtris ſententiis afflixeritis,quò ſe miſer
vertet? domúmne,vt eam imaginem clariſſimi viri patétis ſui,quam paucis antè diebus
laureatam in ſua gratulatione conſpexit,eandem deformatam ignominia,lugentémq;
80 videat? an ad matré,quæ miſera modò Conſulem oſculata filium ſuum,núc cruciatur,
& ſolicita eſt,ne eundem pauló pòſt ſpoliatum omni dignitate cóſpiciat? Sed quid ego
matré aut domum appello,qué noua pœna legis & domo & parente, & omniú ſuorum
conſuetudine,cóſpectúque priuat? Ibit igitur in exiliú miſer? quò? ad Oriétiſne parteis,

in quibus annos multos Legatus fuit, & exercitus duxit, & res maximas geſſit? At habet magnum dolorem, vnde cum honore deceſſerit, eodem cum ignominia reuerti. An ſe in contrariam partem terrarum abdet, vt Gallia Tranſalpina, quem nuper ſummo cum imperio libentiſſimè viderit, eundem lugentem, mœrétem, exulem videat? In ea porrò prouincia quo animo C. Murænam fratrẽ ſuum aſpiciet? qui huius dolor, qui illius mœror erit? quæ vtriuſque lamentatio? quanta autem perturbatio fortunæ atque ſermonis, quòd, quibus in locis paucis antè diebus factum eſſe Cõſulem Murænam nuntii literæque celebraſſent, & vnde hoſpites atque amici gratulatum Romam concurrerint, repétè eò accedat ipſe nuntius ſuæ calamitatis? Quæ ſi acerba, ſi miſera, ſi luctuoſa ſunt, ſi alieniſſima manſuetudine & miſericordia veſtra Iudices: conſeruare populi R. beneficium, reddite Reip. Conſulem, date hoc ipſum pudori, date patri mortuo, date generi & familiæ: date etiam Lanuuio municipio honeſtiſſimo, quod in hac cauſa frequens, mœſtúmque vidiſtis: nolite à ſacris patriis Iunonis Soſpitæ, cui omnes Cõſules facere neceſſe eſt, domeſticum, & ſuum Conſulem potiſſimum auellere. quem ego vobis, ſiquid habet aut momenti cõmendatio, aut authoritatis confirmatio mea, Conſul Conſulem Iudices ita commendo, vt cupidiſſimum otii, ſtudioſiſſimum bonorum, acerrimum contra ſeditionem, fortiſſimum in bello, inimiciſſimum huic coniurationi, quæ nunc Remp. labefactat, futurum eſſe promittam & ſpondeam.

Pro L. Flacco,

ORATIO XXIIII.

CVM in maximis periculis huius vrbis atq; imperii, grauiſſimo atque acerbiſſimo Reip. caſu, ſocio atque adiutore conſiliorũ periculorumque meorum L. Flacco cædem à vobis, coniugibus, liberis veſtris, vaſtitatem à templis, delubris, vrbe, Italia depellebam, ſperabam Iudices honoris potius L. Flacci me adiutorem futurum, quàm miſeriarũ deprecatorem. quod enim eſſet præmium dignitatis, quod populus R. cum huius maioribus ſemper detuliſſet, huic denegaret, cùm L. Flaccus veterem Valeriæ gentis in liberãda patria laudem propè quingenteſimo anno Reipub. retuliſſet? Sed ſi fortè aliquando aut beneficii huius obtrectator, aut virtutis hoſtis, aut laudis inuidus extitiſſet, exiſtimabam L. Flacco multitudinis potius imperitæ, nullo tamen cum periculo, quàm ſapientiſſimorum & lectiſſimorum virorũ iudicium eſſe ſubeundum. Etenim quibus authoribus & defenſoribus omnium tum ſalus eſſet non ciuium ſolùm, verùm etiam gentium defenſa ac retenta, neminem vnquam putaui per eos ipſos periculum huius fortunis atque inſidias creaturum. Quod ſi eſſet aliquando futurum, vt aliquis de L. Flacci pernicie cogitaret: nunquam tamen exiſtimaui Iudices D. Lælium, optimi viri filium, optima ipſum ſpe præditum, ſummæ dignitatis, eam ſuſcepturum accuſationem, quæ ſceleratorum ciuium potius odio & furori, quàm ipſius virtuti atque inſtitutæ adoleſcentiæ conueniret. Etenim cùm à clariſſimis viris iuſtiſſimas inimicitias ſæpe cum bene meritis ciuibus depoſitas eſſe vidiſſem, nõ ſum arbitratus quẽquam amicum Reipub. poſteaquam L. Flacci amor in patriam perſpectus eſſet, nouas huic inimicitias nulla accepta iniuria denũtiaturum. Sed quoniam Iudices, multa nos & in noſtris rebus, & in Rep. fefellerunt: ferimus ea, quæ ſunt ferenda: tantùm à vobis petimus, vt omnia Reip. ſubſidia, totum ſtatum ciuitatis, omnem memoriam temporum præteritorum, ſalutem præſentium, ſpem reliquorũ in veſtra poteſtate, in veſtris ſententiis, in hoc vno iudicio poſitã eſſe & defixam putetis. Si vnquam Reſp. conſiliũ, grauitatem, ſapientiam, prouidẽtiam iudicum implorauit, hoc tempore, hoc, inquam,

tempore implorat. Non eſtis de Lydorum aut Myſorú aut Phrygum, qui huc compulſi
concitatíque venerút, ſed de veſtra Rep. iudicaturi, de ciuitatis ſtatu, de cómuni ſalute,
de ſpe bonorú omnium, ſiqua reliqua eſt etiam nunc, quæ fortiú ciuium mentes, cogi-
tationéſque ſuſtentet. Omnia alia perſugia bonorú, præſidia innocentú, ſubſidia Reip.
5 conſilia, auxilia, iura ceciderunt: quem enim alium appellem? quem obteſter? quem im
plorem? ſenatúmne? at is ipſe auxilium petit à vobis, & confirmationé authoritatis ſuæ
veſtræ poteſtati permiſſam eſſe ſentit. An Equites R? iudicabitis principes eius ordinis
quinquaginta, quid cum omnibus ſenſeritis. An populum R? at is quidem omné ſuam
de bonis poteſtatem tradit vobis. Quamobrem niſi hoc loco, niſi apud vos, niſi per vos
Iudices non authoritatem, quæ amiſſa eſt, ſed ſalutem noſtrá, quæ ſpe exigua extremá-
que pendet, tenuerimus: nihil eſt præterea, quò confugere poſſimus. niſi fortè, quæ res
hoc iudicio tentetur, quid agatur, cui cauſæ fundaméta iaciantur, Iudices non videtis.
Damnatus eſt is, qui Catiliná ſigna patriæ inferenté interemit. Quid eſt cauſæ, cur nó
is, qui Catiliná ex vrbe repulit, pertimeſcat? Rapitur ad pœná, qui indicia cómunis exitii
4 cepit: cur ſibi confidat is, qui ea proferenda & patefacienda curauit? ſocii conſiliorú, mi
niſtri, comitéſque vexantur: quid authores, quid duces, quid principes ſibi expectent?
atque vtinam inimici noſtri ac bonorú omnium mecum potius contendant: vtrum ta
men omnes boni, duces noſtri an comites fuerint ad cómunem conſeruandá ſaluté.

Deſit fortaſſe quippiam.

Hunc igitur virum Læli quibus tádem rebus oppugnas? Fuit P. Seruilio imperatore in
Cilicia Tribunus mil. ea res ſiletur. Fuit M. Piſoni Quæſtor in Hiſpania: vox de Quæ-
ſtura nulla miſſa eſt. Bellú Cretenſe ex magna parte geſſit, atque vnà cum ſummo im-
peratore ſuſtinuit: muta eſt huius téporis accuſatio. Præturæ iuriſdictio, res varia & mul
tiplex ad ſuſpiciones & ſimultates, nó attingitur: ea verò in ſummo & periculoſiſſimo
5 Reip. tempore etiam ab inimicis laudatur. at à teſtibus læditur. Antequá dico, à quibus,
qua ſpe, qua vi, qua re cócitatis, qua leuitate, qua egeſtate, qua perfidia, qua audacia præ-
ditis, dicam de genere vniuerſo, & de códitione omnium noſtrum. Per deos immorta-
les, Iudices, vos, quomodo is, qui anno antè Romæ ius dixerat, anno pòſt in Aſia ius di-
xerit, à teſtibus quæretis ignotis, ipſi cóiectura nihil iudicabitis? in tam varia iuriſdictio-
ne tam multa decreta, tot hominum gratioſorum læſæ voluntates: quæ eſt vnquam ia-
cta non ſuſpicio, quæ tamen ſolet eſſe falſa, ſed iracundiæ vox aut doloris? & is eſt reus
auaritiæ, qui in vberrima re turpe compendium: in maledicentiſſima ciuitate, in ſuſpi-
cioſiſſimo negotio maledictum omne, nó modò crimé effugit. Prætereo illa, quæ præ-
tereunda non ſunt: nullum huius in priuatis rebus factú auarum, nullam in re pecunia-
6 ria contétionem, nullam in re familiari ſordem poſſe proferri. Quibus igitur teſtibus
ego hoſce poſſum refutare, niſi vobis? Timolites ille vicanus, homo non modò nobis,
ſed ne inter ſuos quidem notus, vos docebit qualis ſit L. Flaccus. quem vos modeſtiſſi-
mum adoleſcenté, prouinciæ maximæ ſanctiſſimum virú, noſtri exercitus fortiſſimum
militem, diligentiſſimum ducem, temperatiſſimum Legatú, Quæſtorémque cognoue-
runt: quem vos præſentes conſtantiſſimú ſenatorem, iuſtiſſimú Prætorem ac amátiſſi-
mum Reip. ciuem iudicaſtis. De quibus vos aliis teſtes eſſe debetis, de iis ipſi alios teſtes
audietis? At quos teſtes? primùm dicá (id quod eſt cómune) Græcos: nó quò nationi huic
ego vnus maximè fidem derogem: ná ſiquis vnquá de noſtris hominibus à genere iſto,
ſtudio ac voluntate nó abhorrens fuit, me & eſſe arbitror: & magis etiá tum, cùm plus
erat otii, fuiſſe. Sed ſunt in illo numero multi boni, docti, pudétes, qui ad hoc iudicium
7 deducti nó ſunt: multi impudétes, illiterati, leues, quos variis de cauſis video cócitatos.
Veruntamen hoc dico de toto genere Græcorú: tribuo illis literas, do multarú artium
diſciplinâ, nó adimo ſermonis leporem, ingeniorú acumen, dicédi copiá: deniq; etiam,

ſiqua ſibi alia ſumũt,non repugno:teſtimoniorum religionem & fidem nunquam iſta
natio coluit: totiúſque huiuſce rei quæ ſit vis,quæ authoritas,quod pondus, ignorant.
Vnde illud eſt,Da mihi teſtimonium mutuum? num Gallorum,num Hiſpanorum pu
tatur?totum iſtud Græcorũ eſt,vt,etiam qui Græcè neſciunt,hoc quibus verbis à Græ-
cis dici ſoleat,ſciant. Itaque videte,quo vultu,qua confidentia dicant: tum intellige-
tis,qua religione dicant. Nunquam nobis ad rogatum reſpondent,ſemper accuſatori
plus quàm ad rogatum:nunquam laborant,quemadmodum probent,quod dicunt,ſed
quemadmodum ſe explicent dicẽdo. Iratus Flacco dixit M. Lurco,quòd(vt ipſe aiebat) 8
libertus erat eius turpi iudicio condemnatus:nihil dixit,quod læderet eũ,cùm cuperet:
impediebat enim religio:tamen id,quod dixit,quãto cum pudore,quo tremore & pal-
lore dixit?quàm promptus homo P.Septimius?quàm iratus de iudicio & de villico?ta-
men hæſitabat,tamen eius iracundiæ religio nonnunquã repugnabat. Inimicus M.Cæ-
lius,quòd,cùm in re manifeſta putaſſet nefas eſſe publicanum iudicare contra publica-
num,ſublatus erat è numero Recuperatorũ:tamen tenuit ſe,neque attulit in iudicium
quicquam ad lædendum,niſi voluntatem. Hi ſi Græci fuiſſent,ac niſi noſtri mores ac
diſciplina plus valerent, quàm dolor ac ſimultas, omnes ſe ſpoliatos, vexatos, fortunis
euerſos eſſe dixiſſent. Græcus teſtis cum ea volũtate proceſſit,vt lædat,non iuriſiurãdi,
ſed lædendi verba meditatur. vinci,refelli,coargui,putat eſſe turpiſſimum: ad id ſe pa-
rat,nihil aliud curat. Itaque nõ optimus quiſque,nec grauiſſimus,ſed impudẽtiſſimus,
loquaciſſimúſque deligitur. Vos autem in priuatis minimarum rerũ iudiciis teſtem di- 9
ligenter expẽditis: etiam ſi formam hominis,ſi nomen,ſi tribum noſtis,mores tamen
exquirẽdos putatis. qui autẽ dicit teſtimonium ex noſtris hominibus,vt ſe ipſe ſuſten-
tat,vt omnia verba moderatur, vt timet,nequid cupidè, nequid iracundè, nequid plus
minúſue,quàm ſit neceſſe,dicat. Num illos idem putatis,quibus iuſiurandũ iocus eſt:
teſtimoniũ,ludus:exiſtimatio veſtra,tenebræ: laus,merces,gratia,gratulatio propoſita
eſt omnis in impudenti mẽdacio? Sed nõ dilatabo orationem meam:etenim poſſet eſſe
infinita,ſi mihi libeat totius gentis in teſtimoniis dicendis explicare vanitatẽ. ſed pro-
pius accedã:de his veſtris teſtibus dicam. Vehementẽ accuſatorem nacti ſumus Iudices,
& inimicum in omni genere odioſum ac moleſtum,quem ſpero his rebus fore magno
vſui & amicis,& Reip. ſed certè inflãmatus incredibili cupiditate hanc cauſam accuſa- 10
tionémq; ſuſcepit. Qui comitatus in inquirendo?comitatum dico?immò verò quãtus
exercitus?quæ iactura?qui ſumptus?quãta largitio?quæ quanquã vtilia ſunt cauſæ,timi-
dè tamen dico,quòd vereor,ne Lælius ex his rebus quas ſibi ſuſcepit gloriæ cauſa,putet
aliquid oratione mea ſermonis in ſeſe,aut inuidiæ eſſe quæſitũ. Itaque hanc partem to-
tam relinquam: tantùm à vobis petam Iudices,vt,ſiquid ipſi audiſtis communi fama
atq; ſermone de vi,de manu,de armis,de copiis,memineritis quarum rerũ inuidia lege
hac recenti ac noua certus eſt inquiſitioni comitum numerus conſtitutus. Sed vt hanc
vim omittã,quanta illa ſunt?quæ quoniã accuſatorio iure & more ſunt facta,reprehen
dere non poſſumus,queri tamen cogimur. Primùm,quòd diſtributis partibus ſermo eſt
tota Aſia diſſipatus,Cn. Põpeium,quòd L. Flacco eſt vehementer inimicus,contendiſſe
à Lælio paterno amico ac perneceſſario, vt hunc hoc iudicio arceſſeret, omnémque ei 11
ſuam authoritatem,gratiam,copias,opes ad hoc negotium conficiendum detuliſſe. Id
hoc veriſimilius Græcis hominibus videbatur,quòd paulò antè familiarem Lælium in
eadẽ prouincia Flacco viderant. Põpeii autẽ authoritas cùm apud omnes tanta eſt,quan
ta eſſe debet,tũ excellit in iſta prouincia, quam nuper & prædonum & Regum bello li
berauit. Adiunxit illa,vt eos,qui domo exire nolebant,teſtimonii denũtiatione terre-
ret,qui domi ſtare non poterant,largo & liberali viatico cõmoueret. ſic adoleſcens in-
genii plenus locupletes metu,tenues præmio,ſtultos errore permouit. Sic ſunt expreſ-
ſa iſta præclara,quæ recitãtur, pſephiſmata,non ſentẽtiis neq; authoritatibus declarata,
nec iureiurando conſtricta,ſed porrigẽda manu, profundendóq; clamore multitudinis

12 concitatæ. O morem præclarum, diſciplinámque, quam à maioribus accepimus, ſi qui-
dem teneremus: ſed neſcio quo pacto iam de manibus elabitur. nullam illi noſtri ſa-
pientiſſimi & ſanctiſſimi viri vim concionis eſſe voluerunt. quæ ſciſceret plebs, aut
quæ populus iuberet ſummota concione, diſtributis partibus tributim & centuriatim,
deſcriptis ordinibus, claſſibus, ætatibus, auditis authoribus, re multos dies promulgata
& cognita, iuberi, vetarique voluerunt. Græcorum autem totæ Reſp. ſedentis concio-
nis temeritate adminiſtrantur. Itaque vt hanc Græciam, quæ iandiu ſuis conſiliis per-
culſa & afflicta eſt, omittam: illa vetus, quæ quondam opibus, imperio, gloria floruit,
hoc vno malo concidit, libertate immoderata ac licentia concionum. Cùm in theatro
imperiti homines, rerum omnium rudes ignaríque cōſederant, tum bella inutilia ſuſ-
cipiebāt, tum ſeditioſos homines Reip. præficiebant, tum optimè meritos ciues è ciui-
13 tate eiiciebāt. Quòd ſi hæc Athenis tum, cùm illæ non ſolùm in Græcia, ſed propè cun-
ctis gentibus eminebant, accidere ſunt ſolita: quam moderationem putatis in Phrygia
aut in Myſia concionum fuiſſe? noſtras conciones illarum nationum homines plerun-
que perturbant: quid, cùm ſoli ſunt ipſi, tandem fieri putatis? Cæſus eſt virgis Cynicus
ille Athenagoras, qui in fame frumentum exportare erat auſus: data concio Lælio eſt:
proceſſit ille, & Græcus apud Græcos nō de culpa ſua dixit, ſed de pœna queſtus eſt. por-
rexerunt manus: pſephiſma natum eſt. Hoc teſtimonium eſt? nuper epulati, paulò an-
tè omni largitione ſaturati Pergameni, quod Mithridates, qui multitudinē illam non
authoritate, ſed ſagina tenebat, ſe velle dixit, id ſutores & coriarii conclamarunt. hoc
teſtimonium eſt ciuitatis? Ego teſtes à Sicilia publicè duxi: verùm erant ea teſtimonia
non concitatæ concionis, ſed iurati ſenatus. Quare iam nō eſt mihi contentio cum te-
14 ſte: vobis videndum eſt, ſintne hæc teſtimonia putanda. Adoleſcens bonus, honeſto lo
co natus, diſertus, cum maximo ornatiſſimóque comitatu venit in oppidum Græcorū:
poſtulat concionem: locupletes homines & graues, ne ſibi aduerſentur, teſtimonii de-
nuntiatione deterret: egentes & leues ſpe Legationis & viatico publico, priuata etiam
benignitate prolectat. Opifices & tabernarios, atque illam omnem fæcem ciuitatum
quid eſt negotii concitare, in eum præſertim, qui nuper ſummo cum imperio fuerit,
ſummo autem in amore eſſe propter nomen ipſum imperii non potuerit? Mirandum
verò eſt, homines eos, quibus odio ſunt noſtræ ſecures, nomen acerbitati: ſcriptura, de-
cumæ, portorium, morti: libenter arripere facultatem lædendi, quæcunque detur. Me-
mentote igitur, cùm audietis pſephiſmata, non audire vos teſtimonia, audire temeri-
15 tatem vulgi, audire vocem leuiſſimi cuiuſque, audire ſtrepitum imperitorum, audire
concionem concitatam leuiſſimæ nationis. Itaque perſcrutamini penitus naturā ratio-
némque criminū: iam nihil præter ſpeciem, nihil præter terrorem ac minas reperietis.

Deeſſe videntur nonnulla.

In ærario nihil habent ciuitates, nihil in vectigalibus. duæ rationes conficiendæ pecu-
niæ, aut verſura, aut tributo: nec tabulæ creditoris proferuntur, nec tributi confectio
vlla recitatur. Quàm verò facilè falſas rationes inſerre, & in tabulas, quodcunque cōmo-
dum eſt, referre ſoleant, ex Cn. Pōpeii literis ad Hypſæum, & Hypſæi ad Pōpeium miſſis
quæſo cognoſcire. LITERAE POMPEII ET HYPSAEI. Satiſne vobis coarguere
his authoribus diſſolutam Græcorum conſuetudinē licētiámque impudentē videmur?
niſi forte, qui Cn. Pōpeium, qui præſentem, qui nullo impellente fallebant, eos vrgēte
16 Lælio in abſentē & in L. Flaccum aut timidos fuiſſe, aut religioſos putamus. Sed fuerint
incorruptæ literæ domi: nunc verò quam habere authoritatē, aut quam fidem poſſunt?
triduo lex ad Prætorem deferri, iudicum ſignis obſignari iubet: trigeſimo die vix defe
rūtur. ne corrūpi tabulæ facilè poſſint, iccirco lex obſignatas in publico poni voluit: at
obſignātur corruptæ. quid refert igitur, tanto pòſt ad iudices deferātur, an omnino non

deferantur? Quid ſi teſtium ſtudium cum accuſatore ſociatum eſt? taménne iſti teſtes
habebuntur? vbi eſt igitur illa expectatio, quæ verſari in iudiciis ſolet? nam antea, cùm
dixerat accuſator acriter & vehemēter, cúmque defenſor ſuppliciter demiſſéque reſpon
derat, tertius ille erat expectatus locus teſtiū, qui aut ſine vllo ſtudio dicebant, aut cum
diſſimulatione aliqua cupiditatis. Hoc verò quid eſt? vnà ſedent, ex accuſatorum ſubſel
liis ſurgunt, non diſſimulant, non verētur. de ſubſelliis queror? vnà ex domo prodeunt:
ſi verbo titubarint, quò reuertantur non habebūt. An quiſquam eſſe teſtis poteſt, quem 17
accuſator ſine cura interroget, nec metuat ne ſibi aliquid, quod ipſe nolit, reſpondeat?
Vbi eſt igitur illa laus oratoris, quæ vel in accuſatore antea, vel in patrono ſpectari ſo-
lebat? Bene teſtem interrogauit: callidè acceſſit: reprehendit: quò noluit, adduxit: conui
cit, & elinguem reddidit. Quid tu iſtum roges Læli, qui priuſquā hoc, Te rogo, dixeris,
plura etiam effundet, quàm tu ei domi antè præſcripſeris? quid ego autem defenſor to-
gem? nam aut oratio teſtium refelli ſolet, aut vita lædi. qua diſputatione orationem re-
fellam eius, qui dicit, Dedimus, nihil amplius? in hominem dicendū eſt igitur, cùm ora-
tio argumentationem non habet. Quid dicam in ignotum? Querendum eſt ergo & de-
plorādum, id quod iandudum facio, de omni accuſationis iniquitate. Primùm de com- 18
muni genere teſtium: dicit enim natio minimè in teſtimoniis dicendis religioſa. Pro-
pius accedo: nego eſſe iſta teſtimonia, quæ tu ipſe pſephiſmata appellas: ſed & fremitum
egentium, & motum quendam temerarium Græculæ concionis. Intrabo etiam magis:
qui geſſit, non adeſt: qui numeraſſe dicitur, non eſt deductus: priuatæ literæ nullæ pro-
feruntur, publicæ retentæ ſunt in accuſatorum poteſtate: ſumma eſt in teſtibus: hi vi-
uunt cum inimicis, adſunt cum aduerſariis, habitāt cum accuſatoribus. Vtrum hîc tan-
dem diſceptationem & cognitionem veritatis, an innocentiæ labem aliquam, aut rui-
nam fore putatis? Multa enim ſunt eiuſmodi Iudices, vt etiā ſi in homine ipſo, de quo
agitur, negligenda ſint, tamen in imitatione atque in exemplo pertimeſcenda videan
tur. Siquem infimo loco natum, nullo ſplendore vitæ, nulla commendatione famæ de-
fenderem: tamen ciuis ciuem à ciuibus cōmunis humanitatis iure ac miſericordia de-
precarer, ne ignotis teſtibus, ne incitatis, ne accuſatoris conſeſſoribus, conuiuis, contu- 19
bernalibus, ne hominibus leuitate Græcis, crudelitate barbaris ciuem ac ſupplicem ve-
ſtrum dederetis, ne periculoſam imitationem exempli reliquis in poſterum proderetis.
Sed cùm L. Flacci res agatur, cuius ex familia qui primus Conſul factus eſt, primus in
hac ciuitate Conſul fuit: cuius virtute Regibus exterminatis, libertas in Rep. conſtitu-
ta eſt: quæ vſque ad hoc tempus honoribus, imperio, rerum geſtarum gloria continua-
ta permanſit: cúmque ab hac perenni, conteſtatáque virtute maiorum non modò non
degenerarit L. Flaccus, ſed, id quod maximè florere in generis ſui gloria viderat, lau-
dem patriæ in libertatem vindicandæ Prætor adamarit: in hoc ego reo nequod perni-
cioſum exemplum prodatur, pertimeſcam, in quo, etiam ſiquid errasset, omnes boni
conniuendum eſſe arbitrarentur? Quod quidem ego non modò non poſtulo, ſed con- 20
trà Iudices vos oro & obteſtor, vt totā cauſam quàm maximè intentis oculis (vt aiunt)
acerrimè contemplemini. Nihil religione teſtatum, nihil veritate fundatum, nihil do-
lore expreſſum: contráque, omnia corrupta libidine, iracundia, ſtudio, pretio, periurio
reperiētur. Etenim iam vniuerſa iſtorū cognita cupiditate, accedam ad ſingulas quere-
las criminationéſque Græcorū. Claſſis nomine pecuniam ciuitatibus imperatā querun
tur. quod nos factum Iudices cōfitemur. Sed ſi hoc crimen eſt, aut in eo eſt, quòd non
licuerit imperare: aut in eo, quòd nō opus fuerit nauibus: aut in eo, quòd nulla hoc Præ-
tore claſſis nauigarit. Licuiſſe, vt intelligas, cognoſce quid me Conſule ſenatus decre-
uerit, cùm quidem nihil à ſuperioribus continuorum annorum decretis deceſſerit SE-
NATVSCONSVLTVM. Proximum eſt ergo, vt, opus fuerit claſſe, nécne, quæramus.
Vtrum igitur, hoc Græci ſtatuent, aut vllæ exteræ nationes, an noſtri Prætores, noſtri 21
duces, noſtri imperatores? Equidē exiſtimo, in eiuſmodi regione atque prouincia, quæ

mari cincta, portibus diſtincta, inſulis circundata eſſet, non ſolùm præſidii, ſed etiam ornandi imperii cauſa nauigandum fuiſſe. hæc enim ratio ac magnitudo animorum in maioribus noſtris fuit, vt, cùm in priuatis rebus, ſuiſque ſumptibus minimo contenti tenuiſſimo cultu viuerẽt, in imperio atque in publica dignitate omnia ad gloriã ſplendorémque reuocarent. quæritur enim in re domeſtica continentiæ laus: in publica, dignitatis. Quod ſi etiam præſidii cauſa claſſem habuit: quis erit tam iniquus, qui reprehendat? Nulli erant prædones. quid? nullos fore, quis præſtare poterat? Minuis, inquit, gloriam Pompeii. immò tu auges moleſtiam: ille enim claſſes prædonum, vrbes, portus, receptacula ſuſtulit: pacem maritimam ſumma virtute atque incredibili celerita-
12 te confecit: illud verò neque ſuſcepit, neque ſuſcipere debuit: vt, ſiqua vſpiam nauicula prædonum appаruiſſet, accuſandus videretur. Itaque ipſe in Aſia, cùm omnia iam bella, terra, marique confeciſſet, claſſem tamẽ iiſdem iſtis ciuitatibus imperauit. Quod ſi tum ſtatuit opus eſſe, cùm ipſius præſentis nomine tuta omnia & pacata eſſe poterant: quid, cùm ille deceſſiſſet, Flacco exiſtimatis ſtatuendum & faciendum fuiſſe? quid nos hîc? nónne ipſo Pompeio authore, Syllano & Muræna Coss. decreuimus, vt claſsis in Italia nauigaret? nónne eo ipſo tempore, cùm L. Flaccus in Aſia remiges imperabat, nos hîc in mare ſuperum & inferum ſeſtertiùm ter & quadragies rogabamus? Quid poſtremo anno? nónne M. Curio & P. Seſtilio Quæss. pecunia in claſſem eſt erogata? quid, hoc omni tempore Equites in ora maritima non fuerunt? illa eſt enim gloria diuina Pompeii: primùm prædones eos, qui tum, cùm illi bellum maritimum gerẽdum datum eſt, toto mari diſperſi vagabantur, redactos eſſe omnes in poteſtatẽ: deinde Syriam eſſe no-
13 ſtram, Ciliciam teneri, Cyprum per Ptolemæum Regem nihil audere: præterea Cretam Metelli virtute eſſe noſtrã: nihil eſſe vnde proficiſcantur, nihil quò reuertantur: omnes ſinus, promontoria, litora, inſulas, vrbes maritimas clauſtris imperii noſtri contineri. Quòd ſi Flacco Prætore nemo in mari prædo fuiſſet, tamen huius diligentia reprehendenda non eſſet: iccirco enim, quòd hic claſſem habuiſſet, exiſtimarem nõ fuiſſe. quid, ſi L. Oppii, L. Agrii, C. Ceſtii Equitum R. huius etiam clariſſimi viri Cn. Domitii, qui in Aſia tum Legatus fuit, teſtimonio doceo, eo ipſo tempore, quo tu ipſe negas claſſem habendam fuiſſe, complures à prædonibus eſſe captos: tamen Flacci conſilium in remigibus imperandis reprehendetur? Quid, ſi etiam occiſus eſt à piratis Adramitenus, homo nobilis, cuius eſt ferè nobis omnibus nomen auditum: Acinas pugil Olympioni-
14 ces? hoc eſt apud Græcos (quoniam de eorum grauitate dicimus) propè maius & glorioſius, quàm Romæ triumphaſſe. At neminem cepiſti. quàm multi oræ maritimæ clariſſimi viri præfuerunt, qui, cùm prædonem nullum cepiſſent, mare tamen tutum præſtiterunt? caſus eſt enim in capiendo, locus, euentus, occaſio: defendendi facilis eſt cautio, non ſolùm latibulis occultorum locorum, ſed etiam tempeſtatũ moderatione & conuerſione. Reliquum eſt, vt quæratur, vtrum noſtra iſta claſsis curſu & remis, an ſumptu tantùm, & literis nauigarit. num igitur negari poteſt, cuius rei cuncta teſtis eſt Aſia, bipartito claſſem diſtributam fuiſſe, vt vna pars ſupra Epheſum, altera infra Epheſum nauigaret? hac claſſe M. Craſſus, vir ampliſſimus, ab Hemo in Aſiam, his nauibus Flaccus ex Aſia in Macedoniam nauigauit. In quo igitur Prætoris eſt diligentia requirenda? in
15 numero nauium, & in deſcriptione æquabili ſumptus? dimidium eius, quo Pompeius erat vſus, imperauit: num potuit parcius? deſcripſit autem pecuniam ad Pompeii rationem, quæ fuit accommodata L. Syllæ deſcriptioni: qui cùm omnes Aſiæ ciuitates pro portione in prouincias deſcripſiſſet, illam rationem in imperando ſumptu & Põpeius & Flaccus ſecutus eſt: neque eſt adhuc tamen ea ſumma completa. Non refert verò. Quid lucretur? cùm enim genus imperatæ pecuniæ ſuſcipit, id, quod tu crimen eſſe vis, confitetur. Quì igitur probari poteſt, in ea pecunia non referenda crimen ſibi ipſum facere, in qua crimen eſſet nullum, ſi referret? At enim negas fratrem meum, qui L. Flacco ſucceſſerit, pecuniam vllam in remiges imperaſſe. Equidem Q. fratris mei laude

delector,ſed aliis magis grauioribus atque maioribus. aliud quiddam ſtatuit, aliud vi-
dit:exiſtimauit,quocunque tempore auditum quid eſſet de prædonibus , quàm vellet
ſubitò ſe claſſem comparaturum:denique hoc primus frater meus in Aſia fecit,vt hoc 16
ſumptu remigum ciuitates leuaret: crimen autem tum videri ſolet,cùm aliquis ſum-
ptus inſtituit eos,qui antea non erãt inſtituti, non cùm ſucceſſor aliquid immutat de
inſtitutis priorum. Flaccus,quid alii poſtea facturi eſſent,ſcire non poterat: quid fecíſ-
ſent,videbat . Sed quoniam de cõmuni totius Aſiæ crimine dictum eſt, aggrediar iam
ad ſingulas ciuitates:ex quibus ſit ſanè nobis prima ciuitas AEmonẽſis. Citat præco vo
ce maxima Legatos AEmonenſes. procedit vnus Aſclepiades. prodeant. etiámne præ-
conem mentiri coegiſti? eſt enim,credo,is vir iſte,vt ciuitatis nomẽ ſua authoritate ſu
ſtineat,damnatus turpiſſimis iudiciis domi,notatus literis publicis:cuius deprobris,a-
dulteriis,ac ſtupris extant AEmonenſium literæ:quas ego nõ ſolùm propter longitu-
dinem,ſed etiam propter turpiſſimam obſcœnitatem verborum prætereundas puto.
dixit publicè datum drachmarũ c c & v i millia: dixit tãtum,nihil oſtendit, nihil pro- 17
tulit:ſed adiũxit id,quod certè, quoniam erat domeſticum, docere debuit: ſe priuatim
drachmas c c v i dediſſe. quantum ſibi ablatum homo impudentiſſimus dicit, tãtum
nunquam eſt auſus,vt haberet,optare. Ab A. Seſtilio dicit ſe dediſſe,& à ſuis fratribus.
potuit dare Seſtilius:nam fratres quidem conſortes ſunt mendicitatis. Audiamus igi-
tur Seſtilium:fratres denique ipſi prodeant: quàm volent impudenter,mentiantur,&,
quod nunquam habuerint,dediſſe ſe dicant: tamen aliquid fortaſſe coràm producti di-
cent,in quo reprehendantur. Non deduxi,inquit,Seſtilium. Cedo tabulas. Nõ depor-
taui. Fratres ſaltem exhibe. Non denuntiaui. Quod ergo vnus Aſclepiades, fortuna e-
gens,vita turpis,exiſtimatione damnatus,impudentia atque audacia fretus, ſine tabu-
lis, ſine authore legerit, id nos quaſi crimen aut teſtimonium pertimeſcamus? idem
laudationem , quam nos ab AEmonenſibus Flacco datam proferebamus , falſam eſſe 18
dicebat. cuius quidem laudationis iactura exoptanda nobis fuit:nam vt ſignum publi-
cum inſpexit præclarus iſte author ſuæ ciuitatis, ſolere ſuos ciues, cæteróſque Græcos
ex tempore,quod opus ſit,obſignare dixit. tu verò tibi habeto iſtam laudationem:nec
enim AEmonenſium teſtimonio Flacci vita & dignitas nititur: das enim mihi, quod
hæc cauſa maximè poſtulat,nullam grauitatem,nullam conſtantiam,nullum firmum
in Græcis hominibus conſilium , nullam denique eſſe teſtimonii fidem. niſi verò ha-
ctenus iſta formula teſtimonii atque orationis tuæ deſcribi ac diſtingui poteſt,vt Flac
co abſenti aliquid ciuitates tribuiſſe dicantur: Lælio præſenti,per ſe agenti,vi legis,iu-
re accuſationis, opibus præterea ſuis terrenti ac minãti,nihil temporis cauſa ſcripſiſſe,
aut obſignaſſe videantur. Equidem in minimis rebus ſæpe res magnas vidi Iudices de- 19
prehendi ac teneri,vt in hoc Aſclepiade. hæc,quæ eſt à nobis prolata laudatio,obſigna-
ta erat creta illa Aſiatica,quæ ferè eſt omnibus nota nobis:qua vtuntur omnes nõ mo-
dò in publicis , ſed etiam in priuatis literis , quas quotidie videmus mitti à publicanis
ſæpe vnicuique noſtrum : neque enim teſtis ipſe ſigno inſpecto falſum nos proferre
dixit,ſed leuitatem totius Aſiæ protulit, de qua nos & libenter , & facilè concedimus.
Noſtra igitur laudatio,quam ille temporis cauſa nobis datam dicit,datam quidem cõ-
fitetur,conſignata creta eſt:in illo autem teſtimonio , quod accuſatori dicitur datum,
ceram eſſe videmus. Hîc ego Iudices,ſi vos AEmonẽſium decretis, ſi cæterorum Phry-
gum literis permoueri putarem, vociferarer,& quantum maximè poſſem, contende-
rem,teſtarer publicanos,excitarem negotiatores,veſtram etiam conſcientiam implo-
rarem: cera deprebenſa, confiderem totius teſtimonii fictam audaciam manifeſto cõ- 20
prehenſam atque oppreſſam teneri. Nunc verò non inſultabo vehementius,nec voli-
tabo in hoc inſolentius,neque in iſtum nugatorem tanquam in aliquem teſtem inue-
har, neque in toto AEmonenſium teſtimonio:ſiue hîc confictum eſt,vt apparet : ſiue
miſſum domo eſt, vt dicitur,commouebor. etenim quibus ego iſtam laudationem re-

mittam, quoniam ſunt (vt Aſclepiades dicit) leues, horum teſtimonium non pertimeſcam. Venio nunc ad Dorylenſium teſtimonium, qui producti tabulas ſe publicas ad ſpeluncas perdidiſſe dixerunt. O paſtores neſcio quos cupidos literarum, ſi quidem nihil iſtis præter literas abſtulerunt. Sed aliud eſſe cauſæ ſuſpicamur, ne fortè iſti parum verſuti eſſe videantur. pœna eſt, vt opinor, Dorylenſium grauior, quàm apud alios, falſarum & corruptarum literarum. ſi veras protuliſſent, criminis nihil erat: ſi falſas, erat
31 pœna. belliſſimum putarunt, dicere amiſſas. Quieſcant igitur, & me hoc in lucro ponere, atque aliud agere patiantur. non ſinunt: ſupplet enim ille neſcio quis, & priuatim dicit ſe dediſſe. hoc verò ferri nullo modo poteſt. Qui de tabulis publicis recitat, iis, quæ in accuſatoris poteſtate fuerunt, non debet habere authoritatem. Sed tamen indicium fieri videtur, cùm tabulæ illæ ipſæ, cuiuſquemodi ſunt, proferuntur. Cùm verò is, quem nemo veſtrum vidit vnquam, nemo, qui mortalis eſſet, audiuit: tantùm dicit, Dedi: dubitabitis Iudices, quin ab hoc ignotiſſimo Phryge nobiliſſimũ ciuem vindicetis? atque huic eidem nuper tres Equites R. honeſti & graues, cùm in cauſa liberali eum, qui aſſerebatur, cognatum ſuum eſſe diceret, non crediderunt. Quì hoc euenit, vt qui locuples teſtis doloris & ſanguinis ſui non fuerit, idem ſit grauis author iniuriæ publicæ? Atque
32 hic Dorylenſis nuper cùm efferretur magna frequentia, cõſeſſúque veſtro, mortis illius inuidiam in L. Flaccum Lælius cõferebat. Facis iniuſtè Læli, ſi putas periculo noſtro viuere tuos contubernales, præſertim quod tua negligentia factum arbitremur: homini enim Phrygi, qui arborem fici nũquam vidiſſet, fiſcinam ficorum obieciſti: cuius mors te ex aliqua parte releuauit: edacem enim hoſpitem amiſiſti. Flacco verò quid profuit, qui valuit tandiu dum huc prodiret, mortuus eſt aculeo iam dimiſſo ac dicto teſtimonio? At iſtud columen actionis tuæ Mithridates, poſteaquam biduum retẽtus teſtis à nobis, effudit, quæ voluit, omnia, reprehẽſus, conuictus, fractúſque diſceſſit: ambulat cum lorica: metuit homo doctus & ſapiens, ne L. Flaccus nũc ſe ſcelere alliget, cùm iam teſtem illum effugere non poſſit: vt, qui ante dictum teſtimonium ſibi temperarit, cùm tamen aliquid aſſequi poſſet, is nunc id agat, vt ad falſum auaritiæ teſtimonium, verùm
33 etiã maleficii crimen adiungat. Sed de hoc teſte, totóque Mithridatico diſſeruit & ſubtiliter, & copioſè Q. Hortẽnſius. nos, vt inſtituimus, ad reliqua pergamus. Caput eſt omnium Græcorum concitãdorum, qui cum accuſatoribus ſedet, Heraclides ille Tennites, homo ineptus & loquax, ſed (vt ſibi videtur ita doctus, vt etiam magiſtrum aliorũ ſe eſſe dicat: & qui ita ſit ambitioſus, vt omnes vos, nóſque quotidie perſalutet, Tenni vſque ad illam ætatem in ſenatũ venire non potuit: & qui ſe artem dicendi traditurum etiam cæteris profiteatur, ipſe omnibus turpiſſimis iudiciis conuictus eſt. Pari fœlicitate vnà Legatus venit Nicomedes, qui neque in ſenatum vlla conditione peruenire potuit, & furti, & pro ſocio damnatus eſt. nã princeps Legationis Lyſanias adeptus eſt ordinem ſenatorium: ſed cùm Remp. nimium amplecteretur, peculatus damnatus & bo
34 na & ſenatorium nomen amiſit. Hi tres etiam ærarii noſtri tabulas falſas eſſe voluerũt: nam ſeruos nouem ſe profeſſi ſunt habere, cùm omnino ſine comite veniſſent. Decreto ſcribendo primùm video affuiſſe Lyſaniam: cuius fratris bona, quòd is populo non ſoluebat, Prætore Flacco publicè vænierunt. præterea Philippus eſt Lyſaniæ gener, & Hermobius: cuius frater Poles item pecuniæ publicæ eſt condemnatus. dicunt ſe Flacco, & iis, qui ſimul eſſent, drachmarũ x v millia dediſſe. cum ciuitate mihi res eſt acerrima, & cõficientiſſima literarum: in qua nummus cõmoueri nullus poteſt ſine quinque Prætoribus, tribus Quæſtoribus, quatuor menſariis, qui apud illos à populo creantur. ex hoc tanto numero deductus eſt nemo: & cùm illã pecuniam nominatim Flacco datam referant, maiorem etiam aliquam, cùm huic iidem darent, in ædem ſacram tefi-
35 ciendam ſe perſcripſiſſe dicunt. quod minimè conuenit: nã aut omnia occultè referenda fuerunt, aut apertè omnia. cùm perſcribũt nominatim Flacco, nihil timẽt, nihil verentur: cùm operi publico referunt, iidem homines ſubitò eundem, quem contempſe-

rant, pertimeſcunt. ſi Prætor dedit, vt eſt ſcriptum, à Quæſtore numerauit. Quæſtor à
menſa publica, menſa aut ex vectigali, aut ex tributo. Nunquam erit iſtud ſimile cri-
minis, niſi mihi totam rationem omni & perſonarum genere, & literarum explicaris.
Vel quod eſt in eodem decreto ſcriptũ, homines clariſſimos ciuitatis, ampliſſimis vſos
honoribus, hoc Prætore circumuẽctos. Cur hi neque in iudicio adſunt, neque in decre-
to nominantur? non enim credo ſignificari, iſto loco illum, qui ſe erigit, Heraclidem.
Vtrum enim in clariſſimis eſt ciuibus is, quem iudicatum hic duxit Hermippus, qui
hanc ipſam Legationem, quam habet, non accepit à ſuis ciuibus, ſed vſque Tymolo pe-
tiuit: cui nullus honos in ſua ciuitate habitus eſt vnquã? res autem ea, quæ tenuiſſimis
committebatur, huic vni in vita commiſſa ſola eſt, cuſtos T. Aufidio Prætore fru- 16
mento publico eſt poſitus: pro quo cùm à P. Varino Prætore pecuniam accepiſſet, ce-
lauit ſuos ciues, vltróque iis ſumptum intulit. quod poſteaquam Tenni literis à P. Va-
rino miſſis cognitum atque patefactum eſt: cúmque eadem de re Cn. Lentulus, qui Cẽ-
ſor fuit, Tennitarum patronus literas miſiſſet, Heraclidem iſtum Tenni nemo poſtea
vidit. Atque vt eius impudentiam perſpicere poſſitis, cauſam ipſam, quæ leuiſſimi ho-
minis animum in Flaccum incitauit, quæſo cognoſcite. Fundum Cymæum Romæ
mercatus eſt de pupillo Meculonio, cùm verbis ſe locupletem faceret, haberet nihil
præter illam impudentiam, quam videtis: pecuniam ſumpſit mutuam à Sex. Scola
Iudice hoc noſtro primario viro, qui & rem agnoſcit, neque hominem ignorat: qui ta-
men credidit P. Fuluii Veratii lectiſſimi hominis fidei. is cùm ſolueret, ſumpſit à C. &
M. Fuſiis, Equitibus R. primariis viris. Hic Hercule, cornici oculum, vt dicitur: nam 17
hunc Hermippum, hominem eruditum, ciuem ſuum, cui debebat eſſe notiſſimus, per-
cuſſit: eius enim fide ſumpſit à Fuſiis. Securus Hermippus Tennum proficiſcitur, cùm
iſte ſeſe pecuniam, quam huius fide ſumpſerat, à diſcipulis ſuis diceret Fuſiis perſolu-
turum. Habebat enim Rhetor iſte adoleſcentes quoſdam locupletes, quos dimidio red-
deret ſtultiores, quàm acceperat, vbi nihil poſſent diſcere niſi ignorantiam literarum:
neminem quidem adeò infatuare potuit, vt ei nummum vllum crederet. itaque cùm
Roma clàm eſſet profectus, multóſque minutis mutuationibus fraudauiſſet, in Aſiam
venit: Hermippóque percontanti de nomine Fuſiano, reſpondet ſe omnem pecuniam
Fuſiis perſoluiſſe. Interim, neque ita longo interuallo, libertus à Fuſiis cum literis ad
Hermippum venit: pecunia petitur ab Hermippo: Hermippus ab Heraclide petit: ipſe
tamen Fuſiis ſatiſfacit abſentibus, & fidem ſuam liberat. Hunc æſtuantem & tergiuer- 18
ſantem iudicio ille perſequitur: à Recuperatoribus cauſa cognoſcitur. Nolite exiſti-
mare Iudices non vnam & eandem omnibus in locis eſſe fraudatorum & inficiatorum
impudentiam: fecit eadem omnia, quæ noſtri debitores ſolent: negauit ſeſe omnino
verſuram vllam feciſſe Romæ: Fuſiorum ſe affirmauit nunquam omnino nomen au-
diſſe: Hermippum verò ipſum, pudentiſſimum, atque optimum virum, veterem amicũ,
atque hoſpitem meum, ſplendidiſſimum atque ornatiſſimũ ciuitatis ſuæ, probris om-
nibus maledictíſque vexauit. Sed cùm ſe homo volubilis quadam præcipiti celeritate
dicendi in illa oratione iactaret, repentè teſtimoniis Fuſiorum, nominibuſque recitatis
homo audaciſſimus pertimuit, loquaciſſimus obmutuit. Itaque Recuperatores contra
iſtum rem minimè dubiam prima actione iudicauerunt. cùm iudicatum non faceret,
addictus Hermippo, & ab hoc ductus eſt. Habetis & honeſtatem hominis, & authorita- 19
tem teſtimonii, & cauſam omnẽ ſimultatis, atque is ab Hermippo miſſus, cùm ei pau-
ca mancipia vendidiſſet, Romam ſe contulit: deinde in Aſiam rediit, cùm iam frater
meus Flacco ſucceſſiſſet: ad quem adiit, cauſámque ita detulit, Recuperatores vi Flacci
coactos, & metu falſum inuitos iudicauiſſe. Frater meus pro ſua æquitate prudentiáque
decreuit, vt ſi iudicatum negaret, in duplum iret: ſi metu coactos diceret, haberet eoſ-
dem Recuperatores. recuſauit: &, quaſi nihil eſſet actum, nihil iudicatum, ab Hermip-
po ibidẽ mancipia, quæ ipſe ei vendiderat, petere cœpit. M. Gratidius Legatus, ad quem

eſt aditum, actionem ſe daturum negauit: re iudicata ſtari oſtendit placere. Iterum iſte
cui nullus eſſet vſquam conſiſtendi locus, Romam ſe retulit: perſequitur Hermippus,
40 qui nunquam iſtius impudẽtiæ ceſſit: petit Heraclides à C. Plotio ſenatore, viro prima-
rio, qui Legatus in Aſia fuerat, mancipia quædam, quæ ſe, cùm iudicatum eſſet, per vim
vẽdidiſſe dicebat. Q. Naſo, vir ornatiſſimus, qui Prætor fuerat, iudex ſumitur: qui cùm
ſententiam ſecundum Plotium ſe dicturum oſtenderet, & ab eo iudice abiret, quòd iu-
dicium lege non erat, cauſam totam reliquit. Satiſne vobis Iudices videor ad ſingulos
teſtes accedere, neque, vt primò conſtitueram, tantummodo cum vniuerſo genere cõ-
fligere? Venio ad Lyſaniam eiuſdem ciuitatis peculiarem tuum Deciane teſtem, quem
tu cùm ephebum Tenni cognoſſes: quoniam te nudus delectarat, ſemper nudum eſſe
voluiſti. abduxiſti Tenno Apollonidem: pecuniam adoleſcentulo grandi fœnore, fidu-
cia tamen accepta, occupauiſti. Hãc fiduciam commiſſam tibi tenes hodie ac poſſides.
Eum tu teſtem ſpe recuperandi fundi paterni venire ad teſtimonium dicẽdum coẽgi-
41 ſti: qui quoniam teſtimonium dixit, quidnam ſit dicturus, expecto: noui genus homi-
num, noui conſuetudinem, noui libidinem. Itaque etſi teneo, quid ſit dicere paratus,
nihil tamen contrà diſputabo prius, quàm dixerit: totũ enim conuertet, atque alia fin-
get. Quamobrem & ille ſeruet, quod parauit: & ego me ad id, quod attulerit, integrum
conſeruabo. Venio nunc ad eam ciuitatem, in quam ego multa & magna officia con
tuli, & quam meus frater in primis colit atq; diligit. quæ ſi ciuitas per viros bonos gra-
uéſque homines querelas ad vos detuliſſet, paulò commouerer magis. Nũc verò quid
putem? Trallianos Meandrio cauſam commiſiſſe, homini egenti, ſordido, ſine honore,
ſine exiſtimatione, ſine cenſu? vbi erant illi Pythodorus & Lepiſon, cæteri homines a-
pud nos noti, inter ſuos nobiles? vbi illa magnifica & glorioſa oſtentatio ciuitatis? nón-
42 ne eſſet puditum, ſi hanc cauſam agerent ſeuerè, non modò Legatum, ſed Trallianum,
omnino dici Meandrium? huic illi Legato, huic publico teſti patronum ſuum iam in-
de à patre atque maioribus L. Flaccum mactandum ciuitatis teſtimonio tradidiſſent?
Non eſt ita Iudices, non eſt profectò. Vidi ego in quodam iudicio nuper Philodorum
teſtem Trallianum, vidi Parrhaſium, vidi Archidemum, cùm quidem idem hic mihi
Meandrius quaſi miniſtrator aderat, ſubiiciens, quid in ſuos ciues, ciuitatémque, ſi vel-
lem, dicerem: nihil enim illo homine leuius, nihil egentius, nihil inquinatius. Quare ſi
hunc habent authorem Tralliani doloris ſui, ſi hunc cuſtodem literarũ, ſi hunc teſtem
iniuriæ, ſi hunc actorem querelarum: remittant ſpiritus, comprimant animos ſuos, ſe-
dent arrogantiam, fateantur in Meandrii perſona eſſe expreſſam faciem ciuitatis. ſin
43 iſtum ſemper illi ipſi domi proterendum eſſe & conculcandum putauerunt: deſinant
putare authoritatem eſſe in eo teſtimonio, cuius author inuentus eſt nemo. Sed expo-
nam, quid in re ſit: vt, quamobrem iſta ciuitas neq; ſeuerè Flaccum oppugnarit, neque
benignè defenderit, ſcire poſſitis. Erat ei Caſtriciano nomine irata, de quo toto reſpon
dit Hortẽſius: inuita ſoluerat Caſtricio pecuniam iandiu debitam: hinc totum odium,
hinc omnis offenſio. Quò cùm veniſſet Lælius ad iratos, & illud Caſtricianum vulnus
dicendo refricuiſſet, ſiluerunt principes, neque in illa concione adſuerunt, neque ipſius
decreti ac teſtimonii authores eſſe voluerũt. vſque eò orba fuit ab optimatibus illa con
cio, vt princeps principum eſſet Meandrius: cuius lingua quaſi flabello ſeditionis illa
tum eſt egentium concio ventilata. Itaque ciuitatis pudentis, vt ego ſemper exiſtima-
ui & grauis, vt ipſi exiſtimari volũt, iuſtum dolorem quereláſque cognoſcite. Quæ pe-
cunia fuerit apud ſe Flacci patris nomine collata à ciuitatibus, hanc à ſe eſſe ablatã que-
44 runtur. Alio loco quæram, quid licuerit Flacco: nũc tantùm à Trallianis requiro, quam
pecuniam à ſe ablatam queruntur: ſuámne dicant, ſibi à ciuitatibus collatam in vſum
ſuum: cupio audire. Non, inquit, dicimus. Quid igitur? Delatam ad nos, creditam nobis
L. Flacci patris nomine ad eius dies feſtos atque ludos. Quid tum? Hanc te, inquit, cape-
re non licuit. Iam id videro: ſed primùm illud tenebo. Quæritur grauis, locuples, ornata

ciuitas, quòd non retinet alienum:ſpoliatam ſe dicit,quòd id non habet,quod eius nõ
fuit.quid hoc impudentius dici aut fingi poteſt?delectum eſt oppidum, quo in oppido
vno pecunia à tota Aſia ad honores L. Flacci poneretur . hæc pecunia ab honoribus
tranſlata in quæſtum & fœnerarionem,recuperata eſt multis pòſt annis . Quæ ciuitati
facta eſt iniuria?At moleſtè fert ciuitas, credo: amiſſum eſt enim præter ſpem, quòd e-
rat ſpe deuoratum lucrum.At queritur.impudenter facit:non enim omnia, quæ dole- 45
mus,eadem iure queri poſſumus.At accuſat verbis grauiſſimis. non ciuitas,ſed impe-
riti homines à Meandrio concitati. Quo loco etiam atque etiam facite vt recordemi-
ni,quæ ſit temeritas multitudinis, quæ leuitas propria Græcorũ , quid in concione ſe-
ditioſa valeat oratio. Hic in hac grauiſſima & moderatiſſima ciuitate, cùm eſt forum
plenum iudiciorum, plenum magiſtratuum,plenum optimorum virorum & ciuium,
cùm ſpeculatur,atque obſidet Roſtra vindex temeritatis,& moderatrix officii curia:ta-
men quãtos fluctus excitari concionum videtis?quid vos fieri cenſetis Trallibus?an id,
quod Pergami?niſi fortè hæ ciuitates exiſtimari volunt,facilius vna ſe epiſtola Mithri-
datis moueri impellique potuiſſe,vt amicitiam populi R.fidem ſuam,iura omnia offi-
cii humanitatiſque violarent,quàm vt filium teſtimonio læderent,cuius patrem armis
pellendum à ſuis mœnibus cenſuiſſent.Quare nolite mihi iſta nomina ciuitatum no- 46
bilium opponere: quos enim hoſtes hæc familia contempſit,nunquam eoſdem teſtes
pertimeſcet. Vobis autem eſt confitendum , ſi conſiliis principum veſtræ ciuitates re-
guntur,non multitudinis temeritate, ſed optimatum conſilio bellum ab iſtis ciuitati-
bus cum populo R. eſſe ſuſceptum.ſin ille tum motus eſt temeritate imperitorum ex-
citatus, patiamini me delicta vulgi à publica cauſa ſeparare. At enim iſtam pecuniam
huic capere non licuit.Vtrum vultis,patri Flacci licuiſſe,nécne?ſi licuit,ſicuti certè li-
cuit: ad eius honores collatam , ex quibus ipſe nihil capiebat, patris pecuniã rectè abſ-
tulit filius. ſi non licuit, tamen illo mortuo non modò filius, ſed quiuis hæres rectiſſi-
mè potuit auferre . Ac tum quidem Tralliani , cùm ipſi graui fœnore iſtam pecuniam
multos annos occupauiſſent , à Flacco tamen omnia, quæ voluerunt, impetrauerunt:
neque tam fuerunt impudentes, vt id,quod Lælius dixit, dicere auderent, hanc eis pe- 47
cuniam abſtuliſſe Mithridatem. Quis enim erat,qui non ſciret in ornandis ſtudioſio-
rem Mithridatem,quàm in ſpoliandis Trallianis fuiſſe? quæ quidem à me ſi, vt dicenda
ſunt,dicerentur, grauius agerem Iudices, quàm adhuc egi , quantam Aſiaticis teſtibus
fidem habere vos conueniret: reuocarem animos veſtros ad Mithridatici belli memo-
riam , ad illam vniuerſorum ciuium R . per tot vrbes vno puncto temporis miſeram
crudelémque cædem: Prætores noſtros deditos,Legatos in vincula coniectos,nominis
propè Romani memoriam cum veſtigio imperii non modò ex ædibus Græcorum,ve-
rùm etiam ex literis eſſe deletam. Mithridatem deum,illum patrem , illum conſerua-
torẽ Aſiæ,illum Dionyſium,Bacchum,Liberum nominabant. Vnum atque idem erat
tempus,cùm L.Flacco Cos.portas tota Aſia claudebat: Cappadocem autem illum non 48
modò recipiebat ſuis vrbibus,verùm etiam vltrò vocabat. Liceat hæc nobis,ſi obliuiſci
non poſſumus, at tacere.liceat mihi potius de leuitate Græcorum queri, quàm de cru-
delitate.authoritatem iſti habeant apud eos, quos eſſe omnino noluerunt : nam quoſ-
cunque potuerunt togatos,interemerunt: nomen ciuium R.quantum in ipſis fuit,ſu-
ſtulerunt.In hac igitur vrbe ſe iactent, quam oderunt : apud eos,quos inuiti vident: in
ea Repub.ad quã opprimendam non animus eis,ſed vires defuerunt:aſpiciant hunc flo-
rem Legatorum laudatorúmque Flacci ex vera atque integra Græcia:tum ſe ipſi expẽ-
dant,tum his ſe comparent,tum,ſi audebunt,dignitati horum opponant ſuam. Adſunt
Athenienſes, vnde humanitas,doctrina,religio,fruges,iura,leges ortæ,atque in omnes
terras diſtributæ putantur: de quorum vrbis poſitione propter pulchritudinem etiam
inter deos certamen fuiſſe proditum eſt : quæ vetuſtate ea eſt, vt ipſa ex ſeſe ſuos ciues 49
genuiſſe dicatur:& eorum eadem terra parens,altrix,patria dicatur:authoritate autem

tanta eſt, vt iam fractum propè ac debilitatum Græciæ nomen huius vrbis laude nita-
tur. Adſunt Lacedæmonii: cuius ciuitatis ſpectata ac nobilitata virtus non ſolùm natu-
ra corroborata, verùm etiam diſciplina putatur: qui ſoli toto orbe terrarum ſeptingen
tos iam annos amplius vnis moribus, & nunquam mutatis legibus viuunt. Adſunt ex
Achaia cúcta multi Legati, Bœotia, Theſſalia: quibus locis nuper Legatus L. Flaccus im-
peratore Metello præfuit. Neque verò te Maſſilia prætereo, quæ L. Flaccum militem
Quæſtorémque cognoſti: cuius ego ciuitatis diſciplinam atque grauitatem nó ſolùm
Græciæ, ſed haud ſcio an cunctis gentibus anteponendam iure dicam: quæ tam procul
50 à Græcorú omnium regionibus, diſciplinis, linguáque diuiſa, cùm in vltimis terris cin-
cta Gallorú gentibus barbariæ fluctibus alluatur, ſic optimatum cóſilio gubernatur, vt
omnes eius inſtituta laudare facilius poſſint, quàm æmulari. Hiſce vtitur laudatoribus
Flaccus, his innocétiæ teſtibus, vt Græcorum cupiditati, Græcorum auxilio reſiſtamus.
Quanquam quis ignorat, qui modò vnquã mediocriter res iſtas ſcire curauit, quin tria
Græcorum genera ſint verè? quorú vni ſunt Athenienſes, quæ gens Ionum habebatur:
AEoleis alteri, Doreis tertii nominabantur. atq; hæc cuncta Græcia, quæ fama, quæ glo
ria, quæ doctrina, quæ plurimis artibus, quæ etiam imperio & bellica laude floruit, par-
uum quędam locum, vt ſcitis, Europæ tenet, ſempérque tenuit: Aſiæ maritimam oram
bello ſuperatam cinxit vrbibus, non vt munitam coloniis illam augeret gentem, ſed vt
51 obſeſſam teneret. Quamobrem quæſo à vobis Aſiatici teſtes: vt, cùm verè recordari vo
letis, quãtum authoritatis in iudicium afferatis, voſmet ipſi deſcribatis Aſiam: nec, quid
alienigenæ de vobis loqui ſoleant, ſed quid voſmetipſi de genere veſtro ſtatuatis, me-
mineritis: nanque, vt opinor, Aſia veſtra conſtat ex Phrygia, Myſia, Caria, Lydia. Vtrum
igitur noſtrum eſt, an veſtrum hoc vetus prouerbium, Phrygem plagis fieri ſolere me-
liorem? quid de tota Caria? nónne hoc veſtra voce vulgatú eſt, ſiquid cum periculo ex-
periri velis, in Caria id potiſſimum eſſe faciundum? Quid porrò in Græco ſermone tam
rritum atque celebratum eſt, quàm, ſiquis deſpicatui ducitur, vt Myſorum vltimus eſ-
ſe dicatur? Nam quid ego dicam de Lydia? quis vnquam Græcus comœdiam ſcripſit, in
qua ſeruus primarum partium nó Lydus eſſet? Quamobrem quæ vobis fit iniuria, ſi ſta-
tuimus veſtro nobis iudicio ſtandum eſſe de vobis? Equidem mihi iam ſatis ſuperque di
52 xiſſe videor de Aſiatico genere teſtium. Sed tamen veſtrum eſt Iudices, omnia, quæ di-
ci poſſunt in hominum leuitatem, inconſtantiam, cupiditatem, etiam ſi à me minus di
cuntur, veſtris animis & cogitatione comprehẽdere. Sequitur auri illa inuidia Iudai-
ci. Hoc nimirú eſt illud, quod non longè à gradibus Aureliis hæc cauſa dicitur: ob hoc
crimen hic locus abs te Læli, atque illa turba quæſita eſt. Scis quanta ſit manus, quanta
concordia, quãtum valeat in concionibus. ſummiſſa voce agam, tantum vt iudices au-
diant: neque enim deſunt, qui iſtos in me atque optimum quenque incitent: quos ego,
quò id facilius faciant, non adiuuabo. Cùm aurum Iudæorú nomine quotannis ex Ita-
lia & ex omnibus veſtris prouinciis Ieroſolymam exportari ſoleret, Flaccus ſanxit edi-
cto, ne ex Aſia exportari liceret. Quis eſt Iudices, qui hoc nó verè laudare poſſit? expor-
tari aurum non oportere, cùm ſæpe antea ſenatus, tum me Conſule grauiſſimè iudica-
53 uit. Huic autem barbaræ ſuperſtitioni reſiſtere, ſeueritatis: multitudinem Iudæorú fla-
grantem nonnunquam in concionibus pro Rep. contemnere, grauitatis ſummæ fuit.
At Cn. Pompeius captis Ieroſolymis, victor ex illo fano nihil attigit. in primis hoc, vt
multa alia, ſapienter. in tam ſuſpicioſa ac maledica ciuitate locum ſermoni obtrecta-
torum non reliquit: non enim credo religionem & Iudæorú & hoſtium, impedimento
præſtantiſſimo imperatori, ſed pudorem fuiſſe. Vbi ergo crimen eſt? quoniam quidem
furtum nuſquam reprehẽdis, edictum probas, iudicatum fateris, quæ ſitum & probatum
palàm non negas, actum eſſe per viros primarios res ipſa declarat. Apameæ manifeſtè
comprehenſum, ante pedes Prætoris in foro expenſum eſt auri pondo centú paulò mi-
nus per Sex. Cæſium Equitem R. caſtiſſimum hominem atque integerrimú: Laodiceæ

viginti pondo paulò amplius per hunc ipſum L. Pedueeum iudicẽ noſtrũ. Adrymeti per 54
Cn. Domirium Legatum. Pergami non multum auri ratio conſtar. Aurum in ærario
eſt: furtum non reprehenditur: inuidia quæritur: à iudicibus oratio auertitur: vox in
coronam turbámque effunditur. Sua cuique ciuitati religio Læli eſt: noſtra nobis. Stá-
tibus Ieroſolymis, pacatíſque Iudæis, tamen iſtorum religio ſacrorum à ſplendore hu-
ius imperii grauitate norninis noſtri maiorum inſtitutis abhorrebat: nunc verò hoc
magis, quòd illa gens, quid de imperio noſtro ſentiret, oſtendit armis: quàm chara diis
immortalibus eſſet, docuit, quòd eſt victa, quòd elocata, quòd ſéruata. Quamobrem,
quoniam, quod crimen eſſe voluiſti, id totum vides in laudem eſſe conuerſum, venia-
mus iam ad ciuium R. querelas. ex quibus ſit ſanè prima Deciani. Quid tibi tandem
Deciane iniuriæ factum eſt? negotiaris in libera ciuitate. Primùm patere me eſſe curi- 55
oſum: quouſque negotiabere? præſertim cùm ſis iſto loco natus. annos iam triginta in
foro verſaris, ſed tamen Pergameno. longo interuallo, ſiquando tibi peregrinari com-
modum eſt, Romam aduenis, affers faciem nouam, nomen vetus, purpuram Tyriam,
in qua tibi inuideo, quòd vnis veſtimentis tandiu lautus es. Verum eſto, negotiari libet:
cur non Pergami, Smyrnæ, Trallibus, vbi & multi ciues R. ſunt, & ius à noſtro magi-
ſtratu dicitur? Otium te delectat: lites, turba, Prætor, odioſi: Græcorum libertate gau-
des. cur ergo vnus tu Apollonidenſes amantiſſimos populi R. fideliſſimos ſocios, mi-
ſeriores habes, quàm aut Mithridates, aut etiam pater tuus habuerit vnquam? cur his per
te ſui libertate ſua, cur denique eſſe liberis non licet? Homines ſunt tota ex Aſia fruga-
liſſimi, ſanctiſſimi, à Græcorum luxuria & leuitate remotiſſimi, patreſamiliâs ſuo cõ-
tenti, aratores, ruſticani: agros habent & natura perbonos, & diligentia culturáque 56
meliores. in hiſce agris tu prædia habere voluiſti. Omnino mallem, & magis erat tuũ,
ſi iam te craſſi agri delectabant, hîc alicubi in Cruſtumino, aut in Capenati parauiſſes.
Verum eſto: Catonis eſt dictum, Pedibus compenſari pecuniam. Longè omnino à Ty-
beri ad Caicum: quo in loco etiam Agamemnon cum exercitu erraſſet, niſi ducem Te-
lephum inueniſſet. Sed concedo id quoque: placuit oppidum: regio delectauit: emiſſes.
Amyntas eſt genere, honore, exiſtimatione, pecunia princeps illius ciuitatis: huius ſo-
crum, mulierem imbecilli conſilii, ſatis locupletem pellexit Decianus ad ſeſé: &, cùm
illa, quid ageretur, neſciret, in poſſeſſione prædiorum eius ſamiliam ſuam collocauit:
vxorem abduxit ab Amynta prægnantem, quæ peperit apud Decianum filiam, hodiè-
què apud Decianum eſt & vxor Amyntæ, & filia. Nunquid harum rerum à me fingitur 57
Deciane? ſciunt hæc omnes nobiles, ſciunt boni viri, ſciunt denique noſtri homines,
ſciunt mediocres negotiatores. Exurge Amynta, repete à Deciano non pecuniam, non
prædia: ſocrum denique ſibi habeat, reſtituat vxorem, reddat miseró patri filiam. Nam
membra, quæ debilitauit lapidibus, fuſtibus, ferro: manus, quas contudit: digitos, quos
confregit: neruos, quos concîdit, reſtituere non poteſt: filiam, filiam, inquam, ærumno-
ſo patri Deciane redde. Hæc Flacco te non probaſſe miraris? cui quæſo tandem proba-
ſti? emptiones falſas, prædiorum proſcriptiones cum mulierculis aperta circunſcriptio-
ne feciſti. tutor his rebus Græcorum legibus aſcribendus fuit: Ptolemocratem ſcripſi-
ſti, mercenarium & adminiſtrum conſiliorum tuorum. Adductus eſt in iudicium Pto-
lemocrates de dolo malo, & de fraude à Dione huius ipſius tutelæ nomine. Qui cõcur- 58
ſus ex oppidis finitimis vndique? qui dolor animorum? quæ querela? condemnatus eſt
Ptolemocrates ſententiis omnibus: irritæ venditiones, irritæ proſcriptiones: Non reſti-
tuis? defers ad Pergamenos, vt illi reciperent in ſuas literas publicas præclaras proſcri-
ptiones & emptiones tuas: repudiant, reiiciunt. At qui homines? Pergameni laudatores
tui: ita enim mihi gloriari viſus es laudatione Pergamenorum, quaſi honorem maio-
rum tuorum aſſecutus eſſes: & hoc te ſuperiorem putabas eſſe quàm Lælium, quòd te
ciuitas Pergamena laudaret. Num honeſtior eſt ciuitas Pergamena, quàm Smyrnæ? at
ne ipſi quidem dicunt. Vellem tantũ habere otii, vt poſſem recitare pſephiſmata Smyr

næorum, quæ fecerunt in Caſtritium mortuum. Primùm vt in oppidum introferretur, quod aliis non conceditur: deinde vt ferrẽt ephebi: poſtremò vt imponeretur aurea corona mortuo. hæc P. Scipioni clariſſimo viro, quum eſſet Pergami mortuus, facta non ſunt. At Caſtritium, quibus verbis dii immortales, decus patriæ, ornamentũ populi Romani, florem iuuentutis appellant. Quare Deciane, ſi cupidus es gloriæ, alia ornamenta cenſeo quæras. Pergameni te deriſerũt. Quid? tu ludi te non intelligebas? quum tibi hæc verba recitabant, clariſſimum virum, præſtantiſſima ſapientia, ſingulari ingenio, mihi crede, ludebant: quum verò coronã auream literis imponebant, re vera non plus aurum tibi, quàm monedulæ committebãt. ne tum quidem hominum venuſtatem & facetias perſpicere potuiſti? Iſti igitur, iſti Pergameni perſcriptiones, quas tu afferebas, repudiarunt. P. Orbius, homo & prudens & innocẽs, contra te omnia decreuit. in P. Globulum meum neceſſarium fuiſti gratioſior. Vtinã neque ipſum, neque me pœniteret: Flaccum in curia decreuiſſent. Veridicas adiungis cauſas inimicitiarũ, quòd patri L. Flacci AEdili Curuli pater tuus Tribunus pl. diẽ dixerit. at iſtud nec ipſi quidem patri Flacci valde moleſtum eſſe debuit: præſertim cùm ille, cui dies dicta eſt, Prætor poſtea factus ſit, & Conſul: ille, qui diem dixit, non potuerit priuatus in ciuitate conſiſtere. Sed ſi iuſtas inimicitias putabas, cur, cùm Tribunus militũ Flaccus eſſet, in eius legione miles fuiſti, cùm tibi per leges militares effugere liceret iniquitatẽ Tribuni? Cur autem per te inimicum paternum in conſilium vocauit? quæ quidem quàm ſanctè ſolita ſint obſeruari, ſcitis omnes. nunc accuſamur ab iis, qui in conſilio nobis fauerunt. Decreuit Flaccus: num aliud atque oportuit? in liberos: num aliter, ac cenſuit ſenatus? in abſentem decreuit: quum ibidem eſſes, quum prodire nolles, nõ eſt hoc in abſentem reum. SENATVSCONSVLTVM ET DECRETVM FLACCI. quid ſi nõ decreuiſſet, ſed edixiſſet, quis poſſet verè reprehendere? num etiam fratris mei literas pleniſſimas humanitatis & æquitatis reprehenſurus, quas eaſdem mulieres à me datas apud Pataranos requiſiuit.

Recita literas Q. Ciceronis. quid? hæc Apollonidẽſes occaſione facta ad Flaccum detulerunt? apud Orbium acta non ſunt? ad Globulum delata non ſunt? ad ſenatum noſtrum me Cõſule nónne Legati Apollonidenſes omnia poſtulata de iniuriis vnius Deciani detulerunt? ad hæc, prædia etiam in cenſu dedicauiſti: mitto, quòd aliena: mitto, quòd poſſeſſa per vim: mitto, quòd conuicta ab Apollonidenſibus: mitto, quòd à Pergamenis repudiata: mitto etiam, quòd à noſtris magiſtratibus in integrum reſtituta: mitto, quòd nullo in iure, neque in re, neque poſſeſſione tua. Illud quæro, ſintne iſta prædia cenſui cenſendo: habeant ius ciuile: ſint, necne ſint mancipi: ſubſignari apud ærarium, apud Cenſorem poſſint. in qua tribu denique iſta prædia cenſuiſti? commiſiſti, ſi tempus aliquod grauius accidiſſet, vt ex iiſdem prædiis & Apolloniæ & Romæ imperatum eſſet tributum. Verum eſto: glorioſus fuiſti: voluiſti magnum agri modum cenſeri, & eius agri, qui diuidi plebi Romanæ non poteſt. cenſus es præterea numeratæ pecuniæ centum triginta millia. eam opinor tibi numeratam non eſſe abs te. Sed hæc omitto. cenſus es mancipia Amyntæ: neque huic vllam in eo feciſti iniuriam: poſſidet enim ea mancipia Amyntas: ac primò quidem pertimuit, quum te audiſſet ſeruos ſuos eſſe cenſum. Retulit ad iuriſconſultos: conſtabat inter omnes, ſi aliena cenſendo Decianus ſua facere poſſet, eum maxima habiturum eſſe.

Deſunt nonnulla.

Haberis cauſam inimicitiarum, qua cauſa inflammatus Decianus ad Lælium detulerit hanc opimam accuſationem. Nam ita queſtus eſt Lælius, quum de perfidia Deciani diceret, Qui mihi author fuit, qui cauſam ad me detulit, quẽ ego ſum ſecutus: is à Flacco corruptus eſt, is me deſeruit ac prodidit. Siccine tu author tãdem eum, cui tu in cõſilio fauiſſes, apud quem omnes gradus dignitatis tuæ retinuiſſes, pudentiſſimũ hominem,

nobiliſſima familia natum, optimè de Republica meritum in diſcrimen omnium for-
tunarum vocauiſti? Scilicet defendam Decianum, qui tibi in ſuſpicionẽ nullo ſuo de- 64
licto venit. nõ eſt, mihi crede, corruptus: quid enim fuit, quod ab eo redimeretur? vt du
ceret iudicium, cui ſex horas omnino lex dedit? Quantum tandem ex his horis detrahe-
ret, ſi tibi morem gerere voluiſſet? nimirum illud eſt, quod ipſe ſuſpicatur, inuidiſti in-
genio ſubſcriptoris tui. quòd ornabat facilè locum quem prehẽderat, & acutè teſtes in-
terrogabat, aut circunueniebat: fortaſſe feciſti & tu & populi ſermo ne exciperes, iccir-
co Decianum vſque ad coronam applicuiſti. ſed vt hoc veriſimile eſt, ita haud veriſimi
le Decianum à Flacco eſſe corruptum. Ita ſcitote Iudices eſſe cætera: vel quod ait Lu-
ceius, L. Flaccũ ſibi dare cupiſſe, vt à fide ſe abduceret, ſeſtertium vicies. & eum tu accu-
ſas auaritiæ, quem dicis ſeſtertium vicies voluiſſe perdere? nã quid emebat, cùm te eme-
bat? vt ad ſe tranſires? quam partem cauſæ tibi daremus? an vt enuntiares conſilia Lælii?
qui teſtes ab eo prodirent? quid? nos non videbamus habitare vnà? quis hoc neſcit? tabu 65
las in Lælii poteſtate fuiſſe, non dubium eſt. ánne vehemẽter, ne copioſè accuſares? Nũc
facis ſuſpicionem: ita enim dixiſti, vt neſcio quid abs te impetratum eſſe videatur. At
enim Androni Seſtilio grauis iniuria facta eſt, & non ferẽda: quòd, cùm eſſet eius vxor
Valeria inteſtata mortua, ſic egit eam rem Flaccus, quaſi ad ipſum hæreditas pertineret.
in quo quid reprehẽdas, ſcire cupio. quòd falſum intenderit? quî doces? Ingenua, inquit,
fuit. O peritum iuris hominem. quid? ab ingenuis mulieribus hæreditates lege non ve-
niunt? In manum, inquit, cõuenerat. Nunc audio: ſed quæro, vtrum vſu, an coëmptio-
ne? vſu non potuit: nihil enim poteſt de tutela legitima ſine omnium tutorũ authori-
tate diminui. Coëmptione? omnibus ergo authoribus: in quibus certè Flaccũ fuiſſe non
dices. Relinquitur illud, quod vociferari non deſiſtit, non debuiſſe, cùm Prætor eſſet,
ſuum negotium agere, aut mentionẽ facere hæreditatis. Maximas audio tibi L. Luculle, 66
qui de L. Flacco ſententiam laturus es, pro tua eximia liberalitate, maximíſque benefi-
ciis in tuos veniſſe hæreditates, cùm Aſiam prouinciam conſulari imperio obtineres.
Siquis eas ſuas eſſe dixiſſet, cõceſſiſſes? tu T. Vecti, ſiqua tibi in Africa venerit hæreditas;
vſu amitteres? an tuum nulla auaritia, ſalua dignitate retinebis? At iſtius hæreditatis iam
Globulo Prætore Flacci nomine petita poſſeſſio eſt. non igitur impreſſio, non occaſio,
non vis, non tempus, non imperium, non ſecures ad iniuriam faciendã Flacci animum
impulerunt. Itaque eodem etiam M. Lurco, vir optimus, meus familiaris, cõuertit acu-
leum teſtimonii ſui: negauit, à priuato pecuniam in prouincia Prætorem petere opor-
tere. Cur tandem M. Lurco non oportet? eripere, extorquere, accipere contra leges non
oportet: petere non oportere, nunquã oſtendes, niſi docueris nõ licere. An Legationes
ſumere liberas exigendi cauſa, ſicut & tu ipſe nuper & multi viri boni ſæpe fecerunt, 67
rectum eſt? quod ego non reprehendo, ſocios video queri: Prætorem, ſi hæreditatem in
prouincia non reliquerit, non ſolùm reprehendendum, verùm etiam condemnandum
putas? doti, inquit, Valeria pecuniam omnem ſuam dixerat. Nihil iſtorum explicari po
teſt, niſi oſtenderis, illam in tutela Flacci non fuiſſe. ſi fuit, quæcũque ſine hoc authore
eſt dicta dos, nulla eſt. ſed tamen Lurconem, quanquam pro ſua dignitate moderatus
eſt in teſtimonio dicendo religioni ſuæ, tamen iratum Flacco eſſe vidiſtis: neque enim
occultauit cauſam iracundiæ ſuæ, neque reticendam putauit: queſtus libertum ſuum
Flacco Prætore eſſe damnatum. O conditiones miſeras adminiſtrandarum prouincia-
rum: in quibus diligentia plena ſimultatum eſt, negligentia vituperationum: vbi ſeue-
ritas periculoſa eſt, liberalitas ingrata: ſermo inſidioſus, aſſentatio pernicioſa: frons o- 68
mnium familiaris, multorum animus iratus: iracundiæ occultæ, blanditiæ apertæ: ve-
nientes Prætores expectant, præſentibus inſeruiunt, abeuntes deſerunt. Sed omitta-
mus querelas, ne noſtrum conſilium in omittendis prouinciis laudare videamur. Lite-
ras miſit de villico P. Septimii, hominis ornati, qui villicus cædem fecerat. Septimium
ardentem iracundia videre potuiſtis, in Lurconis libertum iudicium ex edicto dedit.

hoſtis eſt Lurco. Quid igitur? hominum gratioſorum, ſplendidorúmque libertis fuit
Aſia tradenda? an ſimultates neſcio quas cum libertis veſtris Flaccus exercuit? an vobis
in veſtris veſtrorúmque cauſis ſeueritas odio eſt, eandem laudatis cùm de nobis iudica-
tis? At iſte Andro ſpoliatus bonis, vt dicitis, ad dicendũ teſtimonium non venit. quid ſi
69 veniat? deciſionis arbiter C. Cæcilius fuit, quo ſplendore vir, qua fide, qua religione? ob-
ſignator C. Seſtilius Lurconis ſororis filius, homo & pudens, & cõſtás, & grauis. Si vis
erat, ſi fraus, ſi metus, ſi circunſcriptio, quis pactionẽ fieri, quis adeſſe iſtos coëgit? quid
ſi iſta omnis pecunia huic adoleſcentulo L. Flacco reddita eſt? ſi petita, ſi redacta, ſi per
hunc Antiochum paternum huius adoleſcentis libertum, ſeni illi Flacco probatiſſimũ:
videmúrne non ſolùm auaritiæ crimen effugere, ſed etiam liberalitatis laudem aſſequi
ſingularem? communem enim hæreditatem, quæ æqualiter ad vtrunque lege veniſſet,
conceſſit adoleſcẽti propinquo ſuo: nihil ipſe attigit de Valerianis bonis. Quod ſtatue-
rat facere, adductus huius pudore, & non ampliſſimis patrimonii copiis, id non ſolùm
fecit, ſed etiam prolixè cumulatéque fecit. Ex quo intelligi debet, eum contra leges pe-
70 cunias non cepiſſe, qui tam fuerit in hæreditate concedenda liberalis. At Falcidianum
crimen ingẽs: talenta quinquaginta ſeſe Flacco dicit dediſſe. audiamus hominem. Non
adeſt. quomodo igitur dicet? Epiſtolam mater eius profert, & alteram ſoror. ſcriptum
ad ſe dicunt eſſe ab illo, tantam pecuniam Flacco datam. ergo is, qui ſi aram tenens iu-
raret, crederet nemo: per epiſtolam, quod volet, iniuratus probabit? At qui vir? quàm
non amicus ſuis ciuibus, qui patrimonium ſatis lautum, quod hic nobiſcum conficere
potuit, Græcorum conuiuiis maluit diſſipare? Quid attinuit relinquere hanc vrbem, li-
bertate tam præclara carere, adire periculum nauigandi? quaſi bona comeſſe Romæ non
liceret. nunc denique materculæ ſuæ feſtiuus filius aniculæ minimè ſuſpicioſæ purgat
ſe per epiſtolam, vt eam pecuniam, quam confecerat, non conſumpſiſſe, ſed Flacco de-
71 diſſe videatur. At fructus iſti Trallianorum Globulo Præt. vænierant: Falcidius emerat
HS nongentis millibus. ſi dat tantã pecuniam Flacco: nempe idcirco dat, vt rata ſit em-
ptio. emit igitur aliquid, quod certè multò pluris eſſet: dat de lucro: nihil detrahit de vi-
uo: minus igitur lucri facit. Cur Albanum vænire iubet? cur matri præterea blanditur?
cur epiſtolis, & ſororis & matris imbecillitatem aucupatur? poſtremò cur non audimus
ipſum? retinetur, credo, in prouincia: mater negat. Veniſſet, inquit, ſi eſſet denuntiatũ.
tu certè coëgiſſes, ſi vllum firmamentum in illo teſte poſuiſſes. ſed hominem ab nego-
tio abducere noluiſti. Magnum erit ei certamen propoſitum, magna cum Græcis con
tentio, qui tamen, vt opinor, iacent victi. Nam iſte vnus totam Aſiam magnitudine po
culorum, bibendóq; ſuperauit. Sed tamen quis tibi Læli de epiſtolis iſtis indicauit? mu-
lieres negant ſe ſcire. Quis? is ipſe? igitur ille tibi, ſe ad matrẽ & ſororem ſcripſiſſe, nar-
72 rauit: an etiam ſcripſit rogatu tuo? At verò M. Ebutium, conſtantiſſimum & pudentiſſi-
mum hominem, Falcidii affinem nihil interrogas. nihil eius generũ pari fide præditum
C. Manlium, qui profectò de tanta pecunia, ſi eſſet data, nihil audiſſe non poſſet. His tu
igitur epiſtolis Deciane recitatis, his mulierculis productis, illo abſente authore lauda-
to, tantùm te crimen probaturum putaſti? præſertim cùm ipſe non deducendo Falci-
dium, iudicium feceris, plus falſam epiſtolam habituram ponderis, quàm ipſius præſen
tis fictam vocem & ſimulatum dolorem. Sed quid ego de epiſtolis Falcidii, aut de An-
drone Seſtilio, aut de Deciani cenſu tandiu diſputo? poſtremò de ſalute omnium no-
ſtrum, de fortunis ciuitatis, de ſumma Reip. taceo? quam vos vniuerſam in hoc iudicio
veſtris humeris, veſtris inquam humeris Iudices ſuſtinetis. Videtis, in quo motu tempo
73 rum, quanta in conuerſione rerũ ac perturbatione verſemur. Cùm alia multa certi ho-
mines, tũ hoc vel maximè moliuntur, vt veſtræ quoq; mentes, veſtra iudicia, veſtræ ſen
tentiæ optimo cuiq; infeſtiſſimæ atq; inimiciſſimæ reperiãtur. grauia iudicia pro Reip.
dignitate, multa de coniuratorũ ſcelere feciſtis. non putãt ſatis conuerſam eſſe Rẽp. niſi
in eandem impiorũ pœnã optimè meritos ciues detruſerint. Oppreſſus eſt C. Antonius.

eſto:habuit quandam ille inſamiam ſuam: neque tamen ille ipſe,pro meo iure dico,vo
bis iudicibus damnatus eſſet, cuius damnatione ſepulchrum L.Catilinæ floribus ornatum,hominum audaciſſimorum,ac domeſticorum hoſtium conuentu,epuliſque celebratum eſt.Iuſta Catilinæ facta ſunt.Nunc à Flacco Lentuli pœnæ per vos expetuntur.
Quam poteſtis P.Lentulo,qui vos in complexu liberorum coniugúmque veſtrarũ tru
cidaros incendio patriæ ſepelire conatus eſt, mactare victimam gratiorem, quàm ſi L. 74
Flacci ſanguine illius neſarium in vos omnes odium ſaturaueritis? Litemus igitur Len
tulo,parẽtemus Cethego,reuocemus eiectos, nimiæ pietatis & ſummi amoris in patriá
viciſſim nos pœnas,ſi ita diis placet,ſufferamus. nos iam ab indicibus nominamur, in
nos crimina finguntur,nobis pericula comparãtur. quæ ſi per alios agerent,ſi denique
per populi nomẽ ciuium imperitorum multitudinem cõcitaſſent,æquiore animo ferre poſſemus:illud verò ferri non poteſt,quod per ſenatores,& per Equites R.qui hæc omnia pro ſalute omnium communi conſilio,vna mente atque virtute geſſerũt,harum
rerum authores,duces,principes ſpoliari omnibus fortunis,ac de ciuitate expelli poſſe
arbitrantur.Etenim populi R.perſpiciunt eam mẽtem & voluntatem:omnibus rebus,
quibus poteſt,populus R.ſignificat,quid ſentiat: nulla varietas eſt inter homines opi- 75
nionis,nulla voluntatis,nulla ſermonis.Quare,ſiquis illuc me vocat,venio:populũ R.
diſceptatorem nõ modò non recuſo,ſed etiam depoſco.Vis abſit,ferrum ac lapides remoueantur,operæ faceſſant,ſeruitia ſileant:nemo erit tã iniuſtus,qui me audierit,ſi modò liber & ciuis,quin potius de præmiis meis,quàm de pœna,cogitandũ putet.O dii immortales,quid hoc miſerius? nos,qui P.Lentulo ferrũ & flammam de manibus extorſimus,imperitæ multitudinis iudicio confidimus,lectiſſimorum ciuium & ampliſſimorum ſententias pertimeſcimus. M.Aquilium patres noſtri multis auaritiæ criminibus,
teſtimoniiſq; conuictũ,quia cum fugitiuis fortiter bellũ geſſerat,iudicio liberauerunt.
Conſul ego nuper defendi C.Piſonem:qui quia Conſul fortis conſtánſque fuerat,inco
lumis eſt Reip.conſeruatus:defendi item Conſul L.Murænã Conſulem deſignatũ.Ne- 76
mo illorũ iudicum clariſſimis viris accuſantibus audiendũ ſibi de ambitu putauit,cùm
bellũ iam gerente Catilina omnes me authore duos Conſules Calendis Ian.ſcirent eſſe
oportere.Innocens & bonus vir,& omnibus rebus ornatus,bis hoc anno me defendẽte
abſolutus eſt A.Thermus.quãta Reip.cauſa lætitia populi R.quãta gratulatio conſecuta eſt? Semper graues & ſapientes iudices in rebus iudicãdis,quid vtilitas ciuitatis,quid
communis ſalus,quid Reip.tempora poſcerent,cogitauerunt.Cùm tabella vobis dabitur Iudices,nõ de Flacco dabitur ſolùm:dabitur de ducibus,authoribúſque conſeruandæ ciuitatis:dabitur de omnibus bonis ciuibus,dabitur de vobiſmetipſis: dabitur de liberis veſtris,de vita,de patria,de ſalute communi. Nõ iudicatis in hac cauſa de exteris
nationibus,non de ſociis:de vobis ac veſtra Rep.iudicaris.quòd ſi prouinciarum vos ra
tio magis mouet,quàm veſtra: ego verò nõ modò nõ recuſo,ſed etiam poſtulo,vt pro- 77
uinciarum authoritate moueamini.Etenim opponemus Aſiæ prouinciæ primùm magnam partem eiuſdem prouinciæ, quæ pro huius periculis Legatos laudatoréſque miſit:deinde prouinciam Galliam,prouinciam Ciliciam,prouinciam Hiſpaniam,prouin
ciam Cretam.Græcis autem,Lydis,& Phrygibus,& Myſis obſiſtẽt Maſſilienſes,Rhodii,
Lacedæmonii,Athenienſes,cũcta Achaia,Theſſalia,Bœotia. Septimio & Cælio teſtibus
P.Seruilius & Q. Metellus,huius pudoris,integritatíſque teſtes,repugnabunt. Aſiaticæ iuriſdictioni vrbana iuriſdictio reſpondebit.annui temporis criminationem omnis
ætas L.Flacci & perpetua vita defendet. & ſi prodeſſe L.Flacco Iudices debet, quòd ſe
Tribunum militum, quòd Quæſtorem, quòd Legatum imperatoribus clariſſimis, exercitibus ornatiſſimis,prouinciis grauiſſimis dignum ſuis maioribus præſtitit: proſit,
quòd hic vobis videntibus, in periculis communibus omnium veſtrum ſua pericula 78
cum meis coniunxit:proſint honeſtiſſimorum municipiorum, coloniarúmque laudationes: proſit etiam ſenatus,populi R. præclara & vera laudatio. O nox illa,quæ penè

æternas huic vrbi tenebras attuliſti, cùm Galli ad bellum, Catilina ad vrbem, coniurati
ad ferrum & flammam vocabantur: cùm ego te Flacce, cælum, noctémque cõteſtans,
flens flẽtem obteſtabar: cùm tuæ fidei optimæ & ſpectatiſſimæ, ſalutem vrbis & ciuium
commendabam. Tu, tu Flacce Prætor communis exitii nuntios cepiſti: tu incluſam in
literis Reip. peſtem deprehendiſti: tu periculorum indicia, tu ſalutis auxilia ad me & ad
ſenatũ attuliſti. Quæ tibi tum gratiæ ſunt à me actæ? quæ ab ſenatu? quæ à bonis omni-
79 bus? quis tibi, quis C. Põtinio, fortiſſimo viro, quenquam bonum putaret vnquam non
ſalutem, verum honorem vllum denegaturum? O Nonæ illæ Decembres, quæ me Con
ſule fuiſtis, quem ego diem verè natalem huius vrbis, aut certè ſalutarem appellare poſ-
ſum. O nox illa, quam iſte eſt dies conſecutus, fauſta huic vrbi: miſerum me, metuo ne
funeſta nobis. Qui tum animus L. Flacci? (nihil dicam enim de me) qui amor in patriã?
quæ virtus? quæ grauitas extitit? ſed quid ea commemoro, quæ tum, cùm agebãtur, vno
conſenſu omnium, vna voce populi R. vno orbis terræ teſtimonio in cælum laudibus
efferebantur? nunc vereor, ne non modò non proſint, verùm etiam aliquid obſint. Ete-
nim multò acriorem improborum interdum memoriam eſſe ſentio, quàm bonorum.
Ego te, ſiquid grauius acciderit, ego te, inquam, Flacce perdidero. mea dextra illa, mea
fides, mea promiſſa, cùm te, ſi Remp. conſeruaremus, omnium bonorũ præſidio, quoad
80 viueres, non modò munitum, ſed etiam ornatum fore pollicebar. Putaui, ſperaui, etiam
ſi honos noſter vobis vilior fuiſſet, ſalutem certè charam futuram. At L. Flaccum qui-
dem Iudices, ſi (quod dii immortales omen auerrant) grauis iniuria afflixerit, nunquam
tamẽ proſpexiſſe veſtræ saluti, cõſuluiſſe vobis, liberis, coniugibus, fortunis veſtris pœ-
nitebit: ſemper ita ſentiet, talem ſe animũ & generis dignitati, & pietati ſuæ, & patriæ
debuiſſe. Vos ne pœniteat tali ciui non pepercisſe, per deos immortales Iudices proui-
dete. Quotus enim quiſque eſt, qui hanc in Rep. ſectam ſequatur? qui vobis, qui veſtri
ſimilibus placere cupiat? qui optimi atque ampliſſimi cuiuſque hominis, atque ordinis
authoritatẽ magni putet? Illam viam ſibi vident expeditiorem ad honores & ad omnia,
quæ concupiuerunt. ſed cætera ſint eorum: ſibi habeant potẽtiam, ſibi honores, ſibi cæ-
81 terorum commodorum ſummas facultates. Liceat iis, qui hæc ſalua eſſe voluerũt, ipſis
eſſe ſaluis. Nolite Iudices exiſtimare eos, quibus integrum eſt, qui nondum ad honores
acceſſerunt, non expectare huius exitum iudicii. Si L. Flacco tantus amor in bonos o-
mnes, tantum in Rep. ſtudium calamitati fuerit, quem poſthac tam amentem fore pu
taris, qui non illam viam vitæ, quam antè præcipitem & lubricam eſſe ducebat, huic pla
næ & ſtabili præponẽdam eſſe arbitretur? Quòd ſi talium ciuium vos Iudices tædet, oſtẽ-
dite: mutabunt ſententiam, qui potuerint: conſtituent quid agant, quibus integrũ eſt:
nos, qui iam progreſſi ſumus, hunc exitum noſtræ temeritatis feremus. ſin hoc animo
quamplurimos eſſe vultis, declarabitis hoc iudicio quid ſentiatis. Præclara illi hæc ora-
tio quidem, ſi huic, huic miſero puero, veſtro ac liberorum veſtrorum ſupplici Iudices
82 hoc iudicio viuendi præcepta dabitis. cui ſi patrem conſeruatis, qualis ipſe debeat eſſe
ciuis, præſcribetis: ſin eripitis, oſtẽderis bonæ rationi & conſtanti, & graui nullum à vo-
bis fructum eſſe propoſitum: qui vos, quoniam eſt id ætatis: vt ſenſum iam percipere
poſſit ex mœrore patrio, auxilium nondum patri ferre poſſit, orat ne ſuum luctum pa-
tris lachrymis, patris mœrorem ſuo fletu augeatis: qui etiam me intuetur, me vultu ap
pellat, meam quodammodo flens fidem implorat: ac repetit eam, quam ego patri ſuo
quondam pro ſalute patriæ ſpoponderim dignitatem. Miſeremini familiæ Iudices, mi-
ſeremini fortiſſimi patris, miſeremini filii: nomen clariſſimum & fortiſſimum vel ge-
neris, vel vetuſtatis, vel hominis cauſa, Reip. reſeruate.

Pro P. Sylla,

ORATIO XXV.

MAXIME' vellem Iudices, vt P. Sylla & antea dignitatis ſuæ ſplendo-
rem obtinere, & poſt calamitatem acceptam modeſtiæ fructum ali-
quem potuiſſet percipere. Sed quoniá ita tulit caſus infeſtus, vt am-
pliſſimo in honore cum communi ambitionis inuidia, tum ſingula-
ri Antronii odio euerteretur:& in his priſtinæ fortunæ reliquiis mi-
ſeris & afflictis, tamen haberet quoſdam, quorum animos ne ſuppli-
cio quidem ſuo ſatiare poſſet:quáquam ex huius incommodis magnam animo mole-
ſtiam capio, tamen in cæteris malis facilè patior oblatum mihi tépus, in quo boni viri
lenitatem meam, miſericordiámque notá omnibus quondam, nunc quaſi intermiſſam
agnoſcerent:improbi ac perditi ciues edomiti atque victi, præcipitante Rep. vehemen
tem me fuiſſe atque forté, conſeruata mitem ac miſericordem faterentur. Et quoniam
L. Torquatus meus familiaris ac neceſſarius Iudices exiſtimauit, ſi noſtrá in accuſatione
ſua neceſſitatem familiaritatémque violaſſet, aliquid ſe de authoritate meæ defenſionis
poſſe detrahere, cùm huius periculi propulſatione cóiungam defenſionem officii mei.
Quo quidem genere nó vterer orationis Iudices hoc tempore, ſi mea ſolùm intereſſet:
multis enim mihi locis & data facultas eſt, & ſæpe dabitur de mea laude dicendi. Sed vt
ille Iudices, quantum de mea authoritate diripuiſſet, tantum ſe de huius præſidiis dimi-
nuturum ſperauit:ſic hoc ego ſentio, ſi mei facti rationem vobis conſtátiámque huius
officii ac defenſionis probauero, cauſam quoque me P. Syllæ probaturum. Ac primùm
abs te illud L. Torquate quæro, cur me à cæteris clariſſimis viris, ac principibus ciuita-
tis in hoc officio, atque in hoc defenſionis iure ſecernas:quid enim eſt, quamobrem abs
te Q. Hortenſii factum clariſſimi viri atque ornatiſſimi ciuis non reprehédatur, repre-
hendatur meum? Nam ſi initú eſt conſilium à P. Sylla inflammandæ ciuitatis, huius ex-
tinguendi imperii, delendæ vrbis, mihi maiorem hæc res dolorem, quàm Q. Hortéſio,
mihi maius odium afferre debet? meú denique grauius eſſe iudicium, qui adiuuádus in
his cauſis, qui oppugnandus, qui defendendus, qui deſerédus eſſe videatur? Ita, inquit:tu
enim inueſtigaſti, tu patefeciſti coniurationé. quod cùm dicit, non attédit, eum, qui pa
tefecerit, hoc curaſſe, vt id omnes videret, quod antea fuiſſet occultú. Quare iſta coniu-
ratio ſi patefacta per me eſt, tam patet Hortenſio, quàm mihi. quem cùm videas honore
hoc, authoritate, virtute, conſilio præditum non dubitaſſe, quin innocentem P. Syllam
defenderet:quæro, cur, qui aditus ad cauſam Hortéſio patuerit, mihi interclufus eſſe de-
buerit. quæro illud etiam, ſi me, qui defendo, reprehendendú putas eſſe:quid tandem de
his exiſtimes ſummis viris & clariſſimis ciuibus, quorú ſtudio & dignitate celebrari hoc
iudiciú & ornari, cauſam defendi huius innocentis vides. non enim vna eſt ratio defen
ſionis ea, quæ poſita eſt in oratione. Omnes, qui adſunt, qui laborant, qui ſaluum volút,
pro ſua parte atque authoritate defendunt. An verò in quibus ſubſelliis hæc ornaméta
ac lumina Reip. viderem, in his me apparere nollem, quorum ego opera illum in locú,
atque in hanc celſiſſimam ſedem dignitatis atque honoris multis meis ac magnis labo
ribus & periculis aſcendiſſem? Atque vt intelligas Torquate quem accuſes:ſi te id offen
dit, quòd ego, qui hoc genere quæſtionis defenderim neminem, non deſim P. Syllæ:re-
cordare de cæteris, quos adeſſe huic vides:intelliges & de hoc, & de cæteris iudiciú meú,
& horum par atque vnum fuiſſe. Quis noſtrum adfuit Vargúteo? nemo: ne hic quidem
Q. Hortenſius, præſertim qui illum ſolus antea de ambitu defendiſſet: non enim iam
ſe vllo officio cum illo coniunctú arbitrabatur, cùm ille tanto ſcelere cómiſſo omnium
officiorum ſocietatem diremiſſet. Quis noſtrum Set. Syllam, quis P. Létulum, quis M.
Leccam, quis Cornelium defendédum putauit? quis his horum adfuit? nemo. Quid ita?

Quia cæteris in cauſis etiam nocentes, viri boni, ſi neceſſarii ſunt, non defendendos eſſe
5 non putant. In hoc crimine non ſolùm leuiraris eſt culpa, verùm etiam quædam cõta-
gio ſceleris, ſi defendas eum, quem obſtrictũ eſſe patriæ ſuſpicère. Quid Antronio? nón-
ne ſodales, non collegæ ſui, non veteres amici, quorum ille copla quondam abundarat:
non hi omnes, qui ſunt in Rep. principes, defuerunt? immò etiam teſtimonio plerique
læſerunt? ſtatuerant tantum illud eſſe maleficium, quod non modò nõ occultari per ſe,
ſed etiam aperiri, illuſtrariq; deberet. Quamobrem quid eſt quod mirere, ſi cum iiſdem
me in hac cauſa vides adeſſe, cum quibus in cæteris intelligis abfuiſſe? niſi verò me vnũ
vis ferum præter cæteros, me aſperũ, me inhumanum exiſtimari, me ſingulari imma-
nitate & crudelitate præditũ. Hanc mihi tu ſi propter res meas geſtas imponis in omni
vita mea perſonam Torquare, vehementer erras. me natura miſericordem, patria ſeue-
rum, crudelem nec patria, nec natura eſſe voluit. denique iſtam ipſam perſonam vehe-
6 mentem & acrem, quam mihi tum rempus & Reſp. impoſuit, iam voluntas & natura
ipſa detraxit. Illa enim ad breue tempus ſeueritatem poſtulauit, hæc in omni vita miſe-
ricordiam leniratémque deſiderat. Quare nihil eſt, quòd ex tanto comitatu virorũ am
pliſſimorũ me vnum abſtrahas. Simplex officium atque vna eſt omnium bonorũ cauſa:
nihil erit, quod admirere poſthac, ſi in ea parte, in qua hos animaduerteris, me videbis.
Nulla eſt enim in Rep. cauſa mea propria: tẽpus agendi fuit magis mihi propriũ, quàm
cæteris: doloris verò & timoris & periculi fuit illa cauſa communis: neque enim prin-
ceps tũc ad ſalutẽ eſſe potuiſſem, ſi eſſe alii comites noluiſſent. Quare neceſſe eſt, quod
mihi Conſuli præcipuum fuit præter alios, id iam priuato cum cæteris eſſe commune.
neque ego hoc partiendæ inuidiæ, ſed communicandæ laudis cauſa loquor. Oneris mei
partem nemini impertio, gloriæ bonis omnibus. In Antronium teſtimoniũ dixiſti, in-
7 quit: Syllam defendis. Hoc totum eiuſmodi eſt Iudices, vt, ſi ego ſim inconſtãs ac leuis,
nec teſtimonio fidem tribui conuenerit, nec defenſioni authoritatẽ: ſin eſt in me ratio
Reip. religio priuati officii, ſtudiũ retinendæ voluntatis bonorũ, nihil minus accuſator
debet dicere, quàm à me defendi Syllã, teſtimonio læſum eſſe Antronium. Videor enim
nõ ſolùm ſtudium ad defendẽdas cauſas, verùm opinionis aliquid & authoritatis affer-
re: qua & moderatè ego vtar Iudices, & omnino nõ vterer, ſi ille me nõ coẽgiſſet. Duæ
coniurationes abs te Torquate conſtituuntur: vna, quæ Lepido & Tullo Coſs. patre tuo
Conſule deſignato facta eſſe dicitur: altera, quæ me Conſule. harũ in vtraque Syllam di
cis fuiſſe. Patris tui, fortiſſimi viri, atq; optimi Conſulis, ſcis me conſiliis nõ interfuiſſe:
ſcis me, cùm mihi ſummus tecum vſus eſſet, tamẽ illorũ expertem temporũ & ſermo-
8 num fuiſſe: credo, quòd nondum penitus in Rep. verſabar, quòd nondũ ad propoſitum
mihi finem honoris perueneram, quòd mea me ambitio & forenſis labor ab omni illa
cogitatione abſtrahebat. Quis ergo intererat veſtris conſiliis? omnes hi, quos vides huic
adeſſe, & in primis Q. Hortẽſius: qui cùm propter honorem ac dignitatẽ atq; animum
eximium in Remp. tũ propter ſummam familiaritatẽ, ſummúmq; amorem in patrem
tuum, tum cõmunibus, tum præcipuis patris tui periculis commouebatur. Ergo iſtius
coniurationis crimen defenſum ab eo eſt, qui interfuit, qui cognouit, qui particeps &
conſilii veſtri fuit & timoris. cuius in hoc crimine propulſando cùm eſſet copioſiſſima
atq; ornatiſſima oratio, tamẽ nõ minus inerat authoritatis in ea, quàm facultatis. Illius
9 igitur coniurationis, quæ facta cõtra vos, delata ad vos, à vobis prolata eſſe dicitur, ego
teſtis eſſe nõ potui: nõ modò enim nihil comperi, ſed vix ad aures meas iſtius ſuſpicio-
nis fama peruenit. Qui vobiſcũ in conſilio fuerunt, qui vobiſcũ illa cognorunt, quibus
ipſis periculum tum conflari putabatur, qui Antronio non adfuerũt, qui in illum teſti-
monia grauia dixerunt, hunc defendunt, huic adſunt, in huius periculo declarãt, ſe non
crimine coniurationis, ne adeſſent cæteris, ſed hominum maleficio deterritos eſſe. Mei
Conſulatus autem tempus & crimen maximè coniurationis à me defendetur. atque
inter nos partitio nõ eſt fortuito Iudices, nec temerè facta: ſed cùm videremus eorum

criminum nos patronos adhiberi,quorum teſtes eſſe poſſemus,vterque noſtrum id ſibi
ſuſcipiendum putauit,de quo aliquid ſcire ipſe atque exiſtimare potuiſſet. Et quoniam
de criminibus ſuperioris coniurationis Hortenſium diligenter audiſtis, de hac coniu- 10
ratione,quæ me Conſule facta eſt,hoc primum attendite. Multa,cùm eſſem Conſul,
de ſummis Reipub.periculis audiui,multa quæſiui,multa cognoui: nullus vnquam de
Sylla nuntius ad me, nullum indicium,nullæ literæ peruenerunt,nulla ſuſpicio. Mul-
tum hæc vox fortaſſe deberet valere eius hominis,qui Conſul inſidias Reip. cõſilio in-
ueſtigaſſet,veritate aperuiſſet,magnitudine animi vindicaſſet,cùm ipſe nihil audiſſe de
P.Sylla,nihil ſuſpicatum eſſe diceret. Sed ego nondum vtot hac voce ad hũc defenden-
dum,ad purgãdum me potius vtor:vt mirari Torquatus deſinat,me,qui Antronio ab-
fuerim,Syllam defendere. Quæ enim Antronii fuit cauſa? quæ Syllæ eſt? ille ambitus
iudicium tollere, ac diſturbare primùm conflato voluit gladiatorum ac fugitiuorum
tumultu:deinde,id quod vidimus omnes,lapidatione atque concurſu:Sylla,ſi ſibi ſuus 11
pudor ac dignitas non prodeſſet,nullum auxilium requiſiuit. Ille damnatus ita ſe ge-
rebat nõ ſolùm conſiliis & ſermonibus,verùm etiam aſpectu atque vultu,vt inimicus
eſſe ampliſſimis ordinibus,infeſtus bonis omnibus,hoſtis patriæ videretur:hic ſe ita fra
ctum illa calamitate atque afflictum putauit,vt nihil ſibi ex priſtina dignitate ſupereſ-
ſe arbitraretur,niſi quod modeſtia retinuiſſet. Hac verò in coniuratione quid tam con-
iunctum,quàm ille cum Catilina,cum Lentulo? quæ tanta ſocietas vllis inter ſe rerum
optimarum,quãta ei cum illis ſceleris,libidinis,audaciæ? quod flagitium Lentulus non
cum Antronio concepit? quod ſine eodem illo Catilina facinus admiſit? cùm interim
Sylla cum eiſdem ipſis non modò noctem ſolitudinémque non quæreret, ſed ne me-
diocri quidem ſermone & cõgreſſu coniungeretur. Illum Allobroges maximarum re- 12
rum veriſſimi indices,illum multorum literæ ac nuntii coarguerunt: Syllam interea
nemo inſimulauit,nemo nominauit. Poſtremò,eiecto ſiue emiſſo iam ex vrbe Catili-
na,ille arma miſit,cornua,tubas,falces,ſigna,legiones:ille relictus intus,expectatus fo-
ris,Lentuli pœna compreſſus,conuertit ſe aliquando ad timorem,nunquam ad ſanita-
tem. Hic contrà ita quieuit,vt eo tẽpore omni Neapoli fuerit,vbi neque homines fuiſ-
ſe putantur huius affines ſuſpicionis, & locus eſt ipſe non tam ad inflammandos cala-
mitoſorum animos,quàm ad conſolandos accommodatus. Propter hanc igitur tãtam
diſſimilitudinem hominum atque cauſarum,diſſimilem me in vtroq; præbui. venie-
bat enim ad me,& ſæpe veniebat Antronius multis cum lachrymis,ſupplex,vt ſe deſen
derem: & ſe meum condiſcipulum in pueritia,familiarem in adoleſcẽtia,collegam in
Quæſtura commemorabat fuiſſe: multa mea in ſe,nónulla etiam ſua in me proferebat 13
officia. Quibus ego rebus Iudices ita flectebar animo atque frangebar,vt etiam ex me-
moria,quas ipſe mihi fecerat inſidias,deponẽtem: vt iam immiſſum eſſe ab eo C.Cor-
nelium,qui me in ſedibus meis,in conſpectu vxoris meæ ac liberorum meorum truci-
daret, obliuiſcerer. Quæ ſi de vno me cogitaſſet, qua mollitia ſum animi ac lenitate,
nunquã mehercule illius lachrymis ac precibus reſtitiſſem. Sed cùm mihi patriæ,cùm
veſtrorum periculorum,cùm huius vrbis, cùm illorum delubrorum atque templorũ,
cùm puerorum infantium,cùm matronarum ac virginum veniebat in mentẽ:& cùm
illæ infeſtæ ac funeſtæ faces, vniuerſúmque totius vrbis incendium, cùm tela,cùm cæ-
des,cùm ciuium cruor,cùm cinis patriæ verſari ante oculos, atque animum memoria
refricare cœperat: tum denique ei reſiſtebam, neque ſolùm illi hoſti ac parricidæ, ſed 14
his etiam propinquis illius Marcellis patri & filio,quorum alter apud me parentis gra-
uitatem,alter filii ſuauitatem obtinebat:neque me arbitrabar ſine ſummo ſcelere poſ-
ſe quod maleficium in aliis vindicaſſem,idem in illorum ſocio, cùm ſcirem,defende-
re. Atque idem ego neque P.Syllam ſupplicem ferre,neque eoſdem Marcellos, neque
huius M.Meſſalæ hominis neceſſarii preces ſuſtinere potui: neq; enim eſt cauſa aduer-
ſata naturæ:nec homo,nec res miſericordiæ meæ repugnauit. Nuſquam nomen,nuſ-

quam veſtigium fuerat, nullum crimen, nullum indicium. ſuſcepi cauſam Torquate, ſuſcepi & feci libẽter, vt me, quem boni conſtantẽ ſemper, vt ſpero, exiſtimaſſent, eundem ne improbi quidem crudelem dicerent. Hic ait ſe ille Iudices regnum meum ferre
15 non poſſe. Quod tandem Torquate regnum? Conſulatus credo mei, in quo ego imperaui nihil, ſed contrà Patribus Conſcriptis, & bonis omnibus parui. Quo in magiſtratu non inſtitutum eſt à me Iudices regnum, ſed non permiſſum. Quem tum in tanto imperio, tanta poteſtate non dicis fuiſſe Regem, nunc priuatum regnare dicis? quo tãdem nomine? Quòd, in quos teſtimonia dixiſti, inquit, damnati ſunt: quem defendis, ſperat ſe abſolutum iri. Hîc tibi ego de teſtimoniis meis hoc reſpondeo: ſi falſum dixerim, te in eos dixiſſe: ſin verum, non eſſe hoc regnare, cùm verum iuratos dicas probare. De huius ſpe tantùm dico, nullas à me opes P. Syllam, nullam potentiam, nihil denique præter fidem defenſionis expectare. Niſi tu, inquit, cauſam recepiſſes, nunquam mihi reſtitiſſet, ſed indicta cauſa profugiſſet. ſi iam hoc tibi concedam, Q. Hortenſium, tãta grauitate hominem, ſi hos tales viros non ſuo ſtare iudicio, ſed meo: ſi hoc tibi dem, quod
16 credi non poteſt, niſi ego huic adeſſem, hos adſuturos non fuiſſe: vter tandem Rex eſt, iſne, cui innocentes homines non reſiſtunt: an is, qui calamitoſos non deſerit? At hîc etiam, id quod tibi neceſſe minimè fuit, facetus eſſe voluiſti, cùm Tarquinium & Numam, & me tertium peregrinum Regem eſſe dixiſti. Mitto iam de Rege quærere: illud quæro, peregrinum cur me eſſe dixeris. nam ſi ita ſum, non tam eſt admirandũ Regem eſſe me (quia, vt tu vis, etiam peregrini Reges Romæ fuerunt) quàm Conſulem Romæ fuiſſe peregrinũ. Hoc dico, inquit, te eſſe ex municipio. Fateor, & addo etiam, ex eo municipio, vnde iterum iam ſalus huic vrbi impetióque miſſa eſt. Sed ſcire ex te peruelim, quamobrem, qui ex municipiis veniant, peregrini tibi eſſe videantur. nemo enim iſtuc M. illi Catoni ſeni, cùm plurimos haberet inimicos, nemo T. Corũcano, nemo Cuno-
17 ni, nemo huic ipſi noſtro C. Mario, cùm ei multi inuiderẽt, obiecit vnquam. Equidem vehementer lætor, eum eſſe me, in quem tu, cùm cuperes, nullam contumeliam iacere potueris, quæ non ad maximam partem ciuium cõueniret. Sed tamen te à me pro magnis cauſis noſtræ neceſſitudinis monendum eſſe etiam atque etiam puto. nõ poſſunt omnes eſſe patricii: ſi verum quæris, ne curant quidem: nec ſe æquales tui propter iſtam cauſam abs te anteiri putant. At ſi tibi nos peregrini videmur, quorum iam & nomen, & honos inueterauit & huic vrbi, & hominum famæ ac ſermonibus: quàm tibi illos cõpetitores tuos peregrinos videri neceſſe erit, qui iam ex tota Italia delecti tecum de honore, & de omni dignitate contendunt? quorum caue tu quenquam peregrinum appelles, ne peregrinorũ ſuffragiis obruare. qui ſi attulerint neruos & induſtriam, mihi crede, excutient tibi iſtam verborum iactationem, & te ex ſomno ſæpe excitabunt, nec pa-
18 tientur ſe abs te, niſi virtute vincentur, honore ſuperari. Ac ſi Iudices cæteris patriciis me & vos peregrinos videri oporteret, à Torquato tamen hoc vitium ſileretur: eſt enim ipſe à materno genere municipalis, honeſtiſſimi ac nobiliſſimi generis, ſed tamẽ Aſculani. Aut igitur doceat Picentes ſolos non eſſe peregrinos: aut gaudeat ſuo generi me meum non anteponere. Quare neque me peregrinum poſthac dixeris, ne grauius reſutere: neque Regem, ne derideare. Niſi fortè regium tibi videtur, ita viuere, vt non modò homini nemini, ſed ne cupiditati quidem vlli ſeruias: cõtemnere omnes libidines: non auri, non argenti, non cæterarum rerum indigere: in ſenatu ſentire liberè: populi vtilitati magis cõſulere, quàm volũtati: nemini cedere: multis obſiſtere. ſi hoc puras eſſe regium, me Regẽ eſſe confiteor. ſin te potentia mea, ſi dominatio, ſi denique aliquod
19 dictum arrogãs aut ſuperbum mouet, quin tu id potius profers, quàm verbi inuidiam contumeliámque maledicti? Ego, tantis à me beneficiis in Rep. poſitis, ſi nullum aliud mihi præmium à ſenatu populóque R. niſi honeſtum otium poſtularem, quis non concederet? ſibi haberẽt honores, ſibi imperia, ſibi prouincias, ſibi triumphos, ſibi alia præclaræ laudis inſignia: mihi liceret eius vrbis, quam conſeruaſſem, conſpectu, trãquillo

animo & quieto frui. quid ſi hoc non poſtulo? ſi ille labor meus priſtinus, ſi ſolicitu-
do, ſi officia, ſi operæ, ſi vigiliæ deſeruiunt amicis, præſto ſunt omnibus: ſi neque amici
in foro requirunt ſtudium meum, neque Reſp. in curia: ſi me non modò rerum geſta-
rum vacatio, ſed neque honoris, neque ætatis excuſatio vendicat à labore: ſi vo-
luntas mea, ſi induſtria, ſi domus, ſi animus, ſi aures patent omnibus: ſi mihi ne ad ea
quidem, quæ pro ſalute omnium geſſi, recordanda & cogitanda quicquam relinquitur
temporis: tamen hoc regnum appellabitur, cuius vicarius qui velit eſſe, inueniri ne- 10
mo poteſt? longè abeſt regni ſuſpicio. ſi quæris, qui ſint Romæ regnum occupare co-
nati, vt ne replices annalium memoriam, ex domeſticis imaginibus inuenies. res enim
geſtæ, credo, meæ me nimis extulerunt, ac mihi neſcio quos ſpiritus attulerunt. Qui-
bus de rebus tam claris, tam immortalibus Iudices hoc poſſum dicere, me, qui è ſummis
eripuerim periculis vrbem hanc, & vitam omniũ ciuium: ſatis adeptum fore, ſi ex hoc
tanto in omnes mortales beneficio nullum in me periculum redundabit. Etenim in
qua ciuitate res tantas geſſerim, memini: & in qua vrbe, intelligo. Plenum forum eſt
eorum hominum, quos ego à veſtris ceruicibus depuli Iudices, à meis non remoui: niſi
verò paucos fuiſſe arbitramini, qui conari aut ſperare poſſent ſe tantum imperium
poſſe delere. Horum ego faces eripere de manibus, & gladios extorquere potui, ſicut 11
feci: voluntates verò conſceleratas ac nefarias nec ſanare potui, nec tollere. Quare non
ſum neſcius, quanto periculo viuã in tanta multitudine improborum, cùm mihi vni
cum omnibus improbis æternum videam bellum eſſe ſuſceptum. Quòd ſi illis meis
præſidiis fortè inuides: & ſi ea tibi regia videntur, quòd omnes boni omnium generũ
atque ordinum ſuam ſalutem cum mea coniungunt: conſolare te, quòd omnium mẽ-
tes improborum mihi vni maximè ſunt infenſæ & aduerſæ. qui me non ſolùm idcir-
co oderunt, quòd eorum conatus impios & furorem conſceleratum repreſſi: ſed eò e-
tiam magis, quòd nihil iam ſe ſimile me viuo conari poſſe arbitrantur. At verò quid
ego miror, ſiquid ab improbis de me improbè dicitur? cùm L. Torquatus, primùm ipſe
his fundamentis adoleſcentiæ iactis, ea ſpe propoſita ampliſſimæ dignitatis, deinde L. 12
Torquati fortiſſimi Conſulis, conſtantiſſimi ſenatoris, ſemper optimi ciuis filius, in-
terdum efferatur immoderatione verborum? qui cùm ſuppreſſa voce de ſcelere P. Len-
tuli, de audacia coniuratorum omnium dixiſſet, tantummodò vt vos, qui ea probatis,
exaudire poſſetis: de ſupplicio P. Lentuli, de carcere magna & queribunda voce dice-
bat. in quo primùm illud erat abſurdum, quòd cùm ea, quæ leuiter dixerat, vobis pro-
bare volebat: eos autem, qui circum iudicium ſtabũt, audire nolebat: non intelligebat,
ea, quæ clarè diceret, ita illos audituros, quibus ſe venditabat, vt vos quoque audiretis,
qui id non probabatis. Deinde alterum iam oratoris vitium, non videre quid quæque
cauſa poſtulet: nihil eſt enim tam alienum ab eo, qui alterum coniurationis accuſet,
quàm videri coniuratorum pœnam mortémque lugere. Quòd cùm is Tribunus pl. fa- 13
cit, qui vnus videtur ex illis ad lugendos coniuratos relictus, nec mirum eſt: difficile eſt
enim tacere, cùm doleas. Te, ſiquid eiuſmodi facis, non modò talem adoleſcentem, ſed
in ea cauſa, in qua te vindicem coniurationis velis eſſe, vehementer miror: ſed repre-
hendo tamen illud maximè, quòd iſto ingenio & prudentia præditus cauſam Reip.
non tenes, qui arbitrere plebi R. res eas non probari, quas me Conſule omnes boni
pro ſalute communi geſſerunt. Ecquem tu horum, qui adſunt, quibus te cõtra ipſorum
voluntatem venditabas, aut tam ſceleratum ſtatuis fuiſſe, vt hæc omnia perire volue-
rit: aut tam miſerum, vt & ſe perire cuperet, & nihil haberet, quod ſaluum eſſe vellet?
An verò clariſſimum virum generis veſtri ac nominis nemo reprehendit, qui filium
ſuum vita priuauit, vt in cæteris firmaret imperium: Tu Remp. reprehendis, quæ do-
meſticos hoſtes, ne ab iis ipſa necaretur, necauit? Itaque attende iam Torquate, quàm 14
ego non defugiam authoritatem Conſulatus mei. maxima voce, vt omnes exaudire
poſſint, dico, ſemperq; dicam. Adeſtote omnes animis, qui adeſtis corporibus, quorum

ego frequentia magnopere lætor: erigite mẽtes aurẽſque veſtras, & me de inuidioſis re-
bus, vt ille putat, dicentem attendite. Ego Conſul, cùm exercitus perditorum ciuium
clandeſtino ſcelere conflatus crudeliſſimum & luctuoſiſſimum exitium patriæ compa
raſſet: cùm ad occaſum interitúmque Reip. Catilina in caſtris, in his autem templis at-
que tectis dux Lentulus eſſet conſtitutus: meis conſiliis, meis laboribus, mei capitis pe-
riculis, ſine tumultu, ſine delectu, ſine armis, ſine exercitu, quinque hominibus cõpre-
henſis atque confoſſis, incenſione vrbem, internicione ciues, vaſtitate Italiam, interitu
15 Remp. liberaui. Ego vitam omnium ciuium, ſtatum orbis terræ, vrbem hanc denique,
ſedem omnium noſtrum, arcem Regum ac nationum exterarum, lumen gentium, do
micilium imperii quinque hominum amẽtium ac perditorum pœna redemi. An me
exiſtimaſti hæc iniuratum in iudicio non eſſe dicturum, quæ iuratus in maxima cõcio-
ne dixiſſem? atque etiam illud addam, nequis fortè incipiat improbus ſubitò te amare
Torquate, & aliquid ſperare de te: atque, vt idem omnes exaudiant, clariſſima voce di-
cam. Harum omnium rerum, quas ego in Conſulatu pro communi ſalute ſuſcepi &
geſſi, L. ille Torquatus, cùm eſſet meus contubernalis in Conſulatu, cùm ſignifer eſſet
iuuentutis, atq; in Prætura fuiſſet, author, adiutor, particeps extitit. cùm princeps, cùm
author, cùm ſignifer eſſet iuuentutis: parens eius, homo amantiſſimus patriæ, maximi
animi, ſummi conſilii, ſingularis conſtantiæ, cùm eſſet æger, tamen omnibus rebus illis
interfuit, nunquam eſt à me digreſſus, ſtudio, conſilio, authoritate vnus adiuuit pluri-
16 mum, cùm infirmitatem corporis animi virtute ſuperaret. Vidéſne vt eripiam te ex im
proborum ſubita gratia, & recõciliem bonis omnibus, qui te & diligunt, & retinent, re-
tinebúntque ſemper: nec, ſi à me fortè deſciueris, idcirco te à ſe, & à Rep. & à tua digni-
tate deficere patientur? Sed iam redeo ad cauſam: atque hoc vos Iudices teſtor: mihi de
memetipſo tam multa dicẽdi neceſſitas quædam impoſita eſt ab illo. Nam ſi Torqua-
tus Syllam ſolum accuſaſſet, ego quoque hoc tẽpore nihil aliud agerem, niſi eum, qui
accuſatus eſſet, defenderem: ſed cùm ille tota illa oratione in me eſſet inuectus, & cùm
initio, vt dixi, defenſionem meam authoritate ſpoliare voluiſſet, etiam ſi dolor meus
reſpondere non cogeret, tamen ipſa cauſa hanc à me orationem flagitaſſet. Allobro-
gibus nominatum Syllam eſſe dicis. Quis negat Syllæ indiciũ? at vide quemadmodum
17 nominatus ſit. L. Caſſium dixerunt commemoraſſe, cum cæteris Antronium ſecum fa
cere. Quæro, num Syllam dixerit Caſſius: nunquam. ſeſe aiunt quæſiſſe de Caſſio, quid
Sylla ſentiret. Videte diligentiam Gallorum, qui vitam hominũ naturámque non noſ-
ſent: ac tantum audiſſent, eos, pari calamitate qui fuerãt, eſſe in eadem voluntate. Quid
tum? Caſſius ſi reſpõdiſſet idem ſentire, & ſecum facere Syllam, tamen mihi non vide-
retur in hunc id criminoſum eſſe debere. Quid ita? quia qui barbaros homines ad bellũ
impelleret, nõ debebat minuere illorum ſuſpicionem, & purgare eos, de quibus illi ali-
quid ſuſpicarentur. Non reſpondit tamen vnà facere Syllam. Etenim eſſet abſurdum,
cùm cæteros ſua ſponte nominaſſet, mẽtionem Syllæ facere nullam, niſi admonitum
& interrogatum. Niſi fortè veriſimile eſt P. Syllæ nomen in memoria Caſſio nõ fuiſſe.
18 Si nobilitas hominis, ſi afflicta fortuna, ſi reliquiæ priſtinæ dignitatis non tam illuſtres
fuiſſent, tamen Antronii cõmemoratio memoriam Syllæ retuliſſet: etiam, vt arbitror,
cùm authoritates principum coniurationis ad incitãdos animos Allobrogum collige-
ret Caſſius, & cùm ſciret exteras nationes maximè nobilitate moueri, nõ prius Antro-
nium, quàm Syllam, nominaſſet. Iam verò illud probari minimè poteſt, Gallos Antro-
nio nominato putaſſe propter calamitatis ſimilitudinem ſibi aliquid de Sylla eſſe quæ-
rendum: Caſſio, ſi hic eſſet in eodem ſcelere, ne cùm appellaſſet quidem Antronium,
huius in mentem venire potuiſſe. Sed tamen quid reſpondit de Sylla Caſſius? ſe neſcire
certum. Non purgat, inquit. Dixi antea: ne ſi argueret quidem tum denique, cùm eſſet
interrogatus, id mihi criminoſum videretur. Sed ego in iudiciis & quæſtionibus non
19 hoc quærendum arbitror, num purgetur aliquis, ſed num arguatur. Etenim cùm negat

ſe ſcire Caſſius, vtrum ſubleuat Syllam, an ſatis probat ſe neſcire? ſubleuat apud Gallos: quid ita? ne indicent? quid? ſi periculum eſſe putaſſet, ne vlli vnquam indicarent, de ſe ipſo confeſſus eſſet? neſciuit. Credo Iudices celatum eſſe Caſſium de Sylla vno: nam de cæteris certè ſciebat, & ea domi eius pleraque conflata eſſe cóſtabat. Qui negare noluit eſſe in eo numero Syllam, quo plus ſpei Gallis daret, dicere autem falſum non auſus eſt, neſcire dixit. Atqui hoc perſpicuum eſt, cùm is, qui de omnibus ſcierit, de Sylla ſe ſcire negarit, eandem vim eſſe negationis huius, quam ſi extra coniurationem hunc eſſe ſe ſcire dixiſſet. Nam cuius ſcientiam de omnibus conſtat fuiſſe, eius ignoratio de aliquo purgatio debet videri. Sed iam non quæro, purgét ne Caſſius Syllam: illud mihi tantum ſatis eſt, contra Syllam nihil eſſe in indicio. Excluſus hac criminatione Torquatus, rurſus in me irruit, me accuſat: ait me aliter, ac dictum eſt, in tabulas publicas retuliſſe. O dii immortales (vobis enim tribuam, quæ veſtra ſunt: nec verò poſſum meo tantùm ingenio dare, vt tot res, tantas, tam varias, tā repentinas in illa turbulentiſſima tēpeſtate Reip. mea ſponte diſpexerim) vos profectò animū meū tum conſeruandæ patriæ cupiditate incendiſtis: vos me ab omnibus cæteris cogitationibus ad vnam ſalutē Reip. contuliſtis: vos denique in tantis tenebris erroris & inſcientiæ clariſſimum lumen prætuliſtis menti meæ. Vidi ego hoc Iudices: niſi recenti memoria ſenatus, authoritatem huius iudicii monimentis publicis teſtatus eſſem, fore vt aliquando non Torquatus, neque Torquati quiſpiam ſimilis (nam id me multum feſellit) ſed vt aliquis patrimonio naufragus, inimicus otii, bonorum hoſtis, aliter indicata hæc eſſe diceret, quò facilius vento aliquo in optimum quenque excitato, poſſet in malis Reip. portum ſuorum malorum aliquem inuenire. Itaque introductis in ſenatum indicibus, conſtitui ſenatores, qui omnia indicum dicta, interrogata, reſponſa perſcriberent. At quos viros? non ſolùm ſumma virtute & fide, cuius generis in ſenatu facultas maxima: ſed etiam quos ſciebam memoria, ſcientia, conſuetudine & celeritate ſcribendi facillimè, quæ dicerentur, perſequi poſſe: C. Coſconium, qui tunc erat Prætor: M. Meſſalam, qui tum Præturam petebat: P. Nigidium, App. Claudium. Credo eſſe neminem, qui his omnibus aut verè referendis, aut etiam ſcribendis putet ingenium defuiſſe. Quid deinde? quid feci? cùm ſcirem ita indicium in tabulas publicas relatum, vt illæ tabulæ priuata tamen cuſtodia more maiorum continerentur: non occultaui, non continui domi, ſed deſcribi ab omnibus ſtatim librariis, diuidi paſſim & peruulgari, atque edi populo R. imperaui: diuiſi toti Italiæ, diuiſi in omnes prouincias: eius indicii, è quo ſalus oblata eſſet omnibus, expertem eſſe neminem volui. Itaque dico locum in orbe terrarum eſſe nullum, quo in loco populi R. nomen ſit, quin eodem perſcriptum hoc indicium peruenerit. In quo ego tam ſubito & exiguo & turbido tempore multa diuinitus, ita vt dixi, non mea ſponte prouidi: primùm ne qui poſſet tantū aut de Reip. aut de alicuiꝰ periculo meminiſſe, quantū vellet: deinde ne cui liceret vnquā reprehēdere illud indicium, aut temerè creditum criminari: poſtremò ne quid iam à me, ne quid ex meis commentariis quæreretur: ne aut obliuio mea, aut memoria videretur nimia: ne denique aut negligentia turpis, aut diligentia crudelis putaretur. Sed tamen abs te Torquate quæro, cùm indicatus tuus inimicus eſſet, & eſſet eius rei frequens ſenatus, & recens memoria teſtis: tibi meo familiari, & contubernali prius etiam edituri fuerint indicium ſcribæ mei, ſi voluiſſes, quàm in codicē retuliſſent? Cùm videres aliter fieri, cur tacuiſti, paſſus es, non mecum, aut cum familiari meo queſtus es, aut (quoniam tam facilè inueheris in amicos) iracundius aut vehementius expoſtulaſti? Tu cùm tua vox nūquam ſit audita: cùm indicio lecto, deſcripto, diuulgato, quieueris, tacueris: repentè tantam rem enuntiare audeas, & in eum locum te deducas, vt antè, quàm me commutati indicii coargueris, te ſummæ negligentiæ tuo iudicio conuictum eſſe fateare? Mihi cuiuſquam ſalus tanti fuiſſet, vt meam negligerem? per me ego veritatem patefactā contaminarē aliquo mendacio? quenquam denique ego iuuarem, à quo & crudeles in-

34 ſidias in Remp. factas,& in me potiſſimũ Conſulem putarem?Quòd ſi iam eſſem obli-
tus ſeueritatis & conſtantiæ meæ,támne amens eram, vt, cùm literæ poſteritatis cauſa
repertæ ſint,quæ ſubſidio obliuioni eſſe poſſent,ego recentem putarẽ memoriam cun
ĉti ſenarus commentario meo poſſe ſuperari? Fero ego te Torquate iandudum,ſero,&
nonnunquam animum incitatum ad vlciſcendam orationem tuam reuoco ipſe & re-
flecto. Permitto aliquid iracundiæ tuæ,do adoleſcentiæ,cedo amicitiæ, rribuo parenri.
Sed niſi tibi aliquem modum vitæ cõſtirueris,coges oblitum me noſtræ amicitiæ ha-
bere rationem meæ dignitatis. Nemo vnquam me tenuiſſima ſuſpicione perſtrinxit,
quem non præuerterim.Sed mihi hoc credas velim: non iis libenriſſimè ſoleo reſpon-
dere,quos mihi videor facillimè poſſe ſuperare.Tu,quoniam minimè ignoras conſue-
tndinem dicendi meam,noli hac noua lenitate abuti mea:noli aculeos orarionis meæ,
35 qui reconditi ſunr,excuſſos arbitrari: noli id putare omnino à me eſſe omiſſum,ſiquid
eſt ribi remiſſum atque cõceſſum. Cùm illæ valent apud me excuſationes iniuriæ tuæ,
iratus animus tuus,ætas,amicitia noſtra:tum nondum ſtatuo te virium ſatis habere,vt
ego tecum luctari & congredi debeã:quòd ſi eſſes vſu atque ætate tobuſtior,eſſem idem
qui ſoleo,cùm ſum laceſſitus. Nunc tecum ſic agam,tuliſſe vt potius iniuriam,quàm
retuliſſe gratiam videar. Neq; verò,quid mihi iraſcare,intelligere poſſum:ſi,quòd eum
defendo,quem tu accuſas: cur tibi quoque ipſe non ſuccenſeo,qui accuſes eum, quem
ego defendo? Inimicum,inquis,accuſo meum,& amicum ego defendo meum. Nõ de-
bes tamen quenquam in coniurationis quæſtione defendere:immò nemo magis eum,
de quo nihil eſt ſuſpicatus,quàm is,qui de aliis multa cogitauit. Cur dixiſti teſtimoniũ
36 in alios?quia coactus.Cur damnati ſunt?quia creditum eſt. Regnum eſt dicere in quem
velis,ac defendere quem velis:immò ſeruitus eſt,non dicere in quem velis,ac defende-
re quem velis.Ac ſi conſiderare cœperis,vtrum magis mihi hoc neceſſe fuerit facere,an
tibi:intelliges,honeſtius te inimicitiarum modum ſtatuere poruiſſe, quàm me huma-
nitatis.An verò cum honos agebatur ampliſſimus familiæ veſtræ,hoc eſt Cõſularus pa
rentis tui,ſapientiſſimus vir familiariſſimis ſuis non ſuccenſuit parer tuus,cùm Syllam
& defenderent & laudarent?intelligebat hanc nobis à maioribus eſſe traditam diſcipli-
nam,vt nullius amicitia ad propulſanda pericula impediremur.& erat huic iudicio lon
gè diſſimilis illa contẽrio.Tum afflicto P.Sylla Conſulatus vobis pariebatur,ſicuti par-
rus eſt:honoris erat certamen:ereptum repetete vos clamirabatis,vr victi in campo,in
ſoro vinceretis:ium qui contra vos pro huius ſalute pugnabant,amiciſſimi veſtri,qui-
37 bus non iraſcebamini,Conſulatum vobis eripiebant,honori veſtro repugnabanr,& ta-
men id inuiolata veſtra amicitia, inregro officio,veteri exemplo atque inſtituro opti-
mi cuiuſque faciebant.Ego verò quibus ornamentis aduerſor tuis?aut cui dignitati ve-
ſtræ repugno?quid eſt,quod iam ab hoc expetas?honor ad patrem,inſignia honoris ad
te delata ſunt. tu ornarus ærumnis venis ad eum lacerandum,quem interemiſti: ego
iacentem & ſpoliatum defendo & protego. Atque hic tu & teprehendis me,quia defen
dam & iraſceris: ego autem non modò tibi non iraſcor,ſed ne reprehendo quidem fa-
ctum tuum. Te enim exiſtimo tibi ſtatuiſſe, quid faciendum putares, & ſatis idoneum
officii iudicem poſuiſſe. At accuſat C.Cornelii filius, idémque valere debet,ac ſi pater
indicaret. O patrem Cornelium ſapienrem,qui,quod præmii ſolet eſſe in indicio,reli-
38 querit: quod turpitudinis in confeſſione,id per accuſarionem filii ſuſceperir. Sed quid
eſt tandem,quod indicat per iſtum puerũ Cornelius?ſi eſt cauſa mihi ignota,cum Hor-
tenſio communicata,reſpondeat Hortenſius. ſin vt ais illum comitatum Antronii &
Catilinæ,cùm in campo conſularibus comitiis,quæ à me habita ſunt,cædem facere vo-
luerunt: Antronium tum in campo vidimus:ecquid dixi vidiſſe nos?ego vidi:vos enim
tum Iudices nihil laborabatis, neque ſuſpicabamini: ego tectus præſidio firmo amico-
rum,Catilinæ tum & Antronii copias & conatũ repreſſi. Num quis eſt igitur,qui tum
dicat in campum aſpiraſſe Syllam? atqui ſi tum ſe cum Catilina ſocietate ſceleris con-

iunxerat,cur ab eo diſcedebat? cur cum Anttonio non erat?cur in pari cauſa non paria ſigna criminis reperiuntur? Sed quoniam Cornelius ipſe etiam nunc de indicando dubitat, vt dicitis, informat ad hoc adumbratum indicium filium : quid tandem de illa 39
nocte dixit,cùm inter falcarios ad M. Leceam nocte ea,quæ conſecuta eſt poſterũdiem Nonarum Nou. me Conſule Catilinæ denuntiatione cõuenit? quæ nox omnium temporum coniurationis acerrima fuit atque acerbiſſima. Tum Catilinæ dies exeũdi,tum cæteris manendi conditio, tum deſcriptio totam per vrbem cædis atque incendiorum cõſtituta eſt:tunc tuus pater Corneli, id quod tandem aliquando confitetur, illam ſibi officioſam prouinciam depopoſcit:vt, cùm prima luce Conſulem ſalutatum veniret, intromiſſus meo more & iure amicitiæ, me in meo lectulo trucidaret. Hoc tempore, cùm arderet acerrimè coniuratio,cùm Catilina egrederetur ad exercitum,Lentulus in vrbe relinquetetur, Caſſius incendiis, Cethegus cædi præponeretur, Antronio, vt occuparet Hetruriam,præſcriberetur,cùm omnia ordinarentur, inſtituerentur,pararentur, vbi fuit Sylla Corneli? num Romæ? immò longè abſuit. Num in iis legionibus, 40
quò ſe Catilina referebat? multò etiam longius. Num in agro Camerti, Piceno, Gallico,quas oras maximè quaſi morbus quidam illius furoris peruaſerat? nihil verò minus. ſuit enim,vt iam antè dixi, Neapoli:ſuit in ea parte Italiæ, quæ maximè ea ſuſpicione caruit. Quid ergo indicat,aut quid affert, aut ipſe Cornelius,aut vos,qui ab eo hæc mãdata defertis? gladiatores emptos eſſe Fauſti ſimulatione ad cædem ac tumultum. Ita prorſus: interpoſiti ſunt gladiatores, quos teſtamento patris videmus deberi. Arrepta eſt familia: quæ ſi eſſet prætermiſſa, poſſet alia familia Fauſti munus præbere. Vtinam 41
quidem hæc ipſa non modò iniquorũ inuidiæ,ſed & æquorum expectationi ſatiſfacere poſſet. properatum vehementer, cùm longè tempus muneris abeſſet. quaſi verò tempus dandi muneris non valde appropinquaret. nec opinante Fauſto, cùm is neque ſciret,neque vellet,familia eſt comparata. At literæ ſunt Fauſti,per quas ille precibus à P. Sylla petit,vt emat gladiatores,& vt hos ipſos emat. Neque ſolùm ad Syllam miſſæ, ſed ad L.Cæſarem,Q. Pompeium,C.Memmiũ,quorum de ſententia tota res geſta eſt. At præfuit familiæ Cornelius. Iam ſi in comparanda familia ſuſpicio eſt nulla: quòd præfuit,nihil ad rem pertinet. ſed tamen munere ſeruili obtulit ſe ad ſerramenta proſpicienda,præfuit verò nunquam: eáque res per bellum Fauſti libertum omni tempore adminiſtrata eſt. At enim Cincius eſt ab hoc in vlteriorẽ Hiſpaniam miſſus, vt eam prouinciam perturbaret. Primùm,Cincius Iudices L. Iulio, C. Figulo Coſſ. profectus eſt 42
aliquantò ante furorem Catilinæ, & ante ſuſpicionem huius coniurationis: deinde eſt profectus non tum primùm, ſed cùm in iiſdem locis aliquantò antè eadem de cauſa aliquot annos fuiſſet: ac profectus eſt non modò ob cauſam, ſed etiam neceſſariam cauſam,magna ratione cum Mauritaniæ Rege contracta. Tum autem,illo profecto, Sylla procurante eius rem,& gerente,plurimis & pulcherrimis P.Cincii prædiis venditis, æs alienum eiuſdem diſſolutum eſt: vt quæ cauſa cæteros ad facinus impulit,cupiditas retinendæ poſſeſſionis, ea Cincio non fuerit prædiis diminutis. Iam verò illud quàm incredibile, quàm abſurdum, qui Romæ cædem facere, qui hanc vrbem inflammare vellet, eum familiariſſimum ſuum dimittere ab ſe & mandare in vltimas terras? vtrũ, quò facilius Romæ ea,quæ conabatur,efficeret, ſi in Hiſpania turbatũ eſſet? at hæc ipſa 43
per ſe ſine vlla coniunctione agebantur. An in tantis rebus,tam nouis conſiliis,tam periculoſis,tam turbulentis hominem amantiſſimum ſui,familiariſſimum, coniunctiſſimum officiis,vſu,conſuetudine,dimittendum eſſe arbitraretur? veriſimile non eſt,vt, quem in ſecundis rebus, quem in otio ſecum ſemper habuiſſet, hunc in aduerſis, & in eo tumultu, quem ipſe comparabat, ab ſe dimitteret. Ipſe autem Cincius (non enim mihi deſerenda eſt cauſa amici veteris atque hoſpitis) is homo eſt, aut ea familia ac diſciplina,vt hoc credi poſſit,eum bellum Reip. facere voluiſſe? vt cuius pater,cùm cæteri deficerent finitimi ac vicini, ſingulari extiterit in Remp. noſtram officio & fide, is

ſibi nefarium bellum cõtra patriam ſuſcipiendum putaret? Cuius æs alienum videmus
44 Iudices non libidine, ſed negotii gerendi ſtudio eſſe contractum: qui ita Romæ debuit, vt in prouinciis & in regnis maximæ ei pecuniæ deberentur: quas cùm peteret, non cõmiſit, vt ſui procuratores quicquam oneris abſente ſe ſuſtinerent: vænire omnes ſuas poſſeſſiones, & patrimonio ſe ornatiſſimo ſpoliari maluit, quàm vllam morã cuiquam fieri creditorum ſuorum. A quo quidem genere Iudices ego nũquam timui, cùm in illa Reip. tempeſtate verſarer. illud erat genus hominum horribile & pertimeſcendum, qui tanto amore ſuas poſſeſſiones amplexi tenebant, vt ab his membra diuelli citius ac diſtrahi poſſe diceres. Cincius nunquam ſibi cognationem cum prædiis eſſe exiſtimauit ſuis. Itaque ſe non modò ex ſuſpicione tanti ſceleris, verùm etiam ex omni hominum ſermone non atmis, ſed patrimonio ſuo vẽdicauit. Iam verò quod ſubiicit, Pompeia-
45 nos eſſe à Sylla impulſos, vt ad iſtam coniurationem, & ad hoc nefarium facinus accederent: id cuiuſmodi ſit, intelligere non poſſum. An tibi Pompeiani coniuraſſe videntur? Quis hoc vnquam dixit? aut quæ fuit iſtius rei vel minima ſuſpicio? Diſiunxit, inquit, eos à colonis, vt hoc diſſidio ac diſſenſione facta oppidum in ſua poteſtate poſſet, & Pompeianos habere. Primùm, omnis Pompeianorum colonorúmque diſſenſio delata ad patronos eſt, cùm iã inueteraſſet, ac multos annos eſſet exagitata: deinde, ita à patronis res cognita eſt, vt nulla in re à cæterorum ſententiis Sylla diſſenſerit: poſtremò, coloni ipſi ſic intelligunt, non Pompeianos à Sylla magis, quàm ſeſe eſſe defenſos. Atque hoc Iudices ex hac frequentia colonorum, honeſtiſſimorũ hominum intelligere poteſtis, qui adſunt, laborant: hunc patronum, defenſorem, cuſtodem illius coloniæ, ſi
46 in omni fortuna atque omni honore incolumem habere non potuerũt, in hoc tamen caſu, quo afflictus iacet, per vos tutari conſeruaréque cupiunt. Adſunt pari ſtudio Pompeiani, qui ab illis etiam in crimen vocantur: qui ita de ambitione & de ſuffragiis ſuis cum colonis diſſenſerunt, vt idem de communi ſalute ſentirent. Ac ne hæc quidem P. Syllæ mihi videtur ſilentio prætereunda eſſe virtus, quòd, cùm ab hoc illa colonia deducta ſit, & cùm commoda colonorum à fortunis Pompeianorum populi R. fortuna diuiſerit, ita charus vtriſque eſt, atque iucundus, vt non alteros dimouiſſe, ſed vtroſque conſtituiſſe videatur. At enim & gladiatores & omnis iſta vis rogationis Cæciliæ cauſa comparabantur. Atque hoc in loco in L. Cæcilium, prudentiſſimũ atque ornatiſſimum
47 virum, vehementer inuectus eſt: cuius ego de virtute & conſtantia Iudices tãtùm dico, talem hunc in iſta rogatione, quam promulgauit non de tollenda, ſed de leuanda calamitate fratris ſui, fuiſſe, vt conſultum eſſe voluerit fratri: tamen cum Rep. pugnare noluerit, promulgarit impulſus amore fraterno, deſtiterit fratris authoritate deductus. Atque in ea re per L. Cæcilium Sylla accuſatur, in qua re eſt vterque laudãdus. Primùm Cæcilius, qui id promulgarit, in quo res iudicatas videbatur voluiſſe reſcindere, vt ſtatueretur: Sylla rectè reprehendit. ſtatus enim Reip. maximè iudicatis rebus cõtinetur. neque ego tantùm fraterno amori dandum arbitror, vt quiſquam de ſalute ſuorũ conſulat, communem relinquat. nihil de iudicio ferebat: ſed pœnam ambitus eam ferebat, quæ fuerat nuper ſuperioribus legibus conſtituta. Itaque hac rogatione non iudicum
48 ſententiam, ſed legis vitiũ corrigebat. Nemo iudicium reprehendit, cùm de pœna queritur, ſed legem. damnatio enim eſt iudicum, quæ manebat: pœna legis, quæ leuabatur. Noli igitur animos eorum ordinum, qui præſunt iudiciis ſumma cum grauitate & dignitate, alienare à cauſa. Nemo labefactare iudiciũ eſt conatus: nihil eſt eiuſmodi promulgatum: ſemper Cæcilius in calamitate fratris ſui iudicum poteſtatem perpetuandam, legis acerbitatem mitigandam putauit. Sed quid ego de hoc plura diſputem? Dicerem fortaſſe & facilè, & libẽter dicerem: ſi paulò etiam longius, quàm finis quotidiani officii poſtular, pietas & fraternus amor L. Cæcilium protuliſſet, implorarem ſenſus veſtros, vniuſcuiuſque indulgentiam in ſuos teſtarer, peterem errato veniam L. Cæcilii ex intimis veſtris cogitationibus, atq; ex humanitate communi. Lex dies fuit propoſita

paucos, ferri cœpta nunquam: propoſita eſt in ſenatu, populum R. latuit: cùm in Capitolium nos ſenatum conuocaſſemus, nihil eſt actum prius: & id mãdato Syllæ Q. Metellus Prætor ſe loqui dixit, Syllam illam rogationem de ſe nolle ferri. Ex illo tempore L. Cæcilius multa de Rep. egit: Agrariæ legi, quæ tota à me reprehenſa & abiecta eſt, intereeſſorem fore profeſſus eſt: improbis largitionibus reſtitit: ſenatus authoritatem nunquam impediuit: ita ſe geſſit in Tribunatu, vt onere depoſito domeſtici officii, nihil poſtea niſi de Reip. commodis cogitarit. Atque in ipſa rogatione, ne per vim quid ageretur, quis tamẽ veſtrum Syllam aut Cæcilium verebatur? nónne omnis ſeditionis timor atque opinio ex Antronii improbitate pendebat? eius voces, eius minæ ferebantur: eius aſpectus, concurſatio, ſtipatio, greges hominum perditorum metum nobis ſeditionéſque afferebant. Itaque P. Sylla, hoc importuniſſimo tum honoris, tum etiam calamitatis ſocio atque comite, & ſecundas fortunas amittere coactus eſt, & in aduerſis ſine vllo remedio atque alleuamento permanere. Hîc tu epiſtolam meam ſæpe recitas, quam ego ad Cn. Pompeium de meis rebus geſtis, & de ſumma Reip. miſi: & ex ea crimen aliquod in P. Syllam quæris: & ſi furorem incredibilem biennio ante conceptũ erupiſſe in meo Conſulatu ſcripſi, me hoc demonſtraſſe dicis, Syllam in illa fuiſſe ſuperiore coniuratione. Scilicet is ſum, qui exiſtimẽ Cn. Piſonem, & Catilinam, & Vargunteũ, & Antroniũ nihil ſcelerate, nihil audacter ipſos per ſeſe ſine P. Sylla facere potuiſſe: de quo etiam ſiquis dubitaſſet antea, num id, quod tu arguis, cogitaſſet, interfecto patre tuo Conſule deſcendere Calendis Ian. cum lictoribus: ſuſtuliſti hanc ſuſpicionem, cùm dixiſti hunc, vt Catilinam Conſulem efficeret, contra patrem tuum operas & manum comparaſſe. Quòd ſi tibi ego confiteor, tu mihi concedas neceſſe eſt, hunc, cùm Catilinæ ſuffragaretur, nihil de ſuo Conſulatu, quem iudicio amiſerat, per vim recuperando cogitauiſſe. Neque enim iſtorũ facinorum tantorum, tam atrocium crimen Iudices P. Syllæ perſona ſuſcipit. Iam enim faciam criminibus omnibus ferè diſſolutis, contrà atque in cæteris cauſis fieri ſolet, vt nunc denique de vita hominis ac de moribus dicam. Etenim de principio ſtuduit animus occurrere magnitudini criminis, ſatiſfacere expectationi hominum, de me aliquid, & de ipſo, qui accuſatus eſt, dicere: nunc iam reuocandi eſtis eò, quo vos ipſa cauſa etiã tacente me cogit, animis. Omnibus in rebus Iudices, quæ grauiores maioréſque ſunt, quid quiſque voluerit, cogitarit, admiſerit, non ex crimine, ſed ex moribus eius, qui arguitur, eſt ponderandum. neque enim poteſt quiſquam noſtrum ſubitò fingi, neque cuiuſquam repentè vita mutari, aut natura conuerti. Circunſpicite pauliſper mentibus veſtris, vt alia omittamus, hosce ipſos homines, qui huic affines ſceleri fuerunt. Catilina contra Remp. coniurauit. cuius aures vnquam hoc reſpuerunt, conatum eſſe hominem vſque à pueritia non ſolùm intemperantia & ſcelere, ſed etiam conſuetudine & ſtudio in omni flagitio, ſtupro, cæde verſatum? quis eum contra patriam pugnantem periſſe miratur, quem ſemper omnes ad ciuile latrocinium natum putauerunt? quis Lentuli ſocietates cum indicibus? quis inſaniam libidinum? quis peruerſam atque impiam religionem recordatur, qui illum aut nefariè, aut ſtultè cogitaſſe miretur? Quis de C. Cethego, atque eius in Hiſpaniam profectione, ac de vulnere Q. Metelli Pii cogitat, cui non ad illius pœnam carcer ædificatus eſſe videatur? omitto cæteros, ne ſit infinitum: tantùm à vobis peto, vt taciti de omnibus, quos coniuraſſe cognitum eſt, cogiteris: intelligetis vnumquenque illorum prius à ſua vita, quàm noſtra ſuſpicione eſſe damnatum. Ipſum illum Antronium (quoniam eius nomen finitimum maximè eſt huius periculo & crimini) non ſua conſuetudo ac vita conuincit? ſemper audax, petulans, libidinoſus. quem in ſtuprorum defenſionibus non ſolùm verbis vti improbiſſimis ſolitum eſſe ſcimus, verùm etiam pugnis & calcibus: quem exturbare homines è poſſeſſionibus, cædem facere vicinorum, ſpoliare fana ſociorum, vi cognatum & armis diſturbare iudicia, in bonis rebus omnes contemnere, in malis pugnare contra bonos, non Reip. cedere, non

fortunæ ipſi ſuccumbere:huius ſi cauſa non manifeſtiſſimis rebus teneretur,tamē eum
mores ipſius ac vita conuincerent. Agedum conferte nūc cum illius vita vitam P.Syl-
læ,vobis populóq; R. notiſſimā Iudices,& eam ante oculos veſtros proponite . Ecquod
huius factum aut commiſſum,non dicam audacius,ſed quod cuiquā paulò minus con
54 ſideratum videretur factum,quæro. Verbum ecquod vnquam ex ore huius excidit,vnde
quiſquā poſſet offendi? At verò in illa graui L.Syllæ victoria turbulentáque quis P.Sylla
mitior? quàm multorū hic vitam eſt à L.Sylla deprecatus? quàm multi ſunt ſummi ho-
mines & ornatiſſimi,& noſtri & Equeſtris ordinis,quorum pro ſalute ſe hic Syllæ obli-
gauit? quos ego nominarem: neque enim ipſi nolūt,& huic animo gratiſſimo adſunt:
ſed quia maius eſt beneficium , quàm poſſe debet ciuis ciui dare , ideo à vobis peto,vt,
quod potuit,tempori tribuatis:quod fecit,ipſi. Quid reliquam conſtantiam vitæ com
memorem? dignitatem,liberalitatem,moderationem in priuatis rebus,ſplendorem in
publicis? quæ ita à fortuna deformata ſunt,vt tamen à natura inchoata cōpareant. Quæ
domus? quæ celebratio quotidiana? quæ familiaris dignitas? quæ ſtudia amicorum? quæ
55 ex quoque ordine multitudo? Hæc diu multū,& multo labore quæſita vna eripuit ho-
ra. Accepit P.Sylla Iudices vehemēs vulnus,& mortiferū:veruntamen eiuſmodi,quod
videretur eius vita & natura accipere potuiſſe: honeſtatis & dignitatis habuiſſe nimis
magnam iudicatus eſt cupiditatem:quam ſi nemo alius habuit in Conſulatu petendo,
cupidior iudicatus eſt hic fuiſſe,quàm cæteri:ſin etiam in aliis nonnullis fuit iſte Con-
ſulatus amor,fortuna in hoc fuit fortaſſe grauior,quàm in cæteris. Poſtea verò quis P.
Syllam,niſi mœrentem,demiſſum,afflictúmque vidit? quis vnquam eſt ſuſpicatus hūc
magis odio,quàm pudore,hominum aſpectum,lucémq; vitare? qui cùm multa haberet
inuitamenta vrbis & fori propter ſumma ſtudia amicorū, quæ tamē ei ſola in malis re-
ſtiterunt,abſuit ab oculis veſtris,& cùm lege retineretur, ipſe ſe exilio penè multauit.
56 In hoc vos pudore iudicii,& in hac vita tāto ſceleri locū fuiſſe crèdiris? Aſpicite ipſum,
contuemini os,conferte crimen cum vita vſque ad hoc tempus explicata: tum crimen
recognoſcite. Mitto Rēp. quæ fuit ſemper Syllæ chariſſima. Hóſne amicos,tales viros,
tam cupidos ſui , per quos res eius ſecundæ quondam erant ornatæ , nunc ſubleuantur
aduerſæ,crudeliſſimè perire voluit: vt cum Lētulo,& Catilina,& Cethego fœdiſſimam
vitam ac miſerrimā turpiſſima morte propoſita degeret? Non inquam cadit in hos mo
res,non in hunc pudorem,non in hanc vitam,nō in hunc hominē iſta ſuſpicio . Noua
quædā illa immanitas exorta eſt: incredibilis fuit ac ſingularis furor: ex multis ab ado-
leſcentia collectis perditorum hominum vitiis repentè tāta iſta importunitas inauditi
ſceleris exarſit . Nolite Iudices arbitrari hominum illum impetum & conatum fuiſſe:
neque enim vlla gens tam barbara,aut tam immanis vnquam fuit,in qua nō modò tot,
57 ſed vnus tam crudelis hoſtis patriæ ſit inuentus. Belluæ quædam illæ ex portētis imma-
nes,ac feræ forma hominum indutæ extiterunt. perſpicite etiam atque etiam Iudices:
nihil enim eſt,quod in hac cauſa dici poſſit vehemētius. Penitus introſpicite Catilinæ,
Antronii,Cethegi,Lentuli,cæterorúmq; mentes:quas vos in his libidines,quæ flagitia,
quas turpitudines,quantas audacias,quàm incredibiles furores, quas notas ſcelerū,quæ
iudicia parricidiorum, quātos aceruos facinorum reperietis? Ex magnis,& diuturnis,&
iam deſperatis Reip. morbis iſta repentè vis erupit, vt,ea confecta & eiecta,conualeſce-
re aliquando & ſanari ciuitas poſſit. Neque enim eſt quiſquā,qui arbitretur illis inclu-
ſis in Rep. peſtibus diutius hoc imperium ſtare potuiſſe. Itaque eos nō ad perficiendum
ſcelus,ſed ad luendas Reip. pœnas furiæ quædam incitauerunt . In hunc igitur gregem
vos nunc P. Syllam Iudices ex his, qui cum hoc viuunt atque vixerunt , honeſtiſſimo-
58 rum hominum gregibus reiicietis? ex hoc hominū numero,ex hac familiari dignitate
in impiorum partem,atque in parricidarum cœtum ac numerum transferetis? Vbi erit
igitur illud fortiſſimum præſidium pudoris , quo in loco nobis vita antè acta proderit,
quòd ad tempus exiſtimationis partæ fructus reſeruabitur, ſi in extremo diſcrimine

ac dimicatione fortunæ deſeruerit, ſi non aderit, ſi nihil adiuuabit? Quæſtiones nobis ſeruorum ac tormenta accuſator minitatur. in quibus quanquam nil periculi ſuſpicamur, tamen illa tormẽta gubernat dolor, moderatur natura cuiuſque tum animi, tum corporis, regit quæſitor, flectit libido, corrumpit ſpes, infirmat metus, vt in tot rerũ anguſtiis nihil veritati loci relinquatur. Vita P. Syllæ torqueatur: ex ea quæratur, nũ quæ occultetur libido, num quod lateat facinus, num quæ crudelitas, num quæ audacia: nihil erroris erit in cauſa, nec obſcuritatis Iudices, ſi à vobis vitæ perpetuæ vox ea, quæ grauiſſima eſſe debet, audietur. nullum in hac cauſa teſtem timemus: nihil quenquam ſcire, nihil vidiſſe, nihil audiſſe arbitramur. Sed tamen ſi nihil vos P. Syllæ fortuna mouet Iudices, veſtra moueat: veſtra enim, qui cum ſumma elegantia atque integritate vixiſtis, hoc maximè intereſt, non ex libidine, aut ſimultate, aut leuitate teſtium cauſas honeſtorum hominum ponderari, ſed in magnis diſquiſitionibus, repentiniſque periculis vitam vniuſcuiuſque eſſe teſtem. quam vos Iudices nolite armis ſuis ſpoliatam atque nudatam obiicere inuidiæ, dedere ſuſpicioni. Munite communem arcem bonorum: obſtruite perfugia improborum: valeat ad pœnam & ad ſalutem plurimum, quam ſolam videtis ipſam ex vi ſua naturáque facillimè perſpici, ſubitò flecti, fingíque non poſſe. Quid verò hæc authoritas (ſemper enim de ea dicendum eſt, quanquam à me timidè modicéque dicetur) quid, inquam, hæc authoritas noſtra, qui à cæteris coniurationis cauſis abſtinuimus, P. Syllam defendimus: nihil hunc tandem iuuabit? Graue, ſi apperimus aliquid: ſi, cùm cæteri de nobis ſilent, non etiam noſmetipſi tacemus, graue. ſed ſi lædimur, ſi accuſamur, ſi in inuidiam vocamur: profectò conceditis Iudices, vt nobis libertatem retinere liceat, ſi minus liceat dignitatem. Accuſati ſunt vno nomine conſulares: vt iam videatur honoris ampliſſimi nomen plus inuidiæ, quàm dignitatis afferre. Affuerunt, inquit, Catilinæ, illúmque laudarunt. Nulla tum patebat, nulla erat cognita coniuratio: defendebant amicum, aderant ſupplici, vitæ eius turpitudinem in ſummis eius periculis non inſequebantur. Quinetiam parens tuus Torquate Conſul reo de pecuniis repetundis Catilinæ fuit aduocatus: improbo homini, at ſupplici: fortaſſe audaci, at aliquando amico. Cui cùm adfuit poſt delatam ad eum primam illam coniurationem, indicauit ſe audiſſe aliquid, non credidiſſe. At idem non adfuit alio in iudicio, cùm adeſſent cæteri. Si poſtea cognorat ipſe aliquid, quod in Conſulatu ignoraſſet, ignoſcendum eſt iis, qui poſtea nihil audierunt. ſin illa res de pecuniis repetundis prima valuit, non inueterata, quàm recens debuit eſſe grauior. Sed ſi tuus parens etiam in illa ſuſpicione periculi ſui, tamẽ humanitate adductus aduocationem hominis improbiſſimi ſella curuli, atque ornamentis & ſuis & Conſulatus honeſtauit: quid eſt quamobrem conſulares, qui Catilinæ adſuerunt, reprehendantur? At iidem iis, qui ante hunc cauſam de coniuratione dixerunt, non adſuerunt: tanto ſcelere aſtrictis hominibus ſtatuerunt nihil à ſe adiumenti, nihil opis, nihil auxilii ferri oportere. Atque vt de eorum conſtantia atque animo in Remp. dicam, quorum tacita grauitas & fides de vnoquoque loquitur, neque cuiuſquam ornamenta orationis deſiderat: poteſt quiſquam dicere, vnquam meliores, fortiores, conſtantiores conſulares fuiſſe, quàm iis temporibus & periculis, quibus penè oppreſſa eſt Reſp? Quis non de communi ſalute apertiſſimè, quis non fortiſſimè, quis non conſtantiſſimè ſenſit? neque ego præcipuè de conſularibus diſputo: nam hæc hominum ornatiſſimorum, qui Prætores fuerunt, & vniuerſi ſenatus communis eſt laus: vt conſtet, poſt hominum memoriam nunquam in illo ordine plus virtutis, plus amoris in Rẽp. plus grauitatis fuiſſe. Sed quia ſunt deſcripti conſulares, de his tantùm mihi dicẽdum putaui, quod ſatis eſſet, atteſtante memoria omniũ, neminem eſſe ex illo honoris gradu, qui nõ omni ſtudio, virtute, authoritate incubuerit ad Remp. conſeruandam. Sed quid? ego, qui Catilinam non laudaui, qui reo Catilinæ Conſul non adſui, qui teſtimonium de coniuratione dixi in alios, adeóne vobis alienus à ſanitate, adeò oblitus conſtantiæ meæ, adeò immemor rerum à me geſtarum eſſe

63 videor: vt cùm Conſul bellum geſſerim cum coniuratis, nunc eorum ducem conſer-
uare cupiam: & in animum inducam, cuius nuper ferrum retuderim, flammámque re-
ſtinxerim, eiuſdem nunc cauſam vitámque defendere? Si mediusfidius Iudices non me
ipſa Reſp. meis laboribus & periculis conſeruata, ad grauitatem animi & conſtantiam
ſua dignitate reuocaret, tamen hoc natura eſt inſitum, vt, quem timueris, quicum de
vita fortunísque contenderis, cuius ex inſidiis euaſeris, hunc ſemper oderis. Sed cum a-
gatur honos meus ampliſſimus, gloria rerum geſtarum ſingularis, cùm, quoties quiſ-
quam eſt in hoc ſcelere conuictus, toties renouetur memoria per me inuentæ ſalutis:
ego ſum tam demens, ego committam, vt ea, quæ pro ſalute omnium geſſi, caſu magis
& fœlicitate à me, quàm virtute & conſilio geſta eſſe videantur? Quid ergo? hoc tibi ſu-
64 mis (dicet fortaſſe quiſpiam) vt, quia tu defenderis, innocés iudicetur? Ego verò Iudices
non modò mihi nihil aſſumo, in quo quiſpiam repugnet: ſed etiam, ſi quid ab omnibus
conceditur, id reddo ac remitto. Non in ea Rep. verſor, nó iis temporibus caput meum
obtuli pro patria periculis omnibus, nó aut ita ſunt extincti quos vici, aut ita grati quos
ſeruaui, vt eo mihi plus appetere coner, quàm quantum omnes inimici inuidique pa-
tiantur. Graue eſſe eum videretur, qui inueſtigarit coniurationem, qui pateſecerit, qui
oppreſſerit, cui ſenatus ſingularibus verbis gratias egerit, cui vni togato ſupplicationē
decreuerit, dicere in iudicio. Non defenderem, ſi coniuraſſet. Non dico id, quod graue
eſt: dico illud, quod in his cauſis coniurationis non authoritati aſſumā, ſed pudori meo.
Ego, ille coniurationis inueſtigator atque vltor, certè non defenderem Syllam, ſi con-
iuraſſe arbitrarer. Ego Iudices de tantis omnium periculis cùm quærerem omnia, mul-
65 ta audirem, non crederem omnia, cauerem omnia: dico hoc, quod initio dixi, nullius
indicio, nullius ſuſpicione, nullis literis de re P. Syllæ rem vllam ad me eſſe delatam.
Quamobrem vos dii patrii ac penates, qui huic vrbi atque huic imperio præſidetis, qui
hoc imperium, qui hanc libertatem, populúmque R. qui hæc tecta atque templa me
Conſule, veſtro numine auxilióque ſeruaſtis, teſtor, integro me animo ac libero P. Syl-
læ cauſam defendere, nullum à me ſciente facinus occultari, nullum ſcelus ſuſceptum
contra ſalutem omnium defendi ac tegi: nihil de hoc Conſul comperi, nihil ſuſpicatus
ſum, nihil audiui. Itaque idem ego ille, qui vehemens in alios, qui inexorabilis in cæte-
ros eſſe viſus ſum, perſolui patriæ, quod debui: reliqua iam à me meæ perpetuæ conſue-
tudini naturæque debentur. Tam ſum miſericors Iudices, quàm vos: tam mitis, quàm
66 qui leniſſimus. In quo vehemens fui vobiſcum, nihil feci niſi coactus: Reip. præcipitan
ti ſubueni: patriam demerſam extuli: miſericordia ciuium adducti tūc fuimus tam ve-
hementes, quàm neceſſe fuit. ſalus eſſet omnium amiſſa vna nocte, niſi eſſet ſeueritas
illa ſuſcepta. Sed vt ad ſceleratorum pœnam amore Reip. ſum adductus, ſic ad ſalutem
innocētium voluntate deducor. Nihil video eſſe in hoc P. Sylla Iudices odio dignum,
miſericordia digna multa. neque enim nunc propulſandæ calamitatis ſuæ cauſa ſup-
plex ad vos Iudices confugit, ſed ne qua generi ac nomini ſuo nota nefariæ turpitudi-
nis inuratur. nā ipſe quidem, ſi erit veſtro iudicio liberatus, quæ habet ornamenta, quæ
ſolatia reliquæ vitæ, quibus lætari & perfrui poſſit? domus erit, credo, exornata: aperien
tur maiorum imagines: ipſe ornatum ac veſtitum recuperabit. Omnia Iudices hæc a-
miſſa ſunt: omnia generis, nominis, honoris inſignia atque ornamenta vnius iudicii
67 calamitate occiderunt. Sed ne extinctor patriæ, ne proditor, ne hoſtis appelletur, ne hāc
labem tanti generis in familia relinquat, id laborat, id metuit: cui honoris integros fru
ctus non ſit traditurus, ne æternam memoriam dedecoris relinquat. Hic vos orat Iudi-
ces paruus, vt ſe aliquando ſi non integra fortuna, at afflicta patri ſuo gratulari ſinatis.
Huic miſero notiora ſunt iudiciorum itinera & fori, quàm diſciplinarum. Non iam
de vita P. Syllæ Iudices, ſed de ſepultura contenditur. Vita erepta eſt ſuperiore iudicio:
nunc, ne corpus eiiciatur, laboramus. Quid enim eſt huic reliqui, quod eum in vita hac
teneat? aut quid eſt quamobrem hæc cuiquam vita videatur? nuper is homo fuit in

ciuitate P.Sylla, vt nemo ei ſe neque honore, neq; gratia, nec fortunis anteferret. nunc
ſpoliatus omni dignitate, quæ erepta ſunt, non repetit: quod fortuna in malis reliqui
fecit, vt cum parente, cum liberis, cum fratre, cum his neceſſariis lugere ſuam calami-
tatem liceat, id ſibi ne eripiatis, vos Iudices obteſtatur. Te ipſum iam Torquare exple- 60
tum huius miſeriis pateat. & ſi nihil aliud Syllæ niſi Conſulatum abſtuliſſetis, tamē eo
vos contentos eſſe oportebat: honoris enim contentio vos ad cauſam, non inimicitiæ
deduxerunt. Sed cùm huic omnia cum honore detracta ſint: cùm in hac fortuna miſe-
ra ac luctuoſiſſima deſtitutus ſit: quid eſt, quod experas amplius? luciſne hanc vſuram
eripere vis plenam lachrymarum atque mœroris, in qua cum maximo cruciatu atque
dolore retinetur? libenter reddiderit adempta ignominia fœdiſſimi criminis. An verò
inimicum vt expellas, cuius ex miſeriis, ſi eſſes crudeliſſimus, videndo fructum caperes
maiorem, quàm audiendo? O miſerum & infœlicem illum diem, quo Conſul omnibus
centutiis P.Sylla renuntiatus eſt! O falſam ſpem: ò volucrem fortunam: ò cæcam cupi-
ditatem: ò præpoſteram gratulationem! quàm citò illa omnia ex lætitia & voluptate ad 65
luctum & lachrymas reciderunt! vt, qui paulò antè Conſul deſignatus fuiſſet, retineret
repentè nullum veſtigium priſtinæ dignitatis. Quid enim erat mali, quod huic ſpolia-
to honore, fama, fortunis deeſſe videretur? aut cui nouæ calamitati locus vllus relictus
eſſet? Vrget eadem fortuna, quæ cœpit: repetit nouum mœrorem: nō patitur hominem
calamitoſum vno modo afflictum vno in luctu perire. Sed iam impedior egomet Iu-
dices dolore animi, ne de huius miſeria plura dicam. Veſtræ iam ſunt partes Iudices: in
veſtra manſuetudine atque humanitate cauſam totam repono. Vos & reiectione inter-
poſita nihil ſuſpicantibus nobis repentini in nos Iudices conſediſtis: ab accuſatoribus
delecti ad ſpem acerbitatis, à fortuna nobis ad præſidium innocentiæ conſtituti. Vt ego,
quid de me populus R. exiſtimaret, quia ſeuerus in improbos fueram, laboraui: &, quæ
prima innocētis mihi defenſio eſt oblata, ſuſcepi: ſic vos ſeueritatem iudiciorum, quæ 70
per hos menſes in homines audaciſſimos facta eſt, lenitate ac miſericordia mitigate.
Hoc cùm impetrare à vobis ipſa cauſa debet: tum eſt veſtri animi atque virtutis decla-
rare, non eſſe eos vos, ad quos potiſſimum interpoſita reiectione deuenire conuenerit.
in quo ego Iudices vos, quantum meus amor in vos poſtulat, tantum hortor, vt com-
muni ſtudio, quoniam in Rep. coniuncti ſumus, manſuetudine & miſericordia noſtra
falſam à nobis crudelitatis famam repellamus.

Pro A. Licinio Archia Poeta,

ORATIO XXVI.

SI QVID eſt in me ingenii Iudices, quod ſentio quàm ſit exiguum: 1
aut ſiqua exercitatio dicendi, in qua me non inficior mediocriter eſ-
ſe verſatum: aut ſi huiuſce rei ratio aliqua ab optimarum artium ſtu-
diis & diſciplina profecta, à qua ego nullū confiteor ætatis meæ tem-
pus abhorruiſſe: earum rerum omnium vel in primis hic A. Licinius
fructum à me repetere propè ſuo iure debet. Nam quoad longiſſimè
poteſt mens mea reſpicere ſpatium præteriti temporis, & pueritiæ memoriam recor-
dari vltimam, inde vſque repetens, hunc video mihi principem & ad ſuſcipiendam, &
ad ingrediendam rationem horum ſtudiorum extitiſſe. Quòd ſi hæc vox huius horta-
tu, præceptiſque conformata, nonnullis aliquando ſaluti fuit: à quo id accepimus, quo
cæteris opitulari, & alios ſeruare poſſemus, huic profectò ipſi, quantum eſt ſitum in no
bis, & opem, & ſalutem ferre debemus. Ac nequis à nobis hoc ita dici fortè miretur,
quòd alia quædam in hoc facultas ſit ingenii, neque hæc dicendi ratio aut diſciplina:

nec nos quidem huic cuncti ſtudio penitus vnquam dediti fuimus. etenim omnes ar-
tes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quaſi
cognatione quadam inter ſe continentur. Sed ne cui veſtrum mirum eſſe videatur, me
in quæſtione legitima, & in iudicio publico, cùm res agatur apud Prætorem populi R.
lectiſſimum virum, & apud ſeueriſſimos iudices, tanto conuentu hominum ac frequen
tia, hoc vti genere dicendi, quod non modò à conſuetudine iudiciorum, verùm etiam à
2 forenſi ſermone abhorreat: quæſo à vobis, vt in hac cauſa mihi detis hanc veniam, ac-
commodatam huic reo, vobis, quemadmodum ſpero, non moleſtam, vt me pro ſum-
mo poëta atque eruditiſſimo homine dicentem, hoc cõcurſu hominum literatiſſimo-
rum, hac veſtra humanitate, hoc denique Prætore exercente iudicium, patiamini de ſtu
diis humanitatis ac literarum paulò loqui liberius, & in eiuſmodi perſona, quæ propter
otium ac ſtudium minimè in iudiciis periculíſque tractata eſt, vti propè nouo quodam
& inuſitato genere dicendi. Quod ſi mihi à vobis tribui concedlque ſentiam, perficiam
profectò, vt hunc A. Licinium non modò non ſegregandum, cùm ſit ciuis, à numero
ciuium, verùm etiam, ſi non eſſet, puteris aſciſcendum fuiſſe. Nam vt primùm ex pue-
ris exceſſit Archias, atque ab iis artibus, quibus ætas puerilis ad humanitatem informa-
ri ſolet, ſe ad ſcribendi ſtudium contulit: primum Antiochiæ (nam ibi natus eſt, loco
3 nobili, celebri quondam vrbe & copioſa, atque eruditiſſimis hominibus, liberaliſſimíſ-
que ſtudiis affluenti) celeriter antecellere omnibus ingenii gloria contigit: pòſt in cæ-
teris Aſiæ partibus, cunctáque Græciæ ſic eius aduentus celebrabatur, vt famam inge-
nii expectatio hominis, expectationem ipſius aduentus admiratióque ſuperaret. Erat
Italia tunc plena Græcarum artium ac diſciplinarum: ſtudiáque hæc & in Latio vehe-
mentius tum colebantur, quàm nunc iiſdem in oppidis: & hîc Romæ propter tranquil-
litatem Reip. non negligebantur. Itaque hunc & Tarentini & Rhegyni, & Neapolita-
ni ciuitate cæteriſque præmiis donarunt: & omnes, qui aliquid de ingeniis poterant
iudicare, cognitione atque hoſpitio dignum exiſtimarunt. Hac tanta celebritate famæ,
cùm eſſet iam abſentibus notus, Romam venir Mario Conſule & Catulo: nactus eſt pri
mùm Conſules eos, quorum alter res ad ſcribendum maximas, alrer cùm res geſtas,
tum etiam ſtudium atque aures adhibere poſſet. ſtatim Luculli, cùm prætextatus etiam
4 tum Archias eſſet, eum domum ſuam receperunt. Sed enim hoc non ſolùm ingenii ac
literarum, verùm etiam naturæ atque virtutis fuit, vt domus, quæ huius adoleſcẽtiæ pri
mia fuerit, eadem eſſet familiariſſima ſenectuti. Erat temporibus illis iucundus Q. Me-
tello illi Numidico, & eius Pio filio: audiebatur à M. AEmilio: viuebat cum Q. Catulo,
& patre & filio: à L. Craſſo colebatur: Lucullos verò & Druſum, & Octauios, & Catonẽ,
& totam Hortenſiorum domum deuinctam conſuetudine cùm teneret, afficiebatur
ſummo honore, quòd eum non ſolùm colebant, qui aliquid percipere aut audire ſtude-
bant, verùm etiam ſi qui fortè ſimulabant. Interim longo ſatis interuallo, cùm eſſet
cum L. Lucullo in Ciliciam profectus, & cùm ex ea prouincia cum eodem Lucullo de-
cederet, venit Heracleam. Quæ cùm eſſet ciuitas æquiſſimo iure ac fœdere, aſcribi ſe in
5 eam ciuitatem voluit, ídq;, cùm ipſe per ſe dignus putaretur, tum authoritate & gratia
Luculli ab Heracliensibus impetrauit. Data eſt ciuitas Syllani lege & Carbonis, ſiqui fœ
deratis ciuitatibus aſcripti fuiſſent, ſi tum, cùm lex ferebatur, in Italia domicilium ha-
buiſſent, & ſi ſexaginta diebus apud Prætorem eſſent profeſſi. Cùm hic domicilium Ro
mæ multos iam annos haberet, profeſſus eſt apud Prætorem Q. Metellum familiariſ-
ſimum ſuum. ſi nihil aliud, niſi de ciuitate ac lege, dicimus, nihil dico amplius: cauſa di
cta eſt. Quid enim horum infirmari Gracche poteſt? Heracleǽne eſſe eum aſcriptũ ne-
gabis? Adeſt vir ſumma authoritate, & religione, & fide L. Lucullus, qui ſe non opinari,
ſed ſcire: non audiuiſſe, ſed vidiſſe: non interfuiſſe, ſed egiſſe dicit. adſunt Heraclienſes
Legati, nobiliſſimi homines: qui huius iudicii cauſa cum mãdatis & cum publico teſti-
monio venerunt, qui hunc aſcriptum Heraclienſem dicunt. Hîc tu tabulas deſideras

Heraclienſium publicas, quas Italico bello incenſo tabulario interiſſe ſcimus omnes. 6
Eſt ridiculum ad ea, quæ habemus, nihil dicere, quærere quæ habere non poſſumus: & de hominum memoria tacere, literarũ memoriam flagitare: &, cùm habeas ampliſſimi viri religionem, integerrimi municipii iuſiurandum, fidémque, ea, quæ deprauari nullo modo poſſunt, repudiare: tabulas, quas idem dicis ſolere corrumpi, deſiderare. At domicilium Romæ non habuit is, qui tot annis ante ciuitatẽ datam ſedem omnium rerum ac fortunarũ ſuarum Romæ collocauit. At non eſt profeſſus. immò verò iis tabulis profeſſus, quæ ſolæ ex illa profeſſione collegióque Prætorũ obtinent publicarum tabularum authoritatem. Nam cùm Appii tabulæ negligentius aſſeruatæ dicerentur, Gabinii, quandiu incolumis fuit, leuitas, poſt damnationem calamitas omnem tabularum fidem reſignaſſet: Metellus, homo ſanctiſſimus modeſtiſſimúſque omnium, tanta diligentia fuit, vt ad L. Lentulum Prætorem, & ad iudices venerit, & vnius nominis li- 7
tura ſe commotum eſſe dixerit. His igitur tabulis nullam lituram in nomen A. Licinii videtis. quæ cùm ita ſint, quid eſt quod de eius ciuitate dubitetis, præſertim cùm aliis quoque in ciuitatibus fuerit aſcriptus? Etenim cũ mediocribus multis, & aut nulla, aut humili aliqua arte præditis gratuitò ciuitatẽ in Græcia homines impertiebantur, Rheginos credo, aut Locrenſes, aut Neapolitanos, aut Tarentinos, quod ſcenicis artificibus largiri ſolebant, id huic ſumma ingenii prædito gloria noluiſſe. Quid? cùm cæteri non modò poſt ciuitatem datam, ſed etiam poſt legem Papiam aliquo modo in eorum municipiorũ tabulas irrepſerunt: hic, qui nec vtitur quidẽ illis, in quibus eſt ſcriptus, quòd ſemper ſe Heracliẽſem eſſe voluit, reiicietur? Cenſus noſtros requiris ſcilicet: eſt enim obſcurum, proximis Cẽſoribus hunc cum clariſſimo imperatore L. Lucullo apud exer- 8
citũ fuiſſe, ſuperioribus cum eodem Quæſtore fuiſſe in Aſia, primis Iulio & Craſſo nullam populi partẽ eſſe cenſam. Sed quoniam cenſus non ius ciuitatis confirmat, ac tantummodo indicat, eum, qui ſit cẽſus, ita ſe iam tum geſſiſſe pro ciue: iis tẽporibus, quæ tu criminaris, ne ipſius quidem iudicio in ciuium R. iure eſſe verſatum: & teſtamẽtum ſæpe fecit noſtris legibus, & adiit hæreditates ciuium R. & in beneficiis ad ærarium delatus eſt à L. Lucullo Præt. & Cos. quære argumenta, ſiqua potes: nunquã enim hic neque ſuo, neque amicorum iudicio reuincetur. Quæres à nobis Gracche, cur tantopere hoc homine delectemur. quia ſuppeditat nobis, vbi & animus ex hoc forẽſi ſtrepitu reficiatur, & aures conuitio defeſſæ conquieſcant. An tu exiſtimas aut ſuppetere nobis poſſe, quod quotidie dicamus in tãta varietate rerũ, niſi animos noſtros doctrina excolamus? aut ferre animos tantam poſſe contentionem, niſi eos doctrina eadem relaxemus? Ego 9
verò fateor me his ſtudiis eſſe deditum: cæteros pudeat, ſiqui ſe ita literis abdiderunt, vt nihil poſſint ex his neque ad communem afferre fructum, neque in aſpectum lucémque proferre. Me autẽ quid pudeat, qui tot annos ita viuo Iudices, vt ab illis nullo me vnquam tempore aut cõmodum, aut otium meum abſtraxerit, aut voluptas auocarit, aut denique ſomnus retardarit? Quare quis tandem me reprehendat, aut quis mihi iure ſuccenſeat, ſi, quantum cæteris ad ſuas res obeundas, quãtum ad feſtos dies ludorum celebrandos, quantum ad alias voluptates, & ad ipſam requiem animi & corporis conceditur temporis, quantum alii tribuunt tempeſtiuis conuiuiis, quãtum denique aleæ, quantum pilæ, tantũ mihi egomet ad hæc ſtudia recolenda ſumpſero? Atque hoc adeò mihi concedendum eſt magis, quòd ex his ſtudiis hæc quoque creſcit oratio & facultas: 10
quæ quantacunque in me eſt, nũquam amicorũ periculis defuit: quæ ſi cui leuior videtur, illa quidẽ certẽ, quæ ſumma ſunt, ex quo fonte hauriam, ſentio. Nã niſi multorum præceptis, multíſque literis mihi ab adoleſcentia ſuaſiſſem, nihil eſſe in vita magnopere expetendum, niſi laudem atque honeſtatem: in ea autem perſequẽda omnes cruciatus corporis, omnia pericula mortis atque exilii parui eſſe ducenda: nunquã me pro ſalute veſtra in tot ac tantas dimicationes, atque in hos profligatorũ hominum quotidianos impetus obieciſſem. Sed pleni omnes ſunt libri, plenæ ſapientũ voces, plena exẽplorum

vetuſtas:quæ iacerent in tenebris omnia,niſi literarum lumen accederet. Quàm mul-
tas nobis imagines non ſolùm ad intuendum, verùm etiam ad imitandum fortiſſimo-
rum virorum expreſſas ſcriptores & Græci & Latini reliquerunt?quas ego mihi ſemper
11 in adminiſtranda Rep. proponens,animum & mentem meam ipſa cogitatione homi-
num excellentium cóſormabam.Quæret quiſpiam,Quid?illi ipſi ſummi viri,quorum
virtutes literis proditæ ſunt , iſtáne doctrina, quam tu effers laudibus, eruditi fuerunt?
Difficile eſt hoc de omnibus confirmare: ſed tamen eſt certum,quid reſpondeam. Ego
multos homines excellēti animo ac virtute fuiſſe,& ſine doctrina,naturæ ipſius habitu
propè diuino,per ſeipſos & moderatos & graues extitiſſe fateor. etiā illud adiungo,ſæ-
pius ad laudem atque virtutem naturā ſine doctrina, quàm ſine natura valuiſſe doctri-
nam.atque idem ego contendo,cùm ad naturá eximiam atque illuſtrem acceſſerit ra-
tio quædam conſormatióque doctrinæ , tum illud neſcio quid præclarum ac ſingulare
ſolere exiſtere. Ex hoc eſſe hunc numero,quem patres noſtri viderunt,diuinum homi-
12 nem Africanū: ex hoc C.Lælium,L.Furium,modeſtiſſimos homines & continentiſſi-
mos:ex hoc fortiſſimum virū, & illis tēporibus doctiſſimum, M.Catonem illū ſenem:
qui profectò ſi nihil ad percipiendam colendámque virtutē literis adiuuarentur:nun-
quam ſe ad earū ſtudium contuliſſent . Quòd ſi non hic tantus fructus oſtēderetur,& ſi
ex his ſtudiis delectatio ſola peteretur:tamen,vt opinor,hanc animi remiſſionē huma-
niſſimam ac liberaliſſimam iudicaretis.nam cæteræ neque temporū ſunt,neq; ætatum
omnium,neque locorū . Hæc ſtudia adoleſcentiam alunt,ſenectutem oblectāt,ſecūdas
res ornant, aduerſis perfugiū ac ſolatium præbent,delectant domi,nō impediunt foris,
pernoctant nobiſcū,peregrinantur,ruſticātur.Quòd ſi ipſi hæc neque attingere,neque
ſenſu noſtro guſtare poſſemus: tamen ea mirari deberemus,etiam cùm in aliis videre-
13 mus. Quis noſtrum tam animo agreſti ac duro fuit, vt Roſcii morte nuper non cōmo-
ueretur? qui cùm eſſet ſenex mortuus,tamē propter excellentem artem ac venuſtatem
videbatur omnino mori non debuiſſe. Ergo ille corporis motu tantum amorē ſibi con
ciliarat à nobis omnibus,nos animorū incredibiles motus celeritatémque ingeniorum
negligemus?Quoties ego hunc Archiā vidi Iudices(vtar enim veſtra benignitate:quo-
niam me in hoc nouo genere dicendi tam diligenter attenditis)quoties ego hunc vidi,
cùm literam ſcripſiſſet nullam , magnum numerū optimorum verſuum de iis ipſis re-
bus,quæ tum agerentur,dicere ex tempore?quoties reuocatum eandem rem dicere cō-
mutatis verbis atque ſententiis?quæ verò accuratè cogitatéq; ſcripſiſſet,ea ſic vidi pro-
bari,vt ad veterum ſcriptorum laudem peruenirent.Hunc ego nō diligam?non admí-
rer?non omni ratione defendendum putem?Atqui ſic à ſummis hominibus,eruditiſſi-
14 míſque accepimus , cæterarum rerum ſtudia & doctrina & præceptis & arte conſtare:
poëtam natura ipſa valere,& mentis viribus excitari,& quaſi diuino quodam ſpiritu af-
flari. Quare ſuo iure noſter ille Ennius ſanctos appellat poëtas,quòd quaſi deorum ali-
quo dono atque munere commendati nobis eſſe videantur. Sit igitur Iudices ſanctum
apud vos humaniſſimos homines hoc poëtæ nomē , quod nulla vnquam barbaria vio-
lauit.Saxa & ſolitudines voci reſpondent:beſtiæ ſæpe immanes cantu flectuntur atque
conſiſtunt:nos inſtituti rebus optimis non poëtarum voce moueamur?Homerum Co-
lophonii ciuem eſſe dicunt ſuum,Chii ſuum vendicant, Salaminii repetunt, Smyrnæi
verò ſuum eſſe confirmant:itáque etiam delubrū eius in oppido dedicauerūt:permulti
alii præterea pugnant inter ſe atque contendunt.Ergo illi alienum,quia poëta fuit,poſt
15 mortem etiam expetunt:nos hūc viuum,& qui voluntate & legibus noſter eſt,repudia-
bimus?præſertim cùm omne olim ſtudium atq; omne ingenium cōtulerit Archias ad
populi R.gloriam laudémq; celebrandam: Nam & Cimbricas res adoleſcens attigit:&
ipſi illi C.Mario,qui durior ad hæc ſtudia videbatur,iucūdus fuit.neq; enim quiſquam
eſt tam auerſus à Muſis , qui non mandari verſibus æternum ſuorū laborum facilè præ-
conium patiatur.Themiſtoclem,illum ſummum Athenis virum dixiſſe aiunt,cùm ex

eo quæreretur, quod acroama, aut cuius vocem libentiſſimè audiret. Eius, à quo ſua virtus optimè prædicaretur. Itaque ille Marius item eximiè L. Plotium dilexit, cuius ingenio putabat ea, quæ geſſerat, poſſe celebrari. Mithridaticum verò bellum magnum atque difficile, & in multa varietate terra marique verſatum, totum ab hoc expreſſum eſt. qui libri non modò L. Lucullum, fortiſſimum & clariſſimum virum, verum etiam po- 16
puli R. nomen illuſtrant. Populus enim R. aperuit Lucullo imperante Pontum, & regiis quondam opibus, & ipſa natura regionis vallatum. populi R. exercitus eodem duce non maxima manu innumerabiles Armeniorum copias fudit. populi R. laus eſt, vrbem amiciſſimam Cyzicenorum eiuſdem conſilio ex omni impetu regio, ac totius belli ore ac faucibus ereptam eſſe atque conſeruatam: noſtra ſemper feretur, & prædicabitur L. Lucullo dimicante cum interfectis ducibus depreſſa hoſtium claſſis, & incredibilis apud Tenedum pugna illa naualis: noſtra ſunt trophæa, noſtra monimenta, noſtri triumphi. Quare, quorum ingeniis hæc feruntur, ab iis populi R. fama celebratur. Charus fuit Africano ſuperiori noſter Ennius: itaque etiam in ſepulchro Scipionum putatur is eſſe conſtitutus è marmore. at iis laudibus certè non ſolùm ipſi, qui laudantur, ſed etiam populi R. nomen ornatur. In cælum huius proauus Cato tollitur: magnus 17
honos populi R. rebus adiungitur: omnes denique illi Maximi, Marcelli, Fuluii non ſine communi omnium noſtrum laude decorãtur. Ergo illum, qui hæc fecerat, Rudium hominem maiores noſtri in ciuitatem receperunt: nos hunc Heracleenſem, multis ciuitatibus expetitum, in hac autem legibus conſtitutum, de noſtra ciuitate eiiciemus? Nam ſiquis minorem gloriæ fructum putat ex Græcis verſibus percipi, quàm ex Latinis, vehementer errat: propterea quòd Græca leguntur in omnibus ferè gentibus, Latina ſuis finibus, exiguis ſanè, continentur. Quare ſi res eæ, quas geſſimus, orbis terræ regionibus definiuntur, cupere debemus, quò minus manuum noſtrarum tela peruenerint, eodem gloriam famámque penetrare. Quòd cùm ipſis populis, de quorum rebus ſcribitur, hæc ampla ſunt: tum iis certè, qui de vita gloriæ cauſa dimicant, hoc maxi- 18
mum & periculorum incitamentum eſt & laborum. Quàm multos ſcriptores rerum ſuarum magnus ille Alexander ſecum habuiſſe dicitur? atque is tamen, cùm in Sigæo ad Achillis tumulum aſtitiſſet, O fortunate, inquit, adoleſcens, qui tuæ virtutis Homerum præconem inueneris? Et verè: nam niſi Ilias extitiſſet illa, idem tumulus, qui corpus eius contexerat, nomen etiam obruiſſet. Quid noſter hic Magnus, qui cum virtute fortunam adæquauit? nonne Theophanem Mitylenæum ſcriptorem rerum ſuarum in concione militum ciuitate donauit? & noſtri illi fortes viri, ſed ruſtici ac milites, dulcedine quadam gloriæ commoti, quaſi participes eiuſdem laudis magno illud clamore approbauerunt? Itaque, credo, ſi ciuis R. Archias legibus non eſſet, vt ab aliquo imperatore ciuitate donaretur, perficere non potuit? Sylla cùm Hiſpanos & Gallos donaret, credo hunc petentem repudiaſſet? quem nos in concione vidimus, cùm ei libellum ma- 19
lus poëta de populo ſubieciſſet, quòd epigramma in eum feciſſet tantummodo alternis verſibus longiuſculis, ſtatim ex iis rebus, quas tunc vendebat, iubere ei præmium tribui ſub ea conditione, nequid poſtea ſcriberet. Qui ſedulitatem mali poëtæ duxerit aliquo tamen præmio dignam, huius ingenium & virtutem in ſcribendo, & copiam non expetiſſet? Quid? à Q. Metello Pio, familiariſſimo ſuo, qui ciuitate multos donauit, neque per ſe, neque per Lucullos impetrauiſſet? qui præſertim vſque eò de ſuis rebus ſcribi cuperet, vt etiam Cordubæ natis poëris pingue quiddam ſonantibus atque peregrinum, tamen aures ſuas dederet. Neque enim eſt hoc diſſimulandum: quod obſcurari non poteſt, ſed præ nobis ferendum: trahimur omnes laudis ſtudio, & optimus quiſque maximè gloria ducitur. ipſi illi philoſophi, etiam in illis libellis, quos de contemnenda gloria ſcribunt, nomen ſuum inſcribũt: in eo ipſo, in quo prædicationem nobilitatémque 20
deſpiciunt, prædicari de ſe ac nominari volunt. Decius quidem Brutus, ſummus ille vir & imperator, Accii amiciſſimi ſui carminibus templorum ac monimentorum aditus

exornauit ſuorum. Iam verò ille,qui cum AEtolis Ennio comite bellauit, Fuluius non
dubitauit Martis manubias Muſis conſecrare.Quare in qua vrbe imperatores propè ar-
mati poëtarum nomen, & Muſarum delubra coluerunt, in ea non debent togati iudi-
ces à Muſarum honore,& à poëtarum ſalute abhorrere. Atque vt id libentius faciatis,
iam me vobis Iudices indicabo,& de meo quodam amore gloriæ,nimis acri fortaſſe,ve-
runtamen honeſto,vobis confitebor.Nam quas res nos in Conſulatu noſtro vobiſcum
ſimul pro ſalute huius vrbis atque imperii,& pro vita ciuium,próque vniuerſa Repub.
geſſimus, attigit hic verſibus atque inchoauit. quibus auditis, quòd mihi magna res &
11 iucunda viſa eſt,hunc ad perficiendum hortatus ſum. nullam enim virtus aliam mer-
cedem laborum periculorúmque deſiderat, præter hanc laudis & gloriæ: qua quidem
detracta Iudices,quid eſt quod in hoc tam exiguo vitæ curriculo,& tam breui,tantis nos
in laboribus exerceamus?certè,ſi nihil animus præſentiret in poſterum,& ſi quibus re-
gionibus vitæ ſpatium circunſcriptum eſt,eiſdem omnes cogitationes terminaret ſuas:
nec tantis ſe laboribus frangeret,neque tot curis, vigiliiſque angeretur, nec toties de
vita ipſa dimicaret.Nunc inſidet quædam in optimo quoque virtus,quæ noctes & dies
animum gloriæ ſtimulis concitat atque admonet, non cum vitæ tempore eſſe dimit-
tendam commemorationem nominis noſtri,ſed cum omni poſteritate adæquandam.
An verò tam parui animi videamur eſſe omnes,qui in Repub.atque in his vitæ pericu-
12 lis laboribúſque verſamur: vt, cùm vſque ad extremum ſpatium,nullum tranquillum
atque otioſum ſpiritum duxerimus,nobiſcum ſimul moritura omnia arbitremur?An,
cùm ſtatuas & imagines nõ animorum ſimulachra, ſed corporum ſtudioſè multi ſum-
mi homines reliquerint, cõſiliorum relinquere ac virtutum noſtrarum effigiem nón-
ne multò malle debemus,ſummis ingeniis expreſſam & politam?Ego verò omnia,quæ
gerebam, iam tum in gerẽdo ſpargere me ac diſſeminare arbitrabar in orbis terræ me-
moriam ſempiternam. Hæc verò ſiue à meo ſenſu poſt mortem abfutura ſunt,ſiue, vt
ſapientiſſimi homines putauerunt, ad aliquam animi mei partem pertinebunt: nunc
quidem certè cogitatione quadam, ſpéque delector. Quare conſeruate Iudices homi-
nem pudore eo,quem amicorum ſtudiis videtis comprobari,tum dignitate,tum etiam
13 venuſtate: ingenio autem tanto, quantum id conuenit exiſtimari, quod ſummorum
hominum ingeniis expetitum eſſe videatis: cauſa verò eiuſmodi,quæ beneficio legis,
authoritate municipii,teſtimonio Luculli,tabulis Metelli comprobetur. Quæ cùm ita
ſint, petimus à vobis Iudices, ſiqua non modò humana, verùm etiam diuina in tantis
negotiis commendatio debet eſſe, vt eum,qui vos,qui veſtros imperatores,qui popu-
li R. res geſtas ſemper ornauit, qui etiam his recentibus noſtris veſtríſque domeſticis
periculis æternum ſe teſtimonium laudum daturum eſſe profitetur, quíque eſt eo nu-
mero,qui ſemper apud omnes ſancti ſunt habiti atque dicti,ſic in veſtram accipiatis fi-
dem, vt humanitate veſtra leuatus potius,quàm acerbitate violatus eſſe videatur.Quæ
de cauſa pro mea conſuetudine breuiter ſimplicitérque dixi Iudices, ea confido proba-
ta eſſe omnibus: quæ non fori,neque iudiciali conſuetudine & de hominis ingenio, &
communiter de ipſius ſtudio locutus ſum, ea Iudices à vobis ſpero eſſe in bonam par-
14 tem accepta:ab eo,qui iudicium exercet,certè ſcio.

Ad Quirites poſt reditum,

ORATIO XXVII.

QVOD precatus à Ioue Optimo Maximo, cæteríſque diis immorta- 1
libus ſum Quirites eo tempore, cùm me, fortunáſque meas pro veſtra
incolumitate, otio, concordiáque deuoui, vt, ſi meas rationes vnquam
veſtræ ſaluti anteposuiſſem, ſempiternam pœnam ſuſtinerem mea
voluntate ſuſceptam: ſin & ea, quæ antè geſſeram, conſeruandæ ciui-
tatis cauſa geſſiſſem, & illam miſeram profectionẽ veſtræ ſalutis gra-
tia ſuſcepiſſem, vt quod odium ſcelerati homines, & audaces in Remp. & in omnes bo-
nos conceptum iandiu continerent, id in me vnum potius, quàm in optimum quen-
que, & in vniuerſam Remp. deflecterent: hoc ſi animo in vos, liberóſq; veſtros fuiſſem,
vt aliquando vos, Patres Conſcripros, Italiámque vniuerſam memoria mei, miſericor-
dia, deſideriúmque teneret: eius deuotionis me eſſe conuictum iudicio deorũ immor-
talium, teſtimonio ſenatus, conſenſu Italiæ, confeſſione inimicorum, beneficio diuino
immortalíque veſtro maximè lætor Quirites. Et ſi homini nihil eſt magis optandum,
quàm proſpera, æquabilis, perpetuáque fortuna, ſecundo vitæ ſine vlla offenſione cur-
ſu: tamen ſi mihi tranquilla & placata omnia fuiſſent, incredibili quadam & penè
diuina, qua nunc veſtro beneficio fruor, lætitiæ voluptate caruiſſem. Quid dulcius ho-
minum generi à natura datum eſt, quàm ſui cuique liberi? mihi verò & propter indul-
gentiam meam, & propter excellens eorum ingenium vita ſunt mea chariores: tamen
non tanta voluptate erant ſuſcepti, quanta nunc ſunt reſtituti. Nihil cuiquam fuit vn- 2
quam iucundius, quàm mihi meus frater: non tam id ſentiebam cùm fruebar, quàm
tunc cùm carebam, & poſteaquam vos me illi, & mihi eum reddidiſtis. Res familiaris
ſua quenque delectat: reliquæ meæ fortunæ recuperatæ plus mihi nunc voluptatis affe-
runt, quàm tunc incolumi afferebant. Amicitiæ, conſuetudines, vicinitates, clientelæ,
ludi denique & dies feſti quid haberent voluptatis, carendo magis intellexi, quàm fru-
endo. Iam verò honos, dignitas, locus, ordo, beneficia veſtra, quanquam mihi ſemper
clariſſima viſa ſunt, tamẽ ea nunc renouata illuſtriora videntur, quàm ſi obſcurata non
eſſent. Ipſa autem patria, dii immortales, dici vix poteſt, quid charitatis, quid voluptatis
habet? quæ ſpecies Italiæ? quæ celebritas oppidorum? quæ forma regionum? qui agri?
quæ fruges? quæ pulchritudo vrbis? quæ humanitas ciuium? quæ Reip. dignitas? quæ
veſtra maieſtas? quibus ego omnibus antea rebus ſic fruebar, vt nemo magis. Sed tan- 3
quam bona valetudo iucundior eſt eis, qui è graui morbo recreati ſunt, quàm qui nun-
quam ægro corpore fuerunt: ſic ea omnia deſiderata magis, quàm aſſiduè percepta, de-
lectant. Quorſum igitur hæc diſputo? quorſum? vt intelligere poſſitis, neminem vn-
quam tanta eloquentia fuiſſe, neque tam diuino atque incredibili genere dicendi, cui
veſtrorum magnitudinem multitudinémque beneficiorum, quæ in me fratrémque
meum liberóſque noſtros contuliſtis, non modò augere aut ornare oratione, ſed enu-
merare aut conſequi poſſit. A parentibus, id quod neceſſe erat, paruus ſum procrea-
tus, à vobis natus ſum conſularis. Illi mihi fratrem incognitum, qualis futurus eſſet, de-
derunt: vos ſpectatum & incredibili pietate cognitũ reddidiſtis. Remp. illis accepi tẽ-
poribus eam, quæ penè amiſſa eſt: à vobis eam recuperaui, quam aliquando omnes vnius
opera ſeruatã iudicauerũt. Dii immortales mihi liberos dederunt, vos reddidiſtis. Mul- 4
ta præterea à diis immortalibus optata conſecuti ſumus: niſi veſtra voluntas fuiſſet,
omnibus diuinis muneribus caruiſſemus. Veſtros denique honores, quos eramus gra-
datim ſingulos aſſecuti, nunc à vobis vniuerſos habemus: vt, quantum antea parenti-
bus, quantum diis immortalibus, quantum vobiſmetipſis, tantùm hoc tempore, vni-
uerſo cũcta populo R. debeamus. Nam cùm in ipſo beneficio veſtro tanta magnitudo

eſt, vt eam complecti oratione non poſſim: tum in ſtudiis veſtris tanta animorum declarata eſt voluntas, vt non ſolùm calamitatem mihi detraxiſſe, ſed etiam dignitatem auxiſſe videamini. non enim pro meo reditu, vt pro P. Popilii nobiliſſimi hominis adoleſcentes filii, & multi præterea cognati atq; affines deprecati ſunt: non, vt pro Q. Metello clariſſimo viro iam ſpectata ætate filius: non L. Dalmaticus conſularis, ſumma authoritate vir: non Q. Metellus cenſorius, non eorum liberi: non Q. Metellus Nepos,
5 qui tum Conſulatum petebat: non ſororum filii Lucculli, Seruilii, Scipiones. permulti enim tum Metelli aut Metellorum liberi pro Q. Metelli reditu vobis ac patribus veſtris ſupplicauerunt. Quòd ſi ipſius ſumma dignitas, maximéque res geſtæ non ſatis valerent, tamen filii pietas, propinquorum preces, adoleſcentium ſqualor, maiorum natu lachrymæ populum R. mouere potuerunt. Nam C. Marii, qui poſt illos veteres clariſſimos conſulares, veſtra patrúmque memoria tertius ante me conſularis ſubiit indigniſſimam fortunam præſtantiſſima ſua gloria, diſſimilis fuit ratio. non enim ille deprecatione rediit, ſed in diſſenſu ciuium, exercitu ſe armiſque reuocauit. Me autem nudum à propinquis, nulla cognatione munitum, nullo armorum ac tumultus metu, C. Piſonis generi mei diuina quædam & inaudita authoritas atq; virtus, fratriſque mei mi
6 ſerrimi atque optimi quotidianæ lachrymæ, ſordéſq; lugubres à vobis deprecatæ ſunt. Frater erat vnus, qui ſuo ſqualore veſtros oculos inflecteret: qui ſuo fletu deſiderium mei memoriámque renouaret: qui ſtatuerat Quirites, ſi vos me ſibi non reddidiſſetis, eandem ſubire fortunam: & tanto in me amore extitit, vt negaret fas eſſe nō modò domicilio, ſed ne ſepulchro quidem ſe à me eſſe ſeiunctum. Pro me præſente ſenatus hominúmque præterea viginti millia veſtem mutauerunt: pro eodem me abſente vnius ſqualorem ſordéſque vidiſtis. Vnus hic, qui domi, qui in foro poſſet eſſe mihi pietate filius, inuentus eſt beneficio parens: amore, idem qui ſemper fuit, frater. Nam coniugis miſeræ ſqualor & luctus, atque optimæ filiæ mœror aſſiduus, filiique parui deſiderium mei, lachrymæque pueriles aut itineribus neceſſariis, aut magna parte tectis ac tenebris continebantur. Quare hoc maius eſt veſtrum in nos promeritum, quòd non multitu-
7 dini propinquorum, ſed nobiſmetipſis nos reddidiſtis. Sed quemadmodum propinqui, quos ego parare non potui, mihi ad deprecandam calamitatem meam non affuerunt: ſic, illud quod mea virtus præſtare debuit, adiutores, authores, hortatoréſque ad me reſtituendum ita multi fuerunt, vt longè ſuperiores omnes hac dignitate copiáque ſuperarem. Nunquam de P. Popilio, clariſſimo atque fortiſſimo viro: nunquā de Q. Metello, nobiliſſimo & conſtātiſſimo ciue: nunquam de C. Mario, cuſtode ciuitatis atque imperii veſtri, in ſenatu mentio facta eſt. Tribunitiis ſuperiores illi rogationibus, nulla authoritate ſenatus ſunt reſtituti. Marius verò non modò nonà ſenatu, ſed etiam oppreſſo ſenatu eſt reſtitutus: nec rerum geſtarum memoria in reditu C. Marii, ſed exercitus atque arma valuerunt. at de me, vt valeret, ſemper ſenatus flagitauit: vt aliquando perficeretur, cùm primùm licuit, frequentia atq; authoritate perfecit. Nullus in eorum
8 reditu motus municipiorum & coloniarum factus eſt: at me in patriam ter ſuis decretis Italia cuncta reuocauit. Illi inimicis interfectis, magna ciuiū cæde facta, reducti ſunt: ego iis, à quibus eiectus ſum, prouincias obtinentibus, inimico autem optimo viro & miriſſimo, altero Conſule referente reductus ſum: cùm is inimicus, qui ad meam perniciem vocem ſuam communibus hoſtibus præbuiſſet, ſpiritu duntaxat viueret, re quidem infra omnes mortuos amandatus eſſet. Nunquam de Popilio L. Opimius fortiſſimus Conſul, nunquam de Q. Metello non modò C. Marius, qui erat inimicus, ſed ne is quidem, qui ſecutus eſt, M. Antonius homo eloquentiſſimus cum A. Albino collega ſenatum aut populum eſt cohortatus. at pro me ſuperiores Conſules ſemper, vt referrent, efflagitati ſunt: ſed veriti ſunt ne gratiæ cauſa facere viderentur, quòd alter mihi
9 affinis erat, alterius cauſam capitis receperam: qui prouinciarum fœdere irretiti, totum illum annum querelas ſenatus, luctum bonorum, Italiæ gemitū pertulerunt. Calendis

verò Ian. poſteaquam orba Reſp. Conſulis fidem tanquam legitimi tutoris implorauit, P. Lentulus Conſul, parens, deus, ſalus noſtræ vitæ, fortunæ, memoriæ, nominis, ſimul ac de ſolenni religione retulit, nihil humanarum rerum ſibi prius, quàm de me agendum iudicauit. Atque eo die confecta res eſſet, niſi is Tribunus pl. quem ego maximis beneficiis Quæſtorem Conſul ornaueram, cùm & cunctus ordo, & multi eum ſummi viri orarent, & Cn. Oppius ſocer, optimus vir, ad pedes eius flens iaceret, noctē ſibi ad deliberandum poſtulaſſet: quæ deliberatio non in reddenda, quemadmodum nonnulli arbitrabantur, ſed, vt patefactum eſt, in augenda mercede conſumpta eſt. Poſtea res acta eſt in ſenatu alia nulla: & cùm variis rationibus impediretur, voluntate tamen perſpecta ſenatus, cauſa ad vos menſe Ian. deferebatur. Hic tantum interfuit inter me & inimicos meos. Ego cùm homines in tribunali Aurelio palàm conſcribi, centuriarique vidiſſem: cùm intelligerem veteres ad ſpem cædis Catilinæ copias eſſe reuocatas: cùm viderem ex ea parte homines, cuius partis nos vel principes numerabamur, partim quòd mihi inuiderent, partim quòd ſibi timerent, aut proditores eſſe, aut deſertores ſalutis meæ: cùm duo Conſules empti pactione prouinciarum, authores ſe inimicis Reip. tradidiſſent: cùm egeſtatem, auaritiam, libidines ſuas viderent expleri non poſſe, niſi me conſtrictum domeſticis hoſtibus dedidiſſent: cùm ſenatus Equiteſque R. flere pro me, ac mutata veſte vobis ſupplicare edictis atque imperiis vetarentur: cùm omnium prouinciarum pactiones, cùm omnia cum omnibus fœdera, reconciliationes gratiarum ſanguine meo ſancirentur: cùm omnes boni non recuſarent, quin vel pro me, vel mecum perirent: armis decertare pro mea ſalute nolui, quòd & vincere & vinci luctuoſum Reip. fore putaui. At inimici mei menſe Ian. cùm de me ageretur, corporibus ciuium trucidatis, flumine ſanguinis meum reditum intercludendum putauerunt. Itaque cùm ego abfui, eam Remp. habuiſtis, vt æquè me atque illam reſtituendam putaretis. Ego autem, in qua ciuitate nihil valeret ſenatus, omnis eſſet impunitas, nulla iudicia, vis & ferrum in foro verſarentur, cùm priuati ſe parietum præſidio nō legum tuerētur, Tribuni pl. vobis inſpectantibus vulnerarentur, ad magiſtratuum domos cum ferro & facibus iretur, Conſulis faſces frangerentur, deorum immortalium templa incenderentur, Rempub. nullam eſſe putaui. Itaque neque Rep. exterminata, mihi locum in hac vrbe eſſe duxi: nec, ſi illa reſtitueretur, dubitaui quin me ſecum ipſa reduceret. An ego, cùm mihi eſſet exploratiſſimum, P. Lentulum proximo anno Conſulem futurum, qui illis ipſis Reip. periculoſiſſimis temporibus AEdilis curulis me Cōſule omnium meorum conſiliorum particeps, periculorúmque ſocius fuiſſet: dubitarem, quin is me confectum conſularibus vulneribus conſulari medicina ad ſalutem reduceret? Hoc duce, collega autem eius, clementiſſimo atque optimo viro, primò non aduerſante, pòſt etiam adiuuante, reliqui magiſtratus penè omnes fuerunt defenſores ſalutis meæ. Ex quibus excellenti animo, virtute, authoritate, præſidio T. Annius & P. Seſtius, præſtanti in me beneuolentia, & diuino ſtudio extiterunt. eodémque P. Lentulo authore, & pariter referente collega, frequentiſſimus ſenatus vno diſſentiente, nullo intercedente, dignitatem meam quibus potuit verbis ampliſſimis ornauit: ſalutem vobis, municipiis, coloniiſque omnibus commendauit. ita me nudum à propinquis, nulla cognatione munitum Conſules, Prætores, Tribuni plebis, ſenatus, Italia cuncta ſemper à vobis deprecata eſt: denique omnes, qui veſtris maximis beneficiis honoribuſque ſunt ornati, producti ad vos ab eodem, non ſolùm ad me conſeruandum vos cohortati ſunt, ſed etiam rerum mearum geſtarum authores, teſtes, laudatoréſq; fuerūt. quorum princeps ad cohortandos vos & ad rogandos fuit Cn. Pompeius, vir omnium qui ſunt, fuerunt, erunt, virtute, ſapientia ac gloria princeps. qui mihi vnus vni priuato amico eadem omnia dedit, quæ vniuerſæ Reip. ſalutem, otium, dignitatem. cuius oratio fuit, quemadmodum accepi, tripartita. Primùm vos docuit, meis conſiliis Remp. eſſe ſeruatam: cauſámque meam cum communi ſalute coniunxit: hortatúſque eſt, vt

authoritatem ſenatus, ſtatum ciuitatis, fortunas ciuis bene meriti defenderetis. Tum in
perorando poſuit, vòs rogari à ſenatu, rogari ab Equitibus R. rogari ab Italia cuncta.
Denique ipſe ad extremum pro mea vos ſalute non rogauit ſolùm, verùm etiam obſe-
14 crauit. Huic ego homini Quirites tantum debeo, quantum hominem homini debere
vix fas eſt. Huius conſilia, P. Lentuli ſententiam, ſenatus authoritatem vos ſecuti, in eo
me loco, in quo veſtris beneficiis fueram, iiſdem cẽturiis, quibus collocaratis, repoſui-
ſtis. Eodem tempore audiſtis eodem ex loco ſummos viros, ornatiſſimos atque ampliſ-
ſimos homines, principes ciuitatis, omnes conſulares, omnes prætorios eadem dicere,
vt omnium teſtimonio per me vnum Rempub. conſeruatã eſſe conſtaret. Itaque cùm
P. Seruilius, grauiſſimus vir, & ornatiſſimus ciuis, dixiſſet, opera mea Rẽp. incolumem
magiſtratibus deinceps traditam, dixerunt in eandem ſentẽtiam cæteri. Sed audiſtis eo
tempore clariſſimi viri non ſolùm authoritatem, ſed etiam teſtimonium L. Gellii: qui,
quia ſuam claſſem attentatam magno cum ſuo periculo penè ſenſit, dixit in concione
veſtra, Si ego Conſul, cùm fui, non fuiſſem, Rempub. funditus interiturã fuiſſe. En ego
15 tot teſtimoniis Quirites, hac authoritate ſenatus, tanta conſenſione Italiæ, tãto ſtudio
bonorum omnium, agente P. Lentulo, conſentientibus cæteris magiſtratibus, depre-
cante Cn. Põpeio, omnibus hominibus fauentibus, diis denique immortalibus frugum
vbertate, copia, vilitate, reditum meum comprobantibus, mihi, meis, Reip. reſtitutus,
tantum vobis, quantũ facere poſſum, Quirites pollicebor. Primùm qua ſanctiſſimi ho-
mines pietate erga deos immortales eſſe ſolent, eadem me erga populum R. ſemper fo
re: numénque veſtrum æquè mihi graue & ſanctum, ac deorum immortalium in omni
vita futurum. deinde, quoniam me in ciuitatẽ Reſp. ipſa reduxit, nullo me loco Reip.
defuturum. Quòd ſiquis exiſtimat, me aut voluntate eſſe mutata, aut debilitata virtu-
te, aut animo fracto, vehementer errat. Mihi quod potuit vis & iniuria, & ſceleratorum
hominum furor detrahere, eripuit, abſtulit, diſſipauit: quod viro forti adimi nõ poteſt,
16 id manet & permanebit. Vidi ego fortiſſimum virum, municipem meum, C. Marium,
quoniam nobis quaſi aliqua fatali neceſſitate non ſolùm cum iis, qui hæc delere voluiſ-
ſent, ſed etiam cum fortuna belligerandum fuit: eum tamen vidi, cùm eſſet ſumma ſe-
nectute, non modò non infracto animo propter magnitudinem calamitatis, ſed con-
firmato atque renouato. quem egomet dicere audiui, tum ſe fuiſſe miſerum, cùm ca-
reret patria, quam obſidione liberauiſſet: cùm ſua bona poſſideri ab inimicis ac diripi
audiret: cùm adoleſcentem filium videret eiuſdem ſocium calamitatis: cùm in paludi-
bus demerſus, concurſu ac miſericordia Minturnenſium corpus ac vitam ſuam confer
uaſſet: cùm parua nauicula traiectus in Africam, quibus regna ipſe dederat, ad eos inops
ſupplèxque veniſſet. Recuperata verò ſua dignitate, ſe non commiſſurum, vt, cùm ea,
quæ amiſerat, ſibi reſtituta eſſent, virtutem animi non haberet, quam nunquam perdi-
17 diſſet. Sed hoc inter me atque illum intereſt: quòd ille, qua re plurimum potuit, ea ipſa
re inimicos ſuos vltus eſt, armis: Ego, qua conſueui, vtar pietate: quoniã illi arti in bel-
lo ac ſeditione locus eſt: huic in pace atque otio. Quanquam ille animo irato nihil niſi
de inimicis vlciſcendis agebat: ego de ipſis inimicis tantum, quãtum mihi Reſpub. per-
mittet, cogitabo. Denique Quirites, quoniam me quatuor omnino genera hominum
violarunt: vnum eorum, qui odio Reip. quòd eam ipſis inuitis conſeruaram, mihi ini-
miciſſimi fuerunt: alterum, qui per ſimulationem amicitiæ nefariè prodiderunt: tertiũ,
qui, cùm propter inertiam ſuam eadem aſſequi non poſſent, inuiderent laudi & digni-
tati meæ: quartum, qui, cùm cuſtodes Reip. eſſe debuerunt, ſalutem meam, ſtatum ciui-
tatis, dignitatem eius imperii, quod erat penes ipſos, vẽdiderunt: ſic vlciſcar genera ſin-
gula, quemadmodum à quibuſque ſum prouocatus: malos ciues, Remp. bene gerendo:
18 perfidos amicos, nihil credendo, atque omnia cauẽdo: inuidos, virtuti & gloriæ ſeruien-
do: mercatores prouinciarum, reuocãdo domum, atque ab iis prouinciarum rationem
repetendo. Quanquam mihi maiori curæ eſt, quemadmodum quidem vobis, qui de me

eſtis optimè meriti, gratiam referam, quàm quemadmodum inimicorum iniurias, crudelitatémque perſequar. Etenim vlciſcendæ iniuriæ facilior ratio eſt, quàm beneficii remunerandi: propterea quòd ſuperiorẽ eſſe contra improbos, minus eſt negotii, quàm bonis exæquari: tum etiam nec tam neceſſarium quidem eſt, malè meritis, quàm optimè meritis, referre quod debeas. Odium vel precibus mitigari poteſt, vel temporibus Reip. communíque vtilitate deponi, vel difficultate vlciſcendi teneri, vel vetuſtate ſedari: bene meritos quin colas, nec exorari fas eſt, neque id Reip. repetere vtcunque neceſſe eſt, neque eſt excuſatio difficultatis, neque æquum eſt tempore & die memotiam beneficii definire. Poſtremò qui in vlciſcendo remiſſior fuit, mox apertè laudatur: at grauiſſimè vituperatur, qui in tantis beneficiis, quanta vos in me contuliſtis, remunerandis eſt tardior: neque ſolùm ingratus, quod ipſum graue eſt, verùm etiam impius appelletur neceſſe eſt. Atque in officio perſoluendo diſſimilis eſt ratio, & pecunia debita: propterea quòd pecuniam, qui retinet, non diſſoluit: qui reddidit, non habet: gratiã & qui retulit, habet: & qui habet, diſſoluit. Quapropter memoriã veſtri beneficii colam beneuolẽtia ſempiterna, non ſolùm dum anima ſuperabo mea, ſed etiã cùm mortuo monimenta veſtri in me beneficii permanebunt. In referenda autẽ gratia hoc vobis repromitto, ſempérque præſtabo, mihi neque in conſiliis de Rep. capiundis diligentiam, neque in periculis à Repub. propulſandis animum, neque in ſententia ſimpliciter referenda fidem, neque in hominum voluntatibus pro Rep. lædendis libertatem, nec in perferendo labore induſtriam, nec in veſtris commodis augẽdis gratam animi beneuolentiam defuturã. Atque hæc cura Quirites erit infixa animo meo ſempiterna, vt cùm vobis qui apud me deorum immortalium vim & numen tenetis, tum poſteris veſtris cunctíſque gentibus digniſſimus ea ciuitate videar, quæ ſuam dignitatem non poſſe tenere ſe, niſi me recuperaſſet, cunctis ſuffragiis iudicauit.

Poſt reditum, in Senatu,

ORATIO XXVIII.

SI Patres Conſcripti pto veſtris immottalibus in me, fratrémq; meũ, liberóſque noſtros meritis parũ vobis cumulatè gratias egero, quæſo, obteſtórq;, ne meæ naturæ potius, quàm magnitudini veſtrorum beneficiorum id tribuendum putetis. Quæ enim tanta poteſt exiſtere vbertas ingenii, quæ tanta dicendi copia, quod tam diuinum atq; incredibile genus orationis, quo quiſquam poſſit veſtra in nos vniuerſa promerita non dicam complecti orando, ſed percenſere numerando? qui mihi fratrem optatiſſimum, me fratri amantiſſimo, liberis noſtris parentes, nobis liberos, qui dignitatem, qui ordinem, qui fortunas, qui ampliſſimam Remp. qui patriam, qua nihil poteſt eſſe iucundius, qui denique noſmetipſos nobis reddidiſtis. Quòd ſi parentes chariſſimos habere debemus, quòd ab iis nobis vita, patrimonium, libertas, ciuitas tradita eſt: ſi deos immortales, quorum beneficio & hæc tenuimus, & cæteris rebus aucti ſumus: ſi populum R. cuius honoribus in ampliſſimo conſilio, & in altiſſimo gradu dignitatis, atque in hac omnium terrarum arce collocati ſumus: ſi hunc ipſum ordinẽ, à quo ſæpe magnificentiſſimis decretis ſumus honeſtati: immenſum quiddam & infinitum eſt, quod vobis debeamus, qui veſtro ſingulari ſtudio atque conſenſu parentum beneficia, deorum immortalium munera, populi R. honores, veſtra de me multa iudicia, nobis omnia vno tempore reddidiſtis: vt, cùm multa vobis, magna populo R. innumerabilia parentibus, omnia diis immortalibus debeamus, quòd hæc antea ſingula pet illos habuerimus, nunc vniuerſa per vos recuperauerimus. Itaque P. C. quod ne optandum quidem eſt homini, immortalitatẽ quandam per vos adepti videmur. quod enim

tempus erit vnquam, quò veſtrorum in nos beneficioru͂ memoria ac fama moriatur,
qui illo ipſo tempore, cùm vi, ferro, metu, minis obſeſſi teneremini, non multò poſt
diſceſſum meum vniuerſi me reuocauiſtis, referére L. Mummio fortiſſimo atque opti-
mo viro, quem habuit ille peſtifer annus & maximè fidelem, & minimè timidum, & ſi
dimicare placuiſſet, defenſorem ſaluris meæ. Poſteaqua͂ vobis poteſtas decernendi non
eſt permiſſa per eum Tribunum pl. qui cùm per ſe Remp. lacerare non poſſet, ſub alie-
no ſcelere deleuit: nunquam de me ſiluiſtis, nunquam meam ſalutem non ab iis Con-
ſulibus, qui vendiderãt, flagitauiſtis. Itaque veſtro ſtudio atque authoritate perfectum
3 eſt, vt ille ipſe annus, quem ego mihi, quàm patriæ maluera͂ eſſe fatalem, octo Tribunos
haberet, qui & promulgarent de ſalute mea, & ad vos ſæpenumero referrent. na͂ Conſu-
les modeſti, legúmque metuentes, impediebantur lege, non ea quæ de me, ſed ea quæ de
ipſis lata erat, cùm meus inimicus promulgauit: Vt, ſi reuixiſſent ii, qui hæc penè dele-
runt, tum ego redirem. Quo facto vtrunque confeſſus eſt, & ſe illorum vitam deſidera-
re, & magno in periculo Remp. futuram, ſi aut hoſtes atque interfectores Reip. reui-
xiſſent, aut ego nõ reuertiſſem. Itaque illo ipſo tum anno, cùm ego ceſſiſſem: princeps
autem ciuitatis non legum præſidio, ſed parietum vira͂ ſuam tueretur: Reſp. ſine Con-
ſulibus eſſet, neque ſolùm pare͂tibus perpetuis, verùm etiam tutoribus annuis eſſet or-
bata: ſententias dicere prohiberemini: caput meæ proſcriptionis recitaretur: nunquam
dubitaſtis meam ſalutem cum communi ſalute coniungere. Poſtea verò quàm ſingu-
4 lari & præſtantiſſima virtute P. Lentuli Conſulis ex ſuperioris anni caligine & tenebris
lucem in Rep. Calẽdis Ian. reſpicere cœpiſtis: cùm Q. Metelli, nobiliſſimi hominis, atq;
optimi viri, ſumma dignitas: cùm Prætorum, Tribunorum pl. penè omnium virtus &
fides Reip. ſubueniſſet: cùm virtute, gloria, rebus geſtis Cn. Pompeius omnium gentiu͂,
omnium ſeculorum, omnis memoriæ facilè princeps tutò ſe in ſenatu͂ venire arbitra-
retur: tantus veſter conſenſus de ſalute mea fuit: vt, licet corpus abeſſet meum, dignitas
iam in patriam reuertiſſet. Quo quidem menſe, quid inter me & meos inimicos inter-
eſſet, exiſtimare potuiſtis. ego meam ſalute͂ deſerui, ne propter me ciuium vulneribus
Reſp. cruentaretur: illi meum reditum non populi R. ſuffragiis, ſed flumine ſanguinis
intercludendum putauerunt. Itaque poſtea nihil vos ciuibus, nihil ſociis, nihil Regibus
5 reſpondiſtis: nihil Iudices ſententiis, nihil populus ſuffragiis, nihil hic ordo authorita-
te declarauit: mutum forum, elinguem curiam, tacitam & fracta͂ ciuitatem videbaris.
Quo quidem tempore, cùm is exceſſiſſet, qui cædi & flammæ vobis authoribus reſtite-
rat, cum ferro & facibus homines tota vrbe volitantes, magiſtratuum tecta oppugnata,
deorum templa inflammata, ſummi viri & clariſſimi Conſulis faſces fractos, fortiſſimi
atque optimi viri Tribuni pl. ſanctiſſimum corpus non ſolùm tactum ac violatum ma
nu, ſed vulneratum ferro, confectúmque vidiſtis. Qua ſtrage nonnulli permoti magi-
ſtratus, partim metu mortis, partim deſperatione Reip. paululum à mea cauſa receſſe-
runt. Reliqui fuerunt, quos neque terror, nec vis, nec ſpes, nec metus, nec promiſſa, nec
minæ, nec tela, nec faces à veſtra authoritate, à populi R. dignitate, à mea ſalute depelle-
6 rent. Princeps P. Lentulus, parens, ac deus noſtræ vitæ, fortunæ, memoriæ, nominis, hoc
ſpecimen virtutis, hoc indicium animi, hoc lumen Conſulatus ſui fore putauit, ſi me
mihi, ſi meis, ſi vobis, ſi Reip. reddidiſſet. qui vt eſt deſignatus, nunquam dubitauit ſen-
te͂tiam de ſalute mea ſe & Rep. dignam dicere. Cùm à Tribuno pl. vetaretur, cùm præ-
clarum caput recitaretur, ne quis ad vos referret, ne quis decerneret, ne diſputaret, ne lo
queretur, ne pedibus iret, ne ſcribendo adeſſet: totam illam clauſulam, vt antè dixi, pro-
ſcriptionem, non legem putauit, qua ciuis optimè de Rep. meritus, nominatim, ſine iu
dicio, vnà cum ſenatu Reip. eſſet ereptus. Vt verò iniit magiſtratum, non dicam quid
egerit prius, ſed quid omnino egit aliud, niſi vt me conſeruato veſtram in poſterum
dignitatem authoritatémque ſanciret? Dii immortales, quantum mihi beneficium de-
7 diſſe videmini, quòd hoc anno P. Lentulus Cõſul fuit: qua͂to maius dediſſetis, ſi ſuperio-

re anno fuiſſet? nec enim eguiſſem medicina conſulari, niſi conſulari vulnere concidiſ-
ſem. Audierã ex ſapientiſſimo homine atque optimo ciue & viro Q. Catulo, non ſæpe
vnum Conſulem improbum, duos verò nunquam, excepto illo Cinnano tempore,
fuiſſe. Quare meam cauſam ſemper fore firmiſſimam dicere ſolebat, dum vel vnus in
Rep. eſſet Conſul. quod verè dixerat, ſi illud de duobus Conſulibus, quod antè in Rep.
non fuerat, perenne ac proprium manere potuiſſet. Quòd ſi Q. Metellus illo tempo-
re Conſul fuiſſet vnicus, dubitatis quo animo fuerit in me conſeruando futurus, cùm
in reſtituẽdo authorem fuiſſe aſcriptorémque videatis? Sed fuerunt duo Conſules, quo-
rum mentes anguſtæ, humiles, prauæ, oppletæ tenebris ac ſordibus, nomem ipſum Cõ-
ſulatus, ſplendorem illius honoris, magnitudinem tanti imperii nec intueri, nec ſuſti- 8
nere, nec capere potuerunt: non Conſules, ſed mercatores prouinciarum ac venditores
veſtræ dignitatis: quorum alter à me Catilinam amatorem ſuum multis audientibus,
alter Cethegum conſobrinũ ſuum repoſcebat: qui me duo ſceleratiſſimi poſt hominũ
memoriam non Conſules, ſed latrones, non modò deſeruerunt, in cauſa præſertim pu-
blica & conſulari, ſed prodiderũt, oppugnarunt, omni auxilio non ſolùm ſuo, ſed etiam
veſtro, cæterorúmque ordinum ſpoliatum eſſe voluerunt: quorum alter tamen neque
me, neque quenquam ſefellit. Quis enim vllam vllius boni ſpem haberet in eo, cuius
primum tempus ætatis palàm fuiſſet ad omnes libidines diuulgatum? qui ne à ſanctiſ-
ſima quidem parte corporis potuiſſet hominum impuram intemperantiam propulſa-
re: qui, cùm ſuam rem non minus ſtrenuè, quàm poſtea publicam, confeciſſet, egeſta- 9
tem & luxuriam domeſtico lenocinio ſuſtentauit? qui niſi in aram Tribunatus con-
fugiſſet, neque vim Prætoris, nec multitudinẽ creditorum, nec bonorum proſcriptio-
nem effugere potuiſſet: quo in magiſtratu niſi rogationem de piratico bello tuliſſet,
profectò & egeſtate & improbitate coactus piraticam ipſe feciſſet, ac minore quidem
cum Reip. detrimento, quàm quòd intra mœnia nefarius hoſtis, prædóque verſatus eſt.
quo inſpectante ac ſedente, legem Tribunus pl. tulit, ne auſpiciis obtemperaretur: ne
obnuntiare concilio aut comitiis, ne legi intercedere liceret: vt lex AElia & Fuſia ne
valerent, quæ noſtri maiores certiſſima ſubſidia Reip. contra tribunitios furores eſſe
voluerunt. idémque poſtea, cùm innumerabilis multitudo bonorum de Capitolio ſup-
plex ad eum ſordidata veniſſet, cúmque adoleſcentes nobiliſſimi, cunctíque Equites R. 10
ſe ad lenonis impuriſſimi pedes abieciſſent: quo vultu cincinnatus ganeo non ſolùm
ciuium lachrymas, verùm etiam patriæ preces repudiauit? neque eo contentus fuit, ſed
etiam in concionem aſcendit: eáque dixit, quæ, ſi eius vir Catilina reuixiſſet, dicere non
eſſet auſus: ſe Nonarum Dec. quæ me Conſule fuiſſent, cliuíque Capitolini pœnas ab
Equitibus R. eſſe repetiturum: neque ſolùm id dixit, ſed, quos ei commodum fuit, cõ-
pellauit: L. verò Lamiam, Equitem R. præſtanti dignitate hominem, & ſaluti meæ pro
familiaritate Reip. pro fortunis ſuis amiciſſimum, Conſul imperioſus exire vrbe iuſſit:
&, cùm vos veſtem mutandam cenſuiſſetis, cunctíque mutaſſetis, atque idem omnes
boni iam antè feciſſent, ille vnguentis oblitus, cum toga prætexta, quam omnes Præ-
tores, AEdiléſque tum abiecerant, irriſit ſqualorem veſtrum, & luctum gratiſſimæ ci- 11
uitatis: fecítque, quod nemo vnquam Tyrannus: vt, quo minus occultè veſtrum ma-
lum gemeretis, nihil diceret: ne apertè incommoda patriæ lugeretis, ediceret. Cùm ve-
rò in circo Flaminio non à Tribuno pl. Conſul in concionem, ſed à latrone archipira-
ta productus eſſet: primùm proceſſit, qua authoritate vir? vini, ſomni, ſtupri plenus, ma-
denti coma, compoſito capillo, grauibus oculis, fluentibus buccis, preſſa voce, & te-
mulenta: quòd in ciueis indemnatos eſſet animaduerſum, id ſibi dixit grauis author
vehementiſſimè diſplicere. Vbi nobis hæc authoritas tandiu tanta latuit? cur in luſtris
& helluationibus huius calamiſtrati ſaltatoris tam eximia virtus tandiu ceſſauit? Nam
ille alter Ceſoninus Caluentius ab adoleſcentia verſatus eſt in foro, cùm eum præter
ſimulatam verſutámque triſtitiam nulla res commẽdaret, non Conſulis ſtudium, non

12 diſcendi initia rei militaris,non cognoſcendorum hominum,non liberalitas. Quem
prætetiẽs cùm incultũ, horridũ,mœſtúmque vidiſſes, etiã ſi agreſtem & inhumanum
exiſtimares,tamen libidinoſum & perditũ non dubitares.Cum hoc homine,aut cum
ſtipite AEthiope,ſi in foro conſtitiſſes,nihil crederes intereſſe: ſine ſenſu,ſine ſapore,
elinguem,tardum,inhumanũ, neglectum, Cappadocẽ modò abreptum de grege væ-
nalium diceres.idem domi quàm libidinoſus, quàm impurus,quàm intemperãs, non
ianua receptis,ſed pſeudothyro intromiſſis voluptatibus? Cùm verò etiam literas ſtu-
dere incipit, & helluo immanis cum Græculis philoſophari, tum eſt Epicureus: non
penitùs illi diſciplinæ,quæcunque eſt,deditus,ſed captus vno verbo voluptatis. Habet
autẽ magiſtros non ex iſtis ineptis,qui dies totos de officio ac de virtute diſſerunt, qui
13 ad laborem,ad induſtriã,ad pericula pro patria ſubeunda adhortantur: ſed eos,qui diſ-
putent horam nullam vacuam voluptate eſſe debere, in omni parte corporis ſemper
oportere aliquod gaudiũ delectationẽmq; verſari. His vtitur quaſi præfectis libidinum
ſuarum : hi voluptates omnes veſtigant atque odorantur: hi ſunt conditores, inſtru-
ctoréſque conuiuii:iidẽ expendunt atque æſtimant voluptates, ſententiámque dicunt
& iudicant,quantum cuique libidini tribuendũ eſſe videatur. Horum ille artibus eru-
ditus, ita contempſit hanc prudẽtiſſimam ciuitatem, vt omnes ſuas libidines, omnia
flagitia latẽre poſſe arbitraretur,ſi modò vultũ importunũ in forum detuliſſet. Is non
me,quãquam equidẽ non cognoram eum propter Piſonum affinitatem,quem longẽ
hinc ab hoc genere cognatio materna Tranſalpini ſanguinis abſtuliſſet,ſed vos popu-
lúmque R.non cõſilio,neque eloquẽria, quod in multis ſæpe accidit,ſed rugis, ſuper-
14 ciliòque decepit.L.Piſo,túne auſus es iſto oculo,non dicã iſto animo:iſta fronte,non
vita:tanto ſupercilio,non enim poſſum dicere tãtis geſtis,cum Gabinio cõſociare cõ-
ſilia peſtis meæ? Non te illius vnguẽtorũ odor,non vini anhelitus, non frons calami-
ſtri notata veſtigiis in eam cogitationẽ adducebat,vt,cùm illius re ſimilis fuiſſes,fron
tis tibi integumẽto ad occultãda tanta flagitia diutius vti non liceret? Cum hoc coïre
auſus es,vt cõſularem dignitatẽ,vt Reip.ſtatũ, vt Senatus authoritatẽ, vt ciuis optimẽ
meriti fortunas prouinciarũ fœdere addiceres? Te Conſule,tuis edictis,& imperiis Se-
natui populóq; R.non eſt licitũ non modò ſententiis atque authoritate ſua,ſed ne lu-
ctu quidẽ,ac veſtitu Reip.ſubuenire.Capuæne te putabas,in qua vrbe domiciliũ quon-
dam ſuperbiæ fuit,Cõſulem eſſe,ſicut eras eo tẽpore:an Romæ,in qua ciuitate omnes
15 ante vos Cõſules Senatui paruerunt? Tu es auſus in Circo Flaminio productus cum
tuo illo pari dicere, te ſemper miſericordẽ fuiſſe? quo verbo Senatũ atque omneis bo-
nos tum,cùm à patria peſtem depuliſſent,crudeles demonſtrabas fuiſſe. Tu miſericors
me affinẽ tuũ, quẽ comitiis prærogatiuæ primũ cuſtodẽ præfeceras, quẽ Calendis Ian.
tertiò loco ſententiam rogaras, cõſtrictum inimicis Reip.tradidiſti: tu meum gene-
rum,propinquum tuũ,tu affinẽ tuam,meam filiam ſuperbiſſimis & crudeliſſimis ver-
bis à genibus tuis repuliſti: idémque tu clementia ac miſericordia ſingulari,cùm ego
vnà cum Rep.non tribunitio,ſed cõſulari ictu cõcidiſſem,tãto ſcelere, tantáque intẽ-
perantia fuiſti, vt ne vnam quidẽ horam intereſſe paterere inter meam peſtẽ & tuam
prædam,ſaltẽ dum cõticeſceret illa lamẽtatio & gemitus vrbis. Nondum palàm factũ
16 erat cõcidiſſe Rẽp.cùm tibi arbitria funeris ſoluebãtur: vno eodémque tẽpore domus
mea diripiebatur,ardebat, bona ad vicinũ Cõſulem de Palatio, de Tuſculano ad itẽ vi-
cinum alterũ Conſulem deferebãtur:cùm,iiſdem operis ſuffragiũ ferẽtibus, eodẽ gla-
diatore latore,vacuo non modò à bonis,ſed etiã à liberis,atq; inani foro, ignaro popu-
lo R.quid ageretur,Senatu verò oppreſſo & afflicto,duobus impiis nefariiſque Conſu-
libus,ærariũ,prouinciæ,legiones,imperia donabãtur.Horum Cõſulũ ruinas vos Con-
ſules veſtra virtute fulſiſtis,ſumma Tribunorũ pl.Prætorũmq; fide, & diligẽtia ſuble-
uaſtis.Quid ego de præſtantiſſimo viro T.Annio dicam? aut quis de tali ciue ſatis di-
gnẽ vnquam loquetur? qui cùm videret ſceleratum ciuem , aut domeſticum potius

hoſtem,ſi legibus vti liceret,iudicio eſſe frangẽdum: ſin ipſa iudicia vis impediret ac
tolleret,audaciam virtute,furorem fortitudine,temeritatem conſilio,manum manu, 17
vim vi eſſe ſuperandam:primò de vi poſtulauit:poſteaquam ab eodem iudicia ſublata
eſſe vidit,ne ille omnia vi poſſet efficere,curauit.Qui docuit neque tecta,neque tem-
pla,neque forum, neque curiam ſine ſumma virtute, ac maximis opibus, & copiis ab
inteſtino latrocinio poſſe defendi:qui primus poſt meum diſceſſum , metũ bonis , ti-
morem huic ordini, ſeruitutem depulit ciuitati. Quam rationẽ pari virtute, animo,
fide P.Seſtius ſecutus,pro mea ſalute,pro veſtra authoritate, pro ſtatu ciuitatis nullas
ſibi inimicitias, nullam vim, nullos impetus , nullum vitæ diſcrimen vitandum vn-
quam putauit · qui cauſam Senatus exagitatam cõcionibus improborum, ſic ſua dili-
gentia multitudini commẽdauit,vt nihil tam populare,quàm veſtrum nomen: nihil
tam omnibus charum aliquando,quàm veſtra authoritas videretur:qui me cùm om- 18
nibus rebus,quibus Tribunus pl.potuit,defendit,tum reliquis officiis iuxta,ac ſi meus
frater eſſet,ſuſtentauit· cuius ego clientibus,libertis,familia,copiis, literis ita ſum ſu-
ſtentatus, vt meæ calamitatis non adiutor ſolùm, verùm etiam ſocius videretur. Iam
cæterorum officia ſtudiáque vidiſtis: quàm cupidus mei C.Seſtilius, quàm ſtudioſus
veſtri, quàm non varius fuerit in cauſa. Quid Moſopius?cui ego ipſi,parẽti,fratríque
eius ſentio quantum debeam:qui,cùm à me voluntas eorum in priuato iudicio eſſet
offenſa,publici mei beneficii memoria priuatam offenſionem obliterauerunt·Iam T.
Fadius,qui mihi Quæſtor fuit:M.Curtius,cuius ego patri Quæſtor fui,ſtudio,amore,
animo huic neceſſitudini non defuerunt. Multa de me C. Meſſinius & amicitiæ &
Reip.cauſa dixit : legem ſeparatim initio de ſalute mea promulgauit. Q.Fabritius ſi, 19
quæ de me agere conatus eſt, ea contra vim & ferrũ perficere potuiſſet, mẽſe Ianuario
noſtrum ſtatum recuperaſſemus: quem ad ſalutem meam volũtas impulit, vis retar-
dauit, authoritas veſtra reuocauit · Iam verò Prætores quo animo in me fuerint, vos
exiſtimare potuiſtis, cùm L.Cæcilius priuatim me ſuis omnibus copiis ſtuduerit ſu-
ſtẽtare, publicè promulgarit de mea ſalute cum collegis penè omnibus, direptoribus
autem meorũ bonorum in ius adeundi poteſtatẽ non fecerit. M.autẽ Calidius ſtatim
deſignatus,ſententia ſua, quàm eſſet chara ſibi mea ſalus,declarauit. Omnia officia C.
Septimii,Q.Valerii,P.Craſſi,Sex.Quintilii,C.Cornuti ſumma & in me, & in Remp.
conſtiterũt.Quæ cùm libẽter cõmemoro, tum non inuitus nõnullorũ in me nefariè 20
cõmiſſa prætereo.Non eſt mei tẽporis,iniurias meminiſſe:quas ego,etiã ſi vlciſci poſ-
ſem,tamen obliuiſci mallẽ.Aliò transferenda mea tota vita eſt, vt bene de me meritis
referam gratiam,cum apertis hoſtibus bellũ geram, timidis amicis ignoſcam, prodi-
toribus meis non indicem dolorẽ profectionis meæ,defenſores reditus dignitate con-
ſoler. Quòd ſi mihi nullum aliud eſſet officiũ in omni vita reliquum, niſi vt erga du-
ces ipſos & principes atque authores ſalutis meæ ſatis gratus iudicarer: tamen exiguũ
reliquæ vitæ tẽpus non modò ad referẽdam, verùm etiã ad cõmemorandam gratiam
mihi relictũ putarem. Quando enim ego huic homini ac liberis eius,quando omnes
mei gratiã referent?Quæ memoria,quæ vis ingenii,quæ magnitudo obſeruantiæ tot
tantíſque beneficiis reſpõdere poterit?qui mihi primus afflicto & iacenti conſulatem 21
fidem,dexterámq; porrexit:qui me à morte ad vitam,à deſperatione ad ſpem,ab exitio
ad ſalutẽ reuocauit:qui tanto amore in me,ſtudio in Remp.fuit, vt excogitaret quẽ-
admodum calamitatem meam non modò leuaret,ſed etiã honeſtaret.Quid enim ma-
gnificentius,quid præclarius mihi accidere potuit,quàm quod illo petente vos decre-
uiſtis,vt cuncti ex omni Italia,qui Remp.ſaluam vellent,ad me vnum hominem fra-
ctum,& propè diſſipatũ reſtituendũ & defendendũ venirẽt? vt qua voce à te Romule
poſt Romam cõditam Cõſul vſus eſſet pro vniuerſa Rep.apud eos ſolùm,qui eius vo-
cem exaudire poſſent,eadem voce Senatus omnibus agris, vicis,atque oppidis ciues,
totámque Italiam ad vnius ſalutẽ defendendam excitaret. Quid ego glorioſius meis

11 poſteris potui relinquere, quàm hoc, Senatum iudicaſſe, qui ciuis me non defendiſſet,
cum Remp. ſaluam noluiſſe? Itaque tantú veſtra authoritas, tátum eximia Cóſulis di-
gnitas valuit, vt omne is flagitium ſe cómittere putaret, ſiquis non veniret. idémque
Conſul, cùm illa incredibilis multitudo Romam, & penè Italia ipſa veniſſet, vos fre-
quentiſsimos in Capitoliú cóuocauit. quo tépore quantam vim haberet vera bonitas,
aut vera nobilitas, intelligere potuiſtis. Ná Q. Metellus, & inimicus, & frater inimi-
ci, perſpecta veſtra voluntate, omnia priuata odia depoſuit: quem P. Seruilius, vir cùm
clariſſimus, tum verò optimus, mihíque amiciſſimus, & authoritatis, & orationis ſuæ
diuina quadam grauitate ad ſui generis, cõmuniſque ſanguinis facta virtutéſque re-
uocauit, vt haberet in cóſilio & fratré ab inferis ſocium rerum meatú, & omneis Me-
13 tellos præſtantiſſimos ciueis penè ex Acheronte excitatos, in quibus Numidicú illum
cuius quondam de patria diſceſſus honeſtus ipſi, bonis omnibus tamen luctuoſus vi-
ſus eſt. Itaque fuit is non modò ſalutis defenſor, qui ante hoc vnum beneficiú fuerat
inimicus, verùm etiam aſcriptor dignitatis meæ. quo quidé die cùm c c c c x Senato-
res eſſetis, magiſtratúſq; omnes adeſſent, diſſenſit vnus, is qui ſua lege cóiuratos etiam
ab inferis excitandos putarat. Atque illo die, quo Remp. meis conſiliis conſeruatam
grauiſſimis verbis, & plurimis iudicaſſetis, idem Conſul curauit, vt eadem à principi-
bus ciuitatis in concione poſtero die dicerentur. Cùm quidem ipſe egit ornatiſſimè
meam cauſam, perfecítque aſtante atque audiente Italia tota, vt nemo cuiuſquá con-
14 ducti aut perditi vocé acerbam, atque inimicam bonis poſſet audire. Ad hæc non mo-
dò adiumenta ſalutis, ſed etiam ornaméta dignitatis meæ reliqua vos iidem addidiſtis:
decreuiſtis, nequis vlla ratione rem impediret: qui id impediſſet, grauiter moleſtéque
laturos: illú contra Remp. ſalutémque bonorum, concordiámque ciuium facturum:
& vt ad vos ea ſtatim referrentur: méque etiam, ſi diutius calumniarentur, redire iuſſi-
ſtis. Quid, vt agerentur gratiæ, qui è municipiis veniſſent? Quid, vt ad illam diem, res
cùm rediſſent, rogarentur, vt pari ſtudio conuenirent? quid denique illo die, quem P.
Lentulus mihi fratríque meo, liberíſque noſtris natalem conſtituit, non modò ad no-
ſtram, verùm etiam ad ſempiterni memoriam temporis, quo die nos comitiis centu-
riatis, quæ maximè maiores iuſta dici haberíque voluerút, arceſſiuit in patriam: vt eæ-
dem centuriæ, quæ me Conſulem fecerant, Conſulatum meum comprobarent? quo
15 die quis ciuis fuit, qui fas eſſe putaret, quacunque aut ætate, aut valetudine eſſet, non ſe
de ſalute mea ſententiam ferre? Quando tantam frequentiá in campo, tantum ſplen-
dorem Italiæ totius, ordinúmque omnium? quando illa dignitate rogatores, diribito-
res, cuſtodéſque vidiſtis? Itaque P. Lentuli beneficio excellẽti atque diuino non ſolùm
reducti ſumus in patriá, ſicut nonnulli clariſſimi ciues, ſed equis inſignibus, & curru
aurato reportari. Poſſum ego ſatis in Cn. Pompeium vnquá gratus videri, qui non ſo-
lùm apud vos, qui omnes idem ſentiebatis, ſed etiá apud vniuerſum populú R. ſalutem
Reip. & cóſeruatá per me, & cóiunctam eſſe cum mea dixerit? qui cauſam meam pru-
dentibus cómendarit, imperitos edocuerit, eodémq; tépore improbos authoritate ſua
cópreſſerit, bonos excitarit: qui populú R. pro me, tanquá pro fratre, aut pro parente,
16 non ſolùm hortatus ſit, verùm etiá obſecrarit: qui, ipſe cùm propter metú dimicatio-
nis & ſanguinis domo ſe teneret, etiá à ſuperioribus Tribunis petierit, vt de ſalute mea
& promulgarét & referrẽt: qui in colonia nuper cõſtituta cùm ipſe gereret magiſtra-
tú, in qua nemo erat emptus interceſſorú, vim & crudelitaté priuilegii, authoritate ho
neſtiſſimorú hominú, & publicis literis cõſignauit, princépſq; Italiæ totius præſidium
ad meam ſaluté implorãdú putauit: qui cùm ipſe mihi ſemper amiciſſimus fuiſſet, etiá
vt ſuos neceſſarios mihi amicos redderet, elaborauit. Quibus auté officiis T. Annii be-
neficia remunerabor, cuius omnis actio, ratio, cogitatio, totus denique Tribunatus ni-
hil aliud fuit, niſi cóſtans, perpetua, fortis, inuicta defenſio ſalutis meæ? Quid de P. Se-
ſtio loquar, qui ſuá erga me beneuolẽtiá, & fidé non ſolùm animi dolore, ſed etiá cor-

poris vulneribus oſtendit? Vobis verò P. C. ſingulis & egi, & agam gratias vniuerſis: 17
egi initio, quantum potui: ſatis ornatéque agere nullo modo poſſum. Et quanquã ſunt
in me præcipua merita multorum, quæ ſileri nullo modo poſſunt: tamen huius tem-
poris ac timoris mei non eſt, conari commemorare beneficia in me ſingulorũ: nam
difficile eſt non aliquem, neſas quenquam præterire. Ego vos vniuerſos, Patres Con-
ſcripti, deorum numero colere debeo. ſed vt in ipſis diis immortalibus non ſemper
eoſdem, atque aliàs alios ſolemus & venerari & precari: ſic in hominibus de me diui-
nitus meritis omnis erit ætas mihi ad eorum erga me merita prædicanda atque reco-
lenda. Hodierno autem die nominatim à me magiſtratibus ſtatui gratias eſſe agẽdas,
& de priuatis vni, qui pro ſalute mea municipia, coloniáſque adiſſet, populũ R. ſup- 18
plex obſecraſſet, ſententiam dixiſſet eam, quam vos ſecuti, mihi dignitatem meam
reddidiſtis. Vos me florentem ſemper ornaſtis: laborantem, mutatione veſtis & pro-
pè luctu veſtro, quoad licuit, defendiſtis. Noſtra memoria ſenatores ne in ſuis quidem
periculis mutare veſtem ſolebant: in meo periculo Senatus veſte mutata fuit, quoad
licuit per eorũ edicta, qui mea pericula non modò ſuo præſidio, ſed etiam veſtra de-
precatione nudarunt. Quibus ego rebus obiectis, cùm mihi priuato confligendum
viderem cum eodem exercitu, quem Conſul non armis, ſed veſtra authoritate ſupe-
ratam, multa mecum ipſe reputaui. dixerat in concione Conſul, ſe cliui Capitolini
pœnas ab Equitibus R. repetiturum. nominatim alii compellabantur, alii citabãtur,
alii relegabantur: aditus templorum erãt non ſolùm præſidiis & manu, verùm etiam 19
demolitione ſublati. alter Conſul, vt me & Remp. non modò dedereret, ſed etiam ho-
ſtibus Reip. proderent, pactionibus eos ſuorum præmiorum obligarat. Erat alius ad
portas cum imperio in multos annos, magnóque exercitu: quem ego inimicũ mihi
fuiſſe nõ dico: tacuiſſe, cùm diceretur eſſe inimicus, ſcio. Duæ partes eſſe in Rep. cùm
putarentur, altera me depoſcere propter inimicitias, altera timidè defendere propter
ſuſpicionem cædis putabatur. qui autem me depoſcere videbãtur, in hoc auxerunt di-
micationis metum, quòd nunquam inficiãdo ſuſpicionem hominum curámque mi-
nuerunt. Quare cùm viderem Senatum ducibus orbatum, me à magiſtratibus partim
oppugnatum, partim proditum, partim derelictum, ſeruos ſimulatione collegiorum
nominatim eſſe cõſcriptos, copias omneis Catilinæ penè iiſdem ducibus ad ſpem cæ-
dis & incendiorum eſſe reuocatas, Equites R. proſcriptionis, municipia vaſtitatis, om- 20
nes cædis metu eſſe permotos: potui, potui P. C. multis authoribus fortiſsimis viris
me vi, armiſque defendere: nec mihi ipſe ille animus idem meus, vobis non incogni-
tus, defuit: ſed videbam, ſi viciſſem præſentem aduerſariũ, nimium multos mihi alios
eſſe vincendos: ſi victus eſſem, multis bonis & pro me, & mecum, etiam poſt me eſſe
pereundũ, tribunitiique ſanguinis vltores eſſe præſenteis, meæ mortis pœnas iudicio
& poſteritati referuari. Nolui, cùm Conſul communem ſalutem ſine ferro defendiſ-
ſem, meam priuatus armis defendere: bonóſque viros lugere malui meas fortunas,
quàm ſuis deſperare. ac ſi ſolus eſſem interſectus, mihi turpe: ſi cum multis, Reip. fu-
neſtum fore videbatur. Quòd ſi mihi æternam eſſe propoſitam ærumnam arbitrarer,
morte me ipſe potius, quàm ſempiterno dolore multaſſem. ſed cùm viderem me non 21
diutius, quàm ipſam Remp. ex hac vrbe abfuturum: neque ego illa exterminata mihi
remanendum putaui: & illa, ſimul atque reuocata eſt, me ſecum pariter reportauit.
Mecum leges, mecum quæſtiones, mecum iura magiſtratuum, mecũ Senatus autho-
ritas, mecum libertas, mecum etiam frugum vbertas, mecum deorum & hominum
ſanctitates omnes & religiones abfuerunt. quæ ſi ſemper abeſſent, magis veſtras for-
tunas lugerem, quàm deſiderarem meas: ſin aliquãdo reuocarẽtur, intelligebam mihi
cum illis vnà eſſe redeundum. cuius mei ſenſus certiſſimus teſtis eſt hic idem, qui
cuſtos capitis fuit, Cn. Plancius, qui omnibus prouincialibus ornamentis, commodiſ-
que depoſitis, totam ſuam Quæſturam in me ſuſtentando & conſeruando collocauit.

Qui ſi mihi Quæſtor imperatori fuiſſet, in filii loco fuiſſet: nunc certè erit in parentis,
32 cùm fuerit Quæſtor non imperii, ſed doloris mei. Quapropter Patres Conſcripti, quoniam in Remp. ſum pariter cum Rep. reſtitutus, non modò in ea defendenda nihil minuam de libertate mea priſtina, ſed etiam adaugebo. Etenim ſi eam tum defendebam, cùm aliquid mihi illa debebat, quid nunc me facere oportet, cùm ego illi plurimum debeo? Nam quid eſt, quod animum meum frangere aut debilitare poſſit, cuius ipſam calamitatem non modò nullius delicti, ſed etiam diuinorum in Remp. beneficiorum teſtem eſſe videatis: nam & importata eſt, quia defenderam ciuitatem: & mea voluntate ſuſcepta eſt, ne à me defenſa Reſp. per eundem me extremum in diſcrimen vocaretur. Pro me non, vt pro P. Popilio nobiliſſimo homine, adoleſcentes filii, non propin-
33 quorum multitudo populum R. eſt deprecata: non, vt pro Q. Metello ſummo & clariſſimo viro, ſpectata iam adoleſcentia filius: non L. & C. Metelli conſulares, nõ eorum liberi, non Q. Metellus Nepos, qui tum Conſulatum petebat: nõ Luculli, Seruilii, Scipiones, Metellorum filii flentes, ac ſordidati populo R. ſupplicauerunt: ſed vnus frater, qui in me pietate filius, conſiliis parens, amore (vt erat) frater inuentus eſt, ſqualore, & lachrymis, & quotidianis precibus deſiderium mei nominis renouari, & rerum geſtarum memoriam vſurpari coëgit. qui cùm ſtatuiſſet, niſi per vos me recuperaſſet, eandem ſubire fortunam, atque idem ſibi domicilium & vitæ & mortis depoſceret: nunquam nec magnitudinem negotii, nec ſolitudinem ſuam, nec vim inimicorum ac tela pertimuit. Alter fuit propugnator mearum fortunarum, & defenſor aſſiduus, ſum-
34 ma virtute & pietate C. Piſo gener: qui minas inimicorum meorum, qui inimicitias affinis mei, propinqui ſui Conſulis, qui Pontum & Bithyniam Quæſtor præ mea ſalute neglexit. Nihil vnquã ſenatus de P. Popilio decreuit: nunquam in hoc ordine Q. Metelli mẽtio facta eſt. Tribuniiis ſunt illi rogationibus, interfectis inimicis, deniq; nulla authoritate ſenatus reſtituti, cùm alter eorum ſenatui paruiſſet, alter vim, cædémque fugiſſet. Nam C. quidem Marius, qui hac hominum memoria tertius ante me conſularis tempeſtate ciuili expulſus eſt, non modò à ſenatu non eſt reſtitutus, ſed reditu ſuo ſenatum cunctum penè deleuit. nulla de illis magiſtratuum conſenſio, nulla ad Remp. defendendam populi R. conuocatio, nullus Italiæ motus, nulla decreta municipiorum & coloniarum extiterunt. Quare cùm me veſtra authoritas arceſſierit, populus R. reuocarit, Reſp. implorarit, Italia cuncta penè ſuis humeris reportarit: nõ com-
35 mittam P. C. vt, cùm ea mihi ſint reſtituta, quæ in poteſtate mea non fuerunt, ea non habeam, quæ ipſe præſtare poſſim, præſertim cùm illa amiſſa recuperarim, virtutem & fidem nunquam amiſerim.

Pro domo ſua, ad Pontifices,

ORATIO XXIX.

1 CVM multa diuinitus Pontifices à maioribus noſtris inuenta atque inſtituta ſunt, tum nihil præclarius, quàm quòd vos eoſdem & religionibus deorum immortalium, & ſummæ Reip. præeſſe voluerunt: vt ampliſſimi & clariſſimi ciues Remp. bene gerendo, religiones religionibus ſapienter interpretando, Remp. conſeruarent. Quòd ſi vllo tempore magna cauſa in ſacerdotum populi R. iudicio ac poteſtate verſata eſt, hæc profectò tanta eſt, vt omnis Reip. dignitas, omnium ciuium ſalus, vita, libertas, aræ, foci, dii penates, bona, fortunæ, domicilia veſtræ ſapientiæ, fidei, poteſtatíque cõmiſſa creditáque eſſe videantur. Vobis hodierno die conſtituendum eſt, vtrum poſthac amenteis ac perditos magiſtratus improborum ac ſceleratorũ ciuium præſidio nu-

dare,an etiam deorú immortalium religione armare malitis. Nam ſi illa labes ac flamma Reip. ſuum illum peſtiferum & funeſtum Tribunatum, quem æquitate humana tueri non poteſt,diuina religione defenderit:aliæ cerimoniæ nobis erunt,alii antiſtites deorum immortalium,alii interpretes religionum requirendi.ſin autem veſtra authoritate,ſapientiáque Pontifices,ea,quæ furore improborum in Rep. ab aliis oppreſſa, ab aliis deſerta,ab aliis prodita,geſta ſunt,reſcinduntur: erit cauſa,cur cóſilium maiorum in ampliſſimis viris ad ſacerdotia deligendis iure ac merito laudare poſſimus. Sed quoniam ille demens, ſi ea, quæ ego per hos dies in ſenatu de Rep. ſenſi, vituperaſſet, aliquem ſe aditum ad aures veſtras eſſe habiturum putauit: omittam ordinem dicendi meum:reſpondebo hominis furioſi non orationi,qua ille vti non poteſt,ſed conuitio, cuius exercitationem cùm intolerabili petulantia, tú etiam diuturna impunitate muniuit. Ac primùm illud à te homine veſano ac furioſo requiro,quæ te táta pœna tuorum ſcelerum flagitiorúmque vexet,vt hos tales viros,qui non ſolùm cóſiliis ſuis, ſed etiam ſpecie ipſa dignitatem Reip. ſuſtinent,quòd ego in ſententia dicéda ſalutem ciuium cum honore Cn. Pompeii coniunxerim,mihi eſſe iratos,& aliud de ſumma religione hoc tempore ſenſuros,ac me abſente ſenſerint,arbitrere? Fuiſti tu,inquit,apud Pontifices ſuperior:ſed etiàm,quoniá te ad populum contuliſti,ſis inferior,neceſſe eſt. Itáne verò?quod in imperita multitudine eſt vitioſiſſimum,varietas & inconſtantia,& crebra,tanquam tempeſtatum,ſic ſententiarum commutatio,hoc tu ad hos transferas, quos ab inconſtantia grauitas, à libidinoſa ſententia certú & definitum ius religionú, vetuſtas exemplorum,authoritas literarum,monimentorúmque deterret?Túne es ille, inquit,quo ſenatus carere non potuit?quem boni luxerunt?qué Reſp. deſiderauit?quo reſtituto,ſenatus authoritaté reſtituiá putabamus,quam primùm aduenieus prodidiſti? Nondum de mea ſententia dico:impudentiæ primùm reſpondebo tuæ. Hunc igitur funeſta Reip. peſtis,húc tu ciuem ferro & armis,& exercitus terrore,& Conſulum ſcelere,& audaciſſimorum hominum minis,ſeruorum delectu,obſeſſione templorum,occupatione fori,oppreſſione curiæ,domo & patria,ne cum improbis boni ferro dimicarét, cedere curaſti:quem à ſenatu,quem à bonis omnibus,quem à cuncta Italia deſideratú, accerſitum,reuocatum conſeruandæ Reip. cauſa confiteris? At enim in ſenatú venire,in Capitolium intrare turbulento illo die non debuiſti. Ego verò neq; veni,& domi me tenui,quandiu turbulétum tempus fuit,cùm ſeruos tuos,à te iampridem ad bonorum cædem paratos, cum illa tua conſceleratorum ac perditorú manu armatos in Capitolium tecú veniſſe conſtabat. Quod cùm mihi nuntiaretur,ſcio me domi manſiſſe, & tibi & gladiatoribus tuis inſtaurandæ cædis poteſtatem non feciſſe. Poſteaquam mihi nuntiatum eſt, populum R. in Capitolium propter metum atque inopiam rei frumentariæ conueniſſe, miniſtros autem ſcelerum tuorú perterritos,partim amiſſis gladiis,partim ereptis diffugiſſe:veni non ſolùm ſine vllis copiis ac manu,verùm etiá cum paucis amicis. An ego,cùm P. Lentulus Cos. optimè de me ac de Rep. meritus,cùm Q. Metellus,qui cùm meus inimicus eſſet,frater tuus,& diſſenſioni noſtræ,& precibus tuis ſalutem ac dignitatem meam prætuliſſet,me arceſſerent in ſenatum: cùm tanta multitudo ciuium tam recenti officio ſuo me ad referendam gratiam nominatim vocarét, non venirem,cùm præſertim te iam illinc cum tua fugitiuorum manu diſceſſiſſe conſtaret? Hîc tu me etiam cuſtodem defenſorémq; Capitolii,templorúmq; omnium,hoſtem Capitolinú appellare auſus es,quòd, cùm in Capitolio ſenatú duo Conſules haberent,eò venirem? Vtrúmne eſt tempus aliquod,quo in ſenatum veniſſe turpe ſit:an res illa talis erat,de qua agebatur,vt rem ipſam repudiare, & eos,qui agebát, condemnare deberé? Primùm dico,ſenatoris eſſe boni,ſemper in ſenatú venire: nec cum his ſentio, qui ſtatuunt minus bonis téporibus in ſenatum ipſi non venire:non intelligentes hác; ſuá nimiam perſeuerántiam vehementer iis,quorú animum offendere voluerút,gratam & iucundá fuiſſe. At enim nonnulli propter timorem,quòd ſe in ſenatu tutò nó eſſe

arbitrabantur,diſceſſerunt. Non reprehendo,nec quæro,fueritne aliquid pertimeſcen-
dum:puto,arbitrio ſuo quenque timere oportere. Cur ego non timuerim,quæris? quia
te illinc abiiſſe cõſtabat. Cur,cùm viri boni nõnulli putarint tutò ſe in ſenatu eſſe non
poſſe,ego non idem ſenſerim? Cur,cùm ego me exiſtimaſſem tutò omnino in ciuitate
eſſe non poſſe,illuc irem?an aliis licet,& rectè licet,in meo metu ſibi nihil timere? Mihi
vni neceſſe erit & meam & aliorum vicem pertimeſcere? An,quia non cõdemnaui ſen-
tentia mea duos Conſules, ſum reprehendendus? Eos igitur ego potiſſimum damnare
7 debui,quorum lege perfectum eſt, ne ego indemnatus,atque optimè de Rep. meritus,
damnatorum pœnam ſuſtinerem?quorũ etiam delicta propter eorum egregiam in me
conſeruando voluntatem non modò me,ſed omneis bonos ferre oporteret,eorũ opti-
mum cõſilium ego potiſſimum per eos in meam priſtinam dignitatem reſtitutus con
ſilio repudiatem meo? At quam ſentẽtiam dixi?primùm eam,quam populi ſermo in
animis noſtris iam antè defixerat: deinde eam, quæ erat ſuperioribus diebus agitata in
ſenatu:deinde eã,quam ſenatus frequens tum,cùm mihi eſt aſſenſus,ſecutus eſt:vt ne-
que allata ſit à me res inopinata ac recens,nec ſiquod in ſententia vitium eſt,magis ſit
eius qui dixerit,quàm omnium qui probarint. At enim liberũ ſenatus iudicium pro-
pter metum non fuit. Si timuiſſe eos facis,qui diſceſſerunt: concede,non timuiſſe eos,
8 qui remanſerunt.ſin autem ſine iis,qui tum abfuerũt,nihil diſcerni liberè potuit: cùm
omnes adeſſent,cœptum eſt referri de inducendo S.C.ab vniuerſo ſenatu reclamatum
eſt. Sed quæro,in ipſa ſentẽtia,quoniam princeps ego ſum eius,atque author,quid re-
prehendatur: verũ cauſa capiendi noui conſilii non fuit,an meæ partes in ea cauſa non
præcipuæ fuerũt:an aliò potius cõfugiendum fuit? quæ vis,quæ cauſa maior eſſe,quàm
fames potuit,quàm ſeditio,quàm conſilia tua,tuorúmque,qui,facultate oblata ad im-
peritorum animos incitandos, renouaturum te tua illis funeſta latrocinia ob annonæ
cauſam putarunt? Frumentum prouinciæ frumentariæ partim non habebant, partim
in alias terras,credo,propter varietatem venditorum miſerant:partim,quò gratius eſ-
ſet tũ,cùm in ipſa fame ſubueniſſent,cuſtodiis ſuis clauſum continebant,vt ſubitò no-
9 uum mitterent. Res erat non in opinione dubia,ſed in præſenti,atque ante oculos pro-
poſito periculo:neq; id cõiectura proſpiciebamus,ſed iam experti videbamus. Nã cùm
ingraueſceret annona,vt iam planè inopia ac fames, non caritas timeretur, concurſus
eſt ad templum Concordiæ factus,ſenatum illuc vocante Metello Cos. qui ſi verus fuit
ex dolore hominum & fame,certè Conſules cauſam ſuſcipere,certè ſenatus aliquid cõ-
ſilii capere potuit. ſin in cauſa fuit annona,ſeditionis quidem ſtimulator & concitator
tu fuiſti : nónne id agendum nobis omnibus fuit, vt materiem ſubtraheremus furori
tuo? Quid,ſi vtrunque fuit,vt & fames ſtimularet homines,& tu in hoc vlcere tãquam
vnguis exiſteres? nónne fuit eò maior adhibenda medicina,quæ & illud natiuum,& hoc
delectum malum ſanare poſſet? erat igitur & præſens caritas,& futura fames. inde ſaxis
10 facta lapidatio eſt:Si ex dolore plebeio nullo incitãte,magnum malum:ſi P.Clodii im-
pulſu,vſitatum hominis facinoroſi ſcelus: ſi vtrunque,vt & res eſſet ea,quæ ſua ſponte
multitudinis animos incitaret,& parati atq; armati ſeditionis duces:videtúrne ipſa Reſ-
pub.& Conſulis auxilium imploraſſe,& ſenatus fidem? Atqui vtrunque fuiſſe perſpi-
cuum eſt. difficultatem annonæ,ſummámq; inopiam rei frumentariæ,vt homines non
* iam diuturnam caritatem,ſed vt famem planè timerent,nemo negat. Hunc iſtum otii
& pacis hoſtem cauſam arrepturum fuiſſe ad incendia, cædes, rapinas, nolo Pontifices
ſuſpicemini,niſi videritis. Qui ſunt homines à Q. Metello fratre tuo Cõſule in ſenatu
palàm nominati,à quibus ille ſe lapidibus appetitum & percuſſum eſſe dixit? L. Sergiũ,
& M. Lollium nominauit. Quis eſt iſte Lollius? qui ſine ferro ne nunc quidem tecũ eſt,
qui te Tribuno pl. nihil de me dicam,ſed qui Cn. Põpeium interficiendum depopoſcit.
11 Quis eſt Sergius? armiger Catilinæ,ſtipator tui corporis,ſignifer ſeditionis,concitator
tabernariorũ,damnatus iniuriarũ,percuſſor,lapidator,fori depopulator,obſeſſor curiæ.

His atque huiuſmodi ducibus, cùm tu in annonæ caritate in Conſules, in ſenatum, in
bona fortunáſque locupletum, per cauſam inopum atque imperitorum, repentinos im
petus comparares: cùm tibi ſalus eſſe in otio nulla poſſet: cùm deſperatis ducibus decu-
riatos ac deſcriptos haberes exercitus perditorum: nónne prouidendum ſenatui fuit,
ne in hanc tantam materiem ſeditionis iſta funeſta fax adhæreſceret? fuit igitur cauſa
capiendi noui conſilii. Videte nunc, fuerintne partes meæ penè præcipuæ. Quem tum
Sergius ille tuus, quem Lollius, quẽ cæteræ peſtes in lapidatione illa nominabát? quem
annonam præſtare oportere dicebant? nónne me? quid puerorum illa concurſatio no-
cturna? num à te ipſo inſtituta me frumentũ flagitabant? quaſi verò ego aut rei frumen 12
tariæ præfuiſſem, aut compreſſum aliquod frumentum tenerem, aut in iſto genere o-
mnino quicquã aut curatione aut poteſtate valuiſſem: ſed homo ad cædem imminens
meum nomen operis ediderat, imperitis iniecerat. cùm de mea dignitate in templo Io-
uis Optimi Maximi ſenatus frequentiſſimus vno iſto diſſentiente decreuiſſet, ſubitò il
lo ipſo die cariſſimam annonam necopinata vilitas conſecuta eſt. Erant qui deos im-
mortales (id quod ego ſentio) numine ſuo reditum meum dicerent comprobaſſe. non-
nulli autem illã rem ad illam rationem, coniecturámque reuocabant: qui, quòd in meo
reditu ſpes otii & concordiæ ſita videbatur, in diſceſſu autem quotidianus ſeditionis ti
mor, iam penè belli depulſo metu commutaram annonam eſſe dicebant: quæ quia rur-
ſus in meo reditu facta erat durior, à me, cuius aduentu fore vilitatem boni viri dictita- 13
bant, annona flagitabatur. Ego denique non ſolùm ab operis tuis impulſu tuo nomi-
nabar, ſed etiam depulſis ac diſſipatis tuis copiis à populo R. vniuerſo, qui tum in Capi-
tolium conuenerat, cùm illo die minus valerem, nominatim in ſenatum vocabar. Ve-
ni expectatus. multis ſententiis iam dictis, rogatus ſum ſententiam: dixi Reip. ſaluber-
rimam, ac mihi neceſſariam. petebatur à me frumenti copia, annonæ vilitas, quaſi poſ-
* ſem aliquid in ea re gerenda: non habebatur. flagitabar bonorum expoſtulatione: im-
proborum conuitia ſuſtinere non poteram. delegaui amico locupletiori: non quò illi
ita de me merito onus illud imponerem (ſuccubuiſſem enim potius ipſe) ſed quia vide-
bam id quod omnes, quod nos de Cn. Põpeio polliceremur, id illum fide, conſilio, vir-
tute, authoritate, fœlicitate denique ſua facillimè perfecturum. Itaque ſiue hũc dii im- 14
mortales fructũ mei reditus populo R. tribuunt, vt, quemadmodum diſceſſu meo fru-
gum inopia, fames, vaſtitas, cædes, incẽdia, rapinæ, ſcelerum impunitas, fuga, formido,
diſcordia fuiſſet: ſic reditu meo vbertas agrorum, frugum copia, ſpes otii, tranquillitas
animorum, iudicia, leges, concordia populi, ſenatus authoritas mecum ſimul reducta
videantur: ſiue egomet aliquid aduentu meo, conſilio, authoritate, diligentia pro tan-
to beneficio populo R. præſtare debui: præſto, promitto, ſpondeo: nihil dico amplius:
hoc, quod ſatis eſt huic tempori, dico, Remp. annonæ nomine in id diſcrimen, quò vo-
cabatur, non eſſe venturam. Num igitur in hoc officio, quod fuit præcipuè meum, ſen-
tentia mea reprehenditur? rem maximam eripui à peſte ſummi periculi, non ſolùm eã,
ſed etiam vos à cæde, incendiis, vaſtitate. nemo negat, cùm ad cauſam caritatis acce- 15
deret iſte ſpeculator communium miſeriarum, quin ſemper in Reip. malis ſceleris ſui
faces inflammarit. Negat oportuiſſe quicquam vni extra ordinem decerni. non iam ti-
bi ſic reſpondebo, vt cæteris: Cn. Pompeio plurima, periculoſiſſima, maxima terra ma-
ríque bella extra ordinem eſſe commiſſa: quarum rerum ſiquem pœniteat, eum victo-
riæ populi R. pœnitere. non ita tecum ago. Cum his hæc à me haberi oratio poteſt, qui
ita diſputant, ſe, ſiqua res ad vnũ deferenda ſit, ad Cn. Pompeium delaturos potiſſimum:
ſed ſe extra ordinem nihil cuiquam dare: cùm Pompeio datum ſit, id ſe pro dignitate
hominis ornare ac tueri ſolere. Horum ego ſententiam ne laudem, impedior Cn. Pom
peii triumphis: quibus ille, cùm eſſet extra ordinem ad patriam defendendam vocatus,
auxit nomen populi R. imperiúmque honeſtauit. conſtantiam probo, qua mihi quoq; 16
vtendum fuit, quo ille authore extra ordinem bellum cum Mithridate Tigranéq; geſ-

ſit.ſed cum illis tamen poſſum aliquid diſputare. Tua verò quæ tanta impudentia eſt,vt
audeas dicere,extra ordinem dari nihil cuiquam oportere? qui cum lege nefaria Ptole-
mæum Regem Cypri,fratrem Regis Alexandrini,eodem iure regnantẽ cauſa incogni-
ta publicaſſes,populúmque R.ſcelere obligaſſes:cùm in eius regnum,bona,fortunas,la
trocinium huius imperii immiſiſſes, cuius cum patre,auo, maioribus ſocietas nobis &
amicitia fuiſſet:huius pecuniæ deportandæ,&,ſiquis ſuum ius defenderet,bello geren-
do M.Catonem præfeciſti.dices,Quem virum?ſanctiſſimum,prudentiſſimum,fortiſſi-
mum,amiciſſimum Reip.virtute,cõſilio,ratione vitæ mirabili ad laudem,& propè ſin-
17 gulari. Sed quid ad te,qui negas eſſe iuris,quenquam vlli Reip. extra ordinem præfici?
Atque in hoc ſolùm inconſtantiam redarguo tuam, qui in ipſo Catone,quem tu,non
pro illius dignitate produxeras,ſed pro tuo ſcelere ſubduxeras:quem tuis Sergiis,Lol-
liis,Titiis,cæteríſque cædis,& incẽdiorum ducibus obieceras:quem carnificem ciuium,
quem indemnatorum necis principem,quem crudelitatis authorem fuiſſe dixeras, ad
hunc honorem & imperium extra ordinem nominatim rogatione tua detuliſti:& tãta
fuiſti intemperantia,vt illius tui ſceleris rationem occultare non poſſes.Literas in cõ-
cione recitaſti,quas tibi à C.Cæſare miſſas diceres. CAESAR PVLCHRO. Cùm etiã
es argumentatus,amoris eſſe hoc ſignum,cùm nominibus tantùm vteretur:neq; aſcri
beret,Proconſul, aut Tribuno pl. Deinde gratulari tibi,quòd M. Catonem Tribunatu
tuo remouiſſes , & quòd idem in poſterum de extraordinariis poteſtatibus libertatem
18 ademiſſes.quas aut nunquam tibi ille literas miſit:aut,ſi miſit,in concione recitari no
luit:aut, ſiue ille miſit,ſiue tu finxiſti, certè cõſilium tuum de Catonis honore,illarum
literarum recitatione patefactum eſt.Sed omitto Catonem,cuius eximia virtus,digni-
tas,& in eo negotio,quod geſſit,fides, & continentia tegere videntur improbitatem &
legis & actionis tuæ.Quis prouinciam homini poſt homines natos turpiſſimo,ſcelera-
tiſſimo,contaminariſſimo,quis illam opimam fertilémque Syriam,quis bellum paca-
tiſſimis genribus, quis pecuniam ad emendos agros conſtitutam,ereptam vi ex Cæſa-
ris rebus actis,quis imperium infinitum dedit?Cui quidem cùm Ciliciam dediſſes,mu
taſti pactionem,& Ciliciam ad Prætorem item extra ordinem trãſtuliſti: Gabinio pre-
tio amplificato Syriam nominatim dediſti.Quid?homini teterrimo,crudeliſſimo,fal-
19 laciſſimo,omnium ſcelerum libidinúmque maculis notatiſſimo, L.Piſoni nónne no-
minatim populos liberos,multis S.C.etiam recẽti lege ſoceri ipſius liberatos,vinctos,
& conſtrictos tradidiſti?Nónne,cùm ab eo merces tui beneficii,pretiúmque prouinciæ
meo ſanguine tibi eſſet perſolutum,tamen ærarium cum eo partitus es? Itáne verò? tu
prouincias cõſulares,quas C.Gracchus, qui vnus maximè popularis fuit,nó modò non
abſtulit ab ſenatu, ſed etiam, vt neceſſe eſſet quotannis conſtitui,per ſenatum decreta
lege ſanxit:eas lege Sempronia per ſenatum decretas reſcidiſti?extra ordinẽ,ſine ſorte:
nominatim dediſti,non Conſulibus,ſed Reip. peſtibus?Nos,quòd nominatim rei ma-
ximæ penè iam deſperatæ ſummum virum ſæpe ad extrema Reip.diſcrimina delectum
præfecimus,à te reprehendemur?quid tandem?ſi,quæ tum in illis Reip.tenebris,cæciſ-
20 que nubibus, & procellis, cùm ſenatũ à gubernaculis deieciſſes, populum è naui extur-
baſſes,ipſe archipirata cum grege prædonum impuriſſimo pleniſſimis velis nauigares:
ſi,quæ tum promulgaſti,conſtituiſti,promiſiſti,vẽdidiſti,perficere potuiſſes: qui locus
orbe terrarum vacuus extraordinariis faſcibus atque imperio Clodiano fuiſſet? ſed ex-
citatus aliquando Cn. Pompeii(dicam ipſo audiente, quod ſenſi & ſentio, quoquo ani-
mo me auditurus eſt)excitatus,inquam,aliquando Cn. Pompeii nimium diu recondi-
tus , & penitus abſtruſus animi dolor ſubuenit ſubitò Reip.ciuitatémq; fractam malis,
mutam, debilitatam, abiectam metu , ad aliquam ſpem libertatis & priſtinæ dignitatis
erexit.Hic vir extra ordinem rei frumentariæ præficiendus non fuit?ſcilicet tu heluoni
ſpurciſſimo, prægustatori libidinum tuarum, homini egentiſſimo & facinoroſiſſimo,
21 Sex.Clodio, ſocio tui ſanguinis , qui ſua lingua etiam ſororem tuam à te abalienauit,

omne ſrumentum priuatũ & publicum, omnes prouincias frumentarias, omnes mã-
cipes, omneis horreorum claueis lege tua tradidiſti. qua ex re primùm caritas nata eſt,
deinde inopia: impendebat fames, incendia, cædes, direptio: imminebat tuus ſuror om-
nium ſortunis & bonis. Queritur etiam importuna peſtis, ex ore impuriſſimo Sex. Clo-
dii rem frumentariam eſſe ereptam: ſummiſque in periculis, eius viri auxilium implo-
raſſe Remp. à quo ſæpe ſe & ſeruatam & amplificatam eſſe meminiſſet. Extra ordinem
ferri nihil placet Clodio. Quid de me quod tuliſſe te dicis parricida, fratricida, ſororici-
da, nónne extra ordinẽ tuliſti? an de peſte ciuis, quemadmodum omnes iam dii atque
homines iudicarunt, conſeruatoris Reip. quemadmodum autem tute ipſe confiteris,
non modò indemnati, ſed ne accuſati quidem, licuit tibi ferre non legem, ſed neſariũ
priuilegium, lugente ſenatu, mœrentibus bonis omnibus, totius Italiæ precibus repu- 11
diatis, oppreſſa captáq; Rep? mihi, populo R. implorante, ſenatu poſcente, temporibus
Reip. flagitantibus, non licuit de ſalute populi R. ſententiam dicere? qua quidem in
ſententia ſi Cn. Pompeii dignitas aucta eſt coniuncta cum vtilitate communi, certè
laudandus eſſem, ſi eius dignitati ſuffragatus viderer, qui meæ ſaluti opem & auxilium
tuliſſet. Deſinant, deſinant homines iiſdem machinis ſperare me reſtitutũ poſſe labe-
factari, quibus antea ſtãtem perculerunt. Quod enim par amicitiæ conſularis fuit vn-
quam in hac ciuitate coniunctius, quàm fuimus inter nos, ego & Cn. Pompeius? quis
apud populum R. de illius dignitate induſtrius, quis ſenatui ſæpius dixit? qui tantus
fuit labor, quæ ſimultas, quæ contentio, quam ego non pro illius dignitate ſuſceperim?
qui ab illo in me honos, quæ prædicatio de mea laude, quæ remuneratio beneuolentiæ 13
prætermiſſa eſt? Hanc noſtram coniunctionem, hanc conſpirationem in Rep. bene ge-
renda, hanc iucundiſſimam vitæ, atque officiorum omnium ſocietatem certi homines
fictis ſermonibus & falſis criminibus diremerũt: cùm iidem illum, vt me metueret, me
caueret, monerent: iidem apud me, mihi illum eſſe vni inimiciſſimum, dicerent: vt ne-
que ego ab illo, quæ mihi petenda eſſent, ſatis audacter petere poſſem: neque ille tot
ſuſpicionibus certorum hominum, & ſcelere exulceratus, quæ meum tempus poſtula-
ret, ſatis prolixè mihi polliceretur. Data merces eſt erroris mei magna Pontifices, vt
me non ſolùm pigeat ſtultitiæ meæ, ſed etiam pudeat: qui, cùm me non repentinum
aliquod meum tempus, ſed veteres multò antè ſuſcepti, & prouiſi labores cum viro for-
tiſſimo & clariſſimo coniunxiſſent, ſim paſſus à tali amicitia diſtrahi: neque intellexe-
rim quibus aut vt apertis inimicis obſiſterem, aut vt inſidioſis amicis non crederem. 14
Proinde deſinant aliquando me iiſdem inflammare verbis. Quid ſibi iſte vult? neſcit
quantum authoritate valeat, quas res geſſerit, qua dignitate ſit reſtitutus. Cur ornat
eum, à quo deſertus eſt? ego verò neque me tum deſertum puto, ſed penè deditum: nec,
quæ ſint in illa Reip. flamma geſta contra me, neque quomodo, neque per quos, pate-
faciundum mihi eſſe arbitror. Si vtile Reip. fuit, haurire me vnum pro omnibus illam
indigniſſimam calamitatem: etiam hoc vtile ſit, quorum id ſcelere conflatum ſit, me
occultare & tacere. illud verò eſt hominis ingrati, tacere. Itaque libentiſſimè prædica-
bo, Cn. Pompeium ſtudio & authoritate æquè, vt vnumquenque veſtrum, opibus, cõ-
tentione, precibus, periculis denique præcipuè pro ſalute mea laboraſſe. Hic tois P. Lẽ-
tule, cùm tu nihil aliud dies & noctes niſi de ſalute mea cogitares, conſiliis omnibus
interfuit: hic tibi grauiſſimus author ad inſtituendam, fideliſſimus ſocius ad comparã-
dam, fortiſſimus adiutor ad rem perficiendam fuit: hic municipia coloniáſque adiit: hic 1
Italiæ totius auxiliũ cupientis implorauit: hic in ſenatu princeps ſententiæ fuit: idém-
que cùm dixiſſet, tum etiam pro ſalute mea populum R. obſecrauit. Quare iſtam ora-
tionem, qua es vſus, omittas licet, poſt illam ſententiam, quam dixeram de annona, Põ-
tificum animos eſſe mutatos. Proinde quaſi iſti aut de Cn. Pompeio aliter, atque ego
exiſtimo, ſentiant: aut, quid mihi pro expectatione populi R. pro Cn. Pompeii meritis
erga me, pro ratione mei temporis faciendum fuerit, ignorent: aut etiam ſi cuius fortè

Pontificis animum, quod certò ſcio aliter eſſe, mea ſentẽtia offendit, alio modo ſit con-
ſtituturus aut de religione Pontificum, aut de Rep. quàm eum aut cerimoniarum ius,
16 aut ciuitatis ſalus coẽgerit. Intelligo Pontifices me plura extra cauſam dixiſſe, quàm
aut opinio tulerit, aut voluntas mea: ſed cùm me purgatũ vobis eſſe cuperem, tũ etiam
veſtra in me attentè audiendo benignitas prouexit orationem meam. Sed hoc cõpen-
ſabo breuitate eius orationis, quæ pertinet ad ipſam cognitionem veſtram: quæ cùm ſit
in ius religionis, & in ius Reipub. diſtributa, religionis partẽ, quæ multò eſt verboſior,
prætermittens, de iure Reip. dicam. Quid eſt enim aut tam arrogans, quàm de religio-
ne, de rebus diuinis, cerimoniis, ſacris, Pontificũ collegium docere conari? aut tam ſtul-
tum, quàm, ſiquis quid in veſtris libris inuenerit, id narrare vobis? aut tam curioſum,
quàm ea ſcire velle, de quibus maiores noſtri vos ſolos & conſuli & ſcire voluerũt? Ne-
go potuiſſe iure publico, legibus iis, quibus hæc ciuitas vtitur, quenquã ciuem vlla eiuſ-
17 modi calamitate affici ſine iudicio. Hoc iuris in hac ciuitate etiam tum, cùm Reges eſ-
ſent, dico fuiſſe: hoc nobis eſſe à maioribus traditum, hoc eſſe denique proprium libe-
ræ ciuitatis, vt nihil de capite ciuis, aut de bonis ſine iudicio ſenatus, aut populi, aut eo-
rum, qui de quaque re conſtituti Iudices ſint, detrahi poſſit. Vidéſne me non radicitus
euellere omneis actiones tuas? neque illud agere, quod apertũ eſt, te omnino nihil geſ-
ſiſſe iure, non fuiſſe Tribunum pl. hoc dico, eſſe parricidium. Dico apud Pontifices: Au-
gures adſunt: verſor in medio iure publico. Quod eſt Pontifices ius adoptionis? nempe
vt is adoptet, qui neque procreare iam liberos poſſit: &, cùm potuerit, ſit expertus. quæ
deinde cauſa cuique ſit adoptionis, quæ ratio generum ac dignitatis, quæ ſacrorũ, quæ-
ri à Pontificum collegio ſolet. Quid eſt horum in iſta adoptione quæſitum? adoptat an-
nos viginti natus, etiam minor, ſenatorem: liberorúmne cauſa? at procreare poteſt, ha-
18 bet vxorem, ſuſcepit etiam liberos. Exhæredabit igitur pater filium. quid ſacra Clodiæ
gentis, cur intereunt, quod in te eſt? quæ omnis notio Pontificum, cùm adoptaret, eſſe
debuit. niſi fortè ex te ita quæſitũ eſt, num perturbare Remp. ſeditionibus velles: & ob
eam cauſam adoptari, non vt filius eſſes, ſed vt Tribunus pl. fieres, & funditus euerteres
ciuitatem. reſpondiſti credo te ita velle. Pontificibus bona cauſa viſa eſt: approbauerũt.
non ætas eius, qui adoptabat, quæſita eſt, vt Cn. Aufidio, M. Puppio: quorum vterq; no-
ſtra memoria, ſumma ſenectute, alter Oreſtem, alter Piſonem adoptauit. quas adoptio-
nes, ſicut alias innumerabiles, hæreditates nominis, pecuniæ, ſacrorum ſecutæ ſunt. tu
neque Fonteius es, qui eſſe debebas: neque patris hæres, neque amiſſis ſacris paternis, in
hæc adoptiua veniſti. ita perturbatis ſacris, contaminatis gentibus, & quam deſeruiſti,
19 & quam polluiſti, iure Quiritum legitimo tutelarum & hæreditatum relicto, factus es
eius filius contra fas, cuius per ætatem pater eſſe potuiſti. Dico apud Pontifices: nego
iſtam adoptionem põtificio iure eſſe factam: primùm, quòd ex veſtræ ſint ætates, vt is,
qui te adoptauit, vel tibi loco filii per ætatem eſſe potuerit: deinde, quòd cauſa quæri ſo
let adoptandi, vt & is adoptet, qui, quod natura iam aſſequi non poteſt, & legitimo &
pontificio iure quærat: & ita adoptet, vt nequid aut de dignitate generum, aut de ſacro-
rũ religione minuatur: illud in primis, nequa calumnia, nequa fraus, nequis dolus adhi
beatur, vt hæc ſimulata adoptio filii quammaximè veritatem illam ſuſcipiendorum
liberorum imitata eſſe videatur. Quæ maior calumnia eſt, quàm venire imberbem ado
leſcentulum, bene valentem ac maritum, dicere, filium ſenatorem populi R. ſibi velle
20 adoptare? id autem ſcire & videre omnes, non, vt ille filius inſtituatur, ſed vt è patriciis
exeat, vt Tribunus pl. fieri poſſit, idcirco adoptari? neq; id obſcurè: nam adoptatũ eman
cipari ſtatim, ne ſit eius filius, qui adoptarit. cur ergo adoptatur? probate genus adoptio-
nis: iam omnium ſacra interierint, quorum cuſtodes vos eſſe debetis: iam patricius ne-
mo relinquetur: cur enim quiſquã vellet Tribunum pl. ſe fieri non licere? anguſtiorem
ſibi eſſe petitionem Conſulatus, in ſacerdotium cùm poſſit venire: quia patricio nõ ſit
locus, nõ venire? vt cuique aliquid acciderit, quare commodius ſit eſſe plebeium, ſimili

ratione adoptabitur. Itaque populus R. breui tempore neque Regem ſacrorum, neque Flamines, nec Salios habebit: nec ex parte dimidia reliquós ſacerdotes, neque authores centuriatorum & curiatorum comitiorum : auſpiciáque populi R. ſi magiſtratus patricii creati non ſint, intereant neceſſe eſt, cùm Interrex nullus ſit, quòd & ipſum patricium eſſe, & à patricio prodi neceſſe eſt. Dixi apud Pontifices, iſtam adoptionem nullo decreto huius collegii probatam, contra omne Pontificium ius ſactam, pro nihilo eſſe habendam. qua ſublata, intelligis totum Tribunatum tuum concidiſſe. Venio ad Augures. quorum ego libros, ſiqui ſunt reconditi, non ſcrutor: non ſum in exquirendo iure Augurum curioſus: hæc, quæ vnà cum populo didici, quæ ſæpe in concionibus reſponſa ſunt, noui. negant ſas eſſe agi cum populo, cùm de cælo ſeruatum ſit. Quo die de te lex curiata lata eſſe dicatur, audes negare de cælo eſſe ſeruatum? adeſt præſens, vir ſingulari virtute, conſtantia, grauitate prædirus, M. Bibulus. hunc Conſulem illo ipſo die contendo ſeruaſſe de cælo. Infirma ſunt igitur acta, tua ſententia, C. Cæſaris viri ſortiſſimi? minimè. neque enim mea iam quicquam intereſt, exceptis iis telis, quæ ex illius actionibus in meum corpus immiſſa ſunt. Sed hæc de auſpiciis, quæ ego nunc perbreuiter attingo, acta ſunt à te. tu tuo præcipitante iam & debilitato Tribunatu, auſpiciorum patronus ſubitò extitiſti: tu M. Bibulum in concionem, tu Augures produxiſti: te interrogante, Augures reſponderunt, cùm de cælo ſeruatum ſit, cum populo agi non poſſe: tibi M. Bibulus quærenti, ſe de cælo ſeruaſſe, reſpondit: idémque in concione dixit ab Appio ſratre tuo productus, te omnino, quòd contra auſpicia adoptatus eſſes, Tribunum pl. non ſuiſſe. Tua denique omnis actio poſterioribus menſibus ſuit, omnia, quæ C. Cæſar egiſſet, quæ contra auſpicia eſſent acta, per ſenatum reſcindi oportere. quod ſi fieret, dicebas te tuis humeris me cuſtodem vrbis in vrbem relaturum. Videte hominis amentiam, vbi per ſuum Tribunatum Cæſaris actis alligatus teneretur. Si & ſacrorum iure Pontifices, & auſpiciorum religione Augures totum euertunt Tribunatum tuum, quid quæris amplius? an etiam apertius aliquod ius populi atque legum? hora fortaſſe ſexta diei queſtus ſum in iudicio, cùm C. Antonium collegam meum deſenderem, quædam de Rep. quæ mihi viſa ſunt ad illius miſeri cauſam pertinere. Hæc homines improbi ad quoſdam viros ſortes longè aliter, atque à me dicta erant, detulerunt. Hora nona illo ipſo die tu es adoptatus. Si, quod in cæteris legibus trinumnundinum eſſe oportet, id in adoptione ſatis eſt trium eſſe horarum: nihil reprehendo. ſin eadem obſeruanda ſunt, decreuit ſenatus, M. Druſi legibus, quæ contra legem Cæciliam & Didiam latæ eſſent, populum non teneri. Iam intelligis omni genere iuris, quod in ſacris, quod in auſpiciis, quod in legibus ſit, te Tribunũ pl. non ſuiſſe? atque ego hoc totum non ſine cauſa relinquo. video enim quoſdam clariſſimos viros, principes ciuitatis, aliquot locis iudicaſſe, te cum plebe iure agere potuiſſe: qui etiã de me ipſo, cum tua rogatione funere elatam Remp. eſſe dicerent, tamen id funus, etſi miſerum atque acerbum ſuiſſet, iure indictũ eſſe dicebant. quod de me ciue ac de Rep. bene merito tuliſſes, funeſtum ſunus te indixiſſe Reip. quod ſaluis auſpiciis tuliſſes, iure egiſſe dicebant. quare licebit, vt opinor, nobis eas actiones non infirmare, quibus illi actionibus conſtitutum Tribunatum tuum comprobauerunt. Fueris ſanè Tribunus pl. tam iure legéque, quàm fuit hic ipſe Rullus vir omnibus rebus clariſſimus atque ampliſſimus, quo iure, quo more, quo exemplo legem nominatim de capite ciuis indemnati tuliſti? vetant leges ſacratæ, vetant XII tabulæ, leges priuatis hominibus irrogari: id eſt enim priuilegium. Nemo vnquam tulit: nihil eſt crudelius, nihil pernicioſius, nihil quod minus hæc ciuitas ferre poſſit. Proſcriptionis miſerrimum nomen illud, & omnis acerbitas Syllani temporis quid habet, quod maximè ſit inſigne ad memoriam crudelitatis? opinor pœnam in ciues R. nominatim ſine iudicio conſtituram. Hanc vos igitur Pontifices iudicio atque authoritate veſtra Tribuno pl. poteſtatem dabitis, vt proſcribere poſſit, quos velit? quæro enim, quid ſit aliud proſcribere, Velitis,

iubeatis, vt M. Tullius in ciuitate ne ſit, bonáque eius vt mea ſint. ita enim fecit: etſi
aliis verbis tulit. Hoc plebiſcitum eſt? hæc lex, hæc rogatio eſt? hoc vos pati poteſtis,
hoc ferte ciuitas, vt ſinguli ciues ſingulis verſiculis è ciuitate tollantur? Equidem iam
perſunctus ſum: nullam vim, nullum impetum metuo: expleui animos inuidorum:
placaui odia improborum: ſaturaui etiam perfidiam & ſcelus proditorum: denique de
mea cauſa, quæ videbatur perditis ciuibus ad inuidiam eſſe propoſita, iam omnes vr-
36 bes, omnes ordines, omnes dii atque homines iudicauerunt. Vobiſmetipſis Pontifi-
ces, & veſtris liberis, cæteriſque ciuibus pro veſtra authoritate & ſapientia conſulere
debetis. nam cùm tam moderata iudicia populi ſint à maioribus conſtituta: primùm,
vt ne pœna capitis cum pecunia coniungatur: deinde, ne niſi prodicta die quis accu-
ſetur: vt ter antè magiſtratus accuſet intermiſſa die, quàm multam irroget, aut indi-
cet: quarta ſit accuſatio trinum nundinum, prodicta die, qua die iudicium ſit futu-
rum: cùm multa etiam ad placandum, atque ad miſericordiam reis cōceſſa ſint: dein-
de exorabilis populus, facilis ſuffragatio pro ſalute: denique etiam, ſiqua res illū diem
aut auſpiciis aut excuſatione ſuſtulit, tota cauſa iudiciúmque ſublatum eſt. Hæc cùm
37 ita ſint in re, vbi crimen eſt, vbi accuſator, vbi teſtes: quid indignius, quàm, qui neque
adeſſe ſit iuſſus, neque citatus, neque accuſatus, de eius capite, liberis, fortunis omni-
bus conductos, & ſicarios, egentes, & perditos ſuffragium ferre, & eam legem putare?
At ſi hoc de me potuit, quem honos, quem dignitas, quem cauſa, quem Reſp. tueba-
tur, cuius denique pecunia non expetebatur, cui nihil oberat præter conuerſionē ſta-
tus, & inclinationem communium temporum: quid tādem futurum eſt iis, quorum
vita remota ab honore populari, & ab hac illuſtri gratia eſt: pecuniæ autem tātæ ſunt,
vt eas nimium multi egentes, ſumptuoſi, nobiles concupiſcant? Date hanc Tribuno
pl. licentiam, & intuemini pauliſper animis iuuentutem, & eos maximè, qui immine-
re iam cupiditate videntur in tribunitiam poteſtatem: collegia mediusfidius Tribu-
norum pl. tota reperientur hoc iure firmato, quæ coëant de hominum locupletiſſi-
morum bonis, præda præſertim populari, & ſpe largitionis oblata. At quid tulit legū
38 ſcriptor peritus & callidus? Velitis, iubeatis, vt M. Tullio aqua & ignis interdicatur?
crudele, nefarium, ne in ſceleratiſſimo quidem ciue ferundum ſine iudicio. Non tu-
lit vt interdicatur? Quid ergo? Vt interdictum ſit. O cœnum, ò portentum, ò ſcelus,
hanc tibi legem Clodius ſcripſit ſpurciorem lingua ſua, vt interdictum ſit, cui non ſit
interdictum? Sexte noſter bona venia dic, quoniam iam dialecticus es, & hoc quoque
liguris: quod factum non eſt, vt ſit factum, ferri ad populum, aut verbis vllis ſanciri,
aut ſuffragiis confirmari poteſt? hoc tu ſcriptore, hoc conſiliario, hoc miniſtro om-
nium non bipedum ſolùm, ſed etiam quadrupedum impuriſſimo Remp. perdidiſti.
neque tu eras tam excors, támque demens, vt neſcires hunc Clodium eſſe, qui contra
leges faceret: & alios eſſe, qui leges ſcribere ſolerent. ſed neque eorum, neque cætero-
39 rum, in quibus eſſet aliquid modeſtiæ, cuiuſquam tibi poteſtas fuit: neque tu legum
ſcriptoribus iiſdem potuiſti vti, quibus cæteri: neque operum architectis: neque Pon-
tificem adhibere quem velles: poſtremò ne in prædæ quidem ſocietate mancipem,
aut prædæ ſocium, extra tuorum gladiatorum numerum: aut denique ſuffragii lato-
rem in iſta tua proſcriptione quenquam, niſi furem aut ſicarium, reperire potuiſti.
Itaque cùm tu florens, ac potens per medium forum popularis volitares, amici illi tui
te vno amico tecti, & beati, qui ſe populo commiſerāt, ita repellebantur, vt etiam Pa-
latinam tuam perderent. qui in iudicium venerant, ſiue accuſatores erant, ſiue rei, te
deprecante damnabātur. denique etiam ille nouitius Ligur, vænalis aſcriptor & ſub-
ſcriptor tuus, cùm M. Papyrii ſui fratris eſſet teſtamento & iudicio improbatus, mor-
tem eius ſe velle perſequi dixit: nomen Sex. Propertii detulit: accuſare alienæ damna-
40 tionis, ſceleriſque ſocius propter calumniæ metum non eſt auſus. De hac igitur lege
dicimus, quæ iure togata videatur: cuius quā quiſque partē tetigit, digito, voce, præda,

ſuffragio, quocunque venit, repudiatus, conuictúſque diſceſſit. Quid, ſi his verbis ſcri-
pta eſt iſta proſcriptio, vt ſe ipſa diſſoluat? eſt enim, quòd M. Tullius ſalſum S.C. retu-
lerit. Si igitur retulit ſalſum S.C. tum eſt rogatio: ſi non retulit, nulla eſt. Satíſne tibi
videtur à Senatu iudicatum, me non modò non ementitum eſſe authoritaté eius or-
dinis, ſed etiã vnum poſt vrbem conditam diligentiſſimè Senatui paruiſſe? quot mo-
dis doceo, legem iſtam, quam vocas, non eſſe legem? quid, ſi etiam pluribus de rebus
vno ſortitu retuliſti? taménne arbitraris, id quod M. Druſus in legibus ſuis pleriſque,
bonus ille vir M. Scaurus, & L. Craſſus cõſularis non obtinuerint, id te poſſe omnium
facinorum, & ſtuprorum omnium Decumis & Clodiis authoribus obtinere? Tuliſti de 41
me, ne reciperer, non vt exirem: quem, tu ipſe non poteras dicere, non licere eſſe Ro-
mæ. Quid enim diceres? damnatum? certè non. Expulſum? quî licuit? ſed tamen ne id
quidem eſt ſcriptũ, vt exirem. pœna eſt, qui receperit: quam omnes neglexerunt. Eie-
ctio nuſquam eſt. verum ſit. quid operum publicorum exactio? quid nominis inſcri-
ptio? tibi num aliud videtur eſſe, ac meorum bonorum direptio, præterquam quòd ne
id quidem per legem Liciniam, vt ipſe tibi curationé ferres, facere potuiſti? quid hoc
ipſum, quod nunc apud Pontifices agis, te meam domũ conſecraſſe, te monimentum
feciſſe, in meis ædibus te ſignum dedicaſſe, eáque te ex vna rogatiuncula feciſſe? vnum
& idé videtur eſſe, atque id quod de me ipſo nominatim tuliſti? Tam hercule eſt vnum,
quàm quod idem tu lege vna tuliſti: vt Cyprius Rex cuius maiores huic populo ſocii 42
atque amici ſemper fuerunt, cùm bonis omnibus ſub præcone ſubiiceretur, & exules
Byzantium reducerentur. Eidem, inquit, vtraque de re negotium dedi. Sed quid, ſi ei-
dem negotium dediſſes, vt in Aſia Ciſtophorũ flagitaret, inde iret in Hiſpaniam: cùm
Romæ deceſſiſſet, Conſulatum ei petere liceret: cùm factus eſſet, prouinciam Syriam
obtineret? quoniã de vno homine ſcriberes, vna res eſſet? Quòd ſi iam populus R. de
iſta re conſultus eſſet, & non omnia per ſeruos latronéſque geſſiſſes: nónne fieri po-
terat, vt populo de Cyprio Rege placeret, de exulibus Byzantiis diſpliceret? quæ eſt
enim alia vis, quæ ſententia Cæciliæ legis & Didiæ, niſi hæc, ne populo neceſſe ſit in
coniunctis rebus compluribus aut id, quod nolit, accipere: aut id, quod velit, repudia- 43
re? Quid, ſi per vim tuliſti? taménne lex eſt? aut quicquam iure geſtum videri poteſt,
quod per vim geſtum eſſe conſtet? an ſi in ipſa latione tua capta iam vrbe lapides ia-
cti, ſi manus collata non eſt, idcirco tu ad illã labem atque eluuiem ciuitatis ſine ſum-
ma vi peruenire potuiſti? cùm in tribunali Aurelio conſcribebas palàm non modò li-
beros, ſed etiam ſeruos ex omnibus vicis concitatos, vim tum videlicet non parabas?
cùm edictis tuis tabernas claudi iubebas, non vim imperitæ multitudinis, ſed homi-
num honeſtorum modeſtiam, prudentiámque quærebas? cùm arma in ædem Caſto-
ris comportabas, nihil aliud, niſi vti nequid per vim agi poſſet, machinabare? cùm ve-
rò gradus Caſtoris conuelliſti ac remouiſti, tum, vt modeſtè tibi agere liceret, homi-
nes audaces ab eius templi aditu atque aſcenſu repuliſti? cùm eos qui in conuentu vi- 44
rorum bonorum verba de ſalute mea fecerãt, adeſſe iuſſiſti, eorúmque aduocationem
manibus, ferro, lapidibus diſcuſſiſti, tum profectò oſtendiſti vim tibi maximè diſpli-
cere? Verùm hæc furioſa vis veſani Tribuni pl. facilè ſuperari, frangíque potuit viro-
rum bonorum vel virtute, vel multitudine. Quid? cùm Gabinio Syria dabatur, Mace-
donia Piſoni, vtrique infinitũ imperium, ingens pecunia, vt tibi omnia permitterent,
te adiuuarent, tibi manum, copias, tibi ſuos paratos centuriones, tibi pecunias, tibi fa-
miliam cõpararent: te ſuis ſceleratis concionibus ſubleuarent, Senatus authoritatem
irriderent, Equitibus R. mortem, proſcriptionémque minitarentur: me terrerent mi-
nis, mihi cædem & dimicationem denuntiarent: meam domum refertam viris bonis
per amicos ſuos complerent: proſcriptionis metu me frequentia nudarent: virorum 45
bonorum me præſidio ſpoliarent: Senatum pro me non modò propugnare, ampliſſi-
mum ordiné, ſed etiã plorare, & ſupplicare mutata veſte prohiberent: ne tum quidem

vis erat? Quid igitur ego geſſi,aut qui timor fuit?non dicam in me quidem: fac me ti-
midum eſſe natura. quid illa tot virorum fortiſſimorum millia? quid illi Equites R?
quid Senatus? quid denique omnes boni? ſi nulla erat vis, cur me flentes potius
proſecuti ſunt,quàm aut increpantes retinuerunt,aut irati reliquerunt? an hoc time-
bam, ſi mecum ageretur more inſtitutóque maiorum, vt poſſem præſens ſuſtinere?
vtrum,ſi dies dicta eſſet,iudicium mihi fuit pertimeſcendum?an ſine iudicio priuile-
gium?iudiciũ in cauſa tam turpi? ſcilicet is homo ſum, qui,etiam ſi cauſa eſſet igno-
ta,dicendo non poſſem explicare? an eam cauſam probare non poteram, cuius tanta
bonitas eſt, vt ea ipſa non modò ſe, ſed etiam me abſentē per ſe probarit? an Senatus?
46 an ordines?an ii,qui cuncta ex Italia ad me reuocandum conuolauerunt,ſegniores me
præſente ad me retinendum,& conſeruandũ fuiſſent in ea cauſa, quam ipſe iam par-
ricida talem dicat fuiſſe, vt me ab omnibus ad meam priſtinam dignitatem expecta-
tum atque reuocatum queratur? An verò in iudicio periculi nihil fuit: priuilegium
pertimui,ne,mihi præſenti ſi multa irrogaretur,nemo intercederet?tam inops aut ego
eram ab amicis,aut tam nuda Reſp. à magiſtratibus? quid, ſi vocatæ tribus eſſent: pro-
ſcriptionem non dicam in me ita de ſua ſalute merito, ſed omnino in vllo ciue com-
probauiſſent? an,ſi ego præſens fuiſſem, veteres illæ copiæ coniuratorum, tuíque per-
diti milites atque egentes, & noua vis ſceleratiſſimorum Conſulum corpori meo pe-
percíſſent? qui,cùm eorũ omnium crudelitati,ſcelerique ceſſiſſem, ne abſens quidem
luctu meo mentes illorum ſatiare potui. Quid enim vos vxor mea miſera violarat,
47 quam vexauiſtis, raptauiſtis,omni crudelitate lacerauiſtis? Quid mea filia,cuius fletus
aſſiduus, ſordéſque lugubres vobis erant iucundæ, cæterorum omnium mentes ocu-
lóſque flectebant? quid paruus filius, quem, quandiu abſui, nemo niſi lachrymantem
confectúmque vidit? quid fecerat, quòd eum toties per inſidias interficere voluiſtis?
Quid frater meus,qui cùm aliquáto poſt meum diſceſſum ex prouincia veniſſet, ne-
que ſibi viuendum, niſi me reſtituto, putaret,cùm eius mœror, ſqualor incredibilis,&
inauditus omnibus mortalibus miſerabilis videbatur: quoties ex veſtro ferro ac ma-
nibus eſt elapſus? Sed quid ego veſtram crudelitatem expromo,quam in ipſum me ac
meos adhibuiſtis,qui parietibus,qui tectis, qui columnis, ac poſtibus meis horrificum
quoddam,& nefarium omni imbutum odio bellum intuliſtis? Non enim te arbitror,
cùm poſt meum diſceſſum,omnium locupletum fortunas,omnium prouinciarũ fru
48 ctus,& Tetrarcharum ac Regum bona, ſpe & auaritia deuoraſſes, argenti & ſupelle-
ctilis meæ cupiditate eſſe cæcatum: non exiſtimo Campanum illum Conſulem cum
ſaltatore collega,cùm alteri totam Achaiam, Theſſaliam, Bœotiam, Græciam, Mace-
doniam,omnémque Barbariam, bona ciuium R. condonaſſes: alteri Syriam, Babylo-
nem, Perſas, integerrimas, pacatiſſimáſque gētes, ad diripiendum tradidiſſes, illos tam
cupidos liminum meorum,& columnarum, & valuarum fuiſſe. neque porrò illa ma-
nus,copiǽque Catilinæ cæmentis ac tignis tectorum meorum ſe famem ſuam exple-
turas putauerũt. Sed vt hoſtium vrbes,nec omnium hoſtium,verùm eorum, quibuſ-
cum acerbum bellum, inteſtinúmque ſuſcepimus,non præda adducti, ſed odio ſole-
mus excidere:quòd in quos propter eorum crudelitatem inflammatæ mentes noſtræ
49 fuerunt, cùm horum etiam tectis, ac ſedibus reſidere aliquod bellum ſemper videre-
tur. Nihil erat latum de me:non adeſſe eram iuſſus: non citatus fueram: eram etiam
tuo iudicio ciuis incolumis:cùm domus in Palatio, villa in Tuſculano, altera ad alte-
rum Conſulem transferebatur:Senatum Conſules vetabant: columnæ marmoreæ ex
ædibus meis inſpectante populo R. ad ſocerum Conſulis portabantur: in fundum au-
tem vicini Conſulis non modò inſtrumentum, aut ornamenta villæ, ſed etiam arbo-
res transferebantur: cùm ipſa villa non prædæ cupiditate (quid enim erat prædæ?) ſed
odio & crudelitate funditus euerteretur: domus ardebat in Palatio non fortuito, ſed
oblato incendio:Conſules epulabantur, & in coniuratorum gratulatione verſabãtur,

cùm alter ſe Catilinæ delicias,alter Cethegi conſobrinum fuiſſe diceret. Hanc ego vim 50
Pontifices,hoc ſcelus,hunc furorem meo corpore oppoſito à bonorum omnium ceruicibus depuli:omnemque imperum diſcordiarum , omnem diu collectam vim improborum,quæ inueterata cõpreſſo odio, atque tacito iam erumpebat in actum, tam audaces duces excepi meo corpore:in me vno conſulates faces iactæ manibus tribunitiis:in me omnia,quæ ego quondam retuderam,coniurationis nefaria tela adhæſerunt. Quòd ſi, vt multis fortiſſimis viris placuit,vi & armis contra vim decertare voluiſſem: aut viciſſem cum magna internicione improborum, ſed tamen ciuium: aut interfectis bonis omnibus,quod illis optatiſſimum erat, vnà cum Rep.concidiſſem. Videbam,viuo Senatu populóque R.celerẽ mihi ſumma cum dignitate reditum: nec intelligebam fieri diutius poſſe, vt mihi non liceret eſſe in ea Rep. quam ipſe ſeruaſ- 51
ſem. quòd ſi non liceret, audieram & legeram, clariſſimos noſtræ ciuitatis viros ſe in medios hoſtes ad perſpicuã mortẽ pro ſalute exercitus inieciſſe: ego pro ſalute Reip. vniuerſæ dubitarem? hoc meliore cõditione, quàm Decii, quòd illi ne auditores quidem ſuæ gloriæ,ego etiam ſpectator meæ laudis eſſe potuiſſem?Itaque infractus furor tuus inanes faciebat impetus : omnem enim vim omnium ſceleratorũ acerbitas mei caſus exceperat. Non erat in tam immani iniuria,tantiſque ruinis nouæ crudelitati locus. Cato fuerat proximus (quid ageres,non erat) vt qui modus omnibus moribus fuerat,idem eſſet iniuriæ.Quid? poſſes extrudere ad Cypriam pecuniam.præda perierit:alia non deerit: hunc modò amandandum eſſe. ſic M.Cato inuiſus quaſi per beneficium Cyprum relegatur.eiiciuntur duo,quos videre improbi non poterant,alter per 52
honorem turpiſſimũ, alter per honeſtiſſimam calamitatem . Atque vt ſciatis non hominibus iſtum,ſed virtutibus hoſtem ſemper fuiſſe: me expulſo, Catone amandato, in eum ipſum ſe conuertit, quo authore,quo adiutore,in cõcionibus, ea quæ gerebat omnia, quæque geſſerat, ſe feciſſe, & facere dicebat. Cn. Pompeium, quem omnium iudicio longè principem eſſe ciuitatis videbat, diutius furori ſuo veniam daturũ non arbitrabatur. qui ex eius cuſtodia per inſidias Regis amici filium hoſtẽ captiuum ſurripuiſſet,& ea iniuria virum fortiſſimum laceſſiſſet,ſperauit iiſdem ſe copiis cum illo poſſe confligere,quibuſcum ego noluiſſem bonorũ periculo dimicare : & primò quidem adiutoribus Conſulibus : poſtea fregit fœdus Gabinius: Piſo tamen in fide manſit.quas iſte tum cædes,quas lapidationes, quas fugas fecerit : quàm facile ferro quoti- 53
dianiſque inſidiis, cùm iam à firmiſſimo robore copiarum ſuarum relictus eſſet, Cn. Pompeium foro curiáque priuarit,domúmque cõiecerit,vidiſtis. ex quo iudicare poteſtis,quanta vis illa fuerit oriens,& congregata,cùm hæc Cn. Pompeiũ terruerit iam diſtracta & extincta. Hoc vidit in ſententia dicenda Calendis Ian. vir prudentiſſimus, & cùm Reip.tum mihi, tum etiam veritati amiciſſimus, L.Cotta, qui legem de meo reditu ferendam non cenſuit: qui me conſuluiſſe Reip. ceſſiſſe tempeſtati,amiciorem vobis,cæteriſque ciuibus, quàm mihi ac meis extitiſſe,vi,armis,diſſenſione hominum ad cædem inſtituta,nouóque dominatu pulſum eſſe dixit:nihil de meo capite potuiſſe ferri,nihil eſſe inſcriptum,aut poſſe valere: omnia contra leges,moréмque maiorum temerè,turbulentè,per vim,per furorem eſſe geſta. Quòd ſi illa lex eſſet, nec referre ad Senatum Conſules, nec ſententiam dicere ſibi licere : quorum vtrunque cùm 54
fieret,non oportere, vt de me lex ferretur,decerni,ne illa, quæ nulla eſſet, eſſe lex iudicaretur. Sententia verior, grauior, vtilior, melior Reipub. nulla eſſe potuit. hominis enim ſcelere & furore notato,ſimilis à Rep.labes in poſterũ dimouebatur. neque hoc Cn.Pompeius, qui ornatiſſimam de me ſententiam dixit, vóſque Pontifices, qui me veſtris ſententiis, authoritatibuſque defendiſtis, non vidiſtis,illam eſſe nullam, atque eſſe potius flammam temporis, interdictum ſceleris,vocem furoris: ſed proſpexiſtis, nequa popularis in vos aliquando inuidia redundaret, ſi ſine populi iudicio reſtituti videremur. Eodémque conſilio M.Bibuli fortiſſimi viri Senatus ſententiam ſecutus

eſt, vt vos de mea domo ſtatueretis: non quòd dubitaret, quin ab iſto nihil legibus, ni-
hil religionibus, nihil iure eſſet actum: ſed nequis oriretur aliquando in tanta vberta-
55 te improborum, qui in meis ædibus aliquam religionem reſidere diceret. Nam le-
gem quidem iſtam nullam eſſe, quotieſcunque de me ſenatus ſententiam dixit, toties
iudicauit: quoniam quidem ſcripto illo iſtius ſententiam dicere vetabatur: atque hác
rem par illud ſimile Piſo & Gabinius vidit. Homines legum iudiciotúmque metuen-
tes, cúm frequentiſſimus ſenatus eos, vt de me referrent, quotidie flagitaret, nó ſe rem
improbare dicebant, ſed lege iſtius impediri. Erat hoc verum: nam impediebantur: ve-
rùm ea lege, quam idem iſte de Macedonia Syriáque tulerat. hanc tu P. Lentule ne-
que priuatus, neque Conſul legem eſſe vnquam putaſti: nam Tribunis pl. referenti-
bus, ſententiam de me deſignatus Conſul ſæpe dixiſti: ex Calendis Ian. quoad perfe-
cta res eſt, de me retuliſti: legem promulgaſti, tuliſti: quorum tibi, ſi eſſet illa lex, nihil
liceret. At etiam Q. Metellus, collega tuus, vir clariſſimus, quam legem eſſe homines
alieniſſimi à P. Clodio iudicarent Piſo & Gabinius: eam nullam eſſe frater P. Clodii,
56 cùm de me ad ſenatum tecum vnà retulit, iudicauit. Sed iſti, qui Clodii leges timue-
runt, quemadmodum cæteras obſeruarunt? Senatus quidem, cuius eſt grauiſſimum
iudicium de iure legum, quotieſcunque de me conſultus eſt, toties eam nullam eſſe
iudicauit. quod idem tu Létule vidiſti in ea lege, quam de me tuliſti: nam nó eſt ita la-
tum, vt mihi Romam venire liceret, ſed vt venirem. non enim voluiſti, id quod lice-
bat, ferre, vt liceret: ſed me ita eſſe in Repub. magis vt accerſitus imperio populi R. vi-
derer, quàm ad adminiſtrandam ciuitatem reſtitutus. Hunc tu etiam pernicioſa peſtis
exulem appellare auſus es, cùm tátis ſceleribus eſſes & factis notatus, vt omnem locú,
quò adiſſes, exilii ſimillimum redderes? Quid eſt enim exul? ipſum per ſe nomen cala-
mitatis, non turpitudinis. Quando igitur eſt turpe? reuera, quádo eſt pœna peccati: opi
57 nione autem hominum, etiam ſi eſt pœna damnati. Vtrum igitur, peccato meo exulis
nomen ſubeo, an re iudicata? peccato iam neque tu id dicere audes, quem iſti ſatellites
tui felicem Catilinam nominant, neque quiſquam eorú qui ſolebant. non modò iam
nemo eſt tam imperitus, qui ea, quæ geſſi in Cóſulatu, peccata eſſe dicat: ſed nemo eſt
tam inimicus patriæ, qui non meis conſiliis patriam conſeruatam eſſe fateatur. quod
enim eſt in terris commune tantum, tantulúmue conſilium, quod non de meis rebus
geſtis ea, quæ mihi eſſent optatiſſima & pulcherrima, iudicarit? Summum eſt populi
R. populorúmque & gentium omniú ac Regum conſiliú: ſenatus decreuit, vt omnes,
qui Remp. ſaluam eſſe vellent, ad me vnum defendendum venirent: oſtendítque, nec
ſtare potuiſſe Remp. ſi ego non fuiſſem reſtitutus: nec futurá eſſe vllam, ſi non rediiſ-
ſem. Proximus eſt huic dignitati ordo Equeſter: omnes omnium publicanorú ſocie-
58 tates de meo Conſulatu ac de meis rebus geſtis ampliſſima atq; ornatiſſima decreta fe-
cerunt. Scribæ, qui nobiſcum in rationibus, monimentíſque publicis verſantur, non
obſcurum de meis in Remp. beneficiis ſuum iudicium decretúmque eſſe voluerunt.
Nullum eſt in hac vrbe collegium, nulli pagani, aut montani, quoniam plebi quoque
vrbanæ maiores noſtri conuenticula, & quaſi conſilia quædam eſſe voluerunt, qui non
ampliſſimè non modò de ſalute mea, ſed etiá de dignitate decreuerint. Nam quid ego
illa diuina atque immortalia municipiorú & coloniarum & totius Italiæ decreta com
memorem? quibus tanquá gradibus mihi videor in cælú aſcendiſſe, non ſolùm in pa-
triam reuertiſſe? Ille verò dies quis fuit, cùm te P. Létule legem de me ferenté populus
R. ipſe vidit, ſenſitque quantus & quanta dignitate eſſes? conſtat enim, nullis vnquam
comitiis campum Martium táta celebritate, tanto ſplendore omnis generis hominú,
59 ætatú, ordinum floruiſſe. Omitto ciuitatú, nationú, prouinciarú, Regum, orbis deniq;
terrarú de meis in omnes mortales meritis vnum iudiciú, vnúmq; conſenſum. Aduen
tus meus, atq; introitus in vrbem qui fuit? vtrum me patria ſic accepit, vt lucem, ſalu-
témq; redditam ſibi ac reſtitutam accipere debuit? an vt crudelem Tyrannú, quod vos

Catilinæ gregales de me dicere ſolebatis? Itaque ille vnus dies, quo die me populus R. à porta in Capitolium, atque inde domum ſua celebritate, lætitiáque comitatum honeſtauit, tantæ mihi iucunditati fuit, vt tua mihi conſcelerata illa vis non modò non propulſanda, ſed etiam emenda fuiſſe videatur. Quare illa calamitas (ſi ita eſt appellanda) excuſſit hoc genus totum maledicti, ne quiſquam audeat iam reprehendere Conſulatum meum, tot, tantis, tam ornatis iudiciis, teſtimoniis, auctoritatibus comprobatum. Quòd ſi in iſto tuo maledicto probrum non modò mihi nullum obiectas, ſed etiam laudem illuſtras meam: quid te aut fieri, aut fingi dementius poteſt? vno enim maledicto bis à me patriam ſeruatā eſſe concedis: ſemel, cùm id feci, quod omnes non 60
negent immortalitatis, ſi fieri poteſt, mandandum, tu ſupplicio puniendum putaſti: iterum, cùm tuum multorúmque propter te inflammatū in bonos omnes impetum meo corpore excepi, ne eam ciuitatem, quam ſeruaſſem inermis, armatus in diſcrimen adducerem. Eſto: non fuit in me pœna vlla peccati, at fuit iudicii. Cuius? quis me vnquam vlla lege interrogauit? quis poſtulauit? quis diem dixit? Poteſt igitur damnati pœnam ſuſtinere indemnatus? hoc tribunitium eſt? hoc populare eſt? quanquam vbi tu te popularem, niſi cū pro populo feciſti, potes dicere? Scilicet: cùm hoc iuris à maioribus proditum ſit, vt nemo ciuis R. aut libertatem, aut ciuitatem poſſit amittere, niſi ipſe auctor factus ſit. Quod tu ipſe potuiſti in tua cauſa diſcere: credo enim, quanquam in illa adoptione legitimè factum eſt nihil, tamen te eſſe interrogatum, auctórne eſſes, vt in te P. Fonteius vitæ necíſque poteſtatem haberet, vt in filio. Quæro, ſi aut negaſſes, aut tacuiſſes, ſi tamen id XXX curiæ iuſſiſſent, num id iuſſum eſſet ra- 61
tum? certè non. quid ita? quia ius à maioribus noſtris, qui non fictè & fallaciter populares, ſed verè & ſapienter fuerunt, ita cōparatum eſt, vt ciuis R. libertatem nemo poſſet inuitus amittere. quinetiam, ſi Decemuiri ſacramētum in libertatem iniuſtum iudicaſſent, tamen, quotieſcunque vellet quis, hoc in genere ſe rem iudicatam referre poſſe voluerunt. ciuitatem verò nemo vnquam vllo populi iuſſu amittet inuitus. Qui ciues R. in colonias Latinas proficiſcebantur, fieri non poterant Latini, qui non erant auctores facti, noménque dederant. qui erant rerū capitalium condemnati, non prius hanc ciuitatem amittebant, quàm erant in eam recepti, quò vertendi, hoc eſt mutandi ſoli cauſa venerant. id autem vt eſſet faciundum, non ademptione ciuitatis, ſed tecti, & aquæ, & ignis interdictione faciebant. Populus R. L. Sylla Dictatore ferente, co- 62
mitiis Cēturiatis, municipiis ciuitatem ademit, ademit iiſdem agros. De agris ratum eſt: fuit enim populi poteſtas. de ciuitate ne tandiu quidem valuit, quandiu illa Syllani temporis arma valuerunt. Hanc verò Volaterranis, cùm etiam tum eſſent in armis, L. Sylla victor Rep. recuperata, comitiis Cēturiatis ciuitatem eripere non potuit: hodiéque Volaterrani non modò ciues, ſed etiam optimi ciues, fruuntur nobiſcum ſimul hac ciuitate. conſulari homini P. Clodius euerſa Rep. ciuitatem adimere potuit, concilio aduocato, conductis operis non ſolùm egentium, ſed etiam ſeruorum, Sedulio principe, qui ſe illo die confirmauit Romæ non fuiſſe? quòd ſi non fuit, quid te audacius, qui in eius nomen incideris? quid deſperatius, qui ne ementiendo quidem potueris auctorem adumbrare meliorem? Sin autem is primus ſciuit, quod facilè potuit propter inopiam tecti in foro pernoctans: cur non iuret ſe Gadibus fuiſſe, cùm tu te 63
fuiſſe Interamnæ probaueris? Hoc tu igitur homo popularis iure munitam ciuitatem, & libertatem noſtram putas eſſe oportere: vt ſi Tribuno pl. rogāte, Velitis, iubeatíſne: Sedulii centum ſe velle & iubere dixerint, poſſit vnuſquiſque noſtrū amittere ciuitatem? Tum igitur maiores noſtri populares non fuerunt, qui de ciuitate & libertate ea iura ſanxerunt, quæ nec vis temporum, nec potentia magiſtratuum, nec res tum iudicata, nec denique vniuerſi populi R. poteſtas, quæ cæteris in rebus eſt maxima, labefactare poſſit. At tu etiam ereptor ciuitatis, legem de iniuriis publicis tuliſti Anagnino neſcio cui Menulæ per gratiam, qui tibi ob eam legem ſtatuam in meis ædibus poſuit,

vt locus ipſe in tanta tua iniuria legem & inſcriptioně ſtatuæ refelleret. Quæ res mu-
64 nicipibus Anagninis ornatiſſimis multò maiori dolori fuit, quàm quæ idem ille gla-
diator ſcelera Anagniæ fecerat. Quid? ſi ne ſcriptũ quidem vnquam eſt in iſta ipſa ro-
gatione, quam ſe Sedulius negat ſciuiſſe: tu huius, vt acta tui præclari Tribunatus ho-
minis dignitate cohoneſtes, auctoritẽ amplecteris? ſed tametſi nihil de me tuliſti, quò
minus eſſẽm non modò in ciuiũ numero, ſed etiam in eo loco, in quo me honores po
puli R. collocauerunt: taménne eum tua voce violabis, quem poſt neſariũ ſcelus Con-
ſulum ſuperiorũ tot vides iudiciis ſenatus, populi R. Italiæ totius honeſtatum? quem
ne tũ quidem, cùm aberam, negare poteras eſſe tua lege ſenatorem? Vbi enim tuleras,
vt mihi aqua & ignis interdiceretur? quod Gracchus de P. Popilio, Saturninus de Me-
tello tulit. Homines ſeditioſiſſimi de optimis ac fortiſſimis ciuibus non, vt eſſet inter-
dictũ, quod ferri nõ poterat, tulerũt, ſed vt interdiceretur. Vbi cauiſti, ne meo me loco
Cenſor in ſenatũ legeret? quod de omnibus, etiam quibuſdam damnatis interdictum
65 eſt, ſcriptum eſt in legibus. Quære hoc ex Clodio ſcriptore legum tuarum: iube adeſ-
ſe: latitat omnino: ſed ſi requiri iuſſeris, inuenient hominem apud ſororem tuam oc-
cultantem ſe capite demiſſo. Sed ſi patrem tuum, ciuem mediusfidius egregium, diſſi-
milémque veſtri, nemo vnquam ſanus exulem appellauit, qui, cùm de eo Tribunus pl.
promulgaſſet, adeſſe propter iniquitatem illius Cinnani temporis noluit, eíque impe-
rium eſt abrogatum: ſi in illo pœna legitima turpitudinem non habuit propter vim
temporum: in me, cui dies dicta nunquam eſt, qui reus non fui, qui nunquam ſum à
Tribuno pl. citatus, damnati pœna eſſe potuit, ea præſertim, quæ ne in ipſa quidem ro
gatione perſcripta eſt? At vide, quid interſit inter illum iniquiſſimum patris tui ca-
ſum, & hanc fortunam conditionémque noſtram, patrem tuum, ciuem optimum, cla
riſſimi viri filium, qui ſi viueret, qua ſeueritate fuit, tu profectò non viueres, L. Philip-
66 pus Cenſor auunculum ſuum præteriit in recitando ſenatu: nihil enim poterat dicere
quare rata non eſſent, quæ erant acta in ea Rep. in qua ſe illis ipſis temporibus Cenſo-
rem eſſe voluiſſet. me L. Cotta, homo Cenſorius, in ſenatu iuratus dixit, ſe, ſi Cenſor
tum eſſet, cùm ego aberam, meo loco ſenatorem recitaturum fuiſſe. Quis in meum
locum iudicem ſubdidit? quis meorum amicorũ teſtamentum diſceſſu meo fecit, qui
mihi non idem tribuerit, quod & ſi adeſſem? quis me non modò ciuis, ſed ſocius reci-
pere contra tuam legem, & iuuare dubitauit? denique vniuerſus ſenatus multò antè,
quàm eſt lata lex, de me gratias agendas cenſuit ciuitatibus iis, quæ M. Tullium, tan-
túmne? immò etiam ciuem optimè de Rep. meritum recepiſſent. & tu vnus, peſtifer
ciuis, cum reſtitutum negas eſſe ciuem, quem eiectum vniuerſus ſenatus non modò
ciuem, ſed etiam egregium ciuem ſemper putauit? At verò, vt annales populi R. & mo
67 nimenta vetuſtatis loquuntur, Cenſor ille Quintius, & M. Furius Camillus, & M. Ser-
uilius Hala, cùm eſſent optimè de Rep. meriti, tamẽ populi incitati vim, iracundiám-
que ſubierunt: damnatiq; comitiis Centuriatis cùm in exilium profugiſſent, rurſus ab
eodem populo placato ſunt in ſuam priſtinam dignitatẽ reſtituti. Quòd ſi iis damna-
tis nõ modò nõ imminuit calamitas clariſſimi nominis gloriam, ſed etiam honeſtauit
(nam etſi optabilius eſt, curſum vitæ cõficere ſine dolore, & ſine iniuria, tamen ad im-
mortalitatem gloriæ plus affert deſideratũ eſſe à ſuis ciuibus, quàm omnino nunquam
eſſe violatum) mihi ſine vllo iudicio populi profectò, tum ampliſſimis omnium iudi-
ciis reſtituto, maledicti locum, aut criminis obtinebit? Fortis & conſtans in optima ra
tione ciuis P. Popilius ſemper fuit: tamẽ eius in omni vita nihil eſt ad laudẽ illuſtrius,
quàm calamitas ipſa: quis enim iam meminiſſet eum bene de Rep. meritum, niſi & ab
68 improbis expulſus eſſet, & per bonos reſtitutus? Q. Metelli præclatum imperium in
re militari fuit, egregia Cenſura, omnis vita plena grauitatis: tamen huius viri laudem
ad ſempiternam memoriam tẽporis calamitas propagauit. Quòd ſi & illis, qui expulſi
ſunt iniquè, ſed tamen legibus reducti, inimicis interfectis, rogationibus tribunitiis,

non auctoritate ſenatus, non comitiis centuriatis, non decretis Italiæ, non deſiderio
ciuitatis, inimicorum iniuria probro non fuit: in me, qui profectus ſum integer, abfui
ſimul cum Rep. dicã maxima cum dignitate, te viuo, fratre tuo altero Conſule redu-
cente, altero Prætore petente, tuum ſcelus meum probrũ putas eſſe oportere? Ac ſi me
populus R. incitatus iracundia, aut inuidia è ciuitate eieciſſet, idémque poſtea mea in
Remp. beneficia recordatus ſe collegiſſet, temeritaté atque iniuriam ſuam reſtitutio-
ne mea reprehendiſſet: tamen profectò nemo tã eſſet amens, qui mihi tale populi iudi 69
cium non dignitati potius, quàm dedecori putaret eſſe oportere. Nũc verò cùm me in
iudicium populi nemo omniũ vocarit: condemnari non potuerim, qui accuſatus non
ſim: denique ne expulſus quidem ita ſim, vt, ſi contenderem, ſuperare non poſſem: ron
tráque à populo R. ſemper ſim defenſus, amplificatus, ornatus: quid eſt, quare quiſquã
mihi ſe ipſa populi ratione anteponat? an tu populum R. eſſe illum putas, qui conſtat
ex iis, qui mercede conducuntur: qui impelluntur, vt vim afferãt magiſtratibus? vt ob-
ſideant ſenatum? optent quotidie cædem, incendia, rapinas? quem tu tamen populum
niſi tabernis clauſis frequentare non poteras: cui populo duces Lentidios, Lollios, Ser-
gios præfeceras. O ſpeciẽ, dignitatémque populi R. quam Reges, quam nationes exte-
ræ, quam gentes vltimæ pertimeſcunt, multitudinem hominum ex ſeruis conductis,
ex facinoroſis, ex egentibus congregatam. Illa fuit pulchritudo populi R. illa forma, 70
quam in campo vidiſti tum, cùm etiam tibi contra ſenatus, totiúſque Italiæ auctorita-
tem & ſtudium dicendi poteſtas fuit. ille, ille populus eſt dominus Regum, victor, at-
que imperator omnium gentium, quem illo clariſſimo die ſceleratè vidiſti tum, cùm
omnes principes ciuitatis, omnes ordinum atque ætatum omnium ſuffragium ſe non
de ciuis, ſed de ciuitatis ſalute ferre cenſebant, cùm denique homines in campum non
tabernis, ſed municipiis clauſis venerunt. Hoc ego populo, ſi tum Conſules aut fuiſ-
ſent in Rep. aut omnino non fuiſſent, nullo labore, tuo præcipiti furori, atque impio
ſceleri reſtitiſſem: ſed publicam cauſam cõtra vim armatam, ſine populi præſidio ſuſ-
cipere nolui: non quo mihi P. Scipionis fortiſſimi viri vis intima priuati hominis
diſpliceret: ſed Scipionis factum ſtatim P. Mutius Conſul, qui in gerenda Rep. puta-
batur fuiſſe ſegnior, geſta multis S.C. non modò defendit, ſed etiam ornauit. Mihi aut 71
te interfecto, cum Conſulibus: aut, te viuo, & tecum, & cum illis armis decertandum
fuit. erant eo tempore multa etiam alia metuenda. Ad ſeruos mediusfidius res perue-
niſſet: tantùm homines impios ex vetere illa coniuratione inuſtum nefariis mentibus
bonorũ odium retinebat. Hîc tu me etiam gloriari vetas: negas eſſe ferenda, quæ ſo-
leam de me prædicare: & homo facetus inducis etiam ſermonem vrbanum ac venu-
ſtum, me dicere ſolere, eſſe me Iouem: eundémque dictitare, Mineruam eſſe ſororem
meam. Non tam inſolens ſum, qui Iouem eſſe me dicam: non tam ineruditus, qui
Mineruam Iouis ſororem, meam eſſe ſororem exiſtimem. Sed tamen ego mihi ſoro-
rem virginem aſciſco: tu ſororem tuam virginem eſſe non ſiuiſti. Sed vide, ne tu te
debeas Iouem dicere, quòd tu iure eãdem ſororem & vxorem appellare poſſis. & quo-
niam hoc reprehendis, quòd ſolere me dicas de me ipſo glorioſius prædicare: quis vn- 72
quam audiuit, cùm ego de me, niſi coactus ac neceſſario, dicerem? nam ſi, cùm mihi
furta, largitiones, libidines obiiciuntur, ego reſpondere ſoleo, meis conſiliis, pericu-
lis, laboribus patriam eſſe conſeruatam, non tam ſum exiſtimãdus de geſtis rebus glo
riari, quàm de obiectis non confiteri. Sed ſi mihi ante hæc duriſſima Reip. tempora
nihil vnquam aliud obiectum eſt, niſi crudelitas illius temporis, cùm à patria perni-
ciem depuli: quid, me huic maledicto vtrũ non reſpondere, an demiſſe reſpondere de-
cuit? Ego verò etiam Reip. ſemper intereſſe putaui, me illius pulcherrimi facti, quod
ex auctoritate ſenatus, conſenſu bonorum omnium pro ſalute patriæ geſſiſſem, ſplen
dorem verbis, dignitatémque retinere: præſertim cùm mihi vni in hac Rep. audien-
te populõ R. opera mea hanc vrbem, & hanc Remp. eſſe saluã iurato dicere fas fuiſſet.

Extinctum eſt iam illud maledictũ crudelitatis, quòd me nõ vt crudelem Tyrannum,
71 ſed vt mitiſſimum parẽtem, omnium ciuium ſtudiis deſideratum, repetitum, accerſitũ
vident. Aliud exortum eſt. obiicitur mihi meus ille diſceſſus: cui ego crimini reſpõde-
re ſine mea maxima laude non poſſum. quid enim Pontifices debeo dicere? peccati me
conſcientia profugiſſe? at id, quod mihi crimini dabatur, non modò peccatũ non erat,
ſed erat res poſt natos homines pulcherrima. Iudiciũ populi pertimuiſſe? at id nec pro-
poſitum vllum fuit, &, ſi fuiſſet, duplicata gloria diſceſſiſſem. Bonorũ mihi præſidium
defuiſſe? falſum eſt. M. mortẽ timuiſſe? turpe eſt. Dicendum igitur eſt id, quod non di-
cerem niſi coactus (nihil enim vnquam de me dixi ſublatius aſciſcẽdæ laudis cauſa po
tius, quàm criminis depellendi) dico igitur, & quàm poſſum maxima voce dico, cùm
omnium perditorum & coniuratorũ incitata vis duce Tribuno pl. Conſulibus aucto-
ribus, afflicto ſenatu, perterritis equitibus, R. ſuſpenſa ac ſolicita tota ciuitate, nõ tam
74 in me impetum faceret, quàm per me in omnes bonos: me vidiſſe, ſi viciſſem, tenues
Reip. reliquias: ſi victus eſſem, nullas futuras. Quod cùm iudicaſſem, defleui coniugis
miſeræ diſſidium, liberorum chariſſimorum ſolitudinem, fratris abſentis amãtiſſimi
atq; optimi caſum, ſubitas ſundatiſſimæ familiæ ruinas: ſed his omnibus rebus vitam
antepoſui meorũ ciuium, rẽmque publicam condere vnius diſceſſu, quàm omnium
ſinteritu occidere malui: ſperaui id, quod accidit, me iacentem poſſe à viuis viris forti-
bus excitari: ſi vnà cum bonis interiiſſem, nullo modo poſſe recreari. Accepi Põtifices
magnum atque incredibilem dolorem: nõ nego, neque iſtam mihi aſciſco ſapiẽtiam,
quam nõnulli in me requirebãt, qui me animo nimis fracto eſſe atque afflicto loque-
bantur. an ego poteram, cùm à tot rerum tanta varietate diuellerer (quas iccirco præ-
75 tereo, quòd ne nunc quidem ſine fletu commemorare poſſum) inficiari me eſſe homi
nem, & communem naturæ ſenſum repudiare? tum verò neque illud meum factũ lau
dabile, nec beneficium vllum à me in Remp. profectũ dicerem, ſi quidem ea Reip. cau-
ſa reliquiſſem, quibus æquo animo carerem: eámq; animi duritiã, ſicut corporis, quod
cùm vritur, non ſentit, ſtuporem potius, quàm virtutẽ putarem. ſuſcipere tantos ani-
mi dolores, atque ea, quæ capta vrbe accidunt victis, ſtãte vrbe vnum perpeti, & iam ſe
videre diſtrahi à complexu ſuorũ, diſturbari tecta, diripi fortunas, patriæ denique cau-
ſa patriam ipſam amittere, ſpoliari populi R. beneficiis ampliſſimis, præcipitari ex al-
tiſſimo dignitatis gradu, videre prætextatos inimicos nondum morte cõplorata arbi-
tria petentes funeris: hæc omnia ſubire conſeruandorũ ciuium cauſa, atque ita, vt do-
lenter abſis, non tam ſapiens, quàm ii qui nihil curant, ſed tam amans tuorum, ac tui,
76 quàm cõmunis humanitas poſtulat: ea laus præclara ac diuina: nam qui ea, quæ nun-
quam chara atque iucunda duxit, æquo animo Reip. cauſa deſerit, nullam beneuolen
tiam inſignem in Remp. declarat: qui autem ea relinquit Reipub. cauſa, à quibus cùm
ſummo dolore diuellitur, ei patria chara eſt, cuius ſalutem charitati anteponit ſuo-
rum. Quare diſrumpatur licet iſta furia, atque audiat hæc ex me, quoniam laceſſiuit.
bis ſeruaui: vt Cõſul, togatus armatos vicerim: priuatus, Conſulibus armatis ceſſerim:
vtriuſque temporis fructum tuli maximum: ſuperioris, quòd ex ſenatus auctoritate &
ſenatum, & omnes bonos meæ ſalutis cauſa mutata veſte vidi: poſterioris, quod & ſe-
natus, & populus Ro. & omnes mortales & priuatim, & publicè iudicarunt, ſine meo
reditu Rempub. ſaluam eſſe non poſſe. Sed hic meus reditus, Pontifices, veſtro iudicio
continetur. Nam ſi vos me in meis ædibus collocatis, id quod in omni mea cauſa ſem-
77 per ſtudiis, conſiliis, auctoritatibus, ſententiiſque feciſtis: video me planè ac ſentio
reſtitutum. Sin mea domus non modò mihi non redditur, ſed etiam monimentum
præbet inimico doloris mei, ſceleris ſui, publicæ calamitatis: quiſ erit, qui hunc redi-
tum potius, quàm pœnam ſempiternam putet? in conſpectu præterea totius vrbis do-
mus eſt mea, Pontifices: in qua ſi manet illud non monimentum vrbis, ſed ſepulcrum
inimico nomine inſcriptum: demigrandum potius aliquò eſt, quàm habitandum

in ea vrbe,in qua trophæa & de me,& de Rep.videam conſtituta. An ego tantam aut
animi duritiem habere,aut oculorum impudẽtiam poſſim,vt cuius vrbis ſeruatorem
me eſſe ſenatus omnium aſſenſu toties iudicarit, in ea poſſim intueri domum meam
euerſam non ab inimico meo,ſed ab hoſte communi,& ab eodem extructam & poſi-
tam in oculis ciuitatis,ne vnquã conquieſcere poſſit fletus bonorũ?Sp.Melii regnum
appetẽtis domus eſt complanata:ecquid aliud æquum accidiſſe Melio populus R.iu- 78
dicauit? nomine ipſo AEquimelii ſtultitia pœna comprobata eſt.Sp.Caſſii domus ob
eandem cauſam euerſa,atq; in eodem loco ædes poſita Telluris.in Vacci pratis domus
fuit M.Vacci,quæ publicata eſt & euerſa,vt illius facinus memoria & nomine loci no
taretur.M.Manlius cùm ab aſcenſu Capitolii Gallorum impetum repuliſſet,non fuit
contentus beneficii ſui gloria,regnum appetiſſe eſt iudicatus:ergo eius domum euer-
ſam duobus lucis conueſtitam videtis. Quam igitur maiores noſtri ſceleratis ac nefa-
riis ciuibus maximam pœnam conſtitui poſſe arbitrati ſunt,eandem ego ſubibo ac ſu
ſtinebo,vt apud poſteros noſtros non extinctor coniurationis & ſceleris,ſed auctor &
dux fuiſſe videar? hanc verò Pontifices labem turpitudinis & inconſtantiæ poterit po
puli R. dignitas ſuſtinere, viuo ſenatu, nobis principibus publici conſilii, vt domus
M.Tulli Ciceronis cum domo Fuluii Flacci ad memoriam pœnæ publicè conſtitu- 79
tæ coniuncta eſſe videatur?M.Flaccus,quia cum C.Graccho contra ſalutem Reip. fe-
cerat,& ſenatus ſententia eſt interfectus, & eius domus euerſa & publicata eſt: in qua
porticum pòſt aliquantò Q. Catulus de manubiis Cimbricis fecit.iſta autẽ fax ac fu-
ria patriæ,cùm vrbem Piſone & Gabinio ducibus cepiſſet,occupaſſet,teneret, vno eo-
démq; tempore & clariſſimi viri mortui monimenta delebat, & meã domum cum M.
Flacci domo coniungebat:vt qua pœna ſenatus affecerat euerſorem ciuitatis,eadẽ iſte
oppreſſo ſenatu afficeret eũ,quem P.C.cuſtodem patriæ iudicaſſent. Hanc verò in Pa-
latio,atq; in pulcherrimo vrbis loco porticum eſſe patiemini,furoris tribunitii,ſcele-
ris conſularis,crudelitatis coniuratorũ,calamitatis Reipub.doloris mei defixum indi-
ciũ ad memoriam omniũ gẽtium ſempiternã? quam porticũ pro amore,quem habe-
tis in Remp.& ſemper habuiſtis,nõ modò ſententiis,ſed,ſi opus eſſet,manibus veſtris 80
diſturbare cuperetis.Niſi quem fortè illius caſtiſſimi ſacerdotis ſuperſtitioſa dedicatio
deterret.O rem,quam homines ſoluti,à cura liberati,ridere non deſinãt,triſtiores au-
tem ſine maximo dolore audire non poſſint.P. ne Clodius,qui ex Pontificis maximi
domo religionem eripuit,is in meam intulit? hũc,inquã,etiam vos,qui eſtis antiſtites
cerimoniarũ & ſacrorum,auctorem habetis & magiſtrũ publicæ religionis?O dii im-
mortales(vos enim hæc audire cupio)P.Clodius veſtra ſacra curat?veſtrũ numen hor-
ret?res omneis humanas religione veſtra cõtineri putat?hic nõ illudit auctoritati ho-
rum omnium,qui adſunt,ſummorum virorũ? non veſtra Pontifices grauitate abuti-
tur?ex iſto ore religionis verbum excidere,aut elabi poteſt,cùm tu eodem ore accuſan
do ſenatũ,quòd ſeuerè de religione decerneret,impuriſſimè teterriméq; violaſti?Aſpi- 81
cite,aſpicite,Pontifices,hominẽ religioſum,& ſi vobis videtur,quod eſt bonorũ Pon-
tificum,monete eum,modum quẽdam eſſe religionis, nimiũ eſſe ſuperſtitioſum non
oportere. Quid tibi neceſſe fuit anili ſuperſtitione homo fanatice ſacrificium, quod
alienæ domi fieret,inuiſere? quæ autem te tãta mẽtis imbecillitas tenuit,vt nõ putares
deos ſatis poſſe placari,niſi etiã muliebribus religionibus te implicuiſſes?quẽ vnquam
audiſti maiorum tuorum,qui & ſacra priuata coluerũt, & publicis ſacerdotiis præfue-
runt,cùm ſacrificium Bonæ deæ fieret,interfuiſſe?neminem,ne illum quidem,qui cæ-
cus factus eſt.Ex quo intelligitur,multa in vita falſo homines opinari,cùm ille,qui ni
hil viderat ſciẽs,quòd nefas eſſet,lumina amiſit:iſtius,qui nõ ſolùm aſpectu,ſed etiam
inceſto flagitio, & ſtupro cerimonias polluit, pœna omnis oculorum ad cæcitatem
mentis eſt conuerſa.Hoc auctore tam caſto,tam religioſo,tã ſancto,tam pio poteſtis 82
Pontifices nõ commoueri, cùm ſuis dicat ſe manibus domum eiuis optimi euertiſſe,

& eam iiſdem manibus conſecraſſe?quæ tua fuit conſecratio?tuleram, inquit, vt mihi
liceret.Quid non exceperas?vt,ſi quod ius non eſſet rogare,ne eſſet rogatum?Ius igi-
tur ſtatueris eſſe,vniuſcuiuſque veſtrum ſedes,aras, focos, deos penates ſubiectos eſſe
libidini tribunitiæ? in quem quiſque per homines concitatos irruerit, quem impetu
perculerit,huius domum nõ ſolùm affligere,quod eſt præſentis inſaniæ, quaſi tempe-
ſtatis repẽtinæ,ſed etiam in poſterũ tempus religione ſempiterna obligare? Equidem
ſic accepi Pontifices,in religionibus ſuſcipiendis caput eſſe,interpretari,quæ voluntas
deorũ immortalium eſſe videatur:nec eſt vlla erga deos pietas,niſi honeſta de numine
83 eorũ ac mente opinio,cùm expeti nihil ab iis,quod ſit iniuſtum ac inhoneſtũ,arbitre-
re.Hominem inuenire iſta labes tum,cùm omnia tenebat,neminem potuit,cui ædes
meas addiceret,cui traderet,cui donaret:ipſe cùm loci illius,cùm ædium cupiditate fla
graret,ob eámq; cauſam vnã vna iuſta illa rogatione ſua vir bonus dominũ ſe in meis
bonis eſſe voluiſſet, tamen illo ipſo in furore ſuo non eſt auſus meã domum,cuius cu
piditate inflammatus erat,poſſidere.deos immortales exiſtimatis,cuius labore & cõſi-
lio ſua ipſi templa tenuerunt,in eius domum afflictam & euerſam per vnius hominis
ſceleratiſſimi nefarium latrociniũ immigrare voluiſſe?ciuis eſt nemo in tãto populo,
extra contaminatã illam & cruentam P.Clodii manum,qui rem vllam de meis bonis
attigerit,qui non pro ſuis opibus in illa tempeſtate defenderit.at,qui aliqua ſe conta-
gione prædæ,ſocietatis,emptionis contaminauerũt, nullius neq; priuati, neq; publici
84 iudicii pœnam effugere potuerũt. Ex his igitur bonis,quorũ nemo rem vllam attigit,
qui nõ omnium iudicio ſceleratiſſimus haberetur,dii immortales domum meã concu
piuerũt? iſta tua pulchra Libertas deos penates,& familiares meos lares expulit,vt à te
ipſa tanquã in captiuis ſedibus collocaretur?quid eſt ſanctius,quid omni religione mu
nitius,quàm domus vniuſcuiuſq; ciuium?hîc aræ ſunt,hîc foci,hîc dii penates,hîc ſa-
cræ religionis cerimoniæ cõtinentur:hoc perfugium eſt ita ſanctum omnibus,vt inde
abripi neminem fas ſit.quò magis eſt furor iſtius ab auribus veſtris repellẽdus,qui quæ
maiores noſtri religionibus tuta nobis & ſancta eſſe voluerũt, ea iſte nõ ſolùm contra
religionem labefactauit,ſed etiam ipſius religionis nomine euertit.At quæ dea eſt? bo
nam eſſe oportet,quãdoquidem eſt abs te dedicata. Libertas,inquir,eſt. eam tu igitur
85 domi meæ collocaſti,quam ex vrbe tota ſuſtuliſti?tu,cùm collegas tuos ſumma pote-
ſtate præditos negares liberos eſſe:cùm in tẽplum Caſtoris aditus eſſet apertus nemini,
cùm hunc clariſſimum virum,ſummo genere natũ, ſummis populi beneficiis vſum,
Pontificem,& conſularem, & ſingulari bonitate & modeſtia præditum(quem quibus
oculis aſpicere audeas,ſatis mirari nõ queo)audiente populo R. à pediſequis cõculcari
iuberes:cùm indemnatum exturbares priuilegiis tyrannicis irrogatis:cùm principem
orbis terræ virum incluſum domi cõtineres:cùm forum armatis cateruis perditorum
hominũ poſſideres: Libertatis ſimulacrũ in ea domo collocabas,quæ domus erat ipſa
indicio tui crudeliſſimi dominatus,& miſerrimæ populi R.ſeruitutis? eámne potiſſi-
mum Liberras domo ſua debuit pellere, qui niſi fuiſſet, in ſeruorũ poteſtatem ciuitas
tota veniſſet?at vnde inuenta eſt iſta Libertas?quæſiui enim diligẽter. Tanagræa quæ-
86 dam meretrix fuiſſe dicitur.Eius non longè à Tanagris ſimulacrum è marmore in ſe-
pulchro poſitum fuit.Hoc quidam homo nobilis,non alienus ab hoc religioſo Liber-
ratis ſacerdote ad ornatum AEdilitatis ſuæ deportauit.etenim cogitarat omneis ſupe-
riores muneris ſplendore ſuperare : itaque omnia ſigna, tabulas, ornamẽtorum quod
ſuperfuit in fanis & communibus locis,tota è Græcia atq; inſulis omnibus honoris po
puli R.cauſa ſanè frugaliter domum ſuam deportauit.Is poſteaquam intellexit,poſſe
ſe interuerſa AEdilitate à L.Piſone Conſule Prætorem renuntiari,ſi modò eadem pri-
ma litera competitorem habuiſſet aliquem,AEdilitatem duobus in locis partim in ar-
ca,partim in hortis ſuis collocauit: ſignum de buſto meretricis ablatũ iſti dedit,quod
eſſet ſignũ magis iſtorum,quàm publicæ libertatis.Hãc deam quiſquã violare audeat,

imaginem meretricis, ornamentum ſepulcri, à fure ſublatam, à ſacrilego collocatam? hæc me domo mea pellet? hæc vltrix afflictæ ciuitatis, Reipub. ſpoliis ornabitur? hæc erit in eo monimēto, quod poſitū eſt, vt eſſet indiciū oppreſſi Senatus ad memoriam ſempiternam turpitudinis? ô Q. Catule (patrémne appellem, an filiū? recētior memoria filii eſt, & cum rebus meis geſtis cōiunctior) tantúmne te fefellit, cùm mihi ſumma & quotidie maiora præmia in Rep. fore putabas? negabas fas eſſe duos Conſules eſſe in hac ciuitate inimicos Reip. duo ſunt inuenti, qui Senatū Tribuno furenti cōſtrictum traderent, qui pro me Patres cōſcriptos deprecari, & populo ſupplices eſſe edictis atque imperio vetarent: quibus inſpectātibus domus mea diſturbaretur, diriperetur: qui denique ambuſtas fortunarū mearū reliquias, ſuas in domos cōportari iuberent. Venio nunc ad patrem. tu Q. Catule, M. Fuluii domum, cùm is fratris tui ſocer fuiſſet, monimentum tuarū manubiarum eſſe voluiſti, vt eius, qui pernicioſa Reip. conſilia cepiſſet, omnis memoria funditus ex oculis hominū ac mentibus tolleretur. Hoc ſiquis tibi ædificanti illam porticū diceret, fore tēpus, cùm is Tribunus pl. qui auctoritatē Senatus, iudicium bonorum omnium neglexiſſet, tuum monimentū Conſulibus non modò inſpectantibus, verùm adiuuantibus diſturbaret, euerteret: idque cùm eius ciuis, qui Remp. ex Senatus auctoritate Conſul defendiſſet, domo coniungeret: nónne reſpōderes, id niſi euerſa ciuitate accidere non poſſe? At videte hominis intolerabilem audaciam cum proiecta quadam & effrænata cupiditate. Monimentum iſte nunquam aut religionē vllam excogitauit: habitare laxè & magnificè voluit, duáſque & magnas & nobiles domos coniungere. Eodem puncto tēporis, quo meus diſceſſus iſti cauſam cædis eripuit, à Q. Seio contendit, vt ſibi domum vēderet. cùm ille id negaret, primò ſe luminibus eius eſſe obſtructurum minabatur. Affirmabat Poſthumus, ſe viuo illam domum iſtius nunquam futuram. Acutus adoleſcēs ex ipſius ſermone intellexit, quid fieri oporteret: hominem veneno apertiſſimè ſuſtulit: emit domum litigatoribus defatigatis propè dimidio carius, quàm æſtimabat. Quorſum igitur hæc oratio pertinet? domus mea illa propè tota vacua eſt: vix pars ædium mearū decima ad Catuli porticum acceſſit. Cauſa fuit ambulatio & monimentum, & iſta Tanagræa, oppreſſa libertate Libertas. in Palatio, pulcherrimo proſpectu porticū cum conclauibus pauimentatam trecentum pedum concupierat, ampliſſimū periſtylum, cætera eiuſmodi, facilè vt omniū domos & laxitate & dignitate ſuperaret. Et homo religioſus, cùm ædes meas idem emeret & venderet, tamen illis tantis tenebris non eſt auſus ſuum nomen emptioni illi aſcribere: poſuit ſcilicet Statonem illum hominem ſua virtute egentem, vt is, qui in Marſis, vbi natus eſt, tectum, quod imbris vitandi cauſa ſuccederet, nullū haberet, ædes in Palatio nobiliſſimas emiſſe ſe diceret. Inferiorem ædiū partem aſſignauit non ſuæ genti Fonteiæ, ſed Clodiæ, quam reliquit: quem in numerū ex multis Clodiis nemo nomen dedit, niſi aut egeſtate aut ſcelere perditus. Hanc vos Pōtifices tam variam, tam nouam in omni genere voluntatem, impudentiam, audaciam, cupiditatem cōprobabitis? Pōtifex, inquit, affuit. non te pudet, cùm apud Pontifices res agatur, Pontificem, dicere, non collegiū Pontificum, affuiſſe: præſertim cùm Tribunus pl. vel denuntiare potueris, vel etiam cogere? Eſto: collegiū non adhibuiſti: quid? de collegio quis tādem affuit? poſuerat enim auctoritatē in vno, quæ eſt in his omnibus, ſed tamen auget & ætas & honos dignitatē. opus erat etiā ſcientia: quam etſi omnes conſecuti ſunt, tamen certè peritiores vetuſtas facit. Quis ergo affuit? frater, inquit, vxoris meæ. ſi auctoritatem quærimus, etſi id eſt ætatis, vt nondum conſecutus ſit: tamen quanta eſt in adoleſcente auctoritas, ea propter tantam cōiunctionem affinitatis minor eſt putāda. Sin autē ſcientia eſt quæſita, quis erat minus peritus, quàm is, qui paucis illis diebus in collegiū venerat? qui etiam tibi erat magis obſtrictus beneficio recenti, cùm ſe fratrem vxoris tuæ fratri tuo germano antelatū videbat. Etſi in eo prouidiſti, ne frater te accuſare poſſet. Hāc tu igitur dedicationem appellas, ad quam non

collegium, non honotibus populi R. ornatum Pontificem, non denique adoleſcen-
tem quenquam, cùm hàberes in collegio familiariſſimos, adhibere potuiſti? Affuit is,
ſi modò affuit, quem tu impuliſti: ſoror rogauit, mater coëgit. Videte igitur Pontifi-
ces, quid ſtatuatis in mea cauſa de omnium fortunis. Verbóne Pontifices putatis, ſi is
poſtem tenuerit, & aliquid dixerit, domum vniuſcuiuſque conſecrare poſſe? an iſtæ
dedicationes, & templorum, & delubrorum religiones ad honorem deorum immor-
92 talium ſine vlla ciuium calamitate à maioribus noſtris conſtitutæ ſunt? eſt inuentus
Tribunus pl. qui conſularibus copiis inſtructus, omni impetu furoris in eum ciuem
irruerit, quem perculſum ipſa Reſp. ſuis manibus extolleret. Quid, ſiquis ſimilis iſtius
(neque enim iam deerunt, qui imitari velint) aliquem mei diſſimilem, cui Reſp. non
tantùm debeat, per vim afflixerit, domum eius per Pontificem dedicarit: id vos iſta
auctoritate conſtituetis ratũ eſſe oportere? Dicitis, Quem reperiet Pontificem? quid?
& Tribunus pl. idem eſſe nõ poteſt Pontifex? M. Druſus ille, clariſſimus vir, Tribunus
pl. Pontifex fuit. Ergo ſi is Q. Cepionis inimici ſui poſtem ædium tenuiſſet, & pauca
verba feciſſet, ædes Cepionis eſſent dedicatæ? Nihil loquor de pontificio iure, nihil de
93 ipſius verbis dedicationis, nihil de religione, cerimoniis: non diſſimulo me neſcire
ea, quæ etiam ſi ſcitem, diſſimularem, ne aliis moleſtus, vobis etiam curioſus viderer:
etſi effluunt multa ex veſtra diſciplina, quæ etiam ad noſtras aures ſæpe permanant.
Poſtem teneri in dedicatione oportere videor audiſſe templi: ibi enim poſtis eſt, vbi
templi aditus eſt, & valuæ. Ambulationis poſtes nemo vnquam tenuit in dedicando.
Simulacrum autem aut aram ſi dedicaſti, ſine religione loco moueri poteſt. Sed iam
hoc dicere tibi non licebit, quoniam Pontificem poſtem tenuiſſe dixiſti. Quanquam
quid ego de dedicatione loquar? aut quid de veſtro iure & religione, cõtra quàm pro-
poſueram, diſputabo? Ego verò ſi omnia ſolennibus verbis, veteribus, & priſcis inſtitu-
tis acta eſſe dicerem, tamen me Reip. iure defenderem. An, cùm tu eius ciuis diſceſſu,
cuius vnius opera ſenatus, atque omnes boni ciuitatem eſſe incolumem toties iudi-
caſſent, oppreſſam teterrimo latrocinio cũ duobus ſceleratiſſimis Conſulibus Remp.
94 teneres, domum eius, qui patriam à ſe ſeruatam perire ſuo nomine noluiſſet, per Pon
tificem aliquem dedicaſſes, poſſet recreata Reſp. ſuſtinere? date de hac religione adi-
tum Pontifices: iam nullum fortunis communibus exitum reperietis. An, ſi poſtem
tenuerit Pontifex, & verba ad religionem deorum immortalium compoſita ad perni-
ciem ciuium tranſtulèrit, valebit ad iniuriam nomen ſanctiſſimum religionis: ſi Tri-
bunus pleb. verbis non minus priſcis & penè ſolennibus bona ciuis cuiuſpiam conſe-
crarit, non valebit? atqui C. Atinius patrum memoria, bona Q. Metelli, qui eum ex
ſenatu Cenſor eiecerat, aui tui Q. Metelle, & tui P. Seruili, & proaui tui P. Scipio con
ſecrauit foculo poſito in roſtris, adhibitóque tibicine. Quid tum? num ille furor Tri-
buni pleb. ductus ex nõnullis veterum temporum exemplis fraudi Metello fuit ſum-
mo illi & clariſſimo viro? certè non fuit. Vidimus hoc idem Cn. Lentulo Cenſori Tri
bunum pleb. facere: nunquid igitur is bona Lentuli religioni obligauit? Sed quid ego
95 cæteros? tu, tu, inquam, capite velato, concione aduocata, foculo poſito, bona tui Ga-
binii, cui regna omnia Syrorum, Arabum, Perſarúmque donaras, conſecraſti. Quòd ſi
tum nihil eſt actum, quid in meis bonis agi potuit? ſin eſt ratũ, cur ille gurges helua-
tus tecum ſimul Reip. ſanguinẽ, ad cælum tamen extruxit villam in Tuſculano viſce-
ribus ærarii? mihi meas ruinas, quarum ego ſimilem totã vrbem eſſe paſſus non ſum,
aſpicere non licuit? Omitto Gabinium. quid? exemplo tuo bona tua nónne L. Mum-
mius, vir omnium fortiſſimus atque optimus, conſecrauit? quod ſi, quia ad te perti-
net, ratum eſſe negas oportere: ea iura conſtituiſti in præclaro Tribunatu tuo, quibus
in te conuerſis, recuſares, alios euerteres? ſin iſta cõſecratio legitima eſt: quid eſt, quod
profanum in tuis bonis eſſe poſſit? an conſecratio nullum ius habet, dedicatio eſt re-
96 ligioſa? quid ergo illa tua tũ obteſtatio tibicinis? quid foculus? quid preces? quid priſca

verba voluerunt: ementiri, fallere, abuti deorum immortalium numine ad hominum timorem voluiſti: nam ſi eſt illud ratú, mitto Gabinium, tua domus certè, & quicquid habes aliud, eſt Cereri conſecratum. Sin ille ludus fuit, quid te impurius, qui religiones omneis pollueris aut ementiendo, aut ſtuprãdo? Iam fateor, inquit, in Gabinio me nefarium fuiſſe. Quippe vides pœnam illam à te in alium inſtitutã, in te ipſum eſſe conuerſam. Sed homo omnium ſcelerum flagitiorúmq; documentú, quod in Gabinio fateris, cuius impudicitiam pueritiæ, libidines adoleſcentiæ, dedecus & egeſtaté reliquæ vitæ, latrocinium Cóſulatus vidimus, cui ne iſta quidem ipſa calamitas iniuria potuit accidere, id in me infirmas: & grauius eſſe dicis quod vno adoleſcéte, quàm quod concione tota teſte effeciſti. Dedicatio magnam, inquit, habet religionem. nónne vobis Numa Pompilius videtur loqui? diſcite orationé Pontifices & vos Flamines, etiam tu rex diſce à gétili homine tuo: quanquam ille gétem iſtam reliquit: ſed tamen diſce ab 97 homine religionibus dedito, iuſto, tú omnium religionú perito. Quid? in dedicatione nónne, & quis dicit, & quid, & quomodo, quæritur? an tu hæc ita confundis & perturbas, vt, quicunque velit, quod velit, quomodo velit, poſſit dedicare? quis eras tu, qui dedicabas? quo iure? qua lege? quo exemplo? qua poteſtate? vbi te iſti rei populus R. præfecerat? Video enim eſſe legem veterem Tribunitiá, quæ vetet iniuſſu plebis ædes, terrá, aram conſecrare. Neq; tum hoc ille Q. Papirius, qui hanc legem rogauit, ſenſit: neq; ſuſpicatus eſt fore periculum, ne domicilia aut poſſeſſiones indemnatorum ciuiú conſecrarentur. Neq; enim id fieri fas erat, neq; quiſquam fecerat, neq; erat cauſa, cur prohibédo nó tam deterrere videretur, quàm admonere. Sed quia conſecrabãtur ædes, nó priuatorú domicilia, ſed quæ ſacræ nominantur: conſecrabãtur agri, non ita vt noſtra prædia, ſiquis vellet, ſed vt imperator agros de hoſtibus captos conſecraret, ſtatuebãtur 98 aræ, quæ religioné adferrent, ipſo ſi loco eſſent conſecratæ: hæc niſi plebs iuſſiſſet, fieri vetuit. Quæ ſi tu interpretaris de noſtris ædibus atq; agris ſcripta eſſe, nó repugno: ſed quæro, quæ lex lata ſit, vt tu meas ædeis cóſecrares, vbi tibi hæc poteſtas data ſit, quo iure feceris. Neq; ego núc de religione, ſed de bonis omnium noſtrú: nec de pontificio, ſed de iure publico diſputo. Lex Papiria vetat ædeis iniuſſu plebis cóſecrari. ſit ſanè hoc de noſtris ædibus, ac non de publicis téplis. vnum oſtéde verbum cóſecrationis in ipſa tua lege, ſi illa lex eſt, ac nó vox ſceleris & crudelitatis tuæ. Quod ſi tibi tú in illo Reip. naufragio omnia in menté venire potuiſſent, aut ſi tuus ſcriptor in illo incédio ciuitatis nó ſyngraphas cum Byzãtiis exulibus, & cú Legatis regiis faceret, ſed vacuo animo tibi iſta nó ſcita, ſed portéta cóſcriberet: eſſes omnia ſi minus re, at verbis legitimis 99 conſecutus. Sed vno tépore cautiones fiebant pecuniarú, fœdera feriebãtur prouinciarum. Regum appellationes vænales erant, ſeruorú omnium vicatim celebrabatur tota vrbe deſcriptio, inimici in gratiá reconciliabantur, imperia aſcribebãtur nouæ iuuentuti, Q. Seio venenum miſero parabatur, de Cn. Pópeio propugnatore & cuſtode imperii interficiendo conſilia inibãtur, ſenatus ne quis eſſet, vt lugerent boni ſemper, vt capta Reſp. Conſulum proditione, vi Tribunitia teneretur. Hæc cùm tot tantáq; agerentur, non mirú eſt præſertim in furore animi, & cæcitate, multa illum & te feſelliſſe. At videte quanta ſit vis huius Papiriæ legis in re tali, nó qualem tu affers ſceleris plenam, & furoris. Q. Martius Cenſor ſignú Concordiæ fecerat, idque in publico collocarat. Hoc ſignum C. Caſſius Cenſor cùm in curiam tranſtuliſſet, collegium veſtrum 100 conſuluit, num quid eſſe cauſæ videretur, quin id ſignum curiámque Concordiæ dedicaret. Quæſo Pontifices & hominem cum homine, & tempus cum tépore, & rem cum re comparate. Ille erat ſumma modeſtia & grauitate Cenſor: hic Tribunus pl. ſcelere & audacia ſingulari. Tempus illud erat tranquillum, & in libertate populi, & gubernatione poſitú ſenatus: tuum porrò tempus libertate populi R. oppreſſa, ſenatus auctoritate deleta. Res illa plena iuſtitiæ, ſapiétiæ, dignitatis. Cenſor enim, penes quem maiores noſtri (id quod tu ſuſtuliſti) iudiciú ſenatus de dignitate eſſe voluerunt, Concor-

diæ ſignum volebat in curia, arámque ei deæ dedicare. Præclara voluntas, atque omni
laude digna. præſcribere enim ſe arbitrabatur, vt ſine ſtudiis diſſenſionis ſententiæ di-
101 cerentur, ſi ſedem ipſam ac templum publici concilii religione Cócordiæ deuinxiſſet.
Tu, cùm ferro, cùm metu, cùm edictis, cùm priuilegiis, cùm præſentibus copiis perdi-
torum, abſentis exercitus terrore & minis, Cóſulum ſocietate & neſario fœdere, ſerui-
tute oppreſſam ciuitatem teneres, Libertatis ſignum poſuiſti magis ad ludibrium im-
pudẽtiæ, quàm ad ſimulationem religionis. Ille in curia, quæ poterat, ſine cuiuſquam
incõmodo dedicabat: tu in eiuis optimè de Rep. meriti cruore ac penè oſſibus ſimula-
crum nõ libertatis publicæ, ſed licentiæ collocaſti. Atq; ille tamen ad collegiũ retulit:
tu ad quem retuliſti? ſiquid deliberares, ſiquid tibi aut piandum, aut inſtituendũ fuiſſet
religione domeſtica, tamẽ inſtituto cæterorum vetere ad Põtificem detuliſſes: nouum
delubrum cùm in vrbis clariſſimo loco, nefando quodam atque inaudito inſtituto in-
choares, referendum ad ſacerdotes publicos non putaſti? At ſi collegium Pontificum
102 adhibendum non videbatur, nemóne horum tibi idoneus viſus eſt, qui ætate, honore,
auctoritate antecellunt, vt cum eo dedicationem communicares? quorum quidem tu
non cõtempſiſti, ſed pertimuiſti dignitatem. An tu auderes quærere ex P. Seruilio, aut
ex M. Lucullo? quorum ego cõſilio atq; auctoritate Remp. Conſul ex vestris manibus
ac faucibus eripui. Quibuſnam verbis, aut quo ritu, primùm hoc dico, ciuis domũ cõ-
ſecrares: deinde ciuis eius, cui princeps ſenatus, cui etiam ordines omnes, deinde Italia
tota, pòſt cunctæ gentes teſtimonium huius vrbis atque imperii conſeruati dediſſent?
quid diceres ó nefanda & pernicioſa labes ciuitatis? Ades, ades Luculle, Seruili, dũ de-
dico domum Ciceronis, vt mihi præeatis, poſtémq; teneatis. Es tu quidem cùm auda-
cia, tum impudentia ſingulari: ſed tibi tamẽ oculi, vultus, verba cecidiſſent, cùm te vi-
ri, qui ſua dignitate perſonam populi R. atq; auctoritatem imperii ſuſtinerent, verbis
103 grauiſſimis perterruiſſent: neq; ſibi fas eſſe dixiſſent, furori intereſſe tuo, atq; in patriæ
parricidio & ſcelere. Quæ cùm videres, tum te ad tuum affinem non delectum à te, ſed
relictum à cæteris cõtuliſti: quem ego tamen credo, ſi eſt ortus ab illis, quos memoriæ
proditũ eſt, ab ipſo Hercule perfuncto iã laboribus ſacra didiciſſe, in viri fortis ærumnis
non ita crudelem fuiſſe, vt in viui, & iam ſpirantis caput buſtum ſuis manibus impo-
neret: qui aut nihil dixit, aut, ſi fecit, omnino pœnam hãc maternæ temeritatis tulit,
vt mutam in delicto perſonam neménq; præberet: aut, ſi dixit aliquid verbis hæſitãti-
bus, poſtémq; tremebunda manu tetigit, certè nihil ritè, nihil caſtè, nihil more inſtitu
tóq; perfecit. Viderat ille Murænam vitricum ſuum, Conſulem deſignatũ, ad me con-
ſulem cum Allobrogibus communis exitii indicia afferre: audierat ex illo, ſe à me bis
104 ſalutem accepiſſe, ſeparatim ſemel, iterũ cum vniuerſis. Quare quis eſt, qui exiſtimare
poſſit huic nouo Pontifici primã hanc poſt ſacerdotium initũ religionem inſtituen-
ti, vocémq; mittenti, nõ & linguam obmutuiſſe, & manum obtorpuiſſe, & mentẽ debi
litatam metu concidiſſe: præſertim cùm ex collegio tanto non Regẽ, non Flaminem,
non Pótificem videret: fieríque particeps alieni ſceleris inuitus cogeretur, & grauiſſi-
mas pœnas affinitatis impuriſſimæ ſuſtineret? Sed vt reuertar ad ius publicũ vindican-
dum, quod ipſi Pontifices ſemper non ſolùm ad ſuas cerimonias, ſed etiam ad populi
iuſſa accõmodauerunt, habetis in commẽtariis veſtris, C. Caſſium Cenſorem de ſigno
Concordiæ dedicando ad Pontificum collegium retuliſſe, eíque M. AEmilium Pont.
maximum pro collegio reſpõdiſſe: niſi eum populus R. nominatim præfeciſſet, atque
eius iuſſu faceret, non videri ea rectè poſſe dedicari. Quid? cùm Licinia, virgo Veſtalis,
105 ſummo loco nata, ſanctiſſimo ſacerdotio prædita, T. Flaminio, Q. Metello Coss. arã,
& ædiculam, & puluinar ſub ſaxo ſacro dedicaſſet, non eam rem ex auctoritate ſenatus
ad hoc collegium Sex. Iulius Prær. retulit, cùm P. Scæuola Pont. max. pro collegio re-
ſpondit, quod in loco publico Licinia C. F. iniuſſu populi dedicaſſet, ſacrum nõ videri
eſſe? Quam quidem rem quanta ſeueritate, quantáque diligentia ſenatus ſuſtulerit, ex

ipſo S.C. facilè cognoſcetis. Recita S.C. Videtíſne Prætori vrbano negotium datum,
vt curaret, ne id ſacrum eſſet? & vt, ſiquæ eſſent inciſæ, aut inſcriptæ literæ, tollerétur?
O tempora, ô mores! tum Cenſorem, hominem ſanctiſſimum, ſimulacrũ Concordiæ
dedicare Pontifices in templo inaugurato prohibuerunt: poſt autem ſenarus in loco
auguſto conſecratam eam aram tollendam ex auctoritate Pontificum cenſuir, neque
vllum eſt paſſus ex ea dedicatione literarum extare monimentum: tu procella patriæ,
turbo ac tempéſtas pacis atque otii, quod in naufragio Reip. tenebris offuſis demerſo 106
populo R. euerſo atq; eiecto ſenatu diruetis, ædificaris, religione omni violata, Reip.
tantùm nomine contaminaris: in ciuis huiuſce ædibus, & in vrbe, quam ſuis laboribus
ac periculis conſeruaſſet, monimentum deletæ Reipub. collocaris ad equitum notam,
ad dolorem bonorũ omniũ, ſublatóque Q. Catuli nomine incideris, id ſperaſti Remp.
diutius, quàm quoad mecum ſimul expulſa careret his mœnibus, eſſe laturã? At ſi, Pon
tifices, neq; is cui licuit, neque id quod fas fuit, dedicauit: quid me attinet iam illud ter-
tium, quod propoſueram, docere, nõ iis inſtitutis ac verbis, quibus cerimoniæ poſtu-
lant, dedicaſſe? Dixi à principio, nihil me de ſciẽtia veſtra, nihil de ſacris, nihil de abſcõ
dito iure Pontificum dicturum. Quæ ſunt adhuc à me de iure dedicãdi diſputata, non
ſunt quæſita ex occulto aliquo genere literarum, ſed ſumpta de medio ex rebus palàm
per magiſtratus actis, ad collegiúmque delatis, ex S.C. ex lege. Illa interiora iam veſtra 107
ſunt, quid dici, quid præcipere, quid tangi, quid teneri ius fuerit. Quæ ſi omnia ex Co-
runcani ſcientia, qui peritiſſimus Pontifex fuiſſe dicitur, acta eſſe conſtarent: aut ſi M.
Horatius ille Puluillus, qui, cùm eius dedicationem multi propter inuidiam fictis reli-
gionibus impedirent, reſtitit, & conſtantiſſima mẽte Capitolium dedicauit, huiuſmo
di alicui dedicationi præfuiſſet: tamen in ſcelere religio non valeret, nedum valeat id,
quod impetitus adoleſcens, nouus ſacerdos, ſororis precibus, matris minis adductus,
ignarus, inuitus, ſine collegis, ſine libris, ſine auctore, ſine ſcriptore, furtim, mente, ac
lingua titubãte feciſſe dicatur: præſertim cùm iſte impurus, atq; impius hoſtis omniũ
religionum, qui contra fas inter viros ſæpe mulier, & inter mulieres vir fuiſſet, ageret
illã rem ita raptim & turbulentè, vt neque mens, neque vox, neque lingua conſiſteret.
Delatum tum eſt ad vos Pontifices, & póſt omnium ſermone celebratum, quemadmo 108
dum iſte præpoſteris verbis, ominibus obſcœnis identidem ſe ipſe reuocãdo, dubitans,
timens, hæſitans, omnia aliter, ac vos in monimẽtis habetis, & pronuntiarit, & fecerit.
Quod quidem minimè mirum eſt, in tanto ſcelere, tantáq; dementia ne audaciæ qui-
dem locum ad timorem comprimendum fuiſſe. Etenim ſi nemo vnquam prædo tam
barbarus, atque immanis fuit, qui, cùm fana ſpoliaſſet, deinde aram aliquam in litore
deſerto ſomniis ſtimulatus, aut religione aliqua cõſecraret, non horreret animo, cùm
diuinum numen ſcelere violatum placare precibus cogeretur: qua tandem iſtũ per-
turbatione mentis omnium templorum atque tectorum, totiúſque vrbis prædonem
fuiſſe cenſetis, cùm pro deteſtatione tot ſcelerum vnam aram nefariè cõſecraret? Non
poterat vllo modo (quanquam & inſolentia dominatus extulerat animos, & erat incre 109
dibili armatus audacia) non in agendo ruere, ac ſæpe peccare, præſertim illo Pontifice
& magiſtro, qui cogeretur docere, antequam ipſe didiciſſet. Magna vis eſt cùm in deo-
rum immortalium numine, tum verò in ipſa Rep. dii immortales, ſuorũ templorum
cuſtodem ac præſidem ſceleratiſſimè pulſum cùm viderẽt, ex ſuis templis in eius ædes
immigrare nolebant: itaque iſtius vecordiſſimi mentem cura, metúque terrebãt. Res
verò publica, quanquam erat exterminata mecum, tamẽ obuerſabatur ante oculos ex-
terminatoris ſui, & ab iſtius inflãmato, atq; ignito furore iam tum me ſéq; repetebat.
quare quid eſt mirum, ſi iſte metu, ſi furore inſtinctus, ſcelere præceps, neq; inſtitutas
cerimonias perſequi, neque verbũ vllum ſolenne potuit effari? Quæ cùm ita ſint, Pon-
tifices, reuocate iam animos veſtros ab hac ſubtili noſtra diſputatione ad vniuerſam
Rempub. quam antea cum viris fortibus multis, in hac verò cauſa ſolis veſtris ceruici-

110 bus ſuſtinetis. Vobis vniuerſi ſenatus perpetua auctoritas,cui voſmetipſi præſtantiſſi-
mi ſemper in mea cauſa præfuiſtis:vobis Italiæ magnificentiſſimus ille motus,muni-
cipiorúmque concurſus:vobis campus,centuriarúmque vna vox omnium,quarũ vos
principes atq; auctores fuiſtis:vobis omnes ſocietates,omnes ordines,omnes,qui aut
re, aut ſpe denique ſunt boni,omne vobis erga meam dignitatẽ ſtudium & iudicium
non modò commiſſum,verùm etiam commendatum eſſe arbitrabũtur. Denique ipſi
dii immortales,qui hanc vrbem, atque hoc imperium tuentur,vt eſſet omnibus gẽti-
bus poſteritatíque perſpicuum,diuino me numine eſſe Reip. redditũ,iccirco mihi vi-
dentur fructũ ipſum reditus & gratulationis meæ ad ſuorum ſacerdotum poteſtatem,
iudiciúmq; reuocaſſe.hic eſt enim reditus Pontifices,hæc reſtitutio,in domo,in ſedi-
111 bus,in aris,in focis,in diis penatibus recuperandis.quorũ ſi iſte ſuis ſceleratiſſimis ma-
nibus tecta,ſedéſque conuellit,ducibúſque Conſulibus tanquam vrbe capta hác vnam
domum quaſi acerrimi propugnatoris ſibi delendam putauit:tamen illi dii penates ac
familiares mei,per vos in meá domũ mecum erunt reſtituti. Quocirca te Capitoline,
quem propter beneficia populus R.optimum,propter vim maximũ nominauit,téque
Iuno Regina,& te cuſtos vrbis Minerua,quæ ſemper adiutrix conſiliorũ meorũ,teſtis
laborũ extitiſti,precor ac quæſo: vóſq;,qui maximè me repetiſtis atq; reuocaſtis,quo-
rũ de ſedibus hæc mihi propoſita eſt contentio,patrii penates familiaréſque, qui huic
vrbi & Reip. præſidetis, vos obteſtor, quorũ ego à templis ac delubris peſtiferá illam
& nefariam flammam depuli:téque Veſta mater,cuius caſtiſſimas ſacerdotes ab homi
112 num amentia,furore & ſcelere defendi,cuiúſque ignem illum ſempiternum non ſum
paſſus aut ſanguine ciuium reſtingui,aut cum totius vrbis incendio commiſceri: vt ſi
in illo penè fato Reip. obieci meum caput pro veſtris cerimoniis,atque templis perdi-
tiſſimorũ ciuium furori atque ferro:& ſi iterũ,cùm ex mea contentione interitus bo-
norũ omnium quæreretur,vos ſum teſtatus, vobis me ac meos cõmendaui, méque ac
meum caput ea conditione deuoui,vt,ſi & eo ipſo tempore,& antè in Conſulatu meo
cõmodis meis omnibus,emolumentis,præmiis prætermiſſis,cura,cogitatione,vigiliis
omnibus nihil,niſi de ſalute meorũ ciuium,laboraſſem,tum mihi Rep. aliquando re-
ſtituta liceret frui: ſin autem mea cõſilia patriæ non profuiſſent,vt perpetuum dolo-
rem àuulſus à meis ſuſtinerem: hác ego deuotionẽ capitis mei,cùm ero in ſedes meas
113 reſtitutus,tum denique conuictam eſſe & cõmiſſam putabo. Nam nunc quidem,Pon-
tifices,non ſolùm domo, de qua cognoſcitis, ſed tota vrbe careo, in quam videor eſſe
reſtitutus: vrbis enim celeberrimæ & maximæ partes aduerſum illud non monimen-
tum,ſed vulnus patriæ cõtuentur. Quem cùm mihi conſpectum morte magis vitan-
dum,fugiẽdúmque eſſe videatis:nolite quæſo eum,cuius reditu reſtitutam Rempub.
fore putaſtis,non ſolùm dignitatis ornamentis,ſed etiam vrbis partibus velle eſſe pri-
uarum. Non me bonorum direptio,non tectorum exciſio,non depopulatio prædio-
rum,nõ præda Conſulum ex meis fortunis crudeliſſimè capta permouet:caduca ſem-
per & mobilia hæc eſſe duxi,non virtutis atque ingenii, ſed fortunæ & temporũ mu-
nera: quorum ego non tam facultatem vnquam & copiam expetendam putaui,quàm
& in vtendo rationem,& in carendo patientiam. Etenim ad noſtrum vſum propemo
114 dum iam eſt definita moderatio rei familiaris : liberis autem noſtris ſatis amplum pa-
trimonium paterni nominis ac noſtræ memoriæ relinquemus. Domo per ſcelus ere-
pta, per latrocinium occupata,per religionis vim ſceleratius etiã ædificata,quàm euer-
ſa carere ſine maxima ignominia Reip. meo dedecore ac dolore nõ poſſum. Quapro-
pter,ſi diis immortalibus,ſi ſenatui,ſi populo R.ſi cunctæ Italiæ,ſi prouinciis,ſi exteris
nationibus,ſi vobiſmetipſis , qui in mea ſalute principem ſemper locũ,auctoritatém-
que tenuiſtis,gratum & iucũdum meum reditum intelligitis eſſe : quæſo,obteſtórque
vos Pontifices,vt me,quem auctoritate,ſtudio, ſententiis reſtituiſtis,nunc, quoniam
ſenatus ita vult,manibus quoque veſtris in ſedibus meis collocetis.

De Aruſpicum reſponſis in Senatu,

ORATIO XXX.

HESTERNO die P. C. cùm me & veſtra dignitas,& frequentia Equi- 1
tum R.quibus ſenatus dabatur,magnopere commouiſſet,putaui mi-
hi reprimendam eſſe P.Clodii impudicam impudentiam,cùm is pu-
blicanorũ cauſam ſtultiſſimis interrogationibus impediret,& P.Tul-
lioni Syro nauaret operam,atque ei ſeſe,cui totus vænierat,etiam vo
bis inſpectantibus vẽditaret.Itaque hominem furẽtem exultantémq;
continui,ſimul ac periculũ iudicii intendi:duobus incœptis verbis omnem impetum
gladiatoris ferociámque cõpreſſi.Attamen ignarus ille,qui Conſules eſſent,exanguis
atque æſtuans,ſe è curia repentè proripuit cum quibuſdam fractis iam atque inanibus
minis,& cum illius Piſoniani temporis Gabinianiq; terroribus.Quem cùm egredien-
tem inſequi cœpiſſem,cæpi equidem fructum maximũ & ex conſurrectione omnium
veſtrûm,& ex comitatu publicanorum.Sed vecors repentè ſine ſuo vultu,ſine colore,
ſine voce conſtitit,deinde reſpexit:& ſimul ad Cn.Lentulum Cos. aſpexit,concidit in
curiæ penè limine,recordarione credo Gabinii ſui,deſideriόque Piſonis.Cuius ego de
effrænato & præcipiti furore quid dicam:haud poteſt grauioribus à me verbis vulnera-
ri,quàm eſt ſtatim in facto ipſo à grauiſſimo viro P.Seruilio confectus ac trucidatus.
Cuius ſi etiam vim & grauitatem illam ſingularem ac penè diuinam aſſequi poſſem,
tamen non dubito,quin ea tela,quæ coniecerit inimicus, quàm ea,quæ collega patris
emiſit,leuiora atque hebetiora eſſe videantur. Sed tamen mei facti rationem expone- 2
re illis volo,qui heſterno die dolore me elatum,& iracũdia longius propè progreſſum
arbitrabãtur,quàm ſapientis hominis cogitata ratio poſtularet. Nihil feci iratus,nihil
impotenti animo,nihil non diu conſideratum,ac multò antè meditatum. Ego enim
P.C. inimicum me ſemper eſſe profeſſus ſum duobus,qui me, qui rem meã, cùm de-
fendere deberent,ſeruate poſſent:cúmque ad conſulare officium ipſis inſignibus illius
imperii,ad meam ſalutem non ſolùm auctoritate, ſed etiam precibus veſtris vocaren-
tur,primò reliquerunt, deinde prodiderunt,poſtremò oppugnarunt,præmiiſque ne-
fariæ pactionis funditus vnà cum Rep.oppreſſum,extinctúmque voluerũt: quiq; ſuo
ductu & imperio cruẽto illo atque funeſto ſupplicia neque à ſociorum mœnibus pro-
hibere,neque hoſtium vrbibus inferre potuerũt, exciſionem,inflammationem,euer-
ſionem, depopulationem, vaſtitatem eam ſua cum præda meis omnibus tectis atque 3
agris intulerunt. Cum his furiis & facibus,cum his,inquam,exitioſis prodigiis,ac pe-
nè huius imperii peſtibus bellum mihi inexpiabile dico eſſe ſuſceptũ,neque id tamen
ipſum tantum,quãtum meus ac meorum,ſed tãtum,quantum veſter atque omnium
bonorum dolor poſtulauit.In Clodium verò nõ eſt hodie meum maius odium,quàm
illo die fuit,cùm illum ambuſtum religioſiſſimis ignibus, cognoui muliebri ornatu,
ex inceſto ſtupro,atque ex domo Põtificis maximi emiſſum. Tum, inquam,tum vidi,
ac multò antè proſpexi,quanta tẽpeſtas excitaretur,quanta impenderet procella Reip.
videbam,illud ſcelus tam importunum, audaciam tam immanem adoleſcentis furen
tis,nobilis,vulnerati non poſſe arceri otii finibus:erupturum illud malum aliquando,
ſi impunitum fuiſſet, ad perniciem ciuitatis. Non multum mihi ſanè poſt ad odium
acceſſit:nihil enim contra me fecit odio mei,ſed odio ſeueritatis,odio dignitatis,odio
Reip.non me magis violauit,quàm ſenatũ,quàm Equites Rom.quàm omnes bonos, 4
quàm Italiam cunctam:non deniq; in me ſceleratior fuit,quàm in ipſos deos immor-
tales: etenim illos eo ſcelere violauit,quò nemo antea:in me fuit eodem animo, quò
etiam eius familiaris Catilina,ſi viciſſet,fuiſſet. Itaque eum nunquam à me eſſe accu-
ſandum putaui,non plus quàm ſtipitem illum: qui quorum hominum eſſet,neſcire-

mus,niſi ſe Ligurem ipſe eſſe diceret.Quid enim húc perſequar,pecudem ac belluam,
pabulo inimicorum meorum,& glande corruptum?qui ſi ſenſit,quo ſe ſcelere deuin-
xerit,non dubito,quin ſit miſerrimus: ſin autem id non videt,periculum eſt,ne ſe ſtu
poris excuſatione defendat . Accedit etiam, quòd expectatione omnium, fortiſſimo
& clariſſimo viro T.Annio deuota & conſtituta iſta hoſtia eſſe videtur: cui me præri-
pere deſponſam iam,& deſtinatam laudem,cùm ipſe eius opera & dignitatem & ſalu-
5 tē recuperarim,valde eſt iniquum . Etenim vt P.ille Scipio natus mihi videtur ad in-
teritū exitiúmque Carthaginis,qui illam à multis imperatoribus obſeſſam,oppugna-
tam,labefactatam,penè captam,aliquando quaſi fatali euentu ſolus euertit: ſic T.An-
nius ad illam peſtem comprimendam, extinguendam, funditus delendam natus eſſe
videtur,& quaſi diuino munere donatus Reip. ſolus ille cognouit,quemadmodū ar-
matum ciuem,qui lapidibus,qui ferro alios fugaret,alios domi contineret,qui vrbem
totam,qui curiam,qui forum,qui templa omnia cæde,incendiiſque terreret,non mo
dò vincere,verùm etiā vincire oporteret.Huic ego & tali,& ita de me ac de patria me-
rito viro nunquam mea voluntate præripiam, eum præſertim reum,cuius ille inimi-
citias non ſolùm ſuſcepit propter ſalutem meam,verùm etiam appetiuit.Sed ſi etiam
nunc,illaqueatus iam omnium legum periculis,irretitus odio bonorū omnium expe
6 ctatione ſupplicii iam non diuturna implicatus, feretur tamen hæſitans,& in me im-
petum impeditus facere conabitur : reſiſtam,&,aut concedente,aut etiam adiuuante
Milone,eius conatum refutabo:velut heſterno die,cùm mihi ſtanti tacēs minaretur,
voce tantùm attigi legum initium,& iudicii.conſedit ille:conticui. Diem dixiſſet,vt
fecerat:feciſſem,vt ei ſtatim tertius à Prætore dies diceretur. atque hoc ſic moderetur:
& cogitet,ſi contentus ſit iis ſceleribus quæ commiſit,iam ſe eſſe conſecratum Milo-
ni:ſi quod in me telum intenderit,ſtatim me eſſe arrepturum arma iudiciorum atque
legum. Atqui paulò antè P.C.concionem habuit,quæ eſt ad me tota delata:cuius con
cionis primum vniuerſum argumentum ſententiámque audite. Cùm riſeritis impu-
dentiam hominis,tum à me de tota cōcione audietis. De religionibus ſacris & ceri-
7 moniis eſt concionatus,Patres Cōſcripti,Clodius:P.inquam Clodius,ſacra & religio-
nes negligi,violari,pollui queſtus eſt.Nō mirum,ſi hoc vobis ridiculū videtur. etiam
ſua concio riſit,hominem,quomodo ipſe gloriari ſolet,ducentis confixum S.C. quæ
ſunt omnia contra illum pro religionibus facta,hominémque eum,qui puluinaribus
Bonæ deæ ſtuprum intulerit,eáque ſacra,quæ viri oculis ne imprudentis quidem aſpi-
ci fas eſt,non ſolùm aſpectu virili,ſed flagitio, ſtupróque violarit,in concione de reli-
gionibus neglectis conqueri. itaque nunc proxima concio eius expectatur de pudici-
tia. quid enim intereſt,vtrum ab altaribus religioſiſſimis fugatus, de ſacris & religio-
nibus conqueratur,an ex ſororum cubiculo egreſſus,pudorem pudicitiámque defen-
dat?Reſponſum aruſpicum hoc recens de fremitu in concione recitauit:in quo cum
aliis multis ſcriptū etiam illud eſt(id quod audiſtis) loca ſacra & religioſa,profana ha-
8 beri.in ea cauſa eſſe dixit domum meam,à religioſiſſimo ſacerdote P.Clodio cōſecra-
tam. Gaudeo mihi de toto hoc oſtēto,quod haud ſcio an grauiſſimum multis his an-
nis huic ordini nuntiatum ſit,datam nō modò iuſtam, ſed etiam neceſſariam cauſam
eſſe dicendi.reperietis enim, ex hoc toto prodigio atque reſponſo nos de iſtius ſcelere
ac furore, ac de impēdentibus periculis maximis propè iam voce Iouis optimi maxi-
mi præmoneri . Sed primùm expiabo religionem ædium mearum, ſi id facere verè ac
ſine cuiuſquam dubitatione potero.ſin ſcrupulus tenuiſſimus reſidere aliquis videbi-
tur,non modò patienti, ſed etiam libenti animo portentis deorum immortalium,re-
ligioníque parebo.Sed quæ tádem eſt in hac vrbe tanta domus ab iſta religionis ſuſpi
cione tam vacua atque pura?quanquam veſtræ domus P.C.cæterorúmque ciuiū mul-
tò maxima ex parte ſunt liberæ religione,tamen vna mea domus iudiciis omnibus li-
9 berata,in hac vrbe ſola eſt.te enim appello Lentule, & te Philippe. ex hoc aruſpicum

reſponſo decreuit ſenatus, vt de locis ſacris, religioſis ad hunc ordinem referretis. po-
teſtíſne referre de mea domo? quæ (vt dixi) ſola in hac vrbe omni religione, omnibus
iudiciis liberata eſt: quamprimùm inimicus ipſe in illa tempeſtate ac nocte Reip. cùm
cætera ſcelera ſtylo illo impuro Sex. Clodius cõſcripſiſſet, ne vna quidem attigit lite-
ra religionis. Deinde eandem domum populus Romanus, cuius eſt ſumma poteſtas
omnium rerum, comitiis Cẽturiatis, omnium ætatum, ordinúmque ſuffragiis eodem
iure eſſe iuſſit, quò fuiſſet. Poſtea vos P.C. non quòd dubia res eſſet, ſed vt huic furiæ, ſi
diutius in hac vrbe, quam delere cuperet, maneret, vox interdiceretur, decreuiſtis vt de
mearũ ædiũ religione ad Pontificũ collegium referretur. Quæ tãta religio eſt, qua nõ
in noſtris dubitationibus atq; in maximis ſuperſtitionibus vnius P. Seruilii ac M. Lu-
culli reſponſo ac verbo liberemur? De ſacris publicis, de ludis maximis, de deorum pe- 10
natium, Veſtǽque matris cerimoniis, de illo ipſo ſacrificio, quod fit pro ſalute populi
R. quod poſt Romam cõditam huius vnius caſti tutoris, religionum ſcelere violatum
eſt, quod tres Pontifices ſtatuiſſent, id ſemper populo R. ſemper ſenatui, ſemper ipſis
diis immortalibus ſatis ſanctum, ſatis auguſtum, ſatis religioſum eſſe viſum eſt. At ve-
rò meam domum P. Lentulus Cos. & Pontifex, P. Seruilius, M. Lucullus, Q. Metellus,
M. Glabrio, M. Meſſala, L. Lentulus flamen Martialis, P. Galba, Q. Scipio, C. Fannius,
M. Lepidus, L. Claudius Rex ſacrorum, M. Scaurus, M. Craſſus, C. Curio, Sex. Cæſar fla
men Quirinalis, Q. Cornelius, P. Albinouanus, Q. Terentius, Pontifices minores,
cauſa cognita, duobus locis dicta, maxima frequentia ampliſſimorũ ac ſapientiſſimo-
rum ciuium aſtante, omni religione vna mente omnes liberauerunt. Nego, vnquam
poſt ſacra cõſtituta, quorum eadem eſt antiquitas quæ ipſius vrbis, vlla de re, ne de ca- 11
pite quidem virginum Veſtalium, tam frequens collegium iudicaſſe. quanquam ad fa
cinoris diſquiſitionem intereſt adeſſe quamplurimos. ita eſt enim interpretatio illa
Pontificum, vt iidem poteſtatem habeant iudicum: religionis explanatio vel ab vno
Pontifice perito rectè fieri poteſt. quod idem in iudicio capitis durum atque iniquum
eſt: tamen ſic reperietis, frequentiores Pontifices de mea domo, quàm vnquam de ce-
rimoniis virginum iudicaſſe. Poſtero die frequentiſſimus ſenatus, te Conſule deſigna-
to Lentule, ſentẽtiæ principe, P. Lentulo & Q. Metello Coſs. referentibus, ſtatuit, cùm
omnes Pontifices, qui erant huius ordinis, adeſſent, cúmque alii qui honoribus populi
R. antecedebant, multa de collegii iudicio verba feciſſent, omnéſque iidem ſcribendo
adeſſent, domum meam iudicio Pontificum religione liberatam videri. De hoc igitur
loco ſacro potiſſimũ videntur aruſpices dicere, qui locus ſolus ex priuatis locis omni- 12
bus hoc præcipuè iuris habet, vt ab ipſis, qui ſacris præſunt, ſacer non iudicatus ſit? Ve-
rum referte, quod ex S.C. facere debetis: aut vobis cognitio dabitur, qui primi de hac
domo ſententiam dixiſtis, & eam religione omni liberaſtis: aut ſenatus ipſe iudicabit,
qui vno illo ſolo antiſtite ſacrorum diſſentiente frequentiſſimus antea iudicauit: aut
id, quod certè fiet, ad Pontifices reiicietur, quorum auctoritati, fidei, prudentiæ maio-
res noſtri ſacra, religionéſque & priuatas, & publicas cõmendarunt. Quid ergo hi poſ-
ſunt aliud iudicare, ac iudicauerunt? Multæ ſunt domus in hac vrbe P.C. atque haud
ſcio an penè cunctæ iure optimo, ſed tamen iure priuato, iure hæreditario, iure aucto-
ritatis, iure mãcipii, iure nexi. Nego eſſe vllam domum aliam æquè priuato iure atque
optima lege, publico verò omni præcipuo & humano & diuino iure munitã. quæ pri-
mùm ædificatur ex auctoritate ſenatus pecunia publica: deinde contra vim nefariam 13
huius gladiatoris, tot S.C. munita atque ſepta eſt. Primùm, negotiũ iiſdem magiſtra-
tibus eſt datum anno ſuperiore, vt curarent, vt ſine vi mihi ædificare liceret, quibus in
maximis periculis vniuerſa Reſp. commendari ſolet: deinde cùm ille ſaxis & ignibus
& ferro vaſtitatem meis ædibus intuliſſet, decreuit ſenatus, eos, qui id feciſſent, lege de
vi, quæ eſt in eos, qui vniuerſam Remp. oppugnaſſent, teneri. Vobis verò referentibus
ô poſt hominum memoriam fortiſſimi atque optimi Cõſules, decreuit idem ſenatus

frequentiſſimus : qui meam domum violaſſet, contra Rempub. eſſe factum. Nego
vllo de opere publico, de monimento, de templo tot Senarus extare conſulta, quot de
mea domo : quam Senatus vnam poſt hanc vrbem conſtitutam ex ærario ædifican-
dam, à Pontificibus liberandam, à magiſtratibus defendendam, à iudicibus puniendam
14 putaret. P. Valerio pro maximis in Rempub. beneficiis data domus eſt in villa publica:
at mihi in Palatio reſtitura. illi locus : at mihi etiam parietes atque tectum. illi, quam
ipſe priuato iure tueretur : mihi, quam publicè magiſtratus omnes defenderent. Quæ
quidem ego ſi aut per me, aut ab aliis haberem, non prædicarem apud vos, ne nimis
gloriari viderer. Sed cùm ſint mihi data à vobis, cùm ea attententur eius lingua, cuius
antea manu euerſa vos mihi & liberis meis manibus veſtris reddidiſtis : non ego de
meis, ſed de veſtris factis loquor: nec vereor, ne hæc mea veſtrorum beneficiorum præ-
dicatio non grata potius, quàm arrogans videatur. quanquam ſi me tantis laboribus
pro communi ſalute perfunctum efferret aliquando ad gloriam in refutandis maledi-
ctis improborum hominum animi quidam dolor, quis non ignoſceret? vidi enim he-
15 ſterno die quendam murmurantem, quem aiebant negare ferre me poſſe, quia, cùm
ab hoc eodem impuriſſimo parricida rogarer, cuius eſſem ciuitatis, reſpondi me pro-
bantibus & vobis, & equitibus R. eius eſſe, quæ carere me non potuiſſet. Ille, vt opinor,
ingemuit. Quid igitur reſponderem? (quæro ex eo ipſo, qui ferre me non poteſt) me ci-
uem eſſe Romanum? literatè reſpondiſſem. An tacuiſſem? deſertum negotium. Poteſt
quiſquam vir in rebus magnis cum inuidia verſatus, ſatis grauiter contra inimici contu
meliam ſine ſua laude reſpondere? At ipſe non modò reſpondet, quicquid poteſt, cùm
eſt laceſſitus : ſed etiam gaudet, ſe ab amicis, quid reſpōdeat, admoneri. Sed quoniam
mea cauſa expedita eſt, videamus nunc quid Aruſpices dicant : ego enim fateor me &
magnitudine oſtenti, & grauitate reſponſi, & vna atque conſtanti Aruſpicum voce ve-
16 hementer eſſe commotum : neque is ſum, qui, ſicut fortè videor plus quàm cæteri, qui
æquè atque ego, ſunt occupati, verſari in ſtudio literarum, iis delecter, aut vtar omnino
literis, quæ noſtros animos deterreant atque auocant à religione. Ego verò primùm ha-
beo auctores ac magiſtros religionum colēdarum maiores noſtros: quorum mihi tan-
ta fuiſſe ſapientia videtur, vt ſatis ſupérque prudentes ſint, qui illorum prudentiam non
dicam aſſequi, ſed quanta fuerit, perſpicere poſſint: qui ſtatas ſolenneíſque cerimonias,
Pontificatu : rerum bene gerendarum auctoritates, augurio : fatorum veteres prædi-
ctiones Apollinis, vatum libris : portentorum explanationes, Hetruſcorum diſciplina
contineri putauerunt : quæ quidem tanta eſt, vt noſtra memoria primùm Italici belli
funeſta illa principia, poſt Syllani, Cinnaníque temporis extremum penè diſcrimen,
tum hanc recentem vrbis inflāmandæ, delendíque imperii coniurationem non obſcu
17 rè nobis paulò antè prædixerint. Deinde etiam cognoui multa homines doctiſſimos ſa
pientiſſimóſque & dixiſſe, & ſcripta de deorum immortalium numine reliquiſſe : quæ
quanquam diuinitus perſcripta video, tamen eiuſmodi ſunt, vt ea maiores noſtri do-
cuiſſe illos, non ab illis didiciſſe videantur. Etenim quis eſt tam vecors, qui aut, cùm
ſuſpexerit in cælum, deos eſſe non ſentiat, & ea, quæ tanta mente fiunt, vt vix quiſquam
arte vlla ordinem rerum ac viciſſitudinem perſequi poſſit, caſu fieri putet : aut, cùm
deos eſſe intellexerit, non intelligat eorum numine hoc tantum imperium eſſe na-
tum, & auctum, & retentum? Quàm volumus licet P.C. ipſi nos amemus : tamen nec
numero Hiſpanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec
denique hoc ipſo huius gentis ac terræ domeſtico natiuóque ſenſu Italos ipſos ac Lati-
nos, ſed pietate, ac religione, atque hac vna ſapientia, quòd deorum immortalium nu-
18 mine omnia regi gubernaríque perſpeximus, omnes gentes nationéſque ſuperaui-
mus. Quare ne plura de re minimè loquar dubia, adhibete animos & mentes veſtras,
non ſolùm aures, ad Aruſpicum vocem admouete, Quòd in agro Latinienſi auditus eſt
ſtrepitus cum fremitu. mitto Aruſpices : mitto illā veterem ab ipſis diis immortalibus,

vt hominum fama eſt, Hetruriæ traditam diſciplinam: nos nónne Aruſpices eſſe poſſu-
mus? Exauditus in agro propinquo & ſuburbano eſt ſtrepitus quidam reconditus, &
horribilis fremitus armorum. Quis eſt ex gigantibus illis, quos poëtæ ferunt bellum
diis immortalibus intuliſſe, tam impius, qui hoc tam nouo, tantóque motu non ma-
gnum aliquid deos populo R. præmonſtrare & præcinere fateatur? De ea re ſcriptum
eſt, poſtulationes eſſe Ioui, Saturno, Neptuno, Telluri, diis cæleſtibus. Audio, quibus
diis violatis expiatio debeatur: ſed, hominum quæ ob delicta, quæro. Ludos minus di- 19
ligenter factos, pollutóſque. Quos ludos? te appello Lentule (tui ſacerdotii ſunt tenſæ,
curricula, præcentio, ludi, libationes, epuláque ludorum publicorum) vóſque Pontifi-
ces, ad quos Epulones Iouis Optimi Max. ſiquid eſt prætermiſſum aut commiſſum, af-
ferunt, quorum de ſententia illa eadem renouata atque inſtaurata celebrantur: qui ſunt
ludi minus diligenter facti? quanto, aut quo ſcelere polluti? reſpondebis & pro te, & pro
collegis tuis, & pro Pontificum collegio, nihil cuiuſquam aut negligẽtia contemptum,
aut ſcelere eſſe pollutum: omnia ſolennia ac iuſta ludorum, omnibus rebus obſerua-
tis ſumma cum cerimonia eſſe ſeruata. Quos igitur Aruſpices ludos minus diligenter
factos, pollutóſque eſſe dicunt? eos quorum ipſi dii immortales, atque illa Mater dea, te
te Cn. Lentule, cuius ab auia manibus eſſet accepta, ſpectatorem eſſe voluit. Quòd ni tu
Megaleſia illo die ſpectare voluiſſes, haud ſcio an viuere nobis, atque his de rebus iam
queri liceret. vis enim innumerabilis incitata, ex omnibus vicis collecta, ſeruorum ab 20
hoc AEdili religioſo repentè fornicibus, oſtiíſque omnibus in ſcenam ſigno dato im-
miſſa irrupit. Tua tum, tua Cn. Lentule eadem virtus fuit, quæ in priuato quondam tuo
proauo: te nomen, imperium, vocem, aſpectum, impetum tuum ſtans ſenatus, equitéſ-
que R. & omnes boni ſequebantur, cùm ille ſeruorum & ludiorum multitudini ſena-
tum, populúmque R. vinctum ipſo conſeſſu, & conſtrictum ſpectaculis, atque impedi-
tum turba & anguſtiis tradidiſſet. An ſi ludius conſtitit, aut tibicen repentè conticuit,
aut puer ille patrimus & matrimus ſi terram non tenuit, aut tenſam, aut lorum omiſit,
aut ſi AEdilis verbo, aut ſi nutu aberrauit, ludi ſunt non ritè facti? eáque errata ex-
piantur? & mentes deorum immortalium, ludorum inſtauratione placantur? ſi ludi
ab lætitia ad metum traducti: ſi non intermiſſi, ſed perempti atque ſublati ſunt: ſi
ciuitati vniuerſæ ſcelere eius, qui ludos ad luctum conferre voluit, extiterunt dies 21
illi feſti penè funeſti: dubitabimus, quos ludos ille fremitus nuntiet eſſe pollutos?
Ac ſi volumus ea, quæ de quoque deo nobis tradita ſunt, recordari, hanc Matrem ma-
gnam, cuius ludi violati, polluti, penè ad cædem, & ad funus ciuitatis conuerſi ſunt,
hanc inquam, accepimus agrós & nemora cum quodam ſtrepitu fremitúque pera-
grare. Hæc igitur vobis, hæc populo R. & ſcelerum indicia oſtendit, & periculorum
ſigna pateſecit. Nam quid ego de illis ludis loquar, quos in Palatio noſtri maiores
ante templum, in ipſo Matris magnæ conſpectu Megalenſibus fieri celebraríque vo-
luerunt? qui ſunt more inſtitutíſque maximè caſti, ſolennes, religioſi: quibus ludis
primùm ante populi conſeſſum ſenatui locum P. Africanus iterum Conſul ille maior
dedit, vt eos ludos hæc lues impura pollueret? quò ſiquis liber aut ſpectandi, aut etiam
religionis cauſa acceſſerat, manus afferebantur: quò matrona nulla adiit propter vim, 22
conſeſſúmque ſeruorum. Ita ludos eos, quorum religio tanta eſt, vt ex vltimis ter-
ris accerſita in hac vrbe conſederit: qui vni ludi ne verbo quidem appellantur Lati-
no, vt vocabulo ipſo & appetita religio externa, & Matris magnæ nomine ſuſcepta
declaretur: hos ludos ſerui fecerunt, ſerui ſpectauerunt: tota denique hoc AEdile
ſeruorum Megaleſia fuerunt. Prò dii immortales, quî magis nobiſcum loqui poſſetis,
ſi eſſetis, verſareminíque nobiſcum? ludos eſſe pollutos ſignificatis, ac planè dicitis.
Quid magis deformatum, inquinatum, peruerſum, conturbatum dici poteſt, quàm
omne ſeruitium permiſſu magiſtratus liberatum, in alteram ſcenam immiſſum, alteri
præpoſitum, vt alter conſeſſus poteſtati ſeruorum obiiceretur, alter ſeruorũ totus eſſet?

13 ſi examen apum ludis in ſcenam veniſſet, Aruſpices acciendos ex Hetruria putaremus:
videmus vniuerſi repẽtè examina tãta ſeruorum immiſſa in populum R. ſeptum atque
incluſum, & nõ commouemur? Atque in apum fortaſſe examine nos ex Hetruſcorum
ſcriptis Aruſpices, vt à ſeruitio caueremus, monerẽt: quod igitur ex aliquo diſiuncto di-
uerſóque monſtro ſignificatum caueremus, id cùm ſibi ipſum monſtrum eſt, & cùm in
eo ipſo periculum eſt, ex quo periculum portenditur, non pertimeſcemus? iſtiuſmodi
Megaleſia fecit pater tuus? iſtiuſmodi patruus? Is mihi etiam generis ſui mentionem fa-
cit, cùm Athenionis aut Spartaci exẽplo ludos facere maluerit, quàm C. aut Appii Clau
diorum? illi cùm ludos facerent, ſeruos de cauea exire iubebant: tu in alteram ſeruos im
miſiſti, ex altera liberos eieciſti. Itaque qui antea voce præconis à liberis ſemouebantur,
14 tuis ludis non voce, ſed manu liberos à ſe ſegregabant. Ne hoc quidem tibi in mentem
veniebat Sibyllino ſacerdoti, hæc ſacra maiores noſtros ex veſtris libris expetiſſe? ſi illi
ſunt veſtri, quos tu impia mente conquiris, violatis oculis legis, contaminatis manibus
attrectas. Hac igitur vate ſuadẽte quondam, defeſſa Italia Punico bello, atque ab Anni-
bale vexata, ſacra iſta noſtri maiores aſcita ex Phrygia Romæ collocarunt: quæ vir is ac-
cepit, qui eſt optimus à populo Rom. iudicatus, P. Scipio: fœmina autem, quæ matro-
narum caſtiſſima putabatur, Q. Claudia, cuius priſcam illam ſeueritatem ſacrificii tua
ſoror mirificè exiſtimatur imitata. Nihil te igitur neque maiores tui coniuncti cum his
religionibus, neque ſacerdotium ipſum, quo eſt hæc tota religio cõſtituta, neque curu-
lis AEdilitas, quæ maximè hãc tueri religionem ſolet, permouit, quòminus caſtiſſimos
ludos omni flagitio pollueres, dedecore maculares, ſcelere obligares? Sed quid ego id
15 admiror? qui accepta pecunia Peſſinuntem ipſum, ſedem domiciliúmque matris deo-
rum, vaſtaris: & Brogitaro Gallogræco, impuro homini ac nefario, cuius Legati te Tri-
buno diuidere in æde Caſtoris tuis operis nummos ſolebant, totum illum locum fa-
númque vẽdideris: ſacerdotem ab ipſis aris puluinaribúſque detraxeris: omnia illa, quæ
vetuſtas, quæ Perſæ, quæ Syri, quæ Reges omnes, qui Europam Aſiámque tenuerunt,
ſemper ſumma religione coluerunt, peruerteris: quæ denique noſtri maiores tam ſan-
cta duxerunt, vt cùm refertam vrbem atque Italiam fanorum haberemus, tamen no-
ſtri imperatores maximis & perículoſiſſimis bellis huic deæ vota facerent, eáque in ipſo
Peſſinunte ad illam ipſam principem aram, & in illo loco, fanóque perſoluerent. Quod
cùm Deiotarus religione ſua caſtiſſimè tueretur, quem vnum habemus in orbe terra-
16 rum fideliſſimum huic imperio, atque amantiſſimum noſtri nominis: Brogitaro, vt an-
tè dixi, addictum pecunia tradidiſti. Atque hũc tamen Deiotarum ſæpe à ſenatu regali
nomine dignum exiſtimatum clariſſimorum imperatorum teſtimoniis ornatum, tu
etiã Regem appellari cum Brogitaro iubes. Sed alter eſt Rex iudicio ſenatus per nos, pe
cunia Brogitarus per te appellatus. Alterum putabo Regem, ſi habuerit, vnde tibi ſoluat
quod ei per ſyngrapham credidiſti. Nã cùm multa regia ſunt in Deiotaro, tũ illa maxi-
mè, quòd tibi nummum nullum dedit: quòd eam partem legis tuæ, quæ cõgruebat cum
iudicio ſenatus, vt ipſe Rex eſſet, non repudiauit: quòd Peſſinuntem per ſcelus à te vio-
latum, & ſacerdote ſacríſque ſpoliatũ recuperauit, vt in priſtina religione ſeruaret: quòd
17 cerimonias ab omni vetuſtate acceptas, à Brogitaro pollui non ſinit: mauúltque gene-
rum ſuum munere tuo, quàm illud fanum antiquitate religionis carere. Sed vt ad hæc
Aruſpicum reſponſa redeam, ex quibus eſt primùm de ludis: quis eſt, qui id non to-
tum in iſtius ludos prædictum & reſponſum eſſe fateatur? Sequitur de locis ſacris, re-
ligioſis. O impudentiam miram. De mea domo dicere audes? committe vel Conſuli-
bus, vel ſenatui, vel collegio Pontificum tuam. Ac mea quidem his tribus omnibus iu-
diciis, vt dixi antea, liberata eſt. At in iis ædibus, quas tu Q. Seio equite R. viro optimo
per te apertiſſimè interfecto, tenes, ſacellum dico fuiſſe, aras. Tabulis hoc Cenſorum
memoria multorum firmabo ac docebo. Agatur modo hæc res quod ex eo S.C. quod
nuper eſt factum, referri ad vos neceſſe eſt: habeo, quæ de locis religioſis velim dicere.

Cùm de domo tua dixero, in qua tamen ita eſt inædificatum ſacellum, vt alius fecerit, 18
tibi tantummodo ſit demoliendum: tum videbo, num mihi neceſſe ſit de aliis etiam aliquid dicere. putant enim nonnulli ad me pertinere, armamentarium Telluris aperire. Nuper id patuiſſe dicunt, & ego recordor: nunc ſanctiſſimam partem, ac ſedem maximæ religionis priuato dicunt veſtibulo contineri. Multa me mouent: quòd ædes Telluris eſt curationis meæ: quòd is, qui illud armamentarium ſuſtulit, meam domum Pontificum iudicio liberatam, ſecundum fratrem ſuum iudicatam eſſe dicebat. Mouet me etiam in hac caritate annonæ, ſterilitate agrorum, inopia frugum religio Telluris, & eò magis, quòd eodem oſtẽto Telluri poſtulatio deberi dicitur. Vetera fortaſſe loquimur: quanquam hoc ſi minus ciuili iure perſcriptum eſt, lege tamen naturæ, communi iure gentium ſancitum eſt, vt nihil mortales à diis immortalibus vſu capere poſſint. Veruntamen antiqua negligimus: etiámne ea negligemus, quæ fiunt nunc maximè, quæ videmus? L. Piſonem quis neſcit his ipſis temporibus maximum & ſanctiſſimum Dianæ ſacellum in Cæliculo ſuſtuliſſe? adſunt vicini eius loci: multi ſunt etiam in hoc ordine, 19
qui ſacrificia gentilitia illo ipſo in ſacello, ſtatuto loco anniuerſaria factitarint. Et cõquirimus, dii immortales quæ loca deſiderent, quid ſignificent, de quo loquãtur? à Sex. Serrano ſanctiſſima ſacella ſuffoſſa, incenſa, inædificata, oppreſſa, ſumma denique turpitudine eſſe fœdata neſcimus? Tu meam domum religioſam facere potuiſti? ecqua mẽte? qua inuaſeras. qua manu? qua diſturbaras. qua voce? qua incendi iuſſeras. qua lege? quàm ne in illa quidẽ impunitate tua ſcripſeras. quo puluinari? quod ſtupraras. quo ſimulacro? quod ereptum ex meretricis ſepulcro in imperatoris monimento collocaras. Quid habet mea domus religioſi, niſi quòd impuri & ſacrilegi parietem tangit? Itaque, ne quis 20
meorum imprudens introſpicere poſſit tuam domum, ac te ſacra illa tua facientem videre: tollam altius tectum, non vt ego te deſpiciam, ſed tu ne aſpicias vrbem eam, quam delere voluiſti. Sed iam aruſpicum reliqua reſponſa videamus. Oratores contra ius fáſque interfectos. Quid eſt hoc? de Alexãdrinis video eſſe ſermonem: quem ego non refuto: ſic enim ſentio, ius Legatorum, cùm hominum præſidio munitũ ſit, tum etiam diuino iure eſſe vallatũ. Sed quæro ab illo, qui omnes iudices Tribunus è carcere in forum effudit, cuius arbitrio ſicæ omnes nunc, atque omnia venena tractantur, qui cum Hermacho Chio ſyngraphas fecit, ecquid ſciat vnum acerrimum aduerſarium Hermachi Theodoſium Legatum ad ſenatum à ciuitate libera miſſum, ſica percuſſum? quod non minus, quàm de Alexandrinis, indignum diis immortalibus eſſe viſum, certò ſcio. 21
Nec confero nunc in te vnũ omnia: ſpes maior eſſet ſalutis, ſi præter te nemo eſſet impurus. plures ſunt. hoc & tu tibi confidis magis, & nos propè iure diffidimus. Quis Platonem ex Oreſtide, quæ pars Macedoniæ libera eſt, hominem in illis locis clarum ac nobilem, legatum Theſſalonicam, ad noſtrum (vt ſe ipſe appellauit) imperatorem, veniſſe neſcit? quem ille propter pecuniam, quam ab eo extorquere non poterat, in vincula coniecit, & medicum intromiſit ſuum, qui Legato, ſocio, amico, libero fœdiſſimè & crudeliſſimè venas incideret. Secures ſuas cruentari ſcelere noluit: nomen quidem populi R. tanto ſcelere contaminauit, vt id nulla re poſſit, niſi ipſius ſupplicio, expiari. Quales hunc carnifices putamus habere, qui etiam medicis ſuis non ad ſalutem, ſed ad 22
necem vtatur? Sed recitemus, quid ſequatur. Fidem & iuſiurandum neglectum. Hoc quid ſit, per ſe ipſum nõ facilè interpretor: ſed ex eo, quod ſequitur, ſuſpicor de tuorum iudicum manifeſto periurio dici: quibus olim erepti eſſent nummi, niſi à ſenatu præſidium poſtulaſſent. Quare autẽ de his dici ſuſpicer, hæc cauſa eſt, quòd ſic ſtatuo, & illud in hac ciuitate eſſe maxime illuſtre atque inſigne periurium, & te ipſum tamẽ in periurii pœnam ab iis, quibuſcũ coniuraſti, non vocari. Et video in Aruſpicum reſponſis hæc eſſe ſubiuncta, ſacrificia vetuſta, occultáque minus diligenter facta, pollutáque. Aruſpices hæc loquuntur, an patrii penatéſque dii? multi enim ſunt credo, in quos huius maleficũ ſuſpicio cadat. Quis præter hunc vnum? obſcurè dicitur, quæ ſacta polluta ſint? quid

33 planius, quid grauius, quid religioſius dici poteſt? Vetuſta occultáque. Nego vlla verba
Lẽtulum, grauem oratorem ac diſertum, ſæpius, cùm te accuſaret, vſurpaſſe, quàm hæc,
quæ nunc ex Hetruſcis libris in te conuerſa atque interpretata dicuntur. Etenim quod
ſacrificium tam vetuſtum eſt, quam hoc, quod à Regibus æquale huic vrbi accepimus?
quod autem tam occultũ, quàm id quod non ſolùm curioſos oculos excludit, ſed etiam
errantes, quo non modo improbitas, ſed ne imprudentia quidem poſſit intrare? quod
quidem ſacrificium nemo ante P. Clodium omni memoria violauit, nemo vnquam
adiit, nemo neglexit, nemo vir aſpicere non horruit: quod fit per virgines Veſtales: fit
pro populo R. fit in ea domo, quæ eſt in imperio: fit incredibili cerimonia: fit ei deæ,
cuius ne nomen quidem viros ſcire fas eſt, quam iſte iccirco Bonam dicit, quòd in tanto
ſibi ſcelere ignouerit. Non ignouit, mihi crede, non. niſi fortè tibi ignotum putas,
quòd te iudices dimiſerunt excuſſum & exhauſtum, ſuo iudicio abſolutum, omniũ con
34 demnatũ: aut quòd oculos, vt opinio illius religionis eſt, non perdidiſti. Quis enim ante
te ſacra illa vir ſciens viderat, vt quiſquam pœnam, quæ ſequeretur illud ſcelus, ſcire
poſſet? an tibi luminis obeſſet cæcitas plus, quàm libidinis? ne id quidem ſentis, conniuenteis
illos oculos abaui tui magis optandos fuiſſe, quàm hòs flagranteis ſororis? tibi
verò, ſi diligenter attenderis, intelliges hominum pœnas deeſſe adhuc, non deorum.
Homines te in re fœdiſſima defenderunt: homines turpiſſimũ nocentiſſimúmque laudarunt:
homines propter pecuniam iudicio liberauerunt: hominibus iniuria tui ſtupri
illata in ipſos dolori non fuit: homines tibi arma alii in me, alii pòſt in illum inuictum
ciuem dederunt: hominum beneficia prorſus cõcedo tibi, ac maiora non eſſe quærenda.
À diis quidem immortalibus quæ poteſt homini maior eſſe pœna furore atque de-
35 mentia? niſi fortè in tragœdiis quos vulnere ac dolore corporis cruciari ac conſumi vides,
grauiores deorum immortalium iras ſubire, quàm illos, qui furentes inducũtur, putas.
Non ſunt illi eiulatus & gemitus Philoctetæ tam miſeri (quanquã ſunt acerbi) quàm
illa exultatio Athamantis, & quàm ſomnium matricidarum. Tu, cùm furiales in cõcionibus
voces mittis, cùm domos ciuium euertis, cùm lapidibus optimos viros foro pellis,
cùm ardenteis faces in vicinorum tecta iactas, cùm ædes ſacras inflammas, cùm ſeruos
concitas, cùm ſacra ludóſque conturbas, cùm vxorem ſororémque non diſcernis, cùm
quod ineas cubile non ſentis, cùm baccharis, cùm furis, tum das eas pœnas quæ ſunt ſolæ
hominum ſceleri à diis immortalibus conſtitutæ. nam corporis quidem noſtri infirmitas
multos ſubit caſus per ſe: denique ipſum corpus tenuiſſima de cauſa ſæpe confi-
36 citur: deorum tela in impiorum mentibus figuntur. Quare miſerior es, cùm in omnem
fraudem raperis oculis, quàm ſi omnino oculos nõ haberes. Sed quoniam de iis omnibus,
quæ Aruſpices commiſſa eſſe dicũt, ſatis eſt dictum, videamus quid iidem Aruſpices
à diis iam immortalibus dicant moneri. Monent, ne per optimatum diſcordiam
diſſenſionémque patribus principibúſque cædes periculáque creentur, auxilióque diminuti
deficiantur: quare ad vnum imperium prouinciæ redeant, exercitúſque pulſus, diminutióque
accedat. Aruſpicum verba ſunt hæc omnia: nihil addo de meo. Quis igitur
hanc optimatium diſcordiam molitur? idem iſte, nec vlla vi ingenii aut conſilii ſui, ſed
quodam errore noſtro: quem quidem ille, quòd obſcurus non erat, facilè perſpexit. hoc
37 enim etiam turpius afflictatur Reſp. quòd ne ab eo quidem vexatur, vt, tanquam fortis
in pugna vir, acceptis à forti aduerſario vulneribus aduerſis & honeſtis cadere videatur.
Ti. Gracchus conuellit ſtatum ciuitatis, qua grauitate vir? qua eloquentia? qua dignitate?
nihil vt à patris auíque Africani præſtabili inſigníque virtute, præterquam
quòd à ſenatu deſciuerat, deflexiſſet. Secutus eſt C. Gracchus, quo ingenio? quanta
vi? quanta grauitate dicendi? vt dolerent boni omnes, non illa tanta ornamenta ad meliorem
mentem, voluntatémque eſſe conuerſa. Ipſe L. Saturninus ita fuit effrænatus,
& penè demens, vt actor eſſet egregius, & ad animos imperitorum excitandos inflammandóſque
perfectus. Nam quid ego de P. Sulpitio loquar? cuius tanta in dicendo

grauitas,tanta iucunditas,tãta breuitas fuit,vt poſſet, vel vt prudentes errarent,vel vt
boni minus bene ſentirent,perficere dicendo. Cum his conflictari,& pro ſalute patriæ
quotidie dimicare,erat omnino illis,qui tum Remp.gubernabant,moleſtum: ſed ha- 38
bebat ea moleſtia quandam tamen dignitatem. Hic verò, de quo ego ipſe tam multa
nunc dico,prò dii immortales quid eſt?quid valet?quid affert,vt tanta ciuitas,ſi cadet,
quod dii omen obruãt,à viro tamen confecta videatur? qui poſt patris mortẽ,primam
illam ætatulam ſuam ad ſcurrarum locupletum libidines detulit: quorum intemperã-
ria expleta,in domeſticis eſt germanitatis ſtupris volutatus.deinde iã robuſtus,prouin
ciæ ſe,ac rei militari dedit, atque ibi piratarũ contumelias perpeſſus,etiam Cilicum li-
bidines,barbarorúmque ſatiauit:pòſt exercitu L.Luculli ſolicitato,per nefandum ſce-
lus fugit illinc, Romǽque recenti aduentu ſuo cum propinquis ſuis decidit,ne reos fa
ceret:à Catilina pecuniam accepit,vt turpiſſimè præuaricaretur.Inde cum Muræna ſe
in Galliã contulit:in qua prouincia,mortuorũ teſtamẽta conſcripſit,pupillos necauit, 39
nefarias cum multis ſcelerũ pactiones ſocietatéſque conflauit:vnde vt rediit,quæſtum
illum maximè fœcundum vberémque campeſtrem totũ ad ſe ita redegit,vt homo po
pularis fraudaret improbiſſimè populum,idémque vir clemẽs diuiſores omnium tri-
buum domi ipſe ſuæ crudeliſſima morte mactaret. Exorta eſt illa Reip.ſacris,religio-
nibus,auctoritati veſtræ,iudiciis publicis funeſta Quæſtura:in qua idem iſte deos ho-
minéſque,pudorem,pudicitiã,ſenatus auctoritatẽ,ius,fas,leges,iudicia violauit.atque
hic ei gradus(ô miſera tempora,ſtultáſque noſtras diſcordias)P.Clodio gradus ad Rep.
hic primus eſt aditus,ad popularem iactationẽ,atque aſcenſus.Nam T.Graccho inui-
dia Numantini fœderis,cui feriendo,Quæſtor C.Mancini Cos.cùm eſſet,interfuerat,
& in eo fœdere improbando ſenatus ſeueritas dolori & timori fuit: iſtáque res illum, 40
fortem & clarum virum,à grauitate patrum deſciſcere coëgit.C.autem Gracchũ mors
fraterna, pietas,dolor, magnitudo animi ad expetẽdas domeſtici ſanguinis pœnas ex-
citauit.Saturninum,quòd in annonæ caritate Quæſtorem à ſua frumentaria procura-
tione ſenatus amouit,eíque rei M.Scaurum præfecit,ſcimus dolore factum eſſe popu
larem.Sulpitium ab optima cauſa profectũ, Caióque Iulio Conſulatũ contra leges pe
tenti reſiſtentem,longius,quàm voluit,popularis aura prouexit. Fuit in his omnibus
cauſa,etſi non iuſta(nulla enim poteſt cuiquam malè de Repub.merẽdi iuſta eſſe cau-
ſa)grauis tamen,& cum aliquo animi & virili dolore coniuncta.P.Clodius à crocota,
à mitra,à muliebribus ſoleis,purpureiſq; faſciolis,à ſtrophio,à pſaltrio,à flagitio,à ſtu
pro eſt factus repentè popularis.niſi eum mulieres exornatum ita deprehẽdiſſent, niſi 41
ex eo loco,quò cum adire fas non erat,ancillarum beneficio emiſſus eſſet,populari ho
mine populus R.Reſpub.ciue tali careret. Hanc ob amentiam in diſcordiis noſtris,de
quibus ipſis his prodigiis recentibus à diis immortalibus admonemur,arreptus eſt v-
nus ex patriciis,cui Tribuno pl.fieri non liceret. Quod anno antè frater Metellus,&
concors etiam tum ſenatus principi Cn. Pompeio ſententiam dicẽti excluſerat,acer-
riméque vna voce ac mẽte teſtiterat, id poſt diſſidium optimatium,de quo ipſo nunc
monemur, ita perturbatum, itáque permutatum eſt, vt, quod frater Conſul ne fieret
obſtiterat, quod affinis & ſodalis clariſſimus vir, qui illum reum non laudarat, exclu-
ſerat,id is Conſul efficeret in diſcordiis principum,qui illi vnus inimiciſſimus eſſe de-
buerat, & eo feciſſe auctore ſe diceret, cuius auctoritatis neminem poſſet pœnitere.
Iniecta eſt fax fœda ac luctuoſa Reipub. petita eſt auctoritas veſtra, grauitas ampliſ- 42
ſimorum ordinum, conſenſio bonorum omnium, totus denique ciuitatis ſtatus.
hæc enim certè petebantur,cùm in me cognitorem harum omnium rerum illa flam-
ma illorum temporum coniiciebatur. Excepi, & pro patria ſolus exarſi: ſic tamen,
vt vos iiſdem ignibus circunſepti, me primum ictum pro vobis & fumantem vide-
retis. Non ſedabantur diſcordiæ, ſed etiam creſcebat in eos odium, à quibus nos de-
fenſi putabamur. Ecce iiſdem auctoribus,Pompeio principe,qui cupientem Italiam,

populum Rom. deſiderantem, flagitantes vos non auctoritate ſua ſolùm, ſed etiam
precibus ad meam ſalutem excitauit, reſtituti ſumus. Sit diſcordiarum finis aliquan-
do: à diuturnis diſſenſionibus conquieſcamus: nõ ſinit eadem iſta labes: ea habet con-
43 ciones: ea miſcet ac turbat, vt modò vendat illis, nec tamen ita, vt ſe quiſquam, ſi ab
iſto laudatus ſit, laudatiorem putet, ſed vt eos, quos non amant, ab eodem gaudeant
vituperari. Atque ego hunc non miror: quid enim faciat aliud? illos, homines ſapien-
tiſſimos grauiſſimóſque, miror: primùm, quòd quenquam clarũ hominem, atque opti
mè de Rep. ſæpe meritum impuriſſimi voce hominis violari facilè patiuntur: deinde,
quòd exiſtimant perditi hominis profligatíque maledictis poſſe, id quod minimè con
ducit ipſis, cuiuſquam gloriam dignitatémque violari: poſtremò, quòd non ſentiunt
id, quod tamen mihi iam ſuſpicari videntur, illius furentes ac violentos impetus in ſe
ipſos poſſe conuerti. Atque ex hac nimia nõnullorum alienatione, & quibuſdam hæ-
rentia tela in Rep. quæ quandiu hærebant in vno me, grauiter equidem, ſed aliquanto
44 leuius, ferebam. An iſte, niſi primò ſe dedidiſſet iis, quorum animos à veſtra auctorita-
te ſeiunctos eſſe arbitrabatur: niſi eos in cælum ſuis laudibus præclarus auctor extol-
leret: niſi exercitum C. Cæſaris, in quo fallebat multos, ſed eum nemo redarguebat, niſi
eum, inquam, exercitum ſignis infeſtis in curiam ſe immiſſurũ minitaretur: niſi Cn.
Pompeio adiutore, M. Craſſo auctore, quæ faciebat facere clamaret: niſi Conſules cau-
ſam coniunxiſſe ſecum, in quo vno non mentiebatur, confirmaret: tam crudelis mei,
tam ſceleratus Reipub. vexator eſſe potuiſſet? Idem, poſteaquam reſpirare vos à me-
tu cædis, emergere auctoritatem veſtram è fluctibus illis ſeruitutis, reuiuiſcere memo
riam ac deſiderium mei vidit, vobis ſe cœpit ſubitò fallaciſſimè venditare. Tum, leges
Iulias contra auſpicia latas, & hîc & in cõcionibus dicere: in quibus legibus inerat Cu-
45 riata illa lex, quæ totum eius Tribunatum continebat, quam cæcus amentia non vide-
bat: producebat fortiſſimum virum M. Bibulum: quærebat ex eo, C. Cæſare leges fe-
rente, de cælo ſempérne ſeruaſſet. ſemper ſe ille ſeruaſſe dicebat. Augures interroga-
bat: quæ ita lata eſſent, recténe lata eſſent. illi vitio lata eſſe dicebant. Ferebant in ocu-
lis hominem quidam boni viri, & de me optimè meriti, ſed illius, vt ego arbitror, fu-
roris ignari. Longius proceſſit: in ipſum Cn. Pompeium auctorem, vt prædicare eſt
ſolitus, conſiliorum ſuorum inuehi cœpit. inibat gratiam à nonnullis. Tum verò eſt
ratus ſe poſſe, quoniam togatum domeſtici belli extinctorem nefario ſcelere fœdaſ-
ſet, illum etiam, illum externorum bellorum, hoſtiúmque victorem affligere. Tum eſt
illa in templo Caſtoris ſcelerata & penè deletrix huius imperii ſica deprehẽſa. Tum il-
le, cui nulla hoſtiũ diutius vrbs vnquam fuit clauſa, qui omneis anguſtias, omneis al-
46 titudines, omnium obiecta tela ſemper vi & virtute perfregit, obſeſſus ipſe eſt domi,
méque nonnulla imperitorum vituperatione timiditatis meæ, conſilio & facto ſuo li-
berauit. nam ſi Cn. Pompeio, viro vni omnium fortiſſimo quicunque nati ſunt, mi-
ſerrimum magis fuit, quàm turpe, quandiu ille Tribunus pl. fuit, lucem non aſpicere,
carere publico, minas eius perferre: cùm in cõcionibus diceret, velle ſe in Carinis ædi-
ficare alteram porticum, quæ Palatio reſpõderet: certè mihi exire domo mea ad priua-
tum dolorem fuit luctuoſum, ad rationem Reip. glorioſum. Videtis igitur hominem
per ſe ipſum iampridem afflictum ac iacentem, pernicioſis optimatium diſcordiis ex-
citari. Cuius initia furoris diſſenſionibus eorum, qui tum à vobis ſeiuncti videbantur,
ſuſtentata ſunt. reliqua iam præcipitantis Tribunatus, etiam poſt Tribunatum obtre-
47 ctatores eorum, atque aduerſarii defenderunt, ne à Rep. Reip. peſtis remoueretur: re-
ſtiterunt etiam, ne cauſam diceret: etiã, ne priuatus eſſet. etiámne in ſinu, atque in de-
liciis quidam optimi viri viperam illam venenatam ac peſtiferam habere potuerunt?
quo tandem decepti munere? volo, inquiunt, eſſe, qui in concione detrahat de Põpeio.
detrahat ille vituperãdo? velim ſic hoc vir ſummus, atq; optimè de mea ſalute meritus
accipiat, vt à me dicitur: dicã quidem certè quod ſentio. Mihi mediusfidius tũ de illius

ampliſſima dignitate detrahere, cùm maximis laudibus efferebat, videbatur. Virum
tandem C.Marius ſplendidior, cùm eum C.Glaucia laudabat, an cùm eundem iratus
poſtea vituperabat? an ille demens,& iampridem ad pœnã exitiúmque præceps, fœdior
atque inquinatior in Cn. Pompeio accuſando, quàm in vniuerſo ſenatu vituperando
fuit? quod quidem miror, cùm alterum gratum ſit iratis, alterum eſſe tam bonis ciui- 48
bus non acerbum. Sed ne id viros optimos diutius delectet, legant hanc eius concio-
nem, de qua loquor, in qua Põpeium ornat, an potius deformat? certè laudat,& vnum
eſſe in hac ciuitate dignum huius imperii gloria dicit, & ſignificat ſe illi amiciſſimum
eſſe,& reconciliationem eſſe gratiæ factã. Quod ego quanquam quid ſit, neſcio: tamen
hoc ſtatuo, hunc, ſi amicus eſſet Pompeio, laudaturum illum non fuiſſe: quid enim, ſi
illi inimiciſſimus eſſet, amplius ad eius laudem minuendam facere potuiſſet? videant
ii, qui illum Cn. Pompeio inimicum eſſe gaudebãt, ob eámque cauſam in tot, tantiſ-
que ſceleribus conniuebant, & nonnunquam eius indomiros atque effrænatos furores
plauſu etiam ſuo proſequebantur, quàm ſe citò inuerterit: nunc enim iam laudat illũ:
in eos inuehitur, quibus ſe antea venditabat. Quid exiſtimatis eum, ſi reditus ei gratiæ 49
patuerit, eſſe facturum, qui tam libenter in opinionem gratiæ irrepat? quas ego alias
optimatium diſcordias à diis immortalibus definiri putem? nã hoc quidem verbo ne-
que P.Clodius, neque quiſquã de gregalibus eius, aut de conſiliariis deſignatur. habent
Hetruſci libri certa nomina, quæ in id genus ciuium cadere poſſunt. deteriores, repul-
ſos (quos iam audistis) hos appellant, quorum & mentes & res ſunt perditæ, longéque
à communi ſalute diſiunctæ. Quare cùm dii immortales monent de optimatiũ diſcor
diis, de clariſſimorum & optimè meritorum ciuium diſſenſione prædicunt, cùm prin-
cipibus periculũ cædémque portendunt: in tuto collocant Clodium, qui tantum abeſt
à principibus, quantum à puris, quantum à religioſis. Vobis ô clariſſimi atque optimi
ciues,& veſtræ ſaluti conſulendum & proſpiciendum vident. Cædes principum oſten
ditur: id, quod interitum optimatium ſequi neceſſe eſt, adiungitur: etiam, ne in vnius 50
imperium res recidat, admonemur. Ad quem metum ſi deorum monitis non ducere-
mur, tamen ipſi noſtro ſenſu, coniecturáque raperemur. neque enim vllus alius diſcor
diarum ſolet eſſe exitus inter claros & potentes viros, niſi aut vniuerſus interitus, aut
victoris dominatus, aut regnum. Diſſenſit cum Mario clariſſimo ciue Conſul nobi-
liſſimus & fortiſſimus L.Sylla: horũ vterque ita cecidit victus, vt victor idem regna-
uerit. Cum Octauio collega Cinna diſſedit: vtriſque horum ſecunda fortuna regnum
eſt largita, aduerſa mortem. idem iterum Sylla ſuperauit: tum ſine dubio habuit rega-
lem poteſtatẽ, quãquam Remp. recuperarat. Ineſt hoc tempore haud obſcurũ odium,
atque id inſitum penitus & inuſtum animis hominum ampliſſimorum: diſſidẽt prin-
cipes: captatur occaſio: qui non tantùm opibus valent, neſcio quam fortunam tamen 51
ac tempus expectant: qui ſine controuerſia plus poſſunt, hi fortaſſe nonnunquam con
ſilia ac ſententias inimicorum ſuorum extimeſcunt. tollatur hæc è ciuitate diſcordia:
iam omnes iſti, qui portenduntur metus, extinguentur: iam iſta ſerpens, quæ tum hîc
delireſcit, tum ſe emergit,& fertur illuc, cõpreſſa atque illiſa morietur. Monent enim
iidem, ne occultis conſiliis Reſp. lædatur. Quæ ſunt occultiora, quàm eius, qui in con
cione auſus eſt dicere, iuſtitium edici oportere, iuriſdictionem intermitti, claudi æra-
rium, iudicia tolli? niſi fortè exiſtimatis hanc tantã colluuionem illi, tantámque euer-
ſionem ciuitatis in mẽtem ſubitò, in roſtris nec cogitanti venire potuiſſe. Eſt quidem
ille plenus vini, ſtupri, ſomni, plenúſque inconſideratiſſimæ ac dementiſſimæ temeri-
tatis: veruntamen nocturnis vigiliis, etiam coitione hominum, iuſtitium illud conce- 52
ptum ac meditatum eſt. Mementote, Patres Cõſcripti, verbo illo nefario tentatas au-
res veſtras,& pernicioſam viam audiendi conſuetudine eſſe munitam. Sequitur illud,
ne deterioribus, repulſiſque honos augeatur. repulſos videamus: nã deteriores qui ſint,
pòſt docebo. Sed tamen in eum cadere hoc verbũ maximè, qui ſit vnus omnium mor

talium ſine vlla dubitatione deterrimus,cōcedendum eſt.Qui ſunt igitur repulſi?nō,
vt opinor,ii,qui aliquādo honorem vitio ciuitatis,non ſuo,non ſunt aſſecuti: nam id
quidem multis ſæpe optimis ciuibus,atque honeſtiſſimis viris accidit.Repulſi ſunt ii,
quos ad omnia progredientes, quos munera cōtra leges gladiatoria parātes,quos aper-
53 tiſſimè largientes non ſolùm alieni,ſed etiam ſui,vicini,tribules,vrbani,ruſtici repu-
lerunt. Hi ne honore augeantur,monemur. Debet eſſe gratum,quod prædicunt: ſed
tamen huic malo populus R. ipſe nullo aruſpicum admonitu ſua ſponte proſpexit.
Deteriores cauete: quorum quidem magna eſt natio,ſed tamen eorum omnium hic
dux eſt atque princeps.etenim ſi vnum hominem deterrimum,poëta præſtāri aliquis
ingenio,fictis conquiſitíſque vitiis deformatum vellet inducere, nullum profectò de-
decus reperire poſſet,quod in hoc nō ineſſet, multáque in eo penitus defixa atque hæ-
rentia præteriret.Parentibus,& diis immortalibus,& patriæ nos primùm natura con-
ciliat:eodem enim tempore & ſuſcipimur in lucem,& hoc cæleſti ſpiritu augemur,&
certam in ſedem ciuitatis ac libertatis aſcribimur. iſte parentū nomen,ſacra,memo-
riam,gentem Fonteiano nomine obruit: deorum igneis,ſolennes menſas,abditos ac
penetrales focos,occulta,& maribus non inuiſa ſolùm,ſed etiam inaudita ſacra inex-
54 piabili ſcelere peruertit: idémque earum templum inflammauit dearum,quarum ope
etiam aliis incēdiis ſubuenitur.Quid de patria loquar?qui primùm eum ciuem vi,fer-
ro,periculis,vrbe,omnibus patriæ præſidiis depulit,quē vos patriæ conſeruatorem eſſe
ſæpiſſimè iudicaueratis:deinde euerſo ſenatus,vt ego ſemper dixi,comite:duce,vt ille
dicebat: ſenatum ipſum,principem ſalutis,mentíſque publicæ,vi,cæde,incendiíſque
peruertit: ſuſtulit duas leges,AEliam & Fuſiam maximè Reip.ſalutares: Cēſuram ex-
tinxit:interceſſionē remouit:auſpicia deleuit:Conſules ſceleris ſui ſocios ærario,pro-
uinciis,exercitu armauit:reges qui erant,vendidit:qui non erant,appellauit:Cn.Pom
peium vi,ferro,domum compulit:imperatorum monimēta euertit:inimicorum do-
mos diſturbauit:veſtris monimētis nomen ſuum inſcripſit.Infinita ſunt ſcelera,quæ
55 ab illo in patriam ſunt edita.Quid,quæ in ſingulos ciues,quos necauit?ſocios,quos di
ripuit?imperatores,quos prodidit?exercitus,quos tētauit?quid verò ea,quāta ſunt,quæ
in ſeipſum ſcelera , quæ in ſuos edidit?quis minus vnquam pepercit hoſtium caſtris,
quàm ille omnibus corporis ſui partibus?quæ nauis vnquam in flumine publico tam
vulgata omnibus,quàm iſtius ætas fuit?quis vnquam nepos tam liberè eſt cum ſcortis,
quàm hic cum ſororibus volutatus?quàm denique tam immanem Charybdim poëtæ
fingendo exprimere potuerunt, quæ tantos exhaurire gurgites poſſet,quantas iſte By-
zantiorum Brogitarorúmque prædas exorbuit?aut tam eminéribus canibus Scyllam,
támque ieiunis,quàm quibus iſtum videris,Gelliis,Clodiis,Titiis roſtra ipſa manden-
tem? Quare,id quod extremū eſt in aruſpicum reſponſis,prouidete ne Reip.ſtatus cō-
mutetur. Etenim vix hæc, ſi vndique fulciamus,iam labefacta,vix, inquam,innixa in
56 omnium noſtrûm humeris cohærebūt. Fuit quondam ita firma hæc ciuitas & valens,
vt negligentiam ſenatus,vel etiam iniurias ciuium ferre poſſet: iam non poteſt: æra-
rium nullum eſt:vectigalibus non fruuntur,qui redemerūt:auctoritas principum ce-
cidit:conſenſus ordinum eſt diuulſus: iudicia perierunt: ſuffragia diſtricta tenentur à
paucis:bonorum animus ad nutum noſtri ordinis expeditus iam non erit: ciuem,qui
ſe pro patriæ ſalute opponat inuidiæ,fruſtrà poſthac requireris.Quare hūc ſtatum,qui
nunc eſt,qualiſcunque eſt,nulla alia re niſi concordia retinere poſſumus.nam vt me-
liore ſimus loco,ne optandum quidem eſt illo impunito: deteriore autem ſtatu vt ſi-
mus,vnus eſt inferior gradus,aut interitus,aut ſeruitutis.quò ne trudamur,dii immor
tales nos admonent,quoniam iampridem humana conſilia ceciderunt. Atque ego
hanc orationem P.C.tam triſtem,tam grauem non ſuſcepiſſem,non inquā,niſi hanc
57 perſonam, & has partes honoribus populi R.veſtris plurimis ornamētis mihi tributis
deberem & poſſem ſuſtinere.Sed tamen facilè tacentibus cæteris reticuiſſem: ſed hæc

oratio omnis fuit non auctoritatis meæ,ſed publicæ religionis. Mea fuerũt verba fortaſſe plura,ſententiæ quidem omnes aruſpicum : ad quos aut referri nuntiata oſtenta non cõuenit,aut eorum reſponſis commoueri neceſſe eſt. Quòd ſi cætera magis peruulgara nos ſæpe & leuiora mouerunt : vox ipſa deorum immortalium non mentes omnium permouebit?nolite enim id putare accidere poſſe,quod in fabulis ſæpe videtis fieri, vt deus aliquis elapſus de cælo cœtus hominum adeat, verſetur in terris, cum hominibus colloquatur.cogitate genus ſonitus eius,quem Latinienſes nuntiarũt : recordamini illud etiam,quod nondum eſt relatum,quòd eodem ferè tempore factus in agro Piceno Potentiæ nuntiatur terræ motus horribilis cum quibuſdam multis metuendiſque rebus : hæc eadem profectò, quæ futura proſpicimus, impendentia pertimeſcetis.Etenim hæc deorum immortalium vox,hæc penè oratio iudicanda eſt,cùm ipſe mundus,cùm agri terræ motu quodam nouo contremiſcunt, & inuſitato aliquid ſono incredibilique prædicũt. In quo conſtituendæ nobis quidem ſunt procurationes & obſecratio,quemadmodum monemur:ſed faciles ſunt preces apud eos,qui vltrò nobis viam ſalutis oſtendunt:noſtræ nobis ſunt inter nos iræ,diſcordiæque placandæ.

Pro Cn. Plancio,

ORATIO XXXI.

CVM propter egregiam & ſingularem Cn. Plancii Iudices in mea ſalute cuſtodienda fidem tam multos & bonos viros eius honori viderem eſſe fautores, capiebam animo non mediocrem voluptatem, quòd, cuius officium mihi ſaluti fuiſſet,ei meorum temporum memoriam ſuffragari videbam.Cùm autem audirem meos partim inimicos,partim inuidos huic accuſationi eſſe fauturos, eandémque rem aduerſatiam eſſe in iudicio Cn. Plancio, quæ in petitione fuiſſet adiutrix:dolebam Iudices, & acerbè ferebam,ſi huius ſalus ob eam ipſam cauſam eſſet infeſtior,quòd is meam ſalutem atque vitam ſua beneuolentia,præſidio,cuſtodiáque texiſſet. Nunc autem veſter Iudices conſpectus & conſeſſus iſte reficit & recreat mentem meã,cùm intueor & contemplor vnumquenque veſtrum:video enim hoc in numero neminem,cui mea ſalus chara non fuerit,cuius non extet in me ſuum meritũ, cui non ſim obſtrictus memoria beneficii ſempiterna. Itaque non extimeſco, ne Cn. Plancio cuſtodia meæ ſalutis apud eos obſit,qui me ipſum maximè ſaluum videre voluerũt. Sæpiúſque Iudices mihi venit in mentem,admirandum eſſe,M. Laterenſem,hominem ſtudioſiſſimum, & diligentiſſimum ſalutis meæ,reum hunc potiſſimum ſibi delegiſſe: quàm metuendũ, ne vobis id ille magna ratione feciſſe videatur.Quanquam mihi non ſumo tãtum Iudices,neque arrogo,vt Cn. Plancium ſuis erga me meritis impunitatem cõſecuturum putem.niſi eius integerrimã vitam, modeſtiſſimos mores,ſummam fidem,continentiam,pietatem,innocentiam oſtendero,nihil de pœna recuſabo. Sin omnia præſtiteto,quæ ſunt à bonis viris expetenda, petam Iudices à vobis,vt,cuius miſericordia ſalus mea cuſtodita ſit,ei vos veſtram miſericordiam me deprecante tribuatis. Equidem ad reliquos labores,quos in hac cauſa maiores ſuſcipio,quàm in cæteris,etiam hanc moleſtiam aſſumo,quòd mihi non ſolùm pro Cn. Plancio dicendum eſt,cuius ego ſalutem non ſecus ac meam tueri debeo: ſed etiam pro me ipſo,de quo accuſatores plura penè,quàm de re,reóque dixerunt.Quanquam Iudices,ſiquid eſt in me ipſo ita reprehenſum,vt id ab hoc alienum ſit,non me id magnopere conturbet. non enim timeo, ne,quia perrarò grati homines reperiantur, idcirco,cùm me nimium gratum illi eſſe dicãt,id mihi criminoſum eſſe poſſit. Quæ verò ita ſunt agitata ab illis,vt aut merita

3 Cn. Plancii erga me minora eſſe dicerent, quàm à me ipſo prædicarentur: aut, ſi eſſent
ſumma, negarent ea tamen ita magni, vt ego putarem, ponderis apud vos eſſe debere:
hæc mihi ſunt tractanda Iudices & modicè, ne quid ipſe offendam: & tũ denique, cùm
reſpondero criminibus: ne non tam innocentia reus ſua, quàm recordatione meorum
temporum defenſus eſſe videatur. Sed mihi in cauſa facili atque explicata perdiffi-
cilis Iudices & lubrica defenſionis ratio proponitur. nam ſi tãtummodo mihi neceſſe
eſſet contra Laterenſem dicere, tamen idipſum eſſet in tanto vſu noſtro, tantáque ami
citia moleſtum. vetus enim eſt lex illa iuſtæ veræque amicitiæ, quæ mihi cum illo iam
diu eſt, vt idem amici ſemper velint: neq; eſt vllum certius amicitiæ vinculum, quàm
conſenſus & ſocietas conſiliorum & voluntatum. Mihi autem nõ eſt in hac re ſolùm
4 moleſtum, contra illum dicere: ſed multò illud magis, quod in ea cauſa contrà dicen-
dum eſt, in qua quædam hominum ipſorũ videtur faciẽda eſſe contentio. quærit enim
Laterenſis, atque hoc vno maximè vrget, qua ſe virtute, qua laude Plancius, qua digni-
tate ſuperarit. Ita ſi cedo illius ornamẽtis, quæ multa & magna ſunt, non ſolùm huius
dignitatis iactura facienda eſt, ſed etiam largitionis recipiẽda ſuſpicio. ſin hunc illi an-
tepono, contumelioſa habenda eſt oratio, & dicendum eſt id, quod ille me flagitat, La
terenſem à Plancio dignitate eſſe ſuperatum. Ita aut amiciſſimi hominis exiſtimatio
offendenda eſt, ſi illam accuſationis conditionem ſequar: aut optimè de me meriti ſa-
lus deſerenda eſt. Sed ego Laterenſis cæcum me & præcipitem ferri confitear in cauſa,
ſi te aut à Plancio, aut ab vllo dignitate potuiſſe ſuperari dixero. Itaque diſcedam ab
5 ea contẽtione, ad quam tu me vocas: & veniam ad illam, ad quam me cauſa ipſa dedu-
cit. Quid? tu non inanem dignitatis iudicem putas eſſe populũ? fortaſſe nonnunquam
eſt: vtinam verò ſemper eſſet: ſed eſt perrarò, &, ſi quando eſt, in iis magiſtratibus eſt
mandandis, quibus ſalutem ſuam committi putat. His leuioribus comitiis, diligentia,
& gratia petitorum honos paritur, non iis ornamentis quæ eſſe in te videmus. Nam
quod ad populum pertinet, ſemper dignitatis iniquus iudex eſt, qui aut inuidet, aut fa-
uet. Quanquam nihil potes in te Laterenſis conſtituere, quod ſit proprium laudis tuæ,
quin id tibi ſit commune cum Plancio. Sed hoc totum agetur alio loco: nũc tantùm
diſputo de iure populi: qui & poteſt, & ſolet nonnunquã dignos præterire: nec, ſi à po-
pulo præteritus eſt, quem non oportuit: à iudicibus cõdemnandus eſt, qui præteritus
non eſt. Nam ſi ita eſſet, quod patres apud maiores noſtros tenere non potuerunt, vt
6 reprehenſores eſſent comitiorum, id haberent iudices, vel quod multò etiam minus
eſt ferendum: tum enim magiſtratũ non gerebat is qui ceperat, ſi patres auctores non
erant facti. nũc poſtulatur à vobis, vt eius exilio, qui creatus ſit, iudicium populi R. re-
prehendatis. Itaque quanquã, qua volui, ianua ſum ingreſſus in cauſam, ſperare videor
tantùm abfuturam eſſe orationem meam à minima ſuſpicione offenſionis tuæ, te vt
potius obiurgem, quòd iniquum in diſcrimen adducas dignitatem tuam, quàm vt ego
eam vlla contumelia coner attingere. Tu continentiam, tu induſtriam, tu animum in
Remp. tu virtutem, tu innocentiam, tu fidem, tu labores tuos, quòd AEdilis non ſis fa
ctus, fractos eſſe, & abiectos, & repudiatos putas? vide tandem Laterenſis quantum à te
diſſentiam. ſi mediusfidius decem ſoli eſſent in ciuitate viri boni, ſapiẽtes, iuſti, graues,
7 qui te indignum AEdilitate iudicauiſſent: grauius de te iudicatum putarem, quàm eſt
hoc, quod tu metuis, ne à populo iudicatum eſſe videatur. non enim comitiis iudicat
ſemper populus, ſed mouetur plerunque gratia, cedit precibus, facit eos à quibus eſt
maximè ambitus: denique ſi iudicat, non delectu aliquo aut ſapientia ducitur ad iudi-
candum, ſed impetu nonnunquã, & quadam etiam temeritate. NON EST enim con
ſilium in vulgo, non ratio, non diſcrimen, non diligẽtia: ſempérque ſapientes ea, quæ
populus feciſſet, ferenda, non ſemper laudanda duxerunt. quare cùm te AEdilem fieri
oportuiſſe dicis, populi culpam, non cõpetitoris accuſas. At fueris dignior, quàm Plan
cius: de quo ita tecum contendam paulò pòſt, vt conſeruem dignitatem tuam: ſed vt

fueris dignior:nó competitor,à quo es victus,ſed populus,à quo es præteritus, in culpa eſt.In quo primum illud debes putare,comitiis,præſertim ædilitiis,ſtudium eſſe populi,non iudicium: eblandita illa,non enucleata eſſe ſuffragia:eos,qui ſuffragium ferant,quid denique ipſi debeant,conſiderare ſæpius,quàm quid cuique à Rep. videatur deberi. Sin autem mauis eſſe iudicium, non tibi id reſcindendum eſt, ſed ferendum. Malè iudicauit populus:at iudicauit.non debuit:at potuit.non fero: at multi clariſſimi & ſapientiſſimi ciues tulerunt. eſt enim conditio liberorum populorum, præcipuéque huius principis populi,& omnium gentium domini atque victoris,poſſe ſuffragiis vel dare,vel detrahere,quod velit, cuique: noſtrum autem eſt,qui in hac tempeſtate populi iactemur ac fluctibus, ferre modicè populi voluntates, allicere alienas, retinere partas,placare turbatas:honores ſi magni non puremus,non ſeruire populo: ſin eos expetamus, non defatigari ſupplicando. Venio nunc ad ipſius populi partes, vt illius contra te oratione potius, quàm mea diſputem. Qui ſi tecum congrediatur, & ſi vna voce loqui poſſit,hæc dicat,Ego tibi Laterenſis Plácium non antepoſui:ſed, cùm eſſetis æquè boni viri,meum beneficium potius ad eum detuli,qui à me contenderat,quàm ad eum,qui mihi non nimis ſubmiſſe ſupplicarat. Reſpondebis,credo,te ſplendore & vetuſtate familiæ fretum, non valde ambiendum putaſſe. At verò te ille ad ſua inſtituta,ſuorúmque maiorum exempla reuocabit. Semper ſe dicet rogari voluiſſe,ſemper placuiſſe:M.Seium,qui ne equeſtrem quidem ſplendorem incolumem à calamitate iudicii retinere potuiſſet,homini nobiliſsimo, innocétiſsimo, eloquentiſsimo M.Piſoni prætuliſſe:præpoſuiſſe ſe Q.Catulo in ſumma familia nato,ſapientiſſimo & ſanctiſſimo viro,non dico C.Serenum ſubtiliſſimum hominé(fuit enim & animi ſatis magni & conſilii)ſed Cn. Manliú nó ſolùm ignobilé, verùm ſine virtute, ſine ingenio,vita etiá contépta ac ſordida. Deſiderarunt te,inquit,oculi mei,cùm tu eſſes Cyrenis:me enim,quàm ſocios,tua frui virtute malebam: & quò plus intererat, eò plus aberas à me:certè non videbam. Deinde ſitientem me virtutis tuæ deſeruiſti ac dereliquiſti:cœperas enim petere Tribunatú pl.temporibus iis,quæ iſtam eloquentiam & virtutem requirebant.quam petitionem cùm reliquiſſes,ſi hoc iudicaſti,tanta in tempeſtate te gubernare non poſſe, de virtute tua dubitaui: ſi nolle,de voluntate: ſin,quod magis intelligo, temporibus te aliis reſeruaſti, ego quoque inquam & Reſp.ad ea te tempora reuocaui,ad quæ tu te ipſe ſeruaras. Pete igitur eum magiſtratum, in quo mihi magnæ vtilitati eſſe poſſis. AEdiles quicunque erunt, idem mihi, quod oſtenderas:aut ſi,quod mea minus intereſt,id te magis fortè delectat,reddam tibi iſtam AEdilitaté etiam negligenter petenti.Sed ampliſſimos honores vt pro dignitate tua conſequare,códiſcas cenſeo mihi pauló diligétius ſupplicare.Hæc populi oratio eſt:mea verò Laterenſis hæc,quare victus ſis,nó debere iudicem quærere,modò ne largitione ſis victus. Nam ſi,quotieſcunque præteritus erit is, qui non debuerit præteriri:toties oportebit eum,qui factus erit,códemnari:nihil iam eſt,quòd populo ſupplicetur, nihil quòd direptio,nihil quòd ſupplicatio magiſtratuum, renuntiatio ſuffragiorú expectetur.Simul vt qui ſint profeſſi,video quid dicam:hic familia cóſulari eſt, ille prætoria:reliquos video eſſe ex equeſtri loco: ſunt omnes ſine macula, ſunt æquè boni viri atque integri:ſed ſeruari neceſſe eſt gradum.Cedat Cóſulari generi prætoriú, nec cótendat cú prætorio equeſter locus: ſublata ſunt ſtudia,extinctæ ſuffragationes, nullæ cótentiones, nulla libertas populi in mádandis magiſtratibus, nulla expectatio ſuffragiorú:nihil,vt plerúque euenit,præter opinioné accidet:nulla erit poſthac varietas comitiorú. Sin hoc perſæpe accidit,vt & factos aliquos,& nó factos eſſe miremur: ſi campus atque illæ vndæ comitiorú,vt mare profundú & immenſum,ſic efferueſcút quodá quaſi æſtu, vt ad alios accedát,ab aliis autem recedant:in tanto nos impetu ſtudiorú, & motu temeritatis modum aliqué & conſilium & rationé requiramus? Quare noli me ad contentioné veſtrú reuocare Laterenſis.Etenim ſi populo grata eſt tabella,

quæ frontes aperit hominum, mentes tegit, dátque eam libertatem, vt, quod velint,
faciant : promittant autem, quod rogentur : cur tu in iudicio exprimis, quod non fit
13 in campo? hic, quàm ille, dignior, perquàm graue eſt dictu. quomodo igitur eſt æquí?
ſic credo (quod agitur, quod ſatis eſt iudici) hic factus eſt. Cur iſte potius, quàm ego?
vel neſcio, vel non dico: vel denique, quod mihi grauiſſimum eſſet dicere, ſed impu-
nè tamen deberem dicere, non rectè. Nam quid aſſequerer, ſi illa extrema defenſione
vterer, populum, quod voluiſſet, feciſſe, non quod debuiſſet? quid, ſi populi quoque fa
ctum defendo Laterenſis, & doceo Cn. Plancium non obrepſiſſe ad honorem, ſed eo
veniſſe curſu, qui ſemper patuerit omnibus hoc noſtro equeſtri loco : poſſúmne eri-
pere orationi tuæ contentionem veſtrûm, quæ tractari ſine contumelia non poteſt:
& te ad cauſam criménque deducere? ſi, quòd equitis R. filius eſt, inferior eſſe debuit:
14 omnes tecum equitum R. filii petiuerunt. Nihil dico amplius : hoc tamen miror, cur
tu huic potiſſimum iraſcare, qui longiſſimè à te abfuit. Equidem, ſiquando, vt fit, ia-
ctor in turba, non illum accuſo, qui eſt in ſumma ſacra via, cùm ego ad Fabium for-
nicem impellor: ſed eum, qui in me ipſum incurrit atque incidit. Tu neque Q. Pedio,
forti viro, ſuccenſes, neque huic A. Plotio, ornatiſſimo homini, familiari meo : & ab
eo, qui hos dimouit, potius, quàm ab iis, qui in teipſum incubuerunt, te depulſum pu
tas. Sed tamen hæc tibi eſt prima cum Plancio generis veſtri familiǽque contentio,
qua abs te vincitur. cur enim non cõfitear, quod neceſſe eſt? ſed non hic magis, quàm
ego à meis competitoribus & aliàs, & in Conſulatus petitione vincebar. Sed vide, ne
hæc ipſa, quæ deſpicis, huic ſuffragata ſint : ſic enim conferamus, Eſt tuum nomen
vtraque familia conſulare. Non dubitas igitur, quin omnes, qui fauent nobilitati, qui
id putant eſſe pulcherrimum, qui imaginibus, qui nominibus veſtris ducuntur, te
15 AEdilem fecerint? equidem non dubito. Sed ſi parum multi ſunt, qui nobilitatem
ament: num iſta eſt noſtra culpa? etenim ad caput, & ad fontem vtriuſque generis ve-
niamus. Tu es ex municipio antiquiſſimo Tuſculano, ex quo plurimæ familiæ ſunt
conſulares, in quibus eſt etiam Iuuentia, quot è reliquis municipiis omnibus nõ ſunt:
hic eſt è præfectura Atinati, non tam priſca, non tam honorata, non tam ſuburbana.
Quantum intereſſe vis ad rationem petendi? primùm, vtrum magis fauere putas Ati-
nates, an Tuſculanos ſuis? alteri (ſcire enim hoc propter vicinitatẽ facilè poſſum) cùm
huius ornatiſſimi atque optimi viri Cn. Saturnini patrem AEdilem, cùm Prætorem
viderunt, quòd primus ille non modò in eam familiam, ſed etiam in præfecturam il-
lam ſellam curulem attuliſſet, mirandum in modum lætati ſunt. Alteros (credo quia
16 refertum eſt municipium Cõſularibus : nam maleuolos non eſſe certò ſcio) nunquã
intellexi vehementius hoſpitum ſuorum honore lætari. Habemus hoc nos, habent
noſtra municipia. Quid ego de me, de fratre meo loquar, quorũ honoribus agri pro-
pè dicam ipſi, montéſque fauerunt? Num aliquando vides Tuſculanum aliquem de
M. Catone illo in omni virtute principe, num de T. Coruncano municipe ſuo, num
de tot Fabiis gloriari? verbum nemo facit. At in quemcunque Arpinatem incideris,
etiam ſi nolis, erit tamen tibi fortaſſe de nobis aliquid, aliquid & de C. Mario audien-
dum. Primùm igitur hic habuit ſtudia ſuorum ardentia: tu tanta, quanta in homini-
bus iam ſaturatis honoribus eſſe potuerunt. Deinde tui municipes ſunt illi quidem
ſplendidiſſimi homines, ſed tamen pauci, ſi quidẽ cum Atinatibus conferãtur : huius
præfectura plena virorum fortiſſimorum, ſic, vt nulla tota Italia frequẽtior dici poſ-
17 ſit. Quam quidem nũc multitudinem videtis Iudices in ſqualore & luctu ſupplicem
vobis. Hi tot equites R. tot Tribuni ærarii (nam plebem à iudicio dimiſimus, quæ cun
cta comitiis adfuit) quid roboris, quid dignitatis huius petitioni attulerunt? nõ enim
tribum Terentinam, de qua dicam alio loco, ſed dignitatem, ſed oculorum coniectũ,
ſed ſolidam, & robuſtam, & aſſiduam frequentiam præbuerunt. Iam municipia con-
iunctione etiam vicinitatis vehementer mouentur. Omnia, quæ dico de Plãcio, dico

expertus in nobis:ſumus enim finitimi Atinatibus. Laudanda eſt, vel etiam amanda vicinitas retinens veterem illum officii morem, non infuſcata maleuolentia, non aſſueta mendaciis, non fucata, non fallax, non erudita artificio ſimulationis vel ſuburbano, vel etiam vrbano. Nemo Arpinas non Plancio ſtuduit, nemo Soranus, nemo Caſinas, nemo Aquinas: totus ille tractus celeberrimus Venafranus, Aliſanus, tota denique noſtra illa aſpera, & montuoſa, at fidelis, & ſimplex, & fautrix ſuorũ regio ſe huius honore ornari, ſe augeri dignitate arbitrabatur: iiſdémque nũc à municipiis adſunt Equites R. publicè, cum Legationis teſtimonio: nec minore nunc ſunt ſolicitudine, quàm tum erant ſtudio: etenim eſt grauius ſpoliari fortunis, quàm non augeri dignitate. Ergo vt alia in te erant illuſtriora Laterenſis, quæ tibi maiores tui reliquerãt: ſic te Plancius hoc non ſolùm municipii, verùm etiam vicinitatis genere vincebat. niſi fortè te Lauicana, aut Bouillana, aut Gabina vicinitas adiuuabat. quibus è municipiis vix iam, qui carnẽ Latinis petant, inueniuntur. Adiungam, ſi vis, id quod tu etiam huic obeſſe putas, patrem publicanum. qui ordo quanto adiumento ſit in honore, quis neſcit? flos enim Equitum R. ornamentum ciuitatis, firmamentum Reip. publicanorum ordine cõtinetur. Quis eſt ergo, qui neget ordinis eius ſtudium fuiſſe in honore Plancii ſingulare? neque iniuria: vel quòd erat pater is, qui eſt princeps iamdiu publicanorũ: vel quòd is ab ſociis vnicè diligebatur: vel quòd diligentiſſimè rogabat: vel quia pro filio ſupplicabat: vel quia huius ipſius in illum ordinem ſumma officia Quæſturæ, Tribunatúſque conſtabant: vel quòd illi in hoc ornando, ordinem ſe ornare, & conſulere liberis ſuis arbitrabantur. Aliquid præterea, timidè dico, ſed tamẽ dicendum eſt: non enim opibus, non inuidioſa gratia, non potentia vix ferenda, ſed commemoratione beneficii, ſed miſericordia, ſed precibus aliquid attulimus etiam nos. Appellaui populum: tribubus ſubmiſi me, & ſupplicaui: vltrò mehercules ſe mihi etiam offerentes, vltrò pollicẽtes rogaui: valuit cauſa rogandi, non gratia: nec, ſi vir ampliſſimus, cui nihil eſt quod roganti cõcedi non iure poſſit, de aliquo, vt dicis, non impetrauit, ego ſum arrogans, quòd me valuiſſe dico. Nam vt omittã illud, quòd ego pro eo laborabam, qui valebat ipſe per ſeſe: rogatio ipſa ſemper eſt gratioſiſſima, quæ eſt officio neceſſitudinis coniuncta maximè. Neque ego ſic rogabam, vt petere viderer, quia familiaris eſſet meus, quia vicinus, quia huius parente ſemper plurimum eſſem vſus, ſed vt quaſi parẽti & cuſtodi meo, non potentia mea, ſed cauſa rogationis fuit gratioſa. nemo mea reſtitutione lætatus eſt, nemo iniuria doluit, cui non huius in me miſericordia grata fuerit. Etenim ſi ante reditum meum Cn. Plancio ſe vulgo viri boni, cùm hic Tribunatum peteret, vltrò offerebant: cui nomen meum honori fuiſſet, ei meas præſentis preces nõ putas profuiſſe? an Minturnenſes coloni, quòd C. Mariũ ciuili errore atque ex impiis manibus eripuerunt, quòd tecto receperunt, quòd feſſum inedia fluctibúſque recrearunt, quòd viaticum cõgeſſerunt, quòd nauigium dederunt, quòd eum linquẽtem terram eam, quam ſeruauerat, lachrymis, votíſque omnibus proſecuti ſunt, æterna in laude verſantur: Plancio, quòd me vel vi pulſum, vel ratione, cedentem tempori receperit, iuuerit, cuſtodierit, his & ſenatui populóque R. vt haberent quod reducerẽt, conſeruarit, honori hanc fidem, miſericordiam, virtutem fuiſſe miraris? vitia meherculè res hæ Cn. Plancii, de quibus dixi, tegere potuerunt: ne tu in ea vita, de qua iam dicam, tot & tanta adiumenta huic honori fuiſſe mirere. Hîc eſt enim, qui adoleſcentulus cum A. Torquato profectus in Africam, ſic ab illo grauiſſimo & ſanctiſſimo, atque omni laude & honore digniſſimo viro dilectus eſt, vt & contubernii neceſſitudo, & adoleſcentuli modeſtiſſimi pudor poſtulabat. Quòd ſi adeſſet, non minus ille declararet, quàm hic illius frater patruelis, & ſocer T. Torquatus illi omni virtute & laude par: qui eſt quidem cum illo maximis vinculis & propinquitatis & affinitatis coniũctus, ſed ita magni amoris, vt illæ neceſſitudinis cauſæ leues eſſe videãtur. Fuit in Creta poſtea contubernalis Saturnini propinqui ſui, miles huius Q. Metelli. quibus cùm fuerit probatiſſimus, hodiéque ſit, omnibus eſſe ſe probatũ debet ſperare. In ea prouin-

cia Legatus fuit C. Sacerdos,qua virtute,qua conſtantia vir? L.Flaccus,qui homo? qui ci-
uis?qualem hunc putent,aſſiduitate teſtimonióque declarant . in Macedonia Tribunus
militum fuit:in eadem prouincia poſtea Quæſtor. Primùm Macedonia ſic eum diligit,
vt indicant hi principes ciuitatum ſuarum:qui cùm miſſi ſint ob aliam cauſam , tamen
huius repentino periculo commoti,huic aſſident,pro hoc laborant : huic ſi præſto fue-
rint,gratius ſe ciuitatibus ſuis facturos putant, quàm ſi Legationem & mandata ſua con
13 ſecerint. L. verò Apuleius hunc tanti facit, vt morem illum maiorum, qui præſcribit in
parentum loco Quæſtoribus ſuis Prætores eſſe oportere , officiis, beneuolentiáque ſu-
perarit. Tribunus pl.fuit,non ſortaſſe tam vehemens,quàm iſti,quos tu iure laudas : ſed
certè talis,qualis ſi omnes ſemper fuiſſent,nunquam deſideratus vehemens eſſet Tribu
nus.Omitto illa,quæ ſi minus neceſſaria ſunt,at certè,cùm ſunt prolata,laudantur:vt vi-
uat cum ſuis,primùm cum parente(nam meo iudicio pietas fundamẽtum eſt omnium
virtutum) quem veretur vt deum(neque enim multò ſecus parens liberis)amat verò vt
ſodalem,vt ſratrem,vt æqualem . Quid dicam cum patruo,cum affinibus,cum propin-
quis,cum hoc Cn.Saturnino,ornatiſſimo viro? cuius quantam honoris huius cupidita-
tem fuiſſe creditis,cùm videatis luctus ſocietatem?quid de me dicam,qui mihi in huius
14 periculo reus eſſe videor ? Quid de his tot viris talibus,quos videtis veſte mutata? Atqui
hæc ſunt indicia ſolida Iudices,& expreſſa,hæc ſigna probitatis, non ſucata forenſi ſpe-
cie,ſed domeſticis inuſta notis veritatis. Facilis eſt illa occurſatio & blanditia popularis:
aſpicitur,non attrectatur:procul apparet,non excutitur,non in manus ſumitur.Omni-
bus igitur rebus ornatum hominem,quem externis,quem domeſticis nonnullis rebus
inferiorem,quàm te generis & nominis dico,ſuperiorem aliis,municipum,vicinorum,
ſocietatum ſtudio, temporum meorum memoria,patris virtute,integritate, modeſtia,
AEdilem factum eſſe miraris ? hũc tu vitæ ſplendorem maculis aſpergis iſtis?iacis adul-
teria,quæ nemo non modò nomine,ſed ne ſuſpicione quidem poſſit agnoſcere? mari-
tum appellas,vt verba etiam fingas,non ſolùm crimina . Ductum eſſe ab eo in prouin-
15 ciam aliquem dicis libidinis cauſa : quod non crimen eſt , ſed impunitum in maledico
mendacium. Raptam eſſe mimulam:quod dicitur Atinæ factum à iuuene,vetere quo-
dam in ſcenicos iure,maximéque oppidano.O adoleſcentiam traductam elegãter, cui
quidem cùm,quod licuerit,obiiciatur,tamẽ idipſum falſum reperiatur. Emiſſus aliquis
è carcere: & quidem emiſſus(vt cognoſtis) neceſſarii hominis,optimíque adoleſcentis
rogatu:idem poſtea præ mandatis requiſitus. Atque hæc,nec vlla alia,ſunt coniecta ma
ledicta in eius vitam,de cuius vos pudore,religione,integritate dubiteris. Pater verò,in-
quit,etiam obeſſe filio debet. O vocem duram atque indignam tua probitate Lateren-
ſis. Pater vt in iudicio capitis,pater vt in dimicatione fortunarũ, pater vt apud tales viros
obeſſe filio debeat? qui ſi eſſet turpiſſimus, ſordidiſſimus,tamen ipſo nomine patrio va-
16 leret apud clementes iudices & miſericordes:valeret,inquam,communi ſenſu omniũ,
& dulciſſima commendatione naturæ. Sed cùm ſit Cn.Plancius is Eques R.ea primùm
vetuſtate Equeſtris ordinis, vt pater, vt auus, vt maiores eius omnes Equites R. fuerint,
ſummum in præfectura florentiſſima gradum tenuerint & dignitatis & gratiæ:deinde,
vt ipſe in legionibus P.Craſſi imperatoris inter ornatiſſimos homines Equites R. ſum-
mo ſplendore fuerit:vt poſtea princeps inter ſuos, plurimarum rerũ ſanctiſſimus & iu-
ſtiſſimus iudex,maximarum ſocietatum auctor,plurimarum magiſter:ſi non modò in
eo nihil vnquam reprehẽſum, ſed laudata ſunt omnia, tamen is oberit honeſtiſſimo fi-
lio pater,qui vel minus honeſtum & alienum tueri vel auctoritate ſua, vel gratia poſſit?
Aſperius,inquit,locutus eſt aliquid aliquando, immò ſortaſſe liberius . At idipſum, in-
17 quit,non eſt ferendum.ergo hi ferendi ſunt,qui querũtur,libertatem Equitis R. ſe ferre
non poſſe?vbínam ille mos?vbi illa æquitas iuris?vbi illa antiqua libertas,quæ malis op-
preſſa ciuilibus extollere iam caput,& aliquando recreata ſe erigere debebat ? Equitum
ego R.etiam in homines nobiliſſimos maledicta, publicanorum in Q. Scæuolam,vi-

rum omnibus ingenio, iuſtitia, integritate præſtantem, aſperè, & ferociter, & liberè di-
cta commemorem? Conſuli P. Naſicæ præco Granius medio in foro, cùm ille edicto
iuſtitio domum deſcendens rogaſſet Granium, quid triſtis eſſet, an quòd auctiones eſ-
ſent, Immò verò, inquit, quòd legiones. Idem Tribuno pl. potentiſſimo homini M.
Druſo, ſed multa in Rempub. molienti, cùm ille eum ſalutaſſet, vt fit, dixiſſetque, Quid
agis Grani? reſpondit, Immò verò tu Druſe quid agis? Ille L. Craſſi, ille M. Antonii vo-
luntatem aſperioribus facetiis ſæpe perſtrinxit impunè. Nunc vſque eò oppreſſa veſtra 18
arrogantia ciuitas eſt, vt, quæ fuit olim præconi in ridendo, nunc Equiti R. in ploran-
do non ſit conceſſa libertas. quæ enim vnquam fuit Plancio vox contumeliæ potius,
quàm doloris? quid eſt autem vnquam queſtus, niſi cùm à ſociis, & à ſe iniuriam pro-
pulſaret? cùm Senatus impediretur, quò minus, id quod hoſtibus ſemper erat tribu-
tum, reſponſum Equitibus Rom. redderetur: omnibus illa iniuria dolori publicanis
fuit: ſed eum ipſum dolorem hic tulit paulò apertius. Communis ille ſenſus in aliis for-
taſſe latuit: hic, quod cum cæteris animo ſentiebat, id magis, quàm cæteri, & vultu
promptum habuit, & lingua. Quanquam Iudices (agnoſco enim ex me) permulta in
Plancium, quæ ab eo nunquam dicta ſunt, conferuntur. Ego quia dico aliquid aliquan-
do non ſtudio adductus, ſed contentione dicendi, aut laceſſitus: & quia, vt fit in mul-
tis, exit aliquando aliquid, ſi non perfacetum, attamen fortaſſe non ruſticum: quod
quiſque dixit, me id dixiſſe dicunt. Ego autem, ſiquid eſt, quod mihi ſcitum eſſe videa- 19
tur, & homine ingenuo dignum atque docto, non aſpernor, ſtomachor verò, cum a-
liorum non me digna in me conferuntur. Nam quòd primus ſciuit legem de publi-
canis, tum cùm vir ampliſſimus Conſul id illi ordini per populum dedit, quod per Se-
natum, ſi licuiſſet, dediſſet: ſi in eo crimen eſt, quia ſuffragium tulit, quis non tulit pu-
blicanus? ſi quia primùm ſciuit, vtrum id ſortis eſſe vis, an eius qui illam legem fere-
bat? ſi ſortis, nullum crimen eſt in caſu: ſi Conſulis, ſplendor etiam Plancii, hunc à
ſummo viro principem ordinis iudicatum. Sed aliquando veniamus ad cauſam. In
qua tu nomine legis Liciniæ, quæ eſt de ſodalitiis, omnes ambitus legis complexus es:
neque enim quicquam aliud in hac lege, niſi edititios iudices es ſecutus. Quod genus
iudiciorum ſi eſt æquum nulla in re, niſi hac tribuaria: non intelligo, quamobrem Se-
natus hoc vno in genere tribus edi voluerit ab accuſatore, neque eandem editionem 20
tranſtulerit in cæteras cauſas: de ipſo denique ambitu, de reiectione fieri voluerit iu-
dicium alternorum: cúmque nullum genus acerbitatis prætermitteret, hoc tamen
vnum prætereundum putarit. Quid? huius rei obſcura cauſa eſt? an & agitata, cùm iſta
in Senatu res agebatur, & diſputata heſterno die copioſius à Q. Hortenſio? cui tum eſt
Senatus aſſenſus. Hoc igitur ſenſimus: cuiuſcunque tribus largitor eſſet, & per conſen-
ſionem magiſtratuum, quæ honeſtè ſodalitas nominaretur, quam quiſque tribum tur-
pi largitione corrumperet, eum maximè his hominibus, qui eius tribus eſſent, eſſe
notum. ita putauit Senatus, cùm reo tribus ederentur eæ, quas is largitione deuinctas
haberet, eoſdem fore teſtes & iudices. Acerbum omnino genus iudicii: ſed tamen,
ſi vel ſua, vel ea, quæ maximè eſſet cuique coniuncta, tribus ederetur, vix recuſandum. 21
Tu autem, Laterenſis, quas tribus edidiſti? Terentinam, credo. Fuit certè id æquum, &
certè expectatum eſt, & fuit dignum conſtantia tua. Cuius tu tribus venditorem, &
corruptorem, & ſequeſtrem Plancium fuiſſe clamitas, eam tribum profectò, ſeueriſ-
ſimorum præſertim hominum & grauiſſimorum, edere debuiſti: at Volitiniam. libet
enim tibi, neſcio quid etiam de illa tribu criminari. Hanc igitur ipſam cur non edi-
diſti? quid Plancio cum Lemonia? quid cum Veientina? quid cum Cruſtumina? nam
tertiam etiam, nõ quæ iudicaret, ſed quæ reiiceretur, eſſe voluiſti. Dubitatis igitur Iudi-
ces, quin vos M. Laterenſis ſuo iudicio non ad ſententiam legis, ſed ad ſuam ſpem ali-
quam de ciuitate delegerit? dubitatis, quin eas tribus, in quibus magnas neceſſitudines
habet Plancius, cùm ille non ediderit, iudicarit officiis ab hoc obſeruatas, nõ largitione? 22

quid enim poteſt dicere, cur iſta editio non ſummam habeat acerbitatem remota ra-
tione illa, quam in decernendo ſecuti ſumus? tu deligas ex omni populo aut amicos
tuos, aut inimicos meos, aut denique eos, quos inexorabiles, quos inhumanos, quos
crudeles exiſtimes? tu me ignaro, nec opinante, inſcio, notes & tuos & tuorum neceſ-
ſarios, vel iniquos meos, vel etiam defenſorum meorum? eodémq; adiungas, quos na-
tura putes aſperos, atque omnibus iniquos? deinde effundas repẽte, vt antè conſeſſum
eorum iudicum videam, quàm potuerim, qui eſſent futuri, ſuſpicari? apud eóſque me,
ne quinque quidem reiectis, quod in proximo reo de conſiliũ ſententia cõſtitutum eſt,
cogas cauſam de fortunis omnibus dicere? non enim, ſi aut Plancius ita vixit, vt offen-
deret ſciens neminẽ, aut tu ita erraſti, vt eos ederes imprudens, vt nos inuito te tamen
33 ad iudices, non ad carnifices veniremus, icci rco iſta editio per ſe nõ acerba eſt. An ve-
rò nuper clariſſimi ciues nomen editi iudicis non tulerunt, cùm ex CXXV iudicibus
principibus Equeſtris ordinis, quinque & LXX reus reiiceret, L. referret: omniáque po
tius permiſcuerunt, quàm ei legi conditioníque parerẽt: nos neque ex delectis iudici-
bus, ſed ex omni populo, neque editos ad reiiciendum, ſed ab accuſatore cõſtitutos iu-
dices ita feremus, vt neminem reiiciamus? Neque ego nunc legis iniquitatem queror,
ſed factum tuum à ſententia legis doceo diſcrepare: & illud acerbũ iudicium, ſi quem-
admodum Senatus cenſuit, populúſque iuſſit, ita feciſſes, vt in hunc & ſuam & ab hoc
obſeruatas ederes, non modò non quererer, ſed hunc, iudicibus editis, qui teſtes iidem
eſſe poſſent, abſolutum putarem. Neque nunc multò ſecus exiſtimo: cùm enim has
tribus edidiſti, ignotis te iudicibus vti malle, quàm notis indicauiſti: fugiſti ſentẽtiam
legis, æquitatem omnem reiecisti, in tenebris, quàm in luce, cauſam verſari maluiſti.
34 Volitinia tribus ab hoc corrupta, Terentinam habuerat venalem. Quid diceret apud
Volitinienſes, aut tribules ſuos iudices? immò verò tu quid diceres? quem iudicem ex
illis aut tacitum teſtem haberes, aut verò etiam excitares? etenim ſi reus tribus ederet,
Volitiniam fortaſſe Plãcius propter vicinitatem ac neceſſitudinem ſuã non edidiſſet?
& ſi quæſitor edendus fuiſſet, quem tandem potius, quàm hũc C. Alfium, quem habet,
cui notiſſimus eſſe debet, vicinum, tribulem, grauiſſimum hominem, iuſtiſſimúmq;,
edidiſſet? cuius quidem æquitas & meæ ſimilis volũtas erga Cn. Plancii ſalutem, quam
ille ſine vlla cupiditatis ſuſpicione præ ſe fert, facilè declarat, non fuiſſe fugiẽdum tri-
bulem huic iudicem, cui quæſitorem tribulem exoptãdum fuiſſe videatis. Neque ego
nunc conſilium reprehendo tuũ, quòd non eas tribus, quibus hic maximè notus erat,
35 edideris: ſed à te doceo cõſilium non ſeruatum Senatus. etenim quis te tum audiret il-
lorum? aut quid diceres? ſequeſtrémne Plancium? reſpuerent aures, nemo agnoſceret,
repudiaretur. an gratioſum? illi libenter audirent, nos non timidè confiteremur: noli
enim putare Laterenſis, legibus iſtis, quas Senatus de ambitu ſancire voluerit, id eſſe
actum, vt ſuffragatio, vt obſeruantia, vt gratia tolleretur. Semper fuerunt boni viri,
qui apud tribules ſuos gratioſi eſſe vellent. Neque verò tam durus in plebem noſter
ordo fuit, vt eam coli noſtra modica liberalitate noluerit: neque hoc liberis noſtris
interdicendum eſt, ne obſeruent tribules ſuos, ne diligant, ne reficere neceſſariis ſuis
ſuam tribum poſſint, ne par ab his munus in ſua petitione reſpectent: hæc enim ple-
na ſunt officii, plena obſeruantiæ, plena etiam antiquitatis. Iſto in genere & fuimus
ipſi, cùm ambitionis noſtra tempora poſtulabant, & clariſſimos viros eſſe vidimus, &
36 hodie eſſe videmus quamplurimos gratioſos. Decuriatio tribulium, deſcriptio popu-
li, ſuffragia largitione deuincta, ſeueritatem Senatus, & bonorum omnium vim ac do-
lorem excitarunt. Hæc doce, hæc profer, huc incumbe Laterenſis, decuriaſſe Plãcium,
conſcripſiſſe, ſequeſtrem fuiſſe, pronuntiaſſe, diuiſiſſe: tum mirabor te iis armis vti,
quæ tibi lex dabat, noluiſſe: tribulibus enim iudicibus nõ modò ſeueritatem illorum,
ſi iſta vera ſunt, ſed ne vultus quidem ferre poſſemus. Hanc tu rationem cùm fugeris,
cúmque hos iudices habere nolueris, quorum in huius delicto cùm ſciẽtia certiſſima,

tum dolor grauiſſimus eſſe debuerit: quid apud hos dices, qui abs te taciti requirunt,
cur hoc ſibi oneris impoſueris, cur ſe potiſſimùm delegeris, cur denique ſe diuinare
malueris, quàm eos, qui ſcirent, iudicare? ego Plancium Laterenſis & ipſum gratio- 37
ſum eſſe dico, & habuiſſe in petitione multos cupidos ſui gratioſos: quos tu ſi ſoda-
les vocas, officioſam amicitiam nomine inquinas crimino ſo. ſin, quia gratioſi ſunt,
accuſandos putas, noli mirari te id, quod tua dignitas poſtularit, repudiandis gratio-
ſorum amicitiis non eſſe aſſecutum. Iam vt ego doceo gratioſum eſſe tribulibus Plan-
cium, quòd multis benignè fecerit, pro multis ſponderit, in operas plurimos patris
auctoritate & gratia miſerit, quòd denique omnibus officiis per ſe, per patrem, per ma-
iores ſuos totam Atinatem præfecturam comprehenderit: ſic tu doce ſequeſtrem fuiſ-
ſe, largitum eſſe, conſcripſiſſe, tribules decuriauiſſe. quod ſi non potes, noli tollere ex
ordine noſtro liberalitatem, noli maleficium putare eſſe gratiam, noli obſeruantiam
ſancire pœna. Itaque hæſitantem te in hoc ſodalitiorum tribuario crimine ad commu
nem ambitus cauſam contuliſti. in qua deſinamus aliquando (ſi videtur) vulgari &
peruagata declamatione contendere: ſic enim tecum ago: Quam tibi commodum 38
eſt, vnam tribum delige tu: doce id, quod debes, per quem ſequeſtrem, quo diuiſo-
re corrupta ſit: ego, ſi id façere non potueris, quod vt opinio mea fert, ne incipies qui-
dem: per quem tulerit, docebo. Eſtne hæc vera contentio? placétne ſic agi? non poſ-
ſum magis pedem conferre (vt aiunt) aut propius accedere. Quid taces? quid diſſimu-
las? quid tergiuerſaris? etiam atque etiam inſto, atque vrgeo, inſector, poſco, atque adeò
flagito crimen. Quamcunque tribum inquam delegeris, quam tulerit Plancius, tu oſtẽ-
dito, ſi poteris, vitium: ego, qua ratione tulerit, docebo. Nec erit hæc alia ratio Plan-
cio, ac Laterenſi. nam vt, quas tribus tu tuliſti, ſi iam ex te requiram, poſſis, quorum
ſtudio tuleris, explicare: ſic ego hoc contendo, me tibi ipſi aduerſario, cuiuſcunque
tribus rationem popoſceris, redditurum. Sed cur ego ſic ago? quaſi non comitiis iam 39
ſuperioribus ſit Plancius deſignatus AEdilis. quæ comitia primùm habere cœpit Con-
ſul tum omnibus in rebus ſumma auctoritate, tum harum ipſarum legum ambitus
auctor: deinde habere cœpit ſubitò, præter opinionem omnium: vt ne ſi cogitaſſet
quidem quiſpiam largiri, daretur ſpatium comparandi. vocatæ tribus, latum ſuffra-
gium, deſcriptæ, renuntiatæ. longè plurimùm valuit Plancius. nulla largitionis nec
fuit, nec eſſe potuit ſuſpicio. An tandem vna centuria prærogatiua tantùm habet au-
ctoritatis, vt nemo vnquam prior eam tulerit, quin renuntiatus ſit? tu aut his ipſis co-
mitiis conſularibus, aut certè in illum annum AEdilem Plancium factum miraris, in
quo non exigua pars populi, ſed vniuerſus populus voluntatem ſuam declararit, cuius
in honore non vnius tribus pars, ſed comitia tota comitiis fuerint prærogata? Quo qui- 40
dem tempore, ſi id Laterenſis facere voluiſſes, aut ſi grauitatis eſſe putaſſes tuæ, quod
multi nobiles ſæpe fecerunt, vt, cùm minus valuiſſent ſuffragiis, quàm putaſſent, poſtea
prolatis comitiis proſternerẽt ſe, & populo R. fracto animo atque humili ſupplicarent:
nõ dubito, quin omnis ad te conuerſura ſe fuerit multitudo. nunquam enim nobilitas,
integra præſertim atque innocẽs, à populo R. ſupplex repudiata fuit. ſed ſi tibi grauitas
tua & magnitudo animi pluris fuit, ſicut eſſe debuit, quàm AEdilitas: noli, cùm ha-
beas id, quod malueris, deſiderare id, quod minoris putaris. Equidem primùm, vt ho-
nore dignus eſſem, maximè ſemper laboraui: ſecundò, vt exiſtimarer: tertium mihi
fuit illud, quod pleriſque primùm eſt, ipſe honos: qui iis denique debet eſſe iucundus,
quorum dignitati populus R. teſtimonium, non beneficium ambitioni dedit. Quæris 41
etiã Laterenſis, quid imaginibus tuis, quid ornatiſſimo atq; optimo viro patri tuo reſpon
deas mortuo? noli iſta meditari, atque illud caue potius, ne tua iſta quetela, dolórque ni-
mius ab illis ſapientiſſimis viris reprehendatur. vidit enim pater tuus, App. Claudium,
nobiliſſimum hominẽ, viuo patre ſuo potentiſſimo & clariſſimo ciue C. Claudio AEdi-
lem non eſſe factum, & eundem ſine repulſa factum eſſe Conſulem: vidit, hominem

ſibi maximè coniunctum, egregium virum, L. Volcatium: vidit, M. Piſonem in iſta
AEdilitate, offenſiuncula accepta, ſummos à populo R. eſſe honores adeptos. Auus ve-
rò tuus & P. Naſicæ tibi AEdilitiam prædicaret repulſam, quo ciue neminem ego ſta-
tuo in hac Rep. fortiorem: & C. Marii, qui duabus AEdilitatis acceptis repulſis, ſepties
42 Conſul eſt factus: & L. Cæſaris, Cn. Octauii, M. Tullii, quos omnes ſcimus AEdilitate
præteritos, Cõſules eſſe factos. Sed quid ego AEdilitias repulſas colligo? quæ ſæpe eiuſ-
modi habitæ ſunt, vt iis, qui præteriti eſſent, benignè à populo factum videretur. Tri-
bunus militum L. Philippus ſumma nobilitate & eloquentia, Quæſtor Q. Celius cla-
riſſimus ac fortiſſimus adoleſcens, Tribuni pl. P. Rutilius Rufus, C. Fimbria, C. Caſ-
ſius, Cn. Oreſtes facti non ſunt: quos tamen omnes Conſules factos ſcimus eſſe. Quæ
tibi vltrò pater, & maiores tui non conſolandi tui gratia dicerent, neque verò quo te
liberent aliqua culpa, quam tu vereris, ne à te ſuſcepta videatur: ſed vt te ad curſum
iſtum tenendum, quem à prima ætate ſuſcepiſti, cohortentur. Nihil eſt enim, mihi cre-
de Laterenſis, de te detractum: detractum dico? ſi mehercules verè, quod accidit, in-
terpretari velis, eſt aliquid etiam de virtute ſignificatum tua. Noli enim exiſtimare
43 non magnum quendam motum fuiſſe illius petitionis tuæ, de qua, ne aliquid iurares,
deſtitiſti. Denuntiaſti homo adoleſcens, quid de ſumma Reipub. ſentires: fortius tu
quidem, quàm nonnulli deſuncti honoribus: ſed apertius, quàm vel ambitionis, vel æta-
tis tuæ ratio poſtulabat. Quamobrem in diſſentiente populo noli putare nullos fuiſ-
ſe, quorum animos tuus ille fortis animus offenderet: qui te incautum fortaſſe nunc
tuo loco dimouere potuerunt, prouidentem antè & præcauentem nunquam certè
mouebunt. An te illa argumenta duxerunt? dubitabitis, inquit, quin coitio facta ſit,
cùm tribus pleraſque cum Plotio tulerit Plancius? an vnà fieri potuerunt, ſi vnà tribus
non tuliſſent? cùm nonnullas punctis penè totidem: quippe cùm iam facti propè ſu-
perioribus comitiis declaratique veniſſent. Quanquam ne id quidem ſuſpicionem
coitionis habuerit: neq; enim vnquam maiores noſtri ſortitionem cõſtituiſſent AEdi-
litiam, niſi viderent accidere poſſe, vt competitores pares ſuffragiis eſſent. & ais, prio-
44 ribus comitiis Anienſem à Plotio, Terentinam à Plancio tibi eſſe conceſſam: nunc ab
vtroque eas auulſas, ne in anguſtum venirent. Quàm conuenit, nondum cognita po-
puli voluntate hos, quos iam tum coniunctos fuiſſe dicis, iacturam ſuarum tribuum,
quò vos adiuuaremini, feciſſe: eoſdem, cùm iam eſſent experti quid valerent, reſtri-
ctos & tenaces fuiſſe? etenim verebantur, credo, anguſtias, quaſi res in contentionem,
aut in diſcrimen aliquod poſſet venire. Sed tamen tu an Plotium virum ornatiſſi-
mum in idem crimen vocandum iudicas? an dicis eum te arripuiſſe, à quo non ſis
rogatus? Nam quod queſtus es, plures te teſtes habere de Voltinia, quàm quot in ea
tribu puncta tuleris: indicas, aut eos teſtes te adducere, qui, quia nummos accepe-
rint, te præterierint: aut te ne gratuita quidem eorum ſuffragia tuliſſe. Illud verò cri-
45 men de nummis, quos in circo Flaminio deprehenſos eſſe dixiſti, caluit re recenti,
nunc in cauſa refrixit. neque enim, qui illi nummi fuerint, nec quæ tribus, nec qui
diuiſor, oſtenderis. atque is quidem adductus ad Conſules, qui tum in crimen voca-
batur, ſe iniquè à tuis iactatum grauiter querebatur. qui ſi erat diuiſor, præſertim
eius quem tu habebas reum, cur abs te reus non eſt factus? cur non eius damnatio-
ne aliquid ad hoc iudicium præiudicii comparaſti? ſed neque tu habes hæc, neque
eis confidis. Alia te ratio, alia cogitatio ad ſpem huius opprimendi excitauit: ma-
gnæ ſunt in te opes: latè patet gratia, multi amici, multi cupidi tui, multi fautores
laudis tuæ: multi huic inuident: multis etiam pater, optimus vir, nimium retinens
Equeſtris iuris & libertatis videtur: multi etiam communes inimici reorum omnium,
qui ita ſemper teſtimonium de ambitu dicunt, quaſi aut moueant animos ſuis teſtimo
46 niis, aut gratum populo R. ſit, aut ab eo facilius ob eam cauſam, dignitatẽ, quam volunt,
conſequantur. Quibuſcum me Iudices, pugnantem meo more priſtino non videbitis:

non quòd mihi ſas ſit quicquam effugere,quod ſalus Plãcii poſtulet: ſed quia neque neceſſe eſt me id perſequi voce,quod vos mente videatis:& quòd ita de me meriti ſunt illi ipſi,quos ego teſtes video paratos,vt eorum reprehenſionem vos veſtræ prudentiæ aſſumere, meæ modeſtiæ remittere debeatis. Illud vnum vos magnopere oro atque obſecro Iudices,cùm huius,quem defendo,tum communis periculi cauſa, ne fictis auditionibus, ne diſſeminato diſperſóque ſermoni fortunas innocentium ſubiiciendas putetis. Multi amici accuſatoris, nonnulli etiam noſtri iniqui,multi communes obtrectatores,atque omnium inuidi,multa finxerunt. nihil eſt autem tam volucre, quàm maledictum: nihil facilius emittitur,nihil citius excipitur,nihil latius diſſipatur. Neque ego, 47 ſi fontem maledicti reperietis, vt negligatis, aut diſſimuletis, vnquam poſtulabo. Sed ſiquid ſine capite manabit, aut ſiquid erit eiuſmodi, vt non extet auctor, qui audierit: aut ita negligens vobis eſſe videbitur, vt, vnde audierit, oblitus ſit: aut ita leuem habebit auctorem, vt memoria dignum non putarit: huius illa vox vulgaris auditu ne quid reo innocenti noceat,oramus. Sed venio iam ad L. Caſſium familiarem meum,cuius ex oratione ne illum quidem Iuuencium tecum expoſtulaui, quem ille omni & virtute & humanitate ornatus adoleſcens,primùm de plebe AEdilem curulem factum eſſe dixit. In quo,Caſſi,ſi ita tibi reſpondeam,neſciſſe id populum R. neque fuiſſe qui id nobis narraret, præſertim mortuo Longino, non, vt opinor, admirêre, cùm ego ipſe non abhorrens à ſtudio antiquitatis me hic id ex te primùm audiſſe confitear. Et quoniam tua fuit perelegans ac perſubtilis oratio, digna Equitis R. vel ſtudio, vel pudore: quoniámque ſic ab his es auditus, vt magnus honos & ingenio,& humanitati tuæ tribueretur: reſpondebo ad ea,quæ dixiſti,quæ pleraque de ipſo fine fuerunt:in quibus ipſi aculei,ſiquos habuiſti in me reprehendendo, tamen mihi non ingrati acciderunt. Quæſiſti,vtrum mihi putarem Equitis R.filio faciliorem fuiſſe ad adipiſcẽdos honores viam, an futuram eſſe filio meo, quia eſſet familia conſulari? Ego verò quanquam illi omnia malo,quàm mihi, tamen illi honorum aditus nunquam faciliores optaui, quàm mihi fuerunt: quinetiã,ne fortè ille ſibi me potius peperiſſe iam honores,quàm iter demonſtraſſe adipiſcendorum putet,hæc illi ſoleo præcipere,quanquam ad præcepta ætas non eſt gnati,quæ ille à Ioue ortus ſuis præcipit filiis: Vigilandum eſt ſemper:multæ inſidiæ ſunt bonis. Noſtis cætera. quæ non ne id,quod multi inuideant. quæ ſcripſit grauis ille & ingenioſus poëta, ſcripſit, non vt illos regios pueros, qui iam nuſquam erant, ſed vt 49 nos & noſtros liberos ad laborem & laudem excitaret. Quæris, quid potuerit amplius aſſequi Plancius,ſi Cn. Scipionis fuiſſet filius? magis AEdilis fieri non potuiſſet: ſed hoc præſtare,quòd ei minus inuideretur. Etenim honorum gradus ſummis hominibus & infimis ſunt pares,gloriæ diſpares. Quis noſtrûm ſe dicit M. Curio,quis C. Fabritio,quis P. Duellio parem? quis Attilio Calatino,quis Cn. & P. Scipionibus? quis Africano, Marcello, Maximo? eoſdem ſumus honorum gradus, quos illi,aſſecuti. eſt enim in virtute multis aſcenſus,vti is gloria maximè excellat,qui virtute plurimùm præſtet. Honorum populi finis eſt Conſulatus: quem magiſtratum iam octingenti ferè conſecuti ſunt. horum, ſi diligenter quæras, vix decimam partem reperias gloria dignam. ſed nemo vnquam ſic egit,vt tu: cur iſte ſit Conſul? quid potuit amplius, ſi L. Brutus eſſet,qui ciuitatem dominatu regio liberauit? honore nihil amplius,laude multum. Sic igitur Plãcius 50 nihilominus Quæſtor eſt factus, & Tribunus pl. & AEdilis, quàm ſi eſſet ſummo loco natus. ſed hæc pari loco orti ſunt innumerabiles alii cõſecuti. Profers triumphos Ti. Gracchi,& C. Marii, & quæris, quid ſimile in Plancio. quaſi verò iſti, quos commemoras, propterea magis laude fuerint digni, quòd triumpharunt, & non quia commiſſi ſunt iis magiſtratus, in quibus re bene geſta triumpharent. Rogas,quæ caſtra viderit, qui & miles in Creta Metello hoc imperatore, & Tribunus in Macedonia militum fuerit, & Quæſtor tantùm ex re militari detraxerit temporis,quantum in me cuſtodiendum transferre maluerit. Quæris,num diſertus. immò, id quod ſecundum eſt, ne ſibi

quidem videtur. num iuriſconſultus. quaſi quiſquam ſit, qui ſibi hunc falſum de iure
reſpondiſſe dicat: omnes enim iſtiuſmodi artes in iis reprehenduntur, qui cùm pro-
51 feſſi fuerint, ſatiſfacere non poſſunt: non in his, qui abſuiſſe ab his ſtudiis confitentur.
Virtus, probitas, integritas in candidato, non linguæ volubilitas, non ars, non ſcientia re-
quiri ſolet. Vt nos in mancipiis parandis, quenuis frugi hominem ſi pro fabro, aut pro
textore emimus, ferre moleſtè ſolemus, ſi eas artes, quas in emendo ſecuti ſumus, fortè
neſciuerit: ſin autem emimus, quem villicum imponeremus, quem pecori præficere-
mus, nihil in eo niſi frugalitatem, laborem, vigilantiam eſſe curamus: ſic populus R. de-
ligit magiſtratus, quaſi Reip. villicos: in quibus ſiqua præterea eſt ars, facilè patitur: ſin
minus, virtute eorum & innocentia contentus eſt: quotus enim quiſque diſertus? quo-
tus quiſque iuris peritus eſt, vt eos numeres, qui volunt eſſe? quòd ſi præterea honore di-
gnus nemo, quidnam tot optimis & ornatiſſimis ciuibus eſt futurum? Iubes Plancium
de vitiis Laterenſis dicere. nihil poteſt, niſi eum nimis in ſe iracundum putabis fuiſſe.
52 Idem effers Laterenſem laudibus. facilè patior id te agere multis verbis, quod ad iudi-
cium non pertineat: & id te accuſantem tandiu dicere, quod ego defenſor ſine pericu-
lo poſſim confiteri. Atqui non modò confiteor ſumma in Laterenſe ornamenta eſſe,
ſed te etiam reprehendo, quòd ea non enumeres, alia quædam inania & leuia conqui-
ras: Præneſte feciſſe ludos. quid? alii Quæſtores nónne fecerunt? Cyrenis liberalem in
Publicanos, iuſtum in ſocios fuiſſe. quis negat? ſed ita multa Romæ geruntur, vt vix ea,
quæ fiunt in prouinciis, audiantur. Non vereor, ne mihi aliquid Iudices videar arrogaſ-
ſe, ſi de Quæſtura mea dixero. quanuis enim illa floruerit, tamen eum me poſtea fuiſſe
in maximis rebus arbitror, vt non ita mihi multum ſit ex Quæſturæ laude repeten-
dum. Sed tamen non vereor, nequis audeat dicere, vllius in Sicilia Quæſturam aut gra-
tiorem, aut clariorem fuiſſe. Verè mehercules hoc dicam, ſic tum exiſtimabam, ni-
hil homines aliud Romæ, niſi de Quæſtura mea, loqui. frumenti in ſumma caritate
53 maximum numerum miſeram: negotiatoribus comis, mercatoribus iuſtus, munici-
pibus liberalis, ſociis abſtinens, omnibus eram viſus in omni officio diligentiſſimus: ex-
cogitati quidam erant à Siculis honores inauditi: itaque hac ſpe decedebam, vt mihi
populum R. vltrò omnia delaturum putarem. At ego, cùm caſu diebus iis itineris fa-
ciendi cauſa decedens è prouincia Puteolos fortè veniſſem, cùm plurimi & lautiſſimi
ſolent eſſe in iis locis, cõcidi penè Iudices, cùm ex me quidam quæſiſſet, quo die Roma
exiſſem, & num quid in ea eſſet noui. cui cùm reſpondiſſem, me è prouincia decedere:
Etiam, mehercules, inquit, vt opinor, ex Africa. Huic ego iam ſtomachans faſtidioſè,
Immò ex Sicilia, inquam. Tum quidam, quaſi qui omnia ſciret, Quid? tu neſcis, inquit,
hunc Syracuſis Quæſtorem fuiſſe? Quid multa? deſtiti ſtomachari, & me vnum ex iis
feci, qui ad aquas veniſſent. Sed ea res, Iudices, haud ſcio, an plus mihi profuerit, quàm ſi
mihi tum eſſent omnes cõgratulati. nam poſteaquam ſenſi populum R. aures hebetio-
54 res, oculos acres atque acutos habere: deſtiti, quid de me audituri eſſent homines, cogi-
tare: feci, vt poſtea quotidie me præſentem viderét: habitaui in oculis: preſſi forum: ne-
minem à cõgreſſu meo neq; ianitor meus, neque ſomnus abſterruit. Ecquid ego dicam
de occupatis meis tẽporibus, cui fuerit ne otium quidem vnquam otioſum? nam quas
tu commemoras Caſſi legere te ſolere orationes, cùm otioſus ſis: has ego ſcripſi ludis &
feriis, ne omnino vnquã eſſem otioſus. Etenim M. Catonis illud, quod in principio ſcri-
pſit Originum ſuarum, ſemper magnificum & præclarum putaui, clarorũ virorum atq;
magnorum non minus otii, quàm negotii rationem extare oportere. Ita ſiquam habeo
laudem, quæ quanta ſit neſcio, parta Romæ eſt, quæſita in ſoro: meáque priuata conſilia
publici quoque caſus cõprobauerunt, vt etiam ſumma Reſp. mihi domi fuerit gerenda,
& vrbs in vrbe ſeruanda. Eadem igitur Caſſi via munita Laterenſi eſt, idem virtutis cur-
55 ſus ad gloriam: hoc facilior fortaſſe, quòd ego huc à me ortus, & per me nixus aſcendi,
iſtius egregia virtus adiuuabitur commendatione maiorũ. Sed vt redeam ad Plancium,

nunquam ex vrbe abfuit,niſi fortè lege,neceſſitate. non valuit rebus iiſdem,quibus for
taſſe nonnulli: at valuit aſſiduitate, at valuit obſeruandis amicis, valuit liberalitate:
fuit in oculis: periuit: eſt vſus ratione,qua minima inuidia noui homines plurimi eoſ-
dem honores cõſecuti ſunt. Nam quòd ais Caſſi, non plus me Plancio debere, quàm
bonis omnibus, quòd iis æquè mea ſalus chara fuerit: ego me debere bonis omnibus
fateor: ſed etiam iis, quibus ego debeo, boni viri & ciues, ædilitiis comitiis aliquid ſe
meo nomine debere,Plancio dicebant. Verùm fac me multis debere, & in iis Plancio:
vtrum igitur me conturbare oportet,an cæteris,cùm cuiuſque dies venerit, hoc nomẽ,
quod vrget, nunc, cùm petitur, diſſoluere? quanquam diſſimilis eſt pecuniæ debitio &
gratiæ: nam qui pecuniam diſſoluit, ſtatim non habet id,quod reddidit:qui autem de-
bet,is retinet alienum: gratiam autem & qui refert,habet: & qui habet,in eo ipſo,quod
habet,refert. neque ego nũc Plancio deſinam debere,ſi hoc ſoluero: nec minus ei red- 56
derem voluntate ipſa,ſi hoc moleſtiæ non accidiſſet. Quæris à me Caſſi,quid pro fra-
tre meo,qui mihi eſt chariſſimus,quid pro meis liberis,quibus nihil poteſt mihi eſſe iu-
cundius,amplius,quàm pro Plancio facio,facere poſſim:nec vides iſtorum ipſorũ cha-
ritate ad huius ſalutem defendendam maximè ſtimulari me atque excitari.nam neque
illis huius ſalute, à quo meam ſciunt eſſe defenſam, quicquam eſt optatius: & ego ipſe
nunquam illos aſpicio, quin per hunc me his conſeruatum eſſe meminerim, huiúſque
meriti in me recorder. Opimium damnatum eſſe commemoras, ſeruatorem ipſum
Reip.Calidium adiungis,cuius lege Q. Metellus in ciuitatem ſit reſtitutus: reprehẽdis
meas pro Plancio preces, quòd nec Opimius ſuo nomine liberatus ſit, nec Q. Metelli
Calidius.De Calidio tibi tantùm reſpondeo,quod ipſe vidi:Q. Metellum Pium Conſu
lem prætoriis comitiis petente Q. Calidio populo R.ſupplicaſſe,cùm quidem non du- 57
bitaret & Conſul,& homo nobiliſſimus, patronum illum eſſe ſuum, & familiæ ſuæ no-
biliſſimæ,dicere. quo loco quæro ex te,nũ id in iudicio Calidii putes,quod ego in Plan-
cii facio,aut Metellum Pium,ſi Romæ eſſe potuiſſet,aut patrem eius,ſi vixiſſet,nõ fuiſ-
ſe facturum. Nam Opimii quidem calamitas vtinam ex hominũ memoria poſſet euel-
li.vulnus illud Reip.dedecus huius imperii,turpitudo populi R.non iudiciũ putandum
eſt: quam enim illi iudices (ſi iudices,& nõ paricidæ patriæ nominandi ſunt) grauiorem
potuerunt Reip. infligere ſecurim, quàm cùm illum è ciuitate eiecerunt, qui Prætor fi-
nitimo,Conſul domeſtico bello Remp.liberarat? At enim nimis ego magnum benefi-
cium Plancio,&,vt ais,id verbis exaggero. quaſi verò me tuo arbitratu,& non meo gra- 58
tum eſſe oporteat. Quod iſtius tantum meritum,inquit? an quia te nõ iugulauit? immò
verò quia iugulari paſſus nõ eſt.Quo quidem tu loco Caſſi etiã purgaſti inimicos meos,
meæque vitæ nullas ab illis inſidias fuiſſe dixiſti. poſuit hoc idem Laterenſis. Quamob-
rem de iſto paulò pòſt plura dicam. de te tãtùm requiro,vtrum putes odium in me me-
diocre inimicorũ fuiſſe.quod fuit vllorum tãtum? requiro vtrum putes odium vnquam
barbarorum tam immane ac tam crudele in hoſtem. an fuiſſe in iis aliquem aut famæ
metum,aut pœnæ,quorum vidiſti toto illo anno ferrum in foro,flammam in delubris,
vim in tota vrbe verſari? niſi exiſtimas, eos idcirco vitæ meæ pepercisse, quòd de reditu
meo non timerent: & quenquam putas fuiſſe tam excordem, qui viuis his, ſtante vrbe
& curia,rediturum me,ſi viuerem,non putaret. Quamobrem non debes is homo, & is 59
ciuis prædicare vitam meam,quæ fidelitate amicorum conſeruata ſit,inimicorum mo-
deſtia non eſſe appetitam. Reſpondebo tibi nũc Laterenſis, minus fortaſſe vehemen-
ter,quàm abs te ſum prouocatus: ſed profectò nec cõſideratè minus,nec minus amicé.
Nam primùm illud fuit aſperius,me,quæ de Plancio dicerem,mẽtiri,& temporis cauſa
fingere. ſcilicet homo ſapiens excogitaui,quamobrẽ viderer maximis beneficii vinculis
obſtrictus,cùm liber eſſem,& ſolutus.Quid enim? mihi ad defendendum Plancium pa
rum multæ, parum iuſtæ neceſſitudines erant familiaritatis, vicinitatis, patris amicitiæ?
quæ ſi non eſſent, vereor credo ne turpiter facerem, ſi hoc ſplendore, & hac dignitate

hominem defenderem. Fingenda fuit mihi Iudices, cauſa peracuta, vt ei, quem mihi
debere oporteret, ego me omnia debere dicerem. At id etiam gregarii milites faciunt
60 inuiti, vt coronam dent ciuicam, & ſe ab aliquo ſeruatos eſſe fateantur. non quò turpe
ſit protectum in acie hoſtium manibus eripi (nam id accidere, niſi forti viro, & pu-
gnanti cominus, non poteſt) ſed onus beneficii reformidant, quòd permagnum eſt
alieno debere idem, quod parenti. Ego, cùm cæteri vera beneficia etiam minora diſ-
ſimulent, ne obligati eſſe videantur: eo me beneficio obſtrictum eſſe ementiar, cui
ne referri quidem gratia poſſe videatùr? an hoc tu Laterenſis ignoras? qui cùm mihi
eſſes amiciſſimus: cùm vel periculum vitæ tuæ mecum ſociare voluiſſes: cùm me in
illo triſti & acerbo luctu atque diſceſſu non lachrymis ſolùm tuis, ſed animo, cor-
pore, copiis proſecutus eſſes: cùm meos liberos & vxorem me abſente tuis opibus au-
xilióque defendiſſes: ſic mecum ſemper egiſti, te mihi remittere atque concedere, vt
omne ſtudium meum in Cn. Plancii honorem conſumerem, quòd eius in me meri-
61 tum tibi etiam gratum eſſe dicebas. Nihil autem me noui, nihil temporis cauſa dice-
re, nónne etiam illa teſtis eſt oratio, quæ eſt à me prima habita in Senatu? in qua, cùm
perpaucis nominatim egiſſem gratias: quòd omnes enumerari nullo modo poſſent,
ſcelus autem eſſet quenquam præteriri, ſtatuiſſémque eos ſolùm nominare, qui cau-
ſæ noſtræ duces & quaſi ſigniferi fuiſſent, in his Plancio gratias egi. recitetúrque ora-
tio, quæ propter eius magnitudinem dicta de ſcripto eſt, in qua ego homo aſtutus ei
me dedam: cui nihil magnopere debeam, & huius tanti officii ſeruitutem aſtringam
teſtimonio ſempiterno. Nolo cætera, quæ à me mandata ſunt literis, recitare: præter-
mitto illa, ne aut proferre videar ad tempus, aut eo genere vti literarum, quod meis
ſtudiis aptius, quàm conſuetudini iudiciorum eſſe videatur. Atque etiam clamitas
Laterenſis, Quouſque iſta dicis? nihil in Criſpio profeciſti. abſolutæ iam ſunt preces
tuæ. De Criſpio mihíne tu obiicies, quem ego de me bene meritum, quia te teſte co-
62 gnoueram, te eodem auctore defendi? & ei dices, Quouſque, quem negas, quòd pro
Criſpio contenderit, impetrare potuiſſe? Nam iſtius verbi Quouſque, hæc poterat eſ-
ſe inuidia. Datus eſt tibi ille, condonatus ille: non facis finem: ferre non poſſumus.
Ei quidem, qui pro vno laborarit, & ipſum id non obtinuerit, dici Quouſque, irriden-
tis magis eſt, quàm reprehendentis. Niſi fortè egô vnus ita me geſſi in iudiciis, ita & cum
his, & inter hos vixi, is in cauſis patronus, is in Rep. ciuis & ſum & ſemper fui, ſolus vt
à te conſtituar, qui nihil à iudicibus debeam vnquam impetrare. Et mihi lachrymulam
Criſpiani iudicii obiectas: ſic enim dixiſti, Vidi ego tuam lachrymulam. Vide, quàm
me verbi tui pœniteat. non modò lachrymulam, ſed multas lachrymas & fletum cum
ſingultu videre potuiſti. An ego, qui meorum lachrymis me abſente cómotus, ſimul-
tates, quas mecum habebat, depoſuiſſet, meǽque ſalutis non modò non oppugnator, vt
inimici mei putarant, ſed etiam defenſor fuiſſet, huius in periculo non dolorem meum
63 ſignificarem? Tu autem Laterenſis, qui tum lachrymas meas gratas eſſe dicebas, nunc
eaſdem vis inuidioſas videri. Negas Tribunatum Plancii quicquam attuliſſe adiumenti
dignitati meæ: atque hoc loco (quod veriſſimè facere potes) L. Racilii fortiſſimi & con-
ſtantiſſimi viri diuina in me merita commemoras: cui quidem ego, ſicut Plancio, num-
quam diſſimulaui me plurimum debere, ſempérque præ me feram. Nullas enim ſibi
ille neque contentiones, neque inimicitias, neque vitæ dimicationes nec pro Rep. nec
pro me defugiẽdas putauit. Atque vtinam, quàm ego ſum in illum gratus, tam licuiſſet
per hominum vim & iniuriam populi R. ei gratiam referri. Sed ſi non eadem conten-
dit in Tribunatu Plancius, exiſtimare debes, nõ huic voluntatem defuiſſe, ſed me, cùm
iam Plancio deberem, Racilii beneficiis fuiſſe contẽtum. An verò putas iudices idcirco
minus mea cauſa facturos, quòd me eſſe gratum crimineris? an, cùm populus R. illo S.
64 C. quod in monumento Marii factum eſt, quo mea ſalus omnibus eſt gentibus cómen
data, vni Cn. Plancio gratias egerit (vnus enim fuit de magiſtratibus defenſor ſalutis

meæ,cui Senatus pro me gratias agendas putauit) ei ego à me referendam gratiam non
putem? Atqui,eum cùm vides,quo me tandem animo in te putas eſſe Laterenſis? vllum
eſſe tantum periculum, tantum laborem, tantam contentionem, quam ego non mo-
dò pro ſalute tua,ſed etiam pro dignitate defugerem? quo quidem etiã magis ſum non
dicam miſer (natura quidem abhorret à virtute verbi) ſed certè exercitus: nõ quia mul-
tis debeo (leue enim onus beneficii gratia) ſed quia ſæpe concurrit propter aliquorum
de me meritorum inter ipſos contentiones,vt eodem tempore in omnes verear ne vix
poſſim gratus videri. ſed ego hoc meis põderibus examinabo, non ſolùm quid cuique
debeam, ſed etiam quid cuiuſque interſit, & quid à me cuiuſque tempus poſcat. Agitur
ſtudium tuum,vel etiam,ſi vis,exiſtimatio,laus,AEdilitas: at Cn. Plancii ſalus,patria,for 65
tunæ. Saluum tu me eſſe cupiſti: hic fecit,etiam vt eſſe poſſem. Diſtineor tamen,& di-
uellor dolore, & in cauſa diſpari offendi te à me, doleo: ſed mediusfidius multò citius
meam ſalutem pro te obiecero, quàm Cn. Plancii ſalutem tradidero contentioni tuæ.
Etenim Iudices cùm omnibus virtutibus me affectum eſſe cupiam,tamẽ nihil eſt quod
malim, quàm me & gratum eſſe, & videri: hæc eſt enim vna virtus non ſolùm maxi-
ma,ſed etiam mater virtutum omnium reliquarum. Quid eſt pietas,niſi voluntas gra-
ta in parentes? qui ſunt boni ciues,qui belli,qui domi de patria bene merentes, niſi qui
patriæ beneficia meminerunt? qui ſancti, qui religionum colentes, niſi qui meritam
diis immortalibus gratiam iuſtis honoribus, & memori mente perſoluunt? quæ po-
teſt eſſe iucunditas vitæ, ſublatis amicitiis? quæ porrò amicitia poteſt eſſe inter ingra-
tos? quis eſt noſtrûm liberaliter educatus, cui non educatores, cui non magiſtri ſui, 66
atque doctores, cui non locus ille mutus,vbi ipſe altus aut doctus eſt, cum grata recor-
datione in mente verſetur? cuius opes tantæ eſſe poſſunt, aut vnquam fuerunt, quæ ſi-
ne multorum amicorum officiis ſtare poſſint? quæ certè, ſublata memoria, & gratia,
nulla extare poſſunt. Equidem nil tam proprium hominis exiſtimo, quàm non mo-
dò beneficio, ſed etiam beneuolentiæ ſignificatione alligari: nihil porrò tam inhu-
manum, tam immane, tam ferum, quàm committere, vt beneficio non dicam indi-
gnus, ſed victus eſſe videare. Quæ cùm ita ſint, iam ſuccumbam Laterenſis iſti tuæ ora-
tioni: in eo ipſo, in quo nihil poteſt eſſe nimium, quoniam ita tu vis, nimium me gra-
tum eſſe cõcedam: petámque à vobis Iudices,vt eum beneficio complectamini, quem
qui reprehendit,in eo reprehendit,quòd gratum præter modum dicat eſſe. neque enim
ad negligendam meam gratiam debet valere quod dixit idem,vos nec nocentes, nec li
tigioſos eſſe,quòminus me apud vos valere oporteret. Quaſi verò in amicitia mea non 67
hæc præſidia (ſiqua fortè ſunt in me) parata ſemper amicis eſſe maluerim, quàm ne-
ceſſaria. Etenim ego de me tantùm audeo dicere,amicitiam meam voluptati pluribus,
quàm præſidio fuiſſe: neque vehementer vitæ meæ pœniteret, ſi in mea familiarita-
te locus eſſet nemini, niſi litigioſo, aut nocenti. Sed hoc neſcio quomodo frequen-
ter in me congeſſiſti, ſanéque in eo creber fuiſti, te iccirco in locos cauſam coniicere
voluiſſe,ne ego mea conſuetudine aliquid de tenſis miſericordiæ cauſa dicerem, quod
in aliis AEdilibus antè feciſſem. Nonnihil egiſti hoc loco: nam mihi eripuiſti orna-
mentum orationis meæ. deridebor,ſi mentionem tenſarum fecero,cùm tu id prædixe-
ris. ſine tẽſis autem quid potero dicere? Hîc etiam addidiſti,me iccirco mea lege ex iſto
ambitu traxiſſe, vt miſerabiliores epilogos poſſem elicere,nõ vobis videor cum aliquo 68
declamatore,non cauſa laboris & fori diſputare? Rhodi enim,inquit,non fui: me vult
fuiſſe,ſed fui,inquit: (putabam in Nicæis dicturum) bis in Bithynia. ſi locus haberet re-
prehenſionis anſam aliquam,neſcio cur ſeueriorem Nicæam putas,quàm Rhodum. ſi
ſpectanda cauſa eſt,& tu in Bithynia ſumma cum dignitate fuiſti,& ego Rhodi non mi
nore. Nam quòd in eo me reprehendiſti,quòd nimium multos defenderim: vtinã & tu,
qui potes,& cæteri,qui defugiunt,vellent me labore hoc leuare: ſed fit veſtra diligentia,
qui in cauſis ponderãdis omnes ferè repudiatis,vt ad nos pleræq; confluant,qui miſeris,

& laborantibus nihil negare poſſumus. Admonuiſti etiam, quòd in Creta fuiſſes, di-
ctum aliquod in petitione tua dici potuiſſe, me id perdidiſſe. Vter igitur noſtrûm eſt
cupidior dicti? egóne, qui, quod dici potuit, non dixerim: an tu, qui etiam ipſe in te di-
69 xeris? te aiebas de tuis rebus geſtis nullas literas miſiſſe, quòd mihi meæ, quas ad aliquẽ
miſiſſem, obſuiſſent. quas ego mihi obſuiſſe non intelligo, Reip. video prodeſſe po-
tuiſſe. Sed ſunt hæc leuiora: illa verò grauiora, atque magna, quòd meum diſceſſum,
quem ſæpe defleras, nunc quaſi reprehendere & ſubaccuſare voluiſti. dixiſti enim au-
xilium non mihi, ſed me auxilio deſuiſſe. Ego verò fateor mehercule, quòd viderim
mihi auxilium non deeſſe, iccirco me illi auxilio pepercisſe. quis enim ſtatus, quod
diſcrimen, quæ fuerit in Rep. tempeſtas illa, quis neſcit? Tribunitius me terror, an cõ-
ſularis furor mouit? decertare mihi ferro magnum fuit cum reliquiis eorum, quos
ego florentes atque integros ſine ferro viceram. Conſules poſt hominum memoriã
teterrimi atque turpiſſimi, ſicut & illa principia, & hi recentes rerum exitus declara-
70 runt, quorum alter exercitum perdidit, alter vendidit, emptis prouinciis, à Senatu, à
Rep. à bonis omnibus defecerant qui exercitibus, qui armis, qui opibus plurimum po
terát, cùm quid ſentirent, neſciretur, furialis illa vox nefariis ſtupris, religioſis altari-
bus effœminata, ſecum & illos Conſules facere acerbiſſimè perſonabat: egentes in lo-
cupletes, perditi in bonos, ſerui in dominos armabantur. aderat mecum Senatus, &
quidem veſte mutata, quod pro me vno poſt hominum memoriam publico conſilio
ſuſceptum eſt. Sed recordare, qui tum fuerint Conſulum nomine hoſtes, qui ſoli in
hac vrbe Senatum Senatui parere non ſiuerint, edictóque ſuo non luctum Patribus
Cõſcriptis, ſed luctus indicia ademerint. aderat mecum cunctus Equeſter ordo: quem
quidem in concionibus ſaltator ille Catilinæ Conſul proſcriptionis denuntiatione
terrebat: ac tota Italia conuenerat: cui quidem belli inteſtini, & vaſtitatis metus infe-
71 rebatur. Hiſce ego auxiliis ſtudentibus, atque incitatis vti me Laterenſis potuiſſe con-
fiteor: ſed erat non iure, non legibus, non diſceptando decertandum: (nam profectò,
præſertim tam bona in cauſa, nunquam, quo cæteri abundarũt, id mihi ipſi auxilium
meum defuiſſet) armis fuit, armis, inquam, fuit dimicandum: quibus à ſeruis, atque à
ſeruorum ducibus cædem fieri Senatus & bonorum, Reip. exitioſum fuiſſet. vinci au-
tem improbos à bonis, fateor fuiſſe præclarum, ſi finem eum vincẽdi viderem: quem
profectò non videbam. Vbi enim præſto fuiſſet mihi aut tam fortis Conſul, quàm L.
Opimius, quàm C. Marius, quàm L. Flaccus, quibus ducibus improbos ciues Reſp. vi
cit armatis: aut ſi minus fortes, attamen tam iuſti, quàm P. Mutius, qui arma quæ pri-
uatus P. Scipio ſumpſerat, ea Ti. Graccho interempto iure optimo ſumpta eſſe defen-
dit? eſſet igitur pugnandum cum Conſulibus. Nihil amplius dico, niſi illud: victoriæ
72 noſtræ graues aduerſarios paratos, interitus nullos vltores eſſe videbam. Hiſce ego au
xiliis ſalutis meæ ſi iccirco defui, quia nolui dimicare, fatebor id quod vis, non mihi
auxilium, ſed me auxilio deſuiſſe: ſin autem quo maiora ſtudia in me bonorum fue-
runt, hoc iis magis conſulendum & parcendum putaui, tu id in me reprehendis quod
Q. Metello laudi datum eſt, hodiéque eſt & ſemper erit maximæ gloriæ: quem, vt po-
tes ex multis audire, qui tum affuerunt, inuictiſſimis viris, conſtat bonis ceſſiſſe: nec
fuiſſe dubium, quin contentione & armis ſuperior poſſet eſſe. Ergo ille cùm ſuum,
non cùm Senatus factum defenderet, cùm perſeuerantiam ſententiæ ſuæ, non ſalutẽ
Reipub. retinuiſſet: tamen ob illam conſtantiam, qua illud voluntarium vulnus acce-
pit, iuſtiſſimos omnium Metellorum, & clariſſimos triumphos gloriæ laude ſupera-
uit, quòd & illos ipſos improbiſſimos ciues interfici noluit, & nequis bonus interiret
73 in eadem cæde, prouidit: ego tantis periculis propoſitis, cùm, ſi victus eſſem, interitus
Reip. ſi viciſſem, infinita dimicatio pararetur: committerem, vt idem perditor Reip.
nominarer, qui ſeruator fuiſſem? Mortem me timuiſſe dicis. ego verò ne immortali-
tatem quidem contra Rempub. accipiendam putarem, nedum emori cum pernicie

Reip.vellem.nam qui pro Rep.vitam reddiderunt(licet me deſipere dicas)nunquam
mehercule eos mortem potius, quàm immortalitatem aſſecutos putaui. Ego verò ſi
tum illorum impiorum ferro ac manu concidiſſem, in perpetuum Reſpub. ciuile
præſidium ſalutis ſuæ perdidiſſet. Quinetiam ſi me vis aliqua morbi, aut natura ipſa
cóſumpſiſſet,tamen auxilia poſteritatis eſſent imminuta, quòd peremptum eſſet mea
morte id exemplum, qualis futurus in me retinendo fuiſſet Senatus populúſque R.
An ſi vnquam in me vitæ cupiditas fuiſſet,ego menſe Decembri mei Conſulatus om
nium parricidarum tela commoſſem? quæ, ſi viginti quieſſem dies,in aliorum iugu- 74
lum Conſulum recidiſſent. Quamobrem ſi vitæ cupiditas contra Remp. eſt turpis,
certè multò mortis cupiditas mea turpior fuiſſet cum pernicie ciuitatis. Nam quòd
te in Repub.liberum eſſe gloriatus es,id ego & fateor,& lætor,& tibi etiam in hoc gra
tulor.quòd me autem negaſti,in eo neque te,neque quenquam diutius patior errare.
Nam ſiquis iccirco aliquid de libertate mea diminutum putat, quòd non ab omnibus
eiſdem,à quibus antea ſolitus ſum diſſentire,diſſentiam: primùm,ſi bene de me me-
ritis gratum me præbeo,non deſino incurrere in crimen hominis nimium memoris,
nimiúmque grati:ſin autem ſine vllo Reip.detrimento reſpicio etiam aliquando ſa-
lutem tum meam,tum meorum:certè non modò non ſum reprehendendus,ſed etiá,
ſi ruere vellem,boni viri me,vt id ne facerem, rogarent. res verò ipſa publica ſi loqui
poſſet,ageret mecum,vt,quoniam ſibi ſeruiſſem ſemper,nunquam mihi,fructus au- 75
tem ex ſeſe,non,vt oportuiſſet, lætos & vberes, ſed magna acerbitate permixtos tuliſ-
ſem: vt iam mihi ſeruirem, conſulerem meis:ſe non modò ſatis habere à me,ſed etiã
vereri,ne parum mihi pro eo quod tum à me haberet,reddidiſſet. Quid ſi horum ego
nihil cogito, & idem ſum in Repub. qui fui ſemper: taménne tu libertatem requires
meam? quam tu ponis in eo,ſi ſemper cum iis, quibuſcum aliquando contendimus,
depugnemus. quod eſt longè ſecus. Stare enim omnes debemus tanquam in orbe ali-
quo Reip. qui quoniam verſetur, eam deligere partem debemus, ad quam nos illius
vtilitas,ſalúſque conuerterit. Ego autem Cn. Pompeium,non dico auctorem,ducem,
defenſorem ſalutis meæ (nam hæc priuatim fortaſſe officiorum memoriã & gratiam
quærunt)ſed dico hoc,quod ad ſalutem Reip.pertinet:ego eum non tuear,quem om
nes in Rep.principem eſſe concedunt? ego C. Cæſaris laudibus deſim, quas primùm 76
Populi Rom. nunc etiam Senatus, cui me ſemper addixi, plurimis atque ampliſſimis
iudiciis videam eſſe celebratas? tum hercule me confitear non iudicium aliquod ha-
buiſſe de Reip. vtilitate,ſed hominibus amicum aut inimicum fuiſſe. An cùm videã
nauem ſecundis ventis curſum tenentem ſuum, ſi non ea eum petat portum, quem
ego aliquando probaui,ſed alium non minus tutum atque tranquillum:cum tempe-
ſtate pugnem periculoſè potius,quàm illi,ſalute præſertim propoſita,obtemperem &
paream? neque enim inconſtantis puto, ſententiam tãquam aliquod nauigium atque
curſum ex Reipub. tempeſtate moderari. Ego verò hæc didici,hæc vidi,hæc ſcripta le-
gi,hæc de ſapientiſſimis & clariſſimis viris & in hac Rep.& in aliis ciuitatibus monu-
menta nobis literæ prodiderunt:non ſemper eaſdem ſententias ab iiſdem,ſed quaſcũ-
que Reip. ſtatus,inclinatio temporum,ratio concordiæ poſtularet, eſſe defendendas.
quod ego & facio,Laterẽſis,& ſemper faciam: libertatémque quam in me requiris,quã 77
ego neque dimiſi vnquam,neque dimittam,non in pertinacia,ſed in quadam mode-
ratione poſitam putabo. Nunc venio ad illud extremum, quod dixiſti, dum Plancii
in me meritum verbis extollerem,me arcem facere ex cloaca,lapidémque è ſepulchro
venerari pro deo. neque enim mihi inſidiarum periculum vllum, neque mortis fuiſ-
ſe.cuius ego temporis rationem explicabo breui, neque inuitus. nihil enim ex meis
eſt temporibus,quod minus peruagatum, quódque minus aut mea commemoratio-
ne celebratum ſit,aut hominibus auditum atque notum. Ego enim Laterenſis ex illo
incendio legum, iuris, Senatus, bonorum omnium cedens, cum mea domus ardore

ſuo deflagrationem vrbi atque Italiæ toti minaretur, niſi quieuiſſem: Siciliam petiuí
animo, quæ & ipſa erat mihi, ſicut domus vna coniuncta, & obtinebatur à C. Virgilio,
quocum me vno vel maximè cum vetuſta amicitia, tum mei fratris collegia, tũ Reſ-
78 pub. ſociarat. Vide nunc caliginem temporum illorum. cùm ipſa penè inſula mihi
ſeſe obuiam ferre vellet, Prætor ille eiuſdem Tribuni pl. concionibus propter eandem
Reipub. cauſam ſæpe vexatus, nihil amplius dico, niſi, me in Siciliam venire noluit.
Quid dicam? C. Virgilio, tali ciui & viro, beneuolentiam in me, memoriam commu-
nium temporum, pietatem, humanitatem, fidem defuiſſe? nihil videlicet eſt eorum:
ſed quam tempeſtatem nos vobiſcum non tuliſſemus, metuit vt eam ipſe non poſſet
opibus ſuis ſuſtinere. Tum conſilio repentè mutato, iter à Vibone Brundusium terra
petere contẽdi: nam maritimos curſus præcludebat hyemis magnitudo. Cùm omnia
illa municipia, quæ ſunt à Vibone Brunduſium, in fide mea iudices eſſent, iter mihi
tutum multis minitantibus magno cum ſuo metu præſtiterunt. Brunduſium veni,
79 vel potius ad mœnia acceſſi: vrbem vnam mihi amiciſſimam declinaui: quæ ſe vel po
tius excindi, quàm è ſuo complexu vt eriperer, facilè pateretur. In hortos me M. Lenii
Flacci contuli: cui cùm omnis metus, publicatio bonorum, exilium, mors propone-
retur, hæc perpeti, ſi acciderent, maluit, quàm cuſtodiam mei capitis dimittere. huius
ego, & parentis eius prudentiſſimi atque optimi ſenis, & vtriuſque filiorum manibus
in naui tuta ac fideli collocatus, eorúmque preces & vota de meo reditu exaudiens,
Dyrrhachium quod erat in fide mea, petere contendi. Quò cùm veniſſem, cognoui,
id quod audieram, refertam eſſe Græciam ſceleratiſſimorum hominum ac nefariorũ,
quorum impium ferrum, ignéſque peſtiferos meus ille Conſulatus è manibus extor-
ſerat: qui antequam de meo aduentu audire potuiſſent, cùm tum abeſſent, aliquorum
dierum viam in Macedoniam, ad Planciúmque perrexi. Hic verò ſimul atque me ma
80 re tranſiſſe cognouit, audi atque attende Laterenſis, vt ſcias quid ego Plancio debeam,
confitearéque aliquando, quod faciam, me & gratè & piè facere huic, quæ pro ſalute
mea fecerit, ſi minus profutura ſint, obeſſe certè non oportere. nam ſimul ac me Dyr-
rhachium attigiſſe audiuit, ſtatim ad me, lictoribus dimiſſis, inſignibus abiectis, veſte
mutata profectus eſt. O' acerbam mihi Iudices memoriam temporis illius & loci, cùm
hic in me incidit! complexus eſt, conſperſitque lachrymis, nec loqui præ mœrore po-
tuit. O' rem cum auditu crudelem, tum viſu nefariam! O' reliquas omnes dies, noctéſ-
que eas, quibus iſte à me non recedens Theſſalonicam me, in Quæſtoriúmque perdu-
xit. Hîc ego nunc de Prætore Macedoniæ nihil dicam amplius, niſi eum & ciuem opti
mum ſemper, & mihi amicum fuiſſe: ſed eadem timuiſſe quæ cæteros: Cn. Plancium
fuiſſe vnum, non qui minus timeret, ſed, ſi acciderent ea, quæ timerentur, mecum ea
81 ſubire & perpeti vellet. qui cùm ad me L. Tubero meus neceſſarius, qui fratri meo Le-
gatus fuiſſet, decedens ex Aſia veniſſet, eáſque inſidias, quas mihi paratas ab exulibus
cõiuratis audierat, animo amiciſſimo detuliſſet: in Aſiam me ire propter eius prouin-
ciæ metum, & cum meo fratre necis inſidias comparatas nõ eſt paſſus. Vi me, inquam
Plancius & complexu ſuo retinuit, multóſque menſes à capite meo non diſceſſit, abie-
cta quæſtoria perſona, comitiſque ſumpta. O' excubias tuas Cn. Planci miſeras! ò fle-
biles vigilias! ò noctes acerbas! ò cuſtodiam etiam mei capitis infelicem! ſi quidem
ego tibi viuus non proſum, qui fortaſſe mortuus profuiſſem. memini enim, memini,
neque vnquam obliuiſcar noctis illius, cùm tibi vigilanti, aſſidenti, mœrenti vana
quædam miſer atque inania, falſa ſpe inductus pollicebar, me, ſi eſſem in patriam re-
ſtitutus, præſentem tibi gratiam relaturum: ſin autem vitam mihi ſors ademiſſet, aut
82 vis aliqua maior reditum peremiſſet, hos, hos (quos enim ego tum alios animo intue-
bar?) omnia tibi illorum laborum præmia pro me perſoluturos. Quid me aſpectas?
quid mea promiſſa repetis? quid meam fidem imploras? nihil tibi ego tũ de meis opi-
bus pollicebar, ſed horum erga me beneuolentiam promittebam, hos pro me lugere,

hos gemere,hos decertare pro meo capite vel vitæ periculo velle videbam: de horum deſiderio,luctu,querelis quotidie aliquid tecum ſimul audiebam : nũc timeo,ne nihil tibi præter lachrymas queá reddere , quas tu in meis acerbitatibus plurimas effudiſti. quid enim poſſum aliud,niſi mœrere? niſi flere?niſi te cum mea ſalute complecti? ſalutem tibi iidem dare poſſunt,qui mihi reddiderunt.Huc exurge tamen quæſo : retinebo & complectar,nec me ſolu'm deprecatorem fortunarum tuarum, ſed comitem ſociúmque profitebor : atque (vt ſpero) nemo erit tam crudeli animo,támque inhumano , nec tam immemor meorum non dicam in bonos meritorum , ſed bonorum in me,qui à me mei ſeruatorem capitis diuellat ac diſtrahat. Non ego meis ornatum beneficiis à vobis deprecor Iudices,ſed cuſtodem ſalutis meæ: non opibus contendo, non auctoritate,non gratia,ſed precibus,ſed lachrymis,ſed miſericordia: mecúmque vos ſimul miſerrimus & optimus obteſtatur parens,& pro vno filio duo patres deprecamur.Nolite Iudices per vos,per fortunas veſtras,per liberos inimicis meis,iis præſertim,quos ego pro veſtra ſalute ſuſcepi,dare lætitiam,gloriantibus vos iam oblitos mei , ſalutiſque eius, à quo mea ſalus conſeruata eſt, hoſtes extitiſſe . nolite animum meum debilitare tum luctu , tum etiam metu commutatæ veſtræ voluntatis erga me. ſinite me, quod vobis fretus huic ſæpe promiſi, id à vobis ei perſoluere : téque C. Flaui oro & obteſtor , qui meorum conſiliorum in Conſulatu ſocius , periculorum particeps,rerum,quas geſſi,adiutor fuiſti : méque non modò ſaluum ſemper,ſed etiã ornatum, florentémque eſſe voluiſti : vt mihi per hos conſerues eum, per quem me tibi & his conſeruatum vides. Plura ne dicam,tuæ me etiam lachrymæ impediũt, veſtræque Iudices,non ſolùm meæ : quibus ego magno in metu meo ſubitò inducor in ſpem, vos eoſdem in hoc conſeruando futuros, qui fueritis in me, quoniam iſtis veſtris lachrymis de illis recordor,quas pro me ſæpe,& multum profudiſtis.

Pro P. Seſtio,

ORATIO XXXII.

SIQVIS antea Iudices mirabatur, quid eſſet, quòd pro tantis opibus Reip.tantáque dignitate imperii nequaquam ſatis multi ciues fortes & magno animo inuenirentur , qui auderent ſe, & ſalutem ſuam in diſcrimen offerre pro ſtatu ciuitatis, & pro cõmuni libertate : ex hoc tempore miretur potius , ſiquem bonum & fortem ciuem viderit, quàm ſiquem aut timidum,aut ſibi potius,quàm Reip. conſulẽtem. Nam vt omittatis de vniuſcuiuſque caſu cogitando recordari, vno aſpectu intueri poteſtis eos,qui cùm Senatu, cùm bonis omnibus Remp. afflictam excitarint,& latrocinio domeſtico liberarint, mœſtos, ſordidatos, reos,de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis,de liberis dimicantes: eos autem,qui omnia diuina & humana violarint,vexarint,perturbarint, euerterint,non ſolùm alacres lætóſque volitare,ſed etiam voluntarios fortiſſimis atque optimis ciuibus periculum moliri, de ſe nihil timere . In quo cùm multa ſunt indigna , tum nihil minus eſt ferendum, quàm quòd iam non per latrones ſuos, non per homines egeſtate & ſcelere perditos,ſed per vos nobis, per optimos viros optimis ciuibus periculum inferre conantur.& quos lapidibus, quos ferro, quos facibus,quos vi, manu, copiis delere non potuerunt : hos veſtra auctoritate,veſtra religione,veſtris ſententiis ſe oppreſſuros arbitrantur.Ego autem Iudices, qua voce mihi in agendis gratiis commemorandóque eorum, qui de me optimè ſunt meriti , beneficio eſſe vtendum putabam , ea nunc vti cogor in eorum periculis depellendis:iis potiſſimum vox hæc ſeruiat,quorum opera & mihi,& vobis,& populo R.reſti-

tuta eſt. Et quanquam à Q. Hortenſio clariſſimo viro, atque eloquentiſſimo cauſa eſt P.
Seſtii perorata: nihílque ab eo prætermiſſum eſt, quod aut pro Rep. conquerendum
fuit, aut pro reo diſputandum: tamen aggrediar ad dicendum, ne mea propugnatio ei
potiſſimum defuiſſe videatur, per quem eſt perfectũ, ne cæteris ciuibus deeſſet. Atque
ego ſic ſtatuo Iudices, à me in hac cauſa, atque hoc extremo dicendi loco, pietatis po-
tius quàm defenſionis, querelæ quàm eloquẽtiæ, doloris quàm ingenii partes eſſe ſuſce-
ptas. Itaque ſi aut acrius egero, aut liberius, quàm qui ante me dixerunt: peto à vobis, vt
tantùm orationi meæ concedatis, quantùm & pio dolori, & iuſtæ iracundiæ conceden-
dum putetis. neque enim officio coniunctior dolor vllius eſſe poteſt, quàm hic meus,
ſuſceptus ex hominis de me optimè meriti periculo: neque iracundia magis vlla lau-
3 danda, quàm ea quæ me inflammat eorum ſcelere, qui cum omnibus ſalutis meæ defen
ſoribus bellum eſſe ſibi gerendum iudicauerunt. Sed quoniam ſingulis criminibus cæ-
teri reſponderunt, dicam ego de omni ſtatu P. Seſtii, de genere vitæ, de natura, de mori-
bus, de incredibili amore in bonos, de ſtudio conſeruãdæ ſalutis communis, atque otii:
contẽdámque (ſi modò id conſequi potero) vt in hac confuſa, atque vniuerſa defenſio-
ne, nihil à me quod ad veſtram quæſtionem, nihil quod ad reum, nihil quod ad Remp.
pertineat, prætermiſſum eſſe videatur. Et quoniam in grauiſſimis temporibus ciuitatis,
atque in ruinis euerſæ atque afflictæ Reip. P. Seſtii Tribunatus eſt à fortuna ipſa collo-
catus: non aggrediar ad illa maxima atque ampliſſima prius, quàm docuero, quibus ini-
tiis ac fundamentis hæ tantæ ſummis in rebus laudes excitatæ ſint. Parente P. Seſtius
4 natus eſt Iudices homine (vt pleriq; meminiſtis) & ſapiente, & ſancto, & ſeuero: qui cùm
Tribunus pl. primus inter homines nobiliſſimos temporibus optimis factus eſſet, reli-
quis honoribus non tam vti voluit, quàm dignus videri. eo authore duxit honeſtiſſimi
& ſpectatiſſimi viri C. Albini filiam: ex qua hic eſt puer, & nupta iam filia. Duobus his
grauiſſimis antiquitatis viris ſic probatus fuit, vt vtrique eorum & charus maximè, & iu-
cundus eſſet. Ademit Albino ſoceri nomen mors filiæ, ſed charitatem illius neceſſitudi-
nis, & beneuolentiam non ademit. hodie ſic hũc diligit, vt vos facillimè poteſtis ex hac
vel aſſiduitate eius, vel ſolicitudine, & moleſtia iudicare. Duxit vxorem patre viuo opti-
mi & calamitoſiſſimi viri filiam L. Scipionis. clara in hoc P. Seſtii pietas extitit, & omni-
bus grata, quòd & Maſſiliam ſtatim profectus eſt, vt ſocerum videre conſolaríque poſſet
fluctibus Reip. expulſum, in alienis terris iacẽtem, quem in maiorum ſuorum veſtigiis
5 ſtare oportebat: & ad eum filiam eius adduxit, vt illo inſperato aſpectu complexúque,
ſi non omnem, at aliquam partem mœroris ſui deponeret: & maximis officiis & illius
ærumnam, quoad vixit, & filiæ ſolitudinem ſuſtentauit. Poſſum multa dicere de libera-
litate, de domeſticis officiis, de Tribunatu mil. de prouinciali in eo magiſtratu abſtinen
tia: ſed mihi ante oculos obuerſatur Reip. dignitas, quæ me ad ſeſe rapit, hæc minora
relinquere hortatur. Quæſtor hic C. Antonii collegæ mei, Iudices, fuit ſorte, ſed ſocieta-
te conſiliorum, meus. Impedior nonnullius officii, vt ego interpretor, religione, quò mi
nus exponam quàm multa ad me detulerit, quanto antè prouiderit. Atque ego de An-
tonio nihil dico, præter vnum: nunquam illum in illo ſummo timore ac periculo ciui-
tatis neque communem metum omnium, neque propriam nonnullorũ de ipſo ſuſpi-
6 cionem aut inficiando tollere, aut diſſimulando ſedare voluiſſe. In quo collega ſuſtinẽ-
do atque moderando ſi meam in illum indulgentiam coniunctam cum ſummo ſtudio
Reip. laudare verè ſolebatis: par propè laus P. Seſtii eſſe debet, qui ita ſuum Conſulem
obſeruauit, vt & illi Quæſtor bonus, & vobis omnibus optimus ciuis videretur. Idẽ cùm
illa coniuratio ex latebris atque ex tenebris erupiſſet, palámque armata volitaret, venit
cum exercitu Capuã: quam vrbem propter plurimas belli opportunitates ab illa impia
& ſcelerata manu attentari ſuſpicabamur: & inde M. Aulanum Trib. militum Antonii
Capua præcipitem eiecit, hominem perditum, & nõ obſcurè Piſauri, & in aliis agri Gal-
lici partibus, in illa coniuratione verſatum. Idémque C. Marcellum, cùm is non ſolùm

Capuam veniſſet, verùm etiam ſe quaſi armorum ſtudio in maximam familiam cõc-
ciſſet, exterminandum ex illa vrbe curauit. Qua de cauſa & tum conuentus ille Capuæ,
qui propter ſalutem illius vrbis Conſulatu cõſeruaram meo me vnum patronum ado-
ptauit, huic apud me P. Seſtio maximas gratias egit, & hoc tempore iidem homines no 7
mine cõmutato coloni decurionéſque, fortiſſimi atque optimi viri beneficium P. Seſtii
teſtimonio declarant, periculum decreto ſuo deprecantur. Recita quæſo P. Seſti, quid
decreuerint Capuæ decuriones, vt iam virilis tua vox poſſit aliquid ſignificare inimicis
noſtris, quidnam, cùm ſe corroborarit, effectura eſſe videatur. DECRETVM DECV-
RIONVM. Non recito decretum officio aliquo expreſſum, vicinitatis, aut clientelæ, aut
hoſpitii publici, aut ambitionis, aut commendationis gratia: ſed recito memoriam per-
functi periculi, prædicationẽ ampliſſimi beneficii, vicem officii præſentis, teſtimonium
præteriti temporis. Atque illis temporibus iiſdem cùm iam Capuam metu Seſtius libe-
raſſet, vrbem Senatus, atque omnes boni deprehenſis atque oppreſſis domeſticis hoſti-
bus me duce ex periculis maximis extraxiſſent: ego literis eum Capua accerſiui cum 8
illo exercitu, quem tum ſecum habebat. Quibus hic literis lectis ad vrbem cõfeſtim in-
credibili celeritate aduolauit. Atq; vt illius temporis atrocitatem recordari poſſitis, au-
dite literas, & veſtram memoriam ad timoris præteriti cogitationem excitate. LITE-
RAE CICERONIS COS. Hoc aduentu P. Seſtii Tribunorum pleb. nouorũ, qui tum
extremis diebus Conſulatus mei res eas, quas geſſeram, vexare cupiebant, reliquæque
coniurationis impetus & conatus ſunt retardati. Ac poſteaquam eſt intellectum, Cato-
ne Tribuno pl. fortiſſimo atque optimo ciue Remp. defendente, per ſe ipſum Senatum
populúmque R. ſine militum præſidio tueri facilè maieſtatem ſuam & dignitatem eo-
rum, qui ſalutem communem periculo ſuo defendiſſent: Seſtius cum illo ſuo exercitu
ſumma celeritate eſt Antonium conſecutus. Hîc ego quid prædicem, quibus hic rebus 9
Conſulem ad rem gerendam excitarit? quot ſtimulos admouerit homini ſtudioſo for-
taſſis victoriæ, ſed tamẽ nimium communem Martem bellíque caſum metuenti? lon-
gum eſt ea dicere: ſed hoc breue dicam, Si M. Petreii non excellens animo & amore
Reip. virtus, non ſumma auctoritas apud milites, non mirificus vſus in re militari exti-
tiſſet, neque adiutor ei P. Seſtius ad excitandum Antonium, cohortandum, impellen-
dum fuiſſet datus: illo in bello eſſet hyemi locus, neque vnquam Catilina, cùm è pruina
Apennini, atque è niuibus illis emerſiſſet, atque æſtatem integram nactus, Italiæ calles,
& paſtorum ſtabula præclara cepiſſet, ſine multo ſanguine ac ſine totius Italiæ vaſtitate
miſerrima concidiſſet. Hunc igitur animum ad Tribunatum attulit P. Seſtius: vt Quæ-
ſturam Macedoniæ relinquam, & aliquando ad hæc propiora veniam. quanquam non
eſt omittenda ſingularis illa integritas prouincialis, cuius ego nuper in Macedonia vidi 10
veſtigia nõ preſſa leuiter ad exigui prædicationem temporis, ſed fixa ad memoriam il-
lius prouinciæ ſempiternam. Verùm hæc ita prætereamus, vt tamen intuentes & reſpe-
ctantes relinquamus. Ad Tribunatum, quia ipſe ad ſeſe iam dudum vocat, & quodam-
modo abſorbet orationem meam, cõtento ſtudio, curſúque veniamus. de quo quidem
Tribunatu ita dictum à Q. Hortenſio, vt eius oratio nõ defenſionem modò criminum
videretur cõtinere, ſed etiam memoria digna vti Reip. capeſſendæ auctoritatem, diſci-
plinámque præſcribere. Sed tamen, quoniam Tribunatus quidem totus P. Seſtii nihil
aliud niſi meum nomen cauſámque ſuſtinuit, neceſſariò mihi de iiſdem rebus eſſe arbi
tror ſi non ſubtilius diſputandum, at certè Iudices dolentius deplorandum. Qua in ora-
tione ſi aſperius in quoſdam homines inuehi vellem, quis non concederet, vt eos, quo-
rum ſceleris furore violatus eſſem, vocis libertate perſtringerem? Sed vt agam modera- 11
tè, & huic potius tempori ſeruiam, quàm dolori meo: ſiqui occultè à ſalute noſtra diſſen
tiunt, lateant: ſiqui fecerunt aliquid aliquando, atque iidem nunc tacent & quieſcunt,
nos quoque ſimus obliti: ſiqui ſe offerunt inſolenter, & inſectantur, quoad ferri poterũt,
perferemus: neque quenquã offendet oratio mea, niſi qui ſe ita obtulerit, vt in eum non

inuaſiſſe,ſed incurriſſe videamur. Sed neceſſe eſt, antequam de Tribunatu P.Seſtii di-
cere incipiam,me totum ſuperioris anni Reip.naufragium exponere.in quo collige-
do ac reficienda ſalute communi,omnia reperientur P.Seſtii dicta,facta,conſilia ver-
ſata. Fuerat ille annus in Reip. magno metu,& multorum timore tanquam intentus
arcus in me vnum,ſicut vulgò ignari rerum loquebantur: re quidem vera in vniuer-
ſam Remp. traductione ad plebem furibundi hominis ac perditi,mihi irati,ſed mul-
11 tò acrius otii, & communis ſalutis inimici. Hunc vir clariſſimus, mihíque multis re-
pugnantibus amiciſſimus,Cn. Pompeius omni cautione,fœdere, execratione deuin-
xerat,nihil in Tribunatu contra me eſſe facturum. At ille nefarius, ex omnium ſcele-
rum colluuione natus, parum ſe fœdus violaturum eſt arbitratus, niſi ipſum cauto-
rem alieni periculi ſuis propriis periculis terruiſſet. Hanc tetram immanémque bel-
luam, vinctam auſpiciis, alligatam more maiorum, conſtrictam legum ſacratarum
catenis,ſoluit ſubitò legũ cura Cõſul,vel,vt ego arbitror,exoratus, vel, vt non nemo
putaret, mihi iratus, ignarus quidem certè & imprudens impendentium tantorũ ſce-
lerum ac malorum. qui Tribunus pl. felix in euertenda Rep. fuit, nullis ſuis neruis.
qui enim in eiuſmodi vita nerui eſſe potuerunt, hominis fraternis flagitiis, ſororis
13 ſtupris,omni inaudita libidine infamis? Sed fuit profectò quædam illa Reip. fortuna
fatalis, vt ille cæcus atque amens Tribunus pl. nanciſceretur, quid dicam Conſules?
hóccine vt ego appellem nomine euerſores huius imperii? proditores veſtræ dignita-
tis? hoſtes bonorum omnium? qui ad delendum Senatum, affligendum equeſtrem or
dinem, extinguenda omnia iura, atque inſtituta maiorum ſe illis faſcibus, cæteríſque
inſignibus ſummi honoris atque imperii ornatos eſſe arbitrabantur. Quorum, per
deos immortales,ſi nõdum ſcelera vulneráque inuſta Reip. vultis recordari, vultum
atque inceſſum animis intueamini: facilius facta eorum occurrent mẽtibus veſtris,ſi
ora ipſa oculis propoſueritis. Alter vnguentis affluens, calamiſtrata coma, deſpiciens
conſcios ſtuprorum ac veteres vexatores ætatulæ ſuæ, puteali & fœneratorum gregi-
bus inflatus atque perculſus, olim ne Scyllæo illo æris alieni in freto ad columnam
14 adhæreſceret,in Tribunatus portum perfugerat. Contemnebat equites R. minitaba-
tur Senatui: venditabat ſe operis, atque ab iis ſe ereptum, ne de ambitu cauſam dice-
ret,prædicabat: ab iiſdémque ſe etiã inuito Senatu prouinciam ſperare dicebat: eám-
que niſi adeptus eſſet, ſe incolumem nullo modo fore arbitrabatur. Alter,ò dii boni,
quàm teter incedebat,quàm truculentus, quàm terribili aſpectu. vnum aliquem te ex
barbatis illis,exemplum imperii veteris,imaginem antiquitatis,columen Reipub. di
ceres intueri. veſtitus aſper noſtra hac purpura plebeia ac penè fuſca,capillo ita horri-
do, vt Capua, in qua ipſe rum imaginis formandæ cauſa Duumuiratum gerebat, Se-
plaſiam ſublaturus videretur. Nam quid ego de ſupercilio dicam,quod tum homini-
bus non ſupercilium, ſed pignus Reip. videbatur? tanta erat grauitas in oculo, tanta
contractio frontis, vt illo ſupercilio Reſp. tanquam Atlante cælum, niti videretur.
Erat denique hic omnium ſermo, Eſt tamen Reip. magnum firmúmque ſubſidium:
15 habeo,quem opponam labi illi atque cœno, vultu mediusfidius collegæ ſui libidinẽ,
leuitatémque franget: habebit Senatus in hunc annum quem ſequatur: non dee-
rit auctor & dux bonis. Mihi denique homines præcipuè gratulabantur, quòd habitu-
rus eſſem contra Tribunum pleb. furioſum & audacem cùm amicum & affinem, tum
etiam fortem & grauem Conſulem. atque eorum alter fefellit neminem: quis enim
clauum tanti imperii tenere,& gubernacula Reip. tractare in maximo curſu ac flucti-
bus poſſe arbitraretur hominem emerſum ſubitò ex diuturnis tenebris luſtrorum ac
ſtuprorum, vino, ganeis, lenociniis, adulteriíſque confectum, cùm is præter ſpem in
altiſſimo gradu alienis opibus poſitus eſſet, qui non modò tempeſtatem impendentẽ
intueri temulentus,ſed ne lucem quidem inſolitam aſpicere poſſet? Alter multos pla-
nè in omnes partes fefellit. erat enim hominum opinioni nobilitate ipſa blanda con-

ciliatricula commendatus. Omnes boni ſemper nobilitati fauemus, & quia vtile eſt 16
Reip. nobiles homines eſſe dignos maioribus ſuis, & quia valet apud nos clarorũ ho-
minum & bene de Rep. meritorum memoria etiam mortuorum. quia triſtẽ ſemper,
quia taciturnum, quia ſubhorridũ atque incultum videbant, & quòd erat eo nomine,
vt ingenerata familiæ frugalitas videretur: fauebãt, gaudebãt, & ad integritatẽ maio-
rum ſpe ſua hominem vocabant materni generis obliti. Ego autem (verè hoc dicam
Iudices) tantùm eſſe in homine ſceleris, audaciæ, crudelitatis, quantum ipſe cum Rep.
ſenſi, nunquam putaui: nequam eſſe hominem & leuem, & falſa opinione, errore ho-
minum ab adoleſcentia commendatum, ſciebam. etenim animus eius vultu, flagitia
parietibus tegebantur. Sed hæc obſtructio nec diuturna eſt, nec obducta ita, vt curioſis
oculis perſpici non poſſit. Videbamus genus vitæ, deſidiam, inertiam: incluſas eius li-
bidines, qui paulò propius acceſſerant, intuebantur. denique etiam ſermonis anſas da- 17
bat, quibus reconditos eius ſenſus tenere poſſemus. Laudabat homo doctus philoſo-
phos neſcio quos: neque eorum tamẽ nomina poterat dicere: ſed eos tamen laudabat
maximè, qui dicuntur præter cæteros eſſe authores & laudatores voluptatis: cuius, &
quo tempore, & quo modo, nõ quærebat: verbũ ipſum omnibus modis animi & cor-
poris deuorabat: eoſdémque præclarè dicere aiebat, Sapientes omnia ſua cauſa facere.
Remp. capeſſere hominẽ bene ſanum nõ oportere, Nihil eſſe præſtabilius otioſa vita,
& plena & cõſerta voluptatibus. eos autem, qui dicerẽt dignitati eſſe ſeruiendũ, Reip.
conſulendũ, officii rationẽ in omni vita, non cõmodi eſſe ducendã, ſubeunda pro pa-
tria pericula, vulnera excipienda, mortẽ oppetendã: vaticinari atque inſanire dicebat.
Ex his aſſiduis eius quotidianiſq; ſermonibus, & quòd videbã quibus cum hominibus 18
in interiore ædiũ parte viueret, & quòd ita domus ipſa fumabat, vt multa eius ſermo-
nis indicia redoleret, ſtatuebã ſic, boñi nihil ab illis nugis expectandũ, mali quidẽ cer-
tè nihil pertimeſcendũ. Sed ita eſt Iudices, vt ſi gladium paruo puero: aut ſi imbecillo
ſeni, aut debili dederis, ipſe impetu ſuo nemini noceat: ſin ad nudũ vel fortiſſimi viri
corpus acceſſerit, poſſit acie ipſa & ferri viribus vulnerari: ita cùm hominibus eneruа-
tis atque exanguibus Cõſulatus tanquã gladius eſſet datus, qui per ſe pungere nemi-
nẽ vnquam potuiſſent, hi ſummi imperii nomine armati, Remp. contrucidauerunt:
fœdus fecerunt cũ Tribuno pl. palàm, vt ab eo prouincias acciperent, quas ipſi vellent
exercitum, & pecuniam, quantam vellent, ea lege, ſi ipſi prius Tribuno pl. afflictam
Rempub. tradidiſſent: id autem fœdus meo ſanguine ictum ſanciri poſſe dicebant.
Qua re pateſacta (neque enim diſſimulari tantum ſcelus poterat, nec latere) promul- 19
gantur vno eodémque tempore rogationes ab eodem Tribuno de mea pernicie, &
de prouinciis Conſulum nominatim. Hic tũ Senatus ſolicitus, vos Equites excitati,
Italia cuncta permota, omnes denique omnium generum atque ordinum ciues ſum-
mæ Reip. à Conſulibus, atque à ſummo imperio petendum eſſe auxilium arbitraban-
tur, cùm illi ſoli eſſent, præter furioſum illum Tribunum, duo Reip. turbines, qui non
modò præcipitãti patriæ non ſubuenirent, ſed etiã nimium tardè cõcidere mœrerent.
Flagitabatur ab his quotidie cùm querelis bonorum omnium, tum etiam precibus Se-
natus, vt meam cauſam ſuſciperent, agerent aliquid, denique ad Senatum referrẽt. Hi
non modò negando, ſed etiam irridendo, ampliſſimũ quenque illius ordinis inſeque-
bantur. Hic ſubitò, cùm incredibilis in Capitolium multitudo ex tota vrbe cũctáque
Italia conueniſſet, veſtem mutandam omnes, méque etiam omni ratione priuato cõ-
ſilio (quoniam publicis ducibus Reſp. careret) defendendum putarunt. Erat eodem 20
tempore Senatus in æde Cõcordiæ, quod ipſum templum repræſentabat memoriam
Conſulatus mei: cùm flens vniuerſus ordo Cincinnatum Conſulem orabat: nam al-
ter ille horridus & ſeuerus conſultò ſe domi cõtinebat. Qua tum ſuperbia cœnum il-
lud ac labes ampliſſimi ordinis preces, & clariſſimorũ ciuiũ lachrymas repudiauit? me
ipſum vt contempſit heluo patriæ? nam quid ego patrimonii dicã, quod ille, cũ quaſi

quæſtum faceret, amiſit? Cùm veniſſet ad Senatum, vos Equites R. & omnes boni, veſte mutata, vos inquam pro meo capite ad pedes lenonis impuriſſimi proieciſtis, cùm, veſtris precibus à larrone illo repudiatis, vir incredibili fide, magnitudine animi, con-
11 ſtantia L. Mummius ad Senatum de Rep. retulit, Senatúſque frequēs veſtem pro mea ſalute mutādam cenſuit. O diem illum Iudices funeſtum Senatui boniſque omnibus, Reip. luctuoſum, mihi ad domeſticū mœrorem grauem, ad poſteritatis memoriā glorioſum! Quid enim quiſquam poteſt ex omni memoria ſumere illuſtrius, quàm pro vno ciue & bonos omnes priuato conſenſu, & vniuerſum Senatū publico conſilio mutaſſe veſtem? Quæ quidem tum mutatio non deprecationis cauſa eſt facta, ſed luctus. quem enim deprecarentur, cùm omnes eſſent ſordidati? cúmq; hoc ſatis eſſet ſigni eſſe improbū, qui mutata veſte non eſſet? hac mutatione veſtis facta, tanto in luctu ciuitatis: omitto quid ille Tribunus omnium rerum diuinarum humanarúmq; prædo fecerit, qui adeſſe nobiliſſimos adoleſcentes, honeſtiſſimos Equites R. deprecatores ſalutis meæ iuſſerit, eóſque operarum ſuarum gladiis & lapidibus obiecerit: de Conſulibus loquor, quorum fide Reſp. niti debuit. Exanimatus euolat ex Senatu, non minus pertur-
12 bato animo atque vultu, quàm ſi antè annis paucis in creditorū conuētum incidiſſet. aduocat concionem: habet orationē talem Cōſul, qualem nunquā Catilina victor habuiſſet: errare homines, ſi etiam tum Senatum aliquid in Repub. poſſe arbitrarentur: Equites verò R. daturos illius diei pœnas, quo me Conſule cum gladiis in cliuo Capitolino fuiſſent: veniſſe tempus iis, qui in timore fuiſſent (coniuratos videlicet dicebat) vlciſcendi ſe. Si dixiſſet hoc ſolum, omni ſupplicio eſſet dignus: nam oratio ipſa Conſulis pernicioſa poteſt Remp. labefactare. quid fecerit, videre: L. Lamiam, qui cùm me ipſum pro ſumma familiaritate, quæ mihi cum fratre, cum patre eius erat, vnicè diligebat, tum pro Rep. vel mortem oppetere cupiebat, in concione relegauit, edixitq;, vt ab vrbe abeſſet millia paſſuum ducenta, quòd eſſet auſus pro ciue, pro bene merito ci-
13 ue, pro amico, pro Rep. deprecari. Quid hoc homine facias? aut quò ciuem importunum, aut quò potius hoſtem tam ſceleratū reſerues? qui, vt omittam cætera, quæ ſunt ei cum collega immani impuróque coniuncta atque cōmunia, hoc vnum habet proprium, vt expulerit ex vrbe, relegarit non dico Equitem R. non ornatiſſimum atque optimum virū, non amiciſſimum Reip. ciuem, non illo ipſo tēpore vnà cum Senatu, & cum bonis omnibus caſum amici, Reíque pub. lugērem, ſed ciuem R. ſine vllo iudicio aut edicto ex patria Conſul eiecerit. Nihil acerbius ſocii Latini ferre ſoliti ſunt, quàm id quod perrarò accidit, ex vrbe exire à Conſulibus iuberi. atque illis erat tum reditus in ſuas ciuitates, ad ſuos lares familiares, & in illo cōmuni incommodo nulla in quēquam propria ignominia nominatim cadebat. Hoc verò quid eſt? exterminabit ciues Ro. edicto Conſul à ſuis diis penatibus? expellet à patria? deliget quē volet, dam-
14 nabit, atque eiiciet nominatim? Hic, ſi vnquam vos eos, qui nunc eſtis in Rep. fore putaſſet, ſi denique imaginem iudiciorum, aut ſimulachrum aliquod futurum in ciuitate reliquum crediđiſſet, vnquam auſus eſſet Senatū de Rep. tollere, Equitum R. preces aſpernari, ciuium denique omnium nouis & inauditis edictis ius, libertatémq; peruertere? Etſi me attentiſſimis animis ſumma cum benignitate auditis Iudices: tamen vereor, nequis fortè veſtrûm miretur, quid hæc mea oratio tā longa, ac tam altè repetita velit, aut quid ad P. Seſtii cauſam, eorum, qui ante huius Tribunatum Remp. vexarūt, delicta pertineant. mihi autem hoc propoſitum eſt oſtendere, omnia cōſilia P. Seſtii, mentémque totius Tribunatus hanc fuiſſe: vt afflictæ & perditæ Reip. quàrum poſſet, mederetur. Ac ſi in exponēdis vulneribus illis de me ipſo plura dicere videbor, ignoſcitote. nam & illā meam cladem vos, & omnes boni maximū eſſe Reip. vulnus iudica-
15 ſtis: & P. Seſtius, eſt reus nō ſuo, ſed meo nomine: qui cùm omnem vim ſui Tribunatus in mea ſalute conſumpſerit, neceſſe eſt meam cauſam præteriti tēporis cum huius præſenti defenſione eſſe coniunctam. Erat igitur in luctu Senatus: ſqualebat ciuitas

ggg.i.

publico conſilio mutata veſte : nullum erat Italiæ municipium, nulla colonia , nulla
præfectura, nulla Romæ ſocietas vectigalium, nullum collegium, aut concilium, aut
omnino aliquod commune conſilium, quod tum non honorificentiſſimè de mea ſa-
lute decreuiſſet: cùm ſubitò edicunt duo Conſules, vt ad ſuum veſtitũ ſenatores redi-
rent. Quis vnquam Conſul Senatum ipſius decretis parere prohibuit? quis tyrannus
miſeros lugere vetuit? parúmne eſt Piſo, vt omittam Gabinium, quòd tãtùm homines
fefelliſti, vt negligeres auctoritatem Senatus? optimi cuiuſque conſilia contemneres?
Remp. proderes? conſulare nomen affligeres? etiámne edicere audeas, ne mœrerẽt ho-
mines meam, ſuam, Reip. calamitatem? néue hunc ſuum dolorem veſte mutata ſigni-
ficarent? Siue illa veſtis mutatio ad luctum ipſorum, ſiue ad deprecãdum valebat, quis 16
vnquam tam crudelis fuit, qui prohiberet quenquam aut ſibi mœrere, aut cæteris ſup-
plicare? quid? ſua ſpõte homines in amicorum periculis veſtitum mutare non ſolent?
pro te ipſo Piſo nemóne mutauit? ne iſti quidem, quos legatos non modò nullo S.C.
ſed etiã repugnãte Senatu tute tibi legaſti? ergo hominis deſperati & proditoris Reip.
caſum lugebunt fortaſſe, qui volent: ciuis florẽtiſſimi beneuolentia bonorum, & opti-
mè de ſalute patriæ meriti periculum coniũctum cum periculo ciuitatis lugere Sena-
tui non licebit? iidem Conſules, ſi appellãdi ſunt Conſules, quos nemo eſt qui nõ mo-
dò ex memoria, ſed etiam ex faſtis euellendos non putet: pacto iam fœdere prouincia-
rum, producti in circo Flaminio in concionem ab illa furia ac peſte patriæ maximo
cum gemitu veſtro, illa omnia, quæ tum contra me, contráque Remp. fiebãt, voce ac
ſententia ſua cõprobauerunt. Iiſdem Conſulibus ſedentibus, atque inſpectantibus lata 17
lex eſt, ne auſpicia valerent, ne quis obnuntiaret, ne quis legi intercederet, vt omnibus
feſtis diebus legem ferri liceret, vt lex AElia, lex Fuſia ne valeret . qua vna rogatione,
quis eſt, qui non intelligat, vniuerſam Remp. eſſe deletã? Iiſdem Conſulibus inſpectan
tibus, ſeruorum delectus habebatur pro tribunali Aurelio nomine collegiorũ, cùm vi-
catim homines conſcriberẽtur, decuriarẽtur, ad vim, ad manus, ad cædem, ad direptio-
nem incitarentur. Iiſdem Conſulibus arma in templum Caſtoris palàm cõportaban-
tur, gradus eiuſdem templi tollebantur, armati homines forum & conciones tenebãt,
cædes lapidationéſque fiebant: nullus erat Senatus, nihil reliqui magiſtratus: vnus om-
nem omnium poteſtatem armis & latrociniis poſſidebat , non aliqua vi ſua , ſed cùm
duos Conſules à Rep. prouinciarum fœdere retraxiſſet, inſultabat, dominabatur, aliis 18
pollicebatur: terrore ac metu multos, plures etiam ſpe & promiſſis tenebat. Quæ cùm
eſſent eiuſmodi Iudices: cùm Senatus duces nullos, ac pro ducibus proditores, aut po-
tius apertos hoſtes haberet: Equeſter ordo reus à Cõſulibus citaretur : Italiæ totius au-
ctoritas repudiaretur: alii nominatim relegarentur, alii metu ac periculo terrerentur:
arma eſſent in templis, armati in foro : eáque non ſilentio Conſulum diſſimularẽtur,
ſed & voce & ſententia cõprobarentur : cùm omnes vrbem nondum exciſam & euer-
ſam, ſed iam captam atque oppreſſam videremus: tamen his tantis malis, tanto bono-
rũ ſtudio Iudices reſtitiſſemus. Sed me alii metus, atque aliæ curæ, ſuſpicionéſq; mo-
uerunt. Exponã enim hodierno die Iudices omnem rationẽ facti & conſilii mei: neque
huic veſtro tanto ſtudio audiendi, neque verò huic tantæ multitudini, quãta mea me-
moria nunquam vllo in iudicio fuit, deero. Nam ſi ego in cauſa tam bona, tanto ſtudio 19
Senatus, conſenſu tam incredibili bonorũ omnium, tam parato, tota denique Italia ad
omnem contentionem expedita, ceſſi Tribuni pl. deſpicatiſſimi hominis furori, con-
temptiſſimorũ Conſulum leuitatẽ, audaciámq; pertimui: nimium me timidũ, nullius
animi, nullius conſilii fuiſſe cõfiteor. quid enim ſimile fuit in Q. Metello, cuius cau-
ſam etſi omnes boni probabãt, tamẽ neque Senatus publicè, neque vllus ordo propriè,
neque ſuis decretis Italia tota ſuſceperat? ad ſuã enim magis quandã ille gloriam, quàm
ad perſpicuam ſalutẽ Reip. ſpectarat: cùm vnus in legem per vim latã iurare noluerat.
denique videbatur ea conditione tam fortis fuiſſe, vt cum patriæ charitate conſtantiæ

gloriam commutaret. erat autem ei res cum exercitu C. Marii inuicto: habebat inimi-
30 cum C. Marium conſeruatorem patriæ, ſextum iam illum Conſulatum gerentem : res
erat cum L. Saturnino iterum Tribuno pl. vigilante homine, & in cauſa populari ſi non
moderatè, at certè populariter abſtinentérque verſato. ceſſit, ne aut victus à fortibus vi-
ris cum dedecore caderet, aut victor multis & fortibus ciuibus Remp. orbaret. Meam
cauſam Senatus palàm, equeſter ordo acerrimè, cũcta Italia publicè, omnes boni pro-
priè enixéque ſuſceperant. eas res geſſeram, quarum non vnus auctor, ſed dux omnium
voluntatis fuiſſem, quǽque nõ modò ad ſingularem meam gloriam, ſed ad ſalutẽ com-
munem omniũ ciuium, & propè gentiũ pertinerent: ea conditione geſſeram, vt meum
factum ſemper omnes præſtare tuerique deberent. Erat autem mihi contẽtio non cum
victore exercitu, ſed cum operis conductis, & ad diripiendam vrbem concitatis. habe-
bam inimicum non C. Marium, terrorem hoſtium, ſpem, ſubſidiúmque patriæ, ſed duo
31 importuna prodigia, quos egeſtas, quos æris alieni magnitudo, quos leuitas, quos impro
bitas Tribuno pl. conſtrictos addixerat. nec mihi res erat cum Saturnino, qui, quòd à ſe
Quæſtore Oſtienſi per ignominiam ad principem & Senatus & ciuitatis M. Scaurum
rem frumentariam tranſlatam ſciebat, dolorem ſuum magna contẽtione animi perſe-
quebatur : ſed cum ſcurrarum locupletum ſcorto, cum ſororis adultero, cũ ſtuprorum
ſacerdote, cum venefico, cum teſtamẽtario, cum ſicario, cum latrone. quos homines ſi,
id quod facile factu fuit, & quod fieri debuit, quódque à me optimi & fortiſſimi ciues fla
gitabant, vi armíſque ſuperaſſem : non verebar, nequis aut vim vi repulſam reprehẽde-
ret, aut perditorũ ciuium, vel potius domeſticorũ hoſtiũ mortem mœreret. Sed me illa
mouerũt: omnibus in cõcionibus illa furia clamabat, ſe, quæ faceret cõtra ſalutẽ meam,
32 facere auctore Cn. Pompeio clariſſimo viro, mihíque & nunc, & quoad licuit, amiciſſi-
mo. M. Craſſus, quocum mihi erant omnes amicitiæ neceſſitudines, vir fortiſſimus, ab
eadem illa peſte infeſtiſſimus eſſe meis fortunis prædicabatur. C. Cæſar, qui à me nul-
lo meo merito alienus eſſe debebat, inimiciſſimus eſſe meæ ſaluti ab eodem quotidia-
nis concionibus dicebatur. His ſe tribus auctoribus in conſiliis capiendis, adiutoribus
in re gerẽda eſſe vſurũ dicebat. ex quibus vnum habere exercitum in Italia maximum
duos qui priuati tum eſſent, & præeſſe, & parare, ſi vellent, exercitum poſſe, ídque factu-
ros eſſe dicebat. Nec mihi ille iudicium populi, nec legitimam aliquam contentio-
nem, nec diſceptationem, aut cauſæ dictionem, ſed vim, arma, exercitus, imperatores,
caſtra denuntiabat. Quid ergo? inimici oratio, vana præſertim, tam improbè in cla-
riſſimos viros, coniecta me mouit? me verò non mouit illius oratio, ſed eorum taci-
turnitas, in quos illa oratio tam improba conferebatur. qui tum quanquã ob aliam cau-
33 ſam tacebant, tamen hominibus omnia timentibus tacendo loqui, non inficiando
confiteri videbantur. Illi autem aliquo tum timore perterriti, quòd acta illa, atque om-
nis res ſuperioris anni labefactari à Prætoribus, infirmari à Senatu atque principibus
ciuitatis putabant, Tribunum popularem à ſe alienare nolebant, ſuáque ſibi propio-
ra pericula eſſe quàm mea loquebantur. Sed tamen & Craſſus à Conſulibus meam
cauſam ſuſcipiendam eſſe dicebat, & eorum fidem Pompeius implorabat, neque ſe
priuatum publicè ſuſceptæ cauſæ defuturum eſſe dicebat. quem virum ſtudioſum
mei, cupidiſſimum Reipub. conſeruandæ, domi meæ certi homines ad eam rem com-
poſiti monuerunt vt eſſet cautior: eiúſque vitæ à me inſidias apud me domi poſitas eſſe
dixerunt: atque hanc ei ſuſpicionem alii literis mittendis, alii nuntiis, alii coràm ipſi
excitauerunt: vt ille cùm à me certè nihil timeret, ab illis, nequid meo nomine moli-
34 rentur, ſibi cauẽdum putaret. Ipſe autem Cæſar, quem maximè ignari homines verita-
tis mihi eſſe iratum putabant, erat ad portas, erat cum imperio, erat in Italia eius exerci-
tus, ínque eo exercitu ipſius Tribuni pl. inimici mei fratrem præfecerat. Hæc ego cùm
viderem (neque enim erant occulta) Senatum, ſine quo ciuitas ſtare non poſſet, omni-
no de ciuitate eſſe ſublatũ: Conſules, qui publici conſilii duces eſſe deberent, perfeciſſe,

vt per ipſos publicum conſilium funditus tolleretur: eos, qui plurimùm poſſent, opponi omnibus concionibus falſò, ſed formidoloſè tamen, auctores ad perniciem meam: conciones haberi quotidie contra me, vocem pro me, ac pro Repub. neminem mittere: intenta ſigna legionum exiſtimari ceruicibus ac bonis veſtris falſò, ſed putari tamē: coniuratorum copias veteres, & effuſam illam ac ſuperatam Catilinæ manum importunam, nouo duce, & inſperata commutatione rerum eſſe renouatam: hæc cùm viderem, quid agerem Iudices? ſcio enim, tum non mihi veſtrum ſtudium, ſed meum propè veſtro defuiſſe. Contenderem contra Tribunum pl. priuatis armis? viciſſent improbos boni, fortes inertes: interfectus eſſet is, qui hac vna medicina ſola potuit à Reipub. peſte depelli. quid deinde? quid reliquiarum reſtaret? quid denique? erat dubium, quin ille ſanguis Tribunitius, nullo præſertim publico conſilio profuſus, Conſules vltores, & defenſores eſſet habiturus: cùm quidem in concione dixiſſet, aut mihi ſemel pereundum, aut bis eſſe vincēdum? Quid erat, bis vincere? id profectò, vt, cum amentiſſimo Tribuno pl. cùm decertaſſem, cum Conſulibus, cæteriſque eius vltoribus dimicatem. Ego verò, ſi mihi vni pereundum fuiſſet, ac non accipienda plaga mihi inſanabilis, illi mortifera, quam Reipub. impoſuiſſem: ſemel perire tamen Iudices maluiſſem, quàm bis vincere. erat enim illa altera eiuſmodi contentio, vt neque victi, neque victores, Rempub. tenere poſſemus. Quid, ſi in prima contentione vi Tribunitia victus, in foro cum multis bonis viris concidiſſem? Senatum Conſules, credo, vocaſſent, quem totum de ciuitate delerant. ad arma vocarent, qui ne veſtitu quidem defendi Remp. ſiuiſſent: à Tribuno pl. poſt interitum meum diſſediſſent, qui eandem horam meæ peſtis & ſuorum præmiorum eſſe voluiſſent. Vnum enim mihi reſtabat illud, quod forſitan non nemo vir fortis, & acris animi magnique dixerit, Reſtitiſſes, repugnaſſes, mortem pugnans oppetiſſes. de quo te, te, inquam, patria obteſtor, & vos penates patriique dii, me veſtrarum ſedium templorúmque cauſa, me propter ſalutem meorum ciuium, quæ mihi ſemper fuit mea charior vita, dimicationem cædémque fugiſſe. Etenim ſi mihi in aliqua naue cum meis amicis nauiganti hoc Iudices accidiſſet, vt multi ex multis locis prædones claſſibus eam nauem ſe oppreſſuros minitarentur, niſi me vnum ſibi dediſſent: ſi id vectores negarent, ac mecum ſimul interire, quàm me tradere hoſtibus mallent: ieciſſem me ipſe potius in profundum, vt cæteros conſeruarem, quàm illos mei tam cupidos non modò ad certam mortem, ſed in magnum vitæ diſcrimen adducerem. Cùm verò in hanc Reip. nauem, ereptis Senatui gubernaculis, fluitantem in alto tēpeſtatibus ſeditionum ac diſcordiarum, armatæ tot claſſes, niſi ego vnus deditus eſſem, incurſuræ viderentur: cùm proſcriptio, cædes, direptio denunciarentur: cùm alii me ſuſpicione periculi ſui non defenderēt, alii vetere odio bonorum incitarentur, alii inuiderent, alii obſtare ſibi me arbitrarentur, alii vlciſci dolorem ſuum aliquem vellent, alii rem ipſam publicam atque hūc bonorum ſtatum otiúmque odiſſent, & ob haſce cauſas tot támque varias me vnum depoſcerent: depugnarem potius cum ſummo non dicam exitio, ſed periculo certè veſtro, liberorúmque veſtrorū, quàm non id, quod omnibus impēdebat, vnus pro omnibus ſuſciperem ac ſubirem? Victi eſſent improbi: at ciues, at ab eo priuato, qui ſine armis etiam Remp. Conſul cōſeruarat. ſin victi eſſent boni, quid ſupereſſet? nónne ad ſeruos videtis Rēp. venturā fuiſſe? an mihi ipſi, vt quidam putant, fuit mors æquo animo oppetenda? Quid? tum mortémne fugiebam? an erat res vlla, quam mihi magis optādam putarem? aut ego illas res tantas in tanta improborum multitudine cùm gerebam, non mihi mors, non exilium ob oculos verſabatur? non hæc denique à me tum, tanquam fata, in ipſa re gerenda concinebantur? an erat mihi in tanto luctu meorum, tanta diſiunctione, tanta acerbitate, tanta ſpoliatione omnium rerum, quas mihi aut natura aut fortuna dederat, vita retinenda? tam eram rudis? tam ignarus rerum? tam expers cōſilii, aut ingenii? nihil audieram? nihil videram? nihil ipſe legēdo quærendóq; cognoueram? neſciebam vitæ breuem eſſe

curſum, gloriæ ſempiternum? cùm eſſet omnibus definita mors, optandum eſſe, vt vi-
39 ta quæ neceſſitati deberetur, patriæ potius donata, quàm reſeruata naturæ videretur?
neſciebam inter ſapientiſſimos homines hanc contentionem fuiſſe, vt alii dicerent
animos hominum ſenſúſq; morte reſtingui, alii autem tum maximè mentes ſapien-
tum ac fortium virorum, cùm è corpore exceſſiſſent, ſentire ac vigere? Quorũ alterum
fugiendum non eſſe, carere ſenſu: alterum etiam optãdum, meliore eſſe ſenſu. Deni-
que cùm omnia ſemper ad dignitatem retuliſſem, nec ſine ea quicquam expetendum
eſſe homini in vita putaſſem: mortem, quam etiam virgines Athenis, Regis opinor
Erechthei filiæ, pro patria contempſiſſe dicuntur, ego vir conſularis tantis rebus geſtis
timerem? præſertim cùm eius eſſem ciuitatis, ex qua Q. Mutius ſolus in caſtra Porſe-
næ veniſſet, eúmq; interficere propoſita ſibi morte conatus eſſet? ex qua P. Decius pri-
mùm pater, poſt aliquot annos patria virtute præditus filius ſe ac vitã ſuam inſtructa
40 acie pro ſalute populi R. victoriáque deuouiſſet? ex qua innumerabiles alii partim adi-
piſcendæ laudis, partim vitandæ turpitudinis cauſa mortem in variis bellis æquiſſimis
animis oppetiſſent? in qua ciuitate ipſe meminiſſem patrem huius M. Craſſi, fortiſſi-
mum virum, ne videret victorem viuus inimicum, eadem ſibi manu vitam exhauſiſ-
ſe, qua mortem ſæpe hoſtibus obtuliſſet? Hæc ego & multa alia cogitans, hoc videbã:
ſi cauſam publicam mea mors peremiſſet, neminem vnquam fore, qui auderet ſuſci-
pere contra improbos ciues Reip. ſalutem. itaque nõ ſolùm ſi vi interiſſem, ſed etiam
ſi morbo extinctus eſſem, fore putabam, vt exemplum Reip. conſeruandæ mecum ſi-
mul interiret. quis enim vnquam, me à Senatu populóque R. tanto bonorũ omnium
ſtudio nõ reſtituto, (quod certè, ſi eſſem interfectus, accidere non potuiſſet) vllã Reip.
41 partem cum ſua minima inuidia auderet attingere? Seruaui igitur Rẽp. diſceſſu meo
Iudices: cædem à vobis liberíſque veſtris, vaſtitatem, incendia, rapinas meo dolore lu-
ctúque depuli, & vnus Remp. bis ſeruaui, ſemel gloria, iterum ærumna mea. neq; enim
in hoc me hominem eſſe inficiabor vnquam: vt me optimo fratre, chariſſimis liberis,
fidiſſima coniuge, veſtro conſpectu, patria, hoc honoris gradu ſine dolore caruiſſe glo
rier. quod ſi feciſſem, quod à me beneficium haberetis, cùm pro vobis ea, quæ mihi eſ-
ſent vilia, reliquiſſem? hoc, meo quidem animo, ſummi in patriam amoris mei ſignũ
eſſe debet certiſſimũ: quòd cùm abeſſe ab ea ſine ſummo dolore non poſſem, hunc me
perpeti, quàm illam labefactari ab improbis malui. Meminerã Iudices, diuinum illum
virum, atque ex iiſdem, quibus nos, radicibus natum ad ſalutem imperii huius C. Ma-
rium, ſumma ſenectute, cùm vim propè iuſtorum armorum profugiſſet, primò ſenile
42 corpus paludibus occultaſſe demerſum: deinde ad infimorum ac tenuiſſimorũ homi-
num Minturnis miſericordiã confugiſſe: inde nauigio perparuo, cùm omneis portus
terráſque fugeret, in oras Africæ deſertiſſimas perueniſſe. atque ille vitã ſuam, ne inul-
tus eſſet, ad incertiſſimam ſpem, & ad Reip. ſtatum reſeruauit. Ego, qui (quemadmodũ
multi in Senatu me abſente dixerunt) periculo Reip. viuebam, quíque ob eam cauſam
conſularibus literis de Senatus ſententia exteris nationibus commendabar, nónne, ſi
meam vitã deſeruiſſem, Rẽp. prodidiſſem? in quo quidem nũc me reſtituto viuit mecũ
ſimul exemplum fidei publicæ, exemplum Reip. defendendæ. Quod ſi immortale re-
tinetur, quis non intelligit immortalem hanc ciuitatẽ futurã? Nam externa bella Re-
gum, gẽtium, nationũ, iampridem ita extincta ſunt, vt præclarè cum iis agamus, quos
pacatos eſſe patiamur. denique ex bellica victoria non ferè quenquã eſt inuidia ciuium
43 cõſecuta. domeſticis malis, & audacium ciuium conſiliis ſæpe eſt reſiſtendũ: eorúmq;
periculorũ eſt in Rep. retinẽda medicina, quam omnem Iudices perdidiſſetis, ſi meo
interitu, Senatui populóq; R. doloris ſui de me declarandi poteſtas eſſet erepta. Quare
moneo vos adoleſcẽtes, atq; hoc meo iure præcipio, qui dignitatẽ, qui Rẽp. qui gloriã
ſpectatis, ne, ſiqua vos aliquando neceſſitas ad Remp. cõtra improbos ciues defenden-
dam vocabit, ſegniores ſitis, & recordatione mei caſus à conſiliis fortibus refugiatis.

Primùm non eſt periculum, ne qui vnquam ſint in ciuitate eiuſmodi Conſules: præſertim ſi erit his id, quod debetur, perſolutũ. Deinde nũquam iam, vt ſpero, quiſquam improbus conſilio & auxilio bonorum ſe oppugnate Remp. dicet, illis tacentibus: nec armati exercitus terrorem opponet togatis: neque erit iuſta cauſa ad portas ſedẽti imperatori, quare terrorem ſuum falſò iactari opponíque patiatur. nunquã enim erit tam 44
oppreſſus Senatus, vt ei ne ſupplicãdi quidem ac lugẽdi ſit poteſtas: tam captus Equeſter ordo, vt Equites R. à Conſule relegẽtur. Quæ cùm omnia, atque etiam multò alia maiora, quæ conſulto prætereo, accidiſſent: videtis me tamen in priſtinã meam dignitatem, breui tempore doloris interiecto, Reip. voce eſſe reuocatum. Sed vt reuertar ad illud, quod mihi in hac omni eſt oratione propoſitum, omnibus malis illo anno, ſcelere Conſulum Remp. eſſe confectam: primùm illo ipſo die, qui mihi funeſtus fuit, omnibus bonis luctuoſus, cùm ego me è cõplexu patriæ, cõſpectúq; veſtro eripuiſſem: & metu veſtri periculi, nõ mei, furori hominis, ſceleri, perfidiæ, telis, miníſq; ceſſiſſem: patriámq; quæ mihi erat chariſſima, propter ipſius patriæ charitatẽ reliquiſſem, cùm meum illum caſum tam horribilem, tã grauem, tam repentinũ non ſolùm homines, ſed tecta vrbis ac templa lugerẽt, nemo veſtrũ forum, nemo curiam, nemo lucem aſpicere vellet: illo, inquam, ipſo die, die dico? immò hora, atque etiam puncto tẽporis eo- 45
dem mihi Reiq; pub. pernicies, Gabinio & Piſoni prouincia rogata eſt. Prò dii immortales, cuſtodes & cõſeruatores huius vrbis atq; imperii, quænã illa in Rep. mõſtra, quæ ſcelera vidiſtis? Ciuis erat expulſus is, qui Remp. ex Senatus authoritate cum omnibus bonis defenderat, & expulſus non alio aliquo, ſed eo ipſo crimine: erat autem expulſus ſine iudicio, vi, lapidibus, ferro, ſeruitio denique concitato: lex erat lata vaſtato ac relicto foro, & ſicariis ſeruiſque tradito, & ea lex, quæ vt ne ferretur, Senatus fuerat veſte mutata. Hac tanta perturbatione ciuitatis, ne noctem quidem Conſules inter meum diſcrimen & eorum prædam intereſſe paſſi ſunt: ſtatim, me perculſo ad meũ ſanguinem hauriendum, & ſpirante etiã Rep. ad eius ſpolia detrahenda aduolauerunt. Omitto gratulationes, epulas, partitionẽ ærarii, beneficia, ſpem, promiſſa, prædam, lætitiam 46
paucorum in luctu omnium. Vexabatur vxor mea: liberi ad necem quærebantur: gener, & Piſo gener, à Piſonis Conſulis pedibus ſupplex reiiciebatur: bona diripiebãtur, eáque ad Conſules deferebantur: domus ardebat in Palatio: Conſules epulabantur. quòd ſi meis incommodis lætabantur, vrbis tamen periculo commouerentur. Sed vt à mea cauſa iam recedã, reliquas illius anni peſtes recordemini. ſic enim facillimè perſpicietis, quantam vim omnium remediorum à magiſtratibus proximis Reſpub. deſiderarit. legum multitudinem, cùm earum, quæ latæ ſunt, tum verò quæ promulgatæ fuerunt, dicam? Nam latæ quidem ſunt Conſulibus illis tacẽtibus, immò verò approbantibus etiam: vt cenſoria notatio, & grauiſſimum iudicium ſanctiſſimi magiſtratus de Rep. tolleretur: vt collegia non modò illa vetera contra S.C. reſtituerentur, ſed ab vno gladiatore innumerabilia alia noua conſcriberẽtur: vt remiſſis ſemiſſibus & trientibus, quinta propè pars vectigalium tolleretur: vt Gabinio pro illa ſua Cilicia, quam 47
ſibi, ſi Remp. prodidiſſet, pactus erat, Syria daretur: vt vni heluoni bis de eadem re deliberandi, & rogata lege poteſtas fieret prouinciæ commutandæ. Mitto eam legem, quæ omnia iura religionum, auſpiciorum, poteſtatum, omnes leges, quæ ſunt de iure & de tempore legum rogandarum, vna rogatione deleuit. Mitto omnem domeſticam labem: etiam exteras nationes illius anni furore cõquaſſatas videbamus. Lege tribunitia Matris Magnæ Peſſinuntius ille ſacerdos expulſus & ſpoliatus ſacerdotio eſt, fanúmq; ſanctiſſimarum atque antiquiſſimarum religionum venditũ pecunia grandi Brogitaro impuro homini, atque indigno illa religione, præſertim cùm ea ſibi ille non colendi, ſed violandi cauſa appetiſſet. Appellati Reges à populo, qui id nunquam neà Senatu quidem poſtulaſſent. Reducti exules Byzantiũ condemnati tũ, cùm indemna- 48
ti ciues è ciuitate eiiciebãtur. Rex Ptolemæus, qui ſi nondum erat ipſe à Senatu ſocius

appellatus, erat tamen frater eius Regis, qui, cùm eſſet in eadem cauſa, iam erat à Sena-
tu honorem iſtum conſecutus : erat eodem genere, iiſdémque maioribus, eadem ve-
tuſtate ſocietatis : denique erat Rex, ſi nondum ſocius, at non hoſtis : pacatus, quietus,
fretus imperio populi R. regno paterno atque auito, regali otio perfruebatur. de hoc ni-
hil cogitante, nihil ſuſpicante, eiſdem operis ſuffragium ferentibus, eſt rogatum, vt ſe-
dens cum purpura & ſceptro, & illis inſignibus regiis præconi publico ſubiceretur : &
imperáte populo R. qui etiam bello victis Regibus regna reddere conſueuit, Rex ami-
cus nulla iniuria commemorata, nullis repetitis rebus, cum bonis omnibus publicare-
49 tur. multa acerba, multa turpia, multa turbulenta habuit ille annus : tamen illi ſceleri,
quod in me illorum immanitas edidit, haud ſcio an rectè hoc proximum eſſe dicam.
Antiochum illum magnum maiores noſtri magna belli contentione terra maríque ſu
peratum, intra montem Taurum regnare iuſſerunt : Aſiam, qua illum multarunt, Atta-
lo, vt is regnaret in ea, condonauerunt. Cum Armeniorum Rege Tigrane graue bel-
lum diuturnúmque geſſimus, cùm ille iniuriis in ſocios noſtros inferendis bello propè
nos laceſſiſſet. hic & ipſe per ſe vehemẽs fuit, & acerrimum hoſtem huius imperii Mi-
thridatem, pulſum Ponto, opibus ſuis regnóque defendit, & à Lucullo ſummo viro at-
que imperatore pulſus, animo tamen hoſtili, cum reliquis copiis ſuis in priſtina men-
te manſit. hunc Cn. Pompeius, cùm in ſuis caſtris ſupplicem abiectúmque vidiſſet, ere-
xit : atquè inſigne regium, quod ille de ſuo capite abiecerat, repoſuit, & imperatis certis
rebus regnare iuſſit, nec minus & ſibi, & huic imperio glorioſum putauit, conſtitutum
50 à ſe Regem, quàm conſtrictum videri. Tulit, geſſit, qui & ipſe hoſtis fuit populi R.
& acerrimum hoſtem in regnum recepit : qui conflixit, qui ſigna contulit, qui de im-
perio penè certauit, regnat hodie : & amicitiæ nomen ac ſocietatis, quod armis viola-
rat, id precibus eſt conſecutus. Ille Cyprius miſer, qui ſemper ſocius, ſemper amicus
fuit, de quo nulla vnquam ſuſpicio durior aut ad Senatum, aut ad imperatores noſtros
allata eſt : viuus (vt aiunt) eſt & videns cum victu ac veſtitu ſuo publicatus. En, cur cæte-
ri Reges ſtabilem eſſe ſuam fortunam arbitrentur, cùm hoc illius funeſti anni perdito
exemplo videant per Tribunum aliquem, & ſexcentas operas ſe fortunis ſpoliari, & re-
gno omni poſſe nudari. At etiam eo negotio M. Catonis ſplendorem maculare volue-
runt, ignari quid grauitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique virtus
51 valeret : quæ in tempeſtate ſæua quieta eſt, & lucet in tenebris, & pulſa loco manet ta-
men, atque hæret in patria, ſplendet́que per ſe ſemper, neque alienis vnquam ſordibus
obſoleſcit. Non illi ornandum M. Catonem, ſed relegandum : nec illi committendum
illud negotium, ſed imponendum putauerunt : qui in concione palàm dixerint, lin-
guam ſe euelliſſe M. Catoni, quæ ſemper contra extraordinarias poteſtates libera fuiſ-
ſet. Sentient, vt ſpero, breui tempore, manere libertatem illam : atque hoc etiam, ſi fieri
poterit, eſſe maiorem : quòd cum Conſulibus illis M. Cato, etiam cùm iam deſperaſſet
aliquid authoritate ſua proficere poſſe, tamẽ voce ipſa ac dolore pugnauit : & poſt meũ
diſceſſum iis Piſonem verbis flens meũ, & Reipub. caſum vexauit, vt illum hominem
perditiſſimum atque impudentiſſimum, penè iam prouinciæ pœniteret. Cur igitur ro-
52 gationi paruit? quaſi verò ille non in alias quoque leges, quas iniuſtè rogatas putaret,
iam antè iurarit. non offert ſe ille iſtis temeritatibus, vt, cùm Reipub. nihil proſit, ſe ciue
Remp. priuet. Cõſule me, cùm eſſet deſignatus Tribunus pl. obtulit in diſcrimen vitam
ſuam : dixit eam ſententiam, cuius inuidiam capitis periculo ſibi præſtandam videbat:
dixit vehementer: egit acriter: ea, quæ ſenſit, præ ſe tulit: dux, author, actor rerũ illarum
fuit: non quo periculum ſuum non videret: ſed in tãta Reip. tempeſtate nihil ſibi niſi de
patriæ periculis cogitandũ putabat. Conſecutus eſt ipſius Tribunatus. Quid ego de ſin-
gulari magnitudine animi eius, ac de incredibili virtute dicam? Meminiſtis illum diem,
cùm templo à collega occupato, nobis omnibus de vita eius viri & ciuis timentibus, ip-
ſe animo fortiſſimo venit in templum, & clamorem hominum auctoritate, impetum

mum hoſtem pudoris & pudicitiæ ſcripſiſſe quæ ſcripſerat, iis verbis, rebus, ſententiis:
vt, etiam ſi iure eſſet rogatum, tamen vim habere non poſſet. quare me, qui nulla lege 63
abeſſem, non reſtitui lege, ſed reuocari Senatus auctoritate oportere. Hunc nemo erat
quin veriſſimè ſentire diceret. Sed poſt eum rogatus Cn. Pompeius, approbata laudatáque
que Cottæ ſententia, dixit, ſeſe otii mei cauſa, vt omni populari concitatione defungerer,
rer, cenſere, vt ad Senatus authoritatem, populi quoque R. beneficium erga me adiungeretur.
geretur. Cùm omnes certatim, alius alio grauius atque ornatius de mea ſalute dixiſſet,
fierétque ſine vlla varietate diſceſſio: ſurrexit, vt ſciatis, Attilius hic Gauianus: nec auſus
eſt, cùm eſſet emptus, intercedere: noctem ſibi ad deliberãdum poſtulauit. Clamor Senatus,
natus, querelæ, preces, ſocer ad pedes abiectus. ille ſe affirmare poſtero die moram nullam
lam eſſe facturum. creditum eſt: diſceſſum eſt. illi interea deliberatori merces, lõga interpoſita
terpoſita nocte, duplicata eſt. Conſecuti dies pauci omnino Ianuario menſe, per quos 64
Senatum haberi liceret: ſed tamen actum nihil, niſi de me, cùm omni mora, ludificatione,
tione, calumnia, Senatus auctoritas impediretur, venit tandem conſilii de me agendi
dies, VIII. Calend. Febr. princeps rogationis, vir mihi amiciſſimus, Q. Fabritius, templum
plum aliquanto ante lucem occupauit. Quietus eo die Seſtius, is qui eſt de vi reus, actor
hic defenſórque cauſæ meæ: nihil progreditur: cõſilia expectat inimicorum meorum,
quid illi, quorum conſilio P. Seſtius in iudicium vocatur, quo ſe pacto gerunt? cùm forum,
rum, comitium, curiam multa de nocte armatis hominibus, ac ſeruis pleriſque occupauiſſent,
uiſſent, impetum faciunt in Fabritium, manus afferunt, occidunt nonnullos, vulnerant
multos, venientem in forum virum optimum, & conſtantiſſimum M. Ciſpium Trib.
pleb. vi depellunt, cædem in foro maximam faciunt, vniuerſique diſtrictis gladiis, &
cruentis in omnibus fori partibus fratrem meum, virum optimum, fortiſſimum, meiq; 65
amantiſſimum, oculis quærebant, voce poſcebant: quorum ille telis libenter in tanto
luctu ac deſiderio mei non repugnandi, ſed moriendi cauſa corpus obtuliſſet ſuum, niſi
ſi ſuam vitam ad ſpem mei reditus reſeruaſſet. Subiit tamen vim illam nefariam conſceleratorum
leratorum latronum. & cùm ad fratris ſalutem à populo R. * deprecandámque
veniſſet, pulſus è roſtris, in comitio iacuit, ſéque ſeruorum & libertorũ corporibus obtexit,
texit, vitámque tum ſuam noctis & fugæ præſidio, non iuris, iudiciorúmque defendit.
Meminiſtis tum Iudices corporibus ciuium Tiberim compleri, cloacas refercire, è foro
ſpongiis effundi ſanguinem: vt omnes tantam illam copiam, & tam magnificum apparatum
ratum non priuatum aut plebeium, ſed patritium & prætorium eſſe arbitrarẽtur: nihilque
que neque ante hoc tempus, neque hoc ipſo turbulentiſſimo die criminationis eſſe in 66
Seſtium. Atqui vis in foro verſata eſt? certè. quando enim maior? lapidationes perſæpe
vidimus. non ita ſæpe, ſed nimium tamen ſæpe gladios: cædem verò tantam, tãtos aceruos
uos corporum extructos, niſi fortè illo Cinnano atque Octauiano die, quis vnquam in
foro vidit? qua ex concertatione animorum? nam ex pertinacia, aut conſtantia interceſſoris
ceſſoris oritur ſæpe ſeditio culpa atque improbitate latoris, commodo aliquo imperitis
aut largitione propoſita: oritur ex concertatione magiſtratuum: oritur ſenſim ex clamore
more primùm, deinde aliqua diſceſſione concionis: vix, ſerò, & rarò ad manus peruenitur:
nitur: nullo verò verbo facto, nulla concione aduocata, nulla lege, concitatam nocturnam
nam ſeditionem quis audiuit? An veriſimile eſt, vt ciuis R. aut homo liber quiſquã cum
gladio in forum deſcenderit ante lucem, ne de me ferri pateretur, præter eos, qui ab illo
lo peſtifero ac perdito ciue iampridem Reip. ſanguine ſaginantur? Hîc iam de ipſo ac- 67
cuſatore quæro, qui P. Seſtium queritur cũ multitudine in Tribunatu, & cum præſidio
magno fuiſſe, num illo die fuerit. certè non fuit. Victa igitur eſt cauſa Reip. & victa non
auſpiciis, non interceſſione, non ſuffragiis: ſed vi, manu, ferro. nam ſi obnũtiaſſet Fabritio
tio is Tribunus pl. qui ſeruaſſe de cælo dixerat: accepiſſet Reſp. plagam: ſed eam, quam
acceptam gemere poſſet. ſi interceſſiſſet collega Fabritio, læſiſſet Rẽp. ſed Remp. iure
læſiſſet. Gladiatores tu nouitios, pro expectata AEdilitate ſuppoſitos, cum ſicariis è car-

cere emiſſis ante lucem in forum immittas? magiſtratus tēplo deiicias? cædem maxi-
mam facias?forum purges?& cùm omnia vi & armis egeris,accuſes eum,qui ſe præſi-
dio munierit,non vt te oppugnaret,ſed vt vitam ſuam poſſet defendere? atqui ne ex
68 eo quidem tempore id egit Seſtius, vt à ſuis munitus, tuto in foro tum magiſtratum
gereret, Remp. adminiſtraret. Itaque fretus ſanctitate Tribunatus, cùm ſe non modò
contra vim & ferrum, ſed etiam contra verba, atque interceſſionem legibus ſacratis
eſſe armatum putaret: venit in templum Caſtoris,obnuntiauit Conſuli,cùm ſubitò
manus illa Clodiana in cæde ciuium ſæpe iam victrix exclamat,incitatur,inuadit: iner
mem atque imparatum Tribunum alii gladiis adoriuntur,alii fragmentis ſeptorum,
& fuſtibus: à quibus hic multis vulneribus acceptis,ac debilitato corpore,& contruci-
dato,ſe abiecit exanimatus,neque vlla alia re ab ſe mortem, niſi opinione mortis de-
pulit. quem cùm iacentem & conciſum plurimis vulneribus,extremo ſpiritu, exan-
guem & confectum viderent: defatigatione magis, & errore, quàm miſericordia, &
modo aliquando cædere deſtirerunt. Et cauſam dicit Seſtius de vi?quid ita? quia viuit.
69 at id nō ſua culpa. plaga vna illa extrema defuit: quæ ſi acceſſiſſet, reliquum ſpiritum
exhauſiſſet. accuſa Lentidium: non percuſſit locum. malè dicito Sabino homini Rea-
tino, cur tam temerè exclamarit occiſum. Ipſum verò quid accuſas? num defuit gla-
diis? num repugnauit? num, vt gladiatoribus imperari ſolet, ferrum non recepit? an
hæc ipſa vis eſt, non poſſe emori? an illa, quòd Tribunus pl. templum cruentauit? an,
quòd, cùm eſſet ablatus, primúmque reſipuiſſet, non ſe referri iuſſit? vbi eſt crimen,
quod reprehenditis?Hîc quæro Iudices, ſi illo die gens iſta Clodia, quod facere voluit,
effeciſſet, ſi P. Seſtius, qui pro occiſo relictus eſt, occiſus eſſet: fuiſtíſne ad arma ituri?
fuiſtíſne vos ad patrium illum animum, maiorúmque virtutem excitaturi? fuiſtíſne
aliquando Remp. à funeſto latrone repetituri? an etiam tunc quieſceretis, cunctare-
mini, timeretis, cùm Remp. à facinoroſiſſimis ſicariis, & à ſeruis eſſe oppreſſam atque
70 occupatam videretis? Cuius igitur mortem vlciſceremini, ſi quidem liberi eſſe, & ha-
bere Remp. cogitaretis, de eius virtute viri quid vos loqui, quid ſentire, quid cogitare,
quid iudicare oporteat, dubitandum putatis? At verò ipſi illi patricidæ, quorū effrena-
tus furor alitur impunitate diuturna, adeò vim facinoris ſui perhorruerant, vt, ſi
paulò longior opinio mortis Seſtii fuiſſet, Gracchum illum ſuum transferēdi in nos
criminis cauſa occidere cogitarint. ſenſit ruſticulus non incautus (neque enim homi-
nes nequam tacere potuerūt) ſuum ſanguinem quæri ad reſtinguendam inuidiam fa
cinoris Clodiani: mulioniam penulam arripuit, cum qua primùm Romam ad comi-
tia venerat: meſſoria ſe corbe contexit. Cùm quærerent alii Numerium, alii Quintiū,
71 gemini nominis errore ſeruatus eſt. atque hoc ſcitis omnes, vſque adeò hominem in
periculo fuiſſe, quoad ſcitum ſit Seſtium viuere. Quod niſi eſſet pateſactum paulò ci-
tius, quàm vellem, non illi quidem morte mercenarii ſui transferre potuiſſent inuidiā
in quos putabāt, ſed acerbiſſimi ſceleris infamiam grato quodam ſcelere minuiſſent.
ac ſi tunc P. Seſtius Iudices in templo Caſtoris animam, quam vix retinuit, edidiſſet:
non dubito, quin, ſi modò eſſet in Rep. Senatus, ſi maieſtas populi Ro. reuixiſſet, ali-
quando ſtatua huic ob Remp. interfecto in foro ſtatueretur. Nec verò illorum quiſ-
quam, quos à maioribus noſtris morte obita poſitos in illo loco, atque in roſtris col-
locatos videtis, eſſet P. Seſtio aut acerbitate mortis, aut in Remp. animo præponēdus:
72 qui, cùm cauſam ciuis calamitoſi, cauſam amici, cauſam bene de Rep. meriti, cauſam
Senatus, cauſam Italiæ, cauſam Reip. ſuſcepiſſet: cúmque auſpiciis, religioníque parēs
obnuntiaret, quod ſenſerat: luce palàm à nefariis peſtibus in deorum hominúmque
cōſpectu eſſet occiſus, ſanctiſſimo in templo, ſanctiſſima in cauſa, ſanctiſſimo in ma-
giſtratu. Eius igitur vitam quiſquam ſpoliandam ornamētis eſſe dicet, cuius mortem
ornandam monimento ſempiterno putaretis? Homines, inquit, emiſti, coëgiſti, para-
ſti. quid vti faceret? Senatum obſideret? ciueis indemnatos expelleret? bona diriperet?

ædes incenderet?tecta diſturbaret?templa deorum immortalium inflammaret?Tribu-
nos pl.ferro é roſtris expelleret?prouincias,quas vellet,quibus vellet,venderet?Reges
appellaret? retum capitalium condemnatos in liberas ciuitates per Legatos noſtros
reduceret?principem ciuitatis ferro obſeſſum teneret?hæc vt efficere poſſet,quæ fieri
niſi armis oppreſſa Rep.nullo modo poterant, iccirco,credo, manum ſibi P. Seſtius, 73
& copias comparauit.At nondum erat maturum : nondum res ipſa ad eiuſmodi præ-
ſidia viros bonos compellebat : pulſi nos eramus,non omnino iſta manu ſola,ſed ta-
men non ſine iſta:vos taciti mœrebamini. captum erat forū anno ſuperiore, æde Ca-
ſtoris,tanquam arce aliqua à fugitiuis,occupata:ferebatis.omnia hominum cùm ege-
ſtate,tum audacia perditorum,clamore,concurſu,vi,manu gerebantur: perferebatis.
Magiſtratus templis pellebantur:alii omnino aditu ac ſoro prohibebantur:nemo re-
ſiſtebat.gladiatores ex Prætoris comitatu comprehenſi,in Senatum introducti, con-
feſſi,in vincula coniecti à Milone,miſſi à Serrano : mentio nulla. Forum corporibus
ciuium R.conſtratum cæde nocturna:non modò nulla noua quæſtio,ſed etiam vete-
ra iudicia ſublata.Tribunum pl. plus viginti vulneribus acceptis iacentem,moribun-
dúmque vidiſtis:alterius Tribuni pl.diuini hominis(dicam enim quod ſentio,& quod 74
mecum ſentiunt omnes)diuini,inſigni quadam,inaudita,noua magnitudine animi,
grauitate, fide præditi, domus eſt oppugnata ferro,facibus, exercitu Clodiano : & tu
hoc loco laudas Milonem,& iure laudas.Quem enim vnquam virum tam immorta-
li virtute præditum vidimus,qui nullo præmio propoſito,præter hoc, quod iam con-
tritum & contemptum putatur, iudicium bonorum, omnia pericula, ſummos labo-
res,grauiſſimas contentiones,inimicitiáſque ſuſcepit? qui mihi vnus ex omnibus ci-
uibus videtur re docuiſſe,non verbis,& quid oporteret à præſtantibus viris in Rep. fie-
ri,& quid neceſſe eſſet : oportere hominum audacium, euerſorum Reip. ſceleri,legi-
bus & iudiciis reſiſtere: ſi leges non valerent, iudicia non eſſent:ſi Reſp. vi conſenſú-
que audacium armis oppreſſa teneretur,præſidio & copiis defendi vitam & libertatem 75
neceſſe eſſe. hoc ſentire, prudentiæ eſt : facere, fortitudinis : & ſentire verò & facere,
perfectæ cumulatæque virtutis. Adiit ad Remp. Tribunus pl. Milo:de cuius laude plu-
ra dicam: non quò aut ipſe hæc dici,quàm exiſtimari malit: aut ego hunc laudis fru-
ctum præſenti libenter impertiam , præſertim cùm verbis conſequi non poſſim : ſed
quòd exiſtimo, ſi Milonis cauſam accuſatoris voce collaudatam probaro , vos in hoc
crimine parem Seſtii cauſam exiſtimaturos. Adiit igitur T. Annius ad cauſam Reip.
ſicut ciuem patriæ recuperare vellet Reip. tum ſimplex cauſa , conſtans ratio , plena
conſenſionis omnium,plena concordiæ.collegas adiutores habebat. Cõſulis alterius
ſummum ſtudiũ,alterius animus penè placatus. de Prætoribus vnus alienus, Senatus
incredibilis voluntas, equitum R.animi ad cauſam excitati,erecta Italia. duo ſoli erãt 76
empti ad impediendũ: qui ſi homines deſpecti & contẽpti tantã rem ſuſtinere nõ po-
tuiſſent, ſe cauſam,quam ſuſceperat,nullo labore peracturum videbat. Agebat aucto-
ritate,agebat cõſilio,agebat per ſummũ ordinem,agebat exemplo bonorũ & fortium
ciuiũ: quid Rep.quid ſe dignum eſſet,quis ipſe eſſet,quid ſperare,quid maioribus ſuis
reddere deberet,diligentiſſimè cogitabat. huic grauitati hominis videbat ille gladia-
tor ſe,ſi moribus ageret, parem eſſe nõ poſſe:ad ferrũ,ad faces,ad quotidianã cædem,
incendia,rapinas ſe cum exercitu ſuo cõtulit,domũ oppugnare,itineribus occurrere,
vi laceſſere & terrere cœpit . non mouit hominẽ ſumma grauitate, ſummáq; cõſtan-
tia:ſed quãquã dolor animi,innata libertas,prompta excellénſq; virtus fortiſſimũ vi-
rum hortabãtur,vi vim oblatã præſertim ſæpius,vt frãgeret & refutaret: tãta modera- 77
tio fuit hominis,tantum conſiliũ,vt cõtineret dolorẽ,neq; eadẽ ſe re vlciſceretur,qua
eſſet laceſſitus:ſed illũ tot iam in funeribus Reip.exultantẽ ac tripudiantem,legum,ſi
poſſet,laqueis cõſtringeret.Deſcẽdit ad accuſandũ:quis vnquã tam propriè?Reip.cau
ſa,nullis inimicitiis,nullis præmiis, nulla hominũ poſtulatione, aut etiam opinione

id vnquam eſſe facturum:fracti erant animi hominis. Hoc enim accuſante, priſtini il-
lius ſui iudicii turpitudinem deſperabat.ecce tibi Conſul, Prætor, Tribunus pleb. noua
noui generis edicta proponunt: ne reus adſit, ne citetur, ne quæratur, ne mentionem
omnino cuiquam iudicum,aut iudiciorum facere liceat. Quid ageret vir ad virtutem,
dignitatem,gloriam natus,vi ſceleratorum hominum corroborata,legibus iudiciiſque
ſublatis? ceruices Tribunus pl. priuato, præſtantiſſimus vir profligatiſſimo homini da-
78 ret? an cauſam ſuſceptam affligeret? an ſe domi contineret? & vinci turpe putauit, &
deterreri,etiam eripi reiecit:vt,quoniam ſibi in illum legibus vti non liceret, illius vim
neque in ſuo, neque in Reip. periculo pertimeſceret. Quomodo igitur in hoc genere
præſidii comparati accuſas Seſtium,cùm idem laudes Milonem?an,qui ſua tecta defen
dit,qui ab aris,focis ferrum flammámque depellit,qui ſibi licere vult tuto eſſe in foro,in
templo,in curia,qui vitæ præſidium comparat, qui vulneribus, quæ cernit quotidie to-
to corpore,mouetur,vt aliquo præſidio caput, & ceruices, & iugulum, ac latera tuetur:
hunc de vi accuſandum putas? Quis enim veſtrûm Iudices ignorat,ita naturam rerum
tuliſſe,vt quodam tempore homines,nondum neque naturali,neque ciuili iure deſcri-
pto,fuſi per agros ac diſperſi vagarentur, tantúmque haberent, quantùm manu ac viri-
79 bus per cædem ac vulnera aut eripere,aut retinere potuiſſent? Qui igitur primi virtute
& conſilio præſtanti extiterunt, ii perſpecto genere humanæ docilitatis atque ingenii,
diſſipatos vnum in locum congregarunt,eóſque ex feritate illa ad iuſtitiam atque man
ſuetudinem traduxerunt. Tum res communem vtilitatem continentes, quas publicas
appellamus: tum conuenticula hominum, quæ poſtea ciuitates nominatæ ſunt: tum
domicilia coniuncta,quas vrbes dicimus:inuento & diuino,& humano iure,mœnibus
ſepſerunt. Atque inter hâc vitam perpolitam humanitate,& illam immanem nihil tam
intereſt,quàm ius atque vis. horum vtro vti nolimus,altero eſt vtendum. vim volumus
extingui?ius valeat neceſſe eſt,id eſt iudicia,quibus omne ius continetur. iudicia diſpli-
cent,aut nulla ſunt?vis dominetur neceſſe eſt. Hæc vident omnes, Milo & vidit,& fecit,
vt ius experiretur, vim depelleret: altero vti voluit,vt virtus audaciam vinceret: altero
80 vſus neceſſariò eſt,ne virtus ab audacia vinceretur. Eadémque ratio fuit P. Seſtii ſi minus
in accuſando(neque enim per omnes fuit idem neceſſe fieri)at certè in neceſſitate de-
fendendæ ſalutis ſuæ, præſidióque contra vim & manum comparando. O dii immor-
tales,quemnam oſtenditis exitum nobis? quam ſpem Reip. datis? quotus quiſque inue-
nietur tanta virtute vir,qui optimam quanque cauſam Reip. amplectatur,qui bonis vi-
ris deſeruiat,qui ſolidam laudem, verámque quærat? cùm ſciat illa duo Reip. penè fata,
Gabinium & Piſonem, alterum haurire quotidie ex pacatiſſimis atque opulentiſſimis
Syriæ gazis innumerabile pondus auri,bellum inferre quieſcentibus,vt eorum veteres,
illibatáſque diuitias in profundiſſimum libidinum ſuarũ gurgitem profundat: villam
ædificare in oculis omnium tantam, tugurium,vt iam videatur eſſe illa villa, quam ipſe
81 Tribunus pl. pictam olim in concionibus explicabat,quò fortiſſimum ac ſummum ci-
uem in inuidiam homo caſtus ac non cupidus vocaret? Alterum Thracibus ac Darda-
nis primùm pacem maxima pecunia vẽdidiſſe: deinde,vt illi pecuniam conficere poſ-
ſent,vexãdam his Macedoniam & ſpoliãdam tradidiſſe,eundémque bona creditorum
ciuium R.cum debitoribus Græcis diuiſiſſe:cogere pecunias maximas à Dyrrhachinis,
ſpoliare Theſſalos, certam Achæis in annos ſingulos pecuniam imperauiſſe, neque ta-
men vllo in publico aut religioſo loco ſignum,aut tabulam,aut ornamentum reliquiſ-
ſe? Hoc ſic illudere,quibus omne ſupplicium atque omnis iure optimo pœna debetur?
reos eſſe hos duos,quos videtis? Omitto iam Numerium,Serranum,AElium,quiſqui-
82 lias ſeditionis Clodianæ: ſed tamen hi quoque etiam nunc volitant,vt videtis: nec,dum
vos de vobis aliquid timebitis,illi vnquam de ſe pertimeſcent. Nam quid ego de AEdi-
le ipſo loquar, qui etiam diem dixit, & accuſauit de vi Milonem? neque hic tamen vlla
vnquam iniuria adducetur, vt eum tali virtute, tantáque firmitate animi ſe in Remp.

fuiſſe pœniteat,ſed,qui hæc vident, adoleſcentes quonam ſuas mentes conferent? ille,
qui monimenta publica,qui ædes ſacras, qui domos inimicorum ſuorum oppugnauit,
excîdit,incēdit,`qui ſtipatus ſemper ſicariis, ſeptus armatis,munitus indicibus fuit, quo-
rum hodie copia redundar, qui & peregrinam manum ſacinoroſorū concitauit,& ſer-
uos ad cædem idoneos emit, & in Tribunatu carcerem totum in forum effudit : volitat
AEdilis : accuſat eum,qui aliqua ex parte eius furorem exultantem repreſſit . hic qui ſe
eſt tutatus ſic, vt in priuata re deos penates ſuos, in Rep. iura Tribunatus auſpiciáq; de-
ſenderet, accuſare eum moderatè, à quo ipſe neſariè accuſatur, per Senatus auctorita- 13
tem non eſt ſitus. Nimirū hoc illud eſt,quod de me potiſſimum tu in accuſatione quæ-
ſiſti,quæ eſſet noſtra natio optimatium. Sic enim dixiſti:rem quæris præclaram iuuen-
tuti ad diſcendum,nec mihi difficilem ad perdocendum . de qua pauca Iudices dicam:
&,vt arbitror,nec ab vtilitate eorum,qui audient,nec ab officio noſtro, nec ab ipſa cau-
ſa P.Seſtii abhorrebit oratio mea . Duo genera ſemper in hac ciuitate fuerunt eorum,
qui verſari in Rep. atque in ea ſe excellentius gerere ſtuduerūt : quibus ex generibus al-
teri ſe populares,alteri optimates & haberi & eſſe voluerunt. qui ea,quæ faciebant,quǽ-
que dicebant, multitudini iucunda eſſe volebant,populares. qui autem ita ſe gerebant,
vt ſua conſilia optimo cuique probarent,optimates habebātur. Quis ergo optimus iſte?
quis? de numero ſi quæris,innumerabiles: neque enim aliter ſtare poſſemus.ſunt prin- 14
cipes conſilii publici : ſunt, qui eorum ſectam ſequuntur : ſunt maximorum ordinum
homines,quibus patet curia:ſunt municipales ruſticíque Romani:ſunt negotia geren-
tes:ſunt etiam libertini optimates. Numerus,vt dixi, huius generis latè & variè diffuſus
eſt:ſed genus vniuerſum(vt tollatur error)breui circunſcribi & definiri poteſt: Omnes
optimates ſunt,qui neque nocentes ſunt,nec natura improbi,nec furioſi,nec malis do-
meſticis impediri. Eſto igitur,vt hi ſint,quam tu nationem appellaſti,qui & integri ſunt,
& ſani,& bene de rebus domeſticis cōſtituti. horum qui voluntati,commodis,opinioni
in gubernanda Rep. ſeruiunt, defenſores optimatium , ipſique optimates grauiſſimi &
clariſſimi ciues numerantur,& principes ciuitatis. Quid eſt igitur propoſitum his Reip.
gubernatoribus,quod intueri,& quò curſum ſuū dirigere debeant? id,quod eſt præſtan- 15
tiſſimum,maximéque optabile omnibus ſanis,& bonis,& beatis, cum dignitate otium.
hoc qui volūt,omnes optimates: qui efficiunt,ſummi viri & conſeruatores ciuitatis pu-
tantur. neque enim rerum gerendarum dignitate homines efferri ita conuenit, vt otio
non proſpiciant,neque vllum amplexari otiū,quod abhorreat à dignitate. Huius autem
otioſæ dignitatis hæc fundamenta ſunt,hæc membra,quæ tuenda principibus,& vel ca-
pitis periculo defendenda ſunt : religiones, auſpicia,poteſtates magiſtratuum, Senatus
auctoritas,leges,mos maiorum, iudicia, iuriſdictio, fides,prouinciæ, ſocii,imperii laus,
res militaris,ærarium. Harum rerum tot,atque tātarum eſſe defenſorem & patronum,
magni animi eſt,magni ingenii,magnǽque conſtantiæ. etenim in tanto ciuiū numero
magna multitudo eſt eorū, qui aut propter metum pœnæ, peccatorum ſuorum cōſcii, 16
nouos motus conuerſionéſque Reip. quærant,aut qui propter inſitum quendam animi
furorem,diſcordiis ciuium,ac ſeditione paſcantur: aut qui propter implicationē rei fa-
miliaris communi incēdio malint,quàm ſuo,deflagrare. Qui cùm auctores ſunt,& du-
ces ſuorum ſtudiorum,vitiorúmque nacti,in Rep. fluctus excitantur : vt vigilandum ſit
iis,qui ſibi gubernacula patriæ depoſcerunt:enitendúmque omni ſcientia ac diligentia,
vt conſeruatis his,quæ ego paulò antè fundamenta ac membra eſſe dixi,tenere curſum
poſſint,& capere otii illum portum,& dignitatis. Hāc viam Iudices,ſi aut aſperam atque
arduam,aut plenam eſſe periculorum,aut inſidiarum negem,mentiar: præſertim cùm
id non modò intellexerim ſemper,ſed etiam præter cæteros ſenſerim. Maioribus præſi-
diis & copiis oppugnatur Reſp. quàm defenditur : propterea quòd audaces homines & 17
perditi nutu impelluntur,& ipſi etiam ſponte ſua contra Remp. incitātur : boni neſcio
quo modo tardiores ſunt,&,principiis rerū neglectis,ad extremum ipſa denique neceſ-

ſitate excitantur, ita, vt nonnunquam cunctatione ac tarditate, dum otium volút etiã
ſine dignitate retinere, ipſi vtrunque amittant. Propugnatores autem Reip. qui eſſe
voluerunt, ſi leuiores ſunt, deſciſcunt: ſi timidiores, deſunt: permanent illi ſoli, atque
omnia Reip. cauſa perferunt, qui ſunt tales, qualis pater tuus M. Scaure fuit: qui à C.
Graccho vſque ad C. Marium ſeditioſis omnibus reſtitit: quem nulla vnquam vis,
nullæ minæ, nulla inuidia labefecit. aut qualis Q. Metellus patruus matris tuæ: qui cú
florentem hominem in populari ratione L. Saturninum Cenſor notaſſet, cúmque in-
88 ſititium Gracchum contra vim multitudinis incitatæ cenſu prohibuiſſet: cúmque in
eam legem, quam non iure rogatam iudicarat, iurare vnus noluiſſet, de ciuitate ma-
luit, quàm de ſentẽtia dimoueri. aut vt vetera exempla, quorum eſt copia digna huius
imperii gloria, relinquam: néue eorum aliquem, qui viuunt, nominem, qualis nuper
Q. Catulus fuit: quem neque periculi tempeſtas, neque honoris aura potuit vnquam
de ſuo curſu aut ſpe, aut metu dimouere. hæc imitamini per deos immortales, qui di-
gnitatem, qui laudem, qui gloriam quæritis: hæc ampla ſunt, hæc diuina, hæc immor-
talia: hæc fama celebrantur, monimentis annaliũ mandantur, poſteritati propagãtur.
Eſt labor, non nego: pericula magna, fateor:
Multæ inſidiæ ſunt bonis, veriſſimè dictum eſt:
Sed te id, quod multi inuideant, multíque expetant,
89 Inſcitia ſit, inquit, poſtulare, ſi tu laborem ſumma cum cura efferas nullum.
idem alio loco dixit, quod exciperent improbi ciues, Oderint, dum metuant. præ-
clara enim illa præcepta dederat iuuentuti. ſed tamen hæc via, hæc ratio Reip. capeſ-
ſendæ olim erat magis pertimeſcenda, cùm multis in rebus multitudinis ſtudium ad
populi commodum ab vtilitate Reip. diſcrepabat. Tabellaria lex ab L. Caſſio fereba-
tur: populus libertatem agi putabat ſuam: diſſentiebãt principes, & in ſalute optima-
tium temeritatem multitudinis, & tabellæ licentiam pertimeſcebant. Agrariam T.
Gracchus legem ferebat: grata erat populo, fortunæ conſtitui tenuiorum videbantur.
nitebantur contrà optimates, quòd ea diſcordiam excitari videbant: & cùm locuple-
tes poſſeſſionibus diuturnis mouerentur, ſpoliari Remp. propugnatoribus arbitrabã-
90 tur. Frumentariam legem C. Gracchus ferebat. iucunda res plebi R. victus enim ſup-
peditabatur largè ſine labore: repugnabant boni, quòd & ab induſtria plebem ad deſi-
diam auocari putabant, & ærarium exhauriri videbatur. Multa etiam noſtra memo-
ria, quæ conſulto prætereo, fuerunt in ea contentione, vt popularis cupiditas à conſi-
lio principum diſſideret. nũc autem nihil eſt, quòd populus à delectis, principibúſque
diſſentiat: nec flagitat rem vllam, neque nouarum rerum eſt cupidus, & otio ſuo, & di-
gnitate optimi cuiuſque, & vniuerſæ Reip. gloria delectatur. Itaque homines ſeditio-
ſi ac turbulenti, quia nulla iam largitione populum R. concitare poſſunt, quòd plebs
perfuncta grauiſſimis ſeditionibus ac diſcordiis otium malle videatur, conductas ha-
bent conciones: neque id agunt, vt ea dicant, aut ferant, quæ illi velint audire, qui in
91 concione ſunt: ſed pretio ac mercede perficiunt, vt, quicquid dicant, id illi velle audi-
re videantur. Num vos exiſtimatis Gracchos, aut Saturninum, aut quenquã illorum
veterum, qui populares habebantur, vllum vnquam in concione habuiſſe conductũ?
nemo habuit. ipſa enim largitio, & ſpes commodi propoſiti, ſine mercede vlla multi-
tudinem concitabat. Itaque temporibus illis, qui populares erant, offendebãt illi qui-
dem apud graues & honeſtos homines, ſed populi iudiciis, atque omni ſignificatione
florebant. his in theatro plaudebatur: hi ſuffragiis, quod contenderant, conſequeban-
tur: horum homines nomen, orationem, vultum, inceſſum amabant. Qui autem ad-
uerſabantur ei generi, graues & magni homines habebantur, ſed valebant in Senatu
multùm, apud bonos viros plurimùm, multitudini iucundi non erant: ſuffragiis of-
fendebatur ſæpe eorum voluntas. plauſum verò etiam ſiquis eorum aliquando acce-
92 perat, nequid peccaſſet, pertimeſcebat. Attamen ſiqua res erat maior, idem ille popu-

lus horum auctoritate maximè commouebatur. nunc, niſi me fallit, in eo ſtatu ciui-
tas eſt, vt, ſi operas conductorum remoueris, omnes idem de Rep. ſenſuri eſſe videan-
tur. Etenim tribus locis ſignificari maximè populi R. iudicium ac voluntas poteſt,
concione, comitiis, ludorum gladiatorúmque cõſeſſu. quæ concio fuit per hos annos,
quæ quidem eſſet non conducta, ſed vera, in qua populi R. conſenſus perſpici poſſet?
Habitæ ſunt multæ de me à gladiatore ſceleratiſſimo, ad quas nemo adibat incorru-
ptus, nemo integer, nemo illum fœdum vultum aſpicere, nemo furialem vocem bo-
nus audire poterat. erant, erant illæ conciones perditorum hominum neceſſariò tur-
bulentæ. Habuit de eodem me P. Lentulus Cos. concionem: concurſus eſt populi R. fa
ctus, omnes ordines, tota in illa concione Italia conſtitit: egit cauſam ſumma cũ gra-
uitate copiáque dicẽdi, tanto ſilentio, tanta approbatione omnium, nihil vt vnquam
videretur tam populare ad populi R. aures accidiſſe. Productus eſt ab eo Cn. Põpeius,
qui ſe nõ ſolùm auctorem meæ ſalutis, ſed etiam ſupplicem populo R. exhibuit. huius
oratio & pergrauis, & grata concioni fuit. ſic contendo, nunquam neque ſententiam
eius auctoritate, neque eloquentiam iucunditate fuiſſe maiorem. quo ſilentio ſunt au
diti de me cæteri principes ciuitatis? Quos iccirco non appello hoc loco, ne mea ora-
tio, ſi minus de aliquo dixero, ingrata: ſi ſatis de omnibus, infinita eſſe videatur. Cedò
nunc eiuſdem illius inimici mei de me eodem ad verum populum in campo Martio
concionem. quis non modò approbauit, ſed non indigniſſimum facinus putauit, illũ
non dicam loqui, ſed viuere ac ſpirare? quis fuit, qui non eius voce maculari Rẽp. ſe
que, ſi eum audiret, ſcelere aſtringi arbitraretur? Venio ad comitia ſiue magiſtratuũ
placet, ſiue legum. leges videmus ſæpe ferri multas, omitto eas, quæ feruntur ita, vix
vt quini, & hi ex alia tribu, qui ſuffragium ferant, reperiantur. De me, quem tyrannum
atque ereptorem libertatis eſſe dicebat, in illa ruina Reip. dicit ſe legem tuliſſe. Quis
eſt, qui ſe, cùm contra me ferebatur, iniſſe ſuffragium confiteatur? cùm autem de me
eodem ex S. C. comitiis centuriatis ferebatur, quis eſt, qui non profiteatur ſe affuiſſe,
& ſuffragium de ſalute mea tuliſſe? Vtra igitur cauſa popularis debet videri: in qua o-
mnes honeſtates ciuitatis, omnes ætates, omnes ordines vnà conſentiunt: an in qua
furiæ concitatæ tanquam ad funus Reip. conuolant? an, ſicubi aderit Gellius, homo &
fratre indignus viro clariſſimo, atque optimo Conſule, & ordine Equeſtri, cuius ille
ordinis nomen retinet, ornamenta confecit, id erit populare? Eſt enim homo iſte po-
pulo R. deditus. nihil vidi magis. qui, cùm eius adoleſcentia in ampliſſimis honoribus
ſummi viri L. Philippi vitrici florere potuiſſet, vſque eò non fuit popularis, vt bona ſo
lus comeſſet. deinde ex impuro adoleſcente & petulante, poſteaquam rem paternam
ab idiotarum diuitiis ad philoſophorum regulam perduxit, Græculum ſe atque otio-
ſum putari voluit, ſtudio literarũ ſe ſubitò dedidit. Nihil ſanè à te iuuabatur. anagno-
ſtæ, libelli etiam pro vino ſæpe oppignerabantur: manebat inſaturabile abdomen, co-
piæ deficiebant. itaque ſemper verſabatur in ſpe rerum nouarum, otio & trãquillitate
Reip. conſeneſcebat. Ecquæ ſeditio vnquam fuit, in qua non ille princeps? ecquis ſedi
tioſus, cui ille non familiaris? ecquæ turbulenta concio, cuius ille non concitator? cui
bene dixit vnquam bono? bene dixit? immò, quẽ fortem & bonũ ciuem non petulan
tiſſimè eſt inſectatus? qui, vt credo, nõ libidinis cauſa, ſed vt plebicola videretur, liber-
tinam duxit vxorem. is de me ſuffragiũ tulit, is affuit, is interfuit epulis & gratulatio-
nibus parricidarũ. in quo tamen eſt, ne vllus cum illo reo inimicus eſt meus ſauiatus.
qui quaſi mea culpa bona perdiderit: ita ob eã ipſam cauſam eſt mihi inimicus, quia
nihil habet. Vtrũ ego tibi patrimoniũ eripui Gelli, an tu comediſti? Quid? tu meo pe-
riculo gurges ac vorago patrimonii heluabare, vt, ſi ego Conſul Remp. cõtra te & gre
gales tuos defendiſſem, in ciuitate eſſe me nolles? te nemo tuorum videre vult: omnes
aditũ, ſermonẽ, congreſſum tuũ fugiunt: te ſororis filius Poſthumius, adoleſcens gra-
uis, ſenili iudicio notauit, cũ in magno numero tutorẽ liberis non inſtituit. ſed elatus

odio,& meo,& Reip.nomine (quorum ille vtri ſit inimicior,neſcio) plura dixi, quàm
dicendum fuit,in furioſiſſimum atque egentiſſimum ganeonẽ. Illuc reuertor:con-
tra me cùm ſit actum,capta vrbe atque oppreſſa,Gellium,Firmidium,Titiũ, eiuſdem
modi furias illis mercenariis gregibus duces & auctores fuiſſe, cùm ipſe lator nihil ab
horum turpitudine,audacia,ſordibus abhorreret.At cùm de dignitate mea ferebatur,
nemo ſibi nec valetudinis excuſationem, nec ſenectutis ſatis iuſtam putauit : nemo
fuit,qui ſe non Remp. mecum ſimul reuocare in ſuas ſedes arbitraretur. Videamus
nũc comitia magiſtratuum. Fuit collegium nuper Tribunitium,in quo tres minimè,
98 vehementer duo populares exiſtimabantur. ex his,qui populares non habebãtur,qui-
bus in illo genere conductarũ concionum conſiſtendi poreſtas non erat,duos à popu-
lo R.Prætores video eſſe factos:& quantum ſermonibus vulgi,& ſuffragiis intelligere
potui,præ ſe populus R.ferebat,ſibi illum in Tribunatu Cn.Domitii animũ conſtan-
tem,& egregium,& Q.Ancharii fidem ac fortitudinẽ,etiam ſi nihil agere potuiſſent,
tamen voluntate ipſa gratũ fuiſſe.Iam de C.Fáuio quæ ſit exiſtimatio,videmus:quod
iudicium populi R.in honoribus eius futurũ ſit,nemini dubium eſſe debet.Quid po-
pulares illi duo,quid egerũt?alter,qui tamen ſe continuerat,tulerat nihil:ſenſerat tan
tum de Rep.aliud,atque homines expectabant,vir & bonus,& innocens,& bonis viris
ſemper probarus, quòd parũ videlicet inrellexit in Tribunatu : quid verò populo pro-
99 baretur,& quód illum eſſe populum R.qui in concione erat arbitrabatur, non tenuit
eum locum,in quem,niſi popularis eſſe voluiſſet,facillimè perueniſſet. alter,qui ita ſe
in populari ratione iactarat, vt auſpicia,legem AEliam,Senatus auctoritatem,Conſu-
lem, collegas, bonorũ iudicium nihil putaret, AEdilitatem petiuit cum bonis viris &
hominibus primis, ſed non præſtantiſſimis opibus & gratia . tribum ſuam non tulit,
Palatinam denique,per quam omnes illæ peſtes vexare populũ R. dicebãtur, perdidit:
nec quicquã illis comitiis,quod boni viri vellent,niſi repulſam tulit. Videtis igitur po
pulũ ipſum, vt ita dicã,iam non eſſe popularem, qui ita vehemẽter eos,qui populares
habẽtur,reſpuat: eos autẽ,qui ei generi aduerſantur,honore digniſſimos iudicet. Ve-
niamus ad ludos.facit enim Iudices veſter iſte in me animorum oculorúmque cõui-
100 tus,vt mihi iam licere putem remiſſiore vti genere dicendi.Comitiorũ & concionum
ſignificationes interdum veræ ſunt,nonnunquam vitiatæ atque corruptæ : theatrales
gladiatoriiq; conſeſſus dicũtur omnino ſolere leuitate nonnullorũ emptos plauſus &
exiles & raros excitare:attamen facile eſt cùm id fit,quemadmodum,& à quibus fiat,&
quid integra multitudo faciat,videre.Quid ego nũc dicam,quibus viris,aut cui gene-
ri ciuium maximè applaudatur?neminẽ veſtrûm fallit.Sit hoc ſanè leue,quod non ita
eſt,quoniã optimo cuique impertitur:ſed ſi eſt leue,homini graui leue eſt:ei verò,qui
pẽdet à rebus leuiſſimis,qui rumore,&(vt ipſi loquuntur)fauore populi tenetur & du-
citur,plauſum immortalitatem,ſibilum mortẽ videri neceſſe eſt. Ex te igitur Scaure
potiſſimũ quæro,qui ludos apparatiſſimos magnificentiſſimóſque feciſti,ecquis iſto-
rũ popularium tuos ludos aſpexerit?ecquis ſe theatro,populóq; R.cõmiſerit? ipſe ille
101 maximè ludius,nõ ſolùm ſpectator, ſed actor & acroama, qui omnia ſororis embolia
nouit,qui in cœtum mulierũ pro pſaltria adducitur, nec tuos ludos aſpexit in illo ar-
denti Tribunatu ſuo,nec vllos alios,niſi eos,à quibus vix viuus effugit. Semel,inquã,
ſe ludis homo popularis cõmiſit omnino, cùm in tẽplo Virtutis honos habitus eſſet
Virtuti, C.que Marii cõſeruatoris huius imperii monumentũ municipi eius, & Reip.
defenſori ſedẽ ad ſalutẽ præbuiſſet.Quo quidẽ tẽpore quid populus R.ſentire ſe oſten-
derit,vtroq; in genere declaratũ eſt:primò,cùm audito S.C.ore ipſi atq; abſenti Sena-
tui plauſus eſt ab vniuerſis datus : deinde cum Senatoribus ſingulis ſpectatũ è Senatu
redeuntibus.Cùm verò ipſe,qui ludos faciebat,Cõſul aſſedit,ſtantes,& manibus paſſis
gratias agẽtes,& lachrymãtes gaudio,ſuã erga me beneuolentiã ac miſericordiã decla
ratũt.At cùm ille furibundus incitata illa ſua vecordi mẽte veniſſet,vix ſe populus R.

tenuit,vix homines odium ſuum à corpore eius impuro atque inſando repreſſerunt: 102
voces quidem,& palmarum intentus,& maledictorũ clamorem omnes profuderunt.
Sed quid ego populi R.animum virtutémque commemoro,libertatem iam ex diutur
na ſeruitute reſpicientis in eo homine, cui tum peteti iam AEdilitatem ne hiſtriones
quidem coràm ſedenti pepeterunt? Nam cùm ageretur togata, ſimulans, vt opinor,
caterua tota,clariſſima contentione in ore impuri hominis imminens cõcionata eſt.
Huic vitæ tuæ- &,
Poſt principia atque exitus vitioſæ vitæ
ſedebat exanimatus: & is,qui antea cantorum conuitio conciones celebrare ſuas ſolebat, cantorum ipſorum vocibus eiiciebatur. Et quoniam ſacta mentio eſt ludorum,
ne illud quidem prætermittam, in magna varietate ſententiarum nunquam vllum
ſuiſſe locum,in quo aliquid à poëta dictum cadere in tempus noſtrum videretur,quod 103
aut populum vniuerſum fugeret,aut non exprimeret ipſe actor. Et quæſo hoc loco Iudices,ne qua me leuitate ductum ad inſolitum genus dicendi labi putetis,ſi de poëtis,
de hiſtrionibus, de ludis in iudicio loquar. Non ſum tam ignarus Iudices cauſarum,
non tam inſolens in dicendo,vt omni ex genere orationem aucuper, & omnes vndique floſculos carpam atque delibem. Scio quid grauitas veſtra, quid hæc aduocatio,
quid illi conuentus,quid dignitas P. Seſtii, quid periculi magnitudo, quid ætas, quid
honos meus poſtulet. Sed mihi ſumpſi hoc loco doctrinam quandam iuuentuti, qui
eſſent optimates. In ea explicanda demonſtrandum eſt, non eſſe populareis omneis
eos,qui putentur. id facillimè conſequar,ſi vniuerſi populi iudicium verum & incorruptum,& ſi intimos ſenſus ciuitatis expreſſero. Quid fuit illud,quod recenti nuntio 104
de illo S.C.quod factum eſt in templo Virtutis, ad ludos ſcenámque perlato, conſeſſu
maximo, ſummus artifex, & mehercule ſemper partium in Rep. tanquam in ſcena
optimatium,flens & recenti lætitia,& mixto dolore ac deſiderio mei,egit apertè multò grauioribus verbis meam cauſam, quàm egomet de me agere potuiſſem? ſummi
enim poëtæ ingenium non ſolùm arte ſua,ſed etiam dolore exprimebat.
Quàm enim certo animo qui Rempub.adiuuerit,ſteterit cum Achiuis.
vobiſcum me ſtetiſſe dicebat,veſtros ordines demõſtrabat, reuocabatur ab vniuerſis.
Re dubia nec dubitarit vitam offerre,nec capiti pepercerit.
Hæc quantis ab illo clamoribus agebantur? cùm iam omiſſo geſtu verbis poëtæ,& ſtudio actoris,& expectationi noſtræ plauderetur:
Summum amicum ſummo in bello, -
(nam illud ipſe actor adiungebat amico animo: & fortaſſis homines propter aliquod
deſiderium approbabant) 105
Summo ingenio præditum.
tum illa quãto cum gemitu populi R. ab eodem paulò pòſt in eadem fabula ſunt acta?
O pater.
me,me ille abſentem,vt patrem,deplorandum putarat,quem Q. Catulus,quem multi alii ſæpe in Senatu patrem patriæ nominarant.Quanto cum fletu de illis noſtris incẽdiis ac ruinis,cùm patrem pulſum,patriam afflictam deploraret, domum incenſam
euerſámque? ſic egit,vt demonſtrata priſtina fortuna,cùm ſe conuertiſſet,
Hæc omnia vidi inflammari.
fletum etiam inimicis atque inuidis excitaret.Prò dii immortales, quid illa,quemadmodum dixit idem? quæ mihi quidem ita & acta & ſcripta videntur eſſe, vt vel à Catulo,ſi reuixiſſet,præclarè poſſe dici viderentur(is enim liberè reprehendere & accuſare populi nonnunquam temeritatem ſolebat,aut errorem Senatus.) 106
O ingratifici Argiui,inanes Graii,immemores beneficii.
non erat illud quidem verum.nõ enim ingrati,ſed miſeri,quibus reddere ſalutẽ,à quo
acceperant,nõ liceret:nec vnus in quenquam vnquam gratior,quàm in me vniuerſi.

Sed tamen illud ſcripſit diſertiſſimus poëta pro me, egit fortiſſimus actor, non ſolùm
optimus, de me. cùm omnes ordines demonſtraret, Senatum, Equites Romanos, vni-
uerſum populum Romanum accuſaret,

Exulare ſinitis, ſiuiſtis pelli, pulſum patimini. Quæ tum ſignificatio fuerit omnium,
quæ declaratio voluntatis ab vniuerſo populo R. in cauſa hominis non popularis, equi-
dem audiebamus: exiſtimare facilius poſſunt, qui affuerunt. Et quoniam me huc pro-
uexit oratio, hiſtrio caſum meum toties collachrymauit, cùm ita dolẽter ageret cauſam
meam, vt vox eius illa præclara lachrymis impediretur: neque poëtæ, quorum ego ſem-
107 per ingenia dilexi, tempori meo defuerunt: eáque populus Ro. non ſolùm plauſu, ſed
etiam gemitu ſuo cõprobauit. Vtrum igitur hæc AEſopum potius pro me, aut Accium
dicere oportuit, ſi populus R. liber eſſet, an principes ciuitatis? nominatim ſum appella-
tus in Bruto Tullius, qui libertatem ciuibus ſtabiliuerat: millies reuocatũ eſt. Parúmne
videbatur, populum R. iudicare id à me, & à Senatu eſſe cõſtitutum, quod perditi ciues
ſublatum per nos criminabantur? maximum verò populi R. iudicium vniuerſo con-
ſeſſu gladiatorio declaratum eſt. erat enim munus Scipionis, dignum & eo ipſo, & illo
Q. Metello, cui dabatur. Id autem ſpectaculi genus erat, quod omni frequentia atque
omni genere hominum celebratur, quo multitudo maximè delectatur. In hunc con-
ſeſſum P. Seſtius Tribunus pl. cùm ageret nihil aliud in eo magiſtratu, niſi meam cau-
ſam, venit, & ſe populo dedit, non plauſus cupiditate, ſed vt ipſi inimici noſtri volunta-
108 tem vniuerſi populi viderent. venit (vt ſcitis) ad columnam Meniam. tantus eſt ex om-
nibus ſpectaculis vſque à Capitolio, tantus ex fori cancellis plauſus excitatus, vt nun-
quam maior conſenſio, aut apertior populi Rom. vniuerſi fuiſſe vlla in cauſa diceretur.
Vbi erant tum illi concionum moderatores, legum domini, ciuium expulſores? aliúſne
eſt aliquis improbis ciuibus peculiaris populus, cui nos offenſi inuiſiq; fuerimus? Equi-
dem exiſtimo nullum tempus eſſe frequentioris populi, quàm illud gladiatorium: ne-
que concionis vllius, neque verò vllorum comitiorum. Hæc igitur innumerabilis ho-
minum multitudo, hæc populi R. tanta ſignificatio ſine vlla varietate vniuerſi, cùm il-
lis ipſis diebus de me actum iri putaretur, quid declarauit niſi optimorum ciuium ſalu-
109 tem & dignitatẽ populo R. charam eſſe vniuerſo? At verò & ille Trib. pl. qui de me non
patris aui, proaui, maiorum denique ſuorum omnium, ſed Græculorũ inſtituto concio-
nem interrogare ſolebat, vellétne me redire: &, cùm erat reclamatũ ſemiuiuis merce-
nariorum vocibus, populum R. negare dicebat: is cùm quotidie gladiatores ſpectaret,
nũquam eſt cõſpectus: cùm veniret, emergebat ſubitò: cùm ſub tabulas ſubrepſerat, vt,

Mater te appello, -

dicturus videretur. Itaque illa via latebroſa, qua ſpectatum ille veniebat, Appia iam vo
cabatur. qui tamen quoquo tempore conſpectus erat, non modò gladiatores, ſed equi
ipſi gladiatorum repentinis ſibilis extimeſcebant. Videtíſne igitur, quantum inter po-
pulum R. & concionem interſit? dominos concionum omni odio populi notari: qui-
bus autem conſiſtere in operarum concionibus non liceat, eos omni populi R. ſignifi-
catione decorari? tu mihi etiam M. Attilium Regulum commemoras, qui redire ipſe
110 Carthaginem ſua voluntate ad ſupplicium, quàm ſine iis captiuis, à quibus ad Senatum
miſſus erat, Romæ manere maluerit? & mihi negas optandum reditum fuiſſe per fami-
lias comparatas & homines armatos? vim ſcilicet ego deſideraui? qui, dum vis fuit, nihil
egi: & quem, ſi vis nõ fuiſſet, nulla res labefactare potuiſſet. Hunc ego reditum repudia-
rem? qui ita florẽs fuit, vt verear, ne quis me ſtudio gloriæ putet iccirco exiſſe, vt ita redi-
rem. quem enim vnquam Senatus ciuem, niſi me, nationibus exteris commendauit?
cuius vnquam propter ſalutẽ, niſi meam, Senatus publicè ſociis populi R. gratias egit?
de me vno Patres Conſcripti decreuerunt, vt, qui prouincias cum imperio obtinerent,
qui Quæſtores Legatíque eſſent, ſalutem & vitam meam cuſtodirent. In mea vna cauſa
poſt Romam conditam factũ eſt, vt literis conſularibus ex S.C. cuncta ex Italia omnes,

qui Rempub.ſaluam vellent,conuocarentur.quod nunquam Senatus in vniuerſæ Rei- 111
pub.periculo decreuit,id in vnius mea ſalute conſeruãda decernẽdum putauit.Quem curia magis requiſiuit?quem forũ luxit?quem æquè ipſa tribunalia deſiderauerunt?omnia diſceſſu meo deſerta,horrida, muta, plena luctus & mœroris fuerunt. Quis eſt Italiæ locus in quo non fixum ſit in publicis monimentis ſtudium ſalutis meæ, teſtimonium dignitatis?Nam quid ego illa de me diuina S.C. cõmemorem? vel quod in templo Iouis Optimi Maximi factum eſt, cùm vir is, qui tripartitas orbis terrarum oras, atque regiones tribus triumphis adiunctas huic imperio notauit, de ſcripto ſententia dicta,mihi vni teſtimonium patriæ conſeruatæ dedit. cuius ſententiam ita frequentiſſimus Senatus ſecutus eſt, vt vnus diſſentiret hoſtis, idque ipſum tabulis publicis mandaretur ad memoriam poſteri temporis ſempiternã. vel quod eſt poſtridie decretum 112
in curia populi ipſius R.& eorum,qui ex municipiis conuenerant,admonitu,ne quis de cælo ſeruaret, ne quis moram vllam afferret: ſi quis aliter feciſſet,eum planè euerſorem Reipub.fore, idque Senatum grauiſſimè laturum: & vt ſtatim de eius facto referretur. qua grauitate ſua cùm frequens Senatus nonnullorum ſcelus audaciamque tardaſſet, tum illud addidit, ſi diebus quinque, quibus agi de me potuiſſet, non eſſet actum, redirem in patriam dignitate omni recuperata. Decreuit eodem tempore Senatus, vt iis, qui ex tota Italia ſalutis meæ cauſa conuenerant, agerentur gratiæ,atque vt iidem ad res redeuntes,vt venirent,rogarentur. Hæc erat ſtudiorum in mea ſalute contẽtio,vt ii,qui à Senatu de me rogabantur, iidem Senatui pro me ſupplicarent. atque ita in his rebus vnus eſt ſolus inuentus, qui ab hac tam impenſa voluntate bonorum palàm diſſideret, 113
vt etiam Q. Metellus Cos. qui mihi vel maximè ex magnis contentionibus Reipub. fuiſſet inimicus, de mea ſalute retulerit. Qui excitatus ſumma cum auctoritate P. Seruilii quadam grauitate dicendi, cùm ille omnes propè ab inferis euocaſſet Metellos, & ad illius generis, quod ſibi cum eo commune eſſet, dignitatem, propinqui ſui mentem à Clodianis latrociniis reflexiſſet:cùmque eum ad domeſtici exempli memoriam, & ad vnum dicto citius Metelli caſum vel glorioſum, vel grauem conuertiſſet: collachrymauit,vt vir egregius,ac verè Metellus,totúmque ſe P. Seruilio dicenti etiam tum tradidit: nec illam diuinam grauitatem, plenam antiquitatis, diutius homo eiuſdem ſanguinis potuit ſuſtinere, & mecum abſens beneficio rediit in gratiam. Quod certè ſi eſt aliquis ſenſus in morte præclarorum virorum,cùm omnibus Metellis,tum verò vni 114
viro fortiſſimo,& præſtantiſſimo ciui,gratiſſimum fratri ſuo fecit,ſocio laborum, periculorum, conſiliorum meorum. Reditus verò meus qui fuerit, quis ignorat? quemadmodum mihi aduenienti tanquam totius Italiæ,atque ipſius patriæ dexteram porrexerint Brunduſini: cùm ipſis Nonis Sext. idem dies aduentus mei fuiſſet, qui reditus natalis: idem & chariſſimæ filiæ,quam ex grauiſſimo tum primùm deſiderio luctúq; conſpexi: idem etiam ipſius coloniæ Brunduſinæ: idem,vt ſcitis. Cúmque me domus eadem optimorum & doctiſſimorum virorum Lenii Flacci & patris,& fratris eius lætiſſima accepiſſet, quæ proximo anno mœrens receperat, & ſuo præſidio periculóque defenderat: cúmque itinere toto vrbes Italiæ, feſtos dies agere aduentus mei videbantur, viæ multitudine Legatorum vndique miſſorum celebrabantur: ad vrbem acceſſus incredibili hominũ multitudine & gratulatione florebat: iter à porta,in Capitoliũ aſcen- 115
ſus, domum reditus erat eiuſmodi, vt ſumma in lætitia illud dolerem, ciuitatem tam gratam,tam miſeram atque oppreſſam fuiſſe. Habes igitur,quod ex me quæſiſti,qui eſſent optimates.non eſt natio,vt dixiſti,quod ego verbum agnoui. eſt enim illius,à quo vno maximè P. Seſtius ſe oppugnari videt, hominis eius, qui hanc nationem deleri & concidi cupiuit,qui C.Cæſarem,mitem hominem,& à cæde abhorrentem, ſæpe increpuit, ſæpe accuſauit,cùm affirmaret illum nunquam, dum hæc natio viueret, ſine cura futurum. nihil profecit de vniuerſis: de me agere non deſtitit: me oppugnauit primùm per indicem Vectiũ, quem in concione de me & de clariſſimis viris interrogauit:

in quo tamen eos ciues coniunxit eodem periculo & crimine,vt à me inierit gratiam,
quòd me cum ampliſſimis & fortiſſimis viris congregauit.ſed poſtea mihi nullo meo
116 merito, niſi quòd bonis placere cupiebam, omnes eſt inſidias ſceleratiſſimè machina-
tus.ille ad eos,à quibus audiebatur,quotidie aliquid defecti afferebat : ille hominē mi-
hi amiciſſimum Cn.Pompeium monebat,vt meam domum metueret,atque à meip-
ſo caueret:ille ſe ſic cum inimico meo copularat, vt illum meæ proſcriptionis, quam
adiuuabat Sex.Clodius, homo iis digniſſimus,quibuſcum viuit,tabulam eſſe, ſe ſcri-
ptorem diceret : ille vnus ordinis noſtri diſceſſu meo,luctu veſtro palàm exultauit.de
quo ego,cùm quotidie rueret,verbum feci Iudices nunquã:neque putaui,cùm omni-
bus machinis ac tormentis,vi,exercitu,copiis oppugnarer,de vno ſagittario me queri
conuenire.acta mea illi diſplicere,quis neſcit? qui legem contemnat,quæ dilucidè ve-
117 tat gladiatores biennio,quo quis petierit,aut petiturus ſit, dare. in quo eius temerita-
tem ſatis mirari Iudices non queo. facit apertiſſimè contra legem : facit is,qui neque
elabi ex iudicio iucunditate ſua, neque emitti gratia poteſt, neque opibus & potentia
leges ac iudicia perfringere.Quæ res hominem impellit, vt ſit tam intemperans? Iſta
nimia gloriæ cupiditate familiam gladiatoriam credo nactus eſt ſpecioſam, nobilem,
glorioſam : norat ſtudia populi : videbat clamores & concurſus futuros.Hac expecta-
tione elatus homo, flagrans cupiditate gloriæ, tenere ſe nõ potuit quin hos gladiato-
res induceret,quorum eſſet ipſe pulcherrimus.ſi ob eam cauſam peccaret,& pro recēti
populi R.in ſe beneficio,populari ſtudio elàtus:tamē ignoſceret nemo.Cùm verò ne
de venalibus quidē homines electos,ſed ex ergaſtulis emptos, nominibus gladiatoriis
ornarit,& ſortito alios Samnites,alios prouocatores fecerit:tanta licētia,tanta legum
118 contemptio ne non habitura ſit exitum,pertimeſcit. Sed habet defenſiones duas: pri-
mùm, do, inquit, beſtiarios : lex eſt ſcripta de gladiatoribus. feſtiuē. accipite aliquid
etiam acutius.dicit ſe non gladiatores,ſed vnum gladiatorem dare,& totam AEdilita-
tem in munus hoc tranſtuliſſe.Præclara AEdilitas,vnus leo,ducenti beſtiarii. Verùm
vtatur hac defenſione: cupio eum ſuæ cauſæ confidere.ſolet enim Tribunos pleb.ap-
pellare,& vi iudicium diſturbare, cùm diffidit . quem non tam admiror, quòd meam
legem contemnat hominis inimici, quàm quòd ſe ſtatuit omnino conſularem legem
nullam putare.Aciliam,Didiam,Liciniã,Iuniam contempſit: etiámne eius,quem ſua
lege,& ſuo beneficio ornatum,munitum,armatum ſolet gloriari,C.Cæſaris lēgem de
pecuniis repetundis nõ putat eſſe legem? & aiunt alios eſſe, qui acta Cæſaris reſcindāt,
cum hæc optima lex & ab illo ſocero eius,& hoc aſſecla negligatur? & cohortari auſus
119 eſt accuſator in hac cauſa vos Iudices,vt aliquando eſſetis ſeueri,aliquãdo medicinam
adhiberetis Reip? non eſt ea medicina, cùm ſanæ parti corporis ſcalpellum adhibetur
atque integræ:carnificina eſt iſta,& crudelitas.Hi medentur Reip.qui execant peſtem
aliquam,tanquam ſtrumam, ciuitatis. Sed vt extremum habeat aliquid oratio mea,
& vt ego antè dicendi finem faciam,quàm vos me tam attentè audiendi : concludam
illud de optimatibus,eorùmque principibus,ac Reip.defenſoribus:vóſque adoleſcen
tes,& qui nobiles eſtis,ad maiorum veſtrorum imitationem excitabo : & qui ingenio
& virtute nobilitatem poteſtis conſequi,ad eam rationem,in qua multi homines no-
ui & honore & gloria floruerunt,cohortabor.Hæc eſt vna via,mihi credite,& laudis,&
dignitatis, & honoris, à bonis viris, ſapientibus , & bene natura conſtitutis laudari &
120 diligi , noſſe deſcriptionem ciuitatis à maioribus noſtris ſapientiſſimè conſtitutam:
qui cùm Regum poteſtatem non tuliſſent, ita magiſtratus annuos creauerunt, vt
conſilium Senatus Reip. præponerent ſempiternum : deligerentur autem in id conſi-
lium ab vniuerſo populo,aditúſq; in illum ſummum ordinem omnium ciuium indu
ſtriæ ac virtuti pateret.Senatũ Reip.cuſtodem,præſidem,propugnatorem collocaue-
rũt.Huius ordinis auctoritate vti magiſtratus,& quaſi miniſtros grauiſſimi cõſilii eſſe
voluerunt:Senatum autem ipſum proximorum ordinum ſplēdore confirmari,plebis

libertatem & commoda tueri atque augere voluerunt. Hæc qui pro virili parte defen
dunt, optimates ſunt, cuiuſcúque ſint ordinis: qui autem præcipuè ſuis ceruicibus tan- 111
ta munia, atque Remp. ſuſtinent, ii ſemper habiti ſunt optimatium principes, auctores & conſeruatores ciuitatis. Huic hominum generi fateor, vt antè dixi, multos aduerſarios, inimicos, inuidos eſſe, multa proponi pericula, multas inferri iniurias, magnos eſſe experiundos & ſubeundos labores: ſed mihi omnis ratio eſt cum virtute, nó cum deſidia: cum dignitate, non cum voluptate: cum iis, qui ſe patriæ, qui ſuis ciuibus, qui laudi, qui gloriæ, non qui ſomno, & conuiuiis, & delectationi natos arbitrantur. Nam ſiqui voluptatibus ducuntur, & ſe vitiorum illecebris, & cupiditatum lenociniis dediderunt, miſſos faciant honores, ne attingant Remp. patiantur viros fortes labore, ſe otio ſuo perfrui. qui autem bonam famam bonorum, quæ ſola verè gloria nominari poteſt, expetunt, aliis otium quærere debent & voluptates, non ſibi. ſudandum eſt
his pro communibus commodis, adeundæ inimicitiæ, ſubeundæ ſæpe pro Rep. tem- 112
peſtates: cum multis audacibus, improbis, nonnunquam etiam potentibus dimicandum. Hæc audiuimus de clariſſimorum virorum conſiliis & factis, hæc accepimus, hæc legimus. neque eos in laude poſitos videmus, qui incitarunt aliquando populi animos ad ſeditionem, aut qui largitione cæcarunt mentes imperitorum, aut qui forteis & claros viros, & bene de Repub. meritos in inuidiam aliquam vocauerunt: leueis hos ſemper noſtri homines, & audaces, & malos, & pernicioſos ciues putauerunt. At verò, qui horum impetus & conatus repreſſerunt, qui auctoritate, qui fide, qui conſtantia, qui magnitudine animi conſiliis audacium reſtiterunt: ii graues, ii principes, ii duces, ii auctores huius dignitatis atque imperii ſemper habiti ſunt. ac nequis ex noſtro, aut aliquorum præterea caſu hanc vitæ viam pertimeſcat: vnus in hac ciuitate,
quem quidem ego poſſim dicere, præclarè vir de Rep. meritus L. Opimius indigniſ- 113
ſimè concidit. cuius monimẽtum celeberrimum in foro, ſepulchrum deſertiſſimum in litore Dyrrhachino relictum eſt. atque hunc tamen flagrantem inuidia propter interitum C. Gracchi ſemper ipſe populus Rom. periculo liberauit. alia quædam ciuem egregium iniqui iudicii procella peruertit. Cæteri verò aut repentina vi perculſi ac tempeſtate populari, per populum tamẽ ipſum recreati ſunt, atque reuocati, aut omnino inuulnerati, inuiolatíque vixerunt. At verò ii, qui Senatus conſilium, qui auctoritatem bonorum, qui inſtituta maiorum neglexerunt, & imperitæ aut cócitatæ multitudini iucundi eſſe voluerunt, omnes ferè Reip. pœnas aut præſenti morte, aut turpi exilio dependerũt. Quòd ſi apud Athenienſes, homines Græcos, longè à noſtrorum
hominum grauitate diſiunctos, non deerant, qui Remp. contra populi temeritatem 114
defenderent, cùm omnes, qui ita fecerant, è ciuitate eiicerentur: ſi Themiſtoclem illum conſeruatorem patriæ non deterruit à Rep. defendenda nec Milciadis calamitas, qui illam ciuitatem paulò antè ſeruarat: nec Ariſtidis fuga, qui vnus omnium iuſtiſſimus fuiſſe traditur: ſi poſtea ſummi eiuſdem ciuitatis viri, quos nominatim appellari non eſt neceſſe, propoſitis tot exemplis iracundiæ leuitatiſque popularis, tamen ſuam Rẽp. illam defenderunt: quid nos tandem facere debemus? primùm in ea ciuitate nati, vnde orta mihi grauitas & magnitudo animi videtur: tum in tanta gloria inſiſtentes, vt omnia humana leuiora videri debeant: deinde ad eam Remp. tuendã aggreſſi, quæ tanta dignitate eſt, vt eam defendentem occidere non aliud ſit, quàm oppugnantem
rerum potiri. homines Græci, quos antea nominaui, iniquè à ſuis ciuibus damnati at- 115
que expulſi, tamẽ, quia bene ſunt de ſuis ciuitatibus meriti, tãta hodie gloria ſunt non in Græcia ſolùm, ſed etiam apud nos, atque in cæteris terris, vt eos, à quibus illi oppreſſi ſunt, nemo nominet, horum calamitatem dominationi illorũ omnes anteponant. Quis Carthaginenſiũ pluris fuit Annibale conſilio, virtute, rebus geſtis, qui vnus cum tot imperatoribus noſtris per tot annos de imperio & de gloria decertauit? hũc ſui ciues è ciuitate eiecerũt: nos etiã hoſtẽ literis noſtris, & memoria videmus eſſe celebratũ.

Quare imitemur noſtros Brutos, Camillos, Ahalas, Decios, Curios, Fabricios, Maxi-
mos, Scipiones, Lentulos, AEmilios, innumerabiles alios, qui hanc Remp. ſtabiliuerũt,
quos equidem in deorum immortalium cœtu ac numero repono: amemus patriam,
116 pareamus Senatui: conſulamus bonis: præſenteis fructus negligamus: poſteritati &
gloriæ ſeruiamus: id eſſe optimum putemus, quod erit rectiſſimum: ſperemus quæ vo
lumus, ſed quod acciderit, feramus: cogitemus denique, corpus virorum fortium, ma-
gnorúmque hominum eſſe mortale, animi verò motus & virtutis gloriam ſempiter-
nam: neque hãc opinionem ſi in illo ſanctiſſimo Hercule conſecratam videmus, cuius
corpore ambuſto vitam eius, & virtutem immortalitas excepiſſe dicitur, minus exiſti-
memus eos, qui hanc tantam Remp. ſuis conſiliis aut laboribus aut auxerint, aut defen
derint, aut ſeruarint, eſſe immortalem gloriam conſecuturos. Sed me repentè Iudi-
ces, de fortiſſimorum & clariſſimorum ciuium dignitate & gloria dicentem, & plura
etiam dicere parantem, horum aſpectus in ipſo curſu orationis repreſſit. Video P. Se-
117 ſtium, meæ ſalutis, veſtræ auctoritatis, publicæ cauſæ defenſorem, propugnatorem, au-
ctorem, reum: video hunc prætextatum eius filium oculis lachrymantibus me intuen-
tem: video Milonem, vindicem noſtræ libertatis, cuſtodem ſalutis meæ, ſubſidium af-
flictæ Reipub. extinctorem domeſtici latrocinii, repreſſorem cædis quotidianæ, defen-
ſorem templorum atque tectorum, præſidium curiæ, ſordidatum & reum: video P. Lẽ-
tulum, cuius ego patrem deum ac parentem ſtatuo fortunæ, ac nominis mei, & fratris,
rerúmque noſtrarum, in hoc miſero ſqualore & ſordibus, cui ſuperior annus idem &
virilem patris, & prætextam populi iudicio togam dederit, hunc hoc anno in hac roga
rogationis iniuſtiſſimæ ſubitam acerbitatem pro patre fortiſſimo & clariſſimo ciue de-
118 precantem. Atque hic tot & talium ciuium ſqualor, hic luctus, hæ ſordes ſuſceptæ ſunt
propter vnum me, quia me defenderunt, quia meum caſum luctúmque doluerunt,
quia me lugenti patriæ, flagitanti Senatui, poſcenti Italiæ, vobis omnibus orantibus
reddiderunt. Quod tantum eſt in me ſcelus? quid tantopere deliqui illo, illo die, cùm
ad vos indicia, literas, confeſſiones communis exitii detuli? cùm parüi vobis? Ac ſi ſce-
leſtum eſt amare patriam, pertuli pœnarũ ſatis: euerſa domus eſt, fortunæ vexatæ, diſ-
ſipati liberi, raptata coniux: frater optimus incredibili pietate, amore inaudito, maxi-
mo in ſqualore volutatus eſt ad pedes inimiciſſimorum: ego pulſus aris, focis, diis pe-
natibus, diſtractus à meis, carui patria, quam (vti leuiſſimè dicam) certè texeram: per-
tuli crudelitatem inimicorum, ſcelus infidelium, fraudem inuidorum. Si hoc non eſt
119 ſatis, quòd hæc omnia deleta videntur reditu meo: multò mihi, multò, inquam, Iudi-
ces præſtat in eandem illam recidere fortunam, quàm tantam importare meis defen-
ſoribus & conſeruatoribus calamitatem. An ego in hac vrbe eſſe poſſum his pulſis, qui
me huius vrbis compotem fecerunt? non ero, non potero eſſe Iudices: neque hic vn-
quam puer, qui his lachrymis, qua ſit pietate, declarat, amiſſo patre ſuo propter me, me-
ipſum incolumem videbit: nec, quotieſcũque me viderit, ingemiſcet, ac peſtem ſuam,
& patris ſui ſeſe dicet videre. Ego verò vos in omni fortuna, quæcunque erit oblata, cõ-
plectar: nec me ab iis, quos meo nomine ſordidatos videtis, vnquam vlla fortuna di-
uellet: neque eæ nationes, quibus me Senatus commendauit, quibus de me gratias egit,
hunc exulem propter me ſine me videbunt. Sed hæc dii immortales, qui me ſuis tem-
plis aduenientem receperunt, ſtipatum ab his viris, & P. Lentulus Cos. atque ipſa Reſp.
120 qua nihil eſt ſanctius, veſtræ poteſtati Iudices commiſerunt. Vos hoc iudicio omnium
bonorum mentes confirmare, improborum reprimere poteſtis: vos his ciuibus vti
optimis, vos me reficere, & renouare Remp. poteſtis. Quare vos obteſtor atque obſe-
cro, vt, ſi me ſaluum eſſe voluiſtis, eos conſeruetis, per quos me recuperauiſtis.

In Vatinium,

ORATIO XXXIII.

SI, tua tantummodo Vatini quid indignitas poſtularet, ſpectare voluiſſem, feciſſem id, quod his vehementer placebat, vt te, cuius teſtimonium propter turpitudinẽ vitæ, ſordéſque domeſticas nullius momẽti putaretur, tacitus dimitterem. nemo enim horũ aut ita te refutãdum, vt grauem aduerſarium: aut ita rogandum, vt religioſum teſtem arbitrabatur. ſed fui paulò in te intemperãtior fortaſſe, quàm debui. Odio enim tui, in quo etſi omnes propter tuum in me ſcelus ſuperare debeo, tamẽ ab omnibus penè vincor, ſic ſum incitatus, vt cùm te non minus contemnerem, quàm odiſſem, tamen vexatũ potius, quàm deſpectum vellem dimittere. Quare ne tibi hũc honorem à me haberi fortè mirere, quòd interrogem, quem nemo congreſſu, nemo aditu, nemo ſuffragio, nemo ciuitate, nemo luce dignum putet: nulla me ad id cauſa impuliſſet, niſi vt ferocitatem tuam iſtam comprimerem, & audaciam frangerem, & loquacitatẽ pauciſſimis interrogationibus irretitã retardarem. Etenim debuiſti Vatini, etiam ſi falſò veniſſes in ſuſpicionem P. Seſtio, tamen mihi ignoſcere, ſi in tãto hominis de me optimè meriti periculo & tempori eius & voluntati parere voluiſſem: ſed heſterno pro teſtimonio eſſe mentitum, cùm affirmares nullum tibi omnino cum Albinouano ſermonem non modò de Seſtio accuſando, ſed nulla vnquam de re fuiſſe, paulò antè imprudens indicaſti, qui & T. Claudium tecum communicaſſe, & à te conſilium P. Seſtii accuſandi petiſſe, & Albinouanum, quem antea vix tibi notum eſſe dixiſſes, domum tuam veniſſe, multa tecum locutum, dixeris: denique conciones P. Seſtii ſcriptas, quas neque noſſet, neque reperire poſſet, te Albinouano dediſſe, eáſque in hoc iudicio eſſe recitatas. in quorum altero es confeſſus, à te accuſatores eſſe inſtructos & ſubornatos: in altero inconſtantiam tuam cùm leuitate, tum etiam periurio implicatam refelliſti: cùm, quem à te alieniſſimũ eſſe dixiſſes, eum domi tuæ fuiſſe: quem præuaricatorem eſſe ab initio iudicaſſes, ei te, quos rogaſſet, ad accuſandum libros dixeris dediſſe. Nimium eſt vehemens feróxque natura: non putas fas eſſe verbum ex ore exire cuiuſquam, quod non iucundum & honorificum ad aures tuas accedat. veniſti iratus omnibus: quod ego, ſimul ac te aſpexi, prius quàm loqui cœpiſti, cùm antè Gellius, nutricula ſeditioſorũ omnium, teſtimonium diceret, ſenſi atque prouidi. Repentè enim te, tãquam ſerpens è latibulis, oculis eminẽtibus, inflato collo, tumidis ceruicibus intuliſti. vt mihi renouatus ille tuus in te veterem meum amicum, ſed tamen tuum familiarem defenderim: cùm in hac ciuitate oppugnatio ſoleat, qua tu nunc vteris, nonnunquam, defenſio nunquam vituperari. Sed quæro à te, cur C. Cornelium nõ defenderem? num legem aliquam Cornelius contra auſpicia tulerit? num AEliam, num Fuſiam legem neglexerit? num Cõſuli vim attulerit? num armatis hominibus templum tenuerit? num interceſſorem vi deiecerit? num religiones polluerit, ærarium exhauſerit, Remp. compilarit? tua ſunt, tua ſunt hæc omnia. Cornelio eiuſmodi nihil obiectum eſt. codicem legiſſe dicebatur: defendebatur teſtibus collegis ſuis, non recitandi cauſa legiſſe, ſed recognoſcendi. Conſtabat tamen Cornelium conſilium illo die dimiſiſſe, interceſſioni paruiſſe. tu verò, cui Cornelii defenſio diſplicet, quam cauſam ad patronos tuos, aut quod os afferes, quibus iam præſcribis, quãto illis probro futurum ſit, ſi te defenderint, cùm tu mihi Cornelii defenſionem in maledictis obiiciendam putaris? Attamen hoc Vatini memẽto: paulò poſt iſtam defenſionem meam, quam tu bonis viris diſplicuiſſe dicis, me cùm vniuerſi populi R. ſumma voluntate, tum optimi cuiuſque ſingulari ſtudio magnificẽtiſſimè poſt hominum memoriam Conſulem factum: omniáque ea me pudenter viuendo conſecutum eſſe, quæ tu impudenter vaticinando ſperare te ſæpe dixiſti. Nã quòd mihi diſceſſum

obiecisti meum: & quòd horum,quibus ille dies acerbiſſimus fuit,qui idem tibi lætiſſi-
mus,luctum & gemitum renouare voluiſti:tantùm tibi reſpondeo,me,cùm tu,cæteræ-
que Reip.peſtes armorum cauſam quæreretis,& cùm per meum nomen fortunas locu
pletum diripere,ſanguinem principum ciuitatis exorbere,crudelitatem veſtrã,odiúm-
que diuturnum,quod in bonos iam inueteratum habebatis, ſaturare cuperetis,ſcelus &
1 furorem veſtrum cedendo maluiſſe frangere,quàm reſiſtendo. Quare peto à te,vt mi-
hi ignoſcas Vatini, cùm patriæ pepercerim, quam ſeruaram: & ſi ego te perditorem &
vexatorem Reip.fero, tu me cõſeruatorem & cuſtodem feras. Deinde eius viri diſceſ-
ſum increpas, quem vides omniũ ciuium deſiderio, ipſius denique Reip.luctu eſſe re-
uocatum? At enim dixiſti,non mea,ſed Reip. cauſa homines de meo reditu laboraſſe.
Quaſi verò quiſquam vir excellẽti animo in Remp. ingreſſus, optabilius quicquam ar-
bitretur,quàm ſe à ſuis ciuibus Reipub.cauſa diligi. ſcilicet aſpera mea natura, difficilis
aditus,grauis vultus,ſuperba reſponſa,inſolens vita: nemo humanitatem meam,nemo
conſuetudinem, nemo conſilium, nemo auxilium requirebat: cuius deſiderio(vt hæc
minima dicam)forum mœſtum, muta curia, omnia denique bonarum artium ſtudia
6 ſiluerunt.Sed nihil ſit factum mea cauſa:omnia illa S.C.populi iuſſa,Italiæ totius,cun-
ctarum ſocietatum, collegiorum omnium decreta de me, Reip. cauſa eſſe facta fatea-
mur. Quid ergo,homo imperitiſſime,ſolidæ laudis ac veræ dignitatis præſtantius mihi
potuit accidere?quid optabilius ad immortalitatẽ gloriæ,atque ad memoriam mei no-
minis ſempiternam, quàm omnes hoc ciues meos iudicare,ciuitatis ſalutem cum mea
vnius ſalute eſſe coniunctam? Quod quidem ego tibi reddo tuum. nam vt tu me cha-
rum eſſe dixiſti Senatui populóque R.non tam mea cauſa,quàm Reip.ſic ego te,quan-
quam ſis omni diritate atque immanitate teterrimus, tamen dico eſſe odio ciuitati non
tam tuo,quàm Reip.nomine. Atque vt aliquando ad te veniam,de me hoc ſit extremũ:
quid quiſque noſtrûm de ſe ipſe loquatur,non eſt ſanè requirendum:boni viri iudicẽt:
7 id eſt maximi momenti & põderis. Duo ſunt tempora,quibus noſtrorum ciuium ſpe-
ctentur iudicia de nobis:vnum honoris,alterum ſalutis.honos talis populi R. volunta-
te paucis eſt delatus,ac mihi:ſalus tãto ſtudio ciuitatis nemini reddita. De te autem ho
mines quid ſentiant,in honore experti ſumus, in ſalute expectamus. & vt me cum ho-
mine vno non ſolùm impudentiſſimo, atque infimo conferam, de te ipſo, homine &
arrogantiſſimo,& mihi inimiciſſimo,quæro Vatini: vtrum tandem putes huic ciuitati,
huic vrbi,his templis,ærario,curiæ,viris his,quos vides,horum bonis,fortunis,liberis,ci-
uibus,cæteris denique deorum immortaliũ delubris,auſpiciis,religionibus melius fuiſ-
ſe & præſtabilius,me ciuem in hac ciuitate naſci,an te? Cùm mihi hæc reſponderis, aut
ita impudenter,vt manus à te homines vix abſtinere poſſint: aut ita dolenter,vt aliquã-
8 do iſta ilia,quæ ſunt inflata,rumpantur: tũ memoriter reſpondeto ad ea,quæ de te ipſo
rogaro. Atque illud tenebricoſiſſimum tẽpus ineuntis ætatis tuæ patiar latere. licet im-
punè per me parietes in adoleſcentia perfoderis, vicinos compilaris, matrem verbera-
ris: habeat hoc præmium tua indignitas,vt adoleſcentiæ turpitudo obſcuritate & ſordi-
bus tuis obtegatur. Quæſturã petiſti cum P.Seſtio,cùm hic nihil loqueretur,niſi quod
agebat:tu de altero Conſulatu gerendo te diceres cogitare. Quæro abs te,teneáſne me-
moria,cùm P. Seſtius Quæſtor ſit cunctis ſuffragiis factus, tunc te vix, inuitis omnibus,
non populi beneficio,ſed Conſulis extremum adhæſiſſe.in eo magiſtratu,cùm tibi ma-
gno clamore aquaria prouincia ſorte obtigiſſet, miſſúſne ſis à me Conſule Puteolos, vt
inde aurum exportari,argentúmque prohiberes. in eo negotio, cùm te non cuſtodem
ad continendas,ſed portitorem ad partiendas merces miſſum putares: cúmque omnium
domos,apothecas, naues furaciſſimè ſcrutarere, hominéſque negotia gerentes iudiciis
9 iniquiſſimis irretires,mercatores è naui egredientes terreres,conſcendentes morarere:
teneáſne memoria tibi in conuentu Puteolis manus eſſe allatas: ad me Conſulem Pu-
teolanorum querelas eſſe delatas. poſt Quæſturã exieríſne Legatus in vlteriorem Hiſpa

niam C. Coſconio Procos. Cùm illud iter Hiſpanienſe pedibus ferè confici ſoleat, aut,
ſiquis nauigare velit, certa ſit ratio nauigandi: veneríſne in Sardiniam, atque inde in
Africam. fueríſne, quod ſine S.C. tibi facere non licuit, in regno Hiempſalis. fueríſne in
regno Maſtaneſoſi. veneríſne ad fretum per Mauritaniam. quem ſcias vnquam Lega-
tum Hiſpanienſem in illam prouinciam iſtis itineribus perueniſſe. Factus es Tribunus
pl. quid enim te de Hiſpanienſibus flagitiis tuis, ſordidiſſimíſq; furtis interrogem? Quæ-
ro abs te, primùm, quod genus improbitatis & ſceleris in eo magiſtratu prætermiſeris.
ac tibi iam inde præſcribo, ne tuas ſordes cum clariſſimorum virorum ſplendore per- 10
miſceas. ego te, quæcũque rogabo, de te ipſo rogabo: neque te ex ampliſſimi viri digni-
tate, ſed ex tuis tenebris extraham: omniáq; mea tela ſic in te coniicientur, vt nemo per
tuum latus (quod ſoles dicere) ſaucietur, in tuis pulmonibus ac viſceribus hærebunt. Et
quoniam omnium rerum magnarum à diis immortalibus principia ducuntur, volo vt
mihi reſpondeas tu, qui te Pythagoricum ſoles dicere, & hominis doctiſſimi nomẽ tuis
immanibus & barbaris moribus prætendere: quæ te tanta prauitas mentis tenuerit, qui
tãtus furor, vt, cùm inaudita ac neſaria ſacra ſuſceperis, cùm inferorum animas elicere,
cùm puerorum extis deos manes mactare ſoleas, auſpicia, quibus hæc vrbs condita eſt,
quibus omnis Reſp. atque imperium tenetur, contempſeris: initióque Tribunatus tui
Senatui denuntiaris, tuis actionibus Augurũ reſponſa, atque eius collegii arrogantiam 11
impedimento non futuram. ſecundum ea, quæro, ſeruaríſne in eo fidem: nunquando
tibi moram attulerit, quò minus concilium aduocares, legémq; ferres, quòd eo die ſci-
res de cælo eſſe ſeruatum. Et quoniam hic locus vnus eſt, quem tibi cum Cæſare cõmu-
nem eſſe dicas: ſeiungam te ab illo, non ſolùm Reip. cauſa, verùm etiam Cæſaris: ne qua
ex tua ſumma indignitate labes illius dignitati aſperſa videatur. Primùm quæro, num
tu Senatui cauſam tuam permittas, quod facit Cæſar. deinde, quæ ſit auctoritas eius, qui
ſe alterius facto, non ſuo defendat. deinde (erumpet enim aliquando ex me vera vox, &
dicam ſine cunctatione quod ſentio) ſi iam violẽtior aliqua in re C. Cæſar fuiſſet: ſi eum
magnitudo contentionis, ſtudium gloriæ, præſtans animus, excellens nobilitas aliquò
impuliſſet, quod in illo viro & tum ferendum eſſet, & maximis rebus, quas poſtea geſſit,
obliterãdum: id tu tibi furcifer ſumes, & Vatinii latronis ac ſacrilegi vox audietur, hoc 12
poſtulantis, vt idem ſibi cõcedatur quod Cæſari? Sic enim ex te quæro: Tribunus pl. fui-
ſti: ſeiunge te à Conſule. collegas habuiſti viros forteis nouem: ex his tres erant, quos tu
quotidie ſciebas de cælo ſeruare, quos irridebas, quos priuatos eſſe dicebas: de quibus
duos prætextatos ſedentes vides, te ædilitiam prætextam rogam, quam fruſtrà confece-
ras, vendidiſſe: tertium ſcis ex illo obſeſſo atque afflicto Tribunatu conſularem aucto-
ritatem hominem eſſe adoleſcentem conſecutum. Reliqui ſex fuerunt: ex quibus par-
tim planè tecum ſentiebant, partim medium quendam curſum tenebant. Omnes ha-
buerunt leges promulgatas: in his multas meus neceſſarius, etiam de mea ſententia, C.
Coſconius iudex noſter: quem, tu diſrũperis, cùm ædilitium vides. Volo vti mihi reſpon
deas, num quis ex toto collegio legẽ ſit auſus ferre præter vnum te. quæ tanta in te fue- 13
rit audacia, quæ tanta vis, vt, cùm tui nouem collegæ ſibi timendũ eſſe duxerint, id vnus
tu emerſus è cœno, omnium facilè omnibus rebus infimus, cõtemnendum, deſpicien-
dum, irridendum putares? num quem poſt vrbem conditam ſcias Tribunum pl. egiſſe
cum plebe, cùm conſtaret ſeruatum eſſe de cælo? Simul etiam illud volo vti reſpõdeas,
cùm te Tribuno pl. eſſet etiam tum in Rep. lex AElia & Fuſia, quæ leges ſæpenumero
tribunitios furores debilitarunt & repreſſerunt, quas cõtra præter te nemo vnquam eſt
facere conatus: quæ quidem leges anno pòſt ſedentibus in templo duobus non Conſu-
libus, ſed proditoribus huius ciuitatis, ac peſtibus, vnà cum auſpiciis, cum interceſſioni-
bus, cum omni iure publico conflagrauerunt: ecquando dubitaris contra eas leges cum
plebe agere, & conſilium conuocare. Num quem ex omnibus Tribunis pl. quicunque 14
ſeditioſi fuerint, tam audacem audieris fuiſſe, vt vnquam cõtra legem AEliam, aut Fu-

ſiam concilium conuocaret: Quæro illud etiam ex re, conatúſne ſis, volueríſne, deni-
que cogitaris, (eſt enim res eiuſmodi, vt ſi tibi modò in menrem venir, nemo ſit, qui
te vllo cruciatu eſſe indignum putet) cogitaríſne in illo tuo intolerabili non regno
(nam cupis id audire) ſed latrocinio Augur fieri in Q. Metelli locum, vt, quicunque
te aſpexiſſet, duplicem dolorem gemitúmque ſuſciperet, & ex deſiderio clariſſimi &
fortiſſimi ciuis, & ex honore rurpiſſimi atquc improbiſſimi. adeóne non labeſactam
Remp. te Tribuno, neque conquaſſaram ciuitatem, ſed captá hanc vrbem atque euer-
ſam putaris, vt Augurem Vatinium ferre poſſemus? Hoc loco quæro, ſi, id quod cócu-
pieras, Augur factus eſſes: in qua tua cogitatione nos, qui te oderamus, vix dolorem
15 ferebamus: illi autem, quibus eras in deliciis, vix riſum tenebant: ſed quæro, ſi ad cæte-
ra vulnera, quibus putaſti Remp. deleri, hanc quoque mortiferam plagam inflixiſſes
Auguratus tui, vtrum decreturus fueris id, quod Augures omnes vſque ab Romulo
decreuerunt, Ioue fulgente cum populo agi neſas eſſe, an, quia tu ſemper ſic egiſſes,
auſpicia fueris Augur diſſoluturus. Ac ne diutius loquar de Auguratu tuo, quòd inui-
tus facio, vt recorder ruinas Reipub. neque enim tu vnquam ſtante non modò maie-
ſtate horum, ſed etiam vrbe te Augurem fore putaſti. Veruntamen vt ſomnia tua re-
linquam, ad ſcelera veniam, volo vti mihi reſpondeas: cùm M. Bibulum Conſulem
non dicam bene de Rep. ſentientem, ne tu mihi homo potens iraſcare, qui ab eo diſ-
ſenſiſti: ſed hominem certè nuſquam progredientem, nihil in Repub. molientem, rá-
tum animo ab actionibus tuis diſſentienrem, cùm eum tu Conſulem in vincula duce-
16 res, & à rabula Valeria collegæ rui mitri iuberent: feceríſne ante roſtra pontem conti-
nuatis tribunalibus, per quem Conſul populi R. moderatiſſimus & conſtantiſſimus,
ſublato auxilio, excluſis amicis, vi perditorum hominum incitata, turpiſſimo miſer-
rimóque ſpectaculo nõ in carcerem, ſed ad ſupplicium & ad necem duceretur. Quæ-
ro, num quis ante te tam fuerit neſarius, qui id fecerit, vt ſciamus, vtrum veterum
facinorum ſis imitator, an inuentor nouorum. idémque tu, cum his atque huiuſmo-
di conſiliis ac facinoribus, nomine C. Cæſaris clementiſſimi atque optimi viri, ſcelere
verò atque audacia tua M. Bibulum foro, curia, remplis, locis publicis omnibus expu-
liſſes, incluſum domi contineres: cúmque non maieſtate imperii, nõ iure legum, ſed
ianuæ præſidio, & parietum cuſtodiis Conſulis vira regeretur: miſeríſne viatorem, qui
M. Bibulum domo vi extraheret, vt, quod in priuatis ſemper eſt ſeruatum, id te Tribu-
17 no pl. Conſuli domus exilium eſſe non poſſet. ſimúlque mihi reſpondeto, tu qui nos,
qui de communi ſalute conſentimus, tyrannos vocas, fueríſne non Tribunus pl. ſed
intolerádus ex cœno neſcio quo, atque ex tenebris tyrannus. Qui primũ eam Remp.
quæ auſpiciis inuentis conſtituta eſt, iiſdem auſpiciis ſublaris conarere peruertere:
deinde ſanctiſſimas leges, AEliam & Fuſiam dico, quæ in Gracchorum ferocitare, & in
audacia Saturnini, & in colluuione Druſi, & in conrentione Sulpirii, & in cruore Cin-
nano, & inter Syllana arma vixerunt, ſolus conculcaris, ac pro nihilo putaris: qui Cõ-
ſulem morti obieceris, incluſum obſederis, extrahere ex ſuis tectis conatus ſis: qui in
eo magiſtratu non modò emerſeris ex mendicitare, ſed etiam diuitiis nos iam tuis ter
reas: fueríſne ranta crudelitate, vt delectos viros, & principes ciuitatis tollere & delere
18 tua rogatione coneris. Cùm L. Vectium, qui in Senatu confeſſus eſſet cum telo fuiſſe,
Cn. Pompeio, ſummo & clariſſimo ciui, ſuis manibus necem afferre voluiſſe, in con-
cionem produxeris, indicem in Roſtris, in illo, inquam, augurato remplo ac loco col
locaris, quò auctoritatis exquirẽdæ cauſa cæteri Tribuni pl. principes ciuitatis produ-
cere conſueuerunt: ibi tu indicem Vectium linguam, & vocem ſuam ſceleri, & menti
ruæ præbere voluiſti?: dixeritne L. Vectius in concione tua rogatus à te, ſe auctores &
impulſores, & ſocios habuiſſe ſceleris illius eos viros, quibus è ciuitate ſublatis, quod
tu eo tempore moliebare, ciuiras ſtare non poſſet. M. Bibulum, cuius incluſione con-
tentus non eras, interficere volueras, ſpoliaueras Cõſulatu, patria priuare cupiebas. L.

Lucullum, cuius tu rebus geſtis, quòd ipſe ad imperatorias laudes à puero videlicet
ſpectaras, vehementius inuidebas. C. Curionem, perpetuum hoſtem improborum o-
mnium, auctorem publici conſilii, libertate communi tuenda maximè liberum, cum
filio principe iuuentutis, cum Rep. coniunctiore etiam, quàm ab illa ætate poſtulan-
dum fuit, delere voluiſti. L. Domitium, cuius dignitas & ſplendor perſtringebat credo
oculos Vatinii, quem tu propter cõmune odium in bonos oderas, in poſterum autẽ
propter omnium ſpem, quæ de illo eſt, atque erat, antè aliquantò timebas. L. Lentulũ,
hunc iudicem noſtrum, flaminem Martialem, quòd erat eo tempore Gabinii tui com
petitor, eiuſdem Vectii indicio opprimere voluiſti. qui ſi tum illam labem, peſtémque
vicifſet, quod ei tuo ſcelere non licuit, Reſp. victa non eſſet. huius etiam filium eodem
indicio & crimine ad patris interitum aggregare voluiſti. L. Paulum, qui tum Quæ-
ſtor Macedoniam obtinebat, quem ciuẽ? quem virum? qui duos nefarios patriæ pro-
ditores, domeſticos hoſtes legibus exterminarat, hominem ad conſeruandam Remp.
natum, in idem Vectii indicium, atque in eundem hunc numerum cógregaſti. Quid
ego de me querar, qui etiam gratias tibi agere debeo, quòd me ex fortiſſimorum ciuiũ
numero ſeiungendum non putaris? Sed qui fuit ille tantus furor tuus, vt, cùm iam Ve
ctius ad arbitrium tuum peroraſſet, & ciuitatis lumina notaſſet, deſcẽdiſſétque de Ro-
ſtris, eum repentè reuocares, colloquerere populo R. vidente: deinde, interrogares ec-
quoſnam alios poſſet nominare? inculcaríſne, vt C. Piſonem generum meum nomi-
naret? qui in ſumma copia optimorum adoleſcentium, pari continentia, virtute, pie-
tate reliquit neminem: itémque M. Laterenſem, hominem dies ac noctes de laude, &
de Rep. cogitantem? promulgaríſne impuriſſimè & perditiſſimè hoſtis quæſtionem
de tot ampliſſimis & talibus viris indici Vectio præmia ampliſſima? quibus rebus om-
nium mortalium non voluntate, ſed conuitio repudiatis, fregeríſne in carcere ceruī-
ces ipſi illi Vectio, nequod indiciũ corrupti indicii extaret, eiúſque ſceleris in te ipſum
quæſtio flagitaretur? Et quoniam crebrò vſurpas legem te de alternis conſiliis reii-
ciendis tuliſſe: vt omnes intelligant te ne rectè quidem facere ſine ſcelere potuiſ-
ſe, quæro, cùm lex eſſet æqua promulgata initio magiſtratus, multas etiam alias
tuliſſes, expectaríſne dum C. Antonius reus fieret apud Cn. Lentulum & Q. Clau- 16
dium: &, poſteaquam ille eſt reus factus, ſtatim tuleris in eum, qui tuam poſt legem
reus factus eſſet, vt homo conſularis excluſus miſer puncto temporis ſpoliaretur
beneficio, & æquitate legis tuæ. Dices familiaritatem tibi fuiſſe cum Q. Maxi-
mo: præclara defenſio facinoris tui. Nam Maximi quidem ſumma laus eſt, ſum-
ptis inimicitiis, ſuſcepta cauſa, quæſitore, conſilio delecto, commodiorem inimi-
co ſuo contentionem reiectionis dare noluiſſe: nihílque Maximus fecit alienum
aut ſua virtute, aut illis viris clariſſimis, Paulis, Maximis, Africanis: quorum glo-
riam huius virtute renouatam non modò ſperamus, verumetiam iam videmus. tua
fraus, tuum maleficium, tuum ſcelus illud eſt, te id, quod promulgaſſes miſericor-
diæ nomine, ad crudelitatis tempus diſtuliſſe. Ac nunc quidem C. Antonius hac vna 17
re miſeriam ſuam conſolatur, quòd imagines patris & fratris ſui, fratríſque filiam
non in familia, ſed in carcere collocatas audire maluit, quàm videre. Et quoniam
pecunias aliorum deſpicis, de tuis diuitiis intolerantiſſimè gloriaris: volo vti mihi
reſpondeas, feceríſne fœdera Tribunus pleb. cum ciuitatibus, cum Regibus, cum Te-
trarchis: erogaríſne pecunias ex ærario tuis legibus: eripueríſne partes illo tempo-
re chariſſimas partim à Cæſare, partim à publicanis. quæ cùm ita ſint, quæro ex te,
ſiſne ex pauperrimo diues factus illo ipſo anno, quo lex lata eſt de pecuniis repetun-
dis acerrima: vt omnes intelligere poſſent, à te non modò noſtra acta, quos tyran-
nos vocas, ſed etiam amiciſſimi tui legem eſſe contemptam. Apud quem tu etiam 18
nos criminari ſoles, qui illi ſumus amiciſſimi: cùm tu ei contumelioſiſſimè to-
ties malè dicas, quoties illi affinem te eſſe dicis. Atque illud etiam ſcire ex te cupio,

quo conſilio,aut qua mente ſeceris,vt in epulo Q. Arii familiaris mei cum toga pulla
accumberes.quem vnquã videris,quem audieris,quo exemplo,quo more feceris. Di-
ces,ſupplicationes te illas non probaſſe. optimé. nullæ fuerint ſupplicationes. vidéſne
me nihil de anni illius cauſa, nihil de eo, quod tibi cum ſummis viris cõmune eſſe vi-
deatur,ſed de tuis propriis ſceleribus ex te quærere? nulla ſupplicatio fuerit. cedò, quis
vnquam cœnauit atratus? ita enim illud epulum eſt funebre,vt munus ſit funeris,epulæ
14 quidem ipſæ dignitatis. Sed omitto epulum,populi R. feſtum diem,argẽto,veſte,omni
apparatu,ornatúque viſendo: quis vnquam in luctu domeſtico,quis in funere familiari
cœnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti, præter te, toga pulla vnquam data eſt?
cùm tot hominum millia accumberent, cùm ipſe epuli dominus Q. Arius albatus eſ-
ſet,tu in templum Caſtoris te cum C. Fidulo atrato,cæteriſq; tuis furiis funeſtum intuli-
ſti.quis tum non ingemuit? quis non doluit Reip. caſum? quis ſermo alius in illo epulo
fuit,niſi hanc tantam & tam grauem ciuitatem ſubiectam eſſe nõ modò furori,verùm
etiam irriſioni tuæ? hunc tu morem ignorabas? nunquam epulum videras? nunquã puer
aut adoleſcens inter coæuos fueras? Fauſti adoleſcentis nobiliſſimi paulò antè ex epulo
magnificentiſſimo famem illam veterem tuam non expleras? quem accumbere atra-
tum videras dominum cum toga pulla & eius amicos ante conuiuium? quæ te tanta te-
15 nuit amentia,vt,tu niſi id feciſſes,quod fas non fuit, niſi violaſſes templum Caſtoris,no-
men epuli,oculos ciuium, morem veterem,eius,qui te inuitarat auctoritatem, parum
putares teſtificatum eſſe, ſupplicationes te illas non probare? Quæro illud etiam ex te,
quod priuatus admiſiſti: in quo certè iam tibi dicere non licebit, cum clariſſimis viris
cauſam tuam eſſe coniunctã: poſtularíſne ſis lege Licinia & Iulia: edixerítne C. Mem-
mius Prætor ex ea lege,vt adeſſes die triceſimo. Cùm is dies veniſſet, feceríſne, quod in
hac Rep. non modò factum antea nunquã eſt,ſed in omni memoria ſit omnino inau-
ditum: appellaríſne Tribunos pl. ne cauſam diceres, leuius dixi (quãquam id ipſum eſ-
ſet & nouum & non ferendum) ſed appellaríſne nominatim peſtem illius anni, furiam
patriæ,tempeſtatem Reip. Clodium. qui tamen cum iure,cum more,cum poteſtate iu-
dicium impedire non poſſet,rediit ad illam vim & furorem ſuum,ducémque ſe militi-
16 bus tuis præbuit. In quo ne quid à me dictum in te potius putes,quàm abs te eſſe quæſi-
tum,nullum onus imponam mihi teſtimonii: quæ mihi breui tempore ex eodem iſto
loco video eſſe dicenda,ſeruabo: téque non arguam, ſed,vt in cæteris rebus feci, roga-
bo. Quæro ex te Vatini,num quis in hac ciuitate poſt vrbem cõditam Tribunos pl. ap-
pellarit,ne cauſam diceret: num quis reus in tribunal ſui quæſitoris aſcenderit,eúmque
vi deturbarit,ſubſellia diſſiparit,vrnas deleuerit: eas deniq; omnes res in iudicio diſtur-
bando commiſerit,quarũ rerum cauſa iudicia ſunt cõſtituta. ſciáſne tum fugiſſe Mem-
mium: accuſatores eſſe tuos de tuis tuorúmque manibus ereptos: iudices quæſtionum
de proximis tribunalibus eſſe depulſos: in foro, in luce, inſpectante pop. R. quæſtio-
nem,magiſtratus,morem maiorum,leges,iudices,reum,pœnam eſſe ſublatã: hæc om-
17 nia ſciáſne diligentia C. Memmii publicis tabulis eſſe notata atque teſtata? Atque illud
etiam quæro,quòd,poſteaquã es poſtulatus,ex Legatione redieris,ne quis te iudicia defu-
gere arbitraretur: téque,cùm tibi, vtrum velles,liceret,dictitaris cauſam dicere maluiſ-
ſe: qui conſentaneũ fuerit, cùm Legationis perfugio vti noluiſſes,appellatione impro-
biſſima te ad auxilium nefarium confugiſſe. Et quoniam Legationis tuæ facta men-
tio eſt,volo etiã audire de te,quo tandem S.C. legatus ſis. de geſtu intelligo quid reſpon
deas: tua lege dicis. E'ſne igitur patriæ certiſſimus parricida? ſperáſne id,vt Patres Con-
ſcripti ex Rep. funditus tollerentur? ne hoc quidem Senatui relinquebas, quod nemo
vnquam ademit,vt Legati ex eius ordinis auctoritate legarentur? adeóne tibi ſordidum
conſilium publicum viſum eſt,adeò afflictus Senatus, adeò miſera & proſtrata Reſp. vt
18 non nuntios pacis ac belli,non curatores,non interpretes,non bellici conſilii auctores,
non miniſtros muneris prouincialis Senatus more maiorum deligere poſſet? Eripueras

Lucullum, cuius tu rebus geſtis, quòd ipſe ad imperatorias laudes à puero videlicet ſpectaras, vehementius inuidebas. C. Curionem, perpetuum hoſtem improborum omnium, auctorem publici conſilii, libertate communi tuenda maximè liberum, cum filio principe iuuentutis, cum Rep. coniunctiore etiam, quàm ab illa ætate poſtulandum fuit, delere voluiſti. L. Domitium, cuius dignitas & ſplendor perſtringebat credo oculos Vatinii, quem tu propter cõmune odium in bonos oderas, in poſterum autẽ propter omnium ſpem, quæ de illo eſt, atque erat, antè aliquantò timebas. L. Lentulũ, hunc iudicem noſtrum, flaminem Martialem, quòd erat eo tempore Gabinii tui competitor, eiuſdem Vectii indicio opprimere voluiſti. qui ſi tum illam labem, peſtémque viciſſet, quod ei tuo ſcelere non licuit, Reſp. victa non eſſet. huius etiam filium eodem indicio & crimine ad patris interitum aggregare voluiſti. L. Paulum, qui tum Quæſtor Macedoniam obtinebat, quem ciuẽ? quem virum? qui duos neſarios patriæ proditores, domeſticos hoſtes legibus exterminarat, hominem ad conſeruandam Remp. natum, in idem Vectii indicium, atque in eundem hunc numerum cõgregaſti. Quid ego de me querar, qui etiam gratias tibi agere debeo, quòd me ex fortiſſimorum ciuiũ numero ſeiungendum non putaris? Sed qui fuit ille tantus furor tuus, vt, cùm iam Vectius ad arbitrium tuum peroraſſet, & ciuitatis lumina notaſſet, deſcẽdiſſétque de Roſtris, eum repentè reuocares, colloquerere populo R. vidente: deinde, interrogares ecquoſnam alios poſſet nominare? inculcaríſne, vt C. Piſonem generum meum nominaret? qui in ſumma copia optimorum adoleſcentium, pari continentia, virtute, pietate reliquit neminem: itémque M. Laterenſem, hominem dies ac noctes de laude, & de Rep. cogitantem? promulgaríſne impuriſſimè & perditiſſimè hoſtis quæſtionem de tot ampliſſimis & talibus viris indici Vectio præmia ampliſſima? quibus rebus omnium mortalium non voluntate, ſed conuitio repudiatis, fregeríſne in carcere ceruices ipſi illi Vectio, ne quod indiciũ corrupti indicii extaret, eiúſque ſceleris in te ipſum quæſtio flagitaretur? Et quoniam crebrò vſurpas legem te de alternis conſiliis reiiciendis tuliſſe: vt omnes intelligant te ne rectè quidem facere ſine ſcelere potuiſſe, quæro, cùm lex eſſet æqua promulgata initio magiſtratus, multas etiam alias tuliſſes, expectaríſne dum C. Antonius reus fieret apud Cn. Lentulum & Q. Claudium: &, poſteaquam ille eſt reus factus, ſtatim tuleris in eum, qui tuam poſt legem reus factus eſſet, vt homo conſularis excluſus miſer puncto temporis ſpoliaretut beneficio, & æquitate legis tuæ. Dices familiaritatem tibi fuiſſe cum Q. Maximo: præclara defenſio facinoris tui. Nam Maximi quidem ſumma laus eſt, ſumpris inimicitiis, ſuſcepta cauſa, quæſitore, conſilio delecto, commodiorem inimico ſuo contentionem reiectionis dare noluiſſe: nihílque Maximus fecit alienum aut ſua virtute, aut illis viris clariſſimis, Paulis, Maximis, Africanis: quorum gloriam huius virtute renouatam non modò ſperamus, verumetiam iam videmus. tua fraus, tuum maleficium, tuum ſcelus illud eſt, te id, quod promulgaſſes miſericordiæ nomine, ad crudelitatis tempus diſtuliſſe. Ac nunc quidem C. Antonius hac vna re miſeriam ſuam conſolatur, quòd imagines patris & fratris ſui, fratríſque filiam non in familia, ſed in carcere collocaras audire maluit, quàm videre. Et quoniam pecunias aliorum deſpicis, de tuis diuitiis intolerantiſſimè gloriaris: volo vti mihi reſpondeas, feceríſne fœdera Tribunus pleb. cum ciuitatibus, cum Regibus, cum Tetrarchis: erogaríſne pecunias ex ærario tuis legibus: eripueríſne partes illo tempore chariſſimas parrim à Cæſare, partim à publicanis. quæ cùm ita ſint, quæro ex te, ſíſne ex pauperrimo diues factus illo ipſo anno, quo lex lata eſt de pecuniis repetundis acerrima: vt omnes intelligere poſſent, à te non modò noſtra acta, quos tyrannos vocas, ſed etiam amiciſſimi tui legem eſſe contemptam. Apud quem tu etiam nos criminari ſoles, qui illi ſumus amiciſſimi: cùm tu ei contumelioſiſſimè toties malè dicas, quoties illi affinem te eſſe dicis. Atque illud etiam ſcire ex te cupio,

quo conſilio,aut qua mente feceris,vt in epulo Q. Arii familiaris mei cum toga pulla
accumberes.quem vnquã videris,quem audieris,quo exemplo,quo more feceris. Di-
ces,ſupplicationes te illas non probaſſe. optimè. nullæ fuerint ſupplicationes. vidéſne
me nihil de anni illius cauſa, nihil de eo, quod tibi cum ſummis viris cõmune eſſe vi-
deatur,ſed de tuis propriis ſceleribus ex te quærere? nulla ſupplicatio fuerit. cedò, quis
vnquam cœnauit atratus?ita enim illud epulum eſt funebre,vt munus ſit funeris,epulæ
14 quidem ipſæ dignitatis.Sed omitto epulum,populi R.feſtum diem,argẽto,veſte,omni
apparatu,ornatúque viſendo:quis vnquam in luctu domeſtico,quis in funere familiari
cœnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti, præter te, toga pulla vnquam data eſt?
cùm tot hominum millia accumberent, cùm ipſe epuli dominus Q. Atius albatus eſ-
ſet,tu in templum Caſtoris te cum C.Fidulo atrato,cæteríſq; tuis furiis funeſtum intuli-
ſti.quis tum non ingemuit? quis non doluit Reip.caſum? quis ſermo alius in illo epulo
fuit,niſi hanc tantam & tam grauem ciuitatem ſubiectam eſſe nõ modò furori,verùm
etiam irriſioni tuæ?hunc tu morem ignorabas?nunquam epulum videras?nunquã puer
aut adoleſcens inter coquos fueras?Fauſti adoleſcentis nobiliſſimi paulò antè ex epulo
magnificentiſſimo famem illam veterem tuam non expleras? quem accumbere atra-
tum videras dominum cum toga pulla & eius amicos ante conuiuium?quæ te tanta te-
15 nuit amentia,vt,tu niſi id feciſſes,quod fas non fuit, niſi violaſſes templum Caſtoris,no-
men epuli,oculos ciuium, morem veterem,eius,qui te inuitarat auctoritatem, parum
putares teſtificatum eſſe, ſupplicationes te illas non probare? Quæro illud etiam ex te,
quod priuatus admiſiſti: in quo certè iam tibi dicere non licebit, cum clariſſimis viris
cauſam tuam eſſe coniunctã: poſtulatúſne ſis lege Licinia & Iulia: edixerítne C.Mem-
mius Prætor ex ea lege,vt adeſſes die triceſimo. Cùm is dies veniſſet, feceríſne, quod in
hac Rep.non modò factum antea nunquã eſt,ſed in omni memoria ſit omnino inau-
ditum: appellaríſne Tribunos pl.ne cauſam diceres, leuius dixi(quãquam id ipſum eſ-
ſet & nouum & non ferendum) ſed appellaríſne nominatim peſtem illius anni, furiam
patriæ,tempeſtatem Reip.Clodium.qui tamen cum iure,cum more,cum poteſtate iu-
dicium impedire non poſſet,rediit ad illam vim & furorem ſuum,ducémque ſe militi-
16 bus tuis præbuit. In quo ne quid à me dictum in te potius putes,quàm abs te eſſe quæſi-
tum,nullum onus imponam mihi teſtimonii: quæ mihi breui tempore ex eodem iſto
loco video eſſe dicenda,ſeruabo: téque non arguam, ſed,vt in cæteris rebus feci, roga-
bo.Quæro ex te Vatini,num quis in hac ciuitate poſt vrbem cõditam Tribunos pl. ap-
pellarit,ne cauſam diceret: num quis reus in tribunal ſui quæſitoris aſcenderit,eúmque
vi deturbarit,ſubſellia diſſiparit,vrnas deiecerit: eas deniq; omnes res in iudicio diſtur-
bando commiſerit,quarũ rerum cauſa iudicia ſunt cõſtituta.ſciáſne tum fugiſſe Mem-
mium: accuſatores eſſe tuos de tuis tuorúmque manibus ereptos: iudices quæſtionum
de proximis tribunalibus eſſe depulſos: in foro, in luce, inſpectante pop. R. quæſtio-
nem,magiſtratus,morem maiorum,leges,iudices,reum,pœnam eſſe ſublatã:hæc om-
17 nia ſciáſne diligentia C. Memmii publicis tabulis eſſe notata atque teſtata? Atque illud
etiam quæro,quòd,poſteaquã es poſtulatus,ex Legatione redieris,nequis te iudicia deſu
gere arbitraretur: téque,cùm tibi, vtrum velles,liceret,dictitaris cauſam dicere maluiſ-
ſe: qui conſentaneũ fuerit, cùm Legationis perfugio vti noluiſſes,appellatione impro-
biſſima te ad auxilium nefarium confugiſſe. Et quoniam Legationis tuæ facta men-
tio eſt,volo etiã audire de te,quo tandem S.C.legatus ſis. de geſtu intelligo quid reſpon
deas: tua lege dicis. Eſne igitur patriæ certiſſimus parricida? ſperáſne id,vt Patres Con-
ſcripti ex Rep. funditus tollerentur? ne hoc quidem Senatui relinquebas, quod nemo
vnquam ademit,vt Legati ex eius ordinis auctoritate legarentur? adeóne tibi ſordidum
conſilium publicum viſum eſt,adeò afflictus Senatus, adeò miſera & proſtrata Reſp.vt
18 non nuntios pacis ac belli,non oratores,non interpretes,non bellici conſilii auctores,
non miniſtros muneris prouincialis Senatus more maiorum deligere poſſet? Eripueras

Senatui prouinciæ decernendæ poteſtatem, imperatoris deligendi iudicium, ærarij diſpenſationem: quæ nunquam ſibi populus R. apperiuit, qui nunquam hæc à ſummi conſilii gubernatione auferre conatus eſt. Age, factum eſt horum aliquid in aliis, rarò, ſed tamen factum eſt, vt populus deligeret imperatorem. Quis Legatos vnquam audiuit ſine S.C? ante te nemo, pòſt continuò fecit idem in duobus prodigiis Reip. Clodius. quò etiam maiore es malo mactandus, quòd non ſolùm facto tuo, ſed etiam exemplo Remp. vulneraſti: neque tãtum es improbus ipſe, ſed etiam alios docere voluiſti. Atque illud etiam audire à te cupio, quare, cùm ego legem de ambitu tulerim ex S.C. tulerim ſine vi, tulerim ſaluis auſpiciis, tulerim ſalua lege AElia & Fuſia, tu eam eſſe legem non putes: præſertim cùm ego legibus tuis, quoquo modo latæ ſint, paream? Cùm mea lex dilucidè vetet, biẽnio, quo quis petat, petiturúſue ſit, gladiatores dare, niſi ex teſtamento præſtituta die: quæ tanta in te ſit amentia, vt in ipſa petitione gladiatores audeas dare? num quem putes illius tui certiſſimi gladiatoris ſimilem Tribunũ pleb. poſſe reperiri, qui ſe interponat, quò minus reus mea lege fias? Ob haſce omnes res ſciáſne te ſeueriſſimorum hominum Sabinorum, fortiſſimorum virorum Marſorũ & Pelignorum, tribulium tuorum iudicio notatum, nec poſt Romam conditam, præter te, tribulem quenquam tribũ Sergiam perdidiſſe? Ac ſi hæc omnia contemnis ac deſpicis, quòd ita tibi perſuaſeris, vt palàm dictitas, te diis hominibúſque inuitis, amore in te incredibili quodam C. Cæſaris omnia, quæ velis conſecuturum: ecquid audieris, ecquíſnam tibi dixerit C. Cæſarem nuper Aquileiæ, cùm de quibuſdam eſſet mẽtio facta, dixiſſe C. Alfium præteritum permoleſtè tuliſſe, quòd in homine ſummam fidem probitatémque cognoſſet: grauitérque etiam ſe ferre, Prætorem aliquem eſſe factum, qui à ſuis rationibus diſſenſiſſet. tum quæſiſſe quendam, de Vatinio quemadmodũ ferret: ipſum reſpondiſſe, Vatinium in Tribunatu gratis nihil feciſſe, qui omnia in pecunia poſuiſſet, honore animo æquo carere debere. Quòd ſi ipſe, qui te ſuæ dignitatis augendæ cauſa, periculo tuo, nullo ſuo delicto ferri præcipitem eſt facilè paſſus, tamen te omni honore indigniſſimum iudicat: ſi te vicini, ſi affines, ſi tribules ita oderũt, vt repulſam tuam triumphum ſuum duxerint: ſi nemo aſpicit, quin ingemiſcat: nemo mentionem facit, quin execretur: ſi vitant, fugiunt, audire de te nolunt: cùm viderunt, tanquã auſpicium malum deteſtantur: ſi cognati reſpuunt, tribules execrantur, vicini metuunt, affines erubeſcunt, ſtrumæ denique ab ore improbo demigrarunt, & aliis iam ſe locis collocarũt: ſi es odium publicum populi, Senatus, vniuerſorum hominũ: quid eſt, quamobrem Præturam potius exoptes, quàm mortẽ, præſertim cùm popularem te velis eſſe, neque vlla in re populo gratius facere poſſis? Sed vt aliquando audiamus, quàm copioſè ad interrogata reſpondeas: concludam iam interrogationem meam, téque in extremo pauca de ipſa cauſa rogabo. Quæro, quæ tanta in te vanitas, tanta leuitas fuerit, vt in hoc iudicio T. Annium iiſdem verbis laudares, quibus eũ laudare & boni viri & boni ciues conſueuerunt, cùm in eundem nuper ab eadem illa teterrima furia productus ad populum cupidiſſimè falſum teſtimonium dixeris. An erit hæc optio & poteſtas tua, vt cùm Clodianas operas & facinoroſorũ hominum, & perditorum manum videris, Milonem dicas, id quod in concione dixiſti, gladiatoribus & beſtiariis obſediſſe Remp. cùm autem ad tales viros veneris, non audeas ciuem ſingulari virtute, fide, conſtãtia vituperare? Sed cùm T. Annium tantopere laudes, & clariſſimo viro nonnullam laudatione tua labeculam aſpergas (in illorum enim numero mauult T. Annius eſſe, qui à te vituperantur) verùm etiam quæro cùm in Rep. adminiſtranda T. Annio cum P. Seſtio cõſiliorum omnium ſocietas fuerit (id quod non ſolùm bonorum, verumetiam improborum iudicio declaratum eſt. eſt enim reus vterque ob eandem cauſam, & eodem crimine: alter die dicta ab eo, quem tu vnum improbiorem eſſe, quàm te, nunquam ſoles confiteri: alter tuis conſiliis, illo tamen adiuuante) quæro, quî poſſis eos, quos crimine coniungis, teſtimonio diſiungere. Extremum illud eſt, quod mihi abs te reſpõderi velim: cùm multa

in Albinouanũ de præuaricatione diceres,dixeríſne,nec tibi placuiſſe, nec oportuiſſe » Seſtium de vi reum fieri:quauis lege,quouis crimine accuſandum potius fuiſſe. etiam illud dixeris,cauſam Milonis fortiſſimi viri coniunctam cum hoc exiſtimari:quæ pro me à Seſtio facta ſint,bonis eſſe grata. Non coarguo inconſtantiam orationis ac teſtimonii tui·quas enim huius actiones probatas bonis eſſe dicis,in eas pluribus verbis teſtimonium dixiſti : quicum autem eius cauſam periculúmque coniungis , eum ſummis laudibus extuliſti. Sed hoc quæro,num P. Seſtium, qua lege accuſandum omnino fuiſſe negas , ea lege condemnari putes oportere. aut ſi te in teſtimonio conſuli noles,nequid tibi auctoritatis à me tributum eſſe videatur,dixeríſne in eum teſtimonium de vi,quem negaris reum omnino de vi fieri debuiſſe.

Pro M. Cælio,

ORATIO XXXIIII.

1 SIQVIS Iudices fortè nunc adſit ignarus legum,iudiciorum, cõſuetudinis noſtræ, miretur profectò quæ ſit tãta atrocitas huiuſce cauſæ,quòd diebus feſtis ludíſque publicis,omnibus negotiis forenſibus intermiſſis, vnum hoc iudicium exerceatur : nec dubitet quin tanti facinoris reus arguatur,vt eo neglecto ciuitas ſtare non poſſit. Idem cùm audiat eſſe legem, quæ de ſeditioſis cõſceleratíſque ciuibus, qui armati Senatum obſederint,magiſtratibus vim attulerint, Remp. oppugnarint,quotidie quæri iubeat:legem non improbet,crimen,quod verſetur in iudicio,requirat. cũ audiat nullum facinus,nullam audaciam, nullam vim in iudicium vocari, ſed adoleſcẽtem illuſtri ingenio,induſtria,gratia, accuſari ab eius filio, quem ipſe in iudicium & vocet & vocarit,oppugnari autem opibus meretriciis:Atratini illius pietatem non reprehendat, muliebrem libidinem comprimendam putet, vos laborioſos exiſtimet, quibus otioſis ne in communi quidem otio liceat eſſe. Etenim ſi attendere diligenter, exiſtimare verè de omni hac cauſa volueritis,ſic conſtituetis Iudices,nec deſcẽſurum quenquam ad hanc accuſationẽ fuiſſe,cui,vtrum vellet,liceret:nec,cùm deſcendiſſet, quicquã habiturum ſpei fuiſſe, niſi alicuius intolerabili libidine & nimis acerbo odio

2 niteretur. Sed ego Atratino,humaniſſimo atque optimo adoleſcenti,meo neceſſario, ignoſco,qui habet excuſationem vel pietatis,vel neceſſitatis,vel ætatis. ſi voluit accuſare,pietati tribuo:ſi iuſſus eſt,neceſſitati:ſi ſperauit aliquid,pueritiæ:cæteris non modò nihil ignoſcendum,ſed etiam acriter eſt reſiſtendum. Ac mihi quidem videtur Iudices hic introitus defenſionis adoleſcentiæ M. Cælii maximè cõuenire, vt ad ea,quæ accuſatores deformandi huius cauſa , detrahẽdæ,ſpoliandǽque dignitatis gratia dixerunt,primùm reſpondeam. Obiectus eſt pater variè,quòd aut parum ſplẽdidus ipſe, aut parum piè tractatus à filio diceretur. De dignitate Cælius notis ac maioribus natu etiam ſine mea oratione tacitus facilè ipſe reſpondet. quibus autem propter ſenectutem,quòd iam diu minus in foro nobiſcum verſatur,non æquè eſt cognitus,hi ſic habeant:quæcunque in equite R. dignitas eſſe poſſit,quæ certè poteſt eſſe maxima,eam ſemper in M. Cælio habitam eſſe ſummam, hodiéque haberi,nõ ſolùm à ſuis,ſed etiã ab omnibus,quibus potuerit aliqua de cauſa eſſe notus. Equitis autem R. eſſe filium, criminis lòco poni ab accuſatoribus,neque his iudicantibus oportuit,neque defendẽtibus nobis. Nam quod de pietate dixiſtis,eſt quidem iſta noſtra exiſtimatio,ſed iudi-

3 cium certè parentis quid nos opinemur,audietis ex iuratis:quid parentes ſentiant,lachrymæ matris,incredibilíſque mœror, ſqualor patris,& hæc præſens mœſtitia,quam cernitis,luctúſque declarat. Nam quod eſt obiectum, municipibus eſſe adoleſcentem

non probatum ſuis: nemini vnquam præſenti Puteolani maiores honores habuerút,
quàm abſenti M.Cælio: quem & abſentem in ampliſſimum ordinem cooptarunt, &
ea non petenti detulerunt, quæ multis petentibus denegarunt: iidémque nunc lectiſ-
ſimos viros & noſtri ordinis, & equites R. cum legatione ad hoc iudiciú, & cum gra-
uiſſima atque ornatiſſima laudatione miſerunt. Videor mihi ieciſſe fundamenta de-
fenſionis meæ: quæ firmiſſima ſunt, ſi nitantur iudicio ſuorum. neque enim vobis ſa-
tis commendata huius ætas eſſe poſſet, ſi nõ modò parenti tali viro, verumetiam mu-
nicipio tam illuſtri ac tam graui diſpliceret. Equidem, vt ad me reuertar, ab his fonti- 4
bus profluxi ad hominum famam, & meus hic forenſis labor vitǽque ratio dimana-
uit ad exiſtimationem hominum paulò latius cõmendatione ac iudicio meorú. Nam
quod obiectum eſt de pudicitia, quódque omnium accuſatorum non criminibus, ſed
vocibus maledictíſque celebratum eſt, id nunquam tam acerbè feret M. Cælius, vt eú
pœniteat non deformem eſſe natum. ſunt enim iſta maledicta peruulgata in omnes,
quorum in adoleſcentia forma & ſpecies fuit liberalis. Sed aliud eſt maledicere, aliud
accuſare. Accuſatio crimen deſiderat, rem vt definiat, hominem vt notet, argumento
probet, teſte confirmet. Maledictio autem nihil habet propoſiti præter contumeliam:
quæ ſi petulantius iactatur, cõuitium: ſi facetius, vrbanitas nominatur: quam quidem
partem accuſationis admiratus ſum, & moleſtè tuli potiſſimum eſſe Atratino datam.
neque enim decebat, neque ætas illa poſtulabat, neque, id quod animaduertere pote-
ratis, pudor patiebatur optimi adoleſcentis in tali illum oratione verſari. Vellem, ali-
quis ex vobis robuſtioribus hunc maledicendi locum ſuſcepiſſet: aliquanto liberius &
fortius, & magis more noſtro refutaremus iſtam maledicendi licentiam. Tecú Atra-
tine agam leuius, quòd & pudor tuus moderatur orationi meæ, & meum erga te pa-
rentémque tuum beneficium tueri debeo. Illud tamen te eſſe admonitum volo: pri-
mùm qualis es, talem te eſſe exiſtimes: vt quantum à rerum turpitudine abes, tantùm
te à verborum libertate ſeiungas. deinde vt ea in alterum ne dicas, quæ cùm tibi falſo
reſponſa ſint, erubeſcas. Quis eſt enim, cui via iſta non pateat? qui iſti ætati non poſſit
quàm velit petulanter, etiam ſi ſine vlla ſuſpicione, at non ſine argumento, maledi-
cere? ſed iſtarum partium culpa eſt eorú, qui te agere voluerunt: laus pudoris tui, quòd
ea te inuitum dicere videbamus: ingenii, quòd ornatè politéque dixiſti. Verùm ad iſtã
omnem orationem breuis eſt defenſio. Nam quoad ætas M. Cælii dare potuit iſti ſu-
ſpicioni locum, fuit primùm ipſius pudore, deinde etiam patris diligentia diſciplinã- 6
que munita: qui, vt huic virilem togam dedit, nihil dicam hoc loco de me: tãtum ſit,
quantum vos exiſtimatis: hoc dicam, hunc à patre continuò ad me eſſe deductum. ne-
mo húc M. Cælium in illo ætatis flore vidit, niſi aut eum patre, aut mecum, aut in M.
Craſſi caſtiſſima domo, cum artibus honeſtiſſimis erudiretur. Nam quòd Catilinæ fa-
miliaritas obiecta Cælio eſt, longè ab iſta ſuſpicione abhorrere debet. hoc enim ado-
leſcente ſcitis Conſulatum mecum petiſſe Catilinam. ad quem ſi acceſſit, aut ſi à me
diſceſſit vnquam, quanquam multi boni adoleſcẽtes illi homini nequam, atque im-
probo ſtuduerũt, tum exiſtimetur Cælius Catilinæ nimium familiaris fuiſſe. At enim
poſtea ſcimus, & vidimus eſſe hunc in illius amicis. Quis negat? ſed ego illud tempus
ætatis, quod ipſum ſua ſponte infirmum aliorum libidine infeſtum eſt, id hoc loco
defendo. fuit aſſiduus mecum Prætore me: non nouerat Catilinam: Africam tum 7
Prætor ille obtinebat: ſecutus eſt annus, cauſam de pecuniis repetundis Catilina di-
xit: mecum erat hic, illi ne aduocatus quidem venit vnquam. deinceps fuit annus,
quo ego Conſulatum petiui: petebat Catilina mecum: nunquam ad illum acceſſit,
à me nunquam receſſit. Tot igitur annos verſatus in foro ſine ſuſpicione, ſine infa-
mia, ſtuduit Catilinæ iterum petenti. quem ergo ad finem putas cuſtodiendam il-
lam ætatem fuiſſe? Nobis quidem olim annus erat, vnus ad cohibendum brachium
toga cõſtitutus, & vt exercitatione ludóque cãpeſtri tunicati vteremur. eadémq; erat,

ſi ſtatim mereri ſtipendia cœperamus, caſtrenſis ratio ac militaris. Qua in ætate niſi qui ſe ipſe ſua grauitate & caſtimonia, & cùm diſciplina domeſtica, tum etiam naturali quodam bono defenderat, quoquo modo à ſuis cuſtoditus eſſet, tamen infamiam veram effugere non poterat. Sed qui prima illa initia ætatis integra atque inuiolata præſtitiſſet, de eius fama ac pudicitia, cùm is iam ſe corroborauiſſet, ac vir inter viros eſſet, nemo loquebatur. Studuit Catilinæ, cùm iam aliquot annos eſſet in foro Cælius. Et multi hoc idem ex omni ordine, atque ex omni ætate fecerunt: habuit enim ille, ſicuti meminiſſe vos arbitror, permulta maximarum non expreſſa ſigna, ſed adumbrata virtutum. Vtebatur hominibus improbis multis: & quidem optimis ſe viris deditum eſſe ſimulabat. Erant apud illum illecebræ libidinum multæ: erant etiam induſtriæ quidem ſtimoli ac laboris, flagrabant vitia libidinis apud illum: vigebāt etiam ſtudia rei militaris, neque ego vnquam fuiſſe tale monſtrum in terris vllum puto tam ex contrariis diuerſiſque inter ſe pugnantibus naturæ ſtudiis cupiditatibuſque conflatum. Quis clarioribus viris quodam tempore iucundior? quis turpioribus coniunctior? quis ciuis meliorum partium aliquando? quis tetrior hoſtis huic ciuitati? quis in voluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate auarior? quis in largitione effuſior? Illa verò Iudices in illo homine mirabilia fuerunt, comprehendere multos amicitia, tueri obſequio, cum omnibus communicare quod habebat, ſeruire temporibus ſuorum omnium, pecunia, gratia, labore corporis, ſcelere etiam, ſi opus eſſet, & audacia, verſare ſuam naturam & regere ad tempus, atque huc & illuc torquere & flectere: cum triſtibus ſeuerè, cum remiſſis iucundè, cum ſenibus grauiter, cum iuuentute comiter, cum facinoroſis audacter, cum libidinoſis luxurioſe viuere. Hac ille tam varia multiplicique natura cùm omneis omnibus ex terris homines improbos audaceſque collegerat, tum etiam multos, forteis viros & bonos ſpecie quadam virtutis aſſimulatæ tenebat. Neque vnquā ex illo delendi huius imperii tam ſceleratus impetus extitiſſet, niſi tot vitiorum tanta immanitas quibuſdam facilitatis & patientiæ radicibus niteretur. Quare iſta conditio Iudices reſpuatur, nec Catilinæ familiaritatis crimen hæreat. eſt enim commune cum multis, & cum quibuſdam etiam bonis. me ipſum, me, inquam, quondam penè ille decepit, cùm & ciuis mihi bonus, & optimi cuiuſque cupidus, & firmus amicus, & fidelis videretur. cuius ego facinora oculis prius quàm opinione, manibus antè quàm ſuſpicione deprehendi. Cuius in magnis cateruis amicorum ſi fuit etiam Cælius, magis eſt vt ipſe moleſtè ferat erraſſe ſe, ſicuti & nonnunquam in eodem homine me quoque erroris mei pœnitet, quàm vt iſtius amicitiæ crimen reformidet. Itaque à maledictis pudicitiæ ad coniurationis inuidiam oratio eſt veſtra delapſa. poſuiſtis enim, atque id tamen titubanter, & ſtrictim, coniurationis hūc propter amicitiam Catilinæ participem fuiſſe: in quo non modò crimen non hærebat, ſed vix diſerti adoleſcentis cohærebat oratio. qui enim tantus furor in Cælio? quod tantum aut in moribus naturáque vulnus, aut in re atque fortuna? vbi denique in iſta ſuſpicione eſt Cælii nomē auditum? nimium multa de re minimè dubia loquor: hoc tamen dico, non modò ſi ſocius coniurationis, ſed niſi inimiciſſimus iſtius ſceleris fuiſſet, nunquam coniurationis accuſatione adoleſcentiam ſuam potiſſimum cōmendare voluiſſet. quod, haud ſcio, an de ambitu, & de criminibus iſtius ſodalium ac ſequeſtrium (quoniam huc incidi) ſimiliter reſpondendum putē. nunquam enim tam Cælius amens fuiſſet, vt, ſi ſe iſto infinito ambitu commaculaſſet, ambitus alterum accuſaret. neque enim eius facti in altero ſuſpicionem quæreret, cuius ipſe ſibi perpetuam licentiam optaret: nec, ſi ſibi ſemel periculum ambitus ſubeundum putaret, ipſe alterum iterum ambitus crimine accerſeret. Quod quanquam nec ſapienter, & me inuito facit, tamen eſt eiuſmodi cupidus, vt magis inſectari alterius innocentiam, quàm de ſe timidè cogitare videatur. Nam quòd æs alienum obiectum eſt, ſumptus reprehenſi, tabulæ flagitatæ: videte, quàm pauca reſpondeam. tabulas, qui in patris

poteſtate eſt, nullas conficit: verſuram nunquam omnino fecit vllam. Sumptus vnius
generis obiectus eſt, habitationis: triginta millibus dixiſtis eum habitare. Nunc de-
mum intelligo P. Clodii inſulam eſſe venalem, cuius hic in ædiculis habitet, decem, vt
opinor, millibus: vos autem, dum illi placere vultis, ad tempus ei mẽdacium veſtrum
accommodauiſtis. Reprehendiſtis, à patre quòd ſemigrarit. quod quidem iam in hac
ætate minimè reprehendendum eſt. qui cùm ex Reip. cauſa eſſet mihi quidem mole-
ſtam, ſibi tamen glorioſam victoriam conſecutus, & per ætatẽ magiſtratus petere poſ-
ſet: non modò permittente patre, ſed etiam ſuadente, ab eo ſemigrauit. Et cùm domus 13
patris à foro lõgè abeſſet: quò facilius & noſtras obire domos, & ipſe à ſuis coli poſſet,
conduxit in Palatio, non magno domum. quo loco poſſum dicere id, quod vir clariſ-
ſimus M. Craſſus, cùm de aduentu Regis Ptolemæi quereretur, paulò antè dixit, Vti-
nam ne in nemore Pelio. ac lõgius quidem mihi cõtexere hoc carmen liceret: Nam
nunquam hera errans hãc moleſtiam nobis exhiberet, Medea animo ægra, amore ſæ-
uo ſaucia. ſic enim Iudices reperietis, quod, cùm ad id loci venero, oſtendã, hanc Pa-
latinam Medeam, migrationẽmque huic adoleſcẽti cauſam ſiue malorum omnium,
ſiue potius ſermonum fuiſſe. quamobrem illa quæ ex accuſatorum oratione præmu-
niri iam & fingi intelligebam, fretus veſtra prudentia Iudices non pertimeſco. Aiebãt
enim fore teſtem Senatorem, qui ſe pontificiis comitiis pulſatũ à Cælio diceret. à quo
quæram, ſi prodierit: primùm, cur ſtatim nihil egerit: deinde, ſi id queri quàm agere 14
maluerit, cur productus à vobis potius, quàm ipſe per ſe: cur tanto pòſt potius, quàm
continuò queri maluerit. Si mihi ad hæc acutè argutéque reſpõderit, tum quæram de-
nique, ex quo iſte fonte Senator emanet. nam ſi ipſe orietur & naſcetur ex ſeſe: fortaſ-
ſe, vt ſoleo, cõmouebor. ſinautem vt riuulus accerſitus & ductus ab ipſo capite accuſa-
tionis veſtræ, lætabor, cùm tanta gratia, tantíſq; opibus accuſatio veſtra nitatur, vnum
Senatorem ſolum eſſe, qui vobis gratificari vellet, inuentum. Nec tamen illud genus
alterum nocturnorum teſtium pertimeſco. eſt enim dictum ab illis, fore qui dicerent
vxores ſuas à cœna redeunteis attrectatas eſſe à Cælio. Graues erũt homines, qui hoc iu
rati dicere audebunt, cùm ſit his confitẽdum, nunquam ſe ne congreſſu quidem, & con
ſtituto cœpiſſe de tantis iniuriis experiri. Sed totũ genus oppugnationis huius Iudices
& iam proſpicitis animis, &, cùm inferetur, propulſare debebitis. non enim ab iiſdem 15
accuſatur M. Cælius, à quibus oppugnatur: palàm in eum tela iaciuntur, clàm ſubmi-
niſtrantur. Neque id ego dico, vt inuidioſum ſit in eos, quibus glorioſum hoc etiam
eſſe debet. funguntur officio: defendunt ſuos: faciunt, quod viri fortiſſimi ſolent, læſi
dolent, irati efferuntur, pugnant laceſſiti. Sed veſtræ ſapientiæ tamen eſt Iudices, non
ſi cauſa iuſta eſt viris fortibus oppugnandi M. Cælium, ideo vobis quoque vos cauſam
putare eſſe iuſtam alieno dolori potius, quàm veſtræ fidei conſulendi. Quæ ſit multi-
tudo in foro, quæ genera, quæ ſtudia, quæ varietas hominũ videtis: ex hac copia quàm
multos eſſe arbitramini, qui hominibus potentibus, gratioſis, diſertis, cùm aliquid eos
velle arbitrentur, vltrò ſe offerre ſoleant, operam nauare, teſtimonium polliceri? Hoc
ex genere ſiqui ſe in hoc iudicium fortè proiecerint, excluditote eorum cupiditatem 16
Iudices ſapientia veſtra: vt eodem tempore huius ſaluti & religioni veſtræ, & con-
tra periculoſiſſimas hominum potentias conditioni omnium ciuium prouidiſſe vi-
deamini. Equidem vos abducam à teſtibus, neque huius iudicii veritatem, quæ mu-
tari nullo modo poteſt, in voluntate teſtium collocari ſinam, quæ facillimè effingi,
nullo negotio flecti ac detorqueri poteſt: argumẽtis agemus: ſignis omni luce clario-
ribus crimina refellemus: res cum re, cauſa cum cauſa, ratio cum ratione pugnabit.
Itaque illam partem cauſæ facilè patior grauiter, & ornate à M. Craſſo peroratam, de
ſeditionibus Neapolitanis, de Alexãdrinorum pulſatione Puteolana, & de bonis Pal-
læ. Vellem, dictũ eſſet ab eodem etiam de Dione. de quo ipſo tamen quid eſt quod ex-
pectetis, quòd is, qui fecit, aut non timet, aut etiam fatetur? Etenim reus, qui dictus eſt

17 & adjutor fuiſſe, & conſcius, P. Aſcitius, is iudicio eſt liberatus. Quod igitur eſt huiuſ-
modi crimen, vt, qui commiſit, non neget: qui non negauit, abſolutus ſit: id hic perti-
meſcat, qui non modò à facto, verumetiam à conſcientiæ ſuſpicione abfuit? & ſi Aſci-
tio cauſa plus profuit, quàm nocuit inuidia, huic oberit tuum maledictum: qui iſtius fa-
cti non modò non ſuſpicione, ſed ne infamia quidem eſt aſperſus? At præuaricatione
eſt Aſcitius liberatus. Perfacile eſt iſti loco reſpondere, mihi præſertim à quo illa cauſa
defenſa eſt. Sed Cælius optimam cauſam Aſcitii eſſe arbitratur: cuiuſmodi autem
ſit, à ſua putat eſſe ſeiunctam: neque ſolùm Cælius, ſed etiam adoleſcentes humaniſ-
ſimi & doctiſſimi, rectiſſimis ſtudiis, atque optimis artibus præditi, Titus Caiúſque
Coponii, qui ex omnibus maximè Dionis mortem doluerunt, qui cùm doctrinæ ſtu-
dio, atque humanitatis, tum etiam hoſpitio Dionis tenebantur. habitabat is apud L.
18 Luceium, vt audiſtis: fuerat ei cognitus Alexandriæ. Quid aut hic, aut ſummo ſplen-
dore præditus frater eius de M. Cælio exiſtimet, ex ipſis, ſi producti erunt, audietis. Ergo
hæc remoueantur, vt aliquando, in quibus cauſa nititur, ad ea veniamus. Animaduer-
ti enim Iudices, auditi à vobis meum familiarem L. Herennium perattentè. in quo
etſi magna ex parte ingenio eius, & dicendi genere quodam tenebamini: tamen non-
nunquam verebar, ne illa ſubtiliter ad criminandum inducta oratio animos veſtros
ſenſim ac leniter accenderet. dixit enim multa de luxuria, multa de libidine, multa
de vitiis iuuentutis, multa de moribus: & qui in reliqua vita mitis eſſet, & in hac ſua-
uitate humanitatis, qua propè iam delectantur homines, verſari periucundè ſoleret,
fuit in hac cauſa pertriſtis quidam patruus, Cenſor, magiſter: obiurgauit M. Cælium, ſi-
cut neminem vnquam parens: multa de incontinentia, intemperantiáque diſſeruit.
19 Quid quæritis Iudices? ignoſcebam vobis attentè audientibus, propterea quòd egomet
tam triſte illud, & tam aſperum genus orationis horrebam, ac prima pars fuit illa, quæ
me minus mouebat: fuiſſe meo neceſſario Beſtiæ Cælium familiarem, cœnaſſe apud
eum, ventitaſſe domum, ſtuduiſſe Præturæ. Non me hæc mouent, quæ perſpicuè
falſa ſunt. etenim eos vnà cœnaſſe dicit, qui aut abſunt, aut quibus neceſſe eſt idem di-
cere. Neque verò illud me commouet, quòd ſibi in Lupercis ſodalem eſſe Cælium di-
xit. fera quædam ſodalitas, & planè paſtoritia, atque agreſtis germanorum Lupercorũ,
quorum coitio illa ſylueſtris antè eſt inſtituta, quàm humanitas atque leges: ſiquidem
non modò nomina deferunt inter ſe ſodales, ſed etiam commemorant ſodalitatem
in accuſando: vt ne, ſiquis id fortè neſciat, timere videatur. Sed hæc omittam: ad il-
la, quæ me magis mouerunt, reſpondebo. Deliciarum obiurgatio fuit longa, & ea le-
20 nior, plúſque diſputationis habuit, quàm atrocitatis, quò etiam audita eſt attentius. Nam
P. Clodius, amicus meus, cùm ſe grauiſſimè vehementiſſiméque iactaret, & omnia in-
flammatus ageret triſtiſſimis verbis, voce maxima, tametſi probabam eius eloquen-
tiam, tamen non pertimeſcebam. aliquot enim in cauſis eum videram fruſtrà litigan-
tem. Tibi autem Balbe reſpondebo: primùm precario, ſi licet, ſi fas eſt, defendi à me
eum, qui nullũ conuiuium renuerit, qui vnguenta ſumpſerit, qui Baias viderit. Equidem
multos & vidi in hac ciuitate, & audiui, non modò qui primoribus labris guſtaſſent ge-
nus hoc vitæ, & extremis, vt dicitur, digitis attigiſſent, ſed qui totam adoleſcentiam vo-
luptatibus dediſſent, emerſiſſe aliquando, & ſe ad frugem bonam, vt dicitur, recepiſſe,
grauéſque homines atque illuſtreis fuiſſe. datur enim cõceſſu omnium huic aliquis lu-
dus ætati, & ipſa natura profundit adoleſcentiæ cupiditates: quæ ſi ita erumpunt, vt nul-
21 lius vitam labefactent, nullius domum euertant, faciles & tolerabiles haberi ſolent. Sed
tu mihi videbare ex communi infamia iuuentutis aliquam inuidiam Cælio velle cõfla-
re: itaque omne illud ſilẽtium, quod eſt orationi tributũ tuæ, fuit ob eam cauſam, quòd
vno reo propoſito de multorum vitiis cogitabamus. facile eſt accuſare luxuriem. Dies
iam me deficiet, ſi, quæ dici in eam ſententiã poſſunt, coner expromere. de corruptelis,
de adulteriis, de proteruitate, de ſumptibus, immenſa oratio eſt: vt tibi reum neminem,

ſed vitia proponas, res tamen ipſa & copioſè & grauiter accuſari poteſt. Sed veſtræ ſa-
pientiæ eſt Iudices, non abduci ab reo, nec, quos aculeos habeat ſeueritas, grauitáſque
veſtra, cùm eos accuſator erexerit in rem, in vitia, in mores, in tempora, emittere in ho-
minem, & in reum, cùm is nō ſuo crimine, ſed multorum vitio ſit in quoddam odium
iniuſtum vocatus. Itaque ſeueritati tuæ, vt opòrtet, ita reſpondere nō audeo: erat enim 11
meum deprecari vacationem adoleſcentiæ, veniámque petere: non, inquam, audeo:
perfugiis non vtor ætatis: conceſſa omnibus iura dimitto: tantum peto, vt, ſi qua eſt in-
uidia communis hoc tempore æris alieni, petulantiæ, libidinum iuuentutis, quam vi-
deo eſſe magnam, ne huic aliena peccata, ne ætatis ac temporum vitia noceant. Atque
ego idem, qui hæc poſtulo: quin criminibus, quæ in hunc propriè conferuntur, dili-
gentiſſimè reſpondeam, non recuſo. Sunt autem duo crimina, auri & veneni: in qui-
bus vna atque eadem perſona verſatur. Aurum ſumptum à Clodia, venenum quæſitū,
quod Clodiæ daretur, dicitur. omnia ſunt alia non crimina, ſed maledicta iurgii petu-
lantis magis, quàm publicæ quæſtionis. adulter, impudicus, ſequeſter, conuitium eſt,
non accuſatio: nullum eſt enim fundamentum horum criminum, nulla ſedes, voces
ſunt contumelioſæ temerè ab irato accuſatore nullo auctore emiſſæ. Horum duorum 13
criminum video fontem, video auctorem, video certum nomen & caput. Auro opus
fuit: ſumpſit à Clodia, ſumpſit ſine teſte, habuit quādiu voluit. maximū video ſignum
cuiuſdam egregiæ familiaritatis. Necare eandem voluit, quæſiuit venenum, ſolicitauit
quos potuit, parauit locum, conſtituit, attulit. magnum rurſus odium video cum cru-
deliſſimo diſſidio extitiſſe. Res eſt omnis in hac cauſa nobis Iudices cum Clodia, mu-
liere non ſolùm nobili, ſed etiam nota. de qua ego nihil dicam, niſi depellendi criminis
cauſa. Sed intelligis pro tua præſtanti prudentia Cn. Domiti, cum hac ſola rem eſſe no-
bis: quæ ſi ſe aurum Cælio commodaſſe non dicit, ſi venenum ab hoc ſibi paratum eſſe
non arguit, petulanter facimus, ſi matremfamiliàs ſecus, quàm matronarum ſanctitas
poſtulat, nominamus: ſin, iſta muliere remota, nec crimen vllum, nec opes ad oppu-
gnandum Cælium illis relinquentur, quid eſt aliud quod nos patroni facere debeamus, 14
niſi vt eos, qui inſectantur, repellamus? quod quidem facerem vehementius, niſi inter-
cederēt mihi inimicitiæ cum iſtius mulieris viro: fratrem volui dicere, ſemper hîc erro.
nunc agam modicè, nec lōgius progrediar, quàm me mea fides & cauſa ipſa coget. ne-
que enim muliebres vnquam inimicitias mihi gerēdas putaui: præſertim cum ea, quam
omnes ſemper amicam omnium potius, quàm cuiuſquam inimicam putauerunt. Sed
tamen ex ipſa quæram prius, vtrum me ſecum ſeuerè & grauiter & priſcè agere malit,
an remiſſè ac leniter & vrbanè. ſi illo auſtero more ac modo, aliquis mihi ab inferis ex-
citandus eſt ex barbatis illis, non hac barbula, qua iſta delectatur, ſed illa horrida,
quam in ſtatuis antiquis & imaginibus videmus, qui obiurget mulierem, & pro me lo-
quatur, ne iſta mihi fortè ſuccenſeat. Exiſtat igitur ex hac ipſa familia aliquis, ac potiſſi-
mum cæcus ille. minimum enim dolorem capiet, qui iſtam non videbit. qui profectò ſi 15
extiterit, ſic aget, & ſic loquetur, Mulier quid tibi cum Cælio? quid cum homine adole-
ſcentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuiſti, vt aurum commodares:
aut tam inimica, vt venenum timeres? non patrem tuum videras, non patruum, non
auum, proauum, atauum audieras Conſules fuiſſe? non denique modò te Q. Metelli
matrimonium tenuiſſe ſciebas, clariſſimi & fortiſſimi viri, patriǽque amantiſſimi? qui
ſimul ac pedem limine extulerat, omneis propè ciueis virtute, gloria, dignitate ſu-
perabat. cui cùm ex ampliſſimo genere in familiam clariſſimam nupſiſſes, cur tibi Cæ-
lius tam coniunctus fuit? cognatus? affinis? viri tui familiaris? nihil horum. Quid igitur
fuit, niſi quædam temeritas ac libido? nónne te ſi noſtræ imagines viriles non com-
mouebāt, ne progenies quidem mea Q. illa Claudia æmulam domeſticæ laudis in glo
ria muliebri eſſe admonebat? non virgo illa Veſtalis Claudia, quæ patrem complexa 16
triumphantem, ab inimico Tribuno pl. de curru detrahi paſſa non eſt? cur te fraterna

vitia potius, quàm bona paterna, & auita,& vſque à nobis cùm in viris, tum etiam in
fœminis repetita mouerunt? ideòne ego pacem Pyrrhi diremi,vt tu amorum turpiſſi-
morũ quotidie fœdera ferires? ideo aquam adduxi, vt ea tu inceſtè vterere? ideo viam
muniui,vt eam tu alienis viris comitata celebrares? Sed quid ego Iudices ita grauem
perſonam induxi,vt & verear ne ſe idem Appius repẽtè conuertat,& Cælium incipiat
accuſare illa ſua grauitate cẽſoria?ſed videro hoc poſterius,atque ita Iudices,vt vel ſe-
ueriſſimis diſceptatoribus M.Cælii vitam me probaturum eſſe confidam.Tu verò mu
17 lier(iam enim ipſe tecum nulla perſona introducta loquor)ſi ea, quæ facis, quæ dicis,
quæ inſimulas,quæ moliris,quæ arguis,probare cogitas,rationem tantæ familiaritatis,
tantæ conſuetudinis,tãtæ coniunctionis reddas atque exponas neceſſe eſt. Accuſato-
res quidem libidines,amores,adulteria,Baiis acta conuiuia,comeſſationes,cãtus,ſym-
phonias,nauigia iactant:iidémque ſignificãt,nihil ſe te inuita dicere.quæ tu;quoniam
mente neſcio qua effrænata,atque præcipiti in forum deferri iudiciúmque voluiſti,aut
diluas oportet,& falſa eſſe doceas:aut nihil,neque crimini tuo,neque teſtimonio cre-
dendum eſſe fateare. ſin autem vrbanius me agere mauis,ſic agam tecum, remouebo
illum ſenem durum ac penè agreſtem,ex hiſque tuis ſumam aliquem,ac potiſſimum
minimum fratrem tuum,qui eſt in iſto genere vrbaniſſimus, qui te amat plurimum,
18 qui propter neſcio quam credo timiditatẽ & nocturnos quoſdam inanes metus tecum
ſemper puſio cum maiore ſorore cubitauit:eum putato tecũ loqui.Quid tumultuaris
ſoror? quid inſanis? quid clamore exorſa,verbis paruam rem magnam facis? vicinum
adoleſcentulum aſpexiſti:candor huius te,& proceritas,vultus,oculíque perpulerunt:
ſæpius videre voluiſti:nõnunquam in iiſdem hortis viſa nobilis mulier: illum filium
familiâs,patre parco ac tenaci,habere tuis copiis deuinctũ non potes:calcitrat,reſpuit,
non putat tua dona eſſe tanti.confer te aliò.habes hortos ad Tiberim,ac diligenter eo
loco præparaſti,quò omnis iuuentus natandi cauſa venit. hinc licet cõditiones quoti-
die legas.cur huic,qui te ſpernit,moleſta es? Redeo nunc ad te Cæli viciſſim, ac mihi
auctoritatem patriam,ſeueritatémque ſuſcipio:ſed dubito,quem patrem potiſſimum
ſumam:Cæcilianúmne aliquem,vehementem atque durum: Nunc enim demũ mi-
19 hi animus ardet,nunc meum cor cumulatur ira.aut illum: O' infelix,ò ſceleſte.fer-
rei ſunt iſti patres. Egóne quid dicam?egóne quid velim?quæ tu omnia tuis fœdis fa
ctis facis vt nequicquã velim. Vix ferenda diceret talis pater.cur te in iſtam vicinita-
tem meretriciam contuliſti?cur illecebris cognitis non refugiſti?cur alienã vllam mu
lierẽ noſti?dede te,ac deiiice:per me licebit. ſi egebis,tibi dolebit:mihi ſat eſt,qui æta-
tis quod reliquum eſt oblectem meæ.Huic triſti ac decrepito ſeni reſponderet Cælius,
ſe nulla cupiditate inductum de via deceſſiſſe. Quid ſigni?nulli ſumptus,nulla iactu-
ra,nulla verſura. At fuit fama.quotus quiſque iſtam effugere poteſt in tam maledica
ciuitate?vicinum eius mulieris miraris malè audiſſe,cuius frater germanus ſermones
iniquorum effugere non potuit? Leni verò & clemẽti patri,cuiuſmodi ille eſt: Fores
effregit?reſtituentur:diſcidit veſtem?reſarcietur: Cælii cauſa eſt expeditiſſima.quid
30 enim eſſet,in quo ſe nõ facilè defenderet?nihil iam in iſtam mulierem dico: ſed ſi eſ-
ſet aliqua diſſimilis iſtius, quæ ſe omnibus peruulgaret,quæ haberet palàm decretum
ſemper aliquem:cuius in hortos,domum,Baias iure ſuo libidines omniũ commearẽt,
quæ etiam aleret adoleſcentes,& parſimoniam patrũ ſuis ſumptibus ſuſtentaret: ſi vi-
dua liberè,proterua petulanter,diues effuſè,libidinoſa meretricio more viueret:adul-
terum ego putarem,ſiquis hanc paulò liberius ſalutaſſet? Dicet aliquis,Hæc igitur eſt
tua diſciplina? ſic tu inſtituis adoleſcentes? ob hanc cauſam tibi hunc puerum parens
commẽdauit & tradidit, vt in amore & voluptatibus adoleſcentiam ſuam collocaret,
& hanc tu vitam atque hæc ſtudia defenderes? Ego , ſiquis Iudices hoc robore animi,
atque hac indole virtutis ac cõtinentiæ fuit,vt reſpueret omneis voluptates, omnémque
31 que vitæ ſuæ curſum in labore corporis,atque in animi contentione conficeret:quem

non quies, non remiſſio, non æqualium ſtudia, non ludi, non conuiuia delectarent: nihil in vita expetendum putaret, niſi quod eſſet cum laude & cum dignitate coniunctum: hunc mea ſententia diuinis quibuſdam bonis inſtructum atque ornatum puto. Ex hoc genere illos fuiſſe arbitror Camillos, Fabricios, Curios, omnéſque eos, qui hæc ex minimis tanta fecerunt. Verùm hæc genera virtutũ non ſolùm in moribus noſtris, ſed vix iam in libris reperiuntur. chartæ quoque, quæ illam priſtinam ſeueritatem continebant, obſoleuerunt, neque ſolùm apud nos, qui hanc ſectam rationémq; vitæ re magis, quàm verbis ſecuti ſumus, ſed etiã apud Græcos doctiſſimos homines, quibus, cùm facere non poſſent, loqui tamen & ſcribere honeſtè & magnificè licebat. Alia quædam mutatis Græciæ temporibus præcepta extiterunt. Itaque alii voluptatis cauſa omnia ſapientes facere dixerunt, neque ab hac orationis turpitudine eruditi homines refuge- 32
runt: alii cum voluptate dignitatem coniungendam putauerunt, vt res maximè inter ſe repugnantes dicendi facultate coniungerẽt. illud vnum ad laudem cum labore directum iter qui probauerunt, propè iam ſoli in ſcholis ſunt relicti. multa enim nobis blandimenta natura ipſa genuit, quibus ſopita virtus conniueret: & interdum multas vias adoleſcentiæ lubricas oſtendit, quibus illa inſiſtere, aut ingredi ſine caſu aliquo aut prolapſione vix poſſet: multarum rerum iucundiſſimarum varietatem dedit, qua non modò hæc ætas, ſed etiam iam corroborata caperetur. Quamobrem, ſiquem fortè inueneritis, qui aſpernetur oculis pulchritudinem rerũ, non odore vllo, non tactu, non ſapore capiatur, excludat auribus omnem ſuauitatem: huic homini ego fortaſſe & pauci deos propitios, plerique autem iratos putabunt. Ergo hæc deſerta via & incul- 33
ta, atque interclusa iam frondibus & virgultis relinquatur: detur aliquid ætati, ſit adoleſcentia liberior: non omnia voluptatibus denegentur, non ſemper ſuperet vera illa & directa ratio: vincat aliquando cupiditas voluptáſque rationem, dum modò illa in hoc genere præſcriptio, moderatióque teneatur: parcat iuuentus pudicitiæ ſuæ, ne ſpoliet alienam, ne effundat patrimonium, ne fœnore trucidetur, ne incurrat in alterius domum atque famam: ne probrum caſtis, labem integris, infamiam bonis inferat: ne quem interimat, ne interſit inſidiis, ſcelere careat: poſtremò, cùm paruerit voluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum ætatis, atque inaneis haſce adoleſcentiæ cupiditates, reuocet ſe aliquando ad curam rei domeſticæ, rei forenſis, reipublicæ: vt ea, quæ ratione antea non perſpexerat, ſatietate abieciſſe, experiendo contempſiſſe videatur. Ac multi & noſtra, & patrum maiorúmque memoria ſummi homi- 34
nes, & clariſſimi ciues fuerunt, quorum cùm adoleſcentiæ cupiditates deferbuiſſent, eximiæ virtutes firmata iam ætate extiterunt. ex quibus neminem mihi neceſſe eſt nominare: voſmet vobiſcum recordamini. nolo enim cuiuſquã fortis atque illuſtris viri, ne minimum quidem erratum cum maxima laude coniungere. quod ſi facere vellem, multi à me ſummi atque ornatiſſimi viri prædicarẽtur: quorum partim nimia libertas in adoleſcentia, partim profuſa luxuries, magnitudo æris alieni, ſumptus, libidines nominarentur: quæ multis poſtea virtutibus obtecta, adoleſcentiæ, qui vellet, excuſatione defenderet. At verò in M. Cælio (dicam enim iam confidentius de ſtudiis eius honeſtis, quoniam audeo quædam fretus veſtra ſapientia liberè confiteri) nulla luxuries reperietur, nulli ſumptus, nullum æs alienum, nulla conuiuiorum ac luſtrorum libido: quod quidem vitium ventris & gutturis non modò non minuit ætas hominibus, 35
ſed etiam auget. Amores autem, & hæ deliciæ quæ vocantur, quæ firmiore animo præditis diutius moleſtæ non ſolent eſſe: maturè enim & celeriter deflorescũt: nunquam hunc occupatum impeditúmque tenuerunt. Audiſtis, cùm pro ſe diceret: audiſtis antea, cùm accuſaret: defendendi hæc cauſa, non gloriandi loquor. Genus orationis, facultatem, copiam ſententiarum atque verborum, quæ veſtra prudentia eſt, perſpexiſtis. atque in eo non ſolùm ingenium elucere eius videbatis: quod ſæpe, etiam ſi induſtria non alitur, valet tamen ipſum ſuis viribus: ſed inerat, niſi me propter

beneuolentiam fortè fallebat, oratio & bonis artibus inſtituta, & cura & vigiliis elaborata. Atque ſcitote Iudices eas cupiditates, quæ obiiciũtur Cælio, atque hæc ſtudia, de quibus diſputo, non facilè in eodem homine eſſe poſſe. fieri enim non poteſt, vt animus li-
36 bidini deditus, amore, deſiderio, cupiditate, ſæpe nimia copia, inopia etiã nonnunquam impeditus, hoc, quicquid eſt, quod nos facimus in dicendo, non modò agendo, verùm etiam cogitando poſſit ſuſtinere. An vos aliam cauſam eſſe vllam putatis, cur in tantis præmiis eloquentiæ, tanta voluptate dicendi, tanta laude, tanta gratia, tãto honore, tam ſint pauci, ſempérque fuerint, qui in hoc labore verſentur? omittendæ ſunt omnes voluptates: relinquenda ſtudia delectationis: ludus, iocus, conuiuium, ſermo etiam penè omnium familiarium deferendus. quæ res in hoc genere homines à labore ſtudióque dicendi deterret: non quo aut ingenia deficiant, aut doctrina puerilis. An hic, ſi ſeſe iſti vitæ dediſſet, conſularem hominem admodum adoleſcens in iudicium vocauiſſet? hic, ſi laborem fugeret, ſi obſtrictus voluptatibus teneretur, in hac acie quotidie verſa-
37 retur, appeteret inimicitias, in iudicium vocaret, ſubiret periculũ capitis? ipſo inſpectante populo R. tot menſes aut de ſalute, aut de gloria dimicaret? Nihil igitur illa vicinitas redolet? nihil hominũ fama? nihil Baiæ denique ipſæ loquuntur? illæ verò non loquuntur ſolùm, verùm etiam perſonant, huc vnius mulieris libidinem eſſe prolapſam, vt ea non modò ſolitudinem, ac tenebras, atque hæc flagitiorum integumenta non quærat, ſed in turpiſſimis rebus frequentiſſima celebritate & clariſſima luce lætetur. Verùm ſiquis eſt, qui etiam meretriciis amoribus interdictum iuuentuti putet, eſt ille quidem valde ſeuerus, negare non poſſum: ſed abhorret non modò ab huius ſeculi licentia, verùm etiam à maiorum conſuetudine atque conceſſis. quando enim hoc non factum eſt? quando reprehenſum? quando non permiſſum? quando denique fuit, vt, quod li-
38 cet, non liceret? Hîc ego iam rem definiam: mulierem nullam nominabo, tantùm in medio relinquam. ſiqua non nupta mulier domum ſuam pateſecerit omnium cupiditati, palámque ſeſe in meretricia vita collocarit, virorum alieniſſimorum conuiuiis vti inſtituerit: ſi hoc in vrbe, ſi in hortis, ſi in Baiarum illa celebritate faciet: ſi denique ita ſeſe geret non inceſſu ſolùm, ſed ornatu atque comitatu, non flagrantia oculorum, non libertate ſermonis, ſed etiam complexu, oſculatione, aquis, nauigatione, conuiuiis, vt non ſolùm meretrix, ſed etiam procax videatur: cum hac ſiquis adoleſcẽs fortè fuerit, vtrum hic tibi L. Herenni adulter, an amator: expugnare pudicitiam, an explere libidinem voluiſſe videatur? Obliuiſcor iam iniurias Clodia: depono memoriam doloris mei: quæ abs te crudeliter in meos me abſente facta ſunt, negligo: ne ſint hæc in te dicta, quæ dixi: ſed ex te ipſa requiro, quoniam & crimen accuſatores abs te, & teſtem eius criminis te ipſam dicunt ſe habere: ſiqua mulier ſit eiuſmodi, qualem ego paulò antè deſcri-
39 pſi, tui diſſimilis, vita, inſtitutóque meretricio: cum hac aliquid adoleſcentem hominem habuiſſe rationis, num tibi perturpe aut perflagitioſum eſſe videatur? ea ſi tu non es, ſicut ego malo: quid eſt, quod obiiciant Cælio? ſin eam te volunt eſſe: quid eſt, cur nos crimen hoc, ſi tu contemnis, pertimeſcamus? Quare nobis da viam rationémque defenſionis: nam aut pudor tuus defendet nihil à M. Cælio petulantius eſſe factum: aut impudentia & huic & cæteris magnam ad ſe defendendum facultatem dabit. Sed quoniam emerſiſſe iam è vadis, & ſcopulos prætervecta videtur oratio mea, perfacilis mihi reliquus curſus oſtenditur. Duo ſunt enim crimina vna in muliere ſummorum facinorum: auri, quod ſumptum à Clodia dicitur: & veneni, quod eiuſdem Clodiæ necandæ cauſa paraſſe Cælium criminantur. Aurum ſumpſit, vt dicitis, quod L. Luceii
40 ſeruis daret, per quos Alexandrinus Dio, qui tum apud Luceium habitabat, necaretur. Magnũ crimen, vel in Legatis inſidiandis, vel in ſeruis ad hoſpitem domi necandũ ſolicitandis: plenum ſceleris cõſilium, plenum audaciæ. Quo quidem in crimine primum illud requirã, dixerítne Clodiæ, quam ad rem aurum tum ſumeret, an nõ dixerit. ſi non dixit, cur dedit? ſi dixit, eodem ſe conſcientiæ ſcelere deuinxit. Túne aurum ex armario

iii.iiii.

tuo promere auſa es? tunc Venetem illam tuam ſpoliatricem ſpoliare ornamentis? Cæterum cùm ſcires quantum ad facinus aurum hoc quæreretur, ad necem ſcilicet Legati, ad L. Luceii ſanctiſſimi hominis atque integerrimi labem ſceleris ſempiternam: huic facinori tanto tua mẽs liberalis cõſcia, tua domus popularis miniſtra, tua denique hoſpitalis illa Venus adiutrix eſſe non debuit. Vidit hoc Balbus: facinoris tantùm celatam eſſe Clodiam dixit, atque ita Cælium ad illam attuliſſe, ſe ad ornatũ ludorum aurum quærere. Si tam familiaris erat Clodiæ, quàm tu eſſe vis, cùm de libidine eius tam multa dicis: dixit profectò, quò vellet aurum: ſi tam familiaris non erat, non dedit. Ita, ſi verum tibi Cælius dixit, ò immoderata mulier, ſciens tu aurum ad facinus dediſti? ſi non eſt auſus dicere, non dediſti. Quid ego nunc argumentis huic crimini, quæ ſunt innumerabilia, reſiſtã? poſſum dicere mores M. Cælii longiſſimè à tãti ſceleris atrocitate eſſe disiunctos: minimè eſſe credendum, homini tam ingenioſo, támque prudenti non veniſſe in mentem, rem tanti ſceleris ignotis alieníſque ſeruis non eſſe credendam. Poſſum etiam illa & cæterorum patronorũ, & mea conſuetudine ab accuſatore perquirere, vbi ſit congreſſus cum ſeruis Luceii Cælius: qui ei fuerit aditus. ſi per ſe, qua temeritate: ſi per aliũ, per quem. poſſum omnes latebras ſuſpicionum peragrare dicendo: non cauſa, non locus, non facultas, non conſcius, non perficiendi, non occultandi maleficii ſpes, non ratio vlla, non veſtigium maximi facinoris reperietur. Sed hæc, quæ ſunt oratoris propria, quæ mihi non propter ingenium meum, ſed propter hanc exercitationem, vſúmque dicendi fructum aliquem ferre potuiſſent, cùm à me ipſo laborata proferri viderẽtur, breuitatis cauſa relinquo omnia. habeo enim Iudices, quem vos ſocium veſtræ religionis, iuríſque iurandi facilè eſſe patiemini, L. Luceium, ſanctiſſimum hominem & grauiſſimum, teſtem: qui tantum facinus in famam atque fortunas ſuas neque non audiſſet illatum à Cælio, neque neglexiſſet, neque tuliſſet. An ille vir, illa humanitate præditus, illis ſtudiis, artibus atque doctrina, illius ipſius periculum, quem propter hæc ipſa ſtudia diligebat, negligere potuiſſet? & quod facinus in alienum hominem illatum ſeuerè acciperet, id omiſiſſet curare in hoſpite? quod per ignotos actum cùm comperiſſet, doleret, id à ſuis tentatum eſſe negligeret? quod in agris locíſue publicis factum reprehenderet, id in vrbe, ac ſuæ domi cœptum eſſe leuiter ferret? quod in alicuius agreſtis periculo non prætermitteret, id homo eruditus in inſidiis doctiſſimi hominis diſſimulãdum putaret? Sed cur diutius vos Iudices teneo? ipſius iurati religionem, auctoritatémque percipite, atque omnia diligenter teſtimonii verba cognoſcite. Recita teſtimonium Luceii. Quid expectatis amplius? an aliquam vocem putatis ipſam pro ſe cauſam & veritatem poſſe mittere? Hæc eſt innocentiæ defenſio, hæc ipſius cauſæ oratio, hæc vna vox veritatis. In crimine ipſo nulla ſuſpicio eſt, & in re nihil eſt argumenti: in negotio, quod actum eſſe dicitur, nullum veſtigium ſermonis, loci, temporis: nemo teſtis, nemo conſcius nominatur: totum crimen profertur ex inimica, ex infami, ex crudeli, ex facinoroſa, ex libidinoſa domo: domus autem illa, quæ tentata ſcelere iſto nefario dicitur, plena eſt integritatis, officii, religionis: ex qua domo recitatur vobis iureiurando deuincta auctoritas: vt res minimè dubia, tamen in contentione ponatur, vtrum temeraria, procax, irata mulier finxiſſe crimen: an grauis, ſapiens, moderatúſque vir religioſè teſtimonium dixiſſe videatur. Reliquum eſt igitur crimen de veneno: cuius ego neque principium inuenire, neque euoluere exitum poſſum. Quæ fuit enim cauſa, quamobrem iſti mulieri venenum vellet dare Cælius? ne aurum redderet? num periuit? ne crimen hæreret? num quis obiecit? num quis denique feciſſet mẽtionem, ſi hic nemini nomen detuliſſet? Quinetiam Herennium dicere audiſtis, verbo ſe moleſtum non futurũ fuiſſe Cælio, niſi iterum eadem de re ſuo familiari abſoluto nomẽ hic detuliſſet. Credibile eſt igitur, tantum facinus nullam ob cauſam eſſe commiſſum? & vos non videtis fingi ſceleris maximi crimen, vt alterius cauſa ſceleris ſuſcipiendi fuiſſe videatur? cui denique commiſit? quo adiutore vſus eſt? quo ſocio? quo conſcio? cui tantum facinus, cui ſe, cui

ſalutem ſuam credidit ? ſeruiſne mulieris ? ſic enim obiectum eſt. Et erat tam demens
hic,cui vos ingenium certè tribuitis,etiam ſi cætera inimica oratione detrahitis: vt om-
neis ſuas fortunas alienis ſeruis committeret ? at quibus ſeruis ? refert enim magnopere
id ipſum. hiſne, quos intelligebat non communi conditione ſeruitutis vti,ſed licentius,
liberius,familiarius eum domina viuere? Quis enim hoc nô videt Iudices,aut quis hoc
ignorat, in eiuſmodi domo, in qua materfamiliàs meretricio more viuat : in qua nihil
geratur, quod foras proferendum ſit : in qua luſtra, libidines, luxuries, omnia denique
inaudita vitia atque flagitia verſentur : hîc ſeruos non eſſe ſeruos, quibus omnia cómit-
tantur, per quos gerantur,qui verſentur iiſdem in voluptatibus,quibus occulta credan-
tur,ad quos aliquantum etiam ex quotidianis ſumptibus ac luxuria redundet ? id igitur
46 Cælius non videbat? Si enim tam familiaris erat mulieris,quàm vos vultis: iſtos quoque
ſeruos familiares eſſe dominæ ſciebat. ſin ei tanta conſuetudo, quãta à vobis inducitur,
non erat : quæ cum ſeruis potuit familiaritas eſſe tanta ? Ipſius autem veneni quæ ratio
fingitur ? vbi quæſitum eſt ? quemadmodum paratum ? quo pacto? cui,quo in loco tra-
ditum ? Habuiſſe aiunt domi, vímq; eius eſſe expertum in ſeruo quodam ad rem ipſam
parato,cuius perceleri interitu eſſe ab hoc comprobatum venenum. Prò dii immorta-
les,cur interdum in hominum ſceleribus maximis aut conniuetis,aut præſentis fraudis
pœnas in diem reſeruatis ? vidi enim, vidi, & illum hauſi dolorem vel acerbiſſimum in
vita,cùm Q. Metellus abſtraheretur è ſinu gremióque patriæ,cúmque ille vir,qui ſe na-
tum huic imperio putauit, tertio die, poſtquàm in Curia, in Roſtris, in Rep. floruiſſet,
integerrima ætate,optimo habitu,maximis viribus, eriperetur indigniſſimè bonis om-
47 nibus,atque vniuerſæ ciuitati. Quo quidem tempore ille moriens, cùm iam cæteris ex
partibus oppreſſa mens eſſet,extremum ſenſum ad memoriam Reip. reſeruabat : cùm
me intuens flentem,ſignificabat interruptis atque morientibus vocibus,quanta impen
deret procella vrbi, quanta tempeſtas ciuitati : & cùm parietem ſæpe feriens eum, qui
cum Q. Catulo fuerat ei communis,crebrò Catulum, ſæpe me, ſæpiſſimè Remp. nomi
nabat : vt non tam ſe emori,quàm ſpoliari ſuo præſidio cùm patriam, tũ etiam me do-
leret. Quem quidem virum ſi nulla vis repentini ſceleris ſuſtuliſſet, quonam modo ille
furenti fratri ſuo patrueli cõſularis reſtitiſſet,qui Conſul incipientẽ furere atque conan-
tem ſua ſe manu interfecturum audiente Senatu dixerit? Ex hac igitur domo progreſſa
iſta mulier de veneni celeritate dicere audebit? nónne ipſam domum metuet,ne quam
vocem eliciat ? non parietes conſcios, non noctem illam funeſtam ac luctuoſam per-
48 horreſcet ? Sed reuertar ad crimen. ſed enim hæc facta illius clariſſimi ac fortiſſimi viri
mentio & vocem meam fletu debilitauit, & mentem dolore impediuit. Sed tamen ve-
nenum vnde fuerit, quemadmodum paratum ſit,non dicitur. Datum eſſe hoc aiunt P.
Licinio pudenti adoleſcenti & bono, Cælii familiari: conſtitutum factum eſſe cum ſer-
uis,vt venirent ad balneas Xenias,eodem Licinium eſſe venturum,atque iis veneni py-
xidem traditurum. Hîc primum illud requiro, quid attinuerit illud ferri in eum locum
conſtitutum : cur illi ſerui non ad Cælium domum venerint. ſi manebat tanta illa con-
ſuetudo Cælii cum Clodia,tantáq; familiaritas: quid ſuſpicionis eſſet,ſi apud Cæliũ mu-
lieris ſeruus viſus eſſet ? ſin autem iam ſuberat ſimultas, extincta erat conſuetudo, diſſi-
dium extiterat: hinc illæ lachrymæ nimirum, & hæc cauſa eſt horũ omnium ſcelerum
49 atque criminum. Immò,inquit,cùm ſerui ad dominam rem iſtam,& maleficium Cælii
detuliſſent, mulier ingenioſa præcepit ſuis, vt omnia Cælio pollicerentur: & vt venenũ,
cùm à Licinio traderetur, manifeſto comprehẽdi poſſet, conſtitui locum iuſſit balneas
Xenias,vt eò mitteret amicos,qui deliteſcerent : deinde repentè,cùm veniſſet Licinius,
venenum traderet, proſilirent,hominémque comprehenderent. Quæ quidem omnia
Iudices perfacilem rationẽ habent reprehendẽdi. cur enim balneas publicas potiſſimũ
conſtituerat ? in quibus non inuenio quæ latebra togatis hominibus eſſe poſſit. nam ſi
eſſent in veſtibulo balnearum, non laterent : ſin ſe in intimum coniicere vellent, nec

ſatis commodè calceati & veſtiti id facere poſſent, & fortaſſe non reciperentur: niſi fortè mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat balneatori. Atque equidem vehementer expectabam, quinam iſti viri boni teſtes huius manifeſtò deprehenſi veneni dicerētur. nulli enim ſunt adhuc nominati: ſed non dubito, quin ſint pergraues, qui primùm ſint talis fœminæ familiares: deinde eam prouinciam ſuſceperint, vt in balneas contruderentur: quod illa niſi à viris honeſtiſſimis ac pleniſſimis dignitatis, quàm velit ſit potens, nunquam impetrauiſſet. Sed quid ego de dignitate iſtorum teſtium loquor? virtutem eorum diligentiámque cognoſcite. In balneis delituerunt: teſteis egregios. deinde temere proſiluerunt: homines grauitati deditos. ſic enim fingunt, cùm Licinius veniſſet, pyxidem teneret in manu, conaretur tradere, nondum tradidiſſet: tum repentè euolaſſe iſtos præclaros teſtes ſine nomine: Licinium autem, cùm iam manum ad tradendum pyxidem porrexiſſet, retraxiſſe, atque illo repentino hominum impetu ſe in fugam conieciſſe. O magna vis veritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, ſolertiam, contráque fictas omnium inſidias facilè ſe per ſe ipſa defendat. Verùm hæc tota ſabella veteris & plurimarum fabularum poëtriæ quàm eſt ſine argumento? quàm nullum inuenire exitum poteſt? quid enim iſti tot viri (nam neceſſe eſt fuiſſe non paucos, vt & comprehēdi Licinius facilè poſſet, & res multorum oculis eſſet teſtatior) cur Licinium de manibus amiſerūt? quî minus enim Licinius cōprehendi potuit, cùm ſe retraxit ne pyxidem traderet, quàm ſi non retraxiſſet? erant enim illi poſiti, vt comprehenderent Licinium, vt manifeſtò Licinius teneretur, aut cùm retineret venenum, aut cùm tradidiſſet. Hoc fuit totum conſilium mulieris: hæc iſtorum prouincia, qui rogati ſunt: quos quidem tu quamobrem temere proſiluiſſe dicas, atque ante tempus, non reperio. Fuerant hoc rogati, fuerant ad hanc rem collocati, vt venenum, vt inſidiæ, facinus denique ipſum vt manifeſtò comprehenderetur. potuerúntne meliori tempore proſilire, quàm cùm Licinius veniſſet? cùm in manu teneret veneni pyxidem? quæ ſi, cùm iam erat tradita ſeruis, euaſiſſent ſubitò ex balneis mulieris amici, Liciniúmque comprehēdiſſent: imploraret hominum fidem, atque à ſe illam pyxidem traditam pernegaret. quem quomodo illi reprehenderent? vidiſſe ſe dicerent? Primùm ad ſe reuocarent maximi facinoris crimen: deinde id ſe vidiſſe dicerent, quod, quo loco collocati fuerant, non potuiſſent videre. Tempore igitur ipſo ſe oſtenderunt, cùm Licinius veniſſet, pyxidem expediret, manum porrigeret, venenum traderet. Mimi ergo eſt iam exitus, nō fabulæ: in quo cùm clauſula nō inuenitur, fugit aliquis è manibus, deinde ſcabella concrepant, aulæum tollitur. Quæro enim, cur Licinium titubantem, hæſitantem, cedētem, fugere conātem mulieraria manus iſta de manibus emiſerit: cur non comprehenderint: cur non ipſius confeſſionem multorum oculis, facinoris denique voce tanti ſceleris crimen expreſſerint. an timebāt, ne tot vnum, valentes imbecillum, alacres perterritum ſuperare non poſſent? Nullum argumētum in re, nulla ſuſpicio in cauſa, nullus exitus criminis reperietur. Itaque hæc cauſa ab argumentis, à coniectura, ab iis ſignis, quibus veritas illuſtrari ſolet, ad teſtes tota traducta eſt. Quos quidem ego teſtes Iudices non modò ſine vllo timore, ſed etiam cum aliqua ſpe delectationis expecto. Prægeſtit animus iam videre, primùm lautos iuuenes mulieris beatæ ac nobilis familiares: deinde forteis viros ab imperatrice in inſidiis, atque in præſidio balnearum locatos. ex quibus requirā, quonam modo latuerint, aut vbi: alueúſne ille, an equus Troianus fuerit, qui tot inuictos viros muliebre bellum gerentes tulerit ac texerit. Illud verò reſpondere cogam, cur tot viri ac tales hunc & vnum & tam imbecillum, quàm videtis, non aut ſtantem comprehenderint, aut fugientem conſecuti ſint. qui ſe nunquam profectò, ſi iſtum in locum proceſſerint, explicabunt. quàm volent in conuiuiis faceti, dicaces, nonnunquam etiam ad vinum diſerti ſint: alia fori vis eſt, alia triclinii, alia ſubſelliorum ratio, alia lectorum: non idem iudicum, comeſſatorúmque conſpectus: lux denique longè alia eſt ſolis & lychnorū. Quamobrem excutiemus omnes iſtorū delicias,

omnes ineptias, ſi prodierint . Sed ſi me audiant , nauent aliam operam, aliam ineant
gratiam,in aliis ſe rebus oſtẽtent,vigeant apud iſtam mulierem venuſtate, dominen-
tur ſumptibus,hæreant,iaceant,deſeruiant,capiti verò innocentis,& fortunis parcant.
At ſunt ſerui illi de cognatorum ſententia nobiliſſimorum & clariſſimorum homi-
55 num manumiſſi.Tandem aliquid inueniemus, quod iſta mulier de ſuorũ propinquo-
rum fortiſſimorum virorum ſententia atque auctoritate feciſſe dicatur . Sed ſcire cu-
pio,quid habeat argumẽti iſta manumiſſio,in qua aut crimen eſt Cælio quæſitum,aut
quæſtio ſubleuata, aut multarum rerum conſciis ſeruis cum cauſa præmium perſolu-
tum . At propinquis placuit . Cur non placeret, cùm rem tu te ad eos non ab aliis tibi
allatam,ſed à te ipſa compertam deferre diceres?hîc etiam miramur,ſi illam commen
titiam pyxidem obſcœniſſima ſit fabula conſecuta?nihil eſt quod in eiuſmodi mulie-
rem nõ cadere videatur. Audita & peruulgata & percelebrata ſermonibus res eſt . Per-
cipitis animis Iudices iamdudũ, quid velim, vel potius quid nolim dicere.Quod etiã ſi
eſt factum, certè à Cælio non eſt factum.quid enim attinebat ? eſt enim ab aliquo for-
56 taſſe adoleſcente non tam inſulſo,quàm non verecũdo.Sin autem eſt fictum: non il-
lud quidem modeſtum,ſed tamen eſt non infacetum mendaciũ.Quod profectò nun-
quam hominum ſermo atque opinio comprobaſſet,niſi omnia,quæ cum turpitudine
aliqua dicerentur,in iſtam quadrare aptè viderentur. Dicta eſt à me cauſa Iudices,&
perorata. Iam intelligitis,quantum iudicium ſuſtineatis, quanta res ſit commiſſa vo-
bis.De vi quæritis.Quæ lex ad imperium,ad maieſtatem,ad ſtatum patriæ,ad ſalutem
omnium pertinet: quam legem Q . Catulus armata diſſenſione ciuium, Reipub. pe-
nè extremis temporibus tulit:quǽque lex,ſedata illa flamma Conſulatus mei, fuman-
tis reliquias coniurationis extinxit.hac enim lege Cælii adoleſcentia non ad Reipub.
pœnas,ſed ad mulieris libidines & delicias depoſcitur. Atque hoc etiã loco M.Camur-
ti & Ceſerni damnatio prædicatur. O' ſtultitiam, ſtultitiámne dicam,an impudẽtiam
ſingularem?audetíſne,cùm ab ea muliere veniatis,facere iſtorum hominum mentio-
57 nem ? audetíſne excitare tanti flagitii memoriam, non extinctam illam quidem , ſed
repreſſam vetuſtate?quo enim illi crimine,peccatóq; perierunt?nempe quòd eiuſdem
mulieris dolorem & iniuriam Vectiano nefario ſunt ſtupro perſecuti.Ergo vt audire-
tur Vectii nomen in cauſa, vt illa vetus Afrania fabula refricaretur,iccirco Camurti &
Ceſerni cauſa eſt renouata?qui quanquam lege de vi certè non tenebantur,eo malefi-
cio tamen erant implicati , vt ex nullius legis laqueis emittendi viderentur. M. verò
Cælius cur in hoc iudicium vocatur ? cui neque proprium quæſtionis crimen obiici-
tur,nec verò aliquid eiuſmodi,quod ſit à lege ſeiunctum,& cum veſtra ſeueritate con-
iunctum. Cuius prima ætas dedita diſciplinis fuit,iíſque artibus,quibus inſtruimur ad
hunc vſum forenſem , ad capeſſendam Remp.ad honorem, gloriam, dignitatem . iis
58 autem fuit amicitiis maiorum natu,quorum imitari induſtriam cõtinentiámque ma-
xime velit:iis æqualium ſtudiis, vt eundem,quem optimi ac nobiliſſimi,petere curſum
laudis videretur. Cùm autem paulum iam roboris acceſſiſſet ætati, in Africam profe-
ctus eſt,Q . Pompeio Procos. Contubernalis caſtiſſimo viro, atque omnis officii dili-
gentiſſimo:in qua prouincia cùm res erant,& poſſeſſiones paternæ,tũ etiam vſus qui-
dam prouincialis,non ſine cauſa à maioribus huic ætati tributus.Diſceſſit illinc Pom-
peii iudicio probatiſſimus, vt ipſius teſtimonio cognoſcetis . Voluit vetere inſtituto,
eorum adoleſcentium exemplo,qui pòſt in ciuitate ſummi viri & clariſſimi ciues ex-
titerunt,induſtriam ſuam à populo R.ex aliqua illuſtri accuſatione cognoſci.Vellem
aliò potius eum cupiditas gloriæ detuliſſet : ſed abiit huius tempus querelæ. Accuſa-
59 uit C. Antonium collegam meum : cui miſero præclari in Remp. beneficii memoria
nihil profuit,nocuit opinio maleficii cogitati. poſtea nemini cõceſſit æqualium, plus
vt in foro, plus vt in negotiis verſaretur cauſiſq; amicorum, plus vt valeret inter ſuos
gratia . Quæ niſi vigilantes homines, niſi ſobrii, niſi induſtrii conſequi non poſſunt,

omnia laborę & diligentia eſt conſecutus. In hoc flexu quaſi ætatis (nihil enim occultabo fretus humanitate ac ſapientia veſtra) fama adoleſcentis paulum hæſit ad metas notitia noua mulieris, & infelici vicinitate, & inſolentia voluptatum. Quæ cùm incluſæ diutius, & prima ætate compreſſæ & conſtrictæ fuerũt, ſubitò ſe nonnunquam profundunt atque eiiciunt vniuerſæ. qua ex vita, vel dicam quo ex ſermone: nequaquam enim tantum erat, quantum homines loquebantur: verùm ex eo, quicquid erat, emerſit, totúmque ſe eiecit, atque extulit: tantúmque abeſt ab illius familiaritatis infamia, vt eiuſdem nunc ab ſeſe inimicitias odiúmq; propulſet. Atque vt iſte interpoſitus ſermo deliciarum, deſidiǽque moreretur (fecit me mehercule inuito, & multũ repugnante, ſed tamen fecit) nomen amici mei de ambitu detulit: quem abſolutum inſequitur, reuocat, nemini noſtrûm obtemperat, eſt violentior quàm vellem. Sed ego non loquor de ſapientia, quæ non cadit in hanc ætatem: de impetu animi loquor, de cupiditate vincendi, de ardore mentis ad gloriam: quæ ſtudia in his iam ætatibus noſtris contractiora eſſe debent: in adoleſcentia verò, tanquam in herbis ſignificant quæ virtutis maturitas, & quãtæ fruges induſtriæ ſint futuræ. Etenim ſemper magno ingenio adoleſcentes refrænandi potius à gloria, quàm incitandi fuerunt: amputanda plura ſunt illi ætati, ſi quidem efflorescit ingenii laudibus, quàm inſerẽda. Quare ſi cui nimium efferbuiſſe videtur huius vel in ſuſcipiendis, vel in gerendis inimicitiis vis, ferocitas, pertinacia, ſiquem etiam minimorum horũ aliquid offendit, ſi purpuræ genus, ſi amicorum catervæ, ſi ſplendor, ſi nitor: iam iſta deſeruerint, iam ætas omnia, iam dies mitigarit. Conſeruate igitur Reip. Iudices ciuem bonarum artium, bonarũ partium, bonorum virorum. promitto hoc vobis, & Reip. ſpondeo, ſi modò nos ipſi Reip. ſatiſfecimus, nunquam hunc à noſtris rationibus ſeiunctum fore. Quod cùm fretus noſtra familiaritate promitto, tum quòd duriſſimis ſe ipſe legibus iam obligarit. neque enim poteſt, qui hominem cõſularem, quòd ab eo Remp. violatam diceret, in iudicium vocarit, ipſe eſſe in Rep. ciuis turbulentus: non poteſt, qui ambitu ne abſolutum quidem patitur eſſe abſolutum, ipſe impunè vnquam eſſe largitor. Habet à M. Cælio Reſp. Iudices duas accuſationes vel obſides periculi, vel pignora voluntatis. Quare oro, obteſtórq; vos Iudices, vt, qua in ciuitate paucis his diebus Sex. Clodius abſolutus ſit: quem vos per biennium aut miniſtrũ ſeditionis, aut ducem vidiſtis: qui ædes ſacras, qui cenſum populi R. qui memoriam publicam ſuis manibus incendit: hominem ſine re, ſine fide, ſine ſpe, ſine ſede, ſine fortunis, ore, lingua, manu, vita omni inquinatum: qui Catuli monimentum afflixit, meam domum diruit, mei fratris incendit: qui in Palatio, atque in vrbis oculis ſeruitia ad cædem, & inflammandam vrbem incitauit: in ea ciuitate ne patiamini illum abſolutum muliebri gratia, M. Cælium libidini muliebri condonatum: ne eadem mulier cum ſuo coniuge & fratre turpiſſimum latronem eripuiſſe, & honeſtiſſimum adoleſcentem oppreſſiſſe videatur. Quòd cùm huius vobis adoleſcentiam propoſueritis, conſtituitote vobis ante oculos huius etiam miſeri ſenectutẽ, qui hoc vnico filio nititur, in huius ſpe requieſcit, huius vnius caſum pertimeſcit: quem vos ſupplicem veſtræ miſericordiæ, ſeruum poteſtatis, abiectum non tam ad pedes, quàm ad mores ſenſúſque veſtros, vel recordatione parentum veſtrorum, vel liberorum iucunditate ſuſtentate: vt in alterius dolore, vel pietati, vel indulgẽtiæ veſtræ ſeruiatis. Nolite Iudices aut hunc iam natura ipſa occidentem velle maturius extingui vulnere veſtro, quàm ſuo fato: aut hunc nunc primum floreſcentem firmata iam ſtirpe virtutis, tanquam turbine aliquo aut ſubita tempeſtate peruertere. Conſeruate parenti filium, parentem filio: ne aut ſenectutem iam propè deſperatam contempſiſſe, aut adoleſcentiam plenam ſpei maximæ non modò non aluiſſe vos, ſed etiam perculiſſe atque afflixiſſe videamini. Quem ſi vobis, ſi ſuis, ſi Reip. conſeruatis, addictum, deditum, obſtrictum vobis ac liberis veſtris habebitis, omniúmque huius neruorum ac laborum vos potiſſimum Iudices fructus vberes diuturnóſque capietis.

De prouinciis Conſularibus,

ORATIO XXXV.

1 SI quis veſtrûm P.C. expectat, quas ſim prouincias decreturus, conſi-
deret ipſe ſecum, qui mihi homines ex prouinciis potiſſimum detra-
hendi ſint: non dubitabit, quid me ſentire conueniat, cùm, quid mihi
ſentire neceſſe ſit, cogitarit. ac ſi princeps eam ſententiam dicerem,
laudaretis profectó: ſi ſolus, certè ignoſceretis: etiam ſi paulò minus
vtilis vobis ſententia videretur, veniam tamen aliquam dolori meo
tribueritis. Nunc verò P.C. non parua afficior voluptate: vel quòd hoc maximè Reip.
conducit, Syriam Macedoniámque decerni, vt dolor meus nihil à communi vtilitate
diſſentiat: vel quòd habeo auctorem P. Seruilium, qui ante me ſententiam dixit, virum
clariſſimum, & cùm in vniuerſam Remp. tum etiam erga meam ſalutem fide ac bene-
uolentia ſingulari. quòd ſi ille & paulò antè, & quotieſcunque ei locus dicẽdi ac poteſtas
fuit, Gabinium & Piſonem, duo Reip. portẽta ac penè funera, cùm propter alias cauſas,
tum maximè propter illud inſigne ſcelus eorum & importunam in me crudelitatẽ non
ſolùm ſententia ſua, ſed etiam verborum grauitate eſſe notandos putauit: quonam me
animo in eos eſſe oportet, cuius illi ſalutem pro pignore tradiderunt ad explendas ſuas
cupiditates? Sed ego in hac ſententia dicenda non parebo dolori meo, nec iracundiæ
ſeruiam. quo animo vnuſquiſque veſtrûm debet eſſe in illos, hoc ero: præcipuum illum
& proprium ſenſum doloris mei, quem tamen vos communem ſemper vobis mecum
2 eſſe duxiſtis, à ſententia dicenda amouebo, ad vlciſcendi tẽpora reſeruabo. Quatuor
ſunt prouinciæ P.C. de quibus adhuc intelligo ſentẽtias eſſe dictas: Galliæ duæ, quas hoc
tempore vno imperio videmus eſſe coniunctas: & Syria & Macedonia, quas vobis in-
uitis & oppreſſis peſtiferi illi Conſules pro euerſæ Reip. præmiis occupauerunt. Decer-
nendæ nobis ſunt lege Sempronia duæ. Quid eſt, quod poſſimus de Syria Macedoniá-
que dubitare? mitto, quòd eas ita partas habent ii, qui nunc obtinent, vt non antè attige-
rint, quàm hunc ordinem condemnarint, quàm auctoritatem veſtram è ciuitate exter-
minarint, quàm fidem publicam, quàm perpetuam populi R. salutẽ, quàm me ac meos
omnes fœdiſſimè crudeliſſiméque vexarint. omnia illa domeſtica atque vrbana mitto:
quæ tanta ſunt, vt nunquam Annibal huic vrbi tantum mali optarit, quantum illi effece
3 rint. Ad ipſas venio prouincias: quarũ Macedonia, quæ erat antea munita plurimorum
imperatorum non turribus, ſed trophæis, quæ multis victoriis erat iam diu triumphiſq;
pacata, ſic à barbaris, quibus eſt propter auaritiam pax erepta, vexatur, vt Theſſalonicen-
ſes poſiti in gremio imperii noſtri relinquere oppidum & arcem munire cogantur, vt
via illa noſtra, quæ per Macedoniam eſt vſque ad Helleſpontum militaris, non ſolùm
excurſionibus barbarorum ſit infeſta, ſed etiam caſtris Thraciis diſtincta ac notata. ita
gentes eæ, quæ, vt pace vterentur, vim argenti dederant præclaro imperatori noſtro, vt
exhauſtas domos replere poſſent, pro empta pace bellũ nobis propè iuſtum intulerunt.
iam verò exercitus ille noſter ſuperbiſſimo delectu & duriſſima cõquiſitione collectus,
4 omnis interiit. magno hoc dico cum dolore: miſerãdum in modum milites populi R.
capti, necati, deſerti, diſſipati ſunt: incuria, fame, morbo, vaſtitate cõſumpti: vt, quod eſt
indigniſſimum ſcelus, imperatoris in pœnam exercitus expetitus eſſe videatur. Atque
hanc Macedoniam domitis iam gentibus finitimis, barbariáque compreſſa, pacatam
ipſam per ſe & quietam tenui præſidio atque exigua manu, etiam ſine imperio, per Le-
gatos nomine ipſo populi R. tuebamur: quæ nunc conſulari imperio atque exercitu ita
vexata eſt, vix vt ſe poſſit diuturna pace recreare: cùm interea quis veſtrûm hoc nõ au-
diuit, quis ignorat, Achæos ingentem pecuniam péndere L. Piſoni quotannis? vectigal
ac portorium Dyrrhachinorum totum in huius vnius quæſtum eſſe cõuerſum? vrbem

Byzantiorũ,vobis atque huic imperio fideliſſimam,hoſtilem in modum eſſe vexatam?
quò ille,poſtquam nihil exprimere ab egentibus,nihil vlla vi à miſeris extorquere po-
tuit,cohortes in hyberna miſit:his præpoſuit quos putauit fore diligentiſſimos ſatellites 5
ſcelerum,miniſtros cupiditatum ſuarum. Omitto iuriſdictionem in libera ciuitate con
tra leges,Senatúſque cõſulta:cædes relinquo:libidines prætereo:quarum acerbiſſimum
extat indicium & ad inſignem memoriã turpitudinis,& penè ad iuſtum imperii noſtri
odium,quòd conſtat nobiliſſimas virgines ſe in puteos abiecisse,& morte volũtaria ne-
ſariam turpitudinem depuliſſe. nec hæc iccirco omitto,quòd non grauiſſima ſint: ſed
quia nunc ſine teſte dico. Ipſam verò vrbem Byzantiorum fuiſſe refertiſſimam atque
ornatiſſimam ſignis,quis ignorat? quæ illi exhauſti ſumptibus bellorum maximis, cum
Mithridaticos impetus, totúmque Pontum armatum efferueſcentem in Aſiam atque
erumpentem ægrè repulſum & ceruicibus interclusũm ſuis ſuſtinerent, tum, inquam,
Byzantii & poſtea ſigna illa & reliqua vrbis ornamenta ſanctiſſimè cuſtodita tenuerũt. 6
te imperatore infeliciſſimo & teterrimo Cæſonine Caluenti ciuitas libera, & proximis
ſuis beneficiis à Senatu & à populo Ro. liberata, ſic ſpoliata atque nudata eſt, vt, niſi C.
Virginius Legatus, vir fortis & innocens,interueniſſet,vnum ſignum Byzantii ex maxi-
mo numero nullum haberẽt. Quod fanum in Achaia,qui locus aut lucus in Græcia to-
ta tam ſanctus fuit,in quo vllum ſimulachrum,vllum ornamẽtum reliquum ſit? Emiſti
à fœdiſſimo Tribuno pl. tum in illo naufragio huius vrbis,cùm tu idem, qui gubernare
debueras,euerteres:tum,inquam,emiſti grãdi pecunia,vt tibi de pecuniis creditis ius in
liberos populos contra S.C.& contra legem generi tui dicere liceret:id emptum ita vẽ-
didiſti,vt aut ius nõ diceres,aut bonis ciues R.euerteres. Quorum ego nihil dico Patres 7
Conſcripti: nũc in hominem ipſum de prouincia diſputo. itaque omnia illa,quæ & ſæ-
pe audiſtis & tenetis animis,etiam ſi non audiatis,prætermitto:nihil de hac eius vrbana,
quam ille præſens in oculis veſtris mentibúſque defixit,audacia loquor: nihil de ſuper-
bia,nihil de contumacia,nihil de crudelitate diſputo:lateant libidines eius illæ tenebri-
coſæ,quas fronte & ſupercilio,nõ pudore & temperantia cõtegebat: de prouincia,quod
agitur,id diſputo. Huic vos non ſummittetis? hunc diutius manere patiemini? cuius,vt
prouinciam tetigit,ſic fortuna cum improbitate certauit,vt nemo poſſet,vtrũ deterior,
an infelicior eſſet,iudicare. An verò in Syria diutius eſt Semiramis illa retinẽda? cuius
iter in prouinciam fuit eiuſmodi, vt Rex Ariobarzanes Conſulem veſtrum ad cædem
faciendam,tanquam aliquẽ Thracem,conduceret. deinde aduentus in Syriam primus, 8
equitatus habuit interitum: pòſt conciſæ ſunt optimæ cohortes. Igitur in Syria,impera-
tore illo,nihil aliud actum eſt, niſi pactiones pecuniarum cum tyrannis,deciſiones, di-
reptiones,latrocinia, cædes,cum palàm populi R. imperator inſtructo exercitu dexte-
ram tendens non ad laudem milites hortaretur,ſed omnia ſibi & empta & emenda eſſe
clamaret. Iam verò publicanos miſeros (me etiam miſerum illorum ita de me merito-
rum miſeriis ac dolore) tradidit in ſeruitutem Iudæis & Syris,nationibus natis ſeruituti.
ſtatuit ab initio & in eo perſeuerauit,ius publicanis non dicere:pactiones ſine vlla iniu-
ria factas reſcidit,cuſtodias ſuſtulit: vectigales multos ac ſtipendiarios liberauit: quo in
oppido ipſe eſſet,aut quò veniret,ibi publicanũ,aut publicani ſeruum eſſe vetuit. Quid
multa? crudelis haberetur, ſi in hoſtes animo fuiſſet eo,quo fuit in ciues Ro.eius ordi-
nis præſertim, qui eſt ſemper dignitate ſua,benignitate magiſtratus ſuſtentatus. Itaque 9
videtis Patres Conſcripti,non temeritate redemptionis,aut negotii gerendi inſcitia,ſed
auaritia,ſuperbia,crudelitate Gabinii penè afflictos iam atque euerſos publicanos: qui-
bus quidem vos in his anguſtiis ærarii tamẽ ſubueniatis neceſſe eſt:etſi iam multis non
poteſtis,qui propter illum, hoſtem Senatus,inimiciſſimũ ordinis equeſtris, bonorúmq;
omnium,non ſolùm bona,ſed etiam honeſtatẽ miſeri deperdiderunt: quos non parſi-
monia, non continentia, non virtus, non labor, non ſplendor tueri potuit contra illius
heluonis & prædonis audaciam. Quid? qui ſe etiam nunc ſubſidiis patrimonii,aut ami-

corum liberalitate ſuſtentant, hos perire patiemini? an, ſi qui frui publico non potuit
per hoſtem, hic tegitur ipſa lege Cenſoria: quem is frui non ſinit, qui eſt, etiam ſi non
10 appellatur, hoſtis, huic ferri auxilium non oportet? Retinete igitur in prouincia diu-
tius eum, qui de ſociis cum hoſtibus, de ciuibus cum ſociis faciat pactiones: qui hoc
etiam ſe pluris eſſe, quàm collegá putet, quòd ille vos triſtitia vultúque deceperit, ipſe
nunquam ſe minus, quàm erat, nequam eſſe ſimularit. Piſo autem alio quodam mo-
do gloriatur, ſe breui tempore perfeciſſe, ne Gabinius vnus omnium nequiſſimus exi
ſtimaretur. Hos vos de prouinciis, ſi non aliquando deducendi eſſent, deripiẽdos non
putaretis? & has publicas peſtes ſociorum, militum clades, publicanorum ruinas, pro-
uinciarum vaſtitates, imperii maculas teneretis? At iidem vos anno ſuperiore hos eoſ
dem reuocabatis, cùm in prouincias iam perueniſſent. Quo tempore ſi liberum ve-
ſtrum iudicium fuiſſet, nec toties dilata res, nec ad extremum è manibus erepta eſſet:
reſtituiſſetis, id quod cupiebatis, veſtram auctoritatem, iis, per quos erat amiſſa, reuo-
11 catis, & his ipſis præmiis extortis, quæ erant pro ſcelere atque euerſione patriæ conſe-
cuti. Quam pœnam ſi tum aliorum opibus, non ſuis, inuitiſſimis vobis euolarunt, at
aliam multò maiorem grauiorémque ſubierunt. quæ enim homini, in quo aliquis ſi
non famæ pudor, at ſupplicii timor eſt, grauior pœna accidere potuit, quàm non cre-
di literis iis, quæ rem bene geſtam in bello nuntiarent? hoc ſtatuit ſenatus, cùm fre-
quẽs ſupplicationem Gabinio denegauit: primùm, homini ſceleribus, flagitiis conta-
minatiſſimo nihil eſſe credẽdum: deinde à proditore, atque eo quem præſentem ho-
ſtem Reip. cognoſſet, bene rem geri non potuiſſe: poſtremò ne deos quidem immor-
tales velle aperiri ſua templa, & ſibi ſupplicari hominis impuriſſimi & ſceleratiſſimi
nomine. Itaque ille alter aut ipſe eſt homo doctus, & à ſuis Græcis ſubtilius eruditus,
12 quibuſcum iam in orcheſtra heluatur, antea poſt ſipatium ſolebat: aut amicos habet
prudentiores quàm Gabinius, cuius nullæ literæ perferuntur. Hoſce igitur imperato-
res habebimus? quorum alter nõ audet nos certiores facere, ne imperator appelletur:
alterum, ſi tabellarii non ceſſarint, neceſſe eſt paucis diebus pœniteat audere. cuius
amici, ſi qui ſunt, aut ſi belluæ tam immani, támque tetræ poſſunt vlli eſſe amici, hac
conſolatione vtuntur, etiam T. Albutio ſupplicationem hunc ordinem denegaſſe.
Quod eſt primum diſſimile, res in Sardinia cum Maſtrucatis latrunculis à Proprætore
vna cohorte auxiliaria geſta, & bellum cum maximis Syriæ gentibus, tyrannis, conſu-
lari exercitu imperióque confectum: deinde Albutius, quod à ſenatu petebat, ipſe ſibi
13 in Sardinia antè decreuerat. conſtabat enim Græcum hominem ac leuem in ipſa pro-
uincia quaſi triumphaſſe: itaque hanc eius temeritatem ſenatus ſupplicatione dene-
gata notauit. Sed fruatur ſanè hoc ſolatio, atque hanc inſignem ignominiam, quoniã
vni præter ſe inuſta eſt, putet eſſe leuiorem, dum modò, cuius exemplo ſe conſolatur,
eius exitum expectet, præſertim cùm in Albutio nec Piſonis libidines, nec audacia Ga
binii fuerit: hac tamen vna plaga conciderit, ignominia ſenatus. At qui duas Gallias
decernit Conſulibus duobus, hos retinet ambos: qui autem alteram Galliam & aut Sy
riam aut Macedoniam: tamen alterum retinet, & in vtriuſque pari ſcelere diſparẽ con
ditionem facit. Faciam, inquit, illas prætorias, vt Piſoni & Gabinio ſuccedatur ſtatim.
Si hic ſinat: tum enim Tribunus intercedere poterit, nunc non poteſt. Itaque ego idẽ,
14 qui nunc Conſulibus iis, qui deſignati erunt, Syriam Macedoniámque decerno, de-
cernam eaſdem prætorias, vt & Prætores annuas prouincias habeant, & eos quampri-
mum videamus, quos animo æquo videre non poſſumus. ſed, mihi credite, nunquam
ſuccedetur illis, niſi cùm ea lege referetur, qua intercedi de prouinciis non licebit. ita-
que hoc tempore amiſſo, annus eſt integer vobis expectandus: quo interiecto, ciuium
calamitas, ſociorum ærumna, ſceleratiſſimorum hominum impunitas propagatur.
Quòd ſi eſſent illi optimi viri, tamen ego mea ſententia C. Cæſari ſuccedendum non-
dum putarem. Qua de re dicam Patres Cõſcripti quod ſentio, atque illam interpella-

tionem mei ſamiliariſſimi, qua paulò antè interrupta eſt oratio mea, nó pertimeſcá.
Negat me vir optimus inimiciorem Gabinio debere eſſe, quàm Cæſari: omnem enim
illam tempeſtatem, cui ceſſerim, Cæſare impulſore atque adiutore eſſe excitatam. cui
ſi primùm ſic reſpondeam, me communis vtilitatis habere rationem, nó doloris mei, 15
poſſi'mne probare, cùm id me facere dicam, quod exemplo fortiſſimorum & clariſſi-
morum ciuium facere poſſim? an Ti. Gracchus (patrem dico, cuius vtinam filii nó de-
generaſſent à grauitate paterna) tantam laudem eſt adeptus, quòd Tribunus pl. ſolus
ex toto illo collegio L. Scipioni auxilio fuit inimiciſſimus & ipſius & fratris eius Afri
cani, iurauitque in concione ſe in gratiam non rediiſſe, ſed alienum ſibi videri digni-
tate imperii, quò duces eſſent hoſtium Scipione triumphante ducti, eodem ipſum du-
ci, qui triumphaſſet? Quis plenior inimicorum fuit C. Mario? L. Craſſus, M. Scaurus,
aliine inimici? omnes Metelli: at hi non modò illum inimicum ex Gallia ſententiis
ſuis non detrahebát, ſed & propter rationem Gallici belli prouinciam extra ordinem
decernebant. Bellum in Gallia maximum geſtum eſt: domitæ ſunt à Cæſare maximæ 16
nationes, ſed nondum legibus, nódum iure certo, nondum ſatis firma pace deuinctæ.
Bellum affectum videmus, &, verè vt dicam, penè confectum, ſed ita, vt, ſi idem extre-
ma perſequitur, qui inchoauit, iam omnia perfecta videamus: ſi ſucceditur, periculú
ſit, ne inſtauratas maximi belli reliquias ac renouatas audiamus. Ergo ego Senator, ini
micus, ſi ita vultis, homini: amicus eſſe, ſicut ſemper fui, Reip. debeo. Quid, ſi ipſas
inimicitias depono Reipub. cauſa, quis me tandem iure reprehendat? præſertim cùm
ego omnium meorum cóſiliorum atque factorum exempla ſemper ex ſummorum
hominum factis mihi cenſuerim petenda. An non M. ille Lepidus, qui bis Conſul &
Pontifex maximus fuit, non ſolùm memoriæ teſtimonio, ſed etiam annalium literis
& ſummi poetæ voce laudatus eſt, quòd cum M. Fuluio collega, quo die Cenſor eſt fa
ctus, homine inimiciſſimo, in campo ſtatim rediit in gratiam, vt commune officium 17
Cenſuræ communi animo ac voluntate defenderent? Atque vt vetera, quæ ſunt innu
merabilia, mittam, tuus pater Philippe, nónne vno tempore cum ſuis inimiciſſimis in
gratiam rediit? quibuſcum omnibus eadem Reſp. reconciliauit, quæ alienarat. Multa
prætereo, quòd intueor coràm hæc lumina atque ornamenta Reip. P. Seruilium & M.
Lucullum, vtinam etiam L. Lucullus ille viueret. Quæ fuerunt inimicitiæ grauiores
in ciuitate, quàm Lucullorum atque Seruiliorum? quas in viris fortiſſimis non ſolùm
extinxit Reipub. dignitas & ipſorum, ſed etiam ad amicitiam conſuetudinémque tra-
duxit. Quid? Q. Metellus Nepos nónne Conſul in templo Iouis Optimi Maximi per-
motus cùm auctoritate veſtra, tum illius P. Seruilii incredibili grauitate dicendi, ab-
ſens mecum ſummo ſuo beneficio rediit in gratiam? An ego poſſum huic eſſe inimi-
cus, cuius literis, fama, nuntiis celebrantur aures quotidie meæ nouis nominibus gē- 18
tium, nationum, locorum? Ardeo, mihi credite Patres Conſcripti (id quod voſmet de
me exiſtimatis, & facitis ipſi) incredibili quodá amore patriæ: qui me amor & ſubue-
nire olim impendentibus periculis maximis cum dimicatione capitis, & rurſum, cùm
omnia tela vndique eſſe intenta in patriam videré, ſubire coëgit atque excipere vnú
pro vniuerſis. Hic me meus in Remp. animus priſtinus ac perennis cum C. Cæſare
reducit, reconciliat, reſtituit in gratiam. Quod volent, denique homines exiſtiment:
nemini ego eſſe poſſum bene de Rep. merenti non amicus. Etenim ſi iis, qui hæc om-
nia flamma ac ferro delere voluerunt, non inimicitias ſolùm, ſed etiam bellum indi-
xi atque intuli, cùm partim mihi illorum familiares, partim etiam me defendente ca- 19
pitis iudiciis eſſent liberati: cur eadem Reſp. quæ me in amicos inflámare potuit, ini-
micis placare nó poſſit? quod mihi odiú cum P. Clodio fuit, niſi quòd perniciosum pa
triæ ciuem fore putabam, qui turpiſſima libidine incenſus duas res ſanctiſſimas, reli-
gionem & pudicitiam, vno ſcelere violaſſet? Num eſt igitur dubiú ex his rebus, quas
is egit, agitque quotidie, quin ego in illo oppugnando Reip. plus quàm otio meo, nó-

nulli in eodem defendendo ſuo plus otio,quàm communi proſpexerint? Ego me à C.
Cæſare in Rep.diſſenſiſſe fateor,& ſenſiſſe vobiſcum:ſed nunc iiſdem vobis aſſentior,
cum quibus antea ſentiebam. vos enim,ad quos literas L.Piſo de ſuis rebus non audet
mittere,qui Gabinii literas inſigni quadam nota atque ignominia noua cõdemnaſtis,
C.Cæſari ſupplicationes decreuiſtis numero,vt nemini vllo ex bello : honore,vt om-
10 nino nemini.Cur igitur expectem hominem aliquem,qui me cum illo in gratiã redu
cat? reduxit ordo ampliſſimus, & ordo is,qui eſt & publici conſilii,& meorũ omnium
conſiliorum auctor & princeps. Vos ſequor Patres Cõſcripti,vobis obtempero, vobis
aſſentior:qui quandiu C.Cæſaris conſilia in Rep.non maximè diligebatis,me quoque
cum illo minus coniunctum videbatis:poſteaquam rebus geſtis mentes veſtras,volun
tatémq; mutaſtis,me nõ ſolùm comitem eſſe ſententiæ veſtræ,ſed etiã laudatorem vi-
diſtis. Sed quid eſt, quod in hac cauſa maximè homines admirentur,& reprehendant
meum conſiliũ,cùm ego idem antea multa decreuerim,quæ magis ad hominis digni-
tatem,quàm ad Reip.neceſſitatem pertinerẽt?ſupplicationẽ quindecim dierũ decreui
11 ſententia mea. Reip. ſatis erat tot dierum, quot C. Mario. diis immortalibus non erat
exigua eadem gratulatio,quæ ex maximis bellis. Ergo ille cumulus dierũ hominis eſt
dignitati tributus.in quo ego, quo Conſule referẽre primùm decem dierũ ſupplicatio
decreta Cn.Pompeio Mithrydate interfecto, confectóq; Mithrydatico bello, & cuius
ſentẽtia primùm duplicata eſt ſupplicatio Cõſularis:mihi enim eſtis aſſenſi,cum eiuſ-
dem Pompeii literis recitatis,cõfectis omnibus maritimis terreſtribúſq; bellis, ſuppli-
cationem dierũ duodecim decreuiſtis: ſum Cn.Põpeii virtutem & animi magnitudi-
nẽ admiratus, quòd, cùm ipſe cæteris omnibus eſſet omni honore antelatus, amplio-
rem honorem alteri tribuebat,quàm ipſe erat conſecutus. Ergo in illa ſupplicatione,
quam ego decreui,res ipſa tributa eſt diis immortalibus,& maiorũ inſtitutis,& vtilita-
ti Reip.ſed dignitas verborũ,honos,& nouitas, & numerus dierum Cæſaris ipſius lau-
12 di & gloriæ cõceſſus eſt. Relatum eſt ad nos nuper de ſtipendio exercitus:non decreui
ſolùm,ſed etiam,vt vos decerneretis,laboraui:multa diſſentientibus reſpondi:ſcriben
do affui:tum quoque homini plus tribui,quàm neſcio cui neceſſitati. illum enim arbi
trabar etiam ſine hoc ſubſidio pecuniæ retinere exercitum præda antè parta,& bellum
conficere poſſe: ſed decus illud & ornamentũ triumphi minuendũ noſtra parſimonia
non putaui. Actũ eſt de decem Legatis,quos alii omnino non dabãt,alii exempla quæ-
rebant,alii tẽpus differebant,alii ſine vllis verborum ornamentis dabant:in ea quoque
re ſic ſum locutus,vt omnes intelligerent,me id,quod Reip.cauſa ſentirẽ,facere vbe-
rius propter ipſius Cæſaris dignitatẽ. At ego idem nunc in prouinciis decernendis,qui
illas omneis res egi ſilentio,interpellor, cùm ſuperioribus cauſis hominis ornamenta
13 fuerint,in hac me nihil aliud,niſi ratio belli,niſi ſumma vtilitas Reip.moueat. Nã ipſe
Cæſar,quid eſt, cur in prouincia commorari velit, niſi vt ea,quæ per eum affecta ſunt,
perfecta Reip.tradantur? amœnitas eum credo locorum,vrbium pulchritudo,homi-
num,nationúmq; illarum humanitas, & lepos,victoriæ cupiditas,finium imperii no-
ſtri propagatio retinet. Quid illis terris aſperius?quid incultius oppidis? quid nationi-
bus immanius?quid porrò tot victoriis præſtabilius? quid Oceano longius inueniri po
teſt? an reditus in patriam habet aliquam offenſionem? vtrum apud populum, à quo
miſſus eſt:an apud Senatum,à quo ornatus eſt? an dies auget eius deſiderium,an ma-
gis obliuionem? ac laurea illa magnis periculis parta,amittit longo interuallo viridi-
tatem?Quare ſiqui hominem non diligunt,nihil eſt,quòd eum de prouincia deuocẽt:
14 ad gloriam deuocãt,ad triumphum,ad gratulationẽ, ad ſummum honorem Senatus,
Equeſtris ordinis gratiam,populi charitatẽ. Sed ſi ille hac tam eximia fortuna propter
vtilitatem Reip.frui nõ properat,vt omnia illa conficiat: quid ego Senator facere de-
beo,quẽ,etiã ſi ille aliud vellet, Reip.cõſulere oporteret? Ego verò ſic intelligo Patres
Conſcripti,nos hoc tempore in prouinciis decernẽdis perpetuæ pacis habere oportere

rationem. nam quis hoc tempore non ſentit, omnia alia eſſe nobis vacua ab omni periculo, atque etiam ab omni ſuſpicione belli? iam diu mare videmus illud immenſum, cuius feruore non ſolùm maritimi curſus, ſed vrbes etiam & viæ militares iam tenebantur, virtute Cn. Põpeii ſic à populo R. ab Oceano vſque ad vltimum Pontum, tanquam vnum aliquem portum, tutum & clauſum teneri: nationes eas, quæ numero hominum ac multitudine ipſa poterant in prouincias noſtras redundare, ita ab eodem eſſe partim reciſas, partim repreſſas, vt Aſia, quæ imperium antea noſtrum termina- 15
bat, nunc tribus nouis prouinciis ipſa cingatur. Poſſum de omni regione, de omni hoſtiũ genere dicere. Nulla gens eſt, quæ non aut ita ſubacta ſit, vt vix extet: aut ita domita, vt quieſcat: aut ita pacata, vt victoria noſtra, imperioque lætetur. Bellum Gallicum Patres Conſcripti C. Cæſare imperatore geſtũ eſt, antea tantummodo repulſum. Semper illas nationes noſtri imperatores refutandas potius bello, quàm laceſſendas putauerunt. Ipſe ille C. Marius, cuius diuina atque eximia virtus magnis populi R. luctibus funeribúſque ſubuenit, influentes in Italiam Gallorum maximas copias repreſſit, non ipſe ad eorum vrbes ſedéſque penetrauit. Modo ille meorum laborum, periculorum, conſiliorum ſocius C. Pontinius, fortiſſimus vir, ortum repentè bellum Allobrogum 16
atque hac ſcelerata coniuratione excitatum prœliis fregit, eóſque domuit, qui laceſſierant, & ea victoria contẽtus, Rep. metu liberata quieuit. C. Cæſaris longè aliam video fuiſſe rationẽ. non enim ſibi ſolùm cum iis, quos iam armatos contra populum R. videbat, bellandum eſſe duxit, ſed totam Galliam in noſtram ditionem eſſe redigẽdam: itaque cum acerrimis nationibus & maximis, Germanorũ & Heluetiorum, prœliis feliciſſimè decertauit: cæteras contriuit, compulit, domuit, imperio populi R. parere aſſueſecit: & quas regiones, quáſq; gentes nullæ nobis antea literæ, nulla vox, nulla fama notas fecerat, has noſter imperator, noſtérque exercitus, & populi R. arma peragrarũt. Semitam tantùm Galliæ tenebamus antea Patres Conſcripti: cæteræ partes à gentibus 17
aut inimicis huic imperio, aut infidis, aut incognitis, aut certè immanibus & barbaris & bellicoſis tenebãtur. quas nationes, nemo vnquam fuit, qui non frangi domatíque cuperet: nemo ſapienter de Rep. noſtra cogitauit iam inde à principio huius imperii, quin Galliam maximè timendam huic imperio putaret: ſed propter vim ac multitudinem gẽtium illarum nunquam eſt antea cum omnibus dimicatũ. Reſtitimus ſemper laceſſiti: nunc denique eſt perfectum, vt imperii noſtri terrarúmque illarum idem eſſet extremum. Alpibus Italiam munierat antè natura non ſine aliquo diuino numine. nam ſi ille aditus Gallorum immanitati multitudiníque patuiſſet, nunquam hæc vrbs ſummo imperio domicilium ac ſedem præbuiſſet: quæ iam licet confidant: nihil eſt enim vltra illam altitudinem montium vſque ad Oceanum, quod ſit Italiæ pertimeſcendum. Sed tamen vna aut altera æſtas vel metu, vel ſpe, vel pœna, vel præmiis, 18
vel armis, vel legibus poteſt totam Galliam ſempiternis vinculis aſtringere. impolitæ verò res & acerbæ ſi erunt relictæ, quanquam ſunt abſciſſæ, tamen efferent ſe aliquando, & ad renouandum bellum reuireſcent. Quare ſit in eius tutela Gallia, cuius virtuti, fidei, felicitati commendata eſt. Qui ſi Fortunæ muneribus ampliſſimis ornatus, ſæpius eius deæ periculum facere nollet: ſi in patriam, ſi ad deos penates, ſi ad eam dignitatem, quam in ciuitate ſibi propoſitam videt, ſi ad iucundiſſimos liberos, ſi ad clariſſimum generum redire properaret: ſi in Capitolium inuehi victor cum illa inſigni laurea geſtiret: ſi denique timeret caſum aliquem, qui illi tantùm addere iam non poteſt, quantũ auferre: vos tamen oporteret ab eodem illa omnia, à quo profligata ſunt, con- 19
fici velle. Cùm verò ille ſuæ gloriæ iampridem, Reipub. nondum ſatiſfecerit, & malit tamen tardius ad ſuorum laborum fructus peruenire, quàm non explere ſuſceptum Reipub. munus: nec imperatorem incenſum ad Rempub. bene gerendam reuocare, nec totam Gallici belli rationem propè iam explicatã perturbare atque impedire debemus. nam illæ ſententiæ virorum clariſſimorũ minimè probandæ ſunt, quorum alter

vlteriorem Galliam decernit cum Syria, alter citeriorem. qui vlteriorem, omnia illa, de
quibus diſſerui paulò antè, perturbat: ſimul oſtendit eam ſe ſciſcere legem, quam eſſe
legem neget: & quæ pars prouinciæ ſit, cui non poſſit intercedi, hanc ſe auellere: quæ
defenſorem habeat, non tangere: ſimul & illud facit, vt, quod illi à populo datum ſit,
id non violet: quod ſenatus dederit, id ſenator properet auferre. alter belli Gallici ra-
tionem habet: fungitur officio boni ſenatoris: legem quam non putat, eam quoque
30 ſeruat: præfinit enim ſucceſſori diem. qui mihi nihil videatur minus à dignitate diſci-
plináque maiorum diſſidere, quàm vt, qui Conſul Calendis Ian. habere prouinciam de-
bet, is vt eam deſponſam, non decretam habere videatur: fuerit toto in Conſulatu ſine
prouincia, cui fuerit, antequam deſignatus eſſet, prouincia decreta. Sortietur, an nō? nam
& non ſortiri abſurdum eſt, &, quod ſortitus ſis, non habere. Proficiſcetur paludatus?
quò? quò peruenire ante certam diem nō licebit. Ianuario, Februario prouinciam non
habebit: Calendis ei denique Martiis naſcetur repentè prouincia. Attamen his ſenten-
tiis Piſo in prouincia permanebit. quæ cùm grauia ſunt, tum nihil grauius illo, quòd
multari imperatorem diminutione prouinciæ contumelioſum eſt: neque ſolùm, ſum-
mo in viro, ſed etiam in mediocri homine ne accidat, prouidendum. Ego vos intelligo
31 P.C. multos decreuiſſe honores eximios C. Cæſari, & propè ſingulares, quòd ita meritus
erat: gratis etiam, vt quàm coniunctiſſimus huic ordini eſſet. ſapientes ac diuini fuiſtis.
neminem vnquam eſt hic ordo complexus honoribus & beneficiis ſuis, qui vllam di-
gnitatem præſtabiliorem ea, quam per vos eſſet adeptus, putarit. Nemo vnquam hic po-
tuit eſſe princeps, qui maluerit eſſe popularis. Sed homines aut propter dignitatē ſuam
diffiſi ipſi ſibi, aut propter reliquorum obtrectationem ab huius ordinis coniunctione
depulſi, ſæpe ex hoc portu ſe in illos fluctus propè neceſſariò contulerunt. qui ſi ex illa
iactatione curſúque populari bene geſta Rep. referunt aſpectum in curiam, atque huic
ampliſſimæ dignitati commendati eſſe volunt, non modò non repellendi ſunt, verum-
etiam expetēdi. Monemur à fortiſſimo viro, atque optimo poſt hominum memoriam
Cōſule, vt prouideamus ne citerior Gallia nobis inuitis alicui decernatur, poſt eos Con-
ſules, qui nunc erunt deſignati, perpetuóque poſthac ab iis, qui hunc ordinem oppu-
32 gnent, populari ac turbulenta ratione teneatur. Quam ego plagam etſi non contemno
P.C. præſertim monitus à ſapientiſſimo Conſule, & diligentiſſimo cuſtode pacis & otii,
tamen vehementius arbitror pertimeſcendam, ſi hominum clariſſimorum ac poten-
tiſſimorum aut honorem minuero, aut ſtudium erga hunc ordinem repudiaro. Nam
vt C. Iulius omnibus à Senatu eximiis ac nouis rebus ornatus, per manus hanc prouin-
ciam tradat ei, cui minimè vos velitis: per quem ordinem ipſe ampliſſimā ſit gloriam
conſecutus, ei ne libertatē quidem relinquat, adduci ad ſuſpicandum nullo modo poſ-
ſum. Poſtremò quo quiſque animo futurus ſit, neſcio: quid ſperem, video. præſtare hoc
ſenator debeo, quantum poſſum, ne quis vir clarus aut potēs huic ordini iure iraſci poſ-
ſe videatur. atque hoc, ſi inimiciſſimus eſſem C. Cæſari, ſentirem tamē Reip. cauſa. Sed
33 non alienum eſſe arbitror, quò minus ſæpe aut interpeller à nōnullis, aut tacita æſtima-
tione reprehendar, explicare breuiter quæ mihi ſit ratio & cauſa cum Cæſare. Ac pri-
mùm illud tempus familiaritatis & conſuetudinis, quæ mihi cum illo, quæ fratri meo,
quæ C. Varroni conſobrino noſtro ab omnium noſtrûm adoleſcentia fuit, prætermit-
to. Poſteaquam ſum penitus in Rempub. ingreſſus, ita diſſenſi ab illo, vt in diſiunctione
ſententiæ, coniuncti tamen amicitia maneremus. Conſul ille egit eas res, quarum par-
ticipem me eſſe voluit: quibus ego ſi minus aſſentiebar, tamen illius mihi iudicium
gratum eſſe debebat. Me ille, vt Quinqueuiratum acciperem, rogauit: me in tribus ſi-
bi coniunctiſſimis conſularibus eſſe voluit: mihi Legationem, quam vellem, quanto
cum honore vellem, detulit. quæ ego omnia non ingrato animo, ſed obſtinatione qua-
dam ſententiæ repudiaui: quàm ſapienter, non diſputo: multis enim non probabo: con-
34 ſtāter quidem, & fortiter certè: qui, cùm me firmiſſimis opibus cōtra ſcelus inimicorum

munire,& populareis impetus populari præſidio poſſem propulſare, quamuis excipere
fortunam, ſubire vim atque iniuriam malui, quàm aut à veſtris ſanctiſſimis mentibus
diſſidere, aut de meo ſtatu declinare. Sed non is ſolùm gratus debet eſſe, qui accepit
beneficium, verùm etiam is, cui poteſtas accipiendi fuit. Ego illa ornamenta, quibus
ille me ornabat, decere me & conuenire iis rebus, quas geſſeram, non putabam. illum
quidem amico animo me habere eodem loco, quo principem ciuem ſuum generum
ſentiebam. Traduxit ad plebem inimicum meum: ſiue iratus mihi, quòd me ſecum ne
beneficiis quidem videbar poſſe coniungi: ſiue exoratus. ne hæc quidem fuit iniuria:
nam poſtea me, vt ſibi eſſem Legatus, non ſolùm ſuaſit, verùm etiam rogauit. ne id qui-
dem accepi: non quò alienum mea dignitate arbitrarer, ſed quòd tantum Reip. ſceleris 15
impendere à Conſulibus proximis non ſuſpicabar. Ergo adhuc magis eſt mihi veren-
dum, ne mea ſuperbia in illius liberalitate, quàm ne illius iniuria in noſtra amicitia re-
prehendatur. Ecce illa, illa tempeſtas, caligo bonorum, & ſubita atque improuiſa for-
mido, tenebræ Reipub. ruina atque incendium ciuitatis. terror iniectus Cæſari de eius
actis, metus cædis bonis omnibus, Conſulum ſcelus, cupiditas, egeſtas, audacia. ſi non
ſum adiutus, non debuit: ſi deſertus, ſibi fortaſſe prouidit: ſi etiam oppugnatus, vt qui-
dam aut putant, aut volunt, violata amicitia eſt, accepi iniuriam, inimicus eſſe debui:
non nego. ſed ſi idem ille tum me ſaluum eſſe voluit, cùm vos me vt chariſſimum fi-
lium deſiderabatis: & ſi vos iidem pertinere ad cauſam illam putabatis, voluntatem C.
Cæſaris à ſalute mea non abhorrere: & ſi illius voluntatis generum eius habeo teſtem,
qui idem Italiam in municipiis, populum R. in concione, vos mei ſemper cupidiſſi- 16
mos in Capitolio ad meam ſalutem incitauit: ſi denique Cn. Pompeius idem mihi te-
ſtis de voluntate Cæſaris, & ſponſor eſt illi de mea: nónne vobis videor & vltimi tempo
ris recordatione, & proximi memoria medium illud triſtiſſimum tempus debere, ſi ex
rerum natura non poſſum euellere, ex animo quidem certè excidere? ego verò, ſi mihi
non licet per aliquos ita gloriari, me dolorem atque inimicitias meas Reip. conceſſiſſe,
quod magni cuiuſdam hominis, & perſapientis videtur: vtar hoc, quod non tam ad lau-
dem adipiſcendam, quàm ad vitandam vituperationem valet, hominem me eſſe gra-
tum, & non modò tantis beneficiis, ſed etiam mediocri hominum beneuolentia com-
moueri. à viris fortiſſimis & de me optimè meritis quibuſdam peto, vt, ſi ego illos meo-
rum laborum & incõmodorum participes eſſe nolui, ne illi me ſuarum inimicitiarum
ſocium velint eſſe, præſertim cùm mihi iidem illi conceſſerint, vt etiam acta illa Cæſa- 17
ris, quæ neque oppugnaui antea, neque defendi, meo iam iure poſſim defendere. nam
ſummi ciuitatis viri, quorum ego conſilio Remp. conſeruaui, & quorum auctoritate il-
lam coniunctionem Cæſaris defugi, Iulias leges & cæteras illo Conſule rogatas, iure la-
tas negant. iidem illam proſcriptionem capitis mei, cõtra ſalutem Reip. ſed ſaluis auſpi-
ciis rogatam eſſe dicebant. Itaque vir ſumma auctoritate, ſumma eloquẽtia dixit graui-
ter, caſum illum meum funus eſſe Reip. ſed funus iuſtum & indictum: & mihi ipſi om-
nino perhonorificum, diſceſſum meum funus dici Reip. Reliqua non reprehendo, ſed
mihi ad id, quod ſentio, aſſumo. nam ſi illud iure rogatum dicere auſi ſunt, quod nullo
exemplo fieri potuit, nulla lege licuit, quia nemo de cælo ſeruarat: oblitíne erant, tum,
cùm ille, qui id egerat, plebeius eſt lege curiata factus, dici de cælo eſſe ſeruatum? qui ſi
plebeius omnino eſſe non potuit, qui Tribunus pl. potuit eſſe? & cuius Tribunatus ſi ra- 18
tus eſt, nihil eſt, quod irritum ex actis Cæſaris poſſit eſſe: eius non ſolùm Tribunatus, ſed
etiam pernicioſiſſimæ res auſpiciorũ religione conſeruata iure latæ videbuntur. Quare
aut vobis ſtatuẽdum eſt, legem AEliam manere, legem Fuſiam non eſſe abrogatã, non
omnibus faſtis legem ferri licere: cùm lex feratur, de cælo ſeruari, obnuntiari, intercedi
licere: cenſorium iudicium ac notionẽ & illud morum ſeueriſſimum magiſterium non
eſſe nefariis legibus de ciuitate ſublatum: ſi patricius Tribunus pl. fuerit, contra leges ſa-
cratas: ſi plebeius, contra auſpicia fuiſſe: aut mihi concedant homines oportet, aut in re-

bus bonis non exquirere iura ea, quæ ipſi in perditis non exquirunt, præſertim cùm ab illis aliquoties conditio C. Cæſari lata ſit, vt eaſdem res alio modo ferret: qua conditione auſpicia requirebant, leges comprobabant: in Clodio auſpiciorum ratio ſit eadem, leges omnes ſint euerſæ ac perditæ ciuitatis. Extremum illud eſt. ego, ſi eſſent inimicitiæ mihi cum C. Cæſare, tamen hoc tempore Reipub. conſulere, inimicitias in aliud tempus reſeruare deberem. poſſem etiam ſummorum virorum exemplo inimicitias Reip. cauſa deponere: ſed cùm inimicitiæ fuerint nunquam, opinio iniuriæ beneficio ſit extincta, ſententia mea P.C. ſi dignitas agitur C. Cæſaris, homini tribuam: ſi honos quidam, Senatus cõcordiæ conſulam: ſi auctoritas decretorum veſtrorum, conſtantiam ordinis in eodem ornando imperatore ſeruabo: ſi perpetua ratio Gallici belli, Reip. prouidebo: ſi aliquod meum priuatum officium, me non ingratum præſtabo. Atque hoc velim probare omnibus Patres Conſcripti: ſed leuiſſimè feram, ſi fortè aut iis minus probaro, qui meum inimicum repugnante veſtra auctoritate texerunt: aut iis, ſiqui meum cum inimico ſuo reditum in gratiam vituperabunt, cùm ipſi & cum meo, & cum ſuo inimico in gratiam non dubitarint redire.

Pro L. Cornelio Balbo,

ORATIO XXXVI.

S I auctoritates patronorum in iudiciis valerẽt, ab ampliſſimis viris L. Cornelii cauſa defenſa eſt: ſi vſus, à peritiſſimis: ſi ingenia, ab eloquẽtiſſimis: ſi ſtudia, ab amiciſſimis, & cùm beneficiis cum L. Cornelio, tum maxima familiaritate coniunctis. Quæ ſunt igitur meæ partes? auctoritatis rantæ, quantam vos in me eſſe voluiſtis: vſus mediocris, ingenii minimè voluntati paris. Nam cæteris, à quibus eſt defenſus, hunc debere plurimum video: ego quantum ei debeam, alio loco oſtendam. Principio orationis hoc oppono, me omnibus, qui amici fuerint ſaluti meæ & dignitati, ſi minus referenda gratia ſatiſfacere potuerim, at prædicanda, & habenda certè ſatis eſſe facturũ. Quæ fuerit heſterno die Cn. Pompeii grauitas in dicẽdo Iudices, quæ facultas: quæ copia, non opinione tacita veſtrorũ animorũ, ſed perſpicua admiratione declarari videbatur. nihil enim vnquam audiui, quod mihi de iure ſubtilius dici videretur, nihil de memoria, de more, de exẽplis acutius, nihil peritius de fœderibus, nihil illuſtriore auctoritate de bellis, nihil de Rep. grauius, nihil de ipſo modeſtius, nihil de cauſa & crimine ornatius: vt mihi iam verum videatur illud eſſe, quod nonnulli literis ac ſtudiis doctrinæ dediti quaſi quiddam incredibile dicere putabantur, eum, qui omnes animo virtutes penitus cõprehendiſſet, omnia, quæ facere vellet, facillimè tractare. quæ enim in L. Craſſo potuit homine nato ad dicendi ſingularem quandam facultatem, ſi hanc cauſam ageret, maior eſſe vbertas, varietas, copia, quàm fuit in eo, qui tantum potuit impertire huic ſtudio tẽporis, quantum ipſe à pueritia vſque ad hanc ætatẽ à continuis bellis & victoriis cõquieuit? quò mihi difficilior eſt hic extremꝰ perorãdi locus. etenim ei ſuccedo orationi, quæ non prætervecta ſit aures veſtras, ſed in animis omniũ penitus inſederit: vt plus voluptatis ex recordatione illius orationis, quàm nõ modò ex mea, ſed ex cuiuſquã oratione capere poſſitis. Sed mos eſt gerendus non modò Cornelio, cuius ego voluntati in eius periculis nullo modo deeſſe poſſum: ſed etiam Cn. Pompeio, qui ſui facti, ſui iudicii, ſui beneficii voluit me eſſe, vt apud eoſdẽ vos Iudices nuper in alia cauſa fuerim, & prædicatorem & auctorem. Ac mihi quidem hoc dignũ reo videtur, hoc deberi huius excellentis viri præſtantiſſimæ gloriæ, hoc proprium eſſe veſtri officii, hoc ſatis eſſe cauſæ, vt, quod feciſſe Cn. Põpeium conſtet, id omnes ei licuiſſe cõcedant. Nã verius nihil eſt, quàm quod heſterno die dixit ipſe, ita L. Corneliũ de fortunis

omnibus dimicare, vt nullius in delicti crimen vocaretur. non enim furatus eſſe ciui-
tatem, non genus ſuum ementitus, non in aliquo impudenti mendacio delituiſſe,
non irrepſiſſe in cenſum dicitur: vnum obiicitur, natum eſſe Gadibus, quod negat ne-
mo. Cæterum accuſator fatetur, hunc in Hiſpania duriſſimo bello cum Q. Metello,
cum M. Memmio & in claſſe, & in exercitu fuiſſe, &, vt Pompeius in Hiſpaniam ve-
nerit, Memmiúmque habere Quæſtorem cœperit, nunquam à Memmio diſceſſiſſe:
Carthaginem eſſe profectú: acerrimis illis prælіis, & maximis, Sucronenſi, & Durienſi,
interfuiſſe: cum Pompeio ad extremum belli fuiſſe. Hæc ſunt prælia Cornelii, talis in
Remp. noſtram labor, aſſiduitas, dimicatio, virtus digna ſummo imperatore, ſpes pro
periculis præmiorum. præmia quidem ipſa non ſunt in eius facto qui adeptus eſt, ſed 4
in eius qui dedit. Donatus igitur eſt ob eas cauſas à Cn. Pompeio ciuitate. id accuſator
non negat, ſed reprehendit: vt in Cornelio cauſa ipſius probetur, pœna quæratur: in
Pompeio cauſa lædatur, pœna ſit nulla. ſic famam, ſic innocentiſſimi hominis fortu-
nas, præſtantiſſimi imperatoris ſactum condemnari volunt. ergo in iudicium caput
Cornelii, factum Pompeii vocatur. hunc enim in ea ciuitate, in qua ſit natus, honeſtiſ-
ſimo loco natum eſſe cócedis, & ab ineunte ætate relictis rebus ſuis omnibus in noſtris
bellis, noſtris cum imperatoribus eſſe verſatum, nullius laboris, nullius obſeſſionis,
nullius prælii expertem fuiſſe. Hæc ſunt omnia cùm plena laudis, tum propria Corne-
lii: nec in his rebus crimen eſt vllum. Vbi igitur eſt crimen? quòd eum Pompeius ciui- 5
tate donauit. Huiuſcéne crimen? minimé: niſi honos ignominia putanda eſt. Cuius
igitur? re vera nullius: actione accuſatoris, eius vnius qui donauit. qui ſi adductus gra-
tia minus idoneum hominem præmio affeciſſet: qui etiam ſi virum bonum, ſed nõ ita
meritum, ſi denique aliquid, quod non contrà, ac liceret, factum diceretur, ſed contrà
atque oporteret: tamen eſſet omnis eiuſmodi reprehenſio à vobis Iudices repudiáda.
Nunc verò quid dicitur? quid ait accuſator feciſſe Pópeium, quod ei facere non licue-
rit? quod grauius eſt, quàm ſi id factum ab eo diceret, quod nõ oportuiſſet. eſt enim ali-
quid quod non oporteat, etiam ſi licet: quicquid verò nõ licet, certè non oportet. Hîc
ego nunc coner ſic agere Iudices, non eſſe fas dubitari, quin, quod Cn. Pompeium fe- 6
ciſſe conſtet, id nõ ſolùm decuiſſe, ſed etiam debuiſſe fateamur? Quid enim abeſt huic
homini, quod ſi adeſſet, iure hoc tribui & concedi putaremus? vſúſne rerum, qui pue-
ritiæ tempus extremum, principium habuit bellorũ atque imperiorum maximorum?
cuius plerique æquales minus ſæpe caſtra viderunt, quàm hic triumphauit? qui tot ha-
bet triumphos, quot oræ ſunt partéſque terrarum: tot victorias bellicas, quot ſunt in
rerum natura genera bellorum? an ingenium: cùm etiam ipſe caſus euentúſque rerum
non duces, ſed comites eius conſiliorum fuerint? in quo vno ita ſumma fortuna cum
ſumma virtute certauit, vt omnium iudicio plus homini quàm decet tribueretur. an
pudor, an integritas, an religio in eo, an diligẽtia vnquam requiſita eſt? quem prouin-
ciæ noſtræ, quem liberi populi, quem reges, quem exteræ gentes caſtiorem, modera- 7
tiorem, ſanctiorem non modò viderunt, ſed aut ſperando vnquam, aut optando cogi-
tauerunt? Quid dicã de auctoritate? quæ tanta eſt, quanta in his tantis virtutibus ac lau
dibus eſſe debet: cui Senatus populúſque Ro. ampliſſimæ dignitatis præmia dedit non
poſtulanti: imperia verò etiam recuſanti. Huius de facto Iudices ita quæri, vt id agatur,
licuerítne ei facere quod fecit, an verò non dicam non licuerit, ſed nefas fuerit (contra
fœdus enim, id eſt contra populi R. religionem & fidem feciſſe dicitur) non turpe po-
pulo R. nónne vobis? Audiui hoc de parẽte meo puer, cùm Q. Metellus L. F. cauſam de
pecuniis repetũdis diceret, ille vir, cui patriæ ſalus dulcior quàm cóſpectus fuit, qui de
ciuitate decedere quàm de ſentẽtia maluit: hoc igitur cauſam dicẽte, cùm ipſius tabu-
læ circunferrẽtur inſpiciendi nominis cauſa, fuiſſe iudicem ex illis Equitibus Ro. gra-
uiſſimis viris neminem, quin remoueret oculos, & ſe totũ auerteret: ne fortè, quod ille 8
in tabulas publicas retuliſſet, dubitaſſe quiſquam, verúmne an falſum eſſet, videretur.

nos Cn. Pompeii decretum, iudicium de conſilii ſententia pronuntiatum recognoſce-
mus? cum legibus conferemus? cum fœderibus, quorum acerbiſſima diligentia eſt, per-
tendemus? Athenis aiunt, cùm quidam apud eos, qui ſanctè grauitérque vixiſſet, & te-
ſtimonium publicè dixiſſet, & (vt mos Græcorum eſt) iurandi cauſa ad aras accederet,
vna voce omnes iudices, ne is iuraret, reclamaſſe. cùm Græci homines, ſpectati viri, no
luerint religione videri potius, quàm veritate fidem eſſe conſtrictam: nos, etiam in ipſa
religione & legum & fœderum conſeruanda qualis fuerit Cn. Pompeius, dubitabimus?
Vtrùm enim, inſcientem vultis contra fœdera feciſſe, an ſcientem? ſi ſcientem, ò no-
9 men noſtri imperii, ò populi Rom. excellens dignitas, ò Cn. Pompeii ſic latè longéque
diffuſa laus, vt eius gloriæ domicilium communis imperii finibus terminetur: ò na-
tiones, vrbes, populi, Reges, Tetrarchæ, tyranni, teſtes Cn. Pompeii non ſolùm virtu-
tis in bello, ſed etiam religionis in pace: vos denique mutæ regiones imploro, & ſola
terrarum vltimarum, vos maria, portus, inſulæ, litoráque. quæ eſt enim ora, quæ ſedes,
qui locus, in quo non extent huius cùm fortitudinis, tum verò humanitatis, tum animi,
tum conſilii, impreſſa veſtigia? Hunc quiſquam incredibili quadam atque inaudita
grauitate, virtute, conſtantia præditum, fœdera ſcientem neglexiſſe, violaſſe, rupiſ-
ſe, dicere audebit? Gratificatur mihi geſtu accuſator, inſcientem Cn. Pompeium feciſ-
ſe ſignificat. Quaſi verò leuius ſit, cùm in tanta Rep. verſere, & maximis negotiis præ-
ſis, facere aliquid quod ſcias non licere, àn omnino neſcire quid liceat. Etenim cùm in
10 Hiſpania bellum acerrimum & maximum geſſerat, quo iure Gaditana ciuitas eſſet, ne-
ſciebat? An cuius linguam populi non noſſet, interpretationem fœderis non tenebat?
Id igitur quiſquam Cn. Pompeium ignoraſſe dicere audebit, quod mediocres homi-
nes, quod nullo vſu, nullo ſtudio militari præditi, quod librarioli denique ſcire profi-
teantur? Equidem contrà exiſtimo Iudices, cùm in omni genere ac varietate artium,
etiam illarum quæ ſine ſummo otio non facilè diſcuntur, Cn. Pompeius excellat, ſin-
gularem quandam laudem eius, & præſtabilem eſſe ſcientiam in fœderibus, pactioni-
bus, cōditionibus, populorum, regum, exterarum nationum, in vniuerſo denique bel-
li iure ac pacis. niſi fortè, quæ nos libri docent in vmbra & otio, ea Cn. Pompeium, ne-
que cùm requieſceret, literæ: neque cùm rem gereret, res ipſæ docere potuerunt. Atque,
11 vt ego ſentio Iudices, cauſa dicta eſt temporis magis. ego non huius inquam, genere iu-
* dicii plurà dicam. Eſt enim huius ſeculi labes quædam & macula, virtuti inuidere, velle
ipſum florem dignitatis infringere. Etenim ſi Cn. Pompeius abhinc annos quingentos
fuiſſet, is vir à quo Senatus adoleſcentulo atque equite R. ſæpe communis ſalutis auxi-
lium expetiſſet: cuius res geſtæ omnes gẽtes cum clariſſima victoria terra maríque per-
agraſſent: cuius tres triumphi teſtes eſſent, totum orbem terrarũ noſtro imperio teneri:
quem populus R. ſingularibus honoribus decoraſſet: ſi nunc apud vos, id quod is feciſ-
ſet, cōtra fœdus factum diceretur, quis audiret? nemo profectó. mors enim cùm extin-
xiſſet inuidiam, res eius geſtæ ſempiterni nominis gloria niterentur. Cuius igitur audi-
ta virtus dubitationi locum non daret, huius præſens, experta, atque perſpecta, obtrecta-
12 torum voce læderetur? Omittam igitur Pompeium iam oratione mea reliqua: ſed vos
Iudices animis ac memoria tenetote: de lege, de fœdere, de exemplis, de perpetua con-
ſuetudine ciuitatis noſtræ renouabo ea, quæ dicta ſunt. Nihil enim mihi noui, nihil in-
tegri neque M. Craſſus, qui totam cauſam & pro facultate & pro fide ſua diligentiſſimè
vobis explicauit: neque Cn. Pompeius, cuius oratio omnibus ornamentis abundauit, ad
dicendum reliquit. Sed quoniam me recuſante placuit ambobus adhiberi hunc à me
quaſi perpoliendi quendam operis extremum laborem: peto à vobis, vt me officii po-
tius, quàm dicendi ſtudio hanc ſuſcepiſſe operam ac munus putetis. Ac prius, quàm ag-
grediar ad ius cauſamque Cornelii, quiddam de communi conditione omnium no-
ſtrûm deprecandæ maleuolentiæ cauſa breuiter commemorandum videtur. Si quo
13 quiſque loco noſtrũ eſt Iudices natus, aut ſi in qua fortuna eſt naſcendi initio cõſtitutus,

hũc vitæ ſtatum vſque ad ſenectutem obrinere debet : & ſi omnes, quos aut fortuna ex-
tulit, aut ipſorum illuſtrauit labor & induſtria, pœna ſunt afficiendi: non grauior L. Cor-
nelio, quàm multis viris bonis atque fortibus conſtitui lex vitæ & conditio videtur. Sin
autem multorum virtus, ingenium, humaniras ex infimo genere & fortunæ gradu non
modò amicitias & rei familiaris copias conſecuta eſt, ſed ſummam laudem, honores,
gloriam, dignitatem : non intelligo, cur potius inuidia violatura virtutem L. Cornelii,
quàm æquitas veſtra pudorem eius adiutura videatur. Itaque quod maximè petendum
eſt, à vobis iccirco non peto Iudices, ne de veſtra ſapientia, atque de veſtra humanitate
dubitare videar. Eſt autem petendum, ne oderitis ingenium, ne inimici ſitis induſtriæ,
ne humanitarem opprimendam, ne virtutem puniendam putetis. Illud peto, vt, ſi cau- 14
ſam ipſam per ſe firmam eſſe & ſtabilem videritis, hominis ipſius ornamenta adiumen
to cauſæ porius, quàm impedimento eſſe malitis. Naſcitur Iudices cauſa Cornelii ex
ea lege, quam L. Gellius, Cn. Cornelius ex Senatus ſententia tulerũt. qua lege videmus,
ſatis eſſe ſancti, vti ciues Ro. ſint ii, quos Cn. Põpeius de conſilii ſententia ſigillatim ciui-
tate donauerit. Donatum eſſe L. Cornelium, præſens Pompeius dicit, indicant publicæ
tabulæ, accuſator fatetur, ſed negat ex fœderato populo quenquam potuiſſe, niſi is popu
lus fundus factus eſſet, in hãc ciuitatem venire. O' præclarum interpretem iuris, aucto-
rem antiquitaris, correctorem atque emendatorem noſtræ ciuitaris, qui hanc pœnam
fœderibus aſcribat, vt omnium præmiorum beneficiorúmque noſtrorum expertes fa-
ciat fœderatos. Quid enim potuit dici imperitius, quàm fœderatos populos fieri fundos 15
oportere? nam id non magis eſt proprium fœderarorũ, quàm omnium liberorũ. Sed to-
tum hoc Iudices in ea fuit poſitũ ſemper ratione atque ſententia, vt, cùm iuſſiſſet popu-
lus Ro. aliquid, ſi id aſciuiſſent ſocii populi ac Latini, & ſi ea lex, quam nos haberemus,
eadem in populo aliquo tanquam in fundo reſediſſet, vt tum lege eadem is populus te-
neretur : non vt de noſtro iure aliquid minueretur, ſed vt illi populi aut iure eo, quod à
nobis eſſet conſtiturum, aut aliquo cõmodo aur beneficio vterentur. Tulit apud maio-
res noſtros legem C. Furius de teſtamentis : tulit Q. Voconius de mulierum hæredita-
tibus : innumerabiles aliæ leges de ciuili iure ſunt latæ : quas Latini voluerunt, aſciue-
runt : ipſa denique Iulia, qua lege ciuitas eſt ſociis & Latinis data, qui fundi populi facti
non eſſent, ciuitatem non haberent. in quo magna conrentio Heraclienſium & Neapo 16
liranorum fuit, cùm magna pars in iis ciuitatibus iuris ſui libertatem ciuitati anteferret.
Poſtremò hæc vis eſt iſtius & iuris & verbi, vt fundi pòpuli beneficio noſtro, non ſuo iu-
re fiant : cùm aliquid populus R. iuſſit, id ſi eſt eiuſmodi, vt quibuſdam populis ſiue fœ-
deratis, ſiue liberis permittẽdum eſſe videatur, vt ſtatuant ipſi, non de noſtris, ſed de ſuis
rebus quo iure vti velint: tum, vtrum fundi facti ſint, an non, quærendum eſſe videatur.
De noſtra verò Rep. de noſtro imperio, de noſtris bellis, de victoria, de ſalute fundos po
pulos fieri noluerunt. Atqui ſi imperatoribus noſtris, ſi Senatui, ſi populo R. non licebit
propoſitis præmiis elicere ex ciuitatibus ſociorum atque amicorum, fortiſſimum atque
optimum quenque ad ſubeunda pro ſalute noſtra pericula : ſumma vtilitate ac maxi-
mo ſæpe præſidio in periculis, atque aſperis temporibus carendum nobis erit. Sed per 17
deos immortales, quæ eſt iſta ſocietas, quæ amicitia, quod fœdus, vt aut noſtra ciuitas ca
reat in ſuis periculis Maſſilienſi propugnatore, careat Gaditano, careat Saguntino : aut
ſiquis ex illis populis ſit exortus, qui noſtros duces auxilio laboris, commeatus, periculo
ſuo iuuerit, qui cum hoſte noſtro cominus in acie ſæpe pugnarit, qui ſe ſæpe telis hoſtiũ,
qui dimicationi capitis, qui morti obiecerit: nulla conditione huius ciuitatis præmiis af-
fici poſſit? Etenim in populum R. graue eſt, non poſſe vti ſociis excellenti virtute præ-
ditis, qui velint cum periculis noſtris ſua communicare: in ſocios verò ipſos, & in eos, de
quibus agimus, fœderatos iniurioſum & contumelioſum eſt, his præmiis & his honori-
bus excluſos eſſe fideliſſimos & cõiunctiſſimos ſocios, quæ pateãt ſtipendiariis, pateant
hoſtibus, pateant ſæpe ſeruis. nam & ſtipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, cæteris 18

prouinciis multos ciuitate donatos videmus: & qui hoſtes ad noſtros Imperatores perfu
giſſent, & magno vſui Reip. noſtræ fuiſſent, ſcimus ciuitate eſſe donatos. Seruos deni-
que, quorũ ius & fortunæ cõditio infima eſt, bene de Rep. meritos perſæpe libertate, id
eſt, ciuitate publicè donari videbamus. Hanc tu igitur patrone fœderum ac fœderato-
rum conditionem ſtatuis Gaditanis tuis ciuibus, vt quod iis quos Gaditanis adiutoribus
armis ſubegimus, atque in ditionem noſtram redegimus, liceat, ſi populus R. permiſe-
rit, vt ab Senatu, ab imperatoribus noſtris ciuitate donentur, idne liceat ipſis? qui ſi ſuis
decretis legibúſve ſanxiſſent, nequis ſuorum ciuium caſtra imperatorũ populi R. iniret,
nequis ſe pro noſtro imperio in periculum capitis atque in vitæ diſcrimen inferret, Ga-
19 ditanorum auxiliis, cùm vellemus, vti nobis non liceret, priuatim verò nequis vir & ani-
mo & virtute præcellẽs pro noſtro imperio periculo ſuo dimicaret: grauiter id iure fer-
remus, minui auxilia populi R. debilitari animos fortiſſimorum virorum, alienigena-
rum nos hominum ſtudiis atque externa virtute priuari. Atqui nihil intereſt Iudices,
vtrum hæc fœderati iura conſtituant, vt necui liceat ex his ciuitatibus ad noſtrorũ bel-
lorum pericula accedere: an, quæ nos eorum ciuibus virtutis cauſa tribuerimus, ea rata
eſſe non poſſint. nihil enim magis vteremur his adiutoribus, ſublatis præmiis virtutis,
quàm ſi omnino his verſari in noſtris bellis nõ liceret. Etenim cùm pro ſua patria pauci
poſt genus hominum natum reperti ſint, qui nullis præmiis propoſitis vitam ſuam ho-
ſtium telis obiecerint: pro aliena Rep. quenquam fore putatis, qui ſe opponat periculis
20 non modò nullo propoſito præmio, ſed etiam interdicto? ſed cùm eſt illud imperitiſſi-
mè dictum de populis fundis, quod cõmune liberorum eſt populorum, non proprium
fœderatorum: ex quo intelligi neceſſe eſt, aut neminem ex ſociis ciuem fieri poſſe, aut
etiam poſſe ex fœderatis: tum verò ius omne noſter iſte magiſter mutandæ ciuitatis
ignorat: quod eſt Iudices non ſolùm in legibus publicis poſitum, ſed etiam in priuato-
rum volũtate. iure enim noſtro neque mutare ciuitatem quiſquam inuitus poteſt: ne-
que, ſi velit, mutare nõ poteſt, modò aſciſcatur ab ea ciuitate, cuius eſſe ſe ciuitatis velit:
vt, ſi Gaditani ſciuerint nominatim de aliquo ciue R. vt ſit is ciuis Gaditanus, magna po
teſtas ſit noſtro ciui mutãdæ ciuitatis, nec fœdere impediatur, quò minus ex ciue R. ci-
uis Gaditanus poſſit eſſe. Duarum ciuitatũ ciuis eſſe noſtro iure ciuili nemo poteſt: non
21 eſſe huius ciuitatis ciuis, qui ſe alii ciuitati dicarit, poteſt. neque ſolùm dicatione, quod in
calamitate clariſſimis viris Q. Maximo, C. Lenati, Q. Philippo Nuceriæ, C. Catoni Tar-
racone, Q. Cepioni, P. Rutilio Smyrnæ vidimus accidiſſe, vt earũ ciuitatũ fierent ciues,
hanc antè amittere nõ potuiſſent, quàm huius ſolum ciuitatis mutatione vertiſſent: ſed
etiam poſtliminio poteſt ciuitatis fieri mutatio. neque enim ſine cauſa de Cn. Publicio
Menandro libertino homine, quẽ apud maiores Legati noſtri in Græciam proficiſcen-
tes interpretem ſecum habere voluerunt, ad populum latum, vt is Publicius, ſi domum
reueniſſet, & inde Romam rediſſet, ne minus ciuis eſſet. Multi etiam ſuperiore memo-
ria ciues Rom. ſua voluntate indemnati & incolumes, his rebus relictis, alias ſe in ciui-
tates contulerũt. Quòd ſi ciui Ro. licet eſſe Gaditanum ſiue exilio, ſiue poſtliminio, ſiue
22 reiectione huius ciuitatis, vt iam ad fœdus veniam, quod ad cauſam nihil pertinet (de
ciuitatis enim iure, non de fœderibus diſceptamus) quid eſt, quamobrem ciui Gaditano
in hanc ciuitatem venire non liceat? Equidem longè ſecus ſentio: nam cùm ex omni-
bus ciuitatibus via ſit in noſtram, cúmque noſtris ciuibus pateat iter ad cæteras ciuita-
tes: tum verò vt quæque nobiſcum maximè ſocietate, amicitia, ſponſione, pactione,
fœdere coniuncta eſt: ita mihi maximè communionem beneficiorum, præmiorum,
ciuitatis continere videtur. Atqui cæteræ ciuitates non dubitarent noſtros omnes reci-
pere in ſuas ciuitates, ſi idem nos iuris haberemus, quod cæteri. ſed nos non poſſumus &
huius eſſe ciuitatis, & cuiuſuis præterea: cæteris conceſſum eſt. Itaque in Græcis ciuitati-
bus videmus, Athenis Rhodios, Lacedæmonios, cæteros vndique aſcribi, multarúmque
eſſe eoſdem homines ciuitatum. Quo errore ductos vidi egomet nonnullos imperitos

homines noſtros ciues Athenis in numero iudicum atque Ateopagitarum,certa tribu,
certo numero,cùm ignorarent, ſi illam ciuitatem eſſent adepti, hanc ſe perdidiſſe, niſi 13
poſtliminio recuperaſſent. Peritus verò noſtri iuris ac moris nemo vnquam, qui hanc
ciuitatem retinere vellet,in aliam ciuitatẽ ſe dicauit. Sed hic totus locus diſputationis,
atque orationis meæ Iudices,pertinet ad commune ius mutandarum ciuitatum: nihil
habet quod ſit proprium teligionis ac fœderũ. defendo enim rem vniuerſam, nullam
eſſe gentem ex omni regione terrarum neque tam diſſidentem à populo R. odio quo-
dam atque diſſidio, neque tam fide, beneuolentiáque coniunctam, ex qua nobis inter-
dictũ ſit,vt ne aſciſcere ciuem,aut ciuitate donare poſſimus. O' iura præclara, atque di-
uinitus iam inde à principio Romani nominis à maioribus noſtris comparatá: nequis
noſtrûm plus quàm vnius ciuitatis eſſe poſſit(diſſimilitudo enim ciuitatum varietatem
iuris habeat, neceſſe eſt)ne quis inuitus ciuitate mutetur, néue in ciuitate maneat inui- 14
tus.hæc ſunt enim fundamẽta firmiſſima noſtræ libertatis,ſui quenque iuris & retinen-
di & dimittendi eſſe dominum.Illud verò ſine vlla dubitatione maximè noſtrum fun-
dauit imperium, & populi R.nomen auxit, quòd princeps ille creator huius vrbis Ro-
mulus fœdere Sabino docuit, etiam hoſtibus recipiendis augeri hanc ciuitatem opor-
tere. Cuius auctoritate & exemplo nunquam eſt intermiſſa à maioribus noſtris largitio
& communicatio ciuitatis.Itaque & ex Latio multi,& Tuſculani,& Lanuuini,& ex cæte-
ris generibus gentes vniuerſæ in ciuitatem ſunt receptæ,vt Sabinorum,Volſcorũ, Her-
nicorũ: quibus ex ciuitatibus nec coacti eſſent ciuitatem mutare, ſiqui noluiſſent: nec,
ſiqui eſſent ciuitatem noſtram beneficio populi R. conſecuti, violatum fœdus eorum
videretur.At enim quædam fœdera extant,vt Germanorum,Inſubrium,Heluetiorum,
Iapidum,nonnullorum item ex Gallia barbarorũ, quorum in fœderibus exceptum eſt, 15
nequis eorum à nobis ciuis recipiatur. quòd ſi exceptio facit,ne liceat: ibi neceſſe eſt li-
cere,vbi nõ eſt exceptum. vbi eſt igitur exceptum fœdere Gaditano,ne quem populus
R.Gaditanum recipiat ciuitate? nuſquam. ac ſicubi eſſet,lex id Gellia & Cornelia, quæ
definitè poteſtatem Pompeio ciuitatem donandi dederat,ſuſtuliſſet. Exceptum eſt,in-
quit. fœdus ſiquidem ſacroſanctum eſt.Ignoſco tibi,ſi neque Pœnorum iura calles.re-
liqueras enim ciuitatem tuam:neque noſtras potuiſti leges inſpicere. ipſæ enim te à co-
gnitione ſua iudicio publico repulerunt. Quid fuit in rogatione ea, quæ de Pompeio à
Gellio & à Lentulo Coſs.lata eſt, in qua aliquid ſacroſanctum videretur? Primùm enim
ſacroſanctum eſſe nihil poteſt,niſi quod populus plebéſue ſanxiſſet: deinde ſanctiones
ſacrandæ ſunt aut genere ipſo,aut obteſtatione & cõſecratione legis,aut pœnæ,cùm ca-
put eius,qui contra facit,cõſecratur.Quid habes igitur dicere de Gaditano fœdere eiuſ- 16
modi? vtrum à capitis conſecratione,an obteſtatione legis ſacroſanctũ eſſe confirmas?
Nihil omnino vnquam de iſto fœdere ad populum,nihil ad plebem,neque legem,ne-
que pœnam latam dico.de quibus etiam ſi latum eſſet,nequem ciuem reciperemus:ta-
men id eſſet,quod populus poſtea iuſſiſſet, ratum,neque quicquam illis verbis,ſiquid ſa-
croſanctum eſſet,eſſe exceptum videretur. De his cùm populus R.nihil vnquam iuſſe-
rit,quicquam audes dicere ſacroſanctum fuiſſe? Nec verò hæc oratio mea ad infirman-
dum fœdus Gaditanorum Iudices pertinet. neque enim eſt meum, contra ius optimè
meritæ ciuitatis,contra opinionem vetuſtatis,contra auctoritatem Senatus dicere.Du-
ris enim quondam temporibus Reip. noſtræ, cùm præpotens terra maríque Carthago
nixa duabus Hiſpaniis huic imperio immineret, & cùm duo fulmina noſtri imperii 17
ſubitò in Hiſpania Cn.& P.Scipiones extincti occidiſſent:L.Martius primipili centurio
cum Gaditanis fœdus iciſſe dicitur. Quod cùm magis fide illius populi, iuſtitia noſtra,
vetuſtate denique ipſa,quàm aliquo publico vinculo religionis teneretur:ſapientes ho-
mines & publici iuris periti Gaditani M. Lepido, Q. Catulo Coſs. à Senatu de fœdere
poſtulauérunt. Tum eſt cum Gaditanis fœdus vel renouatũ,vel ictum.De quo fœdere
populus R.ſententiam non tulit,qui iniuſſu ſuo nullo pacto poteſt religione obligari.

Ita Gaditana ciuitas, quod beneficiis ſuis erga Remp.noſtram conſequi potuit, quod imperatorũ teſtimoniis,quod vetuſtate,quod Q.Catuli ſummi viri auctoritate, quod iudicio Senatus,quod fœdere conſecuta eſt : quod publica religione ſanciri potuit, id abeſt. populus enim ſe nuſquam obligauit. neque ideo eſt Gaditanorũ cauſa deterior: grauiſſimis enim & plurimis rebus eſt fulta. Sed iſti diſputationi certè nihil eſt loci. ſacroſanctum enim nihil poteſt eſſe , niſi quod per populum plebémve ſancitum eſt. Quòd ſi hoc fœdus,quod populus R. auctore Senatu, commendatione & iudicio vetuſtatis, voluntate & ſententiis ſuis comprobat , idem ſuffragiis comprobaſſet : quid erat,cur ex ipſo fœdere Gaditanum in ciuitatem noſtram recipi non liceret? nihil eſt enim aliud in fœdere,niſi vt pia & æterna pax ſit.Quid id ad ciuitatem?adiunctum illud etiam eſt,quod non eſt in omnibus fœderibus,Maieſtatem populi Rom.comiter conſeruent.id habet hanc vim,vt ſit ille in fœdere inferior.Primum verbi genus hoc conſeruandi, quo magis in legibus, quàm in fœderibus vti ſolemus , imperantis eſt, non precantis:deinde,cùm alterius populi maieſtas conſeruari iubetur,de altero ſiletur:certè ille populus in ſuperiori conditione cauſáque ponitur,cuius maieſtas fœderis ſanctione defenditur.in quo erat accuſatoris interpretatio indigna reſpõſione, qui ita dicebat,comiter eſſe communiter.quaſi verò priſcum aliquod,aut inſolitum verbum interpretaretur.comes,benigni,faciles,ſuaues homines eſſe dicuntur,qui errãti comiter monſtrant viam: benignè,non grauatè,communiter quidem certè non cõuenit. Et ſimul abſurda res eſt, caueri fœdere, vt maieſtatem populi R. communiter conſeruent,id eſt,vt populus Ro. ſuam maieſtatem eſſe ſaluam velit. Quod ſi iam ita eſſet,vt eſſe nõ poteſt: tamen de noſtra maieſtate,nihil de illorum caueretur. Poteſtne igitur noſtra maieſtas à Gaditanis benignè conſeruari,ſi ad eam retinendam Gaditanos præmiis elicere non poſſumus?poteſt eſſe vlla denique maieſtas, ſi impedimur, quo minus per populum Ro. beneficiorum virtutis cauſa tribuendorum poteſtatem imperatoribus noſtris deferamus?Sed quid ego diſputo,quæ mihi tum,ſi Gaditani cõtra me dicerent,verè poſſe dici viderentur? Illis enim repetentibus L. Cornelium, reſponderem legem populum R.iuſſiſſe de ciuitate tribuenda. hoc genere legum fundos populos fieri non ſolere,Cn. Pompeium de conſilii ſententia ciuitatem huic dediſſe,nullum populi noſtri iuſſum Gaditanos habere : itaque nihil eſſe ſacroſanctum, quod lege exceptum videretur : ſi eſſet, tamen in fœdere nihil eſſe cautum præter pacem.Additum etiam eſſe illud,vt maieſtatem illi noſtram conſeruare deberent . quæ certè minueretur,ſi aut adiutoribus illorum ciuibus vti in bellis nobis non liceret,aut præmii tribuendi poteſtatem nullam haberemus. Nunc verò quid ego contra Gaditanos loquar,cùm id quod defendo,voluntate eorum,auctoritate,Legatione ipſa cõprobetur?qui à principio ſui generis ac Reip.ab omni ſtudio ſenſúque Pœnorum mẽtes ſuas ad noſtrum imperium noménque flexerunt : quos, cùm maxima bella nobis inferrentur,mœnibus excluſerunt,claſſibus inſecuti ſunt,corporibus, copiis, opibus depulerunt:qui & veterem illam ſpeciem fœderis Martiani ſemper omni ſanctiorem Marte duxerunt , & hoc fœdere Catuli , Senatúſque auctoritate ſe nobiſcum coniunctiſſimos eſſe arbitrati ſunt : quorum mœnia,delubra, agros, vt ipſe Hercules itinerũ ac laborũ ſuorũ, ſic maiores noſtri imperii ac nominis populi R.terminos eſſe voluerunt. Teſtantur & mortuos noſtros imperatores,quorũ viuit immortalis memoria & gloria,Scipiones,Brutos,Horatios,Caſſios,Metellos: & hunc præſentẽ Cn. Pompeiũ, quẽ procul ab eorũ mœnibus acre & magnũ bellum gerentẽ commeatu pecuniáque iuuerunt: & hoc tẽpore ipſo populũ R.quẽ in caritate annonæ,vt ſæpe antè fecerant, frumẽto ſuppeditato leuauerũt : ſe hoc ius eſſe velle, vt ſibi & liberis,ſiqui eximia virtute fuerint, ſit in noſtris caſtris,ſit in imperatorũ prætoriis,ſit deniq; inter ſigna atque in acie locus,ſit his gradibus aſcenſus etiam ad ciuitatẽ. Quòd ſi Afris,ſi Sardis,ſi Hiſpanis agris ſtipendióque multatis virtute adipiſci licet ciuitatẽ : Gaditanis autem,

officiis, vetuſtate, fide, periculis, fœdere coniunctis, hoc idē non licebit: non fœdus ſibi
nobiſcū, ſed iniquiſſimas leges impoſitas à nobis eſſe arbitrabuntur. Atque hanc Iudi-
ces non à me fingi orationem, ſed me dicere, quæ Gaditani iudicarint, res ipſa declarat.
Hoſpitium multis annis ante hoc tempus cum L. Cornelio Gaditanos feciſſe publicè,
dico. proferam teſtes: proferam Legatos: excitabo laudatores, quos ad hoc iudicium, 13
ſummos homines ac nobiliſſimos, deprecatores huius periculi miſſos videtis. Re de-
nique multò antè Gadibus iam audita, fore huic vt ab illo periculum crearetur, gra-
uiſſima tum in iſtum ciuem ſuum Gaditani S.C. fecerunt. Potuit magis fundus popu
lus Gaditanus fieri (quoniam hoc magnopere delectare verbo) ſi tum fit fundus, cùm
ſcita ac iuſſa noſtra ſua ſententia comprobat, quàm cùm hoſpitium fecit, vt & ciuitate
illum mutatum eſſe fateretur, & ius ciuitatis honorem digniſſimum iudicaret? potuit
certius interponere iudicium voluntatis ſuæ, quàm cùm etiam accuſatorem huius
multa & pœna multauit? potuit magis de re iudicare, quàm cùm ad veſtrum iudicium
ciueis ampliſſimos legauit, teſteis huius iuris, vitæ laudatores, periculi deprecatores?
Etenim quis eſt tam demens, quin ſentiat ius hoc Gaditanis eſſe retinendum, ne in-
terſeptum ſit iis iter perpetuò ad hoc ampliſſimum præmium ciuitatis: & magnope- 14
re iis eſſe lætandum, huius L. Cornelii beneuolentiam erga ſuos remanere Gadibus,
gratiam & facultatem commendandi in hac ciuitate verſari? Quis enim noſtrûm eſt
cui non illa ciuitas ſit huius ſtudio, cura, diligentia commendatior? Omitto quantis
ornamentis populum iſtum C. Cæſar, cùm eſſet in Hiſpania Prætor, affecerit, contro-
uerſias ſedarit, iura ipſorum permiſſu ſtatuerit, inueteratam quondam barbariam ex
Gaditanorum moribus diſciplinàque delerit, ſumma in eandem ciuitatem huius ro-
gatu ſtudia & beneficia contulerit. Multa prætereo, quæ quotidie labore huius & ſtu-
dio aut omnino, aut certè facilius conſequantur. Itaque & adſunt principes ciuitatis,
& defendunt, amore vt ſuum ciuem, teſtimonio vt noſtrum, officio vt nobiliſſimum
& ſanctiſſimum hoſpitem, ſtudio vt diligētiſſimum defenſorem commodorum ſuo- 15
rum. Ac ne ipſi Gaditani arbitrentur, quanquam nullo incommodo afficiātur, ſi liceat
eorum ciues virtutis cauſa in noſtram ciuitatem venire, tamen hoc ipſo inferius eſſe
ſuum fœdus quàm cæterorum: conſolabor & hos præſentes viros optimos, & illam fi-
deliſſimā atque amiciſſimā nobis ciuitatē: ſimul & vos, quod nō ignoratis Iudices, ad-
monebo, quo de iure hoc iudicium conſtitutum ſit, de eo nunquam omnino eſſe du-
bitatum. Quos igitur prudētiſſimos interpretes fœderum, quos peritiſſimos bellici iu
ris, quos diligentiſſimos in exquirendis conditionibus ciuitatum atque cauſis eſſe ar-
bitramur? eos profectò, qui iam imperia ac bella geſſerunt. Etenim ſi Q. Scæuola ille
Augur, cùm de iure prædiatorio conſuleretur, homo iuris peritiſſimus cōſultores ſuos
nonnunquam ad Furium & Caſellium prædiatores reiiciebat: ſi nos de aqua noſtra 16
Tuſculana M. Tugionem potius, quàm C. Aquilium cōſulebamus, quòd aſſiduus vſus
vni rei deditus & ingenium & artem ſæpe vincit: quis dubitet de fœderibus, & de toto
iure pacis & belli omnibus iuris peritiſſimis imperatores noſtros anteferre? Poſſumuſ-
ne igitur tibi probare auctorem exempli atque facti illius, quod à te reprehenditur, C.
Marium? quæris aliquem grauiorem? conſtantiorem? præſtantiorem virtute, pruden-
tia, religione, æquitate? Is igitur M. Annium Appium, fortiſſimū virum, virtute præ-
ditum, ciuitate donauit, cùm Camertinum fœdus ſanctiſſimum atque æquiſſimum
ſciret eſſe. Poteſt igitur Iudices L. Cornelius condemnari, vt non C. Marii factum cō-
demnetur? Exiſtat ergo ille vir parumper cogitatione veſtra, quoniam re non poteſt: 17
vt conſpiciatis eum mentibus, quem oculis non poteſtis: dicat ſe non imperitū fœde-
ris, non rudem exemplorū, non ignarum belli fuiſſe, ſe P. Africani diſcipulū ac mili-
tem: ſe ſtipendiis, ſe legationibus bellicis eruditum, ſe, ſi tanta bella legiſſet, quanta
geſſit & confecit, ſi tot Conſulibus meruiſſet, quoties ipſe Conſul fuiſſet, omnia iura
belli perdiſcere ac noſſe potuiſſe: ſibi non fuiſſe dubium, quin nullo fœdere à Repub.

bene gerēda impediretur: à ſe ex coniunctiſſima atque amiciſſima ciuitate fortiſſimum
quenque eſſe delectum. neque Fulginatium, neque Camertium fœdere eſſe exceptū,
quominus eorum ciuibus à populo R. præmia virtutis tribuerentur. Itaque cùm paucis
annis poſt hanc ciuitatis donationem acerrima de ciuitate quæſtio Licinia & Mutia le-
ge veniſſet: num quis eorum, qui de fœderatis ciuitatibus eſſet ciuitate donatus, in iudi-
38 cium eſt vocatus? Nam Spoletinus T. Matrinius, vnus ex iis, quos C. Marius ciuitate do-
naſſet, dixit cauſam ex colonia Larina in primis firma & illuſtri. Quem cùm diſertus ho
mo L. Antiſtius accuſaret, Spoletinus dixit fundum populum Spoletinum non eſſe fa-
ctum. videbat enim populos de ſuo iure, non de noſtro fundos fieri ſolere: ſed cùm le-
ge Apuleia coloniæ non eſſent deductæ, qua lege Saturninus C. Mario tulerat, vt in ſin-
gulas colonias ternos ciues Rom. facere poſſet, negabat hoc beneficium re ipſa ſublata
valere debere. Nihil habet ſimilitudinis iſta accuſatio: ſed tamen tanta auctoritas in C.
Mario fuit, vt non per L. Craſſum affinem ſuum, hominem incredibili eloquentia, ſed
paucis ipſe verbis cauſam illam grauitate ſua defenderit & probarit. Quis enim eſſet Iu
dices, qui imperatoribus noſtris in bello, in acie, in exercitu delectum virtutis, qui ſociis,
39 qui fœderatis in defendenda Rep. noſtra ſpem præmiorum eripi vellet? Quòd ſi vultus
C. Marii, ſi vox, ſi ille imperatorius ardor oculorum, ſi recētes triumphi, ſi præſens valuit
aſpectus: valeat auctoritas, valeant res geſtæ, valeat memoria, valeat fortiſſimi & clariſſi-
mi viri nomen æternum: ſit hoc diſcrimen inter gratioſos ciues atque fortes, vt illi viui
fruantur opibus ſuis, horum etiam mortuorū (ſi quiſquam huius imperii defenſor mori
poteſt) viuat auctoritas immortalis. Quid? Cn. Pōpeius pater, rebus Italico bello maxi-
mis geſtis, P. Ceſium Equitem Ro. virum bonum, qui viuit Rauennæ, fœderato ex po-
pulo nónne ciuitate donauit? Quid? cohorteis duas vniuerſas Camertium. quid? Hera-
clienſium legionem, P. Craſſus vir ampliſſimus, ex ea ciuitate, quacum propè ſingulare
fœdus Pyrrhi temporibus C. Fabritio Cōſule ictum putatur. quid? Maſſilienſem Ariſto-
40 nem Sylla. quid? quoniam de Gaditanis agimus, idem heros ι x Gaditanos. quid? vir ſan
ctiſſimus, & ſumma religione ac modeſtia Q. Metellus Pius Q. Fabium Saguntinum.
quid? hic, qui adeſt, à quo hæc, quæ ego nūc percurro, ſubtiliſſimè ſunt omnia perpolita,
M. Craſſus, non Aletrinenſem fœderatum ciuitate donauit, homo cùm grauitate & pru
dentia præſtans, tum vel nimium parcus in largienda ciuitate? Hîc tu Cn. Pompeii be-
neficium, vel potius iudicium & factum infirmare conaris? Qui fecit, quod C. Marium
feciſſe audierat, fecit quod P. Craſſum, quod L. Syllam, quod Q. Metellum, quod deni-
que domeſticum auctorem patrem ſuum facere videret. neque verò id in vno Cor-
nelio fecit: nam & Gaditanum Haſdrubalem ex bello illo Africano, & Mamertinos
obuios, & quoſdam Vticenſes, & Saguntinos fabros ciuitate donauit. etenim cùm cæte-
ris præmiis digni ſunt, qui ſuo labore & periculo noſtram Remp. defendunt: tum certè
41 digniſſimi ſunt, qui ciuitate ea donentur, pro qua pericula ac tela ſubierunt. Atque vti-
nam, qui vbique ſunt propugnatores huius imperii, poſſent in hanc ciuitatem venire: &
contrà, oppugnatores Reip. de ciuitate exterminari. neque enim ille ſummus poëta no
ſter Annibalis illam magis cohortationem, quàm cōmunem imperatorum voluit eſſe,
Hoſtem qui feriet, mihi erit Carthaginienſis, Quiſquis erit. cuiatis ſiet, id habēt om-
nes leue, & ſemper habuerunt. Itaque & ciueis, vndique fortes viros aſciuerūt, & homi-
num ignobiliū virtutem perſæpe nobilitatis inertiæ prætulerunt. Habetis imperatorum
ſummorum & ſapiētiſſimorum hominum, clariſſimorum virorum interpretationem
iuris ac fœderum. Dabo etiam iudicum, qui huic quæſtioni præfuerunt: dabo vniuerſi
populi R. dabo ſanctiſſimum etiam iudicium Senatus. Iudices cùm præ ſe ferrent, pa-
42 lámque loquerentur, quid eſſent lege Papia de M. Craſſo Mamertinis repetentibus iu-
dicaturi: Mamertini publicè ſuſcepta cauſa deſtiterunt: multi in ciuitatem recepti ex
liberis fœderatíſque populis: nemo vnquam eſt de ciuitate accuſatus, quòd aut populus
fundus factus non eſſet, aut quòd fœdere ciuitatis mutandæ ius impediretur. Audebo

etiam hoc contendere, nunquam eſſe condemnatum, quem conſtaret ab imperatore
noſtro ciuitate donatum. Cognoſcite nunc populi R. iudicium multis rebus interpo
ſitum, atque in maximis cauſis re ipſa atque vſu comprobatum. Cum Latinis omnibus
fœdus ictum Sp. Caſſio, Poſthumio Cominio Coſs. quis ignorat? quod quidem nuper in
columna ænea meminimus poſt roſtra inciſum & perſcriptum fuiſſe. Quomodo igitur
L. Coſſinius Tiburs, pater huius Equitis R. optimi atque ornatiſſimi viri, damnato Cælio:
quomodo ex eadem ciuitate T. Coponius, ciuis item ſumma virtute & dignitate (nepo-
tes T. & C. Coponios noſtis) damnato C. Maſſone ciuis Ro. eſt factus? an lingua & inge- 43
nio patefieri aditus ad ciuitatem potuit, manu & virtute non potuit? An de nobis trahe-
re ſpolia fœderatis licebit, de hoſtibus non licebit? an quod adipiſci poterunt dicendo,
id eis aſſequi pugnando non licebit? an accuſatori maiores noſtri maiora præmia, quàm
bellatori eſſe voluerunt? Quòd ſi acerbiſſima lege Seruilia principes viri, ac grauiſſimi &
ſapientiſſimi ciues hanc Latinis, id eſt fœderatis, viam ad ciuitatem populi iuſſu patere
paſſi ſunt: neque in his eſt hoc reprehēſum Licinia & Mutia lege, cùm præſertim genus
ipſum accuſationis & nomen, eiuſmodi præmium, quod nemo aſſequi poſſit, niſi ex Se-
natoris calamitate, neque Senatori, neque bono cuiquam nimis iucundum eſſe poſſet:
dubitādum fuit, quin quo in genere iudicum præmia rata eſſent, in eodem iudicia im-
peratorum valerent? Num fundos igitur factos populos Latinos arbitramur aut Serui- 44
lia lege, aut cæteris, quibus Latinis hominibus erat propoſitum aliqua ex re præmium
ciuitatis? Cognoſcite nunc iudicium Senatus quod ſemper eſt iudicio populi cōpro-
batum. Sacra Cereris Iudices ſumma maiores noſtri religione cōfici cerimoniáque vo-
luerūt. Quæ cùm eſſent aſſumpta de Græcia, & per Græcas ſemper curata ſunt ſacerdo-
tes, & Græca omnia nominata. Sed cùm illam, quæ Græcum illud ſacrum mōſtraret, &
faceret, ex Græcia deligerent, tamen ſacra pro ciuibus ciuem facere voluerunt, vt deos
immortales ſcientia peregrina & externa, mente domeſtica & ciuili precarentur. Has ſa
cerdotes video ferè aut Neapolitanas, aut Velienſes fuiſſe fœderatarum ſine dubio ciui-
tatum. Mitto vetera: proxima dico: ante ciuitatem Velienſibus datā, de Senatus ſenten-
tia C. Valerium Flaccum Præt. vrbanū nominatim ad populum de Calliphana Velien- 45
ſe, vt ea ciuis R. eſſet, tuliſſe. Num igitur aut fundos factos Velienſes, aut ſacerdotem il-
lam ciuem R. factam non eſſe, aut fœdus & à Senatu & à populo R. violatum arbitrabi-
mur? Intelligo Iudices, in cauſa aperta, miniméque dubia multò & plura & à pluribus
peritiſſimis eſſe dicta, quàm res poſtularet: ſed id factum eſt, non vt vobis rem tam per-
ſpicuam dicendo probaremus, verùm vt omnium maleuolorum, iniquorum, inuido-
rum animos frangeremus: quos vt accuſator incenderet, vt aliqui ſermones hominum
alienis bonis mœrentium etiam ad veſtras aures permanarent, & in iudicio ipſo redun
darent, idcirco illa in omni parte orationis ſuæ arte aſpergi videbatis: tum pecuniam L.
Cornelii, quæ neque inuidioſa eſt, &, quantacunque eſt, eiuſmodi eſt, vt conſeruata ma-
gis, quàm corrupta eſſe videatur: tum luxuriam, quæ non crimine aliquo libidinis, ſed 46
communi maledicto notabatur: tum Tuſculanum, quod Q. Metelli fuiſſe meminerat
& L. Craſſi, Craſſum emiſſe de libertino homine Soterico Martio, ad Metellum perue-
niſſe de Venonii Vindicii bonis non tenebat: ſimul illud neſciebat, prædiorum nullam
eſſe gentem: emptionibus ea ſolere ſæpe ad alienos homines, ſæpe ad infimos, non le-
gibus tanquam tutelas, peruenire. Obiectum eſt etiam, quòd in tribum Cruſtuminam
peruenerit: quod hic aſſecutus eſt legis de ambitu præmio minus inuidioſo, quàm qui
legum præmiis prætoriam ſententiam, & prætextam togam conſequuntur. & adoptio
Theophanis agitata eſt, per quam Cornelius nihil eſt præterquam propinquorum ſuo-
rum hæreditates aſſecutus. quanquam iſtorum animos, qui ipſi Cornelio inuident, non
eſt difficillimum mitigare: more hominum inuident: in conuiuiis rodunt: in circulis
vellicant: non illo inimico, ſed hoc maledico dente carpunt. qui amicis L. Cornelii aut 47
inimici ſunt, aut inuident, hi ſunt huic multò vehementius pertimeſcendi. Nam huic

quidem ipſi quis eſt vnquam inuentus inimicus?aut quis iure eſſe potuit?quem bonú
non coluit?cuius fortunæ dignitatíque non conceſſit?verſatus in intima familiaritate
hominis potentiſſimi, in maximis noſtris malis, veſtríſque diſcordiis neminem vn-
quam alterius rationis ac partis non re, non verbo, non vultu denique offendit. Fuit
hoc ſiue meum, ſiue Reip. fatum, vt in me vnum omnis illa inclinatio communium
temporum incumberet. Non modò non exultauit in ruinis noſtris veſtríſque diſcor-
diis Cornelius, ſed omni officio, lachrymis, opera, conſolatione omneis me abſente
meos ſubleuauit. Quorum ego teſtimonio ac precibus munus hoc merito huic, &, vt
48 à principio dixi, iuſtam & debitam gratiã refero: ſperóque Iudices, vt eos qui princi-
pes fuerunt conſeruãdæ ſalutis, aut dignitatis meæ, diligitis, & charos habetis: ſic, quæ
ab hoc pro facultate huius, pro loco facta ſunt, & grata eſſe vobis & probata. Non igi-
tur à ſuis, quos nullos habet, ſed à ſuorum, qui & multi & potentes ſunt, vrgetur ini-
micis: quos quidem heſterno die Cn. Pompeius copioſa oratione & graui ſecum, ſi
vellent, contendere iubebat, ab hoc improbo certamine atque iniuſta contentione
auocabat. & erat æqua lex, & nobis Iudices atq; omnibus, qui noſtris familiaritatibus
implicantur, vehementer vtilis, vt noſtras inimicitias ipſi inter nos geramus, amicis
noſtrorum inimicorũ temperemus. ac ſi mea auctoritas ſatis apud illos in hac re pon-
deris haberet: cùm me præſertim rerum varietate atque vſu ipſo iam perdoctum vi-
49 derent, etiàm ab illis eos maioribus diſcordiis auocarem. Id enim contendere mihi
videtur è Repub. cùm id defendas, quod eſſe optimum ſentias: & id fortium virorum
& magnorum hominum ſemper putaui: neque huic vnquam labori, officio, muneri
defui: ſed contentio tandiu ſapiens eſt, quandiu aut proficit aliquid, aut, ſi non profi-
cit, non obeſt ciuitati. Voluimus quædam, contendimus, experti ſumus: obtenta non
ſunt: dolorem alii, nos luctũ, mœrorémque ſuſcepimus: cur ea, quæ mutare non poſ-
ſumus, conuellere malumus, quàm tueri? C. Cæſarem Senatus & genere ſupplicatio-
num ampliſſimo ornauit & numero dierum nouo. Idem in anguſtiis ærarii victorem
exercitum ſtipendio affecit, imperatori decem Legatos decreuit, lege Sempronia ſuc-
cedendum non cenſuit. Harum ego ſententiarum & princeps & auctor fui, neque me
diſſenſioni meæ priſtinæ putaui potius aſſentiri, quàm præſentibus Reipub. tempori-
bus & concordiæ conuenire. non idem aliis videtur. ſunt fortaſſe in ſententia firmio-
50 res, reprehendo neminem: ſed aſſentior non omnibus: neque eſſe inconſtantis puto
ſententiam aliquam, tanquam aliquod nauigium atque curſum ex Reip. tempeſtate
moderari. Sed ſiqui ſunt, quibus infinitum ſit odium, in quo ſemel ſuſceptũ ſit, quos
video eſſe nonnullos: cum ducibus ipſis, nó cum comitatu, aſſectatoribuſque confli-
gant. illam enim fortaſſe pertinaciam nonnulli, virtutem alii putabunt: hanc verò ini
quitatem omnes cum aliqua crudelitate coniunctam. Sed ſi certorum hominum mẽ
tes nulla ratione placare poſſumus Iudices, veſtros quidem animos certè confidimus
non oratione noſtra, ſed humanitate veſtra eſſe placatos. Quid enim eſt, cur non po-
tius ad ſummam laudem huic, quàm ad minimam fraudem Cæſaris familiaritas va-
lere debeat? cognouit adoleſcens: placuit homini prudẽtiſſimo: in ſumma amicorum
copia cum familiariſſimis eius eſt adæquatus: in Prætura, in Conſulatu præfectum fa-
51 brûm detulit: conſilium hominis probauit: fidem eſt cõplexus: officia, obſeruantiám-
que dilexit. Fuit hic multorum illi laborum ſocius aliquando, eſt fortaſſe nunc non-
nullorum particeps commodorum. Quæ quidem ſi huic obſuerint apud vos, non in-
telligo, quod bonum cuiquam ſit apud tales viros profuturum. Sed quoniam C. Cæ-
ſar abeſt longiſſimè, atque in iis eſt nunc locis, quæ regione orbem terrarum, rebus
illius geſtis imperium populi Ro. definiũt: nolite, per deos immortales, Iudices, hunc
illi acerbum nuncium velle deferri, vt ſuum præfectum fabrûm, vt hominẽ ſibi cha-
riſſimũ & familiariſſimum non ob ipſius aliquod delictum, ſed ob ſuam familiaritatẽ
veſtris oppreſſum ſententiis audiat. miſeremini eius, qui non de ſuo peccato, ſed de

huius ſummi & clariſſimi viri facto, non de aliquo crimine, ſed de periculo ſuo, de publico iure diſceprat: quod ius ſi Cn. Pompeius ignorauit, ſi M. Craſſus, ſi Q. Metellus, ſi Cn. Pompeius pater, ſi L. Sylla, ſi L. Craſſus, ſi C. Marius, ſi Senatus, ſi populus R. ſi qui de re ſimili iudicarũt, ſi fœderati populi, ſi ſocii, ſi illi antiqui Latini, videte ne vtilius vobis & honeſtius ſit, illis ducibus errare, quàm hoc magiſtro erudiri. Sed ſi de certo, de perſpicuo, de vtili, de probato, de iudicato vobis iure eſſe conſtituendum videtis: nolite committere, vt in re tam inueterata quicquam noui ſentiatis. Simul & illa Iudices omnia ante oculos veſtros proponite: primùm eſſe omnes etiã poſt mortem reos clariſſimos illos viros, qui fœderatos ciuitate donarũt: deinde Senatum, qui perſæpe hoc iudicauit: populum, qui iuſſit: iudices, qui approbarunt. Tum etiam illud cogitatote, ſic viuere ac vixiſſe Cornelium, vt, cùm omnium peccatorum quæſtiones ſint, non de vitiorum ſuorum pœna, ſed de virtutis præmio in iudicium vocetur. Accedat etiam illud, vt ſtatuatis hoc iudicio, vtrum poſthac amicitias clarorum virorũ calamitati hominibus, an ornamento eſſe malitis. poſtremò illud Iudices fixum in animis veſtris tenetote, vos in hac cauſa non de maleficio L. Cornelii, ſed de beneficio Cn. Pompeii iudicaturos.

In L. Calphurnium Piſonem,

ORATIO XXXVII.

Deeſt principium.

Iámne vides bellua, iámne ſentis, quæ ſit hominum querela frontis tuæ? nemo queritur Syrum neſcio quem de grege nouitiorum factum eſſe Conſulem. non enim nos color iſte ſeruilis, non piloſæ genæ, non dentes putridi deceperunt: oculi, ſupercilia, frons, vultus denique totus, qui ſermo quidam tacitus mentis eſt, hic in errorem homines impulit, hic eos, quibus erat ignotus, decepit, feſellit, in fraudem induxit. Pauci iſta tua lutulenta vitia noueramus, pauci tarditatem ingenii, ſtuporem debilitatémque linguæ. nunquam erat audita vox in foro: nunquam periculum factum conſilii: nullum non modò illuſtre, ſed ne notum quidem factum aut militiæ, aut domi. obrepſiſti ad honores errore hominum, commendatione fumoſarum imaginum: quarũ ſimile habes nihil, præter colorem. is mihi etiam gloriabitur, ſe omnes magiſtratus ſine repulſa aſſecutum. Mihi iſta licet de me vera cum gloria prædicare. omnes enim honores populus Ro. mihi ipſi, homini nouo, detulit. nam tu cùm Quæſtor es factus, etiam qui te nunquam viderant, tamen illum honorẽ nomini mandabant tuo. AEdilis es factus: Piſo eſt à populo R. factus, non iſte Piſo. Prætura itẽ maioribus delata eſt tuis. noti erant illi mortui: te viuũ nondum nouerat quiſquã. me cùm Quæſtorem in primis, AEdilẽ priorem, Prætorem primùm cunctis ſuffragiis populus R. faciebat: homini ille honorem, non generi: moribus, non maioribus meis: virtuti perſpectæ, non auditæ nobilitati deferebat. Nã quid ego de Cõſulatu loquar? parto vis, anne geſto? miſerum me, cum hac me peſte atq; labe confero: ſed nihil comparandi cauſa loquar: ac tamen ea, quæ ſunt longiſſimè diſiuncta, comprehendã. tu Conſul es renuntiatus (nihil dicam grauius, quàm quod omnes fatẽtur) impeditis Reip. tẽporibus, diſſidentibus Coss. Cæſare & Bibulo, cum hoc nõ recuſares, quin ii, à quibus dicebare Cõſul, te luce dignũ non putarent, niſi nequior quàm Gabinius extitiſſes. me cuncta Italia, me omnes ordines, me vniuerſa ciuitas non prius tabella, quàm voce priorem Conſulem declarauit. Sed omitto, vt ſit factus vterque noſtrũ. ſit ſanè ſors domina campi. magnificentius eſt dicere, quemadmodum geſſerimus Cõſulatum, quàm quemadmodum ceperimus. Ego Calendis Ian. Senatum & bonos omnes legis Agrariæ, maximarúmque

largitionum metu liberaui. ego agrum Campanum, ſi diuidi non oportuit, conſeruaui:
ſi oportuit, melioribus auctoribus reſeruaui. ego in C. Rabirio perduellionis reo XL
annis ante me Conſulem interpoſitam Senatus auctoritatem ſuſtinui contra inuidiam
atque defendi. Ego adoleſcentes bonos & fortes, ſed vſos ea conditione fortunæ, vt, ſi
eſſent magiſtratus adepti, Reipub. ſtatum conuulſuri viderentur, meis inimicitiis, nul-
3 la Senatus mala gratia, comitiorum ratione priuaui. Ego Antonium collegam, cupi-
dum prouinciæ, multa in Repub. molientem, patientia atque obſequio meo mitigaui.
Ego prouinciam Galliam, Senatus auctoritate exercitu & pecunia inſtructam & orna-
tam, quam cum Antonio communicaui (quòd ita exiſtimabam tempora Reip. ferre) in
concione depoſui reclamante populo Rom. Ego L. Catilinam, cædem Senatus, interi-
tum vrbis non obſcurè, ſed palàm molientem, egredi ex vrbe iuſſi, vt, à quo legibus non
poteramus, mœnibus tuti eſſe poſſemus. ego tela extremo menſe Conſulatus mei in-
tenta iugulis ciuitatis de coniuratorum nefariis manibus extorſi. ego faces iam accen-
ſas ad huius vrbis incendium comprehendi, proruli, extinxi. me Q. Catulus, princeps
huius ordinis, & auctor publici conſilii, frequentiſſimo Senatu parentem patriæ nomi-
4 nauit. Mihi hic vir clariſſimus, qui propter te ſedet, L. Gellius his audientibus ciuicam
coronam deberi à Repub. dixit. mihi togato Senatus non, vt multis, bene geſtæ, ſed, vt
nemini, conſeruatæ Reip. ſingulari genere ſupplicationis deorum immortalium tem-
pla pateſecit. Ego cùm in concione abiens magiſtratu, dicere à Tribuno pl. prohiberer,
quæ conſtitueram: cúmque is mihi tantummodo, vt iurarem, permitteret: ſine vlla du-
bitatione iuraui, Rempub. atque hanc vrbem mea vnius opera eſſe ſaluam. Mihi popu-
lus Rom. vniuerſus illa in concione non vnius diei gratulationem, ſed æternitatem im-
mortalitatémque donauit, cùm meum iuſiurandum tale atque tantum iuratus ipſe vna
voce & conſenſu approbauit. Quo quidem tempore is meus domum fuit è foro redi-
tus, vt nemo, niſi qui mecum eſſet, ciuium eſſe in numero videretur. atque ita eſt à me
5 Conſulatus peractus, vt nihil ſine conſilio Senatus, nihil non approbante populo Ro.
egerim, vt ſemper in Roſtris curiam, in Senatu populum defenderim, vt multitudinem
cum principibus, equeſtrem ordinem cum Senatu coniunxerim. Expoſui breuiter
Conſulatum meum. aude nunc ò furia de tuo dicere: cuius fuit initium ludi compita-
lirii, tum primum facti poſt L. Metellum & Q. Martium Coss. contra auctoritatem hu-
ius ordinis: quos Q. Metellus (facio iniuriam fortiſſimo viro mortuo, qui illum, cuius
paucos pares hæc ciuitas tulit, cum hac importuna bellua conferam) ſed ille deſignatus
Conſul, cùm quidam Tribunus pl. ſuo auxilio magnos ludos contra S.C. facere iuſſiſſet,
priuatus fieri vetuit: atque id, quod nondum poteſtate poterat, obtinuit auctoritate. tu,
cùm in Calendas Ian. compitalitiorum dies incidiſſent, Sex. Clodium, qui nunquam
antea prætextatus fuiſſet, ludos facere & prætextatum volitare paſſus es, hominem im-
purum, atque non modò facie, ſed etiam oculo tuo digniſſimum. Ergo his fundamen-
6 tis poſitis Conſulatus tui, triduo pòſt inſpectante & tacente te à P. Clodio, fatali porten-
to prodigióque Reip. lex AElia & Fuſia euerſa eſt, propugnacula muríque tranquillita-
tis atque otii: collegia, non ea ſolùm, quæ Senatus ſuſtulerat, reſtituta ſunt, ſed innume-
rabilia quædam noua ex omni fæce vrbis ac ſeruitio conſtituta: ab eodem homine, in
ſtupris inauditis nefariiſq; verſato, vetus illa magiſtra pudoris & modeſtiæ ſeueritas cen-
ſoria ſublata eſt: cùm tu interim buſtum Reip. qui te Conſulem tum Romæ dicis fuiſ-
ſe, verbo nunquam ſignificaris ſententiam tuam tantis in naufragiis ciuitatis. nondum,
quæ feceris, ſed quæ fieri paſſus ſis, dico: neque verò multum intereſt, præſertim in Con
ſule, vtrum ipſe pernicioſis legibus, improbis concionibus Remp. vexet, an alios vexa-
re patiatur. An poteſt vlla eſſe excuſatio non dicam malè ſentienti, ſed ſedenti, cunctá-
ti, dormienti in maximo Reip. motu Conſuli? Centum propè annos legem AEliam &
7 Fuſiam tenueramus, quadringentos iudicium nonionémque cenſoriam: quas leges au-
ſus eſt non nemo improbus, potuit quidem nemo vnquã conuellere: quam poteſtatem

minuere, quò minus de moribus noſtris quinto quoque anno iudicaretur, nemo tam
effuſè petulans conatus eſt. Hæc ſunt ò carnifex in gremio ſepulta Conſulatus tui, per-
ſequere connexos his funeribus dies. pro Aurelio tribunali ne conniuente quidem te,
quod ipſum eſſet ſcelus, ſed etiam hilarioribus oculis, quàm ſolitus eras, intuente, dele-
ctus ſeruorum habebatur ab eo, qui nihil ſibi vnquam nec facere, nec pati turpe duxit:
arma in templo Caſtoris, ò proditor templorum omnium, vidente te conſtituebantur
ab eo latrone, cui templum illud fuit te Conſule arx ciuium perditorum, receptaculum
veterum Catilinæ militum, caſtellum forēſis latrocinii, buſtum legum omnium ac re-
ligionum. Erat non ſolùm domus mea, ſed totum Palatium Senatu, Equitibus R. ciui- 8
tate omni, Italia cuncta refertum: cùm tu non modò ad eum Ciceronem (mitto enim
domeſtica, quæ negari poſſunt: hæc commemoro, quæ ſunt palàm) nō modò inquam
ad eum, cui primam comitiis tuis dederas tabulam prærogatiuæ, quem in Senatu ſen-
tentiam rogabas tertium, nunquā aſpiraſti, ſed omnibus conſiliis, quæ ad me opprimen
dum parabantur, non interfuiſti ſolùm, verùm etiam crudeliſſimè præfuiſti. Mihi verò
ipſi coram genero meo propinquo tuo quæ dicere auſus es? egere, foris eſſe Gabinium, *
ſine prouincia ſtare non poſſe, ſpem habere à Tribuno pl. ſi tua cōſilia cum illo coniun-
xiſſes, à Senatu quidem deſperaſſe: huius te cupiditati obſequi, ſicuti ego feciſſem in col
lega meo: nihil eſſe, quòd præſidium Conſulum implorarem, ſibi quenque conſulere
oportere. Atque hæc dicere vix audeo. vereor, ne qui ſit, qui iſtius inſignem nequitiam
frontis inuolutam in tegumentis nondum cernat: dicam tamen: ipſe certè agnoſcet, &
cum aliquo dolore flagitiorum ſuorum recordabitur. Meminiſtíne cœnum, cùm ad te 9
quinta ferè hora cum C. Piſone veniſſem, neſcio quo è gurguſtio te prodire, inuoluto
capite, ſoleatum? &, cum iſto ore fœtido teterrimam nobis popinam inhalaſſes, excuſa-
tione te vti valetudinis, quòd diceres, vinolentis te quibuſdam medicaminibus ſolere cu
rari? quā nos cauſam cùm accepiſſemus (quid enim facere poteramus) pauliſper ſteti-
mus in illo ganearum tuarū nidore atque fumo: vnde tu nos cùm improbiſſimè reſpō-
dendo, tum turpiſſimè eructando eieciſti. Idem illo ferè biduo productus in concio-
nem ab eo, cui ſic æquatum præbebas Conſulatum tuum, cùm eſſes interrogatus quid
ſentires de Conſulatu meo, grauis auctor, Calatinus credo aliquis, aut Africanus, aut
Maximus, & non Ceſoninus ſemiplacentinus Caluentius, reſpondes altero ad fron-
tem ſublato, altero ad mentum depreſſo ſupercilio, crudelitatem tibi non placere.
Hic te ille, homo digniſſimus tuis laudibus, collaudauit. crudelitatis tu furcifer Sena- 10
tum Conſul in concione condemnas? non enim me, qui Senatui parui. nam rela-
tio illa ſalutaris & diligens fuerat Conſulis, animaduerſio quidem & iudicium Senatus.
Quæ cùm reprehendis, oſtendis qualis tu, ſi ita fortè accidiſſet, fueris illo tempore
Conſul futurus: ſtipendio mehercule, & frumento Catilinam eſſe putaſſes iuuandum.
Quid enim interfuit inter Catilinam & eum, cui tu Senatus auctoritatem, ſalutem ci-
uitatis, totam Rempub. prouinciæ præmio vendidiſti? Quæ enim L. Catilinam conā-
tem Conſul prohibui, ea P. Clodium facientem Conſules adiuuerunt. voluit ille Se-
natum interficere, vos ſuſtuliſtis: leges incendere, vos abrogaſtis: interire patriam,
vos adiuuiſtis. Quid eſt vobis Conſulibus geſtum ſine armis? incendere illa coniura-
torum manus voluit vrbem, vos eius domum, quem propter vrbs incenſa non eſt. ac
ne illi quidem, ſi habuiſſent veſtri ſimilem Conſulem, de vrbis incendio cogitaſſent. 11
non enim ſe tectis priuare voluerunt, ſed his ſtantibus nullum domicilium ſceleri ſuo
fore putauerūt. cædem illi ciuium, vos ſeruitutem expetiſtis. his vos etiam crudeliores.
huic enim populo ita fuerat ante vos Conſules libertas inſita, vt emori potius, quàm ſer-
uire præſtaret. illud verò geminum conſiliis Catilinæ & Lētuli, quòd me domo mea ex-
puliſtis, Cn. Pompeium domum ſuam compuliſtis. neque enim me ſtante & manente
in vrbis vigilia, neque reſiſtente Cn. Pompeio omnium gētium victore, vnquam ſe illi
Rēp. delere poſſe duxerunt: à me quidem etiam pœnas expetiſtis, quibus coniuratorum

manes mortuorum expiaretis : omne odium incluſum nefariis ſenſibus impiorum in
me profudiſtis . quorum ego furori niſi ceſſiſſem , in Catilinæ buſto vobis ducibus ma-
11 ctatus eſſem . Quod autem maius indicium expectatis, nihil inter vos & Catilinam in-
terfuiſſe , quàm quòd eandem illam manum ex intermortuis Catilinæ reliquiis conci-
taſtis , quòd omnes vndique perditos collegiſtis, quòd in me carcerem effudiſtis , quòd
coniuratos armaſtis, quòd eorum ferro meum corpus, atque omnium bonorum vitam
obiicere voluiſtis ? Sed iam redeo ad præclaram illam concionem tuam . tu es ille, cui
crudelitas diſplicet? cui, cùm Senatus luctum ac dolorem ſuum veſtis mutatione decla
randum cenſuiſſet, cùm videres mœrere Remp. ampliſſimi ordinis luctu, ò noſter mi-
ſericors quid facis? quòd nulla in barbaria quiſquam tyrannus: omitto enim illud, Con-
ſulem edicere, vt Senatus S.C. ne obtemperet : quo fœdius nec fieri , nec cogitari quic-
quam poteſt . Ad miſericordiam redeo eius, cui nimis videtur Senatus in conſeruanda
patria fuiſſe crudelis. edicere eſt auſus cum illo ſuo pari, quem tamen omnibus vitiis ſu-
13 perare cupiebat, vt Senatus cõtra quàm ipſe cenſuiſſet, ad veſtitum rediret. Quis hoc fe
cit vlla in Scythia tyrannus, vt eos, quos luctu afficeret, lugere nõ ſineret ? mœrorem re-
linquis, mœroris auſers inſignia: eripis lachrymas non conſolando, ſed minando. Quòd
ſi veſtem nõ publico conſilio Patres Conſcripti, ſed priuato officio aut miſericordia mu
tauiſſent: tamen, id iis non licere per interdicta crudelitatis tuæ, poteſtatis erat non ferẽ-
dæ. Cùm verò id Senatus frequens cenſuiſſet, ordines reliqui iam antè feciſſent: tu ex te-
nebricoſa popina Conſul extractus, cum illa ſaltatrice tonſa , Senatum Reip. occaſum
atque interitũ lugere vetuiſti. At quærebat etiam paulò antè de me, quid ſuo mihi opus
fuiſſet auxilio: cur nõ meis inimicis, meis copiis reſtitiſſem. Quaſi verò non modò ego,
qui multis ſæpe auxilio fuiſſem , ſed quiſquam tam inops fuerit vnquam , qui iſto non
modò propugnatore tutiorem ſe , ſed aduocato aut adſtipulatore paratiorem fore pu-
14 taret . Ego iſtius pecudis ac putidæ carnis conſilio ſcilicet, aut præſidio niti volebam: ab
hoc eiecto cadauere quicquam mihi aut opis aut ornamenti expectabam : Conſulem
ego tum requirebam, Conſulem, inquam, non illum quidem, quem in hoc animali in-
uenire non poſſem , qui tantam Reipub. cauſam grauitate & conſilio ſuo tueretur , ſed
qui tanquam truncus atque ſtipes, ſi ſtetiſſet modò, poſſet ſuſtinere tamen titulum Con-
ſulatus. cùm enim eſſet omnis cauſa illa mea Conſularis & Senatoria, auxilio mihi opus
fuerat & Conſulis & Senatus : quorum alterum etiam ad perniciem meam erat à vo-
bis Conſulibus conuerſum , alterum Reipub. penitus ereptum . Attamen ſi conſilium
exquiris meum, neque ego ceſſiſſem , & me ipſa ſuo complexu patria tenuiſſet , ſi mihi
cum illo buſtuario gladiatore & tecum , & cum collega tuo decertandum fuiſſet . alia
enim cauſa præſtantiſſimi viri Q. Metelli fuit: quem ego ciuem meo iudicio cum deo-
15 rum immortalium laude coniungo : qui C. illi Mario, fortiſſimo viro & Conſuli , &
ſextum Conſuli, & eius inuictis legionibus , ne armis confligeret, cedendum eſſe duxit.
Quod mihi igitur certamen eſſet huiuſmodi? cum C. Mario ſcilicet, aut cum aliquo pa-
ri, an cum altero barbato Epicuro , cum altero Catilinæ laternario? quos neque hercule
ego , neque ſupercilium tuum , neque collegæ tui cymbala ac crotala fugi : neque tam
fui timidus, vt, qui in maximis turbinibus ac fluctibus Reipub. nauem gubernaſſem, ſal-
uámque in portu collocaſſem, frontis tuæ nubeculam, tum collegæ tui contaminatum
ſpiritum pertimeſcerem. Alios ego vidi ventos: alias proſpexi animo procellas: aliis im-
pendentibus tempeſtatibus, non ceſſi, ſed his vnum me pro omnium ſalute obtuli. Ita-
que diſceſſu tũ meo omnes illi nefarii gladii de manibus crudeliſſimis exciderunt: cùm
quidem tu, ò vecors, & amens, cùm omnes boni abditi, incluſique mœrerent, templa ge
16 merent, tecta ipſa vrbis lugerẽt, complexus es illud funeſtum animal ex nefariis ſtupris,
ex ciuili cruore , ex omnium ſcelerum importunitate , & flagitiorum impunitate con-
cretum, atque eodem in templo, eodem & loci veſtigio, & temporis, arbitria non mei
ſolùm , ſed patriæ funeris abſtuliſti . Quid ego illorum dierum epulas , quid lætitiam,

& gratulationem tuam, quid cum tuis ſordidiſſimis gregibus intemperatiſſimas perpo-
tationes prædicem? quis te illis diebus ſobrium, quis agentem aliquid quod eſſet libero
dignum, quis denique in publico vidit? cùm collegæ tui domus cantu & cymbalis per-
ſonaret, cumq; ipſe nudus in conuiuio ſaltaret. in quo ne tum quidem, cùm illum ſuum
ſaltatorium verſaret orbem, fortunæ rotam pertimeſcebat. Hic autem, non tam cōcin-
nus helluo, nec tam muſicus, iacebat in ſuo Græcorum fœtore atque vino. Quod qui-
dem iſtius in illis Reip. luctibus quaſi aliquod Lapitharum aut Centaurorū conuiuium 17
ferebatur: in quo nemo poteſt dicere, vtrum iſte plus biberit, an vomuerit, an effuderit.
Tu etiam mētionem facies Conſulatus tui? aut te fuiſſe Romæ Conſulem dicere aude-
bis? quid? tu in lictoribus, in toga & prætexta eſſe Conſulatum putas? quæ ornamenta
etiam in Sex. Clodio te Conſule eſſe voluiſti, huius tu Clodiani canis inſignibus Conſu-
latum declarari putas? animo Conſulem eſſe oportet, conſilio, fide, grauitate, vigilan-
tia, cura, toto denique munere Conſulatus. Ego Conſulem eſſe putem, qui Senatum
eſſe in Rep. non putauit? & ſine eo conſilio Conſulem numerem, ſine quo Romæ ne
Reges quidem eſſe potuerunt? Etenim illa iam omitto. Cùm ſeruorum delectus habe-
retur in foro, arma in templo Caſtoris luce & palàm comportarentur: id autem tem-
plum ſublato aditu, reuulſis gradibus à coniuratorum reliquiis, atque à Catilina præua-
ricatore quondam, tum vltore, armis teneretur: cùm Equites Rom. relegarentur, viri 18
boni lapidibus è foro pellerentur, Senatui non ſolùm iuuare Rempub. ſed ne lugere
quidem liceret: cùm ciuis is, quem hic ordo aſſentiente Italia, cunctiſque gentibus con-
ſeruatorem patriæ iudicarat, nullo iudicio, nulla lege, nullo more, ſeruitio atque armis
pelleretur, non dicam auxilio veſtro, quod verè licet dicere, ſed certè ſilentio: tum Ro-
mæ fuiſſe Conſules, quiſquam exiſtimabit? Qui latrones igitur, ſi quidem vos Conſu-
les: qui prædones, qui hoſtes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? Magnum no-
men eſt, magna ſpecies, magna dignitas, magna maieſtas Conſulis: non capiunt angu-
ſtiæ pectoris tui, non recipit leuitas iſta, non egeſtas animi, non infirmitas ingenii ſuſti-
net, non inſolentia rerum ſecundarum, tantam perſonam, tam grauem, tam ſeueram.
Seplaſia mehercle, vt dici audiebam, te vt primùm aſpexit, Campanum Conſulem re-
pudiauit. Audierat Decios, Magios, & de Taurea illo Iubellio aliquid acceperat: in qui- 19
bus ſi moderatio illa, quæ in noſtris ſolet eſſe Conſulibus, non fuit, at fuit pompa, fuit
ſpecies, fuit inceſſus ſaltem Seplaſia dignus & Capua. Gabinium denique ſi vidiſſent
Duumuirum veſtri illi vnguentarii, citius agnouiſſent. Erant illi compti capilli, & ma-
dentes cincinnorum fimbriæ, & fluentes ceruſſatæque buccæ dignæ Capua, ſed illa ve-
tere: nam hæc quidem, quæ nūc eſt, ſplendidiſſimorum hominum, fortiſſimorum vi-
rorum, optimorum ciuium, mihíque amiciſſimorum multitudine redundat: quorum
Capuæ te prætextatum nemo aſpexit, qui non gemeret deſiderio mei, cuius conſilio
cùm vniuerſam Remp. tum illam ipſam vrbem meminerant eſſe ſeruatam: me inau-
rata ſtatua donarant: me patronum vnum aſciuerant: à me ſe habere vitam, fortunas, li-
beros arbitrabātur: me & præſentem contra latrocinium tuum ſuis decretis Legatiſque
defenderunt, & abſentem, principe Cn. Pompeio referente, & de corpore Reip. tuorum 20
ſcelerum tela reuellente, reuocarunt. An tu eras Conſul, cùm in Palatio mea domus ar-
debat, non caſu aliquo, ſed ignibus iniectis, inſtigante te? Ecquod in hac vrbe maius vn-
quam incendium fuit, cui non Conſul ſubuenerit? at tu illo ipſo tempore apud ſo-
crum tuam propè à meis ædibus, cuius domum ad meam exhauriendam patefeceras,
ſedebas non extinctor, ſed auctor incendii, & ardentes faces furiis Clodianis penè ipſe
Conſul miniſtrabas. An verò reliquo tempore Conſulem te quiſquam duxit? quiſquam
tibi paruit? quiſquam in Curia venienti aſſurrexit? quiſquam conſulenti reſpondendum
putauit? Numerandus eſt ille annus denique in Rep. cùm obmutuiſſet Senatus, iudicia
conticuiſſent, mœrerēt boni, vis latrocinii veſtri tota vrbe volitaret, neque ciuis vnus ex
ciuitate, ſed ipſa ciuitas tuo, & Gabinii ſceleri, furoríque ceſſiſſet? At ne tum quidem

11 emerſiſti lutulente Cæſonine ex miſerrimis naturæ tuæ ſordibus, cùm experrecta tan-
dem virtus clariſſimi viri celeriter & verum amicum, & optimè meritum ciuem, &
ſuum priſtinum morem requiſiuit: neque eſt ille vir paſſus, in ea Rep. quam ipſe deco
rarat atque auxerat, diutius veſtrorum ſcelerum peſtem morari: cùm tamen ille, qua-
liſcunque eſt, qui eſt ab vno te improbitate victus, Gabinius collegit ipſe ſe, vix, ſed
collegit tamen, & contra ſuum Clodium primùm ſimulatè, deinde non libenter, ad
extremum tamen pro Cn. Pompeio verè vehementérque pugnauit. Quo quidem in
ſpectaculo mira Reip. æquitas erat: vter eorum periſſet, tanquam laniſta, in eiuſmodi
pari lucrum fieri putabat: immortalem verò quæſtum, ſi vterque cecidiſſet. Sed ille ta-
mē agebat aliquid, tuebatur auctoritatem ſummi viri: erat ipſe ſceleratus, erat gladia-
tor, cum ſcelerato tamen, & cum pari gladiatore pugnabat. Tu, ſcilicet homo religio-
ſus & ſanctus, fœdus, quod meo ſanguine in pactione prouinciarum iceras, frangere
12 noluiſti. cauerat enim ſibi ille ſororius adulter, vt, ſi tibi prouinciam, ſi exercitum, ſi pe
cuniam ereptam ex Reipub. viſceribus dediſſet, omnium ſuorum ſcelerum ſocium te
adiutorémque præberes. Itaque in illo tumultu fracti faſces, ictus ipſe: quotidie tela, la-
pides, fugæ: deprehenſus denique cum ferro ad Senatum is, quem ad Cn. Pompeium
interimendum collocatum fuiſſe conſtabat. ecquis audiuit non modò actionem ali-
quam aut relationem, ſed vocem omnino, aut querelam tuam? Conſulem tu te fuiſſe
putas, cuius in imperio, qui Remp. Senatus auctoritate ſeruarat, idémque in Italia qui
omneis omnium gentiū partes tribus triumphis deuinxerat, is ſe in publico tuto ſta-
tuit eſſe non poſſe? an tum eratis Conſules, cùm, quacunque de re verbum facere cœ-
peratis, aut referre ad Senatum, cunctus ordo reclamabat, oſtendebátque nihil eſſe vos
13 acturos, niſi prius de me retuliſſetis? cùm vos quanquam fœdere obſtricti tenebamini,
tamen cupere vos diceretis, ſed lege impediri? quæ lex priuatis hominibus eſſe lex non
videbatur, inuſta per ſeruos, inciſa per vim, impoſita per latrocinium, ſublato Senatu,
pulſis è foro bonis omnibus, capta Rep. contra omnes leges, nullo ſcripra more: hanc
qui ſe metuere dicerent, Conſules non dicam animi hominum, ſed faſti vlli ferre poſ-
ſunt? Nam ſi illam legem nō putabatis, quæ erat contra omnes leges, indemnati ciuis,
atque integri capitis, bonorúmq; tribunitia proſcriptio, hac tamen obſtricti pactione
tenebamini: quis vos non modò Conſules, ſed liberos fuiſſe putet, quorum mēs fuerit
oppreſſa præmio, lingua aſtricta mercede? ſin illam vos ſoli legem putabatis, quiſquam
vos Conſules tūc fuiſſe, aut nūc eſſe Conſulares putet, qui eius ciuitatis, in qua in prin-
cipum numero vultis eſſe, non leges, non inſtituta, non mores, non iura noritis? An,
14 cùm proficiſcebamini paludati in prouincias vel emptas, vel ereptas, Cōſules vos quiſ-
quam putauit? Itaque, credo, ſi minus frequentia ſua veſtrum egreſſum ornādo atque
celebrando, at ominibus ſaltem bonis vt Conſules, non triſtiſſimis vt hoſtes aut prodi
tores proſequebātur. Túne etiam, immaniſſimum ac fœdiſſimum monſtrum, auſus es
meū diſceſſum illum teſtem ſceleris & crudelitatis tuæ, maledicti & contumeliæ loco
ponere? Quo quidem tempore cepi P.C. fructum immortalem veſtri in me & amoris,
& iudicii, qui non admurmuratione, ſed voce & clamore, abiecti hominis & ſemiuiui
furorem petulantiámq; fregiſtis. Tu luctum Senatus, tu deſiderium equeſtris ordinis,
tu ſqualorem Italiæ, tu Curiæ taciturnitatē annuam, tu ſilētium perpetuum iudicio-
rum ac fori, tu cætera illa maledicti loco pones? quæ meus diſceſſus Reip. vulnera infli
xit? qui ſi calamitoſiſſimus fuiſſet, tamē miſericordia dignior, quàm cōtumelia, & cum
15 gloria potius eſſe coniunctus, quàm cum probro putaretur: atque ille, dolor meus dū-
taxat, veſtrum quidem ſcelus ac dedecus haberetur. Tū verò forſitan hoc, quod dictu-
rus ſum, mirabile auditu eſſe videatur, ſed certè id dicam, quod ſentio. Cùm tātis à vo-
bis P.C. beneficiis affectus ſim, tantis honoribus, nō modò illam calamitatem eſſe non
duco, ſed ſiquid mihi poteſt à Rep. eſſe ſeiunctū, quod vix poteſt priuatim ad meū no-
men augendum, optandam duco mihi fuiſſe illam expetendámq; fortunam. Atque vt

tuum lætiſſimum diem cum triſtiſſimo meo conferam, vtrum tandem, bono viro &
ſapiẽti optabilius putas, ſic exire à patria, vt omnes ſui ciues ſalutem, incolumitatem,
reditum precentur, quod mihi accidit: an, quod tibi proficiſcenti euenit, vt omnes
execrarentur, malè precarentur, vnam tibi illam viam, & perpetuam eſſe vellent? mihi
mediusfidius in tanto omnium mortalium odio, iuſto præſertim & debito, quæuis fu
ga potius, quàm vlla prouincia eſſet optatior. Sed perge porrò: nam ſi illud meum tur-
bulentiſſimum tempus profectionis tuo tranquilliſſimo præſtat, quid conferam reli- 16
qua quæ in te dedecoris plena fuerunt, in me dignitatis? Me Calendis Ian. qui dies poſt
obitum occaſúmque noſtrum Reip. primus illuxit, frequẽtiſſimus Senatus, concurſu
Italiæ, referente clariſſimo atque fortiſſimo viro P. Lentulo, conſentiente populo Ro.
atque vna voce reuocauit: me idem Senatus exteris nationibus, me Legatis, magiſtra-
tibúſque noſtris auctoritate ſua Conſularibus literis, non, vt tu nuper dicere auſus es,
orbatũ patria, ſed, vt Senatus illo ipſo tempore appellauit, ciuem cõſeruatorem Reip.
commendauit: ad meam vnius ſalutem Senatus auxilium omnium ciuium cuncta ex
Italia, qui Remp. ſaluam eſſe vellent, Conſulis voce & literis implorãdum putauit: mei
capitis ſeruandi cauſa Romam vno tempore quaſi ſigno dato Italia tota conuenit: de 17
mea ſalute, P. Lentuli præſtantiſſimi viri atque optimi Conſulis, Cn. Põpeii clariſſimi
atque inuictiſſimi ciuis, cæterorúmque principum celeberrimæ & grauiſſimæ concio-
nes fuerunt: de me Senatus ita decreuit, Cn. Pompeio auctore, & eius ſententiæ princi-
pe, vt, ſiquis impediſſet reditum meum, in hoſtium numero putaretur: iiſque verbis
ea de me Senatus auctoritas declarata eſt, vt nemini ſit triũphus honorificẽtius, quàm
mihi ſalus reſtitutióq; perſcripta. de me, cùm omnes magiſtratus promulgaſſent, præ-
ter vnum Prætorem, à quo non fuit poſtulandum, fratrem inimici mei, prætérq; duos
de lapide emptos Tribunos pl. legem comitiis centuriatis tulit P. Lentulus Conſul de
collegæ Q. Metelli ſententia, quem mecum eadem Reſp. quæ in Tribunatu eius diſ-
iunxerat, in Conſulatu virtute optimi ac iuſtiſſimi viri ſapiẽtiáque coniunxit. quæ lex
quemadmodum accepta ſit, quid me attinet dicere? ex vobis audio, nemini ciui vllã, 18
quò minus adeſſet, iuſtam excuſationem eſſe viſam, nullis comitiis vnquam multitu-
dinem hominum tantam neque ſplendidiorem fuiſſe. hoc certè video quod indicant
tabulæ publicæ, vos rogatores, vos diribitores, vos cuſtodes fuiſſe tabularũ: &, quod in
honoribus veſtrorum propinquorum non facitis vel ætatis excuſatione, vel honoris,
id in ſalute mea nullo rogante vos veſtra ſponte feciſtis. Confer nunc Epicure noſter
ex hara producte, non ex ſchola, confer, ſi audes, abſentiam tuam cum mea. obtinuiſti
prouinciam conſularem finibus iis, quos lex cupiditatis tuæ, non quos lex generi tui
pepigerat. nam lege Cæſaris iuſtiſſima atque optima populi liberi planè, & verè erant
liberi: lege autem ea, quam nemo legem præter te & collegam tuum putauit, omnis
erat tibi Achaia, Theſſalia, Athenæ, cuncta Græcia addicta. Habebas exercitum tãtum, 19
quantum tibi non Senatus, aut populus R. dederat, ſed quantum tua libido conſcripſe
rat. ærarium exhauſeras. Quas res geſſiſti in imperio, exercitu, prouincia Conſulari?
quas res geſſerit, quæro? qui vt venit ſtatim, nondum commemoro rapinas, nondum
exactas pecunias, non captas, non imperatas, non neces ſociorum, non cædem hoſpi-
tum, non perfidiam, non immanitatem, nõ ſcelera prædico: mox, ſi videbitur, vt cum
fure, vt cum ſacrilego, vt cum ſicario diſputabo: nunc meam ſpoliatam fortunam con
feram cum florẽte fortuna imperatoris. Quis vnquam prouinciam cum exercitu ob-
tinuit, qui nullas ad Senatum literas miſerit? Tantam verò prouinciam, cum tanto ex-
ercitu, Macedoniam præſertim, quæ tantis barbarorum gentibus attingitur, vt ſem-
per Macedonibus imperatoribus iidem fines prouinciæ fuerint, qui gladiorum atque 20
pilorum: ex qua aliquot prætorio imperio, Cõſularis quidem nemo rediit, qui incolu-
mis fuerit, qui non triumpharit. Eſt hoc nouum: multò illud magis. appellatus eſt hic
vulturius, illius prouinciæ (ſi diis placet) imperator. ne tũ quidem Paule noſter tabulas

Romam cum laurea mirtere audebas? miſit,inquit.quis vnquam recitauit? quis,vt recitarentur,poſtulauit? nihil enim mea refert,vtrum tu conſcientia oppreſſus ſcelerũ tuorum nihil vnquam auſus ſis ſcribere ad eum ordinem, quem deſpexeras, quem aſſlixeras,quem deleueras: an amici rui rabulas abdiderinr, iidémq; ſilentio ſuo temeritatem atque audaciam ruam condemnarint. Atque haud ſcio,an malim te videri nullo pudore fuiſſe in lireris mirtendis, ân amicos ruos plus habuiſſe & pudoris & conſilii, quàm aut re videri pudenriorem ſuiſſe quàm ſoles,aut tuum factum non eſſe condemnatum
31 iudicio amicorum. Quòd ſi non tuis neſariis in hunc ordinem contumeliis in perpetuum tibi curiam præcluſiſſes, quid tandem erat actum, aut geſtum in illa prouincia, de quo ad Senatum cum gratularione aliqua ſcribi abs te oporteret? vexatio Macedoniæ? an oppidorum turpis amiſſio? an ſociorum direptio? an agrorum depopulatio? an munirio Theſſalonicæ? an obſeſſio militaris viæ? an exercitus noſtri interitus,ſerro,ſame,ſrigore,peſtilentia? Tu verò qui ad Senatum nihil ſcripſeris: vt in vrbe nequior inuentus es quàm Gabinius, ſic in prouincia paulò tamen,quàm ille,demiſſior: nam ille gurges atque heluo natus abdomini ſuo, non laudi atque gloriæ, cùm Equires Rom. in prouincia,cùm publicanos nobiſcum & voluntate & dignitate coniunctos, omnes ſortunis,mulros ſama,vitáque priuaſſet,cùm egiſſet aliud nihil in illo exerciru,niſi vt vrbes depopularerur, agros vaſtaret, exhauriret domos: auſus eſt (quid enim ille non auderet?) à Senatu ſupplicationem per lireras poſtulare. O' dii immortales,túne eriam,atque
32 adeò vos geminæ voragines,ſcopulíque Reip. vos meam ſortunam deprimitis, veſtram extollitis? cùm de me ea S.C. abſente ſacta ſint,eæ conciones habitæ,is motus fuerir municipiorum & coloniarum omnium, ea decreta publicanorum,ea collegiorum, ea denique generum,ordinúmque omnium,quæ ego nõ modò optare nunquam auderem, ſed cogitare non poſſem: vos aurem ſempiternas fœdiſſimæ rurpitudinis notas ſubieritis. An ego,ſi te & Gabinium cruci ſuffixos viderem, maiore afficerer lætitia ex corporis veſtri lacerarione,quàm afficior ex inſamia? nullum eſt ſupplicium putandum, quo affici caſu aliquo etiam boni viri ſortéſque poſſunt. Atque hoc quidem eriam iſti rui dicunt voluprarii Græci: quos vtinam ita audires,vt eranr audiendi: nunquam te in tot flagitia ingurgitaſſes. verùm audis in præſepibus,audis in ſtupris,audis in cibo & vino. Sed
33 dicunt ipſi, qui mala dolore, bona voluptate definiunt, Sapientem,etiam ſi in Phalaridis tauro incluſus ſuccenſis ignibus torreatur,dicturum tamen, ſuaue illud eſſe,ſeſéque ne tantulum quidem commoueri. tantam virturis eſſe vim voluerunt, vt non poſſet vnquam eſſe vir bonus non beatus. Quæ eſt igitur pœna? quod ſupplicium? id mea ſententia,quod accidere nemini poteſt, niſi nocenti, ſuſcepta fraus, impedira & oppreſſa mens conſcientia, bonorum omnium odium, nora iuſti Senatus, amiſſio digniratis. Nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginenſes reſectis palpebris, illigarum in machina, vigilando necauerunr, ſupplicio videtur affectus: nec C. Marius, quem Italia ſeruata ab illo demerſum in Minturnenſium paludibus, Africa deuicta ab eodem expulſum & naufragum vidit. ſortunæ enim iſta rela ſunr,non culpæ: ſupplicium aurem eſt pœna peccari. Neque verò ego,ſi vnquam vobis mala precarer,quod ſæpe ſeci, in quo
34 dii immortales meas preces audiuerunt: morbum,aut mortem, aut cruciatum precarer. Thyeſtea iſta execratio eſt,poëtæ vulgi animos,non ſapienrum mouentis: vt,

Tu naufragio expulſus,vſpiam ſaxis fixus aſperis,
Euiſcerarus,latere penderes (vt air ille) ſaxa ſpargens tabo,
Sanie,ſanguine atro.

non ſerrem omnino moleſtè, ſi ita accidiſſet: ſed id tamen eſſet humanum. M. Marcellus,qui ter Conſul ſuit, ſumma virture, pierare,gloria militari, periir in mari: qui ramen ob virtutem gloria & laude viuit. In ſortuna quadam eſt illa mors, non pœna putanda. Quæ eſt igitur pœna? quod ſupplicium? quæ ſaxa? quæ cruces? ecce duos duces in prouinciis populi R. habere exercirus, appellari imperatores: horum alterum ſic fuiſſe infirmatum conſcienria ſcelerum & fraudum ſuarum,

vt ex ea prouincia, quæ fuerit ex omnibus vna maximè triumphalis, nullas ſit ad Sena-
rum literas mittere auſus. Ex qua prouincia modò vir omni dignitate ornatiſſimus L.
Torquatus magnis rebus geſtis me referente abſens imperator ſit appellatus, vnde his 35
paucis annis Cn. Dolabellæ, C. Curionis, M. Luculli iuſtiſſimos triumphos vidimus, ex
ea te imperatore nuntius ad Senatum allatus eſt nullus. ab altero allatæ literæ, recitatæ,
relatum ad Senatum. Dii immortales, ídne ego optarem, vt inimicus meus ea, qua ne-
mo vnquam ignominia notaretur? vt Senatus is, qui in eam iam benignitatis conſuetu
dinẽ venit, vt eos, qui bene Remp. geſſerint, nouis honoribus afficiat, & numero dierũ,
& genere verborum: huius vnius literis nuntiantibus non crederet, poſtulãtibus dene-
garet? His ego rebus paſcor, his delector, his perfruor, quòd de vobis hic ordo opinatur
non ſecus, ac de teterrimis hoſtibus, quòd vos Equites Rom. quòd cæteri ordines, quòd
cuncta ciuitas odit: quòd nemo bonus, nemo denique ciuis eſt, qui modò ſe ciuem eſſe
meminerit, qui vos non oculis ſugiat, auribus reſpuat, animo aſpernetur, recordatione
denique ipſa Conſulatus veſtri perhorreſcat. Hæc ego ſemper de vobis expetiui, hæc 36
optaui, hæc precatus ſum. Plura etiam acciderũnt, quàm vellem: nam vt amitteretis ex-
ercitum, nunquam mehercule optaui. Illud etiam accidit præter optatum meum, ſed
valde ex voluntate. mihi enim non venerat in mentem ſurorem & inſaniam optare vo
bis, in quam incidiſtis. Atqui fuit optandum. Me tamen fugerat deorum immortalium
has eſſe in impios & conſceleratos pœnas certiſſimas conſtitutas. Nolite enim putare P.
C. vt in ſcena videtis, homines conſceleratos impulſu deorum terreri furiarum tædis ar-
dentibus: ſua quenque fraus, ſuum facinus, ſuum ſcelus, ſua audacia de ſanitate ac men-
te deturbat. hæ ſunt impiorum furiæ, hæ flammæ, hæ faces. Ego te non vecordem, non
furioſum, non mente captũ, non tragico illo Oreſte, aut Athamante dementiorem pu-
tem, qui ſis auſus primùm facere (nam id eſt caput) deinde paulò antè Torquato grauiſ- 37
ſimo & ſanctiſſimo viro premente confiteri, te prouinciam Macedoniam, in quam tã-
tum exercitum tranſportaſſes, ſine vllo milite reliquiſſe? Mitto de amiſſa maxima parte
exercitus: ſit hoc infelicitatis tuæ. dimittendi verò exercitus quam potes afferre cauſam?
quam poteſtatem habuiſti? quam legem? quod S. C.? quod ius? quod exemplum? quid eſt
aliud furere, niſi non cognoſcere homines, non cognoſcere leges, non Senatum, non
ciuitatem, cruentare corpus ſuum? maior hæc eſt vitæ, famæ, ſalutis ſuæ vulneratio. Si fa
miliam tuam dimiſiſſes, quod ad neminem niſi ad ipſum te pertineret, amici te tui con
ſtringendum putarent: præſidium tu populi Rom. cuſtodiam prouinciæ, iniuſſu popu-
li Senatúſque dimiſiſſes, ſi tuæ mentis compos fuiſſes? Ecce tibi alter, effuſa iam maxi- 38
ma præda, quam ex fortunis publicanorum, ex agris vrbibúſque ſociorum exhauſerat,
cùm partim eius prædæ profundæ libidines deuoraſſent, partim noua quædam & inau-
dita luxuries, partim etiam in illis locis, vbi omnia diripuit, emptiones, partim permuta-
tiones ad hunc Tuſculanum montem extruendum, cùm illa eius immenſa & intolera-
bilis ædificatio conſtitiſſet: ſeipſum, faſceis ſuos, exercitum populi Ro. numen interdi-
ctúmque deorum immortalium, reſponſa ſacerdotum, auctoritatem Senatus, iuſſa po-
puli, nomen ac dignitatem imperii Regi AEgyptio vẽdidit. Cùm fineis prouinciæ tan-
tos haberet, quantos voluerat, quantos optauerat, quãtos mei capitis pretio periculóque
emerat, his ſe tenere nõ potuit, exercitum eduxit ex Syria. quî licuit extra prouinciam?
tribuit ſe mercenarium comitem Regi Alexandrino. quid hoc turpius? in AEgyptum 39
venit, ſigna contulit cum Alexandrinis. quando hoc bellum aut hic ordo, aut populus
ſuſceperat? cepit Alexãdriam. Quid aliud expectamus à furore eius, niſi vt ad Senatum
tantis de rebus geſtis literas mittat? hic ſi mentis eſſet ſuæ, niſi pœnas patriæ, diíſque im-
mortalibus eas, quæ grauiſſimæ ſunt, furore atque inſania pẽderet, auſus eſſet, mitto exi-
re de prouincia, educere exercitum, bellum ſua ſponte gerere, in regnum iniuſſu popu
li aut Senatus accedere? quæ cùm plurimæ leges veteres, tum lex Cornelia maieſtatis, Iu
lia de pecuniis repetundis planiſſimè vetant. ſed hæc omitto. Ille ſi non acerrimè fure-

ret, auderet, quam prouinciam P. Lentulus amiciſſimus huic ordini, cùm & auctoritate
Senatus, & ſorte haberet, interpoſita religione ſine vlla dubitatione depoſuiſſet, eam ſibi
tum aſciſcere, cùm etiam ſi religio non impediret, mos maiorum tamen, & exempla, &
40 grauiſſimæ legum pœnæ vetarent? Sed quoniam ſortunarum contẽtionem ſacere cœ-
pimus, de reditu Gabinii omittamus: quem etſi ſibi ipſe præcidit, ego tamen, os vt videã
hominis, expecto. Tuum, ſi placet, reditum cum meo conſeramus. At meus quidem
is fuit, vt à Brunduſio vſque Romam agmen perpetuum tonus Italiæ viderem. neque
enim regio fuit vlla, neque municipium, neque præfectura aut colonia, ex qua non pu-
blicè ad me venerint gratulatũ. Quid dicam aduentus meos? quid effuſiones hominum
ex oppidis? quid cõcurſum ex agris patrumfamiliâs cum coniugibus ac liberis? quid eos
dies, qui, quaſi deorum immortalium, feſti ac ſolennes ſunt aduentu meo, redituque ce-
lebrati? vnus ille dies mihi quidem immortalitatis inſtar fuit, quo in patriam redii, cùm
Senatum egreſſum vidi, populúmq; Rom. vniuerſum, cùm mihi ipſa Roma propè con
uulſa ſedibus ſuis ad complectendum conſeruatorem ſuum procedere viſa eſt. quæ me
41 ita accepit, vt non modò omnium generum, ætatum, ordinum omnes viri ac mulieres
omnis fortunæ ac loci, ſed etiam mœnia ipſa viderentur, & tecta vrbis, ac templa lætari.
Me conſequentibus diebus in ea ipſa domo, qua tu me expuleras, quam expilaras, quam
incenderas, Pontifices, Conſules, Prætores collocauerũt, mihíque (quod ante me nemi-
ni) pecunia publica ædificandam domum cenſuerunt. Habes reditum meum. confer
nunc viciſſim tuum: quandoquidem omiſſo exercitu nihil incolume domum, præter
os illud priſtinum tuũ, retuliſti. Qui primùm quà veneris cum laureatis tuis lictoribus,
quis ſcit? quos tu mæãdros, dum omnes ſolitudines perſequeris, quæ diuerticula, flexio-
néſque quæſiſti? quod te municipium vidit? quis amicus inuitauit? quis hoſpes aſpexit?
nónne tibi nox erat pro die? ſolitudo pro frequentia? caupona pro oppido? nõ vt redire
ex Macedonia nobilis imperator, ſed vt mortuus infamis referri videretur. Romam ve-
42 rò ipſam fœdauit aduẽtus tuus. O' familiæ nõ dicam Calphurniæ, ſed Caluentiæ, neque
huius vrbis, ſed Placentini municipii, neque paterni generis, ſed Brachatæ cognationis
dedecus, quemadmodum veniſti? quis tibi, non dicam horum, aut ciuium cæterorum,
ſed tuorum Legatorum obuiam venit? Mecum enim tum L. Flaccus, vir tua Legatione
indigniſſimus, atque iis conſiliis, quibus mecum in Conſulatu meo coniunctus fuit, ad
conſeruandam Remp. dignior, mecum fuit, tũ cùm te quidam non longè à porta cum
lictoribus errantem viſum eſſe narrabat. ſcio item, virum ſortem in primis, belli ac rei
militaris peritum, familiarem meum, Q. Martium, quorum tu Legatorum prælio im-
perator appellatus eras, cùm longè abſuiſſes, aduentu iſto tuo domi fuiſſe otioſum. Sed
quid ego enumero, qui tibi obuiam non venerint? qui dico veniſſe penè neminem, ne
de officioſiſſima quidem natione candidatorum, cùm vulgo eſſent & illo ipſo, & multis
43 antè diebus admoniti & rogati. togulæ lictoribus ad portam præſto fuerunt: quibus illi
acceptis ſagula reiecerunt, & cateruam imperatori ſuo nouam præbuerunt. ſic iſte tan-
to exercitu, tanta prouincia, triennio pòſt Macedonicus imperator in vrbem ſe intulit,
vt nullius negotiatoris obſcuriſſimi reditus vnquam fuerit deſertior. in quo me tamen,
qui eſſet paratus ad ſe defendendum, reprehendit: cùm ego Cœlimõtana porta introiſ-
ſe dixiſſem, reſpõſione me mimica, Eſquilina introiſſe, homo promptiſſimus laceſſiuit.
quaſi verò id aut ego ſcire debuerim, aut veſtrûm quiſpiam audierit, aut ad rem perti-
neat, qua tu porta introieris, modò ne triumphali, quæ porta Macedonicis ſemper Pro-
conſulibus ante te patuit: tu inuentus es, qui Conſulari imperio præditus ex Macedonia
nõ triumphares. At audiſtis P.C. philoſophi vocem: negauit ſe triumphi cupidum vn-
quam fuiſſe. O' ſcelus, ò peſtis, ò labes: cùm extinguebas Senatum, vendebas auctorita-
44 tem huius ordinis, addicebas Tribuno pl. Conſulatum tuum, Remp. euertebas, prode-
bas caput & ſalutem meam vna mercede prouinciæ: ſi triumphum non cupiebas, cuius
tandem rei te cupiditate arſiſſe defendes? ſæpe enim vidi, qui & mihi & cæteris cupidio-

res prouinciæ viderentur,triumphi nomine tegere atque velare cupiditatem ſuam.hoc
modo D.Syllanus Conſul in hoc ordine,hoc meus etiam collega dicebat.neque enim
quiſquam poteſt exercitum cupere,apertéque petere,vt non prætexat cupiditatẽ trium-
phi. Quòd ſi te Senatus populúſque Rom. aut non appetentem, aut etiam recuſantem,
bellum ſuſcipere,exercitum ducere coëgiſſet, tamen erat anguſti animi atque demiſſi,
triumphi honorem atque dignitatem contemnere . nam vt leuitatis eſt inanem aucu-
pari rumorem,vt omneis vmbras etiã falſæ gloriæ conſectari:ſic leuis eſt animi,lucem,
ſplendorémque fugiẽtis,iuſtam gloriam,qui eſt fructus veræ virtutis honeſtiſſimus,re-
pudiare. Cùm verò non modò non poſtulante atque cogente, ſed inuito atque oppreſ-
ſo Senatu,non modò nullo populi R.ſtudio,ſed nullo ferente ſuffragiũ libero,prouin- 45
cia tibi iſta manupretium fuerit non euerſæ per te,ſed perditæ ciuitatis:cúmq; omnium
tuorum ſcelerum hæc pactio extitetit,vt,ſi tu totam Remp.nefariis latronibus tradidiſ-
ſes, Macedonia tibi ob eam rem, quibus tu finibus velles,redderetur : cùm exhauriebas
ærariũ,cùm orbabas Italiam iuuentute,cùm mare vaſtiſſimũ hyeme tranſibas:ſi trium-
phum contemnebas,quæ te prædo amentiſſime , niſi prædæ ac rapinarũ cupiditas tam
cæca rapiebat? Non eſt integrum Cn. Pompeio conſilio iam vti tuo. errauit enim : non
guſtarat iſtam tuã philoſophiam : ter iam homo ſtultus triumphauit. Craſſe pudet me
tui:quid eſt,quòd confecto formidoloſiſſimo bello coronã illam lauream tibi tantope-
re decerni volueris à Senatu? P.Seruili,Q. Metelle,C.Curio,P.Africane,cur non hunc 46
audiſtis tam doctum hominem , tam eruditum, prius quàm in iſtum errorem induce-
remini? C.ipſi Pontinio neceſſario meo iam nõ eſt integrum. religionibus enim ſuſce-
ptis impeditur . O ſtultos Camillos, Curios, Fabritios,Calatinos,Scipiones,Marcellos,
Maximos : ò amentem Paulum, ruſticum Marium,nullius conſilii patres iſtorum am-
borum Conſulum, qui triumpharunt . Sed quoniam præterita mutare non poſſumus,
quid ceſſat hic homulus , ex argilla & luto fictus Epicureus, dare hæc præclara præcepta
ſapiẽtiæ clariſſimo & ſummo imperatori genero ſuo ? Fertur ille vir, mihi crede,gloria:
flagrat,ardet cupiditate iuſti & magni triumphi:non didicit eadem iſta,quæ tu.mitte ad
eum libellum. Sed iam,ſi ipſe coràm congredi poteris,meditare quibus verbis incẽſam
illius cupiditatem comprimas atque reſtinguas.valebis apud hominem volitantem glo
riæ cupiditate vir moderatus & cõſtans,apud indoctum eruditus, apud generum ſocer. 47
Dices enim,vt es homo facetus,ad perſuadendum cõcinnus, perfectus, politus è ſcho-
la,Quid eſt Cæſar,quòd te ſupplicationes toties decretæ,tot dierum,tantopere delectẽt?
in quibus homines errore ducuntur, quas dii negligunt , qui (vt noſter ille diuinus dixit
Epicurus) neque propitii cuiquam eſſe ſolent,neque irati. Non facies fidem ſcilicet,cùm
hæc diſputabis. tibi enim & eſſe & fuiſſe deos videbit iratos. vertes te ad alterã ſcholam,
diſſeres de triumpho. Quid tandem habet iſte currus ? quid vincti ante currum duces?
quid ſimulacra oppidorum?quid aurum?quid argentum?quid Legati in equis & Tribu-
ni?quid clamor militum?quid tota illa pompa? inania ſunt iſta,mihi crede,delectamen
ta penè puerorum,captare plauſus,vehi per vrbem,conſpici velle.quibus ex rebus nihil
eſt,quod ſolidum tenere,nihil quod referre ad voluptatem corporis poſſis. quin tu me 48
vides,qui ex qua prouincia T.Flaminius,L.Paulus,Q. Metellus,T.Didius, innumerabi
les alii leui cupiditate commoti triumpharunt, ex ea ſic redii, vt ad portam Eſquilinam
Macedonicam lauream conculcarim, ipſe cum hominibus quindecim malè veſtitis ad
portam Cælimontanam ſitiens peruenerim:quo in loco mihi libertus præclaro impe-
ratori domũ ex hac die biduo antè conduxerat:quæ vacua ſi non fuiſſet, in campo Mar-
tio mihi tabernaculum collocaſſem . nummus interea mihi Cæſar neglectis vehiculis
triumphalibus domi manet,& manebit . rationes ad ærarium retuli continuò, ſicut tua
lex iubebat:neque alia vlla in re legi tuæ parũi.quas rationes ſi cognoris,intelliges nemi
ni plus,quàm mihi literas profuiſſe. ita enim ſunt perſcriptæ ſcitè & literatè,vt ſcriba, ad
ærarium qui eas retulit, perſcriptis rationibus ſecum ipſe caput ſiniſtra manu perfricãs, 49

commurmuratus ſit, Ratio quidem herele apparet, argentum ὑχεια. Hac tu oratione, non dubito, quin illum iam aſcendentem in currum poſſis reuocare. O' tenebræ, ò lurum, ò ſordes, ò paterni generis oblite, materni vix memor: ita neſcio quid iſthuc fractum, humile, demiſſum, ſordidum inferius eriam eſt, quàm vt Mediolanenſi præcone auo tuo dignum eſſe videatur. L. Craſſus, homo ſapientiſſimus noſtræ ciuitaris, ſpiculis propè ſcrutatus eſt Alpes, vt, vbi hoſtis non erat, ibi triumphi cauſam aliquam quæreret. eadem cupiditate vir ſummo ingenio præditus C. Corta nullo certo hoſte flagrauit. eorum neuter triumphauit, quòd alteri illum honorem collega, alteri mors ademit. Irriſa eſt abs te paulò antè M. Piſonis cupiditas triumphandi, à qua te longè dixiſti abhorrere: qui etiam ſi minus magnum bellum geſſerat, vt abs te dictum eſt, tamen iſtum honorem contemnendum non putauir. tu eruditior quàm Piſo, prudetior quàm Cotta, abundantior conſilio, ingenio, ſapientia quàm Craſſus, ea contemnis, quæ illi idiotæ, vr tu appellas, præclara duxerunt. Quòd ſi reprehendis, quòd cupidi laureæ ſuerint, cùm bella aut parua, aut nulla geſſiſſent: tu tantis nationibus ſubactis, tãtis rebus geſtis, minimè fructum laborum tuorum, præmia periculorum, virtutis inſignia contemnere debuiſti. Neque verò contempſiſti, licet Themiſta ſapiẽtior, ſi os tuum ſerreum Senatus conuitio verberari noluiſti. Iam vides, quandoquidem ita mihimet ſui inimicus, vt me tecum compararem, & digreſſum meum & abſentiam & teditum ita longè tuo præſtitiſſe, vt mihi illa omnia immortalem gloriam dederint; tibi ſempiternam turpitudinem inflixerint. nunc etiam in hac quotidiana, aſſidua, vrbanáque vita ſplendorem tuum, gratiam, celebriratem domeſticam, operam forenſem, conſilium, auxilium, auctoritatem, ſententiam Senatoriam nobis, aut, vt verius dicam, cuiquam es infirmiſſimo ac deſperatiſſimo antelaturus? Age, Senatus odit te, quod eum tu facere iure concedis, afflictorem & proditorem nõ modò dignitatis & auctoriratis, ſed omnino ordinis ac nominis ſui: videre equites Ro. non poſſunt, quo ex ordine vir præſtantiſſimus L. AElius eſt te Conſule relegatus: plebs Romana perditum cupit: in cuius tu infamiam ea, quæ per latrones & per ſeruos de me egeras, conruliſti: Italia cuncta execratur, cuius idem tu ſuperbiſſimè decreta & preces repudiaſti. ſac huius odii tanri ac vniuerſi periculum, ſi audes. Inſtant poſt hominum memoriam apparatiſſimi magnificentiſſimíque ludi, quales non modò nunquã fuerunt, ſed ne quomodo fieri quidem poſthac poſſint, poſſum vllo pacto ſuſpicari. Da te populo, committe ludis. ſibilum metúis? vbi ſunt veſtræ ſcholæ? ne acclametur? ne id quidem eſt curare philoſophi. Manus tibi ne afferantur, times. dolor enim eſt malum, vt diſputas: exiſtimatio, dedecus, inſamia, turpitudo, verba ſunt atque ineptiæ. Sed de hoc non dubito: non audebit accedere ad ludos. conuiuium publicum non dignitatis cauſa inibit: niſi ſortè, vt cum P. Clodio, hoc eſt cum amoribus ſuis cœner: ſed planè animi ſui cauſa ludos nobis idioris relinquet. ſolet in diſputationibus ſuis oculorum & aurium delectationi abdominis voluptates anteſerre. nam quòd vobis iſte tantummodo improbus, crudelis olim furunculus: nunc verò etiam rapax, quòd ſordidus, quòd contumax, quòd ſuperbus, quòd fallax, quòd perfidioſus, quòd impudens, quòd audax eſſe videatur, nihil ſcitore eſſe luxurioſius, nihil libidinoſius, nihil poſterius, nihil nequius. Luxuriam autem in iſto nolite hanc cogitare. eſt enim quædam, quanquam omnis eſt vitioſa atque turpis, tamen ingenuo ac libero dignior. nihil apud hunc lautum, nihil elegãs, nihil exquiſitum (laudabo inimicum) ne magnopere quidem quicquam præter libidines ſumptuoſum. toreuma nullum, maximi calices, & hi, ne contemnere ſuos videatur, Placentini: extructa menſa, non conchyliis aur piſcibus, ſed multa carne ſubrancida. ſerui ſordidati miniſtrant, nonnulli etiam ſenes: idem coquus, idem atrienſis: piſtor domi nullus, nulla cella, panis & vinum à propola atque de cupa: Græci ſtipati, quini in lectulis, ſæpe plures, ipſe ſolus, bibiturus quæ eodem de ſolio miniſtrentur: vbi galli cantum audiuit, auum ſuum reuixiſſe pu-

tat, menſam tolli iubet. Dicet aliquis, Vnde tibi hæc nota ſunt? Non mehercule con-
tumeliæ cauſa deſcribam quenquam, præſertim ingenioſum hominem atque erudi-
tum, cui generi eſſe ego iratus ne ſi cupiam quidem poſſum. Eſt quidam Græcus, qui
cum iſto viuit, homo, verè vt dicam, ſic enim cognoui, humanus, ſed tandiu, quandiu
cum aliis eſt, aut ipſe ſecum. Is cùm iſtum adoleſcentem iam tum cum hac diis irata
fronte vidiſſet, non fugit eius amicitiam, cùm eſſet præſertim appetitus: dedit ſe in cõ 54
ſuetudinem, ſic, vt prorſus vnà viueret, nec ferè ab iſto vnquam diſcederet. Non apud
indoctos, ſed, vt ego arbitror, in hominum eruditiſſimorum & humaniſſimorum cœ
tu loquor. Audiſtis profectò dici, philoſophos Epicureos omneis res, quæ ſunt homi-
ni expetendæ, voluptate metiri: rectè an ſecus, nihil ad nos: aut, ſi ad nos, nihil ad hoc
tempus. ſed tamen lubricum genus orationis adoleſcenti non acriter intelligenti ſæ-
pe præceps. Itaque admiſſarius iſte, ſimul atque audiuit à philoſopho voluptatem tã-
topere laudari, nihil expiſcatus eſt: ſic ſuos ſenſus voluptarios omneis incitauit, ſic ad
illius hanc orationem adhinniit, vt non magiſtrum virtutis, ſed auctorem libidinis à
ſe illum inuentum arbitraretur. Græcus primò diſtinguere atque diuidere illa, quem-
admodum dicerentur: iſte claudus (quomodo aiunt) pilam retinere: quod acceperat
teſtificari, tabulas obſignare velle, Epicurum diſertum decernere: & tamen dictũ opi- 55
nor, ſe nullum bonum intelligere poſſe demptis corporis voluptatibus. Quid multa?
Græcus facilis & valde venuſtus, nimis pugnax contra Senatorem populi Ro. eſſe no-
luit. Eſt autem hic de quo loquor, non philoſophia ſolùm, ſed etiam literis, quod ferè
cæteros Epicureos negligere dicunt, perpolitus. Poëma porrò facit ita feſtiuũ, ita con-
cinnum, ita elegans, nihil vt fieri poſſit argutius. in quo reprehendat eum licet, ſiqui
volet, modò leuiter, non vt impurum, non vt improbum, non vt audacẽ, ſed vt Græ-
culum, vt aſſentatorem, vt poëtam. deuenit, aut potius incidit in iſtũ eodem deceptus
ſupercilio Græcus atque aduena, quo tam ſapiens, & tanta ciuitas ſe reuocare non po-
terat familiaritate implicatus, & ſimul inconſtãtiæ famam verebatur: rogatus, inuita-
tus, coactus, ita multa ad iſtũ de iſto ſcripſit, vt omnes hominis libidines, omnia cœna- 56
rum genera cõuiuiorúmque, adulteria eius delicatiſſimis verſibus expreſſerit. in qui-
bus, ſiquis velit, poſſit iſtius tanquã in ſpeculo vitã intueri: ex quibus multa à multis
lecta & audita recitarẽ, niſi vererer ne hoc ipſum genus orationis, quo nũc vtor, ab hu
ius loci more abhorreret. & ſimul de ipſo, qui ſcripſit, detrahi nolo. qui ſi fuiſſet in di-
ſcipulo cõparando meliore fortuna, fortaſſe auſterior & grauior eſſe potuiſſet: ſed eũ ca
ſus in hanc conſuetudinẽ ſcribendi induxit philoſopho valde indignã: ſiquidem phi-
loſophia, vt fertur, virtutis continet, & officii, & bene viuẽdi diſciplinã. quam qui pro-
fitetur, grauiſſimam mihi ſuſtinere perſonã videtur. Sed idem caſus illum ignarũ quid
profiteretur, cùm ſe philoſophũ eſſe diceret, iſtius impuriſſimæ ac intẽperatiſſimæ pe-
cudis cœno & ſordibus inquinauit: qui modò res geſtas Conſulatus mei cùm laudaſ- 57
ſet, quæ quidẽ laudatio hominis turpiſſimi mihi ipſi erat penè turpis: Nõ vlla tibi, in-
quit, inuidia nocuit, ſed verſus tui. nimis magna pœna te Conſule conſtituta eſt ſiue
malo poëtæ, ſiue libero. ſcripſiſti enim verſus, Cedãt arma togæ. Quid tum? hæc res ti-
bi fluctus illos excitauit. At hoc nuſquam opinor ſcriptum fuiſſe in illo elogio, quod
te Cõſule in ſepulchro Reip. inciſum eſt, Velitis, iubeatis, vt, non quòd M. Cicero ver
ſum fecerit, ſed quòd vindicarit. Veruntamen quoniã te non Ariſtarchum, ſed Phala-
rin grammaticum habemus, qui non notam apponas ad malum verſum, ſed poëtam
armis perſequare, ſcire cupio quid tandem iſto in verſu reprehẽdas, Cedant arma to-
gæ. Tuæ dicis, inquit, togæ ſummum imperatorẽ eſſe ceſſurum. Quid nunc te aſine li-
teras doceam? non opus eſt verbis, ſed fuſtibus. Non dixi hanc togã, qua ſum amictus, 58
nec arma, ſcutũ, & gladiũ vnius imperatoris: ſed quòd pacis eſt inſigne, & otii toga: cõ-
tra autem arma tumultus atque belli, more poëtarũ locutus, hoc intelligi volui, bellũ
ac tumultum paci atque otio conceſſurum. quære ex familiari tuo Græco illo poëta:

probabit genus ipſum & agnoſcet,neque te nihil ſapere mirabitur. At in illo altero,in-
quit,hæres,Concedat laurea laudi.immò mehercule habeo tibi gratiã:hærerem enim,
niſi tu me expediſſes. nam cùm tu timidus ac tremẽs tuis ipſe furaciſſimis manibus de-
tractam cruentis faſcibus lauream ad portam Eſquilinam abieciſti, indicaſti non mo-
dò ampliſſimæ,ſed etiam minimæ laudi lauream conceſſiſſe. atque iſta ratione hoc ta-
men inrelligi ſcelerate vis, Pompeium inimicum mihi iſto verſu eſſe factum: vt, ſi
verſus mihi nocuerit,ab eo,quem is verſus offenderir,videatur mihi pernicies eſſe quæ-
ſita. Onitto,nihil iſtum verſum pertinuiſſe ad illum:non fuiſſe meum,quem quantum
59 potuiſſem,multis ſæpe orationibus ſcriptíſque decoraſſem,hunc vno violare verſu. ſed
ſit offenſus primò, nónne compenſabit cum vno verſiculo tot mea volumina laudum
ſuarum? quòd ſi eſt commotus, ad perniciémne non dicam amiciſſimi, non ita de ſua
laude meriti,non ita de Repub. non Conſularis,non Senatoris,non ciuis,non liberi,in
hominis caput ille tã crudelis propter verſum fuiſſet? tu quidem,tu,apud quos,de quo
dicas,intelligis?complecteris ampliſſimos viros ad tuum & Gablnii ſcelus:neque id oc-
cultè:nam paulò antè dixiſti,me cum iis cõfligere,quos deſpicerem: non attingere eos,
qui plus poſſent,quibus iratus eſſe deberem.quorum quidem (quis enim non intelligit,
quos dicas?) quanquam non eſt vna cauſa omnium, tamen eſt omnium mihi probata.
Me Cn.Pompeius multis obſiſtẽtibus eius erga me ſtudio atque amoti ſemper dilexit,
60 ſemper ſua coniunctione digniſſimum iudicauit, ſemper non modò incolumem, ſed
etiam ampliſſimum atque ornatiſſimum voluit eſſe.veſtræ fraudes,veſtrum ſcelus, ve-
ſtræ criminationes inſidiarum mearum, illius periculorum nefariè fictæ,ſimul eorum,
qui familiaritatis licentia, ſuorum improbiſſimorum ſermonum domicilium in auri-
bus eius impulſu veſtro collocauerunt: veſtræ cupiditates prouinciarum effecerunt, vt
ego excluderer,omnéſque,qui me, qui illius gloriam, qui Remp. ſaluam eſſe cupiebãt,
ſermone atque aditu prohiberentur. Quibus rebus eſt perfectum,vt illi planè ſuo ſtare
iudicio non liceret? cùm certi homines nõ ſtudium eius à me alienaſſent,ſed auxilium
retardaſſenr. Nónne ad te L.Lentulus, qui tum erat Prætor,non Q. Sanga,non L. Tor-
quatus pater, non M.Lucullus venit? qui omnes ad eum multíque mortales oratum in
Albanum obſecratúmque venerant, ne meas fortunas deſereret cum Reip. ſalute con-
61 iunctas:quos ille ad te & ad tuum collegam remiſit,vt cauſam publicam ſuſciperetis,vt
ad Senatum referretis:ſe contra armatum Tribunum pl. ſine conſilio publico decerta-
re nolle,Conſulibus ex S.C.Remp. defendentibus ſe arma ſuſcepturum. Ecquid infe-
lix recordatis,quid reſponderis? in quo illi omnes quidem, ſed Torquatus præter cæte-
ros furebat contumacia reſponſi tui:te non eſſe tam fortẽ,quàm ipſe Torquatus in Con
ſulatu fuiſſet,aut ego:nihil opus eſſe armis,nihil contentione: me poſſe iterum Remp.
ſeruare,ſi ceſſiſſem:infinitam cædem fore;ſi reſtitiſſem.deinde ad extremum,neque ſe,
neque generum,neque collegam ſuum Tribuno pl.defuturum. Hîc tu hoſtis ac prodi-
ror aliis me inimiciorem, quàm tibi debere eſſe dicis? Ego C.Cæſarem non eadem de
Rep.ſenſiſſe,quæ me,ſcio: ſed tamen,quod iam de eo his audientibus ſæpe dixi, me ille
62 ſui totius Conſulatus eorúmque honorum,quos cum proximis communicauit,ſocium
eſſe voluit,detulit,inuitauit,rogauit. Non ſum ego propter nimiam fortaſſe conſtantiæ
cupiditatem adductus ad cauſam: non poſtulabã,vt ei chariſſimus eſſem,cuius ego be-
neficiis quidem ſententiam meam tradidiſſem. Adducta res in certamen te Conſule pu
tabatur, vtrum, quæ ſuperiore anno ille geſſiſſet, manerent, an reſcinderentur. quid lo-
quar plura? ſi tantùm ille in me eſſe vno roboris & virtutis putauit, vt ea, quæ ipſe geſſe-
rat,conciderent,ſi ego reſtitiſſem: cur non ignoſcam,ſi antepoſuit ſuam ſalutem meæ?
Sed præterita omitto.me vt Cn. Pompeius omnibus ſuis ſtudiis,laboribus,vitæ pericu-
lis cõplexus eſt,cùm municipia pro me adiret,Italiæ fidem imploraret, P.Lentulo Con
ſuli auctori ſalutis meæ frequens aſſideret,Senatui ſententiam præſtaret, in cõcionibus
non modò ſe defenſorem ſalutis meæ,ſed etiam ſupplicem pro me profiteretur:huius

voluntaris eum,quem mulrùm poſſe intelligebat,mihi nõ inimicum eſſe cognorat,ſo- 63
cium ſibi & adiutorem C.Cæſarem adiunxit.Iam vides me tibi non inimicum,ſed ho-
ſtem : illis,quos deſcribis,non modò non iratum,ſed etiam amicum eſſe debere. Quo-
rum alter(id quod meminero ſemper) æquè mihi fuit amicus,ac ſibi:alter (id quod obli
uiſcar aliquando)ſibi amicior,quàm mihi. Deinde hoc ita fit,vt viri ſortes,etiam ſi ſerro
inter ſe cominus decertarint, tamen illud contentionis ödium ſimul cum ipſa pugna,
armiſque ponant. Atqui me ille odiſſe nunquam potuir,ne tum quidem cùm diſſideba
mus. Habet hoc virtus(quam tu ne de ſacie quidem noſti) vt viros ſortes ſpecies eius &
pulchritudo etiam in hoſte poſita delectet. Equidem dicam ex animo P.C. quod ſen-
tio,& quod vobis audientibus ſæpe iam dixi. ſi mihi nunquam amicus C.Cæſar ſuiſſet,
ſed ſemper iratus: ſi aſpernaretur amicitiam meam,ſeſéque mihi implacabilem, inex-
piabilémque præberet:tamen ei,cùm tantas res geſſiſſet,gererétque quotidie,non ami- 64
cus eſſe non poſſem.cuius ego imperio nõ Alpium vallum contra aſcenſum tranſgreſ-
ſionémque Gallorum,hon Rheni ſoſſam gurgitibus illis redundantem Germanorum
immaniſſimis gentibus obiicio & oppono. perſecit ille,vt,ſi montes reſediſſent, amnes
exaruiſſent, non naturæ præſidio, ſed victoria ſua rebúſque geſtis Iraliam munitam ha-
beremus. Sed cùm me expetat,diligat,omni laude dignum putet : tu me à tuis inimici-
tiis ad ſimultatem reuocabis:ſic tuis ſceleribus Reip. præterita ſacta refricabis:quod qui-
dem tu,qui bene noſſes coniunctionem meam,& Cæſaris,eludebas:cùm à me tremen-
tibus omnino labris,ſed tamen,cur tibi nomen non deſerrem,requirebas.Quanquam,
quod ad me attinet,nunquam iſtam imminuam curam inficiando tibi:tamen eſt mihi
conſiderandum,quanrum illi tantis Reip.negotiis,tantóque bello impedito ego homo
amiciſſimus ſolicirudinis atque oneris imponam. Nec deſpero tamen,quanquam lan- 65
guet iuuentus,nec perinde atque debeat, in laudis & gloriæ cupiditate verſatur, futuros
aliquos,qui abiectũ hoc cadauer conſularibus ſpoliis nudare non nolint,præſertim tam
afflicto,tam infirmo,tam eneruato reo:qui te ita geſſeris,vt timeres,ne indignus benefi
cio videreris,niſi eius,à quo miſſus eras,ſimillimus extitiſſes. An verò tu parũ putas inue
ſtigatas eſſe à nobis labes imperii rui,ſtragéſque prouinciæ? quas quidem nos non veſti-
giis odorantes ingreſſus ruos,ſed totis volutationibus corporis,& cubilibus perſecuti ſu
mus. Notata à nobis ſunt & prima illa ſcelera in aduẽtu,cùm accepta pecunia à Dyrrha-
chinis ob necem hoſpitis rui Platoris,eius ipſius domum euertiſti,cuius ſanguinem ad-
dixeras,eúmque ſeruis ſymphoniacis,& aliis muneribus acceptis timentem, & multum 66
dubitantem confirmaſti, & Theſſalonicam fide rua venire iuſſiſti. quem ne maiorum
quidem more ſupplicio affeciſti,cùm miſer ille ſecuribus hoſpitis ſui ceruices ſubiicere
geſtiret : ſed ei medico, quem tecum eduxeras, imperaſti, vt venas hominis incideret.
Tum quidem tibi etiam acceſſio fuit ad necem Platoris, Pleuratus eius comes, quem
necaſti verberibus ſumma ſenectute conſectum. Idémque tu Rabocentũ Beſſicæ gen-
tis principem,cùm te trecentis talentis Regi Cotto vendidiſſes,ſecuri percuſſiſti: cùm il
le ad te Legatus in caſtra veniſſet, & tibi magna præſidia & auxilia à Beſſis peditũ equi-
túmque polliceretur. neque eum ſolùm, ſed etiam cæteros Legatos,qui ſimul venerãt:
quorum omnium capita Regi Cotto vendidiſti. Denſeletis, quæ natio ſemper obediẽs
huic imperio, eriam in illa omnium barbarorum deſectione Macedonica C. Seſtium
Prætorem tutata eſt,neſarium bellum & crudele intuliſti: eíſque cum fideliſſimis ſociis
vti poſſes,hoſtibus vti acerrimis maluiſti.ita perpetuos deſenſores Macedoniæ,vexato- 67
res ac perditores effeciſti. vectigalia noſtra perturbarunt,vrbes ceperunt,vaſtarũt agros,
ſocios noſtros in ſeruitutem adduxerunt,familias arripuerunt,pecus abegerunt,Theſſa
lonicenſes,cùm oppido deſperaſſent,munire arcem coëgerunt. A te Iouis Velſuri fanũ
antiquiſſimum barbarorum,ſanctiſſimúmque direptum eſt.tua ſcelera dii immortales
in noſtros milires expiauerũt:qui cùm vno genere morbi affligerenrur,neque ſe recrea-
re quiſquam poſſet, qui ſemel incidiſſet : dubirabat nemo,quin violari hoſpites, Legati

necati,pacati atque ſocii nefario bello laceſſiti,ſana vexata hanc tantam efficerent vaſti-
tatem. Cognoſcis ex particula parua ſcelerũ,& crudelitatis tuæ genus vniuerſum . quid
auaritiæ,quæ criminibus infinitis implicata eſt,ſummam nũc explicem? generatim ea,
68 quæ maximè nota ſunt,dicam. Nónne ſeſtertium centies & octogies,quod,quaſi vaſarii
nomine,in vendirione mei capitis aſcripſeras,ex ærario tibi attributum Romæ in quæ-
ſtu reliquiſti? nónne,cùm c c taléta tibi Apolloniatæ Romæ dediſſent,ne pecunias cre
ditas ſoluerent,vltrò Fuſidium Equitem R.hominem ornatiſſimum, creditorem debi
toribus ſuis addixiſti? nónne,hiberna cùm Legato præfectóque tradidiſſes, euertiſti mi
ſeras funditus ciuitates? quæ non ſolùm bonis ſunt exhauſtæ, ſed etiam nefarias libidi-
num contumelias,turpitudinéſque ſubierunt. Qui modus tibi fuit frumenti æſtimãdi?
qui honorarii? ſi quidem poteſt vi & metu extortum honorarium nominari.quod cùm
peræquè omnes,tum acerbiſſimè Bœotii & Byzantii, Cherroneſes,Theſſalonica ſenſit.
Vnus tu dominus,vnus æſtimator , vnus venditor tota in prouincia per triennium fru-
mẽti omnis ſuiſti. Quid ego rerum capitalium quæſtiones,reorum pactiones, redem-
69 ptiones,acerbiſſimas damnationes,libidinoſiſſimas liberationes proferam? tantùm lo-
cum aliquem cùm mihi notum ſenſeris,tecum ipſe licebit,quot in eo genere,& quanta
ſint crimina,recordere.Quid? illam armorum officinam ecquid recordaris,cùm omni
totius prouinciæ pecore compulſo,pellium nomine omnem quæſtum illum domeſti-
cum paternúmque renouaſti? videras enim grandis iam puer bello Italico repleri quæ-
ſtu veſtram domum,cùm pater armis faciendis tuus præfuiſſet. Quid? vectigalem pro-
uinciam,ſingulis rebus,quæcunque vehirent,certo portorio impoſito,ſeruis tuis publi-
canis à te factam eſſe meminiſti? quid,centuriatus palàm venditos? quid,per tuum ſeruu
lum ordines aſſignatos? quid,ſtipendium militibus per omnes annos à ciuitatibus men
ſis palàm propoſitis eſſe numeratũ? quid illa in Pontum profectio & conatus tuus? quid
debilitatio atque abiectio animi tui, Macedonia prætoria nuntiata , cùm tu , non ſolùm
70 quòd tibi ſuccederetur,ſed quòd Gabinio non ſuccederetur,exanguis & mortuus conci
diſti? quid Quæſtor ædilitius reiectus,præpoſitus Legarorum tuorum turpiſſimus,opti-
mus abs te quiſque violatus? Tribuni militum non recepti? M.Bebius,vir fortis,interfe-
ctus iuſſu tuo? quid,quòd tu toties diffidens ac deſperans rebus tuis,in ſordibus, lamen-
tis,luctúque iacuiſti? quòd populari illi ſacerdoti ſexcentos ad beſtias amicos ſociòſque
miſiſti? quid,quòd,cùm ſuſtentare vix poſſes mœrorem tuum,dolorémque deceſſionis,
Samothraciam te primùm,inde Tharſum cum tuis teneris ſaltatoribus,& cum Antobu
lo,Athamante & Timocle formoſis fratribus contuliſti? quid, cùm inde te recipiens,in
villa Euchadiæ,quæ fuit vxor,exegiſti? iacuiſti mœrens aliquot dies,atque inde obſole-
tus Theſſalonicam omnibus inſcientibus, noctúque veniſti : qui cùm concurſum plo-
71 rantium ac tempeſtatem querelarũ ferre non poſſes,in oppidum deuium Beroam per-
fugiſti. Quo in oppido cùm tibi ſpe ſalſa,quòd Q. Ancharium non eſſe ſucceſſurum pu
tares,animos rumor inflaſſet,quo te modo ad tuam intemperantiam ſcelerate innoua-
ſti? Mitto aurum coronarium,quod te diutiſſimè torſit,cùm modò velles,modò nolles.
lex enim generi tui & decerni , & te accipere vetabat, niſi decreto triumpho . in quo tu
accepta tamen,& deuorata pecunia Vrinachotum,centum talenta euomere non pote-
ras:vocabula tantum pecuniarum & genera mutabas. Mitto diplomata tota in prouin-
cia paſſim data: mitto numerum nauium,ſummámque prædæ: mitto rationem exacti
imperatíque frumenti: mitto ereptam libertatẽ populis ac ſingulis qui erant affecti præ-
72 miis nominatim: quorum nihil eſt,quod non ſit lege Iulia,ne fieri liceat,ſancitum dili-
genter. AEtoliam,quæ procul à barbaris diſiuncta gẽtibus,in ſinu pacis poſita,medio fe
rè Græciæ gremio continetur (ò pœna,ò furia ſociorum) decedens miſeram perdidiſti.
Arſinoan Thracum , Neopactum,vt modò tute indicaſti , nobiles vrbes atque plenas
fateris ab hoſtibus eſſe captas.quibus autem hoſtibus? nempe iis,quos tu Ambraciæ ſe-
deris, primò tuo aduentu ex oppidis Aggrinarum atque Dolopum demigrare,& aras,

& focos relinquere coëgiſti. Hoc tu in exitu præclare imperator, cùm tibi ad priſtinas cla
des acceſſio fuiſſet AEroliæ repentinus interitus, exercitum dimiſiſti: neque vllam pœ-
nam, quæ tanto facinori deberetur, non maluiſti ſubire, quàm numerum tuorum mili-
tum reliquiáſque cognoſcere. Atque vt duorum Epicureorum ſimilitudinem in re mi-
lirari imperióq; videatis: Albutius cùm in Sardinia triumphaſſet, Romæ damnatus eſt.
hîc cùm ſimilem exitum ſpectaret, in Macedonia trophæa poſuit: eáque, quæ bellicæ lau
dis, victoriæque omnes gentes inſignia & monimenta eſſe voluerunt, noſter hic præpo 73
ſterus imperator amiſſorum oppidorum, cæſarum legionum, prouinciæ præſidio & re-
liquis militibus orbatæ ad ſempiternum dedecus ſui generis, & nominis indicia conſti-
tuit. Idémque, vt eſſet quod in baſi trophæorum incidi, inſcribíq; poſſet, Dyrrhachium
vt venit decedens, obſeſſus eſt ab iis ipſis militibus, quos paulò antè Torquato reſpondit
beneficii cauſa ab ſe eſſe dimiſſos. quibus cùm iuratus affirmaſſet, ſe, quæ deberentur, po
ſtero die perſoluturum, domum ſe abdidit: inde nocte intempeſta crepidatus veſte ſer-
uili nauem conſcendit, Brunduſiúmque vitauit, & vltimas Adriani maris oras petiuit:
cùm interim Dyrrhachii milites domum, in qua iſtum eſſe arbitrabantur, obſidere cœ-
perunt: &, cùm latere hominem putarent, ignes circundederunt. quo metu commoti
Dyrrhachini, profugiſſe noctu crepidatum imperatorem indicauerunt. Illi autem ſta- 74
tuam iſtius perſimilem, quam ſtare celeberrimo in loco voluerat, ne ſuauiſſimi homi-
nis memoria moreretur, deturbant, affligunt, comminuunt, diſſipãt. ſic odium quod in
ipſum attulerant, id in eius imaginẽ ac ſimulacrum profuderunt. Quæ cùm ita ſint, non
dubito, quin, cùm hæc, quæ excellunt, me noſſe videas, non exiſtimes, mediam illã par-
tem & turbam flagitiorum tuorum mihi eſſe inauditam. nihil eſt, quod me hortere, ni-
hil eſt quod inuites. admoneri me ſatis eſt: admonebit autem nemo alius, niſi Reip. tem
pus: quod mihi quidem magis videtur, quàm tu vnquam arbitratus es, appropinquare.
Ecquid vides, ecquid ſentis, lege iudiciaria lata, quos poſthac iudices ſimus habituri? nó
æquè legetur, quiſquis voluerit: nec, quiſquis noluerit, non legetur. nulli coniicientur in
illum ordinem, nulli eximentur: non ambitio ad gratiã, non iniquitas ad ſimulationem 7
coniicietur: iudices iudicabunt ii, quos lex ipſa, non quos hominum libido delegerit.
Quod cùm ita ſit, mihi crede, neminem inuitus inuitabis: res ipſa, & Reipub. tempus aut
me ipſum, quod nolim, aut alium quempiam aut inuitabit, aut dehortabitur. Equidem,
vt paulò antè dixi, non eadem ſupplicia eſſe in hominibus exiſtimo, quæ fortaſſe pleri-
que, damnationes, expulſiones, neces: denique nullam mihi pœnam videtur habere id,
quod accidere innocenti, quod forti, quod ſapienti, quod bono viro & ciui poteſt. Dam-
natio iſta, quæ in te flagitatur, obtigit P. Rutilio, quod ſpecimen habuit hæc ciuitas inno
cẽtiæ. maior mihi iudicum & Reip. pœna illa viſa eſt, quàm Rutilii. L. Opimius eiectus
eſt à patria, is, qui Prætor & Conſul maximis Remp. periculis liberarat: non in eo, cui fa-
cta eſt iniuria, ſed in iis, qui fecerũt, ſceleris ac conſcientiæ pœna remanſit. At contrà bis
Catilina abſolutus: emiſſus etiam ille auctor tuus prouinciæ, cùm ſtuprum Bonæ deæ 76
puluinaribus intuliſſet. quis fuit in tãta ciuitate, qui illum inceſto liberatum, non eos, qui
ita iudicarunt, pari ſcelere aſtrictos arbitraretur? an ego expectem dum de te quinque
& ſeptuaginta tabellæ diripiantur? de quo iampridem omnes mortales omnium gene-
rum, ætatum, ordinum iudicauerunt? quis enim te aditu, quis vllo honore, quis denique
communi ſalutatione dignum putet? omnes memoriam Conſulatus tui, facta, mores,
faciem denique, ac nomen à Repub. deteſtantur. Legati, qui vnà fuere, alienati: Tribuni
militum inimici: centuriones, & ſiqui ex tanto exercitu reliqui milites exiſtunt, non di-
miſſi abs te, ſed diſſipati, te oderunt, tibi peſtem exoptant, te execrantur: Achaia exhau-
ſta, Theſſalia vexata, laceratæ Athenæ, Dyrrhachium & Apollonia exinanita, Ambracia
direpta: Parthini & Bullienſes illuſi: Epirus exciſa: Locri, Phocii, Bœotii exuſti: Acarna- 77
nia, Amphilochia, Perrhebia, Athamanúmque gens vendita: Macedonia cõdonata bar
baris: AEtolia amiſſa. Dolopes finitimíque montani oppidis atque agris exterminati:

ciucs R. qui in his locis negotiantur, te vnum, ſolum, ſuũ depeculatorem, vexatorem,
prædonem, hoſtem veniſſe ſenſerũt. Ad horum omnium iudicia tot, atque tanta do-
meſticum iudicium acceſſit ſententiæ damnationis tuæ, occultus aduentus, furtiuum
iter per Italiam, introitus in vrbem deſertus ab amicis, nullæ ad Senatum è prouincia
literæ, nulla trinis æſtiuis gratulatio, nulla triũphi mentio: non modò, quid geſſeris,
ſed ne quibus in locis quidẽ fueris, dicere audes. Ex illo fonte & ſeminario triumpho-
78 rum cùm arida folia laureæ retuliſſes, cùm ea abiecta ad portam reliquiſti, tum tu ipſe
de te ſententiã tuliſſe videris, tum iudiciũ pronuntiauiſti. qui ſi nihil geſſeras dignum
honore, vbi exercitus? vbi ſumptus? vbi imperium? vbi illa vberrima ſupplicationibus
triumphíſque prouincia? ſinautem aliquid ſperare volueras, ſi cogitaras id, quod impe
ratoris nomen, quod laureati faſces, quod illa trophæa plena dedecoris & riſus te cõ-
mentatũ eſſe declarãt, quis te miſerior, quis te damnatior, qui neque ſcribere ad Sena-
tum à te bene Remp. eſſe geſtam, neque præſens dicere auſus es? an tu mihi, cui ſemper
ita perſuaſum fuerit, non euentis, ſed factis cuiuſque fortunam ponderari, dicere au-
des, neque in tabellis paucorum iudicum, ſed in ſententiis omniũ ciuium famã noſtrã
79 fortunámque pendere? te indemnatũ videri putas, quem ſocii, quẽ fœderati, quem li-
beri populi, quem ſtipendiarii, quem negotiatores, quem publicani, quem vniuerſa
ciuitas, quem Legati, quem Tribuni militares, quem reliqui milites, qui ferrum, qui
famem, qui mortem effugerunt, omni cruciatu digniſſimum putãt? cui non apud Se-
natum, non apud vllum ordinem, non apud Equites R. non in vrbe, non in Italia ma-
ximorum ſcelerum venia vlla ad ignoſcẽdum dari poſſit, qui ſe ipſum oderit, qui me-
tuat omneis, qui ſuam cauſam nemini committere audeat, qui ſe ipſum condemnet.
Nũquam ego ſanguinem expetiui tuum: nunquam illud extremum, quod poſſet eſ-
ſe improbis & probis commune ſupplicium, legis ac iudicii: ſed abiectũ, contemptũ,
deſpectum à cæteris, à te ipſo deſperatũ, & relictum, circunſpectantẽ omnia, quicquid
80 increpuiſſet pertimeſcẽrem, diffidentẽ tuis rebus, ſine voce, ſine libertate, ſine auctori-
tate, ſine vlla ſpecie Conſulari, horrentem, trementem, adulantem omnibus, videre te
volui: vidi. Quare ſi tibi euenerit, quod metuis ne accidat, equidẽ non moleſtè ſerã. ſin
id tardius fortè fiet, fruar tamen tua indignitate: nec minus libenter metuentẽ videbo
ne reus fias, quàm reum: nec minus lætabor, cùm te ſemper ſordidum, quàm ſi pau-
liſper ſordidatum viderem.

Pro T. Annio Milone,

ORATIO XXXVIII.

1 ETSI vereor Iudices, ne turpe ſit, pro fortiſſimo viro dicere incipiẽtẽ,
timere, minimẽque deceat, cùm T. Annius Milo ipſe magis de Reip.
ſalute, quàm de ſua perturbetur, me ad eius cauſam parem animi ma-
gnitudinẽ afferre non poſſe: tamẽ hæc noui iudicii noua forma terret
oculos: qui quocunque inciderint, veterẽ conſuetudinẽ fori, & priſti-
num morẽ iudiciorũ minimè vidẽt. Non enim corona conſeſſus ve-
ſter cinctus eſt, vt ſolebat: non vſitata frequentia ſtipati ſumus. nam illa præſidia, quæ
pro tẽplis omnibus cernitis, etſi contra vim collocata ſunt, non afferũt tamen oratori
aliquid, vt in foro & in iudicio, quãquã præſidiis ſalutaribus, & neceſſariis ſepti ſumus,
tamẽ ne non timere quidẽ ſine aliquo timore poſſimus. quæ ſi oppoſita Miloni puta-
rem, cederẽ tempori Iudices, nec inter tantã vim armorũ exiſtimarẽ oratori locũ eſſe.
Sed me recreat & reficit Cn. Põpeii ſapiẽtiſſimi & iuſtiſſimi viri conſiliũ: qui profectò
nec iuſtitiæ ſuæ putaret eſſe, quem reum ſentẽtiis iudicũ tradidiſſet, eundẽ telis militũ
dedere: nec ſapiẽtiæ, temeritatem concitatæ multitudinis auctoritate publica armare.

Quamobrem illa arma,centuriones,cohortes non periculum nobis, ſed præſidiú de-
nunciant:neque ſolùm vt quieto,ſed etiam vt magno animo ſimus,hortantur:neque
auxilium modò defenſioni meæ , verumetiam ſilentiú pollicētur. Reliqua verò mul-
titudo,quæ quidem eſt ciuium, tota noſtra eſt : neque eorú quiſquá,quos vndique in-
tuentes ex hoc ipſo loco cernitis , vnde aliqua pars fori aſpici poteſt, & huius exitú iu-
dicii expectantes,non cùm virtuti Milonis fauet,tum de ſe,de liberis ſuis,de patria,de
fortunis hodierno die decertari putat.Vnum genus eſt aduerſum infeſtúmque nobis,
eorum,quos P.Clodii furor rapinis & incendiis, & omnibus exitiis publicis pauit.qui
heſterna etiá concione incitati ſunt,vt vobis voce præirent,quid iudicaretis. quorum
clamor,ſiquis fortè fuerit,admonere vos debebit,vt eum ciuem retineatis, qui ſemper
genus illud hominú,clamoréſque maximos pro veſtra ſalute neglexit . Quamobrem
adeſte animis Iudices , & timorem , ſiquem habetis,deponite. nam ſi vnquá de bonis
& fortibus viris,ſi vnquam de bene meritis ciuibus poteſtas vobis iudicandi fuit:ſi de-
nique vnquam locus ampliſſimorum ordinum delectis viris datus eſt , vbi ſua ſtudia 1
erga fortes & bonos ciues, quæ vultu & verbis ſæpe ſignificaſſent, re & ſentétiis decla-
rarent:hoc profectò tempore eam poteſtaté omnem vos habetis,vt ſtatuatis,vtrú nos,
qui ſemper veſtræ auctoritati dediti fuimus , ſemper miſeri lugeamus : an diu vexati à
perditiſſimis ciuibus, aliquádo per vos,ac veſtrá fidem, virtuté,ſapientiámque recree-
mur. Quid enim nobis duobus Iudices laborioſius?quid magis ſolicitum,magis exer-
citum dici aut fingi poteſt,qui ſpe ampliſſimorú præmiorú ad Rempub.adducti,metu
crudeliſſimorum exitiorú carere non poſſumus?& quidem cæteras tempeſtates & pro-
cellas in illis duntaxat fluctibus concionú ſemper putaui Miloni eſſe ſubeundas,quòd
ſemper pro bonis contra improbos ſenſerat:in iudicio verò, & in eo conſilio , in quo
ex cunctis ordinibus ampliſſimi viri iudicarent,nunquam exiſtimaui ſpem vllam eſſe 4
habituros Milonis inimicos ad eius non ſalutem modò extinguendam,ſed etiam glo
riam per tales viros infringendam. Quanquam in hac cauſa Iudices T. Annii Tribu-
natu,rebus omnibus pro ſalute Reip. geſtis,ad huius criminis defenſionem non abu-
temur,niſi oculis videritis inſidias Miloni à Clodio factas : nec deprecaturi ſumus, vt
crimen hoc nobis multa propter præclara in Remp. merita códonetis:nec poſtulatu-
ri,vt,ſi mors P.Clodii ſalus veſtra fuerit,iccirco eam virtuti Milonis pōtius,quàm po
puli R. felicitati aſſignetis.ſed ſi illius inſidiæ clariores hac luce fuerint, tum denique
obſecrabo,obteſtabórque vos Iudices,ſi cætera amiſimus, hoc ſaltē nobis vt relinqua-
tur,ab inimicorum audacia teliſque vitá vt impunè liceat defendere. Sed antequam
ad eam orationem venio, quæ eſt propria noſtræ quæſtionis, videntur ea eſſe refutáda, 1
quæ in Senatu ſæpe ab inimicis , ab improbis ſæpe iactata ſunt , & in concione etiam
pauló antè ab accuſatoribus : vt,omni errore ſublato,rem planè,quæ venit in iudiciú,
videre poſſitis. Negant intueri lucem fas eſſe ei, qui à ſe hominem occiſum eſſe fa-
teatur.In qua tandem vrbe hoc homines ſtultiſſimi diſputát? nempe in ea,quæ primú
iudicium de capite vidit M.Horatii fortiſſimi viri:qui nondum libera ciuitate,tamen
populi Ro.comitiis liberatus eſt,cùm ſua manu ſororé interfectam eſſe fateretur. An
eſt quiſquam , qui hoc ignoret , cùm de homine occiſo quæratur , aut negari ſolere
omnino eſſe factú,aut rectè, ac iure factum eſſe defendi? niſi verò exiſtimatis demen-
tem P.Africanum fuiſſe,qui cùm à C.Carbone Tribuno pl. in concione ſeditioſe in-
terrogaretur,quid de Ti.Gracchi morte ſentiret, reſpondit, iure cæſum videri. neque 6
enim poſſet aut Hala ille Seruilius,aut P. Naſica,aut L. Opimius,aut C. Marius , aut
me Cóſule Senatus non nefarius haberi,ſi ſceleratos ciues interfici nefas eſſet . Itaque
hoc Iudices non ſine cauſa fictis fabulis doctiſſimi homines memoriæ prodiderút, eú,
qui patris vlciſcendi cauſa matrem necauiſſet,variatis hominú ſententiis,non ſolùm
diuina, ſed etiam deæ ſapientiſſimæ ſententia liberatú. Quòd ſi duodecim tabulæ no-
cturnú furé quoquo modo,diurnú auté,ſi ſe telo defenderit,interfici impunè voluerút:

quis eſt,qui, quoquo modo quis interfectus ſit, puniendum putet,cùm videat aliquã-
do gladium nobis ad occidendum hominem ab ipſis porrigi legibus?Atqui ſi tempus
eſt vllum iure hominis necandi,quæ multa ſunt,certè illud eſt non modò iuſtum,ve-
rùm etiam neceſſarium, cùm vi vis illata defenditur. Pudiciriam cùm eriperet militi
Tribunus militaris in exercitu C. Marii propinquus eius imperatoris , interfectus ab
7 eo eſt,cui vim afferebat:facere enim probus adoleſcens periculoſe,quàm perpeti tur-
piter maluit:atque hunc ille vir ſummus ſcelere ſolutũ periculo liberauit. inſidiatori
verò & latroni quæ poteſt afferri iniuſta nex?quid comitatus noſtri,quid gladii volũt?
quos habere certè non liceret, ſi vti illis nullo pacto liceret. eſt enim hæc Iudices non
ſcripta,ſed nata lex, quam non didicimus, accepimus,legimus,verũ ex natura ipſa ar-
ripuimus,hauſimus,expreſſimus:ad quã non docti,ſed facti: non inſtituti,ſed imbuti
ſumus,vt,ſi vita noſtra in aliquas inſidias,ſi in vim,in tela aut latronum aut inimico-
rum incidiſſet,omnis honeſta ratio eſſet expediẽdæ ſalutis. ſilent enim leges inter ar-
ma,nec ſe expectari iubent, cùm ei, qui expectare velit,antè iniuſta pœna luenda ſit,
quàm iuſta repetenda.etſi perſapiẽter & quodam modo tacitè dat ipſa lex poteſtatem
8 defendendi:quæ non modò hominẽ occidi,ſed eſſe cum telo hominis occidendi cau-
ſa vetat:vt,cùm cauſa,non telum quæreretur,qui ſui defendendi cauſa telo eſſet vſus,
non hominis occidendi cauſa habuiſſe telum iudicaretur.Quapropter hoc maneat in
cauſa Iudices:nõ enim dubito,quin probaturus ſim vobis defenſionem meã, ſi id me-
mineritis , quod obliuiſci non poteſtis , inſidiatorẽ iure interfici poſſe. Sequitur il-
lud,quod à Milonis inimicis ſæpiſſime dicitur,cædẽ,qua P.Clodius occiſus eſt , Sena-
tum iudicaſſe contra Remp. eſſe factam. illam verò Senatus non ſententiis ſuis ſolũ,
ſed etiã ſtudiis comprobauit.quoties enim eſt illa cauſa à nobis acta in Senatu? quibus
aſſenſionibus vniuerſi ordinis,quàm nec tacitis,nec occultis?Quando enim frequen-
tiſſimo Senatu quatuor,ad ſummum quinque ſunt inuenti, qui Milonis cauſam non
9 probarent? declarant huius ambuſti Tribuni pl. illæ intermortuæ conciones,quibus
quotidie meam potentiam inuidioſe criminabatur,cùm diceret, Senatum,non quod
ſentiret,ſed quod ego vellem,decernere.Quæ quidem ſi potentia eſt appellãda potius,
quàm propter magna in Remp. merita mediocris in bonis cauſis auctoritas, aut pro-
pter officioſos labores meos nõnulla apud bonos gratia, appelletur ita ſanè, dummo-
do ea nos vtamur pro ſalute bonorũ contra amentiam perditorũ . hanc verò quæſtio-
nem,etſi non eſt iniqua, nunquam tamen Senatus conſtituendam putauit. erãt enim
leges,erant quæſtiones vel de cæde,vel de vi : nec tantùm mœrorem ac luctũ Senatui
mors P.Clodii afferebat,vt noua quæſtio cõſtitueretur. Cuius enim Senatui de illo in-
ceſto ſtupro iudiciũ decernẽdi poteſtas eſſet erepta , de eius interitu quis poteſt credere
Senatũ iudicium nouũ conſtituendũ putaſſe ? Cur igitur incendiũ curiæ,oppugnatio-
10 nem ædium M.Lepidi,cædem hanc ipſam contra Remp.Senatus factam eſſe decreuit?
quia nulla vis vnquam eſt in libera ciuitate ſuſcepta inter ciues non cõtra Remp.non
enim eſt vlla defenſio contra vim vnquã optanda,ſed nõnunquam eſt neceſſaria . niſi
verò aut ille dies,in quo Ti.Gracchus eſt cæſus:aut ille,quo Caius,aut quo arma Satur
nini oppreſſa ſunt,etiam ſi è Rep. Remp.tamen non vulnerarunt.itaque ego ipſe de-
creui,cùm cædem in Appia factam eſſe conſtaret, non eum,qui ſe defendiſſet, contra
Rempub.feciſſe:ſed,cùm ineſſet in re vis & inſidiæ,crimen iudicio reſeruaui,rem no
taui.Quòd ſi per furioſum illum Tribunũ Senatui,quod ſentiebat,perficere licuiſſet,
nouã quæſtionem nunc nullã haberemus. decernebat enim,vt veteribus legibus tan-
11 tummodo extra ordinem quæreretur . diuiſa ſentẽtia eſt poſtulante neſcio quo.nihil
enim neceſſe eſt omniũ flagitia proferre.ſic reliqua auctoritas Senatus empta interceſ
ſione ſublata eſt. At enim C. Põpeius rogatione ſua & de re & de cauſa iudicauit.tulit
enim de cæde, quæ in Appia via facta eſſet, in qua P. Clodius occiſus eſſet . Quid ergo
tulit?nẽpe vt quæreretur.quid porrò quærẽdũ eſt?factúmne ſit?at cõſtat.à quo?at patet.

mmm.ii.

vidit etiam,in confeſſione facti, iuris tamen defenſionem ſuſcipi poſſe. quod niſi vi-
diſſet,poſſe abſolui eum, qui fateretur: cùm videret nos fateri, neque quæri vnquam
iuſſiſſet, nec vobis tam ſalutarem hanc in iudicando literam, quàm illam triſtem de-
diſſet. Mihi verò Cn. Pompeius non modò nihil grauius contra Milonem iudicaſſe,
ſed etiam ſtatuiſſe videtur, quid vos in iudicãdo ſpectare oporteret. nam qui non pœ-
nam confeſſioni,ſed defenſionem dedit,is cauſam interitus quærendã, non interitum 12
putauit. Iam illud dicet ipſe profectò,quod ſua ſponte fecit, P.'ne Clodio tribuendum
putet,an tempori? Domi ſuæ nobiliſſimus vir, Senatus propugnator,atque illis qui-
dem temporibus penè patronus, auunculus huius noſtri iudicis fortiſſimi viri Cato-
nis,Tribunus pl. M. Druſus occiſus eſt. nihil de eius morte populus conſultus,nulla
quæſtio decreta à Senatu eſt. Quãtum luctum in hac vrbe fuiſſe à noſtris patribus ac-
cepimus,cùm P. Africano domi ſuæ quieſcẽti illa nocturna vis eſſet allata? Quis tum
non gemuit? quis non arſit dolore? quem immortalem,ſi fieri poſſet,omnes eſſe cupe
rent,eius ne neceſſariam quidem expectatam eſſe mortem? Num igitur vlla quæſtio
de Africani morte lata eſt? certè nulla. quid ita? quia non alio facinore clari homines,
alio obſcuri necantur. intersit inter vitæ dignitatem ſummorum atque infimorum:
mors quidẽ illata per ſcelus iiſdẽ pœnis teneatur, & legibus. niſi fortè magis erit par- 13
ricida,ſiquis Conſularem patrem,quàm ſiquis humilem necauerit: aut eo mors atro-
cior erit P. Clodii,quòd is in monimentis maiorum ſuorum ſit interfectus. hoc enim
ſæpe ab iſtis dicitur:perinde quaſi Appius ille cæcus viam munierit,non qua populus
vteretur, ſed vbi impunè ſui poſteri latrocinarentur. Itaque in eadem iſta Appia via
cùm ornatiſſimum equitẽ Ro. M. Papirium occidiſſet, non fuit illud facinus punien-
dum. homo enim nobilis in ſuis monimentis equitem Ro. occiderat. nunc eiuſdem
Appiæ nomen quantas tragœdias excitat? quæ cruentata antea cæde honeſti atque in-
nocentis viri ſilebatur,eadem nunc crebrò vſurpatur,poſteaquam latronis & parrici-
dæ ſanguine imbuta eſt. Sed quid ego illa commemoro? comprehenſus eſt in templo
Caſtoris ſeruus P. Clodii,quem ille ad Cn. Pompeium interficiendum collocarat. ex- 14
torta eſt confitẽti ſica de manibus. caruit foro poſtea Pompeius, caruit Senatu, caruit
publico: ianua ſe ac parietibus,non iure legum,iudiciorúmque texit. num quæ roga-
tio lata, num quæ noua quæſtio decreta eſt? Atqui ſi res, ſi vir, ſi tempus vllũ dignum
fuit, certè hæc in illa cauſa ſumma omnia fuerunt. inſidiator erat in foro collocatus,
atque in veſtibulo ipſo Senatus: ei viro autem mors parabatur, cuius in vita nitebatur
ſalus ciuitatis: eo porrò Reip. tempore,quo ſi vnus ille occidiſſet, non hæc ſolũ ciui-
tas,ſed gentes omnes concidiſſent. niſi fortè,quia perfecta res non eſt,non fuit puniẽ-
da. perinde quaſi exitus rerum,non hominum conſilia legibus vindicẽtur. minus do-
lendum fuit re non perfecta,ſed puniendum certè nihilo minus. Quoties ipſe Iudices 15
ex P. Clodii telis,& ex cruẽtis eius manibus effugi: ex quibus ſi me non mea,vel Reip.
fortuna ſeruaſſet,quis tandem de interitu meo quæſtionem tuliſſet? Sed ſtulti ſumus,
qui Druſum,qui Africanum,Pompeium,noſmetipſos cum P. Clodio cõferre audea-
mus. tolerabilia fuerunt illa: P. Clodii mortem æquo animo nemo ferre poteſt: luget
Senatus, mœret Equeſter ordo,tota ciuitas confecta ſenio eſt,ſqualẽt municipia,affli-
ctantur coloniæ: agri denique ipſi tam beneficũ,tam ſalutarẽ,tam manſuetum ciuem
deſiderant. non fuit ea cauſa Iudices,non fuit,cur ſibi cẽſeret Põpeius quæſtionẽ feren
dam: ſed homo ſapiẽs,& alta quadã mente præditus,multa vidit, fuiſſe ſibi illũ inimi-
cum,familiarẽ Milonem: in cõmuni omniũ lætitia ſi etiam ipſe gauderet,timuit ne vi
deretur infirmior fides reconciliatæ gratiæ. multa etiam alia vidit, ſed illud maxime:
quáuis atrociter ipſe tuliſſet, vos tamẽ fortiter iudicaturos: itaq; delegit è florẽtiſſimis 16
ordinibus ipſa lumina: neque verò,quod nõnulli dictitãt,ſecreuit in iudicibus legẽdis
amicos meos: neq; enim hoc cogitauit vir iuſtiſſimus,neq; in bonis viris legẽdis id aſ-
ſequi potuiſſet,etiã ſi cupiſſet. nõ enim mea gratia familiaritatibus cõtinetur, quæ latè

patere non poſſunt: propterea quòd conſuetudines victus non poſſunt eſſe cum multis.
ſed ſi quid poſſumus, ex eo poſſumus, quòd Reſpub. nos coniunxit cum multis: ex qui-
bus ille cùm optimos viros legeret, ídque maximè ad fidem ſuam pertinere arbitrare-
tur, non potuit legere non ſtudioſos mei. quòd verò te Cn. Domiti huic quæſtioni præ-
eſſe maximè voluit, nihil quæſiuit aliud, niſi iuſtitiam, grauitatem, humanitatẽ, fidem.
tulit, vt conſularem neceſſe eſſet: credo, quòd principum munus eſſe ducebat, reſiſtere
17 & leuitati multitudinis, & perditorum temeritati. ex conſularibus te creauit potiſſimũ:
dederas enim, quàm contemneres populares inſanias, iam ab adoleſcentia documen-
ta maxima. Quam ob rem Iudices, vt aliquando ad cauſam criménque veniamus: ſi ne-
que omnis confeſſio facti eſt inuſitata: neque de cauſa quicquam noſtra aliter, ac nos
vellemus, à Senatu iudicatum eſt: & lator ipſe legis, cùm eſſet controuerſia nulla facti, iu-
ris tamen diſceptationẽ eſſe voluit: & electi iudices, & iſti præpoſitus quæſtioni, qui hæc
iuſtè ſapientérque diſceptet: reliquum eſt Iudices, vt nihil iam aliud quærere debearis,
niſi vter vtri inſidias fecerit: quod quò facilius argumentis perſpicere poſſitis, rem ge-
ſtam vobis dum breuiter expono, quæſo diligenter attendite. P. Clodius cùm ſtatuiſ-
ſet omni ſcelere in Prætura vexare Remp. videretque ita tracta eſſe comitia anno ſupe-
riore, vt non multos menſes Præturam gerere poſſet: qui non honoris gradum ſpecta-
18 ret, vt cæteri, ſed & L. Paulum collegã effugere vellet, ſingulari virtute ciuem, & annum
integrum ad dilacerandam Remp. quæreret: ſubitò reliquit annum ſuum, ſéque in an-
num proximum tranſtulit, non religione aliqua, ſed vt haberet, quod ipſe dicebat, ad
Præturam gerendam, hoc eſt ad euertendam Remp. plenum annum atque integrum.
occurrebat, mancam ac debilem Præturam ſuam futuram Conſule Milone: eum por-
rò ſummo conſenſu populi R. Conſulem fieri videbat: contulit ſe ad eius competito-
res, ſed ita, totam vt petitionem ipſe ſolus etiam inuitis illis gubernaret, tota vt comitia
ſuis, vt dictitabat, humeris ſuſtineret. conuocabat tribus: ſe interponebat: coloniam no-
uam, delectum perdiriſſimorum ſcribebat ciuium. quantò ille plura miſcebat, tantò hic
magis in dies cõualeſcebat. Vbi vidit homo ad omne facinus paratiſſimus fortiſſimum
19 virum, inimiciſſimum ſuum, certiſſimum Conſulem, ídque intellexit non ſolùm ſer-
monibus, ſed etiam ſuffragiis populi R. ſæpe eſſe declaratũ: palàm agere cœpit, & aper-
tè dicere, occidendum Milonem: ſeruos agreſtes & barbaros, quibus ſiluas publicas de-
populatus erat, Hetruriámque vexarat, ex Appenino deduxerat, quos videbatis. res erat
minimè obſcura: etenim palàm dictitabat, Conſulatum Miloni eripi non poſſe, vitam
poſſe. ſignificauit hoc ſæpe in Senatu: dixit in concione. quinetiam Fauonio fortiſſimo
viro quærenti ex eo, qua ſpe fureret Milone viuo: reſpondit, triduo illum, ad ſummum
quatriduo periturum. quam vocem eius ad hunc M. Catonem ſtatim Fauonius detulit.
Interim cùm ſciret Clodius (neque enim erat difficile ſcire) iter ſolenne, legitimum, ne-
ceſſarium, ante diem XIII Cal. Feb. Miloni eſſe Lanuuium ad Flaminem prodendum,
20 quòd erat Dictator Lanuuii Milo: Roma ſubitò ipſe profectus pridie eſt, vt ante ſuum
fundum (quod re intellectum eſt) Miloni inſidias collocaret: atque ita profectus eſt, vt
concionem turbulentam, in qua eius furor deſideratus eſt, quæ illo ipſo die habita eſt,
relinqueret: quam, niſi obire facinoris locum tempúſque voluiſſet, nũquam reliquiſſet.
Milo autem, cùm in Senatu fuiſſet eo die quoad Senatus dimiſſus eſt, domum venit:
calceos & veſtimenta mutauit: pauliſper dum ſe vxor (vt fit) comparat, commoratus
eſt: deinde profectus eſt id temporis, cùm iam Clodius (ſiquidem eo die Romam ventu-
rus erat) redire potuiſſet. Obuiam fit ei Clodius expeditus, in equo, nulla rheda, nullis
impedimentis, nullis Græcis comitibus vt ſolebat, ſine vxore, quod nunquam ferè: cùm
hic inſidiator, qui iter illud ad cædem faciẽdam apparaſſet, cum vxore veheretur in rhe-
21 da, penulatus, vulgi magno impedimento, ac muliebri & delicato ancillarum puero-
rúmq; comitatũ. Fit obuiam Clodio ante fundũ eius hora ferè vndecima, aut non mul-
tò ſecus. ſtatim complures cum telis in hunc faciũt de loco ſuperiore impetum: aduerſi

mmm.iii.

rhedarium occidunt. cùm autem hic de rheda reiecta penula deſiluiſſet, ſéque acri animo defenderet: illi, qui erant cum Clodio, gladijs eductis partim recurrere ad rhedam, vt à tergo Milonem adorirentur: partim, quòd hunc iam interfectum putarent, cæ-dere incipiunt eius ſeruos, qui pòſt erant. ex quibus qui animo fideli in dominum erant, & præſentes fuerunt, partim occiſi ſunt, partim cùm ad rhedam pugnari viderent, & domino ſuccurrere prohiberentur, Milonémque occiſum etiam ex ipſo Clodio audirent, & ita eſſe putarent, fecerunt id ſerui Milonis (dicam enim non deriuandi criminis cauſa, ſed vt factum eſt) neque imperante, neque ſciente, neque præſente domino, quod ſuos quiſque ſeruos in tali re facere voluiſſet. Hæc, ſicut expoſui, ita geſta ſunt Iudices: 11
inſidiator ſuperatus, vi victa vis, vel potius oppreſſa virtute audacia eſt. Nihil dico, quid Reſp. conſecuta ſit: nihil, quid vos: nihil, quid omnes boni: nihil ſanè id proſit Miloni, qui hoc fato natus eſt, vt ne ſe quidem ſeruare potuerit, quin vnà Remp. vóſque ſeruaret. ſi id iure non poſſet, nihil habeo quod defendam. ſin hoc & ratio doctis, & neceſſitas barbaris, & mos gentibus & feris natura ipſa præſcripſit, vt omnem ſemper vim, quacunque ope poſſent, à corpore, à capite, à vita ſua propulſarent: non poteſtis hoc facinus improbum iudicare, quin ſimul iudicetis, omnibus qui in latrones inciderint, aut illorum telis, aut veſtris ſententiis eſſe pereundum. quod ſi ita putaſſet, certè optabilius Miloni fuit dare iugulum P. Clodio non ſemel ab illo, neque tum primùm petitum, 13
quàm iugulari à vobis, quia ſe illi non iugulandum tradidiſſet. Sin hoc nemo veſtrûm ita ſentit: illud iam in iudicium venit, non occiſúſne ſit, quod fatemur: ſed iure, an iniuria, quod multis antea in cauſis iam quæſitum eſt. Inſidias factas eſſe conſtat: & id eſt quod Senatus contra Remp. factum iudicauit: ab vtro factæ ſint, incertum eſt. de hoc igitur latum eſt, vt quæreretur. ita & Senatus rem, non hominem notauit: & Pompeius de iure, non de facto quæſtionem tulit. Num quid igitur aliud in iudicium venit, niſi vter vtri inſidias fecerit? profectò nihil. ſi hic illi, vt ne ſit impunè: ſi ille huic, tum nos ſcelere ſoluamur. Quonā igitur pacto probari poteſt, inſidias Miloni feciſſe Clodium? ſatis eſt quidem in illa tam audaci, tam nefaria bellua docere, magnam ei cauſam, magnam ſpem in Milonis morte propoſitam, magnas vtilitates fuiſſe. Itaque illud Caſſianum, cui bono fuerit, in his perſonis valeat: etſi boni nullo emolumento impelluntur 14
in fraudem, improbi ſæpe paruo. Atqui Milone interfecto Clodius hoc aſſequebatur, non modò vt Prætor eſſet non eo Conſule, quo ſceleris nihil facere poſſet: ſed etiam vt iis Conſulibus Prætor eſſet, quibus ſi non adiuuantibus, at conniuentibus certè ſperaſſet ſe poſſe Rempub. eludere in illis ſuis cogitatis furoribus. cuius illi conatus, vt ille ratiocinabatur, nec, ſi cuperent, reprimere poſſent, cùm tantum beneficium ei ſe debere arbitrarētur: & ſi vellent, fortaſſe vix poſſent frangere hominis ſceleratiſſimi corroboratam iam vetuſtate audaciam. An verò Iudices vos ſoli ignoratis, vos hoſpites in hac vrbe verſamini, veſtræ peregrinātur aures, neque in hoc peruagato ciuitatis ſermone verſantur, quas ille leges (ſi leges nominandæ ſunt, ac non faces vrbis & peſtes Reip.) fuerit impoſiturus nobis omnibus atque inuſturus? Exhibe quæſo Sexte Clodi, exhibe librarium il- 15
lud legum veſtratum, quod te aiunt eripuiſſe è domo: & ex mediis armis, turbáque nocturna, tanquam Palladium, ſuſtuliſſe, vt præclarum inde munus ac inſtrumentum Tribunatus ad aliquem, ſi nactus eſſes qui tuo arbitrio Tribunatum gereret, deferre poſſes. & aſpexit me quidem illis oculis, quibus tum ſolebat, cùm omnia omnibus minabatur. mouet me quippe lumen curiæ. Quid tu me iratum Sexte putas tibi? cuius tu inimiciſſimum multò crudelius etiam punitus es, quàm erat humanitatis meæ poſtulare. Tu P. Clodii cruentum cadauer eieciſti domo, tu in publicum eieciſti, tu ſpoliatum imaginibus, exequiis, pompa, laudatione, infeliciſſimis lignis ſemiuſtulatum nocturnis canibus dilaniandum reliquiſti. quam rem etſi neceſſariò feciſti, tamen quoniam in meo inimico crudelitatem exprompſiſti tuam, laudare non poſſum, iraſci certè non debeo. P. Clo 16
dii Præturam non ſine maximo rerum nouarum motu proponi ſolitam eſſe videbatis,

niſi eſſet is Conſul, qui eam auderet, poſſétq; confringere. Eum Milonem eſſe cùm ſen-
tiret vniuerſus populus Rom. quis dubitaret ſuffragio ſuo ſe metu, periculo Rempub.
liberare? at non P.Clodio mortuo vſitatis iam rebus enitendum eſt Miloni, vt tueatur
dignitatem ſuam. Singularis illa huic vni conceſſa gloria, quæ quotidie augebatur fran-
gendis furoribus Clodianis, iam morte Clodii cecidit. vos adepti eſtis ne quem ciuem
metueretis: hic exercitationem virtutis, ſuffragationem Conſulatus, fontem perennem
gloriæ ſuæ perdidit. Itaque Milonis Conſulatus, qui viuo Clodio labefactari non pote-
rat, mortuo denique tentari cœptus eſt. non modò igitur nihil prodeſt, ſed obeſt etiam
P.Clodii mors Miloni. At valuit odium, fecit iratus, fecit inimicus, fecit vltor iniuriæ, pu
17 nitor doloris ſui. quid ſi hæc, non dico maiora fuerunt in Clodio, quàm in Milone, ſed
in illo maximo, nulla in hoc? quid vultis amplius? quid enim odiſſet Clodium Milo, ſe-
getem ac materiã ſuæ gloriæ, præter hoc ciuile odium, quo omnes improbos odimus?
ille erat, vt odiſſet primùm defenſorem ſalutis meæ, deinde vexatorem furoris, domi-
torem armorum ſuorum, poſtremò etiam accuſatorem ſuum. reus enim Milonis lege
Plotia fuit Clodius, quoad vixit. quo tandem animo hoc tyrãnum tuliſſe creditis? quan-
tum odium illius, & in homine iniuſto quàm etiam iuſtum eſſe? Reliquum eſt, vt iam
illum natura ipſius, conſuetudóque defendat, hunc autem hæc eadem coarguant. nihil
per vim vnquam Clodius, omnia per vim Milo. Quid ergo Iudices? cùm mœrentibus
vobis vrbe ceſſi, non ſeruos, non arma, non vim intentauit? quæ fuiſſet igitur cauſa reſti
tuendi mei, niſi fuiſſet iniuſta eiiciendi? diem mihi, credo, dixerat, mulctam irrogarat,
18 actionem perduellionis intenderat. & mihi Iudices in cauſa aut veſtra mala, aut mea
nec præclariſſima etiam iudicium timendum fuit? ſeruorum, & egentium ciuium, & ſa
cinoroſorum armis meos ciues meis conſiliis periculiſq; ſeruatos pro me obiici nolui.
vidi enim, vidi hunc ipſum Q. Hortenſium lumen & ornamentum Reip. penè inter-
fici ſeruorũ manu, cùm mihi adeſſet: qua in turba C.Vibienus ſenator vir optimus, cum
hoc cùm eſſet vnà, ita eſt mulctatus, vt vitam amiſerit. Itaque quando illius poſtea ſica
illa, quam à Catilina acceperat, conquieuit? hæc intentata nobis eſt: huic ego vos obiici
pro me non ſum paſſus: hæc inſidiata Pompeio eſt. hæc iſtam Appiam viam, monimẽ-
tum ſui nominis, nece Papirii cruentauit: hæc eadem longo interuallo conuerſa rurſus
eſt in me: nuper quidem, vt ſcitis, me ad regiam penè confecit. Quid ſimile Milonis? cu-
19 ius vis omnis hæc ſemper fuit, ne P.Clodius, cùm in iudicium detrahi non poſſet, vi op-
preſſam ciuitatẽ teneret. quem ſi interficere voluiſſet, quantæ, quoties occaſiones, quàm
præclaræ fuerunt? potuítne, cùm domum ac deos penates ſuos illo oppugnante defen-
deret, iure ſe vlciſci? potuítne ciue egregio & viro fortiſſimo P.Seſtio collega ſuo vul-
nerato? potuítne Fabritio viro optimo, cùm de reditu meo legem ferret, pulſo, crudeliſ-
ſima in foro cæde facta? potuítne L.Cæcilii iuſtiſſimi fortiſſimíque Prætoris oppugna-
ta domo? potuítne illo die, cùm eſt lata lex de me, cùm totius Italiæ concurſus, quem
mea ſalus concitarat, facti illius gloriam libens agnouiſſet, vt, etiam ſi id Milo feciſſet,
cuncta ciuitas eam laudem pro ſua vendicaret? Atqui erat id temporis clariſſimus & for
20 tiſſimus Conſul, inimicus Clodio, P.Lentulus, vltor ſceleris illius, propugnator Senatus,
defenſor veſtræ volũtatis, patronus illius publici cõſenſus, reſtitutor ſalutis meæ: ſeptem
Prætores, octo Tribuni pl. illius aduerſarii, defenſores mei: Cn.Pompeius auctor & dux
mei reditus, illius hoſtis: cuius ſententiam Senatus omnis de ſalute mea grauiſſimam &
ornatiſſimam ſecutus eſt: qui populum R. cohortatus eſt: qui, cùm de me decretum Ca
puæ feciſſet, ipſe cunctæ Italiæ cupienti, & eius fidem imploranti ſignum dedit, vt ad me
reſtituendum Romam concurrerent. Omnia tum denique in illum odia ciuium arde-
bant deſiderio mei: quem qui tum interemiſſet, non de impunitate eius, ſed de præ-
miis cogitaretur. tamen ſe Milo continuit, & P.Clodium ad iudicium bis, ad vim nun-
quam vocauit. Quid? priuato Milone, & reo ad populum accuſante P.Clodio, cùm in
Cn.Põpeium pro Milone dicẽtem impetus factus eſt, quæ tum non modò occaſio, ſed

etiam cauſa illius opprimendi fuit? Nuper verò cùm M. Antonius ſummam ſpem ſalu- 31 tis, bonis omnibus attuliſſet, grauiſſimamque adoleſcens nobiliſſimus Reip. partem fortiſſimè ſuſcepiſſet, atque illam belluam iudicii laqueos declinantem iam irretitam teneret, qui locus, quod tempus illud dii immortales fuit? cùm ſe ille fugiens in ſcalarum tenebras abdidiſſet, magnum Miloni fuit conficere illam peſtem nulla ſua inuidia, Antonii verò maxima gloria. Quid? comitiis in campo, quoties poteſtas fuit? cùm ille vi in ſepta irruiſſet, gladios diſtringendos, lapides iaciendos curaſſet, dein, ſubito vultu Milonis perterritus fugeret ad Tyberim, vos & omnes boni vota faceretis, vt Miloni vti virtute ſua liberet. Quem igitur cum omnium gratia noluit, hũc voluit cum aliquorum querela? quem iure, quem loco, quem tempore, quem impunè non eſt auſus, hunc iniuria, 32 iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis nõ dubitauit occidere? præſertim Iudices cùm honoris ampliſſimi contentio, & dies comitiorum ſubeſſet. quo quidem tempore (ſcio enim, quàm timida ſit ambitio, quantáque, & quàm ſolicita cupiditas Conſulatus) omnia non modò quæ reprehẽdi palàm, ſed etiam quæ obſcurè cogitari poſſunt, timemus: rumorem, fabulam fictam, falſam perhorreſcimus: ora omnium atque oculos intuemur. nihil enim eſt tam molle, tam tenerum, tam aut fragile aut flexibile, quàm voluntas erga nos, ſenſúſque ciuium: qui non modò improbitati iraſcuntur cãdidatorum, ſed etiam in rectè factis ſæpe faſtidiunt. Hunc diem igitur campi ſperatũ atque exoptatum ſibi proponens Milo, cruentis manibus ſcelus & facinus præ ſe ferens & confitens, ad illa auguſta centuriarum auſpicia veniebat? quàm hoc non credibile in hoc? quàm 33 idem in Clodio non dubitãdum, qui ſe, interfecto Milone, regnaturum putaret? Quid? quod caput audaciæ eſt Iudices: quis ignorat, maximam illecebram eſſe peccandi impunitatis ſpem? In vtro igitur hæc fuit? in Milone, qui etiam nunc reus eſt facti aut præclari, aut certè neceſſarii: an in Clodio, qui ita iudicia pœnámque cõtempſerat, vt eum nihil delectaret, quod aut per naturam fas eſſet, aut per leges liceret? Sed quid ego argumentor? quid plura diſputo? te Q. Petili appello, optimum & fortiſſimum ciuem: te M. Cato teſtor: quos mihi diuina quædam fors dedit iudices: vos ex M. Fauonio audiſtis, Clodium ſibi dixiſſe, & audiſtis viuo Clodio, periturum Milonem triduo: poſt diem tertium geſta res eſt, quàm dixerat. cùm ille non dubitaret aperire quid cogitaret, vos poteſtis dubitare quid fecerit? quemadmodum igitur eum dies non fefellit? dixi equidem modò. Dictatoris Lanuuini ſtata ſacrificia noſſe, negotii nihil erat: vidit neceſſe eſſe Mi- 34 loni proficiſci Lanuuiũ illo ipſo, quo profectus eſt die: itaque anteuertit. at quo die? quo, vt antè dixi, inſaniſſima cõcio ab ipſius mercenario Tribuno pl. eſt concitata: quẽ diem ille, quam concionem, quos clamores, niſi ad cogitatum facinus approperaret, nũquam reliquiſſet. Ergo illi ne cauſa quidem itineris, etiam cauſa manendi: Miloni nulla facultas manendi, exeundi non cauſa ſolùm, ſed etiam neceſſitas fuit. Quid, ſi, vt ille ſciuit Milonem fore eo die in via, ſic Clodium Milo ne ſuſpicari quidem potuit? Primùm quæro, qui ſcire potuerit: quod vos idem in Clodio quærere non poteſtis. vt enim neminem alium niſi T. Patinam familiariſſimum ſuum rogaſſet, ſcire potuit illo ipſo die Lanuuii à Dictatore Milone prodi Flaminem neceſſe eſſe: ſed erant permulti alii, ex quibus id fa- 35 cillimè ſcire poſſet: omnes ſcilicet Lanuuini. Milo de Clodii reditu vnde quæſiuit? quæſierit ſanè. videte, quid vobis largiar. ſeruum etiam, vt Arius meus amicus dixit, corruperit. Legite teſtimonia teſtium veſtrorum. dixit C. Caſſinius, cognomento Schola, Interamnis, familiaris meus, & idem comes P. Clodii, cuius iampridem teſtimonio Clodius eadem hora Interamnæ fuerat & Romæ, P. Clodium illo die in Albano mãſurum fuiſſe, ſed ſubitò ei eſſe nuntiatum Cyrum architectum eſſe mortuum: itaque Romam repentè conſtituiſſe proficiſci. dixit hoc comes item P. Clodii C. Clodius. Videte Iudices quantæ res his teſtimoniis ſunt confectæ. Primùm certè liberatur Milo, non eo conſilio profectus eſſe, vt inſidiaretur in via Clodio: quippe qui ei obuius futurus omnino non erat. deinde (non enim video cur nõ meum agam negotium) ſcitis Iudices fuiſſe, qui in

36 hac rogatione ſuadenda dicerent, Milonis manu cædem eſſe factam, conſilio verò ma-
ioris alicuius. videlicet me latronem ac ſicarium abiecti homines & perditi deſcribe-
bant. Iacent ſuis teſtibus ii, qui Clodium negant eo die Romam, niſi de Cyro auditum
eſſet, rediturum fuiſſe. Reſpiraui: liberatus ſum: non vereor, ne quod ne ſuſpicari qui-
dem potuerim, videar id cogitaſſe. Nunc perſequar cætera. nam occurrit illud: ne Clo-
dius quidem de inſidiis cogitauit, quoniam fuit in Albano manſurus, ſiquidem exiturus
ad cædem è villa nō fuiſſet. video enim illum, qui dicitur de Cyri morte nuntiaſſe, non
id nuntiaſſe, ſed Milonem appropinquare. nam quid de Cyro nuntiaret, quem Clodius
Roma proficiſcens reliquerat morientem? vnà fui, teſtamentum ſimul obſignaui cum
Clodio. teſtamētum autem palàm fecerat, & illum hæredem & me ſcripſerat. quem pri
37 die hora tertia animam efflantem reliquiſſet, eum mortuum poſtridie hora decima ei
nuntiabatur? Age, ſit ita factum: quæ cauſa, cur Romam properaret? cur in noctem ſe
coniiceret? quid afferebat feſtinationem? quòd hæres erat? Primùm erat nihil, cur pro-
perato opus eſſet. deinde, ſiquid eſſet, quid tandem erat, quod ea nocte conſequi poſſet,
amitteret autem ſi poſtridie mane Romam veniſſet? atque vt illi nocturnus ad vrbem
aduentus vitandus potius, quàm expetēdus fuit: ſic Miloni, cùm inſidiator eſſet, ſi illum
ad vrbem noctu acceſſurum ſciebat, ſubſiſtendum atque expectādum fuit. noctu, inui-
dioſo, & pleno latronum in loco occidiſſet. nemo ei neganti non credidiſſet, quem eſſe
omnes ſaluum etiam confitentem volunt. Suſtinuiſſet hoc crimen primùm ipſe ille la-
tronum occultator & receptator locus, dum neque muta ſolitudo indicaſſet, neque cæ-
38 ca nox oſtēdiſſet Milonem: deinde vbi multi ab illo violati, ſpoliati, bonis expulſi, multi
etiam hæc timentes in ſuſpicionem caderēt: tota denique rea citaretur Hetruria. Atque
illo die certè Aricia rediens diuertit Clodius ad Albanum. quòd niſi ſciret illum Milo
Ariciæ fuiſſe, ſuſpicari tamen debuit, eum, etiam ſi Romam illo die reuerti vellet, ad vil-
lam ſuam, quæ viam tangeret, diuerſurum. cur neque antè occurrit, ne in villa reſideret:
nec eo in loco ſubſedit, quò ille noctu venturus eſſet? Video adhuc conſtare omnia Iu-
dices, Miloni etiam vtile fuiſſe Clodium viuere: illi ad ea, quæ cōcupierat, optatiſſimum
interitum Milonis fuiſſe. odium illius in hunc acerbiſſimum: in illum huius nullū. con-
ſuetudinem illius perpetuam in vi inferenda: huius tantùm in repellenda. mortem ab
39 illo denūtiatam palàm Miloni & prædicatam: nihil vnquam auditum ex Milone. pro-
fectionis huius diem illi notum: reditus illius huic ignotum fuiſſe. huius iter neceſſariū:
illius etiam potius alienum. hunc præ ſe tuliſſe illo die Roma exiturum: illum eo die ſe
diſſimulaſſe rediturum. hunc nullius rei mutaſſe conſilium: illum cauſam mutādi con-
ſilii finxiſſe. huic ſi inſidiaretur, nocte prope vrbem expectandum: illi, etiam ſi hūc non
timeret, tamen acceſſum ad vrbem nocturnum fuiſſe metuendum. Videamus nunc
id, quod caput eſt: locus ad inſidias ille ipſe, vbi congreſſi ſunt, vtri tandem fuerit aptior.
Id verò Iudices etiam dubitandum, & diutius cogitandum eſt? ante fundum Clodii: quo
in fundo propter inſanas illas ſubſtructiones facilè mille hominum verſabatur valen-
tium. Atqui excelſo loco ſuperiorem ſe fore putabat Milo, & ob eā cauſam eum locum
ad pugnam potiſſimùm delegerat. an in eo loco potius expectandum ab eo, qui ipſius
40 loci ſpe facere impetum cogitarat? Res loquitur Iudices ipſa: quæ ſemper valet pluri-
mùm. ſi hæc non geſta audiretis, ſed picta videretis: tamen appareret, vter eſſet inſidia-
tor, vter nihil cogitaret mali, cùm alter veheretur in rheda penulatus, vnà ſederet vxor.
quid horum nō impeditiſſimum? veſtitus, an vehiculum, an comes? quid minus prom-
ptum ad pugnam, cum penula irretitus, rheda impeditus, vxore penè conſtrictus eſſet?
Videte nunc illum, primùm egredientem è villa ſubitò: cur veſperi? quid neceſſe eſt tar-
dè? quid conuenit, præſertim id temporis? Diuertit in villam Pompeii. Pompeium vt vi-
deret? ſciebat in Alſienſi eſſe procul inde. villam vt perſpiceret? millies in ea fuerat. Quid
ergo erat moræ & tergiuerſationis? dum hic veniret, locū relinquere noluit. Age, nunc
iter expediti latronis cum Milonis impedimentis comparate. Semper ille antea cum

vxore,tum ſine ea: nunquam non in rheda,tum in equo: comites Græculi,quocunque ibat,etiam cùm in caſtra Hetruſca properabat:tum nugarũ in comitatu nihil. Milo, qui nunquam,tum caſu pueros ſymphoniacos vxoris ducebat,& ancillarum greges.ille,qui ſemper ſecum ſcorta, ſemper exoletos,ſemper lupas ducere,tum neminem, niſi vt virum à viro lectum eſſe diceres. Cur igitur victus eſt? quia non ſemper viator à latrone, nonnunquam etiam latro à viatore occiditur: quia quanquã paratus in imparatos Clodius,tamen mulier inciderat in viros. Nec verò ſic erat vnquam non paratus Milo contra illum,vt non ſatis ferè eſſet paratus. ſemper ille, & quantum intereſſet P. Clodii ſe perire, & quanto illi odio eſſet,& quantum ille auderet,cogitabat. Quamobrem vitam ſuam,quam maximis præmiis propoſitam & penè addictam ſciebat,nunquam in periculũ ſine præſidio & ſine cuſtodia prouehebat. Adde caſus,adde incertos exitus pugnarum,Martémque communem, qui ſæpe ſpoliantem iam & exultantem euertit, & perculit ab abiecto.adde inſcitiam pranſi,poti,oſcitantis ducis:qui cum à tergo hoſtem interclusum reliquiſſet, nihil de eius extremis comitibus cogitauit: in quos incenſos ira, vitámque domini deſperantes cùm incidiſſet, hæſit in iis pœnis,quas ab eo ſerui fideles pro domini vita expetiuerunt. Cur igitur eos manumiſit? metuebat ſcilicet, ne indicaretur,ne dolorem perferre non poſſent, ne tormentis cogerentur,occiſum eſſe à ſeruis Milonis in Appia via P. Clodium,confiteri.quid opus eſt tortore?quid quæris?occiderítne? occidit. iure,an iniuria? nihil ad tortorem: facti enim in eculeo quæſtio eſt: iuris, in iudicio. Quod igitur in cauſa quærendum eſt,id agamus: hoc quod tormentis inuenire vis,id fatemur. Manu verò cur miſerit,ſi id potius quæris, quàm cur parum amplis affecerit præmiis: neſcis inimici factum reprehendere. dixit enim hic idem,qui omnia ſemper conſtãter & fortiter, M. Cato,dixítque in turbulenta concione,quæ tamẽ huius auctoritate placata eſt: non libertate ſolùm,ſed etiã omnibus præmiis digniſſimos fuiſſe,qui domini caput defendiſſent. quod enim præmium ſatis magnum eſt tam beneuolis,tam bonis,tam fidelibus ſeruis,propter quos viuit?etſi id quidem non tanti eſt,quàm quòd propter eoſdem nõ ſanguine & vulneribus ſuis crudeliſſimi inimici mẽtem oculóſque ſatiauit.quos niſi manumiſiſſet,tormentis etiam dedendi fuerunt,conſeruatores domini,vltores ſceleris,defenſores necis. Hic verò nihil habet in his malis,quod minus moleſtè ferat,quàm,etiam ſiquid ipſi accidat,eſſe tamen illis meritum præmium perſolutum. Sed quæſtiones vrgent Milonem,quæ ſunt habitæ nunc in atrio Libertatis. quibuſnam de ſeruis?rogas?de P. Clodii.quis eos poſtulauit?Appius.quis produxit?Appius. vnde?ab Appio. Dii boni,quid poteſt agi ſeuerius? de ſeruis nulla quæſtio eſt in dominum,niſi de inceſtu,vt fuit in Clodiũ. Proximè ad deos acceſſit Clodius,propius,quàm tum,cùm ad ipſos penetrarat: cuius de morte tãquam de cerimoniis violatis quæritur. Sed tamen maiores noſtri in dominum de ſeruo quæri noluerunt,non quia non poſſet verum inueniri: ſed quia videbatur indignũ eſſe,& domini morte ipſa triſtius.in reum de ſeruis accuſatoris cùm quæritur,verum inueniri poteſt?Age verò,quæ erat,aut qualis quæſtio? heus vbi Ruſcio, vbi Caſca? Clodius inſidias fecit? Miloni? fecit: certa crux. nullas fecit: ſperata libertas.quid hac quæſtione certius? Subitò arrepti in quæſtionem, tamen ſeparãtur à cæteris,& in arcas coniiciuntur,nequis cum iis colloqui poſſit.hi centum dies penes accuſatorem cùm fuiſſent,ab eo ipſo accuſatore producti ſunt.quid hac quæſtione dici poteſt integrius? quid incorruptius? Quòd ſi nondum ſatis cernitis,cùm res ipſa tot,tam claris argumentis,ſigniſque luceat,pura mente atque integra Milonem nullo ſcelere imbutum, nullo metu perterritum, nulla conſciẽtia exanimatũ Romam reuertiſſe: recordamini per deos immortales,quæ fuerit celeritas reditus eius,qui ingreſſus in forum ardẽte curia,quæ magnitudo animi,qui vultus,quæ oratio. Neque verò ſe populo ſolùm,ſed etiam Senatui tradidit:neque Senatui modò,ſed etiam publicis præſidiis & armis: neque his tantùm,verumetiam eius poteſtati,cui Senatus totam Remp. omnem Italiæ pubem,cuncta populi R. arma commiſerat.cui ſe nunquã profectò tra-

didiſſet, niſi cauſæ ſuæ confideret, præſertim omnia audienti, magna metuenti, multa
46 ſuſpicanti, nonnulla credenti. Magna vis eſt conſcientiæ Iudices, & magna in vtranque
partem: vt neque timeant, qui nihil commiſerint: & pœnam ſemper ante oculos verſari
putẽt, qui peccarint. Neque verò ſine ratione certa, cauſa Milonis ſemper à Senatu pro-
bata eſt. videbant enim ſapientiſſimi homines facti rationem, præſentiam animi, de-
fenſionis conſtantiam. An verò obliti eſtis Iudices recenti illo nuntio necis Clodianæ
non modò inimicorum Milonis ſermones & opiniones, ſed nonnullorum etiam im-
peritorum, qui negabant eum Romam eſſe rediturum? ſiue enim illud animo irato ac
percito feciſſet, vt incenſus odio trucidaret inimicum: arbitrabantur eum tanti mortem
P. Clodii putaſſe, vt æquo animo patria careret, cùm ſanguine inimici expleſſet odium
ſuum. ſiue etiam illius morte patriam liberare voluiſſet: non dubitaturum fortem vi-
rum, quin cum ſuo periculo ſalutem Reipub. attuliſſet, cederet æquo animo legibus, ſe-
47 cum auferret gloriam ſempiternam, nobis hæc fruenda relinqueret quæ ipſe ſeruaſſet.
Multi etiam Catilinam, atque illa portenta loquebãtur: erumpet, occupabit aliquem lo-
cum, bellum patriæ faciet. miſeros interdum ciues optimè de Rep. meritos, in quibus
homines non modò res præclariſſimas obliuiſcuntur, ſed etiam nefarias ſuſpicãtur. Er-
go illa falſa fuerunt: quæ certè vera extitiſſent, ſi Milo admiſiſſet aliquid, quod non poſ-
ſet honeſtè veréque defendere. Quid, quæ poſtea ſunt in eum congeſta? quæ quanuis
etiam mediocrium delictorum conſcientiam perculiſſent, vt ſuſtinuit dii immortales!
ſuſtinuit? immò verò vt contempſit, ac pro nihilo putauit, quæ neque maximo animo
nocens, neque innocens, niſi fortiſſimus vir, negligere potuiſſet. ſcutorum, gladiorum,
frenorum, ſparorum, pilorúmque etiam multitudo deprehendi poſſe iudicabatur. nul-
lum in vrbe vicum, nullum angiportum eſſe dicebant, in quo Miloni non eſſet condu-
48 cta domus. arma in villam Otriculanã deuecta Tyberi: domus in cliuo Capitolino ſcu-
tis referta: plena omnia malleolorum ad vrbis incendia comparatorum. hæc non de-
lata ſolùm, ſed penè credita: nec antè repudiata ſunt, quàm quæſita. Laudabã equidem
incredibilem diligentiam Cn. Pompeii, ſed dicam vt ſentio Iudices. nimis multa audi-
re coguntur, neque aliter facere poſſunt ii, quibus tota commiſſa eſt Reſp. quin etiam au
dĩedus ſit Popa Licinius neſcio quis de circo Maximo: ſeruos Milonis apud ſe ebrios fa-
ctos, ſibi confeſſos eſſe de interficiẽdo Cn. Pompeio coniuraſſe: deinde poſtea ſe gladio
percuſſum eſſe ab vno de illis, ne indicaret, Põpeio in hortos nuntiauit. arceſſor in pri-
mis. de amicorum ſententia rem defert ad Senatum. non poteram in illius mei, patriǽ-
49 que cuſtodis tanta ſuſpicione non metu exanimari: ſed mirabar tamen credi Popæ,
ebrioſorum confeſſionem ſeruorum audiri, vulnus in latere, quod acu punctum vide-
retur, pro ictu gladiatoris putari. verumetiã, vt intelligo, cauebat magis Põpeius, quàm
timebat, non ea ſolùm quæ timenda erãt, ſed omnino omnia, ne aliquid vos timeretis.
Oppugnata domus C. Cæſaris, clariſſimi & fortiſſimi viri, permultas noctis horas nun-
tiabatur: nemo audierat tam celebri loco, nemo ſenſerat: tamen audiebatur. non po-
teram Cn. Pompeium, præſtantiſſima virtute ciuem, timidum ſuſpicari: diligentiam,
tota Rep. ſuſcepta, nimiam nullam putabam. Frequentiſſimo Senatu nuper in Capito-
lio Senator inuentus eſt, qui Milonem cum telo eſſe diceret. nudauit ſe in ſanctiſſimo
templo, quoniam vita talis & ciuis & viri fidem non faciebat, niſi eo tacente res ipſa lo-
50 queretur. omnia falſa atque inſidioſè ficta comperta ſunt: cùm tamen, ſi metuitur etiam
nũc Milo, nõ hoc iam Clodianum crimen timemus, ſed tuas Cn. Pompeii (te enim iam
appello ea voce, vt me audire poſſis) tuas, inquam, ſuſpiciones perhorreſcimus. ſi Milo-
nem times, ſi hunc de tua vita nefariè aut nunc cogitare, aut molitum aliquãdo aliquid
putas: ſi Italiæ delectus, vt nonnulli conquiſitores tui dictitant: ſi hæc arma, ſi Capitoli-
næ cohortes, ſi excubiæ, ſi vigiliæ, ſi delecta iuuentus, quæ tuum corpus domúmque cu-
ſtodit, contra Milonis impetum armata eſt, atque illa omnia in hũc vnum inſtituta, pa-
rata, intenta ſunt: magna in hoc certè vis, & incredibilis animus, & non vnius viri vires

atque opes indicantur, ſiquidem in hunc vnum & præſtantiſſimus dux electus, & tota Reſp. armata eſt. Sed quis non intelligit, omnes tibi Reip. partes ægras & labantes, vt eas his armis ſanares & cõfirmares eſſe commiſſas: quòd ſi Miloni locus datus eſſet, probaſſet profectò tibi ipſi, neminem vnquam hominem homini chariorem fuiſſe, quàm te ſibi: nullum ſe vnquam periculum pro tua dignitate fugiſſe: cum illa ipſa teterrima peſte ſæpiſſimè pro tua gloria contendiſſe: Tribunatum ſuum ad ſalutem meam, quæ tibi chariſſima fuiſſet, conſiliis tuis gubernatum: ſe à te poſtea defenſum in periculo capitis, adiutum in petitione Præturæ: duos ſe habere ſemper amiciſſimos ſperaſſe, te tuo beneficio, me ſuo. quæ ſi non probaret, ſi tibi ita penitus inſediſſet iſta ſuſpicio, nullo vt euelli modo poſſet: ſi denique Italia à delectu, vrbs ab armis ſine Milonis clade nũquam eſſet conquietura: næ iſte haud dubitans ceſſiſſet patria, is, qui ita natus eſt, & ita conſueuit: te Magne tamen atteſtaretur, quod nunc etiam facit: Vide quàm ſit varia vitæ, commutabiliſque ratio, quàm vaga, volubiliſq; fortuna, quantæ infidelitates in amicis, quàm ad tempus aptæ ſimulationes, quantæ in periculis fugæ proximorum, quantæ timiditates. Erit, erit illud profectò tempus, & illuceſcet aliquando ille dies, cùm tu ſalutaribus, vt ſpero, rebus tuis, ſed fortaſſe motu aliquo communium tẽporum immutatis, qui quàm crebrò accidat, experti debemus ſcire, & amiciſſimi beneuolentiam, & grauiſſimi hominis fidem, & vnius poſt homines natos fortiſſimi viri magnitudinem animi deſideres. quanquam quis hoc credat, Cn. Pompeium, iuris publici, moris maiorum, rei denique publicæ peritiſſimum, cùm Senatus ei commiſerit, vt videret, nequid Reſp. detrimenti caperet, quo vno verſiculo ſatis armati ſemper Conſules fuerunt, etiam nullis armis datis: hunc exercitu, hũc delectu dato, iudicium expectaturum fuiſſe in eius conſiliis vindicandis, qui vel iudicia ipſa tolleret: ſatis iudicatum eſt à Pompeio, falſo iſta conferri in Milonem, qui legem tulit, qua, vt ego ſentio, Milonẽ abſolui oporteret: vt omnes confitentur, liceret. Quòd verò in illo loco, atque in illis publicorum præſidiorum copiis circunfuſus ſedet, ſatis declarat, ſe non terrorem inferre vobis (quid enim illo minus dignũ, quàm cogere vt vos eum condemnetis, in quem animaduertere ipſe & more maiorum, & ſuo iure poſſet?) ſed præſidio eſſe: vt intelligaris, cõtra heſternam concionem illam licere vobis, quod ſentiatis, liberè iudicare. Nec verò me Iudices Clodianum crimen mouet: nec tam ſum demens, támq; veſtri ſenſus ignarus atque expers, vt neſciam quid de morte Clodii ſentiatis. de qua ſi iam nollem ita diluere crimen, vt dilui: tamen impune Miloni palàm clamare atque mentiri glorioſè liceret: occidi, occidi, non Sp. Melium, qui annona leuanda, iacturíſque rei familiaris, quia nimis amplecti plebem putabatur, in ſuſpicionem incidit regni appetendi: non Ti. Gracchum, qui collegæ magiſtratum per ſeditionem abrogauit: quorum interfectores implerunt orbem terrarum nominis ſui gloria: ſed cum (auderet enim dicere, cùm patriam periculo ſuo liberaſſet) cuius nefarium adulterium in puluinaribus ſanctiſſimis nobiliſſimæ fœminæ comprehenderũt: eum, cuius ſupplicio Senatus ſolennes religiones expiandas ſæpe cenſuit: eũ, quem cum ſorore germana nefarium ſtuprum feciſſe L. Lucullus iuratus ſe quæſtionibus habitis dixit comperiſſe: eum, qui ciuem, quem Senatus, quem populus, quem omnes gentes vrbis ac vitæ ciuium conſeruatorem iudicabãt, ſeruorum armis exterminauit: eum, qui regna dedit, ademit, orbem terrarum quibuſcum voluit partitus eſt: eum, qui pluribus cædibus in foro factis ſingulari virtute & gloria ciuẽm domum vi & armis compulit: eum, cui nihil vnquam nefas fuit nec in facinore, nec in libidine: eum, qui ædem Nympharum incẽdit, vt memoriam publicæ recẽſionis tabulis publicis impreſſam extingueret: eum denique, cui iam nulla lex erat, nullum ciuile ius, nulli poſſeſſionũ termini: qui non calumnia litium, non iniuſtis vindiciis ac ſacramentis alienos fundos, ſed caſtris, exercitu, ſignis inferendis petebat: qui non ſolùm Hetruſcos (eos enim penitus contempſerat) ſed hũc Cn. Pompeium, virum fortiſſimum atque optimum ciuem, iudicem noſtrum pellere poſſeſſionibus, armis, caſtriſque conatus eſt: qui cum ar-

chitectis & decempedis villas multorum, hortóſque peragrabat: qui Ianiculo & Alpi-
bus ſpem poſſeſſionum terminabat ſuarum: qui, cùm ab Equite Ro. ſplendidiſſimo,
& forti viro, T. Pacanio non impetraſſet, vt inſulam in lacu Pretio venderet, tépen
tè lintribus in eam inſulã materiam, calcẽ, cæmenta atque arma cõuexit, dominóque
56 trans ripam inſpectante, non dubitauit ædificium extruere in alieno: qui huic T. Fur-
ſanio, cui viro dii immortales! (quid enim de muliercula Sanctia, quid de adoleſcen-
te Apronio dico? quorum vtrique mortem eſt minitatus, niſi ſibi hortorum poſſeſſio-
ne ceſſiſſet) ſed auſus eſt Furſanio dicere, ſi ſibi pecuniam, quantam popoſcerat, non
dediſſet, mortuum ſe in domum eius illaturum, qua inuidia huic eſſet tali viro con-
flagrandum: qui Appium fratrem, hominem mihi coniunctum fideliſſima gratia, ab-
ſentem de poſſeſſione fundi deiecit: qui parietem ſic per veſtibulum ſororis inſtituit
ducere, ſic agere fundamenta, vt ſororem non modò veſtibulo priuaret, ſed omni
aditu & limine. Quanquam hæc quidem iam tolerabilia videbantur: etſi æquabiliter
in Remp. in priuatos, in longinquos, in propinquos, in alienos, in ſuos irruebat: ſed
57 neſcio quo modo iam vſu obduruerat, & percalluerat ciuitatis incredibilis patientia.
Quæ verò aderant iam, & impendebant, quonam modo ea aut depellere potuiſſetis,
aut ferre imperium, ſi id ille nactus eſſet? Omitto ſocios, exteras nationes, Reges, Te-
trarchas (vota enim feceratis, vt in eos ſe potius mitteret, quàm in veſtras poſſeſſio-
nes, veſtra tecta, veſtras pecunias) à liberis dico, à liberis mediuſfidius, & à coniugi-
bus veſtris nunquam ille effrenatas ſuas libidines cohibuiſſet. Fingi hæc putatis, quæ
patent, quæ nota omnibus, quæ tenentur: ſeruorum exercitus illum in vrbe conſcri-
pturum fuiſſe, per quos totam Remp. réſque priuatas omnium poſſideret? Quam-
obrem, ſi cruentum gladium tenens clamaret T. Annius, adeſte quæſo, atque audite
ciues: P. Clodium interfeci: eius furores, quos nullis iam legibus, nullis iudiciis frena-
re poteramus, hoc ferrò, & hac dextera à ceruicibus veſtris repuli: per me vnum effe-
58 ctum eſt, vt ius, æquitas, leges, libertas, pudor, pudicitia in ciuitate manerent. Enim-
uero timendum, quonam modo id factum ferret ciuitas. nunc enim quis eſt, qui non
probet? qui non laudet? qui non vnum poſt hominum memoriam T. Annium plu-
rimum Reip. profuiſſe, maxima lætitia populum R. cũctam Italiam, nationes omnes
affeciſſe & dicat & ſentiat? Nequeo, vetera illa populi R. quanta fuerint gaudia, iudi-
care: multas tamen iam ſummorum imperatorum clariſſimas victorias ætas noſtra
vidit: quarum nulla neque tam diuturnam attulit lætitiam, nec tantam. Mandate hoc
memoriæ Iudices. ſpero multa vos, liberóſque veſtros in Rep. bona eſſe viſuros. in his
ſingulis ita ſemper exiſtimabitis, viuo P. Clodio nihil horum vos viſuros fuiſſe. in
ſpem maximam, &, quemadmodum confido, veriſſimam adducti ſumus, hunc ipſum
annum, hoc ſummo viro Conſule, concuſſa hominum licentia, cupiditatibus fractis,
59 legibus & iudiciis conſtitutis, ſalutarẽ ciuitati fore. Num quis igitur eſt tam demens,
qui hoc P. Clodio viuo contingere potuiſſe arbitretur? Quid? ea, quæ tenetis, priuata
atque veſtra, dominãte homine furioſo, quod ius perpetuæ poſſeſſionis habere potuiſ-
ſent? Non timeo Iudices, ne odio inimicitiarum mearum inflammatus, libentius hæc
in illum euomere videar, quàm verius. etenim etſi præcipuum eſſe debebat, tamen ita
communis erat omnium ille hoſtis, vt in communi odio penè æqualiter verſaretur
odium meum. non poteſt dici ſatis, ne cogitari quidem, quantum in illo ſceleris, quã-
tum exitii fuerit. Quin ſic attendite Iudices. nempe hæc eſt quæſtio de interitu P. Clo-
dii. Fingite animis. liberæ enim ſunt cogitationes veſtræ, & quæ volũt, ſic intuentur,
vt ea cernimus, quæ videmus. Fingite igitur cogitatione imaginem huius cõditionis
60 meæ, ſi poſſim efficere vt Milonem abſoluatis: ſed ita, ſi P. Clodius reuixerit. Quid
vultu extimuiſtis? quonam modo ille vos viuus afficeret, qui mortuus inani cogita-
tione percuſſit? Quid, ſi ipſe Cn. Pompeius, qui ea virtute ac fortuna eſt, vt ea potuerit
ſemper, quæ nemo præter illum: ſi is, inquam, potuiſſet, vt quæſtionem de morte P.

Clodii ferre,ſic ipſum ab inferis excitare: vtrum putatis ſacturum fuiſſe? etiam ſi propter amicitiam vellet illum ab inferis reuocare, propter Remp. non feciſſet. Eius igitur mottis federis vltores, cuius vitam ſi putetis per vos reſtitui poſſe,noliris:& de eius nece lata quæſtio eſt,qui ſi eadem lege reuiuiſcere poſſet, lata lex nunquam eſſet. Huius ergo interfector non eſſet etiam confitendo ab iis impetraturus, ne pœnam timeret,quos liberauiſſet?Græci homines,deorum honores tribuunt iis viris,qui tyrannos necauerunt.quæ ego vidi Athenis? quæ aliis in vrbibus Græciæ? quas res diuinas tali- 80
bus inſtitutas viris,quos cantus, quæ carmina propè ad immortalitatem & religionem & memoriam conſecrantur. Vos tanti conſeruatorem populi, tanti ſceleris vltorem non modò honoribus nullis afficietis, ſed ad ſuppliciũ rapi etiã patiemini? Confiteretur,cõfiteretur inquã,ſi feciſſet,& magno animo,& libenter,ſe feciſſe libertatis omniũ cauſa: quod certè ei non confitendũ modò fuiſſet, verùm etiam prædicãdum. Etenim ſi id non negat,ex quo nihil petit, niſi vt ignoſcatur: dubitaret id fateri, ex quo etiam præmia laudis eſſent petenda? Niſi verò gratius putat eſſe vobis,ſui ſe capitis,quàm veſtri ordinis defenſorem fuiſſe:cùm præſertim in ea confeſſione, ſi grati eſſe velletis, honores aſſequeretur ampliſſimos. Si factum vobis non probaretur(quãquam quî poterat ſalus ſua cuique non probari?) ſed tamen ſi minus fortiſſimi viri virtus ciuibus 82
grata cecidiſſet,magno animo conſtantíque cederet ex ingrata ciuitate.nam quid eſſet ingratius,quàm lætari cæteros,lugere eum ſolùm,propter quem cæteri lætarẽtur? quanquam hoc animo ſemper omnes fuimus in patriæ proditoribus opprimẽdis, vt, quoniam noſtra futura eſſet gloria,periculum quoque,& inuidiam noſtrã putaremus. nam quæ mihi contribuenda laus eſſet ipſi,cùm tantùm in Conſulatu meo pro vobis, ac liberis veſtris auſus eſſem, ſi id quod conabar, ſine maximis dimicationibus meis me eſſe auſurum arbitrarer? quæ mulier ſceleratum ac pernicioſum ciuem occidere non auderet,ſi periculum non timeret? Propoſita inuidia,morte,pœna,qui nihilo ſegnius Remp. defendit,is vir verè putandus eſt. Populi grati eſt, præmiis afficere bene meritos de Rep. ciues: viri fortis,ne ſuppliciis quidẽ moueri, vt fortiter feciſſe pœniteat. Quamobrẽ vteretur eadẽ confeſſione T. Annius,qua Hala, qua Naſica, qua Opi- 83
mius, qua Marius, qua noſmetipſi: &,ſi grata Reſp. eſſet,lætaretur: ſi ingrata,tamẽ in graui fortuna, conſciẽtia ſua niteretur. Sed huius beneficii gratiã Iudices fortuna populi R. & veſtra felicitas,& dii immortales ſibi deberi putanr. Nec verò quiſquam aliter arbitrari poteſt,niſi qui nullam vim cæleſtem exiſtimat, numẽnve diuinum,quem neque imperii veſtri magnitudo,neque ſol ille, nec cæli, & ſignorum motus, nec viciſſitudines rerum atque ordines mouent,neque, id quod maximum eſt,maiorum ſapiẽtia,qui ſacra,qui cerimonias,qui auſpicia & ipſi ſanctiſſime coluerũt, & nobis ſuis poſteris prodiderũt. Eſt, eſt profectò illa vis: neque in his corporibus,atque in hac imbecillitate noſtra ineſt quiddam quod vigeat & ſentiat, & non ineſt in hoc tãto naturæ, tam præclaro motu. niſi fortè iccirco eſſe non putant, quia non apparet, nec cer- 84
nitur: perinde quaſi noſtram ipſam mentem, qua ſapimus, qua prouidemus,qua hæc ipſa agimus ac dicimus, videre, aut planè qualis, aut vbi ſit,ſentire poſſimus. Ea vis,ea eſt igitur,quæ ſæpe incredibiles huic vrbi felicitates atque opes attulit: quæ illam perniciem extinxit ac ſuſtulit:cui primùm mentem iniecit, vt vi irritare, ferróque laceſſere fortiſſimum virum auderet, vinceretúrque ab eo,quem ſi viciſſet, habiturus eſſet impunitatem & licentiam ſempiternam. Non eſt humano conſilio,ne mediocri quidem Iudices,deorum immortalium cura,res illa perfecta: religiones mehercule ipſæ, aræque,cùm illam belluam cadere viderunt,cõmouiſſe ſe videntur,& ius in illo ſuum retinuiſſe. Vos enim Albani tumuli,atque luci,vos inquam,imploro atque obteſtor, 85
vóſque Albanorum obrutæ aræ ſacrorum populi Rom. ſociæ & æquales,quas ille præceps amentia, cæſis proſtratíſque ſanctiſſimis lucis, ſubſtructionum inſanis molibus oppreſſerat: veſtræ tum aræ, veſtræ religiones viguerunt, veſtra vis valuit, quam ille

omni ſcelere polluerat, túque ex tuo edito monte Latialis ſancte Iupiter: cuius ille
lacus, nemora, fineſque ſæpe omni nefario ſtupro & ſcelere macularat, aliquando ad
eum puniendum oculos aperuiſti: vobis illæ, vobis veſtro in conſpectu ſeræ, ſed iuſtæ
tamen, & debitæ pœnæ ſolutæ ſunt. niſi forte hoc etiam caſu factum eſſe dicemus, vt
ante ipſum ſacrarium Bonæ deæ, quod eſt in fundo T. Seſtii Galli, in primis honeſti
& ornati adoleſcentis, ante ipſam, inquam, Bonam deam, cùm prælium commiſiſſet,
primùm illud vulnus acceperit, quo teterrimam mortem obiret: vt non abſolutus iu-
66 dicio illo nefario videretur, ſed ad hanc inſignem pœnam reſeruatus. Nec verò non
eadem ira deorum hanc eius ſatellitibus iniecit amentiã, vt ſine imaginibus, ſine can-
tu, ſine ludis, ſine exequiis, ſine lamentis, ſine laudationibus, ſine funere, oblitus cruo-
re & luto, ſpoliatus illius ſupremi diei celebritate, quam concedere etiam inimici ſo-
lent, ambureretur etiam abiectus. Nõ fuiſſe credo fas clariſſimorum virorum formas
illi teterrimo parricidæ aliquid decoris afferre, neque vllo in loco potius mortem eius
lacerari, quàm in quo vita eſſet damnata. Dura mihi mediusfidius iam fortuna popu-
li R. & crudelis videbatur, quæ tot annos illum in hanc Remp. inſultare videret, &
pateretur. Polluerat ſtupro ſanctiſſimas religiones: Senatus grauiſſima decreta perfre-
67 gerat: pecunia ſe palàm à iudicibus redemerat: vexarat in Tribunatu Senatum: omniũ
ordinum conſenſu pro ſalute Reip. geſta reſciderat: me patria expulerat: bona diri-
puerat: domum incenderat: liberos, coniugem meam vexauerat: Cn. Pompeio nefa-
rium bellum indixerat: magiſtratuum priuatorúmque cædes effecerat: domum mei
fratris incenderat: vaſtarat Hetruriam: multos ſedibus ac fortunis eiecerat, inſtabat,
vrgebat: capere eius amentiam ciuitas, Italia, prouinciæ, regna non poterant. incide-
bantur iam domi leges, quæ nos noſtris ſeruis addicerent: nihil erat cuiuſquam, quod
quidem ille adamaſſet, quod non hoc anno ſuum fore putaret. obſtabat eius cogitatio-
nibus nemo, præter illum Milonem ipſum, qui poterat obſtare: Cn. Pompeium no-
uo reditu in gratiam quaſi deuinctum arbitrabatur: Cæſaris potẽtiam, ſuam potentiã
eſſe dicebat: bonorum animos etiam in meo caſu contempſerat: Milo vnus vrgebat.
68 Hic dii immortales, vt ſuprà dixi, mentem dederũt illi perdito ac furioſo, vt huic face-
ret inſidias: aliter perire peſtis illa non potuit. Nunquam illum Reſpub. ſuo iure eſ-
ſet vlta. Senatus, credo, Prætorem eum circunſcripſiſſet. ne cùm ſolebat quidem id
facere in priuato eodem hoc, aliquid profecerat. An Conſules in Prætore coërcendo
fortes fuiſſent? primùm Milone occiſo habuiſſet ſuos Conſules: deinde quis in eo
Prætore Conſul fortis eſſet, per quem Tribunum virum Conſularem crudeliſſime ne-
catum eſſe meminiſſet? omnia poſſideret, teneret: lege noua, quæ eſt inuenta apud eũ
cũ reliquis legibus Clodianis, ſeruos noſtros libertos ſuos feciſſet: poſtremò niſi eũ dii
immortales in eã mentẽ impuliſſent, vt homo effœminatus fortiſſimũ virũ conaretur
occidere, hodie Remp. nullã haberetis. An ille Prætor, ille verò Conſul, ſi modò hæc
69 templa, atque ipſa mœnia ſtare eo viuo tandiu, & Conſulatum eius expectare potuiſ-
ſent, ille denique viuus mali nihil feciſſet, qui mortuus, vno ex ſuis ſatellitibus Sex.
Clodio duce, curiam incenderit? Quo quid miſerius, quid acerbius, quid luctuoſius
vidimus? templum ſanctitatis, amplitudinis, mentis, conſilii publici, caput vrbis, aram
ſociorum, portum omnium gentium, ſedem ab vniuerſo populo R. cõceſſam vni or-
dini inflammari, excindi, funeſtari? neque id fieri à multitudine imperita, quanquam
eſſet miſerum id ipſum, ſed ab vno, qui cùm tantum auſus ſit vltor pro mortuo, quid
ſignifer pro viuo nõ eſſet auſus? In curiam potiſſimum abiecit, vt eam mortuus incẽ-
deret, quam viuus euerterat. & ſunt qui de via Appia querantur, taceant de curia? ec-
quãdo ab eo ſpirante forum potuiſſet defendi, cuius non reſtiterit cadaueri curia? Exci-
tate, excitate eum, ſi poteſtis, ab inferis: frangetis impetum viui, cuius vix ſuſtinetis
70 furias inſepulti? niſi verò ſuſtinuiſtis eos, qui cum facibus ad curiam cucurrerunt, cum
falcibus ad Caſtoris, cum gladiis toto foro volitarunt. Cædi vidiſtis populum R. con-

cionem gladiis diſturbari, cùm audiretur ſilentio M. Cælius Trib. pl. vir fortiſſi-
mus,& in ſuſcepta cauſa firmiſſimus & bonorum voluntati, & auctoritati Senatus de-
ditus, & in hac Milonis ſiue inuidia, ſiue fortuna, ſingulari, diuina, & incredibili fi
de. Sed iam ſatis multa de cauſa, extra cauſam etiam nimis fortaſſe multa. Quid re-
ſtat, niſi vt orem, obteſtérque vos Iudices, vt eam miſericordiam tribuatis fortiſſimo
viro, quam ipſe non implorat, ego autem repugnante hoc & imploro & expoſco? No
lite, ſi in noſtro omnium fletu nullam lachrymam aſpexiſtis Milonis, ſi vultum ſem-
per eundem, ſi vocem, ſi orationem ſtabilem ac non mutatam videtis, hoc minus ei
parcere, atque haud ſcio an multò etiam ſit adiuuandus magis. Etenim ſi in gladiato- 71
riis pugnis, & in infimi generis hominum conditione atque fortuna timidos & ſup-
plices, &, vt viuere liceat, obſecrantes, etiam odiſſe ſolemus: fortes, & animoſos, & ſe
acriter ipſi morti offerentes ſeruare cupimus: eorúmque nos magis miſeret, qui no-
ſtram miſericordiam non requirunt, quàm qui illam efflagitant: quanto hoc magis in
fortiſſimis ciuibus facere debemus? Me quidem Iudices exanimant & interimunt hæ
voces Milonis, quas audio aſſiduè, & quibus interſum quotidie: Valeant, inquit, valeát
ciues mei, ſint incolumes, ſint florentes, ſint beati: ſtet hæc vrbs præclara, mihíque pa-
tria chariſſima, quoquomodo merita de me erit: tranquilla Rep. ciues mei (quoniam
mihi cum illis non licet) ſine me ipſi, ſed per me tamen, perfruãtur: ego cedam, atque
abibo. ſi mihi Rep. bona frui non licuerit, at carebo mala, & quamprimum tetigero 72
bene moratam & liberam ciuitatem, in ea cõquieſcam. O fruſtrà, inquit, ſuſcepti mei
labores: ò ſpes fallaces: ò cogitationes inanes meæ. Ego, cùm Tribunus pl. Rep. op-
preſſa me Senatui dediſſem, quem extinctum acceperam: Equitibus R. quorum vires
erant debiles: bonis viris, qui omnem auctoritatem Clodianis armis abiecerant: mihi
vnquam bonorum præſidium defuturum putarem? Ego cùm te (mecum enim ſæpiſ-
ſime loquitur) patriæ reddidiſſem, mihi non futurum in patria putarem locum? Vbi
nũc Senatus eſt, quem ſecuti ſumus? vbi Equites R. illi, illi, inquit, tui? vbi ſtudia mu-
nicipiorũ? vbi Italiæ voces? vbi denique tua M. Tulli, quæ plurimis fuit auxilio, vox,
& defenſio? mihine ea ſoli, qui pro te toties morti me obtuli, nihil poteſt opitulari?
Nec verò hæc Iudices, vt ego nunc, flens, ſed hoc eodem loquitur vultu, quo videtis. 73
negat enim ſe, negat ingratis ciuibus feciſſe, quæ fecit: timidis & omnia circunſpiciẽ-
tibus pericula, non negat. plebem & infimam multitudinem, quæ P. Clodio duce for-
tunis veſtris imminebat, eam, quo tutior eſſet vita veſtra, ſe feciſſe commemorat, vt
non modò virtute flecteret, ſed etiam tribus ſuis patrimoniis deliniret: nec timet, ne,
cùm plebem muneribus placarit, vos non conciliarit meritis in Remp. ſingularibus:
Senatus erga ſe beneuolentiam temporibus his ipſis ſæpe eſſe perſpectam: veſtras verò
& veſtrorum ordinum occurſationes, ſtudia, ſermones, quemcunque caſum fortuna
dederit, ſecum ſe ablaturum eſſe dicit. Meminit etiam ſibi vocem præconis modò de-
fuiſſe, quam minimè deſiderarit: populi verò cunctis ſuffragiis, quod vnum cupierit,
ſe Conſulem declaratum: nunc denique, ſi hæc arma contra ſe ſint futura, ſibi faci- 74
noris ſuſpicionem, non facti crimen obſtare. Addit hæc, quæ certè vera ſunt: fortes &
ſapientes viros non tam præmia ſequi ſolere rectè factorum, quàm ipſa rectè facta: ſe
nihil in vita niſi præclariſſime feciſſe, ſi quidem nihil ſit præſtabilius viro, quàm peri-
culis patriam liberare: beatos eſſe, quibus ea res honori fuerit à ſuis ciuibus: nec tamen
eos miſeros, qui beneficio ciues ſuos vicerint. Sed tamen ex omnibus præmiis virtu-
tis, ſi eſſet habenda ratio præmiorum, ampliſſimum eſſe præmium gloriam: eſſe hanc
vnam, quæ breuitatem vitæ poſteritatis memoria conſolaretur: quæ efficeret, vt ab-
ſentes adeſſemus, mortui viueremus: hanc denique eſſe, cuius gradibus etiam homi-
nes in cælum videantur aſcendere. De me, inquit, ſemper populus R. ſemper omnes
gentes loquentur, nulla vnquam obmuteſcet vetuſtas. quin hoc tempore ipſo, cùm
omnes à ſuis inimicis faces inuidiæ meæ ſubiiciantur, tamen omni in hominum cœ- 75

tu gratiis agendis, & gratulationibus habendis, & omni ſermone celebramur.
Omitto Hetruriæ feſtos & actos & inſtitutos dies. centeſima lux eſt hæc ab interitu Publii Clodii: & opinor vltrà, quàm fines imperii populi Romani ſunt, non
ſolùm fama iam de illo, ſed etiam lætitia peragrauit. Quamobrem, vbi corpus
hoc ſit, non, inquit, laboro, quoniam omnibus in terris & iam verſatur, & ſemper habitabit nominis mei gloria. Hæc tu mecum ſæpe, his abſentibus: ſed iiſdem audientibus, hæc ego tecum Milo. te quidem quòd iſto animo es, ſatis laudare non poſſum: ſed quo eſt iſta magis diuina virtus, eo maiore à te dolore diuellor. nec verò, ſi mihi eripieris, reliqua eſt illa tamen ad conſolandum quere-
76 la, vt iis iraſci poſſim, à quibus tantum vulnus accepero. non enim inimici mei
te mihi eripient, ſed amiciſſimi: non malè aliquando de me meriti, ſed ſemper optimè. Nullum vnquam Iudices mihi tantum dolorem inuretis (etſi quis poteſt
eſſe tantus?) ſed ne hunc quidem ipſum, vt obliuiſcar, quanti me ſemper feceritis. quæ ſi vos cepit obliuio, aut ſi in me aliquid offendiſtis: cur non id meo
capite potius luitur, quàm Milonis? Præclarè enim vixero, ſiquid mihi acciderit
prius, quàm hoc tantum mali videro. Nunc me vna conſolatio ſuſtentat, quòd tibi ò Tite Anni nullum à me amoris, nullum ſtudii, nullum pietatis officium defuit. Ego inimicitias potentium pro te appetiui: ego meum ſæpe corpus & vitam
obieci armis inimicorum tuorum: ego me plurimis pro te ſupplicem abieci: bona,
fortunas meas, ac liberorum meorum in communionem tuorum temporum con-
77 tuli. Hoc denique ipſo die, ſiqua vis eſt parata, ſiqua dimicatio capitis futura,
depoſco. Quid iam reſtat? quid habeo, quod dicam, quod faciam pro tuis in
me meritis, niſi vt eam fortunam, quæcunque erit tua, ducam meam? Non recuſo, non abnuo: vóſque obſecro Iudices, vt veſtra beneficia, quæ in me contuliſtis, aut in huius ſalute augeatis, aut in eiuſdem exitio occaſura eſſe iubeatis. His
lachrymis non mouetur Milo: eſt quodam incredibili robore animi ſeptus: exilium
ibi eſſe putat, vbi virtuti non ſit locus: mortem naturæ finem eſſe, non pœnam.
ſit hic ea mente, qua natus eſt. quid vos Iudices, quo tandem animo eritis? memoriam Milonis retinebitis, ipſum eiicietis? & erit dignior locus in terris vllus, qui hanc
virtutem excipiat, quàm hic, qui procreauit? Vos, vos appello fortiſſimi viri, qui multum pro Republica ſanguinem effudiſtis, vos in viri, & in ciuis inuicti appello periculo centuriones, vóſque milites: vobis non modò inſpectantibus, ſed etiam arma-
78 tis, & huic iudicio præſidentibus, hæc tanta virtus ex hac vrbe expelletur, exterminabitur, eiicietur? O me miſerum, ò infelicem: reuocare tu me in patriam Milo potuiſti per hos, ego te in patria per eoſdem retinere non potero? quid reſpondebo
liberis meis, qui te parentem alterum putant? quid tibi Quinte frater, qui nunc
abes, conſorti mecum temporum illorum? me non potuiſſe Milonis ſalutem tueri per eoſdem, per quos noſtram ille ſeruaſſet? at in qua cauſa non potuiſſe? quæ
eſt grata gentibus. à quibus non potuiſſe? ab iis, qui maximè Publii Clodii morte acquierunt. quo deprecante? me. Quodnam concepi tantum ſcelus, aut quod
in me tantum facinus admiſi Iudices, cùm illa indicia communis exitii indagaui, patefeci, protuli, extinxi? omnes in me, meóſque redundant ex illo fonte do-
79 lores. Quid me reducem eſſe voluiſtis? an vt inſpectante me expellerentur ii, per
quos eſſem reſtitutus? Nolite, obſecro vos, pati, mihi acerbiorem reditum eſſe,
quàm fuerit ille ipſe diſceſſus. nam qui poſſum putare me reſtitutum eſſe, ſi diſtrahor ab iis, per quos reſtitutus ſum? Vtinam dii immortales feciſſent (pace tua patria dixerim: metuo enim ne ſceleratè dicam in te, quod pro Milone dicam piè) vt Publius Clodius non modò viueret, ſed etiam Prætor, Conſul, Dictator eſſet, antequam hoc ſpectaculum viderem. O dii immortales fortem,
& à vobis Iudices conſeruandum virum. Minimè, minimè, inquit: immò verò

nnn.i.

pœnas ille debitas luerit, nos ſubeamus, ſi ita neceſſe eſt, non debitas. Hiccine vir patriæ natus, vſquam, niſi in patria, morietur? aut, ſi fortè pro patria, huius vos animi monimenta retinebitis, corporis in Italia nullum ſepulchrum eſſe patiemini? hunc ſua quiſquam ſententia ex hac vrbe expellet, quem omnes vrbes expulſum à vobis ad ſe vocabunt? O terram illam beatam, quæ hunc virum exceperit: hanc ingratam, ſi eiecerit: miſeram, ſi amiſerit. Sed finis ſit: neque enim præ lachrymis iam loqui poſſum, & hic ſe lachrymis defendi vetat. Vos oro obteſtórque Iudices, vt in ſententiis ferendis, quod ſentieris, id audeatis. Veſtram virturem, iuſtitiam, fidē, mihi credite, is maximè probabit, qui in iudicibus legēdis optimum & ſapientiſſimum quenque legit.

Pro C. Rabirio Poſthumo,

ORATIO XXXIX.

Si quis eſt Iudices, qui C. Rabirium, quòd ſuæ fortunæ fundatas præſertim atque optimè conſtitutas opes poteſtati regiæ libidiníque cōmiſerit, reprehendendum putet, aſcribat ad iudicium ſuum nòn modò meam, ſed huius etiam ipſius, qui commiſit, ſententiam. neque enim cuiquam eius conſilium vehementius, quàm ipſi diſplicet. quāquam hoc plerunque facimus, vt conſilia euentis ponderemus: &, cui bene quid proceſſerit, multum illum prouidiſſe: cui ſecus, nihil ſenſiſſe dicamus. Si extitiſſet in Rege fides, nihil ſapientius Poſthumo: quia fefellit Rex, nihil hoc amentius dicitur: vt iam nihil eſſe videatur, niſi diuinare, ſapientis. Sed tamen ſi quis eſt Iudices, qui illam Poſthumi ſiue inanem ſpem, ſiue inconſultam rationem, ſiue (vt grauiſſimo verbo vtar) temeritatem vituperandam putet, ego eius opinioni non repugno: illud tamen deprecor, vt, cùm ab ipſa fortuna crudeliſſimè videat huius conſilia eſſe multata, nequid ad eas ruinas, quibus hic oppreſſus eſt, addēdū acerbitatis putet. ſatis eſt homines imprudentia lapſos non erigere: vrgere verò iacentes, aut præcipitanteis impellere, certè eſt inhumanum: præſertim Iudices cùm ſit hoc generi hominum propè natura datum, vti qua in familia laus aliqua fortè floruerit, hanc ferè, qui ſunt eius ſtirpis, quòd ſermo hominum ad memoriam patrum virtute celebretur, cupidiſſimè perſequantur. ſiquidem non modò in gloria rei militaris Paulum Scipio, aut Maximum filius; ſed etiam in deuotione vitæ, & in ipſo genere mortis imitatus eſt P. Decium filius. Sint igitur ſimilia Iudices parua magnis. fuit enim pueris nobis huius pater C. Curius, princeps ordinis Equeſtris, fortiſſimus & maximus publicanus: cuius in negotiis gerendis magnitudinem animi non tam homines probaſſent, niſi in eodem benignitas incredibilis fuiſſet, vt in augenda re non auaritiæ prædam, ſed inſtrumentum bonitati quærere videretur. Hoc ille natus, quanuis patrem ſuum nunquam viderat, tamen & natura ipſa duce, quæ plurimum valet, & aſſiduis domeſticorum ſermonibus in paternæ culpæ ſimilitudinem deductus eſt. multa geſſit: multa contraxit: magnas parteis habuit publicanorum: credidit populis: in pluribus prouinciis eius verſata res eſt: dedit ſe etiam Regibus: huic ipſi Alexandrino grandem iam antea pecuniam credidit, nec interea locupletare amicos vnquam ſuos deſtitit, mittere in negotium, dare parteis, augere, fide ſuſtentare. quid multa? cùm magnitudine animi, cum liberalitate vitā patris & conſuetudinem expreſſerat. Pulſus interea regno Ptolemæus doloſis conſiliis

(vt dixit Sibylla , ſenſit Poſthumus) Romam venit . huic egenti & roganti hic inſe-
lix pecuniam credidit: nec tum primùm: nam regnanti crediderat abſens:nec temere
ſe credere putabat,quòd erat nemini dubium, quin is in regnum reſtitueretur à Sena-
tu populóque R. In dando autem & credendo proceſſit longius : nec ſuam ſolùm pe-
cuniam credidit, ſed etiam amicorum: ſtultè: quis negat? aut quis iam non admonet?
quod malè cecidit ? bene conſultum putares . Id eſt difficile, quod cùm ſpe magna ſis
ingreſſus, id non exequi vſque ad extremũ. Supplex erat Rex, multa rogabat, omnia
pollicebatur: vt iam metuere Poſthumus cogeretur, ne, quod crediderat, perderet, ſi
credendi conſtituiſſet modum. nihil autem erat illo blandius,nihil hoc benignius: vt
4 magis pœniteret cœpiſſe, quàm liceret deſiſtere. Hinc primùm exoritur crimen illud:
Senatum corruptum eſſe dicunt. O dii immortales, hæc eſt illa exoptata iudiciorum
ſeueritas? corruptores noſtri cauſam dicunt : nos, qui corrupti ſumus, non dicimus.
Quid ego Senatum defendam hoc loco Iudices? omni equidem loco debeo, ita de me
eſt meritus ille ordo : ſed id nec agitur hoc tempore,nec cùm Poſthumi cauſa res iſta
coniuncta eſt. quanquam ad ſumptum itineris, ad illam magnificentiam apparatus,
comitatúmque regium ſuppeditata pecunia à Poſthumo eſt,factǽque ſingraphæ ſunt
in Albano Cn. Pompeii, cùm ille Roma profectus eſſet: tamen non debuit is,qui da-
bar,quo ille,qui accipiebat,conſumeret,quærere.non enim latroni,ſed Regi credidit:
5 nec Regi inimico populi R. ſed ei, cuius reditum Conſuli datum à Senatu videbat:
nec ei Regi, qui alienus ab hoc imperio eſſet,ſed ei, quicum fœdus feriri in Capitolio
viderat . quòd ſi creditor in culpa ſit,non qui improbè credita pecunia vſus : damne-
tur is, qui fabricatus gladium eſt, & vendidit : non is, qui illo gladio ciuem aliquem
interemit. Quamobrem neque tu C. Memmi hòc facere debes,vt Senatum,cuius au-
ctoritati te ab adoleſcentia dediſti , in tanta infamia verſari velis : neque ego id, quod
non agitur , defendere . Poſthumi enim cauſa, quæcunque eſt, ſeiuncta à Senatu eſt.
quòd ſi item à Gabinio ſeiunctam oſtendero,certè,quod dicas,nihil habebis.eſt enim
hæc cauſa,quo ea pecunia peruenerit,quaſi quædam appendicula cauſæ iudicatæ atque
damnatæ. ſunt lites æſtimatæ A. Gabinio : nec prædes dati, nec ex eius bonis, quanta
ſumma litium fuiſſet, à populo recipi, lex æqua eſt. Iubet lex Iulia perſequi ab iis, ad
6 quos ea pecunia,quam is ceperit qui damnatus ſit,peruenerit. ſi eſt hoc nouum in lege
Iulia,ſicuti multa ſunt ſeuerius ſcripta, quàm in antiquis legibus,& ſanctius iudicata:
ſanè etiam cõſuetudo huius generis iudiciorũ noua . ſin hoc totidem verbis tranſlatũ
caput eſt, quot fuit non modò in Cornelia, ſed etiam antè in lege Seruilia . Per deos
immortales , quid agimus Iudices , aut quem hunc morem nouorum iudiciorum in
Remp. inducimus? erat enim hæc conſuetudo nota vobis quidem omnibus,ſed,ſi vſus
magiſter eſt optimus, mihi debet eſſe notiſſima. Accuſaui de pecuniis repetundis, iu-
dex ſedi, Prætor quæſiui,defendi plurimos: nulla pars,quæ aliquam facultatem dicen-
di afferre poſſet,non mea fuit. ita contendo, neminem vnquam, quò ea pecunia per-
ueniſſet, cauſam dixiſſe, qui in æſtimandis litibus appellatus non eſſet : in litibus autẽ
nemo appellabatur,niſi ex teſtium dictis,aut tabulis priuatorum, aut rationibus ciui-
7 tatum. Itaque in ferendis litibus adeſſe ſolebant,qui aliquid de ſe verebantur: &, cùm
erant appellati,ſi videbatur,ſtatim contradicere ſolebant. ſin eius temporis recentem
inuidiam pertimuerant, reſpondebant poſtea. quod cùm feciſſent, permulti ſæpe vi-
cerunt. Hoc verò nouum eſt, ante hoc tempus omnino inauditum. in litibus Poſthu-
mi nomen eſt nuſquam: in litibus dico? modò vos iidem in A. Gabinium iudices ſe-
diſtis : num quis teſtis Poſthumum appellauit ? teſtis autem ? num accuſator ? num
denique toto illo iudicio Poſthumi nomen audiſtis? Non igitur reus ex ea cauſa, quæ
iudicata eſt, redundat Poſthumus: ſed eſt arreptus vnus eques R. de pecuniis repetũdis
reus. quib^9^ tabulis? quæ in iudicio à Gabinio recitatæ nõ ſunt. quo teſte? à quo tũ appel-
latus nuſquã eſt. qua appellatione litiũ? in qua Poſthumi mẽtio facta nulla eſt. qua lege?

qua non tenetur. Hîc iam Iudices veſtri conſilii res eſt, veſtræ ſapientiæ: quid deceat vos, non quantum liceat vobis, ſpectare debetis. ſi enim, quid liceat, quæritis: poteſtis tollere è ciuitate, quem vultis: tabella eſt, quæ dat poteſtatem, occultat eadem libidinem: cuius conſcientia nihil eſt quod quiſquam timeat, ſi non pertimeſcat ſuam. Vbi eſt igitur ſapientia iudicis? in hoc, vt, non ſolùm quid poſſit, ſed etiam quid debeat, ponderet: nec, quantum ſibi permiſſum, meminerit ſolùm, ſed etiam quatenus commiſſum ſit. Datur tibi tabella iudicii. qua lege? Iulia de pecuniis repetundis. quo de reo? de Equite R. at iſte ordo lege ea non tenetur. illo, inquit, capite, quod erat in Poſthumum, quòd in Gabinium iudex eſſes, nihil Gabinio datum, cùm in eum lites æſtimarentur? At nunc audio. reus igitur Poſthumus eſt ea lege, qua non modò ipſe, ſed totus etiam ordo ſolutus ac liber eſt. Hîc ego nunc non vos prius implorabo Equites R. quorum ius iudicio tentatur: quàm vos Senatores, quorum agitur fides in hunc ordinem: quæ quidem cùm ſæpe antè, tum in hac ipſa cauſa nuper eſt cognita. nam, cùm, optimo & præſtantiſſimo Conſule Cn. Pompeio de hac ipſa quæſtione referente, exiſterent nonnullæ, ſed perpaucæ tamen acerbæ ſententiæ, quæ cenſerent, vt Tribuni, vt præfecti, vt ſcribæ, vt comites omnes magiſtratuum lege hac tenerentur: vos, vos, inquam, ipſi & Senatus frequens reſtitit: & quãquam tum propter multorum delicta etiam ad innocentium periculum tempus illud exarſerat, tamen, cùm odium nõ reſtingueretis, huic ordini ignem nouum ſubiici nõ ſiuiſtis. Hoc animo igitur Senatus. Quid vos Equites R. quid tandem eſtis acturi? Glaucia ſolebat, homo impurus, ſed tamen acutus, populum monere, vt, cùm lex aliqua recitaretur, primum verſum attẽderet: ſi eſſet Dictator, Conſul, Prætor, Magiſter Equitum, ne laboraret, ſciret nihil ad ſe pertinere. ſin autem, quicunque poſt hanc legem: videret ne qua noua quæſtione alligaretur. Nunc vos Equites R. videte. ſcitis me ortum è vobis, omnia ſemper ſenſiſſe pro vobis: nihil horum ſine magna cura & ſumma charitate veſtri ordinis loquor: alius alios homines & ordines, ego vos ſemper complexus ſum. moneo & prædico, integra re cauſáque denuntio, omnes hõmines deóſque teſtor, dum poteſtis, dum licet, prouidete, ne duriorem vobis cõditionem ſtatuatis, ordiníque veſtro, quàm ferre poſſit. ſerpet hoc malum (mihi credite) longius, quàm putatis. Potentiſſimo & nobiliſſimo Tribuno pl. M. Druſo vnam in Equeſtrem ordinem quæſtionem ferenti, Si quis ob rem iudicatam, pecuniam cepiſſet: apertè Equites R. reſtiterunt. quid? hoc licere volebant? minimè, neque ſolùm hoc genus pecuniæ capiendæ turpe, ſed etiam nefarium arbitrabantur: attamen ita diſputabant, eos teneri legibus oportere, qui ſuo iudicio eſſent illam conditionem vitæ ſecuti. Delectat ampliſſimus ciuitatis gradus, ſella curulis, faſces, imperia, prouinciæ, ſacerdotia, triumphi, denique imago ipſa ad poſteritatis memoriam prodita: eſt ſimul etiam ſolicitudo aliqua, & legum & iudiciorum maior quidam metus. nos iſta nunquam contempſimus (ita enim diſputabant) ſed hanc vitam quietam atque otioſam ſecuti ſumus. quæ quoniam honore caret, careat etiam moleſtia. tam es tu iudex, quàm ego Senator. ita eſt: ſed tu iſtud petiiſti, ego hoc cogor. quare aut iudici mihi non eſſe liceat, aut legem lege ſenatoria non timere. Hoc vos Equites R. ius à patribus acceptum amittetis? moneo, ne faciatis. rapientur homines in hæc iudicia ex omni non modò inuidia, ſed ſermone maleuolorum, niſi cauetis. Si iam vobis nuntiaretur, in Senatu ſententias dici, vt his legibus teneremini, concurrendum ad Curiam putaretis: ſi lex ferretur, conuolaretis ad roſtra. vos Senatus liberos hac lege eſſe voluit, populus nunquam alligauit: ſoluti huc conueniſtis: ne cõſtricti diſcedatis, cauete. nã ſi Poſthumo fraudi fuerit, qui nec Tribunus, nec præfectus, nec ex Italia comes, nec familiaris Gabinii fuit, quonã ſe modo defendent poſthac, qui veſtri ordinis cũ magiſtratibus noſtris fuerint his cauſis implicati? Tu, inquit, Gabiniũ, vt Regem reduceret, impuliſti. Non patitur mea etiã fides de Gabinio grauius agere. quẽ enim ex tãtis inimicitiis receptũ in gratiã ſummo ſtudio defenderim, hunc afflictũ

violare non debeo.quocum ſtante ſi me Cn. Pompeii auctoritas in gratiam non redu-
xiſſet,nunc iam ipſius fortuna reduceret. Sed tamen, cùm ira dicis, Poſthumi impul-
ſu Gabinium profectum Alexandriam : ſi defenſioni Gabinii fidem non habes, obli-
uiſcerísne etiam accuſationis tuæ?Gabinius ſe id feciſſe dicebar Reip. cauſa, quòd claſ-
ſem Archelai timeret, quòd mare refertum fore prædonum putaret. lege etiam id ſibi
13 licuiſſe dicebar. tu inimicus negas: ignoſco,& eò magis,quòd eſt contra illud iudica-
tum. Redeo igitur ad crimen & accuſationem tuam. quid vociferabare decem millia
talentûm Gabinio eſſe promiſſa? huic videlicet perblandus reperiendus fuit, qui ho-
minẽ, vt tu vis, auariſſimũ exoraret, ſeſtertiûm bis millies & quadringenties ne ma-
gnopere contẽneret.Gabinius illud quoquo conſilio fecit,fecit certè ſuo:quæcunque
mens illa fuit,Gabinii fuit.ſiue ille,vt ipſe dicebat,gloriã,ſiue, vt tu vis,pecuniã quæſi-
uit:quæſiuit ſibi. Nũ Gabinii comes,vel ſectator?negat: nõ ad Gabinii,cuius id nego-
tium non erat,ſed ad P. Lentuli clariſſimi viri auctoritatem,à Senatu profectam,& cõ-
ſilio certo,& ſpe non dubia Romam contenderat. At Diœcetes fuit regius: & quidem
in cuſtodia etiam fuit regia : & vita eius oblata pœnæ eſt. multa præterea, quæ libido
14 Regis, quæ neceſſitas coëgit ferre,pertulit. quarum omnium rerum vna reprehenſio
eſt, quòd regnum intrarit, quòd poteſtati ſe Regis commiſerit . verum ſi quærimus,
ſtultè: quid enim ſtultius,quàm Equitem R. ex hac vrbe,huius,inquam, Reip.ciuem,
quæ eſt vna maximè,& fuit ſemper libera, venire in eum locum, vbi parendum alteri
& ſeruiendum ſit? Sed ego in hoc tandem Poſthumo non ignoſcam homini medio-
criter docto, qui videam ſapientiſſimos homines eſſe lapſos? virum vnum totius Græ-
ciæ facile doctiſſimum Platonem, iniquitate Dionyſii Siciliæ tyranni,cui ſe ille com-
miſerat,in maximis periculis inſidiiſque eſſe verſatum accepimus : Calliſthenem do-
ctum hominem,comitem Magni Alexandri, ab Alexandro necatum: Demetrium &
ex Repub. Athenis,quam optimè digeſſerat,& ex doctrina nobilẽ & clarum,qui Pha-
lereus vocitatus eſt, in eodẽ iſto AEgypti regno aſpide ad corpus admota vita eſſe pri-
uatum. Planè confiteor fieri nihil poſſe dementius,quàm ſcientem in eum locum ve-
15 nire, vbi libertatem ſis perditurus. ſed huius iſtius facti ſtultitiam maior iam ſuperior
ſtultitia defendit: quæ facit, vt hoc ſtultiſſimũ facinus,quòd in regnum venerit,quòd
Regi ſe commiſerit,ſapienter factum eſſe videatur. ſiquidem tam ſemper ſtulti,quàm
ſerò ſapientis eſt, cùm ſtultitia ſua impeditus ſit , quoquo modo poſſit ſe expedire.
Quãobrem illud maneat,& fixum ſit,quod neque moueri,neque mutari poteſt,in quo
æqui ſperaſſe Poſthumum dicunt, peccaſſe iniqui, ipſe etiam inſaniſſe ſe confitetur,
quòd ſuam, quòd amicorum pecuniam Regi crediderit,cum tanto fortunarũ ſuarum
periculo. Hoc quidem ſemel ſuſcepto atque contracto, perpetienda illa fuerunt , vt ſe
aliquando ad ſuos vindicaret. Itaque obiicias licet, quàm voles ſæpe,palliatum fuiſſe,
aliqua habuiſſe non Romani hominis inſignia: quoties eorum quippiam dices,toties
16 vnum dices,atque illud,temerè hunc pecuniam Regi credidiſſe : ſuas fortunas atque
famam libidini regiæ commiſiſſe.fecerat temere,fateor: mutari factum iam nullo mo
do poterat:aut pallium ſumendum Alexandriæ,vt & Romæ togato eſſe liceret:aut o-
mnes fortunæ abiiciendæ,ſi togã retinuiſſet. Deliciarum cauſa & voluptatis non mo-
dò ciueis R. ſed & nobiles adoleſcentes,& quoſdam etiam Senatores ſummo loco na-
tos,non in hortis aut ſuburbanis ſuis , ſed Neapoli in celeberrimo oppido cũ mitella
ſæpe videmus.chlamydatũ illum L. Syllam imperatorem, L. verò Scipionis,qui bellũ
in Aſia geſſit, Antiochúmque deuicit,non ſolùm cum chlamyde, ſed etiam cum cre-
pidis in Capitolio ſtatuam videtis. quorum impunitas fuit non modò à iudicio,
ſed etiam à ſermone. Facilius certè P. Rutilium Rufum neceſſitatis excuſatio de-
fendet : qui cùm à Mithridate Mitylenis oppreſſus eſſet , crudelitatem Regis in to-
17 gatos veſtitus mutatione vitauit . Ergo ille P. Rutilius, qui documentum fuit ho-
minibus noſtris virtutis, antiquitatis , prudentiæ, Conſularis homo ſoccos habuit

& pallium: nec verò ideo id homini tum quiſquam, ſed tempori aſſignandum putauit: Poſthumo crimen veſtitus afferet is, in quo ſpes fuit, poſſe ſeſe aliquando ad fortunas ſuas peruenire? Nam vt ventum eſt Alexandriam ad Auletem Iudices, hæc vna ratio à Rege propoſita Poſthumo eſt ſeruandæ pecuniæ, ſi curationem & quaſi diſpenſationem regiam ſuſcepiſſet. id autem facere non poterat niſi Diœcetes: hoc enim nomine vtitur, qui à Rege eſſet conſtitutus. Odioſum negotium Poſthumo videbatur: ſed erat nulla omnino recuſatio. moleſtum etiam nomen ipſum: ſed res habebat nomen hoc apud illos, non hic impoſuerat. oderat veſtitum etiam illum: ſed ſine eo nec nomen illud poterat, nec munus tueri. ergo aderat vis (vt ait poëta ille noſter) quæ ſummas frangit infirmàrque opes. Moreretur, inquies: nam id ſequitur. feciſſet certè, ſi ſine maximo dedecore tam impeditis ſuis rebus potuiſſet emori. Nolite igitur fortunam conuertere in culpam: neque regis iniuriam huius crimen putare, nec conſilium ex neceſſitate, nec voluntatem ex vi interpretari. niſi fortè eos etiam, qui in hoſtes, aut in prædones inciderint, ſi aliter quippiam coacti faciant, quàm liberè, vituperandos putes. Nemo noſtrûm ignorat, etiam ſi experti non ſumus, conſuetudinem regiam. Regum autem ſunt hæc imperia, Animaduerte, & dicto pare: &, Præter rogitatum ſi querare: & illæ minæ, Si te ſecundo lumine hîc offendero, moriere. quæ, non vt delectemur ſolùm, legere & ſpectare debemus, ſed vt cauere etiam & effugere diſcamus. At ex hoc ipſo crimẽ exoritur. ait enim, dum Gabinio pecuniam Poſthumus cogeret ex decumis imperatorum, pecuniam ſibi coëgiſſe. non intelligo, hoc quale ſit, vtrum acceſſionem decumæ, vt noſtri facere coactores ſolent, centeſima, an deceſſionem de ſumma fecerit. ſi acceſſionem: vndecim millia talẽtûm ad Gabinium peruenerunt. at non modò abs te decem millia obiecta ſunt, ſed etiam ab his æſtimata. Addo illud etiam: quî tandem conuenit, aut tam graui onere tributorum ad tantam pecuniam cogendam mille talentûm acceſſionem eſſe factam: aut in tanta mercede hominis, vt vis, auariſſimi, mille talentûm deceſſionem eſſe conceſſam? neque enim fuit Gabinii, remittere tantum de ſuo: nec Regis, imponere tantum pati ſuis. Aderunt teſtes Legati Alexandrini. hi nihil in Gabinium dixerunt: immo hi Gabinium laudauerunt. vbi ergo ille mos? vbi conſuetudo iudiciorum? vbi exempla? ſolétne is dicere in eum, qui pecuniam redegit, qui in illum, cuius nomine ea pecunia redigeretur, non dixerit? Age, ſi is, qui non dixit, ſolet: etiámne is ſolet, qui laudauit? iiſdem teſtibus, & quidem non productis, ſed dictis teſtium recitaris, quaſi præiudicata res ad has cauſas deferri ſolet. & ait etiam meus familiaris & neceſſarius eandem cauſam Alexandrinis fuiſſe, cur laudarent Gabinium quæ mihi fuerit, cur eundem defenderem. Mihi C. Memmi cauſſa defendendi Gabinii fuit reconciliatio gratiæ. neque me verò pœnitet mortales inimicitias, ſempiternas amicitias habere. nam ſi me inuitum putas, ne Cn. Pompeii animum offenderem, defendiſſe: cauſam, & illum, & me vehementer ignoras. neque enim Pompeius me ſua cauſa quicquam facere voluiſſet inuitum: neque ego, cui omnium ciuium libertas chariſſima fuiſſet, meam proieciſſem. quandiu inimiciſſimus Gabinio fui, non amiciſſimus mihi non Pompeius fuit: nec, poſteaquá illius auctoritate eam dedi veniam quam debui, quicquam ſimulaui, ne cùm mea perfidia illi etiam ipſi facerem, cui beneficium dediſſem iniuriam. nam non redeundo in gratiam cum inimico, non violabam Pompeium. ſi per eum reductus inſidioſe rediſſem, me ſcilicet maxime, ſed proxime illum quoque feſelliſſem. At de me omittamus: ad Alexandrinos iſtos reuertamur. quod habent os? quam audaciá? modò vobis inſpectantibus in iudicio Gabinii tertio quoque verbo excitabátur. negabant pecuniá Gabinio datam. recitabatur identidẽ Pompeii teſtimoniũ, Regẽ ad ſe ſcripſiſſe, nullam pecuniá Gabinio, niſi in rem militarẽ, datá. Non eſt, inquit, tum Alexandrinis teſtibus creditũ. quid? poſtea creditũ? non. quamobrẽ? quia nunc aiunt, quod tũ negabant. quid ergo? iſta conditio eſt teſtiũ, vt quibus creditum non ſit negantibus, iiſdẽ credatur di-

centibus? At ſi verum tum, cùm veriſſima fronte dixerunt, nunc mentiuntur: ſi tunc mentiti ſunt, doceant nos verum. quid vultis? ſileant. dicere audiebamus Alexandriã,
11 nunc cognoſcimus: illinc omnes præſtigiæ, illinc, inquam, omnes fallaciæ, omnia denique ab his nummorum argumenta nata ſunt. nec mihi longius quicquam eſt Iudices, quàm videre hominum vultus. dixerunt hîc modò nobiſcum ad hæc ſubſellia, quibus ſuperciliis renuentes huic decem millium crimini? iam noſtis inſulſitatem Græcorum. humeris geſtum agebant. tum temporis credo cauſa. nunc ſcilicet tempus nullum eſt. vbi ſemel quis peierauerit, ei credi poſtea, etiam ſi per plures deos iuret, non oportet: præſertim Iudices, cùm in his iudiciis ne locus quidem nouo teſti ſoleat eſſe: ob eámque cauſam iidem iudices retineantur, qui fuerint de reo, vt his nota ſint omnia, neque quid fingi noui poſſit. lites, quò ea pecunia peruenerit, nõ ſuis propriis iudiciis, ſed in reum factis condemnari ſolent. Itaque ſi aut prædes dediſſet Gabinius, aut tantum ex eius bonis, quanta ſumma litium fuiſſet, populus recepiſſet: quan-
13 uis magna ad Poſthumum ab eo pecunia perueniſſet, non redigeretur: vt intelligi facile poſſit, quod ex ea pecunia, ad quem eorum, qui damnatus eſt, perueniſſe in illo primo iudicio planum factum ſit, id hoc genere iudicii redigi ſolere. Nunc verò quid agitur? vbi terrarum ſumus? quid tam inſolens, tam peruerſum præpoſterúmve dici, aut excogitari poteſt? accuſatur is, qui non abſtulit à Rege, ſicut Gabinius iudicatus eſt: ſed qui maximam Regi pecuniam credidit. ergo is Gabinio dedit, qui non huic reddidit. Iam cedo, cùm is, qui pecuniam Poſthumo debuit, non huic, ſed Gabinio dederit: condemnato Gabinio, vtrum illi eam pecuniam reddidit, an etiam nunc debet? At habet, & celat: ſunt enim qui ita loquantur. quod genus tandem eſt iſtud oſtentationis & gloriæ? ſi nihil habuiſſet vnquam, tamen, ſi quæſiſſet, cur is diſſimularet habere, cauſa non eſſet. qui verò duo lauta & copioſa patrimonia accepiſſet, rémque præ-
14 terea bonis & honeſtis rationibus auxiſſet: quid eſſet tandẽ cauſæ, cur exiſtimari vellet nihil habere? An cùm credebat inductus vſuris, id agebat, vt haberet quãplurimũ: poſteaquam exegit quod crediderat, vt exiſtimaretur egere, nouum genus hoc gloriæ concupiſcit? Dominatus eſt enim, inquit, Alexandriæ. immò verò in ſuperbiſſimo dominatu fuit: pertulit ipſe cuſtodiam: vidit in vinculis familiareis ſuos: mors ob oculos ſæpe verſata eſt: nudus atque egens ad extremum fugit è regno. At permutata aliquando pecunia eſt: ductæ naues Poſthumi Puteolis ſunt: auditæ viſǽque merces, fallaces quidem, & fucoſæ, chartis, & linteis, & vitro delatæ: quibus cùm multæ naues refertæ fuiſſent, vna non patuit parua, arctata. Plus ille Puteolanus ſermo illius temporis, vectorúmque curſus, atque oſtentatio, tum ſubinuiſum apud maleuolos Poſthumi nomen propter opinionem pecuniæ neſcio quam, æſtatem vnam complures aures
15 referſit iſtis ſermonibus. Verùm autem Iudices ſi ſcire vultis, niſi C. Cæſaris ſumma in omneis, incredibilis in hũc eadem liberalitas extitiſſet, nos hunc Poſthumum iampridem in foro non haberemus. Ille onera multorum huius amicorum excepit vnus: quǽque multi homines neceſſarii ſecundis Poſthumi rebus deſcripta ſuſtinuerunt, nunc eius afflictis fortunis vniuerſa ſuſtinet. vmbram Equitis Rom. & imaginem videtis Iudices, vnius amici conſeruatam auxilio & fide. nihil huic eripi poteſt præter hoc ſimulacrum priſtinæ dignitatis, quod Cæſar ſolus tuetur & ſuſtinet. quæ quidem in miſerrimis rebus huic tamen tribuenda eſt maxima. niſi verò hoc mediocri virtute effici poteſt, vt tantus ille vir, tanti ducat hunc: & afflictum præſertim, & abſentem, & in tanta fortuna ſua, vt aliena reſpicere magnum ſit: tanta oppugnatione maxima-
16 rum rerum quas gerit, atque geſſit, vt vel obliuiſci aliorum non ſit mirum, vel, ſi meminerit, oblitũ eſſe facile poſſit probare. Multas equidem C. Cæſaris virtutes, magnas, incredibiléſque cognoui: ſed ſunt cæteræ maioribus quaſi theatris propoſitæ, & penè populares: caſtris locum capere, exercitum inſtruere, expugnare vrbes, aciem hoſtiũ profligare, hãc vim frigorum hyemémque, quã nos vix huius vrbis tectis ſuſtinemus,

excipere, his ipſis diebus hoſtem perſequi, tum, cùm etiam feræ latibulis ſe tegant, at-
que omnia bella iure gentium conquieſcant. Sunt ea quidem magna: quis negat? ſed
magnis excitata ſunt præmiis ad memoriam hominum ſempiternam. quo minus ad-
mirandum eſt, eum facere illa, qui immortalitatem concupiuerit. Hæc mira laus eſt,
quæ non poëtarum carminibus, non annalium monimentis celebratur, ſed pruden-
tium iudicio expenditur. Equitem R. veterem amicum ſuum, ſtudioſum, amantem,
obſeruantem ſui, non libidine, non turpibus impenſis cupiditatum, atque iacturis, 17
ſed experientia patrimonii amplificandi labentem excepit, corruere non ſiuit, fulſit &
ſuſtinuit re, fortuna, fide, hodiéque ſuſtinet, nec amicum pendentem corruere patitur,
nec illius animi aciem perſtringit ſplendor ſui nominis, nec mentis quaſi luminibus
officit altitudo fortunæ & gloriæ. Sint ſanè illa magna, quæ re vera magna ſunt: de
iudicio animi mei, vt volet, quiſque ſentiat: ego enim hanc in tantis opibus, tãta for-
tuna liberalitatem in ſuos, memoriam amicitiæ reliquis virtutibus omnibus antepo-
no. Quam quidem vos Iudices in nouo genere bonitatem inuſitatam claris ac præpo-
tentibus viris non modò non aſpernari ac refutare, ſed complecti etiam, & augere de-
betis: & eò magis, quòd videtis hos quaſi ſumptos dies ad labefactandum illius digni-
tatem: ex qua illi nihil detrahi poteſt, quod non aut fortiter ferat, aut facile reſtituat.
amiciſſimum hominem ſi honeſtate ſpoliatum audierit, nec ſine magno dolore feret, 18
nec id amiſerit, quod poſſe ſperet recuperari. Satis multa hominibus non iniquis hæc
eſſe debent, nimis etiam multa vobis, quos æquiſſimos eſſe confidimus. Sed vt omniũ
vel ſuſpicioni, vel maleuolentiæ, vel crudelitati ſatisfiat, occultat pecuniam Poſthu-
mus, latent regiæ diuitiæ. ecquis eſt ex tanto populo, qui bona C. Rabirii Poſthumi
nummo ſeſtertio ſibi addici velit? Sed miſerum me, quanto hæc dixi cum dolore! hem
Poſthume, túne es Curii filius, C. Rabirii iudicio, & voluntate filius, natura ſororis fi-
lius? túne ille in omneis tuos liberalis? cuius multos bonitas locupletauit, qui nihil
profudiſti, nihil vllam in libidinem contuliſti? tua Poſthume nummo ſeſtertio à me
addicuntur? O meum miſerum acerbúmque præconium. At hoc etiam optat miſer,
vt condemnetur à vobis: ita bona veneant, vt ſolidũ ſuum cuique ſoluatur: nihil iam
aliud niſi fidem curat: nec vos huic, ſi iam obliuiſci veſtræ manſuetudinis volueritis, 19
quicquam præterea poteſtis eripere. quod Iudices ne faciatis, oro obteſtórque vos, at-
que eò magis, ſi aduentitia pecunia petitur ab eo, cui ſua non redditur. nam in eum,
cui miſericordia opitulari debeat, inuidia quæſita eſt. Sed iam, quoniam, vt ſpero, fi-
dem, quam potui, tibi præſtiti Poſthume, reddam etiam lachrymas quas debeo. quas
quidem ego tuas in meo caſu plurimas vidi. verſatur ante oculos luctuoſa nox meis
omnibus, cùm tu totum te cum tuis copiis ad me detuliſti. tu comitibus, tu præſidio,
tu etiam tanto pondere auri, quantum tempus illud poſtulabat, diſceſſum illum ſu-
ſtentaſti. tu nunquam meis me abſente liberis, nunquam coniugi meæ defuiſti. Poſ-
ſum excitare multos reductos teſtes liberalitatis tuæ: quod ſæpe audiui patri tuo, qui
id feciſſet, magno adiumento in iudicio capitis fuiſſe. ſed iam omnia timeo: bonita-
tis ipſius inuidiam reformido. iam indicat tot hominum fletus, quàm ſis charus tuis: 20
& me dolor debilitat, includitque vocem. Vos obſecro Iudices, vt huic optimo viro,
quo nemo melior vnquam fuit, nomen Equitis Ro. & vſuram huius lucis, & veſtrum
conſpectum ne eripiatis. hic vos aliud nihil orat, niſi vt rectis oculis hanc vrbem ſibi
intueri, atque in hoc foro veſtigium facere liceat: quod ipſum fortuna eripuerat, niſi
vnius amici opes ſubueniſſent.

Pro M. Marcello,

ORATIO XL.

1 DIVTVRNI ſilentii P.C. quo eram his temporibus vſus, non timore aliquo, ſed partim dolore, partim verecundia, finem hodiernus dies attulit: idémque initiũ quæ vellem, quæque ſentirem, meo priſtino more dicendi. tantam enim manſuetudinem, tam inuſitatam inauditámque clementiam, tãtum in ſumma poteſtate rerum omnium modum, tam denique incredibilem ſapientiam ac penè diuinam tacitus præterire nullo modo poſſum. M. enim Marcello vobis P.C. Reique pub. reddito, non ſolùm illius, ſed meam etiam vocem, & auctoritatem & vobis, & Reip. conſeruatam ac reſtitutam puto. dolebam enim P. C. ac vehementer angebar, cùm viderem virum talem, qui in eadem cauſa, in qua ego, fuiſſet, non in eadem eſſe fortuna. nec mihi perſuadere poteram, nec fas eſſe ducebam, verſari me in veſtro veteri curriculo, illo æmulo atque imitatore ſtudiorum ac laborum meorum quaſi quodã ſocio à me & comite diſtracto. Ergo & mihi meæ priſtinæ vitæ cõſuetudinem C. Cæſar intercluſam aperuiſti, & his omnibus ad bene de omni Rep. ſperandum quaſi ſignum aliquod ſuſtuliſti. intellectum eſt enim mihi quidẽ in multis, & maximè in me ipſo, ſed paulò antè in omnibus, cùm M. Marcellum Senatui populóque R. & Reip. conceſſiſti, commemoratis præſertim etiam offenſionibus, te auctoritatẽ huius ordinis, dignitatémque Reip. tuis vel doloribus vel ſuſpicionibus anteferre. Ille quidem fructum omnis antè actæ vitæ hodierno die maximum cepit, cum ſummo cõſenſu Senatus, tum præ-
2 terea iudicio tuo grauiſſimo, & maximo. ex quo profectò intelligis, quanta in dato beneficio ſit laus, cùm in accepto tanta ſit gloria. Eſt verè fortunatus ille, cuius ex ſalute non minor penè ad omnes, quàm ad illum ventura ſit, lætitia peruenerit. quod ei quidem meritò, atque optimo iure contigit. quis enim eſt illo aut nobilitate, aut probitate, aut optimarũ artiũ ſtudio, aut innocentia, aut vllo genere laudis præſtantior? nullius tantum eſt flumen ingenii, nulla dicendi aut ſcribendi tanta vis, tantáque copia, quæ non dicam exornare, ſed enarrare C. Cæſar res tuas geſtas poſſit: tamen hoc affirmo, & hoc pace dicam tua, nullam in his eſſe laudem ampliorem, quàm eam, quam hodierno die conſecutus es. Soleo ſæpe ante oculos ponere, ídque libenter crebris vſurpare ſermonibus, omnes noſtrorum imperatorum, omnes exterarum gentium, po-
3 tentiſſimorúmque populorum, omnes clariſſimorũ Regum res geſtas cum tuis nec contentionum magnitudine, nec numero præliorum, nec varietate regionum, nec celeritate conficiendi, nec diſſimilitudine bellorum poſſe conferri: nec verò diſiunctiſſimas terras citius cuiuſquam paſſibus potuiſſe peragrari, quàm tuis non dicam curſibus, ſed victoriis illuſtratæ ſunt. quæ quidem ego niſi ita magna eſſe fatear, vt ea vix cuiuſquam mens aut cogitatio capere poſſit, amens ſim. ſed tamen ſunt alia maiora. nam bellicas laudes ſolent quidã extenuare verbis, eáſque detrahere ducibus, communicare cum militibus, ne propriæ ſint imperatorũ. & certè in armis militum virtus, locorum opportunitas, auxilia ſociorum, claſſes, commeatus multum iuuant: maximam verò partem quaſi ſuo iure Fortuna ſibi vendicat, &, quicquid eſt proſperè geſtum, id penè omne ducit ſuum. At verò huius gloriæ C. Cæſar, quam es paulò antè a-
4 deptus, ſocium habes neminẽ. totum hoc, quantumcunque eſt, quod certè maximum eſt, totum inquam, eſt tuum. nihil ſibi ex iſta laude centurio, nihil præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit. quinetiam illa ipſa rerum humanarũ domina Fortuna in iſtius ſocietatem gloriæ ſe non offert, tibi cedit, tuam eſſe totam, & propriã fatetur. nunquam enim temeritas cum ſapientia commiſcetur, nec ad conſilium caſus admittitur. Domuiſti gẽtes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis in-

finitas,omni copiarum genere abundantes:ſed tamen ea viciſti,quæ & naturã, & con-
ditionẽ,vt vinci poſſent,habebant. nulla eſt enim tanta vis,tanta copia,quæ non ſer-
ro ac viribus debilitari frangíque poſſit.verum animum vincere,iracundiam cohibe-
re,victoriam temperare, aduerſariũ nobilitate, ingenio,virtute præſtantem non mo-
dò extollere iacentem,ſed etiam amplificare eius priſtinam dignitatẽ,hæc qui faciat, 5
non ego eum cum ſummis viris comparo, ſed ſimillimũ deo iudico. Itaque C. Cæſar
bellicæ tuæ laudes celebrabuntur illæ quidem non ſolùm noſtris, ſed penè omnium
gentium literis atque linguis: neque vlla vnquam ætas de tuis laudibus conticeſcet.
Sed tamen eiuſmodi res neſcio quo modo, etiam dum audiuntur,aut dum leguntur,
obſtrepi clamore militum videntur, & tubarũ ſono. At verò cùm aliquid clementer,
manſuetè,iuſtè,moderatè, ſapienter factum,in iracundia præſertim, quæ eſt inimica
conſilio,& in victoria, quæ natura inſolens, & ſuperba eſt, aut audimus, aut legimus,
quo ſtudio incendimur non modò in geſtis rebus,ſed etiam in fictis,vt eos ſæpe,quos
nunquam vidimus,diligamus? Te verò,quem præſentem intuemur,cuius mentẽ ſen-
ſúſque & os cernimus,vt, quicquid belli fortuna reliquum Reipub. fecerit, id eſſe ſal-
uum velis:quibus laudibus efferemus?quibus ſtudiis proſequemur? qua beneuolentia 6
complectemur? Parietes mediusfidius C. Cæſar,vt mihi videtur,huius Curiæ tibi gra-
tias agere geſtiunt, quòd breui tempore futura ſit illa auctoritas in his maiorum ſuo-
rum, & ſuis ſedibus. Equidem cùm C. Marcelli, viri optimi, & commemorabili pie-
tate ac virtute præditi, lachrymas modò vobiſcum viderem, omnium Marcellorum
meum pectus memoria effodit:quibus tu etiam mortuis,M. Marcello conſeruato,di-
gnitatem ſuam reddidiſti, nobiliſſimámque familiam,iam ad paucos redactã,penè ab
interitu vindicaſti. Hunc tu igitur diem tuis maximis,& innumerabilibus gratulatio-
nibus iure antepones.hæc enim res vnius eſt propria Cæſaris:cæteræ duce te geſtæ,ma
gnæ illæ quidem, ſed tamen multo magnóque comitatu. huius autẽ rei tu idem es &
dux,& comes: quæ quidem tanta eſt,vt trophæis monimentíſque tuis nulla vnquam
allatura ſit finem ætas.nihil enim eſt opere aut manu factũ,quod aliquando non con- 7
ficiat & conſumat vetuſtas:at verò hæc tua iuſtitia & lenitas animi floreſcet quotidie
magis,ita,vt quantum operibus tuis diuturnitas detrahet,tantum afferat laudibus.Et
cæteros quidem omnes victores bellorum ciuilium iam antè æquitate & miſericor-
dia viceras: hodierno verò die te ipſum viciſti. Vereor,vt hoc,quod dicã,non perinde
intelligi auditu poſſit,atque ego ipſe cogitans ſentio: Ipſam victoriam viciſſe videris,
cùm ea ipſa,quæ illa erat adepta, victis remiſiſti. nam cùm ipſius victoriæ conditione
iure omnes victi occidiſſemus, clementiæ tuæ iudicio conſeruati ſumus. rectè igitur
vnus inuictus es,à quo etiam ipſius victoriæ conditio víſque deuicta eſt. Atque hoc C.
Cæſaris iudicium P. C. quàm latè pateat,attendite. omnes enim qui ad illa arma fato
ſumus neſcio quo Reipub. miſero funeſtóque compulſi,etſi aliqua culpa tenemur er-
roris humani,à ſcelere certè liberati ſumus. nam cùm M. Marcellũ,deprecantibus no- 8
bis,Reip. conſeruauit,memet mihi,& item Reip. nullo deprecante,reliquos ampliſſi-
mos viros & ſibi ipſis,& patriæ reddidit:quorum & frequentiam, & dignitatẽ hoc ipſo
in conſeſſu videtis. Non ille hoſtes induxit in Curiam, ſed iudicauit à pleriſque igno-
ratione potius,& falſo atque inani metu,quàm cupiditate,aut crudelitate ciuile bellũ
eſſe ſuſcept:m.quo quidem in bello ſemper de pace agendum,audiendúmque eſſe pu
taui: ſempérque dolui,non modò pacem,ſed orationem etiam ciuium pacem efflagi-
tantium repudiari.neque enim ego illa,nec vlla vnquã ſecutus ſum arma ciuilia:ſem-
p:que mea conſilia pacis,& togæ ſocia,non belli,atque armorum fuerunt.hominem
ſum ſecutus priuato officio,non publico:tantúmque apud me grati animi fidelis me-
moria valuit,vt nulla non modò cupiditate,ſed ne ſpe quidem, prudens & ſciens tan-
quam ad interitum ruerem voluntarium.quod quidem meum conſilium minimè ob-
ſcurũ fuit. nam & in hoc ordine, integra re,multa de pace dixi, & in ipſo bello eadem 9

etiam cum capitis mei periculo ſenſi. Ex quo nemo erit tam iniuſtus rerũ æſtimator, qui dubitet, quæ Cæſaris voluntas de bello fuerit, cùm pacis auctores conſeruandos ſtatim cenſuerit, cæteris fuerit iratior. atque id minus mirum videretur fortaſſe tum, cùm eſſet incertus exitus, & anceps fortuna belli. qui verò victor pacis auctores diligit, is profectò declarat, maluiſſe ſe non dimicare, quàm vincere. Atque huius quidem rei M. Marcello ſum teſtis: noſtri enim ſenſus, vt in pace ſemper, ſic tum etiam in bello congruebant. quoties ego eum, & quanto cum dolore vidi cùm inſolentiã certorum hominum, tum etiam ipſius victoriæ ferocitatem extimeſcentem? quo gratior tua liberalitas C. Cæſar nobis, qui illa vidimus, debet eſſe. non enim iam cauſæ ſunt inter ſe, ſed victoriæ comparandæ. vidimus tuam victoriam præliorum exitu terminatam, gladium vaginã vacuũ in vrbe non vidimus. quos amiſimus ciues, eos Martis vis perculit, non ira victoriæ: vt dubitare debeat nemo, quin multos, ſi fieri poſſet, C. Cæſar ab inferis excitaret, quoniã ex eadem acie conſeruat quos poteſt. Alterius verò partis nihil amplius eo dicam, quàm id quod omnes verebamur, nimis iracundam futuram fuiſſe victoriam. quidam enim non modò armatis, ſed interdũ etiam otioſis minabãtur: nec, quid quiſque ſenſiſſet, ſed vbi fuiſſet, cogitandũ eſſe dicebant: vt mihi quidem videantur dii immortales, etiam ſi pœnas à populo R. ob aliquod delictum expetiuerunt, qui ciuile bellũ tantum & tam luctuoſum excitauerũt, vel placati iam, vel etiam ſatiati aliquando, omnem ſpem ſalutis ad clementiam victoris, & ſapientiam contuliſſe. Quare gaude tuo iſto tam excellenti bono: & fruere cùm fortuna & gloria, tum etiam natura & moribus tuis: ex quo quidem maximus eſt fructus, iucunditáſque ſapiẽti. cætera cùm tua recordabere, etſi perſæpe virtuti, tamen plerunque felicitati tuæ gratulabere: de nobis, quos in Repub. tecum ſimul ſaluos eſſe noluiſti, quoties cogitabis, toties de maximis tuis beneficiis, toties de incredibili liberalitate, toties de ſingulari ſapientia tua cogitabis: quæ non modò ſumma bona, ſed nimirũ audebo vel ſola dicere. tantus eſt enim ſplendor in laude vera, tanta in magnitudine animi & conſilii dignitas, vt hæc à virtute donata, cætera à fortuna cõmodata eſſe videantur. Noli igitur in conſeruandis bonis viris defatigari, non cupiditate præſertim aut prauitate aliqua lapſis, ſed opinione officii, ſtulta fortaſſe, certè non improba, & ſpecie quadã Reip. non enim tua vlla culpa eſt, ſi te aliqui timuerunt: contráque ſumma laus, quòd plerique minimè timendum fuiſſe ſenſerunt. Nunc venio ad grauiſſimam querelam & atrociſſimam ſuſpicionẽ tuam: quæ non tibi ipſi magis, quàm cùm omnibus ciuibus, tum maximè nobis, qui à te conſeruati ſumus, prouidenda eſt: quam etſi ſpero eſſe falſam, nunquam tamen verbis extenuabo. tua enim cautio, noſtra cautio eſt: vt, ſi in alterutro peccandum ſit, malim videri nimis timidus, quàm parũ prudens. Sed quiſnam eſt iſte tam demens? de tuiſne? tametſi qui magis ſunt tui, quàm quibus tu ſalutem inſperantibus reddidiſti? an ex eo numero, qui vnà tecũ fuerunt? non eſt credibilis tantus in vllo furor, vt, quo duce omnia ſumma ſit adeptus, huius vitam non anteponat ſuæ. At ſi tui nihil cogitant ſceleris, cauendũ eſt, ne quid inimici. qui? omnes enim qui fuerunt, aut ſua pertinacia vitam amiſerunt, aut tua miſericordia retinuerunt: vt aut nulli ſuperſint de inimicis, aut, qui ſuperfuerunt, amiciſſimi ſint. Sed tamen cũ in animis hominum tantæ latebræ ſint, & tanti receſſus, augeamus ſanè ſuſpicionem tuam: ſimul enim augebimus & diligentiam. nam quis eſt omnium tam ignarus rerũ, tam rudis in Rep. tam nihil vnquam nec de ſua, nec de communi ſalute cogitans, qui non intelligat tua ſalute contineri ſuam, & ex vnius tui vitam pendẽre omnium? Equidem de te dies noctéſque, vt debeo, cogitans, caſus duntaxat humanos, & incertos euentus valetudinis, & naturæ communis fragilitatẽ extimeſco: doleóque, cùm Reſpub. immortalis eſſe debeat, eam in vnius mortalis anima conſiſtere. ſi verò ad humanos caſus incertóſque euentus valetudinis, ſceleris etiam accedat inſidiarúmque conſenſio, quem deum, etiam ſi cupiat, opitulari poſſe Reip. credamus? Omnia ſunt excitanda ti-

bi C. Cæſar vni,quæ iacere ſentis belli ipſius impetu,quod neceſſe fuit, perculſa atque
proſtrata:conſtituenda iudicia,reuocanda fides,comprimendæ libidines, propaganda
ſoboles : omnia,quæ dilapſa iam fluxerunt, ſeueris legibus vincienda ſunt . Non fuit 14
recuſandum in tanto ciuili bello , tantóque animorum ardore & armorũ, quin quaſ-
ſata Reſpub.quicunque belli euentus fuiſſet,multa perderet & ornamenta dignitatis,
& præſidia ſtabilitatis ſuæ : multáque vterque dux faceret armatus, quæ idem togatus
fieri prohibuiſſet. quæ quidẽ nunc tibi omnia belli vulnera curanda ſunt,quibus præ-
ter te mederi nemo poteſt.Itaque illam tuam præclariſſimã & ſapientiſſimam vocem
inuitus audiui,ſatis te diu vel naturæ vixiſſe,vel gloriæ.ſatis,ſi ita vis,naturæ fortaſſe,
adeò etiam,ſi placet,gloriæ:at,quod maximum eſt,patriæ certè parum. Quare omitte
quæſo iſtam doctorum hominũ in contemnenda morte prudentiam: noli noſtro pe-
riculo ſapiens eſſe . ſæpe enim venit ad aures meas, te idem iſtud nimis crebrò dicere, 15
ſatis te tibi vixiſſe.credo : ſed tum id audirẽ,ſi tibi ſoli viueres,aut ſi tibi etiam ſoli na-
tus eſſes : nunc cùm omnium ſalutem ciuiũ,cunctámque Remp.res tuæ geſtæ com-
plexæ ſint,tantùm abes à perfectione maximorum operum,vt fundamenta quæ cogi-
tas,nondum ieceris . Hîc tu modum tuæ vitæ non ſalute Reip. ſed æquitate animi de-
finies ? quid,ſi iſtud ne gloriæ quidem tuæ ſatis eſt,cuius te eſſe auidiſſimũ, quanuis ſis
ſapiens,non negabis?Parúmne igitur,inquies,gloriam magnam relinquemus?immò
verò aliis,quanuis multis,ſatis : tibi vni parum. quicquid enim eſt,quanuis amplũ ſit,
id certè parum eſt tum,cùm eſt aliquid amplius . Quòd ſi rerum tuarũ immortalium
C. Cæſar hic exitus futurus fuit, vt deuictis aduerſariis Remp. in eo ſtatu relinqueres,
in quo nunc eſt : vide quæſo, ne tua diuina virtus admirationis plus ſit habitura,quàm
gloriæ. ſiquidem gloria eſt illuſtris ac peruagata multorum & magnorum vel in ſuos
ciues,vel in patriam,vel in omne genus hominum fama meritorum . Hæc igitur tibi 16
reliqua pars eſt,hic reſtat actus,in hoc elaborandum eſt,vt Remp.conſtituas: eáque tu
in primis compoſita ſumma tranquillitate & otio perfruare, tum te, ſi voles , cùm &
patriæ quod debes,ſolueris,& naturam ipſam expleueris ſatietate viuendi,ſatis diu vi-
xiſſe dicito.Quid eſt enim omnino hoc ipſum diu,in quo eſt aliquid extremum,quod
cùm venerit , omnis voluptas præterita pro nihilo eſt , quia poſtea nulla futura ſit?
quanquam iſte tuus animus nunquam his anguſtiis , quas natura nobis ad viuendum
dedit,contẽtus fuit,ſempérque immortalitatis amore flagrauit.Nec verò hæc tua vita
dicenda eſt,quæ corpore & ſpiritu continetur : illa inquam,illa vita eſt tua Cæſar, quæ
vigebit memoria ſeculorum omnium,quam poſteritas alet,quam ipſa æternitas ſem-
per intuebitur. huic tu inſeruias,huic te oſtentes oportet : quæ quidem quæ miretur, 17
iampridem multa habet,nunc,etiam quæ laudet,expectat.Obſtupeſcent poſteri certè,
imperia,prouincias,Rhenum,Oceanum,Nilum,pugnas innumerabiles, incredibiles
victorias,monimenta,munera, triumphos audientes & legẽtes tuos. ſed niſi hæc vrbs
ſtabilita tuis conſiliis & inſtitutis erit,vagabitur modò nomen tuũ longè, atque latè,
ſedem quidem ſtabilem & domicilium certum non habebit . Erit inter eos etiam qui
naſcentur, ſicut inter nos fuit, magna diſſenſio,cùm alii laudibus ad cælũ res tuas ge-
ſtas efferent,alii fortaſſe aliquid requirent,ídque vel maximum,niſi belli ciuilis incen-
dium ſalute patriæ reſtinxeris:vt illud fati fuiſſe videatur,hoc conſilii. Serui igitur iis
etiam iudicibus,qui multis pòſt ſeculis de te iudicabũt, & quidem haud ſcio an incor-
ruptius quàm nos : nam & ſine amore,& ſine cupiditate, & rurſus ſine odio,& ſine in-
uidia iudicabunt. id autem,etiam ſi tunc ad te,vt quidam falſò putant,non pertinebit: 18
nũc certè pertinet, te eſſe talem, vt tuas laudes obſcuratura nulla vnquam ſit obliuio.
Diuerſæ voluntates ciuium fuerũt,diſtractǽque ſententiæ . non enim conſiliis ſolùm
& ſtudiis , ſed armis etiam & caſtris diſſidebamus. erat autem obſcuritas quædam,erat
certamen inter clariſſimos duces:multi dubitabant,quid optimum eſſet : multi,quid
ſibi expediret:multi,quid deceret : nonnulli etiam,quid liceret. Perfuncta Reſpub.eſt

hoc miſero fatalíque bello: vicit is, qui non fortuna inflammaret odiũ ſuum, ſed bonitate leniret: neque omnes, quibus iratus eſſet, eoſdem etiã exilio aut morte dignos iudicaret. arma ab aliis poſita, ab aliis erepta ſunt. ingratus eſt, iniuſtúſque ciuis, qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum: vt etiam ille ſit melior, qui in acie cecidit, quàm qui in cauſa animam profudit. quæ enim pertinacia quibuſdam, eadem aliis conſtantia videri poteſt. Sed quia iam omnis fracta diſſenſio eſt armis, & extincta æquitate victoris: reſtat, vt omnes vnum velint, qui modò habent aliquid non ſolùm ſapientiæ, ſed etiam ſanitatis. quia, niſi te C. Cæſar ſaluo, & in iſta ſententia, qua cùm antea, tum hodie vel maximè vſus es, manente, ſalui eſſe non poſſumus. Quare omnes te, qui hæc ſalua eſſe volumus, & hortamur, & obſecramus, vt vitæ, vt ſaluti tuæ cõſulas: omnéſque tibi, vt pro aliis etiam loquar, quod de me ipſe ſentio, quoniam ſubeſſe aliquid putas quod cauendum ſit, non modò excubias & cuſtodias, ſed etiam laterum noſtrorũ oppoſitus, & corporum pollicemur. Sed vt, vnde eſt orſa, in eodẽ terminetur oratio mea: maximas tibi omnes gratias agimus C. Cæſar, maiores etiam habemus. nam omnes idem ſentiunt, quod ex omniũ precibus & lachrymis ſentire potuiſti. ſed quia non eſt aſtantibus omnibus neceſſe dicere, à me certè dici volunt: cui neceſſe eſt quodammodo, & quod volunt, & quod M. Marcello à te huic ordini populóque R. & Reip. reddito, præcipuè id à me fieri debere intelligo. nam lætari omnes, non vt de vnius ſolùm, ſed vt de communi omnium ſalute, ſentio. Quod autem ſummæ beneuolentiæ eſt, quæ mea erga illũ omnibus ſemper nota fuit, vt vix C. Marcello optimo & amantiſſimo fratri, præter eum quidem cederem nemini: cùm id ſolicitudine, cura, labore tandiu præſtiterim, quandiu eſt de illius ſalute dubitatum, certè hoc tempore magnis curis, moleſtiis, doloribus liberatus præſtare debeo. Itaque C. Cæſar ſic tibi gratias ago, vt, omnibus me rebus à te non conſeruato ſolùm, ſed etiã ornato, tamen ad tua innumerabilia in me vnum merita, quod fieri iam poſſe non arbitrabar, maximus hoc tuo facto cumulus acceſſerit.

Pro Q. Ligario ad C. Cæſarem,

ORATIO XLI.

NOVVM crimen C. Cæſar, & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in Africa fuiſſe: idque C. Panſa, præſtanti vir ingenio, fretus fortaſſe ea familiaritate, quæ eſt ei tecum, auſus eſt confiteri. Itaque, quo me vertam, neſcio. paratus enim veneram, cùm tu id neque per te ſcires, neque audire aliunde potuiſſes, vt ignoratione tua ad hominis miſeri ſalutẽ abuterer. ſed quoniam diligentia inimici inueſtigatum eſt, quod latebat: confitendum eſt, vt opinor: præſertim cùm meus neceſſarius C. Panſa fecerit, vt id iam integrum non eſſet: omiſſáque controuerſia omnis ratio ad miſericordiam tuam conferenda eſt, qua plurimi ſunt conſeruati, cùm à te non ſolùm liberationem culpæ, ſed errati veniam impetrauiſſent. Habes igitur Tubero, quod eſt accuſatori maximè optãdum, confitentẽ reum, ſed tamen ita confitẽtem, ſe in ea parte fuiſſe, qua te Tubero, qua virum omni laude dignum patrem tuum. Itaque prius de veſtro delicto confiteamini neceſſe eſt, quàm Ligarii vllam culpam reprehendatis. Q. igitur Ligarius, cùm eſſet adhuc nulla belli ſuſpicio, Legatus in Africam cum Proconſule C. Conſidio profectus eſt: qua in Legatione & ciuibus & ſociis ita ſe probauit, vt decedens Conſidius prouincia, ſatiſfacere hominibus non poſſet, ſi quenquam alium prouinciæ præfeciſſet. Itaque Q. Ligarius, cùm diu recuſans nihil profeciſſet, prouinciam accepit inuitus: cui ſic præfuit in pace, vt & ciuibus & ſociis gratiſſima eſſet eius integritas & fides. Bellum ſubitò exarſit:

quod,qui erát in Africa,antè audierunt geri,quàm parati. quo audito,partim cupiditate inconſiderata,partim cæco quodam rimore,primò ſalutis cauſa,pòſt etiam ſtudii ſui quærebanr aliquem ducem. Tum Ligarius domum ſpectans, & ad ſuos redire cupiens,nullo ſe implicari negotio paſſus eſt.Interim P. Actius Varus,qui Prætor Africam obtinuerat,Vticam venit.ad eum ſtatim concurſum eſt,atque ille non mediocri cupiditate arripuit imperium:ſi illud imperium eſſe potuit,quod ad priuatū, clamore multitudinis imperitæ,nullo publico conſilio deferebatur.Itaque Ligarius,qui omne tale negotium cuperet effugere,paulum aduentu Vari conquieuit.Adhuc C.Cæſar Q. Ligarius omni culpa vacat.domo eſt egreſſus non modò nullum ad bellum,ſed ne ad minimam quidem ſuſpicionem belli:Legatus in pace profectus,in prouincia pacatiſſima ita ſe geſſit, vt ei pacem eſſe expediret. profectio certè animum tuum non debet offendere.num igitur remanſio? multò minus: nam profectio voluntatē habuit non turpem,remanſio etiam neceſſitatem honeſtam.Ergo hæc duo tempora carent crimine:vnum,cùm eſt Legatus profectus:alterum,cùm efflagitatus à prouincia,præpoſitus Africæ eſt. tertium eſt tempus, quo poſt aduentum Vari in Africa reſtitit. quod ſi eſt criminoſum,neceſſitatis crimen eſt,non volūtatis. An ille,ſi potuiſſet illinc vllo modò euadere,Vticæ potius,quàm Romæ: cum P. Actio,quàm cum concordiſſimis fratribus:cum alienis eſſe,quàm cum ſuis maluiſſet? cùm ipſa Legatio plena deſiderii ac ſolicitudinis fuiſſet propter incredibilem quendam frarrum amorem. hic æquo animo eſſe potuit belli diſſidio diſtractus à fratribus? Nullum igitur habes Cæſar adhuc in Q. Ligario ſignum alienæ à te voluntatis. cuius ego cauſam animaduerte quæſo, qua fide defendam,cùm prodo meam. O' clementiā admirabilem,atque omni laude,prædicatione, literis, monimentiſque decorandam. M. Cicero apud te defendit alium in ea voluntate non fuiſſe, in qua ſeipſum confitetur fuiſſe: nec tuas tacitas cogitationes extimeſcit: nec, quid tibi de alio audienti de ſeipſo occurrat, reformidat. vide, quàm non reformidem: vide, quanta lux liberalitatis & ſapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero,voce contendam,vt hoc populus Rom.exaudiat. Suſcepto bello Cæſar,geſto etiam ex magna parte,nulla vi coactus,iudicio meo ac voluntate ad ea arma profectus ſum,quæ erant ſumpta contra te.apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum,qui,cùm hoc ſciret,tamen me,antequam vidit,Reipub. reddidit: qui ad me ex AEgypto literas miſit vt eſſem idem, qui fuiſſem: qui cùm ipſe imperator in toto imperio populi Rom. vnus eſſet,eſſe me alterum paſſus eſt: à quo, hoc ipſo C. Panſa mihi nuntium perferente, conceſſos faſces laureatos tenui, quoad tenendos putaui:qui mihi tum denique ſe ſalutem putauit reddere, ſi eam nullis ſpoliatam ornamentis redderet. Vide quæſo Tubero,vt,qui de meo facto non dubitē dicere,de Ligarii non audeam confiteri.Atque hæc propterea de me dixi,vt mihi Tubero,cùm de ſe eadem dicerem,ignoſceret.cuius ego induſtriæ gloriæque faueo,vel propter propinquam cognationē,vel quòd eius ingenio ſtudiiſque delector, vel quòd laudem adoleſcentis propinqui exiſtimo etiam ad meum aliquem fructum redundare. Sed hoc quæro,quis putet crimen eſſe, fuiſſe in Africa Ligarium? nempe is,qui & ipſe in eadem Africa eſſe voluit,& prohibitum ſe à Ligario queritur,& certè contra ipſum Cæſarem eſt congreſſus armatus. Quid enim Tubero,tuus ille diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorū tuorum? quæ tua mens,oculi,manus,ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? nimis vrgeo: commoueri videtur adoleſcens:ad me reuertar. Iiſdem in armis fui.quid autem aliud egimus Tubero,niſi vt,quod hic poteſt,nos poſſemus? quorum igitur impunitas,Cæſar,tuæ clementiæ laus eſt, eorum ipſorum ad crudelitatem te acuet oratio? Atque in hac cauſa nonnihil equidem Tubero etiam tuam,ſed multò magis patris tui prudentiam deſidero:quòd homo cùm ingenio,tum etiā doctrina excellens, genus hoc cauſæ quod eſſet, non viderit. nam ſi vidiſſet, quouis profectò,quàm iſto modo à te agi

maluiſſet. Atguis fatétem: non eſt ſatis. accuſas eum,qui cauſam habet,aut,vt ego di-
co,melioré quàm tu:aut,vt tu vis,patem. Hæc non modò mirabilia ſunt,ſed prodigiis
ſimilia, quæ dicam . non habet eam vim iſta accuſatio, vt Q. Ligarius condemnetur,
ſed vt necetur. hoc egit ciuis R. anre te nemo. externi iſti mores vſque ad ſanguinem
7 incitare ſolent odium aut leuium Græcorum, aut immanium barbarorum. nam quid
aliud agis? vt Romæ ne ſit, vt domo careat, ne cum optimis fratribus, ne cum hoc T.
Brocho auunculo ſuo, ne cum eius filio conſobrino ſuo, ne nobiſcum viuat? ne ſit in
patria? num in patria eſt? nú poteſt magis carere his omnibus, quàm caret? Italia pro-
hibetur, exulat. non tu ergo húc patria priuare, qua caret, ſed vita vis. At iſtud ne apud
eum quidem Dictatoré, qui omnes, quos oderat, morte multabat, quiſquam egit iſto
modo. ipſe iubebat occidi, nullo poſtulante: præmiis etiam inuitabat. quæ tamen cru-
delitas ab hoc eodem aliquot annis póſt, quem tu nunc crudelé eſſe vis, vindicata eſt.
Ego veró iſtud non poſtulo, inquies. ita mehercule exiſtimo Tubero. noui enim te,
noui patrem tuum, noui domum, noménque veſtrum: ſtudia denique generis ac fa-
miliæ veſtræ, virtutis, humanitatis, doctrinæ, plurimarũ artium atque optimarum no-
8 ta ſunt mihi omnia. itaque certò ſcio, vos non petere ſanguinem: ſed parum attendi-
tis: res enim eò ſpectat, vt ea pœna, in qua adhuc Q. Ligarius ſit, non videamini eſſe
contenti. quæ eſt igitur alia præter mortem? ſi enim in exilio eſt, ſicuti eſt: quid am-
plius poſtulatis? ánne ignoſcatur? hoc veró multò acerbius, multóque eſt grauius.
quod nos domi petimus precibus & lachrymis proſtrati ad pedes, non tam noſtræ cau-
ſæ fidentes, quàm huius humanitati: id ne impetremus, pugnabis, & in noſtrũ fletum
irrumpes, & nos iacentes ad pedes ſupplicum voce prohibebis? Si cùm hoc domi face-
remus, quod & fecimus, &, vt ſpero, non fruſtrà fecimus, tu derepente irrupiſſes, & cla
mare cœpiſſes, C. Cæſar caue credas, caue ignoſcas, caue te fratrum pro fratris ſalute
obſecrantium miſereat: nónne omnem humanitatem exuiſſes? quanto hoc durius,
quod nos domi petimus, id à te in foro oppugnari, & in tali miſeria multorum perſu-
9 giũ miſericordiæ tollere? Dicã planè C. Cæſar, quod ſentio. Si in hac tanta tua fortuna
lenitas tanta non eſſet, quantá tu per te, per te inquam, obtines (intelligo quid loquar)
acerbiſſimo luctu redundaret iſta victoria. quàm multi enim eſſent de victoribus, qui
te crudelem eſſe vellent, cùm etiam de victis reperiãtur? quàm multi, qui, cùm à te ne-
mini ignoſci vellent, impedirent clemẽtiam tuam, cùm etiam ii, quibus ipſe ignoui-
ſti, nolint te in alios eſſe miſericordem? quòd ſi probare Cæſari poſſemus, in Africa Li-
garium omnino non fuiſſe: ſi honeſto & miſericordi mendacio ſaluti ciuis calamitoſi
conſultum eſſe vellemus: tamen hominis non eſſet, in tanto diſcrimine & periculo
ciuis refellere & coarguere noſtrum mendacium: & ſi eſſet alicuius, eius certè non eſ-
ſet, qui in eadem cauſa & fortuna fuiſſet. Sed tamen aliud eſt errare Cæſarem nolle,
aliud nolle miſereri. diceres, Cæſar caue credas: fuit in Africa Ligarius: tulit arma con-
10 tra te. nunc quid dicis? Caue ignoſcas. hæc nec hominis, nec ad hominem vox eſt. qua
qui apud te C. Cæſar vtetur, ſuã citius abiiciet humanitatem, quàm extorquebit tuam.
Ac primus aditus, & poſtulatio Tuberonis hæc, vt opinor, fuit, velle ſe de Q. Ligarii
ſcelere dicere. Non dubito, quin admiratus ſis: vel quòd de nullo alio quiſquam: vel
quòd is, qui in eadem cauſa fuiſſet: vel quidnam noui facinoris afferret. ſcelus tu illud
vocas Tubero? cur? iſto enim nomine illa adhuc cauſa caruit. alii errorem appellant,
alii timorem: qui durius, ſpem, cupiditatem, odium, pertinaciam: qui grauiſſimè, te-
meritatem: ſcelus, præter te, adhuc nemo. Ac mihi quidem, ſi proprium & verum no-
men noſtri mali quæratur, fatalis quædam calamitas incidiſſe videtur, & improui-
das hominum mentes occupauiſſe: vt nemo mirari debeat humana conſilia, diuina
11 neceſſitate eſſe ſuperata. Liceat eſſe miſeros, quãquam hoc victore eſſe non poſſumus.
ſed non loquor de nobis: de illis loquor, qui occiderunt. fuerint cupidi, fuerint irati,
fuerint pertinaces: ſceleris verò crimine, furoris, parricidii liceat Cn. Põpeio mortuo,

liceat multis aliis carere. Quando hoc quiſquam ex te Cæſar audiuit, aut tua quid aliud arma voluerunt, niſi à te contumeliam propulſare? quid egit tuus ille inuictus exercitus, niſi vt ſuum ius tueretur & dignitatem tuam? quid? tu cùm pacem eſſe cupiebas, idne agebas, vt tibi cum ſceleratis, an vt cum bonis ciuibus conueniret? Mihi verò Cæſar tua in me maxima merita tanta certè non viderentur, ſi me vt ſceleratum à te conſeruatum putarem. Quomodo autem tu de Repub. bene meritus eſſes, ſi tot ſceleratos incolumi dignitate eſſe voluiſſes? ſeceſſionē tu illā exiſtimauiſti Cæſar initio, non bellum: non hoſtile odium: ſed ciuile diſſidium, vtriſque cupientibus Remp. ſaluam, ſed partim conſiliis, partim ſtudiis à communi vtilitate aberrantibus. Principum 12
dignitas erat penè par: non par fortaſſe eorum qui ſequebantur: cauſa tum dubia, quòd erat aliquid in vtraque parte quod probari poſſet. nunc melior certè ea iudicanda eſt, quam etiam dii adiuuerunt. cognita verò clementia tua, quis non eam victoriam probet, in qua occiderit nemo, niſi armatus? Sed vt omittam communem cauſam, veniamus ad noſtram. verum tandem exiſtimas facilius fuiſſe Tubero, Ligarium ex Africa exire, an vos in Africam non venire? Poteramúſne, inquies, cùm Senatus cenſuiſſet? ſi me conſulis, nullo modo. ſed tamen Ligarium Senatus idem legauerat. atque ille eo tempore paruit, cùm parere Senatui neceſſe erat: vos tunc paruiſtis, cùm paruit nemo, qui noluit. Reprehendo igitur? minimè verò. neque enim licuit aliter veſtro generi, nomini, familiæ, diſciplinæ. ſed hoc non concedo, vt quibus rebus gloriemini in vobis, eaſdem in aliis reprehendatis. Tuberonis ſors coniecta eſt ex S.C. cùm ipſe non 13
adeſſet, morbo etiam impediretur: ſtatuerat ſe excuſare. Hæc ego noui propter communes neceſſitudines, quæ mihi ſunt cum L. Tuberone: domi vnà eruditi, militiæ contubernales, pòſt affines, in omni denique vita familiares: magnum etiam vinculum, quòd iiſdem ſemper ſtudiis vſi ſumus. Scio igitur Tuberonem domi manere voluiſſe: ſed ita quidam agebant, ita Reip. ſanctiſſimum nomen opponebant, vt etiam ſi aliter ſentiret, verborum tamen ipſorum pondus ſuſtinere non poſſet. ceſſit auctoritati ampliſſimi viri, vel potius paruit: vnà eſt profectus cum iis, quorum erat vna cauſa: tardius iter fecit. itaque in Africam venit iam occupatam. hinc in Ligarium crimen oritur, vel ira potius. nam ſi crimen eſt prohibere illum voluiſſe, non minus magnum eſt, vos Africam, omnium prouinciarum arcem, natam ad bellum contra hanc vrbem gerēdum, obtinere voluiſſe, quàm aliquem ſe imperatorem eſſe maluiſſe. atque is tamen aliquis Ligarius non fuit. Varus imperium ſe habere dicebat: faſces certè habe- 14
bat. ſed quoquo modo ſeſe illud habet, hæc querela veſtra Tubero quid valet? recepti in prouinciam non ſumus. quid ſi eſſetis? Cæſaríne eam tradituri fuiſſetis, an contra eum retenturi? vide, quid licentiæ Cæſar nobis tua liberalitas det, vel potius audaciæ. ſi reſponderit Tubero, Africam, quo Senatus eum ſórſque miſerat, tibi patrem ſuum traditurum fuiſſe: non dubitabo apud ipſum te, cuius id eum facere interfuit, grauiſſimis verbis eius conſilium reprehēdere. non enim ſi tibi ea res grata fuiſſet, eſſet etiā probata. Sed iam hoc totum omitto, non tam vt ne offendam tuas patientiſſimas aures, quàm ne Tubero, quod nūquam cogitauit, facturus fuiſſe videatur. Veniebatis igitur in Africam, prouinciam vnam ex omnibus huic victoriæ maximè infeſtam, in qua erat Rex potentiſſimus, inimicus huic cauſæ, aliena voluntas, conuentus firmi atque 15
magni. quæro, quid facturi fuiſſetis? quāquam quid facturi fueritis, non dubitem, cùm videam, quid feceritis. prohibiti eſtis in prouincia veſtra pedē ponere, & prohibiti, vt perhibetis, ſumma cum iniuria. quo modo id tuliſtis? acceptæ iniuriæ querelā ad quē detuliſtis? nempe ad eum, cuius auctoritatem ſecuti in ſocietatē belli veneratis. Quòd ſi Cæſaris cauſa in prouinciā veniebatis, ad eum profectò excluſi prouincia veniſſetis. veniſtis ad Pompeiū. quæ eſt ergo apud Cæſarē querela, cùm eum accuſetis, à quo queramini vos prohibitos contra Cæſarem bellum gerere? atque in hoc quidem vel cum mendacio, ſi vultis, gloriari per me licet, vos prouinciā fuiſſe Cæſari tradituros, etiam

ſi à Varo & quibuſdam aliis prohibiti eſſetis. ego autem confitebor culpam eſſe Ligarii,
16 qui vos tantæ laudis occaſione priuauerit. Sed vide quæſo C. Cæſar conſtātiam ornatiſ-
ſimi viri L. Tuberonis: quam ego, quanuis ipſe probarem, vt probo, tamē non comme-
morarem, niſi à te cognouiſſem in primis eam virtutem ſolere laudari. Quæ fuit igitur
vnquam in vllo homine tanta conſtantia? conſtātiam dico? neſcio an melius patiētiam
poſſem dicere. quotus enim iſtud quiſque feciſſet, vt à quibus partibus in diſſenſione ci-
uili non eſſet receptus, eſſetque etiam cum crudelitate eiectus, ad eas ipſas rediret? ma-
gni cuiuſdam animi atque eius viri eſt, quem de ſuſcepta cauſa propoſitaque ſententia,
nulla contumelia, nulla vis, nullum periculū poſſet depellere. vt enim cætera paria Tu-
beroni cum Varo fuiſſent, honos, nobilitas, ſplendor, ingenium, quæ nequaquam fue-
runt: hoc certè præcipuum Tuberonis fuit, quòd iuſto cum imperio, ex S. C. in prouin-
17 ciam ſuam venerat. hinc prohibitus, non ad Cæſarem, ne iratus: non domum, ne iners:
non aliquam in regionem, ne cōdemnare cauſam illam, quam ſecutus eſſet, videretur:
in Macedoniam, in Cn. Pompeii caſtra venit, in eam ipſam cauſam, à qua erat reiectus
cum iniuria. Quid? cùm iſta res nihil commouiſſet eius animum, ad quem veneratis: lā-
guidiore, credo, ſtudio in cauſa fuiſtis. tātummodo in præſidiis eratis: animi verò à cau-
ſa abhorrebant. an, vt fit in ciuilibus bellis, nec in vobis magis, quàm in reliquis, omnes
vincendi ſtudio tenebamur? Pacis equidem ſemper auctor fui, ſed tum ſerò: erat enim
amētis, cùm aciem videres, pacē cogitare. Omnes inquam vincere volebamus: tu certè
præcipuè, qui in eum locum veniſſes, vbi tibi eſſet pereundum, niſi viciſſes: quanquam,
vt nunc ſe res habet, non dubito quin hanc ſalutē anteponas illi victoriæ. Hæc ego non
dicerem Tubero, ſi aut vos conſtātiæ veſtræ, aut Cæſarem beneficii ſui pœniteret. Nūc
18 quæro, vtrum veſtras iniurias, an Reip. perſequamini. ſi Reip. quid de veſtra in ea cauſa
perſeuerantia reſpōdebitis? ſi veſtras, videte ne erretis, qui Cæſarem veſtris inimicis ira-
tum fore putetis, cùm ignouerit ſuis. Itaque num tibi videor Cæſar in cauſa Ligarii occu
patus eſſe? num de eius facto dicere? quicquid dixi, ad vnam ſummam referri volo, vel
humanitatis, vel clementiæ, vel miſericordiæ tuæ. Cauſas Cæſar egi multas, & quidem
tecum, dum te in foro tenuit ratio honorum tuorum: certè nūquam hoc modo, Igno-
ſcite Iudices, errauit, lapſus eſt, non putauit, ſi vnquam poſthac. ad parentem ſic agi ſo-
let. ad iudices, Non fecit, non cogitauit, falſi teſtes, fictum crimen. Dic te Cæſar de facto
Ligarii iudicem eſſe: quibus in præſidiis fuerit, quære, taceo. ne hæc quidem colligo, quæ
fortaſſe valerent etiam apud iudicem, Legatus ante bellum profectus, relictus in pace,
bello oppreſſus, in eo non acerbus, tum etiam fuit totus animo & ſtudio tuus. ad iudi-
19 cem ſic agi ſolet. ſed ego ad parentem loquor, Erraui, temere feci, pœnitet, ad clemen-
tiam tuam confugio, delicti veniam peto, vt ignoſcas oro. ſi nemo impetrauit, arrogan
ter: ſi plurimi, tu idem fer opem, qui ſpem dediſti. An ſperādi Ligario cauſa non ſit, cùm
mihi apud te ſit locus etiam pro altero deprecandi? quanquam neque in hac oratione
ſpes eſt poſita cauſæ, nec in eorum ſtudiis qui à te pro Ligario petunt tui neceſſarii. Vidi
enim & cognoui, quid maximè ſpectares, cùm pro alicuius ſalute multi laborarent:
cauſas apud te rogantium gratiores eſſe, quàm preces: neque ſpectare, quàm tuus eſ-
ſet neceſſarius is, qui te oraret: ſed quàm illius, pro quo laboraret. Itaque tribuis tu quidē
tuis ita multa, vt mihi beatiores illi eſſe videantur interdum, qui tua liberalitate fruun-
tur, quàm tu ipſe, qui illis tam multa concedis. ſed video tamen apud te cauſas, vt dixi,
rogantium valere plus, quàm preces, ab iíſque te moueri maximè, quorum iuſtiſſimum
10 dolorem videas in petendo. In Q. Ligario conſeruando multis tu quidem gratum fa-
cies neceſſariis tuis: ſed hoc quæſo conſidera, quod ſoles. poſſum fortiſſimos viros Sabi-
nos, tibi probatiſſimos, totúmque agrum Sabinum florem Italiæ, robur Reipub. pro-
ponere. noſti optimè homines. animaduerte horum omnium mœſtitiam & dolo-
rem. huius T. Brochi, de quo nō dubito quid exiſtimes, lachrymas, ſqualorémque ipſius
& filii vides. quid de fratribus dicam? noli Cæſar putare de vnius capite nos agere.

aut tres Ligarii tibi in ciuitate retinendi ſunt, aut tres ex ciuitate exterminádi. quoduis
exiliũ his eſt optatius, quàm patria, quàm domus, quàm dii penates, vno illo exulante.
ſi fraterné, ſi pié, ſi cum dolore faciunt, moueant te horum lachrymæ, moueat pietas,
moueat germanitas, valeat tua vox illa quæ vicit. te enim dicere audiebamus, nos, o-
mnes aduerſarios, putare, niſi qui nobiſcum eſſent: te omnes, qui cõtra te non eſſent,
tuos. Vidéſne igitur hunc ſplendorẽ, omnem hanc Brochorũ domum, hũc L. Martiũ, 11
C. Ceſetium, L. Cornificium, hoſce omnes equites Ro. qui adſunt veſte mutata, non
ſolùm notos tibi, verũ etiã probatos viros, qui tecum fuerũt? atque his maximè iraſce-
bamur, & hos requirebamus, & his nonnulli etiã minabantur. Cõſerua igitur tuis ſuos:
vt, quemadmodũ cætera, quæ dicta ſunt à te, ſic hoc veriſſimum reperiatur. Quòd ſi pe-
nitus perſpicere poſſes concordiam Ligariorum, omnes fratres tecum iudicares fuiſſe.
an poteſt quiſquam dubitare, quin, ſi Q. Ligarius in Italia eſſe potuiſſet, in eadẽ ſenten
tia futurus fuerit, in qua fratres fuerunt? quis eſt, qui horum conſenſum conſpirantẽ &
penè cõflatum, in hac propè æqualitate fraterna non nouerit? qui hoc nõ ſentiat, quid-
uis prius futurum fuiſſe, quàm vt hi fratres diuerſas ſentẽtias, fortunáſque ſequerẽtur?
Voluntate igitur omnes tecum fuerunt. tempeſtate abreptus eſt vnus: qui ſi conſilio 12
id feciſſet, eſſet eorum ſimilis, quos tu tamen ſaluos eſſe voluiſti. Sed ierit ad bellũ, diſ-
ſenſerit non à te ſolùm, verùm etiã à fratribus: hi te orãt tui. Equidem cùm tuis omni-
bus negotiis intereſſem, memoria teneo qualis tum T. Ligarius Quæſtor vrbanus fue-
rit erga te & dignitatem tuam. ſed parum eſt me hoc meminiſſe: ſpero etiã te, qui obli
uiſci nihil ſoles, niſi iniurias, quoniam hoc eſt animi, quoniam etiã ingenii tui, te ali-
quid de huius Quæſtoris officio cogitantem, etiam de aliis quibuſdã Quæſtoribus re-
miniſcentem recordari. Hic igitur T. Ligarius, qui tum nihil egit aliud (neque enim
hæc diuinabat) niſi vt tu eum ſtudioſum & bonum virum iudicares: nunc à te ſupplex
fratris ſalutem petit. quam huius admonitus officio cùm vtriſque his dederis, tres fra-
tres optimos & integerrimos non ſolùm ſibi ipſos, neque his tot ac talibus viris, neque
nobis neceſſariis tuis, ſed etiam Reip. condonaueris. Fac igitur quod de homine nobi- 13
liſſimo & clariſſimo M. Marcello reſtituto feciſti nuper in curia: nunc quidem in foro
de optimis, & huic omni frequẽtiæ probatiſſimis fratribus. vt conceſſiſti illum Sena-
tui, ſic da hunc populo, cuius voluntatem chariſſimã ſemper habuiſti: &, ſi ille dies tibi
glorioſiſſimus, populo R. gratiſſimus fuit, noli obſecro dubitare C. Cæſar, ſimilem illi
gloriæ laudem quam ſæpiſſimè quærere. nihil eſt enim tam populare, quàm bonitas:
nulla de virtutibus tuis plurimis nec gratior, nec admirabilior miſericordia eſt. ho-
mines enim ad deos nulla re propius accedunt, quàm ſalute hominibus danda. nihil
habet nec fortuna tua maius, quàm vt poſſis: nec natura tua melius, quàm vt velis con
ſeruare quamplurimos. Longiorem orationem cauſa forſitan poſtulat, tua certè na-
tura breuiorem. Quare cùm vtilius eſſe arbitrer te ipſum, quàm aut me, aut quẽquam,
loqui tecum, finem iam faciam: tantùm te admonebo, ſi illi abſenti ſalutem dederis, 14
præſentibus his omnibus te daturum.

Pro Rege Deiotaro ad C. Cæſarẽ,

ORATIO XLII.

[C]VM in omnibus cauſis grauioribus C. Cæſar initio dicendi commo- 1
ueri ſoleam vehementius, quàm videtur vel vſus, vel ætas mea poſtu-
lare: tum in hac cauſa ita me multa perturbant, vt, quãtum mea fides
ſtudii mihi afferat ad ſalutem Regis Deiotari defendendam, tantum
facultatis timor detrahat. Primũ dico pro capite fortunı́ſque Regis:
quod ipſum etſi non iniquum eſt, in tuo duntaxat periculo: tamen

eſt ita inuſitatum, Regem capitis reum eſſe, vt ante hoc tempus non ſit auditũ. Dein-
de eum Regem, quem ornare antea cuncto cum Senatu ſolebamus pro perpetuis eius
in noſtram Remp. meritis, nunc contra atrocißimum crimen cogor defendere. Acce-
dit, vt accuſatorũ alterius crudelitate, alterius indignitate perturber. crudelis Caſtor,
ne dicam ſceleratum & impium, qui nepos auum in diſcrimen capitis adduxerit: ado-
leſcentiǽque ſuæ terrorem intulerit ei, cuius ſenectutem tueri & tegere debebat: com
mendationem ineuntis ætatis ab impietate & ſcelere duxerit: aui ſeruum corruptum
præmiis ad accuſandum dominum impulerit, & à Legatorũ pedibus abduxerit. fugi-
tiui autem dominum accuſantis, & dominum abſentem, & dominũ amicißimum no-
ſtræ Reipub. cùm os videbam, cùm verba audiebam, non tam afflictam regiam condi-
tionem dolebam, quàm de fortunis communibus extimeſcebã. Nam cùm more ma-
iorum de ſeruo in dominum ne tormentis quidem quæri liceat, in qua quæſtione do-
2 lor veram vocem elicere poßit etiam ab inuito: exortus eſt ſeruus, qui, quem in eculeo
appellare non poſſet, eum accuſet ſolutus. Perturbat me C. Cæſar etiam illud interdũ:
quod tamen, cùm te penitus recognoui, timere deſino. re enim iniquum eſt, ſed tua ſa
pientia fit æquißimum: nam dicere apud eum de facinore, contra cuius vitam conſi-
lium facinoris iniſſe arguare, ſi per ſe ipſum conſideres, graue eſt. nemo enim ferè eſt
qui ſui periculi iudex, non ſibi ſe æquiorem, quàm reo præbeat. ſed tua C. Cæſar præſtãs
ſingularíſque natura hunc mihi metum minuit. non enim tam timeo, quid tu de Re-
ge Deiotaro, quàm intelligo, quid de te cæteros velis iudicare. moueor etiã loci ipſius
inſolentia, quòd tantam cauſam, quanta nulla vnquam in diſceptatione verſata eſt,
dico intra domeſticos parietes, dico extra conuentũ & eam frequentiam, in qua ora-
3 torum ſtudia niti ſolent: in tuis oculis, in tuo ore, vultúque acquieſco: te vnũ intueor:
ad te vnum omnis mea ſpectat oratio: quæ mihi ad ſpem obtinendæ veritatis grauißi-
ma ſunt, ad motum animi, & ad omnem impetum dicendi, contentionémque leuio-
ra. Hanc enim C. Cæſar cauſam ſi in foro dicerem eodem audiente & diſceptante te,
quantam mihi alacritatem populi R. concurſus afferret? quis enim ciuis ei Regi non
faueret, cuius ætatem omnem in populi R. bellis conſumptam eſſe meminiſſet? ſpe-
ctarem curiam, intuerer forum, cælum denique teſtarer ipſum. ſic, cùm & deorum im-
mortalium, & populi R. & Senatus beneficia in Regem Deiotarum recordarer, nullo
modo mihi deeſſe poſſet oratio. Quæ quoniã anguſtiora parietes faciunt, actióque cau
ſæ maximè debilitatur loco: tuũ eſt Cæſar, qui pro multis ſæpe dixiſti, quid nunc mihi
animi ſit, ad te ipſum referre, quo facilius tum æquitas tua, tum audiẽdi diligentia mi-
4 nuat hanc perturbationẽ meam. Sed antequã de accuſatione ipſa dico, de accuſatorũ
ſpe pauca dicam. qui cùm videantur neque ingenio, neque vſu atque exercitatione re-
rum valere, tamen ad hanc cauſam non ſine aliqua ſpe & cogitatione venerunt. Iratũ
te Regi Deiotaro fuiſſe, non erant neſcii: affectũ illum quibuſdam incommodis & de-
trimentis propter offenſionem animi tui, meminerant: téque cùm huic iratum, tum
ſibi amicum cognouerant: cúmque apud ipſum te de tuo periculo dicerent, fore puta-
bant, vt in exulcerato animo facile fictũ crimen inſideret. Quamobrem hoc nos pri-
mùm metu C. Cæſar per fidem & conſtantiam & clementiam tuam libera, ne reſidere
in te vllam partem iracundiæ ſuſpicemur. Per dexterã te iſtam oro, quam Regi Deio-
taro hoſpes hoſpiti porrexiſti: iſtam, inquam, dexteram, non tam in bellis & in præliis,
quàm in promiſſis & fide firmiorem. tu illius domum inire, tu vetus hoſpitiũ renoua-
5 re voluiſti: te eius dii penates acceperunt: te amicum & placatum Deiotari Regis aræ
focíque viderunt. cùm facilè exorari Cæſar, tum ſemel exorari ſoles. nemo vnquam
te placauit inimicus, qui vllas reſediſſe in te ſimultatis reliquias ſenſerit. quanquam
cui ſunt inauditæ cum Deiotaro querelæ tuæ? nũquam tu illum accuſauiſti vt hoſtem,
ſed vt amici officio parum functum, quòd propenſior in Cn. Pompeii amicitiam
fuiſſet, quàm in tuam. cui tamen ipſi Regi veniam te daturũ fuiſſe dicebas, ſi tum au-

ooo.ii.

xilia Pompeio, vel ſi etiam filiũ miſiſſet,ipſe excuſatione ætatis vſus eſſet. itaque cùm
maximis eum rebus liberares,perparuam amicitiæ culpam relinquebas.Itaque non ſo
lùm in eum non animaduertiſti,ſed omni metu liberauiſti,hoſpitem agnouiſti,Regẽ
reliquiſti.neque enim ille odio tui progreſſus,ſed errore communi lapſus eſt. is Rex,
quem Senatus hoc nomine ſæpe honorificentiſſimis decretis appellauiſſet,quique il- 6
lum ordinem ab adoleſcentia grauiſſimum ſanctiſſimúmque duxiſſet, iiſdem rebus eſt
perturbatus,homo longinquus & alienigena,quibus nos in media Rep.nati,ſempér-
que verſati.cùm audiſſet Senatus conſentientis auctoritate arma ſumpta Conſulibus,
Prætoribus,Tribunis pl.nobis imperatoribus Remp. defendẽdam datam:mouebatur
animo,& vir huic imperio amiciſſimus de ſalute populi R.extimeſcebat,in qua etiam
ſuã incluſam eſſe videbat : in ſummo tamen timore quieſcendũ ſibi eſſe arbitrabatur.
maximè verò perturbatus eſt,vt audiuit Conſules ex Italia profugiſſe,omnéſque Con
ſulares(ſic enim nuntiabatur)cunctum Senatum, totam Italiam eſſe effuſam. talibus
enim nuntiis & rumoribus patebat ad Orientẽ via,nec vlli veri ſubſequebantur. nihil
ille de conditionibus tuis,nihil de ſtudio cõcordiæ & pacis, nihil de conſpiratione au- 7
diebat certorum hominum cõtra dignitatem tuam . quæ cùm ita eſſent,tamen vſque
eò ſe tenuit,quoad à Cn.Pompeio ad eum legati literæque venerunt.Ignoſce,ignoſce
Cæſar , ſi eius viri auctoritati Rex Deiotarus ceſſit, quem nos omnes ſecuti ſumus,in
quem cùm dii atque homines omnia ornamenta congeſſiſſent , tum tu ipſe plurima
& maxima. neque enim,ſi tuæ res geſtæ cæterorum laudibus obſcuritatem attulerunt,
idcirco Cn.Pompeii memoriam amiſimus.quantum nomen eius fuerit, quãtæ opes,
quanta in omni genere bellorũ gloria,quanti honores populi R.quanti Senatus,quan
ti tui,quis ignorat?tanto ille ſuperiores vicerat gloria,quanto tu omnibus præſtitiſti.
Itaque Cn. Pompeii bella,victorias , triumphos , Conſulatus admirantes numeraba-
mus,tuos enumerare non poſſumus. Ad eum igitur Rex Deiotarus venit hoc miſero
fatalíque bello,quem antè iuſtis hoſtilibúſque bellis adiuuerat, quocum erat non ho-
ſpitio ſolùm,verùm etiam familiaritate coniunctus : & venit vel rogatus, vt amicus: 8
vel accerſitus,vt ſocius:vel euocatus,vt is,qui Senatui parere didiciſſet: poſtremò ve-
nit vt ad fugientem,non vt ad inſequentem, id eſt ad periculi,non ad victoriæ ſocie-
tatem. Iraque Pharſalico prælio facto,à Pompeio diſceſſit : ſpem infinitã perſequi no-
luit:vel officio,ſiquid debuerat,vel errori,ſiquid neſcierat , ſatiſfactum eſſe duxit : do-
mum ſe contulit : téque Alexãdrinum bellum gerente,vtilitatibus tuis paruit.Ille ex-
ercitũ Cn. Domitii,ampliſſimi viri, ſuis tectis & copiis ſuſtẽtauit: ille Epheſum ad eũ,
quem tu ex tuis fideliſſimũ & probatiſſimũ omnibus delegiſti,pecuniã miſit:ille iterũ,
ille tertio auctionibus factis pecuniã dedit,qua ad bellũ vtereris:ille corpus ſuum peri-
culo obiecit , tecúmque in acie cõtra Pharnacẽ fuit, tuúmq; hoſtẽ eſſe duxit ſuũ Quæ,
quidẽ à te in eam partẽ accepta ſunt C.Cæſar,vt eum ampliſſimo Regis honore & no-
mine affeceris. Is igitur non modò à te periculo liberatus,ſed etiã honore ampliſſimo
ornatus,arguitur domi te ſuæ interficere voluiſſe.quod tu,niſi eum furioſiſſimũ iudi-
cas, ſuſpicari profectò non potes. Vt enim omittã, cuius tanti ſceleris fuerit, in cõſpe-
ctu deorum penatium necare hoſpitem:cuius tantæ importunitatis, omnium gentiũ
atque omnis memoriæ clariſſimum lumen extinguere: cuius tantæ ferocitatis, victorẽ
orbis terrarũ non extimeſcere : cuius tam inhumani & ingrati animi, à quo Rex ap-
pellatus eſſet,in eum tyrannũ inueniri:vt hæc omittam, cuius tãti furoris fuit, omnes
Reges,quorũ multi erant finitimi, omnes liberos populos, omnes ſocios,omnes pro-
uincias, omnia denique omniũ arma contra ſe vnũ excitare ? quonam ille modo cum
regno,cum domo,cum coniuge,cum chariſſimo filio diſtractus eſſet,tãto ſcelere non 10
modò perfecto,ſed etiã cogitato? At,credo,hæc homo inconſultus & temerarius non
videbat.quis conſideratior illo?quis tectior?quis prudentior?quanquam hoc loco De-
iotarũ non tam ingenio & prudentia , quàm fide & religione vitæ defendendũ puto.

Nota tibi eſt C. Cæſar hominis probitas, noti mores, nota conſtantia. cui porrò, qui
modò populi R. nomẽ audiuit, Deiotari probitas, integritas, grauitas, virtus, fides non
ſit audita? quod igitur facinus nec in hominem imprudentẽ cadere poſſet propter me-
tum præſentis exitii: nec in facinoroſum, niſi eſſet idem amentiſſimus: id vos & à viro
optimo, & ab homine minimè ſtulto cogitatum eſſe confingitis. at quàm non modò
non credibiliter, ſed ne ſuſpicioſe quidem. Cùm, inquit, in caſtellum Luceiũ veniſſes,
11 & domum Regis hoſpitis tui diuertiſſes, locus erat quidam, in quo erãt ea compoſita,
quibus Rex te munerare cõſtituerat. huc te è balneo, prius quàm accumberes, ducere
volebat. ibi enim erant armati, qui te interficerent, in eo ipſo loco collocati. En crimẽ,
en cauſa, cur Regẽ fugitiuus, dominũ ſeruus accuſet. Ego mehercule C. Cæſar initio,
cùm eſt ad me iſta cauſa delata, Philippum medicum ſeruũ regium, qui cum Legatis Medic. 570 35. 42. 53.
miſſus eſſet, ab iſto ipſo adoleſcente exiſtimaui eſſe corruptũ. hac ſuſpicione ſum per-
culſus: medicum indicem ſubornabit, finget videlicet aliquod crimen veneni. etſi à ve
ritate longè, tamen à conſuetudine criminandi non multũ res abhorrebat. Quid ait
medicus? nihil de veneno. at id fieri potuit: primò occultius in potione, vel in cibo,
deinde etiã impunius fit. quod cùm eſt factũ, negari poteſt: ſi palàm te interemiſſet, o-
12 mniũ in ſe gentium non ſolùm odia, ſed etiã arma conuertiſſet: ſi veneno, Iouis illius
quidem Hoſpitalis numen nunquã celare potuiſſet, homines verò fortaſſe celauiſſet.
Quod igitur & occultius conari, & efficere cautius potuit, id tibi & medico callido &
ſeruo, vt putabat, fideli non credidit: de armis, de ferro, de inſidiis celare te noluit? at
quàm feſtiuè crimen contexitur! tua te, inquit, eadẽ, quæ ſemper, fortuna ſeruauit. ne-
gauiſti tum te inſpicere velle. quid poſtea? an Deiotarus re illo tempore non perfecta,
continuò dimiſit exercitũ? nullus erat alius inſidiãdi locus? at eodẽ te, cùm cœnauiſſes,
redlturũ dixeras: itaque feciſti. horam vnã aut duas eodem loco armatos, vt collocati
fuerant, retinere magnum fuit? Cùm in conuiuio comiter & iucũdè fuiſſes, tum illuc
iuiſti vt dixeras. quo in loco Deiotarum talem erga te cognouiſti, qualis Rex Attalus
in P. Africanũ fuit: cui magnificent... ma dona, vt ſcriptũ legimus, vſque ad Numã-
13 tiam miſit ex Aſia: quæ Africanus inſpectãte exercitu accepit. quod cùm præſens De-
iotarus regio & animo & more feciſſet, tu in cubiculũ diſceſſiſti. Obſecro C. Cæſar re-
pete temporis illius memoriã: pone illum ante oculos diem: vultus hominũ te intuẽ-
tiũ atque admirantium recordare. num quæ trepidatio? num qui tumultus? num quid,
niſi moderatè, niſi quietè, niſi ex hominis grauiſſimi & ſanctiſſimi diſciplina? quid igi
tur cauſæ excogitari poteſt, cur te lautum voluerit, cœnatum noluerit occidere? In po
ſterũ, inquit, diem diſtulit, vt, cùm in caſtellum Luceium ventũ eſſet, ibi cogitata per-
ficeret. Non video cauſam loci mutãdi: ſed tamen acta res criminoſe eſt. Cùm, inquit,
vomere poſt cœnam velle te dixiſſes, in balneum te ducere cœperunt. ibi enim erant
inſidiæ. At te eadem tua fortuna ſeruauit: in cubiculum te ire malle dixiſti. Dii te per-
14 dant fugitiue: ita non modò nequam & improbus, ſed & fatuus & amens es. quid? ille
ſigna ænea in inſidiis poſuerat, quæ è balneo in cubiculum trãſire non poſſent? Habes
crimina inſidiarum: nihil enim dixit amplius. Horũ, inquit, eram cõſcius. quid tum?
ita demens ille erat, vt eum, quem cõſcium tanti ſceleris habebat, à ſe dimitteret? Ro-
mam etiam mitteret, vbi & inimiciſſimum ſciret eſſe nepotem ſuum, & C. Cæſarem,
cui feciſſet inſidias, præſertim cùm is vnus eſſet, qui poſſet de abſente ſe vindicare? Et
fratres meos, inquit, quòd erant conſcii, in vincula coniecit. Cùm igitur eos vinci-
ret, quos ſecum habebat, te ſolutum Romam mittebat, qui eadem ſcires, quæ illos ſci-
te dicis. Reliqua pars accuſationis duplex fuit: vna, Regem ſemper in ſpeculis fuiſſe,
15 cùm à te animo eſſet alieno: altera, exercitum eum cõtra te magnum comparaſſe. De
exercitu dicam breuiter, vt cætera. nunquam eas copias Rex Deiotarus habuit, quibus
inferre bellum populo R. poſſet, ſed quibus fines ſuos ab excurſionibus hoſtium &
latrociniis tueretur, & imperatoribus noſtris auxilia mitteret. atque antea quidem

ooo.iii.

maiores copias alere poterat, nūc exiguas vix tueri poteſt. At miſit ad Cæliū neſcio quē,
ſed eos, quos miſit, quòd ire noluerūt, in vincula coniecit. non quæro, quàm veriſimi-
le ſit, aut non habuiſſe Regem, quos mitteret: aut eos, quos miſiſſet, non paruiſſe: aut,
qui dicto audiētes in tanta re non fuiſſent, eos vinctos potius, quàm necatos fuiſſe. ſed
tamen cùm ad Cæliū mittebat, vtrū cauſam illam victā eſſe neſciebat? an Cæliū iſtum
magnum hominem putabat, quē profectò is, qui optimè noſtros homines nouit, vel
quia noſſet: vel quia non noſſet, contemneret? Addidit etiā illud, equites non optimos 16
miſiſſe tibi. veteres, credo, Cæſar: nihil ad tuum equitatū: ſed miſit ex iis, quos habuit,
electos. Ait neſcio quem ex eo numero ſeruum iudicatū. non arbitror: non audiui. ſed
in eo, etiam ſi accidiſſet, culpā Regis nullam fuiſſe arbitrarer. Alieno autē à te animo
fuit: quo modo? ſperauit, credo, difficiles tibi Alexādriæ fore exitus propter regionis na
turā & fluminis. at eo ipſo tempore pecuniam dedit, exercitū aluit: quem Aſiæ præfece
ras, ei nulla in re defuit: tibi victori non ſolùm ad hoſpitiū, ſed ad periculum etiam, at-
que ad aciem præſto fuit. ſecutū eſt bellum Africanū. graues de te rumores ſparſi, qui
etiam furioſum illū Cæliū excitauerūt, quo tum erga te Rex animo fuit, qui auctio-
natus ſit, ſeſéque & filium ſuum expoliare maluerit, quàm tibi pecuniā non ſubmini-
ſtrare? At eo, inquit, tēpore ipſo Niceam, Epheſúmque mittebat, qui rumores Africa- 17
nos exciperent, & celeriter ad ſe referrent. Itaque cùm eſſet ei nuntiatum, Domitium
naufragio periiſſe, te in caſtello circunſideri: de Domitio dixit verſum Græcum eadē
ſententia, qua etiā nos habemus Latinum: Pereāt amici, dum vnà inimici intercidāt.
Quod ille, ſi eſſet tibi inimiciſſimus, nunquā tamen dixiſſet. ipſe enim manſuetus, ver-
ſus immanis. quî autē Domitio poterat eſſe amicus, qui tibi eſſet inimicus? tibi porrò
inimicus cur eſſet, à quo, cùm vel interfici belli lege potuiſſet, Regē & ſe & filiū ſuum
conſtitutos eſſe meminiſſet? Quid deinde, furcifer quò progreditur? ait hac lætitia De-
iotarum elatū, vino ſe obruiſſe, in conuiuióque nudū ſaltauiſſe. Quæ crux huic fugiti-
uo poteſt ſatis ſupplicii afferre? Deiotarū ſaltantē quiſquam, aut ebriū vidit vnquam?
omnes ſunt in illo regiæ virtutes, quod te Cæſar ignorare non arbitror, ſed præcipuè 18
ſingularis & admiranda frugalitas. etſi hoc verbo ſcio laudari Reges non ſolere. Frugi
hominē dici, nō multum habet laudis in Rege: fortē, iuſtum, ſeuerū, grauem, magna-
nimum, largum, beneficum, liberalem, hæ ſunt regiæ laudes: illa priuata eſt. Vt volet,
quiſque accipiat: ego tamen frugalitatē, id eſt modeſtiā & temperantiā, virtutem eſſe
maximā iudico. hæc in illo eſt ab ineunte ætate tum à cuncta Aſia, tum à magiſtrati-
bus Legatiſque noſtris, tum ab equitibus R. qui in Aſia negotiati ſunt, perſpecta & co-
gnita. Multis ille quidem gradibus officiorū erga Remp. noſtrā ad hoc regium nomē
aſcendit: ſed tamen quicquid à bellis populi R. vacabat, cum hominibus noſtris con-
ſuetudines, amicitias, res, rationéſque iūgebat: vt non ſolū Tetrarcha nobilis, ſed opti-
mus paterfamiliâs, & diligentiſſimus agricola, & pecuarius haberetur. Qui igitur ado- 19
leſcens nondū tanta gloria præditus nihil vnquā niſi ſeueriſſimè & grauiſſimè fecerit,
is ea exiſtimatione, eáque ætate ſaltauit? imitari potius Caſtor aui tui mores diſcipli-
námque debebas, quàm optimo & clariſſimo viro fugitiui ore maledicere. Quòd ſi ſal-
tatorē auum habuiſſes, neque eum virū, vnde pudoris, pudicitiæque exēpla peterentur:
tamen hoc maledictū minimè in illā ætatem cōueniret. quibus ille ſtudiis ab ineunte
ætate ſe imbuerat, nō ſaltādi, ſed bene vt armis, optimè vt equis vteretur: ea tamē illū
cuncta iam ætate exacta defecerāt. Itaque Deiotarū cū plures in equū ſuſtuliſſent, quòd
hærere in eo ſenex poſſet, admirari ſolebamus. Hic verò adoleſcēs, qui meus in Cilicia
miles, in Græcia commilito fuit, cùm in illo noſtro exercitu equitaret cum ſuis dele-
ctis equitibus, quos vnà cum eo ad Pompeium pater miſerat, quos concurſus facere ſo 20
lebat? quàm ſe iactare? quàm ſe oſtentare? quàm nemini in illa cauſa ſtudio & cupidi-
tate concedere? cùm verò, exercitu amiſſo, ego, qui pacis auctor ſemper fui, poſt Phar-
ſalicum autem prælium ſuaſor fuiſſem armorum non deponendorum, ſed abiicien-

dorum hunc ad meam auctoritatem non potui adducere, quod & ipſe ardebat ſtudio
ipſius belli, & patri ſatiſfaciendum eſſe arbitrabatur. Felix iſta domus quæ nõ impuni-
tatem ſolùm adepta ſit, ſed habet etiam accuſandi licentiam: calamitoſus Deiotarus,
qui ab eo, qui in iiſdem caſtris fuerit, non modò apud te, ſed etiam à ſuis accuſetur. vos
veſtra ſecunda fortuna Caſtor non poteſtis ſine propinquorum calamitate eſſe contẽ-
ti. ſint ſanè inimicitiæ, quæ eſſe non debebant. Rex enim Deiotarus veſtram familiam
11 abiectam & obſcuram è tenebris in lucem reuocauit. Quis tuũ patrem antea, qui eſſet,
quàm cuius gener eſſet, audiuit? ſed quãuis ingratè & impiè neceſſitudinis nomen re-
pudiareris, tamen inimicitias hominum more gerere poteras: non ficto crimine inſe-
ctari, non expetere vitam, nõ capitis arceſſere. Eſto, cõcedatur hæc quoque acerbitatis
& odii magnitudo. adeóne, vt etiam omnia vitæ, ſalutiſque communis, atque etiã hu-
manitatis iura violentur? ſeruũ ſolicitare verbis, ſpe, præmiiſque corrumpere, abducere
domum, contra dominum armare, hoc eſt, non vni propinquo, ſed omnibus familiis
bellum nefarium indicere. nam iſta corruptela ſerui ſi non modò impunita fuerit, ſed
etiam à tanta auctoritate approbata: nulli, nulli parietes noſtram ſalutem, nullæ leges,
nulla iura cuſtodient. vbi enim id, quod intus eſt, atque noſtrũ, impunè euolare poteſt,
12 cõtráque nos pugnare: fit in dominatu ſeruitus, in ſeruitute dominatus. O tẽpora, ô mo
res: Cn. Domitius ille, quem nos pueri Conſulem, Cenſorem, Pontificem maximũ vi-
dimus, cùm Tribunus pl. M. Scaurum principem ciuitatis in iudiciũ populi vocauiſ-
ſet, Scaurique ſeruus ad eum clàm domũ veniſſet, & crimina in dominum delaturũ ſe
eſſe dixiſſet, comprehendi hominem iuſſit, ad Scaurúmque deduci. Vide quid interſit:
etſi iniquè Caſtorem cum Domitio comparo: ſed tamen ille inimico ſeruum remiſit,
tu ab auo abduxiſti: ille incorruptum audire noluit, tu corrupiſti: ille adiutorem ſer-
uum contra dominum repudiauit, tu etiam accuſatorem adhibuiſti. At ſemel iſte eſt
corruptus à vobis? nónne, cùm eſſet productus teſtis, & cùm tecum fuiſſet, refugit ad
Legatos? nónne etiam ad hũc Cn. Domitium venit? nónne audiẽte hoc Ser. Sulpitio,
clariſſimo viro, qui tum caſu apud Domitium cœnabat, & hoc T. Torquato, optimo
13 adoleſcente, ſe à te corruptum, tuis promiſſis in fraudem impulſum eſſe confeſſus eſt?
Quæ eſt iſta tam impudens, tam crudelis, tã immoderata inhumanitas? iccirco in hãc
vrbem veniſti, vt huius vrbis iura & exempla corrũperes, domeſticáque tua inhuma-
nitate noſtræ ciuitatis humanitatẽ inquinares? At quàm acutè collecta crimina! Bleſa-
mius, inquit, (eius enim nomine optimi hominis, nec tibi ignoti, maledicebat tibi) ad
Regẽ, inquit, ſcribere ſolebat, te inuidioſè tyrannũ exiſtimari, ſtatua inter Reges poſi-
ta, animos hominũ vehemẽter offenſos, plaudi tibi nõ ſolere. Nónne intelligis Cæſar,
ex vrbanis maleuolorum ſermũculis hæc ab iſtis eſſe collecta? Bleſamius tyrannũ Cæ-
ſarẽ ſcriberet? multorũ enim ciuium capita viderat: multos iuſſu Cæſaris vexatos, ver-
beratos, necatos: multas afflictas & euerſas domos: armatis militibus refertum forum:
14 quæ ſemper in ciuili victoria ſenſimus, ea te victore non vidimus. Solus, inquam, es C.
Cæſar, cuius in victoria ceciderit nemo niſi armatus: & quẽ nos liberi in ſumma Reip.
libertate nati non modò non tyrannum, ſed etiam clementiſſimum in victoria vide-
mus ducem, is Bleſamio, qui viuit in regno, tyrãnus videri poteſt? Nam de ſtatua quis
queritur, vna præſertim, cùm tam multas videat? valde enim inuidendum eſt eius ſta-
tuæ, cuius trophæis nõ inuidemus. nam ſi locus affert inuidiam, nullus locus eſt ad ſta-
tuam quidem roſtris, clarior. De plauſu autem quid reſpondeam? qui nec deſideratus
vnquã à te eſt, & nonnunquã obſtupefactis hominibus ipſa admiratione cõpreſſus eſt,
& fortaſſe eo prætermiſſus, quia nihil vulgare te dignũ videri poteſt. Nihil à me ar-
bitror prætermiſſum, ſed aliquid ad extremam cauſæ partem reſeruatũ. id autem ali-
15 quid eſt, te vt planè Deiotaro reconciliet oratio mea: non enim iam metuo, ne tu illi
ſuccẽſeas: illud vereor, ne tibi illũ ſuccẽſere aliquid ſuſpicere. quod abeſt lõgiſſimè, mi
hi crede Cæſar. quid enim retineat per te, meminit, nõ quid amiſerit: neq; ſe à te multa-

ooo.iiii.

tum arbitratur : ſed, cùm exiſtimaret multis tibi multa eſſe tribuenda, quo minus à ſe,
qui in altera parte fuiſſet, ea ſumeres, non recuſauit. Etenim ſi Antiochus, magnus ille
Rex Aſiæ, cùm poſtea quàm à Scipione deuictus Tauro tenus regnare iuſſus eſſet, om-
némque hanc Aſiam, quæ eſt nunc noſtra prouincia, amiſiſſet, dicere eſt ſolitus, beni-
gnè ſibi à populo R. eſſe factum, quòd nimis magna procuratione liberatus, modicis
regni terminis vteretur : poteſt multò facilius ſe Deiotarus conſolari. ille enim furo-
ris multam ſuſtinuerat, hic erroris. Omnia tu Deiotaro Cæſar tribuiſti, cùm & ipſi &
filio nomen regium conceſſiſti. Hoc nomine retẽto atque conſeruato, nullum bene- 16
ficium populi R. nullum iudicium de ſe Senatus imminutũ putat : magno animo &
erecto eſt, nec vnquam ſuccumbet inimicis, ne fortunæ quidem. Multa ſe arbitratur
& peperiſſe antea factis, & habere in animo atque virtute, quæ nullo modo poſſit amit-
tere. quæ enim fortuna, aut quis caſus, aut quæ tanta poſſit iniuria omniũ imperato-
rum de Deiotaro decreta delere? ab omnibus enim eſt ornatus : qui poſtquam in ca-
ſtris eſſe potuit per ætatem, in Aſia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, Syria bella geſſerunt.
Senatus verò iudicia de illo tam multa, támque honorifica, quæ publicis populi R. li-
teris monimentíſque conſignata ſunt, quæ vnquam vetuſtas obruet, aut quæ tãta de-
lebit obliuio? quid de virtute eius dicam? quid de magnitudine animi, grauitate, con- 17
ſtantia? quæ omnes docti atque ſapiẽtes ſumma, quidam etiam ſola bona eſſe dixerũt:
híſque non modò ad bene, ſed etiam ad beatè viuendum contẽtam virtutem eſſe. Hæc
ille reputans, & dies & noctes cogitans, non modò tibi non ſuccenſet (eſſet enim non
ſolùm ingratus, ſed etiam amens) verùm omnem tranquillitatem & quietem ſenectu-
tis acceptam refert clementiæ tuæ. Quo quidẽ animo cùm antea fuerit, tum non du-
bito quin tuis literis, quarum exemplum legi, quas ad eum Tarracone huic Bleſamio
dediſti, ſe magis etiam erexerit, ab omníque ſolicitudine abſtraxerit. iubes enim eum
bene ſperare, & bono eſſe animo: quod ſcio te nõ fruſtrà ſcribere ſolere. memini enim
iiſdem ferè verbis ad me te ſcribere, méque tuis literis bene ſperare non fruſtrà eſſe iuſ-
ſum. Laboro equidem Regis Deiotari cauſa, quocum mihi amicitiam Reſp. concilia-
uit, hoſpitium voluntas vtriuſque coniunxit, familiaritatem cõſuetudo attulit, ſum- 18
mam verò neceſſitudinem magna eius officia in me, & exercitũ meum effecerunt: ſed
cùm de illo laboro, tum de multis ampliſſimis viris, quibus ſemel eſſe ignotum à te
oportet, nec beneficium tuum in dubium vocari, nec hærere in animis hominum ſo-
licitudinem ſempiternam, nec accidere, vt quiſquã te timere incipiat eorũ, qui ſemel à
te ſint liberati timore. Non debeo C. Cæſar, quod fieri ſolet in tantis periculis, tentare,
quonam modo dicendo miſericordiam tuam commouere poſſim. nihil opus eſt : oc-
currere ipſa ſolet ſupplicibus & calamitoſis nullius oratione euocata. Propone tibi
duos Reges: & id animo contẽplare, quod oculis non potes : dabis profectò miſericor-
diæ, quod iracundiæ negauiſti. Multa ſunt tuæ clementiæ monimẽta, ſed maximè eo-
rum incolumitates, quibus ſalutem dediſti: quæ ſi in priuatis glorioſa ſunt, multò ma- 19
gis commemorabũtur in Regibus. ſemper regiũ nomen in hac ciuitate ſanctum fuit:
ſociorum verò Regum & amicorum ſanctiſſimum. quod nomẽ hi Reges ne amitte-
rent, te victore timuerunt: retentum verò, & à te confirmatum poſteris etiam ſuis tra-
dituros eſſe confido. Corpora verò ſua pro ſalute Regum ſuorum hi Legati tibi regii
tradũt, Hieras, & Bleſamius, & Antigonus, tibi nobíſq; omnibus iam diu noti, eadém-
que fide & virtute præditus Dorylaus, qui nuper cum Hiera Legatus eſt ad te miſſus:
tum Regum amiciſſimi, tum tibi etiã, vt ſpero, probati. Exquire de Bleſamio, nũquid
ad Regem cõtra dignitatem tuam ſcripſerit. Hieras quidem cauſam omnem ſuſcipit,
& criminibus illis pro Rege ſe ſupponit reum : memoriam tuam implorat, qua vales
plurimùm: negat vnquam ſe à te in Deiotari tetrarchia pedem diſceſſiſſe: in primis fi-
nibus tibi ſe præſto fuiſſe dicit, vſque ad vltimos proſecutũ : cùm è balneo exiſſes, tecũ 20
ſe fuiſſe: cùm illa munera inſpexiſſes cœnatus: cùm in cubiculo recubuiſſes: eadémque

aſſiduitatem tibi ſe præbuiſſe poſtridie. Quamobrē, ſiquid eorum, quæ obiecta ſunt, cogitatum ſit, non recuſat, quin id facinus ſuum iudices. Quocirca C. Cæſar, velim exiſtimes, hodierno die ſententiam tuam aut cum ſummo dedecore miſerrimā peſtem importaturam eſſe Regibus, aut incolumem famam cum ſalute. quorum alterū carpere, illorum crudelitatis eſt: alterum conſeruare, clementiæ tuæ.

In M. Antonium Philippica I.

ORATIO XLIII.

1 ANTEQVAM de Rep. Patres Conſcripti dicam ea, quæ dicenda hoc tēpore arbitror: exponam vobis breuiter conſilium & profectionis & reuerſionis meæ. Ego cùm ſperarem aliquando ad veſtrum cōſilium auctoritatémque Remp. eſſe reuocatam, manendum mihi ſtatuebam quaſi in vigilia quadam Conſulari ac Senatoria. nec verò vſquam diſcedebam, nec à Rep. deiiciebā oculos ex eo die, quo in ædem Telluris conuocati ſumus. in quo templo, quantum in me fuit, ieci fundamenta pacis: Athenienſiúmque renouaui vetus exemplum: Græcum etiam verbum vſurpaui, quo tum in ſedandis diſcordiis erat vſa ciuitas illa: atque omnem memoriam diſcordiarum obliuione ſempiterna delendam cenſui. Præclara tum oratio M. Antonii, egregia etiam voluntas: pax denique per eum, & per liberos eius cum præſtantiſſimis ciuibus confirmata eſt. Atque his principiis reliqua cōſentiebant. ad deliberationes eas, quas
2 habebat domi de Rep. principes ciuitatis adhibebat: ad hunc ordinem res optimas deferebat: nihil tum in C. Cæſaris commentariis, niſi quod erat notum omnibus, reperiebatur: ſumma cum dignitate, conſtantia, ad ea, quæ quæſita erant, reſpondebat. Nū qui exules reſtituti? vnum aiebat, præterea neminem. num immunitates datæ? nullæ, reſpondebat. Aſſentiri etiam nos Ser. Sulpitio clariſſimo viro voluit, ne qua tabula poſt Idus Mart. vllius decreti Cæſaris, aut beneficii figeretur. Multa prætereo, eáque præclara. ad ſingulare enim M. Antonii factum feſtinat oratio. Dictaturam, quæ vim iam regiæ poteſtatis obſederat, funditus ex Rep. ſuſtulit. de qua ne ſententias quidem diximus, ſcriptum S. C. quod fieri vellet, attulit. quo recitato, auctoritatem eius ſummo ſtudio ſecuti ſumus, eíque ampliſſimis verbis per S. C. gratias egimus. Lux quædam videbatur oblata, non modò regno, quod pertuleramus, ſed etiam regni timore ſublato: magnúmque pignus ab eo Reip. datum, ſe liberā ciuitatem eſſe velle,
3 cùm Dictatoris nomen, quod ſæpe iuſtum fuiſſet, propter perpetuæ Dictaturæ recentem memoriam funditus ex Rep. ſuſtuliſſet. liberatus cædis periculo paucis pòſt diebus Senatus, vncus impactus eſt fugitiuo illi, qui in C. Marii nomen inuaſerat. atque hæc omnia communiter cum collega. alia porrò propria Dolabellæ: quæ, niſi collega abfuiſſet, credo eis fuiſſe futura communia. Nam cùm ſerperet in vrbe infinitum malum, idque manaret in dies latius, iidémque buſtum in foro facerent, qui illam inſepultam ſepulturam effecerant, & quotidie magis magíſque perditi homines cum ſui ſimilibus ſeruis, tectis ac templis vrbis minarentur: talis animaduerſio fuit Dolabellæ cùm in audaces ſceleratóſque ſeruos, tum in impuros & nefarios liberos: talíſque euerſio illius execratæ columnæ, vt mihi mirum videatur, tam valde reliquum tempus
4 ab illo vno die diſſenſiſſe. Ecce enim Calendæ Iun. quibus vt adeſſemus, edixerat: mutata omnia: nihil per Senatum, multa & magna per populum & abſente populo & inuito. Conſules deſignati ſe audere negabant in Senatum venire: patriæ liberatores vrbe carebāt ea, cuius à ceruicibus iugum ſeruile deiecerant: quos tamen ipſi Conſules & in concionibus, & in omni ſermone laudabant. veterani, qui appellabantur, quibus hic ordo diligentiſſimè cauerat, non ad conſeruationem earum rerum, quas habe-

bant,ſed ad ſpem nouarum prædarum incitabantur. Quæ cùm audire mallem, quàm
videre,haberemque ius Legationis liberum,ea mēte diſceſſi, vt adeſſem Calendis Ian.
quod initium Senatus cogendi fore videbatur. Expoſui P. C. profectionis conſi-
lium. nunc reuerſionis, quæ plus admirationis habet,breuiter exponam. Cùm Brú-
duſium,itérque illud, quod tritum in Græciam eſt,non ſine cauſa vitauiſſem: Calen- 5
dis Sext.veni Syracuſas, quòd ab vrbe ea tranſmiſſio in Græciam laudabatur. quæ ta-
men vrbs mihi coniunctiſſima plus vna me nocte cupiens retinere non potuit. veri-
tus ſum, ne meus repentinus ad meos neceſſarios aduentus ſuſpicionis aliquid affer-
ret, ſi eſſem commoratus. Cùm autem me ex Sicilia ad Leucopetram, quod eſt pro-
montorium agri Rhegini,venti detuliſſent:ab eo loco conſcendi, vt tranſmitterem:
nec ita multùm prouectus, reiectus Auſtro ſum in eum ipſum locum, vnde conſcen-
deram. Cúmque intempeſta nox eſſet, manſiſſémque in villa P. Valerii comitis & fa-
miliaris mei, poſtridiéque apud eundem vētum expectans manerem:municipes Rhe-
gini complures,ad me venerunt: ex his quidam Roma recentes, à quibus primùm ac-
cipio M. Antonii concionem, quæ mihi ita placuit, vt ea lecta de reuerſione primùm
cœperim cogitare: nec ita multò pòſt, edictum Bruti affertur, & Caſſii. quod quidem 6
mihi,fortaſſe quòd eos plus etiam Reip. quàm familiaritatis gratia diligo, plenum æ-
quitatis videbatur. addebant præterea(fit enim plerunque, vt ii qui boni quid volunt
afferre,affingant aliquid,quo faciant id, quod nuntiant,lætius) rem cōuenturam,Ca-
lendis Sext.Senatum frequentem fore,Antonium repudiatis malis ſuaſoribus,remiſ-
ſis Galliis prouinciis,ad auctoritatem Senatus eſſe rediturum.tum verò tanta ſum cu-
piditate incenſus ad reditum, vt mihi nulli neque remi,neque venti ſatiſfacerent.non
quo me ad tempus occurſurum putarem,ſed ne tardius, quàm cuperem, Reip.gratu-
larer. Atque ego celeriter Veliam deuectus Brutum vidi. quanto meo dolore non di-
co. turpe mihi ipſi videbatur,in eam vrbem me audere reuerti, ex qua Brutus cederet:
& ibi velle tutò eſſe, vbi ille non poſſet. neque verò illum ſimiliter, atque ipſe eram,
commotum eſſe vidi. erectus enim maximi ac pulcherrimi facti conſcientia,nihil de 7
ſuo caſu, multa de noſtro querebatur. Ex quo primùm cognoui, quæ Calendis Sext.
in Senatu fuiſſet L. Piſonis oratio. qui quanquam parum erat, (id enim ipſum à Bruto
audieram) à quibus debuerat, adiutus: tamen & Bruti teſtimonio, quo quid poteſt eſſe
grauius? & omnium prædicatione, quos poſtea vidi, magnam mihi videbatur gloriá
conſecutus. Hunc igitur vt ſequerer, properaui,quē præſentes non ſunt ſecuti:non vt
proficerem aliquid (neque enim ſperabā id, neque præſtare poteram) ſed vt, ſiquid mi-
hi humanitus accidiſſet(multa autem impendêre videbantur præter naturam,prætér-
que fatum)huius diei vocem teſtem Reip. relinquerē meæ perpetuæ erga ſe volunta-
tis. Quoniam vtriuſque conſilii cauſam P. C. probatam vobis eſſe confido, prius
quàm de Rep. dicere incipio, pauca querar de heſterna M. Antonii iniuria,cui ſum a- 1
micus: ídque nonnullo eius officio debere etiam præ me ſemper tuli. Quid tandē e-
rat cauſæ, cur in Senatú heſterno die tam acerbè cogerer? ſolúsne aberā? an non ſæ-
pe minus frequentes fuiſtis? an ea res agebatur, vt etiā ægrotos deferri oporteret? An-
nibal, credo, erat ad portas, aut de Pyrrhi pace agebatur: ad quā cauſam etiā Appium
illum & cæcū & ſenem delatum eſſe, memoriæ proditum eſt. De ſupplicationibus re-
ferebatur. quo in genere ſenatores deeſſe non ſolent. coguntur enim non pignoribus,
ſed eorum. quorum de honore agitur, gratia. quod idem fit, cùm de triūpho refertur.
ita ſine cura Conſules ſunt, vt penè liberum ſit Senatori non adeſſe. qui cùm mihi mos
notus eſſet, cúmque de via languerem, & mihimet diſplicerem: miſi, pro amicitia qui
hoc edicerer. At ille, vobis audientibus, cum fabris ſe domū meam venturū eſſe dixit: 1
nimis iracundè hoc quidem, & valde intēperanter. cuius enim maleficii iſta pœna eſt,
vt dicere in hoc ordine auderet, ſe publicis operis diſturbaturum publicè ex Senatus
ſententia ædificatam domum? quis autem vnquam tanto damno Senatorē coëgit? aut

quid eſt vltra pignus aut multam? qui ſi ſciſſet quam ſentẽtiam dicturus eſſem, remiſiſſet aliquid profectò de ſeueritate cogendi. An me cenſetis P. C. quod vos inuiti ſecuti eſtis, decreturum fuiſſe, vt parentalia cum ſupplicationibus miſcerentur? vt inexpiabiles religiones in Rempub. inducerentur? vt decernerentur ſupplicationes mortuorum? nihil dico cui. fuerit ille L. Brutus, qui & ipſe regio dominatu Remp. liberauit, & ad ſimilem virtutem & ſimile factum ſtirpem in propè quingenteſimum annũ propagauit: adduci tamen non poſſem, vt quenquam mortuum coniungerem cum deorum immortalium religiõne: vt, cuius ſepulchrum nuſquam extet vbi parentetur, ei publicè ſupplicetur. Ego verò eam ſententiam dixiſſem Patres Conſcripti, vt me aduerſus populum R. ſiquis accidiſſet grauior Reip. caſus, ſi bellum, ſi morbus, ſi fames, facilè poſſem defendere: quæ partim iam ſunt, partim timeo ne impendeant. Sed hoc ignoſcant dii immortales velim & populo R. qui id non probat: & huic ordini, qui decreuit inuitus. Quid de reliquis Reip. malis? licétne dicere? mihi verò licet, & ſemper licebit dignitatem tueri, mortem contemnere. Poteſtas modò veniendi in hunc locum ſit: dicendi periculũ non tecuſo. atque vtinam P. C. Calendis Sext. adeſſe potuiſſem: non quò profici potuerit aliquid, ſed ne vnus modò Conſularis, quod tum accidit, dignus illo honore, dignus Rep. inueniretur. qua quidem ex re magnum accipio dolorem, homines ampliſſimis populi Ro. beneficiis vſos L. Piſonem ducem optimæ ſententiæ non ſecutos. idcircóne nos populus R. Conſules fecit, vt in altiſſimo gradu dignitatis locati, Remp. pro nihilo haberemus? non modò voce nemo L. Piſoni Conſulari, ſed ne vultu quidem aſſenſus eſt. Quænam (malum) eſt iſta voluntaria ſeruitus? fuerit quædam neceſſaria: nec ego hoc ab omnibus iis deſidero, qui ſententiam Conſulari loco dicunt. alia cauſa eſt eorum, quorum ſilentio ignoſco: alia eorum, quorum vocem requiro. quos quidem doleo in ſuſpicionem populo R. venire, non metu, quòd ipſum eſſet turpe, ſed alium alia de cauſa deeſſe dignitati ſuæ. Quare primùm maximas gratias & habeo, & ago L. Piſoni, qui nõ quid efficere poſſet in Rep. cogitauit, ſed quid facere ipſe deberet. deinde à vobis P. C. peto, vt, etiam ſi ſequi minus audebitis orationem atque auctoritatem meam, benignè me tamen, vt feciſtis adhuc, audiatis. Primùm igitur acta Cæſaris ſeruanda cenſeo: non quò probẽ: quis enim id quidem poteſt? ſed quia rationem hai ndam maximè arbitror pacis & otii. Vellem adeſſet Antonius modò ſine aduocatis. ſed, vt opinor, licet ei minus valere: quod mihi heri per illum non licebat. doceret me, vel potius vos P. C. quemadmodum ipſe Cæſaris acta defenderet. An in commentariolis & chirographis & libellis ſe vno auctore prolatis, ac ne prolatis quidem, ſed tantummodo dictis acta Cæſaris firma erunt: quæ ille in æs incîdit, in quo populi iuſſa, perpetuáſque leges eſſe voluit, pro nihilo habebuntur? Equidem exiſtimo, nihil eſſe tam in actis Cæſaris, quàm leges Cæſaris. An, ſi cui quod ille promiſit, id erit fixum? quod idem facere non potuit, vt multis multa promiſſa non fecerit: quæ tamen multò plura, illo mortuo, reperta ſunt, quàm viuo beneficia per omnes annos tributa & data. Sed ea non muto, non moueo: ſummo etiam ſtudio præclara illius acta defendo. pecunia vtinam ad Opis maneret, cruenta illa quidem, ſed his temporibus, cùm iis, quorum eſt, non redditur, neceſſaria. quanquã ea quoque ſit effuſa, ſi ita in actis fuit. Ecquid eſt, quod tam propriè dici poſſit actum eius, qui togatus in Rep. cum poteſtate, imperióque verſatus ſit, quàm lex? quære acta Gracchi, leges Semproniæ proferentur: quære Syllæ, Corneliæ. quid? Cn. Pompeii tertius Conſulatus in quibus actis conſiſtit? nempe in legibus. à Cæſare ipſo ſi quæreres, quidnam egiſſet in vrbe & in toga: leges multas reſponderet ſe, & præclaras tuliſſe. chirographa verò aut mutaret, aut non daret: aut, ſi dediſſet, non iſtas res in actis ſuis duceret. Sed ea ipſa concedo: quibuſdam in rebus etiam conniueo. in maximis verò rebus, id eſt legibus, acta Cæſaris diſſolui, ferendum non puto. Quæ lex melior, vtilior, optima etiam Rep. ſæpius flagitata, quàm ne prætoriæ prouinciæ plus quàm annum,

neu plus quàm biennium Conſulares obtinerentur? Hac lege ſublata videntúrne vobis 14
Cæſaris acta ſeruari? quid? ea lege, quæ promulgata eſt de tertia decuria iudicum, nón-
ne omnes iudiciariæ leges Cæſaris diſſoluuntur? & vos acta Cæſaris defenditis, qui le-
ges eius euerritis? niſi fortè, ſi quid memoriæ cauſa tetulit in libellum, id numerabi-
tur in actis: & quamuis iniquum & inutile ſit, defendetur: quod ad populum centuria-
tis comitiis tulit, id in actis Cæſaris non habebitur? at quæ eſt iſta tertia decuria? cen-
turionum, inquit. quid? iſti ordini iudicatus lege Iulia, etiam antè Pompeia, Aurelia
non patebat? cenſus præfiniebatur, inquit. non centurioni quidem ſolùm, ſed equiti
etiam Ro. itaque viri fortiſſimi atque honeſtiſſimi, qui ordines duxerunt, res & iudi-
cant & iudicauerunt. Non quæro, inquit, iſtos: quicunque ordinem duxit, iudicet. at-
que ſi ferretis, quicunque equo meruiſſet, quod eſt laudatius, nemini probaretis. in 15
iudice enim ſpectari & fortuna debet, & dignitas. Non quæro, inquit, iſta: addo etiam
Iudices manipulares ex legione Alaudarum: aliter enim noſtri negant poſſe ſe ſaluos
eſſe. O' contumelioſum honorem iis, quos ad iudicandum nec opinantes vocatis. hic
enim eſt legis index, vt ii in tertia decuria iudicent, qui liberè iudicare non audeant. in
quo quantus eſt error dii immortales eorum, qui iſtam legem excogitauerunt! Vt e-
nim quiſque ſordidiſſimus videbitur, ita libentiſſimè ſeueritate iudicandi ſordes ſuas
eluet, laborabítque vt honeſtis decuriis potius dignus videatur, quàm in turpes iure
coniectus. Altera promulgata lex eſt, vt & de vi & de maieſtate damnati, ad populum
prouocent, ſi velint. hæc vtrum tandem lex eſt, an legum omnium diſſolutio? quis e-
nim eſt hodie, cuius interſit iſtam legem manere? nemo reus eſt iſtis legibus: nemo, 16
quem futurum putemus: armis enim geſta, nunquam profectò in iudicium vocabun-
tur. At res popularis? vtinam quidem aliquid velletis eſſe populare: omnes enim iam
ciues de Reip. ſalute vna & mente & voce conſentiunt. quæ eſt igitur iſta cupiditas e-
ius legis ferendæ, quæ turpitudinem ſummam habeat, gratiã nullam? quid enim tur-
pius, quàm qui maieſtatem populi Ro. per vim minuerit, eum damnatum iudicio, ad
eam ipſam vim reuerti, propter quã ſit iure damnatus? ſed quid plura de lege diſputo:
quaſi verò id agatur, vt quiſquam prouocet. id agitur, id fertur, ne quis omnino vnquã
iſtis legibus reus fiat. quis enim aut accuſator tam amens reperietur, qui reo cõdemna-
to obiici ſe multitudini cõductæ velit: aut iudex, qui reũ damnare audeat, vt ipſe ad ope
ras mercenarias ſtatim protrahatur? non igitur prouocatio iſta lege datur, ſed duæ ma-
ximè ſalutares leges, quæſtionéſque tolluntur. Quid eſt aliud igitur adhortari adole- 17
ſcentes, vt turbulẽti, vt ſeditioſi, vt pernicioſi ciues velint eſſe? quam autem ad Reipub.
peſtem furor tribunitius impelli non poterit, his duabus quæſtionibus de vi & de ma-
ieſtate ſublatis? quid, quòd abrogatur legibus Cæſaris, quæ iubent ei, qui de vi, itémque
ei, qui maieſtatis dãnatus ſit, aqua & igni interdici? quibus cùm prouocatio datur, nón-
ne acta Cæſaris reſcindũtur? Quæ quidem ego P. C. qui illa nunquam probaui, ita cõ-
ſeruanda concordiæ cauſa arbitratus ſum, vt non modò, quas viuus Cæſar leges tuliſ-
ſet, infirmandas hoc tempore non putarem, ſed ne illas quidem, quas poſt mortẽ Cæ-
ſaris prolatas eſſe & fixas videtis. De exilio reducti à mortuo: ciuitas data non ſolùm
ſingulis, ſed etiam nationibus & prouinciis vniuerſis à mortuo: immunitatibus in-
finitis ſublata vectigalia à mortuo. Ergo hæc vno viro optimo auctore domo prolata 18
defendimus: eas leges, quas ipſe nobis inſpectantibus recitauit, pronuntiauit, tulit, qui-
bus latis gloriabatur, iíſque legibus Remp. cõtineri putabat, de prouinciis, de iudiciis,
eas, inquã, Cæſaris leges nos, qui defendimus acta Cæſaris, euertẽdas putabimus? Ac de
iis tamẽ legibus, quæ promulgatæ ſunt, ſaltẽ queri poſſumus: de iis, quæ iam latæ dicũ-
tur, ne illud quidẽ licuit. illæ enim nulla promulgatione latæ ſunt antè, quàm ſcriptæ.
Quærũt, quid ſit, cur aut ego, aut quiſquã veſtrûm P.C. bonis Tribunis pl. leges malas
metuat. paratos habemus qui intercedãt: paratos, qui Remp. religione defendãt: vacui
metu eſſe debemus. Quas tu mihi, inquit, interceſſiones? quas religiones nominas? eas

ſcilicet,quibus Reip. ſalus continetur. negligimus iſta, & nimis antiqua & ſtulta ducimus. forum ſepietur: omnes claudentur aditus: armari in præſidiis multis in locis collocabuntur. Quid tum? quod erit ita geſtum, id lex erit, & in æs incidi iubebitis? credo illa legitima, Conſules populum iure rogauerunt (hoc enim à maioribus accepimus ius rogandi) populúſque iure ſciuit. Qui populus? iſne, qui excluſus eſt? quo iure? an eo, quod vi & armis omne ſublatum eſt? Atque ego hoc dico de futuris: quod eſt Augurum, antè dicere ea, quæ vitari poſſunt: quæ ſi facta nō erunt, refelletur oratio mea. Loquor de legibus promulgatis: de quibus eſt integrum vobis. demonſtro vitia: tollite. denuntio vim, arma: remouete. Iraſci te quidem mihi Dolabella pro Rep. dicenti non oportebit. quanquam te quidem id facturum non arbitror: noui enim facilitatem tuam. collegam tuum aiunt in hac ſua fortuna, quæ bona ipſi videtur: mihi, ne grauius quippiam dicam, auorum & auunculi ſui Conſulatum ſi imitaretur, fortunatior videretur. ſed eum iracundum audio factum. Video autem, quàm ſit odioſum, habere iratum eundem, & armatum, cùm tanta præſertim gladiorum ſit impunitas. Sed proponam ius, vt opinor, æquum, quod M. Antonium non arbitror repudiaturū, Ego, ſiquid in vitam eius, aut mores cum contumelia dixero: quo minus mihi inimiciſſimus ſit, non recuſabo. ſi conſuetudinem meam, quam in Rep. ſemper habui, tenuero, id eſt ſi liberè, quæ ſentiam, de Rep. dixero: primùm deprecor, ne iraſcatur: deinde ſi hoc non impetro, peto, vt ſic iraſcatur, vt, qui armis vtatur, ſi ita neceſſe eſt, vt dicit, ſui defendendi cauſa, iis qui pro Rep. quæ ipſis viſa erunt, dixerint, iſta arma ne noceant. quid hac poſtulatione dici poteſt æquius? quòd ſi, vt mihi à quibuſdam eius familiaribus dictum eſt, omnis eum, quæ habetur contra voluntatem eius oratio, grauiter offendit, etiam ſi nulla ineſt contumelia: feremus amici naturam. ſed iidē illi ita mecum, Non idem tibi aduerſario Cæſaris licebit, quod Piſoni ſocero. & ſimul admonent quiddam, quod cauebimus: nec erit iuſtior P.C. in Senatum non veniendi morbi cauſa, quàm mortis. Sed per deos immortales: te enim intuens Dolabella, qui es mihi chariſſimus, non poſſum de vtriſque veſtrûm errore reticere. credo enim vos homines nobiles magna quædam ſpectātes, non pecuniam, vt quidam nimis creduli ſuſpicantur, quæ ſemper ab ampliſſimo quoque, clariſſimóque contempta eſt: non opes violentas, & populo R. minimè ferendam potentiam: ſed charitatem ciuium & gloriā concupiſſe. ea autem eſt gloria, laus rectè factorum, magnorúmque in Remp. meritorum, quæ cùm optimi cuiuſque, tum etiam multitudinis teſtimonio comprobatur. Dicerem Dolabella, qui rectè factorum fructus eſſet, niſi te pauliſper eſſe expertum viderem. quem potes recordari in vita tibi illuxiſſe diem lætiorem, quàm cùm expiato foro, diſſipato concurſu impiorum principibus ſceleris pœna affectis, te domum recepiſti? cuius ordinis, cuius generis, cuius denique fortunæ ſtudia tum laudi & gratulationi tuæ ſe non obtulerunt? quin mihi etiam, quo auctore te in iis rebus vti arbitrabantur, & gratias boni viri agebant, & tuo nomine gratulabantur. Recordare quæſo Dolabella conſenſum illum theatri, cùm omnes earum rerum obliti, propter quas tibi fuerant offenſi, ſignificauerunt ſe nouo beneficio memoriam veteris doloris abieciſſe. Hanc tu P. Dolabella (magno loquor cum dolore) hanc tu, inquam, potuiſti æquo animo tantam dignitatem deponere? Te autem M. Antoni abſentem appello: vnum illum diem, quo in æde Telluris Senatus fuit, non omnibus iis menſibus, quibus te quidam multùm à me diſſentientes beatum putant, anteponis? quæ fuit oratio de concordia? quanto metu veterani, quanta ſolicitudine ciuitas tum à te liberata eſt? tuū collegam depoſitis inimicitiis, oblitus auſpicia te ipſo Augure nuntiante, illo primo die collegam tibi eſſe voluiſti: Reip. tuus paruulus filius in Capitolium à te miſſus pacis obſes fuit. quo Senatus die lætior? quo populus R.? qui quidem nulla in concione vnquam frequentior fuit. tum denique liberati per viros fortiſſimos videbamur, quia, vt illi voluerant, libertatem pax conſequebatur. Proximo altero, tertio, reliquis con-

ſecutis diebus non intermittebas quaſi donum aliquod quotidie afferre Reipub. ma-
ximum autem illud, quòd Dictaturæ nomen ſuſtuliſti. hæc inuſta eſt à te, à te, inquam, 14
mortuo Cæſari nota ad ignominiam ſempiternam. Vt enim propter vnius M. Mãlii
ſcelus, decreto gentis Manliæ, neminẽ patricium M. Manlium vocari licet: ſic tu pro-
pter vnius Dictatoris odium, nomẽ Dictatoris funditus ſuſtuliſti. Num huiuſce, cùm
pro ſalute Reip. tanta geſſiſſes, fortunæ te, num amplitudinis, num claritatis, num
gloriæ pœnitebat? vnde igitur ſubirò tanta iſta mutatio? non poſſum adduci vt ſuſpi-
cer, te pecunia captum. licet, quod cuique libet, loquatur: credere non eſt neceſſe: ni-
hil enim vnquam in te ſordidum, nihil humile cognoui, quanquam ſolent domeſtici
deprauare nonnunquam: ſed noui firmitatem tuam: atque vtinam, vt culpam, ſic etiã
ſuſpicionem vitare potuiſſes. Illud magis vereor, ne ignorans verum iter gloriæ, glo-
rioſum putes, plus te vnum poſſe, quàm omnes: & metui à ciuibus tuis, quàm diligi
malis. quod ſi ita putas, totam ignoras viam gloriæ. Charum eſſe ciuem, bene de Rep. 15
mereri, laudari, coli, diligi, glorioſum eſt: metui verò & in odio eſſe, inuidioſum, dete-
ſtabile, imbecillum, caducum. quod videmus etiam in fabulis, ipſi illi, qui, Oderint
dum metuant, dixerit, pernicioſum fuiſſe. Vtinam Antoni auum tuum meminiſ-
ſes: de quo tamen multa audiſti ex me ſæpiſſime. Putáſne illum immortalitatem me-
reri voluiſſe, vt propter armorum habendorum licentiam metueretur? illa erat vita,
illa ſecunda fortuna, libertate eſſe parem cum cæteris, principem dignitate. Itaque, vt
omittam res aui tui proſperas, acerbiſſimum eius diem ſupremũ malim, quàm L. Cin-
næ dominatum, à quo ille crudeliſſime eſt interfectus. Sed quid oratione te flectam? ſi
enim exitus C. Cæſaris efficere hoc non poteſt, vt malis carus eſſe, quàm metui: nihil
cuiuſquam proficiet, nec valebit oratio. quem qui beatum fuiſſe putant, miſerrimi ipſi
ſunt. Beatus eſt nemo, qui ea lege viuit, vt non modò impunè, ſed etiam cum ſumma 16
interfectoris gloria, interfici poſſit. Quare flecte te, quæſo, & maiores tuos reſpice, at-
que ita guberna Remp. vt natum eſſe te ciues tui gaudeant, ſine quo nec beatus, nec
clarus eſſe quiſquam poteſt. & populi quidem Ro. iudicia multa ambo habetis: quibus
vos non ſatis moueri permoleſtè fero. Quid enim gladiatoribus clamores innumera-
bilium ciuium? quid populi concurſus? quid Pompeii ſtatuæ plauſus infiniti? quid iis
Tribunis pl. qui vobis aduerſantur? parúmne hæc ſignificant, incredibiliter conſentiẽ-
tem populi Ro. vniuerſi voluntatem? Quid? Apollinaribus ludis plauſus, vel teſtimo-
nia potius, & iudicia populi R. vobis parua videbantur? O beatos illos, qui, cùm adeſſe
ipſis propter vim armorum non licebat, aderant tamen, & in medullis populi R. ac vi-
ſceribus hærebant. Niſi fortè Actio tum plaudi, & ſexageſimo tùm anno palmam dari 17
putabatis, non Bruto, qui ludis ſuis ita caruit, vt in illo apparatiſſimo ſpectaculo ſtudiũ
populus R. tribuerit abſenti, deſideriũ liberatoris ſui perpetuo plauſu & clamore lenie-
rit. Equidẽ is ſum, qui iſtos plauſus, cùm à popularibus ciuibus tribuerẽtur, ſemper cõ-
tempſerim: idémq; cùm à ſummis, mediis, infimis, cùm denique ab vniuerſis hoc idẽ
fit: cúmque ii, qui antè ſequi populi conſenſum ſolebãt, fugiunt: non plauſum illũ, ſed
iudiciũ puto. Sin hæc leuiora vobis videntur, quæ ſunt grauiſſima: num etiã hoc con-
temnitis, quod ſenſiſtis tam charã populo R. vitã A. Hircii fuiſſe? ſatis enim erat, pro-
batũ illũ eſſe populo R. vt eſt: iucundũ amicis, in quo vincit omnes: charũ ſuis, quibus
eſt chariſſimus: tantã tamẽ ſolicitudinẽ bonorũ, tantum timorẽ omniũ in quo memi-
nimus? certè in nullo. Quid igitur? hoc vos per deos immortales quale ſit, nõ interpre- 18
tamini? quid eos de veſtra vita cogitare cẽſetis, quib' eorũ, quos ſperãt Reip. cõſulturos,
vita tã cara ſit? Cæpi fructũ P. C. reuerſionis meæ, quoniã ea dixi, vt quicunq; caſus cõſe-
cutus eſſet, extaret cõſcientiæ meæ teſtimoniũ: & ſum à vobis benignè ac diligẽter au-
ditus. quæ poteſtas ſi mihi ſæpius ſine meo veſtróq; periculo fiet, vtar: ſi min', quãtum
potero, nõ tã mihi me, quàm Reip. reſeruabo. Mihi ferè ſatis eſt, quòd vixi, vel ad ætatẽ,
vel ad gloriã. huc ſi quid acceſſerit, nõ tam mihi, quàm vobis, Reiq; publicæ acceſſerit.

In M. Antonium Philippica II.

ORATIO XLIIII.

29 QVONAM meo ſato P. C. fieri dicã, vt nemo his annis viginti Reipub.
hoſtis ſuerit, qui non bellum eodem tempore mihi quoque indixerit?
Nec verò neceſſe eſt à me quenquam nominari: vobiſcum ipſi recor-
damini. mihi pœnarum illi plus quàm optarem, dederunt. Te miror
Antoni, quorum ſacta imitere, eorum exitus non perhorreſcere. atque
hoc in aliis minus mirabar. Nemo illorum mihi inimicus fuit vo- A
luntarius: omnes à me Reipub. cauſa laceſſiti ſu, ne verbo quidem violatus, ſed vt au-
dacior, quàm L. Catilina, ſurioſior, quàm P. Clodius viderere, vltrò maledictis me la-
ceſſiſti, tuámque à me alienationem, commendationem tibi ad impios ciues fore
putauiſti. Quid putem? contemptúmne me? non video, nec in vita, nec in gratia,
nec in rebus geſtis, nec in hac mea mediocritate ingenii quid deſpicere poſſit An-
30 tonius. An in Senatu facile de me detrahi poſſe credidit, qui ordo clariſſimus ciui-
bus bene geſtæ Reipub. teſtimonium multis, mihi vni conſeruatæ dedit? an decertare
mecum voluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium eſt. quid enim plenius,
quid vberius, quàm mihi & pro me, & contra Antoniũ dicere? illud profectò eſt. nõ exi-
ſtimauit ſui ſimilibus probari poſſe, ſe eſſe patriæ, niſi mihi eſſet inimicus. Cui prius
quàm de cæteris rebus reſpõdeo: de amicitia, quam à me violatam eſſe criminatus eſt,
quod ego grauiſſimũ crimen iudico, pauca dicam. Contra rem ſuam me neſcio quã-
do veniſſe, queſtus eſt. An ego non venirem contra alienum pro familiari & neceſſa-
rio meo? non venirem contra gratiam, non virtutis ſpecie, ſed ætatis flore collectam?
non venirem contra iniuriam, quam iſte interceſſoris iniquiſſimi beneficio obtinuit,
31 non iure prætorio? Sed hoc idcirco commemoratum à te puto, vt te infimo ordini
commendares, cùm te omnes recordarentur libertini generum, & liberos tuos nepo-
tes Q. Fadii libertini hominis fuiſſe. At enim te in diſciplinam meam tradideras,
nam ita dixiſti: domum meam ventitaras. næ tu, ſi id feciſſes, melius famæ, melius pu-
dicitiæ tuæ conſuluiſſes: ſed nec feciſti, nec, ſi cuperes, tibi id per C. Curionem facere
licuiſſet. Auguratus petitionem mihi te conceſſiſſe dixiſti. O incredibilem audaciam,
ò impudentiam prædicandam. quo enim tempore me Augurem à toto collegio expe-
titum Cn. Pompeius & Q. Hortenſius nominauerunt (neque enim licebat à pluri-
bus nominari) tu nec ſoluendo eras, nec te vllo modo, niſi euerſa Rep. incolumem ſo-
re putabas. Poteras autem eo tempore Auguratum petere, cùm in Italia Curio non eſ-
ſet? aut tum, cùm es factus, vnam tribum ſine Curione ferre potuiſſes? cuius etiam fa-
32 miliares de vi condemnati ſunt, quòd tui nimis ſtudioſi fuiſſent. At beneficio ſum v-
ſus tuo. quo? quanquam illud ipſum, quod commemoras, ſemper præ me tuli. malui
me tibi debere confiteri, quàm cuiquam minus prudenti non ſatis gratus videri. ſed
quo beneficio? quòd me Brunduſii non occideris? quem ipſe victor, qui tibi, vt tute glo
riari ſolebas, detulerat ex latronibus ſuis principatum, ſaluum eſſe voluiſſet, in Italiam
ire iuſſiſſet, eum tu occideres? Fac potuiſſe. quod eſt aliud P.C. beneficium latronum,
niſi vt commemorare poſſint, iis ſe dediſſe vitam, quibus non ademerint? quod ſi eſſet
beneficium, nunquam ii, qui illum interfecerunt, à quo erant ſeruati, quos tu ipſe cla-
riſſimos viros appellare ſoles, tantam eſſent gloriam conſecuti. Quale autem benefi-
cium eſt, quòd te abſtinueris nefario ſcelere? qua in re non tam iucundum videri mi-
33 hi debuit, non interfectum à te, quàm miſerum, id te impunè facere potuiſſe. Sed ſit
beneficium, quandoquidem maius accipi à latrone nullum potuit. in quo potes me di-
cere ingratum? an de interitu Reip. queri non debui, ne in te ingratus viderer? at in illa
querela, miſera quidem & luctuoſa, ſed mihi pro hoc gradu, in quo me Senatus popu-

lúſque R. collocauit, neceſſaria: quid eſt dictum à me cum contumelia? quid non moderatè? quid non amicè? & quidem cuius temperantiæ fuit, de M. Antonio querentem, abſtinere maledicto? præſertim cùm tu reliquias Reipub. diſſipauiſſes: cùm domi tuæ turpiſſimo mercatu omnia eſſent venalia: cùm leges eas, quæ nunquam promulgatæ eſſent, & de te, & à te latas cōfirerere: cùm auſpicia Augur, interceſſionem Conſul ſuſtuliſſes: cùm eſſes fœdiſſimè ſtipatus armis: cùm omnes impuritates pudica in domo quotidie ſuſciperes, vino luſtríſque confectus. At ego, tanquam mihi cum M. Craſſo contentio eſſet, quocum multæ & magnæ fuerunt, non cum vno gladiatore nequiſſimo, de Rep. grauiter querens, de homine nihil dixi. itaque hodie perficiam, vt intel- 14
ligat quantum à me beneficium tum acceperit. At etiam literas, quas me ſibi miſiſſe diceret, recitauit homo & humanitatis expers, & vitæ communis ignarus. quis enim vnquam, qui paululum modò bonorum conſuetudinem noſſet, literas ad ſe ab amico miſſas offenſione aliqua interpoſita in medium protulit, palámque recitauit? quid eſt aliud, tollere è vita vitæ ſocietatem, quàm tollere amicorum colloquia abſentium? quàm multa ioca ſolent eſſe in epiſtolis, quæ prolata ſi ſint, inepta eſſe videantur? quàm multa ſeria, neque tamen vllo modo diuulganda? ſit hoc inhumanitatis tuæ: ſtultitiā incredibilem videte. Quid habes, quod mihi opponas homo diſerte? vt Muſtellæ Tamiſio & Tyroni Numiſio videris. qui cùm hoc iſto tempore ſtent cum gladiis in conſpectu Senatus, ego quoque te diſertum putabo, ſi oſtenderis quomodo ſis eos inter ſicarios defenſurus. Sed quid opponas tandem, ſi negem me vnquam iſtas literas ad te 15
miſiſſe? quo me teſte conuinces? an chirographo? in quo habes ſcientiam quæſtuoſam qui poſſis? ſunt enim librarii manu. Iam inuideo magiſtro tuo, qui te tanta mercede, quantam iam proferam, nihil ſapere docuit. quid enim eſt minus non dico oratoris, ſed hominis, quàm id obiicere aduerſario, quod ille ſi verbo negarit, longius progredi non poſſit qui obiecerit? at ego non nego: téque in iſto ipſo conuinco non inhumanitatis ſolùm, ſed etiam amentiæ. Quod enim verbum in iſtis literis eſt non plenū humanitatis, officii, beneuolentiæ? omne autem crimen tuum eſt, quòd de te in his literis non malè exiſtimem: quòd ſcribam tanquam ad ciuem, tanquam ad bonum virū, non tanquam ad ſceleratum & latronem. At ego tuas literas, etſi iure poteram à te laceſſitus, tamen non proferam: quibus petis, vt tibi per me liceat quendam de exilio reducere: adiuráſque, id te inuito me non eſſe facturum: ídque à me impetras. quid enim 16
me interponerem audaciæ tuæ, quem neque auctoritas huius ordinis, neque exiſtimatio populi R. neque leges vllæ poſſent coërcere? veruntamen quid erat, quod me rogares, ſi erat is, de quo rogabas, Cæſaris lege reductus? ſed videlicet meam gratiam voluit eſſe: in quo ne ipſius quidem vlla poterat eſſe lege lata. Sed cùm mihi P.C. & pro me aliquid, & in M. Antonium multa dicenda ſint: alterum peto à vobis, vt me pro me dicentem benignè, alterum ipſe efficiam, vt, contra illum cùm dicam, attentè audiatis. ſimul illud oro: ſi meam cùm in omni vita, tum in dicendo moderationem, modeſtiámque cognoſcitis, ne me hodie, cùm iſti, vt prouocauit, reſpondebo, oblitum eſſe puteris mei. non tractabo vt Conſulem: ne ille quidem me vt Conſularem. etſi ille nul
lo modo Conſul, vel quòd ita viuit, vel quòd ita Rempub. gerit, vel quòd ita factus eſt 17
Conſul: ego ſine vlla controuerſia Conſularis. Vt igitur intelligeretis, qualē ipſe ſe Cōſulem profitetur, obiecit mihi Conſulatum meum. qui Conſulatus verbo meus P.C. re veſter fuit. quid enim ego conſtitui, quid geſſi, niſi ex huius ordinis conſilio, auctoritate, ſententia? Hæc tu homo ſapiens, non ſolùm eloquens, apud eos, quorum conſilio, ſapientiáque geſta ſunt, auſus es vituperare? Quis autem meum Conſulatum, præter P. Clodium, qui vituperaret, inuentus eſt? cuius quidem te fatum, ſicuti C. Curionem, manet: quoniā id domi tuæ eſt, quod fuit illorū vtrique fatale. Non placet M. Antonio Cōſulatus meus: at placuit P. Seruilio: vt eum primùm nominē ex illius tēporis cōſularibus, qui proximè eſt mortuus: placuit Q. Lutatio Catulo: cuius ſemper in hac

38 Repub. viuet auctoritas:placuit duobus Lucullis,M.Craſſo,Q.Hortenſio,C.Curioni,
M.Lepido,C.Piſoni, M. Glabrioni, L. Volario, C.Figulo,D. Silano, L. Murenæ, qui
tũ erant Conſules deſignati:placuit idẽ,quod Conſularibus,M.Catoni:qui cùm mul-
ta,vita excedens, prouidit,tum,quòd te Conſulẽ non vidit. Maximè verò Conſulatũ
meum Cn. Pompeius probauit: qui, vt me primùm decedens ex Syria vidit,cõplexus,
& gratulans meo beneficio,patriam ſe viſurum eſſe dixit. Sed quid ſingulos comme-
moro? frequentiſſimo Senatui ſic placuit,vt eſſet nemo,qui mihi non vt parenti gra-
tias ageret: qui non mihi vitam ſuam, fortunas,liberos, Rempub. referret acceptam.
Sed quoniam illis, quos nominaui, tot & talibus viris, Reſpub. orbata eſt : veniamus
ad eos,qui duo è Conſulari numero reliqui ſunt.L.Cotta,vir ſummo ingenio,ſummá-
39 que prudentia,rebus iis geſtis,quas tu reprehẽdis:ſupplicationem decreuit verbis am-
pliſſimis: eique illi ipſi,quos modò nominaui,Conſulares, Senatúſque cunctus aſſen-
ſus eſt . qui honos poſt conditam hanc vrbem habitus eſt togato ante me nemini. L.
Cæſar,auunculus tuus,qua oratione,qua conſtantia,qua grauitate ſententiam dixit in
ſororis ſuæ virum,vitricum tuum? hunc tu cùm auctorem & præceptorem omnium
conſiliorum, totiúſque vitæ debuiſſes habere, vitrici te ſimilem, quàm auunculi eſſe
maluiſti. huius ego conſiliis alienus Conſul vſus ſum: tu,ſororis filius,ecquid ad eum
vnquam de Repub . retuliſti ? ad quos refert dii immortales ? ad eos ſcilicet, quorum
nobis etiam dies natales audiendi ſunt.Hodie non deſcendit Antonius: cur? dat nata-
litia in hortis: cui? neminem nominabo.putato te cum Phormioni alicui, tum Gna-
40 toni, tum Ballioni. O' fœditatem hominis flagitioſam ! ò impudentiam, nequitiam,
libidinem non ferendam! tu cùm principem Senatorem,ciuem ſingularem tam pro-
pinquum habeas,ad eum de Rep. nihil refers: ad eos refers, qui domum ſuam nullam
habent,tuam exhauriunt. Tuus videlicet ſalutaris Cõſulatus, pernicioſus meus?adcóne
pudorem cum pudicitia perdidiſti,vt hoc in eo templo dicere auſus ſis,in quo ego Se-
natum illum,qui quondam florens orbi terrarum præſidebat, conſulebam : tu homi-
nes perditiſſimos cum gladiis collocauiſti? At etiam auſus es (quid autem eſt, quod
tu non audeas?) cliuum Capitolinũ dicere me Conſule plenum ſeruorum armatorum
fuiſſe: vt illa, credo,nefaria S. C. tum fierent, vim afferebam Senatui. O' miſerum,ſi-
ue illa tibi nota non ſunt (nihil enim boni noſti) ſiue ſunt,qui apud tales viros tam
impudenter loquare. Quis enim Eques Rom. quis præter te adoleſcens nobilis, quis
41 vllius ordinis,qui ſe ciuem meminiſſet, cùm Senatus in hoc templo eſſet,in cliuo Ca-
pitolino non fuit? quis nomen non dedit? quanquam nec ſcribæ ſufficere, nec tabulæ
nomina illorum capere potuerunt. Etenim cùm homines nefarii de patriæ parricidio
confiterentur,cõſciorum indiciis, ſua manu,voce penè literarũ coacti,ſe vrbẽ inflam-
mare,ciues trucidare, vaſtare Italiam,delere Rempub. cõſenſiſſe: quis eſſet,qui ad ſa-
lutem communem defendendam non excitaretur ? præſertim cùm Senatus populúſ-
que R. haberet ducem,qualis ſiqui nunc eſſet,tibi idem,quod illis accidit,contigiſſet.
Ad ſepulturam corpus vitrici ſui negat à me datum. Hoc verò ne P. quidem Clodius
dixit vnquam : quem, quia iure ei fui inimicus , doleo à te iam omnibus vitiis eſſe ſu-
peratum. Quid autem tibi venit in mentem,redigere in memoriam noſtram,te do-
mi P. Lentuli eſſe educatum? an verebare,ne non putaremus natura te potuiſſe tã im-
42 probum euadere, niſi acceſſiſſet etiam diſciplina? Tam autem eras excors, vt tota in
oratione tecum ipſe pugnares, vt non modò non cohærentia inter ſe diceres, ſed ma-
ximè diſiuncta atque contraria : vt non tanta mecum, quanta tecum tibi eſſet contẽ-
tio. Vitricum tuum fuiſſe in tanto ſcelere fatebare,pœna affectum querebare. ita,quod
propriè meum eſt , laudaſti : quod totum Senatus eſt, reprehendiſti. nam cùm com-
prehenſio ſontiũ,mea: animaduerſio,Senatus fuerit: homo diſertus non intelligit eũ,
quem contra dicit,laudari à ſe:eos,apud quos dicit,vituperari.iam illud cuius eſt non
dico audaciæ (cupit enim ſe audacem dici)ſed,quod minimè vult,ſtultitiæ,qua vincit

omnes, cliui Capitolini mentionem facere? cùm inter ſubſellia noſtra verſentur arma-
ti: cùm in hac cella concordiæ (ò dii immortales) in qua me Conſule ſalutares ſententiæ
dictæ ſunt, quibus ad hanc diem viximus, cum gladiis homines collocati ſtent. Accu- 43
ſa Senatum: accuſa Equeſtrem ordinem, qui tum cum Senatu copulatus fuit: accuſa
omnes ordines, omnes ciues, dum confiteare hunc ordinē hoc ipſo tempore ab Ithy-
reis circunſederi. Hæc tu non propter audaciam dicis tam impudenter, ſed quia tan-
tarum rerum repugnantiam non videas. Nihil profectò ſapis. quid eſt enim demen-
tius, quàm cùm ipſe contra Rempub. pernicioſa arma cœperis, obiicere alteri ſalutaria?
At etiam quodam loco facetus eſſe voluiſti. quàm id (dii boni) non decebat! in quo eſt
tua culpa nonnulla: aliquid enim ſalis ab vxore mima trahere potuiſti. Cedant arma
togæ. quid? tum nónne ceſſerunt? at poſtea tuis armis ceſſit toga. Quæramus igitur v-
trum melius fuerit, libertati populi R. ſceleratorum arma, an libertatem noſtram ar-
mis tuis cedere? nec verò tibi de verſibus reſpondebo: tantùm dicam breuiter, neque
illos, neque vllas te omnino literas noſſe, me nec Reip. nec amicis vnquam defuiſſe, & 44
tamen omni genere monumentorum meorum perfeciſſe operis ſubſeciuis, vt meæ
vigiliæ, meæq; literæ & iuuentuti vtilitatis, & nomini R. laudis aliquid afferrent. Sed
hæc non huius temporis. ad maiora veniamus. P. Clodium meo conſilio interfectum
eſſe dixiſti. Quidnam homines putarent, ſi tum occiſus eſſet, cùm tu illum in foro in-
ſpectante populo R. gladio ſtricto inſecutus es: negotiúmque tranſegiſſes, niſi ille ſe
ſub ſcalas tabernæ librariæ conieciſſet, hiſque oppilatis impetum tuum compreſſiſſet?
Sed quid? ego fauiſſe me tibi fateor, ſuaſiſſe ne tu quidem dicis. At Miloni ne fauere
quidem potui. prius enim rem tranſegit, quàm quiſquam ſuſpicaretur eum facturum
eſſe. At ego ſuaſi. ſcilicet is animus erat Milonis, vt prodeſſe Reip. ſine ſuaſore non
poſſet? At lætatus ſum. quid ergo? in tanta lætitia cunctæ ciuitatis me vnū triſtem eſſe
oportebat? quanquam de morte P. Clodii fuit quæſtio non ſatis prudenter illa quidem 45
conſtitura. quid enim attinebat noua lege quæri de eo, qui hominem occidiſſet, cùm
eſſet legibus quæſtio conſtituta? quæſitum eſt tamen. Quod ergo, cùm res agebatur,
nemo in me dixit: id tot annis pòſt tu es inuentus qui diceres? Quod verò dicere au-
ſus es, idque multis verbis, opera mea Pompeium à Cæſaris amicitia eſſe diſiūctum, ob
eámque cauſam mea culpa ciuile bellum eſſe natum: in eo non tu quidem tota re, ſed,
quod maximum eſt, temporibus errаſti. Ego M. Bibulo præſtantiſſimo ciue Conſule
nihil prætermiſi, quantum facere, enitíque potui, quin Pompeium à Cæſaris coniun-
ctione auocarem. in quo Cæſar fuit felicior. ipſe enim Pompeium à mea familiaritate
diſiunxit. poſtea verò quàm ſe totum Pompeius Cæſari tradidit, quid ego illum ab eo
diſtrahere conarer? ſtulti erat ſperare, ſuadere impudentis. Duo tamen tempora inci- 46
derunt, quibus aliquid contra Cæſarem Pompeio ſuaſerim: ea velim reprehendas, ſi
potes: vnum, ne quinquennii imperium Cæſari prorogaretur: alterum, ne pateretur
fieri, vt abſentis eius ratio haberetur. quorum ſi vtrumuis perſuaſiſſem, in has miſerias
nunquam incidiſſemus. Atque idem, cùm iam omnes opes & ſuas, & populi R. Pom-
peius ad Cæſarem detuliſſet, ſeróque ea ſentire cœpiſſet, quæ multò antè præuideram,
inferríque patriæ bellum neſarium viderem: pacis, concordiæ, compoſitionis auctor
eſſe non deſtiti: meáque illa vox eſt nota multis: Vtinam Cn. Pompei cum C. Cæſare
ſocietatem aut nunquam coïſſes, aut nunquam diremiſſes. Fuit alterum grauitatis, al-
terum prudentiæ tuæ. Hæc mea M. Antoni ſemper & de Pompeio & de Rep. conſilia
fuerunt. quæ ſi valuiſſent, Reſp. ſtaret, tu tuis flagitiis, egeſtate, infàmia concidiſſes.
Sed hæc vetera. illud verò recens, Cæſarem meo conſilio interfectum. Iam vereor P. 47
C. ne, quod turpiſſimum eſt, præuaricatorem mihi appoſuiſſe videar, qui me non
ſolùm meis laudibus ornaret, ſed etiam oneraret alienis. quis enim meum in iſtius
conſcientia glorioſiſſimi facti nomen audiuit? cuius autem, qui in eo numero fuiſ-
ſet, nomen eſt occultatum? occultatum dico? cuius non ſtatim diuulgatum? citius

dixerim iactaſſe ſe aliquos, vt fuiſſe in iſta ſocietate viderentur qui ſocii non fuiſſent,
quàm vt quiſquam celare vellet. Quàm veriſimile porrò eſt in tot hominibus partim
obſcuris, partim adoleſcentibus, neminem occultantibus, meum nomen latere potuiſſet?
tuiſſet? Etenim ſi auctores ad deliberandam patriá deſiderarentur illis auctoribus, Bru-
48 tos ego impellerem? quorum vterque L.Bruti imaginem quotidie videret: alter etiam
Ahalæ. his igitur maioribus orti, ab alienis potius conſilium peterent, quàm à ſuis? &
foris potius, quàm domo? Quid? C.Caſſius in ea familia natus, quæ non modò dominatum,
natum, ſed ne potentiam quidem cuiuſquam ferre potuit: me auctorem, credo, deſi-
derauit. qui etiam ſine his clariſſimis viris hanc rem in Cilicia ad oſtium fluminis
Cydni confeciſſet, ſi ille ad eam ripam, quam conſtituerat, non ad contrariam nauis
appuliſſet. Cn.Domitium non patris interitus clariſſimi viri, non auunculi mors, non
ſpoliatio dignitatis ad recuperandam libertatem, ſed mea auctoritas excitauit? an C.
Trebonio perſuaſi, cui ne ſuadere quidem auſus eſſem? quo etiam maiorem ei Reſp.
gratiam debet, qui libertatem populi R. vnius amicitiæ præpoſuit, depulſórque do-
49 minatus, quàm particeps eſſe maluit. An L. Tullius Cimber me eſt auctorem ſecutus?
quem ego magis feciſſe illam rem ſum admiratus, quàm facturum putaui. admiratus
ſum autem ob eam cauſam, quòd immemor beneficiorú, memor patriæ fuiſſet. Quid
duos Seruilios, Caſcas dicam, an Ahalas? & hos auctoritate mea cenſes excitatos potius
quàm charitate Reip? Longum eſt perſequi cæteros: idque Reip. præclarum, fuiſſe tam
multos, ipſis glorioſius eſt. At quemadmodum me coarguerit homo acutus, recorda-
mini. Cæſare interfecto, inquit, ſtatim cruentum altè extollens M.Brutus pugionem,
Ciceronem nominatim exclamauit, atque ei recuperatam libertatem eſt gratulatus.
cur mihi potiſſimum? quòd ſciebam? vide, ne illa cauſa fuerit appellandi me: quod cú
50 rem geſſiſſet conſimilem rebus iis, quas ipſe geſſeram, me potiſſimum teſtatus eſt, ſe
æmulum mearum laudum extitiſſe. tu autem omnium ſtultiſſime non intelligis, ſi
id, quod me arguis, voluiſſe interfici Cæſarem, crimen ſit, etiam, lætatum eſſe morte
Cæſaris, crimen eſſe. Quid enim intereſt inter ſuaſorem facti, & probatorem? aut quid
refert, vtrum voluerim fieri, an gaudeam factum? ecquis eſt igitur, te excepto, qui il-
lum regnare gaudebas? qui illud aut fieri noluerit, aut factum improbarit? omnes enim
in culpa. Etenim omnes boni, quantum in ipſis fuit, Cæſarem occiderunt. aliis conſi-
lium, aliis animus, aliis occaſio defuit, voluntas nemini. Sed ſtuporem hominis, vel
dicam pecudis, attendite. ſic enim dixit, M.Brutus, quem ego honoris cauſa nomino,
cruentum pugionem tenens, Ciceronem exclamauit. ex quo intelligi debet eum con
51 ſcium fuiſſe. Ergo, ego ſceleratus appellor à te, quem ſuſpicatú aliquid ſuſpicaris: ille,
qui ſtillantem præ ſe pugionem tulit, is à te honoris cauſa nominatur? Eſto: ſit in ver-
bis tuis hic ſtupor. quanto in rebus ſententiiſque maior? conſtitue hoc Conſul aliquã-
do, Brutorum, C.Caſſii, Cn.Domitii, C. Trebonii, reliquorum quá velis eſſe cauſam:
edormi crapulam inquam, & exhala. An faces admouendæ ſunt, quæ te excitent tantæ
cauſæ indormientem? nunquámne intelligis ſtatuẽdum tibi eſſe, vtrum illi, qui iſtam
rem geſſerunt, homicidæ ſint, an vindices libertatis? Attende enim paulíſper, cogi-
tationémque ſobrii hominis ad punctum temporis ſuſcipe. & ego, qui ſum illorum,
vt ipſe fateor, familiaris: vt à te arguor, ſocius: nego quicquam eſſe medium: confiteor
eos, niſi liberatores populi R. conſeruatoréſque Reip. ſint, plus quàm ſicarios, plus
52 quàm homicidas, plus etiá quàm parricidas eſſe: ſiquidẽ eſt atrocius patriæ parẽtẽ, quàm
ſuú occidere. Tu homo ſapiẽs & cõſiderate quid dicis? ſi parricidæ, cur honoris cauſa à
te ſunt & in hoc ordine, & apud populú R. ſemper appellati? cur M. Brutus te referẽte
legibus eſt ſolutus, ſi ab vrbe plus quàm decẽ dies abfuiſſet? cur ludi Apollinares in-
credibili M. Bruti honore celebrati? cur prouinciæ Caſſio & Bruto datæ? cur Quæſto-
res additi? cur Legatorú numerus auctus? atq; hæc acta per te. nõ igitur homicidæ. ſe-
quitur vt liberatores tuo iudicio ſint: quãdoquidẽ tertiú nihil poteſt eſſe. quid eſt? nõ

ppp.ii.

conturbo te? non enim fortaſſe ſatis,quæ diſtinctius dicuntur,intelligis. ſed tamē hæc
eſt ſumma concluſionis meæ: quoniam ſcelere à te liberati ſunt, ab eodem te ampliſ-
ſimis præmiis digniſſimos iudicatos. Itaque iam retexo orationem meam: ſcribam
ad illos, vt, ſi qui fortè,quod à te mihi obiectum eſt, quærent ſitne verum, ne cui ne-
gent. etenim vereor, ne aut celatum me ab ipſis, illis non honeſtum: aut, inuitatum
refugiſſe,mihi ſit turpiſſimum. quæ enim res vnquam(prò ſancte Iupiter)non modò 53
in hac vrbe,ſed in omnibus terris eſt geſta maior?quæ glorioſior? quæ commendatior
hominum memoriæ ſempiternæ? in huius me conſilii ſocietatem, tãquam in equum
Troianum, includi cum principibus non recuſo. ago etiam gratias, quoquo animo
facis. tanta enim res eſt, vt inuidiam iſtam, quam tu in me vis concitare, cum laude
non comparem. Quid enim beatius illis, quos tu expulſos à te prædicas, & relegatos?
qui locus eſt aut iam deſertus, aut tam inhumanus,qui illos,quò acceſſerint,non affa-
ri atque appetere videatur? qui homines tam agreſtes, qui ſe cùm eos aſpexerint, non
maximum cæpiſſe vitæ fructum putent? quæ verò tam immemor poſteritas, quæ tam
ingratæ literæ reperientur, quæ eorum gloriam non immortalitatis memoria proſe-
quãtur? Tu verò aſcribe me talem in numerum. Sed vnam rem vereor ne non probes. 54
ſi enim fuiſſem,non ſolùm Regem,ſed regnum etiam de Rep. ſuſtuliſſem: & ſi meus
ſtylus ille fuiſſet (vt dicitur) mihi crede non ſolùm vnum actum, ſed totam fabulam
confeciſſem. quanquã ſi interfici Cæſarē voluiſſe,crimen eſt: vide quæſo Antoni,quid
tibi futurum ſit,quem & Narbone hoc conſilium cum C. Trebonio cæpiſſe notiſſimũ
eſt,& ob eius cõſilii ſocietatem,cùm interficeretur Cæſar,tum te à Trebonio vidimus
ſeuocari. Ego autem (vide quàm tecum agam non inimicè) quòd bene cogitaſti ali-
quando,laudo: quòd non indicaſti, gratias ago: quòd non feciſti, ignoſco. virum res
illa quærebat. Quòd ſi te in iudicium quis adducat, vſurpétque illud Caſſianum: Cui
bono fuerit: vide quæſo,ne hæreas. quanquam illud quidem fuit,vt tu dicebas,omni-
bus bono, qui vni ſeruire nolebant: tibi tamen præcipuè, qui non modò non ſeruis,
ſed etiam regnas: qui maximo te ære alieno ad ædem Opis liberaſti: qui per eaſdem ta- 55
bulas innumerabilem pecuniam diſſipauiſti: ad quem è domo Cæſaris tam multa de-
lata ſunt: cuius domus quæſtuoſiſſima eſt falſorũ commentariorũ, & chirographorum
officina: agrorũ,oppidorum,immunitatũ,vectigalium flagitioſiſſimæ nundinæ. Ete-
nim quæ res egeſtati & æri alieno tuo præter mortem Cæſaris ſubuenire potuiſſet? ne-
ſcio quid conturbatus eſſe mihi videris. nunquid ſubtimes,ne ad te hoc crimen perti-
nere videatur? libero te metu: nemo credet vnquam: non eſt tuum de Rep. bene me-
reri: habet iſtius pulcherrimi facti clariſſimos viros Reſp. auctores: ego te tantùm gau-
dere dico, feciſſe non arguo. Reſpondi maximis criminibus: nunc etiam reliquis re-
ſpondendum eſt. Caſtra mihi Pompeii atque illud omne tempus obieciſti. quo qui-
dem tempore ſi,vt dixi,meum conſilium,auctoritáſque valuiſſet: tu hodie egeres, nos 56
liberi eſſemus, Reſp. nõ tot duces & exercitus amiſiſſet. fateor enim me,cùm ea, quæ
acciderunt,prouiderem futura,tanta in mœſtitia fuiſſe, quanta cæteri optimi ciues, ſi
idem prouidiſſent, fuiſſent. Dolebam,dolebam P.C. Remp. veſtris quondam meiſque
conſiliis conſeruatam, breui tempore eſſe perituram: neque verò eram tam indoctus,
ignarúſque rerum, vt frangerer animo propter vitæ cupiditatem, quæ me manens cõ-
ficeret angoribus,dimiſſa moleſtiis omnibus liberaſſet. illos ego præſtãtiſſimos viros,
lumina Reip. viuere volebam, tot Conſulares, tot Prætorios, tot honeſtiſſimos Sena-
tores,omnem præterea florem nobilitatis ac iuuentutis, tum optimorum ciuium ex-
ercitus: qui ſi viuerent, quanuis iniqua conditione pacis (mihi enim omnis pax cum
ciuibus bello ciuili vtilior videbatur) Remp. hodie teneremus. Quæ ſententia ſi va-
luiſſet, ac non ii maximè mihi, quorum ego vitæ conſulebã, ſpe victoriæ elati obſti-
tiſſent: vt alia omittam, tu certè nunquam in hoc ordine, vel potius nunquam in hac 57
vrbe manſiſſes. At verò Cn. Pompeii voluntatem à me abalienabat oratio mea. an ille

quenquam plus dilexit? cum vllo aut ſermones, aut conſilia contulit ſæpius?
quod quidem erat magnum, de re diſſidentes, in eadem conſuetudine amicitiæ per-
manere. Sed & ego quid ille, & contrà ille quid & ego ſentirem & ſpectarem, vide-
bat. ego incolumitati ciuium primùm, & poſtea dignitati: ille præſenti potius con-
ſulebat. quòd autem habebat vterque quid ſequeretur, iccirco tolerabilior erat no-
ſtra diſſenſio. Quid verò ille Conſularis vir ac penè diuinus de me ſenſerit, ſciunt
qui eum Pharſalica fuga Paphum perſecuti ſunt. nunquam ab eo mentio de me, ni-
ſi honorifica, niſi plena amiciſſimi deſiderii, cùm me vidiſſe plus fateretur, ſe ſpera-
58 uiſſe meliora. & eius viri nomine me inſectari audes, cuius me amicum, te ſectorem
eſſe fateare? Sed omittatur bellum illud, in quo tu nimium felix fuiſti. Ne iocis qui-
dem reſpondebo, quibus me in caſtris vſum eſſe dixiſti. erant illa quidem caſtra plena
curæ: veruntamen homines, quanuis in turbidis rebus ſint, tamen ſi modò homines
ſunt, interdum animis relaxantur. Quòd autem idem mœſtitiam meam reprehendit,
idem iocum: magno argumento eſt, me in vtroque fuiſſe moderatum. Hæredita-
tes mihi négaſti venire. vtinam hoc tuum verum crimen eſſet: plures amici mei, &
neceſſarii viuerent. ſed quid iſtuc tibi venit in mentem? ego enim amplius HS ducen-
ties acceptum hæreditatibus retuli. quanquam in hoc genere fateor feliciorem eſſe te.
me nemo niſi amicus, fecit hæredem: vt cum illo commodo, ſiquod erat, animi quidã
59 dolor iungeretur: te is, quem nunquam vidiſti, L. Rubrius Caſſinas fecit hæredem. &
quidem vide, quàm te amarit is, qui, albus aterue fueris, ignorans fratris filium præ-
teriit, Q. Furii, honeſtiſſimi equitis R. ſuique amiciſſimi, quem palàm hæredem ſem-
per factitarat, ne nomen quidem perſcripſit: quem nunquam viderat, ac nunquam ſa-
lutauerat, fecit hæredem. Velim mihi dicas, niſi moleſtum eſt: L. Turſecius qua facie
fuerit, qua ſtatura, quo municipio, qua tribu. nihil ſcio, inquies, niſi quæ prædia habue-
rit. igitur fratrem exhæredans, te faciebat hæredem. in multas præterea pecunias alie-
niſſimorum hominum eiectis veris hæredibus, tanquam hæres eſſet, inuaſit. Quan-
quam hoc maximè admiratus ſum, mentionẽ te hæreditatum auſum eſſe facere, cùm
ipſe hæreditatem patris non adiſſes. Hæc vt colligeres homo amentiſſime, tot dies in
aliena villa declamaſti? quanquam tu quidem (vt tui familiariſſimi dictitant) vini ex-
60 halandi, non ingenii acuendi cauſa declamitas. & verò adhibes ioci cauſa magiſtrũ ſuf-
fragio tuo, & compotorum tuorum rhetorem: cui conceſſiſti, vt non in te, quæ vel-
let, diceret: ſed, in quem vellet, diceret. ſalſum omnino hominem: ſed materia faci-
lis, in te & in tuos dicere. Vide autem, inter te & auum tuum quid interſit. ille ſenſim
dicebat, quod cauſæ prodeſſet: tu curſim dicis aliena. At quanta merces rhetori data eſt?
Audite, audite Patres Conſcripti, & cognoſcite Reipub. vulnera: duo millia iugerûm
campi Leontini Sex. Clodio rhetori aſſignaſti, & quidem immunia, vt pro tanta
mercede nihil ſapere diſceres. Num etiam hoc homo audaciſſime ex Cæſaris com-
mentariis? ſed dicam alio loco de Leontino agro, & de Campano: quos iſte agros e-
reptos Reipub. turpiſſimis poſſeſſoribus inquinauit. Iam enim, quoniam crimini-
bus eius ſatis reſpondi, de ipſo emendatore & correctore noſtro quædam dicenda
61 ſunt. nec enim omnia effundam: vt ſi ſæpius decertandum ſit, vt erit, ſemper
nouus veniam. quam facultatem mihi multitudo iſtius vitiorum, peccatorúmque
largitur. Viſne igitur te inſpiciamus à puero? ſic opinor. à principio ordiamur. Te-
néſne memoria prætextatum te decoxiſſe? Patris, inquies, iſta culpa eſt. cõcedo. etenim
eſt pietatis plena defenſio. Illud tamen audaciæ tuæ, quòd ſediſti in quatuordecim or-
dinibus, cùm eſſet lege Roſcia decoctoribus certus locus cõſtitutus: quanuis quis for-
tunæ vitio, nõ ſuo decoxiſſet. Sumpſiſti virilem togam, quam ſtatim muliebrem ſtolã
reddidiſti. primò vulgare ſcortum: certa flagitii merces, nec ea parua: ſed citò Curio in-
teruenit, qui te à meretricio quæſtu abduxit, & tanquã ſtolam dediſſet, in matrimonio
ſtabili & certo locauit. nemo vnquã puer empt9 libidinis cauſa tã fuit in domini pote-

ſtate,quàm tu in Curionis.Quoties te pater eius domo ſua eiecit?quoties cuſtodes po-
ſuit,ne limen intrares?cùm tamen tu noctc ſocia,hortante libidine,cogente mercede, 62
per tegulas demitterere. quæ flagiria domus illa diutius ferre non potuit.ſciſne me de
rebus mihi notiſſimis dicere? Recordare tempus illud,cùm pater Curio mœrens iace-
bat in lecto,filius ſe ad pedes meos proſternens,lachrymãs te mihi commẽdabat, ora-
bat,vt te contra ſuum patrem, ſi ſeſtertium ſexagies peteret,defenderem.tãtùm enim
ſe pro te interceſſiſſe dicebat. Ipſe autem amore ardẽs,confirmabat, quòd deſiderium
tui diſſidii ferre non poſſet,ſe in exilium eſſe iturum.quo ego tempore tanta mala flo-
rentiſſimæ familiæ ſedaui,vel potius ſuſtuli:patri perſuaſi,vt æs alienum filii diſſolue-
ret, redimeret adoleſcentem, ſumma ſpe & animi & ingenii præditum, rei familiaris
facultatibus:eúmque à tua non modò familiaritate, ſed etiam congreſſione patrio iu-
re & poteſtate prohiberet . Hæc tu cùm per me acta meminiſſes : niſi illis, quos vide- 63
mus,gladiis confideres,maledictis me prouocare auſus eſſes? Sed iam ſtupra & flagitia
omittam.ſunt quædam,quæ honeſtè non poſſum dicere. tu autem eo liberior,quòd ea
in te admiſiſti , quæ à verecundo inimico audire non poſſes. Sed reliquum curſum vi-
dete : quem quidem celeriter perſtringam. ad hæc enim, quæ in ciuili bello, in maxi-
mis Reipub.miſeriis fecit,& ea,quæ quotidie facit,feſtinat animus.quæ peto vt,quan-
quam multò notiora vobis,quàm mihi ſunt: tamen,vt facitis, attentè audiatis. debet
enim talibus in rebus excitare animos non cognitio ſolùm rerum,ſed etiam recorda-
tio: tametſi incidamus oportet media,ne nimis ſerò ad extrema veniamus. Intimus
erat in Tribunatu Clodio. qui ſua erga me beneficia commemorat, eius omnium in- 64
cendiorum fax:cuius etiam domi quiddam iam tum molitus eſt:quid dicam,ipſe opti
mè intelligit. inde iter Alexandriam contra Senatus auctoritatem, cõtra religionem.
ſed habebat ducem Gabinium, quicum quiduis rectiſſimè facere poſſet. Qui tum in-
de reditus,aut qualis? prius in vltimam Galliã ex AEgypto, quàm domum. quæ autem
erat domus? ſuam enim quiſque domum tum obtinebat, neque erat vſquam tua. do-
mum dico?quid erat in terris,vbi in tuo pedem poneres,præter vnum Miſenum,quod
cum ſociis tanquam Siſaponem tenebas? Veniſti è Gallia ad Quæſturam petendam.
aude dicere,prius ad patrem tuum veniſſe,quàm ad me.acceperam enim iam antè Cæ-
ſaris literas,vt mihi ſatiſfieri paterer à te.itaque ne loqui quidem ſum te paſſus de gra-
tia. poſtea cultus ſum à te, tu à me obſeruatus in petitione Quæſturæ.quo quidem tẽ-
pore P.Clodium approbante populo Ro.in foro es conatus occidere. cúmque eam rẽ 65
tua ſponte conarere, non impulſu meo, tamen ita prædicabas te non exiſtimare, niſi
illum interfeciſſes,vnquam mihi pro tuis in me iniuriis ſatis eſſe facturum.in quo de-
miror,cur Milonem impulſu meo rem illam egiſſe dicas,cùm te vltrò mihi idem illud
deferentem nunquam ſim adhortatus.quanquam, ſi in eo perſeuerares, ad tuam glo-
riam rem illam referri malebam,quàm ad meam gratiam . Quæſtor es factus. deinde
continuò ſine S. C. ſine ſorte,ſine lege ad Cæſarem cucurriſti. id enim vnum in terris
egeſtatis, æris alieni, nequitiæ, perditis vitæ rationibus perfugium eſſe ducebas. ibi te
cùm & illius largitionibus, & tuis rapinis expleuiſſes (ſi hoc eſt explere, quod ſtatim
effundas) aduolas egens ad Tribunatum: vt in eo magiſtratu, ſi poſſes, viri tui ſimilis
eſſes. Accipite nunc quæſo non ea, quæ ipſe in ſe , atque in domeſticum dedecus im-
purè atque intemperanter , ſed quæ in nos , fortunáſque noſtras,id eſt, in vniuerſam 66
Rempub. impiè ac nefariè fecerit . ab huius enim ſcelere omnium malorum princi-
piũ natum reperietis. Nã cùm L. Lentulo,C. Marcello Coss. Calendis Ian. labantẽ,
& propè cadentem Remp.fulcire cuperetis,ipſíque C.Cæſari,ſi ſana mẽte eſſet,conſu-
lere velletis : tũ iſte venditũ atque mancipatum Tribunatũ conſiliis veſtris oppoſuit,
ceruicéſq; ſuas ei ſubiecit ſecuri,qua multi minoribus in peccatis occiderũt. In te autẽ
M. Antoni id decreuit Senatus,& quidẽ incolumis,nõdũ tot luminibus extinctis,quod
in hoſtẽ togatũ decerni eſt ſolitũ more maiorũ. & tu apud Patres Cõſcriptos cõtra me

dicere auſus es, cùm ab hoc ordine ego conſeruator eſſem, tu hoſtis Reipub. iudicatus?
commemoratio illius tui ſceleris intermiſſa eſt, non memoria deleta. Dum genus ho-
67 minum, dum populi R. nomen extabit (quod quidem erit, ſi per te licuerit, ſempiter-
num) tua illa peſtifera interceſſio nominabitur. Quid cupidè à Senatu, quid temerè fie-
bat, cùm tu vnus adoleſcens vniuerſum ordinem decernere de ſalute Reip. prohibui-
ſti, neque id ſemel, ſed ſæpius: neque tu tecum de Senatus auctoritate agi paſſus es?
Quid autem agebatur, niſi ne delere & euertere Remp. funditus velles, cùm te neque
principes ciuitatis rogando, neque maiores natu monendo, neque frequens Senatus a-
gendo, de vendita atque addicta ſententia mouere potuit? Tum illud multis rebus an-
tè tētatis, neceſſariò tibi vulnus inflictum, quod paucis ante te, quorum incolumis fuit
nemo. tum contra te dedit arma hic ordo Conſulibus, reliquiſque imperiis & poteſta-
tibus: quæ nō effugiſſes, niſi te ad arma Cæſaris contuliſſes. Tu, tu, inquam, M. Antoni
68 princeps C. Cæſari omnia perturbare cupienti cauſam belli contra patriam inferendi
dediſti. quid enim aliud ille dicebat, quàm cauſam dementiſſimi ſui conſilii & facti
afferebat, niſi quòd interceſſio neglecta, ius tribunitium ſublatum, circunſcriptus eſ-
ſet Antonius? omitto, quàm hæc falſa, quàm leuia, præſertim cùm omnino nulla cau-
ſa iuſta cuiquam eſſe poſſit contra patriam arma capiendi: ſed nihil de Cæſare: tibi cer-
tè confitendum eſt, cauſam pernicioſiſſimi belli in perſona tua conſtitiſſe. O' mi-
ſerum te, ſi intelligis: miſeriorem, ſi non intelligis hoc literis mandari, hoc memo-
riæ prodi, huius rei ne poſteritatem quidem omnium ſeculorum vnquam immemo-
rem fore, Conſules ex Italia expulſos, cúmque his Cn. Pompeium, qui imperii po-
puli R. decus ac lumen fuit: omnes Conſulares, qui per valetudinem exequi cla-
dem illam, fugámque potuiſſent, Prætores, Prætorios, Tribunos pleb. magnam
partem Senatus, omnem ſobolem iuuentutis, vnóque verbo Remp. expulſam at-
69 que exterminatam ſuis ſedibus. Vt igitur in ſeminibus eſt cauſa arborum & ſtir-
pium, ſic huius luctuoſiſſimi belli ſemen tu fuiſti. Doletis tres exercitus populi Rom.
interfectos: interfecit Antonius. deſideratis clariſſimos ciues: eos quoque eripuit vo-
bis Antonius. auctoritas huius ordinis afflicta eſt: afflixit Antonius. omnia denique,
quæ poſtea vidimus (quid autem mali non vidimus?) ſi rectè ratiocinabimur, vni acce-
pta referemus Antonio. vt Helena Troianis, ſic iſte huic Reip. cauſa belli, cauſa peſtis
atque exitii fuit. Reliquæ partes Tribunatus principio ſimiles. omnia perfecit, quæ Se-
natus, ſalua Rep. ne fieri poſſent, perfecerat. Cuius tamen ſcelus in ſcelere cognoſcite.
Reſtituebat multos calamitoſos. in his patrui nulla mentio. ſi ſeuerus, cur non in o-
mnes? ſi miſericors, cur non in ſuos? ſed omitto cæteros. Licinium Lenticulam de a-
70 lea condemnatum colluſorem ſuum reſtituit: quaſi verò ludere cum condemnato nō
liceret: ſed vt quod in alea perdiderat, beneficio legis diſſolueret. Quam attuliſti ratio-
nem populo R. cur eum reſtitui oporteret? abſentem credo in reos relatum, rem indi-
cta cauſa iudicatam, nullum fuiſſe de alea lege iudicium, vi oppreſſum & armis: poſtre-
mò, quod de patruo tuo dicebatur, pecunia iudicium eſſe corruptum. nihil horum. At
vir bonus, & Repub. dignus. Nihil id quidem ad rem. & ego tamē, quoniam condem-
natum eſſe pro nihilo eſt: ſi ita eſſet, ignoſcerem: hominem omnium nequiſſimum,
qui non dubitaret vel in foro alea ludere, lege, quæ eſt de alea, cōdemnatum, qui in in-
tegrū reſtituit, is non apertiſſimè ſtudiū ſuum ipſe profitetur? In eodem verò Tribuna
tu, cùm Cæſar in Hiſpaniā proficiſcens, huic conculcandā Italiā tradidiſſet, quæ fuit e-
ius peregrinatio itinerum? luſtratio municipiorum? Scio me in rebus celebratiſſimis
71 omnium ſermone verſari, eáque, quæ dico, dicturúſque ſum, notiora omnibus eſſe, qui
in Italia tum fuere, quàm mihi, qui non fui. notabo tamē ſingulas res: etſi nullo modo
poterit oratio mea ſatiſfacere veſtræ ſcientiæ. etenim quod vnquā in terris tātum flagi-
tiū extitiſſe auditum eſt? tātam turpitudinē? tantū dedecus? vehebatur in eſſedo Tribu-
nus pleb. lictores laureati antecedebant: inter quos aperta lectica mima portabatur:

ppp.iiii.

quam ex oppidis municipales homines honeſti obuiam neceſſariò prodeuntes, non
noto illo & mimico nomine,ſed Volumniam conſalutabant. ſequebantur rheda cum
lenonibus comites nequiſſimi: reiecta mater amicam impuri filii tanquã nurum ſe-
quebatur. O' miſeræ mulieris fœcunditatem calamitoſam. horum flagitiorum iſte ve-
ſtigiis omnia municipia, præfecturas, colonias, totam denique Italiam impreſſit. Re-
liquorum factorum eius P.C. difficilis eſt ſanè reprehenſio & lubrica. verſatus in bello 72
eſt: ſaturauit ſe ſanguine diſſimillimorũ ſui ciuium. fuit felix, ſi poteſt vlla eſſe in ſce-
lere felicitas. Sed quoniam veteranis cautum eſſe volumus, quanquam diſſimilis eſt
militum cauſa, & tua, illi ſecuti ſunt, tu quæſiſti ducem: tamen, ne apud illos me in in-
uidiam voces, nihil de belli genere dicam. Victor è Theſſalia Brunduſium cum legio-
nibus reuertiſti: ibi me non occidiſti. magnum beneficium. potuiſſe enim fateor.
quanquam nemo erat eorum, qui tum tecum fuerunt, qui mihi non cenſeret parci o-
portere. tanta enim eſt charitas patriæ, vt veſtris etiam legionibus ſanctus eſſem, quòd
eam à me ſeruatam eſſe meminiſſent. ſed fac id te dediſſe mihi, quod nõ ademiſti: mé-
que à te habere vitam, quia à te non ſit erepta: licuítne mihi per tuas contumelias hoc
tuũ beneficiũ ſic tueri, vt tuebar: præſertim cùm te hæc auditurũ videres? Veniſti Brũ-
duſium, in ſinum quidem & in complexum tuæ mimulæ. Quid eſt? num mentior? 73
quàm miſerum eſt id negare non poſſe, quod ſit turpiſſimum confiteri. ſi te munici-
piorum non pudebat, ne veterani quidem exercitus? quis enim miles fuit, qui Brundu-
ſii illam non viderit? quis, qui neſcierit veniſſe eam tibi tot dierum viam gratulatum?
quis, qui non indoluerit tam ſerò ſe, quem ſecutus eſſet, cognoſcere? Italiæ rurſus per-
curſatio eadem comite mima: in oppida militum crudelis & miſera deductio: in vrbe
auri, argenti, maximéque vini fœda direptio. acceſſit, vt Cæſare ignaro, cùm ille eſſet
Alexandriæ, beneficio amicorum Magiſter equitum conſtitueretur. tum exiſtimauit
ſe ſuo iure cum Hippia viuere, & equos vectigales Sergio mimo tradere. Quid ego i-
ſtius decreta, quid rapinas, quid hæreditatum poſſeſſiones datas, quid ereptas proferam?
cogebat egeſtas: quò ſe verteret non habebat: nondum ei tanta à L. Rubrio, non à L.
Turſecio hæreditas venerat: nondum in Cn. Pompeii locum, multorúmque aliorum, 74
qui aberant, repentinus hæres ſucceſſerat: erat ei viuendum latronum ritu: vt tantum
haberet, quantum rapere potuiſſet. Sed hæc, quæ robuſtioris improbitatis ſunt, omit-
tamus: loquamur potius de nequiſſimo genere leuitatis. Tu iſtis faucibus, iſtis lateri-
bus, iſta gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini in Hippiæ nuptiis exhauſe-
ras, vt tibi neceſſe eſſet in populi Ro. conſpectu vomere poſtridie. O' rem non modò
viſu fœdam, ſed etiam auditu. ſi inter cœnam, in tuis immanibus illis poculis hoc tibi
accidiſſet, quis non turpe duceret? in cœtu verò populi Ro. negotium publicum gerẽs,
Magiſter equitum, cui ructare turpe eſſet, is vomens fruſtis eſculentis vinum redolen-
tibus gremium ſuum, & totum tribunal impleuit. Sed hoc ipſe fatetur eſſe in ſuis ſor-
dibus. veniamus ad ſplendida. Cæſar Alexandria ſe recepit felix, vt ſibi quidẽ videba-
tur. mea autem ſententia niſi qui Reip. ſit felix, felix eſſe nemo poteſt. haſta poſita pro 75
æde Iouis Statoris, bona (miſerum me. conſumptis enim lachrymis, tamen infixus a-
nimo hæret dolor) bona, inquam, Cn. Pompeii Magni voci acerbiſſimæ ſubiecta præ-
conis. vna in illa re ſeruitutis oblita ciuitas ingemuit, ſeruientibúſque animis gemi-
tus tamen populi R. liber fuit. expectantibus omnibus, quiſnã eſſet tam impius, tam
demens, tam diis hominibúſque hoſtis, qui ad illud ſcelus ſectionis auderet accedere,
inuentus eſt nemo, præter Antonium: præſertim cùm tot eſſent circa haſtam illam,
qui alia omnia auderent. vnus inuentus eſt, qui id auderet, quod omniũ fugiſſet, & re-
formidaſſet audacia. Tantus igitur te ſtupor oppreſſit, vel, vt verius dicam, tantus fu-
ror, vt primùm, cùm ſector ſis iſto loco natus, deinde cùm Pompeii ſector, non te exe-
crandum populi R. nõ deteſtabilem, non omnes tibi deos, omnes homines & eſſe ini-
micos & futuros ſcias? At quàm inſolenter ſtatim heluo inuaſit in eius viri fortunas,

76 cuius virtute terribilior erat populus Rom. exteris gentibus, iuſtitia charior? In eius
igitur copias cùm ſe ſubitò ingurgitauiſſet, exultabat gaudio perſona de mimo, modò
egens, repentè diues. ſed, vt eſt apud poëtam neſcio quem, Malè parta, malè dilabun-
tur: incredibile ac ſimile portenti eſt, quonam modo illa tam multa, quàm paucis nō
dico menſibus, ſed diebus effuderit. maximus vini numerus fuit, permagnum optimi
pondus argenti, pretioſa veſtis, multa & lauta ſupellex, & magnifica multis locis, non
illa quidem luxurioſi hominis, ſed tamen abundantis. horum paucis diebus nihil erat.
Quæ Charybdis tam vorax? Charybdin dico? quæ ſi fuit, fuit animal vnum: Oceanus
mediuſfidius vix videtur tot res, tam diſſipatas, tam diſtantibus in locis poſitas, tam ci-
tò abſorbere potuiſſe. nihil erat clauſum, nihil obſignatum, nihil ſcriptū: apothecæ
77 totæ nequiſſimis hominibus condonabantur: alia mimi rapiebant, alia mimæ: do-
mus erat aleatoribus referta, plena ebriorum: totos dies potabatur, atque id locis plu-
ribus: ſuggerebantur etiam ſæpe (non enim ſemper iſte felix) damna aleatoria: conchi-
liatis Cn. Pompeii periſtromatis ſeruorum in cellis lectos ſtratos videres. Quamobrē
deſinite mirari hæc tam celeriter eſſe cōſumpta. non modò vnius patrimoniū, quan-
uis amplum, vt illud fuit, ſed vrbes & regna celeriter tanta nequitia deuorare potuiſ-
ſet. at eiuſdem ædes etiam & hortos. O audaciam immanem! tu ingredi illam domum
auſus es? tu illud ſanctiſſimum limen intrare? tu illarum ædium diis penatibus os im-
portuniſſimum oſtendere? quam domum aliquandiu nemo aſpicere poterat, nemo
ſine lachrymis prætetire, hac te in domo tam diu diuerſari non pudet? in qua quan-
uis nihil ſapias, tamen nihil tibi poteſt eſſe iucundum. An tu illa veſtibula, roſtra, ſpo-
78 lia cùm aſpexiſti, domum tuam te introire putas? fieri non poteſt. quanuis enim ſine
mente, ſine ſenſu ſis, vt es: tamen & te, & tua, & tuos noſti. Nec verò te vnquam neque
vigilantem, neque in ſomnis credo mente poſſe conſiſtere. neceſſe eſt, quanuis ſis, vt
es, violentus & furens, cùm tibi obiecta ſit ſpecies ſingularis viri, perterritum te de
ſomno excitari, furere etiam ſæpe vigilantem. Me quidem miſeret parietum ipſorum
atque tectorum. quid enim vnquam domus illa viderat, niſi pudicum, niſi ex optimo
more & ſanctiſſima diſciplina? fuit enim ille vir P. C. ſicut ſcitis, cùm foris clarus, tū
domi admirandus: neque rebus externis magis laudandus, quàm inſtitutis domeſticis.
huius in ſedibus pro cubiculis ſtabula, pro tricliniis popinæ ſunt: etſi iam negat. noli-
te, nolite quærere: frugi factus eſt. illam ſuam ſuas res ſibi habere iuſſit: ex duodecim
tabulis cauſam addidit: exegit. quàm porrò ſpectatus ciuis, quàm probatus, cuius ex
79 omni vita nihil eſt honeſtius, quàm quod cum mima fecit diuortium? At quàm cre-
brò vſurpat & Conſul & Antonius? hoc eſt dicere, & Conſul, & impudiciſſimus: &
Conſul, & homo nequiſſimus. quid enim eſt aliud Antonius? nam ſi dignitas ſignifi-
caretur in nomine, dixiſſet aliquando credo auus tuus, & Conſul, & Antonius. nun-
quam dixit. dixiſſet etiam collega meus, patruus tuus. niſi tu ſolus es Antonius. Sed
omitto ea peccata, quæ non ſunt earum partium propria, quibus tu Remp. vexauiſti: ad
ipſas tuas partes redeo, id eſt ad ciuile bellum, quod natum, conflatum, ſuſceptū opera
tua eſt. cur ei bello tum propter timiditatem tuam & propter libidines defuiſti? guſta-
ras ciuilem ſanguinem, vel potius exorbueras: fueras in acie Pharſalica anteſignanus:
L. Domitium, nobiliſſimum & clariſſimum virum, occideras: multos, qui de prælio ef-
80 fugerant, quos Cæſar, vt nonnullos fortaſſe ſeruaſſet, crudeliſſime perſecutus trucida-
ras. quibus rebus tantis, talibus geſtis, quid fuit cauſæ cur in Africam Cæſarem non ſe-
querere, cùm præſertim belli pars tanta reſtaret? itaque quem locum apud ipſum Cæ-
ſarem poſt eius ex Africa reditum obtinuiſti? quo numero fuiſti? cuius tu imperatoris
Quæſtor fueras, Dictatoris magiſter equitū, belli princeps, crudelitatis auctor, prædæ
ſocius, teſtamenti, vt ipſe dicebat, filius, appellatus es de pecunia, quam pro domo, pro
hortis, pro ſectione debebas. Primò reſpondiſti planè ferociter: &, ne omnia videar
contra te, propemodum æqua & iuſta dicebas. A me C. Cæſar pecuniam? cur potius,

quàm ego ab illo? an ille ſine me vicit? At ne potuit quidem. ego ad illum belli ciuilis cauſam attuli: ego leges pernicioſas rogaui: ego arma contra Conſules, imperatoréſque populi Ro. contra Senatum populúmque Ro. contra deos patrios, aráſque & focos, contra patriam tuli. num ſibi ſoli vicit? quorum facinus commune, cur nó ſit eorum præda communis? tu poſtulabas. ſed quid ad rem? plus ille poterat. Itaque excuſſis tuis vocibus, & ad te, & ad prædas tuas milites miſit: cùm repentè à te præclara illa tabula prolata, qui riſus hominum de te erat? tantam eſſe tabulá, tam varias, tam multas poſſeſſiones: ex quibus, præter partem Miſeni, nihil erat, quod is, qui auctionaretur, poſſet ſuum dicere. auctionis verò miſerabilis aſpectus: veſtis Pompeii non multa, eáque maculoſa, eiuſdem quædam argentea vaſa colliſa, ſordidata mancipia: vt doleremus quicquam eſſe ex illis reliquiis, quod videre poſſemus. hanc tamen auctionem hæredes L. Rubrii decreto Cæſaris prohibuerunt. hærebat nebulo: quò ſe verteret, nó habebat. quippe in his ipſis temporibus domi Cæſaris percuſſor ab iſto miſſus, depreheſus dicebatur eſſe cum ſica. de quo Cæſar in Senatu, apertè in te inuehens, queſtus eſt. Proficiſcitur in Hiſpaniam Cæſar, paucis tibi ad ſoluédum propter inopiam tuam prorogatis diebus. ne tum quidem ſequeris. tam bonus gladiator rudem tam citò accepiſti? Hunc igitur quiſquam, qui in ſuis partibus, id eſt, in ſuis fortunis tam timidus fuerit, pertimeſcat? profectus eſt tandem aliquando in Hiſpaniam, ſed tutò, vt ait, peruenire non potuit. quonam modo igitur Dolabella peruenit? aut non ſuſcipienda fuit iſta cauſa Antoni, aut cùm ſuſcepiſſes, defendenda vſque ad extremum. Ter depugnauit Cæſar cum ciuibus, in Theſſalia, Africa, Hiſpania. omnibus affuit his pugnis Dolabella: Hiſpanienſi etiam vulnus accepit. ſi de meo iudicio quæris, nollem: ſed tamen conſilium à primo reprehendendum, laudanda conſtantia. tu verò quid cenſes? Cn. Pompeii liberi primùm patriam repetebant. eſto, fuerit hæc cauſa communis. repetebant præterea deos penates patrios, aras, focos, larem ſuum familiarem, in quæ tu inuaſeras. hæc cùm repeterent armis ii, quorum erant legibus: etſi in rebus iniquiſſimis quid poteſt eſſe æqui? tamen erat æquiſſimum contra Cn. Pompeii liberos, Cn. Pompeii pugnare ſectorem. An, tu Narbone in menſas hoſpitum cùm vomeres, Dolabella pro te in Hiſpania dimicaret? Qui verò Narbone reditus? & tamen quærebat, cur ego ex ipſo curſu tam ſubito reuertiſſem. Expoſui nuper P.C. cauſam reditus mei. volui, ſi poſſem, etiam ante Calendas Ian. prodeſſe Reipub. nam quod quærebas, quomodo rediſſem: primùm luce, non tenebris: deinde cum calceis & toga, nullis nec gallicis, nec lacerna. At etiam aſpicis me, & quidem, vt videris iratus. ne tu iam mecum in gratiam redeas, ſi ſcias, quàm me pudeat nequitiæ tuæ, cuius te ipſum non pudet. ex omnibus omnium flagitiis nullum turpius vidi, nullum audiui. qui Magiſter equitum fuiſſe tibi viderere, in proximum annum Cóſulatum peteres, vel potius rogares, is per municipia, coloniáſque Galliæ, à qua cùm Conſulatus noſter petebatur, non rogabatur, petere Conſulatum ſolebamus, cum gallicis & lacerna cucurriſti. At videte leuitatem. cùm hora diei decima ferè ad ſaxa Rubra veniſſet, delituit in quadam cauponula, atque ibi ſe occultans perpotauit ad veſperum. inde ciſio celeriter ad vrbem aduectus, domum venit capite inuoluto. ianitor, quis tu? à Marco tabellarius. Confeſtim ad eá, cuius cauſa venerat, deducitur, eíque epiſtolam tradidit. quam cùm illa legeret flens (erat enim amatoriè ſcripta. caput autem literarum, ſibi cum illa mima poſthac nihil futurum, omnem ſe amorem abiecíſſe illinc, atque in hanc tranſfudiſſe) cùm mulier fleret vberius, homo miſericors ferre non potuit, caput aperuit, in collum inuaſit. O' hominem nequam (quid enim aliud dicam? magis propriè nihil poſſum dicere) ergo vt te catamitum, neque opinato cùm oſtendiſſes, præter ſpem mulier aſpiceret: iccirco vrbem terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbaſti? & domi quidem cauſam amoris habuit, foris etiam turpiorem, ne L. Plancus prædes ſuos venderet. productus autem in cócionem à Tribuno pl. cùm reſpondiſſes, te rei tuæ cauſa

veniſſe,populum etiam dicacem in te reddidiſti.Sed nimis multa de nugis. ad maiora
veniamus. Cæſari ex Hiſpania redeũti obuiam longiſſimè proceſſiſti : celeriter iſti &
rediſti,vt cognoſceret te ſi minus fortem, attamen ſtrenuum. factus es ei rurſus neſcio
quo modo familiaris. habebat hoc omnino Cæſar, quem planè perditum ære alieno,
egentémque,ſi eũdem nequam hominem, audacémque cognouerat, hunc in familia-
ritatem libentiſſimè recipiebat. His igitur rebus præclarè commendatus, iuſſus eſt re-
nuntiari Conſul, & quidem cum ipſo. Nihil queror de Dolabella,qui tum eſt impulſus,
inductus,eluſus. qua in re quanta fuerit vtriuſque veſtrûm perfidia in Dolabellam,quis
86 ignorat?ille induxit,vt peteret: promiſſum & receptum interuertit,ad ſéque tranſtulit.
tu eius perfidiæ voluntatem tuam aſcripſiſti,veniunt Calendæ Ian. cogimur in Senatũ:
inuectus eſt copioſius multò in iſtũ, & paratius Dolabella,quàm nunc ego. hic autem
iratus quæ dixit dii boni! cùm primùm Cæſar oſtendiſſet,ſe prius,quàm proficiſceretur,
Dolabellam Conſulem eſſe iuſſurum:quem negant Regem,qui & faceret ſemper eiuſ-
modi aliquid & diceret.Sed cùm Cæſar ita dixiſſet,tum hic bonus Augur eo ſe ſacerdo-
tio præditum eſſe dixit,vt comitia auſpiciis vel impedire,vel vitiare poſſet ; ídque ſe fa-
cturum eſſe aſſeuerauit. in quo primùm incredibilẽ ſtupiditatem hominis cognoſcite.
quid enim?iſtuc, quod te ſacerdotii iure facere poſſe dixiſti,ſi Augur non eſſes,& Cõſul
87 eſſes,minus facere potuiſſes?Vide ne etiã facilius. uos enim nũtiationẽ ſolùm habemus,
Cõſules & reliqui magiſtratus etiã ſpectionẽ. Eſto hoc imperite (nec enim ab homine
nunquam ſobrio poſtulanda prudentia) ſed videte impudentiam. multis antè menſi-
bus in Senatu dixit, ſe Dolabellæ comitia aut prohibiturum auſpiciis, aut id facturum
eſſe,quod fecit. Quiſquámne diuinare poteſt, quid vitii in auſpiciis futurum ſit,niſi qui
de cælo ſeruare conſtituit? quod neque licet comitiis per leges : &,ſiquis ſeruauit,non
habitis comitiis,ſed prius, quàm habeantur,debet nuntiare. verùm implicata inſcitia,
impudentia eſt : ſi nec ſcit,quod Augurem : nec facit,quod pudentem decet. Atque ex
illo die recordamini eius vſque ad Idus Mart.Conſulatum.quis vnquam apparitor tam
humilis,tam abiectus? nihil ipſe poterat : omnia rogabat: caput in aduerſam lecticam
inſerens,beneficia,quæ venderet,à collega petebat. Ecce Dolabellæ comitiorum dies,
ſortitio prærogatiuæ:quieſcit.renuntiatur:tacet.prima claſſis vocatur, renũtiatur:dein-
88 de,vt aſſolet,ſuffragia.tum ſecunda claſſis: quæ omnia citius ſunt facta,quàm dixi.con-
fecto negotio bonus Augur(Lælium diceres) Alio die,inquit.O impudentiam ſingula-
rem.quid videras?quid ſenſeras? quid audieras? nec enim te de cælo ſeruaſſe dixiſti,ne-
que hodie dicis. id igitur obuenit vitium,quod tu iam Calendis Ian. futurum eſſe præ-
uideras,& tanto antè prædixeras. ergo hercule magna,vt ſpero,tua potius, quàm Reip.
calamitate ementitus es auſpicia : obſtrinxiſti populum R. religione : Augur Auguri,
Conſul Conſuli nuntiauiſti. nolo plura, ne acta Dolabellæ videar conuellere,quæ ne-
ceſſe eſt aliquando ad noſtrum collegium deferantur.Sed arrogantiam hominis,inſo
lentiámque cognoſcite.quandiu tu voles,vitioſus Conſul Dolabella:rurſus,cùm voles,
ſaluis auſpiciis creatus. ſi nihil eſt,cùm Augur his verbis nuntiat,quibus nuntiaſti:con-
fitere te,cùm,Alio die,dixeris,ſobrium non fuiſſe.ſin eſt aliqua vis in iſtis verbis:ea quæ
89 ſit,Augur à collega requiro.Sed ne fortè ex multis rebus geſtis, M. Antonii rem vnam
pulcherrimam tranſiliat oratio,ad Lupercalia veniamus.Non diſſimulat P. C. apparet
eſſe commotum,ſudat,pallet : quidlibet,modò ne nauſeet,faciat : quod in porticu Mi-
nutia fecit.Quæ poteſt eſſe turpitudinis tantæ defenſio?cupio audire: vt videã, vbi rhe-
toris tãta merces,vbi campus Leontinus appareat. Sedebat in roſtris collega tuus,ami-
ctus toga purpurea,in ſella aurea,coronatus.aſcendis:accedis ad ſellam: ita eras Luper-
cus,vt te eſſe Conſulem meminiſſe deberes.diadema oſtẽdis. gemitus toto foro.Vnde
diadema? non enim abiectum ſuſtuleras,ſed attuleras domo meditatum & cogitatum
ſcelus.Tu diadema imponebas cum plangore populi, ille cum plauſu reiiciebat. tu er-
90 go vnus ſceleratè inuentus es, qui, cùm auctor regni eſſes, eum, quem collegam regni

habebas,dominum habere velles:& idem tentares,quid populus R.ferre & pati poſſet.
at etiam miſericordiam captabas:ſupplex te ad pedes abiiciebas:quid petēs? vt ſeruires?
tibi vni peteres,qui ita à puero vixeras,vt omnia paterere, vt facilè ſeruires:à nobis po-
pulóque R. mandatum id certè non habebas. O præclarã illam eloquẽtiam tuam,cùm
es nudus concionatus.quid hoc turpius?quid fœdius? quid ſuppliciis omnibus dignius?
num expectas,dum te ſtimulis fodiã? hæc te,ſi vllam partem habes ſenſus,lacerat,hæc
cruentat oratio.Vereor,ne imminuam ſummorum virorũ gloriam: dicam tamen do-
lore commotus. nónne indignũ eſt viuere eum, qui impoſuerit diadema,cùm omnes
fateantur iure interfectum eſſe,qui abiecerit? at etiam aſcribi iuſſit in faſtis ad Luperca-
lia,C. Cæſari Dictatori perpetuò M. Antonium Conſulem populi iuſſu regnum detu-
liſſe,Cæſarem vti noluiſſe. Iam iam minimè miror te otium perturbare,non modò vr- »
bem odiſſe,ſed etiam lucem,cum perditiſſimis latronibus non ſolùm de die,ſed etiam
in diem viuere. vbi enim tu in pace conſiſtes? qui locus tibi in legibus & in iudiciis eſſe
poteſt,quæ tu,quantum in te fuit,dominatu regio ſuſtuliſti? Ideóne L. Tarquinius exa-
ctus,Sp.Caſſius,Sp. Melius,M.Manlius necati,vt multis pòſt ſeculis à M.Antonio,quod
fas non eſt, Rex Romæ cõſtitueretur? Sed ad auſpicia redeamus. De quibus rebus Idib.
Mart.fuit in Senatu Cæſar acturus,quæro tum tu quid egiſſes?audiebam quidem te pa-
ratum veniſſe,quòd me de emẽritis auſpiciis,quibus tamen parere neceſſe erat,putares
eſſe dicturum.ſuſtulit illum diem fortuna populi R.num etiam tuum de auſpiciis iudi
cium interitus Cæſaris ſuſtulit?ſed incidi in id tempus, quod iis de rebus,in quas ingreſ-
ſa erat oratio,prætereundum non ſit.quæ tua fuga? quæ formido illo die? quæ propter »
conſcientiam ſcelerum deſperatio vitæ,cùm ex illa fuga beneficio eorum, qui te, ſi ſa-
nus eſſes,ſaluum eſſe voluerunt,clàm te domum recepiſti?O mea fruſtrà ſemper veriſ-
ſima auguria rerum futurarũ. dicebam illis in Capitolio liberatoribus noſtris,cùm me
ad te ire vellent,vt ad defendendam Remp. te adhortarer : quoad metueres, omnia te
promiſſurum:ſimul ac timere deſiſſes,ſimilem te futurum tui. itaque cùm cæteri Cõſu-
lares irent,redirent,in ſententia manſi: neque te illo die,neque poſtero vidi,neque vllã
ſocietatem optimis ciuibus cum importuniſſimo hoſte fœdere vllo confirmari poſſe
credidi. poſt diem tertium veni in ædem Telluris,& quidem inuitus,cùm omnes aditus
armati obſiderent.Qui tibi ille dies M.Antoni fuit? quãquam mihi ſubitò inimicus ex-
titiſti:tamẽ me tui miſeret,quod tibi inuideris.Qui tu vir,dii immortales,& quãtus fuiſ-
ſes,ſi illius diei mentẽ ſeruare potuiſſes?pacem haberemus,quæ erat facta per obſidem
puerũ nobilem M.Antonii filiũ,M. Bambalionis nepotem.quãquam te bonum timor »
faciebat,non diuturni magiſter officii:improbũ fecit ea,quæ,dum timor abeſt,à te non
diſcedit audacia.etſi tum, cùm optimũ te putabãt, me quidẽ diſſentiente,funeri tyran-
ni illius ſceleratiſſimi præfuiſti. tua illa pulchra laudatio, tua miſeratio, tua cohortatio.
tu,tu illas faces incendiſti,& eas,quibus ſemiuſtulatus ille eſt:& eas,quibus incẽſa L.Bel-
lieni domus deflagrauit. tu illos impetus perditorũ hominũ, & ex maxima parte ſeruo-
rum,quos nos vi, manúque repulimus, in noſtras domos immiſiſti. idem tamen quaſi
fuligine abſterſa,reliquis diebus in Capitolio præclara S.C.feciſti,ne qua poſt Idus Mart.
immunitatis tabula, néue cuiuſquam beneficii figeretur. meminiſti ipſe, de exulibus:
ſcis, de immunitate quid dixeris. optimũ verò, quod Dictaturæ nomen in perpetuum »
de Rep. ſuſtuliſti. quo quidem facto tantùm te cæpiſſe odium regni videbatur, vt eius
omnem propter proximum Dictatorem tolleres metum. conſtituta Reſp. videbatur
aliis,mihi verò nullo modo,qui omnia te gubernante naufragia metuebam. Num igi-
tur me fefellit?aut num diutius ſui potuit eſſe diſſimilis? inſpectantibus vobis toto Capi
tolio tabulæ figebantur : neque ſolùm ſingulis veniebant immunitates,ſed etiã populis
vniuerſis : ciuitas non tum ſigillatim, ſed prouinciis totis dabatur. Itaque ſi hæc manẽt,
quæ ſtãte Rep. manere non poſſunt:prouincias vniuerſas P.C.perdidiſtis,neque vecti-
galia ſolùm,ſed etiã imperiũ populi R. huius domeſticis nundinis diminutũ eſt.Vbi eſt

ſepties millies ſeſtertiû? quod in tabulis, quæ ſunr ad Opis, patebat: funeſtæ illius qui-
dem pecuniæ, ſed ramen, ſi iis, quorum erat, non redderetur, quæ nos à rribucis poſſet
95 vindicare. Tu autem ſeſtertium quadringenties, quod Idibus Marr. debuiſti, quonam
modo ante Calendas April. debere deſiiſti? quid ego de commenrariis infinitis, quid de
innumerabilibus chirographis loquar? ſunr ea quidem innumerabilia, quæ à diuerſis
emebanrur non inſciente te: ſed vnum egregium de Rege Deioraro populi R. ami-
ciſſimo decretum in Capitolio fixum: quo propoſiro, nemo erar, qui in ipſo dolore ri-
ſum poſſet continere. quis enim cuiquam inimicior, quàm Deioraro Cæſar? æquè, at-
que huic ordini, vt equeſtri, vt Maſſilienſibus, vt omnibus, quibus Remp. populi R.
charam eſſe ſentiebat. is igitur, à quo viuo nec præſens, nec abſens quicquam æqui,
boni impetrauit, apud mortuum factus eſt gratioſus. compellerat hoſpitem præſens:
computarat: pecuniam imperarat: in eius tetrarchiam ex Græcis comitibus ſuis col-
96 locarat: Armeniam abſtulerat à Senatu datam. hæc viuus eripuit, reddidit mortuus. at
quibus verbis? modò æquum ſibi videri, modò nõ iniquum. mira verborum cõplexio.
at ille nunquam (ſemper enim abſenti affui Deioraro) quicquam ſibi, quod nos pro
illo poſtularemus, æquum dixit videri. Syngrapha HS centies per Legatos, viros bo-
nos, ſed timidos & imperitos, ſine Sexti, ſine reliquorum hoſpitum Regis ſententia,
facta in Gynecæo: quo in loco plurimæ res veniere, & veneunt. qua ex ſyngrapha quid
ſis acturus, meditere cenſeo. Rex enim ipſe ſua ſponte nullis commentariis Cæſaris, ſi-
mul atque audiuit eius interitum, ſuo marte res ſuas recuperauit. ſciebat homo ſapiẽs
ius ſemper hoc fuiſſe, vt, quæ tyranni eripuiſſent, ea tyrãnis interfectis ii, quibus erepta
eſſent, recuperarent. Nemo igitur iureconſultus, ne iſte quidem, qui tibi vni eſt iure-
conſultus, per quem hæc agis, ex iſta ſyngrapha deberi dicit pro iis rebus, quæ erãt an-
te ſyngrapham recuperatæ. non enim à te emit, ſed prius, quàm tu ſuum ſibi vende-
97 res, ipſe poſſedit. Ille vir fuit: nos quidem contemnendi, qui auctorem odimus, acta
defendimus. Quid ego de commentariis infinitis, quid de innumerabilibus chirogra-
phis loquar? quorum etiam imitatores ſunt, qui ea, tanquam gladiatorum libellos, pa-
làm venditent. Itaque tanti acerui nummorum apud iſtum conſtruuntur, vt iam ap-
pendantur, non numerentur pecuniæ. At quàm cæca auaritia eſt? nuper fixa tabula
eſt, qua ciuitates locupletiſſimæ Cretenſium liberantur: ſtatuitúrque, ne poſt M. Bru-
tum Proconſulem ſit Creta prouincia. tu mentis es compos? tu non conſtringendus?
an Cæſaris decreto Creta poſt M. Bruti deceſſum potuit liberari, cùm Creta nihil ad
Brutum Cæſare viuo pertineret? at huius venditione decreti (ne nihil actum putetis)
prouinciam Cretam perdidiſtis. omnino nemo vllius rei fuit emptor, cui deſuerit hic
98 venditor. Et de exulibus legem, quam fixiſti, Cæſar tulit? nullius inſector calamitatẽ:
tantùm queror, primùm eorum reditus inquinatos, quorum cauſam diſſimilem Cæ-
ſar iudicauerit: deinde neſcio cur reliquis idem non tribuas. neque enim plus quàm
tres, aut quatuor reliqui ſunt, qui ſimili in calamitate fuerint. cur tua miſericordia ſi-
mili non fruuntur? cur eos habes in loco patrui? de quo ferre, cùm de reliquis ferres,
noluiſti: quem etiam ad Cenſuram petendam impuliſti, eámque petitionem compa-
raſti, quæ & riſus hominum, & querelas moueret. cur autem ea comitia non habuiſti?
an quia Tribunus pl. fulmen ſiniſtrum nũtiabat? tua quid intereſt? nulla auſpicia ſunt
tuorum, cùm ſis religioſus. quid? eundem in Septemuiratu nónne deſtituiſti? inter-
uenit enim. quem metuiſti? credo, ne ſaluo capite negare non poſſes. omnibus eum
contumeliis oneraſti, quem patris loco, ſi in te vlla pietas eſſet, colere debebas. filiam
99 eius, ſororem tuam eieciſti, alia conditione quæſita, & antè perſpecta. non eſt ſatis:
probri inſimulaſti pudiciſſimam fœminam. quid eſt, quod addi poſſit? contentus eo
non fuiſti. frequentiſſimo Senatu Calendis Ian. ſedente patruo, hanc tibi eſſe cum Do-
labella odii cauſam auſus es dicere, quòd ab eo ſorori & vxori tuæ ſtuprum oblatum eſ-
ſe comperiſſes. quis interpretari poteſt, impudentiórne, qui in Senatu: an improbior,

qui in Dolabellam: an impurior, qui patre audiente: an crudelior, qui in illam miſeram tam ſpurcè, tam impiè dixeris? Sed ad chirographa redeamus. quæ fuit tua cognitio? acta enim Cæſaris, pacis cauſa, confirmata ſunt à Senatu, quæ quidem Cæſar egiſſet, non ea, quæ Cæſarem egiſſe dixiſſet Antonius. vnde iſta erumpunt? quo auctore proferuntur? ſi ſunt falſa, cur probantur? ſi vera, cur vęneunt? At ſic placuerat, vt ex Calendis Iun. de Cæſaris actis cum conſilio cognoſceretis. quod fuit conſilium? quem 100
vnquam aduocaſti? quas Calendas Iun. expectaſti? an eas, ad quas te peragratis veteranorum coloniis, ſtipatū armis retuliſti? ò præclaram illam percurſationem tuam mēſe Aprili atque Maio, tum, cùm etiam Capuam deducere conatus es. quemadmodum illam adieris, vel potius penè non adieris, ſcimus. cui tu vrbi minitaris. Vtinam conere, vt aliquando illud, penè, tollatur, atque nobilitata ſit tua illa peregrinatio. quid prandiorum apparatus? quid furioſam vinolentiam tuam proferam? tua iſta detrimenta ſunt: illa noſtra. Agrum Campanum, qui cùm de veſtigalibus eximebatur, vt militibus daretur, tamen infligi magnum Reip. vulnus putabamus: hunc tu compranſoribus tuis & colluſoribus diuidebas. mimos dico, & mimas in agro P.C. Campano collocatos. Quid iam querar de agro Leontino? quandoquidem hæ quondam 101
arationes Campani & Leontini in populi R. patrimonio glandiferæ & fructuoſæ ferebantur. Medico tria millia iugerūm, quaſi te ſanum feciſſet: rhetori duo, quaſi diſertum facere potuiſſet. Sed ad iter, Italiámque redeamus. Deduxiſti coloniam Caſilinum, quò Cæſar antè deduxerat. Conſul uiſti me per literas de Capua tu quidem: ſed idem de Caſilino reſpondiſſem, poſſéſne, vbi colonia eſſet, eò coloniam nouam iure deducere. negaui in eam coloniam, quæ eſſet auſpicato deducta, dum eſſet incolumis, coloniam nouam iure deduci: colonos nouos aſcribi poſſe, reſcripſi. tu autem inſolentia elatus, omni auſpiciorum iure turbato, Caſilinum coloniam deduxiſti, quò erat paucis annis antè deducta, vt vexillum videres, & aratrum circunduceres: cuius quidem vomere portam Capuæ penè perſtrinxiſti, vt florentis coloniæ territorium minueretur. Ab hac religionum perturbatione aduolas in M. Varronis ſanctiſſimi atque integerrimi viri fundum Caſſinatem. quo iure? quo ore? eodem, inquies, 102
quo in hæredum L. Rubrii, quo in hæredum L. Turſecii prædia, quo in reliquas innumerabiles poſſeſſiones. & ſi ab haſta, valeant tabulæ, modo Cæſaris, non tuæ, quibus debuiſti, non quibus tute te liberauiſti. Varronis quidem Caſſinatem fundum quis vęniſſe dicit? quis haſtam iſtius venditionis vidit? quis vocem præconis audiuit? miſiſſe te dicis Alexandriam, qui emeret à Cæſare. ipſum enim expectare magnum fuit. quis verò audiuit vnquam (nullius autem ſalus curæ pluribus fuit) de fortunis Varronis rem vllam eſſe detractam? Quid ſi etiam ſcripſit ad te Cæſar, vt redderes? quid ſatis poteſt dici de tanta impudentia? remoue gladios illos parumper, quos videmus: iam intelliges aliam cauſam eſſe haſtæ Cæſaris, aliam confidentiæ & temeritatis tuæ. non enim te dominus modò illis ſedibus, ſed quiuis amicus, vicinus, hoſpes, procurator arcebit. At quàm multos dies in ea villa turpiſſimè eſt perbacchatus? ab hora ter- 103
tia bibebatur, ludebatur, vomebatur. ò tecta ipſa miſera, quàm diſpari domino: quanquam quo modo iſte dominus? ſed tamen quàm à diſpari tenebantur. ſtudiorum enim ſuorum M. Varro voluit eſſe illud, non libidinum diuerſorium. quæ in illa villa antè dicebantur? quæ literis mandabantur? iura populi Romani, monumenta maiorum, omnis ſapientiæ ratio, omníſque doctrina. At verò te inquilino (non enim domino) perſonabant omnia vocibus ebriorum, natabant pauimenta vino, madebant parietes, ingenui pueri cum meritoriis, ſcorta inter matres familias verſabantur. Caſſino ſalutatum veniebant, Aquino, Interamna: admiſſus eſt nemo: iure id quidem. in homine enim turpiſsimo obſoleſcebant dignitatis inſignia. Cùm inde Romam proficiſcens ad Aquinum accederet, obuiam ei proceſſit (vt eſt frequens municipium) magna ſanè multitudo. At iſte operta lectica latus eſt per oppidum, vt mortuus. ſtultè 104

Aquinates:ſed tamen in via habitabant. Quid Anagnini? qui cùm eſſent deuii, obuiam
ei deſcenderunt, vt iſtum, tanquã ſi eſſet Conſul, ſalutarent. incredibile dictu eſt: tamen
inter omnes conſtabat, neminem eſſe reſalutatum, præſertim cùm duos ſecum Ana-
gninos haberet, Muſtellam & Laconem, quorum alter gladiatorum eſt princeps, alter
poculorum. Quid ego illas iſtius minas, contumeliáſque commemorem, quibus inue
ctus eſt in Silicinos, vexauit Puteolanos, quòd C. Caſſium, quòd Brutos patronos ado-
ptaſſent, magno quidem iudicio, ſtudio, beneuolentia, charitate, non, vt te, vt Baſilium,
vi & armis, & alios veſtri ſimiles, quos clientes nemo habere velit, non modò eſſe illo-
rum cliens? Interea dum tu abes, qui dies ille collegæ tui, cùm illud, quod tu venerari ſo
lebas, buſtum in foro euertit? qua re tibi nuntiata, vt conſtabat inter eos, qui vnà fue-
105 runt, concidiſti. quid euenerit poſtea, neſcio. metum credo valuiſſe, & arma. Collegam
quidem de cælo detraxiſti: effeciſtíque, non tu quidem etiam nunc, vt ſit ſimilis tui, ſed
certè vt diſſimilis eſſet ſui. Qui verò reditus inde Romã? quæ perturbatio totius vrbis?
memineramus Cinnam nimis potentem: Syllam poſtea dominantem, modò Cæſa-
rem regnantem videramus. erant fortaſſe gladii, ſed ii abſconditi, nec ita multi. iſta ve-
rò quæ, & quanta barbaria eſt? agmine quadrato cum gladiis ſequuntur: ſcutorum lecti-
cas portari videmus. Atque his quidem iam inueteratis P. C. conſuetudine obdurui-
mus: Calendis Iun. cùm in Senatum, vt erat conſtitutum, venire vellemus, metu per-
territi repentè diffugimus. at iſte, qui Senatu non egeret, neque deſiderauit quenquam,
& potius diſceſſu noſtro lætatus eſt, ſtatímque illa mirabilia facinora effecit: qui chiro-
grapha Cæſaris defendiſſet lucri ſui cauſa, is leges Cæſaris, eáſque præclaras, vt Remp.
concutere poſſet, euertit: numerum annorum prouinciis prorogauit: idémque, cùm
106 actorum Cæſaris defenſor eſſe deberet, & in publicis, & in priuatis rebus acta Cæſaris
reſcidit. in publicis actis nihil eſt lege grauius: in priuatis firmiſſimum eſt teſtamentũ.
Leges alias ſine promulgatione ſuſtulit: alias vt tolleret promulgatas, promulgauit: te-
ſtamentum irritum fecit, quod etiam infimis ciuibus ſemper obtentum eſt. ſigna, tabu
las, quas populo Cæſar vnà cum hortis legauit, eas hic partim in hortos Pompeii depor
tauit, partim in villam Scipionis. & tu in Cæſaris memoria diligens? tu illum amas mor-
tuum? quem is maiorem honorem conſecutus erat, quàm vt haberet puluinar, ſimula-
crum, faſtigium, flaminem? Eſt ergo flamen, vt Ioui, vt Marti, vt Quirino, ſic diuo Iu-
lio M. Antonius. Quid igitur ceſſas? cur non inaugurare? ſume diem: vide, qui tè inau-
guret: collegæ ſumus: nemo negabit. O` deteſtabilem hominem. ſiue quòd tyranni ſa-
107 cerdos es, ſiue quòd mortui. Quæro deinceps, num, hodiernus dies qui ſit, ignores? ne-
ſcis heri quartum in circo diem ludorum Romanorum fuiſſe? te ipſum autem ad po-
pulum tuliſſe, vt quintus præterea dies Cæſari tribueretur? cur non ſumus prætextati?
cur honorem Cæſaris tua lege datum deſeri patimur? an ſupplicationes addendo diem
contaminari paſſus, puluinaria noluiſti? aut vndique religionem tolle, aut vſquequaque
conſerua. Quæres, placeátne mihi puluinar eſſe, faſtigium flaminem. mihi verò nihil
iſtorum placet. ſed tu, qui acta Cæſaris defendis, quid potes dicere, cur alia defendas, alia
non cures? niſi fortè vis fateri, te omnia quæſtu tuo, non illius dignitate metiri. Quid ad
hæc tandem? expecto enim eloquentiam tuam. Diſertiſſimum cognoui auum tuum:
at te etiam apertiorem in dicendo. Ille nunquam nudus eſt concionatus: tuum homi-
nis ſimplicis pectus vidimus. Reſpondebíſne ad hæc, aut omnino hiſcere audebis? ec-
quid reperies ex tam longa oratione mea, cui te reſpondere poſſe confidas? Sed præter-
108 ita omittamus. hunc vnum diem, hunc vnum, inquam, hodiernum diem, hoc pun-
ctum temporis, quo loquor, defende, ſi potes. cur armatorũ corona Senatus ſeptus eſt?
cur me tui ſatellites cum gladiis audiunt? cur valuæ Concordiæ non patent? cur homi-
nes omnium gentium, maximè barbaros Ithyreos cum ſagittis deducis in forum? præ-
ſidii ſui cauſa ſe facere dicit. nónne igitur millies perire eſt melius, quàm in ſua ciuitate
ſine armorum præſidio non poſſe viuere? Sed nullum eſt iſtuc, mihi crede, præſidium.

charitate & beneuolẽtia ciuiũ ſeptum oportet eſſe, non armis. Eripiet, extorquebit tibi
iſta populus R. vtinam ſaluis nobis: ſed quoquo modo nobiſcũ egeris: dum iſtis conſi-
liis vteris, non potes eſſe, mihi crede, diuturnus. Etenim iſta tua minimè auara coniux,
quam ego ſine contumelia deſcribo, nimiũ debet diu populo R. penſionẽ tertiam. Ha-
bet populus R. ad quos gubernacula Reip. deferat: qui vbicunque terrarum ſunt, ibi eſt 109
omne Reip. præſidiũ, vel potius ipſa Reſp. quæ ſe adhuc tantũmodo vlta eſt, nõdum re-
cuperauit. Habet quidẽ certè Reſp. adoleſcẽtes nobiliſſimos, paratos defenſores. quàm
volent, illi cedant, otio conſulentes: tamen à Rep. reuocabuntur. & nomen pacis dulce
eſt, & ipſa res ſalutaris. ſed inter pacem & ſeruiturẽ plurimùm intereſt. pax eſt trãquilla
libertas: ſeruitus malorũ omnium poſtremũ, non modò bello, ſed morte etiã repellen-
dum. Quòd ſi ſe ipſos illi noſtri liberatores è conſpectu noſtro abſtulerunt: at exemplũ
facti reliquerũt. Illi, quod nemo fecerat, fecerũt. Tarquiniũ Brutus bello eſt perſecutus:
qui tamen Rex fuit, cùm eſſe Romæ Regem licebat. Sp. Caſſius, Sp. Melius, M. Manlius
propter ſuſpicionẽ regni appetendi ſunt necati. Hi primi cum gladiis non in regnũ ap-
petentẽ, ſed in regnantem impetũ fecerunt. quod cùm ipſum factum per ſe præclarũ
atque diuinum eſt, tum eſt poſitũ ad imitandum, præſertim cùm illi eam gloriã conſe-
cuti ſint, quæ vix cælo capi poſſe videatur. Etſi enim ſatis in ipſa conſciẽtia pulcherrimi 110
facti fructus erat, tamen immortalitatẽ non arbitror contemnendã. Recordare illum
M. Antoni diem, quo Dictaturã ſuſtuliſti: pone ante oculos lætitiã Senatus, populíque
R. confer cum nummatione tua tuorúmque: tum intelliges, quantum inter laudem &
lucrũ interſit. Sed nimirũ, vt quidam morbo aliquo, & ſenſus ſtupore ſuauitatẽ cibi non
ſentiunt, ſic libidinoſi, auari, facinoroſi veræ laudis guſtum non habẽt. Sed ſi te laus al-
licere ad rectè faciendum non poteſt, ne metus quidem à fœdiſſimis factis poteſt auo-
care? iudicia non metuis: ſi propter innocentiã, laudo: ſi propter vim, non intelligis, ei,
qui iſto modo iudicia non timeat, quid timendum ſit. quòd ſi non metuis viros fortes,
egregióſque ciues, quòd à corpore tuo prohibentur armis: tui te, mihi crede, diutius non 111
ferent. Quæ eſt autem vita dies & noctes timere à ſuis? niſi verò aut maioribus habes be
neficiis obligatos, quàm ille quoſdam habuit ex iis, à quibus eſt interfectus: aut tu es vlla
re cum eo comparandus. Fuit in illo ingeniũ, ratio, memoria, literatura, cogitatio, dili-
gentia: res bello geſſerat, quanuis Reip. calamitoſas, attamen magnas: multos annos re-
gnare eſt meditatus: magno labore, magnis periculis, quod cogitarat, effecerat: muneri-
bus, monumentis, congiariis, epulis multitudinẽ imperitã lenierat: ſuos præmiis, aduer-
ſarios clemẽtiæ ſpecie deuinxerat. quid multa? attulerat iam liberæ ciuitati partim me-
tu, partim patientia conſuetudinẽ ſeruiendi. cum illo ego te dominandi cupiditate con
ferre poſſum: cæteris verò rebus nullo modo es cõparandus. Sed ex plurimis malis, quæ
ab illo Reip. ſunt inuſta, hoc tamẽ boni eſt, quòd didicit iam populus R. quantũ cuique 112
crederet, quibus ſe committeret, à quibus caueret. Hæc igitur non cogitas? nec intelligis
ſatis eſſe viris fortibus didiciſſe, quàm ſit pulchrũ beneficio gratũ, fama glorioſum tyrã-
num occidere? an, cùm illũ homines non tulerint, te ferent? certatim poſthac, mihi cre-
de, ad hoc opus curretur, nec occaſionis tarditas expectabitur. Reſpice quæſo aliquãdo
Remp. M. Antoni: quibus ortus ſis, non quibuſcum viuas, conſidera: mecum vt voles,
cum Repub. redi in gratiã. Sed de te tu ipſe videris: ego de me ipſo profitebor: Defendi
Remp. adoleſcens, non deſeram ſenex: contempſi Catilinæ gladios, non pertimeſcam
tuos. quinetiam corpus libenter obtulerim, ſi repræſentari morte mea libertas ciuitatis
poteſt. vt aliquãdo dolor populi R. pariat, quod iam diu parturit. Etenim ſi abhinc an-
nos propè viginti hoc ipſo in templo negaui poſſe mortem immaturam eſſe Cõſulari: 113
quanto verius nunc negabo ſeni? Mihi verò P. C. iam etiam optãda mors eſt perfuncto
rebus eis, quas adeptus ſum, quáſque geſſi. Duo modò hæc opto: vnum, vt moriens po-
pulum Rom. liberũ relinquam: hoc mihi maius à diis immortalibus dari nihil poteſt:
alterum, vt ita cuique eueniat, vt de Repub. quiſque mereatur.

In M. Antonium philippica III,

ORATIO XLV.

SERIVS omnino P.C. quàm tempus Reip. poſtulauit, aliquando ta-
men conuocati ſumus: quod flagitabam equidem quotidie: quippe
cùm bellum nefarium contra aras & focos, contra vitam, fortunáſ-
que noſtras ab homine profligato ac perdito non comparari, ſed ge-
ri iam viderem. Expectantur Calendæ Ian. quas non expectat Anto-
114 nius, qui in prouinciam D. Bruti, ſummi & ſingularis viri, cum exer-
citu impetum facere conatur: ex qua ſe inſtructum & paratum ad vrbem venturum
eſſe minitatur. Quæ eſt igitur expectatio, aut quæ vel minima dilatio temporis? quan-
quam enim adſunt Calendæ Ian. tamen breue tempus longum eſt imparatis. dies e-
nim affert, & hora potius, niſi prouiſum eſt, magnas ſæpe clades: certus autem dies
non, vt ſacrificii, ſic conſilii expectati ſolet. Quòd ſi aut Calendæ Ian. fuiſſent eo die,
quo primùm ex vrbe fugit Antonius, aut hæ non eſſent expectatæ: bellum iam nul-
lum haberemus. auctoritate enim Senatus conſenſúque populi R. facilè hominis a-
mentis fregiſſemus audaciam. Quod confido equidem Conſules deſignatos, ſimul
ac magiſtratum inierint, eſſe facturos. ſunt enim optimo animo, ſummo conſilio,
115 ſingulari concordia. mea autem feſtinatio non victoriæ ſolùm auida eſt, ſed etiam
celeritatis. Quouſque enim tantum bellum, tam crudele, tam nefarium priuatis
conſiliis propulſabitur? cur non quamprimum publica accedit auctoritas? C. Cæ-
ſar adoleſcens, penè potius puer, incredibili ac diuina quadam mente atque vir-
tute, tum, cùm maximè furor arderet Antonii, cúmque eius à Brunduſio crudelis
& peſtifer reditus timeretur, nec poſtulantibus, nec cogitantibus, nec opinantibus
quidem nobis (quia fieri poſſe non videbatur) firmiſſimum exercitum inuicto ge-
nere veteranorum militum comparauit, patrimoniúmque ſuum effudit. quanquam
non ſumus vſi eo verbo, quo decuit. non enim effudit, ſed in ſalute Reip. colloca-
uit. cui quanquam gratia referri tanta non poteſt, quanta debetur: habenda tamen tã-
ta eſt, quantam maximam animi noſtri capere poſſunt. Quis enim eſt tam ignarus
rerum, tam nihil de Rep. cogitans, qui hoc non intelligat: ſi M. Antonius à Brun-
116 duſio cum iis copiis, quas ſe habiturum putauerat, Romam, vt minabatur, venire
potuiſſet, nullum genus crudelitatis eum præteriturum fuiſſe? quippe qui in hoſpi-
tis tectis Brunduſii fortiſſimos viros ciues optimos iugulari iuſſit: quorum ante pe-
des eius morientium ſanguine os vxoris reſperſum eſſe conſtabat. Hac ille crudeli-
tate imbutus, cùm multò bonis omnibus veniret iratior, quàm illis fuerat, quos
trucidarat: cui tandem veſtrûm, aut cui omnino bono pepercisset? qua peſte Remp.
priuato conſilio (nec enim fieri potuit aliter) Cæſar liberauit. qui niſi in hac Rep.
natus eſſet, Remp. ſcelere Antonii nullam haberemus. Sic enim perſpicio, ſic iudico:
niſi vnus adoleſcens illius furentis impetus crudeliſſimóſque conatus cohibuiſſet,
Rép. funditus interituram fuiſſe. cui quidem hodierno die P.C. (nunc enim primùm
ita conuenimus, vt illius beneficio poſſemus, quæ ſentiremus, liberè dicere) tribuen-
da eſt auctoritas, vt Remp. non modò à ſe ſuſceptam, ſed etiam à nobis commenda-
117 tam poſſit defendere. Nec verò de legione Martia (quoniam longo interuallo lo-
qui nobis de Rep. licet) ſileri poteſt. quis enim vnus fortior, quis amicior vnquã Reip.
fuit, quàm legio Martia vniuerſa? quæ cùm hoſtem populi Rom. M. Antoniũ iudicaſ-
ſet, comes eſſe eius amẽtiæ noluit: reliquit Conſulẽ: quod profectò nõ feciſſet, ſi eũ Con-
ſulem iudicauiſſet, quẽ nihil aliud agere, nihil moliri, niſi cædem ciuium atque inte-
ritum ciuitatis videret. Atq; ea legio conſedit Albæ. quam potuit vrbẽ eligere aut op-
portuniorem ad res gerendas, aut fideliorem, aut fortiorum virorum, aut amiciorum

populo Ro. ciuium? huiuſce legionis virtutem imitata quarta legio duce L. Egnatuleio Quæſtore, ciue optimo & fortiſſimo, Cæſaris auctoritatem atque exercitum perſecuta eſt. Faciendum eſt igitur nobis P.C. vt ea, quæ ſua ſponte clariſſimus adoleſcés, atque omnium præſtantiſſimus geſſit & gerit, hæc auctoritate noſtra comprobentur: veteranorúmque fortiſſimorum virorum, tum legionis Martiæ, quartæque mirabilis conſenſus ad Rempub. recuperandam laude & teſtimonio noſtro confirmetur: eorúmque commoda, honores, præmia, cùm Conſules deſignati Magiſtratum inierint, curæ nobis fore hodierno die ſpondeamus. Atque ea quidem, quæ dixi de Cæſare, déque eius exercitu, iam diu nota ſunt nobis. virtute enim admirabili Cæſaris, conſtantiáque militum veteranorum, legionúmque earum optimo iudicio, quæ auctoritatem noſtram, libertatem populi Ro. virtutem C. Cæſaris ſecutæ ſunt, à ceruicibus noſtris eſt depulſus Antonius. Sed, vt dixi, hæc ſuperiora. Hoc verò recens edictum D. Bruti, quod paulò antè propoſitum eſt, certè ſilentio non poteſt præteriri. pollicetur enim ſe prouinciam Galliam retenturum in Senatus populíque Ro. poteſtate. O ciuem natum Reip. memorẽ ſui nominis, imitatorémque maiorum! neque enim Tarquinio expulſo, maioribus noſtris tam fuit optata libertas, quàm eſt repulſo Antonio retinenda nobis. illi Regibus parere iam à condita vrbe didicerant: nos poſt Reges exactos ſeruitutis obliuio cæperat. Atque ille Tarquinius, quẽ maiores noſtri non tulerũt, non crudelis, ſed ſuperbus habitus eſt & dictus. quod nos vitium in priuatis ſæpe tulimus, id maiores noſtri ne in Rege quidem ferre potuerunt. L. Brutus Regẽ ſuperbum nõ tulit: Decius ſceleratum atque impiũ regnare patietur? quid Tarquinius tale, qualia innumerabilia & fecit, & facit Antonius? Senatum etiam Reges habebant: nec tamen, vt Antonio Senatum habenti, in conſilio Regis verſabantur Barbari armati. ſeruabant auſpicia Reges: quæ hic Conſul Augúrque neglexit, neque ſolùm legibus cõtra auſpicia ferendis, ſed etiam collega vnà referente eo, quem ipſe ementitis auſpiciis vitioſum fecerat. Quis autem Rex vnquam fuit tam inſigniter impudens, vt haberet omnia commoda, beneficia, iura regni venalia? quam hic immunitatem, quam ciuitatem, quod præmium non vel ſingulis hominibus, vel ciuitatibus, vel vniuerſis prouinciis vendidit? Nihil humile de Tarquinio, nihil ſordidum accepimus. at verò huius domi inter quaſilla pendebatur aurum: numerabatur pecunia: vna in domo omnes, quorum intererat, totum imperium populi Ro. nundinabantur. Supplicia verò in ciues Rom. nulla Tarquinii accepimus. at hic & Sueſſæ iugulauit eos, quos in cuſtodiam dederat: & Brunduſii trecentos fortiſſimos viros, ciuéſque optimos trucidauit. Poſtremò Tarquinius pro populo Rom. bellum gerebat tum, cùm expulſus eſt: Antonius contra populum R. exercitum adducebat tum, cùm à legionibus relictus nomen Cæſaris exercitúmque pertimuit, neglectíſque ſacrificiis ſolennibus, ante lucem ea vota, quæ nunquam ſolueret, nuncupauit: & hoc tempore in prouinciam populi R. conatur inuadere. Magis igitur à D. Bruto beneficium populus R. & habet & expectat, quàm maiores noſtri acceperunt à L. Bruto principe huius maximè conſeruandi generis & nominis. Cùm autem omnis ſeruitus eſt miſera: tum verò intolerabile eſt ſeruire impuro, impudico, effœminato, nunquam ne in metu quidem ſobrio. Hunc igitur qui Gallia prohibet, priuato præſertim conſilio, iudicat, veriſſiméque iudicat, non eſſe Conſulem. Faciendum eſt igitur Patres Conſcripti nobis, vt D. Bruti priuatum conſilium auctoritate publica comprobemus. Nec verò M. Antonium Conſulem poſt Lupercalia putare debuiſtis. quo enim ille die populo Ro. inſpectante, nudus, vnctus, ebrius concionatus eſt, & id egit, vt collegæ diadema imponeret: eo die non modò Conſulatu, ſed etiam libertate ſe abdicauit. eſſet enim ipſi certè ſtatim ſeruiendum, ſi Cæſar ab eo regni inſigne accipere voluiſſet. Hunc igitur ego Conſulẽ, hunc ciuem R. hunc liberum, hunc denique hominem putem, qui fœdo illo & flagitioſo die, & quid pati Cæſare viuo poſſet, &

quid eo mortuo conſequi ipſe cuperet, oſtendit? Nec verò de virtute, conſtantia, gra-
uitate prouinciæ Galliæ taceri poteſt. eſt enim ille flos Italiæ, illud firmamentum im-
perii populi Ro. illud ornamentum dignitatis. tantus autem conſenſus eſt munici-
piorum, coloniarúmque prouinciæ Galliæ, vt omnes ad auctoritatem huius ordinis,
maieſtatémque populi Ro. defendendam cõſpiraſſe videantur. Quamobrem Tribuni
pl. quanquam vos nihil aliud, niſi de præſidio, vt Senatum tutò Conſules Calendis Ian.
habere poſſent, tetuliſtis: tamen mihi videmini magno conſilio atque optima mente
poteſtatem nobis de tota Rep. feciſſe dicendi. cùm enim tutò Senatum haberi ſine
præſidio non poſſe iudicauiſtis, illud etiam ſtatuiſtis, intra muros Antonii ſcelus auda-
133 ciámque verſari. Quamobrem omnia mea ſententia complectar, vobis, vt intelligo,
non inuitis, vt & præſtantiſſimis ducibus à nobis detur auctoritas, & fortiſſimis mili-
bus ſpes oſtendatur præmiorum, & iudicetur non verbo, ſed re non modò non Con-
ſul, ſed etiam hoſtis Antonius. nam ſi ille Conſul, ſuſtuarium meruerũt legiones, quæ
Conſulem reliquerunt: ſceleratus Cæſar, Brutus nefarius, qui contra Conſulem priua-
to conſilio exercitus comparauerunt. ſin autem militibus exquirendi ſunt honores
noui propter eorum diuinum atque immortale meritum: ducibus autem ne referri
quidem poteſt gratia: quis eſt, qui eum non hoſtem exiſtimet, quem qui armis per-
ſequuntur, cõſeruatores Reipub. iudicantur? At quàm contumelioſus in edictis, quàm
barbarus, quàm rudis! primùm in Cæſarem maledicta congeſſit deprompta ex recor-
134 datione impudicitiæ & ſtuprorum ſuorum. quis enim hoc adoleſcente caſtior? quis
modeſtior? quod in iuuentute habemus illuſtrius exemplũ veteris ſanctitatis? quis autẽ
illo maledico impurior? ignobilitatem obiicit C. Cæſaris filio, cuius etiam naturalis
pater, ſi vita ſuppeditaſſet, Conſul factus eſſet. Aricina mater Trallianam aut Ephe-
ſiam putes dicere? Videte, quàm deſpiciamur omnes, qui ſumus è municipiis, id eſt o-
mnes planè. quotus enim quiſque non eſt? quod autem municipium non contemnit
is, qui Aricinum tantopere deſpicit, vetuſtate antiquiſſimum, iure fœderatum, pro-
pinquitate penè finitimum, ſplendore municipum honeſtiſſimum? hinc Voconiæ,
hinc Scatiniæ leges, hinc multæ ſellæ curules & patrum memoria, & noſtra: hinc equi-
tes Ro. lautiſſimi plurimi & honeſtiſſimi. Sed ſi Aricinam vxorem non probas, cur
probas Tuſculanam? Quanquam huius ſanctiſſimæ fœminæ atque optimæ pater
M. Atius Balbus in primis honeſtus, prætorius fuit. tuæ coniugis bonæ fœminæ, locu-
135 pletis quidem certè, Bambalio quidam pater, homo nullo numero. nihil illo con-
temptius, qui propter hæſitantiam linguæ, ſtuporémque cordis cognomen ex contu-
melia traxerit. At auus nobilis, Tuditanus nempe ille, qui cũ palla & cothurnis num-
mos populo de Roſtris ſpargere ſolebat. vellem, hanc contemptionem pecuniæ ſuis
reliquiſſet: haberetis nobilitatem generis glorioſam. Quî autem conuenit, vt Iulia
natus, ignobilis videatur, cùm tu eodem materno genere ſoleas gloriari? quæ porrò
amentia eſt, eum dicere aliquid de vxorum ignobilitate, cuius pater Numitoriam Fre-
gellanam proditoris filiam habuerit vxorem, ipſe ex libertini viri filia ſuſceperit libe-
ros? ſed hoc clariſſimi viri viderint, L. Philippus, qui habet Aricinam vxorem: C. Mar-
cellus, qui Aricinæ filiam: quos certò ſcio dignitatis optimarum fœminarũ non pœ-
nitere. Idem etiam Q. Ciceronem fratris mei filium compellat edicto: nec ſentit
136 amens commendationem eſſe compellationem ſuam. Quid enim accidere huic ado-
leſcenti potuit optatius, quàm cognoſci ab hominibus Cæſaris conſiliorum eſſe ſo-
cium, Antonii furoris inimicum? At etiam gladiator auſus eſt ſcribere, hunc de patris
& patrui parricidio cogitaſſe. O admirabilẽ impudentiam, audaciam, temeritatem! in
eum adoleſcẽtem hæc ſcribere audere, quem ego & frater meus propter eius ſuauiſſi-
mos atque optimos mores, præſtantiſſimúmque ingenium certatim amamus, omni-
búſque horis, oculis, auribus, cõplexu tenemus? Nam me iiſdem edictis, neſcit, lædat
an laudet. cùm idem ſupplicium minatur optimis ciuibus, quod ego de ſceleratiſſimis

ſumpſerim, laudare videtur, quaſi imitari velit. cùm autem illam pulcherrimi facti memoriam refricat, tum à ſui ſimilibus inuidiam aliquam in me commoueri putat. Sed ipſe quid fecit? cùm tot edicta propoſuiſſet, edixit vt adeſſet Senatus frequens ad VIII. Cal. Decem. eo die ipſe nõ affuit. At quo modo edixit? hæc ſunt, opinor, verba in extremo: SI quis non affuerit, hunc omnes exiſtimare poterunt & interitus mei & perditiſſimorum conſiliorum auctorem fuiſſe. Quæ ſunt perdita conſilia? an ea, quæ pertinent ad libertatem populi Rom. recuperandam? quorum conſiliorum Cæſari me auctorem & hortatorem & eſſe & fuiſſe fateor. quanquam ille non eguit cõſilio cuiuſquam: ſed tamen currentem, vt dicitur, incitaui. Nam interitus quidem tui quis bonus non eſſet auctor, cùm in eo ſalus & vita optimi cuiuſque, & libertas populi Ro. dignitáſque conſiſteret? Sed cùm tam atroci edicto nos concitauiſſet, cur ipſe non affuit? num putatis aliqua re triſti ac ſeuera? vino & epulis retentus eſt, ſi epulæ potius, quàm popinæ nominandæ ſunt. Diem edicti obire neglexit, in ante diem IIII. Cal. Decem. diſtulit, adeſſe in Capitolio iuſſit: quod in templũ ipſe neſcio quà per Gallorum cuniculum aſcendit. conuenerunt corrogati, & quidem ampli quidam homines, ſed immemores dignitatis ſuæ. is enim erat dies, ea fama, is qui Senatum vocarat, vt turpe ſenatori eſſet, nihil timere. Ad eos tamen ipſos, qui conuenerant, ne verbum quidem auſus eſt facere de Cæſare, cùm de eo conſtituiſſet ad Senatum referre. ſcriptam attulerat Conſularis quidam ſententiam. quid eſt aliud, ſe ipſum hoſtem iudicare, niſi de eo referre non audere, qui contra ſe Conſulem exercitum duceret? neceſſe enim erat alterum eſſe hoſtem: nec poterat aliter de aduerſariis ducibus iudicari. Si igitur C. Cæſar hoſtis, cur Conſul nihil refert ad Senatum? ſin ille à Senatu notandus non fuit, quid poteſt dicere, quin, cùm de illo tacuerit, ſe hoſtẽ eſſe confeſſus ſit? quem in edictis Spartacum appellat, hunc in Senatu ne improbũ quidem dicere audet. At in rebus triſtiſſimis quantos excitat riſus? ſententiolas edicti cuiuſdam memoriæ mãdaui, quas videtur ille peracutas putare. ego autem, qui intelligeret, quid dicere vellet, adhuc neminẽ inueni. NVLLA CONTVMELIA EST, QVAM FACIT DIGNVS. primùm quid eſt DIGNVS? nam etiam malo digni multi, ſicut ipſe. an quam facit is, qui cum dignitate eſt? quæ autem poteſt eſſe maior? quid eſt porrò facere contumeliam? quis ſic loquitur? Deinde, NEC TIMOR QVEM DENVNTIAT INIMICVS. quid ergo? ab amico timor denuntiari ſolet? horum ſimilia deinceps. nónne ſatius eſt mutum eſſe, quàm, quod nemo intelligat, dicere? en, cur magiſter eius ex oratore arator factus ſit, poſſideat in agro publico populi Rom. campi Leontini duo millia iugerûm immunia, vt hominem ſtultum magis etiam infatuet mercede publica. Sed hæc leuiora fortaſſe. illud quæro, cur tam ſubitò manſuetus in Senatu fuerit, cùm in edictis tam fuiſſet ferus. quid autem attinuerit, L. Caſſio, Tribuno pl. fortiſſimo & conſtantiſſimo ciui mortem denuntiare, ſi in Senatũ veniſſet: D. Carſulenum bene de Repub. ſentientem à Senatu vi & minis mortis expellere: Tiberium Canutium, à quo erat honeſtiſſimis contentionibus & ſæpe, & iure vexatus, non templo ſolùm, verùm etiam aditu prohibere Capitolii? Cui S. C. ne intercederent, verebatur? de ſupplicatione credo M. Lepidi clariſſimi viri. atque id erat periculum de cuius honore extraordinario quotidie aliquid cogitabamus, ne eius víſitatus honos impediretur. Ac ne ſine cauſa videretur edixiſſe vt Senatus adeſſet, cùm de Repub. relaturus fuiſſet, allato nuntio de legione quarta, mente concidit: effugere feſtinans, S. C. de ſupplicatione per diſceſſionem fecit, cùm id factum eſſet antea nunquam. Quæ verò profectio poſtea? quod iter paludati? quæ vitatio oculorum, lucis, vrbis, fori? quàm miſera fuga? quàm fœda? quàm turpis? Præclara tum S.C. illo ipſo die veſpertina, prouinciarum religioſa ſortitio: diuina verò opportunitas, vt, quæ cuique apta eſſet, ea cuique obueniret. Præclarè igitur facitis Tribuni pl. qui de præſidio Conſulum, Senatúſque referatis: meritóque veſtro maximas vobis gratias

omnes & agere & habere debemus. quî enim carere metu & periculo poſſumus in tā-
ta hominum cupiditate & audacia? ille autem, homo afflictus & perditus, quæ de ſe
expectat iudicia grauiora, quàm amicorum ſuorum? familiariſſimus eius, mihi homo
coniunctus, L. Lentulus & P. Naſo, omni carens cupiditate, nullam ſe habere prouin-
ciam, nullam Antonii ſortitionem fuiſſe iudicauerunt. quod idem fecit L. Philippus,
vir patre, auo, maioribúſque ſuis digniſſimus. in eadem ſententia fuit homo ſumma
integritate atque innocentia M. Anturanius. Idem fecit P. Oppius. ipſi etiam, qui
amicitiam M. Antonii veriti, plus ei tribuerunt, quàm fortaſſe vellem, M. Piſo & meus
neceſſarius & vir & ciuis egregius, parique innocentia M. Vehilius, Senatus auctorita-
142 ti ſe obtemperaturos eſſe dixerunt. Quid ego de L. Cinna loquar? cuius ſpectata mul-
tis magníſque rebus ſingularis integritas minus admirabilem facit huius honeſtiſſi-
mi facti gloriam: qui omnino prouinciam neglexit: quam item magno animo & cō-
ſtanti C. Ceſſedius repudiauit. Qui ſunt igitur reliqui, quos ſors diuina delectet? L.
Antonius & M. Antonius. O' felicem vtrumque! nihil enim mutauerunt. C. Anto-
nius Macedoniam. hunc quoque felicem. hanc enim ſemper habebat in ore prouin-
ciam. C. Caluiſius Africam. nihil felicius. modò enim ex Africa deceſſerat: & quaſi di-
uinans ſe rediturum, duos Legatos Vticæ reliquerat. deinde M. Iccius Siciliam, Q. Caſ-
ſius Hiſpaniam. non habeo quid ſuſpicer. duarum credo prouinciarum ſortes minus
diuinas fuiſſe. O' C. Cæſar (adoleſcentem appello) quam tu ſalutē Reip. attuliſti, quàm
143 improuiſam, quàm repentinam! qui enim hæc fugiens fecerit, quid faceret inſequēs?
etenim in cōcione dixerat, ſe cuſtodem futurum vrbis, vſque ad Calend. Maias ad vr-
bem exercitum habiturū. O' præclarum cuſtodem ouium (vt aiunt) lupū! cuſtóſne vr-
bis, an direptor & vexator eſſet Antonius? & quidē ſe introiturū in vrbem dixit, exitu-
rúmque cùm vellet. Quid illud? nónne audiēre populo ſedens pro æde Caſtoris dixit,
niſi qui viciſſet, victurum neminem? Hodierno die primùm P. C. longo interuallo in
poſſeſſionem libertatis pedē ponimus: cuius quidem ego, quoad potui, non modò de-
fenſor, ſed etiam conſeruator fui. Cùm autem id facere non poſſem, nec abiectè, nec
ſine aliqua dignitate caſum illum temporum & dolorem tuli. hanc verò teterrimam
belluam quis ferre poſſet, aut quo modo? quid eſt in Antonio præter libidinem, crude-
litatem, petulantiam, audaciam? ex his totus conglutinatus eſt. nihil apparet in eo in-
144 genuū, nihil moderatum, nihil pudens, nihil pudicū. Quapropter, quoniam res in id
diſcrimen adducta eſt, vtrum ille pœnas Reipub. luat, an nos ſeruiamus: aliquando per
deos immortales P. C. patrium animū, virtutémque capiamus: aut libertatem propriā
Romani generis & nominis recuperemus, aut mortem ſeruituti anteponamus. Mul-
ta, quæ in libera ciuitate ferenda non eſſent, tulimus & perpeſſi ſumus, alii ſpe recupe-
randæ libertatis, alii viuendi nimia cupiditate. Sed ſi illa tulimus, quæ nos neceſſitas
ferre coëgit, quæ vis quædam penè fatalis, quæ tamen ipſa non tulimus: etiámne hu-
ius impuri latronis feremus teterrimum, crudeliſſimúmque dominatū? Quid hic fa-
ciat, ſi potuerit, iratus, qui, cùm ſuccēſere nemini poſſet, omnibus bonis fuerit inimi-
cus? quid hic victor non audebit, qui nullam adeptus victoriam, tanta ſcelera poſt Cæ-
ſaris interitum fecerit? refertam eius domum exhauſerit, hortos compilarit, ad ſe o-
mnia ex his ornamenta tranſtulerit: cædis & incendiorum cauſam quæſierit ex fune-
145 re: duobus aut tribus S. C. bene & è Repub. factis, reliquas res ad lucrum prædámque
reuocauerit: vendiderit immunitates, ciuitates liberauerit, prouincias vniuerſas ex
imperii populi Rom. iure ſuſtulerit, exules reduxerit, falſas leges C. Cæſaris nomi-
ne, & falſa decreta in æs incidenda, & in Capitolio figenda curauerit: earúmque rerū o-
mnium domeſticum mercatum inſtituerit: populo Rom. leges impoſuerit: armis &
præſidiis & populum & Magiſtratus foro excluſerit: Senatum ſtipauerit armatis:
armatos in cella Concordiæ, cùm Senatum haberet, incluſerit: ad legiones Brundu-
ſium cucurrerit: ex his optimè ſentientes Centuriones iugulauerit: cùm exercitu Ro-

mam ſit ad interitum noſtrum,& ad diſperditionem vrbis venire conatus. Atque is ab
hoc impetu abſtractus conſilio & copiis Cæſaris, cõſenſu veteranorum,virtute legio-
num,ne fortuna quidem fractus minuit audaciam: nec ruere demens,nec furere deſi- 146
nit. in Galliam mutilatum ducit exercitum: cum vna legione,& ea vacillante L. fra-
trem expectat,quo neminem reperire poteſt ſui ſimiliorẽ. Ille autem ex Myrmillone
dux,ex gladiatore imperator,quas fecit ſtrages, vbicunque poſuit veſtigia? cædit gre-
ges armentorum, reliquique pecoris quodcunque nactus eſt: epulantur milites: ipſe
autem ſe,vt fratrem imitetur,obruit vino: vaſtantur agri: diripiuntur villæ:matreſfa-
miliâs,virgines,pueri ingenui abripiuntur, militibus traduntur. hæc eadem,quacun-
que exercitum duxit, fecit M. Antonius. His vos teterrimis fratribus portas aperietis?
hos vnquam in vrbem recipieris? non, tempore oblato,ducibus paratis, animis mili-
tum incitatis,populo Rom. conſpirante,Italia tota ad libertatem recuperandam exci-
tata. deorum immortalium beneficio vtemini? nullum erit tempus hoc amiſſo. à ter-
go, à fronte,à lateribus tenetur. Si in Galliam venerit,non illic armis ſolum,ſed etiam 147
noſtris decretis vrgendus eſt. magna vis eſt,magnũ nomen vnum & idem ſentiẽtis Se-
natus. videtiſne refertum forum? populúmque R. ad ſpem recuperandæ libertatis e-
rectum? qui longo interuallo cùm frequentes hic videt nos, tum ſperat etiam liberos
conueniſſe. Hunc ego diem expectans, M. Antonii ſcelerata arma vitaui,tum cùm il-
le in me abſentem inuehens,non intelligebat ad quod tempus me & meas vires reſer
uarem. ſi enim illi tum cædis initiũ à me quærenti reſpondere voluiſſem, nunc Reip.
conſulere non poſſem. hanc verò nactus facultatem, nullum tẽpus P. C. dimittam ne-
que diurnum,neque nocturnũ,quin de libertate populi Ro. de dignitate veſtra, quod
cogitandum ſit, cogitem: quod agendum atque faciendum idem non modò non re-
cuſem,ſed appetã etiam atque depoſcam. hoc feci ſemper,dum licuit: intermiſi,quoad 148
non licuit: iam non ſolùm licet,ſed neceſſe eſt etiam, niſi ſeruire malumus, quàm ne
ſeruiamus, animis, armiſque decernere. Dii immortales nobis hæc præſidia dederunt,
vrbi Cæſarem,Brutum Galliæ. ſi enim ille vrbem opprimere potuiſſet ſtatim,ſi Galliã
tenere paulò pòſt. optimo cuique pereundum, reliquis eſſe ſeruiendum. Hanc igitur
occaſinnem oblatam tenete per deos immortales P. C. & ampliſſimi orbis terræ
conſilii principes vos eſſe aliquando recordamini. ſignum date populo R. conſilium
veſtrum non deeſſe Reip. quoniam ille virtutem ſuam non defuturam eſſe profitetur.
Nihil eſt, quod moneam. nemo eſt tam ſtultus, qui non intelligat, ſi indormierimus
huic tempori,non modò crudelem ſuperbámque dominationem nobis, ſed ignomi-
nioſam etiam & flagitioſam eſſe ferendam. noſtis inſolentiam Antonii, noſtis ami-
cos,noſtis totam domum. libidinoſis, petulantibus,impuris, impudicis, aleatoribus,
ebriis ſeruire, ea eſt ſumma miſeria, ſummo dedecore coniuncta. Quòd ſi iam (quod 149
dii omen auertant)fatum extremum Reipub. venit: quod gladiatores nobiles faciunt,
vt honeſtè decumbant: faciamus nos principes orbis terrarum gentiúmque omnium,
vt cum dignitate potius cadamus, quàm cum ignominia ſeruiamus. Nihil eſt dete-
ſtabilius dedecore, nihil fœdius ſeruitute. ad decus & libertatem nati ſumus. aut hæc
teneamus, aut cum dignitate moriamur. Nimium diu teximus, quid ſentiremus:
nunc iam apertum eſt: omnes iam patefecerunt, in vtranque partem quid ſentiant,
quid velint. Sunt impii ciues, pro charitate Reipub. nimium multi, pro multitudi-
ne bene ſentientium, admodum pauci. quorum opprimendorum dii immortales in-
credibilem Reip. poteſtatem & fortunam dederunt. ad ea enim præſidia, quæ ha-
bemus, iam accedunt Conſules ſumma prudentia, virtute,concordia,multos menſes
de populi R. libertate commentati atque meditati. His auctoribus & ducibus, diis iu-
uantibus,nobis vigilantibus,& multùm in poſterũ prouidentibus,populo R.conſen- 150
tiente, erimus profectò liberi breui tẽpore. iucundiorẽ autem faciet libertatẽ ſeruitu-
tis recordatio. quas ob res, quòd Tribuni pl. verba fecerunt, vt Senatus Calendis Ian.

tutò haberi, ſententiæque de ſumma Reip. liberè dici poſſint: de ea re ita cenſeo, vt
C. Panſa, A. Hircius Conſules deſignati dent operam, vt Senatus Calendis Ian. tutò
haberi poſſit: quódque edictum D. Bruti imperatoris, Conſulis deſignati, optimè de
Rep. meriti propoſitum ſit, Senatum exiſtimare, D. Brutum imperatorem, Conſulem
deſignatum, optimè de Rep. promereri, cùm Senatus auctoritatem, populíque R. liber
tatem, imperiúmque defendat: quódque Galliam prouinciam citeriorem optimorum
& fortiſſimorũ virorum, amiciſſimorúmque populo R. ciuium, exercitúmque in Se-
natus poteſtate retineat, id eum, exercitúmque eius, municipia, colonias prouinciæ
151 Galliæ, rectè atque ordine, éxque Rep. feciſſe, & facere: Senatum ad ſummam Reip.
pertinere arbitrari, à D. Bruto & ab L. Plãco imperatoribus Cõſulibus deſignatis, itém-
que à cæteris, qui prouincias obtinent, obtineri ex lege Iulia, quoad ex S. C. cuique
eorum ſucceſſum ſit: eóſque dare operã, vt eæ prouinciæ, exercitúſque in Senatus po-
pulíque R. poteſtate, præſidióque Reip. ſint: cúmque opera, virtute, conſilio C. Cæ-
ſaris, ſummóque conſenſu militum veteranorũ, qui eius auctoritatẽ ſecuti, Reip. præ-
ſidio ſunt, & fuerunt, & à grauiſſimis periculis populus Ro. defenſus ſit, & hoc tem-
pore defendatur: cúmque legio Martia Albæ conſtiterit, in municipio fideliſſimo &
fortiſſimo, ſéque ad Senatus auctoritatẽ, populíque Rom. libertatem contulerit: quod
pari conſilio eadémque virtute legio quarta vſa, L. Egnatuleio duce, ciue egregio, Se-
natus auctoritatem, populíque Rom. libertatem defendat, ac defenderit: Senatui ma-
152 gnæ curæ eſſe, ac fore, vt pro tantis eorũ in Remp. meritis honores eis habeantur, gra-
tiǽque referantur: Senatui placere, vti C. Panſa, A. Hircius Cõſules deſignati, cùm ma-
giſtratum inierint: ſi eis videretur, primo quoque tempore de his rebus ad hunc ordi-
nem referant, ita vti è Rep. fidéque ſua cenſuerint.

In M. Antonium ad Quirites Philippica IIII, Oratio XLVI.

FREQVENTIA veſtrûm incredibilis Quirites, concióque tãta, quan-
ram meminiſſe nõ videor, & alacritatem mihi ſummam affert Reip.
defendendæ & ſpem recuperandæ libertatis. quanquam animus qui-
dem mihi nunquam defuit, tempora defuerunt: quæ ſimul ac primũ
aliquid lucis oſtendere viſa ſunt, princeps veſtræ libertatis defendẽdæ
fui. quod ſi antè facere conatus eſſem, nunc facere non poſſem. ho-
153 dierno enim die Quirites, ne adhuc mediocrem rem actam arbitremini, fundamenta
ſunt iacta reliquarum actionum. nam eſt hoſtis à Senatu nondum verbo appellatus,
ſed re iam iudicatus Antonius. Nunc verò multò ſum erectior, quòd vos quoque ho-
ſtem illum eſſe tanto cõſenſu, tantóque clamore approbauiſtis. nec enim fieri poteſt,
vt non aut ii ſint impii, qui contra Conſulem exercitum comparauerunt: aut ille ho-
ſtis, contra quem iure arma ſumpta ſunt. Hanc igitur dubitationem, quanquam nulla
erat, tamen ne qua poſſet eſſe, Senatus hodierno die ſuſtulit. C. Cæſar, qui Remp. li-
bertatémque veſtram ſuo ſtudio, conſilio, patrimonio denique tutatus eſt, & tutatur,
maximis Senatus laudibus ornatus eſt. Laudo, laudo vos Quirites, cùm gratiſſimis ani
mis proſequimini nomẽ clariſſimi adoleſcentis, vel pueri potius. ſunt enim facta eius
154 immortalitatis, nomen ætatis. multa memini: multa audiui: multa legi: nihil ex omni
ſeculorũ memoria tale cognoui. qui, cũ ſeruitute premeremur, & in dies malũ creſce-
ret, præſidii nihil haberemus, capitalẽ & peſtiferũ Brũduſio M. Antonii reditũ timere-
mus: hoc inſperatũ omnibus conſiliũ, incognitum certè ceperit, vt exercitũ inuictũ ex
Hiſpanis militibus cõduceret, Antoniíque furorẽ crudeliſſimis conſiliis incitatũ à per-

nicie Reip. auerteret. Quis eſt enim, qui hoc non intelligat, niſi Cæſar exercitum pa-
rauiſſet, non ſine exitio noſtro futurum Antonii reditum fuiſſe? ita enim ſe recipie-
bat ardens odio veſtri, cruentus ſanguine ciuium, quos Sueſſæ, quos Brunduſii occi-
derat, vt nihil niſi de Reip. pernicie cogitaret. Quod autem erat præſidium ſalutis, li-
bertatíſque veſtræ, ſi C. Cæſaris fortiſſimorúmque ſui patris militum exercitus non
fuiſſet? cuius de laudibus & honoribus, qui ei pro diuinis & immortalibus meritis di-
uini immortaléſque debentur, mihi Senatus aſſenſus pauló antè decreuit, vt primo 15
quoque tempore referretur. quo decreto quis non perſpicit Antonium hoſtem eſſe iu-
dicatum? Quem enim appellare poſſumus eum, contra quem qui exercitus ducunt,
iis Senatus arbitratur ſingulares exquirendos honores? Quid legio Martia? quæ mihi
videtur diuinitus ab eo deo traxiſſe nomen, à quo populum R. generatum accepimus:
nónne ipſa ſuis decretis prius, quàm Senatus, hoſtem iudicauit Antonium? nam ille
ſi non hoſtis: qui Conſulem reliquerũt, hoſtes neceſſe eſt iudicemus. Præclara & lucu-
lenta reclamatione veſtra factum pulcherrimum Martialium comprobaſtis, qui ſe ad
Senatus auctoritatem, ad libertatem veſtram, ad vniuerſam Remp. contulerunt, ho-
ſtem illum & latronem & parricidã patriæ reliquerunt: nec ſolùm id animoſe & for-
titer, ſed conſideratè etiam, ſapientérque fecerunt: Albæ cõſtiterunt in vrbe opportu-
na, munita, propinqua fortiſſimorum virorum, fideliſſimorum ciuium atque opti- 16
morum. Huius Martiæ legionis legio quarta imitata virtutem, duce L. Egnatuleio,
quem Senatus merito pauló antè laudauit, C. Cæſaris exercitum perſecuta eſt. Quæ ex-
pectas M. Antoni iudicia grauiora? Cæſar fertur in cælum, qui contra te exercitum
comparauit: laudantur exquiſitiſſimis verbis legiones, quæ te reliquerunt, quæ à te ac-
cerſitæ ſunt: quæ tuæ eſſent, ſi te Conſulem, quàm hoſtem maluiſſes: quarum legionũ
fortiſſimum, veriſſimúmque iudicium confirmat Senatus, comprobat vniuerſus po-
pulus R. niſi fortè vos Quirites Conſulem, non hoſtem iudicatis Antonium. Sic arbi-
trabar vos iudicare, vt oſtenditis. Municipia, colonias, præfecturas num aliter iudicare
cenſetis? omnes mortales vna mente conſentiunt, omnia arma eorum, qui hæc ſalua
velint, contra illam peſtem eſſe capienda. Quid D. Bruti iudicium Quirites? quod ex 17
hodierno eius edicto perſpicere potuiſtis: num cui tandem contemnendum videtur?
rectè, & verè negaſtis Quirites. eſt enim quaſi deorum immortalium beneficio & mu-
nere datum Reipub. Brutorum genus, & nomen ad libertatem populi R. vel conſti-
tuendam vel recuperandam. Quid igitur D. Brutus de M. Antonio iudicauit? excluſit
prouincia: exercitu obſtitit: Galliam totam hortatur ad bellum, ipſam ſua ſponte, ſuó-
que iudicio excitatam. Si Conſul Antonius: Brutus hoſtis. ſi conſeruator Reip. Brutus:
hoſtis Antonius. num igitur, verum horum ſit, dubitare poſſumus? Atqui, vt vos vna
mente, vnáque voce dubitare vos negatis, ſic modò decreuit Senatus, D. Brutum opti-
mè de Repub. mereri, cùm Senatus auctoritatem, populíque Rom. libertatem, impe-
riúmque defenderit. à quo defenderit? nempe ab hoſte. quæ eſt enim alia laudanda de-
fenſio? Deinceps laudatur prouincia Gallia, meritóque ornatur verbis ampliſſimis à 18
Senatu, quòd reſiſtat Antonio. quem ſi Conſulem illa prouincia putaret, neque eum
reciperet, magno ſcelere ſe aſtringeret. omnes enim ſub Conſulis iure & imperio de-
bent eſſe prouinciæ. Negat hoc D. Brutus imperator, Conſul deſignatus, natus Reip.
ciuis: negat Gallia, negat cuncta Italia, negat Senatus, negatis vos. Quis igitur illum
Conſulẽ, niſi latrones putant? quanquã ne ii quidem ipſi, quod loquuntur, id ſentiũt:
nec à iudicio omniũ mortaliũ, quãuis impii, neſariiq; ſint, ſicut ſunt, diſſentire poſſũt.
ſed ſpes rapiendi atq; prædandi cæcat animos eorũ: quos non bonorum donatio, non
agrorũ aſſignatio, non illa infinita Põpeii haſta ſatiauit: qui ſibi vrbẽ, qui bona, & for-
tunas ciuiũ ad prædã propoſuerũt: qui, dũ ſit quod rapiant, quod auferãt, nihil ſibi de-
futurũ arbitrãtur: quibus M. Antonius (ò dii immortales auertite & deteſtamini, quæ-
ſo, hoc omen) vrbẽ ſe diuiſurũ eſſe promiſit. ita verò ei, vt precamini, eueniat, quo hu- 19

ius amentiæ pœna in ipſum ſamiliámque eius recidat. quod ita futurum eſſe confido.
iam enim non ſolùm homines, ſed etiam deos immortales ad Remp. conſeruandam
arbitror conſenſiſſe. ſiue enim prodigiis atque portentis dii immortales nobis futura
prædicunt, ita ſunt apertè denuntiata, vt & illi pœna, & nobis libertas appropinquet:
ſiue tantus conſenſus omnium ſine impulſu deorum eſſe non potuit, quid eſt, quod
de voluntate cæleſtium dubitare poſſimus? Reliquum eſt Quirites, vt vos in iſta ſenté-
tia, quam præ vobis fertis, perſeueretis. Faciam igitur, vt imperatores inſtructa acie
ſolent: quanquam paratiſſimos milites ad præliandum videant, vt eos tamen adhor-
tentur. ſic ego vos ardentes & erectos ad libertatem recuperandam cohortabor. Non
eſt, non eſt vobis Quirites cum eo hoſte certamen, quocum aliqua pacis conditio eſſe
160 poſſit. neque enim ille ſeruitutem veſtram, vt antea, ſed iam iratus ſanguinem concu-
piſcit. nullus ei ludus videtur eſſe iucundior, quàm cruor, quàm cædes, quàm ante o-
culos trucidatio ciuium. Non eſt vobis Quirites res cum ſcelerato homine atque ne-
fario, ſed cum immani tetráque bellua quæ quoniam in foueã incidit, obruatur. ſi enim
illinc emerſerit, nullius ſupplicii crudelitas erit recuſanda. ſed tenetur, premitur, vrge-
tur, nunc iis copiis, quas iam habemus: mox iis, quas paucis diebus noui Conſules có-
parabunt. Incumbite in cauſam Quirites, vt facitis. nunquam veſter conſenſus maior
in vlla cauſa fuit: nunquam tam vehementer cum Senatu conſociati fuiſtis: nec mirũ.
agitur enim, non qua conditione victuri, ſed victuríne ſimus, an cum ſupplicio igno-
miniáque perituri. Quanquam mortem quidem omnibus natura propoſuit: crudeli-
161 tatem mortis, & dedecus virtus propulſare ſolet: quæ propria eſt Romani generis &
ſeminis. hanc retinete quæſo Quirites: quam vobis tanquam hæreditatem maiores
veſtri reliquerunt. Quanquam omnia alia incerta ſunt, caduca, mobilia: virtus eſt vna
altiſſimis defixa radicibus: quæ nunquam vlla vi labefactari poteſt, nunquam dimoue-
ri loco. hac maiores noſtri primùm vniuerſam Italiam deuicerunt: deinde Carthaginẽ
exciderunt: Numãtiam euerterunt: potentiſſimos Reges, bellicoſiſſimas gentes in di-
tionem huius imperii redegerunt. Ac maioribus quidem veſtris Quirites cum eo ho-
ſte res erat, qui haberet Rempub. curiam, ærarium, conſenſum, & concordiam ciuium,
rationem aliquam, ſi ita res tuliſſet, pacis & fœderis: hic veſter hoſtis veſtrã Rempub.
oppugnat, ipſe habet nullam: Senatum, id eſt, orbis terræ conſilium, delere geſtit, ipſe
162 conſilium publicum nullum habet: ærarium veſtrum exhauſit, ſuum non habet. nam
concordiam ciuiũ qui habere poteſt, nullam qui habeat ciuitatem? pacis verò quæ po-
teſt cum eo eſſe ratio, in quo eſt incredibilis crudelitas, fides nulla? Eſt igitur Quiri-
tes populo R. victori omnium gentium omne certamen cum excurſore, cum latro-
ne, cum Spartaco. Nam quòd ſe ſimilem Catilinæ eſſe gloriari ſolet: ſcelere par eſt, bel-
li induſtria inferior. ille cùm exercitum nullum haberet, repentè conflauit: hic eum
exercitum, quem accepit, amiſit. Vt igitur Catilinam diligentia mea, Senatus aucto-
ritate, veſtro ſtudio & virtute fregiſtis: ſic Antonii nefarium latrocinium veſtra cum
Senatu concordia tanta, quanta nũquam fuit, felicitate & virtute exercituum, ducúm-
que veſtrorum breui tempore oppreſſum audietis. Equidem, quantum cura, labore,
163 vigiliis, auctoritate, conſilio eniti atque efficere potero, nihil prætermittam, quod ad
libertatem veſtram pertinere arbitrabor. neque id enim pro veſtris ampliſſimis in me
beneficiis ſine ſcelere facere poſſum. hodierno autẽ die primum, referente viro fortiſ-
ſimo, vobiſque amiciſſimo M. hoc Seruilio, collegiſque eius ornatiſſimis viris, optimis
ciuibus, longo interuallo me auctore & principe ad ſpem libertatis exarſimus.

In M. Antonium Philippica v,

ORATIO XLVII.

NIHIL vnquam longius Calendis Ian. mihi viſum eſt Patres Conſcri-
pti: quod idem intelligebam per hos dies vnicuique veſtrûm videri:
qui enim bellum cum Rep. gerunt, hunc diem non expectant: nos
autem tum, cùm maximè conſilio veſtro ſubuenire communi ſaluti
oporteret, in Senatum non vocabamur. Sed querelam præteritorum
dierum ſuſtulit oratio Conſulum: qui ita locuti ſunt, vt magis exo- 164
ptatæ Calẽdæ Ian. quàm ſeræ eſſe videantur. Atque vt oratio Conſulum animum meũ
erexit, ſpémque attulit non modò ſalutis conſeruandæ, verùm etiam dignitatis priſti-
næ recuperandæ: ſic me perturbaſſet eius ſententia, qui primus rogatus eſt, niſi veſtræ
virtuti, conſtantiǽque confiderem. hic enim vobis P.C. dies illuxit: hæc poteſtas data
eſt, vt, quantum virtutis, quantum conſtantiæ, quantum grauitatis in huius ordinis
conſilio eſſet, populo Rom. declarare poſſetis. Recordamini, qui dies nudiuſtertius
decimus fuerit, quantus conſenſus veſtrûm, quanta virtus, quanta conſtantia: quantá
ſitis à populo R. laudem, quantam gratiam conſecuti. Atque illo die P. C. ea conſti-
tuiſtis, vt vobis nihil iam ſit integrum, niſi aut honeſta pax, aut bellum neceſſarium.
Pacem vult M. Antonius: arma ponat, roget, deprecetur: neminem æquiorem me re-
periet, cui quidem, dum ſe ciuibus impiis commẽdat, inimicus eſſe, quàm amicus ma- 165
luit. nihil eſt profectò, quod dari poſſit bellum gerenti: erit fortaſſe aliquid, quod con-
cedi poſſit roganti. Legatos verò ad eum mittere, de quo grauiſſimum iudicium nu-
diuſtertius decimus feceritis, non iam leuitatis eſt, ſed, vt, quod ſentio, dicam, demen-
tiæ. Primùm enim eos duces laudauiſtis, qui contra illum priuato conſilio bellum ſuſ-
cepiſſent: deinde milites veteranos, qui cùm ab Antonio in colonias eſſent deducti,
illius beneficio libertatem populi R. antepoſuerunt. Quid legio Martia? quid quarta?
cur laudantur? ſi enim Conſulem ſuum reliquerunt, vituperandæ ſunt: ſi inimicum
populi R. iure laudantur. atqui cùm Conſules nondum haberetis, decreuiſtis, vt & de
præmiis militum, & de honoribus imperatorum primo quoque tempore referretur.
Placet eodem tempore præmia conſtituere iis, qui contra Antonium arma cæperunt, 166
& Legatos ad Antonium mittere: vt iam pudendum ſit, honeſtiora decreta eſſe legio-
num, quàm Senatus. ſiquidem legiones decreuerunt Senatum defendere contra M.
Antonium. Senatus decernit Legatos ad Antoniũ. vtrum hoc eſt confirmare militũ
animos, an debilitare virtutem? hoc dies duodecim perfecerunt, vt quem nemo præ-
ter Cotylam tum inuentus ſit qui defenderet, is habeat iam patronos etiam Conſula-
res. qui vtinam omnes ante me ſententiam rogarentur. quanquam ſuſpicor, quid di-
cturi ſunt quidam eorũ, qui poſt me rogabũtur. facilius contradicerem, ſiquid videre-
tur. eſt enim opinio, decreturum aliquem M. Antonio illam vltimam Galliam, quam
Plãcus obtinet. quid eſt aliud, omnia ad bellum ciuile hoſti arma largiri? primùm ner-
uos belli pecuniam infinitam, qua nunc eget: deinde equitatum, quantum velit: equi-
tatum dico? dubitabit credo gentes Barbaras ſecum adducere? hoc qui non videt, ex- 167
cors: qui, cùm videt, decernit, impius. Tu ciuem ſceleratum & perditum, Gallorum,
& Germanorum exercitu, pecunia, peditatu, equitatu, copiis inſtrues? nullæ iſtæ excu-
ſationes ſunt: Meus amicus eſt. ſit patria prius. Meus cognatus. an poteſt cognatio
vlla propior eſſe, quàm patriæ, in qua parentes etiam continentur? Mihi pecuniam
attribuit. cupio videre, qui id audeat dicere. Quid autem agatur, cùm aperuero, facilè
erit ſtatuere, quam ſententiam dicatis, aut quam ſequamini. Agitur, vtrum M. Anto-
nio facultas detur opprimendæ Reip. cædis faciendæ, bonorum diripiendorum, vrbis,
agrorum, ſuis latronibus condonandi, populi R. ſeruitute opprimendi: an horum ni-

168 hil facere ei liceat. Dubitatis?an non cadunt hæc in Antonium?hoc ne Cotyla quidem
dicere auderet. Quid enim in eum non cadit?qui,cuius acta ſe defendere dicit, eius eas
leges peruertit,quas maximè laudare poteramus. ille paludes ſiccare voluit : hic omnẽ
Italiam moderato homini L. Antonio diuidendam dedit. Quid? hanc legem populus
R.accepit?quid?per auſpicia ferre potuit? ſed Augur verecundus ſine collegis de auſpi-
ciis.Quanquam illa auſpicia non egent interpretatione Augurum . Ioue enim tonante
cum populo agi non eſſe fas,quis ignorat? Tribuni pl. tulerũt de prouinciis contra acta
Cæſaris,ille biennii,iſte ſexennii.num etiã hanc legẽ populus R.accepit?quid?promul-
gata fuit?quid? nónne antè lata,quàm ſcripta ? nónne antè factam vidimus, quàm futu-
169 ram quiſquam eſt ſuſpicatus ? vbi lex Cæcilia & Didia ? vbi promulgatio trinundinûm?
vbi pœnæ recenti lege Iunia & Licinia?poſſúntne hæ leges ratæ eſſe ſine interitu legum
reliquarum?eccui poteſtas in forum introeundi fuit?quæ porrò illa tonitrua? quæ tem-
peſtas ? vt,ſi auſpicia M. Antonium non mouerent,ſuſtinere tamen,ac ferre poſſe tan-
tam vim tempeſtatis,imbris ac turbinum mirum videretur? quam legem igitur ſe Au-
gur dicit tuliſſe non modò tonante Ioue, ſed propè cæleſti clamore prohibente, hanc
dubitabit contra auſpicia latam confiteri?quid?quod cum eo collega tulit,quem ipſe fe
cit ſua nuntiatione vitioſum:nihílne ad auſpicia bonus Augur arbitratus eſt pertinere?
Sed auſpiciorum nos fortaſſe erimus interpretes, qui ſumus eius collegæ : num etiam
armorum interpretes quærimus ? primùm omnes fori aditus ita ſunt ſepti, vt, etiam ſi
170 nemo obſtaret armatus,tamen niſi ſeptis reuulſis introiri in forum nullo modo poſſet.
ſic verò erant diſpoſita præſidia,vt,quo modo aditus hoſtium prohibentur, ita caſtellis
& operibus ab ingreſſione fori populum Tribunóſque pl. propulſari videres . Quibus
de cauſis eas leges,quas M. Antonius tuliſſe dicitur,omnes cenſeo per vim & contra au
ſpicia latas,híſque legibus populum non teneri.Si quam legem de actis Cæſaris confir-
mandis,ſéue Dictatura in perpetuum tollenda, ſéue colonis in agros deducendis tu-
liſſe M. Antonius dicitur,eaſdem leges de integro,vt populum teneant,ſaluis auſpiciis
ferre placet. Quanuis ergo bonas leges vitioſè,per vímque tulerit: tamen hæ leges non
ſunt habendæ: omníſque audacia gladiatoris amentis auctoritate noſtra repudiãda eſt.
illa verò diſſipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo eſt , per quam ſepties millies
falſis perſcriptionibus,donationibúſque auertit: vt portenti ſimile videatur,tantam pe-
171 cuniã populi R.tam breui tempore perire potuiſſe.Quid illi immanes quæſtus ? feren-
díne?quos M. Antonii tota exhauſit domus.decreta falſa vẽdebat : regna,ciuitates,im-
munitates in æs accepta pecunia iubebat incidi . hæc ſe ex commentariis Cæſaris, quo-
rum ipſe auctor erat,agere dicebat.in interiore ædium parte totius Reip.nundinæ:mu
lier ſibi ſelicior,quàm viro,auctionem prouinciarũ,regnorúmque faciebat:reſtituebã-
tur exules quaſi lege,ſine lege . quæ niſi auctoritate Senatus reſcinduntur,quoniam in-
greſſi in ſpem Reip.recuperãdæ ſumus,imago nulla liberæ ciuitatis relinquetur.neque
ſolùm cõmentariis commentitiis,chirographíſque venalibus innumerabilis pecunia
congeſta in illam domum eſt,cùm quæ vendebat Antonius,ea ſe ex actis Cæſaris agere
diceret : ſed Senatus etiam conſulta pecunia accepta falſa referebat : ſyngraphæ obſi-
172 gnabantur: S. C.tanquam facta ad ærarium referebantur.huius turpitudinis teſtes erãt
etiam exteræ nationes. Fœdera interea facta:regna data:populi prouinciǽque liberatæ:
carúmque rerum falſæ tabulæ gemente populo R. toto Capitolio figebãtur. quibus re-
bus tanta pecunia vna in domo coaceruata eſt, vt,ſi hoc genus in vnum redigatur, non
ſit pecunia populo R. defutura . is etiam legem iudiciariam tulit, homo caſtus atque
integer iudiciorum & iuris auctor, in quo nos fefellit . Anteſignanos & manipulares &
alaudas iudices ſe conſtituiſſe dicebat . at ille legit aleatores , legit exules, legit Græcos.
O` conſeſſum iudicum præclarum ! ò dignitatem conſilii admirandam ! pauet animus
apud illud conſilium pro reo dicere. Cydam Cretenſem, portentum inſulæ,hominem
audaciſſimum & perditiſſimum. ſed fac ita non eſſe.num Latinè ſcit ? num ex iudicum

genere & forma? num leges noſtras moréſue nouit? num denique homines? eſt enim 173
vobis Creta notior, quàm Roma Cydæ. Delectus autem & notatio iudicũ etiam in no-
ſtris ciuibus haberi ſolet. Gortynium verò iudicẽ quis nouit, aut quis noſſe potuit? nam
Lyſiadem Athenienſem plerique nouimus: eſt enim Phædri, philoſophi nobilis, filius:
quo nemo præterea magis feſtiuus, vt ei cum M. Curio conſeſſore eodem & colluſore
facillimè poſſit conuenire. Quæro igitur, ſi Lyſiades citatus iudex non reſponderit, ex-
cuſetúrque Areopagites eſſe, nec debere eodẽ tempore Romæ, & Athenis res iudicare:
accipiétne excuſationem is, qui quæſtioni præerit, Græculi iudicis, modo palliati, modo
togati: an Athenienſium antiquiſſimas leges negliget? qui porrò ille conſeſſus dii boni?
Cretenſis iudex, íſque nequiſſimus. quem ad hunc reus alleget? quomodo accedat? du-
ra natio eſt. At Athenienſes miſericordes. puto ne Curium quidem eſſe crudelem, qui 174
quotidie periculum fortunæ faciat. ſunt item lecti iudices: qui fortaſſe excuſabuntur.
habent enim legitimam excuſationem, exilii cauſa ſolum vertiſſe, nec eſſe poſtea reſti
tutos. Hos ille demens iudices legiſſet? horum nomina ad ærarium detuliſſet? his ma-
gnam partem Reip. credidiſſet, ſi vllam ſpeciem Reip. cogitauiſſet? Atque ego de notis
iudicibus dixi. quos minus noſtis, nolui nominare. ſaltatores, cithariſtas, totũ denique
comeſſationis Antonianæ chorum in tertiam decuriam iudicum ſcitote eſſe collectũ.
Hæc cauſa, cur lex tam egregia, támque præclara maximo imbri, tẽpeſtate, ventis, pro-
cellis, turbinibus, inter fulmina & tonitrua ferretur, vt eos iudices haberemus, quos ſo-
cios ad epulas habere hoſpites nemo velit. Scelerum magnitudo, conſcientia malefi-
ciorum, direptio eius pecuniæ, cuius ratio in æde Opis confecta eſt, hanc tertiam decu- 175
riam excogitauit: nec antè turpes iudices quæſiti, quàm honeſtis iudicibus nocentium
ſalus deſperata eſt. Sed illud os, illam impuritatem feciſſent, vt hos iudices legere au- *
deret, quorum lectione duplex imprimeretur Reip. dedecus. vnum, quòd tam turpes
iudices eſſent: alterum, quòd patefactum eſſet, quàm multos in ciuitate turpes habere-
mus. Hanc ego & reliquas eiuſmodi leges, etiam ſi ſine vi, ſaluis auſpiciis eſſent rogatæ,
cenſerem tamen abrogandas. nunc verò non abrogandas cenſeam, quas iudico non
rogatas? an illa nõ grauiſſimis ignominiis, monumentíſque huius ordinis ad poſterita-
tis memoriam ſunt notanda, quòd vnus M. Antonius in hac vrbe palàm ſecum habue-
rit armatos? quod neque reges fecerunt, neque ii, qui Regibus exactis regnum occupa-
re voluerunt. Cinnan memini: vidi Syllam, modò Cæſarem. hi enim tres poſt ciuita-
tem à L. Bruto liberatam plus potuerunt, quàm vniuerſa Reſp. Non poſſum affirmare 176
nullis telis eos ſtipatos fuiſſe: hoc dico, nec multis & occultis. at hãc peſtem agmen ar-
matorum ſequebatur, Claſſitius, Muſtella, Tyro gladios oſtentantes, ſui ſimiles greges
ducebant per forum: certum agminis locum tenebant barbari ſagittarii. cùm autẽ erat
ventum ad ædem Concordiæ, gradus complebantur, lecticæ collocabantur: non quò
ille ſcuta occulta eſſe vellet, ſed ne familiares, ſi ſcuta ipſi ferrent, laborarent. Illud verò
teterrimum auditu non modò aſpectu, in cella Concordiæ collocari armatos latrones,
ſicarios: è templo carcerem fieri: opertis valuis Concordiæ, cùm inter ſubſellia Senatus
verſarẽtur latrones, Patres Conſcriptos ſententias dicere. huc etiam niſi venirẽ Calen-
dis Sept. fabros ſe miſſurũ, & domũ meam diſturbaturum eſſe dixit. Magna res, credo,
agebatur: de ſupplicatione referebatur. veni poſtridie: ipſe non venit. locutus ſum de 177
Rep. minus equidem liberè, quàm mea conſuetudo: liberius tamen, quàm pericula, mi-
næque poſtulabant. at ille, homo vehemens & violentus, qui hanc conſuetudinẽ liberè
dicẽdi excluderet (fecerat enim hoc idem maxima cum laude L. Piſo x x x diebus an-
te me) inimicitias mihi denuntiauit: adeſſe in Senatu iuſſit ad x i i i Cal. Oct. ipſe inter-
ea decem & ſeptem dies de me in Tyburtino Scipionis declamitauit, ſitim quærẽs. hæc
enim ei cauſa eſſe ſolet declamãdi, cùm is dies, quo me adeſſe iuſſerat, veniſſet, tum ve-
rò agmine quadrato in ædem Concordiæ venit, atque in me abſentem orationem ore
impuriſſimo euomuit. quo die, ſi per amicos mihi cupienti in Senatum venire licuiſſet,

178 cædis initium feciſſet à me. ſic enim ſtatuerat. Cùm autem ſemel gladiũ ſcelere imbuiſſet, nulla res ei finem cædendi, niſi defatigatio & ſatietas, attuliſſet. etenim aderat L. frater gladiator Aſiaticus, qui Myrmillo Mylaſis depugnarat: ſanguinem noſtrum ſitiebat, ſuum illa gladiatoria pugna multùm profuderat. hic pecunias noſtras æſtimabat: poſſeſſiones notabat, & vrbanas, & ruſticas: huius mendicitas auiditate coniũcta in fortunas noſtras imminebat: diuidebat agros quibus, & quos volebat: nullus aditus erat priuato, nulla æquitatis deprecatio: tantum quiſque habebat poſſeſſor, quãtum reliquerat diuiſor Antonius. Quæ quanquam, ſi leges irritas feceritis, rata eſſe nõ poſſunt: tamen ſeparatim ſuo nomine notanda cenſeo: iudicandúmque, nullos Septemuiros fuiſſe: nihil placere ratum eſſe, quod ei egiſſent, aut quod ab iis actum diceretur. M. verò Antonium, quis eſt, qui ciuem poſſit iudicare potius, quàm teterrimum
179 & crudeliſſimum hoſtem, qui pro æde Caſtoris ſedens, audiente populo R. dixerit, niſi victorem victurum neminem? num putatis P.C. dixiſſe eum minacius, quàm facturum fuiſſe? Quid verò quod in concione dicere auſus eſt, ſe, cùm magiſtratu abiſſet, ad vrbem venturum cum exercitu, introiturum quotieſcunque vellet? quid erat aliud, niſi denuntiare populo R. ſeruitutem? Quod autem eius iter Brunduſium, quæ feſtinatio, quæ ſpes, niſi vt ad vrbem ocyus exercitum maximum adduceret? Qui autem delectus centurionum? quæ effrænatio impotentis animi? cùm eius promiſſis legiones fortiſſimæ reclamaſſent, domum ad ſe venire iuſſit centuriones, quos bene de Rep. ſentire cognouerat: eóſque ante pedes ſuos, vxoríſque ſuæ, quam ſecum grauis imperator ad exercitum duxerat, iugulari coëgit. Quo animo hunc futurum fuiſſe cenſetis in nos, quos oderat, cùm in eos, quos nunquam viderat, tam crudelis fuiſſet? & quàm aui-
180 dum in pecuniis locupletum, qui pauperum ſanguinem cõcupiſſet? quorum ipſorum bona, quantacunque erant, ſtatim ſuis comitibus, compotoribúſque deſcripſit. Atque ille furens infeſta iam patriæ ſigna Brunduſio inferebat: cùm Cæſar deorum immortalium beneficio, diuini animi, ingenii, conſilii magnitudine, cùm ſua ſpõte eximiáque virtute, tum approbatione auctoritatis meæ colonias patriis adiit: veteranos milites conuocauit: paucis diebus exercitum fecit: incitatos latronis impetus retardauit. Poſtea verò quàm legio Martia ducem præſtantiſſimum vidit, nihil egit aliud, niſi vt aliquando liberi eſſemus. quam eſt imitata quarta legio. Quo ille nuntio audito, cùm Senatum vocaſſet, adhibuiſſétque Conſularem, qui ſua ſententia C. Cæſarem hoſtem iudicaret, repentè concidit. Pòſt autem neque ſacrificiis ſolennibus factis, neque
181 votis nuncupatis, non profectus eſt, ſed profugit paludatus: at quò? in prouinciam firmiſſimorum & fortiſſimorum ciuium: qui illum, ne ſi ita quidem veniſſet, vt nullum bellum inferret, ferre potuiſſent, impotentem, iracundum, contumelioſum, ſuperbũ, ſemper poſcentem, ſemper rapientem, ſemper ebrium. at ille, cuius ne pacatam quidem nequitiam quiſquam ferre poſſet, bellum intulit prouinciæ Galliæ: circunſedit Mutinam, firmiſſimam & ſplendidiſſimam populi R. coloniam: oppugnat D. Brutum imperatorem, Conſulem deſignatum, ciuem non ſibi, ſed nobis & Reip. natum. Ergo Annibal hoſtis, ciuis Antonius? quid ille fecit hoſtiliter, quod hic non aut fecerit, aut faciat, aut moliatur & cogitet? totum iter Antonii quid habuit, niſi depopulationes, vaſtationes, cædes, rapinas? quæ non faciebat Annibal, quia multa ad vſum reſeruabat: hæc ii, qui in horam viuerent, non modò de fortunis & de bonis ciuium,
182 ſed ne de vtilitate quidem ſua cogitauerunt. Ad hunc (dii boni) Legatos mitti placet? norunt iſti homines formam Reip. iura belli, exempla maiorum? cogitant, quid populi R. maieſtas, quid Senatus ſeueritas poſtulet? Legatos decernitis: ſi, vt deprecentur, contemnet: ſi, vt imperetis, non audiet. denique quanuis ſeuera Legatis mandata dederimus, nomen ipſum Legatorum hũc, quem vidimus, populi R. reſtinguet ardorẽ: municipiorum atque Italiæ franget animos. Vt omittam hæc, quæ magna ſunt: certè iſta Legatio moram & tarditatem afferet bello. quanuis dicant, quod quoſdam audio

dicturos, Legati proficiſcantur, bellum nihilo minus paretur: tamen Legatorum nomen ipſum & animos molliet, & belli celeritatem morabitur. Minimis momentis P. C. maximæ inclinationes temporũ fiunt cùm in omni caſu Reip. tum in bello & maximè ciuili, quod opinione plerunque & fama gubernatur. nemo quæret, quibus cum mandatis Legatos miſerimus: nomen ipſum Legationis vltrò miſſæ timoris eſſe ſignũ 13
videbitur. recedat à Mutina, deſinat oppugnare Brutum, decedat ex Gallia: non eſt verbis rogandus, cogendus eſt armis. non enim ad Annibalem mittimus, vt à Sagunto recedat, ad quem miſerat olim Senatus P. Valerium Flaccum & Q. Bebium Pamphilum, qui, ſi Annibal non pareret, Carthaginem ire iuſſi ſunt. noſtros Legatos quò iubebimus ire, niſi paruerit Antonius? ne imperatorem, coloniámque populi Ro. oppugnet, itáne verò per Legatos rogandus eſt? Quid intereſt per deos immortales, vtrum hanc vrbem oppugnet, an huius vrbis propugnaculum, coloniámque populi Ro. præſidii cauſa collocatam? Belli Punici ſecundi, quod cõtra maiores noſtros Annibal geſſit, cauſa fuit Sagunti oppugnatio. rectè ad eum Legati miſſi. mittebantur ad Pœnum, mittebantur pro Annibalis hoſtibus, noſtris etiam ſociis. quid ſimile tandem? nos ad 14
ciuem mittemus, ne imperatorem populi Rom. ne exercitum, ne coloniam circumſedeat, ne oppugnet, ne agros depopuletur, ne ſit hoſtis. Age, ſi paruerit, hoc ciue vti aut volumus, aut poſſumus? ante diem XIII. Calend. Ian. decretis veſtris eum concidiſtis: conſtituiſtis, vt hæc ad vos Calend. Ian. referrentur, quæ referri videtis, de honoribus & præmiis bene de Rep. meritorum & merentium: quorum principem iudicauiſtis eum, qui fuit, C. Cæſarem, qui M. Antonii impetus nefarios ab vrbe in Galliã vertit: deinde milites veteranos, qui primi Cæſarem ſecuti ſunt: tum illas cæleſtes, diuináſque legiones, Martiam & quartam, quibus, cùm Conſulem ſuum non modò reliquiſſent, ſed bello etiam perſequerentur, honores & præmia ſpopondiſtis: eodémque 15
die D. Bruti præſtantiſſimi ciuis edicto allato atque propoſito, factum eius collaudauiſtis: quódque ille bellum priuato cõſilio ſuſceperat, id vos auctoritate publica comprobaſtis. Quid igitur illo die aliud egiſtis, niſi vt re hoſtem iudicaretis Antonium? his veſtris decretis aut ille vos æquo animo aſpicere poterit, aut vos illum ſine dolore ſummo videbitis? excluſit illũ à Repub. diſtraxit, ſegregauit non ſolùm ſcelus ipſius, ſed etiam, vt mihi videtur, fortuna quædam Reipub. qui ſi Legatis paruerit, Romámque redierit: num quando perditis ciuibus vexillum, quò concurrant, defuturum putatis? Sed hoc minus vereor. ſunt alia, ob quæ magis nunquã parebit ille Legatis. noui hominis inſaniam, arrogantiam: noui perdita conſilia amicorum, quibus ille eſt deditus. Lucius quidem frater eius, vtpote qui peregrè depugnauit, familiam ducit. ſi per 16
ſe ipſe ſanus, quod nunquam erit: per hos eſſe ei tamen non licebit. teretur interea tẽpus: belli apparatus refrigeſcent. Vnde eſt adhuc bellum, niſi ex retardatione & mora? vt primùm poſt diſceſſum latronis, vel potius deſperatam fugam, liberè Senatus haberi potuit, ſemper flagitaui vt conuocaremur. quo die primùm conuocati ſumus, cùm deſignati Conſules non adeſſent, ieci ſententia mea maximo veſtro cõſenſu fundamenta Reipub. ſerius omnino, quàm decuit. nec enim antè potui. ſed tamen, ſi ex eo tempore dies nullus intermiſſus eſſet, bellum profectò nullum haberemus. Omne malum naſcens facilè opprimitur: inueteratum fit plerunque robuſtius. Sed tum expectabantur Calendæ Ianua. fortaſſe non rectè: verùm præterita omittamus. etiámne hanc moram afferemus, dum proficiſcantur Legati, dum reuertantur? quorum expectatio dubitationem belli afferet. bello autem dubio quod poteſt ſtudium eſſe delectus? 17
Quamobrem P. C. Legatorum mentionem nullam cenſeo faciendam: rem adminiſtrandam arbitror ſine vlla mora, & confeſtim gerendam cenſeo: tumultum decerni, iuſtitium indici, ſaga ſumi dico oportere, delectum haberi ſublatis vacationibus in vrbe, & in Italia præter Galliam totam. quæ ſi erunt facta, opinio ipſa & fama veſtræ ſeueritatis obruet ſcelerati gladiatoris amentiam: ſentiet ſibi bellum cum Repub. eſſe

ſuſceptum : experietur conſentientis Senatus neruos atque vires ; nam nunc quidem
partium contentionem eſſe dictitat. quarum partium ? alteri victi ſunt : alteri ſunt è
mediis C. Cæſaris partibus. niſi fortè Cæſaris partes à Panſa & Hircio Conſulibus, &
à filio C. Cæſaris oppugnari putamus. Hoc verò bellum non ex diſſenſione partium,
ſed ex nefaria ſpe perditiſſimorum ciuium excitatum : quibus bona, fortunæque no-
ſtræ notatæ ſunt, & iam ad cuiuſque opinionem diſtributæ. Legi epiſtolam Antonii,
188 quam ad quendã Sepremuirum, capitalem hominem, collegam ſuum miſerat : Quid
concupiſcas, tu videris: quod concupiueris, certè habebis. Heu, ad quem Legatos mit-
tamus ? cui bellum moremur inferre ? qui ne ſorti quidem fortunas noſtras deſtinauit:
ſed libidini cuiuſque nos ita addixit, vt ne ſibi quidem quicquam integrum, quod non
alicui promiſſum iam ſit, reliquerit. Cum hoc P. C. bello, bello inquam, decertandum
eſt, ídque confeſtim : Legatorum tarditas repudianda eſt. Quapropter ne multa nobis
quotidie decernenda ſint, Conſulibus totam Remp. committendam cenſeo, híſque
permittendum, vt Remp. defendant, prouideántque nequid Reſp. detrimenti accipiat:
cenſeóque, vt iis, qui in exercitu Antonii ſunt, ne ſit ea res fraudi, ſi ante Cal. Febr. ab eo
189 diſceſſerint. Hæc ſi cenſueritis Patres Conſcripti, breui tempore libertatem populi R.
auctoritatémque veſtram recuperabitis. ſin autem lenius agetis, tamen eadem, ſed for-
taſſe ſerius decernetis. de Rep. quoad retuliſtis, ſatis decreuiſſe videor. Altera res eſt de
honoribus : de quibus deinceps intelligo eſſe dicendum. ſed qui ordo in ſententiis ro-
gandis ſeruari ſolet, eundem tenebo in viris fortibus honorandis. A' Bruto igitur Con-
ſule deſignato, more maiorum capiamus exordium : cuius, vt ſuperiora omittam, quæ
ſunt maxima illa quidem, ſed adhuc hominũ magis iudiciis, quàm publicè laudata: qui-
buſnam verbis eius laudes huius ipſius tẽporis conſequi poſſumus ? neque enim vllam
mercedem tanta virtus, præter hanc laudis gloriæque, deſiderat : qua etiam ſi careat, ta-
men ſit ſe ipſa contenta, atque in memoriam gratorum ciuium, tanquam in luce, poſi-
ta lætetur. Laus igitur iudicii, teſtimoniíque veſtri tribuenda Bruto eſt. quamobrem his
190 verbis Patres Conſcripti S.C. faciendum cenſeo: Cùm D. Brutus imp. Cos. deſigna-
tus, prouinciam Galliam in Senatus populíque R. poteſtate teneat: cúmque exercitum
tantùm, tam breui tempore, ſummo ſtudio municipiorum, coloniarúmque prouinciæ
Galliæ optimè de Rep. meritæ, merentíſque conſcripſerit, compararit: id eum rectè, &
ordine, éxque Rep. feciſſe, ídque D. Bruti præſtantiſſimum meritum in Remp. Senatui
populóque R. gratum eſſe, & fore: itaque Senatum populúmque R. exiſtimare, D. Bruti
imp. Cos. deſig. opera, conſilio, virtute, incredibilíque ſtudio & conſenſu prouinciæ
Galliæ, Reip. difficillimo tempore eſſe ſubuentũ. Huic tanto merito Bruti P.C. tan-
tóque in Remp. beneficio, quis eſt tantus honos, qui non debeatur? nam ſi M. Antonio
patuiſſet Gallia: ſi oppreſſis municipiis & coloniis imparatis in illam vltimam Galliam
penetrare potuiſſet: quantus Reip. terror impenderet? dubitaret, credo, homo amentiſ-
191 ſimus, atque omnibus conſiliis præceps & deuius, non ſolùm cum exercitu ſuo, ſed etiã
cum omni immanitate barbariæ bellum inferre nobis, vt eius furorem ne Alpium qui-
dem muro cohibere poſſemus. Hæc igitur habenda gratia eſt D. Bruto, qui illum, non-
dum interpoſita auctoritate veſtra, ſuo conſilio atque iudicio, non, vt Conſulem, rece-
pit: ſed, vt hoſtem, arcuit Gallia : ſéque obſideri, quàm hanc vrbem maluit. Habeat ergo
huius tanti facti, támque præclari decreto veſtro teſtimonium ſempiternum: Galliáque
quæ ſemper præſidet, atque præſedit huic imperio, libertatíque cõmuni, merito iuréque
laudetur, quòd ſe ſuáſque vires non tradidit, ſed oppoſuit Antonio. Atque etiam M. Le-
pido pro eius egregiis in Remp. meritis decernendos honores quamampliſſimos cen-
ſeo. ſemper ille populum R. liberum voluit : maximúmque ſignum illo die dedit vo-
luntatis & iudicii ſuis: cum Antonio diadema Cæſari imponente, ſe auertit, gemitúque
192 & mœſtitia declarauit, quantum haberet odium ſeruitutis, quàm populum Rom. libe-
rum cuperet, quàm illa, quæ tulerat, temporũ magis neceſſitate, quàm iudicio tuliſſet.

Quanta verò is moderatione vſus ſit in illo tempore ciuitatis, quod poſt mortem Cæ-
ſaris conſecutum eſt, quis noſtrûm obliuiſci poteſt? Magna hæc: ſed ad maiora prope-
rat oratio. Quid enim, ò dii immortales, admirabilius omnibus gentibus, quid optatius
populo R. accidere potuit, quàm, cùm bellum ciuile maximũ eſſet, cuius belli exitum
omnes timeremus, ſapiẽtia etiam id potius extingui, quàm armis & ferro rem in diſcri-
men adducere? Quòd ſi eadẽ ratio Cæſaris fuiſſet in illo tetro miſeróque bello: vt omit-
tam patrem, duos Cn. Pompeii ſummi & ſingularis viri filios incolumes haberemus.
quibus certè pietas fraudi eſſe non debet. vtinam omnes M. Lepidus ſeruare potuiſſet:
facturum fuiſſe declarauit in eo, quod potuit, cùm Sex. Pompeiũ reſtituit ciuitati, ma-
ximum ornamentum Reip. clariſſimum monumentum clemẽtiæ ſuæ. Grauis illa for- 193
tuna populi Rom. graue fatum. Pompeio enim patre, quod imperii populi Ro. lumen
fuit, extincto, interfectus eſt patris ſimillimus filius. ſed omnia mihi facta videtur deo-
rum immortalium iudicio & pietate, Sex. Pompeio Reip. conſeruato. Quam ob cau-
ſam iuſtam atque magnam, & quòd periculoſiſſimum ciuile bellum maximúmque hu
manitate & ſapientia ſua M. Lepidus ad pacem concordiámque conuertit, S.C. his ver-
bis cenſeo perſcribendum: Cùm à M. Lepido imperatore Põtifice Max. ſæpenumero
Reſp. & bene, & feliciter geſta ſit: populus R. intellexerit ei dominatum regium maxi-
mè diſplicere: cúmque eius opera, virtute, conſilio, ſingularíque clementia & manſue-
tudine bellum acerbiſſimum ciuile ſit reſtinctum: Sextúſque Pompeius Cn. F. Magnus
huius ordinis auctoritate ab armis diſceſſerit, & à M. Lepido imp. Pont. Max. ſumma 194
Senatus populíque R. voluntate ciuitati reſtitutus ſit: Senatũ populúmque R. pro ma-
ximis plurimíſque in Remp. M. Lepidi meritis magnam ſpem in eius virtute, auctori-
tate, felicitate reponere otii, pacis, concordiæ, libertatis: eiúſque in Remp. meritorum
Senatum populúmque R. memorem fore: eíque ſtatuam equeſtrem inauratam in Ro
ſtris, aut quo alio loco in foro vellet, ex huius ordinis ſententia ſtatui placere. Qui ho-
nos P. C. mihi maximus videtur: primùm, quia iuſtus eſt. non enim ſolùm datur pro-
pter ſpem temporum reliquorum, ſed pro ampliſſimis meritis redditur. Nec verò cui-
quam poſſumus commemorare hunc honorem à Senatu tributum iudicio Senatus
ſoluto & libero. Venio ad C. Cæſarem P.C. qui niſi fuiſſet, quis noſtrûm eſſe potuiſſet?
Aduolabat ad vrbem à Brunduſio homo impotentiſſimus, ardens odio, animo hoſtili
in omneis bonos cum exercitu Antonius. quid huius audaciæ & ſceleri poterat oppo- 195
ni? nondum vllos duces habebamus, non copias: nullum erat conſilium publicum,
nulla libertas: dandæ ceruices erãt crudelitati nefariæ: fugam quærebamus omnes: quæ
ipſa exitum non habebat. quis tum nobis, quis populo Rom. obtulit hunc diuinũ ado-
leſcentem deus? qui, cùm omnia ad perniciem noſtram peſtifero illi ciui paterent, ſu-
bitò præter ſpem omnium exortus, prius confecit exercitum, quem furori M. Antonii
opponeret, quàm quiſquam hoc eum cogitare ſuſpicaretur. Magni honores habiti Cn.
Pompeio, cùm eſſet adoleſcens: & quidem iure. ſubuenit enim Reipub. ſed ætate mul-
tò robuſtior, & militum ducem quærentium, ſtudio paratior, & in alio genere belli.
non enim omnibus Syllæ cauſa grata: declarat multitudo proſcriptorum, tot munici-
piorum maximæ calamitates. Cæſar autem annis multis minor veteranos cupientes
iam requieſcere armauit: eam complexus eſt cauſam, quæ eſſet Senatui, quæ popu- 196
lo, quæ cunctæ Italiæ, quæ diis omnibus gratiſſima. Et Pompeius ad L. Syllæ maximum
imperium, victorémque exercitum acceſſit: Cæſar ſe ad neminem adiunxit, ipſe prin-
ceps exercitus faciendi & præſidii comparandi fuit. ille aduerſariorum partibus a-
grum Picenum habuit inimicum: hic ex Antonii amicis, ſed amicioribus liberta-
ti, contra Antonium confecit exercitum. illius opibus Sylla regnauit: huius præſi-
dio Antonii dominatus oppreſſus eſt. Demus igitur imperium Cæſari, ſine quo res
militaris adminiſtrari, teneri exercitus, bellum geri non poteſt. ſit pro Prætore eo iu-
re, quo qui optimo. qui honos, quanquam eſt magnus illi ætati, tamen ad neceſſita-

tem rerum gerendarum, non ſolùm ad dignitatem valet. Itaque illa quæramus, quæ
97 vix hodierno die conſequemur. ſed ſæpe ſpero fore huius adoleſcentis ornandi hono-
randíque & nobis & populo R. poteſtatem. hoc autem tempore ita cenſeo decernen-
dum: Quòd C. Cæſar C. F. Pont. Propr. ſummo Reipub. tempore milites vetera-
nos ad libertatem populi Rom. cohortatus ſit, eóſque conſcripſerit: quódque legio
Martia, quartáque ſummo ſtudio, optimóque in Rempub. conſenſu, C. Cæſare duce
& auctore Rempub. libertatem populi Rom. defendant, defenderint: & quòd C. Cæ-
ſar Proprætor, Galliæ prouinciæ cum exercitu ſubſidio profectus ſit: equites, ſagittarios,
elephantos in ſuam populíque Ro. poteſtatem redegerit, difficillimóque Reip. tem-
pore, ſaluti, dignitatíque populi R. ſubuenerit: ob eas cauſas Senatui placere, C. Cæſa-
rem C. F. Pont. Propr. Senatorem eſſe, ſententiámque loco Prætorio dicere: eiúſque
rationem, quæcunque appetet, ita haberi, prout haberi lege liceret, ſi anno ſuperiore
98 Quæſtor fuiſſet. Quid eſt enim P. C. cur eum nó quamprimum ampliſſimos hono-
res capere cupiamus? Legibus enim annalibus cùm grandiorem ætatem ad Conſulatū
conſtituebant, adoleſcentiæ temeritatem verebātur. C. Cæſar ineunte ætate docuit, ab
excellenti eximiáque virtute progreſſum ætatis expectari non oportere. Itaque maio-
res noſtri veteres illi admodum antiqui leges annales non habebant: quas multis poſt
annis attulit ambitio, vt gradus eſſent petitionis inter æquales. ita ſæpe magna indoles
virtutis prius quàm Reip. prodeſſe potuiſſet, extincta fuit. At verò apud antiquos Rul-
li, Decii, Coruini, multíque alii, recentiore autem memoria ſuperior Africanus, T.
Flaminius admodum adoleſcentes Conſules facti, tantas res geſſerunt, vt populi R.
imperium auxerint, nomen ornarint. Quid Macedo Alexander? cùm ab ineunte æta-
te res maximas gerere cœpiſſet, nónne tertio & trigeſimo anno mortem obiit? quæ eſt
99 ætas noſtris legibus decem annis minor, quàm Conſularis. ex quo iudicari poteſt, vir-
tutis eſſe, quàm ætatis curſum celeriorem. Nam quòd ii, qui Cæſari inuident, ſimulant
ſe timere: ne verendum quidem eſt, vt tenere ſe poſſit: vt moderari, ne honoribus no-
ſtris elatus, intemperantius ſuis opibus vtatur. Ea natura rerum eſt P. C. vt, qui ſen-
ſum veræ gloriæ ceperit, quíque ſe ab Senatu, ab equitibus R. populóque R. vniuerſo
ſenſerit ciuem charum haberi, ſalutarémque Reip. nihil cum hac gloria comparādum
putet. Vtinam C. Cæſari, patri dico, contigiſſet adoleſcenti, vt eſſet Senatui, atque o-
ptimo cuique chariſſimus. quod cùm conſequi neglexiſſet, omnem vim ingenii, quæ
ſumma fuit in illo, in populari leuitate conſumpſit. Itaque cùm reſpectum ad Sena-
tum & ad bonos non haberet, eam ſibi viam ipſe patefecit ad opes ſuas amplificandas,
quam virtus liberi populi ferre non poſſet. Eius autem filii longiſſimè diuerſa ratio:
100 qui cùm omnibus eſt, tum optimo cuique chariſſimus. in hoc ſpes libertatis poſita
eſt: ab hoc accepta iam ſalus: huic ſummi honores & exquiruntur & parati ſunt. Cu-
ius igitur ſingularem prudentiam admiramur, eius ſtultitiam timemus? quid enim
ſtultius, quàm inutilem potentiam, inuidioſas opes, cupiditatem dominandi præcipi-
tem & lubricam anteferre veræ, graui, ſolidæ gloriæ? an hoc vidit puer? ſi ætate proceſ-
ſerit, non videbit? At eſt quibuſdam inimicus clariſſimis atque optimis ciuibus. nul-
lus iſte timor eſſe debet. omneis Cæſar inimicitias Reip. condonauit. hanc ſibi iu-
dicem conſtituit, hanc moderatricem omnium factorum. ita enim ad Remp. acceſſit,
vt eam confirmaret, non vt euerteret. omneis habeo cognitos ſenſus adoleſcentis:
nihil eſt illi Rep. charius, nihil veſtra auctoritate grauius, nihil bonorum virorum
iudicio optatius, nihil vera gloria dulcius. Quamobrem ab eo nó modò nihil timere,
101 ſed maiora & meliora expectare debetis: neque in eo, qui ad D. Brutum obſidione
liberandum profectus ſit, timere ne memoria maneat domeſtici doloris, quæ plus a-
pud eum poſſit, quàm ſalus ciuitatis. Audebo etiam obligare fidem meam P. C. vo-
bis, populóque R. quod profectò, cùm me nulla vis cogeret, facere non auderem, per-
timeſcerémque in re maxima periculoſam opinionem temeritatis. Promitto, recipio,

ſpondeo Patres Conſcripti, C. Cæſarem talem ſemper fore ciuem, qualis hodie ſit, qualémque eum maximè velle & optare debemus. Quæ cùm ita ſint, de Cæſare ſatis hoc tempore dictum habeo. Nec verò de L. Egnatuleio, fortiſſimo & conſtantiſſimo ciue, amiciſſimóque Reip. ſilendum arbitror: ſed tribuendum teſtimonium virtutis egregiæ, quòd is legionem quartam ad Cæſarem adduxerit, quæ præſidio Cõſulibus, Senatui, populóque R. Reique pub. eſſet: ob eam cauſam placere, vti L. Egnatuleio triẽnium ante legitimum tempus magiſtratus petere, capere, gerere liceat. in quo P.C. nõ tam commodum tribuitur L. Egnatuleio, quam honos. in tali enim re ſatis eſt nominari. De exercitu autem C. Cæſaris ita cenſeo decernendum: Senatui placere, militibus veteranis, qui Cæſaris Pontificis, auctoritatémque huius ordinis defenderint, atque defendant, his, liberíſque eorum militiæ vacationem eſſe: vtique C. Panſa, A. Hircius Conſules, alter, ambóue cognoſcerent, qui ager colonus eſſet, quò milites veterani deducti eſſent: qui contra legem Iuliam poſſideret, vt is militibus veteranis diuideretur: de agro Campano ſeparatim cognoſcerent, iniréntque rationem de commodis militum veteranorum augendis, legionique Martiæ, & legioni quartæ, & iis militibus, qui de legione ſecunda, trigeſimaquinta ad C. Panſam, A. Hircium Cõſules veniſſent, ſuáque nomina dediſſent: quòd his Senatus, populúſque R. libertas chariſſima ſit, & fuerit, vacationem militiæ ipſis, liberíſque eorum eſſe placere, extra tumultum Gallicum, Italicúmque: eáſque legiones bello confecto miſſas fieri, placere: quantámque pecuniam militibus earum legionum in ſingulos C. Cæſar Pontifex Proprætor pollicitus ſit, tantam dari placere: vtique C. Panſa, A. Hircius Conſules, alter, ambóue rationem agri habeant, qui ſine iniuria priuatorum diuidi poſſit: iſque militibus legionis Martiæ, & legionis quartæ ita daretur, aſſignaretur, vt quibus militibus ampliſſimè dati, aſſignati eſſent. Dixi ad ea omnia Conſules, de quibus retuliſtis: quo ſine mora, maturéque decreto, facilius apparabitis ea, quæ tempus & neceſſitas flagitat. celeritate autem opus eſt: qua ſi eſſemus vſi, bellum, vt ſæpe dixi, nullum haberemus.

In M. Antonium ad Quirites Philippica VI, Oratio XLVIII.

AVDITA vobis eſſe arbitror Quirites, quæ ſint acta in Senatu, quæ fuerit cuiuſque ſententia. res enim ex Calendis Ian. agitata, pauló antè confecta eſt, minus quidẽ illa ſeuerè, quàm decuit, non tamen omnino diſſolutè. mora eſt allata bello, non cauſa ſublata. Quamobrem quod quæſiuit à me P. Apuleius, homo & multis officiis mihi, & ſumma familiaritate coniunctus, & vobis amiciſſimus: ita reſpondebo, vt ea, quibus non interfuiſtis, noſſe poſſitis. Cauſa fortiſſimis optimíſque Conſulibus Calendis Ian. de Rep. primùm referendi fuit, ex eo, quod XIII. Cal. Ian. Senatus me auctore decreuit. eo die primùm Quirites fundamenta iacta ſunt Reip. fuit enim longo interuallo ita liber Senatus, vt vos aliquando liberi eſſetis. Quo quidem tempore, etiam ſi ille dies vitæ finem mihi allaturus eſſet, ſatis magnum ceperam fructum, cùm vos vniuerſi vna mente atque voce iterum à me conſeruatam eſſe Remp. conclamaſtis. Hoc veſtro iudicio tanto, támque præclaro excitatus, ita Calendis Ian. veni in Senatum, vt meminiſſem, quam perſonam impoſitam à vobis ſuſtinerem. Itaque bellum nefarium illatum Reip. cùm viderem, nullam moram interponendã inſequendi M. Antonium putaui: hominémque audaciſſimum, qui multis nefariis rebus antè cõmiſſis, hoc tempore imperatorẽ populi Ro. oppugnaret, coloniã veſtram fidiſſimã, fortiſſimámq; obſideret, bello cenſui perſequendũ. tumultũ eſſe de-

cerni, iuſtitium indici, ſaga ſumi, dixi placere: quo omnes acrius, grauiúſque incumbe-
rent ad vlciſcendas Reip. iniurias, ſi omnia grauiſſimi belli inſignia ſuſcepta à Senatu
viderent. Itaque hæc ſententia ſic per triduum valuit, vt, quanquam diſceſſio facta nó
106 eſſet, tamen, præter paucos, omnes mihi aſſenſuri viderentur. Hodierno autem die
neſcio qua obiecta re remiſſior Senatus fuit. nam plures eam ſententiam ſecuti ſunt,
vt quantum Senatus auctoritas, veſtérque conſenſus apud Antonium valiturus eſſet,
per Legatos experiremur. Intelligo Quirites à vobis hanc ſentẽtiam repudiari: neque
iniuria. ad quem enim Legatos? ad eúmne, qui pecunia publica diſſipata atque effuſa,
per vim, & contra auſpicia impoſitis Reip. legibus, fugata concione, obſeſſo Senatu,
ad opprimendam Remp. Brunduſio legiones accerſierit? ab his relictus, cum latro-
num manu in Galliam irruperit? Brutum oppugnet? Mutinam circunſedeat? quæ vo-
bis poteſt cum hoc gladiatore conditionis, æquitatis, Legationis eſſe communitas?
Quanquam Quirites non eſt illa Legatio, ſed denuntiatio belli, niſi paruerit. ita enim
eſt decretum, vt ſi Legati ad Annibalem mitterentur. mittuntur enim qui nuntient,
ne oppugnet Conſulem deſignatum, ne Mutinam obſideat, ne prouinciam depopu-
107 letur, ne delectus habeat, ſit in Senatus populíque R. poteſtate. Facilè verò huic de-
nuntiationi parebit, vt in Patrum Conſcriptorum, atque in veſtra poteſtate ſit, qui in
ſua nunquam fuerit? Quid enim ille vnquam arbitrio ſuo fecit, ſemper eò tractus, quò
libido rapuit, quò leuitas, quò furor, quò vinolentia? ſemper eum duo diſſimilia gene-
ra tenuerunt, lenonum & latronum. ita domeſticis ſtupris, forenſibus parricidiis de-
lectatur, vt mulieri citius auariſſimæ paruerit, quàm Senatui, populóque R. Itaque
quod paulò antè feci in Senatu, faciam apud vos. teſtificor, denuntio, antè prædico,
nihil M. Antonium eorum, quæ ſunt Legatis mandata, facturum, vaſtaturum agros,
Mutinam obſeſſurum, delectus, quà poſſit, habiturum. is eſt enim ille, qui ſemper Se-
natus iudicium & auctoritatem, ſemper voluntatem veſtram, poteſtatémque cõtem-
108 pſerit. An ille id faciat, quod paulò antè decretum eſt, vt exercitum citra flumen Ru-
biconem, qui finis eſt Galliæ, educeret, dum ne propius vrbem Romam C C mil. ad-
moueret? huic denũtiationi ille pareat? ille ſe fluuio Rubicone C C mil. circunſcriptũ
eſſe patiatur? non is eſt Antonius. nam ſi eſſet, non commiſiſſet vt ei Senatus tanquam
Annibali initio belli Punici denuntiaret, ne oppugnaret Saguntum. Quod verò ita
auocatur à Mutina, vt ab vrbe tanquam peſtifera flamma arceatur: quam habet igno-
miniam? quod iudicium Senatus? Quid, quòd à Senatu dantur mandata Legatis, vt D.
Brutum, militéſque eius adeant, híſque demonſtrent, ſua in Remp. merita, beneficiá-
que eorum grata eſſe Senatui populóque R. híſque eam rem magnæ laudi, magnóque
honori fore? paſſurúmne cenſetis Antonium introire Mutinam Legatos? exire inde
109 tuto? nunquam patietur, mihi credite. noui violentiam: noui impudentiam: noui
audaciam. Nec verò de illo ſicut de homine aliquo debemus, ſed vt de importuniſſi-
ma bellua cogitare. Quæ cùm ita ſint, non omnino diſſolutum eſt, quod decreuit Se-
natus. habet atrocitatis aliquid Legatio. vtinam nihil haberet moræ. nam cùm pleriſ-
que in rebus gerendis tarditas & procraſtinatio odioſa eſt: tum hoc bellum indiget ce-
leritatis. ſuccurrendum eſt D. Bruto: omnes vndique copiæ colligendæ. horam exi-
mere nullam in tali ciue liberando ſine ſcelere non poſſumus. An ille non potuit, ſi
Antonium Conſulem, ſi Galliam Antonii prouinciam iudicaſſet, legiones Antonio &
prouinciam tradere, domũ redire, triumphare, primus in hoc ordine eſſe, quoad Magi-
ſtratum iniret? quid negotii fuit? ſed cùm ſe Brutũ eſſe meminiſſet, veſtræque liberta-
110 ti natũ: quid egit aliud, niſi vt penè corpore ſuo Gallia prohiberet Antonium? ad hũc
vtrũ Legatos, an legiones ire oportebat? Sed præterita omittamus. Properẽt, quod video
eſſe facturos. vos ſaga parate. eſt enim ita decretũ, vt, ſi ille auctoritati Senatus nõ pa-
ruiſſet, ad ſaga iretur. ibitur: nõ parebit: nos amiſſos tot dies rei gerẽdæ queremur. Nõ
metuo Quirites, ne cũ audierit Antonius, me hoc in Senatu, & in cócione cõfirmaſſe,

nunquam illum futurum in Senatus poteſtate, refellendi mei cauſa, vt ego nihil vi-
diſſe videar, vertat ſe, Senatui pareat: nunquam faciet: non inuidebit huic meæ glo-
riæ: malet me ſapientem à vobis, quàm ſe modeſtum exiſtimari. quid? ipſe ſi velit, nú
etiam L. fratrem paſſurum arbitramur? nuper quidem dicitur ad Tybur, vt opinor,
cùm ei labare M. Antonius videretur, mortem fratri eſſe minitatus. Etiámne ab hoc
Myrmillone Aſiatico Senatus mandata, Legatorum verba audientur? nec enim ſecer-
ni à fratre poterit, tanta præſertim auctoritate. nam hic inter illos Africanus eſt: plu-
ris habetur, quàm L. Trebellius: pluris, quàm T. Plancus adoleſcens nobilis: qui omni- 111
bus ſententiis maximo veſtro plauſu condemnatus, neſcio quo modo ſe coniecit in
turbam, atque ita mœſtus rediit, vt retractus, non reuerſus videretur. ſic contemnit, tá-
quam ſi illi aqua & igni interdictum ſit. aliquando negat ei locum eſſe oportere in cu-
ria, qui incenderit curiam. nam Trebellium valde iam diligit: oderat tum, cùm ille ta-
bulis nouis aduerſabatur: iam fert in oculis, poſtquam ipſum Trebellium vidit ſine ta-
bulis nouis ſaluum eſſe non poſſe. Audiſſe enim vos arbitror Quirites, quod etiam vi-
dere potuiſtis, quotidie ſponſores & creditores L. Trebellii conuenire. O' fides. hoc
enim puto Trebellium ſumpſiſſe cognomen. quæ poteſt eſſe maior fides, quàm frau-
dare creditores, domo profugere, propter æs alienum venire ad arma? vbi plauſus ille
in triumpho eſt, ſæpe ludis? vbi Aedilitas delata ſummo ſtudio bonorum? quis eſt, qui
hunc non caſu exiſtimet rectè feciſſe? nequitia eſt: ſcelus eſt. Sed redeo ad amores, de- 112
liciáſque noſtras L. Antonium, qui vos omnes in fidem ſuam recepit. negatis? Num
quiſnam eſt veſtrûm, qui tribum non habeat? certè nemo. atqui illum quinque & tri-
ginta tribus patronum adoptarunt. rurſus reclamatis. Aſpicite à ſiniſtra illam Eque-
ſtrem ſtatuam inauratam: in qua quid inſcriptum eſt? Q V I N Q V E E T T R I-
G I N T A T R I B V S P A T R O N O, Populi R. Igitur eſt patronus L. Anto-
nius. malam quidem illi peſtem: clamori enim veſtro aſſentior. non modò hic latro,
quem clientem habere nemo velit, ſed quis vnquam tantis opibus, tantis rebus geſtis
fuit, qui ſe populi R. victoris, dominíque omnium gentium tutorem dicere auderet?
in foro L. Antonii ſtatuam videmus, ſicut illam Q. Trebellii, qui Hernicos deuicit,
ante Caſtoris. O' impudétiam incredibilem. tantúmne ſibi ſumpſit, quia Mylaſis Myr-
millo Traecem iugulauit familiarem ſuum? quonam modo iſtum ferre poſſemus, ſi in 113
hoc foro ſpectantibus vobis depugnaſſet? ſed hæc vna ſtatua. altera Equitibus R. equo
publico: qui item aſcribút, P A T R O N O. Quem vnquam iſte ordo patronum ad-
optauit? ſi quenquam, debuit me. ſed me omitto: quem Cenſorem? quem imperato-
rem? agrum his diuiſit. O ſordidos, qui acceperunt: improbum, qui dederit. Statue-
runt etiam Tribuni militares, qui in exercitibus Cæſaris duobus fuerunt. Quis eſt iſte
ordo? multi fuerunt multis in legionibus per tot annos: his quoque diuiſit Semutiú.
Campus Martius reſtabat, niſi prius cum fratre fugiſſet. Sed hæc agrorum aſſignatio
pauló antè Quirites L. Cæſaris clariſſimi viri, & præſtantiſſimi Senatoris ſententia diſ-
ſoluta eſt. huic enim aſſenſi, Septemuirûm acta ſuſtulimus. iacent beneficia Nuculæ:
friget patronus Antonius. nam poſſeſſores animo æquiore diſcedent: nullam impen-
ſam fecerant: nondum inſtruxerant, partim quia non cófidebant, partim quia non ha-
bebant. Sed illa ſtatua palmaris: de qua, ſi meliora tempora eſſent, non poſſem ſine ri- 114
ſu dicere. L. A N T O N I O I A N I M E D I I P A T R O N O. Itáne? Ianus me-
dius in L. Antonii clientela ſit? quis vnquam in illo Iano inuentus eſt, qui L. Anto-
nio mille nummûm ferret expenſum? Sed nimis multa de nugis: ad cauſam bellúm-
que redeamus. quanquam non alienum fuit perſonas quaſdam à vobis recognoſci: vt,
quibuſcum bellum gereretur, poſſitis taciti cogitare. Ego autem vos hortor Quirites,
vt, etiam ſi melius aliud fuit, tamen Legatorum reditum expectetis animo æquo. ce-
leritas detracta de cauſa eſt: boni tamen aliquid acceſſit ad cauſam. cùm enim Legati
renuntiarint, quod certè renuntiabunt, non in veſtra poteſtate, non in Senatus eſſe

Antonium: quis erit tam improbus ciuis, qui illum ciuem habendum putet? nunc e-
nim ſunt pauci illi quidem, ſed tamen plures, quàm Rep. dignum eſt, qui ita loquátur:
115 Ne Legatos quidem expectabimus? Iſtam certè vocem, ſimulationémque clementiæ
extorquebit his res ipſa publica. Quo etiam, vt confitear vobis Quirites, minus hodier-
no die contendi, minus laboraui, vt mihi Senatus aſſentiens tumultum decerneret,
ſaga ſumi iuberet. malui viginti diebus poſt ſententiam meam laudari ab omnibus,
quàm à paucis hodie vituperari. Quapropter Quirites expectate Legatorum reditum,
& paucorum dierum moleſtiam deuorate. qui cùm redierint, ſi pacem afferent, cupi-
dum me: ſi bellum, prouidum iudicatote. An ego non prouideam meis ciuibus? non
dies noctéſque de veſtra libertate, de Reip. ſalute cogitem? quid enim non debeo vobis
Quirites, quem vos à ſe ortum hominibus nobiliſſimis omnibus honoribus prætuli-
ſtis? an ingratus ſum? quis minus? qui partis honoribus, eoſdem geſſi foro labores,
quos in petendis? rudis in Rep? quis exercitatior, qui viginti iam annos bellum geram
116 cum improbis ciuibus? Quamobrem Quirites conſilio quantum potero, labore plus
penè quàm potero, excubabo, vigilabóque pro vobis. etenim quis eſt ciuis, præſertim
hoc gradu, quo me vos eſſe voluiſtis, tam oblitus beneficii veſtri, tam immemor pa-
triæ, tam inimicus dignitatis ſuæ, quem non excitet, non inflammet tantus veſter iſte
conſenſus? multas, magnáſque habui Conſul conciones, multis interfui: nullam vn-
quam vidi tantam, quanta nunc veſtra eſt. vnum ſentitis omnes, vnum ſtudetis, M.
Antonii conatum auertere à Rep. furorem extinguere, opprimere audaciam. idem
volunt omnes ordines: eòdem incumbunt municipia, coloniæ, cuncta Italia. Itaque
Senatum ſua ſponte bene firmum, firmiorem veſtra auctoritate feciſtis. venit tempus
Quirites, ſerius omnino, quàm dignum populo R. fuit, ſed tamen ita maturum, vt
differri iam hora non poſſit. fuit aliquis fatalis caſus, vt ita dicam, quem tulimus, quo-
117 quo modo ferendus fuit. nunc ſiquis erit, erit voluntarius. populum R. ſeruire fas
non eſt, quem dii immortales omnibus gentibus imperare voluerunt. res in extremũ
eſt adducta diſcrimen: de libertate decernitur. aut vincatis oportet Quirites, quod pro-
fectò & pietate veſtra, & tanta concordia conſequemini: aut quiduis potius, quàm ſer-
uiatis. Aliæ nationes ſeruitutem pati poſſunt: populi R. eſt propria libertas.

In M. Antonium Philippica VII,

ORATIO XLIX.

PARVIS de rebus, ſed fortaſſe neceſſariis conſulimur Patres Conſcri-
pti: de Appia via & de Moneta Conſul, de Lupercis Tribunus pl. re-
fert. quarum rerum etſi facilis explicatio videtur, tamen animus
aberrat à ſententia, ſuſpenſus curis maioribus. Adducta eſt enim P.
C. res in maximum periculum, & extremum penè diſcrimen. non
118 ſine cauſa Legatorum iſtam miſſionem ſemper timui, nunquam pro-
baui, quorum reditus quid ſit allaturus, ignoro: expectatio quidem quantum affe-
rat languoris animis, quis non videt? non enim ſe tenent ii, qui Senatum dolent ad
auctoritatis priſtinæ ſpem reuiuiſcere, coniunctum huic ordini populum R. conſpi-
rantem Italiam, paratos exercitus, expeditos duces. Iam nunc fingunt Antonii reſpon-
ſa, eáque defendunt. alii, poſtulare illum, vt omnes exercitus dimittantur. Scilicet
Legatos ad eum miſimus, non vt parêret, & dicto audiens eſſet huic ordini, ſed
vt conditiones ferret, reſerare nos exteris gentibus Italiam iuberet, ſe præſertim
incolumi, à quo maius periculum, quàm ab vllis nationibus extimeſcendum eſt.
Alii, remittere eum nobis Galliam citeriorem, illam vltimam poſtulare. præcla-
119 rè: ex qua non legiones ſolùm, ſed etiam nationes ad vrbem conetur adducere. Alii, ni-

hil eum iam niſi modeſti poſtulare. Macedoniam ſuam vocat omnino, quoniam C.
frater eſt inde reuocatus. Sed quæ prouincia eſt, ex qua illa fax excitare non poſſet in-
cendium? Itaque iidem, quaſi prouidi ciues & Senatores diligentes, bellicum me ce-
ciniſſe dicunt, ſuſcipiunt partis patrocinium, qui ſic diſputant, Irritari Antonium nõ
oportuit. nequam eſt homo ille, atque confidens. multi præterea improbi, quos qui-
dem à ſe primùm numerare poſſunt, qui hæc loquũtur, eos cauendos eſſe denuntiãt.
Vtrum igitur in nefariis ciuibus vlciſcendis, cùm poſſis, an pertimeſcendis diligen-
tior eſt cautio? atque hæc illi loquuntur, qui quondam propter leuitatem populares
appellabantur. ex quo intelligi poteſt, animo illos abhorruiſſe ſemper ab optimo ciui-
tatis ſtatu, non voluntate fuiſſe populares. quî enim conuenit, vt, qui in rebus impro-
bis populares fuerint, iidem in re vna maximè populari, quòd eadem ſalutaris popu- 110
lo R. ſit, improbos ſe, quàm populares eſſe malint? me quidem, ſemper (vt ſcitis) ad-
uerſarum multitudinis temeritati, hæc fecit præclariſſima cauſa popularem. Et qui-
dem dicuntur, vel potius iidem ipſi ſe dicunt Conſulares. quo nomine dignus eſt ne-
mo, niſi qui tanti honoris nomen poteſt ſuſtinere. faueas tu hoſti? literas tibi ille mit-
tat de ſua ſpe rerum ſecundarum? eas tu lætus proferas? recites? deſcribendas etiam
des improbis ciuibus? eorum augeas animos: bonorum ſpem, virtutémque debilites?
& te Cõſularem, aut Senatorem, aut denique ciuem putes? Accipiet in optimam par-
tem C. Panſa, fortiſſimus Conſul atque optimus. etenim dicam animo amiciſſimo,
hunc ipſum, mihi hominem familiariſſimum, niſi talis Conſul eſſet, vt omnes vigi-
lias, curas, cogitationes in Reip. ſalute configeret, Conſulem non putarem. quanquam
nos ab ineunte illius ætate vſus, cõſuetudo, ſtudiorum etiam honeſtiſſimorum ſocie- 111
tas, ſimilitudóque coniunxit: eiuſdémque curam incredibilem in aſperrimis belli ci-
uilis periculis perſpexi non modò ſalutis, ſed etiam dignitatis meæ: tamen eundem, vt
dixi, niſi talis Conſul eſſet, negare eſſe Conſulem auderem. idem non modò Cõſulem
eſſe dico, ſed etiam memoria mea præſtantiſſimum atque optimum Conſulem. non
quia non pari virtute & voluntate alii fuerint: ſed tantam cauſam non habuerunt, in
qua & virtutem & voluntatem ſuam declararẽt. Huius magnitudini animi, grauitati,
ſapientiæ tempeſtas eſt oblata formidoloſiſſimi temporis. tum autem illuſtratur Cõ-
ſulatus, cùm gubernat Remp. ſi non optabili, at neceſſario tempore. magis autem ne-
ceſſarium P.C. nullum tempus vnquam fuit. Itaque ego ille, qui ſemper pacis auctor
fui: cuíque pax, præſertim ciuilis, quanquam omnibus bonis, mihi tamẽ in primis fuit
optabilis. omne enim curriculum induſtriæ noſtræ in foro, in curia, in amicorum pe- 112
riculis propulſandis elaboratum eſt. hinc honores ampliſſimos, hinc mediocres opes,
hinc dignitatem, ſiquam habemus, conſecuti ſumus. ego itaque pacis, vt ita dicam,
alumnus, qui quantuſcunque ſum (nihil enim mihi arrogo) ſine pace ciuili certè non
fuiſſem (periculoſe dico: quemadmodum accepturi P.C. ſitis, horreo: ſed pro mea per-
petua cupiditate veſtræ dignitatis retinendæ & augendæ, quæſo oróque vos P.C. vt
primò, ſi erit vel acerbum auditu, vel incredibile à M. Cicerone eſſe dictum, accipiatis
ſine offenſione quod dixero: néue id prius, quàm quale ſit explicauero, repudietis) ego
ille, dicam ſæpius, pacis ſemper laudator, ſemper auctor, pacem cum M. Antonio eſſe
nolo. Magna ſpe ingredior in reliquam orationem P.C. quoniam periculoſiſſimum
locum ſilentio ſum præteruectus. Cur igitur pacem nolo? quia turpis eſt, quia peri- 113
culoſa, quia eſſe non poteſt. quæ tria dum explico, pero à vobis P.C. vt eadem benigni-
tate, qua ſoletis, verba mea audiatis. Quid eſt inconſtantia, mobilitate, leuitate cùm
ſingulis hominibus, tum verò vniuerſo Senatui turpius? quid porrò inconſtantius,
quàm, quem modò hoſtem non verbo, ſed re multis decretis iudicauiſtis, cum hoc ſu-
bitò pace velle coniungi? quaſi verò, cùm C. Cæſari meritos quidem illos honores &
debitos, ſed tamen ſingulares & immortales decreuiſtis, vnam ob cauſam, quò con-
tra M. Antonium exercitum comparauiſſet, nõ hoſtem Antonium iudicaueritis: nec

tum hoſtis eſt à vobis iudicatus Antonius, cùm laudati auctoritate veſtra veterani
milites. qui Cæſarem ſecuti eſſent: nec tum hoſtem Antonium iudicauiſtis cum for-
tiſſimis legionibus, quòd illum, qui Conſul appellabatur, cùm eſſet hoſtis, reliquiſ-
114 ſent, vacationes, pecunias, agros ſpopondiſtis. Quid? cùm Brutum, omine quodam il-
lius generis & nominis natum ad Rempub. liberandam, exercitúmque eius pro liber-
tate populi Rom. bellum gerentem cum Antonio, prouinciamque fideliſſimam at-
que optimam Galliam laudibus ampliſſimis affeciſtis, tum non hoſtem iudicaſtis
Antonium? Quid? cùm decreuiſtis vt Conſul alter, ambóue ab bellum proficiſceren-
tur: quod erat bellum, ſi hoſtis Antonius non erat? quò igitur profectus eſt vir for-
tiſſimus meus collega, & familiaris A. Hircius Conſul? at qua imbecillitate? qua ma-
cie? ſed animi vires corporis infirmitas non retardauit. æquum, credo, putauit, vi-
tam, quam populi R. votis retinuiſſet, pro libertate populi R. in diſcrimen addu-
cere. Quid? cùm delectus haberi tota Italia iuſſiſtis, cùm vacationes omnes ſuſtuli-
ſtis, tum ille hoſtis non eſt iudicatus? armorum officinas in vrbe videtis: milites cum
115 gladiis ſequuntur Conſulem: præſidio ſunt ſpecie Conſuli, re & veritate nobis: o-
mnes ſine vlla recuſatione, ſummo etiam cum ſtudio nomina dant, parent auctori-
tati veſtræ: non eſt iudicatus hoſtis Antonius? At Legatos miſimus. heu me miſerum,
cur Senatum cogor, quem laudaui ſemper, reprehendere? quid? vos cenſetis P.C. Lega-
torum miſſionem populum R. probauiſſe? non intelligitis, non auditis meam ſenté-
tiam flagitari? cui cùm pridie frequentes eſſetis aſſenſi, poſtridie ad ſpem eſtis inanem
pacis deuoluti. Quàm turpe porrò eſt legiones ad Senatum Legatos mittere, Senatũ ad
Antonium? quanquã illa Legatio non eſt: denuntiatio eſt, paratum illi exitiũ, niſi pa-
ruerit huic ordini. quid refert? tamẽ opinio eſt grauior. miſſos enim Legatos omnes vi-
dent, decreti veſtri non omnes verba nouerunt. Retinenda eſt igitur vobis conſtãtia,
grauitas, perſeuerantia. repetẽda eſt vetus illa ſeueritas: ſiquidẽ auctoritas Senatus, de-
116 cus, honeſtatẽ, laudem, dignitatem deſiderat: quibus hic ordo caruit nimium diu. ſed e-
rat tunc excuſatio oppreſſis, miſera illa quidẽ, ſed tamẽ iuſta: nũc nulla eſt liberatis iam
regio dominatu. vrgebamur armis domeſticis: ea ipſa depulimus: nunc quidẽ vi extor-
quẽda ſunt. quod ſi non poſſumus facere (dicã, quod dignum eſt ſenatore & R. homi-
ne) moriamur. Quãta enim erit illa Reip. turpitudo, quantũ dedecus, quanta labes, di-
cere in hoc ordine ſententiã M. Antonium Conſulari loco? cuius vt omittã innumera-
bilia ſcelera vrbani Conſulatus, in quo pecuniã publicam maximã diſſipauit, exules ſi-
ne lege reſtituit, vectigalia vẽdidit, prouincias de populi R. imperio ſuſtulit, regna ad-
dixit pecunia, leges ciuitati per vim impoſuit, armis obſedit, aut excluſit Senatum: vt
117 hæc inquam omittã, ne hoc quidẽ cogitatis, eum, qui Mutinã, coloniam populi R. Cõ-
ſulem deſignatũ obſederit, depopulatus agros ſit, hũc in eum ordinẽ recipi, à quo toties
ob has ipſas cauſas hoſtis iudicatus ſit. quàm fœdũ, flagitioſúmq; ſit, videtis. Satis multa
de turpitudine. Dicã deinceps, vt propoſui, de periculo: quod ſi minus eſt fugiendum,
quàm turpitudo, tamẽ offendit animos maioris partis hominũ magis. Poteritis igitur
exploratã habere pacẽ, cùm in ciuitate Antoniũ videatis, vel potius Antonios? niſi fortè
cõtemnitis Luciũ, ego ne Caiũ quidẽ. ſed, vt video, dominabitur Lucius. eſt enim patro-
nus xxxv tribuũ, quarum ſua lege, qua cum C. Cæſare magiſtratus partitus eſt, ſuffra-
giũ ſuſtulit: patronus cẽturiarum equitũ, quas idem ſine ſuffragio eſſe voluit: patronus
eorũ, qui Tribuni militares fuerunt: patronus Iani medii. quis huius potẽtiam poterit
ſuſtinere? præſertim cùm eoſdẽ, in agros etiam deduxerit. quis vnquam omnes tribus?
118 quis equites R.? quis Tribunos militares habuit? Gracchorũ potentiã maiorẽ fuiſſe arbi-
tramini, quàm huius gladiatoris futura ſit? quẽ gladiatorẽ non ita appellaui, vt inter-
dũ etiam M. Antonius gladiator appellari ſolet: ſed vt appellant ii, qui planè & Lati-
nè loquuntur. Myrmillo in Aſia depugnauit: cùm ornaſſet Threcidicis comitem & fa-
miliarem ſuum, illum miſerum fugientem iugulauit: luculẽtam tamen ipſe plagã ac-

cepit, vt declarat cicatrix. Qui familiarem iugularit, quid hic occaſione data faciet inimico? & qui illud animi cauſa fecerit, hunc prædæ cauſa quid facturum putaris? non rurſus improbos decuriabit? non ſolicitabit rurſus agrarios? non quæret expulſos? M. verò Antonius non is erit, ad quem omni motu concurſus fiat ciuium perditorum? vt nemo ſit alius, niſi illi, qui vnà ſunt. & hi, qui hîc ei nunc aperte fauent: parúmne erũt multi? præſertim cùm boni iam præſidiis ceſſerint, illi parati ſint ad nutum futuri. Ego verò metuo, ſi hoc tempore conſilio lapſi erimus, ne illi breui tẽpore nimis multi nobis eſſe videantur. Nec ego pacem nolo, ſed pacis nomine bellum inuolutum reformido. Quare ſi pace frui volumus, bellum gerendum eſt. ſi bellum omittemus, pace nunquam fruemur. Eſt autem veſtri conſilii P.C. in poſterum quàm longiſſimè prouidere. Iccirco in hac cuſtodia tanquam in ſpecula collocati ſumus, vt vacuum metu populum R. noſtra vigilia & prouidentia redderemus. Turpe eſt, ſummo conſilio orbis terræ, præſertim in re tam perſpicua, conſilium intelligendi defuiſſe. Eos Conſules habemus, eam populi Rom. alacritatem, eum conſenſum Italiæ, eos duces, eos exercitus, vt nullam calamitatem Reſp. accipere poſſit ſine culpa Senatus. Equidem non deero: monebo, prædicabo, denuntiabo & teſtabor ſemper deos, hominéſque, quid ſentiam: nec ſolùm fidem meam, quod fortaſſe videtur ſatis eſſe, ſed in principe ciui non eſt ſatis, curam, conſilium, vigilantiámque præſtabo. Dixi de periculo. docebo ne coagmentari quidem poſſe pacem. de tribus enim quæ propoſui, hoc extremum eſt. Quæ poteſt eſſe pax M. Antonio primùm cum Senatu? quo ore ille vos poterit, quibus viciſſim vos illum oculis intueri? quis veſtrûm illum, quem ille veſtrũ non oderit? age, vos ille ſolùm, & vos illum? quid ii, qui Mutinam circunſedent, qui in Gallia delectus habent, qui in veſtras fortunas imminent? amici vobis vnquã erunt, aut vos illis? an equites R. amplectetur? occulta enim fuit eorum voluntas, iudiciúmque de M. Antonio, qui frequentiſſimi in gradibus Concordiæ ſteterunt: qui vos ad libertatem recuperandã incitauerunt: arma, ſaga, bellum flagitauerunt: me vnà cum populo R. in concionem vocauerunt. hi Antonium diligent? cum his pacem ſeruabit Antonius? Nam quid ego de vniuerſo populo R. dicam? qui pleno ac referto foro, bis me vna mente atque voce in concionem vocauit, declarauitque maximam libertatis recuperandæ cupiditatem. Itaque, quod erat optabile antea, vt populum R. comitem haberemus, nunc habemus ducem. Quæ eſt igitur ſpes, qui Mutinam circunſedent, imperatorem populi Rom. exercitúmque oppugnantes, pacem cum populo R. habere poſſe? an cum municipiis pax erit? quorum tanta ſtudia cognoſcuntur in decretis faciendis, militibus dandis, pecuniis pollicendis, vt in ſingulis oppidis curiam populi R. non deſidereris. Laudandi ſunt ex huius ordinis ſententia Firmani, qui principes pecuniæ pollicendæ fuerunt. reſpondẽdum honorificè eſt Marrucinis, qui ignominia notandos cenſuerunt eos, qui militiã ſubterfugiſſent. hæc iam tota Italia fiunt. magna pax Antonio cum eiſdem, his cum illo? quæ poteſt maior eſſe diſcordia? in diſcordia autem pax ciuilis vllo pacto eſſe poteſt? Vt omittam multitudinem: L. Naſidio equiti R. homini in primis ornato atque honeſto, ciuíque ſemper egregio, cuius ego excubias & cuſtodias mei cupitis cognoui in Conſulatu meo, qui vicinos ſuos nõ cohortatus eſt ſolùm, vt milites fierẽt, ſed etiam facultatibus ſuis ſubleuauit: huic, inquam, tali viro, quem nos S.C. collaudarimus, poterítne eſſe pacatus Antonius? quid Cæſari, qui illũ vrbe: quid D. Bruto, qui Gallia prohibuit? Iam verò ipſe ſe placabit, & leniet prouinciæ Galliæ, à qua excluſus & repudiatus eſt? omnia videbitis P.C. niſi proſpicitis, plena odiorũ, plena diſcordiarũ, ex quibus oriũtur bella ciuilia. Nolite igitur id velle, quod fieri non poteſt: & cauete per deos immortales P.C. ne ſpe præſentis pacis perpetuam pacẽ amittatis. Quorſum hæc omnis ſpectat oratio? quid enim Legati egerint, nondum ſcimus. at verò erecti, citati, parati, armati animis iam eſſe debemus, ne blanda aut ſupplici oratione, aut æquitatis ſimulatione fallãtur. omnia fecerit opor-

ter, quæ interdicta & denúntiata ſunt, prius quàm aliquid poſtulet: Brutum exercitúm-
que eius oppugnare, vrbes & agros prouinciæ Galliæ populari deſtiterit: ad Brutum
adeundi Legatis poteſtatem fecerit: exercitum citra flumen Rubiconem eduxerit, nec
propius vrbem millia paſſuum ducenta admouerit: fuerit in Senatus populíque R.
poteſtate. Hæc ſi fecerit, erit integra poteſtas nobis deliberandi: ſi Senatui non paue-
rit, non illi Senatus, ſed ille populo R. bellum indixerit. Sed vos moneo P. C. libertas
agitur populi R. quæ eſt commendata vobis: vita & fortunæ optimi cuiuſque, quò cu-
piditatem infinitam cum immani crudelitate iam pridem intendit Antonius, aucto-
134 ritas veſtra, quam nullam habebitis, niſi nunc retinueritis. tetram & peſtiferam belluā
ne incluſam & conſtrictam dimittatis, cauete. Te ipſum moneo Panſa (quanquam nō
eges conſilio, quo vales plurimum: tamen etiam ſummi gubernatores in magnis tē-
peſtatibus à vectoribus admoneri ſolent) hunc tuum tantum apparatum, támque præ-
clarum ne ad nihilū recidere patiare. tempus habes tale, quale nemo habuit vnquam.
hac grauitate Senatus, hoc ſtudio Equeſtris ordinis, hoc ardore populi R. potes in per-
petuum Remp. metu & periculo liberare.

In M. Antonium Philippica VIII,

ORATIO L.

CONFVSIVS heſterno die eſt acta res C. Panſa, quàm poſtulabat in-
ſtitutum Conſulatus tui. parum mihi viſus es eos, quibus cedere non
ſoles, ſuſtinere. Nam cùm Senatus ea virtus fuiſſet, quæ ſolet: & cùm
re viderent omnes eſſe bellum, quidámque id verbum remouendum
arbitrarentur: tua voluntas in diſceſſione fuit ad lenitatem propen-
135 ſior. Victa igitur eſt propter aſperitatem te auctore noſtra ſententia:
vicit L. Cæſar ampliſſimus vir, qui, verbi atrocitate dempta, oratione fuit, quàm ſentē-
tia lenior. quanquam is quidem, antequam ſententiam diceret, propinquitatem ex-
cuſauit. idem fecerat me Conſule in ſororis viro, quod hoc tempore in ſororis filio: vt
& luctu ſororis moueretur, & ſaluti Reip. prouideret. Atque ipſe tamen Cæſar præce-
pit vobis quodam modo P. C. ne ſibi aſſentiremini, cùm ita dixit, aliam ſententiam ſe
dicturum fuiſſe, eámque ſe, ac Rep. dignam, niſi propinquitate impediretur. Ergo ille
auunculus. num etiam vos auūculi, qui illi aſſenſi eſtis? at in quo fuit cōtrouerſia? bel-
li nomen ponendum in ſententia quidam non putabant: tumultum appellare male-
136 bant, ignari non modò rerum, ſed etiam verborum. poteſt enim eſſe bellum ſine tu-
multu, tumultus eſſe ſine bello non poteſt. quid enim eſt aliud tumultus, niſi pertur-
batio tanta, vt maior timor oriatur? vnde etiam nomen ductum eſt tumultus. Itaque
maiores noſtri tumultum Italicum, quòd erat domeſticus: tumultū Gallicum, quòd
erat Italiæ finitimus: præterea nullum tumultum nominabant. Grauius autem eſſe
tumultum, quàm bellum, hinc intelligi licet, quòd bello Gallico vacationes valent,
tumultu non valent. Ita fit, quemadmodum dixi, vt bellum ſine tumultu poſſit, tu-
multus ſine bello eſſe non poſſit. Etenim cùm inter bellum & pacem medium nihil
ſit, neceſſe eſt tumultum, ſi belli non ſit, pacis eſſe: quo quid abſurdius dici aut exiſti-
mari poteſt? Sed nimis multa de verbo. rem potius videamus Patres Cōſcripti: quam
137 quidem intelligo verbo fieri deteriorem interdum ſolere. Nolumus hoc bellum vi-
deri. quam igitur municipiis & coloniis ad excludendum Antonium auctoritatem
damus, quàm vt milites fiant ſine vi, ſine tumultu, ſtudio & voluntate? quàm vt pecu-
nias in Rempub. polliceantur? Si enim belli nomen tollitur, municipiorū ſtudia tol-
luntur: conſenſus populi R. qui iam deſcendit in cauſam, ſi nos langueſcimus, debi-
litetur neceſſe eſt. Sed quid plura? D. Brutus oppugnatur: non eſt bellum? Mutina

obſidetur: ne hoc quidem bellum eſt? Gallia vaſtatur: quæ poteſt pax eſſe certior? Illud
verò quis poteſt bellum eſſe dicere, quò fortiſſimum virum cum exercitu miſimus?
qui cùm eſſet infirmus ex graui diuturnóque morbo, nullam ſibi putauit excuſationé
eſſe oportere, cùm ad Reipub. præſidium vocaretur. C. quidem Cæſar non expectauit
noſtra decreta, præſertim cùm eſſet illius ætatis: bellum contra Antonium ſua ſponte
ſuſcepit. decernendi enim tempus nondum venerat: belli autem gerendi tempus ſi 138
prætermiſiſſet, videbat Rep. oppreſſa nihil poſſe decerni. Ergo illi nunc, & eorú exer-
citus in pace verſantur: non eſt hoſtis is, cuius præſidium Claterna deiecit Hircius: nó
eſt hoſtis, qui armatus Conſulem deſignatum oppugnat: nec illa hoſtilia verba, nec
bellica, quæ paulò antè ex collegæ literis Panſa recitauit: DEIECI PRAESI-
DIVM: CLATERNA POTITVS SVM: FVGATI EQVITES:
PRAELIVM COMMISSVM: OCCISI ALIQVOT. Quæ pax poteſt
eſſe maior? delectus tota Italia decreti ſublatis vacationibus: ſaga cras ſumentur: Con-
ſul ſe cum præſidio deſcenſurum dixit. Vtrum hoc bellum non eſt, an etiam tantum
bellum, quantú nunquam fuit? Cæteris enim bellis, maximéque ciuilibus, contentioné
Reip. cauſa faciebat. Sylla cum Sulpitio de iure legum, quas per vim latas Sylla dice-
bat: Cinna cum Octauio de nouorum ciuium ſuffragiis: rurſus cum Mario & Carbo-
ne Sylla, ne dominarentur indigni, & vt clariſſimorum hominum crudeliſſimam pu- 139
niretur necem. Horum omnium bellorum cauſæ ex Reip. contentione natæ ſunt. de
proximo bello ciuili non libet dicere. ignoro cauſam: deteſtor exitum. hoc bellum
quintum ciuile geritur, atque omnia in noſtram ætatem inciderút. primùm non mo-
dò in diſſenſione & diſcordia ciuium, ſed in maxima conſenſione, incredibilíque con-
cordia. omnes idem volunt, idem defendunt, idem ſentiunt. cùm omnes dico, eos ex-
cipio, quos nemo ciuitate dignos putat. Quæ eſt igitur in medio belli cauſa poſita?
nos deorum immortalium templa, nos muros, nos domicilia, ſedéſque populi R. a-
ras, focos, ſepulcra maiorum, nos leges, iudicia, libertatem, coniuges, liberos, patriam
defendimus. contrà M. Antonius id molitur, id pugnat, vt hæc omnia perturbet, e-
uertat, prædam Reip. cauſam belli putet, fortunas noſtras partim diſſipet, partim diſ-
partiat parricidis. In hac tam diſpari ratione belli miſerrimum illud eſt, quod ille la- 140
tronibus ſuis pollicetur primùm domos: vrbem enim ſe diuiſurum confirmat: deinde
omnibus portis, quò velint, deducturum. omnes Caphones, omnes Saxæ, cæteráque
peſtes, quæ ſequuntur Antonium, ædes ſibi optimas, hortos, Tuſculana, Albana defi-
niunt. atque etiam homines agreſtes, ſi homines ſunt illi potius quàm pecudes, inani
ſpe ad aquas vſque Puteolanas prouehuntur. Ergo habet Antonius, quod ſuis pollicea-
tur. Quid nos? nunquid tale habemus? dii meliora. id enim ipſum agimus, ne quis
poſthac eiuſmodi quicquam poſſit polliceri. inuitus dico, ſed dicendum eſt, Haſta Cæ-
ſaris P.C. multis improbis & ſpem affert, & audaciam. viderunt enim ex mendicis fie-
ri repentè diuites. itaque haſtam ſemper videre cupiunt ii, qui noſtris bonis imminét,
quibus omnia pollicetur Antonius. quid nos noſtris exercitib᷒, quid pollicemur? mul-
tò meliora atque maiora. ſcelerum enim promiſſio & iis, qui expectát, pernicioſa eſt: 141
& iis, qui promittunt. Nos noſtris militibus libertatem, iura, leges, iudicia, imperium
orbis terræ, dignitatem, pacem, otium pollicemur. Antonii igitur promiſſa cruenta,
tetra, ſcelerata, diis hominibúſque inuiſa, nec diuturna, neque ſalutaria: noſtra contrà,
honeſta, integra, glorioſa, plena lætitiæ, plena pietatis. Hic mihi etiam Q. Fuſius, vir
fortis ac ſtrenuus, amicus meus, pacis commoda commemorat. quaſi verò, ſi laudan-
da pax eſſet, ego id æquè commodè facere non poſſem. ſemel enim pacem defendi?
non ſemper otio ſtudui? quod cùm omnibus bonis vtile eſt, tum præcipuè mihi. Qué
enim curſum induſtra mea tenere potuiſſet ſine foréſibus cauſis, ſine legibus, ſine iu-
diciis? quæ eſſe non poſſunt ciuili pace ſublata. Sed quæſo Calene, quid? tu ſeruitutem
pacem vocas? Maiores quidem noſtri, non modò vt liberi eſſent, ſed etiam vt impe-

142 rarent,arma capiebant. at tu arma abiiciẽda cenſes,vt ſeruiamus. Quæ cauſa iuſtior eſt
belli gerendi, quàm ſeruitutis depulſio? in qua etiam ſi non ſit moleſtus dominus, tamen eſt miſerrimũ poſſe,ſi velit. immò alia cauſa iuſta ac neceſſaria eſt. niſi fortè ad re
hoc non putas pertinere,quòd te ſocium fore ſperas dominationis Antonii. In quo bis
falleris:primùm,quòd tuas rationes cõmunibus anteponis:deinde,quòd quicquã ſtabile
in regno,aut iucundũ putas,non,ſi tibi antea profuit,ſemper proderit. Quinetiã de illo
homine queri ſolebas:quid te factur ũ de bellua putas? Atqui es qui ſemper pacẽ optaris,
ſemper omnes ciues ſaluos volueris. honeſta oratio,ſed ita,ſi bonos & vtiles Reip. ciues:
ſin eos, qui natura ciues ſunt,volũtate hoſtes, ſaluos velis,quid tandẽ intereſt inter te &
illos? Quid pater olim tuus,quo vtebar ſene adoleſcens,homo ſeuerus & prudens,non
143 primas omnium ciuium P. Naſicæ,qui Tib. Gracchum interfecit,dare ſolebat? eius virtute,conſilio,magnitudine animi liberatam Remp. arbitrabatur? Quid? nos à patribus
num aliter accepimus? Ergo is tibi ciuis,ſi temporibus illis fuiſſes,non probaretur,quia
non omnes ſaluos eſſe voluiſſet? quòd L. Opimius Conſul verba fecit de Repub. de ea re
ita cenſuerunt, vti Opimius Conſul Remp. defenderet. Senatus hæc verbis,Opimius
armis. Num igitur eum,ſi tum eſſes,temerariũ ciuem aut crudelẽ putares? aut Q. Metellum, cuius quatuor filii Cõſulares? P. Lentulum,principem Senatus? complures alios
ſummos viros,qui cum L. Opimio Conſule armati Gracchum in Auẽtinum perſecuti
ſunt? quo in prælio Lentulus graue vulnus accepit, interfectus eſt Gracchus, & M. Fuluius Cõſularis,eiúſque duo adoleſcentuli filii. Illi igitur viri vituperandi? non enim ci-
144 ues omnes ſaluos eſſe voluerunt. Ad propiora veniamus. C. Mario, L. Valerio Conſulibus Senatus Remp. defendendam dedit: L. Saturninus Tribunus pl. Glaucia Prætor eſt
interfectus. omnes illo die Scauri, Metelli, Claudii,Catuli,Scæuolæ,Craſſi arma ſumpſerunt. num aut Conſules illos, aut clariſſimos viros vituperandos putas? Ego Catilinam perire volui: num tu,qui omnes ſaluos vis,Catilinam ſaluum eſſe voluiſti? Hoc intereſt Calene inter meam ſententiam & tuam. ego nolo quenquam ciuem committere,vt morte multandus ſit: tu,etiam ſi commiſerit,conſeruandum putas. In corpore ſiquid eiuſmodi eſt,quod reliquo corpori noceat,vri,ſecaríque patimur,vt aliquid mem
brorum potius, quàm totum corpus intereat. ſic in Reip. corpore,vt totum ſaluum ſit,
quicquid eſt peſtiferum amputetur. Dura vox: multò illa durior. Salui ſint improbi,ſcelerati,impii: deleantur innocentes,honeſti,boni,tota Reſp. Vno in homine Q. Fufi fa-
145 teor te vidiſſe plus quàm me. ego P. Clodium arbitrabar pernicioſum ciuem, ſceleratum,libidinoſum,impium,audacem,facinoroſum: tu contrà ſanctum,temperantem,
innocentem, modeſtum, retinendum ciuem, & optandum. in hoc vno te plurimùm
vidiſſe,me multùm erraſſe concedo. Nam me tecum iracũdè agere dixiſti ſolere. non
eſt ita: vehementer me agere fateor,iracundè nego. omnino iraſci amicis non temere
ſoleo, ne ſi merẽtur quidem. Itaque ſine verborum contumelia à te diſſentire poſſum,
ſine animi ſummo dolore nõ poſſum. Parua eſt enim mihi tecum, aut parua de re diſſenſio? ego huic videlicet faueo,tu illi? Immò verò ego D. Bruto faueo,tu M. Antonio.
ego conſeruare coloniam populi Rom. cupio,tu expugnare ſtudes. an hoc negare potes,qui omnes moras interponis,quibus infirmetur Brutus, melior fiat Antonius? quo-
146 uſque enim dicis pacem velle te? res geritur: conductæ vineæ ſunt: pugnatur acerrimè:
qui intercurrerent, miſimus tres principes ciuitatis: hos contempſit,reiecit,repudiauit
Antonius: tu tamen permanes conſtantiſſimus defenſor Antonii. & quidem, quo melior Senator videatur, negat ſe illi amicum eſſe debere, cum ſuo magno beneficio veniſſe cum contra ſe. Vide,quanta charitas ſit patriæ. cùm homini ſit iratus,tamen Reip.
cauſa defendit Antonium. Ego te,cùm in Maſſilienſes tam ſis acerbus Fufi,non animo
æquo audio. quouſque enim Maſſiliam oppugnabis? ne triumphus quidem finem fecit
belli? per quem ſublata eſt vrbs ea, ſine qua nunquam ex Tranſalpinis gentibus maiores noſtri triumpharunt. quo quidem tempore populus Ro. ingemuit. quanquam pro-

prios dolores ſuarum rerum omnes habebant: tamen huius ciuitatis fideliſſimæ miſerias, nemo erat ciuis, qui à ſe alienas arbitraretur. Cæſar ipſe, qui illis fuerat iratiſſimus, tamen propter ſingularem eius ciuitatis grauitatem & fidem quotidie aliquid iracundiæ remittebat: te nulla ſua calamitate ciuitas ſatiare tam fidelis poteſt? Rurſus me iam iraſci fortaſſe dices. ego autem ſine iracundia dico, vt omnia: nec tamen ſine dolore: Neminem illi ciuitati inimicum eſſe arbitror, qui amicus ſit huic ciuitati. Excogitare quæ tua ratio ſit Calene non poſſum. antea deterrere te, ne popularis eſſes, non poteramus: nunc, vt ſis popularis, exorare non poſſumus. Satis multa cum Fuſio, ac ſine odio omnia, nihil ſine dolore. Credo autem, qui generi querelam moderatè ferat, æquo animo laturum amici. Venio nunc ad reliquos Conſulares: quorum eſt nemo (iure meo hoc dico) qui non mecum habeat aliquam coniunctionem gratiæ, alii maximam, alii mediocrem, nemo nullam. quàm heſternus dies nobis, Cõſularibus dico, turpis illuxit! Iterum Legatos? quid? ille faceret inducias? ante Cõſulis, oculóſque Legatorum tormẽtis Mutinam verberauit: opus oſtendebat, munitionémque Legatis: ne punctum quidem temporis, cùm Legati adeſſent, oppugnatio reſpirauit. Ad hunc Legatos? cur? an vt in eorum reditu vehementius pertimeſcatis? Equidem cùm antea Legatos decemi non cenſuiſſem, hoc me tamen conſolabar, quòd, cùm illi ab Antonio contempti & reiecti reuertiſſent, dixiſſéntque Senatui non modò illum è Gallia non diſceſſiſſe, vt cenſuimus, ſed ne à Mutina quidem receſſiſſe, poteſtatem ſibi D. Bruti conueniendi non fuiſſe: putabam fore, vt omnes inflammati odio, excitati dolore, armis, equis, viris D. Bruto ſubueniremus. nos etiam languidiores facti ſumus, poſtquam Antonii non ſolùm audaciam & ſcelus, ſed etiam inſolentiam, ſuperbiámque perſpeximus. Vtinam L. Cæſar valeret, Ser. Sulpitius viueret: multò melius hæc cauſa ageretur à tribus, quàm nunc agitur ab vno. dolenter hoc dicam potius, quàm contumelioſe: deſerti, deſerti, inquam, ſumus P.C. à principibus. ſed, vt iam ſæpe dixi, omnes in tanto periculo, qui rectè & fortiter ſentient, erunt Conſulares. animum nobis afferre Legati debuerunt, timorem attulerunt. quanquam mihi quidem nullum vnquam timorem, quamuis de illo, ad quem miſſi ſunt, bene exiſtiment, à quo etiam mandata acceperũt. Prò dii immortales, vbi eſt ille mos, virtúſque maiorum? C. Popilius apud maiores noſtros, cùm ad Antiochum Regem Legatus miſſus eſſet, & verbis Senatus denuntiaſſet, vt ab Alexandria diſcederet, quam obſidebat: cùm tempus ille differret, virgula ſtantem circũſcripſit: dixítque, ſe non antè renuntiaturum Senatui, niſi prius ſibi reſpondiſſet, quid facturus eſſet, quàm ex illa circunſcriptione excederet. præclaré. Senatus enim faciem ſecum attulerat, auctoritatem Reip. cui qui non paret, non ab eo mandata accipienda ſunt, ſed ipſe eſt totus repudiandus. An ego ab eo mandata acciperem, qui Senatus mãdata contemneret? aut ei cum Senatu quicquam commune iudicarẽ, qui imperatorem populi R. Senatu prohibente obſideret? At quæ mandata? qua arrogantia? quo ſtupore? quo ſpiritu? cur autem ea Legatis noſtris dabat, cùm ad nos Cotylam mitteret, ornamentum atque arcem amicorum ſuorum, hominem ædilitium, ſi verò tum fuit AEdilis, cùm eum iuſſu Antonii in conuiuio ſerui publici loris ceciderunt? At quàm modeſta mãdata fert? ii ſumus P.C. qui quicquã huic negemus? VTRANQVE PROVINCIAM, inquit, REMITTO: EXERCITVM DEPONO: PRIVATVS ESSE NON RECVSO. hæc ſunt enim verba. redire ad ſe videtur. OMNIA OBLIVISCOR: IN GRATIAM REDEO. ſed quid adiungit? II LEGIONIBVS MEIS, ET SI EQVITIBVS, ET SI COHORTI PRAETORIAE PRAEDAM, AGRV́MQVE DEDERITIS. His etiam præmia poſtulat, quibus vt ignoſcatur ſi poſtulet, impudentiſſimus iudicetur? Addit præterea, quos ipſe cum Dolabella dederit agros, teneant ii, quibus dati ſunt. Hic eſt Campanus ager & Leontinus: quæ duo maiores noſtri annonæ perfugia ducebant. Cauet mimis, aleatoribus, lenonibus: Caphoni etiam & Saxæ cauet, quos

151 Centuriones pugnaces & lacertoſos inter mimorum & mimarum greges collocauit.
Poſtulat præterea, vt chirographorum & commentariorum ſua, collegǽque ſui de-
creta maneant. Quid laborat? vt habeat quod quiſque mercatus eſt: ſiquid accepit, ha-
beat qui vendidit: & ne tangantur rationes ad Opis, id eſt, ne ſeſtertium ſepties mil-
lies recuperetur: ne fraudi ſit Septemuiris, quod egiſſent. Nucula credo admonuit. ve-
rebatur fortaſſe, ne amitteret tantas clientelas. Caueri etiam vult iis, qui ſecum ſunt,
qui quid contra legem commiſerunt. Muſtellæ & Tyroni proſpicit: de ſe nihil labo-
rat. quid enim commiſit vnquam? num aut pecuniam publicam attigit, aut hominem
occidit, aut ſecum habuit armatos? Sed quid eſt, quòd de iis laboret? poſtulat enim ne
ſua iudiciaria lex abrogetur. quo impetrato, quid eſt quod metuat? an, ne ſuorum ali-
quis à Cyda, Liſiade, Curio condemnetur? neque tamen nos vrget mandatis pluribus:
remittit aliquantum, & relaxat. GALLIAM, inquit, TOGATAM REMIT-
152 TO, COMATAM POSTVLO, OTIOSVS VIDELICET ESSE
MALO. Cum ſex legionibus, inquit, iiſque ſuppletis ex D. Bruti exercitu, non mo-
dò ex delectu ſuo, tandiúque vt obtineat, quandiu M. Brutus, C. Caſſius Conſules, pró-
ue Conſules prouincias obtinebunt. Huius comitiis C. frater (eius eſt enim annus) iam
repulſam tulit. VT QVINQVENNIVM, inquit, OBTINEAM. At iſtud
vetat lex Cæſaris, & tua. Hæc tu mandata L. Piſo, & tu L. Philippe principes ciuitatis
non dico animo ferre, verùm auribus accipere potuiſtis? ſed, vt ſuſpicor, terror erat
quidam: nec vos vt Legati apud illum fuiſtis, nec vt Cõſulares: nec veſtram, nec Reip.
dignitatem tenere potuiſtis. & tamen neſcio quo pacto, ſapientia quadam credo, quod
ego non poſſum, non nimis irati reuertiſtis. vobis M. Antonius nihil tribuit, clariſſi-
mis viris, Legatis populi R. nos quid non Legato Antonii Cotylæ conceſſimus? cui
153 portas huius vrbis patere ius non fuit, huic hoc templum patuit: huic aditus in Sena-
tum fuit: hic heſterno die ſententias noſtras in codicillos, & omnia verba referebat:
huic ſe etiam ſummis honoribus vſi contra dignitatem ſuam venditabant. O dii im-
mortales, quàm magnum eſt perſonam in Rep. tueri principis! quæ non animis ſo-
lùm debet, ſed etiam oculis ſeruire ciuium. domum recipere Legatum hoſtium, in cu-
biculum admittere, etiam reducere, hominis eſt nihil de dignitate, nimium de peri-
culo cogitantis. Quod autem eſt periculum? nam ſi maximum in diſcrimen venietur,
aut libertas parata eſt victori, aut mors expoſita victo. quorum alterum optabile eſt, al-
terum effugere nemo poteſt. turpis autem fuga mortis, omni eſt morte peior. Nam
illud quidem non adducor vt credam, eſſe quoſdam, qui inuideant alicuius cõſtantiæ,
qui laboribus, qui eius perpetuam in Rep. adiuuanda voluntatem & à Senatu & à po-
pulo Ro. probari moleſtè ferant. Omnes id quidem facere debebamus, eáque erat non
154 modò apud maiores noſtros, ſed etiam nuper ſumma laus Conſularium, vigilare, co-
gitare, adeſſe animo, ſemper aliquid pro Rep. aut facere, aut dicere. Ego, Q. Scæuo-
lam Augurem, memoria teneo, bello Marſico, cùm eſſet ſumma ſenectute & perdita
valitudine, quotidie, ſimul atque luceret, facere omnibus cõueniendi ſui poteſtatem.
neque eum quiſquam illo bello vidit in lecto: ſenéxque, & debilis primus veniebat in
curiam. Huius induſtriam maximè equidem vellem vt imitarentur ii, quos oportebat:
ſecundo autem loco, ne alterius labori inuiderent. Etenim P.C. cùm in ſpem liberta-
tis ſexennio ſimus ingreſſi, diutiúſque ſeruitutem perpeſſi, quàm captiui frugi & dili-
gentes ſolent: quas vigilias, quas ſolicitudines, quos labores liberandi populi R. cauſa
recuſare debemus? Equidem P.C. quanquam hoc honore vſi, togati ſolent eſſe, cùm
eſt in ſagis ciuitas: ſtatui tamen à vobis, cæteriſque ciuibus in tanta atrocitate tempo-
155 ris, tantáque perturbatione populi Rom. non differre veſtitu. Non enim ita gerimus
nos hoc bello Conſulares, vt æquo animo populus Ro. viſurus ſit noſtri honoris inſi-
gnia: cùm partim è nobis ita timidi ſint, vt omnem ii populi Rom. beneficiorum me-
moriam abiecerint: partim ita à Repub. auerſi, vt huic ſe hoſti fauere præ ſe ferant.

Legatos noſtros ab Antonio deſpectos & irriſos eſſe facilè patiantur, Legatum Antonii ſubleuatum velint. huic enim reditum ad Antonium prohiberi negabant oportere, & in eodem excipiendo ſententiam meam corrigebát: quibus geram morem. Redeat ad imperatorem ſuum Varius, ſed ea lege, ne vnquam Romam reuertatur. cæteris autem, ſi errorem ſuum depoſuerint, & in Reipub. gratiam redierint, veniam & impunitatem dandam puto. Quas ob res ita cenſeo, eorum, qui cum M. Antonio ſunt, qui ab armis diſceſſerint, & aut ad C. Panſam, aut ad Hircium, Conſules, aut ad D. Brutum imperatorem, Cos. deſignatum, aut ad C. Cæſarem, Proprætorem ante Idus Mart. primas adierint, eis fraudi ne ſit, quòd cum M. Antonio fuerint. ſiquis eorum, qui cum
M. Antonio ſunt, fecerit: quo honore, præmióue quis dignus eſſe videatur, vti C. Pan- 96
ſa, A. Hircius Conſules, alter, ambóue, ſi eis videatur, de eius honore præmióue, primo quoque die ad Senatum referant. ſiquis poſt hoc ad Antonium profectus fuerit præter L. Varium, Senatum exiſtimaturum eum contra Rempub. fceiſſe.

In M. Antonium Philippica I X,

ORATIO LI.

VELLEM, dii immortales feciſſent P. C. vt viuo potius Ser. Sulpicio gratias ageremus, quàm mortuo honores quæreremus. Nec verò dubito, quin, ſi ille vir Legationem renuntiare potuiſſet, reditus eius & nobis gratus fuerit, & Reip. ſalutaris futurus. non quò L. Philippo, & L. Piſoni aut ſtudium, aut cura defuerit in tanto officio, tantóque
munere: ſed cùm Ser. Sulpicius ætate illis anteiret, ſapiétia omnibus, 97
ſubitò ereptus è cauſa totam Legationem orbam & debilitatam reliquit. Quòd ſi cuiquam iuſtus honos habitus eſt in morte Legato, in nullo iuſtior, quàm in Ser. Sulpicio reperietur. Cæteri, qui in Legatione mortem obierunt, ad incertum vitæ periculum ſine vllo mortis metu profecti ſunt: Ser. Sulpicius cum aliqua perueniendi ad M. Antonium ſpe profectus eſt, nulla reuertendi. Qui cùm ita affectus eſſet, vt ſi ad grauem valetudinem labor vix acceſſiſſet, ſibi ipſe diffideret: non recuſauit, quo minus vel in extremo ſpiritu, ſi quam opē Reip. ferre poſſet, experiretur. Itaque non illum vis hyemis, non niues, non longitudo itineris, non aſperitas viarum, non morbus ingraueſcens retardauit: cúmque iam ad congreſſum colloquiúmque eius perueniſſet, ad quē
erat miſſus, in ipſa cura & meditatione obeundi ſui muneris exceſſit è vita. Vt igitur 98
alia, ſic hoc Panſa præclarè, quòd nos ad ornādum Ser. Sulpicium cohortatus es, & ipſe multa copioſe de illius laude dixiſti. quibus à te dictis, nihil præter ſentētiam dicerem, niſi P. Seruilio reſpondendum putarem: qui hunc honorem ſtatuæ nemini tribuendum cenſuit, niſi ei qui ferro eſſet in Legatione interfectus. Ego autem P. C. ſic interpretor ſenſiſſe maiores noſtros, vt cauſam mortis cenſuerint, non genus eſſe quærendum. Etenim cui Legatio ipſa morti fuiſſet, eius monumentum extare voluerunt, vt in bellis periculoſis obirent homines Legationis munus audacius. Non igitur exempla maiorum quærenda, ſed conſilium eſt eorum, à quo ipſa exempla nata ſunt, explicandum. Lar Tolumnius Rex Veientum quatuor Legatos populi R. Fidenis interemit: quorum ſtatuæ in Roſtris ſteterunt vſque ad noſtram memoriam. iuſtus honos. iis enim maiores noſtri, qui ob Remp. mortem obierant, pro breui vita diuturnam memoriam reddiderunt. Cn. Octauii, clari & magni viri, qui primus in eam familiam, 99
quæ poſtea viris fortiſſimis floruit, attulit Conſulatum, ſtatuam videmus in Roſtris. nemo enim tum nouitati inuidebat, nemo virtutem non honorabat. At ea fuit Legatio Octauii, in qua periculi ſuſpicio non ſubeſſet. nam cùm eſſet miſſus à Senatu ad animos Regum perſpiciendos, liberorúmque populorum, maximéque vt nepotē An-

tiochi Regis, eius, qui cum maioribus noſtris bellum geſſerat, claſſes habere, elephan-
tos alere prohiberet: Laodiceæ in gymnaſio à quodam Leptine eſt interfectus. Reddita
eſt ei tum à maioribus ſtatua pro vita, quæ multos per annos progeniem eius honeſta-
ret: nunc ad tantæ familiæ memoriam ſola reſtaret. Atque & huic, & Tullo Cluuio, & L.
Roſcio, & Sp. Antio, & C. Fulcinio, qui à Veientium Rege cæſi ſunt, non ſanguis, qui eſt
160 profuſus in morte, ſed ipſa mors ob Remp. obita, honori fuit. Itaque P. C. ſi Ser. Sulpicio
caſus mortem attuliſſet, dolerem equidem tanto Reip. vulnere, mortem verò eiu non
monumentis, ſed luctu eſſe publico honorandam putarem. nunc autem quis dubitat,
quin ei vitam abſtulerit ipſa Legatio? ſecū enim ille mortem extulit: quam, ſi nobiſcum
remanſiſſet, ſua cura, optimi filii, fideliſſimæ coniugis diligentia vitare potuiſſet. At ille,
cùm videret, ſi veſtræ auctoritati non paruiſſet, diſſimilem ſe futurum ſui: ſed munus
ſibi illud pro Repub. ſuſceptum vitæ finem allaturū: maluit in maximo populi Rom.
diſcrimine émori, quàm minus, quàm potuiſſet, videri Reip. profuiſſe. Multis illi in vr-
bibus, quà iter faciebat, reficiendi ſe, & curandi poteſtas fuit: aderat & hoſpitium inuita-
tio liberalis pro dignitate ſummi viri, & eorum horum hortatio, qui vnà erant miſſi ad
requieſcendum, & vitæ ſuæ conſulendum. At ille properans, feſtinánſque, mandata no
161 ſtra conficere cupiens, in hac conſtātia morbo aduerſante perſeuerauit. cuius cùm ad-
uentu maximè perturbatus eſſet Antonius, quòd ea, quæ ſibi iuſſu noſtro denuntiaren-
tur, auctoritate erant & ſententia Ser. Sulpicii conſtituta: declarauit quàm odiſſet Sena-
tum, cùm auctorem Senatus extinctum, lætè atque inſolenter tulit. Non igitur magis
Octauium Leptines, nec Veiennium Rex eos, quos modò nominaui, quàm Ser. Sulpi-
cium occidit Antonius. Is enim profectò mortē attulit, qui cauſa mortis fuit. Quocir-
ca ad poſteritatis etiam memoriam pertinere arbitror, extare quod fuerit de hoc bello
iudicium Senatus. erit enim ſtatua ipſa teſtis, bellum tam graue fuiſſe, vt Legati inter-
itus honoris memoriam conſecutus ſit. Quòd ſi excuſationem Ser. Sulpicii P. C. Lega-
tionis obeundæ recordari volueritis, nulla dubitatio relinquetur, quin honore mortuo,
quam viuo iniuriam fecimus, ſarciamus. Vos enim P. C. (graue dictu eſt, ſed dicendum
tamen) vos, inquam, Ser. Sulpicium vita priuaſtis. quem cùm videretis ſe magis morbo,
162 quàm oratione excuſantem, non vos quidem crudeles fuiſtis: quid enim minus in hūc
ordinem conuenit? ſed cùm ſperaretis nihil eſſe, quod non illius auctoritate & ſapientia
effici poſſet, vehementius excuſationi obſtitiſtis: atque eum qui ſemper veſtrum con-
ſenſum grauiſſimum iudicauiſſet, de ſententia deieciſtis. vt verò Panſæ Conſulis acceſ-
ſit cohortatio grauior, quàm aures Ser. Sulpicii ferre didiciſſent, tum filium, méque item
ſeduxit, atque ita locutus eſt, vt auctoritatem veſtram vitæ ſuæ ſe diceret anteferre. cu-
ius nos virtutem admirati, non auſi ſumus eius aduerſari voluntati. mouebatur ſingu-
lari pietate filius: non multùm eius perturbationi meus dolor concedebat, ſed vterque
noſtrûm cedere cogebatur magnitudini animi, orationíſque grauitati: cùm quidē ille
maxima laude & gratulatione omnium veſtrûm pollicitus eſt, ſe, quod velletis, eſſe fa-
cturum: neque eius ſententiæ periculum vitaturum, cuius ipſe auctor fuiſſet. quem ex-
163 equi mandata veſtra properantem mane poſtridie proſecuti ſumus. qui quidem diſce-
dens mécum ita locutus eſt, vt eius oratio omen fati videretur. Reddite igitur P. C. ei
vitam, cui ademiſtis. vita enim mortuorum in memoria viuorum eſt poſita. perficite,
vt is, quem vos ad mortem inſcii miſiſtis, immortalitatem habeat à vobis. cui ſi ſtatuā
in Roſtris decreto veſtro ſtatueritis, nullam eius Legationem poſteritatis inobſcurabit
obliuio. Nam reliqua Ser. Sulpicii vita multis erit præclaríſque monumētis ad omnem
memoriam commendata. ſemper illius grauitatem, conſtantiam, fidem, præſtantiam,
in Rep. tuenda curam atque prudentiam, omnium mortalium fama celebrabit. Nec
verò ſilebitur admirabilis quædam & incredibilis, & penè diuina eius in legibus inter-
pretandis, æquitate explicanda ſcientia. omnes ex omni ætate, qui hac in ciuitate intel-
ligentiam iuris habuerunt, ſi vnum in locum conferantur, cum Ser. Sulpicio non ſunt

comparandi. neque enim ille magis iuris conſultus, quàm iuſtitiæ fuit. Itaque quæ pro- 14
ficiſcebantur à legibus & à iure ciuili, ſemper ad facilitatẽ, æquitatemque referebat. ne-
que conſtituere litiũ actiones malebat, quàm cõtrouerſias tollere. Ergo hoc ſtatuæ mo-
numẽto non eget: habet alia maiora. hæc enim ſtatua mortis honeſtæ teſtis erit, illa me-
moria vitæ glorioſæ: vt hoc magis monumentũ grati Senatus, quàm clari viri futurum
ſit. Multum etiã valuiſſe ad patris honorẽ pietas filii videbitur: qui quanquã afflictus lu-
ctu non adeſt, tamẽ ſic animati eſſe debetis, vt ille ſi adeſſet. eſt autẽ ita affectus, vt nemo
vnquam vnici filii mortẽ magis doluerit, quàm ille mœret patris. Equidem etiam ad fa
mã Ser. Sulpicii filii arbitror attinere, vt videatur honórẽ debitum patri præſtitiſſe. quã-
quam nullum monumentũ clarius Ser. Sulpicius relinquere potuit, quàm effigiem mo
rum ſuorũ, virtutis, conſtantiæ, pietatis, ingenii filiũ: cuius luctus aut honore veſtro, aut
nullo ſolatio leuari poteſt. Mihi autẽ recordãti Ser. Sulpicii multos in noſtra familiari- 15
tate ſermones, gratior illi videtur, ſiquis eſt ſenſus in morte ænea ſtatua futura, & ea pe-
deſtris magis, quàm inaurata equeſtris: qualis eſt L. Syllæ prima ſtatua. magnificè enim
Ser. Sulpicius maiorũ cõtinentiã diligebat, huius ſeculi inſolentiã vituperabat. Vt igitur
ſi ipſum conſulã quid velit, ſic pedeſtrem ex ære ſtatuam tanquã ex eius auctoritate &
volũtate decerno: quæ quidem magnũ ciuium dolorẽ & deſideriũ honore monumẽti
minuet & leniet. atque hanc meã ſententiã P.C.P. Seruilii ſententia probari neceſſe eſt:
qui ſepulchrum publicè decernẽdum Ser. Sulpicio cenſuit, ſtatuam non cenſuit. Nam
ſi mors Legati ſine cæde atque ferro nullũ honorem deſiderat: cur decernit honorem
ſepulturæ, qui maximus haberi poteſt mortuo? ſin id tribuit Ser. Sulpicio, quod non eſt 16
datum Cn. Octauio: cur, quod illi datum eſt, huic dandũ eſſe non cenſet? Maiores qui-
dem noſtri ſtatuas multis decreuerũt, ſepulchra paucis: ſed ſtatuæ intereũt tempeſtate,
vi, vetuſtate: ſepulchrorũ autem ſanctitas in ipſo ſolo eſt, quod nulla vi moueri neque
deleri poteſt. Atque vt cætera extinguuntur, ſic ſepulchra fiunt ſanctiora vetuſtate. Au-
geatur igitur iſto etiam honore is vir, cui nullus honor tribui non debitus poteſt: grati
ſimus in eius morte decoranda, cui nullã aliam gratiam referre iam poſſumus. notetur
etiã Antonii nefariũ bellum gerentis ſcelerata audacia. his enim honoribus habitis Ser.
Sulpicio, repudiatæ reiectæque Legationis ab Antonio manebit teſtificatio ſempiter-
na. Quas ob res ita cenſeo: Cùm Ser. Sulpicius Q. F. Lemonia Rufus, difficillimo Reip.
tempore graui, periculoſóque morbo affectus, auctoritatẽ Senatus, ſalutémque populi
R. vitæ ſuæ præpoſuerit: contráque vim, grauitatémque morbi contenderit, vt in caſtra 17
M. Antonii, quò Senatus eum miſerat, perueniret: iſque, cùm iam prope caſtra veniſſet,
vi morbi oppreſſus, vitã amiſerit in maximo Reip. munere: eiúſque mors conſentanea
vitæ fuerit ſanctiſſimè honeſtiſſiméque actæ, in qua ſæpe magno vſui Reip. Ser. Sulpi-
cius & priuatus & in magiſtratibus fuerit: cùm talis vir ob Remp. in Legatione mortem
obierit, Senatui placere, Ser. Sulpicio ſtatuã pedeſtrem æneam in Roſtris ex huius ordi
nis ſententia ſtatui: circúmque eam ſtatuã locum gladiatoribus, ludíſque liberos, poſte-
róſque eius quaque verſus pedes quinque habere, quòd is ob Remp. mortẽ obierit: eám-
que cauſam in baſi inſcribi: vtique C. Panſa, A. Hirtius Coſs. alter, ambóue, ſi eis videbi-
tur, Quæſtoribus vrbanis imperent, vt eam baſim, ſtatuámque faciendam, & in Roſtris
ſtatuendam locent: quantíque locarint, tantam pecuniam redemptori ſoluẽdam, attri- 18
buendámque curẽt: cúmque antea Senatus auctoritatem in virorũ fortium funeribus
ornamentíſque oſtenderit, placere, eũ quamampliſſimè ſupremo die ſuo efferri: & cùm
Ser. Sulpicius Q. F. Lemonia Rufus ita de Repub. meritus ſit, vt his ornamẽtis decorari
debeat: Senatum cenſere, atque è Rep. exiſtimare, AEdiles curules edictum, quod de fu
neribus habeant, Ser. Sulpicii Q. F. Lemonia Rufi funeri mittere, vtíque locum ſepul-
chro in campo Eſquilino C. Pãſa Cõſul, ſeu quo in loco videtur, pedes triginta quoquò
verſus aſſignet, quò Ser. Sulpicius inferatur. quod ſepulchrũ ipſius, liberorum, poſtero-
rúmque eius ſit: vti quod optimo iure ſepulchrum publicè datum eſt.

In M. Antonium Philippica X,

ORATIO LII.

MAXIMAS tibi Panſa gratias omnes & habere & agere debemus:
169 qui cùm hodierno die Senatum te habiturum non arbitraremur: vt
M. Bruti præſtantiſſimi ciuis literas accepiſti, ne minimam quidem
moram interpoſuiſti, quin quamprimùm maximo gaudio & gratu-
latione frueremur. cùm factum tuum gratum omnibus debet eſſe,
tum verò oratio, qua recitatis literis vſus es. declaraſti enim verum
eſſe, id quod ego ſemper ſenſi, neminem alterius, qui ſuæ confideret, virtuti inuide-
re. Itaque mihi, qui plurimis officiis ſum cum Bruto & maxima familiaritate con-
iunctus, minus multa de illo dicenda ſunt. quas enim ſententias mihi ipſe ſumpſe-
ram, eas præoccupauit oratio tua. Sed mihi P. C. neceſſitatem attulit pauló plura di-
cendi ſententia eius, qui rogatus eſt ante me: à quo ita ſæpe diſſentio, vt iam verear,
ne, id quod minimè fieri debet, minuere amicitiam noſtram videatur perpetua diſ-
ſenſio. Quæ eſt enim iſta tua ratio Calene, quæ mens, qui nunquam poſt Calendas
170 Ian. idem ſenſeris, quod is, qui te ſententiam primum rogat? cur nunquam tam fre-
quens Senatus fuit, quòd vnus aliquis tuam ſententiam ſecutus ſit? cur ſemper tui
diſſimiles defendis? cur, cùm te & vita & fortuna tua ad otium & ad dignitatem inui-
tet, ea probas, ea decernis, ea ſentis, quæ ſunt inimica & otio communi & dignitati
tuæ? Nam vt ſuperiora omittam, hoc certè, quod mihi maximam admirationem
mouet, non tacebo. quod eſt tibi cum Brutis bellum? cur eos, quos omnes penè ve-
nerari debemus, ſolus oppugnas? alterum circunſederi non moleſtè fers, alterum
tua ſententia ſpolias iis copiis, quas ipſe ſuo labore & periculo ad Reipub. non ad
ſuum præſidium per ſe nullo adiuuante confecit. Quis eſt iſte tuus ſenſus, quæ cogi-
tatio, Brutos vt non probes, Antonios probes? quos omnes chariſſimos habent, tu
171 oderis? quos acerbiſſimæ omnes oderunt, tu conſtantiſſime diligas? Ampliſſimæ tibi
fortunæ ſunt, ſummus honoris gradus, filius, vt & audio & ſpero, natus ad laudem:
cui cùm Reipub. cauſa faueo, tum etiam tua. quæro igitur, cum Brutíne ſimilem
malis, an Antonii? ac permitto, vt de tribus Antoniis eligas, quem velis. D. Brutus
melior eſt, inquies. Cur igitur non iis faues, eos laudas, quorum ſimilem filium
tuum eſſe vis? ſimul enim Reipublicæ conſulis, & proponis illi exempla ad imitan-
dum. Hoc verò Q. Fuſi copioſius ſine offenſione noſtræ amicitiæ, ſic tecum, vt à te
diſſentiens, ſenator quæro: ita enim dixiſti, & quidem de ſcripto: nam te inopia ver-
bi lapſum putarem, niſi tuam in dicendo facultatem noſſem: literas Bruti rectè & or-
dine ſcriptas videri. quid eſt aliud, quàm librarium Bruti laudare, non Brutum? Vſum
in Rep. Calene magnum iam habere & debes & potes: quando ita decerni vidiſti? aut
quod S. C. huius generis (ſunt enim innumerabilia) bene ſcriptas literas, decretum
172 à Senatu? quod verbum tibi non excidit, vt ſæpe fit, fortuitu: ſcriptum, meditatum,
cogitatum domo attuliſti. hanc tibi conſuetudinem plerïſque in rebus bonis ob-
trectandi ſiquis detraxerit: qui tibi velit obtrectare, non relinquetur. Quamobrem
collige te, placáque animum aliquando & mitiga: audi viros bonos, quibus vteris
multùm: loquere cum ſapientiſſimo homine genero tuo ſæpius, quàm tu ipſe
tecum: tum denique ampliſſimi honoris nomen obtinebis. An verò hoc pro nihi-
lo putas, in quo equidem pro amicitia tuam vicem dolere ſoleo, efferri hoc foras,
& ad populi R. aures peruenire, ei, qui primus ſententiam dixerit, neminem aſſen-
ſum? quod etiam hodie futurum arbitror. Legiones abducis à Bruto: quas? nem-
pe eas, quas ille ab Antonij ſcelere auertit, & ad Remp. ſua auctoritate traduxit. Rur-
ſus igitur vis nudatum illum, atque ſolùm à Repub. relegatum videri. Vos autem

P.C. ſi M.Brutum deſerueritis & prodideritis, quem tandem ciuem vnquam ornabi-
tis? cui ſauebitis? niſi forrè eos,qui diadema impoſuerint, conſeruandos: eos, qui no- 173
men Regis ſuſtulerunt, deſerendos putatis. Ac de hac quidem diuina atque immor-
rali laude M. Bruti ſilebo: quæ gratiſſima memoria omnium ciuium incluſa, non-
dum publica auctorirate teſtata eſt. tantámne patientiam, dii boni, tanram modera-
tionem, tantá in iniuria tranquillitatem & modeſtiam? qui cùm Prætor vrbanus eſſet,
vrbe caruit, ius non dixit: cùm omne ius populi R. recuperauiſſet, cúmque concurſu
quotidiano bonorum omnium, qui admirabilis ad eum fieri ſolebat, præſidióque Ita-
liæ cunctæ ſeptus poſſet eſſe, abſens iudicio bonorũ defenſus eſſe maluit, quàm præſens
manu: qui ne Apollinares quidẽ ludos pro ſua populíque R. dignitate apparatos præ-
ſens fecit, ne quam viam patefaceret ſceleratorũ hominum audaciæ. Quanquam qui
vnquam aut ludi, aut dies lætiores fuerunt, quàm cùm in ſingulis verſibus populus R.
maximo clamore & plauſu Bruti memoriã proſequebatur? corpus aberat liberatoris: 174
libertatis memoria aderat: in qua Bruti imago cerni videbatur. At hunc his ipſis ludo-
rum diebus videbã in inſula clariſſimi adoleſcentis Luculli propinqui ſui nihil niſi de
pace & concordia ciuium cogitantem. eundẽ vidi poſtea Veliæ cedẽtem Italia, ne qua
oriretur belli ciuilis cauſa propter ſe. O' ſpectaculum illud non modò hominibus, ſed
vndis ipſis & litoribus luctuoſum, cedere è patria ſeruatorẽ eius, manere in patria pro-
ditores. Caſſii claſſis paucis pòſt diebus cõſequebatur: vt me puderet P.C. in eã vrbem
redire, ex qua illi abirẽt. ſed, quo cõſilio redierim, initio audiſtis, pòſt eſtis experti. Expe-
ctatũ igitur tempus à Bruto eſt. nã quoad vos omnia pati vidit, vſus eſt ipſe incredibili
patientia: poſteaquã vos ad libertatẽ ſenſit erectos, præſidia veſtræ libertati parauit. At
cui peſti, quantǽque reſtitit? ſi enim C. Antonius, quod animo intẽderat, perficere po- 175
tuiſſet (potuiſſet autem, niſi eius ſceleri virtus M.Bruti obſtitiſſet) Macedoniam, Illyri
cũ, Græciam perdidiſſemus. eſſet vel receptaculũ pulſo Antonio, vel agger oppugnan-
dæ Italiæ Græcia: quæ quidẽ nunc M. Bruti imperio, auctoritate, copiis non inſtructa
ſolùm, ſed etiam ornata tendit dextram Italiæ, ſuúmque ei præſidium pollicetur. quod
qui ab illo abducit, éxercitum pulcherrimum & præſidium firmiſſimum adimit Reip.
Equidem cupio hæc quamprimùm Antonium audire, vt intelligat non D. Brutum,
quem vallo circunſeder, ſed ſe ipſum obſideri. Tria tenet oppida toto in orbe terrarũ:
habet inimiciſſimam Galliam: eos etiã, quibus confidebat, alieniſſimos Trãſpadanos:
Italia omnis infeſta eſt: exteræ nationes à prima ora Græciæ vſque ad AEgyptũ opti-
morum & fortiſſimorũ ciuium imperiis & præſidiis tenentur. Erat ei ſpes vna in C. 176
Antonio, qui duorũ fratrum ætatibus medius interiectus, vitiis cum vtroque certabat:
qui, tanquã extruderetur à Senatu in Macedoniã, & non cõtrà prohiberetur proficiſci,
ita cucurrit. Quæ tempeſtas, dii immortales, quæ flamma, quæ vaſtitas, quæ peſtis Græ-
ciæ fuiſſet, niſi incredibilis ac diuina virtus, furẽtis hominis conatum atque audaciam
cõpreſſiſſet? quæ celeritas illa Bruti? quæ cura? quæ virtus? etſi ne illa quidem Antonii
celeritas contemnẽda eſt: quẽ niſi in via caducæ hæreditates retardaſſent, volaſſe eum,
non iter feciſſe diceres. Alios ad negotium publicum ire cùm cupimus, vi ſolemus ex-
trudere: hunc retinentes excluſimus. At quid ei cum Apollonia? quid cum Dyrrha-
chio? quid cum Illyrico? quid cum P. Vatinii imperatoris exercitu? ſuccedebat, vt ipſe
dicebat, Hortenſio. certi fines Macedoniæ, certa conditio: certiſſimo modo erat etiam
illius exercitus: cum Illyrico verò, & cum Vatinii legionibus quid erat Antonio? at ne
Bruto quidem. id enim fortaſſe quiſpiam improbus dixerit. Omnes legiones, omnes 177
copiæ, quæ vbique ſunt, populi R. ſunt. neque enim eæ legiones, quæ Antonium
reliquerunt, Antonii potius quàm Reip. fuiſſe dicuntur. Omne enim exercitus &
imperii ius amittit is, qui eo imperio & exercitu Rempub. oppugnat. Quod ſi ipſa
Reſp. iudicaret, aut ſi omne ius decretis eius ſtatueretur: Antonióne an Bruto legiones
populi Rom. adiudicaret? alter aduolaret ſubitò ad direptionẽ peſtémque ſociorum:

& quacunque iret, omnia vaſtaret, diriperet, auferret : exercitu populi Rom. contra
ipſum populum R. vteretur. alter verò eam ſibi legem ſtatuerat, vt quocunque ve-
niſſet, lux veniſſe quædã & ſpes ſalutis videretur. Denique alter ad euertendã Remp.
præſidia quærebat, alter ad conſeruandam. Nec verò nos hoc magis videbamus, quàm
ipſi milites: à quibus tanta in iudicando prudentia non erat poſtulanda. cùm VII co-
178 hortibus iſſe Apolloniam ſcribit Antonium. qui iam aut captus eſt, quod dii dent:
aut certè homo verecundus in Macedoniam non accedit, ne contra Senatum feciſſe
videatur. Delectus habitus in Macedonia eſt ſummo Q. Hortenſii ſtudio & induſtria.
cuius animũ egregium, dignúmque & ipſo, & maioribus ſuis ex Bruti literis perſpice-
re potuiſtis. Legio, quam L. Piſo ducebat, Legatus Antonii, Ciceroni ſe filio meo tra-
didit. equitatus, qui in Syriam ducebatur bipartito, alter eum, à quo ducebatur, reliquit
in Theſſalia, ſeſéque ad Brutum contulit: alterum in Macedonia Cn. Domitius, ado-
leſcens ſumma virtute & conſtantia, ab Legato Syriaco abduxit. P. autem Vatinius,
qui & antea iure laudatus à nobis, & hoc tempore meritò laudãdus eſt, aperuit Dyrrha-
chii portas Bruto, & exercitum tradidit. Tenet igitur populus R. Macedoniam, tenet
Illyricum, tuetur Græciam: noſtræ ſunt legiones, noſtra leuis armatura, noſter equita-
179 tus, maximéque noſter eſt Brutus, ſempérque noſter cum ſua excellentiſſima virtute
Reip. natus, tum fato quodam paterni materníque generis & nominis. Ab hoc igitur
quiſquam bellum timet, qui, antequam nos id coacti ſuſcepimus, in pace iacêre, quàm
in bello vigere maluit? quanquam ille quidem nunquam iacuit, nec hoc cadere verbũ
in tantam virtutis præſtantiam poteſt. erat enim in deſiderio ciuitatis, in ore, in ſer-
mone omnium. tantùm autem aberat à bello, vt, cùm cupiditate libertatis Italia ar-
deret, deſuerit ciuium ſtudiis potius, quàm eos in armorum diſcrimen adduceret. Ita-
que illi ipſi, ſiqui ſunt qui tarditatem Bruti reprehendant, tamen iidem moderationẽ,
patientiámque mirantur. Sed iam video, quid loquantur: neque enim id occultè fa-
ciunt. timere ſe dicunt, quo modo ferant veterani, exercitum Brutum habere. quaſi
verò quicquam interſit inter A. Hircii, C. Panſæ, D. Bruti, C. Cæſaris, & hunc exerci-
tum M. Bruti. nam ſi quatuor exercitus ii, de quibus dixi, propterea laudantur, quòd
180 pro populi R. libertate arma ceperunt: quid eſt, cur M. Bruti exercitus non in eadem
cauſa reponatur? At enim veteranis ſuſpectum eſt nomen M. Bruti magis quàm Deci-
mi. Equidem non arbitror. etſi eſt enim Brutorũ commune factum, & laudis ſocietas
æqua: D. tamen Bruto iratiores ii, qui id factum dolebant, quo minus ab illo rem il-
lam dicebãt fieri debuiſſe. Quid ergo nũc agunt tot exercitus, niſi vt obſidione D. Bru-
tus liberetur? qui autem hos exercitus ducunt? hi (credo) qui Cæſaris res actas euerti,
qui cauſam veteranorum prodi volunt? ſi ipſe viueret Cæſar, acrius (credo) acta ſua de-
fenderet, quàm vir fortiſſimus defendit Hircius? aut amicior cauſæ quiſquam inueni-
ri poteſt, quàm filius? At eorum alter nondum ex longinquitate grauiſſimi morbi re-
creatus, quicquid habuit viriũ, id in eorum libertatẽ defendendã contulit, quorum vo-
tis iudicauit ſe à morte reuocatum: alter virtutis robore firmior quàm ætatis, cum iſtis
181 ipſis veteranis ad D. Brutũ liberandũ profectus eſt. Igitur illi certiſſimi, iidémque acer-
rimi Cæſaris actorum patroni pro D. Bruti ſalute bellum gerunt. quos veterani ſe-
quuntur. de libertate enim populi R. non de ſuis commodis armis decernendum vi-
dent. Quid eſt igitur, cur iis, qui D. Brutum omnibus copiis conſeruatũ velint, M. Bru-
ti ſit ſuſpectus exercitus? An verò, ſiquid eſſet quod à M. Bruto timendum videretur,
Panſa id non videret? aut, ſi videret, non laboraret? quis aut ſapientior ad coniecturam
rerum futurarum, aut ad propulſandum metum diligentior? atqui huius animum er-
ga M. Brutum, ſtudiúmque vidiſtis. præcepit oratione ſua, quid decernere nos de Bru-
to, quid ſentire oporteret: tantúmque abfuit vt periculoſum Reip. M. Bruti putaret
exercitum, vt in eo firmiſſimũ Reip. præſidium & grauiſſimum poneret. Scilicet hæc
Panſa aut nõ videt (hebeti enim ingenio eſt) aut negligit. quæ enim Cæſar egit, ea rata

eſſe non curat:de quibus confirmandis & ſanciendis legem comitiis centuriatis ex auctoritate noſtra laturus eſt. Deſinant igitur aut ii, qui non timent, ſimulare ſe time- 12
re, ſe proſpicere Reipub. aut ii, qui omnia verentur, nimium eſſe timidi: ne illorum ſimulatio, horum obſit ignauia. Quæ (malùm) eſt iſta ratio, ſemper optimis cauſis veteranorum nomen opponere? quorum etiam ſi amplecterer virtutem, vt facio: tamé, ſi eſſent arrogantes, non poſſem ferre faſtidium. An nos conantes ſeruitutis vincula rumpere, impediet ſiquis veteranos id nolle dixerit? nō ſunt enim (credo) innumerabiles, qui pro communi libertate arma capiāt? nemo eſt præter veteranos milites vir, qui ad ſeruitutem propulſandam ingenuo dolore excitetur? Poteſt igitur ſtare reſp. freta veteranis ſine magno ſubſidio iuuentutis? quos quidē vos libertatis adiutores complecti debetis, ſeruitutis auctores ſequi non debetis. Poſtremò (erumpat enim aliquando vera & me digna vox) ſi veteranorum nutu mentes huius ordinis gubernātur, omniáque ad eorum voluntatem dicta factáque noſtra referuntur: optanda mors eſt, quæ ci- 13
uibus R. ſemper fuit ſeruitute potior. Omnis eſt enim miſera ſeruitus: ſed fuerit quædam neceſſaria: ecquodnam principium putatis libertatis capeſſendæ? an cùm illum neceſſarium & fatalem penè caſum non tulerimus, hunc feremus voluntarium? Tota Italia deſiderio libertatis exarſit: ſeruire diutius non poteſt ciuitas: ſerius populo R. hunc veſtitum atque arma dedimus, quàm ab eo flagitati ſumus: magna nos quidem ſpe, & propè explorata, libertatis cauſam ſuſcepimus. Sed vt concedam incertos exitus eſſe belli, Martémque communem: tamen pro libertate, vitæ periculo decernendum eſt. non enim in ſpiritu vita eſt, ſed ea nulla eſt omnino ſeruienti. omnes nationes ſeruitutem ferre poſſunt, noſtra ciuitas non poteſt: nec vllam aliam ob cauſam, niſi quòd illæ laborem dolorémque fugiunt: quibus vt careāt, omnia perpeti poſſunt: nos ita à maioribus inſtituti atque imbuti ſumus, vt omnia conſilia atque facta ad vir- 14
tutem & dignitatem referamus. Ita præclara eſt recuperatio libertatis, vt ne mors quidem ſit in repetenda libertate fugienda. Quòd ſi immortalitas conſequeretur præſentis periculi fugam: non tamen eo magis ea fugienda videretur, quòd diuturnior eſſet ſeruitus. Cùm verò dies & noctes omnia nos vndique fata circunſtent, non eſt veſtri, nominiſque Romani dubitare, eum ſpiritū, quem naturæ quis debeat, patriæ reddere. Concurritur vndique ad cómune incendium reſtinguendū: veteraníque primi Cæſaris auctoritaté ſecuti, conatū Antonii repulerunt: poſt eiuſdem furoré Martia legio fregit, quarta afflixit. ſic à ſuis legionibus condemnatus, irrupit in Galliam, quam ſibi armis animíſque infeſtam inimicámque cognouit. Húc A. Hircii, C. Cæſaris exercitus inſecuti ſunt: pòſt Panſæ delectus vrbem totámque Italiam erexit. vnus omnium eſt hoſtis. quanquam habet ſecum L. fratrem chariſſimum populo R. ciuem, cuius deſide- 15
rium ciuitas ferre diutius non poteſt. Quid illa terrius bellua? quid immanius? qui ob eam cauſam natus videtur, ne omnium mortalium turpiſſimus eſſet Antonius. Eſt vnà Trebellius, qui iam cum tabulis nouis rediit in gratiam, T. Plancus: cæteri pares, qui id pugnant, id agunt, vt contra Rempub. reſtituti eſſe videantur: ſollicitant homines imperitos Saxa, Capho, ipſi ruſtici atque agreſtes, qui hanc Rempub. nec viderunt vnquam, nec videre conſtitutam volunt: qui non Cæſaris, ſed Antonii acta defendunt, quos auertit agri Campani infinita poſſeſſio: cuius eos non pudere miror, cùm videant ſe mimos & mimas habere vicinos. Ad has peſtes opprimendas, quid eſt, cur moleſtè feramûs, quòd M. Bruti acceſſit exercitus? immoderati credo hominis & turbulenti. vide, ne nimium penè patientis: etſi in illius viri conſiliis atque factis nihil nec nimium, nec parum fuit vnquam. Omnis voluntas M. Bruti P. C. omnis cogitatio, tota mens auctoritatem Senatus, libertatem populi R. intuetur: hæc habet propoſita, hæc tueri vult. tentauit, quid patientia proficere poſſet. nihil cùm pro- 16
ficeret, contra vim experiendum putauit. Cui quidem P. C. vos idem tribuere hoc tempore debetis, quod ad x i i i Calen. Ian. D. Bruto & C. Cæſari me auctore

tribuiſtis: quorum priuatum de Rep. conſilium & factum auctoritate veſtra eſt com-
probatum atque laudatum: quod idem in M. Bruto facere debetis, à quo inſperatum
& repentinum Reip. præſidium legionum, equitatus, auxiliorum magnæ & firmæ co-
piæ comparatæ ſunt. adiungendúſque eſt Hortenſius: qui cùm Macedoniam obtine-
ret, adiutorem ſe Bruto ad comparandum exercitum fidiſſimum & conſtantiſſimum
præbuit. nam de M. Apuleio ſeparatim cenſeo referendũ: cui teſtis eſt per literas Bru-
tus, cum principem fuiſſe ad conatum exercitus comparandi. Quæ cùm ita ſint: quod
C. Panſa Cos. verba fecit de literis, quæ à Q. Cæpione Bruto Procos. allatæ, & huic
187 ordini recitatæ ſunt: de ea re ita cenſeo: Cùm Q. Cæpionis Bruti Procos. opera, con-
ſilio, induſtria, & virtute, difficillimo Reip. tempore prouincia Macedonia, Illyricum,
cuncta Græcia, legiones, exercitus, equitatus in Conſulum, Senatus, populíque R. po-
teſtate ſint: id Q. Cæpionẽ Brutum Procos. bene, & è Rep. & ſua maiorúmque ſuorum
dignitate, conſuetudinéque Reip. bene gerendæ feciſſe: eámque rem Senatui popu-
lóque R. gratam eſſe, & fore. vtíque Q. Cæpio Brutus Procos. prouinciam Macedo-
niam, Illyricum, totámque Græciam tueatur, defendat, cuſtodiat, incolumémque cõ-
ſeruet: eíque exercitui, quem ipſe conſtituit, comparauit, præſit, pecuniáque ad rem
militarem, ſiqua opus ſit, quæ publica ſit, & exigi poſſit, vtatur, exigátque: à quibus vi-
deatur ad rem militarem mutuam ſumat, frumẽtum imperet, operámque det, vt cum
ſuis copiis quamproxime Italiam ſit. cúmque ex literis Q. Cæpionis Bruti Procos. in-
188 tellectum ſit, Q. Hortenſii Procos. opera & virtute vehementer Rempub. adiutam,
omniáque eius cõſilia cum conſiliis Q. Cæpionis Bruti Procos. coniuncta fuiſſe, eám-
que rem magno vſui Reip. fuiſſe, Q. Hortenſium Procos. rectè & ordine, éxque Rep.
feciſſe: Senatuíque placere, Q. Hortenſium Procos. cum Q. Cæpione Procos. & Le-
gatis ſuis Macedoniam prouinciam obtinere, quoad ei ex S.C. ſucceſſum ſit.

In M. Antonium Philippica XI,

ORATIO LIII.

MAGNO in dolore ſum P.C. vel mœrore potius, quem ex crudeli & mi-
ſerabili morte C. Trebonii, optimi ciuis moderatiſſimíque hominis
accepimus. ineſt tamen aliquid, quod Reipub. profuturum putem.
perſpeximus enim, quanta in his, qui contra patriam ſcelerata arma
cæperunt, ineſſet immanitas. nam duo hæc capita nata ſunt poſt ho-
189 mines natos teterrima & ſpurciſſima, Dolabella & Antonius: quo-
rum alter effecit, quod optabat: de altero patefactum eſt, quid cogitaret. L. Cinna cru-
delis: C. Marius in iracundia perſeuerans: L. Sylla vehemens: neque vllius horum in
vlciſcẽdo acerbitas progreſſa vltra mortẽ eſt. quæ tamen pœna in ciues nimis crudelis
putabatur. Ecce tibi geminũ in ſcelere par, inuſitatũ, inauditum, ferũ, barbarũ. itaque
quorũ ſummum quondã inter ipſos odium, bellúmque meminiſtis, eoſdẽ poſtea ſingu
lari inter ſe conſenſu & amore deuinxit impuriſſimæ naturæ & turpiſſimæ vitæ ſimili-
tudo. Ergo id, quod fecit Dolabella in quo potuit, multis idem minatur Antonius. ſed
ille cùm procul abeſſet à Cõſulibus, exercitibúſq; noſtris, nec dum Senatũ cum populo
R. cõſpiraſſe ſenſiſſet: fretus Antonii copiis, ea ſcelera ſuſcepit, quæ Romæ iã ſuſcepta
190 arbitrabatur à ſocio furoris ſui. Quid ergo hũc aliud moliri, quid optare cẽſetis, aut quã
omnino cauſam eſſe belli? omnes, qui liberè de Rep. ſenſimus, qui dignas nobis ſentẽ-
tias diximus, qui populũ R. liberũ eſſe voluimus, ſtatuit ille quidẽ non inimicos, ſed ho-
ſtes: maiora tamẽ in nos quàm in hoſtẽ, ſupplicia meditatur. mortẽ naturæ pœnã putat
eſſe, iracũdiæ tormẽta atq; cruciatũ. Qualis igitur hoſtis habendus eſt is, à quo victore ſi
cruciatus abſit, mors in beneficii parte numeretur? Quãobrẽ P.C. quãquã hortatore nõ

egetis (ipſi enim veſtra ſponte exarſiſtis ad libertatis recuperandæ cupiditatem) tamen eo maiore animo ſtudióque libertatem defendite, quo maiora propoſita victis ſupplicia ſeruitutis videtis. In Galliam inuaſit Antonius, in Aſiam Dolabella, in alienam vterque prouinciam. alteri ſe Brutus obiecit, imperúmque furentis, atque omnia diuexare, ac diripere cupientis vitæ ſuæ periculo colligauit, à progreſſu arcuit, à reditu refrænauit: obſideri ſe paſſus, ex vtraque parte conſtrinxit Antonium. alter in Aſiam irrupit curſim, vt in Syriam patebat via certa, neque lōga. Quid opus fuit, cùm legione, præmiſſo Marſo neſcio quo Octauio, ſcelerato latrone atque egente, qui popularetur agros, vexaret vrbes, non ad ſpem conſtituendæ rei familiaris, quam tenere eum poſſe negant qui norunt (mihi enim hic Senator ignotus eſt) ſed ad præſentem paſtum mendicitatis ſuæ? Conſecutus eſt Dolabella nulla ſuſpicione belli. quis enim id putaret? ſecutæ collocutiones familiariſſimæ cum Trebonio, complexúſque ſummæ beneuolentiæ, falſi indices extiterunt in amore ſimulato: dextræ, quæ fidei teſtes eſſe ſolebant, perfidia ſunt & ſcelere violatæ. nocturnus introitus Smyrnam quaſi in hoſtium vrbem, quæ eſt fideliſſimorum antiquiſſimorúmque ſociorum. oppreſſus Trebonius: ſi vt ab eo, qui apertè hoſtis eſſet, incautus: ſi vt ab eo, qui ciuis etiam tum ſpeciem haberet, miſer. Ex quo nimirum documentum nos capere fortuna voluit, quid eſſet victis extimeſcendum. Conſularem hominem Conſulari imperio prouinciam Aſiam obtinentem Samario exuli tradidit: interficere ſtatim captum noluit, ne nimis credo in victoria liberalis videretur: cùm verborum contumeliis optimum virum inceſto ore laceraſſet, tum verberibus ac tormentis quæſtionem habuit pecuniæ publicæ, idque per biduum: pòſt à ceruicibus caput abſcidit, idque fixum geſtari iuſſit in pilo: reliquum corpus tractum atque laceratum abiecit in mare. Cum hoc hoſte bellandum eſt, cuius teterrima crudelitate omnis barbaria ſuperata eſt. Quid loquar de cæde ciuium R? de direptione fanorum? quis eſt, qui pro rerum atrocitate deplorare tantas calamitates queat? & nunc tota Aſia vagatur, volitat vt Rex, nos alio bello detineri putat. quaſi verò non vnum, idémque bellum ſit contra hoc iugum impiorum nefarium. Imaginem Antonii crudelitatis in Dolabella cernitis. ex hoc illa effecta eſt: ab hoc illa Dolabellæ ſcelerum præcepta ſunt tradita. nunc leniorem, quàm in Aſia Dolabella fuit, in Italia, ſi liceat, fore putatis Antonium? mihi quidem & ille peruenisse videtur, quoad progredi potuerit feri hominis amentia: neque Antonius vllius ſupplicii adhibendi, ſi poteſtatem habeat, vllam partem eſt relicturus. Ponite igitur ante oculos P.C. miſeram quidem illam & flebilem ſpeciem, ſed ad incitandos animos veſtros neceſſariam: nocturnũ impetum in vrbem Aſiæ clariſſimam, irruptionem armatorum in Trebonii domum, cùm ille miſer prius latronũ gladios videret, quàm, quæ res eſſet, audiſſet: furentis introitum Dolabellæ, vocem impuram, atque os illud infame: vincula, verbera, eculeum: carnificem, tortorémque Samarium. quæ tuliſſe illũ fortiter & patienter ferunt. Magna laus, meóque iudicio omnium maxima. eſt enim ſapientis, quicquid homini accidere poſſit, id præmeditari ferendũ modicè eſſe, ſi euenerit. maioris eſt omnino conſilii, prouidere, nequid tale accidat: ſed animi nō minoris, fortiter ferre, ſi euenerit. Ac Dolabella quidem tam fuit immemor humanitatis, quanquã eius nunquam particeps fuerit, vt ſuam inſatiabilem crudelitatem exercuerit non ſolùm in viuo, ſed etiam in mortuo: ac in eius corpore lacerando atque vexando cùm animum ſatiare nō poſſet, oculos pauerit ſuos. O multò miſerior Dolabella, quàm ille, quem tu miſerrimum eſſe voluiſti. Dolores Trebonius pertulit magnos: multi ex morbi grauitate maiores: quos tamen non miſeros, ſed laborioſos dicere ſolemus. lōgus fuit dolor bidui: at cōpluribus hominibus annorũ ſæpe multorũ. nec verò grauiora ſunt carnificum tormenta, quàm interdum cruciamenta morborũ. Alia ſunt, alia inquam, ò perditiſſimi homines & amentiſſimi multò miſeriora. nam quo maior vis eſt animi, quàm corporis, hoc ſunt grauiora ea, quæ cōcipiuntur animo,

195 quàm illa, quæ corpore. Miſerior igitur, qui ſuſcipit in ſe ſcelus: quàm is, qui alterius
facinus ſubire cogitur. Cruciatus eſt à Dolabella Trebonius: & quidem à Carthagi-
nenſibus Regulus. in qua re cùm crudeliſſimi Pœni iudicati ſint in hoſte, quid in ciue
Dolabella iudicandus eſt? an verò hoc conſerendum eſt? an dubitandum, vter miſe-
rior: iſne, cuius mortem Senatus populúſque R. vleiſcitur: an is, qui cunčti Senatus
ſententia hoſtis eſt iudicatus? nam cæteris quidem vitæ partibus, quis eſt, qui poſſit ſi-
ne Trebonii maxima contumelia cōferre vitam Trebonii cum Dolabella? alterius cō-
ſilium, ingenium, humanitatem, innocentiam, magnitudinem animi in patria libe-
randa quis ignorat? alteri à puero pro deliciis crudelitas fuit: deinde ea libidinum tur-
pitudo, vt in hoc ſit ſemper lætatus, quòd ea faceret, quæ ſibi obiici ne ab inimico qui-
dem poſſent verecundo. & hic, dii immortales, aliquando fuit meus amicus. occulta
196 enim erant vitia non inquirenti. neque nunc fortaſſe alienus ab eo eſſem, niſi ille vo-
bis, niſi mœnibus patriæ, niſi huic vrbi, niſi diis penatibus, niſi aris & focis omnium
noſtrûm, niſi denique naturæ & humanitati inuentus eſſet inimicus. à quo admoniti,
diligentius & vigilantius caueamus Antonium. Etenim Dolabella non ita multos ſe-
cum habuit notos ac inſignes latrones. at videtis quos, & quàm multos habeat Anto-
nius. primùm L. fratrem, quam facem dii immortales? quod facinus? quod ſcelus? quē
gurgitem? quam voraginem? quid eum non ſorbere animo, quid non haurire co-
gitatione, cuius ſanguinem non bibere cenſetis? in cuius poſſeſſiones atque fortunas
non impudentiſſimos oculos ſpe & mente defigere? Quid Cenſorinum, qui ſe verbo
Prætorem eſſe vrbanum cupere dicebat, re certè noluit? quid Beſtiam, qui ſe Conſula-
tum in Bruti locum petere profitetur? Atque hoc quidē deteſtabile omen auertat Iu-
197 piter. quàm abſurdum autem, qui Prætor fieri non potuerit, eum petere Conſulatum?
niſi fortè damnationem pro Prætura putat. Alter Cæſar Vopiſcus, ille homo ſummo
ingenio, ſumma potētia, qui ex AEdilitate ad Conſulatum, ſoluatur legibus. quáquam
leges eum non tenent. credo dignitate. at hic me defendente quinquies abſolutus eſt.
ſexta palma vrbana etiam in gladiatore difficilis. ſed hæc iudicum culpa, non mea
eſt. ego defendi fide optima: illi debuerunt clariſſimum & præſtantiſſimum ſenato-
rem in ciuitate retinere. qui tamē nunc nihil aliud agere videtur, niſi vt intelligamus
illos iudices, quorum res iudicatas irritas fecimus, bene, & è Rep. iudicauiſſe. Neque
hoc in hoc vno eſt: ſunt alii in eiſdem caſtris honeſtè condemnati, turpiter reſtituti.
quod horum conſilium, qui omnibus bonis hoſtes ſunt, niſi crudeliſſimum putatis fo-
re? Accedit Saxa neſcio quis, quem nobis Cæſar ex vltima Celtiberia Tribunum pleb.
dedit: caſtrorum antea metator, nunc, vt ſperat, vrbis: à qua cùm ſit alienus, ſuo capiti
198 ſaluis nobis ominetur. cum hoc veteranus Capho, quo neminem veterani peius o-
derunt. His, quaſi præter dotem, quam in ciuilibus malis acceperant, agrum Campa-
num eſt largitus Antonius: vt haberent reliquorū nutriculas prædiorū. quibus vtinam
cōtenti eſſent: ferremus: etſi tolerabile nō erat. ſed quiduis patiendū fuit, vt hoc teter-
rimum bellum non haberemus. Quid illa caſtrorum M. Antonii lumina, nónne ante
oculos proponitis? primùm duos collegas Antoniorum & Dolabellæ, Nuculam &
Lentonem, Italiæ diuiſores lege ea, quam Senatus per vim latam iudicauit. quorum
alter commentatus eſt mimos, alter egit tragœdiā. Quid dicam de Apulo Domitio?
cuius bona modò proſcripta vidimus: tanta procuratorum eſt negligentia. At hic nu-
per ſororis filio infudit venenum, non dedit. Sed non poſſunt non prodigè viuere,
199 qui noſtra bona ſperant, cùm effundunt ſua. Videte etiam P. Decii auctionem clariſ-
ſimi viri, qui maiorum ſuorum exempla perſequens, pro alieno ſe ære deuouit empto-
ri. hominem ridiculum, qui ſe exire ære alieno putaret poſſe, cùm venderet aliena.
Nam quid ego de Trebellio dicam? quem vltæ videntur furiæ debitorum. vindicis
enim tabularum nouarum nouam tabulam vidimus. Quid de Planco? quem præſtan-
tiſſimus ciuis Aquila Potentia expulit, & quidem crure fracto. quod vtinam an-

tè illi accidiſſet, ne huc redire potuiſſet. Lumen & decus illius exercitus penè præterii, Caninium Cimbrum Lyſidici filium, Lyſidicum ipſum Græco verbo, qui omnia iura diſſoluit: niſi fortè iure Germanum Cimber occidit. Cùm hanc, & huius generis copiam tantam habeat Antonius, quod ſcelus omittet, cùm Dolabella tãtis ſe obſtrinxerit parricidiis nequaquam pari latronum manu & copia? Quapropter, vt inuitus ſæpe diſſenſi à Q. Fuſio, ita ſum eius ſententiæ libenter aſſenſus. ex quo iudicare debetis, me non cum homine ſolere, ſed cum cauſa diſſidere. Itaque non aſſentior ſolùm, ſed etiam gratias ago Q. Fuſio. dixit enim ſeueram, grauem, Repub. dignam ſententiam: iudicauit hoſtem Dolabellam: bona eius cenſuit publicè poſſidenda. quo cùm addi nihil poſſet: quid enim atrocius potuit, quid ſeuerius decernere? dixit tamen, ſiquis eorum, qui poſt ſe rogati eſſent, grauiorem ſententiam dixiſſet, in eam ſe iturum. quam ſeueritatem quis poteſt non laudare? nunc quoniam iudicatus eſt hoſtis Dolabella, bello eſt perſequendus: neque enim quieſcet. habet legionem, habet fugitiuos: habet ſceleratam impiorum manum: eſt ipſe confidens, impotens, gladiatorio generi mortis addictus. Quamobrem quoniam cum Dolabella heſterno die hoſte decreto bellum gerendum eſt, imperator eſt deligendus. Duæ dictæ ſunt ſententiæ: quarum neutram probo: alteram, quia ſemper, niſi cùm eſt neceſſe, periculoſam arbitror: alteram, quia alienam his temporibus exiſtimo. nam extraordinarium ſemper imperium populare atque ventoſum eſt, minimè veſtræ grauitatis, minimè huius ordinis. Bello Antiochi magno & graui, cùm L. Scipioni Publii filio obueniſſet Aſia, parúmque in eo putaretur eſſe animi, parum roboris: Senatúſque ad collegam eius C. Lælium huius ſapientis patrem negotium deferret: ſurrexit P. Africanus frater maior L. Scipionis, & illam ignominiam familiæ deprecatus eſt: dixitque, & in fratre ſuo ſummam virtutem eſſe, ſummúmque cõſilium: neque ſe ei Legatum id ætatis, iiſque rebus geſtis defuturum. quod cùm ab eo eſſet dictum, nihil eſt de Scipionis prouincia commutatum, nec plus extraordinarium imperium ad id bellum quæſitum, quàm duobus antea maximis Punicis bellis, quæ à Conſulibus, aut à Dictatoribus geſta ſunt: aut quàm Pyrrhi, quàm Philippi, quàm pòſt Achaico bello, quàm Punico tertio: ad quod populus R. ita ſibi ipſe delegit idoneum ducem P. Scipionem, vt eum tamen bellum gerere Conſulem vellet. Cum Ariſtonico bellum gerendum fuit L. Valerio, P. Licinio Conſulibus. rogatus populus quem id bellum gerere placeret: Craſſus Cõſul Pontifex maximus Flacco collegæ flamini Martiali multam dixit, ſi à ſacris diſceſſiſſet. quam multam populus remiſit, Pontifici tamen flaminem parere iuſſit. ſed ne tum quidem populus Ro. ad priuatum detulit bellum. quanquam erat Africanus, qui anno antè de Numantinis triumphauerat: qui cùm longè omnes belli gloria & virtute ſuperaret, duas tantũ tribus tulit. ita populus Rom. Conſuli potius Craſſo, quàm priuato Africano bellum gerendum dedit. De Cn. Pompeii imperiis, ſummi viri, atque omnium principis, Tribuni pleb. turbulenti tulerunt. nam Sertorianum bellum à Senatu priuato datum eſt, quia Conſules recuſabant: cùm L. Philippus pro Conſulibus ſe eum mittere dixit, nõ pro Conſule. Quæ igitur hæc comitia? aut quam ambitionem conſtantiſſimus & grauiſſimus ciuis L. Cæſar in Senatum introduxit? clariſſimo viro atque innocentiſſimo decreuit imperium, priuato tamen. in quo maximum nobis onus impoſuit. aſſenſero. ambitionem induxero in curiam. negauero. videbor ſuffragio meo, tanquam comitiis, honorem homini amiciſſimo denegauiſſe. Quòd ſi comitia placet in Senatu habere, petamus, ambiamus, modò tabella detur nobis, ſicut populo data eſt. cur comitiis Cæſar? ita, vt aut præſtantiſſimus vir, ſi tibi non ſit aſſenſum, repulſam tuliſſe videatur: aut vnuſquiſque noſtrûm præteritus, ſi, cùm pari dignitate ſimus, eodem honore digni nõ putemur. At enim (nam id exaudio) C. Cæſari adoleſcenti imperium extraordinarium mea ſententia dedi. ille enim mihi præſidium extraordinarium dederat. cùm dico mihi, Senatui dico, populóque Rom. à quo Reſpub. præſidium ne co-

904 giratum quidem tantum haberet, vt ſine eo ſalua eſſe nō poſſet: huic extraordinarium
imperium non darem? aut exercitus adimendus, aut imperium dandum fuit. quæ eſt
enim ratio? aut quî poteſt fieri, vt ſine imperio teneatur exercitus? Non igitur, quod
ereptum non eſt, eſt id exiſtimandum eſſe datum. eripuiſſetis C. Cæſari P. C. imperiū,
niſi dediſſetis. milites veterani, qui illius auctoritatem, imperium, nomen ſecuti pro
Rep. arma cæperant, volebant ſibi ab illo imperari: legio Martia, & quarta ita ſe con-
tulerat ad auctoritatem Senatus, populique Rom. dignitatem, vt eum depoſcerēt im-
peratorem & ducem. Cæſari bellum neceſſitas, faſces Senatus dedit. otioſo verò, nihil
agenti, priuato, obſecro te L. Cæſar (cum peritiſſimo homine mihi res eſt) quando im-
perium Senatus dedit? Sed de hoc quidem hactenus, ne refragari homini amiciſſimo,
ac de me optimè merito videar. etſi quis poteſt refragari non modò non petenti, ve-
rùm etiam recuſanti? Illa verò P. C. aliena Conſulum dignitate, aliena temporum
905 grauitate ſentētia eſt, vt Conſules Dolabellæ perſequendi cauſa Aſiam & Syriam ſor-
tiantur. Dicam, cur inutile Reipub. ſed prius, quàm turpe Conſulibus ſit, videte. Cùm
Conſul deſignatus obſideatur, in eóque liberando ſalus ſit poſita Reip. cúmque à Rep.
peſtiferi ciues, parricidǽque deſciuerint: cúmque id bellum geramus, quo bello de di-
gnitate, de libertate, de vita decernamus, &, ſi in poteſtatem quis Antonii venerit, pro-
poſita ſint tormenta atque cruciatus: cúmque harū rerum omnium decertatio Con-
ſulibus optimis & fortiſſimis commiſſa & commendata ſit: Aſiæ & Syriæ mentio fiet,
vt aut ſuſpicioni crimen, aut inuidiæ materiam dediſſe videamur? At verò ita decer-
nunt, vt liberato Bruto (id enim reſtabat) vt relicto, deſerto, prodito. Ego verò men-
tionem omnino prouinciarum factam dico alieniſſimo tempore. quanuis enim intē-
tus animus tuus ſit C. Panſa, ſicut eſt, ad fortiſſimum virum, & omnium clariſſimum
906 liberandum: tamen rerum natura cogit te neceſſario referre animum aliquando ad
Dolabellam perſequendum, & partem aliquam in Aſiam & Syriam deriuare curæ &
cogitationis tuæ. Si autem fieri poſſet, vel plures te animos habere vellem, quos o-
mnes ad Mutinam intenderes. quod quoniam fieri non poteſt, iſto animo, quem ha-
bes præſtantiſſimum atque optimum, nihil volùmus niſi de Bruto cogitare. facis tu
id quidem, & eò maximè incumbis: duas tamen res, magnas præſertim non modò a-
gere vno tempore, ſed ne cogitando quidem explicare quiſquam poteſt. incitare & in-
flammare tuum iſtuc præſtantiſſimum ſtudium, non ad aliam vlla ex parte curā tranſ-
ferre debemus. Adde iſtuc ſermones hominum, adde ſuſpiciones, adde inuidiam: imi-
tare me quem tu ſemper laudaſti, qui inſtructam ornatámque à Senatu prouinciā de-
poſui, vt incendium patriæ omiſſa omni cogitatione reſtinguerem. nemo erit, præ-
907 ter vnum me, quicum profectò, ſiquïd intereſſe putaſſes tua, pro ſumma familiaritate
noſtra communicauiſſes, qui credat te inuito prouinciam tibi eſſe decretam. Hāc quæ-
ſo pro tua ſingulari ſapientia reprime famam: atque effice, ne id, quod non curas, cu-
pere videare. quod quidem eo vehementius tibi laborandum eſt, quia in eandem ca-
dere ſuſpicionem collega vir clariſſimus non poteſt. nihil horum ſcit, nihil ſuſpica-
tur, bellum gerit, in acie ſtat: de ſanguine & de ſpiritu decertat: antè prouinciam ſibi
decretā audiet, quàm potuerit tempus ei rei datū ſuſpicari. Vereor, ne exercitus quoque
noſtri, qui nō delectus neceſſitate, ſed voluntariis ſtudiis ſe ad Rempub. contulerunt,
tardentur animis, ſi quicquam aliud à nobis, niſi de inſtanti bello, cogitatum putabūt.
Quòd ſi prouinciæ Conſulibus expetendæ videntur, ſicut ſæpe multis clariſſimis viris
expetitæ ſunt: reddite prius nobis Brutum, lumen & decus ciuitatis: qui ita conſeruā-
dus eſt, vt id ſignum, quod de cælo delapſum Veſtæ cuſtodiis continetur: quo ſaluo,
908 ſalui ſumus futuri: tunc in cælum vos, ſi fieri poterit, humeris noſtris tollemus: pro-
uincias certè digniſſimas vobis deligemus. nunc, quod agitur, agamus: agitur autem,
liberíne viuamus, an mortem obeamus: quæ certè ſeruituti anteponenda eſt. quid, ſi
etiam affert tarditatem iſta ſententia ad Dolabellam perſequendum? quando enim ve-

niet Conſul? an id expectamus, quo ne veſtigium quidem Aſiæ ciuitatum atque vrbium relinquatur? At mittent aliquem de ſuo numero. valde mihi probari poteſt, qui paulò antè clariſſimo viro priuato imperium extra ordinem non dedi. At hominem dignum mittent. num P. Seruilio digniorem? At eum quidem ciuitas non habet. quod ergo ipſe nemini putat dandum ne à Senatu quidem, id ego vnius iudicio delatum cóprobem? Expedito nobis homine & parato P. C. opus eſt, & eo, qui imperium legitimum habeat, qui præterea auctoritatem, nomen, exercitum, perſpectum animum in Repub. liberanda. Quis igitur is eſt? aut M. Brutus, aut C. Caſſius, aut vterque. Decernerem planè, ſicut multa, Conſulem alterum, ambóſue, ni Brutum colligaſſemus in 309
Græcia, & eius auxilium ad Italiam vergere, quàm ad Aſiam maluiſſemus: non vt eò ex acie reſpectum haberemus, ſed vt ipſa acies ſubſidium haberet etiam transmarinū. Præterea P. C. M. Brutum retinet etiam nunc C. Antonius: qui tenet Apoloniam magnam vrbem & grauem: tenet opinor Byllidem: tenet Amantiam: inſtat Epiro: vrget Illyricum: habet aliquot cohortes: habet equitatum. hinc ſi Brutus erit traductus ad aliud bellum, Græciam certè amiſerimus. Eſt autem etiam de Brunduſio atque illa ora Italiæ prouidendum. quanquam miror tandiu morari Antonium. ſolet enim accipere ipſe manicas, nec diutius obſidionis metum ſuſtinere. quòd ſi confecerit Brutus, & intellexerit plus ſe Reip. profuturū, ſi Dolabellam perſequatur, quàm ſi in Græcia maneat: aget ipſe per ſeſe, vt adhuc quoque fecit: neque in tot incendiis, quibus confeſtim ſuccurrẽdum eſt, expectabit Senatum. nam & Brutus & Caſſius multis iam 310
in rebus ipſe ſibi Senatus fuit. neceſſe eſt enim in tanta conuerſione & perturbatione omnium rerum, temporibus potius parere, quàm moribus. nec enim nunc primùm aut Brutus, aut Caſſius ſalutem libertatémque patriæ legem ſanctiſſimam & morem optimum iudicauit. Itaque, ſi ad nos nihil referretur de Dolabella perſequendo, tamẽ ego pro decreto putarem, cùm eſſent tales virtute, auctoritate, nobilitate ſummi viri, quorum alterius iam notus nobis eſt exercitus, alterius auditus. Non igitur Brutus expectauit decreta noſtra, cùm ſtudia noſſet. neque enim eſt in prouinciam ſuam Cretam profectus: in Macedoniam alienam aduolauit: omnia ſua putauit, quæ vos veſtra eſſe velletis: legiones conſcripſit nouas, excepit veteres: equitatum ad ſe abduxit Dolabellæ, atque eum nondum tanto parricidio oblitum, hoſtem ſua ſententia iudicauit. nam ni ita eſſet, quo iure equitatum à Conſule abduceret? Quid C. Caſſius pari magni- 311
tudine animi & conſilii præditus, nónne eo ex Italia conſilio profectus eſt, vt prohiberet Syria Dolabellam? qua lege? quo iure? eo, quod Iupiter ipſe ſanxit: vt omnia, quæ Reip. ſalutaria eſſent, legitima & iuſta haberentur. Eſt enim lex nihil aliud, niſi recta, & à numine deorum tracta ratio, imperans honeſta, prohibens contraria. Huic igitur legi paruit Caſſius, cùm eſt in Syriam profectus, alienam prouinciam, ſi homines legibus ſcriptis vterentur: his verò oppreſſis, ſuam lege naturæ. Sed vt ea veſtra quoque auctoritate firmetur, cenſeo: Cùm P. Dolabella, quique eius crudeliſſimi & teterrimi facinoris miniſtri, ſocii, adiutores fuerunt, hoſtes populi Ro. à Senatu iudicati ſint: cúmque Senatus P. Dolabellam bello perſequendum cenſuerit: vt is, qui omnia deorum, hominúmque iura nouo, inaudito, inexpiabili ſcelere polluerit, nefarióque patriæ ſe parricidio obſtrinxerit, pœnas diis hominibuſque meritas, debitáſque perſoluat: Senatui placere, C. Caſſium Procos. prouinciam Syriam obtinere, vt qui 312
eam optimo iure prouinciam obtinuerit, eúmque à Q. Martio Criſpo Procos. L. Statio Murco Procos. A. Alieno Legato exercitus accipere, eóſque ei tradere: cúmque his copiis, & ſi quas præterea parauerit, bello P. Dolabellam terra marique perſequi: eius belli gerẽdi cauſa, quibus ei videatur, naues, nautas, pecuniam, cæteraq; omnia, quæ ad id bellum gerendum pertineant: vt imperandi in Syria, Aſia, Bithynia, Ponto, ius poteſtatémque habeat: vtque, quancunque in prouinciam eius belli gerendi cauſa aduenerit, ibi maius imperium C. Caſſii Procos. ſit, quàm eius erit, qui eam prouinciam

tum obtinebit,cùm C.Caſſius Procos.in eam prouinciam venerit: Regem Deiotarum
patrem & Regem Deiotarum filium,ſi,vt multis bellis ſæpenumero imperium popu-
li R.iuuerint,item C.Caſſium Proconſulem copiis ſuis opibúſque iuuiſſent,Senatui po
313 pulóque R.gratum eſſe facturos: itémque ſi cæteri Reges,tetrarchæ, dynaſtǽque feciſ-
ſent,S.P.Q.R.eorum officii non immemoré futurum: vtíque C.Panſa,A.Hircius Cō-
ſules,alter,ambóue,ſi eis videretur, Rep. recuperata de prouinciis cōſularibus prætoriis
ad hunc ordinem primo quoque tempore referant. interea prouinciæ ab his,à quibus
obtinentur,obtineantur,quoad cuique ex S.C.ſucceſſum ſit. Hoc S. C. ardētem inflā-
mabitis,& armatum armabitis Caſſium. nec enim animum eius poteſtis ignorare, nec
copias. animus is eſt,quem videtis: copiæ,quas audiſtis: fortis & conſtātis viri,qui ne vi-
uo quidem Trebonio Dolabellæ latrocinium in Syriam penetrare ſiuiſſet. Alienus fa-
miliaris & neceſſarius meus poſt interitum Trebonii profectus, ne dici quidem ſe Le-
gatum Dolabellæ volet. eſt Q. Cæcilii Baſſi, priuati illius quidem, ſed fortis & præclari
viri,robuſtus & victor exercitus: Deiotari Regis & patris & filii & magnus & noſtro mo-
re inſtructus exercitus: ſumma in filio ſpes, ſumma ingenii indoles, ſumma virtus.
314 quid de patre dicam? cuius beniuolentia in populum R. eſt ipſius æqualis ætati: qui non
ſolùm ſocius imperatorum noſtrorum fuit in bellis, verùm etiam dux copiarum ſua-
rū. quæ de illo viro Sylla,quæ Murena,quæ Seruilius,quæ Lucullus, quàm ornatè,quàm
honorificè, quàm grauiter ſæpe in Senatu prædicauerunt? Quid de Cn. Pompeio lo-
quar? qui vnum Deiotarum in toto orbe terrarum ex animo amicū veréque beniuo-
lum,vnū fidelem populo Ro.iudicauit. Fuimus imperatores ego & M. Bibulus in pro-
pinquis finitimíſque prouinciis: ab eodem Rege adiuti ſumus & equitatu & pedeſtribus
copiis. ſecutum eſt hoc acerbiſſimum & calamitoſiſſimum ciuile bellum: in quo quid
faciēdum Deiotaro? quid omnino rectius fuerit,dicere non eſt neceſſe: præſertim cùm
contrà,ac Deiotarus ſenſit,victoria belli iudicarit. quo in bello ſi fuit error, communis
315 ei fuit cum Senatu: ſin recta ſententia, ne victa quidem cauſa vituperanda eſt. Ad has
copias accedent alii Reges, etiam delectus accedent. neque verò claſſes deerunt: tanti
Tyrii Caſſium faciunt,tantum eius in Syria nomen,atque Phœnice eſt. Paratum habet
imperatorem C.Caſſium P.C. Reſp. contra Dolabellam, nec paratum ſolùm, ſed peri-
tum atque fortem. magnas ille res geſſit ante Bibuli ſummi viri aduentum, cùm Par-
thorum nobiliſſimos duces,maximáſque copias fudit,Syriámque immani Parthorum
impetu liberauit. maximam eius & ſingularem laudem prætermitto. cuius enim præ-
dicatio nondum omnibus grata eſt,hanc memoriæ potius quàm vocis teſtimonio cō-
ſeruemus. Animaduerti P.C. exornari etiam nimium à me Brutum, nimium Caſſium
ornari: Caſſio verò ſententia mea dominatum & principatum dari. Quos ego orno?
nempe eos,qui ipſi ſunt ornamēta Reip. Quid D.Brutum? nónne omnibus ſententiis
316 ſemper ornaui? Num igitur reprehenditis? an Antonios potius ornarem, non modò
ſuarum familiarū,ſed Romani nominis probra atque dedecora? an Cenſorinū ornem,
in bello hoſtem,in pace ſectorem? an cætera ex eodem latrocinio naufragia colligam?
Ego verò iſtos otii, concordiæ, legum, iudiciorum, libertatis inimicos, tantùm abeſt,
vt ornem,vt effici non poſſit,quin eos tam oderim,quàm Remp. diligo. Vide,inquit,ne
veteranos offendas. hoc enim vel maximè exaudio. Ego autem veteranos tueri debeo:
ſed hos,quibus ſanitas eſt,certè timere non debeo: eos verò veteranos,qui pro Rep. ar-
ma cæperunt, ſecutíque ſunt C. Cæſarem auctoritate beneficiorum paternorum, ho-
diéque Remp. defendunt cum magno periculo, non tueri ſolùm, ſed etiam commo-
dis augere debeo. qui autem quieſcunt, vt VI & VIII legio, in magna gloria & laude
ponendos puto. Comites verò Antonii, qui poſtquam beneficia Cæſaris comederunt,
Conſulem deſignatum obſident, huic vrbi ferrum, ignémque minitantur, Saxæ ſe &
317 Caphoni tradiderunt ad facinus prædámque natis, num quis eſt,qui tuendos putet? Er-
go aut boni ſunt, quos etiam ornare: aut quieti, quos conſeruare debemus: aut impii,

quorum contra furorem bellum & iuſta arma cæpimus. Quorum igitur veteranorum animos ne offendamus, veremur? eorúmne, qui D. Brutum obſidione cupiunt liberare? quibus cùm Bruti ſalus chara ſit, qui poſſunt Caſſii nomé odiſſe? an eorum, qui vtriſque armis vacant? non vereor, ne acerbus eiuis quiſquam iſtorum ſit, qui otio delectantur. Tertio verò generi non militum veteranorum, ſed importuniſſimorum hoſtium cupio quam acerbiſſimum dolorem inurere. quanquam P. C. quouſque dicemus ſententias veteranorum arbitratu? quod eorum tantum faſtidium eſt, quæ tanta arrogãtia, vt ad arbitrium illorũ imperatores etiam deligamus? Ego autem (dicendum eſt enim P.C. quod ſentio) non tam veteranos intuendos nobis arbitror, quàm quid tyrones milites, flos Italiæ, quid nouæ legiones ad liberandum patriam paratiſſimæ, quid cũcta Italia de veſtra grauitate ſentiat. nihil enim ſemper floret: ætas ſuccedit ætati: diu legiones Cæſaris viguerunt, nunc vigent Panſæ, vigent Hircii, vigent Cæſaris filii, vigent Planci: vincunt numero, vincunt ætatibus: nimirum etiam auctoritate vincunt. id enim bellũ gerunt, quod ab omnibus gentibus comprobatur. Itaque his promiſſa ſunt præmia, illis perſoluta. fruantur his illi: perſoluantur his, quæ ſpopondimus. id enim deos immortales ſpero æquiſſimum iudicare. Quæ cùm ita ſint, eam, quam dixi, ſententiam vobis P.C. cenſeo comprobandam.

In M. Antonium Philippica XII,

ORATIO LIIII.

Etsi minimè decere videtur P.C. falli, decipi, errare eum, cui vos maximis ſæpe de rebus aſſentiamini: conſolor me tamen, quoniam vobiſcum pariter & vnà cum ſapientiſſimo Cõſule erraui. Nam cùm duo Conſulares ſpem honeſtæ pacis nobis attuliſſent, quòd erant familiares M. Antonii, quòd domeſtici, noſſe aliquod eius vulnus, quod nobis ignotum eſſet, videbantur. apud alterum vxor, liberi: alter quotidie literas mittere, accipere, apertè fauere Antonio. hi ſubitò hortari ad pacem, quod iam diu non feciſſent, non ſine cauſa videbantur. Acceſſit Conſul hortator: at qui Conſul? ſi prudentiam quærimus, qui minimè falli poſſet: ſi virtutem, qui nullam pacem probaret, niſi Antonio cedente atque victo: ſi magnitudinem animi, qui præferret mortem ſeruituti. Vos autem P. C. non tam immemores veſtrorum grauiſſimorum decretorum videbamini, quàm ſpe allata deditionis, quam amici pacem appellare mallent, de imponẽdis, non de accipiendis legibus cogitare. Auxerat autem meam quidem ſpem, credo item veſtram, quòd domum Antonii afflictam mœſtitia audiebam, lamentari vxorem. hic etiam fautores Antonii, quorum in vultu habitant oculi mei, triſtiores videbam. Quod ſi non ita eſt, cur à Piſone, & à Caleno potiſſimum, cur hoc tempore, cur tam improuiſo, cur tam repentè pacis eſt facta mentio? Negat Piſo ſcire ſe, negat audiſſe quicquam: negat Calenus rem vllam nouam allatam eſſe: atque id nunc negant, poſteaquam nos pacificatoria Legatione implicatos putant. Quid ergo opus eſt nouo conſilio, ſi in re nihil omnino noui eſt? Decepti, decepti, inquã, ſumus Patres Cõſcripti: Antonii eſt acta cauſa ab amicis eius, non publica. quod videbam equidem, ſed quaſi per caliginem præſtrinxerat aciem animi D. Bruti ſalus. quòd ſi in bello dari vicarii ſolerent, libenter me, vt D. Brutus emitteretur, pro illo includi paterer. Atque hac voce Q. Fuſii capti ſumus: ne ſi à Mutina quidem receſſerit, audiemus Antonium? ne ſi in Senatus quidẽ poteſtatẽ futurum ſe dixerit? durũ videbatur. itaque fracti ſumus, ceſſimus. recedit igitur à Mutina? neſcio. paret Senatui? credo, inquit Calenus: ſed ita, vt teneat dignitatẽ. Valde hercule vobis laborandum eſt P.C. vt veſtrã dignitatẽ amittatis, quæ maxima eſt: Antonii, quæ neq; eſt vlla, neque eſſe poteſt, retineatis: vt eã

per vos recuperet, quam per ſe perdidit. ſi iacēs id nobiſcum ageret, audirem fortaſſe:
quanquam (ſed hoc malo dicere) audirem. ſtanti reſiſtendum eſt, aut concedenda vnà
cum dignitate libertas. At non eſt integrum: conſtituta Legatio eſt. quid autem in-
tegrum non eſt ſapienti, quod reſtitui poteſt? cuiuſuis hominis eſt errare: nullius, niſi
inſipientis, in errore perſeuerare. poſteriores enim cogitationes (vt aiunt) ſapientio-
res ſolent eſſe. Diſcuſſa eſt illa caligo, quam paulò antè dixi: diluxit, patet, videmus o-
mnia, neque per nos ſolùm, ſed amonemur à noſtris. attendiſtis paulò antè, præſtan-
312 tiſſimi viri quæ eſſet oratio. Mœſtam, inquit, domum offendi, coniugem, liberos. ad-
mirabantur boni viri, accuſabant amici, quòd ſpe pacis Legationem ſuſcepiſſem. nec
mirum P. Seruili. tuis enim veriſſimis, grauiſſimiſque ſententiis omni eſt non dico
dignitate, ſed etiam ſpe ſalutis ſpoliatus Antonius. ad eum te ire Legatum quis non
miraretur? de me experior: cuius idem conſilium, quod tuum, ſentio quàm repre-
hendatur. nos reprehendimur ſoli? quid? vir fortiſſimus Panſa ſine cauſa paulò antè tã
accuratè locutus eſt tandiu? quid egit, niſi vti falſam à ſe ſuſpicionem depelleret? vn-
de autem eſt iſta ſuſpicio? ex pacis patrocinio repentino, quod ſubitò ſuſcepit eodẽ ca-
ptus errore, quo nos. Quòd ſi eſt erratum P.C. ſpe falſa atque fallaci, redeamus in viã.
optimus eſt portus pœnitenti mutatio cõſilii. Quid enim per deos immortales poteſt
313 Reip. prodeſſe noſtra Legatio? prodeſſe dico? quid ſi etiã obſutura eſt? obſutura? quid
ſi iam obfuit? an vos acerrimã illam & fortiſſimã populi Rom. libertatis recuperandæ
cupiditatem, non imminutam ac debilitatã putatis Legatione pacis audita? quid mu-
nicipia cenſetis? quid colonias? quid cunctam Italiam? futuram eodem ſtudio, quo cõ-
tra commune incendium exarſerat? an non putamus fore, vt eos pœniteat profeſſos
eſſe, & præ ſe tuliſſe odium in Antonium, qui pecunias polliciti ſunt, qui arma, qui ſe
totos & animis & corporibus in ſalutem Reip. contulerunt? Quemadmodum veſtrũ
hoc conſilium Capua probabit, quæ temporibus his Roma altera eſt? Illa impios ciues
iudicauit, eiecit, excluſit. illi, illi, inquam, vrbi fortiſſimæ conãti è manibus eſt ereptus
Antonius. Quid? legionum noſtrarum neruos nónne his conſiliis incidimus? quis eſt
enim, qui ad bellum inflammato animo ſit futurus ſpe pacis oblata? ipſa illa Martia,
cæleſtis & diuina legio hoc nũtio langueſcet & mollietur, atque illud pulcherrimum
314 Martium nomen amittet: excident gladii: fluent arma de manibus. Senatum enim
ſecuta, non arbitrabitur ſe grauiori odio in Antonium eſſe debere, quàm Senatum.
Pudet huius legionis, pudet quartæ, quæ pari virtute noſtram auctoritatem probans,
non vt Conſulem & imperatorem ſuum, ſed vt hoſtem & oppugnatorem patriæ reli-
quit Antoniũ. pudet optimi exercitus, qui cõiunctus eſt ex duobus: qui iam luſtratus,
qui profectus ad Mutinam eſt: qui ſi pacis, id eſt timoris noſtri nomen audiuerit: vt nõ
referat pedem, inſiſtet certè. quis enim reuocãte, & receptui canẽte Senatu properet di-
micare? Quid autem hoc iniuſtius, quàm nos inſcientibus iis, qui bellum gerunt, de
pace decernere? nec ſolùm inſcientibus, ſed etiam inuitis? An vos A. Hircium, præcla-
riſſimum Conſulem, C. Cæſarem deorum beneficio natum ad hæc tempora, quorum
epiſtolas ſpem victoriæ declarantes in manu teneo, pacem velle cenſetis? vincere illi
315 expetunt, paciſque dulciſſimum & pulcherrimum nomen non pactione, ſed victoria
concupierunt. Quid? Galliam quo tandem animo hanc rem audituram putatis? illa
enim huius belli propulſandi, adminiſtrandi, ſuſtinendi principatum tenet. Gallia D.
Bruti nutum ipſum, ne dicam imperium, ſecuta, armis, viris, pecunia belli principia
firmauit: eadem crudelitati M. Antonii ſuum totum corpus obiecit: exhauritur: va-
ſtatur: vritur: omneis æquo animo belli patitur iniurias, dummodo repellat periculũ
ſeruitutis. Et vt omittam reliquas partes Galliæ: nam ſunt omnes pares: Patauini alios
excluſerunt, alios eiecerunt miſſos ab Antonio: pecunia, militibus, & quod maximè
deerat, armis noſtros duces adiuuerunt. fecerunt idem reliqui, qui quõdam in eadem
cauſa erant, & propter multorum annorum iniurias alienati à Senatu putabantur.

quos minimè mirum eſt communicata cum his Repub. fideles eſſe, qui etiam expertes eius fidem ſuam ſemper præſtiterunt. His igitur omnibus victoriam ſperantibus 26 pacis nomen afferemus, id eſt deſperationem victoriæ? quid, ſi ne poteſt quidem vlla eſſe pax? quæ enim eſt conditio pacis, in qua ei, cum quo pacem facias, nihil concedi poteſt? Multis rebus à nobis eſt inuitatus ad pacem Antonius: bellum tamen maluit. Miſſi Legati repugnante me, ſed tamen miſſi: delata mandata: non paruit. denunciatum eſt ne Brutum obſideret, à Mutina diſcederet: oppugnauit etiam vehementius. & ad eum Legatos de pace mittemus, qui pacis nuncios repudiauit? verecundioremne eoràm putamus in poſtulando fore, quàm fuerit tum, cùm miſit mandata ad Senatum? Atqui tum ea poſtulabat, quæ videbantur improba omnino, ſed tamen aliquo modo poſſe concedi: nondum erat veſtris tam grauiſſimis, támque multis iudiciis, ignominiiſque conciſus. nunc ea petit, quæ dare nullo modo poſſumus, niſi prius volumus nos bello victos confiteri. S. C. falſa delata ab eo iudicauimus: num ea vera poſſumus iudicare? Leges ſtatuimus per vim, & contra auſpicia latas, iiſque nec 27 populum, nec plebem teneri: num eas reſtitui poſſe cenſetis? ſeſtertium ſepties millies auertiſſe Antonium pecuniæ publicæ iudicauiſtis: num fraude poterit carere peculatus? immunitates ab eo, ciuitates, ſacerdotia, regna venierunt: num figentur rurſus ex tabulæ, quas vos decretis veſtris refixiſtis? Quòd ſi ea, quæ decreuimus, obruere volumus: num etiam memoriam rerum delere poſſumus? qnando enim obliuiſcetur vlla poſteritas, cuius ſcelere in hac veſtitus fœditate fuerimus? vt centurionum legionis Martiæ Brunduſii profuſus ſanguis eluatur, num elui prædicatio crudelitatis poterit? vt media prætercam, quæ vetuſtas toller operum circa Mutinam tetra monumenta, ſceleris indicia, latrociniique veſtigia? Huic igitur importuno atque impuro parricidæ, quid habemus per deos immortales, quod remittamus? An Galliam vltimam & exercitum? quid eſt aliud, non pacem facere, ſed differre bellum? nec ſo- 28 lùm prorogare bellum, ſed concedere etiam victoriam? An ille non vicerit, quacunque conditione in hanc vrbem cum ſuis armis venerit? Nunc omnia tenemus: auctoritate valemus plurimùm: abſunt tot perditi ciues nefarium ſecuti ducem: tamen eorũ ora, ſermones, qui ex eo numero in vrbe relicti ſunt, ferre non poſſumus: quid cẽſetis, cùm tot vno tempore irruperint, nos arma poſuerimus, illi non poſuerint? nónne nos noſtris conſiliis victos in perpetuum fore? Ponite ante oculos M. Antonium Conſularẽ: ſperantem Conſulatum Lucium adiungite: ſupplete cæteros, neque noſtri ordinis ſolùm, honores & imperia meditantes: nolite ne Tyrones quidem, Numiſios & Muſtellas, Saxáſue contemnete. Cum his facta pax, non erit pax, ſed pactio ſeruitutis. L. Piſonis ampliſſimi viri præclara vox à te non ſolùm in hoc ordine Panſa, ſed etiam in concione iure laudata eſt. exceſſurum ſe ex Italia dixit, deos penates & ſedes patrias re- 29 licturũ, ſi (quod dii omen auerterent) Rempub. oppreſſiſſet Antonius. Quæro igitur à te Piſo, nónne oppreſſam Rempub. putes, ſi tot, tã impii, tam audaces, tam facinoroſi recepti ſint? quos nondũ tantis parricidiis cõtaminatos vix ferebamus, hos nunc omni ſcelere coopertos tolerabiles cenſes ciuitati fore? Aut iſto tuo, mihi crede, conſilio erit vtendum, vt cedamus, abeamus, vitam inopem vagámque perſequamur: aut ceruices latronibus dandæ, atque in patria cadendum. Vbi ſunt C. Panſa illæ cohortationes pulcherrimæ tuæ, quibus à te excitatus Senatus, inflammatus populus Rom. non ſolùm audiuit, ſed etiam didicit, nihil eſſe homini R. fœdius ſeruitute? Iccircóne ſaga ſumpſimus, arma cæpimus, iuuentutem omnem ex tota Italia exciuimus, vt de exercitu florentiſſimo & maximo Legati ad pacem mitterentur? ſi poſtulãdam, quid timemus? ſi accipiendam, cur non rogamur? in hac ego Legatione ſim, aut ad id conſilium ad- 30 miſcear, in quo ne ſi diſſenſero quidem à cæteris, ſciturus populus Ro. ſit? ita fiet, vt, ſi quid remiſſum aut conceſſum ſit, meo ſemper periculo peccet Antonius, cùm ei peccandi poteſtas à me conceſſa videatur. Quòd ſi habenda cum Antonii latrocinio, pacis

ratio fuit, mea tamen perſona ad iſtam pacem conciliandam minimè fuit deligenda.
Ego nunquam Legatos mittendos cenſui:ego ante Legatorum reditum auſus ſum di-
cere, Pacem ipſam ſi afferrent, quoniam ſub nomine pacis bellum lateret, repudiandā:
ego princeps ſagorum: ego ſemper illum hoſtem appellaui,cùm alii aduerſariū:ſem-
per hoc bellum,cùm alii tumultum:nec hæc in Senatu ſolùm:eadem ad populū ſem-
per egi : nec ſolùm in ipſum,ſed in eius ſocios, facinorum miniſtros & præſentes &
eos, qui vnà ſunt: in totam denique M. Antonii domum ſum ſemper inuectus.Itaque
vt alacres & læti ſpe pacis oblata inter ſe impii ciues, quaſi viciſſent,gratulabantur:ſic
331 me iniquum eiurabant,de me querebantur. diffidebant etiam Seruilio: meminerant
eius ſententiis confixum Antonium. L.Cæſarem,fortem quidem illum & conſtantē
Senatorem auunculum tamen: Calenum procuratorem, Piſonem familiarē,te ipſum
Panſa vehementiſſimum & fortiſſimum Conſulem,factum iam putant leniorē:non
quò ita ſit,aut eſſe poſſit: ſed mentio à te facta pacis, ſuſpicionem multis attulit im-
mutatæ voluntatis. Inter has perſonas me interiectum amici Antonii moleſtè ferunt.
quibus gerendus mos eſt,quoniam ſemel liberales eſſe cœpimus.proficiſcantur Lega-
ti optimis ominibus: ſed ii proficiſcantur, in quibus non offendatur Antonius. Quòd
ſi de Antonio non laboratis, mihi certè P.C. conſulere debetis. parcite oculis ſaltem
meis,& aliquam veniam iuſto dolori date. quo enim aſpectu videre potero(mitto ho-
ſtem patriæ, ex quo mihi odium in illum cõmune vobiſcum eſt) quomodo aſpiciam
332 mihi vni crudeliſſimum hoſtem, vt declarāt eius de me acerbiſſimæ conciones?adeó-
ne me ferreum putatis, vt cum eo congredi,aut illum aſpicere poſſim?qui nuper cùm
in concione donaret eos, qui ei de parricidis audaciſſimi videbātur, mea bona donare
ſe dixit Petiſſio Vrbinati,qui ex naufragio luculēti patrimonii ad hæc Antoniana ſaxa
proiectus eſt. An L. Antonium aſpicere potero? cuius ego crudelitatem effugere non
potuiſſem, niſi me mœnibus & portis & ſtudio municipii mei defendiſſem. Atque idē
hic Myrmillo Aſiaticus, latro Italiæ,collega Lentonis & Nuculæ, cùm Aquilæ primi-
pili nummos aureos daret,de meis bonis ſe dare dixit. ſi enim de ſuis dixiſſet,ne aqui-
lam quidem ipſam credituram putauit. Non ferent inquam oculi Saxam,Caphonem,
non duos Prætores,non Tribunum pl. non duos deſignatos Tribunos, non beſtiam,
non Trebellium,non Plancum.non poſſum animo æquo videre tot,tam importunos,
333 tam ſceleratos hoſtes:nec id faſtidio meo,ſed caritate Reip. Sed vincam animum,mi-
híque imperabo: dolorem iuſtiſſimum,ſi non potero frangere,occultabo. Quid? vitæ
cenſetíſne P.C.habendam mihi aliquam eſſe rationem?quæ mihi quidem minimè ca-
ra eſt,præſertim cùm Dolabella fecerit vt optanda mors eſſet, modò ſine cruciatu at-
que tormentis.vobis tamen, & populo Ro. vilis eſſe ſpiritus meus non debet. is enim
ſum,niſi fortè me fallo, qui vigiliis,curis, ſententiis, periculis etiam, quæ plurima adii
propter acerbiſſimum omnium in me odium impiorum, perfecerim,vt non obſtarēt
Reipub. nequid arrogantius videar dicere. quod cùm ita ſit, nihílne mihi de periculo
meo cogitandū putatis?hic cùm in vrbe eſſem,ac domi,tamen multa ſæpe tētata ſunt,
vbi me non ſolùm amicorum fidelitas,ſed etiam vniuerſæ ciuitatis oculi cuſtodiunt.
334 quid cenſetis,cùm iter ingreſſus ero,longum præſertim,nullaſne inſidias pertimeſcē-
das?Tres viæ ſunt ad Mutinam,quò feſtinat animus,vt quamprimùm illud pignus li-
bertatis populi R.D. Brutum aſpicere poſſim: cuius in complexu libenter extremum
vitæ ſpiritum ediderim,cùm omnes actiones bonorum,omnes ſententiæ meæ perue-
nerint ad eum exitum,qui mihi fuit propoſitus. Tres ergo, vt dixi, viæ : à ſupero mari,
Flaminia : ab infero, Aurelia : media, Caſſia. Nunc quæſo attendite, num aberret à
coniectura ſuſpicio periculi mei. Hetruriam diſcriminat Caſſia. Scimúſne igitur Pan-
ſa,quibus in locis nunc ſit Lentonis Ceſenii Septemuiralis auctoritas? nobiſcum nec
animo certè eſt,nec corpore.Si autem aut domi eſt, aut non longè à domo, certè in
Hetruria eſt: id eſt,in via.Quis igitur mihi præſtat,Lentonem vno capite eſſe conten-

tum? Dic mihi præterea Panſa, Ventidius vbi ſit, cui ſui ſemper amicus, antè quàm ille Reipub. boniſque omnibus tam apertè eſt factus inimicus. Poſſum Caſſiam vitare, tenere Flaminiam. quid, ſi Anconam, vt dicitur, Ventidius venerit, poterone Ariminum tutò accedere? Reſtat Aurelia. hîc quidem etiam præſidia habeo: poſſeſſiones enim ſunt P. Clodii: tota ſamilia occurret: hoſpitio inuitabit propter familiaritatem notiſſimam. Hiſce ego me viis committam, qui Terminalibus nuper in ſuburbium, vt eodem die reuerterer, ire non auſus ſim? domeſticis me parietibus vix tueor, ſine amicorum cuſtodiis. Itaque in vrbe maneo: ſi licebit, manebo. hæc mea ſedes eſt, hæc vigilia, hæc cuſtodia, hoc præſidium ſtatiuũ: teneant alii caſtra, regna, res bellicas, oderint hoſtem: nos vt dicimus, ſempérque ſecimus, vrbẽ & res vrbanas vobiſcum pariter tuebimur. Neque verò recuſo munus hoc. quanquã populum R. video pro me recuſate. nemo me minus timidus, nemo cautior. res declarat. vigeſimus annus eſt, cùm omnes ſcelerati me vnum petunt. itaque ipſi, ne dicam mihi, Reipub. pœnas dederunt: me ſaluum adhuc Reſp. cõſeruauit ſibi. Timidè hoc dicam: ſcio enim quiduis homini accidere poſſe. veruntamen ſemel circũſeſſus lectis valentiſſimorum hominũ viribus cecidi ſciens, vt honeſtiſſime exurgere poſſem. Poſſúmne igitur ſatis videri cautus, ſatis prouidus, ſi me huic itineri tam infeſto, támque periculoſo commiſero? gloriam in morte debent ii, qui in Rep. verſantur, non culpæ reprehenſionem, & ſtultitiæ vituperationem relinquere. Quis bonus non luget mortem Trebonii? quis non dolet interitum talis & ciuis & viri? At ſunt qui dicant (durè illi quidem, ſed tamen dicunt) minus dolendum, quòd ab hoc homine impuro, neſarióque non cauerit. etenim qui multorum cuſtodem ſe profiteatur, eum ſapientes ſui primùm capitis aiunt cuſtodem eſſe oportere. Cùm ſeptus ſis legibus, & iudiciorum metu, non ſunt omnia timenda, neque ad omnes inſidias præſidia quærenda. quis enim audeat luci, quis in militari via, quis bene comitatũ, quis illuſtrem aggredi? Hæc neque hoc tẽpore, neque in me valẽt. non modò enim pœnã non extimeſcet, qui mihi vim attulerit: ſed etiam gloriã ſperabit à latronum gregibus & præmia. Hæc ego in vrbe præuideo: facilis eſt circũſpectus, vnde exeã, quò progrediar, quid ad dextram, quid ad ſiniſtrã ſit. num idem in Appẽnini tramitibus facere potero? in quibus, etiam ſi non erunt inſidiæ, quæ facillime eſſe poterunt, animus tamen erit ſolicitus, vt nihil poſſit de officiis Legationis attendere. Sed effugi inſidias: perrupi Appenninum. nempe in Antonii congreſſum, colloquiúmque veniendũ eſt. quinam locus capietur? ſi extra caſtra, cæteri viderint, ego mortem actutum futurã puto. noui hominis furorem, noui effrænatam violentiam. cuius acerbitas morum, immanitáſque naturæ ne vino quidem permixta temperari ſolet: hic ita, dementiáque inflammatus, adhibito fratre Lucio teterrima bellua, nunquam profectò à me ſacrilegas manus atque impias abſtinebit. Memini colloquia & cum acerrimis hoſtibus, & cum grauiſſimè diſſentientibus ciuibus. Cn. Pompeius Sexti filius Cõſul me præſente, cùm eſſem tyro in eius exercitu, cum P. Vectio Catone duce Marſorum inter bina caſtra collocutus eſt. quo quidem memini Sex. Pompeium fratrem Conſulis ad colloquium ipſum Roma venire, doctum virum atque ſapientẽ. quem Cato cùm ſalutaſſet, Quem te appellem, inquit? at ille, Voluntate hoſpitẽ, neceſſitate hoſtem. Erat in illo colloquio æquitas: nullus timor, nulla ſuberat ſuſpicio: mediocre etiam odiũ. non enim, vt eriperent nobis ſocii ciuitatẽ, ſed vt in eam reciperentur, petebant. Sylla cum Scipione inter Cales & Teanum, cùm alter nobilitatis florem, alter belli ſocios adhibuiſſet, de auctoritate Senatus, de ſuffragiis populi, & de iure ciuitatis, legis inter ſe conditiones contulerunt. Non tenuit omnino colloquium illud fidem, à vi tamen periculóque abſuit. Poſſumúſne igitur in Antonii latrocinio æquè eſſe, vt hi? non poſſumus: aut, ſi cæteri poſſunt, me poſſe diffido. Quòd ſi non extra caſtra cõgrediemur, quæ ad colloquiũ caſtra ſumentur? in noſtra ille nunquã veniet, multò minus nos in illius. reliquũ eſt, vt & accipiantur, & remittantur poſtulata per literas. ergo erimus in

caſtris. mea ad omnia poſtulata vna ſententia. quam cùm hîc vobis audiétibus dixe-
ro, iſſe & rediſſe me putatote. Legationem conſero. omnia ad Senatum mea ſententia
reiiciam, quæcunque poſtulabit Antonius. neque enim licet aliter, neque permiſſum
340 eſt nobis ab hoc ordine, vt bellis confectis decem Legatis permitti ſoler more maiorũ:
neque vlla omnino à Senatu mandata accepimus. quæ cùm agam in conſilio non-
nullis, vt arbitror, repugnantibus, nónne metuendum eſt, ne imperita militum mul-
titudo per me pacem diſtineri putet? Facite hoc meum cõſilium Legiones nouas non
improbare: nam Martiam & quartam nihil præter dignitatem & decus probaturas eſ-
ſe, certè ſcio. quid? veteranos non veremur? nam timeri ſe ne ipſi quidem volunt. Sed
quonam modo accipieut ſeueritatem meam? multa enim ſalſa de me audierunt: mul-
ta ad eos improbi detulerunt. quorum commoda, vt vos optimi teſtes eſtis, ſemper
ego ſententia, auctoritate, oratioue firmaui. ſed credunt improbis, credunt turbuleutis,
credunt ſuis. ſunt autem fortes illi quidem, ſed propter memoriam rerum, quas geſſe-
runt, pro populi Rom. libertate & ſalute Reipub. nimis feroces, & ad ſuam vim o-
341 mnia noſtra conſilia reuocantes. Horum ego cogitationem non vereor, impetum
pertimeſco. Hæc quoque pericula tanta ſi effugero, ſatíſne tutum reditum putatis ſo-
re? Cúm enim & veſtra auctoritate, & meo me more deſendero, & meam fidem Reip.
conſtantiámque præſtitero: tum erunt mihi nõ hi ſolùm, qui me oderunt, ſed illi etiã,
qui inuident, extimeſceudi. Cuſtodiatur igitur mea vita Reip. eáque, quoad vel digni-
tas, vel natura patietur, patriæ reſeruetur. mors autem neceſſitatem habeat fati, aut, ſi
antè oppetenda eſt, oppetatur cum gloria. Hæc cùm ita ſiut, etſi hanc Legatiouẽ Reſp.
vt leuiſſimè dicam, uon deſiderat, tamen, ſi tutò licebit ire, proficiſcar: omnino P. Cõ-
ſcripti totum huiuſce rei conſilium non periculo meo, ſed vtilitate Reip. metiar. de
qua mihi quoniam liberum eſt ſpatium, multùm etiam atque etiam couſiderandum
342 puto, ídque potiſſimum faciendum, quod maximè intereſſe Reip. iudicauero.

In M. Antonium Philippica XIII,

ORÁTIO LV.

PRINCIPIO huius belli P.C. quod cum impiis ciuibus, ſceleratíſque
ſuſcepimus, timui, ne conditio inſidioſa pacis, libertatis recuperandæ
ſtudia reſtingueret. dulce enim nomen eſt pacis, res verò ipſa cùm iu-
cunda, tum ſalutaris. nam nec priuatos focos, nec publicas leges vide-
tur, nec libertatis iura cara habere, quem diſcordiæ, quem cædes ciuiũ,
quem bellum ciuile delectat: eúmque ex numero hominum eiicien-
dum, ex finibus humanæ naturæ exterminãdum puto. Itaque ſiue Sylla, ſiue Marius,
343 ſiue vterque, ſiue Octauius, ſiue Cinna, ſiue iterum Sylla, ſiue alter Marius, & Car-
bo, ſiue quis alius ciuile bellum optauit, eum deteſtabilem ciuem Reipub. natum iu-
dico. Nam quid ego de proximo dicam, cuius acta defendimus, cùm ipſum iure cæ-
ſum fateamur? Nihil igitur hoc ciue, nihil hoc homine tetrius: ſi aut ciuis, aut ho-
mo habendus eſt, qui ciuile bellum concupiſcit. Sed hoc primùm videndum eſt P.C.
cùm omnibúſne pax eſſe poſſit, an ſit aliquod bellum expiabile, in quo pactio pacis,
lex ſit ſeruitutis. Pacem cum Scipione Sylla faciebat: non erat deſperandum, ſi con-
ueniſſet, fore aliquem tolerabilem ſtatum ciuitatis. Cinna ſi concordiam cum O-
ctauio confirmare voluiſſet, hominum in Repub. ſanitas remanere potuiſſet. Proxi-
mo bello ſi aliquid de ſumma grauitate Pompeius, multùm de cupiditate Cæſar dimi-
344 ſiſſet, & pacem ſtabilem, & aliquam Remp. nobis habere licuiſſet. Hoc verò quid eſt?
cũ Antoniis pax poteſt eſſe, cũ Cenſorino, Vetidio, Trebellio, Beſtia, Nucula, Munatio,

Lentone,Saxa? exempli cauſa paucos nominaui: genus infinitum, immanitatémque
ipſi cernitis reliquorum. Addite illa naufragia Cæſaris amicorum, Barbas,Caſſios,Bar-
batios,Polliones: addite Antonii colluſores & ſodales, Eutrapelum, Melam, Cælium,
Põtium,Craſicium,Tyronem,Muſtellam,Petiſſium:comitatum relinquo, duces no-
mino. huc accedunt Alaudæ,cæteríque veterani,ſeminarium iudicum tertiæ decuriæ,
qui, ſuis rebus exhauſtis,beneficiis Cæſaris deuoratis, fortunas noſtras concupierunt.
O` fidam dexteram Antonii,qua ille plurimos ciues trucidauit! O` ratum religioſúm-
que fœdus, quod cum his fecerimus! Hoc ſi M. Antonius violare conabitur, Lucii eũ
ſanctitas à ſcelere reuocabit. Illis locus ſi in hac vrbe fuerit, vrbi ipſi locus nõ erit. Ora
vobis eorum ponite P.C. ante oculos,& maximè Antoniorum, inceſſum, aſpectum, 145
vultum,ſpiritum, latera tegentes alios, ſequentes alios, alios prægredientes amicos.
quem vini anhelitum,quas contumelias fore cenſetis,mináſque verborum? niſi fortè
eos pax ipſa leniet, maximéque cùm in hunc ordinem venerint: ſalutabunt benignè,
comiter appellabũt vnumquenque veſtrûm. Non recordamini per deos immortales,
quas in eós ſententias dixeritis? acta Antonii reſcidiſtis, leges refixiſtis,per vim, & cõ-
tra auſpicia latas decreuiſtis: totius Italiæ delectum excitaſtis: collegam & ſocium ſce-
lerum omnium, hoſtem iudicauiſtis. cum hoc quæ pax eſſe poteſt? Si eſſet externus
hoſtis, tamen id ipſum vix talibus factis poſſet aliquo modo. ſed ſi maria, montes, re-
gionum magnitudines intereſſent, odiſſes eum,quem non videres. hi in oculis hære-
bunt, & cùm licebit, in faucibus. quibus enim ſeptis tam immanes belluas continebi-
mus? At incertus exitus belli eſt. Eſt omnino fortium virorum, quales vos eſſe debe- 146
tis, virtute præſtare tantùm, vt poſſint fortunæ culpam non extimeſcere. ſed quoniam
ab hoc ordine non fortitudo ſolùm,verùm etiam ſapientia poſtulatur: quanquam vi-
dentur hæc non poſſe ſeiungi, ſeiungamus tamen. fortitudo dimicare iubet, iuſtum
odium incendit, ad confligendum impellit, vocat ad periculum. quid ſapientia? cau-
tioribus vtitur conſiliis, in poſterum prouidet, eſt omni ratione protectior. quid igi-
tur cenſet? parendum eſt enim: atque id optimum iudicandum,quod ſit ſapientiſſimè
conſtitutũ. ſi hoc præcipit, ne quid vita exiſtimem antiquius, ne decernã capitis peri-
culo,fugiam omne diſcrimen: quæram ex ea, etiámne fuerit,cùm id fecero, ſeruien-
dum. ſi annuerit, næ ego iſtam ſapientiam, quanuis ſit erudita, non audiam. ſin reſpõ-
derit, Tu verò ita vitã, corpúſque ſeruato, ita fortunas, ita rem familiarem, vt hæc po-
ſteriora libertate ducas, itáque his vti velis, ſi liberare Remp. poſſis: nec pro his liberta- 147
tem, ſed pro libertate hæc proiicias tanquã pignora iniuriæ: tum ſapientiæ vocẽ audire
videar, eique vt deo paream. Itaque ſi receptis illis, poſſumus eſſe liberi, vincamus odiũ,
pacémque patiamur. ſin liber viuis his, incolumibúſque eſſe nullus poteſt: lætemur
decertandi oblatam eſſe fortunam. aut enim victis his fruemur victrice Rep. aut op-
preſſi, quod omen auertat Iupiter, ſi nõ ſpiritu, at virtutis laude viuemus. At enim nos
M. Lepidus imperator iterũ, Pontifex Maximus optime proximo ciuili bello de Rep.
meritus ad pacem adhortatur. Nullius apud me P.C. auctoritas maior eſt, quàm M. Le-
pidi, vel propter ipſius virtutẽ, vel propter familiæ dignitatem. Accedũt eodem multa
priuata, magna eius in me merita, ac mea quædã in illum. maximum verò eius benefi-
ciũ numero, quòd hoc animo in Rempub. eſt, quæ mihi vita mea ſemper fuit carior. 148
Nam cùm magnum Pompeium, clariſſimũ adoleſcentem, præſtantiſſimi viri filium,
auctoritate adduxit ad pacem, rémque publicam ſine armis maximo ciuilis belli peri-
culo liberauit: tum me eius beneficio plus quàm pro virili parte obligatum puto. Ita-
que ei & honores decreui, quàm potui ampliſſimos, in quibus vos mihi eſtis aſſenſi:
nec vnquam de illo & ſperare optimè, & loqui deſtiti. magnis & multis pignoribus
M. Lepidum Reſpub. obligatum tenet. ſumma nobilitas eſt, omnes honores, ampliſſi-
mũ ſacerdotiũ, plurima vrbis ornamẽta, ipſius fratris, maiorúmque monumẽta, pro-
batiſſima vxor, optatiſſimi liberi, res familiaris cùm ampla, tum caſta à cruore ciuili.

nemo ab eo ciuis violatus: multi beneficio & miſericordia liberati. Talis igitur vir &
349 ciuis opinione labi poteſt, voluntate à Repub. diſſidere nullo pacto poteſt. Pacē vult
M. Lepidus. præclarè, ſi talem poteſt efficere, qualem nuper effecit. qua pace Cn. Pō-
peii filium Reſp. aſpiciet, ſuóque ſinu complexúque recipiet: neque ſolùm illum, ſed
cum illo ſe ipſam ſibi reſtitutam putabit. Hæc cauſa fuit, cur decerneretis ſtatuam in
Roſtris cum inſcriptione præclara: cur abſenti triumphum. Quanquam enim ma-
gnas res bellicas geſſerat, & triumpho dignas: non erat tamen ei tribuendum, quod
nec L. AEmilio, nec AEmiliano Scipioni, nec ſuperiori Africano, nec Mario, nec Pō-
peio, qui maiora bella geſſerunt: ſed quòd ſilentio ciuile bellum confecerat, cùm pri-
mùm licuit, honores in eum maximos contuliſtis. Exiſtimáſne igitur M. Lepide, qua-
lem Pompeium Reſp. habitura ſit ciuem, tales futuros Antonios? in altero pudor,
grauitas, moderatio, integritas: in illis, (& cùm hos compello, prætereo omnino ex
350 grege latrocinii neminem) libidines, ſcelera, ad omne facinus immanis audacia. Dein-
de obſecro vos P.C. quis hoc veſtrûm non videt, quod Fortuna ipſa, quæ dicitur cæca,
vidit? ſaluis enim actis Cæſaris, quæ concordiæ cauſa defendimus, Pompeio ſua do-
mus patebit: eámque non minoris, quàm emit Antonius, redimet: redimet, inquam,
Cn. Pompeii domum filius. O rem acerbam! Sed hæc ſatis diu multúmque defleta
ſunt. decreuiſtis tantam pecuniam Pompeio, quantam ex bonis patriis in prædæ diſſi-
patione inimicus victor redegiſſet. ſed hanc mihi diſpenſationem pro paterna neceſ-
ſitudine & coniunctione depoſco. redimet hortos, ædes, vrbana quædam, quæ poſſidet
Antonius. nam argentum, veſtem, ſupellectilem, vinum amittet æquo animo, quæ il-
le helluo diſſipauit. Albanum, Formianū à Dolabella recuperabit, etiam ab Antonio
351 Tuſculanum: hique, qui nunc Mutinam oppugnant, D. Brutum obſident, de Falerno
anſeres depellantur. Sunt alii plures fortaſſe: ſed mea memoria dilabuntur. ego etiam
eos dico, qui hoſtium numero non ſunt, Pompeianas poſſeſſiones, quanti emerint, fi-
lio reddituros ſatis. inconſiderati fuit, ne dicam audacis, rem vllam ex illis attingere:
retinere verò quis poterit, clariſſimo domino reſtituto? An is non reddet, qui domini
patrimonium circumplexus, quaſi theſaurum draco, Pompeii ſeruus, libertus Cæſaris,
agri Lucani poſſeſſiones occupauit? Atque illud ſepties millies, quod adoleſcenti P.C.
ſpopondiſtis, ita deſcribite, vt videatur à vobis Cn. Pompeii filius in patrimonio ſuo
collocatus. Hæc Senatus. reliqua populus R. in ea familia, quam vidit ampliſſimam,
perſequetur, in primis paternum Auguratus locum: in quem ego eum, vt, quod à pa-
tre accepi, filio reddā, mea nominatione cooptabo. Vtrum igitur Augurē Iouis Opti-
352 mi Maximi, cuius interpretes internuntiique conſtituti ſumus: vtrum populus R. li-
bentius ſanciet, Pompeium, an Antonium? mihi quidem numine deorum immorta-
lium videtur hoc fortuna voluiſſe, vt actis Cæſaris firmis ac ratis Cn. Pompeii filius
poſſet & dignitatem & fortunas patrias recuperare. Ac ne illud quidem ſilentio P.C.
prætereundū puto, quòd clariſſimi viri Legati L. Paulus, Q. Thermus, C. Fannius, quo-
rū habetis cognitā voluntatem in Remp. eámque perpetuā atque conſtantē, nuntiāt,
ſe Pompeii conueniendi cauſa diuertiſſe Maſſiliā, eúmque cognouiſſe paratiſſimo ani-
mo, vt cum ſuis copiis iret ad Mutinam, ni vereretur veteranorum animos offendere.
Eſt verò eius patris filius, qui ſapiēter faciebat non minus multa, quàm fortiter. itaque
intelligitis & animum ei præſto fuiſſe, nec conſilium defuiſſe. Atque etiam hoc M. Le-
pido prouidendum eſt, nequid arrogantius, quàm eius mores ferunt, facere videatur. ſi
353 enim nos exercitu terret, non meminit illum exercitum Senatus populique R. atque
vniuerſæ Reip. eſſe, non ſuum. At vti poteſt pro ſuo. quid tum? omniáne viris bonis,
quæ facere poſſunt, facienda ſunt? etiámne, ſi turpia, ſi pernicioſa erunt, ſi facere o-
mnino non licebit? Quid autem turpius, aut fœdius, aut quod minus deceat, quàm cō-
tra Senatum, contra ciues, contra patriam exercitum ducere? quid verò magis vitu-
perandum, quàm id facere, quod non liceat? licet autem nemini contra patriam du-
ttt.ii.

cere exercitum: ſi quidem licere id dicimus, quod legibus, quod more maiorum, in-
ſtitutiſque conceditur. Neque enim, quod quiſque poteſt, id ei licet: nec, ſi non ob-
ſtatur, propterea etiam permittitur. tibi enim exercitum Lepide tanquam maioribus
tuis patria pro ſe dedit. hoc tu arcebis hoſtem, fines imperii propagabis, Senatui popu-
lóque Ro. parebis, ſi quam ad aliam rem te fortè traduxerit. Hæc ſi cogitas, es M. Lepi-
dus Pontifex maximus, M. Lepidi Pontificis maximi pronepos. ſin hominibus tãtùm 114
licere iudicas, quantum poſſunt: vide ne alienis exemplis, hiſque recentibus vti, quàm
& antiquis & domeſticis malle videare. Quòd ſi auctoritatem interponis ſine armis,
magis quidem laudo: ſed vide ne hoc ipſum non ſit neceſſe. Quanquam enim eſt tãta
in te auctoritas, quanta debet in homine nobiliſſimo: tamen Senatus ſe ipſe non con-
temnit: nec verò fuit vnquam grauior, conſtantior, fortior. incenſi omnes rapimur
ad libertatem recuperandam: non poteſt vllius auctoritate tantus Senatus, populíque
Ro. ardor extingui: odimus: irati pugnamus: extorqueri de manibus arma non poſ-
ſunt: receptui ſignum aut reuocationem à bello audire non poſſumus: ſperamus opti-
ma: pati vel difficillima malumus, quàm ſeruire. Cæſar confecit inuictum exercitum:
duo fortiſſimi Conſules adſunt cum copiis: L. Planci Conſulis deſignati varia & ma-
gna auxilia non deſunt: de D. Bruti ſalute certatur. vnus furioſus gladiator cum teter- 115
rimorum latronum manu, contra patriam, contra deos penates, contra aras & focos,
contra quatuor Conſules gerit bellum. huic cedamus? huius conditiones audiamus?
cum hoc pacem fieri poſſe credamus? At periculũ eſt, ne opprimamur. non metuo, ne
is, qui ſuis ampliſſimis fortunis, niſi bonis ſaluis, frui nõ poteſt, prodat ſalutem ſuam.
Bonos ciues primùm natura efficit, adiuuat deinde fortuna. omnibus enim bonis ex-
pedit ſaluam eſſe Remp. ſed in iis, qui fortunati ſunt, magis id appâret. Quis fortuna-
tior Lepido, vt antè dixi? quis eodem ſanior? vidit eius mœſtitiam, atque lachrymas po-
pulus R. Lupercalibus: vidit quàm abiectus, quàm confectus eſſet, cùm Cæſari diade-
ma imponens Antonius, ſeruum ſe illius, quàm collegam eſſe malebat, qui ſi reliquis
flagitiis & ſceleribus ſe abſtinere potuiſſet, tamen vnum ob hoc ſactum dignum illũ
omni pœna putarem. nam ſi ipſe ſeruire poterat, nobis dominum cur imponebat? & 116
ſi eius pueritia pertulerat libidines eorum, qui erant in eum tyranni, etiámne in no-
ſtros liberos dominum & tyrannum comparabat? Itaque illo interfecto, qualem eum
in nos eſſe voluit, talis ipſe in cæteros extitit. qua enim in barbaria quiſquam tam te-
ter, tã crudelis tyrannus, quàm in hac vrbe armis barbarorũ ſtipatus Antonius? Cæſa-
re dominante veniebamus in Senatum, ſi non liberè, attamen tutò: hoc archipirata
(quid enim dicam tyranno?) hæc ſubſellia ab Ithyreis occupabantur. Prorupit ſubitò
Brunduſium, vt inde agmine quadrato ad vrbem accederet: lautiſſimum oppidum,
nunc municipium, honeſtiſſimorum quondam colonorum Sueſſam, fortiſſimo-
rum militum ſanguine impleuit: Brunduſii in ſinu non modò auariſſimæ, ſed etiam
crudeliſſimæ vxoris delectos Martiæ legionis centuriones trucidauit. inde ſe quo furo- 117
re, quo ardore ad vrbem, id eſt ad cædem optimi cuiuſque rapiebat? Quo tempore dii
immortales ipſi præſidium improuiſum nec opinantibus nobis obtulerunt. Cæſaris
enim incredibilis ac diuina virtus latronis impetus crudeles ac furibundos retardauit:
quem tum ille demens lædere ſe putabat edictis, ignorans, quæcunque falſo is diceret
in ſanctiſſimum adoleſcentem, ea verè recidere in memoriam pueritiæ ſuæ. Ingreſſus
vrbem eſt, quo comitatu, vel potius agmine? cùm dextra, ſiniſtra, gemente populo
Rom. minaretur dominis, notaret domos, diuiſurum ſe vrbem palàm ſuis pollice-
retur. Rediit ad milites. ibi peſtifera illa Tyburi concio. inde ad vrbem curſus: Sena-
tus in Capitolium: parata de circunſcribendo adoleſcente ſententia Conſularis, cùm
repentè (nam Martiam legionem Albæ conſediſſe ſciebat) affertur ei de quarta nun-
tius: quo perculſus abiecit conſilium referendi ad Senatum de Cæſare. egreſſus eſt 118
non viis, ſed tramitibus paludatus: eóque ipſo die innumerabilia S. C. fecit. quæ

quidem omnia citius delata, quàm ſcripta ſunt. Ex eo non iter, ſed curſus & fuga in Galliam. Cæſarem ſequi arbitrabatur cum legione Martia, cum quarta, cum veteranis: quorum ille nomen præ metu ferre non poterat. eîque in Galliam penetranti D. ſe Brutus obiecit: qui ſe totius belli fluctibus circumiri, quàm illum aut regredi, aut progredi maluit, Mutinámque illi exultanti tanquam frænos furoris iniecit. quam cùm operibus munitionibúſque ſepſiſſet, nec eum florentiſſimæ coloniæ dignitas, neque Conſulis deſignati maieſtas à parricidio deterreret: tum me, teſtor & vos, & populum R. & omnes deos, qui huic vrbi præſident, inuito & repugnante, Legati miſſi tres Conſulares ad latronem M. Antonium gladiatorium ducem.
359 Quis tam barbarus vnquam, tam immanis, tam ferus, non audiuit, non reſpondit? neque eos ſolùm præſentes, ſed multò magis nos, à quibus illi erant miſſi, ſpreuit, & pro nihilo putauit. Poſtea quod ſcelus, quod facinus parricida non edidit? circunſedit colonos veſtros, exercitum populi Ro. imperatorem, Conſulem deſignatum: agros diuexat ciuium optimorum: hoſtis teterrimus omnibus bonis cruces ac tormenta minitatur. Cum hoc M. Lepide pax eſſe quæ poteſt, cuius ne ſupplicio quidem vllo ſatiari videtur poſſe populus R? quòd ſiquis adhuc dubitare potuit, quin nulla ſocietas huic ordini populóque Ro. cum illa importuniſſima bellua poſſit eſſe: deſinat profectò dubitare his cognitis literis, quas mihi miſſas ab Hircio Conſule modò accepi. Eas dum recito, dúmque de ſingulis ſentẽtiis breuiter diſputo, velim P.C. vt adhuc
360 feciſtis, me attentè audiatis. ANTONIVS HIRCIO ET CAESARI. Neque ſe imperatorem, neque Hircium Conſulem, nec Proprætorem Cæſarem. ſatis hoc quidem ſcitẽ. deponere alienum nomen ipſe maluit, quàm ille ſuum reddere. COGNITA MORTE C. TREBONII, NON PLVS GAVISVS SVM, QVÀM DOLVI. Videte, quid ſe gauiſum, quid doluiſſe dicat: facilius de pace deliberabitis. DEDISSE POENAS SCELERATVM CINERI ATQVE OSSIBVS CLARISSIMI VIRI, ET APPARVISSE NVMEN DEORVM INTRA FINEM ANNI VERTENTIS, AVT IAM SOLVTO SVPPLICIO PARRICIDII, AVT IMPENDENTE, LAETANDVM EST. O Spartace, quẽ enim te potiùs appellẽ, cuius propter nefanda ſcelera tolerabilis fuiſſe videtur Catilina? lætãdũ eſſe, auſus es ſcribere, Treboniũ dediſſe pœnas? ſceleratũ Treboniũ? quo ſcelere, niſi quòd
361 te Idibus Mart. à debita tibi peſte ſeduxit? Age hoc lætaris. videamus, quid moleſtè feras. HOSTEM IVDICATVM HOC TEMPORE DOLABELLAM EO QVÒD SICARIVM OCCIDERIT, ET VIDERI CHARIOREM POPVLO R. FILIVM SCVRRAE, QVÀM C. CAESAREM PATRIAE PARENTEM, INGEMISCENDVM EST. Quid ingemiſcis hoſtem Dolabellam iudicatum? quid? te non intelligis delectu tota Italia habito, Conſulibus miſſis, Cæſare ornato, ſagis denique ſumptis, hoſtem iudicatum? Quid eſt autem ſcelerate, quòd gemas hoſtem Dolabellam iudicatum à Senatu? quem tu ordinem omnino eſſe nullum putas. ſed eam tibi cauſam belli gerendi proponis, vt Senatum funditus deleas, reliqui boni & locupletes omnes ſummum ordinem ſubſequantur. At ſcurræ filium appellat: quaſi verò ignotus nobis fuerit ſplendidus eques
362 Ro. Trebonii pater. Is autem humilitatem deſpicere audet cuiuſquam, qui ex Fadia ſuſtulerit liberos? ACERBISSIMVM VERO EST, TE A. HIRCI ORNATVM ET BENEFICIIS CAESARIS, ET TALEM AB EO RELICTVM, QVALEM IPSE MIRARIS. Equidem negare non poſſum, à Cæſare Hircium ornatum: ſed illa omnia ornamenta in virtute & induſtria poſita lucent. tu verò, qui te ab eodem Cæſare ornatum negare non potes, quid eſſes, ſi tibi ille non tam multa tribuiſſet? ecquò te tua virtus prouexiſſet? ecquò genus? in luſtris, popinis, alea, vino tempus ætatis omne cõſum-

pſiſſes, vt faciebas, cùm in gremiis mimarum, mentum mentémque deponeres. ET TE Ò PVER, puerum appellat, quem non modò virum, ſed etiam virum fortiſſimum ſenſit, & ſentiet. eſt iſtuc quidem nomen ætatis, ſed ab eo minimè vſurpandum, qui ſuam amentiam puero huic præbet ad gloriam. QVI OMNIA EIVS NOMINI DEBES. Debet verò, ſoluítque præclarè. ſi enim ille patriæ parens eſt, 163
vt tu appellas: ego, quid ſentiam, videro: cur non hic parens verior, à quo certè vitam habemus è tuis facinoroſiſſimis manibus ereptam? ID AGERE, VT IVRE DAMNATVS SIT DOLABELLA? Turpem verò actionem, qua defenditur ampliſſimi auctoritas ordinis contra crudeliſſimi gladiatoris amentiam. ET VT VENEFICA HAEC LIBERETVR OBSIDIONE: veneficam audes appellare eum virum, qui tuis veneficiis remedia inuenit? quem ita obſides noue Annibal, aut ſiquis acutior imperator fuit, vt te ipſe obſideas, neque te iſtinc, ſi cupias, poſſis explicare. receſſeris: vndique omnes inſequentur. manſeris: hærebis. nimirum rectè veneficam appellas, à quo tibi præſentem peſtem vides compararam. VT QVÀM POTENTISSIMVS SIT CASSIVS, ATQVE BRVTVS. Putes Cenſorinũ dicere, aut Ventidium, aut etiam ipſos Antonios, cur autem nolint potentes eſſe non modò optimos & nobiliſſimos viros, ſed ſecum etiam 164
in Reipub. defenſione coniunctos? NIMIRVM EODEM MODO HAEC ASPICITIS, VT PRIORA. quæ tandem? CASTRA POMPEII SENATVM APPELLATIS? An verò tua caſtra potius Senatũ appellaremus? in quibus tu es videlicet Conſularis, cuius totus Conſulatus eſt ex omni monumẽtorum memoria reuulſus: duo Prætores ſine cauſa diffiſi ſe aliquid habituros: nos enim Cæſaris beneficia defendimus: Prætorii Philadelphus Annius & innocens Gallus: ædilitii Coricus laterum, & vocis meæ Beſtia, & fidei patronus, fraudator creditorum Trebellius, & homo diruptus dirutúſque Q. Cælius, columénque amicorum Antonii Cotula Varius: quos Antonius deliciarum cauſa loris in conuiuio cædi iubebat à ſeruis publicis: Septemuirales Lento, Nucula, tum deliciæ atque amores populi R. L. 165
Antonius: tribuni primùm duo deſignati, Tullus Hoſtilius, qui ſuo iure in porta nomen inſcripſit: qui cùm prodere imperatorem ſuum non potuiſſet, reliquit. alter eſt deſignatus, Viſeius neſcio quis, fortis, vt aiunt, latro, quem tamen temperantem fuiſſe ferunt Iſauri balneatorem. Sequuntur alii tribunitii, T. Plancus in primis: qui ſi Senatum dilexiſſet, nunquam curiam incendiſſet. quo ſcelere damnatus, in eam vrbem rediit armis, ex qua exceſſerat legibus. ſed hoc ei commune cum plurimis diſſimillimis. illud tamen verum, quod in hoc Planco prouerbii loco dici ſolet, perire eum non poſſe, niſi ei crura fracta eſſent: fracta ſunt, & viuit. hoc tamen, vt alia multa, Aquilæ fertur acceptum. Eſt etiam ibi Decius, ab illis, vt opinor, Muribus Deciis. itaque Cæſaris munere Deciorum quidem multo interuallo per hunc præclarum virum memoria renouata eſt. Saxam verò Decidium præterire quî poſſum, hominem deductum ex vltimis gentibus, vt eum Tribunum pl. videremus, quem ciuem nunquam vide- 166
ramus? Eſt quidem alter Saſerna, ſed omnes tamen tantam habent ſimilitudinem inter ſe, vt in eorum prænominibus errem. Nec verò Extitius Philadelphi frater Quæſtor prætermittendus eſt, ne, ſi de clariſſimo adoleſcente ſiluero, inuidiſſe videar Antonio. Eſt etiam Aſinius quidam ſenator voluntarius, lectus ipſe à ſe. apertam curiam vidit poſt Cæſaris mortem: mutauit calceos: Pater conſcriptus repentè factus eſt. Nõ noui Sex. Albedium: ſed tamen neminem tam maledicum offendi, qui illum negaret dignum Antonii Senatu. Arbitror me aliquos præteriiſſe: de iis tamen, qui occurrebant, tacere non potui. Hoc igitur fretus Senatu, Pompeianum Senatum deſpicit: in quo decem fuimus Conſulares: qui ſi omnes viuerent, bellum omnino hoc nõ fuiſſet: auctoritati ceſſiſſet audacia. ſed quantũ præſidii fuerit in cæteris, hinc intelligi poteſt, quòd ego vnus relictus è multis, contudi & fregi, adiuuãtibus vobis, exultãtis præ-

367 donis audaciam. Quòd ſi fortuna nobis modò non eripuiſſet Ser. Sulpitium, eiuſque
collegam ante M. Marcellum, quos ciues? quos viros? ſi duos Cõſules amiciſſimos pa-
triæ ſimul ex Italia eiectos: ſi L. Afranium ſummum ducem: ſi P. Lentulum ciuem
cùm in cæteris rebus, tum in ſalute mea ſingularem: ſi Bibulum, cuius eſt in Remp.
merito ſemper laudata conſtantia: ſi L. Domitium præſtantiſſimum ciuem: ſi App.
Claudium pari nobilitate & voluntate præditum: ſi P. Scipionem clariſſimum virum,
maiorúmque ſuorum ſimillimum Reſpub. tenere potuiſſet: certè his Conſularibus
non eſſet Pompeianus deſpiciendus Senatus. Vtrum igitur æquius, vtrum melius
Reipub. fuit, Cn. Pompeium, an ſectorem Cn. Pompeii viuere Antonium? Qui verò
Prætorii? quorum princeps M. Cato, idémque omnium gentium virtute princeps.
quid reliquos clariſſimos viros commemorem? noſtis omnes. magis vereor, ne lon-
368 gum me in enumerando, quàm ne ingratum in prætereundo putetis. Quid ædilitii?
quid tribunitii? quid quæſtorii? quid multa? talis Senatorum & dignitas & multitudo
fuit, vt magna excuſatione opus iis ſit, qui illa in caſtra non venerunt. Nunc reliqua
attendite. VICTVM CICERONEM DVCEM HABVISTIS. eò li-
bentius ducem audio, quòd certè ille dicit inuitus. nam de victo nihil laboro: fatum
enim meum eſt ſine Repub. nec vinci poſſe, nec vincere. MACEDONIAM
MVNITIS EXERCITIBVS: & quidem fratri tuo, qui à vobis nihil de-
generat, extorſimus. AFRICAM COMMISISTIS VARO BIS CA-
PTO: hic cum C. fratre putat ſe litigare. IN SYRIAM CASSIVM MI-
SISTIS: non igitur ſentis huic cauſæ orbem terræ patere, te extra munitiones tuas,
veſtigium vbi imprimas, non habere? CASCAM TRIBVNATVM GERE-
369 RE PASSI ESTIS: quid ergo? vt Marullum, vt Cæſetium à Repub. remoue-
remus eum, per quem, vt neque idem hoc poſthac, neque multa huiuſmodi accidere
poſſent, conſecuti ſumus? VECTIGALIA IVLIANA LVPERCIS A-
DEMISTIS: Lupercorum mentionem facere audet? neque illius diei memoriam
perhorreſcit, quo auſus eſt obrutus vino, vnguentis óblitus, nudus gementem popu-
lum Rom. ad ſeruitutem cohortari? VETERANORVM COLONIAS DE-
DVCTAS LEGE, ET S. C. SVSTVLISTIS: nos ſuſtulimus, an con-
trà lege comitiis centuriatis lata ſanximus? Vide, ne tu veteranos, tamen eos qui e-
rant perditi, perdideris: in eúmque locum deduxeris, ex quo ipſi iam ſentiunt ſe nun-
quam exituros. MASSILIENSIBVS IVRE BELLI ADEMPTA
REDDITVROS VOS POLLICEMINI. nihil diſputo de iure belli:
370 magis facilis diſputatio eſt, quàm neceſſaria. illud tamen animaduertite P. C. quàm
ſit huic Reip. natus hoſtis Antonius, qui tantopere eam ciuitatem oderit, quam ſcit
huic Reipub. ſemper fuiſſe amiciſſimam. NEMINEM POMPEIANVM,
QVI VIVAT, TENERE LEGE HIRCIA DIGNITATES. Qui
quæſo iam legis Hirciæ mentionem facit, cuius non minus arbitror latorem ipſum,
quàm eos, de quibus lata eſt, pœnitere? omnino mea quidem ſententia legem illam
appellare fas non eſt: & vt ſit lex, non debemus illam Hircii legem putare. APV-
LEIANA PECVNIA BRVTVM SVBORNASTIS: quid, ſi omni-
bus ſuis copiis excellentem virum Reſp. armaſſet, quem tandem bonum pœniteret?
nec enim ſine pecunia exercitum alere, nec ſine exercitu fratrem tuum capere potuiſ-
ſet: SECVRI PERCVSSOS PETVM ET MENEDEMVM
CIVITATE DONATOS ET HOSPITES CAESARIS, LAV-
DASTIS: non laudamus, quod ne audiuimus quidem. valde enim nobis in
371 tanta perturbatione Reipub. de duobus nequiſſimis Græculis cogitandum fuit?
THEOPOMPVM NVDVM EXPVLSVM À TREBONIO
CONFVGERE ALEXANDRIAM NEGLEXISTIS: magnum cri-
men Senatus. de Theopompo ſummo homine negleximus: qui vbi terrarum

ſit, quid agat, viuat denique, an mortuus ſit, quis aut ſcit, aut curat? SER. GAL-
BAM EODEM PVGIONE SVCCINCTVM IN CASTRIS
VIDETIS: nihil tibi de Galba reſpondeo, fortiſſimo & conſtantiſſimo ciue: co-
ràm aderit: præſens tibi & ipſe, & ille, quem inſimulas, pugio reſpondebit. MILI-
TES AVT MEOS, AVT VETERANOS CONTRAXISTIS
TANQVAM AD EXITIVM EORVM, QVI CAESAREM OC-
CIDERANT: ET EOSDEM NEC OPINANTES AD QVAE-
STORIS SVI, AVT IMPERATORIS, AVT COMMILITO- m
NVM SVORVM, PERICVLA IMPVLISTIS. Scilicet verba dedi-
mus, decepimus: ignorabat legio Martia, quarta: ignorabant veterani quid ageretur.
non illi Senatus auctoritatem, aut libertatem populi Rom. ſequebátur? Cæſaris mor-
tem vlciſci volebant, quam omnes fatalem fuiſſe arbitrabantur. te videlicet ſaluum,
beatum, florentẽ eſſe cupiebant? O' miſer cùm re, tum hoc ipſo, quòd non ſentis quàm
miſer ſis. ſed maximum crimen audite. DENIQVE QVID NON AVT
PROBAVISTIS, AVT FECISTIS? QVID FACIAT, SI RE-
VIVISCAT? quis? credo enim afferet aliquod ſcelerati hominis exemplum: CN.
POMPEIVS IPSE: ò nos turpes, ſiquidem Cn. Pompeium imitaturi ſumus:
AVT FILIVS EIVS, SI DOMI POSSIT. poterit, mihi crede: nam
paucis diebus & in domum, & in hortos paternos immigrabit. POSTREMO NE-
GATIS PACEM POSSE FIERI, NISI AVT EMISERO n
BRVTVM, AVT FRVMENTO IVVERO. Alii iſtuc negant. ego ve-
rò, ne ſi iſta quidem feceris, nunquã tecum pacem huic ciuitati futurã puto. QVID?
HOC PLACETNE VETERANIS ISTIS, QVIBVS ADHVC
OMNIA INTEGRA SVNT? Nihil vidi tam integrum, quàm vt oppugna-
re imperatorẽ incipiant, quem tanto ſtudio conſenſúque offenderint. QVONIAM
VOS ASSENTATIONIBVS ET VENENATIS MVNERIBVS
VENISTIS: deprauati aut corrupti ſunt, quibus perſuaſum eſt fœdiſſimum ho-
ſtem iuſtiſſimo bello perſequi. AT MILITIBVS INCLVSIS OPEM
FERTIS. NIHIL MOROR EOS SALVOS ESSE, ET IRE
QVÒ LVBET: SI TANTVMMODO PATIVNTVR PERI-
RE EVM QVI MERVIT. Quàm benignè denique vſi liberalitate Antonii
milites imperatorem reliquerunt, & ſe ad hoſtem meru perterriti contulerunt: per
quos ſi non ſtetiſſet, non Dolabella prius imperatori ſuo, quàm Antonius etiam col- o
legæ parentaſſet. CONCORDIAE FACTAM ESSE MENTIONEM
SCRIBITIS IN SENATV, ET LEGATOS ESSE CONSVLA-
RES QVINQVE. DIFFICILE EST CREDERE EOS, QVI
ME PRAECIPITEM EGERINT, AEQVISSIMAS CONDI-
TIONES FERENTEM, ET TAMEN EX HIS ALIQVID
REMITTERE COGITANTEM, PVTARE ALIQVID MO-
DERATE AVT HVMANE ESSE FACTVROS. VIX E-
TIAM VERISIMILE EST, QVI IVDICAVERINT HO-
STEM DOLABELLAM OB RECTISSIMVM FACINVS, EOS-
DEM NOBIS PARCERE POSSE IDEM SENTIENTIBVS.
Parúmne videtur apertè omnium facinorũ ſibi cum Dolabella ſocietatẽ initam confi-
teri? nónne cernitis ex vno fonte omnia ſcelera manare? Ipſe denique fatetur, hoc qui- p
dem ſatis acutè, non poſſe eos qui hoſtẽ Dolabellam iudicauerint ob rectiſſimum fa-
cinus (ita enim videtur Antonio) ſibi parcere idem ſentienti. Quid huic facias, qui hæc
literis, memoriǽque mandarit, ita ſibi cõueniſſe cum Dolabella, vt ille Trebonium, &,
ſi poſſet, etiam Brutũ, Caſſium diſcruciatos necaret, eadémque in hiberet ſupplicia no-
bis? conſeruandus ciuis cum tam pio, iuſtóque fœdere. Is etiã queritur conditiones ſuas

repudiatas, æquas quidem & verecundas, vt haberet Galliam vltimam aptiſſimam ad
bellum renouandum, inſtruendúmque prouinciam: vt Alaudæ in tertia decuria iudi-
carent: id eſt, vt perfugium ſcelerum eſſet cum turpiſſimis Reipub. ſordibus: vt acta ſua
rata eſſent, cuius nullum remanet Conſulatus veſtigium. cauebat etiam L. Antonio: qui
fuerat æquiſſimus agri priuati & publici decempedator Nucula, & Lentone collega.
376 QVAMOBREM VOS POTIVS ANIMADVERTITE, VTRVM
SIT ELEGANTIVS, ET PARTIBVS VTILIVS, TREBONII
MORTEM PERSEQVI, AN CAESARIS: ET VTRVM SIT AE-
QVIVS CONCVRRERE NOS, QVO FACILIVS REVIVI-
SCAT POMPEIANORVM CAVSA TOTIES IVGVLATA: AN
CONSENTIRE, NE LVDIBRIO SIMVS INIMICIS. Si eſſet iu-
gulata, nunquam exurgeret: quod tibi, tuíſque contingat. Vtrũ, inquit, elegantius. atqui
hoc bello de elegantia quæritur. Et partibus vtilius. partes furioſe dicuntur in foro, in
curia. bellum contra patriam nefarium ſuſcepiſti: oppugnas Mutinam: circunſedes
Conſulem deſignatum: bellum contra te duo Conſules gerunt, cúmque his Proprætor
Cæſar: cuncta contra te Italia armata eſt. iſtas tu partes potius, quàm à populo Rom. de-
fectionem vocas? Potius M. Trebonii mortem, quàm Cæſaris perſequimur? Trebonii
377 ſatis perſecuti ſumus, hoſte iudicato Dolabella: Cæſaris mors, facillimè defenditur obli
uione & ſilentio. Sed videte quid moliatur. cùm mortem Cæſaris vlciſcendam putat,
mortem proponit non iis ſolùm, qui illam rem geſſerunt: ſed iis etiam, qui non moleſtè
tulerunt. QVIBVS VTRI NOSTRVM CECIDERINT, LVCRO
FVTVRVM EST. QVOD SPECTACVLVM ADHVC IPSA
FORTVNA VITAVIT, NE VIDERET VNIVS CORPORIS
DVAS ACIES LANISTA CICERONE DIMICANTES: QVI
VSQVE EÒ FELIX EST, VT IISDEM ORNAMENTIS DE-
CEPERIT VOS, QVIBVS DECEPTVM CAESAREM GLO-
RIATVS EST. Pergit in mea maledicta. quaſi verò ei pulcherrimè priora proceſ
ſerint: quem ego inuſtum veriſſimis maledictorum notis tradam hominum memo-
378 riæ ſempiternæ. ego laniſta? & quidem non inſipiens: deteriores enim iugulari cupio,
meliores vincere. Vtri ceciderint, ſcribit lucro nobis futurum. O' præclarum lucrum,
quo te victore, quod dii omen auertant, beata mors eorum futura ſit, qui è vita exceſſe-
rint ſine tormentis! A me deceptos ait eiſdem ornamentis Hircium & Cæſarem. quod
quæſo adhuc à me eſt tributum Hircio ornamentum? nam Cæſari plura & maiora de-
bentur. deceptum autem patrem à me Cæſarem dicere audes? tu, tu inquam, illum oc-
cidiſti Lupercalibus: cuius homo ingratiſſimè Flaminium cur reliquiſti? Sed iam videte
magni & clari viri admirabilem grauitatem atque conſtantiam. MIHI QVIDEM
CONSTAT, NEC MEAM CONTVMELIAM, NEC MEORVM
FERRE: NEC DESERERE PARTES QVAS POMPEIVS ODI-
VIT, NEC VETERANOS SEDIBVS SVIS MOVERI PATI,
379 NEC SINGVLOS AD CRVCIATVM TRAHI, NEC FALLE-
RE FIDEM, QVAM DEDI DOLABELLAE. Omitto alia: fidem Dola-
bellæ ſanctiſſimi viri deſerere homo pius non poteſt. quam fidem? an optimi cuiuſque
cædis, vrbis, & Italiæ partitionis, ſuis dandarum diripiendarúmque prouinciarum? nam
quid erat aliud, quod inter Antonium & Dolabellam impuriſſimos parricidas, fœdere
ac fide ſanciretur? NEC LEPIDI SOCIETATEM VIOLARE PIIS-
SIMI HOMINIS: tibi cum Lepido ſocietas? aut cum vllo, non dicam bono ciue,
ſicut ille eſt, ſed homine ſano? Id agis, vt Lepidum aut impium aut inſanum exiſtima-
ri velis. nihil agis. quãquam affirmare de altero difficile eſt, de Lepido præſertim, quem
ego metuam nunquam, bene ſperabo dum licebit. Reuocare te à furore Lepidus vo-
luit, non adiutor eſſe dementiæ. tu porrò ne pios quidem, ſed piiſſimos quæris: & quod

verbum omnino nullũ in lingua Latina eſt, id propter tuam diuinã pietatem nouum inducis. NEC PLANCVM PRODERE PARTICIPEM CONSILIORVM. Plancum participem? cuius memorabilis ac diuina virtus lucem affert Reip. niſi fortè eum ſubſidio tibi venire arbitraris cum fortiſſimis legionibus, magno equitatu, peditatúque Gallorum: quique, niſi ante eius aduentum Reipub. pœnas dederis, ille huius belli feret principatum. Quanquam enim prima præſidia vtiliora Reip. ſunt, tamen extrema ſunt gratiora. Sed iam ſe colligit, & ad extremum incipit philoſophari. SI ME RECTIS SENSIBVS EVNTEM DII IMMORTALES, VT SPERO, ADIVVERINT, VIVAM LIBENTER. SIN AVTEM ALIVD ME FATVM MANET, PRAECIPIO GAVDIA SVPPLICIORVM VESTRORVM: NANQVE SI VICTI POMPEIANI TAM INSOLENTES SVNT: VICTORES QVALES FVTVRI SINT, VOS POTIVS EXPERIEMINI. Præcipias licet gaudia: non enim tibi cum Pompeianis, ſed cum vniuerſa Rep. bellum eſt. omnes te dii, homines, ſummi, medii, infimi, ciues, peregrini, viri, mulieres, liberi ſerui oderunt. ſenſimus hoc nuper falſo nuntio, vero propediem ſentiemus. quæ ſi tecum ipſe recolueris, æquiore animo & maiore conſolatione morieris. DENIQVE SVMMA IVDICII MEI SPECTAT HVC, VT MEORVM INIVRIAS FERRE POSSIM, SI AVT OBLIVISCI VELINT IPSI FECISSE, AVT VLCISCI PARATI SINT VNÀ NOBISCVM CAESARIS MORTEM. Hac Antonii ſententia cognita, dubitaturúmne A. Hircium, aut C. Panſam Conſules putatis, quin ad Antonium tranſeant, Brutum obſideant, Mutinam expugnare cupiant? Quid de Panſa & Hircio loquar? Cæſar, ſingulari pietate adoleſcens, poteritne ſe tenere, quin D. Bruti ſanguine pœnas patrias perſequatur? Itaque fecerunt, vti his literis lectis ad munitiones propius accederent. Quo maior adoleſcens Cæſar, maioréque deorum immortalium beneficio Reipub. natus eſt, qui nulla ſpecie paterni nominis, nec pietate abductus vnquam eſt. intelligit maximam pietatem conſeruatione patriæ contineri. Quòd ſi partium certamen eſſet, quarum omnino nomen extinctum eſt: Antoniúſne potius & Ventidius partes Cæſaris defenderent, quàm primùm Cæſar adoleſcens ſumma pietate & memoria parentis ſui? deinde Panſa & Hircius, qui quaſi cornua duo tenuerunt Cæſaris, tum cùm illæ verè partes vocabantur? hæ verò quæ ſunt partes, cùm alteris Senatus auctoritas, populi R. libertas, Reipub. ſalus propoſita ſit: alteris cædes bonorum, vrbis, Italiǽque partitio? Veniamus aliquando ad clauſulam. LEGATOS VENIRE NON CREDO. Bene me nouit. bellum quò veniãt, propoſito præſertim exemplo Dolabellæ, ſanctiores erunt credo iure Legati, quàm duo Conſules, contra quos arma fert: quàm Cæſar, cuius patris flamen eſt: quàm Conſul deſignatus, quem oppugnat: quàm Mutina, quam obſidet: quàm patria, cui ignem ferrúmque minitatur. CVM VENERINT: QVAE POSTVLENT, COGNOSCAM. Quin tu abis in malam peſtem, malúmque cruciatum? ad te quiſquam veniat niſi Ventidii ſimilis? oriens incendium qui reſtinguerent, ſummos viros miſimus: repudiaſti: nunc in tantam flammam, támque inueteratam mittamus, cùm locum tibi reliquum non modò ad pacem, ſed ne ad deditionem quidem feceris? Hanc ego epiſtolam P. C. non quò illum dignum putarem, recitaui: ſed vt cõfeſſionibus ipſius omnia pateſacta eius parricidia videretis. Cum hoc pacem M. Lepidus, vir ornatiſſimus omnibus & virtutis & fortunæ bonis, ſi hæc videret, 14
denique aut vellet, aut fieri poſſe arbitraretur? prius vndis, flamma, vt ait poëta neſcio quis: prius denique omnia, quàm aut cum Antoniis Reſp. aut cum Repub. Antonii redeant in gratiam. Monſtra quædam ſunt iſta & portenta & prodigia Reip. moueri ſedibus ſuis huic vrbi melius eſt, atque in alias, ſi fieri poſſit, terras demigrare, vnde

Antoniorum nec facta, nec nomen audiat, quàm illos, Cæſaris virtute eiectos, Bruti re-
tentos, intra hæc mœnia videre. Optatiſſimum eſt vincere: ſecundum eſt, nullum ca-
ſum pro dignitate & libertate patriæ non ferẽdum putare. quod reliquum eſt, non eſt
tertium, ſed poſtremum omnium, maximam turpitudinem ſuſcipere vitæ cupiditate.
Quæ cùm ita ſint, de mandatis literiſque M. Lepidi viri clariſſimi Seruilio aſſentior:
& hoc amplius cenſeo, Magnum Pompeium Cn. F. pro patris, maiorúmque ſuorum
animo, ſtudióque in Rempub. ſuáque priſtina virtute, induſtria, volũtate feciſſe, quòd
385 ſuam, eorúmque, quos ſecum haberet, operam Senatui populóque R. pollicitus eſſet:
eámque rem Senatui populóque R. gratam acceptámque eſſe: eíque honori dignita-
tíque eam rem fore. Hoc vel coniungi cum hoc S. C. licet, vel ſeiungi poteſt, ſepara-
tímque perſcribi, vt proprio S.C. Pompeius collaudatus eſſe videatur.

In M. Antonium Philippica XIIII,

ORATIO LVI.

SI, vt ex literis, quæ recitatæ ſunt P.C. ſceleratiſſimorum hoſtium ex-
ercitum cæſum fuſúmque cognoui, ſic id, quod & omnes maximè
optamus, & ex ea victoria, quæ parta eſt, conſecutum arbitramur, D.
Brutum egreſſum iam Mutina eſſe cognouiſſem: propter cuius peri-
culum ad ſaga iſſemus, propter eiuſdem ſalutem redeundum ad pri-
ſtinum veſtitum ſine vlla dubitatione cenſerem. Antè verò quàm ſit
386 ea res, quam auidiſſimè ciuitas expectat, allata: lætitiæ vſus ſatis eſt maximæ præcla-
riſſimǽque pugnæ: reditum ad veſtitum confectæ victoriæ reſeruate. confectio autem
huius belli eſt D. Bruti ſalus. Quæ autem eſt iſta ſententia, vt in hodiernum diem ve-
ſtitus mutetur, deinde cras ſagati prodeamus? Nos verò, cùm ſemel ad eum, quem cu-
pimus, optamúſque, veſtitum redierimus: id agamus, vt eum in perpetuum retinea-
mus. nam hoc quidem cùm turpe eſt, tum ne diis quidem immortalibus gratum, ab
eorum aris, ad quas togati adierimus, ad ſaga ſumenda diſcedere. Atque animaduerto
P.C. quoſdam huic fauere ſententiæ: quorum ea mens, idque conſilium eſt, vt, cùm
videant illum glorioſiſſimum D. Bruto futurum diem, quo die propter eius ſalutem
387 redierimus ad veſtitum, hunc ei fructum eripere cupiant, ne memoriæ poſteritatíque
prodatur, propter vnius ciuis periculum, populum R. ad ſaga iſſe, propter eiuſdem ſa-
lutem rediſſe ad togas. tollite hanc, nullam tam prauæ ſententiæ cauſam reperietis.
Vos verò P. C. conſeruate auctoritatem veſtram: manete in ſententia: tenete veſtra
memoria quod ſæpe oſtendiſtis, huius totius belli in vnius viri fortiſſimi & maximi vi-
ta poſitum eſſe diſcrimen. ad D. Brutum liberandum Legati miſſi principes ciuitatis,
qui illi hoſti ac parricidæ denuntiarent, vt à Mutina diſcederet: eiuſdem D. Bruti con-
ſeruandi gratia Conſules ſortiti: ad bellum profectus A. Hircius: cuius imbecillitatem
valitudinis animi virtus & ſpes victoriæ confirmauit: Cæſar, cùm exercitu per ſe com-
parato, tum primis peſtibus Rempub. liberaſſet, nequid poſtea ſceleris oriretur, pro-
fectus eſt ad eundem Brutum liberandum, vicitque dolorem aliquem domeſticum
388 patriæ caritate. Quid C. Panſa egit aliud delectibus habendis, pecuniis comparandis,
S.C. faciendis grauiſſimis in Antonium, nobis cohortandis, populo Rom. ad cauſam
libertatis vocando, niſi vt D. Brutus liberaretur? à quo populus R. frequens ita ſalutem
D. Bruti vna voce depopoſcit, vt eam non ſolùm commodis ſuis, ſed etiam neceſſita-
ti victus anteferret. quod ſperare nos quidem debemus P.C. aut inibi eſſe, aut iam cõ-
fectum: ſed ſpei fructum rei conuenit & euentui reſeruari, nè aut deorum immorta-
lium beneficium feſtinatione præripuiſſe, aut vim fortunæ ſtultitia contempſiſſe vi-
deamur. Sed quoniam ſignificatio veſtra ſatis declarat, quid hac de re ſentiatis: ad li-

teras veniam, quæ ſunt à Conſulibos & à Proprætore miſſæ: ſi pauca antè, quæ ad ipſas literas pertineant, dixero. Imbuti ſanguine gladii P. C. legionum, exercituúmque noſtrorum, vel madeſacti potius duobus Conſulum, tertio Cæſaris prælio. ſi hoſtium fuit ille ſanguis, ſumma militum pietas: neſarium ſcelus, ſi ciuium. Quouſque igitur is, qui omnes hoſtes ſcelere ſuperauit, nomine hoſtis carebit? niſi mucrones etiam noſtrorum militum tremere vultis & dubitare, vtrum in ciue, an in hoſte figantur. Supplicationem decernitis: hoſtem non appellatis. gratæ verò noſtræ diis immortalibus gratulationes erunt, gratæ victimæ, cùm interfecta ſit ciuium multitudo? De improbis, inquit, & audacibus. nam ſic eos appellat clariſſimus vir. quæ ſunt vrbanarũ maledicta litiũ, non inuſtæ belli internecini notæ. teſtaméta, credo, ſubiiciunt, aut eiiciunt vicinos, aut adoleſcentulos circunſcribunt. his enim vitiis affectos & talibus, malos & audaces appellare conſuetudo ſolet. bellum inexpiabile infert quatuor Conſulibus vnus omnium latronum teterrimus: gerit idem bellum cum Senatu populóque Rom. omnibus, quanquam ruit ipſe ſuis cladibus, peſtem, vaſtitatem, cruciatum, tormenta denuntiat: Dolabellæ ferum & immane facinus, quod nulla barbaria poſſet agnoſcere, id ſuo conſilio factum eſſe teſtatur: quǽque eſſet facturus in hac vrbe, niſi eum hic ipſe Iupiter ab hoc templo, atque mœnibus repuliſſet, declarauit in Parmenſium calamitate, quos, optimos viros, honeſtiſſimóſque homines, maximè cum auctoritate huius ordinis, populique R. dignitate coniunctos, crudeliſſimis exemplis interemit: proludium illud & portentũ L. Antonius, inſigne odium omnium hominũ, vel, ſi etiam dii oderint, quos oportet, omnium deorum. Refugit animus P. C. eáque formidat dicere, quæ L. Antonius in Parmenſium liberis & coniugibus effecerit. quas enim turpitudines Antonii libenter ſubierunt, eaſdem per vim lætantur aliis ſe intuliſſe. ſed vis calamitoſa eſt, quam illis intulerunt: libido flagitioſa, qua Antoniorum óblita eſt vita. Eſt igitur quiſquam, qui hoſtes appellare non audeat, quorum ſcelere crudelitatem Carthaginenſium victam eſſe fateatur? qua enim in vrbe tam immanis Annibal capta, quàm in parma ſurrepta Antonius? niſi fortè huius coloniæ, & cæterarum, in quas eodem eſt animo, non eſt hoſtis Antonius putandus. ſi verò coloniarum & municipiorũ ſine vlla dubitatione hoſtis eſt, quid tandem huius cenſetis vrbis, quam ille ad expiandas egeſtates latrocinii ſui concupiuit: quam iam peritus metator & callidus decempeda ſua Saxa diuiſerat? Recordamini per deos immortales P. C. quid hoc biduo timuerimus à domeſticis hoſtibus, id eſt, qui intra mœnia hoſtes ſunt, rumoribus improbiſſimis diſſipatis. quis liberos, quis coniugem aſpicere poterat ſine fletu? quis domum, quis tecta, quis larem familiarem? iam aut fœdiſſimam mortem omnes, aut miſerabilem fugam cogitabant. hæc à quibus timebantur, eos hoſtes appellare dubitamus? grauius ſiquis attulerit nomen, libenter aſſentiar: hoc vulgari contentus vix ſum, leuiore non vtar. Itaque cùm ſupplicationes iuſtiſſimas ex iis literis quæ recitatæ ſunt, decernere debeamus, Seruiliúſque decreuerit: augebo omnino numerum dierum, præſertim cùm communiter tribus ducibus ſint decernẽdæ. Sed hoc primùm faciam, vt imperatores appellem eos quorum virtute, conſilio, felicitate, maximis periculis ſeruitutis atque interitus liberati ſumus. Etenim cui viginti his annis ſupplicatio decreta eſt, vt non imperator appellaretur, aut minimis rebus geſtis, aut plerunque nullis? Quamobrẽ aut ſupplicatio ab eo, qui antè dixit, decernẽda nõ fuit: aut vſitatus honos, peruulgatúſque tribuendus iis, quibus etiã noui & ſingulares debentur. An ſiquis Hiſpanorũ, aut Gallorum, aut Thracũ mille, aut duo millia occidiſſet, non eum hac cõſuetudine, quæ increbruit, imperatorẽ appellaret Senatus? tot legionibus cæſis, tanta multitudine interfecta, hoſtiũ dico, ita inquam hoſtium, quanuis hoc iſti hoſtes domeſtici nolint, clariſſimis ducibus ſupplicationum honorem tribuemus, imperatorũ nomen adimemus? Quanto enim honore, lætitia, gratulatione in hoc templũ ingredi debẽt illi ipſi huius vrbis liberatores, cùm heſterno die propter eorum res geſtas me ouantem &

propè triumphantem populus R. in Capitolium domo tulerit, domum inde reduxerit? Is enim demum eſt mea quidem ſententia iuſtus triumphus ac verus, cùm bene de
Rep. meritis teſtimonium à conſenſu ciuitatis datur. Nam ſiue in communi gaudio
populi R. vni gratulabantur, magnum iudicium: ſiue gratias agebant, eò maius: ſiue
vtrunque, nihil magnificentius excogitari poteſt. Tu igitur ipſe de te, dixerit quiſpiã:
& quidem inuitus. ſed iniuriæ dolor facit me præter cõſuetudinem glorioſum. nónne
ſatis eſt ab hominibus virtutis ignaris gratiam bene merentibus non referri? etiam in
eos, qui omnes ſuas curas in Reipub. ſalute defigũt? Scitis enim per hos dies creberrimũ
394 fuiſſe ſermonem, me per Idus Quint. qui dies hodie eſt, cum faſcibus deſcenſurum. aliquémne imperatorem? crimen inuidia quæretur. credo hoc in gladiatorem, aut latronem. aut Catilinam eſſe conſultum: non in eum, qui, nequid tale in Rep. fieri poſſet, effecerit. an vt ego, qui Catilinam hæc molientem ſuſtulerim, euerterim, afflixerim, ipſe exiſterẽ repentè Catilina? quibus auſpiciis iſtos faſces Augur acciperem? quatenus haberem? cui traderem? quenquámne fuiſſe tam ſceleratum, qui hoc fingeret:
tam furioſum, qui crederet? Vnde igitur iſta ſuſpicio, vel potius iſte ſermo, cùm, vt ſcitis, hoc triduo vel quatriduo triſtis à Mutina fama manaret, inflati lætitia atque inſolentia impii ciues vnum ſe in locum ad illam curiam viribus potius ſuis, quàm Reip.
infelicem congregabant? ibi cùm conſilium inirent de cæde noſtra, partirentúrque
inter ſe qui Capitolium, qui oſtia, qui vrbis portas occuparent: ad me concurſum futurum ciuitatis putabant. quod vt cum inuidia mea fieret, & cum vitæ etiam periculo,
395 famam iſtam faſcium diſſipauerunt, faſces ipſi ad me delaturi fuerunt. quod cùm eſſet
quaſi mea voluntate factum, tum in me impetus conductorum hominum quaſi in
tyrannum parabatur: ex quo cædes eſſet omnium veſtrûm conſecuta. Quæ res pateſcit
P. Cõſcripti: ſed ſuo tempore totius huius ſceleris fons aperietur. Itaque P. Apuleius
Trib. pleb: meorum omnium conſiliorum, periculorúmque iam inde à Conſulatu
meo teſtis, conſcius, adiutor, dolorem ferre non potuit: doloris mei concionem habuit maximam, populo Rom. vnum atque idem ſentiente. In qua concione cùm me
pro ſumma noſtra coniunctione & familiaritate liberare ſuſpicione faſcium vellet, vna voce cuncta concio declarauit, nihil eſſe à me vnquam de Repub. niſi optimè cogitatum. Poſt hanc habitam cõcionem duabus tribúſue horis optatiſſimi nuntii & literæ venerunt, vt idem dies non modò me iniquiſſima inuidia liberarit, ſed etiam ce-
396 leberrima populi Rom. gratulatione auxerit. Hæc interpoſui P. C. nõ tam vt pro me
dicerem (malè enim mecum ageretur, ſi parum vobis eſſem ſine defenſione purgatus)
quàm vt quoſdam nimis ieiuno animo & anguſto monerem, id quod ſemper ipſe feciſſem, vti excellentium ciuium virtutem, imitatione dignam, non inuidia putarent.
Magnus eſt in Repub. campus, vt ſapienter dicere Craſſus ſolebat: multis apertus curſus ad laudem. vtinam quidem illi principes viuerent, qui me poſt meum Conſulatũ,
cùm iis ipſe cederem, principem non inuiti videbant. hoc verò tempore in tanta inopia conſtantium & fortium Conſularium, quo me dolore affici creditis, cùm alios malè ſentire, alios nihil omnino curare videam, alios parum conſtanter in ſuſcepta cauſa permanere, ſententiámque ſuam non ſemper vtilitate Reipub. ſed cùm ſpe, tum
timore moderari? Quòd ſiquis de contentione principatus laborat, quæ nulla eſſe debet: ſtultiſſime facit, ſi vitiis cum virtute contendit. vt enim curſu curſus, ſic in viris
397 fortibus virtus virtute ſuperatur. Tu, ſi ego de Repub. optimè ſentiam: vt me vincas,
ipſe peſſime ſenties? aut ſi ad me bonorum concurſum fieri videbis, ad te improbos inuitabis? nollem primùm Reip. cauſa, deinde etiam dignitatis tuæ. Sed ſi principatus
agetetur, quem nunquam expetiui: quid tandem mihi eſſet optatius? ego enim malis ſententiis vinci non poſſum, bonis forſitan poſſum, & libenter. Hæc populũ Rom.
videre, animaduertere, iudicare quidam moleſtè ferunt. poteratne fieri, vt non perinde
homines quoque, vt quiſque mereretur, iudicarent? vt enim de vniuerſo Senatu po-

pulus Rom. veriſſime iudicat, nullis Reipub. temporibus hunc ordinem firmiorem atque fortiorem fuiſſe: ſic de vnoquoque noſtrûm,& maximè qui hoc loco ſententias dicimus,ſciſcitantur omnes: auent audire quid quiſque ſenſerit: ita de vnoquoque,vt quenque meritum arbitrantur,exiſtimant. Memoria tenent,me ante diem XIII Cal. 398
Ian. principem reuocandæ libertatis fuiſſe: me ex Cal. Ian. ad hanc horam inuigilaſſe Reip. meam domum, meáſque aures dies & noctes omnium præceptis monitiſque patuiſſe: meis literis, meis nuntiis, meis cohortationibus omnes, qui vbique eſſent ad patriæ præſidium excitatos: meis ſententiis à Calen. Ian. nunquam Legatos ad Antoniũ, ſemper illum hoſtem, ſemper hoc bellum: vt ego, qui omni tempore veræ pacis author fuiſſem, huic eſſem nomini peſtiferæ pacis inimicus. Idem Ventidium, cùm alii Tribunum pleb. voluiſſent, non ego ſemper hoſtem? Has in ſententias meas ſi Conſules deſignati diſceſſionẽ facere voluiſſent, omnibus iſtis latronibus aũctoritate ipſa Senatus iam pridem de manibus arma cecidiſſent. Sed quod tum non licuit P.C. id hoc tempore non ſolùm licet, verum etiam neceſſe eſt: eos, qui re ſunt hoſtes, verbis notari ſententiis noſtris hoſtes iudicari. Antea cùm hoſtem aut bellum nominaſſem, 399
ſemel,& ſæpius ſententiam meam de numero ſententiarum ſuſtulerunt. quod in hac cauſa iam fieri non poteſt: ex literis enim C. Panſæ, A. Hircii Conſulum, C. Cæſaris Proprætoris, de honore diis immortalibus habendo ſententias diximus. Supplicationẽ modò qui decreuit, idem imprudens hoſtes iudicauit. nunquam enim in ciuili bello ſupplicatio decreta eſt: decretã dico? ne victoris quidẽ literis poſtulata eſt. Ciuile bellũ Cõſul Sylla geſſit. legionibus in vrbẽ adductis, quos voluit, expulit: quos potuit, occidit: ſupplicationis mentio nulla. graue bellum Octauianum inſecutũ eſt: ſupplicatio Cinnæ nulla victoris. Cinnæ victoriã imperator vltus eſt Sylla: nulla ſupplicatio decreta à Senatu. ad te ipſum P. Seruili nũ miſit vllas collega literas de illa calamitoſa pugna Pharſaliæ? num te de ſupplicatione voluit referre? profectò noluit. At miſit poſtea de Alexandria, de Pharnace: Pharſalicæ verò pugnæ ne triũphum quidem egit. eos enim 400
ciues pugna illa ſuſtulerat, quibus non modò victoribus, ſed etiam viuis & incolumis, & florens ciuitas eſſe poſſet. Quod idem contigerat ſuperioribus bellis ciuilibus: nam mihi Conſuli ſupplicatio nullis armis ſumptis, non ob cædem hoſtium, ſed ob cõſeruationem ciuium, nouo & inaudito genere decreta eſt. Quamobrem aut ſupplicatio ob Rempub. pulcherrime geſtam poſtulantibus veſtris imperatoribus deneganda eſt, quod præter Gabinium contigit nemini: aut ſupplicatione decernenda, hoſtes eos, de quibus decernitis, iudicetis neceſſe eſt. Quod ergo illi re, id ego etiam verbo, cùm imperatores eos appello. hoc ipſo nomine, & eos qui iam deuicti ſunt, & eos, qui ſuperſunt, hoſtes iudico, cùm victores appello imperatores. Quomodo enim potius Panſam appellem? etſi habet honoris ampliſſimi nomen. quo Hircium? eſt ille quidem Conſul: ſed alterum nomen beneficii eſt populi R. alterum virtutis atque victoriæ. Quid Cæſarem deorum beneficio Reipub. procreatum: dubitémne appellare imperatorem, qui primus Antonii immanem & fœdam crudelitatem non ſolùm à iugulis noſtris, ſed etiam à membris & viſceribus auertit? Vnius autem diei quot & quantæ virtutes dii immortales fuerunt? princeps enim omnium Panſa prælii faciendi, & cum Antonio confligendi fuit: dignus imperator legione Martia, digna legio imperatore. cuius ſi acerrimum impetum cohibere potuiſſet, vno prælio confecta res eſſet. Sed cùm libertatis auida legio effrænatius in aciem hoſtium irrupiſſet, ipſéque in primis Panſa pugnaret, duobus periculoſis vulneribus acceptis, ſublatus è prælio, Reipub. vitam reſeruauit. Ego verò hunc non ſolùm imperatorem, ſed etiam clariſſimum imperatorẽ iudico: qui cùm aut morte, aut victoria ſe ſatis facturum Reip. ſpopondiſſet, alterum fecit, alterius dii immortales omen auertant. Quid dicam de Hircio? qui, re audita, è caſtris duas legiones eduxit incredibili ſtudio atque virtute: quartam illam quæ relicto 402
Antonio ſe olim cum Martia legione coniunxit:& ſeptimam, quæ conſtituta ex vete-

ranis docuit illo prælio, militibus iis, qui Cæſaris beneficia ſeruaſſent, Senatus populiſ-
que R. carum nomen eſſe. His viginti cohortibus, nullo equitatu, Hircius ipſe aquilam
quartæ legionis cùm inſerret, qua nullius pulchriorem ſpeciem imperatoris accepi-
mus, cum tribus Antonii legionibus equitatúque conflixit: hoſtéſque nefarios, huic
Ioui maximo, cæteriſque deorum immortalium templis, vrbis tectis, libertati populi
R. noſtræ vitæ, ſanguiníque imminẽtes proſtrauit, fudit, occidit: vt cum admodum
paucis, nocte tectus, metu perterritus, princeps latronum dúxque fugerit. O' ſolem
ipſum beatiſſimum, qui antè quàm ſe abderet, ſtratis cadaueribus parricidarum, cum
paucis fugientem vidit Antonium. An verò quiſquam dubitabit appellare Cæſarem
imperatorem? ætas eius certè ab hac ſententia neminem deterrebit, quãdoquidem vir-
403 tute ſuperauit ætatem. Ac mihi ſemper eò maiora beneficia C. Cæſaris viſa ſunt, quò
minus erant ab ætate illa poſtulanda. cui cùm imperium, eodem tempore etiam ſpem
nominis eius deferebamus: quod, cùm eſt ſecutus auctoritatẽ noſtri decreti, rebus ge-
ſtis ſuis comprobauit. Hic ergo adoleſcẽs maximi animi, vt veriſſimè ſcribit Hircius,
caſtra multarum legionum paucis cohortibus tutatus eſt, ſecundúmque prælium fe-
cit. ita trium imperatorum virtute, conſilio, felicitate, vno die locis pluribus Reſpub.
eſt conſeruata. Decerno igitur eorum trium nomine L. dierum ſupplicationes. quas,
vt honorificentiſſimis verbis conſequi potero, complectar ipſa ſententia. Eſt autem
fidei pietatíſque, noſtræ declarare fortiſſimis militibus, quàm memores ſimus, quám-
que grati. Quamobrem promiſſa noſtra, atque ea, quæ legionibus bello confecto tri-
buturos nos ſpopondimus, hodierno S.C. renouanda cenſeo. æquum eſt enim, mili-
404 rum, talium præſertim, honorem coniungi. Atque vtinam P.C. ciuibus omnibus ſol-
uere nobis præmia liceret. quanquam nos ea, quæ promiſimus, ſtudioſe, quanquam
multa, reddemus. Sed id quidem reſtat, vt ſpero, victoribus: quibus Senatus fides præ-
ſtatur. quam quidem cùm difficillimo Reip. tempore ſecuti ſunt, eos nunquã oporte-
bit conſilii ſui pœnitere. Sed facile eſt bene agere cum his, à quibus etiam tacentibus
flagitari videmur. illud admirabilius, & maius, maximéque proprium Senatus ſapien-
tis eſt, grata eorum virtutem memoria proſequi, qui pro patria vitam profuderunt.
Quorum de honore vtinam mihi plura in mentem venirent: duo certè non prateri-
bo, quæ maximè occurrunt: quorum alterum pertinet ad virorum fortiſſimorũ glo-
riam ſempiternam: alterum ad leniendum mœrorem & luctum proximorum. Pla-
cet igitur mihi P.C. legionis Martiæ militibus & eis, qui vnà pugnantes occiderunt,
monumentum fieri quamampliſſimum. magna atque incredibilia ſunt in Remp. hu-
405 ius merita legionis. hæc ſe prima latrocinio abrupit Antonii: hæc renuit Albam: hæc
ſe ad Cæſarem contulit: hanc imitata quarta legio parem virtutis gloriam conſecuta
eſt: quarta victrix deſiderat neminem. ex Martia nonnulli in ipſa victoria concide-
runt. O fortunata mors, quæ naturæ debita pro patria eſt potiſſimum reddita! Vos ve-
rò patriæ natos iudico: quorum etiam nomen à Marte eſt: vt idem deus vrbem hanc
gentibus, vos huic vrbi genuiſſe videatur. in fuga fœda mors eſt, in victoria glorio-
ſa. etenim Mars ipſe ex acie fortiſſimum quenque pignerari ſolet. illi igitur impii,
quos cecidiſtis, etiam ad inferos pœnas parricidii luent. vos verò, qui extremum ſpiri-
tum in victoria effudiſtis, piorum eſtis ſedem & locum conſecuti. Breuis autem vobis
vita data eſt, at memoria bene redditæ vitæ ſempiterna. quæ ſi nõ eſſet longior, quàm
hæc vita: quis eſſet tam amens, qui maximis laboribus & periculis ad ſummam laudẽ
406 gloriámque contenderet? Actum igitur præclarè vobiſcum fortiſſimi dum vixiſtis,
nunc verò etiam ſanctiſſimi milites, quòd veſtra virtus nec obliuione eorum, qui nũc
ſunt, nec reticentia poſterorum inſepulta eſſe poterit, cùm vobis immortale monu-
mentum ſuis penè manibus Senatus populúſque R. extruxerit. Multi ſæpe exercitus
Punicis, Gallicis, Italicis bellis clari & magni fuerunt: nec tamen vllis tale genus ho-
noris tributum eſt. atque vtinam maiora poſſemus, quandoquidem à vobis maxima

accepimus. Vos ab vrbe furentem Antonium auertiſtis: vos redire molientem repu-
liſtis. Erit igitur extructa moles opere magnifico, inciſǽque literæ diuinæ virtutis te-
ſtes ſempiternæ: nunquámque de vobis eorum, qui aut videbunt veſtrum monumen-
tum, aut audient, grariſſimus ſermo conticeſcet. ita pro mortali conditione vitæ, im- 407
mortalitatem eſtis conſecuti. Sed quoniam P.C. gloriæ munus optimis & fortiſſimis
ciuibus monumenti honore perſoluitur, conſolemur eorum proximos, quibus opti-
ma eſt hæc quidem conſolatio: parentibus, quòd tanta Reip. præſidia genuerunt: libe-
ris, quòd habebunt domeſtica exempla virtutis: coniugibus, quòd iis viris carebunt,
quos laudare, quàm lugere præſtabit: fratribus, quòd in ſe, vt corporum, ſic virtutum
ſimilitudinem eſſe confident. Atque vtinam his omnibus abſtergere fletum ſententiis
noſtris, conſultíſque poſſemus, vel aliqua talis his adhiberi publicè poſſet oratio, qua
deponerent mœrorem atque luctum, gauderéntque potius, cùm multa & varia impé-
derent hominibus genera mortis, id genus, quod eſſet pulcherrimum, ſuis obtigiſſe,
eóſque nec inhumatos eſſe, nec deſertos: quod tamen ipſum pro patria non miſeran-
dum putatur: nec diſperſis buſtis humili ſepultura crematos, ſed contectos publicis 408
operibus atque muneribus, eáque extructione, quæ ſit ad memoriam æternitatis ara
virtutis. Quamobrem maximum quidem ſolatium erit propinquorum eodem mo-
numento declarari & virtutem ſuorum, & pietatem, & Senatus fidem, & crudeliſſimi
memoriam belli. in quo niſi tãta militum virtus extitiſſet, parricidio M. Antonii no-
men populi Ro. occidiſſet. Atque etiam cenſeo P.C. quæ præmia militibus promiſi-
mus, nos Repub. recuperata tributuros, ea viuis, victoribúſque cumulatè, cùm tempus
venerit, perſoluenda. qui autem ex iis, quibus illa promiſſa ſunt, pro patria occiderũt,
eorum parentibus, liberis, coniugibus, fratribus eadem tribuẽda cenſeo. Sed vt aliquã-
do ſententia complectar, ita cenſeo: Cùm C. Panſa Cos. imp. initium cum hoſtibus
confligendi fecerit, quo prælio legio Martia admirabili, incredibilíque virtute liberra-
tem populi Ro. defenderit, quod idem legiones tyronum fecerint: ipſéque C. Panſa
Cos. imp. cùm inter media hoſtium tela verſaretur, vulnera acceperit: cúmque A. Hir- 409
cius Cos. imp. prælio audito & cognito, fortiſſimo, præſtantiſſimóque animo exerci-
tum caſtris eduxerit, impetúmque in M. Antonium, exercitúmque hoſtium fecerit,
eiúſque copias occidione occiderit, ſuo exercitu ita incolumi, vt ne vnum quidem mi-
litem deſiderauerit. cúmque C. Cæſar Propr. imp. conſilio diligentiáque ſua caſtra
feliciter defenderit, copiáſque hoſtium, quæ ad caſtra acceſſerant, profligarit, occide-
rit: ob eas res Senatum exiſtimare & iudicare, eorum trium imperatorum virtute, im-
perio, conſilio, grauitate, conſtantia, magnitudine animi, felicitate populum R. fœ-
diſſima crudeliſſimáque ſeruitute liberatũ. cúmque Remp. vrbem, templa deorũ im-
mortalium, bona, fortunáſque omnium, liberóſque conſeruarint dimicatione & pe-
riculo vitæ ſuæ: vti ob eas res bene, fortiter, felicitérque geſtas C. Panſa, A. Hircius
Coss. imperatores, alter, ambóue, aut, ſi aberint, M. Cornutus Præt. vrbanus ſupplica- 410
tiones per dies L. ad omnia puluinaria conſtituat. cúmque virtus legionum digna
clariſſimis imperatoribus extiterit: Senatum, quæ ſit antea pollicitus legionibus exer-
citibúſque noſtris, ea ſummo ſtudio Rep. recuperata perſoluturũ. cúmque legio Mar-
tia, princeps cũ hoſtibus conflixerit, atque ita cum maiore numero hoſtiũ contende-
rit, vt plurimos cæderẽt, caperent nõnullos: cúmque ſine vlla retractatione pro patria
vitam profuderint: cúmque ſimili virtute reliquarum legionũ milites pro ſalute & li-
bertate populi R. mortem oppetiuerint: Senatui placere, vt C. Panſa, A Hircius Con-
ſules, imperatores, alter ambóue, ſi his videatur, iis, qui ſanguinem pro vita, liberta-
te, fortuníſque populi R. pro vrbe, templíſque deorum immortalium profudiſſent,
monumentum quamampliſſimum locandum, faciendúmque curent: ad eam rem
pecuniam dare, attribuere, ſoluere iubeant, vt extet ad memoriam poſteritatis ſem-
piternam, ad ſcelus crudeliſſimorum hoſtium, militúmque diuinam virtutem: vtque 411

quæ præmia Senatus militibus antè conſtituit, ea ſoluantur eorum, qui hoc bello pro patria occiderunt: parentibus, liberis, coniugibus, fratribus, iíſque tribuantur, quæ militibus ipſis tribui oporteret, ſi illi vixiſſent, qui morte vicerunt.

C. Criſpi Saluſtii in M. Tullium Ciceronem oratio.

GRAVITER, & iniquo animo maledicta tua paterer M. Tulli, ſi te ſcirem iudicio magis, quàm morbo animi petulantia iſta vti. ſed cùm in te neque modum, neque modeſtiam vllam animaduerto, reſpondebo tibi, vt, ſiquam voluptatem maledicendo cepiſti, eam malè audiendo amittas. Vbi querar? quos implorem P. C. diripi Rempub. atque audaciſſimo cuique eſſe perfidiæ? apud populum R. qui ita largitionibus corruptus eſt, vt ſeſe ac fortunas ſuas venales habeat: an apud vos Patres Conſcripti? quorum auctoritas turpiſſimo cuique & ſceleratiſſimo ludibrio eſt: vbi M. Tullius leges, iudicia populi Rom. defendit, atque in hoc ordine ita moderatur, quaſi vnus reliquus ex familia viri clariſſimi Scipionis Africani, ac non repticius, accitus, & paulò antè inſitus huic vrbi ciuis. An verò M. Tulli facta ac dicta tua obſcura ſunt? an non ita à pueritia vixiſti, vt nihil flagitioſum corpori tuo putares, quod alteri collibuiſſet? an ſcilicet iſtam immoderatam eloquentiam apud M. Piſonem non pudicitiæ iactura perdidiciſti? itaque minimè mirandum eſt, ſi eam flagitioſe venditas, quam turpiſſimè paraſti. Verùm, vt opinor, ſplendor domeſticus tibi animos tollit. vxor ſacrilega, ac periuriis delibuta: filia matris pellex, tibi iucundior atque obſequentior, quàm parenti par eſt. domum ipſam tuam vi & rapinis funeſtam tibi ac tuis comparaſti: videlicet vt nos commonefacias, quàm conuerſa eſt Reſpub. cùm in ea domo habitares homo flagitioſiſſime, quæ P. Craſſi viri Conſularis fuit. Atque hæc cùm ita ſint, tamen ſe Cicero dicit in concilio deorum immortalium fuiſſe, inde miſſum huic vrbi, ciuibúſque cuſtodem, abſque carnificis nomine, qui ciuitatis incommodum in gloriam ſuam ponit. quaſi verò non illius coniurationis cauſa fuerit Conſulatus tuus, & idcirco Reſpub. diſiecta eo tempore, quo te cuſtodem habebat. Sed, vt opinor, illa te magis extollunt, quæ poſt Conſulatum cum Terentia vxore de Repub. conſuluiſti, cùm legis Planciæ iudicia domi faciebatis, ex coniuratis alios pecunia condemnabas, cùm tibi alius Tuſculanum, alius Pompeianam villam ædificabat, alius domũ emebat: qui verò nihil poterat, is erat calumniæ proximus, is aut domum tuam oppugnatum venerat, aut inſidias Senatui fecerat, denique de eo tibi cõpertum erat. Quæ ſi tibi falſa obiicio, redde rationem, quantum patrimonii acceperis, quid tibi litibus accreuerit, qua ex pecunia domum paraueris, Tuſculanum & Pompeianum infinito ſumptu ædificaueris: aut ſi reticeſ, cui poteſt eſſe dubium, quin opulentiam iſtam ex ſanguine & miſeriis ciuium paraueris? Verùm, vt opinor, homo nouus Arpinas, ex M. Craſſi familia, eius virtutem imitatur, contemnit ſimultatem hominum nobilium, Rempub. charam habet, neque terrore, neque gratia commouetur. Illud verò amicitiæ tantùm, ac virtutis eſt animi? immò verò homo leuiſſimus ſupplex inimicis, amicis contumelioſus, modò harum, modò illarum partium, nemini fidus, leuiſſimus Senator, mercenarius patronus, cuius nulla pars corporis à turpitudine vacat, lingua vana, manus rapaciſſimæ, gula immenſa, pedes fugaces: quæ honeſtè nominari non poſſunt, inhoneſtiſſima. Atque is cùm eiuſmodi ſit, tamen audet dicere: O' fortunatam natam me Conſule Romam! te Conſule fortunatam Cicero? immò verò infelicem & miſeram, quæ crudeliſſimam proſcriptionem perpeſſa

eſt: cùm tu turbata Repub. metu perculſos omnes bonos parêre crudelitati tuæ cogebas: cùm omnia iudicia, omnes leges in tua libidine erant: cùm tu ſublata lege Porcia, erepta libertate, noſtrorum omnium vitæ necíſque poteſtatem ad te vnum reuocaueras. Atque parum eſt, quod impunè feciſti: verùm etiam commemorando exprobras, neque licet obliuiſci ſeruitutis ſuæ. Egeris oro te Cicero: perfeceris quod libet: ſatis eſt perpeſſos eſſe: etiámne aures noſtras onerabis tuo odio? etiámne moleſtiſſimis verbis inſectabere? Cedant arma togæ: concedat laurea linguæ. quaſi verò togatus, & non armatus ea, quæ gloriaris, conſeceris, atque inter te, Syllámque Dictatorem præter nomen imperii quicquam interfuerit. Sed quid ego plura de tua inſolentia commemorem? quem Minerua omneis artes edocuit, Iupiter Optimus Max. in concilio deorum admiſit, Italia exulem humeris ſuis reportauit. Oro te Romule Arpinas, qui egregia tua virtute omnes Paulos, Scipiones, Fabios ſuperaſti, quem tandem locum in hac ciuitate obtines? quæ tibi partes Reipub. placent? quem amicum, quem inimicum habes? cui inſidias in ciuitate feciſti, ancillaris? quo iure, cùm de exilio tuo Dyrrhachio rediiſti, eum ſequeris? quos tyrannos appellabas, eorum nunc potentiæ faues? qui tibi antè optimates videbantur, eoſdem nunc dementes ac furioſos vocas? Vatinii cauſam agis? de Seſtio malè exiſtimas? Bibulum petulantiſſimis verbis lædis? Laudas Cæſarem? quem maximè odiſti, ei maximè obſequeris? aliud ſtans, aliud ſedens de Repub. ſentis? his maledicis, illos odiſti, leuiſſime tranſfuga, neque in hac, neque in illa parte fidem habens?

M. Tullii Ciceronis in Criſpum Saluſtium responsio.

EA DEMVM magna voluptas eſt Criſpe Saluſti, æqualem ac parem verbis vitam agere, neque quicquam tam obſcœnum dicere, cui non ab initio pueritiæ omni genere facinoris ætas tua reſpondeat, vt omnis oratio moribus conſonet. neque enim qui ita viuit, vt tu, aliter ac tu loqui poteſt: neque, qui tam illoto ſermone vtitur, vita honeſtior eſt. Quò me vertam Patres Conſcripti? vnde initium ſumam? maius enim mihi dicendi onus imponitur, quo notior eſt vterque noſtrûm: quòd aut, ſi de mea vita atque actibus huic conuitiatori reſpondero, inuidiam gloria cōſequatur: aut ſi huius facta, mores, omnem ætatem nudauero, in idem vitium incidam procacitatis, quod huic obiicio. Id vos ſi fortè offendimini, iuſtius huic, quàm mihi ſuccenſere debetis, qui initium introduxit. Ego dabo operā, vt & pro me minimo cum faſtidio reſpondeam, & in hunc minimè mentitus eſſe videar. Scio me P.C. in reſpōdendo non habere magnam expectationem, quòd nullum vos ſciatis nouum crimē in Saluſtium audituros, ſed omnia vetera recognituros, queis & meæ, & veſtræ iam, & ipſius aures calent. Verùm eò magis odiſſe debetis hominem, qui ne incipiens quidem peccare minimis rebus poſuit rudimentum: ſed ita ingreſſus eſt, vt neque ab alio vinci poſſit, neque ipſe ſe omnino reliqua ætate præterire. Itaque nihil aliud ſtudet, niſi vt lutulentus ſus cū quouis volutari. Longè verò fallitur opinione: non enim procacitate linguæ vitæ ſordes eluuntur: ſed eſt quædā calumnia, quam vnuſquiſque noſtrū teſtante animo ſuo fert de eo, qui falſum crimen bonis obiectat. Quòd ſi vita iſtius memoriā vicerit, aliā P.C. non ex oratione, ſed ſuis ex moribus ſpectare debetis. Iā dabo operam, quàm maximè potero, vt breue id faciā. neq; hæc altercatio noſtra vobis inutilis erit P.C. plerunque enim Reſp. priuatis creſcit inimicitiis: vbi nemo ciuis, qualis ſit vir, poteſt latere. Primùm igitur, quoniam omnium maiores Criſpus Saluſtius ad vnum exemplum

& tegulam quærit : velim mihi reſpondeat , nunquid hi , quos protulit, Scipiones &
Metellos , antè fuerint aut opinionis aut gloriæ, quàm eos res geſtæ ſuæ , & vita inno-
centiſſimè acta commendauit. quòd ſi hoc fuit illis initium nominis & dignitatis:cur
non æquè de nobis exiſtimetur , cuius & res geſtæ illuſtres , & vita integerrime acta?
3 quaſi verò tu ſis ab illis viris Saluſti ortus. quòd ſi eſſes , nonnullos iam tuæ turpitudi-
nis pigeret . Ego meis maioribus virtute mea præluxi,vt,ſi prius noti non fuerint,à me
accipiãt initium memoriæ ſuæ : tu tuis vitæ,quam turpiter egiſti, magnas offudiſti te-
nebras: vt etiam ſi fuerint egregii ciues, certè venerint in obliuionem. Quare noli mi-
hi antiquos viros obiectare. ſatius eſt enim me meis rebus geſtis florere , quàm maio-
rum opinione niti : & ita viuere , vt ego ſim poſteris meis nobilitatis initium , & vir-
tutis exemplum . Neque me cum iis conferri decet P. C. qui iam deceſſerunt, omní-
que odio earent , & inuidia : ſed cum eis, qui mecum vnà in rep. verſati ſunt. ſed ſi fu-
erim aut in honoribus petendis nimis ambitioſus (non hanc dico popularem ambi-
tionem,cuius me principem confiteor: ſed illam perniciosam contra leges, cuius pri-
mos ordines Saluſtius duxit) aut in gerendis magiſtratibus,aut in vindicandis malefi-
4 ciis tam ſeuerus,aut in tuenda Rep. tam vigilans,quàm tu proſcriptionem vocas: cre-
do quòd non omnes tui ſimiles incolumes in hac vrbe vixiſſent. At quanto meliore lo
co Reſp. ſtaret,ſi tu par ac ſimilis ſceleſtorum ciuium vnà cum illis adnumeratus eſſes?
An ego tunc falſo ſcripſi,Cedant arma togæ, qui togatus armatos, & pace bellum op-
preſſi?an illud mentitus ſum, Fortunatam natam me Conſule Romam, qui tãtum in-
teſtinum bellum, ac domeſticum vrbis incendium extinxi? Neque te tui piget homo
leuiſſime, cùm ea culpas, quæ in hiſtoriis gloriæ mihi ducis? An turpius eſt P.C. ſcribẽ-
tem mentiri, quàm illum palàm hoc ordine dicentem? Nam quòd ætatem increpui-
ſti: tantùm me abeſſe puto ab impudicitia, quantum tu à pudicitia . Sed quid ego de te
plura querar? quid enim mentiri turpe duces, qui mihi auſus ſis eloquẽtiam vt vitium
5 obiicere, cuius ſemper nocẽs eguiſti patrocinio? An vllum exiſtimas poſſe fieri ciuem
egregium, qui non his artibus & diſciplinis ſit eruditus? an vlla alia putas eſſe rudimen
ta & incunabula virtutis , quibus animi ad gloriæ cupiditatem aluntur? Sed minimè
mirum eſt P.C. ſi homo, qui deſidiæ ac luxuriæ plenus ſit, hæc vt noua atque inuſitata
miratur . Nam quòd iſta inuſitata rabie petulanter in vxorem & in filiam meam in-
uaſiſti, quæ facilius mulieres ſe à viris abſtinuerunt , quàm tu vir à viris : ſatis doctè ac
peritè feciſti. non enim me ſperaſti mutuam tibi gratiam relaturum , vt viciſſim tuos
compellarem . vnus enim ſatis es materiæ habens : neque quicquam domi tuæ tur-
pius eſt, quàm tu . Multum verò te opinio fallit, qui mihi parare putaſti inuidiam ex
mea re familiari, quæ mihi multò minor eſt, quàm habere dignus ſim. Atque vtinam
ne tanta quidem eſſet, quanta eſt: vt potius amici mei viuerent , quàm ego teſtamen-
6 tis eorum locupletior eſſem . Ego fugax Criſpe Saluſti? furori Tribuni pl. ceſſi : vti-
lius duxi quamuis fortunam vnus experiri, quàm vniuerſo populo Rom. ciuilis eſſem
diſſenſionis cauſa. qui poſtea quàm ille ſuum annum in Repub. perbacchatus eſt, om-
niáque, quæ cõmouerat, pace & otio reſederunt: hoc ordine reuocante, atque ipſa Rep.
manu trahente me, reuerti. qui mihi dies ſi cum omni reliqua vita conferatur , animo
meo quidem ſuperet, cùm vniuerſi vos, populúſque Rom. frequens aduentu meo gra-
tulatus eſt: tanti me fugacem, mercenarium patronum hi æſtimauerunt. Neque her-
cule mirum eſt, ſi ego ſemper iuſtas omnium amicitias exiſtimaui. non enim vni pri-
uatim ancillatus ſum, neque me addixi: ſed quantũ quiſque Reip. ſtuduit, mihi tãtum
fuit aut amicus aut inimicus. Ego nihil plus volui valere, quàm pacem. multi priuato-
7 rum audacias nutrierunt: ego nihil timui niſi leges. multi arma ſua timeri voluerunt:
ego nunquam volui quicquam poſſe niſi pro vobis. multi ex vobis potẽtia freti, in vos
ſuis viribus abuſi ſunt. Itaque non eſt mirum, ſi nullius amicitia vſus ſum, qui nõ per-
petuò Reipub. amicus fuit. neque me pœnitet, ſi aut petenti Vatinio reo patrocinium

pollicitus ſum, aut Seſtii inſolentiam repreſſi, aut Bibuli patientiam culpaui, aut virtutibus Cæſaris ſaui. hæ laudes egregii ciuis, & vnicæ ſunt: quæ ſi tu mihi vt vitia obiicis, temeritas tua reprehendetur, non mea vitia culpabuntur. Plura dicerem, ſi apud alios mihi eſſet dicendum P.C. non apud vos, quos ego habui omnium meatum actionum monitores: ſed vbi rerum teſtimonia adſunt, quid opus eſt verbis? Nunc vt ad te reuertar Saluſti, patrémque tuum prætercam: qui ſi nunquam in vita ſua peccauit, tamen maiorem iniuriam Reipub. facere non potuit, quàm quòd te talem filium genuit: neque tu ſiqua in pueritia peccaſti, exequar, ne parentem tuum accuſare videar, qui eo tempore ſummam tui poteſtatem habuit: ſed qualem adoleſcẽtiam egeris. hac enim demonſtrata, facilè intelligetur, quàm petulanti pueritia tam impudicus & procax adoleueris. Poſteaquam immẽſæ gulæ impudiciſſimi corporis quæſtus ſufficere non potuit, & ætas tua iam ad ea patienda, quæ alteri facere collibuiſſet, exoleuerat: cupiditatibus infinitis efferebaris, vt, quæ ipſe corpori tuo turpia non duxiſſes, in aliis experireris. Ita non eſt facile reputare P. C. vtrum inhoneſtioribus corporis partibus rem quæſierit, an amiſerit. Domum paternam viuo patre turpiſſimè venalem habuit, vendidit. & cuiquam dubium poteſt eſſe, quin mori coëgerit eum, quo hic nondum mortuo pro hærede geſſerit omnia? Neque pudet eum à me quærere, quis in P. Craſſi domo habitet, cùm ipſe reſpondere non queat, quis in ipſius habitet paterna domo. At hercule lapſus ætatis tyrocinio, poſtea ſe correxit. non ita eſt, ſed abiit in ſodalitium ſacrilegii Nigidiani: bis ad iudicis ſubſellia attractus, extrema fortuna ſtetit: & ita diſceſſit, vt non hic innocens eſſe, ſed iudices peieraſſe exiſtimarentur. Primum honorẽ in Quæſtura adeptus, hũc locum & ordinem deſpectus, cuius aditus ſibi quoque ſordidiſſimo homini patuiſſet. itaque timens, ne facinora eius clam vos eſſent, cùm omnibus matribus familiarũ opprobrio eſſet, confeſſus eſt vobis audientibus adulteriũ, neque erubuit ora veſtra. Vixeris vt libet, Saluſti: egeris quæ volueris: ſatis ſit vnum te tuorum ſcelerũ conſcium eſſe: noli nobis languorẽ & ſoporem nimium exprobrare. ſumus diligentes in tuenda pudicitia noſtrarũ vxorum: ſed ita experrecti non ſumus, vt à te cauere poſſimus: audacia tua vincit ſtudia noſtra. Ecquod hunc mouere poſſit P.C. factum ac dictum turpe, quem non puduit palàm vobis audientibus adulterium confiteri? Quòd ſi tibi nihil per me reſpondere voluiſſem, ſed illud cẽſorium elogium App. Claudii, & L. Piſonis integerrimorum virorum, quo vſus eſt quiſque eorum, pro lege palàm vniuerſis recitarem: nónne tibi viderer æternas inurere maculas, quas reliqua vita tua eluere non poſſit? Neque poſt illum delectum Senatus vnquam te vidimus: niſi fortè in ea te caſtra conieciſti, quò omnis ſentina Reip. confluxerat. At idem Saluſtius, qui in pace ne Senator quidem manſerat: poſteaquam Reſp. armis oppreſſa eſt, & idẽ victores, qui exules reduxit, in Senatum poſt Quæſturã eſt reductus. quem honorem ita geſſit, vt nihil in eo non venale habuerit, cuius aliquis emptor fuerit. Ita igitur egit, vt nihil non æquum ac verum duxerit, quod ipſi facere collibuiſſet: neque aliter vexauit, ac debuit, ſiquis prædæ loco Magiſtratum accepiſſet. Peracta Quæſtura, poſteaquam magna pignora eis dederat, cum quibus ſimilitudine vitæ ſe cõiunxerat, vnus iam ex illo grege videbatur. eius enim partis erat exemplar Saluſtius, quo tanquam in vnam voraginem cœtus omnium vitiorum exceſſerat. quicquid impudicorum, cyllonũ, parricidarũ, ſacrilegorum, debitorum fuit in vrbe, municipiis, coloniis, Italia tota, ſicut in fretis ſubſederant, nominis perditi ac notiſſimi, nulla in parte caſtris apti, niſi licentia vitiorum, & cupiditate rerum nouarum. At poſteaquam Prætor eſt factus, modeſtè ſe geſſit, & abſtinenter. nónne ita prouinciam vaſtauit, vt nihil neque paſſi ſint, neque expectarint grauius in bello ſocii noſtri, quàm experti in pace, hoc Africam interiorem obtinente? vnde tantum hic exhauſit, quantum potuit aut fide nominum traiici, aut in naues contrudi. tantum, inquam, P.C. exhauſit, quãtum voluit. ne cauſam diceret, ſeſtertio duodecies cum Cæſare paciſcitur. Quòd ſi quippiam eo-

rum falſum eſt,his palàm refelle,vnde tu,qui modò ne paternam quid m domum re-
linire potueris, repentè tanquam ſomnio beatus,hortos pretioſiſſimos, villam Tibur-
ti, C. Cæſaris reliquas poſſeſſiones paraueris. neque piguit quærere, cur ego P. Craſſi
domũ emiſſem, cùm tu veteris villæ dominus ſis, cuius paulò antè fuerat Cæſar. mo-
dò, inquam, patrimonio non comeſo, ſed deuorato, quibus rationibus repentè factus
es tam affluens & tam beatus? Nam quis te faceret hæredem, quem ne amicum qui-
dem ſuum ſatis honeſtum quiſquam ſibi ducit,niſi ſimilis ac par tui? At hercule egre-
gia facta maiorum tuorum te extollunt. quorum ſiue tu ſimilis es, ſiue illi tui: nihil ad
13 omnium ſcelus ac nequitiam addi poteſt. Verùm,vt opinor,honores tui te faciunt in-
ſolentem.tu C. Saluſti tantidem putas eſſe bis Senatorem,& bis Quæſtorẽ fieri,quan-
ti bis Conſularem,& bis triumphalem. Carere debet omni vitio qui in alterum para-
tus eſt dicere.is demum maledicit,qui non poteſt verum ab altero audire.Sed tu om-
nium menſarum aſſecla,omnium cubiculorum in ætate pellex, & idem poſtea adul-
ter,omnis ordinis turpitudo es, & ciuilis belli memoria. Quid enim grauius pati po-
tuimus,quàm quòd te incolumem in hoc ordine videamus? Deſine bonos petulantiſ-
ſima conſectari lingua: deſine morbo procacitatis iſto vti: deſine vnumquenque mo-
ribus tuis æſtimare.his moribus amicum tibi facere non potes,videris velle inimicum
habere. Finem dicendi P.C. faciam. ſæpe enim grauius vidi offendere animos audi-
torum eos, qui aliena flagitia apertè dixerunt: quàm eos, qui commiſerunt.Mihi qui-
14 dem ratio habenda eſt,non quid Saluſtius merito debeat audire: ſed vt ea dicam,ſiqua
ego honeſtè effari poſſum.

Ad populum & equites Rom. ante-

QVAM IRET IN EXILIVM, ORATIO LVII.

1 SI QVANDO inimicorum impetum propulſare ac propellere cupi-
ſtis,defendite nunc vniuerſi vnum,qui ne omnes concideretis,ardo-
réque flammæ conflagraretis,mei capitis periculo non dubitaui pro-
uidere. Nam quem virtutis gloria cum ſumma laude ad cælum extu
lit,eũdem inimicorum inuidia indigniſſimè oppreſſum deprimit ad
ſupplicium. Si liberûm conceptam dulcedinẽ animo incluſam con-
tinetis,nolite eo velle carere,qui chariſſimam veſtrã procreationem ſibi eſſe duxit. Eſt
enim liberale officium,ferere beneficium,vt metere poſſis fructum. fidei conducit,in
loco debitũ retribuere.illic enim animi voluntas propenſa comprobatur,hîc memo-
ria collaudatur. Itaque ſi omnibus graue ſeruitutis iugum eſſe debet in libertate edu-
catis,ſit is veſtris animis acceptiſſimus,qui à veſtro corpore iugum acerbiſſimum repu
2 lit ſeruitutis. Et ſi maiores veſtri eos imperatores, qui militum virtute hoſtiũ fregerunt
furorem,iucundiſſimo fructu libertatis reconciliato non ſolũ ſtatuis dignos putarunt,
ſed etiã æterna triumphi laude decoratũt: tum vos eum Conſulem, qui non militum
præſenti fortitudine,ſed ſua eximia animi virtute hoſtilem ciuiũ mentem Senatus au
ctoritate vindicauit,exiſtimate vobis retinendum eſſe in ciuitate. Si quæ beneficia ſin-
gulis ciuibus,priuatímque dãtur,ea ſolent iis eſſe fructuoſa,à quibus ſunt profecta: iu-
re & merito poſſum ego vos ad defenſionem meæ ſalutis adhortari, quos conſeruaui
vniuerſos. Nam neque maius eſt vnũ defendere, quàm populum: neque verius à ſin-
gulis, quàm ab omnibus repetere officii præmium & fructum: propterea quòd in v-
3 nius periculo ſæpe contentio patua eſt, vt leuis ſit labor defenſori ſuſtinendus: in Rei-
pub. inſidiis, quò firmius eſt quod oppugnatur, eò paratiores ſunt inimici: vt iis ſi-
ne magna ſolicitudine, induſtria, virtute non queat reſiſti: & ſingulorum opes ſæ-
pe ſunt tenues & infirmæ ad gratiam referendam, vt opitulari bene merentibus non
queant, ſi maxime cupiant; vniuerſorum auxilium eò plurimùm prodeſt, quò fir-

mioribus opibus eſt nixum. Iure igitur quoniam & maior impenſa in patriam officii
facta eſt, quàm in priuata ſit defenſione: & plus à vobis præſidii, quàm à cæteris opis, ad
ſalutem poteſt afferri: vos obteſtor, quos mihi & debere, & poſſe intelligo opitulari.
Non conuenit enim, cùm ego ad promerendum officium tam fuerim expeditus, vos
ad gratiam referendam eſſe tardiores: ne, cuius amplitudinem ac gloriam laude at- 4
que honoribus amplificare debeatis, eius incolumitatem & ſalutem deſerendam exiſtimetis.
Etenim errat, ſiquis arbitratur M. Tullium idcirco in capitis periculum vocari,
quòd deliquerit aliquid, quòd patriam læſerit, quòd improbè vixerit. non citatur
reus audaciæ: virtutis reus citatur. non accuſatur, quòd Rempub. vi oppugnarit, ſed
quòd homo nouus pernicioſum nobilium reſtinxerit furorem. Non obeſt mihi turpis
& nocens, ſed honeſtiſſimè laudatiſſiméque acta vita. non odio bonorũ, ſed inuidia
premor malorum. intelligunt homines, tot, & tam præclaris teſtimoniis, monimentíſque
virtutis comparatis, M. Tullio, dum ſit incolumis, fore voluptati. idcirco
vitam eripere cupiunt, vt cum ſpiritu ſenſum quoque adimant iucunditatis. Nónne
igitur indignum eſt, eos præmiis meis inuidere, qui virtute certare noluerunt? eos in 5
contentionẽ honoris venire, qui officiis ſe ſuperari æquiſſimo animo tulerunt? Si dulcis
eſt gloria, conſequere virtutẽ, noli abiicere labores, petere honorem: honorẽ dico?
immò verò famam, fortunas, familiam, liberos, caput, corpus, ipſum denique ſanguinem
& animam. Cedo inuitus de Rep. cedo oppreſſus de fortuna, de dignitate: diſcedo
à Rep. victus audacia malorum. Liceat manere ſi non illum M. Tullium cuſtodem
vrbis, defenſorem omnium, patrem patriæ, at certè reliquias Tullii: liceat in conſpectu
ciuium, in hac vrbe, quam ex parricidarum faucibus eripuit, remanere, tecta omnium,
ſana deorum, vniuerſam videre periculo liberatam ſuo ciuitatem: liceat ex hac
flamma euolare, præſertim qui illud impium incendium perditorum hominum la- 6
chrymis potius meis, quàm ſanguine veſtro reſtingui malui. Neque enim peto, vt mihi
deris vitam, ſed datam repeto, vt reddatis. Si meminiſtis quod dedi, vos non debetis
obliuiſci, ſed retribuere quod debetis. Vos, vos obteſtor dii immortales, qui meæ
menti lumina prætuliſtis, cùm conſenſum extinxi coniurationis, arcémque vrbis ab
incendio ac flamma liberaui: liberóſque veſtros è gremio & complexu matrum ad
cædem & cruorem non ſum paſſus abſtrahi. Num igitur poteſt fieri, à clientibus vt
recipiar, cùm, à quibus debeam retineri, reiicere inſtituant? Socii quò fugiant, cùm
aditus cuſtodi patriæ præcluſus ſit? quomodo ſpes ſalutis reliquis reſidebit, cùm ciuibus
præcluſa ſit expectatio incolumitatis? pax & concordia extraneis gignetur, cùm
iam domeſticis non inſideat, ſed publicè prouidenti eripiatur? Nam quid ego impro- 7
borum facta renouem oratione, vt redintegratione illius coniurationis animos vulnerem
veſtros? auxilium ab alienis efflagitabo, cùm ciues veſtros deſeratis? ſociorum
inuocem ſubſidium, cùm à ciuibus intercluſum ſit præſidium? quam colere gentem
nunc inſtituam? vtrum, vt cuſtos accipiar, an vt proditor excludar? ſi vt conſeruator,
veſtra erit ignominia: ſi vt oppugnator, præciſa erunt omnia. Itaque, quod putaui fore
gaudium, id extitit exitium. Si Quirites eundem in cæterorum periculis haberemus
animum, quem in noſtris difficultatibus: & pro innocentiſſimo quoque propugnare,
& nocentiſſimum quenque oppugnare nobis vtiliſſimum eſſe arbitraremur: &
ſi cum optimi cuiuſque rebus aduerſis noſtram ſalutem, cum deterrimorum hominum
ſecundis noſtra pericula putaremus coniuncta: frequentes profectò talibus co- 8
natibus obuiam ire niteremur: neque partim innocentia freti, partim nobilitate nixi,
partim potentia ac multitudine amicorum fulti, cùm perfacilè exiſtimaremus aduerſariorum
vim, ac factionem à nobis repelli poſſe, ſubitò ipſi ſimili periculo circunuenti,
in noſtro euentu aliorum reminiſcentes caſus, iure id nobis accidere nequicquam
quereremur. Quis enim eſt Quirites, qui, nunc cùm inimicorum noſtrorum vim ac
violẽtiam perſpiciat, cùm noſtrum ipſum perículoſiſſimum caſum recognoſcat, non

ſibi ac ſuis diffidat fortunis? Quo enim ſe ſatis tutum arbitrabitur præſidio? virtutis &
9 gloriæ? at ea nos ipſa hoc tempore oppugnant. Multitudine amicorũ? aperuerunt non
fortes eſſe ſe amicos, ſi in eorum poteſtate noſtra ſita ſalus non eſt. Paucitate inimico-
rum? at id non in ipſius, ſed in aliorum voluntate poſitum eſt. nam non ſatis eſt, ne cui
iniuriam facias, prouidere, ſi tamen ſunt voluntarii inimici, qui tuis præmiis te oppu-
gnent. Atque adeò cũ hæc omnia omnibus ſunt grauia atque acerba, tum verò nobis
miſera atque intoleranda, quorum & officia in Remp. recentiſſima, & incommoda ob
Rempub. frequentiſſima in familia verſantur. Nunc ſi eadem conditio diſceptationis
proponatur, æqui auditores adhibebuntur, aures non obtuſæ criminatione, ſed vacuæ
præbebuntur : qui ſunt aſſecuti ſummum gradum honoris, non diſpoliabuntur ho-
nore: qui ſperant, facilius & procliuius ad laudem nobilitatis peruenient. Quamobrem
10 nolo me duce ſupplicii vos ad fraudem deduci, vt ego ad priſtinum ſtatum recidam
caſus. Nunc igitur ſi lingua eſt concertandum, innocẽtiæ virtute fretus ſupero: ſi fa-
cta compenſanda ſunt, conferamus æquitatem: ſi violentiæ impetu opprimimur, ce-
dam pro omnibus vnus Tribunitio furori, quoniam laborem pro cunctis ferre con-
ſueui. Si igitur aliquo tempore iis hominibus conſuluiſtis, quorum animus eſt religio-
nis pietate defunctus, debetis mihi quoque proſpicere, qui numini deorum conſecra-
tum ſartum tectum ab omni periculo conſeruaui, &, vos vt tutam tranquillámque
fortunam traheretis, mea perfeci vigilantia. Nam me, quem paulò antè fortuna erexe
rat ad gloriam, virtus extulit ad laudem, populus tribuit honorem, eundem Tribuni
11 furor exagitatus depulit ad calamitatem. Et quoniam animaduertiſtis illam cõſpira-
tionem conflatam ita eſſe reſtinctam, vt nulla ſcintilla compareat incendii, vos quo-
que tribunitiam ſedate temeritatem. qui nunc ſe mihi inimicum oſtendit, ſe prius eſ-
ſe veſtrum profeſſus eſt inimicum. ne rei crudelitas experta in me, in vos conualeſcat,
& calamitas remorata longius ſerpat ac progrediatur, præcauete. Nunc vel ſolus de-
lectus ad calamitatẽ, vel primus vocatus ad tale periculum, omniũ animos iure debeo
commouere. Omnia ſunt immutata. manus ad demonſtrandã religantur iniuriam:
lingua inciditur ad deplorandam calamitatem: animus præcluditur ad exponendam
rei indignitatem. humilitatem generis obiiciunt nobis, qui nouam rationem ſuſcitãt,
veteres maiorum obterunt laudes. Sed quid ego plura de illorum aut in me maledi-
12 ctis, aut in vos ſceleratè loquar factis? quorum cognita improbitas me tacente coar-
guitur turpitudine vitæ : vt de iis non ſit neceſſe inimicos prædicare, de quorum ſce-
lere ne amici quidem, aut ipſi poſſunt negare. Vos ego appello, quorum de me ma-
xima eſt poteſtas : apud vos loquor de mea calamitate, quos habui ſemper innocen-
tiæ & virtutis meæ teſtes. Igitur ex ciuitate bene meritus de Repub. ciuis exturbatur?
innocens expellitur Conſularis homo? non minimis quõdam facultatibus vſus, ami-
corum multorum præſidio munitus, nunc partim ab inuidis, partim ab inimicis cir-
cumuentus indignè? huic ſi opem non tuleritis in periculo capitis, vos, credo, retinebi-
tis veſtram libertatem : qui neque tanta valetis auctoritate, neque tantorum officio-
13 rum impenſam egiſtis in patriam. Mihi credite, hoc in vno incommodum cõfirma-
tum, multorum infirmabit incolumitatem: & ſi initio non erit refutatum, impunè ad
omnium perniciem cõualeſcet. Proinde aut in meo periculo ſalutem integram præ-
ſtate communem, aut in veſtris hoc idem incommodum expectate fortunis. Nemo
tam perdita auctoritate, tam facinoroſa iuuentus eſt vita, qui cùm de ſcelere fateretur,
non tamen ſententiis prius iudicum conuinceretur, quàm ſupplicio addiceretur. Ego
repentè vi tribunitia correptus, non modò loquendi liberè in iudicio, ſed ne conſiſtẽ-
di quidem in ciuitate habeo poteſtatem. Eiicior non ſolùm ſine teſte, ſine iudice, ſine
crimine, ſed ſine accuſatore, ſine etiam ſcelere. Hoſtibus in bello, qui diſſident volun-
14 tate, dimicant armis, vitam quotidie oppugnant, in ipſa acie cũ præliantur, licet loqui,
licet diſputare: mihi in pace ciui, qui perditorũ hominũ fregi furorẽ, pro fortunis meis

apud vos loqui non licebit? Serui, qui ad ſupplicium cæſi verberibus trahuntur, apud
eos ſæpe diſputant, quos necare voluerunt: ego Conſularis apud eos non loquar, quos
cõſeruaui? tacebo, ſi neceſſe eſt: tacebo, inquam, animo æquo, quoniam virtus mea me
tacente agit cauſam meam. Itaque vt ego in concione mea nihil ponam de rebus meis
geſtis, tamen in animis & memoria veſtra largiter relinquam. iſti modò videant, qua
ratione hanc inultam meam fugam ferre poſſint. Etenim ſi à me, vt iſti exiſtimant, Lẽ-
tuli mortui ſordes, ſi Catilinæ notiſſimus furor, ſi amentia Cethegi, ſi luxuries ac ſtupra
Caſſii pœnas repetunt: profectò iſtis hora nulla, eiecto Tullio, vacua periculo, aut peri-
culi expectatione relinquetur. Itaque illi in dies non meis inſidiis, quæ nullæ à me parã- 15
tur: ſed ſuorum ſcelerum conſcientia cruciati, mihi abſenti & populo Ro. pœnas da-
bunt. Quas ob res ego inimicorum amentiæ, cupiditatíque paucorum, omnium ſa-
lutis cauſa cedam: neque eò deducam, aut progredi patiar, vt opera mea manus inter
vos conſeratis, cædéſque ciuium inter ſe fiat: multóque potius ipſe patria liberíſque
meis carebo, quàm propter vnum me vos de fortunis veſtris, reíque publicæ dimice-
tis. Sic enim ab initio fui animatus, vt non magis me mea cauſa putarem eſſe natum,
quàm Reip. procreatum. Sed illud queror, quòd non iam ad vnius perniciem, ſed ad
vniuerſorum inſtruitur calamitatem: conqueri, commiſerari, dicere, expurgare, ſuſpi-
cionem dimouere, crimen diluere non licere, ore oppreſſo ceruices eſſe præbendas.
quæ tamen omnia iam non ſunt tam calamitoſa, quòd mihi ſunt ſubeunda: quàm per- 16
nicioſa, quòd in Rempub. ſunt introducta. Quamobrem ſtatutum eſt, atque decretum
in his temporibus ciuitatis omnia perpeti, quæ volet furor libidinoſus. Vim volunt af-
ferre: præſto ſum. Eiicere volunt: exeo indicta cauſa. Nolunt audire: cauſam non dico.
Aliud quippiam conantur, agant: nihil duri, nihil acerbi mihi erit, quod Remp. tutabi-
tur. Non enim illis victus cedo, ſed incolumibus vobis me cõdono. neque enim mors
miſeranda eſt, quæ ob Remp. capitur: neque exilium turpe, quod virtute ſuſcipitur:
cùm præſertim nonnullam hæ pœnæ habeant in ſe conſolationem. Nam vitam ſi eri-
piunt, non adiment gloriam immortalem: ſi exilio multabunt corpus, non animum
à Rep. remouebunt. Nam, vbicunque ero, hoc cogitabo, hæc ſemper cura mea erit:
méque vobis ereptum, non à vobis repudiatum, exiſtimabo. Illud ab vniuerſis poſtu- 17
lo petóque, ſi, dum in ciuitate manere licitum eſt, nemini iniuſtè periculum creaui, ne-
mini innocenti fui calamitati, ſi omnibus auxilio præſidióque eſſe conſueui, plurimóſ-
que in hac ciuitate ſum tutatus, vti vos liberos meos in veſtram fidem recipiatis, eóſque
defendatis, néue inimicos meos longius in familiam noſtram progredi patiamini: vtí-
que, ſiue hinc abiero, ſiue ero hîc oppreſſus, ea maneat opinio & exiſtimatio, quæ vir-
tute parta, non quæ infelicitate illata eſt. Nunc ego te Iupiter Optime Maxime, cuius
nutu ac ditione ſola terrarum gubernantur, téque particeps connubii, ſocia regni re-
gina Iuno, téque Tritonia, armipotens, Gorgona, Pallas, Minerua, cæteríque dii, deæq;
immortales, qui excelſẽ tumulo ciuitatis ſedẽ Capitolii in ſaxo incolitis conſtitutam, 18
vt non ſolùm cunctã intueri, ſed etiã tueri poſſitis ciuitatem: à quorum ego quondam
altaribus impiam manum ciuium remoui: à quorum templis meo periculo funeſtam
facem repuli, ne illuſtriſſimum orbis terrarum monimentum cum principe omnium
terrarum occideret ciuitate: téque Iupiter Stator, quem verè huius imperii Statorem
maiores noſtri nominauerunt, cuius in templo hoſtilem impetum Catilinæ repuli à
muris, cuius templum à Romulo victis Sabinis in Palatii radice cùm victoria eſt col-
locatum: oro atque obſecro, ferte opem pariter Reip. cunctæque ciuitati, meíſq; fortu-
nis, reſiſtite tribunitio furori, fauete innocẽtiæ, ſubuenite ſolitudini, miſeremini ſene-
ctutis: nolite cũ ſupplicẽ à vobis abſterrere & excludere, qui in ſuo Magiſtratu funeſtã 19
facẽ à veſtris repulit tẽplis. Si C. Mario auxilio fuiſtis, quòd in cliuo Capitolino impro-
borũ ciuium cædẽ fecerat: ſi P. Scipioni, quòd Annibalis furibundã mentẽ à veſtris re-
pulit tẽplis: ſi denique Cn. Põpeio, quòd terra maríq; hoſtes reddidit pacatos: ſic nũc in

meis calamitatibus aliquam ferte opem diuinam: vt ſæpe multorum in periculis feciſtis, ſic nunc in meis miſeriis diuinum aliquod auxilium & numen oſtendite. Deinde vos, quorum poteſtas proximè ad deorum immortalium numen accedit, oro atque obſecro, quibus ſigillatim ſæpe ſupplex ad pedes iacui: vt eum, quem ſinguli ſtratum atque abiectum ſubleuaſtis, nunc vniuerſi conſeruatum velitis. Si neminem vnquam veſtrûm læſi: ſi nemini innocenti obſui: ſi etiam è contrario, vt quiſque auxilium meũ deſiderauit, opem ferre non dubitaui: ſi denique, quæcunque adminiſtraui, ex veſtra auctoritate & Patrum Conſcriptorum voluntate feci: ſi malui inimicorum cupiditati, quàm Reip. & legitimæ auctoritati pœnas ſufferre: vt exiſtimetis, ex illo crudeliſſimo inimicorum impetu ereptum, in antiquum ſtatum dignitatis reſtitui conuenire. Sed quoniam neque mihi liberè loquendi, neque vobis clementer audiendi, neque omnino iudicandi paucorum furore & audacia facta eſt poteſtas, ſed oppreſſa eſt Reſp. armis, metu debilitata ſeruili, vti liberum ſpiritum ducendi nullam habeat poteſtatem: cedam inermis armatis, innocens nocentibus, priuatus furibũdo Magiſtratui. Neque enim Q. Metellus quicquam de virtute ſua detraxit, quòd ceſſit L. Saturnino furenti: neque C. Corta, quòd Q. Varroni Tribuno pl. inferiori genere orto cedendum putauit: neque C. Marius: qui quantas res geſſerit, veſtra vobis libertas indicio eſſe poterit: neque verò M. Tullius ſuũ animũ à veſtra abalienauit poteſtate, cùm præcipuum vobis obſidem ſui animi, veſtram reliquerit libertatem. Quamobrem teſtor deos, deáſque omnes immortales, veſtráſque maximè mentes, me non vitæ turpitudine, non pro magnitudine ſcelerum, non propter reliquæ ætatis infamiam pœnas iure & lege perſoluere, ſed propter virtutis inuidiam, propter iucũdiſſimam ingenii laudem, propter magnitudinem rerum geſtarum, crudeliſſimè ciuitate priuari. Quod ſi idem accidit Q. Cepioni, ſi Mancino, ſi Rutilio, mihi quoque hoc accidiſſe non magnopere erit mirandũ, cùm præſertim non generis antiquitate, ſed virtutis ornamẽtis ſummam laudem ſim cõſecutus. Nunc ego vos Equites R. obteſtor, quorum virtute nomen Romanum victoriam cum laude poſſidet coniunctam, quorum factis gloriantur ciues, lætantur ſocii, gemũt hoſtes: vt, ſi erga vos omni tempore optimè fui animatus, ſi mea pericula neglexi, dum timorem à patria propulſarem, ſi æquè liberis veſtris proſpexi, ac vos parentibus conſueſtis: vt nunc me velitis veſtris opibus defenſum, incolumem in hac ciuitate retinere, quæ cùm à ſcelerata coniuratione eſſet incenſa, meo ductu ac labore reſtincta eſt: nec patiamini me à liberis meis abſtractum, à coniuge abreptum, ab aris focíſque innocentem proiectum vitam degere in exilio, miſerrimi mortalis caſum ſubire. Proiicitur Tullius in exilium. itaque nimirum innocens ab inimico, religioſus à ſcelerato, beneuolus huic ciuitati ab hoſte. O miſera vitæ ratio, quæ tandiu reſides in voluptate, quandiu fortunæ poſcit libido. egóne inimicus huic ciuitati? quamobrem? quia inimicos necaui. egóne hoſtis? quid ita? quia hoſtes interfeci. En conditionem huius temporis. antea gloria & laude digniſſimi ducebantur, qui hæc perfecerũt: nunc ſcelerati & parricidæ eſſe dicuntur, qui hæc adminiſtrarũt. ſint ſanè ſcelerati: ſuperet iſtorum victoria, ſi modò victoria appellanda eſt, in qua ciuitatis ineſt luctus: habeant hanc palmam ex innocentis cruore. tantùm illud à vobis Equites Ro. peto & rogo, vt, quem ſæpenumero veſtra laude cohoneſtaſtis, eundem in dubiis vitæ periculis veſtra virtute conſeruetis.

VETVSTORVM EXEMPLARIVM INTER SE COLLATORVM variaslectiones, partim emendauimus, partim adnotauimus: vt liberum ſit cuique de his quid ſentiat, pronuntiare. Dubium enim non eſt, aut Ciceronem multis amanuenſibus vſum fuiſſe, aut ſæpius tranſcripta ſua exemplaria emendaſſe: aut perperam ab indoctis deſcripta, deinceps emendata fuiſſe: quæ tu ſingula, Lector, ex hoc indice percipere ac iudicare poteris.

IN ORATIONEM M. T. Ciceronis pro P. Quintio.

3 *tua fides & conſtantia. Vetuſtus index legit, tua fides aut conſtantia*
7 *domi ſeuocabat. Vet. domú ſeuocauit*
16 *triginta poſſeſſa eſſent. Vetus, triginta poſſeſſa non eſſent*
19 *mihi cauſa dat. Vet. mihi cauſa obedit*
20 *mētionem fuiſſe. Vet. mentioné fecisſe*
22 *at aliquando. Vet. at aliquanto*
23 *qua de re controuerſia. Vet. quæ de re controuerſia*
ueruntamé petit. Vet. uerūtamen petat
27 *grauius atque crudelius. Vet. grauius aut crudelius*
24 *huic acerbiſſimus uiuo. Vet. huic acerbiſſimum uiuo*
30 *concurriſſes. Vet. cucurriſſes*
32 *ita conſiderent. Vet. iſta conſiderent*
41 *niſi latitant. Vet. niſi ſi latitant. Aliud uet. niſi ij latitant*
edicto ſuo iubebat. Vet. edicto ſuo fieri iubebat
45 *ut ſatiſdaret. Vet. ut ſatiſdaretur*
47 *quia tamen aliquem cōtra te aduocare poterat, quia magiſtratus. Vet. quia aliquem contra te aduocare poterat, quia tamen magiſtratus*
48 *iudex ipſe accerſetur. Vet. iudex ipſe arcelitur*
contra Alphenum uelitabatur. Vet. contra Alphenum equitabat
50 *qui hæc dicunt. Vet. qui hoc dicunt*
53 *D C C millia paſſuum. Vet. D C C millibus paſſuum*
60 *ut ei liceret. Vet. ut eius liceret.*

IN ORATIONEM pro Sexto Roſcio Amerino.

9 *Sext. Roſcius pater huiuſce, municeps Amerinus, fuit cũ genere. Vet. Sext. Roſcius pater huiuſce, Amerinus fuit cum genere,*
30 *illud intelligatur. Vet. illud intelligas*
31 *parens potuerit. Vet. pater potuerit*
43 *immanioribus uteremur. Vet. immanioribus uterentur*
nunquam abluãtur. Vet. nũquam alluãtur
47 *etiam nunc. Vet. & iam nunc*
52 *huic quæſtioni, & contra. Vetus huic quæſtioni ut, & contra*
54 *ſat bonum facit. Vet. ſat bonum fecit.*

IN PRIMAM ORAtionem Verrinam, quæ Diuinatio inſcribitur.

1 *ad accuſandum deſcēdere. Prius legebatur, ad accuſandũ deſcenderem*
præponēdum eſſe mihi. Prius, mihi eſſe præponendum.
prouincia diſceſſiſſem. Prius, prouincia deceſſiſſem
3 *ſupplices iſſe. Prius, ſupplices eſſe*
locum adductum. Prius, locum adduci
quòd res, quæ. Prius, quòd hæc, quæ
4 *quia mihi unus. Prius, ſi mihi unus*
inſtituto meo uideo me. Prius, inſtituto meo uideor
5 *hoc unũ ius ut. Prius, hoc unum huius*
6 *quod ſequi. Prius, quod ſequi*
quem maximè uelit. Prius, quem minimè uelit
7 *& cognitum. Prius, & diu cognitum*
hoc dicis. Prius, hoc dicat
quos homines à me. Prius, quos omnes à me
8 *ut cauſa mihi. Prius, ut aut cauſa mihi*
quaſi res dubia ſit aut obſcura. Prius, quaſi res dubia aut obſcura ſit
petiſſent, nécne. Prius, petiſſent à me præſidium, nécne
9 *eſſe delectum. Prius, eſſe delectum*
ſemper in hac re. Prius, ſemper hac in hac re
Siculos à me petiſſe id, quod hãc. Prius, Siculos à me petiſſe: ecquid hanc
10 *aliquanto quidē nunc. Prius, aliquanto nunc quidem*
ſedib⁹, delubris, quod in. Prius, ſedibus, delubris fuit, quod in
populi R. Prius, populique R.
11 *te offers. Prius, te offeret*
qui ab omnib⁹. Prius, qui ſe ab omnib⁹
12 *& in iudicij. Prius, & iudicij*
ut per aliũ aliquē. Prius, ut per aliquē
amicus eius tibi ſuffragatur. Prius, amicus eius tibi Hortenſius ſuffragatur
13 *Non illud peto. Prius, Nõ enim, inquit, illud prius*
ut abſoluatur. Prius, ut is abſoluatur
14 *honeſtiore conditione, q̃ qua ipſe uult. Prius, honeſtiore cõditione ſit, quàm qua ipſe eſſe uult:*
in quo quod egiſti. Prius, in quo ego quid egiſti
15 *non modò cæteris ſpecimen. Prius, non modò ſpecimen cæteris*
ſi unũ in te. Prius, ſi unũ aliquod in te
16 *ſed quòd iiſdem. Prius, ſed cum iiſdem*
cum Verre, & cum illo. Prius, cum Verre, cum illo
Sunt & hæc. Prius, Sunt hæc,
17 *Sin prætermittis. Prius, ſi prætermittet*
19 *benigniſſimè cũ Quæſtore ſuo. Prius, cum Quæſtore ſuo benigniſſimè*
20 *Putáſne te poſſe. Prius, Putáſne poſſe*
peccarit, ea. Prius, patrarit, ea
21 *aut proferre uis. Prius, aut pferre uis*
oratione expromere. Prius, oratione exponere
23 *ut ab eo delectari. Prius, ut me ab eo delectari*
25 *omnibus enim rebus, qui. Prius, omnibus enim rebus is, qui*
26 *totum ſuſtinebit. Prius, totum iudicium ſuſtinebit.*
27 *columna ænea. Prius, columna Mænia*
28 *qui ſi te rectè. Prius, qui ſi rectè*
29 *multò hoc grauius & eſſe, & ab. Vet. multò hoc eſſe grauius, & ab*
30 *omnium uenereorum. Prius, omnium uenereorum*
nomine obiiceret. Prius, noménque obiiceres
SI PATERET. *Prius, ſi pateres*
31 *Denique de iniuria. Prius, Deinde de iniuria,*
grauiorem iudicem. Prius, grauiorem iudicem
32 *Quòd ſi ne iniuriæ. Prius, Quid, ſi in iniuriæ*
33 *quenquam horum eſſe. Prius, quẽquam eſſe horum*
Ac unde. Prius, At unde
ſuperior omnibus rebus eſſes, hãc unã ob cauſam te accuſarem. Prius, ſuperior cæteris rebus eſſes, te hanc unam ob cauſam accuſarem
publici muneris. Prius, publici muneris
ſi iure poſſet eum accuſare. Prius ſi iure eum poſſis accuſare
34 *L. Pithoni. Prius, L. Philoni*
35 *quanto illa honeſtior eſt cauſa. Prius, quanto illa cauſa honeſtior,*
populi R. patrona. Vet. populi R. cauſa
36 *quicũ Quæſtor. Ve. legit, cui Quæſtor coniunxerant. Prius, coniunxerat*
37 *ac relata. Prius, atque relata:*
38 *moleſtè ferunt. Prius, moleſtè ferant,*
ego uerò & ætatis. Pri⁹, ego uerò ætatis
40 *ordine noſtro. Prius, ordine ueſtro*

IN SECVNDAM ORAtionem Verrinam.

1 *nobiſque periculoſa. Prius, nobiſq; periculoſa,*
quæ nunc ſunt. Prius, quæ nunc ſint,
iudiciorum noſtrorum. Prius, iudiciorúmque noſtrorum,
qui contētionibus. Prius, qui cõcionibus
2 *iuris. Prius, iuris urbani*
3 *factæ ſunt. Prius, factæ ſint*
ſe tantũ eripuiſſe. Prius, ſe tãtũ rapuiſſe
4 *tum ad diem iudicium. Prius, tum ad iudicium*
° *in Achaia biduo. Vet in Achaiã biduo*
non ut iidem. Prius, non ut idem
5 *uidet etiam tot tam graues. Prius, uidet etiam tot graues*
publicis auctoritatibus muniuiſſe. Vet. publicis auctoritatibus ac teſtimoniis conniuiſſe
emere poſtea poſſet. Vet. emere poſſet

6 aliquid proficere poſſe hoc, & hoc conſilio. Prius, aliquid perficere poſſe hoc Prætore, & hoc conſilio,
in pecunia moſtrauerit. Prius, ut pecunias poneret:
7 flagitijſque coniunctam. Vetus, flagitijſque coniunctam,
poſſet defendere. Ver poſſit defenderet
fana depopulatus eſt. Prius, fana depeculatus eſt,
cui ille Legatus. Prius, cui Legatus,
8 ita naſtauit, uexauit. Vet. ita uexauit,
ſatietate ſuppleuit. Prius, ſatietatem ſuppleuit.
nulla res tam patria cuiuſquam, atque amata fuit, quam non. Vet. nulla res cuiuſquam tam patria, atque amata fuit, quæ non
9 ſtatuis, ornamentiſque publicis fecit. Prius, ſtatuis publicis, ornamentiſque fecit:
depopulatus eſt. Prius, depeculatus eſt:
10 iudices nobis exponam. Prius, iudices exponam:
11 manſit in dictione. Prius, manſit in conditione
12 pedetemptim cautéque dicentur, ut & amicitiæ. Prius, pedetentim cautéque dicentur, ut amicitiam
uoce maxima gratulatur. Prius, uoce maxima uictoriam gratulatur:
cũ hoc conſentit. Prius, cum hoc cõſiſtit,
13 ſpectare uidebant. Prius, ſpectare arbitrabantur.
apertè & perſpicuè. Prius, apertè iam & perſpicuè
14 iſtius hominis pditi. Prius, iſtius pditi is domi quoque. Prius, is quoque domi
hæc mihi quidem res placebat. Prius, hæc quidem res mihi placebat
ſiſcos quamplures. Prius, fiſcos cõplures
15 deinde continuò eſſe pollicitum. Prius, deinde eſſe pollicitum,
quantum uellent, pecuniã. Prius, quãtum uellent, pecuniæ,
hic alios negaſſe. Prius, hoc alios negaſſe
& in his ipſis. Vet. & his ipſis
ſeruire non licebat. Prius, ſeruire, propter iudicium non licebat.
16 quam ob rem arceſſerẽtur. Prius, quam ob rem accerſerentur.
animum aduerſum. Prius, animaduerſum:
pecunia de honore deiecerer. Prius, pecuniæ de honore deijcerer
17 & me in tanto Reip. Prius, & in tanto Reip.
Arceſſit alter. Prius, accerſit alter
præterea quòd L. Metellus. Prius, propterea quòd L. Metellus.
18 quis te ignoret. Prius, quis te ignorat,
non habemus. Prius, non habebimus.
Q. Mallium. Prius, Q. Manlium
19 incas oportet. Prius, ineas neceſſe eſt
cùm ad cæteras res. Prius, tum ad cæteras res,
& Prætoribus. Prius, & Prætori,
magnamque expectationẽ iudicij. Vet. magnamque iudicij expectationẽ
& accuſando. Prius, & excuſando
21 res omnes tecum. Prius, res omnes mihi tecum
22 in Rep. uoluntatem. Prius, in Remp. uoluntatem
quam per hoſce annos cum. Prius, quã per hoſce annos in
hoc ſumo. Prius, hoc mihi ſumo:
23 ſecum habere. Prius, ſecum agere
huiuſmodi res eſt. Prius, huiuſmodi res eſt,
24 noſtrûm poteſtate. Prius, noſtrûm poteſtate,
minoris HS XXX. Prius, minoris HS XXX M.
25 ut reum condemnaret. Iam uerò quomodo ego illam. Prius, ut reũ damnaret. Iam uerò quomodo illam
cùm planum fuerit. Prius, cùm præſertim planum fuerit
26 defenſoribus traderet. Prius, defenſoribus ſuis traderet,
in reijciundis. Prius, in reijciendis
aduocatis, Prætori. Vet. aduocatis, Prætoribus,
27 tẽpus hoc diuinitus nobis datũ. Prius, tempus opportuniſſimum nobis hoc diuinitus datum
28 quemadmodum ſeſe unuſquiſque noſtrûm. Prius, quemadmodum ſe unuſquiſque noſtrûm
29 non denique alio mediocri. Prius, non denique aliquo mediocri
ſublevata eſſe uidebuntur. Prius, ſublata eſſe exiſtimabuntur.
ſed etiam populi Ro. intereſſe uideatur. Prius, ſed etiam oculi populi R. intereſſe uideantur
30 hoc idem, iudices opto. Prius, hoc idem iudices peto,
tu tua authoritate, ſapientia. Prius, tu tua ſapientia, authoritate
31 cogita quo loco ſis. Prius, cogita, qui ſis, quo loco,
paternæ leges Aciliæ ueniãt. Prius, paternæ leges Aciliæ ueniat
quæ te noctes diéſq;. Prius, quæ te dies noctéſque
32 nobis denique reſpondere. Prius, nobis denique reſpondeant,
ut tum hæc res. Prius, ut tum res
33 atque ſocios. Prius, atque in ſocios,
nefariè fecerit. Prius, nefarie fecerit,
tũ præterea CCCC. Prius, tum præterea quadringentùm ſeſtertium

IN TERTIAM ORAtionem Verrinam.

1 reſponſurum non eſſe. Prius, reſponſurum non fuiſſe,
æſtibus cõuictus. Ver. æſtibus cinctus
qui ſemper fuit, ut ad audẽdum proiectus, ſic ad audiẽdum. Prius, qui fuit ſemper, ut ad audendum proiectus, ſic paratus ad audiendum:
2 ſibi reliquũ facit. Ver ſibi reliquũ fecit,
quod prius ſtatuerat. Prius, quod primo ſtatueras,
neque hoc à nobis. Prius, neq; enim hoc à nobis
cum illius pecunia. Prius, cum iſtius pecunia,
illa omniſſa uicta. Prius, illa uicta
3 ulla Reip. maior hoc tẽpore. Prius, ulla maior Reip. hoc tempore
abiudicare. Prius, abiudicari
5 damnationem ſolum afferre. Prius, damnationem afferre ſolum,
qui ſe iis ſceleribus obſtrinxerit. Prius, qui iis ſceleribus ſe obſtrinxerit,
6 inuitis eum ex manibus. Prius, inuitis tamen ex manibus
contentus fueris? Prius, contentus eris?
7 perducere poterimus. Prius, perducere poterimus,
quibus perſuadimus. Ver. quibus perſuadeamus,
frumenti decumandi. Prius, frumenti decumani
& ex urbibus. Prius, ex urbibus
noſtro crimine. Prius, noſtro crimini
8 ex noſtra ſeueritate. Prius, ex noſtra ſeueritate:
antè produxi. Prius, antea produxi
9 credent omnes V XXX. Prius, credent omnes V & XXX
10 quo è numero è nobis cõplures fuerũt, ita probauerunt. Prius, quo in numero è nobis complures fuere, ita probarunt,
deuerti potius. Prius, diuerti potius
qui me auxiliũ. Prius, q à me auxiliũ
11 ſermones eiuſmodi. Prius, ſermones huiuſmodi
donec ad reijciundos. Prius, donec ad reijciendos
in reijciundis iudicibus. Prius, in reijciendis iudicibus
12 communem ſibi ait eſſe. Prius, communem ait ſibi eſſe
Iuniorum reijci paſſus eſſet. Prius, Iuniorum reijci paſſus eſſet
ſententiáque cognoſcat. Prius, ſententiáque cognoſceret
quis tam iniquus. Prius, quis tam inimicus
qui non aſpectu. Prius, quis non conſpectu
13 ueſtra dignitas mihi. Prius, ueſtra mihi dignitas
ac defenſorib᷒. Prius, & defenſoribus
Quæ cauſa fuit honeſtior. Prius, Quæ cauſa fuit iuſtior
quod tam Reip. honeſtius. Prius, quod tam Reip. honeſtius
14 & in gratia poſſet eſſe? Prius, & in gratia poſſet eſſet
ac periculo non poſſetis. Prius, ac periculo non poſſitis
id onus noſmet ipſi relegeritis. Prius, id onus noſmet ipſi reiecerit is
15 quanto periculo uenturi ſumus. Prius, quanto periculo uenturi ſimus
Populus R. de nobis Prius, Populus R. de nobis.
Quos tantum odiũ noſtri. Prius, Quos tantum odium noſtri
Hæc me res pluribus uerbis Iudices nobiſcum. Prius, Hæc me Iudices pluribus uerbis uobiſcum
16 Eo mihi non uti licebit. Prius, Eo mihi non uti non licebit.
17 Quantis tu conuiceris. Prius, Quantis tu conuinceris.
18 Quod ſæpe experti in dicendo ſumus. Prius, Quod ſæpe in dicendo experti ſumus.

Nihil habuit tum neque negotij. Prius, Nihil habuit neque negotij.

19 Argenti veſtis ſtragulæ. Prius, Argenti veſtiſque ſtragulæ.

Eos nummos ſume. Prius, Ei nummos ſume.

Tum cauſa agi verè uideretur. Prius, Tum cauſa agi uideretur.

Vt in criminibus nullum eſſet. Prius, Vt in criminibus omnibus nullum eſſet.

Perpetuam accuſationem requireret. Prius, Perpetuam accuſationem requirat.

20 In medio poſuiſſem. Prius, In medio propoſuiſſem.

Tum. Prius, Tu.

21 Hoc ſi ego non uidiſſem. Prius, Hæc ſi ego non uidiſſem.

In eo elaborari Prius, In eo laborari

Ego meum conſilium cum iudicibus. Prius, Ego meum conſilium cum iudicibus

Nihil à me de pueritia ſuæ flagitiis audiet. Prius, Nihil à me de pueritiæ ſuæ flagitiis peccatiſque audiet.

22 Abhinc annos XIIII. Prius, Abhinc annos quatuordecim.

A' furto, ſcelere Prius, A' furto, à ſcelere

23 Quadripertitam diſtributio Pri⁹, Quadripartita diſtributio.

Venit expectatus in Galliam. Prius, Venit in Galliam expectatus.

24 Exercitum, ſortem prouinciámque deſeruit. Prius, Exercitum, prouinciámque deſeruit.

Quibus illam reiectionē. Prius, Quibus illam relictionem.

VICIES DVCENTA MILLIA. Prius, VICIES DVCENTA TRIGINTA QVINQVE MILLIA.

25 Millies quingenta quadraginta. Prius, Mille ſexcenta triginta.

Quadringentos XVI. NVMMOS. Prius, Quadringentos XVII. nūmos.

Aut quiſquam omnium retulit. Prius, Aut quiſquam hominum retulit

Huiuſcemodi eſt. Prius, Huiuſmodi eſt

Res rationum. Prius, Rationum res.

26 Conſcelerata iudicaretur. Prius, Scelerata iudicaretur.

Rationes ſuas omnes. Prius, Rationes omnes ſuas

Idem legiſſet. Prius, Idem feciſſet.

Nec neceſſitudini ſortis læderet. Prius, Nec neceſſitudinem ſortis læderet.

Ac peruiſare nolumus. Prius, & peruiſare nolumus.

27 Amiciſſimos eſſe intelligebat Prius, Amiciſſimos eſſe intelligebat

In agro Beneuentino. Prius, In agro Beneuentano

Non quod illi accedere noluerint Pri⁹, Non quod illi accidere noluerint.

Antequam proſpicere. Prius, Antequā perſpicere.

Tum, cùm Quæſtor. Prius, Tu cùm Quæſtor.

28 Quæ in ipſum ualebant crimina. Prius, Quæ in iſtum ualebant crimina.

29 Ille miſer cùm eſſet Cn. Dolobella. Prius, Ille miſer cùm eſſet.

Cum proditione iſtius nefaria. Prius, tum proditione iſtius nefaria.

Etiam improbo ac falſò eiuſdem teſtimonio Prius, tum improbo, & falſò eiuſdem teſtimonio.

Eóſque ambo non modò deſerit. Prius, Eóſque ambos non ſolùm deſeruerit

Neque ego iſtum ſibi ex communi calamitate defenſionem ullam ſinam ſumere. Prius, Neque ego iſtum ſibi ullam ex communi calamitate defenſionem ſinam ſumere.

30 Nam ut eſt profectus. Prius, Nam ut iſte profectus eſt

Magiſtratum Sicyoniū nummos popoſcit. Prius, Magiſtratum Sicyoniū nummos popoſcit.

Quæritis Prius, Quæretis

Eſt alius mihi locus ad hanc eius cupiditatem demonſtrādam ſeparatus. Prius, eſt alius mihi locus ad hanc cupiditatē demonſtrandā ſeruatus.

31 Poſtridie cùm ſummum ſpoliatum uiderent. Prius, Poſtridie cùm ſpoliatum fanum uiderent.

32 Ac diſciplinis inſtitutus eras. Prius, Et diſciplinis inſtitutus eras

Et iam ad pariendum temporibus exactis. Prius, Et iam ad pariendum uicinam, temporibus exactis.

33 Diis, hominibusindixiſſent. Prius, diis, hominibúſque indixiſſent.

Pro ſceleribus tuis tandiu debeatur? Prius, Pro ſceleribus tuis iandiu debeatur?

Munerάque commemorarem? Prius, Munerάque commemorem.

Tenuem ipſum. Prius, Tenem ipſum

Hunc ipſum inquam Tenuem. Prius, Hunc ipſum inquam Tenem.

34 Quas iſte tabulas iſtinc. Prius, Quas iſte tabulas illinc.

Quos in horū locum ſortitus es. Prius, Quos in horum locum ſubſortitus es

35 Qui tuæ domi ſemper fuiſſent. Prius, Qui tuæ domi ſæpe fuiſſent.

Quid tum nos de te iudicaturos arbitratus es. Prius, Quid tum hos de te iudicaturos arbitratus es.

36 Exportatique eſſe. Prius, aſportatique eſſe.

Græcis nominibus. Prius, Græcis hominibus

illū ipſum ſuo artificio ſuperaſſe uideatur. Prius, illum ipſum artificio ſuo ſuperaſſe uideatur.

nudatum, ac ſpoliatum eſſe. Prius, nudatum, & ſpoliatum eſſe.

Quin eas in eum exercitu. Prius, Si in eas in eum exercitu

ſigna, & quæ ornamenta. Prius, ſigna, atque ornamenta

37 honore ac uirtute florerēt. Prius, honore & uirtute florerent.

urbē totam, templáque deorum. Prius, urbem totam, templa deorum.

Ne hæc forte cuipiam. Prius, Ne hæc fortè cuiquam

omnes erant eiuſmodi. Prius, omnes erant huiuſmodi

De te ſententiam latam. Prius, de te ſententiam laturus eſt.

38 Olympum urbem hoſtiū. Prius, Olympum urbem hoſtium.

Per ſcelus & latrocinium abſtuliſti. Prius, Per ſcelus, & per latrociniū abſtuliſti.

39 notata, atque perſcripta. Prius, notata, atque deſcripta.

Qui iudiciorum ſe dici dominos uolebant. Prius, Qui iudiciorum dominos ſe dici uolebant.

tum primum abiecerūt. Prius, tum primùm abiecere.

40 Signa ſe plurima. Prius, Signa ſeſe plurima.

Nam legit diligentiſſimè. Prius, Nam facit diligentiſſimè.

Ve ſit hoc genus aliquod minimè probādum. Prius, Verùm ſit hoc genus aliquod minimè probandum

41 Aliqua etiam eiuſce rei ratio. Prius, Aliqua etiam huiuſce rei ratio.

Plurimas tabulas optimas deportaſſe te. Prius, Plurimas tabulas deportaſſe te.

Quæ nunc ad pluuium in tuo ſtant. Prius, Quæ nunc ad impluuium tuum ſtant.

Quæ multos annos ante ualuas Iunonis. Prius, Quæ multos annos ad ualuas Iunonis.

42 Aductus ſui ueſtigia reliquerit. Prius, Quam aduentus ſui ueſtigia reliquerit.

Lampſaceni cū ſummè in omnes. Pri⁹, Lampſaceni tum ſummè in omnes.

43 facere admonebant. Prius, facere admonuerant.

Vti uideant. Prius, ut uideant.

Ecquæ uirgo ſit. Prius, Ecqua uirgo ſit

Quamobrem ipſe Lampſaci. Prius, Quamobrem iſte Lampſaci

44 Ne quid in ipſo ſe offenderetur. Prius, Ne quid in ipſo ſe offenderet.

deuerſari dicit. Prius, diuerſari dicit.

ac liberis ſuis iam tum conſtitueretur. Prius, ac liberis ſuis iam tum mali conſtitueretur.

inuitus domum ſuam recepiſſe. Prius, inuitus in domum ſuam recepiſſe.

45 Etiam filium ſuum. Prius, Vt etiam filium ſuum.

propinquum ſuum quendam mittit ad cœnam. Prius, propinquum quendam ſuum mitteret ad cœnam.

Tum ut aliquid reſponderet. Prius, Tum ille ut aliquid reſponderet.

46 Enimuero ferendum hoc quidem non eſt. Prius, Enimuero ferendum hoc non eſt.

filio nunciet. Prius, filio ſuo nunciet.

Vir optimus & honeſtiſſimus. Prius, Vir optimus, & homo honeſtiſſimus.

Simul ut hoc audierunt. Prius, Simul ut hoc audiuerunt.

Quòd eos cùm Philodamo dignetur. Prius, Quod eos tum Philodamo dignetur.

47 Poſtridie homines manè in concionem conueniunt. Prius, Poſtridie manè homines in concionem ueniunt.

Et ſententia, & ratio. Prius, Et ſententia, & oratio.

48 In qua iſte deuerſabatur. Prius, In qua iſte diuerſabatur.

Ignémque circum ſubiicere cœperunt. Prius, Ignem ſubijcere cœperunt.

Tunc ciues R. Prius, Tum ciues R.

Ferre non poterunt. Prius, Ferre non poterant.

Id quod illi meritò accidiſſe. Prius, Idque ei illi meritò accidiſſe.

49 Qui tunc accenſus C. Neroni. Prius, Qui tum accenſus C. Neroni.

P. Tellius. Prius, P. Tellius.

in Aſia militum Tribunus fuit. Prius, in Aſia Tribunus militum fuit.

Quod & in Tellij teſtimonio. Prius, Quod & in teſtimonio Tellij.

Quod poſſit dicere. Prius, Quod poſſet dicere.

Quandiu tacuit in cæteris teſtibus. Prius, Quandiu in cæteris teſtibus tacuerit.

Philodamum & filiũ eius. Prius, Philodamum & eius filium.

50 De quo in multum differam. Prius, De quo ne multum differam.

Putaſſe non oportere eſſe cuique in in ulciſcenda quidem iniuria, hominis occidendi poteſtatem. Prius, Putaſſe non oportere eſſe, ne in ulciſcenda quidem iniuria, cuiquam hominis occidendi poteſtatem.

51 Ille miſer defenſorem in nemini reperire poterat. Prius, Ille miſer defenſorem reperire neminem poterat.

52 Tamen tanta in iniuria iſtius. Prius, Tamen tanta in iſtius iniuria.

animum nemini timidũ. Prius, animum nemini timidum.

ſine Verre, & ſine Dolabella. Prius, ſine Verre, & Dolabella.

Quod quamuĩ minimè multi ex illis. Prius, Quo quam minimè multi ex illis.

Laodicea Prius, Laodicea

53 Iam Dolabella neque me tui, neque tuorum liberorũ. Prius, Nemo tam Dolabella neque tui, neque tuorum liberũm.

Hominum innocentium, Prius, Hominum innocentum.

Quæſtoris in loco. Prius, Quæſtoris in locum.

54 Cuius re uera Quæſtor fuerat. Prius, Cuius re uera Quæſtor fuit.

Cùm ipſe ſe ad inimicos tuos contulit. Prius, Cùm ſe ad inimicos tuos contulit.

atque à liberis ſuis. Prius, atque ab liberis ſuis.

ſcelus ac libidinem. Prius, ſcelus atque libidinem.

55 in qua deuerſabare. Prius, in qua diuerſabare.

Habeo enim teſtimonium. Prius, Habeo enim teſtimonium tuum.

Lampſacena ciuitas facere minabatur. Prius, Lampſaceni ciues facere minabantur.

Intellego. Prius, Intelligo.

domum tuã concurreret. Prius, domum tuã concurreret.

56 Cùm illorum teſtimonia. Prius, Tum illorum teſtimonia.

57 Quàm Legationes meis mouerentur. Prius, Quàm meis Legationes mouerentur.

hoc uti profugio. Prius, Hoc uti perfugio.

quod niſi uos uindicatis. Prius, quo niſi uos uindicatis.

ſatis digni perſequi poſſent. Prius, ſatis digne perſequi poterant.

58 atque ex flamma ſociorũ. Prius, atque è flamma ſociorum

Hic tibi profugium ſperas futurum? Prius, hic tibi perfugium ſperas futurum?

& Theſſalum ſcribis Prius, & Theſſalum ſcribit.

59 dixerit. Ab accuſatore. Prius, dixerit. Recita. Ab accuſatore.

facta eſſet inſignis iniuria. Prius, facta eſſet iniuria inſignis.

Non te ad Senatum cauſam deferre. Prius, Nónne te ad Senatum cauſam deferre.

60 Quòd author illius iniuriæ fuiſſe arguebatur. Prius, Quòd author iniuriæ illius fuiſſe argueretur.

& authores, principes fuiſſe Prius, & authores, & principes fuiſſe.

Themiſtagoran. Prius, Themiſtagoram

61 Cùm uere, tum grauiter. Prius, tum uerè, tum grauiter

Quòd neque iurari ullo modo, neque dici pro dignitate poteſt. Prius, Quod neque iurari ullo modo poteſt, neque dici pro dignitate.

& L. Fabio. Prius, L. Fabio.

uſque ab Dianio, quod in Hiſpania eſt, ad Synopam. Prius, uſque ab Dianio, quod in Hiſpania eſt, ad Synopem.

62 Si hominum exiſtimatio. Prius, Si te hominum exiſtimatio.

Priori actione didiciſti. Prius, Priore actione didiciſti.

63 & domeſticarum legum metu. Prius, & legum domeſticarum metu

64 ſodalitius erat in hoc morbo. Prius, ſodalis iſtius erat in hoc morbo.

65 formoſos homines. Prius, homines formoſos.

à multis efflagitatus Prius, multis efflagitatus

quinquaginta millia. Prius, quinque millia.

Redditi. Prius, atque redditi

in memoriam. Prius, in memoria

in metum uiuorum. Prius, in metus uiuorum

66 ac uexandam præbuiſſet. Prius, ac uexandam tradidiſſet.

his tam optimis. Prius, his tam opimis.

ipſe Malleolus extitit. Prius, ille Malleolus extitit.

atque officia tutelæ. Prius, atque abs te officia tutelæ.

quæ confeſſus es. Prius, at, quæ confeſſus es.

& querimoniam amittere. Prius, & querimoniam omittere.

67 Quæ res per hunc geſtæ ſunt. Prius, quæ res per eum geſtæ ſunt.

Próque his rebus pecuniam exigeret. Prius, Pro his rebus pecuniam exigeret.

Per iſtum tamen omnia gerebantur. Prius, Per iſtum omnia tamen gerebantur.

Multa enim ſunt ex eodem genere. Prius, Multa ſunt ex eodem genere.

De litibus æſtimatis. Prius, De litibus æſtimatis

Pecuniam redactæ. Prius, Pecunia redacta

68 Homo adoleſcens. Prius, Homo adoleſcens.

diſceſſuros polliœbantur. Prius, deſcenſuros pollicebantur.

fecerunt. ita eſt, ſed ego defenſorem. Prius, fecerunt, ſed ego defenſorem,

69 ne dies ſibi prorogarẽtur. Prius, ne dies ſibi prorogaretur.

in lecto eo. Prius, & eiecto eo.

Deinde quaſi non & Quæſtor ſine prætore poſſit rationem referre. Prius, Deinde quaſi non, ut Quæſtor ſine prætore poſſet referre.

71 ſed in aſſidua commoratione. Prius, ſed in aſſidua commemoratione.

extraordinariæ pecuniæ. Prius, extraordinaria pecunia.

cum tot tibi nominibus acceptum. Prius, Cum tot tibi nominibus acceptum.

72 non neglegentia mea. Prius, non negligentia mea.

Quæ ab iſto cõmiſſa ſunt. Prius, Quæ ab iſto commiſſa ſunt.

Vt utroque genere. Prius, ut ex utroque genere.

Obiici nihil oporteat. Prius, Obiici nihil oporteat.

73 Magis ex ſua, Chelidonéſque. Prius, Magis ex ſua & Chelidonis.

C. Annius Aſellus. Pri⁹, P. Annius Aſellus

attemptatus. Prius, an tentatus.

74 Cur condonabat hæreditatem ereptam à liberis. Prius. Cur condonarat hæreditatem ereptam liberis.

Quis unquam crederet mulierũ aduerſarium Verrem futurum. Prius, Quis unquam crederet Verrẽ mulierum aduerſarium futurum.

Quis potius non modò. Prius, Quid potius non modò.

75 ipſum illum C. Voconium. Prius, Illum ipſum C. Voconium.

76 ſcelerata, & nefaria. Prius, ſcelerata, ac nefaria.

Atque in ipſis rebus. Prius, Atque in his rebus.

pertineat certo tempore. Prius, pertineat ex certo tempore.

inſtituit, is non omnia, quæ ante acta ſunt. Prius, inſtituit omnia, quæ ante acta ſunt.

Tu edicto plus amplecteris. Prius, Tu edicto plus complecteris.

77 non unius hominis cauſa. Prius, non unius cauſſa hominis.

uerbis complecteris. Prius, uerbis amplecteris.

Te pretio non eſſe commotum. Prius, te

pretio eſſe commotum.
Vt quiuis intelligat. Prius, *Vt quiuis intelligit.*
Mercenarióque præconio. Prius, *Mercenario præconio.*
Quis idem illud diceret. Prius, *Quis illud idem diceret.*
In his nuper Annæa. Prius, *In his nuper Annia.*
78 *Iam hoc magnū indiciū.* Prius, *Atque hoc magnum indicium.*

IN QVARTAM ORAtionem Verrinam.

4 *conditum iam putaremus.* Prius, *conditum putaremus.*
Quod multò locupletioribus. Prius, *Quod multis locupletioribus.*
5 *conſilio confugerint.* Prius, *conſilio confugerent.*
6 *Quandoquidem agros iam ante iſtius iniuria.* Prius, *Quandoquidem iam ante iſtius iniuria.*
8 *Qui quatuor in una prouincia.* Prius, *Qui quatuor in prouincia.*
9 *Qui contra iſtum Legati decreti, & teſtimonium publicum, ac mandata acceperant.* Prius, *Qui contra iſtum legatos decreuerant, & teſtimonium publicum, mandatáque acceperant.*
Cùm uideritis. Prius, *Cùm uideretis*
10 *prohiberi potuiſſe.* Prius, *prohiberi poſſe.*
& eſſe, & fuiſſe. Prius, *eſſe, & fuiſſe.*
in hac quæſtione de pecuniis. Prius, *in quæſtione de pecuniis.*
11 *ut uos quoque ei obtemperetis.* Prius, *ut uos quoque obtemperetis.*
12 *& cum ſuis agitare cœpit.* Prius, *& cogitare cum ſuis cœpit.*
Perridiculè homines augurabãt. Prius, *Perridiculè homines augurabãtur.*
ad euertẽdam prouinciam. Prius, *ad euertendam prouinciam.*
HS D. numerata eſſe Prius, *HS undecies numeratum eſſe.*
14 *Erycinum montem.* Prius, *Erycinum mõtem.*
15 *Nihil ex Dione, nihil ex ſocru tua.* Prius, *Nihil de Dione, nihil de ſocru tua.*
16 *abhinc duo & XX annos eſt mortuus.* Prius, *abhinc duos & XX annos eſt mortuus.*
17 *Quæ tum erat in Volcatio tanta.* Prius, *Quæ tum erat Volcatio tanta.*
duobus nominibus auferret. Prius, *duobus hominibus auferret*
ut quiſque ei maximè. Prius, *Quò quiſque ei maximè.*
18 *nobiſcum educamus.* Prius, *nobiſcum ducamus.*
19 *& ex numero amicorum.* Prius, *ex numero amicorum.*
ſi ſalui & honeſti eſſe uolumus. Prius, *ſi ſalui eſſe uolumus.*
20 *inſtituerat cum in conſilio.* Prius, *inſtituerat in conſilio.*
intercedere poſſit. Prius, *interdicere poſſit.*
ſi paret. Prius, *ſi apparet.*

Ex iure Quiritium P. Seruilij eſſe. Prius, *Ex iure cum P. Seruilij eſſe.*
21 *cùm Siculi, eorum legibus dari oporteret.* Prius, *Tum ſi eorũ legibus dari oporteret. for. legendum ſit, cùm Siculorum legibus, &c.*
22 *primum ſuæ leges.* Prius, *primum ſine lege*
25 *Quòd eam palæſtræ commiſſam eſſe dicunt.* Prius, *Quòd eam palæſtræ commiſiſſe dicunt.*
26 *libidinẽ & ſcelera commonſtrẽ.* Prius, *libidinem demonſtrem.*
27 *Quid hoc homine faciat?* Prius, *Quid hunc hominem faciat?*
29 *ſortiri iudices debuiſſe.* Prius, *ſortiri iudicium debuiſſe.*
34 *illa HS CCC quinquaginta.* Prius, *illa HS ducenta quinquaginta.*
37 *Quaſi acceſſiſſe quæſo, quo.* Prius, *Quoquam ſi acceſſiſſe, quo.*
41 *poſſidere iubeat.* Prius, *poſſidere liceat nullum minimum.* Prius, *nullum minimum.*
41 *Quod amici abſentis Epicratis nollent defendere.* Prius, *Quid amici abſentem Epicratem nollent defendere.*
43 *Quiſquis erat eductus Senator.* Prius, *Quiſquis erat ductus Senator.*
Hieronica lege edixerat. Prius, *Hieronica lege dixerat.*
46 *atque fortunæ in unius iſtius eſſent poteſtatẽ.* Prius, *atque fortunæ in iſtius unius eſſent poteſtate.*
49 *quem habebat in conſilio.* Prius, *quem habet in conſilio.*
51 *rem agere oportere.* Prius, *rem augere oportere.*
pòſt illis adhibitis in concilium. Prius, *pòſt illis adhibitis.*
52 *Cum cupiditate pugnare.* Prius, *Cupiditatémque pugnare.*
condemnat. Prius, *condemnans.*
54 *iſtum etiã de uobis iudicem habeatis.* Prius, *iſtum de uobis iudicem, ſi uultis, habeatis.*
Etenim ſi illud eſt flagitioſum. Prius, *Etenim ſi illud eſt tam flagitioſum.*
55 *religionem tuã iam alteri addictam.* Prius, *religionem tuam alteri addictum.*
Hunc hominem in numero iudicum habebimus. Prius, *Hũc hominem iudicum numero habebimus.*
56 *In conſilio C. Sacerdotis fuerant.* Prius, *In conſilio C. Sacerdotis fuerant.*
57 *attendite diligenter.* Prius, *attendite enim diligenter*
inueniebatis enim id factum. Prius, *inuenietis id factum.*
ſtudioſius paulò hæc cõparauit. Prius, *paulò ſtudioſius hæc comparabat.*
58 *P. Africani quoque humanitatem & æquitatẽ cognoſcatis.* Prius, *P. Africani quoq; humanitatẽ cognoſcatis.*
artificio facta. Prius, *artificio facta ab eo*
60 *ſed quod ſi domum abſtuliſſet.* Prius, *ſed ſi domum abſtuliſſet.*
62 *Vrbem & agros.* Prius, *Vrbes, agros.*
à cupiditate omni remotiſſimus. Prius, *à cupiditate omnium remotiſſimus.*
71 *ut hoc, quod dico, poſtularetur.* Prius, *ut, quod dico, poſtularetur.*

Cedo quæſo codicem circumfer. Prius, *Quæſo codicem circumfer.*
74 *Cui improbam falſi cognitoris perſonam imponant.* Prius, *Cui improbam perſonam imponant.*
76 *unde à me tamen deportatum eſt.* Prius, *nunc à me tamen deportatum eſt.*
83 *& authoritatẽ legum dandarũ.* Prius, *authoritatem legum dandarum*
85 *Ne plures eſſent in Senatu ex colonorum numero.* Prius, *Ne plures eſſent ex colonorum numero*
ut his amplior numerus eſſet. Prius, *ut his amplius numerus eſſet.*
87 *ut is haberet ſacerdotium.* Prius, *ut is haberet ſacerdotium*
89 *Calend. Martias proſcribere iuberet.* Prius, *Calẽd. Martias proſcriberet*
90 *In ea re iſte nihil obſcurè facere uoluit.* Prius, *In ea re nihil obſcurè facere uoluit.*
91 *Suíſque accenſionibus, huius negotij, atque operis moleſtia conſequebantur.* Prius, *Suíſque acceſſionibus, huius negotij atque operis moleſtiam conſequebantur.*
91 *Quid cuique opus eſſet, indagare.* Prius, *Quid cuique eſſet neceſſe, indagare.*
99 *ſtatuarum nomine aueſſat.* Prius, *ſtatuarum nomine auerſat.*
102 *Nouo modo poſtulant.* Prius, *Nouo modo poſtulantur.*
104 *Nihil rogo inquit.* Prius, *Nihil ergo inquit*
109 *Quàm paulò antè in aratoribus.* Prius, *Quàm antè in aratoribus.*
114 *Magiſtratuũ remoti conſueuerũt eſſe.* Prius, *Magiſtratuum remotiſſimi conſueuerant eſſe.*
Leontij. Prius, *Leontini.*
115 *atque illam rem imperio.* Prius, *atq; illam imperio.*
116 *cum grauiſſimo teſtimonio publicè.* Vetus exemplar omittit *Publicè*
Reponuntur decreta Centuripinorum, quæ de ſtatuis erãt facta, non tollũtur. Vetus exemplar quicquid poſt (*Reponuntur*) ſequitur, intermittit.
119 *Volo te ad ſtatuas HS CXX millia coëgiſſe.* Prius, *Volo te ad ſtatuas Co Co Co millia coëgiſſe.*
120 *uniuerſi bene exiſtiment, aut quomodo exiſtiment.* Vetus exemplar omittit, *Aut quomodo exiſtiment.*
121 *Omnem te ſperaras inuidiam.* Prius, *Omnem te ſperabas inuidiam.*
122 *Portum autem & ſcripturam.* Prius, *Portum autem & ſcripturas*
Præterea re ac ratione coniunctus eſſet. Prius, *Præterea ratione coniunctus eſſet.*
125 *Quos produci, quibus cõmittam, ipſos homines honeſtiſſimos.* Prius, *Quos produxi homines honeſtiſſimos.*
Oratio & cauſſa mitior. Prius, *Oratio & cauſa mitatur.*
Ergo Equites R. qui te ſuo iudicio condemnarant, horum iudicio condemnari noluerunt. Prius, *Ergo Equites R. te ſuo iudicio cõdẽnari noluerũt*

126 Dimm paulò amplius. Prius, Dicam paulò promptius.
128 de eo curriculo uitæ. Prius, de meo curriculo uitæ.
130 Qui per eos annos magiſtri iſtius ſocietatis fuiſſent, apud quos tabulæ fuiſſent: ſciebam eum, &c. Prius, Qui per eoſdẽ annos magiſtri iſtius ſocietatis fuiſſent, ſciebã eum, &c.
132 Scribit HS DC ſocios perdidiſſe. Prius, Scribit HS LX ſocios perdidiſſe.
Quæ eſſent HS CCCC. Prius, Quæ eſſent HS duodecies.
134 à C. Verrutio C. F. ſic tamen. Prius, à C. Verrutio. ſic tamen
135 in forum deſero. Vetus, in forũ defert.
136 An mercator, an negotiator, an arator. Vetus omittit, an negotiator.
An iam deceſſerit. Prius, An deceſſerit.
138 Caudam illam Verris. Prius, Caudam illam Verræ.

IN QVINTAM ORAtionem Verrinam.

8 In hoc iudicio. Prius, In hoc Iudices.
5 & quantillum dicere poſſemus. Prius, & quantum iudicare poſſemus.
Quod iam poſtulatur ab omnibus. Vet. Quod iam poſtulatur ab hominibus
13 hæreditatũ à liberis ad alienos. Prius, hæreditatum ad alienos.
14 Legimque rebus, quæ ipſis uideretur, edicerent. Prius, Legemque his rebus, quam ipſis uideretur, edicerẽt.
16 Conſtituta ſunt iura Decumano. Vetus, Conſtituta ſunt iura Decumano.
18 Is erit Apronius ille. Prius, Is erat Apronius ille.
23 Ecquem putatis Decumanum. Prius, Aliquem putatis Decumanum.
Plus, ac multò plus, quàm decumas abſtuliſſe. Prius, Plus quàm decumas abſtuliſſe.
24 Et irriſos ab iudicio aſſuros uidebant. Prius, Et irritos ab iudicio diſcesſuros uidebant.
25 Apronio condemnarent. Hanc tu licentiam diripiendorum aratorũ cum decumano, hoc eſt, Apronio permiſiſſet, ut quãtum uellet, poſceret: quantũ popoſciſſet, auferret. Prius, Apronio permiſiſſent, ut quantum uellet, poſceret: quãtum popoſciſſet, auferret.
28 Recuperatores nunquam uolet. Prius, Recuperatores nunquid uolet.
29 At iſta ius Septicium. Vetus, At iſta uis Septicium
Ne tollam potius. Ve. Non tollã potius.
Prohibitio tollẽdi. Pri°, Cohibitio tollẽdi.
Quo nollet Decumanus. Prius, Quod nollet Decumanus.
31 Quæſtus cauſa irrupiſſe. Vetus, Quæſtus cauſa inuſitauiſſe.
34 Quàm C. Marcellus. Prius, Quàm M. Marcellus.
35 Vt pop. Rom. Prætore te neſcio. Prius, ut Prætore te neſcio.
Literas ad Siciliæ ciuitates miſit. Vet. Literas ad Siciliæ ciuitate miſerie
Et rogat, ut arent, ut ſerant iis beneficio Pop. Rom. Vetus, Et rogat ut ſerant beneficio pop. Rom.
Propter hoc petit aliquãto ante ſuum aduẽtum. Prius, Hoc petit aliquàm ante aduentum ſuum.
37 Quàm nõ de iſtius improbitate. Prius, Quàm non de iſtius prauitate.
Nulla ex parte aſſequi potuit. Prius, Nulla ex parte exequi potuit.
38 Vt cùm eum obſitum uidiſſet. Prius, Vt cùm obſitum uidiſſet.
Tu ius tanta acerbitate. Vetus, Tu ius tanta improbitate.
40 & populo ſe ad coronam daturum. Forte legendum, & populo ſe, ac coronæ daturum.
41 & adminiſtros rapinarum dico fuiſſe. Prius, & miniſtros rapinarum dico fuiſſe. Item, Et miniſtros rapinarum duo fuiſſe.
Vt ante Calend. Sextiles decumas deportatas haberent. Prius, Calend. Sextiles deportatas haberent.
42 temere admonitus reprehendiſti. Vet. temere admonitus deprehendiſti.
Tamen abs te totam alienari prouinciam. Vetus, Tamen totam abs te abalienari prouinciam.
Tot homines honeſtiſſimos. Prius, Tot honeſtiſſimos
& numerum iniuriarum nobis Iudices nõ poſſum expromere. Prius, & numerum iniuriarum Iudices nobis non poſſum expromere.
ſigillatim autẽ. Vetus, ſingillatim autẽ.
44 edictis pœna. Prius, edicti pœna
fundum eum elocatum eſſe. Prius, fundum eum locatum eſſe.
ſi pateret. Vetus, ſi pareret.
Quàm colonus profeſſus eſſet. Prius, Quàm colonus eſſet profeſſus.
tum uti Xeno damnaretur. Prius, Tum Xeno damnaretur.
45 Non modò non araſſe ſe id. Vetus, Non modò ſe non araſſe id.
Vxoro eſſe. Prius, Vxorem eſſe
M. Coſſotius. Prius, M. Coſſutius
Tum iſte magna uox. Vetus, Tum iſte maxima uox
Vt Xeno audiret. Prius, Vt Xenonem adiretur.
in ius deductus eſt. Prius, ut ius eductus eſt.
47 Quæ eſt arbor Iudices Ætnæ in foro. Prius, Quæ eſt arbor Iudices in foro
48 ferenda arbitrarentur. Prius, ferenda arbitrentur.
49 perueniret? Prius, Veniret?
Cùmque is ager Apronio cum cæteris. Prius, Cùm is ager ut Apronio cum cæteris.
Refertur eius ſermo ad Aproniũ. Pri°, Refertur eius ſermo Apronio.
50 Si hoc mediocre argumentum uideri poteſt. Prius, Si mediocre argumentum uideri poteſt.
Non me hercule hæc quæ loquor crederem. Prius, Non me hercule quæ loquor crederem.
51 Nemo hoc neſcit. Vetus, Nemo hoc non neſcit.
Nemo tuorum amicorum, nemo abs te interrogatus. Vetus, Nemo tuorum amicorum, nemo promptè adductus, nemo ab te interrogatus.
Se primùm hoc dicere audire. Prius, Se primùm hoc dicit audire.
Huius uerba audietis. Prius, Huius uerba audiuit
52 Contumeliarũmque perferre. Prius, Contumeliarumque ferre
55 Quocum uitæ communiõ nemo unquã. Prius, Quocum uitæ communicam nemo unquam
54 Rex fugitiuorum in Sicilia non fecisſet. In priori æditione, Rex fugitiuorum, prætermittitur.
57 ſi pareret aduerſus edictum. Prius, ſi pareret aduerſus edictum
Quare quæ aiebat in iudicio dicturum. Prius, Quæ in iudicio dicturum eſſe dicebat.
59 atque adeò aratorum dominũ. Prius, atque adeò aratorum dominum
60 medimno XXXIII. Prius, medimna XXXIIII.
Vt probaret Apronius hoc triticum, quod ei dabatur. Prior æditio non legit, Quod ei dabatur.
Tanto numero frumenti lucri nomine imperato. Prius, Tanto numero frumenti in lucri nomen imperato
61 & præterea HS LX. Vetus, & præterea HS L.
Quorum tu quæſtus cauſa cognoſti. Pri°, Quos tu quæſtus cauſa cognoſti.
62 Cui Pyragro nomen eſt. Prius, Cui Pyragri cognomen eſt.
Tantus dolor in iniuria. Prius, Tantus dolor iniuriæ
63 Verùm non uno te tantùm. Prius, Verũ non uno te.
Audius item iſtius miniſter. Prius, Accuſus iſtius item miniſter.
Atque hoc tantùm triticum. Prius, Atque hoc triticum.
Cùm iam priuati aratores. Prius, Cũ iam priuatim aratores.
64 Cum illa prædonũ copia. Prius, Cum illa prædonis inopia
65 eſſe ducebat. Prius, eſſe dicebat.
Pipa Prius, Pippa.
Pipæ. Prius, Pippæ.
Si ad Æſchrionem pretiũ recidiſſet. Prius, Si ad Æſchrionem pretiũ rediſſet.
Addicitur medimnis VIII C. Prius, addicitur medimnis MM.
66 Quam Pipæ. Prius, Quam Pippæ.
id eſt Pipæ. Prius, id eſt Pippæ.
tritici modios 3600. Prius, tritici modios MMDC.
67 Numerate HS XII. Prius, Numerate HS V.
68 Quo tandem modo nobis non modò ferendum, uerumetiam audiendum uidetur. Prius, Quo tandem modo ferendũ, uerumetiam animaduertendum uidetur.
Cui Reſpub. ſe totam traderet. Prius, Cui Reſpub totam ſe tradidit.
L. Solla. Prius, L. Sylla.
69 Remittere de ſumma nõ potuiſſe. Prius, dimittere de ſumma non potuiſſe.
70 Hos nomine uideris. Prius, Hoc nomi-

ne indiſſit

71 ſed ſi eripueris, non intelligis hæc. Prius, ſed ſi eripueris, non intelligis hæc.

A. Valentius. Prius, A. Valentinus.

73 Quod verò? Prius, Quod ergo?

ſed aratoribus. Prius, & aratoribus.

non Romæ quoque. Prius, Non Romæ.

ad publica vectigalia acce dant. Prius, ad vectigalia accedant.

74 aliquanto plus ipſi lucri auferant. Prius, aliquanto plus ipſi auferant.

75 Dant Banobali medi DCCCL. Pri9, Dant Banobali medi. DCCC. HS MD.

76 quàm Po. Ro. Prius, Quàm Prætori.

HS. LII. dare macti ſunt. Prius, HS. VIL. dare coacti ſunt.

Cùm medimnum eſſet HS XV. decumæ autem III X V. millibus venisſent. Prius, Cùm medimnum XV millibus veniſſent.

ſed Petrinus pecuniam ereptam. Prius, ſed Petrinus pecuniæ ereptæ.

77 Vt ſibi contra omnia S C. contra iura omnia. Prius, Vt ſibi contra iura omnia.

Quemadmodũ in aratores eluſerit. Prius, Quemadmodum aratores eluſerit.

Homo illuſtris ac nobilis. Prius, Homo illuſtris ac nobilis arator.

commercium in eo agro nemini eſt. Prius, commercium in eo agro Panormitanis eſt.

78 dedit HS DC.LIIII. Prius, dedit HS. ſedecim millia.

nec hoc quidem ſciebas. Prius, ne hoc quidem ſciebas

qui in operis erant. Prius, Quicunque in operis erant.

79 prudentes, ac viri boni. Prius, prudentes, ac viri boni.

80 Cedò mihi etiam iſtum Senatorium. Prius, Cedò mihi etiã iſtũ Senatorẽ.

81 miſera & iniqua. Prius, miſera & indigna.

tritici mod. VIII. Prius, tritici mod. VII C.

82 Acharenſes. Prius, Imacharenſes.

tributum ſacere miſeros. Prius, tributum ferre miſeros.

medimnum VIII CC. Prius, medimnum MMMCC.

tritici mod. XVIII. Prius, tritici mod. LXX MMM.

83 in agrum Mutienſem. Prius, in agrũ Mutienſem.

pactiones Menenorum Prius, Pactiones Menenorum.

84 Per acerbiſſimas contumelias. Prius, Per ſummas contumelias.

de oratione tollam mea. Prius, de oratione mea tollam.

Vt tamen in cauſa relinquam. Prius, Vt in cauſa relinquam

diligentiſſimorúmque & locupletiſſimorũ hominũ querimonias. Prius, diligentiſſimorũmq; hominum querimonias.

85 Si cui quod aut remiſſum. Prius, Quibus quod tum aut remiſſum.

AEtnẽſem ac Leontinũ. Prius, AEtnẽſium & Leontinorum.

87 HS L. Prius, L. Medimna.

89 Quòd in omnium ferè finibus. Prius, Quòd in omnibus fere finibus

Verùm vt dixi. Prius, Verùm vt dixi.

91 Quid ſi CCC? quid ſi CCCC? Pri9, Quid ſi CCCC?

coniecturam capiam furti. Prius, coniecturam faciam furti.

ſi tui Recuperatores ex cohorte nõ intercedant. Prius, Ex cohorte Recuperatores non intercederent.

Quum propter improbitatem. Prius, Quum propter iniquitatem.

93 tot ſupplicia. Prius, Tot iudicia.

95 ex iugere exararent. Prius, ex iugere ararent.

96 Sunt hæc iam ad CCCLX. mod. Prius, Sũt hæc iã ad HS CCCXL. mod.

peſſimóque exẽplo HS X C. mill. Prius, peſſimóque exẽplo ad HS X C. mil.

dimidio plus ipſe abſtulerit. Prius, dimidio plus abſtulerit.

97 Atque tum. Prius, Atque tum.

93 HS faciebat acceſſiones. Prius, Nummorum faciebat acceſſiones.

Vt ſi qui vellicat. Prius, Vt ſi quos vellicat.

Cui HS dena meritaſſet. Prius, Cui HS dena meritas eſſet.

100 Neque id ſolum accidit. Prius, Neque id ſolùm actum eſt.

101 Quàm locupletiorem? Prius, Quàm locupletem?

102 ſemper ſua cauſa ſecerant. Prius, ſemper ſua cauſa ſecerant.

103 Hæc omnia docto hæreis ciuitatum. Prius, Hæc omnia doceo ciuitatum.

prouincia afflicta ſit Prius, prouincia affecta ſit.

ad urbanos Quæſtores miſit. Prius, Ad Quæſtores vrbis miſit.

104 Summa in opera data eſt Prius, Summa data eſt opera.

105 ſe non ulla in re. Prius, ſe in ulla re.

107 Expectate etiam, expectate. Prius, Expectate etiam iudices.

108 Salutem commoda pop. Rom. reſpicite. Prius, Salutẽ cõmoda veſtra reſpicite.

110 Propterea quòd illi gemunt. Prius, Quòd illi gemunt.

111 Auaritiæq; ſuæ refrenaret. Prius, Auaritiæque ſuæ frenaret.

112 Et quod iudiciũ. Prius, Et quod iudiciũ

113 exiſtimationi hominum vẽdita. Prius, exiſtimationi hominum vẽdidiſſet.

116 Teneo, teneo inquam. Prius, Teneo.

manifeſtè auerrentem. Prius, manifeſtò auerrentem.

117 ne ſocium ſe in decumis. Prius, ne ſocium in decumanis.

120 Vtrum hoc decerneres, quod Apronius dictabat, an profiterere tu de te, ac dictitares. Prius, Vtrum hoc decerneres, an id, quod Apronium dictitabat, tu de te proferres ac dictitares.

125 tritici mod. CCXVI. millibus. Prius, tritici mod. CCVI. millibus.

tritici mod. mill. XXX. voluiſſe addere. Prius, tritici mod XXX. voluiſſe addere.

126 & quàm manifeſtis in rebus temerare. Prius, & quàm maximis in rebus tenerare.

Nam ſi XXX. mod. tritici. Prius, Nam ſi DXXX. mod. tritici.

127 ſe unius agri decumas XXX milli. mod. minoris. Prius, ſe unius agri decumas XXX. mod. minoris.

Cupióque te iam illud defendere. Prius, Cupióque te illud defendere.

128 Tenetur ergo iam. Prius, Tenetur igitur iam.

annos reddidiſſet. Prius, annos rediniſſet.

poſtulaui à L. Metello. In priori editione, poſtulaui, omittitur.

præiudicium à ſe de capite C. Verris. Prius, præiudicium ſe de capite C. Verris.

131 Quòd redundarit de veſtro frumentario quæſtu. Prius, Quòd redundaret de veſtro.

Nónne verba domo patroni. Prius, Non verba domo patroni.

Volo me frater fraterculo tuo credas. Prius, Volo mihi frater credas.

In cohorte charus habere. Prius, In cohorte charus habeare.

133 Omnia ludibundus conficies. Prius, Omnia ludibundus perficies.

134 Concedéſne. Prius, Concedes.

135 Non ſermone impuro. Prius, Non ſermone inanuto.

ad iſtius amicitiã adrepſerat. Prius, ad iſtius amicitiam arrepſerat.

ex qua in aratorẽ Recuperatores nulli dabantur. Prius, Ex qua Recuperatores nulli dabantur.

136 In eo C. Lælij. Prius, In iſto C. Lælij

137 Nihil unquam audiuit à patre, quò prudentior aut melior eſſet. Prius, Nihil unquam à patre audiuit, quò prudentior aut melior eſſet.

patri ſimilis putaretur. Prius, ſimilis patri putaretur.

Eſſet ex inerti atque impuro. Prius, Eſſet inerti atque impuro.

139 Ereptúmque aratoribus. Prius, abreptúmque aratoribus.

Vnum decumarum. Prius, Vnum aratorum decumarum.

Hæc imperata tritici mod. Prius, tritici mod.

duodemacies in annos. Prius, duodetricies in annos.

140 decumas ferè ad nonaginta. Prius, decumas fermè ad nonaginta.

abs te ſic lucrifactum eſſe dico. Prius, abs te ſic latrocinium eſſe dico.

nihil unquam probari velim me dicente. Prius, nihil probari velim me dicente.

141 Quas ego Syracuſis in literarũ miſſarum libris apud magiſtrum Tullium familiarem tuũ inueni. Prius, Quas ego Syracuſis apud Carpinatiũ in literarum allatarũ libris, Romæ in literarum miſſarum apud magiſtrum.

Quibus ex literis fœneratoris. Prius, Quibus ex literis fœneratoribus.

143 & C. Antiſtitis magiſtrorum lit̃eris. Prius, & C. Antiſtitis magiſtrorum.
frater tui Quæſtoris inſtituit tuũ impudentiſſimum furtum. Prius, frater tui Quæſtoris impudentiſſimum tamen furtum.

145 Hunc iſte in annos ſingulos cum ſexagena tritici millia. Pr. Hunc iſte annos ſingulos cum ſexaginta tritici millia.

146 Haleſinus AEneas. Pr. Haleſin[?] AEnias
Quibus ſexagena millia modiûm. Pr. Quibus ſexaginta millia modiûm

147 Ciuitatum frumentũ improbare, ſuum probare, cùm ſuum probaſſet, pretium ei frumento conſtituere quod cùm cõſtituiſſet, id ciuitatib[us] auferre. Prius, Ciuitatum frumentum improbare, pretium ei fruméto conſtituere, quod conſtitui ſſet, id ciuitatibus auferre.

149 Retinet HS XXI. Pr. Retinet HS XII.

150 cognoſcam & ex literis publicis. Pri[us], Cognoſcite ex literis.

151 neque inſpexi. Prius, neque aſpexi.

153 & in hæc DCCC modiûm. Prius, & in hæc DCCC millia modiûm.

154 Quod frumentum improbiſſimè per triennium partum. Prius, Quod id frumentum improbiſſimè partum.

155 Qui tibi uel ad ſtatuam pecuniã contulerunt. Prius, Qui uel ad ſtatuam pecuniam contulerunt.
Nam collybus quinam eſſe poteſt. Pri[us], Nam collybus eſſe qui poteſt.

156 Cerariũ uerò quod? Prius, Cerarium uerò quod uocas?
ut tantam pecuniã ſcriba tuus auerteret. Prius, ut tantùm pecuniã ſcriba tuus auferret.

157 atque oppugnari iura dicat. Prius, atque oppugnari iniuria dicat.

158 quo adeſſe iuſſis. Pr. Qui adire iuſſit.
Cui rei. Prius, Cur rei.

159 mirabimur turpes aliquos in eo eſſe Pr. mirabimur turpes aliquot in eo eſſe
Tu ex pecunia publica ſcribam tuum permiſſu tuo. Prius, Tu ex pecunia publica HS terdecies ſcribam tuum permiſſu tuo.
Conſulari homini HS XVIII millibus lis æſtimata. Vet[us] exẽplar habet, Cõſulari homini CIↃↃ ꝏ ꝏ lis æſtimata eſt.
Vt HS terdecies auferret. Prius, Vt HS uno nomine terdecies auferret.

160 Q. Rubrum. Prius, Q. Rubrium.
excellenté uirtute. Pr. excellẽti uirtute.
gratia præditũ. Prius, gloria deditum

162 Quod cùm magnitudine. Prius, Quod tam magnitudine.
Cùm uerò eò magis. Prius, ne uerò eò magis.

163 cum ciuitatibus frumenti. Prius, cum ciuitatibus frumentum.

166 Hoc cùm non audes dicere. Prius, Hoc non audes dicere

170 Nam ego HS ternis. Prius, Nam ego tribus HS.
quaternos HS dederit. Prius, quaternos nummos dederit

171 Hoc decrat iniuriæ. Prius, Hæc decrat iniuria.

172 quos non exarat. Prius, Quos non aratro ac manu quærit.

173 magiſtratibus ueſtris. Pri[us], magiſtratibus noſtris

175 ternos X. Prius, ternos denarios.

177 non ex eo, quod oportuerit, non ex eo alij quod licuerit. Prius, non ex eo quod licuerit.

180 Hæc enim plurimũ ſolent. Prius, Hæc plurimum ſolent.
cùm eos non poteris proferre, proferet hos recentes. Prius, cùm eos non poteris proferre, hos recentes

183 Proconſulibus. Prius, Conſulibus
Quàm ſi defendere poſſit. Pr. Quàm ſe poſſis defendere
contra utilitatẽ. Prius, cõtra uoluntatẽ

184 ita M. Antonij exemplo. Prius, ita Antonij exempla.

186 pecuniam deportare. Prius, pecuniam reportare.
neque ſimuli fecit anno. Vetus, neque ſimulo fecit annona
Quid dicitis. Vetus, Quid dicetis.
Biennio prouinciam obtinuit. Vetus, Biennium prouinciam obtinuit

187 improbitatem argue. Vetus, improbitatem coargue.

189 quaternos, quinos, denos denique. Pr. quaternos, denos denique.
genus æſtimationis erit comprobatum. Prius, genus æſtimationis eſt comprobatum
ternis denariis æſtimari licere, denis non licere. Prius, ternis denariis æſtimare licere.
atque auaritia. Prius, atque audacia

191 Rempub ſubſiſtere poſſe negat. Prius, Rempub. ſiſtere negat poſſe.

192 per ſummam iniuriã auerratur. Pri[us], per ſummam iniuriam auferatur
quis obſtet. Prius, quis obſiſtet.
cupidus ueſtrûm. Prius, cupidus ueſtri

195 & conſuetudine trahantur. Prius, & conditione trahantur.

IN ORATIONEM IX. Verrinam.

1 nullã gemmam aut margaritam. Prius, nego ullam gemmam aut margaritam fuiſſe
neque in tabula. Pr. neque in tabulis.
Neque textili. Pri[us], Neque textili fuiſſe
quin ciquæſierit. Prius, quin quæſierit
Quod ad oculos, animumque acciderit. Prius, Quod oculos animúmque acciderit

3 maximeq; hoſpitalis. Prius, maximéq; perhoſpitalis.
Itaque ille L. Mummius. Vetus, Atque ille L. Mummius

4 Cum Theſpiis. Vet. Cum Theſpiadis
ante hoſce deos erant tabulæ. Vet. ante hoſce deos erant arulæ

5 ecquid dico Vet. & quod dico
Quæ hæc cauſa eſt? Prius, Quæ hæc cauſa?

6 Quæ hæc impudentia? Prius, Quæ hæc impudentia eſt?

7 Vt iſte tolleret. Vetus, Vt hic tolleret
In hæreditate. Prius, ad hæreditatem

8 aliciuius pretij fuerunt. Prius, aliciuius pretij fuerint
ne quis emeret mancipiũ. Vetus lectio omittit, mancipium

9 nihil pro ſua poteſtate, nihil ab inuito. Prior æditio omittit, nihil pro ſua poteſtate.
Tanta uis oppreſſerit. Vetus, Tanta ui preſſerit

11 Iuuat enim me. Prius, Iuuat me
quæ iſta ad cælum ferunt. Prius, quæ iſti ad cælum ferunt.
uſumque meum non æſtimo. Prius, uſúmque non æſtimo
Quem unà cum cæteris ſociis. Vetus, Quem unà cæteris ſociis

13 Commiſi tamen me Iudicis Heio Vetus, Commiſi tamen iudicis Heio
eaque ſeſe quanti uoluerit uendidiſſe. Vetus, eaque quanti uoluerit uendidiſſe

14 ita enim mandatum. Prius, id enim mandatum.

15 propè quotidiano. Pr. propè quotidie
Tibi habe Canephoros. Prius, habe Canephoras

16 Quã putas authoritatem. Prius, Quãtum putas authoritatem
pœnam conſtituerint. Prius, pœnam conſtituerent.

17 tritici modiûm LX millia. Vetus modex omittit, millia

18 quod ipſum non de ſumma frumenti detractum eſt. Prius, quòd hoc non de ſumma frumenti detractum eſt.

19 aſciuerũt ſibi illud oppidum pyratæ. Prius, aſciuerũt illud ſibi oppidum pyratæ
Cum ſeuera iudicia fiebãt. Vetus, Cùm iudicia fiebant.
Hunc Mamertini irati non fuerũt. Vet. Hunc Mamertini irati fuerunt.
Vndique deferebantur. Prius, Vndiq; deportabantur

20 His quidẽ temporibus. Pr. His quidem in temporibus
iſte ciuẽ Romanum. Prius, ciuẽ Romanum iſte
ac latrocinia communicauit. Prius, ac latrocinia communicaſſet.

22 Veſtra ne urbs ínecta eſt. Prius, Veſtra ne urbs electa eſt
amicum populi Romani uiderent. Prius, amicum uiderent populi Romani.
admurmuratio omnium ueſtrûm facta eſt. Pr. admurmuratio omniũ facta eſt.

24 À Philiacho Prius, à Philarcho
ſi Philiachus. Prius, ſi Philarchus

25 Dixit Philiachus. Prius, Dixit Philarchus
iſtius tantam fuiſſe ſagacitatem. Prius, tuam tantam fuiſſe ſagacitatem.
ſublatas phaleras Prius, ablatas phaleras

26 tum iſte. Prius, tum cùm iſte
domo fugientes. Prius, domo profugientes.
Habuit eos ſecum illo tempore. Prius, Habuit ſecum eos ab illo tempore

27 *niſi ut id Hieroni. Prius, niſi ut Hieroni.*
ſimul me ubi uiderunt. Prius, ſimul ut me uiderunt.
ut iſti abs te ui auferantur. Prius, iſti ne auferantur abs te.
29 *plena hominum honeſtiſſimorũ. Prius, plena hominum honeſtorum*
30 *Qui reus, & reus lege comperendinatur. Prius, Qui reus lege, & reus cõperendinatus*
Hunc in prouinciam Prætorẽ. Prius, Hunc in prouincia Prætorem
Dicit ſe licet emiſſe. Prius, Dicit ſe emiſſe
iandudum ego erro. Prius, iandudum erro
Quo qui unquam ueniſſime. Vetus non legit Quo.
31 *horũ annorũ aliquot id feciſſe. Prius, horum annorum aliquot feciſſe.*
quod exiſtimat hos iudices facere poſſet? Prius, quod exiſtimas hoſte iudices facere poſſet?
plurimas res emiſſe dicit. Prius, plurimas res emiſſe dicas
32 *ſi quid ab eo abſtuliſti. Prius, ſi quid ab illo abſtuliſti*
33 *ablatum certè eſſe non oportuit. Vetus, ablatum certè non oportuit.*
At dices te emiſſe. Vetus, dices te emiſſe.
34 *Quod iſte ubi audiuit. Prius, Quod ubi iſte audiuit*
ad propinquum ſuum ſcribit. Prius, propinquo ſuo ſcribit.
35 *Quod iſte ubi audiuit. Prius, Quod ubi iſte audiuit*
Ipſe à Diodoro erepta ſibi uaſa. Vetus, Ipſe Diodoro erepta ſibi uaſa.
lachrymas interdum uix tenere. Vet. lachrymas interdum tenere
Hãc excogitat rationem. Prius, Hanc excogitauit rationem
rerum uelle facere. Vetus, rerum uellet facere
36 *Nomen referri. Prius, Nomen deferri.*
tum primùm, ut opinor. Pri⁹, tum primum, opinor.
neque ſolùm præſentes reos fieri. Vet. neque ſolùm reos fieri
38 *Verumetiam unà cum cæteris Siculis. Prius, Verumetiam cum cæteris Siculis.*
L. Cordio te argentũ. Prius, L. Cordio argentum
Poſteaquam Coridius pro teſtimonio. Prius, poſteaquam Cordius pro teſtimonio
39 *per omnes alios prætores. Prius, per omnes Prætores*
quæ tam bene facta ſunt. Prius, quæ tam bene facta ſint
atque exiſtimationem tuam. Vetus, neque exiſtimationem tuam.
40 *quòd HS LXXX millia. Vetus, quòd HS CCC*
41 *quod hoc monſtrum? Prius, quod monſtrum?*
auariſſimarum inſanias. Vet. cupidiſſimorum inſanias.
42 *leti auferebant. Vetus, leti adferebant.*

dum ego hæc crimina Prius, dum ego hoc crimen
quem uolet eligat. Vetus, quem uolet ille eligat
43 *Hic quaſi feſtiuum acroama Vet. Hic tanquam feſtiuum acroama.*
cõuiuis inſpectãtib⁹ emblemata auellenda curauit. Vetus, conuiuis ſpectantibus emblemata euellenda curauit.
44 *Pardiorum. Vetus legit Proagrorum*
primarium hominem genere. Vet. primum hominem genere
45 *Vt Centuripis. Vetus, Vt Centuripinis.*
Illa uerò optima. Vetus, illa uerò optima ſunt
47 *etiã aliquid de priuato nonnunquam occultè auferebant. Vetus, etiam cùm aliquid à priuato nonnunquam occultè auferebant.*
quod facimus in Verrem. Vetus, quod facimus in Verre
ut poſſit dicere ſe emiſſe. Prius, ut poſſit ſe dicere emiſſe
nummulorũ dicat cauſa daret. Prius, nummorum dicas cauſa daret.
49 *audiſſe uos diceretis. Vetus, uos audiſtis, ſe diceretis.*
quin ſe hoc aut audiſſe, aut uidiſſe dicat. Prius, quin ſe hoc aut uidiſſe, aut audiſſe dicat.
50 *me nunc de Verre dicere. Prius, nunc de Verre me dicere*
Incredibilem rem dicam, ſed tam claram. Vetus, Incredibile dicam, ſed ita clarum.
exquiſiuit. Vetus, quæſiuit
52 *nihil niſi conchylio tinctum. Prius, nihil non conchylio tinctum*
Vox me citius defecerit. Vetus, dies me citius defecerit.
amici operas. Vetus, amici operam.
quaſi hoc mihi non ſatis ſit. Vet. quaſi uerò hoc mihi non ſatis ſit.
negligens nimiũ fuiſſe uideatur. Prius, nimium negligens fuiſſe uideatur.
53 *ſed ad eiuſmodi facinus. Vet. ſed eiuſmodi facinus.*
Hi ſi poſteaquam temporibus Reipub. excluſi. Prius, Hi poſtquam temporibus pop. Ro. excluſi. Vetus, Hi ipſi poſtquã temporibus pop. Ro. excluſi
54 *de ſuis decumis. Prius, de his decumis.*
trulla excauata cum manubrio aureo. Pr. trulla excauata manubrio aureo
55 *neque potere potuerunt. Prior æditio non legit, potuerunt.*
ad ampliſſ. templi ornamentum eſſe factum Vetus, ad ampliſſ. templi ornatum.
58 *& uehementer petere cœpit. Vetus, & uehementiſſimè petere cœpit*
ex eius regno pyratas in Siciliã eſſe uenturos. Vetus, Eius regno pyratas ad Siciliam eſſe uenturos.
59 *& clariſſimis regibus. Vetus, & clariſſimis rebus.*
60 *hoc regali dono. Prius, regali hoc dono*
in re tam eximia. Vetus, re tam eximia
iniuria tam acerba. Prius, in iniuria tam acerba
61 *quomodo magnificentius eſt reſtitutum. Vetus, quemadmodum magnificentius eſt reſtitutum.*
Q. Minutiũ Rufum dicere. Vet. Q. Minutium dicere
64 *Dianæ ſimulachrum. Prius, ſimulachrum Dianæ*
cùm ſumma. Prius, tum ſumma
Hoc tranſlatum Carthaginem. Prius, Huc tranſlatum Carthagine.
65 *polliceretur ſibi. Prius, ſibi polliceretur*
neciũ eſſet Siculis uiliũ. Vetus, uerũ eſſet Agrigentinis utilius
66 *ſacrorum omniũ hoſtis, religionũmq; prædo uidiſſet. Vet. ſacrorũ omniũ religionũmq; hoſtis prædo uidiſſet.*
67 *uniuerſis ſe funditus euerſurum eſſe illam ciuitatem. Prius, uniuerſam ſe funditus illã euerſurũ eſſe ciuitatem*
68 *ſatis aduocatos eſſe operarios. Vet. ſatis adductos eſſe operarios.*
ex oppido exportaretur. Vetus, ex oppido exportabatur.
71 *deleuit ac ſuſtulit. Prius, ſuſtulit ac deleuit*
relinquis ac deſeris. Vetus, relinques aut deſeres
quod per P. Africanum ex urbe hoſtiũ recuperarunt. Prius, quod ex urbe hoſtiũ per P. Africanũ recuperarunt
72 *Quod aut in his reſpondere. Pr. Quod aut his reſpondere*
ſin iſtius amicitia. Prius, ſi iſtius amicitia
73 *hominibus nouis atq; induſtriis. Vet. hominibus nouis, induſtriis*
in hac ciuitate. Prius, in ea ciuitate
quòd in his artibus. Vetus, quòd in his rebus
75 *Et quidem cæteris. Vetus, Equidem cæteris.*
nihil mihi indignius, nihil minus ferendum uideatur. Prius, nihil mihi indignius ferendum uideatur.
76 *ita tum ex illo oppido proficiſcitur. Vet. & ſtatim ex illo oppido proficiſcitur*
77 *niſi mihi ſignum traditur. Prius, niſi ſignum traditur.*
78 *non uſque eò eſt improbus. Prius, non uſque eò improbus.*
non omnia ſunt in eo uno uitia. Vet. non omnia ſunt in uno uitia.
cuius officia in illam ciuitatem, totámque prouinciam recentiſſima erant. Prius, cuius officia in illa ciuitate, totáque prouincia recentiſſima erãt
cùm hominẽ dom nobilem. Prius, tum hominem domi nobilem.
ut iſti ſimulachrum. Prius, ut ei ſimulachrum.
79 *à ſociis pecuniæ. Vet. ab ſociis pecuniæ*
80 *de amplitudine Marcellorum. Prius, de magnitudine Marcellorum*
clientelam tam illuſtrem, tam ſplendidæ prouinciæ. Vetus, clientelam tam ſplendidæ, tam illuſtris prouinciæ
81 *fore arbitrabare. Vetus, fore arbitrabere.*
Dedit igitur tibi nunc fortuna Siculorum. Prius, dedit igitur tibi fortuna Siculorum
82 *ita res mihi tota præmiſſa eſt. Vet. ita res mihi tota prouincia præmiſſa eſt*

deportatum Mercurium eſſe. Prius, deportatum eſſe Mercurium.
nuper ipſum iſtum eſſe pollicitũ. Prius, nuper iſtum eſſe pollicitum.
85 *quod iſte Iudices cùm clàm feciſſet. Vetus, quod quidem Iudices cùm iſte clàm feciſſet.*
furtum nefarium quoſdam homines. Prius, furtumque nefarios quoſdam homines.
Vno eodem tempore. Vetus, Vno enim tempore.
Viri fortes, ac ſtrenui. Vetus non legit, ac ſtrenui.
84 *poſtare aut tollere. Prius, tollere aut poſtare.*
85 *hoſtium aduentu neque repentino. Vet. hoſtium aduentu nec opinato, neque repentino.*
Horâ amplius. Prius, Hora amplius.
Repente Agrigentini concurrunt. Vet. Ac repente Agrigentini concurrunt.
86 *facta manu, armatique ueniunt. Vetus, facta manu, armatique ueniunt.*
87 *idem ille Scipio. Prius, idem ille P. Scipio.*
ſupellectili Verris. Prius, ſupellectili C. Verris.
89 *atque antiquiſſimo fano. Vetus, atque antiquiſſimo loco.*
ſuſpicio remoueretur. Vet. ſuſpicio demoueretur
quem ea feciſſe inſimularet. Vetus, quẽ illud feciſſe inſimularet.
legibus iudiciũ. Vet. legibus iudicabat.
90 *condemnare poſſetis. Vetus, condemnare poſſitis,*
quem tibi aut deorum. Vetus, quem tibi aut deum.
91 *Quid id potes Prius, Quid id poteſt.*
fuiſſe putatis iudices. Vetus, fuiſſe putaſtis iudices.
ſacrarij ſpoliandi. Prius, ſacrarium ſpoliandi
at minimè mirum. Vetus, at minimè mirum.
92 *nauali prælio geſta. Vetus, nauali copia geſta.*
reponẽdos reſtituẽdóſque curaſſet. Vet. reportandos curaſſe.
93 *legibus ac iudiciali iure. Vetus, legibus aut iudiciali iure.*
hyemare ſoleant. Prius, hyemare ſolebant.
neque unquam hoſtis attigerit. Prius, neque hoſtis attigerit.
Hic nunc aut iſte reus. Vetus, Hic nunc iſte reus.
94 *per eos ipſos. Vetus, eos ipſos.*
breuiter perſtringere. Vetus, breuiter præſtringere.
ita perſuaſum eſt. Prius, tam perſuaſum eſt.
ut in animis eorum inſitum. Prius, ut animis eorum inſitum.
eſt loco perexcelſo. Prius, eſt loco præcelſo
95 *repertas arbitrantur. Vetus, repertas eſſe arbitrantur.*
etenim propè eſt ſpelunca quædam. Prius, etenim propter eſt ſpelunca quædam.
tota uerò ab omni aditu circumciſa. Prius, tota uerò omni aditu
97 *in quibus inuentum eſt. Vetus, ex quibus inuentum eſt.*
& quotidiana dicendi conſuetudine. Vetus, & à quotidiana dicendi conſuetudine.
98 *pulcherrima & perampla. Prius, & pulcherrima & perampla*
in manu Cereris dextera ſimulachrũ. Vetus, in manu Cereris dextra grãde ſimulachrum.
in recognitione ſcelerum ſuorum. Vet. in recordatione ſcelerum ſuorum.
99 *quibus operti oppreſſique erant. Vet. quibus uexati oppreſſique eſſent.*
101 *ſed multò maximè de religione quererentur. Vetus, ſed maximè de religione quererentur.*
102 *quæcunque accidãt. Vetus, quæcunque accedant.*
priuatimque incommoda. Prius, uel priuatim incommoda
ſceleris iſtius. Prius, ſcelere iſtius.
compluréſque alios. Prius, complures alios.
conſeruate ueſtrã authoritatẽ. Vetus codex non habet authoritatem.
103 *multis in locis. Prius, multis locis.*
104 *maximam eſſe Græcarum, pulcherrimam omniũ. Prius, maximam eſſe Græcarũ urbium, pulcherrimamq; omnium*
105 *ponte rurſus adiungitur. Prius, ponte rurſum adiungitur*
106 *partes quæ una. Prius, partes una*
in qua gymnaſium. Prius, in qua & gymnaſium
Quæcunque autẽ eſt urbs. Vet. Quarta autem eſt
theatrum eſt maximum. Vetus, theatrum maximum
107 *ornamento urbis eſſe. Prius, ornamento urbi eſſe*
non planè expoliare. Prius, non planè ſpoliare
108 *AEdis Mineruæ. Prius, AEdes Mineruæ*
iura contineret. Prius, iura retineret
in tabulis picta. Prius, in tabulis picta præclarè
religioſáque cepiſſet. Prius, religioſáque accepiſſet
109 *tot ſecula manſerant, tot bella effugerant. Prius, tot ſecula manſerat, tot bella effugerat*
quemadmodum ille. Prius, ut ille
hic etiam illorum monumenta. Prius, hic etiam deorum monumenta
110 *atque ornamenta ſuſtulit. Prius, ornamenta ſuſtulerit.*
illo templo fuiſſe. Prius, ullo tempore fuiſſe.
illi mirantur, atque efferunt. Prius, illi mirentur, atque efferant
111 *quæ erant multæ. Prius, quæ erant & multæ*
in hoc nomine, cùm teſtis diceret, commoueri: quòd erat. Prius, ut hoc nomine, cùm teſtes dicerent, commoueri: quòd erant
112 *ſpectes forum. Prius, ſpectes eorum ornatum*
AEdibus commodaris. Prius, AEdibus accommodant
ad ferenda. Prius, ad deferenda
113 *nam tum ipſa fuit. Vetus, nam cùm ipſa fuit*
inciſum eſt in baſi. Prius, inciſum habuit in baſi
quod ſcriptum eſt inane in baſi. Prius, quod inſcriptum eſt inani in baſi
non dubitaſti tolleres? Prius, non dubitaſti tollere?
114 *cuntari poteſtis. Prius, hinc colligere*
ac forma. Prius, atque forma
115 *pluris eſſe. Prius, plures eſſe*
quem cùm audiſſet. Prius, cuimq; cùm audiſſet
ſi hoc loco dicerentur. Vetus, hoc totum non habet.
quòd menſas. Prius, quòd iſte menſas
116 *item nunc. Prius, ita nunc*
quòd omnes mouentur. Prius, quòd omnes religione mouentur
intelligere poſſimus. Prius, intelligere poſſumus
117 *niſi fortè exiſtimetis. Prius, niſi fortè exiſtimatis*
homines hæc uẽditare cœpiſſe. Prius, hæc uendere cœpiſſe
non uenditabant. Prius, non uendebãt
iudiciorum diſſolutionem. Prius, iudiciorum diſſolutiones
quàm ſiquis clàm. Prius, quàm ſi clàm
118 *in tabulas publicas. Prius, in literas publicas*
atque abalienaſſe. Pr. atque alienaſſe
hæc eſſe apud illos quamplurima. Prius, hæc eſſe quamplurima
quibus hæc iudicanda ſunt. Prius, quibus ea iudicanda ſunt
in Tauro amittunt? Prius, in Tauro ſedentem amittunt?
119 *uiſenda ſint tota Aſia. Prius, uiſenda ſunt tota Aſia*
hæc commemorẽ: quòd exiſtimare hoc uolo. Prius, hæc commemoramus quòd exiſtimare uos hoc uolo
dolorem accipere eos. Prius, dolorem accidere iis.
120 *eorum tabulas exquirebam. Prius, eorum tabulas exſcribebam*
ubi cũ equitibus R. hominibus. Prius, ubi cum equitibus R.
illius Verrutios. Prius, illos Verrutios
121 *totius prouinciæ ad me deferebatur. Prius, totius ad me Siciliæ deferebatur.*
ex Heraclij hæreditate. Prius, de Heracly hæreditate
tum eos hortatus. Prius, tum eos hortatus ſum ut illã laudationem. Prius, ut ei illam laudationem.
123 *quæ acceperat, deberent. Prius, quæ acceperat, deberet*
124 *ſic mihi redditum eſt. primùm cùm à C. Verre. Prius, ſic reddita eſt: primùm cùm à Verre*
quàm bona poſſet afferre. Pri⁹, quàm bona poſſit afferre
125 *itaque à cæteris. Prius, idq; à cæteris*
ſin aliquando tacent. Prius, ſiquando tacent

126 nam principum ſenectutæ. Prius, nam principium ſententiæ
DE SEX. refertur. Prius, DE SEX. PEDVCEO. Dicit, qui primi ſuaſerunt. decernitur. refertur
facere nõ audeãt. Pr. facere nõ audebãt
S. C. fecisse laudationis. Prius, S. C. ſeſe fecisse laudationem
127 eſſe conſumptas cuiuſmodi conſtat. Pr. adulterijſque eſſe conſumptas
ſcriptum eſſe. Prius, ſcriptum etiam
ut cum L. fratre. Prius, ut L. Fratri
128 & quòd inquiſitũ. Prius, & quòd ad inquirendum
129 diligenter & acutè. Prius, diligenter & acutè
131 & literarũ fieri poteſtatem. Prius, & literarum fieri poteſtatem oportere
poſtquam non impetraſſet. Prius, poſtquam non impetrauit
quoniam ex tota prouincia. Prius, quo ex tota prouincia
qui princeps Legationis eſt. Prius, quo eius princeps Legationis eſt
132 cum iſto profectum? Prius, cum iſto Prætore profectum?
qui ſimulachra deorũ abſtuliſſet. Etiã hercule. Prius, qui ſimulachra deorũ ſuſtuliſſet. Etiam me hercule
133 cùm iſte Syracuſanis. Prius, cùm iſte à Syracuſanis

IN ORATIONEM Verrinam X.

2 imperatorem populi R. Prius, imperatorem populo R.
3 certa lege ſit. Pr. certa lege ſit conſtitutũ
5 etiã clauſus eſt. Prius, etiã clauſus fuit
6 bello ſociorũ. Prius, bello fugitiuorum
Sicilia tam tuebatur, ut ne quod ex ipſa. Prius, Sicilia tuebatur, ne quod in ipſa
8 cauſa dicta damnati. Prius, cauſa dicta damnati ſunt
9 conuentus ciuium R. fieri nihil poteſt. Prius, conuẽtus ciuiũ R. nihil poteſt
& Triocholino illi. Pr. & Leonidæ illi
id tum gratis. Prius, id tu gratis
10 more maiorum traditos, ex media. Prius, more maiorũ traditos, & ad palum alligatos, ex media
facta ſunt, ut homines. Pr. facta ſunt, facta ſunt, ut homines
11 credibile uideatur. Prius, credibile eſſe uideatur
quid ſeruo tam formidoloſum. Prius, quid ſeruus tam formidoloſum
feciſſe uideri, pronuntiat. Prius, feciſſe uideri, pronuntiauit.
12 & cruciatus, & crux. Prius, cruciatus & crux
in Leonida Magarẽſi. Prius, in Leonte Magarenſi
iſte motus ſeruitiorũ. Prius, iſte motus ſeruorum
13 HS. D. C. abſtuliſti. Prius, HS. centum abſtuliſti
dixit ipſe Matrinius clariſſimus. Pri°, dixit ipſe C. Matrinius, dicet clariſſimus
Dioclis filio. Prius, Diocli filio
quẽ ut Panormum uenit. Prius, quem ſi, uti Panormum uenit
mirabar, quód. Prius, mirari, quòd
14 ſumma hominũ. Prius, ſumma omniũ
& familias. Prius, & alias familias
15 Videte cõſtantiam Prætoris qui. Prius, Videte conſtantiã Prætoris, & eius Prætoris, qui
ita laudatur. Prius, ita laudetur
quos ipſe de conſilio. Prius, quos ipſe cum conſilio
ſeuerius iudicauerit. Pri°, ſeuerius iudicauit
16 qui ſuo iudicio dãnatus ſit. Prius, qui ſuo iudicio condemnatus ſit
maximæ ciuitatis honeſtiſſimæ. Prius, ciuitatis honeſtiſſima
17 ex ſex menſibus. Prius, & ſex mẽſibus
Relinquam hæc. Prius, Relinquo hæc
Omnia iſta concedam. Prius, Omnia igitur iſta concedam
18 exẽpla periculorũ proponeret. Prius, exempla periculorum proponerẽtur
19 atque conſpectu parentũ. Prius, atque à conſpectu parentum
ſine cauſa. Prius, ſine aliqua cauſa
20 Siculis propoſitũ. Prius, Siculis metum propoſitum
21 ſed aliud genus imperatoris. Prius, ſed ad aliud genus imperatoris
& tempeſtatum ui m. Prius, & ad tempeſtatum uim
22 & flagitiis continebatur. Prius, & flagitiis coërcebatur.
ab aliquo auſtro notabat. Prius, ab aliquo aſtro notabat
Melitenſis roſæ arctus. Prius, Melitenſi roſa fartus.
equites R. Prius, ueniebant equites R.
23 mihi non prætura prætermittenda. Pr. mihi non prætermittenda
agere ſoleant. Prius, agere ſolent
uerſari ſoleat. Prius, uerſari ſolet
ad pugnam uocabatur. Prius, ad pugnam ueniebat
ac diligens, Populi R. legibus. Prius, ac diligens, qui Populi R. legibus
24 iſto nouo quodam genere. Prius, iſto nouo quodam ex genere
25 ut cũ per illos dies nemo extra. Prius, ut per eos dies nemo iſtum extra
iẽmq; uxor AEſchrionis. Prius, itémque AEſchrionis
26 ex prouincia deportaret. Pri°, ex prouincia exportaret
imperatoris laudibus. Prius, imperatoris laudibus
27 caſtra commemorantur. Prius, caſtra commemorabuntur
28 ac coniungere cum iſtius flagitio. Pr. aut coniungere cum iſtius flagitio
communẽque Reip. Prius, communẽq; populi R.
29 aliquo orbis terrarũ theatro. Prius, aliquo orbis terræ theatro
30 Romani appellati ſunt. Prius, Romani ſunt nominati
omnes propitios uelim. Prius, omnes propitios eſſe uelim.
etiamſi mihi iucundiſſimus. Prius, ut, tametſi mihi iucundiſſimus
quantum & ſolicitudines. Prius, quãtum ſolicitudinis
& iudicio populi in loco. Prius, & iudicio populi digno in loco
31 expergefacere poſſet. Prius, expergefacere te poſſet
non modo domo tua. Prius, non modò à domo tua
Præturam totam. Prius, Præturã tuam totam
faſces ac ſecures. Prius, faſces & ſecures
32 peropportunè fortuna attuliſſet. Prius, peropportunè fortuna obtuliſſet
Marius quereretur, ut negotium ſuſciperes. Prius, Marius loqueretur, ut negotium ſuſciperes
33 quam tu tecũ deportaras. Prius, quam tecum deportabas
34 ut eorũ tabella ſpem ſibi aliquam proponit. Prius, ut eorum tabella ſpem ſibi aliquam ponit
contra bellum claſſem habuit. Prius, contra bellum prædonum claſſem habuit
35 ob hanc rem. Prius, ob quam rem
pòſt ſi uidebitur. Prius, pòſt uidebitur
quas iſte Romã. Prius, quas ante Romã
36 ædificatam eſſe nauem. Prius, ædificatam eſſe eam nauem
Fuit iſta Res publica. Prius, Fuit iſta reprehenſio
quid enim tibi naui? Prius, quid enim tibi naue opus fuit?
37 palàm tibi ædificare. Prius, palàm tibi ædificari
nauem in prouincia. Prius, nauem in ea prouincia
& ad ea furta. Prius, & quæ ad ea furta
38 Heius princeps iſtius Legationis. Pr. Heius princeps ciuitatis, princeps iſtius Legationis.
Mamertinorũ eſſe factam. Prius, Mamertinorum eſſe ædificatam
39 Iam illud mini mè. Pr. iã illud minimè
tibi gratis ſtare nauem. Prius, tibi gratis conſtare nauem
40 atque præſcriptum. Prius, atque perſcriptum
41 uſurpatum, ac ſemper retentũ. Prius, uſurpato, ac ſemper retento
42 an, ut uẽderẽt? Pr. an, ut ne uenderẽt?
& commeatu ut Mamertini. Prius, & commeatu Mamertinos
quid à lege Cẽſoria. Prius, quid ex lege Cenſoria
43 cæteris non rectè imperatũ, ſed Mamertinis. Prius, cæteris non rectè imperatum eſſe. Mamertinis
ſuperiores omnes, item Prius, ſuperiores omnes Prætores, item
44 Recita commentarium C. S. Prius, Recita commentarium
ſocietatis pactiones. Prius, ſocietatis pactores
45 ſimul ac pronuntiaſti. Prius, nam ſimul ac pronuntiaſti
dare non debere. Prius, dare non oportere
eum decretorum, quid. Prius, & rerum decretorũ tritici empti. quid.
46 quis eſt ueſtrûm iudex. Prius, quis eſt ueſtrûm iudicas

Deinde, quod alio loco. Prius, Deinde, id quod alio loco

50 hanc audaciã. Prius, hanccine audaciã

cùm commeatum totius æſtatis. Prius, commeatum totius æſtatis.

ita quæſtus duplex unius miſſionis Pr. itaq; quæſtus duplex unius miſſione

propter iſtius hãc auaritiã Prius, propter iſtius hanc tantam auaritiam

51 decem nauibus ſuis. Prius, decem nauibus his

52 diſtribuis ſymphoniacos homines ſex. Prius, diſtribuis ſymphoniacos ſex

nos coniectura aſſequi. Prius, nos coniectura quoque aſſequi

cõiectura eſt. Prius, cõiectura bona eſt

conſuetudinem omnium. Prius, conſuetudineinque omnium

54 quia nihil eſt uictoriæ certius. Prius, quia nihil eſt uictoria dulcius Nullum eſt autem æſtimentū uictoriæ certius

pirata occultatus eſt. Prius, pirata celatus eſt

ecquem in Sicilia. Prius, ecquẽ audiſti in Sicilia

55 tam clauſum ad exitum. Prius, tam clauſum ad exitus

quòd eodem cæteros. Prius, & quòd eodem cæteros

56 ut ei uictus. Prius, ut is uictu commodiſſiméque adhiberentur. Prius, commodiſſiméque habeatur

57 aut formæ abduxerat: reliquos ſicut conſuetudo. Prius, aut formæ, remouerat atque abduxerat: reliquos ſi, ut conſuetudo

60 duos cum imperio fuiſſe. Prius, duos cum imperio fuiſſe. quamobrem?

61 omnium mortalium. Prius, omnium quiſquam omnium mortalium

62 citra Remp. Prius, citra populum R. hoſtis priuati hominis cuſtodia. Prius, hoſtes priuatis cuſtodiis

currus flectere incipiunt. Prius, currũ flectere incipiunt.

Et nunc credo eſſe cuiquam. Prius, Eſt nunc, credo, cuiquam

63 eſſet id crimẽ Prius, eſſet, ut id crimen tamen derideri uidet. Prius, tanénne id credi uolet?

uerus pirata. Prius, uerus archipirata

64 quod aurea demonſtrant. Prius, quod amœatam demonſtrans

Hic dici æſtiuos Prætor cuſtos. Prius, Hic dies æſtiuos ſexaginta Prætor Populi R. cuſtos

65 quo in iſtius cupiditate. Prius, quo in iſtius cupiditatem

66 atque ablegato uiro. Vetus, atque abalienato uiro

ſed tanquam æmulum. Prius, at tanquam æmulum

aut quærat? Siculóne. Pri⁹, aut quærat iudicet? Siculóne

67 atque hæc ad memoriam. Prius, atque hæc omnia ad memoriam

Syracuſanum neminem. Prius, Syracuſanorum neminem

68 eos Syracuſane edicto. Prius, eos Syracuſanos dicto

69 claſſis in ſpecie. Prius, claſſis in ſpeciẽ

appulſa: nautæ. Pr. appulſa eſt: nautæ

70 ſperaui in militibus. Prius, ſperabat in militibus

71 Quòd Cleomenes. Pri⁹, Quòd ſi Cleomenes

72 cùm primùm inueſperaſceret. Prius, cùm primum aduesperaſceret

73 ſicut nuper conſuetudo. Prius, ſicut antea conſuetudo

74 tum iſte exercitus audis. Prius, tum iſte exercitus exit, audit

ut & Lãpſacum Prius, ut ei Lãpſacũ

hoc etiam maius uidebatur. Prius, hoc etiam maius hoc uidebatur

tum querebant ex iſto. Prius, tum querebatur ex ipſo

75 habito etiam tumultus, habita dignitatis. Prius, habitu eſt tumultus, habetis etiam dignitatis

quòd ii eſſet conuentus. Prius, quòd ii eſt conuentus

76 ipſe cingitur & continetur. Prius, ipſe cingitur & concluditur

pirata cum quatuor. Prius, archipirata cum quatuor

77 nauẽ uiderint. Prius, nauem uiderent

ciuitatis, communitæ. Prius, ciuitatis inclytæ, communitæ

quæ eſt urbs Syracuſis. Prius, quæ eſt urbis magna pars

Syracuſanum habitare Prius, Syracuſanum quenquam habitare

78 nauibus uicenerant, iactabant. Prius, nauibus uicenerat, iactabant

prædonis Siculo. Vet. piratæ Siculo

hominũ conuentũ atq; multitudinẽ Pr. hominũ conuentu atque multitudine

79 claſſis ſit amiſſa. Prius, claſſis eſſet amiſſa

80 priore actione dicere audiſtis. Prius, priore actione dicere audiſtis

clemens: nauarchos. Prius, clemens: Cleomenem & nauarchos

rogat, ut ea ſua. Prius, rogat, ut id facere deſiſtant, ut ea ſua

quærit ex illis. Prius, quærit ex his

81 in ciuitatum litera tolli. Prius, in ciuitatum literis & tolli

hoc crimen extenuari mallet. Prius, hoc crimen extenuare uellet

82 quàm ut in te Prius, quàm aut in te

84 Cùm hæc ita fierent. Prius, Cùm hæc fierent.

ac turpitudinum ſocietatem. Prius, ac turpitudinis ſocietatem

85 in hac tam humani. Prius, in hac tam inhumani

86 de liberûm charitate. Prius, de liberorum charitate

deſeruerat. quid Cleomenes? Pr. deſeruerat exercitum. quid Cleomenes?

corona aute donarat. Prius, corona aurea donarat

87 Prætorẽ ſi accuſet? frãge ceruices. Pri⁹, Prætorem in accuſas? frange ceruices

homo domi ſuæ nobilis ſummo Prius, homo domi ſuæ ſummo

audiſti enim de magnis. Prius, audietis enim de magnis

morbum oculorum ſuorũ tum. Prius, morbum oculorum tum

eſſet hoc animaduertendum. Prius, eſſet hoc animaduerſum

88 non domi ſuæ ſolùm poſt mortem Siciliæ clarus. Prius, domi ſuæ, non ſolùm poſt mortẽ tota Sicilia clarus

ſine periculo facere intelligebat. Prius, ſine periculo ſe facere intelligebat.

89 hanc ille in Prius, hac ille in

totius cuiũ ad ſe. Prius, totque ciuium cauſa P. Vettium ad ſe

90 indignus ferunt illam clementiã. Prius, illam clementiam

tantam in crudelitatem. Prius, in tantam crudelitatem

mortis innocentũ quærere. Prius, mortem innocentium quærere

multumque ſuperauit: ſed cùm ipſe. Pr. multùmque ſuperabit: ſed ſecum ipſe

91 ne quòd in eius. Prius, quòd in eius

ſe ob hunc metum. Prius, ſe ob hũc ingratum metum

in hoc reo. metum. Prius, in hoc reo crudelitas, metum

pretio redemit humanum eſt. Prius, pretio redemit humanum

uſitatum. non uolet. Prius, uſitatũ eſt. non uole

De nefario tyrãno. Prius, de crudeliſſimo tyranno

adire ad filios. Pr. adire ad filios ſuos.

92 ab extremo conſpectu Prius, ab extremo complexu

niſi ut filiorum ſuorum poſtremum. Prius, niſi ut filiorum extremum

ſenſu doloris aliquo, ſpiritus auferatur. Prin⁹, ſenſu doloris aliquo, aut cruciatu ſpiritus auferatur

pecunia dabatur. Prius, pecunia lictori dabatur

cum Seſtio de plaga. Prius, cum Seſtio de eadem plaga

93 cruciatus ſui cauſa. Prius, cruciatus ſui gratia

nam illorum, cùm. Prius, nam illorum liberi cùm

ſi luctuoſum eſt parentibus. Prius, ſi luctuoſum eſt parenti

atque decuſſis. Prius, atque decaſis

94 periculum autem commune arbitraretur. Prius, periculum autem commune agi arbitraretur.

96 Cùm Tyndaritam. Prius, Cùm nobi Tyndaritano

ornamenta monſtrata ſunt. Prius, ornamenta admonſtrata ſunt

97 ac nunc nauem. Prius, at nunc naues

penè inanem. Prius, penè inanes

Cleomenes duxit. Prius, Cleomenes ducit

hæc apud te. Prius, hæc tanta apud te

98 & eius legis cuſtodes. Prius, & ei legi cuſtodes

99 totam Aſiam. Prius, totam denique Aſiam

Siciliam tam in paucis Prius, Siciliam iam in paucis

incluſas eſſe uideatis. Prius, incluſas eſſe uideti

100 relinquunt. Hoc. Prius, reliquunt & negligunt. Hoc

inimicitiis ac beneficiis. Prius, inimicitiis & beneficiis

101 quorũ utriq;. Prius, quorũ utrorũque
ego huc. Prius, Ego ad hoc
ne falſa damnatio. Prius, ſed ne falſa damnatio
103 fortunā periclitari ſolēt. Prius, fortunā tentare ac periclitari ſolent
106 ita ut in huiuſcemodi crimine maximè eius pudet. Prius, ita tui huiuſcemodi criminis maximè eum pudet
109 quæ dicam, ſic erunt illuſtria. Prius, quæ dicam de ſupplicio ciuium R. ſic erunt clara & illuſtria
111 de quo tū ſæpe. Prius, de quo ſæpe iam
112 ſtatis id pertinere. Prius, ſtatuitis id pertinere
114 non prouidebant eas ipſas. Prius, non intelligebant
115 ea mortem illius acerbiorem. Prius, ea mortem illi acerbiorem
117 magnis, mercibus adēptis. Prius, mancipiis, mercibus ademptis
Nunc ego tibi ullam. Prius, Num ego tibi ullam
118 & baſilicam iſtorū hominum uidemus. Ciuitatis enim. Prius, & baſilicas iſtorū hominum uidemus, & animo æquo uidemus. Ciuitas enim
120 partim libertos, partim conlibertos ſpoliatos. Prius, partim libertos ab iſto ſpoliatos.
121 tamen inſpectantibus. Prius, tamen à te inſpectantibus
123 ac fidelis Sicilia. Prius, ac fidelis prouincia Sicilia
magis laborandum eſt. Quod crimen eiuſmodi ſit. Prius, magis elaborandum eſt. Quod crimen eiuſmodi eſt
honeſtiſſimorū, omniúmque Rhegynorū teſtimonia. Prius, honeſtiſſimorū teſtimonia, omniúmque Rhegynorū
124 quæ quanti habet. Pr. quæ tanti habet Rhegynorū uideret. Vetus, Rhegynorum ciuium Rom. uideret
125 flagitiorum omnium conſciam Prius, flagitiorum omnium ſociam
126 ſe cōperiſſe, eū. Pr. ſe cōperiſſe ais, eum hominem uehementiſſimè uerberari. Prius, hominem proripi, uehementiſſiméque uerberari
134 atque inauiniatis, tanto. Prius, atque inauiniatis, tanto
atque indigna nauarchorum. Prius, atque indigniſſima nauarchorum
135 nam ciuium R. omnis ſanguis. Prius, nam ciuium R. ſanguis
quoniam & ſalutis. Prius, quoniā id & ſalutis
136 At ſi de mea gloria atque amplitudine. Prius, At ſi de mea gloria & amplitudine
137 tantū flagitiū eſſe. Pr. tantū flagitiū eſſe extra iudiciū pertineat. Prius, extra iudicium, quæ ad iudiciū pertinēt,
138 cum iſto cognatio, nulla. Prius, cum iſto cognatio eſt, nulla
139 promulgauit, cuius nomine. Vetus, promulgauit, quo nomine
140 iudicio indignum putare. Prius, iudicio indignum putanti
141 aut tacitus ſuſtinere. Prius, aut diutius tacitus ſuſtinere
& maximis laboribus ſuis ad. Prius, & maximis in laboribus uſque ad
142 Modò C. Fimbriam, Marium. Prius, Modò L. Fimbriam, C. Marium
accipiendū ſtatim. Prius, accipiendum eſſe ſtatim
laborē ſuſcipiatur. Prius, laborē ſuſcipiantur.
143 qui ſi in natura. Prius, quaſi natura & genere
145 quā iſtē duobus Pr. quā iſte iſte duobus
quē Verres in domo. Prius, quē Verres in uilla
146 conuellere ſuis ſedibus. Prius, conuellere ex ſuis ſedibus.
quæſtum, ad religionem. Prius, quæſtum, non ad religionem.
147 humanitatis hominibus. Prius, humanitatis exempla hominibus
aut ipſam uidere Cererem. Prius, aut ipſam uidere ſe Cererem
148 religione nominis. Prius, religione numinis
dignitatē Reip. Pr. dignitatē populi R.
ad officium & uirtutem. Prius, ad officium & ueritatem.

IN ORATIONEM XI.
pro M. Fonteio.

3 remiſque propulſarunt. Prius, armiſque propulſarunt
8 Crediū Porciū. Prius, Credimum Porciū
14 ueſtri nō crediderint? Prius, ueſtri nō crederent?

IN ORATIONEM XII.
pro A. Cæcina.

15 ſi hoc nos non obtineamus. Prius, ſi hoc nos non obtinebimus.
72 quibus lege aut ratione. Prius, quibus lege aut Romana

IN ORATIONEM XIII.
pro lege Manilia, ad populum.

3 debet: quod ita? Prius, debet. in quo
quibus eſt & nobis & imperatoribus. Prius, quibus eſt & à nobis, & ab imperatoribus
5 Legatos electarius, (uel Electimis). Pri9, Legatos Ecbatanis
6 Sed noſtri imperij. Prius, Sed pro ueſtri imperij
7 turpiſſimum ſit, id, quod. Prius, turpiſſimum ſit, illud, quod
præſertim nos alios miſeritis. Prius, præſertim uos alium miſeritis.
quod & nos. Prius, quod & uos.
& tum propter eſſe. Prius, & eum propè eſſe.
9 maximis noſtris uectigalibus. Prius, maximis uectigalibus
10 Itaq; neq; ex portu. Pr. ita neq; ex portu maximè copiis propè aſſunt. Prius, maximè copiis propè adſint
(ut ante dixi.) Prius, (ut antea dixi)
At ne illud. Prius, Ac ne illud
12 publicanis amiſſis. Prius, publicanis amiſſa
permulti amiſerant. Prius, permulti amiſerunt
multa rē ac fortunas. Prius, multi rem atque fortunas
non eodem labefactā motu. Prius, non eodem labefactatam motu
13 tantam impertire laudis. Prius, tantum impertiri laudis
14 atque ad alias. Prius, atque alias
15 & ipſo bello. Prius, & ipſe bello
18 quemnam potiſſimè. Prius, quemnam potiſſimùm
23 in prædonum fuiſſe poteſtate. Prius, in prædonum fuiſſe poteſtatem.
24 Hiſpaniæ ac Gallia. Prius, Hiſpania & Gallia
poteſtati ſe dederunt. Prius, poteſtati ſe dediderunt
25 in ſummo ac perfecto. Prius, in ſummo atque perfecto
26 Quē enim poſſumus imperatorū. Pr. Quē enim poſſumus imperatorem
28 Curſum inuentum putatis. Prius, curſum initum putatis
29 quantū conſilio, dicēdi grauitate. Prius, quantū cōſilio, quātū dicēdi grauitate
ſanctiſſimam iudicarunt. Prius, ſanctiſſimam eſſe iudicarint
31 quod uirtute perfecturus ſit, qui tantum authoritate perſcatis. Pri9, quod uirtute perfecturus ſit, qui tantum authoritate proſecutis
33 ſed ut de præterita. Pr. ſed ut præterita
34 Itaque non ſum prædicaturus quam. Prius, Itaque nō ſum prædicaturus Quirites, quantas
40 neque me impediet eius Quirites. Pr. neq; me impediet cuiuſquā Quirites
43 rem populus non modò uidit. Prius, rem populus R. non modò uidit
quàm eum. Prius, quàm ut, cùm
41 in Aſia, Sicilia, regniſque. Prius, in Aſia, Cilicia, Syria, regniſque
46 animos ac ſpem capere poſſit? Prius, animos ac ſpiritus capere poſſit?
48 Quare uidete, ut. Prius, Quare uidete, num
49 polliceor ac defero. Prius, polliceor & defero
honorem autem. Prius, honoret autem
50 id omne ego me. Prius, id omne me

IN ORATIONEM XIIII.
pro A. Cluentio Habito.

2 uehemēs habeat. Pr. uehementer habeat
à nobis iudicibus. Pri9, à nobis iudices
4 cùm perorarit. Prius, cùm perorarat, tū
parte audiatur. Prius, parte audiantur
quòd in hoc uno. Prius, quòd in hoc
5 antequam dicam. Prius, antequam dimuſa dicam
6 factāq;, ut intelligatis. Prius, factámque ut intelligatis
7 rei demonſtrādæ petam. Prius, rei demonſtrandæ repetam
8 ſed & regiones illius. Prius, ſed etiam regiones illius.
ſcelere coniūctus. Pri9, ſcelere coniūctus.
11 nónne timuiſſe. Prius, non timuiſſe
12 atque fixum eſt, id ego cùm ad hominum pericula. Prius, atque infixum eſt, id ego, cùm ad amici pericula
13 inſtituit accuſatores. Prius, inſtruit accuſatores
ut ipſum A. Cluentium. Prius, ut id ipſum A. Cluentium
16 HS CCCCL. millia. Prius, HS CCCCIↃↃↃↃ millia

mina Dinea inſtituerat. Prius, mina Dinea inſtituerant

17 poſt illã fugam autem. Prius, poſt illã fugam &

18 ſe uerò à Sylla. Prius, ſe à Sylla

19 Oppianici domum. Prius, Oppianici dexteram

21 grauida Viria. Prius, grauida Auria ut unà illud quod. Prius, ut unà illa, & quod

cuius audacia. Prius, cuius ab audacia

24 ab hæredibus ſuis. Prius, ab hæredibus ſecundis

27 Oppianicus ſecutus eſt. Prius, Oppianicus conſecutus eſt

31 eũ ſimulè fuiſſe. Pr. eũ ſimulè ſuis fuiſſe

32 hæc propoſita conditio. Prius, hæc illi propoſita conditio

34 poterat animum induere. Prius, poterat in animum inducere

36 Habet' ſtatim. Pri', Habitus autẽ ſtatim Satis eſt, arbitror. Prius, Satis eſſe arbitror

37 unũ crimẽ allatũ eſt. Hic tamen. Prius, uerũ crimen allatum eſt. Hic tum

41 Bebetius ſuo conſilio. Prius, Bebetius de ſuo conſilio

42 ac manifeſta faciebat. Prius, ac manifeſta faciebant

43 non modò meos. Prius, non modò ad me meos inimicos

44 atque eo modo. Prius, atque eo animo iam hoc quoq; propè. Vet. iã hoc propè patronus adhibetur. Citatur reus. Pri', patronus adhibetur. Niſi fortè hæc cauſa eſt, quòd medici nihil præter artificium, oratores etiam authoritatem præſtare debent.

ac altè petito. Prius, & altè petito audiebatur eius oratio. Prius, auditur eius oratio.

46 & iis, quæ à me breuiter dicta ſunt, ut cũ omnia penè dixerit, multa adhuc ſibi reſeruaſſe uideatur, &. Pr. iis, quæ à me breuiter dicta ſunt, & ſuperioribus conſiſtere iudiciis. Prius, ſuperioribus conſentire iudiciis

47 ſed minister erat. Prius, ſed adminiſter erat

48 quod iã hac omni. Prius, quod iã omni

49 Extiit memoriæ Prius, Extat memoria

52 ereptam eſſe fatemini. Prius, ereptam eſſe fateamini

53 ſtatuit ad eaſdẽ eſſe ſibi prædas. Prius, ſtatuit ad eaſdem ſibi prædas

54 quàm Oppianicum damnari. Prius, quàm Oppianicum condemnari

55 iudicibus leuiſſimus pollicerentur. Prius, iudicibus leuiſſimus pollicetur

56 Itaque minimè. Vet. Ita minimè

57 Hoc enim ſibi Stalenus. Prius, Hoc enim Stalenus

59 cùmq; id etiã per. Pri', cùmq; id ei per Vt quis Prius, Vt enim quis

61 qui illum noſtrũ. Prius, qui illũ noſtrũ

62 & amici mei Stalenus. Prius, & amici, noctu

propter inconſulto. Pri', propè inconſulto

63 ſummã illi iniudiciam. Prius, ſummam illi iudicio

64 quæ imitari. Prius, quæ mutari atque poteſtas. Prius, ac poteſtat

65 & quæritur. Prius, ea quæritur poſtremò, in cũ. Prius, poſtremò, in cũ

66 pecuniæ à quo requiratur. Pri', requiritur Hic autem res habet obuiam. Prius, Hæc autem res habet hoc certè

69 inerat eiuſmodi cauſa. Prius, Sin erat eiuſmodi cauſa

72 manus adduci. Prius, manus abduci ac uoce primarius. Prius, at uoce prius

73 iudicatũ fuiſſe. Pri', iudicatũ non fuiſſe

74 nõ quo illi aut ex lege eſſe Sullã. Prius, non quo illi aut ex legẽ eſſe Syllam.

75 hæc tum apud Iunium. Prius, Hæc autem apud Iunium.

in Fauſto tamẽ ſtatuerũt. Prius, in Fauſto tamen illi iudices ſtatuerunt

nec Sex. Popilius. Pri', Nec C. Popilius modus eſt habitus. Prius, modus eſt adhibitus

78 Cluẽtij tamẽ ratio. Prius, Cluentij autem ratio.

80 Comuuy dicebãt id. Prius, Commũj dicebant idem

86 Cn. Heius. Prius, Cn. Nænius.

92 ut rẽ iudicatã obſeruarũt, animaduerſionẽ atq; authoritatẽ cenſoriã. Qua de re prius quã dicere incipio. Prius, ut rẽ iudicatã obſeruauerũt, animaduerſio atq; authoritas cẽſoria. Qua de re antequam dicere incipio

94 & Cn. Domitio Coſſ. Prius, & Cn. Comitio Coſſ.

95 non modò in Senatũ redierũt, ſed etiã ipſarũ rerum. Prius, ſi non modò in Senatum redierunt, ſed etiam illarum ipſarum rerum

non ſolum illud oſtendam. Prius, non ſolùm iudices illud oſtendam

97 iudicaſſe dicuntur. ac primũ iſtud ſtatuamus. Prius, iudicaſſe dicuntur. ac primum illud ſtatuamus

unũquenque noſtrum. Prius, unumquenque noſtrum

98 cùm uerò. Prius, dum uerò

99 ſine ſubſcriptio Oppianicũ adiuuare. Prius, ſine opinio fuit, adiuuare

Non ubique exemplorũ copiam. Prius, Non utar exemplorum copia

apud M. Iuniũ, & Q. Publiciũ Præt. & M. Plectoriũ. Prius, apud M. Iuniũ, Q. Publiciũ Præt. & M. Pletoriũ

105 Neq; ipſi ſecus exiſtimãt, quàm nos exiſtimari uolumus. Vet. neq; enim ſecus exiſtimãt, quàm nos exiſtimare uolumus

108 id poſtea proferendũ. Prius, id poſtea referendum

110 Eſto uerò. Prius, Ego uerò

111 non opus eſſet, ab ſe eſſe dictũ. Prius, quod nõ opus eſſet, ab ſe eſſet dictũ

113 Ego autem illa recitata non. Prius, Ego autem illa recitata eſſe non

neq; ab ea cauſa Pri', nec ab ea cauſa

quod ab initio petiui. Prius, quod ego & ab initio petiui

115 atque obſecrare cœpit. Prius, & obſecrare cœpit

116 mens, animus. Prius, mens & animus in hoc loco ſedeas? Prius, in iſto loco ſedeas?

119 Hic putat ſua intereſſe. Prius, Hic ſua putat intereſſe

126 hoc uerò cùm infinitum Prius, hoc uerò cùm incertum & infinitum

128 Eſt enim ſapientis iudicis, cogitare. Prius, Eſt enim ſapiẽtis iudicis meminiſſe ſe hominem: cogitare

129 quæ noſtræ quæſtiones. Prius, quæ noſtræ quæſtionis

131 Cælij cuiuſdam. Vetus, Caeci cuiuſdam

133 Hoc ego ſi ſic agerem. Prius, Hæc ego ſi ſic agerem

134 ubi me cui. Prius, ut me cui

135 aut quòd metuũt, aut quòd oderũt. Prius, uel quòd metuũt, uel quòd oderunt

136 nemo audire. Prius, nemo adire

137 aliud mors eripuerit. Prius, aliud mors eripuit

latius petiuit aditum aliqua. Prius, latentius potuit abditum aliqua

145 in memoria cùm haberetur. Prius, cùm haberetur

146 nobiſq; editæ ſũt. Pri', nobiſq; editæ ſũt mulier iudicarat. Pr. mulier iudicarat

147 in iudiciũ ſceleris. Pr. in iudiciũ ſceleris

151 atque affinitatũ diſſidia uidemus. Prius, atque affinitatum diſſidia uidimus.

ſæpe deponit. Neque. Prius, ſæpe deponunt: illa ſibi ad confirmãdas inimicitias affinitatis imminutionem pignori fore putauit. Neque

ille ſolicitationes ſeruorum. Prius, ille ſolicitudines ſeruorum.

IN ORATIONEM XVII.

De lege Agraria contra Rullum.

8 quos Sylla uenundabat. Prius, quos Sylla nemini dedit,

ſcripta ſit, ni ad Syllanæ aſſignationis. Prius, ſcripta ſit, ad Syllanæ aſſignationes

IN ORATIONEM XVIII.

pro C. Rabirio.

13 confiteor id, quod ad laudem. Prius, confitebor id, quod ad laudem

IN ORATIONEM XIX.

in L. Catilinam.

1 Nihil concurſus. Prius, nihil conſenſus.

ſuperiore nocte geſſeris. Prius, ſuperiore nocte egeris

in te cõferri peſtem, quam tu in nos omnes. Prius, in te conferri peſtem iſtam, quam tu in nos omnes

1 Habemus S. C. in te Catilina uehemẽs, nõ deeſt. Prius, Habemus enim S. C. in te Catilina uehemens, & graue: non deeſt Reip.

clariſſimo patre, auo. Prius, clariſſimo patre natus, auus

at uerò nos uigeſimum. Prius, at nos uigeſimum

uerùm incluſum in tabulis. Prius, uerumtamen incluſum in tabulis

3 in Senatu uidete. Prius, in Senatu uidemus

factũ eſſe dicit Prius, factũ eſſe dicis

4 luce clariora patent. Prius, luce ſunt clariora

ante diem III. Calend. Nou. Prius, ante diem VIII. Cal. Nou.

modò res tanta, tàmque incredibilis. Prius, modò res tanta, tam atrox, tàmque incredibilis

ſenſiſti in illam. Prius, ſenſiſtine illam

6 dico te nocte. Prius, dico te priori nocte

qui de noſtrũ omnium interitu. Prius, qui de meo, noſtrúmque omnium interitu

hos ego uideo. Prius, hoſce ego uideo Conſul.

Lecam illa nocte Catilina. Prius, Lecam ea nocte Catilina.

paulum tibi Prius, paululum tibi eſſe

7 in meo lecto interfecturos eſſe pollicerentur. Prius, in meo lectulo interfecturos pollicerentur.

domum maioribus. Prius, domum meã maioribus

quos ad me ſalutatũ mane. Prius, quos tu mane ad me ſalutatum

multis & ſummis uiris. Prius, multis uiris

magno metu liberabis. Prius, magno me metu liberabis

8 Italiã totam. Prius, Italiã deniſque totã

9 locum uacuũ feciſſes, nónne alio incredibili ſcelere ſcelus cumulaſti? Prius, domum uacuã feciſſes, nonne etiam alio incredibili ſcelere hoc ſcelus cumulaſti?

10 proximis diebus ſenties. Prius, proximis Idibus ſenties.

ad domeſticam difficultatem. Prius, ad domeſticam tuam difficultatem

poteſtne tibi haec lex. Prius, poteſtne huius uitæ haec lex

Omnia illa omitto. Prius, Ac iam illa omitto

11 Cõſulem interficere conatus es? Prius, Conſulem interficere uoluiſti?

nihil aſſequeris, quod mihi. Prius, nihil aſſequeris, nihil moliris, quod

Quoties iam tibi. Prius, Quoties iam, quoties iam tibi

quoties excidit. Prius, quoties uerò excidit

putas eſſe in Conſulis corpore. Prius, putas Conſulis in corpore

quæ tua eſt uita. Prius, quæ tua eſt iſta uita

12 ſunt? quòd omnes. Prius, ſunt, quid, quòd

animo tibi ferendũ. Prius, animo hoc tibi ferendum

domum meam linquendam putarem. Prius, domum meã relinquendam putarem.

ſuſpectum eſſe grauiter. Prius, ſuſpectum tam grauiter

13 nec iudicium ſequère. Prius, neque iudicium ſequère.

iam aliquot annos exiſtit. Prius, iam tot annos ſæcimus extitit

14 quòd tu te in cuſtodiam. Prius, quòd tu te ipſe in cuſtodiam

15 Quid eſt? ecquid. Prius, Quid eſt Catilina? ecquid

16 dij immortales donent. Prius, dij immortales donarent

17 in prædicas, cõſtare uit inuidiã. Prius, in prædicas, tuo cõſtare uit inuidiã

ſermones hominum. uix. Prius, ſermones hominum, ſi id feceris: uix

cùm ſciã pactam & conſtitutam cum Manlio. Prius, ſciã pactam & conſtitutam eſſe cum Manlio

18 Tu ut illa errare diutius poſſis. Prius, Tu ut illa diutius errare poſſis

ad hanc ſolitæ amentiam. Prius, ad hanc te amentiam

iacere humi non ſolùm inſidiantem ſomno maritorum. Prius, iacere humi non modò ad obſidendum ſtuprum, uerùm etiam ad facinus obeundum: uigilare non ſolùm ad inſidiandum ſomno maritorum.

19 atque ut id quod eſt. Prius, atque ut id quod eſſet

percipite quæſo quæ dicam. Prius, percipite quæſo diligenter quæ dicam.

20 at nunquam in hac urbe, qui. Prius, At nunquam in hac urbe ij, qui

21 qui de homine idem ſentiunt. Prius, qui idem ſentiunt

inuidia in poſteritatem redundaret. Prius, inuidia mihi in poſteritatem redundaret.

22 quorum authoritate multi. Prius, quorum authoritatem ſecuti multi

uerùm etiam imperioſi. Prius, uerùm etiam imperiti

quin uideat coniurationem. Prius, qui non uideat coniurationem

23 obſidere cum gladiis curiam. Prius, obſiſtere cum gladiis curiam

in frõte uniuſcuiuſque, quid de repub. Prius, in frõte uniuſcuiuſque ciuis, quid de repub.

polliceor hoc uobis P.C in equitibus R. uirtutem. Prius, polliceor hoc uobis P.C. tantam in uobis Cõſulibus fore diligentiam, tantam in uobis authoritatem, tantam in Equitibus R. uirtutem.

24 cum ſumma Reipub. ſalute, cum tua peſte. Prius, cum ſumma Reipub. ſalute, & cum tua peſte.

& huius ſocios à tuis, cæteriſq. Prius, & huius ſocios à tuis aris, cæteriſq.

25 nulla iam pernicioſa mõſtro illo. Pri., nulla iam pernicies à monſtro illo

in campo, in foro. Prius, in campo, non in foro

26 è manibus extorſimus, quòd ſtantem. Prius, de manibus extorſimus, quòd incolumes ciues, quòd ſtantem.

in quo exultat, triũphat. Prius, in quo exultat & triumphat

quàm multos, qui etiam defenderent? Prius, quàm multos, qui propter ſtultitiã non putarent? quàm multos, qui etiam defenderent.

27 qui propter infirmitatẽ fauerẽ. Prius, qui propter improbitatem faverent

Sed cùm uiderem, rem quidem omnibus uobis, etiam tum reip. probatam, ſi illum. Prius, Sed cùm uiderem, ne uobis quidem omnibus, re etiã probata, ſi illum

ego hoſtem quàm. Prius, ego hoſtem Quirites quàm

qui illud etiã. Prius, quòd illud etiam

28 quàm nobiles. Itaque. Prius, quàm nobiles, nos uidetis. Itaque

29 ad ueſperam conſequentur. Prius, ad ueſperum conſequentur.

leuata mihi. Prius, releuata mihi

30 fingi aut cogitari poteſt. Prius, fingi aut excogitari poteſt

31 ſed ne ullo Prius, ſed nec ullo

& uigiliis perferendis fortis ab iſtis prædicabatur. Prius, ac uigiliis perferendis fortis ab iis iſtis ſuis ſicut prædicabatur

32 ebrios ſobriis. Prius, ebrioſos ſobriis.

qui bellũ populo R. facere poſſit. Prius, qui bellum populo R. inferre poſſit.

33 aut, ſi in urbe. Prius, aut, ſi & in urbe

At etiam ſunt qui. Prius, At etiã ſunt Quirites, qui

quòd heſterno die. Prius, quid, quòd heſterno die

34 quid in proximum. Prius, quid in proxima

cùm hæſitaret, cùm timeretur. Prius, cùm hæſitaret, cùm cunctaretur

35 in bellum eſſe uiderem. Prius, in bellũ eſſe uidebam

& ex hoc curſu ſceleris, ac belli. Prius, ex hoc curſu ſceleris, & belli

36 ſed timidum. Vetus, ſed miſerum

Dicatur eiectus eſſe à me. Prius, Dicatur ſanè eiectus eſſe à me

inuidiæ meæ releuandæ cauſa. Prius, inuidiæ meæ leuandæ cauſa

37 nũquã antea cogitaſſet. Prius, nunquã antè cogitaſſet

ſi me audire uolent. Prius, ſi me audire uoluerint.

39 conſequi poſſe arbitrantur. Prius, conſequi ſe poſſe arbitrantur

quod reliquis omnibus, ut deſperent id, quod conantur ſe conſequi poſſe. Prius, quod cæteris omnibus, ut deſperent ſe id, quod conantur conſequi poſſe.

& in ſanguine ciuium. Prius, & ſanguine ciuium

40 ætate iam affectum, tamen exercitatione. Prius, ætate iam confectum, exercitatione

inſperatis ac repentinis. Prius, inſperatis repentiniſque

quos ego utroſque in eodẽ. Prius, quos ego utroſque Quirites in eodem

41 qui nunquam emergunt, qui partim malè gerendo. Prius, qui nunquam emergent: qui partim inertia, partim malè gerendo

hoſce nõ tam milites acres. Prius, hoſce ego non tam milites acres

42 neque ſaltare & cantare, ſed etiam. Prius, neque cantare, & pſallere, ſed etiam

43 noſtra præſidia, noſtróſque exercitus. Prius, noſtra præſidia, ueſtróſque exercitus

neque enim. Prius, neque uerò

his rebus, quibus. Prius, his rebus omnibus, quibus

Equitibus R. urbe. Prius, Equitibus R. populo, urbe,

44 ſi his rebus omiſſis. Prius, ſi nequam, his rebus omiſſis

quàm ualde illa iacent. Prius, quàm ualde illi iacent

hinc denique æquitas. Prius, denique æquitas

cum iniquitate, luxuria, ignauia, temeritate. Prius, cum iniquitate, cum

luxuria, cū ignauia, cum temeritate
ſi hominum ſtudia deficiant. Prius, etiam ſi hominum ſtudia deficiant.
45 tā antea diximus. Prius, tā antea dixi
ſine ueſtro metu. Pri°, ſine neſtro metu
ille manum ortiſſimam fore putaue. Prius, ille maximā manum & ortiſſimam fore putaue.
quàm partes patriciorū. Prius, quàm pars patriciorum
poteſtate tamen noſtra continebuntur. Prius, poteſtate tamen in ueſtea continebuntur.
proſpiciēs, in agrum Gallicum. Prius, proſpiciens hoc, in agrū Gallicanum
omniumq; noſtrū. Prius, omniúmque noſtrum
46 monitos eos etiam atque etiam uolo. Prius, moneo eos etiā atque etiā uolo
hoc ſpectamus. Prius, hoc expectamus
47 ſic agentur, ut. Prius, ſic agentur Quirites, ut
hominum memoria. Prius, poſt hominum memoriam
uideretur, ut neque bonus quiſquā intereat. Prius, uidetur, ne neque bonus intereat
omnes ſalui eſſe poſſitis. Prius, omnes iam ſalui eſſe poſſitis
quia non procul. Prius, qui iam non procul
ab externo hoſte. Prius, ab extero hoſte
uenerari, implorare debetis Prius, uenerari, atque implorare debetis
48 florētiſſimāmque eſſe uoluerūt. Prius, florentiſſimā, potentiſſimámque eſſe uoluerunt
liberos noſtros Prius, liberóſq; noſtros
periculis mcu è flamma. Prius, periculiſque meu ex flamma
49 cum uoluptate ſeruamur. Prius, cum uoluptate conſeruamur
urbem condidit, ad deos. Prius, urbem condidit, Romulum ad deos
in honore debebit is. Prius, in honore debet dies is
nam tota urbe, templis Prius, nam totius urbis templis
circundatóſq; gladios. Prius, circūdatóſque reſtinximus: idémq; gladios
& quanta, & qua. Prius, & quanta, & quàm manifeſta
50 qui reſtitiſſent. Prius, qui remanſiſſent
furore eſſe inflammatos. Prius, furore & ſcelere eſſe inflammatos
ſaluti noſtræ. Prius, ſaluti neſtræ.
51 in adiunctum eſſe Vulturcium. Prius, in adiunctum Vulturcium
rem expoſui. Prius, rem omnē expoſui
ad pontem Miluium. Vetus, ad pōtem Mulinum
52 cùm iam pontem Mulinum magno comitatu. Prius, cùm pontem cum magno comitatu.
deinde accerſitur. Prius, deinde item accerſitur
Cum ſummus & clariſſimus. Prius, Cum uerò ſummus ac clariſſimus
53 ut audiſtis, cōg. Pri°, ut audiſtis, cog
è quibus ille maximum ſicarū numerum gladiorúmque extulit. Prius, ex quibus ille maximum ſicarū numerum, & gladiorum extulit.
ut ad urbem. Prius, & ad urbem
54 quòd Lentulo, & aliis. Prius, quòd cum Lentulo & cæteris
55 aliquid tamen de gladiis ac ſicis, quæ apud illum erant deprehēſa. Prius, aliquid de gladiis ac ſicis, quæ apud illum itidem erant deprehēſa
introductus Statilius, & ſignum cognouit manum ſuam. Prius, introductus Statilius, cognouit manum & ſignum ſuum
57 erant autem ſine nomine. Prius, erant autem ſcriptæ ſine nomine.
& cura, ut. Prius, cura, ut
deinde unuſcuiuſque. Prius, denique uniuſcuiuſque
inter ſeſe aſpiciebant. Prius, inter ſe aſpiciebant.
58 ſed indicare ſe ipſi uiderentur. Prius, ſed ipſi à ſe uiderentur.
collegæ meo laus impertitur. Prius, collegæ meo C. Antonio laus impertitur.
59 iudicatum: P. Furiū. Prius, Iudicatum: in P. Furium.
qui unà cum Furio. Prius, qui unà cum hoc Furio.
60 quanquam patefactis indiciis. Prius, quanquam patefactis indiciis
61 cùm aliquid mandarat. Prius, cùm aliquid mandauerat
62 quod ſentio, non facilè. Prius, quod ſentio Quirites, non facilè
quàm hæc in tota Rep. coniuratio manifeſtò inuēta cōprehenſa eſt. Prius, quàm hæc tanta in Remp. coniuratio manifeſtò inuenta atque deprehenſa eſt
cùm ille in urbe hoſtis eſſet. Prius, dum ille in urbe hoſtis fuiſſet
ne deorum immortaliū conſilio. Prius, ne deorum immortaliū nutu atque conſilio
63 hoc certè quod. Prius, hoc certè Quirites, quod ſum
& tactus etiam ille. Prius, Tactus eſt etiam ille
64 & totius urbis & imperij. Prius, & totius urbis ac imperij
contrà atque antea fuerat. Prius, contrà atque antè fuerat
quæ iam eſſent. Prius, quæ clàm eſſent
65 interitum Reip. comparari, & ea per ciues. Prius, interitúmque Reip. comparari, & ea à perditis ciuibus
ſuſcepta eſſe ſentitis. Prius, ſuſcepta eſſe ſenſiſtis.
66 qui non ſolùm noſtris. Prius, qui non ſolùm ueſtra
ille urbē cunctā. Prius, ille hanc urbem
facere & poſſit. Prius, facere & poſſe
67 certum maximarum. Prius, rerū ampliſſimarum
erepti enim eſtis ex crudeliſſimo. Pri°, erepti enim ex crudeliſſimo.
non ſolum eas. Prius, neque ſolùm eas.
meminiſtis atque audiſtis. Prius, meminiſtis & audiſtis.
68 Atque illæ tamen diſſenſiones. Prius, Atque illæ diſſenſiones
ſed in illis ea. Prius, ſed in ea
70 monimentum laudis poſtulabo. Prius, monimentum laudis poſtulo
literarū monumentis. Prius, literarum monumentis.
Cōſulatus mei propagatum eſſe. Prius, Conſulatus mei propagatum
quòd mihi cum his uiuendū eſt. Prius, quòd mihi uiuendum ſit cum illis
72 nequando obſint, prouidere. Quanquam Quirites. Prius, nequādo obſint, prouidere. mentis enim hominum audaciſſimorum ſceleratæ ac nefariæ ne uobis nocere poſſent, ego prouidi: ne mihi noceant, ueſtrum eſt prouidere.
magna uis conſcientiæ. Prius, magna uis eſt conſcientiæ
ſed etiam improbos. Prius, ſed etiam omnes improbos
uobis erit uidendum. Prius, uobis erit prouidendum.
72 quo mihi libeat. Prius, quo quidem mihi libeat
primatus tuear, atque honorem. Prius, primatus tuear, atque ornem
73 iucunda in malis. Prius, Eſt iucunda in malis
per deos immortales deponite. Prius, per deos immortales quæſo deponite
75 & abiecta mea filia. Prius, abiecta mea filia
quam mihi uidetur amplecti Reſpu. Prius, qui mihi uidetur amplecti Remp.
76 quàm & illi & nos. Prius, quàm ut illi & nos
atque ſeueritatis iudiciū. Prius, atque in ueſtræ ſeueritatis iudicium
ad neſtram omnium cædem. Prius, ad ueſtrum omnium cædem.
idem unium conſilium. Prius, id eſt unium conſilium.
atque lamentandum. Prius, atque ad lamentandum
77 de quibus iudicaſtis. Prius, de quibus iudicauiſtis.
79 municipiis diſpertiri iubet. Prius, itaq; municipiis diſpertiri iubet.
qui, quod ſalutis omnium. Prius, qui id quod ſalutis omnium
80 grauem pœnam municipiis. Prius, grauem pœnam municipibus
& omnium ſcelerum pœnas. Prius, & omnes ſcelerum pœnas
81 nanos erunt hoc authore cognitore. Prius, nanos erunt hoc monitore & authore
ſin illā alteram, neſcio. Prius, ſin illam alteram ſecuti eritis, neſcio
habemus enim à Cæſare. Prius, habemus enim à C. Cæſare
qui popularis haberi uoluit. Prius, qui ſe populares haberi uolunt
85 cùm autē iuſſu COS. Prius, cùm autē iuſſu COS.
atque illo tempore annus Lētuli. Prius, atque illo tēpore hunus anni Lētuli
ille etiam graue tum uulnus. Prius, & graue tum uulnus
86 Gallos accerſit, ſeruitia concitat Prius, Gallos accerſiuit, ſeruitia concitauit
multò magis eſt uerendū. Prius, cùm

multò magis ſit uerendum
hoſtes fuiſſe uideamur. Prius, hoſtes fuiſſe uideamus.
iactantur enim uoces. Prius, iactantur enim uoces.
omnia & promſa & parata. Prius, omnia promſa, parata.
87 *plenum eſt forum, plena templa circũ forum. Prius, plenum eſt forum, plena templa circum forum.*
88 *quã coniunctionẽ in Cõſulatu. Prius, quam coniunctionem ſi in Cõſulatu*
quis enim, cui. Prius, quis eſt enim, cui
fortunam huius ciuitatis. Prius, fortunam ciuitatis
quanquã hunc nati. Prius, quam quidam hunc nati
89 *pretio ſperare ſolicitari poſſe. Prius, pretio ſperantem ſolicitari poſſe*
90 *uoluntate, uoce. Prius, uoluntate, ſtudio, uirtute, uoce*
illum ignẽ Veſtæ ſempiternum. Prius, illum ignem Veſtæ perpetuum ac ſempiternum.
91 *de coniugum ueſtrarum atque liberorum. Prius, de coniugum ueſtrarũ ac liberorum*
non modò non confici. Prius, non modò confici.
92 *quam illi fortaſſe minitantur. Prius, quam illi mihi fortaſſe minitantur.*
cæteris enim bene geſtæ. Prius, cæteris enim ſemper bene geſtæ.
atque Italia decedere. Prius, atque ex Italia decedere
93 *egregius Paulus ille. Prius, egregius L. Paulus*
94 *neque beneficio placare poſſit. Prius, nec beneficio placare poſſit*
id ego ueſtro. Prius, quod ego ueſtro
ſed omnium gentium. Prius, ſed etiam omnium
Equitumque R. & tantam conſpirationem bonorum omnium confringere. Prius, Equitumque R. & tantam conſpirationem bonorum omnium perfringere.
95 *nihil à uobis. Pri⁹, nihil aliud à uobis*
tutiſſimo me muro. Prius, firmiſſimo me muro
populique Rom. de ueſtris coniugibus. Prius populique Ro. P. C. de ueſtris coniugibus
de fanis atque templis. Prius, de fanis ac templis
de imperio ac libertate, de ſalute Italiæ, de uniuerſa Repu. Prius, de imperio, de libertate, de ſalute Italiæ, déque uniuerſa Repub.

IN ORATIONEM XXIIII. pro L. Flacco.

1 *quàm ſapientiſſimorum uirorum. Prius, quàm ſapientiſſimorum & lectiſſimorum uirorum.*
5 *ab inimicis eadem prætura laudatur. Prius, ab inimicis laudatur.*
6 *ego hoſtes poſſum refutare. Prius, ego hoſtes poſſum refutare.*
docti, prudentes. Prius, docti, pudentes.
7 *deni etiam, ſiqua. Prius, deni quę etiã*
totum illud Græcorum. Prius, totum iſtud Græcorum.
8 *diſciplina plus ualeret, quàm. Prius, diſciplina plus ualerent, quàm*
9 *qui tum dicat teſtimonium. Prius, qui autem dicat teſtimonium.*
Num illos item putatis. Prius, Num illos idem putatis.
certum poteſt eſſe infinita. Prius, certum poſſet eſſe infinita.
noſtris teſtibus dicam. Prius, ueſtris teſtibus dicam
10 *immò quantus exercitus? Prius, immò uerò quantus exercitus?*
12 *nullam enim illi noſtri. Prius, nullam illi noſtri*
13 *cunctis gentibus eminebant. Prius, cũctis gentibus eminebant.*
14 *egentes & leues ſpe largitionis. Prius, egentes & leues ſpe Legationis*
priuata etiam benignitate proiecta. Prius, priuata etiam benignitate prolectat.
cum in imperio fuerit. Prius, cum imperio fuerit.
15 *audire contentionem & concionem. Prius, audire concionem.*
aut uſura, aut tributo. Prius, aut uerſura, aut tributo
16 *quanto pòſt ad iudices. Prius, Tanto pòſt ad iudices.*
18 *Primò de communi genere teſtium. Prius, Primùm de communi genere teſtium.*
& fremitum egentium. Prius, ſed & fremitum egentium.
tamen ciuem à ciuibus. Prius, tamen ciues ciuem à ciuibus.
21 *in imperio atque publica dignitate. Prius, in imperio atque publica dignitate*
23 *quo tu negas claſſem. Prius, quo tu ipſe negas claſſem*
à piratis Adriani. Prius, à piratis Adramitenis,
ut in Apuglo. Prius, Acinas pugl
24 *utrum iſta claſſis remis. Prius, utrum noſtra iſta claſſis curſu & remis*
25 *non refert uerè. Prius, non refert uerò*
29 *&, quàm maximè poſſem. Prius, &, quantum maximè poſſem*
30 *pœna eſt, ut opinor, Dorylai grauior. Prius, pœna eſt, ut opinor, Dorylenſium grauior.*
31 *Quia de tabulis. Prius, Qui de tabulis.*
Sed tamen iudicaum. Prius, Sed tamen iudicaum
32 *Vt iſtud columẽ. Prius, At iſtud columẽ*
ceſtis à nobis. Prius, teſtis à nobis.
33 *etiam cæteris profitetur. Prius, etiã cæteris profiteatur.*
34 *cum ciuitate mihi res eſt acerrima literarum. Prius, cum ciuitate mihi res eſt acerrima & conficientiſſima literarum*
36 *Aufidio Prætore in frumento. Prius, Aufidio Prætore frumento*
43 *decreti atque teſtimonij. Prius, decreti ac teſtimonij*
iſtum dolorem. Prius, iuſtum dolorem
patris nomine à ciuitatibus. Prius, patris nomine collata à ciuitatibus
44 *hæc pecunia tota ab honoribus tranſlata eſt in quæſtu. Prius, hæc pecunia ab honorib⁹ trãſlata in quæſtu.*
auulſum eſt enim. Prius, amiſſum eſt enim
46 *nobis tamen eſt. Prius, nobis autem*
patimini me delicta. Prius, patiamini me delicta
47 *hanc ab ſe pecuniam abſtuliſſe. Prius, hanc ex pecuniam*
48 *dignitati horum componant. Prius, dignitati horum opponant.*
de quorum urbis poſſeſſione. Prius, de quorum urbis poſitione
49 *nuper Legatus Flaccus. Prius, nuper Legatus L. Flaccus.*
fluctibus abluatur. Prius, fluctibus alluatur.
51 *illam generaret gentem. Prius, illam augeret gentem.*
an ueſtrum hoc prouerbium. Prius, an ueſtrum hoc uetus prouerbium.
52 *atque in optimum quenque. Prius, atque optimum quenque*
53 *quæſitum & prolatum. Prius, quæſitum & probatum.*
in foro expẽſum eſſe auri põdo. Prius, in foro expenſum eſt auri pondo.
54 *à iudicibus oratio conuertitur. Prius, à iudicibus oratio auertitur.*
55 *Romam uenit. Prius, Romã aduenit.*
turbæ Pop. Rom odio eſt. Prius, turbæ, Prætor, odioſi
65 *neſcio quid te imperatũ. Prius, neſcio quid abs te imperatum*
autorum autoritate. Prius, tutorum autoritate
quod uociferari nõ deſtitit? Prius, quod uociferari non deſiſtit.
67 *neque retinendã putauit. Prior, neque retinendam putauit*
queſtus eſt libertum ſuum. Prius, queſtus libertum ſuum
adminiſtrãdarum ciuitatum prouinciarum. Prius, adminiſtrãdarum prouinciarum
68 *conſilium in prætermittendis. Prius, conſilium in omittendis.*
Flaccus exercet. Pri⁹, Flaccus exercuit
69 *C. Cælius fuit. Prius, C. Cæcilius fuit*
homo & prudẽs. Pri⁹, homo & pudẽs
70 *At Falcidianũ crimen eſt ingẽs. Prius, At Falcidianum crimen ingens*
talenta quinquaginta ſe Flacco. Prius, talenta quinquaginta ſeſe Flacco
quomodo igitur dicitur? Prius, quomodo igitur dicet?
71 *cum epiſtolis & ſororis. Prius, cur epiſtolis & ſororis*
72 *an etiam ſcripſit orãtu tuo? Prius, an etiam ſcripſit rogatu tuo?*
& prudentiſſimum hominem. Prius, & pudentiſſimum hominem
73 *ſatis conuerſam Remp. Prius, ſatis conuerſam eſſe Remp.*
74 *ſi ita placet. Prius, ſi ita dijs placet*
atque ciuitate expelli. Prius, ac de ciuitate expelli
76 *gerente Catilina iam omnes. Prius gerente Catilina omnes*
de uobis atque de ueſtra. Prius, de uobis, ac ueſtra

78 populique R. præclara. Prius, populi R. præclara

& ad flammam uocabantur. Prius, & flammam uocabantur.

79 Flacce prodidero. Prius, Flacce perdidero

80 ſi id (quod dij immortales. Prius, ſi (quod dij immortales

IN ORATIONEM XXV. pro P. Sylla.

1 diuinitatem putauit. Prius, diuinitatem ſperauit

ac defenſiones probaro. Prius, ac defenſiones probauero

2 atque in defenſiones iure. Prius, atque in hoc defenſiones iure

mihi maiorem res dolorem. Prius, mihi maiorem hæc res dolorem

3 quorum ego illum. Prius, quorum ego opera illum

4 ſi neceſſarij ſunt, defendendos eſſe. Prius, ſi neceſſarij ſunt, non defendendos eſſe

5 nónne collegæ ſui. Prius, nō collegæ ſui

7 & Volcatio COSS. Prius, & Tullo COSS.

8 ſummúmque honorem. Prius, ſummúmque amorem

9 Qui nobis in conſilio. Prius, Qui nobiſcum in conſilio

11 eiſdem illis non ſolùm. Prius, eiſdem ipſis non modò

13 quas mihi ipſi fecerat. Prius, quas ipſe mihi fecerat

15 & contrà Patribus Cōſcriptis. Prius, ſed contrà Patribus Conſcriptis

ſperat abſolutum iri. Prius, ſperat ſe abſolutum iri

21 qui me non modò ſolùm. Prius, qui me non ſolùm

23 ſed in ea cauſa, te uindicem. Prius, ſed in ea cauſa, in qua te uindicem

24 quàm ego defugiam. Prius, quàm ego non defugiam

26 & inde. Prius, at inde

28 ſi afflata fortuna. Pr. ſi afflicta fortuna

29 ne illi unquam. Prius, ne ulli unquam

hunc non eſſe. Prius, hunc eſſe

31 Credo eſſe memorem. Prius, Credo eſſe neminem

aut fidem putet, aut ingenium defuiſſe. Prius, aut etiam ſcribendi putet ingenium defuiſſe.

32 In quo ego tum ſubito. Prius, In quo ego tum ſubito

37 & tamen inuiolata noſtra amicitia. Prius, & tamen id inuiolata noſtra amicitia.

At accuſat Cornelij filius. Prius, At accuſat C. Cornelij filius

41 præparare uehementer. Prius, properatum uehementer

Iam ſi in paranda familia ſuſpicio eſt: quòd. Prius, Iam ſi in comparanda familia ſuſpicio eſt nulla. quòd

42 & ſuſpicionem huius. Prius, & ante ſuſpicionem huius.

43 in Hiſpaniam turbatum iſſet. Prius, in Hiſpania turbatum eſſet

45 Diſiūxit, inquam, eos à colonis. Prius, Diſiunxit, inquit, eos à colonis.

46 per uos tutari conſeruaríque cupiunt. Prius, per uos tutari, conſeruaréque cupiunt.

Atque hoc loco. Prius, Atq; hoc in loco

47 quam promulgarat. Prius, quam promulgauit

ut conſul eſſe uoluerit fratri. Prius, ut muſulum eſſe uoluerit fratri

cum Repub. pugnare uoluerit. Prius, tamē cum Repub. pugnare uoluerit

ut quiſque de ſalute. Prius, ut quiſquā de ſalute

49 quis tamen noſtrū. Pr. quis tamē noſtrū

51 de me aliquid, de ipſo. Prius, de me aliquid, & de ipſo

qui accuſatus erat. Prius, qui accuſatus eſt

52 cognitū eſſe hominē à pueritia. Prius, cognitum eſſe hominem uſque à pueritia

unumquenque eorum. Prius, unumquenque illorum

53 non ſua solū acta uita. Prius, non ſua conſuetudo, ac uita

ac uita commendaret. Prius, ac uita commendarent.

cum illius uitam P. Syllæ. Prius, cum illius uita uitam P. Syllæ.

54 excidit, ut quiſquam poſſet offendit. Prius, excidit, unde quiſquam poſſet offendit

55 abſint ab oculis noſtris. Prius, abſint ab oculis ueſtris.

57 incluſis in Rep. peſtibus diutius extare potuiſſe. Prius, incluſis in Rep. peſtibus diutius hoc imperium ſtare potuiſſe.

58 in parricidarū cædem. Prius, in parricidarum cœtum

61 ſin illa res prima ualuit. Prius, ſin illa res de pecuniis repetundis prima ualuit

62 nam hæc & hominū. Prius, nam hæc hominum

63 durum ſeruare cupiam. Prius, durum conſeruare cupiam

65 de reatu P. Syllæ. Prius, de re P. Syllæ

67 neque fortunis anteferret. Prius, nec fortunis anteferret

cum his neceſſariis lugere ſuam calamitatem liceat. Prius, cum his neceſſariis lugere ſuā calamitatem liceat

68 expletum huius miſeriis. Prius, expletum huius miſeriis

IN ORATIONEM XXVI. pro Archia poeta.

3 aduentus celebrabantur. Prius, aduentus celebrabantur

4 cum in domum ſuam. Prius, cum domum ſuam

percipere atq; audire ſtudebāt. Prius, percipere aut audire ſtudebant

in Ciliciā profectus. Prius, in Siciliam profectus

5 & fide M. Lucullus. Prius, & fide L. Lucullus

6 qui tot annis ciuitate data. Prius, qui tot annos ante ciuitatem datam

9 ut à nullius unquam me tempore aut commodo. Prius, ut ab illis nullo me unquam tempore aut commodum.

ſomnus retardauerit? Prius, ſomnus retardarit?

& corporis remedium temporū. Prius, & corporis remedium tempora.

10 Atque hoc ideo mihi. Prius, Atque hoc adeò mihi

12 humaniſſimam iudicarent. Prius, humaniſſimam ac liberaliſſimam iudicarent.

13 celeritatémque ingeniorū negligamus. Prius, celeritatémque ingeniorum negligimus.

17 magnus honos populi R. adiungitur. Prius, magnus honos populi R. rebus adiungitur

Rudium tamen hominem. Prius, Rudium hominem

18 nam niſi illi ars extitiſſet. Prius, nam niſi Ilias extitiſſet

19 etiam illis libellis. Prius, etiam in illis libellis.

20 ſummus uir & imperator. Priꝰ, ſummus uir & imperator

pro ſalute huius imperij. Prius, pro ſalute huius urbis atque imperij

21 nulla enim uirtus. Prius, nullam enim uirtus

quæ noctes ac dies. Prius, quæ noctes & dies

22 An ſtatuas & imagines. Prius, An, cùm ſtatuas & imagines

23 iſque eſt eo numero. Prius, quique eſt eo numero

quæ fermè à me iudicialique conſuetudine. Prius, quæ non fori, neque iudiciali conſuetudine.

IN ORATIONEM XXVII. ad Quirites poſt reditum.

1 ſecūdus uitæ ſine ulla offenſione curſus. Prius, ſecundo uitæ ſine ulla offenſione curſu.

3 ſic hæc omnia deſiderata magis. Priꝰ, ſic ea omnia deſiderata magis

multitudinem beneficiorū. Prius, multitudinémque beneficiorum

5 ſed in diſſenſu ciuium. Prius, ſed in diſſenſu ciuium

At me nudū. Prius, Me autem nudum

6 unus hic, qui in foro. Prius, Vnus hic, qui domi, qui in foro

magna parte lectis. Prius, Magna parte tectis.

7 at de me, ut ualerent. Prius, at de me, ut ualeret

8 ut referrent, flagitati. Prius, ut referrent efflagitati

nonnulli arbitrantur. Prius, nonnulli arbitrabantur

alia nulla: cum uariis rationibus impedirentur, & uoluntate. Prius, alia nulla. & cum uariis rationibus impedirentur, uoluntatem

10 cædis Catilinæ copias eſſe renouatas. Prius, cædis Catilinæ copias eſſe reuocatas

domeſticis hoſtibus dediſſent. Prius, domeſticis hoſtibus dedidiſſent

11 quòd potui nocere, & uinci. Prius, quòd & nocere, & uinci

cùm ego abſum. Prius, cùm ego abſui

ut & ferrum in foro uerſatur. Prius,

uis & ferrum in foro uerſarentur. cū priuati ſe parietis præſidio. Prius, cùm priuati ſe parietum præſidio

13 Tum me in perorando poſuit. Prius, tum in perorando poſuit

14 dixit in concione ueſtrum. Prius, dixit in concione ueſtra

15 immortales eſſe ſoleant, eadē erga populum. Prius, immortales eſſe ſolēt, eadem ue erga populum

& ſceleratus hominum furor. Prius, & ſceleratorum hominum furor

16 cum parua nauicula peruectus. Prius, cum parua nauicula traiectus

19 cùm animam expiabo mea, etiam cùm me ulla monumenta. Prius, non ſolùm dum anima ſuperabo mea, ſed etiam cùm mortuo monumentum

ſimpliciter ferenda fidem. Prius, ſimpliciter referenda fidem.

IN ORATIONEM XXVIII. poſt reditum, in Senatu.

2 per nos recuperauimus. Prius, per uos recuperauerimus.

3 hos tribunos haberet. Prius, octo tribunos haberet

4 tutò ſe uenire in Senatum arbitraretur. Prius, tutò ſe in Senatum uenire arbitraretur

5 atque optimi tribuni pl. Prius, atque optimi uiri tribuni pl.

6 hoc iudicium animi. Prius, hoc iudicium animi

totam illam, ut antè dixi. Prius, totam illam clauſulam, ut antè dixi

7 Sed fuerunt Conſules. Prius, Sed fuerunt duo Conſules

8 alter Cethegum conſobrinum repoſcebat. Prius, alter Cethegum conſobrinum ſuum repoſcebat

9 qui in magiſtratu. Prius, quo in magiſtratu

& Fuſia ne ualeret. Prius, & Fuſia ne ualerent

10 in concionem deſcendit. Prius, in concionem aſcendit

11 non inconſultū ſtudium, non dicendi uitia. Prius, non Cōſulis ſtudium, non dicendi uitia

12 & perditum nō putaſti. Prius, & perditum non dubitares

an cum Aethiope. Prius, aut cum ſtipite Aethiope

non in amarè receptis. Prius, nō iam ea receptis

qui ad laborem, qui ad induſtriam. Prius, qui ad laborem, ad induſtriā

13 Is me, quanquam equidem non cognoram propter. Prius, is non me, quàquam equidem non cognoram cum propter.

15 idémque clementia. Prius, idémque in clementia

16 & diligentia ſublenaſtis. Prius, & diligentia ſubleuaſtis.

17 pro ſtatu ciuitatis, nullam uim. Prius, pro ſtatu ciuitatis nullas ſibi inimicitias.

20 referam gratiam, amicitia ſegni perſpecta, tunc cum apertis. Prius, referam gratiam, cum apertis.

21 quàm quod ſuffragium ferēt. Prius, quàm quod illo peterent

omnibus agris, atque oppidis. Prius, omnibus agris, uicis atque oppidis

22 ſi quis non ueniret. Prius, ſiquis non ueniret

quantum non natura haberet uera bonitas, intelligere potuiſtis. Pri⁹, quātum non uera bonum haberet, aut uera nobilitas, intelligere potuiſtis

23 CCCCX & ſeptē eſſetis, magiſtratus autem. Prius, CCCCX Senatores eſſetis, magiſtratúſque omnes

24 quæ maximè maiores cenſuit iuſta. Prius, quæ maximè maiores iuſta

25 atque diuino non reducti ſumus in patriam, ut. Prius, atque diuino non ſolùm reducti ſumus in patriā, ſicut

26 qui, cùm propter. Prius, qui ipſe cùm cuius omnis ratio. Prius, cuius omnis actio, ratio.

27 prædicanda ac recolenda. Prius, prædicanda atque recolenda.

32 neque illa exterminata. Prius, neque ego illa exterminata.

32 cùm aliquid illa debebat. Prius, cùm aliquid mihi illa debebat

nam importata eſt. Prius, nam & importata eſt

33 nam nunquam nec magnitudinem negotij. Prius, nunquam nec magnitudinem negotij

34 denique reſtituti. Prius, denique nulla authoritate Senatus reſtituti.

nullus Italiæ motus. Prius, nullus Italiæ motus

35 cùm ea ſint reſtituta. Prius, cū ea mihi ſint reſtituta

IN ORATIONEM XXIX. pro domo ſua ad pontifices.

1 quàm quòd eoſdem. Prius, quàm quòd uos eoſdem

fidei, poteſtati commiſſa. Prius, fidei, poteſtatique commiſſa

3 Tú ne es, inquit. Prius, Tú ne es ille, inquit.

4 in Capitoliū turbulento illo die. Prius, in Capitolium intrare turbulento illo die

6 in Senatum ipſum non uenire. Prius, in Senatum ipſi non uenire.

& gratam & iucundam fuiſſe. Prius, gratam & iucundam fuiſſe.

puto, ſuo quenque arbitratu timere oportere. Prius, puto, arbitrio ſuo quenque timere oportere.

cùm ego me exiſtimaſſem. Prius, cùm ego me æſtimauiſſem

7 ſed omnes ferre oporteret. Prius, ſed omnes bonos ferre oporteret

dignitatem reſtitutus meo conſilio repudiarem. Prius, dignitatem reſtitutus conſilio repudiare meo

in animis ueſtris. Prius, in animis noſtris

maius ſit eius qui. Prius, magis ſit eius qui

8 qui tum fuerunt. Prius, qui tum abfuerunt

funeſtis uenum non hanc cauſam putaut. Prius, funeſta latrocinia ob annonæ cauſam putarunt?

9 ſeditiones quidem inſimulant. Prius, ſeditiones quidem ſimulant.

non eſt ſatis facta lapidatio. Prius, unde ſaxis facta lapidatio eſt

10 uidetur ipſa Reſpub. Prius, uidetur in ipſa Reſpub.

13 ſaluberrimam, mihi neceſſariā. Prius, ſaluberrimam, ac mihi neceſſariā.

in ea re nécne ratio habebatur. Prius, in ea re gerenda non habebatur

15 non iam tibi reſpōdebo Prius, non iam tibi ſic reſpondebo

Cum his hæc à me habēda oratio eſt. Prius, Cum his hæc à me haberi oratio poteſt.

16 fortunas patrocinium. Prius, fortunas latrocinium.

ſiquis ſuum defenderet. Prius, ſiquis ſuum ius defenderet

17 qui negat eſſe uerum. Prius, qui negat eſſe iura

quem tu in eo non Prius, quem tu non

18 urgere uideretur improbitatem. Prius, urgere uideretur improbitatem

crepitum in Cæſaris. Prius, crepitum ui ex Cæſaris

19 tantum ærariū. Prius, tamen ærarium

eas leges Sempronias. Prius, eas leges Sempronia

20 perferre potuiſſet. Pr. perficere potuiſſet

quoque animo modo. Prius, quoque animo me

mutatum ac debilitatum. Prius, mutatum, debilitatum

23 mihi illū ne eſſe inimiciſſimum. Prius, mihi illum eſſe una inimiciſſimum

24 ut apertiſſimus inimicus obſiſterē. Pri⁹, ut apertis inimicus obſiſterem

etiam hoc utile eſt. Prius, etiam hoc utile ſit

25 ad rem ipſam perficiēdam fuit. Prius, ad rem perficiendam fuit

faciendum fuit. Prius, faciendū fuerit

Pontifices, aut de Rep. ciues. Prius, Pōtificum, aut de Repub. ciues.

26 ad ipſam cauſam, cognitionémque ueſtrā. Prius, ad ipſam cognitionem ueſtram

ſiquis quod in ueſtris. Pri⁹, ſiquis quid in ueſtris

id narrares nobis. Pr. id narrare nobis

27 Hoc iure in ciuitate. Prius, Hoc iuris in hac ciuitate

Vidéſne me radicitus. Prius, Vidéſne me non radicitus

ſuſcipit etiam liberos. Prius, ſuſcepit etiam liberos

29 qui te adoptauit filius, uel. Prius, qui te adoptauit, uel

30 cur ergo adoptat? Prius, cur ergo adoptauit?

tam omnium ſacra. Prius, iam omniū ſacra

31 in concionem, tu Augures produxiſti: tibi. Prius, in concione, tu Augures produxiſti

33 per ſuum tribunatum. Prius, tibi per ſuum tribunatum.

decreuit Senatus. Vetus, iudicauit Senatus

34 tamen id ſumus Prius, tamen id ſunt.

de Rep. merito tuliſſet. Prius, de Rep. bene merito tuliſſet
quare liabat. Prius, quare liabit
hic ipſe Tullius. Prius, hic ipſe Tullius.
id enim priuilegiũ. Prius, id eſt enim priuilegium
36 prædicta die. Prius, prodicta die
37 pecunia non expectabatur. Prius, pecunia non expectabatur
38 ut neſcires Clodium eſſe. Prius, ut neſcires hunc Clodium eſſe
fuerret alios, qui leges. Prius, fuerret: & alios eſſe, qui
39 ſuffragatorem in iſta. Prius, ſuffragij latorem in iſta
niſi furem ac ſicarium. Prius, niſi furẽ aut ſicarium.
ſceleriſq; ſocios. Prius, ſceleriſq; ſocius.
40 in bonis ille uir. Prius, bonus ille uir
42 quaſi eidem Prius, Sed quid, ſi eidem de uno homine ſcribere. Prius, de uno homine ſcriberet
populus R. de iſta conſultus. Prius, populus R. de iſta re conſultus
43 an quicquam iure geſtum. Prius, aut quicquam iure geſtum
num tuũ uideliet non parabas. Prius, num tum uideliet non parabas
45 non modò pugnare. Prius, non modò propugnare
non dicam ut meſſe. Prius, non dicam ut me quidem: ſe
quid noſtri Equites R? Prius, quid illi Equites R?
uerùm, ſi dies dicta eſſet. Prius, uerũ, ſi dies dicta eſſet,
an quia cauſam. Pri⁹, an eam cauſam non modò præſente, ſed etiam me abſente. Prius, non modò ſe, ſed etiam me abſentem
46 tam inops autem eram. Prius, tam inops aut ego eram
mentes eorũ ſatiare potui. Prius, mentes illorum ſatiare potui
47 omni crudelitate lacraſtis. Pri⁹, omni crudelitate lacerauiſtis
49 Conſules uocabant. Prius, Conſules uocabant
50 ut fortiſſimus uiris. Prius, ut multis fortiſſimus uiris
51 meliore conditione eſſe quàm Decij. Prius, meliore cõditione quàm Decij
qui modus moribus fuerat. Prius, qui modus omnibus moribus fuerat
54 ſi ſine populo reſtituti uideremur. Pr. ſi ſine populi iudicio reſtituti uideremur
55 ſententiam dicere uidebatur. Prius, ſententiam dicere uetabatur
alieniſſimam P. Clodio iudicarent. Pr. alieniſſima à P. Clodio iudicarent.
56 Sed uerò iſti, qui. Prius, Sed iſti, qui
cæteras obſeruauerunt. Prius, cæteras obſeruarunt
Hunc tu etiã portentoſa peſtis. Prius, Hunc tu etiam perniicoſa peſtis
cùm eſt pœna peccati. Prius, quãdo eſt pœna peccati
58 Ille uerò dies qui fuit. Prius, Ille uerò dies quis fuit
de mei ſibi nominis immortalibus meritis. Prius, de meis in omnes mortales meritis
61 nam nimis iuſſum eſſet. Prius, nam id iuſſum eſſet ratum?
hoc in genere errorem iudicatum, uel ſororem iudicatam. Prius, hoc in genere ſe rem iudicatum
63 in foro pernoctaſſe. Prius, in foro pernoctans.
64 Fidulus negat. Prius, Sedulius negat
tu autem. Prius, tu homo
authorem amplecteris. Prius, authoritatem amplecteris
65 Quæro hæc ex Clodio. Prius, Quære hoc ex Clodio
donec imperiũ eſt abrogatum. Prius, eique imperium eſt abrogatum
67 populi incitati iracundiam ſubierunt. Prius, populi incitati iam, iracundiamque ſubierunt
cum ampliſſimus omniũ iudicio. Prius, tum ampliſſimus omnium iudicio
68 dicam maxima dignitate. Prius, dicam maxima cum dignitate
At ſi me populus Romanus. Prius, Ac ſi me populus R.
69 denique ne pulſus quidem. Prius, deniquе ne expulſus quidem.
populari ratione anteponas. Prius, populi ratione anteponas
operæ Catilinæ cadem. Prius, operæ quotidie eadem.
populum niſi his tabernis. Prius, populum niſi tabernas
Lollios, plaguleios Sergios præfectos. Prius, Lollios, Sergios præfectos
72 laboribus patriam eſſe ſeruatam. Pr. laboribus patriam eſſe conſeruatam
de obiectis confiteri. Prius, de obiectis non confiteri
niſi crudelitas ea unius temporis. Pri⁹, niſi crudelitas illius temporis,
Ego etiam Reip. Prius, Ego uerò etiam Reipub.
ſplendorẽ urbis. Prius, ſplendorẽ urbis
74 rémque publicam concedere. Prius, rémque publicam condere.
79 domum cum Flacci domo contingebat. Prius, domum cum M. Flacci domo coniungebat
80 in meam intulit? hunc nos. Prius, is in meã intulit? hunc, inquam, etiã nos
81 Aſpicite, aſpicite, Pontifices. Vetus, Aſpicite, Pontifices.
81 nec eſſet rogatũ? Prius, ut eſſet rogatũ?
84 quibus nemo rem ullam. Prius, quorũ nemo rem ullam
in optimis ſedibus collocaret. Prius, in optimis ſedibus collocaretur?
87 ad memoriæ ſempiternæ turpitudinis. Prius, ad memoriam ſempiternam turpitudinis.
ſuas domos comportari iuberẽt. Prius, ſuas in domos comportari iuberent
90 dicere, & non collegium Pontificum. Prius, dicere, non collegiũ Pontificum
quam ſi omnes conſecuti ſunt. Prius, quam etſi omnes conſecuti ſunt
92 Quẽ repererit Pontificem? Prius, Quẽ reperiet Pontificem?
94 ſuſtineret de hac religione. Prius, date de hac religione
bona cuiuſpiam. Prius, bona ciuis cuiuſpiam
ex nonnullis per ueterum temporum. Prius, ex nonnullis ueterũ temporũ
96 timorem qui uoluiſti? Prius, timorem uoluiſti?
99 ſermones omnium uicinum. Prius, ſeruorum omnium uicinum
& furoris. Martius. Prius, & furoris. Q. Martius
100 enim ſic arbitrabatur. Prius, enim ſe arbitrabatur
102 ac faucibus eripui. Prius, ac faucibus eripui.
Senatus, tum autem ordines omnes. Pr. Senatus, cui etiam ordines omnes,
103 ut in nunc, etiã. Pr. ut in num, & iam
nihil dixit, nec fecit. Prius, nihil dixit, aut ſi fecit,
ut mutuam in delicto. Prius, ut mutuum in delicto
104 ad ius publicum iudicandi. Prius, ad ius publicum uendicandum
106 rei tamen nomine. Prius, Reip. tantum nomine
107 cùm eum multi. Prius, cùm eius deditionem multi
ſine authoritate, ſine fictore. Prius, ſine authore, ſine fictore,
108 Non potuit ullo modo. Prius, Non poteras ullo modo
109 ante oculos extinctoris. Prius, ante oculos exterminatoris
ſi iſte metus. Prius, ſi iſte metu,
110 omnes tam erga. Prius, omne nobis erga
atque imperium. Prius, atque hoc imperium
reductum, Idcirco mihi uidentur fructum reditus. Prius, redditum, Idcirco mihi uidentur fructum ipſum reditus,
111 à templis atque delubris. Prius, à templis ac delubris
111 méque atque meum. Prius, méque ac meum
ut, ſi eo ipſo tempore. Prius, ut, ſi & eo ipſo tempore.
Denique coniunctum eſſe. Prius, denique coniunctum eſſe.

IN ORATIONEM XXX.

De Aruſpicũ reſponſis in Senatu.

1 equitum R. præſentium, quibus. Prius, equitum R. quibus
impediret, P. Tullioni. Prius, impediret, & P. Tullione
2 Ego enim nec P. C. Prius, Ego enim P.C.
quique ductu. Prius, quique ſuo ductu
5 labefactum, penè captam. Prius, labefactatum, penè captum
6 ut fuerret. Prius, ut fuerat:
7 atque ſacra. Prius, eáque ſacra
9 Sex. Clodij ore tincto conſcripſiſſet. Prius, Sex. Clodius conſcripſiſſet,
Poſtea uerò P. C. Prius, Poſtea uos P. C.
16 qui ſtatuto. Prius, qui ſtatus
17 ac uiceſſitudinem. Prius, ac uiciſſitudinem
quòd deorum numine. Prius, quòd deorum immortalium numine
19 etiam pro Pontificum collegio. Prius, & pro Pontificum collegio,

iam quærere liceret. Prius, iam quæri liceret.
30 aut ſymbolo aberrauit. Prius, aut ſi nutu aberrauit,
31 dies illi pro feſtis pené. Prius, dies illi feſti pené
quos ille fremitus nuntiet ludos. Prius, quos ludos ille fremitus nuntiet
Senatui locum Africanus. Prius, Senatui locum P. Africanus
32 terris acceſſit. Prius, terris accerſitus
34 ſolet, auocauit. Prius, ſolet, permouit
29 ſuffoſſa, inædificata. Pri. ſuffoſſa, incenſa, inædificata
32 niſi illius ſupplicio. Prius, niſi ipſius ſupplicio,
33 niſi fortè tibi eſſe ignotum. Prius, niſi fortè tibi ignotum
34 homines prope confitentem. Prius, homines propter pecuniam
36 oculos non haberet. Prius, oculos non haberet.
Quis igitur optimatium diſcordiam. Prius, Quis igitur hanc optimatũ diſcordiam
37 quæ eloquentia. Prius, quanta ui?
39 idémque uir demens. Prius, idémque uir clemens
authoritate noſtra. Prius, authoritati noſtræ
40 C. que Tutio. Prius, C. que Iulio
41 ſui non fuerat. Prius, ſui non erat,
42 ſuas habet conciones. Prius, ea habet conciones:
43 eas nuſciet. Prius, ea nuſciet:
ſi exiſtimant. Prius, quòd exiſtimant
ac uolaticò impetu. Prius, ac uiolentos impetus
44 exercitum Cæſaris, in quo fallebat. Prius, exercitum C. Cæſaris, in quo fallebat multos,
45 de cœlo ſemper ſeruaſſet. Prius, de cœlo ſempérne ſeruaſſet.
Tum uerò elatus ſpe poſſe ſe. Prius, Tum uerò eſt ratus ſe poſſe,
47 ne à Rep. peſtis remoueretur. Prius, ne à Rep. Reip. peſtis remoueretur:
etiamne in Senatu. Pr. etiámne in ſinu,
fœdior aut inquinatior. Prius, fœdior atque inquinatior
48 tantiſq; ſceleribus contuebantur. Prius, tantiſque ſceleribus conniuebant,
49 de optimatium diſcordia, de clariſſimorum ciuium. Prius, de optimatium diſcordia, de clariſſimorum & optimè meritorum ciuium
quantũ à pueris. Prius, quantũ à pueris
50 adiungitur: in unius. Prius, adiungitur: etiam, ne in unius
tamen ſine dubio. Prius, tum ſine dubio
51 euerſioné ciuitatis immanentem. Pri. euerſionem ciuitatis in mentem
etiam concione hominum. Prius, etiam cœtione hominum
53 ſolia, menſas. Prius, ſolennes menſas,
54 ſæpiſſime indicaueritis. Prius, ſæpiſſime iudicaueratis:
58 cùm agri atq; terræ. Pr. cũ agri terræ

IN ORATIONEM XXXI.
pro Cn. Plancio.

1 accuſationi eſſe fauiores. Pri. accuſationi eſſe fautores
cui mea ſalus non chara fuerit. Pr. cui mea ſalus chara non fuerit,
4 in hac re moleſtiſſimum. Prius, in hac re ſolùm moleſtum
5 tu inanem dignitatis. Prius, tu non inanem dignitatis
6 te ut potius obiurgare. Prius, te ut potius obiurgem,
8 deliberare ſæpius. Prius, conſyderare ſæpius
9 Venio tam ad. Prius, Venio nunc ad
10 Serenum ſtultiſſimum hominem. Pri. Serenum ſubtiliſſimum hominem
13 grauiſſimum eſſet ſic dicere. Prius, grauiſſimum eſſet dicere,
pateuris hominibus. Prius, pateuris omnibus
18 Quis eſt igitur. Prius, Quis eſt ergo
27 an quòd authores. Prius, an quòd auctiones
34 ſuam uerò edidiſſet? Prius, ſuam non edidiſſet?
36 hodie eſſe nolumus. Prius, hodie eſſe uidemus
lex dabat, noluiſſe. Prius, lex dabat, noluiſſe:
37 eſſe tribubus Plancium. Prius, eſſe tribulibus Plancium,
43 tuliſſent: an nonnullas. Prius, tuliſſent? cùm nonnullas
44 iudicatis? eũ te. Pr. iudicatis? an dicis eũ te
48 non eſt generatus. Prius, non eſt grati,
quod multi uideant. Prius, quod multi inuideant
grauis & ingenioſus. Prius, grauis ille & ingenioſus
49 ne ii gloria. Prius, uti ii gloria
50 in Creta hoc. Pr. in Creta Metello hoc
51 cùm profeſſi ſunt. Prius, cùm profeſſi fuerint,
qui noluis eſſe? Prius, qui noluit eſſe?
56 huius meritum. Prius, huiúſque meriti
tibi tamen reſpõdeo. Prius, tibi tantùm reſpondeo,
58 utrum putes odium unquam. Prius, utrum putes odium in me mediocre inimicorum fuiſſe, quod fuit illorum tantum? requiro utrum putes odium unquam
61 magnopere deberem. Prius, magnopere debeam
63 laus AEdilitatis. Prius, laus, AEdilitas:
66 iſti tuo ori nemóq. Pr. iſti tuæ orationi
68 habet reprehenſionis cauſam. Prius, haberet reprehenſionis anſam
69 me, quòd. Prius, mehercule, quòd
74 in aliorum ingluiam. Prius, in aliorũ ingulum
75 tuménne libertatem. Prius, tuménne tu libertatem
76 qui primùm. Prius, quas primùm
81 fratre neceſſitudinis comparatã. Prius, fratre necis inſidias comparatas
obliuiſcar tuæ noctis. Prius, obliuiſcar noctis
82 Nec tamẽ exurge. Pr. Hunc exurge tamẽ
83 dare licentiam. Prius, dare lætitiam

IN ORATIONEM XXXII.
pro P. Seſtio.

1 ſed etiam fortiſſimus. Prius, ſed etiam voluntarios fortiſſimos
nos nobis, & per. Prius, nos nobis, per
3 laudes exortæ. Prius, laudes excitatæ
4 Duobus grauiſſimis. Prius, Duobus his grauiſſimis
fuit, utrique eorum ut &. Prius, fuit, ut utrique eorum &
5 illum illo. Prius, illum in illo
periculo ſocietatis. Pr. periculo ciuitatis
6 attentari conſpiciebamus. Prius, attentari ſuſpicabamur:
7 quo quidem tempore homines nomine. Prius, & hoc tempore ijdem homines nomine
periculum decreto. Prius, periculúmq; decreto
inimicis quidnam. Prius, inimicis noſtris, quidnam,
8 literis P. Seſtium. Prius, literis eum
9 amore Reip. non præſtans in Rep. uirtus. Prius, amore Reip. uirtus,
accuſandum, impellendũ fuiſſet. Pr. impellendum fuiſſe
è membus illis. Prius, è membris illis
in Præturam. Prius, in Quæſturam
quanquam & aliquando non. Prius, quanquam non
10 quodammodo obſeruat. Prius, quodãmodo abſorbet
Tribunatus totus. Prius, Tribunatus quidem totus
at acrè dolentius. Prius, at acrè iudices dolentius
11 Sed ut quidam. Prius, Sed ut aquam
anno in Repub. Prius, anno Reip.
Fuerat ille annus tam in Rep. iudices, quàm in magno motu, & multorũ timore intentus. Prius, Fuerat ille annus in Reipub. magno motu, & multorum timore tanquã intentus
13 libidine inſani? Pr. libidine infamet
quædam in illa Rep. Prius, quædam illa Reip.
imperij natos. Prius, imperij ornatos.
atque compulſus. Pr. atque perculſus,
14 R. minabatur Senatui. Prius, R. minitabatur Senatui:
nullo modo arbitrabatur. Prius, nullo modo fore arbitrabatur.
capillo ello horrido. Prius, capillo ita horrido,
imaginis ornandæ cauſa. Prius, imaginis formandæ cauſa
15 & dux. Boni mihi denique omnes. Prius, & dux bonus. Mihi denique homines
16 uerè dicam. Prius, uerè hoc dicam
17 laudabat, qui. Prius, laudabat maximè, qui
otioſa uita, plena. Prius, otioſa uita, & plena,
eſſe ducendum, adeunda. Prius, eſſe ducendam, ſubeunda
18 parte ageret. Prius, parte uiueret,
afflictam & circumſcriptam Remp. Prius, afflictam Remp.
19 Hic cùm Senatus ſollicitus, uos equites Rom. excitati. Prius, Hic tum Senatus ſollicitus, uos equites Rom. excitati,
20 boni neſtem mutaſtis. Prius, boni ueſte mutata
22 cùm hoc ſatis eſſet. Prius, cùmque hoc

ſatis eſſet
22 *cum patre eius eſt*. Prius, *cum patre eius erat*,
in concione leges relegauit. Prius, *in concione relegauit*
24 *libertatémque euerteret?* Prius, *libertatémque peruerteret?*
mihi enim hoc. Prius, *mihi autem hoc*
25 *ueſte ſignificarent?* Prius, *ueſte mutata ſignificarent?*
26 *qui prohiberet*. Prius, *qui prohiberet*
ijdémque Conſules. Prius, *ijdem Conſules*,
27 *Iiſdémque Conſulibus*. Prius, *Iiſdem Conſulibus*
29 *fuit unquã Metello, cuius cauſam etſi omnes probabant*. Prius, *fuit in Q. Metello, cuius cauſam etſi omnes boni probabant*,
31 *domeſticorum hoſtium cædem mæreret*. Prius, *domeſticorũ mortem mæreret*,
32 *& parare, exercitum poſſe*. Prius, *& parare, ſi uellent, exercitum poſſe*.
tunc iniecta me mouit? Prius, *coniecta me mouit?*
33 *ad eam rem poſiti*. Prius, *ad eam rem compoſiti*
hanc eius ſuſpicionem. Prius, *hanc ei ſuſpicionem*
35 *Conſules ultores*. Prius, *Conſules auctores*,
ac modo accipienda plaga mihi illa ſanabilis, mortifera, quam impoſuiſſet illa. Prius, *ac non accipienda plaga mihi inſanabilis, illi mortifera, quam Reipub. impoſuiſſem*.
36 *multa de multis*. Prius, *multa ex multis*
37 *me potius in profundũ*. Prius, *me ipſe potius in profundum*,
38 *gerenda cauebantur?* Prius, *gerenda cauebantur?*
neſciebam uitam breuem eſſe, curſum gloriæ ſempiternum. Prius, *neſciebam uitæ breuem eſſe curſum, gloriæ ſempiternum*.
41 *Rempub. nobis ſeruaui*. Tri°, *Rempub. bis ſeruaui*,
Labefactaricet ab improbis Prius, *labefactari ab improbis*.
42 *Rempub. perdidiſſem*. Prius, *Rempub. prodidiſſem*
43 *eorúmque periculo eſt*. Prius, *eorúmque periculorum eſt*
populóque Ro. de. Prius, *populóque R. doloris ſui de*
ne quis unquam incidat in cuiuſmodi Conſules. Prius, *ne quis unquam ſint in ciuitate eiuſmodi Conſules*
Remp. illis tacentibus ſperabit. Prius, *Remp. dicet, illis tacentibus:*
44 *breui tempore doloris*. Prius, *breui temporis dolore*
45 *erat enim*. Prius, *erat autem*
meum & ſuum à præda. Prius, *meũ diſcrimen & eorum prædam*
46 *gener à Piſonis*. Prius, *gener, & Piſo gener à Piſones*
49 *proximum eſſe dicimus*. Prius, *proximum eſſe dicam*.
hoſtem pulſum. Prius, *hoſtem huius imperij Mithridatem, pulſum*
50 *anni prodito exẽplo*. Prius, *anni perditi exemplo*
52 *ſe ciuitate Remp. priuet*. Prius, *ſe ciue Remp. priuet*.
53 *in repu. peruenere*. Prius, *in rep. prouenere*,
55 *neue de capite*. Prius, *neque de capite*
optari, ſingi curatio. Prius, *optari, ſingique procuratio*
genus imperij, aut quæ. Prius, *genus imperij, quæ*
56 *ſuam non inſolitum*. Prius, *ſuam non ſopitum*,
imperium Reipub. Prius, *imperium populi Ro*.
59 *ad ampliſſimam beneficij gratiam*. Prius, *ad ampliſſimũ beneficij gratiam*
60 *iudices Tribunus deſignatus*. Prius, *iudices deſignatus*
61 *deſerto Gauio Lælio ea Calatis*. Pri°, *deſerto Gaui Oleli horreo, calatis granis*
in Calatinos Atilios. Prius, *in Calatinos ac Lælium*
62 *id quod indigniſſimum*. Prius, *id quod digniſſimum*
magna rerũ perturbatione. Prius, *magna rerum permutatione*
quæ ſcripſiſſet. Prius, *quæ ſcripſerat*,
63 *quare iure, qui*. Prius, *quare me, qui*
64 *multos, uniuerſique*. Prius, *multos, nemenem in ſurum uirum optimũ, & conſtãtiſſimum M. Ciſpiũ Trib. pleb. in depellunt, cædem in foro maximam faciunt, uniuerſique*
65 *ſpõgiis effingi*. Prius, *ſpongiis effundi*.
66 *illo Cumano*. Prius, *illo Cumano*
68 *manus illa quotidiana*. Prius, *manus illa Clodiana*
& concurſum pluribus. Prius, *& concurſum plurimus*
70 *ad reſtringendam inuidiam*. Prius, *ad reſtinguendam inuidiam*
73 *tacit mirabamur*. Prius, *taciti mærebamus*.
introducti, in inuidia. Prius, *introducti, confeſſi, in inuidia*
74 *uirtute uidimus*. Prius, *uirtute præditum uidimus*,
75 *uellet Reſp*. Prius, *uellet Reipub*.
76 *uirum hortabatur*. Prius, *uirum hortabantur*,
facturum ſperauit? fracti. Prius, *facturum: fracti*
79 *& diuino iure, & humano*. Prius, *& diuino, & humana iure*,
80 *cùm ſentias duo*. Prius, *cùm ſcias illa duo*
81 *Tribunatúſque auſpicia*. Prius, *Tribunatus, auſpiciaque*
86 *cùm tutores ſunt*. Prius, *cùm auctores ſunt*,
87 *ad C. Varum*. Prius, *ad C. Marium*
nũquam ulla ius, ullæ minæ, ulla inuidia. Prius, *nulla unquam uis, nullæ minæ, nulla inuidia*
88 *aut metu demouere*. Prius, *aut metu dimouere*.
celebrantur, Eſt labor Prius, *celebrantur, monumentis annaliũ mandãtur, poſteritati propagantur. Eſt labor*,
89 *plebi iniectus*. Prius, *plebi Ro. inſectus*
90 *quòd ab induſtria*. Prius, *quòd & ab induſtria*.
inuentione, ut popularis. Prius, *contentione, ut popularis*
93 *& gratus concionibus fuit*. Prius, *& gratus concioni fuit*.
non modò non approbaui. Prius, *non modò approbaui*,
95 *& quæ turbulenta*. Prius, *ecquæ turbulenta*
96 *in quo tamen eſt, nullus cum illo oreminiscat eſt meus ſauatus*. Prius, *in quo tamen éſt ne ullus cum illo reo inimicus eſt meus ſuauatus*.
98 *aliter, tantum ſe*. Prius, *aliter, qui tamen ſe*
99 *lege Melia ſecutus*. Prius, *legem Æliã Senatus*
oculorúmque coniectus. Prius, *oculorúmque contentus*,
100 *gladiatorijque conſenſus*. Prius, *gladiatorijque confeſſus*.
ſibi tum mortem. Prius, *ſibilum mortẽ*
101 *in templo honoris*. Prius, *in tẽplo uirtutis*
102 *antea tantorum comitio*. Prius, *antea cantorum nuntio*
104 *adiuuerit, ſtatuerit, ſteterit*. Prius, *adiuuerit, ſteterit*
108 *uenit (ut ſcitis) à colũna Menia*. Prius, *uenit (ut ſcitis) ad columnam Meniam*.
113 *Latrocinium refixiſſet*. Prius, *Latrocinium reflexiſſet:*
115 *me agre non ſiſtit*. Prius, *de me agre non deſtitit:*
116 *ut illius meæ proſcriptionis*. Prius, *ut illum meæ proſcriptionis*,
ac tamen ea ſibi alij. Pr. *acta mea illi*
121 *inferri inuidias*. Pr. *inferri iniurias*,
patiantur uirorum fortium. Prius, *patiantur uiros fortes*
126 *fortiſſimorum ciuium*. Prius, *fortiſſimorum & clariſſimorum ciuium*
129 *uidebit: ſed*. Prius, *uidebit: nec*

IN ORATIONEM XXXIII. in Vatinium.

1 *paulò antè intemperatior*. Prius, *paulò in te intemperantior*
paucas meis interrogationibus. Prius, *paucaſſimis interrogationibus*
2 *Nimis es uehemens*. Prius, *Nimium eſt uehemens*
6 *cum mea ſalute*. Prius, *cũ mea unius ſalute*
7 *expectamus, ſed tamen de me cum his principibus ciuitatis qui adſunt P. Seſtio ſed & ut me*. Prius, *expectamus. & ut me*
huic ciuitati, huic rei, huic urbi. Prius, *huic ciuitati, huic urbi*
9 *primùm uniuerſe quod*. Prius, *primùm, quod*
14 *atque peruerſam putares*. Prius, *atque euerſam putaris*,
10 *impuriſſime hoſtis*. Prius, *impuriſſime & perditiſſime hoſtis*
indicium Vectio. Prius, *indici Vectio*.
21 *de alterius conſiliis*. Prius, *de alterius conſiliis*

Lentulum, Claudianum. Prius, Lentulum & Q. Claudium:
conſilióque delecto. Prius, conſilio delecto,
14 Fauſti adoleſcentis. Prius, Fauſti adoleſcentis
15 cum tempeſtate iudicium. Prius, cum poteſtate iudicium
17 nolo audire de te, quo modo tandem. Prius, nolo etiam audire de te, quo tandem
ſpectariſne id, ne patres. Prius, ſperaríſne id, ut
29 nūc quem putet. Prius, nunc quē putet
31 hominum ruſticanorum. quod. Prius, hominum. quod
neque ulla re populo. Prius, neque ulla in re
quàm copioſè mihi ad rogata. Prius, quàm copioſe ad interrogata
33 in eas plurimis uerbis. Prius, in eas pluribus uerbis

IN ORATIONEM XXXIIII. pro M. Cælio.

1 in nobiſcúmque uerſatur. Prius, in foro nobiſcum uerſatur,
3 præſentis Prætori. Prius, præſentis Puteolani
5 talem te exiſtiment. Prius, talem te eſſe exiſtimes:
tantùm te ab eorū libertate. Prius, tantùm te à uerborum libertate
aut ſine argumento. Prius, aut non ſine argumento
6 tamen exiſtimetur. Prius, tum exiſtimetur
8 tam contrariis. Pri⁹, tam ex contrariis
9 ex illo tenendi huius. Prius, ex illo delendi huius
10 tam conſceleratus impetus. Prius, tam ſceleratus impetus
11 neque eius facti. Pri⁹, neque enim eius facti
12 cauſa iam eſſet. Prius, cauſa eſſet
13 Medea animo ægro. Prius, Medea animo ægra,
16 Eſt enim rex: qui autē dictus eſt adiutor fuiſſe & conſcius, P. Aſcitius, iudicio eſt liberatus. Prius, Etenim reus, qui dictus eſt & adiutor fuiſſe, & conſcius, P. Aſcitius, is iudicio eſt liberatus.
17 non modò ſuſpicione. Prius, non modò non ſuſpicione
18 delectantur omnes. Prius, delectantur homines,
19 unà cœna ſeduxit, quia ut abſunt. Pr. unà cœnaſſe dicit, qui aut abſunt,
27 quæ in ſororem tuam moliris. Prius, quæ ſimulas, quæ moliris,
28 fuiſti nonnunquam in iiſdem. Prius, nonnunquam in iiſdem
29 triſti ac directo ſeni. Prius, triſti ac decrepito ſeni
33 nequem in terreat. Prius, nequem interimas,
rei forenſis, reíque publicæ. Prius, rei forenſis reipublicæ:
34 & parentum maiorúmque. Prius, & patrum maiorúmque
mihi liquet nominare. Prius, mihi neceſſe eſt nominare:
35 & gurgitis non modò. Prius, & gutturis non modò
quoniam formore. Prius, quæ formore
36 quoquo modo agendo. Prius, non modò agendo,
obtinendæ ſunt omnes. Prius, omittendæ ſunt omnes
ſermo penè eſt familiarium. Prius, ſermo etiam penè omnium familiariū
40 uel in legatis inſidiantibus. Prius, uel in legatis inſidiandis
43 & in rea nihil. Prius, & in re nihil
44 res minimè dubitanda. Prius, res minimè dubia,
46 quàm in curia, quàm in Roſtris, quàm in Rep. Prius, quàm in curia, in Roſtris, in Repub.
47 qui Conſulem incipientem. Prius, qui Conſul incipientem
noctem aliam funeſtam. Prius, noctē illam funeſtam,
48 quod attinuerit fieri in. Prius, quod attinuerit illud fieri in
49 commodè celati & ueſtiti. Prius, commodè calceati & ueſtiti
illa per miniſtrationem. Prius, illa permutatione
50 homines temperantes. Prius, homines grauitati deditos
quæ contra omniū ingenia. Prius, quæ contra hominum ingenia,
52 quæ, ſi iam erat tradita ſeruis. Prius, quæ, ſi, cùm iā erat tradita ſeruis,
miſerit: cur non. Prius, emiſeris: cur non comprehenderint: cur non
53 aut ubi: aliúſue ille. Pr. aliuéſue ille
54 capiti uerò innocētis, fortuníſque parcant. Prius, capiti uerò innocentis, & fortunis parcant.
55 Audita & percelebrata. Prius, Audita, & peruulgata, & percelebrata
56 De iis quærimus. Prius, De iis quæritis.
61 ferocitas, ſiquem. Prius, ferocitas, pertinacia, ſiquem
iam iſta dict. Prius, iam dies
62 Sextus Cælius. Prius, Sextus Clodius
conſtituite ante oculos. Prius, conſtituite uobis ante oculos

IN ORATIONEM XXXV. de prouinciis conſularibus.

1 ad expiandas ſuas. Prius, ad explendas ſuas
2 pro peruerſæ Reip. præmiis. Prius, pro euerſæ Reip præmiis
omnia domeſtica. Prius, omnia illa domeſtica
3 erepta, uerſatur, ut. Pri⁹, erepta, uexatur, ut
5 putaret fore digniſſimos. Prius, putaret fore diligentiſſimos
morte uoluntaria turpitudinem. Prius, morte uoluntaria nefariam turpitudinem
ſumptibus belliſque maximis. Prius, ſumptibus bellorum maximis
erumpētem ore repulſum. Prius, erūpentem ære repulſum
6 urbis, quam tu idem. Prius, urbis cùm tu idem,
8 cū populi R. Pr. cùm palàm populi R.
10 & has duplices. Prius, & has publicas
è manibus erepta. Prius, è manibus erepta eſſet:
11 cùm frequenter ſupplicationem. Prius, cùm frequens ſupplicationem
15 à grauitate patria. Prius, à grauitate paterna
19 condemnaſti, & C. Cæſari. Prius, cōdemnaſti, C. Cæſari
22 laudi gloriǽque conceſſus, & relatum. Prius, laudi & gloriæ conceſſum. Relatum
24 Sed ſi ille hac cauſa extima. Prius, Sed ſi ille hac tam extima
& clauſum tueri. Prius, & clauſum teneri
25 prouinciis ipſa iungatur. Prius, prouinciis ipſa cingatur.
ſocius C. Pomptinus. Prius, ſocius C. Pontinius,
26 cæteras contriuit. Prius, cæteras contriuit.
27 huic imperio deputaret. Prius, huic imperio putaret:
28 una atque altera. Prius, una aut altera
29 Galliam decreuit. Prius, Galliam decernis
30 ſine prouincia. Sortietur. Prius, ſine prouincia, cui fuerit, antequam deſignatus eſſet, prouinciā decreta. Sortietur,
non habebit. Calendis. Prius, non habebit. Ianuario, Februario prouinciā non habebit. Calendis
33 aut tacitorum æſtimatione. Prius, aut tacita æſtimatione
35 Ecce, illa tempeſtas. Prius, Ecce illa, illa tempeſtas,
36 ſi hoc magni euiſdem. Prius, quod magni cuiuſdam
37 indictum: mihi ipſi homini. Prius, indictum: & mihi ipſi omnino
39 eſt. cùm ego. Prius, eſt. ego

IN ORATIONEM XXXVI. pro L. Cornelio Balbo.

1 de memoria maiore. Prius, de memoria, de more,
2 ſed quàm ex cuiuſquam. Prius, ſed ex cuiuſquam
3 Carthaginem iſſe poſſeſſurum. Prius, Carthaginem eſſe profectum:
6 nunc cunctè ſic. Prius, nunc tamen ſic
7 quem ultimæ gentes. Prius, quem exteræ gentes
non turpe reip. Prius, non turpe populo Rom.
10 regiones ipſæ docere. Prius, res ipſa docere
11 ego nunc ut in his inquam in genere. Pr. ego non huius inquam genere
14 ut uirtutem pœniēdam. Prius, ut uirtutem puniendam
15 cùm iuſſiſſet prætor aliquid. Prius, cùm iuſſiſſet populus Ro. aliquid.
16 ciuitatibus fœderis. Prius, ciuitatibus iteris
22 ciuitates omnes non. Pr. ciuitates non
25 ubi exceptum non eſt, neceſſe eſt liere. Prius, ubi neceſſe eſt liere, ubi non eſt exceptum.

ſacroſanctum exceptum uideretur? Prius, ſacroſanctum uideretur?
26 *nihil ad plebē latum eſſe dico. de quibus igitur etiam ſi latum eſſet, neque legem, neque pœnam grauē eſſe.* Prius, *nihil ad plebem, neque legem, neque pœnam latam dico. de quibus etiam ſi latum eſſet,*
30 *huic generi legum.* Prius, *hoc genere legum*
aut ſtudio Reip. Prius, *ac Reip.*
31 *Hercules iterū ac.* Prius, *Hercules itinerum ac*
33 *grauiſſima autem in.* Prius, *grauiſſima tum*
36 *Furium & Caſcellium.* Prius, *Furium & Caſcellium*
omnibus iuris peritiſſimus. Prius, *omnibus iuris peritiſſimus*
Camertinum fœderum ſanctiſſimum. Prius, *Camertinum fœdus ſanctiſſimum*
37 *mentibus, quoniam.* Prius, *mentibus, quem*
39 *qui uiuit Rauennatem.* Pri⁹, *qui uiuit Rauennæ,*
40 *idem heros nouem* Prius, *idē hero L X*
Saguntinos Fabios. Prius, *Saguntinos fabros*
41 *quis feriet, inquit, erit mihi.* Prius, *quis feriet, mihi erit*
ſanctiſſimum & ſapientiſſimum etiam. Prius, *ſanctiſſimum etiam*
cùm ſæpe præferrent. Prius, *cùm ſæpe præ ſe ferrent*
42 *de M. Caſſio.* Prius, *de M. Craſſo*
multis ut ciuitate recepti ex liberis fœderatiſque populis liberati ſunt. Pr. *multis ut ciuitatem recepti ex liberis fœderatiſque populis.*
43 *An ne de nobis.* Prius, *An de nobis*
45 *iniquorum, inuidioſorum.* Prius, *iniquorum, inuidorum*
47 *in circulis id circo uellicone.* Prius, *in circulis uellicone:*
Nunc hunc quidem. Prius, *Nam hunc quidem*
noſtris malis atque diſcordiis. Prius, *noſtris malis neſtriſque diſcordiis*
49 *numero dierum nouem.* Prius, *numero dierum nono.*
50 *ſententiam, tanquam.* Prius, *ſententiā aliquam, tanquam*
ut quo ſemel ſuſpectum ſit. Prius, *ut quo ſemel ſuſceptum ſit*
51 *quæ regiones orbem.* Prius, *quæ regionis orbem*

IN ORATIONEM XXXVIII.
Pro T. Annio Milone.

2 *T. Annius ipſe.* Prius, *T. Annius Milo ipſe*
iudiciorum auitum. Prius *iudiciorū minimè uidens.*
ſapientiſſimi & illuſtriſſimi. Prius, *ſapientiſſimi & iuſtiſſimi*
2 *& huius uideat exitum iudicii.* Prius, *& huius exitum iudicii*
3 *ac per ueſtram fidem.* Prius, *ac ueſtram fidem,*
crudeliſſimorum ſuppliciorum. Prius, *crudeliſſimorum exitiorum*
5 *occiſum fateatur.* Prius, *occiſum eſſe fateatur.*
tum populi Ro. Prius, *tamen pop. Rom.*
7 *eſt igitur hæc.* Prius, *eſt enim hæc*
11 *Senatus inceptu.* Prius *Senatus empta,*
13 *qui Conſularem patrem.* Prius, *ſiquis Conſularem patrem*
17 *te creauit potentiſſimum* Prius, *te creauit potiſſimum*
26 *qui eam audere poſſet conſtringere.* Prius, *qui eam auderet, poſſetque conſtringere.*
29 *cùm egregio P. Seſtio.* Prius, *cùm egregio & uiro fortiſſimo P. Seſtio*
32 *cùm non modò.* Prius, *qui non modò*
35 *cognomine Stola.* Prius, *cognomento Schola,*
quippe ſi ille ei Prius, *quipppe qui ei*
37 *quid afferebat feſtinationes.* Pri⁹, *quid afferebat feſtinationem?*
denique neque uiuo. Prius, *dum neque uiuo*
39 *& ob eam rem.* Prius, *& ob eam cauſam.*
40 *Alſienſi eſſe uillam* Prius, *Alſienſi eſſe procul inde uillam*
41 *P. Clodij manu ſe.* Prius, *P. Clodij ſe*
45 *multis precanti, nonnulla.* Prius, *multis ſuſpicanti, nonnulla*
46 *qui negabant eum eſſe Romam.* Prius, *qui negabant eum Romam*
49 *uirtute uirorum.* Prius, *uirtute ciuium,*
54 *cuius nefandum adulteriū.* Prius, *cuius nefarium adulterium*
56 *ſed auſum eſſe.* Prius, *ſed auſus eſt.*
57 *hoc frano, & hac dextra.* Prius, *hoc ferro, & hac dextera*
59 *uiuo non contingere potuiſſe arbitraremus.* Prius, *uiuo contingere potuiſſe arbitretur?*
60 *uiuus afferrit, qui mortuus inanimi cogitatione.* Prius, *uiuus afferret, qui mortuus iam cogitatione*
ab inferis auocaret. Prius, *ab inferis excitare.*
61 *rapi patiemur.* Prius, *rapi etiam patiemus*
63 *nullā putant uim æternam.* Prius, *nullam uim cæleſtem exiſtimat,*
66 *aliquid afferre.* Prius, *aliquid decoris afferre,*
inſultare pateretur. Prius, *inſultare uideret, & pateretur.*
68 *Tribunum uirtute Conſularem.* Prius, *Tribunum uirum Conſularem*
ille uerò Conſularis. Prius, *Ille uerò Conſul,*
70 *falcibus ac raſtris.* Prius, *falcibus ad Caſtoris*
ego etiam repugnante. Prius, *ego autem repugnantum*
73 *quemcunque caſum fortuna.* Prius, *quemcunque caſum fortuna*
75 *in terris etiam uerſatur.* Prius, *in terris & iam uerſatur,*
77 *ſiqua dimicatio, depoſco.* Prius, *ſiqua dimicatio capitis futura, depoſco.*
incredibili robore animi: exilium. Prius, *incredibili robore animi ſeptus: exilium*
ſed hic ea mente ornatus eſt. Prius, *ſit hic ea mente, qua natus eſt.*
78 *exterminabitur, proficiſcetur?* Prius, *exterminabitur, eiicietur?*

IN ORATIONEM XL.
pro M. Marcello.

1 *quod quidem & merito, atque optimo iure.* Prius, *quod ei quidem merito, atque optimo iure*
3 *communicare cum multis.* Prius, *communicare cum multitudine.*
4 *quæ & natura ac uiribus debilitari frangique non poſſit.* Prius, *quæ non ferro ac uiribus debilitari frāgique poſſit.*
5 *quo ſtudio uiducimur.* Prius, *quo ſtudio incendimur*
6 *pietate, lachrymas.* Pri⁹, *pietate ac uirtute præditi, lachrymas*
7 *cùm ea, quæ.* Prius, *cùm ea ipſa, quæ*
8 *de pace audiendum putaui.* Prius, *de pace agendum, audiendúmque eſſe putaui:*
9 *cum partis meæ periculo ſenſi.* Prius, *cum capitis mei periculo ſenſi.*
inſolentiam cæterorum hominum. Prius, *inſolentiam cæterorum hominum,*
10 *quomodo ex eadem.* Prius, *quoniam ex eadem*
ſi pœnas à Repub. Prius, *ſi pœnas à pop. Rom.*
12 *uideri magis timidus.* Prius, *uideri nimis timidus*
an ergo ex eo. Prius, *an ex eo*
13 *ſimul augebimus diligentiam.* Prius, *ſimul enim augebimus & diligentiā.*
incertiſque motus ualetudinis. Prius, *incertiſque euentus ualetudinis*
14 *multa perderet ornamenta dignitatis ſuæ* Prius, *multa perderet & ornamenta dignitatis, & præſidia ſtabilitatis ſuæ:*
15 *& peruagata magnorum uel in ſuos, uel.* Prius, *ac peruagata multorum & magnorum uel in ſuos ciues, uel*
16 *in primis eſt ſumma otio.* Prius, *in primis compoſita ſumma tranquillitate & otio*
17 *incredibiléſque uictorias.* Prius, *incredibiles uictorias*
18 *falſo putant, non permanebit.* Prius, *falſo putans, non pertinebit:*
perfuncta res eſt. Pr. *Perfuncta Reſpub. eſt.*
19 *Sed iam omnis diſſenſio facta eſt.* Prius, *Sed quia iam omnis fracta diſſenſio eſt*
non ſapientiæ modò, ſed etiam ſanitatis. niſi. Prius, *non ſolùm ſapientiæ, ſed etiam ſanitatis. quia, niſi*
& quomodo non eſt ſtantibus neceſſe dicere Prius, *ſed quia non eſt aſtantibus omnibus neceſſe dicere.*
20 *de uiuis, ſed ut de communi ſalute.* Prius, *de unius ſolùm, ſed ut de communi omnium ſalute,*
magnus hoc tuo. Prius, *maximus hoc tuo.*

IN ORATIONEM XLI.
pro Q. Ligario.

1 inueſtigatum eſt, id quod latebat. Prius, inueſtigatum eſt, quod latebat:

ſed tamen hoc ita. Prius, ſed tamen ita

4 decorandam. cùm M. Cicero. Prius, decorandam. M. Cicero

iudicio ac uoluntate. Prius, iudicio meo ac uoluntate

qui me cùm ipſe. Prius, qui cùm ipſe.

ornamentis dediſſet. Prius, ornamentis redderet

7 auunculo, ne cum eius filio conſobrino ſuo? ne ſit in patria? num in patria non eſt? Prius, auunculo ſuo, ne cum eius filio conſobrino ſuo, ne nobiſcum uiuat? ne ſit in patria? num in patria eſt?

ab hoc aliquot annis pòſt, quem tu nunc crudelem uis. Prius, ab hoc eodem aliquot annis pòſt, quem tu nunc crudelem eſſe uis.

8 ignoſcat? multò acerbius hoc eſt, multò durius. Prius, ignoſcatur? hoc uerò multò acerbius, multóque eſt grauius.

9 Si in tanta tua fortuna lenitas tanta non eſſet, quam tu per te. Prius, Si in hac tanta tua fortuna lenitas tanta non eſſet, quantam tu per te,

& eo redarguere. Prius, & coarguere

aliud non miſereri. tum diceret. Prius, aliud nolle miſereri. diceres,

10 noui ſceleris afferret. ſcelus tu illud uocaſti. Prius, noui facinoris afferres, ſcelus tu illud uocas

11 quanquam uictore te eſſe. Prius, quanquam hoc uictore eſſe

12 Rempub. ſaluam eſſe, ſed. Prius, Rempub. ſaluam. ſed

14 an contra Cæſarem retentur? Prius, an contra eum retentur?

ſi tibi hæc res. Prius, ſi tibi ea res

15 quæ ergo hæc apud. Prius, quæ eſt ergo apud

ego tum confiteor. Prius, ego autem confitebor

17 quin etiam hanc. Prius, quin hanc

18 quibus in præſidiis fuerit, quærere. Prius, quibus in præſidiis fuerit, quære

Ligarius ante bellum profectus. Prius, Legatus ante bellum profectus,

19 ad clementiam confugio. Prius, ad clementiam tuam confugio,

gratioſiores eſſe, quàm uultus. Prius, gratiores eſſe, quàm preces:

ſed quàm illius cauſa, pro. Prius, ſed quàm illius. pro

Itaque tribubuſti quidem. Prius, Itaque tribubus tu quidem

20 tuis quidem gratum facies neceſſariis ſed. Prius, tu quidem gratum facies neceſſariis tuis.

21 tecum? atque his iraſcebamur. Prius, tecum fuerunt? atque his maximè iraſcebamur,

22 diſceſſerit non à te. Prius, diſſenſerit non à te

23 nec natura melius. Prius, nec natura tua melius,

24 tantùm te ipſum admonebo. Prius, tantùm te admonebo,

IN ORATIONEM XLII.
pro rege Deiotaro.

1 fortunísque regis Deiotari: quod. Prius, fortunísque Regis: quod

ipſum ſi non iniquum eſt, in ipſo duntaxat. Prius, ipſum etſi nõ iniquum eſt, in tuo duntaxat

crudelem Caſtorem, ne dicam. Prius, crudelis Caſtor, ne dicam

debeat: commendationémque. Prius, debebat: commendationem

2 ſed tua patientia ſit. Prius, ſed tua ſapientia ſit

cùm per ſe ipſum. Prius, ſi per ſe ipſum

3 quis enim ei reo. Prius, quis enim cuinis ei Regi

4 neque uſu, neque exercitatione. Prius, neque uſu atque exercitatione

amicum eſſe cognouerant: quòd. Prius, amicum cognouerant: cùmque

5 ipſi rei ueniam. Prius, ipſi Regi ueniam

perparuam inimicitiæ culpam. Prius, perparuam amicitiæ culpam

6 arma ſumpta eſſe Cõſulibus. Prius, arma ſumpta Conſulibus,

ſic enim ei nũtiabatur. Prius, ſic enim nuntiabatur

7 nulli ueri nuntii ſubſequebãtur. Prius, ulli ueri ſubſequebantur.

audiebat cæterorum hominum. Prius, audiebat certorum hominum

nomen illius fuerit. Prius, nomen eius fuerit.

8 non ut inſequentem. Prius, non ut ad inſequentem,

quem tu ex militibus fideliſſimum delegiſti. Prius, quem tu ex tuis fideliſſimum & probatiſſimum omnibus delegiſti

tecum in acie. Prius, tecúmque in acie

9 cuius tantæ ferocitatis. Prius, cuius tantæ importunitatis, omnium gentium, atque omnis memoriæ clariſſimum lumen extinguere: cuius tantæ ferocitatis,

10 quis conſideratior illo? quis prudẽtior? Prius, quis conſideratior illo? quis tectior? quis prudentior?

Deiotari integritas, grauitas, uirtus, fides non audita eſt. Prius, Deiotari probitas, integritas, grauitas, uirtus, fides non ſit audita?

12 id tibi ex medico collido. Prius, id tibi, & medico collido

13 Deiotarus regio animo. Prius, Deiotarus regio & animo

Lucium ueniſſet. Prius, Lucium uẽtum eſſet,

eadem tua illa fortuna. Prius, eadem tua fortuna

14 tanti ſceleris habere. Prius, tanti ſceleris habebat,

15 quàm uerisimile non ſit. Prius, quàm uerisimile ſit,

aut eos, qui miſſi eſſent, non. Prius, aut eos, quos miſiſſet, non

18 ut illo rege uirtutes. Prius, in illo rege uirtutes,

ſed etiam quicquid. Prius, ſed tamen quicquid

ſed optimus agricola. Prius, ſed optimus paterfamilias, & diligentiſſimus agricola,

19 atque etiam ſaltaui? Prius, eáque etiam ſaltauit?

20 non modò à peregrinis. Prius, nõ modò apud te.

21 nomen repudiauerius. Prius, nomen repudiaretis,

concedant hoc quoque acerbitas & odij magnitudo. Prius, concedatur hæc quoque acerbitatis & odij magnitudo.

22 ſeruum Sexturi quia eius clàm. Prius, Sexturíque ſeruus ad eum clàm

Sulpitio, qui. Prius, Sulpitio, clariſſimo uiro

23 Quæ eſt iſta tam impoſtis. Prius, Quæ eſt iſta tam impudens,

24 obſtupefactis omnibus. Prius, obſtupefactis hominibus

25 Deiotaro regi reconciliet. Prius, Deiotaro reconciliet

aliquid ſuſpicaris. Prius, ſuſpicare.

non ſe à te uultuum eſſe arbitratur. Prius, neque ſe à te multatum arbitratur

qui poſtea quàm. Prius, cùm poſtea quam

26 nec fortunæ quidem. Prius, in fortunæ quidem.

aut tanta iniuria omnium imperatorum Deiotaro poterunt decreta dolere? Prius, aut quæ tanta poſſit iniuria omnium imperatorũ de Deiotaro decreta dolere?

27 ſumma quædam & ſola. Prius, ſumma, quidam etiam ſola

etiam erexeris, ab omnique ſolitudine abſtraxeris. Prius, etiam erexerit, ab omníque ſolitudine abſtraxerit

28 officia & in me, & in exercitum. Pr. officia in me, & exercitum

quod iracundiæ denegaſti. Prius, quod iracundiæ negauiſti.

29 ea quære de Bleſamio. Prius, Exquire de Bleſamio,

IN ORATIONEM XLIII.
Philippicam I.

1 etiam uerbũ amneſtiam uſurpaui. Pr. etiam uerbum uſurpaui,

3 liberatus eſt cædis periculo. Prius, liberatus cædis periculo

4 qui appellabantur. Prius, qui appellantur

6 lætus) eſſe conuenturũ. Prius, lætus) rem conuenturam,

atque ipſe uideram. Prius, atque ipſe eram

8 idque me nonnullo eius officio debere eſſe præ me ſemper tuli. Prius, idque nonnullo eius offi-

cio debere etiam præ me ſemper tuli.

Pyrrhi pace agitabatur. Prius, Pyrrhi pace agebatur:

10 *poteſtas uerò ueniendi. Prius, poteſtas modò ueniendi*

11 *multa promiſſa ſoluerit. Prius, multa promiſſa non fecerit:*

13 *utinam ad Opis templũ maneret. Pri⁹, utinam ad Opis maneret,*

ſi ita in actis fuiſſet. Prius, ſi ita in actis fuit.

in quibus actis conſiſtis: Prius, in quibus actis conſiſtis?

14 *quas leges eius euertiſtis? Prius, quas leges eius euertitis?*

16 *ad eam ipſam non reuerti. Prius, ad eam ipſam reuerti*

17 *quæ iubent ea quidem, quæ. Prius, quæ iubent ea, quæ*

18 *quas religiones nominas? Prius, quas religiones?*

19 *quod eſt amicorum. Prius, quod eſt augurum*

Iraſci uos quidem. Prius, te quidem

20 *aut in mores. Prius, aut mores eius*

24 *nihil enim tam ſanctum eſt, quod non ſoleant. Prius, nihil enim unquam in te ſordidum, nihil humile cognoui. quanquam ſolent.*

26 *Apollinarium ludorum plauſus. Prius, Apollinaribus ludis plauſus,*

IN ORATIONEM XLIIII, *Philippica ſecunda.*

30 *ſe eſſe hoſtem patriæ. Prius, ſe eſſe patriæ,*

31 *nam iſta dixiſti. Prius, nam ita dixiſti:*

33 *ſtipatus armis. Prius, ſtipatus armatis*

34 *quantum à me beneficium tum. Prius, quantum tum à me beneficium*

35 *me unquam ad te iſtas literas miſiſſet? Prius, me unquam iſtas literas ad te miſiſſet?*

ñeque in iſto ipſo conuicio nomine inhumanitatis, officii, beneuolentiæ? omne. Prius, ñeque in iſto ipſo conuicio non inhumanitatis ſolùm, ſed etiam amentiæ. Quod enim uerbum in iſtis literis eſt non plenum humanitatis, officii, beneuolentiæ? omne

38 *ueniamus ad uiuos. Prius, ueniamus ad eos,*

41 *Qui autem tibi. Prius, Quid autem tibi*

in domo P. Lentuli eſſe te educatum? Prius, te domi P. Lentuli eſſe educatum?

48 *potius, quàm domi? Prius, potius, quàm domo?*

C. Caſſius mea familia natus. Prius, C Caſſius in ea familia natus,

ad liberandam patriam, ad recipiendam libertatem. Prius, ad recuperandam libertatem,

50 *potiſſimum attestatus eſt. Prius, potiſſimum teſtatus eſt,*

& ii qui illum regnare gaudebant? Prius, qui illum regnare gaudebant?

51 *puncto temporis ſuſcipe. Prius, ad punctum temporis ſuſcipe.*

63 *& flagitia omittamus. Prius, & flagitia omittam.*

ſed iam incidamus. Prius, tametſi incidamus

65 *uiri tui conſimilis eſſes. Prius, uiri tui ſimilis eſſes*

67 *niſi ad arma. Prius, niſi te ad arma*

72 *illi conſecuti ſunt. Prius, illi ſecuti ſunt.*

licétne mihi per tuas contumelias hoc tuum beneficium ſic tueri. Prius, licuitne mihi per tuas contumelias hoc tuum beneficium ſic tueri.

73 *amicorum eius Magiſter. Prius, amicorum Magiſter*

74 *in ipſis tuis. Prius, in tuis*

77 *atque id locis plurimis. Prius, atque id locis pluribus:*

78 *tabulis clauis ademit. Prius, tabulis cauſam addidit*

83 *nullis nec calceis, soliget. Prius, nullis nec gallicis.*

84 *cum caligis & lacerna. Prius, cum gallicis & lacerna*

86 *hic autem mihi iratus. Prius, hic autem iratus*

magiſtratus etiam inſpectionem. Pri⁹, magiſtratus etiam ſpectionem

100 *patrimonio grandi fœnore. Prius, patrimonio glandiferæ,*

104 *aliter gladiorum. Prius, aliter gladiatorum*

eſt in ſidicinos. Prius, eſt in Sidicinos,

121 *tota multa dies & noctes. Prius, tota dies & noctes*

122 *dolor populo Rom. pariat. Prius, dolor populi Rom. pariat,*

IN ORATIONEM XLV. *Philippica tertia.*

125 *Quo enim uſque. Prius, Quouſque enim*

129 *non crudelis, impius, ſed. Prius, non crudelis, ſed*

134 *notus enim. Prius, quotus enim*

135 *Quid autem euenit, ut is tibi Aricina natus. Prius, Qui autem conuenit, ut Iulia natus*

136 *cognoſci ab omnibus. Prius, cognoſci ab hominibus*

140 *quod iter paludati, chlamydibus induti? quæ. Prius, quod iter paludati? quæ*

142 *nihil enim metuerunt. Prius, nihil enim mutauerunt*

143 *ſe cuſtodem fore urbis. Prius, ſe cuſtodẽ futurum urbis.*

148 *reliquis ſeruiendum. Prius, reliquis eſſet ſeruiendum.*

151 *Galliáque exercitus in Senatus populique Rom. poteſtate. Prius, exercitúſque in Senatus populique Ro. poteſtate,*

IN ORATIONEM XLVI. *Philippica quarta.*

156 *quæ à te arreſſitæ ſunt. Prius, quæ à te acerſitæ ſunt*

Sic arbitrabar Quirites uos. Prius, Sic arbitrabar uos

157 *Atqui, uos una mente, unáque uoce dubitare uos non negatis. Prius, Atqui, ut uos una mente, unáque uoce dubitare uos negatis*

158 *quod loquũtur, intelligunt. Prius, quod loquuntur, id ſentiunt.*

quamuis impii, diſſentire poſſunt. Prius, quamuis impii, nefarijque ſint, ſicut ſunt, diſſentire poſſunt.

161 *quæ nulla unquam ui. Prius, quæ nunquam ulla ui*

IN ORATIONEM XLVII. *Philippica quinta.*

163 *in Senatum conuocabamur. Prius, in Senatum non uocabamur.*

164 *cui, dum. Prius, cui quidem, dum*

165 *ſi inimicum Reipub. iure. Prius, ſi inimicum populi Ro. iure*

169 *aut, ſi auſpicia. Prius, ut, ſi auſpicia*

171 *totius Reipub. munditiæ. Prius, totius Reipu. mundinæ:*

175 *Sed illud os, illam turpitudinem cœnis. Prius, Sed illud os, illam impuritatem*

nunc uerò cur abrogandas cenſeam. Prius, nunc uerò non abrogandas cenſeam.

habuerit armatos ſi poſt conditam urbem? quod. Prius, habuerit armatos? quod

176 *poſt hanc peſtem agmen armatorum ſequebatur, Caſſimus. Prius, at hãc peſtem agmen armatorum ſequebatur, Claſſitius.*

179 *ab urbem futurum. Prius, ad urbem uenturum.*

niſi ut ad urbem, uel in urbe potius. Prius, niſi ut ad urbem ocyus.

184 *mittebantur ad Hannibalem hoſtibus pro noſtris ſociis. Prius, mittebantur pro Hannibalis hoſtibus, noſtris etiam ſociis.*

186 *differetur interea. Prius, teretur interea.*

IN ORATIONEM XLIX. *Philippica ſeptima.*

220 *literas ad te. Prius, literas tibi.*

223 *cum hoc ſubito pacem uelle coniungi. Prius, cum hoc ſubito pace uelle coniungi.*

225 *cur Senatum, quem laudaui ſemper, cogor ſemper reprehendere? Prius, cur Senatum cogor, quem laudaui ſemper reprehendere?*

repetenda uetus. Prius, repetenda eſt uetus

226 *uectigalia diuendidit. Prius, uectigalia uendidit.*

227 *Lucium. Egnacium quidem. Prius,*

Lucium. ego in Cacum quidem.

230 uos ille ſaluum. Prius, uos ille ſolum, qui in Galliam delectus. Prius, qui in Gallia delectus

recuperãdam excitauerunt. Prius, recuperandam incitauerunt:

231 magna pax Antonio cum illis, uel is cũ illo? Prius, magna pax Antonio cum eiſdem, hic cum illo?

IN ORATIONEM L.
Philippicam octauam.

234 ut cum re uiderent. Prius, & cum re uiderent

235 propter uerbi aſperitatem. Prius, propter aſperitatem

filio: ut in nepotem maueretur. Prius, filio, ut & luctu ſororis moueretur

236 Grauius etiam tumultum eſſe. Prius, Grauius autem eſſe tumultum,

238 qui Conſul armatus obſidet, qui deſignatus Conſul oppugnat. Prius, qui armatus Conſulem deſignatum oppugnat:

239 indigni, ut clariſſimorũ uirorum crudeliſſimam puniret necem. Prius, indignus, & ut clariſſimorum hominum crudeliſſimam puniretur necem.

poſita? deorum immortalium. Prius, poſitae nos deorum immortalium

fortunas ueſtras. Prius, fortunas noſtras

240 ſed hic dicendum eſt. Prius, ſed dicendum eſt.

audaciam. ſui eius ex me didicerunt fieri. Prius, audaciam. uiderunt enim ex mendicat fieri

241 ſemper enim. Prius, ſemel enim

ſine iudicibus. Prius, ſine iudicio.

242 Atque es qui ſemper paſcere optaris. Prius, Atqui es qui ſemper pacem optaris,

244 num aut illos, aut. Prius, num aut Conſules illos, aut

Hoc intereſt inter meam ſententiam Calene & tuam Prius, Hoc intereſt Calene inter meam ſententiam & tuam.

245 ego hunc uel illi uideliat faueo, tu illi? Prius, ego hunc uideliat faueo, tu illi?

246 uoniſſe reum contra ſe. Prius, ueniſſe eum contra ſe.

248 equis, uiribus D. Bruto. Prius, equis uiris D. Bruto

249 Senatus nuntiaſſet, ut Alexãdria diſcederet. Prius, Senatus denuntiaſſet, ut ab Alexandria diſcederet,

251 Nunc illa credo. Prius, Nuculo credo

quis quid contra. Prius, quicquid contra

252 At iſtud uetat, & lex Cæſaris defendit. Prius, At iſtud uetat lex Cæſaris, & tua.

nec uos ueſtram. Prius, nec ueſtram

253 & omnia ueſtra uerba. Prius, & omnia uerba

quæ non armis. Prius, quæ non animo

255 fuerint. quo honore. Prius, fuerint. ſi-

que eorum, qui cum M. Antonio ſunt, fuerit quo honore

256 ſi quis poſt hoc Senatuſconſultum ad. Prius, ſi quis poſt hoc ad

IN ORATIONEM LI.
Philippicam nonam.

258 quòd nos ad honorandum Ser. Prius, quòd nos ad ornandum Ser.

259 Cn. enim Octaui. Prius, Cn. Octauii,

260 ſed luctu eſſe publico decorandam. Pr. ſed luctu eſſe publico honorandam

264 ut hoc maius monumentum gratiæ. Prius, ut hoc magis monumentum grati

arbitror pertinere. Prius, arbitror attinere.

IN ORATIONEM LII.
Philippicam decimam.

269 iſta tua oratio. Prius, iſta tua ratio

270 fuit, quam unus. Prius, fuit, quòd unus

quod me maxima admiratione mouet. Prius, quod mihi maximam admirationem mouet

quos omnes bene meritos. Prius, quos omnes chariſſimos

271 Senator queror. Prius, Senator quæro

272 qui tibi quid ſibi quiſque uelit. Prius, qui tibi uelit

273 impoſuerint, obſeruandos. Prius, impoſuerint, conſeruandos:

in iure tranquillitatem. Prius, in iniuria tranquillitatem

ſceleratiſſimorum hominum. Prius, ſceleratorum hominum

278 & maioribus eius. Prius, & maioribus ſuis

alterum, à quo. Prius, alter eum, à quo

281 omnibus opibus. Prius, omnibus copiis

282 huius ordinis gubernabuntur. Prius, huius ordinis gubernantur

283 uitæ periculo decertandum eſt. Prius, uitæ periculo decernendum eſt.

285 quod ſi ob eam. Prius, quo ob eam uideantur: & ſolicitatne. Prius, uideãtur: ſolicitatne

imperitos Saxa inpiane. Prius, imperitos Saxa, Capho,

287 pecuniáque ad rem militarẽ. Prius, pecuniaque ad rem militarem

IN ORATIONEM LIII.
Philippicam undecimam.

290 & à progreſſu arcuit. Prius, à progreſſu arcuit,

291 ſed ad præſentem ſtatum. Prius, ſed ad præſentem paſtum

falſi iudicet. Prius, falſi iudicet

292 atque lanatum abiecit in mare. Prius, atque laceratum abiecit in mare.

293 non leniorem, quàm. Prius, nunc leniorem, quàm

295 ſit ſemper ipſe Lætatus. Pr. ſit ſemper Lætatus,

297 Prætor pop. Romani fieri. Prius, Prætor fieri

damnatus & à nobis, Populóque Romano putat altercari nobiſcum. Pr. dãnationem pro prætura putat. Alter Cæſar Vopiſcus, ille

intelligamus illos quorum Prius, intelligamus illos iudices

nunc ut ſperat urbem. Prius, nunc, ut ſperat, urbis:

298 duos collegas Antonii Prius, duos collegas Antoniorum,

299 quis præſtantiſſimos ciues Aquila potentia. Prius, quem præſtantiſſimus ciuis Aquila potentia

Germanum Cimbrum occidit. Prius, Germanum Cimber occidit.

301 geſta aut conſummata ſunt. Prius, geſta ſunt:

301 P. Scipione Conſulibus. Prius, P. Licinio Conſulibus

304 legio quarta im. Prius, legio Martia, & quarta

305 quàm turpe ſit. Prius, quàm turpe Conſulibus ſit,

quantus tuentus animus. Prius, quàntus enim uirtutis animus

306 & eò maximè incumbu: multi ſi duas tamen. Prius, & eò maximè incumbus: duas tamen

308 hunc uel in cælum. Prius, nunc in cælum

309 non ut ex ea acie. Prius, non ut eo ex acie

in tanta concurſatione. Prius, in tanta conuerſione

310 quæ uos ueſtra eſſe uelitis. Prius, quæ nos ueſtra eſſe uelletis:

313 Calenus familiaris. Prius, Albenus familiaris

ſummáque uirtus. Prius, ſumma uirtus

314 quæ Mutius, quæ Seruilius. Prius, quæ Murena, quæ Seruilius

315 tanti eius in Syria. Prius, tantum eum in Syria

316 Cæſarem auctorem. Prius, Cæſarem auctoritate

317 ueteranos metuendos. Prius, ueteranos metuendos

318 ad liberandam patriam. Prius, ad liberandum patriam

fruantur illis. Prius, fruantur huilli:

IN ORATIONEM LIIII.
Philippicam duodecimam.

321 ſi iacens nobiſcum aliquid ageret. Pr. ſi tacens id nobiſcum ageret

conſtituta legatio eſt. Prius, conſtituta legio eſt

322 niſi uis falſam proditionis à ſe Prius, niſi uis falſam à ſe

323 quid, ſi tã nocuit atque obfuit? Prius, quid, ſi iam obfuit?

326 tum ea petebat. Prius, tum ea poſtulabat,

327 regna uendita ſunt. Prius, regna uenierunt:

328 nec ſolùm propagare. Pr. nec ſolùm prorogare

illi non depoſuerint. Prius, illi non poſuerint.

Muſtellas, Selos contemnere. Prius,

Muſtellas,Saxáſue contemnere
330 minimè fuit deleganda. Pri°, minimè fuit deligenda.
ſic me inimicum. Prius, ſic me iniquum
332 de meis bonis donare ſe. Prius, mea bona donare ſe
333 id fit ſuſtidio meo. Pri°,id ſuſtidio meo is eſt enim, niſi. Pr. is enim ſum,niſi periculis etiam perfecit, quæ plurima propter acerbiſſimum omnium in me odium impiorum, pertulerim. Prius, periculis etiam,quæ plurima adij propter acerbiſſimum omnium in me odium impiorū perfecerim.
334 ad eum, qui mihi fuit propoſitus exitus. Prius, ad eum exitum, qui mihi fuit propoſitus.
335 oderint hoſtem,nā hoc in put eſt. Pri°, oderint hoſtem:nos
336 Veruntamen circunſeſſus.Prius,uerū tamen ſemel circunſeſſus
quod ab hominis. Prius, quod ab hoc homine
340 quæ cùm agam in cōſilio nullo.Prius, quæ cum agam in conſilio nonnullo,
& decus comprobaturas eſſe.Prius,& decus probaturas eſſe
improuidè detulerunt. Prius,improbi detulerunt
341 Cùm enim & ueſtram uictoriam meo more.Prius,Cùm enim & ueſtra uictoriam,& meo me more

IN ORATIONEM LV.
Philippicam decimamtertia.

342 ciuibus,cōſceleratiſque.Prius, ciuibus, ſceleratiſque
dulce enim etiam nomen.Prius, dulce enim nomen
343 cùm authorem ipſum iure.Prius,cùm ipſum iure
cum Scipione Scylla ſiue faciebat: non erat deſperandum,ſiue non conueniſſet.Prius,cum Scipione Scylla ſi faciebat non erat deſperandū, ſi conueniſſet.
344 Muſtellam,peditum comitatum Prius, Muſtellam,Petiſſium:comitatum
quod cum Antonio fecerimus! Prius, quod cum his fecerimus!
346 At mortuus exitus belli eſt omnino ſiritum uerorū.Prius, At mortuus exitus belli eſt.Eſt omnino ſiritum uerorum,
omni ratione rectior.Prius, omni ratione protectior.
347 nisi enim interfectis his. Prius, nisi enim uictis his
348 adduxit ad urbem. Prius,adduxit ad pacem
omnis honor ei eſt.Pr.omnes honores,
349 diſſidere nullo modo poteſt.Prius,diſſidere nullo pacto poteſt.
præterea animo ex grege. Prius, præterea omnino ex grege
351 ita deſcribetur.Prius,ita deſcribitur,
355 in D.Bruti ſalute.Prius,de D.Bruti ſalute
niſi nobis ſaluis.Pr. niſi bonis ſaluis,
361 Quid ingemiſcit hoſtem Dolabellam? quid? Prius, Quid ingemiſcat hoſtē Dolabellam iudicatum? quid:
363 ſi enim ille patriæ parens,ut.Prius,ſi enim ille patriæ parens eſt,ut
364 memoria auulſus.Prius,memoria reuulſus;
365 à ſuis publicè.Prius, à ſeruis publicis:
itaq; Cæſaris munera rosit. Prius,itaque Cæſaris munere Deciorum [illegible]
366 negaret indignum Antonii Senatu. Pr. negaret dignum Antonii Senatu.
367 Quòd ſi non fortuna.Prius, Quòd ſi fortuna
373 deprauati an corrupti.Prius, deprauati aut corrupti
& ire quò iubetis. Prius, & ire quò lubet:
376 ut ludibrioſi ſimus. Prius, ut ludibrio ſimus
383 bellum quò uenias. Prius, uelim quò uenias,
cui igne ferróque minitatur.Prius,cui ignem ferrúmque minitatur.
384 monſtra quædā iſta,& portenta ſunt. Prius, monſtra quædam ſunt iſta, & portenta

IN ORATIONEM LVI.
Philippicam decimaquarta.

386 Lætitia fruus ſatis eſt.Pri°, lætitiæ uſus ſatis eſt
389 multis,dubitantes,utrum. Prius, multis,& dubitare,utrum
gratæ uictoriæ.Pr.gratæ ultimæ.
390 Antonii libèter cum dedecore ſubierūt. Prius,Antonij libenter ſubierunt.
392 aut Thracium unum Prius,aut Thracum mille,
393 ſiue uni gratias agebam. Prius, ſiue gratias agebam,
Magnificentius cogitari poteſt. Prius, magnificentius excogitari poteſt.
394 uel potius unde iſte ſermo. Prius, uel potius iſte ſermo.
395 Quæ res patefecit. Prius, Quæ res patefacit
399 referret ferre profectò nolunt.Prius,referre profectò nolunt.
401 impetū cohibere Panſa potuiſſet.Prius, impetum cohibere potuiſſet,
403 cui cùm imperium dabamus, eodem. Prius,cui cùm imperium,eodem
404 præſtabitur.quāquam id difficillimo. Prius,præſtatur, quam quidē cum difficillimo
406 grauiſſimus ſermo.Prius,gratiſſimus ſermo
407 ſic uirtutis ſimilitudinem. Prius, ſic uirtutum ſimilitudinem
408 & pop. Romani pietatem. Prius, & pietatem
409 prælio audito,recognito.Prius,prælio uiſo & cognito
deſideraris. cùmque C. Cæſar imp. Prius,deſiderauerit.cùmq; C.Cæſar Propræt.imp.
410 recuperata ſolutorū quòd lego.Prius, recuperata perſoluturū.cùmq; lego
carent:urbem ad eam rem. Prius,carent:ad eam rem.

IN ORATIONEM LVII.
antequam iret in exilium.

2 non ſolùm ſtatu dignos. Prius,non ſolùm ſtatu dignos
3 quàm in priuato fuit defenſione. Prius,quàm in priuato ſit defenſione:
4 quòd rempub.oppugnarit.Prius,quòd remp.in oppugnarit:
6 Neque enim ego peto. Prius, Neque enim peto,
Vos omnes obteſtor. Prius, Vos,uos obteſtor
7 efflagitabitis,cū ciues deſeratis.Prius, efflagitabo,cùm ciues ueſtros deſeratis?
9 Multitudine amicorū? apparuere fortaſſe amicos.Prius,Multitudine amicorum? aperuerunt non fortes eſſe ſe amicos,
10 quorū animus religioni pietate.Prius, quorū animus eſt religionis pietatæ
ſartum ac tectū. Prius, ſartūtectum
ut tutam ac trāquillam fortunam. Pr. ut tutam tranquillámque
11 ſed prius eſſe neſtrum.Prius,ſe prius eſſe neſtrum
coarguitur turpitudo uitæ. Prius,coarguitur turpitudine uitæ
14 tamen in animis ueſtri memoria largitum relinquam. Prius,tamen in animis & memoria ueſtra largiter relinquam.
Ita in dies Prius,Itaque illi in dies
neque id deducam. Prius, neque eò deducam,
16 tamen omnia non ſunt. Prius, tamen omnia iam non ſunt
17 hæc ſemper futura memoria. Prius, hæc ſemper cura mea erit
19 ſed etiam è.Prius,ſi etiam è
20 quòd Qu. Vario Tribuno.Prius,quòd Qu.Varroni
21 deáſque immortales. Prius, deáſque omnes immortales,
23 hæc eſt?quis Prius,quid ita?

INDEX RERVM AC VOCABVLOrum huius tomi.

A

A Iudicio & à ſermone impunitas.pro Rab.Poſth.16
à loco detectus.pro Cæcin.63
à mari ſupero,hoc eſt,ſecundum mare ſuperum.11.Philipp.334
à patria eiici.in Piſo.73
à pectore denudari.7.in Verr.27
à propinquis nudus. poſt redi. ad Quiri. 5 & 11
à ſe numerare 7.Philipp.219
à ſtupro,flagitio,mitra,crocota,&c factus popularis.de aruſp reſpon.40
¶ Ab adoleſcentulo pro Quint.7
ab ærario pecuniá numerare.5.in Ver.152
ab aliquo legare.pro Cluent.25
ab aliquo perſoluere.pro Plan 83
ab amicis inops pro domo ſua 46
ab innocétia clemétiſſim⁹. ꝑ Roſ.Ame.52
ab nullo pro Roſc.Amer.17
ab re aliqua nudus & vacuus.6.in Verr.3
ab ſe calamitatem deprecari 3 in Vere.118
ab ſuſpicione procul.de aruſp.reſpon.8
abdere ſe literis.pro Archia 9
abdicare ſe libertate 3.Philipp 131
abdomen inſaturabile.pro Seſt.95
abdominis voluptates.in Piſo.52
aberrare à coniectura.11.Philipp.334
abeſſe à culpa.pro Roſc.Amer.33
abeſſe à principibus, à puris, à religioſis. de aruſp reſpun 49
abeſſe à ſenſu.i.non ſentiri.pro Arch 22
abeſſe à ſtudiis.pro Plan.52
abeſſe alicui,pro deeſſe.pro Sylla 10
abeſſe ex loco pro Cæcin 24
abeſſe ex vrbe pro Plan.55
abhorrere longè à veritate. pro Deiot.22
abiicere amorem alicundè 2.Philipp. 84
abiicere haſtas.pro Muræ.42
abiicere humanitatem ſuá. pro Ligar 20
abiicere memoriam.8.Philipp.255
abiit tempus.pro Muræ.6
abire de prouincia.4.in Vere 58
res abiret ab Apronio.5.in Verr.125
abiudicari ſibi libertatem. pro Cæcin.72
abrogare alicui fidem iuriſiurandi. pro Roſc.Com.16
abrogare alicui magiſtratū. 4.in Vere.98
abrumpere ſe latrocinio.14. Philipp.405
abſciſſæ res.de prouin.Conſ.18
abſoluti olim iudicio quid facere ſoliti. pro Sylla 66
abſorbet orationem.pro Seſt.10
abſtergere fletum. 14 Philipp.407
abſtinenter. pro Seſt 30
abſtinere animos.2.in Vere.23
abſtinere ſe ſcelere.2 Philipp.32
abſtrahere ſe à ſollicitudine. pro Deiot.27
abundans homo.2.Philipp.76
abundantior ingenio, conſilio,ſapientia. in Piſo.50
abuti tempore.3.in Verr.16
¶ Accedere actoré cauſæ alicui 2.in Ver 2
accedere ad Aquinum.2. Philipp.103
accedere ad cauſá.4 in Ver.65. pro Seſt.37
accedere ad conditiones vel pactiones.5. in Vere 57
accedere ad honores.pro Flacco 81
accedere ad facinus vel coniurationé. pro Sylla 45
accedere ad imperiū vel exercitū.5.Phi 196
accedere ad magiſtratus,vel rēpublicam. 3.in Verr.12
acceſſio ad necem alicuius.in Piſo.66
accedere ad periculum. 2. in Verr. 35.pro Corn.Balbo 19
accedere ad rationem.pro Quint.52
accedere ad Remp.pro Roſc.Amer.2
accedere ad ſcelus 2.Philipp.75
accedere Ariminum.11.Philipp.335
accedere in ædes.pro Cæcin.17
accedere in Macedoniam.10. Philipp.278
accerſere & euocare,diuerſa. pro Deiot.8
accidere ad aures.pro Seſt 95
accipere,pro,intelligere.pro Quint.19
accipere auribus.8 Philipp 252
accipere calamitatem.7.in Verr 79 pro L. Manil 32.pro Sylla 2.& 7.Philipp 229
accipere cauſam.in Piſo 9
accipere detrimentum 5.Philipp.188
accipere doloré.pro domo ſua 74.2.Ph.10
accipere excuſationem.5.Philipp 173
accipere immortalitatem.pro Plan.73
accipere iniuriá.pro Quint.14. 2.in Vere. 33 & 4. 15
accipere iudicium pro Quint.45
accipere legé.in Piſ 17.5.Ph. 168.& 12,319
accipere mandata.8.Philipp 249
accipere offenſiunculam.pro Plan. 42
accipere pacem.12.Philipp.329
accipere plagam.pro Seſt.67
accipere plauſum.pro Seſt.92
accipere prouinciam.pro Ligar.2
accipere repulſam.pro Plan. 42
accipere ſaluté ab aliquo. pro domo ſua. 104.& 5. Philipp.200
accipere ſenſum.5.in Verr.57
accipere ſeuerè.pro Cælio 42
malè accipere aliqué verbis.4.in Ver.39
accipere vulnus.pro Sylla 55
accipere rationes.pro Cæcin 68
accepti & expēſi codex. pro Roſc.Com 2
acceptam facere ſponſionem 5.in Ver.218
in acceptum opus referre.3.in Verr.206
accommodatio, pro beneficio vel facilitate.5.in Vere 164
accuſare culpam.pro Plan.7
accuſatio alicuius, actiuè.pro Sylla 38
accuſatio quæ deſideret.pro Cælio 4
accuſator ferédus nó eſt qui quod in altero reprehendit, in eo ipſe deprehenditur.5.in Verr.4
accuſatoris erat,nó rei, iudices edere. pro Plan.54
accuſatorem firmū verúmque eſſe oportet.1.in Vere.26
accuſatorem integritate atque innocétia ſingulari eſſe conuenit.1.in Vere.15
accuſatorum præmia, olim Romæ cuiuſmodi.pro Corn Balbo 46
accuſatorium artificiū pro Roſc.Amer 28
accuſatorié aliquid dicere. 4. in Vere.137
acerbas res relinquere.de prou.Conſ 28
acerbiſſima diligentia fœderū. pro.Corn. Balbo 8
acerbitas pro inimicitiis pro Deiot.22
acerbitati eſſe.6 in Vere 60.& pro Flac.24
in acerbitate verſari.3 in Verr 47
acerbitates,pro,calamitates.pro Plan.82
acerbè cogi in Senatum 1.Philipp.8
aceerui facinorum.pro Sylla 57
aceruatim.pro Cluent.12
Acharenſes,Siciliæ populi.5.in Verr.82
Acherini,populi Siciliæ 5.in Verr.85
acies authoritatis,Senatus.in Catil 2
ad aciem eſſe præſto pro Deiot.16
M. Acilius Glabrio Prætor vrban⁹ quo tépore C.Verres accuſatus eſt.7.in Ver.62
Acilia lex.3.in Vere.17.& pro Seſt.118
Acilia lex à M. Glabrionis patre lata. 2. in Verr.32
acquieſcere in ore,oculis, vultu alicuius. pro Deiot 3
acquirere,pro,ampli⁹ quærere.in Cati.72
acquirere fidem.in Catil 38
Acradina, pars vrbis Syracuſanæ. 6. in Vere.105
acris memoria improborum. pro Flac.79
acres oculi.pro Plan 34
acriter intelligere.in Piſo.54
acroama ludorū P.Clodius.pro Seſt.116
actionem intendere pro Milo.28
actionem tranſigere.i.abſoluere,vel perficere.5.in Vere.128
P.Acti⁹ Varus, Prætor in Africa. ꝑ Liga
T.Actius, A Cluētii accuſat. pro Cluēt.52
actor querelarum.pro Flacco 42
actorem cauſæ alicui accedere.2.in Verr.2
actor egregius L. Saturninus. de aruſp. reſpon.57
actus animi & corporis.in Rull.100
actus improbitatis.4.in Verr.11
In actum erumpere.pro domo ſua 50
acuere aliqué ad crudelitaté. pro Ligar.6
acuere ingenium.2. Philipp.60
aculei orationis.pro Sylla 54
aculeos in aliquem erigere. pro Cælio 22
aculeus teſtimonii.pro Flacco 66
acuti oculi.pro Plan.54
¶ Ad ærarium perſcribere 5.in Verr.38
ad aliquid meditari.5.in Verr.265
ad Aquinum accedere.2.Philipp.103
ad arbitrū.i.apud arbitrū. pro Roſc. Cō.7
ad arma ire 5.in Verr 79
ad denarium ſoluere.pro Quint 9
ad priuatum doloré luctuoſum.de aruſp. reſpon.46
ad honorem antecellere.pro Muræ.26
ad incertum reuocari.pro Cæcin.28
ad iniurias aliquem dare.5.in Verr.80
ad legem doctus,factus,imbutus,inſtitutus pro Milo.7
ad libellam pro Roſc.Com.6
ad iudicé.,p,in iudicio. ꝑ Roſ.Cō.7.& 16
ad iudicium adeſſe.5.in Verr.2
ad Numantiam mittere.pro Deiot.12
ad partendum vacina 3.in Verr 52
ad portas eſſe poſt redi.in Senat.19
ad rationem accedere.pro Quint.52
ad rationem alicuius pecuniam deſcribere.pro Flacco 25
ad rogatum reſpondere pro Flacco 7
ad Senatum deprehenſus,pro,in Senatu. in Piſo.22
ad ſolarium verſari.pro Quint.40
ad ſpeciem.4.in Verr.59
ad tempus aliquid tacere.pro Plan.62
ad tempus occurrere.2.Philipp.6
ad vrbem,pro,in vrbe.4.in Verr.11.& 13
adæquare cum poſteritate omni, id eſt, perpetuare pro Archia 22
addere ſubſcriptorem.2.in Verr.27
adeſſe ſcribendo.poſt redi.in Senat.6
addictus gladiatorio mortis generi.11. Philipp.300
addictus pecunia.de aruſp.reſpon 26
additamentum inimicorum. pro Seſt. 57
adducere ad meā authoritaté pro Deio.22
adducere ad pacem.13.Philipp 348
adduci ad pœnam alicuius. pro Sylla 66
adduci ad Remp.pro Milo 3
adducere in anguſtias pro Quint.10
adducere in cogitatione poſt redi.in Sen. 14
adducere in diſcrimé capitis.pro Deiot.2
adducere in iudiciū 3.in Verr. 110. & pro

Flacco 57
adducere in ius.pro Quint.17
adducere in metum.pro Muræ 46
adducere in ſermonem.5.in Verr.119
adducere in vituperationē.5 in Verr.119
adeſa pecunia.pro Quint.21
adeſſe ad iudicium.3 in Verr.2 & 4.28
adeſſe alicui in conſilio.pro Quint.2
adeſſe animo.8.Philipp.154
adeſſe iuberi, verbum forenſe. pro domo ſua 37
adferre religionem pro domo ſua 98
adferre ſellam curulem in familiam, vel municipium.pro Plan.55
adhærere extremum.in Vati.8
adhæreſceret fax in materiem.pro domo ſua 15
adhibere accuſatorem pro Deiotaro 12
adhibere aliquē ad deliberationem 1.Phil.2
adhibere animos.de aruſp.reſpon.18
adhibere crudelitatē in aliquem.pro domo ſua 47
adhibere orationem.14 Philipp 407
adhibere res geſtas, ſtudium, aures. pro Archia 3
adhibere ſupplicium.11.Philipp.293
adhinnire ad orationē alicuius, in Piſ.54
adhuc.i.ad hoc vſque tēpus.7.in Verr.34 pro L.Manil.36.& 1.Philipp.22
adiicere oculum hæreditati. 4.in Verr.25
adire ad Rēp.& ad cauſā Reip.pro Seſt.75
adire in conuentum populi. 6. in Verr.22
adire inimicitias pro Seſt.111
aditum habere ad aures.pro domo ſua 1
aditus ad cauſam.pro Sylla 3
adiudicare aliquā in ſeruitutē.1.in Ver 30
adiungere ſe ad aliquem 5.Philipp.196
adiumento eſſe.pro Quint.1
adiumenta petitionis.pro Muræ.50
adiutor ad aliquid agēdū.10. Philipp.186
admirari de aliquo.pro Muræ.37. niſi ineus corruptus ſit
admittere in ſe aliquid 2.Philipp.63
admittere in ſe facinus.pro Milo.78
admiſſarius L.Piſo.in Piſo.54
adoleſcentiæ cupiditates aliquando tolerabiles.pro Cælio 10.& 12
adoleſcentiæ terrorem inferre alicui. pro Deiota.1.
adoptare actorem cauſæ ſuæ.1.in Verr.19
adoptare aliquē patronū.1.Philipp.104
adoptio veritatē debet imitari. pro domo ſua 19
adoptionis ius.pro domo ſua 17
adornare,pro,præparare.pro Muræ.43
adpromittere.pro Roſc. Amer.15
Adrianum mare.in Piſo.73
Adrianus Prætor Vticæ, domi ſuæ viuus exuſtus.3.in Verr.48
adſtipulator. pro Quint 40.& in Piſo. 13
aduentus meos,multitudine numero in Piſo 40
aduentitia res.3.in Verr.90
aduentitia pecunia.pro Rab.Poſth.29
aduentitium auxilium.6.in Verr.72
aduerſaria pro Roſc.Com.3.4.5
adulter quinam vere ſit pro Cælio 38
aduocare.pro Cluent.41
aduocare conſilium.in Vati 11
aduocare ſibi aliquem pro Quint 3
aduocatio, pro multitudine aduocatorū. pro Cæcin 32.& pro Roſc.Com.8
aduocatio copioſa.pro Quint.56
aduocationē diſcutere. pro domo ſua 44
aduocationē alicui⁹ honeſtare. pro Syl.61
aduocationes fiunt.3.in Verr.91
Ædilium curuliū edictū de funeribus. 9.Philipp.268
ædilium quodnam munus. 7. in Verr.29
ædilitatis præmia.7.in Verr.40
ædilitia repulſa.pro Plan.41
Ægypti agrorum bonitas.in Rull 50
Ælius Numerius & Serranus, quiſquiliæ ſeditionis Clodianæ pro Seſt.81
C. Ælius Stalen⁹ cuiuſmodi vir.pro Cluēt. 51,53. Idem,pecuniam à reo ad corrūpēdū iudiciū accepit pro Cluē.51. Idē, à P.& L.Cominiis accuſat⁹.pro Cluē 80
L. Ælius eques Ro. Piſone c o s. relegatus.in Piſo.55
Æliorum familia.pro Cluent.57
Ælia lex. poſt redi. in Senat. 9. de aruſp. reſpon. 54. pro Seſt. 17. in Vati. 13. de prou.Conſ.38.in Piſo.6
L. Æmilii Pauli ratio ac diſciplina in re militari. 7.in Verr.10
M. Æmilius pontifex.pro domo ſua 104
M. Æmilius Lepidus princeps Senatus. pro C.Rab.14
M. Æmilius Scaurus, memoriam generis ſui renouauit.pro Muræ.14
M. Æmilius Scaurus, à M. Bruto accuſatus.pro Font 23
M. Æmilii Scauri teſtimonio neque in C. Fimbriam, neque in C.Memmiū creditum.pro Font.12
Æmoneſiū legati in L.Flaccū.pro Flac 16
Æneas, Haleſinus Senator. 5. in Verr. 146
æqu⁹, pro, facilis atq̄ tractabilis. 5.Phi.164
æquus animus.pro Roſc. Amer.85
æquam partem ſumpſeris atque miſeris. 5.in Verr.40
æquum ius.1.Philipp.20
æquum decernere.pro Quint.15
æquè,pro,eadem conditione.11.Philip 330
æquatum Conſulatum præbere.in Piſo.9
æquitas,id eſt,æqua ſors.in Piſo.16
æquitas animi.pro Marcel.15
æquitas humana.pro domo ſua 1
æquitatis communitas.6. Philipp.226
æquabilitas decernendi.pro Muræ.39
æquabiliter.3.in Verr.37
æquumelium.pro domo ſua 78
ærarium in publica trepidatione claudi ſolitum de aruſp.reſpon 51
ad ærarium deferre iudicum nomina 5. Philipp.174
ad ærarium,S.C.referre 5.Philipp 71
ærarii anguſtiæ.5.in Verr.156
ærarii ſanguis.5 in Verr.70
ærarii Tribuni.pro C.Rab.30
ærumna.poſt redi.in Senat.30
æs alienum habere.6 in Verr.9
æs alienum relinquere. pro Quint.49
in ære alieno eſſe.6.in Verr.10
æraria ratio.pro Quint.9
Æſchrio Syracuſanus, furtorū Verris ſocius 4 in Verr.35.& 36
Æſchrionis Syracuſani vxor ob C.Verris conſuetudinem famoſa.7 in Verr.65
Æſopi Tragœdi actio de M. Cicerone. pro Seſt.104
æſtimare litem alicui damnato. pro Rab. Poſth.5
æſtimare pecunias.5.Philipp.178
æſtimationem habere 4 in Verr.91
æſtiuis trinis nulla gratulatio. in Piſo 77
ætas Cōſularis, trium & quadraginta annorum.5.Philip.198
ætas ſpectata.poſt redi.ad Quirit.4
ætas non eſt ad præcepta.pro Plan 48
ætatis neruus.in Verr 22.
æternitas animi vnde probetur. pro C. Rab 22
æternitatis memoria.14 Philip.408
æthiops ſtipes.poſt redi.in Senat.15
Ætna, Siciliæ ciuitas.5.in Verr.47
Ætnenſis ager in Sicilia cultiſſimus. 5. in Verr.38
Ætnenſis & Leontinus ager optimi totius Siciliæ.5.in Verr.85
Ætoliæ ſitus.in Piſo.72
Affabre factus.2 in Verr.9
affectare aliquò iter.pro Roſc.Amer 83
afferre animū vel timorem. 8. Philip 248
afferre conſuetudinem.5. Philipp.111
afferre Conſulatū in familiā. pro Mur.78
afferre deprecationē periculi pro C Ra 19
afferre dignitatē vel inuidiā.pro Sylla 60
afferre domo ſcelus meditatū.5.Philip.89
afferre familiaritatem.pro Deiot 28
afferre finem.5.Philipp.178.& 204
afferre manus alicui.in Vati.9. 3. in Verr. 46.& de aruſp.reſpon.12
afferre neceſſitatem.10.Philipp.169
afferre obſcuritatem.pro Deiota.7
afferre ſpiritus pro Sylla 10
afferre ſuſpicionem 12.Philipp.331
afferre vim alicui in Vati 3
afficere aliquem luctu.in Piſo.13
afficere timore. pro Quint.3
affectus difficultatibus.pro Quint.5
affectus virtutibus.pro Plan.65
affectus vitiis.14.Philipp.389
affectum bellum, nondum confectum.de prou.Conſ.16.
affigere literā ad caput.pro Roſc.Ame.34
affingere aliquid.1.Philipp.6
affinis culpæ.pro Roſc.Amer.21
affinis facinori.in Catil.78
affinis ſceleri.pro Sylla 32
affinis rei capitalis.4.in Verr.63
affinis ſuſpicionis.pro Sylla 55
affinis turpitudini.pro Cluent.100
affligere cauſam.pro Seſt 78
afflictā Remp.alicui tradere.pro Seſt.18
ab afflicta amicitia trāſfugere. p Quin 62
Africa, omnium pop.Ro. prouinciarum arx.pro Ligar. 13
in Africam ex Sicilia gradus imperii factus eſt Romanis.4.in Verr.2
Africanus, diuinus homo.pro Archia 11
P. Africanus maior Senatui primum locum ludis aſſignauit. de aruſp.reſpō.24
Africanus homo exiſtimationis retinēdæ cupidiſſimus quomodo cuidam familiari reſponderit.4.in Verr.19
P. Africanus duos terrores imperii Roma ni Carthaginem, Numantiamque deleuerat.pro Muræ. 53
P. Africanus veterem Carthaginem conſecrauit.in Rull.3
P. Africanus L. Cottam in iudicium vocauit.1.in Verr 38
P. Africanus, quid de Tib. Gracchi morte ſenſerit.pro Milo.5
P. Africanus, Carthagine deleta, Siculorū vrbes monumentis pulcherrimis exornauit.4 in Verr 3
P. Africanus domi ſuæ quieſcens, interfectus pro Milo.12
Africani ſuperioris celeritas in re gerenda 7.in Verr.10
Africani minoris ſingulare cōſilium.7.in Verr.10
Africani cognomen declarat tertiā orbis partē eum ſubegiſſe. pro Roſc.Amer.62
Africani rumores.pro Deiota.17
Agathinus Thermitanus Verrē domū ſuam inuitat.4 in Verr.61
Agerenſis ager.in Rull.55
agere, pro, tractare.5.in Verr.85
malè agere, pro, fraudare. pro Quint.30
agere alias res.pro Roſc.Amer.36
agere animam. pro Roſc.Com.14
agere crimina hoſtiatim.6.in Verr.42
agere conſilium de aliquo pro Seſt.64
agere conuentus.5.in Verr.113 & 7.13
agere cū aliquo.i.ab eo petere pro Mur 30
agere cum plebe. pro domo ſua 34

cum populo. Ibidem. 31
agere de ſcripto. pro Muræ. 26
agere de iudicio. 1. in Verr. 16
agere ex commentariis 5. Philipp. 171
agere ex ſponſo. pro Quint. 17
agere fundamenta. pro Milo. 56
agere geſtum. pro Quint. 52 pro Roſc. Com. 14. pro Rab. Poſth. 26
agere querimonias. 5. in Verr. 113
agere ſpumas in ore. 6. in Verr. 130
agere triumphum pugnæ alicuius. 14. Philipp 400
agendi poteſtas. pro Quint. 5
quid agis, facetè dictum Granii præconis in M. Druſum. pro Plan. 27
agitur caput. 4. in Verr. 40
agitur Conſulatus. pro Sylla 56
agitur gloria. pro Sylla 63 & pro L. Manil. 3
agitur honos. pro Sylla 36. & 63
agitur ſalus, bona, vectigalia. pro L. Manil 3
agitur ſtudium, laus, exiſtimatio, &c. pro Plan. 64
aggregare aliquem ad alterius interitum. in Vati. 19
aggregare in numerum. pro Muræ. 14
Aggrinæ, populi Macedoniæ vicini. in Piſo. 78
agnoſcere crimen nomine aut ſuſpicione. pro Plan. 24
agnoſcere facinus 14. Philipp. 389
agnoſcere gloriam facti alicuius. pro Milo. 69
agnoſco ex me. pro Plan 28
Agrarios ſolicitare. 7. Philipp. 118
Agrigentum, oppidum maritimum Siciliæ. 4. in Verr. 134
Agrigentinorũ duo genera. 4. in Verr. 85
L. Agrius, eques Ro. pro Flacco 13
Agyrium, ciuitas Siciliæ. 5. in Verr. 55
Agyrinenſis ager in Sicilia. 5. in Verr 58
Agyrinenſium beneuolẽtia in ciues Romanos. 5. in Verr. 62
¶ Aiacis ſignum apud Cyzicenos celebre. 6. in Verr. 119
Aiulius Larinas, homo nequã. pro Cluẽ. 16
¶ Alacritas aliquid agẽdi. 4. Philipp 152
Alaudæ ab Antonio iudices lecti. 5. Philipp. 172
Alaudarum legio. 1. Philipp. 15
Alba Æmilius, homo extremæ ſortis. 5 in Verr 123
Albana, locus Capuæ. in Rullum 91
Albanum, Cn. Pompeii villa. 13. Philipp. 350
Albenos ager. in Rull. 68. & pro Rab. Poſth. 4
Albani luci à P. Clodio cæſi ac violati. pro Milo. 65
Albanos diſcũberc moris ſolit Romæ. in Vati. 14
Sex. Albedius, dign⁹ Antonii Senatu. 13. Philipp. 366
P. Albinouanus Pont. de aruſp. reſpõ. 12
Albinouanus, P. Seſtii accuſator. in Vati. 1
A. Albinus, M. Antonius coſs. poſt C. Marium. poſt redi. ad Quiri. 8
C. Albinus, P. Seſtii ſocer. pro Seſt. 4
L. Albius L. F. Quirina pro Quint. 12
Albiani iudicii infamia. pro Cæcin. 21
T. Albutius à C. Iulio accuſatus. 1. in Verr. 34
Albutius Epicureus, cùm in Sardinia ſine Senatus authoritate triũphaſſet, Romæ damnatus. in Piſo 72
T. Albutio Proprætori in Sardinia ſupplicatio à Senatu cur denegata. de prouinc. Conſ. 12
aleatoria damna. 2. Philipp. 77
Aletrinum municipium. pro Cluent. 34
Alexandri ſententia de Homero. pro Archia 18
Alexãdri ſignum Epheſi celeberrimum. 6. in Verr. 129
C. Alfius. pro Plan. 34
C. Alfius, C. Cæſaris familiaris in tribunatu præteritus. in Vati. 29
alias res agere. pro Roſc. Amer. 36
alienus à ſanitate. pro Sylla 62
alienus cum ablatiuo ſine præpoſitione. in Rull. 67 & pro Muræ. 81
alienum cauſæ, pro aduerſariõ. pro Cæcin. 18
alienum iter, id eſt, non neceſſarium. pro Milo. 59
alienum tempus, id eſt, minus commodum. pro Milo. 31. & 3. in Verr. 99
alieno animo eſſe ab aliquo. pro Deiota. 25. & 26
alienare ab ſe aliquem. 14. in Verr 110
alienare ſtudium alicuius ab altero. in Piſo. 60
alienatus à Senatu. 11. Philipp. 315
alienatio ab aliquo. 2. Philipp. 29
alienigenæ. pro Flacco 51
alienigenæ homines. pro Corn. Balbo 19. pro Flacco 51. & pro Deiota. 6
Aliſanus ager. in Rull. 68. & pro Plan. 18
allegare amicos. 3. in Verr. 106
allegare ad aliquem. 5. Philipp. 173
allegare homines alicui. pro Roſc. Amer. 25
allegatus, id eſt, accuſatus vel iudicatus. pro Cluent. 69
allegationes 3. in Verr. 30. & 96
alleuare anus. pro Roſc. Amer. 6
alleuamentum. pro Sylla 50
Allienus orator in clamando bene exercitatus. 1. in Verr. 26
alligare ſe ſcelere. pro Flacco 31
alligari ſignificatione beneuolentiæ. pro Plan. 66
Allobrogum legati è P. Lẽtulo ſollicitati. in Catil. 50
Allobrogum Ciceronis tempore potẽtia. in Catil. 66
Allobrogum legatis præmia à Senatu data. in Catil. 77
Sex. Alphenus, P. Quintii propinquus. pro Quint. 11. M. Broti familiaris. pro Quint. 46. Cum Marianis periit, quos diligebat. pro Quint. 47. Eius bona à Sex. Nævio empta de L. Sylla. pro Quint. 51
Alſienſis fundus Pompeii. pro Milo. 40.
alta mens pro Milo. 15
altè perſpicere 2. in Verr. 13
alterius rationis ac partis. pro Corn. Balbo 47
alterne conſilia. in Vati 21
alternorum iudicium fieri. pro Plan. 30
alumnus pacis. 7. Philipp. 221
¶ Amandare. pro Roſc. Amer. 25
amandari infra mortuos. pro Quint. 28. & poſt redi. ad Quiri. 8
amandatio. pro Roſc. Amer 25
Amantia, oppidum Macedoniæ. 11. Philipp. 309
ambitio timida. pro Milo. 32
ambitionis ſtudia. pro Muræ 52
ambitioſus. pro Flacco 33
ambitus eſt populus pro Plan. 7
amburi. pro Milo. 66
Ambuſtus Tribunus plebis. pro Milo. 9
Ameſtratini, populi Siciliæ. 5. in Verr. 74
amicitia veritate colitur. pro Quint. 13
amicitia inter ingratos eſſe non poteſt. pro Plan. 65
amicitia Conſularis. pro domo ſua 12
amicitiæ veræ lex eſt, vt idem amici ſemper velint pro Plan. 5
amicitiam iungere cum aliquo. pro Deiota. 28
ab amicitia afflicta tranſfugere. pro Quint. 62
amicitiæ cue cõparatæ. pro Roſc. Amer. 66
amicitiæ ſimilitudine facilè iũguntur. pro Cluen. 34
amicior Reip. 3. Philipp. 117
Amiſos, vrbs Ponti à Lucullo capta. pro L. Manil. 14
amittere ſecundas fortunas. pro Sylla 90
amittere memoriam alicuius. pro Deiot. 7
amittere patrimonium, id eſt conſumere. pro Seſt. 60
amittere ſacra. pro domo ſua 18
amittere ſalutem. pro Sylla 66
amiſſo tempore. pro Muræ. 40
amor Conſulatus. pro Sylla 55
amorẽ habere in Remp. pro domo ſua 79
in amore eſſe. 6. in Verr. 2. & pro Flacco 14
amorum fœdera ferire. pro Cælio 16
Amphilochia, gẽs prouinciæ Macedoniæ. in Piſo. 77
amplecti, pro, cognoſcere vel intelligere. 4. in Verr. 22
amplecti Remp. pro Flacco 53
amplecti virtutẽ alterius. 10. Philipp. 282
ampli homines. 3. Philipp. 98
ampliſſimus eſt is qui ſua virtute in altiorẽ locũ peruenit. pro Roſc. Amer. 50
amplificare res ſuas. 5 Philipp 199
amplificare dignitatẽ alicuius. pro Marcel. 5
amplificatus. pro domo ſua 21. & 69
amplificatum pretium. pro domo ſua 18
amplius pronuntiari. 3. in Verr. 17
ampliare, id eſt, amplius pronũtiare. pro Cæcin. 21. & 3. in Verr. 17
amplius triennium pro Roſc. Com. 4
¶ Q. Ancharius à Tribunatu Prætor factus. pro Seſt. 98
Q. Ancharius, L. Piſonis in Macedonia ſucceſſor. in Piſo. 71
Andro Centuripinus in Verrem publicè Legatus & teſtis. 4. in Verr. 112
angoribus conficere. 2. Philipp. 56
anguſtus animus. 14. Philipp. 396
anguſta mens. poſt redi. in Sena. 7
anguſtior petitio Conſulatus. pro domo ſua 30
anguſtè ſcriptum. pro Muræ. 26
anguſtiæ ærarii. 5. in Verr. 156. & de prouinc. Conſ. 9
anhelare ſcelus. in Catil. 25
Anienſis tribus. pro Plan. 44
anima. pro vita vel ſalute. in Catil. 91. pro Marcel 13. & pro Muræ. 33
animam agere. pro Roſc Com. 14
animam edere vel retinere. pro Seſt. 72
animam profundere. pro Marcel. 18
anima ſua ſuperare. poſt reditum 19
animaduerſionẽ conſtituere. 3. in Verr 48
animaduertere peccata. pro Roſc. Amer. 68
animus feſtinat. 2. Philipp. 63
animus æquus. pro Roſc. Amer. 85
animus ieiunus, vel anguſtus 14. Phil. 396
animus petritus. pro Roſc. Amer. 16
animi egeſtas. in Piſo. 18
animum armatũ retinere. pro Marcel. 18
animum attendere. 3. in Verr 19
animum habere ad audaciam. 5. in Verr. 68
animum aliquò intendere. 2. in Verr. 6
animum placare & mitigare. 10. Phil. 271
animo adeſſe. 8. Philipp. 254
animo certo & confirmato. pro Quint. 51
animo relaxari. 1. Philipp. 38

animo alicuius ſupplicare .pro Font.25
animorum æternitas quo argumēto probetur.pro C.Rab.22
animis & armis infeſtus & inimicus.10. Philipp.184
animos abſtinere.2.in Verr.23
animos efferre. pro domo ſua 109
annales leges.5.Philipp.198
Anneius Brochus Senator.5.in Verr.78
Annibal ad portas.1.Philipp.8
Annibal à Carthaginenſibus ciuitate pulſus.pro Seſt.125
Annibalem Capua corrupit.in Rull.22
anniuerſaria ſacra.6. in Verr. 75.& de aruſp.reſpon 29
C.Annius Aſellus.3.in Verr.73
C.Annius Bellienus,M. Fonteii in Gallia Legatus.pro Font.7
M. Annius Appius,Camertinus,à C.Mario ciuitate donatur.pro Corn.Balbo 36
M. Annius eques Romanus.3. in Verr.9. & 7.59
M.Annius teſtis in C.Verrē grauiſſimus. 7.in Verr.122
T.Annius.pro Cluent.145
T. Annius Milo ad interitum P. Clodii natus.de aruſp.reſpon.5
T. Annii Milonis laus. poſt reditum in Sena.26
anno vertente.pro Quint.22
annonæ perfugium.8.Philipp.250
anſa reprehenſionis.pro Plan.68
anſas ſermonis dare.pro Seſt.17
anſeribus Romæ cibaria publicè locari ſolita.pro Roſc.Amer.33
ante biduo ex hac die.in Piſo.48
antecedere honoribus.de aruſp.reſpon.22
anteire alicui.in Rull 91
anteiri ab aliquo.pro Sylla 17
antelucanæ cœna.in Catil.4 2
anteſignanus.2.Philipp.79
Anthropinus,Apolloniēſis nauis præfectus,à prædonibus C. Verris culpa interfectus.7.in Verr.72
Antigonus,Legatus regis Deiotari ad Cæſarem.pro Deiota.29
Antiochiæ laus.pro Archia 2
Antiochus victus à Romanis,intra Taurum regnare iuſſus.pro Seſt.49.
Antiochus, rex claſſe à Romanis victus. pro L.Manil.38
Antiochus Syriæ rex à C.Verre ſpoliatus. 6.in Verr.53
Antiochi magni dictum vrbanum. pro Deiota.25
Antiochi, regis Syriæ filii, Romam propter regnū Ægypti venere.6. in Verr.53
antiqui officii homo. pro Quint. 48. & pro Roſc.Amer.26
antiqui homines pro natu grādiores.pro Roſc.Amer.25
antiquior locus ſententiæ dicendæ. 7. in Verr.30
antiquitatis grauiſſimi viri.pro Seſt. 4
C.Antiſtes publicanus.5.in Verr.192
antiſtes ſacrorum.de aruſp.reſpon.22.
antiſtites deorum.pro domo ſua 1
L.Antiſtius,C. Matrinii Spoletini accuſator.pro Corn.Balbo 38
Sp. Antius Legatus Ro. à Veientum rege interfectus.9.Philipp.259.
C.Antoni⁹,Ciceronis collega,qualis cos. in Piſo.3. Idem nimium timidus. pro Seſt.9. In ciuitatis periculis ſuſpicionas hominū de ipſo tollere noluit. pro Seſt.5. Reus factus apud Cn. Lentulum & Q.Claudiū.in Vati.22. M. Cælio accuſante damnatus.pro Cælio 58.& pro Flacco 73
C.Antonius,Triumuiri frater,duorū fratrum ætatibus interiectus. 10. Phil.176
L.Antonius Aſiatic⁹ gladiator.5. Phil.178
L.Antonii audacia.6.Philipp.210
M.Antonius orator cōs. 2. poſt C.Mariū. poſt redi.ad Quiri.8. Nihil ad iudicia præter fidem & ingenium afferebat.1. in Verr.24. Cur nullam orationē ſcripſerit. pro Cluent.140. M.Aquilii rei cicatrices populo oſtendit.7. in Verr.2. à L.Cinna interfectus.2.Philipp.25
M. Antonius Triumuir,M.Antonii oratoris nepos.2. Philipp.60. Reip.Rom. peſtis atque exitii cauſa.2. Philipp.69. Hæreditatem patris non adiit.2. Philippica 59.A.Gabinium Alexandriam comitatus eſt. 2. Philippica 64. Apuleiana ſeditione extra vrbem cum præſidio fuit. pro C.Rab.19. Trib.pl.hoſtis à Senatu iudicatus.2.Philipp.66. L.Domitium interfecit.2. Philipp.79. Cn. Pompeii ſectator.2.Philipp.75. Interficiendi C.Cæſaris Narbone conſilium cepit.2. Philipp. 54. Cæſari diadema imponere conatus.2.Philipp.89. Stira quærendæ cauſa declamare ſolitus.5. Philipp.177
M. Antonii infinitum in Sicilia imperium.5.in Verr.283
M. Antonii virtus cōtra P. Clodium.pro Milo.91. Eius egregia facta poſt C.Cæſaris mortē.2.Philipp.1.2,3. Eius mores cuiuſmodi.5.Philipp 181. Eius cōditiones pacis.8. Philipp.250. Eius facinora.3.Phil.144.& 145.& 7.226. Eius crudelitas.4.Philipp.226.&230. Profuſio.5 Philipp.170. Rapacitas.2.Phil.59
Antronius inter coniuratos accuſatus. pro Sylla 5
Antronii mores.pro Sylla 53
M.Anturnius Prætor.3. Philipp.141
¶ Aperire vitæ conſuetudinem intercluſam.pro Marcel.1
aperire frontes.pro Planc.22
aperire imagines.pro Sylla 66
apertus in dicendo.2.Philipp.207
apertiſſimus, pro eo qui nihil reticere ſolet.pro Muræ.48
apertè ferre dolorem.pro Plan.28.
Apollo in Delo natus.3.in Verr.32.
Apollinares ludi à M. Bruto celebrati. 2. Philipp.52
Apollodorus Pyrager Agyrinēſis,publicè in Verrem legatur.5. in Verr.62
Apolloniatæ, populi Macedonum. in Piſo.62.
Apollonidenſes,Aſiæ pop. pro Flacco 55
Apolloniēſis ciuitas in Sicilia.5.in Ver 85
Apollonius Geminus Panormitan⁹, à C. Verre in carcerē cōiectus. 7.in Verr.14
Apollonius Drepanitanus,qui & A.Clodius homo perditiſſimus.6.in Verr 31
apparare iter.pro Milo.20
apparatus Prætorius aut patricius. pro Seſt.65
apparatiſſimos.pro Seſt.100
appellare,pro accuſare, vel indicare. pro Deiota 2
appellare,pro nominare.pro Rab.Poſth.7
appellare aliquem, hoc eſt,ab eo quid petere . pro Quint. 16,20, 21,28,25. & 3. in Verr.74
appellare populum pro Plan.19
appellare Tribunos pro Quint.15
appellare aliquem,id eſt, mētionem eius facere pro Sylla 28
appellari de pecunia.1.Philipp 80
appellari in litibus æſtimādis qui ſoliti. pro Rab. Poſt 6.
appellatio litium. pro Rab. Poſth.7
appellationes regum venales.pro domo ſua 99
appellere rationes ſuas ad ſcopulos . pro C.Rab.19
appendicula cauſæ.pro Rab.Poſth.5
Appetere conari.pro Sylla 64
appetet ratio.5.Philipp.197
Appionis agri Cyrenenſes.in Rul.56
App. cæcus, P. Clodii atauus. de aruſp. reſpon.34. Viam muniuit quæ ab eo Appia dicta eſt pro Milo.13 In Senatū defertur,ut de Pyrrhi pace ageret.1.Philipp.8
Appius, P. Clodii frater,cū Cicerone cōſuetudine coniunctus pro Milo.56
applicare ſe ad amicitiam alicuius. 4. in Verr.2
apponere accuſatorem.3.in Verr.51
apponere calumniatores.3.in Verr 18
apponere mancipem.3.in Verr 99
apponere ſibi præuaricatorem . 2 . Philipp.47
apportare.3.in Verr.38
approperare ad facinus.pro Milo.34
Apronius,ſeruus.5.in Verr.77
Q. Apronius, quid hominis fuerit. 5. in Ver.17.& 18. Vita ac deliciæ C.Verris.5. in Verr.22. In Sicilia alter Verres.5.in Verr. 71. Terreſtris archipirata. 7. in Verr.56
aptæ ad tempus ſimulationes.pro Milo.52
apud conſilium dicere.5.Philipp.172
L. Apuleius.pro Plan.13
L.Apuleius,Q. Cæcilii in nomine Verris deferendo ſubſcriptor.1.in Verr.26
M.Apuleius,M.Bruti adiutor in comparando exercitu.10.Philipp.286
P. Apuleius Trib. pl. Ciceroni amiciſſimus.14.Philipp 395.Ciceronem in concionem produxit.6.Philipp.204
Apuleia lex à Saturnino lata de coloniis. pro Corn.Balbo 38
¶ C. Aquilius Prætor de ambitu quæſiuit.pro Cluent.147
C.Aquilii laus.pro Cæcin.56 & 57
C.Aquilii cum Scapula neceſſitudo. pro Quint 9
M. Aquilius à P. Lentulo accuſatus. 2. in Verr 38
M . Aquilius reus , à M . Antonio oratore quomodo ſeruatur 7. in Verr.2. & pro Flacco 75
M. Aquilius Prætor in Sicilia. 5. in Verr. 105. Fugitiuorum bellum confecit 7.in Verr. 4
aquaria prouincia.in Vati.8
ad aquas venire pro Plan.55
¶ Ara legum.4.in Verr.5
in aram Tribunatus confugere . poſt reditum in Senatu 9
arare in ſingulis iugis.5.in Verr.28
arationis incommoda.5.in Verr.195
arationes, pro agris ſiue villis.5. in Verr. 46
arationes glandiferæ.2.Philipp.101
ab aratro Romæ olim arceſſebantur qui Conſules fierent.pro Roſc.Amer.19
arbiter eſſe in rem aliquam . pro Roſc. Com.6
per arbitrum dānatus.pro Roſc. Ame.67
arbitrium, pro voluntate ſeu libidine.de aruſp reſpon 50
arbitrium pro ſocio.pro Quint.7
arbitrium pro ſocio adigere aliquem pro Roſc.Com.24.
arbitri & iudicii differētia quædam. pro Roſc.Com.5
arbitrio ſuo timere.pro domo ſua 6
arbitria funeris auferre.in Piſo.26
arbitria funeris petere pro domo ſua 75
arbitria funeris ſoluere . poſt redi. in Se-

naru 15
arbitria honoraria pro Roſc Com.8
arbitror, verbum quo vtebantur Romani in teſtimonio dicendo. pro Font.26
arcem facere ex cloaca pro Plan.77
arcere aquam, & arcere hoſtes. pro Muræ 19
arceri finibus, pro, contineri. de aruſp. reſpon.5
arceſſere capitis pro Deiota 11
arceſſere in patriam. poſt redi. in Sena.24
arceſſere in periculum capitis. pro C. Rab.19
arceſſere in Senatum. pro domo ſua 5
arceſſere aliquem iudicio. pro Flacco 11
arceſſere iudicem pro Quint.48
Archidemus teſtis Trallianus. pro Flacco 42
Archimedes, homo ſummo ingenio, capta à M. Marcello Syracuſis, interfectus.6 in Verr 115
architectus ſceleris. pro Cluent. 47
Archonidas Elorinus, teſtis in C. Verrē.5. in Verr.110
ardere bello.7.in Verr.6
ardens odia. pro Milo.30
ardens Tribunatus. pro Seſt.101
Arethuſæ, fontis Syracuſani ſpecies.6. in Verr.105
argentum ὄχημα. In Piſo.49
argentariam diſſoluere. pro Cæcin.8
argentariam facere. pro Cæcin.8
Aricia, oppidum, Romæ finitimum. in Rull.94
Aricini municipii laus.3. Philipp.134
arida vita. pro Quint 63
aridus victus. pro Roſc. Amer. 45
Ariminenſes coloniarum duodecim fuerunt. pro Cæcin 74
Ariobarzanes, rex Cappadociæ à Mithridate regno pulſus. pro L. Manil.7. Gabinium ad cædem faciendam conduxit. de prou. Conſ 7
Ariſtarchus notam mali verſibus apponere ſoliſus. in Piſo.57
Ariſteus, Liberi filius, olei inuentor.6. in Verr.114
Ariſtei ſimulachrum Syracuſis ex æde Liberi à C. Verre ſublatum.6. in Verr.113
Ariſtides, vnus omnium iuſtiſſimus in exilium pulſus. pro Seſt.124
Ariſto Maſſilienſis à Sylla ciuitate donatus. pro Corn. Balbo 39
Ariſtotelicorum diſciplina. pro Muræ. 58
Ariſtus Panormitanus, à C. Verre phaleris nobilibus ſpoliatus.6. in Verr.14
arma iudiciorum & legum de aruſp. reſpon.6
ad arma ire.3 in Verr.79
ad arma alicuius ſe conferre.2. Phil.60
inter arma ſilent leges. pro Milo.7
in armis eſſe. pro Ligar.6
armis infeſtus & inimicus. 10. Phil. 184
armamentariū Telluris. de aruſp. reſp. 18
armare accuſationem. pro Muræ 44
armatus quis dicatur. pro Cæcin.44
armatus animo.7. Philipp.133
armatum animū teriñere. pro Marcel.18
Arpinas fundus, Ciceronis paternus & auitus.3 in Rull 6.
ex Arpinati municipio, bis ſalus imperio Romano miſſa. pro Sylla 16
Arretinis lege Syllæ ciuitas adempta. pro Cæcin.70
arripere imperium. pro Liga.2
arripere legem ex natura. pro Milo.7
Q. Arrius Verri in Sicilia ſucceſſurus putabatur. 4.in Verr.26
Q. Arrius, Ciceronis familiaris. in Vati.13
Arſinoa, vrbs Thraciæ. in Piſo.71
Artemidorus Ætnenſis, in Verrem legationis princeps.5.in Verr.86
Artemidorus Pergamenus, alio nomine Cornelius, C. Verris medicus.5.in Verrem 43
Artemo, Centuripinus, Legatus teſtis in C. Verrem acerrimus. 4.in Verr. 111
artes quæ ad humanitatem pertinent, inter ſe cognatæ. pro Arch.1
Arthenio ſeu Climachias Cephaleditanus dolo C. Verris ſacerdos renunciatus.4. in Verr.89. & 90
Arthenio Entellinus in C. Verrem publicè legatus.5.in Verr.174
in articulo ipſo. pro Quint.11
Aſcendere vnum gradum dignitatis. pro Muræ.51
aſcendere ad nomen regium. pro Deiotaro 181
aſciſcere laudem. pro domo ſua 73
aſciſcere patronum. in Piſo.19
aſciſcere ſibi ſapiētiam. pro domo ſua 74
aſcita ſacra ex Phrygia. de aruſp. reſp.24
P. Aſcitius, reus iudicio liberatus. pro Cælio 17
Aſclepiades, Æmonenſium Legatus in L. Flaccum. pro Flacco 26
aſcribere in numerum.1. Philipp.54
aſcribere ſententiam alicuius ad ſuum iudicium. pro Rab. Poſth.1
aſcribere tutorem pro Flac.57
aſcribi in certam ſedem ciuitatis ac libertatis. de aruſp. reſpon.53
aſcriptus Heracleenſis pro Arch.5
aſcriptor. pro domo ſua 39. & poſt redit. in Sena.7
aſcriptor dignitatis. poſt redi. in Sena.13
Aſculum municipium in Piceno. pro Sylla 18
Aſia, olim luxuriæ ſuſpicionem habuit. pro Muræ 10
Aſiæ fertilitas. pro L. Manil 9
Aſiæ lux pro L. Manil. 4
Aſiæ minoris partes quatuor. pro Flac.51
in Aſia Cenſoria agrorū locatio, lege Sempronia conſtituta.5.in Verr.11
Aſianorū animus in Romanos. pro Flacco 47
Aſinius Larinas, quàm improbè interfectus. pro Cluent.16
Aſinius quidam Senator voluntarius.13. Philipp.366
aſpectum aliquò referre. de prou. Conſ.51
quo aſpectu videre.12. Philipp.331
Aſpendius citharistes.3.in Verr.56
aſpergere. i. parcè & quaſi malignè impertiri. pro Cæcin.15
aſpirare ad aliquem. in Piſo.8
aſpirare in campum. pro Sylla 38
aſpirare in curiam. 4.in Verr.54
aſportare literas & deportare, quid differant.1.in Verr.15
aſſectatio. pro Muræ.64
aſſem ſe negat daturum. pro Quint.11
aſſequi diem.3.in Verr.103
aſſequi mortem. pro Plan.73
aſſequi, paſſiue.4.in Verr.151
aſſenſiones. pro Milo.8
aſſiduus in prædiis. pro Roſc. Amer.10
aſſidua vita. in Piſo.50
aſſiſtere ad fores.3.in Verr.46
Aſſorinus ager in Sicilia.5.in Verr.38
aſſumere moleſtiam. pro Plan.2
aſſumere ſibi aliquid pro Sylla 64
aſſumere authoritati vel pudori. pro Sylla 64
aſſumere ſuæ prudentiæ aliquid. pro Plan.46
aſtringere ſe ſcelere. 4. Philipp. 158. pro Seſt.94. in Piſo.76
aſtringere ſuis conditionibus. pro Quin.10
aſtringere ſeruitutem officii teſtimonio. pro Plan 61
aſtutus pro fallace vel improbo. pro Murena 7
aſtutia carò confidens. pro Cluent.145
Athamanes, populi Macedoniæ prouinciæ. in Piſo.77
Athamante dementior. in Piſo.36
Athenagoras Cymæus, à L. Flacco virgis cæſus. pro Flac.13
Athenienſes olim iones habiti. pro Flacco 50
Athenienſium Claſſis in portum Syracuſanum trecentis nauibus inuaſit, in eoque victa eſt.7.in Verr.77.
Athenienſium ciuitas ſatis olim latè mare tenuit pro L. Manil.57
Athenienſium ciuitas prudētiſſima. pro Roſc. Amer 41
Athenienſium laus pro Flac.48
Athenio fugitiuus. de aruſp. reſpon.23
Athenio, cum fugitiuorum maximis copiis Siciliā tenuit.5. in Verr.54. & 106. In Sicilia nullum oppidum cepit. 4.in Verr.94
Atidius, C. Verris miniſter in decumis. 5. in Verr.65
Atinas præfectura. pro Plan.15
Atinates Arpinatibus finitimi. pro Plā.17
C. Atinius bona Q. Metelli conſecrauit. pro domo ſua 94
Atinia lex.3.in Verr.76
M. Atius Balbus, C. Octauii auus maternus.5. Philipp.134
Atlante cælum nititur. pro Seſt.14
atque, pro, ſed. poſt redi. in Sena.27
Atratinus, M. Cælii accuſator. pro Cælio 1
atrocitas animi. in Catil.85
Attalus, regno Aſiæ ab Antiocho ablato, à Romanis donatus. pro Seſt.49
Attalus rex, munera P. Africano Numantiam vſque miſit. pro Deiota.11
attendere aliquem. pro Archia 13
attēdere aliquid de officiis legationis. 12. Philipp.337
attendere animum.3.in Verr.19
attendere dicentem. pro Sylla 24
attentus paterfamilias. pro Quint.6
attenta vita. pro Roſc. Amer.15
atteſtari aliquem. pro Milo 51
atteſtante memoria. pro Sylla 61
Attilius, cū ſua manu ſemen ſpargeret, ad Cōſulatū arceſſitus eſt. pro Roſ. Ame.19
M. Attilius bello fugitiuorum mutuum frumentum dedit in Rull.82. Mueſtatus damnatus.2.in Verr.14
Attilius Gauianus Trib. pl. à Cicerone tranſfuga. pro Seſt.63
attingere aliquem fide, officiis, vetuſtate. 7.in Verr.67
attingere ſcelus. pro Seſt.57
attrahere ad negotium. 4.in Verr.4
Auaritia ex luxuria. pro Roſc. Amer.45
auaritia, omne officium quamlibet ſanctum ac ſolēne conmuit. pro Quin.19
ex auaritia, audacia. pro Roſc. Amer.45
auaritia feruere, ferrique. pro Quint.11
auctionem conſtituere. pro Roſc. Ame.14
auctionem facere. pro Quint.8.& 9
auctionem vendere. pro Quint.11
auctiones ſunt. pro Plan.47
auctionari. pro Quint.8
auctionariæ tabulæ. in Catil.38
auctionaria atria. in Rull.4
auctor ad perniciem alicuius. pro Seſt.34
auctor fieri. pro Plan.6
auctor prouinciæ. in Piſo.76
auctor ſocietatis. pro Plan.26

auctorem fieri. pro domo ſua 60
auctorem laudare. pro Flacco 72
ab auctore malo emere. 7. in Verr. 45
auctores centuriarum. pro domo ſua 120
auctoritas à Senatu profecta. pro Rab. Poſth. 13
auctoritas multũ in militari imperio valet. pro L. Manil. 30
auctoritas rerum bene gerendarum olim ad augures pertinebat. de aruſp. reſp. 16
auctoritas fundi bienoium pro Cæcin. 39
auctoritatis iur. de aruſp. reſpon. 12
ad auctoritatem adducere. pro Deiota. 20
auctoritatem exquirere in Vati. 18
auctoritatem tribuere pro Sylla 7. 3. Philipp. 116
aucupari tempus pro Roſc. Amer. 13
aucupatio verborũ vitioſa. pro Cæcin. 58
audacia, ex auaritia. pro Roſc. Amer. 45
audacia cæcà callida eſt. pro Cluent. 145
ex audacia omnia ſcelera ac maleficia gignuntur. pro Roſc. Amer. 45
audaciæ, plurali numero pro Sylla 37
audire commodè. 5. in Verr. 114
audire dici. in Piſo. 54
audire bona mente pro Quint. 2
audiri ſilentio. pro Milo. 70
auditu fœda res. 2. Philipp. 74
auditiones pro Plan. 46
audientiam facere. 2. in Verr. 23
auertere à ſcelere alicuius. 10. Philipp. 272
auferre paucos dies. pro Quint. 12
auferre opem pro Quint. 17
Cn. Aufidius Oreſten adoptauit. pro domo ſua 18
T. Aufidius Prætor in Aſia. pro Flacco 96
augere aliquem gratulatione. 14. Phil. 395
augures nuntiationem ſolũm habebant. 2. Philipp. 87
augurem à duobus ex collegio nec amplius nominari licebat. 2. Philipp. 41
ad Augurum collegiũ acta magiſtratuũ deferri ſolita. 2. Philipp 88
auidus celeritatis. 3. Philipp. 125
M. Aulanus Trib. militum P. Seſtio Capua pulſus. pro Seſt. 6
auletæ, qui cytharœdi fieri non potuerũt. pro Muræ. 26
Aulus Aurius, A. Cluentii vitricus, à Statio Oppianico interfectus. pro Cluẽt. 18
aura honoris pro Seſt. 88
aura popularis. de aruſp. reſpon 40
aura rumoris. pro Muræ. 34
C. Aurelius, L. Octauius coſs. 3. in Verrem 91
M. Aurelio Scauro in L. Flaccum nominis delatio data non eſt 1. in Verr 34
Aurelii gradus Romæ. pro Cluent. 74. & 72 pro Flacco 51
Aurelia lex de iudiciis 1. Philipp 24
Aurelia via, Roma ad Munnam ducens ab infero mari. 12. Philipp. 354
Aurelium tribunal pro Seſt. 27. in Piſo. 7. & poſt redi. ad Quiri. 10
aures erigere. 3. in Verr 19
ad aures aditum habere. pro domo ſua 5
aurium iudicium vnum & ſimplex. pro Font. 11
auribus aliquem tenere 3. Philipp. 136
in auribus alicuius ſermonum domicilium collocare. in Piſo. 60
auſpices nuptiarum. pro Cluent. 20
auſpicatus locus pro C. Rab 7
auſterè & ſtoicè Cato. pro Muræ. 67
Authepſa, vaſis genus. pro Roſc. Ame 79
auxilium retardare ab aliquo. in Piſo. 60
¶ Axia, caſtelli cuiuſdam nomen. pro Cæcina 14

B

BAcilli, inſigne duũm virorum coloniæ deducendæ. in Rull 91
Ballioni lenoni Chæream confert Cicero. pro Roſc. Com 21.
M Bambalio, M. Antonii ſocer 2. Philipp. 93. & 3. 135
Banobates ſeruus venerius in Sicilia. 3. in Verr. 75
Barbariæ fluctus. pro Flac. 50
barbatus Epicurus. in Piſo. 25
Barbula pro Cælio 24
Baſilicæ ſpatium vnum pro Muræ. 64
M. Baſilius. pro Cluent. 86
¶ M. Bebius, in Macedonia iuſſu L. Piſonis interfectus. in Piſo. 70
Q. Bebius Pamphilus Saguntorum ad Annibalem à Senatu legatus. 5. Phil. 183
M. Bebeius Senator pro Cluent. 35.
L. Bellieni domus in funere C. Cæſaris deflagrauit. 2. Philipp. 93
bellum iuſtum cum hoſte. in Catil 25
bellum aliquando ſine tumultu, at ſine bello tumultus nunquam. 8. Phil. 236
bellum conficere. in Piſo. 45
bellum facere alicui. in Catil. 66
inter bellũ & pacẽ mediũ nihil. 8. Ph. 236
bellorum victor. de aruſp. reſpon. 45
bellicum canere. pro Muræ 27. & 7. Philipp. 129
bellare ſuo nomine 6. in Verr. 64
bene prolatus. 4. in Verr. 152
beneficium debere. pro Milo. 24
beneficium clauo trabali figere. 7. in Verrem 43
beneficii onus. pro Plan. 60
beneficio gratiam referre. pro Plan. 60
an beneficiis ad ærarium deferri. pro Archia 8
beneficia ponere in repub. pro Sylla 19
Beneuentani Syllanis partibus amiciſſimi. 3. in Verr. 27
benignus ad commodandum. 6. in Verr. 5
benignè facere alicui. pro Deiota. 25
benignitatis conſuetudo. in Piſo 35
beſtiarii, pro iis, quicum beſtiis pugnabant. pro Seſt 123
¶ M. Bibulus qualis in Conſulatu fuerit. in Vati. 15
M. Bibuli ſententia de Ciceronis domo. pro domo ſua 54
Bidis, oppidum tenue, non longè à Syracuſis. 4. in Verr. 57.
bipedum nequiſſimus. pro domo ſua 38
Bithyniæ reges lectica octophoro geſtari ſoliti. 7. in Verr 22
¶ Blanditia popularis. pro Plan. 54
Bleſamius, legatus regis Deiotari ad Cæſarem pro Deiota. 19
¶ Boetus aurifex 6. in Verr. 17
bonum naturale. pro Cæl. 7
bono ſuo opus facere. 3 in Verr. 104
bono eſſe. pro Roſc. Amer. 7. & 2. Phil. 54
bona poſſidere ex edicto. pro Quint. 25
bonorum emptores vt carnifices. pro Quint 29
bonis aliquem euertere. de prou. Conſ 7
bonus re aut ſpe. pro domo ſua 110
à bonis vacuum forum. poſt redi. in Senatu 16
bona cauſa pro Seſt. 19
bona ratio. pro Flac. 81
Bonæ deæ nomen viris ignotũ. de aruſp. reſpon. 33
Bonæ deæ ſacra à P. Clodio polluta. de aruſp reſpon. 7
bonæ deæ ſacrarium in fundo T. Seſtii Galli. pro Milo. 65
bonæ deæ ſacra vetuſtiſſima & eadem occultiſſima de aruſp. reſpon 33
bonæ gratiæ. pro Muræ. 40
bonam gratiam quærere. pro L. Manil. 50
bona cum venia audire. pro Roſc. Ame. 6
bona tempora. pro domo ſua 6
bonitas vera. poſt redi. in Sena. 12
bonitas cauſæ. pro domo ſua 45
bonitas pro liberalitate pro Quint. 23. & pro Rab. Poſth. 2
Bouianum, oppidũ in Samnio. pro Cluentio 156
Bonilitas viciatas. pro Plan. 18
¶ Brachata cognatio. in Piſo. 42
brachium toga cohibere. pro Cælio 7
breuitas, Ciceroni amiciſſima. pro Quintio 18
T. Brochus, Q. Ligarii auunculus. pro Ligar. 7
Brogitarus Gallogræcus de aruſp. reſp. 55
Brogitarus, ſacerdotium Matris magnæ à P. Clodio mercatus. pro Seſt. 47
Brogitaroni prædas exorbuit P. Clodius. de aruſp. reſpon. 55
Brundiſium, vrbs, olim Ciceroni amiciſſima. pro Plan. 79
D. Brutus Accii carminibus monumenta ſua exornauit. pro Arch. 10
L. Brutus, dominatu regio Romam liberauit. 2. Philipp. 9
M. Brutus, homo in dicendo vehemẽs & callidus. pro Cluent. 218
M. Brutus, Capuam coloniam deduxit. in Rull 93
M Brutus, Tribunus pl. pro Quint. 44
M. Brutus, M. Æmilium Scaurum accuſauit. pro Font. 13
M. Bruti in factis nihil, nec nimium, nec parum. in. Philipp. 185
M. Bruti libri tres de iure ciuili. pro Cluent. 212
Bruti familiaris Alphenus. pro Quint 46
Brutorum laus. 4. Philipp. 157
¶ Buccæ fluentes poſt redi. in Sena. 12
Bulbus, cuiuſmodi vir. pro Cluẽt 78. Maieſtatis condemnatus. pro Cluent. 78. Eius improbitas. 4. in Verr. 56
Buleuterium, curia Syracuſanorum. 4. in Verr. 35
Bulla, ingenuorum puerorum inſigne 3. in Verr. 108
P. Burrienus Prætor, pro Quint. 26
Buſtum facere. 1. Philipp. 5
Buſtuarius gladiator. in Piſo. 14
¶ Byllis, oppidũ Macedoniæ. 11. Phil. 309
Byzantiorum virgines ſe ad libidinẽ Romanorum effugiendam in puteos abiecerunt. de prouin. Conſ. 5

C

CAdere in aliquem 5. Philipp. 168
Cadere in iudicio. pro Muræ. 54
Cadere in ſuſpicionem. pro Milo. 58
Caducæ hæreditates. 10. Philipp 276
M. Cæcilius Q. Cæcilii frater. 2. in Verr. 26
Q. Cæcilius Quæſtor in Sicilia poſt Ciceronem 1. in Verr. 3
L. Cæcilii Prætoris animus in Ciceronẽ. poſt redi in Senat. 19
L. Cæcilii Prætoris domus, à Clodianis oppugnata pro Milo 29
Cæcilia, Balearici filia, Nepotis ſoror. pro Roſc. Amer 87
Cæcilia, Metelli nepotis filia. pro Roſc. Amer. 26
Cæcilia lex. pro domo ſua 33. & 42. & 5. Philipp 169
Cæciliæ rogatio pro Sylla 46
cæcæ nubes. pro domo ſua 19
cæcitas luminis & libidinis. de aruſp. re-

ſpnu.34
cæde cõcide verba Timarchidis ad Apronium.5.in Verr.131
cæleſti ſpiritu augētur homines.de aruſp. reſpon.53
M. Cælius,C. Antoniū reum peregit. pro Cælio 58
M. Cælius Trib.pl. Clodio cæſo, Milonis cauſam tutatus pro Milo 70
P. Cælius Prætor cū C.Verre.3.in Verr.95
Q. Cælius homo diruptus dirutuſque.13. Philip.364
Cæliculus mons.de aruſp reſpon 19
cælimontana porta.in Piſo.43
ad cælum villā extruere.pro domo ſua 95
Cæpaſii fratres oratores cuiuſmodi. pro Cluent.44
M. Cæpio,M. Druſi inimicus. pro domo ſua 91
Q. Cæpio Roma pulſus, Smyrnæ ciuis factus pro Corn. Balbo 21
Q. Cæpio Brutus, id eſt, M. Brutus. 11. Philipp 287
Cæſar Vopiſcus, Cicerone defendente, quinquies abſolutus.11. Philip.197
C. Cæſar homo mitiſſim᷒ & leniſſimus.in Catil 81.& pro Seſt.115. L. Piſonis gener.in Piſo.18. Vim ingenii ſui in populari lenitate conſumpſit. 5. Philipp. 199. & in Catil.80. Eius lex de pecuniis repetundis. pro Seſt.118. Populo Romano char᷒.in Cati.83. Multis modis à Cicerone ornatus. de prou. Conſ. 20.21.& 25. Et primo quindecim dierum ſupplicatio ex ſententia Ciceronis decreta.de prou.Conſ.21 Quanta Ciceroni detulerit.de prou.Conſ 33.& 34. Eius de Vatinio iudiciū.in Vati.29 In eum de coniuratione ſuſpicio.pro Marcel.21. Eius ſententia de coniuratorū ſupplicio. in Catil.78. Eo adiuuante Cicero pulſus vrbe. de prou. Conſ.14. P. Clodium, cur ad plebem traduxerit. de prou. Conſ. 54. & pro domo ſua 55. Eius tria cum ciuibus prælia.2.Phil.81. A C. Caſſio penè interfectus in Cilicia. 2. Philipp.43. Diadema ab Antonio oblatū reſpuit.2. Philipp 89. Eius ſententia ſeptemuirûm acta ſublata.6.Philipp 213. Et inuidia quæ compararint. pro Deiot.24
C. Cæſaris mater Aricina.3.Philipp.134
L. Cæſar ædilitate præteritus,poſtea tamē c o s.factus.pro Plan 42
Sex. Cæſar flamen Quirinalis. de aruſp. reſpon.10
L. Cæſaris fortis ſententia in ſororis ſuæ virum.in Catil.85
M. Cæſius,C.Sacerdos Præt.3.in Verr.95
M Cæſius ex C.Verris miniſtris.5.in Ver. 74
Sex. Cæſius eques Rom.pro Flacco 53
Cæſoninus Caluētius,L.Piſo contumeliæ cauſa dictus.de prou.Conſ.6
M. Cæſonius,Ciceronis collega, iudex grauis.1.in Verr.18
cætera audacia.5.in Verr.4
cæterum argentum.6.in Verr.43
cæterarum rerū,pro,in cæteris rebus. pro Quint.6
Caicus,Aſiæ fluuius.pro Flacco 56
Caietæ portus, inſpectante Prætore Romano, à prædonibus direptus. pro L. Manil 13
C. Cacurius à C. Verre ſupellectile omni ſpoliatus.6.in Verr.32
C. Decianus,quia queſtus erat de nece Saturnini,condemnatus pro C.Rab.18
calamitas iudicii.pro Plan.9
in calamitatem venire pro Roſc.Amer.29
Calata,oppidum Siciliæ.5.in Verr 83
L. Calenus 4.in Verr.15
Calendæ intercalares.pro Quint.53
Cales, oppidum Campaniæ.in Rull 94
caletres 3.in Verr.45
Cn. Calidii equitis Ro.filius Senator.6.in Verr.37
M. Calidius,quo animo in Ciceronē. poſt redi.in Senat.19
Q. Calidii lege Q. Metellus in ciuitatem reſtitutus.pro Plan.56
Q. Calidii ſentētia de Senatoriis iudiciis. 1.in Verr.14
caligo temporum pro Plan.77
Calles Italiæ.pro Seſt.9
Calliphana Velienſis,Cereris ſacerdos,Romana ciuitate donata. pro Corn. Balbo 45
Calliſthenes philoſoph᷒ magni Alexādri comes ab eo necatus. pro Rab. Poſt.14
L. Calphurnius, P. Mutius e u i s. 6. in Verr.97
L. Calphurnius, Ciceronis amicus. pro Cæcin.26
Calphurnia lex ambitus.pro Muræ.44
Caluentius Ceſoninus, nomen L. Piſonis à Cicerone per ignominiam inditum. poſt redi.in Senat 11.& de prou.Conſ.6
C. Caluiſius Prætor 3.Philip.14:
caluit crimen.pro Plan.45
calumniatores apponere.5.in Verr 18
Camertium cohortes duæ bello Italico ciuitate donatæ.pro Corn. Balbo 59
Campanus ager annonæ perfugium Romanis.8. Philip.150. Orbis terræ pulcherrimus.in Rull.75. Et Syllanæ dominationi & Gracchanæ largitioni reſtitit.in Rull.23
Campani agri laus.in Rull.79 & 81
Campana arrogātia, à Romanis ad inertiſſimum otium perducta.in Rull.90
Campanum ſupercilium in Rull.91
Campani cur ſuperbi.in Rull.95
Campanorum faſtidium.in Rull.12
campeſter ludus.pro Cælio 7
campeſtrē quæſtū ad ſe redegit. de aruſp. reſpon.59
campus,pro comitiis pro Milo.32
campus in Rep.magnus.14.Philip.396
Camurtus quidam de vi damnatus tempore Ciceronis.pro Cælio 56
cancelli fori.pro Seſt.108
cancellos ſibi circundare. pro Quint. 19. & 5 in Verr.115
candidatorū natio officioſiſſima.in Piſ.41
canere bellicum. pro Muræ. 27. & 7. Philipp.319
cauere ſibi intus.in Rull.70
canes Romæ in Capitolio ali ſoliti. pro Roſc.Amer.33
canes multos Verres circa ſe habebat.3 in Verr.90
Cannius Cimber,Antonii comes.11.Philipp.199
Canuleius publicanus.4 in Verr.123
P. Canutius homo eloquentiſſimus. pro Cluent.21
Tib. Canutius, M. Antonii inimicus. 3. Philipp.140
Capenas ager.in Rull.68
capi,pro,contineri.1. Philipp.180
capere conſilium.3.in Verr.99
capere Conſulatum.in Piſo.2
capere de hoſtibus.pro domo ſua 98
capere detrimentum pro Milo.51
capere documentum.11.Philip.291
capere exordium.5.Philip.189
capere gratiam.3.Philip.125
capere honores.5.Philipp.198
capere indicia.pro Flacco 3
capere magiſtratum.pro Plan.6.5 Philip. 201.& pro Cluent.95
capere miſericordiam.pro Quint.65
capere moleſtiam animo.pro Sylla 1
captus pecunia.2. Philipp 14
capere portum.pro Seſt.86
capere prædam.pro domo ſua 113
capere ſacerdotem 4 in Verr.87
capere ſenſum gloriæ 5.Philip.199
capere virtutem & animū.4. Philipp.144
capere voluptatem animo.pro Piſo.1
capeſſere libertatem.10.Philip.283
Capho quidam ex Antonii aſſeclis.8.Philipp. 150
capillatus.in Rull.61
capitalis fraus.pro C.Rab.19
capitalis homo.5.Philipp.188
capitalis reditus,id eſt, pernicioſus.4.Philipp.154
capitalior.i.deterior,vel damnoſior.4. in Verr.125
Capitina,ciuitas in Sicilia.5.in Verr.85
Capitolium, terreſtre Iouis domicilium. 6. in Verr.114. Olim operis publicè imperatis gratis exædificatum.7.in Verr.58
Capitolinus cliuus pro Seſt.21
Capitolinus hoſtis.pro domo ſua 5
Capitolinus Iuppiter.pro domo ſua 113
Cappadociæ ſolitudo.in Rull.59
Cappadox de grege venalium abreptus. poſt redi.in Senat.15
ad capſas ſuas aliquem admittere.1. in Verr.17
Capua,altera Roma.in Rull 85
Capua,domicilium ſuperbiæ ac luxuriæ. in Rull.94. & poſt redi.in Senat.14. Annibalem ipſum corrupit. in Rull.12. & 93. Superbiam & crudelitatem genuit.in Rull. 11. A Romanis alterum Conſulem petiit.in Rull 93. Quando à Romanis deuicta in Rull 88. Cur ab iis non deleta.in Rull 86
Capuæ imago nulla Reip. à Romanis relicta.in Rull 86
caput,pro,prima res & præcipua. pro domo ſua 81
caput agitur.4.in Verr.40
caput criminis.pro Cælio 13
caput defenſionis.5.in Verr.125
caput literarum.2.Philipp.84
caput maleficii.pro Roſc.Amer.45
caput pecuniæ.in Rull.79
caput petere.pro Quint.15
caput proſcriptionis.poſt redi.in Senat.5
caput rumoris, criminis vel maledicti. pro Plan.47
capitis pœnam cum pecunia coniungi non licebat.pro domo ſua 36
à capite alicuius nō diſcedere. pro Pla.81
de capite demere.5.in Verr.65 & 69
de capite vectigalium remittere. 5. in Verr.72
pro capite poſteriore loco dici ſolebat. pro Quint.17
capita duo teterrima & ſpurciſſima.11. Philipp.288
carbonis & Syllani lex.pro Archia 5
carcerem in forum effundere.pro Seſt.81
carere foro, Senatu,publico.pro Milo.14
carere fraude peculatus.14.Philipp 327
carere nomine hoſtis.pro Ligar.10.& 14. Philipp.389
Caria periculoſa.pro Flacco 51
Carinæ,locus Romæ.de aruſp.reſpon.46
carmen Latinis petere.pro Plan.18
carnificis nomen quàm inuiſum fuerit Romanis.pro C.Rab 9
L. Carpinatius publicanus. 4. in Verr.11
D. Carſulenus, è Senatu vi & minis ab Antonio eiectus.3.Philip.140

Carthago cur deleta.in Rull.85
Carthago & Numãtia ab eodem Scipione deletæ.pro L.Manil.42
Carthaginenſes cur mendaces.in Rull. 92
Carthaginenſes omnibus naualibus pugnis à Romanis victi.pro L.Manil.38
Carthaginenſium glorioſiſſimæ claſſes.7 in Verr.76
Caſellius & Furius prædatores. pro Cor. Balbo 36
Caſinas ager.in Rull 68
Caſſinas M.Varronis 2.Philipp 101
C. Caſſinius Schola teſtis in Milonē. pro Milo.35
C. Caſſius, M. Terentius, Conſules. 3. in Verr.41
C. Caſſius, L. Maniliæ ſuaſor. pro L. Manil.48
C.Caſſius Cenſor.pro domo ſua 100
C.Caſſius Trib.pl.non eſt factus,Cos.factus eſt.pro Plan 41
C.Caſſius Senator 5.in Verr.80
C. Caſſius, C. Cæſaris interfector.2. Philipp 48
Caſſii nomen magnum in Syria. 11. Philipp.315
L.Caſſius,iudex integer.pro Cluent.86
L. Caſſius, in cauſis quærere ſolebat cui bono fuiſſet.pro Roſc. Amer. 52. & pro Milo.23
L.Caſſius Cenſor.3.in Verr.102
L.Caſſius lator legis tabellariæ. pro Sest. 89
L.Caſſius ex Catilinæ coniuratis.in Catil. 54.& 59
L.Caſſii adeps in Catil.61
L. Caſſius ex Cn. Plancii accuſatoribus. pro Plan.47
L.Caſſio Trib pleb.mors ab Antonio denunciata.3 Philipp.139
Q.Caſſius Prætor.5. Philipp.142
Sp. Caſſius regni appetiti cauſa necatus.2 Philip 92.& 109
Sp.Caſſius, Poſthumius Cominius Coſs. cum Latinis fœdus fecerunt.pro Corn. Balbo 41
Caſſiorũ familia tum ad exteras res,tum ad iudicãdum ſeueriſſima.1.in Verr.19
Caſſia via Hetruriã diſcriminat. 12 Philipp 334. Media inter Aureliam & Flaminiam.Ibidem
Caſſia & Terentia lex.7.in Verr 41
Caſſia frumentaria lex.5.in Verr.159
Caſſiani iudices.pro Roſc.Amer.52
caſtimonia.pro Cælio 7
Caſtor, Deiotari regis nepos, eius apud Cæſarem accuſator.pro Deiot.1
Caſtoris ædes inter ſignum Vertumni,& Circum maximum.3.in Verr.109
Caſtoris templi celebritas.3 in Verr 92
in Caſtoris ædem ſæpenumero Senatus conuocari ſolitus 3.in Verr 91
M Caſtritius,à C. Verre in concione donatus.5.in Verr.160
Caſtus ab errore ciuili.13.Philipp.348
caſus temporum.3.Philipp.143
caſus, pro, afflicta & miſera vitæ conditio.pro Sylla 46
caſus,pro periculo.pro Flacco 1
Catamitus.2 Philipp 85
catenæ legum.pro Seſt.12
cateruam præbere in Piſo 43
Catilina qualis fuerit pro Sylla 52
Catilina,monſtrum mirabile pro Cælio 8. Semper apertiſſimus.pro Mur.48. Bis abſolutus.in Piſo.75. Solus ex coniuratis metuendus. in Catil. 61. Curiam ingrediēs à nemine ſalutatus. in Catil. 11. Multa ſigna adumbrata maximarũ virtutũ habuit. pro Cæl.8. Non ia rus aut ventrem, ſed caput & collũ petere ſolitus.pro Muræ.49.
Catilinæ coniuratio quibus portentis denũtiata.in Catil.63.& 64. Eius mores. pro Cælio 9 & in Catil. 61. Scelera.in Catil 30. Concio domeſtica. pro Mur. 47. Eius ſepulchrum damnationis C. Antonii floribus ornatum.pro Flac. 73
Catilinariorum genera ſex. in Catil.37
Catina, maritima ciuitas in Sicilia. 4. in Verr.134
C. Cato, L. Pauli & M.Catonis nepos, P. verò Africani ſororis filius rõdemnatus 6.in Verr.19
C. Cato Roma pulſus, ciuis Tarraconenſis factus.pro Corn. Balbo 22
C. Catoni homini Conſulari damnato ut decem & octo millibus lis æſtimata.5.in Verr.158
Cato Trib.pl.e o t.Cicerone.pro Seſt.8
M. Cato, omnium gentium virtute princeps. 13. Philip 367. Omnia officiorũ momenta diligenter perpendere ſolitus.pro Muræ.2. A P.Clodio Trib.pl. per honorem turpiſſimũ vrbe eiectus. pro domo ſua 52. Pecuniæ Ptolemæi regis Cypri deportandæ Clodii rogatione præfectus. pro Seſt.51. & pro domo ſua 16
M.Catonis laudes pro Seſt.51. & 52.& pro Muræ.55
M.Cato Tuſculanus.pro Plan.26
Catonis Vticenſis proauus. pro Muræ.19 Qui vir fuerit . pro Archia 12. Plurimos habuit inimicos.pro Sylla 16. & 7. in Verr. 141. Cum multis inimicitias geſſit ob Hiſpanorũ iniurias.1.in Verr. 37. Eius ſententia de inſula Sicilia. 4. in Verr.4
Q. Catulus in petitione ſuperatus à C.Sereno & Cn. Manlio. pro Plan 9. & pro Muræ.34
Q. Catulus, legē de vi tulit.pro Cælio 56
Q. Catulus homo ſapientiſſimus . poſt redi.in Senat.7. Legi Maniliæ contradixit pro L.Manil 55. Suæ virtutis quē fructum ceperit.pro L.Manil 41. Ciceronem parentem patriæ nominauit. in Piſo.3. Capitolium exædificauit.6. in Verr 60
Q. Catuli laus .pro C. Rab.19. & pro L. Manil 41
Q. Catuli patris frater, M. Fuluii Flacci ſocer pro domo ſua 87
Q. Catuli & M. Lapidi diſſenſio . in Catil.68
Catuli porticus, domui Ciceronis proxima . pro domo ſua 88. A Q. Catulo de manubiis Cimbricis, facta vbi domus fuerat,M. Fuluii Flacci.pro domo ſua 79
C.Caudinus.pro Cluent 86
L.Caulius Mergus.pro Cluent 86
cauſa mortua.pro C.Rab.19
cauſa ſuperior vel inferior pro Quint.41
cauſæ dictio i.oratio.pro Quint.19
cauſam ſuam cum aliquo communicare. pro Roſc.Amer 83
cauſam complecti.5 Philipp.196
cauſam in iudiciũ cōcludere.,p Quin 45
cauſam cum aliquo cõiungere. de auſp. reſpon.44
cauſam habere parem aut meliorem . pro Ligar.6
cauſam informare.pro Quint 18
cauſam pecuniæ reperire.4.in Verr.14
cauſam perdere.pro Roſc.Com.5
cauſam perdebas, qui amplius peteret, quàm ſibi deberetur.pro Roſc.Com.5
cauſam recipere & ſuſcipere. 2. in Verr. 14.& pro Roſc.Amer.2
cauſam aliquam ſequi vel condemnare. pro Ligar.17
cauſam ſuſtinere.1.in Verr.19.& 3 52
cauſam in iudiciũ vocare.pro C.Rab.19
ad cauſam vocare.14.Philipp.388
in cauſam venire.pro Ligar.17
per cauſam,pro eo quod dicitur,ſub prætextu. pro domo ſua 12
cauſa alicui* cupere vel debere. pro Roſ. Amer.88
cauſa charitatis pro domo ſua 15
in cauſa aliqua eſſe pro Marcel.1
in cauſa animam profundere . pro Marcel 18
in cauſa ſtudio eſſe languidiore . pro Ligar 17
in cauſa manere.pro Milo.8
cautor periculi.pro Seſt.11
cautum velle alicui.3.in Verr.86
Cecidiſſet virtus grata pro Milo 62
cecidiſſent vultus,verba,oculi. pro domo ſua 102
cedere authoritati alicuius.pro Ligar 13
cedere è patria.10.Philipp.174
cedant arma togæ, quomodo intelligendum.in Piſo.58
cederet quæſtus huic.4.in Verr 113
celebrare aures fama & nuntiis. de prou. Conſ.18
celebrare deſcriptionē.pro domo ſua 99
celebratiſſimos omnium ſermone.1. Philipp.70
celebratio quotidiana.pro Sylla 54
celebritas domeſtica.in Piſo.50
celer reditus,id eſt,breui futurus. pro domo ſua 50
C. Celius multis laboribus & inimicitiis honores aſſequutus.7.in Verr 141
M. Celius eques Rom.à C. Verre Lilybæi ſpoliatus.6.in Verr 31
Q. Celius, Quæſtor non eſt factus, c o s. factus eſt.pro Plan.41
Q. Celius Latinieſis, anno proximo poſt Tribunatum plebis Legatus . pro L. Manil.40
cella.i. locus in quo reponuntur vina. in Piſo.53
cella,pro templo.5.Philip.176
cella concordiæ 1.Philipp.42
In cellam frumentũ imperare.1.in Verr.17
in cellam frumentum in prouinciis ſumere mos Prætoribus Romanis erat. 5. in Verr.163
cenſeri agros,& cēſere prædia . pro Flacco 61
cenſorum in Sicilia poteſtas ſumma.4.in Verr.92
cenſoria authoritas quantũ põderis apud Romanos haberet. pro Cluent.92. 94. 95.96
cenſoria lex 7 in Verr.42
cenſoria locatio , in quibuſdam prouinciis à Romanis conſtituta.5.in Verr.12
cenſoria notatio,lege P.Clodii de Repub. ſublata.pro Seſt.46
in cenſoria poteſtate timoris cauſa , non vitæ pœna fuit pro Cluent.95
Cenſorinus, in Antonii partibus. 11. Philipp 196
cenſura morum , magiſterium ſeueriſſimum.de prou.Conſ 38
cenſus non ius ciuitatis confirmat . pro Archia 8
cenſus cenſendo eſſe.pro Flac.61
cenſum habere.4.in Verr 91
cenſu,ſerui Romæ liberabantur. pro Cæcin.72
centeſimis binis pecuniam fœneratus. 5. in Verr 141

centumuiri indices.in Rull.51
centumuirale iudicium.pro Cæcin.39
cẽturiati homines. poſt redi.ad Quiri.10
centuriarum auſpicia in comitiis. pro Milo.51
centuriata comitia. pro domo ſua 61.67 & 68. pro Seſt.65. in Rull.39. & pro Muræ.2
centuriata comitia Romæ olim maximè iuſta.poſt redi.in Senat.14.& 5. Philipp.14
centuriata lex.in Rull.39
centuriatim facta populi diſtributio.pro Flacco 15
Cẽturiatus à quibuſdam imperatoribus Romanis vendi ſoliti.pro L.Manil.26. & in Piſo.69
Centuripi ciuitas olim Siciliæ maxima & locupletiſſima.6.in Verr.45. Ciuitas Siciliæ maximè mediterranea.7. in Verr.66
Centuripi & Segeſta pop.Rom cognatæ. 7.in Verr 67
Cẽturipina ciuitas ſine fœdere immunis ac libera.5.in Verr.11
Centuripini Ætnẽſis agri partem maximam poſſidebant.5.in Verr.88
Centuripinorum in Remp.Ro. fides.4 in Verr.118
Cẽturipinorũ legatorum numerus olim in Sicilia maximus.5.in Verr.89
M. Ceparius ex Catilinæ coniuratis. in Catil.59
Cephalediana,ciuitas Siciliẽſis.5.in Verr. 85
cepit vos obliuio.pro Milo.76
cepit te odium.5.Philipp 94
cera legitima, item infamis & nefaria.5. in Verr 13
ceratæ tabellæ iudicibus dari ſolitæ. 2. in Verr.13
Ceres antiquiſſima Ennẽſis.6.in Verr.97
Ceres filiam Proſerpinam quærens, orbẽ omnium terrarũ peragrauit 6.in Ver.95
Cereris ſacra,de Græcia à Romanis aſſumpta, & per Græcas ſemper ſacerdotes curata.pro Corn.Balbo 44
cerimonia, vnitaus numero. de aruſp. reſpon.19
cerimoniã legationis polluere. pro Roſc. Amer.67
cernere hæreditatem.in Rull 49
P.Ceruius,C. Verris in Sicilia Legatus. 7. in Verr.90
certatim amare.3.Philipp 136
certatim omnes.pro Seſt.63
certatio.pro Quint.46
certus accuſator.pro Roſc.Amer.35
certus paterfam.pro Quint.6
certo & confirmato animo. pro Quint.51
certi homines. 2. in Verr.14. & 6.34. pro Flacco 73.& pro domo ſua 55
certis nominib⁹,pro,certis de cauſis. pro Quint.50
certæ pecuniæ petendæ actiones tres pro Roſc.Com.7
certum ius obtinere. pro Cæcin.8
certiorem facere.pro Quint.10
ceruices dare.pro Roſc.Amer.18.pro Seſt. 77.& 5.Philipp.195
ceruices frangere.in Vati.11
ceruiculam iactare ſolitus Hortenſius. 5. in Verr.40
ceruicibus tantis. i. tam fortes vel audaces.5.in Verr.115
à ceruicibus depellere. pro Sylla 50. & 3. Philipp.158
Ceſennia,prius M. Fulcinii,deinde A.Cæcinæ vxor.pro Cæcin.11
Ceſennius quidam tempore Ciceronis de vi damnatus.pro Cælio 56
C.Ceſetius,eques Rom. in Cæſaris partibus.pro Ligar.55
P.Ceſius eques Ro. à Cn. Pompeio patre ciuitate donatus.pro Corn.Balbo 39
Ceſoninus Caluentius, nomen L. Piſoni per ignominiam attributum.poſt redi. in Senat.11
C. Ceſſedius prouinciam ab Antonio delatam repudiauit.3.Philipp.142
C.Ceſtius eques Ro.pro Flacco 53
P.Cethegus minus fidele conſilium Staleno conſultò dedit.pro Cluent.68
Cethegus in Senatu conuictus.in Catil.55
C.Cethegi temeritas.in Catil.61
A Chaldæis dies peti ſolitæ. pro Mur.56
charitas alicuius,actiuè. de prou.Conſ.14
charitas alicuius, id eſt, in aliquem. pro Rab.Poſth.10
charitas neceſſitudinis pro Seſt.4
Chelidonis impotẽtia Prætore Verre.3.in Verr.96.& 97
Chryſas amnis in Sicilia per Aſſorinorũ agros fluens.6.in Verr.86
Chryſogoni nomen aureum. pro Roſc. Amer.75
L.Cicero oratoris frater 6.in Verr.157
M.Cicero Equeſtri loco ortus.in Rull.17. In Cn. Pompeii exercitu tyro bello ſociali.12. Philipp.338. Homo per ſe cognitus in Catil.50. Veritate,non oſtẽtatione popularis. in Rull.14. Senatus comes de aruſp.reſpon.54. Initio dicẽdi grauius commoueri ſolitus.pro Deiot.1.& pro Cluent.39. Nonnunquã de ſcripto dicere ſolitus.pro Plã.61
Cicero in Siciliam,in Verrem inquirendi cauſa,profectus.5 in Verr.10. Prætor biennio antè quam coſ. in Rull.55. Ter Prætor primus centuriis cunctis renunciatus. pro L.Manil.1 Non in cunabulis,ſed in campo Conſul factus. in Rull.97. Qualis in gerendo conſulatu.in Rull.25.& 27. Legis ambitus lator. in Vat.28.& pro Muræ.5. A Q. Catulo, patriæ parens nominatus. in Piſo.3 & pro Seſt.105. Animo nimiũ fracto in calamitate. pro domo ſua 74. A P.Lentulo Conſule comitiis centuriatis in patriam reuocatus. poſt redi. in Senat.24. HS ducenties ex amicorum teſtamẽtis conſequut.11. 2. Philip. 58. A Campanis inaurata ſtatua donatus.in Piſo.19. Augur à Cn.Pompeio & Q. Hortenſio nominatus.2. Philip. 51. Publicanorum ordinem vehemẽter obſeruabat.4.In Verr.151. Periculo Reip viuebat.pro Seſt.42. Clauſtra nobilitatis refregit. pro Muræ.15. Apud Tribunos pl.Sthenii Thermitani cauſam egit.4 in Verr.69. Cottã in cauſa Arretinorũ apud Decemuiros ſuperauit pro Cæcin.70. In Sicilia Quæſtor fuit.2.in Verr.2. Ædilis trinos ludos fecit. pro Muræ.38. Prætor quæſiuit de pecuniis repetundis. pro Cluent.117. Cùm primùm licitum eſt,Conſulatum petiit & obtinuit. in Rull.20. coſ.perduellionis iudiciũ ſuſtulit. pro C.Rab. 6. Prouinciã pro Reip.ſalute neglexit.in Catil.94.& 11. Philipp.306. Gabinium receptũ in gratiam, in iudicio capitis defendit.pro Rab Poſth 12. Cur armis Clodio non reſtiterit. poſt redi. in Senat.30
Cicero filius,legionem in Macedonia à C. Antonio ad Brutũ abduxit.10. Phil.278
Ciceronis bona quàm fœdè à Clodianis direpta. pro domo ſua 49. Ab Antonio nondum victore cuidam Petuſio Vrbinati donata.12.Philipp.331
Ciceronis caſus, funus Reip. ſed iuſtum & indictum.de prou.Conſ.37
Ciceronis Conſulatus acta.in Piſo.2
Ciceronis Conſulatus ad ſalutem Reip ſatalis.in Catil.75
Ciceronis diligentia pro Quint.2
Ciceronis diligentia in explorandis Catilinæ conſiliis.in Catil.4.& 5
Ciceronis domus in Palatio & in pulcherrimo vrbis loco. pro domo ſua 79. Prope porticum Catuli.pro domo ſua 88. Pecunia publica ex authoritate Senatus ædificata.de aruſp.reſpon 13
Ciceronis feſtinatio, vt ad diẽ Verris iudicio adeſſet.4.in Verr.69
Ciceronis maiores honoris popularis luce caruerunt.in Rull.18
Ciceronis orationes, quo tẽpore ſcriptæ. pro Plan.53
Ciceronis otium nunquam otioſum. pro Plan.54
Ciceronis Conſulis prouidentia.pro Sylla 51
Ciceronis prudentia in C. Antonio moderando.pro Seſt.6
Ciceronis Quæſtura Siciliẽſis. pro Plã.51
Ciceronis Quæſtura obſcura. pro Plã.53
Ciceronis reditus ab exilio cuiuſmodi. in Piſo.16 17 & 40.41
Ciceronis regnum.pro Sylla 15.p Mil 9
Ciceronis religio in magiſtratibus ineundis 7.in Verr.59
Ciceronis in afflicta eius fortuna, qui beneuoli fuerunt. poſt redi. in Senat. 17. 18.& 19
Ciceronis filii vita, à Clodianis expetita. pro domo ſua 47
Ciceroni abſenti quantus honos, à Senatu habitus. pro Seſt.109
Ciceroni amiciſſima breuitas, p Quin.18
Ciceroni primo ex togatis poſt vrbẽ conditam ſupplicatio decreta.in Catil. 60. & 77
Ciceroni vni conſeruatæ Reip.gratulatio decreta.in Catil.91
in Ciceronem omnia omnium ſecretè dicta conferri ſolita.pro Plan 28
de Cicerone reuocando quæ decreta. poſt redi.in Sena.24
Cicerone nemo mitior.in Catil.85
pro Cicerone Senatus,& hominum præterea viginti millia veſtem mutarunt. poſt redi.ad Quiri.6.& pro Seſt.11
Cilicia à Cn. Pompeio ſumma celeritate ſubacta.pro L.Manil.24
Cimber Gabinius coniurationem confeſſus.in Catil.57
Cincinnatus coſ. pro Seſt.50
Cincinnatus ganeo. poſt redi.in Senat.10
cingi corona.pro Milo.5
L.Cinna crudelis.11. Philip.189.M.Antonium interfecit.1.Philipp.15
Cinnæ & Octauii controuerſia quid ſe ra. 8.Philipp.138
Cinnanus dies.pro Seſt.66
Cinnanum tempus poſt redi.in Sena.7
L. Cinna prouinciã ab Antonio delatam neglexit.3.Philipp 141
circæum poculum.1.in Verr.9
Circenſes ludi.6.in Verr.29
circum amicos. pro Quint.13
circum ciuitates.5.in Verr.9
circum fora omnia ſectari 4 in Verr.118
circum fora aliquẽ rapere.6 in Verr 67
circundare ſibi cancellos.pro Quint.29
circunforaneus.pro Cluent.30
circunfuſum ſedere.pro Milo.13
circunſcribere,pro, notare,vel reſecare.4. in Verr.106

circunſcribere aliquem. pro Milo 68
circonſcribere tempus aliquod, pro, temporis alicuius acta prætermittere. 3. in Verr 30
circunſcriptio, pro, loco circunſcripto 8. Philipp.249
circunſedere quempiā vallo.10. Phil. 275
circunſeſſio.5.in Verr.58
circunſidere oppidum. 5.Philipp.381
circunſpectus facilis.11.Philipp.357
Citarini.populi Siciliæ.5.in Verr.85
ciſium, vehiculi genus velociſſimum. 2. Philipp.84
Ciſia, ciſiorum, vehiculi genus. pro Roſc. Amer.18
M. Ciſpius Trib. pl. à Clodianis foro depulſus. pro Seſt.64
in ciſtam ex fiſco nummos transferre. 5. in Verr 170
ciſtophorum flagitare. pro domo ſua 41
citare iudices.5. in Verr.15
citare teſtes 5.in Verr.15
citato reo dicere.1.in Verr.22
citharistæ ab Antonio iudices lecti. 5.Philipp.274
ciues Romani inuiti ciuitatem aut libertatem non amittebant. pro domo ſua 60.& 61
ciuicam coronam dare.pro Plan.60
ciuilis error.pro Plan.10
ciuilis victoria.pro Deiot.24
ciuile odium pro Milo.27
ciuile præſidium ſalutis.pro Plan.73
ciuili bello ſupplicatio nulla ſolita decerni.14.Philipp.399
ciuitas, pro, iure ciuitatis. pro Archia 7
ciuitatis Romanæ ius nulla lege adimi poterat. pro Cæcin 69 & 72
ciuitatem Romanā neque amittere quiſquam inuitus potuit, neque retinere. pro Corn.Balbo 20
ciuitate mutari. pro Corn. Balbo 15
in ciuitate quæ res plurimū poſſint. pro Quint 1
ciuitates vnde primùm inualuerint. pro Seſt 79
ciuitates reciperent in ſuas ciuitates. pro Corn Balbo 22
ciuitatum duarum ciuis eſſe iure Romanorum nemo poteſt. pro Corn. Balbo 10.& pro Cæcin.75
ciuitatum perditarū exitus.7.in Verr.10
ciuitatum afflictarum & pereuntium ſigna.in Rull.85
in ciuitatibus liberis ius non dicebant Romani.de prou.Conſ 5
¶ Cladem exequi.2.Philipp.68
Clarus Marius, nobilis Sylla. de aruſp. reſpon.50
clara res, pro omnibus nota.6. in Verr 56
clariſſima beneficia poſt redi.ad Quir.1
claritatis pœnitere 1.Philipp.14
claſſem primam aut ſecundam vocare. 2. Philipp.87
Claſſitius vnus ex Antonii ſtipatorib⁹. 5. Philipp 176
App.Claudius, C. F. Ædilitatis repulſam tulit.pro Plan.41
App.Claudius à Cicerone conſtitutus ad iudicū dicta perſcribenda. pro Sylla 51
C.Claudius, C. Filius Palatina, cuiuſmodi vir.4.in Verr.74.& 75
L. Claudius, rex ſacrorum, de domo Ciceronis aduerſus P. Clodium gentilem ſuum iudicauit de aruſp.reſpon.10
T.Claudius, P.Seſtii accuſator. in Vati. 1
C. Claudii ædilitas magnificentiſſima. 6. in Verr.5.& 117
Claudia virgo Veſtalis, patrē triumphantem à Trib. pl. de curru detrahi prohibuit.pro Cælio 35
Q.Claudia, matronarū caſtiſſima, iudicata.de aruſp reſpon.24
claudus pilam retinere.in Piſo.54
clauſa habere conſilia.5.in Verr.32
clauſula legis.poſt redi.in Senat.6
clauum imperii tenere.pro Seſt.15
clauum trabali figere beneficiū.7.in Ver.45
Cleomenes Syracuſanus, furtorum Verris ſocius.4 in Verr.55. & 56. A C. Verre claſſi præfectus.7 in Verr.66
Cleophantus medicus.pro Cluent.35
Climachias Cephaleditanus quàm improba ratione ſummus ſacerdos renuntiatus.4.in Verr.92
ex cloaca arcem facere.pro Plan.77
C.Clodius Appii filius Pulcher prætor ex S. C. leges de Senatu cooptando Haleſinis dedit.4.in Verr.84
C.Clodius, comes P.Clodii.pro Milo.55
L.Clodius pharmacopola. pro Cluent.40
P.Clodius inter mulieres vir, inter viros mulier. pro domo ſua 107. A ſuis fœlix Catilina dictus. pro domo ſua 57. Non hominibus, ſed virtutibus hoſtis. pro domo ſua 52. Cum ſorore cubitare ſolitus.pro Cælio 28. Ducentis confixus Senatuſcōſultis. de aruſp.reſpon. 7. Puluinaribus Bonæ deæ ſtuprum intulit. de aruſp.reſpō 7. Ornatu muliebri è domo pontificis maximi emiſſus. de aruſp. reſpon.9. A piratis captus de aruſp reſpon 38. P.Gabinii bona cōſecrauit pro domo ſua 95. A Fonteio neſcio quo adoptatus pro domo ſua 58. Quamobrem ad plebem trāſlatus. pro domo ſua 53. Cenſorium iudiciū ſuſtulit. in Piſo. 6. Sacerdos Sibyllinus.de aruſp.reſpō.24. Reus Milonis lege Plotia. pro Milo. 17. A M. Antonio penè interfectus.2.Philip.44. Bona à L. Mummio Cereri conſecrata. pro domo ſua 96
P.Clodii patris fortunæ pro domo ſua 65
P. Clodii lex de obnuntiationibus, interceſſionibus, auſpiciis, &c. pro Seſt.17
P. Clodii lex qua tolit, vt exules Byzantii reducerentur. pro domo ſua 42
P. Clodii poſſeſſiones, in via Aurelia. 12. Philipp.335
P. Clodii vita.de aruſp.reſpon 38.59. Facinora. pro Milo 54. & 55. Leges pro Seſt. 46. Tribunatus acta pro Seſt. 71. Inceſtus in ſororem. pro domo ſua 71
Sex.Clodius cuiuſmodi vir. pro Cælio 61
Sex. Clodius Phormio argentarius. pro Cæcin.10
Clodia vxor, Q. Metelli, P.Clodii ſoror. pro Cælio 25. Mulier non ſolùm nobilis, ſed etiā nota. pro Cælio 25. Omnium amica potius, quàm cuiuſquam inimica pro Cælio 24
Clodiæ gentis ſacra pro domo ſua 18
Clodiæ legis in Ciceronem atrocitas. poſt redi.in Senat.6
Clodianum crimen. i. crimen interfecti Clodii pro Milo.53
T.Clœlius Terracinenſis, in cubiculo filiorum occiſus.pro Roſc.Amer 38
A. Cluentii cauſa octo annis agitata. pro Cluent.4
¶ Cn.& Q. Cæpionibus in Q. Pompeiū cur non ſit creditum pro Font 15
Cn.Carbo qualis vir fuerit.3.in Verr.26
Cn.Carbo Cōſul à C.Verre Quæſtore ſuo deſertus.3 in Verr.25
Cn. Dolabellæ ſpiritus in Philodami Lāpſaceni iudicio.3.in Verr.51
Cn. Pompeius, Milonis accuſati ad populi à P.Clodio, cauſam egit.pro Milo.40
Cn. Pompeius rogationem tulit, vt quæreretur de cæde P.Clodii.pro Milo.11
¶ Coactores.i. qui auctioni præſunt. pro Cluent.143
coæquare omnia ad iniurias.5.in Verr.79
coæuos.in Vati.14
coagmentare pacem.7.Philipp.250
coauctio honoris atque æſtimationis. 5. in Verr.164
Cobiamachos vicus inter Tholoſam & Narbonem.pro Font.9
codex expenſi & accepti.pro Roſc.Com.2
coemptione in manum conuenire. pro Flacco 65
coemptiones facere. pro Muræ.14
cœnatum occidere. pro Deiot.13
cœnam pro homine inquinatiſſimo. pro Seſt.111.& pro domo ſua 38
cogi in Senatum.1.Philipp.8
cogitare accuſationem. pro Muræ.41
cogitata ratio.de aruſp.reſpon.1
cogitatè ſcribere.pro Arch.13
cogitationes poſteriores, ſapientiores.12. Philipp.321
cognatio propinqua.pro Ligar.5
cognatio nulla propior, quàm patriæ. 5. Philipp.167
cognatio cum prædiis.pro Sylla 44
cognatione contineri.pro Arch.2
cognoſcendi conſuetudo non modò ignoſcēdi de Rep. Syllanis temporibus ſublata.pro Roſc.Amer.1
cognitor.de aruſp.reſpon.41
cognitor iuris.1.in Verr.7
cognitor viduarum Sex.Ebutius.pro Cæcin.10
cognitorem dare in rem aliquam. pro Roſc.Com.19
cognitorem dari vel fieri.pro Roſ.Com.32
cognitores dare.3 in Verr 8
cognitio, pro, iudicium, vel iure cognoſcēdi.pro domo ſua 26
cognitione dignus.pro Arch.3
cognitionem dare.de aruſp.reſpon.12
coire, pro paciſci, vel cōſentire. poſt redi. in Senat.14.& pro domo ſua 57
coire ſocietatem cum aliquo.2. Philip. 46. & pro Quint 51
coitio hominum.de aruſp.reſpon.52
Collatia, oppidum Romæ finitimum. in Rull.94
collegium Prætorum.pro Arch.6
collega mei fratris.pro Plan.77
collegia Romæ, lege P.Clodii ſublata.pro Seſt.46
colligare impetum.11.Philipp.290
colligere ſe, pro, reſipiſcere.pro domo ſua 68.pro Quint 51.1.in Verr.10.& 10. Philipp.272
colligere exiſtimationem.1.in Verr.39
colligere famam.1.in Verr 39
colligere naufragium.pro Seſt.22
collocare ædilitatem.7.in Verr.30
collocare domicilium ſermonum in auribus alicuius.in Piſo.60
collocare ſacra.de aruſp reſpon.14
collocare ſe in vita meretricia.pro Cæl.38
collocatus in patrimonio ſuo.13. Phil. 551
collorum & bonorum ſectores iidē. pro Roſc.Amer. 49
collunio Druſi.in Vati.17
colluuio, pro, perturbatione. de aruſp. reſpon.51
coloniæ duodecim, à Pop. Ro. hæreditates capere poterant pro Cæcin 74
colonus ager.5. Philipp.205
columna Ænea ſeu Mænia Romæ. 2. in Verr.27
ad columnam adhæreſcere.pro Seſt.23

comeſſationis Antonianæ chorus.5.Philipp.174
comeſſe bona.pro Seſt.95
Sex.Cominius,à Verre in vincula coniectus.6.in Verr 20
P.& L.Cominii Staienum accuſarūt. pro Cluent 82
comitatos non pro numero comitantium, vt ferè ſemper,ſed pro ipſa actione. de aruſp.reſpon.1
comiter quid ſit.pro Corn.Balbo 29
comiter eſſe in conuiuio pro Deiot.22
comitialis menſis.4.in Verr.90
comitia facere.1.in Verr 11
comitiorum habendorū ratio cuiuſmodi. 2.Philipp.87
comitiorū ratio incertiſſima. pro Mur.34
comitiorum reprehenſores pro Plan.6
cōmemorare gratiam.poſt redi. in Sen.20
commemoratio nominis.pro Arch.21
commemoratio ſceleris intermiſſa 2.Philipp 66
commemorabilis , vel incommemorabilis pietas pro Marcel.6
commendatio ad aliquem 2.Philipp.29
cōmentitium crimen.pro Roſc.Amer.24
commercium eſſe.5.in Verr.77
commiſcere officium.pro Quint.13
committere fiduciam.pro Flacco 40
committere multam.pro Cluent 83
committere pugnam.pro Muræ.32
committere ſcelus.de aruſp reſpon.6
cōmittere ſe in cōclaue.pro Roſc.Ame 39
committere ſe in conſpectum alicuius.6. in Verr.22
committi iudicium.pro Roſc.Amer.7
commiſſa deuotio pro domo ſua 123
commiſſa alicui hæreditas.4 in Verr.23
commiſſa pœna.5.in Verr.14
commiſſum, pro,facinus.pro Sylla 54
commodum.i.commodandi occaſio pro Muræ.67
commoda,pro,res cōmodatæ.6.in Verr.5
commodare nomen ſuum 6.in Verr.81
commodare publicè.6.in Verr 27
commodè audire.5.in Verr.124
commodè aliquid dicere, pro, vrbanè. 6. in Verr 86
cōmodiſſimè aliquem habere.7.in Verr.56
commorari in prouincia.de prou.Coſ 13
commoueri,pro timere.pro Quint 12
communio ſanguinis multùm valet.pro Roſc.Amer.38
in communionem temporū alicuius bona conferre.pro Milo.76
communis fructus.pro Arch.9
communis neceſſarius.pro Quint.12
communis obtrectator.pro Plan 46
communis ſanguis. poſt redi. in Senat.22
communes ſenſus naturæ. pro domo ſua 75.& pro Plan.18
communes inimici rerū omnium . pro Plan.45
communis fama vel ſermo.pro Flac.10
communis fortuna.pro Muræ 44
communis humanitas. pro domo ſua 76. & pro Sylla 48
communis naturæ fragilitas . pro Marcello 13
communis ſalutatio in Piſo.76
cōmunis ſalus,pro,publica pro Muræ. 4. pro Seſt.3.& poſt redi.in Senat 30
communis vitæ ignarus.2 Philipp 34
communes fortunæ pro domo ſua 94
communes neceſſitudines. pro Ligar.13
commune.i. vniuerſitas,vel collegium.3. in Verr.67
commune ius.pro Cæcin.68
commune otium pro Seſt.3
commune prouerbium,pro,vulgare.3,in Verr.85
communia loca.pro domo, ſua 86
communia tempora.i. fortuna Reip. pro Corn.Balb.47.pro domo ſua 57.& pro Milo.51
communitas conditionis,æquitatis,legationis cum aliquo eſſe.6.Philipp.106
communiter, pro,eo quod dicitur, in genere.pro Archia 23
communiter cum aliquo 1.Philip.3
communicare cauſam ſuam cum aliquo. pro Roſc.Amer.83
communicare ſua pericula cum alienis. pro Corn.Balbo 17
communicare Remp.cum aliquo.12.Philipp 313
communicatum eſſe alicui crimen cum aliquo.2.in Verr.8
commutare iudicium.i.aliter perſcribere quàm iudicatum ſit pro Sylla 33
commutata nomina.pro domo ſua 21
comparare, pro, cauere,vel ſtatuere . pro Quint 29
cōparare diligentiā ſubſidio.pro Quint 1
comparare impetus.pro domo ſua 22
comparare periculum. pro Flacco 74
cōparare teſtes cum aliquo.pro Quin.40
compellere pecus.in Piſo 69
compellerat hoſpitem.1.Philipp 95
compendium,pro lucro.4.in Verr 4
compendium facere. pro Roſc.Com.19
in compendio verſari.5.in Verr 90
cōpenſare rem vnam cum alia.in Piſo.59
comperendinari 3.in Verr.13
comperendinandi ratio.3.in Verr.17
compitalitii ludi.in Piſo.5
complanare domum.pro domo ſua 78
cōplecti, pro,amore proſequi. pro Corn. Balbo 51
complecti aliquem ad fletus.in Piſo.59
complecti cauſam.5. Philipp.196
cōplecti honoribus & beneficiis aliquē. de prou.Conſ 31
complexè aliquem tenere.3.Philip.136
complorata mors.pro domo ſua 75
componere Remp.pro Marcel.26
compoſitū ad iudiciū venire.2 in Verr.20
compoſiti homines ad rem aliquam. pro Seſt.33
compoſitio,pro,concordia.1. Philipp. 46
per compoſitionem.pro Roſc.Amer.20
compos vrbis pro Seſt.129
comperanſores.2 Philipp 100
cōprehendere multos amicitia. pro Cæl 9
comprehēdere regionem aliquam beneficiis.pro Plan.37
comprimere bellum.pro Seſt.56
comprimere plauſum.pro Deiot.24
comprimere timorem. pro domo ſua 108
compreſſum frumentum tenere. pro domo ſua 11
compreſſum odium. pro domo ſua 50
computare 1.Philip.95
ad conatum exercitus comparandi princeps.10.Philipp.286
concedere,pro,diſſimulare in Catil 74
concedere de re aliqua , hoc eſt, aſſentiri. pro Flacco 19
concedere dignitati pro Mur.52
concedere dolorem & inimicitias alicui. de prou.Conſ 36
concedere libertatem, hoc eſt,abiicere 11. Philipp 311
concedere poſtulationi.pro Muræ.44
cōcedere poteſtatem peccandi.12. Phil. 330
conceſſu omnium.pro Cælio 20
concidere flagitiis , egeſtate , infamia. 2. Philipp.46
concidit fides.pro L.Manil.12
concidere aliquem decretis.5. Philip.184
cōciſus iudiciis & ignominiis.12. Phil 316
cōciliare amicitiam cum aliquo. pro Deiota.27
conciliare pecuniam.4.in Verr.98
conciliare pecunias.5.in Verr.59
conciliatricula blanda , nobilitas . pro Seſt.15
concinnus ad perſuadendum.in Piſo.47
concionē doloris mei habuit.14. Phil.195
concionatorum leuitas.in Catil 81
concipere aliquid animo,vel corpore. 11. Philipp 194
cōcipere ſcelus.6.in Ver.63 & pro Mil 78
concipere ſcelus in ſeſe.3 in Verr.6
concipere flagitium.pro Sylla 11
concipere maculam. pro Roſc Amer.40
cōcipere turpitudinem atque infamiam. 2.in Verr 29
conceptum iuſtitium de aruſp.reſpon.51
concitare,pro,conuocare 3 Philipp.157
cōcitare concurſum hominū pro Milo. 29
cōcludere cauſam in iudicio.p Quin.45
concoquendum,pro,conſiderandum pro Roſc.Com 16
concordiæ curia.pro domo ſua 100
concordiſſimi fratres.pro Ligar.3
conculcare Italiam,pro,vaſtare.2.Phil.70
concurſare domos.pro Muræ 42
cōdemnare,pro,ſperorre.pro domo ſua 5
condemnare cauſam.pro Ligar.27
condemnare nota & ignominia.de prou. Conſ.19
condemnari de alea.2 Philipp 69
cōdemnari lites ſolent. pro Rab Poſth.22
condemnari ſponſione. pro Cæcin 66
condiſcere.pro Quint 6.& pro Piſo.11
conditionis cōmunitas cum aliquo eſſe. 6.Philipp.106
conditionem ferre. pro Roſc. Amer.18.& pro Quint.58
conditionem inſtituere.pro Muræ.54
conditione difficiliore.pro Quint.21
cōditionibus ſuis aſtringere.pro Quin.20
conditionibus aliquem producere . pro Quint.55
conditus domi Conſulatus. pro Muræ.47
condonare crimen.pro Milo.4
condonare hæreditatem.3.in Verr.73
condonare inimicitias alicui.5.Phil 200
cōdonādi vrbis,agrorū facultas.5.Phi 167
conducere de aliquo.pro Cæcin.68
conducere vineas.8.Philipp.246
conducit,i. vtile eſt.de aruſp.reſpon 45
conferre alicuius animum ab vna re ad aliam.pro Sylla 30
cōferre bona in communionem temporum alicuius pro Milo 76
conferre conditiones legis.12.Philipp 330
conferre ferrum, vel manus cum aliquo. pro Font.2
conferre honores in aliquem.13. Phil 349
conferre aliquid in alicuius infamiam.in Piſo.51
conferre aliquid in libidinem. pro Rab. Poſth.18
conferre legationem 12. Philipp.339
conferre ludos ad lucrū. de aruſp. reſp.22
conferre orationem in aliquē. pro Seſt 31
conferre pedem.pro Piſo 38
conferre rationem omnem ad miſericordiam.pro Ligar.1
cōferre ſe ad authoritatem aut libertatem alicuius,& ad Remp.4 Philipp 155
conferre ſe ad cauſam.pro Piſo 57
conferre ſe in fugam pro Cæcin.16
conferre ſe animo & corpore in ſalutem Reip.11.Philipp 323
conferre ſermones aut conſilia cum aliquo.2.Philip.57
conferre ſignos.pro Muræ.17

conferre vires in libertatem defendendā. 10.Philipp.180
conferre vocem in quæſtum.pro Quint 6
confertus,pro,plenus.pro Seſt.87
conficere,pro.conſumere. pro Seſt. 95 & poſt redi.in Senat.9
conficere actum aut fabulam 1 Philip.c4
conficere bellū.7.in Verr.4 & in Piſo.45
conficere copias.10.Philip.270
conficere exercitum 5.Philipp 195
conficere legationem & mandata. pro Plan.11
conficere mandata. 9.Philipp.160
conficere matrimonium.pro Flacco 70
conficere pacem, & conficere bella, pro eodem pro Flacco 18
conficere pecuniam.4.in Verr.133
cōficere rationem pecuniæ.5. Philip.175. & 5.in Verr.91
conficere ſacra.pro Corn Balbo 44
conficere tabulas vel literas.5.in Verr.91
conficere tribunum pro Flacco 15
confectus,ſub.luctu vel mœrore.pro domo ſua 47
confecta victoria 14.Philipp.386
conficientiſſima literarum.pro Flacco 34
confictio criminis.pro Roſc.Amer.11
configere vigilias, curas, cogitationes in re aliqua.7.Philipp.110
confirmare ſe.pro Quint 21
confiteri de re aliqua.1.Philipp.41
confixus alicuius ſententiis. 12. Philipp. 531
conflagrare inuidia 5 in Verr.111
conflare exercitum. 4.Philipp.161
conflare iniuriam.pro Roſc.Amer.8
conflare iudicium.pro Roſc Amer.5
conflare pactiones,ſocietatéſq; de aruſp. reſpon.39
conflictari iudicio pro Quint.24
conformare,pro,corrigere pro Muræ.55
conflatus conſenſus pro Ligar.18
conflatum bellum 1 Philipp.79
conformare animum.pro Arch.11
conformare vocem pro Archia 1
conformatio doctrinæ.pro Archia 15
confringere cōſilia Senatoria.5.in Verr. 8
confringere Prætorem.pro Milo.16
confugere in fidem,veritatem,miſericordiam.pro Quint.5
confuſe agere 8.Philip.134
confuſio ſuffragiorum à Ser. Sulpicio flagitata.pro Muræ.45
congemere pro Muræ.48
congerere maledicta 5 Philip 133
congerere ornamenta in aliquem. pro Deiot.7
congerere viaticum pro Plan 10
conglutinatus,pro,compoſitus. 3 Philip. 143
congregare aliquem in numerum,vel iudicium.in Vati.10
à congreſſione alicuius quempiam prohibere.2.Philipp.62
congreſſus meus pro Plan.54
congreſſu cum quodam experiri. pro Cælio 14
coniecturam facere pro Muræ 41
conicere ambitionem ad gratiam,iniquitatem ad ſimulationem.in Piſo 75
conicere cauſam in locos.pro Plan.67
cōicere aliquē domum. pro domo ſua 55
conicere flammam in aliquem.de aruſp. reſpon 41
conicere in latrocinium,id eſt,latronem facere.in Catil.15
conicere ſe in noctem.pro Milo 37
conicere in ordinem iudicum.in Piſ.74
cōicere maledicta in vitam alicuius. pro Plan.25
conicere omen.4.in Verr.18
cōicere orationē in aliquem. pro Seſt. 32
conicere ſortem pro Ligar.15
conici in decurias 1.Philip.23
coniecta petitio.in Catil.11
coniectum oculorū præbere. pro Plan.17
cōiungere cauſam cum aliquo. de aruſp. reſpon.44
coniungere hoſpitium cum aliquo. pro Deiota.18
coniunctus cum Senatus authoritate & dignitate 14.Philipp.320
coniunctus cum religione. de aruſp. reſpon.14
coniunctus officiis & familiaritate cum aliquo.12.Philipp.169
coniuncta auditate mendicitas. 5. Philipp.178
coniunctio alicuius.in Piſo.60.& 2. Philipp.45
coniunctio Senatus, id eſt, quæ cum Senatu intercedit de prou.Conſ.31
coniunctionem gratiæ habere cum aliquo.8.Philipp.147
coniurationem facere.pro Sylla 7
coniurationem habere.in Catil.78
cōniuere,pro,diſſimulare. pro Flacco 10. & 1 Philip.55
conniuere in ſceleribus.de aruſp.reſp.48
conniueret virtus.pro Cælio 31
conquaſſatæ nationes.pro Seſt.47
cōquieſcere à delectu & armis pro Milo.51
conſceleratus, pro, ſceleratiſſimus. 5 in Verr 64
conſceleratiſſimus.pro Roſc.Amer.40
conſcendere alicunde.1. Philip.5
conſcientiæ magna vis in Catil.71
conſcientiam ab diis immortalibus accepimus pro Cluent 128
conſcientiæ animi ſuæ quoque terrent. pro Roſc.Amer.40
conſcribere homines.pro Seſt.17
conſecare caput alicuius.pro Corn. Balbo 15
conſecratio à dedicatione differt. pro domo ſua 95
cōſecrationum ritus quales olim fuerint. pro domo ſua 94.95.& 96
conſentanea mors vitæ.9.Philip.167
conſentire cum aliquo.1 in Verr.11
conſenſus ad aliquid agendum. 3. Philip. 128
cōſenſio ſceleris & inſidiarum. pro Marcel.13
conſequi orationē beneficiorum multitudinem poſt redi. ad Quir.5
conſequi laudes alicuius 5.Philip.189
conſerere manum pro Muræ 17
conſeruare dignitatē alicuius.pro Plan.7
cōſeruare voluntatē alicuius.3.in Ver. 87
conſeſſores alicuius.pro Flacco 19
conſeſſus ſeruorum de aruſp reſpon.12
cōſeſſus præconum in atriis Licinii.pro Quint.7
conſideratus,i. prudens.pro Quint.6
conſiderator.pro Deiot.10
conſideratē facere,id eſt,prudenter.4.Philipp.155
conſidere, pro, iacere, vel obſcurum eſſe. pro Muræ. 16
C. Conſidius procoſ. in Africa. pro Ligar 2
L. Conſidius eiuſmodi homo.in Rull 91
L. Conſidius, Sex. Saltius, Prætores, pro Duumuiris appellati.in Rull.91
Q. Conſidius, in iudicando ſui iuris 3. in Verr.11
Q. Conſidii laus.pro Cluent.86
conſignare.poſt redi.in Senat.16
conſignare literis & monumētis. pro Deiot.16
conſilium,pro prudentia.11.Philip.154
conſilium intelligendi. 7.Philip.519
conſilium cædis non minus valere Cicero exiſtimat, ꝗ cædem ipſam.pro C.Rab.13
conſilii mutatio, optimus portus pœnitenti.12.Philipp.521
conſiliis præcepi & diuina.5. Philipp.198
conſiliarius.de aruſp.reſpon 49
conſobrina pro Quint 9
cōſociare concilia.poſt redi.in Senat.14
conſociatus cum aliquo. 4.Philip.160
conſors mendicitatis.pro Flacco 87
conſors temporū cum aliquo.pro Mil. 78
in conſpectum alicuius ſe committere.6. in Verr.21
In conſpectu deorum hominúmque.pro Seſt.72
in conſpectu Senatus ſtare.1.Philipp.54
in conſpectu vrbis eſſe. pro domo ſua 77
conſtare,hoc eſt,ceſſare,vel finem accipere.in Piſo 58
conſtare gratis.7.in Verr.39
conſtare cauſam belli in alicuius perſona 1.Philip.68
conſtat ratio.pro Flacco 54
conſtāt officia.pro Plan.19.& pro Quintio 41
conſtipari in locum aliquem. in Rull. 79
conſtituere,pro,collocare.pro Arch.16
conſtituere, pro, oſtendere, vel probare. pro Quint.60
conſtituere accuſationem.5 in Verr.1
conſtituere animaduerſionem.3. in Verr. 43
conſtituere auctionem. pro Roſc. Amer. 14. & pro Cæcin.12
conſtituere authoritatem iudiciorum. 3. in Verr.3
conſtituere conſilium.2.in Verr.16
conſtituere in ſe aliquid.pro Plan.5
conſtituere legationem.11. Philipp.518
conſtituere libertatem.pro Seſt.107
conſtituere locum alicui pro Cluent.74
conſtituere malum.5 in Verr.44
conſtituere pacem.pro Roſc Amer.13
conſtituere pœnam in aliquem. pro domo ſua 55
conſtituere prouinciam.5 in Verr.50
conſtituere quæſtionem. pro Cluent.143. & 1.Philipp.45
conſtituere rem familiarem 11.Philip. 191
conſtituere Remp pro Marcel.16
conſtituere ſupplicationem.in Catil 60
conſtituere victoriam.pro Roſc. Amer.9
conſtituit nūmos ſe datorū.pro Quint.10
bene conſtitutus de rebus domeſticis.pro Seſt 84
conſtitutum facere cum aliquo. pro Cælio 43
ad conſtitutum venire pro Cæcin.24
conſtituto experiri cum aliquo. pro Cælio 14
conſtrictā tenere coniurationē in Catil. 1
conſuaſor.pro Quint.9
conſuetudo amicitiæ.1 Philipp.57
conſuetudo peccādi quantum poſſit. 5. in Verr.151
conſuetudinem cum aliquo iungere. pro Deiota 18
conſules duo improbi in Rep. exeō. poſt redi.in Senat.7
in e o 1 1 tutela reges atque exteræ nationes ſemper fuerunt.pro Seſt.54
conſularis ætas trium & quadraginta annorum.5 Philipp.198
conſularis amicitia.pro domo ſua 22
conſularis cauſa.in Piſo.14
conſularis dignitas, id eſt, quæ conſulatum meretur.pro Muræ.15

Conſularis exercitus.4.in Verr.23
Conſularis fidei & dextra.poſt redi.in ſena.21
Conſularis ictus.poſt redi.in ſena.15
Conſularis lex, id eſt, à Conſule lata. pro Seſt.218
Conſularis medicina,id eſt,à Cõſule allata:& Conſulare vulnus,id eſt,à Conſule illatum poſt redi.in ſena.7
Conſularis ſupplicatio.de prou.Conſ.21
Conſularis vigilia.2.Philipp.1
Conſulari loco ſententiam dicere.1. Philipp.11
Conſulares literæ.pro Seſt.41
Conſularia vulnera, & Conſularis medicina.poſt redi.ad Quiri.11
Conſulatus honorum populi finis. pro Plan.49
Conſulatus inſignia.in Piſo.17
conſumere pecuniam aliquò. pro Rab. Poſth.4
conſumere ſtudium in honorem alicuius.pro Plan.60
conſurgere in concilium. pro Cluent. 59
conſurrectio.de aruſp reſpon 1
contagio aſpectus. pro Cluent.133
contagio belli.7.in Verr.5
contagio conſcientiæ.7.in Verr.143
contagio prædæ.pro domo ſua 83
cõtagio ſceleris.pro Muræ.71.& pro Syl.5
contaminare genses.pro domo ſua 18
contendere,actiuè.in Rull.44
contendere,pro,aſſerere.pro domo ſua 31
contendere,pro,conari.pro Seſt.5
contendere,id eſt,feſtinare vel accurrere. 3.in Verr.46
contendere cauſas,actioè.in Catil.44
contendere iter.pro Roſc.Amer.60
contendere magiſtratum à populo. 4. in Verr.91
cõtẽdere neruos omnes ærariis,induſtriáque in re aliqua.1 in Verr.11
contendere omnia,hoc eſt, cum contentione agere.4.in Verr.57
contendo petere.pro Plan.79
contentu curſu.pro Muræ.31
contento ſtudio vel curſu pro Seſt.10
contentio,pro,cõparatio vel collatio.pro Plan.4 11.13.& 14
contentio mea.pro domo ſua 112
contentio par.pro Quint 46
contentio reiectionis in Vati.11
contentioni alicuius,alterius ſalutem tradere.pro Plan.65
contentione dicẽdi decertare.1.Philip.30
conteſtari cælum & noctem.pro Flacc.78
conteſtari litem.pro Roſc.Com.31
conteſtata virtus.pro Flacco 19
conticeſcere.pro Marcel.3
contineri cognatione.pro Archia 1
contineri cura.5.in Verr 1
cõtineri itineribus.poſt redi.ad Quiri. 6
contra aliquem inferre bellũ.1. Philip.68
contrahere æs alienum pro Sylla 44
contrahere negotium alicui.in Catil.81
contrahere rationẽ cum aliquo. pro Sylla 41
contribuere laudem.pro Milo.61
contritus,pro,deſpectus pro Seſt.74
in controuerſiam venire.pro Quint. 10
controuerſum ius.pro Muræ.26
contubernalis.pro Flacco 31 & pro Syl.13
contubernales militiæ.pro Ligar.13
contuitus animorum & oculorum. pro Seſt.99
contumacia oris & oculorum 3.in Verrem 4.
contumelia aculeum quendam habet. 5. in Verr.79
contumelia inimici.de aruſp.reſpon.15
contumelia maledicti.pro Sylla 19
contumeliæ genera duo.pro Cælio 4
per contumeliam, & per iniuriam differunt.5.in Verr.86
contumelioſus.3.Philipp.133
contumelioſus honor.2.Philipp.13
conturbatus.pro Quint 16
conualeſcere.pro Milo 18
conuellere alicuius acta.1. Philipp.88
conuellere ſtatum ciuitatis. de aruſp. reſpon.37
conuenire ad aliquem.pro Sylla 17
conuenire in aliquem.3 in Verr.91
conuenire in concionem.3.in Verr.47
conuenire in manum.pro Flacco 65
in quem conueniret ſuſpicio. pro Roſc. Amer 39
conuentus,pro,turba.1.in Verr 11
conuentus creditorum.pro Seſt.22
ex conuentu,pro,vt conueneras. pro Cæcin.13
conuentus fieri.3.in Verr.36
conuenticula plebis vrbanæ. pro domo ſua 38
ex conuenticulis hominum ciuitates factæ.pro Seſt.79
conuertere ſe ad timorem vel ſanitatem. pro Sylla 12
ornamenta conuerſa ad mentẽ & voluntatem meliorem.de aruſp.reſpon.57
conuicta deuotio.pro domo ſua 113
conuitium,contumeliæ ſpecies. pro Cælio 4
conuitium Senatus,id eſt, à Senatu factũ. in Piſo.50
conuitium facere.pro,comminari,vel admonere.pro Cluens.59
conuitio defeſſæ aures.pro Archia 8
conuitio os verberare in Piſo.50
conuiuium inire.pro Roſc. Amer.311
cooperiri lapidibus.3 in Verr.84
coopertus ſceleribus.3.in Verr.6.& 11.Philipp.329
cooptare in locum Auguratus. 13. Philip. 351
copia,vnitatis numero, pro, copiis. pro Muræ 71
copiis ſuis deuinctum aliquem habere. pro Cælio 18
cum copiis ſuis ſe ad aliquẽ deferre. pro Rab. Poſth 19
in copias alicuius ſe ingurgitare.1. Philip.76
copioſa aduocatio.pro Quint 16
T. Coponius, damnato C.Maſſone, ciuis Romanus factus.pro Corn.Balbo 41
Coponii duo fratres.pro Cælio 17
L.Cordius.6.in Verr.38
Cordubenſes,poetæ, pingue quiddam & peregrinum ſonabant.pro Archia 19
Corinthus cur deleta.in Rull.86
Corinthus,totius Græciæ lumen à Romanis extinctum,quòd erant eorum Legati ſuperbius appellati.pro L.Manil.6
Cornelius alio nomine Artemidorus,C. Verris medicus.3.in Verr 43
C.Cornelius ab Antonio ad interficiendum Ciceronem immiſſus.pro Sylla 13. Inter cõiuratos accuſatus. pro Sylla 4. Eiꝰ filiꝰ P. Syllæ accuſator.pro Sylla 57
C.Cornelius eques Ro. à Cicerone defenſus.in Vati.3
C.Cornelius,M.Tullius c o s s in Rul 43
Cn.Cornelius cum L. Gellio legem tulit vt ciues eſſent quos Pompeius ciuitate donaſſet pro Corn.Balbo 14
L.Cornelius Chryſogonus,adoleſcens potentiſſimus.pro Roſc.Amer.5
L.Cornelius, præfectus fabrũm C. Cæſaris.pro Corn.Balbo 51. Legis de ambitu præmio in Cruſtuminam tribum peruenit.pro Corn.Balbo 46
Q.Cornelius pontif. de aruſp reſpon.10
Cornelii tres,quibus Romæ imperiũ,ex fatis Sibyllinis debebatur.in Catil.54
Cornelia lex, repetundarum. pro Rab. Poſth 6
Cornelia lex,teſtamentaria.3.in Verr. 76
Cornelia lex,de veneficiis.pro Cluent.42. Eadem Sempronia pro Cluent.125
Cornelia ſeu Valeria lex. de proſcriptione.pro Roſc.Amer. 74. Proſcriptum iuuari vetabat.3 in Verr.86
Cornelia lege maieſtatis cauebatur, ne is qui Reipub. præeſſet,in regnum accederet,iniuſſu populi in Piſo.39
Corneliæ leges.3.in Rull.4.5.& 8
Corneliæ leges plebeio homini non amplius quàm tertium iudicum reiiciẽdorum faciebant poteſtatem.4 in Verr.55
cornici oculum. pro Flacco 37
cornicum oculos configere. pro Muræ.11
Cornificius,ſcriba C.Verris.3.in Verr. 107
L.Cornificius eques Ro.in Cæſaris partibus.pro Ligar.11
Q. Cornificius iudex integer 1.in Ver.18
cornua duo tenere.13.Philipp.381
C.Cornutus in Ciceronem officioſus.poſt redi.in Senat.29
corollarium nummorum.5.in Verr.98
ad coronam applicare.pro Flacco 64
corona cingi pro Milo.1
coronarium aurum lege Cæſaris prohibitum.in Piſo.71
corpore effugere.in Catil.51
corrector & emendator.4.Philip.60
corroborare ſe.pro Seſt.7
corrogare.pro Quint.13
corrogati conuenerunt 3.Philipp.138
corrumpere vrbis exempla.pro Deiota.13
Coruncanos pontifex periſſimus. pro domo ſua 107
T.Coruncanus Tuſculanus.pro Plan.16
C.Coſconius.pro Cluens.78
C. Coſconius Prætor,à Cicerone cõſtitutus,ad iudicum cõiurationis dicta perſcribenda.pro Sylla 31
C. Coſconius Procos in Hiſpania. in Vati.9
L. Coſſinius Tiburs,ciuis Romanus factus pro Corn.Balbo 41
M. Coſſutius à C. Verre in concione donatus.3.in Verr.160
M. & P. Cottii teſtes in C Verrem. 7. in Verr.119
Cotta & Torquato conſulibus, quæ portenta euenerint.in Catil.63
C.Cotta,L.Octauius,c o s s.5 in Verr. 24
C.Cotta c o s. cum Hiempſale fœdus fecit.in Rull.61
C. Cotta,nullo certo hoſte,cupiditate triumphi flagrauit.in Piſo.49
L.Cotta,L. Torquatus, c o s s.in Rull.51
L.Cotta à P. Africano inferiore accuſatus pro Muræ.53.& 1.in Verr.38
L.Cottæ ſentẽtia de Ciceronis reſtitutione pro domo ſua 33.& 66 & pro Seſt.61
Cottus,rex Thraciæ.in Piſo 66
Cotyla neſcio quis, ſolus in Senatu Antonii defenſor 5.Philipp.166
¶Crabra aqua.3 in Rull.6
Craſſus & Iulius Cenſores.pro Archia 8
L.Craſſus,triũphi cupiditate ſpiculis propè ſerutatus eſt alpes in Piſo.49
L.Craſſus, C. Marii inimicus. de prou. Conſ 15
L.Craſſꝰ orator,C. Marii affinis pro Cornelio Balbo 58. Homo natus ad dicendi ſingularem quãdam facultatem.pro Cornel. Balb.2. Ad iudicia nihil præ-

ter fidem & ingeniũ afferebat.1.in Verrem 14. Seruiliam legem ſuaſit. pro Cluent. 111. Cauſam M.Curii pro voluntate contra verba obtinuit. pro Cæcin. 39. De Soterico Martio Tuſculanum fundum comparauit. pro Corn. Balbu 46. Pœnitere ſe dicebat, quòd C.Carbonem in iudicium vocaſſet.5 in Verr.2.
L.Craſſi ædilitas ornatiſſima.6.in Ver.117
L.Craſſi facetiſſima reprehẽſio in M. Brutum.pro Cluent.111
L.Craſſi teſtimonio in M. Marcellum nõ creditum.pro Font 11
M.Craſſus Pont.de aruſp.reſpon.10
M.Craſſus amicus Ciceroni. pro Seſt.31
M. Craſſus, Cn. Pompeius, c o s s. 5.in Verr.103
M.Craſſus ab Ilerno in Aſiam nauigauit. pro Flac.14
M.Craſſus fugitiuos in Siciliam tranſire prohibuit.7.in Verr.4
M. Craſſi pater mortem ſibi cõſciuit. pro Seſt.40
P. Craſſus c o s.Pont.maximus L.Valerium collegam impediuit cum Ariſtonico bellum gerere.11.Philip.302
P. Craſſi animus in Ciceronem.poſt redi. in Senat.19
Cratippus Tyndaritanus à C. Verre phaleris nobilibus exutus.6.in Verr.14
creare cædes alicui. de aruſp. reſpon.36
creare periculum alicui. pro Cornelio Balbo 13. 2.in Verr.34. 4.63. & pro Flac.1
creator vrbis Romæ, Romulus. pro Cornelio Balb 24
creber fuiſti in eo.pro Planc.67
credere per ſyngraphã.de aruſp.reſp 16
M.Crepereius iudex acer.2.in Verr 19
crepidatus.in Piſo.73
crepidines vrbis 7.in Verr.76
Cretenſium legati ad Pompeium profecti.pro L.Manil.31
Cretenſium mores. pro Muræ.68
crimẽ,pro,criminatio.pro Roſc. Amer.11
crimen tuum. pro Cal.17
crimini eſſe. pro Roſc.Amer 18
crimen alicui cum aliquo communicatum eſſe.2.in Verr.8
crimen tacere pro Quint.5
in crimen vocare.5.in Verr.187
in crimine eſſe.6.in Verr.89
crimina hoſtiatim agere.6.in Verr.42
criminum lacturam facere.3. in Verr.21
criminum inopia. pro Roſc. Amer.18
criminum patronus. pro Sylla 9
criminatio.pro Quint.17
crimino ſum factum.pro Ligar.3
criminoſum nomen.pro Plan.57
criminoſum eſſe.1 criminι dari. pro Sylla 17.& pro Plan.1
criminoſè dicere. pro Roſc.Amer.33
criminoſè rem agere.pro Deiot.13
Criſpius quidã Cicerone defendente damnatus.pro Plan.61
Crocma.de aruſp.reſpon. 40
Q. Crotonis ſeruus, L. Saturninum occidit.pro C.Rab.23
cruciamenta morborum.11 Philip.294
crucis nomen quàm inuiſum Romanis fuerit.pro C.Rab.10
crudelis res auditu.pro Plan.80
crudelitate ſanguinis perlitus. pro Roſc. Amer.89
cruenta pecunia.1 Philipp.13
cruenta promiſſa.8. Philipp.141
cruentaretur Reſp.poſt redi.in Senat. 4
cruſtumina tribus Romæ.pro Corn.Balbo 46.& pro Plan.38
¶Cubicularius.5.in Verr.7
cubilia auaritia videre.4.in Verr.138
cubilibus perſequi.in Piſo 65
cuium periculum.3.in Verr.100
cuiuſque modi.pro Flacco 31
culpæ dare. pro Roſc.Amer.18
cum animo ſuo conſiderare.5.in Verr.23
cum animo ſtatuere.5 in Verr.79
cum audacia perfidiáque viuere. pro Quint.63
cum aliquo facere.pro Quint.61
cum gladiis eſſe. pro Seſt.12
cum octauo vel decimo efferre, de agro dicitur.3 in Verr.91.& 95
cum primis ciuitatis.5.in Verr.175
cum tertia parte ſummæ ſponſio facta. pro Roſc.Com.7
Cumanus ager.in Rull.68
cumulatè.poſt redi.in Senat.1
cunctus,pro,totus pro Arch.2
cuncti ordines.pro Milo.4
de cupa vinum petere.in Piſo.53
cupere alicuius cauſa.pro Roſc.Amer.88
cupidus alicuius.i.ei amicus.pro Plan.45
cupiditates adoleſcentiæ aliquando tolerabiles.pro Cælio 10.& 11
Cupido Praxitelis manufactus viſebatur Theſpiis.6.in Verr.5 & 4
curam deſerere pro Muræ.31
cura contineri.5.in Verr.2
curare pecuniam.pro Quint.8
curare aliquem cedere patria. pro domo ſua 5
curationis meæ eſt.de aruſp.reſpon.28
curationem ferre.pro domo ſua 41
curationem legis petere.in Rull.35
curia elinguis.poſt redi.in Senat.5
curiæ populi Romani x x x. pro domo ſua 61
curiata comitia.in Rull.39
curiata lex.in Rull.38.& 39. & pro domo ſua 31
C.Curio Pont.de aruſp.reſpon.10
C. Curio L. Maniliam ſuaſit. pro L. Manil.48
C.Curio ex Macedonia triumphauit. in Piſo.55
C.Curio pater & filius,à Vectio indice, à Vatinio producto,nominati in Vati.18
C.Curius,pater C.Rabirii,publicanus.pro Rab.Poſth.2
M.Curius Quæſtor.pro Flacco 18
M.Curii triumphus de rege Pyrrho. pro Muræ.19
currentem incitare.3.Philipp.157
curriculum induſtriæ elaboratum.7.Philipp 225
curriculum petitionis.pro Muræ.43
curriculum quadrigarum.pro Muræ.(1
curriculum vitæ 4.in Verr.119
in curriculo verſari.pro Marcel.2
curricula.de aruſp reſpon.19
curſum tenere.8.Philipp 141
curſus maritimi pro Plan.78
curſim & ſenſim dicere.2.Philip.60
curſim irrumpere.12. Philipp.291
C. Curtius, propinquus C. Rabirii. pro C.Rab. 4
M.Curtius.poſt redi.in Senat.18
Q. Curtius,C.Verris ſodalis.3.in Verr.118
in cuſtodia collocatus.7.Philipp.129
cuſtodias mei capitis.7.Philip.132
Cybea nauis à Mamertinis,C.Verri donata.7.in Verr.35
Cybeles ſacra cur Romam tranſlata. de aruſp reſpon 14
Cyclops Ætnam ſolùm in Sicilia tenens, 7.in Verr.114
Cydas Cretenſis ab Antonio Romæ inter iudices lectus.3.Philipp.172
Cydnus fluuius in Cilicia.2.Philipp.48
Cymæus fundus pro Flacco 46
Cymbala & crotala Gabinii c o s in Piſ.15
Cyzicus, vrbs Aſiæ,à L.Lucullo Mithridatis obſidione liberata.pro L.Manil.13

D

¶L. Dalmaticus pro Q. Metelli reditu deprecatus.poſt redi.ad Quiri.4
damnari etiam accuſator dicitur,pro domo ſua 59
damnatus de maieſtate.1.Philipp.15
damnata cauſa.pro Rab.Poſth.5
damnatio.in Piſo.78
damnatio olim iudicũ erat, pœna legis, pro Sylla 48
damnationi eſſe.5.in Verr 76
damnatorium iudicium.5.in Verr.44
damni iniuria,actio.pro Roſc.Com.31
Dardani populi.pro Seſt.81
dare aliquem ad alterius iniurias. 5.in Verr 80
dare ad partes.in Rull.31
dare anſas ſermonis.pro Seſt.17
dare auctoritatem alicui. 5. Philipp. 153. & 8.257
dare audaciam.pro Ligar.14
dare bellum.11. Philipp.304
dare beneficium.poſt redi.in Senat 6.pro Rab Poſt.41 pro Marc.2.& pro Sylla 54
dare ceruices. pro Roſc. Amer. 18. pro Seſt.77
dare ceruices.5.Philipp.195.& 12.329
dare cognitionem.de aruſp reſpon.12
dare concionem pro Flacco 13
dare conſulatum.pro Muræ.1
dare contentionem reiectionis.in Vati.12
dare crimen ſuſpitioni.12 Philipp.303
dare defenſionem.pro Milo 12
dare delationem.1.in Verr.10.& 17
dare documenta.pro Milo.17
dare excuſationem.6 in Verr 111
dare facultatem.5.Philipp.167
dare gloriam in Piſo.50
dare hæreditatem.3.in Verr.81
dare imperium.5.Philipp.196.& 12.323
dare immunitatem.2.Philipp 2
dare in cuſtodiam.7. in Verr.55. in Catil. 77.& 81.& 3. Philipp.152
dare in quæſtionem.pro Roſc.Amer.78
dare iudicium alicui. 1.in Verr. 19. & pro Cæcin.6
dare rogulum alicui.pro Milo.23
dare lætitiam alicui.pro Plan.83
dare licentiam. pro domo ſua 37
dare litem.pro Roſc.Com.2
dare literas.1.mittere 3.in Verr.18
dare mandata.5. Philip.181.& 8.249
dare mantem,id eſt, in animũ immittere. pro Milo.68
dare mercedem,pro,dare pœnas.pro domo ſua 13
dare munus gladiatorum alicui,id eſt,in eius memoriam.pro Seſt.107
dare negotium.de aruſp reſpon.13
dare nomen.pro domo ſua 61.2. Philipp. 41.& 7 285
dare nomen in numerũ.pro domo ſua 90
dare operas.4.in Verr 115
dare partes.pro Rab. Poſth.2
dare pœnam.pro Milo.11
dare poteſtatem.pro domo ſua 98
dare poteſtatem & fortunam aliquid faciendi 3.Philipp.149
dare præcepta.in Piſo.46
dare præſidium.11.Philipp.303
dare primas.8.Philipp.243
dare rationem.3.in Verr.65
dare reditũ regis Cõſuli.pro Rab.Poſt.1.5

dare ſalutem.pro Plan.82. & pro Liga.13
dare ſe ad defendendos homines. 1. in Verr.3
dare ſe alicui. pro Milo. 72. & pro Rab. Poſth.2.& 5
dare ſe in conſuetudinem.in Piſo 54
dare ſe in alicuius familiaritatem. 4. in Verr.122
dare ſe in fugam 6.in Verr.85
dare ſe in aliquorũ ſermonem.in Rull 26
dare ſe labori vel itineribus 7.in Verr 22
dare ſe populo pro Seſt.107.in Piſo.32
dare ſe populo ad coronam.5. in Verr 40
dare ſe prouinciæ vel rei militari. de aruſp.reſpon.38
dare Senatum alicui.de aruſp.reſpon.2
dare ſignum, pro,oſtendere vel probare. 3.Philipp.148
dare tabellam de aliquo.pro Flac.76
dare tempus ad ludum ætatis. pro Cælio 33
dare teſtes. pro Quint.50.6.in Verr. 42.& 7.129.& 130
dare teſtimonium alicui . pro domo ſua 102.7.in Verr.124.pro Flacco 7 2.Philip. 30.& 14 393
dare teſtimonium dignitati alicuius. pro Plan.42
dare veniam ad ignoſcẽdum.in Piſo 79
dare veſtitum & arma 10.Philipp.285
dare vicarium.12.Philipp.320
dare vitam.2.Philipp 32
dare vitio,vel culpæ.pro Roſc. Amer.18
dari in cruciatum.pro Roſc.Amer.71
¶ De alea condemnare.2.Philipp 69
de aliquo admirari.pro Muræ. 37. niſi ſit locus corruptus
de aliquo conducere.pro Cæcin.68
de aliquo emere. pro Roſc.Amer 3
de Capitolio veniſſet.poſt redi.in Senat 9
de cauea exire.de aruſp.reſpon.13
de die viuere 2.Philipp.92
de exilio reducere 2. Philipp.17
de facie virtutem noſſe.in Piſo 63
de geſtu intelligere.in Vati.27
de hoſtibus capere pro domo ſua 98
de loco ſuperiore dicere 4.in Verr.70
de maieſtate damnatur.2.in Verr.14
de nocte pro Muræ.63
de patria diſceſſus.poſt redi in Senat 23
de parricidio nomen deferre. pro Roſc. Amer.16
de populo.2.in Verr.27
de prælio effugere 2.Philipp.79
de principio.pro Sylla 52
de prouincia abire. 4.in Verr.38
de prouincia decedere.2.in Verr.16
de re aliqua dimicare.pro Seſt.2
de re aliqua doceri.pro Roſc.Amer.15
de rebus domeſticis bene conſtitutus. pro Seſt.84
de ſcripto agere.pro Muræ.26
de ſcripto orationem dicere. pro Plan. 62
de ſella,vel de tribunali.4.in Verr.65
de ſomno excitari 2. Philip.78
de vita languere.2.Philipp.8
debere beneficium.pro Milo.24
debere alicuius cauſa.pro Roſc.Amer. 88
debere gratiam alicui 2.Philip 48
debitio pecuniæ.pro Plan.35
debilitare.pro Muræ.41
debilitata veritas.pro Quint.2
decedere de ſuis bonis.4.in Verr.29
decedere de ciuitate & de ſententia . pro Corn.Balbo 7
decedere de officio.2.in Verr.18
decedere de poſſeſſione.in Rull.69
decedere de prouincia.2.in Verr.16
decedere de via, id eſt, peccare . pro Cælio 29
decedere ex aliquo loco pro Quint.9
decedere prouincia.pro Ligar.2
decedere Romæ.pro domo ſua 42
deceſſionis dolor.in Piſo.70
deceſſionem de ſumma facere . pro Rab. Poſth.19
deceſſus è prouincia.2 Philipp.97
decempeda diuidere.14.Philipp.392
cum decempedis villas multorum peragrare.pro Milo.55
decempedator agri.13.Philipp.375
decẽprimi magiſtratus nomen.pro Roſc. Amer 24.& 64
decemuiri.pro domo ſua 62
decernere.pro Plan.32
decernere & edicere.pro Flacco 61
decernere aliquibus.5.in Verr.85
decernere alicui bellum. 4.in Verr 54
decernere de dignitate, vita, libertate. 12. Philipp.305
decernere de fortunis omnibus . pro Quint.3
decernere aliquem diſertum.in Piſo.55
decernere imperiũ alicui . 12. Philipp. 303
decernere iniuriam.pro Quint 46
decernere inter aliquos.3 in Verr.84
decernere iudicium.pro Milo.9
decernere armis & animis, ne quid fiat.3. Philipp.148
decernere nouum,vel iniquũ. pro Quintio 15
decernere tumultum 5.Philipp.187
decerni eſſe tumultum.6.Philipp 205
decerpere aliquid de laude . pro Marcel.4
decertationem rerum committere alicui. 12.Philipp.305
Deciani iniuria in Amyntam Apollonidenſem pro Flacco 36
decidere de omnibus rationibus . pro Quint.10
decidere iugera ſingula ternis medimnis. 5.in Verr.94
decidere per aliquem. i. alicuius interuẽtu.pro Quint.9
Cn. Decius Sines proſcriptus. pro Cluẽt. 219
P. Decius,Antonii comes,cuiuſmodi vir. 11 Philipp.299
Decii ſe pro ſalute exercitus diis deuouerunt. pro Seſt.39. Ne auditores quidẽ ſuæ laudis fuerunt.pro domo ſua 52
Decii c o s s.olim Capuæ in Piſo.19
declarare Conſulem pro Muræ 36
declinare laqueos.pro Milo.31
declinare vrbem.pro Plan.79
decoquere.2.Philipp.62
decoctoribus certus locus lege Roſcia cõſtitutus.2.Philipp.62
decorari pro Arch.17
decretum aliquem habere.pro Cælio 30
decreta lex pro domo ſua 29
decreta,pro, iuriſconſultorum reſponſis. pro Muræ.17
decumæ facinorũ & ſtuprorum . pro domo ſua 41
decumani principes , & quaſi Senatores publicanorum.4.in Verr.126
decumani in Sicilia decreuerunt , vt ex ſuis literis ea remouerẽtur, quæ C. Verri nocere poſſent.4 in Verr.125
decumbere.pro,cadere 3.Philipp.149
decuria iudicum tertia à M. Antonio inſtituta.1.Philip.14
decuriam emere 5.in Verr.258
decuriare homines pro Seſt.27
decuriare improbos.7.Philip.228
decuriatos habere exercitus . pro domo ſua 12
decuriatio tribulium.pro Plan.36
decurſa ætate.pro Quint.66
dedecus Reip.imprimere 5 Philip.175
dedere aures.pro Arch 19
dedere ſe alicui.pro Plan.61
deditus authoritati alicuius.pro Milo.3
deditus conſiliis.5.Philip.1 5
dedicare prædia in cenſu.pro Flacco 61
dedicatio à conſecratione differt . pro domo ſua 95
in dedicatione quid quærendum.pro domo ſua 97
deducere pro Flacco 17.& 34
deducere Capuam,ſub. coloniam. 2. Philipp.100
deducere ad cauſam & crimẽ pro Plan. 25
deducere ad iudicium.pro Flacco 6
deducere colonos in agros.5.Philipp. 170
deducere de poſſeſſione.in Rull.69
deducere de prouincia.de prou.Conſ 10
deducere homines in colonias.5 Philipp. 165
deducere teſtes.6. in Verr.82. & pro Flacco 72
deduci à mente conſilióque.5 in Verr.4
deduci ad ſalutem alicuius.pro Sylla 66
deduci de fundo moribus. pro Cæcin.14
deduci in ſimilitudinem alienæ culpæ. pro Rab.Poſth.2
deductionẽ ex pecunia facere. 2. in Verr. 28.& 5.155
deeſſe bello 2.Philip.79
deeſſe dignitati ſuæ.2 Philipp.11
deeſſe gladiis.pro Seſt.69
deeſſe ſtudiis alicuius.10.Philip.279
defecti aliquid afferre.pro Seſt 116
defendere cauſam.2.Philip.82
defendere aliquem contra crimen . pro Deiot.2
defendere diem aut tempus aliquod. 2. Philipp 108
defendere locum ſuum.pro Quint.23
defendere maleficium.pro Sylla 14
defenſor necis.pro Milo.43
defenſor periculi.pro Muræ.3
deferre ad Senatum aliquid.2.Philip.2
deferre ætatulam ad libidines alicuius. de aruſp.reſpon.48
deferre bellum ad aliquem 11.Philip.302
deferre beneficium ad aliquẽ. pro Plan.9
deferre cauſam.pro Flacco 39
deferre crimen in aliquem . pro Deiotaro 23
deferre curam.pro Muræ 32
deferre diſſenſionẽ ad patronos. pro Sylla 45
deferre facinus quoddam alicui 1.Philip 65
deferre honorem, vel imperium ad aliquem.pro domo ſua 27
deferre mandata.12.Philipp.316
deferre negotium ad aliquem . 11 . Philipp.302
deferre nomen.pro Roſc. Amer. 5. & pro domo ſua 39
deferre nomen alicui.in Piſo.64. & pro Cælio 44
deferre nomen de aliquo criminae.pro Roſc.Amer.16 & 59
deferre nuncium.pro Corn. Balbo 52
deferre opes ſuas & alienas ad aliquem. 2.Philipp.46
deferre principatum ex latronibus.2. Philipp.32
deferre querelam ad aliquem . pro Ligar.25
deferre rem ad aliquem . pro domo ſua 23
deferre ſe totum ad aliquem. pro Rab. Poſth 29
deferre ſpem.14.Philip. 403

deferre vultum in forum. poſt redi. in Senat.13
deferri ad ærarium in beneficiis. pro Archia 8
deferri de loco ad alium. poſt redi. in Senat 16
deferri ad cauſam.1.Philipp.8
deferuerint pro Cælio 61
deficit.i.deeſt.pro Quint.1
defigere curas in re aliqua.14. Philip. 593
defigere aliquid in auribus, vel oculis. 2. in Verr.5
defigere in oculis & mentibus. de prou. Conſ.7
defixus altis radicibus 4.Philipp.161
defixum iudicium.pro domo ſua 79
definire legem.5 in Verr.181
definire ſibi aliquid.8.Philip.140
definiri, pro, intelligi,iudicari, inueni. de aruſp.reſpon.49
definiri.pro,terminari.pro Archia 17
definita mors omnibus.pro Seſt.58
deflagratum imperium.in Catil.85
deflectere odium in aliquem.poſt redi.ad Quirit.1
defloreſcere,id eſt,ſeneſcere. pro Cælio 35
deformare, pro, dehoneſtare. de aruſp. reſpon.48
deformare,pro,depingere.pro Cæcin.20
deformatus,pro, deformis redditus. pro Sylla 54
deformatus,pro, depictus. de aruſp. reſp. 55
defugere.pro Sylla 14
defungi cogitatione populari.pro Seſt. 63
defungi tribus decumis.5.in Verr.33
defunctus honoribus.pro Plan.43
deiicere,aliud quàm eiicere.pro Cæcin.18
deiicere quid ſit.pro Cæcin.56.& 57
deiicere à gubernaculis. pro domo ſua 20
deiicere de ſententia.9. Philipp.161
deiicere honore aliquem.1.in Verr.15
deiicere iugum à ceruicibus.1. Philipp.4
deiicere libellus.pro Quint.13.& 41
deiicere oculos à re aliqua.1.Philip 1
deiectus & ex aliquo,& ab aliquo loco dicitur.pro Cæcin.63
deiectionem facere. pro Cæcin. 41
deinceps,pro,deinde.4.Philip 158
Deiotarus rex,optimus agricola & pecuarius.pro Deiot 19
Deiotari regis laus. de aruſp reſpon 15
Deiotari vtriuſque laus.11.Philipp.313. & 314
delationem dare.1.in Verr.10.& 17
delationē nominis poſtulare.1.in Verr.55
delatum negotium in ſinum.3.in Ver. 93
delectamenta puerorum.in Piſo.47
delectum malum.pro domo ſua 9
delegare alicui.pro domo ſua 13
delegare crimen alicui.pro Font.7
delere domum.pro domo ſua 111
delere memoriam.1.Philip 1.& 2.66
deliberationes habere de re aliqua. 1. Philipp.1
deliberator.pro Seſt.63
delicti crimen.pro Corn.Balbo 3
Delos,inſula, Apollini & Dianæ ſacra. 3. in Verr.31
demere de capite.5.in Verr.65
Demetrius Gymnaſiarchus Tindaritanus teſtis in C.Verrem.6.in Verr.81
Demetrii Phalerei interitus cuiuſmodi. pro Rab.Poſth.14
demiſſus homo.i.ſupplex pro Muræ 79
demolitione ſublati templorum aditus. poſt redi.in Senat.19
demouere.pro Cæcin.36
nuoc denique, id eſt, nunc primum. pro Quint 13
denotare aliquem trucidandum. pro L. Manil 4
Denſeleti,populi Macedoniæ.in Piſo.66
denunciare. pro Quint. 14. & pro domo ſua 90
denunciare domum pro Quint.31
denunciare inimicitias.pro Flacco 1. & 5. Philipp.177
denunciare iudiciū. pro Muræ. 49. & pro Seſt.32
denūciare peſtem, vaſtitatem,cruciatum, tormenta.14. Philipp.389
denunciare teſtibus.4.in Verr 8
denunciare teſtimonia. 3. in Verr. 35. & pro Flacco 11
denunciare timorem.5.Philipp.139
denunciare vim,caſtra, arma, exercitus, imperatores.pro Seſt.32
denunciatio accuſandi.pro Muræ.44
denunciatio belli 6.Philipp.106
deos eſſe quibus argumentis probetur. de aruſp.reſpon 16
depeculator ærarii.2.in Verr.2
depellere ab authoritate,à dignitate, à ſalute.poſt redi.in Senat.5
depellere de cauſa ſuſcepta.pro Ligar 16
depellere metum,timorem,ſeruitutem alicui poſt redi.in Senat.17
depellere periculum alicuius.pro Seſt 1
depellere tela.pro Quint 4
depellere vrbe & præſidiis Reip.de aruſp. reſpon.54
depelli à peſte Reip.pro Seſt 35
dependere pœnas in Catil.81
deplorare calamitates.11.Philipp.191
deplorare de ſuis miſeriis.4.in Verr.7
deplorare ius ſuum 2.in Verr.32
deponere ciuitatem pro Cæcin.73
deponere dignitatem.1 Philipp.13
deponere errorem ſuum.8. Philip.155
deponere exercitum.8.Philipp.150
deponere inimicitias.de prou.Conſ.16
deponere inimicitias cum aliquo. pro Flacco 1
deponere luctum & mœrorem. 14. Philipp.407
deponere odium.poſt redi.in Senat.11
deponere prouinciam.in Piſo.5.& 12. Philipp.306
deponere ſimultates.pro Plan.61
depoſitam partem ſuſcipere.3.in Verr 3
depopulator fori pro domo ſua 11
deportare.pro domo ſua 86
deportare exercitum.pro L.Manil. 43
deportare literas.5.in Verr.87
deportare literas,& aſportare, quid differant.2.in Verr.15
deportare pecuniam. 3. in Verr 65. & pro domo ſua 16
deportare tabulas pro Flacco 17
depoſcere aliquem.poſt redi.in Senat. 19
depoſcere ſibi prouinciam.pro Sylla 39
depoſcere ſalutem alicuius. 14. Philipp. 388
deprecari aliquem. pro Seſt.11. & pro Plan.83
deprecari animos ſeu impetus alicuius. pro Fonte 1
deprecari calamitatē.poſt redi.ad Quir.7
deprecari ab ſe calamitatem 3. in Verr.111
deprecari ignominiam.11.Philipp.301
deprecari maleuolentiam.pro Corn.Balbo 11
deprecari miſerias.pro Flacco 1
deprecari mortem, vel ſanguinem. 7. in Verr.98
deprecari odium.pro Cæcin.11
deprecari periculum. 7. in Verr. 114. pro Seſt.7.& pro Corn.Balbo 31.& 33
deprecari vitam alicuius pro Sylla 54
deprecator fortunarum pro Plan.82
deprecator ſalutis.pro Seſt.11
depulſor dominatus.1. Philip.48
deripere de prouincia. de prouinciis Cōſul.10
deriuare partem curæ in Aſiam. 11. Philipp 306
deriuare reſponſionem ſuam aliquò. 3 in Verr. 98
derogare fidem.pro Flacco 6
derogare fidem alicuius.pro Quint.50
deſcendere ad accuſandum.pro Mur. 54
deſcendere ad accuſationem. pro Cæl.1
deſcendere in cauſam.8. Philipp 137
deſcribere bona. pro diuidere. 5. Phil.180
deſcribere ciuitates in prouincias. pro Flacco 15
deſcribere pecuniam.pro Flacco 45
deſcribere procurationē rei alicuius. pro Seſt.55
deſcribere tribus.pro Plan.49
deſerere fidem alicuius.13.Philipp.378
deſerere alicui vadimonium.pro Quint. 17.& 50
deſerere vitam ſuam.pro Seſt.41
deſertus reditus.in Piſo.43
deſertum negotium.de aruſp.reſpon.15
deſeruire amicis.pro Sylla 19
deſiderare,pro flagitare.pro Archia 5
deſiſtere de re aliqua.pro Plan.43
deſperare honorem pro Muræ.42
deſperare oppido.in Piſo 67
deſperare ſibi.pro Muræ.41
deſperatus ab omnibus pro Roſc.Ame 16
deſperati duces.pro domo ſua 11
deſperati ſenes in exercitu Catilinæ, in Catil.28
deſperata fuga.5. Philipp.186
deſperata pecunia.pro Mur.40
deſperata eſt ſalus.5. Philipp.175.
deſperatiſſimus, pro, viliſſimus,vel abiectiſſimus.in Piſo 51
deſperatiſſimum perfugium. 4.in Ver.70
deſperatio vitæ 1.Philip 91
deſpicatiſſimus homo pro Seſt.29
deſpicatus duci pro Flacco 51
deſpicere, pro, non animaduertere, vel aliò animum intendere. pro Roſc. Amer.13
deſpicere aliquem, id eſt,de loco ſuperiore aſpicere. de aruſp.reſpon.30
deſponſa laus alicui.de aruſp.reſpon.4
deſponſam prouinciam habere. de prou. Conſ 30
deſtinare ſortis.5.Philipp.188
deſtitutione perculſus.pro Quint.11
deſuefactus à concionibus.pro Cluent.88
deſultorius in quadrigarum curriculum incurrens.pro Muræ.51
deterior in Hetruſcorū libris qui ſint. de aruſp.reſpon.49.53
deteſtari tanquam auſpicium malum. in Vati.30
deteſtari aliquem à Republica. In Piſo.76
deteſtari omen.4.Philipp 158
deteſtabilis alicui.1. Philipp.75
deteſtabilis homo.1. Philip. 106
deteſtatio ſcelerum pro domo ſua 108
detrahere calamitatē. poſt redi. ad Quirit.4
detrahere de aliquo.de aruſp. reſpon. 47
detrahere aliquem in iudiciū pro Mil. 29
detrudere quid ſit propriè.pro Cæcin.36
detrudere in pœnam.pro Flacco 73
deuehi aliquò.1.Philip.6
deuenire in aliquem.in Piſo.55
deuincire ſe ſcelere.de aruſp.reſpon.4
deuincire religione pro domo ſua 101

deuinctus conſuetudine pro Arch. 4
deuinctum aliquem ſuis copiis habere. pro Cælio 18
deuius, pro, extra viã poſitus. 5. Phil. 104
deuios conſiliis. 5 Philip. 191
deuocare de prouincia. de prou. Conſ. 13
deuolui ad ſpem 7. Philipp. 225
deuorare beneficia 13. Philipp. 344
deuorare moleſtiam. 6. Philipp. 225
deuorare prædam ſpe & opinione. 3. in Verr. 95
deuorare verbum. pro Seſt. 17
deuouere ſe emptori, pro ære alieno. 12. Philipp. 219
deuota hoſtia. de aruſp. reſpon. 4
deuotio capitis. pro domo ſua 112
deuotio vitæ P. Decii. pro Rab. Poſth. 2
deuotionis cõuictus. poſt redi. ad Quir. 1
deuĩ noſtræ vitæ. poſt redi. in Senat 6
Dexio Tyndaritanus à C. Verre hoſpite ſuo filio orbatus. 7. in Verr. 84
dextram tendere alicui. 10. Philip. 275
¶ Diana in Delo nata. 3. in Verr. 35
Dianæ Pergẽſis ſimulacrũ à Verre ſpoliatũ, 3. in Verr 36
Dianium, in Hiſpania. 3. in Verr. 61
dicam ſcribere. 4. in Verr. 25
dicas ſortiri. 4. in Verr. 25
dicare ſe in aliquam ciuitatem pro Corn. Balbo 23
dicere dictum. pro Plan. 68
dicere diem. pro Roſc. Amer. 19
dicere diem operi. 3. in Verr. 106
dicere doti. pro Flacco 67
dicere dotem. pro Cæcin. 53
dicere leges. 5. in Verr. 15
dicere multam. 11. Philip. 301
dicere orationem de ſcripto. pro Plan. 61
dicere quo minus. poſt redi in Senat. 11
dicere Senatui, pro, in Senatu, vel apud Senatum. pro domo ſua 22
dictum dicere pro Plan. 68
dictum perdere. pro Plan. 68
dictio cauſæ. i. oratio. pro Quint. 19
dicis cauſa. 6 in Verr. 47
dictaturæ nomen ab Antonio è Rep ſublatum. 1. Philipp 1
T. Didius ex Macedonia triumphauit. in Piſo. 48
Didia lex. pro Seſt. 118 pro domo ſua 33. & 42. & 5. Philipp. 169
dies diceretur à Prætore tertius. de aruſp. reſpon. 6
dies fœdus & flagitioſus. 3 Philip. 151
dies totos potare. 2. Philip 77
diem dicere pro Roſc. Amer. 19
diem operi dicere. 3. in Verr. 106
diem iudiciis differre. 4 in Verr. 26
diem nominis petere. pro Quint. 50
diem proſcribere vel edicere. 3. in Verr. 99
in diem viuere. 2. Philipp. 91
die & tempore memoriam beneficii definire. poſt redi. ad Quir. 18
differre diem iudiciis. 4. in Verr. 26
differre tempus. 8. Philip. 249
differre vadimonium. pro Quint. 11. 21. & 25
difficiliore conditione diſſoluere. pro Quint. 11
difficilimum tempus ſolutionis. pro Cæcin. 8
difficilimo tempore Reip. 5. Philipp. 190
difficultas annonæ. pro domo ſua 10
difficultas domeſtica. in Catil. 10
difficultatem exorbere. pro Muræ. 17
in difficultate nummaria eſſe. 4. in Verr. 49
difficultatibus affectus pro Quint. 5
digitum ab argento diſcedere. 6. in Ver. 29
digitum proferre. pro Cæcin. 51
digitum tollere. 3 in Verr. 99
digiti liceri. 5 in Verr. 25
digitis extremis attingere genus aliquod vitæ. pro Cælio 20
dignus, abſolutè. pro Piſo. 5
dignos quid ſignificet. 3. Philipp. 159
dignitas aliud, quàm honos. de prouin. Conſul. 39
dignitas familiaris. pro Sylla 54. & 58
digreſſus, pro, diſceſſu. in Piſo. 50
dii quomodo placandi. pro Cluent. 153
diiudicare diſſenſiones. in Catil. 69
dilabi memoria. 13. Philipp. 351
diligens in memoria alicuius. 2. Phil. 106
diligentiſſimus ſalutis meæ pro Plan. 1
diligentia, niſi tempus & ſpatium ſit, intelligi non poteſt. pro Quint. 2
diligentia fœderũ acerbiſſima. pro Corn. Balbo 8
diligentiam habere. 7. in Verr. 34
dilucidè vetare. i. apertè & nominatim. in Vati. 29
diluculum. pro Roſc. Amer. 11
dimanare ad exiſtimationem hominum. pro Cælio 4
dimicare de ciuitate, de fama, de liberis, de fortunis. pro Seſt. 1
dimicatio capitis. de prou. Conſ. 18
dimicatio fortunarum. pro Plan. 55
dimicatio vitæ. 14. Philipp 409. & pro Plan. 63
dimicationes meæ. pro Milo. 62
dimouere labem à Rep pro domo ſua 54
dimouere de præſidio. pro Mur. 74
dimouere ex poſſeſſione. in Rull 80
dimoueri de ſententia. pro Seſt. 88
dimidio ſtultiores. pro Flacco 37
dimittere à iudicio. pro Plan. 17
dimittere cuſtodiã alicuius. pro Plan. 79
dimittere iudicium. 4. in Verr. 49
dimittere libertatem. pro Plan. 77
dimittere quæſtionem. 4 in Verr. 58
dimittere tempus. 3. Philipp. 147
dimittere vitam. 2. Philipp. 56
Dinea, ſocrus Oppianici, ab eo interfecta. pro Cluent. 30
Dio Haleſinus, Q. Metelli beneficio ciuis Romanus factus 4. in Verr. 13
Dio philoſophus Romæ, apud L. Lucceium habitauit. pro Cælio 17
Diocles Centuripinus, ob Verris iniurias ſe ſuſpendit. 5. in Verr. 109
Diocles Panormitanus, cognomine Phimes. 5. in Verr. 77
Diocles, Popilius Mamertinus à C. Verre ſpoliatus. 6. in Verr. 30
Diodorus Timarchides Syracoſanus, vir ſumma authoritate. 6. in Verr. 121
Dicrectes regius. pro Rab. Poſth. 13
Diognetus Venerius, ſeruus à C. Verre decumanus factus. 5. in Verr. 73
Dionyſiarchus Paedriorum. 6. in Verr. 44
Dionyſodorus Syracuſanus. 4. in Verr. 55
diribitores in comitiis. poſt redi. in Sena. 25 & in Piſo. 28
dirigere ad rationẽ ciuitatis. pro Mur. 70
directa ratio. pro Cælio 35
dirimere pacem. pro Cæcin 26
dirimere ſocietatem cum aliquo. 2. Philipp. 46
diripere aliquid de authoritate alicuius. pro Sylla 2
diripere tabellas de reo. in Piſo. 76
direptio, comitiale verbum. pro Plan. 11
diritas. in Vati. 6
diſceptare, pro, iudicare pro Milo. 17
diſceptator, pro, iudex. pro Deiot 5
diſceptator, id eſt, iudex. pro Flacco 73
diſceptatio, pro, iudicium 3 in Rull. 2
in diſceptatione cauſam verſari. pro Deiota. 1
diſcernere vxorem & ſororem. de aruſp. reſpon. 35
diſceſſerit iniuria impunita. 6 in Verr. 60
diſceſſio concionis. pro Seſt 66
diſceſſio fieret, ſine vlla varietate. pro Seſt 63
diſceſſionẽ facere. 6. in Verr. 128. & 6. Philipp 105
diſceſſus, pro tempore abſentiæ. pro domo ſua 66
diſceſſionem facere in ſententiam 14. Philipp. 398
per diſceſſionem S. C. facere. 3. Philip. 140
in diſciplinam alicuius ſe tradere 2. Philipp. 31
diſciplinæ, pro locis, in quibus docentur literæ. pro Sylla 67
diſcrimen, pro periculo, vel calamitate potius. pro Seſt 45
diſcrimen, pro, iudicium. pro Plan. 7
in diſcrimen capitis adducere. pro Deiota. 2
diſcriminare, pro, diuidere. 12. Philip. 354
diſiungi ab alicuius amicitia, vel familiaritate. 2. Philipp 45
diſiunctum monſtrum. de aruſp. reſpon. 13
diſiunctio ſententiæ. de prou. Conſ. 53
diſpenſatio. 13. Philipp. 350
diſpenſatio ærarii. in Vati. 28
diſperditio vrbis 3. Philip. 145
diſperſè. 6. in Verr. 105
diſpertire tempora. pro Muræ. 68
diſpertiri municipiis. in Catil. 79
diſpicere pro Sylla 30
diſpoſitus ad honorem. pro Muræ. 17
diſpoſitè accuſare. 6. in Verr. 79
diſquiſitiones. pro Sylla 59
diſſeminare in memoriam. pro Arch. 12
diſſentire cum aliquo. pro Sylla 46. & de aruſp. reſpon. 50
diſſenſus, pro, diſſenſio. poſt redi. ad Quir. 5
diſſidere cum aliquo. de aruſp. reſpon. 50
diſſidere cum cauſa. 11. Philip. 300
diſſidui tui deſiderium. 2. Philipp. 61
diſſipatus homo. poſt redi. in Senat. 12
diſſoluere argentariam. pro Cæcin. 8
diſſoluere nomen. pro Plan. 55
diſſolutus, id eſt, nimium benignus. in Catil. 3
diſſolutus, pro, negligens. 6. in Verr. 103
diſſolutus, pro, minus ſeuerus. 7. in Ver. 6. & 15
diſſolutus, pro, ſuperbus, vel impatiens. pro Cluent. 138
diſſolutus in iudicando. 5. in Verr. 121
diſſolutus in re familiari. pro Quint. 10. 22
diſſoluto animo. pro Roſc. Amer. 19
diſſoluta conſuetudo. pro Flacco 15
diſſolutum conſilium. in Rull 59
diſſolutè, pro, parum fortiter. 6. Philipp. 204
diſtineri dolore. pro Plan. 65
diſtinere pacem per aliquem. 12. Phil 340
diſtractus, pro, diſſipat'. pro domo ſua 53
diſtricta ſententia à paucis ſuffragiis. de aruſp reſpon. 56
in ditionem redigere 4. Philipp 161
diu nihil eſt, in quo eſt aliquid extremũ. pro Marcel. 26
diu collecta, id eſt, per multos annos. 2 in Verr. 40
diuaricari 6. in Verr. 78
diuelli dolore. pro Plan. 65
diuertere ad villam. pro Milo. 38
diuertere domum. pro Deiot. 11
diuerticulum fraudis & inſidiarum. pro Roſc. Com. 3

diuerticula & flexiones quærere. in Piſo.41
diues de ſcurea multò facilius fit, quàm paterfamiliâs. pro Quint.51
diuexare agros.13.Philip 359
diuidere ſententiam. pro Milo.11
diuidere Italiæ, & diuidere in prouincias. pro Sylla 51
diuinationis genera. de aruſp reſpon.16
diuiſoitus inuſtata & inſtituta. pro domo ſua 1
diuturnius mereri de aliquo. poſt redi. in Senat.17
diuiſionis vtilitas. pro Quint.19
diuortium facere cum aliqua.2. Philip.79
diuturnus eſſe, pro, diu viuere.1. Phil 108
diuulgatum tēpus ad libidines. poſt redi. in ſenat.8
¶ Docere aliquem de re aliqua. pro Roſc. Amer.65
doceri de re aliqua. pro Roſc. Amer.15
Docimus, C. Verris familiaris.5.10 Ver 66
doctus ad legem. pro Milo.7
doctrinam ſumere, pro, docendum ſuſcipere. pro Seſt.103
documentum capere.11. Philipp 191
documentum omniū ſcelerum, pro, ſceleratiſſimus. pro domo ſua 96
Cn. Dolabella prætor. pro Quint.15
Cn. Dolabella, C. Verris Quæſtoris & Legati ſui teſtimonio oppreſſus.3. in Ver.19
Cn. Dolabella ex Macedonia triūphauit. in Piſo.35
Dolabella aliquādo Ciceronis amicus.11. Philipp 195
Dolabellæ crudelitas in C. Trebonium. 11. Philipp.291
dolere vicem alienam.3 in Verr.79. & 10. Philipp.171
dolenter, pro, ægrè & iniquo animo. pro domo ſua 75. in Vati 7. & 8. Philip. 148
dolentius deplorare pro Seſt.10
dolor deceſſionis. in Piſo.70
dolor & riſus in re eadē. pro domo ſua 80
doloris partes ſuſcipere. pro Seſt.1
dolori eſſe. de aruſp. reſpon 40
dolorem accipere ex re aliqua.1. Phil.10
dolorem frangere.11 Philip.353
dolorem ſuum punire pro Milo.26
in dolore eſſe.11. Philip.288
domicilium ſermonum in auribus alicuius collocare. in Piſo.60
domicilium vitæ & mortis. poſt redi. in Senat.32. & 33
dominus epuli. in Vati.24
dominus ſui iuris retinendi & dimittendi. pro Corn. Balbo 14
domini concinnorum pro Seſt.109
domini & magiſtri in auctionibus conſtituuntur. pro Quint.18
dominatus regius.1. Philipp.9
Domitius Appulus, comes Antonii. 11. Philipp.298
Cn. Domitius Trib. pl. legem tulit de ſacerdotibus creandis. in Rull 31
Cn. Domitius, M. Syllanum conſularem accuſauit.4. in Verr.81
Cn. Domitius homo non popularis, Prætor tamen factus pro Seſt.98
Cn. Domitius Decimo Syllano diē dixit. 2. in Verr.37
Cn. Domitius Iudex in M. Cæliū. pro Cælio 23
Cn. Domitius, Iudex quæſtionis de morte P. Clodii. pro Milo.16
Cn. Domitius equitatū à C. Antonio abduxit. 10. Philipp.178
Cn. Domitii iuſtitia in M. Scaurum. pro Deiot 22
Cn. Domitium, quæ ad cædem Cæſaris impulerit.2. Philipp 48
L. Domitius Prætor in Sicilia ſeruum in crucem ſuſtulit, quem venabulo vſum compererat. 7. in Verr.6
L. Domitius adoleſcens pudentiſſimus.3. in Verr.98
L. Domitius, à Vectio iudice, à Vatinio producto, nominatus. in Vati.19
L. Domitius ab Antonio occiſus. 2. Philipp.79
Domitia via in Gallia. pro Font.7
domus Ciceronis in conſpectu totius vrbis ſita. pro domo ſua 77
domus in imperio eſt. de aruſp. reſpon. 33
domum colligere aliquē. pro domo ſua 53
domum denuntiare. pro Quint.31
domum vocare pro Roſc. Amer.31
domo conſilium petere.2. Philipp.48
domo ſe tenere poſt redi. in Senat.16
domeſticos ſanguis. de aruſp. reſpon. 40
intra domeſticos parietes dicere. pro Deiota.2
domeſtica inhumanitas. pro Deiot.13
donum facere.7. in Verr.144
Dorotheus Thermitan°, Agathini gener. 4. in Verr.61
Dorylaus, legatus Deiotari regis ad Cæſarem. pro Deiot.29
Dorylenſium legati in L. Flaccum. pro Flacco 30
dotem dicere. pro Cæcin 53
¶ Draco theſaurum.13. Philipp.352
M. Druſus, Catonis Vticenſis auunculus, domi ſuæ occiſus. pro Milo.11
M. Druſus Trib. pleb. pontifex. pro domo ſua 91
Druſi colluuio. in Vati.17
M. Druſi leges contra legem Cæciliam & Didiam latæ. pro domo ſua 33
¶ Dubitatio belli.5. Philipp.186
dubium alicuius animum facere. pro L. Manil.18
in dubiū venire de ciuitate. pro Cæcin. 13
dubia tempora, pro, periculoſa.7. in Verr. 1. & 3
ducere commēdationem à re aliqua. pro Deiot.1
ducere familiam.5. Philipp.186
ducere in ratione.5. in Verr.96
ducere iudicium. pro Flacco 64
ducere ordines.1. Philip 14
ducere parietem. pro Milo.56
ducere rationem, pro, habere rationem.1. in Verr.9. pro Quint 30 pro Roſ. Ame. 76. & pro Seſt.17
ducere ſuam rationem 3. in Verr.90
ducere rem.1. protrahere 1. in Verr.17
ducere ſpiritum otioſum pro Arch.12
duci ad metum. de aruſp. reſpon.50
duci deſpicatui. pro Flacco 51
duci iubere. 4. in Verr.11. & 44
dupliciter.1. duobus modis. pro Cæcin.67
dura annona. pro domo ſua 13
dura natio.5. Philipp 173
dura tempora. pro domo ſua 71
durior ad ſtudia. pro Arch.15
durior locus dicendi. pro Muræ.45
duriſſimo ore fuit, qui præſente Hortēſio geſtum agere conaretur. pro Quint. 52
durities animi omnia, ſtupor potiꝰ, quàm virtus pro domo ſua 75
Durtenſe prælium in Hiſpania ſub Pompeio. pro Corn. Balbo 3
duumuirorum coloniæ deducendæ, inſignia, lictores cum bacillis. in Rull.91
dux cauſæ. pro Plan.61
dux ſalutis. poſt redi. in Senat.10
dux ſeditionis 1. Philipp.10
¶ Dyrrhachinus Centuripinus, propter C. Verris iniurias ſe ſuſpendit. 3. in Verr.110
Dyrrhachium olim in fide Ciceronis pro Plan.79

E

E Cauſa ereptus.9. Philipp.257
è lege.3 in Verr.81
è morbo recreatus. poſt reditum ad Quirit.3
è quo (iudicio) ſalus oblata eſſet omnibꝰ. pro Sylla 32
è Rep. & contra Remp. eadem res eſſe poſſe. pro Milo.20
¶ Ea re, pro, propter ea, vel, ideo. 3. in Verr 16
¶ Eblandita ſuffragia. pro Plan.8
M Ebutius. pro Flacco 71
Sex. Ebutius cuiuſmodi vir. pro Cæcin.20
Ebutia lex. in Rull.34
¶ Edere animam. pro Seſt.71
edere iudices. pro Plan.33
edere iudicium. pro Quint.43
edere nomen alicuius alicui. pro domo ſua 12
edere populo.1. omnibus legendum proponere. pro Sylla 31
edere poſtulata in aliquem. 4. in Verr. 7. & 111
edere quæſitorem. pro Plan.34
edere ſcelus. de aruſp. reſpon.55
edere ſocium. pro Quint.51
edere ſpiritum vitæ extremum.12. Philip. 334
edere teſtes.3. in Verr.17
edere tribus. pro Plan.30
editiii iudices. pro Muræ.45. & pro Plan. 29
edicere, pro, nontiare.1. Philipp 8
edicere & decernere pro Flacco 61
edicere diem.3. in Verr.99
edicere legem.5. in Verr.14
edictum funeri mittere.9. Philip 168
edictum prætoris, lex annua. 3. in Verr. 76
ex edicto bona poſſidere. pro Quint.15
Ediſſa portus, in Sicilia.7. in Verr.69
edormire crapulam.1 Philip.51
educere aliquem in ius, ſiue ad prætorē. 5. in Verr.118
¶ Efferre, pro, excitare, & quaſi ad vitam reuocare. pro Sylla 66
efferre ad gloriam. de aruſp. reſpon 14
efferre animos. pro domo ſua 109
efferre cum octauo, vel decimo.5. in Ver. 91. & 93
efferre mortem.9. Philip.160
efferent ſe res. de prouin Conſ.18
efferri foras.13. Philipp.171
efferri funere pro domo ſua 34
efficere cædes pro Milo.67
efficere neceſſitudinem pro Deiot 18
efficere ſepulturam 1. Philipp.5
efflagitare miſericordiam pro Milo 71
effodit meum pectus memoria pro Marcel.6
effrænatus furor. de aruſp. reſpon.1
effrænata audacia. in Catil.1
effrænatio animi.5. Philipp.179
effrænatius ruere 14. Philipp.401
effugere, pro, omittere. pro Plan.46
effuſè donare. pro Roſc. Amer.24
effuſè petulans. in Piſo.7
effuſè viuere. pro Cælio 30
¶ Cn. Egnatius pater, à Cenſoribus Senatu motus. pro Cluent.105
L. Egnatuleius Quæſtor cum quarta legione ab Antonio ad Octauium defecit.3. Philipp 117
Eggyna, ciuitas in Sicilia.5. in Verr.83
¶ Ei, pro, ii.5. Philipp.178
eiicere, aliud à deiicere. pro Cæcin.18

eiicere ſe.in Catil.12
eiici è patria.in Piſo.75
eiectus homo.pro Quint.41
eiurare aliquem iniquum.12.Philip.331
¶ Elaboratum eſt induſtriæ curriculum. 7.Philipp.222
eleganter adoleſcentiam traducere. pro Plan.25
cum elegantia viuere, id eſt, integré. pro Sylla 59
non electus,ſed relictus.pro Roſc. Ame 3
electiſſimus vir ciuitatis.pro Quint.3
elinguis curia.poſt redi.in Senat.5
elocare gentem. pro Flacco 54
eloquentia & gratia plurimum poſſunt in ciuitate.pro Quint.1
eloquentiæ partes ſuſcipere.pro Seſt.2
in eloquẽtia nõ ſunt omnia.pro Quin.54
Elorini,populi Siciliæ.5.in Verr.85
eluere prædicationem crudelitatis.11.Philipp.317
¶ Emanare in vulgus.pro Roſc.Ame 2
embolia.pro Seſt 102
ementiri auſpicia.2.Philip 88
ementiri authoritaté Senatus. pro domo ſua 40
emere de aliquo.pro Roſc.Amer.3
empſus de lapide Trib.pl.in Piſo.17
emptores bonorum vt cætiſſites. pro Quint.19
emitti,pro,abſolui.in Piſo 76
¶ Eneruatus reus.in Piſo.65
eneruati homines.pro Seſt.18
Enguini,Siciliæ populi.6.in Verr.87
enixè aliquid facere.pro Seſt 30
Enna, ciuitas Siciliæ mediterranea. 5.in Verr 166
Ennæ oppidi Siciliæ ſitus 6.in Verr.95
Ennæium nemus,Siciliæ vmbilicus.6. in Verr.95
Ennius Africano ſuperiori charus. pro Arch.16. Poetas ſanctos appellauit. pro Arch 14
Entella,ciuitas Siciliæ.5.in Verr.173
enucleata ſuffragia.pro Plan.8
¶ Eò,id eſt,ad eum finé. pro Roſ.Ame 30
¶ Epicrates Bidinus à C. Verre bonis euerſus. 4.in Verr.37 38.39.40.41 42 43
Epicurus Barbatus.in Piſo 15
Epicurei literas negligebant.in Piſo.55
Epicureorũ de voluptate ſentẽtia in Piſ 33
Epicureorum dogmata. poſt redi.in Sen. 13.& in Piſo 54
epulones Iouis,ſiquid eſſet in ludis commiſſum omiſſũ, nue ad Pontifices deferebant.de aruſp reſpon.19
¶ Equuleus,tormẽti genus habẽdæ quæſtioni.pro Deiot.5
in equuleo facta quæſtio eſt. pro Milo 41
equus Troianus.2. Philipp.53
in equum tollere pro Deiot.19
equo merere 1.Philipp.14
¶ Erecthei regis Athenarum filiæ mortẽ pro patria contempſerant pro Seſt.39
Ericius mons in Sicilia.4.in Ver.14 & 79
Ericina Venus.3.in Verr.18
erigere aculeos in aliquem.pro Cælio 25
erigere ad ſpem. pro domo ſua 10. & 3. Philipp 147
erigere aures.4.in Verr.19
erectus, pro, paratus vel confirmatus. 4. Philip.153
erectus ad libertatem.10.Philip.174
erectus conſcientia.1.Philipp 6
erecto animo eſſe pro Deiot.26
eripere à peſte pro domo ſua 14
ereptus è cauſa 9.Philipp.157
eripere religionem alicunde. pro domo ſua 80
ereptor plus eſt,quàm fur.3.in Verr.5
Eriphyle,monilis pulchritudine incenſa, ſalutem viri prodidit.6.in Verr.35
Eros comœd⁹,Roſcii diſcipulus.pro Roſ. Com.28
errare, cuiuſuis eſt hominis: at in errore perſeuerare, inſipientis.12.Philip. 321
error ciuilis.pro Plan.20
Erucius, Roſcii accuſator, incerto patre natus.pro Roſc.Amer.16. Idem,à literis non abhorruit. ibidem.
¶ Eſculenta fruſta.2.Philipp.74
Eſquilina porta.in Piſo 43
eſſe acerbitati.6.in Verr.60
eſſe ad perpendiculum 3 in Verr 94
eſſe ad portas,& cũ imperio. pro Seſt. 34
eſſe adiumento.pro. Quint.2
eſſe alicuius ciuitatis.pro Seſt.39
eſſe cum gladio.pro Seſt.22
eſſe damnationi.5.in Verr 77
eſſe detrimento,maculæ,inuidiæ,&c.5.in Verr.183
eſſe municipio.3.Philipp.134
eſſe fraudi.pro Roſc.Amer 19
eſſe multa gloria.pro Seſt.125
eſſe aliquo gradu 6.Philipp.216
eſſe meam gratiam voluit.2.Philip.36
eſſe in ectis.1.Philip 12
eſſe in ære alieno vel in ſuis nummis 6.in Verr 10
eſſe in amore.6.in Verr.2
eſſe in armis.pro Ligar.6
eſſe in aliqua cauſa & fortuna. pro Marcel 1.& pro Seſt. 48
eſſe in conuiuio comiter & iucundé. pro Deiot.12
eſſe in crimine 6.in Verr 89
eſſe in deſiderio, in ore,in ſermone alicuius.10. Philip.179
eſſe in dolore vel mœrore.11.Philipp.288
eſſe in inuidia,vel odio 7.in Verr.142
eſſe in luctu.pro Seſt 15
eſſe in memoria.pro Sylla 58
eſſe in mœſtitia.1.Philip 56
eſſe in multis ſuis nummis.6.in Verr.10
eſſe in odio.2.Philipp.25
eſſe in opinione pro domo ſua 9
eſſe in parte aliqua. pro Ligar. 1. & pro Deiot.15
eſſe in pœna.pro Ligar.8
eſſe in poteſtatem alicuius. pro L. Manil.13.& 12.Philipp 321
eſſe in ſagis.8.Philipp 254
eſſe in ſcelere.pro Sylla 28.& 2.Phil.41
eſſe in ſuis ſordibus, pro ſuarum ſordiũ. 2.Philipp.74
eſſe in timore.pro Seſt.22
eſſe in vadimonium.pro Quint.22
eſſe in veſtitus fœditate 12.Philipp.327
eſſe in voluntate.pro Ligar. 4
eſſe incolumi dignitate pro Ligar.12
eſſe iuris.pro domo ſua 17
eſſe mortis, hoc eſt, mortis cauſam adferre 9.Philip.158
eſſe aliquo numero.2.Philipp.80
eſſe pacem cupere.pro Ligar.15
eſſe præſidio.pro Quint.3
eſſe pro nihilo 2.Philip.70
eſſe probro,vel crimini pro Roſ.Amer 48
eſſe debuit Cõſulum querela.pro Seſt.54
eſſe binis ſeſtertiis.5.in Verr.170
eſſe confectis ſtipendiis.pro L.Manil 18
eſſe teſtimonio virtuti alicuius. pro Fõt.5
eſſe tumultum decerni.6 Philipp.105
eſſe veſte mutata.pro Seſt.21.& 45 & poſt redi.in Senat.28
eſt hoc nomine.pro Roſc.Amer.16
eſt mihi odium in illum.11.Philipp 331
eſſedum,genus lecticæ 2.Philipp.71
et vero.pro Muræ 43
Eubalides Groſphus Cẽturip.nus ab Apronio decumano indigniſſimè affectus.5.in Verr.46
Euchadiæ villa in Macedonia.in Piſo.70
euellere ex fattis pro Seſt 26
euerriculum prouinciæ, C. Verres. 6.in Verr.46
euertere ab aliquo.pro Milo.42
euertere aliquem bonis.3.in Verr 66 & de prou.Conſ 7
Eumenides Halycienſis.7.in Verr.12
euocare & accerſere, diuerſa. pro Deiot.8
euocare miſericordiam oratione pro Deiota.18
euolare ex alicuius ſeueritate.3 in Verr.8
euolare pœnam.de prou.Conſ 11
euomere orationem.5.Philip.177
Eupolemus Calactinus,Lucullorum hoſpes.6.in Verr 43
Europæ in tauro ſedentis ſignum nobile Tarenti 6 in Verr.118
¶ Ex aliquo audire. pro domo ſua 76
ex authoritate alicuius, quid gerere. pro domo ſua 72 & 76.& 10 Philip.181
ex cibariis alicuius tractari. 4.in Verr.8
ex commentariis agere 5.Philipp.171
ex conductione in fundo eſſe. pro Cæcin.68
ex hac die biduo ante.in Piſo.48
ex formula. pro Quint.15
ex illis laborat Reip.pro Roſc.Amer 89
ex improuiſo.3.in Verr 78
ex latronibus principatum deferre.2.Philipp 38
ex loco delectus.pro Cæcin.63
ex Macedonia triumphare in Piſo 43
ex me agnoſco.pro Piſo 28
ex morbo infirmus.8. Philip.257
ex optimo more & ſanctiſſima diſciplina quidpiam videre.2.Phil.78
ex parte aliqua,vectigalia.5.in Verr.85
ex ea prouincia complures condemnati qui ibi Prætores fuerant.4. in Verr.10
ex quo mihi eſt odium in illum 11. Philipp.331
ex omnib⁹ rebus nudus. pro Roſ.Ame.85
ex tempore dicere. pro Archia 13 & pro Flacco 18
ex teſtamento iurare.3.in Verr 36
ex veritate cauſam pendere. pro Quint.3
ex voluntate accidit.in Piſo 36
ex vrbe abeſſe.pro Plan 55
Ἐμβόλιμοι dies.4.in Verr.90
examina ſeruorum.de aruſp.reſpon.13
exangues homines.pro Seſt.18
exarare frumentum 4 in Verr.36.& 5.46
exardere ad cupiditatem.11.Philip 290
exardere ad ſpem.4. Philipp.163
exardere deſiderio.10.Philip 283
exarſit bellum pro Ligar.2
exaudire aliquid.11.Philipp 305 & 316
excipere rumores. pro Deiot.17
excipere vulnus.pro Seſt.17
excitare ad ſpem.pro Plan 45
excitare memoriam ſuam ad memoriam pro Seſt 8
excitari de ſomno.2.Philipp 78
excitatus ad cauſam.pro Seſt 76
excludere alicui aliquid (alii omnes codices ſint corrupti.) de aruſp.reſpon.42
excludere conſuetudinem 5.Philip 177
excluſus criminatione.pro Sylla 30
excors.2.Philipp. 42
excurrere,de virtute dictum. pro Mur. 26
excurſor.4.in Verr.14
excurſor.i.prædo 4.Philipp.162
excuſetur eſſe Areopagites.5.Phil.173
excuſatio legationis obeundæ 9.Phil.161
excuſationem accipere.5.Philip.173
excutere voces.1.Philip.81

exemplũ in aliquẽ ſtatuere.5.in Verr.180
exempla vrbis corrumpere.pro Deiot.25
exempla literarum.4.in Verr.231
exemplis crudeliſſimis interemit.14 Philipp.390
exequi aliquid vſque ad extremum. pro Rab. Poſth.3
exequi fugam & cladem.1.Philipp.68
exequi mandata.9.Philip.261
exequiarum celebritas, olim Romæ cuiuſmodi.pro Milo.66
exercere crudelitatẽ in aliquo 11.Phil.294
exercere iudicium. pro Cæl.1. & pro Archia 1.& 24
exercere vectigalia.pro L.Manil.1.& 10
exercitus, pro, laborioſus ac penè miſer. pro Milo.5
exercitus Cicero,non miſer. pro Plan.64
exercitatio conuiuii.pro domo ſua 2
exercitatio rerum.pro Deiot.4
exhaurire ſpiritum.pro Seſt 68
exhaurire ſibi vitam.pro Seſt.40
exhauſtus bonis.in Piſo.68
exigere,pro,expellere 2.Philip.78
exigere columnas ad perpendiculum 3.in Verr 94
exigere nomina.3.in Verr.19
exigere vxorem.in Piſo.70
exiles,pro tenuis fortunæ hominibus.pro Muræ.44
exilium quando turpe.pro domo ſua 56
exilium non ſupplicium, ſed profugium ſupplicii pro Cæcin 71
exilii cauſa ſolum vertere 5.Philipp.174
eximere horam.6.Philipp.109
eximi de vectigalibus.1.Philip.100
eximi ex reis 4.in Verr.64
exire à migrando differt. 4 in Verr.61
exire ære alieno.11.Philip.299
exire è patriciis.pro domo ſua 30
exire Roma.pro Plan.43
exitum temeritatis ferre. pro Flacco 81
in exitu eſſe.pro Muræ.73
exiſtere, pro, apparere.1.videri 3.in Verr.27
exiſtimatio populi,hoc eſt,fama apud populum.2. Philip.36.2.in Verr. 18. & 28 & 313
exiſtimationem lædere.4 in Verr.215
exiſtimationem reconciliare.2. in Verr.2
exitiales exitus 7.in Verr.12
exlex.pro Cluent.74
exorabilis populus.pro domo ſua 36
exorbere difficultatem. pro Muræ.17
exorbere prædas.de aruſp.reſpon.55
exordium capere.5.Philipp 189
expedire ſalutem.pro Milo 7
expediti.5 in Verr.215
expeditus ad nutum de aruſp. reſpon.56
expendere reſtem.pro Flacco 9
expenſi & accepti codex.pro Roſc.Com.2
expenſum ferre aliquid.6. Philip 214
experiens 6.in Verr.31
experiri, pro, iudicio contendere. pro Quint.50
experiri cum aliquo de iniuriis. pro Cælio 14
experiri ius.pro Cæcin.24.& pro Seſt. 79
expers Reip.12.Philipp.325
expers tẽporum & ſermonũ.pro Sylla 7
expetere aliquem in alterius pœnam. de prouin.Conſ.4
expetere pœnas ab aliquo. pro Milo. 42. & pro Flacco 73.& de aruſp.reſpon 40
expetere ſacra ex libris.de aruſp.reſpõ.24
explanatio religionis, vel ab uno Pontifice fieri potuit.de aruſp.reſpon 12
explicata ratio belli. 1. confecta. de prou. Conſ 29
exploratam pacem habere.7.Philipp 217
expiare egeſtates.14.Philipp 391
expiare manes.in Piſo.11
expiare religionem.de aruſp.reſpon.8
expiabile bellum.13.Philipp.345
expoliare aliquem.pro Deiot.16
exportare de prouincia. 5.in Verr.120
expoſita mors.1.certa & parata.8. Phil.253
expoſtulare aliquã cum alio. pro Plã. 47
expromere crudelitatem in aliquo. pro Milo.16
exprimere, pro mandare literis. pro Archia.15
exprimere legem ex natura.pro Milo.7
expreſſa iudicia.pro Plan.14
expugnare honorem, vel magiſtratum i. per gratiam obtinere.3.in Verr.30
expugnator pudicitiæ.5.in Verr.5
exquirere authoritatem.in Vati.18
exquirere honores alicui.3.Philip.133
extare,pro exire vel oriri.pro Cælio 10
extenuare crimen.7.in Verr.81
exterminari oppidis & agris.in Piſo.77
exterminari ſedibus.1. Philipp.69
exterminata Reſp. pro domo ſua 109. & poſt redi.ad Quir.11
externi mores.pro Ligar.6
extinguere furorem 6.Philip.116
extinguere iudicia.pro Milo.78
extinguere memoriam rei alicuius. pro Milo.55
extinguere Senatum.in Piſo.45
extinxit Cenſuram de aruſp reſpon.54
extincta diſſenſio.pro Marcel 19
extinctum maledictũ.pro domo ſua 72
extorquere vocem & ſimulationẽ.6.Philipp 215
extra,pro,præter.in Catil.9
extra forum, vadimonium promittere. 5. in Verr.77
extra ordinem pro domo ſua 15
extra ordinem, pro, contra mores. pro Cluent.68
extra ordinem vocari.5.in Verr.8
extra periculum eſſe.pro Quint 48
extrahere vrbem ex periculis.pro Seſt.7
extraordinarius honos.5.Philip.140
extraordinarium imperium populare & ventoſum.11.Philipp 301
extraordinariæ pecuniæ. pro Roſ.Com.2
extraordinariæ poteſtates.pro Seſt.52
extruere villam ad cælum. pro domo ſua 95
exturbare præcipitem, pro eiicere. pro Roſc.Amer.13
exuere humanitatem.pro Ligar.8
exulceratus animos.pro Deiot.4
exultare,furentis.de aruſp.reſpon.2
exurgere honeſte.12.Philipp.336

F

L.Fabius 3.in Verr 61
Q. Fabius, Q. Fuluius e o 22.in Rull. 88
Q. Fabius Saguntinus à Q. Metello pro ciuitate donatus.pro Corn Balbo 40
Fabii fornix, in inferiori ſacræ viæ regione.pro Plan.14
Fabia lex.pro C.Rab 5
Fabia lex, de numero ſectatorum. pro Muræ 65
Fabianus fornix 2.in Verr.12
C. Fabritius Alcrinas veneficii dãnatus. pro Cluent.45
Q. Fabritius.poſt redi.in Sen.19. Cũm de reditu Ciceronis legem ferret, foro pulſus.pro Milo.19
Q. Fabritius Trib. pl. princeps rogationis de Cicerone reuocando.pro Seſt.65
fabulæ à poetis cur confictæ. pro Roſc. Amer.27
facem ad libidinem præferre.in Catil.9
faces inuidiæ ſubiicere.pro Milo.75
facere,pro,adſcribere.4.in Verr.70
facere,pro,dicere,vel exiſtimare. pro domo ſua 7
facere,pro,ſacrificare.pro Muræ.81
facere,pro,ſcribere.3.in Verr.70
facere aliquẽ.1.ei magiſtratum mandare. pro Plan.7.& 12
facere acceptã ſponſionem.5. in Verr.118
facere acceſſionem & deceſſionẽ de ſumma.pro Rab.Poſth.19
facere animum alicuius dubium. pro L. Manil.19
facere argentariam.pro Cæcin.8
facere audientiam 1.in Verr.25
facere bellum alicui. pro Sylla 45. in Catil.66.& pro Milo.47
facere buſtum.1. Philip.5
facere cædem vicinorum.pro Sylla 53
facere cædes,fugas,lapidationes. pro domo ſua 53
facere cautiones pecuniarum. pro domo ſua 99
facere certiorem.pro Quint.20
facere coitionem.pro Plan.43
facere comitia 2.in Verr.11
facere compendium.pro Roſc.Com.29
facere coniecturam.pro Muræ.42
facere conſtitutum cum aliquo. pro Cælio 48
facere contentionem.pro Plan.4.& 8.Philip 259
facere contumeliam,vitioſè dictum.3.Philipp.139
facere conuitium,pro,comminari,vel admonere.pro Cluent.59
facere ſibi crimen pro Flacco 25
facere cum aliquo. pro Cæcin. 58.pro Quint.61.5.in Verr. 73 pro Sylla 17. & pro domo ſua 79
facere decretum pro Milo 30
facere deductiones ex pecunia.5 in Verr. 155
facere detrimentum.6.in Verr.27
facere diſceſſionem. 6. in Verr. 128. & 6. Philipp.205
facere diſceſſionem in ſententiam.14 Philipp.398
facere diuortium cum aliqua.2.Phil 79
facere donum.7.in Verr.244
facere emptiones & proſcriptiones prædiorum pro Flacco 57
facere exercitum.5.Philip.180
facere fœdus.in Vati.12 & pro Seſt.18
facere aliquem firmum.6.Philip 116
facere gratulationem.2 in Verr.24
facere hoſpitium cum aliquo. pro Corn. Balbo 31
facere improſum 6.Philipp.113
facere impetus pro domo ſua 51
facere iudicium 3.in Verr.106
facere inducias.8.Philipp 247
facere initium.5.Philip.178
facere iniurias.2 in Verr 28
facere inſidias.2. in Verr.3. pro Milo. 68. & pro Sylla 13
facere intemperanter in domeſticum decus.2.Philip.65
facere aliquid irritum.4.in Verr. 44
facere iudicatum.pro Flacco 38
facere iudicium. pro Quint. 16. & pro Flacco 71.& 73
facere iudicium de aliquo 5. Philipp. 165
facere iudicio reum pro Rab.Poſth.21
facere iuſta alicui.pro Flacco 73
facere lapidationem.pro domo ſua 10
facere largitionem.pro Muræ. 4
facere legem.5. Philipp.168
facere locationem.5.in Verr.14
facere manũ 7.in Verr.61.& pro Cæcin.24

facere medicinam.pro Quint.5
facere Megaleſia de aruſp reſpon.23
facere mercaturas.7.in Verr.57
facere mutationem veſtis.pro Seſt.21
facere nooir ulariam 7.in Verr.37
facere nomen 3.in Verr 65
facere pacem cum aliquo.12.Philip.316
facere pactiones.de prou.Conſ.10
facere pecuniam.4.in Verr.12 91.& 94
facere piraticam.poſt redi.in Sen.9
facere planum.pro Roſc.Amer.39
facere poëma.in Piſo.55
facere prædas.3.in Verr.111
facere prœliū.pro Deiot.8.& 14 Phil.401
facere pro aliquo.pro domo ſua 60
facere promiſſum alicui.1.Philipp 12
facere pſephiſmata.pro Flacco 58
facere quæſtum.pro Seſt.20
facere redemptionem.2.in Verr.70
facere reiectionem iudicum.1.in Verr.21
facere ſacellum.de aruſp.reſpon.28
facere ſcelus. pro Roſc. Amer. 15. & 3. in Verr.86
facere ſe locupletem.pro Flacco 36
facere ſocietatem.pro Quint 6
facere ſponſionem.pro Quint.16
facere ſtrages 3.Philipp.146
facere ſtuprum cum aliqua. pro Milo. 54
facere ſummam pecuniæ.in Rull.67.& 4. In Verr.91
facere ſuſpicionem.pro Flacco 65
facere ſyngraphā cum aliquo. de aruſp. reſpon.30.5.in Verr.64 pro domo ſua 98.pro Rab.Poſth.41.Philip.96
facere tributum.5.in Verr.83
facere verbum.pro Roſc.Amer.5
facere veſtigium.pro Rab.Poſth.30
facere veſtigium in poſſeſſionē. pro Cæcin.19
facere verſuram ab aliquo. pro Font.1. & 4.in Verr.135
facere vnà pro Sylla 27
facere vota alicui.de aruſp.reſpon.55
fac ita non eſſe.5.Philip 172
factitare hæredem 2.Philip.59
factus eſt motus.poſt redi.ad Quir.8
facta iudiciorum ſeueritas pro Sylla 70
factus ad legem.pro Milo.7
factum alicuius præſtare.pro Seſt.30
faceſſere pro Flacco 75
facetiæ aſperiores.pro Plan.57
facilis, pro eo quod dicitur fauorabilis. pro domo ſua 36
faciles preces ſunt.i. facile eſt precari.de aruſp reſpon.58
facinus, maius quàm ſcelus.7.in Verr.133
facultas nummorum pro Quint.9
facultatem dare 5. Philip.167
facultates rei familiaris.2.Philipp.61
Q. Fadius, libertinus homo, M. Antonii ſocer 2.Philip.51
T. Fadius.poſt redi.in Senat.18
fæx legationis.3.in Verr.69
falcarii.in Catil.6.& pro Sylla 39
C.Falcidius anno proximo poſt Tribunatum plebis Legatus.pro L.Manil.40
Falernus ager.in Rull.68
Faliſcus ager.in Rull.63
fallaciſſimus homo.pro domo ſua 19
fallaciſſimè.de aruſp.reſpon.44
fallaciter eſſe popularē.pro domo ſua 61
falſa gloria.in Piſo 44
falſum iudicare.pro Flacco 39
fama hominum pro Sylla 17
famam colligere.1.in Verr.39
familia,pro certo ſeruorum numero. pro Sylla 40.& 41
familiæ nomen de vno homine non intelligitur.pro Cæcin.41
familiæ herciſcundæ arbitrum poſtulare.pro Cæcin.14
familiam ducere.5.Philipp.186
familiares dii.pro domo ſua 121
familiaris dignitas.pro Sylla 54 & 58
familiariter inimicitias exercere .1.in Verr.7
fanaticus homo.pro domo ſua 81
ne fando quidem audita.pro Quint.47
C.Fannius pont. de aruſp.reſpon 10
C.Fannius eques Ro. Q. Titinii frater.3. in Verr.91
C.Fannius Tribunus pleb.pro Seſt.98
C.Fānius Chærea, Q. Roſcii aduerſarius. pro Roſc.Com.5
M.Fannius in Sex.Roſcium quæſitor.pro Roſc.Amer.7
faſciolæ purpureæ, mulierum ornamenta.de aruſp.reſpon.40
faſtidire in rectè factis.pro Milo.32
faſtigium habere.2.Philipp.106
ex faſtis euellere.pro Seſt.26
fateri paſſiuè in Rull 61
fati fauces.in Catil. 48
præter fatum & naturam.1.Philipp.7
fauces belli.pro Arch.16
fauces fati.in Catil 48
fauces macelli.pro Quint.13.& 5.in Ver.123
fauore populi teneri.pro Seſt.100
fautor eſſe honori alicuius.pro Plan.1
fautor nobilitatis,Sex. Roſcius Amerin⁹. pro Roſc.Amer.9
fautor ordinis.5.in Verr.192
fautores laudis tuæ.pro Piſo.45
Felix,L.Sylla.pro Roſc.Amer.14
felicitatis ædes Romæ ornatiſſima.6.in Verr.112
felicitatem præſtare de ſe ipſe nemo poteſt.pro L.Manil 33
ferre ad populum.1. Philipp 14
ferre adiumentum, opem, auxilium. pro Sylla 62
ferre calamitatem.pro L.Manil.26
ferre conditionē.pro Quint.58 pro Roſc. Amer 18.pro domo ſua 41.& 7.Phil 518
ferre de aliquo,ſub.legem,vel priuilegiū. pro domo ſua 34
ferre delicta alicuius pro domo ſua 7
ferre exitum temeritatis pro Flacco 81
ferre expenſum aliquid.6. Philipp.214
ferre fructum pro domo ſua 76
ferre fructum,pro,afferre.pro Cæl.42
ferre fructū pietatis ab aliquo. p Seſt.58
ferre aliquem in oculis.6.Philip.211.& de aruſp.reſpon.45
ferre iudicem.pro Roſc.Com.26
ferre legem in aliquem.i.in eius gratiam. in Vati.21
ferre lites.pro Rab.Poſth.7
ferre mandata.8.Philipp.250
ferre mediocriter.5.in Verr.79
ferre naturam alicuius.1. Philipp 21
ferre obſcurè.pro Cluent.42
ferre pœnam pro domo ſua 123
ferre pœnam ambitus.i. legem de puniēdo ambitu.pro Sylla 47
ferre principatum.13.Philipp 380
ferre priuilegium pro domo ſua 12
ferre proſcriptionē de aliquo.pro Seſt.54
ferre quæſtionem pro Milo.15
ferre rogationē. pro Sylla 49.& poſt redi. in Senat 9
ferre ſalutem alicui.pro Arch.1
ferre ſe obuiam alicui.pro Plan.73
ferre ſuffragium.in Piſo.45
ferre ſuffragium alicuius.pro Plan 44
ferre tribū in comitiis.2 Philip. 31.& pro Plan 38.& pro Seſt.99
fert opinio mea.6.in Verr.20
ferri auaritia pro Quint.12
ferri cæcus aut præceps.pro Plan 4
ferri gloria.in Piſo.46
ferri in cælum.4 Philipp.156
feruere auaritia.pro Quint.21
ferrum conferre cum aliquo. pro Font.2
ferrum Phrygium.pro Roſc.Amer.54
ferrum recipere pro Seſt.69
ferreum os,pro,impudens.in Piſo.50
feſtinat animus.2.Philip.63
Fidelis alicui.de aruſp.reſpon.26
fidelior 3.Philipp.127
fidelitas.5.in Verr.61
C.Fidulus.in Vati.14
Fidenæ, oppidum Romæ finitimum. in Rull.94
fides concidit.pro L.Manil.12
fides teſtimoniorum.pro Flacco 7
fidem iuriſiurandi alicui abrogare. pro Roſc Com.26
fidem acquirere.in Cæl.38
fidem alicuius derogare.pro Quint.50.& pro Flacco 6
fidem alicuius deſerere.13.Philip.378
fidem qui lædit,oppugnat omnium commune præſidium.pro Roſc.Amer.65
fidem ſuam liberare pro Flacco 38
fidem obligare.5.Philipp.101
fidem ſuam præſtare.11.Philipp 326
in fidem recipere.6.Philipp.212
fidem tabularum reſignare.pro Arch.6
fidem reuocare.pro Marcel 23
fidem tenere.11 Philipp 339
fidem tribuere.pro Sylla 7
fidem venalem proponere. 4.in Verr. 55
fide aliquem attingere.7.in Verr.67
fide colitur ſocietas.pro Quint.23
in fide alicuius eſſe.pro Plan.78
in fide manere.pro domo ſua 51
fide alicuius ſumere pecuniā pro Flac. 37
C. Fidiculanius Falcula, bis accuſatus & abſolutus.pro Cluent.83
Fidiculanius Falcula homo eiuſmodi. pro Cæcin.20
fiduciam arripere.pro Flacco 40
fiduciæ iudicium ſummæ exiſtimationis eſt,& penè capitis.pro Roſc.Com.9
Fieri conuentus.5.in Verr.36
fieri fletū gemitúmque pro Roſc.Ame. 14
fieri iudicium,pro,argumentum ſumi.4. in Verr.109
fieri iudicium.pro Quint.16.13.14.15.pro Roſc.Amer.16
fit concurſus ad aliquem.10.Philip.173
figere beneficiū trabali clauo.7.in Verr.43
figere mucronem in hoſte.14.Philip.389
C.Figulus,L.Iulius c o s s.pro Sylla 41
filius teſtamenti.2.Philipp.80
C.Fimbria Trib.pl. non eſt factus, c o s. factus eſt.pro Plan.41
C.Fimbria homo inſaniſſimus.pro Roſc. Amer.19. Eiuſdem dictum in Scæuolam improbiſſimum 20
L. Fimbria multis laboribus ad honores peruenit.7.in Ver.142
fines ergere & propagare.pro Mur.19
finitimum bellum.i.ſociale.pro Plan.57
finitor.in Rull.45
Firmani, ad oppugnandū Antonium pecuniam polliciti.7 Philipp.215
firmare, pro, confirmare vel probare. de aruſp.reſpon.27.& 11.Philip 340
firmare imperium.pro Sylla 23
firmare principia belli.11.Philip.325
firmata ætas.i.prouectior.pro Cælio 54
firmatum ius.pro domo ſua 57
firmamentum,pro,viribus.pro L.Manil.5
Firmidius quidā factionis Clodianæ. pro Seſt.97
firmus in cauſa.pro Milo.70
ex fiſco in ciſtam nummos transferre.3.

in Verr.170
Fiſci Sicilienſes.2.in Verr.15
¶C. Flaccus Imperator in Gallia pro Quint.14
L.Flaccus,Q.Metello in Cretam legatus. pro Plao.21
L.Flaccus,L. Piſoni c o s. in Macedoniã legatus.in Piſo 42
L. Flaccus Prætor Cicerone Conſule. in Catil.51
L.Flacci laus.pro C Rab 20
L.Flacci interregis lex.de L. Sylla iniquiſſima.3.in Rull.3
flagitare plus quàm poſtulare. p Quin 7
flagitare arma,ſaga, bellum.7.Philip.150
flagitare in aliquo dãnationem.in Piſ. 75
flagitare quæſtionem ſceleris.in Vati.11
flagitare ſalutem alicuius. poſt redi. in Senat 1
flagitari pro domo ſua 13.& 14. Phil.404
flagitioſa litura.3.in Verr.65
flagitioſe,id eſt,cum dedecore.1.in Ver.39
flamines ex patriciis creari ſoliti. pro domo ſua 30
Flaminium.i. Flaminis ſacerdotium. 13. Philipp 378
C. Flaminius Prætor quæſtioni inter ſicarios.pro Cluent.117
T.Flaminius,Q. Metellus c o s s.pro domo ſua 105
T. Flaminii triumphus de Philippo.pro Muræ 19.& in Piſo 48
Flaminius circus.poſt redi.in Senat 11
Flaminia via, Roma ad Muſinam ducens ſecundũ mare ſupernum.12.Philip.334
flamma temporis.pro domo ſua 54
C.Flauius Planciano iudicio præerat.pro Plan.83
C.Flauius Puſio eques Ro.pro Cluen.123
Cn. Flauius ſcriba faſtos ediſcendos populo propoſuit pro Muræ.11
L.Flauius eques Ro. teſtis in C.Verrem.7. in Verr.120
Q. Flauius Tarquinienſis.pro Roſ.Cõ 19
flebilis ſpecies 11.Philipp 193
fletum fieri pro Roſc.Amer.14
flexiones & diuerticula quærere in Piſ 41
floſculos vndique omnes carpere. pro Seſt.103
fluctus concionum.pro Milo 3
fluctus populi.pro Plan.8
fluctus ſeruitutis de aruſp.reſpon.44
fluentes buccæ. in Piſo.19. & poſt redi.in Senat.11
flumen ingenii.pro Marcel 2
fluunt arma de manibus.11 Philipp 314
¶Focis patriis.i. domo patria. pro Roſc. Amer 13
foculum ponere mos erat,cũm quid conſecrabatur pro domo ſua 94
fœcundus quæſtus.de aruſp.reſpon.39
fœderum diligentia.pro Corn.Balbo 8
fœda fax.de aruſp.reſpon.42
fœdum viſu,vel auditu.1.Philip.74
fœdare aliquẽ ſcelere.de aruſp reſpon.45
fœdus iubere.in Rull.61
fœnerari pecunias.4 in Verr.113
fœneratio.4.in Verr 113
C.Fonteius,M.Fonteii in Gallia Legatus. pro Font.7
M.Fonteii pater ab Aſculanis bello ſociali interfectus pro Font.26
Fonteia gens.pro domo ſua 90
Fonteianum nomen Clodio adoptato inditum.de aruſp.reſpon.53
fons criminis.pro Cælio 23
fons gloriæ.pro Milo.16
fons maledicti.pro Plan.47
foras efferri.11.Philipp.172
forma & genus iudicium.5.Philipp.172
formam Reip.noſſe.5.Philipp.181
Formianum,villa Pompeii.13.Phil.350
formidoloſus, pro, formidandus. 4. in Verr.54
formidoloſum bellum.in Piſo.45
formidoloſum tempus.7.Philipp.121
formidoloſè aliquid agere pro Seſt 34
formula orationis.pro Flacco 28
formulæ de rebus omnibus conſtitutæ ſunt.pro Roſc.Com.14
fors,domina campi.in Piſo.5
fortiſſimè perſeueras iniuriã facere. pro Quint.26
fortuna communis.pro Muræ.44
fortuna in armis quantum poſſit. pro Marcel.5
fortuna in viris fortibus multũm poteſt pro L.Manil.33
fortuna volucris.pro Sylla 68
fortunæ periculũ facere.de prou.Conſ.18
fortunæ periculum facere, hoc eſt, alea ludere.5.Philip 174
in fortuna aliqua eſſe.pro Marcel 1
fortunæ.pro Muræ.49
fortunatum naufragium.pro C Rab.19
forum mutum.poſt redi.in Senat.5
forenſis opera.in Piſo.50
forenſis patrieſdia.6.Philipp 107
fouere hominum ſenſus.pro Muræ.67
¶Frãgere audaciam.in Vati.1. pro Milo. 24.& 3.Philipp.124
frangere bellum.de prou.Conſ.16
frangere ceruices alicui.in Vati.22
frangere dolorem.12.Philipp 333
frangere fœdus pro domo ſua 52
frangere furores.pro Milo.16
frangere aliquem iudicio. poſt redi. in Senat.16
frangi animo 2.Philipp.56
fractus,pro,abiectus & humilis in Piſ.49
fractus homo.poſt redi.in Senat.11
fracto animo ſupplicare.pro Plan. 40
fracti labores, item animus in Remp.cõtinentia,virtus,induſtria,fides,innocẽtia.pro Plan.6
fracta malis ciuitas. pro domo ſua 20. & poſt reditum in Senat.5
fracta diſſenſio.pro Marcel.19
fractæ minæ.de aruſp reſpon 1
frater,pro eo,qui eſt ſororis vir.pro domo ſua 5 10.& 55
fraterna flagitia.i. in fratrem commiſſa. pro Seſt.12
fraternè facere pro Ligar 10
fratricida pro domo ſua 11
fraudationis cauſa pro Quint.41
fraus,pro,facinore 6.in Vere.90
fraus,pro,damno pro domo ſua 94
fraus ſua quemq; vexat.pro Roſ.Ame. 40
fraudi eſſe pro Roſc.Amer.29
fraudem ſuſcipere in Piſo.53
ad fraudẽ valere. i. fraudi eſſe. pro Corn. Balbo 50
in fraudem impellere pro Roſc.Amer.35
in fraudem inducere.in Piſo.1
in fraudẽ rapi oculis. de aruſp.reſpon.36
fraude peculatus carere.12.Philipp.317
frequentare,pro, frequentes adducere.in Catil 82
frequentare populum.i. frequentem congregare.pro domo ſua 69
fretus gratia.pro Quint.47
fretus aliqua hora.pro Roſc.Amer.65
frigent conſilia.4.in Vere.41
frons diu trata.in Piſo.53
frontis contractio,grauitatis indiciũ.pro Seſt.14
frontes aperire pro Plan.12
frugaliſſimus.5.in Verr.73
frugalitas quid.pro Deiot.18
frugalitas olim in regibus rara. pro Deiota.18
ad frugem bonam ſe recipere.pro Cæl 10
fruges minutæ 5.in Verr.14
frui gaudio & geſtolatione.10 Phil 169
frui alicuius indignitate.in Piſo.80
frui vectigalibus.de aruſp reſpon.56
frumentaria lex C.Gracchi.pro Seſt.92
frumentaria procuratio.de aruſp reſp.40
frumentaria res.pro domo ſua 10.& 11
frumentariæ prouinciæ.pro domo ſua 8. & 11
fruſta eſculenta 2.Philipp.74
¶Fuſia lex.5.in Vere.76
fuga deſperata.5.Philip.186
fugam exequi.2.Philipp 68
fugere oculis.in Piſo.55
C. Fulcinius legatus Ro. à Veientum rege interemptus.9.Philipp.159
M. Fulcinius Tarquinienſis argentarius. pro Cæcin.8
fulcire ruinas.poſt redi.in Sena.16
fulgente Ioue.in Vati.15
Fuluius Nobilior Martis manubias muſis conſecrauit.pro Archia 20
M.Fuluius Conſularis cum duobus filiis & C.Graccho in Auentino occiſus. 8. Phil.145 pro domo ſua 79.& in Catil. 2
M.Fului^o Flaccus, Q. Catuli fratris ſocer. pro domo ſua 87
M. Fuluii triumphus de Ætolis. pro Muræ 19
P.Fuluius Veratius.pro Flacco 36
Q. Fuluius,Q. Fabius c o s s. in Rull. 88
fumat domus.pro Seſt.18
fundanus ager.in Rull.63
fundare imperium pro Corn. Balbo 24
fundatæ opes.pro Rab. Poſth.1
fundatum veritate.pro Flacco 10
fundatiſſima familia pro domo ſua 74
fundamenta pacis iacere.1.Philipp.1
fundamenta Reip.iacere.5.Philip.186
fundus fieri populus aliquis, quo modo ſoleat pro Corn.Balbo 3,.33.
funeris arbitria ſoluere. poſt redi. in Senat 16
funere efferri.pro domo ſua 34
funeſta pecunia.2 Philip.94
furari ciuitatem.pro Corn.Balbo 3
furem nocturnũ interfici licere.pro Mil.6
furiæ debitorum.11. Philipp 199
furiæ domeſticæ quænam ſint. pro Roſc. Amer.40
furiarũ tedæ ardentes. pro Roſc Amer. 40
furiis quibuſdam agitentur ſcelerati.pro Roſc.Amer 40
furialis vox.de aruſp.reſpon.35
Furius & Caſellius prædiatores. pro Cor. Balbo 56
Furius Heracliẽſis nauarchus moriturus in C. Verrẽ ſumma libertate inuectus. 7.in Vere.87
C. Furii lex de teſtamentis. pro Corn. Balbo 15
L.Furius qualis vir.pro Archia 12
M.Furius Camillus ab eodẽ populo vrbe pulſus & reſtitutus.pro domo ſua 67
P. Furius, ex Catilinæ coniuratis. in Catil.59
P. Furius inſignis omnibus notis turpitudinis.pro C.Rab 18
Q. Furius eques Ro.2.Philipp.59
Furia lex.3.in Verr 76
furor ignitus.pro domo ſua 109
furor ſceleris.pro Seſt 11
furoris frænos inìicere 13.Philip.358
furorem extinguere.6 Philip.116
furorem obiicere.pro Roſc. Amer.13
furores frangere.pro Milo.16
furunculus.in Piſo.52

C.Fuſici° à C Verreduci iuſſus.4.in Ver.11
Fuſidius,eques Ro. à L. Piſone pecunia corrupto,creditoribus ſuis addictus. in Piſo 68
C Fuſius,eques Ro.pro Flacco 36
M.Fuſius,eques Romanus. pro Flacco 37
Q Fuſius Calrous,pacis cum Antonio ſuaſor.8. Philip.241. Dolabellam hoſtem iudicandum cenſuit.11 Phil.300
Fuſia lex. de prou.Conſ.38 in Vati 15.poſt redi. in Senat 9. pro Seſt. 27. de aruſp. reſpon.54.in Piſo.6
fuſtuarium merere.3.Philip 173
futuram mortem paro.12.Philip.337

G

GAbinius c o s. in Syria ab rege Ariobarzane ad cædem faciendam conductus.de prou.Conſ.7. Ptolemæum Ægypto pulſum contra Senatus populique Ro. voluntatem reduxit. in Piſo. 38. Publicanis inimiciſſim°.de prou. Conſ. 8. Cum Cicerone reuerſus in gratiam. pro Rab. Poſth.11. Eius Conſulis concio.poſt redi.in Sen 10. Eius bona à P.Clodio conſecrata. pro domo ſua 95. Eius intemperantia. in Piſo. 16.& 19. Ei ſoli omniū imperatorum ſupplicatio denegata. 14. Philipp. 400. Dānato lites æſtimatæ. pro Rab. Poſt.5
A.Gabinii lex,de vno imperatore contra prædones mittendo.pro L.Manil 36
P. Gabinius, à L. Piſone accuſatus. 1. in Verr.35
Gabinia lex de Pompeio ad bellum prædonum mittendo.pro L.Manil 57
Gaditanum fœdus à L Martio centurione ictum.pro Corn.Balbo 17
Galba patricius,Ciceronis competitor,ab eo gratia ſuperatus pro Muræ.15
P. Galba iudex à Verre eiectus. 3. in Verr.12
P.Galba pontifex.de aruſp.reſpon.10
Galli olim homines immolare ſoliti. pro Font.17
Galli Delphos vſque ad Apollinis templum vexandum profecti. pro Font.17
Gallorum robur de aruſp reſpon.17
Gallia Romanis olim formidabilis. de prou.Conſ.17
de Gallia quid Cicero ſenſerit. de prou. Conſ.13
gallicæ,calceamenti genus 2 Philipp.84
gallicus tumultus.in Catil.50
gallicus tumultus in vacatione dāda militibus excipi ſolitus.5.Philip.103
Gallico bello vacationes valere ſolitæ,tumultu non item.8.Philipp.236
Gallicanus,adiectiuum.pro Quint.8.& 11
C.Gallius Senator.5.in Verr.128
Galloni ſumptus. pro Quint.63
C.Gallius Stoicus.pro Muræ.60
ganeis confectus.pro Seſt.15
ganeo cincinnatus. poſt redi in Senat. 10
P. Gauius,ciuis Ro. à C.Verre in crucem ſublatus.7.in Verr.113
Gaurus mons.in Rull.46
Geduſanus ager.in Rull.55
Gelia, oppidum Siciliæ.6.in Verr.65
Gellius quidam,nutricula omnium ſeditioſorum.in Vati.2
Gellius adoleſcēs perditiſſim°.pro Seſt.95
L.Gellius.3.in Verr.89
L.Gellius cum Cn. Cornelio legem tulit, vt ciues eſſent,quos Pompeius ciuitate donaſſet.pro Corn.Balbo 14
L.Gellii ſententia de Cicerone poſt reditū ad Quiri.14
geminum.i.duplo pernicioſius. in Piſ. 11
gemitum fieri.pro Roſc.Amer.14
gemitum ſuſcipere.in Vati.14
in genere iſto i.in iſta re.pro domo ſua 12
genialis lectus pro Cluent.10
gens Clodia,pro, miniſtri ſeditionis Clodianæ.pro Seſt.69
gens nulla prædiorū. pro Corn. Balbo 46
gentem relinquere.pro domo ſua 97
gentilia ſacrificia.de aruſp.reſpon 19
gerere inimicitias. pro Cælio 14. & pro Corn.Balbo 48
gerere labores.6.Philip 215
gerere morem cupiditati.pro Quint.5
gerere negotium.pro Sylla 44
gerere poteſtatem.4.in Verr.96
gerere Remp.poſt redi.ad Quiri.17
gerere ſe pro ciue.pro Arch.8
bene gerens ſui negotii.pro Quint.41
Germani à Cæſare domiti.de prou.Cōſ.16
Germanorū fœdere cautū erat,ne quis ex eis ciuis Romanus fieret. pro Corn. Balbo 14
germanus frater.pro domo ſua 91
germanitas.pro Ligar.10
germanitatis ſtupra.de aruſp.reſpon.38
C.Geta à c e n s. ex Senatu eiectus,Cēſor poſtea factus.pro Cluent.94
geſtum agere.pro Quint. 51.& pro Roſc. Com.14
de geſtu intelligere.in Vati.17
M. Glabrio pōtifex.de aruſp. reſpon.10
M. Glabrio Prætor, quo tempore Verres accuſatus eſt.1.in Verr.3
M Glabrio vir in quærendo diligens.2. in Verr.18
gladiator plurimarum palmarum. pro Roſc.Amer.10
gladiator vetulus Næuius. pro Quint.15
ne gladiatori quidem nobili hæreret. pro Quint.46
gladiatoria totius corporis firmitas.2.Philipp.74
gladiatorium mortis genus.11.Phil.300
glandiferæ actiones.2.Philipp.101
C. Glaucia,homo impurus, ſed tamē acutus pro Rab.Poſth.9. Primus tulit, vt comperendinaretur reus 3.in Verr.57. C. Marium idem & laudauit & vituperauit de aruſp.reſpon.47. A C. Mario cum Saturnino in Capitolio interfectus.pro C.Rabir.14.in Catil 60 8.Philipp.144
Glaucippus exceptus ea lege, quæ peregrinus Roma eiiciebat in Rull.7
P.Globulus pro Flacco 59
gloria quid.pro Marcel.15.& 1.Philipp.51
gloriæ curſus ſempiternus pro Seſt.38
gloriæ gradus non omnibus pares ſunt, honoris omnib° ſunt pares.pro Plā.49
gloriæ ſeges.pro Milo.17
gloriæ vis.pro Archia 19
glorioſum ad Reip. cautionem. de aruſp. reſpon.46
glorioſiſſimæ Carthaginēſium claſſes. 7. in Verr.76
Gracchus quidam inſititius.pro Seſt.88
C.Gracchus legē tulit ne de capite ciuium Ro. iniuſſu populi iudicaretur. pro C. Rab 7
C.Gracchi ingenium & grauitas dicendi. de aruſp.reſpon.57
C.Gracchi lex. de Conſularibus prouinciis.pro domo ſua 19
C.Gracchi lex frumentaria.pro Seſt.90
Gracchi lege P. Popilio aqua & igni interdictum.pro domo ſua 64
C. Gracchi oratio in L. Piſonē frugi. pro Font.24
C.Gracchi mors.in Catil.8
C.Gracchum quæ cauſa impulit, vt popularis eſſet de aruſp.reſpon 40
Ti.Gracchus,pater,L.Scipionē inimicum ſuum Trib pl.in carcerem duci vetuit. de prou.Conſ.15
Ti.Gracchus ſtatū Romanæ ciuitatis cōuellit.de aruſp reſpon 37
Ti.Gracchus à P.Scipione interfectus. in Catil.3
Ti.Gracchus, collegæ magiſtratū per ſeditionem abrogauit.pro Milo.54
Ti.Gracchi æquitas ac pudor in Rull 42
T.Gracchi lex agraria.pro Seſt.89
Ti.Gracchum quæ res à cauſa Senatus ad populum tranſtulerit de aruſp.reſp 39
Gracchorum ferocitas.in Vati.17
Gracchorum largitio.in Rull.13
Gracchorum laus.in Rull 56.& 80
gradus Aurelius. pro Flacco 51
gradu aliquo eſſe.6 Philipp 116
in gradu dignitatis locatus 1 Philip.11
gradus officiorum. pro Deiot.18
Græci olim Aſiæ oram maritimam vrbibus cinxerunt.pro Flacco 50
Græci leues.pro Ligar.7
Græci olim ſignis & tabulis pictis nimio opere delectati 6.in Verr.116
Græco more bibere.3 in Verr.45
Græca ſacra, à Romanis ſacra Cereris dicta.6.in Verr.103
Græcorum genera tria.pro Flacco 50
Græcorum natio,teſtimoniorum religionem nunquam coluit.pro Flacco 7
Græcorū more turpe erat mulieres in conuiuio virorum accumbere.3 in Ver. 45
Græcorum conſuetudo in dierum menſiumque ratione.4.in Verr.89
grandis macies.in Rull 91
Granii præconis libertas.pro Plan.27
gratia & eloquētia in ciuitate plurimūm poſſunt.pro Quint.1
gratia alicuius pro amicitia pro Muræ. 8
gratia mala.in Piſo.3
gratiæ gradus in comitiis.pro Mur.45
gratiæ & pecuniæ debitio diſſimilis. pro Plan.55. & poſt redi.ad Quiri.19
gratiæ reditus.de aruſp.reſpon. 49
in gratiæ opinionem irrepere. de aruſp. reſpon. 49
gratiam conſequi ab aliquo 5.Philip.164
gratiam meam eſſe voluit.1.Philipp.36
gratiam inire ab aliquo.pro Cæcio.57
gratiam alicuius negligere.pro Plan.66
gratiam perſoluere.pro Plan.65
ad gratiam alicuius referri.1.Phil.65.
in gratiam alicuius redire.8.Philipp.255
per gratiā aliquid facere.pro domo ſua 65
gratia fretus.pro Quint. 47
cum gratia omnium,id eſt, omnium voluntate.pro Milo.31
in gratia eſſe.5 in Verr.91 & 314
gratiæ bonæ pro Muræ.40
gratiarum reconciliationes. poſt redi. ad Quiri.10
gratificatio.pro Muræ.39
gratioſus Sext.Næuius. pro Quint 46
gratioſus apud aliquem.4.in Verr. 121.& pro Plan 34
gratioſus in aliquem.pro Flacco 60
gratioſa cauſa rogationis.pro Plan.10
M.Gratidius, Q. Ciceroni in Aſia legatus pro Flacco 39
gratis conſtare.7.in Verr 30
gratitudo, virtutum reliquarum mater. pro Plan.65
gratulatio alicuius ſe offerre. 1. et gratulari.1.Philipp.55
gratulationem facere.2.in Verr.14
gratulatione frui.10.Philip.169
in gratulatione alicuius verſari. pro domo ſua 49

granari. pro Cluent 54.
grauis, pro, efficax, vel magni momenti & ponderis pro Muræ. 36
graue numen. poſt redi. ad Quiri. 15
grauiſſimum, pro, moleſtiſſimum. pro Plan. 13
grauitatem obtinere. pro Quint. 52
gregales alicuius. de aruſp. reſpon. 49. pro Seſt 96. & pro domo ſua 59
greges hominum pro Sylla 58
gremium, pro, medius locus. de prouin. Conſ. 3
gremium Græciæ. in Piſo. 71
¶ In gubernatione ſenatus poſitum tempus. pro domo ſua 100
gula obtorta aliquem abripere. 6. in Ver. 20.
gurguſtium. in Piſo 9.
guſtum laudis habere. 2. Philipp 110
T. Gutta de ambitu dānatus. pro Cluēt. 79

H

Habere aliquid. ſub. in more. 2. Philipp. 85
habere acerbitatem pro Plan 32
habere aditum ad aures. pro domo ſua 2
habere admirationem. 2 Philipp. 4. & pro Marcel. 15
habere æs alienum. 6. in Verr. 9
habere æſtimationem. 4. in Verr. 91
habere amorem in Remp. pro domo ſua 79
habere animum ad audaciam 5. in Verr. 68
habere arma. 2. Philipp. 25
habere authoritatem. pro Flacco 32
habere bellum. 5 Philipp. 103 & 11. 298
habere beneficium ab aliquo. pro Seſt. 41. & 5. Philipp 152
habere cathedras. 7. in Verr 86
habere cauſam meliorem, aut parem pro Ligar. 6
habere cenſum. 4 in Verr. 92
habere clauſa conſilia. 5. in Verr. 52
habere aliquid cognitum. 5 Philipp. 200
habere comitia. in Rull 33. pro Muræ. 48. pro Plan. 39 & 1. Philipp. 87
habere aliquem cōmodiſſimè. 7. in Verr. 56
habere concionem in Rull 18
habere fundum conductū de aliquo. pro Cæcin. 68
habere coniunctionem gratiæ cum aliquo. 8 Philipp. 147
habere coniurationem. 10 Catil. 78
habere conſuetudinem 1. Philip. 20
habere cupiditatem honeſtatis. pro Sylla 55.
habere delectum. pro Muræ. 40. & in Piſo. 7
habere deliberationes de re aliqua 1. Philipp 1
habere depopulationes, vaſtationes, cædes, rapinas. 5. Philipp. 181
habere aliquem ſuis copiis deuinctum. pro Cælio 18
habere dictum. 5. Philipp. 202
habere diligentiam. 7. in Verr. 34
habere dolorem pro Muræ. 80
habere dolorem proprium. 8. Philip. 146
habere duritiem animi, aut impudētiam oculorum. pro domo ſua 77
habere gloriam. pro Marcel. 15
habere gratiam, pro, gratū & acceptum eſſe. 2. Philipp 16
habere gratulationes. pro Milo. 75
habere guſtum laudis. 2. Philipp. 120
habere honorem alicuius 9. Philipp. 257
habere honorem alicui 3. in Verr. 27. & 6. 81. in Vati. 2. 3. Philipp. 152. & poſt redi. ad Quiri. 4
habere ignominiam. 6. Philipp 108
habere imperium. pro Ligar 14
habere impunitatem & licentiam. pro Milo. 64
habere in iudicium. pro Roſc. Com. 29
habere aliquem in loco, &c. 2. Philipp. 98
habere in matrimonio pro Quint. 9
habere in monimentis. pro domo ſua 108
habere in ſinu de aruſp. reſpon. 47
habere in virtute aliquid. pro Deiota. 26
habere infamiam. pro Flacco 75
habere intelligentiam iuris. 9. Philipp. 263
habere inuidiam in Rull. 71. & pro Muræ. 79
habere iudicium. 3. in Verr. 98. & 4. 51
habere iudiciū de re aliqua. pro Plan. 76
habere iudicium populi. 1. Philipp. 26
habere laudem. pro Plan. 54
habere miſericordiam pro Muræ. 79
habere aliquem miſerum. pro Flacco 55
habere moram. 6. Philipp. 109
habere naturam & conditionem pro Marcel. 4
habere negotium vel controuerſiam. 3. in Verr. 18
habere neceſſitudines in aliqua tribu. pro Plan. 31
habere notationem & delectum iudicum. 5 Philipp. 173
habere numerum. 7 in Verr. 57
habere aliquem obligatum beneficiis. 2. Philipp. 121
habere odium rei alicuius. 5. Philip. 192
habere odium in aliquem. pro Cluēt. 121. & in Vati. 4.
habere offenſionem. de prou. Conſ 13
habere onus. 5. in Verr. 3. & 7. 31
habere orationem. pro domo ſua 13
habere pacem. 2. Philipp. 93
habere pœnam. in Piſo 75
habere prorſum vel ſcripturam. 4 in Ver. 123
habere poteſtatem, id eſt, poſſe. 11. Philip. 293
habere regalem poteſtatem. de aruſp. reſpon 50
habere prædæ vel quæſtus 5. in Verr. 59
habere præſidium ab aliquo. 11. Philip. 303
habere pretium, de annona dicitur. 5. in Verr. 195
habere pro nihilo. pro domo ſua 31. & 2. Philipp. 21
habere aliquid promptum vultu & lingua. pro Plan. 29
habere prouinciam. 5. in Verr. 180
habere quæſtionem. pro Milo. 43. & 11. Philipp. 292
habere querimoniam 7 in Verr 58
habere rationem, pro, numerum meminiſſe. 7. in Verr. 57
habere alicuius rationem. 4 in Verr. 2
habere rationē cum aliquo. 4. in Verr. 136
habere rationem, id eſt conſuetudinem, ſtupri pro Cælio 39
habere religionem pro domo ſua 96
habere reſpectū ad aliquem. 5. Philip 199
habere ſacerdotium. 4. in Verr. 88
habere ſapientiam aut ſanitatē. pro Marcel 29
habere ſcientiam 2 Philipp. 33
habere Senatum 3. Philipp. 129
habere ſimultates cum aliquo, pro Cluent. 69. & pro Planc. 62
habere ſpeciem otioſi. 11. Philipp. 291
habere ſpectatā alicuius fidē. 1. in Verr. 7
habere ſpem ab aliquo. in Piſo. 8
habere ſpem in manibus. 2. in Verr. 19
habere ſpem in aliquo. pro Quint. 3. & poſt redi. in Sena. 8
habere ſtatuam. 5. in Verr. 79
habere ſuſpicionē coitionis. pro Plan. 45
habere teſtimonium. 5. Philipp. 191
habere timorem. pro Milo 2
habere tribum. 6 Philipp. 121
habere turpitudinem. 1. Philipp. 26
habere vitium 3. in Verr. 43
habere vitam ab aliquo. 2. Philipp. 72
habere voluntatem aut neceſſitatem. pro Ligar. 3
habere vocem venalem. pro Quint. 7
habere voces. pro Muræ. 47
habere vſum in re aliqua 10 Philipp. 171
habes moleſtia dignitatem. de aruſp. reſpon. 38
eius quem tu habebas reum. pro Plan. 45
habeas mors neceſſitatē fati. 11. Philip 342
habitare in oculis. pro Plan. 54
habitare tot millibus. pro Cælio 22
habitans oculis meis in eorum vultu. 11. Philipp 310
habitus naturæ. pro Archia 12
hactenus. pro Flacco 28
hærere ad metas. pro Cælio 59
hærere in equo. pro Deiota 19
hærere in iniquitatibus. 7. in Verr. 19
hærere in medullis & viſceribus alicuius. 1. Philipp. 26
hærere in oculis. 13. Philipp. 345
hærere in pœnis pro Milo. 42
hærere alicui crimen. pro Cælio 20
hæreat authoritas. 1. in Verr 2
hæres bonis pro Cæcin. 9
hæres quod à debitoribus hæreditariis petit, ſibi, non cohæredibus petit. pro Roſcio Com. 32
hæreditas ominis, pecuniæ, ſacrorū. pro domo ſua 18
hæreditatis ſocietas ſimillima eſt. pro Roſcio Com. 32
hæreditatem cernere. in Rul. 49
hæreditatem dare. 3. in Verr 81
hæſitantia linguæ 3. Philipp. 135
hæſitare, pro, in dubio vel ancipiti eſſe. pro Flacco 38
Haleſa, ciuitas Siciliæ maritima. 4. in Ver. 134
Haleſina, ciuitas libera ſine fœdere. 3. in Verr. 12
Haleſinis de Senatu cooptando leges dedit C. Claudius Pulcher 4 in Verr. 84
Haluntium, oppidum Siciliæ aſcenſu difficili & arduo. 6. in Verr. 45
Halycienſis ciuitas Siciliæ libera ſine fœdere. 5 in Verr 11
Halycienſes immunes, cūm eorum incolæ decumas darent. 6. in Verr 76
haſtam ponere. 2 Philipp 75
haſtas abiicere pro Muræ. 42
haurire calamitatem. pro domo ſua 24
haurire cogitatione 11. Philipp. 296
haurire dolorem vel luctum. pro Seſt. 54
haurire legem ex natura. pro Milo. 7
¶ C. Heius princeps Mamertinorum legationis ad Verrem laudandum miſſæ 4. in Verr. 8. & C. Heius Mamertinus. 6. 3. 4. 5 & 6
Heluetii à Cæſare domiti. de pro. Conſ 26
Heluetiorum fœdere cautum, ne quis ex eis ciuis Ro. fieret. pro Corn. Balbo 24
P. Heluidius Rufus. pro Cluent 156
heluo patriæ pro Seſt 20.
heluari ſanguinē Reip. pro domo ſua 95
heluationes. poſt redi. in ſena 11
Heraclea, ciuitas Romanis fœderata. pro Archia 4
Heracleo, prædonum dux claſſem pr-

puli Rom. incendit. 7. in Verr. 72
Heraclides Tennites, orator, teſtis in L. Flaccum. pro Flacco 53
Heraclienſes, populi Siciliæ 3. in Verr. 84
Heracleenſium legio integra, à P. Craſſo ciuitate donata pro Corn. Balbo 39
Heraclius Syracuſanus à C. Verre fortunis omnibus euerſus. 4. in Verr. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. & 32
Heraclii Nauarchi ſepultura, à C. Verre pecunia redempta. 7. in Verr. 93
Herbitenſis ager in Sicilia. 5. in Verr. 38
Herciſcundæ familiæ arbiter. pro Cæcin. 14
Herculanea via. in Rull. 46
Herculis templum apud Agrigentinos. 6. in Verr. 84
C. Herennius peculatus damnatus. 2. in Verr. 54
L. Herennius negotiator, à Verre ſecuri percuſſus 3. in Verr. 9. & 7. 122
L. Herennius, Balbus, orator, & vir cuiuſ modi. pro Cælio 18
M. Herennius L. Philippum in petitione ſuperauit. pro Muræ 34
Hermachus Chius. de aruſp. reſpon. 50
Hermippus Tēnites, homo eruditus. pro Flacco 37
Hermobius Tennites. pro Flacco 34
Hernici à Q. Trebellio deuicti. 6. Philipp. 122
Herodotus Cephaleditanus quàm improbè à C. Verre deceptus 4. in Ver. 89. & 90
Hetruſci libri. de aruſp. reſpon. 49
Hetruſcorum diſciplina. de aruſp. reſp. 16
¶ Hiempſal, rex in Vati. 9
Hiempſal, rex Numidiæ cum C. Cotta c o s. fœdus percuſſit. in Rull. 62
Hieras, regis Deiotari legatus ad Cæſarem pro Deiota. 29
Hiero, rex Siculis chariſſimus 5. in Verr. 15
Hieronica lex diligentiſſimè ſcripta. 5. in Verr. 25. & 26
Himera, oppidum Siciliæ antiquū à Carthaginenſibus captum ac deletum. 4. in Verr. 59
A. Hircius & C. Panſa Cæſaris partium contra Pompeium. 13. Philipp 383
A. Hircius c o s. quamuis æger, ad Mutinam tamen profectus 7. Philipp. 224
Antonii præſidium Claterna deiecit. 8. Philipp 238
Hircia lex. 13. Philipp. 370
Hiſmenias Tindaritanus legat⁹ in C. Verrem. 6. in Verr. 83
Hiſpanis ſtipendiariū vectigal à Romanis impoſitum. 5. in Verr. 10
¶ de Homeri patria quanta cōtentio. pro Archia 14
hominum more inimicitias gerere. pro Deiota. 25
quorum hominum eſſet. de aruſp. reſpon. 4
homulus. in Piſo. 46
honeſtior, pro, ornatior. pro Muræ. 78
honeſtare calamitatem. poſt redi. in Sena. 21
honeſtare imperium Romanum. pro domo ſua 16
honeſtari. pro Muræ. 64. & 69
honeſtas pro ornamento. pro Muræ. 78
honeſtas hominis. pro Flacco 39
honeſtas ſola in vita expetenda. pro Archia 10
honeſtatem amittere pro Roſc. Amer. 67
honeſtate ſpoliari. pro Rab Poſth. 28
honeſtates omnes ciuitatis. pro Seſt. 94
honor aliud eſt quàm laus. pro Plan. 50
honor contumelioſus. 1. Philipp. 15
honor Senatus, id eſt, qui alicui à Senatu tribuitur. de prou. Conſ. 14
honor veſter, id eſt, à vobis profectus. in Catil. 72
honos aliud quàm dignitas. de prou. Cōſ. 39
honos ab illo in me. pro domo ſua 13
honos aut res agatur. pro Quint. 5
honos noſter vilior. pro Flacco 80
honos viri. i. à viro profectus. pro Cæcin. 9
honos populi, id eſt, qui à populo defertur. pro Plan. 49. & de aruſ reſpon. 15
honoris nomen obtinere. 10. Philipp. 278
honoris & virtutis ædes Romæ. 6. in Verrem 107
honori eſſe 9 Philipp. 260
honori eſſe rē aliquā a ciuibus. pro Milo. 74.
honorē alicui habere. 3. in Verr. 17. & 6. 81
honorum gradus omnibus pares, gloriæ diſpares. pro Plan. 49
honoraria arbitria pro Roſc. Com. 8
honorarium. in Piſo. 68
honorificus. pro Deiota. 26
honorifica mentio. 2. Philipp. 57
horam eximere. 6. Philipp. 209
in horam viuere. 5. Philipp 181
M. Horatius ſorore interfecta reus, abſolutus. pro Milo. 5
M. Horatius Puluillus Capitoliū dedicauit pro domo ſua 107
Horeſtes Palladis ſententia abſolutus. pro Milo. 6
hornotinum frumentum. 3. in Verr. 96
horribilis oratio. pro Muræ. 68
horribile genus hominum. pro Sylla 44
horrificum bellum. pro domo ſua 47
L. Hortenſius, Q. Hortenſii pater, in Sicilia Prætor. 5 in Verr. 54
Q. Hortenſius diſertiſſimus, & ad dicendum paratiſſimus. 1. in Verr. 23. Frequens in diuidendo. pro Quint. 59. In geſtu agendo ſummus. pro Quint. 52. Omnibus rebus excellens pro Quint. 48. Pueros nobiles accuſantes eludere, & quadruplatores contemnere ſolitus. 1. in Verr. 13. Leges mortuas dicebat ſignæ eſſent vetuſtiores 7. in Ver. 36. Legi Maniliæ contradixit. pro L. Manilia 35. C. Rabirium defendit. pro C. Rab 11. Cauſam P. Seſtii cum Cicerone defendit. pro Seſt 2. In annonæ difficultate ſeſquimodios frumenti in ciuium capita deſcripſit. 5. in Verr. 185
Hortēſii in iudiciis cupiditas. 2. in Ver. 22
Hortēſii fiducia Verres prouinciā ſpoliabat 1. in Verr. 25
Q. Hortenſius adiutor M. Bruti in Macedonia 10. Philipp. 286
hoſpes municipum, pro eo qui eſt ex eo municipio pro Plan. 16
hoſpitalis domus. 6. in Verr. 3
hoſpitalis Iupiter. pro Deiota. 12
hoſpitium facere. 6. in Verr. 117
hoſpitium facere cum aliquo. pro Corn. Balbo 31
ad hoſpitium præſto eſſe. pro Deiota. 26
hoſpitio inuitare. 12. Philipp. 335
hoſtiam maiores quomodo immolari ſolitæ. in Rull. 91
hoſtiatim agere crimina 6. in Verr. 41
Hoſtienſis prouincia. pro Muræ 16
hoſtile bellum. pro Deiota 7
¶ Humanus, pro, peritus humanitatis. 7. in Verr. 56
humanus, id eſt, humanitatis ſtudiis inſtructus. in Piſo. 53. & 54
humana æquitas. pro domo ſua 5.
humana ſpecie & figura. pro Roſ. Ame 38
humanitas alicuius, id eſt, humanarum rerum ſcientia. pro Plan 48
humanitatis ſtudia. pro Archia 1
humanitatis vis magna. pro Roſc. Amer. 58
humanitatem exuere. pro Ligar. 8
humanitatem inquinare pro Deiota. 21
ad humanitatem pertinentes artes habēt quoddam commune vinculum. pro Archia 2
humanitus accidere 1. Philipp. 7
humeris ſuis aliquem in cælum ferre. 11 Philipp. 308
humilis, id eſt, contemptus. 2. Philipp. 87
humili animo ſupplicare. pro Plan. 40
humilis mens. poſt. redi. in ſena. 7
humilitas. pro Quint. 5
¶ Hyblenſes, populi in Sicilia. 5. in Ver. 83
hyemi locus eſt. pro Seſt. 9

I

IAcchi, ſignum marmoreum nobile Athenis 6. in Verr. 109
iacere, pro, demiſſo eſſe animo. pro Muræ. 41
iacere, pro, deſperare. in Catil. 16
iacere in obliuione. 3. in Verr. 72
iacere in pace. 10. Philipp 279
iacere ſuis teſtibus. pro Milo. 55
iacet pecunia. pro Roſc. Com. 1
iacet res in controuerſiis. pro Quint. 45
iacent beneficia. 6. Philipp. 113
iacent pretia prædiorū. pro Roſc. Com. 29
iacere contumeliam in aliquem. pro Sylla 27
iacere crimen. pro Quint. 5
iacere fundamenta pacis. 1. Philipp. 2
iacere ſe in profundum. pro Seſt. 57
iacere vocem vel ſuſpicionem. pro Flacco 5
iaris adulteria, pro, obiecis. pro Plan. 24
iactare minas. pro Quint. 26
iactare ſe in ratione populari. pro Seſt 99
iactatio popularis de aruſp. reſpon. 39
iactura, pro impēſa vel ſumptu pro Flacco 10
iacturam criminum facere. 3. in Verr. 12
Ialyſi ſignum Rhodi celeberrimum. 6. in Verr. 119
Ianus medius. 6. Philipp. 214
lapidum fœdere olim cautū ne quis eorum ciuis Ro. fieret. pro Corn. Balbo 15
¶ M. Iccius Prætor. 3. Philipp. 142
icere fœdus, alicuius ſanguine. in Piſo. 11
ictus Conſularis aut Tribunitius. poſt reditum in ſena 23
Icilienſes, populi Siciliæ. 5. in Verr. 84
¶ Id ætatis. pro Roſc. Amer. 39
idiotarum diuitiæ. pro Seſt. 95
¶ Ieiunō animo. 14 Philipp. 396
¶ Ignarus virtutis. 14. Philipp 391
ignarus vitæ. 2. Philipp. 34
ignobilitatis fructus Romæ pro Cluēt 89
ignominia Senatus, id eſt, à Senatu inuſta. de prou. Conſ. 23
ignorantia literarum. pro Flacco 57
ignoratio de aliquo pro Sylla 29
ignoſcendi nō modò, ſed etiam cognoſcendi conſuetudo. de Rep. Syllanis tēporibus ſublata. pro Roſc Amer 2
ignis, pro inuidia. pro Rab Poſth. 9
ignitus furor pro domo ſua 109
¶ Illaqueatus periculis. de aruſp. reſpō 5
illecebra peccandi pro Milo 53
illiſus, id eſt, contritus & compreſſus. de aruſp. reſpon. 51
illuſtre periurium. de aruſp reſpon. 31
¶ Imago iudiciorum pro Seſt. 14
imagines familiæ beneficio populi tribuebantur. in Rull. 48

imbibere opinionē aliquam.1. in Ver.17
imbutus ad legem.pro Milo.7
imbutus crudelitate 3. Philipp 116
immanis verſus,pro, crudelis. pro Deiota.17
immanes quæſtus.5.Philipp 170
immania pocula.2.Philipp.74
immaturitas.i.celeritas nimia.pro Quintio 55
imminere ad cædem pro domo ſua 11
imminere fortunis & bonis. pro domo ſua 21.& pro Milo 73.
imminere in fortunas alterius. 3. Philip. 178.& 7 130
imminere in poteſtatem aliquam,pro domo ſua 57
imminens auaritia 4.in Verr.95
immoderatus,pro,improbus. pro Cælio 41.& 10. Philip.185
immortalia merita.poſt redi in Sena.1
immortalitatis memoria.2.Philip 53
immonis omnium rerum.7. in Verr.47
impartiri dolorē ſuum alicui. 4. in Verrem 59
impedire.pro Quint.1
impediri à delectatione.pro Muræ.37
impedita reip.tempora,id eſt,perturbata. in Piſo.2
impedimentum vulgi.pro Milo.21
impellere in fraudem.pro Roſc.Amer.35. & pro Deiotaro 23
impellere in eam mentem.pro Milo.68
impendium pro Quint.7
impenſa voluntas.pro Seſt.111
impenſam facere.6. Philip.114
imperator caſtrorum.in Catil.3
imperatoris Iouis tria olim ſigna in orbe terrarum pulcherrima.6 in Verr.114
imperatori quattuor res neceſſariæ. pro L. Manil.19
imperatorum inſigne,faſces laureati.pro Ligar.5
imperatorius ardor oculorum.pro Corn. Balbo 39
imperatorium nomen, diuerſum ab imperio.14. Philip. 403
imperiū pro militari diſciplina. pro Sylla 85
imperium ab imperatorio nomine diuerſum.14 Philip.403
imperium in multos annos. poſt redi.in Sena.29
imperii nomen graue.in Rull.52
imperium dare.5. Philip.196
in imperio eſt.de aruſp.reſpon.33
impertire laborem ſuum pro Muræ.7
impetus immittere in domos.2.Phil.93
impingere vncum alicui. Philip.3
implicatio rei familiaris.pro Seſt.86
implorare aliquem.poſt redi.in Senat.34
imponere iniurias ſiue contumelias.6.in Verr.17
imponere aliquem ſeruum villicum.pro Plan.51
impoſitam perſonam ſuſtinere 6.Philippica 105
importare calamitatem.5. in Verrem 106. poſt redi in Sena 31.& pro Seſt.119
importare peſtem alicui.pro Deior.50
importunus,pro,inhumanus.in Catil.84
importunus vultus.poſt redit.in Sena.13
importuniſſimum os.2.Philip 77
importunitas ſceleris.pro Sylla 56
imprimere dedecus reip.5. Philip 175
imprimere Italiæ, præfecturas, colonias, &c. veſtigia flagitiorum.2 Philip.71
impreſſio.pro Flac.66
improuiſo alicui incidere.4.in Verr.152
ex improuiſo.3.in Verr 78
impudens pecunia.5. in Verr.99
impudentia oculorum pro domo ſua 77
impudentiæ ſuæ pudentem exitum quærere.3.in Verr.2
impugnare.pro Quint.5
impunitas à iudicio & à ſermone. pro Rab Poſth.16
impunitatis ſpes,maxima peccādi illecebra.pro Milo.53
impunitus de aruſp. reſpon.56
impura vox 11. Philip.195
impuritates ſuſcipere.2. Philip.35
¶ in acceptum opus referre.5. in Ver.106
in ædes accedere.pro Cæcin.17
in alea quid perdere.2. Philip.70
in aliquem ſumptum facere. pro L. Manil.27
in aliquo ſponſionē facere. pro Quint.19
in aliquo ſpem habere.pro Quint.5
in anguſtias adducere.pro Quint.10
in illum annum.4 in Verr.89
in armis eſſe.pro Roſc.Amer.88
in ipſo articulo pro Quint.10
in cauſam venire.pro Ligar 17
in certamen & contentionem venire.3.in Verr.2
in cibo & vino.i.inter pocula.in Piſo.32
in conſilio adeſſe alicui pro Quint.1
in conſpectum alicuius ſe committere. 6 in Verr.11
in crimine eſſe.6.in Verr.89
in cruciatum dari pro Roſc. Amer.71
in decumas frumentum auferre. 5. in Verrem 80
in diem viuere.2.Philipp.91
in dubium venire.pro Quint.3
in duplum ire pro Flac 59
in eo maneat memoria doloris.5.Phil.202
in equum tollere.pro Deiot.29
in equo eſſe.pro Milo.10
in familiaritatē alicuius ſe dare.4 in Verrem 112
in familiaritatem vel conſuetudinem venire.4.in Verr.112
in fidem,veritatem,miſericordiam confugere.pro Quint.5
in fraudem impelli.pro Milo.14
in gratia eſſe.2 in Verr.31
in integro rem eſſe. 4. in Verr.68
in inuidiam peruenire.4.in Verr.30
in iudicium habere.pro Roſc. Com.29
in iugis ſingulis arare.5.in Verr.11
in laude eſſe.2.in Verr.31
in litem dari vel fieri cognitorē. pro Roſ. Com.31
in materiem ſeditionis adhæreſcere. pro domo ſua 11
in mentem venit poteſtatis. pro Quint.5
in miſeriis eſſe.5.in Verr.87
in nomine dignitatis ſignificaretur.1. Philipp.79
in omnes partes fallere.pro Seſt.15
in opinione alieni* relinquere.1. in Verrem 9
in oratione ponere. 2.in Verr.9.& 15
in ore ſpumas agere.6.in Verr.130
in perpetuum.in Rull.59.& in Catil 71
in poſteritatem.5.in Verr.108
in poſterum præſentire.pro Archia 11.in Rull.19.pro domo ſua 54
in prædam inuitare.4. in Verr.19
in primis hominum.pro Font.16
in quæſtionem dare pro Roſc.Amer 71
in quæſtionem poſtulare. pro Roſ. Amerino 70
in quæſtum cōferre vocem. pro Quint.6
in ſe culpam ſuſcipere 6.in Verr.81
in ſermone rem eſſe.4.in Verr 24
in ſocietatem ſe offerre.pro Marcel 4
in ſocietatem recidere.pro Roſc.Com.31
in ſpeciem præclarus 7.in Verr.69
in tabulas perſcribere.3.in Verr.38
in tempore in Catil 11
in vadimonium eſſe.pro Quint.11
in verba certa iudicium accipere vel poſtulare.pro Quint 45
in Vrbe luxuries creatur.pro Roſc. Amerino 45
inanis iudex.pro Plan. 5
inaugurari ſolebant Romæ ſacerdotes.2. Philipp.106
inauguratum tēplum.pro domo ſua 105
incendi cupiditate ad reditum 1. Philip.6
incendium afferre.pro domo ſua 49
incenſi à pop.Ro.vedi ſoliti pro Cæci 71
ad incertum reuocari. pro Cæcin.18
inceſtum os.11.Philip.191
inceſtum ſtuprum.de aruſp.reſpon 5
inceſto liberatus.in Piſo.76
de inceſtu ſolūm quæſtio de ſeruis in dominum haberi ſolita.pro Milo.44
inclinatio temporum magni in rep. momenti 7 in Verr.139
inclinatio communium temporum. pro Corn.Balb. 47
incluſa laus memoriæ.10. Philip.273
incidere media orationis 2 Philip.65
incidere venas de aruſp.reſpon.31
incidunt oculi.pro Milo.1
incitare currentem.3.Philip.137
incitare odium vſque ad ſanguinem. pro Ligar.7
incitare ſenſus ſuos.in Piſo 54
incitati impetus.5.Philip.180
incitamentum periculorum & laborum. pro Archia 18
incolumis à calamitate pro Plan.9
incommodare alicui pro Quint.19
inconſideratus.pro Quint.54
inconſiderata cupiditas.pro Ligar.2
increbruit diſciplina 4 in Verr.5
incumbere ad aliquid agendū.6. Phil.205
incumbere ad bellum.pro L. Manil.12
incūbere ad perniciem alicuius. pro Muræna 54
incumbere ad ſalutem reip in Catil.76
incumbere in cauſam 4. Philip.160
incumbunt eodem.6.Philip 216
incubuit ad virum bonum. pro Muræ.50
incurrere in aliquem,ab inuadere differt. pro Seſt.11
incurrere in alterius domum & famam. pro Cæl.33
inde vſque.pro Arch.2
indicare ſe pro Arch.11
indicium,paſſiuè.pro Sylla 16
indicium facere.3 in Verr.106
indicere funus.pro domo ſua 34
indicere iuſtitium 5.Philip 187
iudidem Ameria.pro Roſc.Amer.44
indignus cruciatu.in Verr 14
indignitas alicuius.in Vati.1. & 8
indignitate alicuius frui in Piſo 80
indoluerit ſe cognoſcere.1. Philip.73
indormire cauſæ.2.Philip.52
indormire tempori,id eſt,occaſionē prætermittere.3 Philip.148
inducere,pro fallere.pro Roſc.Amer.69
inducere agrum alicui.in Rull.71
inducere ambitionem in curiam. 11.Philipp.303
inducere gladiatores.pro Seſt.117
inducere in conſuetudinem.in Piſo.56
inducere in fraudem.in Piſo.1
inducere in rationem.3.in Verr 74
inducere religiones in Remp.1 Phil.9
inducere Senatuſconſultum. pro domo ſua 8
inducere ſermonem. pro domo ſua 72
inducere tectorium 3.in Verr.104
induci in ſpem pro Plan.84

inductus authoribus. pro Muræ. 57
Induciomarus Gallus teſtis in M. Fonteiũ. pro Font 15
induere ſeſe. 7. in Verr. 58
induere ſe in laqueos 4 in Verr. 70
indulgẽtia, pro, pietate fraterna. pro Sylla 48
indulgentia in aliquem. pro Seſt. 6
indulgentia filiarũ commoueri. 5. in Verrem 78
indulgentia in liberos, pietas in parẽtes. pro Cæl. 63
induſtriæ merui. 4. in Verr. 21
induſtrius, cõparatiuo gradu, niſi mẽdoſi ſint omnes codices pro domo ſua 22
inertia laboris. pro Roſc. Com. 14
inexorabilis. pro Syl 65
Inexpiabilem ſe præbere. in Piſo. 64
inexpiabile bellum. de aruſp. reſpon. 5
inexpiabile ſcelus. 11. Philipp. 311
inexpiabiles religiones. 1 Philip. 9
infame os. 11. Philip. 293
infamia. i. mala exiſtimatio 1. in Verr. 1
infamiæ eſſe. 5. in Verr 111
in infamia verſari. pro Rab. Poſth. 5
Infatuare. pro Flac 57. & 3. Philip. 139
inferior cauſa. pro Quint. 41
de inferis quæ narrant fabulæ falſa pro Cluent. 156
inferre bellum contra patriam. 2. Phil. 63
inferre caput in lecticam. 2. Philip 87
inferre crimen alicui 7. in Verr. 84
inferre facinus in fortunas alicuius. pro Cælio 41
inferre iniuriam in aliquem. de aruſp. reſpon. 34. & pro Seſt 49
inferre mortem alicui. pro Milo. 13
Inferre oculos in curiam. pro Font. 27
inferre periculũ alicui. pro Seſt. 1. & 1. in Verr 31
Inferre ſe. pro Cæcin. 12
inferre ſe. i. prodire. in Vati. 1
inferre ſe in locum aliquem. in Vatin. 14. & in Piſo. 43
Inferre ſe in periculum aut diſcrimẽ. pro Corn. Balbo 18
inferre ſigna patriæ. 5. Philip. 180
inferre ſtuprum puluinaribus. in Piſo. 76
inferre ſumptum alicui. pro Flac. 56
inferre ſupplicium alicui. item exciſionem, inflammationem, euerſionem, depopulationem, vaſtitatem. de aruſp reſponſis 1
inferre terrorem adoleſcentiæ ſuæ. pro Deiota. 1
inferre turpitudinem alicui. 14. Philipp. 390
infeſtus armis & animis. 10. Phil. 284
infeſtus victoriæ. pro Ligar. 14
infeſtior ſalus. pro Plan. 1
inficiari nomen. pro Quint. 50
inficiator. pro Flacco 38
infidelitas. pro Font. 5
infidelitates. pro Milo. 18
infinita agri poſſeſſio. 10 Philipp 185
infinita ſpes, pro incerta. pro Deiota. 8
infinitum imperium. 5. in Verr 185
infinitum odium. pro Corn. Balbo 50
infirmare, pro, infirmum eſſe dicere. pro domo ſua 96
infirmare actiones. pro domo ſua 34
infirmare teſtes pro Cæcin. 22
infirmari, hoc eſt, infirmior reddi. 8. Philipp 245
infirmari conſciẽtia ſcelerum. in Piſo. 54
infirmus ex morbo. 8. Philipp. 137
infirmiſſimus, id eſt, contemptiſſimus. in Piſo. 51
Infirmitas corporis. pro Sylla 26
inflammare inuidiam. 2. in Verr. 2
infligere turpitudinem. in Piſo 50
infligere vulnus. 1. Philipp. 67
informare cauſam. pro Quint. 18
infra mortuos amandari. pro Quint 58
infringere gloriam alterius. pro Milo. 4
infractus, pro, fractus pro domo ſua 51
infractus animus. poſt redi. ad Quir. 16
infundere venenum. 11. Phil 298
infuſcata maleuolentia. pro Plan. 17
ingenerata familiæ frugalitas. pro Seſt 16
ingenii partes ſuſcipere pro Seſt 1
ingenioſi iracundius & laborioſius docent pro Roſc. Com. 18
ingenuus dolor. 10 Philip. 282
ingratis, pro, non ſponte. 6. in Verr. 26
Ingratis extorquere. pro Quint. 26
Inter ingratos amicitia eſſe non poteſt. pro Planc. 65
ingratifici verbum ex fabula quadã Accii depromptum. pro Seſt. 106
ingraueſceret annona. pro domo ſua 9
Ingredi diſputationem. pro Cæcin 57
ingredi in cauſam. pro Plan. 6
ingredi in orationem. 7. Philip. 231
ingredi in rempub. in Vati. 5. & de prou. Conſ. 33
ingredi in ſententiam. in Catil. 47
ingredi in ſpem. 8 Phil. 154 & 3. 171
ingredi periculum. pro Muræ. 3
ingredi rationem. pro Arch. 1
ingreſſa oratio in re. 2 Philip. 91
ab ingreſſione fori propulſari. 5. Philip. 170
ingreſſus odorari. in Piſo. 65
ingurgitare ſe in copias alicuius. 2. Philipp. 76
ingurgitare ſe in flagitia. in Piſo. 31
inhalare popinam. in Piſo. 9
inhibere ſupplicium alicui. 13. Philipp. 375
inhumanus locus. 2. Philip 53
inhumanitas, pro, auſteritate & ſapientia immodica. pro Muræ. 69
iniicere, id eſt, dicere vel obiicere. pro Quint 46
Iniicere, pro obiicere. pro Quint 45
iniicere nomen alicuius alicui. pro domo ſua 22
iniicere ſe ad mortem. pro domo ſua 51
iniicere plagam. pro Muræ. 45
iniecit illi Mutinam tanquam frænos. 13. Philip. 358
inimicus armis & animis. 10. Philipp. 284
inimicus cauſæ. pro Ligar. 15
inimiciſſimus ſuus. pro Milo 19
inimiciſſima mea. pro Quint 57
inimicitiæ hominum potentium multos ad honores perduxerunt. 7. in Ver. 141. & 142
inimicitiæ nullæ maiores ſtudiorum diſſimilitudine. 5. in Verr. 5
inimicitiarum meatum odium. pro Milo. 58 & pro Muræ. 51
inimicitias familiariter exercere 1 in Verrem 7
inimicitias hominum more gerere pro Deiot 21
inimicitias perſequi 4 in Verr 11
inimicitias ſumere. in Vati 21
iniquum curare aliquem. 11. Phil 331
iniquo iure ſociis imperari. 4. in Verr. 119
iniqui noſtri. pro Plan. 33. & 46. & 7. in Verr. 139
iniquitas temporum. pro Roſc. Amer. 1
inire caſtra. pro Corn. Balb 18
inire conſilium. pro Deiota. 1
inire conuiuium. pro Roſc. Amer. 51. 3. in Verr. 53 & in Piſo. 51
inire cubile. de aruſp. reſpon. 35
inire domum pro Deiota. 4
inire gratiam ab aliquo. pro Cæcin 57
inire ſuffragium. pro Seſt. 94
inire viam. pro Muræ. 23
iniuria actiuè acceptum 3 in Verr. 48 51. & 109. Item 5 76. & 6 60 pro Cæcin 23. & pro Sylla 35
iniuria inſignis. pro Quint 14
iniuria prætoris. pro Quint.
iniuriæ pignora. 13 Philip 347
iniuriã accipere pro Quint. 14 1. in Verr. 33 & 4. 11
iniuriam conflare. pro Roſc. Amer. 1
iniuriam decernere. pro Quint. 46
iniuriam obtinere 2. Philip. 32
per iniuriam aliquid facere 1. in Verr. 30
iniuriæ, paſſiuè. 5. in Verr. 51
iniuriæ impunitæ & inultæ. 1 in Verr. 18
iniuriarum actio non ius poſſeſſionis aſſequitur. pro Cæcio 36
iniurias facere. 1 in Verr. 18
iniurias in aliquem inferre pro Seſt. 49
Iniurias ſuas perſequi. 4 in Verr 7. & 1. 18
iniurias relinquere. 3 in Verr. 59
innominare ſe ad intẽperantiam. in Piſo. 71
innumerabilis pecunia pro Quint. 20
inobſcurare 9. Philip. 263
inops, pro eo qui opibus, re, amicis, gratia deſtitutus eſt. pro Muræ. 43
inops ab amicis. pro domo ſua 46
inorata re pro Roſc. Amer. 15
inquinare humanitatem. pro Deiot. 23
inquinare alicuius reditum. 1. Phil. 98
inquirere in Siciliam 2. in Verr. 4
Inquiſitio accuſatoris 4 in Verr. 7
Inſaniſſima concio. pro Milo. 34
Inſaturabile abdomen. pro Seſt. 95
inſcientia. pro Sylla 30
inſectari, pro, inſtare. pro Font 1
inſectari calamitatem. 1. Philip. 98
inſepulta ſepultura 1. Philip 5
inſepulta viſcera. 14. Philipp 406
inſequi, pro, perſequi. 6. Philipp 105. & 10. 184
inſequi aliquem irridendo pro Seſt. 19
inſequi vitæ alicuius turpitudinem. pro Sylla 60
inſeruire alicui. 5. in Verr 78
inſidet alicui ſuſpicio. pro Milo. 51
inſidiæ actiuè vſurpatum. in Piſo 60. & pro Milo. 4
inſidiæ, paſſiuè pro Cælio 43
inſidias facere. 2. in Verr. 3
inſidias repellere. 1 in Verr. 3
inſidioſa conditio. 13. Philipp 142
inſidioſum bellum. in Catil. 47
inſidioſior. 4. in Verr. 139
Inſignis iniuria pro Quint. 14
inſigne ad memoriam. pro domo ſua 35
inſigne honoris. in Catil. 70
inſignia belli ſuſcipere. 6. Philipp. 105
Inſigniter improbus. pro Quint. 49
inſigniter. 3. Philipp. 130
inſinuare ſe in familiaritatẽ pro Cæcin. 9
inſinuare ſe in aliquorum ſermonem. in Rull. 26
inſiſtere 13. Philipp. 324
inſiſtere in gloria. pro Seſt 124
inſolens in alienis re pro Roſc. Amer. 13
inſolenter ferre. 9 Philipp 261
inſolentia loci. pro Deiota. 1
inſtaurare cædem. pro domo ſua 4
inſtinctus metu & furore. pro domo ſua 109
inſtituere actionem. pro Muræ. 19
inſtituere conditionem. pro Muræ. 54
inſtituere filium. pro domo ſua 30
inſtituere pœnam pro domo ſua 96
inſtituere regnum. pro Sylla 25
inſtituere religionem. pro domo ſua 124
inſtituere ſumptus pro Flacco 26

inſtructus ad legem. pro Milo.7
inſtituta ro nro ratio. pro domo ſua 11
inſtrumētum bonitan quærere. pro Rab. Poſth.1
Inſubrium fœdere cautū, ne quis ex eis ci nis Romanus fieret. pro Corn. Balb 14
inſula pro domo pro Cæl 12
inſuſurrare in aurem 3. in Vere 84
integer. i. neque damnatus, neque in iudicium vocatus in Piſo.25
integer ab aliquo. 7. in Vere. 15
integer gentes, pro, opulentæ. pro domo ſua 48
integrū officiū. i. non violatū. pro Syl.37
integumentū frontis. poſt redi. in Sena.14
integumenta, vel, tegumenta. in Piſo 8
integumenta flagitiorum. pro Cæl.57
intelligendi conſilium. 7. Philip.119
intelligentia in ruſticis rebus. pro Roſc. Amer.28
intelligentiam habere. 9. Philip.165
intemperātia impure. poſt redi. in Sena.8
intendere. pro Quint.60
intendere actionem. pro Milo.28
intendere aliquā. pro Muræ 19
intendere animum ad lorum. 11. Phil.306
intendere animum aliquò 2 in Vere.6
intendere aliquid animo. 10. Philip 275
intendere aliquò cupiditatem & crudelitatem. 7. Philip 153
intendere falſum. pro Flac.63
intendere litem. pro Cæcin 14
Intendere periculū in aliquem. pro Roſc. Amer. 4. pro Quint.16. & de aruſp. reſp.1
Intentius animus ad aliquid agendum. 11. Philip.305
intentū palmarū profundere. pro Seſt 102
intentare vim, ſeruos, arma. pro Milo.17
inter aliquos decernere. 3. in Vrer. 84
inter ſe, pro, inuicem pro Quint.16
inter tot annos. pro Quint.15
intercalares Calendæ. pro Quint.53
intercalarium quadragintaquinque dierū à Cephaleditanis decretū. 4. in Vre.90
intercadere. pro Quint. 44. 46
intercedere contra legem aliquam. 3. in Verr.110
intercedere legi. pro Seſt.27. & poſt redit. in Senat.9
intercedere tantùm pro aliquo. 2. Phil. 62
intercesſionem remouit P. Clodius. de aruſp. reſpon.54
interclusa vitæ conſuetudo. pro Marcel.1
intercolumnia. 3. in Verr.34
intercurrere. 8. Philip.146
interdicere, pro, interdictum dare. pro Cæcin.16
interdiceretur vox. de aruſp. reſpon.9
interdictum præmiorum. pro Corn. Bal.10
pre interdictum poſſeſſionem repetere. pro Cæcin.7
interdicti vnde vi quæ ratio ſit. pro Cæcin.67
intereſſe in re pro Font 5
intereſt, pro, interuallum eſt. pro Plan.10
intereſt ad diſquiſitionem facinoris. de aruſp. reſpon.11
interimere ſacra. pro Muræ.54
intermiſſa die accuſare. pro domo ſua 56
intermortuæ conciones. pro Milo.9
intermortuæ reliquiæ. in Piſo.11
internecinum bellum. 14. Philip.389
internoſcere. pro Roſc. Amer.33
interpolare tabulas 3. in Verr.112
interponere moram. 10. Philip 269
interponere ſe. pro Milo.18
interponere ſe audaciæ alicuius. 2. Phil.36
interponere verbum vllum. pro Quint.8
interpretes iudicii corrūpendi. 2. in Vre.13
interpunctiones verborum. pro Muræ.11
interrex & patritio, & à patritio prodi ſolitus. pro domo ſua 30
Interrogare aliquē lege. pro domo ſua 60
interstrimentum. 3. in Vere.94
longo interuallo venire .i. poſt longum tempus. pro Muræ 18
interuerſa ædilitas. pro domo ſua 86
inteſtinum bellum, pro eo, quod ſummo odio geritur. pro domo ſua 48
intolerantiſſimé. in Vati.12
intra decem annos. 2. in Verr.24
intra parietes, aut ſummo iure experiri. pro Quint.10
introitus ſuſpicionis. 2. in Verr.11
introſpicere domum aliquam. de aruſp. reſpon.30
introſpicere in omnes Reip. partes. pro Font.18
intrudere ſe. pro Cæcin.10
intueri aliquid, id eſt, omni ſtudio perſequi 10. Philip.185
Intueri, pro, ſperare vel cōfidere. pro Muræ.78
Intus ſibi canere. in Rull.70
inuadere in aliquem, aliud eſt, quàm incurrere. pro Seſt 11
inuadere in collum. 2. Philipp.84
inuadere in fortunas alicuius. 2. Philip.75
inuadere in nomen alicuius. 5. Philip.5
inuadere in pecuniam. pro Roſc. Amer. 4 & 2. Philip.59
Inualeſcere, pro, augeri. pro Muræ.32
inuehere bellum. 6. in Verr.114
inuenire ſalutem. pro Sylla 63
vnde inuentus. pro domo ſua 85
inuertere ſe. de aruſp. reſpon.48
inueſtigare coniurationem. pro Sylla 64
inueteraſcere, pro augeri, vel confirmari. in Catil.70
Inueteraſcere verba, famæ, ſermonibus. pro Sylla 57
inueteratur opinio. 2. in Vere.2
inueteratus. pro Cluent.2
inuidus laudis. pro Flacco 2
inuidus omnium. pro Plan.46
inuidia, pro, inuidentia. pro Sylla 42
inuidia alicuius. 2. in Verr.2
inuidia, actiuè. pro Seſt. 42. Idē paſſiuè. 42
inuidia verbi. pro Plan.61
inuidiæ faces ſubiicere. pro Milo.75
inuidiæ poſſeſſores. in Rull.9
inuidiam habere. in Rull.72
inuidiam inflammare. 1. in Vere.1
inuidiam in aliquē quærere. pro Flac. 10
inuidiam ſuſcipere. 4. in Vrer.95
cùm inuidia mea fieret. 14. Philipp 394
inuidioſa res. 6. in Verr.36. & pro Syll. 14
inuidioſa lachrymæ. pro Plan.61
Inuidioſum iudicium pro Quint.16
inuidioſè exiſtimari pro Deiot.13
inuigilare Reip. 14. Philipp.398
inuiolatus. 6. in Verr.113
inuiolata amicitia. pro Sylla 37
inuiſus, pro, nō viſus. de aruſp. reſpon. 53
inuitare ad pacem. 12. Philipp.316
inuitare hoſpitio 12. Philipp 335
inuitare in prædam. 4. in Verr.19
inuitare in prouinciam. 4. in Verr.19
inuitamenta. pro Sylla 55
inuitatio hoſpitum liberalis. 9. Philip.160
inurere dolorem. 3. in Verr. 78. & 12. Philipp.317
inurere ignominiam. de prou. Conſ.13
inurere leges. pro Milo.15
inurere malum. 2. Philipp.111
inurere vulnus Reip. pro Seſt.15
inuſtus notis maledictorum. 13. Phil.377
inuſtum odiū mentibus. pro domo ſua 72
inuſitatus. pro Milo.17
Inuulneratus. pro Seſt.113
¶ Per iocum fortunis euertere. 3. In Verrem 110
Iones olim Athenis. pro Flac 50
¶ Iracundia conſilio inimica. pro Marcel 5
iracundia aliqua laudanda pro Seſt 2
iracundius docent qui ſunt ingenioſiores pro Roſc. Com.18
iras deorum ſubire. de aruſp. reſpon.33
iratus alicui. in Piſo.47
ire ad arma. 3. in Verr.79. & pro C. Rabir. 11. & pro Seſt.69
ire ad ſaga. 6. Philip.110. & 14.385
ire in conſilium. pro Quint.28
ire in duplum. pro Flac.39
ire in ſententiam. 11. Philip.300
ire pedibus. poſt redi. in Senat 6
Irpinus ager. 3. in Rull 6
irrepere in cenſum. pro Corn. Balb.3
irrepere in opinionem gratiæ. de aruſp. reſpon 49
irritum facere aliquid 4. in Verr. 44
irrogare legem priuatis. pro domo ſua 34
irrogare multam. pro C. Rab.5. pro domo ſua 46. & pro Milo.28
irrogare priuilegium. pro Seſt. 55. & pro domo ſua 85
irruere in odium & offenſionē. 2. in Verrem 12
irrūpere in fletum alicuius. pro Ligar.8
¶ Is homo, id eſt ciuis. pro Plan.59
Iſidorus mimus. 5. in Verr.66. & 7 15
¶ Item vt, pro, quēadmodū. 6. In Vere.28
iter aliquò affectare. pro Roſc. Amer.83
iter contendere. pro Roſc. Amer.60
itinerum peregrinatio. 2 Philip 70
itineribus contineri. poſt redi. ad Quiri.6
Ithyrei, Antonii corporis cuſtodes. 2. Philip.43
¶ Iubæ Regis filius, non minus bene nūmatus, quàm bene capillatus. in Rul.62
Iubellius Taurea Capoæ e o 2. in Piſo.19
iubere fœdus in Rull.62
iubere occaſura eſſe. pro Milo 77
iocundè eſſe in conuiuio. pro Deiot.12
Iodæi & Syri nati ſeruituti. de prouin. Conſ.8
Iodæorum ſuperſtitionem barbaram vocat. pro Flac.53
Iudaicum aurum. pro Flac.52
iudex ſapiens quid cogitare debeat. pro Cluent.128
iudex eſt iniquus dignitatis, qui aut inuidet, aut fauet. pro Plan.5
iudex Romæ nemo erat, niſi qui inter aduerſarios conueniſſet. pro Cluent.95
iudicis officium in teſtibus audiēdis. pro Font.10. & 21
iudicem arceſſere. pro Quint.48
iudicem ſumere. pro Quint.17
iudices, legum interpretes. pro Cluent.116
iudices ex cauſis, non ex præiudiciis iudicare debent. pro Cluent.5
iudicum dandorum formula. 4. in Verrem 10
iudicum olim erat dāmatio, pœna legis. pro Syl.48
iudices reiicere. 2 in Vere.6
iudicare falſum. pro Flac 39
iudicare rem contra aliquem. pro Flac.38
iudicare reos. 4. in Vrer.125
iudicare ſacramentum iniuſtum in libertatem. pro domo ſua 61
iudicatus ſecundum aliquem. de aruſp. reſpon.28
iudicatum aliquem ducere. pro Flac.35
rem iudicatam referre. pro domo ſua 62
iudicatarum rerū authoritas. pro Syl 47
iudicatum facere pro Flac.38
iudicatum ſolui ſatiſdare cogebantur il.

quorũ bona ex edicto prætoris dies triginta poſſeſſarent pro Quint.15
iudicatus patebat, id eſt, poteſtas iudicandi.2. Philip 14
iudicium turpe. pro Flac.8
iudicium commune. pro Roſc. Amer.7
iudicium fieri pro Quint. 16.13 14.15.4. in Verr.91
iudicium fieri, pro, iudicari vel ſuſpicari. 4 in Verr 109
iudicium publicum.1.in Verr.1
iudicii ab arbitrio quædã differentia. pro Roſc Com.5
iudicium accipere. pro Quint.43
iudicium conflare. pro Roſc Amer.3
iudicium dare alicui.1.10 Verr 19
iudicium decernere vel conſtituere. pro Milo 9
iudicium dimittere.4 in Verr.49
iudicium facere de aliquo.5. Phil.165. pro Flac 71.& 71
iudicium habere.3.in Verr.98.& 4.51
iudicium poſtulare. pro Quint.42
iudicium vſitatũ reddere. pro Quint.47
iudicium ſuſtinere.1 in Verr.18
iudicium vincere 3.in Verr 98
in iudicium cauſã concludere. pro Quint.45
in iudicium habere. pro Roſc. Com.19
iudicio confligtari. pro Quint.14
iudicio opprimere. pro Quint.4
iudicio prefundere. pro Roſc. Amer.49
iudicia in publico metu tolli ſolita. de aruſp. reſpon.51
iudicia legitima pro Roſc. Com.8
iudicia equeſtri ordini cõmunicata, Lentulo & Gellio coss. pro Cluent.103
iudicia tria ſummæ exiſtimationis & penè capitis, fiduciæ, tutelæ, ſocietatis. pro Roſc. Com.9
iudiciorũ æquorũ definitio. pro Cluent.3
iudiciorũ dãdorum formula.1.in Verr.30
iudiciorum dedecus apud Senatorum ordinem.1.10 Verr.5
iudiciorum diuiſio pro Cæcin 5
iudiciis omne ius continetur. pro Seſt.79
iudicia dare. pro Cælio 6
iudicia patefacere, proſcere, extinguere. pro Milo 78
iudicia tenere 1 in Verr 15
iudicialis tabella.4.in Verr.56
iudiciale ius.6.in Verr 93
iudiciaria res.4.in Verr.11
iudiciariæ leges C.Cæſaris.1. Philip 14
in iugulum alicuius recidere. pro Plã.74
iugula ciuitatis. in Piſo.3
iugum impiorũ, id eſt, duo impii.11. Philip.191
iugum ſeruile.2. Philip 4
Iulius & Craſſus, c o s s. pro Arch.8
C. Iulius, Cn. Pompeio diuinatione victo, T Albutium accuſauit.1.in Verr 14
C. Iulio. Conſulatum contra leges petenti, P. Sulpitius reſtiuit. de aruſp. reſpõ 43
L. Iulius, C Figulus, c o s s. pro Syl.41
Iulia lex, qua ſociis & Latinis ciuitas data eſt. pro Corn. Balb.15
Iulia lex repetundarum. in Piſo.72 & pro Rab. Poſth.5
Iulia lex repetundarum prohibebat iniuſſu populi, eum qui prouinciæ præeſſet, in regnum accedere. in Piſo.39
iungere conſuetudines, amicitias, res, rationes cum aliquo. pro Deiot.18
C. Iunius Prætor, de veneficiis quæſiuit. pro Cluent.59
C. Iunius Ædilitius, populari inuidia dãnatus. pro Cluent.65.& 3.in Verr.112
M. Iunius, homo in cauſis exercitatus, P. Quintii cauſam egit. pro Quint.2
M. Iunius, P. Iunii frater.3.in Verr.95
P. Iunius, homo de plebe Romana.3.in Verr 107
P. Iunius, templi caſtoris æditus.3.in Verr 92
Q. Iunius in iudicãdo ſui iuris.4. in Verrem 35
Iunia lex pro Seſt 118.& 5. Philip.169
Iuniana ſubſortitio.3.in Verr.111
Iunianum conſilium.2.in Verr.18
Iunianum iudicium inuidia pro Cluent.1
Iunonis fanum Melitæ, à C. Verre ſpoliatum.7 in Verr.144
Iunonis Samiæ templum à Verre expugnatum 3.in Verr.34
Iupiter hoſpitalis. pro Deiota.18
Iupiter Stator, à Romulo conſtitutus. in Catil.14
Iupiter Stator, cuſtos vrbis Romæ antiquiſſimus. in Catil.7
Iupiter cur optimus & maximus dictus. pro domo ſua 11
Iouis imperatoris tria ſigna olim in orbe terrarum pulcherrima.6.10 Verr 114
Ioue tonante cũ populo agi nefas.5. Philip.168
iuriſdictio, quo modo apud Ciceronem accipiatur. pro Flac.77
iuriſdictio Romanorum in liberis ciuitatibus nulla. de prou. Conſ.5
iuriſdictionem intermitti. de aruſp. reſpon.52
iuriſiurãdi fidẽ alicui abrogare. pro Roſc. Com 26
ius corrumpi non poteſt pro Cæcin.52
ius optimum, priuatum, hæreditarium, authoritatis, mancipii, nexi. de aruſp. reſpon.12
ius ciuile non contemnendũ. pro Cæci.52
ius ciuile olim paucis & obſcuris literis continebatur. pro Muræ.15
ius commune. pro Cæcin.68
ius fuit.i. oportuit.8. Philip.153
ius legum. pro domo ſua 56
ius par. pro Quint.5
iuris ciuilis vtilitas. pro Cæcin.51 53.54
iuris ciuilis & rei militaris comparatio. pro Muræ 19
iuriſprudentiæ irriſio pro Muræ.19. & 11
iuris repagula 7.in Verr.51
ius æquum proponere.2. Philip.20
ius certum obtinere. pro Cæcin.8
ius ſuum deplorare 2 in Verr.32
ius experiri pro Cæcin.24
ius iudiciale 6 10 Verr 93
ius nundinarum.3.in Verr.83
ius poſtulare.1. Philip.81
ius ſuum obtinere. pro Quint.18. & 3. in Verr.44
ius recuperare 10. Philip.175
in ius adducere. pro Quint.18
in ius vocare. pro Quint.42
per ius aliquem defendere. pro Quint.46
iure iniquo imperare.4.10 Verr 119
iure ſuo vti, pro, liberum eſſe.10 Rull 85
de iure currere. pro Quint.54
ex iure manu conſertum vocare. pro Muræ.25
iura inimiciſſima. pro Quint.17
iura omnia polluere. pro Roſc. Amer.39
iuſtus in aliquem. pro Plan.51
iuſtum bellum cum hoſte, non cum ciue. in Catil.25
iuſtum imperium. pro Ligar 16
iuſta facere alicui pro Flac.75
iuſta funeri ſoluere pro Roſc Amer.15
iuſta ludorum. de aruſp. reſpon.19
iuſtitium edici. de aruſp. reſpon.51
iuſtitium indicere.5. Philip 187
M. Iuuentius Pedo. pro Cluent.86
iuuentutis ſoboles.1. Philip.63
iuxtà, pro, æquè. poſt redi. in Sena.18

L

Labes prouinciæ 2.in Verr 1
Labi conſilio 7. Philip 218
Labici, oppidũ Romæ finitimũ in Rul.94
Q. Labienus, cum Saturnino Capuelium occidit. pro C. Rab 14
laborare, pro, metuere 1 in Verr 57
laborare, id eſt, minus ſecunda fortuna vti. poſt redit. in Sena.18
laborare ex aliquo. pro Roſc. Amer.89
laborare ex inuidia. Ibidẽ, & pro Cluẽ 12
laboris inertia. pro Roſc. Com.14
labores gerere 6. Philip.115
laborioſus.5.in Verr.73
laborioſi qui dicantur 11. Philip.194
Lacedæmoniorum laus pro Flac.49
Lacedæmoniorum mores. pro Muræ.68
lacerare mortem alicuius. pro Milo 66
lacerna, indumenti genus 2 Philip.34
lacertoſus.8. Philip 151
laceſſiuit iniuriiſſe. in Piſo.43
lachrymas alicui reddere. pro Rab. Poſthu.19
lachrymula iudicis. pro Plan.61
lacuna rei familiaris. 4.in Verr 96
lædere exiſtimationem 4 in Verr.115
C. Lælius doctrinam cum natura coniũxit pro Arch.18
D. Lælius, L. Flacci accuſator. pro Flac.1
lætè ferre.9 Philip 161
lætitiæ voluptas poſt redi ad Quir.1
L. Lamia, eques Ro. à P. Gabinio c o s. in concione relegatus. pro Seſt.22. & poſt redis. in Senat.10
Larota Segeſtana, per triennium C. Verri ſtragulam veſtem confecit.6. Verr.51
Lampſaceni quales 3 10 Verr.56
Lampſaceni Verrem comburere voluerunt 3.in Verr.47.& 48
languere de via.1. Philipp.8
languidius ſtudium in cauſa pro Lig.17
Lanuuiũ, oppidum Romæ finitimum in Rull.94
lapidator. pro domo ſua 11
lapidem ex ſepulchro pro deo venerari. pro Plan.77
de lapide empti Trib. plan Piſo 17
lapidibus cooperiri 3.in Verr 84
laqueos iudicii declinare. pro Milo.31
Lar Tolumnius, Veientum rex, quatuor legatos Romanorũ interemit.9 Phil.158
largiri facultatem.2. Philip.61
largitionem facere. pro Muræ 4
largitor tribus alicuius. pro Plan 30
Larinum municipium. pro Cluent 15
M. Laterenſis, Cn. Plancii accuſator pro Plan.1
M. Laterenſis, à Vectio iudice per Vatinium in concionem producto nominatus. in Vati. 10
Laterẽſis in Ciceronẽ officia. pro Plan 62
laternarius Epicuri. in Piſo 15
Latini ciues & Latinæ coloniæ pro domo ſua 61
Latinienſes, populi Italiæ. de aruſp. reſpon.57
in Latinienſi agro ſtrepitus, cum fremitu auditus. de aruſp. reſpon.18
Latona Dianam & Apollinem in Delo peperit.3.in Verr 38
latrocinari pro Milo.15
in latrocinium conicere in Catil.15
Laodicena vetuſtas. pro Plan 18
laureati faſces, imperatorum inſigne. pro Ligar.5
laus aliud eſt ab honore. pro Plan.50
laus veſtrûm.9 Philip 162
laudi alicuius ſe offerre.2. Philip 11

laodem iudicii veſtri tribuere.5 Phil.189
io lande eſſe.1.in Verr 31.& 3.14
in laude verſari pro Plan.11
laudare authorem.pro Flac.71
laudatores decem qui dare non poterat, honeſtius erat ei nullú dare 7.in Verrem 46
Lautumiæ carcer Syracuſis à Tyranno Dionyſio factus 7 in Verr 111
Lautumiæ Syracuſanæ ,cuiuſmodi fuerint.7.in Verr.54
lautus,pro,locuples 3 Philip 154
lautum municipium.15.Philip.356
lautum patrimonium.pro Rab. Poſth.13
laxamentum.pro Cluent.71
laxè habitare.pro domo ſua 88
laxitas domus.pro domo ſua 89
M.Lecca.in Catil.6.& 54. Accuſatus inter coniuratos. pro Syl.4
legati ooman etiam inter hoſtium tela impunè verſari debet.3.in Verr 60
legatorum ius diuino & humano præſidio munitum de aruſp reſpon.30
legationiſ cerimonia polluere pro Roſc. Amer.67
legationis communitas cum aliquo eſſe. 6.Philip.106
legationem renunciare.9. Philip.156
legationa tua indignus i. indignus qui tibi legatus eſſet.in Piſo.41
legere iudices.pro Milo.80
legiones ſuot.pro Plan.17
Lemniſcata palma. pro Roſc. Amer.61
Lemonia tribus. pro Plan.51
C.Lenas,Roma pulſus,Nuceriæ ciuis factus eſt.pro Corn Balbo 11
lenire ſe alicui.7.Philip.132
lenitas animi pro Marcel.7
lenitas audiendi.pro Muræ.39
lenitudo.6.in Verr 110
M.Lenius Flaccus, Ciceronis amicus. pro Seſt 114. Hortis ſuis prope Brunduſium Ciceronem excepit.pro Plan.79
Lentidius,vous ex Clodii ſicariis pro Seſtio 69
Lento Ceſenius.Septemuir agrorum ex lege Antonii diuidendorum.12.Phil.354
Lentulus, accuſator P. Clodii . de aruſp. reſpon.53
Cn. Lentulus,L.Gellius,c o s s.pro Cluent 94
Cn.Lentulus.& Lucullus,c o s s de Veris iniuriis in Senatu queſti. 4. in Verrem 66
Cn. Lentulus Cenſor.7.in Verr.13. & pro Flac 36
Cn.Lentuli Cenſoris bona,à Tribuno pl. conſecrata.pro domo ſua 94
Cn.Lentulus,Siciliæ patronus.4.in Verrem 71
Cn. Lentulus, L. Maniliæ ſuaſor, pro L. Manil.48
Cn. Lentulus & Q. Claudius iudices in C.Antonium.10 Vati.11
Cn.Lentulus Marcellinus 1.in Verr.8
L.Lentulus,Flamen Martialis,à L.Vectio indice,in concione per Vatinium productu nominatus.in Vati.19
L.Lentulus Prætor, deprecator pro Cicerone in Piſo.60
L.Lentulo,C.Marcello, c o s s.bellum ciuile à Cæſare ortum 5.Philip.66
P. Lentulus, Q. Metellus,c o s s pro domo ſua 55
P.Lentulus,princeps Senatus,P. Lentuli Suræ auus, cótra C. Gracchum pugnãs vulneratus.8.Phil.243.in Rull.81. & in Catil 85. Patriam & ciues ſuos vnicè amaos.in Catil 55. M.Aquilium accuſauit.1.in Verr.37
P.Lentulus Sura,largitor & prodigus. in Catil.82. Allobrogum legatos ſollicitat. in Catil.50. Coactus ſe prætura abdicare.in Catil 60 & 77. Eius mandata ad Catilinam.in Catil 55. Eius ſomnus. in Catil.61 Eius ingenium & dicendi exercitatio.in Catil.56
P.Lentulus,Cicerone Cóſule Ædilis.poſt redit ad Quiri 11. c o s & pontifex de aruſp reſp 12. Ciceroné comitiis centuriatis in patriam arceſſiuit.poſt red.in Senat.24. Ptolemæi reducẽdi prouinciam & volútate Senatus, & ſorte ſibi delatá interpoſita religione depoſuit. in Piſo.59. Eius c o s. concio de Cicerone.pro Seſt.91 Eius lex de Ciceronis reditu.pro domo ſua 56. Eius laus.poſt redi.in Sena 6 & ad Quiri.9.
Leocreantum,oppidum in Rull.90
Leoncium,ciuitas Siciliæ 4.in Verr 115
Leontinus & Ennenſis ager totius Siciliæ optimi & nobiliſſimi.5 in Verr 85
Leontinus campus in Sicilia est frumentariæ caput.5 in Ver.38.& 84. Annonæ perfugium Romanis 8.Philip.350
M.Lepidus bis c os. & Pót.max. Cẽſor factus cú M.Fuluio collega homine inimico redit in gratiam de prou.Conſ 16
M.Lepidi & Q. Catuli diſſẽſio.10 Catil.68
Lepiſco Teaſianus.pro Flac 41
Lentilius,homo à literis nó alienus,L.Metelli tabellarius 4 in Verr.45
Letini,Siciliæ populi.5.in Verr.85
leuare annonam. pro Milo.54
leuare aliquem iniuria 7.in Verr.74
Leucopetra, promontorium agri Rhegini.1.Philipp.5
M.Leuinus,Prætor in Sicilia.5. in Verr.105
leuiora comitia.pro Plan.5
leuiſſimú eſſe,id eſt,parui fieri. pro Roſc. Com.8
leuitatis genus nequiſſimum.2.Philip.74
lex quid.11.Philip.318
lex,publicorum actorum grauiſſimum. 5.Philip.106
lex Acilia 3 in Verr.17
lex Atinia.3 in Verr.76
lex Caſſia frumentaria. 5.in Verr 139
lex Cenſoria.7.in Verr.41
lex Centuriata.in Rull.39
lex Cornelia teſtamentaria 5.in Verr.76
lex Cornelia de veneficiis. pro Cluent 41
lex Cornelia proſcriptum iuuari vetabat. 3.in Verr.86
lex Curiata.in Rull.59
lex Ebutia in Rull.54
lex Fabia.pro C.Rab.5
lex Fuſſia.3.in Verr.76
lex Furia.3.in Verr 76
lex Gabinia.pro L.Manil.37
lex Hieronica.4 in Verr 21
lex iniuriæ.5.in Verr.181
lex Licinia.in Rull.34
lex Memmia.pro Roſc.Amer 35
lex Nummaria 3 in Verr.76
lex Portia.pro C.Rab 5 & 7.in Verr.117
lex de proſcriptione Valeria aut Cornelia pro Roſc.Amer.74
lex Rupilia 4 in Verr 21 & 25
lex Sempronia.in Rull.41
lex Sempronia de locatione Cenſoria agrorum Aſiaticorum.5 in Verr 11
lex Terentia.5.in Verr.139.& 7 41
lex Caſſia.7.in Verr 41
lex Valeria.1.in Rull 4.& 5
lex de veneno.pro Cluent.118
lex vitæ,id eſt,conditio viuẽdi. pro Corn. Balb.13
lex Voconia.3.in Verr.75
legis olim erat punire, iudicum damnare pro Syl 43
legem deſ iure , in Verr.181
legem edicere 5.in Verr.14
legem facere 5.Philip.168
lege agere in hæreditatem 3. in Verr.81
lege interrogare pro domo ſua 60
leges,pro iure ciuili ſeparatum.pro domo ſua 33
leges inter arma ſilent.pro Milo 7
leges quibus Siculi in iudiciis vtebãtur. 4 in Verr.21
leges Corneliæ. 3.in Rull 4.5.& 8
leges ſacratæ.pro domo ſua 54
leges Semproniæ.7 in Verr.117
leges Tribunitiæ.in Rull.34
legum ara 4 in Verr.5
legum ius.pro domo ſua 56
legum cogandarum formula 1. Philip 19
legum vtilitas & dignitas quanta. pro Cluent.116
leges dicere.5.in Verr.15
leges ponere 7.in Verr 25
legitima quæſtio pro Arch.2
legitimæ partis ſponſio.pro Roſc Com.5
legitima iudicia.pro Roſc.Com.8
legitimè facere. pro domo ſua 62
Libationes in ludis de aruſp. reſpon.19
libellam vnam dare. 4.in Verr.17
libellos deiicere.pro Quint 13.& 41
Libera quæ & Proſerpina ex Ennenſium nemore capta.6.in Verr.95
liberalis inuitatio.9 Philip.160
liberalitatis magnificẽtia.pro Roſ Com.14
liberare ſe ab aliquo.1.in Verr.30
liberatio culpæ pro Ligar 1
In liberis ciuitatibus magiſtratus Romanorú ius non dicebant de prou.Conſ.5
liberum ius legationis.1.Philip.4
libertatis atrium pro Milo 45
in libertatem ſacramentum iniuſtum iudicare.pro domo ſua 63
libidinoſa ſententia pro domo ſua 3
librarium,pro,liber vel codex pro Mil.25
licet ciui Romano eſſe Gaditanum. pro Corn.Balb.11
liceat eſſe miſeros pro Ligar 12
licitum eſt,pro,licuit.2.in Verr.9
licentiam dare.pro domo ſua 57
licentiam alicuius ei præbere.4. in Verrem 47
licere digito.5.in Verr.22
Licinius Lenticula , de alea condemnatus,ab Antonio reſtitutus.2 Philip 69
C.Licinius Sacerdos,à P. Africano dictus peteraſſe. pro Cluent.105
L.Licinius,Q. Mutius,coss.4.in Ver 84
Licinia atria. pro Quint.7.& 13
Licinia lex.in Rul.34.pro Seſt.118 pro domo ſua 41.in Vati.15.& 5.Philip 169
Licinia lex, de ciuitate quærendú ſtatuebat pro Corn.Balb.37
Licinia lex de ſodalitiis.pro Plan 29
Licinia virgo veſtalis. pro domo ſua 104
T.Ligarius,Q. frater pro Ligar.12
Ligur,cognomé Æliæ familiæ,p Cluẽ 57
Ligures cur duri & agreſtes. in Rull 93
liguricé lucra 5 in Verr.153
Lilybæum,oppidum Siciliæ maritimum. 4 in Verr.134
Linternus ager in Rull 63
Liparẽſis ager miſer & ieiunus.5.in Verrem 71
Liparenſis ciuitatis ſitus.5 in Verr 71
Liſo Lilybætanus, à C. Verre hoſpite ſuo ſpoliatus 6 in Verr.31
litem conteſtari pro Roſc.Com.31
litem dare ſecundum tabulas. pro Roſc. Com 2
litium æſtimatio,iudicium non fuit. pro Cluent.91

litium appellatio. pro Rab. Poſth. 7
lites damnato æſtimare. pro Rab. Poſth. 5
lites condemnati ſolet. pro Rab. Poſth. 12
lites ſuas redimere pro Roſc. Com. 13
litigioſus. pro Murę 21. & pro Plan. 67
literas prioris eadem compicuitorem habere. pro domo ſua 86
litera ſalutaris, aut triſtis in iudicando. pro Milo 11
literã ad caput affigere pro Roſc. Ame 54
literæ, pro iure ſcripto. pro domo ſua 5
literarum ſtudia quos fructus afferãt. pro Archia 12
literas conficere. 5. in Verr. 92
literatè reſpondere. de aruſp. reſpon. 25
¶ Locare in matrimonio. 2. Philip. 41
locatus in gradu dignitatis. 2. Philip. 12
locationem facere. 5. in Verr. 14
locuples teſtis. pro Flac. 31
locupletum hominum ſpecies honeſtiſſima. in Catil. 38
locupletare aliquem. 5. in Verr. 162. & pro Rab. Poſth. 2
locus ad mores multum poteſt. in Rul. 92
locus primus cauſæ dicendæ. pro Clu. 45
locus dicendi, pro ratione vel conditione. pro Muræ. 45
locus gladiatorius. i. ſpectãdis gladiatoribus preparatus. pro Muræ 67
locus habendi Senatus. in Catil. 1
locum agnitum tenere. 3. Philip. 176
locum alicuius conſtituere. pro Cluent. 74
locũ ſuum defendere. pro Quint. 15
locum ſuum obtinere. pro Quint. 14
locum obtinere apud aliquem. 2. Phil. 80
locum percotere pro Seſt. 69
locum ad deditionem reliquum facere. 13. Philip. 385
in locum peruenire, id eſt, dignitatem aſſequi. pro Seſt 99
loco Conſulari ſententiam dicere. 1. Phil. 21. & 5. 297
de loco ſuperiore agere ſolebant magiſtratus. 3. in Verr. 9
in loco, &c. aliquem habere. 2. Phil. 98
in locos cauſam conſicere. pro Plan. 67
M. Lollius, Q. filius. 5. in Verr. 51
M. Lollius, Pompeium interficiẽdum depopoſcit. pro domo ſua 10
Q. Lollius, eques Ro. quãta indignitate à Q. Apronio affectus. 3. in Ver 40. & 50
Q. Lollius, Q. filius, Calidium accuſauit. 5. in Verr. 51
longinquus homo. pro Deiot. 6
ex longinquitate morbi recreatus. 10. Philip. 180
longiſſimè in poſterũ prouidere. 7. Phil. 129
loqui ad aliquem. pro Ligar. 19
¶ Lubrica ratio defenſionis. pro Plan. 3
lubricum occaſionis genus. in Piſo. 54
Q. Luceius argentarius. 7. in Verr 129
Luceium caſtellum regis Deiotari. pro Deiota. 10
Lucellum. 5. in Verr 60
Luceria, oppidum Samnii. pro Cluent. 156
lucra ſigurire 3. in Verr. 153
M. Lucretius, iudex, à Verre retentus 3. in Verr. 22
luctu aliquem afficere. in Piſo. 25
luctu perditus. pro Roſc Amer. 13
luctuoſum ad priuatum dolorẽ. de aruſp. reſpon. 46
luculenta plaga. 7. Philip. 158
luculentum patrimonium. 11. Philip. 352
L. Lucullus, iudex in cauſa Quintii. pro Quint. 51
L. Lucullus, à Vectio iudice accuſatus. in Vati. 18
L. Luculli res in Aſia geſtæ. pro L. Manil. 23. & pro Arch. 26
L. Lucullo, M. Cotta, coſſ. C. Verres Prætor Vrbanus fuit 7. in Verr 28
M. Lucullus, C. Caſſi', coſſ. pro Cluẽ. 108
M. Lucullus, ex Macedonia triumphauit. in Piſo. 55
M. Lucullus deprecator pro Ciceronis ſalute. in Piſo. 63
M. Lucullus pontifex. pro domo ſua 101 & de aruſp. reſpon. 10
Luculli, Seruilii inimiciſſimi. de prou. Conſ. 17
per ludum fortunis euertere. 5. in Verr. 110
ludi magni. in Piſo. 5
in ludis quæ obſeruari ſolita. de aruſp. reſpon. 19 & 20
Ludius conſtitit. de aruſp. reſpon. 23
luere pœnam iniuſtam. pro Milo 7
luere pœnas reip. pro Sylla 57
luere ſanguinem. 3. in Verr. 5
lumina mentis. pro Rab. Poſth. 17
Lupercorum ſodalitas fera. pro Cæl. 19
M. Lurco teſtis in L. Flaccum. pro Flac 8. & 16
C. Luſci' Ocrea, Senator. pro Roſ. Com. 15
luſtra. poſt redi. in Senat. 12
luſtrorum libido. pro Cæl. 34
luſtrorum tenebræ. pro Seſt. 15
luſtratio municipiorum. 1. Philip. 70
Q. Lutati' Diodorus, Q. Catuli beneficio à L. Sylla ciuis Rom. factus. 6. in Verr. 32
luteum negotium. 6. in Verr. 18
lutulenta perſona. pro Roſc. Com. 12
lutulenta vita. in Piſo. 1
lux liberalitatis & ſapientiæ. pro Ligar. 4
lucis vſuram alicui dare 7. in Verr. 60
luci, id eſt, oriendo. 12 Philip 357
lucem offerre. 1. Philip. 2
luxuria quædam libero homine digna. in Piſo. 52
ex luxuria auaritia oritur. pro Roſcio Amerino 45
luxuries in vrbe creatur. pro Roſ. Ame. 45
¶ Lydiæ prouinciæ cõceptus. pro Flac. 51
Lynceus homo. 5. in Verr. 28
Lyſanias Temnites. pro Flac 53
Lyſiades Atheniẽſis, Phædri Philoſophi filius, iudex lect' ab Antonio. 5. Phil. 175
Lyſiſcus quid ſit Græcè. 11. Philip. 199

M

¶ Macedonia, prouincia Cõſularis. in Piſo. 19. Triumphorũ ſemina erat. in Piſ. 77
macelli fauces. pro Quint. 13. & 5. in Verrem 115
C. Macer, C. Rabirii inimicus. pro C. Rab 4
Macharenſis ager in Sicilia. 5. in Verr. 78
machinator. in Rull. 9
mactare ius ciuitatis. 6. in Verr. 25
mactare ſupplicio. in Catil. 14
mactandus maiore malo. in Vati. 18
maculæ eſſe 5. in Verr 122
Mæandros quærere. in Piſo. 41
C. Mæcenas, eques Ro. pro Cluent. 125
Magara, oppidum Siciliæ. 7. in Verr 22
Magi, e o 2 5. olim Capuani. in Piſo. 19
magis eſt, pro, magis cõuenit. pro Cæl. 10
magis miſerituum. de aruſp reſpon. 40
magis quadraginta. pro Roſc. Amer. 12
magiſter officii 2. Philip. 95
magiſter ſocietatis pro Plan. 26
magiſtri fiunt pro Quint. 28
magiſteriũ morũ cenſura. de prou. Cõſ. 38
magiſtratus legũ miniſtri. pro Cluent. 126
magiſtratũ à populo cõcedere. 4. in Ver. 92
magiſtratum mandare. 4. in Verr. 92
magna cauſa. pro domo ſua 1
magna natio, id eſt, magnus numerus. de aruſp. reſpon. 55
magna procurat o. pro Deiot. 25
magni aratores. 5. in Verr. 100
magni ludi. in Piſo. 5
magnum, pro, difficile. 2. Philip.
magnum conſilium. 3. Philip. 38
magnificè diligere. 9. Philip. 265
magnificè vincere in Catil
magnificentia liberalitatis. pro Roſ. Com 14
maieſtatis damnatis prouocatio M. Antonii lege ad populum cõceſſa. 1. Phil 16
maior medicina pro dom
maiores hoſtiæ quomodo immolari ſolitæ. in Rull 91
C. Malleolus, Quæſtor Cn. Dolabellæ in Aſia occiſus. 3. in Verr. 64
Mallius Glaucia, T. Roſcii cliens & familiaris pro Roſc. Amer 58
malus poeta. pro Arch. 19
mala accuſatio i. falſa. pro Roſc. Amer 14
mala grana in Piſo. 3
mala ciuilia. pro Plan. 17
malè accipere aliquem verbis. 5. in Verr. 99. & 4. 39
malè agere. i. fraudare. pro Q 52
maledictũ crudelitatis pro domo ſua 71
maledictum voluerr. pro P 42
maledicta mea, paſſi ſe. 13. P p 177
in maledictis aliquid obiicere in Vat. 4
maleficium, pro, cæde pro 53
ad maleficiũ nemo conatur ſine ſpe atque emolumẽto accedere. pro Roſc. Ame. 72
maleuolus. pro Plan. 16
maleuolentiã deprecari. pro Corn. Balb.
malitioſè. pro Cæcin. 14
Mamertina ciuitas, C. Verri in amore & deliciis fuit. 6. in Verr. 2. Sola legatos ad Verrem laudandum miſit 4. in Verr. 8
Mamertinæ ciuitati decumæ vendi non ſolitæ. 5. in Verr 11
Mamertini nauem populo Ro. ex fœdere debebant. 7. in Ver. 42. Materiam ad naues ædificandas non habent 7. in Verr. 38. C. Catonis viri Conſularis impedimenta retinuerunt. 6. in Ver 19
Mamertini Ciceronem publicè non inuitauerunt. 6. in Verr 11
L. Mamilius, ſcriba Ciceronis, in Sicilia Quæſtoris 5. in Verr. 157
Mancinus, Numantinis deditus, ab eis nõ acceptus. pro Cæcin. 71
manceps. pro Roſc. Amer. 21. pro domo ſua 21 & 59
mancipem apponere. 3. in Verr. 99
mancipatus Tribunatus 2 Philip. 66
mancipi eſſe. pro Flac. 61
mancipii ius. de aruſp. reſpon. 13
mancipii res. pro Muræ. 3
mancipium ne emerẽt, qui in prouincia cum imperio erant, niſi in demortui locum legibus cautum erat 6 in Verr. 8
mandare in vltimas terras pro Syl. 41
mandare magiſtratum. 4. in Verr. 91 & pro Muræ. 69
mandare vinculis & tenebris. in Catil. 82
mandati iudiciũ non minus turpe, quàm furti. pro Roſc. Amer. 65
mandatum negligentius adminiſtrare olim dedecori habitũ. pro Roſc. Ame. 65
mandatũ negligere vel doloſe exequi, eſt turpe ſis. pro Roſc Amer 66
mandata ferre. 8. Philip. 250
mandere roſtra. de aruſp. reſpon. 55
manere in cauſa. pro Milo. 8
manere in fide pro domo ſua 51
manere in veritate. pro Cluent 140
manicas accipere 12. Philip. 309
C. Manilius legem tulit de Cn. Pompeio contra Mithridatem mittẽdo. pro L. Manil. 48
Q. Manilius cuiuſmodi vir. pro Cluent. 19
T. Manilius Senator pro Roſc. Com. 15
Manilia lex. pro Muræ. 45
Manipulares ab Antonio iudices lecti. 5.

Philip 172.& 1.15
Manlium neminem M vocari licuit, propter M. Manlii ſcelus.1.Philip 14
C.Manlius.pro Flac 72
C.Manlius,Catilinæ ſatelles in Catil.4
Cn.Manlius Q.Catulum in petitione ſuperauit.pro Muræ 34 & pro Plan.10
M.Mālius ob regni appetiti ſuſpicionem interfectus.2.Phil.92.& 109. Eius domus euerſa.pro domo ſua 78
Q. Manlius Chilo ex Catilinæ coniuratis.in Catil.59
Q. Manlius,iudex ſeuerus.2.in Verr.18
T.Manlius,Prætor ex s.c. de oppidis Siciliæ Agrigentū colonā deduxit. 4 in Verr.85
manſuetè quid facere. pro Marcel 5
manus, pro eo quod nos ſcripturam cuiuſque dicimus.in Catil.55
manus renouata pro Seſt.54
manum conſerere.pro Muræ.17
manū facere.7.in Ver.61.& pro Cæcin.24
in manum conuenire. pro Flac.65
manus C.Verris multæ.4.in Verr.17
manibus facinus deprehēdere.pro Cæl.10
manibus res tenetur.pro Seſt.58
in manibus ſpem habere.2.in Verr.10
manus afferre. 3 in Verr, 46. & de aruſp. reſpon.12
manus cum aliquo conſerere.pro Font.2
manupretium euerſæ aut perditæ ciuitatis.in Piſo. 45.
manupreti machinæ.3.in Verr.104
C.Marcellus Æſerninus.6.in Verr.81
C. Marcellus prouinciam Siciliam adminiſtrauit.5.in Ver 34. Poſt M.Antonii Præturā, ſalutem Siciliæ conſtituit.4.in Ver.3. Eius officia in prouinciam Siciliam maxima.6. in Verr.78
C. Marcellus in Verrem iudex.1. in Ver.8
C.Marcellus à P.Seſtio Capua pulſus pro Seſt.6
C.Marcello,L.Lentulo coss. bellum ciuile Cæſaris ortum 1.Philip.66
M. Marcellus Archimedem interfectum permoleſtè tulit.6.in Verr.115
M.Marcellus ter cos. periit in mari. in Piſo 54
M.Marcellus,iudex in cauſa Quintii. pro Quint.31
M.Marcellus,pupilli Iunii tutor.3.in Verrem 95
Marcelli pater & filius, pro Antronio & P.Sylla deprecatores.pro Syl.14
Marcellorum nomini tota prouincia adiuncta.1.in Verr.8
Marcellea feſta Syracuſis à Verre ſublata.4.in Verr.36
mari expiari putabantur omnia quæ violata erant.pro Roſc.Amer.43
maritus abſolutè,pro vxorem habēte.pro domo ſua 29
C.Mari⁹,pater patriæ.pro C.Rab.10. Diuinus vir ad ſalutem Romani imperii natus. pro Seſt. 42. Durior ad ſtudia poetica.pro Arch 13. Plenus inimicorū de prou.Conſ.15. In iracundia perſeuerās.11.Philip.189. Multis laboribus & inimicitiis ad honores peruenit. 7.in Ver.142. Duabus acceptis Ædilitatis repulſis, ſepties Conſul eſt factus. pro Plan.42. c o s.C. Glauciam Prætorem occidit.in Catil.60
C. Marius ſe armis ab exilio reuocauit. poſt redi.ad Quiri.5
C.Marii calamitas.poſt redi.ad Quiri.16. Fortuna.in Piſo.35. Laus.in Catil.93. & pro Corn.Balb.36. Vis & virtus in re militari.7. in Verr.11. Et multi inuidebant. pro Syl.17
L. Marius hoſtis à Senatu iudicatus.3.in Verr.61
Marrucinorum ſtudia contra M. Antonium. 7. Philip 132
Mars ex acie fortiſſimum quēque pignerari ſolitus.14.Philipp.405
Mars communis 10. Philip 283
marte ſuo quid facere 2. Philip 96
Martia legio ab Antonio ad C.Octauium defecit.3.Philip 117
Martiales, id eſt, legionis Martiæ milites. 4.Philip.155.
Martiales Larini, miniſtri publici Martis. pro Cluent.32
L. Martius cum Gaditanis fœdus iciſſe dicitur. pro Corn.Balb.16
L. Martius, M. Perpenna Cenſores. 3 in Verr 102
L.Martius,eques Ro.in Cæſaris partibus. pro Ligar 11
Q. Martius,Cenſor.pro domo ſua 99
Q.Martius Criſpus, Procoſ.11. Phil.312
Q.Martius,L.Piſoni in Galliam legatus. in Piſo. 42
Maſſilia, Reip.Romanæ ſemper amiciſſima.13.Philipp.370.& 8.246
Maſſiliæ laus.pro Flac 49
Maſtaneſoſus,rex.in Vat.9
Maſtrucatis latrunculi in Sardinia à T. Albutio deuicti.de prou,Conſ 12
mater magna agros & nemora cū quodā ſtrepitu peragrare ſolita.de aruſp.reſp 12
matercula. pro Flac.70
materia facilis 2.Philipp.60
materies, pro,indole vel ſtudio virtutis. 3.in Verr.136
matrimoniū alicuius tenere.pro Cæl.15
in matrimonio habere.pro Quint.9
matrimus puer.de aruſp.reſpon.10
C.Matrinius,eques Ro. quāta indignitate ab Apronio affectus.5. in Verr. 49
D.Matrinius ſcriba Ædilitius à Cicerone defenſus.pro Cluent.99
T.Matrinius Spoletinus,in diſcrimen ciuitatis vocatus. pro Corn.Balb 38
Maximus publicanus. pro Rab.Poſth.1
Q.Maximus M.Scaurum in petitione ſuperauit. pro Muræ.35
Q.Maximus, Roma pulſus, Nuceriæ ciuis factus eſt.pro Corn.Balb.11
Q.Maximus,C. Antonii accuſator.in Vatinium 11
Q.Maximus, P. Africanum patruū mortuum laudauit.pro Muræ.69
Q.Maximi ſapientia. 7.in Verr.20
C.Meandrius Trallianus.pro Flac.41
Meculonius,popillius.pro Flac.36
Medea, patrem fugiens, fratris ſui membra diſſipauit.pro L.Manil.15
Medeæ ſignum apud Cyzicum celebre.6. in Verr.119
media pars,pro,dimidia in Piſo.74
medici nihil præter artificium præſtant. pro Cluent.44
medicina Conſularis.poſt redi.in Sena.7
medicina periculorum.pro Seſt.43
medicinam facere. pro Quint.5
hac vna medicina.1. hac vna ratione. pro Seſt.33
de medio remouere.pro Roſc.Amer.14
de medio tollere.pro Roſc.Amer 12
in medio poſitus.1 in Verr.18
mediocriter aliquid ferre.5.in Verr.79
meditari ad aliquid.5. in Verr 163
in medullis alicuius hærere.1.Philip.56
Megalenſia feſta.de aruſp.reſpon.11
Megaleſia, ludi in honorem matris magnæ.de aruſp.reſpon.11
Megaleſiorum nomen Latinum nullum. de aruſp.reſpon.11
Megaris, locus non longè à Syracuſis. 7. in Verr.53
melior,pro,fortior & inſtructior. 8. Philip 145
meliori mente audire.pro Quint.2
Meliteſis roſ.7.in Verr.12
Meliteſis veſtis.4 in Verr.132
Sp Melius ob appetitum regnum necatus.2.Philipp.51 & 109. A Q Seruilio Hala. in Catil.2
Sp.Melii dom⁹ cōplanata.pdomo ſua 77
C. Memmius à L. Saturnino occiſus. in Catil.76
M.Memmius,Quæſtor Cn. Pōpeii in Hiſpania.pro Corn Balb.3
Memmia lex.pro Roſc.Amer.35
memoria meū pect⁹ effodit.pro Marcel.6
memoria immortalitatis.2.Philip.53
memoriis in ro maneat.5.Philip. 101
memoria ſempiterna beneficii obſtrictus.pro Plan.1
memoria omnis ſeculorum.4.Philip.154
memoria mei vos teneret poſt redit. ad Quiri.2
memoriam amittere alicuius. pro Deio.7
memoriam recordari. pro Arch.1
memoriam referre. pro Sylla 18
in memoria alicuius diligens 2.Phil.106
in memoria eſſe.pro Syl.27
mendaci & periuro eadem pœna à deo conſtituta.pro Roſc.Com.17
mēdaciū honeſtū & miſericors.pro Lig 9
mendiculus.in Catil.18
mendoſum eſſe,pro,mendum admittere. 4 in Verr.137
Menenii,populi Siciliæ 5 in Verr. 83
Menia columna.pro Seſt.108
Meniſcus Entellinus,in C.Verrem publicè legatus. 5.in Verr.174
mens.1.conſilium.pro Seſt.24
mens publica.de aruſp.reſpon.54
mens anguſta,humilis,praua.poſt.red.in Senat.7
mentis lumina.pro Rab.Poſth.27
mentem dare, id eſt, in animum immittere pro Milo 68
mente bona audire i. libēter. pro Quint. 2.& 3. Philipp.132
vna mente.de aruſp.reſpon 10. & 41
mētes clarorū hominū æternæ.p C. Rab.12
menſa publica. pro Flac.35
qui mentiri ſolet, peierare conſueuit. pro Roſc.Com.17
Mentor,cælator egregius.6.in Verr.34
Menula Anagninus. pro domo ſua 63
mercator,aliud eſt à negociatore pro Plācio 53
mercaturas facere.7.in Verr. 57
merces populi.i quæ à populo datur 5 in Verr 156
mercedem ferre.3 in Verr.104
mercenarium procœmium 3.in Verr.77
merere equo 1.Philip 14
mereri pœnas.3.in Verr.153
male mereri de aliquo. de aruſp.reſpō.40
bene meritus ciuis,abſolutè.de aruſp.reſpon 49
meritum diuinū & immortale. 3.Phil.133
meritum in aliquem.pro Plan.56
merita immortalia.poſt redi. in Sena.1
meretricia vicinitas.pro Cæl 19
Meſſala adoleſcens Sextū Roſc. reum tutatus eſt pro Roſc. Amer. 88
M.Meſſala Præturam petebat, c o s. Cicerone pro Syl.31
M.Meſſala pont.de aruſp.reſpon.10
Meſſana, vrbs Siciliæ, ſitu, mœnibus, portúque ornata.6.in Ver.3. C.Verris altera patria, libidinum teſtis, prædarū ac furtorum receptrix.6.in Verr.14

C Meſſinius poſt redi. in Sena. 18
metatot caſtrorũ nos vrbis. 12 Philip. 297
Metelli porticus Romæ ſignis & ſtatuis abundans. 6. in Verr. 312
Metelli plures eodem tempore. poſt redit. ad Quiri. 4
Metelli omnes C. Mario inimici. de prou. Conſ. 25
Metelli ſato Conſules. 2. in Verr. 18
L. Metellus, Cn. Domitius, c o s s. pro Cluent. 94 & 3. in Verr. 205
L. Metellus Heraclium Syracuſanum & Epicratem Bidinum à Verre condemnatos reſtituit. 4. in Verr. 44
L. Metellus, Q. Martius, c o s s. in Piſo. 5
L. & Q. Metellis teſtibus in Q. Pompeiũ cur non ſit creditum. pro Font. 11
Q. Metellus, T. Flaminius, c o s s. pro domo ſua 105
Q. Metellus pontifex. de aruſp. reſpon. 10
Q. Metellus Augur. in Vat. 14
Q. Metellus, L. Sylla, c o s s. 3 in Ver. 98
Q. M. L. Metellus, c o s s. in Piſo. 5
Q. Metellus, frater P. Clodii, hoc eſt, ſororis eius vir. pro domo ſua 5. & 10
Q. Metellus, P. Lentulus, c o s s. pro domo ſua 55
Q. Metellus, Conſul cum Hortenſio. 1. in Verr. 27
Q. Metellus Numidicus, patruus vxoris M. Scauri pro Seſt. 87. L. Lucullum, ſororis virum ſua laudatione iuuare noluit. 6. in Verr. 159. Vim Tribunitiam ferre non potuit. pro Cluent. 76. Cur C. Mario ceſſerit. in Piſo. 14
Q. Metelli calamitas laudẽ eius illuſtrauit. pro domo ſua 68. Eius inimici. pro Seſt. 29. & 30
Q. Metello Saturnini lege aqua & igni interdictum. pro domo ſua 64
Q. Metellus Pius Q. Fabium Saguntinũ ciuitate donauit. pro Corn. Balbo 40. c o s. Prætoriis comitiis, pro Q. Calidio populo ſupplicauit. pro Plan. 56. Etiam Cordubæ natis poetis aures ſuas præbebat. pro Archia 19
Q. Metelli pii vultus à C. Cethego acceptum. pro Sylla 53
Q. Metellus fundum Tuſculanum parauit de Venonii cuiuſdam Vindicii bonis. pro Corn. Balbo 46
Q. Metellus Nepos in Tribunatu Ciceroni inimicus factus, in Conſulatu reconciliatus. in Piſo. 27. Cum eo abſente & pulſo rediit in gratiã. de prou. Conſ. 17 & poſt redi. in Sena. 15. P. Seruilii oratione motus de eius reditu ad Senatum retulit pro Seſt. 113
Q. Metelli Cenſoris aui Q. Metelli & P. Seruilii, proaui P. Scipionis bona à C. Atinio conſecrata pro domo ſua 94
Q. Metelli mors qualis. pro Cæl. 46
Q. Metelli triumphus de Pſeudophilippo. pro Muræ. 19. & in Piſo 43
manere pl⁹ eſt quàm vereri pro Quint. 5
Migrare ab exulio differt. 4. in Ver. 61
Mileſia quædã mulier, quòd ſibi partũ abegiſſet, rei capitalis dãnata. pro Cluet. 13
Militdes, Aſiæ populi. 3 in Verr. 67
militia apud Romanos qua pœna fieri cogerentur. pro Cæcin. 71
militaris via. 12. Philip 357
rei militaris laus pro Muræ 19
militia vrbana. pro Muræ. 16
militiæ & iuris ciuilis cõparatio. pro Muræ 19
mille hominum verſabatur. pro Milo. 30
Milo ad populũ, P. Clodio accuſante, reus. pro Milo. 30. Populi cũctis ſuffragiis c o s. declaratus. pro Milo. 73
Milonis laus pro Seſt. 74
Miltiades Athenienſis ſua ciuitate pulſus quam ſeruarat. pro Seſt. 124
Miluius pons. in Catil 53
mimica reſponſio in Piſo. 43
mimula. 2. Philipp. 73
minæ mortis 3 Philip 140
minas iactare. pro Quint. 26
Minerua, Iouis ſoror. pro domo ſua 71
miniſtrator, pro Flacco 41
minorem annis ſexaginta. de ponte in Tyberim deiicere pro Roſc. Amer 61
minores pontifices. de aruſp. reſpon. 10
Minturnenſiũ in C. Mariũ benignitas. pro Plan 52. pro Seſt. 41. & poſt reditum ad Quirit. 16
minuta fruges. 5. in Verr. 14
minus dimidium. 3. in Verr. 86
minus valere, pro, ægrotare. 2. Phil. 12
Q. Minutius, eques Ro. 4. in Verr. 48
Minutia gens. 3 in Verr. 80
Minutia porticus. 2. Philip. 89
mirabilis ad laudem. pro domo ſua 26
Miſenum, villa, Antonio cum quibuſdã aliis communis. 2 Philip. 64
miſer, verbum abhorrens à virtute. pro Plan. 64
miſerrimum magis. de aruſp. reſpon. 46
miſeratio tua 2. Philip. 93
miſericors mendacium. pro Ligar. 9
miſericordia alicuius in aliũ pro Plan. 30
miſericordiam capere. pro Quint. 65
miſericordiam alicui tribuere pro Plan. 2
in miſeriis eſſe 3. in Verr 87
miſſum facere vadimoniũ. pro Quint. 25
Mithridates, vno nuncio tota Aſia ciues Romanos trucidãdos denotauit. pro L. Manil. 4. Legatos vſque in Hiſpaniam ad Sertorium miſit. pro L. Manil. 5. Quàm aſtutè è L. Luculli manibus effugerit. pro L. Manil. 25. Regno paterno à L. Lucullo ſpoliatus. pro L. Manil. 24. Victus in L. Luculli exercitum impetum fecit pro L. Manil. 27
mitra, mulierum ornamentum. de aruſp. reſpon. 40
mitella, indignum Romanis ciuibus indumentum pro Rab. Poſth. 26
mittere ad beſtias. in Piſo. 70
mittere in conſilium. 3. in Verr. 27. & pro Cluent. 67
mittere in negotium. pro Rab. Poſth. 2
mittere in poſſeſſionem bonorum alicuius. 2. in Verr. 30. & pro Quint. 60
mittere literas alicui 2. Philip. 34
mittere ſe in aliquem pro Milo. 37
mittere vocem pro Flac. 4
Mnaſiſtratus ſolus ex Leõtinis in Leõtino agro prædia poſſedit. 5. in Ver. 90
Mobilia bona fortunæ. pro domo ſua 113
moderari orationi. 5 in Verr. 84
moderari religioni ſuæ. pro Flac. 67
moderatio alicuius de ſilio. pro Seſt 61
moderatio rei familiaris. pro domo ſua 114
modici regni termini. pro Deiota. 35
modicè ferre, pro, moderatè pro Planc. 8. & 11. Philip. 193
M. Modius, eques Ro 4. in Ver. 81
modo & more facere. pro Muræ. 65
modo & ratione facere pro Quint. 14
modis omnibus animi & corporis verbũ deuorare pro Seſt 57
mœrere ſibi. pro Seſt. 26
mœrore profligatus. in Catil 16
in mœrore eſſe. 11 Philip. 388
moleſtiã paucorum dierum deuorare. 6. Philip. 215
moliri aliquid de vita alicuius pro Mil. 50
moliri diſcordiam. de aruſp. reſpon. 36
moliri periculum alicui. pro Seſt 2
moliri peſtem. in Catil. 15
molle, pro, incertũ & mutabile. pro Mil. 32
mollior lex i. minus ſeuera. 5. in Verr. 17
mollitia animi, pro, manſuetudine. pro Sylla 13
momento ſuo rem quamque ponderare. pro Font. 10
monedulæ aurum cõmittere. pro Flac. 53
montani. pro domo ſua 58
monumentis Senatus ad memoriam notare. 5. Philip 175
Moſopius. poſt redi. in Sena. 18
morari quid facere. 5. Philip. 188
morbus Reipub. pro Sylla 57
morem gerere ſtudio aut cupiditati alicuius. pro Quint. 5
more & inſtituto. pro Quint. 43
more & modo facere pro Muræ. 65
ex more optimo 2. Philipp. 78
moribus de fundo deduci pro Cæcin. 14
bene morata ciuitas. pro Milo. 72
moreretur ſermo pro Cæl. 60
mortuæ leges. 7. in Verr 36
mors, naturæ pœna 11. Philip. 190
mors à diis hominibus nõ ſupplicii cauſa conſtituta. in Catil. 79
mors honeſta ſæpe vitam turpem exornat. vita turpis ne morti quidẽ honeſtè locum relinquit. pro Quint. 18
mortis genus gladiatorium. 11. Phil 300
morti addictus. pro Flac. 14 & 9. Philip. 238
mortem aſſequi. pro Plan. 73
mortem alicuius lacerare. pro Milo. 66
mortem offerre. pro Roſc. Amer. 12. 13
mortem reddere. 14 Philip. 405
mortales ab immortalibus vſucapere nihil poſſunt. de aruſp reſpon. 58
mortua cauſa. pro C. Rab 19
mortiferum vulnus. pro Syl. 55
mouere admirationem. 10. Philip. 170
mouere de ſententiis 2. Philip 67
mouere aliquem poſſeſſione. 3. in Ver. 81. & pro Seſt. 89
motus Italiæ magnific⁹ pro domo ſua 110
Mulieres omnes olim in tutorum poteſtate. pro Muræ. 14
muliebres inimicitiæ, quæ cum muliere geruntur. pro Cælio 14
mulieraria manus. pro Cæl. 51
mulionia penula. pro Seſt 70
multam ſufferre pro Cæcin. 71
multa multare. pro Corn. Balbo 35
multare cõſilia alicuius. pro Rab. Poſth. 4
multare maleficium pro Cæcin. 71
multari alicui 4. in Verr. 24
in multis nummis ſuis eſſe. 6. in Verr. 20
L. Mummius Corynthũ ſubegit in Rull. 5. Signa Theſpiis detracta in æde fœlicitatis poſuit. 6. in Verr. 4
L. Mummii triũphus de Corynthiis. pro Muræ. 19
L. Mummius, Ciceroni amicus. poſt redi. in Sena. 5. Bona P. Clodii cõſecrauit. pro domo ſua 95. Pro Ciceronis ſalute ad Senatũ de Rep retulit. pro Seſt. 11. & 37
M. Mummius, Prætor, Cn. Pompeio, M. Craſſo c o s s. 5. in Verr. 205
Munatius, Catilinæ amicus. in Catil. 27
munia candidatorum pro Muræ 67
municipia clauſa. pro domo ſua 70
municipalis, qui ex municipio ortus eſt. pro Sylla 28
munitare viam. pro Roſc. Amer 83
munus ſeruile. pro Sylla 41
munus in Rempub. fungi vel ſuſtinere. 5. in Verr. 175
munus præbere. pro Sylla 48
munerare aliquem. pro Deiot. 11

C. Muræna, L. frater. pro Mur. 80
L. Muræna, ſaltator à Catone appellatus. pro Mur. 11
L. Muræna cur abſoluitur. pro Flac. 75
Murgentinus ager in Sicilia. 5. in Verr. 38
murmurare. de aruſp. reſpon. 13
murus Alpium. 5. Philipp. 191
C. Muſtius, eques Ro. in iudicio omnium penè fortunarum Cicerone defendente vicit. 3. in Verr. 98
Muſtella Tamiſius, vnus ex Antonii ſicariis. 2. Philip. 34
mutare ciuitatem. pro Cornel. Balb. 13
Muticenſis ager in Sicilia. 5. in Verr. 100
mutilatur exercitus. 3. Philip. 146
Mutina à M. Antonio obſeſſa. 5. Phil. 181
ad Mutinam Romæ tres viæ. 12. Philippica 334
Mutinenſis prælii deſcriptio. 14. Philipp. 401. & 402
P. Mutius, L. Calphurnius, coſſ. 6. in Ver. 97
P. Mutius Tib. Gracchū iure cæſum defendit. pro Plan. 71
Q. Mutius à L. Craſſo in M. Curii iudicio victus. pro Cæcin. 39
Q. Mutii factnus egregium pro Seſt. 39
Q. Mutii innocentia. 4. in Verr. 18
Mutia lex, qua de ciuitate quæſitum eſt. pro Corn. Balb. 57
Mutia feſta in Aſia celebrari ſolita. 4. in Verr. 56
mutum forum. poſt red. in Sena. 3
Mutuum teſtimonium. pro Flac. 7
Mutuationes. pro Flac. 37
Myron, ſtatuarius egregius 6. in Ver. 4
Myronis bucula ex ære Athenis celebris. 6. in Verr. 129
Myſorum vltimus. pro Flac. 51
Myſtagogi olim apud Græcos qui ſucrini. 6. in Verr. 116
Mytilenarum vrbis laus. in Rull. 49

N

Nævius Turpio, C. Verris præcurſor atque emiſſarius. 7. in Verr. 84
Sext. Nævius cuiuſmodi. pro Quint. 6. P. Burrieni familiaris. pro Quint. 46. Sext. Alpheni bona emit. pro Quint. 51
Narbo Martius colonia Romanorū. pro Font. 1
Narnienſis tribus. in Rull. 79
naſcendi conditio incerta. in Catil. 48
naſcens malum facilè opprimitur. 5. Philip. 186
nata lex, quam legem naturæ dicimus. pro Milo. 7
natum bellum. 1. Philip. 79
P. Naſica, Tib. Gracchi interfector. 8. Philip. 243
P. Naſica e n 8. iuſtitiū indixit. pro Plā. 17
L. Naſidius, eques Rom. quàm ſtudioſus Reip. 7. Philip. 232
Q. Naſo pro Cluent. 116
P. Naſo Prætor. 3. Philip. 241
Q. Naſo pro Flac. 40
Natio cādidatorum officioſiſſima. In Piſo. 42
natio dura. 5. Philipp. 173
natio magna, pro, magnus numerus. de aruſp. reſpon. 53
natiuum malum pro domo ſua 9
L. Natta, priuign' L. Murænæ. pro Mur. 67
natura ſine doctrina plus valet, quàm doctrina ſine natura pro Arch. 12
naturæ cōmunis fragilitas. pro Marcel. 13
naturæ lex. 14. Philip. 315
naturæ quod debetur ſoluere. pro Mar. 46
naturam alicuius ferre 1. Philip. 12
præter naturam & fatum. 2. Philip. 7
naturalis pater. 3. Philip. 154
naufragium fortunarum. pro C. Rab. 19
naufragium patrimonii. 11. Philip. 331
naufragium reip. pro Seſt. 11. & pro domo ſua 98. & 106
naufragia ex latrocinio. 11. Philip. 326
naufragus patrimonio. pro Sylla 30
nauicularium facere 7. in Verr. 37
nauiculatores. pro L. Manil. 6
nauſeare. 1. vomere. 1. Philipp. 89
Neapolis, pars vrbis Syracuſarum. 6. in Verr. 106
neceſſarius communis. pro Quint. 11
neceſſarium prouinciæ. 5. in Verr. 36
neceſſarium tempus 7. Philip. 111
neceſſitas, pro, neceſſitudine. pro Sylla 1
neceſſitas diuina. pro Ligar. 12
neceſſitas rerum gerendarum. 5. Phil. 196
neceſſitatis crimen. pro Ligar. 3
ad neceſſitatē reip. pertinere. de prou. Conſ. 10
neceſſitudinis cauſa nulla grauior, quàm publici muneris ſocietas. 1. in Verr. 33
neceſſitudinis officium. 1. in Verr. 8
neceſſitudinem efficere. pro Deiot. 28
neceſſitudines habere. pro Plan. 31
nedum. pro Plan. 73
nedum non. in Rull. 94
negligere de aliquo. 13. Philip. 371
neglectus. i. incultus. poſt red. in Sena. 14
negotium luteum. 6. in Verr. 28
negotium dare. de aruſp. reſpon. 13
negotium ad aliquem deferre. 11. Phil. 304
negotium gerere. pro Sylla 44
negotiator aliud eſt à mercatore. pro Plan. 53
negotioſa prouincia pro Mur. 16
nemo omnium. pro domo ſua 69
Neopactum, vrbs Macedoniæ prouinciæ. in Piſo. 72
Nepos, id eſt, decoctor pro Quint. 11
nequiſſimum genus leuitatis 2. Phil. 74
nequitia i. ſegnities. in Catil. 3. & 12
nequitiæ officinæ. pro Roſc. Amer. 79
C. Nero, vir optimus, ſed nimiū timidus. 3. in Verr. 51. Sanitorū de Verre querimonias contempſit. 3. in Verr. 35
neruus belli, pecunia. 5. Phil. 166
nerui vectigalium. 5. in Verr. 70
neruos afferre. i. animi robur. pro Syl. 17
neruos ætatis & induſtriæ contendere. 2. in Verr. 12
neruos legionum incidere. 12. Phil. 315
nex, nominandi caſu. pro Milo. 7
nexi ius. de aruſp. reſpon. 14
nexu ſe obligare. pro Mur. 3
Nicææ, plurali numero. pro Plan. 68
Nicaſio Ennenſis in C. Verrē publicè legatur. 6. in Verr. 101
Nice, vxor Cleomenis Syracuſani à Verre adamata. 7. in Verr. 65
Nico, nobilis pirata à P. Seruilio captus, & cùm aufugiſſet, recuperatus. 7. in Ver. 63
Nicomedes Temnites. pro Flac. 53
P. Nigidius in ſcribendo exercitatus. pro Sylla 31
ad nihilum recidere. 7. Philip. 234
pro nihilo habere. 1. Philip. 11
nimio opere. 6. in Verr. 116
non nimis, pro, non multùm. pro Plan. 9
niſi in re aliqua. pro Cæl. 18. & pro Deio. 2
nixus per me. pro Plan. 55
Nobilis Sylla, clarus Marius. de aruſp. reſpon. 50
nobili ne gladiatori quidem hæreret. pro Quint. 46
nobili genere natis beneficia dormientibus deferri ſolita. 7. in Verr. 141
nobiles homines ſeu rectè, ſeu perperā facere cœperint, in vtroque excellunt. pro Quint. 16
nobilium hominū ſuperbia in nouis hominibus contemnend. 5. in Verr. 7
nobiliſſima præda. pro Roſc. Amer. 13
nobilitas, blanda conciliatricula. pro Seſt. 15
nobilitati omnes boni fauent pro Seſt. 16
noceri. in Catil. 71
nomen, pro, crimen. pro Syl. 60
nomen conſulare. pro Plan. 14
nominis diem petere pro Quint. 50
nominis hæreditas. pro domo ſua 18
nomen ſuum commodare. 6. in Verr. 81
nomē dare in numerū. pro domo ſua 90
nomē de aliquo crimine deferre. pro Roſcio Amer. 16 & 59
nomen diſſoluere. pro Plan. 55
nomen honoris obtinere. 10. Phil. 172
nomen honoris ſuſtinere. 7. Philip. 110
nomen inficiari pro Quint. 50
nomen alicuius inter reos recipere. 4. in Verr. 65
nomen facere. 3. in Verr. 65
per nomē alicui' alicui nocere. in Vati. 4
nomine aut ſuſpicione crimen agnoſcere. pro Plan. 44
nomine alicuius perire. i. propter aliquē. pro domo ſua 94. & in Vati. 6
nomine comitiorum, id eſt, propter comitia. 2. in Verr. 14
nomine ſuo, id eſt, ſua ſponte. 3. in Ver. 56
ſuo nomine bellare. 6. in Verr. 64
hoc nomine eſt. pro Roſc. Amer. 26
quo nomine, id eſt, quo argumēto, vel ratione. pro Syl. 15
nomina, pro debita. pro Quint. 8
nominibus certis, pro, certis de cauſis. pro Quint. 10
nominibus duci. i. nobilitate. pro Plan. 14
nomina exigere 3. in Verr. 19
nomenclator Romanis petentibus vſitatus. pro Mur. 70
nominatio. 13. Philip. 351
nonnullum officium. 1. Philip. 8
Norbanus, Scipio, coſſ. pro Quint. 12
C. Norbanus Siciliam prouinciam adminiſtrauit. 5. in Verr. 96
Cn. Norbanus, homo non acerrimus, nec fortiſſimus 7. in Verr. 6
nota, pro dedecore vel turpitudine. 1. in Verr. 11
nota Senatus, id eſt, à Senatu inuſta. in Piſo. 33
notæ veritatis domeſticæ. pro Plan. 24
notæ quædam à Iuriſconſultis compoſitæ. pro Mur. 12
notare, pro eligere. pro Plan. 31
notare monumētis ad memoriam 5. Philipp. 175
notare poſſeſſiones. 5. Philip. 178
notatio iudicum. 5. Philip. 173
notio cenſoria. de prou. Conſ. 38
nouum decernere. pro Quint. 15
nouinorum grex. in Piſo. 1
nox reip. de aruſp. reſpon. 9
Nubes reipub. pro domo ſua 19
Nuceria, oppidū Campaniæ. in Rull. 94
Nucula, vnus ex Septemuiris agrorum lege Antonii diuidendorum. 8. Philippica 251
nudiuſtertius decimus. 5. Philip. 164
nudus à propinquis. poſt redit. ad Quirit. 5. & 11
nudus ex omnibus rebus. pro Roſcio Amerino 85
nuda à magiſtratibus reſpub. pro domo ſua 46
Nulchalo, locus in Gallia. pro Font. 9
Numa, rex Romanus peregrinus. pro Sylla 16
Numantia & Carthago ab eodē Scipione

deletæ.pro L.Manil.41
Numaotini fœderis inuidia, Ti. Gracchum à patribus ad populum deficere coegit.de aruſp.reſpon.39
Numantiol Mancinum ſibi deditum nõ acceperunt pro Cæcin.71
Numenius Siculus, arator.5.in Verr.46
Numerius quidam,qui ſqoilæ ſeditionis Clodiaoæ.pro Seſt.81
oumerus frumenti. 5. in Verr. 61. & pro Plan.52
numerus vini maximus.2.Philipp 76
numerum habere.7.10 Verr.57
in numerum aſcribere.2.Philipp.54
in numerum procedere.6.in Vrer.17
numero aliquo eſſe.2.Philipp.80
numero deorum colere . poſt redi. in ſena.27
numero nullo.3. Philipp.135
numero parcotis,pro, loco parentis.2. in Verr.33
numerare primùm ab aliquo.7.Philip.119
numerare,pro, exiſtimare vel oominare. pro Muræ.47
numerari,pro,exiſtimari pro Roſc.Amc. 9.& 12.& 4.in Verr.113
numerari in parte beoeficis.11. Philip.190
Numinius Enoenſis publicè in C. Verrem legatus.6.in Verr.100
C.Nomiiorius ciuis Rom.teſtis in C.Verrem 7.10 Verr 118
nummorum facultas.pro Quint 9
in nummis ſuis multus eſſe.6.in Verr. 10
in nummis ſuis verſari pro Roſc.Com. 13
nummaria lex.3.in Verr.76
in nummaria difficultate eſſe. 4. in Verrem 49
nummarii iudices.pro Cluent.60
nummarium iudicium.5.10 Verr.111
nummatio 2.Philipp.110
oummatus.in Rull.61
ounciare alicui,verbum augurale.2 Philipp 88
nunciationem habere,id eſt, ius nunciandi.2.Philipp.87
nuncupare vota.3.Philipp.131 & 5.180
nondinæ agrorom,oppidorum,vectigalium,immuoitatum.1. Philipp.15
nuodinari imperium.3. Philipp.130
nuodinari ius 3.in Verr.83
nundinatio 7.in Verr 8
nutriculæ prædiorum 11.Philipp.298
C Nympharũ ædes à P.Clodio cur incenſa.pro Milo.55
Nympho Céturipinus à C.Verre ſumma iniquitate oppreſſus.5.in Verr.45
Nymphodorus arator ex Sicilia quomodo ab Apronio affectus. 5. in Verr 47. & 48

O

OBductus,pro,tectus.pro Seſt.16
obdureſcere rei alicui.2. Philipp 105
obdurui patientia.pro Milo.57
obiicere furorem.pro Roſc. Amer.13
obiicere ſalutem ſuam pro aliquo . pro Plan.65.
obiicere ſe in dimicationes.pro Archia 10
obire,pro,percurrere pro Muræ 17
obire diem edicti.3. Philipp 137
obire domos.pro Cælio 13
obire hereditates.10 Rull 4
obire locum & tempus facinoris. pro Milo 20
obire prouinciam.2. in Verr 4 & 7.63
obire rem maritimam .pro L.Manil.57
obire res.pro Archia 9
obire alicui vadimonium.pro Quint. 31. & pro Roſc.Com.11
obita morte pro Seſt.71.& 9. Philip.160
oblata pœna vita pro Rab Poſth.13
obligare fidem 5.Philipp.201
obligare religione pro domo ſua 81.& 94
obligare aliquem ſcelere . pro domo ſua 16.& de aruſp.reſpon.24
obligatũ eſſe re aliqua.1. occupatum 2.10 Verr.16
obligatum beneficiis aliquem habere. 1. Philipp 121
oblitus parricidio.11. Philipp.310
oblita vita libidioe 14.Philipp.390
obliuio vos cepit.pro Milo 76
obnuociare, vrebum augurale . pro Seſt. 27.67.68.& 72 de prou.Conſ.38
obnunciare concilio vel comitiis. poſt redi.in ſena.9
obrepere ad honores . 10 Piſo.1. & pro Plan.13
obſcœna omnia.pro domo ſua 108
obſcurus in agendo.2.10 Vrer.3
obſcurior vultus.pro Muræ. 46
obſcurare laudes.pro Marcel.17
obſcurari pro Archia 19
obſcurata beneficia.poſt redi.ad Quiri.2
obſcuritatem afferre alicui.pro Deiota.7
obſepire viam.pro Muræ 45
obſeruare,pro,adiuuare vel fauere.2.Philipp.64
obſeruare occupationem alicuius . pro Roſc. Amer 23
obſeruare aliquem officiis aut largitione. pro Plao.31
obſeruantia.pro Quint.40. & pro Corn. Balbo 51
obſeroaotia teouiorum,pro Muræ.63
obſidere ſtuprum.10 Catil 28
obſidere tempus.1.in Vrer.4
obſidere vim regiæ poteſtatis.1 Philipp 2
obſoletus,pro, ſqualidus & triſtis.in Piſo 70
obſtare Reip.12. Philipp 333
obſtinatio ſenteotiæ.de prou.Conſ 33
obſtrepi res videotur.pro Marcel.5
obſtringere aliquẽ religiooe 2. Philip 88
obſtringere ſe parricidiis 11.Philipp.199
obſtrictus memoria beneficii. pro Plan. 2
obſtrictus patriæ.pro Sylla 5
obſtruere luminibus.pro domo ſua 88
obteſtari,pro aſſerere,vel iurare. pro Muræ.72
obteſtatio legis.pro Corn. Balbo 25
obteſtatio tibicinis.pro domo ſua 95
obtinere, id eſt, poſſidere. pro Roſcio Amer.4
obtioere,pro,retinere & conſeruare. pro Muræ.2
obtinere cauſam ſuam.pro Cæcin.18
obtinere grauitatem.pro Quiot.50
obtinere iniuriam 2.Philipp 50
obtinere ſuum ius . pro Quiot . 18 . & 3. in Verr 44
obtinere lenitatem pro Ligar 9
obtinere locum ſuum.pro Quint. 24. & 2. Philipp.80
obtinere mendacium.pro Quint 50
obtioere partes accuſatoris. pro Quint. 4
obtioere alienam pecuniam. pro Roſcio Amer.25
obtinere prouinciam.pro domo ſua 41
obtioere alicuius res geſtas.5.in Verr. 69
obtinere veritatem pro Deiota.3
obtinere vitam & famã.pro Roſc. Ame.19
obtentum eſt teſtamentum.2.Philip. 106
obtigit damnatio alicui.in Piſo.75
obtrectare cauſæ pro L.Manil.14
obtrectatoe communis.pro Plan.46
obuallatus locus.in Rull.19
obueoit vitium.2 Philipp.88
C Occidione occidere.14.Philipp 409
occupare pecuniam alicui.pro Flacro 40
occupare pecuniam fœnore.pro Flacc. 46
occupata tempora.pro Plan.54
occupationem alicuius obſeruare . pro Roſc.Amer 13
occoerere, pro,obſiſtere.pro Muræ 75
occurrere ad tempus.1.Philipp 6
occurrere ſapientiæ iudicium pro Muræ. 45
occurſatio & popularis blanditia facilis. pro Plan.24
occurſationes pro Milo.75
Octauius Balbus,homo & iuris & officii peritiſſimus. 4.10 Verr.10
Octauii & Cinnæ controuerſia,quæ de re. 8 Philipp.138
Cn.Octauius Ædilitate præteritus , poſt vreò e o s.factus.pro Plao.42
Co.Octauius, primus in ea familia c o s Legatus Laodiceæ interfectus. 9. Philipp.259
Cn. Octaoius Conſul armis ea vrbe collegam ſuum expulit. in Catil.63
L.Octauius,C.Cotta,c o s s. 5 in Verr.14
L.Octanius Ligur.3 in Verr.89
M.Octauius Ligur.3.10 Verr.88
P.Octauii Balbi laus.pro Cluent.85
Octauiaous dies.pro Seſt.66
lectica octophoros.7.in Verr.21
oculum adiicere hæreditati. 4.in Vrer.25
In oculo grauitas.pro Seſt 14
oculi curioſi.de aruſp reſpon 33
oculorum cootumacia.5.in Verr.4
oculorum ardor imperatorius.pro Corn. Balbo 39
oculis fugere.in Piſo.55
oculis rectis vrbem intueri. pro Rab. Poſth.30.
oculis aliquem tenere.3. Philipp.136
in oculis eſſe pro Plao.55
io oculis ferre.de aruſp reſpon 45
in oculis habitare pro Plan 54
occurrere ciuitatem.5.in Verr.55
C Odium ciuile pro Milo.27
odium eſt mihi in illum.12.Philipp.331
odium habere in aliquem.pro Cluent.111
odium habere rei alicuius 5. Philipp 191
odium inimicitiarũ.pro Muræ. 51. & pro Milo.509
in odio eſſe.1. Philipp.25
odorari ingreſſus in Piſo.65
odorari voluptates.poſt redi.in ſena 13
C Offendere apud aliquem pro Seſt.91
offendere apud iudices. pro Cluent.90
offendere exiſtimationem alicuius . pro Plan.4
offendere in aliquo.pro Milo.76
offenſio tua. pro Plao 6
offenſio belli pro L.Manil.17.19
offenſio,pro,odio,vel inuidia. 7. in Verr. 240.& pro Cluent.54
offenſio, pro, infamia, vel dedecus. 2. in Verr.5.& 13
offenſio, id eſt,crimen, vel ſuſpicio 3. in Verr.72
offenſio,id eſt,erratum. 2.in Verr 39
offenſionem habere.de prou.Conſ.23
offenſionem ſuſcipere 4 10 Verr.93
offenſiunculam accipere.pro Plan.41
offroſa alicui. pro Cluent.107. & 1 Philipp.22.
offenſus,pro,inuiſus.in Catil.12
offerre incendium,pro domo ſua 49
offerre lucem 2. Philipp.2
offerre mortem pro Roſc.Amer.11.23. & pro Seſt.40
offerre ſe pro Sylla 41
offerre ſe alicuius gratulationi,hoc eſt, ei gratulari.1 Philipp.12
offerre ſe in diſcrimen.pro Seſt.1
offerre ſe in ſocietatem.pro Marcel 4

offerre ſe orationi alicuius.pro Seſt.11
offerre ſtuprum.2 Philip.99
offerre vitam in diſcrimen.pro Seſt.51
officina falſorum commentariorum & chirographorum 5 Philip.55
officina nequitiæ pro Roſc.Amer 79
officium antiquum.pro Roſc.Amer.16
officiū neceſſitudinis. 1. in Verr.8. & pro Muræ.67
officium ſanctū & ſolenne. pro Quint.15
officii antiqui homo.pro Quint 48
officii præſentis vicem.pro Seſt.7
officii rationem ducere.pro Quint.30
officii ſui rationem perſoluere.7.in Verrem 139
officii repagula perfringere. 7.in Verr.31
officii ſeruitutem teſtimonio aſtringere. pro Plan.61
officii non commodi ratio ducenda. pro Seſt.27
officium perſoluere.7.in Verr.143
officium ſuum præſtare & probare. pro Font.7
officium ſequi.pro Roſc.Amer.1
officiorum inſtitutum.pro Muræ.65
officiis aliquem attingere.7.in Verr.67
officiis aliquem ſuſtentare. poſt redi.in Senat.18
de officiis legationis aliquid attendere. 11.Philip.337
officioſa amicitia.pro Plan 37
officioſi labores.pro Milo.9
officioſior.pro Roſc.Amer.1
officioſiſſima natio candidatorum. pro Muræ.65.& in Piſo.42
Οἰχετης argentum.in Piſo.49
Olere malitiam.pro Roſc.Com.11
Olympiacæ victoriæ quanti fieri à Græcis ſolitæ pro Flacco 14
Olympii Iouis templum Syracuſis. 6.in Verr.106
Olynthus, vrbs à P. Seruilio capta. 3. in Verr.37
Omen conicere. 4 in Verr.11
omen prærogatiuum.pro Muræ.37
dii omen obruant.de aruſp.reſpon.38
Onaſus Segeſtanus,ob Heraclii nauarchi ſepulturam,pecuniam C. Verris liberto dedit.7 in Verr.93
onus habere.5.in Verr 3
onerare aliquem bonis conditionibus.5. in Verr.118
Opem auferre.pro Quint.17
magnæ opes ſunt in te.pro Plan.45
operas dare.4.in Verr.113
operam ſuam profiteri.4.in Verr.59
operam ſumere.6.in Verr.61
operæ,id eſt,homines operarii.pro domo ſua 11
operæ mercenariæ 1 Philipp.16
in operas mittere.pro Plan.37
in operis eſſe.5.in Verr.78
L. Opimius vrbe eiectus,quam maximis periculis liberarat.in Piſo.75
L. Opimius Roma pulſus, Dyrrhachii mortuus.pro Seſt.125
Q. Opimius apud C.Verrem Prætorem in iudicium adductus.3.in Verr.110
Q. Opimius per ludum & iocum fortunis omnibus euerſus.3.in Verr.110
opimus præda. 3 in Verr.94
opinio eſt,pro,opinor.5.Philipp.166
opinio mea fert.6.in Verr.20
opinio religionis,id eſt, de religione. de aruſp.reſpon.34
in opinionem grauiæ irrepere. de aruſp. reſpon 49
opinione prædam deuorare.3. in Verr.95
ex opinione multa vulgus æſtimat. pro Roſc.Com.17
Opis templum Romæ.1.Philipp.15
opitulari.pro Archia 1
Oppianicus, homo in vxoribus necandis exercitatus. pro Cluent.40. Duos filios ſuos interfecit. pro Cluēt.19.& 20
Oppianicus Dineam ſocrum ſuam veneno necauit.pro Cluent.19. Item vxorem & fratrem.pro Cluent.11
Oppianici ſcelus in Aſinium Larinatem. pro Cluent.27
Oppianici facinora.pro Cluent.93
oppidanum ius.pro Plan.15
oppilare ſcalas.1.Philip.44
Cn. Oppius Ciceroni amiciſſimus. poſt redi.ad Quir.9
L.Oppius eques Ro.pro Flacco 25
P. Oppius Prætor.3.Philip.141
oppurtunitates belli.pro Seſt.6
oppoſitus laterum polliceri.pro Marc. 19
opprimere iudicio.pro Quint.4
optabile teropus.7.Philipp.211
optimates qui ſint,& quare à popularibus differant.pro Seſt.83.& 84
Orare,id eſt,dicere.poſt redi. in Sena.1
orando ingreſſa in res.1.Philipp 91
orationem honorū imitari.pro Quint.9
in oratione ponere.1.in Verr.9.& 15
oratores præter artificium,etiam authoritatem præſtare debent.pro Cluent.44
oratoriæ artis laus.pro Muræ.11
orba legatio.9.Philipp.157
orbare Italiam iuuentute.in Piſo.45
P.Orbius.pro Flacco 59
ex orbitis Thenſarum prædari auſus eſt C.Verres.5.in Verr.5
orbis Reip.pro Piſo.75
orbem ſaltatorium verſare.in Piſo.16
C.Orchinius,Ciceronis collega.pro Cluē. 74
C. Orchinius Prætor de peculatu quæſiuit.pro Cluent.147
Orcus,id eſt,dis pater. 6.in Verr 99
ordo,pro,ratione.pro Muræ.16
ordinem tenere.5. Philipp.189
extra ordinem.pro domo ſua 15
ordine facere.pro Quint.14.& 3. Phil.151
ordines aſſignare.in Piſo.69
ordines ducere.1 Philip.14
ordinare.pro Sylla 40
Oreſtes à furiis agitatus.pro Roſ. Ame.39
Oreſte dementior.in Piſo.56
Cn.Oreſtes Trib pl non eſt factus,e o 1. factus eſt pro Plan 41
Oreſtes à Cn. Aufidio adoptatus. pro domo ſua 18
Oreſtis, pars Macedoniæ de aruſp.reſp.31
Orindicus ager.in Rull.55
ornare aliquem beneficiis & officiis.3. in Verr 25
os belli. pro Archia 16
oris contumacia.5.in Verr.4
ore doctiſſimo qui præſenti Hortenſio geſtum agere conaretur pro Quint.52
ex ore ereptus,id eſt, è poteſtate. pro domo ſua 11
in ore omnium verſari.pro Roſc.Ame.23
Oſtendere, pro, prædicere. de aruſp. reſpon. 49
oſtendere,pro,promittere,vel,ſpem dare. 2.in Verr.1
oſtendere ſpem.5 Philipp.135
otium pro pace.poſt redi.ad Quiri.1
otium Ciceronis nunquam otioſum. pro Plan.54
otium regale.pro Seſt.48
otii clarorum virorū ratio extare debet. pro Plan.54
otii finibus arceri.de aruſp.reſpon.3
otioſum ſpiritum ducere.pro Archia 12
otioſa dignitas.pro Seſt.85
Otriculana tribus.in Rull.79
Otriculana villa Milonis.pro Milo.48

P

T.Pacanius,eques Ro.pro Milo.55
pacis fundamenta.1.Philip.1
pacem conſtituere pro Roſc.Amer.13
pacem eſſe cupere.pro Ligar.11
inter pacem & bellum nihil medium. 8. Philip.136
in pace præeſſe prouinciæ pro Ligar.1
de pace Pyrrhi agere.1.Philip.8
pacatum eſſe alicui.7.Philipp.131
pacata nequitia.5. Philip 181
pacatæ gazæ, quæ longa pace collectæ ſunt.pro Seſt.80
pacificatoria legatio.11.Philip.310
pactiones facere.de prou.Conſ.10
pactiones pactæ ſint.5.in Verr.83
Pæanis ſignū Syracuſis à C. Verre ex æde Æſculapii ſublatum 6.in Verr.123
Pætus,Æliorum cognomen pro Cluēt.57
pagani.pro domo ſua 58
Palæſtricus Prætor C.Verres.4.in Ver.38
Palatina.pro domo ſua 39
Palatina tribus.pro Seſt.99
Palatinæ Balneæ.pro Roſc.Amer.11
M.Palicanus, Tribunus pleb.in concione de Verris iniuriis queſtus.4.in Verr.69
palma lemniſcata.pro Roſc.Amer. 60
palmarum plurimarum gladiator. pro Roſc.Amer.10
palmaris ſtatua.6.Philipp.114
paludati Conſules in prouincias proficiſci ſolitis de prou.Conſ 30
Pāphilus Lilybætanus,Ciceronis hoſpes. 6.in Verr.17
Panchreſtum medicamentū.5.in Verr.118
Panormum,oppidū maritimum Siciliæ. 4.in Verr.134
Panormitana ciuitas libera ſine fœdere.5. in Verr 11
C.Panſa,& A.Hircius,in Cæſaris partibus contra Pompeiū præcipui.13.Phil. 381
Paphlagoniæ tenebræ.in Rull. 59
Papia lex. pro Archia 7.& pro Corn. Balbo 42
Papirius Potamo, homo nequam ex C. Verris cohorte.5.in Verr 117
Cn.Papirius,C.Marius,c o ſ ſ.3.in Rul.4
L.Papirius eques Romanus.6.in Ver 40
M.Papirius.pro domo ſua 39
M. Papirius eques Rom. à P. Clodio in Appia via interfectus.pro Milo.13
Q. Papirii lex de conſecrationibus. pro domo ſua 97
Papiria lex.pro domo ſua 98
par, ſubſtantiuè pro ſocio, vel contubernali.poſt redi.in Sen.15.& in Piſo.12
par geminum in ſcelere.11. Philip.189
par certatio.pro Quint 46
par contentio.pro Quint.46
par ius.pro Quint.5
par eſſe grauitati alicuius pro Seſt.76
Parali ſignū pictum Athenis celebre. 6. in Verr 119
paratum venire ex aliquo.1.in Verr.27
paratiſſimo animo,vt iret.13.Philip 551
parcere alicui,pro,cauere ei,vel eius operam in periculis parcius ac timidius vti. in Catil.75
Pardiorum Dionyſiarchus, hoc eſt, ſummus magiſtratus.6.in Verr.44
parētalia miſcere cum ſupplicationibus, 1.Philipp.9
parentare alicui.pro Flacco 74
parere honores alicui.pro Plan 48
paritur Conſulatus.pro Sylla 36
parēre religioni.de aruſp.reſpon.8

perere velitationibus alicuius pro Deiot. 8
Parrhaſius Trallianus. pro Flacco 41
parricidarum ſupplicium quale. pro Roſc. Amer. 18
parricida patriæ. 4 Philipp. 155
parricidium portentis ac prodigii ſimile. pro Roſc. Amer. 22
parricidium patriæ. 5. Philip. 41
parricidia forenſia. 6. Philip. 107
pars virilis. 5. in Verr. 6. & 6 72
partis legitima ſponſio pro Roſc. Com. 5
partem depoſitam ſuſcipere. 3. in Verr. 3
partem Reip. ſuſcipere. pro Milo. 32
partem ſupplicii adhibendi relinquere. 11. Philipp. 193
in partem impiorum, id eſt, in numerū. pro Sylla 58
in parte beneficii numerari. 11. Philip. 190
in parte aliqua eſſe. pro Ligar. 1. & pro Deiot. 15
pro parte ſua. pro Sylla 3
pro parte virili obligatus. 13. Philipp. 348
partium bonarum eius. pro Cælio 9
partium contentio 5. Philip. 187
partium primarum, vel ſecundarū actores 2. in Verr. 26
partes accuſatoris obtinere pro Quint. 4
partes dare. pro Rab. Poſth. 1
partes pietatis, defenſionis, querelæ, eloquentiæ, doloris, ingenii ſuſcipere. pro Seſt. 2
partes magnas publicanorū habere. pro Rab. Poſth. 1
à partibus recipi aut eiici. pro Ligar. 16
in partibus ſuis timidus. 2. Philipp. 81
particeps humanitatis. 11. Philipp. 294
Parthini, populi prouinciæ Macedoniæ. in Piſo. 77
partim è nobis. 8. Philipp. 155
partim illorum. de prouin. Conſ. 19
partim mirarentur pro Cæcin. 13
partim prædæ in Piſo 36
parturire periculum pro Muræ. 76
paſtus præſens mendicitatis. 11. Philipp. 191
Patarani, Aſiæ populi. pro Flacco 61
patere, pro, propoſitum eſſe. pro Muræ. 13
patet iudicatus. 1. Philipp 14
patebat in tabulis millies ut. 1. Phil 94
patefacere iudicia. pro Milo. 78
patefcit res. 14. Philipp 395
pati iudicium. pro Quint. 34. & 5. in Verrem 56
pateretur mihi à te ſatisfieri. 2. Philipp. 64
patienti animo quid facere. de aruſp. reſpon. 8
patienter ferre. 11. Philipp. 193
pabulum. 6. in Verr. 81
T. Patina Lanuuin⁹, P. Clodii familiaris. pro Milo. 34
patria agitur, id eſt, ius ciuitatis. pro Plancio 64
Patricius apparatus. pro Seſt. 65
de Patriciis & plebeis familiis locus. pro Muræ. 13
patrimus puer. de aruſp. reſpon. 30
patrius, pro, paternus. pro Roſcio Amer. 13. 14
patrias pœnas perſequi. 13. Philipp. 381
patronus criminum. pro Sylla 9
patroni. pro Sylla 45
patruus, pro, obiurgator. pro Cælio 18
pauimentata porticus. pro domo ſua 89
L. Paulus à Vectio indice per Vatinium in concionem producto nominatus. in Vat. 19
L. Pauli laus. in Catil. 93
L. Pauli triumphus de Perſe. pro Muræ. 29
¶ Peccata ea ſunt animaduertenda maximè quæ difficillimè præcauentur. pro Roſcio Amer. 68
pecuarius, pro eo qui multum pecoris alit. pro Deiota. 19
pecuaria res. pro Quint. 7
pecunia, pro, bonis. pro Roſc. Amer. 13. & pro Flacco 67
pecunia iacet. pro Roſc. Com. 2
pecunia, neruus belli. 5. Philipp. 166
pecuniam pedibus compenſari. pro Flacco 56
pecunia plena. pro Roſc. Amer. 4
pecunia cum pœna capitis nūquam iungi ſolita. pro domo ſua 36
pecuniæ publicæ condemnari. pro Flacco 34
pecunia & gratiæ debitio diſſimilis. pro Plan. 55. & poſt redi. ad Quir. 19
pecuniæ hæreditas. pro domo ſua 68
pecuniam conficere. 4. in Verr. 133
pecuniam curare. pro Quint. 8
pecuniam facere. 4. in Verr. 22. 91. & 94
pecuniam recipere in Rull. 93
pecuniam alicui occupare. pro Flacc. 40.
pecunia rex appellatus. de aruſp. reſpon. 26
pecuniaria res. pro Quint. 47
pedem conferre. pro Plan. 38
pedem ponere in poſſeſſionem. 3. Philip. 143
pedibus compenſari pecuniam. pro Flacco 56
pedibus ire. poſt redi. in ſena. 6
pedeſtris ſtatua. 9. Philipp. 165
pediſequus. pro domo ſua 85
Q. Pedius, cum C. Plancio & Laterenſi ædilitatem petiit. pro Plan. 14
L. Peducæus. pro Flacco 54
Sex. Peducæus de prouincia Sicilia optimè meritus. 6. in Verr. 125
Sext. Peducæus in iudicādo libertimus. 3. in Verr. 12
Sex. Peducæi Prætura Sicilienſis diligentiſſima atque innocentiſſima. 5. in Verrem 186
peierare conſueuit qui mentiri ſolet. pro Roſc. Com. 27
pendere cauſam ex veritate. pro Quint. 3
penſum exigere. 5. in Verr. 89
penula, veſtitus genus impeditiſſimum. pro Milo. 40
penula mulionia. pro Seſt. 70
per aliquem accuſari, id eſt, alicuius nomine. pro Sylla 47
per aliquem decidere, id eſt, alicuius interuentu. pro Quint. 9
per beneficium. 5 in Verr. 165
per cauſam, pro eo quod dicitur, ſub prætextu. pro domo ſua 11
per eos dies. 3. in Verr. 29
per gratiam aliquid contendere 2. in Verrem 29 & 5. 165
per imprudentiam, auaritiam. pro Roſc. Com. 11
per iniuriam. pro Quint. 5. & 1. in Ver. 29
per ius, id eſt, iure pro Quint. 46
per ludum & iocum. 3 in Verr. 110
per luxum, vel negligentiam aliquò peruenire. 7. in Verr. 142
per malitiam quid facere. pro Roſc. Com. 11
per nomen alicuius quidpiam facere. in Vat. 4
per nuntium quid tranſigere. pro Roſcio Com. 19
per obſidem aliquem, pacem facere. 1. Philipp 91
per poteſtatem facere. 6. in Verr. 17. & 47
per ſcelus, per latrocinium aliquid facere. 3. in Verr 38. & de aruſp. reſpon. 58
per ſe agere. pro Flacco 18
per ſe aliquid ſcire. pro [illegible]
per ſimulationem æ[illegible]
per æqua proportione [illegible]
peragere cauſam pro Seſt. 76
perbona. 6 in Verr. 35. & pro Flacco [illegible]
percallui patientia. pro Milo. 57
percellere ab aliquo pro Milo. 42
Percennorum familia honeſtiſſima M[illegible]ſanæ. 6. in Verr. 21
percenſere. poſt redi. in Senat. 5
percipere religionem & authoritatem alicuius. pro Cælio 43
percipere virtutem. pro Archia 11
perculſo animo quid facere pro Milo. 46
perculſus deſtitutione pro Quint. 11
percurſatio Italiæ 2. Philip 75
percutere locum pro Seſt. 69
perdere cauſam. pro Roſc. Com 5
perdere aliquid in alea. 2. Philip. 70
perditus, id eſt, moribus corruptus. poſt redi. in Senat. 12
perditus, pro, improbus poſt redi. in Senat. 14
perditus ære alieno. 2. Philipp. 85
perditus audacia. pro Seſt. 75
perditus egeſtate aut ſcelere. pro domo ſua 90. & pro Seſt. 73
perditus lachrymis. pro Muræ. 78
perditus luctu. pro Roſc. Amer. 13
perditi magiſtratus pro domo ſua 1
perditorum exercitus pro domo ſua 11
perdita valetudo. 8. Philipp. 154
perditæ vitæ rationes. 1. Philip. 65
mentes & res perditæ. de aruſp. reſpon 49
perdita conſilia 3. Philipp. 137
perductores. 3. in Verr. 22
peregrinatio itinerum. 2. Philipp. 70
perendinus dies. pro Muræ. 24
perfamiliaris. pro Quint. 11
perferre cuſtodiam pro Rab. Poſth. 14
perferre regnum. 1. Philipp. 1
perficere, pro, obtinere pro Muræ 71
perficere aliquid contra vim & ferrum. poſt redi. in Senat. 19
perfectus ad perſuadendum. in Piſo. 47
perfidioſus. pro Quint. 13. 2. in Verr. 52. & in Piſo. 52
perflagitioſum. pro Cælio 39
perfringere decretum Senatus. pro Mil. 66
perfringere iudiciorum religionem & veritatem. 2. in Verr. 1
perſtringere tela, anguſtias, altitudines. de aruſp. reſpon. 45
perfugium annonæ. 8. Philipp 150
perfundere iudicio. pro Roſc. Amer. 49
perfungi bello. pro Marcel. 18
perfunctus laboribus. pro domo ſua 104
perfunctus periculis. pro Muræ 5
perfunctus rebus 2. Philipp. 113
perfunctus ſeditionibus, aut diſcordiis. pro Seſt 90
perfunctum eſſe. pro domo ſua 55
perfunctum periculum. pro Seſt. 7
Pergenſis Dianæ fanū à Verre ſpoliatum. 3. in Verr. 56
pergere in maledicta 13. Philip. 377
pergere viam pro Plan. 79
perhibere, pro, dicere, vel affirmare. pro Ligar. 15
periclitari ſalutem. in Cat. 1. 8
periculum creare. 1 in Verr. 54. & 4. 63
periculum dicendi 1. Philip 10
periculum inferre. 1. in Verr. 31
periculum intendere. pro Quint. 26. & pro Roſc. Amer. 4
periculū cum aliquo ſociare pro Plan. 60
perimere cauſam publicam. pro Seſt. 40
perimere reditum. pro Plan. 81
periuro & mendaci eadē pœna à deo conſtituta. pro Roſc. Com. 27

perſicus ſanguinis crudelitate. pro Roſc. Amer 89
permittere alieni ſinimicitias. pro Seſt.61
permixtus fructus acerbitate. pro Plā.75
pernicie, in gemitiuo caſu. pro Roſcio Amer 77
pernoctare in publico. 6. in Verr.22
perperam. pro Deiot.5
ad perpendiculum eſſe. 3. in Verr 94
ad perpendiculū columnas exigere. Ibidē.
M. Perpenna, L. Martius, Cenſores. 3. in Verr.102
perperam facere. pro Quint 16
perpaucæ leges 1. Philipp.12
perpetuare poteſtatē iudicum. pro Syl.48
in perpetuum. in Rull.59
perputare ad veſperum 1. Philipp.84
perpurgans locus accuſationis. pro Murę.50
Perrhebia, regio prouinciæ Macedoniæ. in Piſo.77
perruroperte quæſtiones. 3. in Verr.8
Perſæ ad Delum appulſi, nihil in ea violarunt. 3. in Verr.33
Perſarum reges quomodo vxores ſuas alent. 3. in Verr 64
perſcribere, id eſt, in tabulas referre. pro Flacco 54
perſcribere rationes. in Piſo.48
perſcribere triumphum, ſalutem, reſtitutionem alicui. in Piſo 27
perſcriptiones pro Roſc.Com.3
perſequi, pro, ſequi. 3. Philipp, 117. & 4. 156
perſequi dolorem ſuum. pro Seſt 31
perſequi exempla maiorum. 11. Philipp. 299
perſequi inimicitias. 4. in Verr.22
perſequi iniurias. 2 in Ver 28. & 3 59. & 4. 7. pro Cæcin. 15. pro Murę. 41. & 52. & pro Ligar.17
perſequi laudem & honeſtatem. pro Archia 10
perſequi mortem alicuius. pro domo ſua 39
perſequi pecuniam ab aliquo. pro Rab. Poſth.5
perſequi pœnas patrias 13 Philipp 381
perſequi ſcribendo quæ dicerentur. pro Sylla 31
perſequi vitam inopem & vagam 25. Philipp.329
perſequi aliquid voce, id eſt, explicare. pro Plan.46
Perſes, rex, cleſſe à Romanis victus. pro L. Manil.38
perſeuerare, actiuè pro Quint.51
perſeuerans in iracundia 11. Philipp. 289
perſeuerantia in cauſa. pro Ligar 18
perſeuerantiam ſententiæ retinere. pro Plan.71
perſoluere ab aliquo. pro Plan.83
perſoluere gratiam. pro Plan.65
perſoluere officium. 7. in Ver.143. & poſt redi. ad Quir.19
perſoluere rationem officii ſui. 7. in Verrem 159
perſoluere vota. de aruſp. reſpon.25
perſona de mimo. 2. Philipp.76
perſonam imponere pro Sylla 5
perſonam ab aliquo impoſitam ſuſtinere. 6. Philipp.205
in perſona alicuius cauſam belli conſtare. 5. Philipp 68
perſpicua mors, pro, certa & indubitata. pro domo ſua 51
perſtringere ſuſpitione. pro Sylla 54
perſtringere voluntatem alicuius. pro Plan.18
pertendere cum fœderibus, id eſt, confetre. pro Corn.Balbo 8
pertimeſcere. pro Quint.2
pertimeſcere vicem alicuius. pro domo ſua 6
pertinere ad aliquem. 6. in Verr.55
ad quem pertineret ſuſpicio. pro Roſcio Amer 39
perturbari de ſua vel alterius ſalute. pro Milo.2
perturpe. pro Cælio 59
pertædere. i. pertæſum fore. 3. in Verr 32
peruagata declamatio. pro Plan 58
peruenire ad laudem, id eſt, laudē æquare pro Archia 13
peruenire ad ſuum pro Quint.24.25
peruenire in inuidiam 4 in Verr.30
peruertere ſacra. de aruſp. reſpon 54
peruertere ſenatum. de aruſp. reſpon.54
peruerſa ſapientia. pro Muræ 69
peruulgare ſe omnibus. pro Cælio 50
Peſſinus, vrbs in Phrygia, ſedes matris deûm. de aruſp. reſpon.15
peſtilentiæ poſſeſſores. in Rull.9
peſtis, pro, pœna. 13. Philipp.361
peſtis periculi. pro domo ſua 14
peſtem moliri. in Catil.25
ad peſtem alicuius aduolare. 10. Philipp. 277
petere alteri nemo poteſt niſi qui cognitor eſt factus. pro Roſc.Com 31
petere animo ſecuro aliquē. pro Plan.77
petere authoritatem, grauitatem, conſenſionem Senatus, ſtatum ciuitatis. de aruſp. reſpon.41
petere conſilium. in Vati. 2
petere mulctam ab aliquo apud Pratorē. 3 in Verr.110
petere ſanguinem. pro Ligar.7
petens amplius, quàm ſibi debebatur, cauſam perdebat pro Roſc.Com.5
petitio, pro, impetu. in Catil.12
petitio Conſulatus anguſtior. pro domo ſua 30
Q. Petilius, iudex in Milonem. pro Milo 33
Petuſius Vrbinas, ex Antonii latronibus. 11. Philipp.334
M. Petreii laus. pro Seſt 9
Petrini 5. in Verr.76
¶ Phædrus Philoſophus nobilis Athenis. 5. Philipp.173
Phalargus Centuripinus ob virgarum metum, pecuniam C. Verris liberto numerauit 7. in Verr.91
Phalaridis taurus. 6. in Verr.65
Phaſelis, oppidum Ciliciæ è Cn. Seruilio captum. 6 in Verr.18
Philarchus Centuripinus è C. Verre phaleris nobiliſſimis ſpoliatus. 6 in Ver.24
Philinus Herbitēſis in C. Verrem publicè legatus 5. in Verr 68
Philippus, regis Deiotari ſeruus medicus. pro Deiota.21
L. Philippus, ciuitatis Romanæ florentiſſimus. pro Quint.48
L. Philippus Trib. mil. non eſt factus, cos. factus eſt pro Plan.41
L. Philippus à M. Herennio in petitione ſuperatus. pro Muræ.34
L. Philippus ſua ſententia Pompeium ad bellū pro Conſulibus miſit. pro L. Manil.45
L. Philippus Cenſor, P. Clodii conſobrinus. pro domo ſua 66
L. Philippus Mutinam ad Antonium Legatus. 8. Philipp.255
Q. Philippus, Roma pulſus, Nuceriæ ciuis factus eſt. pro Corn.Balbo 21
Philodamus Lampſacenus ſecuri percutitur 3 in Verr.31. & 53
Philodami Lampſaceni iudiciū. 3 in Verrem 51
Philodamus Opūtius è Cn. Dolabella dānatus, cūm ei Romano Legato à ſuis ciuibus data eſſet. 4. in Verr.75
Philodorus Trallianus. pro Flacco 41
Philomelias, ciuitas Phrygiæ. 5 in Ver.166
Philoſophia quæ contineat. in Piſo.56
Phocii, populi Macedoniæ prouinciæ. in Piſo.77
Phryges plagis meliores fieri ſoliti. pro Flacco 58
Phrygio ferro vulnerari. pro Roſcio Amer.54
¶ Pietas quid. pro Plan.65
pietas in deos quid ſit. pro domo ſua 81
pietas, omnium virtutum fundamētum. pro Plan.23
pietas in parentes, indulgētia in liberos. pro Cælio 63
pietas ſæpe vulto læditur. pro Roſcio Amer.21
pietatis partes ſuſcipere. pro Seſt.1
pietate colitur propinquitas. pro Quintio 13
piiſſimi, verbū in lingua Latina nullum. 13. Philipp.379
pignus Reip. ſupercilium L. Piſonis. pro Seſt.14
pignore iniuriæ 13. Philipp.347
pignerari, id eſt, pignoris loco accipere. 14. Philipp.405
pilum nullum viri boni habere. pro Roſcio Com.21
Pipa, vxor Æſcrionis Syracuſani ob C. Verris conſuetudinē famoſa. 7. in Ver.63
C. Piſo, Sex. Ebutii contra A. Cæcinam patronus. pro Cæcin.25
C. Piſo Cicerone defendēte abſolutus. pro Flacco 75
C. Piſo, Ciceronis gener, ſocerum ſuum exulem à populo deprecatus poſt redi. ad Quiri.5. Eius generi laus. poſt redi. in ſena.54
Cn. Piſonis & L. Catilinæ coniuratio. pro Muræ.73
L. Piſo ſolus ſuis temporibus Frugi appellatus. pro Fonteio 24. Primus legem de pecuniis repetundis tulit. 5. in Verr.169
L. Piſonis laus 1. Philipp 11 Palàm annulum ſibi fieri in prouincia voluit. 6. in Verr.49
L. Piſo Capuæ duumuiratum geſſit. pro Seſt.14
L. Piſo ab Achæis in P. Gebinium accuſator inſtructus. 1. in Verr.35
L. Piſo, C. Verris in Præture collega. 3. in Verr.84
L. Piſo, C. Cæſaris ſocer. in Piſo.18. Epicureus ex ergilé & ſum fact°. in Piſo. 46. Regis populum Romanum decepit. poſt redi. in ſena.13. Ad honores obrepſit commendatione fumoſarum imaginum. in Piſo.1. Quid reſponderit auxilium eius pro Cicerone implorantibus. in Piſo.62. Sacellū Dianæ in Cæliculo ſuſtulit. de aruſp. reſpon.29. In Antoniū inuectus. 5. Philipp.177. Mutinam ad Antonium Legatus 8. Philipp.258.
L. Piſonis Ceſoniani mores. poſt redi. in ſena. 11. & 12. Eius ſupercilium, pignus Reip. pro Seſt.14. Eius auus meſſenius præco Mediolanēſis. in Piſo. 49. Eius ſordes domeſticæ. in Piſo. 55. Eius iudiciū de M. Antonio. 12. Philipp. 319
¶ Placare animum. 10. Philipp.272
placare ſcelus. 7. Philipp.191

Platemini calices. in Piſo. 53
plaga inie&a petitioni. pro Muræ. 45
plagam accipere. 7. Philipp. 128
Cn. Plácius Trib. militum in Macedonia. pro Plan. 50
Cn. Plancii laus. poſt redi. in ſena 31
Cn. Plancii pater, princeps publicanorū. pro Plan. 19
Cn. Plancii Quæſtoris in Macedonia animus in Ciceronem. pro Plan. 80. & 81
T. Plancus cuiuſmodi vir. 6. Philipp. 225
T. Plancus, Antonii partium, ab Aquila pulſus Potentia. 11. Philipp. 199
T. Plancus, inrenſæ curiæ nomine damnatus, armis reſtitutus. 13. Philipp. 365
planum facere. pro Roſc. Amer. 59
Plato apud Dionyſium tyrannum periclitatur. pro Rab. Poſth. 14
Platonicorum diſciplina. pro Muræ. 58
Plator Dyrrhachinus, hoſpes L. Piſonis, abro ob pecuniam interfectus. in Piſo. 65
plauſus, immortalitas, ſibilus, mors homini leni. pro Seſt. 100
plauſibile. 4. in Verr. 5
A. Plautius ædilitatem petit cum Plancio & Laterenſi. pro Plan. 14
plebei ludi. 2. in Verr. 29
plebicola, id eſt, popularis. in Rull 85. & pro Seſt. 96
plenus inimicorum. de prou. Conſ. 25
plen⁹ ſomni & ſtupri poſt redi. in ſena 11
plenum dicere, hoc eſt, ſatis materiæ habens. 1. Philipp. 30
plena, hoc eſt, copioſa pecunia. pro Roſc. Amer. 4
Pletorius, M. Fōteii accuſator. pro Font. 8
L. Pletorius Senator. pro Cluent. 132
M. Pletorius, patronus Allobrogum. pro Font. 11
M. Pletorius, C. Flaminius Ædil. curules. pro Cluent. 99
M. Pletorius Prætor. pro Cluent. 117
Pleuratus, comes Platoris Dyrrhachini, cum eo à L. Piſone interfectus. in Piſo. 66
C. Plotius Senator. pro Flacco 40
L. Plotius propter ingenii laudem C. Mario carus. pro Archia 15
Plotia lege Clodius Milonis reus. pro Milo. 17
plurimum ætatis meæ verſor. 4. in Ver. 131
Plutia, Siciliæ ciuitas. 5. in Verr. 166
Pocula immania. 2. Philipp. 74
pœna non erat olim in poteſtate iudicū, ſed ſola damnatio. pro Sylla 48
pœna capitis cum pecunia nūquam iungi ſolita. pro domo ſua 36
pœnam dare pro Milo. 11
in pœnam alicuius alterum expetere. de prou. Conſ. 4
in pœnam vocari. de aruſp. reſpon. 31
in pœna eſſe. pro Ligario 8
pœnæ hominum, id eſt, quæ ab hominibus inferuntur. de aruſp. reſpon. 34
pœnas domeſtici ſanguinis expetere. de aruſp reſpon. 40
pœnas mereri & ſoluere. 5. in Verr. 153
pœnas repetere. pro Roſc. Amer. 40
pœnas ſufferre. pro Flacco 74
pœnitere authoritatis alicuius. de aruſp. reſpon. 41
pœnitet me verbi tui. pro Plan. 61
pœnitenti optimus portus, mutatio conſilii. 13. Philipp 322
Pœnorum calliditas. de aruſp. reſpon. 17
Pœnorum pleriſque ſtipendiariū vectigal à Romanis impoſitum. 5. in Verr. 10
poetæ diuino ſpiritu afflati. pro Archia 14. Poetæ ſancti. ibidem.
poetis fabulæ cur confictæ. pro Roſcio Amer 17
Poleas Tindaritanus teſtis in C. Verrem. 6. in Verr. 81
Polemarchus Murgentinus quomodo à Verre affectus. 5. in Verr. 45
politus è ſchola ad perſuadendum. in Piſo. 47
polluere iura omnia. pro Roſc. Amer. 39
Polycletus, ſculptor egregius. 6. in Verr. 5
Pompeius plurimis inimicitiis ampliſſimos honores adeptus. 7. in Verr. 141
Cn. Pompeius Baſilicus, Mamertinus. 6. in Verr. 21
Cn. Pompeius Philo, primùm Tindaritanus, pòſt ciuis Romanus. 6. in Verr. 43
Cn. Pompeius prouinciam Siciliam adminiſtrauit. 5. in Verr 34
Cn. Pompeius, Sex. filius, cōs. bello ſociali. 12. Philipp. 338
Cn. Pompeio in T. Albutium nominis delatio data non eſt. 1. in Verr 34
Cn. Pompeius princeps ciuitatis. poſt redi. in ſena. 5. Alienis viris magnus. pro L. Manil. 47. Eques Rom. triumphauit. pro L. Manil. 43. Cum virtute fortunam adæquauit. pro Archia 18. Ad exercitum L. Philippi ſcortēria pro Conſulibus miſſus. pro L. Manil. 43. & 11. Philipp. 302. Vt eum s. fieret per s. c. legibus ſolutus. pro L. Manil. 43. Imperium Romanum non terræ, ſed cæli regionibus terminauit. in Catil. 70. Ter triumphauit. in Piſo. 45. Ex templo Hieroſolymitano nihil attigit. pro Flacco 53 In Gallia hyemauit M. Fonteio imperante. pro Font. 5. De Tribunitia poteſtate reſtituenda ad Senatum retulit. 1. in Ver. 17. Quid reſponderit auxiliū eius pro Cicerone cōtra Clodium implorantibus. in Piſo. 63. Quam ſententiam de Ciceronis reditu de ſcripto dixerit. pro Seſt. 111
Pompeii virtute omnia externa pacata. in Catil. 33
Cn. Pompeii laus. pro Corn. Balbo 6. & tota penè oratione, & in Catil. 93
Cn. Pompeii fœlicitas. pro L. Manil 53. 34. & 41. Temperantia. pro L. Manil. 18. Facilitas. 19 Fides & humanitas. ibid.
Cn. Pompeii res geſtæ. pro L. Manil 29. & pro Seſt. 56. Eius Cōſulatus tertius tot⁹ in legibus. 1. Philipp. 13. Eius ſtudium in reuocando Cicerone. in Piſo. 61. Sententia de Cicerone. poſt redi. in ſena. 25. Eius victoria de Cæſare qualis futura, ſi viciſſet. pro Marcel. 10. Eius bona quàm miſerè diſſipata. 2. Philipp. 77
Cn. Pompeio Mithrydate interfecto decem dierū ſupplicatio decreta. de prou. Conſ. 21
Q. Pompeius nouus homo. pro Muræ. 14
Q. Pompeius Procos. in Africa. pro Cælio 58
Qu. Pompeius, L. Sylla coſs. in Rul. 48
Sex. Pompeius Chlorus. 4. in Verrem 14. & 71
Sex. Pompeius à M. Lepido ciuitati reſtitutus. 5. Philipp. 192
Sex. Pompeii, Cn. Pompeii bello Marſico Conſulis fratris prudens reſponſum. 12. Philipp. 338
Pompeia lex de iudiciis. 1. Philipp. 14
Pompeia via Meſſanæ. 7. in Verr 155
Pompeii, oppidum Campaniæ in Rul 94
ponderare cauſas. pro Plan. 68
ponderare rem quanque ſuo momento. pro Font. 12
ponderibus ſuis aliquid examinare. pro Piſo 64
ponere, pro, dicere vel obiicere. pro Cælio 10
ponere ædem pro domo ſua 78
ponere Ædilitatem digno in loco. 7. in Verrem 30
ponere animum, operam, curam, diligentiam in re aliqua. pro Muræ 41
ponere authoritatem. pro domo ſua 90
ponere beneficia in Rep pro Sylla 19
ponere cuſtodem. pro Flacco 36
ponere fundamenta. in Piſo. 6
ponere haſtam 2 Philipp. 75
ponere aliquem in culpa aut ſuſpicione. pro Cluent. 100
ponere in inſidiis pro Deiot. 14
ponere quempiam in laude & gloria. 11. Philipp. 316
ponere in oratione. 1. in Verr. 9. & 15
ponere leges. 7. in Verr 15
ponere loco maledicti. in Piſo 24
ponere monimentum pro domo ſua 87
ponere præſidiū in aliquo 10 Philip. 285
ponere ſignum. pro domo ſua 102
ponere trophæa. in Piſo 72
ponere veſtigia 5 Philipp 146
poni in contentione. pro Cælio 44
poſitus in altiſſimo gradu. pro Seſt 15
poſitus in laude. pro Seſt. 112
poſitus in medio. 1. in Verr. 18
poſitus in memoria. 5. Philipp 189
poſitum factū ad imitandū. 1. Philipp. 109
tempus poſitum in gubernatione Senatus. pro domo ſua 100
poſitio vrbis. pro Flacco 48
Pontifex max. quomodo Romæ olim creari ſolitus. in Rull. 31
Pontifices Romani ſummæ Reip. præeſſe ſoliti. pro domo ſua 1
qui Pontifices domum Ciceronis religione liberarint. de aruſp. reſpon. 10
Pontificum notio erat de adoptionibus. pro domo ſua 18
C. Pōtinius, Ciceronis familiaris, Allobrogum motus cōpeſcuit. de prou. Conſ. 16
C. Popilius vim Tribunitiam ferre non potuit. pro Cluent. 76
C. Popilius, peculatus dānatus. 2. in Verrem 14
C. Popilii egregium factum. 8. Phil 149
L. Popilius à L. Gellio cens. notatus. pro Cluent. 104
P. Popilius. poſt redi. ad Quiri. 4
P. Popilius, P. Rupilius coſs. 6. in Verrem 100
P. Popilius de ambitu dānatus. pro Cluent. 79
P. Popilii calamitas laudem eius illuſtrauit. pro domo ſua 67
P. Popilio lege Gracchi aqua & igni interdictum. pro domo ſua 64
popinam inhalare. in Piſo. 9
populus inanis, dignitatis iudex. pro Plancio 5
populus aures hebetes, oculos acres & acutos habet. pro Plan. 53
populus Ro. de omnibus magiſtratibus ſententiam ferebat. in Rull. 59
populus Romæ ſacerdotia mandare non poterat. in Rull 31
quæ populus fecit, ſemper ferenda, non ſemper laudanda. pro Plan. 7
populi tempeſtas & fluctus pro Plan. 8
in populi iudicium vocare. pro Deiota. 11
populo ſuo vti. pro Quint 15
populares qua re ab optimatibus differant. pro Seſt. 84
populares ciues. 1. Philipp 27
popularis iactatio. de aruſp. reſpon. 39

popularis præda. pro domo ſua 37
populares virtutes pro Rab. Poſth.16
popularis, pro, gratum populo. pro Ligar.13
portentorum explanationes olim Hethruſcorum diſciplina continebantur. de aruſp reſpon 16
Portia lex. 7 in Verr. 117. & pro C. Rab.5. & 7
portorium.4 in Verr.113
portum habere. ſub conductum.4 in Verrem 113
portum malorum. pro Sylla 31
poſcere maioribus poculis.3 in Verr.45
poſſidere fiduciam. pro Flacco 40
poſſidere poteſtatem. pro Seſt.27
poſſeſſionem per interdictum repetere. pro Cæcin.7
in poſſeſſionem bonorum mittere. 1. in Verr.30. & pro Quint.60
in poſſeſſionem pedem ponere 3. Phil.143
poſſeſſione mouere.3 in Verr.81
poſſeſſores inuidiæ vel peſtilentiæ. in Rull.9
poſſidere bona ex edicto. pro Quint.13
Poſſides Matro Solentinus 4 in Verr. 71
Poſſidorus Termitanus 5. in Verr.81
poſt diem tertium quàm pro Milo.43
poſt memoriam hominum apparatiſſimus, magnificentiſſimus. in Piſo.51
in poſterum. pro domo ſua 54
in poſterum differre 3. in Verr 56
in poſterum prouidere 7. Philipp.119
in poſterum præſentire pro Archia 11
poſterius nihil eſt. in Piſo.51
poſteritas omnium ſeculorum.2. Phil. 68
in poſteritatem.5 in Verr.129
Poſthumius & Cominius coſſ. cum Latinis fœdus fecerunt. pro Corn. Balbo 41
M. Poſthumius, Quæſtor Verris in Sicilia.4. in Verr.30
Q. Poſthumius.3 in Verr.70
poſtis templi vbi ſit. pro domo ſua 93
poſtem tenere ſolebant Romani in templorum conſecrationibus. pro domo ſua 91
poſtremi homines, pro, extremæ fortunæ. pro Roſc. Amer 81
poſtulare minus eſt quàm flagitare. pro Quint 7
poſtulare aliquem. pro domo ſua 60
poſtulare à Senatu de fœdere. pro Corn. Balbo 17
poſtulare de vi. poſt redi. in ſena.17
poſtulare delationem.1 in Verr.35
poſtulare in quæſtionem. pro Roſcio Amer.70
poſtulare iudicium. pro Quint. 48
poſtulare ius 2 Philipp 81
poſtulari lege aliqua. in Vati 15
poſtulatio debetur deo alicui. de aruſp. reſpon.28
poſtulationes eſſe Ioui, Saturno, &c de aruſp. reſpon 18
poſtulatum, id eſt, petitio.3 in Verr.44
poſtulata edere.4 in Verr.7. & 111
Potentia, oppidum in agro Piceno. de aruſp reſpon.58
poteſtas agendi. pro Quint.5
poteſtatem gerere.4 in Verr.96
poteſtatem habere.1 poſſe 11. Philipp. 293
poteſtatem poſſidere pro Seſt.27
cum poteſtate in Rep. verſari.1. Philip. 13
in poteſtate ſua eſſe, pro, liberum eſſe. in Rull.85
ponit pacem.13. Philipp.347
P. Potitius homo frugaliſſimus.3. in Verrem 95
¶ Præ ſe ferre.1. Philip.8. & 13.313
præbere amentiam ſuam ad gloriam alicui.13. Philipp.362
præbere aſſiduitatem. pro Deiota.30
præbere cateruam. in Piſo 43
præbere munus. pro Sylla 41
præbere nomē & perſonam mutam. pro domo ſua 103
præbere ſe adiutorem.10. Philipp.186
præbere vocem ſuam. poſt redi. ad Quirit. 8
præcentio in ludis. de aruſp reſpon.29
præceps ad pœnam & exitium. de aruſp. reſpon.47
præceps conſiliis.5. Philipp 191
præceps furor. de aruſp. reſpon 1
præceps genus orationis, hoc eſt, quod facile peccandi occaſionem præbeat. in Piſo.54
præceps ſcelere. pro domo ſua 109
præcellentiſſimus. 6. in Verr 87
præceptor conſiliorum & vitæ totius. 1. Philipp.39
præcipere gaudium.13. Philip.381
præcipuum ius. de aruſp. reſpon.12
ſub præcone ſubiici. pro domo ſua 48
præcurſum laborum pro Archia 25
præda Reip. i. deprædatio. 8 Philip.139
in prædam inuitare 4 in Verr.19
prædas facere. 3. in Verr.111
pro præde, litis vindiciarum ſatis accipere 3. in Verr.81
prædes alicuius vendere.2. Philipp.85
prædibus & prædiis cauere.3. in Ver. 100. & 102
prædiatores, & prædiatorum ius. pro Cor. Balbo 35. & 36
prædicari de aliquo pro Archia 19
prædicatio de laude alicuius. pro domo ſua 23
prædicationem deſpicere. pro Archia 19
prædiorum gens nulla. pro Corn. Bal.46
præditus ſacerdotio.1. Philipp.86
prædo iuris.1 in Verr.2
prædo rerum diuinarum & humanarum. pro Seſt.21
prædonum terror quantus vbique fuerit ante Pompeii victoriam pro L. Manil. 11. 12, &c.
præferre i. declarare vel oſtendere auaritiam. pro Roſc Amer.51
præficere cuſtodem prærogatiuæ. poſt redi. in ſena.15
præficere aliquē in exercitu. pro Seſt.34
præfectus libidinum. poſt redi. in ſena.15
præfinire diem operi.5. in Verr.15
prægeſtire. pro Cælio 53
prægredi.13. Philipp.345
prægustator libidinum. pro domo ſua 20
præire voce, pro, præcipere. pro Milo.1
præiudicium comparare. pro Plan. 45
prælium facere. pro Deiota 8. & 14. Philip.401
præmunitus. pro Muræ 41
præpeditus morbo. pro C Rab 15
prærogata comitia centuriis pro Plan 40
prærogatiua centuria. pro Plan 49
prærogatiuæ cuſtodem præficere. poſt redi. in ſena.15
prærogatiuæ ſortitio.2. Philipp.87
prærogatiuæ tabulam dare. in Piſo 8
prærogatiuam dare ſuæ voluntatis.1. in Verr.17
prærogatiuum omen. pro Muræ.37
præſentem pecuniam ſoluere. 3. in Verrem 104
præſentire in poſterum. pro Archia 11
præſidio eſſe. pro Quint.3
præſidiis cedere.7. Philipp 118
præſtare annonam. pro domo ſua 11
præſtare factum alicuius pro Seſt 30
præſtare curam, conſilium, vigilantiam. 7 Philipp.130
præſtare fidem. pro Rab. Poſth.19. 7. Philipp.130. & 11 320. & 341
præſtare conſtantiam Reip 11. Philip.341
præſtare honorem.9. Philipp.164
præſtare inuidiam capitis periculo. pro Seſt. 51
præſtare tutum mare. pro Flacco 14
præſtare officium ſuum. pro Font. 7. & pro Muræ.6
præſtare ſententiam Senatus. in Piſo.61
præſtare ſtudium pro Muræ.6
quis præſtat mihi eſſe, &c. 11. Philip.334
præſtabilis virtus. de aruſp. reſpon 57
præſtabilior dignitas. de prou. Conſ.31
per præſtigias. 6. in Verr. 47
præſto eſſe ad hoſpitium, ad periculum, ad aciem. pro Deiota.16
præſto eſſe aduenienti.5. in Verr.52. & pro Quint.50
præſto fuiſſe animum 13. Philipp.358
præſtringere aciem ingenii.1. in Verr. 24
prætendere morib⁹ ſuis nomen aliquod. in Vati 20
præter oculos.5 in Verr.51
prætteritus Ædilitate. pro Plan.41
prætereuectus locum periculoſum ſilentio.7. Philipp.123
in prætereuectione omnium eſſe.7 in Verrem 134
prætexere cupiditatem. in Piſo.44
prætexta, Conſulatus inſigne. in Piſo.17
prætexta toga populi iudicio dari ſolita. pro Seſt 117
Prætor Quæſtori ſuo parentis loco eſſe ſolitus.1. in Verr.33
prætoris erat dare iudicia pro Cæcin.6
prætoris edictum lex annua 3. in Verr.76
prætori nemo interceder poteſt 4. in Verrem 10
à prætore dies tertius dicebatur. de aruſp. reſpon.6
prætores Romani cum duobus facibus incedebant. in Rull.91
prætores ſuis Quæſtoribus in parentum loco olim habiti. pro Plan 23
prætorius apparatus. pro Seſt.65
ex prætura triumphare. pro Muræ.13
præuaricari accuſationi. pro Cluent. 45
præuaricatorem ſibi apponere.1. Phil.47
Praxiteles marmoreū cupidinis ſignum Theſpiis fecit. 6. in Verr.3. & 4
precario poſſidere. pro Cæcin.67
prehendere locum. pro Flacco 64
premere, pro, vrgere, vel inſtare.3. in Verrem 98
premere forum. pro Plan.54
preſſa vox. poſt redi. in ſena.11
pretium habere annona dicitur.3. in Verrem 195
pretia prædiorū iacent. pro Roſc. Com.19
L. Pretius eques Ro.7. in Verr.126
Pretius iacet. pro Milo.55
primus, id eſt, potiſſimus. pro Muræ.18
primus homo, pro, primario.6. in Verr. 32
à primo, id eſt, ab initio.1. Philipp.81
primas omnium dare alicui 8. Phil. 143
primas Idus, id eſt, proximas.8. Phil. 155
primarii viri. pro Muræ.66
primoribus labris guſtare genus aliquod vitæ. pro Cælio 10
princeps, pro, primus.7. in Verr 70. & 71
princeps, id eſt, dux. in Catil.91
princeps, pro, dux, vel inſtigator ad aliquid faciendum de aruſp. reſpon.43
princeps ad conatum comparandi exercitus.10. Philipp 186
princeps ad ſalutem, id eſt, dux. pro Sylla 6

princeps alicuius rei agendæ, id eſt author. pro Cornel. Balbo 48. & 4. Philipp.152
princeps ara. de aruſp reſpon.15
princeps belli.2. Philipp.80
princeps ciuis 7. Philipp.130
princeps aliquid faciendi 5. Philipp.135
princeps in omni virtute pro Plan.16
princeps locus. pro domo ſua 114
princeps necis pro domo ſua 17
princeps orbis terræ vir. pro domo ſua 85
princeps populus. pro Plan.8
princeps publicanorum. pro Plan.19
princeps ſagorum 11 Philipp.330
princeps ſalutis. poſt redi. in ſena. 20. & de aruſp. reſpon.54
princeps mentis publicæ ſenatus. de aruſp. reſpon. 54
princeps Senator. 2. Philipp.40
princeps ſententiæ. pro domo ſua 8. & 25
princeps vitiorum. 7. in Verr.5
à principibus longè abeſt Clodius. de aruſp. reſpon.49
principatus ex latronibus.2 Philipp.31
principatum belli ferre.13 Philipp 380
principatum tenere rei alicuius agendæ. 11. Philipp.315
priuatum ius. de aruſp. reſpon.12. & 14
Priuernas ager. in Rull.68
priuilegium ferre. pro domo ſua 22
pro, interiectio vocatiuo iuncta. de aruſp. reſpon.21
pro ſua æquitate. pro Flacco 39
pro aliquo ſentire. pro Milo.5
pro amicitia edicere, vel mittere. 2. Philipp. 8. & 10.172
pro ciue ſe gerere. pro Archia 8
pro eo ac mereor. in Catil.75
pro eo quòd. pro Cluent.53
pro fide ſua cauſam explicauit. pro Corn. Balbo 11
pro hoſpitio. 4. in Verr.15
pro imperio. 6 in Verr.44
pro iniuriis ſatiſfacere. 5. Philipp.65
pro ſuo iure. 7. in Verr.2
pro neceſſitudine, vel affinitate. pro Quint. 9
pro nihilo eſſe. 2. Philipp 70
pro nihilo habere. 2. Philipp.11
pro illa tenui infimaque parte, id eſt, pro viribus pro Roſc. Amer.80
pro portione. pro Flacco 55
pro poteſtate. 6. in Verr.9. & pro Cluent. 59
pro quo. pro Flacco 36
pro tuo ſcelere. pro domo ſua 17
pro ſe quiſque. 3. in Verr.46
pro ſectione pecuniam debere. 2. Philipp. 80. & 96
pro ſocio arbitrium. pro Quint.7
pro ſtultitia. in Rull. 97
pro teſtimonio dicere. 5. in Verr. 61. & 6. 15.16. & 40
pro teſtimonio heſterno mentitus. in Vatin. 1
pro virtute, id eſt, propter virtutem. pro C. Rab 4
Proagorus Sopater Tindaritanus nudus à C. Verre ad C. Marcelli ſtatuam deligatus. 6. in Verr.78
probare factum an ſuadere, parum intereſt. 2. Philipp 50
probare fidem ſuam & religionē alteri. 3. in Verr.24
probare officium ſuum pro Fontein 7
probare ſe alicui. pro Ligar.1
probro eſſe. pro Roſc. Amer.28
procedere, id eſt, bene cedere. 5. in Verrem 195
procedere ætas. 5. Philipp.200
procedere in numerum 6. in Verr.17
proceſſus, id eſt, iter vel progreſſio. pro L. Manil 16
procella temporis 5. in Verr.5
procellæ, pro, periculis. pro Milo 5
procraſtinare. pro Roſcio Amer.15. 4 in Ver.65. & 7 79
procraſtinatio. 6. Philipp.209
procurare rem pro Sylla 41
procuratio frumentaria. de aruſp. reſp.40
procuratio magna. pro Deiota.15
procurationes oſtentorum. de aruſp. reſpon 58
procuratorem iudicatum ſolui ſatiſdare nō debet, ſi reus præſens non debet. pro Quint.25
procuratores non omnes qui negotii noſtri aliquid gerant. pro Cæcin 41
prodere cauſam. pro Ligar. 3. & 10. Philipp.180
prodere Flaminem. pro Milo.19
prodere ius. pro domo ſua 60
prodere literis. pro Archia 11
prodere poſteris ſacra, cerimonias, auſpicia. pro Milo.61
proditori nemo vnquam ſapiens credendum putauit. 3 in Verr 16
prodicta die accuſari pro domo ſua 36
prodigè viuere. 11. Philipp 198
producere aliquem conditionibus. pro Quint 25
producere aliquem in concionem. poſt redi. in ſena.11
producere in proſpectum populi. 3. in Verr 85
profectus ab optima cauſa. de aruſp. reſpon. 40
proferre beneficium. pro Muræ.64
proferre comitia. pro Plan.40
proferre digitum. pro Cæcin.52
proferre in aſpectum & lucem. pro Archia 9
proferre aliquem longius. pro Sylla 48
profeſſio neceſſaria in petendis magiſtratibus. pro Plan.11
profiteri operam ſuam 4. in Verr.59
profligatus, id eſt, omni dedecore contaminatus. 2. in Verr.5
profligatus homo, id eſt, ſceleratus. de aruſp reſpon.45
profligatus mœrore. in Catil.16
profluere ad famam hominum. pro Cælio 4
profundere animam. pro Marcel.18
in profundum ſe iacere. pro Seſt.57
progredi ad omnia. de aruſp. reſpon.52
progreſſus ætatis. 5. Philipp 198
à progreſſu arcere 11. Philipp.290
prohibere aliquem à periculo. pro L. Manil.12
prohibere aliquem calamitate. pro L. Manil.15
prohibere cenſu. pro Seſt 88
prohibere ſupplicium ab aliquo. de aruſp. reſpon.2
prohibere à corpore alicuius 1. Philip.111
proiicere libertatem ſuam. pro Rab. Poſthu.20
proiicere ſe in iudicium. pro Cælio 26
proiectus, id eſt, prominens. 6. in Verrem 105
proiectus in altum, id eſt, è terra in mare eminens. 6. in Verr.28
proiectus ad audendum. 3. in Verr.1
proiecta audacia. pro Cluent 145
proiecta cupiditas. pro domo ſua 83
prolapſio. pro Cælio 32
prolatare, id eſt, differre. in Catil.78
prolatis rebus. pro Muræ.25
prolectare, id eſt, allicere pro Flacco 14
prolixè facere, id eſt, liberaliter. pro Flacco 69. & pro domo ſua 13
proludium & portentum 14. Philipp.390
proluſio. 1. in Verr 14
promereri beneficium. pro Muræ 64
promeritum, id eſt, beneficium poſt redi. ad Quiri.6
promiſcuè, pro, communiter. in Rull. 84
promittere vadimonium. pro Quint. 11. & 40
promptus homo in Piſo 45
promptum, pro, facile ad comparandum. pro Muræ 15
promptum habere vultu & lingua. pro Plan 18
non promptiſſimus homo 4 in Verr.25
promulgare de re aliqua. poſt redi. in ſena.3. & 19
promulgare vt aliquid fiat. poſt redi. in ſena.3
promulgare prælium. pro Muræ.28
promulgare quæſtionem & præmia. in Vati.10
promulgare rogationem pro Seſt.19
pronunciare, id eſt, promittere. pro Plan. 56
pronunciare pecuniam pro Cluent. 61
proœmium mercenarium. 3. in Ver. 77
propagare fines. pro Muræ.19
propagare ſobolem. pro Marcel.13
propagare ſtirpem in multos annos ad virtutem aut factum aliquod. 2. Phil. 9
propagari poſteritati. pro Seſt.83
propatulus locus. 6. in Verr 93
propè ab aliquo loco. in Piſo.20. 4. in Ver. 5. & 7. 5
Sex Propertius. pro domo ſua 39
propinquitas pietate colitur pro Quint. 13
à propola panem petere. in Piſo.53
proportione peræqua. 6. in Verr 41
propoſita ſententia. pro Ligar.26
proprium, pro, certum, vel perpetuum. poſt redi. in ſena.7
propriè. pro Seſt 29. & 50
propugnatio nica. pro Seſt.2
propugnator fortunarum. poſt redi. in ſena.33
propugnator imperii pro Corn. Balb. 40
propulſare bellum. 5. Philip 125
propulſare vim à vita ſua. pro Milo.12
prorogare dies ad ſoluendum. 2. Philip. 81
prorogare imperium 2. Philipp.46
prorogare numerum. 1. Philipp.105
proſcribere, id eſt, publicè ſignificare. pro Quint.8
proſcribere bona. pro Quint.15
proſcribere diem. 3. in Verr.99
proſcribere legem. 7. in Verr.139
proſequi gloriam memoria immortalitatis. 2. Philipp.53
proſpicere ferramenta. pro Sylla 41
proſpicere malo. de aruſp. reſpon.52
proſpicimus futura. de aruſp reſpon.58
proſpectus pulcher. pro domo ſua 89
in proſpectū populi producere. 3. in Verrem 85
protrahi ad operas. 1. Philipp 16
prouidere in poſterum. 7. Philip 119
prouinciam habere. 5. in Verr 180
prouinciam tueri, pro, munus obire. 7. in Verr.32
prouincialis abſtinentia. pro Seſt.5
prouincialis integritas. pro Seſt.10
prouehere in periculum. pro Milo 42
prouehere orationem. pro domo ſua 16
proximum eſſe religioni ſuæ 6 in Ver 15
proximè mortuus, id eſt, poſtremo. 1. Philip.37

℄ Prudens, id eſt, ſciens. poſt redi. in ſena 25
℄ Pſalirium. de aruſp. reſpon 42
Pſephiſmata, id eſt, populi decreta. pro Flacco 11
Pſeudothyro intromittere voluptates. poſt redi. in ſena 12
℄ Ptolemæus, rex Cypri, lege P. Clodii publicatus pro Seſt. 48. & pro domo ſua 16
℄ Pubes Italiæ. pro Milo. 45
publicare regem. pro domo ſua 16
publicani in omnibus vectigalibus petitores, non poſſeſſores eſſe ſoliti 5. in Verr. 12
publicanorum tabulæ lege exceptæ quo minus Romam deportarentur. 4. in Verr. 136
Publicius, Catilinæ ſocius. in Catil. 27
Co. Publicius Mænander, Legatorum Romanorum in Græciam euntium interpres. pro Corn. Balbo 11
L. Publicius, Nævii familiaris. pro Quintio 11
publicum iudicium in Verr. 1
publici muneris ſocietate nulla grauior coniunctio. 1 in Verr. 55
publico carere. de aruſp. reſpon 46
in publico pernoctare 6. in Verr. 12
pudentem exorare impudentiſſ ſuæ quærere. 2 in Verr. 2
pudentior. in Piſo 30
pudor iudicii. pro Sylla 56
pudoris repagula perfringere. 7. in Verrem 32
pugnam pugnare. pro Muræ. 32
pugnare aliquid, id eſt, conari. 10. Philip. 235. & pro Roſc. Amer. 71
pulla toga Romæ rariſſima. in Vati. 13. 11. & 14
punctum temporis. 3 in Verr. 72. in Catil. 79. & pro domo ſua 88. & 2. Philipp. 51
puncto temporis excludi in Vati. 11
puncta detrahere. pro Muræ. 65
puncta in tribu ferre. pro Plan. 44
punctis totidem tribus nonnullas tulerunt. pro Plan. 43
Punicani lecti. pro Muræ 69
punire domum. de aruſp reſpon 13
puniri, pro, punire. pro Milo. 25. & 8 Philipp. 159
punitor doloris ſui. pro Milo. 16
Pupinia, ager. in Rull. 94
M. Pupius Piſonem adoptauit. pro domo ſua 18
purgare forum. pro Seſt 67
purpura plebeia. pro Seſt 14
purus, id eſt, inanis 6. in Verr. 43
purus ab ſuſpicione. de aruſp reſpon. 8
purum argentum. 6. in Verr. 43
putare damnationē pro Prætura. 11. Philipp. 197
puteali & gregibus fœneratorum inſtatur. pro Seſt 13
Puteolani, Ciceronis ætate liberi. 2 Rul. 85
℄ de Pyrrhi pace agere. 1. Philipp. 8
Pythodorus Trallianus pro Flacco 41

Q

QVadrantaria permutatio. pro Cælio 49
quadrato agmine venit. 5. Philip 177
quærere fugam. 5. Philipp 195
quærere interitum, pro, de interim. pro Milo 12
quærere inuidiam in aliquem. pro Rab. Poſth. 19 & pro Flacco 54
quærere perniciem alicui. in Piſo. 58
quærere ſermonem in aliquem. pro Flacco 20
quæſitor, is qui præeſt quæſtionibus vel tormentis. pro Sylla 58
quæſitorem edere pro Plan 34
quæſtio nulla de ſeruis in dominum, niſi de inceſtu. pro Milo. 44
quæſtionem de re aliqua conſtituere. 11. Philipp. 45. & pro Cluent. 143
quæſtionem ferre pro Milo 15
quæſtionem ſceleris flagitare in Vati 11
quæſtionem publicæ pecuniæ habere. 11. Philipp. 191
contra quæſtiones locus communis. pro Sylla 58
quæſtori ſuo Prætor parentis loco eſſe ſolitus 1. in Verr. 33
à quæſtore numerare. pro Flacco 55
à quæſtoribus quæri quantum deberetur Romæ ſolitum. pro Quint. 9
quæſtoriam perſonam abiicere. pro Plancio 81
quæſtorium pro Plan 80
quæſtura Ciceronis obſcura. pro Plan 53
quæſtus vber & fœcundus. de aruſp. reſpon. 49
in quæſtu relinquere. in Piſo 68
quæſtus recipere. pro Roſc. Com. 14
quæſtuoſa ſcientia. 1. Philipp. 35
quàm volent, pro, quantum. 2. Philip. 109
quantule multos, pro, quàm multa. pro Roſcio Amer. 26
quantacunque bona. 5 Philipp. 179
quantum æquius & melius ſit dari repromiſsiue, formula olim in arbitriis vſitata pro Roſc. Com. 6
quaſi, erat pro Quint 7
quaſſata Reſp pro Marcel. 16
℄ Querela cum aliquo pro Deiota. 5
querela frontis, pro, de fronte. in Piſo. 2
querelæ partes ſuſcipere. pro Seſt. 2
querelam ad aliquem deferre. pro Ligar. 15
queri iniquitatem. pro Plan. 33
queri iniuriam. 5. in Verr. 186
querimonias agere 5. in Verr. 113
℄ Qui, pro quis, interrogatiuū. pro Quintio 20
quid hominis 4. in Verr 93
quidquid, pro, quamdiu. pro Deiota. 18
C. Quintilius. pro Cluent. 135
P. Quintilius in cauſa P. Quintii iudex. pro Quint. 51
Sex. Quintilius. poſt redi. in ſena. 19
Quintius Cenſor à populo pulſus & reſtitutus. pro domo ſua 67
L. Quintius cuiuſmodi vir. pro Cluent. 61. 75. 87. 88. 89
P. Quintius Q. Roſcii ſororem in matrimonio habuit. pro Quint. 51
P. Quintii cauſa multis controuerſiis implicata. pro Quint. 2
P. Quintii mores & ratio viuendi. pro Quint. 40
P. Quintius Varus. pro Cluent. 42
Quiſquilia ſeditionis Clodianæ. pro Seſt 81
℄ Quò, id eſt, ad quem vſum. 4. in Verr. 95. & 132
quod in vobis fuit. 6. in Verr. 21
quondam vita. in Piſo. 50
quouiſque verbum quam vim habeat. pro Plan. 62

R

℄ C. Rabirius cur in iudicium vocatus. pro C. Rab. 1
C. Rabirius Poſthumus, C. Curii filius à C. Rabirio auunculo adoptatus. pro Rab. Poſth. 28
C. Rabirii liberalitas in Ciceronem. pro Rab. Poſthumo 19
Rabocentus, Beſſicæ gentis princeps, à L. Piſone ſecuri percuſſus. in Piſo 66
L. Rabonius 3. in Verr. 94
L. Racilius à C. Verre duci iuſſus. 4. in Verrem 21
L. Racilii merita in Ciceronem. pro Plancio 69
rapi ad metum de aruſp. reſpon 50
rapi oculis in fraudē. de aruſp reſpon. 36
raptim agere. pro domo ſua 107
ratio, pro, ſententia, vel opinio in Rep. pro Flacco 81
ratio æraria. pro Quint. 9
ratio conſtat pro Flacco 54
ratio nulla eſt, amittere, &c. pro Cæcin. 11
ratio ſapientiæ & doctrinæ. 2. Philipp. 103
rationem conferre ad miſericordiam. pro Ligar. 1
rationem pecuniæ conficere. 5. Philip. 175
rationem contrahere cum aliquo. pro Sylla 41
rationem dare. 3. in Verr. 65
rationem ſuam ducere 3. in Verr. 90
rationem ſui commodi ducere. pro Roſc. Amer. 76
rationem alicuius habere. 4 in Verr. 2
rationem habere, id eſt, conſuetudinem. pro Cælio 39
rationem habere, pro, meminiſſe numeri 7. in Verr. 57
rationem habere cum aliquo. 4. in Verrem 136
rationem officii ſui perſoluere 7. in Verrem 139
ad rationem accedere. pro Quint. 51
ad rationem alicuius pecuniam deſcribere. pro Flacco 15
ad rationem ciuitatis dirigere. pro Muræ 70
ad rationem rerum. 6. in Verr. 11
ad rationem Reip. glorioſum. de aruſp. reſpon. 46
in rationem inducere. 3. in Verr 74
rationē cum aliquo eſſe coniunctum. 4. in Verr 124
ratione bona emere. 6. in Verr. 9
rationes pro vtilitate. poſt redi. ad Quirit. 1. & 8. Philipp 141
rationes accipere. pro Cæcin. 68
rationes confirmare. pro Muræ. 30
rationes ſuas ad ſcopulum appellere. pro C. Rab. 19
rationes cum aliquo iungere. pro Deiota. 18
℄ Reatinus ager in Rull. 68
Reatina præfectura. in Catil. 51
recedere à cauſa alicuius. poſt redi. in Sena. 5
recens è prouincia 2. in Verr. 4
recens Roma. 1. Philip 5
recuſatio publica. pro Milo. 35
Receutoricus ager in Sicilia. in Rull. 6
receptus in exilium. pro Cæcin. 73
recidere ad nihilum. 7. Philipp. 254
recidere in iugulum alicuius. pro Plancio 74
recidere in ſocietatem. pro Roſc. Com. 31
recidat res in vnius imperium. de aruſp. reſpon 50
recipere cauſam. pro Roſcio Amer. 2. 1. in Verr. 14. & 4. 1. & 7. 108
recipere cauſam capitis. poſt redi. ad Quirit. 9
domum ſuam recipere 3. in Verr. 45
recipere ferrum. pro Seſt. 69
recipere aliquem in fidem. 6. Philip 211
recipere in gratiam. pro Rab. Poſth. 12
recipere nomen alicuius inter reos. 4. in Verr. 65

recipere officium.7.in Verr.145
recipere pecuniam.in Rull.53
recipere quæſtus.pro Roſc.Com 14
recipere ſe.pro,redire.4 Philipp.154
recipere ſe ad frugem bonã.pro Cælio 20
recipere ſuſpicionem pro Plan 4
recipi in prouinciam.pro Ligar 14
receptator latronum pro Milo 57
recitare Senatum.pro domo ſua 66
recognoſcere.2.in Verr.10
recognoſcere aliquem.pro Deiota.1
recognoſcere exempla tabularum. 4. in Verr.157
recognoſcere iudicium,vel decretum.pro Corn. Balbo 8
recognoſcere perſonas.6.Philipp.214
recognitio ſcelerum.6.in Verr.98
recolere merita.poſt redi.in Sena.27
recolere ſecum aliquid.13.Philipp.381
recolere ſtudia pro Archia 9
reconciliare exiſtimationem amiſſam. 2. in Verr.2
reconciliare in gratiam.de prou.Conſ 18
reconciliationes gratiarum.poſt redi. ad Quiri.10
recondita natura,id eſt,triſti. pro Quintio 40
recordari de re aliqua.pro Plan 84
recordari memoriam.pro Archia 1
recreare,pro,conſolari.pro Milo.1
recreare ſe,à morbo ſcilicet.in Piſo.67
recreatus è morbo.poſt redi.ad Quiri.3
recreatus ex longinquitate morbi.10.Philipp 180
recta facta.in Catil.71
rectis oculis vrbem intueri.pro Rab.Poſthu 30
recuperare ius populi.10.Philipp.173
recuperatorium iudicium.5 in Verr.11
recuſare,abſolutè.pro domo ſua 95
recuſare crudelitatem ſupplicii. 4. Philipp.160
recuſare aliquem diſceptatorem. pro Flacco 75
reddere,pro,id quod conceſſum eſt,repudiare.pro Sylla 64
reddere iudicium vſitatũ.pro Quint.47
reddere lachrymas alienis.pro Rab. Poſthu 29
reddere mortem.14.Philipp 425
reddere ſalutem pro Plan.81
reddere ſpiritum patriæ.10.Philipp.184
reddere vitam.pro Plan.73.& 14. Philip. 403
reddere vſuram lucis.pro Sylla 68
redemptionem facere.1 in Verr.10
redicere ad ſe quæſtũ.de aruſp.reſpon 39
redigere in ditionem,pro Corn.Balbo 28
redigere in memoriam.2.Philipp.41
redimere ſuas lites.pro Roſc.Com.13
redimere opus.3 in Verr 99.& 100
redimere periculum.5.in Verr.40
redire ad authoritatem.1.Philipp.6
redire ad togas.14.Philipp 587
redire ad veſtitum.pro Seſt.25.in Piſo.12. & 14.Philipp.385
reditus gratiæ.de aruſp.reſpon.49
reditum alicuius inquinare.1.Philip. 98
reditus lapis.3 in Verr 104 & 105
redundare in prouincias. de prou. Conſ. 24
redundat reus.pro Rab.Poſth.7
reduuiam curare.pro Roſc.Amer.76
referre,pro,renouare.pro Flacco 2
referre animum ad quidpiam agendum. 11.Philipp.306
referre aſpectum aliquò.de prou.Conſ 31
referre in codicillos.8.Philipp 153
referre in libellum.1.Philipp.14
referre in tabulas pro Corn.Balbo 8
referre iudices.pro Plan.35
referre opus in acceptum.3.in Verr.106
referre pecuniam.5.in Verr.98
referre rationes ad ærarium.10 Piſo. 48
referre rem iudicatam.pro domo ſua 61
referre ſe aliquò.pro Sylla 40
referre Senatuſconſulta.5.Philipp. 171
referre ſententiam.poſt redi.ad Quiri. 19
referri,pro,repeti,vel in vſum reuocari 1. in Verr 57
referri in reos,vel proſcriptos. pro Roſc. Amer 16
referuens crimen.pro Roſc.Com.9
reficere,pro conſolari.pro Milo.1
reficere mercedem.5.in Verr.99
reficere ſalutem communem. pro Seſt. 11
reficere tribum ſuis neceſſariis. pro Plancio 54
reflectere animum ſuſcitatum pro Syll.34
refrænare à reditu.11. Philipp 292
refrænari à gloria.pro Cælio 60
refricare animum memoria. pro Sylla 13
refrigeſcere belli apparatus.5.Philip. 186
refutare crimen.pro Plan 45
refutare conatum.de aruſp.reſpon 6
refutare hoſtes bello.de prou.Conſ 13
refutare vim pro Seſt 77
regere fines.pro Muræ 19
regiones,pro,tempore.pro Archia 21
regula Philoſophorum pro Seſt 95
M.Reguli ſupplicium cuiuſmodi .in Piſo.53
reiicere, pro, renuere, vel nolle.pro Seſt. 78
reiicere iudices.2 in Verr.6
reiicere quoque iudices licebat reo. pro Plan.32
reiicere decurias recuperatorum 5.in Verrem 61
reiici à cauſa.pro Ligar.17
reiecta Legatio 9.Philipp.166
reiectionis contentio.in Vati 11
reiectionem iudicum facere.1 in Verr. 11
relaxari animo 2.Philipp.58
religio dei alicuius.de aruſp.reſpon.28
religio diuina.pro domo ſua 1
religio vitæ.pro Deiota.10
religionis antiquitas de aruſp reſpon. 17
religioni ſuæ proximum eſſe 6 in Verr 15
cum religionibus coniunctus . de aruſp. reſpon 24
religiones retinere.5 in Verr.5
religioſa dedicatio.pro domo ſua 95
relinquere æs alienum pro Quint.49
relinquere in opinione alicuius.2. in Verrem 9
relinquere iniurias.4.in Verr.59
relinquere vllam partem ſupplicii adhibendi.11.Philipp 293
relictus,non electus.pro Roſc.Amer 3
remittere de capite vectigalium 5. in Verrem 70
remiſſus,pro,minus fortis.6.Philipp.206
remiſſus in vlciſcendo . poſt reditum ad Quir.18
remiſſior,pro,pigrior.pro Muræ 49
remiſſio pœnæ,pro,lenitas.in Cati.86
remouere de medio.pro Roſc.Amer.14
remouit interceſſionem de aruſp.reſp.54
remunerari beneficia.poſt redi.in Sena 26
remuneratio beneuolentiæ . pro domo ſua 23
renuere crimini.pro Rab.Poſth.22
renunciare deciſionem 3.in Verr.99
renunciare alicui hoſpitium.4. in Ver.63
renunciare Legationem 9.Philipp.156
renunciatæ tribus.pro Plan.49
renunciatio ſuffragiorum.pro Plan.12
repagula ſunt.7.in Verr.51
repellere inſidias.2.in Verr.3
repulſae in Hetruſcorum libris qui dicatur. de aruſ.reſpon.49 51
repentinò innititur.pro Quint.8
repetere conſilium.1.in Verr.14
repetere libertatem 10. Philipp.184
repetere pœnas.pro Roſcio Amer. 40. & poſt redi in Sena 10.& 18
repetere Remp ab aliquo pro Seſt.69
repetere promiſſa pro Plan.81
repetundarum iudicium ſociale.4.in Verrem 10
repetundarum pecuniarum lex, ſociorum populi Romani cauſa conſtituta.in Verrem 9
repetundarum lege equites non tenebantur.pro Cluent.117.& pro Rab. Poſt.8
replicare annalium memoriam pro Sylla 20
reponere ſpem in aliquo.5 Philipp.194
reponi in eadem cauſa.10 Philipp.180
repoſitus in capite.6.in Verr 5
repræſentare memoriam.pro Seſt.20
repræſentari morte mea libertatem ciuitatis. 2 Philipp.111
reprehendere.i.repetere.3 in Verr.41
reprehendere iniuriam,pro,corrigere.pro domo ſua 68
reprehendere legem.pro Sylla 49
reprehenſores comitiorum.pro Plan 6
reprimere famam 11.Philipp.307
reprimere odium ab aliquo.pro Seſt. 121
repudiare,pro,omittere.5.Philipp.188
repudiare,pro,repellere,vel obſiſtere.pro Cæcin 35
repudiare aliquem 7.Philipp.152
repudiare audaciam.5.Philipp 170
repudiare cauſam,pro , defenſionem abnuere.pro Muræ.7
repudiare lachrymas.pro Seſt.10
repudiare malos ſuaſores.1 Philipp 6
repudiare ſententiam.6.Philipp 206
repudiata Legatio.9 Philipp 166
repugnare in aliquo pro Sylla 64
repugnantia rerum 1 Philipp 43
reputare aliquid.poſt.redi.in Sena 18
requirere,pro,amittere 1.in Verr 59
requirere,pro interrogare. pro Plan.58
requirere miſericordiam.pro Milo 71
res,pro,cauſa,vel lite.pro Muræ.25
res aut honos agatur.pro Quint.5
res iudiciaria.4.in Verr.11
res pecuaria & ruſtica.pro Quint.7
res recidat in vnius imperium. de aruſp. reſpon. 50
rei frumentariæ inopia. pro domo ſua 10
Reip.adminiſtrandæ conditio miſera. in Catil 35
Reip.fundamenta iacere 5.Philipp.186
rem tranſigere.pro Quint 11
contra rem alicuius venire.2.Philipp.50
Remp.cruentari.poſt redi.in Sena 4
ad Remp.accedere.pro Roſcio 2
in Remp. pecunias polliceri.8.Philip.157
re bonus.pro domo ſua 20
re vera.pro Quint.4
re ac ratione cum aliquo eſſe coniunctũ. 4 in Verr.124
res,pro,argumentis.pro Sylla 53
res,pro,bello.pro Archia 25
rerum cæterarum, pro, in rebus cæteris. pro Quint.6
rerum exercitatio.pro Deiota.4
res ſuas ſibi habere,libelli remittendi formula.2.Philipp.78
res iudicare.5.Philipp 173
res cum aliquo iungere.pro Deiota 18
reſerare Italiam gentibus.7.Philipp 118
reſidere,id eſt,reſtare,remaneri.pro domo ſua 49 & 55
reſignare fidem tabularum.pro Archia 6

reſpicere aliquẽ, pro, miſereri. 5. in Ver. 20
reſpicere lucem. poſt redi. in Senat. 4
reſpicere præteritum tempus. pro Arch. 1
reſpicere ſalutem ſuam. pro Plan. 74
reſpectum ad aliquem habere. 5. Phil. 199
reſpectum habere aliquò 11 Philip. 509
reſpirauit oppugnatio. 8. Philip. 148
reſpondere ad rogatum. pro Flac. 7
reſponderi, paſſiuè pro Muræ. 16
reſponſionem aliquò deriuare 5. in Ver. 98
reſtare, pro, remanere pro Muræ 72
reſtinguere bellum. 5. Philip. 195
reſtinguere ſtudia 13. Philip. 341
reſtingui animos & ſenſus hominũ. pro Seſt. 39
reſtipulatio. pro Roſc. Com. 11
reſtrictus, pro, parcus. pro Plan. 44
retardare auxiliũ ab aliquo. in Piſo. 60
retardare à literis. pro Arch. 9
reticentia poſterorum. 14. Philip. 426
retinere animam. pro Seſt. 71
retinere religiones deorum 5. in Verr. 5
retinere veritatem. pro Quint. 50
retinere virtutem. 4. Philip. 161
retinere vitam. 7. Philip. 154
retinens iuris & libertatis. pro Plan. 45
retrahere aliquem à Rep. pro Seſt. 28
retractare. pro Muræ. 50
retractatio, i. recuſatio. 14. Philip. 410
reuenire pro Corn. Balbo 11
reuertere. pro, redire. pro Roſc. Amer. 15
reuerti ad vim. 2. Philip. 16
reuinci pro Arch. 8
reuireſcere. de prou. Conſ. 18
reuiuiſcere ad ſpem 7. Philip. 517
reuocare ad rationem vel conjecturam. pro domo ſua 11
reuocare fidem pro Marcel. 13
reuocare Remp. ad conſilium & authoritatem Senatus. 1 Philip. 2
reuocari ad incertum pro Cæcin. 28
reuocari in dignitatem. pro Seſt. 44
reus redundat. pro Rab. Poſth. 7
reus non edebat iudices, ſed accuſator. pro Plan. 54
reus auaritiæ pro Flac. 5
reos iudicare 4. in Verr. 115
reuulſus Conſulatus ex monumentorum memoria. 13. Philip. 564
rex ſacrorum. pro domo ſua 50
regem eſſe quid propriè ſit pro Syl. 18
regem publicare. pro domo ſua 16
regũ afflictæ fortunæ facilè multorũ opes allicium ad miſericordiã. pro L. Manil. 17
regũ imperia cuiuſmodi. p Rab. Poſth. 18
regalè poteſtatẽ habere. de aruſp. reſpõ. 50
regale nomen magnum & ſanctum videtur iis, qui aut reges ſunt, aut viuunt in regno. pro L. Manil. 17
regale ocium. pro Seſt. 48
regius ſpiritus. in Rull. 91
regiæ laudes & virtutes, quæ. pro Deio. 18
Rheda, vehiculi genus impeditiſſimũ. pro Milo. 40
Rhodii cum Mithridate bellum gereret, ſtatuam eius apud ipſos poſitam non attigerunt. 4. in Verr. 114
Rhodiorum olim ſumma naualis diſciplina & gloria. pro L. Manil. 37
Riſus & dolor in eadem re. pro domo ſua 80
riſus factus eſt 6. in Verr. 25
Robuſtus, de ætate dictum. de aruſp. reſpon. 58
robuſtus ætate. 5. Philip 195
robuſta frequentia pro Plan. 17
robuſtior improbitas. 1. Philip 74
robuſtius malum. 5. Philip. 186
rogare Conſulatum, & petere. 2. Phil. 84
rogare leges. 1. Philip. 80
rogare prouinciam alieni. pro Seſt. 45
rogari ſententiam. 5 Philip 166
rogandarum legum formula. 1. Philip 19
rogationem ferre pro Syl 49
rogationes promulgare pro Seſt. 19
rogatores in comitiis. poſt reditum in Sena. 25
Roma, arx omnium terrarum. poſt redi. in Senat. 1
Roma, lux orbis terrarum, & arx omniũ gentium. in Catil. 83
Romæ ſitus & forma. in Rull. 93
Romani præter cæteras gentes laudis & gloriæ auidi. pro L. Manil. 5
Romani eos vendere ſolebant, qui milites facti non eſſent. pro Cæcin. 71
Romani tempora voluptatis laboriſque diſpartiuerunt. pro Muræ. 68
Romani omnibus naualibus pugnis Carthaginenſes vicerunt. pro L. Manil. 38
Romani ludi 7. in Verr. 30
Romilia tribus. in Rul. 78
Romulus à Romanis beneuolentia famáque ad deos ſublatus. in Catil. 49
Romuli ſtatua de cælo tacta. in Catil. 63
L. Roſcius, Legatus Rom. à Veientum rege interemptus. 9. Philip. 159
Q. Roſcius, ſolus dignus qui in ſcena ſpectaretur, & idem ſolus dignus qui eò non accederet. pro Quint. 31
Q. Roſcii ſoror, P. Quintii vxor. pro Quint. 51
Roſc. Comœdi laus. pro Roſcio Com. 9. & 10
Sext. Roſcius Amerinus, fautor nobilitatis. pro Roſc. Amer. 9
T. Roſc. Capito. pro Roſc. Amer. 10
T. Roſcius Magnus pro Roſc. Amer. 10
Roſcia lex. 2. Philip. 61
Rubicon, fluuius, finis Galliæ togatæ. 6. Philip. 208
Rubra ſaxa, locus non procul Roma in Galliam euntibus. 2. Philipp. 84
Rubrius, homo ad Verris libidines fact⁹. 3. in Verr 43
P. Rubrius Q. Apronium quaſi ſponſione laceſſiuerit 5. in Verr. 105
Q. Rubrius à C. Verre donatus in concione 5. in Verr. 160
rudem accipere. 2. Philipp. 81
rudis exemplorum. pro Corn. Balbo 37
Rudius, homo Ennius. pro Archia 17
rugis aliquem decipere. poſt redi. in Sena. 15
P. Rullus, Valgii gener. in Rull. 3
P. Rulli habitus & oratio initio Tribunatus. in Rull. 17. & 18
Rulli laus pro domo ſua 34
A. Rupilius medicus. pro Cluent. 139
P. Rupilius de decem legatorum ſententia legem Siculis iudiciariam ſtatuit. 4. in Verr. 22. 27 & 65
P. Rupilius Heracleam colonos deduxit. 4. in Verr. 87
Rupilia lex. 4 in Verr 22. & 25
ruſtica vita à cupiditate longè diſiuncta, & cum officio coniuncta. pro Roſcio Amer. 23
ruſticæ vitæ laus pro Roſc. Amer. 45
ruſticana municipia. pro Roſc. Amer. 24
C. Rutilius Rufus, P. Lentulo M. Aquilio accuſanti ſubſcripſit. 1 in Verr. 38
L. Rutilius. pro Cluent. 145
P. Rutilius Rufus Trib. pleb. non eſt factus, Coſ. factus eſt pro Plan. 41
P. Rutilius crudelitatẽ Mithridatis in togatos veſtitus mutatione vitauit. pro Rab. Poſthu. 16
P. Rutilius, innocentiæ ſpecimen, damnatus. in Piſo. 75
P. Rutilius innocentiſſimus damnatur. pro Font. 15. Roma pulſus, Smyrnæ ciuis adſcitus. pro Corn. Balbo 11

S

C. Sacerdos, homo innocens & ſumma prudentia præditus. 5 in Verr. 184. Q. Metelli in Cretã Legatus. pro Plan. 22. Et ſucceſſit in Sicilia C. Verres. 5. in Verr. 99
C. Sacerdos, M. Cæſius, Præt. 3. in Verr. 98
ſacerdos ſtuprorum. pro Seſt. 31
ſacerdotes quomodo Romæ fiebant. in Rull. 52
ſacerdotia ad Senatorii ordinis homines deferri ſolita. pro Rab. Poſth. 11
ſacerdotia propter religionem à populo non mandabantur. in Rull 58
ſacra via. pro Plan. 14
ſacrum ſaxum. pro domo ſua 105
in ſacra adoptiua venire. pro domo ſua 28
ſacrorum hæreditas. pro domo ſua 18
ſacrorum rex. pro domo ſua 50
ſacratæ leges, quid, & quomodo fieri ſolitum. pro Corn. Balbo 25
ſacramentum in libertatem iniuſtum indicare. pro domo ſua 61
ſacramentis iniuſtis alienos fundos petere pro Milo. 55
ſacratæ leges. pro Seſt. 22. & pro domo ſua 54
ſacroſanctum nihil, niſi quod populus plebſue ſanxiſſet. pro Corn. Balbo 25
Sadala, rex. 5 in Verr. 42
Safinius Atella pro Cluent. 53
ſaga ſumi ſolita in tumultu. 5. Philip. 187
ad ſaga ire. 6. Philipp 220
in ſagis eſſe. 8. Philipp. 254
ſagula, cõtemptus gratia dictũ. in Piſo. 43
Salii ex patriciis creari ſoliti. pro domo ſua 30
Salpinorum peſtilentia. in Rull. 71
ſaltatio, extrema muitarum deliciarũ comes. pro Muræ. 11
ſaltator Catilinæ pro Plan. 70
ſaltatorium orbem verſare in Piſo. 16
Sex. Saltius, & L. Conſidius, Duumviri, ſe Prætores appellari voluerũt. in Rull. 91
ſalubritas à iuriſconſultis, ſalus ab oratoribus petitur. pro Muræ. 17
ſalus agitur. pro Plan. 64
ſalutem expedire pro Milo. 7
ſalutem alicuius flagitare. poſt reditum in Sena. 1
ſalutaris litera in iudicando. pro Milo. 15
Samarius exul, à quo C. Trebonius captus 11. Philipp 491
Samiæ Iunonis templũ à Verre expugnatum. 3. in Verr. 54
Samnites, genus gladiatorum. pro Seſt. 117
ſancire augurem. 13. Philipp. 551
ſancire dignitatem vel authoritatẽ. poſt redi. in Sena 6
ſancire pœna. pro Plan. 57
ſanciri poſſe pro Seſt. 18
ſanctus eſſe alicui. 2 Philipp 72
ad ſanctimoniã deorum demigrare. pro C. Rab. 11
ſanctitas Tribunatus pro Seſt 68
ſanctitates deorum. poſt redi in Sena. 31
Q. Sanga, deprecator pro Cicerone. in Piſo. 60
ſanguis, pro, cæde. poſt redi. in Sena 16
ſanguis, pro, propinquitate generis. pro Flacco 31
ſanguis ærarii. 3. in Verr. 70
ſanguis communis. poſt redi. in Sena. 20
ſanguis domeſticus. de aruſp. reſpon. 40

ſanguis Reip. pro Seſt. 67. & pro domo ſua 95
ſanguinis communio multùm valet. pro Roſc. Amer. 38
ſanguinis crudelitate perlitus. pro Roſc. Amer. 89
ad ſanguinem vſque odium incitare pro Ligar. 7
de ſanguine decertare. 11. Philipp. 307
ſanitatem habere. pro Marcel. 19
à ſanitate alienus. pro Sylla 61
ſapiens ad coniecturam. 10. Philip. 281
ſapienti more miſera non poteſt accidere. in Catil. 25
ſapientia, rerum domina. pro Muræ. 28
ſarcire iniuriam 9. Philipp. 461
Saſſia, A. Cluentii mater cuiuſmodi fœmina. pro Cluent. 8. & 15
ſatis tempore 4. in Verr. 89
ſatisdare iudicatum ſolui. pro Quint. 15
Satisfacere fidei, diligentiæ, cauſæ, controuerſiæ, ſponſioni, formulæ, &c. pro Roſc. Com. 7
ſatisfieri mihi à te poterat. 2. Philipp. 64
P. Saturius iudex integer pro Cluent. 86
Cn. Saturninus. pro Planc. 13
L. Saturninus, actor egregius. de aruſp. reſpon. 37. C. Memmium occidit. in Catil. 76. A Q. Metello Cenſore notatus. pro Seſt. 88. Cur popularis factus ſit. pro Seſt. 31
Saturnini lex in Q. Metellum. pro domo ſua 64
L. Saturnini mors. in Catil. 2
Saturninum qua cauſa irritante. de aruſp. reſpon. 40
Satyri ſignum egregium Tarenti. 6. in Verr. 118
ſauciatio. pro Cæcin. 31
C. Sauſeius, cum Saturnino Capitolium tenuit. pro C. Rab. 14
Saxa quidam Celtiberus à Cæſare Trib. pleb. factus. 11. Philipp. 197. Vnus ex Antonii aſſeclis 8 Philipp. 150
Saxa Antoniana, id eſt, exercitus Antonii. 12. Philipp. 358
Saxa rubra, locus Romæ non procul in Galliam euntibus. 2. Philipp. 84
ſaxetum. in Rull. 69
Scæuæ, Q. Crotonis ſeruo, quia L. Saturninum occidit, libertas data. pro C. Rab. 13
P. Scæuola Pont. max. pro domo ſua 105
Q. Scæuola, vir ciuitatis ſanctiſſimus atque ornatiſſimus. pro Roſc. Amer. 19. Eiuſdem mortis cauſa 20
Q. Scæuola ædilitas ornatiſſima. 6. in Verr. 117
Q. Scæuola Augur iuris peritiſſimus. pro Corn. Balbo 55
Q. Scæuolæ Auguris viſum. 8. Philip. 254
Scamander, C. Fabricii libertus, condemnatus. pro Cluent. 42
P. Scandilius eques Ro. quali ſponſione Q. Apronium laceſſiuerit. 5. in Ver. 125
Scantia ſylua in Rull. 1
ſcaphium, vaſis genus. 6. in Verr 33
P. Scapula pro Quint. 9
Scatiniæ leges. 3. Philipp. 254
M. Scaurus bonus vir pro domo ſua 40
M. Scaurus adoleſcens Cn. Dolabellam accuſauit. 3. in Verr. 68
M. Scaurus, C. Marii inimicus. de prou. Conſ. 18
M. Scaurus à Q. Maximo in petitione ſuperatus. pro Muræ. 55
M. Scaurus rei frumentariæ in locum L. Saturnini à Senatu præfectus. pro Seſt. 39. & de aruſp. reſpon. 40
M. Scaurus Pontif. de aruſp. reſpon. 10
M. Scaurus à Cn. Domitio in iudicium vocatus. pro Deiot. 20
M. Scauri laus. pro C. Rab. 19
M. Scauri ludi apparatiſſimi & magnificentiſſimi. pro Seſt. 100
M. Scauri pater qualis ciuis. pro Seſt. 87
ſcelus, plus quàm facinus. 7. in Verr. 253
ſcelus, pro impietate 6. in Verr 79
ſcelus anhelare. in Catil. 25
ſcelus facere. pro Roſc. Amer. 15. & 3. in Verr. 86
ſcelus ſuſcipere. 6. in Verr. 70
ſceleris furor. pro Seſt. 12
in ſcelere eſſe. pro Sylla 18
ſceleribus coopertus. 3. in Verr 6
de ſcenicorum corollariis nummulos corrogare. 5. in Verr. 158
ſchola, pro ratione, vel diſputatione. in Piſo. 47
Sex. Schola, eques Ro. pro Flacco 36
Scipio, Norbanus, & c. pro Quint. 11
L. Scipio finibus Reip. expulſus. pro Seſt. 4
L. Scipionis ſtatua in Capitolio chlamydata & crepidata. pro Rab. Poſth. 26
P. Scipio Pontif. maximus Ti. Gracchum priuatus interfecit. in Catil. 2
P. Scipio Pergami mortuus. pro Flacco 59
P. Scipio vir optimus à Senatu iudicatus. de aruſp. reſpon. 14
P. Scipio ſuperior, Panætii præceptis non eſt factus aſperior. pro Muræ. 60
P. Scipio, Q. Metelli Cenſoris pronepos. pro domo ſua 94
P. Scipio ad interitum Carthaginis natus. de aruſp. reſpon. 5. Vnus Carthaginem Numantiamque deleuit. pro L. Manil. 42
Q. Scipio Pontif. de aruſp. reſpon. 10
Scipiones duo, imperii Romani fulmina. pro Corn. Balbo 66
Scipionum Africanorum laus in Catil. 91
ſciſcere legem. pro Planc. 19
ſcitum, pro vrbanum & elegans. pro Planc. 18
ſcribere coloniam aut delectum ciuium. pro Milo. 18
ſcribere dicam. 4. in Verr. 15
ſcribendo adeſſe. poſt redi. in Senat. 6
ſcriptum, pro lege. pro domo ſua 55
de ſcripto dicere orationem pro Planc. 61
ſcriptura Siciliæ. 4. in Verr 111
ſcripturæ magiſter 5. in Verr. 142
de ſcurra multò facilius diues fit, quàm paterfamilias. pro Quint. 31
Scyllæum fretum aris alieni. pro Seſt. 15
Seboſiani pro Quint. 54
ſecta, pro vitæ inſtituto. pro Cælio 31
ſectam ſequi. pro Flacco 80
ſectatoribus ſemper vſi Romani. pro Muræ. 64
ſectio, id eſt, bonorum proſcripti emptio. 1. Philipp. 80
ſectionis ſcelus. 2. Philip. 75
ſector Pompeii, Antonius. 2. Philip. 75
contra ſectorem pugnare. 5. in Verr 35
ſectores collorum & bonorum iidem. pro Roſc. Amer. 49
ſeculorum omnis memoria. 4. Philip. 154
ſeculorum omnium poſteritas. 2. Philipp. 68
ſecum eſſe. in Piſo. 53
ſecunda concio in Rull 99
ſecundum aliquem iudicatus. de aruſp. reſpon 18
ſecundum aliquem, poſſeſſionem dare. 3. in Verr. 80
ſecundum tabulas litem dare. pro Roſc. Com. 2
ſecurim infligere Reip. pro Planc. 57
ſecurim iniicere petitioni pro Muræ. 46
ſecus iudicare. pro Quint. 17
ſed vero. 7. in Verr. 11
ſedes, pro domo. 1. Philipp 78
ſedes ciuitatis ac libertatis. de aruſp. reſpon. 53
ſeducere à peſte. 13. Philipp 361
Sedulius, vnus ex P. Clodii ſatellitibus. pro domo ſua 61
ſeges gloriæ. pro Milo. 27
Segeſta, in Sicilia oppidum ab Ænea conditum. 6. in Verr. 65
Segeſtana, ciuitas libera ſine fœdere. 5. in Verr. 10
Segeſtana & Centuripina, ciuitates pop. Ro. cognatæ. 7. in Verr. 67
in Segeſtano agro commercium nemini erat. 5. in Verr. 77
ſegregare à Rep. 5. Philip. 185
ſeiuncti animi ab authoritate Senatus. de aruſp. reſpon. 44
M. Seius iudicio afflictus, tamen L. Piſoni in petitione prępoſitus. pro Planc. 9
Q. Seius eques Rom. à P. Clodio interfectus. de aruſp. reſpon. 17
Seline, Syriæ regina, Antiochi regis vxor. 6. in Verr. 59
ſemen belli 2. Philipp. 69
ſemigrare. pro Cælio 12
ſeminarium iudicum. 13 Philip. 344
ſeminarium triumphorum. in Piſo. 77
ſemiſomnis. 7. in Verr. 75
ſemiſſes & trientes à P. Clodio remiſſi. pro Seſt. 46
ſemiuſtulatus pro Milo. 15
Sempronia lex. in Rull. 42. in Catil 81 & de prou. Conſ. 1
Sempronia lex de prouocatio. pro Corn. Balbo 48
Sempronia lex de veneno, eadem Cornelia. pro Cluent. 125
Semproniæ legis latoe iuſſu populi pœnas Reip. dependit. in Catil. 81
Sempronia lege Cenſoria locatio agrorum in Aſia conſtituta erat. 5. in Verr. 11
Semproniæ leges. 7. in Verr. 117
Semurium, locus quidam. 6. Philipp 113
Senatori non licebat Romanorum legibus nauem comparare. 7. in Verr. 36
Senatores C C C C X. pro Cicerone conuocati. poſt redi. in Senat. 25
Senatores Romani ex vniuerſo populo deligi ſoliti. pro Seſt. 100
Senatores, qua pœna in Senatum cogi ſoliti. 1. Philipp. 9
Senatorius ordo multa pericula habet. 5. in Verr. 81
Senatorii ordinis præmia. pro Cluent. 124. & pro Rab. Poſth. 11
Senatoria cauſa. in Piſo. 14
Senatoria ſententia. in Piſo. 51
Senatoria vigilia. 2. Philipp. 1
Senatus munus & poteſtas, quæ. in Vat. 18
Senatum vetare. pro domo ſua 49
ſententiam rogari. 5. Philipp. 166
in ſententiam diſceſſionem facere. 14. Philipp. 398
ſententiæ non eædem ab iiſdem ſemper defendendæ. pro Planc. 76
ſententiæ meæ peruenerint ad eum exitum. 10. Philipp 334
ſententiarum ferendarum ratio. 5. in Verr. 19
ſententiolæ. 5. Philipp. 138
ſentire, pro, ſententiam dicere. pro Sylla 18
ſentire. i. ſententiam ſuam oſtendere. pro Sylla 63
ſentire pro aliquo. pro Milo. 3 & pro Rab. Poſth. 10

C. Sentius, homo vetere innocentia magnam ex Macedonia pecuniam deportauit. 5. in Verr. 186
ſenſim & curſim dicere 2. Philip. 60
ſenſus, pro, ſententia aut voluntate. pro Marcel. 5. & pro Milo. 53
ſenſus cōmunis naturæ. pro domo ſua 75
ſenſum accipere. 5. in Verr. 57
ſenſum gloriæ capere. 5. Philip. 199
à ſenſu abeſſe, id eſt, non ſentiri. pro Archia 11
à ſenſu alicuius ad alium ſe flectere. pro Corn. Balb. 31
ſenſus, pro ſententiis, cogitationibus, aut conſiliis. in Piſo. 11
ſenſus reconditus. pro Seſt. 17
ſenſus hominum fouere. pro Muræ. 67
ſenſus ſuos incitare. in Piſo. 54
Seplaſia, forō Capuæ. in Rull. 91. pro Seſt. 14. & in Piſo. 18
ſepta comitiorum. pro Milo. 31
C. Septimius post redit. in Senat. 19
P. Septimius teſtis in L. Flaccū. pro Flacco 8
P. Septimius Sceuola. pro Cluent. 91
P. Septimio Senatori damnato lis æſtimata, quòd ob rem iudicandam pecuniam accepiſſet. 2. in Verr. 14
Q. Septimius, eques Rom. honeſtiſſimus. 5. in Verr. 18
ſepultura inſepulta. 1. Philip. 3
ſequeſter. pro Plan. 38
ſequeſter iudicii corrumpēdi. 1. in Ver. 13
ſequeſter tribus alicuius. pro Plan. 31
ſequi aliquid, hoc eſt, eius gratia quippiam facere. pro Plan. 51
ſequi cauſam. pro Ligar. 17
ſequi fidem alicuius. 14. Philip. 404
ſequi officium. pro Roſc. Amer. 1
ſequi orationem alicuius. 2. Philip. 11
C. Serenus Q. Catulum in petitione ſuperauit. pro Plan. 10
Sergius Galba, M. Catoni maiori accuſanti ereptus. pro Muræ. 54
Sergius, mimus M. Antonii. 2. Philip. 73
Cn. Sergius, Decumanus in Sicilia. 5. in Verr. 83
L. Sergius, ſcriba M. Ciceronis in Sicilia Quæſtoris. 5. in Verr. 157
L. Sergius, ex P. Clodii ſatellitio. pro domo ſua 10. & 11
Q. Sergius Senator inter ſicarios damnatus. pro Cluent. 15
Sergia tribus, ex Sabinis, Marſis, & Pelignis conflata. in Vati. 19
ſermo eſt de aliquo. de aruſp. reſpon. 30
ſermo hominum, in malam partem. pro Syl. 44
ſermonem quærere in aliquē. pro Flac. 10
in ſermonem adducere 5. in Verr. 119
ſermonum domicilium in auribus alicuius collocare. in Piſo 60
in ſermone rem eſſe. 4. in Ver. 24
ſermocinari 3. in Verr. 97
ſermunculi. pro Deiota. 13
C. Serranus. pro C. Rab. 15
Serranus quidam ex Clodiana factione ſe Attilium dicebat. pro Seſt. 61. 63. & 73
Cn. Sertius, eques Rom. 4. in Verr. 81
ſeruare de cælo, augurale verbum. pro domo ſua 31. & de aruſp. reſpon. 45
ſeruare de cælo comitiis non licebat. 2. Philip. 87
ſeruare pacem cum aliquo. 7. Philip. 130
C. Seruilius, ciuis Ro. à C. Verre virgis ad necem cæſus. 7. in Verr. 109
C. Seruilii mors. in Catil. 1
Cn. Seruilius Cenſor. 3. in Verr. 102
L. Seruilius, magiſter ſcripturæ in Sicilia. 5. in Verr. 142
M. Seruilius Hala, à populo pulſus & reſtitutus. pro domo ſua 67
P. Seruilius, Q. Metelli nepos. pro domo ſua 94
P. Seruilius quinquenniū exercitui præfuit. 5. in Verr. 181
P. Seruilius, patris P. Clodii collega. de aruſp. reſpon. 1
P. Seruilius pontifex. de aruſp. reſpon. 10. & pro domo ſua 102
P. Seruilius, vir maximarum rerum periſſimus. pro L. Manil. 48
P. Seruilius Olynthum cepit. 3. in Verr. 57
P. Seruilius vnus plures prædonum duces viuos cepit, quàm omnes antea. 7. in Verr. 93
P. Seruilii oratio in Senatu pro abſente Cicerone. pro Seſt. 113. & poſt redit. ad Quirit. 14
Q. Seruilius Hala, Sp. Melium priuat⁹ interfecit. in Catil. 1
Seruilii & Luculli inimiciſſimi. de prou. Conſ. 17
Seruilii Caſcæ duo, Cæſaris percuſſores. 2. Philip. 49
Seruilius lacus. pro Roſc. Amer. 54
Seruilia, Hortenſii ſocrus 4. in Verr. 15
Seruilia lex. pro Cluent. 111. & pro Corn. Balb. 45
Seruilia lex repetūdarū. pro Rab. Poſth. 6
ſerui ludis de cauea exire iubebantur. de aruſp. reſpon. 13
ſeruile munus. pro Syl. 41
ſeruire animis aut oculis ciuium. 8. Philip. 155
ſeruire laudi vel exiſtimationi. 3. in Verrem 3
ſeruire naturæ & conſuetudini. pro Muræ. 5
ſeruire rei familiari. pro Roſc. Amer. 14
ſeruire ſibi pro Plan. 75
ſeruire virtuti & gloriæ. poſt reditum ad Quirit. 18
ſeruienti vita nulla 10. Philip. 183
ſeruitium .i. ſeruorum multitudo. 7. in Verr. 7. & de Aruſp. reſpon. 11
ſeruitus, malorum omnium poſtremum. 2. Philip. 109
ſeruitutem alicuius concupiſcere. 4. Philip. 160
ſeruitutem officii teſtimonio aſtringere. pro Plan. 61
Seruius Sulpicius, equitis Rom. filius. pro Muræ. 14
pitum ſapiens candidatus. pro Muræ 41
ſeſtertiorum & auri quinque pondo. pro Cluent. 143
Seſti⁹ lictor, C. Verris ex omni gemitu doloréque mercedem capiebat. 7. in Verrem 91
C. Seſti⁹, Prætor in Macedonia Barbarorum defectione à Denſeletis ſolis adiuuatus. in Piſo 66
P. Seſtius Quæſtor, c o s. Cicerone. in Vati 8
P. Seſtius, Trib. pleb. in contentione de Cicerone reuocando vulneratus. poſt redi. in Sena. 5
P. Seſtii laus. poſt redi. in Sena. 16
P. Seſtii in Ciceronem officia. poſt redit. in Senat. 27
T. Seſtios Gallus. pro Milo. 65
A. Seſtilius. pro Flac. 27
C. Seſtilius. pro Flac. 69. & poſt redit. in Senat. 18
P. Seſtilius Quæſtor. pro Flac. 22
Setinus ager. in Rull. 68
ſeueritas ſacrificii. de aruſp. reſpon. 14
ſeuocare, pro, auferre. pro Quint. 7
Sextia tabula. pro Quint. 13
ſextula, ſexta pars vnciæ. pro Cæcin. 13
Sext. Clodius Rhetor. 2. Philip. 60
Sext. Serranus. de aruſp. reſpon 29
Sibilus mors, plauſus immortalitas, homini leui. pro Seſt. 100
Sibyllinus ſacerdos P. Clodius. de aruſp. reſpon. 24
ſic viſum eſt. pro Roſc. Amer. 51
Inter ſicarios defendere. 2. Philip. 54
Sicilia, prima omnium prouincia appellata 4. in Verr. 2. Olim tota Cereri & Liberæ conſecrata. 6. in Verr. 94. Romanorum cella penaria, & plebis Romanæ nutrix. 4. in Verr. 4
Sicilia vndique exitus maritimos habet. 4. in Verr. 134
Siciliæ inſulæ laus. 4. in Verr. 2
Siciliæ populi ſeptemdecim. 7. in Ver. 96
Siciliæ opportunitas in re frumētaria ſumma. 5. in Verr. 10
Siciliæ omnis ager etiam ante Ro. imperium decumanus fuit. 5. in Verr. 12
ex Sicilia complures Prætores condemnati 4. in Verr. 111
ex Sicilia in Africam gradus imperii factus eſt Romanis. 4. in Verr. 2
Siculi, hominum genus nimis acutum & ſuſpicioſum. 2. in Verr. 15. & 5. 16
Siculi ex cenſu quotannis tributa cōferre ſoliti 4. in Verr. 91
Siculi extra ſuum forum, vadimonium promittere non cogebantur. 3. in Verrem 30
Siculorum, cæterorúmque Græcorū conſuetudo in dierum menſiúmquē ratione. 4. in Verr. 89
Siculorum iura in iudiciis cuiuſmodi. 4. in Verr. 21
Sicyonius magiſtratus fumo à Verre cruciatus. 3. in Verr. 90
ſigna inferre .i. bellum. pro Flac. 3
ſignifer cauſæ. pro Plan. 61
ſignificaretur dignitas in nomine. 2. Philip. 79
ſignificatio veſtra 14. Philip. 438
ſileri pro Milo 23
ſilentio agere .i. nemine interpellante. de prou. Conſ. 21
ſilentio audiri. pro Milo. 70
ſilētio locum periculoſum prætervectus. 7. Philip. 121
ſimiliter atque. 1. Philip 6
ſimilitudo ad cōiungendas amicitias vim multam habet. pro Cluent. 34
ſimplex homo, hoc eſt, nudus. 2. Philip. 107
ſimpliciter referre ſententiam. poſt redit. ad Quir. 19
ſimulatione alicuius. pro Syl. 40
ſimultas, pro, odio vel iracūdia. pro Flacco 8
ſimultates habere cum aliquo. pro Cluent. 69
ſingularis homo, pro, vnicus. in Rul. 94
ſingultus Ciceronis in Criſpiani iudicio. pro Plan. 62
ſiniſtrum fulmen. 2. Philip. 98
Sinope, vrbs Ponti à L. Lucullo capta. pro L. Manil. 14
ſinus pacis. in Piſo. 71
in ſinum delatum negotium. 3. in Ver. 93
in ſinum alicuius venire. 2. Philip. 73
ex ſinu ſuo, id eſt, ex ſuis familiaribus. 3. in Verr. 18
in ſinu habere. de aruſp. reſpon. 47
poſt ſiparium heluari. de prou. Conſ. 12
Sipontina ſiccitas. in Rull 71
Siſaponem tenere. 2. Philip. 64
L. Siſenna, C. Verris defenſor. 6. in Verrem 38
ſiſtere vadimonium. pro Quint. 15
ſiſti aliquem promittere. pro Quint. 13

ſitim quærere 5. Philip 177
ſitire ſanguinem 5. Philip 178
ſitiens virtutis alicuius pro Plan. 10
ſitus eſt, pro, permiſſus eſt pro Seſt 85
¶ Soboles iuuentutis 2. Philip. 68
Socci, calceamenti genus Græcis vſitatum. pro Rab. Poſth. 27
ſocius, quod à communi debitore petit ſibi, non ſocio petit. pro Roſc. Com. 58
ſocius ad epulas. 5. Philip 174
ſocios ſanguinis pro domo ſua 22
ſocium cedere. pro Quint. 51
ſocium qui mctuit, ius officii lædit. pro Roſc. Amer. 68
ſocia pacis conſilia. pro Marcel. 8
ſocii qui putandi 5. in Verr. 49
ſocia noſtre 2. Philip 61
ſocialis belli cauſa. 12. Philip. 358
ſocialis lex eſt de pecuniis repetundis. 4. in Verr. 10
ſociare periculum vitæ cum aliquo. pro Plan. 63
ſocietas fide colitur. pro Quint. 23
ſocietas, hæreditatis ſimillima eſt pro Roſcio Com. 55
ſocietatis iudiciū ſummæ exiſtimationis eſt, & penè capitis. pro Roſc. Com. 9
ſocietatem coire. pro Quint. 51
ſocietatem facere. pro Quint. 6
in ſocietatem belli venire. pro Ligar. 15
ſocietate publici muneris nulla grauior coniunctio. 1. in Verr. 55
ſocietates. pro Mur. 65
ſocietates, pro, conſuetudines pro Syl. 52
ſoleæ muliebres. de aruſp. reſpon. 42
ſoleatum eſſe turpe Romano homini erat. 7. in Verr. 89
ſolenne officium. pro Quint. 25
Solentini, Siciliæ populi. 5. in Verr. 84
ſolida frequentia. pro Plan. 17
de ſolio eodem miniſtrare. in Piſo. 53
ſolitudo. pro Quint. 3
ſollicitari, pro, angi vel ſollicitum eſſe. 2. in Verr. 15
ſollicitudo & ſtudium, diuerſa ſunt. pro Plan. 18
Solon, Athenienſium ſapientiſſimus, leges eorum ſcripſit. pro Roſc. Amer. 42. Cur de parricidis nihil ſtatuerit, Ibidē.
ſoluere ad denarium. pro Quint. 9
ſoluere iuſta funeri pro Roſc. Amer. 13
ſoluere naturæ quod debetur. pro Marcel. 16
ſoluere pœnas. 5. in Verr. 153
ſolutum iudicium Senatus. 5. Philippica 194
ſolutus ſcelere. pro Milo. 7
ſoluti homines. pro domo ſua 80
ſolum vertere. pro Quint. 41. pro Cæcin. 71. & pro domo ſua 61
ſolum vertere, exilii cauſa. 5. Philip 174
Sopater Halicienſis per iniuriam à C. Verre damnatus capite. 4. in Verr. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53
Sophocles Agrigentinus, homo diſertus. 5. in Verr. 176
ſorbere animo. 10. Philip. 296
ſordem, ſingulari numero, pro ſorditudinem factum, vel egeſtatem poſuit. pro Flac. 6
ſorditatus, aliud à ſordido. in Piſo. 80
ſoror, pro ea quæ eſt patrui filia. 1. Philipp 99
ſororicida. pro domo ſua 26
ſororius adulter. in Piſo. 28
ſortis neceſſitudo magna apud Romanos. 3. in Verr. 26
ſortiri, id eſt, ſorte conſequi. de prouin. Conſ. 30
ſortiri dicas. 4 in Verr. 19
ſortiendorum iudicum conſuetudo Romæ. 2. in Verr. 12
ſornix vno. pro domo ſua 40
Soſiſtratus Entellinus publicè in Verrem à ſuo Senatu legatus. 5. in Verr. 275
ſoſpita Iuno Lanuuii pro Mur. 81
Soſtratus, Siculus arator. 5. in Verr. 46
Soterichus Marius, libertinus homo, Tuſculanum L. Craſſo vendidit. pro Cornel. Balb. 48
Soter, latino vno verbo exprimi non poteſt. 4. in Verr. 159
¶ Spargere in memoriam. pro Arch. 28
Spartacus fugitiuus. de aruſp. reſpon. 23
ſpatium vnum baſilicæ. pro Mur. 64
ſpecies, pro, ſpectaculo. 11. Philip 293
ſpecies imperatoris pulchra. 14. Philippica 402
ſpeciem ciuis habere. 10. Philip. 292
in ſpeciem. 7. in Verr. 69
ſpectare, id eſt, cum metu expectare. in Piſo. 78
ſpectata domus pro Ligar. 2
ſpectatus ciuis 3. Philip. 78
ſpectatus homo. pro Cluent. 35
ſpectata ætas poſt redi. ad Quiri. 4
ſpectatū habere fidem alicuius. 1. 10 Ver. 7
ſpectatiſſimus. pro Roſc. Amer. 87
ſpectionem habere. 2. Philip. 87
in ſpecula collocatus. 7. Philip 209
in ſpeculis eſſe. 1. in Verr. 28. & pro Deiota. 14
ſpes ſola hominem in miſeriis conſolatur. in Catil. 80
ſpem boni habere in aliquo. poſt redi. in Senat 8
ſpem habere ab aliquo. 10 Piſo. 8
ſpem in manibus habere. 2. in Verr. 10
ad ſpem exardere. 4. Philip 163
in ſpem ingredi. 5. Philip. 172
ſpe bonus. pro domo ſua 110
ſpe animi & ingenii præditus. 2. Philip. 62
ſpe & opinione prædam deuorare. 3. in Verr. 95
ſpiritus, pro, vita. 12. Philip. 353
ſpiritus Regius. 10 Rull 92
ſpiritum otioſum & tranquillum ducere. pro Arch. 22
ſpiritum patriæ reddere 10. Philip. 184
ſpiritum vitæ extremū edere. 12. Phil 354
de ſpiritu decertare 11. Philip. 307
ſplendor equeſtris pro Plan. 9
ſplendor muneris, id eſt, ludorum pro domo ſua 86
ſpoliatio dignitatis. 2. Philip. 48
ſpondere honores & præmia 5. Phil. 185
ſponſio legitimæ partis. pro Roſc. Com 5
ſponſio de tertia parte ſummæ fieri ſolita. pro Roſc. Com. 7
ſponſionis faciēdæ formula. pro Quin. 16
ſponſionem acceptam facere 5 in Verr. 118
ex ſponſo agere pro Quint. 27
ſponte mea. i. ſine alterius auxilio. pro Syl. 30. & 1. Philip. 96
ſpumas agere in ore. 6 in Verr 150
ſpurciſſima capita 11. Philip 286
Sp. Melium cur occiſus. pro Milo. 54
¶ Staleni improbitas. 4. in Verr. 56
ſtare, i. incolumem eſſe in Piſo. 8
ſtare ad curiam. in Catil. 18
ſtare in fide pro C. Rab 11
ſtare ſuo vel alieno iudicio. pro Sylla 15. pro Flac. 51 & in Piſo. 60
ſtaoi. pro, incolumis pro Rab. Poſth. 12
ſtatiuum præſidium 12 Philip 355
ſtatiua caſtra 7. 10 Verr. 24
Stator, Iupiter vrbis Romæ antiquiſſimus cuſtos. in Catil. 7. Romæ à Romulo conſtitutus. in Catil. 24
Statoris Iouis ædes. 1. Philip. 75
Statilius Auxilio. pro Roſc. Com. 28
P. Statilius coniurationem in Senatu confeſſus. in Catil. 55
Statius Albius Oppianicus, homo ſingulari ſcelere & audacia. pro Cluent. 16
L. Statius Murcus, Procoſ. 11. Philip. 312
ſtatuere exēplum in aliquē. 5. in Verr 180
ſtatuere aliquem hoſtem vel inimicum. 11. Philip. 190
ſtatus locus. de aruſp. reſpon 19
ſtatæ cerimoniæ. de aruſp. reſpon 26
Sthenius Thermitanus, vir cuiuſmodi. 4. in Verr. 76. 77. & 78. Quantas iniurias affectus. 4. in Verrem 58. 59. 60. & deinceps.
ſtimulos admouere alicui. pro Seſt 9
ſtipatus telis. 5. Philip. 176
ſtipendio. pro Syl. 49
ſtipator corporis. pro domo ſua 11
Stipes Æthiops. poſt redi. in Sena. 16
Stoicorum diſciplina. pro Mur. 46
ſtola muliebris 2. Philip. 61
ſtolam dare. 2. Philip. 61
ſtomachus, pro, moleſtia. pro Mur. 26
ſtomachum mouere. pro Mur. 25
ſtrictim. pro Roſcio Amerino 57. & pro Cæl. 20
ſtrophium. de aruſp reſpon 42
ſtruma ciuitatis. pro Seſt. 119
ſtudere alicui, id eſt, fauere. pro Mur. 72. & pro Cæl. 8
ſtudere artibus. 2. in Verr. 11
ſtudere literas poſt redi. in Senat. 12
ſtudium pro attentione, expectatione, vel deſiderio. pro Cluent 52. 55. 56. 57
ſtudium, pro, cupiditas alicuius partis iuuandæ pro Ligar. 2
ſtudium in cauſa languidius. pro Lig 17
ſtudium, pro, gratia pro Plan. 18
ſtudium & ſollicitudo. pro Plan. 18
ſtudium in aliquem 5. in Verr. 180
ſtudium tuum agitur. pro Piſo 64
ſtudium alicuius ab aliquo alienare. in Piſo. 60
ſtudium ſuum in honorem alicuius conſumere. pro Plan. 60
ſtudium tribuere. 2. Philip. 27
ſtudio adductum accuſare. 5. in Verr. 52
ſtudia ambitionis. pro Mur. 52
ſtudia diſſenſionis. pro domo ſua 100
ſtudia generis & familiæ. pro Ligar. 7
ſtudiis vel iiſdem. pro Ligar. 25
ſtuprare tribunal, id eſt, ſtupro contaminare. de aruſp. reſpon. 29
ſtuprum facere cum aliqua. pro Mil. 54
ſtylus meus. i. meum factum. 2. Phil. 54
ſtylum vertere 4. in Verr 70
¶ Subdere in locum alicuius. pro domo ſua 66
ſobducere. pro domo ſua 67
ſubiicere bona voci præconis 2 Philip 75
ſubiicere fortuitas alicuius audientibus & ſermoni. pro Plan. 46
ſubiicere libellum. pro Arch. 19
ſubiici ſub præcone. pro domo ſua 42
ſubiicere teſtamenta. 14. Philip 369
ſubiectus omnibus cuſtodiis. 5. in Verr. 25
ſubire obſcœnitas & turpitudines. in Piſo. 68
ſubire facinus alterius. 12. Philip. 295
ſubire iniuriam. de prou. Conſ 34
ſubire inuidiam. 1. in Verr. 24
ſubire iras deorum. de aruſp. reſpon. 35
ſubire tempeſtates pro Republica. pro Seſt. 118
ſubire turpitudinem. 3. in Verr. 97. & 14. Philip 390
ſubire vim vel iracundiam. pro domo ſua 67
ſubiugere. pro, ſubigere, aut imperio ſuo ſubiicere. in Rull. 95

ſubiungere ſibi imperium ditionémque. 3.in Verr.57
ſublata vectigalia.1.Philipp 28
ſublatus dicere,pro,arrogantius. pro domo ſua 73
ſubmittere ſe tribubus.pro Plan.19
ſubmiſſè ſupplicare pro Plan 9
ſubmonere.i.repellere.pro Quint.26
ſubſcriptionem poſtulare.1.in Verr.27
ſubſcriptionem addere 1.in Verr.27
ſubſeciuæ operæ.2 Philipp.44
ſubſidiis diligentiá cóparare.pro Quint.2
ſubſortitio iudicum.3.in Verr.112
ſubſtructiones inſanæ.pro Milo.59
ſubtiliſſimus homo.pro Plan.10
ſubtimere 2 Philipp.55
ſuburbana præfectura.i.vrbi propinqua. pro Plan.25
ſuburbanum artificiú ſimulationis . pro Plan.17
ſuburbanitas Siciliæ Romanis iucunda. 4.in Verr.5
ſuburbium.12.Philipp.335
ſuccedere tectum pro domo ſua 89
ſuccrereſcere pro Roſc Amer.28
ſuccurrere alicui.i.ſuccedere. pro L. Manil 2
Suetonenſe prælium in Hiſpania ſub Pópeio.pro Corn.Balbo 3
L. Suetius à C. Verre duci iuſſus. 4. in Verr.28
ſufferre multam.pro Cæcin.72
ſufferre pœnas.pro Flacco 74
ſuffragari alicui.2 in Verr. 22. & pro Sylla 51
ſuffragari dignitati pro domo ſua 21
ſuffragatio, pro, ſuffragium . pro Muræ. 36 & 37
ſuffragatio Conſulatus.pro Milo.16
ſuffragatio, pro ſalute, facilis , pro domo ſua 56
ſuffragatores.pro Muræ 13.& 42
ſuffragia eblandita,vel enucleata.pro Plá 8
ſuffragiorum confuſio à Ser.Sulpitio flagitata.pro Muræ 45
ſuffragiorum ratio duplex . in Rull. 20. & 22
ſuffragiorum renunciatio.pro Plan.21
ſuffringere crura.pro Roſc.Amer.53.54
ſuggeri damna aleatoria 2.Philipp 77
C.Sulpitius Olympius.3 in Verr.88
C Sulpitius Prætor ex domo Cethegi multa ferramenta extulit.in Catil 55
P. Sulpitius iudex triſtis & integer 2. in Verr.19
P.Sulpitii vis,grauitas,breuitas, & iucúditas fuit.de aruſp.reſpon.57
Sulpitii controuerſia cum Sylla vnde orta 8 Philipp.238
Sulpitium quæ cauſa popularem fecerit. de aruſp.reſpon 40
Ser.Sulpitius,cùm Legatus ad Antonium à Senatu proficiſceretur , mortuus. 9. Philipp.257
Ser.Sulpitii iuris ſcientia 9 Philipp.263
Ser.Sulpitii laus 9.Philipp 263
ſumere arma cótra aliquem. pro Ligar.4
ſumere aurum ab aliquo.pro Cælio 13
ſumere diem.2.Philipp.126
ſumere doctrinam pro Sest.123
ſumere inimicitias.in Vatin.21
ſumere iudicem pro Quint.17
ſumere legationes.pro Flacco 67
ſumere operam.6.in Verr.61
ſumere pecunias mutuas.5.in Verr.19
ſumere recuperatores.5.in Verr.25
ſumere ſibi aliquid.pro Sylla 65. pro Plá. 2.& 6.Philipp.214
ſumere ſibi ſententias.10.Philipp.269
ſumere teſtimonium in rem . pro Cæcin.27
ſummam pecuniæ facere.in Rull.67
ſummæ Reip.præeſſe pro domo ſua 1
ſummatim.pro Cluent 13
ſummittere ad aliquem.3.in Verr.73
ſummouere alicui.de prou.Conſ.7
ſumma religio.pro domo ſua 2
ſummam Remp.gerere.pro Plan.54
ſummi iuris eſt.5.in Verr.166
ſummum Reip.tempus.2. in Verr. 2. & 5. Philipp 197
ſummo iure agere.7.in Verr.3
ſummo iure , aut intra parietes experiri. pro Quint.20
ſumma ordinis & conſilii concedere . in Catil. 87
ſumptum inferre alicui.pro Flacco 56
ſuperare,pro,reliquum eſſe.5.in Verr.169
ſuperare anima ſua . poſt redi . ad Quirit 19
ſupercilium L.Piſonis.pro Seſt.14
ſupercilio aliquem decipere.poſt redi.in Senat.13
ſupercilia quibuſdam olim radi ſolita. pro Roſc.Com.22
ſuperior cauſa.pro Quint.41
ſuperiore memoria.pro Corn.Balbo 21
ſuppeditare ſumptú ab aliquo.in Rull.43
ſuppeditaſſet vita.3.Philipp.154
ſupplere.pro Flacco 30
ſupplere aliquem.12. Philipp.318
ſupplex veſter.pro Muræ. 78.& pro Flacco 81
ſupplicare alicui.poſt redi.ad Quiri.5
ſupplicatio magiſtratuum.pro Plan.21
ſupplicatio , gratulationis genus eſt . in Catil.82
ſupplicatio nulla ciuili bello decerni ſolita.14.Philipp.399
ſupplicatio nulli vnquam togato Romæ decreta ante Ciceronem.10 Catil 77
ſupplicationis decernendæ formula. 14. Philipp. 409
ſupplicationem conſtituere.in Catil.60
ſupplicationes mortuorum decernare. 2. Philipp 9
ſupplicium eſt pœna peccati.in Piſo 33
ſupplicium non eſt,quo affici poſſint boni viri.in Piſo.32
ſupponere ſe reum criminibus .pro Deiota.19
ſurrepta vrbs.14.Philipp.391
ſuſcipere calamitaté.poſt redi.in Sen.32
ſuſcipere cauſam.1.in Verr 14
ſuſcipere cogitationem ſobrii hominis. 8.Philipp.52
ſuſcipere crimen . pro C. Rab.12.& pro Sylla 52
ſuſcipere culpam. pro Muræ .7. & pro Plan.42
ſuſcipere curſum.pro Plan 42
ſuſcipere dolorem. pro Seſt. 1.& pro domo ſua 75
ſuſcipere fraudem.in Piſo 33
ſuſcipere genitum.in Vati.14
ſuſcipere impuritates.2.Philipp 33
ſuſcipere inimicos . pro Plan . 83. & in Catil.92
ſuſcipere inimicitias.de aruſp.reſpon.5
ſuſcipere inſignia belli.6.Philipp.105
ſuſcipere inuidiam vel offenſionem.4.in Verr.95
ſuſcipere laborem pro domo ſua 23
ſuſcipere liberos.poſt redi.ad Quiri.2
ſuſcipere luctum, ſqualorem, ſordes. pro Seſt.118
ſuſcipere ſimultatem & contentioné.pro domo ſua 12
ſuſcipere orationem.de aruſp.reſpon.56
ſuſcipere partem alicuius.pro Milo.32
ſuſcipere partes defenſionis , querelæ,&c. pro Seſt.2
ſuſcipere pœnam.pro L. Manil.4. & poſt redi. ad Quiri.1
ſuſcipere religiones . pro domo ſua 81.& in Piſo.46
ſuſcipere Rempub pro Milo. 49.& 3. Philip.126
ſuſcipere ſacra.in Vati.10
ſuſcipere ſalutem Reip. contra aliquem. pro Seſt 40
ſuſcipere ſcelus. 6.in Verr. 70.& pro Sylla 65.& 11.Philip.189
ſuſcipere in ſe ſcelus.11 Philip.195
ſuſcipere ſeueritatem pro Syl.66
ſuſcipere ſibi rem aliquam. pro Flac.10
ſuſcipere turpitudinem. pro Syl 38. & 13. Philip.384
ſuſcipere vim. pro Mil.10
ſuſcipimur in lucem. de aruſp. reſpon.53
ſuſpendere in oleaſtro.5.in Verr.47
ſuſpenſus animus curis.7.Philip.217
ſuſpicio alicuius,id eſt, ab eo iniecta. pro domo ſua 13
ſuſpicio periculi ſui.pro Seſt.37
ſuſpicionis introitus.2.in Verr.22
ſuſpicioſus.pro Flac.70
ſuſpicioſum erat.pro Roſc. Amer. 59
ſuſpicioſiſſimum negocium.pro Flac.5
ſuſpicioſè argui.pro Roſc.Amer. 46
ſuſpicioſè dicere.pro Roſc.Amer.53
ſuſtinere accuſationem vel petitionem. pro Muræ. 43
ſuſtinere aliquem, hoc eſt, ei reſiſtere. 8. Philip 234
ſuſtinere cauſam.1.in Verr.19.& 5.52
ſuſtinere crimen pro Milo 37
ſuſtinere dignitatem Reipublicæ pro domo ſua 2
ſuſtinere dolorem.pro domo ſua 122
ſuſtinere humeris comitia. pro Milo 28
ſuſtinere iudicium.1.in Verr. 26. & pro Cæl.56
ſuſtinere munus in Rempub. 5. in Verrem 173
ſuſtinere nomen cauſámque alicuius. pro Seſt 10
ſuſtinere nomen ciuitatis. pro Flac.26
ſuſtinere nomen honoris.7. Philip.120
ſuſtinere perſoná in Piſo.56. & de aruſp. reſpon.56
ſuſtinere perſonam populi,authoritatem imperii.pro domo ſua 101
ſuſtinere pœnam.pro domo ſua 60.& 78. & poſt redit.ad Quiri.2
ſuſtinere pœnas.pro domo ſua 104
ſuſtinere preces,id eſt, reſiſtere precibus. pro Syl.14
ſuſtinere titulum Conſulatus.in Piſo.14
ſuſtentare ſe,id eſt, cautè ac timidè dicere aliquid.pro Flac.9
ſuſtentare aliquem officiis. poſt redit. in Senat.18
ſuſtentare mœrorem.in Piſo.72
ſuſtétare parſimoniam alicuius. pro Cælio 30
ſuum codicem teſtis loco citare arrogantiæ eſt pro Roſc Com.3
ſua infamia.pro Flac.73
ſuo tempore.3.in Verr.85
L. Sylla,homo à populi cauſa remotiſſimus pro Cluent.121
L. Sylla ſæpe chlamydatus . pro Rab. Poſth.26
L. Sylla fœlix.pro Roſc.Amer.23
L.Sylla vehemens.11. Philipp 289. Cum Scipione inter Cales & Teanú collocutus.12.Philip.318. De Mithridate triumphauit.pro L.Mani 4. LX.Gaditanos ciuitate donauit. pro Corn. Balbo 40.

Sedulitatem mali poetæ præmio dignã duxit pro Archia 19. Arretinis interdixit ciuitatis adêmit. pro Cæcin.70. C. Verrem ab ſe atque ab exercitu ſuo remouerat.1.in Verr.17. P.Sulpitium oppreſsit, Marium expulit, alios interemit. in Catil.67. Habuit regalem poteſtatem. de aruſp.reſpon.50 Solus vrbem terrarum gubernabat.pro Roſc.Amer 78. Omnes, quos oderat, morte multabat. pro Ligar.7. Agrum Campanũ attingere non eſt auſus.in Rull.80. Dictator quo tempore fuerit.3 in Rull 4
Syllæ & Marij controuerſia qua de re 8. Philipp.138
Syllæ diſſidium cum Sulpitio qua de re. 8.Philipp.138
L.Syllæ victoria turbulenta.pro Sylla 54
L.Syllæ audacia & potentia.5.in Verr 68
L.Syllæ voluntas vt pro lege eſſet,à populo cautum erat.3.in Verr 69
L.Syllæ lege, municipiis adempta ciuitas.pro domo ſua 61
L. Syllæ res geſtas Senatus publica authoritate defendit.5 in Verr 69
Syllani temporis acerbitas in qua re cerneretur pro domo ſua 55
P.Sylla Conſul omnibus centuriis renũtiatus, ſed poſtea ambitus damnatus. pro Sylla 68
Ser.Sylla accuſatus inter coniuratos.pro Sylla 4
D.Syllanus à Cn.Domitio accuſatus.1.in Verr.37
D.Syllani ſententia de Lentulo & reliquis coniuratis.in Catil 78
Syllani & Carbonis lex.pro Archia 5
M. Syllanio, ſtatuarius egregius. 6.in Verr.111
Symmachus venerius.5.in Verr.77
ſymphonia caneret.5.in Verr.86
per ſyngrapham credere. de aruſp. reſponſis 16
ex ſyngrapha agere cum aliquo. pro Muræ.34
ſyngraphas cum aliquo facere. pro domo ſua 98
Syracuſæ, vrbs Græcarum omnium maxima & pulcherrima 6 in Verr.104
Syracuſarum vrbis partes quatuor. 6.in Verr.105
in Syracuſano portu Athenienſium gloriæ naufragium factum 7.in Verr 77
Syracuſani homines periti & humani. 7. in Verr.56
Syracuſanorum Senatus mos in dicendis ſententiis.6.in Verr.115
Syrus neſcio quis de grege nouitiorum Romæ ens factus.in Piſo.1
Syri nati ſeruituti.de prou.Conſ.8
Syrorum reges quomodo vxoribus ſuis proſpiciant.5.in Verr.64

T

TAbellæ iudiciales.4.in Verr.56
tabella iudicis.pro Rab.Poſth.8
tabella quæ in comitiis occultabat ſuffragia.pro Plan 11
tabellam dare de aliquo.pro Flacco 76
per tabellam,ſententiam ferre.6 in Ver. 93
tabellæ ceratæ iudicibus dari ſolitæ.1.in Verr 13
tabellæ iudiciariæ 2.in Verr 10
tabellas diripere de reo in Piſo.76
tabellaria lex à L.Caſſio lata.pro Seſt. 89
tabernæ in ſpectaculis vnde ſpectaretur. pro Muræ.66
tabularium.pro Archia 6
taciturnus.pro Seſt.26
taciturnitas.pro Seſt.32
P.Tadius.5.in Verr.70
P. Tadius,Verris in Sicilia legatus. 4. in Verr.14
Q. Tadius 3.in Verr.91
talaris tunica turpis ciuis Ro.7. in Ver.69
tamdiu dum.6.in Verr.5
taméſne.pro Roſc.Amer.15
Tanagra,ciuitas.pro domo ſua 86
tangere rationes.8.Philipp.151
tantùm quòd 3.in Verr.81.& 5 125
tantulum conſilium.pro domo ſua 57
tardari animis.11.Philipp.307
tarditatem afferre.5. Philipp.181
Tarquinius, rex, Romanus peregrinus. pro Sylla 16
Tarquinius non crudelis, ſed ſuperbus habitus.3.Philipp.129
Tarquinii crudeliſſimi regis cruciatus carmina.pro C.Rab.8
Tauromitanæ ciuitatis decumæ venire non ſolitæ.5.in Verr.11
Taurominitani ex fœdere nauem populo Ro.dare non debebant.7.in Verr.42
Taurominitani C. Verris ſtatuam apud ſe poſitam deiecerunt.4.in Verr 215
¶ Tegere,pro,excuſare.pro domo ſua 28
tegumenta, vel integumenta frontis. in Piſo.8
tectior,pro,magis tacitus.pro Deiot.10
tectorium inducere.5.in Verr.104
tela depellere.pro Quint.4
Telephus, dux exercitus Agamemnonis. pro Flacco 56
telluris ædes ibi poſita,vbi Sp. Caſſii domus fuerat.pro domo ſua 78
telluris armamentarium de aruſp.reſp.28
temerè,pro,facilè pro Roſc.Amer.48
temeritas cum ſapientia nunquam commiſcetur.pro Marcel 4
temperare alicui.4 in Verr.11
temperare aliquo, id eſt, eum non attingere.pro Corn Balbo 48
temperare victoriam.pro Marcel.4
temperatus,pro,temperans.pro Flacco 6
tempeſtas populi pro Plan.8
tempeſtas temporis.7 Philipp.111
tempeſtates pro periculis.pro Milo.5
tempora,pro fortuna.pro Milo.76
tempus,pro facto.pro domo ſua 76
tempus,pro fortuna pro domo ſua 13
tempus,pro occaſione.7.Philipp.134
tempus breue imparatis longum. 3. Philipp.114
tempus ciuitatis.3.Philipp.191
tempus Reipub.3. Philipp.123.& 3. in Verr.34
temporis atrocitas.pro Seſt 8
temporis flamma.pro domo ſua 54
temporis procella.1 in Verr.5
temporis tempeſtas.7.Philipp.111
tempus differre 8.Philipp.149
ad tempus 1 Philipp 6
tempore deteriore aliquid facere. pro Quint.11
tempore & die memoriam beneficii definire.poſt redi.ad Quirit 18
ex tempore dicere.pro Archia 13
ſatis tempore 4.in Verr.89
tempora, pro negotiis, vel periculis. pro L.Manil.1
tempora communia,id eſt,fortuna Reip. pro Corn Balbo 47
temporum ratio atque inclinatio permagni momenti in Rep.7.in Verr.159
tendere dextram alicui 10.Philipp.175
tendiculæ literarum pro Cæcin.48
tenere, pro, coniectura aſſequi. pro Seſt.17
tenere, pro, ſaluum habere, vel retinere, pro domo ſua 83
tenere,pro,morari.3.in Verr.25
tenere,pro, obtinere. pro Flacco 5 & pro Plan.5
tenere,pro,pertinaciter retinere.pro Muræ 14
tenere,pro,ſcire pro Mura 13
tenere,pro,ſeruare.poſt redi.in Senat.4
tenere ſe,pro,continere.pro Flacco 8.pro Deiot.7.& 5.Philipp.199
tenere ædes.de aruſp.reſpon.27
tenere aliquem.1. habere obſtrictum ac deditum ſibi.6.Philipp.207
tenere caſtra, ſigna,res bellicas 11.Philipp.351
tenere cauſam, pro, obtinere. pro Cæcin. 49
tenere compreſſum frumentum. pro domo ſua 11
tenere conſuetudinem.2.Philipp.10
tenere curſum. pro Seſt.86 pro Plan.42. & 76
tenere dignitatem 8.Philipp.233
tenere exercitum.5.Philipp.196
tenere faſces,pro,retinere pro Ligar.5
tenere fidem.12.Philip.339
tenere fiduciam pro Flacco 40
tenere ſummum gradum. pro Plan 16
tenere inſtitutum.6.in Verr.40
tenere iudicia.1.in Verr.13
tenere ſuum ius.pro Cæcin 13
tenere iura ciuium.in Catil.21
tenere legem.in Piſo.6
tenere leges, iura, Senatuſconſulta. 2.in Verr.8
tenere locum, id eſt, dignitatem aſſequi. pro Seſt.99
tenere locum agminis.5 Philipp.176
tenere matrimonium alicuius. pro Cælio 15
tenere occaſionem 3.Philipp 148
tenere aliquam oculis,auribus,complexu 5.Philipp.136
tenere ordinem 3.Philipp 183
tenere principatum rei alicuius agendæ. 12 Philipp 325
tenere rem familiarem.11.Philipp 211
tenere Rempublicam pro Muræ. 75. pro Seſt 36.& 2.Philipp.56
tenere ſe domi pro domo ſua 4
tenere ſe domo.poſt redi.in Sen.16
tenere ſuffragia diſtricta. de aruſp. reſpon.56
tenere templum armatis hominibus in Vati 3
tenere terram.de aruſp.reſpon 20
tenere vim & numen deorum. poſt redi. ad Quirit.21
tenere dignitatem ſuam.Ibidem.
tenet aliquem furor.in Vati.20
teneret vos memoria mei. poſt redi. ad Quirit.e
tenetis in foro.pro Ligar 28
teneri, pro, conuinci, vel iudicari. pro Flacco 29.& pro Sylla 53
teneri, pro, manifeſta & ſoperta eſſe. pro Milo.57
teneri, pro, in poteſtate eſſe. pro Flacco 63
teneri, pro, vigere, de imperio Romano dictum pro Muræ.53
teneri hoſpitio alicuius.pro Cælio 17
teneri lecto.7.in Verr.14
tenetur res manibus.pro Seſt.58
tenerum,pro, incertum & mutabile. pro Milo 32
tenea, id eſt, parcus pro Cælio 28
Tenis qui Tenedum vrbem cõdidit,ſimulachrum à Verre abſtulit.3.in Verr.53
tenſæ.de aruſp.reſpon.19 & 20

tentare exercitus.de aruſp.reſpon.55
Terentina tribus pro Plan.17.& 52
M. Terentius, C.Caſſius, Cóſules.3.in Verrem 41
Q. Terentius.de aruſp.reſpon.10
Terentia, Ciceronis vxor, ab eius inimicis vexata.pro domo ſua 46
Terentia lex.5.in Verr.139
Terentia & Caſſia lex.7 in Verr.42
termini regni modici pro Deiota.13
terminare, pro, finem accipere. pro Marcel.19
terribilis alicui.1.Philipp.76
territorium florentis coloniæ 2.Phil.102
cum tertia parte ſummæ ſponſio facta. pro Roſc.Com 7
teſtamentum inter acta priuata grauiſſimum.1.Philipp.106
teſtamenti filius 1.Philipp.80
teſtamentarius.pro Seſt.31
contra teſtes, locus communis. pro Syl.59
teſtes cum aliquo comparare.pro Quintio 40
teſtes dare.pro Quint. 50.2.in Verr.53. & 6.42
teſtes deducere.6.in Verr.81
teſtes edere 3.in Verr.17
teſtibus denunciare 4.in Verr.8
teſtibus quo modo Romani vti ſoliti. 2. in Verr.53
teſtari, id eſt, teſtato relinquere, & in monumenta referre.pro Sylla 30
teſtor vos.pro Sylla 26
teſtatus, pro, certus pro Muræ.42
triſtata laus.10.Philipp 275
teſtationum interponendarum ratio Romæ.pro Quint.45
teſtificari, pro, aſſerere.6 Philipp.107
teſtificationes. pro Muræ. 46. & 9. Philipp.166
teſtimonium mutuum.pro Flacco 7
teſtimonium dare dignitati alicuius. pro Plan.41
teſtimonium denunciare.3 in Verr 35
teſtimonium ſumere in rem aliquã. pro Cæcin 27
teſtimonia eſſe virtuti alicuius.pro Fõt. 3
teterrima capita 11.Philipp 558
teterrimam mortem obire.pro Milo.65
P. Tettius.3 in Verr.49
Theanum, oppidum Cãpanũ.10 Rullum 94
Theanum Apulum à Larino abeſt decem & octo milia paſſuũ.pro Cluene 19
Themiſta ſapientior.in Piſo 50
Themiſtocles à Rep.ſua bene gerẽds Miltiadis calamitate non eſt deterritus. pro Seſt.114
thenſarum via.3.in Verr.110
ex thenſaurũ orbitis Verres auſus eſt prædari.5.in Verr.5
Theodorus Ennenſis in C. Verrem publicè legatus.6.in Verr.100
Theomnaſtus Iouis ſacerdotium Syracuſis C. Verris dolo & imperio adeptus. 4 in Verr.55
Theophanes Mitylenæus, ſcriptor rerum Alexandri.pro Archia 18
Thermæ, vrbs maritima Siciliæ.4.in Verrem 134
A. Thermus bis eodẽ anno Cicerone defendente abſolutus.pro Flacco, 76
theſaurum draco.13.Philipp.351
Theſmotes Apollo Syracuſis. 6. in Verrem 306
Theſpiæ olim propter cupidinis ſignũ à Praxitele factum viſebãtur. 6.10 Verr. 3.& 4
Theſſalonica in gremio olim imperii Romani poſita.de prou.Conſ.3
¶ Tibicen Latinus.pro Muræ.13
Tigranes, rex Armeniæ qualis vir. pro Seſt.49
Tigranes, rex Armeniæ Mithridatem diffidentem rebus ſuis cõfirmauit. pro L. Manil.15
Timarchides, Verris libertus & accenſus, omnium eius facinorum adminiſter. 4 in Verr.48. Cuiuſmodi homo.4.in Verr.93 & 94
timere arbitrio ſuo.pro domo ſua 6
non timere ſine timore non poſſe. pro Milo.e
timor officii non diuturni magiſter. 2. Philipp.93
timore afficere.pro Quint 3
Tindaritani in ſeptemdecim populis Siciliæ nominati.7.in Verr.96
Tiro Numiſius, vnus ex Antonii ſicariis. 2. Philipp.54
Tiſſenſis, ciuitas in Sicilia.5.in Verr 73
Cn. Titinius, Eques Ro.pro Cluent. 153
Q. Titinius Senator 3.in Verr.91
Titius quidam factionis Clodianæ. pro Seſt.97
L. Titio ciui Ro.annulus, C. Verris iuſſu de digito detractus.6.10 Verr.51
Sex. Titius, quòd haberet imaginem L. Saturnini domi ſuæ, condemnatus.pro C. Rab.18
Titia lex pro Muræ.16
titubanter.pro Cælio 10
titulum Conſulatus ſuſtinere.in Piſo. 14
¶ Tlepolemus, C. Verris pictor.3. in Verrem 56. Idem & Hiero fratres, C. Verris canes venatici. 6. in Verr.13.& 16
¶ Toga, inſigne pacis & otii.10 Piſo.58
toga brachium cohibere.pro Cælio 7
in toga, id eſt, in pace.1.Philipp 13
togatæ.quotemptus cauſa dictum.in Piſo 43
tolerare bellum.pro Font.3
tollere, id eſt, perdere vel opprimere. pro Roſc.Amer.17
tollere acta alicuius.6.Philipp.213
tollere calamitatem pro Sylla 47
tollere de medio pro Roſc.Amer.12
tollere digitum.3.in Verr 99
tollere in equum.pro Deiota.19
tollere laudationem.6.in Verr.113
tolli è ciuitate.pro domo ſua 33
tollitur in Galliam.pro Quint.7
tonante Ioue cum populo agi nefas. 5. Philipp.168
Toongillus, Catilinæ amicus.in Catil.27
toreumata, id eſt, vaſa torno facta. 6.in Verr.35 & in Piſo.53
tormenta gubernat dolor.pro Sylla 58
A. Torquati laus.pro Plan.21
L. Torquatus Trib. plebis.pro Sylla 13
L. Torquatus, L. Cotta, c o ſ s.10 Rul.31
L. Torquatus, P. Syllæ accuſator.pro Sylla 1
L. Torquatus pater, deprecator pro Cicerone.10 Piſo.60
L. Torquatus cũ Macedoniæ præeſſet, abſens à Senatu Cicerone referente imperator appellatus.in Piſo.54
T. Torquatus.pro Plan.21
Torquatorũ familia patritia. pro Syl. 17
torridus macie.in Rull.91
tondem punctis nonnullas tribus tulerunt.pro Plan. 43
¶ Trabali clauo figere beneficium. 7. in Verr. 43
tractare gubernacula Reip.pro Seſt.15
tractare pecuniam publicam.1.10 Verr.18
tractare perſonam aliquam in iudiciis & periculis.pro Archia 2
tractabo me ita, pro, ita me geram.in Catil.71
tradere aliquid ad diripiendum. pro domo ſua 43
tradere ſe in diſciplinam alicuius.1. Philipp.51
tradere memoriæ. pro Muræ.54. & 13.Philipp.367
tradere ſe Senatui.pro Milo. 45
traducere adoleſcentiam eleganter. pro Plan.25
traduci ad accuſandum.1.in Verr.3
trahere comitia.pro Milo.57
trahere ſalem, id eſt, vrbanitatem ab aliquo.2. Philipp.43
trahere ſpolia de aliquo.pro Cor. Bal. 49
traiectus. poſt redi.ad Quiri.16
tramitibus, non viis 13 Philipp.358
trãſfugere ab afflicta amicitia pro Quintio 62
transfundere amorem in aliquem.2. Philipp.84
tranſigere negotium.pro Quint.50.4 in Verr.123.& 1.Philipp.44
tranſigere actionem, id eſt, abſoluere, vel perficere.3.in Verr 110
tranſigere quid per nuncium. pro Roſcio Com.29
tranſigere rem.pro Quint.11
tranſire finem æquitatis & legis. 3. in Verr 189
tranſire mare.in Piſo.43
tranſlatitium edictum 3.10 Verr 80
tranſmittere bellum alicui. pro L. Manil.19
tranſmittere tempus. pro L. Manil.2
tranſmiſſio in Græciam.1.Philipp.3.
L. Trebellius cuiuſmodi vir.6.Philip. 112
M. Trebellius, Sex. Næuii amicus. pro Quint.11
Q. Trebellius Herniceos deuicit. 6. Philipp 212
A. Trebonius P. Trebonii frater Syllanis temporibus proſcriptus. 3. 10 Verrem 86
C. Trebonius, C. Cæſaris amici ſui interfector.1. Philipp.48
C. Trebonii pater, eques Roma. 13. Philipp 561
C. Trebonii interitus cuiuſmodi.11. Philipp.191.& 192
P. Trebonius.3 in Verr.86
Trebulanus ager.in Rull.68
Cn. Tremellius, homo ſumma religione & diligentia.1.in Verr 19
triumuiri ex lege Sempronia.in Rull.41
tribuaria res.pro Plan.19
tribuarium crimen pro Plan.37
tribuere authoritatem alicui.in Vati.33
tribuere oculorum conſpectum, frequentiam aſſiduam.pro Plan.17
tribuere dignitatem alicui.pro Rab. Poſthu.25.& pro Plan.27
tribuere fidem, vel authoritatẽ pro Syl.7
tribuere laudem.5 Philipp 189
tribuere miſericordiam. pro Milo. 70. & pro Plan.2
tribuere ornamentum 13.Philipp.378
tribuere plauſus 1.Philipp.37
tribuere ſilentium orationi. pro Cæl.12
tribuere ſtudium alicui.2.Philipp.37
tribulis.pro Roſc.Amer.16
tribunis plebis potuit pontificibus vt adeſſent denuntiare, vel etiam eos cogere pro domo ſua 90
tribuni ærarii.pro C.Rab.in. 10 Catil. 88. & pro Plan.17
tribunatus ſanctitas.pro Seſt 68
tribunitius ictus.poſt redi.in Sena 13
tribunitia libido pro domo ſua 81
tribunitiæ leges.10 Rull.34

tributa comitia.in Rull 39
tributariæ C. Verris ad Q. Metellum literæ.6.in Verr.119
tributum facere.5.in Verr.81
tributim data ſpectacula.pro Muræ.65
tributim facta populi diſtributio. pro Flacco 11
Tricalinus,locus in Sicilia.7.in Verr.8
triduo,pro eo quod dicitur, intra triduũ. pro Muræ.25
trinumnundinum in ferendis olim legibus neceſſarium.pro domo ſua 33
trinumnundinum accuſatio. pro domo ſua 36
tripudiare,pro,nimio gaudio geſtire.pro Seſt.77
triomphorum apparatus cuiuſmodi. in Piſo 47
triumphalis porta Romæ.in Piſo.43
triumphantium conſuetudo in captiuos. 7.in Verr.61
triumphalis prouincia, Macedonia. in Piſo 34
ex triuio maledictũ arripere.pro Muræ 11
Troianus equus 2.Philipp.55
trucidare corpora.ad Quir.poſt redi.11
L. Tubero,Q. Ciceronis Legatus.pro Plan.83
Q. Tuberonis Stoici factũ.pro Muræ.68
Cn.Tudicus Senator.pro Cluent.156
tueri,pro,alere pro Deiota.15
tueri beneficium.2.Philipp.71.& pro Cælio 3
tueri iudicia.2.in Verr.17
tueri perſonam principis.8.Philipp.153
tueri prouinciam,pro,munus obire 7.in Verr.31
M. Tugio de equis potius,quàm M. Aquilius cõſuli ſolutus. pro Corn.Bal.36
Tullius quidam Magiſter ſcripturæ in Sicilia.3.in Verr.141
L. Tullius Cimber,Cæſaris interfector.2. Philipp.49
M.Tullius,Cn.Cornelius,c o s s.in Rullum 45
M. Tullius quidam additiore præteritus c o s.factus pro Plan 41
P.Tullio Syrus.de aruſp.reſpon.1
Tullus Cluuius,Legatus Ro.à Veientum rege interemptus 9.Philipp.159
tumult° vnde dict°, & quid ſit.8.Phil.136
tumultus ſine bello nunquam, at hoc ſine tumultu aliquando.8 Philipp.136
tumultus Gallicus & Italicus in vacatione militibus dãda excepti ſolitus.5.Philipp.103
tumulum decernere 5.Philipp.187
turbines Reip.pro Seſt.19
turpes decuriæ iudicum.2.Philipp.15
turpitudo.pro,ignominia.in Piſo.50
turpitudinem ſubire vel inferre.14. Philipp.,93
Tuſculum,oppidum Romæ finitimum. in Rull 94
Tuſculanum municipium refertum Conſularibus.pro Plan.16
tutelæ iudicium ſummæ exiſtimationis eſt & penè capitis.pro Roſc.Com.9
de tutela legitima nihil poteſt ſine omnium tutorum authoritate diminui. pro Flacco 65
tutoris authoritas olim mulieri in dicenda dote neceſſaria.pro Flacco 67
tutorem aſcribere pro Flacco 37
Tyburtinũ,villa Scipionis.5.Phil.177
Tyche,pars vrbis Syracuſarum.6. in Verrem 106
Tymolus,locus in Aſia.pro Flacco 35
Tyndaritani C.Verris ſtatuam deiecerũt. 4.in Verr.125

V

Vacare à bellis.pro Deiota 18
vacare armis.12 Philipp.127
vacationem alicui deprecari.pro Cæl.12
vacationibus ſublatis habere delectum. 5.Philipp.187
M. Vacci domus ob eius ſcelus in Remp. publicata pro domo ſua 78
Vacci prata pro domo ſua, ibidem.
vacuus ab re aliqua.6. in Verrem 3.& pro L.Manil.2
vacuus animus.2 in Verr 16
vacua prædia tradere.pro Roſc.Amer.25
vada Volaterrana.pro Quint.22
vadari aliquem.pro Quint.22
vadari aliquem ex Leontino vſque Lilybæum.5.in Verr.30
vadimonium alicui deferere.pro Quint. 17.& 52
vadimoniũ differre pro Quint 21.21 & 15
vadimoniũ miſſum facere. pro Quint 25
vadimonium obire pro Roſc.Com.11
vadimoniũ alicui promittere pro Quint. 40 & 5.in Verr.30
vadimonium ſiſtere pro Quint.25
ad vadimonium venire.pro Quint.21.30. & 45
vanalem vocem habere.pro Quint.7
vage vita.11.Philipp.319
A.Valentius,C. Verris interpres ad furta & flagitia.3.in Verr.71
valere ad rem aliquã.2.in Verr 34. & pro Corn.Balbo 30
valere curatione aut poteſtate pro domo ſua 12
valere in rem vtranque.pro Cæcin.63
quid valet,id eſt,quib° bonis ornatus eſt. de aruſp.reſpon.38
valens.i.robuſtus.de aruſp.reſpon.56. & pro Milo.39 & 11. Philipp.336
valens bene.pro domo ſua 19
Valerius,C Verris præco.5.in Verr.44
L.Valerius,C. Marius,c o s s.pro C.Rab.13
P.Valerius Flaccus,Saguntum ad Annibalem à Senatu Legatus 5.Philip.183
P.Valerii villa in agro Rhegino.1. Phil 5
P. Valerio data domus in villa publica. de aruſp.reſpon.14
Q. Valerius.poſt redi.in Sena.19
Valeria lex.3.in Rull.4.& 5
Valeria tabula.in Vati.16
Valeria vel Cornelia lex de proſcriptione.pro Roſc.Amer.74
Valgius,P.Rulli ſocer.5.in Rull.3
vallatum ius.de aruſp.reſpon.,0
Varguntens accuſatus inter coniuratos. pro Sylla 4
P. Varinus.pro Flacco 36
L.Varius Cotyla Legatus ab Antonio ad Senatum.8.Philipp.156
Q. Varius.4.in Verr.82
C.Varro.3.in Verr.49
C.Varro,Ciceronis conſobrinus.de prou. Conſ.33
M.Varronis laus.2. Philipp.125
vaſa colligere.6.in Verr.45
vaſarii nomine.in Piſo.68
vaſcularii omnes tota Sicilia à C. Verre collecti.6.in Verr.48
vaſtiſſimum mare.in Piſo.45
Vaticanus ager Romæ proximus.in Rullum 44
vaticinari,pro,delirare.pro Seſt.17
Vatinii° Quæſtor,c o s.Cicerone.in Vati.8
Vatinius Trib.pl. c o s. C.Cæſare.in Vati.12
Vatinius à tribu ſua Sergia notatus. in Vati.19
P.Vatinius in Illyrico imperator 10.Philipp.176. Dyrrhachium & exercitum
M.Bruto tradidit.10.Philipp 178
Vatinii lex de alternis conſiliis reiiciendis.in Vati.12
Vatinii impia ſacra.in Vati.10
varius in cauſa.poſt redi.in Sena.18
Vbertas improborũ. pro domo ſua 34
Vectigales equi.2 Philip.73
vectigalia,nerui Reip.pro L. Manil.12
vectigalis facta prouincia.in Piſo.69
P.Vectios Chilo eques Ro.5 in Verr.142
P.Vectius,C.Verris in Sicilia Quæſtor.7. in Verr.39
P.Vectius Cato,dux Marſorum bello ſociali.12.Philip.338
P. Vectii Chilonis ſororem Verres habebat in matrimonio.5.in Verr 143
T.Vectius.pro Flacco 66
vectores,prò,iis qui ſimul vehuntur.pro Seſt.37
vehemens homo.5.Philipp.177
M.Vehilius Prætor.5.Philipp.141
Veiens ager pro Roſc.Amer 47
Veientina tribus.pro Plan.52
velare cupiditatẽ ſuã re aliqua.in Piſ. 44
Velienſibus omnibus data ciuitas. pro Corn. Balbo 44
velificari honori ſuo.in Rull.17
velitari.pro Quint.48
velitis,iubeatis,formula in legibus rogãdis vſitata.pro domo ſua 55.& 58
Velſuri Iouis fanum ab L. Piſone direptum.in Piſo.67
venæ Reipublicæ.in Catil.12
Venafranus ager.in Rul.68.& pro Plã.18
vendere auctionem.pro Quint.11
venditione tribus abiectus.pro Plan.91
vendibilis.5.in Verr.73.& in Rull.46
venditare ſe hominum exiſtimationi.5. in Verr 103
venditare ſe alicui.de aruſp.reſpon.1
vendicare,pro,excuſare.pro Sylla 19
vendicare, pro, ſuperiorem euadere, vel ad ſe trahere.in Catil 81
veneris ſignum pictum apud Coos celeberrimum.6.in Verr.118
veneris ſignum marmoreum,Gnidi.6.in Verr 116
veneris ſignum marmoreũ apud Rheginos celebre.6.in Verr.118
Veneriorum in Sicilia mos.2.in Verr.30
venia ad ignoſcendum.in Piſo.79
venire,pro,ortum eſſe.pro Sylla 16
venire ad arma.6.Philipp.111
venire ad conditionem.5.in Verr.125
venire ad vadimonium.pro Quint.21 29 & 45
venire contra gratiã vel iniuriã 2.Phil.30
venire contra rem alicuius. 2.Philip.30
venire hæreditates alicui.2. Philip 38
venire in calamitatem.pro Roſc.Ame 19
venire in cauſam aliquam.pro Ligar 17
venire in certamen & contentionem.5.in Verrem 2
venire in ciuitatem.i.ciuis fieri pro Corn. Balb.14 & 12
venire in collegium pontificum.pro domo ſua 91
venire in congreſſum & colloquium alicuius.12 Phil.p.137
venire in anguſtum. pro Plan. 44
venire in benignitatis conſuetudinem.in Piſo.55
venire in controuerſiam.pro Quint.20
venire in familiaritatem vel conſuetudinem 4.in Verr.112
venire in iudicium pro Milo.23
venire in aliquem ordinem.6.in Ver.21
venire in rem præſentem pro Cæcin.14
venire in ſacerdotium.pro domo ſua 38
venire in ſacra.pro domo ſua 18

venire in Senatum, id eſt, Senator fieri. pro Flac.38
venire in ſermonem vel vituperationẽ 6 in Verr.11
venire in ſinum & complexum alicuius. 2.Philip.73
venire in ſocietatem belli. pro Ligar.25
venire in ſuſpicionem alicui.pro Flac.64. & in Vatin.1
venire in turpitudinem pro Quint.31
venire Remp.ad ſeruos.pro Sext.58
venire viam dierum aliquot.2.Philip.73
venit ad aures.pro Marcel.15
venit dies.pro Plan.55
venit in mentem poteſtatis.pro Quint.3
venit quæſtio.pro Corn.Balb.57
venit res ad hæredem.pro Quint.11
venirent hæreditates.pro Flac.65
veniret de Capitolio. poſt redit.10 Sena.9
veniretur in diſcrimen.8.Philip.133
Sext.Vennonius.5.in Verr.75
Vennonius Vindicius, ex cuius bonis Q. Metellus fundum Tuſculanum comparauit.pro Corn.Balb.46
Ventidius ante bellum Antonii, Ciceroni amicus.12 Philip.334
ventum excitare in aliquem .i. inuidiam ei conflare.pro Syl.31
ventoſum imperium.11.Philip.301
vera contentio.2. agra.pro Plan.38
Veratiana auctio.in Rull.69
verberare os conuitio.in Piſo.30
verberare vrbem tormentis.8.Philip.147
verbum facere.pro Roſc.Amer.2
verbum vllum interponere.pro Quint.8
verbo, re vera.pro Quint.4
verborum aucupatio vitioſa.pro Cæci 38
verbis aliquem malè accipere.4. in Verrem 59
verboſa pars, id eſt, multis verbis indigens.pro domo ſua 26
vereri minus eſt quàm metuere. pro Quint.1
vergere ad Italiam.11. Philip.309
vericidicæ cauſæ.pro Flac.60
veriſſima fronte dicere pro Rab.Poſth.22
veritas alicuius, id eſt, æquitas & iuſtitia. pro Quint.5
veritas debilitata. pro Quint.2
veritatem obtinere.pro Deiot.3
veritatem retinere.pro Quint.50
veritate colitur amicitia. pro Quint.25
ex veritate pauca vulg° æſtimat.pro Roſcio Com.17
vernaculum crimen.5.in Verr.110
C.Verres omnibus vitiis inquinatus 5.in Ver.4. Prædo iuris 2.in Verr.1. Prædo frumentarius.5.in Verr.64. Nulla in re quidquam ſimile hominis habebat 6.in Verr.18. Nullo ingenio præditus, vt quod ſua ſponte faciebat, eripere potiꝰ quàm fallere videretur.4. in Verr.93. P.Vectii Chilonis ſororem in matrimonio habebat.5.in Ver.143. Potius ad deferenda, quàm ad auferenda ſigna factus.6.in Verr.118. Nullum punctum temporis vacuum peccato paſſus præterire.3.in Verr.72. Omnes præ ſe idiotas appellabat.6. in Verr.5. Quæſtor Cn. Carbonem Cõſulem ſuũ dereliquit 3 in Verr.23. Lampſaci penè exuſtus.5.in Ver.47.& 48. In Cn.Dolabellam, cui Quæſtor & legatus fuerat, improbiſſimum teſtimoniũ dixit.3. in Verr.18. Anniæ pupillæ fortunas patrias ademit.3. in Verrem 108. H S. L X X X. millia diuiſoribus dedit.6. in Verr.39. Præturã Sicilienſem multorum arbitrio geſſit.6.in Ver.119. A genero & Legatis ſuis relictus.4.in Verr.54. Pluribus quàm Scylla canibus fuit cinctus 3.in Verrem 114. Omni hominum generi in Sicilia inuiſus.4.in Ver.120. In omnes Siciliæ ciuitates pretio Cenſores deſcripſit.4.in Verr.91.& 92. Cephaleldi dies ex anno quadragintaquinque demi iuſſit. 4.in Verrem 90. In omnibus locupletibus Siciliæ domibus textrinam inſtituit. 6. in Verrem 51. Antiochum regem Syriæ indigniſſimè ſpoliauit.6.in Verr.55. In Sicilia iuriſdictionem venalem habuit. 4. in Verr.81. Hortenſii fiducia prouinciam ſpoliabat.2.in Ver.25. Regem ſe Siculorum eſſe dicebat.5.in Ver.64. Ciues Ro. capitibus inuolutis ad necé rapiebat.7.in Verr.112. Reus quatuor in Sicilia Quæſtores, ſtudioſiſſimos ſibi defenſores habuit 4.in Verr.8
C. Verris os, oculorúmque contumacia.5.in Verr.4. Crudelitas in Siculorum nauarchos.7.in Verr.85
C.Verris cupiditas graphicè depicta.6.in Verr.34.& 35
C.Verris edicti decumani iniquitas.5. in Verr.19
C.Verris facinora.1 in Verr.7.8.9. Furta & rapinæ quæ.6.in Verr.1.& 2. In iure dicundo improbitas.5.in Verr.13. In Siculos iniuria.1.in Verr.1
C.Verris itinera in Sicilia cuiuſmodi.7.in Verr.18. Libido.7.in Verr.23
C.Verris manus multæ.4.in Verr.17
C.Verris mores cuiuſmodi.4.in Verr.139
C.Verris pater, fur ac diuiſor.5 in Verr.157
C. Verris flamma tota Sicilia deflexit.4.in Verr.115
C. Verrem reum vna ex omni Sicilia Mamertina ciuitas publicè laudauit. 4.in Verr.8
Q.Verres Romiliæ diuiſor.1.in Verr.25
Verrea feſta à C.Verre in Sicilia inſtituta. 4.in Verr.36
Verrinum ius nequiſſimum. 3.in Verr.85
verſare orbem ſaltatorium. in Piſo.16
verſari in cupiditate laudis & gloriæ. in Piſo 65
verſari in curriculo pro Marcel.2
verſari cauſam in diſceptatione. pro Deiota.2
verſari in familiaritate alicuius.pro Cornel.Balb.47
verſari in gratulatione. pro domo ſua 48
verſari in infamia.pro Rab.Poſth.5
verſari in inſidiis & periculis. pro Rab. Poſth.14
verſari in iudicio crimen. pro Cæl.8
verſari in iure ciuium.pro Arch.8
verſari in laude.pro Plan.22
verſari in loco aliquo, id eſt, occultari. pro Milo 59
verſari in ſuis nummis.pro Roſc.Com 15
verſari in quæſtu vel compendio. 5. in Verr.90
verſari in Repub. cum imperio & poteſtate.2. Philip.13
verſari in ſermone.pro Milo.14
verſari in ſeueritate.in Catil.79
verſata eſt vis in foro.pro Sext.66
verſuram ab aliquo facere.4.in Verr.35. & pro Font.1
vertere impetus à loco in altum.5.Philippica 184
vertere ſe.6 Philip.210
vertere ſe ad aliam ſcholam.in Piſo.47
vertere ſolum.pro Cæcin.72.& pro domo ſua 61
vertere ſolum exilii cauſa.5. Philip.174
vertere ſtylum.4.in Verr.70
vertente anno. pro Quint.22
Vertumni ſignum Romæ.3.in Ver.109
verum fuit, pro, æquũ fuit. pro Quint.27
veſtigium facere.pro Rab.Poſth.30
veſtigium facere in poſſeſſionem.pro Cæcin 28
Veſtinus ager.in Rull.68
maleveſtiti homines.in Piſo.48
veſtitum recuperare.pro Syl.66
ad veſtitum redire.in Piſo.23
veſtrûm conſenſus, virtus, conſtantia. 5. Philip 164
veſtrûm frequentia.4.Philip.152
vetare Senatum.pro domo ſua 49
L.Veteclius Lygur.4.in Verr 25
veterator.pro Roſc.Com.25
veteratorius.3.in Verr.100
P.Vetilius.pro Cæcin.28
vetulus gladiator Næuius. pro Quint.25
vetuſtas omnia manu facta conficit & cõſumit.pro Marcel.7
vetuſtate aliquem attingere 7.in Verr.67
vexare res geſtas alicuius.pro Sext.8
vexator. de aruſp.reſpon.44
¶ Via militaris.12.Philip 337
via vitæ pro Flac.81 & pro Sext.132
viam munire.pro Roſc. Amer.85
viam aliquot dierum venire.2.Philip.73
C.Vibienus Senator, ita mulctatus à ſeruis Clodianis, vt vitam amiſerit.pro Mil.28
C.Vibius Capax pro Cluent 132
L. Vibius, eques Rom. publicanus. 4. in Verr.131
vibrare ſicas.in Catil.41
Vicanus.pro Flac.6
vicarius regni.pro Syl.22
vicarium dare.12.Philip 320
vicatim homines conſcribere.pro Sext.17
vicem alicuius dolere.3.in Verr.79
vicem alicuius pertimeſcere. pro domo ſua 6
vicem officii.pro Sext.7. Vicina ad parendum 3.in Verr.32
vicinitas, pro, regione. pro Roſc. Amer. 8
vicinitates poſt redi.ad Quiri.2
viciſſitudo laboris & voluptatis. pro Muræ.69
victoriati.pro Font.9
cum victu ac veſtitu publicatus. pro Seſtio 50
vigilans homo.pro Sext.30
vigilantia.pro Plan.52
vigiliæ vrbis.in Piſo.12
in vigiliis Conſulari & Senatoria manere. 1.Philip.2
vincere dolorem.14.Philip.387
vincere iudicium.3.in Verr.98
vincere magnifice in Catil.15
vincere ſponſionem.pro Cæcin.66
victor bellorum.de aruſp. reſpon.45
victoria natura inſolens & ſuperba. pro Marcel.5
victoria ciuilis. pro Deiot 24
victoriæ ludi.1.in Verr.19
victoriam conſtituere. pro Roſc. Amer.9
victoriam vincere.pro Marcel.7
vinculis beneficii obſtrictus. pro Plan.58
vindex nouarum tabularum.12. Phil.199
vindicare à tributis.2. Philip 94
vindicare cauſa.pro Muræ.35
vindicare ſe ad ſuos.pro Rab.Poſth.15
vindicare ſe de aliquo.pro Deiota.14
vindicari, pro, puniri.pro Milo.14
vindiciis iniuſtis alienos fundos petere. pro Milo.55
vindicta, genus manumiſſionis. pro C. Rab.11
ad viuum diſertus.pro Cælio 54
de vino detrahere.pro Flacco 72
de vino celebrare.5.in Verr.98
violati oculi, pro, impuri & conſcelerati.

de aruſp.reſpon.14
violentus,pro,iofanus.2.Philipp.78
violentæ opes 1.Philipp.21
violentia,de eo qui omnia per vim faciat. 6.Philipp.209
vie à viro lectus.pro Milo 41
virum habere 3.in Verr.43
virilis aſpectus.de aruſp.reſpon.7
virilis dolor.de aruſp.reſpon.40
pro virili parte.pro Seſt.111
pro virili parte obligatus.13.Philipp.348
Sex. Virbius ab Oppianico interfectus. pro Cluent.18
C.Virgilius,Prætor in Sicilia, Ciceronem puſſu arcuit prouincia ſua. pro Pla. 77
C.Virginius,vir fortis & innocés.de prouin.Conſ.6
virtus alienis ſordibus nunquam obſoleſcit pro Seſt.51
virtus altiſſimis defixa radicibus. 4. Philipp 161
virtus etiam in hoſte delectat. in Piſo.65
virtutis curſus celerior,quàm ætatis. 5. Philipp 199
Virtutis & Honoris ædes Romæ.6.in Verrem 107
Virtutis templum,C.Marii monumentū. pro Seſt.101
virtute ſua egens.pro domo ſua 89
vis quid ſit.pro Cæcin.34
vis duplex.pro Cæcin.67
vis tori ſoimiciſſima.pro Cæcin.14
vis in foro verſata eſt.pro Seſt.66
vis Prætoris.poſt reditum in Sena.9
vim facere quid ſit pro Cæcin.30.& 31
vim illatam vi licere repellere.pro Milo.6
vim ſuſcipere.pro Milo.10
vi ſumma,id eſt, ſummis precibus. 5. in Verr.44
lex de vi in eos qui Remp.oppugnaſſent. de aruſp reſpon.15
de vi damnatis M.Antonii lege prouocatio ad populum conceſſa.1. Philipp. 16
in vi verſari.3.in Verr.47
viſcera ærarii.pro domo ſua 95
viſcera Reipoblicæ. in Catil 21
in viſceribus alicuius hærere.1.Philip. 16
vita quotidiana, aſſidua,vrbana. in Piſo.50
vita turpis honeſtè morti locum non relinquit.pro Quint.18
vitæ communis ignarus.2.Philipp.34
vitæ curriculum,exiguum gloriæ immenſum.pro C.Rab.13 & pro Seſt.38
vitæ religio. pro Deiota.10
vitam reddere.14.Philip. 405
à vita ſua damnatus.pro Sylla 52
vitiatio oculorum.3.Philipp.140
vitio dare.pro Roſc.Amer.28
vitio ferre leges.de aruſp.reſpon.45
vitiorum princeps.7.in Verr.3
vitioſum opus.3.in Verr.108
vitioſè ferre leges.5.Philipp.170
vituperatio Imperitorū timiditatis mex. de aruſp.reſpon.46
in vituperationem adducere.5.in Ver.119
viuere,pro,habitare.pro Corn.Balbo 59
viuere cū audacia perfidiáque.pro Quintio 65
viuus & videns.pro Seſt.50
inter viuos numerari.pro Quint.14
¶ Vlciſci ciues nefarios.7.Philipp.219
vlciſci iniuriam.poſt redi.ad Quiri.18
vltimus,pro,longiſſimè remotus.pro Archia 1
vltrò ablatum.5.in Verr.172
vltrò & citrò curſare.pro Roſc.Amer.56
vltrò ipſe deberet.pro Quint.49
¶ Vmbini.pro Font 9
vmbras falſæ gloriæ cōſectari.in Piſo.44
P.Vmbrenus,homo libertinus ex Catilinæ coniuratis in Catil.59
vnctior,i.copioſior, vel locupletior. 4.in Verr.58
vncum impingere 1 Philipp.5
vndecimuiri, pro Plan.10
vnde quid ſignificet.pro Cæcin.65
vnde audierit.pro Plan.47
vnde inuenerit.pro domo ſua 85
vnde petebatur,pro, à quo pro Muræ.13
vnde vi interdictum quando locum habeat pro Cæcin.67
vnguis in vlcere.pro domo ſua 9
vniuerſa defenſio.pro Seſt 5
vniuerſum odium in Piſo.51
¶ Vocare ad arma.pro Seſt 56
vocare ad cauſam.14.Philipp.388
vocare ad contentionem.pro Plan.5
vocare ad excidium & vaſtitatem. in Catil.8
vocare ad gratiam referendam. pro domo ſua 5
vocare ad vim & ad iudiciū pro Milo. 30
vocare domum.pro Roſc. Amer. 31
vocare ex iure manu conſertum.pro Muræ.12
vocare in concionem.7.Philipp.250
vocare in contentionem.pro Muræ.16
vocare in crimen.3.in Verr.187
vocare in crimen delicti.pro Corn.Bal. 3
vocare in diſcrimen.pro Flacco 63
vocare in inſimulationem.pro Font.14
vocare in inuidiam.pro C.Rab.14
vocare in iudicium populi. pro Deiot. 12
vocare in iudicium vim, facinus, audaciam.pro Cælio 2
vocare in ius.pro Quint.41
vocare aliquem in ſuſpicionē.7.in Ver.8
vocare Senatum.5.Philipp.180
vocari in odium pro Cælio 22
vocari in pœnam.de aruſp.reſpon.32
C.Voconius.5.in Verr.75
Q. Voconius de veneficiis quæſiuit. pro Cluent.118
Q. Voconii lex de mulierum hæreditatibus pro Corn. Balbo 15
Voconia lex.3.in Verr.75
Voconiæ leges.3.Philipp.154
Volaterrana vada.pro Quint.16
L. Volcatius Ædilitatis repulſam tulit. pro Plan. 41
volitare gloriæ cupiditate.in Piſo 46
Voltinia tribus.pro Plan.32
volucris fortuna.pro Sylla 68
volucre maledictum.pro Plan.46
volunt hunc per vos.pro Font.4
voluntarius inimicus.2.Philipp.19
voluntarius Senator.13.Philipp.366
voluntarios aliquid facere.pro Seſt.1
voluntarium vulnus.pro Plan.71
voluntatis iudicium plus quàm ſortis valere debet.3.in Verr.18
ex voluntate accidit.in Piſo.36
in voluntate eſſe.pro Liger.4
voluptas lætitiæ.poſt redi.ad Quiri.1
voluptarii philoſophi.in Piſo.31
voluptarii ſenſus.in Piſo.54
L.Voluſienus.pro Cluent.156
Voloſius,aruſpex C.Verris.5.in Verr.22
volutationes corporis.in Piſo 65
vox,pro,facultate dicendi pro Archia 1
quæ vox fuit ei contumeliæ potius quàm doloris.pro Plan.28
vox vitæ.pro Sylla 59
voce literarum cogi 1. Philipp.42
voces excutere.2.Philipp.81
¶ Vrbes quomodo ſortium habuerint. pro Seſt.79
vrbanum artificium ſimulationis. pro Plan.27
vrbanitas,contumeliæ ſpecies.pro Cæl. 4
vrget nomen. pro Plan 55
Vrius Iuppiter Græcis qui Imperator. 6. in Verr.113
¶ Vſque adeò,pro,tam diu.pro Seſt 70
vſque ad eum finem,dum.2.in Verr 11
vſque dum pro Quint. 45
vſque inde.pro Archia 1
vſquequaque,pro, ex omni parte.2. Philipp.107
vſurpari memoriam. poſt redi.in Sena.33
¶ Vt,pro, ne non.in Rull.61
vterque inter ſe.pro Quint.16
vtrique, pro,vterq; de duobus duntaxat. pro Ligar.11
vti aliquo, id eſt, ad eum familiaritatem habere. pro Roſc.Amer.16
vti beneficio alicuius.2. Philipp 52
vti oratione.10.Philipp.269
vti populo ſuo.pro Quint.15
vti regno.2. Philipp.91
vti ſtudiis iiſdem.pro Ligar.13
vſus honore.8.Philipp.254
vſitatus honos.5.Philipp.140
vſitatum iudiciū reddere. pro Quint. 47
vſuram lucis dare alicui.7.in Verr.61
vſus & authoritas, ſundi bienoium. pro Cæcin 39
vſus,magiſter optimus.pro Rab. Poſth. 6
vſus noſter,i.familiaritas pro Plan 5
vſus eſſet mihi tecum.pro Sylla 7
vſum habere in Rep.10.Philipp.171
vſucapere homines à diis nihil poſſunt. de aruſp.reſpon.28
vſu in manum conuenire. pro Flacco 65
vtilitatibus alicuius parere pro Deiota. 8
Vtinachi, populi Macedoniæ prouinciæ. in Piſo.71
¶ Vulgus ex veritate pauca,ex opinione multa æſtimat pro Roſc.Com.17
in vulgus emanare pro Roſc Amer.c
vulgo admoneri & rogari.in Piſo.42
vulgo ad prádia vocare, quomodo ſit intelligendum.pro Muræ 67
vulgare ſcortum.2.Philipp.61
vulnus,actiuè.pro Cælio 65
vulnus conſulare.poſt redi.in Sena.7
vulnus in moribus aut natura. pro Cælio 22
vulnera Reip 1. Philipp.60
L.Vulteius.5.in Verr.131
Vulturcius cum Allobrogibus ad Catilinam miſſus.in Catil.52. Deprehenſus coniurationem indicat.in Catil.53
T. Vulturcio præmia à Senatu data. in Catil.77
Vulturii duo paludati, Gabinius & Piſo. pro Seſt.59
vultus,mentis ſermo tacitus eſt.in Piſo. 1
vultu ſæpe læditur pietas. pro Roſcio Amer.11

X

XEniæ balneæ.pro Cælio 48
Xenon Menenius Siculus.5.in Ver.44

Z

ZEnonis inuenta.pro Muræ.56
¶ Zoſippus Tindaritanus Legatus in C.Verrem.6.in Verr.83

FINIS.

POST IMPRESSVM HVNC TOMVM, OCCVRRERVNT
nonnulla inter legendum, quæ tu Lector ſic emendare poteris, vt hſc per paginarum ac linearum numerum deſcripta vides.

Pagina 4. linea 34, pro arbitrium, fortaſſe legendum arbitrio
pag. 7. lin. 35, Quintum, qui huic
pag. eadem, lin. 47, neceſſarios claros &
pag. 8. lin. 11, et aliquanto ſex.
pag. 10 lin. 1, multis, multis,
pag. eadem, lin. 15, qui conſuluntur.
pag. eadem, lin. 16, for. melius, et accurriſſet
pag. eadem, lin. 17, non modò C. Aquilium.
pag. 26. lin. 15, e pere potuiſſet.
pag. eadem, lin. 31, qua dedecore
pag. 33. lin. 36, for. melius, aut hic diſcipulus.
pag. 34. lin 42, receſſum eſt, in ſummo
pag. 37. lin. 40, nudum expulſti, quaſi
pag. 39. lin. ultima, exemplo, non
pag. 40. lin 16, ad arbitrium hoc
pag. 42. lin. 5, facere noluit; nam
pag. 44. lin. 42, ubi? non fruſtrà,
pag. 45. lin 33, dic Flaminium cum
pag. 47. lin. 6, accuſandum deſcendere.
pag. eadem, lin. 11, ſupplices eſſe oporteret
pag. eadem, lin. 33, quod hæc, quæ uideatur
pag. eadem, lin. 34, mea, non potius accuſatio,
pag. eadem, lin. 35, Quam ob rem ſi nobis
pag. eadem, lin. 36, mea uideor, et non
pag. 48. lin 7, pro, iudicum, lege iudicium, uel iudiciorum
pag. eadem, lin. 11, unum in me
pag. eadem, lin. 19, uelit a, qui ea
pag eadem, lin. 40, nomine tota illa
pag. eadem, lin. ult. eſſe delectum. uerum
pag. 50. lin. ult. an obiiceres? ſi obiiceres: idne
pag. 51. lin. 41, uiſa ſunt, ſic
pag. 52. lin. 16, ut ab eo me delectari
pag. eadem, lin. 40, etiam orationis ſubire
pag. eadem, lin. 42, corporis præſtringit aciem
pag. 53. lin 5, hic ſi tu
pag. eadem, lin. eadem, totum iudicii ſuſb-
pag. eadem, lin. 16, greges oratorum qui ſibi
pag. eadem, lin. 47, At eam tibi
pag. 54. lin. 1, eſt Lilybetana,
pag. 55. lin 1, & 3, neque L. Philoni in C.
pag eadem, lin 37, unquam ulla commonit
pag. 57. lin. 20, cum ad iu-
pag eadem, lin. 21, in Achaiam biduo
pag. eadem, lin. 26, cuius eſſe poſſet
pag. 58. lin. 18, aut ſatietatis ſuperfuit
pag. eadem, lin. penult. manſi et in conditione at-
pag 59. lin 31, ſequentur? non omnia
pag. eadem, lin 43, ſocios complures
pag. 60. lin. 16, & 17, & animaduerſum
pag. eadem, lin. 18, honore deuiceret
pag. eadem, lin. 28, propterea quod
pag. eadem, lin. 44. Q. Manlium & Q.
pag. 61. lin. 17, & 28, primos ludos comperendinem.
pag. eadem, lin. 36, qua per hoſtis amor
pag. eadem, lin. 46, ſecum agere de Repub.
pag. 62. lin. 12, H S. X X X M. Prætorium
pag. eadem, lin. 14, ſit ei eo nomine.
pag. eadem, lin. 31, in reiiciundis iudicibus
pag. 63. lin. 17, intereſſe uideatur
pag. eadem, lin. 33, ab diis immortalibus
pag. eadem, lin. 43, paterna lege Aelia ne mas in menem.
pag. 64. lin. 10, in obliuionem diuturnitate adductum
pag. eadem, lin. 13, comitiorum, ludorum, cenſendique
pag. eadē, lin. 17, præterea quadringenties ſeſtertium
pag. eadē, lin. 41, ſic paratus ad audiendū.
pag. eadem, lin. 42, reliquum fecit, ut in
pag. 66. lin. 8 ſuadeamus
pag. eadem, lin. 10, aliquot nominibus
pag. eadem, lin. eadem, & ſequenti, frumenti decumani detraxeritis.
pag. eadem, lin. 17, noſtro crimini, uerum
pag. eadem, lin 29, V. & X X X. tribus
pag. 67. lin. 1, qui à me auxilium
pag eadem, lin. 20, ad reiiciundos iudices uenimus. Sciebam in reiiciundis
pag eadem, lin. 26, lumen reiici paſſus
pag. eadem, lin. 36, quid iam Reipub. ho
pag. eadem, lin. 44. poſſitis. Non enim
pag. eadem, lin. 48. ipſi reiecaritis: an, quod
pag. eadem, lin. ult. uenturi ſimus ad
pag. 68. lin. 15. oro, quærere. deinde atque
pag. eadem, lin 17, non uti non liceat
pag. 69. lin. 18, die reſponderetis: deinde
pag. eadem, lin 35, iſtum impudentia retinere
pag. 70. linea 14, DVCENTA TRIGINTAQVINQVE MILLIA
pag. eadē, lin. 16, & 17, MILLE SEXCENTA TRIGINTAQVINQVE MILLIA QVADRINGENTOS XVII. NVMMOS
pag. eadem, lin. 19, quiſquam hominum
pag. eadem, lin. 33, idem feciſſet
pag. eadem, lin. 36, neceſſitudinem fortis
pag. eadem, lin. 44, Beneuentano.
pag. eadem, lin. 46, quid illi acci-
pag 71. lin. 2, uero? tu cum Quæſtor
pag. eadem, lin. 13, & 24, ille miſer cùm pro ditione
pag. eadem, lin. 33, uidete, quæretis ex quo
pag. eadem, lin. 44, ſuam conticienda curante
pag. eadem, lin pen. fluctus eiiciebantur
pag. 72. lin. 14, diis hominibúſque indixiſſent.
pag eadem, lin. 18, tuis i andin dabeatur.
pag. eadem, lin. 21, et puus) Tenem ipſum
pag eadem, lin. 14, Tenem pulcherrimè
pag eadem, lin. pen. Græci ho
pag. 73. lin. 5, nomine: ſi in eas
pag. eadem, lin. 16, hoſtium, ui & uirtute capta
pag. 74 lin. 3, falſa. nam fecit
pag. eadem, lin. 11, ad impluuiū tamen ſtant
pag. eadem, lin. 18, ſuorum, quàm aduentus ſui
pag eadem, lin. 44, lautè diuerſari dicit
pag eadem, lin. 46, iam uim mali conſtitueretur
pag. eadem, lin. 48, Legatorum aſſeclas recipere
pag. 75. lin. 14, ferendum hoc non eſt
pag. eadem, lin. 35, qua iſte diuer-
pag. eadem, lin. 37, uectum ſubiiare.
pag. 76. lin. 3, P. Tettius hoc
pag. eadem, lin. 8, eſſet, quod poſſet
pag. eadem, lin. 10, cùm à C. Nerone
pag. eadem, lin 44. & 45. ferebatur, quò quamminimè
pag. eadem, lin. 48, ſororis defenderat
pag. 77. lin. 18, qua diuerſabatur
pag eadem, lin. 45, ubi perfugio: quo, niſi
pag. 78. lin. 5, ubi perfugium ſperas.
pag. eadem, lin. 10, inſimulari, eſſe animaduerſum?
pag. eadem, lin. 17, perſequi hoc ſibi
pag. eadem, lin. 46, ab Diano
pag. 79. lin. 27, quoque ſodalis iſtius erat
pag. 80. lin. 3, abſolui ſit, atque confeſſus
pag. eadem, lin. 4, querimonia emoueret.
pag eadem, lin. 16, POPVLO R. PECVNIAE
pag. eadem, lin. 26, uellem, defenſurus
pag. eadem, lin. 34, condēnato & eiecto eo
pag. eadem, lin. 36, dixit. perinde quaſi non ut Quæſtor
pag. eadē, lin. 48, tio Q. & Cn. Poſthumiis
pag. 81. lin. 5, aſſidua commemoratione omnibus.
pag. eadem, lin. 12, tibi nominibus acceptum
pag. eadem, lin. 25, ut ex utroque
pag. 82. lin. 15, Cornelia teſtamentaria
pag. eadem, lin. 29, pretio eſſe commotum
pag. eadem, lin. 46, nuper Annia de
pag. 87. lin. 47, accedere non ſinet
pag. 91. lin. 17, uit, aluit, armauit
pag. 92. lin. 16, Ecquem exiſtimatis
pag. eadem, lin. 38, miſerrimus, deſertiſſimiſque oppidis
pag. 93. lin. 32, eſt HS undecies numeratum
pag. 95. lin. 12, tuerat in conſilio
pag. 99. lin. 18, eſſe arbitrentur
pag. eadem, lin. 30, poſſe quàm Heraclius
pag. eadem, lin. 39, æſtuare illi qui
pag. 100. lin. 47, didati maxima barba & capillo
pag. 101. lin. 41, Græculo iudicem
pag. 103. lin. 11, crebrò dementebat ſe
pag. eadem, lin. 16, ſella excliſit
pag. 104. lin. 29, Thermitani homines
pag. 105. lin. 4, præterea, in pella
pag. 106. lin. 4, publicas corrupiſſe.
pag. 107. lin. 6, principio ſimilitur
pag eadem, lin. 33, poſtulatis ciuitatum
pag. 113. lin. 7, quidem qui magis
pag. eadem, lin. 10, quin tu iſtam
pag. 114. lin. 16, Ac de auertenda
pag. 116. lin. 18, qui poterat? qui, quod nullo
pag. 111. lin. 15, quærere incipimus de
pag. 115. lin. 25, populi ac Senatus
pag. 118. lin. 9, nunquam uolet.
pag. 132. lin. 16, iſte ciues R? at
pag. 134. lin. 14, feciſſe quæ ſe
pag. 138. lin. 18, dum aratores eluſerit
pag. 139. lin. 4, iſtum ſenatorem. ut
pag. eadem, lin. 5, nomen ſenatorium
pag. 142. lin. 23, ne præterea
pag. eadem, lin. 28, diutina duximus:

pag.143.lin.5,HS.dena mortes eſſet,exciſes
pag.144.lin. 2,prouincia affectus ſit
pag.149.lin.12, nullus amplius?aduen-
pag. eadem,lin.43,decumanum perorabo
pag.150 lin.11,VOLO MIHI FRATERCVLO
pag.eadem,lin.13,HARBARE
pag.152.lin.39,fuerunt:unum aratorum de-
pag.154.lin.9,CHIDAE,
pag.155.lin.38,plane:nolo hos
pag.eadē,lin.47,& 48,HS.XVIII.millibus
pag.156.lin.4,Q.Rubrium
pag.157.lin.19,hoc non audes
pag.eadem,lin. ule ſed ꝛ honeſtus
pag.159.lin.10,uerum denarios ſibi
pag.162.lin.42,uiberiam auferatur,
pag.163.lin. 48,neque textilem,quin
pag.164.lin.3,& 4. quod oculos animúmque a creuderit
pag.165.lin.39,uectim? quarum
pag.eadem,lin.42,tamen ne hac praeclara nomina artificum que iſti ad caelum
pag 166.lin.35,propè quotidie
pag.166.lin.37,Canephoras
pag.167.lin 10,& hic plus compoſitum,
pag.168,lin.10,urbe electa eſt
pag.eadem,lin.28,& 31,Philarcho
pag.eadem,lin. 33,& 35,Philarchus
pag.eadē,lin 38,uenerentur : nam tamē
pag eadem,lin.40,ablatum prȩbebas
pag.eadem,lin 45,num cùm iſte
pag.169.lin.37,in prouincia Praetorem
pag.170.lin 26,& domo nobilis
pag.173.lin.20,aut aliquo le-
pag.174.lin.37, Hi poſteaquam
pag.175.lin.4,aliud,id quod eet ipſa
pag 187.lin.28,ad deferenda,quibus
pag.190.lin.21,uerno.ipſi illi
pag.218.lin. 40,ut erant Ro.
pag.224.lin.44,Literas à C.Annio
pag.237.lin.18,aut pacti conuentis
pag.238.lin.11,eret haeredi,tuorum
pag.239 lin.48,inquitum boni & aequi
pag.243.lin.7,& ex quo loco,&
pag.252.lin 37,& 38,pertimuiſſent:hoſtium opes animíque creuiſſent
pag 265 lin 9,probatum,ſtabatur:ſed
pag.273 lin 16, quod nos tu non
pag 288.lin. 20,ille ſolicitationes ſeruorum
pag 289.lin.37,uita laboras

pag 291.lin.8,populo R.P.Seruilij
pag 298.lin.29,Pompeium.
pag.303.lin.6,conſpectum fugere.
pag.308.lin.44,nulla uox ea illa
pag.310.lin.24,ducs iuſſerit?
pag.316.lin. 13,Saturninum, Praetorem omnes praeter
pag.317.lin.10,aequo exitum Sex.
pag.eadem,lin.36,libertate aperiunt. idem pag.318.lin.3
pag. 318. linea 19,potest quid tum fratres, ubi ui
pag.eadem,lin.29,ſeſe effrenato
pag.ead.lin.38, ad eadem utrumquemque
pag.319.lin.19,denique interfectum te.
pag.320.lin.7,multis uenit ad
pag.321.lin.15,meam mihi relinquendam
pag.323.lin.33,urbanè,obſidere cum
pag. 327.lin. 41,memoriis & ad aribus inopes
pag.336.lin. 3,multis unà dolores animi & corporis
pag.352.lin.34,& beneficiis duxiſſe.
pag.353.lin 10,aut crimina. Nec
pag eadem,lin.11,remouet.omnia
pag.364.lin.28,adſit:cives enim
pag 368.lin.21,patresfamilias
pag.eadem,lin.45,tua.deſers
pag.369.lin.10,proſcriptiones
pag.eadem,lin.20,conſilio nobis fuerunt.
pag.eadem,lin ule fuiſſet
pag 378 lin.38,iudices non ſtabant audire
pag.380.lin.37,Bellum fuiſſe
pag.384.lin pen. ut conatum &
pag.395.lin.9,maximéque erit
pag.412.lin.12,aude negare de caelo eſſe ſeruatum. adeſt
pag.423.lin.23,aqua & igni
pag.eadē,lin. 30, ut interdicatur. quid ergo
pag.426.lin.18, proditionis. quid agres non erat: in quo
pag 428.lin.10,immortalitati
pag.eadem,lin.44,uolens inbeatis
pag. 431.lin.8,eſt,mortem timuiſſet
pag.424.lin.30,periſtylium.
pag. 425.lin.24,diſputo
pag eadem,lin.29, dare huic religioni adi-
pag.427.lin.20,etiam ſpirantis
pag.428.lin.ule ſoli uoſtra
pag 434. lin.4,quod cuique ipſi debeant
pag 447.lin.30,quod liberis obiiciatur

pag 449.lin.41,petitione expectem
pag.451.lin.26,Laurenſi
pag.456.lin.36,méque uehementer
pag.459.lin.23,abeſſent,aliquot.
pag.470.lin.32,recordamini
pag.473.lin.42,huic Reip.
pag.476.lin.8,marchant
pag.477.lin.13,mactor,uel meator
pag.eadem,lin.41,Hoc ſic
pag 478.lin.43,depopoſcerunt
pag 488 lin.27,Nimium et
pag.492.lin.2,quorū iudici
pag.497.lin.21,quidam
pag.502.lin.7,abſoluerunt
pag.527 lin.33,in quos ſemel
pag 532.lin.17,Catilinae praeua-
pag.545.lin.46,abduxerunt
pag.547.lin.48,Cn.Pompeius
pag.550.lin.11,maxima
pag.eadem,lin.23,illi erat
pag.554.lin.30,fecit Miloni
pag.555 lin.44.Cn.Pompei
pag.559.lin 2,lucre
pag 563.lin.6,audis bene
pag.568.lin.6,amantem
pag.571.lin.23,uoluiſti
pag.587 lin 21,Conſularis
pag.eadem,lin.14,cui quod ille
pag 589.lin.27,utriuſque
pag.590 lin.12,charius eſſe
pag.591.lin 14,clariſſimus
pag.593.lin.2,L.Valutio, C. Figulo,D.Sylano
pag.eadem, lin.6, gratulans, uno beneficio patriam
pag.594.lin.8,aperis
pag. 595 lin.4. ad liberādam patriam deſideraverunt Brutos
pag eadem,lin 40,ſuſcipe.Ergo,qui
pag 600.lin. pen populo R.
pag.602.lin.6,praedes tuos
pag.604.lin.43,cepiſſe
pag 617.lin.38,incredibilis
pag.620.lin.17,patre adhuc
pag.623.lin. 48,ſudiens ſim
pag.652.lin.21,Allienus
pag.653.lin.7,admonemur.
pag.655.lin 31,charitate Reip.
pag.661.lin.22,illis
pag.eadem,lin.36, EST

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

image
not
available